

പ്രകൃതിയുടെ അനന്തത

എ.എ.എ.

എ.എ.എ. (പ്രകൃതി)

၁၉၄၈

မိမိသက် ဝေါဟာရ အဘိဓာန်

ဦး ထွန်း မြင့်

လက်ထောက်စာတည်း

ဘာသာပြန်နှင့် စာအုပ်ထုတ်ဝေရေးဌာန

တက္ကသိုလ်များ အုပ်ချုပ်ရေးရုံး

တက္ကသိုလ်များ စာအုပ်ပြုစုထုတ်ဝေရေး ကော်မတီ
စာစဉ် (၃၁)

ပါဠိသက် ဝေါဟာရ အဘိဓာန်

စာကြည့်တိုက်
ပိဋကတာသပတ်ပြန်စာပေ
ဖြန့်ချိရေးအဖွဲ့

ပထမနှိပ်ခြင်း၊ ၁၉၆၈ ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ
အုပ်စု ၅၀၀၀

တက္ကသိုလ်များ စာအုပ်ပြုစုထုတ်ဝေရေး ကော်မတီ
အတွက်
တက္ကသိုလ်များပုံနှိပ်တိုက်က ပုံနှိပ်လုပ်ဆောင်သည်

6 7 8 9 10

၁၊ နိဒါန်း	က-၀
၂၊ ကိုးကားထောက်ထားသောကျမ်းများ			ဆ-ခဲ
၃၊ အက္ခရာဝလိအစီအစဉ်	ခေါ်
၄၊ သင်္ကေတ အညွှန်း	ခါး
၅၊ စာကိုယ်	၁-၄၈၀
၆၊ နောက်ဆက်တွဲ		၄၈၁-၆၂၇

နိဒါန်း

မြန်မာဘာသာထဲ၌ ပါဠိမှလာသော ဝေါဟာရစကားလုံးများ အများအပြား ပါဝင်လျက်ရှိလေသည်။ ယင်းသို့ မြန်မာဘာသာထဲ၌ ပါဠိမှလာသော ဝေါဟာရများ ပါဝင်နေခြင်းမှာ မြန်မာဘာသာသည် စာပေအဖြစ်ဖြင့် စည်းစနစ်ကျစွာ မဖြစ်သေးမီကပင် မြန်မာနိုင်ငံသို့ ပါဠိဘာသာရောက်ရှိနေသောကြောင့်ဖြစ်သည်ဟု ဆိုရန်ရှိသည်။ ၎င်းပြင် ပါဠိစာပေနှင့် အတူရောက်လာသော ဗုဒ္ဓဘာသာကို မြန်မာတို့ ယုံကြည်မြတ်နိုးစွာ ကိုးကွယ်ခြင်းသည်လည်း မြန်မာဘာသာထဲ၌ ပါဠိမှလာသော စကားများ ပါဝင်နေခြင်း၏ အကြောင်းတစ်ခုဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်ပေသည်။

ပုဂံခေတ် သက္ကရာဇ် ၄၇၅ ခုနှစ်လောက်တွင် ရေးထိုးသည့် မြစေတီကျောက်စာကို မြန်မာစာပေတွင် အစောဆုံးစာအဖြစ်ဖြင့် ပညာရှင်အများက ယူဆကြသည်ဖြစ်ရာ ထိုသက္ကရာဇ်မတိုင်မီ ၄၁၉ ခုနှစ် အနော်ရထာမင်းလက်ထက်ကပင် မြန်မာနိုင်ငံသို့ ပါဠိဘာသာစာပေများ ရောက်ရှိနေကြောင်းမှာ ရာဇဝင်မှတ်တမ်းအရ ထင်ရှားပေသည်။

မြန်မာတို့သည် ပါဠိစာပေကို ရောက်စအခါလောက်ကပင် မြန်မာအက္ခရာ အရေးအသားဖြင့် သုံးစွဲခဲ့ကြသည်ဟူ၍လည်း ယူဆနိုင်ပေသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် မြစေတီကျောက်စာ၌ပင် ပါဠိဘာသာကို မြန်မာအက္ခရာဖြင့် ရေးထားသည်ကို တွေ့ရသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ ယင်းသို့ ပါဠိဘာသာကို မြန်မာအက္ခရာဖြင့် ရေးသားသုံးစွဲခြင်းသည် မြန်မာဘာသာထဲသို့ ပါဠိဝေါဟာရစကားလုံးများ ပါဝင်ရောက်ရှိလာခြင်း၏ မူလအကြောင်းကြီးပင်ဖြစ်သည်။

ပုဂံခေတ်ကရေးသားသည့် မြန်မာစာပေများမှာလည်း ဘုရားတည်ခြင်းစသည့် ကုသိုလ်ကောင်းမှုတို့ကို မှတ်တမ်းတင်သည့် စာမျိုးသာ များသောကြောင့် ထိုစာများ၌ ပါဠိကျမ်းဂန်လာ ဘာသာရေးဆိုင်ရာ စကားလုံးများကို ရှောင်လွှဲ၍မရပေ။ သို့ဖြစ်၍ ပုဂံခေတ်ကရေးသားခဲ့သည့် စာများ၌ ပါဠိဝေါဟာရများ ထည့်သွင်းသုံးစွဲထားသည်ကို တွေ့ရပေသည်။ ထို့နောက် ပျို့ကဗျာလင်္ကာနှင့် မြန်မာစကားပြေကျမ်းများ ပေါ်ထွက်သည့်အချိန်အထိ မြန်မာစာပေသည် ပါဠိကျမ်းဂန်လာ ဝတ္ထုဇာတ်လမ်း အကြောင်းအရာ အချက်အလက်များကို အမှီပြု၍ တိုးတက်ပြန့်ပွား ထွန်းကားလာခဲ့ရသည်ဖြစ်သောကြောင့် မြန်မာစာပေထဲ၌ ပါဠိမှလာသော စကားလုံးများသည် တစတစ တိုးတက်ပါဝင်ခဲ့လေသည်။

ပါဠိစာပေလာ ဝတ္ထုဇာတ်လမ်းနှင့် အကြောင်းအရာတို့ကို မြန်မာဘာသာဖြင့် ရေးသားရာ၌ အခေါ်အဝေါ်အမည်ဝေါဟာရများကို ပါဠိဘာသာအတိုင်း ထည့်သွင်းရေးသားလျက် အဓိပ္ပာယ်တူ မြန်မာစကားမရှိသေးသည့် အချို့သော အသုံးအနှုန်းများကို ပါဠိဘာသာအတိုင်းဖြစ်စေ မြန်မာဘာသာအသွင် (ပါဠိသက်ဝေါဟာရ) ဖြင့်ဖြစ်စေ ရေးသားကြလေသည်။ အချို့ကမူ မြန်မာဘာသာဖြင့်ရှိနေသော အချို့စကားများကိုပင် ပါဠိစကားလုံးများနှင့် တွဲ၍ ဖြစ်စေ လဲလှယ်၍ဖြစ်စေ ရေးသားကြသည်ကို တွေ့ရပေသည်။

ဤသို့အားဖြင့် မြန်မာဘာသာ၌ ပါဠိစကားလုံးများကို တစတစ တိုးတက်ယူငင် သုံးစွဲလာခဲ့သည်ဖြစ်ရာ နှစ်ပေါင်းများစွာ ကြာသောအခါ မြန်မာတို့သည် ပါဠိဘာသာစကားလုံးများကို ကြားရဖန်များ၍ နားရည်ဝနေကြသဖြင့် အချို့သော ပါဠိစကားလုံးများကို မိမိတို့ဘာသာရင်းစကားသဖွယ် အလွယ်တကူ သုံးစွဲနေသည့် အခြေသို့ပင် ရောက်ရှိလာလေသည်။ ထိုသို့ မိမိတို့ဘာသာရင်းသဖွယ် အလွယ်တကူ သုံးစွဲလာကြသဖြင့် ယခုအခါ များစွာသော ပါဠိစကားလုံးတို့မှာ မြန်မာဘာသာ မြန်မာဝေါဟာရ အဖြစ်သို့ပင် ရောက်နေကြလေပြီ။ ယင်းသို့ မြန်မာဘာသာ မြန်မာဝေါဟာရအဖြစ်ရောက်နေသော ပါဠိသက်ဝေါဟာရ စကားများ အမြောက်အမြားရှိလေသည်။ စာပေအရေးအသား၌သာမဟုတ် နေ့စဉ်ပြောဆိုသုံးစွဲနေသည့် စကားများ၌ပင် ပါဠိသက်စကားလုံးများ ပါဝင်လျက်ရှိလေသည်။

ဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း ပါဠိစကားလုံးများသည် မြန်မာစကားအဖြစ်သို့ရောက်ရှိနေကြသောကြောင့်၊ အချို့စကားလုံးများမှာ မြန်မာစကားအဖြစ်သို့ မရောက်သေးသော်လည်း ကြားရဖန်များ၍ နားရည်ဝနေသောကြောင့် မြန်မာတို့သည် ထိုပါဠိသက်ဝေါဟာရ စကားလုံးများ၏ အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို နားလည်သိရှိနေကြပြီဟု ဆိုရန်ရှိသော်လည်း အမှန်စင်စစ်ပြောရလျှင် ပါဠိဘာသာမတတ်သူများအဖို့ ပါဠိစကားလုံးများ၏ အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို သိရန်မှာ လွယ်ကူလှသည်မဟုတ်ချေ။ ပါဠိဘာသာ မတတ်သူများသည် ပါဠိမှလာသော စကားလုံးတို့၏ အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို သိဖို့ရန်မဆိုထားဘိ စာလုံးပေါင်းအမှန်ကို သိဖို့ရန်ပင် မလွယ်ချေ။

ယခုခေတ်၌ အဖက်ဖက်က တိုးတက်လာသည်နှင့်အမျှ မြန်မာစာ၌လည်း ရေးသူပတ်သူများ တိုးတက်များပြားလာသည်ကို တွေ့ရပေသည်။ အထက်တွင် ဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း မြန်မာစာဟုဆိုလျှင် ပါဠိမှလာသောစကားလုံးများ အနည်းနှင့်အများ ပါဝင်တော့မည်ဖြစ်ရာ စာရေးသားသူတို့သည် ပါဠိမှလာသော စကားလုံးများကို ရေးသားသုံးစွဲကြမည်သာ ဖြစ်လေသည်။ ယင်းသို့ သုံးစွဲရေးသားပါကလည်း စာလုံးပေါင်းမှန်ကန်စွာ ရေးတတ်ဖို့နှင့် အသုံးအစွဲ မှန်ကန်စွာ သုံးစွဲနိုင်ဖို့ များစွာလိုပေသည်။ ပါဠိမှလာသော စကားလုံးများကို စာလုံးပေါင်းမှန်ကန်စွာ ရေးသားနိုင်မှုဆိုသည်မှာလည်း မူလပါဠိပုဒ်ရင်းကို သိမှသာ ဖြစ်နိုင်ပေသည်။ ထို့အတူပင် အသုံးအစွဲ မှန်ကန်စွာ သုံးစွဲနိုင်မှုဆိုသည်မှာလည်း မူလပါဠိပုဒ်ရင်း၏အနက်ကို သိမှသာ ဖြစ်နိုင်ပေသည်။

ဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း မြန်မာဘာသာစကားထဲ၌ ပါဠိမှလာသော ဝေါဟာရများ အမြောက်အမြား ပါရှိနေပြီဖြစ်သော်လည်း ထိုပါဠိသက် ဝေါဟာရတို့၏ စာလုံးပေါင်းအမှန်ရေးပုံနှင့် အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို ဖော်ပြသောစာအုပ်ဟူ၍ ပြောပလောက်အောင် မရှိသေးချေ။ မြန်မာသတ်ပုံကျမ်းများ၌ မြန်မာဝေါဟာရဖြစ်နေသော ပါဠိသက်စကားလုံးများ ပါရှိသော်လည်း အနည်းငယ်မျှသာဖြစ်၍ ပြည့်စုံသည်ဟု မဆိုနိုင်ချေ။ မြန်မာသတ်ပုံ ကျမ်းစာရင်း၌ ပါဠိသက် ဝေါဟာရများကို သီးခြားဖော်ပြသည့် သတ်ပုံကျမ်းသုံးစောင် ပါရှိသည်ကို တွေ့ရသည်။ ၎င်းတို့မှာ အောက်ပါအတိုင်း ဖြစ်သည်။

- ၁၊ သဒ္ဒါနုသာရီသတ်ပုံ (၁၂၁၅ ခုတွင် ပုပ္ပါး ဦးဝိသုဒ္ဓါစာရ ပြုစုသည်။)
- ၂၊ သဒ္ဒါနုလောမမှန်ပြသတ်ပုံ (မဟာဝိသုဒ္ဓါရာမ ဆရာတော်ပြုစုသည်။)
- ၃၊ ပါဠာနုသာရကျမ်း (ဦးသုဒဿန-မုတ်ကျွန်းတိုက်၊ သခွတ်ပင်ရွာ။)

ထိုသတ်ပုံကျမ်းသုံးစောင်မှာလည်း ယခုအခါ လွန်စွာရှားပါးလျက်ရှိသည်။ အကယ်၍ ရနိုင်သည်ဆိုစေဦးထိုကျမ်းများ၌ ယခုခေတ်အထိ တိုးတက်သုံးစွဲလာသည့် ပါဠိသက်ဝေါဟာရများ ပြည့်ပြည့်စုံစုံ ပါရှိလိမ့်မည် မဟုတ်ပေ။ သို့ဖြစ်၍ ယခုခေတ်အထိ သုံးစွဲလာသည့် ပါဠိသက်ဝေါဟာရစကားများကို ပြည့်စုံစွာဖော်ပြသည့် စာအုပ် မရှိသေးဟူ၍ပင် ဆိုနိုင်လေသည်။ ပါဠိသက်ဝေါဟာရများကို သီးခြားရေးသားသည့်စာအုပ် မရှိသေးသည့်အတွက် စာရေးသားသူတို့သည် ပါဠိသက်ဝေါဟာရတို့ကို ရေးသားသုံးစွဲရာ၌ မှန်သည်မှားသည်ကို မဝေခွဲနိုင်ပဲ အခက်အခဲတွေ့ကြရလေသည်။ စာပေဝါသနာပါသဖြင့် ဖတ်သောသူများမှာလည်း ပါဠိသက်ဝေါဟာရစကားကို အနက်အဓိပ္ပာယ်မသိသဖြင့် အခက်အခဲတွေ့ကြရလေသည်။ ထိုသို့၌ရခြင်းမှာ မြန်မာစာပေဆိုင်ရာ၌ ပါဠိသက် ဝေါဟာရအုပ်စု အမှန်သို့ ချီတဲမှုကြီးကြောင့်ပင် ဖြစ်သည်ဟု ဆိုသင့်ပေသည်။

ပါဠိသက်ဝေါဟာရများအတွက် စာအုပ်မရှိရုံသာမဟုတ်သေး၊ ယင်းဝေါဟာရများကို သင်ကြားပြသပေးမှုလည်း လုံလောက်စွာမရှိသေးချေ။ ပါဠိသက်ဝေါဟာရဆိုသည်မှာ သီးခြားဘာသာရပ်တခုမဟုတ် မြန်မာဘာသာအဖြစ်သို့ရောက်နေသော မြန်မာစာပင်ဖြစ်သောကြောင့် ကျောင်းများ၌ မြန်မာစာကို သင်ကြားပေးခြင်းအားဖြင့် ပါဠိသက်ဝေါဟာရတို့အတွက်လည်း ကိစ္စပြီးကြရလေသည်။ မြန်မာစာကို သင်ကြားပို့ချပေးသော ဆရာများမှာ များသောအားဖြင့် ပါဠိဘာသာကို တတ်မြောက် ကျွမ်းကျင်သူများမဟုတ်သဖြင့် ပါဠိသက် ဝေါဟာရများကို တပည့်များ အားထားစိတ်ချ မှတ်သားရလောက်အောင် သင်ကြားပေးနိုင်ကြမည်မဟုတ်ပေ။

ပါဠိသက်ဝေါဟာရများအတွက် စာအုပ်လည်းမရှိ၊ ပြည့်စုံလုံလောက်စွာ သင်ကြားပေးမှုလည်း မရှိသည့် အတွက် မြန်မာစာလွန်စွာတော်သော အချို့ကျောင်းသားများပင် ပါဠိသက်ဝေါဟာရများကို စာလုံးပေါင်းမှန်အောင် မရေးသားနိုင်ဖြစ်ကြရသည်ကို တွေ့ရလေသည်။ အကယ်၍ ပါဠိသက်ဝေါဟာရများအတွက် စာအုပ်စာတန်း တကျမ်းတဖွဲ့ရှိလျှင် သို့မဟုတ် ပြည့်စုံလုံလောက်စွာ သင်ကြားပေးလျှင် မြန်မာစာတော်သူ ကျောင်းသားများသည် မည်သည့်ဖက်ကမျှ ဆိုစရာမရှိအောင် ပြည့်ပြည့်ဝဝတော်သူများ ဖြစ်နိုင်ကြလေသည်။ ယင်းသို့ဖြစ်လျှင်လည်း မြန်မာစာပေသည် ယခုထက်ပင် တိုးတက်လာနိုင်ပေသည်။ ပါဠိသက်ဝေါဟာရအတွက် စာအုပ်စာတန်း တကျမ်း တဖွဲ့မျှ မရှိခြင်းမှာ မြန်မာစာပေတိုးတက်ရေးအတွက် လွန်စွာလိုနေသည့် ချို့တဲ့ချက်ကြီးတခုဖြစ်သည်ဟု ဆိုလို ပေသည်။

ကျွန်ုပ်သည် လွန်ခဲ့သည့် ဆဲရှစ်နှစ်ခန့် (၁၉၅၀ ခု) လောက်ကပင် ဤအချက်ကို ကောင်းစွာသတိထား မိသဖြင့် မြန်မာစာပေ၌ လိုလျက်ရှိသော အဆိုပါချို့တဲ့ချက်ကို တတ်နိုင်သမျှဖြည့်စွက်ရန် ဆန္ဒရှိခဲ့သည့်အလျောက် မဂ္ဂဇင်းစာစောင်များတွင် ပါဠိသက်ဝေါဟာရ စကားများအကြောင်းကို ဒဂုန်-ဦးထွန်းမြင့်ဟူသောအမည်ဖြင့် ဆောင်းပါးများ ရေးသားခဲ့လေသည်။ ထိုအချိန်က ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင် (မွန်းဇာတ) အစရှိသော မိတ်ဆွေ များကလည်း ပါဠိသက်ဝေါဟာရများကို တစောင်တဖွဲ့ဖြစ်အောင် ရေးသားရန် တိုက်တွန်းကြလေသည်။

၎င်းနောက် ၁၉၅၂ ခုနှစ်တွင် ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် ဘာသာပြန်နှင့် စာအုပ်ထုတ်ဝေရေးဌာန၌ အမှုထမ်းရ သဖြင့် ပါဠိသက်ဝေါဟာရများကို တစောင်တဖွဲ့ဖြစ်အောင် ရေးသားလိုသည့်ဆန္ဒမှာ ပိုမိုပြင်းထန်လျက် အခွင့် အရေးလည်း များစွာရရှိလာလေသည်။ ထိုဌာန၌ ကျွန်ုပ်မှာ မြန်မာအဘိဓာန်ပြုစုရေးတွင် ပါဠိနှင့်ဘာသာရေးဆိုင်ရာ စကားလုံးများအတွက် တာဝန်ယူကာ စာတည်းမှုကို ကူညီရသူဖြစ်သည်။ ဤဌာန၌ အမှုထမ်းစကပင် စာတည်းမှု ဦးဝန် (မင်းသုဝဏ်) ကလည်း အလုပ်တာဝန်ထမ်းဆောင်ယင်း တွေ့ကြုံရသည့် ပါဠိသက်ဝေါဟာရများကို စုဆောင်း ရေးသားရန် တိုက်တွန်းပြန်သည်။

စတင်ရေးသားခြင်း

မိမိကိုယ်တိုင်က ရေးသားလိုသောဆန္ဒ ထက်သန်နေစဉ်တွင် ထမ်းဆောင်ရသည့် အလုပ်တာဝန်ကလည်း ရေးသားရန် ဖန်တီးပေးသကဲ့သို့ဖြစ်နေသောကြောင့် ဤဌာနသို့ရောက်စ ၁၉၅၂ ခုနှစ်ကပင် ပါဠိသက်ဝေါဟာရ များကို ကျမ်းတစောင်တဖွဲ့ဖြစ်အောင် ရေးသားရန် ဆုံးဖြတ်ပြီး အလုပ်တာဝန်ဆောင်ရွက်ယင်း ဖတ်ရှုတွေ့မြင် ရသော ပါဠိသက်ဝေါဟာရပုဒ်များကို ရေးသားမှတ်ယူခဲ့လေသည်။ ဆယ်နှစ်၊ ဆဲငါးနှစ်ခန့်ကြာအောင် အလုပ် တာဝန်ဆောင်ရွက်ယင်း ရေးသားမှတ်ယူခြင်းအားဖြင့်၎င်း ရံဖန်ရံခါ အားလပ်သည့်အချိန်များတွင် ကြိုကြားကြိုးကြား ရှာဖွေရေးမှတ်ခြင်းအားဖြင့်၎င်း တဖြည်းဖြည်း စုဆောင်းရေးသားခဲ့ရာ ဤစာအုပ်တွင်ပါသည့်အတိုင်း ပါဠိသက် ဝေါဟာရပုဒ်ပေါင်း ၃၅၅၉ ပုဒ်ခန့်ရှိခဲ့လေသည်။ ယင်းတို့တွင် မြန်မာစာပေများ၌ တွေ့ရတတ်သည့် ကလျာဏ မိတ္တ၊ ကာမ၊ ကမ္မဇိဒ္ဓိ၊ ခေါဘဏ်၊ ဂုဏ္ဌဝုဒ္ဓိ၊ စာရိတ္တစသော ပါဠိဝေါဟာရစကားများလည်း ပါဝင်သည်။ ဘာသာ ရေးနှင့် ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာဆိုင်ရာ စာအုပ်များ၌ တွေ့ရတတ်သည့် စက္ခု၊ သောဘ၊ ဇီဝိတိန္ဒြေ၊ ဈာနလောဘ၊ တစပဉ္စက၊ သန္တတိစသော ပါဠိဝေါဟာရစကားများလည်း ပါဝင်သည်။ ထိုစကားများမှာ ပါဠိသက်ဝေါဟာရဟုမဆိုနိုင် သော်လည်း စာပေများတွင် တွေ့ရများသောစကားများဖြစ်သောကြောင့် ထည့်သွင်းထားခြင်းဖြစ်သည်။

စီစဉ်ရေးသားပုံ

၁၊ ရှေးဦးစွာ ပါဠိသက်ဝေါဟာရပုဒ်များကို တည်ပုဒ်အဖြစ်ဖြင့် အက္ခရာစဉ်ကာရန်စဉ်အတိုင်း ဖော်ပြပြီး
၂၊ အနက်ပေးသည်။ (ဤစာအုပ်၌ရေးသားသည့်စီစဉ်ပုံကို တနေရာတွင် အက္ခရာဝလံအစီအစဉ်ဟူသောခေါင်းစဉ်ဖြင့်

ဖော်ပြထားသည်။) ၃၊ ထိုနောက် ၎င်းပါဠိသက်ဝေါဟာရကို သုံးစွဲထားသည့် အထောက်အထား သာဓကများကို ဖော်ပြသည်။ အနက် ၂ မျိုး ၃ မျိုးရှိသည့် စကားများကို ၁၊ ၂ ထိုး၍ အနက်ပေးပြီးလျှင် အထောက်အထားသာဓကများကို အသီးအသီးဖော်ပြသည်။ ၄ အဆုံးတွင် ထိုပါဠိသက်ဝေါဟာရ၏ မူလပါဠိကို ဖော်ပြ၍ ယင်းပါဠိပုဒ်၏အနက်ကို ပြထားသည်။ သိလောက်လျှင်ကား အနက်မပြပဲ ပါဠိပုဒ်ရင်းကိုသာ ပြထားသည်။ ပါဠိသက်ဝေါဟာရ၏ မူလပါဠိကို ဖော်ပြရာ၌ အချို့စကားများမှာ ပါဠိသက်ဝေါဟာရနှင့် မူလပါဠိပုဒ် အတူတူပင် ဖြစ်နေသော်လည်း မူလပါဠိပုဒ်ရင်းမှာလည်း ဤအတိုင်းပင်ဖြစ်ကြောင်း သိစေလိုသောကြောင့် ထပ်၍ဖော်ပြထားပါသည်။ အချို့သော ပါဠိသက်ဝေါဟာရတို့၏ ပါဠိပုဒ်ရင်းကိုပြရာ၌ ဖြစ်သင့်သောပါဠိကိုသာ ပြခြင်းဖြစ်သည်။ ပါဠိစာပေ၌ ထိုဝေါဟာရမျိုးရှိသောကြောင့် မဟုတ်ပေ။ ဥပမာ—နတ်ကို နာထ၊ နတ်ဘုံကို နာထဘူမိဟုပြခြင်းမှာ ဖြစ်သင့်သောပါဠိကို ပြခြင်းသာဖြစ်သည်။ ပါဠိစာပေ၌ နာထ၊ နာထဘူမိဟုမရှိချေ၊ ဒေဝ၊ ဒေဝဘူမိသာရှိသည်။ အချို့စကားများ၌ လိုအပ်လျှင် မှတ်ချက်အဖြစ်ဖြင့် အမှာအထားများကို ရေးသားထားသည်။ ဗဟုသုတအဖြစ် မှတ်သားရန်များကိုလည်း ထည့်သွင်းဖော်ပြထားသည်။ ဤစာအုပ်ကို စ၍ စုဆောင်းရေးသားစဉ်က အဘိဓာန်စာအုပ်အဖြစ် ရည်ရွယ်ရေးသားခြင်းမဟုတ်ပေ။ ပါဠိမတတ်သူများအား ပါဠိသက်ဝေါဟာရနှင့်စပ်လျဉ်း၍ အကူအညီ အထောက်အပံ့ ပေးနိုင်သည့် စာအုပ်အဖြစ်သာ ရည်ရွယ်ပေသည်။ ထို့ကြောင့်ပင် အချို့စကားလုံးများ၌ မှတ်ချက်၊ ရှင်းလင်းချက်နှင့် ဗဟုသုတအဖြစ် မှတ်သားရန်အချက်များကို ထည့်သွင်းထားခြင်းဖြစ်သည်။

နောက်ဆက်တွဲ

ပါဠိသက်ဝေါဟာရများတွင် မြန်မာမှုနှင့်မတူသော အရေးအသား အသတ်အလတ်များ များစွာပါရှိနေသဖြင့် ထိုကဲ့သို့သောဝေါဟာရများ၌ အဘယ့်ကြောင့် ဤသို့ရေးသားရခြင်းဖြစ်သည် မည်ကဲ့သို့ ရွတ်ဖတ်ရသည် စသည်ဖြင့် ရှင်းလင်းကာ အမှာအထား ထည့်သွင်းပေးသင့်ပေသည်။ ထိုသို့ လိုအပ်သောစကားလုံးတိုင်း၌ ရှင်းလင်းရေးသား အမှာအထားထည့်ပါကလည်း လွန်စွာကျယ်ဝန်း များပြားနေပေလိမ့်မည်။ သို့ဖြစ်သောကြောင့် ပါဠိသက်ဝေါဟာရ အားလုံးအတွက် စာလုံးပေါင်းရေးထုံးနှင့်တကွ သိသင့်သိထိုက်သော အချက်တို့ကို နောက်ဆက်တွဲအဖြစ်ဖြင့် ရေးသားဖော်ပြထားပါသည်။

နောက်ဆက်တွဲတွင် ၁ ရေးထုံးနှင့် စာလုံးပေါင်း၊ ၂ မှားယွင်းတတ်သော ဝေါဟာရများ၊ ၃ ရေးထုံးစည်းကမ်း၊ ၄-၂ လုံးဆင့်အက္ခရာများ (ဒွေးဘော်၊ သံယုတ်၊ အသတ်သံပျောက်ခြင်း မပျောက်ခြင်း)၊ ၅ ပါဠိသက်ဝေါဟာရရေးသားပုံ၊ ၆ ပါဠိသက်ဝေါဟာရ ရွတ်ဖတ်ပုံဟူ၍ ပါဠိသက်ဝေါဟာရနှင့်စပ်လျဉ်း၍ သိသင့်သိထိုက်သော အချက်များ ပါရှိသဖြင့် သိလိုသောအချက်ကို ဆိုင်ရာအခန်း၌ ရှာဖွေဖတ်ရှုနိုင်ကြပါသည်။

အထူးသိစေချက်

ဤစာအုပ်တွင် ပါဠိသက်ဝေါဟာရပုဒ်များကို ပါဠိမူအတိုင်း ကရဝိတ်၊ ခြပ်၊ ပြယုတ်၊ မုတ်၊ အုတ် စသည်ဖြင့် ဖော်ပြထားခြင်းမှာ စာအုပ်များတွင်ပါရှိသည့်အတိုင်း ဖော်ပြထားခြင်းဖြစ်သည်။ တကြောင်းမှာ ပါဠိသက်ဝေါဟာရဖြစ်ကြောင်း သိသာစေလိုသောကြောင့်လည်းဖြစ်သည်။ ကရဝိတ်၊ ခြပ်၊ ပြယုတ်၊ မုတ်၊ အုတ်စသည်ဖြင့် မြန်မာမှုဖြင့် မရေးသင့်ဟုဆိုလိုခြင်း မဟုတ်ပေ။ ၎င်းပြင် ပါဠိသက်ဝေါဟာရနှင့် ပါဠိပုဒ်ရင်းတို့ကို အနက်ပေးရာ၌ လည်းကောင်း၊ အဓိပ္ပာယ်ရှင်းလင်းရာ၌လည်းကောင်း၊ ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်ကျမ်းများ၊ ကျမ်းကိုးစာရင်းတွင် ပါသည့် ပါဠိစာပေဆိုင်ရာ ကျမ်းများနှင့် မြန်မာစာပေဆိုင်ရာ ကျမ်းများကို အထောက်အထားပြု၍ ရေးသားခြင်း ဖြစ်သော်လည်း အကယ်၍ချွတ်ချော်မှားယွင်းချက်ရှိပါက ဤကျမ်းပြုစုသူ၏ တာဝန်သာဖြစ်သည်ဟု မှတ်ယူကာ အမှန်ဖြစ်အောင် ပြင်၍ယူကြစေလိုပါသည်။

ဤစာအုပ်၌ နိဒါန်းအပြီးတွင် ဖော်ပြထားသည့် အထောက်အထားသာဓကပြုသော ကျမ်းပေါင်း ၈၄၃ (အတွဲပါထည့်လျှင် စာအုပ်ပေါင်း ၉၃၂) မှ ပါဠိသက်ဝေါဟာရပုဒ်ပေါင်း ၃၅၅၉ ပုဒ်၊ အကိုး စာပိုဒ်ပေါင်း ၁၀၁၃၂ ပုဒ်၊ မှတ်ချက် အထောက်အထားပေါင်း ၇၀၄ ပုဒ် ပါရှိပါသည်။

ကျေးဇူးတင်စကား

ဤစာအုပ်ကိုရေးသားရာ၌ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် ဘာသာပြန်နှင့် စာအုပ်ထုတ်ဝေရေးဌာနမှ ထုတ်သော စာတည်းမှူးဦးဝန်ပြုစုသည့် တက္ကသိုလ်မြန်မာအဘိဓာန် က မှ ဆ အထိတွင်ပါသည့် ပါဠိသက်ဝေါဟာရများကို ထည့်သွင်းဖော်ပြခွင့်ရသည့်အပြင် ဆရာဦးဝန်၏လက်အောက်တွင် အမှုထမ်းရသဖြင့် အဘိဓာန်ပြုစုနည်းကိုရသောကြောင့် ဤစာအုပ်ကို ရေးသားနိုင်ခြင်းဖြစ်သဖြင့် ဆရာဦးဝန်၏ ကျေးဇူး ကြီးမားလှကြောင်းကို ဖော်ပြပါသည်။ အင်္ဂလိပ်ဘာသာနှင့်စပ်လျဉ်း၍ အကူအညီပေးကြသည့် ဘာသာပြန်နှင့် စာအုပ်ထုတ်ဝေရေးဌာန စာတည်းမှူးဖြစ်ကြသော ဦးတင်ဦးတင်လှနှင့် ပုံနှိပ်ပရိယာယ်များကို ကူညီဖတ်ပေးသည့် စာပြု ဦးမောင်မောင်ညွန့်၊ စာပြု ဒေါ်သိန်းညွန့်တို့ကိုလည်း ကျေးဇူးတင်ကြောင်း ဖော်ပြပါသည်။

၎င်းပြင် ဤစာအုပ်မူကြမ်းကိုကြည့်ရှုသုံးသပ်ပေးသည့် မန္တလေးတက္ကသိုလ် မြန်မာစာဌာနဦးဆန်းထွန်း၊ သက္ကဋ္ဌနှင့် ဟိန္ဒူဝေါဟာရများအတွက် အကူအညီပေးသည့် ဦးလှကြိုင် (စာရေးဆရာ ပါရဂူ) ၊ ကျောက်စာနှင့် ဆိုင်သည့်အချက်တွင် အကူအညီပေးသည့် မြန်မာနိုင်ငံသမိုင်းကော်မရှင် ကျမ်းပြုအရာရှိ ဗိုလ်မှူးဘရှင်၊ ပထဝီဝင်နှင့် စပ်သည့် ဝေါဟာရတွင် အကူအညီပေးသည့် ရန်ကုန်ဝိဇ္ဇာနှင့်သိပ္ပံတက္ကသိုလ် ပထဝီဝင်ဌာန လက်ထောက်ကထိက ဒေါ်စိန်ရီတို့ကိုလည်း ကျေးဇူးတင်ကြောင်း ဖော်ပြပါသည်။

ဦး ထွန်းမြင့်

၁၃၃၀ ပြည့်၊ ဝါဆိုလပြည့်ကျော် ၄ ရက်
၁၉၆၈ ခု၊ ဇူလိုင်လ ၁၃ ရက်၊ စနေနေ့။

ကိုးကားထောက်ထားသောကျမ်းများ

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ကဗျာဘဏ်	ကဗျာဘဏ်တိုက်	ဆရာတင်	တိုင်းရင်းမြန်မာ၊ မန္တလေး။
.....	ကထာဝတ္ထုအဋ္ဌကထာ	အရှင်မဟာဗုဒ္ဓသောသ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။
ကဗျတ္ထ	ကဗျတ္ထစန္ဒီကာကျမ်း	ဦးဘေ	မြန်မာ့အလင်း၊ ရန်ကုန်။
ကရင်ဝင်	ကရင်ရာဇဝင်၊ ပ	ဦးပညာ	သုရိယ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၉ခု။
ကလျာဏီ	ကလျာဏီကျောက်စာပါဌ် နိဿယ	ဘုရားဖြူ ဆရာတော် ပြုပြင် သည် (၁၃၀၀ ပြည့်)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၈ ခု။
ကဝိဒီ	ကဝိလက္ခဏဒီပနီကျမ်း	မင်းကြီးမကောဇေယျသူ (၁၂၂၇ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၅ ခု။
ကဝိမဏ်	ကဝိမဏ္ဍနမေဒနီကျမ်း	ဆီးဘန်းနီဆရာတော်	ရတနသိဒ္ဓိ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၆၉ ခု။
ကဝိမဏ္ဍနီ	ကဝိမဏ္ဍနီသတ်ပုံ (လက်ရေးမူ)	မုံရွေးဆရာတော် ရှင်အာဒိစ္စ ရံသီ (၁၂၁၃ ခု)	
....	ကဝိလက္ခဏဝိသောဓနီ	ဦးဆန်းထွန်း (၁၃၂၀)	ရတနာဒီပံ၊ မန္တလေး၊
ကဝိသာ	ကဝိသာရမဉ္ဇူသာကျမ်း	ဦးအောင် (၁၂၇၁ ခု)	လယ်တီတရား သတင်းစာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၉ ခု။
ကဝိသေ	ကဝိသေနဂ်ဗျူဟာကျမ်း	ဦးအောင် (၁၂၇၃ ခု)	အမျိုးသား၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၃ ခု။
ကဝိသတ်	ကဝိလက္ခဏသတ်ပုံ	ဦးဩ (၁၁၁၃ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၅ ခု။
ကဝေ	ကဝေသာရ ကျမ်းရင်းကြီး၊ ပါ ဒု	ခင်ကြီးဖျော် (၁၂၀၃ ခု)	ရတနာဒီပံ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၉၉ ခု၊ ပ၊ ဇမ္ဗူ မျက်မှန်၊ မန္တလေး၊ ၁၉၂၇ ခု ဒု။
ကဝိန်၊ ကဝိန္ဒာ	ကဝိန္ဒာဝုဓမဉ္ဇူသာကျမ်း	ဦးအောင်	ရေဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၂ ခု။
ကာနု	ကာယာနုပဿနာကျမ်း	ယောအတွင်းဝန် ဦးဘိုးလှိုင် (၁၂၃၇ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၁ ခု။
ကာမ	ကာမသျှတ္တရကျမ်း	ပိဋကတ်ဆရာမြိုင်	မောင်ကြီးမောင် တံဆိပ်ထု စာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၈ ခု။

စာတိုမူတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ကာမာရ	ကာမာရတနကျမ်း	ရှေးဆရာကြီးများ	ဗြဟ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၅ ခု။
ကာယာ	ကာယာဒီနဝကျမ်း	သံပန်းကျောင်း ဆရာတော် (၁၂၆၅ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၅ ခု။
ကာယင် ကလီ	ကာယင်သမ္မာရဒီပနီကျမ်း ကလီဒါသကျမ်း၊ ဗျာဒိတ် တော်သိုက်၊ နရော ဝါဒ မေတ္တာစာ	ဦးရွှေဇံအောင် (၁၂၆၉ ခု)	ရွှေကြေး၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၄ ခု။ မန္တလေး၊ ပိဋကတ် စာအုပ် တိုက်ဆိုင်၊ မန္တလေး၊ ၁၂၉၅ ခု။
ကားပုံ	စကားပုံ ၂၀၀၀	မောင်တိုင်း	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၁ ခု။
ကီချုပ်	လူတို့ သက် စောင့် လက်စွဲ ဓာတ်ကျမ်းနှင့်လောကီပညာ ပေါင်းချုပ်မှတ်ပုံကျမ်း	အယ်၊ ပီ၊ ပီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၃ ခု။
ကီဇာတ် ကုထုံး	လောကီထုပ္ပတ်လူတို့ဇာတ် လက်တွေ့ ကုထုံးကျမ်းနှင့် ရှု တော်မူဆေးအဘိဓာန်	ဦးစံထွား ဦးဘသင် (၁၂၈၄ ခု)	သီတာအေး၊ ရန်ကုန်။ သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၉ ခု။
ကုရင်ဝင်	ကုရင် မဟာ ရာဇဝင်တော် ကြီး၊ ပ	ဦးစော (၁၂၉၂)	အမျိုးသား၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၂ ခု။
ကုလား	မဟာရာဇဝင်ကြီး၊ ပ၊ ဒု	ဦးကုလား (၁၀၇၆ - ၁၀၉၅)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၇ ခု။
ကုသ	ကုသမျှ	မုံရွေးဆရာတော် (၁၁၈၉ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၂ ခု။
ကော	ကောသလပြဇာတ်	ဦးပုည (၁၂၂၉ ခုလွန်)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်။ ၁၂၈၃ ခု။
ကိုယ် ကိုး	တကိုယ်တော် (ဝတ္ထု) ကိုးခန်းမျှ	ပီမိုးနင်း သျှင်မဟာရဋ္ဌသာရ (၈၈၅ ခု)	ဒဂုန်၊ ရန်ကုန်၊ ဇေယျ၊ မိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
ကိုးဆူ ကိုးဦး ကိုးဖြေ	ဘုရားကိုဆူပူဇော်နည်း ကိုးခန်းမျှ၊ ဦးကာ ကိုးခန်းမျှ၊ အဖြေ	ဦးဝိနိဗေ (၁၃၁၆ ခု) ဦးကျော်ထွန်း (၁၂၆၆ ခု) ဦးဖိုးဝိန် (၁၃၀၃ ခုခန့်)	မြန်မာ့သိပ္ပံ၊ ရန်ကုန်။ ရွှေထန်ဂရု၊ သထုံမြို့။ တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။
ကောက်	ဘိုင်းကောက်ဦးကာ	မစ္စတာ မောင်မိုင်း	အမျိုးသား၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၇ ခု။
ကခါ	ကခါ ဝိတရဏီဂဏ္ဍိကျမ်းနှင့် ပစ္စဝေက္ခကာဂဏ္ဍိကျမ်း	သျှင်သဒ္ဓမ္မနန္ဒီ (၁၁၃၃ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၅ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ကင်းစာ	ကင်းဝန်မင်းကြီး မေတ္တာစာ	ကင်းဝန်မင်းကြီး (၁၂၃၃-၁၂၃၇)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
ကောင်း	အားလုံး ကောင်း ပါ သည် ခင်ဗျား	သိန်းဖေမြင့်	ဂျိုးဖြူ၊ ရန်ကုန်။
ကစွ	ကစွာယနသင်္ဂဟ သုသုဟာရ ကနိသျှ	သျှင်ဘဒ္ဒန္တဇဝန မဟာထေရ် (မန်လည်ဆရာတော်)	ရတနာဒီပံ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၅ ခု။
.....	ကစွာယနဘေဒဋ္ဌိကာသစ်	သျှင်ဥတ္တမသိက္ခာ (၁၀၃၁ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၉ ခု။
.....	ကစွာယနဝဏ္ဏနာ
ကစွည်း	ကစွည်းသဒ္ဒါကြီး
ကညော	ကညောဝါဒဒီပနီကျမ်း	ဦးအောင်	ရတနာသီရိ၊ ရန်ကုန်။
ကန်မင်း	ကန်တော် မင်း ကျောင်း မေတ္တာစာ	ကန်တော် မင်းကျောင်း ဆရာတော်	ဘားမားယူနီယန်၊ ရန်ကုန်။
ကန်း	တဇောက်ကန်း (ဝတ္ထု)	သာဓု	ရွှေပြည်ညွန့်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၀ ခု။
ကိန္နရီ	စန္ဒကိန္နရီပျို့	မင်းလှရာဇကျော်ထင် (၁၂၁၂ ခု)	ပိဋကတ် ပြန့်ပွားရေး၊ မန္တလေး၊ ၁၈၉၉ ခု။
ကုန်း	ကုန်းဘောင်ဆက် မဟာရာဇ ဝင်တော်ကြီး၊ ပ၊ ဒု၊ တ၊	ဘကြီး တော်နှင့် မင်းတုန်း လက်ထက် နန်းတွင်းရာဇဝင် ဆရာများ (၁၁၈၁ - ၁၂၁၄)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၄ ခု။
ကုန်းလူး	ကုန်းဘောင်မင်္ဂလာလူးတား	စိန္တကျော်သူ	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်။
ကပ္ပ	ကပ္ပပြဿနာ	သျှင်ဥက္ကဋ္ဌ (၁၉၅၀)	သီတာအေး၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၃ ခု။
ကပ္ပဒုမ
ကမ္ဘာ့နာ	ကမ္ဘာ့ဝိပဿနာ	ပါမောက္ခဦးစံရင်	အောင်မိတ်ဆက်၊ ရန်ကုန်။
ကမ္ဘာ့နိုင်	ကမ္ဘာ့နိုင်ငံရေးအဘိဓာန်	ဦးသန်းကြွယ် (၁၃၀၉ ခု)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၉ ခု။
ကမ္ဘာ့ရေးရာ	နှစ်ငါးဆယ် ကမ္ဘာ့ ရေးရာ၊ ပ၊ ဒု၊ တ	ဘာသာပြန် စာပေအသင်း	ဂျမ္ဗူတန်း၊ အမ်စတာဒမ်မြို့၊ ၁၉၅၆ ခု။
ကမ္ဘာဦး	အာဒိကပ္ပကမ္ဘာဦးကျမ်း	ဦးရွှေနော် (၁၂၆၃ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၅ ခု။
ကမ္ဘာ	ကမ္ဘာဇီဝါဒီဒီပကဗေဒင် ကျမ်း	ဦးပြည့်စုံ (၁၂၉၄ ခု)	ပညာအလင်းပြ၊ နတ်တလင်း။

အတိုမုတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ကျီး ကျေးဇူး	ကျီးသဲမေတ္တာစာ ကမ္ဘာ့ကျေးဇူးရှင်ကြီးများ	ကျီးသဲလေးထပ်ဆရာတော် မစိုးမြင့်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်။ အစိုးရဘာသာပြန်ဌာန၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၁ ခု။ မြန်မာ့သိပ္ပံ၊ ရန်ကုန်။
ကျော်ချို	မောင်းထောင်ဦးကျော်လှ သံချိုညွန့်ပေါင်း	ဦးကျော်လှနှင့် အဖြေ ဆရာထွန်း
ကျော်ပုံ	ဦးကျော်ရန် မြန်မာစကားပုံ ကျမ်း	ဦးကျော်ရန်
ကျင်ကျား	ကျောင်းတော်ရာ ရွှေကျင် ဆရာတော်ဘုရား ထေရုပ္ပတ္တိ	ဦးဖိုးကျား (၁၂၈၇ ခန့်)	အမျိုးသား၊ ရန်ကုန်။
ကျောင်းတော်ရာ	ကျောင်းတော်ရာ ဆရာတော် ကြီး ထေရုပ္ပတ္တိ	ဦးဝိမလ (ညောင်တုန်း)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၆ ခု။
ကျောင်းဒါ ကျည်း	ကျောင်းသုံးမြန်မာသဒ္ဒါ ကျည်းကန်ရှင်ကြီးမေတ္တာစာ နှင့်အဖြေ ကျည်းကန်ရှင်ကြီး (၁၁၁၉ ခုဖွား) အဖြေ-ဦးဖိုးစိန် (၁၂၉၉ ခု) ဦးနိဂြောဓ တည်းဖြတ်သည်။ (၁၂၆၂ ခု) ဦးမှိုင်း (၁၁၄၃ ခု နန်းတက် ဘိုးတော်ဘုရားလက်ထက်) ဦးချိုဘာသာပြန်သည်။ (၁၉၃၉ ခု) တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။
ကြေး	ကဗျာကြေးမုံ ပိဋကတ် ကြေးမုံ၊ ပ	ဦးနိဂြောဓ တည်းဖြတ်သည်။ (၁၂၆၂ ခု)	မောင်ဝင်းစာပုံနှိပ်တိုက်၊ မန္တလေး၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။
ကြို့၊ ကြို့ခုံ	ရေစကြို့ခုံတော်ဖြတ်ထုံး	ဦးမှိုင်း (၁၁၄၃ ခု နန်းတက် ဘိုးတော်ဘုရားလက်ထက်) ဦးချိုဘာသာပြန်သည်။ (၁၉၃၉ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၉ ခု။
ကြံဉာဏ်	ဆရာများအတွက် အကြံ ဉာဏ်ပေးစာအုပ်	ဦးချိုဘာသာပြန်သည်။ (၁၉၃၉ ခု)	မေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၂ ခု။
ကြမ္မာ	ကြမ္မာဒိုက်မင်းကြီးဝတ္ထု	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။
ကွန်ချာ	နယမာလာ၊ နယရာသီဆေး ကျမ်းနှစ်စောင်တွဲနှင့် မဟာ နန္ဒီ ကွန်ချာဆေးကျမ်း	ဦးကောင်းနှင့်ကင်းစာရေး ဦးရွှန်း	လောကပါလ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၉ ခု။
ကြွယ်ဝ	ကြွယ်ဝချမ်းသာရေး သမ္ပဒါ ပွင့် အကျယ်ကျမ်း	ရွှေဟင်္သာတောရ စံကျောင်း ဆရာတော် (၁၂၈၃ ခု) ဒေါ်စောရင်	တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။
ခရီးစဉ် ခင်ကြီး	မြန်မာ့တခွင် ခရီးစဉ် သခင်ကြီးချောင်း	ပယ်သူငယ်စားရှင်မြတ်ခေါင်	ယောဂီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၄ ခု။ ရမ္မာပူရ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၇၄ ခု။
ခင်ထွေး	သီခင်ထွေးချောင်း	ရှင်သူရဲ	ရမ္မာပူရ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၇၄ ခု။
ခိုင်စ	ရခိုင်မင်းသမီးချောင်း	အဒ္ဓမင်းညို (ဘစောဖြူ လက် ထက် ၈၁၇-၈၄၀)	ရမ္မာပူရ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၇၄ ခု။

အတုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ခေတ်ဟောင်း	နေရစ်တော့ခေတ်ဟောင်း	သိန်းဖေမြင့်	တိုင်းချစ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၂ ခု။
.....	ခုဒ္ဒကပါဌ အဋ္ဌကထာ	အရှင်မဟာဗုဒ္ဓသောသ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၈ ခု။
.....	ခုဒ္ဒသိက္ခာပါဌ	ရှင်ဓမ္မသီရိ	ဥက္ကလာပ၊ ရန်ကုန်။
ခန္ဓာ	ကိုယ်ခန္ဓာကျမ်း	ဒေါ်မမခင်	ကျောင်းသား၊ ရန်ကုန်။
ခုံနန်	ရွှေစည်းခုံ သမိုင်းသစ် ကျမ်း နှင့် အာနန္ဒာ သမိုင်းသစ် ကျမ်း	သျှင်နန္ဒဝံသ (၁၂၉၁ ခု)	ဇေယျမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၀ ပြည့်။
ချူ	သုံးပုံတံချူကျမ်း	မုံတိုင်ပင်ဆရာတော် (၁၁၉၁ ခု)	ဇေယျကြက်သရေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၆ ခု။
ချစ်စို့ ချုပ်ပုံ	ချစ်စို့ပျော်ပျော် (ဝတ္ထု) မြန်မာမင်း အုပ်ချုပ်ပုံ စာ တမ်းနှင့် ဘိုးတော်ဘုရား ကြီး၏ ရာဇသတ်ခေါ် အမိန့် တော်တမ်းကြီး၊ ပါဒုတိယ၊ မ ခြေလေးချောင်း တော်လှန် ရေး	ရွှေသစ္စာ ပုဂံဝန်ထောက်ဦးတင် (၁၂၉၃-၁၂၉၅)	ခေတ်လူ၊ ရန်ကုန်၊ မြန်မာပြည်အစိုးရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၃၊ ၉၄၊ ၉၅ ခု။
ခြေလေး	ခြေလေးချောင်း တော်လှန် ရေး	သခင်ဗသောင်း	စာပေဗိမာန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၁ ခု။
ခွေး	ခွေးဂဏ္ဍိ၊ ပ	သခင်ကိုယ်တော်မှိုင်း (၁၂၉၈ ခု)	မြန်မာ့အောင်လံ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၈ ခု။
ဂရိ	ဂရိပညာရှိကြီးများနှင့် သိပ္ပံ ပညာ	ဦးတင်အောင်	ယောဂီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၉ ခု။
ဂဠုန်ပျံ	ဂဠုန်ပျံပါဌနိဿယ	နိဿယ (၁၁၆၉ ခု)	စမ္မုမိတ်ဆွေ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၃၆ ခု။
ဂါစန်	ဂါမဏိစန္ဒပျို့	ဆီမီးခုံရွာစား	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၈ ခု။
ဂါထာ	ဂါထာခြောက်ဆယ်ပျို့	သျှင်အုန်းညို (၈၇၆ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၀ ခု။
ဂိဟိ	ဂိဟိဝိနယပကာသနီ	ဦးနရိန္ဒ (၁၂၅၉ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၀ ခု။
ဂီပေါင်း ဂီသော	မဟာဂီတ ပေါင်းချုပ် ကြီး ဂီတဝိသောဓနိကျမ်း	ဦးပြုံးချိုစုဆောင်းသည်။ ဒီး ဒုတ် ဦးဘချို စုဆောင်း သည်။	ပညာအလင်းပြ၊ ရန်ကုန်။ ဒုတိယနှိပ်ခြင်း၊ ၁၉၃၅ ခု။
ဂီသစ်	မဟာဂီတအသစ်	သုရိယ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၅ ခု။

အတိုမုတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဂင်္ဂါ	ဗော်လဂါမှ ဂင်္ဂါသို့	အသျှင်ဉာဏ်ဿရ ဘာသာ ပြန်သည်။ (၁၉၅၁ ခု)	ကြီးပွားရေး၊ မန္တလေး။
ဂဏ္ဍိ	မျောက်ဂဏ္ဍိ	မစ္စတာမောင်မှိုင်း (၁၂၀၅ ခု)	မြန်မာအမျိုးသား၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၃ ခု။
ဂန္ဓာ ဂန်ယပ်	ဂန္ဓာလရာဇ် အနုဂ္ဃသာရဒေသနာ ဂန္ဓာရုံယပ်လဲ့တရားစာ	ဒဂုန်တာရာ (၁၉၅၂ ခု) ဦးဣန္ဒက	စကြာဝဠာ၊ ရန်ကုန်။ ယောဂီ၊ ရန်ကုန်။
ဂုဏ်ဘွဲ့	ဂုဏ်တော်ဘွဲ့ပေါင်းချုပ်	မင်းပူးဆရာတော် ဦးဩဘာ သန့်နှင့် ဆရာတော်များ တောင်ခွင်သာသနာပိုင်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၉ ခု။ ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၃၃ ခု။
ဂုဠ	ဂုဠတ္ထဝိနိစ္ဆယ၊ ပ၊ ဒု		
ဂုဠတ္ထ	ဝါကျဂုဠတ္ထဒီပကကျမ်း	အသျှင်အရိယဝံသ (၁၂၉၄ ခု)	ဂန္ဓမာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၈ ခု။
ဂံ	ဂမ္ဘီရကဗျာကျမ်း	လယ်တီဆရာတော် (၁၂၀၈ ခု ဖွား၊ ၁၂၈၅ ခုလွန်)	အမျိုးသား၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၃ ခု။
ဂံကျောက် ဂံဒေ	ပုဂံကျောက်စာညွှန့်ပေါင်း ဂမ္ဘီရတ္ထဒေသနာ ၄ စောင် တို့	ဖေမောင်တင်နှင့်ဂျီ၊အိပ်၊လုစ် သီးလုံးဆရာတော် (၁၁၆၈ ခု) ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၁ ခု။
ဂမ္ဘီ ဂမ္ဘီပျို	ဂမ္ဘီရရွာဘွယ် ဂမ္ဘီသာရပျို	တောင်လေးလုံးဆရာတော် သျှင်မဟာရဋ္ဌသာရ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်။ သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၈ ခု။
ဂမ္ဘီရာ	ဂမ္ဘီရာ ဂမ္ဘီရ မဟာနိဗ္ဗုတ ဒီပနိကျမ်း	ပထမရွှေကျင်ဆရာတော် ဘုရားကြီး	ဇေယျမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၄ ခု။
ဂံဘုရား	ပုဂံမြို့၊ ဘုရားတဆဲ့ခုနစ်ဆူ သမိုင်း	မြတောင်ဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၉၁ ခု။
ငရဲ	နေမိငရဲခဏ်းပျို	သျှင်အဂ္ဂသမာဓိ (၉၀၀ ပြည့်)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၂ ခု။
ငါး	ငါးရဲငါးဆယ် နိပါတ်ဇာတ် ဝတ္ထု၊ ပ၊ ဒု၊ တ၊ စ၊ မ	ညောင်ကန်ဆရာတော် ဦးကဝိန္ဒ (၁၁၄၃ ခု နန်း တက် ဘိုးတော်ဘုရား လက် ထက်)	မြန်မာပြည် စာပုံနှိပ် အလုပ် သားများအသင်း၊ ရန်ကုန် ပ၊ ဒု၊ တ၊ စ၊ ဝံသရက္ခ၊ ရန်ကုန်၊ မ။
ငါးဌာန	ငါးဌာနအဓိကရဏ ဆကဏ္ဍ ပုဏ္ဏာဝိသဇ္ဇနာကျမ်း	ဦးအာသဘ (၁၂၄၂ ခု)	သုခဝတီ၊ မန္တလေး။
ငါးနှစ်	ပထမငါးနှစ်စီမံကိန်း	ဦးဘသန်း (ပြည်) ၁၉၄၃ ခု။	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၅ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ငှက်	ငှက်သဘင်	ဦးမောင်ကလေး	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၀ ပြည့်။
စကား	စကားတောင်စား ဝတ္ထု၊ ပ	ဝန်စာရေးဦးကြီး	မြန်မာပြည် စာပုံနှိပ် အလုပ်သားများ အသင်း၊ ရန်ကုန်။
စကားစည်း	စကားပြောပုံစည်းကမ်း ဥပဒေ၊ ပ	ဝန်စာရေးဦးကြီး	လောကပါလ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။
စတု	စတုဂီရိ ရွာဘွယ်ကျမ်း၊ တ၊ စ	ပဌမတောင်လေးလုံး ဆရာတော် (၁၁၆၄ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၀၊ ၁၉၃၁ ခု။
စပယ်	စပယ်ပင်ဝတ္ထု	ဦးလတ် (၁၂၂၈ ခု ဖွား ၁၂၈၃ ခု လွန်)	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၆ ခု။
စရိယာ	စရိယာမဂ္ဂဒီပနီ	ဦးသောမ (၁၂၇၂ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၀ ခု။
.....	စရိယာပိဋက အဋ္ဌကထာ	အာစရိယဓမ္မပါလထေရ်	ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ရန်ကုန်။
စာကြည့်	စာကြည့်တိုက် အခြေခံပညာ	ဗိုလ်သိန်းဆွေ (၁၉၅၉ ခု)
စာချုပ်	စာအုပ်ချုပ်လက်မှုပညာ	ဦးကံကြီး	ယောဂီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၈ ခု။
စာခွန်	စာတံခွန်	ဒဂုန်-ဦးလှဘေ	ရွှေပြည်တန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၆ ခု။
စာဆို	စာဆိုတော် နန်းတွင်း ဝတ္ထုကြီး	ဒဂုန်-ခင်ခင်လေး	ဗမာ့ခေတ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၃ ခု။
စာဏကျ	စာဏကျနိတိ၊ ပ၊ တ	လယ်တီပဏ္ဍိတ-ဦးမောင်ကြီး	လယ်တီတရား သဘင်းစာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၄ ခု။
စာနိဒါန်း	မြန်မာစာနိဒါန်း	ဦးထွန်းဖေ (၁၂၉၄ ခု)	ပညာအလင်းပြ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၅ ခု။
စာရတု	စာဆိုတော်များရတု ပေါင်းချုပ်	လက်ဝဲနော်ရထာ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၅၈ ခု။
စာရေး	စာရေးကြီး (ဝတ္ထု)	မဟာဆွေ (၁၉၃၃ ခု)	အံတော်ဆင့်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၉ ခု။
စာသမိုင်း	မြန်မာစာပေသမိုင်း	ဦးဖေမောင်တင်	ဇမ္ဗူ၊ မိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၀ ပြည့်။
.....	စူဠဝါပါဠိတော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။
စူဠနိ	စူဠဝါအဋ္ဌကထာနိဿယ	ရွှေဥမင်ဆရာတော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။
စူသစ်	စူဠဝါပါဠိတော်နိဿယသစ်၊ ပ၊ ဒု	စံကျောင်းဆရာတော် (၁၂၃၄ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၆ ခု (ပ)၊ ၁၉၀၉ (ဒ)။

အတိုမုတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
..... စေတီ	စူဠနိဒ္ဒေသပါဠိတော် စေတီယဝိနိစ္ဆယကျမ်း ရွှေဟင်္သာတောရစံကျောင်း ဆရာတော် (၁၂၇၅ ခု) ဦးလတ် ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။ ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၃ ခု။
စိုး	ရွှေပြည်စိုးဝတ္ထု	ဦးချစ်တင်ပြန်ဆိုသည်။	ဗ မာ့ ခေတ်၊ ရန် ကုန်၊ ၁၉၅၁ ခု။
စကြာ	နက်နဲလှစွာစကြာဝဠာ	မင်းကတော် မဇင် ဦးမြသိန်းထွန်း	ဟံ သာ ဝ တီ၊ ရန် ကုန်၊ ၁၉၅၀ ပြည့်။
စကြာရှင် စက္ခု	အနုဂ္ဂစကြာရှင်ဝတ္ထု၊ ပ စက္ခုဒီပနီ	ဘဒ္ဒန္တဇောတ (၁၂၉၃ ခု)	ဟံ သာ ဝ တီ၊ ရန် ကုန်၊ ၁၉၅၃ ခု။
စက်ဖွင့်	ဓမ္မစကြာဖွင့်အကျယ်လက်စွဲ ကျမ်း	ဦးလှမောင်	စာ ပေ ဗီ မာန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၁ ခု။
စိုက်	စိုက်ပျိုးရေး စာပေဗိမာန် စာတည်းအဖွဲ့ စာ ပေ ဗီ မာန်၊ ရန် ကုန်၊ ၁၉၅၀ ပြည့်။
စစ် စစ်သား	စစ်ပညာကျာနယ်များ စစ်သားဂုဏ်ရည်၊ ပ၊ ဒု	ဝန်စာရေးဦးကြီး	ဇမ္ဗူ၊ ကြက်သ ရေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၇ ခု။
စိန်	စိန်ကလေးဝတ္ထု၊ ပ	ဦးဩ (၁၀၉၈ ခုဖွား)	ပြည်ကြီး မဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
စိန်ကျော်	စိန္တကျော်သူဆိုရတုများ	ဘဒ္ဒန္တကောသလ	ဂုဏ ဝ တီ၊ မန္တ လေး၊ ၁၉၃၃ ခု။
စိန္တာ	အာယုစိန္တာဒီပနီ ကျီးသဲလေးထပ် ဆရာတော် ပိ ဋ္ဌ ကတ် ပြန့် ပွား ရေး၊ မန္တလေး။
စမ္မေယျ စွယ်	စမ္မေယျပျို့သစ် စွယ်စုံကျော်ထင်ကျမ်း၊ ပ၊ ဒု ကျည်းကန်သျှင်ကြီး အုဂ်ဖိုရ်ဆရာတော် ဟံ သာ ဝ တီ၊ ရန် ကုန်၊ ၁၉၀၀ ပြည့်။
စွယ်ကျမ်း စွယ်စုံ စွယ်တော်သျှောင်	မြန်မာ့စွယ်စုံကျမ်း စွယ်စုံကျော်ထင်သတ်ပုံ စွယ်တော်သျှောင်ရတု	သျှင်မဟာသီလဝံသ (၈၄၂ ခုနှစ်တက် ဒုတိယမင်းခေါင် လက်ထက်)	ဟံ သာ ဝ တီ၊ ရန် ကုန်၊ ၁၂၈၄ ခု။
ဆု	ဆုတောင်းခံစာပျို့	အစိုးရ	သု ဓမ္မ ဝ တီ၊ ရန် ကုန်၊ ၁၉၄၉ ခု။
ဆူပူ	မြန်မာ နိုင်ငံတော်နှင့် ဆူပူ သောင်းကျန်းမှုများ		

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဆူးလေ	ဆူးလေစေတီတော် သမိုင်း	အရှင် တိ လော က ဉာဏ (၁၃၁၃ခု)	သုဓမ္မ ဝ တီ၊ ရန် ကုန်၊ ၁၃၁၆ ခု။
ဆေကနီ	ဆပဉ္စက္ကမဆေကနီကျမ်း	ဂူ ၉ လုံး ဆ ရာ တော် (၁၂၆၃ခု)	ပြည်ကြီး မဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၆ ခု။
ဆေး	ဆေးနိဒါန်းစာအုပ်	ဟံသာ ဝ တီ၊ ရန် ကုန်၊ ၁၉၀၀ ပြည့်။
ဆေးတို့ ဆေးဖော်	ဆေးမီးတိုကျမ်း၊ တ မြန်မာ ဆေးအမျိုးမျိုး ဖော် စပ်နည်း ဦးဖေ	သူရိယ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၁ခု။ မျိုးချစ်၊ မြန်အောင်မြို့။
ဆဲနှစ်မျိုး	ဆဲနှစ်ရာသီဘွဲ့အမျိုးမျိုး	မှော်ပီ ဆရာသိန်း စုပေါင်း ပြုစု၊ (၁၂၆၉ခု)	ဟံသာ ဝ တီ၊ ရန် ကုန်၊ ၁၂၆၉ ခု။
ဆင်	၁ ရွှေစာတိုင် ဆင်တော်မော် ကွန်း၊ ၂ ရတနာပြောင်မွန် ဆင်တော် မော်ကွန်း၊ ၃ ရွှေ မင်း ဘုန်း ဆင် တော် မော် ကွန်း	၁ ရှင်ထွေးညို (၈၇၂ခု) ၊ ၂ ရှင်သံခို (၉၆၀ပြည့်ဖွား) ၊ ၃ ဝန်ထောက် မောင်ညို (၁၁၃၈ခု နန်းတက် ငစဉ် ကူးမင်း လက်ထက်)	ဟံသာ ဝ တီ၊ မန္တ လေး၊ ၁၂၈၂ခု။
ဆင်မယ်	ဆင်ဖြူရှင်မယ်တော်ချင်း	ဒုတိယနဝဒေး (၁၁၅၄ခု)	မြန်မာ့ဂုဏ်ရည်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၆ ခု။
ဆန်းဂဏ္ဌိ ဆန်းနိဿယ	နယသမ္ပုဏ္ဏဆန်းဂဏ္ဌိ ဝုတ္တောဒယဆန်းနိဿယသစ်	ဘဒ္ဒန္တနေမိန္ဒရ အရှင်သီရိကုမာရမထေရ် (၁၂၈၃ခု) ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၅ ခု။
ဇာတ်	မဟာဇနကဇာတ်တော်ကြီး	ဦးဩဘာသ (၁၁၄၇ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၃ ခု။
ဇပျို	မဟာဇနကဗျို	တွင်းသင်းတိုက်ဝန် မဟာစည်သူ (၁၁၆၈ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။
ဇဿ	မဟာဇနကဇာတက အဋ္ဌ ကထာနိဿယ	ဒန့်တိုင်ဆရာတော် (၁၁၂၅ခု နန်းတက်သော ကုန်းဘောင် ဆင်ဖြူရှင်မင်း လက်ထက်)	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၀ ပြည့်။
ဇာတာ	ဇာတာဟောနည်းနိဿယ၊ပ	ဦးသက္က	တာဝတိန်ပုံညာစတိုး၊ ရန်ကုန်။
ဇာလ	ဗြဟ္မဇာလသုတ်	အရှင်ဇနကာဘိဝံသ (၁၃၁၁ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၃ ခု။
ဇာလိနိ	သဒ္ဓသာရတ္ထဇာလိနိပါဌ်	ဆူးတွင်းပစ်ဆရာတော် (၇၁၃ ခု)	ဇမ္ဗူမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၇ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဇာလိနီဇီ	သဒ္ဒသာရတ္ထဇာလိနီဇီကာ ပါဌ်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၈ ခု။
ဇာလိနီနိ	သဒ္ဒသာရတ္ထဇာလိနီနိသျှ	ဇရစ်ရွာ သက်ကယ်ကျင်း ဆရာတော် အရှင်သီလာစာရ (၁၁၇၀ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၉ ခု။
ဇိ	ဇိနတ္ထပကာသနီ	ကျီးသဲလေးထပ်ဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၅ ခု။
.....	ဇိနာလင်္ကာရဋီကာ	အရှင်ဗုဒ္ဓရက္ခိတ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
ဇိဝက	ဇိဝကကုထုံးခေါ် သက်စောင့်ဆေးကျမ်းကြီး	ခံဗူးဆရာတော်	ချစ်စရာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၁ ခု။
ဇော	ရာဇောဝါဒကျမ်း၊ ပ၊ ဒု	မုံရွေးဆရာတော် (၁၁၉၄ ခု)	လောကပါလာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၅ ခု။
ဇင်း	ဇင်းမယ်ပဏ္ဏာသနိပါတ် တော်ကြီး၊ ပ	သျှင်ကေလာသ	ဝံသရက္ခ၊ ရန်ကုန်။
ဇာတ်ဋီကာ	ဇာတကဋီကာ
ဇာတ်အဋ္ဌကထာ	ဇာတကဋ္ဌကထာ၊ ပ၊မ	အရှင်မဟာဗုဒ္ဓသောသ	ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၂၀ ပြည့်။
ညာကျော်	မဟာပညာကျော် လျှောက်ထုံး	သျှင်ကဝိသာရ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၇ ခု။
ညောင်ရမ်း	ညောင်ရမ်းမင်းတရား အရေး တော်ပုံ	တရားသူကြီးမဟာအတုလ ဓမ္မိကရာဇာ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၃ ခု။
ညတ်	ပညတ်နက်ကျမ်း	မြတောင်ဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၂၇ ခု။
ဣသ်ကျမ်း	နျာသပါဌ်	ရှင်ဝဇီရဗုဒ္ဓိ	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၄ ခု။
ညွန့်ပေါင်း	မြန်မာစာညွန့်ပေါင်းကျမ်း၊ ပ၊ ဒု၊ စ	ဦးကျော်ဒွန်းကြီးကြပ်ပြုစု	အစိုးရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
ဌေး	သုဝဏ္ဏသျှံသုဌေးခဏ်းပျို့	သျှင်အဂ္ဂသမာဓိ (၈၈၉ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
ဌေးလောင်း	သုဌေးလောင်း (ဝတ္ထု)	ရွှေဒုံးဘီအောင်	သွေးသောက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၉ ခု။
ဏိကုဏ်	မဏိကုဏ္ဍလဝတ္ထု	ဝရာဘိသံသနာထ (၉၉၁ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဏိပုံ	မဏိရတနာပုံကျမ်း	သျှင်စန္ဒလင်္ကာ (၁၁၄၃ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၃ ခု။
.....
တရား	ဣဒိမောဂ္ဂလာန် ဓမ္မရာသီတရားစာ	ဆင်တဲဆရာတော်	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၆ ခု။
တရုပ်သံ	တရုပ်သံရောက်မော်ကွန်း	ဒုတိယနဝဒေး (၁၁၈၅ ခု)	ဇေယျာမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၅ ခု။
တေ	တေမိယဇာတ်တော်ကြီး	ဦးဩဘာသ (၁၁၄၈ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၄ ခု။
တေပိဋက	တေပိဋကသာရ ရတနာဝလိ ကျမ်း	အသျှင်သောမာဘိသိရိ
.....	တေရသကဏ္ဍိကာ၊ ပ၊ ဒု	ရှင်သာရိပုတ္တရာ	သာသနာလင်္ကာရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၃ ခု။
တို့တိုင်းပြည်	တို့တိုင်းပြည်	ဦးခင်မောင်လတ်	စာပေဗိမာန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၀ ပြည့်။
တိုးပွား	တိုးတက်ကြီးပွားရေးကျမ်း	ရွှေဟင်္သာတောရစံကျောင်း ဆရာတော် (၁၂၉၄ ခု)	ယောဂီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၄ ခု။
တက်ကျမ်း	တက္ကိကနယဒီပနီကျမ်းသစ်	ဦးရွှေစံအောင်	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၂ ခု။
တင်မြ	တင်တင်မြဝတ္ထု၊ ဒု၊ တ	မန္တလေး မောင်ခင်မောင်	ဒဂုန်၊ ရန်ကုန်။
တင်းစာ	မြန်မာသတင်းစာများ
တင်းဆရာ	သတင်းစာဆရာ	ဦးသိမ်းမောင် (၁၂၉၈ ခု)	ဒေါ်အုန်းသင်နှင့် သားများ၊ ရန်ကုန်။
တောင်ငူဖြေ	တောင်ငူဆိုရတုအဖြေ	ရှင်ဥက္ကံသမာလာ	စာပေဗိမာန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၉ ခု။
တောင်တွင်း	တောင်တွင်းလာပျို	သျှင်မဟာသီလဝံသ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၈၉၉ ခု။
တောင်တွင်းနိယံ	နိယံ ၃၁ စောင်တွင်	ခင်ကြီးဖျော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။
တောင်တွင်းဖြေ	တောင်တွင်းလာပျိုအဖြေ	ဆားလင်းဆရာတော် (၁၀၉၇ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၈၉၉ ခု။
တောင်ပေါက်ဓာန်	အဘိဓာနပုဒ်ပိကာ နိဿယသစ်	တောင်ပေါက်ဆရာတော်	မြန်မာ့တာရာ၊ ၁၃၁၇ ခု။
တိုင်းရင်း	တိုင်းရင်း ဘာသာ ပညာနှင့် အသက် မွေးဝမ်း ကျောင်း ပညာရေး ပြုပြင်စီမံမှုကော်မီ တီ အစီရင်ခံစာ	၁၉၃၆ ခု	အစိုးရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၀ ပြည့်။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
တဇ	တဇတ္ထဒီပနီကျမ်း	မင်းကြီးမဟာဇေယသင်္ခယာ	မြန်မာ့တာရာ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၀၆ ခု။
တိတ်	တိတ္ထုပါရာယတြာပြုကျမ်း	(၁၂၀၅ ခု)	ရတနသိဒ္ဓိ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၀၆ ခု။
တန်ရ	တန်တားဦး မင်္ဂလာ စေတီ မော်ကွန်း	သျှင်မဟာရဋ္ဌသာရ (၈၅၈ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၀၆ ခု။
တိဏ်	တိဏ္ဍကပျို	ကင်းဝန်မင်းကြီး (၁၂၁၈ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၅၇ ခု။
.....	တွင်းသင်းသတ်ညွှန်း (လက်ရေးမူ)	တွင်းသင်း တိုက်ဝန် မဟာ စည်သူ
ထိလက်စွဲ	ဓမ္မကထိကလက်စွဲကျမ်း၊ ပါဒု	ကျိုက္ကံ ဦးပဏ္ဍိဓမ္မ	ဆန်းသစ်စ၊ ရန်ကုန်၊ ပ။ ခေတ် စာပုံနှိပ်လုပ်ငန်း၊ ရန်ကုန်၊ ဒု။
ထိလာ	၁၊ မိတ္ထီလာ ကန်တော်ဘွဲ့ မော်ကွန်း ၃ မျိုးနှင့် ၂၊ ပြု ကန်ဘွဲ့မော်ကွန်း	၁၊ သျှင်မဟာ သီလ ဝံသာ ဗလ နန္ဒသူ၊ တွင်းသင်းတိုက် ဝန်၊ ၂၊ နေမျိုးမဟာကျော် ထင်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
ထီး	တပင်ရွှေထီး ဝတ္ထုတော်ကြီး ပါ ဒု၊ တ၊ စ၊	လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး	ဒဂုန်၊ ရန်ကုန်။
ထီးနား	မင်းတရားရွှေထီး နားတော် သွင်း ချောင်း	လှော်ကားသုံးထောင်မှူး	ရမ္မာပူရ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၇၄ ခု။
ထီးင	မင်းတရားရွှေထီးချောင်း	လှော်ကားသုံးထောင်မှူး	ရမ္မာပူရ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၇၄ ခု။
.....	ထေရဂါထာပါဠိတော်
ထေရာ	ထေရာဘာသာပြန်၊ ပါဒု၊ တ	လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး (၁၂၈၉ ခု)	ဒဂုန်၊ ရန်ကုန်၊ ပ။ ၁၂၈၉ ခု၊ ဒု၊ မဟိန္ဒ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၂ ခု၊ တ။
.....	ထေရီဂါထာပါဠိတော်
ထေရီ	ထေရီဘာသာပြန်၊ ပါဒု၊ တ၊ စ	လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး	ဒဂုန်၊ ရန်ကုန်။
ထေရီဒါနိ	ထေရီအပဒါနိဝတ္ထုတော် ကြီး	ဦးဇေယျသေန (၁၂၈၉ ခု)	ဣန္ဒာသယ၊ ရန်ကုန်။
ထက်ပျာဖြေ	အထက်တန်းကဗျာ ကောက် နုတ်ချက်အဖြေ	ဆရာလင်း	ဇေယျမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၀ ပြည့်။
ထောင်ည	တထောင်တညဝတ္ထု	သခင်ဘသောင်းဘာသာ ပြန်သည်။ (၁၉၄၉ ခု)	ဘဝသစ်စာအုပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၀ ပြည့်။

အတိုပုဒ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ထောင်သား	ထောင်နှင့်လူသား	လူထုဦးလှ	ကြီးပွားရေး၊မန္တလေး။
ထပ်	တေးထပ်ပေါင်းချုပ်ကြီး	၁၂၇၈ ခု။	သူရိယ၊ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၅ ခု။
ထိပ်ကြီး	ထိပ်စုမြတ်ဘုရားကြီး	ဝက်မစုတ်မြို့စားမင်းကြီး	ဟံသာဝတီ၊မန္တလေး။
	မြပုခက်တော်တင်မင်္ဂလာ	မင်းထင်မဟာစည်သူ	၁၉၂၆ ခု။
	ချောင်း	(၁၂၄၀)	
ထိပ်ထွေး	ထိပ်စုမြတ်ဘုရားထွေး ချောင်း	မင်းထင်မဟာစည်သူ	ဟံသာဝတီ၊မန္တလေး။
		(၁၂၄၅ ခု)	၁၉၂၆ ခု။
ထိပ်လေး	ထိပ်စုမြတ်ဘုရားကလေး	မင်းထင်မဟာစည်သူ	ဟံသာဝတီ၊မန္တလေး။
	ချောင်း	(၁၂၄၄ ခု)	၁၉၂၆ ခု။
ထိပ်လတ်	ထိပ်စုမြတ်ဘုရားလတ်	ကင်းဝန်မင်းကြီး	ဟံသာဝတီ၊မန္တလေး။
	မင်္ဂလာချောင်း	ဦးကောင်း	၁၉၂၆ ခု။
ထွေ	သိန်း ၇ ထွေ	မောင်ကကြီး	ဒေါ်အုန်းသင်အင်ဆန်း၊
			ရန်ကုန်၊
ထွေပုံ	အထွေထွေသိပ္ပံ သင်ပြနည်း	ဦးအဝိန်	အောင်သိပ္ပံ၊ရန်ကုန်၊
			၁၉၅၃ ခု။
ထွက်	ကလေးတို့၏ထွက်ရပ်လမ်း	မောင်မောင်စိုး	ဟံသာဝတီ၊ရန်ကုန်၊
		(၁၃၁၁ ခု)	၁၉၅၁ ခု။
ဒါဌာ	ဒါဌာဓာတုပကာသနီ	အသျှင်သိရိန္ဒ	သုဓမ္မဝတီ၊ရန်ကုန်၊
			၁၉၄၀ ပြည့်။
ဒါနာဒိ	ဒါနာဒိ ဒီပနီကျမ်း	လယ်တီဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ရန်ကုန်၊
			၁၉၅၁ ခု။
ဒီဃနိကာယ်	သုတ္တန်ပိဋကတ်ပါဠိတော်၊
	အဋ္ဌကထာ		
ဒေပင်	ပဒေသာပင်များ	ဦးလှမောင်	ဇမ္ဗူ၊မိတ်ဆွေ၊ရန်ကုန်၊
			၁၉၄၉ ခု။
ဒေရီ	ဒေသနာမဉ္ဇရီ၊ ဒု၊ စ၊ မ	လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး	အမျိုးသား၊ရန်ကုန်၊
			၁၂၈၈ ခု။
ဒေအုပ်	ဒေသန္တရအုပ်ချုပ်ရေး	ဦးမျိုးစင်	ခေါင်းဆောင်၊ရန်ကုန်။
ဒေး	မင်းနဝဒေးဆို ရတုပေါင်း	နဝဒေးကြီး (တောင်ငူ၊	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး။
	ချုပ်	ခေတ်ဦး)	
ဒေါသ	ဒေါသကထာ	မောင်းထောင် ဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ရန်ကုန်၊
		အရှင်ပညာသာမိ	၁၉၅၁ ခု။
ဒေါင်းသစ်	ဒေါင်းဋီကာ	မစ္စတာမောင်မှိုင်း	လူထု၊မန္တလေး၊ တတိယနှိပ်၊
			၁၃၂၂ ခု။

အတိုပုဒ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဒိန်း	ဒိန်းဒလိန်းနတ်ဝတ္ထု	ပရော်ဖက်ဆာမောင်မောင်	နယူးဘားမား၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၇ ခု။
ဗုဒ္ဓ	ဗုဒ္ဓဂုဏပကာသနီ ဆေးကျမ်း ကြီး	ပဒုမာဘိဇဇမထေရ်	လယ်တီမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၇ ခု။
ဒွါသိမ်	အာဒိကပ္ပ ဒွါဒရာသီ နက္ခတ် ကျမ်းနှင့် ဒွါဒ သိမ် ကျမ်း၊ ကျယ်ယူ နက္ခတ်ကျမ်း	ခင်ကြီးပျော်	လောကပါလ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
ဒွါသိမ်ဓိပ်	ဒွါဒသိမ်ကျမ်းအဓိပ္ပါယ်	ဦးဆိုင်	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၈ ခု။
ဓာဋ္ဌီ	ဓာတုဝိနိစ္ဆယဋီကာ	ဦးချမ်းသာ (၁၂၀၃ ခု)	ရတနာသီရိ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၁ ခု။
ဓာတု	ဓာတုဝိဘာဂဒီပနီ၊ ပါဒု	မောင်းထောင် ဆရာတော် (ပိဋကတ်သုံးပုံစာတမ်းတွင် နိဿယကိုဂွေးဆောင်သက်ပန်း ဆရာ၊ စကားပြေကို ရှင်မု နိန္ဒာဘိသောသ မထေရ် ဟု ဆိုသည်။)	ရတနာဒီပံ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၆၉ ခု။
ဓာတုတ္ထ	ဓာတုတ္ထသင်္ဂဟပါဌ်နိဿယ	မဟာဝိသုဒ္ဓါရာမ ဆရာတော် ဘုရားကြီး	ပြည်ကြီး မဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၃ ခု။
ဓာရူ	ဓာတုဝိနိစ္ဆယ ရူပကဏ္ဍ	ဦးပန်းသာ (၁၂၄၅ ခု)	လောကပါလ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။
ဓိပုံ	ရာဇာဓိရာဇ် အရေးတော်ပုံ		သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၃ ခု။
ဓိမာသ်	အဓိမာသဝိနိစ္ဆယ စာတန်း	ဟင်္သာတမြို့၊ ရန်ကုန် ဘုန်း တော်ကြီး (၁၂၆၁ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၈၉၉ ခု။
ဓည	ဓညဝတီ အရေးတော်ပုံ	ဝိသာရာ ဘိသိရိ ပဝရ အဂ္ဂ မဟာ ဓမ္မရာဇာဓိရာဇ ဂုရု (၁၁၄၉ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၃ ခု။
ဓာတ်စာ	ကျန်းမာရေး ဓာတ်စာကျမ်း	ကဝိဘိသက္က ဆရာကြီး (၁၃၀၁ ခု)	ကျောင်းသား၊ ရန်ကုန်။
ဓာတ်အက်	ဓာတ်ကျမ်း အက်ဥပဒေ	အမိန့်တော်ရ ဦးဘိုးလူ	သူရိယ၊ ရန်ကုန်။
ဓာန်	အဘိဓာန်ပုဒ်ပိကာပါဌ်	ရှင်မောဂ္ဂလာန်ထေရ်
ဓာန်ဋီ	အဘိဓာန်ဋီကာပါဌ်	စတုရင်္ဂဗလ (ပင်းယခေတ် ၇၁၄ ခု သီဟသူမင်း လက် ထက်)	ပြည်ကြီး မဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၂ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဓာန်ဋီဇီ	အဘိဓာန်ဋီကာနိဿယ၊ ပါဒု	တတိယမောင်းထောင်ဆရာ တော် (၁၂၁၁ခု)	ကဝိ မျက် မှန်၊ ရန် ကုန်၊ ၁၂၇၂ခု၊ ၁၂၇၃ခု။
ဓာန်သျှ	အဘိဓာန်ပါဌ်နိဿယ	ပထမ ကျော်အောင် စံထား ဆရာတော် (၁၁၀၈ခု)	တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။
ဓမ္မ	ဓမ္မပါလပျို့	သျှင်မဟာသီလဝံသနှင့် ပုဂံ ဆရာတော် (၈၈၀၊ ၉၁၁ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန် ကုန်၊ ၁၂၆၁ခု။
ဓမ္မဒီ	ဓမ္မဒီပနီ	လယ်တီဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၅၁ ခု။
ဓမ္မဒေ	ဓမ္မဒေသနာတရားစာ	ကျော် အောင် စံထား ဆရာ တော်	ကဝိ မျက် မှန်၊ ရန် ကုန်၊ ၁၂၈၆ခု။
ဓမ္မပဒ	ဓမ္မပဒ ဝတ္ထု တော်ကြီး၊ ပါဒု၊ တ	ညောင်လေးပင်တောရ ဆရာ တော် (၁၂၉၃ ခု)	သုဓမ္မ ဝတီ၊ ရန် ကုန်၊ ၁၉၃၉ (ပ)၊ ၁၃၁၁ (ဒ)၊ ၁၉၃၂ (တ)။
.....	ဓမ္မပဒပါဠိတော်	ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ရန်ကုန်။
.....	ဓမ္မပဒအဋ္ဌကထာ၊ ပါဒု	အရှင်ဟော ဗုဒ္ဓဃောသ	သုဓမ္မ ဝတီ၊ ရန် ကုန်၊ ၁၉၄၁ခု။
ဓမ္မပြန်	ဓမ္မဝိနယ အမိန့်တော် ပြန် တန်း	ပြည်ကြီး မဏ္ဍိုင်၊ ရန် ကုန်၊ ၁၂၈၇ခု။
ဓမ္မရာသီ	ဓမ္မရာသီကျမ်း	သေက္ခတောင် ဆရာတော် (၁၂၆၆ခု)	ကဝိ မျက် မှန်၊ ရန် ကုန်၊ ၁၂၆၆ခု။
ဓမ္မာလင်	ဓမ္မာလင်ကံရကျမ်း	ဦးစံလှ (၁၂၇၃ခု)	ရတနာဒီပံ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၉၁ခု။
ဓမ္မောဇ	ဓမ္မောဇမော်ကွန်း	ကင်းဝန်မင်းကြီး (၁၁၈၃ ခုဖွား၊ ၁၂၇၀ လွန်)	ဟံသာဝတီ၊ ရန် ကုန်၊ ၁၂၅၇ခု။
နဒီ	ရတနာနဒီမော်ကွန်း	ကင်းဝန်မင်းကြီး (၁၂၂၆ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၅၇ ခု။
နရ	နရသာသနကျမ်း	ဦးဒီပ (၁၂၄၉ ခု)	မြန်မာပြည်စာပုံနှိပ် အလုပ် သားများအသင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
နရစိုး	နရစိုးလုလင်ပျို့မူရင်း	ဦးထွန်းမြင့်	မြန်မာ့ဇေယျာ၊ ရန်ကုန်။
နဝရတ်ပျို့	နဝရတ်ပျို့ (လက်ရေးမူ)	ရှင်ဣန္ဒဂုတ္တ (၉၁၇ ခု)
နသု	နရသုခိအဓိပ္ပါယ်ကျမ်း	ဦးဘိုးမင်း (၁၂၆၃ ခု)	ရတနာသိဒ္ဓိ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၃၄ ခု။
နာဇာတ်	နာရဒဇာတ်တော်ကြီးဝတ္ထု	ဦးဩဘာသ (၁၁၄၆ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
နာနာ	နာနာဆန္ဒပျို့	မုံရွေးဆရာတော် (၁၁၈၈ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၂ ခု။
နာပျို့	နာရဒပျို့	မုံရွေးဆရာတော် (၁၁၈၃ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
နာဝင်	အနာဂတဝင်ကျမ်း	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၈ ခု။
နာသျှ	နာရဒဇာတကအဋ္ဌကထာ နိဿယ	ဒန့်တိုင်ဆရာတော်	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၈ ခု။
နားခံ	နားခံတော်ဝတ္ထု	ရွှေစကြာဦးစိုးမြင့် (၁၂၉၇ ခု)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၁ ခု။
နိပါတ နိယာမ	နိပါတပဒဝိဘာဝနီကျမ်း နိယာမဒီပနီ	ဘဒ္ဒန္တပရမာစရ လယ်တီဆရာတော် (၁၂၇၂ ခု)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်။ တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။
နိယံ	နိယာမသာရဒီပနီ၊ ပ၊ ဒု	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
.....	နိယံရှစ်ကျမ်း
.....	နိယံ ၃၁ စောင်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။
နိရုတ်	နိရုတ္တိဒီပနီနိဿယနံကျဉ်း	လယ်တီဆရာတော် (၁၂၆၆ ခု)	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၇ ခု။
.....	နိရုတ္တိမဉ္ဇူသာဠိကာ
နိတိ	နိတိကျမ်းဂန်ကြီး	ဆရာညွန့် (၁၂၈၉ ခု)	မြန်မာပြည်စာပုံနှိပ် အလုပ် သားများအသင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၉ ခု။
နိမာ	နိတိမာလာ၊ ပ	လယ်တီပဏ္ဍိတ-ဦးမောင်ကြီး (၁၂၉၁ ခု)	မဟိန္ဒ၊ ရန်ကုန်။
နိရိ နု	နိတိမဉ္ဇူရီ၊ ပ မနုကျယ်ဓမ္မသတ်	လယ်တီပဏ္ဍိတ-ဦးမောင်ကြီး ကျုံးဝန်ဘုမ္မဇေယျ (၁၁၁၅ ခု)	ဝိဇယ၊ ရန်ကုန်။ ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၅ ခု။
နုစာ	အနုစာပေကောက်နုတ်ချက်၊ ပ	ပါမောက္ခဦးအေးမောင် စီစဉ်သည်။	စကြာဝဠာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၂ ခု။
နုရည်	အနုပညာဂုဏ်ရည်	လက်ဝဲမင်းညို (ဦးချမ်းသာ)	ရွှေပြည်တန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၉ ခု။
နုဝဏ်	ဖရမတ္ထသရူပအနုဝဏ္ဏနာ ကျမ်းသစ်၊ ပ၊ ဒု	အသျှင်သဒ္ဓမ္မဇောတိပါလ	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၇ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
နေကန်	နေမိရကန်	ကင်းဝန်မင်းကြီး (၁၂၂၀ ပြည့်)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်။
နေဇာတ်	နေမိဇာတ်တော်ကြီးဝတ္ထု	ဦးဩဘာသ (၁၁၄၈ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၂ ခု။
နေမိတ်	နေမိတ္တကဝိဇ္ဇာကျမ်း	မဟာဓမ္မသင်္ကြံ (၁၁၈၆ ခု)	ဂုဏဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၉၂ ခု။
နယ်	သားရေနယ်ကျမ်း	အရှင်ဦးဝိသုဒ္ဓ	မြန်မာ့ဂုဏ်ရည်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၉ ခု။
နော	မောင်တာနောဝတ္ထု၊ ပ၊ ဒု	မောင်ဘသင် ပြုပြင်စီမံသည်။ (၁၂၆၈ ခု)	မင်္ဂလာတိုင်း၊ ရန်ကုန်။
နောင်	နတ်သျှင်နောင်ဆို ရတု	နတ်သျှင်နောင် (၉၄၀ ပြည့် ဖွား ၉၇၄ လွန်)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
နောင်ဇာတ်	နတ်သျှင်နောင်ဝတ္ထု၊ ပ	လယ်တီပဏ္ဍိတ-ဦးမောင်ကြီး (၁၉၁၉ ခု)	ဇေယျာပူရိန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၇ ခု။
နိုင်ပြ နိုင်ဖြာ	နိုင်ငံရေးအခြေပြ နိုင်ငံရေးရာ အဖြာဖြာ၊ ပ	ဦးမောင်မောင်လေး ဦးဘဘေ	ဂန္ဓမာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၃ ခု။ ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၆ ခု။
နစ်ကျော့	ကွန်မြူနစ် ကျော့ကွင်း နေတ္တိအဋ္ဌကထာ
နတ်မယ်	နတ်ရှင်မယ်တော်ချောင်း	ကျည်တောင်သား ဆီကိုင်းစား	ရမ္မာပူရ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၇၄ ခု။
နတ်လမ်း	နတ်ပြည်တက်လမ်း ခရီးစဉ်	ဗိုလ်ကလေးဦးသက်ရှေ့	မဟာမိတ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၄ ခု။
နန်းစဉ်	နန်းစဉ် ပုစ္ဆာ အမေး အဖြေ ကျမ်း	၁၁၁၅ ခု၊ အလောင်းဘုရား မေး၍ ၁၁၃၀ ပြည့်တွင် တောင်တွင်း ဆရာတော် ခင် ကြီးဖျော်ဖြေဆိုသည်။	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၇ ခု။
နိဗ္ဗာန	နိဗ္ဗာနနိပဒီ	လယ်တီဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၁ ခု။
နှိပ် ပက်ဏ္ဍက	လက်နှိပ်ကျမ်း ပက်ဏ္ဍကဝိသုဒ္ဓနာကျမ်း၊ ပ လုံးတော်ဆရာတော် (၁၂၃၇ ခု) သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၂၂ ခု။
.....	ပက်ဏ္ဍက မေတ္တာစာ	မမိ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၆ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ပခါ	ပဉ္စသာခါကျမ်း	မအေးတင်၊မိတ္ထီလာ၊
.....	ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ်ဂဏ္ဌိပုဒ်	၁၂၉၂ ခု။
.....	ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ်အဋ္ဌကထာ	
ပဒ	ပဒစေတီယဒီပနီ	သျှင်ဒီပ (၁၂၅၇ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ရန်ကုန်၊
			၁၈၉၉ ခု။
ပဒမာလာ	သဒ္ဒနီတိပဒမာလာနိဿယ	ဆရာတော် ဦးဗုဒ္ဓ	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်။
ပဒိ	သတပဒိကပုစ္ဆာအဖြေကျမ်း	မင်းကုန်း အလယ်တောရ ဆရာတော် (၁၂၄၄ ခု)၊ မန်လည်ဆရာတော် (၁၂၄၃ ခု)။	ဟံသာဝတီ၊ရန်ကုန်၊ ၁၉၀၈ ခု။
ပဒု	ပဒုမပြဇာတ်	စလေ ဦးပုည (၁၂၂၉ ခုလွန်)	ဟံသာဝတီ၊ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
ပဒေသာ	ပဒေသာသီချင်းများ	ဦးကြင်ဥ (၁၁၈၁ ခု နန်း တက်ဘကြီးတော်လက်ထက် မှ ၁၂၀၈ ခု နန်းတက်ပုဂံ မင်းလက်ထက်တိုင်)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၈ ခု။
.....	ပယောဂကုထုံးကျမ်း	ဆရာဦးထင်ပေါ် (မြစလွယ်) ၁၂၉၉ ခု။	ခေတ်လူ၊ ရန်ကုန်။
.....	ပရမတ္ထဒီပနီနိဿယ	ဦးကဝိ	ပိဋကတ်တော် ပြန့်ပွားရေး၊ မန္တလေး။
ပရိ	ပရိဝါပါဠိတော်နိဿယသစ်	သစ်ဆိမ့်ဆရာတော် (၁၂၃၃ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၁ ခု။
.....	ပရိတ်ကြီးဋီကာ	ရှင်တေဇောဒီပ (၉၇၁ ခု)
ပလေး	ပလေးတိုးနိဒါန်း	ဇော်ဂျီမြန်မာပြန်သည်။ (၁၉၆၇ ခု)	ပြည်ရွှေဘို၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၇ ခု။
ပလိပ်	ပလိပ်စားချင်း	ဦးဖျော် (၁၁၁၇-၁၁၃၇)	ဟံသာဝတီ၊ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၄ ခု။
ပါစိတ်ဌာနီ	ပါစိတ်အဋ္ဌကထာနိဿယ	ရွှေဥမင်ဆရာတော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၀ ပြည့်။
.....	ပါစိတျာဒိအဋ္ဌကထာ	အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။
ပါဌာနု	ပါဌာနုသာရ မြန်မာဘာသာ ကျမ်း	ဦးသုဒဿန (၁၂၇၉ ခု)	မြန်မာပြည်ဗုဒ္ဓဘာသာ သာသနာပြုပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၉ ခု။
ပါဏာဝု	ပါဏာဝုစဆေးကျမ်း	အေးစီ၊ဆဲလ်မန်	ကင်းစောင့်၊ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၃ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ပါပီ	ပဉ္စပါပီရကန်	နားခံတော်ဦးရွှေခို (၁၂၁၄ ခု နန်းတက် မင်း တုန်းမင်းလက်ထက်)	အောင်ဇေယျတု၊ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။
ပါမီ	ပါရမီတော်ခင်းပျို့	သျှင်မဟာသီလဝံသ (၈၅၃ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၆ ခု။
ပါရမီ	ပါရမီဒီပနီ	လယ်တီဆရာတော် (၁၂၄၁ ခု)	မြန်မာ့အလင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၁ ခု။
ပါရာ	ပါရာယနဝတ္ထု	သျှင်မဟာသီလဝံသ (၈၆၃ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၆ ခု။
ပါရာဂဏ္ဌိ	ပါရာဇိကဏ်အဋ္ဌကထာဂဏ္ဌိ၊ ပါ ၃၊	အသျှင်သုတဗုဒ္ဓိ	ပိဋကတ်တော် ပြန့်ပွားရေး၊ မန္တလေး၊ ၁၃၁၂ ခု။
.....	ပါရာဇိကဏ်ပါဠိတော် နိဿယ (ပေမူ)
ပါရာဌာ	ပါရာဇိကဏ်အဋ္ဌကထာ၊ ပါဒု	အရှင်မဟာဗုဒ္ဓဇောသ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၀ ခု။
ပါရာဌာနိ	ပါရာဇိကဏ်အဋ္ဌကထာ နိဿယ၊ ဒု	ရွှေဥမင်ဆရာတော်	ဇေယျ.မိတ်ဆွေ၊ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၃ ခု။
ပိမိုင်း	ပိဋကတ်သမိုင်းစာတမ်း	မင်းကြီးမဟာသီရိဇေယျသူ (၁၂၅၀ ပြည့်)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၇ ခု။
ပုဂံခေတ် ပုဂံမင်စာ ပုတီး	ပုဂံခေတ်ယဉ်ကျေးမှု ပုဂံမင်စာ မေတ္တာပုတီးစိပ်နည်း	ဦးသိမ်းမောင် (၁၃၁၈ ခု) အသျှင်ဥက္ကမဗုဒ္ဓိ	ဂန္ဓမာ၊ ရန်ကုန်။ မြသန်းစာပုံနှိပ်တိုက်၊ စစ်ကိုင်း၊ ၁၂၉၅ ခု။
ပုရာဏ်	၁ ပုရာဏ်ကျမ်း၊ ၂ ဓမ္မဂန် ဘတ်စာ	ကျီးသဲလေးထပ်ဆရာတော် (၁၂၄၂ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၄ ခု။
ပုလဲ	နန္ဒာပုလဲ (ဝတ္ထု)	တက္ကသိုလ်နန္ဒမိတ် (၁၉၅၀ ခု)	တင်ဝင်းပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။
ပေတ	မဟာပေဘဝတ္ထုတော် ကြီး	ဆရာညွန့်	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၀ ပြည့်။
ပေဝိ	တိပေဋကဝိနိစ္ဆယကျမ်း၊ပါဒု	မိုင်းခိုင်းဆရာတော်	လယ်တီတရားသတင်းစာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၉ ခု။
ပေါ်ဇော်	လူပေါ်လူဇော်လုပ်နည်း၊ ပါ ဒု	သခင်နုဘာသာပြန်သည်။	ဇေယျ.မိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၉ ခု။

ဇာတိပုဒ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ပေါဋ္ဌိ	ပေါရာဏကထာဋ္ဌိကာ	သစ်ဆိမ့်ဆရာတော် (၁၂၁၄ ခု နန်းတက် မင်း တုန်းမင်း လက်ထက်)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၆ ခု။
ပေါဒီ	ပေါရာဏဒီပနီ၊ ပါ	မွှော်ပီဆရာသိန်း (၁၂၅၇ ခု)	မြန်မာပိဋကတ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၂ ခု။
ပင်း	ကျပင်းတရားစာ၊ ပါ ဒု	ကျပင်း ဘုန်းတော်ကြီး ဦးဓမ္မရက္ခိတ (၁၁၇၇- ၁၂၅၇)	တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။
ပဉ္စကြိုဏ်	ပဉ္စပကြိုဏ်အဋ္ဌကထာနိဿယ၊ ပ	ဂူကြီးဆရာတော် ဦးပညာသိဟ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။
ပဉ္စာ	ပဉ္စာဝုဓပျို့	မိုးရွေးဆရာတော် (၁၁၈၃ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၃ ခု။
ပညာ	ပညာ၊ ပါ ဒု	မြန်မာ့ဂုဏ်ရည်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၄ ခု။
ပညာ	ပညာကထာနုကျမ်း	ကံပဲ့ဖုန်းတော်ကြီး (၁၂၃၉ ခု)	တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။
ပုဒ်စစ်	သဒ္ဒါကြီးပုဒ်စစ်ကျမ်း	တောင်တွင်းဆရာတော် ခင်ကြီးဖျော်	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၂ ခု။
ပုစ္ဆာ	ပုစ္ဆာဝိသဇ္ဇနာကျမ်း	မန်လည်ဆရာတော်	ရတနာဒီပံ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၉ ခု။
ပုတ္တော ပဏ်	ပုတ္တောဝါဒဆုံးမစာ ပဏ္ဍိတဝေဒနိယဒီပနီကျမ်း	ခင်ကြီးဖျော် အသျှင်တိလောက-သေက္ခ တောင်ဆရာတော် (၁၂၆၇ ခု) သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၆ ခု။
ပုည	ဦးပုည မေတ္တာစာ	စလေ ဦးပုည (၁၂၂၉ ခု လွန်)
ပုည၊ ၁		"	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
ပုည၊ ၂		"	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
ပုညတေး	ဦးပုည တေးထပ် ပေါင်းချုပ်	"	တော်လှန်ရေး အစိုးရ၊ ယဉ်ကျေးမှုဌာန
ပုညမိုင်း	ဦးပုညသမိုင်း	ဦးမောင်မောင်တင် (၁၂၉၈ ခု)	မန္တလေး သူရိယ၊ မန္တလေး။

အတိုမုတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ပုညဝတ်	ဦးပုညဝတ္ထုပေါင်းချုပ်	စလေ ဦးပုည	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၀ ပြည့်။
ပံဝ	သိပ္ပံနှင့်ဇီဝ	ဦးအုန်းဖေ နှင့် ဦးကျော်တင့် ပြန်ဆိုသည်။	ဇမ္ဗူမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၁ ခု။
ပုံ ပုံဘော်	မြန်မာစကားပုံ နန်းတွင်းရာမ ဦးဖိုးစိန် ပြုပြင် ရေးသား သည်။ (၁၂၉၇ ခု) တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။
ပုံတောင်	ပုံတောင်နိုင်မော်ကွန်း	သျှင်မဟာရဋ္ဌသာရ (၁၆၇ ခု)	မြန်မာ့ဇေယျာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၁ ခု။
ပုံမွှေ	လောကဓာတ်ပုံ ရွှေကြေးမုံ ကျမ်း	ရေစချို ဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၇ ခု။
ပျင်းဖြေ ပြာဋီ	အပျင်းဖြေနည်း ပြာဋီဟာခဏ်းပျို	ဒေါ်ခင်မျိုးချစ် သျှင်တေဇောသာရ (၁၉၈ ခု)	အောင်သိပ္ပံ၊ ရန်ကုန်။ ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
ပြင်သစ်မှတ်	ကင်းဝန်မင်းကြီးပြင်သစ် နိုင်ငံသွားနေစဉ်မှတ်စာတမ်း	ကင်းဝန်မင်းကြီး (၁၂၃၇ ခု)	မြန်မာပြည်အစိုးရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၁ ခု။
ပြောင်မွန်	ရတနာ ပြောင်မွန် ဆင်တော် မော်ကွန်း	ရှင်သံခို (၉၈၀ ပြည့်)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၂၀ ပြည့်။
ပြည်ကြေး ပြည်စုန်	ပြည်သူ့ကြေးမုံ ပြည်စုန်မော်ကွန်း	ဦးစန်းမောင် (၁၉၄၇ ခု) ရှင်ထွေးညို (၁၃၄ ခု)	ဇမ္ဗူမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်။ မြန်မာ့ဇေယျာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၁ ခု။
ပြည်ဆံ	ပြည်မြို့ ရွှေဆံတော်သမိုင်းပျို	စစ်ကဲတော်မင်း ဦးသဲ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၀၇ ခု။
ပြည်တိ ပြည်ရုပ်	ပြည်ထောင်စုနိတိ ပြည်သူ့တရုပ်ပြည်	ဦးနု (၁၉၆၀ ပြည့်) ရဲဘော်သိန်းမောင်	စာပေဗိမာန်၊ ရန်ကုန်။ ကျော်လင်းစာနယ်ဇင်း ဖြန့်ချိရေး၊ ရန်ကုန်။
ပြည်သား ဖလ	ပြည်ထောင်စုသား ပိဋကတ်သုံးပုံဖလကျမ်း	ပြန်ကြားရေးဝန်ကြီးဌာန ရွှေမင်းဝန်ဆရာတော်	အစိုးရ၊ ရန်ကုန်။ လောကသာရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။
ဖာဟိယန်	ဖာဟိယန်ခရီးစဉ်	အရှင်ဝိလာသ ဘာသာပြန် သည်။ (၁၉၂၆)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၅ ခု။
ဗမာ့ ဗာ	ဗမာ့ပြဿနာ ဗာဝရီမော်ကွန်း	ဦးမျိုးရှု (၁၃၀၁ ခု) ဒုတိယနဝဒေ (၁၁၉၄ ခု)	နဂါးနီ၊ ရန်ကုန်။ ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၄ ခု။
ဗိဓာန်	ဗိလတ်အဘဓာန်

အတိုမုတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်း ပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဗိမာန်	ဗိမာန်ရတနာကျောင်းတော် မော်ကွန်း	တံဆိပ်တော်ဝန် ဦးရွှေခြည် (၁၁၄၃-၁၂၁၄)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
ဗေဒဝိဇ္ဇာ	ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၉ စောင်တွဲကျမ်း	ဦးနိဂြောဓသုတ်သင်ပြပြင် သည်။	မိဘဂုဏ်၊ မိတ္ထိလာ၊ ၁၃၁၂ ခု။
ဗေဒင်ဖြေ	ဦးပုညဗေဒင်ဟော တေးထပ် အဖြေ	ဦးသက္က (၁၃၁၄ ခု)	မြန်မာ့သိပ္ပံ၊ ရန်ကုန်။
ဗေဗျာချုပ်	ဗေဒင်ကဗျာပေါင်းချုပ်	ဦးပုည	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၀ ပြည့်။
ဗောဓိ	ဗောဓိပက္ခိယဒီပနီ	လယ်တီဆရာ တော် (၁၂၆၆ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၁ ခု။
ဗောဝင်	ဗောဓိဝင်ဝတ္ထု	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၃၀ ပြည့်။
ဗုဒ္ဓ	ဗုဒ္ဓမြတ်စွာ	ပါရဂူ (၁၉၆၅ ခု)	ယောဂီ၊ ရန်ကုန်။
ဗုဒ္ဓခြေ	ဗုဒ္ဓဘာသာအခြေပြ	မေဒီနီဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၁ ခု။
ဗုဒ္ဓဗြာဟ္မဏ	ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့်ဗြာဟ္မဏ ဘာသာ	လယ်တီဆရာတော်	ဂုဏဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၁ ခု။
ဗုဒ္ဓရှင်း ဗုဒ္ဓဝင်	ဗုဒ္ဓဝင်ရှင်းတမ်း မဟာဗုဒ္ဓဝင်ဝတ္ထုတော်ကြီး၊ ပါ ဒု၊ တ	မာဃ (၁၉၃၈ ခု) ပဌမငါးခုနိဆရာတော် (၁၁၃၂ ခုနိဗ္ဗာ-၁၂၀၂ ခုနိလွန်)	ချစ်စရာ၊ ရန်ကုန်။ ဇေယျမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၈ ခု။
.....	ဗုဒ္ဓဝင်အဋ္ဌကထာ	ရှင်ဗုဒ္ဓဒတ်	ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၂၁ ခု။
.....	ဗုဒ္ဓသာသနိကပဌဝိဝင်ကျမ်း ကြီး	မော်လမြိုင် တောင်ပေါက် ဆရာတော် ဦးစက္ကပါလ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။
ဗုဒ္ဓါ	ဗုဒ္ဓါနုဿဘိဘာဝနာ	ဦးတိက္ခိန္ဒိယ	ဟံသာသီရိ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၆ ခု။
ဗုဒ္ဓပျို	အလင်းပြကျမ်း ဗုဒ္ဓပုတ္တိပျို	(၁၂၉၀ ပြည့်) သျှင်မဟာသီလဝံသ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၃ ခု။
ဗုဒ္ဓသင် ဗန္ဓ	ဗုဒ္ဓဘာသာသင်ခေပကျမ်း ကဗျာဗန္ဓသာရကျမ်းရင်းနှင့် နောက်ဆက်တွဲ ၃ ပိုင်း	ဦးဘေ (၁၂၇၆ ခု) ပုဂံဝန်ထောက်ဦးတင် (၁၂၅၄-၁၂၉၁)	အောင်ဆုပန်း၊ မန္တလေး။ အမျိုးသား၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
ဗျာညွန့်	ကဗျာညွန့်ပေါင်းကျမ်း၊ ပ	ဆရာရွှေ (၁၂၈၆ ခု)	ရန်ကုန်စတိုး၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၆ ခု။
ဗျာသ :	ဗျာသဝတ္ထုပုံပြင်	တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဗျာသဒ်	ကဗျာသဒ္ဒသင်္ဂဟကျမ်း	ဆရာတော်ဦးဗုဒ္ဓ (၁၂၀၄ လွန်)	ဟံသာဝတီ၊ ၁၂၆၀ ပြည့်။
ဗြဟ္မ	ဗြဟ္မစရိယရွာဘွယ်	တောင်လေးလုံးဆရာတော်	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၇ ခု။
ဘာနီ	ဘာဝနာနယဒီပနီ	သျှင်ပညာစာရ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၀၁ ခု၊
ဘာရတီ	ကဝိဘာရတီ၊ ပ၊ ဒု	ပုပ္ဖားဦးကျော်ရင်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၇ ခု။
ဘာဝ	ဘာဝနာဖလပ္ပတ္တိကျမ်း	ရှင်သာရဒဿီ (၁၂၄၀ ပြည့်)	လောကပါလ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၇ ခု။
ဘာဝနာ	ဘာဝနာဒီပနီ	လယ်တီဆရာတော် (၁၂၆၆ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၀ ပြည့်။
ဘာသာစာ	ဘာသာနှင့်စာပေ	ဦးတင်လှ (မဟာဝိဇ္ဇာ)	ကုမာရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၆ ခု။
.....	ဘာသာလောကကျမ်း	ဦးဖေမောင်တင်	စာပေဗိမာန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၈ ခု။
ဘိဇ္ဈ	အဘိဇ္ဈကပျို့	မင်းလှဆရာကျော်ထင်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၀ ပြည့်။
ဘိသိက်	ဆရာဖြစ်သင် ဘိသိက် မင်္ဂလာကျမ်း၊ ပ၊ ဒု	သခင်အောင်ချိန်	ပညာအလင်းပြ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၇ ခု။
ဘူပေါင်း	ဘူရိဒတ်ဇာတ်ပေါင်းပျို့	သျှင်မဟာရဋ္ဌသာရ (၈၇၆ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၆ ခု။
ဘူဖြေ	ဘူရိဒတ်ဇာတ်ပေါင်းပျို့ အဖြေ	သျှင်တိဗောဓိကဘိလင်္ကာရ (၁၁၂၃ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၀ ပြည့်။
ဘူလင်	ဘူရိဒတ်လင်္ကာကြီး	သျှင်မဟာရဋ္ဌသာရ (၈၄၆ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၀ ပြည့်။
ဘေဒစိန္တာ	သဒ္ဒတ္ထဘေဒစိန္တာပါဌ်	အရှင်သဒ္ဓမ္မသီရိ (ပုဂံခေတ်)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၇ ခု။
ဘေသာ	ဘေသဇ္ဇမဇ္ဈိမသုတ္တံကျမ်း	ဗင်္ဂလားဆရာတော် နိဿယ ပြန်သည်။ (၁၂၇၄ ခု)	မြန်မာပြည်စာပုံနှိပ် အလုပ် သားများအသင်း၊ ရန်ကုန်။
ဘေသဇ္ဇ ဘိက္ခုနီ	ဘေသဇ္ဇဝိဓဒီပကကျမ်း၊ ပ ဘိက္ခုနီသာသနောပဒေသ	ဦးဘသန်းချိန်နှင့် ဦးစိန်ဘန်း အသျှင်အာဒိစ္စဝံသ (၁၂၉၆ ခု)	ဂန္ဓမာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၅ ခု။ မြန်မာဂုဏ်ရှည်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၇ ခု။
ဘလ္လာ	ဘလ္လာတိယပျို့	တွင်းသင်းတိုက် ငန် မဟာ စည်သူ (၁၁၅၄ ခု)	ဒေါ်အုန်းသင်နှင့် သားများ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၇ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဘုံ	နေမိဘုံခဏ်းပျို	သျှင်အဂ္ဂသမာဓိ (၉၀၄ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၅၆ ခု။
ဘွေ မကရန်	ဘွေသီဟာဝတ္ထု မကရန္တဗေဒင် လက်ရိုးဋီကာ	စပယ် (ဒီးဒုတ်ဦးဘချို) ကန်နီအတွင်းဝန် (၁၂၃၀ ပြည့်) မန်လည်ဆရာတော် (၁၂၆၆ ခု) ဦးမိုးနင်း မအေးတင်၊ မိတ္ထီလာ။
မဃ	မဟာသုတကာရီမဃဒေဝ လင်္ကာသစ်	မန်လည်ဆရာတော် (၁၂၆၆ ခု)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၉ ခု။
မစိတ် မဏိသျှတ်	မိန်းမစိတ်ကျမ်း မဏိသျှတ္တရကျမ်း (လ.ကံရေးမှု)	ခေတ်လူ၊ ရန်ကုန်။
မဓု	မဓုရ ရသဝါဟိနီဝတ္ထု	အရှင်ဝဇီရပဘာ မြန်မာပြန် သည်။	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၂၇ ခု။
.....	မဓုသာရတ္ထဒီပနီဋီကာ
မနော	မနော်ဟရီပျို့ ဟောင်း	နဝဒေးကြီး (၉၄၁ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး။
မနောရထ	မနောရထပူရဏကျမ်း	ကျီးသဲလေးထပ် ဆရာတော်
မဟာဆန်	မဟာဆန်ချင်သူပြဇာတ်	မောင်သိန်းဟန်	မြန်မာနိုင်ငံ ပညာပြန့်ပွား ရေးအသင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၅ ခု။
မဟာတိတ်	မဟာတိတ္ထုကျမ်းကြီး	ဆရာတိုင်းစုဆောင်းပြုစု သည်။	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၀ ပြည့်။
မဟာထာနိ	မဟာဝါအဋ္ဌကထာနိဿယ	ရွှေဥမင်ဆရာတော် (၉၉၁ ခုနန်းတက်သာလွန် မင်းလက်ထက်)	ဇေယျမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၅ ခု။
မဟာထေ	မဟာ ဝိသုဒ္ဓါရာမိက	လယ်တီပဏ္ဍိတ	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၉ ခု။
မဟာဓာန်	ထေရုပ္ပတ္တိဒီပနီပါဌ်နိဿယ မဟာပါဌ် အဘိဓာန်၊ ဒု၊ စ	(၁၂၆၈ ခု) ဘဒ္ဒန္တ သူရိယ (ဒု) ဘဒ္ဒန္တ ရာဇိန္ဒ (စ)	လောကသာရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၇ ခု (ဒု)၊ ၁၉၃၂ ခု (စ)။
.....	မဟာနိဒ္ဒေသပါဌ်တော်
.....	မဟာနိဒ္ဒေသအဋ္ဌကထာ	ရှင်ဥပသေန (သီဟိုဠ်ကျွန်း) ဦးဖိုးကျား
မဟာယာန	မြောက်ပိုင်းဗုဒ္ဓဘာသာ မဟာယာနဂိုဏ်း		မြန်မာ့ဂုဏ်ရည်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၆ ခု။
မဟာဝင်	မဟာဝင်ဝတ္ထု	ကျီးသဲလေးထပ် ဆရာတော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၃ ခု။
.....	မဟာဝဂ္ဂသံယုတ် အဋ္ဌကထာ	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
မဟော်နာ	မဟော်ပြဿနာခဏ်းပျို	မဟာမင်းလှမင်းခေါင်ကျော် (၁၂၀၂ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၉၂ ခု။
မဟော	မဟောသမ ဇာတ်တော်ကြီး	ဦးဩဘာသ (၁၁၄၆ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၄ ခု။
မာတော	မာတောဝါဒ ဆုမ္မစာနှင့် အဖြေ	ဦးပညာ	လှခင်အင်ဆန်း၊ မန္တလေး၊ ၁၉၃၆ ခု။
မာလင်	မာလာလင်္ကာရဝတ္ထု ၅ တွဲ	ကဝိဝံသာဘိဓဇ ဆရာတော် (၁၁၆၀ ပြည့်)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး။
မာသစ်	ဗမာသစ်ပြဇာတ်	ဦးဉာဏ (၁၃၀၆ ခု)	မြန်မာ့အလင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၆ ခု။
မိလိန်	မိလိန္ဒ ပဉ္စာဝတ္ထု	ဒန့်တိုင်ဆရာတော် (၁၁၂၇ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၂ ခု။
မုဒိ မုဒု	သာရကော မုဒိကျမ်း မုဒုလက္ခဏပျို	မောင်းထောင် သာသနာပိုင် တွင်းသင်းမင်းကြီး (၁၁၁၃ ခု) မြန်မာပြည် စာပုံနှိပ် အလုပ် သားများအသင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၄ ခု။
.....	မူလဋီကာ
.....	မူလပဏ္ဏာသ ပါဠိတော်
.....	မူလပဏ္ဏာသ အဋ္ဌကထာ	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ
မေ့သည်း	မေ့သည်းချာ	ဒဂုန် - ခင်ခင်လေး	ဗမာ့ခေတ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၂ ခု။
မေ	မေ (ဝတ္ထု)	ဒဂုန် - တာရာ (၁၉၄၁ ခု)	မိုးဦးပန်း၊ မန္တလေး၊ ၁၉၆၃ ခု။
မေးခွန်း	မြန်မာမေးခွန်းအဖြေနှင့် သင်ပြချက်ကျမ်း	ဦးဖိုးစိန်	မြန်မာ့ယူနိုက်တက်၊ ရန်ကုန်။
မေးခွဲ	သျှင်မဟာရဋ္ဌသာရနှင့် သျှင်မဟာသီလဝံသ အမေး အဖြေ	ရတနာသိဒ္ဓိ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၂၆ ခု။
မယ်ဒက်	မယ်ဒက်နတ်လမ်းညွှန်	ဦးသင်းမောင်	သုဝဏ္ဏဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၅ ခု။
မော်	ရွှေမော်ဓောရာဇဝင်သမိုင်း	စာသင်ဆရာမောင်ဖူး (၁၂၅၇ ခု)	ပိဋကတ်တော်ပြန့်ပွားရေး၊ မန္တလေး၊ ၁၃၁၄ ခု။
မော်ဓော	ရွှေမော်ဓောရာဇဝင်သမိုင်း ချုပ်မူဟောင်း	ရတနာသွင်စုဆောင်းသည်။	ရတနာသွင်၊ ရန်ကုန်။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
မိုး မဂ္ဂင်	မမိုးဆွေ (ဝတ္ထု) မဂ္ဂင်ဒီပနီ	သခင်မြသန်း လယ်တီဆရာတော်	၁၃၁၄ ခု။ ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊
မဂ်စိုး မောဂ္ဂလာန် မင် မင်ချုပ်	နေမိမဂ္ဂစိုးခဏ်းပျို မင်္ဂလာသာရဒီပနီကျမ်း မင်္ဂလာပေါင်းချုပ်၊ ပ	သျှင်အဂ္ဂသမာဓိ (၁၉၇ ခု) ဦးသိန်းမောင်	၁၉၅၂ ခု။ ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၂ ခု။ တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။ ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊
.....	မင်္ဂလာသုတ်အဋ္ဌကထာ (ခုဒ္ဒကပါဌ) မင်းလှရွှေတောင်ဆက် မင်္ဂလာလူးတား မင်္ဂတန်	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓသောသ မင်းလှရွှေတောင် ပီမိုးနင်း	၁၉၅၃ ခု။ ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ရန်ကုန်။ သီရိဇေယျ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၁ ခု။
မင်္ဂလာလူးတား	မင်္ဂလာလူးတား	မင်းလှရွှေတောင်	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊
မင်္ဂတန်	မင်္ဂတန်	ပီမိုးနင်း	၁၂၉၆ ခု။
မင်္ဂလတ်	မင်္ဂလတ်	ညောင်ကန်ဆရာတော် (၁၂၁၆ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်။
မင်းကျော်	မင်းကျော်စွာချောင်း	မင်းသင်္ခယာ	၁၉၀၀ ပြည့်။
မင်းဆက်လင်္ကာ မင်းဒိပ် မင်းရဲဗိဗ္ဗချောင်း ရှင်သံခို ရမ္မာပူရ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၇၄ ခု။
.....	မင်းနန်းစည်ချောင်း	ဦးတိုး	စာပေဗိမာန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၁ ခု။
မင်းမယ်	မင်းတရားမယ်တော်ချောင်း	နဝဒေးကြီး	ရမ္မာပူရ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၇၄ ခု။
မင်းရာ	မင်းရဲနုရာချောင်း	မင်းဇေယျရန္တမိတ် (၉၆၇ ခု)	ရမ္မာပူရ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၇၄ ခု။
မင်းရှင်	၁ မင်းဇေယျရန္တမိတ်ဆိုရတု နှင့် ၂ ရှင်သံခိုဆိုရတု	၁ မင်းဇေယျရန္တမိတ် (၉၄၀ ပြည့်ဖွား)၊ ၂ ရှင်သံခို (၉၆၀ ပြည့်ဖွား)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၂ ခု။
မင်းဝိ	မင်းကွန်းဝိပဿနာသုဒ္ဓနီ ပေါင်းချုပ်	မင်းကွန်းဆရာတော်	ခေတ်၊ ရန်ကုန်။
မောင်မယ်	မောင်မယ်သိက္ခာ	ဒေါ်အုန်းကြည်	စာပေဗိမာန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၀ ပြည့်။
.....	မောင်မှိုင်းမှာတော်ပုံဝတ္ထု တ	မစ္စတာမောင်မှိုင်း	သူရိယ၊ ရန်ကုန်။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
..... မဇ္ဈိမီ	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသပါဠိတော် အနုဂ္ဂသာရမဇ္ဈိမီ၊ ပ၊ ဒု၊ တ၊ စ၊ အသျှင်နာဂဝံသ (၁၂၉၆ ခု) ပိဋကတ်တော်ပြန့်ပွားရေး၊ မန္တလေး၊ ၁၃၁၅။
မတ်စက	ပရမတ္ထစက္ခုကျမ်း	ဒီပဲရင်းဆရာတော် (၁၂၇၅ ခု)	ဇေယျာမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်။ ၁၃၁၂ ခု။
မိတ္ထိလာ	မိတ္ထိလာကန်တော်ဘွဲ့ မော် ကွန်းနှင့်ပြုကန်ဘွဲ့မော်ကွန်း	သျှင်မဟာသီလဝံသ၊ ဗလနန်သူ၊ တွင်းသင်းတိုက်ဝန် မဟာစည်သူ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၉ ခု။
..... မုဒ္ဒါ	မိဿကသတ်ပုံ (လက်ရေးမူ) မုဒ္ဒါဘိသေကမော်ကွန်း ရာဇဗလကျော်ထင် (၁၁၄၃ ခုနန်းတက် ဘိုးတော်ဘုရားလက်ထက်) ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။
မန်း	မန္တလေးဘွဲ့မော်ကွန်း	စလေဦးပုည (၁၂၂၄ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၃ ခု။
မံသ မုံမိုင်း	မံသပဟာန်နိဒါန်း မုံ ရွေး ဇေ တ ဝန် ကျောင်း တော်ကြီးသမိုင်း (လက်ရေးမူ)	ဦးစံလှ (၁၉၅၁ ခု) ဆ ရာ တော် ဦး ဝိ စိ တ္ထ (၁၁၃၇ ခု)	ခေါင်းဆောင်၊ ရန်ကုန်။
မုံမှတ်	မုံရွေးမှတ်စု	မုံရွေးဇေတဝန် ဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၂၅ ခု။
မျောက်	မျောက်ဂဏ္ဌိ	မစ္စတာမောင်မှိုင်း (၁၂၈၅ ခု)	မြန်မာအမျိုးသား၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၃ ခု။
မျောက်ဋီ	မျောက်ဋီကာ	မစ္စတာ မောင်မှိုင်း (၁၂၈၄ ခု)	ဒဂုန်၊ ရန်ကုန်။
မြဝတီ မြား	မြဝတီ မဂ္ဂဇင်း သုဝဏ္ဏသျှံမြားပစ်ခမ်းပျို့ သျှင်အဂ္ဂသမာဓိ (၈၈၉ ခု) ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
မြေဆီ	မြေဆီလွှာနှင့် အသီးအနှံ	ဦးတင်အောင်	ဇေယျာမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၈ ခု။
မြင့်	ခင်မြင့်ကြီးဝတ္ထု၊ ပ၊ ဒု	မန္တလေး မောင်ခင်မောင် (၁၉၁၄ ခု)	ဒဂုန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၁ ခု။
မြင်းမူ	မြင်းမူလက်သစ်တရားစာ	မင်္ဂလာဇေယျ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၉ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
မြန်ဒါ	အလယ်တန်းကျောင်းသုံး မြန်မာသဒ္ဒါ	မြိတိသျှဘားမား၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၅ခု။
မြန်ဒါသစ်	မြန်မာသဒ္ဒါသစ်
မြန်ဇာန်	တက္ကသိုလ်မြန်မာအဘိဓာန်	ဦးဝန်	အစိုးရ၊ ရန်ကုန်။
မြန်မာ့အရေး	မြန်မာ့အရေးနှင့်ကမ္ဘာ့ အရေး	သမ္မတဦးစု	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်။
.....	မြန်မာစာရေးထုံးကျမ်း	ဦးသာမြတ်	စကြာဝဠာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၃ခု။
မြန်မင်း	မြန်မာမဟာမင်္ဂလာမင်းခမ်း တော်	ဦးရာကျော် (၁၉၀၄ခု)	မြန်မာ့တာရာ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၀၅ခု။
မြန်မိတ်	မြန်မာစာမိတ်ဖွဲ့	တိုက်စိုးနှင့်မင်းယုဝေ (၁၉၆၅ခု)	နံသာရန်ကုန်၊ ၁၉၆၅ခု။
မြန်မူ မြန်လ	မြန်မာစာမြန်မာမူ မြန်မာလအမည်များ	မင်းသုဝဏ် ဦးဖိုးလတ် (၁၃၁၀ခု)	နံသာရန်ကုန်၊ ၁၉၆၅ခု။ စကြာဝဠာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၂ခု။
မြန်သွေး	မြန်မာ့သွေးခဲ	ဦးချစ်လွင်	ဇမ္ဗူမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၉ခု။
မွေ	မွေနှုန်းရကန်	ရွှေတောင်နန္ဒသူ (၁၁၃၈ခု နှုန်းတက်စဉ်ကူးမင်းလက် ထက်)	ဇမ္ဗူမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၅ခု။
မဲ့	လူမဲ့တို့၏ထွက်ရပ်လမ်း၊ ပ မွန်အင်္ဂလိပ်အဘိဓာန်	မောင်နု ဘာသာပြန်သည်။ R. Halliday	မြန်မာ့ရုပ်ရှင်၊ ရန်ကုန်။ Siam Society, Bang kok.
မှာ	အဘိဓမ္မာမှာတော်ပုံ ဆောင်းပါးဦးကာဝတ္ထု၊ ပ၊ ဒု	မြန်မာနိုင်ငံကူးသန်းရောင်း ဝယ်ရေးသတင်းစာပုံနှိပ် တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၉ခု။
မှော်	မှော်ဆရာမှတ်တမ်းပေါင်း ချုပ်အမှတ် ၃	ကိုကိုလေး (၁၉၃၇ခု)	ဗမာ့ခေတ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၇ခု။
မှိုင်း	မောင်မှိုင်းဝတ္ထု၊ ပ၊ ဒု	ဝန်စာရေးဦးကြီး	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၆ခု။
မှန်	မှန်နန်းရာဇဝင်တော်ကြီး၊ ပ၊ ဒု၊ တ	ဘကြီးတော်ဘုရားခန့်အပ်သူ များ (၁၁၉၁ခုစပြု)	ရတနသိဒ္ဓိ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၃ခု(ပ)၊ မန္တလေး တိုင်းသတင်းစာတိုက်၊ ၁၂၇၁ခု(တ)။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
မြေ	မြေကုထုံးကျမ်း	ဦးဘိုးဘေ (၄) (၁၂၇၀ ကျော်)	အောင်ဇေယျတု၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၆ ခု။
ယမိုက်	ယမိုက်အဖြေကျမ်း	လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး (၁၂၈၅ ခု)	ဇေယျမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
ယမိုက် ကောက်	ယမိုက်အရကောက်ကျမ်း	ထန်းဟပင်ဆရာတော် အရှင် နန္ဒမေဓာ (၁၁၂၁ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၈ ခု။
ယမုန်	ဤယမုန် (ဝတ္ထု)	ငွေလင်း	သီတာအေး၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၃ ခု။
ယသ	ယသဝဇုနဝတ္ထု	တောင်ဘီလာ ဆရာတော် (၉၈၁ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၄ ခု။
ယု	မြန်မာအင်္ဂလိပ်အဘိဓာန်	ဒေါက်တာယုဒသန် (၁၂၁၁ ခု)	အေ၊ ဘီ၊ အမ် စာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၃ ခု။
ယော	အလင်္ကာနိဿယ	ယောအတွင်းဝန် ဦးဘိုးလှိုင် (၁၂၄၂ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၉ ခု။
ယိုးဇ	ယိုးဒယားမိဖုရားချောင်း	နဝဒေးကြီး	ရမ္မာပူရ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၇၄ ခု။
ယဉ်ကျေးမှု	ယဉ်ကျေးမှုစာစောင်များ	ပြည်ထောင်စု ယဉ်ကျေးမှု ကောင်စီ၊ ရန်ကုန်။
ရကြေး	ရတနာ့ကြေးမုံဝတ္ထု	ရွှေတောင်သီဟသူ (၁၁၁၄ ခု နန်းတက် အ လောင်းဘုရားလက်ထက်)	အောင်ဇေယျတု၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၆ ခု။
ရခိုင်နိုင်	ရခိုင်နိုင်ငံမော်ကွန်း	ဒုတိယနဝဒေး (၁၁၈၃ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
ရတနာ	ကဝိရတနာကျမ်း	(၁၂၈၈ ခု)	မောရဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၉ ခု။
.....	ရတနာကြေးမုံသတ်ပုံ	ပင်းဆရာတော်	(လက်ရေးမူ)
ရဟ	မဟာရဟနီတိပါဌ်နိဿယ	သျှင်မဟာသီလဝံသ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၉ ခု။
ရာကျော်	ရာဇဝင်ကျော်	သျှင်မဟာသီလဝံသ (၈၈၂ ခု)	ဝံသရက္ခ၊ ရန်ကုန်။
ရာခပ်	မြန်မာရာဇဝင် သံခိပ်ကျမ်း	လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး	ပညာအလင်း?၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၂ ခု။
ရာဇဓမ္မ	ရာဇဓမ္မသင်္ဂဟကျမ်း	ယောအတွင်းဝန် ဦးဘိုးလှိုင် (၁၂၄၀ ပြည့်)

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ရာဇပါ	ရာဇပါမောဇ္ဇဒီပနီ	ရတနာထွတ်ခေါင် ဆရာ တော် (၁၂၂၀ ပြည့်)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၀ ခု။ (ဘူပေါင်းနှင့် တွဲလျက်)
ရာဇဝသတိ ရာဇသေ ရာဇသေဝကဒီပနီကျမ်း တတိယမောင်းထောင်ဆရာ တော် သျှင်ပညာသာမိ (၁၂၁၈ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၃ ခု။
ရာဇသတ်	မဟာရာဇသတ်ကြီး	ကိုင်းစားမနုရာဇာ (သာလွန် မင်းတရားကြီးလက်ထက်)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၀၀ ပြည့်။
ရာဇေး	ရာဇဝံသဇေးကဗျာ	ဦးဖျော် (ကုန်းဘောင် ခေတ်)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၈၉၉ ခု။
ရာမ	ရာမရကန်၊ ပ၊ ဒု	ဦးတိုး (၁၁၁၃ ခုဖွား ၁၁၅၈ ခုလွန်)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၅ ခု။
ရာမန်း ရာဝင် ရာသီ	အနှစ် ၁၀၀ ပြည့် မန္တလေး ရာဇဝင်ဖတ်စာ၊ ဒု ဓမ္မရာသီပျို့	ရွှေကိုင်းသား (၁၃၂၁ ခု) ဦးဖိုးကျား (၁၃၀၀ ပြည့်) သျှင်ကုမာရကဿပ (၉၈၇ ခု)	ကြီးပွားရေးမန္တလေး။ မြန်မာ့ဂုဏ်ရည်၊ ရန်ကုန်။ ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၉ ခု။
ရာမုန်	တရားမုန်တော်ကြီး	အရှင်အာဒိစ္စဝံသ (၁၃၀၃ ခု)	ရွှေမြို့တော်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၄ ခု။
ရူကု	ရူပဝိနိစ္ဆယကုထုံးကျမ်း	ဦးဘိုးမင်း (၁၂၆၈ ခု)	ဇေယျာပူရိန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၉ ခု။
ရူပဒီ	ရူပဒီပနီကျမ်းရုပ်ပိုင်း အကျဉ်း၊ အနတ္တာနိသံသ၊ နခသိခါသုတ်နိဿယ	လယ်ဘိဆရာတော် (၁၂၅၄ ခု)	ကဝိမျက်နှာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၇ ခု။
.....	ရူပဘေဒပကာသနီသစ် (သဒ္ဒါငယ်စာကိုယ်ပါ၌ ဒုတိယ ၁၅ စောင်တွဲတွင်)	အသျှင်ပဏ္ဍဝံသ (၁၂၃၂ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၂ ခု။
ရူပသိဒ္ဓိ	ရူပသိဒ္ဓိ	ရှင်ဗုဒ္ဓပိယ
.....	ရူပသိဒ္ဓိဋ္ဌိကာ	ရှင်ဗုဒ္ဓပိယ
ရေသည်	ရေသည်ပြဇာတ်နှင့် စလေ ဦးပုညအတ္ထုပ္ပတ္တိ	စလေဦးပုညနှင့်ဦးဖိုးကျား	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၈ ခု။
ရဲတင်း	ရဲတင်းမော်ကွန်း	ဒုတိယနဝဒေး (၁၂၀၂ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၆ ခု။
ရိုးပံ	ရိုးရိုးသိပ္ပံ	ဦးကျော်တင့်ပြန်ဆိုသည်။	စာပေဗိမာန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၀ ပြည့်။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ရင်သွေး	သင့်ရင်သွေး	ညိုညိုလေး	ဆန်းသစ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၄ ခု။
ရုက္ခမှတ်	ရုက္ခဗေဒမှတ်စုများ	ဦးသိန်းလွင်	ယောဂီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၅ ခု။
ရိပ်	ဤလူ့ရိပ်မြုံ	ဗန်းမော်ဘင်အောင်	လူငယ်ခေတ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၀ ပြည့်။
ရုပ်ပိုင်း	အနုပညာလောမရှင်ဝါဒနှင့် ရုပ်ပိုင်းရာဇဝင်	သခင်လေးမောင် ဘာသာ ပြန်သည်။	ဇွဲစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။
ရှာစွန့်	ရှာဖွေစွန့်စားဇာနည်ဖွား၊ ဒု	ယောဂီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၂ ခု။
ရှုမဝ	ရှုမဝမဂ္ဂဇင်း
ရှေးကဗျာ	ရှေးဟောင်းကဗျာ ညွန့်ပေါင်းကျမ်း	သစ္စဝါဒီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
.....	ရှေးဟောင်းစာပေ (စာကူး စက်မှု)	ငွေယမုန်စာပေ၊ ဖ ဆ ပ လ ကွက်သစ်၊ ရန်ကုန်၊
.....	ရှေးဟောင်း မွန်ကျောက်စာ ပေါင်းချုပ်	ဦးချစ်သိန်းတည်းပြတ် ဘာ သာပြန်သည်။ (၁၉၆၅ ခု)	ပြည်ထောင်စု ယဉ်ကျေးမှု ဌာနခွဲ၊ ရန်ကုန်။
ရှင်ကျင့်	ရှင်ကျင့်ဝတ်ပါဌ်အနက်	သုဓမ္မာဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၂ ခု။
.....	ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရဆိုရတု	သျှင်မဟာရဋ္ဌသာရ
.....	ရှင်သီလဝံသဆိုရာဇဝသတီ
.....	ရှင်သံခိုဆိုရတု
ရှင်း	ဘာသာရှင်းတမ်း	ဦးမြသိန်းထွန်း	ယောဂီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၄ ခု။
ရွှေကိုယ်	ရွှေကိုယ်တော်ကြီးချင်း	ကင်းဝန်မင်းကြီး (၁၂၄၁ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၂၆ ခု။
ရွှေစာတိုင်	ရွှေစာတိုင်ဆင်တော် မော်ကွန်း	ရှင်ထွေးညို (၁၇၂ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၀ ပြည့်။
ရွှေစင်	ရွှေစင်သက်ထား	နုယဉ် (၁၉၅၁ ခု)	နုယဉ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၁ ခု။
ရွှေတိဂုံ	ရွှေတိဂုံသမိုင်းသစ်	အရိယာဝံသအာဒိစ္စရံသီ (၁၂၅၅ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၃ ခု။
ရွှေထေ	ရွှေကျင်ဆရာတော်ဘုရား ကြီး၏ ထေရုပ္ပတ္တိစာတမ်း	မောင်းထောင်ဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၀၇ ခု။
ရွှေဒေါင်း	ရွှေဥဒေါင်း	ဦးပေသိန်း (၁၉၅၃ ခု)	ကြီးပွားရေး၊ မန္တလေး၊ ၁၉၅၃ ခု။

စာတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ရွှေပြည်	ရွှေပြည်ကြီးဝတ္ထု၊ ပ။ ဒု၊	မန္တလေးမောင်ခင်မောင် (၁၉၂၁ ခု)
ရွှေဘုံ	ရွှေဘုံနိဒါန်း	မြဝတီမင်းကြီးဦးစ (၁၁၄၅ ခု)	ပိဋကတ်တော်ပြန်ပွားရေး၊ မန္တလေး။
ရွှေဟင်္သာ	ရွှေဟင်္သာတောရသမိုင်း	အရှင်ပဏ္ဍိတထေရ် (၁၃၁၆ ခု)	ကုသလဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၅ ခု။
လိနတ္ထ လူ့သမိုင်း လူကျင့်	မဿဒေဝလိနတ္ထဒီပနီ လူ့သမိုင်း လူတို့ကျင့်စဉ်ကျမ်း	မန်လည်ဆရာတော် ကျော်အောင် နံ့သာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၅ ခု။ ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၆ ခု။
လူချန်	လူရည်ချန်၊ ပ။ ဒု	ဦးတင် (ဒဂုန်ရွှေမျှား)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၉ ခု၊ ပ။ ယောဂီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၉ ခု၊ ဒု။
လူထု လူမှု လူဦးရေ	လူထုပညာစာစောင် လူမှုရေးရာ မြန်မာပြည်လူဦးရေပြဿနာ၊ ပဌမပိုင်း	လူထုပညာရေးကောင်စီ ဒေါ်မမခင် (ဂျပန်ခေတ်) မောင်ကကြီး၊ မောင်ကိုလေး (၁၉၃၉ ခု) ကျောင်းသား၊ ရန်ကုန်။ သူဌေးအေး၊ ရန်ကုန်။
..... လေးချုပ်	လေခဒီပကသတ်ပုံ ဆရာကြီး သခင်ကိုယ်တော် မှိုင်း၏လေးချိုးပေါင်းချုပ်၊ ပ။	(လက်ရေးမူ) ကြီးပွားရေး၊ မန္တလေး။
လယ်စာ လယ်တီ	လယ်တီသပ်လှဲတရားစာ လယ်တီမဟာထေရ်ပုတ္တိ ကထာ	လယ်တီဦးဝဏ္ဏိတ လယ်တီဦးဝဏ္ဏိတ (၁၂၈၈)	ဂန္ဓမာ၊ ရန်ကုန်။ ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၆ ခု။
လယ်ဖြေ	လယ်တီပုစ္ဆာအဖြေကျမ်း၊ ပ။ ဒု	လယ်တီဆရာတော်	မဟိန္ဒ၊ ရန်ကုန်။
လယ်မြေ	လယ်ယာမြေဝတ္ထု	မန်းတင် (၁၉၅၇ ခု)	ဗ-တ-လ-စ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၇ ခု။
လယ်ဝတ်	လယ်တီဝတ်ရွတ်စဉ်	လယ်တီပဒုမ	မြန်မာ့သိပ္ပံ၊ စမ်းချောင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၈ ခု။
လောက	လောကဟိတရာသီကျမ်း	ဆရာမြစ်	လောကပါလ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၈ ခု။
လောကစက်	လောကစက္ခုကျမ်း	ဒီပဲယင်းဆရာတော်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်။ ၁၂၉၀ ပြည့်။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
.....	လောကထိပ်ပန်	ဗိုလ်မှူးဘရှင်	တက္ကသိုလ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၂ ခု။ (လက်ရေးမူ)
..... လောကလင်း	လောကပညတ္တိပါဌ် လောကအလင်းပြကျမ်း သဒ္ဓမ္မသုဒဿန (၁၂၉၉ ခု)	မြန်မာ့သိပ္ပံ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၈ ခု။
လောကာ	ဗောဓိကာယဘာဒိဝိနိစ္ဆယ	ဘုရားပြုဆရာတော်	ဒီးဒုတ်သတင်းစာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
လောကီဇာတ်	လောကီထုပ္ပတ်လူတို့ဇာတ်	ဦးစံထွား	သီတာအေး၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၁ ခု။
လောကုပ်	လောကုပ္ပတ္တိပကာသနီကျမ်း	ဦးဘိုးဖြူ (၁၂၈၈ ခု)	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၈ ခု။
လောစက်	လောကဓာတ်ပညာနှင့် စက် မှုလက်မှု ဂျာနယ်	စက်မှု လက်မှု ညွှန်ကြားရေး ဝန်ရုံး	ကော်မရှယ်အတ်၊ ရန်ကုန်။
လောဒူ	လောကဝိဒူမော်ကွန်း	ဒုတိယနဝဒေး (၁၁၉၄ ခု)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၅ ခု။
လောရာ	လောကဓမ္မရာဇဝတ္ထု ဒီပနီကျမ်း	သျှင်ပဏ္ဍိတာဘိဓဇ (၁၂၅၆ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၈၉၇ ခု။
လောဓံ	ဘာလဲဟဲ့လောကဓံ	ဦးထွန်းလှ (၁၉၃၅ ခု)	ဗမာ့တက်လမ်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၄ ခု။
လောဖွင့်	လောကနီတိဖွင့် အကျယ် လက်စွဲ၊ ဒု	ဘဒ္ဒန္တဇောတ (၁၂၈၉ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၇ ခု။
လောသာ	လောကသာရပျိုဆုံးမစာ	ကန်တော်မင်းကျောင်းဆရာ တော် (၈၆၃ ခု နန်းတက် ရွှေ နန်း ကြော့ရှင် လက် ထက်)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၀ ပြည့်။
လောဟိ	လောကဟိတ ဂမ္ဘီရကျမ်း	ဦးဘသင်းစိစဉ်သည်။	မြန်မာပြည်စာပုံနှိပ် အလုပ် သားများအသင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၆ ခု။
လက်စွဲ	ကံဉာဏ်ဝိသိယအကျယ် လက် စွဲကျမ်း	စံကျောင်းဆရာတော်၊ ညောင်တုံး (၁၂၇၈ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၂ ခု။
လင်တော်ကောင်း	လင်တော်လင်ကောင်း	လှသမိန် (၁၉၅၁ ခု)	တင်ဝင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၂ ခု။
လင်း	အလင်းကျမ်းနှင့် ပဋိစ္စ သမုပ္ပါဒ်အကျဉ်း	လယ်တီဆရာတော်	ဂုဏဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၇ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
လင်းပြ	ဥရောပဗုဒ္ဓဘာသာအလင်းပြ	လယ်တီဆရာတော် (၁၂၇၅ ခု)	မြန်မာ့အလင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၂ ခု။
လန်ဒန်	ကင်းဝန်မင်းကြီး လန်ဒန်မြို့	ကင်းဝန်မင်းကြီး (၁၂၃၄ ခု)	မြန်မာပြည်အစိုးရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၉ ခု၊ ၁၂၉၀ ပြည့်၊ ဒု။
လမ်း	သွားနေစဉ် မှတ်တမ်း၊ ပ၊ ဒု လမ်းစပေါ်ပြီ	သိန်းဖေမြင့် (၁၃၁၀ ပြည့်)	မြန်မာ့အလင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၁ ခု။
လမ်းညွှန်	ဘာသန္တရလမ်းညွှန်	သျှင်အာဒိစ္စဝံသ (၁၂၉၁ ခု)	မြန်မာ့ပိဋကတ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
လွယ်အိတ် လှောင်ချိုင့်	အရူးလွယ်အိတ်စာတမ်း လှောင်ချိုင့်တွင်းမှ ငှက်ငယ် များ	မှော်ပိဆရာသိန်း လူထု ဦးလှ (၁၉၅၈ ခု)	ခေတ္တရာ၊ ရန်ကုန်။ ကြီးပွားရေး၊ မန္တလေး။
လျှောက်	သာသနာလျှောက်နှင့် ဆွမ်း တော်ကြီးတင် စာတမ်း	စလေဦးပုည (၁၂၂၉ ခုလွန်)	အောင်ဇေယျတု၊ ရန်ကုန်။
လျှောက်ဖြေ	ဦးပုည သာသနာ လျှောက် အဖြေ၊ ပ	ဒီးဒုတ် ဦးဘချို (၁၂၉၄ ခု)	ဒီးဒုတ်သတင်းစာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၄ ခု။
လွတ်	လွတ်တော်အမှတ်အသား	တော်စိန်ခို စုဆောင်းသည်။ (၁၂၇၇ ခု)	မြတ်သျှဘားမား၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၈ ခု။
ဝဇိဇ္ဇ	ဝဇိဇ္ဇပမဗျာကရဏကျမ်း	မန်လည်ဆရာတော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၆ ခု။
ဝဇိသာ	ဝဇိရက္ခန္ဓမဇ္ဈသကျမ်း	ရွှေအောင်ရွေးဆရာတော် (၁၂၆၈ ခု)	သာသနဇောတိက၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၀ ပြည့်။
.....	ဝဇိရဗုဒ္ဓိဋ္ဌိကာ	ရှင်ဝဇိရဗုဒ္ဓိ (သီဟိုဠ်ကျွန်း)	သာသနာလင်္ကာရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၄ ခု။
ဝရ	ဝရဏပျို	မြန်မာပညာရှိ ဦးဘေ (၁၂၈၇ ခု)	မြန်မာ့အလင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၈ ခု။
ဝါဘာ	ဝါသနာဘာဂီစာတမ်း	ဦးသာဂရ (၁၂၇၇ ခု)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၄ ခု။
ဝိခိပ်	ဝိနယသံခိပ်	လယ်တီဆရာတော် (၁၂၆၉ ခု)
ဝိစိတြ	ဝိစိတြဝန္တာဘုရားရှိခိုး	ရွှေကျင်ဆရာတော် (၁၂၄၆?)	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၅ ခု။
ဝိဇယ	ဝိဇယပြဇာတ်	စလေဦးပုည (၁၂၂၉ ခုလွန်)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်။ ၁၃၀၉ ခု။
ဝိဇာတ်	ဝိမူရဇာတ်တော်ကြီးဝတ္ထု	ဦးဩဘာသ (၁၁၄၅ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၈ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဝိဌနိ	ဝိသုဒ္ဓိမဂ်အဋ္ဌကထာနိဿယ၊ ပါ ဒု၊ တ၊ စ၊ မ	ပြည်ဆရာတော် (၁၂၁၆ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၉၊ ပ၊ ၁၉၅၀၊ ဒု၊ ၁၉၀၆၊ တ၊ သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၂၊ မ။ အစိုးရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၈ ခု။
ဝိထုံး	နိုင်ငံတော်ဝိနိစ္ဆယဌာန စီရင်ထုံးများ	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
ဝိဒ္ဓိ	ဝိဇ္ဇာမဂ္ဂဒီပနီကျမ်း	လယ်တီဆရာတော် (၁၂၆၀ ပြည့်)	ကျောက်ပုံနှိပ်၊ ၁၃၁၅၊ ပ၊ သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၇၊ ဒု၊ ၁၃၁၈၊ တ။
ဝိဓာန်	ဝိသုဒ္ဓါရုံပိဋကတ်အဘိဓာန်၊ ပါ ဒု၊ တ	စည်ရှင်ဆရာတော် ကောသလ္လဘိဝံသ (၁၃၁၆ ခု)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၁ ခု။
.....	ဝိနယာလင်္ကာရဋီကာ	တောင်ဘီလာဆရာတော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။ သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၃ ခု။
.....	ဝိနည်းမဟာဝါအဋ္ဌကထာ ဝိပဿနာရှုနည်းကျမ်း၊ ပါ ဒု	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓသောသ မဟာစည်ဆရာတော် (၁၃၀၅ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၇ ခု။
ဝိပဿနာ	ဝိဓုရပျို	တွင်းသင်းတိုက်ဝန် မဟာစည်သူ (၁၁၅၂ ခု)	မြန်မာပြည်စာပုံနှိပ်အလုပ် သားများအသင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၄ ခု။
ဝိပျို	ဝိစိတ္တရပေါရာဏစကားပုံ အဖြေကျမ်း၊ ပ	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၃ ခု။
ဝိပြေ	ဝိနည်းအဆုံးအဖြတ်နှင့် ဝိနယကောသလ္လ	အမတ်ပညာရှိတဦးနှင့် မဟာ ဝိသုဒ္ဓါရာမဆရာတော် (၁၁၄၉ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၃ ခု။
.....	ဝိဘင်းအဋ္ဌကထာ (သမ္မောဟဝိနောဒနီ)	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓသောသ	ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ရန်ကုန်။ ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
.....	ဝိမတိဝိနောဒနီဋီကာ ဝိလာသီနီမော်ကွန်း	စောဠိယကဿပထေရ် ဒုတိယနဝဒေး (၁၁၆၈ ခု)	မြန်မာပိဋကတ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၇ ခု။
ဝိမော်	မြန်မာပြန် ဝိသုဒ္ဓိမဂ် အဋ္ဌကထာ၊ တ	အသျှင်နန္ဒမာလာမထေရ် (၁၂၉၇ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၃ ခု။
ဝိမုတ္တိ	ဝိမုတ္တိရသကျမ်း	ယောအတွင်းဝန်ဦးလှိုင် (၁၂၃၃ ခု)	ရတနာဒီပ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၆ ခု။
ဝိယပ်	ဝိစိတ္တသာရဒေသနာဝိသုဒ္ဓါရုံ ယပ်လဲတရားစာ၊ ဒု	သျှင်စာရိတ္တ (၁၂၇၆ ခု)	

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဝိရိ	ဝိဇယကာရီနန်းကွင်း ဇာတ် တော်ကြီး၊ ပါ တ	လှိုင်ထိပ်ခေါင်တင်	မြိတ်သျှဘားမား၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၄ ခု၊ ပါ၊ ၁၉၀၅ခုတ။
ဝိလေး	ဝိနည်းငယ်လေးစောင် ပါဌ နိဿယ	နေရင်းဆရာတော် (၁၀၈၈ ခု)	ဥက္ကဿာ၊ ရန်ကုန်။
ဝိဝိ	ဝိနယသမ္မဟ ဝိနိစ္ဆယကျမ်း၊ ပါ ဒု၊ တ	ဦးနိဂြောဓတည်းဖြတ် သုတ် သင် ပြုပြင်စီမံသည်။	သာသနမဏ္ဍိုင်၊ မန္တလေး၊ ၁၃၀၂ ခု၊ ပါ၊ တ၊ ၁၂၉၆၊ ဒု၊
ဝိသီ	ဝိရတီသီလဝိနိစ္ဆယ	လယ်တီဆရာတော် (၁၂၆၀ ပြည့်)	ဂုဏဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၉၁ ခု။
ဝိသုဒ္ဓါရုံဖြတ်	ဝိသုဒ္ဓါရုံအဆုံးအဖြတ် ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မဟာဋီကာ၊ ပါ ဒု	မဟာဝိသုဒ္ဓါရာမ ဆရာတော် ရှင်ဓမ္မပါလ	သမတ၊ မန္တလေး၊ ၁၃၁၉ ခု။ ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၁ ခု။
.....	ဝိသုဒ္ဓိမဂ်အဋ္ဌကထာ	ရှင်မဟာ ဗုဒ္ဓသောသ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၀ ပြည့်။
ဝိသျှ	ဝိဓူရဇာတက အဋ္ဌကထာ နိဿယ	ဒန့်တိုင်ဆရာတော်	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၈ ခု။
ဝေဇာတ်	ဝေဿန္တရာ ဇာတ်တော်ကြီး ဝတ္ထု	ဦးဩဘာသ (၁၁၄၅ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၃ ခု။
ဝေပျို	ဝေဿန္တရာပျို	တွင်းသင်းတိုက်ဝန် မဟာ စည်သူ (၁၁၆၀ ပြည့်)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၅၂ ခု။
ဝေဝေ	မှိုင်းဝေဝေဝတ္ထု	မန္တလေးမောင်ခင်မောင်	မြန်မာအဆွေကုမ္ပဏီ၊ ရန်ကုန်။
ဝေသျှ	ဝေဿန္တရာဇာတကအဋ္ဌ ကထာနိဿယ၊ ဒု	ဒန့်တိုင်ဆရာတော် (၁၁၂၉ ခု)	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၆ ခု။
ဝဲ	လက်ဝဲသုန္ဒရ ရတုများ	လက်ဝဲသုန္ဒရ (၁၀၈၅ ခုပွား)	ဝိဇယ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၁ ခု။
ဝဲနော်	လက်ဝဲနော်ရထာ လျှောက် ထုံး	ခင်ကြီးဖျော် (၁၁၂၅ခု)	ဟံသာဝတီ မန္တလေး၊ ၁၃၀၂ ခု။
ဝေါ	ဝေါဟာရဝတ္ထုပကာသနီ	ဒုတိယ ကျော်အောင်စံထား ဆရာတော် (၁၁၃၁ ခု)	လယ်တီမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၂၀ ပြည့်။
ဝေါလိ	ဝေါဟာရလိနတ္ထဒီပနီ	သံတော်ဆင့်မဟာဇေယသင်္ခ ယာ (၁၁၉၂ ခု)	မြန်မာ့တာရာ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၆၁ ခု။
ဝက်	ဝက်ဂဏ္ဌီ	ရွှေဘိုဦးဘငြိမ်း	အောင်မြင်ခြင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၆ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဝါကျမေ	ဝါကျတ္ထမေဒနီ	ဘဒ္ဒန္တအာဠာရထေရ်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၅ ခု။
ဝင်ကန်	ဝင်ကန်ပြဇာတ်	ဦးကြင်ဥ	ဝိဇယ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၁ ခု။
.....	ဝေဿန္တရဇာတ်ပါဠိတော်	ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ရန်ကုန်။
ဝဋ္ဋဘေ	ဝဋ္ဋဘေဒနီကျမ်း၊ စ	နန္ဒကြီးဆရာတော်	မယုရဝတီ၊ ဓနုဖြူ၊ ၁၉၁၄ ခု။
ဝိဇ္ဇာ	ဝိဇ္ဇာသိပ္ပံအင်္ဂုတ္တရကျမ်း	ဆရာစံ (ရေဝေ)	လောကီသိပ္ပံ၊ နတ်တလင်း။
ဝဏ်ဇာ	ဦးဝဏ္ဏဓဇ မေတ္တာစာ	ဦးဝဏ္ဏဓဇ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၇ ခု။
.....	ဝဏ္ဏဗောဓနသတ်အင်း	ရှင်ဥက္ကံသမာလာ	ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်၊ ၁၉၆၁ ခု။
.....	ဝန်တောင်လည်ဘုန်းကြီး	ဝန်တောင်လည်ဘုန်းကြီး	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၂၈ ခု။
ဝံသ	ရှင်သဒ္ဓ မှ ဇော တ ဆို အ ရ ညကင်ချီရတု (စာရတုတွင်)	လှိုင်ထိပ်ခေါင်တင်	အိန္ဒိယ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၁၄ ခု။
ဝံသမေ	ဣန္ဒာဝံသ နန်းတွင်း ဇာတ် တော်ကြီး၊ ပ၊ ဒု	အသျှင်နန္ဒိယ (၁၂၃၇ ခု)	ပ၊ ၁၉၀၂ ခု၊ ဒု။
ဝမ်းဆွဲ	ဝံသမေဒပကာသနီကျမ်း၊ ပ၊ ဒု	ဒေါက်တာမစောဆ	ဇေယျ၊ မိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၀ ပြည့်။
သမ	လက်သည်ဝမ်းဆွဲလက်စွဲစာ	(၁၉၂၁ ခု)	ဗားမားယူနိုက်တက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၁ ခု။
သမဏ	သမဝါယမသဘောတရား	ဦးဘိုးဝန်	ဇေယျ၊ မိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၁ ခု။
သမဏ	သမဏသုခခေါ် ရဟန်းဘဝ	ဦးဥတ္တမသာရ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၃ ခု။
သမီးဝန်	ချမ်းသာ	(၁၃၁၃ ခု)	ဇေယျ၊ မိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၁ ခု။
သမ္မဟ	အမျိုးသမီးတာဝန်ကျမ်း၊ ပ	မင်းဘူးဦးဝါယမ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊
သမ္မဟ	သမ္မဟစုဝိစ္ဆေဒနီ	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊
သမ္မိဒ်	ဓမ္မသတ်ချုပ်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊
သမ္မိဒ်	ကမ္ဘာ့သမိုင်းအခြေပြ၊ ပ၊ ဒု	ဦးမောင်မောင်ကြီး၊ ပ၊ ဦးဝင်းစိန်၊ ဒု	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၈ ခု၊ ပ .
သမန်	သမန္တစက္ခုဒီပနီ၊ ပ၊ ဒု	မုံရွေးဆရာတော်	စာပေဗိမာန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၀ ပြည့်၊ ဒု။
သမ္ပဇ	သမ္ပဇကျမ်း၊ ဒု	(၁၁၇၃ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
သမ္ပဇ	သမ္ပဇကျမ်း၊ ဒု	ဦးတုတ်ကြီး (၁၂၈၉ ခု)	ကေသရာ၊ မော်လမြိုင်။
သမ္ပဇ	သမ္ပဇကျမ်း၊ ဒု	ဦးဖိုးလတ်	တိုင်းချစ်၊ မန္တလေး၊ ၁၃၀၃ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
သာဒီ	မဟာဒွါရနိကာယသာသန	သီရိသောဘနထေရ်အရှင်	ဂန္ဓမာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၇ခု။
သာဓိ	ဝံသဒီပနီ သာဓိနပျို့	(၁၂၉၂ ခု) လက်ဝဲသုန္ဒရ (၁၁၄၅ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၄ ခု။
သာဠေ သာဠြည့်	ပဒေသာသီချင်းအဋ္ဌ သီချင်းပဒေသာ ဠြည့်စွက်အုပ်	ဦးဖိုးစိန် ဦးဖိုးလတ်စုဆောင်းသည်။ (၁၃၁၈ ခု)	တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။ ပညာနန္ဒ၊ ရန်ကုန်။
သာမုန္ဒိက	သာမုန္ဒိကကျမ်း	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
သာမှန်	သာသနာ့မျက်မှန်ကျမ်း	ကျန်းရွာဆရာတော်	မြန်မာပြည် ဗုဒ္ဓသာသနာပြု၊ ရန်ကုန်။
သာရ	ဗေဒသာရဝဏ္ဏနာတွက်ပုံ	ဂုဏဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၄ ခု။
သာရီ	သာဓုသုန္ဒရီကျမ်း၊ ပ၊ ဒု၊ တ၊ စ၊ မ	လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး (၁၂၈၇ ခု၊ ဒု)	ဂန္ဓမာ၊ ရန်ကုန်။
သာဇောင်	သာသနာ့ဆောင်ခြည်	နိုင်ငံတော်ဗုဒ္ဓသာသနာအဖွဲ့၊ ရန်ကုန်။
သာရတ္ထ	သာရတ္ထဒီပနီဋီကာ၊ ပ၊ ဒု	ရှင်သာရိပုတ္တရာ (သီဟိုဠ်ကျွန်း)	ဇမ္ဗူမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၉ ခု။
သာလင်	သာသနာလင်္ကာရစာဘမ်း	မဟာဓမ္မသင်္ကြံ (၁၁၉၃ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။
သာသမ်	သာသနသမ္ပတ္တိဒီပနီကျမ်း	လယ်တီဆရာတော် (၁၂၇၆ ခု)	မြန်မာ့အလင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၄ ခု။
သာဟု	သာသနဗဟုသုတပွ ကာသနီ ကျမ်း	ဘုရားဖြူဆရာတော် (၁၂၈၈ ခု)	ဒီးဒုတ်သတင်းစာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။
သား သီရိ သီဂဏ္ဌိ	သားဂုဏ်ရည် သီရိလလိတဝိတ္ထာရ သီလက္ခန်ဂဏ္ဌိ	ပီမိုးနင်း အရှင်သုန္ဒရာဘိဝံသ သျှင်သဒ္ဓမ္မနန္ဒီ (၁၁၄၀ ပြည့်)	ရွှေဇင်ယော်၊ ရန်ကုန်။ ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး။ ပိဋကတ်တော်ပြန့်ပွားရေး၊ မန္တလေး၊ ၁၃၁၄ ခု။
သီသာ သီသာနိ	သုတ်သီလက္ခန်အဋ္ဌကထာ သုတ်သီလက္ခန် အဋ္ဌကထာ နိဿယ၊ ပ	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓသောသ နေရင်းဆရာတော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၉ ခု။
သီလဝ သီလဝိ	မဟာသီလဝပျို့ သီလဝိသောဓနိ	မုံရွေးဆရာတော် (၁၁၈၇ ခု) ဝိနန္ဒာသဘမထေရ် (၁၁၉၉ ခု)	သူရိယ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၁ ခု။ သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
.....	သီလက္ခန္ဓာသစ်	ဤဇာတိဝံသဓမ္မသေနာပတိ (၁၁၆၃ခု)	ဇေယျမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၂ ခု။
.....	သီလက္ခန္ဓာကောင်း	ရှင်ဓမ္မပါလ
.....	သီလက္ခန္ဓာပါဠိတော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။
သီလတ္ထ	သီလတ္ထဒီပနီကျမ်း	ကေတုဓဇ	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၆ ခု။
သုခ	သုခချမ်းသာစိတ်ပညာ	ပီမိုးနင်း	ပညာအလင်းပြ၊ နတ်တလင်း။
သုခမိန်	သုခမိန်လမ်းပြ	ဦးထွန်းစိန်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၂ ခု။
သုဇာ	မဟာသုဇာတကကျမ်း	ယောအတွင်းဝန် ဦးဘိုးလှိုင် (၁၂၄၃ ခု)	ရတနသိပ္ပံ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၅ ခု။
သုတ	သုတဝစုနစာတမ်း၊ ၁၊ ၂၊ ၃	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၃၀ ပြည့်။
သုတေသန	သုတေသန သရုပ်ပြ အဘိဓာန်	အသျှင်ဩဘာသာဘိဝံသ	ပညာနန္ဒာရန်ကုန်၊ ၁၃၁၈ ခု။
သုတို	သုခ၏ဝတ္ထုတိုများ၊ ပ	သုခ	သီတာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၅ ခု။
သုဓန	သုဓနဇာတ်တော်ကြီး	မန္တလာဦးကေလာသ	အမျိုးသား၊ ရန်ကုန်။
သုသော	သုသောဓိတ မဟာရာဇဝင်ကြီး၊ ပ၊ ဒု၊ တ၊ စ၊ မ၊ ဆ	ဆရာဘိ၊ ဆရာသိန်း၊ ဆရာဘကျော်တို့ ပြုပြင်သည်။ (၁၂၈၄ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၀၊ ပ၊ ၁၉၂၂၊ ဒု၊ ၁၂၈၅၊ ဆ။
သုလ	သုလိလူဝတ္ထု	ဂျာနယ်ကျော် မမလေး	လောကီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၃ ခု။
သုလယ်	သုလယ်နှင့် သု၏ ပညာသင်ကြားခြင်း	ဦးထွန်းအောင်	မေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၂ ခု။
သုစိ	အဘိဓာန်ပုဒ်ပိကာသုစိ	အရှင်သုဘူတိ	ဇေယျမိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၉ ခု။
သုဇာ	သုဇာပျို့	ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာ (၁၁၀၃ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၉၂ ခု။
သုဌေး	သုဌေးဖြစ်နည်းလမ်းညွှန်	အသျှင်ဥတ္တမဗုဒ္ဓိ	ရတနာဒီပံ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၆ ခု။
သုရ	သုရဿတိနိတိ၊ ပ၊ ဒု	လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး	သစ္စဝါဒီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၈ ခု။
သုရိယသိဒ္ဓန္တ	သုရိယသိဒ္ဓန္တကျမ်းကြီး	နေမျိုးမင်းလှကျော်သူ	ပိဋကတ်တော် ပြန့်ပွားရေး၊ မန္တလေး။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
သောတ	သောတမာလာ၊ ပါတ	လယ်တီပဏ္ဍိတ	ဣတ္ထာသယ၊ ရန်ကုန်၊ ပါ လယ်တီ တရား သတင်းစာ၊ ရန်ကုန်၊ တ။
သောမ	မဟာသုတသောမပျို့	မဟာမင်းလှ မင်းခေါင် (ဦးရွှန်း) ၁၂၀၁ ခု။	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။
သောမန	သောမနဏ္ဍပေက္ခဒီပနီ	လယ်တီဆရာတော် (၁၂၆၆ ခု)	ဂုဏဝတီ၊ မန္တလေး၊
.....	သက္ကဋ္ဌအဘိဓာန်
သက်စောင့်	သက်စောင့်ဆေးကျမ်း	ခံဗူးဆရာတော် (၁၂၈၈ ခု)	လူထုတပ်ဦး၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၀ ပြည့်။
သက်ပြင်း	စောရသက်ပြင်း ၂ (ဝတ္ထု)	မဟာဆွေဒဂုန်ရွှေမျှား၊ ဦးမောင်ကလေး	ဇွဲ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၈။
သက်ရှည်	အသက်ရှည်စေလို	ဒေဝီအုန်းကြည်	ရွှေပြည်ညွန့်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၄ ခု။
သင်္ခါ	သင်္ခါရဘာဇနီကျမ်း
သင်္ချာ	ဂဏန်းသင်္ချာသစ်၊ ပ	ဦးဘရုပ်	မေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၃ ခု။
သင်္ဂီတိပျို့	သင်္ဂီတိပျို့
သင်နည်း	သင်ပြနည်း	ဦးထွန်းသိန်း	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၈ ခု။
သင်မှု	သင်ပြမှုအခြေခံသဘော တရား	ဦးထွန်းသိန်း	ရွှေဆောင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၈ ခု။
သစ္စာ	သုဝဏ္ဏသံသရာခဏ်းပျို့	သျှင်အဂ္ဂသမာဓိ (၈၈၉ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၃ ခု။
သဗ္ဗန	သဗ္ဗနဝိလာသနီကျမ်း	ကျီးသဲလေးထပ်ဆရာတော် (၁၂၄၂ ခု)	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၂ ခု။
သေတ္တု	ကဝိသေတ္တုမဉ္ဇူသ၊ ပ၊ ဒု	ဦးအောင် (၁၂၆၉ ခု) ပ၊ မောင်ဘိုးသိန်း (၁၂၄၇ ခု) ဒု	သာသနာ့ဟိတ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု၊ ပ၊ ၁၂၉၁ ခု၊ ဒု။
သည်း	အယူသည်းနှင့်သိပ္ပံ	စာပေဗိမာန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၂ ခု။
သတ်ကြီး	မဟာရာဇသတ်ကြီး	ကိုင်းစားမနုရာဇာ (၉၉၁ ခု) နန်းတက်သာလွန်မင်း လက် ထက်)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၂ ခု။
သတ်ချုပ်	ရာဇသတ်ကြီးအကျဉ်းချုပ်	ဦးသာညွန့် (၁၂၆၁ ခု)
သတ်ညွှန်း	တက္ကသိုလ်မြန်မာသတ် ညွှန်း ကျမ်း	စာတည်းမှူး ဦးဝန်	ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်၊ ၁၉၆၃ ခု

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
သတ်ထူး	သတ်ထူးကဗျာနှင့်အတို ကောက်	မကွေးမြို့စား မဟာမင်းလှ စည်သူ (၁၂၁၇ ခု)	မြန်မာ့ဂုဏ်ရည်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၄ ခု။
သဒ္ဒ	သဒ္ဒဗျူဟာကျမ်း	တောင်တွင်း သာသနာပိုင် ဆရာတော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၁ ခု။
.....	သဒ္ဒနိတိ	ရှင်အဂ္ဂဝံသမထေရ် (ပုဂံ ပြည်ကျစွာမင်းလက်ထက်?)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၇ ခု။
သဒ္ဒနိတိ	သဒ္ဒနိတိသုတ္တမာလာနိဿယ၊ ပါ ဒု	ဆရာတော်ဦးဗုဓ် (၁၂၀၃ ခု)	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၂ ခု။
.....	သဒ္ဒနိတိဓာတုမာသာနိဿယ	ဆရာတော်ဦးဗုဓ် (၁၁၉၆ ခု)
သဒ္ဒါ	မြန်မာသဒ္ဒါ	ဆရာကြီး	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၉ ခု။
.....	သဒ္ဒါကျမ်းနက်ပါဌ် (သဒ္ဒါငယ်စာကိုယ်ပါဌ် ဒုတိယ ၁၅ စောင်တွဲတွင်)	ဦးကျည်ဗွေ (ပုဂံ)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၂ ခု။
သဒ္ဒါကြီး	သဒ္ဒါကြီးနိဿယ၊ ပါ ဒု	နန်းကျောင်းဆရာတော်	ဣတ္ထာသယ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၄ ခု။
သဒ္ဒါအသုံး	မြန်မာသဒ္ဒါနှင့် အသုံးအနှုန်း	ဦးဖေမောင်တင် (၁၉၅၆ ခု)	စာပေဗိမာန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၂ ခု။
သိဒ္ဓိ သိဿော	မဟာသိဒ္ဓိကျမ်းရင်းကြီး၊ ပ သိဿောဝါဒသိပ္ပသမ္မဟ ကျမ်း	မဟာမြိုင် ဦး ဝ ဣ ဓ ဇ ပေါင်း တည် မြို့၊ နတ် ပ ဋီး တိုက် ဆရာတော် (၁၂၇၂ ခု)	မြန်မာသိပ္ပံ၊ မန္တလေး၊
.....	သုတ္တနိပါတ်အဋ္ဌကထာ၊ ပါဒု	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓသောသ	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၄ ခု။
သုတ္တန်	ရာမာခရစ်ရှနာ၏သုတ္တန် ပုံပြင်များ	သုခ (၁၉၆၆ ခု)	ကုမာရ၊ ရန်ကုန်။
သုတ်နက်	ဝိသုဒ္ဓါရုံကစည်းသုတ်နက်	ဝိသုဒ္ဓါရာမဆရာတော်	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၄ ခု။
သုတ်ပါထာနိ	သုတ်ပါထေယျအဋ္ဌကထာ နိဿယ	အရှင်ဂုဏဝဋ်သက (၆၈၇ ခု နန်းတက် စော မွန်နစ်မင်းလက်ထက်)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၁ ခု။
.....	သုတ်ပါထေယျပါဠိတော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊
.....	သုတ်ပါထေယျအဋ္ဌကထာ	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓသောသ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။ ၁၉၁၃ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
သုတ်ပါနိ	သုတ်ပါထေယျပါဠိတော် နိဿယ	နေရင်းဆရာတော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၀၉ ခု။
.....	သုတ်မဟာဝါအဋ္ဌကထာ	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊
သုတ်ဝါထာနိ	သုတ်မဟာဝါအဋ္ဌကထာ နိဿယ၊ ပ	ဒုတိယဗားကရာဆရာတော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၉ ခု။
သုတ်ဝါနိ	သုတ်မဟာဝါပါဠိတော် နိဿယ၊ ပ	နေရင်းမဏိရတနာဆရာ တော်	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၉ ခု။
သုတ်သီနိ	သုတ်သီလက္ခန်ပါဠိတော် နိဿယ	နေရင်းဆရာတော် (၁၀၉၇ ခု)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၃၇ ခု။
.....	သုတ်သီလက္ခန်အဋ္ဌကထာ	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။
သန်း	သန်းသန်းဝတ္ထု၊ ပ	မန္တလေးမောင်ခင်မောင်	လောကသာရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၉ ခု။
သန်းမေ	မောင်ဘသန်းနှင့် မသန်းမေ ဝတ္ထု၊ ဒု	ဝန်စာရေးဦးကြီး	ဇေယျမင်္ဂလာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၁၄ ခု။
သိပ္ပံခေတ်	ခေတ်စမ်းရာဇဝင်ရေးများ	သိပ္ပံမောင်ဝ	ကြေးမုံ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၅ ခု။
သံ	သံဝရပျို့	သျှင်မဟာရဋ္ဌသာရ (၈၉၁ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၂၈၅ ခု။
သံခိပ်	ပရမတ္ထသံခိပ်	လယ်တီဆရာတော်
သံခိပ်ဋီ	ပရမတ္ထသံခိပ်ဋီကာ၊ ပါ ဒု၊ တ	လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး (၁၂၀၈ ခု)	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၉ ခု။
သံဆင့်	သံတော်ဆင့်လွတ်လပ်ရေး အထူးစာစောင်
သမ္မောအဋ္ဌကထာ	သမ္မောဟဝိနောဒနီ အဋ္ဌကထာ	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။
.....	သံယုတ်ဋီကာ	ရှင်မဗ္ဗပါလ	ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ရန်ကုန်။
.....	သံယုတ်ပါဠိတော်၊ ဒု	ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ရန်ကုန်။
.....	သံယုတ်အဋ္ဌကထာ	ရှင်ဟောဗုဒ္ဓဃောသ	ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ရန်ကုန်၊
သံဝေ	သံဝေဂခဏ်းပျို့	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊
သံဝတ်	သံဝေဂဝတ္ထုဒီပနီ	ဘုရားကြီးဆရာတော် ဦးဇာဂရ (၁၂၂၂ ခု)	တနင်္သာရီ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၄၄ ခု။
သံသာ	သံသာလေကမ်းတိုင် (ဝတ္ထု)	သန်းဆွေ (၁၉၅၀ ပြည့်)	သီတာအေး၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၂ ခု။
သံသွေး	သံနှင့်သွေးဝတ္ထု၊ ဒု	နန္ဒ	တိုင်းချစ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၃ ခု။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
သုံးရွှေ သွေး ဟိ	သုံးရွှေလယ် သွေးသောက်မဂ္ဂဇင်း ဟိတောပဒေသ ၆ စောင်တွဲ	မဟာဆွေ (၁၉၅၁ ခု)	ဇောတိက၊ ရန်ကုန်။ ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၉၂၀ ပြည့်။
ဟိတ	ဟိတသိဒ္ဓိကဝတ္ထု	တောင်တွင်းကြီးဆရာတော် (၁၀၉၃ ခု) ဒန့်တိုင်ဆရာတော်	မြန်မာ့ဂုဏ်ရည်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၃ ခု။
ဟောသျှ	မဟောသဓဇာတက အဋ္ဌကထာနိဿယ၊ ဒု		ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၀ ပြည့်။
ဟသံဘ	ရွှေဟသံဘမင်းပျို	သျှင်တေဇောသာရ (၈၇၁ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်။ ၁၂၉၁ ခု။
ဟိန်	ပါပဟိန်ပြဇာတ်	ဦးကြင်ဥ (၁၁၈၁ ခုနှစ် တက် ဘကြီးတော် လက် ထက်မှ ၁၂၀၈ ခုနှစ်တက် ပုဂံမင်းတိုင်)	ဝိဇယ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၁ ခု။
..... ဟိန်ဖြေ ဟံ	ဟိန္ဒီအဘိဓာန် ပါပဟိန်ပြဇာတ်နှင့်အဖြေ ဟံသာဝတီမဂ္ဂဇင်း ဆရာကြီးဦးစိုးလှိုင် (၁၂၉၇ ခုမှ ၁၂၉၈ ခု အတွင်း) ဝိဇယ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၁ ခု။ ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်။
ဟံချုပ်	ဟံသာဝတီ ဆုံးမစာ ပေါင်း ချုပ်	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၀ ပြည့်။
ဟံသာပုံ	ဟံသာဝတီဆင်ဖြူရှင် အရေး တော်ပုံ	သံတော်ဆင့် လက်ဝဲနော် ရထား	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၃ ခု။
အခြေခံ	ပြည်ထောင်စု မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံ အခြေခံ ဥပဒေ	အစိုးရ၊ ရန်ကုန်။ ၁၃၀၉ ခု။
အထက်တန်း	အထက်တန်း မြန်မာစကား ပြေကောက်နုတ်ချက်များ	ဦးဖေမောင်တင် ရွေးချယ် သည်။	မြန်မာ့ယူနိုက်တက်၊ ရန်ကုန်။
အနုမတ်	အနုမတဂ္ဂသုတ် ပါဠိတော် နိဿယ	ဆရာတော်ဦးဗုဒ္ဓ (၁၁၉၀ ပြည့်)
အနုတ္တ	အနုတ္တဒီပနီ	လယ်တီဆရာတော် (၁၂၆၃ ခု)	လောကပါလ၊ ရန်ကုန်။
အဘိဓာန်ဋီကာ အဘိဓာန်ဋီကာ နိဿယ အဘိဓမ္မာ	ဓာန်ဋီ ဓာန်ဋီနိ အဘိဓမ္မာဝတ္ထု ဦးဖိုးစိန်တည်းဖြတ်သည်။ (၁၂၉၅ ခု) တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။

အတိုမုတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
.....	အဘိဓမ္မာဝတာရအဋ္ဌကထာ	ရှင်ဗုဒ္ဓဒတ်
.....	အမတသာဂရ ဆေးကျမ်း ကြီး
အမရ	အမရကောသပါဌ်နိဿယ	သျှင်အဂ္ဂဓမ္မာဘိဝံသ (၁၂၇၆ ခု)
အမွေ	အမွေခန်း ဓမ္မသတ် ကျမ်း ကြီး ၃၆ စောင်တွဲ၊ ပ	ကင်းဝန်မင်းကြီး ဦးကောင်း (၁၂၅၆ ခု)	အစိုးရ၊ရန်ကုန်၊ ၁၈၉၈ ခု။
အရဒီ	အရဟန္တသေဋ္ဌတ္တ ဒီပနီကျမ်း	ဘဒ္ဒန္တဝိမလဗုဒ္ဓိ	ကဝိမျက်မှန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၆ ခု။
အရေး	အရေးတော်ပုံ ၅ စောင်တွဲ	စုပေါင်းပုံနှိပ်သည်။	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၅ ခု။
အရွှေက	အရွှေက နေဝန်းထွက်သည့် ပမာ	သိန်းဖေမြင့်	စပယ်၊ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၈ ခု။
.....	အလင်္ကာဋီကာသစ်
.....	အလင်္ကာနိဿယသစ်	စံကျောင်းဆရာတော် (ညောင်တုံး)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၀ ပြည့်။
.....	အလင်္ကာပန်းကုံး	အရှင်ကုမာရ (၁၃၁၆ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၅၈ ခု။
အလောင်း	အလောင်းမင်း တရား ကြီး	တွင်းသင်းမင်းကြီး	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၃ ခု။
အသောက	အသောက မင်းတရားကြီး ကျောက်စာတော်	သျှင်အာဒိစ္စဝံသ (၁၂၉၃ ခု)	မြန်မာပိဋကတ်၊ ရန်ကုန်။
အာစာ	အာစာရဒေသနာ၊ ပ	ကျိုက္ကစံ ဦးအာစရ	ယောဂီ၊ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၉ ခု။
အာတီ	အာသာဝတီ ယပ်လွဲကျမ်း၊ ဒု၊ တ	သျှင်ဓမ္မတိဏ္ဍ (ဝိသုဒ္ဓါရုံ)	လယ်တီတရား သတင်းစာ၊ ရန်ကုန်။
အာဒိ	အာဒိကပ္ပဒါဒရာသီ နက္ခတ် ကျမ်း	ခင်ကြီးပျော်	လောကပါလ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
အာသံ	အာသံနိုင်မော်ကွန်း	ဒုတိယနဝဒေး (၁၁၁၇ ခု ဖွား ၁၂၀၂ ခုလွန်)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၇ ခု။
အာဟ	အာယုဗေဒသင်္ဂဟ	မာဃ (၁၉၄၈ ခု)	စာပြောင်၊ ရန်ကုန်၊
အာဟာရ	အာဟာရဒီပနီကျမ်း	လယ်တီဆရာတော် (၁၂၆၃ ခု)	လောကပါလ၊ ရန်ကုန်။
အားပြိုင်	ကွန်မြူနစ်တရုတ်ပြည်၏ အင်အားပြိုင်ပွဲ၊ ပ၊ ဒု	မအာမာဘာသာပြန်သည်။	ကြီးပွားရေး၊ မန္တလေး။

အတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဣဗု	ဣတ္ထိပုရိသသျှကြမ္မမုန်	ဆရာတိုင်း ? (၁၂၅၈ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၁ ခု။
ဣသျှ	ဣသျှဂူမော်ကွန်း	ဒုတိယနဝဒေး	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
အိတာလျံ	အိတာလျံသွားမှတ်တမ်း	မြန်မာသံတော်ဆင့်ဦးခြံမ့်	ကြီးပွားရေး၊ မန္တလေး၊ ၁၃၂၁ ခု။
ဥတု	ဥတုဘောဇနသင်္ဂဟကျမ်း	ယောအတွင်းဝန်ဦးဘိုးလှိုင် (၁၂၄၂ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်။
ဥတိန်	ဥတိန်ပျို	မုံရွေးဆရာတော် (၁၁၅၅ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၂ ခု။
ဥဒါန	တထာဂတ ဥဒါနဒီပနီကျမ်း၊ ဒု	ဒီပဲရင်း သိရိသဒ္ဓမ္မာဘိလင်္ကာ ရ ဆရာတော် (၁၁၃၄ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး။
ဥဒါန်းထာ	ဥဒါနဋ္ဌကထာ	ရှင်ဓမ္မပါလ	ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ရန်ကုန်။
ဥပဒေ	ဥပဒေမေးခွန်းပုစ္ဆာအဖြေ ၁၆ စောင်တွဲ	ဂျိမ်းလှကျော် (၁၂၆၄ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၈ ခု။
ဥပမာ	ဥပမာသမ္မဟဂီရိကမကျမ်း၊ ပါ ဒု	စာတော်ပြန်ဆရာသိန်းပြုပြင် စီမံသည်။ (၁၂၇၃ ခု)	ဝိဇယ၊ ရန်ကုန်၊ ပ လယ်တီတရားသတင်းစာ၊ ရန်ကုန်၊ ဒု။
ဥပရာ	မဟာဥပရာဇာချောင်း	တလုပ်မြို့စားသခံယာ	ရမ္မာပူရ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၇၄ ခု။
.....	ဥပရိပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓဃောသ	
ဥပါထိ	ဥပါသကဂုဏဒီပနီကျမ်းနှင့် ဝိထိလင်္ကာရိုးကျမ်း	ဦးသာဂရ (၁၂၆၄ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၀၃ ခု။
ဦးဥတ္တမ	ဆရာတော်ဦးဥတ္တမ	ဗမာ့ခေတ်ဦးဘရင်	သမာမိတ္တ၊ အမ်စတာဒမ်။
.....	ကေကွရကောသဋ္ဌိကာ (သဒ္ဓါငယ်ဋ္ဌိကာ၊ ပတုင်)	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်။
ဒေဂ်	တေဒဂ်ဝတ္ထု	ဟံသာဝတီ၊ မန္တလေး၊ ၁၃၀၂ ခု။
ချောင်းဟောင်း	ချောင်းဟောင်း ၁၂ စောင်တွဲ	ရမ္မာပူရ၊ မော်လမြိုင်၊ ၁၂၇၄ ခု။
ဩကာ	ဩကာသာဒိပုစ္ဆာ ဝိသုဒ္ဓနာ ကျမ်း	ဦးဝါယမ (၁၂၆၄ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်။
ဩကာဝိ	ဩကာသာဒိဝိဘာဝနီကျမ်း	ဦးနန္ဒဝံသ (၁၂၆၀ ပြည့်)	၁၉၀၃ ခု။ ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်။ ၁၂၇၄ ခု။

အတိုပုဒ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဩလင်	ဩဝါဒါလင်္ကာရဓမ္မကထာ	ရွှေကျင်ဆရာတော် (၁၁၈၄ ခုပွား ၁၂၂၅ ခုလွန်) ဦးဆိုင် (ဒိုက်ဦးမြို့)	ရတနာပုံသတင်းစာ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၃ ခု။
အက်	အက္ခရာစဉ်ဓာတုရသကျမ်း		ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၀၃ ခု။
အက်တမ်	အမ်တမ်	ဦးမြတ်စိုး (၁၉၄၈ ခု)	ယောဂီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၄၉ ခု။
အက်ဝိ	အက္ခရာဝိသောဓနီကျမ်း	တတိယမောင်းထောင် ဆရာတော်	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၆၆ ခု။
အင်္ဂုတ်	အင်္ဂုတ္တိုရ် ပါဠိတော် မြန်မာ ပြန်၊ စ	ဆရာမြို့ (၁၂၇၂-၁၂၈၂)	မြန်မာပိဋကတ်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၁ ခု။
.....	အင်္ဂုတ္တိုရ်ပါဠိတော် (တိက၊ စတုက္က၊ အဋ္ဌကနိပါတ်)
.....	အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာ၊ ဒု အင်္ဂုတ္တိုရ်ပါဠိတော်နိဿယ၊	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓသောသ ဒုတိယ ဗားကရာ သာသနာ ပိုင်ဆရာတော် (၁၂၁၄ ခု)	ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ရန်ကုန်။ ဇေယျ၊ မိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၂၅ ခု။
အင်္ဂုတ်နိ	ပါ တ	အင်္ဂုတ္တိုရ်ဆရာကြီး	မြန်မာ့အလင်း၊ ရန်ကုန်၊ ၁၃၁၄ ခု။
အင်္ဂဝိဇ္ဇာ	အင်္ဂဝိဇ္ဇာ အဖွင့်ခေါ် ဓာတ် ရိုက်ဓာတ်ဆင် ငါဘုရင်ကျမ်း
.....	အင်္ဂလိပ်အဘိဓာန်
အင်းလူး	အင်းဝမြို့ဘွဲ့ ၁၂ ရာသီ လူးတားနှင့် အဖြေ	ဦးအောင်ကြီးနှင့် ဦးဖိုးစိန်	တိုးစာပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်။
အညမည	လူနှင့် ပတ်ဝန်းကျင်တို့၏ အညမညသဘောတရား	စာပေဗိမာန်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၄ ခု။
အဋ္ဌ	အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာနိဿယ၊ ဒု၊ တ	ပြည်ဆရာတော် (၁၂၂၅ ခု)	ဇေယျ၊ မိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၇၆ ခု။
အဋ္ဌကဏ္ဍိ	အဋ္ဌသာလိနီဂဏ္ဍိ	ပဌမ ကျော်အောင်စံထား ဆရာတော် ရှင်ဉာဏဝရ (၁၀၉၄ ခု)	ပိဋကတ်တော်ပြန့်ပွားရေး၊ မန္တလေး၊ ၁၉၅၇ ခု။
.....	အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာ	ရှင်မဟာဗုဒ္ဓသောသ	သုဓမ္မဝတီ၊ ရန်ကုန်၊
အဋ္ဌခိပ်	အဋ္ဌသံခိပ်ဓမ္မသတ်လင်္ကာ
အဋ္ဌလင်	အဋ္ဌရာသီဓမ္မသတ်လင်္ကာ	ကင်းဝန်မင်းကြီး (၁၂၃၇ ခု)	ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၈၅ ခု။
အဋ္ဌသံ	အဋ္ဌသံခေပဝဏ္ဏနာကျမ်း	ကင်းဝန်မင်းကြီး (၁၂၃၁ ခု)	အစိုးရ၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၆ ခု။

စာတိုမှတ်	ကျမ်းအမည်	ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ကျမ်းပြီးနှစ်	ပုံနှိပ်တိုက်နှင့်ပုံနှိပ်နှစ်
ဥက္ကံ	အသျှင် ဥက္ကံသ မာလာ	တောပု အသျှင်ဥက္ကံသ	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊
ဥတ္တမ	မေတ္တာစာ ဥတ္တမပုရိသဒီပနီ	မာလာ လယ်တီဆရာတော် (၁၂၆၂ ခု)	၁၉၃၃ ခု။ ဟံသာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊
ဣန္ဒာနေ	ဣန္ဒာစရိယ နေမိတ္တက ဝိဇ္ဇာ	သျှင်ဣန္ဒာ စရိယ	၁၉၅၁ ခု။ ဂုဏဝတီ၊ မန္တလေး၊
အိမ်	ကျမ်း နေအိမ်ငယ်များ	(၁၁၉၄ ခု) နန္ဒ	၁၂၉၂ ခု။ လူငယ်ခေတ်၊ ရန်ကုန်၊
အိမ်ခါ	အိမ်ထောင်ရိက္ခာ	ဦးချစ်လွင်ဘာသာပြန်သည်။	၁၉၄၇ ခု။ ယောဂီ၊ ရန်ကုန်၊
အိမ်မှု	အိမ်မှုခဏ်း ဓမ္မသတ် ကျမ်း	ကင်းဝန်မင်းကြီး	၁၉၅၁ ခု။ အစိုးရ၊ ရန်ကုန်၊
အိမ်ဝန်	ကြီး၊ ပါဒု အိမ်ဆရာဝန်	(၁၂၅၆ ခု) ဆရာဝန်ကြီး ဦးရွှေခဲ (၁၉၃၅ ခု)	၁၂၆၀ ပြည့်။ ဇမ္ဗူ၊ မိတ်ဆွေ၊ ရန်ကုန်၊
ဥမ္မာ	ဥမ္မာဒန္တပျို	မဟာမင်းလှမင်းခေါင်ကျော် (၁၂၁၀ ပြည့်)	ပြည်ကြီးမဏ္ဍိုင်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၂၉၉ ခု။

အက္ခရာဝလံ အစီအစဉ်

ဤစာအုပ်၌ ပါဠိသက်ဝေ ဟာရပုဒ်တို့ကို အက္ခရာဝလံ စီစဉ်လျက်
အောက်ပါကာရန်စဉ်အတိုင်း ရေးသားထားပါသည်။

၁၊ အ		၃၄၊ အစ် - စသတ်	
၂၊ အာ		၃၅၊ အဉ်	} ဥလေးသတ်
၃၊ အား		၃၆၊ အဉ်	
၄၊ အိ		၃၇၊ အဉ်း	
၅၊ အီ			
၆၊ အီး		၃၈၊ အတ်	} တသတ်
၇၊ အု		၃၉၊ အိတ်	
၈၊ အူ		၄၀၊ အုတ်	
၉၊ အူး		၄၁၊ အန့်	} နသတ်
၁၀၊ အော့		၄၂၊ အန့်	
၁၁၊ အော		၄၃၊ အန့်း	
၁၂၊ အေး		၄၄၊ အိန့်	
၁၃၊ အဲ		၄၅၊ အိန့်	
၁၄၊ အယ်		၄၆၊ အိန့်း	
၁၅၊ အဲ		၄၇၊ အုန့်	
၁၆၊ အော့		၄၈၊ အုန့်	
၁၇၊ အော်		၄၉၊ အုန့်း	
၁၈၊ အော			
၁၉၊ အို		၅၀၊ အပ်	} ပသတ်
၂၀၊ အို		၅၁၊ အိပ်	
၂၁၊ အိုး		၅၂၊ အုပ်	
၂၂၊ အက်	} ကသတ်	၅၃၊ အမ်	} မသတ်
၂၃၊ အောက်		၅၄၊ အမ်	
၂၄၊ အိုက်		၅၅၊ အမ်း	
၂၅၊ အင်	} သတ်	၅၆၊ အိမ်	
၂၆၊ အင်		၅၇၊ အိမ်	
၂၇၊ အင်း		၅၈၊ အိမ်း	
၂၈၊ အောင်		၅၉၊ အုမ်	
၂၉၊ အောင်		၆၀၊ အုမ်	
၃၀၊ အောင်း		၆၁၊ အုမ်း	
၃၁၊ အိုင်		၆၂၊ ယပင့်	
၃၂၊ အိုင်		၆၃၊ ရရစ်	
၃၃၊ အိုင်း		၆၄၊ ဝဆွဲ	

ပါဠိသက်ဝေဟာရတွင် ညကြီးသတ်မပါသဖြင့် ကာရန် ၆၄-မှ အည့်၊ အည့်၊ အည့်၊ ဟူသော
ညကြီးသတ် ၃ ခုကို ချန်ထားပါသည်။

သင်္ကေတအညွှန်း

၁။ ပါ၊ ပါဠိ။ သ၊ သက္ကဋ္ဌ။ ပေါ၊ ပေါရာဏ။

၂။ အထောက်အထား သာဓက၏နောက်၌ မျက်နှာမဲစာလုံးဖြင့် ပြထားသော စကားမှာ ဆိုင်ရာကျမ်းအမည်ကို အတိုမှတ်စာလုံးဖြင့် ပြထားသည့်စကား ဖြစ်ပါသည်။ ယင်း အတိုမှတ်၏ အပြည့်အစုံကျမ်းအမည်ကို ကိုးကားထောက်ထားသော ကျမ်းများစာရင်း၌ အကွာရာစဉ်အတိုင်း ရှာဖွေကြည့်ရှုနိုင်ပါသည်။

၃။ (က) အကိုးကျမ်း အတိုမှတ်နှင့် တွဲ၍ ဖော်ပြထားသော ဂဏန်းမှာ စာမျက်နှာ ဖြစ်ပါသည်။

(ခ) ဂဏန်းနှစ်မျိုးပါရာ၌ ပထမဂဏန်းမှာ အတွဲဖြစ်၍ ဒုတိယဂဏန်းမှာ စာမျက်နှာ ဖြစ်ပါသည်။

၄။ (က) အကိုးကျမ်း အတိုမှတ်နှင့် တွဲ၍ ဖော်ပြထားသော ခရေပွင့်မှတ် ဂဏန်းမှာ လင်္ကာအပိုဒ် ဖြစ်ပါသည်။

(ခ) စိန်ကျော် ၃၇ * ၃၃ (၂)။ စသည်၌ ပထမဂဏန်းမှာ စာမျက်နှာဖြစ်၍ ခရေပွင့်မှတ် ဒုတိယဂဏန်းမှာ ရတုဦးရေ၊ ဝိုက်ကွင်းအတွင်းရှိ ဂဏန်းမှာ ပိုဒ်ရေဖြစ်ပါသည်။

(ဂ) နောင်၊ ၁*၁၉ (၁)။ စသည်၌ ပထမဂဏန်းမှာ အခန်းဖြစ်၍ ခရေပွင့်မှတ် ဒုတိယဂဏန်းမှာ ရတုဦးရေ၊ ဝိုက်ကွင်းအတွင်းရှိ ဂဏန်းမှာ ပိုဒ်ရေဖြစ်ပါသည်။

ပါဠိသက်ဝေါဟာရ အဘိဓာန်

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာ သမ္ဗုဒ္ဓဿ။

[က]

ကညာ—ဆယ်နှစ်အထက် ဆဲနှစ်နှစ်အောက် အရွယ်
မိန်းမငယ်။ အပျိုစင်။

“အဋ္ဌဝဿ၊ ဂေါရိသာသည်၊ ဒဿာရွယ်ပြီ၊ ကုမာ
ရီနှင့်၊ ဒေဝီအသွင်၊ ဒွါဒသင်ကား၊ သန့်စင်ပစ္စာ၊
လှ ကညာ ကို။” ကုသ* ၁၂၀။ “ဂေါရိအဋ္ဌ၊
ဒဿ ကညာ၊ ဒွါဒသကုမာရီ။” သဒ္ဒနိတိ၊ ပ ၁၂၇။
“ဂေါရိကားရှစ်၊ ဆယ်နှစ် ကညာ၊ ဆဲနှစ်မှာမူ၊
ကုမာခေါ်ထုံး၊ ဆဲသုံးနှစ်မယ်၊ သွေးစုန်းရွယ်နှင့်၊
တသွယ်ပိုင်းခြား၊ ဆဲငါးမျက်မည်း၊ ကြည်းကြည်း
ကြည့်ရှုန်း၊ နှစ်ဆယ်ဆန်းက၊ မျက်ဝန်းမည်တွင်။”
မဃ* ၄၇၅။ “တဆဲသုံးနှစ်၊ တဆဲလေးနှစ်၊ ကညာ
အရွယ်၊ အမိနို့ရည်စင်၍ မာန်ဝင်စ မိန်းမလည်း
မဟုတ်။” ဇောတ် ၉၄။ “သွီး ကညာ၊ ရွယ်ရောက်
လာ၊ အခါမလင့်ပါစေနှင့်တဲ့။” စပယ် ၁၂၂။

[ပါ။ ကညာ။ ကန+ယ၊ ကနျ-ကည+အာ-ကညာ။
ကန-ထွန်းပခြင်း။ နှစ်သက်ဖွယ်။ “တတောမဒ္ဒိစ
နာပေသု၊ သိဝိကညာ သမာဂတာ။” ဝေဿန္တရာ
ဇာတ်ပါဠိတော်ဂါထာ* ၇၅၆။ “သိဝိကညာတိ
သိဝိရညော ပဇာပတိယော။” အဋ္ဌကထာ။ “သိဝိ
ကညာတိ၊ ဟူသည်ကား။ သိဝိရညော၊ သိဝိမင်း၏။
ပဇာပတိယော၊ မယားတို့သည်။” ဝေဿုဒ္ဓ ၁၅၇။
ဤ၌ လင်ရှိမိန်းမကို ကညာဟု ဆိုထားသည်။]

ကတိ—သဘောတူညီချက်။ အချိန်းအချက်စကား။
“လည်းငြားမသိ၊ သင်္ကာရှိ၏၊ ကတိ သံမှို၊ နှုတ်လျှင်
ဆိုသည်။” ပြည်စုန်* ၄၈။ “ထွေဆန်းမယှို၊

သက်ထပ်ရှိလျှင်၊ ကတိ စောင့်ဟန်။” ဓမ္မ* ၆၉။
“စကားအပေါင်းကို အုပ်သည် ကတိ၊ တရားအပေါင်း
ကို ချုပ်သည် သတိ။” ကျည်း* ၈၀။ “ငါတို့
ခုနစ်ယောက်ညီမှပေး၊ မညီဘဲမပေးနှင့် ကတိ ရင်းရှိ
ချေသည်ဖြစ်သောကြောင့်။” နု ၃၄။
[ပါ။ ကတိကာ။]

ကတိက—ကတိ နှင့် အတူတူ။
“ကြောင်းခြာတကွ၊ ကတိက ဖြင့်၊ ဘဝထိမ်းမှတ်။”
ပြည်စုန်* ၅၂။ “အမြိုက်ရလည်း၊ ဉာဏဝေခွဲ၊
ကြားစပ်ဟု၊ အမြဲ ကတိက၊ ဆိုပြီးမှတည်း။”
ဘူပေါင်း* ၁၀၆။

ကတိကဝတ်—အချင်းချင်း ညီညွတ် သဘောတူ
သတ်မှတ်ထားသည့်ကျင့်ဝတ်။
“ချိန်းချက်ခါညှိ၊ ကတိကဝတ်၊ ဆုံးဖြတ်ဆိုမြောက်။”
ကုသ* ၁၂၀။ “အကြင်သူ၏ထံမှ သမင်ထွက်ပြေး
အံ့၊ ထိုသူ၏ တာဝန်ဖြစ်စေဟု ကတိကဝတ် ပြု၍။”
ဇိ ၅၃၄။ “အမှုသည် ၂ ဦးတို့စိတ်တူစိတ်မျှပြုခဲ့ကြ
သောကတိကဝတ် အတိုင်းတည်စေ။” သတ်ကြီးဂ ၆။
[ပါ။ ကတိကဝတ္တ။ ကတိက-သဘော တူညီချက်၊
ဝတ္တ-ဆောင်ရွက်သောကျင့်ဝတ်။]

ကတိဝုဇ်—ကတိစကား။
“ဓမ္မသတ်ကို ရှာသွတ်ချုပ်သည်။ ရာဇသတ်ကို
ကတိဝုဇ် ချုပ်သည်။” အိမ်မှ၊ ပ သတ္တမမျက်နှာ။
[ပါ။ ကတိကဝစန။]

ကတိသစ္စာ—အချင်းချင်း သဘောတူ ဆိုထား သည့်
စကား။

“ကတိသစ္စာ၊ ချစ်အာဏာနှင့်၊ တဏှာဟော့ရမ်း။”
ဗျူ* ၂၄၄။ “မြို့မိမြို့ဘ လူကြီးစုံရာ ရွှေပွင့်

ဂ (က) တိသစ္စာ ဆိုကြရလေသည်။” လူမှု ၂၁။
“ရိုးသား ဖြောင့်မတ်စွာ ဂ (က) တိသစ္စာ အလွန်ရှိ
တယ်လို့...ကြားဘူးဒါနဲ့...လာခြင်း ဖြစ်ပါသည်။”
ရွှေပြည်၊ ပ ၃။
[ပါ၊ ကတိကသစ္စာ။ ကတိက-သဘောတူညီချက်၊
သစ္စာ-မှန်သောစကား။]

ကတညုတကတဝေဒီ — သူ့ကျေးဇူးကိုသိခြင်း။
“ကျေးဇူးရှိပေဘူးသော အဆွေ ခင်ပွန်း ကောင်းတို့
အား ပြစ်မှားခြင်းကို မပြုမူ၍ မေတ္တာ ကရုဏာနှင့်
ပြည့်စုံစွာ ကတညုတ ကတဝေဒီ တရားတို့ကိုသာအခါ
မပြတ် ပွားစေရာသည်။” နေဇာတ် ၆၉။ “ဉာဏ
သမ္ပဇဉ်၊ ကင်းမယှဉ်ဘဲ၊ ကတညုတ၊ ကတဝေဒီ၊
မသိတတ်သူ။” မဃ* ၁၉၈။
[ပါ၊ ကတညုတ ကတဝေဒီ။ ကတညုတ-သူတပါး
ပြုဘူးသော ကျေးဇူးကိုသိခြင်း၊ ကတ-သူတပါးပြုဘူး
သော ကျေးဇူးကို၊ ဝေဒီ-သိခြင်း။]

ကတညုတာ — သူ့ကျေးဇူးကိုသိတတ်မှု။
“ကတညုတ၊ သိစွာ ကျေးဇူး၊ သူ့ထက် ထူး၍။”
ဟင်္သာ* ၄၄။
[ပါ၊ ကတညုတာ။ ကတ - သူတပါးပြု ဘူးသော
ကျေးဇူး၊ ညုတာ-သိသည့်အဖြစ်။]

ကတညု — သူ့ကျေးဇူးကိုသိသူ။
“မေတ္တာရေးဦး၊ ပြုပေဘူးကို၊ ကျေးဇူးသိမှု၊ ကတညု
တည့်။” မဃ* ၂၅၅။
[ပါ၊ ကတညု။ ကတ-သူတပါးပြုဘူးသောကျေးဇူး၊
ညု-သိသောသူ။]

ကထာ — စကား။
“အမှားကို အမှန်ထင်လေ့ရာ၊ တိရစ္ဆာန်ဘဝ ရောက်
လေကြောင်း၊ ကထာ စကား၊ ပညာရှိတို့ သက်သေ
ပြည့်စုံဆိုခဲ့လေသည်။” ဓဉ္စ ၃၂။
[ဟိ၊ ကထာ။]

ကထိက — ဟောပြောသူ။ တက္ကသိုလ် စာပြဆရာကြီး။
“သည် ဓမ္မ ကထိက ပုဂ္ဂိုလ်မြတ်ကြီးသို့ ဖြစ်ရပါလျှင်
လွန်စွာကောင်းမှားဘဲ။” ထေရာ၊ ပ ၃၂။ “တက္ကသိုလ်

ကောလိပ်ကျောင်း ကထိက ဆရာမ....သည် သင်္ချာ
ပညာကို သင်ကြားလေသည်။” ကျေးဇူး ၄၂။
[ပါ၊ ကထိက။]

ကထိန် — သတင်းကျွတ် လပြည့်ကျော် တရက်မှ တန်
ဆောင်မှန်းလပြည့် နေ့ အထိ တလအတွင်း
ခင်းကျင်းရသော သင်္ကန်းကပ်ပွဲတမျိုး။
“ဆောင်းစပ်ခါချိန်၊ ကထိန် မချွတ်၊ သဒ္ဓါညွတ်၍။”
သံ၊ နိဂုံး* ၁။ “ရတုသရဒ၊ ကထိန်လ၌၊ နဂါဆိပ်
ငွေ၊ ဆင်ရိပ်တွေ့မူ။” ဗာ* ၄၅။ “ကထိန် သင်္ကန်း
စသောအားဖြင့်...ရွက်ဆောင်တော်မူ၏။” သာလင်
၂၂၁။ [ပါ၊ ကထိန်။]

ကနက် — ၁။ ဘုရင်နှင့်ဆိုင်သည့် ရွှေထီး။ ကနက္ကဒဏ်ထီး။
“ဆောင်းခြုံကနက်၊ ရွှေထီးချက်နှင့်။” ခင်ထွေး* ၁၅။
“ကိုးမျက်စုံ လှံလက်လျက်၊ ဖြူကနက် ရိပ်ကာသော၊
ရာဇာသနမြပလ္လင်ထက်၌။” ပုညဝတ် ၂၀၅။

၂။ ရွှေနန်းရွှေအိမ်။
“မန်းမျှို အောင်ချက်၊ နန်းကနက်လည်း၊ လက်လက်
လင်းညို။” နဒိ* ၁၁။ “ပြုစောထီးနန်းကနက်၊ ဆင်း
သက်စိုးပိုင်။” ပုည၉၁။ “တမျဉ်းခတ်လျက် ကနက်
ဆောက်သောအားဖြင့်။” ရာဇသေ ၄၂၅။
[ပါ၊ ကနက။ ကနက-ရွှေ။]

ကနက္ကဒဏ် — မြန်မာဘုရင်မင်းများ နိုင်ငံခြားသံ တို့၏
အဖူးအမြော်ခံရာတွင် စောင်းသော ရွှေရိုး
တပ် ထီးဖြူတော်။
“ကိုးပါးမျက်တိ၊ ကနက္ကဒဏ်၊ ဗိတန်ပစ္စု၊ ဖြန့်တော်
မူလျက်။” ပြည်စုန်* ၁၇။ “ရှေးပျော်ဘက်နှင့်၊
ကနက္ကဒဏ်၊ ထီးမွန်နှစ်ဆူ။” သစ္စာ* ၅၃။ “ထီးဖြူ
ငါးပါးကား၊ ကနက္ကဒန်ထီး၊ တမုတ်ထီး၊ ယည်ထီး၊
ဥရုထီး၊ ကြွင်းထီးငါး။” အင်ရုံ ၂၇၁။ “တတိုင်း
တပြည်က သန်ကြီးတမန်ကြီး ရောက်လတ်သော်
ဆောင်းသောထီးမကား၊ အရိုးအထွတ် အရွက်တို့၌
ရတနာကိုးပါးစီခြယ်၍၊ ထိုထီးကိုသော်ကား ကနက္ကဒန်
ထီးဖြူ ဟူသည်။” ဓဉ္စ ၉၃။
[ပါ၊ ကနကဒဏ္ဍ။ ကနက-ရွှေ၊ ဒဏ္ဍ - အရိုး။]

ကနိဋ္ဌ — ညီ။ မောင်။
“မောင်ထွေးကနိဋ္ဌ၊ ညီအရိဋ္ဌ။ ။ ကုဒိဋ္ဌမျိုး၊ ပုဏ္ဏား
ဆိုးတို့။” ဘူပေါင်း* ၅၉။ “လှည်းနှင့် ခင်တိတ်၊

နောင်ကိုကြိတ်ကနိဋ်ကုမသင့်။”ကဝိသတ်* ၁၂၃၀။
[ပါ။ကနိဋ်။ ကန+ဣဋ္ဌ၊ ကန-ပျါနုခြင်း၊ ငယ်ရွယ်
ခြင်း၊ ဣဋ္ဌ-သာလွန်၍။]

ကဗလီ—ထမင်းလုတ်။

“ဩဇမေဒနီ ဆွမ်းကဗလီကို။” ပင်း၊ပ ၈၄။
[ပါ။ ကဗလီ။]

ကဗလီကာရအာဟာရ —အလုတ် အလွေး စားရသော
အစာ။

“ ကဗဠိကာရ၊ ဩဇထဲသွင်း၊ ခံတွင်း နှုတ်နက်။”
သာမုန္တိက* ၈။ “ ကဗလီကာရ အာဟာရ နှိုက်
ရှာမှီးမှုဒုက္ခကြီးကျယ်ပုံကို သိအပ်၏။” အာဟာရ၃။
[ပါ။ ကဗလီကာရ အာဟာရ။ ကဗလီကာရ-
အလုတ်အလွေးပြုရသော၊ အာဟာရ- အစာ။]

ကဗျာ—အကြောင်းအရာတခုကို သတ်မှတ်ထားရှိသော
စည်းကမ်းနှင့်အညီ ကာရန်ညီညွတ်စွာ သိကုံး
နှုန်းဖွဲ့ထားသောစာ။

“ထူးပြား ကဗျာ၊ ဘွဲ့စရာသား၊ ဂါထာပုံသေ။”
ဆု* ၂၉။ “လေးလုံးတပါဒစသည်ဖြင့် ပါဒကိုမှတ်၍
ဖွဲ့သော ပျို့ ကဗျာ တို့၌။” ဝေါ ၁၇၇။ “ပျို့ကဗျာ
လင်္ကာချောင်း မော်ကွန်းစသော မြန်မာဘာသာ
စီကုံးရေးသားအပ်သောကာရန်ဟူသမျှမှာအချပိုဒ်ဆုံး
ကိုသာ စီကုံးရင်းလင်္ကာတို့၏ သေတ္တာဖြစ်သည်ဟု...
မှတ်လေ။” ကဝိဒီ ၁၁၈။ “ကဗျာ ဟူသည် စိတ်က
ဖတ်ရုံနှင့် အရသာမပြည့်စုံချေ၊ သူတပါး အသံ
ထုတ်၍ ဖတ်ကြားခြင်း၊ ကိုယ်တိုင် အသံထွက်၍
ဖတ်ခြင်းတို့ကို ပြုမှသာလျှင် အရသာ ပေါ်နိုင်လေ
သည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၁၊ ၆၂။ [ပါ။ ကဗျ။]

ကဗျာဗန္ဓ—ကဗျာအဖွဲ့။

“ကဗျာဗန္ဓ ဘွဲ့သိတတ်ကုန်သော ပညာရှိတို့ကို ခေါ်
တော်မူစေပြီးသော် များစွာသော ဆုလာဘ်ပေးချ
လျက်....ရတုရကန် ဥာဏ်သက်သမျှ စီကုံးပြီးလျှင်
ငါ့အား....ဆက်ကြရမည်ဟု ဆို၏။”မဟော၊ ဒု ၇၇။
[ပါ။ ကဗျဗန္ဓ။ ကဗျ-ကဗျာ၊ ဗန္ဓ-အဖွဲ့။]

ကဗျာလင်္ကာ—ကဗျာအားလုံးကို သိမ်း၍ ခေါ်သော
အမည်။

“မိမိစိတ်၌ ခံစားမှု လှုပ်ရှားမှု တွေးကြံမှုတို့ကို
သူတပါးစိတ်၌ ထိနည်းနှင့်နှင့် တွေ့ကြုံခံစား လှုပ်ရှား
လာနိုင်အောင် ကူးဆက်ပေးသောအရာကား ကဗျာ
လင်္ကာ ပင် ဖြစ်သည်။ ယင်းသို့ မိမိခံစားရမှုကို
သူတပါးကိုယ်တွေ့ခံစားမှုဖြစ်သွားအောင် ကူးပြောင်း
ပေးရသည်မှာ မလွယ်ကူချေ။လက်နက်ကောင်း
လိုပေသည်။ ထိုလက်နက်ကောင်းကား ကဗျာလင်္ကာ
တည်းဟူသော တန်ဆာဖြစ်မြောက်အောင် ထောက်မ
ကူညီပေးသော အသံကာရန်၊ စပ်ပုံဟပ်ပုံ၊ စပုံချပုံ၊
အနက်အဓိပ္ပာယ် စသည်တို့ဖြစ်ကြ၏။” စွယ်ကျမ်း၊
၁၊ ၅၉။ [ပါ။ ကဗျာလင်္ကာရ။]

ကမကထ—ရှေ့ဆောင်ရှေ့ရွက်။

“အဆိုပါအသင်းကြီးများက ကမကထ ပြု၍ ကျင်းပ
ခဲ့ကြ၏။” ပညာ၊ ဒု ၆၆။ “အက်စ်အေ-အက်စ်
တယက်ဂျီတို့က ကမကထ ပြုလုပ်ပြီးလျှင်။” ကောက်
၂၉၀။ “ကမ္မကတ၊ နည်းမှန်မှ၊ ကမ္မကထ သုံးလွဲ
သည်။ ကမ္မအမှု၊ ကတပြု၊ ဂရုစိုက်သူဆိုလိုသည်။”
ဗန္ဓ ၆၅၀။
[ပါ။ ကမ္မကတ။ ကမ္မ-အမှုကိစ္စ၊ ကတ-ပြုခြင်း။]

ကမောက္ကမ—အစဉ်မမှန်ခြင်း။ အစဉ်ပျက်ခြင်း။

“ဗျတိရေကို၊ ဖြစ်စေ့နွယ်၊ အနွယ်ကို၊ ဗျတိရိုက်လှန်၊
မမှန်ယွင်းဖောက်၊ ကမောက္ကမ၊ ဝါဒကျိုးပဲ့၊ သင်
ပြောခဲ့ဟု။” ကဝိမဏ်၊ ပ ၁၅၈။ “ဆိုသင့်သော
အကြောင်းစိုးစိ မရှိလေက အစဉ်ပျက်၍ ကမောက္ကမ
မဆိုလေကောင်း။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ဒု ၅၆၂။
[ပါ။ ကမောက္ကမ။ ကမ-ဩက္ကမ၊ ကမ-အစဉ်၊
ဩက္ကမ-အစဉ်မဟုတ်။]

ကမုဒ်—ကုမုဒ်ရူ။

“ရောင်ဝါမယုတ်၊ ကြာ ကမုဒ် သို့၊ ရွှေနှုတ်ဖွင့်လှစ်။”
ဘုံ* ၄၀။ “ကမုဒ်ကြာသွင် လှိုင်တော့သည်။ ။
မရှုတ်ချချင်ခိုင်တော့သည်။” နုစာ၊ ပ ၄၇။

ကရကဋ်—၁၊ တဆဲ့ နှစ်ရာသီတွင် ပုဇွန်လုံး ရုပ်ဖြင့်
မှတ်အပ်သောရာသီ။ (ဝါဆိုလနှင့် တိုက်
ဆိုင်သည်။)

“နေသွား ကရကဋ်၊ ခေါ်မှတ်ဝေါဟာ၊ အာသဠာ၌။”
ကိုး၊ နိဂုံး* ၂။ “ကရကဋ်တွင် ကြာသပတေး။”
သေတ္တာ၊ ပ ၂၉၇။

၂၊ ပုဇွန်လုံးတာရာ။
“ချယ်လယ်ထွန်းမှတ်၊ မွန်းမတ်မတ်ဖြင့်၊ ကရကဋ်
နေတက်။” လောဒူ* ၆၂။

[ပါ၊ ကက္ကဋ္ဌ။ သ၊ ကကဋ္ဌက၊ ကက္ကဋ္ဌ-ပုဇွန်လုံး။]

ကရုဇကောယ—လူ့ကိုယ်။

“ဘုရားလောင်းနေမိမင်းကြီးသည် နတ်သုခကို
သုံးဆောင်တော် မူရသော် လည်း ကိုယ်တော်၏
ကရုဇကောယ ကို သိမ်မွေ့လှစွာသော နတ်ဩဇာဖြင့်
ခံစားစေခြင်းငှာ မစွမ်း။” နေဇာတ် ၁၃၈။

[ပါ၊ ကရုဇကောယ။ ကရ-သုက် သွေး၊ ဇ-ဖြစ်သော၊
ကောယ-ကိုယ်။]

ကရုဏကာရက — [သဒ္ဒါ] ကြိယာပြီးစီးရာ၌ ထင်ရှား
သောအကြောင်းဖြစ်သည့်ကာရက။ ကရိုဏ်း။

(ပါဠိသဒ္ဒါဆိုင်ရာ ကာရက ၆ မျိုးအနက် တမျိုး
ဖြစ်သည်။ ဤကာရကကို ဖြင့်၊ အားဖြင့်၊ ကြောင့်
ဟူသောစကားဖြင့် မြန်မာပြန်ဆိုရသည်။)

“မိမိကိုယ်တိုင် ပြဋ္ဌာန်းသောသတ္တိ၊ ကြိယာကိုအထူး
သဖြင့် ပြီးစေတတ်သော သတ္တိတို့သည် ကတ္တု
ကရုဏကာရက မည်ကုန်၏။” သဒ္ဒ ၂၃၁။

[ပါ၊ ကရုဏကာရက။ ကရုဏ-အကြောင်း၊ ကာရက-
ပြုတတ်သော အစွမ်းသတ္တိ။]

ကရိုဏ်—ဟိမဝန္တာဥဩဟုခေါ်သော အသံသာသည့်
ငှက်တမျိုး။

“ကြိုးကြာ ကရိုဏ်၊ တောလုံးထိတ်မျှ၊ ညိတ်ညိတ်
တုန်ထူး။” ဆု* ၆၉။ “ကရိုဏ် ငှက်မင်းသည်....
ယစ်သောအခါ တုန်ထူးကျူးရင့်သကဲ့သို့။” ဣပုံ ၄၆။

“ကရိုဏ် ငှက်၏အသံကဲ့သို့ သန့်ရှင်းကြည်လေး၏။”
မြင့်၊ ပ၃၀။

[ပါ၊ ကရိုဏ်။ က-ရဝ+ဣက၊ က-သာယာစွာ၊
ရဝ-အသံမြည်ခြင်း၊ ဣက-ယင်းသို့ မြည်တတ်
သောငှက်။]

ကရိယာ—၁၊ [သဒ္ဒါ] ပြုခြင်းဖြစ်ခြင်း။ ကြိယာ။

“တရေးရပြီ၊ နှစ်ရေးရပြီ စသည်ဖြင့် ဆိုမိန့်ခြင်းကား
အိပ်ခြင်း ကရိယာ ကို နိုးခြင်းကရိယာဖြင့် ပိုင်းခြား
ပြန်သောအရာမျှသာ ဟူသင့်၏။” ဝေါ ၄၆၇။

၂၊ အသုံးအဆောင်။ တန်ဆာပလာ။

“စစ် ကရိယာ၊ ဗိုလ်ပါလေးများ၊ ညီတော်များနှင့်၊
ခန့်ထားစီရင်။” ရခိုင်နိုင် * ၁၄။ “ထိုထိုမင်း၏
ကရိယာတို့ကို စီရင်ခြင်းတည်း။” ရာဇသေ ၂၂။
“စက် ကရိယာ များလုပ်ကိုင်ခြင်း။” လူမှု ၃၂။
[ပါ၊ ကရိယာ။]

ကရုဏာ—သနားကြင်နာခြင်း။

“အများသတ္တဝါ၊ ဘော်သုံးရွာကို၊ ကရုဏာ ရှေးရှု၊
ကယ်ဆုယူသည်။” ပါမီ* ၁၃၅။ “သနားကြင်နာ၊
ကရုဏာဖြင့်၊ သာယာဆန်းပြား၊ ဟောသည်များ
ကို။” ဝိပျူ* ၁၅၅။ “သနားကြင်နာ ကရုဏာ
ရှိလျက်။” ဣပုံ ၂၇၃။ [ပါ၊ ကရုဏာ။]

ကရုဏာဒေါသ—သနားစိတ်နှင့် ရောနေသော စိတ်ဆိုး
ခြင်း။

“ကျွန်ုပ်တို့၏ တိုက်တွန်းလိုက်သောအသံမှာ အပြစ်
တင်ဟန်ပါနေသော်လည်း ကျွန်ုပ်အဘို့မှာ ကရုဏာ
ဒေါသ ဟု ယူဆထားမိပါ၏။” နယ် ၁၂၇။

[ပါ၊ ကရုဏာဒေါသ။ ကရုဏာ-သနားခြင်း၊ ဒေါသ-
စိတ်ဆိုးခြင်း။]

ကရိုဏ်-ရေစစ်။ ဓမ္မကရိုဏ်။ (ကရိုဏ်ဟုလည်းတွေ့ရသည်။)

“တိစီဝရိတ်၊ ရောင်ဖိတ်ဖိတ်နှင့်၊ သပိတ်မြေဖြစ်၊
ရေစစ်ကရိုဏ်၊ လက်ကိုင်တောင်ဌေး။” ဇပျို့* ၁၆၆။

“ပြည်မသနပ်၊ ကရိုဏ် စစ်သို့၊ ကျစ်လစ်စင်ကြယ်၊
နာချင်ဘွယ်တိ။” ဘူပေါင်း* ၇၀။ ကရိုဏ်၏အဝကို
ပိတ်သောကာလ တည်သောရေကဲ့သို့။ မှန်၊ ပ၂၈။

[ပါ၊ ဓမ္မကရုဏ။ သောက်ရေခွက်ကဲ့သို့သော ခွက်
ငယ်ကို မျက်နှာဝတွင် အဝတ်ပါးဖြင့်ပိတ်၍ အပေါ်
ဖက်၌ အပေါက်ကလေးဖောက်ထားသောရေစစ်ကို
ဓမ္မကရိုဏ်ခေါ်သည်။ ဓမ္မကရိုဏ်မှ ကရိုဏ်ကိုယူ၍
ကရိုဏ်ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ မြား* ၅၂ ၌ “မူထား
ကျစ်လျစ်၊ ခရိုင်စစ်ကား၊ မျက်သစ်ရေကြည်။” ဟု
ခကွေးနှင့် တွေ့ရသည်။ မူလရေးရင်း၌ ‘ကရိုဏ်စစ်
ကား’ ဟု ဖြစ်တန်ရာသည်။]

ကရိုဏ်း—[သဒ္ဒါ] ၁။ အက္ခရာတို့၏ဖြစ်ကြောင်း။
(လျှာလယ်၊ လျှာဖျားအနီး၊ လျှာဖျား၊ မိမိဌာန်ဟု
ကရိုဏ်းလေးပါးရှိသည်။)

“ပဒက္ခရာ၊ ဝဏ္ဏမတြာ၊ ဂါထာဆန်းဂိုဏ်း၊ ကရိုဏ်း
ပယတ်၊ ဌာန်မချွတ်တည့်။” ကိုး* ၃၃။ “အက္ခရာ
တို့၏ ဘတ်ရွတ်ကြောင်းဟုဆိုအပ်သော ကရိုဏ်းတို့
သည်။” သဒ္ဒ ၁၇၇။ “ဌာန်ကရိုဏ်းပြည့်စုံစွာ
သရဏဂုံသုံးပါး ပီသမှန်ကန်အောင်ပေးယူလျှင် သာ
မဏောဘိဉ္ဇတည်၏။” ဝိဖြတ် ၄၆။

၂။ ကရဏကာရက။

“ကမ္မကတ္တား၊ ကရိုဏ်း အားဖြင့်၊ တခြားသမ္ပဒါနံ။”
ကိန္နရီ* ၁၉၅။ “ကံ ကရိုဏ်း စသော ကာရကကို
ဝှက်သောဥဒါဟရဏ်။” ယော ၆၆။

[ပါ။ ကရဏ။ ကရဏ-ပြုကြောင်း၊ ဖြစ်ကြောင်း။]

ကလလ (ရေကြည်) —ပဋိသန္ဓေ တည်စရပ်စု။ ခန္ဓာ
ကိုယ်ဖြစ်တည်စ ရေကြည်။

“မြွေလေးပါးကို၊ အပ်ထားတုံက၊ ကလလ က၊
စ၍ စောင့်ကြပ်၊ မြဲကွပ်သဖြင့်။” တိဏ်* ၉၈။
“အမိဝမ်းတွင်း၌ ကလလရေကြည်တည်၍ ဇာတိဟု
ဖြစ်လာလျှင် နောက်ဆုံး၌ မရဏ ဖြစ်လာ၏။”
စပယ် ၁၉။

[ပါ။ ကလလ။ ကလ-အိုသည့်အဖြစ်ကိုလ-ယူသည်။]

ကလာ—အစိတ်။ အဖို့။

“၁၅-ခုကုန်သော လ၏ကလာ အစိတ်အရေး.... ထို
အစိတ် ကလာ တို့ဖြင့်ပိုင်းခြားအပ်ကုန်သော အထွက်
၁-ရက်စသော ရက်တို့၌။” ဓိမာသံ ၂၈။ “ကခြင်း
သီခြင်း တီးမှုတ်ခြင်းစသော အတတ်ငယ်မျိုး ခြောက်
ဆဲ့လေးပါးဟူသော ကလာ။” ယော ၆၆။

[ပါ။ ကလာ။]

ကလိယုဂ်—လူ့လောကခေတ်ကို ပိုင်းခြားပြသည့် ယုဂ်
လေးခုအနက် စတုတ္ထယုဂ်။

“မညီဆုတ်ယုတ်၊ ကလိယုဂ်ဖြင့်၊ ရုတ်ရုတ်ယောင်ခါ။”
ကိန္နရီ* ၁၂။ “ကလိယုဂ် ယုဂ်များမှာ သက္ကရာဇ်
ရှည်တွင် နဝါတြိသတ္တဂို (၃၇၃၉) ရော၊ ကလိယုဂ်
ဆန်းနှစ်ဖြစ်၏။” မြန်မာန် ၁၁။ “ကလိယုဂ် ဆုတ်
ကပ်ဖြစ်ခြင်းကြောင့် လူတို့အသက်တန်း တို၍လာ
သည်။” လူဦးရေ ၂၉။

[ပါ။ ကလိယုဂ်။ ကလိ- အပြစ်၊ ယုဂ်- အစုံ။
“ လူတို့၌ နှစ်ပေါင်း ၃၆၀ ကို နတ်တို့မှာ တနှစ်
ဒိဗျနှစ် မည်၏။ ၎င်းနှစ် ၃၆၀ ၏ တသောင်း
နှစ်ထောင် ဖြစ်သော ၄၃၂၀၀၀၀ သည် စတုယုဂ်
မည်၏။ စတုယုဂ်ကို ၄ ခု ၃ ခု ၂ ခု ၁ ခုစသည်ဖြင့်
မြှောက်ပြီးလျှင် တဆယ်စား၊ လဒ်- ၁၇၂၈၀၀၀
သည် ကတယုဂ်မည်၏။ ၁၂၉၆၀၀၀ သည်
တေတြယုဂ်မည်၏။ ၈၆၄၀၀၀ သည် ဒွါပရယုဂ်
မည်၏။ ၄၃၂၀၀၀ သည် ကလိယုဂ် မည်၏။”
သုရိယသိဒ္ဓန္တကျမ်းကြီး ၁။]

ကလာပ်—၁။ အနည်းဆုံး ရုပ်ရှစ်ခု ပါဝင်စုပေါင်းနေ
သော ရုပ်အစု။

“ခန်းဝါတပ်တပ်၊ ကျောက်ခြောက် ချပ်လည်း၊ က
လာပ်ထောင်သောင်း၊ ရုပ်အပေါင်းဖြင့်၊ လုံးလျောင်း
မပျက်။” တန်ရ* ၄၄။ “တရားတော်မှာ မနာရသည့်၊
အရူပရုပ်၊ နှံမစပ်သား၊ ကလာပ် ဖြင့်သာ၊ အသညာ
ဟု။” သောမ* ၁၇၄။ “ရုပ်ကလာပ် တို့သည်
ပုံသဏ္ဌာန်အားဖြင့် အမျိုးမျိုးကွဲပြားကြသည့်ပြင်။”
ကာယင် ၃။

၂။ သက္ကဋ္ဌသဒ္ဒါကျမ်းတမျိုး။

“ကျမ်းတတ်ညီသော်၊ ဗျဉ္ဇိကလာပ်၊ မုဋ္ဌာန်လျှပ်၍။”
ဓမ္မ* ၄၀။ “ကျယ်ဝန်းနှံ့စပ်၊ ကလာပ် ဗျဉ္ဇိ၊ ကျမ်း
ရိုးညှိလျက်။” မဂ်စိုး* ၉။ “ဤ၌ ယရလဝတို့ကို က
လာပ်ကျမ်း၌.... သုတ်တည်၍။” ဝေါ ၆၅။

[ပါ။ ကလာပ်။ ကလာပ်-အစု။]

ကလာပ်စည်း—၁။ ကလာပ် ၁နှင့် အတူတူ။

“ ရုပ်တို့ သဘောသည် တခုတည်း အသီးအခြား
မဖြစ်နိုင်။ ကလာပ်စည်း အတိုင်း ဖြစ်မြဲ ဖြစ်သော
ကြောင့်။” ကာနု ၈။

၂။ အငယ်ဆုံး လူ့ အဖွဲ့အစည်း။

“ အဇာတသတ်၊ ဒေဝဒတ်တို့၊ တံသမတ်တည်း၊
ကလာပ်စည်း၍။” ကဝိမဏ်၊ ပ ၁၄၇။ “သားချင်း
ရှစ်ဦး ကလာပ်စည်းတွင် အကြီး အလတ် အငယ်
များမှာ။” အနုသံ ၄၉။

[ပါ။ ကလာပ် + မြန်၊ စည်း။]

ကလျာ—မိန်းမတို့၏ ကောင်းခြင်း လက္ခဏာ ငါးမျိုး။
ယင်းလက္ခဏာငါးမျိုးနှင့် ပြည့်စုံသောမိန်းမ။
“မိဖုရားကား၊ ငါးပါး ကလျာ၊ လက္ခဏာနှင့်၊ စုံစွာ

ပည်းသီ။” ဟင်္သာ* ၁၀။ “ကလျာဏိတံ၊ ဆင်းစံ ပုန့်၊ မြင်တုံချေမှု။” သစ္စာ* ၇၈။ “ကလျာ မိန်းမ ကို ဖြစ်လျှင် ယောက်ျား တကိုယ်ဘိုး လျော်စေ။” အိမ်မှုဒု ၅၇။

[ပါ၊ ကလျာဏ။ ကောင်းခြင်းငါးဖြာ။ ၁ ဆဝိ ကလျာဏ - အရေ၏ ကောင်းခြင်း၊ ၂ မံသ ကလျာဏ - အသား (ပြည့်ဖိုး) ကောင်းခြင်း၊ ၃ ကေသကလျာဏ - ဆံပင် ကောင်းခြင်း၊ ၄ အဋ္ဌိ ကလျာဏ - အရိုးအဆက် (ပြေပြစ်) ကောင်းခြင်း၊ ၅ ဝယကလျာဏ - အရွယ်တင်ခြင်း။ ဓမ္မပဒ၊ ပုပ္ဖဝဂ်၊ ဝိသာခါ ဝတ္ထု။ တေရသကဏ္ဍိကာ၊ မဟာခန္ဓက၊ ရာဟုလဝတ္ထု၊ အဖွင့်၌ ဆံပင် ကောင်းခြင်း အစား (နဟာရ) အကြောကောင်းခြင်းထည့်၍ ငါးမျိုး လာသည်။]

ကလျာဏ — ၁၊ ကောင်းသောအမှု။ ကုသိုလ်ကောင်းမှု။ ၂၊ သူတော်ကောင်း။

“ဘွင့်လှစ်ဝေငှ၊ ကလျာဏတို့၊ ဓမ္မ မွေ့လျော်။” သံဝေ* ၁၈။ “အလှိုင်းသာစွာ၊ သဟာယဖြင့်၊ ကလျာဏ ဆွေ။” ကိန္နရီ* ၂၁။ “သင့်တင့်ချစ်ခင်စွာကလျာဏ မဟာမိတ်ဘွဲ့တော် မူရမည်။” ဝိရီ ၃၀၉။ [ပါ၊ ကလျာဏ။]

ကလျာဏပုထုဇဉ် — ခန္ဓာ အာယတန ဓာတ် သစ္စာကို သိသော ပုထုဇဉ်။

“ရံခြွေများစွာ၊ ရဟန္တာနှင့်၊ ကလျာဏပုထုဇဉ်၊ မြတ်ကျင့်ရည်သား။” ပြာဋ်* ၁၆။ “ဝိပဿနာ သမ္မာဒိဋ္ဌိ မျက်စိပေါက်မှသာလျှင် ကလျာဏပုထုဇဉ် အမှန်ခေါ်ထိုက်သည်။” ဥတ္တမ၊ အမှာ။ [ပါ၊ ကလျာဏပုထုဇန။]

ကလျာဏမိတ္တ — သူတော်ကောင်း မိတ်ဆွေ။ မိတ်ဆွေ ကောင်း။

“ရှင်မြတ်စွာလည်း၊ ကလျာဏမိတ်၊ မှတ်သည်စိတ် ဖြင့်။” ပါမီ* ၆၀။ “ဤပိယ၊ ဂရုဘာဝနီယစသော ခုနစ်ပါးသော ကလျာဏမိတ္တ ဖြစ်ကြောင်း အင်္ဂါ တို့သည်။” ပဏီ ၃၇။ “မှီဝဲဆည်းကပ်အပ်သော ကလျာဏမိတ္တများကို။” ဂိဟိ ၉၉။ [ပါ၊ ကလျာဏမိတ္တ။ ကလျာဏ - သူတော်ကောင်း၊ မိတ္တ - အဆွေခင်ပွန်း။]

ကလျာဏီ — ကောင်းခြင်းငါးဖြာနှင့် ပြည့်စုံသောမိန်းမ။ “မယားပီပီ၊ ကလျာဏီ ဖြင့်၊ ငယ်ချီငယ်ပိုး၊ အမျိုး အချင်း၊ ဆွေညီမင်းတို့။” ဘုံ* ၂၆။ “ယဉ်မာဏဝီ၊ ကလျာဏီ တို့၊ ကေသီရော့ရည်း၊ ကြော့ကြော့ စည်းလျက်။” ကိန္နရီ* ၃၁။

[ပါ၊ ကလျာဏီ]

ကဝိ — ၁၊ ကဗျာဖွဲ့ဆိုသူ။ စာဆို။ “ပညာရှိမှု၊ ကဝိ ပျူငှာ၊ ဆန်းဂါထာနှင့်၊ ကဗျာ သံချို၊ ဖွဲ့ဆိုခြင်းလျှင်။” နုစာ၊ ပ ၃၂။ “ကဗျဝိဒူ တံခွန်ထူ ကဝိ ပညာရှိသူခမိန်တို့သည် ကာရန်တူ အသတ်တူစကားလုံးများဖြင့် စီကုံးဖွဲ့နွဲ့ ရေးသားကြ ကုန်၏။” စာနိဒါန်း ၁၁၀။

၂၊ ပညာရှိ။

“ဗေဒင်မှတ်သိ၊ ပညာရှိဟု၊ ကဝိ ပုဏ္ဏား။” လောသာ* ၅၃။ “ရာဇနီတိ၊ ကဝိ စီရင်၊ ကျမ်းဗေဒင်နှင့်။” ဟင်္သာ* ၇၇။ “ရှေ့ပြေး၍ သိနှင့်သော ကဝိ မြောက်ပုဂ္ဂိုလ်။” ပုည ၂၂။

[ပါ၊ ကဝိ။ “ကဗျကထေတီတိ ကဝိ။ ကဗျကာ ရော။” မောဂ္ဂလ္လာန်။ ကဗျာကို ဆိုတတ်သော ကြောင့် ကဝိမည်၏။ “ကဗျ ဗန္ဓတီတိ ကဝိ။” ကစ္စည်း။ ကဗျာကို ဖွဲ့တတ်သောကြောင့် ကဝိမည်၏။ ကဝိလေးမျိုး။ ။စိန္တေတွာကရဏံစိန္တာ၊ သုတေနညံ ကတံသုတံ။ ဥပဓာရိယတ္ထမထွေ၊ ဌာနုပ္ပတ္တိစ ပစ္ဆိမော။ ။စိန္တေတွာ၊ ဝတ္ထု အနု သန္ဓေ ကို ကြာမြင့်စွာကြံ၍၊ ကရဏံ၊ ပြုခြင်းသည်။ စိန္တာ၊ စိန္တာကဝိမည်၏။ သုတေန၊ တစုံတခုကိုကြားသဖြင့်။ အညံ၊ ကြားသည်မှ တပါး မကြားသည်ကို။ အနုသန္ဓိတွာ၊ စပ်၍။ ကတံ၊ ပြုခြင်းသည်။ သုတံ၊ သုတ ကဝိမည်၏။ အတ္ထံ၊ တစုံတခုသောအနက်ကို။ ဥပ ဓာရိယ၊ စုံစမ်းဆင်ခြင်၍။ သင်္ခေပဝိတ္တာရ ကရဏာ ဒီဝသေန၊ ချုံးခြင်း ချဲ့ခြင်း စသည်၏အစွမ်းဖြင့်။ ကရဏံ၊ (ပြုခြင်း) သည်။ အတ္ထော၊ အတ္ထကဝိမည်၏။ ဌာနုပ္ပတ္တိစ၊ တစုံတခုပြုသည်ကိုမြင်၍ ထိုနှင့်အတူ မိမိပညာဖြင့် တခဏခြင်းဖြစ်စေခြင်းသည်ကား။ ပစ္ဆိ မော၊ အဆုံးဖြစ်သော ပဋိဘာန ကဝိမည်၏။ သဒ္ဓနီတိ ဂဇ။ “စိန္တာကဝိ၊ ကြံ၍ ကဗျာလင်္ကာ

ဖွဲ့ခြင်း၎င်း။ သုတကဝိ၊ သုဖွဲ့သည်တို့ကို ကြားဘူး၍
 ကဗျာလင်္ကာဖွဲ့ခြင်း၎င်း။ အတ္ထကဝိ၊ အနက်နှင့်စပ်၍
 ကဗျာလင်္ကာဖွဲ့ခြင်း၎င်း။ ပဋိဘာနကဝိ၊ ထင်သော
 ဉာဏ်အစွမ်းဖြင့် ကဗျာလင်္ကာ ဖွဲ့ခြင်း၎င်း။ ဣတိ
 ဣမေစတ္တာရော၊ ဤလေးပါးတို့တည်း။” သီတာနိ၊
 ပ ၂၇၂။

ကဝေ — ပညာရှိ။

“လင်္ကာသုံးထွေ၊ ပွတ်နှယ်ရွှေသား၊ ကဝေမြောက်ပြီး၊
 ပညာကြီးတို့။” ဘူလင်* ၁။ “နယပေးထွေ၊ တန်၍
 နေမှ၊ ကဝေ ညာဖျား။” ဓမ္မ* ၉။ “ကဝေ မြောက်
 ကဝိခေါ်၊ ကျမ်းဂန်တတ်အကျော်ဟု၊ နေပြည်တော်
 တလျှောက်။” ပုည၊ ၁၊ ၃၁။ [ပါ၊ ကဝိ။]

ကဝိန် — ပညာရှိကြီး။

“စိန္တာသုတ၊ အတ္ထပဋိဘာ၊ လေးဖြာကဝိန်၊ သုခမိန်
 တို့ထက်။” ဂဠု၊ ပ ၂၄၀။ “အကျော်သုခမိန်၊
 ကဝိန် ကဝိ၊ ဝိချင်တိုင်းဝိသော်လည်း။” ပုည ၅၃။
 [ပါ၊ ကဝိန္ဒ၊ ကဝိ-ဣန္ဒ၊ ကဝိ-ပညာရှိ (တို့ကို)၊
 ဣန္ဒ-အစိုးရသူ။]

ကသိုဏ်း — ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်တို့ သမာဓိရရန် စူးစူးစိုက်စိုက်
 ကြည့်ရှုပွားများရသောအရာ။

“မကွက်မလှည့်၊ မိန်းကြည့်စက္ခု၊ ကသိုဏ်းရှုသော်။”
 ကိုး* ၇၈။ “စင်စစ်တံတိုင်း၊ စက်ကသိုဏ်း၌၊ တည်
 တိုင်းစိတ်ကြည်။” ရာသီ* ၅၈။ “စာကိုမြင်လျှင်....
 ကသိုဏ်းလိုစေစေရှုပြီး....ဘတ်လိုက်လေသတည်း။”
 မြင့်၊ ပ ၁၀၂။
 [ပါ၊ ကသိဏ။ ကသိဏ-ကြွင်းမဲ့လုံးစုံ။]

ကသိုဏ်းပရိကံ — ကသိုဏ်းရှုရန် ရှေးဦးစွာပြုအပ်သော
 စီစဉ်မှု။

“တရားကို ကျင့်ကုန်လျက် ကသိုဏ်းပရိကံ၌ လုံ့လ
 ပြုအပ်သည်။” ငါး၊ ဒု ၃၉၄။
 [ပါ၊ ကသိဏ ပရိကမ္မ၊ ကသိဏ-ကသိုဏ်း၊ ပရိကမ္မ-
 ရှေးဦးစွာပြုအပ်သောစီစဉ်မှု။]

ကသိုဏ်းဝန်း — ကသိုဏ်းရှုရန် ပြုလုပ်ထားသည့် ဝန်းဝိုင်း
 သောမြေ စသည်။

“ပြေပြစ်မချွန်း၊ ကသိုဏ်းဝန်းနှင့်၊ ကမ္မဋ္ဌာန်းရွှေနှုတ်။”
 ဥတိန်* ၂၂။ “ကသိုဏ်းကို စီးဖြန်းသော ရဟန်းသည်

ကသိုဏ်းဝန်း ကိုပြု၍ အလိုအတိုင်း စီးဖြန်း၏။”
 ကာယာ ၁၆၁။

[ပါ၊ ကသိဏ+မြန်၊ ဝန်း။]

ကသစ် — ဆိုင်ရာ ရာသီ၌ အစွမ်းကုန်ထွန်းပသောဂြိုဟ်။
 ရာသီ၏သင်္ချာဂြိုဟ်။ အိမ်ရှင်ဂြိုဟ်။

“အင်္ဂါနံ အုတ်ကသစ်ရသည်ဖြစ်၍ မောင်ကုသော
 လူနာများသည် ကော်ပျောက်ရမည်။” စကားတောင်၊
 ပ ၈၁။ [ပါ၊ ကာသတေ။]

ကာကတာလိယနည်း — ထန်းသီးကြွေခိုက် ကျီးနင်းခိုက်
 နည်း။

“ မှည့်၍ ကြွေခါနီး ထန်းသီးကို ကျီးနားသော
 ကြောင့် ထန်းသီးကြွေသည် ဆိုသော ကာကတာလိယ
 နည်း....ကဲ့သို့ တော်မီတော်ငြား အနည်းငယ်တကြိမ်
 တခါတစုံတခုအကြောင်းကြောင့် ဖြစ်သောအရာ၌။”
 ယော ၁၁၄။

[ပါ၊ ကာကတာလိယ။ ကာက-တာလ + ဣယ၊
 ကာက-ကျီး၊ တာလ-ထန်း၊ ဣယ-ထိုသို့ဖြစ်ခြင်း၊
 “အသမ္ဘာ ဝိတသမ္ဘတ္တံ-မကြံမစည် မရည်မစောင်း
 ရောက်သောအမှု ရောက်သော လာဘ်ကို၊ ကာက
 တာလိယံ-ကာကတာလိယဟူ၍။ ဥစ္စုတေ-ဆိုအပ်၏။
 ကျီးနင်းသည်နှင့် ထန်းသီးကြွေခိုက် ကြုံသကဲ့သို့
 ဖြစ်သော အမှုဟူလိုသည်။” ဓာန်သျှ ၃၆၃။]

ကာမ — ၁။ နှစ်သက်ခြင်း။

၂။ နှစ်သက်ဖွယ်။ အာရုံငါးပါး။
 “ထီးဖြူကစ၊ ကာမငါးဘော်၊ မွေ့လျော်ဘွယ်ချည်း။”
 ကိုး* ၂၇၀။ “ငါးပါးအာရုံ၊ ပြည့်စုံကာမာ၊ ချမ်း
 သာမွေ့သိမ်။” ဘူလင်* ၁၅၁။ “ကာမ နှိုက် အပြစ်
 ကို မြင်၍။” ဣကုဏ် ၃၃၅။

၃။ အလိုဆန္ဒ။

၄။ မေထုန်မှု။

“ အမျိုးတော်သောသူသည် သားချင်း မိဘချင်း
 ပေါက်ဘော်ကို ကာမပေး၍ သန္ဓေရှိသော်။” နု ၄၂။
 “ကာမကို ဆိတ်ကွယ်ရာ တောအုပ်၌ခံစားပြီးလျှင်။”
 စွယ်၊ ပ ၁၆၅။

၅။ ကာမဆွဲတဘုံ။

“လူ့ရွာကာမ၊ ဆွဲတဆနှင့်၊ ဘဝ ကြိမ်ဖန်”
 သံဝေ* ၁၂။

[ပါ။ ကာမ။ ကိလေသာကာမ၊ ဝတ္ထု ကာမဟု
နှစ်မျိုးရှိသည်။ တပ်မက် နှစ်သက်ခြင်း တဏှာသည်
ကိလေသာကာမမည်၏။ တပ်မက်နှစ်သက်ဖွယ်ပစ္စည်း
ဝတ္ထု (အာရုံငါးပါး) သည် ဝတ္ထုကာမ မည်၏။]

ကာမဂုဏ်—၁။ နှစ်သက်ဖွယ် အာရုံ။

“အကြေအစုန်၊ ကာမဂုဏ် အား၊ စီးပွားစေလို။”
မြား* ၇၅။ “ငါးမည် ကာမဂုဏ်၊ ချက်ကုန်စိုးရ။”
သာမန္တက * ၂၉။ “ကာမဘုံ၌ ကာမဂုဏ် စည်း
စိမ်ကို။” သမန်၊ ပ ၁၃၄။

၂။ မေထုန်မှု။

“မှီတင်းမေထုန်၊ ကာမဂုဏ်ကို၊ သအုန်သအောက်။”
မြား* ၃၂။ “ထိုမိန်းမသည် ကာမဂုဏ် ကျူးသည်
ဖြစ်၍ လျှပ်ပေါ်လော်လည်တတ်၏။” ဣပု ၅၂။
[ပါ။ ကာမဂုဏ်။ ကာမ-နှစ်သက်ဖွယ်အာရုံ၊ ဂုဏ်-အစု၊
သို့မဟုတ် အနှောင်အဖွဲ့။ “ကာမောဗ္ဗတယ
ကာမာစ၊ အနေကာဝယဝါနံ သမ္ပဟ ဘာဝတော
သတ္တာနဉ္စဗန္ဓနတော ဂုဏာ စာတိ ကာမဂုဏာ။
တံသန္ဓာယဝုတ္တံ ‘ပဉ္စဟိ ကာမဂုဏေဟိ’ တိမနာပိယ
ရူပါဒိဟိ ပဉ္စဟိ ကာမကောဋ္ဌာသေဟိ ဗန္ဓနေဟိဝါ။”
သီလက္ခန် အဋ္ဌကထာ ၉၈။ (နှစ်သက်အပ်သော
ကြောင့် ကာမမည်ကုန်၏။ များစွာသော အစိတ်
အပိုင်းတို့၏ အပေါင်း ဖြစ်သောကြောင့်၊ တနည်း
သတ္တဝါ တို့ကို နှောင်ဖွဲ့တတ် သောကြောင့် ဂုဏ်
မည်၏။ ယင်းနှစ်မျိုးကြောင့် ကာမဂုဏ် မည်၏။
၎င်းကို ရည်ရွယ်၍ ‘ပဉ္စဟိ ကာမ ဂုဏေဟိ’
ဟူသောစကားကို နှစ်သက်ဖွယ်ရူပါရုံစသော ငါးပါး
သောကာမအစုတို့ဖြင့်၊ သို့မဟုတ် အနှောင်အဖွဲ့တို့
ဖြင့်ဟူ၍ဆိုအပ်၏။) အဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာတို့၌ ကာမကို
နှစ်သက်ဖွယ်အာရုံ၊ ဂုဏ်ကို အပေါင်း အစု
(ကောဋ္ဌာသ)၊ သို့မဟုတ် အနှောင်အဖွဲ့ (ဗန္ဓန)
ဟူ၍ ဖွင့်ဆိုကြသည်။ သို့ဖြစ်၍ ကာမဂုဏ်ပုဒ်အတိုင်း
ကာမဂုဏ်ဟု ရှိသင့်သည်။ ရှင်မဟာ ရဋ္ဌသာရဆို
ပုရေနိသင်ချီရတု၊ ဒုတိယပိုဒ်၌ “မမှားအာရုံ၊ ကာမဂု
ကို မမြဲ ရချေ၊ ဖြတ်ငယ်သေစွ”ဟု သေးသေးတင်
နှင့် ရှိနေသည်။ ကဝိလက္ခဏာဝိသောဓနီ ဦးဆန်း
ထွန်းက ဘုံကိုဂုံဟု ရေးကူးမိခြင်း ဖြစ်တန်ရာသည်ဟု
ဆိုသည်။ “သာလွန်မင်းတရား လက်ထက်ရေးမင်စာ၊
ဝမ်းပဲအင်းစံမင်း လက်ထက်ရေး ရွှေစာ များမှာ

ဘကုန်းနှင့်ဂဇယ်၊ ဒထွေးနှင့် ရကောက်၊ သနှင့်
ပစောက် သံသယဖြစ်၍ အကူးအရေးမှားယွင်းတတ်
ကြောင်းနှင့် ဆရာကျော်တို့ မှာတော်မူသော စကား
လည်း ထင်ရှားလှသည်။” အဘိဓာန်နိဿယ ၁၂၂၊
အဘိဓာနတ္ထဝိသောဓနီ။]

ကာမစိတ်—၁။ ကာမဘုံ၌ ဖြစ်သောစိတ်။

“ပဉ္စဝိညာဏ်မှ ကင်းသော ၄၄ ပါးသော ကာမစိတ်
တို့မှာ ဝိတက်ရှေ့ရှု တင်မှသာလျှင် အာရုံသို့ တက်
နိုင်သည်။” မနောရထ ၂၉။

၂။ မေထုန်ပြုလိုသောစိတ်။ ရာဂစိတ်။

[ပါ။ ကာမစိတ္တ။]

ကာမဇော—အချိန်အဟုန်ဖြင့် ဖြစ်သောကာမစိတ်။

(များသောအားဖြင့် ခုနစ်ကြိမ်ဖြစ်လေ့ရှိသည်။)
“ဇော အပေါင်း ကာမ တို့၊ ယေဘုယျ ခုနစ်ခါ၊
ပကတိသဘာဝ၊ စောကြကုန်ပါ။” ပဒီ ၁၈။
[ပါ။ ကာမဇဝန။]

ကာမတဏှာ—ကာမဂုဏ်ငါးပါး၌ တပ်မက်မှု။

“တဏှာသုံးပါးဆိုသည်ကား ကာမတဏှာ၊ ရူပ
တဏှာ၊ အရူပတဏှာ၊ ဤသုံးပါး တည်း။”
အာဟာရ ၉၆။ “ကာမတဏှာ အုပ်စိုးလျက်
ရှိသော ဘုံသည် ကာမဘုံမည်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ပ ၂၀။
[ပါ။ ကာမတဏှာ။]

ကာမဓာတ်—ကာမတဏှာကိန်းရာဘုံ။

“နတ်ဗြဟ္မာတို့၊ ခန္ဓာလျှောပြတ်၊ ကာမဓာတ် သို့၊
ဥပတ်ထင်ပြ၊ ဖြစ်ကုန်ကြသော်။” ဘူပေါင်း* ၆၃။
“ကာမရာဂါနုသယသည်... ဘုံအား ဖြင့် ကား
ကာမတဆွဲဘဘုံဟု ဆိုအပ်သော ကာမဓာတ်၌သာ
အာရုံပြုသော အားဖြင့် ဖြစ်၏။” ယမိုက်ကောက်
၄၂၅။ [ပါ။ ကာမဓာတု။]

ကာမဘော်—ကာမတဏှာနှင့် ယှဉ်သောတရား။

“အားထုတ်မှုလျော်၊ ကာမဘော်ကို၊ ပျော်ခလို၏”
ဘူလင်* ၂၁။ “နှစ်ပါးမှုလျော်၊ ကာမဘော်ဝယ်၊
ပျော်လိုလျက်ပင်။” မြား* ၁၂။ “ကာမဘော်ဖြင့်
ပျော်ပါးမြူးထူးအံ့ဟု ကြံ၍ အခြံအရံ ငါးရာနှင့်တကွ
...ရှေးရှုလှ၏။” ဇီ ၇၀။

[ပါ။ ကမာဘဝ။ ကမာ-ကမာတဏှာ၊ ဘာဝ-
ဖြစ်ခြင်း။]

ကမာဘုံ—ကမာတဏှာ ကျက်စားရာအရပ်။
(အပါယ် ၄ ဘုံ၊ လူ့ဘုံ၊ နတ်ပြည်ခြောက်ထပ်
အားဖြင့် ကမာဘုံ ၁၁ ဘုံ ရှိသည်။)
“လူ့ထိပ်နှစ်စုံ၊ ကမာဘုံကို၊ အုပ်ချုပ်စိုးပိုး။”
ပြည်စုနီ* ၃။ “ထိုခန္ဓာတဏှာ၊ အာဟာရတဏှာတို့
ချုပ်ပျောက်ကုန်ဆုံးသည်ရှိသော်.... ဤ ကမာဘုံသို့
တဖန် ပြန်လာခွင့်မရှိပြီ။” အာဟာရ ၃၂။ “ကမာဘုံ
၌ ဂဗ္ဘသေယျက ပဋိသန္ဓေဖြစ်ကြောင်း။” ကာနု ၆၀။
[ပါ။ ကမာဘူမိ။ ကမာ-ကမာတဏှာ၊ ဘူမိ-ဖြစ်ရာ
အရပ်။]

ကမရာဂ—၁။ အာရုံငါးပါး၌ တပ်မက်ခြင်းတဏှာ။
“ကမရာဂ၊ လောဘခွာပစ်၊ ဗြဟ္မာစစ်သို့။” ကိုး* ၈၂။
၂။ မေထုန်မှု။
“တိရစ္ဆာန်ချင်း ကမရာဂ ဆက် ဆံ သော တရား
တပါး။” နု ၂၃။
[ပါ။ ကမရာဂ။ ကမ-အာရုံငါးပါး၊ ရာဂ-တပ်မက်
ခြင်း။]

ကမဝိတက်—အာရုံငါးပါး၌ စိတ်ရောက် တွေးတော
နေခြင်း။
“အကြင်သူသည် ကမဝိတက် အစရှိသည်တို့တွင်
တပါးပါးကိုကြံ၏။” ငါး၊ စ ၅၀၅။ “ညဉ့်မိုက်
မှောင်ကျ၊ ချမ်းမြေ့သော်၊ ကမဝိတက်၊ လွန်နိုင်
စက်၍။” သတ်ကြီး ၁၁၁။
[ပါ။ ကမဝိတက္က။ ကမ-အာရုံငါးပါး (၌) ၊
ဝိတက္က-ကြံတွေးစိတ်ရောက်မှု။]

ကမသျှတ္တရ—ကမနှင့်ဆိုင်ရာကျမ်း။ ကမဂုဏ်မှုကို
ပြသောကျမ်း။
“တပ်ခြင်းသဘာဝကို ကမဟူ၍မှတ်။ ၎င်းကမကို
ဘော်ပြသောကျမ်းကို သျှတ္တရဟူ၍မှတ်။ နှစ်ရပ်ကို
ပေါင်း၍ ကမသျှတ္တရကျမ်းမည်၏။” ကာမ ၃။
[သ၊ ကာမဓါသ်တြ။ ပါ။ ကာမသတ္တ၊ ကာမ-
ကာမဂုဏ်မှု၊ သတ္တ၊ ကျမ်း။]

ကမာဝစရ—၁။ ကမာ ၁၁ ဘုံ။
“ကမာဝစရ၊ ကျင်လည်ကြသော၊ သုခအရပ်၊ ခုနစ်
ထပ်ကို။” ဓမ္မ* ၇၉။
၂။ ကမာ ၁၁ ဘုံ၌ ဖြစ်သောတရား။
“သိမြင်သည်သာ၊ ကမာဝစရ၊ ကုသလတည်း။”
ကိန္နရီ* ၃၃။
[ပါ။ ကမာဝစရ။ ကမာ-အဝစရ။ ကမာ-ကမာ
တဏှာ၊ အဝစရ-ကျက်စားရာ။]

ကမမ္မတ္တက—တဏှာရူး။
“ဥမ္မတ္တကရှစ်ပါးတွင် ကမမ္မတ္တက ဖြစ်ခြင်းကြောင့်
အထိုက်အလိုက်ကို မဆင်ခြင်နိုင်သဖြင့်.... လျှောက်စေ
သတည်း။” မဟော၊ ဒု ၁၇၆။ “တဏှာရမ္မက်ဖြင့်
ရူးသွပ်သော ကမမ္မတ္တက။” ရာဇသေ ၁၃၄။
[ပါ။ ကမမ္မတ္တက။ ကမ-ဥမ္မတ္တက။]

ကမာ—ကိုယ်ခန္ဓာ။
“ကမာတွင်ဆို၊ လူတို့ကိုယ်လည်း၊ ယွင်းယိုတတ်စွ၊
အနိစ္စဟူ။” သံဝေ * ၁၀။ “ခန္ဓာရှုပါ ဤကမာ၏၊
လေးဆကောင်းစစ်၊ ကိုယ်အနှစ်နှင့်။” ဆု* ၅၉။
[ပါ။ ကမာ။]

ကမာကံ—ကိုယ်ဖြင့်ပြုလုပ်သောအမှု။ ကိုယ်မှု။
“စောင့်ခြင်းမြဲမြံ၊ ကမာကံနှင့်၊ နှုတ်သံဝစီ၊ မနသီ
ဖြင့်။” ဓမ္မ* ၇၅။ “ကုသိုလ်ကောင်းမှုကို ကမာကံ
မြောက် ထကြွ၍လုပ်ကိုင်လိုသော်လည်း။” စာဏကျ၊
ပ ၁၁၉။ “ဩကာသ၊ ဩကာသ၊ ကမာကံ၊ ဝစီကံ
မနောကံ၊ သဗ္ဗဒေါသ၊ ခပ်သိမ်းသော အပြစ်တို့မှ ကင်း
လွတ်ပါစေခြင်းအကျိုးငှာ။” ဩကာ ၃။
[ပါ။ ကမာကမ္မ။ ကမာ-ကိုယ်၊ ကမ္မ-အမှု။]

ကမာကံရှင်—အမှုကိုပြုလုပ်သူ။ လက်သည်။
“သက်ဆိုင်ရာ ကမာကံရှင်တို့က.... နာခံပါမည်ဟု
ဆိုလျှင်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၃၊ ၁၄၁။
[ပါ။ ကမာကမ္မ + မြန်၊ ရှင်။]

ကမာဒုစရိုက်—ကိုယ်ဖြင့်ပြုသည့် မကောင်းမှု။
(သု. အသက်သက်ခြင်း၊ သု. ဥစ္စာခိုးခြင်း၊ သု. မယား
ပြစ်မှားခြင်းဟူ၍ သုံးပါးရှိသည်။)

“ပါဏာတိပါတ၊ အဒိန္နာဒါနံ၊ ကာမေသုမိစ္ဆာစာရ-
ဟူ၍ ကာယဒုစရိတ် သုံးပါး။” စွယ်၊ ပ ၂၆။
[ပါ၊ ကာယဒုစရိတ်။ ကာယ - ကိုယ်၊ ဒုစရိတ်-
မကောင်းသောအကျင့်။]

ကာယဗလ — ခွန်အားကြီးခြင်း။ ကိုယ်ခန္ဓာ ထွားကျိုင်း
သန်မာခြင်း။

“ ၎င်းတို့၏ ကာယဗလ သန်စွမ်းမှု အတွက်ကို။”
လူမှု ၂၂။ “ ကာယဗလညာဏဗလ။” ဥပဒေ ၈၉။
[ပါ၊ ကာယဗလ။ ကာယ-ကိုယ်၊ ဗလ-ခွန်အား။]

ကာယဝိညတ် — တဖက်သား သိအောင် ပြုလုပ်ပြသော
ကိုယ်အမှုအရာ။

“စက္ခုဝိညာဏ်ဖြင့် မြင်၍မသိအပ်၊ မနောဝိညာဏ်ဖြင့်
ဆ၍သာ သိအပ်သော စိတ္တဇရုပ်ကို၏ ဝိကာရ
မျှသည် ကာယဝိညတ် မည်၏။” မနောရထ ၁၂၈။
“ကာယဝိညတ် ဖြင့်သာခံအပ်သည်။ ဝစီဝိညတ်ဖြင့်
မခံအပ်။” သာလင် ၇။

[ပါ၊ ကာယဝိညတ္တိ။ ကာယ-ကိုယ်၊ ဝိညတ္တိ-သိစေ
ခြင်း။ အမှုအရာ။]

ကာယသာမဂ္ဂီ — [ဝိနည်း] ရဟန်းတော်များ ကံဆောင်
ရာ၌ ဟတ္ထပါသ်အတွင်းရောက်အောင်စုဝေး
နေမှု။

“ရဟန်းပြုသည့်အမှု၌ ... ဂိုဏ်းပြည့်သံဃာတို့ နှစ်
တောင်ထွာဟတ္ထပတ်မကွာ နံပါးခြင်းမှီ၍ ကာယ
သာမဂ္ဂီ ဖြစ်အောင် စုဝေးနေထိုင်ကြ သည်။”
ချုပ်ပုံ၊ မ ၂၄၆။

[ပါ၊ ကာယသာမဂ္ဂီ။ ကာယ-ကိုယ်၊ သာမဂ္ဂီ-ညီညွတ်
မှု ရှိခြင်း။]

ကာယသိဒ္ဓိ — ဓား၊ လှံ စသော လက်နက်တို့ မထိ
မရောက် မစူးမယှနိုင်စေသော ကိုယ်ခံအပြီး
အစီး။ ရှိန်းပြီးခြင်း။

“ပိုင်းခြားဂါယာ၊ ရွတ်မြဲရာသား၊ ကာယာသိဒ္ဓိ၊
တစိသညာ။” လောသန္န* ၅၁။ “တိလောမာလော
ဇာ၊ ဇာလောမာလောတိ။ အပြန်အလှန် ဆေးရိုး
ကြီးနှင့်ထိုးလျှင် ကာယသိဒ္ဓိ။” ကျည်း ၁၄၉။

[ပါ၊ ကာယသိဒ္ဓိ။ ကာယ-ကိုယ်၊ သိဒ္ဓိ-ပြီးခြင်း။]

ကာယသံသဂ္ဂ — မေထုန်စိတ်ဖြင့် ယောက်ျားနှင့် မိန်းမ
တို့ ကိုင်တွယ် သုံးသပ်ခြင်း။ ကိုယ်လက်
နှီးနှောခြင်း။

“မေထုန်မှီဝဲခြင်းတည်းဟူသော ကာယသံသဂ္ဂ သည်
ဖြစ်ကုန်၏။” န၊ ပ ၂/၃။

[ပါ၊ ကာယသံသဂ္ဂ။ ကာယ-ကိုယ်၊ သံသဂ္ဂ-ပေါင်း
ဖက်နှီးနှောခြင်း။]

ကာယိကဒုက္ခ - ကိုယ်ဆင်းရဲမှု။

“ကိုယ်ဆန္ဒနှင့်မျှသော ကာယိကဒုက္ခကြိမ်ရစေကာ...
စိတ်ကြည်လင်ချမ်းလျှင် သွေး ရွှင် လန်း သည်။”
တေ ၃၆။

[ပါ၊ ကာယိကဒုက္ခ။ ကာယိက-ကိုယ်၌ ဖြစ်သော၊
ဒုက္ခ-ဆင်းရဲ။]

ကာယိကသုခ — ကိုယ်ချမ်းသာမှု။

“မင်းစည်းစိမ်သမ္ပတ္တိဝယ် ကာယိကသုခ ကိုရသော်
လည်း စိတ်တော်က မနှစ်မြို့။” တေ ၃၆။

[ပါ၊ ကာယိကသုခ။ ကာယိက-ကိုယ်၌ ဖြစ်သော၊
သုခ-ချမ်းသာ။]

ကာယိန္ဒြေ — ကိုယ်အမှုအရာ စောင့်စည်းခြင်း။

“ထောင့်ငါးရာကြောင့်၊ ကာယိန္ဒြေ၊ မှိန်မသေဘဲ။”
ဥဗ္ဗာ* ၉။ “မုဆိုးရာဇိန်၊ အလာချိန်၍၊ ကာယိန္ဒြေ၊
ငြိမ်ဆိမ်စေလျက်။” ကိန္နရီ* ၇၉။ “လှေထိုး သား
များတို့ ကဲ့ရဲ့ပြစ်တင်မရှိရအောင် ကာယိန္ဒြေ မပျက်
စေဘဲ ပေါင်းထဲကမထွက်။” စကား၊ ပ ၁၃၀။

[ပါ၊ ကာယိန္ဒြေ။ ကာယ-ဣန္ဒြေ၊ ကာယ-ကိုယ်၊
ဣန္ဒြေ- စောင့်စည်းခြင်း။]

ကာရက — [သဒ္ဒါ] ကြိယာကို ပြီးစေတတ်သောသတ္တိ။

“ဝိဘတ်ဝါကျ၊ ကာရက ကိရိယာ။” ရာမ၊ ပ ၆။

“ကတ္တားကံ၌တည်သော သွားခြင်း ချက်ခြင်း အစ
ရှိသော ကြိယာကို ပြီး စေ တတ် သောသတ္တိသည်
ကာရကမည်၏။” စွယ်၊ ပ ၉၆။ “ဝိ ဘတ် ဖြင့်
စပ်ဆိုင်ခြင်းကိုပြသောအရာသည်ကာရကဖြစ်သည်။”
မြန်ခါ ၃၇။ [ပါ၊ ကာရက။]

ကာရက သံဃာ — [ဝိနည်း] ရဟန်းခံရာ၌ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာ၊

ကမ္မဝါဆရာမှ ကြွင်းသော သံဃာများ။
ဝိနည်းကံ ဆောင်ရွက်သောသံဃာ။

“ရာမာဓိပတိ မင်းကြီးသည် ကိုယ်တိုင်ကြပ်မတ်၍
ကာရက ရဟန်း ပဉ္စင်းခံ သ စ် ရ ဟန်း တို့ အား

နက်အခါ ဆွမ်းခဲဘယ် ညအခါအဖျော်တို့ဖြင့် ရောင့်ရဲ
စေ၍။” ချုပ်ပုံ၊ တ ၁၁၅။

[ပါ။ ကာရကသံသ။ ကာရက-ပြုလုပ်ဆောင်ရွက်
သော၊ သံသ-သံသ။]

ကာရက—အကြောင်း။

“ကာရကမဲ့ ငါ့ကို မပျောက်စေကောင်း။”
ဏိကုဏ် ၅၄၃။ “ကာရကမဲ့ မသေလောက်
ကောင်းဟု။” ဏိပုံ ၅၅။ [ပါ။ ကာရက။]

ကာရကပစာ—အကြောင်း၏အမည်ကို အကျိုး၌ တင်
စားပြောဆိုခြင်း။ (ဥပစာတွင် ရှုပါ။)

“အကျိုးဖြစ်သောသလိပ်၌ အကြောင်းဖြစ်သော
တင်လဲ၏အမည်ကိုဘင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်သောကြောင့်
ကာရကပစာ မည်၏။” သဒ္ဒ ၂၀၆။

[ပါ။ ကာရကပစာရ။ ကာရက-ဥပစာရ၊ ကာရက-
အကြောင်း၊ ဥပစာရ-တင်စားခြင်း။]

ကာရိယ—[သဒ္ဒါ] သဒ္ဒါနည်းအားဖြင့် စီရင်ပြီးသော
ပုဒ်။

“ဝဂ္ဂန္တစသော ကာရိယ အားဖြင့် ဖြစ်သည်။”
ဝေါ ၂၁။ “အချို့သောအရာဌာန၌ မာဂဓ၊ သက္ကဋ္ဌ
ဘာသာတို့သည် ကာရိ၊ ကာရိယမျှသာထူးသည်။”
အက်ဝိ ၁၀၂။ “မပြီးသေးမီ၊ ကာရိယ၊ ပြီးပြီ
ကာရိယာ။” [ပါ။ ကာရိယ။]

ကာရိ—[သဒ္ဒါ] သဒ္ဒါနည်းအားဖြင့် မစီရင်ရသေးသော
ပုဒ်။

“အချို့သောအရာဌာန၌ မာဂဓ၊ သက္ကဋ္ဌဘာသာ
တို့သည် ကာရိ၊ ကာရိယမျှသာထူးသည်။”
အက်ဝိ ၁၀၂။ [ပါ။ ကာရိ။]

ကာရိုက်—[သဒ္ဒါ] တစုံတယောက်က ဖြစ်စေသော
ကြိယာပုဒ်။

“ကွာသည် ခွာသည်ဟူ၍ သုဒ္ဒအနက် ကာရိုက်အနက်
အစုံရသင့်၏။ ထိုတွင် ပဌမအက္ခရာကနှင့်...ကွာသည်
ဟူရာ၌ သုဒ္ဒအနက်ဖြစ်၍ ပယောဂမထောက် အလို
လိုဖြစ်ခြင်းသဘောဟူ၍ ယူရာ၏။...ခွာသည်ဟူရာ၌
ဒုတိယအက္ခရာနှင့် ဆိုရာနှိုက်ကား ကာရိုက်အနက်
ဖြစ်၍ ပယောဂထောက်၏။ ဖြစ်စေခြင်းအနက်ဟူ၍
ယူရာ၏။” ဝေါ ၂၄၅။

[ပါ။ ကာရိတ။ ကရ-ပြု၊ ကာရ-ပြုစေ၊ တ-အပ်သော။]

ကာရန်—အက္ခရာ၏အဆုံး။ အဆုံးအက္ခရာသံ။

“စိလျော်သင့်တန်၊ ကမ္မည်းကန်၍၊ ကာရန်မပျက်။”
ပုံတောင်* ၄၇။ “ပင့်ရစ်သတ်ဟန်၊ ကာရန်မကျမ်း၊
မပြမ်းမတီး။” နေကန် ၃။ “ကာရန် သွားမပျက်၊
လက်ရင်းကိုဖျက်၍။” ကဝိသေ ၂၀၇။ “ကာရန်
အမှန်လိုက်နာသူတို့မှာ တ၊ သတ်ကို ပ၊ သတ်နှင့်
မစပ်ကောင်း။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၁၉၇။

[ပါ။ ကာရန္တ။ ကာရ-အန္တ၊ ကာရ-အက္ခရာ၊ အန္တ
အဆုံး။]

ကာရန်သင့်—အကြောင်း ညီညွတ်သည်။ အဆင်ပြေ
သည်။

“အရပ်သားများသည် ခံစားလိုသောအကျိုးကို တန်
ဘိုးထား၍ ကာရန်သင့် သလို ဆောင်ရွက်လေ့ ရှိ
သည်။” ဒေအုပ် ၃၁။

[ပါ။ ကာရန္တ။ ကာရန်၏ အနက်ပွားဖြစ်ရာသည်။]

ကာလ—အချိန်အခါ။ အခိုက်အတန့်။

“အခါတော်လှ၊ ဤကာလတွင်၊ ချင့်ထနုကြမ်း။”
ဇေယျ* ၁၁။ “ဇွန်ရှည်ဝေးလှ၊ ထိုကာလ၌၊ ပုဏ္ဏက
မည်ထင်။” ဝိပျို့* ၂၃၃။ “ကောင်းသော အခါ
ကာလနှင့် ကြုံကြိုက်ခြင်း။” လက်စွဲ ၆၄။ “ရောဂါ
ဝေဒနာ စွဲကပ်၍ လာသော အခါ ကာလ၌။”
ယင်း ၁၆၂။ [ပါ။ ကာလ။]

ကာလကဏ္ဍီ—၁၊ အသရေမဲ့သော နတ်သမီး။ (သိရီ
နတ်သမီး၏ အစ်မဟုဆိုသည်။)

“ထိုခဏ၌လျှင် ကာဠကဏ္ဍီ နတ်သမီးကား ညိုသော
အဝတ်ကိုဝတ်၍...ကောင်းကင်၌ရပ်၏။” ယသ ၁၅၆။

၂၊ [ဗေဒင်]ရှောင်အပ်သောအရပ်မျက်နှာ။

[ပါ။ ကာလကဏ္ဍီ။ ကာလ-မည်းသော၊ ကဏ္ဍီ-
နားရွက် ရှိသော။]

ကာလစရိုက်—ခေတ်အလိုက် အများပြုကျင့်လေ့ရှိသော
အလေ့အကျင့်၊ သဘော။

“ကာလစရိုက်၊ ဝမ်းထဲပိုက်၍၊ အကြိုက်ဘုန်းဆုံ။”
ဘူလင်* ၁၉၅။ “ကဗျာဝတ္ထု၊ ကျမ်းပြုတို့က၊
ဆရာဟူက၊ ကာလစရိုက်၊ အလိုလိုက်၍၊ ဝိုက်ဝိုက်

လည်လည်၊ သင့်ကြောင်းရည်လျက်၊ အရှည်အတို၊
အပိုအပွား၊ ဉာဏ်သွားလောင်းစွက်၊ ရောနှောဘက်၍၊
လေ့ကျက်စမြဲ။” ဥတိန်* ၁၃၈။
[ပါ၊ ကာလစရိတ။ ကာလ-အချိန်အခါ၊ ခေတ်၊
စရိတ-အလေ့အကျင့်။]

ကာလဉာဏ် — ခေတ်ကာလနှင့် လိုက်လျောသောဉာဏ်။
“ရှေးဆန်တဲလူကြီးငဲ့၊ ကာလဉာဏ် ကို အတန်ကလေး
မှီးပါအုံး။” ပဒု ၁၃။
[ပါ၊ ကာလဉာဏ်။ ကာလ-အချိန်အခါ၊ ခေတ်၊
ဉာဏ်-အသိဉာဏ်။]

ကာလရာဇာ — [ဗေဒင်] ကောင်းမြတ်သောအခါ။
(ရက်ကောင်း ရက်မြတ်ကို ရက်ရာဇာ
ခေါ်သည်နှင့်နှိုင်းရှည့်။)
“ကာလရာဇာ အခါ၁၁ကောင်းသော် ပည်း....လက်
တန်စန်းတို့ကို.... ရွေးချယ် စိစစ်ရာ၏။” ပခါ ၅၀။
[ပါ၊ ကာလရာဇာ။ ကာလ-အချိန်အခါ၊ ရာဇာ-
မင်း၊]

ကာလဝိပတ္တိ — မကောင်းသော ခေတ်ကာလ။ ဆုတ်ကပ်
ကာလ။ ခေတ်ဆိုးခေတ်ပျက်။
“အင်းဝမြို့သည် ကာလဝိပတ္တိ အလျောက်ဖြစ်ခဲ့၍
ရက္ခပူရတိုင်း၊ မြောက်ဦးမြို့သို့ ရောက်လာပြန်လျှင်။”
ဓည ၁၃၈။
[ပါ၊ ကာလဝိပတ္တိ။ ကာလ- အချိန်အခါ၊ ဝိပတ္တိ-
ပျက်စီးခြင်း။]

ကာလဝိရောဓိဒေါသ — [အလင်္ကာ] အချိန် အခါနှင့်
ဆန့်ကျင်ဖြစ်။
“ဆောင်းတွင်းကို တောင်လေလာ၏။ မိုးတွင်းကို
မြောက်လေလာ၏။ ဤသို့ ခသည်ဖြင့် ပြောဆိုခြင်း
သည် ကာလဝိရောဓိ ဖြစ်၏။” ယော ၆၇။
[ပါ၊ ကာလဝိရောဓိဒေါသ။ ကာလ- အချိန်အခါ၊
ဝိရောဓိ-ဆန့်ကျင်ခြင်း၊ ဒေါသ-အပြစ်။]

ကာလသုတ် — တမျဉ်းကြိုးဖြင့် အမှတ်ပြု၍ ပုဆိန်ပဲခွပ်
စသည်တို့ဖြင့် ညှဉ်းဆဲသော ငရဲ။ ငရဲကြီး
ရှစ်ထပ်တွင် ဒုတိယ ငရဲကြီး။

“ငရဲသစ်ငုတ်၊ ကာလသုတ်၊ တုတ်၍ကျိုးခဲ့ပြီ။”
ကဝိသတ်* ၁၃၃၃။ “ရောရဝ နှင့် ကာလသုတ်၊
တာပန္နနှင့်ဘင်ပုပ်။” ဩလင် ၃။
[ပါ၊ ကာလသုတ္တ။ ကာလ - မည်းသော၊ သုတ္တ-
တမျဉ်းကြိုး။]

ကာလသမ္ပတ္တိ — ကောင်းသော ခေတ်ကာလ။ ခေတ်
ကောင်း အခါကောင်း။
“ထိုမိထိလာပြည်၌ မင်းမရှိ၍ မင်းကို တောင့်တ
သောအခါနှင့် ကြိမ်ကြိုက်ခြင်းတည်းဟူသော ကာလ
သမ္ပတ္တိ။” ဇေတ် ၅၂။
[ပါ၊ ကာလသမ္ပတ္တိ။ ကာလ-အချိန်အခါ၊ သမ္ပတ္တိ-
ပြည့်စုံခြင်း။]

ကာလိက — [ဝိနည်း] ရဟန်းများ အတွက် သတ်မှတ်
ထားသည့် အချိန်၌သာ သုံးဆောင်ရသော
အာဟာရစသည်။
“ဆိုအပ်ပြီးသော ကာလိက လေးပါးတို့တွင် ထမင်း
ဟင်းမှု...ကိုကား.... နံနက်အခါ၌သာ သုံးဆောင်အပ်
၏။” သီလတ္ထ ၁၂၅။

[ပါ၊ ကာလိက။ ကာလိကလေးမျိုး။ ။၁ ယာဝ
ကာလိက-အကပ်ခံသည့်နေ့ခွန်းတည့်ချိန်အတွင်းသာ
သုံးဆောင် အပ်သော ဆွမ်းစသည်၊ ၂ ယာမကာ
လိက-အကပ်ခံသည့်နေ့ ည၌အရက်တက်သည်အထိ
သုံးဆောင်အပ်သော ဖျော်ရည်စသည်၊ ၃ သတ္တာဟ
ကာလိက- တကြိမ် အကပ်ခံပြီး ခုနစ်ရက် အတွင်း
သုံးဆောင်အပ်သော ထန်းလျက် သကြား စသည်၊
၄ ယာဝဇီဝက- တကြိမ် အကပ်ခံပြီး တသက်လုံး
သုံးဆောင်အပ်သောငန်းဆေး လျက်ဆား စသည်။]

ကိရိယာ — ၁၊ အသုံးအဆောင်။ တန်ဆာပလာ။
“သူမြတ် ဘာသာ၊ ကိရိယာ စုံစေ၊ ဆောင်ရွက်
ရွေ့လျှင်။” သစ္စာ* ၆။ “ကိရိယာအပုံ၊ လက်
နက်စုံသား။” သံ* ၁၀၆။ “နား ကိရိယာ၊
အဆာ ကျယ်ကျယ်။” ရာမ၊ ပဂဉ္စ။ “နဂါးမင်း
ကလည်း အလုပ်အကျွေး လက်နက်ကိရိယာ ပေး၏။”
ဏိပုံ ၁၁။

၂၊ [အဘိဓမ္မာ] အကြောင်းလည်း မဟုတ်
အကျိုးလည်းမဟုတ်သောစိတ်။ ကြိယာစိတ်။
“ကုသိုလ် ကိရိယာ၊ ကြီးစွာဝိပါက်၊ ဘုံသုံးချက်တွင်။”
သံဝေ* ၃။ [ပါ၊ ကိရိယာ။]

ကိလေသာ—စိတ်ကို ညစ်ညူးစေတတ် ပူပန်စေတတ် သောတရား။

“ခနစ်ဆဲငါး၊ ရုပ်နာမ် ထား၍၊ နှစ်ပါး ဆယ်ထွေ၊ မြှောက်ပွားရေသော်၊ ကိလေသာစက်၊ သုံးထောင် ဝက်ဟူ။” ကိုး* ၂၆၁။ “အပူတောင်ကိလေသာ၊ အမွှေးမှာမေတ္တာ။” ပုည၊ ၁၊ ၈၈။ “ဥပသမာထေရီ လည်း ကိလေသာ ကုန်ခန်း၍ ရဟန္တာမ အဖြစ်သို့ ရောက်လေသတည်း။” ထေရီ၊ ပ ၄၉။

[ပါ။ ကိလေသာ။ ကိလေသ-ညစ်နွမ်းခြင်း။ ကိလေ သာဆယ်ပါး။ ၁ လောဘ-လိုချင်ခြင်း၊ ၂ ဒေါသ- အမျက်ထွက်ခြင်း၊ ၃ မောဟ-တော့ဝေခြင်း၊ ၄ မာန- ထောင်လွှားခြင်း၊ ၅ ဒိဋ္ဌိ-အယူမှားခြင်း၊ ၆ ဝိစိကိစ္ဆာ- မဆုံးဖြတ်နိုင်ခြင်း၊ ၇ ထိန-ထိုင်းမှိုင်းခြင်း၊ ၈ ဥဒ္ဓစ္စ- ပျံ့လွင့်ခြင်း၊ ၉ အဟိရိက- အရှက် မရှိခြင်း၊ ၁၀ အနောတ္တပ္ပ-အကြောက်မရှိခြင်း။ တထောင့် ငါးရာကိလေသာ- ‘နာမ်၊ နိ၊ လက်ကိုခံ၊ သန်၊ ကိလေ နှင့်မြှောက်၊’ ဟူသော ဆောင်ပုဒ်အတိုင်း နာမ် ၅၃၊ နိပဉ္စရုပ် ၁၈၊ လက္ခဏရုပ် ၄၊ ပေါင်း ၇၅ ကိုတည်၍ အဇ္ဈတ္တ ဗဟိဒ္ဓသန္တာန် ၂ ပါး၊ ကိလေသာ ၁၀ ပါး တို့နှင့်မြှောက်၊ ၁၅၀၀ ကိလေသာဖြစ်သည်။]

ကိလေသာကမ—အာရုံကိုတပ်နှစ်သက်သော တဏှာ။

“တဏှာ ရာဂ လောဘ အားလုံးသည် ကိလေသာ ကမ မည်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ပ ၂၀။

[ပါ။ ကိလေသကမ။]

ကိလိဋ္ဌ—၁၊ ခက်ခဲရှုပ်ထွေးသည်။

“ဗေဒင်စဒိတ်၊ ခက်ကိလိဋ္ဌ၊ တွက်စိတ် လျင်အောင် သင်။” ကဝိသတ်* ၁၂၂၅။ “အနက် ကိလိဋ္ဌ၊ မြေကြီးပိတ်သို့၊ ပဋိစ္စန္ဒ၊ သံခိတ္တကို။” မဃ* ၂၁။

၂၊ မစင်မကြယ်ဖြစ်သည်။ ညစ်နွမ်းသည်။ “မွှေးရှက်ဖုံးပိတ်၊ မြူကိလိဋ္ဌကို၊ ကုသိုလ်ဟိတ်သုံးတန်၊ တဒဂ်ပဟာန်ဖြင့်၊ ကျောက်ကန်ပယ်ခွာ၍။” ပုည၊

၂၊ ၃၁။ [ပါ။ ကိလိဋ္ဌ။ ကိလိဋ္ဌ - ရှုပ်ထွေးသော။ ညစ်ညူး သော။]

ကုဋီ—၁၊ ရဟန်းများ နေရာကျောင်းငယ်။

“တင့်တင့်တယ်တယ်၊ သပ္ပာယ် လျင်းအောင်၊ ကုဋီ ချောင်နှင့်။” ဆု* ၆၅။ “ထိုဥဠုကံသဒ္ဓကသည်

ဤမျှဖြင့် မထေရ်၌ ရန်ငြိုးဘွဲ့၍.... သစ်ရွက်မိုးသော ကုဋီကို မီးတိုက်၍ ပြေးလေ၏။” ငါး၊ ဒု ၆၃၇။

၂၊ ရဟန်းများကျင်ကြီးစွန့်ရာ အဆောက်အအုံ။ “ကုဋီ အိမ်ဝယ် ကျင်ကြီး ကျင်ငယ်သင့်သည်ကို မြင် လျက်မဆေးခြင်း။” သီလဝိ ၃၆။ [ပါ။ ကုဋီ။]

ကုဋေ—သန်းပေါင်းတဆယ်ရှိသော အရေအတွက်။

“ထက်ဝန်းရံခြွေ၊ သုံးကုဋေနှင့်၊ လူ့မြေမာသ။” ခင်ထွေး* ၂၃။ “အကုဋေဋေ၊ ကမ္ဘာကြေလည်း၊ မကွေမကွာ။” ဆု* ၆၀။ “ဘုရားတဆူသည် နှစ်ဆဲ လေးသင်္ချေနှင့် ကုဋေခြောက်ဆယ် ဗိုလ်ခြေတသိန်း ချတ်သည်။” သမန်၊ ဒု ၆၉။ [ပါ။ ကောဋီ။]

ကုဋေကုဋာ—ကုဋေပေါင်းများစွာ။

“ရှေးကလွန်လေ၊ ကုဋေကုဋာ၊ သင်္ချာအများ၊ မြတ် ဘုရားတို့။” ဟင်္သာ* ၂၉။ “ရွှေငွေဘဏ္ဍာ ကုဋေ ကုဋာ ကြယ်ဝ ချမ်းသာသော သူဌေးကြီးသည်.... ဒုက္ခကိုသာခံစားနေရဘိသကဲ့သို့ဖြစ်၏။” လက်စွဲ ၆၆။ [ပါ။ ကောဋီ ကောဋီ။]

ကုဉ္ဇု—လက်လေးဆုပ်ရှိသော၊ တနည်း တလက်ဖက်ရှိ သောအချင့်။

“ကွမ်းစားကုဉ္ဇု (ဉ္ဇု)၊ မှတ်သားတုံက၊ ကံစချင် ဘွယ်။” ကဝိမဏိ၊ ပ ၂၀၄။ “ရိက္ခာအလို့ငှာ ဆောင်ယူခဲ့သော အသပြာဖြင့် ငါး ကုဉ္ဇု သော ဆန်ကိုဝယ်၍ အမှုန့်ပြုပြီးသော်။” ဒေဂ် ၁၄၁။ [ပါ။ ကုဉ္ဇုဝ။ ကုဉ္ဇုဝ-တလက်ဖက်။]

ကုမာရ—သူငယ်။ မင်းသားငယ်။

“ဟတ္ထိပါလ၊ ကုမာရသံဆုံးမခံလျက်။” ကိုး* ၂၇၂။ “မဟာပဒုမ၊ ကုမာရ ဟု၊ စသည်ငါးရာ။” ပြာဋီ* ၄၈။ “ပါပဟိန္ဒ၊ ကုမာရ သည်၊ ရာဇဝသတိ၊ ထုံးမမှီဘဲ၊ အလဇ္ဇိသွမ်း၊ ဆိုးညစ်ညမ်းလျက်။” ဟိန် ၁၈။ [ပါ။ ကုမာရ။]

ကုမာရီ—မိန်းမပျို။ အပျို။ အသက် ၁၂ နှစ်နှင့် ၁၅ နှစ်အတွင်းရှိ မိန်းမငယ်။

“မျိုးဘော်ချစ်ညီ၊ ကုမာရီ ကား၊ နီလဝဏ္ဏ၊ ညိုရောင် ပသည်။” ကိုး* ၁၁၈။ “ဂေါရီအဋ္ဌ၊ ဒသကညာ၊ ဒွါဒသာ ကုမာရီ။” သဒ္ဒနိတိ ၁၂၇။ “တဆဲငါးနှစ် အရွယ်လည်းရောက် အိမ်လည်း မထောင်သေးသော ကြောင့် ကုမာရီ ဟု ခေါ်ဝေါ် အပ်သော မိန်းမ တည်း။” ဇောတိ ၉၄။ [ပါ၊ ကုမာရီ။]

ကုမုဒ် }
 ကုမုဒ္ဒရာ } — ကြာဖြူ။
 ကုမုဒြာ }

“ကြိုင်သင်း ရွှေနှုတ်၊ ခံသမုတ်မ၊ ကုမုဒ် ပမာ။” ပလိပ်* ၄၈။ “ကုမုဒ္ဒရာ၊ ရှိ ပန်းကြာနှင့်၊ ဝမ်းသာ တဘန်။” သစ္စာ* ၁၅။ “မေ့ထမရုတ်၊ ဆောက်တည် နှုတ်နှင့်၊ ကုမုဒြာ၊ ပွင့်ရွှေဝါသို့။” ငရဲ* ၇၆။ “ကုမုဒြာ ရွှေကြာကဲ့သို့သော မျက်နှာတော်ကိုလည်း ကောင်း။” ဣပ္ပံ ၉၇။ [ပါ၊ ကုမုဒ်။]

ကုရု — မဇ္ဈိမဒေသ (အိန္ဒိယနိုင်ငံ) ရှိ တိုင်းကြီး တဆဲ ခြောက်တိုင်းအပါအဝင် တိုင်းကြီးတခု။
 “ကုရု တိုင်း အ စ ရှိ သော သမကဋ္ဌိဗန္ဓအရပ်၌။” ဥတု ၁၃၁။
 [ပါ၊ ကုရု။ မန္ဒာတုမင်းလက်ထက်အခါက မြောက် ဥတ္တရကုရုကျွန်းမှ လာရောက်ကုန်သော လူတို့၏ နေရာအရပ်ဖြစ်ဘူးသောကြောင့် ကုရုတိုင်းမည်၏။ သုတ်မဟာဝါ အဋ္ဌကထာ၊ မဟာပဒါနသုတ်အဖွင့်။]

ကုလ — အမျိုးအနွယ်။
 “အကျင့်သီလ၊ မဲ့တုံက၊ ကုလ မျိုး ဖျက်ရာ။” စာဏကျ၊ ပ ၂။ “ကလ၊ ဒိပါ၊ ဒေသ၊ ကုလ၊ ဇနေတ္တိအာယုပရိစ္ဆေဒ အစွမ်းအားဖြင့် ကြည့်ခြင်း ကြီးငါးပါးတို့ကိုကြည့်တော်မူ၏။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ ဒု ၂၄၂။ [ပါ၊ ကုလ။]

ကုလဒူသက (ရဟန်း) — ပန်း၊ သစ်သီး စသည်ပေးခြင်း ဖြင့် ဒါယကာတို့၏ သဒ္ဓါကို ဖျက်ဆီးသော ရဟန်း။
 “ဒါယကာတို့အား သစ်သီးပေးခြင်းစသော ကုလ ဒူသက ကံကြောင့်ဖြစ်သော အာပတ်မည်၏။” သီလဝိ ၁၀။

[ပါ၊ ကုလဒူသက။ ကုလ — ဒါယကာ၊ ဒူသက — ဖျက် ဆီးသူ။]

ကုလသမဂ္ဂ — နိုင်ငံပေါင်းစုံ အစည်းအရုံး။
 “သဘောတူလက်မှတ်ရေးထိုးလျက်နိုင်ငံများ အစည်း အရုံး (ဝါ) ကုလသမဂ္ဂ ကို ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ကြ လေသည်။” လောကီဇာတ်၊ တ ၃၂၉။
 [ပါ၊ ကုလသမဂ္ဂ။ ကုလ-လူမျိုး၊ သမဂ္ဂ-အစည်း အရုံး။]

ကုလား — အိန္ဒိယနိုင်ငံသား။ အနောက်နိုင်ငံသား။
 “ယုန်းယိုးဒယား၊ ကုလားတလိုင်း၊ စိုးကွပ်ခိုင်း၍။” မဂ်စိုး* ၅။ “စစ်ဘာရီ ကုလားနက်စသော လက်နက် ကိုင်တို့သည် ရန်သူလက်နက်ကိုင် မည်ကုန်၏။” ရာဇဓမ္မ ၁၉၀။ [ပါ၊ ကုလ။]

ကုသိနာရုံ — အိန္ဒိယမြောက်ပိုင်းရှိ ပြည်နယ်တခု။ ကုသိ နာရုံပြည်။
 “ကုသိနာရုံ၊ အင်ကြင်းစုံ၊ ရက်မြိုင်ထောင့်ကွေး။” ကဝိသတ်* ၁၃၃။ “ဤသို့ ကုသိနာရုံပြည်မလွှာ မင်းတို့၏ဥယျာဉ်... ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူသည့်ညောင် စောင်းတွင်။” ကာနု ၈၉။ [ပါ၊ ကုသိနာရာ။]

ကုသိုလ် — ပေးလှူခြင်းစသော ကောင်းမှု။
 “အကြောင်းထိုထို၊ အကုသိုလ်နှင့်၊ ကုသိုလ်အစုတ်။” ဆု* ၄၅။ “လှူဒါန်းခဲ့သော ကုသိုလ် တော်အစု သည်... အကျိုးပေးချိန်သင့်၍။” ပုည ၉၁။ [ပါ၊ ကုသလ။]

ကုသိုလ်ကံ — ပြုဘူးသော ကောင်းမှု။
 “မိမိတို့ ကုသိုလ်ကံ ထောက်ပံ့ပြန်၍... အသူရာနတ် ဖြစ်လေ၏။” မင် ၃၅။
 [ပါ၊ ကုသလကမ္မ။ ကုသလ-ကုသိုလ်၊ ကမ္မ-ကံ။]

ကုသိန္ဒာရုံ — ၁။ ကုသိနာရုံပြည်။
 “ဆဲနှစ်ဘူမိန်၊ နေသူရိန်တို့၊ ကုသိန္ဒာရုံ၊ ရွှေဘုံသာ ဝှမ်း။” ပလိပ်* ၁၀။ “တရားလေးဆဲရှစ်၊ သက္ကရာဇ် ယုဂ၊ ကဆုန်လအချိန်တွင်၊ ကုသိန္ဒာရုံ၊ ရက်ဂနိုင်၊ အင်ကြင်းမြိုင်၌။” လျှောက် ၄။
 ၂။ မြတ်စွာဘုရားပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူပုံရုပ်တု။

[ပါ။ ကုသိနာရာ။ မြတ်စွာဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မူရာ ကုသိနာရုံပြည်၌ ပရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မူပုံ ရုပ်တုရှိသည်။ ၎င်းပုံစံအတိုင်း မြန်မာပြည်အရပ်ရပ်၌ ပြုလုပ်ထားသော ရုပ်တုများကို မူရင်းရုပ်တုရှိရာ မြို့အမည်ကို အစွဲပြု၍ ကုသိနာရုံ၊ ကုသိနာရုံဘုရားဟု ခေါ်ကြသည်။]

ကေစိ — အချို့သောသူ။ အချို့သောဆရာ။ ကေစိဆရာ။ “နတ် ကေစိ တချို့တို့က ကြောက်ယူ လို့ လာကြသည်။” ပင်း၊ ပ ၅၉။ “အာယုကပ်ဟု ယူသောဆရာတို့ကို ကေစိ တို့ယူသော အယူမျှသာဟု ဆိုသည်။” သမန်၊ ဒု ၂၀၅။ “ကေအညေ၊ ဆရာပေ၊ အပရေမူ ကိုယ်ရည်တူ၊ ကေစိ မှာမူ၊ ကိုယ် အောက်ယူ။” နိယံ ၃၁ စောင် ၁၁၈။ [ပါ။ ကေစိ။]

ကေစိဆရာ — သဘောအယူအဆချင်း မတိုက်ဆိုင်သော ဆရာအချို့။ “ထိုကေစိဆရာတို့၏ စကားကိုပင် ယုံကြည်ရတော့မည်လောဟု။” နေဇာတ် ၁၁။ “ထိုကေစိဆရာတို့ စကားသည် အဋ္ဌကထာတို့တွင်ကပ္ပဋ္ဌကထာနှင့်မညီ။” သမန်၊ ဒု ၂၀၅။ [ပါ။ ကေစိ + မြန်၊ ဆရာ။ “ကေစိထိုးမူ၊ ကိုယ် အောက်ယူ၊ အပရေမူ၊ ဆရာတူ။” ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် မိမိအောက်နိမ့်သူ အခြားကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များကို ကေစိ (အချို့သောဆရာတို့သည်) ဟု သုံးနှုန်းလေ့ရှိကြသည်။ မိမိနှင့် ဆရာတူ တပည့်ဖြစ်သူ ကျမ်းပြုပုဂ္ဂိုလ်များကိုကား အပရေ (တပါးသော ဆရာတို့သည်) ဟု ဆိုလေ့ရှိကြသည်။]

ကေစိဝါဒ — ဆရာအချို့၏ အယူအဆ။ “ကေစိဝါဒကိုပြုပြီး၍ ထိုကေစိဝါဒ၌ မသင့်သည့် အဖြစ်ကို ယုတ္တိအာဂုံနှင့်တကွ ဆောင်၍ ပြခြင်းငှာ။” ပေါဒ္ဓိ ၅၉။ [ပါ။ ကေစိဝါဒ။ ကေစိ-အချို့သောသူ၊ ဝါဒ-အယူ။]

ကေဠာဘ — အလင်္ကာကျမ်း။ “ကေဠာဘကျမ်းနှင့် တကွဖြစ်သော။” ပါရာ ၁၇၉။ “အရွယ်သို့ရောက်သောအခါ ဣတိဟာသ၊ ကေဠာဘ ကျမ်းတို့နှင့်တကွသော ဗေဒင် သုံးပုံတို့၏ ကမ်းတဘက်သို့ရောက်၏။” ဇိ ၂၄၁။ [ပါ။ ကေဠာဘ။]

ကေတုမာလာ — မြတ်စွာဘုရား၏ ဦးထိပ်၌ အစုအပုံ ဖြစ်နေသော ရောင်လျှံတော်။ “ဦးထိပ်တော်၌ အရောင်စုဟုဆိုအပ်သော ကေတုမာလာ ရောင်လျှံ တော်ဖြင့် မွေးရှက် အပ်သည်၏ အဖြစ်။” သမန်၊ ပ ၂၆၂။ “ကေတုမာလာဝိနိတာ-ထိပ်တော်၌ အရောင်စုတည်းဟူသော ကေတုမာလာ ရှိသည်၏ အဖြစ်။” အဋ္ဌကဏ္ဍိ ၄၉၀။ “ကေတုမာလာသိရတာ၊ ရတနာရွှေလွှော်၊ ဦးခေါင်းတော်မှ၊ ရှုမြော်မရက်၊ အလျှံလက်၍၊ အထက်ထိပ်လယ်ဝယ်၊ ကိုးသွယ်နဝရတ်၊ စိတပ်ချယ်လွင်၊ စုရုံးငင်၍၊ ထားတင်သည်ပမာ၊ နတ်လူတကာ၊ မြင်ရစွာသောကြောင့်၊ မင်္ဂလာတခု၊ ခေါ်မှတ်ပြုသော၊ ကေတုမာလာ၊ ဤအင်္ဂါလည်း၊ လက္ခဏာတော်ငယ်တပါး။” သဠန ၂၄။ [ပါ။ ကေတုမာလာ။ ကေတု-အရောင်၊ မာလာ-ပန်းကုံး။]

ကေရှင် — ဆံပင်။ “ပန်းလည်းမဆင်၊ ကေရှင်ပင့်ရုံး၊ မထုံးလေတတ်။” မင်းရှင် ၁၁။ “ကျွန်တော်မ ကေရှင် မှာ၊ ဥကင်တော်ဘွင့်နေကျပန်း။” ဂီသစ် ၁၂၈။ [ပါ။ ကေသ+မြန်၊ ရှင်။]

ကေဝဋ်တာရာ — တံငါသည် ရုပ်ပုံရှိသော ကြယ်အစု။ (ဆဲနှစ်ရာသီ စက်ဝန်းတွင် အတွင်း တာရာကြီး ၉ လုံး၌ ပါဝင်သည်။) “ညဉ့်ဝယ်စိတြ၊ သော်တာလနှင့်၊ လှည့်ကြမချွတ်၊ ကေဝဋ်တာရာ။” ဆဲနှစ်မျိုး ၄၄။ [ပါ။ ကေဝဋ်တာရာ။ ကေဝဋ်-တံငါ၊ တာရာ-တာရာ။]

ကေသရာ — ခြင်္သေ့။ “သီဟရာဇာ၊ ကေသရာဟု၊ သင်္ချာသုံးထောင်၊ တောတောင်သနင်း၊ ခြင်္သေ့မင်းကား။” ပါမိ * ၄၂။ “ကေသရာ ခြင်္သေ့လက်မှ ယုန်သားငယ် မလွတ်နိုင်သကဲ့သို့။” ဣပုံ ၃၀။ [ပါ။ ကေသရသီဟ။ ကေသရ - လည်ဆံမွေး၊ သီဟ-ခြင်္သေ့။]

ကေသရာဇာ — ခြင်္သေ့မင်း။ “ကေသရာဇာ ခြင်္သေ့မင်းစင်လျက် မိမိ အရပ်ဌာန ဒေသ မဟုတ်ဘဲနှင့် ကျူးကျော်မိ၍ ရေသို့ကျလျှင်

လိပ်ငါးမကန်းတို့သည် နိုင်ဘူးလေ၏။” ဣပုံ ၂၄၂။
 “ နွားလားဥသဘာ၊ ကေသရာဇာ ခြင်္သေ့။”
 လောဓရာ ၁၀၈။

[ပါ၊ ကေသရာဇာ။ ကေသရ - ခြင်္သေ့၊
 ရာဇာ-မင်း။]

ကေသာ—ဆံပင်။

“ ရှည်စုံမကွာ၊ ဘုန်းဟောင်းပါလျက်၊ ကေသာ
 မြလုံး၊ သျှောင်ကျော့ထုံးမှ။ ” ဘူလင် * ၂၈၁။
 “ ရုပ်ပြင်ဝါနှင့်၊ ကေသာ မြခက်၊ စုလည်းရွက်ကို။”
 သစ္စာ * ၂၇။ “ ကေသာ ခြေဆုံး၊ တကိုယ်လုံး၌၊
 ရွှေတုံးပွတ်သစ်။ ” ဥမ္မာ * ၁၀။ “ ကေသာလောမ၊
 စသည်သွယ်သွယ်၊ စက်ဆုပ်ဘွယ်တို့၏ စုဝေးပေါင်း
 ရုံးရာ။ ” ဇိ ၂၃၅။ [ပါ၊ ကေသာ။]

ကေသီ—ကေသာ နှင့် အတူတူ။ [ကဗျာသုံး]

“ ယဉ်မာဏဝီ၊ ကလျာဏီတို့၊ ကေသီ ရော့ရည်း၊
 ကြော့ကြော့စည်းလျက်။ ” ကိန္နရီ * ၃၁။ “ ချိန်
 တော်မှီ ကေသီ ပန်းနှင့်။ ” သာ ၁၀၇။

ကော်ကနဒ } — ပဒုမာကြာနီ။
 ကော်ကနဒ }

“ (ပဒုမာကြာ) အနီသည် ကော်ကနဒ မည်၏။”
 ဥတု ၂၄၀။ “ ကြာညိုကြာဖြူ၊ လှိုင်ကြူ သင်း
 ကျော်၊ ကော်ကနဒ၊ ပဒုမတို့၊ အရုဏနေ၊ တက်
 သရေသို့၊ ပွင့်ဝေငုံဖူး၊ မြင်တိုင်းနူး၏။ ” မဃ * ၄၁။
 [ပါ၊ ကောကနဒ။ ကောက - မြေခွေး၊ နဒ-
 အော်မြည်ခြင်း။ အဆင်းနီသဖြင့် သားတစ်ထင်၍
 မြေခွေးများ အူစေတတ်သောကြောင့် ကောက-နဒ
 အမည်ရသည်။ အဘိဓာန်ဋီကာ * ၆၈၆။ ပဒုမာ
 ကြာနီကိုဆိုလိုသည်။ သံယုတ်အဋ္ဌကထာ။ ဓာန်ဋီနီ၊
 ဒု ၃၉၂။]

ကော်ဇော—ပန်းပြောက် ဖော်ထားသော သားမွေး
 ခင်းနှီး။....

“ ရထည်သာခါ၊ လဲဝါခင်းပြီး၊ ခင်းနှီး ကော်ဇော၊
 ပြမ်းရောထပ်ဆင့်။ ” ဥပရာ * ၈၀။ “ ကော်ဇော
 ခင်းနှီးပြောက် အစရှိသော.... အခင်း တို့ကို ခင်းကုန်
 လျှက်။ ” ဇောတ် ၄၆။ [ပါ၊ ကောဇော။]

ကောစာ—ရောက်ဆဲဖြစ်သော ခုနှစ်။

“ ကောစာ ကောဝိန်ဟူသည်ကား မြန်မာဘာသာ
 လည်း မထင်။ ပါဠိပါကန်လည်း တိုက်ရိုက်မမြင်။
 သဘောချင့်၍ဆိုအံ့... ဗေဒင်ကြောင်း၌ ရောက်ခိုက်
 ရောက်ဆဲသော နှစ်သက္ကရာဇ်ကိုပင် ကောစာဆို
 သည်ဖြစ်၏။...ကောစာဟူသည် ကုန်ပါတ်ရှေးရှိသော
 စရဓာတ်ကြံ၍ ကုအစိတ်ဥကိုဩပြု၍ စရ၌ ဓာတုန်ရ
 ကျေခြင်း စ အစိတ်ကိုအာပြု ခြင်းဖြင့် ကောစာဟူ၍
 ရုပ်ပြီး သင့်၏။ ” ဝေါ ၆၉၉။

[ပါ၊ ကောစာ။ “ ကုစရံကောစာ။ ကုနဝံ-အသစ်
 သော။ စရံ-ကျင်လည်ခြင်းဖြစ်ခြင်း။ ” ဝေါ ၆၉၉။
 ကောဇာ၊ ဂေါဇာဟုလည်း ရေးကြသည်။]

ကောဇာ—ရောက်ဆဲ တည်ဆဲ ဖြစ်သောနှစ်။

“ ကလိယုဂ၊ ဝိပုလဖြင့်၊ ဒီသကောဇာ၊ သရစ်ဖြာ
 သည်၊ ကော်ခွါနှစ်ရပ်၊ နှစ်ဆင့်ထပ်လော့။ ” ကိန္နရီ*
 ၁၉၉။ “ ပြောင်းကူးကောဇာ၊ ထောင်ရာဆယ်ကော်၊
 ခြောက်ခုနှစ်တွင်။ ” ပလိပ်* ၃၅။

[ပါ၊ ကောဇာ။ ကော-နေ၊ ဇ-ဖြစ်ခြင်း။ သ၊ ဂေါ
 စရယ။]

ကောဇာသက္ကရာဇ်—ရောက်ဆဲခုနှစ်။

“ ကောဇာသက္ကရာဇ် မည်သည့်ခုနှစ် မည်သည့်လ။ ”
 ပုည ၂၈။ “ မိလိန္ဒပဉ္စာကျမ်း၏ အပြီးသို့ရောက်သော
 ကောဇာသက္ကရာဇ် နှစ်၏အရေအတွက် သော်ကား။
 ၁၁၂၇ ခု။ ” မိလိန္ဒ ၆၉၈။
 [ပါ၊ ကောဇာသက္ကရာဇာ။]

ကောဋု—ကောဋုမ္ပရာဇ်တိုင်း၌ဖြစ်သော နူးညံ့ သိမ်မွေ့
 သည့် သားမွေးသည်။

“ ညဉ့်လွှာ ကောဋု၊ ရည့်ရည့်ရုံ၍၊ ပိုက်ခြုံမကွာ။ ”
 သတ်ကြီး ၆၂။ [ပါ၊ ကောဋုမ္ပရာ။]

ကောဋုမ္ပရာဇ်—ကောဋုမ္ပရာဇ်တိုင်း။

“ ကောဋုမ္ပရာဇ်တိုင်း၌ ဖြစ်သောပုဆိုးတို့သည် အလွန်
 နူးညံ့သည်ဖြစ်၍၎င်း စိတ်၏နှစ်သက်ခြင်းကို ဆောင်
 ကုန်၏။ ” ဇောတ် ၆၃။ [ပါ၊ ကောဋုမ္ပရာ။]

ကောစ—အမျက် ဒေါသ။

“အကောစေန၊ ဇိနေကောစမ်း၊ သူတော်တမ်းဖြင့်။”
ဘုလင်* ၄၂၁။ “ဒေါသ ဇောကြောင့်၊ ကောစ
ဖြင့်ဖြင့်၊ စိတ်မခိုင်သဖြင့်၊ ပိုင်ပိုင် ချုပ်တည်းခြင်းကို
မပြုနိုင်ရကား။” ကဝိသေ ၁၇၀။ [ပါ၊ ကောစ။]

ကောလာဟလ—၁။ ကြိုဘင်၍ ဖြစ်နေသော သတင်း။
“ကောလာဟလ၊ ပေါက်ပြဉ်နီထိတ်၊ မျှီနီမိတ်လည်း၊
အနိဋ္ဌချည်း။” ဝိပျို့* ၁၂။ “လူ့ခွင် လူ့ခေတ်၌
အနှစ် တသောင်းကောင် လူကွင်းထင်ရှား ဘုရားဖြစ်
လတ်ဟူသော ဗုဒ္ဓ ကောလာဟလ ဖြစ်လေသော်။”
ဇိ ၇။

၂။ အုတ်အုတ်ကျက်ကျက် ဆူညံသော
အသံ။

“နဂါးပြည်လုံး၊ ပတ်ကုံးကြေညာ၊ ကောလာဟလ၊
သူရိန်ကျသို့။” ဘုပေါင်း* ၇။ “မြန်မာတပြည်လုံးမှာ
အုံးအုံးကျက်ကျက် ကောလာဟလ ဖြစ်ပျက်နေ
တော့။” မှာ၊ ပ ၁၃၆။

၃။ အခြေအမြစ် မရှိသော သတင်း
စကား။

“ကောလာဟလစကား၊ သို့မဟုတ် သတင်းစကား
တစုံတရာကို။” ကောက် ၃၀၂။

[ပါ၊ ကောလာဟလ။ ကောလာဟလငါးမျိုး။
၁ ကပ္ပကောလာဟလ-ကမ္ဘာပျက်အံ့သည်ကို အနှစ်
တသိန်းကကြိုတင်၍ ကျော်စောသတင်းဖြစ်နေခြင်း၊
၂ စက္ကဝတ္တိကောလာဟလ-စကြဝတေးမင်း ဖြစ်အံ့
သည်ကို အနှစ်ဘရာကကြိုတင်၍ ကျော်စောသတင်း
ဖြစ်နေခြင်း၊ ၃ ဗုဒ္ဓကောလာဟလ-ဘုရားဖြစ်အံ့
သည်ကို အနှစ်ဘထောင်ကကြိုတင်၍ ကျော်စော
သတင်းဖြစ်နေခြင်း၊ ၄ မင်္ဂလ ကောလာဟလ-မင်္ဂလ
သုတ်တရားဟောအံ့သည်ကို တဆဲနှစ်နှစ်ကကြိုတင်၍
ကျော်စောသတင်း ဖြစ်နေခြင်း၊ ၅ မောနေယျ
ကောလာဟလ-မောနေယျအကျင့် ဆောက်တည်
အံ့သည်ကို ခုနစ်နှစ်ကကြိုတင်၍ ကျော်စောသတင်း
ဖြစ်နေခြင်း။ “မောနေယျဖြစ်၊ ခုနစ်နှစ်နှင့်၊ ဆဲနှစ်
မင်္ဂလာ၊ တရာစက္ကဝတ်၊ လူ့ထွတ် ဘုန်းခေါင်၊
တထောင်နှစ်ကြာ၊ ကမ္ဘာသောင်း (သိန်း) ထား၊
ကျော်ကြားထုတ်ချင်း၊ ပျံ့နှံ့သင်းသား။” ကဝိမဏ်
၁၃၃။ ခုဒ္ဒကပါဌ အဋ္ဌကထာ၊ မင်္ဂလသုတ်အပွင့်၍။

အဘိဓာန်ဋီကာ* ၁၃၀ ၌- “ဗဟူဟိသမ္ဘုယျကတေ
အဗျတ္တ သဒ္ဓေ။” “ဗဟူဟိ၊ များစွာ ကုန်သော
သူတို့သည်။ သမ္ဘုယျ၊ စည်းဝေး ပေါင်းရ၍။
ကတေ၊ ပြုအပ်သော။ ဝါ၊ ကြွေးကြော်အပ်သော။
အဗျတ္တ သဒ္ဓေ၊ မထင်သောအသံ၌ဖြစ်၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ
၂၂၉ ဟုဆိုသည်။ ထေရဂါထာပါဠိတော်၊ တိက
နိပါတ်၊ ယသောဇထေရဂါထာ၌ သုံးယောက်ထက်
များသောသူတို့၏ ပြောဆိုသံကို ကောလာဟလဟု
ဆိုသည်။ “ယထာဗြဟ္မာ တထာကော၊ ယထာ
ဒေဝေါတထာဒုဝေ၊ ယထာဂါမေ တထာတယော၊
ကောလာဟလံ တဒုတ္တရိ။” ယသောဇထေရဂါထာ
ပါဠိတော်။ (ရဟန်းသည်) ဗြဟ္မာသည် တယောက်
တည်းနေသကဲ့သို့ နေရာ၏။ နတ်သည် နှစ်ယောက်
နေသကဲ့သို့ မနေရာ။ ရွာ၌ ဇနီးမောင်နှံ၊ သား
အားဖြင့် သုံးယောက်နေသကဲ့သို့ မနေရာ။ ထို
(သုံးယောက်)ထက် များ၍နေမှုကား အုတ်အုတ်
ကျက်ကျက် ရုတ်ရုတ်သဲသဲဖြစ်လေတော့သည်။]

ကောလီစုက်—[ဗေဒင်] ၁။ ရအပ်သောလပ်လာဘ။

“ကောလီစုက္ကတေ၊ ကောလီစုက် ဆန်းသော။
ကာလေ၊ အခါ၌။...ကောလီစုက်ဆန်းကြိုက် ကောလီ
တွင်ပင် ရာဇဝင်ကြီး ၁၃ နှစ်ဆန်းသည်ဖြစ်၍။”
သာလင် ၂၁၅။

၂။ ပထဝီမြေဓာတ်အိမ်ဆိုင်ရာ စုက်လပ်။

[ပါ၊ ကောလီစုက္ကတ။]

ကိုယ်—သတ္တဝါတို့၏ အကောင်အထည်။ သတ္တဝါဟု
ခေါ်ရာ အထည်ခြစ်။ ခြေလက်ဦးခေါင်းတို့
ပေါက်ရာ အထည်ခြစ်။

“သင်ပုဏ္ဏား၏ ကိုယ်နှင့် ဝန်ဘူဝန်မျှရှိလောက်သော
ဤကျောက်ခဲကို ချီ၍ အလျင် စမ်းပါရ စေဦး။”
ဏိပုံ ၄၇။ “ခေါင်းကိုယ်ခြေလက်၊ နားရွက်မျက်စိ။”
မဃ* ၁၃၀။ [ပါ၊ ကာယ။]

ကိုယ်ခန္ဓာ—သတ္တဝါတို့၏ အကောင်အထည်။

“မိမိ ကိုယ်ခန္ဓာ ကို မှီ၍ဖြစ်သော မကောင်းသော
စကားတို့သည်ကား။” ဏိပုံ ၆၁။ [ပါ၊ ကာယခန္ဓ။]

ကိုယ်အင်္ဂါ—ခန္ဓာကိုယ်၏ အစိတ်အပိုင်း။

“မျက်စိမျက်နှာ၊ ကိုယ်အင်္ဂါလည်း ကြောက်ဝါ
ကြောက်ရုပ်မရှိ။” ဏိကုဏ် ၂၅၁။ “ကိုယ်အင်္ဂါ

ချို့သွင်းခြင်းအဖြစ်မှ ကင်းဝေးရမည်။” လူမှု ၂၄။
[ပါ။ ကာယအင်္ဂါ။]

ကဏ္ဍဋ္ဌတာရာ — ပုဇွန်လုံးသဏ္ဌာန်ရှိသောကြယ်စု။
(ဆဲနစ်ဆာသီ စက်ဝန်းတွင် အတွင်းတာရာကြီး
၉ လုံး၌ ပါဝင်သည်။)

“ကဏ္ဍဋ္ဌနှင့် ဟင်္သာဘာရာရံဝန်းက ချီညီလာစုံခံ။”
ကဝိသေ ၁၉၇။

[ပါ။ ကဏ္ဍဋ္ဌတာရာက။ ကဏ္ဍဋ္ဌ - ပုဇွန်လုံး၊
တာရာက ကြယ်။]

ကဏ္ဍရ (ရူ) — နတ်ပန်းတမျိုး။
“နတ်ပန်း ကဏ္ဍရ၊ မြက်ခွေဖြင့်၊ ကြည်ဖြူကျော်
သောင်း၊ ပူဇော်ညောင်း၍။” ကိနုရီ* ၁၈၇။
“တာဝတိံသာမှလည်းနတ်သားလေးယောက်တို့သည်
ကဏ္ဍရနတ်ပန်းတို့ကို ဦးခေါင်း၌ ပန်းကုံးပြု၍။”
မင်လတ် ၅၀၃။ [ပါ။ ကဏ္ဍရ၊ ကဏ္ဍာရ။]

ကင်္ခါ — ယုံမှားခြင်း။
“ကျွန်ုပ်မှလည်း၊ ကင်္ခါယုံမှား၊ တရားမပိုင်။”
နာနာ* ၇၃။ “ယခုမှပင်လျှင် ကင်္ခါ ကင်းပ၍ ... မချ
ကေန် ကိုယ်ခွေဒိဋ္ဌ မှန်သောကြောင့်။” သေတ္တု၊
ပ ၁၅၄။ [ပါ။ ကင်္ခါ။]

ကစ္စည်း — ၁။ ဘုရားရှင်လက်သက် အကျဉ်းကိုအကျယ်
ဖွင့်ဟောပြောခြင်း၌ တေဒဂ်ရသော ရဟန္တာ
ပုဂ္ဂိုလ်ကြီး။ ရှင်မဟာကစ္စည်း။ (မာဂဓ
သဒ္ဓါကျမ်းကို ပြုစုသည်ဟု ဆိုကြသည်။)
“မဟာကဿပ၊ ဉာဏဉာဏ်သည်၊ ကစ္စည်း မြတ်စွာ၊
မဟာကောဠိက။” နာနာ* ၅၀။ “အရှင် ကစ္စည်း
မဟာသေချသည်... သုတ်ကို တည်တော်မူလေသည်။”
ဝေါ ၉။

၂။ ပါဠိသဒ္ဓါကျမ်းတစောင်၏အမည်။
“နည်းကျယ်သဒ္ဓါ၊ ကစ္စည်း မှလည်း၊ နှုတ်ပါရွှေ။”
ဘူပေါင်း* ၁။ “ကစ္စည်း ကျမ်းနှစ်သစ် ကောင်း
မောဂ္ဂလာန်နှိုက်လည်းကောင်းထင်၏။” ဝေါ ၁၂။

၃။ လူမျိုး အနွယ်အဆက်တခု။
“ကတိန်ယာ၊ ကစ္စည်း အနွယ်ဖြစ်သော ရှင်မ။”
ငါး၊ တ ၃၂၀။ “နဂါးရွာနှင့် လူမှာကျော်သည်၊
ကစ္စည်း လုလင်။” ဥတိန်* ၃၃။
[ပါ။ ကစ္စာယန၊ ကစ္စာန။]

ကတ္တာကာရက — [သဒ္ဓါ] ပြုလုပ်သူကိုပြသော ကာရက။
“ဦးရွှေရီသည် ဟူသော နာမ်သည် လုပ်သူကို
ဘော်ပြသည့် ဖြစ်သောကြောင့် ကတ္တာကာရက ဟု
ခေါ်သည်။” မြန်ဒါသစ် ၅၉။

[ပါ။ ကတ္တုကာရက၊ ကတ္တု-ပြုသူ၊ ကာရက-
ကြိယာကို ပြုစေတတ်သောသတ္တိ။]

ကတ္တား — [သဒ္ဓါ] ပြုလုပ်သူကိုပြသောပုဒ်။
“ဇွန်အပ်စွန့်တတ်၊ မှတ်သည်တခြား၊ ကံကတ္တား
ကား။” ကိုး* ၃၅။ “ကတ္တားနှင့် ကြိယာပါမှ
စကားစုစုသည် အဓိပ္ပါယ်ပြည့်စုံ၏။” သဒ္ဓါအသုံး
၄၈။ [ပါ။ ကတ္တု။]

ကတ္တုကာရက — ကတ္တာကာရက နှင့် အတူတူ။
“သွားခြင်းကြိယာကို ပြုစေတတ်သော ယောက်ျား
ဖြစ်၏ ကြိယာနိပ္ပဒနသတ္တိသည် ကတ္တုကာရက
မည်၏။” ပုဒ်စစ် ၂၈။

ကိတ်^၁ — [ဗေဒင်] ဂြိုဟ်ကြီးကိုးလုံးတွင် ကိုးခုမြောက်
ဂြိုဟ်။ ရာဟုဂြိုဟ်၏အမြီး။ မူလနက္ခတ်
နဂါးမြီး။
“ကံအမနိတ်၊ ဂြိုဟ်မှာကိတ်၊ နိမိတ် ယူကြလင့်။”
ကဝိသတ်* ၁၂၁၆။ “အများလူရှင်၊ နိမိတ်
ထင်က၊ ကိတ် မြင်ဥပကြပ်၊ လောကဓာတ်၌။”
အနုလင် ၂၆။
[ပါ။ ကေတု။ “ကေတု သဒ္ဓါပုဒ်၌ သေရကိုဣသရ
ပြုပြီးလျှင် တ အက္ခရာတွင် ရှိသော ဥသရ ကျေ၍
တ ထက်တံခွန်နှင့် ကိတ်ဂြိုဟ်ဟု ခေါ်ဝေါ်ရေးသား
ကြသည်။” ဝေါလိ ၂၅။]

ကိတ်^၂ — [သဒ္ဓါ] ဓာတ်နှင့်ပစ္စည်း ပေါင်းစပ်ထားသည့်
ကြိယာ။
“ဂဘော၊ သွား၏၊ ဘုဒတ္တာ၊ စား၏၊ ဤသို့အစရှိ
သော ကိတ်ကြိယာ။” စွယ်၊ ပ ၄၆။ [ပါ။ ကိတ်။]

ကိစ္စ — ၁။ ပြုသင့်ပြုအပ်သော အမှု။ ပြုရန်အမှု။ အမှု။
အကြောင်းအရာ။
“နိက္ခမဟု၊ ကိစ္စလွှမ်းရှောင်း။” ပါမီ* ၈။ “နာသော
အခါ အမှုကိစ္စကို မပြုစေချေ။” ဂိဟိ ၁၃၀။ “နေ
မိတ္တက၊ ကြောင်းကိစ္စကို၊ ရာဇလ္လဘာ။” ကိနုရီ*
၁၉၃။ “ထိုအခါ သင်မြာဟူ၏တို့သည် အဘယ်

ကိစ္စရှိ၍ ရောက်သနည်း။” န ၁၄။

၂။ သဘောတရား။

“ဆေးကျမ်း၌ ကိစ္စ ကို အမျိုးမျိုး ဆိုကြသည်။... စရက ဆရာမကား အပူအနွေ နှစ်ခုသာဟူ၍ ဆို၏။” ဥတု ၅၄။ [ပါ။ ကိစ္စ။]

ကိစ္စိ—ကျော်စောခြင်း။ ထင်ပေါ်ခြင်း။

“ဒါနသမိ၊ ကျော်ကိစ္စိလျက်၊ သိဒ္ဓိတင်တင်။” ပါမီ* ၅၂။ “ဟိုးဟိုးထင်သိ၊ ပညာရှိဟု၊ ကိစ္စိထင်ရှား။” လောသာ* ၄၉။ [ပါ။ ကိစ္စိ။]

ကတ္တိမ—၁။ လူသိလူထင် ကောင်းမွန် ဆိုးမွန် မွေးစားသော (သားသမီး) ။

“ဘုရင် ဝိဒေဟရာဇ် မင်းကြီး၏ ကိစ္စိမ သားဖြစ်သော။” စာဏကျ၊ ပ ၁၄။

၂။ [ဓမ္မသတ်]မယားဟောင်း လင်ဟောင်း၏ သား။

“လင်ဟောင်း မယားဟောင်း သားကို ကိစ္စိမဟု ဆိုသည်။” အဓမ္မ၊ ပ ၃၀။ [ပါ။ ကိစ္စိမ။]

ကုက္ကုစ္စ—၁။ မကောင်းမှုကို ပြုလုပ်မိသည့် အတွက်၊ ကောင်းမှုကို မပြုလုပ်မိသည့် အတွက် တွေးတောပူပန် နောင်တရခြင်း။

“တွေးတောလှည့်ထ၊ ကုက္ကုစ္စဖြင့်၊ နောင်တတဘန်။” ဘူပေါင်း* ၄၂။ “ပူပင်သောက ကုက္ကုစ္စ အရေးကြောင့် ဇောချွေးတွေယိုစီးပြီးလျှင် တညည်းညည်း တညူညူ စက်တော်မခေါ်နိုင်ဘဲ ရှိလေ၏။” စာဏကျ၊ ပ ၂၄။

၂။ ယုံမှားသံသယဖြစ်ခြင်း။

“အကျွန်ုပ်အားကား သီလသည်တည်း မြတ်သလော၊ အကြားအမြင်တည်း မြတ်သလောဟု ကုက္ကုစ္စ သည် ဖြစ်၏။” ငါး၊ တ ၅၀။

၃။ ကိုယ်ကျင့်တရား (သီလ) ပျက်မည်ကို တွေးတောစိုးရိမ်ခြင်း။

“ငါ၏အရှင်သည် မြက်ဝါးခြမ်းစိတ်မည်သောသူဘပါး ဥစ္စာကို မယူ။ ဩော် ကုက္ကုစ္စ ရှိလေစွ။” ငါး၊ ပ ၃၉၄။

၄။ နှမြောတုန်တို စေးနဲ စစ်စိခြင်း။

“သည်သစ်ခေါင်း ငွေများစွာ ရှိငြားသော်လည်း သူ့အိမ်သို့ တပါးသော သူ လာလျှင် ရေ တပေါက်မျှ

မသောက်စေချင်ဘူး၊ အလွန် ကုက္ကုစ္စ သဘောအားကြီးသည်။” ယု ၁၈၉။

[ပါ။ ကုက္ကုစ္စ။ မှတ်ချက်။ နံပါတ် ၄ အနက်မှာ အနက်ပွား ဖြစ်သည်။ ငွေကုန် မည်ကို တွေးတောပူပန်နေခြင်း အပ္ပိယာယဖြင့်သုံးနှုန်းခြင်းဖြစ်ရာသည်။]

ကုဋ္ဌ—အနာကြီးရောဂါ။

“ကုဋ္ဌ ရောဂါရောက်၍ ကိုယ်မသန်ဖြစ်လေသော်။” မုန့်၊ ပ ၄၄။ “မိမိကိုယ်၌ ကုဋ္ဌနုနာစွဲ၍။” မင် ၁၃။ [ပါ။ ကုဋ္ဌ။]

ကုသိန္နာရုံ—ကုသိန္နာရုံ၊ ကုသိန္နာရုံတို့နှင့်အတူဘူ။

ကဏ္ဍကောစ—ဆူးငြောင့်ကဲ့သို့ နှောင့်ရှက်ခြင်း ၊ ရန်လုပ်ခြင်း။

“ငါယခုပြောသည်ကို၊ သဘောလွန်ဆန်၊ ငန်ခဲဘဲ၊ ကဏ္ဍကတခု၊ နှောင့်ဒါနပြုပြန်မှု၊ ပါဏုပေတံ၊ ခွဲဇာတာ မလွန်နိုင်အောင်၊ ငါမန်၍ ထားလိမ့်မည်။” ပုညဝတ် ၈၂။ “မိဘကို ကဏ္ဍကောစ မလုပ်နှင့်။” [ပါ။ ကဏ္ဍက၊ ကဏ္ဍက-ဆူး၊ ရန်သူ။]

ကဏ္ဍဌာန်—အအာကခဂ ဃ င ဟ ဟူသော အက္ခရာရှစ်လုံးတို့၏ဖြစ်ရာ လည်ချောင်းအရပ်။

“လည်ချောင်း ဟူသော ကဏ္ဍဌာန်၊ အာစောက်ဟူသော တလှဌာန် ” ဝေါ ၆၅။ [ပါ။ ကဏ္ဍဌာန။ ကဏ္ဍ-လည်ချောင်း၊ ဌာန-အရပ်။]

ကဏ္ဍ—အပိုင်းအခန်း။

“တတိယကဏ္ဍ၊ ဌာနဌာနီ၊ စက်ရာသီကို၊ မြောက်ချီ ရှစ်စိန်း၊ ဂဏန်းထိန်းသော်။” ဗာ* ၄၀။ “ဓမ္မက္ခန္ဓ၊ ရှေးဦးပြသည်၊ ကဏ္ဍပိုင်းကြီး။” ကဝိမဏ် ၇၂။ [ပါ။ ကဏ္ဍ။]

ကဏ္ဍက—ဂေါတမဘုရားလောင်း ဘောထွက်ရာ၌ စီးသော မြင်း၏အမည်။

“မြင်းကြီးကဏ္ဍက၊ ဆန္ဒအမတ်၊ ညီညွတ်လိုပါ၊ နန်းကိုခွာ၍။” ဘူပေါင်း* ၁၀၈။ [ပါ။ ကဏ္ဍက။]

ကဏ္ဍသုခ—နားချင်းသာခြင်း။ နားဝင်ပြေခြင်း။

“ကဏ္ဍသုခရှိရာ မြန်မာပြန်ကုန်၏။” ဗဝါ ၂၂၆။ “ဟတ္ထိပါလနိဂုံးတွင် “ရှေ့မြေအဝ၊ တည်စနန်းသီး၊ ပြည်ထောင်ကြီး၍၊ သမီးမြစ်ရင်း”ဟူ၍ စပ်ဆိုသည်။ ယင်းသည့်အစပ်၌ ရွှေပုဒ်ကိုး၍ ကာရန်သင့် သမီးဟု

ရှေ့ဆီးသံလည်းမထင်၊ လုံးကြီးဘင်သံလည်း မကျ
အောင်ဖတ်မှ အဓိပ္ပါယ်လည်းမှန် ကဏ္ဍသုခလည်း
ဖြစ်သည်။” ရှေးဟောင်း စာပေ၊ ၆၊ ၃၂ (ရှင်ဇနိသန္တာ
ဘိဓဇ ပေါရာဏကထာ) ။

[ပါ။ ကဏ္ဍသုခ။ ကဏ္ဍ-နား၊ သုခ-ချမ်းသာခြင်း။]

ကန်—လှေစီးသောသတ္တဝါသမီးငယ်ရုပ်ဖြင့် မှတ်သားထား
သော ရာသီ။ ၁၂ ရာသီတွင် ၅ အမှတ်
ရာသီ (ဘော်သလင်းလနှင့်တိုက်ဆိုင်သည်။)

“ကန်တူ နှစ်ရာသီတို့သည် သရဒါ” ဥတု ၃။

[ပါ။ ကည။ သ၊ ကချ။]

ကန္တာ—ကန္တာရနှင့် အဘူဘူ။

“သုလဲ မြင်တော်လာနှင့်၊ ကန္တာမှာ ဖန်ရာကြုံပါဘိ၊
လွမ်းပုံပေလီ။” နှဝေ၊ ပ ၇၂။ “တောကန္တာစခန်း
၌ သက်န်းခိုးသူ” ပင်း၊ ပ ၂၃။ [ပါ။ ကန္တာရ။]

ကန္တာရ—သွားလာရ ခက်ခဲသောရေ။ ခရီးခဲ။ တော
လမ်းရိုး။ တောနက်ကြီး။ တောကြီး။

“ဘော်လှော် နိုး၊ မောသောသီးသား၊ ခရီးတောဝ၊
ကန္တာရ၌” ဆု* ၄၇။ “လားလော့ရာ၊ ရှစ်မျက်
နှာ၌၊ ကန္တာရကြို၊ ဟဖျင့်သီးလျက်။” ကိုး* ၁၅။
“အိ မှထွက်ခဲ့လျှင် ကန္တာရ ခရီးသို့ ရောက်ကုန်၍။”
ငါး၊ စ ၂၉၂။ “ယုံကန္တာရ၌ကား သဲတို့သည်
သိမ်မွေ့ကုန်၏။” ယသ ၈၂။

[ပါ။ ကန္တာရ။ ကန္တာရငါးမျိုး။ ၁ စောရကန္တာရ-
ခိုးသား ဓားပြ သူသောခရီးခဲ၊ ၂ ဝါဠကန္တာရ-
ခြင်္သေ့ သစ်ကျား စသော သားရဲထူသော ခရီးခဲ၊
၃ နိရုဒ္ဓကကန္တာရ-ရေရှိသော ခရီးခဲ၊ ၄ အမနုဿ
ကန္တာရ-ဘီလူးရှိသောခရီးခဲ၊ ၅ အပ္ပဘက္ခ ကန္တာရ-
စားသောက်ဖွယ်ရှားသော ခရီးခဲ။]

ကန်ရာသီ—ကန်နှင့်အတူတူ။

“ကညံ၊ ကန်ရာသီ သို့၊ အပတ္တေ၊ မရောက်မီ။”
ဥတု ၉၈။

[ပါ။ ကညရာသီ။ သ၊ ကချရာသီ။ ကည၊ ကချ-
သတို့သမီး၊ ရာသီအစု။]

ကန်း—၁၊ မျက်စိ အလင်းချိုးဝံ့သည်။ မျက်စိအလင်း
ကွယ်သည်။

“မော်ခိမော်မန်း၊ နှလုံးဆန်းဖြင့်၊ သူကန်းအလား၊
အမြင်မှား၍။” ဘူပေါင်း* ၅၈။ “မျက်စိနှစ်လုံး
အလိုလိုကန်းလေ၏။” ဣပုံ ၄၈။

၂၊ တိမ်ကောပပျောက်သည်။

“ဤမြစ်၊ ဤမျှ၊ ဤချောင်းတို့သည် ကာန်း၍။”
နု ၃၅၉။ “ချောင်းရိုးလည်း ကန်း၊ ရေလည်းခန်း၊
ငမန်းမနေပေ။” ကဝိသတ်* ၆၇၀။ [ပါ။ ကာန။]

ကိန္နရာ—ငှက်ကိုယ်နှင့် လူခေါင်းရှိသော သတ္တဝါထူး။

လူကိုယ်နှင့် မြင်းမျက်နှာရှိသော သတ္တဝါထူး။
“မင်းဖျားနရိန်၊ လက်ရုန်းချိန်လျက်၊ ကိန္နရာကို၊ ပစ်
သောဆို၏။” သဓ္ဌာ* ၁၅၀။ “အလှသိင်္ဂါ၊ ကိန္နရာ
အား၊ ချိန်ကာကျိုးမဲ့။” ကိန္နရီ* ၉၆။ “ကိန္နရာ
ဖိုမကိုရ၍။” ဣပုံ ၄၀။ [ပါ။ ကိန္နရ။]

ကိန္နရီ—ကိန္နရာအမ။

“နတ် ကိန္နရီ၊ ကွေးကွေး ချီလျက်၊ သီသီကက။”
(လောကဝိဒ္ဓမော်ကွန်း) ဗန္ဓ ၁၅။ ကိန္နရီ မဖိုကြွေး
ချီမို့။” ဆဲနှစ် ၃၇။ “ကိန္နရီနှင့်နေ၍ ဥ ခုနှစ်
လုံးဘွားမြင်လျှင်။” ဣပုံ ၆၁။ [ပါ။ ကိန္နရီ။]

ကပ်—၁၊ ကမ္ဘာ၏သက်တမ်း အပိုင်းအခြား။

“ကပ္ပိယဟိတိကပေါ၊ ဤမျှသောနှစ်ရှိ၏ဟု ရေတွက်
ခြင်းငှာ မတတ်ကောင်းသည် ဖြစ်ရကား မုံညင်းစေ့
ပမာဏ အစရှိသည်တို့ဖြင့် ကြံအပ်သော အနက်
ကြောင့် ကပ်မည်၏ဟူလို။” နှဝေ၊ ဒု ၂၁၆။
“ကမ္ဘာ သိန်းသောင်း၊ ကပ်ပေါင်း အဆင့်ဆင့်။”
ကောက် ၇၀။

[ကပ်လေးမျိုး။ ၁ အာယုကပ်-လူတို့၏ ရောက်ဆဲ
အသက်တမ်း၊ သို့မဟုတ်၊ အသင်္ချေတမ်းမှ ဆယ်နှစ်
တမ်း၊ ဆယ်နှစ်တမ်းမှ အသင်္ချေတမ်းအထိ ဖြစ်သော
အသက်တမ်း။ ၂ အန္တရကပ်-အသင်္ချေတမ်းမှ ဆယ်
နှစ်တမ်း အထိ ဆုတ်ကပ် တခု၊ ဆယ်နှစ် တမ်းမှ
အသင်္ချေတမ်းအထိ တက်ကပ်တခု၊ ယင်းနှစ်ခု တို့၏
အပေါင်း၊ ၃ အသင်္ချေယုကပ်-အန္တရကပ် ပေါင်း
၆၄ ကပ်၊ ၄ မဟာကပ်-အသင်္ချေယု ကပ်ပေါင်း
လေးကပ်။ မဟာကပ်ကို တကမ္ဘာဟု ခေါ်သည်။
၎င်း၌ ၁ ပျက်ဆဲသံဝဋ္ဌကပ်၊ ၂ ပျက်သည့်အတိုင်းတည်
နေသော သံဝဋ္ဌဌာယီကပ်၊ ၃ ပြုဆဲ ဝိဝဋ္ဌကပ်၊

၄ ပြုသည့်အတိုင်း တည်နေသောဝိဝဋ္ဌာယီကပ်ဟူ၍ လေးပိုင်းပါရှိသည်။]

၂။ ကာလအပိုင်းအခြား။ ကပ်သုံးပါး။
“တက်ကပ်မှာပညာ၊ ဆုတ်ကပ်မှာဥစ္စာ။” ကျော်ပုံ
၂၂။ “ဒုဗ္ဗိက္ခန္ဓာသတ္တ၊ ရောဂန္ဓရ ကပ် သုံးသွယ်။”
ပဒိ ၁၄၄။

[ကပ်သုံးပါး။ ၁ သတ္တန္တရကပ်-လက်နက်ဘေးဖြင့်
သေကျေပျက်စီးသော ကာလ၊ ၂ ရောဂန္ဓရကပ်-
ရောဂါဘေးဖြင့် သေကျေ ပျက်စီးသော ကာလ၊
၃ ဒုဗ္ဗိက္ခန္ဓရကပ်- ငတ်မွတ်ခြင်းဘေးဖြင့် သေကျေ
ပျက်စီးသောကာလ။]

၃။ ကမ္ဘာလောက။
“ရွာဘိမြီးမြီး၊ ကပ် ပြုမိုးသို့၊ ကောင်းကျိုး ချမ်း
သာ။” ဘူပေါင်း * ၂၉။

၄။ ဘေးအန္တရာယ်။
“လူအပေါင်းတို့ကား ကပ် ဥပဒ်မရှိ။” စော ၁၉၀။
[ပါ။ ကပ္ပ။]

ကပ္ပကျမ်း—ပုဏ္ဏားတို့၏ ယဇ်ပူဇော်ခြင်း အခမ်းအနား
စည်းကမ်းများကို ပြဆိုသောကျမ်း။

“နံကျမ်း ကပ္ပကျမ်း နှင့်သော် လက္ခဏာကျမ်း
စကားဟောင်းကျမ်း ငါးပါးသော ပုဏ္ဏားအာစာရ
တို့၌ အပြီး အစီး တိုင်အောင် တတ်လျက်။”
ပါရာ ၂၉၉။ [ပါ။ ကပ္ပ။]

ကပ္ပဗိန္ဒု—[ဝိနည်း] သင်္ကန်းထောင့်၌ ရေးမှတ်ရသော
အပြောက်အစက်။

“ဆိုးရည်မဆိုးဘဲ.... မြောင်းတလုပ်ချုပ်ကာမျှ၎င်း၊
ကပ္ပဗိန္ဒု ထိုးကာမျှ၎င်း ပြု၍ သုံးဆောင်ကြကုန်၏။”
သာလင် ၂၄၁။ “ကပ္ပဗိန္ဒု ကို ကပတ်သိမ်း အိမ်ပေါ်
မှာပင် ထိုးမိသော်လည်း အပ်၏။” သီလဝိ ၁၂၂။
[ပါ။ ကပ္ပဗိန္ဒု။ ကပ္ပ-အပ်စပ်အောင် ပြုအပ်သော၊
ဗိန္ဒု-အပြောက်အစက်။]

ကပ္ပနား—၁။ အထီးကျန်သူ။ အားကိုးမဲ့သူ။ ငြိုငြင်
ဆင်းရဲစွာနေရသောသူ။

“ထီး ကပ္ပနား၊ ဆင်းရဲသားတို့။” ဩပျါ * ၂၄။
၂။ အလှူခံ။ သူတောင်းစား။

“ဒလိဒ္ဓလာ၊ ကပ္ပနာဆုံး၊ အရှုံးလူပစ်၊ လှူခံ
ဖြစ်လည်း။” ဘူပေါင်း * ၂၉။ “အိတ်ထိကပ္ပနာ အကြမ်းစား
အားကိုးမဲ့သူ။” ဘူပေါင်း * ၂၉။ “အိတ်ထိကပ္ပနာ အကြမ်းစား
အားကိုးမဲ့သူ။” ဘူပေါင်း * ၂၉။

မဲ့ပဲ၊ မျက်နှာမဲ့နှင့်၊ ဆင်းရဲရှိရား၊ သူဖုန်းစားတို့။”
ဝေပျါ * ၂၅၀။ [ပါ။ ကပဏ။]

ကပ္ပါး—တရပ်တကျေးမှ လာရောက်နေထိုင်သူ။ အတည်
တကျမဟုတ် ယာယီ နေထိုင်သူ။ ယာယီ
သဘောမျိုး။

“မေတ္တာ ကပ္ပါး၊ တနပ်စား၊ အငှား လုပ်တယ်လို့။”
ဝိဇယ ၅၂။

[ပါ။ ကပဏ။ ကပဏ-ကပ္ပဏာ-ကပ္ပနား၊ ကပ္ပါး
ဟု ဖြစ်လာဟန်ရှိသည်။]

ကပ္ပိ—[ဝိနည်း] ရဟန်းများနှင့် အပ်စပ်အောင်လုပ်
သည်။ (ကပ္ပိဟုလည်း တွေ့ရသည်။)

“ကြည့်ရှုဒန်ပူ၊ ကပ္ပိယမှ၊ ချေးရှူစားစား၊ မနေနား
တည့်။” ရာသီ * ၅၅။ “ဆီများ ကပ္ပိ လိုက်ကြအုံး
မလားဟု လူကြားအောင် ဟစ်အော်လေ၏။”
ဥပမာ၊ ပ ၁၀၄။

[ပါ။ ကပ္ပိယ။ ရဟန်းများ ဝိနည်းနှင့်အပ်စပ်အောင်
ပစ္စည်းဖလယ်ခြင်း ဝယ်ခြင်းကိုလည်း ကပ္ပိသည်ဟု
ခေါ်ဝေါ်သည်။ သစ်ပင်မြက်ပင် ဖြတ်ခြင်းကိုလည်း
ကပ္ပိသည်ဟုခေါ်ဝေါ်သည်။ ဆွမ်းဝိုင်း၌ အပင်ပေါက်
နိုင်သော နံနံပင် ငြုတ်သီးသည်တို့ကို ရဟန်းက
စုကိုင်ပြီး ကပ္ပိယံကရောဟိ (အပ်အောင်လုပ်) ဟု
ဆိုသောအခါ လူသာမဏေက ကပ္ပိယံဘန္တေ (အပ်ပါ
ပြီဘုရား) ဟုဆို၍ ဆိတ်ဖြတ်လိုက်ရသည်။ ၎င်းကို
လည်း ကပ္ပိသည်ဟုခေါ်သည်။]

ကပ္ပိယ—ကျောင်းတွင် ရဟန်းတို့အမှုကိစ္စကို ဆောင်
ရွက်ပေးနေသူ။

“တရံခါ မန်လည်ဆရာတော် ဆေးဘော်ရန် ငြုတ်
ကောင်းလို၍ ကပ္ပိယ လူတပည့်ကို ငြုတ်ရှာချေ၊
သည်ဖွင့် ငြုတ်ဖြစ်စေ ဆိုတော် မူ သည် ကို။”
သီလဝိ ၉၈။ [ပါ။ ကပ္ပိယ ကာရက။]

ကပ္ပိယကာရက—ရဟန်းတို့အား လှူသောဝတ္ထုပစ္စည်း
ကို ရဟန်းတို့နှင့်အပ်စပ်အောင်လုပ်သောလူ။

“ဤသူငယ်သည် အရှင်ဘုရားတို့အား အပ်သည်ကို
ပြုတတ်သော ကပ္ပိယကာရက တည်း။” သီလဝိ ၈၉။
[ပါ။ ကပ္ပိယကာရက။ ကပ္ပိယ - အပ် အောင်၊
ကာရက - ပြုသူ။]

ကပ္ပိယဝတ္ထု ရဟန်းဘို့နှင့် အင်စပ်သော ပစ္စည်းဝတ္ထု။
 “တကာဘော်၏ နန်းအိမ်တွင် နှိုက် အမှတ်မရှိ
 ရဟန်းတို့အား အပ်သောဝတ္ထုသည်ရှိ၏။ ထိုကပ္ပိယ
 ဝတ္ထုဖြင့် ဘိတ်ပါ၏ဟု ဘိတ်သော်။” မိလိန် ၁၃၉။
 [ပါ။ ကပ္ပိယဝတ္ထု။ ကပ္ပိယ-အပ်စပ်သော၊ ဝတ္ထု-
 ပစ္စည်း။]

ကပ္ပိ—ကပ္ပိ နှင့် အတူတူ။
 “မျိုးစေ့ကို လက်သည်းဖြင့် ကပ္ပိ ခြင်း... ဓားဖြင့်
 ကပ္ပိခြင်းကို မပြုမူ၍ ဖျက် ဆီး သုံး ဆောင် သော်
 ဒုက္ကဋ်အာပတ်သင့်၏။” ပိဖြတ် ၁၈။ “ကပ္ပိသိုက်
 သော ဗီဇဂါမ်ဝတ္ထုကို တားပါင်းတစုတည်းထိစပ်
 မိအောင်ထား၍ ‘ကပ္ပိယံကရောဘိ’ဟု ရဟန်းက
 ဆိုရာ၏။ ထိုအခါ ငါ့သားပစ္စေဒဖြစ်သူက ‘ကပ္ပိယံ
 ဘန္တေ’ဆို၍ ကပ္ပိခြင်း ပြုရာ၏။” ငိဗိပ် ၃၂။
 [ပါ။ ကပ္ပိယ။]

ကပ္ပိဋ္ဌိ—တကမ္ဘာပတ်လုံး တည်မြဲသောအရာ။
 “လေးမည်ဇာတိ၊ ကပ္ပိဋ္ဌိ သို့၊ ဝိဝါဟကာ။” ကုသ*
 ၁၃၇။ “ထုံးမတိမ်၊ နိုးအိမ်ကျလန့်၊ တူမျှစံနှိုင်း။
 နတ် (ထပ်) တညီ၊ ကပ္ပိဋ္ဌိ တင်ထိုက်ကယ်၊ ယဉ်သိုက်
 ဝင်သည်မေ့၊ ငါးဆင့်သမိုင်း။” သာဖြည့် ၄၇။
 [ပါ။ ကပ္ပိဋ္ဌိတိ၊ ကပ္ပ-ကမ္ဘာ၊ ဋ္ဌိ-တည်ခြင်း။
 ကပ္ပိဋ္ဌိလေးပါး ၁ ကပ်စာနိဗ္ဗာန်ရုပ်အရေး၊ ၂ ဝဋ္ဌ
 (ငုံးမင်း)ဇာတ်၌ မိ ခြိမ်းရာအရပ်၊ ၃ သဋ္ဌိကာရ
 အိုးထိန်းသည်၏အိမ်နေရာ၊ ၄ နဋ္ဌပါနကန်အနီးရှိ
 ကျူပင်ဝါးပင်တို့၏ အဆစ် မရှိဘဲ တည်ခြင်း ဟူ၍
 ကပ္ပိဋ္ဌိလေးပါးရှိသည်။ ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၁၂၂။ ပညာ*
 ၃၂၅။ အင်္ဂုလိမာလထေရ် သစ္စာပြုရာ အင်းပျဉ်ကို
 ထည့်၍ ကပ္ပိဋ္ဌိငါးပါးဟုလည်းဆိုသည်။ ဇော* ၁၄၀။]

ကံ—၁၊ အလုပ်။ အမှု။ ကိစ္စ။
 “ထိုထိုသမှု၊ ပြုပြုသမှု၊ ကံ ကိစ္စ၌။” ဇေယျိ* ၄၁။
 ၂၊ ကောင်းမှု။ မကောင်းမှု။
 “ကျင်လည်တံရံ၊ ကုသ်လံကံကြောင့်၊ စံစလှည့်သွန်။”
 ဇေ* ၂၅။ “ကျွန်တော်မ ကံ ကြောင့်ရပါသည်။”
 မင် ၂၅။ “မျောက်ကံကောင်သည် ကံအားလျော်
 စွာ အုန်း သီး တ လုံး ကို ကောက် ၍ ရ လေ ရာ။”
 စာဏကျ၊ ပ ၄။ “ရှေးဘုန်း၊ ကံ ရှိသောကြောင့်
 ငါ့ကိုတွေ့ရသည်။” ငိပုံ ၆၃။

၃၊ ရဟန်းတော်များ၏ ဝိနည်းရေးဆိုင်ရာ
 ဆောင်ရွက်မှု။
 “ကဗျာဆရာဟူ၍ ကံ ကြီးဆောင်ဟူသမျှဝယ် မပါ
 စေ။” ကဝိသေ ၂၃၄။

၄၊ [သဒ္ဒါ]ကာရကခြောက်ပါးတွင် ကြိယာ
 ၏ ဆိုက်ရာကံရာ ကာရက။ ကမ္မကာ
 ရက။
 “စွန့်အပ်စွန့်တတ်၊ မှတ်သည်တခြား၊ ကံ ကတ္တား
 ကား။” ကိုး* ၃၅။

၅၊ မြန်မာ့သာသနာဝင်ဆိုင်ရာ ဂိုဏ်းတခု။
 “ကံဒွါရအရုပ်၊ အပုပ်အဆွေး။” ကဒိန် ၁၆၃။
 [ပါ။ ကမ္မ။]

ကံကြမ္မာ—ရှေးကဉ္စဘူးသည့် မကောင်းမှု။
 “ဤသို့သော အနောင်အနွဲ့တွေခြင်းသည် ကံကြမ္မာ
 သာလျှင် ပြုသတည်းဟုဆို၏။” ဣပုံ ၁၄၇။ “ကံ
 ကြမ္မာအလျောက် ရွှေ့နောက်သေဆုံးကြလေသည်။”
 ဟိ ၁။ [ပါ။ ကမ္မ+သ၊ ကမီ။]

ကံဇာတာ—ရှေးကံ။ ပဋိသန္ဓေက ပါလာသောကံ။
 “ကံဇာတာ တိုးတက်၍ စုံမက်သူတသောသော...
 ကြိုက်တဲ့သူ အပုံပေါ်သော်လည်း။” ဂဏ္ဍိ ၁၃၁။
 “ကံဇာတာငယ်၊ ခုသာဂုဏ်အားနွဲ့ရှိပြန်ခဲ့။” ဗန္ဓ ၅၈၈။
 [ပါ။ ကမ္မဇာတိ။ ကမ္မ-ကံ၊ ဇာတိ-ပဋိသန္ဓေ။]

ကမ္မလာ—၁၊ သားမွေးဖြင့် ပြီးသောခင်းနှီး။
 “မြတ်သော ကမ္မလာ မွေရာထက် အိပ်လေ၏။”
 ဗျာသ ၃၄။

၂၊ သားမွေးစောင်။ သားမွေးထည်။
 “ကမ္မလာလည်း၊ သဒ္ဓါလှူဘို့၊ ပါကုန်မြို့လျက်။”
 ဂါထာ * ၇၀။ “နီလုစွာသော ကမ္မလာ ကို
 ခြေနှိုက်ရစ်မှ။” ဣကုဏ် ၆၂၇။

၃၊ သိကြားမင်း၏ ကျောက်ဖျာနေရာ။
 “ကမ္မလာရွှေကျောက်၊ ကြမ်းထောက်မာချော်။”
 ဇေယျိ* ၁၃။
 [ပါ။ ကမ္မလာ။ “ကမ္မကန္တိယံ၊ ကမနီယတ္တာကမ္မလော။”
 ဓာန်ဋီ* ၂၉၁။ “ကမ္မမိသဉ္ဇလနေအလန္တိ ကမ္မလံ”
 ကစ္စည်းကိုထောက်၍ ကမ္မလာ သာ သင့် ကြောင်း
 အကိစ္စ တွင် ဆိုသည်။]

ကမ္မ — ရာဇပလ္လင်ဥကင်၏လင်္ကာ မိဖုရားကြီး နေရာတွင် စိုက်သော ထီးဖြူ။

“ရွှေဘုံပျံဝယ်၊ စံမတုသာ၊ ကမ္မ ကာလျက်။” ကိန္နရီ* ၄၄။ [ပါ။ ကမ္မ။ ကမ္မ - ရွှေ။]

ကမ္ဘာ — ၁။ လူတို့နေရာမဟုတ်ပေ။ မြေကြီး။ သြကာသ လောက။

“နာမသာစံ၊ ကောင်းမည်ခံသာ၊ ဤကမ္ဘာသက်။” ဥတိန်* ၇။ “ကမ္ဘာ ကြေငြားသော်လည်း ဥဒါန်း မကျေ ဖြစ်သည်။” ဣပုံ ၆၁။

၂။ မဟာကပ်။

“သင်္ချေလေးမြွှာ၊ သိန်းကမ္ဘာ၌၊ ပမာသမ္မ၊ အဏုပ္ပ ရှိ။” ဆု* ၂။ “လေးအသင်္ချေနှင့် ကမ္ဘာတသိန်း ပတ်လုံး အတိုင်းမသိသော ပါရမီတို့ကို ဖြည့်တော် မူ၍။” ယသ ၈။

[ကမ္ဘာ ငါးမျိုး။ ဘုရား ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ စကြာဝတေးမင်း တို့ မဖြစ်သော သုညကမ္ဘာ၊ ယင်းပုဂ္ဂိုလ်တို့ဖြစ်သော အသုညကမ္ဘာဟုနှစ်မျိုးပြားသည်။ အသုညကမ္ဘာသည် ၁ ဘုရား တဆူပွင့်သော သာရ ကမ္ဘာ၊ ၂ ဘုရား နှစ်ဆူပွင့်သော မဏ္ဍကမ္ဘာ၊ ၃ ဘုရားသုံးဆူပွင့်သော ဝရ ကမ္ဘာ၊ ၄ ဘုရားလေးဆူ ပွင့်သော သာရမဏ္ဍ ကမ္ဘာ၊ ၅ ဘုရားငါးဆူ ပွင့်သော ဘဒ္ဒ ကမ္ဘာဟူ၍ ငါးမျိုးပြားသည်။]

၃။ လေးကျွန်းတမြင့်မိုရ်သောစကြာဝဠာတိုက်။

“စကြာဝဠာ၊ ကမ္ဘာ မြေမိုး၊ ဖြန်းဖြန်းကြိုးမျှ၊ တန်ခိုးတော် အနန္တ။” လယ်ဝတ် ၂၆။

[ပါ။ ကပ္ပ။ သ၊ ကလ္ပ။ ကလ္ပ-ကလ်ပါ-ကန်ပါ- ကမ္မာ-ကမ္မာ-ကမ္ဘာ။]

ကမ္မ — ၁။ အလုပ်။ အမှု။ ကိစ္စ။

“လက်ငင်းယခု၊ ပြုသည့် ကမ္မ။” ခိုင်ဇ* ၂။

၂။ ကောင်းမှု။ မကောင်းမှု။

“ကမ္မကား ကောင်းမှုမကောင်းမှုမည်၏။” ပခါ ၇၂။ [ပါ။ ကမ္မ။]

ကမ္မကတ — ကမကထ နှင့်အဘူတူ။

“ကမ္မကတ၊ နည်းမှန်မှ၊ ကမ္မကထ သုံးလွဲသည်။” ဗန္ဓ ၆၅၀။

ကမ္မကာရက — [သဒ္ဒါ] ကာရက ခြောက်ပါးတွင် ကြံ ယာ ၏ ဆိုက်ထောက်ရာ ကာရက။ (ကို သို့ ဟူသော ဝိဘတ်တို့ဖြင့် ညွှန်ပြသည်။)

“အင်္ကျီများကို ဟူသောနာမ်သည် ခံရသောအရာကို ဘော်ပြသည် ဖြစ်သောကြောင့် ကမ္မကာရက ဟုခေါ် သည်။” မြန်ဒါသစ် ၅၉။

[ပါ။ ကမ္မကာရက။ ကမ္မ-ပြုအပ်သော၊ အပြုခံ၊ ကာ ရက-ကြံယာကို ပြီးစေတတ်သော သတ္တိ။]

ကမ္မဇ — ကံကြောင့်ဖြစ်သောအရာ။

“ငါလည်းသိစွ၊ ကမ္မဇကြောင့်၊ ပျက်ရမည်နေ၊ ယခု စေ့၍။” ဟင်္သာ* ၃၆။ “ခံတို့ပါရ၊ ကမ္မဇဖြင့်၊ ဘဝ လွန်ဝေး၊ ယခင်ရှေးဝယ်။” သစ္စာ* ၁၆၅။ “နှလုံး အိမ်၌တည်သော ကမ္မဇ ခတ်မီးသည်သာ အချုပ် ဖြစ်သတည်း။” ရူပဒီ ၈၆။ “ကမ္မဇခေါ် စိတ်အလို အတိုင်း လှုပ်ရှား၍ မရနိုင်သော ကြွက်သားများ။” ခန္ဓာ ၃၉။

[ပါ။ ကမ္မဇ။ ကမ္မ-ကံကြောင့်၊ ဇ-ဖြစ်သော။]

ကမ္မဇရုပ် — ကံကြောင့်ဖြစ်သောရုပ်။

“မင်းကြီးပေါလ၊ စောသုရတုံ၊ ကမ္မဇရုပ်၊ ထိုနေချုပ် ၏။” ဇပျို့* ၂၄။ “စုဟိကမ္မဇရုပ် ချုပ်ဆုံးတော် မူရချေသည်။” စပယ် ၁၅၉။

[ပါ။ ကမ္မဇရူပ။ ကမ္မဇ-ကံကြောင့်ဖြစ်သော၊ ရူပ- ရုပ်။]

ကမ္မဇလေ — သားဖွားနိုင်အောင် တွန်းကန်ပေးသော လေ။

“ကမ္မဇလေ လှုပ်ရှားသဖြင့် ဘွားမြင်သန့်သက်ခြင်း ဖြစ်သတည်း။” ကဒိသေ ၅၇။ “ကမ္မဇလေ လှုပ် လတ်သော် အသိန်းအယ မောင်းမကိုယ်လုပ်တို့အား အကြောင်းကိုကြား၍။” ဇိ ၁၂။

[ပါ။ ကမ္မဇ+မြန်၊ လေ။]

ကမ္မဇိဒ္ဓိ } — ကံကြောင့် ဖြစ်သောတန်ခိုး။

“ကမ္မဇိဒ္ဓိ ဖန် နတ်ဝေယံနံကဲ့သို့ ဆုံပျံကြွန်း။” ပင်း၊ ပ ၈၇။ “မြေလျှိုးမိုးပျံ၊ တေဇာလျှိုး၍၊ ကမ္မဇိဒ္ဓိ၊ တန်ခိုးရှိသား။” ဥမ္မာ* ၃၂။ “ကမ္မဇိဒ္ဓိ တန်ခိုးရှိသောကြောင့် မိမိဘွဲ့ခံကိုယ်ကို မြင်လေ့မှ သူတပါးတို့မြင်ရသလို။” နယ်၊ ပ ၆၆။

[ပါ။ ကမ္မဇိဒ္ဓိ။ ကမ္မဇ-ရုပ်၊ ကမ္မဇ-ကံကြောင့် ဖြစ်သော၊ ဇိဒ္ဓိ-တန်ခိုး။]

ကမ္မပထ—ကုသိုလ်ကံ အကုသိုလ်ကံ မြောက်ကြောင်း။
 “သု.အသက်ကို သတ်မိသောသူသည် ဤပရိတ်ကို ရွတ်သော် ကမ္မပထ မှ လွတ်၏။” သာလင် ၈၃။
 [ပါ။ ကမ္မပထ။ ကမ္မ-ကံ၊ ပထ-လမ်းကြောင်း။]

ကမ္မဝါ } —သံသာများ ဝိနည်းကံပြုရာ၌ ရွတ်ဖတ်
 ကမ္မဝါစာ } ရသော ပါဠိစာ။
 “ညွန့်ရှင်အာဏာ၊ ပြင်းထန်စွာသား၊ ကမ္မဝါသဘင်၊ ရွှေညာတ်တင်၍။” ဥတိန်* ၂၄။ “အနေကဇာတင်၊ ကမ္မဝါ ဘတ်၊ ညတ်သွင်း။” ကဝေ၊ ပ ၈၆။ “ထို ရဟန်းအား သိက္ခာပေးသော ကမ္မဝါစာ ကိုထမ်း စေ၍။” သတ်ကြီး ၉၅။
 [ပါ။ ကမ္မဝါစာ။ ကမ္မ-ဝိနည်းကံ၊ ဝါစာ-ရွတ်ဖတ် ရသောစကား၊ စာ။]

ကမ္မဝါဒီ —ကံကိုယုံကြည်သည့် အယူဝါဒရှိသူ။
 “မြတ်စွာဘုရားကား ကမ္မဝါဒီ ဝိဘဇ္ဇဝါဒီတည်း။” ဇိ ၇၆၄။ “ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ကမ္မဝါဒီ ချင်းတူမျှ သော်လည်း.... မဟာ ဗြဟ္မာကြီးကိုသာ ကိုးကွယ် ကြ၍.... သံသရာလမ်းမဆုံး ဒုက္ခမဆုံး ရှိကြ၏။” လက်စွဲ ၅၉။
 [ပါ။ ကမ္မဝါဒီ။ ကမ္မ-ကံ၊ ဝါဒီ-အယူရှိသူ။]

ကမ္မသကာ —ကံသာလျှင် မိမိဥစ္စာ။ ကံစီမံရာ။
 “နာနာလောက၊ အနန္တကို၊ ကမ္မသကာ၊ မှတ်ထင် ရာသည်။ ။ယင်းသာဘူတဝါဒီတည်း။” ကိုး* ၄၂။
 “ကမ္မသကာ၊ ဖြစ်ချင်တိုင်းဖြစ်၊ နစ်ချင်တိုင်း နစ်က ရော့။” ဝိဇယ ၃၁။
 [ပါ။ ကမ္မသကာ။ ကမ္မ-ကံ၊ သကာ-မိမိဥစ္စာ။ ကမ္မသ ကာဟု သဒ္ဓေးဘော်နှင့်လည်း တွေ့ရသည်။]

ကမ္မဋ္ဌာန်း —ဈာန်မဂ်ဖိုလ်ရရန် ပွားများ အားထုတ်မှု။
 “ကမ္မဋ္ဌာန်း ကို၊ ဖြန်းဖြန်းနှုတ်ဖျား၊ ရွှေထားပြီး။” ဆု* ၁၁၀။ “သတိသမ္ပဇ်၊ ယှဉ်သား ကမ္မဋ္ဌာန်း၊ စီးဖြန်းတုံးတုံး။” ကိုး* ၃၄။ “ဆိတ်ငြိမ်ရာသို့ ကပ်ပြီး ဇေယျ ကမ္မဋ္ဌာန်း ကို အားထုတ် တော် မူ ခြင်း။” ကျောင်းတော်ရာ ၆၃။
 [ပါ။ ကမ္မဋ္ဌာန။ ကမ္မ-အားထုတ်ပြုလုပ်ခြင်း၊ ဋ္ဌာန- တည်ရာ၊ တနည်း၊ ဈာန်မဂ်ဖိုလ်ကိုရကြောင်း။]

ကုံ —ဆွဲနှစ်ရာသီတွင် ရေအိုးထမ်းသော ယောက်ျားရုပ် ဖြင့် မှတ်အပ်သော ရာသီ။ (တပို့တွဲလနှင့် တိုက်ဆိုင်သည်။)
 “ပေါက်လဲကင်းငုံ၊ ရာသီကုံနှင့်၊ ရကံသာတောင်း။” မသ* ၂၈၀။ “မကာရ၊ ကုံ နှစ်ရာသီတို့သည် သိသိရ။” ဥတု ၃။ [ပါ။ ကုမ္ဘ။ ကုမ္ဘ-ရေအိုး။]

ကုက္ကမံ —ဝတ် ဆံကို ဘယဆေးအဖြစ်၎င်း၊ နံ့သာ အဖြစ်၎င်း၊ လိမ္မော်ရောင် ဆိုးဆေးအဖြစ်၎င်း သုံးရသော အပင်ငယ်တမျိုး။ မာလာ ကျိကျူ။
 “ရွှင်ဝမ်းပျော်စံ၊ ကမ်းကိုရံသား၊ ကုက္ကမံလင်းလွန်း၊ ပြည်ပန်းထင်ရှား။” မနော* ၆။ “ကရမက်၊ ကတိုး၊ ကုက္ကမံ ဤအမွှေးသုံးမျိုးကို။” ဥတု ၈။
 [ပါ။ ကုက္ကမ။]

ကုမ္ဘ —ဆယ်အမွှာနှင့် ညီမျှသောအချင်အတွယ်။
 (တအမွှာသည် တဆဲတစိတ်၊ တနည်း ၂၇ တင်း ၂ စိတ်နှင့် ညီမျှသည်။)
 “တကုမ္ဘသောဝန်ကို ဆောင်နိုင်သော။” ငါး၊ စ ၅၈၆။ “သင်္ချာပမာဏ၊ တကုမ္ဘဖွဲ့၊ နှစ်ဆဲခုနစ် တင်း နှစ်စိတ်ဝင်သော သားရေအိတ်ကြီးထဲသို့.... အရပ်ရပ်တန်ဆာ စားရိက္ခာမကြွင်း ထည့်သွင်းပြီး လျှင်။” ပုညဝတ် ၁၅။ [ပါ။ ကုမ္ဘ။]

ကုမ္ဘဏ် —မြင့်မိုတောင်၏ တောင်ဖက်၌ရှိကြသော နတ် တမျိုး။
 “ကုမ္ဘဏ်ယက္ခ၊ ဂန္ဓဗ္ဗတို့၊ နိစ္စပျော်ရာ။” ပြာဋီ* ၇၃။
 “နဂါးဂဠုန် ကုမ္ဘဏ်တို့သမီးလော။” မင် ၁၃။
 [ပါ။ ကုမ္ဘဏ။]

ကုမ္ဘာ —ကုမာရနှင့်အတူတူ။
 “တေဇဆင့်လောင်း၊ မတင့်တောင်းသည်၊ ရင့်ညောင်း သမ္ဘာ၊ လောင်းကုမ္ဘာ။” ကိန္နရီ* ၁၂၀။

ကုမ္ဘာရီ —ကုမာရီနှင့် အတူတူ။
 “လှတုန်းတညီ၊ ကုမ္ဘာရီက၊ မာဏဝီမယ်၊ ဂေါရီ ရွယ်တို့။” ကိန္နရီ* ၁၀၆။ “ဥမ္မာဒန္တိ၊ ကုမ္ဘာရီ အယဉ်ကြူး၍ အရူးပေါ်သည့်မင်းတရား။” ပုည ၈၀။

ကြကဒ် —ကရကဒ် ၁ နှင့် အတူတူ။
 “ကြကဒ်သိဟ် နှစ်ရာသီတို့သည် ဝဿာန။” ဥတု ၃။
 [သ၊ ကကိဋက။]

ကြိယာ—၁၊ [သဒ္ဒါ] တစုံတရာ ပြုခြင်း ဖြစ်ခြင်း ရှိခြင်း ကိုပြသောစကား။ စကားဝါကျ၏ အဆုံးပုဒ်။
“ကြိယာ နောက်ထိုင်၊ ကံကတ္တာ၊ မြိုင်မြိုင်နှင့်၊ ယှဉ်ပြိုင်၍ လျှောက်ပါသည်။” ပုည၊ ၁၊ ၁၀။ “အယုတ်သဖြင့် ကတ္တာနှင့် ကြိယာ ပါမှ စကားစု တခုသည် အဓိပ္ပါယ်ပြည့်စုံ၏။” သဒ္ဒါအသုံး ၄၈။

၂၊ ပြုခြင်း၊ ဖြစ်ခြင်း၊ ပြုဟန်၊ ဖြစ်ဟန် အမှုအရာ။

“သွားခြင်း စားခြင်း စသော ကြိယာ မျှကို။” ဝေါ ၁၆၀။ “ဗျိုင်း၏ ကြိယာကို မိမိဥာဏ်ဖြင့် ပိုင်းခြား၍။” ငါး၊ တ ၃၂၄။

၃၊ တန်ဆာပလာ ပစ္စည်း ဝတ္ထု အစိတ်အပိုင်း။

“ခပ်သိမ်း ကြိယာ၊ သမ္ဘာဆောက်ဦ။” မြား* ၂၃။
“ခပ်သိမ်း ကြိယာ၊ မြို့ဘယ်ရာလည်း။” ဌေး* ၄။
“လက်သွား ကြိယာ တန်ဆာအမျိုးမျိုး။” လက်စွဲ ၁၂၄။

[ပါ၊ ကိရိယာ။ ကြိယာ။ မှတ်ချက်။ ဤနောက်ဆုံး အနက်မှာ ပါဠိပုဒ်ရင်း၏ အနက်မဟုတ်။ ပြုလုပ်ခြင်းဟူသော ကြိယာ၏အမည်ကို ပြုလုပ်ကြောင်းဖြစ်သော ပစ္စည်း ဝတ္ထုများပေါ်တင်စား၍ သုံးစွဲသော စကားဖြစ်ဘန်ရာသည်။]

ကြိယာဝိသေသန—ကြိယာကို အထူးပြုသောပုဒ်။

“ငါနက်ဖြန်လာမည် ၌ နက်ဖြန်သည် ကြိယ ပုဒ်ကို ထူးခြားစေသည့် ကြိယာဝိသေသန ဖြစ်၏။” သဒ္ဒါအသုံး ၃၂။

[ပါ၊ ကြိယာဝိသေသန။ ကြိယာ-ကြိယာ၊ ဝိသေသန-အထူးပြုသောပုဒ်။]

ကြတ္တိကာ—သာမန်မျက်စိဖြင့် ခြောက်လုံး ခုနစ်လုံးခန့် ရကောက်ပုံမြင်ရသောကြယ်အစု။ (ဈေးကွက်ဆိပ်ကြယ်ဟု အချို့ယူကြသည်။)

“ကြတ္တိကာ နက္ခတ်၌ ဘွားသောသူသည် အစားကြီး၏။” သုဇာ ၁၅၈။ “ဈေးကွက်ဆိပ် ဟူသည်လည်း ကြတ္တိကာ နက္ခတ် ဟူ၍လည်း ပြောဆို ကြ၏။” ဥတု ၉၉။

[ပါ၊ ကတ္တိကာ။ သ၊ ကာတ္တိကာ။]

ကြုတ်—ကိတ်နှင့် အတူတူ။

“သမာသ တဒ္ဓုတ်၊ အာချာတ် ကြုတ်ဟု၊ လေးပုဒ် ဝါစက။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၇။

[ပါ၊ ကိတ်။ ကိတ်ကိုပင် စပ်အင်ကာရန်ကိုး၍ ကြုတ်ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။]

ကြမ္မာ—ကုသိုလ်ကံ အကုသိုလ်ကံ။

“အကြင်သောခါ၊ ကြမ္မာယွင်းယို၊ အကုသိုလ်ဖြင့်။” ပါမီ* ၄၃။ “သွားလေရာရာ၊ ငါ့ကြမ္မာဖြင့်၊ ငါ့မှာမရောက်။” ကိုး* ၄၃။ “မင်းဖြစ် ကြမ္မာ၊ ငါ့မှာတိုက်တိုက်။” ဇေယျီ* ၅၈။ “သဗ္ဗေသတ္တာ၊ ကိုယ်ကြမ္မာသာ၊ ကိုယ်မှာ ပြုပြင်။” သီလဝ* ၁၅၅။ “ကံ ကြမ္မာ အလျောက် တိတ် နိမိတ် ပြလို၍။” သမန်၊ ဒု ၂၃၉။ [ပါ၊ ကမ္မ။ သ၊ ကမ္မိ။]

ကွာပိန္န—ရေမြေ့ရှင်။

“ဝိဝဋ်အာဟိန်၊ နရာသိတ်လည်း၊ ကွာပိန္န စစ်၊ တေဇာလှစ်သည့်။” သေတ္ထု၊ ပ ၅၃။

[ပါ၊ ကွာပိန္န။ ကု-အာပ-ဣန္ဒ၊ ကု-မြေကြီး၊ အာပ-ရေ၊ ဣန္ဒ-အစိုးရသည်။]

ကောဠာသ—ခန္ဓာကိုယ်၌ ပါဝင်သော ဆံပင် မွေးညှင်း စသောအစု။

“ဆံပင်၊ မွေးညှင်း၊ ခြေသည်း လက်သည်း၊ သွား၊ အရေ၊ အသား၊ အကြော၊ အရိုး အစ ရှိကုန်သော ကောဠာသ အင်္ဂါတို့သည်၎င်း။” အာဝနာ ၁၃၁။ [ပါ၊ ကောဠာသ။]

[ခ]

ခဏ—လက်ဖျစ်ဆယ်တုက်၊ သို့မဟုတ် လျှပ်ဆယ်ပြက်၊ သို့မဟုတ် မျက်တောင်ဆယ်ခတ်နှင့် ညီမျှသော အခိုက်အတန့်။ တိုတောင်းလှစွာသော သာမန် အခိုက်အတန့်။ ချက်ချင်း။

“ထိုရော်ကာလ၊ ထို ခဏ ၌၊ ထိုမျှရံဝန်း၊ ထိုရဟန်း တို့။” ကိုး * ၃။ “တစက်ကယ်မျှ၊ စားမိကလျှင်၊ ခဏ လတ်လတ်၊ သေစေတတ်သို့။” ဘူလင် * ၆၃။

“တခေါ်မဟုတ်၊ တဖြုတ်တခဏ၊ တလွမ်းမျှဟူ။” မြား * ၄၃။ “ထိုသို့တောင့်တသော ခဏ ၌ပင်။” လက်စွဲ ၃။ [ပါ၊ ခဏ။]

ခယဝယ—ကုန်ခြင်းပျက်ခြင်း။ (ဝိပဿနာရှုရာ၌ သုံးသောစကား။)

“သံဝေဂဖြင့်၊ ခယဝယ၊ အနိစ္စချည်း၊ ဤသည့် နည်းဟူ။” ဟင်္သာ * ၁၀၄။

[ပါ၊ ခယဝယ။ ခယ-ကုန်ခြင်း၊ ဝယ-ပျက်ခြင်း။]

ခရာ^၁—လက်တချိုးခန့် အခိုက်အတန့်။

“ပါဠိဗိဇနာ၊ ပြန် ခရာ ဖြင့်။” ခင်ထွေး * ၃၄။

“ညဉ့်လေးချက်တီးကျော် ခုနစ်နာရီ တပါး တဆယ့် နှစ်ဗိဇနာ ငါးပြန် ခြောက် ခရာ အချိန်။” သုသော၊ ဆ ၂၇။

[ပါ၊ ခရာ။ “ဟတ္ထံခဉ္စန္ဒီတိခရာ။ ဟတ္ထံ၊ လက်ကို၊ ခဉ္စန္ဒီ၊ ခွေတတ်ကုန်၏။ ဣတိ၊ ထိုကြောင့်။ ခရာ၊ ခရာမည်ကုန်၏။.... လက်တချိုးဟူလိုသည်။” စွယ်၊ ပ ၃၆၆။]

ခရာ^၂—အကွေ့ရာ။ အရေးအသား။

“သာဓိကပါဒေန၊ ခရာ လေးလုံးအလွန်ရှိသော တပါဒ ဖြင့်။” ဇာနည်နီ၊ ဒု ၁၀၆။ “လိပ်ခရာစုံ၊ ဘွဲ့ပုံ သာခေါင်။” ပုည ၃၆။ [ပါ၊ အကွေ့ရာ။]

ခေမာ—ဘေးကုန်ခန်းရာ နိဗ္ဗာန်။

“ဒုက္ခပူပန်၊ ဘုံသုံးတန်မှ၊ နိဗ္ဗာန်သာဝှမ်း၊ ခေမာ

ကမ်းသို့။” ကိုး * ၈၃။ “ခေမာ အမတ၊ မြတ် သုခကို။” ပုည ၅။ [ပါ၊ ခေမ။]

ခေါဘဏီ—၁။ တဖက်ရန်သူတို့ မချောက်ချားနိုင်သည့် စစ်တပ်ကြီး။ (အက္ခောဘဏီ ရှူ။)

“သူရဲစစ်တိ၊ ဆဲရှစ် ခေါဘဏီ၊ ရုံးညီပေါင်းညီ။” ပုံတောင် * ၇။ “တဆဲရှစ် ခေါဘဏီစစ်သည်နှင့်တကွ။” ဣပုံ ၁၂၅။

၂။ အရေအတွက် သင်္ချာတမျိုး။

“ခေါသက်ခေါသီ၊ ခေါဘိဏိကာ၊ စသည်များစွာ၊ မဟာကထာန်၊ သင်္ချေလွန်၍။” ဆု * ၁၅၄။

[ပါ၊ အက္ခောဘိဏီ။]

ခေါမ—ခေါမမည်သော လျှော်ခြည်ဖြင့် ရက်လုပ်သည့် အဝတ်။

“ယခု ရဟန္တာဖြစ်ပြီးသော်ကား တောတောင်မှိမ်း မြေမလွတ် ခေါမအတိဖုံးလွှမ်းသော်လည်း တတ်အား နိုင်သလျှင်ကတည်း။” ပါရာ ၁၂၉။ “ထိုဘိသွာကို.... နှမ်းချော်ခေါ်သည်။ ဤဘိသွာပင်က လျှော်ကိုလည်း အဝတ်အထည်လုပ်ရသည်။ ထိုအဝတ်ကို ခေါမ အဝတ်၊ ဒုက္ခလအဝတ်ဟူ၍ ပါဠိဘာသာခေါ်သည်။” ဥတု ၇၂။ [ပါ၊ ခေါမ။]

ခေတ်—၁။ သတ္တဝါတို့တည်နေရာ အရပ်အပိုင်းအခြား။ နယ်။ ဘုံ။

“လူ့ ခေတ် နတ်ရွာ၊ ပြဟွာဆဲခြောက်၊ ထက်နှင့် အောက်တိ။” မဃ * ၁၁၆။ “ခေတ်ဆိုသောစကား မှာ ခေတ္တဟူသော ပါဠိဘာသာမှဖြစ်သော စကား ဖြစ်သည်။ မျိုးစေ့တို့၏ စိုက်ပျိုးရာလယ်ကို ခေတ် ဟူ၍ဆိုသည်။ ထိုအတူ သတ္တဝါအမျိုးမျိုးတို့၏ ဖြစ်ပွားရာ လောကကြီးကို ခေတ်ဟူ၍ ဆိုသည်။” ဂံ ၉၆။

[ခေတ်သုံးပါး။ ၁ ဇာတိခေတ် - ဘုရားလောင်း ဖွားမြင်တော်မူသောအခါ မြေလျှင်လှုပ်သော စကြာ ဝဋ္ဌာ ကမ္ဘာတသောင်း၊ ၂ အာဏာခေတ်-မြတ်စွာ ဘုရား၏ အာဏာတော်ပြန့်ရာ စကြာဝဋ္ဌာ ကုဋေ တသိန်း၊ ၃ ဝိသယခေတ်-မြတ်စွာဘုရား ဉာဏ် တော်၏အာရုံဖြစ်သော စကြာဝဋ္ဌာအနန္တ။ သုတ်ပါ ထေယျအဋ္ဌကထာ၊ သမ္မသာဒနီယသုတ်။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ် အဋ္ဌကထာနိဿယ၊ တ ၃၁။]

၂။ မျက်မှောက်ကာလ။ တစုံတရာဖြစ်ပျက်
 နေ၍ မပြီးသေးသောအချိန်အား။
 “အိမ်ရှေ့မင်းဖြစ်၊ စံသည့် ခေတ် လည်း၊ အနှစ်
 ရှစ်သောင်း၊ လေးထောင်ပေါင်းတည်း။” မဿ* ၇၃။
 “ဤသာသနာတော် ခေတ် ဝယ်။” တေ ၂၁၆။
 “ငါ့ခေတ်တော်တလွဲ၊ ကုသိုလ်ကံနဲ့ခိုက်မှီ။” ဟိန် ၃၂။
 [ပါ၊ ခေတ္တ။]

ခတ္တိယ—အမျိုးလေးပါးတွင် နိုင်ငံကို အုပ်ချုပ်သော
 မင်းမျိုး၏ အမည်။ အဘိသိက်ခံပြီးသော
 မင်း။ မင်းမျိုးဖြစ်သောမင်း။

“ပေါက္ခရာဝသံ၊ အထုပ္ပတ်ကြောင့်၊ ဆခတ္တိယာ၊
 တကာဆွေဝါး။” ဘူပေါင်း* ၁၀၁။ “မဟာသမ္မတ၊
 ခတ္တိယတို့၊ နေကျကျင့်ရိုး။” လောသာ* ၂၃။
 “အသမ္ဘန္တ ခတ္တိယဟု ဝံသမပြတ် မြတ်လှစွာသော
 မင်းမျိုးပေတည်း။” ဇိ ၆၈၇။
 [ပါ၊ ခတ္တိယ။ ခေတ္တာနံ အဓိပတိတိ ခတ္တိယော။
 ခေတ္တာနံ၊ လယ်တို့၏။ အဓိပတိ၊ အရှင်တည်း။ ဣတိ၊
 ထို့ကြောင့်။ ခတ္တိယော၊ ခတ္တိယမည်၏။]

ခန္တိ—သည်းခံခြင်း။
 “မင်းမာန်ဖီလည်း၊ ခန္တိ တရား၊ ဆည်ရိုးဘား၍။”
 သစ္စာ* ၈၃။ [ပါ၊ ခန္တိ။]

ခန္တိပါရမီ—သည်းခံခြင်းပါရမီ။
 “ကဲ့ရဲ့ခြင်း ချီးမွမ်းခြင်း စသည်တို့ကို သည်းခံတော်
 မူခြင်းတည်းဟူသော ခန္တိပါရမီ။” တေ ၉၆။
 [ပါ၊ ခန္တိပါရမီ။]

ခန္ဓပရိနိဗ္ဗာန်—ဘုရားရဟန္တာတို့ ခန္ဓာငါးပါးချုပ်ငြိမ်း
 ခြင်း။ ဘုရားရဟန္တာတို့ စုတိခြင်း။
 “မလ္လာမင်းတို့ အင်ကြင်းတော၌ ခန္ဓာတော်ကို
 ပစ်ချခြင်းသည် ခန္ဓပရိနိဗ္ဗာန်။” သာလင် ၂၄၃။
 [ပါ၊ ခန္ဓ ပရိနိဗ္ဗာန။]

ခန္ဓာ—၁။ ရုပ်နာမ်တို့၏အစု။ ခန္ဓာငါးပါး။
 “ဝေဒနာနှင့်၊ သညာဓမ္မ၊ သင်္ခါရက၊ မနဝိညာဉ်၊
 ခန္ဓာစဉ်ဖြင့်။” ဓမ္မ* ၈၂။ “ခန္ဓာ ပြတ်ကြွေ၊
 သေလတ်ပြီးသော်။” ပုညဝတ် ၉။

၂။ သတ္တဝါတို့၏ ကိုယ်ထည်။
 “မြောက်ကျွန်းသားနှင့်၊ စီးပွားတူကြ၊ ခန္ဓာ မျှ
 လျက်။” ဓမ္မ* ၃၄။ “ငါ့ကိုယ် ငါ့ခန္ဓာ ငါ့ဥစ္စာ....
 သညာစွဲမှတ်၍။” ကြို့ ၇၁။
 [ပါ၊ ခန္ဓ။ ခန္ဓာငါးပါး။ ။ ၁ ရူပက္ခန္ဓာ-ရုပ်တရား
 အစု၊ ၂ ဝေဒနက္ခန္ဓာ-ဝေဒနာအစု၊ ၃ သညက္ခန္ဓာ-
 သညာအစု၊ ၄ သင်္ခါရက္ခန္ဓာ-သင်္ခါရ (ဝေဒနာ
 သညာမှတစ်ပါး ကျန်သော စေတသိက်များ) အစု၊
 ၅ ဝိညာဏက္ခန္ဓာ-ဝိညာဉ်အစု။]

ခန္ဓာကိုယ်—သတ္တဝါတို့၏ ကိုယ်ထည်။
 “ခန္ဓာကိုယ်ကြီး ဖောက်လွှဲဖောက်ပြန် ဖြစ်တတ်ပုံ
 များကို စဉ်းစားကြပြီးလျှင် ဥပနိဿုကျမ်းကို ရေး
 သားကြ၏။” သမိုင်း၊ ပ ၁၀၁။ “ရောဂါဆိုသည်
 မှာ ခန္ဓာကိုယ်အတွင်း တစုံတရာ ချွတ်ယွင်းမှုကြောင့်
 ဖြစ်သည်။” မောင်မယ်၊ နိဒါန်း (င) ။
 [ပါ၊ ခန္ဓကာယ။]

[၈]

ဂဗဗလ—မြန်မာဘုရင်လက်ထက်က ဆင်ဖက် ဆိုင်ရာ အရာထမ်းများအားပေးသည့် ဘွဲ့မည်။

“ဂါမဏိက၊ တုရင်စသား၊ ဇယသေန၊ အဘယနှင့်၊
ဂဗဗလ၊ ဂဗဗရ၊ ဂဗဗရိန်၊ နန္ဒီသိန်သည်။”
ဥတိန်နာဂသမန်းတည်း။” မဃ * ၃၈။
[ပါ၊ ဂဗဗလ၊ ဂဗ-ဆင်၊ ဗလ-ခွန်အား။]

ဂဗဗရ—ဂဗဗလ နှင့် အတူတူ။
[ပါ၊ ဂဗဗရ၊ ဂဗ-ဆင်၊ သူရ-ရဲရင့်ခြင်း။]

ဂဗဗရိန်—ဂဗဗလ နှင့်အတူတူ။
[ပါ၊ ဂဗဗရိန်၊ ဂဗ-သူရ-လူနွဲ့၊ ဂဗ-ဆင်၊ သူရ-
ရဲရင့်ခြင်း၊ လူနွဲ့-အစိုးရသူ။]

ဂဗဗျတ်—ဂဗဗျတ္တရ။
“ဖြင်ပည်းစုဝေး၊ ဆင်အလေးကို၊ အမေးချေးမ၊
ယောက္ခမက၊ အပြအဖြေထုံးဖွေနည်းမှတ်၊ ဂဗဗျတ်
သည်။” ကျမ်းမြတ်ဆိုသောဆိုင်စဉ်တည်း။” ကုသ *
၁၈၀။

ဂဗဗျတ္တရ—ဆင်တို့၏ ကြန်အင်လက္ခဏာကို ဖွင့်ပြ
သောကျမ်း။ ဆင်ကျမ်း။
“ဂဗဗျတ္တရာ၊ ကျမ်းရှာ ကြာတော့မည်၊ သည်မှာ
ရှိပြီး။” ရာမ၊ ပ ၈။ [သ၊ ဂဗ ဓါတြ။]

ဂဗာ—ဂဗာသန ပလ္လင်။
“ဆက်စဉ် မည်ရှေး မြဲတိုက်မှာ၊ ဂဗာ ငွေသား
စကားသစ်မြတ်စွာ။” ဂိသော ၂၉။ [ပါ၊ ဂဗာသန။]

ဂဗာသန—ရာဇပလ္လင်ရှစ်မျိုးတွင် မြဲတိုက်တော်၌ ထား
သော စကားသီးဖြင့်လုပ်သည့် ဆင်ရုပ်ခံ
ပလ္လင်။

“ခြီးမြင့်နှိမ့်ရာ၊ စကားဝါသား၊ ကြွားကြွားတင့်စံ၊
ဆင်ရုပ်ခံလျက်၊ မည်နံသည်၊ ဂဗာသန၊ ပလ္လင်လှ
နှင့်၊ နာမသမိုက်၊ မြဲတိုက်ဆောင်တော်။” မဃ * ၄၃။
[ပါ၊ ဂဗာသန၊ ဂဗ-အာသန၊ ဂဗ-ဆင်၊ အာသန-
နေရာ။]

ဂဇိန္ဒ—၁၊ ဆင်မင်း။

“မြတ်ထွက်တိမ်ကြ၊ ဂဇိန္ဒ ကို၊ သိင်္ဂလံပတ်။” ဗန္ဓ ၅၉။

၂၊ ဆင်တို့ကို အစိုးရသောမင်း။

[ပါ၊ ဂဇိန္ဒ၊ ဂဗာ-လူနွဲ့၊ ဂဗ-ဆင်၊ လူနွဲ့-အစိုးရသူ။]

ဂဏဝါစက—ဂိုဏ်းသံဃာ၏ စာချပုဂ္ဂိုလ်။

“အဋ္ဌမမြောက် ရှစ်ဝါရောက်က... ဂဏဝါစက စာချ
ပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ်ဖြင့်... မျှတ နေထိုင်လျက်။” ရွှေထေ
၁၃၀။

[ပါ၊ ဂဏဝါစက၊ ဂဏ-ဂိုဏ်း၊ ဝါစက-ပို့ချသူ။]

ဂဏာ—သနာရှူ။

“သုဇာတာလှူသော ဂဏာဆွမ်းမြတ်ကို... ခံတော်
မူ၍။” မှန်၊ ပ ၇၀။ “ရေမရေသော ဂဏာ၏
အပေါ်ပြင်ကဲ့သို့ ရေပေါ်၌ ကြာရွက်သဏ္ဌာန် တည်
၏။” နု ၂။ [ပါ၊ သနာ။]

ဂဏန်း—ရေတွက်၍မှတ်အပ်သော သင်္ချာစာလုံး။
“ရွာသည်မိုသ်းကို၊ လက်ချိုးတစ်နှစ်၊ ဂဏန်း စစ်၍၊...
မိုသ်းပေါက်ဤမှ (မျှ)၊ ကျလေထဟု၊ တွက်ဆ
သိနိုင်။” သစ္စာ * ၁၆၁။ “ရေတွက် နေ့ကျိန်း၊
ဂဏန်း ထိန်းမှု၊ နှစ်သိန်းငါးသောင်း၊” ဘလ္လာ *
၉၁။ “ရွာငယ်များကို အစက်ဖြင့်ပြု၍ လူဦးရေကို
ဂဏန်းဖြင့် ယှဉ်၍နာသည်။” တိုင်ရင်း ၄၅။
[ပါ၊ ဂဏနာ။]

ဂဏန်းသင်္ချာ—အပေါင်းအနုတ် အမြောက် အစား
စသော ရေတွက်ခြင်းအတတ်။

“အကြင် ဂဏန်းသင်္ချာတတ်သောသူသည် လျင်စွာ
လျင်စွာ ရေတွက်ခြင်းကိုပြု၍ လျင်စွာ အပေါင်းအစု
ဤရွေ့ဤမျှရှိ၏ဟု ပြ၏။” မိလိန် ၄၉၄။
[ပါ၊ ဂဏနာ-သင်္ချာ။]

ဂတိ—လားရောက်ခြင်း။ သတ္တဝါတို့ သေပြီးနောက်
လားရောက်ရာဌာန၊ ဖြစ်ရာဘုံတံ။

“အလားလားလျှင်၊ ငါးပါး ဂတိ၊ မှားဘွယ်ရှိလည်း။”
ပါမိ * ၂၃။ “ဤဘဝမှ စုတေသော် ငါလိုသော
ဂတိ သို့ စင်စစ်ရောက်မည်သာ ဖြစ်၍ သေခြင်းကို
ငါကြောက်သတည်း။” စွယ် ပ ၂၉၇။

[ပါ၊ ဂတိ၊ ဂတိငါးပါး၊ ၁ ဒေဝဂတိ-နတ်ပြည်
ဗြဟ္မာပြည်၊ ၂ မနုဿဂတိ-လူ၊ ၃ နိရိယပြည်

ဂတိ-ငရဲဘုံ၊ ၄ ပေတဂတိ-ပြိတ္တာဘုံ၊ ၅တိရစ္ဆာန်
ဂတိ တိရစ္ဆာန်ဘုံ။]

ဂတိ၂—မလားအပ်သည်သို့ လားခြင်း။ မျက်နှာလိုက်
ခြင်း။ အဂတိတရား။

“ယွင်းပြောင်းမရှိ၊ ဂတိလေးဖြာ၊ တည်ဖြောင့်စွာ
၍။” ကိုး * ၂၄၇။ “ဆန္ဒဒေါသ၊ ဘယာမောဟ၊
အပါယ်ကျသား၊ ဓမ္မလေးသည်၊ ဂတိ တည်၍။”
လောသ * ၄။ “ဂတိ လေးပါးဖြင့် ဖုံးလွှမ်း၍
မှားသောမင်း...တို့သည်ကား... ငရဲလားရလေ၏။”
ညွန့်ပေါင်း၊ ပ ၃၅။
[ပါ၊ အဂတိ။ အဂတိဟုဆိုလိုလျက် အ ကိုဖျောက်၍
ဂတိဟုဆိုသည်။ အဂတိရှိ။]

ဂတိ၃—ကတိ

“ပြာညက်ချော၍၊ သဘောမြဲချည်၊ ဂတိ တည်
လျက်။” ဘုံ * ၁၀။ “အထက် ဂတိအတိုင်းမမှန်
သည်ကို အခွင့်ပြုပါမည် အကြောင်းနှင့်... တောင်း
ပန်လှာသည်။” လန်ဒန်၊ ဒု ၄၂၀။
[ပါ၊ ကတိ။ ဝန်ခံခြင်း အနက်ရှိသော စကားကို
ကကြီးဖြင့် ကတိဟုဆိုမှ မှန်သည်။ စာချားတွင်
ဂတိဟု ဂဇယ်နှင့်ရှိနေသည်ကား ရွတ်ဆိုသံအတိုင်း
ပြင်ထားသဖြင့် နောက်မှဖြစ်နေသည်ဟုယူဆလိုသည်။
ယခုအခါ၌လည်း သတိမထားသူတို့က ဂတိဟူ၍ပင်
ရေးနေကြသည်။]

ဂတိနိမိတ်—သေလွန်သောအခါ ရောက်ရမည့် ဘဝ၏
အရိပ်အရောင်။

“ငရဲခွေး၊ ငရဲမီးလျှံ၊ ငရဲလုလင်တို့ ဝင်လာဆွဲလာ
ဝန်းရံလာ သကဲ့သို့သော... ဂတိနိမိတ် အခါခါထင်
လျက် ပူပန်ခြင်း နှိပ်စက်၍ ချမ်းသာကွက်မထင်။”
နေဘော် ဂ ၇။ “ဘုရားလောင်းတို့သည်...ကံ၊ ကမ္မ
နိမိတ်၊ ဂတိနိမိတ်သုံးပါးတွင် ဂတိနိမိတ် ကို အာရုံ
ပြု၍ ပဋိသန္ဓေ နေတော်မူ၏ဟု ယူသင့်သည်။”
သမန်၊ ပ ၁၁၅။
[ပါ၊ ဂတိနိမိတ္တ။ ဂတိ-လားရာဘဝ၊ နိမိတ္တ-အရိပ်
အရောင်။]

ဂမိကဝတ်—ခရီးထွက်ခါနီးတွင် အိပ်ရာ နေရာ စသည်
တို့ကို သိမ်းဆည်းခြင်းစသော ရဟန်းတို့
ပြုရသော ဝတ္တရား။

“မဟာ ပုဏ္ဏထေရ်သည်... မြတ်စွာ ဘုရားအား...
ပူဇော်ပြီးမှ ကျောင်း အိပ်ရာ နေရာစသည်တို့၌ ခရီး
သွားရဟန်းတို့ ပြုရာ ဂမိကဝတ် ကို ပြုပြီးလျှင်...
သနာပရန္တတိုင်းသို့လားခဲ့၍... နေတော်မူ၏။” ပဒ ၁၂။
[ပါ၊ ဂမိကဝတ္တ။ ဂမိက-ခရီးသွားသူ၊ ဝတ္တ-ကျင့်
ဝတ်။]

ဂမိယဝတ်—ဂမိကဝတ်နှင့် အတူတူ။

“ကျောက်လေးချပ်တို့၏ အထက်၌ ညောင်စောင်းကို
ထား၍၊ ညောင်စောင်း၌ ကြွင်းသော ညောင်စောင်း
အင်းပျဉ် စသည်တို့ကို တင်၍၊ အပေါ်၌ ဘုံလျှို
စသည်ကိုစု၍ သစ်သဏ္ဌာ မြေသဏ္ဌာကို သိမီး၍ ဂမိ
ယဝတ် ကို ဖြည့်၍ သွားအပ်၏။” ကခံ၊ ၂၇၁။
[ပါ၊ ဂမိယဝတ္တ။ ဂမိယ- ခရီးသွားသူ၊ ဝတ္တ-
ကျင့်ဝတ်။]

ဂမ္ပမာန်—[သဒ္ဒါ] သိလောက်သဖြင့် ချန်ထားခြင်း။
တိုက်ရိုက်ဖော်ပြမထားသော်လည်း မှန်းဆ၍
သိနိုင်သောအချက်။

“ဤ၌ ပါဌသေသဟူသည်ကား ပါဌကြွင်းကိုဆိုသည်။
လုတ္တနိဋ္ဌိ ဟူသည်ကား ချေ၍ညှန်းသည်။ ဂမ္ပမာန်
ဟူသည်ကား သိလောက်၍ မရေးသည်ဟု ဆိုလို
သည်။” ဂုဇ္ဇ၊ ပ ၄၄၄။ “ဣဒံ၊ သိကြားမင်းပြည်ကို
ကား...မသက္ကသာရောဘိစ၊ ဟူ၍၎င်း...ပသောက
သာရောဘိစ၊ ဟူ၍၎င်း...ဝုတ္တံ၊ ဆိုအပ်၏။ ဣဘိ၊ ဤသို့။
(ဣတိကား ဂမ္ပမာန်) ။ ။ဝုတ္တံ၊ ဆိုအပ်၏။”
ဇာန်ဒီနိ၊ ပ ၇၆။ [ပါ၊ ဂမ္ပမာန။]

ဂရဟိတ—ကဲ့ ရဲခြင်း။

“ထိုဆရာတို့အား မိမိတို့၏တပည့်ပင် သိကုန်ကြ
သဖြင့် ဂရဟိတ အနာဒရ ဖြစ်လေကုန်သတည်း။”
ဇိ ၅၅၈။ “မင်း၌ မကောင်းသော ဂရဟိတ အမ
နာပ စကားတို့ဖြင့် အုတ်အုတ်ကျက်ကျက် ပြောဆို
ကြ၏။” မော်ဇော ၁၁၈။ [ပါ၊ ဂရဟိတ။]

ဂရု—၁၊ အလေးမှုခြင်း။

“ဘုန်းတော်နက်စံ၊ ဂရု ခံသား။” ဗျာညွန့် ၄၈။
“လွန်စွာ ဂရု၊ ရေး ကြီး ပြု၍။” မသ * ၄၃၂။
“အချို့ဆရာတို့သည်...ဂရု ပြုထိုက်သော အရာ လဟု
ပြုထိုက်သော အရာတို့ကို မရွေးမချယ်မှု၍... ပုဂ္ဂိုလ်

အသျှံ ကိုသောက်၍ ... အခိုင်အခံ့ထင်မှတ်၍ ရှိကြ
လေသောအရာလည်း အများပင် ရှိချေသည်။”
သမန်၊ ပ ၄၂၉။ “အလေးမပြု၊ ဂရု မထားဘဲ။”
ထေရာ၊ ဒု ၁၆၈။

၂၊ ဆန်းအရာတွင် ၂ မကြာ၊ ၂ မကြာခွဲ
ပမာဏအသံရှိသော အက္ခရာ။

“လဟုကို ကော်ဂဏန်းခြေဖြင့်မှတ်ရာ၌ တမကြာဟူ၍
၎င်း ဂရုကို ဒွေးဂဏန်းခြေဖြင့် မှတ်ရာ၌ နှစ်မကြာ
ဟူ၍၎င်း သိရာ၏။” ဝေါ ၁၀။

၃၊ ဆေးနှင့်အစာတို့၏ ဂုဏ်သယံရှစ်ပါးတွင်
တပါး၊

“ဂရု မှာ ကြေခဲသော ဆေးမျိုးအစာမျိုး။ လေကို
နိုင်၏။ ဝစေတတ်၏။ သလိပ်ကို ပျက်စေတတ်၏။
ကြေခဲ၏။” ဥတု ၅၂။ [ပါ၊ ဂရု။]

ဂရုက — လေးသော။

“ရှည်ကြာမြင့်သော်၊ အရှင်အမှု၊ တို့တရားဝယ်၊ ဂရုက
ဝန်၊ အလွန်ခဲခက်၊ ပြန်ရက်ပြန်နှစ်၊ စစ်သော်မသိ။”
ကုသ* ၁၀၇။ [ပါ၊ ဂရုက။]

ဂရုကတ — အလေးအမြတ်ပြုအပ်သော။ အလေးအမြတ်
ပြုခြင်း။

“ညစ်ကြေးထူစွာ၊ ဤခန္ဓာကို၊ တွယ်တာမရှု၊ စင်
ကြောင်းပြုအံ့၊ ဂရုက ဘ၊ များစွမလေး၊ အစင်ဆေး
သော်။ ။ အရေးငါ့၌ မခဲကည်း။” ဆု * ၅၂။
“မောင့်နှယ်ကျင့်နည်း မောင်သို့ချည်းဖြင့်၊ သိပ်သည်း
စွာမျှ၊ လုပ်ကျွေးပြုအံ့၊ ဂရုကတ၊ လေးပင်လှ၏။”
သစ္စာ* ၁၁။ “ရှစ်ပါး သမာပတ်၊ မလွတ်ရမှု၊
လုံ့လပြု၍၊ ဂရုကတ၊ နေ့ညသိပ်သိပ်၊ ပုတီးစိပ်
သို့၊ နှိပ်နှိပ် ကွပ်ကွပ်၊ သတိ ကြပ်လျက်။”
ဗျေ္ဍိ* ၁၈၂။ “မကောင်းမှုကို ဂရုကတ ဆုံးမပယ်
ပစ် ကံမြစ်လေ့ရှိသည်။” ဇီ၊ ဂ ၄။

[ပါ၊ ဂရုကတ။ ဂရု-အလေးအမြတ်၊ ကတ-ပြုခြင်း၊
ပြုအပ်သော။]

ဂရုကံ — အလွန်ကြီးလေးသောကံ။ တပါးသောကံက
မတားမြစ်နိုင်အောင် အားကြီးသောကံ။

“သတ္တမဇောစေတနာသည် အကျိုးပေးအားကြီး
သောကြောင့် ဂရုကံမည်၏။” နှုတ်၊ ဒု ၂၅၃။

“ပြစ်ခတ်ဝန်ဒဏ်၊ ဂရုကံသည်၊ နိသံကျိုးပေး၊ အလွန်
လေးသဖြင့်။” ပင်း၊ ပ ၉၂။

ဂရုကံ ဟုလည်းတွေ့ရသည်။ “တပါးသောကံသည်
တားမြစ်ခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင်သော ကြီးသောအပြစ်၊
ကြီးသော အာနုဘော်ရှိသော ကုသိုလ်အကုသိုလ်ကံ
သည် ဂရုကံမည်၏။” မနောရထ ၁၁၄။

[ပါ၊ ဂရုကကမ္မ။ ဂရုက-လေးသော၊ ကမ္မ-ကံ။
အကုသိုလ်အရာ၌ အနန္တရိယကံငါးပါး၊ နိယတ
မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ (မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိအမြဲယူမှု)၊ ကုသိုလ်အရာ၌ ရူပ
အရူပကုသိုလ်ကံတို့ကို ဂရုကံဆိုသည်။]

ဂရုဂါရဝ — လေးမြတ်ရိုးသခြင်း။

“ဓုတင်တို့ကို စွမ်းနိုင်သမျှ ဂရုဂါရဝအားဖြင့် ဆောင်
ရပါသည်။” ဇီ ၂၈၁။ “ဩဝါဒပေးသည်ကို သွေး
သောက်တစုတို့လည်း ဂရုဂါရဝ အာမဝန္တ ခံယူကြ
ပြီးလျှင်။” ပုညဝတ် ၆၄။

[ပါ၊ ဂရုဂါရဝ။ ဂရု-လေးမြတ်ခြင်း၊ ဂါရဝ-
ရိုးသခြင်း။]

ဂရုခံ — ၁၊ ငါးပါးသီလ။

“ရန်သူကြောက်ရွံ့၊ ဂရုခံငါးပါး၊ အသွားသုံးဘက်၊
ရွှေသံလျက်ကို။” ဌေး* ၆၅။ “တိုင်းကားနိုင်ငံ၊
ဂရုခံဖြင့်၊ ကောင်းကြံဖြောင့်ဖြောင့်၊ တရားစောင့်
သား။” ဂါထာ* ၇၄။

[ငါးပါးသီလကို လူပုဂ္ဂိုလ်များ အလေးအမြတ်ပြု၍
စောင့်သုံးအပ်သောကြောင့် ဂရုဓမ္မ (ဂရုခံ) ခေါ်
သည်။ “ဂရုဓမ္မောနာမ ပဉ္စသီလနီ။” တိကနိပါတ်၊
ဂရုဓမ္မဇာတ်။ ဂုဠတ္ထ၊ ပ ၁၂၊ ၁၃ ၌ ကုရုဓမ္မဟု
ဆိုသည်။ ကုရုတိုင်းသားတို့ ကျင့်သော အကျင့်သီလ
တရားဟု ဆိုလိုသည်။]

၂၊ ဘိက္ခုနီမများ လိုက်နာကျင့်သုံးရသော
ကျင့်ဝတ်။ (ဂရုဓမ္မရူ။)

“မာတုဂါမတို့ ရဟန်းမပြုမီက ဂရုခံတရားကို ပညတ်
လင့်မှုကား ငါ၏သာသနာတော် ပဋိသမ္ဘိဒါရသော
ရဟန္တာခေတ်သည် အနှစ်တထောင်တည်လတ္တံ့။”
စူဠနိ ၂၉၄။

[ပါ၊ ဂရုဓမ္မ။ ဂရု-အလေးအမြတ်၊ ဓမ္မ-တရား။]

ဂရုဓမ္မ — ၁၊ ငါးပါးသီလ။

“သင်္ဂြိုဟ်ဘွယ်မျှ၊ ဂရုဓမ္မ၊ သီလငါးမည်၊ အတည်
အနေ။” အာသံနိုင်* ၃၁။ “ဂရုဓမ္မ တရားငါးပါး

ဆိုရာနှိုက် ငါးပါးသီလကို မှတ်ရာ၏။” ပကိဏ္ဍက၊
ပ ၂၀။

၂။ ရဟန်းမိန်းမတို့ အလေးအမြတ်ပြု၍လိုက်
နာရသောတရား။ (အရေအတွက်အား
ဖြင့် ရှစ်ပါးရှိသည်။)

“အညေန၊ ဂရုဓမ္မ မှတ်ပါးသော။” ကင်္ခါ ၂၈၄။

“(၁) အဝါတရာရှိသော ဘိက္ခုနီမသည် ယနေ့ပြု
စသော ရဟန်း ယောက်ျားအား ညွတ်တွားရိုသေ
ရခြင်း။ (၂) ရဟန်း ယောက်ျား ကင်းသော
ကျောင်းရပ်၌ ဝါမကပ်ရခြင်း။ (၃) လခွဲဘကြိမ်
ရဟန်း ယောက်ျားတို့အား နှစ်ပါးသော ဓမ္မတို့ကို
တောင်းပန်ရခြင်း။ (၄) ဝါကျွတ်သောအခါ ဥာ
တောသဃ်၌ ပဝါရဏာပြုရခြင်း။ (၅) ပက္ခမာ
နတ်ကို နှစ်စဉ် မပြတ်ကျင့်ရခြင်း။ (၆) သိက္ခမာန်
အဖြစ်၌ နှစ်နှစ် တိုင်အောင် တည်ပြီးမှ ဥာတော
သဃ်၌ ဥပသမ္ပဒကံ ဆောင်ရခြင်း။ (၇) ရဟန်း
ယောက်ျားတို့အား ပရိယာယ် စကားဖြင့်လည်း မဆဲ
ရေးရခြင်း။ (၈) ရဟန်းယောက်ျားတို့ ဟောကြား
ဆုံးမတိုင်း လိုက်နာရခြင်း။ ဤရှစ်ပါးသော ဂရုဓမ္မ
တို့ကို....ကျင့်ရအံ့။” ဇိ ၃၃၅။

၃။ အရေးတယူရှိခြင်း။ သတိတရဖြစ်ခြင်း။

“ကျန်းမာရေးအတွက် ဂရုဓမ္မ စိုက်၍။” တိုင်းရင်း
၁၄။ “ဂရုဓမ္မ စိုက်၍ကုသ။” မောင်မယ် ၁၃၃။
[ပါ။ ဂရုဓမ္မ။]

ဂရုဘဏ်—ရဟန်းများ ပုဂ္ဂလိကအဖြစ် ခွဲဝေ မပေးရ
သော သံသိကပစ္စည်း။

“ဂရုဘဏ် ဖြစ်မှု ပုဂ္ဂလိကဖြစ်အောင်မဝေဘန်အပ်။”
ပေဝိ၊ ပ ၅၆။ “ဂရုဘဏ် လဟုဘဏ်နှင့် တကွ။”
လွတ် ၁၁၀။

[ပါ။ ဂရုဘဏ္ဍ။ ဂရု-လေးသော၊ ဘဏ္ဍ-ဘဏ္ဍာ။]

ဂရုရုပ်—လေးလံ ထိုင်းမှိုင်းသောရုပ်။

“အာပေါပထဝီနှစ်ပါးသည် ဂရုရုပ်၊ လေးသည်မှတ်။”
သက်စောင့် ၇။

[ပါ။ ဂရုရူပ။ ဂရု-လေးသော၊ ရူပ-ရုပ်။]

ဂရုဝင်—ဆရာစဉ်။

“ပိဋကတ်သုံးပုံဆောင်၊ ပညဝန္တ သီလဝန္တ ပုဂ္ဂိုလ်ဟု
ဂရုဝင် စာတမ်းမှာဆိုသည်။” သီလဝိ ၁၀၁။

ပါ။ ဂရုဝံသ၊ ဂရုဝံသ။ ဂရု (ဂုရု) -ဆရာ၊ ဝံသ-
အနွယ်။]

ဂလုန်—ငှက်တို့၏မင်း နဂါး၏ ရန်သူဖြစ်သော ကျမ်း
ဂန်လာငှက်ကြီး။

“ဂရုဋ္ဌော၊ ဂလုန်။ (ဂရုန်ဟူအပ်လျက် ရ ကိုလပြု
သည်။ ဤအကြောင်းကို မသိ၍ ဋ္ဌကြီးနှင့် ရေးမှား
ကြ၏။)” ပဒမာလာ ၂၁၃။ (ဂဋ္ဌုန်ရူဦး။)

[ပါ။ ဂရုဋ္ဌ။ “ငှက်ကလုန်ကို ပုံတောင်နိုင်တောင်-လက်
ကားမေ့နိုး၊ ကလုန်ချီကြားဟုစပ်သည်အတိုင်း နသတ်
၍ ရေးရမည်။ ဆရာတို့ကား ကလုန်ကို ဂရုဋ္ဌသဒ္ဒါ
ယှိသည်ဆို၍ ဋ္ဌကြီး အက္ခရာနှင့် ရေးကြ၏။ ဂရုဋ္ဌ
သဒ္ဒါနှိုက် ရကိုလပြု၍ ဋ္ဌကြီးကို နကာရန္တပြု၍ ကလုန်
ဖြစ်သည်။” တွင်းသင်း သတ်ညွှန်း (လက်ရေးမူ)
၁၁၃။]

ဂဝံပတေ—၁။ သရေခေတ္တရာ ပြည်ကို တည်ရာတွင်
ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်ဆိုသော ရသေ့ကြီး။

(သိုက်စာ များကိုလည်း ရေးခဲ့ သည်ဟုဆို
သည်။)

“ပြုမင်းဖျားနှင့်၊ သိကြားသူရ၊ ဂဝံပတေ၊ ရသေ့
စန္ဒ၊ တူပြီမကွာ၊ ဂဋ္ဌုန်လာ၍၊ လုပ်လှာနတ်တို့၊
ရွှေပြည်မြို့ဝယ်။” ယိုးဒ ၂၅။ “ဂဝံပတေ၊ ရသေ့
သိကြား၊ သိုက်စာများနှင့်အညီ။” သာလင် ၂၀၀။

၂။ မြန်မာပုဏ္ဏား။

“သရေခေတ္တရာ ကောင်းစားစဉ် ဂဝံပတေ ဟူ၍၎င်း၊
ဗြဟ္မဗန္ဓုဟူ၍၎င်း ခေါ်ကြသည်။ ပုဂံကောင်းစားစဉ်
ဗြဟ္မဗန္ဓုဟူ၍၎င်း ဟူးရူးဟူ၍၎င်း ခေါ်ကြသည်။”
ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၁၄။

[ပါ။ ဂဝံပတိ။ ဂဝံ-နွားတို့ကို၊ ပတိ-အစိုးရသူ။]

ဂဟပတိ—[ဗေဒင်]မွေးနံကျရာမှစ၍ လကျာရစ် ရေ
သော် အရပ်ရှစ်မျက်နှာတွင် ငါးခုမြောက်
မျက်နှာအရပ်။

“မိမိတို့ မွေးဖွားရာ နံသင့်အရပ်ကစ၍ ပရိဝါရ၊
အာယု၊ နဂရ၊ ဘုမ္မိ၊ ဂဟပတိ၊ တေဇ၊ ဌာန၊
သီရိဟူ၍ လကျာရစ် ရှစ် မျက်နှာစေ့ ရေအောင်
ရေးလေ။” တိတ် ၁၀၂၊ ၁၀၃။ “ရတနာရွှေငွေ၊
ဆန်ရေစပါး၊ ပေါများလို့လျှင် ဂဟပတိ အရပ်မှာ
အရှင်သီဝလိ မဲထေရ်မြတ်ကို ရည်မှန်း၍ထွန်း။”
သိဒ္ဓိ၊ ပ ၈၆။ [ပါ။ ဂဟပတိ။]

ဂဠုန်—၁၁ ဂဠုန်နှင့် အတူတူ။

“ဒုတ္တပေါင်ကို၊ ထက်ခေါင်သိကြား၊ နဂါး ဂဠုန်၊ မသောဟုန်ဖြင့်။” ခင်ထွေး* ၃၂။ “တောင်ကျွတ် အားကုန်၊ ငှက် ဂဠုန် သို့၊ ပျံဟုန်လစဲ။” ဆု* ၁၆၉။ “ဂရုဠသဒ္ဓါကွင် ရအက္ခရာကို လပြု၍ ဂဠုန် ငှက်ဟု ခေါ်ဝေါ် ရေးသားကြသည်။ တွင်းသင်းတိုက်ဝန် မဟာစည်သူကား ကလုန်ဟူ၍ ကကြီး လငယ် နှင့် ရေးသည်။” ဝေါလီ ၂၂၅။

၂။ [ဗေဒင်] တနင်္ဂနွေနေ့၏ မှတ်ကြောင်း လက္ခဏာ။ တနင်္ဂနွေနံ။ တနင်္ဂနွေဂြိုဟ်။ “လက်ကားမေရန်၊ ဂဠုန် ချီကြား၊ နဂါးပါလေ၊ စနေနေ့ဝယ်။” ပုံတောင်* ၁၂။ “တနင်္ဂနွေ ဂဠုန်၊ ရှေ့မြောက်ကြုံ၊ နေတုံခြောက်နှစ်မျှ။” တိတ် ၁၀၁။ “၁၂၆၁ခု...သီတင်း ကျွတ်လ ဆန်း ၁၂ ရက် ဂဠုန် ရက် ၂ ချက် တီး အချိန်တွင် မငြိမငြင် ပြီးအောင်မြင်သည်။” ဓမ္မာသ် ၂၀။ [ပါ၊ ဂရုဠ။]

ဂါထာ — ၁။ ဆန်းကျမ်းတွင် ပြဆိုသည့် စည်းကမ်းနှင့် အညီ ရေးစပ်ထားသော ပါဠိ အစီအကုံး။ ပါဠိကဗျာ။

“ပဒက္ခရာ၊ ဝဏ္ဏမကြာ၊ ဂါထာ ဆန်းဂိုဏ်း၊ ကရိုဏ်း ပယတ်၊ ဌာန်မချွတ်တည်း။” ကိုး* ၃၃။ “ဆန်းနေဂိုဏ်း ညီ၊ ဂါထာ စိ၍၊ ကျူးချီ မြှက်ဘော်၊ ဆိုလှည့်သော် လည်း။” မန်း* ၂။ “အသေဝနာစဗ လာနံစသော (၁၀) ဂါထာ တို့ဖြင့်။” မင်လတ် ၃။

၂။ လိုအင်ဆန္ဒပြည့်ဝစေကြောင်း မှော်ပညာ အရ ရွတ်ဆိုရသည့်စကားစု။

“မှတ်ချက်ရှေးက၊ မိန့်ကြဆရာ၊ စဉ်အလာလည်း၊ ဂါထာတသောင်း၊ အင်းကောင်းတကွက်၊ ဆေးတ စက်တိ။” မသ* ၃၂၈။ “ဂါထာ ပေး တေးဖြစ် သည်ဟူသော မြန်မာစကားသည်။” သုခမိန် ၁၃။ “အင်းဘောင် စတုရန်း ပတ်လည် အဟိန်း ဂါထာ ကား။ ဥုံစတုလောကပါလာ။ ၇ (ခုနစ်) အုပ်ရွတ် လေ။” ဝိဇ္ဇာ ၄။

[ပါ၊ ဂါထာ။ “အက္ခရာပဒ နိယမိတ ဂန္ထိတ ဝစနံ” ခုဒ္ဒကပါဌ အဋ္ဌကထာ၊ အက္ခရာပုဒ်ဖြင့် မှတ်၍ဖွဲ့အပ် သောစကားကို ဂါထာခေါ်သည်။]

ဂါမ—ရွာ။

“စွန်နား ဂါမ၊ ပစ္စန္ဒသို့၊ မှီထမုက်မောက်။” သံ* ၂။ “ဈေးတံတိုင်း နှစ်ပါးမရှိသော အရပ်သည် ဂါမ မည် ၏။ ဈေးသာရှိ၍ တံတိုင်းမရှိသည်ကား နိဂမမည်၏။ တံတိုင်းဈေးနှစ်ပါးရှိသည်ကား နဂရ မည်၏။ ။ကခံ ၇ ဋီကာသစ်။” မှန်၊ ပ ၈၄။ “အကြင်ဈေးနှင့် တကွ ရှိသော မြို့ကား နဂရ ဟူသတည်း။ ဈေးသာရှိ၍ မြို့မရှိ၊ မြို့သာရှိ၍ ဈေးမရှိကိုကား ဂါမဟူသတည်း။ ဈေးလည်းမရှိ မြို့လည်းမရှိမှုကား နိဂုံးဟူသတည်း။” နု ၄၈။ [ပါ၊ ဂါမ။ ဂါမ-အပေါင်း။]

ဂါမခေတ်—သူကြီးဘပိုင်ရွာနယ်။

“ဟံသာဝတီ ပြည်ကြီးအနောက် နရသူအမတ်စား သော ဂါမခေတ်တွင်.... သိမ်နုတ်ခြင်း သမုတ်ခြင်းကို ပြုစေ၏။” သာလင် ၆၉။ “လောကဝေါဟာရအား ဖြင့် ပြီးသော ဂါမခေတ် ဂါမနယ် အပိုင်းအခြားကို ရွာစားတို့ အခွန်ရရာအားဖြင့် မှတ်အပ်၏။” ပေဝိ၊ ပ ၂၀၀။

[ပါ၊ ဂါမခေတ္တ။ ဂါမ-ရွာ၊ ခေတ္တ-အပိုင်းအခြား နယ်။]

ဂါမဝါသီ-မြို့ရွာ တို့၌ သီတင်း သုံးသော ရဟန်း။ ရွာ ကျောင်းရဟန်း။

“ထိုဆရာတို့ကို တောနေ ကေ စာရဟုခေါ်ကြသည်။ ရွာအနီး ကျန်ရစ်သော ရဟန်းတို့ကို ဂါမဝါသီ ဗဟု စာရ ဟု ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။” သာလင် ၁၃၀။ “ရခိုင်မင်း ရာဇာကြီး (သည်)အရညဝါသီ တော နေ ရဟန်းများမှတစ်ပါး ဂါမဝါသီ ပွဲကျောင်းရဟန်း များကို ပပျောက်အောင် ဆောင်ရွက်ခဲ့ပေသည်။” ချုပ်ပုံ၊ တ ၉၇။

[ပါ၊ ဂါမဝါသီ။ ဂါမ-ရွာ၊ ဝါသီ-နေသောပုဂ္ဂိုလ်။]

ဂါမသိမ်—သူကြီးတဦးပိုင်ရွာ၏ နယ်ပယ်အပိုင်းအခြား။

“နယ်သီးပြုခြင်း ပဓာနလက္ခဏာ အခွန်သီးပြုခြင်း အပဓာနလက္ခဏာဖြင့် မှတ်အပ်သော တခုသော ဂါမ ခေတ်အရပ်ကို တခုသော ပကတိ ဂါမသိမ် ဟူ၍ သိ အပ်၏။” ပေဝိ၊ ပ ၂၀၁။

[ပါ၊ ဂါမသိမ။ ဂါမ-ရွာ၊ သိမ-အပိုင်းအခြား။]

ဂါရဝ—ရိုသေခြင်း။ အလေးပြုခြင်း။
 “ရှောင်ရှား နှိမ့်ချ၊ ဂါရဝ ဖြင့်၊ မိဘသိမ်းမွေး၊
 လုပ်ကျွေးမပြတ်။” ဝိပျူ* ၁၂၂။ “အချင်းတို့၊
 ငါတို့သုံးဦးသည် တယောက်ကိုတယောက် ဂါရဝ
 တရားမရှိချေက ကုသိုလ်မဖြစ်ရာ။” မင် ၃၈။
 “ဂါရဝ သုံးပါးဟူသော်ကား အမိအဘ၊ ယောက္ခမ၊
 မိမိလင်၊ ဤသုံးပါးကို မြတ်နိုးတနာ ရိုသေခြင်း
 တည်း။” ဣပုံ ၂၁၀။ [ပါ၊ ဂါရဝ။]

ဂါဝုတ်—တယူဇနာ၏ လေးပုံတပ်ဖြစ်သော ခရီးတာ။
 “တယူဇနာ၊ လေး ဂါဝုတ် လောက်၊ သင်္ချာ
 မြောက်၏။” ကိုး* ၇၈။ “ဗိုလ်ခြေအုတ်အုတ်၊ သဲသဲ
 ရုတ်မျှ၊ ဂါဝုတ် လေးခု။” ကိုး* ၂၅၉။ “သုံးဂါဝုတ်
 ရှိသောမြို့ကို တည်ထောင်၍။” ဣပုံ ၃၈၆။
 [ပါ၊ ဂါဝုတ်။ ဂါဝုတ်-နွားတူနံသံဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်
 သော အတိုင်းအတာ။]

ဂါဟတ်—အယူမှား။
 “ရုပ်ဒဏ် နာမ် ဓာတ်၊ ဂါဟတ် စွဲကာ၊ ခန္ဓာ
 သမုတ်၊ အကျွန်ုပ်သည်။” ဂံဘုရား ၁၀၇။ “ကိုယ်မှာ
 မတတ်၊ စာမှာတတ်၊ ဂါဟတ် ကိုက်တတ်သည်။”
 မတ်စက် ၃၂။ [ပါ၊ ဂါဟတ်။]

ဂိရိ—တောင်။
 “အမျက်မင်းတို့၊ ဝင်းဝင်းညီသာ၊ ဂိရိ တောင်မြို့
 ဝေပူလ၌။” ဆု* ၆၂။ “ယွန်းပြည်တောင်ညာ၊ ဂိရိ
 ချာထက်၊ ကမ္ဘာမြင့်ရှည်။” ဒေး* ၇၂ (၁)။
 [ပါ၊ ဂိရိ။]

ဂိရိန်—တောင်တို့တွင်မင်း။ မြင့်မိုရ်တောင်။
 “မြင်းမိုရ် ဂိရိန်၊ တာဝတိန်၌၊ ဒေဝိန္ဒရာဇ်၊ ဖြစ်ရ
 စေသော။” သီလဝ* ၃၄။ “ပဉ္စအာလိန်၊ တောင်
 ဂိရိန် မှာ၊ နာဂိန်သုပဏ်၊ ကုမ္ဘာဏ်ယက္ခ။” ယင်း* ၆၈။
 [ပါ၊ ဂိရိန္ဒ။ ဂိရိ-လူနွ၊ ဂိရိ-တောင်၊ လူနွ-အစိုးရ
 ခြင်း၊ မင်း။]

ဂိရိန္ဒရာဇ်—တောင်တို့တွင် မင်း။ မြင့်မိုရ်တောင်။
 “ငါးအာလိန်နှင့်၊ ဂိရိန္ဒရာဇ်၊ တောင်ရွှေနှစ်ထက်။”
 ဗန္ဓ ၁၄၉။
 [ပါ၊ ဂိရိန္ဒရာဇာ။ ဂိရိ-လူနွ-ရာဇာ၊ ဂိရိ-တောင်၊
 လူနွ-အစိုးရခြင်း၊ ရာဇာ-မင်း။]

ဂိလ္လာန—လူနာ။ လူမမာ။ အားမရှိခြင်း။
 “ရောဂါဗျာဓိ၊ စင်စစ်ရှိအံ့၊ အဂိလ္လာန၊ ထကြွသွား
 လား။” ဘူပေါင်း* ၁၃။ “လူမမာ ဂိလ္လာန ကို ဖေးမ
 ကူညီပြုစုခြင်း။” ကပ္ပ ၁၂၇။ “အားမရှိခြင်းဟူသော
 ဂိလ္လာန။” ယော ၂၉၅။ [ပါ၊ ဂိလ္လာန။]

ဂီတ—သီဆိုခြင်း။ သီချင်း။
 “ဥ မကြာစင် ဖြစ်ခဲ့က ဗျူတာပေါက်၏ဟု ဆရာ
 မြတ်တို့ အမိန့်ရှိသည်။ ဗျူတာပေါက်၏ဟူသော
 စကားကိုလည်း ဂီတအသံသို့ရောက်၏ဟူ၍ မိန့်ကုန်
 သည်။” ဝေါ ၂၇။ “ဒါယကာမတို့၏ ဂီတသီချင်း
 သံကြောင့်။” မျောက် ၆။ တူရိယာ ဂီတ ဇာတ်
 သဘင်ပညာကိုလည်း။” မာသစ်၊ နိဒါန်း (င)။
 [ပါ၊ ဂီတ။]

ဂိရိ—ဂိရိနှင့် အတူတူ။
 “ဂိရိဗဟို၊ မြင့်မိုရ်ထွဋ်ဆုံး၊ ခုနစ်လုံးရစ်ခွေ၊ ဟေမ
 ဝန်တောင်၊ များမြောင်လှဘိ။” ကဝိမဏ်၊ ပ ၄၂။
 [ပါ၊ ဂိရိ။]

ဂိရိန်—ဂိရိနှင့်အတူတူ။
 “ကိုးမျက်ရောက် (င်?) ရှိန်၊ တောင်ဂိရိန်တွင်၊ ဝရဇိန်
 ဝေဠု၊ ရွှေလူနွထက်။” ကိန္နရီ* ၂၄။ [ပါ၊ ဂိရိန္ဒ။]

ဂိလ္လာန—ဂိလ္လာနနှင့်အတူတူ။
 “ဂိလ္လာနပုဂ္ဂိုလ်၌ ဆီးဝမ်းလေချုပ်အံ့။” သက်စောင့်
 ၉။ [ပါ၊ ဂိလ္လာန။]

ဂိဝါ—လည်ပင်း။
 “ဦးနားညီစွာ၊ ဂိဝါလည်ချောင်း၊ ရွှေကျည်တောင်း
 သို့။” မြား* ၆၁။ “လက်ရုံးကစ၊ ရင်ဝမျက်နှာ၊
 ဂိဝါလည်တော်။” သစ္စာ* ၈၁။ [ပါ၊ ဂိဝါ။]

ဂုဏ—စွမ်းရည်သတ္တိ။ ကောင်းသော အရည်အခြင်း။
 ကျေးဇူး။ ဂုဏ်။
 “သီလဂုဏပဋိပဒါ ကျေးဇူးနှင့် ပြည့်စုံသောသူကို
 သင် စားသည်ရှိသော် ဤစက်ဖြင့် လင့်ဦးခေါင်းကို
 စိတ်ခွဲအံ့။” ဣပုံ ၅၉၃။ [ပါ၊ ဂုဏ။]

ဂုဏဝုဓိ—ဂုဏ်အားဖြင့် ကြီးမြတ်သူ။
 “သီလဂုဏ်၊ ပညာဂုဏ်၊ သမာဓိဂုဏ်ဖြင့် ကြီးခြင်း
 တည်းဟူသော ဂုဏဝုဓိ။ အသက်အရွယ်ဖြင့် ကြီးခြင်း

တည်းဟူသော ဝယဝုခို။ ဤနှစ်ပါးတို့၌ ရိုသေခြင်း သာလျှင် အပစာယနကုသိုလ်ဖြစ်၏။ အမျိုးအရိုး ကြီးခြင်း စည်းစိမ်ကြီးခြင်းရှိသော မင်းတို့၌ရိုသေ ခြင်းသည် အပစာယနကုသိုလ်မဖြစ်။” စွယ်၊ ဒု ၃၆၉။
 “ဂုဏဝုခို ဝယဝုခို...တို့အား ရိုသေခြင်းရှိခိုးခြင်း။”
 ဇိ ၅၀၇။

[ပါ။ ဂုဏဝုခို။ ဂုဏ-ဂုဏ်၊ ဝုခို-ကြီးခြင်း။]

ဂုဏဝန်—ဂုဏ်ရှိသောသူ။

“သီလ ဂုဏဝန်၊ ထေရ်မုန့်ပုဂ္ဂိုလ်၊ သိန်းခိုရောက် ကြီး။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၄။ “ကျမ်းဂန်ကျန၍ သတ္တိ ဗျတ္တိနှင့်ပြည့်စုံသော သီလဝန် ဂုဏဝန်ပုဂ္ဂိုလ်တို့အား တံဆိပ်နာမံပေးအပ်တော်မူသည်။” သာလင် ၂၀၃။
 [ပါ။ ဂုဏဝန္တ။ ဂုဏ-ဂုဏ်၊ ဝန္တ-ရှိသောသူ။]

ဂုဏိတသင်္ချာ—မြှောက်ပွားရေတွက်ခြင်း။
 (သင်္ချာတွင်ရှု။)

“တနေနှင့်တည့်၌အဘို့တွင် လေးယောက်စီ အလှည့် ပေါင်း ခြောက်ဆယ်ဖြစ်သောကြောင့် ဂုဏိတသင်္ချာ နည်းအားဖြင့် ခြောက်ဆယ်ကို လေးခုနှင့်မြှောက်၍ နှစ်ရာလေးကျိပ်ဟူယူအပ်၏။” ဝေဇာတ် ၂၁။
 [ပါ။ ဂုဏိတသင်္ချာ။ ဂုဏိတ-မြှောက်အပ်သော၊ သင်္ချာ-အရေအတွက်။]

ဂုဏူပစာ—ဂုဏ်၏အမည်ကို ဂုဏ်၏တည်ရာ၌ တင်စား ပြောဆိုခြင်း။ (ဥပစာတွင်ရှု။)

“ဂုဏ်၏အမည်ကို ဂုဏေ၌ တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ် ခြင်းသည် ဂုဏူပစာ သဒ္ဒါမည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၂၀။
 [ပါ။ ဂုဏူပစာရ၊ ဂုဏ-ဥပစာရ၊ ဂုဏ-ဂုဏ်၊ ဥပစာရ-တင်စားခြင်း။]

ဂုဏေး—ဂုဏ်၏တည်ရာ။ ဂုဏ်ရှိသောသူ။

“ဂုဏ်ဂုဏေးတို့၊ ခေးနိုင်သမျှ၊ ကွဲပါလှ၏။” သီလဝ* ၁၁၃။ “ဂုဏ်နှင့်ဂုဏေးတပြေးတည်း ညီညာ လှသည်ဟူ။” အာတိ ၉။ “ကြီးကျယ်ပညာ၊ ထင်ရှား စွာသည်၊ မဟာဂုဏေး၊ ရှင်သေဌေး။” ကိုး* ၁၆၁။
 “နာမ်တရားသည်ဂုဏ်မည်၏။ ရုပ်တရားသည်ထိုဂုဏ်၏ တည်ရာဖြစ်သောကြောင့် ဂုဏောအဿ အတ္ထိတိ ဂုဏီ ဟူသော ဝ စနတ္ထနှင့်အညီ ဂုဏေးမည်၏။” စွယ်၊ ဒု ၁၇၃။ [ပါ။ ဂုဏီ။ ဂုဏီ-ဂုဏ်ရှိသူ။]

ဂုရု—၁။ ဆရာ။ အလေးအမြတ်ပြုထိုက်သူ။

၂။ အလေးအမြတ်ပြုခြင်း။

၃။ [ဗေဒင်] ကြာသပတေးဂြိုဟ်။

“ယနေ့ဝယ်၌၊ ကြယ်ဂုရုဂြိုဟ်၊ လကိုချင်းနှင်း။” နာနာ* ၉၅။ “သုံးမည်ပြုနှင့်၊ ဂုရုပါတိုက်၊ သိဟ်၌ ဇီဝ။” ကုသ* ၉၁။ [ပါ။ ဂုရု။]

ဂူ—၁။ ကျောက်တောင်စသည်တို့၏နံဘေးတွင်ရှိသော တွင်းခေါင်းကြီး။ လိုဏ်။ အုတ်အင်္ဂတေတို့ဖြင့် ပြုလုပ်အပ်သောလိုဏ်။

“နတ်ရွာတဆူ၊ နန္ဒမုတိုင်၊ လိုဏ်ဂူပတ္တမြား၊ မုတ် တံခါးဝယ်။” ဘူပေါင်း* ၈၁။ “အားရှိသူလည်း၊ ကျောက်ဂူပျံထွက်၊ တွေ့သော်ခက်၍။” သစ္စာ* ၁၁၅။
 “အရှင်ခြင်္သေ့မင်းကို ခစားလိုသောကြောင့်...နေရာ ကျောက် ဂူသို့ ဆောင်သည်ကို။” ဣကုဏ် ၅၆၈။
 ၂ လိုဏ်ခေါင်းခံ၍ အုတ်အင်္ဂတေတို့ဖြင့် တည် ဆောက်အပ်သောဘုရား။

“မြတ်စွာလေးပါး၊ ငါသားများကို၊ ဘုရားလေးဆူ၊ ဂူလေးလုံးသို့။” ကိုး* ၂၂၇။ “စည်းခုံနှစ်ဆူ၊ ရွှေ ဂူနှစ်ပါး၊ ဘုရားဆင်းတု၊ ငါ့ကောင်းမှုဟူ။” ဘုံ* ၄၈။
 [ပါ။ ဂူဟာ။]

ဂူလိုဏ်—ဂူ နှင့်အတူတူ။

၁။ “ဂူလိုဏ် ရေသည် ကြွေခဲ၏။ လေး၏။”

ဥတု ၈၈။

၂။ “တူပြိုင် ဂူလိုဏ် စကားသစ္စာခိုင်၊ သံသာ လေကမ်းတိုင်၊ တူပြိုင်လေကူးမယ်၊ ဆုထူးငယ်ပန်ရွယ် သွန်း။” ဂိသော ၁၁၀။

[ပါ။ ဂူဟာလေဏ။ ဂူဟာ-ဂူ၊ လေဏ-လိုဏ်။]

ဂေယျ—စုဏ္ဏိယနှင့် ဂါထာ နှစ်မျိုးရောနေသော ပါဠိ အရေးအသား။

“သုတ္တ၊ ဂေယျ၊ ဂါထာစသော ဒေသနာတို့လည်း အနည်းငယ်သာ ဖြစ်ကုန်၏။” ဇိ ၅၁၃။ “ဂါထာကို ပဇ္ဇ၊ စုဏ္ဏိယ ဂါထာ ရောနှော နေလျှင် ဂေယျ။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၁၉၉။ [ပါ။ ဂေယျ။]

ဂေဟသိတပေမ—ကမဂုဏ်၌ မှီ၍ဖြစ်သော ချစ်ခြင်း။

“တဏှာ ကိန်းဝပ်ရာဖြစ်၍ ကမဂုဏ်ကား ဂေဟ၊ ကမဂုဏ်ကိုမှီ၍ ချစ်ခြင်းသည် ဂေဟသိတပေမ။” အဋ္ဌ၊ ဒု ၂၉၃။

[ပါ။ ဂေဟသိတပေမ။ ဂေဟသိတ-အိမ်၌မိသော၊
ပေမ-ချစ်ခြင်း။]

ဂေဟာ—၁။ နေအိမ်။

“သဃဇေ၊ ကျုပ်တို့ပျော်ရာ၊ အိမ် ဂေဟာ ၌။ ကိံက
ရောမိ... အသို့နေရပါအံ့နည်း။” ဇင်း၊ ပ ၆၃။ “ထို
ဂေဟာ အိပ်စက်ခန်းတွင်မှ။” ဂဏ္ဍိ ၁၉၀။

၂။ ချိုတဲ့သူတို့အတွက် သက်သာချောင်ချိ
မှုကိုဖြစ်စေသော ဌာန။

“အမျိုးသမီး ဂေဟာ။ ဘိုးဘွား ဂေဟာ။”

[ပါ။ ဂေဟ။]

ဂေါဇာ } —နွားရိုင်းသွင်းချိန်။ နေဝင်ခါနီးအချိန်။
ဂေါဇာ }

“ရောင်လူရှိန်ဝါ၊ နေစကြာလျှင်၊ ခါ ဂေါဇာ၊
လွန်ပြီထိုနောက်၊ ဆည်းချိန်ရောက်က။” တိဏ္ဍိ* ၁၂။
“ကုသိနာပူရိသို့၊ ဂေါဇာ သမယဝယ်၊ နွမ်းလျ
သော ကိုယ်တော်ဖြင့်... ချဉ်းကပ်တော် မူပြီးမှ။”
ကဝိမဏ္ဍ၊ ပ ၆၀။

[ပါ။ ဂေါဇာ။ ဂေါ-နွား၊ ဇာ-မြူမှုန်။ “ဂေါဟိ
ဥဋ္ဌိတော ဇာလိ ယသ္မိံကာလေ။ (၁) နွားကြောင့်
မြူထချိန်။” ဝိဓာန်၊ ဒု ၃၁၅။ “တေယံဂေါဇာလိလူ”
ရှေးဟောင်း မွန်ကျောက်စာပေါင်းချုပ် ၄၁။ “နေ
ဂေါဇာလိလက်အချိန်၌ ပုဏ္ဏားဟူးရား သမားတို့သည်...
ခရသင်းရေတို့ဖြင့် ဆေးကြောကြ၏။” ယင်းဘာသာ
ပြန် ၂၇။ နွားရိုင်းသွင်းချိန်၊ နေဝင်ခါနီးအချိန်ကို
နွားများကြောင့် မြူမှုန်ထသည်ကိုစွဲ၍ ဂေါဇာလိအချိန်
ဟုဆိုသည်။ ဂေါဇာလိမှ ဂေါဇာလိ၊ ဂေါဇာလိဖြစ်
သည်။ နံနက်နွားလွှတ်ချိန်ကို ဂေါသဂ္ဂဟု ပါဠိအဘိ
ဓာန်တွင် တွေ့ရသည်။]

ဂေါမိဒ်—အဖြူ အဝါနု အနီ အပြာရင့်ဟူ၍ လေးမျိုး
ရှိသော အမျက်ကျောက်တမျိုး။

“ဂေါမုတ် ဂေါမိတ်၊ နှံဘိတ်တော်လီ၊ ဝဇီရက္ခန္ဓာ။”
ဘူလင်* ၁၂၅။ “ဖြူရောင်ပုလဲ၊ မြဲခဲ ဂေါမိတ်၊
လျှံဖိတ်ရည်ရှင်၊ ပူဇော်ရင်လျက်။” ဂါထာ* ၇၃။
“ရာဟုသား ဂေါမိတ်... ဆောင်ရာသည်။” သမန်၊
ဒု၊ ၄၅။ [ပါ။ ဂေါမေဒ။ ဂေါ-နွား၊ မေဒ-အဆီ။]

ဂေါမုတ်—နွား ကျင်ငယ် အဆင်း ရှိသော အမျက်
ကျောက် တမျိုး။ နနွင်း သားရောင်လည်းရှိ
သည်။

“ဖိုးအင်မယုတ်၊ ဂေါမုတ် ဂေါမိတ်၊ နှံဘိတ်တော်
လီ၊ ဝဇီရက္ခန္ဓာ။” ဘူလင်* ၁၂၅။ “နနွင်းသားသို့၊
တပါးရောင်ခြည်၊ နွားကျင်ရည်က၊ အမည်သမုတ်၊
ကျောက် ဂေါမုတ် နှင့်၊ ဥဿဘယား။” ကုသ* ၂၉၉။
[ပါ။ ဂေါမုတ္တ။ ဂေါ-နွား၊ မုတ္တ-ကျင်ငယ်။]

ဂေါလီ—ကလေးများ ပစ်ကစားသော လောက်စာလုံး
နှင့်တူသည့် ကျောက်လုံးငယ်။

“ဂေါလီ ပစ်ရင် ကံစာသမားက အရင်ပစ်လို့ ငါက
အရင်ကံစာ ခေါ်ထားတယ် မောင်။” ဌေးလောင်း
၄၃။ [ပါ။ ဂုဠိကာ။]

ဂေါစရ—ကျက်စားရာ အရပ်။ ရဟန်းများ ဆွမ်းခံရာ
အရပ်။

“တေန၊ ထိုမြတ်စွာ ဘုရားသည်။ သေဗျန္တံ၊ ဂေါစရ
ဘာဝနာ အားဖြင့် မှီဝဲ အပ်သော။” ဥတု ၁။
“အကြင် ငါယောဂီသည်... တောင်စဉ် တောရ တို့၌
ဂေါစရမျှခြင်းဖြင့် သီတင်းသုံးခဲ့သည်။” မျောက် ၉။
[ပါ။ ဂေါစရ။]

ဂေါစရ—ရောက်ဆဲ တည်ဆဲ ဖြစ်သော (နှစ်) ။
“သုံးဆဲ့လေး အစွန်းပေါ်သည်၊ ထောင်ခေါ်သည့်နှစ်
ဂေါစရ။” ရာဇေး ၄၅။ [သ၊ ဂေါစရယ။]

ဂေါစရဂံ—၁ ၊ ဆွမ်းခံရွာ။

“ဂေါစရဂံ၊ ရွာသက်နှံလျက်၊ ဆက်ဆံလူနှင့်၊ ငါမသင့်
ခဲ့။” ဆု* ၁၀၁။ “ဂေါစရဂံ၊ ဆွမ်းတော်ခံ၍၊ ကျိုး
နွံရှောင်းရှောင်း။” ဂါထာ* ၇၁။ “ဗန္ဓုမတိ၊ မြို့ရွာ
ပြည်ကို၊ အမှီ ဂေါစရဂံ လှံ၍။” ပင်း၊ ဒု ၄၄။

၂။ ကျက်စားရာအရပ်။

“ဂေါစရဂံ၊ ရွာကြံကြရာ။” ပုညဝတ် ၆၄။
[ပါ။ ဂေါစရဂါမ၊ ဂေါစရ-ကျက်စားရာ၊ ဂါမ-ရွာ။]

ဂေါစာ } —ရောက်ဆဲတည်ဆဲဖြစ်သောနှစ်။ သက္ကရာဇ်။
ဂေါဇာ } ဂြိုဟ်။

“ဂေါစာ ဂေါဝိန်၊ ဂြိုဟ်သွားချိန်လျက်၊ ဆတ္တန်ကြွင်း၊
နဝင်းကိုးဆစ်၊ တရားရှစ်တွင်။” ကိုး* ၆။ “နေလ
နက္ခတ်၏ သွားခြင်းကိုစွဲ၍ ဖြစ်သောကြောင့် နှစ်ကို
ဂေါဇာ ဆိုလေသည်။” သမန်၊ ဒု ၃၄၃။
[သ၊ ဂေါစရယ။]

ဂေါဇာဂြိုဟ်—ရောက်ဆဲတည်ဆဲ ဖြစ်သောဂြိုဟ်။
 “ပဘကံရာ၊ ရှစ်ဆိုင်ဖြာသား၊ ဂေါဇာဂြိုဟ် မင်း၊
 မနင်းပြန့်စံ၊ ပြစ်ရိပ်စင်သန့်၊ စုတ်ယုတ်ဖြန့်လျက်။”
 ရှေးကဗျာ ၈၆။ [သ၊ ဂေါစရယ+ပါ၊ ၈၈။]

ဂေါဇာသက္ကရာဇ်—ရောက်ဆဲတည်ဆဲ ဖြစ်သောနှစ်။
 “သာသနာတော် နှစ်ထောင့်သုံးရာ၊ ခြောက်ဆယ့်
 ငါ ခုနှစ် ရောက်ပြီး ဂေါဇာသက္ကရာဇ် တထောင့်တရာ
 ရှစ်ဆယ့်သုံးရာ၊ သရဝဏ်နှစ်၊ ကျတ္တိ ကာလ၊ သရဒ
 အခါ။” သုသော ၁၆၂။
 [သ၊ ဂေါစရယ+ပါ၊ သက္ကရာဇ်။]

ဂေါတမ—၁။ ဗုဒ္ဓဘာသာတို့၏ ကိုးကွယ်ရာ မြတ်စွာ
 ဘုရား။
 “သိဒ္ဓတ္ထဟု၊ သာကီယမျိုး၊ ရှေးကျိုးရင်းစစ်၊ အဖြစ်
 မှန်စင်၊ ဗောဓိပင်နှင့်၊ ပလ္လင်ထိပ်ဝယ်၊ ငါးမာရ်ပယ်၍၊
 ခြောက်သွယ်ရောင်ဖြာ၊ သစ္စာလေးမည်၊ အောင်ကြီး
 တည်သား၊ ဘုန်းစည်သကျ၊ ဂေါတမ ဖျဉ်။” ဥပ.၃*
 ၈။ “ငါလည်း ယောက်ဖတော် ဂေါတမကို သတ်၍
 ဘုရားလုပ်အံ့။” ဇိ ၅၆၂။

၂။ ဂေါတမ အမည်ရှိသောသူမှ ဆင်းသက်
 လာသည့် အမျိုးအနွယ်။

“သော၊ ထိုနေမင်းသည်။ ဂေါတ္တေန၊ အနွယ်အားဖြင့်။
 ဂေါတမော၊ ဂေါတမ အနွယ်တည်း။ ဘဂဝါပိ၊
 မြတ်စွာဘုရား သည်လည်း။ ဂေါတ္တေန၊ အနွယ်အား
 ဖြင့်။ ဂေါတမော၊ ဂေါတမ အနွယ်တည်း။” မှန်၊ ပ
 ၂၂၂။ [ပါ၊ ဂေါတမ။]

ဂေါဒန် —အဖြူရောင်တွင်းထွက်ပစ္စည်းတမျိုး။ နွားသွား
 အဆင်းရှိသော ကျောက်တမျိုး။

“နဂါးစက်ဂေါတန် ဒန်) ၊ နွေရကန်သူရိန်၊ ကျောက်
 ဘိနွန်။” ပဉ္စာ* ၆၅။ “ဆန်းဆိုပျဉ်စွာ၊ ကျောက်
 ဂေါဒ်(ဒန်) သံဇာတသစ်နှင့်၊ မောရဂီဝါထွန်းပေတွဲ၊
 ကွန်းကြီးသေလာ။” ပဒေသာ ၁၁။
 [ပါ၊ ဂေါဒန္တ။ ဂေါ-နွား၊ ဒန္တ-သွား။]

ဂေါပက —စောင့်ရှောက်သူ။ ဘုရားစေတီ၏ဘဏ္ဍာတော်
 ထိန်း။

“သံသိက ပစ္စည်းဥစ္စာ စေတီ ပစ္စည်းဥစ္စာ များကို
 စောင့်ရှောက် ထိန်းသိမ်းသော ဂေါပက ရဟန်း။”

ဝိဝိ၊ ဒု ၁၂၀။ “ရွှေစည်းခုံ စေတီတော်၏ ဂေါပက
 လူကြီးတို့ အပေါ်နှိုက် ဦးစီးနာယက ပြုလုပ်... နေ
 သော အငွေကျောင်းဘုန်းကြီး။” ဂံဘုရား ၅၅။
 [ပါ၊ ဂေါပက။]

ဂေါပါလကနိမိတ်—နွားကျောင်းသား တို့၏ အထိမ်း
 အမှတ်။

“အကြင်အခါလည်း လယ်ပုဇွန်တို့သည် ကြည်းကုန်း
 နီးရာ၌ တွင်းဝကိုပိတ်၍ ရေနီးရာ၌ တွင်းဝကို မှိတ်
 ကုန်၏။ ထိုအခါ မိုးကောင်းမည်ဟု သိကုန်သတည်း။
 ထိုသို့သော နိမိတ်ကို ဂေါပါလကနိမိတ် မည်၏ဟူ၍
 သုတ္တနိပါတ် အဋ္ဌကထာ၌ ဆိုသည်။” နေမိတ် ၁၂၂။
 [ပါ၊ ဂေါပါလကနိမိတ္တ။ ဂေါပါလက-နွားကျောင်း
 သား၊ နိမိတ္တ-နိမိတ်။ “ယဒါ သကုဏိကာ ကုလာဝ
 ကာနိ ရုက္ခဂ္ဂေ ကရောန္တိ၊ ကက္ကဋ္ဌကာ ဥဒကသမိပေ
 ဒ္ဓါရံ ပိဒဟိတွာ ထလသမိပဒ္ဓါရေန ဝဠုဉ္ဇေန္တိ၊ တဒါ
 သုဝဠုကာ ဘဝိဿတိတိ ဂဏန္တိ။ ယဒါပန သကု
 ဏိကာ ကုလာဝကာနိ နိစဋ္ဌာနေ ဥဒကပိဋ္ဌေ ကရောန္တိ၊
 ကက္ကဋ္ဌကာ ထလသမိပေ ဒ္ဓါရံ ပိဒဟိတွာ ဥဒကသမိပ
 ဒ္ဓါရေန ဝဠုဉ္ဇေန္တိ၊ တဒါဒုဗ္ဗု ဌိကာ ဘဝိဿတိတိ
 ဂဏန္တိ။” သုတ္တနိပါတ် အဋ္ဌကထာ၊ ပ ၂၄။
 အကြင်အခါ၌ ငှက်တို့သည် သစ်ပင်ဖျား၌
 အသိုက်လုပ်ကုန်၏။ လယ်ပုဇွန်တို့သည် ရေနီးရာ၌
 တွင်းဝကိုပိတ်၍ ကြည်းကုန်းနီးရာတွင်းဝကို အသုံး
 ပြုကုန်၏။ ထိုအခါ မိုးကောင်းလိမ့်မည်ဟု ယူကြကုန်၏။
 အကြင်အခါ၌ ငှက်တို့သည် နိမ့်သော နေရာ၌
 အသိုက်လုပ်ကုန်၏။ လယ်ပုဇွန်တို့သည် ကြည်းကုန်း
 နီးရာ၌ တွင်းဝကို ပိတ်၍ ရေနီးရာတွင်းဝကို
 အသုံးပြုကုန်၏။ ထိုအခါ မိုးခေါင်လိမ့်မည်ဟု ယူကြ
 ကုန်၏။]

ဂေါပါလကဥပုသ်—နွား ကျောင်း သည် နှင့် တူသော
 ဥပုသ်စောင့်ခြင်း။

“နွားကျောင်းသားသည် ယနေ့ ဤအရပ်၌ နွားတို့ကို
 ကျက်စားစေရပေပြီ၊ နက်ဖြန် အဘယ်အရပ်၌ ... ရအံ့
 နည်းဟု ကြံစည်သကဲ့သို့... နွားကျောင်းဥပမာဖြင့်
 နှိုင်းခိုင်းအပ်သော ... ထိုဂေါပါလကဥပုသ်ကား ကြီး
 မြတ်သော အကျိုးအာနိသံသမရှိ။” ပေဝိ၊ ဒု ၅၈၅။
 [ပါ၊ ဂေါပါလကဥပေါသထ၊ ဂေါပါလက-နွား
 ကျောင်းသား၊ ဥပေါသထ-ဥပုသ်။]

ဂေါဗလိဗဒ္ဒနည်း—တုံဖက်ပုဒ်အတွက် ချန်၍အနက် ပေးရသောနည်း။

“ဂေါသဒ္ဒါသည်ယှဉ်ဘက်ဗလိဗဒ္ဒ (ဒ္ဒ) သဒ္ဒါ၏အနက်ကို ချန်၍ နွားငယ်နွားလတ်တည်းဟူသော အနက်ကို ဟောသကဲ့သို့ ယှဉ်ဘက်သဒ္ဒါ၏ အနက်ကို ချန်၍ ဟောသောနည်းသည်ဂေါဗလိဗဒ္ဒ(ဒ္ဒ) နည်းမည်၏။”
ပုဒ်စစ် ၁၄၉။

[ပါ။ ဂေါဗလိဗဒ္ဒ။ ဂေါ-နွား၊ ဗလိဗဒ္ဒ-နွားပိုက်၊ နွားကြီး။]

ဂေါမိတ်—ဂေါမိတ် နှင့် အတူတူ။

“ပယင်းဆင်းတု တဆယ့်သုံးဆူ။ ဂေါမိတ် ဆင်းတု နှစ်ဆူ။ ဖန်ဆင်းတု ငါးဆယ့်ရှစ်ဆူ။” လုသော၊ ဒု ၂၇၄။

ဂေါမုတ်—၁။ နွားကျင်ငယ်။

“ဂေါမုတ် သဖန်းခါးကို ဆေးဝါးပြု၍ သုံးဆောင်ခြင်း။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ပ ၅၇။

၂။ ဂေါမုတ်ကျောက်။

“ဇောတိရသော၊ ဇောတိရသ်။ ဂေါမုတ္တကော၊ ဂေါမုတ်။ ဂေါမေဒကော၊ ဂေါမြိဒ်။” သာရောင်၊ ၁၊ ၄၊ ၅၂။

[ပါ။ ဂေါမုတ္တ။ ဂေါ-နွား၊ မုတ္တ-ကျင်ငယ်။]

ဂေါမြိဒ်—ဂေါမြိဒ် နှင့် အတူတူ။

“ဂေါမုတ္တကော၊ ဂေါမုတ်။ ဂေါမေဒကော၊ ဂေါမြိဒ်။” သာရောင်၊ ၁၊ ၄၊ ၅၂။

ဂေါယာ—မြင့်မိုတောင်၏ အနောက် ဖက်တွင် ရှိသော ကျွန်းကြီး။ အနောက်ကျွန်း။

“တောင်ထိပ်ရွှေကြာ၊ မြဂေါယာက၊ ဖလ်လ္လာ နေနန်း၊ ထွက်ပေါ်ငြိမ်းသို့။” ဝိရိ၊ ပ ၂၇။ “နေစက်ရှင် ဂေါယာ သို့ ယွန်းချိန်မှီ။” ဂဏ္ဍိ ၁၃။
[ပါ။ ဂေါယာန။ ဂေါ-နွား၊ ယာန-ယာဉ်။]

ဂေါယာန—ဂေါယာနှင့်အတူတူ။

“နောက်ခွင်ဂေါယာန၊ ကျွန်းသုဌာန်မှ၊ လုပ်ရန်စုစဉ်၊ နွားယာဉ်ဖြင့်သာ၊ စေတရာလျှင်၊ အစထွင်၍။” ဗန္ဓု ၉၉။ “နေဗိမာန်လည်း၊ တဖန် ယိမ်းယွန်း၊ ဂေါယာန စွန်းက။” ဥတိန်* ၁၇။

[ပါ။ ဂေါယာန။ ကျွန်းသုကျွန်းသားများသည် နွားယာဉ်ဖြင့် သွားလေ့ ရှိသောကြောင့် အနောက်ကျွန်း

ကိုဂေါယာ၊ ဂေါယာနဟု ခေါ်သည်။ အပြည့်အစုံမှာ အပရ ဂေါယာန-ဖြစ်သည်။]

ဂေါရာစဉ်း—နွား၏ ဦးခေါင်းမှ ဖြစ်စေ ကိုယ်တွင်းမှ ဖြစ်စေ ရသောကျောက်တမျိုး။ (‘နွားဦးခေါင်း၌၎င်း ကိုယ်၌၎င်းရသော အသားတုံးဖြစ်သည်။’ ကျည်း ၁၄၈။)

“ငင်းနှင့်စပ်လျဉ်း၊ ဂေါရာစဉ်း၊ ရုံးချဉ်းသုံးဆောင်ရည်။” ကဝိသတ်* ၁၇၃၈။ “ဂေါရာစဉ်း ကို ဆောင်ခြင်းသည် မင်္ဂလာရှိ၏။ အသက်ရှည်၏။ ကြက်သရေရှိ၏။” ဥတု ၂၈။ “ရောစနပုဘော ဂေါရာစန သဒိသပုဘာယံ၊ ဂေါရာစဉ်း ကျောက်နှင့်တူသော ပြိုးပြိုးပြက်အရောင်၌။” ဓာန်ဒီနိ၊ ပ ၁၈၀ [ပါ။ ဂေါရာစန။ ဂေါ-နွား၊ ရောစန-အရောင်?။]

ဂေါရီ—ရှစ်နှစ်အရွယ် အမျိုးသမီးကလေး။

“အဋ္ဌဝဿာ၊ ရှစ်နှစ်အရွယ် မိန်းမငယ်သည်။ ဂေါရီ၊ ဂေါရီမည်သည်။ ဘဝေ၊ ဖြစ်၏။” ဓာန်ဒီနိ၊ ပ ၃၅၀။ “ရွှေခဲသိင်္ဂ၊ ရုပ်တမျှလျှင်၊ အဋ္ဌပဿာ၊ ဂေါရီသာသည်။” ကုသ* ၁၂၈။ “ထိုသတို့သမီးငယ်ကား ရှစ်နှစ်ကိုးနှစ် ဂေါရီအရွယ်၊ နို့မစင် မာန်မဝင်သော မိန်းမလည်းမဟုတ်။” ဇောတ် ၉၄။ [ပါ။ ဂေါရီ။]

ဂေါသိတ—ကြေး ဝါရောင် အဆင်းရှိ သော စန္ဒကူး။ စန္ဒကူးရွှေ။ နံ့သာရွှေ။ (ယင်းစန္ဒကူးကို သွေး၍ ကျိုက် ကျိုက် ဆူသော ရေဝယ်ခတ်သော် အပူငြိမ်းသည်ဟူ၏။)

“အပူခပ်သိမ်း၊ ငြိမ်းစိမ့်သောငှာ၊ သူတော်စွာတို့၊ ဤစာသာရ၊ ဂေါသိတကို၊...နံ့မွှေးတသုန် လိမ်းလင့်ကုန်။” ဘူပေါင်း* ၆။ “အကျော်ကရမက် ဂေါသိတ စန္ဒကူးလိမ်းကျသော။” ငါး၊ စ ၄၃၀။ [ပါ။ ဂေါသိတ။ ဂေါ-ရေ၊ သိတ-သေည်။ “ဂေါသဒ္ဒန၊ (ဇေါသဒ္ဒါ) ဖြင့်။ ဇလံ၊ ရေကို။ ဝုစ္စတိ၊ (ဆိုအပ်) ၏။ ဂေါဝိယ၊ ရေကဲ့သို့။ သိတံ၊ ချမ်းသော။ စန္ဒနံ၊ စန္ဒကူးတည်း။ တသ္မိပန၊ ထိုဂေါသိတ စန္ဒကူးကိုကား။ ဥဉ္ဇနံတော၊ ခွံလောက်မှ။ ဥဒ္ဓရိတပက္ကုဋ္ဌိတတေလမ္ပိ၊ ချကာမျှဖြစ်၍ ကျိုက်ကျိုက်ဆူသောဆီ၌။ ပက္ခိတေ၊ ထည့်လတ်သော်။ တခံကညေဝ၊ ထိုထည့်ကာမျှ ခံကုန်လျှင်။ တံဘေလံ၊

ထိုဆီသည်။ သုသိတလံ၊ အလွန် ချမ်းမေ့သည်။
ဟောတိ၊ ဤ။” ပဒမာလာ ၅၀၂။ အဘိဓာန်
ဂါထာနိပါတ်* ၃၀၁ နှင့် ဋီကာတို့၌ ဂေါသီသဟု
ဆိုသည်။]

ဂင်္ဂါ—မြစ်။ ဣန္ဒြိယပြည်ရှိ မြစ်ကြီးတစ်ခု၏ အမည်။
“ပင်လယ်သမုဒြာ၊ မြစ် ဂင်္ဂါမှ၊ အညာဆန်ဆန်၊
နှစ်ဖက်ချွန်လျှင်၊ အမွန်မြစက်၊ ဆန်လစ်ထွက်က။”
ပြည်စုန်* ၁။ “မြစ်ကြီးငါးစင်းမှတစ်ပါး မြစ်ဟူသော
ဝေါဟာရမျှကိုပင် ဂင်္ဂါဟူ၍ ဆိုသောအရာကိုလည်း
ကောင်း ဂဉ္ဇဒကံ ဂစ္ဆတီတိ ဂင်္ဂါစသည်ဖြင့် မြစ်ရ
ဝိဂြိုဟ် ဆိုမိန့်သော အရာကိုလည်းကောင်း ထောက်
လျှင် ဂင်္ဂါဟူသော ဝေါဟာရသည် မြစ်၏ အမည်
မြစ်ဟူသော အနက်ဖြစ်၍။” ဝေါ ၂၉၇။ “ယမုနာ
နှင့် ဂင်္ဂါရေသည် မခြားမပြား သကဲ့သို့။” သမန်၊
ပ ၄၃၇။ [ပါ၊ ဂင်္ဂါ။]

ဂင်္ဂါဇေယ—ကျီးဝှက်ရုပ်ပုံ သဏ္ဌာန်လုပ်ထားသော မင်း
ခမ်းတော်လေ။
“ကာကရုပ်ဝါ၊ ကျီးရုပ်ပါကို၊ ဂင်္ဂါဇေယ။” ကုသ*
၂၇။ [ပါ၊ ဂင်္ဂါဇေယ။]

ဂင်္ဂါဝါလု—ဂင်္ဂါမြစ်တွင်ရှိသည့် သဲလုံးများ။
“သင်္ချေများစွာ၊ ကမ္ဘာဘာက၊ ဂင်္ဂါဝါလု၊ သဲစုထပ်မျှ၊
ပွင့်ကြကုန်သော သမ္ဗုဒ္ဓရာဇာ၊ စောမြတ်စွာတို့၏။”
ဇီ ၁၄၄။
[ပါ၊ ဂင်္ဂါဝါလု ကာ။ ဂင်္ဂါ—ဂင်္ဂါမြစ်၊ ဝါလုကာ—
သဲ။]

ဂင်္ဂေယျ—ဆင်မင်းမျိုး တမျိုး၏ အမည်။
“ဂင်္ဂါယံ၊ ဂင်္ဂါ၌။ ဇာတော၊ ဖြစ်သည်တည်း။
ဂင်္ဂေယျော၊ (ဂင်္ဂေယျ) မည်၏။.... ဂင်္ဂေယျ ဆင်
ကား သရက်ရွက် အဆင်းနှင့် တူ၏။” ဇာန်ဋီနိ၊
ပ ၅၁၃။ [ပါ၊ ဂင်္ဂေယျ။]

ဂိုဏ်း—၁။ သာသနာတော်တွင် ဝါဒတူညီသော ရဟန်း
တို့၏ အစည်းအရုံး။
“သီဝံလိနှင့် *ဘာမလိန္ဒ နှစ်ဦးလည်း အပြောအဆို
မတူ။ ကာယဝိညတ် ဝစီဝိညတ် ၂ ရပ်တွင် ကာယ
ဝိညတ်ဖြင့်သာ ခံအပ်သည်။ ဝစီဝိညတ်ဖြင့် မခံအပ်။
အငြင်း အဆိုရှိကြသည်နှင့် နှစ်ဂိုဏ်း ခွဲကြသည်။”

သာလင် ၇။ “မာရ်အောင်ရတနာ ဒါယကာလက်
ထက်တွင်.... အတင်ဂိုဏ်းဟု ပေါ်လာပြန်၍ အတင်
ဂိုဏ်း အရံဂိုဏ်း နှစ်ပါး ကွဲပြားစ ဖြစ်သတည်း။”
ယင်း ၁၈၆။

၂။ အဖွဲ့။ အစု။ အအုပ်။ အသင်း။
“ထံရင်းမြဲကြုံ၊ ငါ့မှာတုံလည်း၊ ကြိုက်ဆုံတချို့၊ နှစ်ဘို့
ပရိသတ်၊ စုပုံညွတ်သည်။ ။လက်လွတ်သာဝက ဂိုဏ်း
တည်း။” သံ* ၁၈၇။ “မင်းခင်းမင်းရေး၊ မှုသေး
မှုဖွဲ့၊ ဝေခွဲဖြတ်တောက်၊ ဆုံးဖြတ်မြောက်သည်။ ။
ဝန်ထောက်ရာရှိ တ ဂိုဏ်းတည်း။” ကုသ* ၁၆။
“ရန်ကုန် လူဆိုး ဂိုဏ်း တဂိုဏ်းမိပြန်ပြီ။” တင်းစာ။

၃။ [ဆန်း] အကွရာ သုံးလုံးစု။ တနည်း၊
လေးမတြာရှိသော အသံစု။
“ဆိုရေးထွက်က၊ ပဒက္ခရာ၊ ဝဏ္ဏမတြာ၊ ဂါထာဆန်း
ဂိုဏ်း၊ ကရိုဏ်းပယတ်၊ ဌာန်မချွတ်တည့်။” ကိုး* ၃၃။
“အကွရာ သုံးလုံးရှိသော ဂိုဏ်း သည် ဝဏ္ဏဝုတ္တိဂိုဏ်း
မည်သည်။ လေးမတြာရှိသော ဂိုဏ်းသည် မတြာဝုတ္တိ
ဂိုဏ်းမည်သည်။” ကဝိဒီ ၃၃၄။ “ဂိုဏ်းရှစ်ပါး၊ နတ်
ရှစ်ပါး၊ ဂြိုဟ်ရှစ်ပါး။” သမန်၊ ဒု ၂၆၃။

၄။ [သဒ္ဒါ] ရုပ်ပြီး ပုံချင်း တူသော ပုဒ်
အပေါင်း။
“မနော ဂိုဏ်း စု၊ ပုဂ္ဂုပုမာ၊ ဂစ်၊ ရာဇာ၊ သတ်၊ စိတ်၊
ရတ်၊ ကညာ၊ နဒါ၊ ဂဟံ၊ သဗ္ဗနာမ်၊ ဂဏံတေရသ။”
သုတ်နက် ၁၀၆။

၅။ အဆင့်အတန်း။ အမျိုးအစား။
“မြန်မာပြည်မှာ ဘုရားဂိုဏ်း တရားဂိုဏ်း သံဃာဂိုဏ်း
မင်းဂိုဏ်း မိဘဂိုဏ်း ဆရာသမားဂိုဏ်းဟူ၍ ဆိုင်ရာ
ဆိုင်ရာ ဌာနန္တရပိုင်းခြား၍ ရှေးရိုးစဉ်လာဖြင့် ဂိုဏ်း
အမျိုးမျိုး ထားရင်းရိုးရှိခဲ့ကြရာ မိမိနှင့်မထိုက်တန်
သောဂုဏ်တို့ဖြင့် ချီးမြှောက်ခြင်းကိုခံခဲ့ပါလျှင် ဂိုဏ်း
သင့်တတ်သည်ဟူ၍ ပြောဆိုလေ့ ရှိကြသော ရှေး
ဟောင်းစကားကိုလည်း အထူးပင် သတိထားအပ်လှ
ပေသည်။” နိမာ၊ ပ ၁၅၉။ “ဝီရိယရှိသောသူသည်
ရဲရင့်ခြင်းသဘောကို နားလည်၏။ ရဲရင့်သောသူသည်
ဝီရိယသဘောကို နားလည်၏။ ရဲရင့်ခြင်းနှင့် လုံ့လ
ဝီရိယသည် တဂိုဏ်းတည်းပင် ဖြစ်ကြသည်။” ယင်း
၃၈။ “ဘုရားနှင့်တဂိုဏ်းတည်း ထားအပ်သော အမိ
အဖ။” အရပ်စကား။ [ပါ၊ ဂဏ။]

ဂိုဏ်းဂဏ-ဝါဒတူသော သူတို့၏ အစည်းအရုံး အစုအဝေး။

“တက်လူများသည် နိုင်ငံရေး ခေါင်းဆောင်ကြီးများ ဂိုဏ်းဂဏ ပါတီကွဲကြသည်ကို စက်ဆုပ်ရွံရှာသည်။” တို့တိုင်းပြည် ၁၆၃။ [ပါ၊ ဂဏ။]

ဂိုဏ်းသမ္မာ—သာသနာတော် ဆိုင်ရာ ဂိုဏ်းတခုခုတွင် ပါဝင်သော ရဟန်းအစု။

“ဥတ္တရာဇီဝမထေရ်သည်....မဟာဝိဟာရ ဂိုဏ်းသမ္မာတို့နှင့် တချက် တလက်တည်း ကံကြီးကံငယ် ရွက်ဆောင်၏။” သာလင် ၉၇။ [ပါ၊ ဂဏ သံသ။]

ဂဇ္ဇ—စကားပြေဖြစ်သော ပါဠိအဖွဲ့။ စုဏ္ဏိယ။

“စုဏ္ဏိယကို ဂဇ္ဇ ဂါထာကို ပဇ္ဇ စုဏ္ဏိယ ဂါထာ ရောနေလျှင် ဂေယျ။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၁၉၉။ “ဂဇ္ဇဟူသော စုဏ္ဏိယသည် နှစ်မျိုးဖြစ်၏။” ယော ၂၁။ [ပါ၊ ဂဇ္ဇ။]

ဂိဇ္ဈကုဋ်—ရာဇဂြိုဟ်ကို ခြံရံနေသည့် တောင်ငါးလုံးအနက် တောင်တလုံး၏အမည်။

“မြားဖြင့်ပစ်ချေ၊စေသည်တသုတ်၊ ဂိဇ္ဈကုဋ်မှ၊ လှည်းချကျောက်ဖျာ။” ဘူပေါင်း * ၁၀၂။ “ဂိဇ္ဈကုဋ်တောင်ပေါ် သို့တက်၍....စကြို ကြွ၍ နေတော်မူသော မြတ်စွာဘုရားကို။” ဇိ ၅၆၉။ [ပါ၊ ဂိဇ္ဈကုဋ်။ ဂိဇ္ဈ-ငှက် လင်းတ၊ ကုဋ်-အထွတ်။ လင်းတနှင့်တူသော အထွတ်ရှိသောကြောင့် ဂိဇ္ဈကုဋ် ခေါ်သည်။]

ဂဏ္ဍီ—ဋီကာ အနု မဇု ဒီပနီကျမ်းများကဲ့သို့ ပုဒ်စဉ် ပါဌ်လျှောက် မဖွင့်ဘဲ ခက်စနိုးသော အဆစ်အဖုတွင်သာ ဖွင့်သောကျမ်း။

“အဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာ၊ အနု၊ မဇု၊ လက်သန်း၊ ဂဏ္ဍီ၊ ဂန္ထန္တရဟူ၍ ကျမ်းမျိုး ၇ ပါး။ ထိုထိုဒေသ အားလျော်စွာ အနက်ပြန်ရာသည်ကိုဆိုသော ယောဇနာနှင့်သော် ကျမ်းမျိုးဂပါး။ ဤအလုံးစုံကို သိဟိဋ္ဌိကျန်းတွင်သာ လက်မူန်ရှေးဦး အများစီရင်ကြသည်။” သာလင် ၄၈။

[ပါ၊ ဂဏ္ဍီ။ ဂဏ္ဍီ-အဖုအဆစ်။ အထုံးအဖွဲ့။ ခက်ရာ ခက်ဆစ်။]

(ကျမ်း) ဂန်—အဆက်အစပ် အအုပ်အသိမ်း သေသပ်စွာ ရေးဖွဲ့ထားသော စာစောင်ကြီး။

“ပေစာ ကျမ်းဂန်၊ ဝိနည်းပွန်၍။” မြား * ၆၃။

“ပမာမယုတ်၊ ကျမ်းဂန် ထုတ်မှု၊ စေတုတ္တရာ၊ ပြည်မြတ်စွာ၌။” မင်းကျော် * ၂၄။

[မြန်၊ ကျမ်း+ပါ၊ ဂန္ထ။]

ဂန္ထ—ကျမ်းဂန်။

“လောကသာရ၊ ကျမ်းဂန္ထ၌၊ ဓမ္မရသာ၊ အလင်္ကာဖြင့်။” လောသ * ၄၇။ [ပါ၊ ဂန္ထ။]

ဂန္ထဂရ—ကျမ်းလေးပြစ်။

“တိုးတက်အလွန်၊ သိတိုင်းပြန်မှု၊ ဂန္ထဂရ၊ ရှိမည် မှကြောင့်၊ ဉာဏ်နုသဿ၊ မှတ်ယူလောက်ရုံ၊ ထုံးနည်းပုံကို၊ အာဂုံဆောင်ရန်၊ ဤမျှပြန်၏။” ဣန္ဒာနေ ၁၇၃။ “ဝိသေသဆိုလေသည်ကိုကား ဋီကာမူယူပါ။ ဂန္ထဂရ ဖြစ်အံ့စိုး၍ မရေးလိုက်ပြီ။” သိဂဏ္ဌိ ၈၂။ “ဂန္ထဂရ ဖြစ်ရာသောကြောင့် အကျဉ်းသာ ရုံး၍ သတ်ရသည်။” ဇိ ၃၄၆။

[ပါ၊ ဂန္ထဂရ။ ဂန္ထ-ကျမ်း၊ ဂရ-လေးသည်။ ဂန္ထဂရဒေါသ-မှ ဒေါသကို ဖြုတ်၍သုံးသောစကား ဖြစ်သည်။]

ဂန္ထဂရဒေါသ—ကျမ်းလေးပြစ်။

“အကယ်၍ ထိုသို့ဆိုသည် ရှိသော် အလုံးစုံပြသင့်သရွေ့ကိုပင် ပြကောင်း၏ဟု ဂန္ထဂရဒေါသ၊ ပုနရတ္ထိဒေါသ။” သိဂဏ္ဌိ ၂၈။

[ပါ၊ ဂန္ထဂရဒေါသ။ ဂန္ထ-ကျမ်း၊ ဂရ-လေးသည်၊ ဒေါသ-အပြစ်။]

ဂန္ထဓုရ—ရဟန်းတို့၏ သာသနာထမ်းဆောင်မှု တာဝန် နှစ်ရပ်အနက် ပိဋကတ် သင်ကြား ခြင်းဟူသော တာဝန်။

“ချစ်သားရဟန်း၊ ဂန္ထဓုရ ၎င်း၊ ဝိပဿနာဓုရ၎င်း ဤသို့အားဖြင့် ‘ဓရနှစ်ပါးတို့သာ ရှိ၏ဟု မိန့်တော်မူ၏။’ ဓမ္မပဒ၊ ပ ၇။ “ထိုပိဋကတ်သုံးပုံကို ဆောင်ခြင်းအံ့ခြင်းပို့ချခြင်းသည် ဂန္ထဓုရ မည်၏။” ယင်း ၇။ [ပါ၊ ဂန္ထဓုရ။ ဂန္ထ-ကျမ်းဂန်၊ ဓုရ-ဝန်၊ တာဝန်။]

ဂန္ထဝင်—စာပေသုမိုင်း။ ကျမ်းဂန်သမိုင်း။

“သူ၏.... အဘိဓာန်ပေါ်ထွက်သောအခါ အင်္ဂလိပ်ဂန္ထဝင်တွင် ကျော်ထင်အံ့အဲခဲ၍ သူ့အမည် သည်

လည်း စာပေသမိုင်းတွင် လှိုင်းဂယက် ရိုက်ခဲ့ပေ
သတည်း။” လူချွန်၊ ဒု ၁။

[ပါ၊ ဂန္ဓဝံသ။ ဂန္ဓ-ကျမ်းဂန်၊ ဝံသ အစဉ်။]

ဂန္ဓာရမ္မ — ကျမ်းဦးပဏာမ။ ကျမ်းဦး အစချီစကား။

“အန္တရာယ်ကင်းခြင်း အသက်ရှည်ခြင်း အစရှိသော
အကျိုး၏ ပြီးခြင်းပွာရင်း သူတော်ကောင်းတို့အား
ပီတိ သောမနဿ ပွားစိမ့်သောငှာရင်း ဂန္ဓာရမ္မ
သုံးပါးတို့တွင် ဗုဒ္ဓါနုဿဘိစသည်တို့မှ သင့်ရာကိုယူ၍
အခိုက်သို့ဆောင်ရွက်၏။” ကောဇ်ဇူဖြေ ၂၃။

[ပါ၊ ဂန္ဓာရမ္မ။ ဂန္ဓ-အာရမ္မ၊ ဂန္ဓ-ကျမ်းဂန်၊
အာရမ္မ-အားယုတ်ခြင်း။]

ဂန္ဓိန္နိ - - ဂန္ဓိန္နရ ဂ္ဂ။

“ပိဋကတ္တယကောသလံ၊ ဂန္ဓိန္နိ အခြေ၊ ပတ်ပတ်မွေ
ခြင်းအရာ၌... ဝဒီရမိန့်ဉာဏ်ထူးဖြင့်၊ ဘောက်ခွဲစူးရှ
နိုင်မည် ကျော်လေးဦး။” ကဝိသေ ၂၆။ “သုတ်သုံး
တန်း၊ အဋ္ဌကထာဋီကာလှန်လို့၊ ရှေ့ဂန္ဓိန္နိဝိဇ္ဇာမြောက်
အောင်၊ လမ်းပေါက်ဘဲများ။” ပဒိ* ၉၇။

[ပါ၊ ဂန္ဓိန္နရ။]

ဂန္ဓိန္နရ — ပါဠိဘော် အဋ္ဌကထာ ဋီကာ အနု မဓု လက်
သန်း ဂဏှတို့မှတစ်ပါး ပိဋကတ်နှင့်ဆိုင်သော
ကျမ်းဂန်များ။

“ဂန္ဓိန္နရ၊ သာရ ဂ္ဂန္ဓ၊ ဆိုစကားလင်း၊ မကြွင်းစေ
အောင်။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၆။ “ဤသို့စသော ကျမ်း
ဂန်များသည် ပါဠိဘော် အဋ္ဌကထာစသော ကျမ်း
ဂန်များမှ အသွက် အစူးအပြားဖြစ်၍ ဂန္ဓိန္နရ တွင်
သည်။” သာလင် ၄၀။ “ဂန္ဓိန္နရ ဗဟုသုတနှင့်
ပြည့်ဝသည့် အလျောက်။” ပုညဝတ် (ဂ)

[ပါ၊ ဂန္ဓိန္နရ။ ဂန္ဓ-အန္တရ၊ ဂန္ဓ-ကျမ်းဂန်၊ အန္တရ-
အထူးအခြား။]

ဂန္ဓ — အနံ့။ နံ့သာ။

“ဖိုးမသိန်ကဘိုး၊ ဂန္ဓ ဂျိုးလည်း၊ ကြိုက်နိုးရာရာ၊ လိမ်း
သံကာတည်း။” ဘူလင်* ၄၉။ [ပါ၊ ဂန္ဓ။]

ဂန္ဓကုဋိ } — မြတ်စွာ ဘုရား သီတင်း သုံးတော် မူရာ
ဂန္ဓကုဋိ } ကျောင်းဆောင်အခန်း။

“သာဝတ္ထိ၌၊ ဟရိဇာတ၊ ကြိုင်ပေါက် ပြသား၊ ဂန္ဓ
ကုဋိ၊ ဘုံမှန်စီမှ။” နာနာ* ၇၀။ “သဗ္ဗညု ဘုရား

မြတ်စွာလည်း ရွှေဂူဝမှ ထွက်လတ်သော ကေသရာ
ခြင်္သေ့မင်းကဲ့သို့ ဂန္ဓကုဋိ ကျောင်းတော်မှ ထွက်
လတ်၍။” ယသ ၆၀။ “ဇေတမင်းသား၏ ဥယျာဉ်
ကို တဆဲရှစ်ကုဋေသော ဥစ္စာဖြင့်ဝယ်၍ ကျောင်းရာ
သုတ်သင်ပြီးသော် အလယ်၌ မြတ်စွာဘုရား၏ ဂန္ဓ
ကုဋိ တိုက်ကို ဆောက်လုပ်စေ၏။” မာလင် ၁၇၀။
[ပါ၊ ဂန္ဓကုဋိ။ ဂန္ဓ-အနံ့၊ ကုဋိ-ကျောင်းဆောင်။]

ဂန္ဓမာ — ဂန္ဓမာဒနတောင်။

“ထိပ်ဗေသာစွာ၊ ဂန္ဓမာဘု၊ ရောင်ဝါပိုးပြက်၊ ရွှေ
တောင်ထက်ဝယ်။” ပြား* ၁၀၂။ “ဂန္ဓမာဌ၊ မြေ
သလင်း၊ နေမင်းကပူသန့်၌။” ဂိသစ် ၂၁၆။ “ဂန္ဓမာ
တောင်ဟုခေါ်ဝေါ် ရေးသားကြသည်မှာ အဘိဓာန်
ကျမ်းတွင် ဂန္ဓမာဒန ဟူသောပုဒ်၌ ဒနသဒ္ဒါကြေ၍
မြန်မာဘာသာ ဂန္ဓမာတောင် ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။”
ဝေါလံ ၂၀၁။ [ပါ၊ ဂန္ဓမာဒန။]

ဂန္ဓမာဒန — ဟိမဝန္တာရှိ ပန်းမျိုးစုံပေါသော တောင်
တတောင်၏ အမည်။

“ကြိုင်နံ့သာသည်၊ ဂန္ဓမာဒန၊ ထိုတောင်လှသို့၊
ကြွလေခဲ့သော။” ပြာဋိ* ၇၃။ “ဂန္ဓမာဒန၊ တောင်
ကြိုင်မြင့်၊ ဒေဝစည်းစိမ်၊ ဗိမာန်အိမ်ဝယ်။”
သစ္စာ* ၃၂။

[ပါ၊ ဂန္ဓမာဒန၊ ဂန္ဓ-အနံ့၊ မာဒန-ယစ်မူးစေခြင်း။
“ပဝိဋ္ဌေ ပဝိဋ္ဌေ၊ ဝင်ရောက်ကုန်သော။ ဇနောလူတို့ကို။
မူလ သာရ တစ ပတ္တ ပုပ္ဖ ဖလဂန္ဓေဟိ၊ အမြစ်
နံ့သာ အနှစ်နံ့သာ အခေါက်နံ့သာ အရွက်နံ့သာ
အပွင့်နံ့သာ အသီးနံ့သာ တို့၏ အနံ့တို့ဖြင့်။ မဒယဘိ
ဥဗ္ဗာဒံ၊ ယစ်မူးမွေ့လျော် ပျော်မြူးခြင်းကို။ ကရေတိ၊
ပြုတတ်၏။ ဣဘိဘဿ၊ ထိုကြောင့်။ သောပဗ္ဗတော၊
ထိုတောင်သည်။ ဂန္ဓမာဒနော၊ ဂန္ဓမာဒနတောင်
မည်၏။” ဝေါလံ ၂၀၂။]

ဂန္ဓာရ — မဇ္ဈိမဒေသ တိုင်းကြီး ဆွဲခြောက်တိုင်းအဝင်
တိုင်းကြီးတခု။ ဂန္ဓာရတိုင်း။

“ဘုရားလောင်း ဒိသာပါမောက္ခဆရာသည် ဂန္ဓာရ
တိုင်း တက္ကသိုလ်ပြည်ကို အောင်မြင် ဘူး၏။”
ယသ ၇၄။ “တရုပ်ပြည်ကို ဂန္ဓာရ တိုင်း စစ်မဟုတ်
ရာဟု မှတ်သင့်သည်။” သမန်၊ ပ ၃၈၅။
[ပါ၊ ဂန္ဓာရ။]

ဂန္ဓာရီ—ကိုယ်ရောင်ပျောက်စေနိုင်သောဆေး အတတ်။
 “ဝိဇ္ဇာဓရာ၊ ဝိဇ္ဇာဓိရ်တို့သည်။ ယောရံ၊ ယောရ
 မည်သောအတတ်၊ ဂန္ဓာရီ မည်သော အတတ်ကို။
 အဓိယမာနာ၊ သင်ကုန်လျက်။ ဩ သဓေဟိ၊ ယောရ
 အတတ်၊ ဂန္ဓာရအတတ်တို့ဖြင့် စီရင်အပ်ကုန်သော
 ဆေးတို့ဖြင့်။ အဒဿနံ၊ ရန်သူတို့၏ မမြင်ခြင်းသို့။
 ဝဇန္တိ၊ ရောက်နိုင်ကုန်၏။” ငါး၊ ၈၅၁၆။
 [ပါ၊ ဂန္ဓာရီ။]

ဂန္ဓာရီမန္တန်—ကိုယ်ရောင် ပျောက်စေနိုင်သော ကောင်း
 ကင်၌ ပျံစေနိုင်သော သူတပါးစိတ်ကို
 သိစေနိုင်သော မန္တန်တမျိုး။
 “ဂန္ဓာရီမန္တန် မည်သည်ကား ဂန္ဓာရမည်သော
 ရသေ့ပြုအပ်သည်။ တနည်းလည်း ဂန္ဓာရဘိုင်း၌....
 တယောက်သော ရသေ့သည် ပြုအပ်သောအတတ်
 ဖြစ်သည်ဟုလိုသည်။ ထိုဂန္ဓာရီမန္တန်သည် စူဠဂန္ဓာရီ
 မန္တန် မဟာဂန္ဓာရီမန္တန်ဟု နှစ်ပါး ပြား သည်။”
 သမန်၊ ဒု ၂၆၃။
 [ပါ၊ ဂန္ဓာရီ မန္တ။ (ဂန္ဓာရီ ဝိဇ္ဇာ) ဂန္ဓာရီ-ဂန္ဓာရ
 ရသေ့၊ မန္တ-မန္တန်။]

ဂန္ဓာရာဇ်—ဂန္ဓာရတိုင်း။
 “လွန်လေပြီးသောအခါ ဂန္ဓာရာဇ်တိုင်း တက္ကသိုလ်
 ပြည်၌ ဘုရားလောင်းသည် အရပ်လေးမျက်နှာ၌
 ထင်ရှားသော ဆရာဖြစ်၏။” ယသ ၅၇။
 [ပါ၊ ဂန္ဓာရ။]

ဂန္ဓာရုံ—အနံ့။ အနံ့တည်းဟူသောအာရုံ။
 “တနေရက်တုံ၊ ဂန္ဓာရုံ ကို၊ ရှုရုံကာမျှ၊ မနမ်းရက။”
 မသ* ၁၂၆။ “တပျံ့ပျံ့သင်းထုံ၊ ဂန္ဓာရုံ အပေါင်း
 လည်း။” ပုညဝတ် ၆၀။ “အနံ့ဆိုးတဲ့ ဂန္ဓာရုံ က
 အဟုန်မပြယ်တဲ့အတွက်။” ထေရီ၊ ဒု ၁၅၆။
 [ပါ၊ ဂန္ဓာရမ္မဏ။ ဂန္ဓ-အာရမ္မဏ၊ ဂန္ဓ-အနံ့၊
 အာရမ္မဏ-အာရုံ။]

ဂန္ဓာလရာဇ်—၁၊ ဂန္ဓာရ တိုင်း။
 “ဘုရားလျာကား၊ ဂန္ဓာလရာဇ်၊ ဖြစ်သားတိုင်းမှာ။”
 ဓမ္မ* ၂၄။
 ၂၊ တရုပ်ပြည်။
 “ဂန္ဓာလရာဇ် တရုပ်ပြည် နှင့် စပ်လျက် ဖြစ်သည်
 တကြောင်း ဖြစ်သောကြောင့်။” လွတ် ၅။

[ပါ၊ ဂန္ဓာရ ရဋ္ဌ။ ဂန္ဓာရ-ဂန္ဓာရ၊ ရဋ္ဌ-တိုင်း။ “နေယျစ်
 ဟူသည်လည်း နေယျတ်ကိုဆိုလိုသည်၊ တကိုစပြု၍ခေါ်
 သည်။ ကာသိကရဋ္ဌကို ကာသိကရစ်၊ ဝိဒေဟရဋ္ဌကို
 ဝိဒေဟရစ် ခေါ်သကဲ့သို့တည်း။” လိနတ္ထ ၃၀၄။
 ဤ၌ဂန္ဓာရရဋ္ဌကို ဂန္ဓာရရစ်ဆိုရာမှ ရ ၂ လုံးဆက်
 နေသဖြင့် ရ တခုကိုလပြု၍ ဂန္ဓာလရစ်ဆိုသည် ယူရန်
 ရှိသည်။ “ရနုဋ်ကားလ၊ ဇနုဋ်ယ၊.... လဋ္ဌမကွဲပါ။”
 နိယံ ၃၁ စောင် ၁၃၃။ “စကာရန္တံ တကာရန္တံ
 သမံဝဒေ။”]

ဂန္ဓပ်—ဂန္ဓဗ္ဗ ရှု။
 “လူနှင့် ဂန္ဓပ်၊ နတ်မဟုတ်ငြား၊ နဂါးမဇာတ်၊ အမှန်
 ဖြစ်သော အကျွန်ုပ်၏။” ပင်း၊ ပ ၁၆။
 [ပါ၊ ဂန္ဓဗ္ဗ။]

ဂန္ဓဗ္ဗ—မြင့်မိုတောင်ရှိ အာလိန် ငါးဆင့်အနက် အထက်
 ဆုံးအဆင့်တွင်နေသော သီချင်းသည် နတ်မျိုး။
 “မိုးနတ်သိကြား၊ မဖြစ်ငြားလည်း၊ နတ်သားမည်ရ၊
 ဂန္ဓဗ္ဗ နှင့်၊ ရုက္ခနတ်မျိုး၊ ဘုမ္မစိုးလျှင်၊ ဟုတ်နိုးတန်စွ၊
 အကျွန်ဆ၏။” ဘူလင်* ၃၉၀။ “ကုမ္ဘဏ်ယက္ခ၊
 ဂန္ဓဗ္ဗဘူ၊ နိစ္စပျော်ရာ၊ ကြိုင်နံ့သာသည်၊ ဂန္ဓမာဒန၊
 ထိုတောင်လှသို့။” ပြာဋီ* ၇၃။ [ပါ၊ ဂန္ဓဗ္ဗ။]

ဂုဏ်—၁၊ အသူးသဖြင့် ကောင်းသော အရည်အခြင်း။
 တည်ရာခြေ၏ အထူးကို သိစေတတ်သောတရား။
 “ဇာတိပုည၊ ဂုဏ်မာနဖြင့်၊ သံပဟုံးစုံး၊ ဖက်မဲ့ကြုံး
 သား၊ အားသုံးထောင်ထား၊ မျိုးလေးပါး၏။” ကိုး*
 ၁။ “မထင်မဖုန်၊ အကျွန်ဂုဏ် ကြောင့်၊ သည်းဟုန်
 ပီတိ၊ မေတ္တာ ရှိ၏။” သံ* ၁၅၀။ “ဤ သူတို့၌
 အဘယ် ဂုဏ် ရှိသနည်းဟု မေး၏။ ဤသူတို့သည်ကား
 သာယာသော အသံဖြင့် သီလည်း သီတတ်ကုန်သည်။
 ကလည်း ကတတ်ကုန်သည်။ ဤသူတို့ကဲ့သို့ လူတို့
 မတတ်နိုင်ကုန်ဆိုလျှင်။” ဣပုံ ၄၀။

၂၊ ကျေးဇူးတရား။
 “ရှင်တော်တဦး၊ ဂုဏ်ကျေးဇူးကို၊ အထူးမြတ်စော၊
 သက်ဆုံး ဟောလည်း၊ သဘော ဆုံးငှာ၊ မတိုင်ရာ
 တည့်။” ပါမိ* ၆၆။ “မျက်နှာသုန်သုန်၊ ပြေးငီလ
 ကုန်၏၊ သူ့ ဂုဏ် ကျေးဇူး၊ အထူးထူးကို ချီးကျူး
 အံ့ဩ။” ဥတိန်* ၁၀၁။
 ၃၊ ပေါ်ထင်သော သဘော။
 “ရသ၊ ဝိပါက၊ ဂုဏ်၊ ကိစ္စ၊ သတ္တိ။” ဥတု (၁)။

“ပူသော ဂုဏ် နှင့် ယှဉ်သည်ဆိုသော်လည်း။” ဇီဝက ၂၀။ “ပကာသန အလုပ်များကို... အတုခိုးပြီး မြန်မာ့ သာမူ နာမူ ကိစ္စများတွင် ဂုဏ် ရှိလှပြီအထင်နှင့် သုံးစွဲခဲ့ကြသည်။” လူမှု ၁၃။

၄၊ [အလင်္ကာ] စာပေအဖွဲ့အနွဲ့တို့၌ အပြစ်ဒေါသကင်း၍ ရအပ်သော ကျေးဇူး။ ပညာရှိတို့ နှစ်သက်လောက်သည့် စာရည်။ သဒ္ဒါအလင်္ကာ။ (ပသာဒ၊ သြဇာ၊ မဓုရတာ၊ သမတာ၊ သုခုမာလတာ၊ သိလေသ၊ ဥဒါရတာ၊ ကန္တိ၊ အတ္ထုပ္ပတ္တိ၊ သမာဓိဟူ၍ ဂုဏ်ဆယ်ပါး ရှိသည်။)

“တေဟိဂုဏေဟိ၊ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော ဂုဏ်ဆယ်ပါးတို့နှင့်။ သမ္ပန္နော၊ ပြည့်စုံသော။ ဗန္ဓော၊ အဘွဲ့အနွဲ့သည်။ ကဝိမနောဟရော၊ ကဗျာတတ်သိ ပညာရှိတို့၏ နှလုံးကို ယူကျုံးနှစ်သက်စေနိုင်၏။” ယော ၁၄၁။

၅၊ [သဒ္ဒါ] ခြစ်ကို အထူးပြုသော အနက်။

“သုက္ကော၊ ဖြူသောနွား။ ဤ၌ အဖြူဟူသော အနက်သည် နွားခြစ်၌ မှီတတ်သောကြောင့် ဂုဏ်မည်၏။” သဒ္ဒါ ၂၀၀။ “အဖြူအညို စသော ဂုဏ် အနက်မျှကို ခေါ်ဝေါ်သော ဝေါဟာရကား...ဂုဏ်ဟူသော ဝေါဟာရအနက်မျှကို ခေါ်ဝေါ်ခြင်း ဝေါဟာရ ဖြစ်သတည်း။” ဝေါ ၁၅၃။ [ပါ၊ ဂုဏ။]

ဂုဏ်တေဇာ—အရည်အခြင်း ဘုန်းတန်ခိုး။

“ကိုယ်၏ ဂုဏ်တေဇာ ကိုလည်း မယုတ်နွမ်းစေရ။” တေ ၇၀။ [ပါ၊ ဂုဏတေဇာ။ ဂုဏ-ဂုဏ်၊ တေဇ-တန်ခိုး။]

ဂုဏ်ခြစ်—အရည်အခြင်း အစွမ်းသတ္တိ ပစ္စည်းဥစ္စာတို့နှင့် ပြည့်ဝသော အဖြစ်။

“ငါ့ဂုဏ်ခြစ် ကိုလည်း ငညို့ပြော ရစ်စေတော့။” စကား၊ ပ ၄၀။ “အလွန်ပင် တင့်တယ်မြင့်မြတ်၍ ဂုဏ်ခြစ် ရှိစေနိုင်သည်။” စာဏကျ၊ ပ ၇၃။ [ပါ၊ ဂုဏဒဗ္ဗ။ ဂုဏ-ဂုဏ်၊ ဒဗ္ဗ-ခြစ်။]

ဂုဏ်ပကာသန—မိမိအရည်အခြင်း အစွမ်းသတ္တိစသော ဂုဏ်ကို ထုတ်ဖော်ပြသခြင်း။ ဂုဏ်ကို ပြစားခြင်း။

“ဂုဏ်ပကာသန ကို လိုက်စားနေကျ မဟုတ်သော ကြောင့်လည်း ထိုဂုဏ်များကို အရေးတကြီးကြံစည် ခြင်းအားဖြင့် အားထုတ်လေ့မရှိကြ။” နိရီ၊ ပ ၈၇။ [ပါ၊ ဂုဏပကာသန။ ဂုဏ-ဂုဏ်၊ ပကာသန-ထင်ရှားပြခြင်း။]

ဂုဏ်ပုဒ်—ဂုဏ်ကို ပြဆိုသည့်စကားလုံး။

“သူ၏ ဂုဏ်ပုဒ် ကိုဖော်ထုတ်ရန် ကြိုးဟူသော နာမဝိသေသနကိုသာ အမြဲသုံးသင့်၏။” လူချွန်၊ ဒု ၂။ [ပါ၊ ဂုဏပဒ။ ဂုဏ-ဂုဏ်၊ ပဒ-ပုဒ်။]

ဂုဏ်သကတ်—ကိုယ်ပိုင်ဖြစ်သော အရည်အခြင်း၊ အစွမ်းသတ္တိ။

“ပတ်ယတ်လက္ခဏာ၊ အင်္ဂါအလျော်၊ စီးတော်ရွေးဝင်း၊ ကြွင်းသမျှ အရပ်ရပ်၊ ဂုဏ်သကတ် များနှင့်၊ မစပ်သင့်ချေ။” နေကန် ၃၇။ “ဉာဏ်ပညာ တန်ဆောင်သိမ်းကို၊ ထွန်းတောက်ပစေတတ်သော ဂုဏ်သကတ် ကြောင့် မေဓကံရာ အမည်ရှိတော်မူသော မြတ်စွာဘုရား။” ဆေကနီ ၁၂။

[ပါ၊ ဂုဏသကတ္ထ။ ဂုဏ-သက-အတ္ထ၊ ဂုဏ-ဂုဏ်၊ သက-မိမိ၊ အတ္ထ-အနက်။]

ဂုဏ်သရေ—ဂုဏ်အမျိုးမျိုးတို့ဖြင့် တင့်တယ် မြင့်မြတ်ခြင်း။

“မသိမကျွမ်း၊ ဂုဏ်သရေ နွမ်းသကဲ့သို့။” ပင်း၊ ပ ၈၂။ “ခပ်သိမ်းသော ဂုဏ်သရေ တိုး၍ အထွတ်အမြတ်သို့ ရောက်တော်မူ၏။” ဣပုံ ၈၀။ [ပါ၊ ဂုဏ သိရိ။ ဂုဏ-ဂုဏ်၊ သိရိ-အသရေ။]

ဂုဏ်သိက္ခာ—ဂုဏ်နှင့်ညီစွာ ကိုယ်ကျင့်တရား ထိန်းသိမ်းမှု။

“လူမျိုးခြားတို့က ရှိသေလေးစားအောင် အပြုအမူ အပြောအဆို စသည်တို့၌ ဂုဏ်သိက္ခာ ရှိစေခြင်း။” သင်နည်း ၃၄။ [ပါ၊ ဂုဏသိက္ခာ။ ဂုဏ-ဂုဏ်၊ သိက္ခာ-အကျင့်။]

ဂုဏ်သိန်—ဂုဏ်အမျိုးမျိုးတို့ဖြင့် တင့်တယ်မြင့်မြတ်ခြင်း။

“အတုအပ၊ အလှပြိုင်ချိန်၊ ဂုဏ်သိန် အသရေ၊ ဣန္ဒြေလုပ်တုန်းတွင်။” ပင်း၊ ပ ၈၄။ “ချီးမြှင့်ရာသူး၊ မြတ်ကျေးဇူးကြောင့်၊ ထွန်းမြူးရောင်ရှိန်၊ မျက်နှာယ်ထိန် သည်။ ။ဂုဏ်သိန် တန်ခိုး ပတ်၏တည်း။”

ရှေးကဗျာ ၁၈၆။

[ပါ၊ ဂုဏသိရိ။ ဂုဏ-ဂုဏ၊ သိရိ-အသရေ။]

ဂုဏ်ဟိတ်—ဂုဏ်၏အကြောင်း။ ဂုဏ်၏အရင်းမူလ။

“ရဟန္တာယောင်၊ ရှင်ဟန်ဆောင်မှာ၊...သည်သစ်သီး
ကို...စားလိုသည်စိတ်၊ ရေလိုဖိတ်လည်း၊ ဂုဏ်ဟိတ်
ကြီးစွာ၊ ရဟန္တာဟု၊ ကြားဝါမိချေ၊ အထွေထွေမျိုး...
ပေးမဆိုဝံ၊ စိတ်ထဲရွံ့သည်။ ။ကြောက်ညံ့ နှ လုံး
ပူလောင်တည်း။” နာပျို့* ၂၇။

[ပါ၊ ဂုဏဟေတု။ ဂုဏ-ဂုဏ၊ ဟေတု-အကြောင်း။]

ဂုဏ်အသရေ—ဂုဏ်သရေ နှင့်အတူတူ။

“ဂုဏ်အသရေသေးနုပသောလူညံ့လူယုတ်၏အဖြစ်။”
လက်စွဲ ၂၁။

ဂုဏ်အင်—အရည်အခြင်း အစိတ်အပိုင်း။ ဂုဏ်အင်္ဂါ။

“မောင့် ဂုဏ်အင် ကား၊ အကြင်မျှ လေ ၁ က်၊
မပျောက်ကမ္ဘာ၊ ထိုခါတိုင်အောင်၊ ဆက်ဆက်
ဆောင်၍၊ လူ့ဘောင်မချွတ်၊ တည်လိမ့်မှတ်သည်။”
ဟင်္သာ* ၄၄။ “အကြင်သူသည် ဂုဏ်အင် ကျေးဇူး
နှင့်ပြည့်စုံသော သူတော်ကောင်းကို မြတ်နိုးခြင်း
မရှိ။...ထိုသူ၏ အထံ၌လည်း မနေရာ။” ဣပုံ ၆၅။
[ပါ၊ ဂုဏင်္ဂါ။ ဂုဏ-ဂုဏ၊ အင်္ဂါ-အစိတ်အပိုင်း။]

ဂုဏ်အင်္ဂါ—အရည်အခြင်းတည်းဟူသောအစိတ်အပိုင်း။

“ဂုဏ်အင်္ဂါနှင့် ပြည့်စုံသောသူ၏ ဆောင်သော
အမှု...သည် လျင်စွာ ပြီးစီးသည်ဖြစ်ရာ၏။” ဟိ ၂၁။
[ပါ၊ ဂုဏင်္ဂါ။ ဂုဏ-ဂုဏ၊ အင်္ဂါ-အစိတ်အပိုင်း။]

ဂဗ္ဘေ—တနင်္လာနှင့် ကြာသပတေး ဓာတ်ဂြိုဟ်ချင်း
ဖက်သည်ကိုပြသော နံပြအက္ခရာ ၂လုံး။

“အန္တော ဂဗ္ဘေ၊ စရောသေ၊ ဓာတ်ဘက်လေ၊ မသွေ
ပေါင်းကြ၊ ဒွယံပြ။” သိဿော ၁၂၄။ “ကဆုန်၊
တော်သလင်း၊ ပြာသို၊ ဤသုံးလသည် ဂဗ္ဘေ ဓာတ်
ဖြစ်၏။ ထိုသုံးလအတွင်း ဘေဇောဓာတ်၊ ဝါယော
ဓာတ်၊ အာကာသဓာတ်ဆောင်သည်။” ဒွါသိမ်ဓိပ်
၂၁။ “ကျောက်ဓာတ်မြေဓာတ်သည် ဂဗ္ဘေ ဓာတ်။”
ယင်း ၁၃၈။

ဂမ္ဘီရ } — နက်နဲသော။

“ဒါနပါရမီ၊ လှူစာဂီကို၊ ဂမ္ဘီ နှိုက်နဲ၊ ကြံပြီးရဲမှ။”

ပါမီ * ၆၄။ “ဇဝနဉာဏ်၊ ဂမ္ဘီရ ဉာဏ်၊ တိက္ခဉာဏ်
တို့ဖြင့်။” သမန်၊ ပစ။ [ပါ၊ ဂမ္ဘီရ။]

ဂိမ္မန်—နွေဥတု။ နွေရာသီ။ တပေါင်း လပြည့်ကျော်
တရက်မှ ဝါဆိုလပြည့် အထိ သတ်မှတ် အပ်
သော လေးလအချိန်အခါ။

“ဂိမ္မန် ဝသန်၊ ချိန်မှန်လွန်ကြူး၊ ဟေမန်ဦး၌။”

ဥမ္မာ * ၁၆။ “နောင်ကြီး (ချည်း) ဆွေးသည်။
လေးလ ဂိမ္မန် ကူးတော့သည်။” ဆဲနစ်မျိုး ၄။

“ရာသီမိန်ငယ်၊ ဂိမ္မန် ရက်ပြောင်း၊ လတပေါင်းမှို၊
ရွက်ဟောင်းကြွေကာ။” သေတ္တု၊ ပ ၃၁၇။

[ပါ၊ ဂိမ္မာန။]

ဂိမ္မန္တ—နွေဥတု။ နွေရာသီ။

“ပဲအနားလိမ်၊ သီးခါကြိမ်၊ နွေဂိမ္မန္တ ခေတ်။” ကဝိ
သတ် ၄၄၆။ [ပါ၊ ဂိမ္မာန။]

ဂိမ္မ—ဥတုသုံးပါးတွင် နွေဥတု။ ဥတုခြောက်ပါးတွင်
နယုန်၊ ဝါဆိုနှစ်လဟူသော ဂိမ္မဥတု။

“ကြိုးကြားကြံကာ၊ ဂိမ္မာ သန်ဆောင်း၊ ချောင်း
ချောင်းခခ၊ ကာလရှည်ဖင့်။” နုစာ၊ ပ ၁၁။

“နယုန်ဝါဆိုနှစ်လသည် ဂိမ္မာ။” ဥတု ၂။ [ပါ၊ ဂိမ္မာ။]

ဂိမ္မာန်—နွေဥတု။ နွေရာသီ။

“ရပ်ချောင်တောစွန်၊ ဟိမဝန်တွင်၊ ဂိမ္မာန် နွေခါ၊
မိုးမရွာသော်။” ဘုံ * ၂၉။ “နှင်းမိုးမအန်၊ နွေ
ဂိမ္မာန် လည်း၊ ပန်းမလ်မိုးရှက်။” ကိန္နရီ * ၆၃။
“ရတု ဂိမ္မာန်၊ ရေဗိမာန်ထက်၊ တောင်ပြန်လေရှူး။”
ဒေး၊ စစ်ချီရတု ၂၀၄ (၃)။ [ပါ၊ ဂိမ္မာန။]

ဂြဟပတိ—ဂြိုဟ်တို့၏ သခင်ဖြစ်သော နေမင်း။

“ပန္နရသ၊ ပြည့်သည်လဝယ်၊ ဂြဟပတိ၊ ဩသဓိနှင့်၊
နှိုင်းရှိတူအောင်။” ကိုး* ၁၀၇။

[သ၊ ဂြဟပတိ၊ ပါ၊ ဂဟပတိ။ ဂဟ-ဂြိုဟ်၊ ပတိ-
အရှင်။]

ဂြဟသျန္တိ—ဂြိုဟ်တို့ကို နှစ်သိမ့် စေရန် ယင်စာတို့ဖြင့်
ပူဇော်ခြင်း။

“ဂြိုဟ် ပူဇော်ခြင်း စသော ဂြဟသျန္တိ လုပ်ရာ၏။”
သုဇာ ၂၇၂။ [သ၊ ဂြဟဓါန္တိ။]

ဂြဟာ—ဂြိုဟ်။

“သိမ္မာသင့်ရာ၊ ကြည့်ရှုခါ၌၊ ဂြဟာစန်းလက်၊ နေရက်
လနှစ်။” ကုသ * ၈၈။ [ပါ၊ ဂဟ။ သ၊ ဂြဟ။]

ဂြိုဟ် — လူတို့၏ ကံကြမ္မာကို ဖမ်းကိုင်ဖန်တီးနိုင်သည်ဆိုသော ကောင်းကင်ကြယ်။

(အင်္ဂါ၊ ဗုဒ္ဓဟူး၊ ကြာသပတေး၊ သောကြာ၊ စနေဟု ငါးလုံး၊ ရာဟုနှင့် ကိတ်ကိုထည့်၍ ခုနစ်လုံး၊ တနင်္ဂနွေ (နေ) နှင့် တနင်္လာ (လ) ကိုထည့်၍ ကိုးလုံးဟု ရေတွက်ကြသည်။)

“သောကြာစိုင်းရှု။ ဗုဒ္ဓဟူးက၊ စသည်အလို၊ လူတို့ ဂြိုဟ်လည်း၊ မပြိုကွဲ” ပါမိ* ၃၁။ “သုံးတန်ပေါ် နှစ် (ပ်)၊ ဂြိုဟ် အိပ်စန်းကျ၊ မူလအာဒိ” ကိုး* ၄၂။ “ဝိဝနဋ္ဌာယံ ကပ်ဦးအစ၌ ပါပဂြိုဟ် ၄ လုံးသောမ ဂြိုဟ် ၄ လုံးတို့ ထွက်ပေါ်လာသောအရပ်။” လောကုပ် ၁၀၉။ [ပါ၊ ဂဟ။ သ၊ ဂြဟ။]

ဂေါတ္တ — အနွယ်။

“မင်းမျိုး ပုဏ္ဏားမျိုး သူကြွယ်မျိုး သူဆင်းရဲမျိုးဟူသော ဇာတ်သည် ဇာတ်မည်၏။ ထိုအမျိုးသား လေးပါးတို့တွင်ပင် မင်းမျိုးစသည်၌ ဂေါဘမ ကဿပ ဝါ သိဋ္ဌစသော အဦးအစဖြစ်သောသူကိုစွဲ၍ ဆင်းသက်လာသော အဆက်သည် ဂေါတ္တ မည်၏ဟူ၍ ဇာတ်ဂေါတ္တတို့၏ အသူးကို သိလေ။” ရာဇသေ ၂၇၉။ [ပါ၊ ဂေါတ္တ။]

ဂေါတြဘူ — ပုထုဇဉ်အဖြစ်၌ နောက်ဆုံးဖြစ်သော စိတ်။

“ဘုရား အလောင်းတော် တို့သည်... ဝိပဿနာဉာဏ် ဆယ်ပါးကို ပွားတော်မူသည် ရှိသော် အနုလောမ ဉာဏ်ဟု ဆိုအပ်သော အနုလုံ ဂေါတြဘူ သို့ကပ်၍ ရပ်တန့်တော်မူ၏။” နှုတ်၊ ဒု ၈၅။

[ပါ၊ ဂေါတြဘူ။ ဂေါတြ-ပုထုဇဉ်အနွယ်၊ ဘူ-နှိုင်းစက်ခြင်း။]

ဂေါတြဘူဉာဏ် — ပုထုဇဉ် အနွယ်ကို ဖြတ်၍ နိဗ္ဗာန်ကို အာရုံပြုသောဉာဏ်။

“ဂေါတြဘူဉာဏ်သည် နိဗ္ဗာန်ကိုသာလျှင် မြင်ခြင်းငှာ စွမ်းနိုင်၍ ကိလေသာ အဝိဇ္ဇာ အမှိုက်တိုက်ကို ပယ်ဖျောက်ခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင်။” မင်းဝိ ၁၉၅။

[ပါ၊ ဂေါတြဘူဉာဏ။ ဂေါတြဘူ-ပုထုဇဉ် အနွယ်ကို ဖြတ်သော၊ ဉာဏ-ဉာဏ်။]

ဂေါတြဘူပုဂ္ဂိုလ် — ဂေါတြဘူ ဉာဏ်နှင့် ပြည့်စုံသူ။

“ပုထုဇဉ်ဂေါတ္တံ၊ ပုထုဇဉ် ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အနွယ်ကို... အတိက္ကမိတွာ၊ လွန်၍... အရိယဂေါတ္တံ၊ အရိယာတို့၏ အနွယ်သို့... ဩက္ကမနတော၊ သက်ခြင်းကြောင့်။ ဂေါတြဘူ ပုဂ္ဂလောနာမ၊ ဂေါတြဘူပုဂ္ဂိုလ် မည်၏။” ပဉ္စကြိုဏ်၊ ပ ၉၄။

[ပါ၊ ဂေါတြဘူပုဂ္ဂလ။ ဂေါတြဘူ-ပုထုဇဉ် အနွယ်ကို ဖြတ်သော၊ ပုဂ္ဂလ-ပုဂ္ဂိုလ်။]

[ဃ]

သဒ္ဓိ—၂၄ မိနစ်နှင့်ညီမျှသော ကာလအပိုင်းအခြား။
“ကိုးရုံးခြောက်ဆယ်တခု တပေါင်းလဆန်း တဆယ်
နှစ်ရက် သောကြာနေ့၊ နက္ခတ်နှစ်ဆယ်၊ လေးဆယ်
ခုနစ်သဒ္ဓိ၊ မကာရစဉ်း၊ ကရကဋ်လက်၊ မွန်းတည့်
ကျော်တွင်....ရွှေနန်းတက်တော်မူသည်။” ညောင်ရမ်း
၄၈၉။ [ပါ၊ သဒ္ဓိကာ။ သဒ္ဓိကာ-နာရီ။]

သနမဋ္ဌက—မိဖုရားများ မင်းသမီးများ မင်းခမ်းမင်းနား
အခါများတွင် ဝတ်ဆင်ရသော အဆင်
တန်ဆာ။

“တခဲနက် ပြေပြစ်ချောမောသောကြောင့် သနမဋ္ဌက
မည်သော တန်းဆာကိုပြုလုပ်စေ၍။” ဓမ္မပဒ၊ ဒု ၉၅။
[ပါ၊ သနမဋ္ဌက။ သန-တခဲနက်၊ မဋ္ဌက-ပြေပြစ်
သော။]

သနာ—၁။ နွားနို့နှင့် အခြားအရသာများကို ရောချက်
ထား၍ ခဲနေသောစားဖွယ်။

“ကောင်းဆုံးရသာ၊ မြိန်နိုးရာသား၊ သနာနို့ခဲ၊ ပျား
တင်လဲနှင့်။” ပါမီ*၅၅။ “စား၍ နှစ်လို့၊ နွားနို့
သနာ၊ သကာ ဖျော်မွှေး၊ ထောပေး ထောပတ်။”
ကိုး*၁၇၈။

၂။ နွားနို့ဖြင့် ချက်အပ်သော ထမင်း။ နို့ထမင်း။
“ထောပတ်ကိုချက်၍ ထိုထောပတ်တွင် ဆန်ထည့်၍
ထိုဆန်တွင် ထက်ဝက်ခန်းအောင်ချက်ပြီးနွားနို့ကို....
ထောပတ်ထမင်း ချက်သကဲ့သို့ ဆန်ကို ကျက်အောင်
ချက်။ သကြားဖြူလည်း သင့်အောင်ထည့်။ ထိုထမင်း
ကို ပါဠိဘာသာ ပါယာသ၊ ပရမန္န၊ ဝိရိကာဟူ၍
ခေါ်သည်။ မြန်မာတို့မှာ သနာခေါ်သည်။ သုဇာတာ
မြတ်စွာဘုရားကိုလှူသော သနာနို့ဆွမ်း ဆိုသည်ကား
ဤကဲ့သို့ ချက်သောထမင်းကို ဆိုသည်။” ဥတု၇၅။
“ထိုရှစ်ခုသော နွားတို့၏ နို့ဖြင့်သာ သနာနို့ဆွမ်း
ချက်လေသော်။” ဇိ ၄၀။ [ပါ၊ သနာ။ သန-တခဲနက်။]

သရာဝါသ—အိမ်ရာထောင်ခြင်း။

“သရာဝါသ၊ သမ္မာဓဖြင့်၊ ဒုက္ခဖွဲ့နှောင်၊ လူတို့ဘောင်
ဝယ်၊ အိမ်ထောင်ညွတ်ကွင်း။” ကိုး*၂၁။

“သရာဝါသ၊ သမ္မာဓဟု၊ ကိစ္စများမြှောင်၊ လူတို့
ဘောင်၌၊ အိမ်ထောင်သက်မွေး၊ ခြန့်ယှမ်းသား။”
လောသာ*၁၆။ “မဟာကဉ္စန သတို့သားကို မိဘ
တို့သည် သရာဝါသ ဖြင့် ဘွဲ့လိုသည်ဖြစ်၍။” ငါး၊
စ ၂၂၅။ “ကေသဝမည်သော ပုဏ္ဏားသူကြွယ်ဖြစ်၍
သရာဝါသ ၌ အပြစ်ကို မြင်သဖြင့် တောဝင်၍
ရသေ့ပြုပြီးသော်။” ဇိ ၄၉၉။

[ပါ၊ သရာဝါသ။ သရ-အာဝါသ၊ သရ-အိမ်၊
အာဝါသ-နေခြင်း။]

သာတကတ်—ကပ်၍ ဖြတ်တတ်သောကံ။ ဥပ သာ
တကတ်။

“အကုသိုလ် သာတကတ် ကယ်ကာ၊ ယခုလိုလာ၍
ဖြတ်သော်ကြောင့်၊ စရပ်သို့ပြေးရချေ၊ ခွေးသေသို့
သေရငြား။” ပုညမိုင်း ၆၇။

[ပါ၊ သာတက။ သာတက-သတ်ဖြတ်ခြင်း။]

သာနဝိညာဉ်—နှာခေါင်းဖြင့်သိစိတ်။

“ဤ သာနဝိညာဉ် သည်လည်း သာနပသာဒ၊ ဂန္ဓာရုံ၊
ဝါယော၊ မနသိကာရဟူသော အကြောင်း လေး
(ပါး) စုံ ညီသော အခါဝယ် ဖြစ်၏။” နုဝဏ်၊
ပ ၁၁၅။

[ပါ၊ သာနဝိညာဏ။ သာန-နှာခေါင်း၊ ဝိညာဏ-
စိတ်။]

သာနဝိညာဏ်-နှာခေါင်းဖြင့်သိစိတ်။ သာနဝိညာဉ်။

“မြူမင်မချယ်၊ တင့်တယ်သန့်ရှင်းစွာ၊ သာနဝိညာဏ်၊
နာမက္ခန်တကွ။” ပုညဝတ် ၂။

[ပါ၊ သာနဝိညာဏ။]

သောသ—ထင်သောအသံရှိသော အက္ခရာ။ ပြင်းပြင်း
ရွတ်အပ်သောအသံရှိသော အက္ခရာ။

“ဂ၊ ဃ၊ င၊ ဇ၊ စ၊ ဉ၊ ဒ၊ ဘ၊ ဃ၊ ဇ၊ န၊ ဗ၊
ဘ၊ မ၊ ယ၊ ရ၊ လ၊ ဝ၊ ဟ၊ ဋ၊ ဤ ၂၁ လုံး
တို့ကား ထင်သောအသံ ရှိသည်ဖြစ်၍ သောသ မည်
ကုန်၏။” ဝေါ ၆၇။ [ပါ၊ သောသ။]

[စ]

စတု—လေးခု အရအ ခွက်။

“ဉာဏ်ဝါဆိုမီး၊ သွေ့သီးသော်၊ မိုက်ကြီး စတု၊
အင်လေးခုဝက်၊ နှိုင်းဘုကင်းအောင်၊ လွန်ကျူး
ဆောင်သား။” ကိုး ၁၀။ [ပါ၊ စတု။]

စတုဂံ—အနားလေးဖက် ထောင့်လေးထောင့်ရှိသော
မျက်နှာပြင်ပုံ။

“စတုဂံ တခုမျက်နှာပြင် အကျယ်အဝန်းကို ငိုင်း
တာရာ၌...အများ အနံကိုသာ တိုင်းတာကြသည်။”
သင်္ချာ၊ ပ ၉၀။

[ပါ၊ စတုက္ကောဏ။ စတု--ကောဏ၊ စတု-လေး၊
ကောဏ-ထောင့်။]

စတုစက်—၁။ တင့်အပ်လျှောက်ပတ်သော အရပ်၌နေရ
ခြင်း၊ ၂ ရှေးကပြုခဲ့ဘူးသော ကောင်းမှုရှိခြင်း၊
၃ မိမိကိုယ်စိတ်ကို ကောင်းစွာ ဆောက်တည်
ရခြင်း၊ ၄ ပညာရှိ လူတော်ကောင်းကို အမှီ
ပြုရခြင်းဟူသော ပြည့်စုံခြင်းလေးပါး။

“မြို့နန်း၊ ထီး၊ ပဟိရ်စည်၊ နာရီ၊ ထိုလေးပါးတို့သည်
စတုစက် ငွန်းရာ ပင်လာချည်းဖြစ်၍ အဟောင်း
အနွမ်းဟူသမျှကို ရှေးမင်းတို့ သုံးဆောင်ဘူးသည်
မရှိ။” ဧည ၈၇။ “စတုစက် သျှင်၊ လေးချက်
အကြောင်း အသစ်သောင်းလျက်သိ တတ္ထေဝ
သမ္ပတ္တိယံ။” ပေါဒ္ဓိ ၁၀၅။

[ပါ၊ စတုစက္က၊ စတု-လေး၊ စက္က-စက်။]

စတုဇရုပ်—ကံစိတ် ဥတ အာဟာရဟူသော အကြောင်း
လေးပါးဖြင့် ဖွဲ့စည်းသော ရုပ်ခန္ဓာ။

“ဥပါဒိန္နက စတုဇရုပ် သာဖြစ်သော မြက်စွာဘုရား
၏ ကိုယ်ခန္ဓာတော်သည် အာဟာရသို့သောအကြောင်း
ဖြင့် မျှတနိုင်သည်။” ဇိ ၄၂၀။

[ပါ၊ စတုဇရူပ၊ စတု-လေးပါးသော အကြောင်း
ကြောင့်၊ ဇ-ဖြစ်သော၊ ရူပ-ရုပ်။]

စတုဇာတိကနံသာ—တောင်စလပ်၊ မာလာ ကျိကျ၊
လေးညှင်းပွင့်၊ ပန်းညှိရွက်ဟူသော
နံသာမျိုးလေးပါး။

“စတုဇာတိက ဖြစ်သော နံသာ မှုန့်တို့ကိုခံလျက်
အထက်၌ သလေးနှံတို့ကို ထားကုန်၏။” ဇိ ၂၇၅။
[ပါ၊ စတုဇာတိက။ စတု-လေးပါး၊ ဇာတိက-အမျိုး
အစားရှိသော။]

စတုဒိသာ—၁။ အရှေ့၊ အနောက်၊ တောင်၊ မြောက်
ဟူသော အရပ်လေးမျက်နှာ။

“စတုဒိသာ၊ လေးမျက်နှာမှ (လေးပါးရွာမှ)၊ ဆုံလာ
ထုတ်ချင်း။” ပါမိ * ၁၄၂။ “စတုဒိသာ၊ လေးမျက်
နှာမှ၊ ရောက်လှာ အများ၊ ပုဏ္ဏားရ ဟန်း။”
လောသာ * ၉။

၂။ အရပ်လေးမျက်နှာမှ ရောက်လာသည့်
သူများအတွက်ဖြစ်သော။

“ကြည့်လေရာရာ၊ လေးမျက်နှာဝယ်၊ သာယာသမှု၊
တည်ထားပြုသား၊ စတုဒိသာ၊ စရပ်မှာလျှင်။”
သဒ္ဓိ * ၉၇။ “စတုဒိသာ သံသိက ကျောင်း ကို
ဆောက်လှူရခြင်း။” နိဝဏ္ဏ၊ ဒု ၃၇၀။ “ထမင်း
မစားရသော သူဆင်းရဲတဦးသည် စတုဒိသာ အလှူ
ပွဲကြီးကို အာသာငင်ငင် တွေ့စမ်း ချင်သကဲ့သို့။”
မ္မ၊ ပ ၁၁၂။

[ပါ၊ စတုဒိသာ၊ စတု-လေး၊ ဒိသာ-အရပ်။]

စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလ—လေးပါးသော ပါရိသုဒ္ဓိသီလ။

“ပါတိမောက္ခသံဝရသီလ၊ ဣန္ဒြိယ သံဝရသီလ၊
အဇီဝပါရိသုဒ္ဓိသီလ၊ ပစ္စယသန္နိသိတသီလ၊
ဤ စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလ ၄ ပါးသည် သီလဝိသုဒ္ဓိ
မည်၏။” ပညာ ၉၁။

[ပါ၊ စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလ။ စတု-လေးပါး၊ ပါရိသုဒ္ဓိ-
အဖက်ဖက်မှ စင်ကြယ်သော၊ သီလ-သီလ။ စတုပါရိ
သုဒ္ဓိသီလ။ ၁ ပါတိမောက္ခသံဝရသီလ-သိက္ခာပုဒ်
ကိုစောင့်စည်းခြင်း၊ ၂ ဣန္ဒြိယသံဝရသီလ-ဣန္ဒြေ
ငါးပါးကို စောင့်စည်းခြင်း၊ ၃ အဇီဝပါရိသုဒ္ဓိသီလ-
သက်မွေးဝမ်းကျောင်း စင်ကြယ်ခြင်း၊ ၄ ပစ္စယသန္နိ
သိတသီလ-စင်ကြယ်သော ပစ္စည်းကိုသာ သုံး
ဆောင်ခြင်း။]

စတုမဇ္ဈ—ထောပတ်၊ ပျားရည်၊ တင်လဲ၊ နှမ်းဆီ၊ ဤ
လေးမျိုးကို ရောချက် ထားသောဆေး။

“အဖျော်ဆေးဟု၊ စတုမဇ္ဈ၊ ပေးကမ်းလှူသည်၊ လူ
လည်းတချို့။” ပါမီ* ၅၅။ “စတုမဇ္ဈကိုစားစေ၍
ချမ်းသာရသည်။” ဣပုံ ၃၄။ “စတုမဇ္ဈရေန၊ စတု
မဇ္ဈ ဖြင့်။ (သကာ၊ ပျား၊ ထောပတ်၊ အုန်းဆီ ဤ
သည်လျှင် စတုမဇ္ဈတည်း။ ထို့ကြောင့် စတုမဇ္ဈရသာ၊
သကာတခြား၊ ပျားလည်းမလွတ်၊ ထောပတ်အုန်းဆီ၊
အညီ ဖော်မြောက်’ ဟု ဂမ္ဘိသာရ၌ စပ်ဆိုသည်။”
သီဂဏ္ဌိ ၃၀၈။

[ပါ၊ စတုမဇ္ဈ၊ စတု-လေးပါး၊ မဇ္ဈ-ချိုသော။]

စတုမဟာရာဇ်—မြင့်မိုတောင်၏ အရပ်လေးမျက်နှာ၌
အုပ်စိုးနေသော နတ်မင်းကြီးလေးပါး။
ယင်းနတ်မင်းကြီးများ နေရာနတ်ပြည်။

“လေးပါး ခန်းဝါ၊ လေးမျက်နှာကို၊ လေးဖြာခွဲပြု၊
လေးဘို့စုလျက်၊ စတုမဟာရာဇ်၊ သင်းကျပ်နွဲ့နွဲ့၊ ရွှေ
ဘွဲ့ရေးရေး၊ အမည်ပေးသား၊ ကျော်သွေးနွဲ့ချောက်၊
နတ်လေးယောက်။” ဘုံ* ၁၀၂။ “စတုမဟာရာဇ်၊
တာဝတိံသာ ဤနှစ်ဘုံတို့သည်ကား မြေနှင့်စပ်သော
ကြောင့် ရွှေးဦးထင်ရှားဖြစ်ကုန်သည်။” ပဉ္စာ* ၄၃၆။

[ပါ၊ စတုမဟာ ရာဇိက။ စတု-မဟာ-ရာဇိက၊
စတု-လေးပါး၊ မဟာရာဇိက (နတ်) မင်းကြီးများ။
၁ အရှေ့အရပ်၌ ဂန္ဓဗ္ဗနတ်တို့ကို အစိုးရသော ဓတရ
ဌ နတ်မင်းကြီး၊ ၂ အနောက်အရပ်၌ နတ်နဂါးတို့ကို
အစိုးရသော ဝိဇ္ဈုပက္ခနတ်မင်းကြီး၊ ၃ တောင်အရပ်
၌ ကုမ္ဘဏ်နတ်တို့ကို အစိုးရသော ဝိရုဇ္ဈက နတ်မင်း
ကြီး၊ ၄ မြောက်အရပ်၌ နတ်ဘိလူးတို့ကို အစိုးရ
သော ကုဝေရ နတ်မင်းကြီးဟူ၍ လေးပါးရှိသည်။]

စတုယုဂ်—ကတယုဂ်၊ ဩတော (တေတြ) ယုဂ်၊ ဒွါပရ
ယုဂ်၊ ကလိယုဂ် ဟူသော ယုဂ်လေးပါး။ ယင်း
ယုဂ်လေးပါး အပိုင်းလေးပိုင်း ပါဝင်သော
ကမ္ဘာ့သက်တမ်း။

“စတုယုဂ် တပါးတွင် ကတ၊ တေတြ၊ ဒွါပရ၊ ကလိယုဂ်
ဟု ၄-ပါး ရှိသည်။” မကရန် ၁၁။ “ထိုယုဂ်လေး
ပါး အသက်ပေါင်း အနှစ် ၄၃၂၀၀၀၀ ကို စတု
ယုဂ် တပါးခေါ်သည်။” ယင်း ၁၂။ “ဗြဟ္မာသမုတ်၊
စတုယုဂ်တွင်၊ မယုတ်ခန့်ကိန်း၊ လေးသိန်းသုံးသောင်း၊

နှစ်ထောင် ဆောင်းသား၊ နှစ်ပေါင်း ရေတွက်၊ ကလိ
သက်ရှင့်။” မဿ* ၅၅၄။

[ပါ၊ စတုယုဂ်။ စတု-လေးပါး၊ ယုဂ်-ယုဂ်။]

စတုရင်—၁၊ ဆင်၊ မြင်း၊ ရထား၊ ခြေသည်ဟူသော
စစ်အင်္ဂါလေးပါး။

“ဆင်မြင်းရထား၊ ခြေသည်အားဟု၊ လေးပါးစစ်အင်၊
စတုရင်လည်း၊ မွမ်းဖြင့်လေလေ၊ များလှစေလေဘု။”
လောသာ* ၃၅။ ဣကုဏ် ၅၈၇။

၂၊ ကျားထိုးကစားသကဲ့သို့ခြောက်ဆယ့်လေး
ကွက်ရှိသော ပျဉ်တွင် ဆင် ရုပ်၊ မြင်းရုပ်
စသည်တို့ဖြင့် လူနှစ်ဦး စစ်ထိုးကစားခြင်း။
(စစ်တုရင်၊ စစ်ဘုရင်ဟုလည်း ရေးကြသည်။)

“ခြောက်ဆယ့်လေးအင်၊ စတုရင် ဤ၊ ဆင်ရထားကွပ်၊
နယ်ရှေ့ကပ်၍၊ စစ်ရပ်စစ်ခြေ၊ မြင်းနှင့်ခွေသော်၊
မင်းနေရာဆိုင်၊ လုံးလုံးပိုင်သို့။” ကုသ* ၈၆။

[ပါ၊ စတုရင်။ စတု-အင်္ဂါ၊ စတု-လေး၊ အင်္ဂါ-အင်္ဂါ။]

စတုရန်း—၁၊ သမုဒ္ဒရာကြီးလေးစင်း၏ အစွန်းတို့ဖြင့်
သတ်မှတ်အပ်သောနယ်။

“ခွန်သလေးကျွန်း၊ စတုရန်း ဤ၊ ရစ်သန်းလကျာ၊
စက်ရာဇာသို့။” ပါမီ* ၁၁၈။ “လူတို့မကိုင်၊ သမိုက်
ပြဋ္ဌာန်း၊ စတုရန်းဟု၊ လေးကျွန်းရပ်လုံး၊ နိုင်ငံကျိုး
သား၊ မင်းဆုံးဘူပတိ။” ဘူပေါင်း* ၅။

၂၊ အ နား လေး ဖက် ညီ ထောင့်မှန်လေး
ထောင့်ပုံ။

“မကွေ့ဖြောင့်တန်း၊ စတုရန်း ဖြင့်၊ ရစ်သန်းမြို့ရိုး၊
တောင်ကြီးမိုးသို့။” မဿ* ၄၁။ “၉၂၈ ခု...တွင်...
စတုရန်း အတာသုံးထောင် လေးရာရှိသော ဟံသာ
ဝတီ မဟာရာဇဌာနီ ရွှေ မြို့ တော်...တည်တော်မူ
သည်။” ကုလား၊ ဒု ၃၈၈။ “ခုနစ်တောင် ကို
တတာတည်း။...အဟာ ၁ နှစ်ဆယ် စတုရန်း သည်
တပယ် ဟူသတည်း။” နု ၁၅၆။ “၃ လက်မ
စတုရန်း လေးထောင့်ဖြစ်အောင် ကြိတ်လုပ်သည့်
စက်။” လန်ဒန်၊ ပ ၂၄၀။

၃၊ [ဗေဒင်] လေးခုမြောက်ဖြစ်သောနေ၊
န၊ ဓာတ်။

“ဝါရပိုင်းတန်း၊ စတုရန်းဟု၊ ဝါးခန်းသတ်၊ နေ
အင်္ဂါ၌။” တန်ခိုး* ၁၈။ “ဦးသီးပိုင်မွေး၊ ဦးရွက်

ထွေးမှာ စတုရန်း ဓာတ်တိုင်ဖြစ်၏။” ဒွါသိမ်ဓိပ်
၄၈။ “စတုရန်း နံဖော်လည်း ကြိုက်ပေသည်။”
သလင် ၂၂၁။

[ပါ။စတုရန္တ။စတု-အန္တ။စတု-လေးခုအန္တ-အဆုံး။]

စတုလောကပါလနတ်—စတုမဟာရာဇ် နတ်မင်းကြီး
လေးပါးကို ခြုံ၍ ခေါ်သောအမည်။

“လောကကို စောင့်တတ်သော စတုလောကပါလ
နတ် မင်းကြီးဟူသည်လည်း ဤ စတု မ ဟာ ရာဇ်
နတ်မင်း ကြီးလေး ယောက် တို့ သ ခ လျှင်တည်း။”
နုဝဏ်၊ ဒု ၁၇၂။

[ပါ။ စတုလောကပါလ။ စတု-လေးပါး၊ လောက-
လောက၊ ပါလ-စောင့်ရှောက်ခြင်း။]

စတုဝဂ် } —ဓမ္မ၊ အတ္ထ၊ ကာမ၊ မောက္ခဟူသော တရား
စတုဝဂ် } လေးပါး။

(ဓမ္မ - တရားတော်လာတိုင်း ကျင့်ခြင်း၊ အတ္ထ -
အကျိုးစီးပွား၊ ကာမ - ကာမဂုဏ်၊ မောက္ခ - မဂ်ဖိုလ်
နိဗ္ဗာန်။)

“ဓမ္မတ္ထ ကာမမောက္ခာနံ၊ ကိယံကျင့်တရား၊ အကျိုး
စီးပွား၊ ကာမဂုဏ်ချမ်းသာ၊ မဂ်ဖိုလ်နိဗ္ဗာန် ဟူသော
စတုဝဂ္ဂ တရား လေးပါးတို့၏။” ဥတု၊ နိဂုံး ၂၄၅။

“ဓမ္မ၊ အတ္ထ၊ ကာမ၊ မောက္ခ ဟုဆိုအပ်သော လေးခု
သော စတုဝဂ္ဂကို။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၂၀၀။

[ပါ။ စတုဝဂ္ဂ။ စတု-လေးပါး၊ ဝဂ္ဂ-အစု။]

စတုဝဂ် — သပြေ၊ သက်ရင်း၊ လက်ထုတ်၊ ဆေးပုလဲ ဟူ
သော ဆေးမြစ်တို့ကို စုပေါင်းဖော်စပ်ထား
သောဆေး။

“အထူးထူးသော ရောဂါကြောင့် အထူးထူးသော
စတုဝဂ်၊ ဆဝဂ်၊ အဋ္ဌဝဂ် စသော ဆေးတို့ကို ရသေ့
ဇော်ဂျီ တပဿီ ရှေးပညာရှိ ပုဂ္ဂိုလ်တို့ သမုတ်ပညတ်
ထားအပ်လေသကဲ့သို့။” ဒေါသ ၁၅၂။

[ပါ။ စတုဝဂ်။ ?] စတု-အင် ?၊ စတု-လေး၊ အင်-
အစိတ်အပိုင်း။]

စတုတ္ထ — လေးခုမြောက် ဖြစ်သောအရာ။

“သားထွေးမည်ရာ၊ စတုတ္ထ ကို၊ အဇပါလ၊ နာမမှန်း
ထား။” ကိုး* ၁၄။ “စတုတ္ထ နှင့် ပဉ္စမ အရာဝတ္ထု
တို့ကို ဆိုလိုသည်မဟုတ်။” သင်နည်း ၂၇၉။

[ပါ။ စတုတ္ထ။]

စတုဒ္ဒသီဥပုသ် — တဆဲ့ လေးရက်မြောက် ဖြစ်သော
လကွယ် ဥပုသ်။

“ (စမ္ပေယျ နဂါးမင်းသည်) စတုဒ္ဒသီဥပုသ် နေ့၌
နဂါးဘုံမှ ထွက်၍.... တောင်ပို့ထိပ်၌ ဥပုသ်ဆောက်
တည်သည်။” ဣကုဏ် ၁၄၀။

[ပါ။ စတုဒ္ဒသီ ဥပေါသထ။ စတုဒ္ဒသီ-တဆဲ့လေး
ရက်မြောက်ဖြစ်သော။ ဥပေါသထ-ဥပုသ်။]

စရဏ — အကျင့်။

“သီလ သမာဓိသည် စရဏ မျိုးမည်၏။ ပညာသည်
ဝိဇ္ဇာမျိုး မည်၏။.... အချို့သော သူတို့သည် သီလ
သမာဓိ ဟူသော စရဏနှင့် ပြည့်စုံ ကြကုန်၏။” ဗုဒ္ဓ
သင် ၁၅၄။ [ပါ။ စရဏ။]

စရိမဘဝ — ဘုရား ရဟန္တာတို့ နိဗ္ဗာန်ယူမည့် နောက်ဆုံး
ဘဝ။ အန္တိမဘဝ။

“လူ့ဘော် စရိမ၊ ဤ ဘဝ ၌၊ ယူစသန္နိ၊ တည်မှန်းသိ
လျက်။” ကိုး* ၂၉၈။ “မြတ်စွာဘုရားသည် စရိမ
ဘဝ ၏ရှေး တုသိတာ နတ်ပြည်၌.... နတ်တို့၏ စည်း
စိမ်ချမ်းသာဖြင့် ခံစားပြီး၍။” ဣကုဏ် ၁၀။

[ပါ။ စရိမဘဝ။ စရိမ-နောက်ဆုံး၊ ဘဝ-အဖြစ်။]

စရိယ — ကျင့်ခြင်း။ အကျင့်။

“လေးသင်္ချေနှင့် ကမ္ဘာ တသိန်းပတ်လုံး ဆယ်ပါရမီ၊
စာဂီပဉ္စ၊ စရိယ သုံးဆင့်၊ ဆည်းပူး ကျင့်၍၊ ပွင့်အံ့
တျားတျား၊ ဖြစ်ရကား။” ပုညဝတ် ၁၉။

[ပါ။ စရိယ။ စရိယသုံးပါး။ ၁ လောကတ္ထ စရိယ-
လောက အကျိုးငှာ ကျင့်ခြင်း၊ ၂ ဉာတတ္ထ စရိယ-
ဆွေမျိုး အကျိုးငှာ ကျင့်ခြင်း၊ ၃ ဗုဒ္ဓတ္ထ စရိယ-
ဘုရားဖြစ်ခြင်း အကျိုးငှာ ကျင့်ခြင်း။]

စရိုက် — များစွာ ဖြစ်လေ့ ရှိသော အပြုအမူ၊ အလေ့
အကျင့်၊ အထုံးတမ်းနာ။ ထုံးစံ။

“ဘာသာ စရိုက်၊ မင်းတို့လိုက်ဖြင့်၊ အမြိုက်ချမ်းငြိမ်။”
ခင်ထွေး* ၁။ “ရပ်စွန့် ပြည်နား၊ တောတွင်းသား
မှာ။ ။မပွားကုသိုလ် စရိုက်တည်း။” ဆု* ၁၄၆။

“ကာလ စရိုက်၊ ဝမ်းထဲပိုက်၍၊ အကြိုက်ဘုန်းဆုံ။”
ဘူလင်* ၁၉၁။ “တတ်အောင်ကြိုး၍၊ နွဲ့ကျိုးသေ
ချာ၊ သင်ကုန်ရာသည်။ ။တံထွာလူတို့ စရိုက်တည်း။”
ဟင်္သာ* ၇၄။ “လူ့ စရိုက် နှင့်၊ နွဲ့နွဲ့ထိုက် တုံစွာ၊
ပုံနည်းနာကား။” ဂါထာ* ၁၉။ “မြတ်စွာ ဘုရား

သည်လည်း ရဟန်းတို့ကို စရိုက် အားလျော်စွာ ကမ္မဋ္ဌာန်းကို ပေးတော်မူ၏။” သာသမ ၂၅၅။
 [ပါ။ စရိတ။ စရိုက်ခြောက်ပါး။ ၁ ရာဂစရိုက်-ရာဂအဖြစ်များခြင်း၊ ၂ ဒေါသစရိုက်-ဒေါသအဖြစ်များခြင်း၊ ၃ မောဟစရိုက်-မောဟအဖြစ် များခြင်း၊ ၄ သဒ္ဓါစရိုက်-သဒ္ဓါ အဖြစ်များခြင်း၊ ၅ ဗုဒ္ဓိစရိုက်-ပညာဉာဏ် အဖြစ်များခြင်း၊ ၆ ဝိတက်စရိုက်-ဝိတက်အဖြစ်များခြင်း။]

စာဂ—စွန့်ကြဲပေးကမ်းခြင်း။
 “ဓမ္မပါလ၊ ဗြာဟ္မဏသို့၊ စာဂ စွန့်ကြဲ၊ ကုသိုလ်ရဲလျက်။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၂။ “မင်းတကာပင်၊ သဒ္ဓါသီလ၊ ဒါနများစည်၊ စာဂ တည်၏။” ဥဗ္ဗာ* ၇။
 “ဝင်းဇင်း မင်းရာဇာသည်.... သဒ္ဓါ၊ သီလ၊ စာဂလည်းရှိ၏။” ဣပုံ ၅။
 [ပါ။ စာဂ။ “မယားဘောက်ပြန်၊ စာဂ တန်သည်။” ရှိပန် ဦးတင် ညွှတ်တွားတည်း။” အနုလင် ၁၀။
 “ဝါဒလည်း ဟုတ်စွာ၊ ဇာဂလည်း ယုတ်မာ။” ကျည်း ၇၄။ “အကျင့်စာဂ မမှန်။” ညာကျော် ၃၁ တို့၌ပါသော စာဂ၊ ဇာဂတို့ကား ပါဠိ ဟုတ်အံ့မထင်။]

စာဂီ—စွန့်ကြဲပေးကမ်းခြင်း။ စွန့်ကြဲပေးကမ်းလေ့ရှိသူ။
 “အလှူ၊ စာဂီ၊ ပါရမီကို၊ ဝသီအစဉ်၊ ထွေပြားယှဉ်၍။” ပါမီ* ၄၉။ “စာဂီ စိတ်ဖြင့် ခိဋ္ဌာန်တော် မူပြီးမှ။” ပင်း၊ ပ ၁၂။ “ဆယ်ပါရမီ၊ စာဂီပဉ္စ။” ပုညဝတ် ၁၉။ [ပါ။ စာဂီ။]

စာတိ—စေတီ။
 “ဓမ္မကရိုင်းတော်ကို စာတိ ပြု၍ ဌာပနာ၏။” ပါရာ ၁၇၂။ “အလှူစွန့်စွန့်၊ သရစ်ဆင့်၍၊ လှတင့်လုံးညီ၊ စာတိ ပွတ်ထု၊ တည်စေပြေ၏။” ပြာဋီ* ၁၁၀။
 “ကြယ်၏ ရာသီ၊ ဓာတ် စာတိ ကို၊ ဦးချီချတင်။” ဗာ* ၄၇။ [ပါ။ စေတီယ။]

စာတုမဟာရာဇ်—စတုမဟာရာဇ် နှင့်အတူတူ။
 “လေးသောင်း ရုရ၊ စာတု မဟာရာဇ်၊ နတ်စစ်တလွှား။” ဆု* ၁၁၅။ [ပါ။ စာတုမဟာရာဇိက။]

စာမရီ—မြီးဆံအမွှေးရှည်သည့် သားကောင်တမျိုး။
 “ပမာသွေးသီ၊ စာမရီ ဟု၊ နောက်ချီပွပွ၊ မြီးဆံလှလျက်၊ တောမထိပ်ခေါင်၊ သရေဆောင်သည်။

ရွှေရောင်ပြီးပြီး၊ သားအမျိုးကား။” ပါမီ* ၇၁။
 “မွေးလှ စာမရီ၊ ဇဏိကတိုး။” ဂါထာ* ၄၆။
 “စာမရီ လျှင်....မြီးဖျားစင်ကြယ်.... ပြတ်ခွင့်ထင်မှု.... တွယ်တာမခန့်၊ ဝိညာဉ်စွန့်ခဲ့။” ဓမ္မ* ၇၅။ “စာမရီ မည်သောသားသည်-ဝါ-အောင်းသည် မိမိမြီးဆံကို အသက်မငဲ့ဘဲ စောင့်၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ပ ၉၅။ “စာမရီ မည်သော သားမြီးယပ် သဏ္ဌာန်။” သမန်၊ ပ ၂၉၇။
 [ပါ။ စာမရီ၊ စာမရ။]

စာမိကရ—စာမိကရဟု ခေါ်သော ရွှေတမျိုး။
 “စာမိကရ၊ ထွန်းပရောင်ထင်၊ ကိုယ်ရွှေစင်နှင့်။” ဟင်္သာ* ၅၄။ “စာမိမည်သော ပန်းပွင့်ဖြင့်ပြုသော ရွှေသည် စာမိကရ ရွှေမည်၏။” သမန်၊ ပ ၁၀။
 [ပါ။ စာမိကရ။]

စာရ—အကျင့်။ ကိုယ်ကျင့်တရား။
 “ပျက်ချော်မိန်းမ၊ ဒုဿိလတို့၊ စာရ သွေလွဲ၊ ဘောက်ပြန်မြဲရှင့်။” စာ.အကျ၊ ပ ၁၃၀။
 [ပါ။ အာစာရ။]

စာရိတ—ကိုယ်ကျင့်တရား။ စာရိတ္တ။
 “လောက၌ ကိုယ်မှုကိုယ်ရေးတွင် အကျင့် စာရိတ ရှိကြရသကဲ့သို့။” သရာဇ၊ ဒု ၂၀၂။ [ပါ။စာရိတ္တ။]

စာရ—ရွှေ။
 “ရတနာ စာရ၊ ပုံသွန်းပြုသို့၊ မျက်ရှုထွတ်ထား၊ မင်းတရားမယ်။” မင်းမယ်* ၈။ “စာရ ပြုရွက်၊ ဖြန့်ခါကြက်သား၊ ရွှေချက်ရတနာ၊ ထီးရိပ်သာနှင့်။” ဝိမော်* ၉၆။ [ပါ။ စာရ။]

စာရိတ်—ကိုယ်ကျင့်တရား။ စာရိတ္တ။
 “ကောင်းသားစာရိတ်၊ မဖိတ်မယို။” ကိုး* ၄၆။
 “နိစ္စကြံတတ်၊ သုလျှိုမြတ်ဖြင့်၊ လောကတ် စာရိတ်၊ သူ့ကြံစိတ်ကို၊ နိမိတ်ဘွေးယူ၊ သိအောင်မှု။” ဣကုဏ် ၅၀၂။ [ပါ။ စာရိတ္တ။]

စာရိတ္တ—ကိုယ်ကျင့်တရား။
 “နာနာသိပ္ပ၊ စာရိတ္တ ကို၊ သင်ကြကုန်ပြီး၊ အိမ်ရာမှီး၍။” ကိုး* ၂၈။ “ကြားမည်ခဲလှ၊ စာရိတ္တ ဖြင့်၊ ဘဝယုတ်မာ။” ဂါထာ* ၆၁။ “အမျိုးတို့၏ စာရိတ္တကို ပြောဆိုပြီး၍။” ငါး၊ တ ၅၄၉။ “အကျင့်

စာရိတ္တနှင့် ပေါင်းသင်း ဆက်ဆံရေး ကောင်းခြင်း
သည်။” သူငယ် ၁၈၈။ [ပါ။ စာရိတ္တ။]

စာရိတ္တဗလ—ကိုယ်ကျင့်တရားဟူသောအင်အား။
“ဉာဏဗလ၊ ဘောဂဗလ၊ စာရိတ္တဗလ ဟူ၍။”
မောင်မယ်၊ နိဒါန်း (က)။
[ပါ။ စာရိတ္တ ဗလ။ စာရိတ္တ-ကိုယ်ကျင့် တရား၊
ဗလ-အား။]

စရိတ္တပဏ္ဍိတ—ကိုယ်ကျင့်တရားတည်းဟူသော ဖြောင့်
မတ်ခိုင်မြဲသည့်တိုင်။
“သူတို့၏ စာရိတ္တပဏ္ဍိတသည်လည်း ခိုင်မြဲခြင်းရှိနိုင်
မည်မဟုတ်ပေ။” ရင်သွေး ၅။
[ပါ။ စာရိတ္တ + ပဏ္ဍိတ၊ မဏ္ဍိတ။]

စာရိတ္တသီလ—တရားစင်စင် ခွင့်ပြုသည့်အတိုင်း လိုက်နာ
သောအကျင့်။
“မြတ်စွာဘုရားသည် အပ်၏ဟုခွင့်ပြုတော်မူအပ်သော
သီလတရားကို မြတ်ကျသောသူ၏ သီလသည် စာရိတ္တ
သီလသည်။” သီလတ္ထ ၂၄၀။
[ပါ။ စာရိတ္တ သီလ၊ စာရိတ္တ-ကျင့်အပ်သော၊ သီလ-
အကျင့်။]

စိဝရ—ရဟန်းများဘက်ရှိသောသင်္ကန်း။
“မည်သည့်စိဝရနှင့်၊ ဟာတေ ဝံအကျင့်ဆိုးသော။”
ပုည ၈၉။ [ပါ။ စိဝရ။]

စုတိ—သေခြင်း။
“မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊ လေးပစ်ပါသော်၊ စုတိလွှဲဖောက်၊ အသက်
ပျောက်သို့။” သစ္စာ* ၂၅။ “သုဘဝ၌ ထိုတဏှာ
ပြယ်ပျောက်ကုန်သုံးခဲ့လျှင် စုတိ၏နောက်၌ ရုပ်ခန္ဓာ
အသစ်ဖြစ်ပေါ်ခြင်း မရှိ၍။” ဥတ္တပ ၆၉။ “အနိစ္စ
သဘောအားဖြင့် စုတိပျက်ကြေသော်လည်း။”
စာဏကျ၊ ပ ၂၀၈။ [ပါ။ စုတိ။]

စုတိစိတ်—သေစိတ်။
“သေသောသူ၏ စုတိစိတ်လိုပင် တဖန်ပြန်၍ မပေါ်
လာတော့ဘဲ အပြီးအငြိမ်း ကွယ်ပျောက်လေတော့
သည်သာတည်း။” ဝိပဿနာ၊ ဒု ၁၁၅။
[ပါ။ စုတိစိတ္တ။]

စုတေ—သေလွန်သည်။
“ဖောက်ပြား စုတေ၊ ခန္ဓာရွေ့သော်၊ ပျော်မွေ့
သာယာ၊ ဝတိန်သာ၌။” ကိုး* ၁၁။ “မင်းကြီး
အားဆုံးမ၍ စုတေ လေ၏။” ဣပုံ ၃၆၂။
[ပါ။ စုတိ။]

စုတေ—သေလွန်သည်။
“ဘုရားလောင်းလည်း ထိုနေ့၌ စုတေ လေ၏။”
ဣကုဏ် ၁၀၉။ [ပါ။ စုတိ။]

စုဒ္ဓိတကပုဂ္ဂိုလ်—[ဝိနည်း] မေးစိစစ်ခြင်း ခံရသူ။
“စောဒကပုဂ္ဂိုလ်က အာပန္န၊ စုဒ္ဓိတက ပုဂ္ဂိုလ်က
အနာပန္နဟုဆို၍ ပဋိညာဉ်ကို မပေးသော အခါ
ပဋိညာဉ်ဖြင့်သာ ဆုံးဖြတ်ရမည်။” ဂုဠ၊ ဒု ၂၈၂။
[ပါ။ စုဒ္ဓိတက။]

စူဠဂဏ္ဍိဂိုဏ်း—အ လောင်း မင်း တရား လက် ထက်
စူဠဂဏ္ဍိကျမ်းကို အားကိုးသော အတုလ
ဆရာတော် ခေါင်းဆောင်သည့် အတင်
ဂိုဏ်း၏အမည်။
“အရှံဂိုဏ်းကို သုဓမ္မာဂိုဏ်း... အ တင် ဂိုဏ်း ကို
စူဠဂဏ္ဍိဂိုဏ်း ဟုရေးသားသည်။” သာဟု ၁၁၃။
[ပါ။ စူဠဂဏ္ဍိဂဏ။]

စူဠသောတာပန်—ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိဉာဏ်နှင့် ပြည့်စုံ
သဖြင့် သောတာပန် ပုဂ္ဂိုလ်နှင့်
၈ တိ မြဲ ပုံ အ နည်း ငယ် တူ သော
ပုဂ္ဂိုလ်။ သောတာပန်ငယ်။
“ဟတောဒဝ၊ ထိုဂတိ မြဲခြင်းကြောင့် ပင်လျှင်။
စူဠသောတာပန္နောနာမ၊ ၈တိမြဲပုံအနည်းငယ်တူမျှ၍
စူဠသောတာပန် မည်သည်။ ဟောတိ၊ ဖြစ်ပေ၏။”
ဝိပဿနာ၊ ဒု ၇၈။
[ပါ။ စူဠသောတာပန္န။ စူဠ-ငယ်သော၊ သောတာ
ပန္န- သောတာပန်။]

စူဠာ—ဦးစွန်း။ အမောက်။ ဦးခေါင်း။
“ဦးခေါင်း စူဠာ၊ မြတ်အင်္ဂါကို၊ မကြာမဟူ၊ နေချင်း
ယူ၍။” သူဇာ* ၉၈။ [ပါ။ စူဠ။]

စူဠာမဏိ—တာဝတိံသာ နတ်ပြည်တွင် အလောင်း
တော် သိဒ္ဓတ္ထမင်းသား၏ ဆံတော်ကို
ဌာပနာ၍ တည်ထားသော စေတီ။

“ထိုအခါသိကြားနတ်မင်းသည်...ရတနာပန်းတောင်း
ဖြင့် ထိုဦးစွန်းတော်ကိုခံယူ၍ တာဝတိံသာနတ်ပြည်
၌ သုံးယူဇနာ ဥာဏ်တော်အမြင့်ရှိသော ရတနာ
ခုနစ်ပါးဖြင့်ပြီးသော စူဠာမဏိ အမည်ရှိသော စေတီ
တော်ကို တည်၏။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ တ ၁၇။
[ပါ၊ စူဠာမဏိ။ “သက္ကောဒေဝရာဇာ...စူဠာမဏိ
စေတီယံနာမ ပတိဋ္ဌာပေသိ။” ဗုဒ္ဓဝင်အဋ္ဌကထာ
၃၃၃။]

စူဠာမုနိ—စူဠာမဏိနှင့် အတူတူ။
“အထက်စူဠာ၊ မုနိမှာလျှင်၊ ရတနာကိုးပါး၊ အလွတ်
ထားသည်။” မင်းမယ်*၅၉။ [ပါ၊ စူဠာမဏိ။]

စေတနာ—၁၊ တိုက်တွန်းနှိုးဆော်မှု။ စိတ်ကို လှုံ့ဆော်
သည့်သဘော။
“ချင်း လေ တတ် စွာ၊ စေတနာဖြင့်၊ မဟာပိန္နဲ။”
ပြည်စုန်*၂၈။ “ညွတ်တိမ်းစေတနာ၊ ငါ့မှာမို့ခို၊
ငါ့ကိုရှေးရှု။” ဘူပေါင်း*၁၀၄။ “စေ့ဆော် တိုက်
တွန်း၍ ကိုယ်ဖြင့်၎င်း နှုတ်ဖြင့်၎င်း စိတ်ဖြင့်၎င်း
ကုသိုလ်ကံ အကုသိုလ်ကံကို ပြု၏။ ထို့ကြောင့် ငါ
ဘုရားသည် စေတနာကို ကံဟူ၍ ဟောတော်မူ၏။”
အင်္ဂုတ်၊ စ ၆၂၃။

၂၊ သူတပါး အကျိုးကို လိုလားသော
သဘောထား။

“စရပ်မောက်မောက်၊ ငါးဆောင်ဆောက် လျက်၊
ရောက်သရွေ့အား၊ ဆွထွားစေတနာ၊ ဖြူစင်စွာ
သည်။” သဒ္ဓါမိုးသို့ လစေတည်း။” ဗျူ*၇၈။
“သူ့အပေါ်၌ အငြိုးကြီးပြီး စေတနာကွက်နေချိန်
ဖြစ်၏။” ဦးဥတ္တမ ၅၁။ “မိမိ၏လူမျိုး တိုးတက်
ရေးအတွက်ကို စေတနာရင့်သန်၍။” လူမှု ၄၃။
[ပါ၊ စေတနာ။ စေတနာ ၃ တန်။ ။၁ ပုဗ္ဗ
စေတနာ - မလှူမီ ရွှေအဘို့၌ဖြစ်သော စေတနာ၊
၂ မုဉ္ဇူစေတနာ - စွန့်လွှတ်ဆဲ လှူ ဆဲ ၌ ဖြစ်သော
စေတနာ၊ ၃ ပရစေတနာ-လှူပြီးနောက်ဖြစ်သော
စေတနာ။]

စေတသိကဒုက္ခ—စိတ်ဆင်းရဲမှု။
“ရန်အမျိုးမျိုး၊ အန္တရာယ်အမျိုးမျိုး၊ ကာယိက
ဒုက္ခအမျိုးမျိုး၊ စေတသိကဒုက္ခ အမျိုးမျိုးတို့ကို ဖြစ်
ပေါ်ခြင်းမရှိအောင် အစိုးမရကြကုန်။” ဗုဒ္ဓဗြာဟ္မဏ

၂၇။ [ပါ၊ စေတသိကဒုက္ခ။ စေတသိက-စိတ်၌
ဖြစ်သော၊ ဒုက္ခ-ဆင်းရဲ။]

စေတသိက—စိတ်နှင့်အတူဖြစ်ပြီး စိတ်ကို ခြယ်လှယ်
ဖန်တီးတတ်သောတရား။

“ရာဂလွန်စိတ်၊ စေတသိကတို့၊ ချွန်းချိတ်မရ။”
ဥမ္မာ*၁၂။ “ငင်ငင်ချိတ်ချိတ်၊ စေတသိက၊ စိတ်မှာ
ယှဉ်သဖြင့်။” ကဝိသတ်*၁၂၂၉။ “စိတ်အပေါ်၌
အမြဲမှီတွယ်၍နေသော တွေ့ထိခြင်း ခံစားခြင်းစသော
အမှုအရာ သဘောစုသည် စေတသိကမည်၏။”
သံခိပ်ဋီ၊ ပ ၁၁။ [ပါ၊ စေတသိက။]

စေတီ—၁၊ ဘုရားသခင်၏ကိုယ်စားတော်အဖြစ် ရှိသော
ပူဇော်အပ်သောအရာ။

“အာနန္ဒာ၊ စေတီတို့သည် သာရိရိကစေတီ၊ ပရိ
ဘောဂစေတီ၊ ဥဒ္ဓိဿကစေတီဟူ၍ သုံးပါးတည်း။”
ငါး၊ စ ၁၁၃။

၂၊ ဓာတ်တော်မွေတော်စသည်တို့ကို ဌာပနာ၍
အုတ်အင်္ဂတေတို့ဖြင့် တည်ဆောက်အပ်
သောရိသေပူဇော်အပ်သည့်အဆောက်အဦ။

“ပွတ်တိုက်လုံးညှီ၊ စေတီ ဂူကျောင်း။” ပြည်စုန်*
၇၁။ “လုပ်ထပြည့်ညှီ၊ ရွှေစေတီ ကား၊ သရီရဓာတ်၊
တင်းကျမ်းလွတ်လျက်။” တန်ရ*၂၉။ “ပရိဘောဂ
စေတီ၊ ဓာတုစေတီ၊ ဓမ္မစေတီဟူ၍ သုံးပါးတွင်
မြတ်စွာဘုရား အသုံးအဆောင်တို့ကို ဌာပနာ၍
ပြုသော စေတီသည် ပရိဘောဂစေတီမည်၏။
ဓာတ်တော်တို့ကို ဌာပနာ၍ပြုသော စေတီ သည်
ဓာတုစေတီမည်၏။ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်စသည်တို့ကို ရွှေပြား
ငွေပြား ပေရွက် စသည်တို့၌ ရေး၍ ဌာပနာသော
စေတီ သည် ဓမ္မစေတီမည်၏။” သမန်၊ ပ ၄၂၇။
“တူရာကို ပေါင်း၍ ရေတွက်လျှင် စေတီသည်
၁ ပရိဘောဂစေတီ၊ ၂ ဓာတုစေတီ၊ ၃ ဓမ္မစေတီ၊
၄ ဥဒ္ဓိဿကစေတီဟူ၍ ၄ ပါးအပြားရှိ၏။” ဝေဝိဂ္ဂ။
“အဦးမှန် မရှိ သည် ကား စေတီသာ မည်၏။”
ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၂၈၅။

[ပါ၊ စေတီယ။ “တတ္ထဇယိတဗ္ဗန္တိစေတီယံ၊ ပူဇေဟဗ္ဗန္တိ
ဝုတ္တံဟောတိ။ စိတတ္တာဝါ စေတီယံ၊ (ခုဒ္ဒကပါဌ
အဋ္ဌကထာ၊ နိမိကဏ္ဍသုတ်အပွင့်) ဟူသောအဋ္ဌကထာ
ပါဌ်အရ ပူဇော်အပ်သောကြောင့် စေတီယမည်၏။

တနည်းကား၊ စီအပ်သောကြောင့်စေတီယ မည်၏။”
ဂဠ၊ ဒု ၃၇၀။]

စေတီယင်္ဂဏ် — စေတီရင်ပြင်။

“ကျမ်းဂန်များမှာ စေတီယင်္ဂဏ်ဝတ် ဗောဓိယင်္ဂဏ်
ဝတ်ကို ပြဆိုတော်မူကြဘယ်။” သာရီ၊ တ ၆၁။
“စေတီယင်္ဂဏ်ဝတ်အသင်း။”

[ပါ၊ စေတီယင်္ဂဏ်။ စေတီယ-အင်္ဂဏ်၊ စေတီယ-
စေတီ၊ အင်္ဂဏ်-ရင်ပြင်။]

စေတောပရိယဉာဏ် — သူတပါးတို့၏စိတ်ကို ပိုင်းခြား၍
သိနိုင်သောဉာဏ်။ ပရစိတ္တဝိဇာနန ဉာဏ်။

“ထိုစေတောပရိယဉာဏ်သည် အကြင်သူတပါးစိတ်
ကို ဤယောဂီသည် ပရိကံပြု၏။ ထိုသူတပါးစိတ်ကို
ပစ္စက္ခအားဖြင့် ထိုးထွင်း၍ ထင်ရှားပြလျက်သာလျှင်
ဖြစ်၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ တ ၁၂။
[ပါ၊ စေတောပရိယဉာဏ်။]

စေနာ — စေတနာ နှင့် အတူတူ။

“ထက်သန် စေနာ၊ ဖူးကြ ရှာသည်၊ ကြက်လျှာ
တန်းခွန်။” ကဝိသေ ၂၁၂။ “ဘုန်းကြွယ် ဥပရာဇ်၊
စေနာတော်သစ်ပုံနှင့်။” ဝံသ ၁၁၉။ [ပါ၊ စေတနာ။]

စောဒက — ၁၊ အပြစ်ပြု၍ စိစစ်မေးမြန်းသူ။ မေးမြန်း
စိစစ် အပြစ်တင်ဆိုသောသူ။

“သင် စောဒက ရေရွတ်ပြောဆိုအပ်သော ဆင်ခြေ
စကားတို့သည် သင့်သောအကြောင်း ယုတ္တိမရှိ။”
ဝိမင်္ဂ၊ တ ၆၁။ “သူတပါးကို စောဒနာခြင်းငှာအလို
ရှိသော စောဒက ဖြစ်သောရဟန်းသည်ငါးပါးသော
ဤတရားတို့ကို မိမိသန္တာန်၌ ဖြစ်စေ၍ သူတပါးကို
စောဒနာအပ်၏။” အင်္ဂုတ်၊ စ ၃၀၃။

၂၊ မေးမြန်းစိစစ် အပြစ်တင်ချက်။

“ခဲကတ်လှသောပြဿနာ စောဒက ကို... ခုတ်ဖျက်
သင်မြေလျက်။” လျှောက် ၈။ “မဂ္ဂဋ္ဌာန်ပုဂ္ဂိုလ်ကို
အဘယ်သို့ လှူနိုင်ပါအံ့နည်းဟူသော စောဒက ကို
ချခြင်းငှာ။” နရ ၃၁၇။ “တပြေ့တော်မသဘော
မကျတာကို စောဒက တက်ပရစောဒကရား။” မျောက်
၆၆။ “ကျွမ်းကျင်သော ဆရာမတွေ့လျှင် အသက်
မရှည်ရဘူးလောဟု စောဒက တက်လိုကြပေ လိမ့်
မည်။” သက်ရှည် ၁၉၂။ “မိလိန္ဒမင်းမြတ်သည်....

ခက်ခဲလှသော ပြဿနာဖြင့် ပုစ္ဆာ စောဒက တင်
သည်တည်း။” လျှောက် ၈။

[ပါ၊ စောဒက။ မှတ်ချက်။ ပါဠိဘာသာ၌ မေးမြန်း
စိစစ် အပြစ်တင်ဆိုခြင်းကို စောဒနာ၊ အပြစ်တင်သူ
ကို စောဒကဟုဆိုသည်။ မြန်မာ ဝေါဟာရ၌ကား
အပြစ်တင်ဆိုခြင်းကိုလည်း စောဒကဘက်သည်ဟု
သုံးကြသည်။]

စောဒနာ — ၁၊ မေးမြန်း စိစစ် အပြစ် တင်ဆိုသော
စကား။

“တောယ၊ ဤစကားဖြင့်။ ဒေါသော၊ အပြစ်ကို။
စောဒီယတော၊ တင်အပ်၏။ ဣတိ၊ ထိုသို့ အပြစ်တင်
ကြောင်းဖြစ်သောကြောင့်။ စောဒနာ၊ စောဒနာ၊
မည်၏။” ဝါကျမေ ၂၃။ “အာဘော်မပါဘဲ
မေးလျှင် ပုစ္ဆာဟူ၍မှတ်။ အာဘော်နှင့်တကွမေးခဲ့
လျှင် စောဒနာ ဟူ၍မှတ်။” ဂဠတ္ထ ၁၉။

၂၊ မေးမြန်းစိစစ် အပြစ်တင်ဆိုသည်။

“အကြောင်းရင်းစကားကို အဘယ်သို့ ဆိုတုအံ့နည်း
ဟု စောဒနာ ဘွယ်ရှိ၍။” မိလိန် ၄။
[ပါ၊ စောဒနာ။]

စက် — ၁၊ လှည်းဘီးကဲ့သို့ ဝန်းဝိုင်းသောအရာ။

“နေ စက်လ စက်၊ နှုန်းမဘက်သို့၊ ဘဝင်ကြေငြာ၊
နတ်ခြောက်ရွာဝယ်။” ဝိရီ၊ ပ ၃၁၀။ “ဥဒ္ဓိဘဝင်၊
နရက်အဓော၊ စက် လောကဓာတ်။” ပင်း၊ ပ ၉။

၂၊ လက်မှပစ်လွှတ်ရသော ပြားဝိုင်းထက်ယှ
သည့် အိန္ဒိယပြည် ရှေးသုံးလက်နက်။

“ဝါသုဒေဝမင်းသားသည် စက် နှင့် ပစ်၍ ဦးရီးတော်
နှစ်ယောက်လုံးလွန်လျှင်။” ဣန္ဒုဏ် ၂၄၄။

၃၊ လက်နက်သာမန်။

“ဝရဇိန်ဟု၊ စက် ရှိန်လက်နက်၊ ဆင့်၍နှက်သော်။”
ခင်ထွေး * ၁၄။ “မီးပေါက် လက်နက်၊ သိကြား
စက်နှင့်။” ထီးနား * ၄၁။ “နတ်စက် ပစ်ချ၊
မြင်းမိုရ်ခြသို့။” ပါမီ * ၄၃။

၄၊ ဝန်းဝိုင်း၍ တချာချာ လည်ပတ် နေသော
အရာ။

“ရဟတ် စက်ချား၊ ယန္တရားတိုင်ရှင်၊ ရေကောင်းကင်
ဖြင့်၊ သွယ်ငင်ကြိုးဖျား။” ခင်ထွေး * ၁၂။ “ခိုက်ကြွ
ဝိပါက်၊ သံသာ စက်၌။” မှန်၊ ပ ၃၄၇။ “စက် ရာသီ

ပြီ သူ ရေး တဲ့၊ ငို ကြွေး ခင် ။” (မယ်ခွေ) ညွှန်ပေါင်း၊ ဒု ၁၂၃။ “ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် စက် ကြီး တလျှောက်လုံးမှာ သုခကို ရှာ၍ မတွေ့နိုင်။” ယမိုက် ၄၈။

၅၊ လုပ်အား စွမ်းရည်ကို ဖန်တီး နိုင်အောင် ကရိယာ အမျိုးမျိုးကို စုပေါင်း တပ်ဆင်ထား သော အဆောက်အဦ။ ယန္တရား။

“ဆင်ဖြူမကို ညှပ်လုပ်၍စက်ဖြင့် ထူပြီးသော် ရတနာ ကတင်၍ စီးတော်မူသင့်သည်။” ကုလား၊ ပ ၃၃၀။

“နက္ခတ်တာရာပညာ၊ စက် အတတ်ပညာ တို့နှင့် ပတ်သက်၍လာလျှင်။” ကိဇာတ် ၃၇၇။

၆၊ လက်မှ ပစ်လွှတ်ရသော လက်နက်တို့ လိုရာ ကို ထိမှန်နိုင်အောင် လေ့ကျင့်ရသော ပစ်ကွင်း ပစ်ကွက် အမှတ်အသား။

“စက် ထား၍ပြောင်း လှံသေနတ်ကို စမ်းစေသည်။” မှန်၊ တ ၁၁၅။

၇၊ ခြေဖဝါး လက်ဖဝါး တို့တွင်ရှိသည့် အရေး အကြောင်း အမှတ်လက္ခဏာ။

“လက်ဝါးတော်ထက်၊ ပြက်ရ ရက်သား၊ ကွက်ကွက် ထင်ပေါ်၊ စက်ကိုမြော်သို့။” ဇရဲ * ၃၀။ “ခြုံလွှာ လှစ်ပင့်၊ ခြေတော်ဖွင့်၍၊ စက်ပွင့်အပြင်၊ ရှုဆင်ခြင် သော်။” ဇပျို့ * ၅၉။

၈၊ ထူးသောလက္ခဏာ အမှတ်အသား ပါသည့် ဘုန်းကြီးသူတို့၏ ခြေ။

“ရွှေ စက်နင်းနှိပ်၊ ရတနာဆိပ်ဖြင့်၊ မြန်ထိပ်ခတ်တပ်၊ ရှင်တော်ကွပ်သား။” တန်ခိုး * ၂ [၁]။ “ညွတ်ရရှိ ပန်၊ နှစ်တိုင်းမှန်သား၊ တုတ်ခွန်ဆက်လျက်၊ ခြေတော် စက်ကို၊ ရွက်ရကုန်လာ။” ပြည်စုန် * ၄။ “ရွှေ စက် တော်အောက်၊ ဖူးလာရောက်၏။” စိန်ကျော် * ၆ (၁)။

၉၊ ဘုန်းတန်ခိုးအာဏာ။

“တေဇ စက်ရောင်၊ ရန်မျိုးရှောင်သား၊ မင်းခေါင် ရင်သွေး။” မင်းမယ် * ၇။ “တန်ခိုးတက်တုန်း၊ အာဏာဘုန်းလည်း၊ ဖြုန်းသော်ပျံထွက်၊ အာဏာ စက်ဖြင့်၊ ကြောက်မက်ဘွယ်လိ။” သစ္စာ * ၄၇။ “မင်းချင်းတို့သည် မင်း၏အာဏာစက်ဖြင့်.... သတို့ သားကိုယူ၍....သွားခဲ့ကုန်သတည်း။” ပါရာ ၄၅။

၁၀၊ ပြည့်စုံမှု သမ္ပတ္တိလေးပါး။

“တရားဆောင်ရွက်၊ စောင့်ခေါက်ရက်လျှင်၊ စက်နှင့် ညီစွာ၊ ဤငါ့ရွာကား။” ဓမ္မ * ၈၇။ စတုစက်လျှင်၊ လေးချက်အကြောင်း၊ အသစ်လောင်း၍။” ပါမီ * ၁၉။ [စက်လေးပါး။ ၁ ပဋိရူပ ဒေသဝါသ- လျှောက်ပတ်သောအရပ်၌ နေရခြင်း၊ ၂ ပုဗ္ဗေကတ ပုညတာ- ရှေးကပြုဘူးသော ကောင်းမှုရှိခြင်း၊ ၃ အတ္တသမာပဏီဓိ- မိမိကိုယ် စိတ်ကို ကောင်းစွာ ဆောက် တည် ရခြင်း၊ ၄ သပ္ပုရိသု ပနိဿယ- သူတော်ကောင်းကို အမှီပြုရခြင်း။]

၁၁၊ စကြာရတနာ။
“ရစ်သန်းလကျီ၊ စက်ရာဇာသို့၊ ရတနာစစ်။” ပေါ ဋီ ၃၀၉ (ပါမီ)။

၁၂၊ ဓမ္မစကြာတရား။
“နတ်လူတို့အား၊ စက်တရားကို၊ ကြားစေသတည်း။” ပေါဋီ ၃၀၉ (ပါမီ)။

၁၃၊ ဘုန်းအာဏာကို ပေးစွမ်းနိုင်သည်ဟု အယုံ ရှိကြသောအမှတ်အသားတမျိုး။ (လျှာတွင် ပါသော အနက်ပြောက်ကို ခေါ်သည်ဟု ဆိုကြသည်။)

“မပသုံသည် လျှာတွင်လည်း စက်ရှိသည်။.... ရာဇာ ဓိရာဇ်ဟူသော အမည်ကိုခံသည်။” ကုလား၊ ပ ၃၇၈။

၁၄၊ ဘုန်းရှိ သူတို့၏ ခံတွင်းမှ ထွက်သည်ဆို သော အရောင်အလျှံ။

“စကားဆိုသော်၊ ခံတွင်းသော်လည်း၊.... ဟူးဟူးပြေး တက်၊ စက် ရောင် ထွက်သည်။” သစ္စာ * ၁၀၅။ ဥက္ကာမုခမင်းကား....ခံတွင်းမှ စက် ပြောင်ပြောင်ထွက် သော ဟူ၏။” ကုလား၊ ပ ၂၈။

၁၅၊ အရောင်သာမန်။
“မာရဇိဘဂဝါ၊ ထွဋ်သကျာ၏၊ သာသနာရောင် စက်၊ ပြောင်ပြောင်လက်၍။” ကဝိမဏ်၊ ပ ၆၇။

၁၆၊ ပယောဂံ ပညာအစွမ်းကြောင့် ဖြစ်သော အခိုးအရောင်။

“အစိပ် (တ်) အားဖြင့် မာသတလတွင် အဘိတ်နေ လေးသိတင်း လပြည့်နေ့ လကွယ်နေ့၌ အရောင်အဝါ ထွန်းစေတတ်သော အခိုးဖြင့် ဖြစ်စေသော စက်သည် ၂၀ တည်း။” ကဝေ၊ ပ ၂၇။ “ပယောဂတို့၏ အခိုးဖြစ်သော စက် ကိုပြခြင်း။” ယင်း ၂၇

၁၇။ ကာယ သိဒ္ဓိ ပြီးသည် ဟု ယုံကြည်ကာ
 အသားထဲ၌ မြုပ် ရသော အဆောင်
 တမျိုး။ (ဝက်စွယ် ကင်းပိတ် စသည်ကို
 စီရင်၍ မြုပ်လေ့ရှိသည်။)
 “စက် စုံ အပ်မြုပ်၊ လည်ကုပ်က ငုံး။” ဟိန် ၃၄။
 “သမာဓိ မှော်တွေ ပျက်ပြီး မြုပ်ထားတဲ့ စက် တွေ
 ထွက်ကုန်လို့။” တင်မြ၊ ဒု ၇၇။

၁၈။ [ဗေဒင်] ဗေဒင်ပညာဖြင့် တွက်ချက်၍
 ရသော မသွားအပ်သည့် အရပ်မျက်နှာ
 ကိုပြသည့် အမှတ်အသားတမျိုး။
 “နေအား တနင်္ဂနွေ၊ လာဘ်နေ ရွှေမြောက်၊ စက်မှာ
 မြောက်တည့်၊ နတ်ရောက် နောက်တောင်၊ အများ
 ရှောင်လော့။” တိတ် ၁၀၁။ “ဂဠုန် တနင်္ဂနွေ၊
 မြောက်ရပ်ပေ၊ မှတ်လေ စက် နေဌား။... စက် ကို
 နံပါး၊ အမြဲထား၊ မမှားခရီးသွား။” သိဿော ၂၀။
 [ပါ၊ စက္က။]

စက္က — တချာချာ လည်ပတ်နေသော အရာ။
 “အနမဘဂ္ဂ၊ ဝက်ဝက်ရှိသည်၊ စက္က သံသာ။” ကိနုရီ*
 ၁၄၀။ [ပါ၊ စက္က။]

စက္ကဗျူဟာ — စစ်သည်တို့ကို စက်ဝန်းပုံစုရုံး၍ စစ်ဆင်
 ခြင်း။
 “စက္ကဗျူဟာ ဟူသည်ကား စက်ဝန်းသဏ္ဌာန် တပ်
 ဝန်းပြု၍ စစ်ဆင် ခြင်းတည်း။” သီဂဏ္ဌိ ၂၂၁။
 “စစ်ထိုးခြင်း မည်သည်ကား ပ ဒု မဗျူဟာ စစ်ထိုး
 ခြင်း၊ စက္ကဗျူဟာ စစ်ထိုးခြင်း၊ သကဋဗျူဟာ စစ်
 ထိုးခြင်းဟူ၍ သုံးပါးအပြားရှိ၏။” ငါး၊ ဒု ၄၉၇။
 [ပါ၊ စက္ကဗျူဟာ။ စက္က-စက်ဝန်း၊ ဗျူဟာ-စစ်ဆင်
 ခြင်း။]

စက်ကရိယာ — စက်ယန္တရားနှင့် ဆိုင်သော အစိတ်အပိုင်း
 တန်ဆာ ပလာ။ (ကိရိယာ ဟုလည်း
 တွေ့ရသည်။)
 “ယက္ကန်းစက်မှ စ၍ အနောက်ဘိုင်း နိုင်ငံတွင် လေ့
 ကျက်လှုပ်ဆောင်ကြသည့် စက်ကိရိယာများကိုနိုင်ငံ
 တော်ဆောက် ဝယ်ယူတင်ဆောင်ဆဲ ရှိပါသည်။”
 လန်ဒန်၊ ဒု ၃၁၅။
 [ပါ၊ စက္ကကိရိယာ။ စက္က-စက်၊ ကိရိယာ-တန်ဆာ
 ပလာ။]

စက္ကရာဇ် — စကြာရတနာ ဆိုက်ရသောမင်း။ စကြာမင်း။
 “ဣဿိန် သင်းကျစ်၊ စက္ကရာဇ် ထွတ်ထား။” ကဝိန်
 ၁၂၀။

[ပါ၊ စက္ကရာဇ်။ စက္က-စကြာ ရတနာ၊ ရာဇ-မင်း။]
 စက္ကရတ် — ၁။ စကြာရတနာ ဆိုက်ရသောမင်း။ စကြာ
 မင်း။

“စော်ကဲ စက္ကရတ်၊ မဟာသမတ် ဖြစ်တော် မူသော
 ကမ္ဘာ့နတ်ရှင်။” ကဝိန် ၁၆၃။
 ၂။ မြတ်စွာဘုရား။
 “ပညာ စက္ကရတ်၊ သုံးလူ ထွတ်ကား၊ အရဟတ္တဖိုလ်။”
 ဆု* ၁၃၆။

[ပါ၊ စက္ကရာဇ်။ စက္က-စကြာရတနာ၊ ရာဇ-မင်း။
 ‘စကာရန္တံ တကာရန္တံ သမံဝဒေ’ အရ ရာဇ်ကို
 ရတ်ဟု ဆိုသည်။]

စက္ကဝါ — ကမ္ဘာ မြေဝိုင်းကြီး။ ကမ္ဘာလောကဓာတ်။
 (စကြဝဠာ ရှဦး။)
 “အံ့အဲသရာ၊ စက္ကဝါ နှင့်၊ အာကာမိုးပြင်။” ပါမီ* ၆၅။
 “စက္ကဝါ ပတ်ကုံးတွင်၊ နှုန်းဘက် တန်သူ၊ စံနှစ်ဆူ
 မရ၍။” ပင်း၊ ပ ၉။
 [ပါ၊ စက္ကဝါဠ။ စက္က-အာဝါဠ၊ စက္က-ဝန်းဝိုင်း
 သော၊ အာဝါဠ-တွင်း။]

စက္ကဝက် — ငှက်တမျိုး။ စက္ကဝက်ငှက်။ ဟင်္သာငှက်။
 “ကြိုးကြာသံမြက်၊ စက္ကဝက်နှင့်၊ ရေကြက်ဝမ်းဘဲ၊
 ဟင်္သာဝဲလျက်။” ဆု* ၇။ “ဟင်္သာဝမ်းပဲ၊ တွန်သဲ
 တောကြက်၊ စက္ကဝက်တို့။” ဂါထာ* ၅၁။ “ဟံသ
 ဟူသော ပါဠိကိုစွဲ၍ ဟင်္သာ၊ စက္ကဝါက ဟူသော
 ပါဠိကိုစွဲ၍ စက္ကဝက် ခေါ်ကြသည်။” ဥတု ၁၈၄။
 “ငင်းစက္ကဝါကငှက်ဟူသည် မြစ်နားကမ်းနား၌ အဖို
 အမနှစ်ကောင်တွဲ၍ နေတတ်သော နီသောအဆင်း
 ယို၍ အောင်တော်၊ အောင်ဘော်ဟု မြည်တတ်သော
 ငါတို့မြန်မာများက ဟင်္သာဟု ခေါ်ကြသော ငှက်မျိုး
 ပင်တည်း။” တောင်ပေါက်ဓာန် ၃၆၂။
 [ပါ၊ စက္ကဝါက။]

စက္ကဝတ် — စကြာဝတေးမင်း။
 “လူဖြစ်ငြားလည်း၊ မင်းဖျားစက္ကဝတ်၊ နတ်ကား
 ဝါသဝ။” ကိုး* ၄၃။ လူ့ဘုံစက္ကဝတ်၊ နတ်မြတ်
 သိကြား၊ ခေါင်ဖျားစည်းစိမ်။” ပြာဋီ* ၈၉။
 [ပါ၊ စက္ကဝတ္တိ။]

စက္ကဝတ်၂—စက္ကဝက်ငှက်။

“ရေကြက်ခာရဌ၊ ကရကတ်နှင့်၊ စက္ကဝတ်ဟသံ၊
ငှက်များစွာရှင့်။” ကုသ*၃၀၀။ “မဖိုတွတ်ဘွတ်၊
စွေးစွေးစွတ်သား၊ စက္ကဝတ်ငှက်၊ စက္ကဝက်မ၊
ရေကြက်ငဟစ်။” ကိန္နရီ*၇၄။ [ပါ၊ စက္ကဝါက။]

စက္ကိန်—လက်နက်စကြာအရှင်။ စကြာယာဉ်ရသူ။

“စက္ကာမိစက္ကိန်၊ ဒေဝါမိဒေဝိန်။” သေတ္ထု၊ ပ ၁၀၆။
[ပါ၊ စက္ကိန္ဒ၊ စက္က-ဣန္ဒ၊ စက္က-စကြာ၊ ဣန္ဒ-အစိုး
ရခြင်း။]

စကြဝတေး—စကြာယာဉ်ရသောမင်း။

“စကြဝတေး၊ ရှေးသောမင်းနယ်။” ကိုး*၂၄၉။
“ရာဇာရာဇ၊ စကြဝတေး၊ ထိုတဝေးတို့။” မသ*
၃၅၁။ “ထိုနေ၌ စကြာဝတေးစသော မင်းလောင်း
တို့ သုံးဆောင်ရာဖြစ်သော ပတ္တမြားကို။” နု ၁၅၈။
[ပါ၊ စက္ကဝတ္တိ။ ပါဠိပုဒ်ရင်း၌ ကွဲတွင် ရေးချမပါ
သောကြောင့် စကြဝတေးဟု ကြဲတွင် ရေးချမဲ့သာ
သင့်သည်။]

စကြဝဠာ—ကမ္ဘာမြေဝိုင်းကြီး။

“ကျယ်ဝန်းစကြဝဠာ၊ သောင်းသင်္ချာ၌။” ခင်ထွေး*
၂။ “လောကဓာတ်ပေါင်း၊ တသောင်း စကြဝဠာ၊
အရပ်မှာကား။” ပါမီ*၂၇။ “ခပ်သိမ်း စကြဝဠာ၊
မိုးလဟာမှ။” ကိုး*၁၈။ “ဖိုလ်မဂ်ဌာန၊ မြိုက်ရည်
ငှသား၊ စကြဝဠာ၊ လယ်ချာဗဟို။” ဥမ္မာ၊ နိဂုံး*
၁။ စကြဝဠာ တသောင်းမှလာသော ဗြဟ္မာနတ်
တို့၏ အလယ်၌ ပဉ္စဝဂ္ဂါးပါးကို တိုင်တည်၍
ဓမ္မစကြာတရားကို ဟောတော်မူ၏။” ယသ ၁၀။
[ပါ၊ စက္ကဝါဠ။ စက္က-အာဝါဠ၊ စက္က-ဝန်းသော၊
အာဝါဠ-တွင်း။ စက္ကာဝါဠမှ ကွဲအစိတ် အာကို
အပြု၊ ဣန္ဒြိယပြု၍ စက္ကဝါဠဟု ဖြစ်သည်။ ဇိနာလင်္ကာ
ရဋီကာ ၆၂၊ နဝဏ်၊ ဒု ၁၅၇။ သို့ဖြစ်၍စကြဝဠာ-
ဟု ကြဲတွင်ရေးချမဲ့သာ သင့်သည်။ စကြဝဠာကမ္ဘာ
လောကဓာတ်ကြီးကား တဖက်မှ တဖက်သို့ ယူဇနာ
တသန်းနှစ်သိန်းသုံးထောင်လေးရာ့ငါးဆယ်(၁၂၀၃
၄၅၀)ရှိသည်။ အဝန်းမှာမူ ယူဇနာသုံးသန်း ခြောက်
သိန်း တသောင်းသုံး ရာ့ ငါး ဆယ်(၃၆၁၀၃၅၀)
ရှိသည်။ အစွန်းနုခမ်းပတ်လည်၌ ယူဇနာရှစ်သောင်း
နှစ်ထောင်မြင့်သော ကျောက်တောင်ကြီး ခေ့ပတ်

တည်ရှိလျက် အလယ် တည့် တည့် တွင် ယူဇနာ
ရှစ်သောင်းလေးထောင် (မြေပေါ်၌) မြင့်သော
မြင်းမိုတောင်ကြီးနှင့် ယင်းအောက် ထက်ဝက်စီ
(အစဉ်အတိုင်း) နိမ့်သော တောင်စဉ် ခုနစ်ထပ်တို့
ရှိကြသည်။ ယင်းတောင်စဉ်များ၏ အကြားအကြား
တွင် အလွန်မြေသော သီဒါသမုဒ္ဒရာ ခုနစ်ခုရှိသည်။
နောက်ဆုံးတောင်စဉ်၏ အပြင်ဖက်၌ စကြဝဠာ
နုခမ်းတောင်အထိ သမုဒ္ဒရာကြီးဖြစ်၍ ယင်းသမုဒ္ဒရာ
ကြီးထဲတွင် အရပ်လေးမျက်နှာ၌ ကျွန်းကြီးလေး
ကျွန်းရှိသည်။]

စကြာ—၁၊ အဝန်းအဝိုင်း။

“ရယ်ရွှင်မျက်နှာ၊ လ စကြာလည်း၊ နှုန်းငှာမတန်။”
ပါမီ*၁၉။ “နေဝန်း စကြာ၊ ရွှေမျက်နှာက၊....
ပေါ်ထွန်းတက်သို့။” စိန်ကျော် ၃*၃ (၁)။

၂၊ စကြာမင်းစီးနင်းသောယာဉ်အထူး။ စကြာ
ရတနာ။ ယာဉ်သာမန်။
“မိုးတိမ်ယံ၌၊ ထွန်းလုံညီးညီး၊ စကြာ စီးသား၊
မင်းထီးမနွာတ်၊ လေးကျွန်းပတ်သို့။” ခင်ထွေး*၁၃။
“နတ် စကြာကို၊ တံဖျာခတ်မိုး၊ ခြိမ်းသံနှိုးက။”
ဘုံ*၁၂။ “တိလက္ခဏာ၊ ယာဉ် စကြာ ဖြင့်၊ ချမ်းသာ
နေပိုင်။” ဘူပေါင်း* ၁။ “တစုံတယောက်သော
သူသည် မဆီးမတားနိုင်သဖြင့် သွားတတ်သော
ကြောင့် စကြာ မည်သော စကြာရတနာသည်။”
သမန်၊ ပ ၄၁၄။

၃၊ လက်မှပစ်လွှတ်ရသော လက်နက် အထူး။
ထူးခြား သော ဂုဏ် တို့နှင့် ပြည့်စုံ သည့်
လက်နက်။

“ဧညာဝုဓအမြောက်ကြီးကို ရတော်မူသည်ကို... အစွဲ
အမှတ်ပြု၍ လက်နက် စကြာ သ ခင် ဟူ၍ လည်း
တွင် သည်။” သာလင် ၂၀၁။ “လက်ရိန္ဒမာ၊
စကြာ နတ်သိုင်း၊ အာဏာခိုင်းသား။” မသ* ၃။

၄၊ တရာ့ရှစ်ကွက်သော စက်လက္ခဏာတို့ပါရှိ
သည့်ဘုရားသခင်၏ခြေတော်။ ထူးသောအမှတ်
လက္ခဏာပါရှိသည့် ဘုန်းကြီးသူတို့၏ခြေ။

“ရှစ်ဆုပ်ပန်းဖြင့်၊ ကြဲဖျန်းလကျော၊ လှည့် ခဲ့ ပါ ၍၊
စကြာ ခြေတော်၊ ကြွဲ့ခဲ့သော်တည်း။” ပါမီ* ၂၂။
“ဗြဟ္မဒတ္တ၊ ဝိဟရာဇာ၊ မင်းမြတ်စွာကား၊ စကြာ
ခြေလှ၊ မကြွဦးပဲ။” ဘူလင်* ၂၉၅။

၅။ သာသနာတော်။ တရားတော်။

“ရှင်တော်ဘုရား၊ သုံးစုထားသား၊ သုံးပါး စကြာ၊ သာသနာတော်။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၃။

၆။ လေတွင် တပတ်ပတ်လည်သော ကလေး ကစားစရာ။ ရဟတ်။

“ထန်းရွက် စကြာ။” မိလိန် ၃၈၄။

၇။ အလိုရှိရာကို ဖြစ်စေနိုင်စွမ်းသောအရာ။

“သုံးဆယ်ပါရမီ၊ ဖြည့်ညီသမ္ဘာ၊ ဥာဏ်စကြာ ဖြင့်။” ဘူလင်* ၁။ “အလိုရှိရာ စေခိုင်းတိုင်း သွားနိုင်သည် ဖြစ်၍...စကြာဟု ခေါ်လေသတည်း။ ဥပမာကား ထားစကြာ၊ လုံစကြာ၊ လက်နက်စကြာဟူသကဲ့သို့ သာတည်း။” စွယ်၊ ဒု ၂၀၅။ “အင်္ကျီ စကြာ၊ ခြေနှင်းစကြာ၊ မကိုဋ်စကြာ၊ ထီးဖြူစကြာ၊ တုတ် စကြာ၊ သန်လျက်စကြာ၊ ဆင်ဖြူစကြာ၊ ဤခုနစ်ပါး သော စကြာတို့ကို ရတော်မူသည်။” မော် ၆၃။

[ပါ။ စက္က။ သ။ စကြ။]

စကြာမန္တာတ်—စကြဝတေးမင်း။ မန္တာတ်မင်း။

“စကြာမန္တာတ် မင်းတို့ကို သ ဂြိုဟ် သည့် နည်း။” လွတ် ၃။ [ပါ။ စက္ကဝတ္တိ မန္တာတု။]

စကြာရတနာ—စကြဝတေးမင်း၏ ဘုန်းကြောင့် ပေါ် လာသော မိုး ပုံ ယာဉ်ကြီး။ (လှည်း ဘီး သဏ္ဌာန်ဖြစ်၍ အကန့်တထောင်ရှိသည်။)

“စကြာမင်း၊ စကြာရတနာ၊ ယာဉ်စကြာ။” ဝေါ ၂၄၄။ “အရှင်မင်းသားအား စကြာရတနာသည် ထင်ရှားစွာဖြစ်လာရောက်လာလတ္တံ့။” မာလင် ၄၀။

[ပါ။ စက္ကရတန။]

စက္ခု—၁။ မျက်စိ။

“ထွေထွေရောရ၊ တောရတ၌၊ စက္ခု အရသာ၊ မှာမှာ ငဲ့ကွက်၊ မခွာရက်၍။” ဗေပျီ* ၉၆။ “သင့်သား သည်ကား စက္ခုမစုံ အင်္ဂါ မြို့သော သူ တည်း။” သမန်၊ ဒု ၁၁၄။

၂။ ဥာဏ်အမြင်။

“ပညာစက္ခု၊ မြေကြီးထူသို့၊ နှိုင်း တု ဆို ဘွယ်။” ဘူလင်* ၃၆၉။

[ပါ။ စက္ခု။ ဗက္ခုငါးပါး။ ၁ မံသစက္ခု - ပကတိ မျက်စိ၊ ၂ ဥာဏစက္ခု-ဥာဏ်အမြင် (ပညာစက္ခုဟု လည်းခေါ်သည်)၊ ၃ ဒိဗ္ဗစက္ခု - နတ်မျက်စိကဲ့သို့ မြင်သောအဘိညာဉ်၊ ၄ ဗုဒ္ဓစက္ခု-မြတ်စွာဘုရား၏

အမြင်၊ ၅ သမန္တစက္ခု-သဗ္ဗညုတဉာဏ်။ အဘိဓာန်* ၈၃၅၌ ၁ ဗုဒ္ဓစက္ခု၊ ၂ သမန္တစက္ခု၊ ၃ ပညာစက္ခု၊ ၄ ဓမ္မစက္ခု၊ ၅ ဒိဗ္ဗစက္ခုဟု စက္ခုငါးပါးတမျိုးလာ သည်။ အောက်မဂ်သုံးပါး၌ရှိသော ဉာဏ်ကို ဓမ္မ စက္ခုဆိုသည်။]

စက္ခုပသာဒ—မျက်နှာဝန်း၏ အလယ်၌ မျက်လွှာခုနစ် လွှာတို့ကို နှံ့၍တည်သော အကြည်ဓာတ်။ မျက်စိထဲတွင် ရူပါရုံ၏ အရိပ်ထင်ရာ အကြည်ဓာတ်။

“စက္ခုဝိညာဉ်သည် စက္ခုပသာဒ ၌မှီ၍ ရူပါရုံကို သိတတ်ခြင်း ရူပဝိဇာနနလက္ခဏာရှိ၏။” နှုတ်၊ ပ ၁၁၄။

[ပါ။ စက္ခုပသာဒ။ စက္ခု-မျက်စိ၊ ပသာဒ-အကြည် ဓာတ်။]

စက္ခုဝိညာဉ်—စက္ခုပသာဒကို မှီ၍ အလင်းရောင်နှင့် နှလုံးသွင်းမှုတို့၏ အကူအညီဖြင့် ရူပါရုံ ကို မြင်တတ်သိတတ်သောစိတ်။

“စက္ခုဝိညာဉ်တည်းဟူသော ဝတ်ရက်ယူ သတ္တဝါ ငှက်လိပ်ပြာတို့၏ နားရာပြီပြီ။” ပုညဝတ် ၂။

[ပါ။ စက္ခုဝိညာဏ။ စက္ခု-စက္ခုပသာဒ၊ ဝိညာဏ- စိတ်။]

စက္ခုဝိညာဏ်—စက္ခုဝိညာဉ် နှင့် အတူတူ။

“ရူပါရုံကို စက္ခုဝိညာဏ်နှင့် မြင်စေသကဲ့သို့။” မင် ၄၇။ [ပါ။ စက္ခုဝိညာဏ။]

စက္ခုန္တေ—မျက်စိကို ထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောက်ခြင်း။

“စက္ခုန္တေကြီးကလဲ ကောင်းပါဘိ။” သာရီ၊ ဒု ၁၁၇။

[ပါ။ စက္ခုန္တိယ။ စက္ခု - ဣန္တိယ၊ စက္ခု-မျက်စိ၊ ဣန္တိယ-စောင့်ခြင်း။]

စက်ယန္တရား—တုန်းအားဖိအားစသည့် အားအမျိုးမျိုး ကို ဖြစ်စေအောင် မောင်းတံ ဘီး ကြိုး စသည်တို့ဖြင့် စုပေါင်း ဆက်သွယ် တပ် ဆင်ထားသော ကရိယာ။

“မင်းကြီးသည် မြဲစွာကိုင်သည်ရှိသော် စက်ယန္တရား ဖြင့် ညှပ်ဘိသကဲ့သို့ လွတ်မြောက်ခွင့်မမြင်။” ဣကုဏ် ၈၈။ [ပါ။ သ၊ စက္ကယန္တရ။]

စက်ရတနာ—စကြဝတေး၏ စကြာရတနာ။

“မန္တာတုမင်းသည် စက်ရတနာ ကို ရေဖျန်း၍ မိမိ

ပရိသတ်ခြံရံလျက် တာဝတိံသာသို့ ရှေးရှုသွား၏။” ငါး၊ဒု ၃၉၉။ [ပါ၊စက္ကရာဇာ။]

စက်ရာဇာ—စကြဝတေးမင်း။

“ခွန်သလေးကျွန်း၊ စတုရန်း၌၊ ရစ်သန်း လကျာ၊ စက်ရာဇာ သို့။” ပါမီ * ၁၁၈။ [ပါ၊ စက္ကရာဇာ။]

စက်လက္ခဏာ—ခြေဖဝါးတွင် ဖြစ်ပေါ်နေသော အမှတ်အသား။

“စကြဝတေးမင်း၊ ခရုသင်းနှင့်၊ မင်းမြှောက်တန်ဆာ၊ တရာရှစ်ကွက်၊ စက်လက္ခဏာ၊ ခြေစုံကြာ တွင်။” ဗုဒ္ဓပျို့ * ၁၇။ [ပါ၊ စက္ကလက္ခဏာ။]

စကြို—၁၊ ခေါက်ဘုံခေါက်ပြန် လမ်းလျှောက်ခြင်း။ “ကြိုးကြိုးကျံကျံ၊ ညိုးညိုးညံ့မျှ၊ စကြိုလူးလာ။” မဟော်နာ * ၇၉။ “နေခင်းဆိတ်ညံ၊ ဆည်းကျံကျံ၊ စကြို သွားမစဲ။” ကဝိသတ် * ၂၅၈။ “စူဠပန္နက လာလတံသော ခရီးနှိုက် စကြို ကြွတော်မူလင့်သည်။” ဣကုဏ် ၅၂၇။

၂၊ ခေါက်ဘုံခေါက်ပြန်သွားရာနေရာ။

“သာပြီသာစံ၊ သာမျိုးရံသည်။ ။စကြို ချမ်းရိပ်မိုးသတည်း။” ကိုး * ၂၈၀။ “မငြီးရှုဘွယ်၊ စကြိုဝယ်လည်း၊ နှံကြွယ်ပန်းတိ၊ ကြဲတုံဘိ၍။” ဘူလင်* ၂၁။ “ကျောင်းကားနှစ်ဆောင်၊ အမြေဒင်သာစံ၊ စကြို နှစ်လျား။” ဝေပျို့ * ၈၅။ “ဘုရား လောင်းလည်း...အလွန်ပင်ပန်းလှ ရကား အာနာပါနုစျာန်ကို ဝင်စားသည်တွင် မဝင်စားနိုင်ဘဲ စကြို ဦး၌ လဲတော်မူသည်။” ဇိ ၃၈။ [ပါ၊ စက်မ။ သ၊ စကြိုမ။]

စည်သူ—ရဲရင့်၍ အောင်ပွဲရသော အမှုထမ်းများကို ပေးသည့် ဘွဲ့တံဆိပ်။

“ပါဠိနှစ်စည်း၊ စည်သူချည်းတွင်၊ ကမ္မဓာရည်း ရွှေချုပ်၊ ပိုဒ်တွင်းငုပ်သား။” အာသံနိုင်* ၃၈။ “နှလုံးခိုင်ကျည်၊ စိတ်တည်ကြည်သာ၊ စည်သူ လိပ်ကျူး။” ကဝိမဏ်၊ ပ ၂၂၂။

[ပါ၊ ဇယသူရ။ ဇယ-အောင်မြင်ခြင်း၊ သူရ-ရဲရင့်ခြင်း။ နယ-မှ နည်းဖြစ်သကဲ့သို့ ဇယမှဇည်၊ ယင်းမှ စည်-ဖြစ်လာသည်။ သူရ-မှ ရကိုချေ၍ သူဖြစ်သည်။]

စည်းခုံ—စေတီ။ ပုထိုး။

“ညခင်း စည်းခုံ၊ ဖူးလေတုံသည်။ ။ကြာမုံလက်အုပ် သွန်းစွာတည်း။” ပြည်စုန်* ၁၈။ “သရေဓာတ်ပုံ၊ စည်းခုံပြောင်ပြောင်၊ တည်ပြီးနောင်မှ။” ထီးနား* ၈။ “စဲခုံကို ဇေယခုံခေါ်သည်။ ။ ၎င်းကို စည်းခုံ ဟုရေးသည်။” ဂံဘုရား ၂၉။ “စူး (စဲ) ငူအပြင်သည် ခုံပလ္လင်မြင့်၏သို့ စင်စင်မားမား ဖြစ်သည်ကို ‘စဲခုံ’ ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ခြင်း သည်လည်း ထင်၏။ ထိုစဲခုံနှင့် တစိတ်မျှ တူစေလျက် တည်လုပ်သည်ကို ထောက်၍ ဘုရား စေတီတို့ကို ‘စည်းခုံတည်’ ဟူ၍ ဆိုမိန့်ရာ၌ လည်း ဤစဲခုံဟူသည်ကို ထောက်၍ နောက်ပစ်လိုသကဲ့သို့ရှိ၏။ ‘ဇေယျခုံ’ ဟူ၍ ကျောက်စာ ရေးသည်ကို ထောက်မူကား ဇေယျသည် မာဂဓ ဘာသာ ‘စီအပ်သော ခုံအပြင်’ ဟူ၍ အနက် ယူရအံ့သို့ရှိ၏။ ‘ဇေယျခုံ’ ဟူ၍ အချို့ဇက္ခ ရေးကုန်သည်ကား အောင်ခြင်းဟူသော ဇေယျ-သဒ္ဒါ၏အနက်၊ ဇေယျသဒ္ဒါတို့သည် ထင်သည်တကြောင်း၊ ကျောက်စာရှိကို သတ်လွတ်သည် တကြောင်းဖြစ်၍ ရေးမိသကဲ့သို့ရှိ၏။ ဤဇေယျ-ဟူသော ပါဠိနှင့်အညီ ယသတ်လိုလျက်... သိဉ္ဇယကို သိဉ္ဇည်းဟူ၍ ယသတ်အရာကို ဥ သတ်၏သို့ ‘စည်းခုံ’ ဟူ၍ ဥ သတ် သည် လည်း ယူသင့်၏။” ဝေါ ၃၃၃။

[ပါ၊ ဇေယျ၊ဇေယျ+မြန်၊ခုံ။ ဇေယျဘူမိ ? ။ ဇေယျ-အောင်ရာ၊ ဘူမိ-မြေ။ အောင်မြေ။ ညောင်ဦး၊ ရွှေစည်းခုံဘုရား၊ကျန်စစ်သားမင်း၏ မွန်ကျောက်စာတွင် စည်ဘုံဟု ရှိသည်။ စည်ဘုံဟုရေးရာတွင် ဘကုန်းအပေါ် နှုတ်ခမ်းပျက်၍ စည်ဂုံဖြစ်နေသဖြင့် နောက်လူများက စည်းဂုံဟု ရေးသောကြောင့် ဂုံမှခုံသို့ ရွှေ့ကာ စည်းခုံဖြစ်နေသည်ဟု သမိုင်းကော်မရှင်၊ ကျမ်းပြုအရာရှိဗိုလ်မှူး ဘရှင် ပြောသည်။]

စဉ်း—[ဗေဒင်] တနင်္လာဂြိုဟ်။

“စတုရတ်နှင့်၊ နက္ခတ်စေ့ချဉ်း၊ သိဟ်စဉ်း ပေါ်ထွက်၊ ဓနုလက်ဖြင့်။” ပြည်စုန်* ၁၂။ “ဇာတာ စဉ်းလက်ကောင်း သဖြင့်လည်း အောင်ရာသည်။” ကုလား၊ ပ ၅၀။ [ပါ၊ စန္ဒ။]

စိတ်—၁၊ သက်ရှိသတ္တဝါများ၌ရှိသည့် သိတတ်ကြံတတ်သော သဘော။

“ဆင်းရဲဖုံးပိတ်၊ ချမ်းသာစိတ်ဖြင့်၊ ဝါသိဋ္ဌဇာစ်၊ မျိုး
နွယ်ဖြစ်သည်။” ကိုး* ၁၄၅။ “သူ့ စိတ်ကြံရှောင်း၊
ကောင်းမကောင်းကို၊ ကျိုးကြောင်းဖြစ်ဟန်၊ သိမြော်
လွန်သည်။” ဘူပေါင်း* ၇၃။ “မထိုင်းငင်ချိတ်၊
ကုသိုလ် စိတ်ဖြင့်၊ ကြိတ်ကြိတ် မြဲမှန်၊ ခွဲခြားဟန်
ကား။” မုဒု* ၁၇။ “စိတ် ပေါင်း၍ကိုယ်ခွာ။” ပုံ။
“စိတ် ထောင်းကိုယ်ကျေ။” ပုံ။

၂။ အကြံ။ အတွေး။ အယူ။ အကြိုက်။
“အမှူးအမတ်တို့ စိတ် တချက်တည်း ညီကြသဖြင့်....
မင်းမြှောက် ကြကုန်၏။” ဣပုံ ၈၅။ “စစ်ကဲနာခံ
တပ်ရေး တပ်မှူးနှင့် နှလုံးမကွဲ တစိတ်တဝမ်းတည်း
....စွန့်စားထမ်းရွက်။” လွတ် ၂၂။

၃။ သဘောထား။
“မစ္ဆေရ စိတ်၊ မချိတ်မငင်။” တန်ရ* ၄၃။ “မရွံ့
မထိတ်၊ ခြင်္သေ့ စိတ် သို့။” ကိုး* ၃၃။ “ဘုန်းကြီး
စိတ် မက မင်းစိတ်ကို ကျသောကြောင့်။” ဝဏ္ဏစာ
၄၀။

၄။ ရည်ရွယ်ချက်။ လိုလားချက်။ ဆန္ဒ။
“သေလျှင်း စိမ့်သည်ကိုလည်း စိတ်မရှိ။ ကောင်းစေ
လိုသည် အမြဲစိတ်ရှိရာသောကြောင့် အပြစ်မစားရာ။”
နု ၁၁၈။

၅။ စွဲလမ်းချက်။
“သမီးအမေလဲ သမီး စိတ် နဲ့ ဆုံးတာပါဘဲ။” မိုး ၂၇။
[ပါ။ စိတ္တ။]

စိတ်စေတနာ—ကြံတတ် သိတတ်သော သတ္တိ။
“အစေတနာ၊ စိတ်စေတနာ မရှိသော။ အယံပထဝီ၊
ဤမြေကြီးသည်။ နိန္ဒဋ္ဌာနံ၊ နိမ့်သော အရပ်သည်။
ဥန္နမတိ၊ မြင့်လျက်ခံ၏။” စွယ်၊ ပ ၁၄၈။
[ပါ။ စိတ္တ စေတနာ။]

စိတ်ဇော—တက်ကြွလှုပ်ရှားသောစိတ်။ ခုနစ်ကြိမ်ခန့်
အထိ အဟုန်ဖြင့်ဖြစ်သောစိတ်။
“မောဟမုန့်ဆန်၊ ဟိတ်သုံးတန်ကြောင့်၊ ပညာဏ်ကင်း
ပျောက်၊ စိတ်ဇော နောက်၏။” ဓမ္မ* ၄၈။ “မငြီးရှု
ပြော၊ စိတ်ဇော ပီတိ၊ မျက်စိတန်ဆာ၊ အရသာကို။”
သူဇာ* ၉၆။ “လူပေါင်းများစွာတို့သည် အားတက်
သရော စိတ်ဇော ပါပါနှင့်.... လိုက်ပါ ကြလေ၏။”
ထီး၊ စ ၂၂၀။
[ပါ။ စိတ္တဇောန။ စိတ္တ-စိတ်၊ ဇော-ဇော။]

စိတ်ညဉ်—စိတ်။ အဖြစ်များသောစိတ်။
“ဥပါယ် တမျဉ်၊ နက်စွာ ယှဉ်၍၊ စိတ်ညဉ် ထွေ
လည်။” ဂံ* ၁၇။

[ပါ။ စိတ္တ ဝိညာဏ။ စိတ်ဝိညာဉ် ဆိုလိုလျက် ဝိကို
ချေ၍ စိတ်ညဉ်ဆိုသည် ယူသင့်သည်။ ညဉ်တွင်ရှဉ်း။]

စိတ္တကုဋ်—ရာဇဂြိုဟ်ပြည်ကို ရံလျက်ရှိသော တောင်
ငါးလုံးအနက် တလုံး၏အမည်။
“တံခါး လိုက်မှတ်၊ စိတ္တကုဋ် သို့၊ ကျောက်အုတ်စီ
ထွေ။” ကုသ* ၂၉၀။
[ပါ။ စိတ္တကုဋ်။ စိတ္တ-ဆန်းကြယ် သော၊ ကုဋ်-
အထွတ်။]

စိတ္တဇ—စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော (ရောဂါစသည်) ။
“ရောစပ် စိတ္တဇ၊ ဓာတ်ဝါတတည်း။” ဘိရူ* ၂၂။
“ဘုရားလောင်း မင်းသား ကိုယ်တော် ဖြော့တော့
ညှိုးကြုံ မတုန်မလှုပ်သော အနာကို...စိတ္တဇသာ ဖြစ်
သည်ဟု စင်စစ်သိသဖြင့်။” တေ ၅၇။
[ပါ။ စိတ္တဇ။ စိတ္တ-ဇ၊ စိတ္တ-စိတ်၊ ဇ-ဖြစ်သည်။]

စိတ္တဇကလာပ—စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သောရုပ်စု။
“စိတ္တဇကလာပစုတွင် သဒ္ဒနဝကကလာပ ပါရှိလေ
သည်။” သံခိပ်ဋီ၊ ဒု ၂၃၉။
[ပါ။ စိတ္တဇကလာပ။ စိတ္တဇ-စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော၊
ကလာပ-ရုပ်အစု။]

စိတ္တဇနာမ်—စိတ်၌ အသီးအခြားထင်ရှား ဖြစ်လာသော
အရာတို့၏အမည်။ (ဥပမာ ပညာ၊ ခွန်အား၊
အဖြူ၊ ရဲရင့်ခြင်းစသည်။ ကျောင်းဒါ ၂၆။)
[ပါ။ စိတ္တဇနာမ။ စိတ္တဇ-စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော၊
နာမ-အမည်။]

စိတ္တဇရောဂါ—စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သောရောဂါ။ စိတ္တဇနာ။
“ဆွတ်ကြွေညှိုးလျှ၊ လွမ်းဒုက္ခ ကြောင့်၊ စိတ္တဇ
ရောဂါ၊ ကပ်ရောက်ခါလျှင်။” ဗုဒ္ဓပျို့* ၂။
[ပါ။ စိတ္တဇရောဂ။ စိတ္တဇ-စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော၊
ရောဂ-အနာရောဂါ။]

စိတ္တဇရုပ်—စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သောရုပ်။
“ဗြဟ္မာတို့၏ အဗျတ္တသန္တာန်၌ ဖြစ်သမျှသော
စိတ္တဇရုပ် ဥတုဇရုပ်တို့သည်။” ရူပဒီ ၃၆။ “စိတ္တဇရုပ်
တို့သည် ပဋိသန္ဓေအခိုက်၌ မဖြစ်ကြကုန်။” သံခိပ်ဋီ

ဒု ၂၂၁။ [ပါ။ စိတ္တဇ ရူပ။ စိတ္တဇ-စိတ်ကြောင့်
ဖြစ်သော၊ ရူပ-ရုပ်။]

စိတ္တဇဝေဒနာ—စိတ် ကြောင့် ဖြစ်သော ရောဂါ။
စိတ္တဇနာ။

“စိတ္တဇဝေဒနာတို့မည်သည် သာမန်ဆေးဝါးတို့ဖြင့်
ကုစား၍ရရှိထုံးမရှိ။” ထောင့်ည ၁၆။

[ပါ။ စိတ္တဇဝေဒနာ။ စိတ္တဇ-စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော၊
ဝေဒနာ-ခံစားမှု။]

စိတ္တဇသီတနာ—ဝမ်းသာစိတ် ဝမ်းနည်းစိတ်အာ ကြီး၍
တကိုယ်လုံး အအေးတုံးဖြစ်သွားခြင်း။

“ဝေဿန္တရာမင်းကြီး၊ မဒ္ဒိမိဖုရား၊ ခမည်းတော်၊
မယ်တော်ပါဝင်တော်မူရာ မိန်းမောသွားခြင်းကို
စိတ္တဇသီတနာမှတ်။” သက်စောင့် ၃၅။

[ပါ။ စိတ္တဇသီတ။ စိတ္တဇ-စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော၊
သီတ-အေး။]

စိတ္တဇဥဏှနာ—ဝမ်းသာစိတ် ဝမ်းနည်းစိတ် အားကြီး၍
တကိုယ်လုံး အပူတုံးဖြစ်သွားခြင်း။

“အဇာတသတ်မင်းသည် ဘုရားပရိနိဗ္ဗာန်စံကြောင်း
ကို ကြားသောအခါ...အပူအားကြီးစွာ ရောက်သဖြင့်
ထောပတ်ကျင်းတွင်ချ၍ စိမ်သားရာ ထောပတ်ဆူပွက်
၍လာသည်။... ထိုအနာကို စိတ္တဇဥဏှနာမှတ်။”
သက်စောင့် ၃၄။

[ပါ။ စိတ္တဇဥဏှ။ စိတ္တဇ-စိတ်ကြောင့် ဖြစ်သော၊
ဥဏှ-အပူ။]

စိတ္တဗေဒ—လူ့စိတ်ကို လေ့လာသော အတတ်။
စိတ်ပညာ။

“အနောက်နိုင်ငံ စိတ္တဗေဒ ဆရာများသည် မှတ်ဉာဏ်
အကြောင်းကို အတော်အတန် လေ့လာ ခဲ့ကြပြီး
ဖြစ်၏။” လူထု၊ ၂၊ ၁၁၊ ၁၃။

[ပါ။ စိတ္တဇဝေဒ။ စိတ္တ-စိတ်၊ ဝေဒ-သိခြင်းပညာ။]

စိတ္တမုတ်—ဆန်းကြယ်စွာ ပြုလုပ်ထားသော လိုက်
ပေါက်ဝ။

“ခြားခြားရွှေဆုတ်၊ စိတ္တမုတ်လည်း၊ ဥဿဖယား။”
ဘုံ* ၁၄။

[ပါ။ စိတ္တမုတ်။ စိတ္တ-ဆန်းကြယ်သော၊ မုတ်
အပေါက်ဝ။]

စိတြ—၁၊ နက္ခတ် ၂၇ လုံးတွင် ၁၄ လုံးမြောက်
နက္ခတ်။

“စိတြနက္ခတ်၌ ဘွားသောသူသည် ဆန်းကြယ်သော
အဝတ်ပုဆိုး ပုတီး နား ချောင်းတို့ကို ဆင်ယင်
တတ်၏။” သုဇာ ၁၅၉။ “စိတ္တေန၊ စိတြနက္ခတ်နှင့်။
နိယုတ္တော၊ ယှဉ်သော။ မာသော၊ တန်ခူးလတည်း။”
ကစ္စ ၂၉၄။ “ဝေထိန်လုံ့၊ စိတြ ဆန်း ပြန်တော့၊
နန်းမေရဘွေအာကာ။” သာ ၇၄။

၂၊ စိတ္တနှစ်။

(သက္ကရာဇ်ကိုတည် နှစ်ခုနုတ် ဆဲနှစ်ခုနှင့်စား
၍ အကြွင်း အတိုင်း အမည်ပေးရသော နှစ်
တဆဲနှစ်မျိုးတွင် တစ်ကြွင်းသောနှစ်။ အများ
အားဖြင့် ဇေယနှစ်ဟု မှည့်ခေါ်ကြသည်။)

“ထောင်သာအစ၊ တရားငါးဆယ်၊ အလယ်စုရုံး၊
အဆုံးငါးပါး၊ နှစ်ကားစိတြ၊ စောင့်ထကြွက်မင်း။”
ဥတိန်* ၁၄၂။ [သ၊ စိတြ။]

စိတြဂီဝါ—ခိုပြာရောင် အဆင်း ရှိသော အမျက်
ကျောက်။

“စိတြဂီဝါ၊ ခိုသွေးတဲ့ လဲပြာပြာ။” သာဖြည့် ၇၁။
“ထိုနတ်သမီးတောင်ဝယ် မောရဂီဝါကျောက်
လည်းရှိ၏။ စိတြဂီဝါ မည်သော ကျောက်လည်း
ရှိ၏။” ကဝေ၊ ဒု ၁၃၁။ [သ၊ စိတြ၊ ပါ၊ ဂီဝါ။]

စိတြနိ—ဟိန္ဒူကျမ်းများအရ မိန်းမတို့ကို ၁ ပဒုမ္မနိ၊
၂ စိတြနိ၊ ၃ သင်္ခနိ၊ ၄ ဟတ္ထနိဟု လေးမျိုး
ခွဲရာတွင် ဒုတိယအမျိုး။

“စိတြနိ မိန်းမ၏လက္ခဏာကား ရယ်ရွှင်ခြင်း မြူးတူး
ခြင်းများ၏။ ခိုပေါက်စအသံနှင့်တူသော အသံရှိ၏။”
ကာမ ၄။ [သ၊ စိတြိဏိ။]

စိတ္တုပ္ပါဒ်—စိတ်ဖြစ်ပေါ်ခြင်း။

“ကြည်ညိုနူးညွတ်၊ စိတ္တုပ္ပါဒ် ဖြင့်၊ ပိဋကတ်သုံးစု၊
စာရေးပြုလျက်။” တန်ရ* ၂ (၁၀)။ “မသေမသတ်၊
စိတ္တုပ္ပါဒ်ကို။ ။တိမ်းညွတ်ချည်နှောင်ထားသတည်း။”
ဘူပေါင်း* ၃၆။ “အကုသိုလ် စိတ္တုပ္ပါဒ် သည် ကော
သဇ္ဇ အသံဝရမည်၏။” ဝိပဿနာ၊ ပ ၁၉။

[ပါ။ စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ စိတ္တ-ဥပ္ပါဒ်၊ စိတ္တ-စိတ်၊ ဥပ္ပါဒ်-
ဖြစ်ခြင်း။]

စိတ်ဒွိဟ — စိတ်နှစ်ခု။ သံသယ။ ယုံမှားခြင်း။
 “တံဆိပ်တော် မည်မျှကပ်သင့်ကြောင်းနှင့် စိတ်ဒွိဟ
 မကင်းရှိလျှင် မောင်မင်းမည်သို့ပြုမည်လဲ။” ဥပဒေ ၇။
 [မှတ်ချက်။ နှစ်ခုဟူသောအနက်ရှိသည့် ဒွိဟ-ဟူ
 သော ပါဠိဘာသာစကားကို မတွေ့ဘူးချေ။ ဒွိဟ၊
 ဒုဟ-တို့ကို နှလုံးနှစ်ခု-ဟု အဓိပ္ပါယ် ပြန်လေ့ရှိကြ
 သဖြင့် ဒွိ ဟဒယမှဒနှင့် ယကိုချန်၍ ဒွိဟ၊ ဒုဟ-
 ဆိုလေသည်လားမသိချေ။ ဒွိနှင့်ဒုကား အလဲအလှယ်
 သုံးနိုင်သည်။ ဒုဟတွင် ရှုပါဦး။]

စိတ်ဓာတ် — စိတ်။ စိတ်ထား။ သဘောထား။
 “မြန်မာလူမျိုးတို့၏ စိတ်ဓာတ်ပျက်စီးခြင်း။” တိုးပွား
 ၄၈။ “အရိုးကြေကြေ အရေကြွင်းကြွင်း စိတ်ဓာတ်
 ကို တင်းမာစေလျက်...သည်းခံသောတရားထက် လွန်
 မြတ်သောတရားဟူ၍ တစုံတရာမရှိချေ။” လက်စွဲ
 ၁၉၃။ [ပါ။ စိတ္တဓာတ်။ စိတ္တ-စိတ်၊ ဓာတ်-ဓာတ်။]

စိတ်သဘော — နှလုံးသွင်း။ နှလုံးထား။ စိတ်ထား။
 “သူ့ဇနီးအား ခုလောက် စိတ်သဘော နှလိမ့်မည်ဟု
 ဘယ်ဘုန်းကမှ မထင်မိခဲ့ချေ။” မြဝတီ၊ ၃၊ ၉၊ ၄၁။
 “ပြောပုံဆိုပုံ တွေးတောကြံစည်ပုံ... ယဉ်ကျေးသိမ်
 မွေ့ စိတ်သဘော တွေ့စရာကောင်းကြောင်း။” မြင့်၊
 ပ နိဒါန်း။ [ပါ။ စိတ္တသဘာဝ။]

စိတ်သောက — စိုးရိမ်ပူပန်ခြင်း။ စိတ်ရတက်။
 “မိဘများသည် စိတ်သောက ရောက်စရာမလို။”
 ရင်သွေး ၁၂၇။ [ပါ။ စိတ္တသောက။]

စိတ်သန္တာန် — စိတ်အစဉ်။
 “ကဗျာလင်္ကာစီကုံးသည့်အခါ၌...စိတ်သန္တာန်၌ မည်
 ကဲ့သို့ ဖြစ်ပျက်နေရလေသည်ကို ထည့်သွင်းရေးသား
 ထားခဲ့ကြလေသည်။” ဓာနိဒါန်း ၂၀၅။
 [ပါ။ စိတ္တသန္တာန်။ စိတ္တ-စိတ်၊ သန္တာန်-အစဉ်။]

စိတ်အာရုံ — အတွေးအကြံ။ အထင်အမြင်။
 “ရုပ်နာမ်နိမိတ်တို့သည်...စိတ် အာရုံထဲမှာသာ မျက်
 လှည့်အသွင်ကဲ့သို့ ထင်ကြရမြင်ကြရသော အရိပ်မျိုး
 နိမိတ်မျိုး အသွင်သန္တာန်မျိုးတို့ သာဘည်း။”
 ဘာဝနာ ၁၈။
 [ပါ။ စိတ္တာရမ္မဏ။ စိတ္တ-အာရုံ၊ မ္မဏ။ စိတ္တ-စိတ်၊
 အာရမ္မဏ-အာရုံ။]

စိတ်ဥပါဒ် — စိတ်ဖြစ်ပေါ်သည်။ တွေးသည်။ စိတ်ဖြင့်
 တောင့်တသည်။

“ထီးဖြူသည် ညွတ်စေသတည်း...ဟု စိတ်ဥပါဒ်သည်
 နှင့်တကွနက် ထီးဖြူသည်လည်း ညွတ်၏။” သမန်၊
 ပ ၃၈၆။

[ပါ။ စိတ္တဥပါဒ်။ စိတ္တ-စိတ်၊ ဥပါဒ်-ဖြစ်ပေါ်ခြင်း။]

စုတ် (က်) — [ဗေဒင်] သက်ရှိလပ်။ ယောက်ျားအတွက်
 မိန်းမလပ်၊ မိန်းမအတွက် ယောက်ျားလပ်။
 “ဇာတာ စန်းလက်ကောင်းသည်။ ရွှေရစစ်ရှိသည်။
 ...စုတ် ဝင်ဘို့ရှိသည်။ ရတနာပုံတိုက်ဘို့ရှိသည်။”
 လက်စွဲ ၂၀၉။
 [ပါ။ သ၊ ယုဂ၊ ဇုဂ။ ယု-အစုံ။ ဝဏ္ဏဗောဓန
 ၃၅၇ ၌ စုတ-ဟု တွေ့ရသည်။]

စုဒ် — စောဒနာ ၁ နှင့် အတူတူ။
 “ဤသို့သဘောရှိသောပုဂ္ဂိုလ်သည် အကျွတ်တရားကို
 ရပါဦးမည်လောဟု စုဒ်ရှိရကား။” သမန်၊ ဒု ၂၂၃။

စုဒ်စောဒနာ — စောဒနာ ၁ နှင့်အတူတူ။
 “ဆရာမွန်တို့၊ ပြည့်စုံထုတ်နုတ်၊ စုဒ်စောဒနာ၊ သဒ္ဓါ
 တင်းလင်း၊ နည်းကြွင်းမထင်။” သာမုန္တိက* ၆။
 “ပုဂံသင်ရိုးနှင့်မတူ။ ကျမ်းရိုးကန်ရိုး၊ အထွက်၊ အတက်၊
 စုဒ်စောဒနာ၊ အာဘော်၊ အခြေအတင်ထူးခြား၍။”
 သာလင် ၁၅၂။

စက္ကလ — အမျိုးဇာတ်ယုတ်ညံ့သောသူ။ ဒွန်းစက္ကား။
 သုဘရာဇာ။ သုသာန်စောင့်။
 “တွင်းစက္ကလ၊ ဘင်ကျုံးစသား။” ကုသ* ၂၁။
 “ပုဏ္ဏားပြာဟူ၏၊ စက္ကလဟု၊ နာမအပြား။” ယင်း*
 ၅၆။ “ထိုစက္ကလတို့၏ရှာကို သုသာန်၏ အနောက်
 မြောက်၌ တည်စေ၏။” မဟာ ဝင် ၁၅၈။
 “စက္ကလဟူသော ဒွန်းစက္ကားအရပ်သို့ နှင်ထုတ်
 ပို့ရာ၏။” န ၁၅၅။ “ဘုရားလောင်းသည် စက္ကလ
 မျိုး၌ဖြစ်၍။” ငါး၊ ဒု ၅၈၇။ [ပါ။ စက္ကလ။]

စန္ဒီ — ဟိမဝါနတ်မင်း၏သမီး ပရမေသုရာ နတ်မင်း၏
 မိဖုရားဖြစ်သော ဟိန္ဒူနတ်သမီး။ (ဥမာ၊
 ဂေါ်ရီ၊ ကာလီစသည်ဖြင့် အမျိုးမျိုး ခေါ်
 သည်။ စန္ဒီဟု အရေးများသည်။)
 “ပရမေသုရာ နတ်မင်း၏မိဖုရားကို စန္ဒီဟု ခေါ်ဝေါ်

ကြသည်မှာ...ကြမ်းကြုတ်ချုပ်ချယ်တတ်သော နတ် သွီးကို ဆိုလိုသည်။” ဝေါလိ ၈၅။ [သ၊ စဏ္ဍိကာ။]

စန္ဒ—၁ မိုးပေါ်က လ။

“ပြည့်ဖြိုးလက္ခဏာ၊ ညီညွတ်စွာ၍၊ စန္ဒာတမျှ၊ ဝင်း ဝင်းပသည်။” ကိုး* ၁၁၉။ “လမင်းသည်...ထွက်လာ သည်ရှိသော် ကမ္ဘာဦးသူတို့သည် ဆန္ဒ အတိုင်း ရပေသည်ဟူ၍ စန္ဒဟူသောအမည်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ် ကုန်၏။” ကုလား၊ ပ ၁၀။

၂၊ သီဟာသနပလ္လင်၏ လကျောဖက်တွင် စိုက်ရ သော ထီးဖြူတော်လေးစင်းအနက် တစင်း။

“ကမ္မုစန္ဒ၊ ပဒုမနှင့်၊ သမုဒ္ဒမည်သီး၊ လေးဆူထီးကို။” မဿ* ၆၅။ “ကမ္ဘာတည်စ နေလကို အစွဲပြု၍ စန္ဒထီး သူရိယထီးသမုတ်သည်။” ရွှေဘုံ * ၁၉။ [ပါ၊ စန္ဒ။]

စန္ဒကူး—အနှစ်နံ့သာပင်။ ယင်းအပင်၏ အနှစ်နံ့သာ။

“မကျေကျေးဇူး၊ စန္ဒကူး သို့၊ နံ့မြူးမပြယ်။” ပြည်စုန်* ၄၅။ “မြတ်စွာနေဘူး၊ စန္ဒကူးကျောင်းနံ့၊ ပြည်လုံး ပျံ့လျက်။” တန်ခိုး * ၂ [၁]။ “တကိုယ်လုံး၏ အနံ့သည် စန္ဒကူးနံ့ကဲ့သို့ မွှေးကြိုင်၏။” စာဏကျ၊ ပ ၁၄၁။ [ပါ၊ စန္ဒန။]

စန္ဒဂုတ်—အသောကမင်း၏ ဘိုးတော် ဘုရင်မင်းမြတ် အမည်။

“စန္ဒဂုတ် မြေး၊ ဗိန္ဒုသွေးဟု။” ဗန္ဓ ၁၅၄။

[ပါ၊ စန္ဒဂုတ္တ။ စန္ဒ-စန္ဒမည်သောနွား၊ ဂုတ္တ-စောင့် အပ်သူ။]

စန္ဒဗျူဟာ—လကိုကြယ်ဝန်းရံသကဲ့သို့ မင်းကိုသူရဲ ဝန်း ရံ၍ စစ်ကပ်ခြင်း။

“ရန်သူ နီးကပ်၍ လာသဖြင့် စစ်ထိုးမည် ပြု လျှင် သူတပါးတို့၏ စစ်ဘပ်သို့ ကပ်ရမည်မှာ (၁) စန္ဒဗျူ ဟာ (၂) ပဘင်္ဂရဗျူဟာနှစ်ပါးတို့တွင် တပါးပါး ဖြင့် ကပ်ရမည်။” သုစနု ၈၄။ [ပါ၊ စန္ဒဗျူဟာ။]

စန္ဒရ—၁၊ မိုးပေါ်က လ။

“ယုန်စန်းငွေလ၊ စန္ဒရနှင့်၊ ပုဏ္ဏဘတရာ။” နုစာ၊ ပ ၇၁။

၂၊ [ဗေဒင်] တနင်္လာ။

“စန္ဒရ မည်သော တနင်္လာကား ၂ ဂဏန်း အမှတ် ထား။” လောကုပ် ၁၀၈။

[ပါ၊ စန္ဒ။ သ၊ စန္ဒရ။ “စန္ဒသဒ္ဒယ စန္ဒရာ။” ရူပဘေဒပကာသနီသစ် * ၁၇၈။ စန္ဒသဒ္ဒါကို စန္ဒရ ပြုသည်။]

စန္ဒရကန်—ကျောက်စိမ်းတမျိုး။ စန္ဒရကန်ကျောက်။

“စန္ဒရကန်၊ တောင်ပြည့်မှန်ကို.... လ မျက်နှာ ဝ၊ ဆီတည့်ပြလျှင်၊ စိမ်းလှသည့်မှန်၊ လအလုံကြောင့်၊ နတ်ကန်သီဒါ၊ ကျိုး၍လာသည့်နှယ်။” ရာမ၊ ပ ၁၄၅။

“စန္ဒရကန္တသဒ္ဒါ၊ စန္ဒရကန်ကျောက်ဟော။ ဤ၌လည်း လချစ်သောကျောက် လနှစ်သက်သောကျောက်ဆိုလို သည်။” ဥတု ၉၆။ စန္ဒကန်ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ [ပါ၊ စန္ဒရကန္တ။ စန္ဒရ-လ၊ ကန္တ-နှစ်သက်သော။]

စန္ဒမာသ—ကောင်းကင်လသွားပုံကို အခြေပြု၍ တွက်ရ သောလ။

“နေနှင့်လထပ်သွားသည်မှစ၍ နောက်တဘန်ထပ်၍ သွားပြန်သည်တိုင်အောင် လကွယ် ၂ ခုဖြင့် ပိုင်းခြား အပ်သော ၂၉ရက်နှင့် ၃၁ နာရီခန့်သည် စန္ဒမာသ မည်၏။ တိထိလလည်း မည်၏။” ဓိမာသ ၅။

“ရက်ပေါင်း ၂၉ရက်နှင့် ၃၂နာရီရှိ၏။လသွားပုံ ကို အစွဲပြု၍ စန္ဒမာသ ဟူ၍၎င်း၊ သာဝဏမာသ ဟူ၍၎င်း ခေါ်တွင်၏။” လောကုပ် ၁၁၃။

[ပါ၊ စန္ဒမာသ။ စန္ဒရ-လ၊ မာသ-(ရာသီ) လ။]

စန္ဒရာ—စန္ဒရ နှင့် အတူတူ။

“ပြည့်ဝန်းရောင်ဖြာ၊ စန္ဒရာကို၊ တိမ်လွှာညစ်ကျ၊ လွှမ်းတည့်ဘိသို့။” သူဇာ* ၇၉။

စန္ဒရာယန—လကဲ့သို့ကျင့်သော အကျင့်တမျိုး။

“စန္ဒရာယန မည်သော အကျင့်ကို မြဲစွာဆောက်တည် ၏။” ဣပုံ ၅၅၁။

[ပါ၊ စန္ဒရာယန။ စန္ဒရ-အယန၊ စန္ဒရ-လ၊ အယန- သွားခြင်း။]

စန္ဒရာ—[ဗေဒင်] တနင်္လာနေ့။ ၂ ဂဏန်း။

“ဒွေးဟူသော ဂဏန်းအလိုသော်ကား တရားတော် ဝယ် ဒွေးဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်သည်။ ဗေဒင်ဝယ် စန္ဒရာ ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်သည်။ ပြန်မာဝယ် နှစ်ဟူ၍ခေါ်ဝေါ် သည်။” ဣပုံ ၄၇၃။ “ဗုဒ္ဓ၊ စန္ဒရာ၊ သောရိ၊ ဂုရု၊

ဘောမ၊ သူရဇ္ဇ၊ သောကြာ။” အင်ဝိဇ ၁၆။
[ပါ၊ စန္ဒရ၊ သ၊ စန္ဒ။]

စန္ဒာ—လ။

“စန္ဒာ လမင်းကလဲ မသုတသာ။” မျောက် ၂၃။
[ပါ၊စန္ဒ။]

စန္ဒီ—စန္ဒီနတ်သမီး။

“သူရသတိ၊ မြတ်သက္ကန္တ၊ စန္ဒီနေတ္တရာ၊ မေခလာ
မဏိ၊ မည်ရှိတည်လှ၊ နတ်ခင်မတို့။” သူဇာ* ၁၄၇။
[ပါ၊ စန္ဒီ။]

စန်း—၁၊ မိုးပေါ်ကလ။

“ဂြိုဟ်မှူးသောကြာ၊ စန်းယုန်လွှာပွင့်၊ ရှုတိုင်းငယ်
တင့်လို့။” ဝိရီ၊ ပ ၁၀။ “ယုန်စန်းကြော့လကျော။”
ပုည ၄၉။ “ငွေတိထိစန်း၊ သင်္သနန်းကို၊ လက်
လှမ်း၍ခက်လှသို့။” မှိုင်း၊ ပ ၈၂။

၂၊ [ဗေဒင်] တနင်္လာဂြိုဟ်။ ပြည့်စန်းနက္ခတ်။
“ဆဲတရက်၌၊ သင့်ကြိုက်ယဘရာ၊ မှန်စွာကိန်းခန်း၊
စန်းလက်ထွန်းသည်။” ပြည်စုန်* ၁၁။ “ကန်လက်
ကန်စန်း၊ မြို့နှင့်နန်းကို၊ ကျိန်းခန်းစင်စစ်၊ တည်တံ့
လစ်၍။” ခိုင်ဇ* ၃၁။ “ဇာတာစန်းလက်ညှိုးခဲ့ပြီ။”
ဝေပျို* ၆၅။ [ပါ၊ စန္ဒ။]

စိန်—တရုတ်။

“စိန်မင်းမှာလည်း၊ ပဏ္ဏာကာရ၊ အဆဆဖြင့်၊ ပို့သ
မပြတ်၊ စေပါလွှတ်၍။” တန်ရ* ၂ [၄]။ [ပါ၊ စိန်။]

စိန်—စိန်နှင့် အတူတူ။

“ဘုန်းမီးပြင်းထိန်၊ အာဏာရှိန်ဖြင့်၊ စိန်တိုင်းရပ်မှာ၊
သဒ္ဓါကြည်ဖြူ၊ စွယ်တော်ယူအံ့။” ဥပရာ* ၅၄။

စိန္တာကဝိ—ကြံစည်၍ တတ်သိသောပညာရှိ။ ကဝိလေး
ပါးတွင်တပါး။

“စိန္တာ သုတ၊ အတ္ထ ကဝိ၊ ပဋိဘာန၊ ဤမျှလေး
ကြိမ်၊ ဂုဏ်သိမ်မွေ့စည်၊ ပညာ သည်လည်း။”
ပါမီ* ၉၆။ “စိန္တေတွာ၊ ဝတ္ထုအနုသန္ဓေကို ကြာမြင့်
စွာကြံ၍၊ ကရဏံ၊ ပြုခြင်းသည်။ စိန္တာ၊ စိန္တာကဝိ
မည်၏။” သဒ္ဓနီတိ၊ ပ ၈၉။ “စိန္တာကဝိ၊ ကြံ၍
ကဗျာလင်္ကာ ဖွဲ့ခြင်း၎င်း။” သီတာနိ၊ ပ ၂၇၂။
“ပညာကျယ်လူရေးရာ၊ စိန္တာ သုတ၊ အတ္ထ ကဝိ၊
ပွဲပြည့်ပရိသတ်။” ပုည ၁၂။
[ပါ၊ စိန္တာကဝိ။ စိန္တာ—ကြံစည်ခြင်း၊ ကဝိ—ပညာရှိ။]

စိန္တာမဏိ—၁၊ စိတ်ကြံစည်သမျှ အလိုရှိရာကို ပေး
သော ပတ္တမြား။

“ဆောင် လေရာရာ၊ ကြံတိုင်းပါ၍၊ စိန္တာမဏိ၊
မျက်ဘုန်းရှိဟု၊ ဇောတိရသော်၊ လူ့ရွာကျော်သား၊
မနော်မယ၊ ကျော့ကံ မျိုးစသည်။” ဆု* ၁၇။
“သဗ္ဗဗုဒ္ဓော၊ လိုတိုင်းပါ၍၊ စိန္တာမဏိ၊ မျက်ဇောတိ
ရောင်၊ ကြံတိုင်းအောင်လျက်။” ပုံမှ ၁၅။

၂၊ ကြံစည်သမျှ အလိုရှိရာ ပြီးစီးစေနိုင်သော
မန္တန်။ ဂါထာ။

“စိန္တာမဏိ၊ တန်ခိုးရှိသား၊ သိဒ္ဓိဇေယျာ၊ မြတ်ဂါထာ
သည်၊ ဣစ္ဆာသယ၊ ကျိုးနန္တသို့။” အနုလင် ၄။

“ငါ အဘိုးအတိုင်းမသိသိုက်သော စိန္တာမဏိ မန္တန်
ကို တတ်၏။” ဣကုဏ် ၅၉။

[ပါ၊ စိန္တာမဏိ။ စိန္တာ—အကြံ၊ မဏိ—ပတ္တမြား။

“စိန္တာမဏိကဝိဇ္ဇာ၊ ဇာနန္ဒာပိ ဟိ အာဂစ္ဆန္တမေဝ
ဒိသ္မာ၊ အယံ ဣဒံနာမ ဝိတက္ကန္တော အာဂစ္ဆတိတိ
ဇာနန္ဒိ။” အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာ၊ ဒု ၁၅၄။ စိန္တာမဏိ
အတတ်ကို တတ်သောသူတို့သည် လာသည်ကိုမြင်ရုံ
ဖြင့်ပင် ဤသူသည် ဤအကြံကို ကြံ၍လာသည်ဟု
သိကုန်၏။]

စိန္တာမယ—စိတ်ကြံစည်သမျှ ပြီးစီးသော။

“ထွေထွေလာသ၊ တိုရပ်ရာနှိုက်၊ စိန္တာမယ၊ ကြံသမျှ
လျှင်၊ နေကျပြီးရိုး။” ဓမ္မ* ၅၉။

[ပါ၊စိန္တာမယ။စိန္တာ—ကြံစည်တိုင်း၊မယ—ပြီးသော။]

စိန္တာမယဉာဏ်—မိမိဘာသာ ကြံ၍သိသောဉာဏ်။

“အဋ္ဌကထာနှစ်ရပ်ကို စေ့စပ်အောင်နှီးနှော၍ စိန္တာ
မယဉာဏ်ဖြင့် ကြံဆမှတ်ယူရာ၏။” ဒေါသ ၄၃။

“သုတမယဉာဏ်ကို ရှေးဦးစွာ တည်၍ စိန္တာမယ
ဉာဏ်ဖြင့် ဆင်ခြင်သည်ရှိသော်။” ယင်း ၁၃၃။

[ပါ၊ စိန္တာမယဉာဏ်။]

စိန္တာမယပညာ—မိမိဘာသာကြံ၍ တတ်သောအတတ်။

“လက်မှုပညာအတတ်ကို သူတပါးထံမှ မကြားမနာ
ရမူ၍ ရသိအပ်၏။ ထိုပညာသည် စိန္တာမယပညာ
မည်၏။” နှုဝဏ်၊ ပ ၃၁၂။

[ပါ၊ စိန္တာမယပညာ။]

စိန္တကထာ—[သင်္ချာပညာ] အကြောင်းအကျိုးပြု၍
ဖြေဆိုရန်ဖြစ်သောအဆိုပြုချက်။ ကြံဆ
အပ်သောအဆိုပြုချက်။

“အနားညီဆဋ္ဌကံကို စက်ဝိုင်းအတွင်း၌ ဆွဲသောအခါ ယူကလစ်ပဌမစာအုပ်မှ စိန္တိတကထာ (၁) အရ ဆွဲနိုင်သည်။” ဂရိ ၄၈။

[ပါ။စိန္တိတကထာ။စိန္တိတ-ကြံဆအပ်သော၊ ကထာ-စကား။]

စိန္တေ — ၁။ မြတ်စွာဘုရား။

“မဂ်ဖိုလ်လုံးပရမေ၊ ချစ်ပန်းခိုင်ကြွေတဲ့အောင်၊ မြတ်စိန္တေဉာဏ် ရှင်းပါရော့၊ အခင်းမျိုးလေး။” ဗန္ဓ ၁၇၁။

၂။ ဘုရားစေတီ။

“မြတ်စိန္တေဦးမှာလ၊ ဆူထူးငယ်ပန်။”

[ပါ။အစိန္တေယျ။ အစိန္တေယျ-မကြံစည်အပ် မကြံစည်နိုင်သော။]

စိန္တေယျာ — မြတ်စွာဘုရား။

“သကျထွတ်ချာ၊ စိန္တေယျာသည်။ ။အဇာနကင်းဇာနမင်း။” ဝိဗြေ၊ ပ ၁၅၇။ “ပွင့်ကြသည့် စိန္တေယျာ၊ ဣန္ဒြေဝါထံရင်း။” ပုည ၄၉။

[ပါ။ အစိန္တေယျ။]

စုဏ္ဏိယ — ပါဠိဘာသာစကားပြေအဖွဲ့။ မြန်မာစကားပြေအဖွဲ့။

“ဂါထာစုဏ္ဏိယ၊ ဖွဲ့ခြင်းမှလည်း၊ ဒေါသမစွန်း။” ကိုး*၆။ “အတိတ်အာဟရိ၊ အစရှိသား၊ စုဏ္ဏိယပိုဒ်၊ နှစ်ခုနှိုက်လျှင်။” ဓမ္မ * ၁၄။ “စကားပြေစုဏ္ဏိယ ဖွဲ့ဆိုသမျှစာကို ကဗျာဟူ၍အမှတ်မပြု။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၁၉၇။ [ပါ။ စုဏ္ဏိယ။]

စုန်း — ဇော်ဂနီနတ်စိမ်းကို အလိုရှိတိုင်းခိုင်းစေနိုင်သည့် အဘတ်ရှိသော မိန်းမ။

“စင်းစင်းမပြု၊ နတ်မှုစုန်းရွယ်၊ အကယ်ကယ်သို့။” ဘူပေါင်း*၆၀။ “ပစ်ခွန်ဆုန်းဆုန်း၊ ငါ့ကိုမှန်းသား၊ စုန်းလည်းမဟုတ်၊ အချစ်ရွတ်သို့။” ဟင်္သာ*၁၄။

“ဗောဓိသတ်မှု၊ နတ်လည်းမကိုး၊ စုန်းမရိုးတည့်။”

ဇပျို့*၂၃။

[ပါ။ ဇုဏ္ဏ။? ဇုဏ္ဏ-ထွန်းတောက်ခြင်း။]

ဓမ္မကတိထိ — ပရမိသွာနတ်ကို စံကားပန်းပူဇော်ရသော ကဆုန်လဆန်း ၁၄ ရက်နေ့။

“ပရမိသွာရာ၊ ဒေဝါနတ်အား၊ စကားပုပ္ဖ၊ ဆက်တင်ရ၍၊ ဓမ္မကတိထိ၊ သညီခေါ်ဝေါ်။” ကုသ*၂၉။

[ပါ။ စမ္မကတိထိ။ စမ္မက-စံကားပန်း၊ တိထိ-ရက်။]

ဓမ္မာနဂိုရ် — စမ္မာပြည်။ ကာလဓမ္မာနဂိုရ်။ အင်္ဂတိုင်း၏ မြို့တော်။

“ဓမ္မာနဂိုရ်၊ ရှိသောဆို၍၊ ထိုထိုတူရ၊ သွားလိုသူကို၊ မေးမြူလျက်သာ၊ နေစဉ်ခါ၌။” ဇပျို့*၁၃။

[ပါ။ စမ္မာနဂရ။]

ဓမ္မ — နှစ်ခုအရေအတွက်ကိုပြသော သင်္ကေတ သင်္ချာ။

“ကောဇာသက္ကရာဇ်၊ ကေဒ္ဒဓမ္မ၊ သုညတပွင့်၊ သင်္ချာမြင့်၍။” ကဝိန် ၁၇။ “ဘားစန္ဒရာ၊ စမ္မာ ကြန့်၊ ဘုဇဘယော၊ ဒေါနေတြ၊ ဒွေဉာနှင့်၊ ဒွဒ္ဒိဆိုမှာ၊ နှစ်ခုသာတည့်။” ပေါဒါ၊ ပ ၄၆၉။

[ပါ။ စမ္မ။ စမ္မ-အရေ။ အရေထူအရေပါး နှစ်မျိုးရှိသောကြောင့် ၂-ဟု သင်္ကေတပြုသည်။]

ဓမ္မခဏ် — ၁။ သားရေပိုင်းအခင်း။ ခင်း၍ထိုင်ရန် သားရေချပ်။ သားရေနယ်။

“ခင်းထနေရန်၊ ဓမ္မခဏ်လည်း၊ အမှန်ဆောင်နေ၊ သစ်နက်ရေနှင့်။” ဇပျို့*၁၆၉။ “ကပိလ ရသေ့..... ကောင်းကင်နှိုက် ဓမ္မခဏ်ခင်း၍ နေပြီးသော်။” ဣကုဏ် ၁၆၉။

၂။ ဘုရားဆင်းတုတော်နှင့် ပလ္လင်အကြားရှိ အခင်း။

“ထက်ဝယ်အခင်း ပမာဏတော် ရှစ်တောင့်တမိုက်လေးသစ် ဓမ္မခဏ် နေရာတော် အချင်းရှစ်တောင့် တမိုက်လေးသစ် အမြဲ မိုက်လေးသစ်။” သုသော၊ မ ၄၁၀။

[ပါ။ စမ္မခဏ္ဍ၊ စမ္မ-...၊ ခဏ္ဍ-အပိုင်း။]

[ဆ]

ဆ — အရေအတွက်ခြောက်ခု။

“ဒွေရှောင်မြောက်ပါး၊ ဆကားနောက်တောင်၊ အမြဲရှောင်လော့။” ကိချုပ် ၈၉။ “ထိုမင်းနန်းတက်၍ ၂၇ နှစ်ရှိသောအခါ ခဆပဉ္စကျိန်းသည် ကြုံကြိုက်လတ်၍ ၅၆၀ ကိုဖြို၍...အတို ၂ ခုထား၏။” မှန်၊ ပ ၃၈။ [ပါ၊ ဆ။]

ဆကာမာ — နတ်ပြည် ၆ ထပ်။

“ခြောက်ဘုံနတ်ရွာ၊ ဆကာမာ နှင့်၊ ဗြဟ္မာနတ်ရပ်၊ ဆဲခြောက်ထပ်က။” ဗုဒ္ဓရှင်း ၁၄၈။ [ပါ၊ ဆကာမာဝစရ။ ဆ-၆။ ကာမာဝစရ-ကာမာဝစရဘုံ။ ကာမဘုံ။]

ဆနုဝုတိ — ကိုးဆဲခြောက်ပါးသောရောဂါ။

“ဆနုဝုတိ၊ နာရိန်ထိသား၊ မျက်စိနားပါး၊ နာမျိုးအားဖြင့်။” ပါမီ* ၈၂။ “ဆနုဝုတိ၊ ရှိလေသောခါ၊ ပညာနေလ၊ ဇီဝကနှင့်။” မနော* ၁၁၆။ [ပါ၊ ဆနုဝုတိ။ ဆ-ခြောက်ခု၊ နုဝုတိ-ကိုးဆယ်။]

ဆပွတ် — [ဗေဒင်] လိုရာ နံဂြိုဟ်ကို အစပြု၍ ရေလျင်ခြောက်ခုမြောက် နံဂြိုဟ်။

“အဟူသော ၁ နေ၏ ဆပွတ်ဂြိုဟ်သည် သွင်ဖြစ်၍ ၆ ကြာကိုယူလေ။” အင်္ဂလင်း ၃၂။ [ပါ၊ ဆ+?။]

ဆရာ — ၁။ သွန်သင်ဆုံးမ နည်းလမ်းပြသော ပုဂ္ဂိုလ်။ ပညာပို့ချသင်ပေးသူ။

“မင်း၏ ဆရာ၊ မှန်စွာတူတည်၊ ဖြစ်အံ့သည်ဟု၊ အခြည်သိ၍၊ ကြောက်ဘိရကာ။” ဘူလင်* ၃၂၅။ “ဆရာလက်ဆုပ်၊ မှန်တုပ်လျှိုဝှက်၊ သူသိခက်ဟု။” ကိုး* ၁၅၇။

၂။ အတတ် တခုခု လုပ်ငန်း တရပ်ရပ်၌ ကျွမ်းကျင်သောသူ။

“သတ္တိမုချေန ကာရကံဟု ကျမ်းဂန် ဆရာတို့ မိန့်ပေရကား သတ္တိသည် ကာရကမည်၏။” စွယ်၊ ပ ၆၀။

“ပယောဂ ဆရာ ဆေးဆရာ တို့သည် နားလည်စိမ့်သောငှာ သေချာစွာ ဘော်ပြလိုက်သည်။” ကဝေ၊ ပ ၃၆။ “မိန်းမများမှာ စက္ကူပေါ်၌ ပန်းချီ ဆရာတို့ ရေကြဲနှင့် ဆေးခြယ်၍ ထားသော အရုပ်နှင့် တူပါသည်။” မှိုင်း၊ ပ ၆၁။ “စက်ရုံတွင် စောင့်နေသည့် စက်ဆရာလည်း သဘောတော်သို့ လာရောက်နှုတ်ဆက်...ပြောဆိုသည်။” လန်ဒန်၊ ဒု ၅၁၂။

၃။ မှတ်သားလိုက်နာဘွယ် သင်္ခန်းစာပေးသည့် အရာ။

“သွီးရဲ၊ ဒီတခါ ဆရာဘဲ။ နောင် ဘေဘေ စကားကို နားမထောင်လျှင် သည်ထက်ပိုပြီး ဒုက္ခရောက်မှာကို စိုးရတယ်။” ကိုယ် ၁၁၉။

[သ၊ အာစာရ၊ ပါ၊ အာစရိယ။]

ဆဋ္ဌာဘိည — အဘိညာဉ်ခြောက်ပါးနှင့် ပြည့်စုံသော (ရဟန္တာ) ။

“ရှင်မဟာကဿပလည်း ဥဿာဟပြု၍ ကျင့်လေလျှင်...ရှစ် ရက် မြောက် သော နေ့ အရုဏ်တက်၌ အရဟတ္တမဂ်ကိုရ၍ ပဋိသမ္ဘိဒါ လေးပါး နှင့် တကွ ဆဋ္ဌာဘိည ရဟန္တာဖြစ်၏။” ဇိ ၂၂၃။

[ပ၊ ဆဋ္ဌာဘိည။ ဆ-ခြောက်ပါး၊ အဘိညာ-အဘိညာဉ်။ အဘိညာဉ်ခြောက်ပါး။ ၁ ဣဒ္ဓိဝိဓ အဘိညာဉ်-မိမိကိုယ်ကို အမျိုးမျိုးဖန်ဆင်းနိုင်ခြင်း၊ ၂ ဒိဗ္ဗစက္ခု အဘိညာဉ်-နတ်မျက်စိကဲ့သို့မြင်နိုင်ခြင်း၊ ၃ ဒိဗ္ဗသောတအဘိညာဉ်-နတ်တို့ နားကဲ့သို့ ကြားနိုင်ခြင်း၊ ၄ စေတော ပရိယအဘိညာဉ်- သူတပါး စိတ်အကြံကို သိနိုင်ခြင်း၊ ၅ ပုဗ္ဗေဒိဝါသာနုဿတိ အဘိညာဉ်-ရှေးကနေခဲ့ဘူးသော ဘဝများကိုပြန်၍ အောက်မေ့နိုင်ခြင်း၊ ၆ ယထာကမ္မပဂ အဘိညာဉ်-ကံအားလျော်စွာလားသည့်သတ္တဝါတို့၏လားရောက်ရာကို မြင်နိုင်ခြင်း။]

ဆဋ္ဌာဘိညာဉ် — အဘိညာဉ်ခြောက်ပါး။

“ရဟန္တာတုံ၊ ဆဋ္ဌာဘိညာဉ်၊ ယှဉ်သည်ကျေးဇူး၊” ပြာဋိ* ၃၈။ [ပါ၊ ဆဋ္ဌာဘိညာ။]

ဆည်းဈေး(ဆာ) — နေဝင်ခါနီးအချိန်။ နေဝင်စအချိန်။

“ပြစ် လုံး ကင်း ဝေး စွာ၊ မိသူဇာကို၊ ဆည်းဈေးညရီတွင်။” ရှင်ရဋ္ဌသာရ၊ တောင့် ထဲ တွန့် ရ တု။

“နေခြည်ချုပ်တည်း၊ ညဉ့်အားနည်း၍၊ ည ဆည်းဆာ
ရောင်၊ ရီမှောင်မှောင် တွင်။” အလ္လ္လ * ၁၈။
“ဥဒည်းမဇ္ဈင်၊ နေဝင်အခါ၊ ဆည်းဆာ သုံးပါး။”
လောသာ * ၅၁။

[ပါ။ သဉ္ဇာ?။ ဆည်းစျာသုံးမျိုး။ ။ ၁ နေထွက်စ
နံနက်ဆည်းစျာ၊ ၂ မွန်းတည့် နေဆည်းစျာ၊ ၃ နေ
ဝင်စ ညဆည်းစျာဟု ဆည်း စျာ သုံး မျိုး ရှိသည်။
ဥတုဘောဇန ၄၂ တွင် “ဆည်းဆာ ဟူသည်ကား
နေ၏အဆုံး ညဉ့်၏အစ၊ ည၏အဆုံး နေ၏အစ၊
မွန်းတည့်၊ ညဉ့်သန်းခေါင်၊ ဤအခါလေးပါးကိုဆည်း
ဆာလေးပါး ခေါ်သည်။” ဟု ဆိုသည်။]

ဆဋ္ဌ (၄) — ခြောက်ခုမြောက်။

“ဂဏန်းခြေအဋ္ဌ၊ ခြောက်ကား ဆဋ္ဌ၊ သတ်ကား
ခုနစ်အင်။” ကဝိသတ် * ၁၀၈၅။

[ပါ။ ဆဋ္ဌ။ ဆဋ္ဌ၌ ဌသည် ဋ နှင့် ဌ ဆင့်ထားသော
၂ လုံးဆင့်အက္ခရာဖြစ်သည်။ ဋက အပေါ် ဌက
အောက်ဖြစ်သည်။ အပေါ် အက္ခရာသာ သံယုတ်
အသတ်ဖြစ်ရသောကြောင့် ဆဋ္ဌဟု ဋသံ လျှင်း ချိတ်
သတ်ရေးသင့်သည်။]

ဆဋ္ဌ — ခြောက်ခုမြောက်။

“ဆဋ္ဌ သင်္ဂါယနာ။” [ပါ။ ဆဋ္ဌ။]

ဆဋ္ဌကံ — အနားခြောက်ခု ထောင့်ခြောက်ထောင့်ရှိသော
မျက်နှာပြင်ပုံ။

“အနားသုံးဘက်ညီ တရိဂံခြောက်ခုဖြင့် အနားညီ
ဆဋ္ဌကံ တခုကို ရနိုင်သည်။” ဂရိ ၄၈။

[ပါ။ ဆကောဏ?။ ဆ-ခြောက်၊ ကောဏ-ထောင့်။]

ဆဋ္ဌမ — ဆဋ္ဌ နှင့်အတူတူ။

“ထေရာသဘ၊ ရှင်သောသ သည်၊ ဆဋ္ဌမ သင်္ဂါယနာ
တင်ပါသည်။” လျှောက် ၉။ “ဤကား ဆဋ္ဌမ
မြောက်ဖြစ်သော အပရိဟာနိယဘုရားကို ဆိုရာ
စကားတရပ် အပြီးသတ်တည်း။” တိုးပွား ၂၀၄။
[ပါ။ ဆဋ္ဌမ။]

ဆတ္တာသည် — ခေါင်းရိတ်သမား။

“ကျွန်ရင်းကျွန်ချာ၊ ဆတ္တာသမား၊ မှတ်သားထင်
ပေါ်၊ မြင်လသော်လျှင်။” ဘုံ * ၁၂၆။ “ဆံကေသွယ်
နှင့်၊ ကျင်စွယ်မှတ်ဆိတ်၊ ဖြတ်ရိတ်ပြီးလျှင်၊ မင်းကျမ်း

ဝင်သည်၊ လုလင်တည်ကြည်၊ ဆတ္တာသည် အား၊....
ရွာဆုနှင်း၍။” ဇေယျီ * ၁၃၆။

[ပါ။ ဆေတ္တာ။ “ကေသ မဿ နခေ ဆိန္ဒတိတိ
ဆေတ္တာ။ ဤဝစနတ္တနှင့်အညီ တော်သ ရနှင့် ရေး၍
‘ချွတ်ယွင်းစေတတ်၊ မောသောခတ်သို့၊ ဥပစ္ဆေဒ
ဟူသော အလင်္ကာ၌ကဲ့သို့ အတ်ကာရန်ဖြင့်ရွတ်ဘတ်
ရမည်။” ပဒမာလာ ၂၆၇။]

ဆတ္တိန် — အရေအတွက် သုံးဆယ်ခြောက်ခု။

“ဂေါဇာ ဂေါဝိန်၊ ဂြိုဟ်သွားချိန်လျက်၊ ဆတ္တိန်
တြင်း။” ကိုး * ၆။

[ပါ။ ဆတ္တိ သ။ ဆ- တိ သ၊ ဆ-၆ ခု၊ တိ သ-
သုံးဆယ်။]

ဆဒ္ဒန် — ဆင်တမျိုး။ ဆဒ္ဒန် ဆင်။

“ကျွန်ုပ်ကြိမ်ဖန်၊ လူမသန်ကို၊ ဆဒ္ဒန် အားပြိုင်၊
လူကျန်းခိုင်လျှင်။” ကိုး * ၂၅၇။ “ထိုဆဒ္ဒန်ဆင်မင်း၏
ကိုယ်တော်ကား အရပ်ရှစ်ဆဲ့ရှစ်တောင်၊ အလျား
အတောင်တရာနှစ်ဆယ်၊ နှာမောင်းအလျား၊ ငါးဆဲ့
ရှစ်တောင်၊ အစွယ်လုံးပတ် တဆဲ့ငါးတောင်၊ အလျား
အတောင်သုံးဆယ်ရှိ၏။” ပုညဝတ် ၆။

[ပါ။ ဆဒ္ဒန္တ။ ဆ-ဒန္တ၊ ဆ-ခြောက်ခု၊ ဒန္တ -အစွယ်၊
အစွယ်တွင် အရောင် ခြောက် မျိုး ရှိ သော ဆင်။
ဆက်ဒန်အိုင်သာ။ ခက်သန်ခိုင်မြာ။ ဘက်ရန်ပြိုင်ရာ
ဆိုသော နတ်သျှင်နောင်ရတု၌ ဆက္ကဒန္တ - (အစွယ်
ခြောက်ခု သို့မဟုတ် အရောင်ခြောက်မျိုး အပေါင်း
ရှိသောအစွယ်) ကို စွဲ၍ ဆက်ဒန်-ဆိုသည်ဟု ယူသင့်
သည်။]

ဆန္ဒ — ၁။ အလို။

“ဣစ္ဆာသယ၊ င ဆန္ဒနှင့်၊ လျော်ကြစွာဘိ။” ပါမိ *
၆၂။ “ငါတို့အလို ဆန္ဒအတိုင်း ရပေသည်ဟူ၍ ဆန္ဒ
ဟူသောအမည်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်ကုန်၏။” မုန်၊ ပရဝ။
“လိုအပ်သော ဆန္ဒတဝတည်းပြည့်စုံသဖြင့်။” ဥပဒေ၊
နိဒါန်း။ “အလုပ် သမား၏ ဆန္ဒသက်။” သမိုင်း၊
ဒု ၄၂၂။

၂။ သဘောတူညီမှု။

“မလာသေးဘဲ၊ ငါမှ ဆန္ဒ ယူအံ့ဟု ရှေးဦးက သင်္ချာ
ကံဆောင်သော် ဝန်မဖြစ် ယူသည်လည်း တပါး။”

သလင် ၁၆။ “ရွေးကောက်ရာတွင် ဆန္ဒ မဲပေးနိုင် သူတို့၏ အရည်အချင်းကို သတ်မှတ်ရန် ဖြစ်သည်။” နိုင်ဖြာ၊ ပ ၆၉။ [ပါ၊ ဆန္ဒ။]

ဆန္ဒရာဂ — ကာမကို လိုလားမှု။ တပ်မက်ခြင်း။ အလို တဏှာ။

“တစုံတယောက်သော မိန်းမသည် ဆန္ဒရာဂ အားဖြင့် တပ်ရာမည်လောဟု။” ဣပုံ ၅၈၈။ [ပါ၊ ဆန္ဒရာဂ။ ဆန္ဒ-လိုချင်မှု၊ အလို၊ ရာဂ- တဏှာ။]

ဆန္ဒာဂတိ — ချစ်ခင်သဖြင့် မျက်နှာလိုက်ခြင်း။ “တိုင်စွဲ သက်သေ၊ ပတ်ဖြေ သောခါ၊ သူ့ခြင်းရာ ကြောင့်၊ ဆန္ဒာဂတိ၊ မစွမ်းငြိတည့်။” ပါမီ* ၁၂၉။ “ဤသူသည် ငါ၏အဆောင်ပွန်း ကျွမ်းကျင်သသူ ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ငါ့ကို လက်ဆောင်ဘန်ဆိုး ပေးပေ သည် ဟူ၍ လည်းကောင်း ဆန္ဒာဂတိ သို့လိုက်၍။” ယသ ၃၃၃။ “မည်သည့်ဂိုဏ်းဘက်ကိုမျှ ဆန္ဒာဂတိ မလိုက်စားသင့်ပေ။” လူမှု ၇၀။ [ပါ၊ ဆန္ဒာဂတိ။ ဆန္ဒ-အဂတိ၊ ဆန္ဒ-ချစ်ခြင်း၊ အဂတိ-မလားအပ်သည်ကို လားခြင်း။]

ဆန္ဒာနုရက္ခန — ဆန်းစောင့်မှု။ “စိုးစဉ်းအက္ခရာ၊ ပိုသည်မှာလည်း၊ ဆန္ဒာနုရက္ခန ဟု မှတ်သိပါ။” ကဝိမဏ် ၃။ [ပါ၊ ဆန္ဒာနုရက္ခန။ ဆန္ဒ-အနုရက္ခန၊ ဆန္ဒ-ဆန်း၊ အနုရက္ခန-စောင့်မှု။]

ဆန်း — ဂါထာဖွဲ့နည်းကို ပြဆိုသောကျမ်း။ “နှုတ်ခြည်ပိတ်သန်း၊ ဖိတားရန်းမှ၊ ဆန်းအလင်္ကာ။” ကိုး* ၅၃။ “သင်ရွတ် သောခါ၊ ဆန်းလင်္ကာဖြင့်၊ ဂါထာလည်းကောင်း။” ပါမီ* ၁၆။ “ဆန်း ကျမ်း၊

အလင်္ကာကျမ်း၊ အဘိဓာန် ကျမ်းတို့ကိုလည်း ဖြစ်စေ ကြကုန်၏။” ပဏ် ၁၇၁။ [ပါ၊ ဆန္ဒ။]

ဆန်းဂိုဏ်း — ဆန်းကျမ်းလာ ဂရုလဟုဖြင့် မှတ်အပ် သော အက္ခရာသုံးလုံးစု၊ မတြာအသံစု။

“ဂါထာ ဆန်းဂိုဏ်း၊ ကရိုဏ်း ပယတ်၊ ဌာန်မချွတ် တည့်။” ကိုး* ၃၃။ “ဆန်းကျမ်းတို့၌ လာသော ဆန်းဂိုဏ်း အလိုအားဖြင့် စစ်ဆေး ပြန်လျှင်လည်း ဣဌဂိုဏ်းနှင့် ကြုံကြိုက်သဖြင့် လွန်စွာ သင့်မြတ်လှပါ သည်။” ထီး၊ ပ ၂၃။ [ပါ၊ ဆန္ဒဂဏ။ ဆန္ဒ-ဆန်း၊ ဂဏ-ဂိုဏ်း။]

ဆဗ္ဗဂ္ဂိ — မြတ်စွာဘုရား လက်ထက်က ရှိခဲ့သည့် ရဟန်း ဆိုး ခြောက်ပါး။

“ဆဗ္ဗဂ္ဂိ ရဟန်းတို့သည်.... ကျင်စွယ်ကို ထားကုန်၍ ကျဉ်းမြောင်းရာ၌ အမွေးကို ပယ်စေကုန်၏။” စွယ်၊ ပ ၁၃၃။ “ပါရာဇိက အာပတ်ဖြင့် စွပ်စွဲတတ်ကုန် သော ဆဗ္ဗဂ္ဂိ ရဟန်း ၆ သင်းတို့တွင် အကျုံးဝင် သော...ရဟန်းတို့တည်း” ဝဇီရ ၃၇။ [ပါ၊ ဆဗ္ဗဂ္ဂိ။ ဆ-ဝဂ္ဂိ၊ ဆ-ခြောက်။ ဝဂ္ဂိ-အစုရှိ သော။]

ဆဗ္ဗဏ္ဍ — မြတ်စွာဘုရား၏ ရောင်ခြည်တော် ခြောက်ပါး။ အရောင်ခြောက်မျိုး။

“ဆဗ္ဗဏ္ဍ ရံသိ၊ ထိန်ထိန်ကြက်သရေ၊ စွယ်တော်စုံ အမြူတေကို။” ပုညဝတ် ၂၈။ [ပါ၊ ဆဗ္ဗဏ္ဍ။ ဆ-ဝဏ္ဏ၊ ဆ-ခြောက်ပါး၊ ဝဏ္ဏ- အဆင်း အရောင်။ ရောင်ခြည်တော် ခြောက်ပါး။ ၁ နီလ-အညို၊ ၂ ပီတ-အရွှေ၊ ၃ အဝါ၊ ၄ ဝေလောဟိတ- အနီ၊ ၅ သြဒါတ-အဖြူ၊ ၆ မဉ္ဇဌ-အမောင်း၊ ၆ ပဘဿရ-ပိုးပိုးပြက်။]

[၉]

ဇနကကံ—ပဋိသန္ဓေအကျိုးကို ဖြစ်စေတတ်သောကံ။
 “ပဋိသန္ဓေအခါ ပဝတ္တိအခါတို့၌ ဝိပါက်ကဋတ္တာရုပ်
 တို့ကို ဖြစ်စေတတ်သော ကုသိုလ် အကုသိုလ်စေတနာ
 သည် ဇနကကံမည်၏။” မနောရထ ၁၁၂။ “မိမိ
 ကိုယ်ကိုဖြစ်စေသော ရှေးဇနကကံ၏အတိုင်း တည်ပါ
 စေ။” သဇ္ဇန ၈၂။
 [ပါ။ ဇနကကမ္မ။ ဇနက—ဖြစ် စေတတ် သော၊
 ကမ္မ—ကံ။]

ဇနကဟိတ်—[သဒ္ဓါ] ဖြစ်စေတတ်သော အကြောင်း။
 “အကြောင်းနိမိတ်ဖြစ်သော ဇနကဟိတ်။” သဒ္ဓါကြီး၊
 ပ ၇။ [ပါ။ ဇနကဟေတု။ ဇနက—ဖြစ်စေတတ်သော၊
 ဟေတု—ဟိတ်။]

ဇနပဒ—ခရိုင်။
 “ထီးတစင်းသာ ဆောင်းသောမင်းတို့၏နိုင်ငံ၌ တခရိုင်
 တခရိုင်သည်ကား ဇနပဒမည်၏။” မဟာထာနိ ၂၅၁။
 [ပါ။ ဇနပဒ။ ဇန—လူ၊ ပဒ—နေရာ။]

ဇနပဒကလျာဏီ—ဇနပုဒ်မယ်။ ခရိုင်မယ်။
 [ပါ။ ဇနပဒကလျာဏီ။ ဇနပဒ—ဇနပုဒ်၊ ခရိုင်၊
 ကလျာဏီ—အချောဆုံးမိန်းမ။]

ဇနပုဒ်—ဇနပုဒ်ရူ။
 “ပစ္စန္တရစ်၊ အရပ်ပစ်၌၊ ဇနပုဒ်ဖြင့်၊ မိုက်မိုက်မဲမဲ။”
 ဆု* ၁၄၆။ “ဂါမနိဂမ၊ စသည်တဝိုက်၊ ဇနပုဒ်မှ။”
 ကိန္နရီ* ၅၁။ “များစွာသော တိုင်းစိတ်ခရိုင် ဇနပုဒ်
 တို့ဖြင့် မရမ္မမဏ္ဍလဟု သမုတ်အပ်သော သုနာပရန်
 တမ္ပဒိပ်စသော မြန်မာတိုင်းနိုင်ငံ၌။” သာလင် ၇၉။
 “နက္ခတ်တာရာ၊ ကောင်းစွာလကြိုက်၊ ဇနပုဒ်တိုင်း
 ကား။” သစ္စာ* ၂၄၅။ “နိုင်ငံသမိုက်၊ ဇနပုဒ်တွင်၊
 စလိုက်စသက်။” သံ* ၁၄။ [ပါ။ ဇနပဒ။]

ဇနပုဒ်—၁။ ကျေးရွာ။ တောရွာ။ ရွာသိမ်ရွာငယ်။
 “ခိုးသူဘန္တသော်လည်း မင်းတို့အမေအကျန်နေကုန်

သည်ဟူ၍ ရွာငယ်ဇနပုဒ်တို့ကို လုယက်ဖျက်ဆီးရာ
 လေ၏။” ရာကျော် ၃၃။ “ပြည်၏ ဦးကင်းတည်း
 ဟူသော တိုင်းစွန့်မြို့နား နိဂုံးဇနပုဒ်တို့ကို နှိပ်စက်
 ညှဉ်းဆဲ မပြုသဖြင့်လည်း ကောင်း ပြည်ထဲအရေး
 ဝပြောသာယာ၏။” ဣပုံ ၁၁၃။

၂။ ခရိုင်။
 “ဇနပဒဿတ္ထံ၊ ဇနပုဒ်မည်သော တခရိုင်အလို့ငှာ။
 ဂါမ၊ ရွာတရွာကို။ စဇေ၊ (စွန့်ရာ) ၏။” ရဟ ၃၄။
 “ထီးတစင်းဆောင်းသောမင်းတို့နိုင်ငံတွင် ခရိုင်အသီး
 သီးတို့ကိုကား ဇနပုဒ်ဟူသတည်း။” နု ၄၈။
 ၃။ လူမျိုးတမျိုးပေါင်းစုနေထိုင်ရာအရပ်။ တိုင်း။
 “လူမျိုးတမျိုး ပေါင်းစု၍နေသောအရပ်ကို ဇနပဒ
 ဇနပုဒ်ဟူ၍၎င်း၊ ရဋ္ဌဟူ၍၎င်းခေါ်သည်။ “တိုင်း”
 ဆိုလိုသည်။” ရာဇဓမ္မ ၆၄။

[ပါ။ ဇနပဒ။ “ဇနပဒေါတိ ကေဿရညော ရဇ္ဇေ
 ဧကေကော ကောဋ္ဌာသော။” ပါရာဇိကဏ် အဋ္ဌ
 ကထာ၊ ဒု ၁၅၀။ သတ္တမသံဃာဒိသိသ်အဖွင့်။ “ဇန
 ပဒေါတိ၊ ဇနပုဒ်ဟူသည်ကား။ ကေဿရညော၊
 (ထီးတစင်းဆောင်းသောမင်း) ၏။ ရဇ္ဇေ၊ နိုင်ငံ၌။
 ဧကေကော ကောဋ္ဌာသော၊ တခရိုင်တခရိုင်သည်။
 ဇနပဒေါ...ပုဒ်မည်၏။” ယင်းနိဿယ ၁၄၃။]

ဇနိနိ—မင်း။
 “ဆင်စီးနရိန်၊ မင်းဥတိန်၊ ဇနိနိရန်ညွန့်နင်း။”
 ကဝိသတ်* ၈၂၇။ “ဘူပဇနိနိ၊ နရိနိနရုတ်၊ ဒွိပဒုတ်ဟု၊
 သမုတ်များလှ၊ မည်ထူးရသား၊ ဘဝသခင်၊ ပြည်ကြီး
 ရှင်သည်။” မဿ* ၃၃၄။ “အနော်ရထာ၊ နရာဇနိနိ၊
 အသမ္ဘိန္ဒနွယ်စစ်၊ ကေရာဇ်တို့။” ပုည ၂။
 [ပါ။ ဇနိနိ။ ဇန—ဣန္ဒ၊ ဇန—လူ၊ ဣန္ဒ—အစိုးရခြင်း။]

ဇနိနိ—မင်း။
 [ပါ။ ဇနိနိ။]

ဇယတု—အောင်မြင်စေကြောင်း ဆုတောင်း မင်္ဂလာ
 စကား။
 “တော်လျားဆိုမှ၊ ဇယတုဟု၊ အောင်ဆုပေးပေး၊
 အောင်ရေးမစဲ။” မြား* ၁၀၈။ “ကျမ်းဂန်ပျိုကဗျာ
 စာကြီးပေကြီးတို့၌ ရှိခိုးခြင်း အန္တရာယ်ကင်းခြင်း
 ကျုံးပြီးခြင်းအကျိုးငှာ နမောတဿစသော ရှိခိုး

ဂါထာများကို အဦးအစထားသည်။ ပို၍စုံ ကေပိုဒ် စသည် ကဗျာငယ်စာငယ်တို့၌ အောင်မြင်စေခြင်းငှာ ဇယတုကို အစထားသည်။ ဂါထာမန္တာန်တို့၌ ပြီးစီး အောင်မြင်စေခြင်းအလို့ငှာ ဩောင်းညုံတို့ကို အစ ထားသည်မှတ်လေ။” သတ်ထူး ၉၆။ ဇယတုဟု လည်း တွေ့ရသည်။ ယင်းရှု။
[ပါ။ ဇယတု။ ဇယတု-အောင်စေသတည်း။]

ဇယမင်္ဂလာ--အောင်ခြင်းမင်္ဂလာ။
“အောင်မြင်ရာ အောင်မြင်ကြောင်း ကောင်းမြတ် သော ဇယမင်္ဂလာ အခါကောင်းရပြီ ဖြစ်ပါသော ကြောင့် ယခုအချိန်ကစပြီး မင်္ဂလာအခမ်းအနားကို ဖွင့်လှစ်ပါပြီ။”
[ပါ။ ဇယမင်္ဂလာ။ ဇယ-အောင်မြင်ခြင်း၊ မင်္ဂလာ-မင်္ဂလာ။]

ဇရာ--အသက်အရွယ်အိုမင်းခြင်း။ ကြီးရင့်ခြင်း။
“အိုမင်းဇရာ၊ အနာနှိပ်နယ်၊ သေခါရွယ်၌။” ဆု* ၃၈။
“ဇာတိဇရာ၊ ဗျာဓိနာလျက်၊ သေလျာစံတည်း။” ယင်း* ၃၉။ “တော်ကြီးဘုရားရှင်စောပုမှာ အရွယ် တော်ဟိုင်းပြီး ဇရာပိုင်းသို့ဝင်စပြုပြီဖြစ်သော်လည်း။” ဘွေ ၃၅။ [ပါ။ ဇရာ။]

ဇရာဒုဗ္ဗလ--အိုမင်းအားနည်းခြင်း။
“ဇရာဒုဗ္ဗလ၊ ကိုယ်ကုံးကွန့်၊ ဖြူဆွဆံပင်၊ သူအိုသွင် သို့။” နရစိုး* ၁၄။ “ငါသည် ဇရာဒုဗ္ဗလဖြစ်၍ စျာန် ဝင်စားခြင်းငှာ မတတ်နိုင်။” မဟာဝင် ၉၅။
[ပါ။ ဇရာဒုဗ္ဗလ။ ဇရာ-အိုမင်းခြင်း၊ ဒုဗ္ဗလ-အား နည်းခြင်း။]

ဇလဗေဒ--ရေအကြောင်းကို လေ့လာသောသိပ္ပံပညာ။
(hydrology)

ဇလာ--ရေ။
“မဟာဝန်မြိုင်၊ ဇလာပြန်ဆိုင်၊ ဝှန်ပြိုင်ရစ်စီး၊ မြစ် ကြီးဖီလာ။” ပုည၊ ၂၊ ၂၇ [ပါ။ ဇလာ။]

ဇလာဗုဇ--လူ နွား ခွေး စသည်တို့ကဲ့သို့ အမိ၏ဝမ်း တွင်းသားအိမ်၌ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ ယင်းသို့ ပဋိသန္ဓေနေသောသတ္တဝါ။

“အမိဝမ်းကိုစွဲ၍ဖြစ်သော ပဋိသန္ဓေသည် ဇလာဗုဇ ပဋိသန္ဓေမည်၏။” နုဝဏ်၊ ဒု ၅၆၂။ “သူငယ်အိမ် ၌ဖြစ်သော လူအစရှိသောသတ္တဝါတို့သည် ဇလာဗုဇ မည်ကုန်၏။” ဓာတ်အက် ၈၆။
[ပါ။ ဇလာဗုဇ။ ဇလာဗု-သားအိမ်၊ ဇ-ဖြစ်သည်။]

ဇဝနဉာဏ်--လျင်သောဉာဏ်။
“ဤဆန္ဒကို၊ ဇဝနဉာဏ်၊ ဘယ်သူဖန်၍၊ လျင်ထန် လွယ်ကူ။” ကုသ* ၂၁၄။ “လျင်မြန်စွာ ရေးသား နိုင်သော ဇဝနဉာဏ်။” သမန်၊ ပစ။ “အလွန် သိ လွယ်တတ်လွယ်တတ်သော ဇဝနဉာဏ်နှင့် ပြည့်စုံသူ ဖြစ်၍။” နော၊ ဒု ၁၆။
[ပါ။ ဇဝနဉာဏ်။ ဇဝန-လျင်သော၊ ဉာဏ-ဉာဏ်။]

ဇာတက--ငါးရဲငါးဆယ်ဇာတ်။
“ယုံကြည်စွန်းငြိ၊ သင်္ကာရှိလျှင်၊ ပါဠိ အဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာနိဿယ၊ ဇာတက၌၊ ကြည့်ကြလေပါ။” ဥမ္မာ* ၁၈။ “ငါးရဲငါးဆယ်ဇာတ်တို့သည် ဇာတကမည် ကုန်၏။” ဥဒါန၊ ဒု ၄၇၆။ [ပါ။ ဇာတက။]

ဇာတရူပရွှေ--မြေ သို့မဟုတ် ကျောက်မှဖြစ်သောရွှေ။
“မြေမှိုင်း ကျောက်မှိုင်း ဖြစ်သောရွှေကို အကြိမ် များစွာလှော်၍ ပြုအပ်သော အလွန် ဝါရွှေသော အဆင်းဖြင့် တင့်တယ်သောရွှေသည် ဇာတရူပရွှေ မည်၏။” သီလတ္ထ ၁၅၀။
[ပါ။ ဇာတရူပ။ ဇာတရူပ-ရွှေ။]

ဇာတာ--၁။ လူတို့မွေးဖွားသည့်အချိန် တစ်တရာဖြစ် ပျက်သည့်အချိန်၌ ဂြိုဟ်နက္ခတ်တို့ ဖြစ်ပေါ် တည်ရှိနေခြင်း။
“ပရမိသွာ၊ ဇော်ဂီလာ၍၊ ဇာတာစဉ်းလက်၊ ချင့်တက် ရှေးဦး၊ ဘတ်လေဘူးလည်း။” ပါမီ* ၄၅။ “ကိုယ် ထီးကျန်စွာ၊ ငါ့ကြမ္မာကား၊ ဇာတာ ဂြိုဟ်တန်၊ မသန်စန်းလက်၊ ရှေးဝိပါက်ကြောင့်။” ဘူလင်* ၂၆၇။ “ဂြိုဟ်စီးပင်နာနာ၊ ဇာတာပင်ယိုယို၊ မှန်တိုင်းသာဆို ပါတော့။” မွေ ၁၄။

၂။ မွေးဖွားသည့် ခုနစ်သက္ကရာဇ် လရက်နေ့ နာရီအချိန်နှင့် ထိုအချိန်၌ ဂြိုဟ်နက္ခတ်တို့တည်ရှိ နေပုံကို ရေးမှတ်ထားသည့်စာတန်း။ (ဝါးခြမ်း စိတ်ထန်းရွက်စသည်၌ ရေးမှတ်လေပြုကြသည်။)

“လူတို့တွင် ဖွားသော သကရစ် ဇာတာ အမှတ် အသားမရှိသောသားကိုသူကောင်းသားပင်ဖြစ်သော် လည်း...ကျွန်သားဟူ၍ ထင်မှတ်သမှတ်ကြကုန်၏။” နန်းစဉ် ၃။ “ကလေးချင်းစုံမက်ချစ်ကြည်ကသာ၍ ကောင်းသည်။...သည်ယနေ့က သုံးရက်လည်လျှင် နတ်ညီနောင်တို့ ဇာတာ နှစ်စောင်ကို ပို့လာပါစေ တော့။” ဝိရီ၊ ပ ၁၇၀။

[ပါ၊ ဇာတ။ ဇာတ-ဖြစ်ခြင်း။]

ဇာတိ—၁၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ ပဋိသန္ဓေ။

“မုန်မ္ဘား ဇာတိ၊ မရှိလှဖြစ်။” ဆု* ၄၅။ “ဇာတိ သံသာ၊ ရှေးသောခါက။” ကိုး* ၃။ “သန္ဓေ ဇာတိ၊ ခြင်းရာရှိ၍၊ မျက်စိမလှည့်။” သစ္စာ* ၁၃၅။ “ယခုခြောက်ရက်မြောက်ရှိပြီ။ ဇာတိ ပါ အမှုကို သူမစွန့်ဖြစ်သည်။” တေ ၁၀၂။ “အမိဝမ်းတွင်း၌ ကလလရေကြည်တည်၍ ဇာတိ ဟု ဖြစ်လာလျှင်။” စပယ် ၁၉။

၂၊ အမျိုးအနွယ်။ မျိုးရိုး။

“ဇာတိ ပုည၊ ဂုဏ်မာနဖြင့်၊ သံပဟုံးစုံး၊ ဘက်မဲ့ကြုံး သား၊ အားသုံးထောင်ထား၊ မျိုးလေးပါး၏။” ကိုး* ၁။ “မျိုးနွယ်နဂါး ဇာတိ တည်း။” ဘူလင်* ၂၅။ “ယူရမရှိ၊ ဘယ် ဇာတိ၌၊ ဖြစ်ဘိသနည်း။” ဓမ္မ* ၁၂။ စကားစကား ပြောပါများ၊ စကားထဲက ဇာတိပြု။” ကားပုံ ၂၃။

၃၊ မွေးဖွားရာအရပ်။

“ဘွားချက်မြုပ်ထွေ၊ ဇာတိ နေသား၊ အောင်မြေ ပြည်မ၊ ကပ်လတွင်။” ဂါထာ* ၈။ “နေရပ်ဟောင်း ဌာန၊ မွေး ဇာတိ ဒေသသို့၊ ခါသမယ ဆွေးနွေး၊ ပြန်လာမည့်အရေးလည်း။” ပုည၊ ၁၊ ၂၁။

၄၊ ပကတိ၊ မူလဖြစ်ခြင်း။ အစစ်ဖြစ်ခြင်း။

“ရာဂိမဆံ၊ မင်းစံခေါင်ထိ၊ ရွှေဇာတိသို့။” သံ* ၁၃၆။ “ကျလျော့ခြင်းသဘောကား ပကတိ သဘောရင်း ဇာတိ။ ပျံတက်ခြင်းကား ပယောဂ ပြုပြင်မှသာ ဖြစ်ရာသောကြောင့် ပဝတ္တိဖြစ်၍ ဝိကတိသဘော ဖြစ်၏။” ဝေါ၊ ၂၂၁။ “ငွေ ဇာတိရွက်နီ၊ စံမှီသည့် အသပြာ၊ ကျပ်သုံးဆယ်ကျော်ပါမှ၊ အာသာနှင့် ညီမျှ၊ လိုရာကို ရမည်မှီ။” ပုည၊ ၁၊ ၂၁။ [ပါ၊ ဇာတိ။]

ဇာတိခေတ်—သတ္တဝါတို့တည်နေရာ စကြဝဠာတိုက် တသောင်း။ ဘုရားလောင်း ဖွားမြင်သော အခါ စသည်၌ တုန်လှုပ်သည့် စကြဝဠာ အရပ်အပိုင်းအခြား။

“စကြဝဠာ၊ ရပ်ရာတလွှ်၊ ဇာတိခေတ် လုံး၊သောင်း ပတ်ကုံးတွင်။” ပါမီ* ၂၆။ “တသောင်း သော ဇာတိခေတ် လောကဓာတ်၌ နေကြကုန်သော နတ်ဗြဟ္မာအပေါင်းတို့သည်...လှည့်လည်ပျော်ပါးကာ နေကြကုန်၏။” သာသမ် ၁၄၂။

[ပါ၊ ဇာတိခေတ္တ။ မှတ်ချက်။ “စက္ခု ထစ်ထစ်၊ ဇာတိခေတ်ဟု၊ အဖြစ် ဤကိုယ်၊ သို့စင်အိုလျှင်။” ဆု* ၄၅ ၌ပါသော ဇာတိခေတ်သည်ကား ဇာတိ ဖြစ်ရာခန္ဓာဟု အဓိပ္ပါယ်ရှိသည်။ ဤ၌ ခေတ်ဆိုသော စကားကို လယ်ယာအနက်ဟော ခေတ္တ-ပါဠိမှ ဖြစ်သော စကားဟု ယူသင့်သည်။]

ဇာတိစရိုက်—မွေးကတည်းက ပါလာသော အပြုအမူ အလေ့အကျင့် အထုံဝါသနာ။

“(ရေကြက် ကလေးသည်) ယခင်က ရေငုပ် ရန် အကြောင်းမပေါ်၍ ရေငုပ်တတ်သော ဇာတိစရိုက် မှာ တိမ်မြုပ်နေသည်။” ငှက် ၁၇။

[ပါ၊ ဇာတိစရိတ။ ဇာတိ-ပဋိသန္ဓေ၊ စရိတ-စရိုက်။]

ဇာတိစိတ်—မွေးကတည်းက ပါလာသောစိတ်။

“ကျွန်ုပ်တို့သတိပြုရမည်မှာ ကလေးများ၏ ဇာတိစိတ် သဘောတရားရေးတွင် ဝင်ရောက် စွက်ဖက်ခြင်း မပြု ရန်...ဖြစ်သည်။” ရင်သွေး ၁၂၇။

[ပါ၊ ဇာတိစိတ္တ။ ဇာတိ-ပဋိသန္ဓေ၊ စိတ္တ-စိတ်။]

ဇာတိဉာဏ်—မွေးကတည်းက ပါလာသောဉာဏ်။ ပင် ကိုယ်ဉာဏ်။

“ဇာတိဉာဏ် ခိုင်၊ တပျိုတိုင်ဖြင့်၊ မယိုင် မညွတ်၊ ခေါင်တမှုတ်သို့။” သံ* ၁၁။

[ပါ၊ ဇာတိဉာဏ။ ဇာတိ-ပဋိသန္ဓေ၊ ဉာဏ-ဉာဏ်။]

ဇာတိမာန်—အမျိုးအနွယ်ကိုစွဲ၍ ထောက်ပွားခြင်း။ အမျိုးဇာတ်ကိုစွဲ၍ ထောင်လွှားခြင်း။

“မိမိရင်နှစ်၊ သမီးချစ်၊ အဖြစ်မြက်ဟန်၊ ဇာတိမာန် ဖြင့်၊ အလွန်ချီးမြှင့်၊ ကျင့်ခဲ့ရကား။” ဘူလင်* ၁၄၂။ “မိစ္ဆာဘောက်ပြန်၊ ဇာတိမာန် ကြောင့်၊ ဈာန်မရဘဲ၊

မြင့်မြဲရှည်ကျူး၊ ကြာတင်ဘူးသား။” ဇပျို့* ၁၈၂။
“ထိုဇာတိပါလသည် အများရှိသောသော မြာဟူက
မျိုးတည်း ဟူသော ဇာတိမာန်ဖြင့် ယစ်ဘိရကား။”
စွယ်၊ ပ ၁၆၃။

[ပါ၊ ဇာတိမာန်။ ဇာတိ-ပဋိသန္ဓေမျိုးရိုး၊ မာန်-
ထောင်လွှားခြင်း။]

ဇာတိရုပ်—၁၊ ဖြစ်ပေါ်စရုပ်။

“ထိုရုပ် တို့၏ ဖြစ်စသဘောသည် ဇာတိရုပ်.... မည်
သည်။” ဂမ္ဘိရာ ၆၈။

၂၊ ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း မရှိသောရုပ်။ ပက
တိရုပ်။ မူလရုပ်။

“အဓမ္မဖက်ဆစ် ဂျပန်ညစ်တို့သည် တထစ်ထက်တထစ်
တိုး၍ တန်ခိုးပြရာ.... ဇာတိရုပ် ပေါ်လာလေသည်။”
လူချွန်၊ ပ ၇၅။

[ပါ၊ ဇာတိရူပ။ ဇာတိ-ဖြစ်ခြင်း၊ ရူပ-ရုပ်။]

ဇာတိဝါဒ—အမျိုးဇာတ်ခွဲခြားခြင်း အယူအစွဲ။ အမျိုး
ဇာတ်စွဲအယူဝါဒ။

[ပါ၊ ဇာတိဝါဒ။ ဇာတိ-ပဋိသန္ဓေ၊ မျိုးရိုး၊ ဝါဒ-
အယူ။]

ဇာတိသရဉာဏ်—ဘဝဟောင်းကို ပြန်လည်သိရှိသော
ဉာဏ်။

“ထိုဥဒယမင်းသား.... ဇာတိသရဉာဏ် ဖြင့် မိမိရှေး
ဘဝက ထက်ဝက်သော ဥပုသ်ကုသိုလ်ကံကို အောက်
မေ့၍။” မင်လတ် ၄၃၉။ “အကျွန်ုပ် ပြုရသော
ဤကုသိုလ် စေတနာကြောင့်.... ဇာတိသရဉာဏ် ကို
လည်း ရပါစေသော။” ပုညဝတ် ၉။

[ပါ၊ ဇာတိသရဉာဏ။ ဇာတိ-ပဋိသန္ဓေ ဖြစ်ခြင်း၊
သရ-အောက်မေ့သတိရခြင်း၊ ဉာဏ-ဉာဏ်။]

ဇာတဿရ (အိုင်) —အလိုအလျောက်ဖြစ်ပေါ်နေသော
အိုင်။

“ထိုရွာမှ မနီးမဝေးသော ဇာတဿရအိုင်ကြီးတွင်
တောင်က သိန်းဖို.... အသယ်ကျွန်းနှိုက်ကား ရေလိပ်
သားအဘနေကြရာတွင်။” ကိကုဏ် ၅၇၀။

[ပါ၊ ဇာတဿရ။ ဇာတ-သရ၊ ဇာတ-ဖြစ်သော၊
သရ-ရေအိုင်။]

ဇာတိဿရဉာဏ်—ဇာတိသရဉာဏ်နှင့် အတူတူ။

“ငါ အတိအရပ်မှလာ၍ ဤမှာဖြစ်ဘိသနည်းဟု ဆင်
ခြင်သော် ဇာတိဿရဉာဏ်ရ၍ နတ်ပြည်မှလာသော
အကြောင်းကို မြင်လျှင်။” ကိကုဏ် ၁၆၁။ “ထိုမှ
တပါး အချို့သော ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် ဇာတိဿရဉာဏ်ကို
ရကုန်၏။” မိလိန် ၁၂၄။ [ပါ၊ ဇာတိဿရဉာဏ။]

ဇာနည်—ရဲရင့်သူ။ အာဇာနည် ပုဂ္ဂိုလ်။ (အာဇာနည်
တွင်ရှဦး။)

“ရဲရင့်တည်ကြည်၊ မသုန်လည်တည်၊ ဇာနည် ပညပ်၊
လန့်ဖျပ်မထင်။” ရွှေစာတိုင် * ၁၂။ “ရဲတင်းတည်
ကြည်၊ အာဏာနည်သည်။ ။ဇာနည် သားနွယ်သွေး
သွေးတည်း။” ကိန္နရီ* ၄၄။ “အဿ ဇာနည်သိန္ဓော
မြင်းကသောရထား။” သမန်၊ ပ ၂၄၃။

[ပါ၊ အာဇာနိယ။]

ဇာမနီ—စာမရီ နှင့်အတူတူ။

“ဇာမနီမျိုး အမွေးတချောင်း ကျွတ်မခံ ဟူသော
စကားသည် မယဉ်ကျေးသော တောကြို အံ့ကြား
အရပ်များမှာ သာလွန်၍ ကြားရလေသည်။” သုခ
၃၅။ [ပါ၊ စာမရီ။]

ဇာမရီ—စာမရီ နှင့်အတူတူ။

“ဝါနီနီ၊ ပြာချီချီ၊ ဇာမရီရင်မွေးကို။” ကျီး ၃၉။
[ပါ၊ စာမရီ။]

ဇာမိရ—စာမိကရရွှေ။

“ဇမ္ဗူသီဂီ၊ ဇာမိရရွှေ၊ ထွေထွေမြစ်ကြီး၊ ရေနွယ်
စီး၏။” ရခိုင်နိုင်* ၃၃။ [ပါ၊ စာမိကရ။]

ဇာမြီ—စာမရီ နှင့်အတူတူ။

“ကိန္နရီနှင့် ဇာမြီ သောင်း၊ အောင်းစိုင့် ကြံ့ပြောင်၊
ကျားညီနောင်ငယ်နှင့်။” ရတနာ ၂၉။ [ပါ၊ စာမရီ။]

ဇိန—မြတ်စွာဘုရား။

“ဇိန မြတ်စွာ၊ ပွင့်ထွန်းရာတည်၊ မဟာဗောဓိ၊ ပင်
သီရိနှင့်။” နတ်လမ်း ၁၂၄။ [ပါ၊ ဇိန။]

ဇီဝ—အသက်။

“ဇီဝိတက္ခယ၊ သက်ဇီဝ ဟု၊ ကမ္မဇရုပ်၊ အရအုပ်၍။”
ကိန္နရီ* ၁၂၈။ “သတ္တသည်မြဲ၏။ ဇီဝ သည်မြဲ၏ဟု
မှတ်ထင်သော သဿတ အယူ ရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်။”

နုဏ်၊ ပ ၉၇။ “အသက်ဇီဝရှိသူကို ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ ဟု ထင်မှတ်စွဲလမ်းသည်။” အာဟာရ ၉။
[ပါ၊ ဇီဝ။]

ဇီဝဗေဒ (ဇီဝ) — အာစေးဖြင့် အသိုက်လုပ်သော ပျံလွှား ငှက်တမျိုး။ ဇီဝဟု မြည်တတ်သောငှက်။
“ဝန်လိုဆက်ရက်၊ လင်းဝက်တောလျှိုး၊ ဇီဝဗေဒနှင့်၊ ဥချိုးတင်ကျိုး၊ ဖုန်းပုတီးလည်း။” မဂ်ဗိုး * ၆၀။
“တုံးကြီးယင်ပေါင်၊ ဝါယောင်မဲအိုး၊ ဇီဝဗေဒ လည်း၊ ဖြိုးဖြိုးမျှော်ရှု၊ ပျူငှာမူဖြင့်။” ဂါထာ * ၅၃။
“မယူရပွမာဏော၊ ဥဒေါင်းပမာဏရှိသော။ တဒါဂတိ၊ ထိုဥဒေါင်းလျှင်အလားရှိသော။ စိတ္တပက္ခော၊ ဆန်းကြယ်သော အတောင်ရှိသော။ ဇီဝဗေဒဝေါ၊ ဇီဝဗေဒ ငှက်သည်။ ဒက္ခိဏပထာဒိသု၊ ဒက္ခိဏပထတိုင်းစသည် တို့၌။ ဇာယတေ၊ (ဖြစ်) ၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ဒု ၃၂၀။
[ပါ၊ ဇီဝဇီဝ။ “ဇီဝဇီဝတိ၊ ဇီဝဇီဝဟူ၍။ သဒ္ဓါ၊ အသံကို။ ကဏေတိ၊ (ပြုတတ်) ၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဇီဝဗေဒဝေါ၊ မည်၏။ ဇီဝဇီဝတိ၊ ဇီဝဇီဝဟူ၍... နိဂ္ဂဟိတံ ကင်း သော ပုဒ် လည်း ရှိ ၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ဒု ၃၂၀။]

ဇီဝဗေဒ — အပင် သတ္တဝါဟူသော သက်ရှိ နှစ်မျိုးကို လေ့လာ သင်ကြားသော အတတ်ပညာ။
(Biology)
“ဆရာအတတ်သင် ကျောင်းတော်ကြီး၏ သင် ရိုး သင်တမ်းတွင် ဇီဝဗေဒ ကို အလေးထားသော ရှေး ဦးသင် အထွေထွေ လောကဓာတ်ပညာ.... ပါဝင် စေသင့်ကြောင်း။” တိုင်းရင်း ၇၇။
[ပါ၊ ဇီဝဗေဒ။ ဇီဝ-အသက်၊ ဗေဒ (ဝေဒ) - ပညာ။]

ဇီဝဘတ် — အသက်ရှင်လျက်ရှိသောသူအတွက် လှူဒါန်း သောဆွမ်း။ ဇီဝိတဘတ်။
“တပည့်တော်တို့သည် ဘခင်အတွက် ဤ ဇီဝဘတ် ကို လှူဒါန်းပါသည် ဘုရား။” ဓမ္မပဒ၊ တ ၄၁၂။
[ပါ၊ ဇီဝဘတ္တ။ ဇီဝ-အသက်၊ ဘတ္တ-ထမင်း။]

ဇီဝိ — ဇီဝိတ ရှု။
“ထီးပြုရုံပြဿဒ်နှင့်၊ မအပ်သည့်အရာ၊ လပ်ဆိုသည့် မိစ္ဆာ၊ ပိတ်ရှာပြီ ဇီဝိ။” ဗန္ဓ ၄၃၀။ [ပါ၊ ဇီဝိတ။]

ဇီဝိတ — အသက်။
“သုခဒုက္ခ၊ ဇီဝိတ ဟု၊ သည်ကသုံးပါး၊ အပေါင်းအား ဖြင့်။” နာပျူ * ၁၂၃။ “သတ္တဝါ တို့ကိုမည်သူမျှ မသတ်မဖြတ်ရစေခြင်း ဇီဝိတ အဘယဒါနအလို့ငှာ။” သမန်၊ ပ ၉။ [ပါ၊ ဇီဝိတ။]

ဇီဝိတဒါန — ၁။ သူတပါး၏အသက်ကိုလှူခြင်း။ ဘေးမဲ့ ပေးခြင်း။
“ဇီဝိတဒါန အဘယဒါန ဖြစ်စေခြင်းငှာ နယ်နိမိတ် သတ်မှတ်၍ ဘေးမဲ့ ပေးတော်မူသည့် အရာများ လည်း။” ဂုဠ၊ ပ ၅။ “ရွှေပြည့်ထိပ်မိုး၊ အစိုးတရ၊ ပိုင်သပီပီ၊ ကျော်ညီပေါက်ပြ၊ ဇီဝိတဒါန၊ မြတ်စာဂကို၊ ကြည်ဆူစိတ်ဖြူ၊ ပေးတော်မူလော့။” သူဇာ * ၁၆၅။
“ဤငါးပျင်းငါးမိုက်တို့အား ငါသည် ဇီဝိတဒါန ပြု၍ အသက်၏ချမ်းသာရာကို ပေးအံ့။” ကန်မင်း ၁၀၅။

၂။ အသက်ကို ကယ်ဆယ်ခွင့်။
“ရာဇဝတ်ကြီးစွာ သင့်သူတို့ကို နုတ်ယူနိုင်သော ဇီဝိတဒါန ကိုလည်း ပေးတော်မူသည်။” ကျင်ကျား ၁၇။ [ပါ၊ ဇီဝိတဒါန။ ဇီဝိတ-အသက်၊ ဒါန-အလှူ။]

ဇီဝိတဘတ် — အသက်ရှင်လျက်ရှိသောသူ အတွက် လှူ ဒါန်းသောဆွမ်း။
“မသေမီအသက်ရှင်စဉ် အလှူပေးလိုသည်။...ထိုသို့ ဘိတ်သောဇီဝိတဘတ်သည် မင်္ဂလာဘတ်ဖြစ်လတ္တံ့။” သမန်၊ ဒု ၃၉။
[ပါ၊ ဇီဝိတဘတ္တ။ ဇီဝိတ-အသက်၊ ဘတ္တ-ထမင်း။]

ဇီဝိတိန် — အသက်။
“လှဲဖောက် ဇီဝိတိန်၊ စုတေချိန်ဝယ်၊ ဝရဇိန်ရောင် ပြေး။” ကိုး * ၁၄။ “ပဉ္စက ခန္ဓာအိမ်ကို ဇီဝိတိန် မအုပ်ထိန်းဘဲ ရုတ်သိမ်းပြန်နစ်၍။” သေတ္တု၊ ဒု ၂၁၆။
[ပါ၊ ဇီဝိတိန္ဒြေ။]

ဇီဝိတိန္ဒြေ — အသက်။
“ဤမျှသောကာလပတ်လုံး အသက်ရှိသော သတ္တဝါ ကို ဇီဝိတိန္ဒြေမှ မချစား။” ဇာတိ ၂၃၅။
ဇီဝိတိန္ဒြေကို တည်စေတတ်သော သမာပတ်ကို ဖြစ် စေ၍ နေရမှုကား ကောင်း၏။” မာလင် ၂၇၆။
[ပါ၊ ဇီဝိတိန္ဒြေ။ ဇီဝိတ-ဣန္ဒြေ၊ ဇီဝိတ-အသက်၊ ဣန္ဒြေ-စောင့်ခြင်း။]

ဇိဝိန် — အသက်။

“တမည်ဇိဝိန်၊ မနိန္ဒြေ၊ သုံးထွေ့နံရုပ်၊ ခံချုပ်သည်းသိပ်၊
လိပ်စောင်းမသံ၊ သက်တမ်းကုန်အောင်။” ပုည၊ ၁၊
၂၃။ “ထိုခင်ပွန်းနှစ်ယောက်တို့သည် ခန်းခြောက်
ဇိဝိန် ခန္ဓာမှိန်ခဲ့သော်။” ပင်း၊ ပ ၃၅။

[ပါ၊ ဇိဝိတိန္ဒြေ။]

ဇိဝိန္ဒြေ — အသက်။

“လေးကြီးရွယ်ချိန်၊ ဇိဝိန္ဒြေ၊ အသက် သေက။”
သစ္စာ * ၁၉၄။ “ချင့်ရည်မချိန်၊ ပါပဟိန်ကား၊
ဇိဝိန္ဒြေ၊ ပျောက်တိမ်းသွေ့၍။” ကိန္နရီ * ၈၄။
[ပါ၊ ဇိဝိတိန္ဒြေ။]

ဇုတိမန် — ပညာရှင်။

“ဗေဒတ္တလမ်း၊ ဤသည်ကျမ်းကို၊ ရည်စွမ်းထက်ချွန်၊
ဇုတိမန် တို့၊ လွန်သော်ပယ်နုတ်၊ ယုတ်လျှင်ဖြည့်
လျက်၊ ရှုကြည့်ဆင်ခြင်၊ ပြင်စေချင်သည်။” မတင်
မာန်စိတ်နိမ့်လျှိုးတည်း။” ကမ္မာ ၁၉၁။
[ပါ၊ ဇုတိမန္တ။ ဇုတိ-ပညာ၊ အရောင်၊ မန္တ-ရှိသူ။]

ဇေတဝန် — ၁။ သာဝတ္ထိပြည်ရှိ မြတ်စွာဘုရားသီတင်း
သုံးတော်မူရာ ကျောင်းတော်။

“ကျောင်းကြီးဗိမာန်၊ ဇေတဝန်၌၊ မြတ်မုန့်နေဟော်၊
မူသရော်တည့်။” ကိုး* ၁။ “အနာထပိဏ်သုဋ္ဌေး
လည်း.... သာဝတ္ထိပြည်သို့ ရောက်သောအခါ.... မြို့၏
အနောက်တောင်မျက်နှာ တကောသကွာသောအရပ်
ဝယ် ဇေတမင်းသားစိုက်လုပ်သောဥယျာဉ်ကိုမြင်၍....
ဇေတမင်းသားထံသို့ကပ်၍ အရှင်သား၊ ဤဥယျာဉ်၌
ဘုရား ရှင် နေ ရာ ကျောင်း ဆောက် လိုပါသည်။
အကျွန်ုပ်အားရောင်းပါဟု ဆို၏။....ငွေကို လှည်းဖြင့်
တိုက်စေ၍ မြေပြင်အပြည့်ခင်းသော် တဆဲ့ခြောက်
ပယ်ကျယ်သောမြေ၌ ငွေသပြာတဆဲ့ရှစ်ကုဋေဝင်၏။
ထိုမျှလောက်ကိုပင် ပေးပါမည်ဟုဆိုလေသော် ဇေတ
မင်းသားလည်း....ပေး၏။ သူဋ္ဌေးလည်း.... တဆဲ့ရှစ်
ကုဋေယော ငွေသပြာကို ဓမ္မစရိတ် ထုတ် လျက်
ဆောက်လုပ်ပြုပြင်လေတည်း။.... ဘုရားကိုယ်တော်
မြတ်လည်း.... တောက်ပသော ဘုရားအသရေကို
ဆောင်လျက် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်သို့ တက်တော်
မူ၏။” ဇိ ၄၀၀၊ ၄၀၂။

၂။ ရှေးဘုန်းကြီးကျောင်းများတွင် ပါသည့်
ဘုရားဆောင်။

“ကျောင်းဆောက်၍လှူလျှင် ထားဝယ်နှစ်ထပ်ဖြစ်
စေ ဇေတဝန်သုံးထပ်ဖြစ်စေ ဆောက်၍ မုတ်လုပ်
သည်။” အင်ရုံ ၂၈၉။

၃။ မြန်မာဘုရင်များနန်းတော်တွင် ပါဝင်
သည့် အဆောင်တော်တမျိုး။

“မင်းမင်းထိပ်ပန်၊ ဇေတဝန်က၊ ဗိမာန်ဘုံကျော်၊
မြဲတိုက်တော်သို့၊ သာပျော်ကြည်ဖြူ၊ ကူးတော်မူ၍။”
သူဇာ* ၂၇၇။

[ပါ၊ ဇေတဝန်။ ဇေတ-ဇေတမင်းသား၊ ဝန်-ဥယျာဉ်။
ဇေတမင်းသား၏ဥယျာဉ်တွင် ဆောက်သောကြောင့်
ဇေတဝန်ခေါ်သည်။]

ဇေတု — အောင်မြင်ကြောင်း မင်္ဂလာစကား။ ဇေတု၊
ဇေယတုတို့နှင့်အတူတူ။

“အောင်ပြီဇေတု၊ ဒီသာယုဟု၊ ခရုမိတ်ငင်၊ သိဒ္ဓိရင်မှ။”
အာသံနိုင်* ၂၀။

[ပါ၊ ဇေတု။ ဇေတု-အောင်စေသတည်း။]

ဇေယ — အောင်ခြင်း။ အောင်ဆု။ အောင်မြင်ကြောင်း
မင်္ဂလာစကား။

“ဘဝဂ်ကြားကြော်၊ ဇေယခေါ်သည်။” လှေတော်
ကန်ခဲ့မူးမူးတည်း။” ပြည်စုန်* ၆၂။ “သမ္မာဒေဝ၊
သွေမခွဲ၊ ဇေယ မြက်ဘော်။” ကိန္နရီ* ၁၂၈။
“စကားကျဖြင့်၊ ဇေယလွင်၊ အောင်မြေပြင်မှ။”
သမန်၊ ပ ၇၇။ “ခပေါင်းရှက်ဆုံ၊ ဇေယခုံထက်၊
ရွှေဘုံမြို့ပြ၊....နဂိုရ်ပြုသား။” ခင်ကြီး* ၁၀။
[ပါ၊ ဇေယ။ ဇေယ-အောင်ခြင်း။]

ဇေယတု — အောင်မြင်ကြောင်းမင်္ဂလာစကား။ (မင်္ဂလာ
ဘိသိက်ပွဲ၊ ဩဘာစာစသည်တို့၌ မင်္ဂလာ
ရှိစေရန် ပဌမဆုံးဆိုသည့်စကား။ အောင်စေ
သတည်းဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။)

“စောနုတ်ဆွေကား၊ အောင်ဇေယတု၊ ဘိသိက်ပြု၍။”
ဆင် (ရွှေမင်းဘုန်းဆင်တော်မော်ကွန်း) * ၃။ “အဘိ
သေက၊ ပဝရအောင်ဆု၊ ဇေယတုဖြင့်၊ ခရုရစ်ခွေ၊
လက်ယာဗွေမှာ။” ရာမ၊ ပ ၇၂။ “ရှေးအခါပုဏ္ဏား
များက ‘သြောင်း-မိ ဇေယတု’ဟု ရွတ်သည်ကို

မြန်မာများ အသံဖမ်းလွဲ၍ ‘အောင်ဇေယဘုံ-’ဟု ယခုတိုင်အောင် အချို့ရေးကြကုန်၏။” သတ်ထူး ၉၈။
[ပါ။ ဇေယဘုံ။]

ဇေယဘုံ—အောင်မြေ။ နိဗ္ဗာန်။

“ဘဘားရှင်တုံ၊ ဇေယဘုံသို့၊ ရောက်ရုံမကြုံ၊ ဗိုလ်ဝင် ခံအံ့။” ပါမီ* ၅၄။ “တရားမြေခုံ၊ ဇေယဘုံ နှိုက်၊ ခြေစုံလုံလ၊ ဝါယာမဖြင့်၊ မြဲလှရပ်နေ။” ဟင်္သာ* ၁၀၂။

[ပါ။ ဇေယဘုံမိ။ ဇေယ-အောင်ရာ၊ဘုံမိ-မြေ။]

ဇေယမင်္ဂလာ—အောင်အပ်သောမင်္ဂလာ။ အောင်ခြင်း မင်္ဂလာ။

“ဇေယမင်္ဂလာ၊ အချာအောင်မြေ၊ ဗောဓိရွှေနှင့်၊ ဗုဒ္ဓဟေရုက်ညွန့်၊ ကာရိပ်ဖြန့်သား။” သစ္စာ* ၂၀၅။ “မုစ္ဆိုးဗိုလ်ဟု၊ ခေါ်ဆိုတွင် ထ၊ ဇေယမင်္ဂလာ၊ ငါးမည်သာသော၊ ရတနာသိမ် မြို့တော်ကြီးကို။” စိန်ကျော်၊ နိဒါန်း င။

[ပါ။ ဇေယမင်္ဂလ။ ဇေယ-အောင် အပ် သော၊ အောင်ခြင်း၊ မင်္ဂလ-မင်္ဂလာ။]

ဇေယသိန်—အောင် ပွဲ ရ တပ် သား။ ဇေယသိန်မည် သောသူ။

“စောစစ်နရိန်၊ ဇေယသိန်နောက်၊ သုံးဆက်မြောက် တွင်။” ပါမီ* ၁၀။ “ရန်အောင်နရိန်၊ ဇေယသိန် ဩရသာ၊ သိဟဟနု။” ကိုး* ၂၉၀။

[ပါ။ ဇေယသေန။ ဇေယ - (ဇယ) အောင်ခြင်း၊ သေန-စစ်သည်တပ်သား။]

ဇေယ၊ ဇေယျာ—အောင်ခြင်း။ အောင်အပ်သော။

“ရာဇာဒွါရာ၊ ဇေယာ ပရမာဝိဝါဟ ဘု။” ကိန္နရီ* ၂၆။

“ဗွေသီဟာထက်၊ ဗြဟ္မာရွှေခွန်း၊ ဇေယျာ ညွှန်း၍၊ ရေသွန်းညှာနေ၊ သဘာဝသေဖြင့်။” ပယ* ၄၁၁။

[ပါ။ ဇေယ။ ဇယ-အောင်ခြင်း။ ဇေယျ-အောင် အပ်သော။]

ဇေယျု—အောင်မြင်ရာအရပ်။

“မြန်ရပ် ဇေယျု၊ မန်းရွှေဘုံကို၊ စိုးခြံပိုင်းခြား။” ပယ* ၃။

[ပါ။ ဇေယျ။ ဇေယျ-အောင်အပ်သော။?]

ဇော်ဂီ—မိစ္ဆာနတ်တမျိုး။ (ဇော်ဂီနှင့် နှိုင်းရှည့်။)

“ခေါ်ပလီ၊ ဇော်ဂီ ဝုန်းကောင်ရှိသတဲ့၊ လူသိရှင် ကြား။” ပဒီ* ၆၇။ “ဇော်ဂီ ဟူသည်ကား မိစ္ဆာ နတ်ဖြစ်သည်။ ထိုမိစ္ဆာနတ်ကို အလိုရှိတိုင်း စေခိုင်း နိုင်သော အတတ်ပညာရှိသော မိန်းမကိုသာ ဝုန်းဟု သမုတ်ကြသည်။ ဇော် ဂ ဂီ ကို ဝုန်း မဆိုကြ။” ယင်း ၁၀၆။ “ဘီလူးအလီလီ၊ ဇော်ဂီ မှော်ဝင်၊ နတ်ဝင်ပုစ္ဆန်း။” ဣန္ဒာနေ ၆၆။

[ပါ။ ယောဂီနီ။ “ကာစိအချို့ကုန်သော။ ဂန္ဓဗ္ဗိယော၊ ဂန္ဓဗ္ဗိမတို့သည်။ မ နု သိ တွိ နံ၊ လူ မိန်း မ တို့ ၏။ သရီရဗ္ဗန္တရေသုပိ၊ (ကိုယ် အ တွင်း) တို့ ဌ် လည်း။ ဇာယန္တိ၊ ဖြစ်ကုန်၏။ ယာ၊ အကြင်ဂန္ဓဗ္ဗိနတ်မတို့ကို။ ဝေဒဂန္ဓေသု၊ ဗေဒင်ကျမ်းတို့၌။ ယောဂီနီတိစ၊ ယောဂီနီနတ်တို့ဟူ၍၎င်း။ လောကေ၊ လောက၌။ ဇောဂီနီတိစ၊ ဇော်ဂီ ဝုန်းတို့ဟူ၍၎င်း။ ဝုစ္ဆန္တိ၊ ဆိုအပ်ကုန်၏။” ပရမတ္ထဒီပနီနိဿယ ၃၉၄။]

ဇော်ဂီ—၁။ ကမ္မဋ္ဌာန်းအားထုတ်သူ။ ရသေ့။

“တပ်ပွန် ဇော်ဂီ၊ တပဿိဟု၊ ဗာဟိဗေဒင်၊ သိမြင် ကျယ်ရှောင်း၊ သမားကောင်းတိ။” ဆု* ၄၉။ “ထိုမျှ အညီ၊ ဇော်ဂီ ရသေ့၊ ညီမွေစံရာ။” ယင်း* ၆၉။ “ဘိက္ခုသံဃာ၊ အရိယာနှင့်၊ ဆရာပုဏ္ဏား၊ ဇော်ဂီ အားလည်း၊ စွန့်စားလှူဒါ။” ဓမ္မ* ၄၄။ “ဇော်ဂီ ဘုန်းဝေ၊ စွန့်သည့်ရေကို၊ သောက်လေနေည၊ သမင် မလျှင်။” ပလိပ် ၁၆။

၂။ ဓာတ်လုံး မန္တန်စသည်တို့ အစွမ်းဖြင့် ကောင်းကင်ပျံနိုင်သည် ဆိုသော ဝိဇ္ဇာစိုရ်။

“ဂုဠကမည်သာ၊ ဆေးကျော်စွာနှင့်၊ ဂန္ဓာရီမည်၊ လူ့ ပြည်ကျူးလွန်၊ ထိုမန္တန်ကို၊ တတ်ပွန်လိမ္မာ၊ ဝိဇ္ဇာ စိုရ်၊ ဇော်ဂီမိုးယံ၊ လုလင်ပျံတို့၊ စိတ်ကြံရှိတိုင်း၊ ဆုတ် ဆိုင်းမျှတ၊ ယူဆောင်ကြ၏။” နာပျီ* ၂၇။ “တော ကစား ရာတွင် ဇော်ဂီနှင့် တွေ့၍။” ကိပ္ပံ ၁၀၈။ “ဘေ ဇော်ဂီ ငယ်၊ တပဿိ သံသတ်၊” ရွေးကဗျာ ၁၇၂။ “ကျုံးတူးရာတွင် မြေထဲတွင် အောင်းသော ဇော်ဂီ ကိုရသည်။” ကုလား၊ ဒု ၃၈၇။

[ပါ။ ယောဂီ။ “ပုဏ္ဏား လူမျိုးတို့သည် ယ ကိုရွတ်ဆို လျှင် ဇ သံကဲ့သို့ထွက်သည်၊ ဇ သံကဲ့သို့ကြားသည်။ မြန်မာလူမျိုးတို့လည်း ကြားရာသို့လိုက်၍ ယောဂီကို

ဇော်ဂီဟု၊ယောဂီနီကို ဇော်ဂီဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။”
ပဒိ ၁၀၆။]

ဇော်ဂျီ—ဇော်ဂီ နှင့်အတူတူ။

၁။ “မဟာဗောဓိအစောင့် ဇော်ဂျီအကြီးမဟန္တဇီက
ပေးအပ်၍ ပြန်လာရာ။” သုသော၊ မ ၂၉၀။ “ထို
ပြည်၌ ဂုဏ်သာမိမည်သော ဇော်ဂျီ အထံတွင် ထိုသူ
ငယ်နှစ်ယောက် ခစားသတည်း။” ကြမ္မာ ၃။

၂။ “နှုတ်ကောင်းတညီ၊ဇော်ဂျီအတတ်၊နတ်မန္တရား၊
နတ်ဆေးဝါးဖြင့်၊ ယောက်ျားအိပ်ပျော်၊ နိုးဘိသော်
သို့။” သစ္စာ* ၁၃၇။ “ဆံကုပ်တဲ့ ဘေဇော်ဂျီရယ်၊
မုတ်ဆိတ်နီလိမ်ရှုပ်က၊ နောက်ဆုတ်လို့ ဦးတော်တင်၊
ဝေးက ရှောင်ကြဉ်။” ထပ် ၇။ “သထုံမင်း ဆရာ
တော်ဘုန်းကြီးလည်း.... ဇော်ဂျီ ကောင်ကို မြင်လျှင်
ဤသို့ မိန့်တော်မူ၏။” ကုလား၊ ပ ၁၈၇။

[ပါ၊ ယောဂီ။ ယောဂ-အားထုတ်ခြင်း၊ ယောဂီ-
အားထုတ်လေ့ရှိသူ။ ရသေ့သည်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို၊ ဝိဇ္ဇာဓိရံ
ပုဂ္ဂိုလ်သည် သိဒ္ဓိပေါက် လုပ်ငန်းကို အကြိမ်များစွာ
နှစ်ပေါင်းများစွာ အားထုတ် ပြုလုပ် ရသောကြောင့်
၎င်းတို့ကိုယောဂီခေါ်ရင်းမှပူဇော်အသံလိုက်၍မြန်မာ
တို့ကဇော်ဂီ ဇော်ဂျီခေါ်သည်ဟု ယူသင့်သည်။]

ဇော်တ—ပတ္တမြားကျောက်တမျိုး။?

“ညွှာတံပွင့်ချပ်၊ ဖြူလှုပ်ပုလဲ၊ ဇော်တ စွဲလျက်၊ ဖြစ်ခဲ
ဆင်းဝါ၊ ပန်းထွတ်ချာကို။” နောင်၊ ဆွတ်ပျံ့ဖွယ်
အောင်-ချီတ။ [ပါ၊ ဇောတိရသ။]

ဇော်တရသ—ဇောတိရသ ရှု။

“ရှစ်ထွာလျားမြတ်၊ ဇော်တရသ သို့၊ နတ်ဟီရိထက်၊
ဆယ်ရည်တက်ဟု။” စိန်ကျော် ၂၀* ၂၀ (၃)။
[ပါ၊ ဇောတိရသ။]

ဇော—၁။ အရှိန် အဟုန်ဖြင့် ဖြစ်သောစိတ်။ (များ
သောအားဖြင့် ခုနစ်ကြိမ်ဖြစ်လေ့ရှိသည်။)

“ကုသိုလ်နှစ်ကို၊ စိစစ်မငြိမ့်၊ မစိမ့်စိတ်ဇော၊ နှမြော
လှလှ၊ နောင်တမှုဖြင့်၊ ပြု၍လည်းကောင်း။” ပါမီ*
၈၇။ “မြတ်သည်သဘော၊ ကုသိုလ် ဇော ဖြင့်၊ လွန်
ပြောသဒ္ဓါ၊ ဖရဏာ ဆွတ်ဆွတ်၊ သောမနသ်ဖြင့်။”
ဓမ္မ* ၆၂။ “စက္ကဝတ်စော၊ ကြင်သည့်ဇောဖြင့်၊
လျင်ဆော ဆရွယ်။” ကိန္နရီ* ၈၁။ “မြင်သူစိတ်ကို၊

လိပ်ပြာများစဉ်၊ ဇော များရွှင်အောင်၊ ယဉ်လှသည်
မျက်နှာနှင့်။” ဓမ္မ ၁၈။ “ဇော ဆိုသည်ကား အရှိန်
အဝှန် လျင်မြန်ပြင်းထန်သော ဓာတ်ကိုဆိုလိုသည်။”

ဥတ္တမ ၁၀၃။

၂။ စိတ်သည် အရှိန်အဟုန်ဖြင့် ဖြစ်သည်။ ဇော
စိတ်ဖြစ်သည်။

“ထိုနောင် လေးကြိမ် ငါးကြိမ်သော ဇောတို့သည်
ဇော ကုန်၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ တ ၁၂။ “ဆဇောနာနိဝါ၊
ခြောက်ကြိမ်သော ဇောတို့သည်၎င်း။.... ဇောနန္ဒ၊ ဇော
ကုန်၏။ ဝါ၊ လျင်စွာဖြစ်ကုန်၏။” ယင်း၊ တ ၂၄၁။
“မရဏ သန်၊ ဇောငါးတန်လျှင်၊ လွန်၍ခုနစ်၊ အဖြစ်
သဘော၊ မဇော လေကောင်း ဇောလေ ကောင်း
တည့်။” ဗျာညန့် ၂၇။

[ပါ၊ ဇောန။ ဇောန-လျင်မြန်ခြင်း။]

ဇောစေတနာ—ဇောစိတ်၌ ယှဉ်သော စေတနာ။

“နှလုံးအိမ်တွင်းမှ ထ၍ မှတ်လိုက်သော ဇောစေတနာ
သည် စက်ကြိယာတို့ကို အကုန် နှိုးလိုက်သော မှတ်
လေနှင့်တူ၏။” ဥတ္တမ ၈၂။ [ပါ၊ ဇောန စေတနာ။]

ဇောစိတ်—ဇော ၁ နှင့် အတူတူ။

“ရွှင်ကြည်လိလွန်း၊ ဇောစိတ် ဖြန့်လျက်။” ပါမီ* ၉၄။
“စက္ခု မမှိတ်၊ ဖိုလ် ဇောစိတ် ဖြင့်၊ မျဉ်း တိတ်
ပျော်ဓမ္မ။” တန်ရ* ၂၀။ ပဉ္စဒွါရဝိထိတို့၌ ခံစား
စိတ်နှင့် ဤမနောဒွါရဝိထိ၌ တွင်ကျယ်စိတ်တို့ကို ဇော
စိတ် ဟူ၍ ခေါ်၏။ အရှိန်အဟုန် ထက်သန်ပြင်းထန်
သောစိတ်မျိုး ဆိုလိုသည်။” နိယာမ ၄၆။ “ထိုမိန်းမ
ပျိုအား ကာမရာဂနှင့်စပ်သော ဇောစိတ် လည်းမရှိ။
ကိုယ်လက်အင်္ဂါဖြင့်လည်း မထိခိုက်။” ကဝိသေ ၇၅။
[ပါ၊ ဇောနစိတ္တ။]

ဇောတ—ဇောတိရသ ပတ္တမြား။

“ရတနာဇောတ၊ လေးတင်လှိုရပါသည်၊ မမနွဲ့ပင်။”
ရာမ၊ ဒု ၂၅။ “ဝေပုလ်ဇောတ၊ မနောမြနှင့်၊ လှပ
ချယ်တပ်၊ ရွှေစွန်ကုပ်သပ်လေသို့။” နေကန် ၆၇။
[ပါ၊ ဇောတိရသ။]

ဇောတရတနာ—ဇောတိရသပတ္တမြား။

“ပြောင်ဝင်းတောက်ပ၊ ဝေပုလ္လက၊ ဇောတရတနာ၊
ပျံသက်လှာ၍။” သူဇာ* ၂၃၂။
[ပါ၊ ဇောတိရသ ရတနာ။]

ဇောတရသ်—ဇောတိရသ ရှု။

“မသာရကလံ၊ ပြည်တန်စိန်ကြောင်၊ ဝင်းဝင်းပြောင်
မျှ၊ စီမြောင်ပတ်ပတ်၊ ဇောတရသ်တိ။” ထီးဇော*၃၁။

“နှစ်မည်လောကဓမ္မ၊ သုခသမ္ပုတံ၊ စိတ်လိုတိုင်းပေး
တတ်၊ ဇောတရသ် မျက်မြတ်ပမာ။” ဗန္ဓ ၅၅၆။
[ပါ၊ ဇောတိရသ။]

ဇောတိ (ကျမ်း) —ဇောတိသတ္တ ရှု။

ဇောတိရသ —ထွန်းတောက်သောအရည်အရောင်ရှိသည့်
ပတ္တမြားတမျိုး။

“ရထားလည်းစက်၊ ပုံတောင်းချက်နှင့်၊ နှိုးဘက်ထပ်ရှိ၊
ပြောင်ထွန်းညိုသား၊ ဇောတိရသ၊ မနောမဟု။”
ကိုး*၄၅။ “ဝေရောစန၊ ဇောတိရသ မနောမယ
အစရှိသော အဘိုးအတိုင်း မသိသော ပတ္တမြားကို
လက်ဖြင့် ကျုံး၍ပြဘိသကဲ့သို့။” ဇာတိကုဏ် ၁၇။
[ပါ၊ ဇောတိရသ။ဇောတိ-အရောင်၊ရသ-အရည်။]

ဇောတိရသ်—ဇောတိရသနှင့်အတူတူ။

“ရွှမ်းရွှမ်းစွတ်စွတ်၊ ဇောတိရသ်သို့၊ အထွတ်တင်၍၊”
မြား*၇၂။ “လျှံပြောင်မျက်မြတ်၊ ဇောတိရသ်သို့၊
လူနတ်များဘောင်၊ တန်ခိုးရောင်ဖြင့်။” သစ္စာ*
၂၃၆။ “အောင်မင်္ဂလာ၊ လိုရာရာကို၊ လျင်စွာလတ်
လတ်၊ ပေးပေတတ်သော၊ ဇောတိရသ်မဏိ၊ ကျောက်
ဇာတိကဲ့သို့။” ကျီး ၃၀။
[ပါ၊ ဇောတိရသ။ ရှင်ဥက္ကံသမာလာ၏ ဝဏ္ဏဗော
ဓနသတ်အင်း၌ “ဇောတိရတန-ဇောတိရတ်” ဟု တွေ့
ရသည်။]

ဇောတိသတ္တ-ဂြိုဟ်နက္ခတ်တို့၏ အသွားအလာ သရုပ်
သဏ္ဌာန်နှင့်တကွ အကျိုးအပြစ်ကိုပြသော
ကျမ်း။ အာကာသသျှတ္တရကျမ်း။ ဟူးရား
ကျမ်း။

“ဉာဏ်ခေါင်ထိ၊ ဥာဏ်မြင်သိသည်၊ ဇောတိသတ္တ၊
ဆရာပြတိုင်း၊ လောကအမှု၊ လူ့ဘဝါးမှန်၊ ခြောက်
ပြန်လူ့ရပ်၊ သေသပ်ပြိုင်ပြိုင်၊ ခြောက်ပြန်တိုင်ကား။”
ကုသ*၃၅။ “ဗေဒင်ကျမ်းမျိုး ၆ ပါးတို့တွင် ဇောတိ
သတ္တကျမ်းမျိုးသည် နက္ခတ်တာရာ ဂြိုဟ် ၎င်းတို့နှင့်
စပ်လျဉ်း၍ လောက၌ဖြစ်တတ်သော သုဘာသုဘ
အကျိုးအပြစ်များကို ပြဆိုရာ ကျမ်း ဖြစ်သည်။”
ကမ္မာ ၄။ [ပါ၊ ဇောတိသတ္တ။]

ဇောပီတိ—ဇောစိတ်၌ယှဉ်သော နှစ်သက် ဝမ်းမြောက်
ခြင်း။ နှစ်သက် ဝမ်းမြောက်စွာ ဖြစ်သော
ဇောစိတ်။

“အတုလဒေဝဓိတာ၊ မိမြတ်စွာလည်း၊...တိုင်းဆိုမသိ၊
ဇောပီတိနှင့်၊ မကြီးသခင်၊ နှောင်းမြင်ရှင်မ၊ အထွေး
လှကို၊...မနမ်းရသည်၊ ကြာလှပြီရှင်။” သူဇာ*၁၄၀။
“သဒ္ဓါလောက်လုံ၊ ပြည်သူတို့ပြုပုံကို၊ အာရုံသက်ဝင်၊
ဇောပီတိရှင်လှ၍။” ပုညဝတ် ၃၅။
[ပါ၊ ဇောပီတိ။]

ဇောဝါရ—ဇောစိတ်အဆုံးရှိသည့် စိတ်စဉ်။ ဇောဆုံး
ဝီထိ။

“မျောက်တို့မည်သည့် ဘဝင်ချည်း၊ သက်သက်လည်း
မဟုတ်တတ်၊ ဇောဝါရ သက်သက်လည်းမဟုတ်တတ်
စိတ္တဝေါက္ကဏ္ဍအပိုင်းတွင်သာ မျောက်တို့ အိပ်ကြသ
တဲ။” စိုး ၂၆။
[ပါ၊ ဇောဝါရ။ ဇော-ဇော၊ ဝါရ- အလှည့်
အကြိမ်။]

ဇောဝီထိ—ဇောစိတ် အဆုံးရှိသည့် စိတ်စဉ်။ ဇောဆုံး
ဝီထိ။

“ချမ်းသာစည်းစိမ်၌ မက်မော၍ ဇောဝီထိ အမွေအ
သိမ် စိုးရိမ်လျက်မှာ... ဤရန်ကြမ်းသော စကားကို
ကြားရသဖြင့်။” တေ ၈၄။ “ခက်ခဲသည်ဟု ထင်
သောအရာ၌ ဆရာကောင်းထံကပ်၍ စွဲမှတ်မိအောင်
မေး၍ သဘောသဘာဝ ကျနသောအခါ ဓမ္မရသကို
သိ၍...ဇောဝီထိ အတန်ပွားရန် ရှိသည်။” သမန်၊
ဒု ၁၂၈။
[ပါ၊ ဇောဝီထိ။ ဇော-ဇော၊ ဝီထိ-စိတ်စဉ်။]

ဇော်မ—ရွှေရှားသော (ဗေဒင်ကိန်း)။ ရွှေပြောင်းနိုင်
သော (ဥစ္စာ)။

“ထာဝရကိန်းမြင်၊ ကိန်းဇော်မ၊ မူလဟူလို၊ နကိုယ်
ယာယိ၊ ကောလိအမြဲတူ၊ သူရဇ္ဇနှင့်။” ကုသ*၉၄။
“ဘုန်းပညာနှင့်ပြည့်စုံသောအမတ်သားသည် ဌာဝရ
ကိန်းမရ၊ ဇော်မကိန်း၌ မြို့သိမ်ဟု နန်းမပြည်ကြီးတည်
လတ်။” သာလင် ၉၁၉။ “လယ်သည် ဇော်မဥစ္စာ
မဟုတ်၊ ထာဝရဥစ္စာ ဖြစ်သည်။” အဋ္ဌ၊ ဒု ၂၁။
“ထာဝရဥစ္စာ ဇော်မဥစ္စာတို့၏ တည်ရာမြေကဲ့သို့။”

ဗုဒ္ဓဝင်း၊ ပ ၁၉၉။ ပဝတ္ထိဇင်္ဂမ၊ ထာဝရရပ်ဟောင်း၊
 ပန်းတောင်းမြို့ချက်မြုပ်။” ပုည ၂၄။
 [ပါ၊ ဇင်္ဂမ။ ဇင်္ဂမ-ရွှေရှားခြင်း။ ဥစ္စာလေးမျိုး။
 ၁ ထာဝရဥစ္စာ-မရွှေပြောင်းနိုင်သောဥစ္စာ၊ လယ်
 ယာစသည်။ ၂ ဇင်္ဂမဥစ္စာ-ရွှေပြောင်း နိုင်သော
 ဥစ္စာ၊ ကျွဲ နွား ရွှေ ငွေစသည်။ ၃ အင်္ဂသမဥစ္စာ-
 ခြေလက်အင်္ဂါနှင့်တူသောဥစ္စာ၊ အတတ်ပညာစသည်။
 ၄ အနုဂါမိဥစ္စာ-ကုသိုလ်ကောင်းမှု။ ခုဒ္ဒကပါဌ
 အဋ္ဌကထာ၊ နိဓိကဏ္ဍသုတ်၊ ပဌမဂါထာအဖွင့် ၁၈၃။]

ဇင်္ဂလ—မြေခြောက်အရပ်။ မြေကြမ်းတမ်းသောအရပ်။
 ရေရှားသောအရပ်။
 “ကွင်းပြင်၊ ချောက်တွင်း၊ ကျောက်စစ်ကုန်းတို့နှင့်
 ယှဉ်သော မိုးတိုင်းအခါကိုသော်လည်း ရေနည်း
 သော...အရပ်သည် ဇင်္ဂလအရပ်မည်၏။” ဥတု ၁၆။
 “မြန်မာတို့ဒေသသည် ဇင်္ဂလပြီပြီ နွားကျွဲကိုအားမို့
 လျက်...သက်မွေးမှု တွင်သည်ကို မျက်မြင်ပင်ဖြစ်ပါ
 သည်။” ဂါပ ၃၃။

[ပါ၊ ဇင်္ဂလ။ ဇ-ဂလ၊ ဇ-ရေ၊ ဂလ-ရွှေလျော
 ခြင်း။ “ထွေ၊ ဤမြေအရပ်၌။ ဇလံ၊ ရေသည်။
 ဂလတိ၊ ရွှေလျောတတ်၏။ ဝါ၊ အောက်သို့ သက်
 တတ်၏။ ဝါ၊ ကား။ ထွေ၊ ဤမြေအရပ်၌။ ဇလေန၊
 ရေဖြင့်။ ဂလန္တိ၊ ညှဉ်းဆဲတတ်ကုန်၏။ ဣတိ၊
 ကြောင့်။ ဇင်္ဂလော၊ မည်၏။ နိဇ္ဇလော၊ ရေမဲ့သော။
 ဒေသော၊ အရပ်ကိုရ၏။” ဓာန်ဒီနိ၊ ပ ၂၉၅။]

ဘေတ်^၁—အဖြစ်။ ဘဝ။ အမျိုးဘေတ်။
 “ဤလူတစ်ဦး၊ ကိုယ်အဖြစ်၌၊ မနှစ်မရှား၊ ကြိုက်ပါ
 ငြားလည်း။” ဆု*၆၂။ မျက်မြင်တစ်ဦး၊ ကောင်း
 သည်ဖြစ်လည်း၊ နောင်လစ်သောခါ၊ မကောင်းရာခဲ။”
 ကိုး*၂၀၅။ “ဆင်းရဲဖုံးပိတ်၊ ချမ်းသာစိတ်ဖြင့်၊
 ဝိသိဋ္ဌဘေတ်၊ မျိုးနွယ်ဖြစ်သည်၊ လွန်ချစ်ကျမ်းတော်
 မိသုတော်။” ကိုး*၁၄၅။ “ကိန္နရီစစ်၊ ဇာတိဘေတ်
 တွင်၊ ဆစ်ဆစ်ရရ၊ ဖြစ်ကာလဝယ်။” ကိန္နရီ*၈၆။
 “နေကဆက်လစ်၊ နွယ်တော်ဘေတ်လည်း၊ ဖြစ်သည်
 တရပ်။” ရွှေကိုယ်*၂၃။
 [ပါ၊ ဇာတိ။ ဇာတိ၌ တိကိုစပြု၍ ဇာတိဟုဖြစ်သည်။
 ယင်းကို ဇာတိဟုဆိုခြင်းဖြစ်သည်။]

ဘေတ်^၂—ငါးရဲငါးဆယ်ဘေတ်။
 “ဘူရိဒတ္တ၊ နာဂရှေးဖြစ်၊ ဤသည်ဘေတ်ကို၊ သစ်သစ်
 မကြွင်း၊ ဘော်ထုတ်လျှင်း၍။” ဘူပေါင်း*၈၉။
 “နေမိမင်းဘေတ်၊ ရှေးကဖြစ်ကို၊ ရှင်ချစ်မြတ်မွန်၊ ဟောခဲ့
 ညွှန်သည်။” မင်္ဂစိုး*၁။ “ကျေးဇူးမြတ်စစ်၊ ဝိဇ္ဇာ
 ဘေတ်ကို၊ သစ်သစ်မကျန်၊ မုဋ္ဌာန်ရွှင်ကြည်၊ ဟောခဲ့
 သည်ကား။” ဝိပျူ*၁။ [ပါ၊ ဇာတက။]

ဇစ္စန္ဒ—ဝမ်းတွင်းကန်း။
 “ဇစ္စန္ဒတုံ၊ ပဉ္စာရုံ၊ စုံလင်ဝိထိကျချိမ့်နည်း။” စွယ်စုံ*
 ၂၈၀။ [ပါ၊ ဇစ္စန္ဒ။ ဇာတိ-အန္ဓ၊ ဇာတိ-ပဋိ
 သန္ဓေ၊ အန္ဓ-ကန်းသူ။]

ဇေဋ္ဌ—၁၊ နက္ခတ် ၂၇ လုံးတွင် ၁၈လုံးမြောက်နက္ခတ်။
 “ဇေဋ္ဌနက္ခတ်၌ဘွားသောသူသည် အဆွေခင်ပွန်း
 နည်း၏။” သုဇာ ၁၆၀။ “ကောင်းကင်မိုးလ၊ ကြယ်
 ဇေဋ္ဌနှင့်၊ ပြည့်ဝစင်ကြယ်၊ စံပယ်မြတ်လေး၊ ပင်တိုင်း
 မွေး၍။” အင်းလူး ၁၅။
 ၂၊ သက္ကရာဇ်ကိုတည် နှစ်ခုနုတ် ဆယ်နှစ်ခုနှင့်
 စား၍ အကြွင်းအတိုင်း အမည်ပေးရသော
 နှစ် တဆယ်နှစ်မျိုးတွင် သုံးကြွင်းသောနှစ်။
 “ဇေဋ္ဌနှစ်ကား ကျားစောင့်၏။” လောဟိ ၃၂၅။
 [ပါ၊ ဇေဋ္ဌ။]

ဇည်တဝန်—ဇေတဝန် ၁၊ နှင့်အတူတူ။
 “မဂ္ဂင်ရှစ်မည်၊ ကျွတ်ပဲ့စည်သည်၊ ဇည်တဝန်မည်သီး၊
 ကျောင်းတိုက်ကြီးတွင်။” မသ*၅၃၁။
 [ပါ၊ ဇေတဝန်။ ဇေတဝန်ဆိုလိုလျက် ကဗျာအရာ
 ကာရန်ကိုင့်၍ ဇည်တဝန်ဆိုသည်။]

ဇည်း—အောင်ခြင်း။ အောင်ရာအရပ်။
 “မင်္ဂဗိုလ်ဆွတ်ချေ၊ သုံးလူ့ဆွေတို့၊ ငါးထွေမာရ်လည်း၊
 အောင်မြေဇည်းတွင်၊ ဥဒည်းပြုဗွာ၊ ရှေ့မျက်နှာက။”
 ကိုး*၂၆။ “မာရ်ဖျက်တိမ်းလည်း၊ ဤငါ့ဇည်းတွင်၊
 မိတည်းညီတော်၊ ပွင့်လတ်သော်လည်း။” ငရဲ*၃၁။
 [ပါ၊ ဇယ။ နယမှ နည်းဖြစ် သကဲ့သို့ ဇယမှဇည်း
 ဖြစ်သည်။]

ဘေတ်^၃—၁၊ အမျိုး။ မျိုးရိုး။ မျိုးနွယ်။
 “တနွယ်မောင်ဖား၊ ဘေတ်မပြားတည့်၊ ထင်ရှားမည်
 မှတ်၊ ဒေဝဒတ်ဟု၊ မျိုးမြတ်သကျ၊ ငါ့ယောက်ဖလျှင်။”
 ဘူပေါင်း*၁၀၁။ “ဥာဏ်အင်နည်းပါး၊ စကားမတတ်၊

မုၤဇာတ်နွယ်မြစ်၊ မစစ်သည့်သား။” ဩပျို* ၁၃။
 “မုၤဇာတ်မတူ၊ ပင်နန်းသူကို၊ ကြည်ဖြူမေတ္တာ၊
 ကြင်နာသနား၊ ထောက်စာနာမှားလေင့်။” ဝိရိ၊
 ပ ၂၃၀။ “အဘိုးအဘွား ခုနစ်ဆက်တိုင်အောင်
 အမုၤဇာတ်ကို စွဲ၍ဖြစ်သောစကားဖြင့် မပစ်ပယ်
 အပ်။” အင်ဂုတ်၊ စ ၂၄၀။ “တိုင်းပြည်အမုၤဇာတ်
 မယ်ဘော် ခမည်းတော် အမည်များကို မေး၍။”
 ခုံနန် ၁၇။

၂။ တဦးနှင့်တဦးတူသည့်အခြင်းအရာ။ တဦး
 နှင့် တဦးတူညီမှု။
 “တခုသည် တခုနှင့်တူသော အခြင်းအရာဟူသော
 ဇာတ်။” ဇာန်ခွီနီ၊ ဒု ၄၇၃။ “လူဇာတ်မှန်လျက်
 ဘောက်ပြန်၍နတ်ဖြစ်သည်။” နန်းစဉ် ၉၀။ “ဈာန်
 ကြီးကိုဖြတ်ပြီးလျှင်၊ လူဇာတ်တော်သွင်းခဲ့သော။”
 ပုည ၅၂။ “ကုသိုလ်ဇာတ်စုမှာ ကုသိုလ်ဇာတ်ကို
 စွန့်၍ ကြံယာဇာတ်သို့ ပြောင်းကြလေကုန်၏။”
 ဥတ္တမ ၁၄၃။ “စရိုက်ချင်းကလဲတူ၊ မိန်းမဇာတ်ချင်း
 ကလဲတူ။ ဓမ္မဒိန္နနှင့်ခင်ဖြူ၊ ဇာတ်သဘောချင်းတူနေ
 တာပေါ့။” ထေရီ၊ ဒု ၆၄။ “အလုံးစုံရှိရှိသမျှသော
 သစ်ပင်နွယ်ပင် ချုံပေါင်းမြက်တို့၌ ဗီဇနိယာမအတိုက်
 ကြောင့် မိမိတို့၏ဇာတ်ကို မစွန့်ကြောင်းကိုသိရာ၏။”
 လင်းပြ ၁၂။ [ပါ၊ ဇာတ်။]

ဇာတ်၂—၁။ ဘုရားလောင်း၏ အတိတ်ဝတ္ထု အဖြစ်
 အပျက်။ ငါးရဲငါးဆယ်နိပါတ်။
 “နာဂါဓိပတိ၊ ဘူရိဒတ္တ၊ ဇာတ်ဘာဝကို၊ အရအမိ၊
 မသိဝိုးဝါး။” ဘူပေါင်း* ၁။ “ဇာတကဟု၊ မဆွ
 ရှေးခါ၊ ဖြစ်ဘူးစွာသော၊ ငါးရာငါးဆယ်၊ ဇာတ်များ
 လယ်တွင်၊... မဟာဓမ္မပါလ၊ ဖြစ်ခြင်းတကို။” ဓမ္မ*
 ၁၃။ “ဈာန်ရဆတ်ဆတ်၊ နေမိဇာတ်တွင်၊ ဖတ်လည်း
 ဖတ်သာ၊ နာလည်းချိုချို။” မဂ်စိုး* ၁၃၂။ “ဒိသာပါ
 မောက္ခဆရာသည် ငါဘုရားဖြစ်၏ဟု ဇာတ်တော်ကို
 ပေါင်းတော်မူ၏။” ဇာတ်ကုဏ် ၅၁၅။
 ၂။ များသောအားဖြင့် ငါးရဲငါးဆယ် နိပါတ်
 လာ ဝတ္ထု ဇာတ်လမ်း များကို ကပြလေ့
 ရှိသောသဘင်အဖွဲ့။
 “ကနွဲကယ ဇာတ်ကသော သဘင်သည်တို့ကဲ့သို့။”
 ဥပမာ၊ ဒု၊ ၄၇။ “ရုပ်သေး ဇာတ် ဆိုင်းတို့ကို ထိုင်၍

ကြည့်မည်မဆိုထား ဇာတ်စကားပြောသည်ကိုမျှ နား
 မထောင်ပါ၍။” စပယ် ၂၈။
 [ပါ၊ ဇာတက။ ဇာဘ-က၊ ဇာတ-ဖြစ်ခဲ့ဘူးသည်ကို၊
 က-ပြဆိုခြင်း။ “ဇာတ်ဘူတံ ပုဏ္ဏဝတ္ထံ ဘဂဝတော
 ပုဗ္ဗစရိတံ ကာယတိ ကထေတိ ပကာသေတိတိ ဇာတ
 ကံ။” သာရတ္ထ၊ ပ ၉၇။ “ဖြစ်ခဲ့ဘူးသော ရှေးက
 နေခဲ့ဘူးသော မြတ်စွာဘုရား၏ ရှေးကအကျင့်ကို
 ပြတတ် သောကြောင့် ဇာတက (ဇာတ်) ခေါ်၏။]

ဇိတ် (ပိ) ဖွား—ကလေးများချေဆတ်သောအခါလူကြီး
 များ ဆိုလေ့ရှိသော ဆုတောင်းစကား။
 (အ သက်ရှည် ပါစေ ဟု အဓိပ္ပါယ် ရ
 သည်။)
 “ဇိတ်ဖွား၊ ဆိတ်ဖွား။ အသက်ရှည်ခြင်း။ အသက်
 ရှည်ပါစေဟု လူတို့ ချေဆတ်သောအခါ ဆိုကြသော
 စကား။” ပါဌာန ၄၄။
 [ပါ၊ ဇိဝ။ ဇိဝ-အသက်။ ဇိဝ-အသက်ရှည်ပါစေ။
 ဖွားကိုထောက်၍ ပသတ်ဇိပ် ဖြစ်သင့်သည်။]

ဇမ္ဗူ—သပြေပင်ဖြင့် မှတ်အပ်သော ကျွန်း။ ဇမ္ဗူဒီပ
 ကျွန်း။ တောင်ကျွန်း။
 “ဤသည် ဇမ္ဗူ၊ ကျွန်းသူအလုံး၊ ပတ်ကုံးထွန်းပါ ပွင့်
 လင်းဝသား။” ဆု* ၃၁။ “ညာတင် ဇမ္ဗူ၊ တောင်
 ကျွန်းသူထက်၊ ထီးဖြူဆောင်းခြင်း၊ ထိုထိုမင်းတို့။”
 ဝိပျို* ၆၇။ “နံ့စပ် မြောက်တောင်၊ မြန်ဘောင်
 ဇမ္ဗူ၊ လှိုက်ဆူဝှန်တက်။” ခင်ထွေး* ၁။ “သောင်း
 လောက ဇမ္ဗူ ထက်၊ ရန်မပြု ဘက်မကြုံ။” ပုည၊
 ၁၊ ၁၉။ [ပါ၊ ဇမ္ဗူဒီပ။]

ဇမ္ဗူဒီပိ—ဇမ္ဗူဒီပကျွန်း။ တောင်ကျွန်း။
 “ဘုရားတကာ၊ ဖြစ်မြဲရာသား၊ ဇမ္ဗူဒီပိ၊ ကျွန်းမျက်
 နှာ၌။” တန်ရ* ၂ [၁]။ “ဇမ္ဗူဒီပိ၊ ကျွန်းမျက်
 နှာထက်၊ မဟာနဂရ၊ သောဠသတွင်။” ဟင်္သာ* ၈။
 “ထိုအဆုံးအမသည် ဇမ္ဗူဒီပိ အလုံးနဲ့ သည် ဖြစ်၍
 အနှစ်ခုနစ်ထောင် တိုင်အောင် တည်လေ၏။” ယသ
 ၂၉။ “ဇမ္ဗူဒီပိလင်္ကာတောင်ကျွန်း နိမိတ်ထွန်း။”
 [ပါ၊ ဇမ္ဗူဒီပ။ ဇမ္ဗူ-သပြေပင်၊ ဒီပ-ကျွန်း။ မြင်းပို
 တောင်၏ အရပ်လေးမျက်နှာ သမုဒ္ဒရာထဲ၌ ကျွန်းကြီး
 လေးကျွန်းရှိသည်။ အရှေ့ကျွန်းကို ပုဗ္ဗဝိဒေဟခေါ်
 သည်။ ကျွန်းဦးကျွန်းထိပ်၌ ကုက္ကိုပင်ကြီး ရှိသည်။

အနောက်ကျွန်းကို အပရဂေါယာန ခေါ်သည်။ ကျွန်း
ဦးကျွန်းထိပ်၌ ထိန်ပင်ကြီးရှိသည်။ တောင်ကျွန်းကို
ဇမ္ဗူဒိပ် ခေါ်သည်။ ကျွန်းဦးကျွန်းထိပ်၌ သပြေပင်ရှိ
သည်။ မြောက်ကျွန်းကို ဥတ္တရကုရူခေါ်သည်။ ကျွန်း
ဦး ကျွန်းထိပ်၌ ပဒေသာပင် ရှိသည်။ သာရတ္ထ၊
ပ ၂၄၆။ ဇိနာလင်္ကာရဋီကာ ၇၂။]

ဇမ္ဗူဒိပ်—ဇမ္ဗူ၊ ဇမ္ဗူဒိပါ တို့နှင့် အတူတူ။
“ဘဝါးနင်းနှိပ်၊ ဇမ္ဗူဒိပ်ထက်၊ စက်ရိပ်ပြောင်ဝင်း။”
ဇရဲ* ၁၄။ “ရှေးလွန်လေပြီးသောအခါ ဤ ဇမ္ဗူဒိပ်
ကျွန်း၌ ကလိဂ်ရာဇ် မင်းကြီးနှင့် အသက မင်းကြီးတို့
သည်.... စစ်စခန်းချရပ်ကာ နေကြကုန်၏။” ပြည်တိ
၆၇။ [ပါ၊ ဇမ္ဗူဒိပ်။]

ဇမ္ဗူရာဇ်—ရွှေ ဆဲ နှစ် မျိုး တွင် အ ကောင်း ဆုံး ရွှေ။
“သီတာ မြစ်နား၊ ကမ်းပါးလည်းဖြစ်၊ ဇမ္ဗူရာဇ် ရွှေ
ပက်၊ မြေကထွက်၍။” မဂ်စိုး* ၇၀။ “ဇမ္ဗူရာဇ် နှင့်
လှော်သစ်စက်စက် နီဖလံ။” ရာမ၊ ပ ၂။ “သိဂီကောင်း

နှစ်၊ ဇမ္ဗူရာဇ် ဟု လှော်သစ်ရတနာ။” ဂါထာ* ၇။
“ထွန်းသစ်စသော ဇမ္ဗူရာဇ် ရွှေ၏ အရောင်အဝါကဲ့
သို့ လွန်စွာ ထွန်းပသော ကိုယ်ရောင် ရှိရကား။” ဇိ
၂၄၅။ [ပါ၊ ဇမ္ဗူဒိပ်။]

ဇမ္ဗူဒိပ်—ဇမ္ဗူသပြေပင်အနီး မြစ်ထဲ၌ ဖြစ်သောရွှေ။
(ဇမ္ဗူဒိပ် ဟုလည်းတွေ့ရသည်။)

“ဇမ္ဗူဒိပ်၊ တွင်းထွက်ရလျက်၊ ထွန်းပလျံစီး၊ ညှိုး
ညှိုး ညှိုးလျှင်... ရွှေတသိန်းသို့။” ဟင်္သာ* ၇၂။
“ပိတောက်ပန်တော်၊ ရွှေလျှံပေါ်သား၊ ဇမ္ဗူဒိပ်၊
စံသော်ပလိမ့်။” ကိန္နရီ* ၅၅။ “ဇမ္ဗူဒိပ် ရွှေကို
ကုတ္တဝါနီ သိဂီရွှေနှင့် ဂဟေပြုသကဲ့သို့။” ဣပုံ ၃၀၀။
[ပါ၊ ဇမ္ဗူဒိပ်။ ဇမ္ဗူ—သပြေပင်၊ နှစ်—မြစ်၌ ဖြစ်သော
ရွှေ။ ဇမ္ဗူသပြေပင်အနီးမြစ်ထဲသို့ သပြေသီးမှည့်များ
ကြွေကျပြီး အစေ့မှ ရွှေစိုရွှေညောက်တို့ ပေါက်သည်။
ယင်းကို ဇမ္ဗူဒိပ်၊ ဇမ္ဗူဒိပ် ရွှေဆိုသည်။ ဇာန်ဒီနီ၊
ဒု ၁၂၀။]

[ဈ]

ဈာနလဘိ—ဈာန်ရပုဂ္ဂိုလ်။

“မြင်ကျယ်ဉာဏ၊ တာပသဟု၊ ဈာနလဘိ၊ သိုက်လောက်နှင့်။” ဓမ္မာဇ* ၁၁။ “ပဌမ ဈာန်ကိုရသော ဈာနလဘိအဖြစ်သို့ရောက်အောင်ထွက်၍။” ဥတ္တမ ၁၇။

[ပါ။ ဈာနလဘိ။ ဈာန-ဈာန်၊ လဘိ-ရသောပုဂ္ဂိုလ်။]

ဈာနင်—ဈာန်၏အင်္ဂါ။ (ဝိတက် ဝိစာရ ပီတိ သုခ ကေဂ္ဂတာဟု ဈာန်အင်္ဂါငါးပါးရှိသည်။)

“အဋ္ဌမဂ္ဂင်၊ ဈာနင်ဘိညာဏ၊ ခြောက်ရောင်ဘန်သား၊ ဘုန်းဝှန် ထွတ်ဖျား၊ ရွေးဘုရားတို့။” ဓမ္မ* ၇၉။ “ဘုန်းစွယ်စုံရှင်မှာ၊ ရွှေနားတော်တင်ရသည်၊ ယာဉ်ဈာနင်ပွားလေ။” ရာမ၊ ၁၊ ၁၀၄။

[ပါ။ ဈာနင်။ ဈာန-အင်္ဂါ၊ ဈာန-ဈာန်၊ အင်္ဂါ-အစိတ်အင်္ဂါ။]

ဈာပန—လူသေအလောင်းကို မီးသင်္ဂြိုဟ်ခြင်း။

“အလောင်းတော်ဈာပနကို ပြာချမည်အခမ်းအနား၌ တလားလောင်တိုက် ကြာကလာပ် စဉ်ရှင်တွေမပါဘဲ။” မှာ၊ ပ ၁၃၀။ “ဈာပန ကိစ္စကျင်းပရာတွင် မောင်လောစံက စရိတ်ကြေးငွေ ထုတ်ပေးလေ၏။” စပယ် ၁၃၁။

[ပါ။ ဈာပန။ ဈာပန-လောင်ကျွမ်းစေခြင်း။ မီးတိုက်ခြင်း။]

ဈာန်—ပထဝီကသိုဏ်း စသောအာရုံကို ကပ်၍ရှုခြင်း။ ဆန့်ကျင်ဖက်တရား တို့ကို လောင်မြှိုက်တတ်သောတရား။

“ငါနှင့်ထိုက်တန်၊ ထိုမိမ့်သည်၊ ဈာန် အဘိညာ၊ မဟာကုသိုလ်။” ကိုး* ၃၈။ “ဓမ္မပျော်မွေ့၊ ဈာန် ဝင်လေ့သား၊ ရသေ့စရဏ။” ဘူပေါင်း* ၈၄။ “ရှင်ရသေ့လည်း ဈာန် အဘိညာဉ်နှင့် ပြည့်စုံသောကြောင့်။”

ဏိပုံ ၂၂၉။ “ဈာန်ရ၍ ကောင်းကင်ကလာရာတွင်။” နု ၁၂၇။ “ထိုမိမ့်မကိမ့်၍ ဈာန်မှရွှေလျောသည်။” ငါး၊ မ ၁၃၁။

[ပါ။ ဈာန။ ဈာန-ကပ်၍ရှုခြင်း။ လောင်မြှိုက်ခြင်း။]

ဈာန်နှင့်—ဈာန်နှင့်အတူတူ။

“ကေဂ္ဂတာသည်၎င်း ဤဈာန်နှင့်တို့သည် အထင်အရှားဖြစ်ကုန်၏။” ကာယာ ၁၆၂။ [ပါ။ ဈာနင်။]

ဈာန်ယာဉ်—ကောင်းကင်သို့ပျံနိုင်သည့်ဈာန်။

“မြေမှဘဝါး၊ မသွားနင်းသီး၊ ဈာန်ယာဉ်စီးလျက်။” ပါမီ* ၉။ “ငါးပါး ဘိညာဉ်၊ ဈာန်ယာဉ် ပျံစီး၊ ရသေ့ကြီးတို့။” ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၁၄၅။ “နတ်တွင် ဈာန်ယာဉ်မွေ့ပါတဲ့၊ ရှင်ရသေ့ ညွှန်ပြထုတ်ပြန်။” ဗန္ဓ ၃၅၈။

[ပါ။ ဈာနယာန။ ဈာန-ဈာန်၊ ယာန-ယာဉ်။]

ဈာန်သမာပတ်—ဈာန်တရား။ ဈာန်ဝင်စားခြင်း။

“ငါးခုဘိညာဏ၊ ဈာန်သမာပတ်၊ မချွတ်ရမြောက်။” ဘူလင်* ၄၁၂။ “သူတောင့်တံခွန်၊ ကျေးဇူးလွန်သား၊ ဈာန်သမာပတ်၊ ချမ်းသာမြတ်ဖြင့်။” ဇေယျီ* ၁၅၆။ “ရှင်ရသေ့ဖြစ်ပြန်၍ ဈာန်သမာပတ်ကို ရပြန်လေသည်။” ဏိပုံ ၁၅၉။

[ပါ။ ဈာန သမာပတ္တိ။ ဈာန-ဈာန်၊ သမာပတ္တိ-ဝင်စားခြင်း။ အခြားစိတ်များမဖြစ်ဘဲ မိမိရရှိပြီး ဈာန်စိတ်သာ အကြိမ်များစွာ တချိန်လုံးထပ်ကာ ထပ်ကာ ဖြစ်နေခြင်း၊ ဖြစ်စေခြင်းကို ဈာန်ဝင်စားသည်ဟု ခေါ်သည်။]

ဈာန်အဘိညာဉ်—ကောင်းကင်သို့ ပျံနိုင်ခြင်း စသော တန်ခိုးရှိသည့်အဖြစ်သို့ ရောက်သော ဈာန်။ ဈာန်အ စွမ်းဖြင့် ရသော ကောင်းကင် ပျံနိုင်ခြင်း စသော တန်ခိုး။

“ဈာန်အဘိညာဉ်နှင့်ပြည့်စုံသော ရဟန္တာမြတ် ဖြစ်အံ့သတည်း။” ဏိပုံ ၃၅။

[ပါ။ဈာန အဘိညာဏ။ ဈာန-ဈာန်၊ အဘိညာဏ-အဘိညာဉ်။]

[၂]

ဥာဏ — အသိဉာဏ်။

“အမြိုက်ရလည်း၊ ဥာဏ ဝေခွဲ၊ ကြား စပွဲဟူ။”
ဘူပေါင်း* ၁၀၆။ “သဒ္ဓါသီလ၊ ကျင့်စာဂ၊ ဥာဏ
ဆင့်ကာလောင်း။” တိုးပွား ၂၃၀။ “လူ၏ ကာယ
ခွန်အား၊ ဥာဏ ခွန်အား၊ စာ ဂ ခွန် အား တို့ ကို
တည်ဆောက်ရေး။ ခန္ဓာ၊ နိဒါန်းက။

[ပါ၊ ဉာဏ။]

ဥာဏစက္ခု — ဉာဏ်မျက်စိ။ ဉာဏ်အမြင်။

“ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိ စသောဉာဏ်သည် ဥာဏစက္ခု
မည်၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၃၂။ “ပသာဒစက္ခု၊ ဥာဏစက္ခု၊
ဒိဗ္ဗစက္ခု၊ ဗုဒ္ဓစက္ခု၊ သမန္တစက္ခု တည်းဟူသော
မျက်စိတော် ငါးလုံးဖြင့် အဆုံးမဲ့ မြင်ဘော်မှုပြီးထ
သော။” သဇ္ဇန ၅။

[ပါ၊ ဉာဏစက္ခု။ ဉာဏ-ဉာဏ်၊ စက္ခု-မျက်စိ။]

ဥာဏဒဿန — ဥာဏ်အမြင်။

“သစ္စာလေးတန်ကို၊ ဆွဲ ခြောက် နက် ဝေ ဘန်၍၊
ကေနိသိမြင်နိုင်သော ဥာဏဒဿန ဝိသုဒ္ဓိ တည်းဟူ
သော။” သဇ္ဇန ၇။

[ပါ၊ ဉာဏဒဿန။ ဉာဏ-ဉာဏ်၊ ဒဿန-အမြင်။]

ဥာဏဗလ — ဉာဏ်အား။

“ပြီးပြီးခိုင်ခိုင်၊ ဉာဏ်မဏ္ဍိုင်နှင့်၊ ကြံပိုင်သမျှ၊ ခံနိုင်ရ
ဘူး၊ ဥာဏဗလ၊ အားငါးဝကြောင့်။” ပါပီ ၂၆။
“မြို့ကြီးတို့မှာအသိအလိမ္မာကြွယ်ဝ၍ဥာဏဗလရှိသူ၊
ပစ္စည်းဥစ္စာကြွယ်ဝ၍ ဘောဂဗလရှိသူတို့ များပြား
စွာ နေထိုင်ကြရာဖြစ်သဖြင့်။” နိရို၊ ပ ၁၁၁။
“ဌာနာဌာန ကောသလ္လ ဉာဏ်စသည်ကို ဥာဏဗလ
ယူ။” သိဂဏ္ဌိ ၁၃၀။

[ပါ၊ ဉာဏဗလ။ ဉာဏ-ဉာဏ်၊ ဗလ-အား။]

ဥာဏဝါဒ — အသိဉာဏ်ကို ပဓာနထားသောအယူ။

“ဂေါတမလည်း ဥာဏဝါဒ ရှိ၏။ ငါလည်း ဉာဏ

ဝါဒရှိ၏။” ဣကုဏ် ၂၇၈။

[ပါ၊ ဉာဏဝါဒ။ ဉာဏ-အသိဉာဏ်၊ ဝါဒ-အယူ။]

ဥာဏဝန် — ဉာဏ်ရှိသူ။

“ငါသည်သူမ္တိ၊ ဥာဏဝန် လျက်၊ အလွန်ညစ်ညမ်း၊
အကျင့်သွမ်းကို၊ ဝမ်းမျှပြောဘိ၊ ရှိအပ်သလော။”
ဘူပေါင်း* ၃၇။ “ပညဝါမ္တိ၊ အသာ လွန်သည့်၊
ဥာဏဝန် ဂုဏ်၊ ဉာဏ်ဝသုန်သို့။” ကိန္နရီ* ၁၀၂။
“သဒ္ဓါထက်သန်၊ ဥာဏဝန်တို့၊ တပြန်ပြောင်းပြောင်း၊
နာမညောင်းတည့်။” ဇေယျ၊ နိဂုံး* ၆။

[ပါ၊ ဉာဏဝန္တ။ ဥာဏ-ဥာဏ်၊ ဝန္တ-ရှိသူ။]

ဥာဏသမ္ပဇဉ် — ကောင်းစွာစိတ်ဖြာ၍ သိသောဉာဏ်။

“လူ့လောကနှိုက်၊ ဥာဏသမ္ပဇဉ်၊ ကင်းမယှဉ်ဘဲ၊
ကတညူတ၊ ကတဝေဒိ၊ မသိတတ်သူ၊ လူမသမ္မာ၊
ထိုများစွာတို့။” မဃ* ၁၉၈။

[ပါ၊ ဉာဏသမ္ပဇဉ်။ ဉာဏ-ဉာဏ်၊ သမ္ပဇဉ်-
ကောင်းစွာစိတ်ဖြာ၍ သိခြင်း။]

ဥာဏသမ္ပယုတ် — ဉာဏ်နှင့်ယှဉ်ခြင်း။ ဉာဏ်ပါခြင်း။

“ဥာဏသမ္ပယုတ်၊ မဟုတ်သူမှာ၊ သညာဝိညာဉ်၊
ဉာဏ်မယှဉ်ဘဲ၊ အစဉ်ဒိဌ၊ မှားကုန်ကြ၏။” မဃ*
၁၃၀။ “ဥာဏသမ္ပယုတ်ယှဉ်၍ စီစဉ်သင်ကြား
ရမည်။” လူမူ ၃၆။

[ပါ၊ ဉာဏသမ္ပယုတ္တ။ ဉာဏ-ဉာဏ်၊ သမ္ပယုတ္တ-
ကောင်းစွာယှဉ်ခြင်း။]

ဥာတကာ — ဆွေမျိုး။

“မိတ်ဆွေများစွာ၊ ဥာတကာတို့၊ မေတ္တာဆံလှ၊
ဆက်ခံသမျှ။” ဇေယျ၊ ၂၀၇။ “ငယ်ဘိငယ်ကျမ်း၊
တဝမ်းတည်းလာ၊ ဥာတကာက၊ မာတာမယ်ရင်း၊
မွေးဘမင်းတို့။” သီလဝ* ၅၈။ “ဆွေမျိုးပေါက်
ဘော် ဥာတကာအပေါင်းအဘော်တို့သည်။” ဣပုံ*
၄၀၀။ [ပါ၊ ဥာတကာ။]

ဥာတိ — ဆွေမျိုး။

“ဆွေဝါးဥာတိ၊ မရှိမကား၊ ငါမွေးစားအံ့။” ဇေယျ၊
၁၆။ “ဆွေဥာတိတော်၊ ရဲကျော်ရည်စွမ်း၊ မူထမ်း
တော်ဝန်၊ ကျေးကျွန်တို့ကို။” ရဲတင်း* ၂၁။ “ငါ၏
မိဘဘေးဘိုး ဆွေမျိုးဥာတိတို့၏ ဇာတိနေရာကား။”
သမန်၊ ပ ၄၁၀။ “အမိမျိုး အဘမျိုး အောက်

အထက်ခုနစ်ဆက်...ထိုအမျိုးဆက်တွင် ဝင်သ၍သည်
ကား ဥပသုတ္တံ သာလျှင် မည်၏။” အဓမ္မ ၂၆။
[ပါ၊ ဤတိ။]

ဥပသုတ္တံစရိယ—မြတ်စွာဘုရား၏ စရိယသုံးပါးတွင်
ပါဝင်သည့် ဆွေတော်မျိုးတော်တို့၏အကျိုး
ငှာ ကျင့်ခြင်းစရိယ။

“သုံးလောကတ္ထ၊ စရိယနှင့်၊ ဆွေဥပသုတ္တံစရိယပြင်၊
သမ္မုဒ္ဓတ္ထ၊ စရိယကို။” ရာမ၊ ဒု ၃၈။

[ပါ၊ ဤတိ။ဥပသုတ္တံစရိယ။ ဤတိ—အတ္ထ—စရိယ၊ ဤတိ—
ဆွေမျိုး၊ အတ္ထ—အကျိုး၊ စရိယ—ကျင့်ခြင်း။]

ဥပက—[သဒ္ဓါ] သိစေခြင်း။ သိစေတတ်သော
(အကြောင်း)။

“ဥပမာ ဥပမေယျ၊ ဤပု ဥပက၊ ယုတ္တိ အာဂုံ၊
ထုံးနည်းပုံနှင့်ပြည့်စုံထသော။” ဣကုဏ် ၂။ “ကြက်ခြေ
ပြသော အဓိပ္ပာယ်ကိုကား အထောက်အထား
သာဓက ဥပကနှင့်တကွ သိနိုင်ခဲ၏။” နေမိတ် ၅၄။
[ပါ၊ဤပက။ ဤပက—သိစေတတ်သော။]

ဥပကဟိတ်—[သဒ္ဓါ] သိစေတတ်သောအကြောင်း။

“ဤသို့ပေးမှု၊ ‘ရမာယ အဂ္ဂိ ဤယတိ’ စသည်၌ကဲ့သို့
ဥပကဟိတ် ဟုမှတ်။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၂၄၅။

[ပါ၊ ဤပကဟေတု။ ဤပက—သိစေတတ်သော၊
ဟေတု—အကြောင်း။]

ဥပယု—[သဒ္ဓါ] သိစေအပ်သော။

“ဥပမာ ဥပမေယျ၊ ဥပယု ဤပက၊ ယုတ္တိ အာဂုံ၊
ထုံးနည်းပုံနှင့်ပြည့်စုံထသော။” ဣကုဏ် ၂။

[ပါ၊ ဤပယု။ ဤပယု—သိစေအပ်သော။]

ဥပယ—နည်း။

“နိဿရဏအလိုငှာသင်ခြင်းသည် ဥပယ တည်း။
အလဂဒ္ဓုပမာ သင်ခြင်းသည် အညာယတည်း။”
အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၀၇။ “ပဋိညာသုံးခု၏ အပေါင်းကို
တက္ကဟူ၍ ခွဲခြားခေါ်ဝေါ်ပေအံ့။ (ချာသကို ဤသ်
ဟူ၍ ရေးသကဲ့သို့ ချာယကို ဥပယဟူ၍ ရေးလို
လျှင်လည်း ရေးအပ်သည်သာလျှင်တည်း။ ဤကား
စကားချပ်)။” တက်ကျမ်း ၁၀။ “ဤယော၊ ဥပယ
သဒ္ဓါသည်။ နယော၊ နည်း၌။ ဝတ္တတိ၊ ပြစ်၏။”
ဓာန်သျှ* ၇၆၀။

[ပါ၊ ဤယ။ ဤယ(နယ)နည်း။ “ဒွယံနယော။
ဤယန္တိယေနာတံ ဥပယော။” ဓာန်ဒီ* ၇၆၀။
“ဒွယံ၊ (ဤယ၊ နယနုပုဒ်) သည်။ နယော၊ ဆောင်
ခြင်း၌ဖြစ်၏။ ဝါ၊ နည်း၌ဖြစ်၏။ ဝါ၊ အသင့်၌ဖြစ်၏။
ယေန၊ အကြင် အသင့်ဖြင့်။ ဤယန္တိ၊ သိအပ်
ကုန်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဤယော၊ (ဤယ) မည်၏။”
ဓာန်ဒီနိ၊ ဒု ၄၆၁။]

ဥပယု—သိအပ်သော၊ သိသင့်သိထိုက်သောတရား။
“ဗောဓိခွင်၌၊ သိမြင် ဥပယု၊ စသည် ငါးခု။”
ပါမိ* ၈။ “ငါးဖြာ ဥပယု၊ သာဂရဟု၊ ဓမ္မသမုဒ္ဓရာ။”
ပြာဋီ* ၇၂။ “သိဘွယ်ရှိသမျှ ဥပယု တရားအလုံး
စုံကို အကုန်သိမြင်သော ဤတော်ကြီးပေတည်း။”
သာသမ် ၁၅၅။

[ပါ၊ ဥပယု။ ဥပယု—သိအပ်သော။]

ဥပယုခံ—သိသင့် သိထိုက်သောတရား။
“ဤဏုတ္တမံ၊ ဥပယုခံ ဟု၊ ဒေဝံဒေဝိနိ၊ စံမချိနံသည်။”
ကိန္နရီ* ၁၄။ “ယာဝတ္တကံ၊ ဥပယုခံ၊ ဤဏံငါးဆ
ကဲ။” ကဝိသတ်* ၃၄၂။ “သင်္ခါရ၊ ဝိကာရ၊
လက္ခဏ၊ နိဗ္ဗာန်၊ ပညတ်တည်းဟူသော ဥပယုခံ
ငါးအင်ကို သိမြင်တော်မူရာနှိုက်။” သဇ္ဇန ၅။
[ပါ၊ဥပယုဓမ္မ။ ဥပယု—သိအပ်သော၊ဓမ္မ-တရား။]

ဥပယုဓမ္မ—ဥပယုခံ နှင့် အတူတူ။
“ငါးအင် ဥပယု၊ ဓမ္မ သိမြော်၊ ပွင့်ပြန်ပေါ်၏။”
နာနာ* ၅။

ဥပညံ—၁။ ဤဏံ။ အသိဤဏံ။
“ဘာဝနာဥပညံ၊ သံပြားပျဉ်တိ၊ မြဲယဉ်ပတ်ကုံး။”
ကိး* ၄။ “ဘုရားလောင်းတို့၊ ဆုတောင်းသောစဉ်၊
ဥပညံ ဝီရိယာ၊ သဒ္ဓါ ဓိကာ၊ သုံးမည်ရလျက်။”
ပါမိ* ၂။ “ပမာသွေးသီ၊ စမရိဟု၊... သားအမျိုး
ကား၊ ကျင့်ရိုးအစဉ်၊ ချင်းတို့ ဥပညံဖြင့်၊ ရှောင်
ကြဉ်လျက်ပင်၊ မြီးဆံခင်၏။” ပါမိ* ၇၁။ “ဥပညံ
ဆိုသည်ကား ဝိညာဏကို ဝိညာဉ်ဆိုဘိသကဲ့သို့
ဤဏကို ဥပညံ ဟုဆိုသည်။ သိမြင် မှဆိုလိုသည်။”
ဂံ ၁၀၁။

၂။ မကြာမကြာဖြစ်လေ့ရှိသောဝါသနာစိတ်။ ဝသိ။
“သုံးဘုံပြန်တခွင်၊ သည်ဥပညံကိုရှာလျှင်ရှားပေလိမ့်။”

ပဒေသာ ၁၁။ “အလေ့ဆိုးဝသိဉာဉ်၊ သည်တဏှာ သူငင်၍၊ လူအရှင်ငုတ်ဘုတ်တောင်၊ ပြိတ္တာရုပ် ဇာတ် ပေါ်။” လင်း ၁၂၅။ “ဂုဏ်ရှိသူတို့ စောင်းငြင်း တီးမှုတ်ခြင်းမှာ.... ဝါသနာညဉ့်ရင်းအတိုင်း အပြင်း ဖြေစည်းစိမ်းခြင်းဖြစ်သည်။” ဗန္ဓ ၅၂၃။
 [ပါ၊ ဉာဏ။ မှတ်ချက်။ အမှတ် ၂ အနက်ကား ဝိညာဏ-ဝိညာဉ်မှ ဝိကိုချန်ပြီး အဖျားဆွတ်ခေါ် သည်ဟု ယူရန်ရှိသည်။]

ဥတ—[ဝိနည်း] ကမ္မဝါစာ၏ အစချီစကား။ (ရှေး ဦးစွာသိစေခြင်းဟု အဓိပ္ပါယ်ရှိသည်။)
 “ကထိန် ဥတဘင်၊ အလှူရှင်ဖြင့်၊ မိုးပြင်ရပ်သူ။” ဘုံ* ၈၀။ “ညွန့်ရှင် အာဏာ၊ ထန်ပြင်း စွာသား၊ ကမ္မဝါ သဘင်၊ ရွှေဥတ တင်၍။” ဥတိန်* ၂၄။
 “အနေကဇာတင်၊ ကမ္မဝါဘတ်၊ ဥတသွင်း။” ကဝေ ပ ၈၆။ “ထိုသို့ ရဟန်းလောင်းကို ဥတသား၍။” ကဝိန် ၈၀။ [ပါ၊ ဥတ္တိ။ ဥတ္တိ-သံခေခြင်း။]

ဥသ်—ပါဠိသဒ္ဒါကျမ်းတကျမ်းအမည်။
 “ထိုသို့သော ဥသ်ကျမ်းစသည်တို့နှင့် တကွ။” ကစ္စ ၆။ “ဥသ်နည်းနှင့်နေတ္တိ၊ တေမုနိဗျာကချိုဏ်း။” ပုည၊ ၁၊ ၇၆။ [ပါ၊ နျာသ။]

ဥတကထိန်—ဥတကမ္မဝါစာဖြင့် စီမံ (ခင်း) ရသော ကထိန်အလှူ။
 “အခါထိမ်းမှတ်၊ သိဘင်းကျွတ်၍၊ ဥတကထိန်ခင်း။” ဇေယျိ* ၁၁၆။ “ဥတကထိန် ခါသမယပေမို့၊ မဟာ ဒါနပြုကြပေရှာ။” သေတ္တု၊ ပ ၃၁၂။ “ကျောင်း တိုက်ပေါင်း ခြောက်ဆယ့်ခြောက်ရပ်တွင် ဥတကထိန် ခင်း လှူတော်မူသည်။” သုသော၊ ဆ ၁၉၆။
 [ပါ၊ ဥတ္တိကထိန်။ ဥတ္တိ-ဥတ၊ ကထိန်-ကထိန်။]

ဥတကမ္မဝါ—[ဝိနည်း] ‘သံဃာများ ကံဆောင်ရာ၌ ရွတ်ဖတ်ရသော ကံဆောင်စာ။’
 “ဥတကမ္မဝါ ယှဉ်ပူးလို့၊ သိမ်တော်ဦး အလယ်။” ထပ် ၁၄၉။ “ဥတကမ္မဝါစာ၌သာ ဆိုသည် တ ကား။” ဝေါ ၅၈။
 [ပါ၊ ဥတ္တိကမ္မဝါစာ။ ဥတ္တိ-ဥတ၊ ကမ္မဝါစာ- ကမ္မဝါ။]

ဥတဒကာ—ကထိန်ဥတသင်္ကန်းလှူသူ။
 “ထိုသင်္ကန်းလှူသောဒါယကာကိုလည်း ဥတလှူရ သောဒကာဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ကြကုန်၏။” ဝိဝိ၊ တ ၃၅၈။
 [ပါ၊ ဥတ္တိ ဒါယက၊ ဥတ္တိ-ဥတ၊ ဒါယက-ဒါယ ကာ။ ပါဠိဘာသာတွင် ဥတ္တိဒါယကဟုမရှိ။ အမှန် စင်စစ်ကား ကထိန်ဒါယက-သာဖြစ်သည်။ ကထိန် သင်္ကန်းလှူသူ- ဆိုလိုသည်။ ကထိန် သင်္ကန်းကို ဥတကမ္မဝါဖြင့် ဖတ်၍ ဆိုင်ရာရဟန်းအား ပေးရ သောကြောင့် ဥတသင်္ကန်းဟု ခေါ်ကြသည်။ ယင်း ဥတသင်္ကန်း လှူသူကိုလည်း ဥတသင်္ကန်းဒကာ၊ ဥတဒကာဟု အတိုချုံးခေါ်ကြသည်။]

ဥတ (သင်္ကန်း) --ကထိန်သင်္ကန်း။
 “ဥတ္တိ ဒုတိယကမ္မဝါစာကို ယခုအခါ လူတို့သည် ဥတဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ကုန်၏။ ထိုသင်္ကန်းကိုလည်း ဥတရသောသင်္ကန်းဟု ခေါ်ဝေါ်ကုန်၏။” ဝိဝိ၊ တ ၃၅၈။ [ပါ၊ ဥတ္တိ+မြန်၊ သင်္ကန်း။]

ဥာဏ်—သိမြင်တတ်သောတရား။ သိမြင်ခြင်း။ ပင်ကိုယ် အသိ။
 “ဥာဏ် အား ဆယ် ခု၊ စ တု ဝေသာ။” ကိုး* ၂။ “တမလွန်စီးပွား၊ မျက် မှောက် အားဖြင့်၊ နှစ်ပါး ချမ်းသာ၊ မြင်တတ်စွာသား၊ ပညာကြံငြိမ်၊ ဥာဏ် မွေ့သိမ်လည်း။” ရခိုင်နိုင်* ၁၂။ “ဥာဏ် ၌ ထင်မြင် အောင် ဆင်ခြင်၍ရှုအပ်၏။” နရ ၅၈၁။ “ကလေး တို့မှာ မိမိတို့၏ ဥာဏ် မှီသလောက် မပြုလုပ် အစွမ်း ထုတ်ခွင့်မရသဖြင့်။” လူမှု ၈။ [ပါ၊ ဥာဏ။]

ဥာဏ်ပူဇော်—ဉာဏ်ဖြင့် ပြောဆိုရေးသား ဆောင်ရွက်မှု အတွက် ပေးကမ်းချီးမြှင့်ခြင်း။
 “ကြေးငွေကုန်ကျမရှိစေနှင့်၊ ဥာဏ်ပူဇော် သာ အမှု ကိုထောက်၍ ငါးသပြာတန်သည် နှစ်သပြာခွဲတန် သည် တသပြာတန်သည်ကို ပြီးအောင်စီရင်သူတို့ စားယူစေ။” အရေး ၄၃။ “ဥာဏ်ပူဇော် ရေးလှင်မှ စ၍။” လွတ် ၃၂။ “ဥာဏ်ပူဇော်ရေး လပ်တွက်ကို သာယူစေ။” ချုပ်ပုံ၊ စ ၂၈၃။
 [ပါ၊ ဉာဏပူဇာ။ ဉာဏ-ဉာဏ်၊ ပူဇာ-ချီးမြှင့်ခြင်း။]

ဥာဏ်ပူဇော်ခ—ဤဏ်ဖြင့် ပြောဆိုရေးသား ဆောင်ရွက်
မှုအတွက် ပေးကမ်းချီးမြှင့်သည့် ငွေ ဝတ္ထု
ပစ္စည်း စသည်။

“လွတ်တော်သားများထံတွင် ဥာဏ်ပူဇော်ခ မှ အစ
ကွမ်းဘိုးလဘက်ဘိုး အဆုံး” သံသွေး၊ ဒု ၃၇၀။
“သင်ပေးရသော ဥာဏ်ပူဇော်ခ သည်။” အိမ် ၃၆။
“ဥာဏ်ပူဇော်ခ ယူပြီး ကြည့်ရမဲ့ ဗေဒင်ဆရာတွေက”
ချစ်စို့။ ၁၆၈။ [ပါ။ ဤဏ်ပူဇော် + မြန်၊ ခ။]

ဥာဏ်ပညာ—အသိဤဏ်ပညာ။ ပညာပါသော အသိ
ဤဏ်။

“ဥာဏ်ပညာရှင် ပုဂ္ဂိုလ်ကြီးတဦး။” ရာကျော်၊ နိဒါန်း
၈။ “ဥာဏ်ပညာ ဖွံ့ဖြိုးခြင်းအတွက်လည်း အထူး
အသုံးဝင်သည်။” သား ၇။ “ဥာဏ်ပညာ ထက်မြက်
ရေး။” လူမှု ၂၃။
[ပါ။ ဤဏ်ပညာ။ ဤဏ်-အသိဤဏ်၊ ပညာ-ပညာ။]

ဥာဏ်ပညိန်—ဥာဏ်ပညာနှင့် အတူတူ။

“ပိုင်းခြားပရိစ္ဆိန်၊ ဥာဏ်ပညိန်ဖြင့်၊ ဖြစ်ချိန်ဖြစ်ရာ။”
မဃ* ၃၉၅။ [ပါ။ ဤဏ် ပညိန်။]

[၃]

ဋီကာ—အဖွင့်ကျမ်း။

“ပါဠိအဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာအနု၊ ဆိုမူလေ့လာ၊ အရိုး
စာနှင့်။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၁။ “ပါဠိတော်၊ အဋ္ဌ
ကထာ၊ ဋီကာ၊ အနု၊ မဓ၊ လက်သန်း၊ ဂဏ္ဍိ၊ ဂန္ထန္တ
ရဟူ၍ ကျမ်းမျိုး ၇ ပါး။ ထိုထိုဒေသအားလျော်စွာ
အနက် ပြန်ရာသည်ကို ဆိုသော ယောဇနာနှင့်သော်
ကျမ်းမျိုး ၈ ပါး။” သာလင် ၄၈။ “အဋ္ဌကထာ၏
အနက်ကို အကျယ်ဝိတ္ထာရချဲ့၍ ပြအပ်သောကြောင့်
ဋီကာ ဟု ခေါ်ဆိုအပ်၏။” နုဝဏ်၊ ပ ၁၉။ “ဗုဒ္ဓ၏
ဒေသနာတော်ဓမ္မကို အဋ္ဌကထာတို့ဖြင့် ဖွင့်ပြပြီးသည်
တိုင်အောင် ဖွင့်စရာမကုန်ခန်းသေးသဖြင့် တဖန်ထပ်၍
ဖွင့်ပြကြရ ပေသေးသည်။ ယင်း အဖွင့်မျိုးကို ပါဠိ
ဘာသာ၌ ဋီကာ ဟုခေါ်လေ့ရှိ၍ သက္ကတဘာသာ၌
ကား ဋီပ္ပနီဟူ၍၎င်း ဗျာချာ ဟူ၍၎င်း ခေါ်လေ့ရှိ
ကြ၏။” သီဂဏ္ဌိ၊ နိဒါန်း၊ ခ။ [ပါ။ ဋီကာ။]

[၄]

ဌပနာ—အဘွင်း၌ သွင်းနှံထားခြင်း။ (ဌာပနာ ရှဦး။)
 “လရထားနှင့်၊ နတ်သားနီးကြ၊ သောကာလဝယ်၊
 သောကဓမ္မာ၊ ဌပနာ၍၊ သစ္စာဉာဏ်ပေါင်း။” နောင်*
 ၁ (၁)။ “သုံးလူ့နတ်၏၊ ဆံမြတ်စူဠာ၊ ဌပနာ သား၊
 ဓမ္မတာစေတီ၊ ထွတ်သရီကို။” သာဓိ* ၈၄။ “ဟံသာ
 ဝတီ မဟာစေတီမှာ ဌပနာ သည့် ဓာတ်တော်တို့
 သည်။” ဝဲနော် ၁၂၆။
 [ပါ၊ ဌပန။ ဌပန-ထားခြင်း။]

ဌာန—တည်ရာ။ အရပ်။ အရာ။
 “နှောင်းခေါက်ငါက၊ မထပ်ရအောင်၊ ဌာန တို့မြေ၊
 ရောက်ပါ စေလော့။” ဂါထာ* ၅။ “ဝဲပိုင် ဌာန၊
 သာဝကလျှင်၊ နာဂ စကား။” ကဝိမဏ် ၁၈၉။
 “ဤ ဌာန ကို မှတ်သား၍ စိုက်ကြလေဆို၏။” နု ၆။
 “တန်ဆောင်း ပြအိုးတော် ကျုံးတော် လေးဌာန
 တို့ကို။” ဣပုံ ၇။ “နှစ်ဦးနှစ်ဘက်သော သူတို့ ဝိနည်း
 စကား သုတ္တန်စကား အဘိဓမ္မာစကား ပြောဆိုကြရာ
 ဌာန ဝယ်။” ဓမ္မဒီ ၉။
 [ပါ၊ ဌာန။ ဌာန-တည်ရာ။ ဌာန ဟု ဌဝမ်းပဲတလုံး
 တည်းဖြင့် ရေးရသည်။ ဌ-ဟု ရေးသားသော ဌ မှာ
 ၉ နှင့် ဌ ဆင့်နေသော နှစ်လုံးဆင့် အက္ခရာဖြစ်သည်။
 နောက်ဆက်တွဲ ၂ လုံးဆင့် အက္ခရာများတွင်ရှိ။]

ဌာနာဌာနကောသလ္လဉာဏ်—အကြောင်း (သို့မဟုတ်)
 အရာ ဟုတ်သည် မဟုတ်သည်ကို
 သိတတ်သော ဉာဏ်။
 “အရာဟုတ်သည်မဟုတ်သည်ကို သိတတ်သော ဌာနာ
 ဌာန ကောသလ္လဉာဏ်။” စွယ်၊ ပ ၁၉၈။ “ဌာနာ
 ဌာန ကောသလ္လဉာဏ် စသည်ကို ဉာဏဗလယူ။”
 သီဂဏ္ဌိ ၁၃၀။
 [ပါ၊ ဌာနာဌာနကောသလ္လဉာဏ။ ဌာန-အဌာန-
 ကောသလ္လ-ဉာဏ။ ဌာန-အကြောင်း၊ အရာ၊ အ
 ဌာန-အကြောင်းမဟုတ်၊ ကောသလ္လ-လိမ္မာသု၏အ
 ဖြစ်၊ ဉာဏ-ဉာဏ်။]

ဌာနီ—၁။ ထိုအရပ်၌နေသူ။
 “ဌာနဌာနီ၊ ဤလောကီ၌၊ အညီဝေါဟာ၊ ရွာနှင့်
 ရွာသူ၊ အတူတူလျှင်။” ဓမ္မ* ၃၉။ “ဥရုမည်သာ၊
 တောဟေမာဝယ်၊ ရှည်ကြာရက်နေ၊ နေဓလေ့ကြောင့်၊
 မြင်တွေ့သမျှ၊ ဝေါဟာရဖြင့်၊ ဌာနရပ်ခွင်၊ ဌာနီတွင်
 နှိုက်၊ တင်၍ဥပစာ၊ သညာဘဆူ၊ ရှင်ဥရူတည့်။”
 နာပျို့* ၅၆။ “ဌာနီ ဖြစ်သောလူကို ဌာနဖြစ်သော
 ညောင်စောင်း၌ တင်စား၍ ဆိုဘိသကဲ့သို့။”
 ကန်မင်း၅။

၂။ နေရာအရပ်။
 “ဗာရာဏသီ၊ ကျော်လွှံ့ညီသား၊ ဌာနီ ရပ်သီး။”
 ဘူလင်* ၁၄၇။ “ကောဘုမဘိ၊ ဌာနီ ရပ်ဟောင်း။”
 မင်းရှင် ၈။ “တိုက်မင်းကျောင်း ဌာနီက၊ စာမရီ
 စတေ။” ပုည၊ ၁၊ ၁၀။ “ပြေဌာနီ အခက်ကြုံဘို့
 လို့။” မျောက် ၉၇။
 [ပါ၊ ဌာနီ။ ဌာနီ-(ထို၌) တည်သူ။ ပါဠိဘာသာ
 ၌ ဌာန-မှာ တည်ရာအရပ်ဖြစ်၍ ဌာနီမှာ (ထို၌)
 တည်သူဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ မြန်မာဘာသာ၌ကား
 ဌာနနှင့်ဌာနီကို အဓိပ္ပါယ်ဘူးသုံးစွဲထားသည်ကို တွေ့
 ရသည်။ သို့ရာတွင် များသောအားဖြင့် လူတို့၏နေ
 ရာ မြို့ရွာအရပ်ကို ဌာနီဟုသုံးစွဲသည်ကိုတွေ့ရသဖြင့်
 မင်းနေပြည်ဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည့် ရာဇဌာနီမှ ရာဇ
 ပျောက်၍ ဌာနီဖြစ်လာသည်ဟု ယူဆနိုင်သည်။]

ဌာနူပစာ—နေထိုင်ရာ အရပ် (ဌာန) ၏ အမည်ကို နေ
 ထိုင်သူ (ဌာနီ) ၌တင်စား၍ ပြောဆိုခြင်း။
 “ဌာန၏အမည်ကို ဌာနီ၌တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ခြင်း
 သည် ဌာနူပစာ သဒ္ဒါမည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၂၀။
 [ပါ၊ ဌာနူပစာရ။ ဌာန-ဥပစာရ၊ ဌာန-တည်ရာ၊
 ဥပစာရ-တင်စား ပြောဆိုခြင်း။ ရန်ကုန်အကြား၊
 မန္တလေးစကား၊ မော်လမြိုင် အစား။ ဟိုဘက်အိမ်က
 ဆူသည်။]

ဌာနေ—ဌာန၊ ဌာနီ ၂ နှင့်အတူတူ။
 “အသောင်းမက၊ ရာဇဌာနေ၊ သာမျိုးထွေလျက်။”
 ဇပျို့* ၁၂၄။ “အောင်ဘုံဌာနေ၊ သာမျိုးထွေသား၊
 သပြေရတနာ။” မင်းရှင်* ၄။
 [ပါ၊ ဌာန။ ဌာန-နေရပ်။ “ဒါပေါ့ဗျာ...ဒီဌာနေတွေ
 လောက်တော့ ကျွန်တော်တို့က ဘယ်သိနိုင်မလဲ။”

လယ်မြေ ၁၄၁။ ဤ၌ ဌာနေကား ဌာန၌နေသူ၊
ဌာနသားဟု အဓိပ္ပါယ်ရသဖြင့် ဌာန-ဟူသောပါဠိ
စကားနှင့် နေ-ဟူသော မြန်မာစကားကို ရောစပ်
သုံးစွဲသောစကားဟု ယူသင့်သည်။]

ဌာနန္ဒရ—ရာထူးဂုဏ်ထူး။

“ချီးမွမ်းထိုက်ဘန်၊ မောဂ္ဂလာန်ဟု၊ ဌာနန္ဒရ၊ ဝါမနံ
ပါး။” ဘူပေါင်း* ၁၀၆။ “မှူးမတ်ငယ်ကြီး၊ အသီး
သီးအား၊ ရာခြီးမြှောက်စား၊ ထားသည်အလျောက်၊
မဘောက်မပြန်၊ ဌာနန္ဒရ၊ ကိုယ့်ကိစ္စ၌။” မသ* ၃၆၃။
“မင်းအာဏာနှင့် ဌာနန္ဒရ ရပြီးသူဖြစ်၍။” စွယ်၊
ဒု ၇၀။ “ရာသူးဌာနန္ဒရခွဲဝေ၍ အုပ်ချုပ်ရေး စက်
ယန္တရားကြီးကို ကိုင်သူတို့ကကိုင်၍ စတင်လှည့်ကြပြီ။”
စာခွန် ၃၅။

[ပါ၊ ဌာနန္ဒရ။ ဌာန-အန္တရ၊ ဌာန-တည်ရာ၊
အန္တရ-တပါး၊ မူလဘည်ရာမှ တပါးသောဂုဏ်အဆင့်
အတန်း။ တနည်း၊ ဌာန-တည်ရာ၊ အန္တရ-အပိုင်း
အခြား၊ တည်ရာ (ရာထူး) အပိုင်းအခြား။]

ဌာနျူပစာ—တည်သူ (ဌာနီ) ၏ အမည်ကို တည်ရာ
(ဌာန) ၌ တင်စား၍ ပြောဆိုခြင်း။

“ဌာနီ၏ အမည်ကို ဌာန၌တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ခြင်း
သည် ဌာနျူပစာ သဒ္ဒါမည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၂၀။
“တရားတော်ကို ရိုသေစွာ ဆောင်ထား ကျက်ထား
သောပုဂ္ဂိုလ်နှင့် အာရုံစူးစိုက်ပွားများနေသောပုဂ္ဂိုလ်
တို့သည်ပင် ဌာနျူပစာအားဖြင့် ဓမ္မစေတီထိုက်သေး
ရာ။” ဆူးလေ ၆၁။

[ပါ၊ ဌာနျူပစာရ။ ဌာနီ-ဥပစာရ၊ ဌာနီ-တည်သူ၊
ဥပစာရ-တင်စားခြင်း။]

ဌာပနာ—ဌာပနာနှင့် အတူတူ။

“ဓာတုစေတိယံပန၊ (ဓာတုစေတီ) ကိုကား။ ဓာတု
ယော၊ ဓာတ်တော်တို့ကို။ နိဒဟိတော၊ သိမိုးနံထား
ဌာပနာ၍။ ကတံ၊ ပြုအပ်၏။” ဂုဠ၊ ဒု ၃၆၉။
“ရွှေဓာတ်မြတ်စွာ၊ ဌာပနာ၍၊ လဟာကောင်းကင်၊
မြေပြင်အရှိ။” ဌေး* ၄၅။ “အလောင်းစည်သူ၊ ဇမ္ဗူ
လည်ခါ၊ ဌာပနာသား၊ ဗြဟ္မာလူနတ်၊ ယူမှတ်ဆန္ဒ၊
ပန်သမျှကို၊ ဇော်ဟဝေပူ၊ ရည်တူဘုရား၊ ဆုတောင်း
ပြည့်ဟု။” ဝိနိကျော်၅၅* ၅ (၁)။ “အလောင်းကို

သင်္ဂြိုဟ်၍ ခရီးလေးဆုံ၌ ဓာတ်တော်တို့ကို ဌာပနာ၍
စေတီတည်၏။” ငါး၊ တ ၃၂၉။

[ပါ၊ ဌာပန။ ဌာပန-ထားခြင်း၊ အတွင်း၌သွင်းထား
ခြင်း။ မုန့်ဖက်ယုပ်စသည့် အချို့ မုန့်များအတွင်း၌
ထည့်သွင်းထားသော ထန်းလျက်စသည် ကိုလည်း
ဌာပနာဟုခေါ်ကြသည်။]

ဌာယီဘာဝ— [အလင်္ကာ] မပျောက်မကွယ်တည်နေ
သော စိတ်၏ဖြစ်ခြင်းအထူး။

“အပျိုလူပျိုတို့သည်ကား အာလမ္ဗဏဝိဘာဝတည်း။
ချစ်ကြိုက်ခြင်းသည်ကား ရတိမည်သော ဌာယီဘာဝ
တည်း။” ယော ၃၀၈။

[ပါ၊ ဌာယီဘာဝ။ ဌာယီ-တည်ခြင်း၊ ဘာဝ-
(စိတ်၏) ဖြစ်ခြင်းအထူး။ စိတ်၏ဖြစ်ပုံအထူး (စိတ်
ထူးခြားစွာဖြစ်လာမှုခံစားချက်) ကိုဘာဝခေါ်သည်။
ဆန့်ကျင်ဖက်ဘာဝတခုခုကြောင့်ပျောက်ကွယ်မသွား
ဘဲ တည်နေသည့်ဘာဝကို ဌာယီဘာဝခေါ်သည်။]

ဌာဝရ—ထာဝရရူ။

“ဝိသာလမာလက ဌာဝရအရပ်သို့ ချဉ်းကပ်နားနေ
ရာ။” ပုညဝတ် ၁၇။ “ကျေးရွာအကျိုး အစဉ်
ဌာဝရဖြစ်ထွန်းအောင်။” လန်ဒန်၊ ဒု ၂၆၃။
“သာသနာငါးထောင်တိုင် ဌာဝရ ဖြစ်လတ္တံ့သည်
ကို။” ဂံဘုရား ၃၀။ [ပါ၊ ဌာဝရ။]

ဌိ— ဖြစ်လာသောစိတ်၏ မချုပ်မီ အခိုက်အတံ့
ကလေး။ ခဏငယ်သုံးချက်တွင် တချက်။

“ဥပါဒ်ဌိဘင်၊ ဇောဘဝင်ဖြင့်။” ကုသ* ၂၈၅။
“အပျက်သို့ရွေ့လျက် တည်ဆဲရှိဆဲကို ဌိခေါ်သည်။”
မတ်စက် ၉၇။ “ဒေါနဆီသည် ဌိတွင်မတန်၊ ဘင်
ဆက်ဆံ၍။” ပုည၊ ၁၊ ၃၁။
[ပါ၊ ဌိတိ။ ဌိတိ-တည်ခြင်း။]

ဌာန်—၁၊ တည်ရာအရပ်။ နေရာအရပ်။

“ခြောက်ပါးနတ်ဌာန်၊ ထက်ဆုံးစွန့်၌၊ အလွန်နည်း
လှ။” ကိုး* ၇၅။ “ပျော်ပါးမေ့ကျန်၊ နေရပ်ဌာန်
သို့၊ မပြန်ဖြစ်အား။” ဇပျို့* ၁၂၄။

၂၊ [သဒ္ဒါ] အက္ခရာတို့၏ဖြစ်ရာအရပ်။
“ကရိုက်းယတ်၊ ဌာန်မချွတ်တည့်၊ ဟောရွတ်ပီပြင်။”
ကိုး* ၃၃။ “ငါးပါးအမှန်၊ ရှစ်ပါးဌာန်၊ ကျမ်းဂန်

ထေထူးလာ။” ကဝိသတ်*၅၀၆။ “ဌာန်ကရိုက်
ပြည့်စုံစွာ သရဏကုံသုံးပါး ပီသမှန်ကန်အောင် ပေး
ယူလျှင် သာမဏေဘုံ၌ တည်၏။” ဝိဖြတ် ၄၆။

[ပါ၊ ဌာန။ ဌာန် ၅ ပါး။ ။၁ ကဏ္ဍဌာန်-လည်
ချောင်းအရပ်၊ ၂ တာလဌာန် - အာစောက်အရပ်၊
၃ မုဒ္ဒဌာန်-လျှာထိပ် (အာခေါင်) အရပ်၊ ၄ ဒန္တ
ဌာန်-သွားအရပ်၊ ၅ သြဋ္ဌဌာန် - နှုတ်ခမ်းအရပ်။
ယင်းငါးပါးတွင် ၁ နာသိကဌာန်-နှာခေါင်းအရပ်၊
၂ ဥရဌာန်-ရင်အရပ်၊ ၃ ဇိဝှာမူလီယဌာန်-
လျှာရင်းအရပ်သုံးပါးထည့်၍ ဌာန်ရှစ်ပါးဟု အချို့
ကျမ်း၌ ဆိုသည်။]

ဌာပုတ်—အဋ္ဌာပုတ်ရှု။

“ရေးထုတ်လတ်မည်၊ ဌာပုတ်သဘော၊ ဗျာပုတ်ဟော
မှာ။” ဗန္ဓ ၁။ “ဆွမ်းတော်ကြီးဝတ်၊ နိစ္စဘတ်ကို၊
ဌာပုတ်ထင်ရှား၊ သို့တကားဟု၊ မကြားမမြင်ခဲ့ကြချေ။”
လျှောက် ၂၃။ [ပါ၊ အဋ္ဌာပုတ္တိ။]

[တ]

တစပဉ္စက—သုံးဆဲ့နှစ်ကောဌာသတွင် ၁ ကေသာ၊ ဆံ၊
၂ လောမာ၊ အမွေး၊ ၃ နခါ၊ ခြေသည်း
လက်သည်း၊ ၄ ဒန္တာ၊ သွား၊ ၅ တစော၊
အရေထူအရေပါးဟူသော တစ အဆုံးရှိ
သည့် အစင်းပုဒ်။

“ထိုသို့ဆံရိတ်သောအခါ ကေသာ လောမာ စသော
တစပဉ္စကကိုသင်၍။” ဇိ ၂၈၄။

[ပါ၊ တစပဉ္စက။ တစ-တစဆုံးသော၊ ပဉ္စက-ငါးခု။]

တစပဉ္စကကမ္မဋ္ဌာန်း—တစပဉ္စကကို အဖန်ဖန်စီးဖြန်းမှု။

“ထိုရဟန်းသည် မဟာပန်အား တစပဉ္စကကမ္မဋ္ဌာန်း
ကို ကြား၍ ...ရှင်ပြု၏။” ဇိ ၂၅၄။

[ပါ၊ တစပဉ္စက ကမ္မဋ္ဌာန။]

တဏှာ—တပ်မက်ခြင်း။ ရာဂစိတ်။ ကိလေသာချစ်။

“အဝိဇ္ဇာဟု၊ တဏှာ မူလ၊ မိုက်မောဟကြောင့်။”

ဘူလင်*၂၇။ “ကတိသစ္စာ၊ ချစ်အာဏာနှင့်၊ တဏှာ

ဟောရမ်း။” ဇေယျီ*၂၄၄။ “ရသတဏှာ၌ ကပ်ငြိ

တော်မူသဖြင့်။” ဇောတ် ၅၄။ “မင်းဖြစ်လျက်

တဏှာ၏နိုင်ငံသို့ လိုက်ရကား။” ငါး၊ စ ၃၅။

[ပါ၊ တဏှာ။]

တတိယ—သုံးခုမြောက်။

“တတိယဟု၊ သီလသုံးခု၊ ကာမေသု၌။” ဓမ္မ*၇၁။

“ပေါင်းစုကိုးလ၊ အံ့ရွတ်ကြ၍၊ တတိယ သင်္ဂါယနာ

တင်ပါသည်။” လျှောက် ၆။ “ခုနစ်ဆဲ့ခုနစ်နှစ်မှ

အသက်တရာတိုင်အောင် တတိယအရွယ်။” ဥတု ၁၈။

[ပါ၊ တတိယ။ တတိယ-သုံးခုမြောက်။]

တထေရ(ရာ) —တထေဝ ရှု။

“တထေဝဆိုသင့်သည်တွင် အချို့တထေရ ဟူ၍ ဆို
ကုန်သည်။” ဝေါ ၅၈၈။ “မျက်နှာသွယ်သွယ်

နှာတံ ပေါ်ပေါ်နှင့် ခပ်ပါးပါး အသားဖြူဖြူက

သူ့နှုမပါဒေါ်ဒေါ်၊ သူ့မျက်နှာနှင့် တထေရာထဲဘဲ

မဟုတ်သား။” တင်မြ၊ တ ၂၇၉။ “တမျက်နှာ
လုံး လူကလေးငယ်ငယ်ကနဲ့ တထေရာထဲပါဘဲ က
လား။” မေ့သည်း ၁၈။

[ပါ၊ တထေဝ။ တထေဝ-ထို့အတူသာ။]

တထေဝ—သို့အတူ။ ထို့အတိုင်း။

“ကျင့်အင်တူစွာ တထေဝဖြင့်၊ ပုဏ္ဏားမစစ်။” ကုသ*
၅၆။ “တထေဝထိုပုံ၊ သဒ္ဓါရုံသောတ၊ ဂန္ဓာရုံသာန။”
ပုည၆၇။ “ပုထုဇဉ်ဘို့၏ သဘောသည် အရူးနှင့်
တထေဝတည်းဖြစ်သည်။” သီလဝိ ၁၁၂။

[ပါ၊ တထေဝ။ တထာဝေ-ထို့အတူသာလျှင်တည်း။]

တဒဂ်—တခဏမျှ။ အခိုက်အတံ့။

“ဆဲနှစ်ယူဇနာ၊ ဗြဟ္မာနတ်ရှင်၊ မြင်တိုင်းပင်ဖြင့်၊
တဒဂ်ချင်း၊ မြေဝယ်နင်းသို့။” ဆု* ၁၆၃။ “ဝသီ
ထင်ပြ၊ ဝဋ္ဋဉ္စကို၊ တဒဂ်ခြင်း၊ သိသိုးထွင်းသား။”
ကိန္နရီ* ၃၂။ “ဥာဏ်တဒဂ်၊ လူ့ပါပဟု၊ ဝမ်းဝရှာ
မိုး။” ပုည၊ ၂၊ ၁၄။ “ဘဏ္ဍာစိုးပြုသူ ချေးငှား
ပေးလှယ်နှင့်သော ယာယီတဒဂ်ဖြစ်ချေသောကြောင့်
တည်း။” နု ၂၄၂။ [ပါ၊ တဒဂ်။]

တဒဂ်ပဟာန်—ကိလေသာကို အဆစ်ဆစ်မျှပယ်ခြင်း။

“ကိလေသာရပ်၊ စွဲမက်အောင်၊ လျော်ဖွပ်လုံ့လ၊
တဒဂ်ပဟာန်၊ ဖြစ်ကြောင်းသန်သည်၊ သူမွန် ဘုန်း
ဟေ့၊ မြတ်ရသေ့လည်း။” ဥတိန်* ၂၆။ “ထို့ကြောင့်
မဟာကုသိုလ်ဖြင့် အကုသိုလ်ကို ခွာခြင်းကို တဒဂ်
ပဟာန် ဆိုလေသည်။” ဝေါ ၂၁၈။

[ပါ၊ တဒဂ်ပဟာန်။ တဒဂ်-ပယ် တတ် ပယ် အပ်
ထိုသို့အထွေအပိုင်းဖြင့် (ထွေပိုင်းထွေပိုင်း)၊ ပဟာန-
ပယ်ခြင်း။]

တပ—ကိလေသာကို ပူပန်စေ တတ်သော အကျင့်။
ခြိုးခြံသောအကျင့်။

“အဇ္ဇဝ၊ မုဒု၊ တပ၊ အကောဓ၊ အဝိဟိံသ။” ဣပုံ
၂၀၉။ “ဤသို့တပ၊ ခြိုးခြံရလျက်၊ လုံ့လဆင့်ဆင့်၊
လေးဖင့်ကုန္တေ၊ လုံခြုံစေသား။” မင်ချုပ်၊ ပ ၆၂။
[ပါ၊ တပ။]

တပသီ } —ကိလေသာကို ပူပန် စေသော အကျင့်ကို
တပသီ } ကျင့်သူ။ ရသေ့။

“ပုဏ္ဏားဇော်ဂီ၊ တပသီ နှိုက်၊ စရိုက်ကျင့်တမ်း။”

ဟသံ* ၉၃။ “ပြီးစီးမန္တန်၊ တတ်ပွန်ဇော်ဂီ၊ တပသီ
ဟု၊ ဗာဟိဗေဒင်။” ဆု* ၄၉။ “ပုဏ္ဏား ဇော် ဂီ၊
တပသီ နှင့်၊ ဗျာပါရီဘွင်မည်၊ ကုန်သည်ဘအုပ်။”

မြား* ၆၇။ “ဇော်ဂီ တပသီတို့အားလည်း လှူ
ပါလေ။” ကြမ္မာ ၃၁။

[ပါ၊ တပသီ။ တပသီ-ကိလေသာကို ပူပန်စေသော
အကျင့်ရှိသူ။]

တရပတ်—ယပ်တမျိုး။

“ထီးတရပတ်၊ ဇောဘိရယ်၊ စီခတ်အမွမ်းဆင်။”
ကဝိသတ်* ၁၀၄၄။ “တာလဟတ္တ၊ တာလပတ်။
တာရပတ်လည်း ခေါ်ကြသည်။ နောက်ကာလ
တရပတ် ခေါ်သည်။ ကဝိမဏ္ဍနိသတ်ပုံ ၁၁၈။
“တာလဟတ္တ တရပတ် (လကိုရပြု)။” ဝဏ္ဏ ၃၅၃။
[ပါ၊ တာလဟတ္တ။ တာလ-ထန်း၊ ပတ္တ-အရွက်။
သရပတ်ဟုလည်း တွေ့ရသည်။]

တဒိဂုဏ်—မြေကြီးနှင့်တူသော (သည်းခံခြင်း) ဂုဏ်။
ကျောက်တောင်ကြီးနှင့် တူသော (တည်
ကြည်ခြင်း) ဂုဏ်။

“တဒိနော၊ လာဘာလာဘ၊ စသည်တသွန်၊
လောကခံကြောင့်၊ ဘောက်ပြန်မရှိ၊ တဒိဂုဏ် နှင့်
ပြည့်စုံတော်မူထသော။” ပဒမာလာ ၅။ “တဒိဂုဏ်
ဟူသည် ဣဋ္ဌာရုံ အနိဋ္ဌာရုံတို့၌၎င်း လာဘအလာဘ
စသော လောကခမ်ဘာများတို့၌၎င်း မဖောက်ပြန်ခြင်း
ဂုဏ်တည်း။” အဋ္ဌဂဏ္ဍိ ၁၄၆။

[ပါ၊ တဒိဂုဏ်။ တဒိ-ထိုကဲ့သို့ ရှုအပ်သော၊
ဂုဏ်-ဂုဏ်။]

တပသ—ရသေ့။

“ဘော တပသ၊ ရသေ့လှ။” ဘူလင်* ၃၁၇။
“မြင့်ကျယ်ဉာဏ၊ တပသ ဟု၊ စျာနလာဘိ၊
သိုက်လောကီနှင့်။” ဓမ္မောဇ* ၁၁။
[ပါ၊ တပသ။]

တာရာ—ဆဲနှစ်ရာသီခွင်၌ ကျီး ဟသံ၊ ပုဇွန် ချိန်ခွင်
စသည့်သဏ္ဌာန်ဖြင့် ရှိနေသောကြယ်စု။
“နေကြတ်စဉ်းနာ၊ ဥက္ကာသုံသန်း၊ လဝန်းတာရာ။”
ကိုး* ၆။ “မိုးလယ်လှည့်ပတ်၊ နက္ခတ်တာရာ၊ ကောင်း
စွာလ ကြိုက်။” မြား * ၁၃၈။ “တာရာစုံ

ရံခတဲ့ ဘိုးစန္ဒလမင်းကြီးဟာ သည်ကမ္ဘာမှာဖြင့် အလှဆုံးဘဲမဟုတ်လား။” ထီး၊ ပ ၉၈။ [ပါ၊ တာရက။]

တာရိန်—လ။

“နတ်သက် တာရိန်၊ ရှုမျှော်ချိန်၊ မာလိန်သဘောမင်း။” ကဝိသတ်* ၁၂၄။

[ပါ၊ တာရိန္ဒ။ တာရ-ဣန္ဒ၊ တာရ-နက္ခတ်၊ ဣန္ဒ-အစိုးရခြင်း။]

တာလပတ်—ထန်းရွက်ယပ်။

“ဝိဓူပနေ၊ ယပ်တို့ကို၎င်း။ သောဘဏေ၊ ကောင်းမွန်ကုန်သော။ တာလဝဏေ၊ တာလပတ်တို့ကို၎င်း။....

ဒတွာ၊ ပေးလှူရသောကြောင့်။” သမန်၊ ပ ၃၃၃။ [ပါ၊ တာလပတ္တ။ တာလ-ထန်း၊ ပတ္တ-အရွက်။]

တာလုဇ—အာစောက် အရပ်၌ ဖြစ်သော အက္ခရာ။ (စ ဆ ဇ ဈ ည ဋ ဌ ဍ ဎ ဏ ဏိ ဏာ ဏိယ- ဟု ရှစ်လုံးရှိသည်။)

“စ ဆ ဇ ဈ ည ဋ ဌ ဍ ဎ ဏ ဏိ ဏာ ဏိယ ဟု ရှစ်လုံးသော များမှာ တာလုဇ ဟုခေါ်သော အာစောက်သံများ ဖြစ်ခြင်းကြောင့်။” မြန်လ ၇။ “ဣဝဏ်နှစ်လုံး၊ စဝဂ်ငါးလုံး၊ ယအက္ခရာ၊ ဤရှစ်လုံးသော အက္ခရာတို့သည် အာစောက် အရပ်၌ဖြစ်တတ်သောကြောင့် တာလုဇ အက္ခရာ မည်ကုန်၏။” ပုဒ်စစ် ၂။

[ပါ၊ တာလုဇ။ တာလု-အာစောက်၊ ဇ-ဖြစ်သည်။]

တာလုဌာန်—အာစောက်အရပ်။

“အာစောက် အရပ်သည် တာလုဌာန် မည်၏။” သဒ္ဒဗျူဟာ ၁၇၆။ “လည်ချောင်းဟူသော ကဏ္ဍဌာန် အာစောက်ဟူသော တာလုဌာန်... ဤသို့ဌာန် ၅-ပါးရှိသည်။” ဝေါ ၆၅။ [ပါ၊ တာလုဌာန။]

တာဝကာလိက—ပိုင်းခြား သတ်မှတ် ထားသည့် အချိန်အတွင်း၊ ထိုကာလအတွင်း။

“ဤအချင်းဖြစ်မြေ အိမ်နေရာ တခုစာအတွက် တာဝကာလိက တသက်လျာမျှ နေထိုင်ရန် တရားရှင်တို့၏ သန္တာန် ဖြစ်ကြသည့်အလျောက်။” ဝိထုံး ၆၁။

[ပါ၊ တာဝကာလိက။ တာဝ-ထိုမျှလောက်၊ ကာလိက-အချိန်ကာလ၌ ဖြစ်သော။ များသော အားဖြင့် ဝိနည်းသုံး ဝေါဟာရ ဖြစ်သည်၊ ကျောင်းကို

အရှင်ဘုရား တသက်လှူပါ၏။ ဆိုရာ၌ ထိုရဟန်းနေသမျှ ထိုရဟန်း၏ ကျောင်းဖြစ်သည်၊ မနေသော်၊ သို့မဟုတ် ပျံလွန်သော် လှူသူ၏ ကျောင်းပြန်ဖြစ်သည်။ ဤသို့ လှူခြင်းကို တာဝကာလိက အလှူခေါ်သည်။]

တာဝတည်—တာဝတိန်နှင့် အတူတူ။

“မြင့်ခေါင်သာစည်၊ တာဝတည်၌ (ဝတိန်ပြည်၌)၊ စံသည်မကွာ။” ခင်ထွေး* ၂၃။ “လူ့ရပ်ငြီး၍၊ ကြချီး နတ်ပြည်၊ တာဝတည် ဝယ်၊ ကျင်လည် လေမြောက်။” မင်းမယ်* ၄။ “မန်းတာဝတည်၊ နန်းရွှေပြည်နှိုက်၊ အောင်စည် ကြူးရင့်၊ နှစ်ကြိမ်ပွင့်သည်။” ထိပ်လတ်* ၁။

[ပါ၊ တာဝတိံသာ။ တာဝတိံသာကို တမျိုးပြုပြင်ခေါ်ဝေါ်ထားသည့် စကားဖြစ်သည်။]

တာဝတိန်—နတ်ပြည်ခြောက်ထပ်အနက် ဒုတိယ နတ်ပြည်။ တာဝတိံသာဘုံ။

“ပျော်တမ်းဒေဝိနိ၊ တာဝတိန်ဝယ်၊ ထွန်းထိန်ယူဇနာ။” ဘူပေါင်း* ၁၀၀။ “ပျော်ရာဒေဝိနိ၊ တာဝတိန်ဝယ်၊ ဟောချိန်လည်းသိ။” ကိုး* ၂၉၈။ “တာဝတိန်၊ ဆတ္တိန်-ဟူသည်၌ကား တာဝတိံသာ၊ ဆတ္တိံသဟူသောပါဌ၌ တိံသဟူသော ပုဒ်အစိတ်၊ သအက္ခရာကို ချန်လွှတ်၍ တ၌ နိဂ္ဂဟိတ်ကို နသတ်ကာရန်သို့လိုက်၍ နသတ်လေသည်။” ဝေါ ၆၈၄။

[ပါ၊ တာဝတိံသာ။ “တေတ္တိံသသဟပုညကာရိနောတ္ထေ နိဗ္ဗတ္တာတိ တေတ္တိံသံ၊ တဒေဝ တာဝတိံသံ။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၄၆၁။ ဘုရားအလောင်းမာဃလုလင်အမှူးရှိသော သုံးကျိပ်သုံးယောက်တို့၏ နေရာဖြစ်သောကြောင့် တေတ္တိံသဟုဆိုလိုလျက် နိရုတ္တိနည်းအားဖြင့် တာဝတိံသာဟုဆိုသည်။ ပရမတ္ထဒီပနီ နိဿ ၃၉၆။]

တာဝတိံသာ—တာဝတိန်နှင့်အတူတူ။

“တာဝတိံသာ၊ ထက်နတ်ရွာ၌၊ ဒေဝါနမိနိ၊ ဒေဝိန်နတ်စစ်။” ဘူပေါင်း* ၅၅။ “တာဝတိံသာနတ်ပြည်သို့ ရွှေ့ကြွတော်မူလေ၏။” ပါရာ ၁၉။ “ငါကား တာဝတိံသာကို အစိုးရသော သိကြားမင်းတည်း။” ဣပုံ ၁၇၃။ “တ္ထေ၊ ဤနတ်ပြည်၌၊ သဟပုည ကာရိနော၊ တကွကောင်းမှု ပြုကြကုန်သော။ တေတ္တိံသ၊

၃ ကျိပ် ၃ ဦးသောသူတို့သည်။ နိပ္ပတ္တာ၊ ဖြစ်ကုန်၏။ ဣတိတသ္မာ၊ ထိုသို့ ၃ ကျိပ် ၃ ဦးသောသူတို့ ဖြစ်ရာဖြစ်သောသတ္တိကြောင့်။ တာဝတိံသာ၊ မည်၏။ ။တေတ္တိသံသဒ္ဓါကို တာဝတိံသာရေး၏ဟူလိုသည်။” မနောရထ ၈၉။
 [ပါ၊ တာဝတိံသာ။ တေတ္တိသ-မှ တာဝတိံသာ-ဖြစ်သည်။ တေတ္တိသ-သုံးဆဲသုံး။]

တိဂုံ—၁၊ ရန်ကုန်မြို့၏ရှေးကအမည်။
 “တရိဟကုမ္ဘ ကိုပင် နောက်အခါ တိကုမ္ဘမြို့ဟုဆိုသည်။...တိကုမ္ဘကိုပင် နောက်ကာလ တိဂုံဟုခေါ်လေသည်။” သမန်၊ ဒု ၂၃၂။

၂၊ ရန်ကုန်မြို့ရှိ စေတီတော်ကြီး၏ ဘွဲ့မည်။ ရွှေတိဂုံစေတီ။

“ရွှေတိဂုံစေတီတော်သည် ဘုရားသားလွန်ကဲသောတို့ဆောင်ယူခဲ့သော ဆံတော်ဓာတ်တည်သော စေတီပင်ဖြစ်သည်။” သမန်၊ ဒု ၂၃၂။ [ပါ၊ တိကုမ္ဘ။]

တိစိဝရိတ်—[ဝိနည်း] သင်းပိုင်၊ ကေသီ၊ နှစ်ထပ်သင်္ကန်းကြီးဟူသော သင်္ကန်းသုံးထည်။

“တိစိဝရိတ်၊ ရောင်ဖိတ်ဖိတ်နှင့်၊ သပိတ်မြေဖြစ်၊ ရေစစ်ကရိုင်။” ဧပျို* ၁၆၆။ “ခါးဝတ်၊ ကိုယ်ဝတ်၊ အပေါ်တင်သင်္ကန်းတည်းဟူသော တိစိဝရိတ်သုံးထည် သက်သက်ကိုသာ ထား၍။” ကျင်ကျား ၆၁။

“တိစိဝရိတ်သင်္ကန်းကိုအစပြု၍ ရဟန်းတို့ သုံးဆောင်ကောင်းသမျှ ဝတ္ထုကို တခုမကျန် လှူသည်။” နရ ၃၀၉။

[ပါ၊ တိစိဝရ။ တိ-သုံးထည်၊ စိဝရ-သင်္ကန်း။ ရဟန်းများ ဝတ်ဆောင်ရသည့် သင်္ကန်းသုံးထည်ကို ပါဠိဘာသာ၌ တိစိဝရ-ဟုဆိုသည်။ သင်္ကန်းသုံးထည်ဆောင်သောရဟန်းကို တိစိဝရိက-ဟုဆိုသည်။ မြန်မာဝေါဟာရ၌ကား သင်္ကန်းသုံးထည်ကိုပင် တိစိဝရိက်၊ တိစိဝရိတ်-ဟု ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။]

တိထိ—လဆန်းတရက် စသောရက်။

“မြေခံတိထိ၊ ယာယီနဂိုရ်။” ကိုး* ၆။ “ပုဏ္ဏတိထိ၊ ပနုသိဉ္စ၊ သဒ္ဓိသုံး၍။” ဥပ္ပာ* ၃၁။ “တိထိ ဘလုံးသည် တရက်မည်၏။ ထိုတိထိ သုံးဆယ်သည် စန္ဒမာသ တလမည်၏။” ဝဗ္ဗ ၂၀။ “မိမိတို့မူလဇာတာ

၌ပါရှိသော တိထိဆိုသည်မှာ မြန်မာဘာသာလို ရက်ဟု ဆိုသည်။” ဇာတာ ၃၃။ “ဝါဆိုလဆန်း တိထိ ၁၂ ရက်။” အင်းလူး ၂၂။ [ပါ၊ တိထိ။]

တိပိဋကဓရ—ပိဋကတ်သုံးပုံဆောင် ရဟန်း။

“တိပိဋကဓရ ပုထုဇဉ် သောတာပန် သင်္ကဒါဂါမိ အနာဂါမိသုက္ခဝိပဿက ရဟန္တာတို့ မရှိပါသလော။” သီဂဏ္ဌိ ၄၈။

[ပါ၊ တိပိဋကဓရ။ တိပိဋက-ပိဋကတ်သုံးပုံ၊ ဓရ-ဆောင်သူ။]

တိရစ္ဆာနကထာ—မဂ်ဒိုလ်မှ ဖီလာဖြစ်သော စကား။

“မဂ်ဒိုလ်မှ ဖီလာဖြစ်သော တိရစ္ဆာန ကထာ ကို မပြောမှ၍... ကမ္မဋ္ဌာန်း ကိုသာ နှလုံးသွင်း၍ နေအတ္တိကို လွန်စေအပ်၏။” သာမုန် ၂၈။

[ပါ၊ တိရစ္ဆာနကထာ။ တိရစ္ဆာန-ဖီလာဖြစ်သော၊ ကထာ-စကား။]

တိရစ္ဆာနဗေဒ—တိရစ္ဆာန်များအကြောင်းကို လေ့လာသောပညာ။ သတ္တဗေဒ။

“အချို့ တိရစ္ဆာနဗေဒ ဆရာများက...ခရီးဝေးလံစွာ သွားရောက် ကျက်စားတတ်သော ငှက်များတွင်... လိုရာအရပ်သို့ မမှားမယွင်းအောင် သွားနိုင်သော သတ္တိရှိသည်ဟု ဆိုကြသည်။” ငှက် ၁၂။

[ပါ၊ တိရစ္ဆာနဗေဒ။ တိရစ္ဆာန-တိရစ္ဆာန်၊ ဗေဒ-ပညာ။]

တိရစ္ဆာန်—ကျွဲ နွား ခွေး ဝက် ကြက် ငှက် ငါး လိပ် စသော အဟိတ်သတ္တဝါ။

“ဝန်လိုစသား၊ သိန်းကမကျန်၊ တိရစ္ဆာန်တို့။” ပါမိ* ၈၀။ “လှဲပြောင်းဖောက်ပြန်၊ တိရစ္ဆာန်ဟု၊ သန္တာန် ယုတ်မာ။” ကိုး* ၄၇။ “ထိုကြောင့်မင်းစစ်၊ ရှေးတဖြစ်နှိုက်၊ တိရစ္ဆာန်လျက်၊ တည ရက်ကြောင့်။” ဘလ္လာ* ၁၀၃။ “ကြက်ငှက်စသော တိရစ္ဆာန်တို့ကို... သတ်ဖြတ်ခါ။” ဝဋ္ဌဘေ၊ စ ၄။

[ပါ၊ တိရစ္ဆာန။ တိရ-စ္ဆာန၊ တိရ-ဖီလာကန်လန်၊ ဣန္ဒာန-သွားတတ်သော သတ္တဝါ။ တိရစ္ဆာန-ပုဒ်ရင်းဖြစ်၍ တိရစ္ဆာန်ဟု ရေးရသည်။ တရိစ္ဆာန်ဟု မရေးရ။ တောင်ပေါက်ဓာန် ၈၇-၌ကား “ဤ (တိရိစ္ဆာန) ပုဒ်၌ ရ-မှာ ပါကဘာသာများနှင့် အညီ လုံးကြီးအတင်နှင့် ပါဌ်မှန်ရှိစေရမည်။” ဟု

မိန့်မှာပါရှိသည်။ ဘုံ*၁၄၈ ဌ်လည်း “ဖြန့်ကြဲရေ
တိတ်၊ ကုသိုလ်စိတ်နှင့်၊ တိရိစ္ဆာန်၊ သတိဟောတိ၊
တရားချီသော်”ဟု ရှိသည်။]

တိလောကနာ—တိလောကနတ် ရှူ။
“နရုတ္တမော်၊ တိလောကနာ၊ ထွန်းတေဇာဖြင့်။”
မင်းကျော်*၅၁။

တိလောကနတ်—တိလောကနတ် ရှူ။
“မြေပြင်မဆုံး၊ ကောင်းကင်နဲ့မျှ၊ ကြားလွှံ့ ထွန်းပေါ်၊
ကျေးဇူး ကျော်သည်၊ တိလောကနတ်၊ ဆရာထွတ်
ကား၊ ကျောင်းမြတ်ဗိမာန်၊ ဇေတဝန်၌၊ လေးတန်
ယာပိုယ်၊ နေသောကြိုက်ဝယ်။” သံ* ၁။

တိလောကနတ်—မြတ်စွာဘုရား။
“အောင်သူ တကာတို့၏ ပဝရာဘိ၊ သီရိစက္ကရတ်၊
တိလောကနတ်ဖြစ်တော်မူသော သဗ္ဗညုတပွင့်လျာ။”
ဗန္ဓ ၆၃၁။
[ပါ၊ တိလောကနာထ။ တိလောက လောကသုံးပါး၊
နာထ-ကိုးကွယ်ရာ။]

တိဟိတ်—၁၊ ပဋိသန္ဓေစိတ်၌ ဉာဏ် ပါလာသော သူ။
ဉာဏ်နှင့် ယှဉ်သော ပဋိသန္ဓေစိတ်ဖြင့် ပဋိ
သန္ဓေနေလာသောသူ။ ပညာထက်မြက်ရဲရင့်
သောသူ။

“သန္ဓေပါဉာဏ်၊ တိဟိတ် မှန်၍၊ ခန္တီပိုင်းခြား။” တိန်*
၁၁၃။ “တိဟိတ် ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်လျက်အဆွေခင်ပွန်းယုတ်
ဖြစ်သော ဒေဝဒတ်အား ပေါင်းဘော် မိသော
ကြောင့်။” ကုလား၊ ပ ၅၄။ “အလောင်းတော်
မာတင်ရဲ့ စိတ်ကလဲ တိဟိတ် ဇာတ်ဖြစ်လေတော့....
ကြံတော့မယ်နော်။” မဉ္ဇရီ၊ တ ၂၉။
၂၊ ဟိတ်သုံးပါးနှင့်ယှဉ်သော ဉာဏသမ္ပယုတ်
စိတ်။

“တရား တိဟိတ်၊ ကုသိုလ်စိတ်ဖြင့်၊ ပင့်ဖိတ်ကော်
ရော်။” ပုံတောင်* ၁၉။ “အလောင်း တကာ၊
ဗောဓိလျာတို့၊ နတ်ရွာစည်းစိမ်၊ ငြိမ်ခွဲပျော်မှ၊ လူ့
ဘော် တိဟိတ်၊ ပဋိသ (သ) နွေ၊ နေသောနွေ၌။”
ဥပရာ* ၇၂။ “ဘုရား တရား သင်္ခါကို ဉာဏ်နှင့်
ကြည့်ညို့ တတ်သော သူမဟုတ်၊ ထိုသို့ တိဟိတ်
ကုသိုလ်မဖြစ်။” လယ်ဝတ် ၅၅။

[ပါ၊ တိဟေတုက။ တိဟေတုက-ဟိတ်သုံးပါးရှိသော။
အလောဘ၊ အဒေါသ၊ အမောဟ ဟူသော ဟိတ်သုံး
ပါးနှင့် ယှဉ်သည့်စိတ်။]

တူရိဏ် (တိုင်) —တံခါးတိုင်။
“ရှေ့နောက်လဆိုင်၊ တူရိဏ် (ဏ်) ရက်ဘောက်၊ ရင်
လျောက်ပစ္စင်။” ဇပျို* ၁၂၃။ “တံခါးမကောင်း၊
ကျုံးမြောင်းမခိုင်၊ တူရိဏ်တိုင် များလည်း ပျက်ယို
ယိုယွင်းခဲတုံသော်။” နေကန် ၁၀။ “ပြင်ပခံခိုင်၊
ဂေါ်မုတ်ပြိုင်လျှင်၊ တူရိဏ်တိုင် ဆောက်၊ ရှက်ကာ
ဖောက်လျက်။” နာနာ* ၈၃။ “တံခါး လေးမုတ်
အဝမှာ ရတနာ တူရိဏ်တိုင် ကြီး လေးခုကို စိုက်ထူ
ပူဇော်ပြန်တယ်။” ထေရီ၊ ဒု ၁၃၂။
[ပါ၊ တောရဏ။ တောရဏ-တူရိဏ်၊ တူရိဏ်ဟုလည်း
မြန်မာမှုရေးကြသည်။]

တုသိတာ—နတ် ပြည် ခြောက်ထပ် အ နက် စာတုတ္ထ
နတ်ပြည်။
“အကြင်ရောခါ၊ တုသိတာဟု၊ အာကာသဓာတ်၊
လေးထပ် နတ်တွင်။” ဆု*၁၁၅။ “ဝေဿန္တရာ
မင်းကြီး သေလွန်ပြီးနောက် တုသိတာ နတ်ပြည်မှာ
ဖြစ်၍။” ဥတု ၁၉။ [ပါ၊ တုသိတာ။]

တူရာသီ—ချိန်ခွင် အ မှတ် အ သားပါသော ရာ သီ။
(သီတင်းကျွတ်လနှင့် တိုက်ဆိုင်သည်။)
“တူလရာသီ၊ ယှဉ်မှီဂုရု၊ ရုံးစုနက္ခတ်၊ ပန္နရသ်တွင်။”
တန်ရ*၁၈။ “သီတင်းကျွတ်သီ၊ အသဝဏ်လျှင်၊
တူရာသီနှင့်။” ဆယ်နှစ်မျိုး ၄။ “ကန် တူ နှစ်ရာသီ
တို့သည် သရဒ။” ဥတု ၃၁။
[ပါ၊ တုလာ။ တုလာ-ချိန်ခွင်။]

တူရိယာ—တီးမှုတ်ရသော ပစ္စည်းများ။
“စောင်းညှင်း တူရိယာ၊ ပျော်ရာမရှား။” ဘူလင်*
၁၈၃။ “ပဉ္စင် တူရိယာ၊ မှတ်တီးရာသား၊ အင်္ဂါ
ငါးမည်။” ပါမီ* ၃၀။ “ပဉ္စင်တူရိယာ၊ ငြိမ့်ငြိမ့်သာမျှ၊
ခရာတံပိုး၊ ဆော်ကြနိုးသည်။” ဘုံ* ၆၁။ “တီးမှုတ်
မျိုးဖြစ်ကုန်သော တူရိယာ ငါးပါးတို့ကိုစွန့်ကုန်၍။”
ငါး၊ စ ၃၃၄။ “ကြေး၊ ကြိုး၊ သားရေ၊ လေ၊
လက်ခုပ်ဟူသော တူရိယာ တို့သည် လူမတီးဘဲ မိမိ
တို့အလိုလို သာယာစွာမြည်ကုန်၏။” ရွှေတိဂုံ ၂၃။
[ပါ၊ တူရိယာ။]

တေဇ — ဘုန်းတန်ခိုး။ အစွမ်း။

“သင်္ကယဟု၊ တေဇကျော်ဟိုး၊ မင်းရိုးအပေါင်း၊ ရှစ်သောင်းမျိုးနွယ်။” ဘူလင်* ၁။ “တက်သစ်တေဇ၊ ပြောင်ရွန်းပသည်၊ လောကထွတ်ကဲ၊ မင်းရဲကျော်စွာ။” မင်းမယ်* ၁၂။ [ပါ၊ တေဇ။]

တေဇာ — တေဇနှင့်အတူတူ။

“လှစ်တွန်းတိမ်မှောင်၊ ခြည်တထောင်နှင့်၊ လျှံပြောင်တေဇာ၊ သူရိယာသို့။” ခင်ထွေး* ၁။ “ပြည့်စင်သမ္ဘာ၊ ဘုန်းတေဇာနှင့်၊ ဆင်းဝါလျှံပြောင်။” ဘူလင်* ၁၂၄။ “ဘုရားလောင်း၏ အာဏာလက်ရုံး ဘုန်းအင်တေဇာ ပညာတော်အစွမ်းကို မြင်ရပြန်သဖြင့်။” ဇောတ် ၄၆။ “လောကဓာတ် ရိုက်တုန်လျက် တေဇာ ဟုန်တန်ခိုး၊ နတ်ဝရဇိန်ရှိကြီးသို့။” ပုည၊ ၁၊ ၉၈။

တေဇော် — တေဇနှင့်အတူတူ။

“တေဇော်ပြင်းထန်၊ နေဗိမာန်လျှင်၊ ဝိဂန့်တောင်က၊ ကြွေလကျသို့။” ငရဲ* ၁၉။ “တေဇိန် တေဇော်၊ ဆင့်ဆင့် ဆော်လျက်၊ ရှိန်စော်တန်းခိုး။” ကိန္နရီ* ၁၃၇။ “ဘုန်းပညာ တေဇော်နှင့်၊ အာဏာတော်ရိုက်ခြောင်း။” ပုည၊ ၁၊ ၉၈။ “မြတ်စွာဘုရားတို့၏ တန်ခိုး တေဇော် မေတ္တာတော် အာနုဘော်တော် အားဖြင့်။” ကဝိမဏ် ၅၃။

တေဇောဓာတ် — ဓာတ်ကြီးလေးပါးအဝင် အပူအဓဓာတ်။

“တေဇောဓာတ်ခါ၊ လမ္ဘာဝါခေါင်။” ဆယ့်နှစ်မျိုး ၄၇။ “ဓာတ်တေဇောခွင်၊ ဝါယောတွင်သည်၊ အကြင်ကြင်း၊ နဝင်းလည်းဖိ။” နာပျို* ၆၁။ “စန္ဒကူးထင်းပုံထက်တွင် ခုနစ်ရက်ထားပြီးမှ တေဇောဓာတ်လောင်သည် ဆိုပါသည်။” သမန်၊ ပ ၈၀။ [ပါ၊ တေဇောဓာတ်။ တေဇော-အပူအဓ၊ ဓာတ်-ဓာတ်။]

တေဇတ် — တေဇနှင့်အတူတူ။

“ကြီးအန်တေဇတ်၊ ရဲနေနတ်လျှင်၊ သဟဿရောင်။” မင်းရှင် ၉။

တေဇိန် — ဘုန်းတန်ခိုးစိုးမိုးခြင်း။ စိုးမိုးသော ဘုန်းတန်ခိုး။

“ဘုမ္မရုက္ခာ၊ ပိုင်ချုပ်ခြာသည်၊ ဒေဝါဒေဝိနိ၊ ဒေဝ

ရိန်ဟု၊ တေဇိန်တေဇော်၊ ဆင့်ဆင့်ဆော်လျက်၊ ရှိန်စော်တန်းခိုး။” ကိန္နရီ* ၁၃၇။

[ပါ၊ တေဇိန္န။ တေဇ-လူနွ၊ တေဇ-ဘုန်းတန်ခိုး၊ လူနွ-အစိုးရခြင်း။]

တေတြယုဂ် — လူ့လောကဓာတ်ကိုပိုင်းခြားပြသည့် ယုဂ်လေးခုအနက် ဒုတိယယုဂ်။

“တေတြယုဂ်သက်။ တသန်း နှစ်သိန်း ကိုးသောင်း ခြောက်ထောင်။” မကရန် ၁၁။ “စတုယုဂ်ကို ၄ခု ၃ခု ၂ခု ၁ခုစသည်ဖြင့် မြောက်ပြီးလျှင် တဆယ်စား၊ လဒ်... ၁၂၉၆၀၀၀-သည် တေတြယုဂ်မည်၏။” သူရိယသိဒ္ဓန္တ ၁။ [ပါ၊ တေတြ။?]

တေဘူမက — ကာမရူပ အရူပဟူသော ဘုံသုံးပါး၌ ဖြစ်သော (တရား) ။

“တေဘူမက ဓမ္မမျိုးဖြစ်ကုန်သော ခန္ဓာငါးပါး ရုပ်နာမ်တရား။” ဘာဝနာ ၁၃၉။ “ငါကား... အလုံးစုံ ဘုံသုံးပါး၌ဖြစ်သော တရားအပေါင်းကို သိတော်မူ၍ တေဘူမက ဓမ္မခပ်သိမ်းတို့၌ လိမ်းကျံကပ်ငြိခြင်းမှ ကင်းတော်မူ၏။” ဇိ ၆၂။

[ပါ၊ တေဘူမက။ တေ (တိ) - သုံးပါးသော၊ ဘူမက- ဘုံ၌ဖြစ်သောတရား။]

တေဘူမိက — ဘုံသုံးပါး၌ဖြစ်သောတရား။

“သစ္စာလေးဆူ၊ ပွင့်ဘိမူကား၊ တေဘူမိက၊ ဒုက္ခဟူသည်။” ဘူလင်* ၄၄၈။ “တေဘူမိက၊ ဝဋ္ဋဝဲလှိုက်၊ ရက်လိုက်လှိုင်းထိုး၊ ထံပိုးသည်းစွာ၊ သံသရာဟု။” ပြာဋိ* ၆၉။ [ပါ၊ တေဘူမိက။]

တေဘူမ္မက — တေဘူမိကနှင့်အတူတူ။

“အကြင်အခါ၌ တေဘူမ္မက ဓမ္မဓာတ်အစဉ်တခု ဓာတ်အစုအခဲအတွင်းမှာ။” ဥတ္တမ ၁၂၆။ [ပါ၊ တေဘူမ္မက။]

တေဘူမ္မိက — တေဘူမိကနှင့် အတူတူ။

“တဏှာကြည်သော တေဘူမ္မိက တရားအပေါင်းတို့ကို ဒုက္ခသစ္စာမည်၏ဟု အသင့်အားဖြင့် နှလုံးသွင်း၏။” ဘာဝ ၁၀။ [ပါ၊ တေဘူမ္မိက။]

တေရသ် — အရေအတွက် တဆဲ့သုံး။

“ဓုတင် တေရသ်၊ ပဋိပတ်၌။” ကိုး* ၁၁၃။ “ဓုတင်

တေရသံ၊ သူ့ထက်မြက်သား၊ ထေရ်ကသပ၊ သာဝကတို့။” ကဝိမဏ် ၅၂၆။ [ပါ၊ တေရသ။]

တေဝါစိက သရဏဂုံ—ဗုဒ္ဓသရဏဂစ္ဆာမိ၊ ဓမ္မံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ၊ သံသံသရဏံ ဂစ္ဆာမိဟု သုံးခွန်းရှုတ်ဆိုရသော သရဏဂုံ။

“ထိုသူဌေးကား လောကသုံးရှာ၌ ရှေးဦးစွာ တေဝါစိက သရဏဂုံ တည်သော ဒါယကာတည်း။” ဇီ ၉၀။ “မိန်းမတို့ ဧည့်ခံရပြီးစွာ တည်သည်ကား အရှင်ယသမယ်တော် သမီးချေးမတည်း။ ထို သရဏဂုံ သည် ကား တေဝါစိကတည်း။” ယသ ၁၁။ [ပါ၊ တေဝါစိက သရဏဂမန။ တေဝါစိက—သုံးခွန်းဆိုရသော၊ သရဏဂမန—သရဏဂုံ။]

တောဒည်း—ဆန်းကျမ်း။ “မလ္လုလျာစွန်း၊ တောဒည်းဆန်းလည်း၊ ဖြန်းဖြန်းတတ်ပွန်” ဆု*၂၉။ “အသိမှန်စွာ၊ တောဒည်းမှာလည်း၊ မတ္တာဝဏ္ဏ။” ဘူပေါင်း*၅။ “သုံးဂါထာဖြင့်၊ လင်္ကာ တောဒည်း၊ ကြန်သင့်စည်း၍” သဗ္ဗာ*၁၀၀။

[ပါ၊ ဝုတ္တောဒယ။ ဝုတ္တ—ဥဒယ၊ ဝုတ္တ—ဂါထာ၊ ဥဒယ—ဖြစ်ပွားရာ။ ဝိနယ—ဝိနည်း၊ ဥဒယ—ဥဒည်းတို့ကဲ့သို့ ဝုတ္တောဒယတွင် ဝုကိုပယ်၍ တအက္ခရာတလုံးဖြင့် တောဒယကို တောဒည်းဟု ဆိုသည်။]

တက္ကဒွန်း(တွန်း)—နှစ်မျိုးနှစ်ခု အကြံလွဲသူ။? အယူမှားသူ။? “တက္ကဒွန်းကြီး၊ အချည်းနှီးလျှင်၊ မတီးမရာ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊ ယူမှားမိ၍။” ဆု*၁၄၀။ “တိတ္ထိတက္ကဒွန်း၊ ခင်ပွန်းလည်းပစ်၊ ဤသူညစ်အား။” ဘူပေါင်း*၄၀။ “အစေဋ္ဌကကားအဝတ်မဝတ်သောတက္ကဒွန်းတည်း။ ပရိဗ္ဗာဇကကားရဟန်းယောင်မူသောပရိဗိုဇ်တည်း။” သီလဝိ ၁၀။ “ဗိန္ဒုသရ မင်းကြီးသည်...ခြောက်သောင်းအဖိုင်းအရည်ရှိသော တက္ကဒွန်း တို့အား မပြတ်သောကျွေးမြှောက်ကို ကျွေးတော်မူ၏။” သမန် ပ ၁၃၅။ “တက္ကိပုဂ္ဂိုလ် အမျိုးမျိုးအစားစားရှိကြရာတွင် အချို့သည် အမှားကို အမှန်ကြံတတ်၏။ အချို့ကား အမှန်ကို အမှားကြံတတ်၏။ ဤသို့ နှစ်ဌာန နှစ်ခု အကြံလွဲသူတို့ကို တက္ကဒွန်းဟူ၍ မှတ်

အပ်၏။ ‘တက္ကဒွန်း’ကို တက္က+ဒွန္တ ဟူ၍ ပုဒ်ဖြတ်။” တက်ကျမ်း ၂။ [ပါ၊ တက္ကဒွန္တ?။]

တက္ကပညာ—ယုတ္တိတန်သော အတွေးအခေါ်ပညာ။ ? “အနုပညာ အတွေးအခေါ် တက္ကပညာ လူမှုရေးအုပ်ချုပ်ရေးများကို။” နိုင်ပြ ၈၈။ [ပါ၊ တက္ကပညာ။ တက္က—အတွေးအခေါ်၊ ပညာ—ပညာ။]

တက္ကဗေဒ—တက္ကပညာနှင့် အတူတူ။ “သဘာဝပစ္စည်းများသည် တက္ကဗေဒ သဘောအရ အလိုလို အစီအစဉ်မရှိ ပကတိ စုပုံတည်ရှိနေပြီး။” ရုပ်ပိုင်း ၆။ “သူ့ကို သူမ၏ တက္ကဗေဒဖြင့် သူမ သဘောအတိုင်း ကြိုတင်ဆုံးဖြတ်ကာ တဘက်သတ် သတ် အထင်လွဲနေချေပါပကော။” ရိပ် ၂၅၃။

[ပါ၊ တက္ကဗေဒ။ တက္က—အတွေးအခေါ်၊ ဗေဒ—ပညာ။ “တက်ကျမ်းကို အင်္ဂလိပ်ဘာသာ၌ လောဂျိက်ဟူ၍ခေါ်၏။ ထိုသို့ ခေါ်ရခြင်း စကားရင်းမှာ ဂရိတ်ဘာသာ၌ လောဂေါသ်ဟူသော သဒ္ဒါသည် စကားဟူသောအနက်၌ ဖြစ်၏။ သို့ဖြစ်၍ ထိုကျမ်းကို စကားအရာ လိမ်မာရေးခြား ရှိစေသောကြောင့် စကားတတ်ကျမ်းဟူ၍ ဆိုလို၏။ စကားတတ်ကျမ်းကိုပါဠိဘာသာမှာ လောကာယတိကကျမ်းဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်သောကြောင့် ၎င်းသဒ္ဒါ နှစ်ခုသည် နီးစပ်သည် ထင်၏။” တက်ကျမ်း ၅။ အင်္ဂလိပ်ဘာသာ Logic လောဂျစ်ကို တက္ကဗေဒ၊ ယုတ္တိဗေဒဟု မြန်မာပြန်သည်။ အကျိုးအကြောင်းဆင်ခြင်တုံတရားနှင့် သက်ဆိုင်သောပညာ၊ ယုတ္တိတန်သော အကျိုးအကြောင်းသင့်သောပညာ၊ အကြောင်းပြ ဆင်ခြင်ခြင်း သက်သေပြခြင်း တွေးခေါ်ခြင်းများ ပါဝင်သောပညာဟု အဓိပ္ပာယ်ပြန်ကြသည်။]

တက္ကသိုလ်—၁။ အိန္ဒိယမြောက်ပိုင်းကျသော ပြည်နယ်တနယ်၏အမည်။ တက္ကသိုလ်ပြည်။ “ပညာနဂိုရ်၊ တက္ကသိုလ်တွင်၊ လိုလိုသမျှ၊ မှုကိစ္စကို။” ဓမ္မ*၂၀။ “ပညာသင်ချေ၊ ငါ့ဘစေ၍၊ မနေရောက်လို့၊ တက္ကသိုလ်ဟု၊ လူဗိုလ်ခေါ်ရာ၊ ထိုပြည်မှာဝယ်။” သောမ*၂။ “ဘုရားလောင်းသည် တက္ကသိုလ်ပြည်၌ ဒိသာပါမောက္ခ ဆရာဖြစ်၍ များစွာကုန်သော

မင်းသား ပုဏ္ဏားသားတို့ကို အတတ်သင်၏။” ငါး၊
ဒု ၆၉၅။

၂၊ ယုဒီဘာစိတိကျောင်း။
“တက္ကသိုလ်သဖွယ် ပညာအမျိုးမျိုး အတတ်အမျိုး
မျိုး ထွန်းကားရာနေရာကြီး ဖြစ်လာ၏။” သမိုင်း၊
ပ ၂၄၆။ “ပညာရှာမှီးရာ ဌာနများဖြစ်သည့်
တက္ကသိုလ်ကျောင်းများ။” သင်နည်း ၂၃၀။

၃၊ ပညာရှိ ဆရာကြီး။
“ပညာရှိတက္ကသိုလ်၊ ဝိဇ္ဇာဓိရိတဆူ။” ကျီး ၃၅။
“ဆရာဘုန်းမိုး၊ တက္ကသိုလ်ကမ္ပ၊ ကြံမရဘဲ။” ဗန္ဓ
၅၅၅။ “ကံငယ်သည်အခါကို၊ ပညာရှိ တက္ကသိုလ်၊
မင်းမဟော်ပုဂ္ဂိုလ်မ၊ အိုးဖိုသို့ထွက်ပြေး၍၊ အရေးသစ်
ကြံရသည်။” ပုည၊ ၁၊ ၇၂။
[ပါ၊ တက္ကသိုလ်။ တက္က-ယုတ်လျော့သည်ကို ဖြည့်
ခြင်း၊ သီလ-အလေ့။ တက္က ဆိုသည်မှာ ယုတ်
လျော့ခြင်းကိုဖြည့်မှု-ဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ သီလကား
အလေ့သဘောဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ နှစ်ရပ်ပေါင်း
သော်တက္ကသိုလ် ယုတ်လျော့ခြင်းကို ဖြည့်လေ့ရှိသည့်
မြို့၊ သို့မဟုတ် ကျောင်းဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ ဓာန်ဋီ*
၂၀၀။ တက္ကသိုလ်၊ တက္ကသိုလ်ဟုလည်း ရေးကြ
သည်။]

တခံဏ္ဍပ်—တခံဏ္ဍပုတ် ရှု။
“ခဏလျင်ခုပ်၊ တခံဏ္ဍပ်ဖြင့်၊ လက်အုပ် ဖြေဖြန့်။”
မဃ* ၁၉၀။ “ကလေးတို့သွင်ရုပ်ဖြင့် တခံဏ္ဍပ် ရွှေ
ဥာဏ်နှင့် အတန်တန်ရကြောင်း ရွှေအိုးကြီးလေးလုံး
ရတနာကိုပေးအုံးပါတောင်းသောခါ။” ကိုးဆူ ၄၄။

တခံဏ္ဍပုတ်—တခဏခြင်း ဖြစ်သောဥာဏ်။ ရုတ်တရက်
ဖြစ်သောဥာဏ်။
“အမတ်ကြီး ဦးပေါ်ဦး၏ စူးရှသောဥာဏ် လျင်မြန်
သော တခံဏ္ဍပုတ် အတပ် သိတော်မူသည်နှင့်...မေး
တော်မူ၏။” သေတ္တု၊ ဒု ၁၅၉။
[ပါ၊ တခံဏ္ဍပုတ္တိ။ တခံဏ-ဥပ္ပတ္တိ၊ တခံဏ-ထိုခဏ၊
တခဏခြင်း၊ ဥပ္ပတ္တိ-ဖြစ်သောဥာဏ်။]

တခံဏ္ဍပုတ္တိဥာဏ်—တခဏခြင်း ဖြစ်သောဥာဏ်။
“တခံဏ္ဍပုတ္တိဥာဏ် လျင်သည်၏ အဖြစ်ကိုလည်း ပြ
ရာ၏။” ကိကုဏ် ၁၆၃။ “ဝင်တန်မဝင်တန်၊ ဥာဏ်

အသိအမြင်ကပင်၊ တခံဏ္ဍပုတ္တိ၊ တခဏခြင်း သိတတ်
မှ။” ဣန္ဒာနေ ၁၉၁။ “အဆောလျင်ခတ် တခံ
ဏ္ဍပုတ္တိဥာဏ် ဖြင့်။” ဥပမာ၊ ပ ၃၀။
[ပါ၊ တခံဏ္ဍပုတ္တိဥာဏ်။ တခံဏ-ဥပ္ပတ္တိ-ဥာဏ်။
တခံဏ-ထိုခဏ၊ တခဏခြင်း၊ ဥပ္ပတ္တိ-ဖြစ်သော၊
ဥာဏ်-ဥာဏ်။]

တစ္ဆေ—ခြောက်လှန့်တတ်သော မြေဘုတ်ပြိတ္တာ။
“မိုက်မဲသောထွေ၊ တစ္ဆေ ဘုတ်နှယ်၊ လူဝယ်လူစုန်း၊
မျက်မှန်း လကြီး။” မင်စိုး* ၃၅။ “ပြောကြလျှင်၊
လောကတွင် တစ္ဆေရှိသတဲ့၊ ဆွေသိင်္ဂလား။” ပဒိ*
၆၆။ “တဇ္ဇေတိဟူသော သဒ္ဒါကိုစွဲ၍ တဇ္ဇေဟုခေါ်
ဝေါ်ကြသည်။ ထိုတဇ္ဇေ ကိုပင်လျှင် ကာလမြင့်၍
တစ္ဆေ ခေါ်ကြသည်။” ယင်း ၁၀၅။ “ယုတ်ပလေ၊
ပုတ် တစ္ဆေ သဘက်မျိုးငယ်နှင့်၊ တိရစ္ဆာန် ဟိတ်ကံ
ညှိုးသော်မှ။” ရေသည် ၁၁၂။
[ပါ၊ ဟဇ္ဇေတိ။ တဇ္ဇေတိ-ခြောက်လှန့်တတ်၏။]

တဇ္ဇေ—တစ္ဆေနှင့် အတူတူ။
“လက်လွတ်တထွေ၊ ဘုတ်တဇ္ဇေသို့၊ နေ့ရေမကွာ။”
ဆု* ၁၄။ “ဤသို့ပြပေ၊ လိပ် တဇ္ဇေကို၊ မြင်လေ
ထင်ရှား။” ဘူလင်* ၇၉။ “စုန်းဘုတ်တဇ္ဇေ၊ သစ်မ
သွေသည်၊ ဟရေယုတ်မျိုး၊ ဟယ်မူဆိုး။” ကိန္နရီ*
၉၆။ “အကုသိုလ်ကံအား ကြီးသောကာလ ယုတ်မာ
လှသော တဇ္ဇေ ကပ်မိသော။” တဇ္ဇ ၁၀၄။

တိတ်—၁၊ လွန်ခဲ့ပြီးသော ကာလ။ အတိတ်။
“ခုတိတ် နောင်လျှင်၊ သံယောဇဉ်လည်း။” ဗန္ဓ ၁၃၂။
၂၊ တစုံတရာဖြစ်ပျက်မည်ကို ကြိုတင်၍ပြသော
အခြင်းအရာ။
“စနည်းနှင့်တိတ်၊ နိမိတ်နာခိုး၊ အကျိုးမြော်ထွေ။”
ခိုင်* ၂၈။ “ငါ၏ သား သည်၊ ဘွားတော်မူပြီး၊
နိမိတ်ကြီးနှင့်၊ တိတ်ကြီးထင်လာ၊ ငရဲရွာလည်း၊
ချမ်းသာကုန်လျက်။” ဗုဒ္ဓပျို့* ၈။ “တိတ်တဘောင်
လာ၊ ဟစ်ကြော်ငြာသော။” ပုည၊ ၁၊ ၁၂။
“မဖြစ်တန်ကို၊ ဖြစ်ဟန်ထွေထွေ၊ ပြုလေပယောဂ၊
သုလုံလကြောင့်၊ ဖြစ်ရသည်ကို၊ မဆိုနိမိတ်၊ တိတ်
မမှတ်ရာ၊ ကံကြမ္မာကြောင့်၊ ပြစ်ဆာကျိုးမဲ့၊ ဖြစ်တုံ
ခဲ့လည်း၊ မမဲ့တုံလျှင်၊ တိတ်မသွင်းနှင့်။” ဣန္ဒာနေ

၁၁၁။ “တိတ္ထာဒိကံ၊ တိတ်အာရိ၊ ကုန်သော။ နိမိတ္တကံ၊ နိမိတ်ဘူကို။” မဟာတိတ် ၂၈။
 [ပါ၊ အတိတ်။? အတိတ်-လွန်ပြီးသော။ ။ “ဖြစ်မည် ပျက်မည်၊ သို့မဟုတ် ကောင်းမည်ဆိုးမည်ကို ပြတတ်သော အကြောင်းအရာ။ နိမိတ်နှင့် အလားတူပင် ဖြစ်၏။ သို့ရာတွင် ရှေးဆရာတို့က....မျက်မြင်နိမိတ်၊ တိတ်ကားလက်ဆောင်၊ အသံတဘောင်ဟူ၍ ဆိုကြသည်။ ဤအလိုသော် နှစ်သက်ဘွယ် လက်ဆောင်ရလျှင် တိတ်ကောင်းသည်။ မနှစ်သက်ဘွယ် လက်ဆောင်ရလျှင် တိတ်မကောင်းဟုဆိုလိုသည်။ ပါရမီတော် ခန်းပျို့မှကား နိမိတ်ကိုပင် တိတ်ဟုခေါ်သည်။” ဆရာလင်း။]

တိတ္ထိ—မြတ်စွာဘုရား၏ အယူဝါဒနှင့် ဆန့်ကျင်သော အယူဝါဒရှိသူ။
 “တိတ္ထိတက္ကတွန်း၊ ခင်ပွန်းလည်းပစ်၍ သူညစ်အား။” ဘူပေါင်း* ၄၈။ “ဘုရားနှင့် ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်သော တိတ္ထိတို့သည်ကား။” ပါရာ ၂၈။ “မြတ်စွာဘုရားကို ငြိုးထားရန်ဘက်ပြု၍ နေကြကုန်သော တိတ္ထိတို့မင် ဖြစ်စေကာမူ။” သာသမ် ၂၂၄။
 [ပါ၊ တိတ္ထိယ။ တိတ္ထိယ-အညစ်အကြေး စုဝေးရာ ရေချိုးဆိပ်နှင့် တူသည့်အယူဝါဒရှိသောသူ။]

တိတ္ထိ—အိပ်မက်၏ အကောင်းအဆိုး အကျိုးအပြစ်ကို ပြသောကျမ်း။? (ဒိဋ္ဌ၊ ဒိဋ္ဌိ၊ ရှိဦး။)
 “ကြည်ထွေအာရုံ၊ တောရဂုံဝယ်၊ တိတ္ထိနိမိတ်၊ လူတို့စိတ်သို့။” ဂါထာ* ၅၄။ “ဆင်မြင်းလိုပြည့်၊ ရမည့်အကြောင်း၊ အိပ်မက်ကောင်းသို့၊ ကျဉ်းမြောင်းစွာငြား၊ စီးပွားနောင်ခန့်၊ စိတ်ပြန့်ပြန့်လျှင်၊ ကောင်းညွန့် တိတ်ထုံ၊ ယုံသည်ပီပီ။” ဘု* ၇၀။ “တိတ်ထုံ များတွင်လည်း အအာရုံစွက်၍ ရွာကိုပတ်မက်သော် ရွာသူကြီးဖြစ်မည်။” သုသော၊ ၈၁၄၅။
 [ပါ၊ ?။ ဝဏ္ဏဗောဓနသတ်အင်း၌ အဘိဓမ္မာ ဓမ္မ-တိတ်ဓမ္မ-ဟု ရှိသည်။]

တိတ်နိမိတ်—တစုံတရာ ဖြစ်ပျက်မည်ကို ကြိုတင်၍ ပြသော အကြောင်းအရာ။
 “ထိုမင်းနှစ်ပါး စစ်ဆိုင်ကြသော် ကား မည်သို့ တိတ်နိမိတ် ထင်မည်နည်း။” ဗျာသ ၆၂။ “ထူးခြားသော တိတ်နိမိတ် အိပ်မက် များပြ မြဲတည်း။”

ကျင်ကျား ၂။ “ရွှေစည်းခုံဘုရားလည်း မျက်ရည်ယိုတော်မူသောတိတ်ကြီးနိမိတ်ကြီးများပြသတည်း။” ကဝိသေ ၂၂၈။
 [ပါ၊ အတိတ်? နိမိတ္တ။ အတိတ် အတိတ်၊ နိမိတ္တ-အကြောင်း။]

တန္တိ—ရှေးထုံးစဉ်လာ။
 “ပညာပါရမီ၊ ပြည့်သည်ပြီဟု၊ တန္တိခိုင်းနှယ်။” ဘူပေါင်း* ၁။ “အံ့ဦးပုံထမ်း၊ ထုံးတမ်းတန္တိပဝေဏီ ဖြင့်။” ကုသ* ၁၀၆။ [ပါ၊ တန္တိ။ တန္တိ-အစဉ်။]

တုဏှိဘာဝ—ဆိတ်ဆိတ်နေခြင်း။
 “မြတ်စွာဘုရားသခင်သည်... မိန့်တော်မူကုန်ပြီးလျှင် တုဏှိဘာဝ ခပ်မဆိတ်နေတော်မူသည်ရှိသော်။” လောဓရာ ၁၅၁။ “တုဏှိဘာဝ လူအသရုပ်နှင့် ငုတ်တုတ်ကြီးနေလိုက်တော့တာဘဲ” ဒေရီ၊ ၈၂၅။
 [ပါ၊ တုဏှိဘာဝ။ တုဏှိ-ဆိတ်ဆိတ်၊ ဘာဝ-ဖြစ်ခြင်း။]

တုဏှိဘာဝ—တုဏှိဘာဝ နှင့် အတူတူ။
 “ဘာတခုမျှ အစ်ကိုကြီးကို ပြန်၍ပြောဘဲ တုဏှိဘာဝ ဆိတ်ဆိတ်သာနေလေသည်။” ဒိန်း ၃၂။

တုဏှိဘော—တုဏှိဘာဝ နှင့် အတူတူ။
 “ထိုဒါယကာတို့ ဘိတ်သောဆွမ်းကို တုဏှိဘောဖြင့် သည်းခံတော်မူ၍။” ဣကုဏ် ၄၅။ “စကားတလုံးမျှ မပြော တုဏှိဘောဖြင့်။” ဥပမာ၊ ဒု ၂၂၃။ “မိမိ၏ကိစ္စပြီးမြောက်သော် တုဏှိဘောဖြင့်သာ မနေမူ၍....နားတော်လျှောက်၏။” ဇိ ၂၄၆။

တမ္ပဒီ—တမ္ပဒီပ ရှု။
 “သုနာပရန်၊ နက်သန်ဌာနီ၊ တမ္ပဒီသို့။” မန်း* ၃။

တမ္ပဒီပ—ရောဝတီမြစ်အရှေ့ဖက်ရှိ ပုဂံစသောပြည်များ။
 “သုနာပရန်၊ ကမ္ပည်းခံသည်၊ တမ္ပဒီပ၊ တိုင်းပေါင်း ခရသည်။” ရာမ၊ ပ ၈၉။ “ပုဂံ မြင်စိုင်း ပင်းယ စသော ပြည်ကြီးတို့၏တည်ရာ တမ္ပဒီပတိုင်း။” ကဝိဒီ ၃၀၁။
 [ပါ၊ တမ္ပဒီပ။ တမ္ပ-ကြေးနီရောင်ရှိသောမြေ၊ ဒီပ-ကျွန်း။ တမ္ပဒီပ၊ တမ္ပဒီပဟု ပစောက်နှင့် အရေးများသည်။]

တမ္ဗဒိပ်—တမ္ဗဒိပ်နှင့် အတူတူ။
 “ရွှေတောင်မင်းဝံ၊ မြကျောက်ခံ၊ တိုင်းတမ္ဗဒိပ်ထဲ။”
 ကဝိသတ်* ၃၃၆။

တမ္ဗရဒိပ်—တမ္ဗဒိပ်နှင့် အတူတူ။
 “တမ္ဗရဒိပ်၊ ကျွန်းထိပ်တလွှား၊ မျိုးလေးပါးကို။”
 တန်ရ* ၃၈။

တမ္ဗဒိပ်—တမ္ဗဒိပ်နှင့် အတူတူ။
 “မြစ်လျှောက်ဝဲယာ၊ တိုင်းသူနာနှင့်၊ မင်္ဂလာရန်နှိပ်၊
 တမ္ဗဒိပ်ဟု၊ တံဆိပ်နှစ်ဘော်၊ ဇမ္ဗူကျော်အောင်။”
 မဃ* ၅၈၇။

တြိ—သုံးခု။
 “မေထုန်တြိ၊ အသံထိအောင်။” ကုသ * ၉၀။
 “နတ်ဝိသုဒ္ဓိ၊ တုမရှိအား၊ တြိဒါရ၊ ရှိဦးခလျက်။”
 ဂံ ၁။ [ပါ၊ တိ။ သ၊ တြိ။]

တြိကဋ္ဌာန်—ငရုတ်၊ ပိတ်ချင်း၊ ချင်းဟူသော အပူအပင်
 သုံးပါး။
 “ငရုပ်ပိတ်ချင်း၊ ချင်းနှင့်ပေါင်းဘိ၊ သုံးပါးရှိ မူ၊
 တြိကဋ္ဌာန်၊ သမုတ်ဝေါဟာ။” ဓာဒ္ဒီ ၁၆၀။
 [ပါ၊ တိကဋ္ဌာက။ တိ-သုံး၊ ကဋ္ဌာက-အစပ်အပူ။]

တြိဂုဏ်း—ဌာနဗလအားအရာဝယ် အကောင်းဆုံးသော
 ဌာန အကောင်းဆုံးသော ဂြိုဟ်၏ အားကို
 ၄ပုံပုံ ၃ ပုံအားရှိသော၊ တနည်း ၄ ပုံ
 ၃ ပုံ အကျိုးပေးနိုင်သောဂြိုဟ်။
 “ထိုထိုသောဂြိုဟ်သည် ထိုထိုရာသီ၌ အားရှိသည်ကို
 ရွေးကောက်၍ ကသစ်၊ တြိဂုဏ်း၊ ဥစ်၊ ပျဟူ၍
 ထားသည်တို့... မိဿ၌ အင်္ဂါ၊ ပြိဿ၌ တနင်္လာ...
 ကံ၌စနေ၊ ဤဂြိုဟ်တို့ကို တြိဂုဏ်းဟုခေါ်ခြင်းသည်
 ၃စိတ်အားရှိသည်ကိုစွဲ၍ ဌာနဗလအားဖြင့်ခေါ်ဝေါ်
 သည်။...မိတ်အိမ်ကေ၊ ဒွယကသစ်၊ သုံးဆစ်တြိဂုဏ်း၊
 မြင့်ဆုံးဗလ၊ ဥစ်အိမ်ကျသည်။ ။လေးဆကောင်းကျိုး
 ပေးသတည်း။” စွယ်၊ ပ ၅၅။ [ပါ၊ တိဂုဏ်?။]

တြိဒေါသ—သလိပ်၊ သည်းခြေ၊ လေဟူသော အပြစ်
 သုံးပါး။
 “သလိပ်၊ သည်းခြေ၊ လေ ၃ ပါးနှင့်ယှဉ်၍ လှုပ်မှု
 တြိဒေါသနာဖြစ်၏။” ဓာတု၊ ပ ၃၈။ “လေသလိပ်

သည်းခြေဟု လူတို့နှိုက် အုပ်စိုးခြင်းရှိပါတယ်။ ထို
 တြိဒေါသပျက်စီးလျှင် ဝေဒနာဖြစ်ပါသည်။” နော၊
 ပ ၇၁။ [ပါ၊ တိ-ဒေါသ။ သ၊ တြိဒေါသ။ တြိ-
 သုံး၊ ဒေါသ-အပြစ်။]

တြိဖလ—ဆီးဖြူ၊ ကြေး၊ သစ်ဆိမ့်ဟူသော ဘယဆေး
 ဝင်အသီးသုံးမျိုး။
 “ဆီးဖြူ၊ ကြေး၊ သစ်ဆိမ့်ဟူသော အသီးသုံးမျိုး
 ဖြစ်သော တြိဖလကို။” ဥတု ၂၈။ “ဆီးဖြူဖန်းခါး၊
 သစ်ဆိမ့်အားဖြင့်၊ သုံးပါးအသီး၊ ပေါင်းပြီးတိုဘိ၊
 တြိဖလ၊ မှတ်ကြလေကုန်။” ဓာဒ္ဒီ ၁၆၀။
 [ပါ၊ တိဖလ။ သ၊ တြိဖလ။ တြိ-သုံး၊ ဖလ-အသီး။]

တြိရန်း—သုံးခုမြောက်?။
 “တြိရန်းနှင့် စတုရန်းကိုဆောင်။” ကဝိသ ၁၆။
 “မိမိမွေးနေ့ကစ၍ ရေတွက်သော် ၃ ခုမြောက်သော
 နံကို တြိရန်း ဟု ခေါ်ဆို ရသည်။” အင်ဝိဇ် ၃။
 “ကေသည် တနင်္လာနံဖြစ်ပါသည်။ တနင်္လာက ရေ
 လျှင် မင်းတရားကြီး၏ နံတော်ဖြစ်သော ဗုဒ္ဓဟူးသည်
 တြိရန်း ကျပါသည်။” ထီး၊ ပ ၂၂။
 [ပါ၊ တိရန္တ၊ တြိရန္တ?။]

တြေတယုဂ်—တေတြေယုဂ် နှင့် အတူတူ။
 “သုံးပြန် တြေတ၊ လေးဖြာကတ၊ ဟူစွာ၎င်း။” မဃ*
 ၅၅၄။ “ကတယုဂ် တြေတယုဂ် ဒွါပရယုဂ် ကလိ
 ယုဂ်ဟူသော လောကီယုဂ်ကြီး လေးပါး တို့တွင်။”
 ဗုဒ္ဓဝင်၊ တ နိဂုဏ်း ၁၄၈။ [ပါ၊ တြေတ?။]

တြင်း—[ဗေဒင်] ရာသီ၏ သုံးစိတ်တစိတ်။
 “ကိုးပါးနဝင်း၊ တြင်း သုံးစု၊ ရှစ်ခု ဂြိုဟ်ပြေး။” ဘူ
 ပေါင်း၊ နိဂုံး* ၂။ “ဆတ္တန်တြင်း၊ နဝင်းကိုးဆစ်၊
 တရားရှစ်တွင်။” ကိုး* ၆။ “တပေါင်းလပြည့်နေ့၊
 ဥတြာဘရ ဂုဏ်နက္ခတ်၊ သုံးပါးတြင်း၊ နဝင်းဦး
 အခါတွင်။” ပုည ၁၄။
 [ပါ၊ တြင်္ဂ။ တြိ-အင်္ဂ။ တြိ-သုံး၊ အင်္ဂ-အစိတ်။
 ဗေဒင်ပါဠိ။ ပိဋကတ်ပါဠိမဟုတ်။]

တြိန်း—ကိုးကြောင်းတွက် ဂဏန်းအခေါ် ၃ ဂဏန်း။
 “အဋ္ဌနှင့်ဇယ၊ ခဏားတြိန်း၊ တွက်ကိန်း ယဇနာ၊
 နက်လှစွာသား။” ဘူပေါင်း* ၅။ [ပါ၊ တိ၊ တြိ?။]

[၈]

ထာပနာ—ဌပနာ နှင့်အတူတူ။

“ရတနာဖြင့်ပြီးသော စေတီကိုတည်၍ ထိုပုဆိုးဝတ် လဲတော်အစုံကို အတွင်း၌ ထည့်သွင်း ထာပနာ လေ၏။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ တ ၁၉။

[ပါ။ ဌပနာ။ ပါဠိဘာသာ၌ ဌဝမ်းပဲနှင့်ရှိသည်။]

ထာဝရ—အမြဲတည်ခြင်း။

“စဉ်ဆက်ကာလ၊ ထာဝရဖြင့်၊ တေဇထွန်းပေါ်။” ပုံတောင်* ၁၈။ “ရတနာပုရ၊ မြို့ရွာဝကို၊ ထာဝရ က်န်းညီ၊ တည်သင့်ပြီဟု။” ပလိပ် ၄၄။ “အောင်ပင် လယ်ကန်ကြီးများကို ထာဝရ တည်အောင် တည် ထားပြုစုတော်မူသည်။” ဣပုံ ၁၈။ “ပဝတ္တိဇင်္ဂမ၊ ထာဝရ ရပ်ဟောင်း၊ ပန်းတောင်းမြို့ ချက်မြုပ်။” ပုည ၂၄။ [ပါ။ ထာဝရ။ ထာဝရ-အမြဲတည်ခြင်း။]

ထိနမိဒ္ဓ—ငိုက်ချည်းခြင်း။

“ထိနမိဒ္ဓ ဝင်လာလျှင် ဘာဝနာ ဘာလကင်း။” ပကိဏ္ဍကမေတ္တာစာ ၃။ “ရုပ်ပင်ပန်းသောကာလ ထိနမိဒ္ဓ ဖြစ်လာလျှင်... ဖျောက်ခြင်းငှာ စကြံ သွား။” ဇိ ၂၇၇။ [ပါ။ ထိနမိဒ္ဓ။ ထိန-စိတ်ထိုင်းမှိုင်းခြင်း၊ မိဒ္ဓ-စေ တသိက် ထိုင်းမှိုင်းခြင်း။]

ထုတိ—ချီးမွမ်းခြင်း။

“လဒ္ဓေါပဒေသ၊...ရကြီးရရှိ၊ မိကြီးမိသဖြင့်၊ ထုတိ သောသ၊ သဒ္ဓ ကိတ္တိ၊ ... ကျော်စောခြင်းရှိတော်မူ သော။” ကဝိန် ၂၃။ [ပါ။ ထုတိ။ ထုတိ-ချီးမွမ်းခြင်း။]

ထုတိမင်္ဂလာ—ချီးကျူးသောမင်္ဂလာစကား။ ထုတောင်း စကား။

“ဤသူ ချီးမွမ်းအပ်သော ထုတိမင်္ဂလာ နှင့် မယွင်း၊ ငြိမ်းချမ်းခြင်းသဘောကို ရှာရအောင်။” ဇိ ၃၁။

[ပါ။ ထုတိမင်္ဂလာ။ ထုတိ-ချီးမွမ်းခြင်း၊ မင်္ဂလာ-မင်္ဂလာ။ “သဗ္ဗာဂတိ တေ ဣဇ္ဈတူတိ သဗ္ဗာ တေ စိတ္တဂတိ ဣဇ္ဈတု၊ ပတ္တိတပတ္တိတဿ လာဘီဟောဟိတိ တဿ ထုတိမင်္ဂလံ ဝဒန္တိ။” ဇာတ်အဋ္ဌကထာ၊ မ ၄၁၈၊ သုဓာဘောဇနဇာတ် * ၂၁၆။ သဗ္ဗာဂတိ တေ ဣဇ္ဈတု-ဆိုသည်ကား အရှင်ဘုရားအား အလုံးစုံ သော စိတ်တော် အလိုရှိတိုင်းသည် ပြည့်စုံပါစေ သတည်း။ တောင့်တတိုင်း တောင့်တတိုင်းသော အရာကို ရသည်ဖြစ်ပါစေဟု ထိုပုဂ္ဂိုလ်အား ထုတိ မင်္ဂလာစကားကို ဆိုကြကုန်၏။]

ထုပိကာ—အထွတ်။

“ပြာသာဒ် ထုပိကာကို ခတ်၍။” ငါး၊ ဒု ၅၄၇။ “ပြာသာဒ် ထုပိကာကို ခြေချောင်းတို့ဖြင့် ညှပ်၍ ကောင်းကင်သို့ပျံ၍။” မင်္ဂလတ် ၁၃၈။ ထုပိကာဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ပြာသာဒ်အထွတ် ထုပိကာသည်... ရှေ့စင် ငွေနှစ်ဖြင့်ပြီး၏။” နရ ၂၃၅။ “နန်းတော်ထုပိကာ၏အထက်တည့်တည့်ကိုဖြတ်သန်း ပြီးလျှင်။” ထီး၊ ပ ၁၅၄။ [ပါ။ ထုပိကာ။]

ထူပ—စေတီပုထိုး။ (ထူပါရုံ ရှဦး။)

“ပကံမယ၊ ဤ ထူပကို၊ အားရနှစ်သက်၊ ပြုလှာဆက် ဟု။” ထိပ်ကြီး* ၃၂။ “ဤစေတီဟော ပရိယာယ်တို့ တွင်...ထူပ သဒ္ဓါသည်... အဦးလိုက်မုခ်ရှိသောစေတီ၌ လည်း... (ဖြစ်) ၏။” ဘေန်ဒိုနိဒ္ဓါဒု ၅၁။ [ပါ။ ထူပ။]

ထူပဝင်—စေတီသမိုင်းစဉ်။

“ထုံးဥဒါန်း ထူပဝင်၊ သိုက်သမိုင်းတမူတွင်သဖြင့်။” ဂံ ၄၈။ “တေဇဇယနိသင်၊ ထူပဝင် မှ၊ ဇမ္ဗူခွင်မြန်၊ ဆိတ်မည်ပဲမို့။” သာဖြည့် ၉၄။

[ပါ။ ထူပဝံသ။ ထူပ-စေတီပုထိုး၊ ဝံသ-သမိုင်းစဉ်။]

ထူပါ—ထူပ နှင့် အတူတူ။

“မင်းမင်းမှန်ကူ၊ ရည်တော်မူသား၊ ဤထူပါမွေ၊ တည်ရာမြေကို။” ထိပ်ကြီး* ၃၂။ “ထူပါ ဆိုတာ ကျွန်တော်တို့ အများ နားလည်တာကတော့ စေတီ ဘဲပေါ့။” ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၊ ၂၊ ၁၁။

ထူပါရုံ—စေတီပုထိုး။

“ဘုရားမေ့ပုံ၊ ထူပါရုံဟု၊ နိတုံအာနိ၊ တခဲစီသည်။”
ခင်ထွေး* ၁၁။ “မဏိမေ့ပုံ၊ ထူပါရုံကို၊ ကြည်ယုံ
ဦးညွတ်။” မင်းရာ* ၄။ “သီရိဓမ္မာ သောကမင်းကြီး
သည် ကြီးကျယ် ခမ်းနားသော ထူပါရုံစေတီတော်
ကြီးများကို ဆောက်လုပ် လှူဒါန်း၏။” သမိုင်း၊
ပ ၁၅၇။

[ပါ၊ ထူပါရာမ။ ထူပ—အာရာမ။ ထူပ—စေတီပုထိုး၊
အာရာမ—အရံ။]

ထေယျစိတ်—ခိုးလိုသောစိတ်။

“ဆွမ်း ကျွေး ရာ ၌ ပါပ ရဟန်း တဦးသည် အဘိုး
တထောင်တန် မိမိအား ဘောဇဉ် ခံရန် ရောက်သော
ရွှေခွက်ကို ထေယျစိတ် ဖြင့် မိမိ အိတ်တွင်းသို့ထည့်
သွင်း၏။” ဝဇီသ ၁၁။ “ညောင်စောင်း အင်းပျဉ်
အစရှိသည် တို့ကို ထေယျစိတ်ဖြင့် ယူသော်...ချီမချီ
ယူသောခဏ၌ပင် ဘဏ္ဍာဘိုးဖြင့် အာပတ်ကို ဆုံး
ဖြတ်အပ်၏။” ဝိထုံး ၁၀။ “မယားခိုးလည်း မမည်၊
ထေယျစိတ် လည်းမရှိ၊ မမြင်ကွယ်ရာလည်း မဟုတ်။”
ကဝိသ ၁၇၉။

[ပါ၊ ထေယျစိတ္တ။ ထေယျ—ခိုးလိုသော၊ စိတ္တ—စိတ်။]

ထေရ—ဆယ်ဝါ အထက်ဖြစ်သော ရဟန်း။

“မိန့်ဟောခြောက်ပုံ ထေရဂုဏ်နှင့် ယေဘုယျအား
ဖြင့် ညီညွတ် ပြည့်စုံသော။” ဝဇီရူ ၁၃။ “အမတ်
ကြီးသည် မြတ်ကြီးမဟာကဿပ အရပ် (နှိုက်) ထေရ
ကျောင်း မရှိရကား ထေရ ကျောင်း ဖြစ် စိမ့် ဟူ၍
စီရင်၏။” စွယ်ကျမ်း၊ ၆၊ ၃၃၄။ [ပါ၊ ထေရ။]

ထေရဝါဒ—ရှင်မဟာ ကဿပစသော မထေရ်ကြီးတို့၏
ဝါဒ။ မထေရ်ကြီး အစဉ်အဆက် ဆောင်
ရွက်လာသော ဗုဒ္ဓသာသနာ။ တောင်ပိုင်း
ဗုဒ္ဓဘာသာဂိုဏ်း။

“ရှင်မဟာ ကဿပစသော မထေရ်တို့သည်... စောင့်
ရှောက် ဆောင်အပ်သော ဝါဒကို... ထေရဝါဒဟု
သည်။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၂၃၃။ “မဟာ ကဿပ
စသော မဟာထေရ်တို့၏ ဝါဒဖြစ်၍ ထေရဝါဒ ဟု
ဆိုအပ်သော ဘုရားစကားတော်ကို။” ခုံနန် ၁၃၇။
“ဘုရား စကားတော်ကို သင်ကြားသဖြင့်...ထေရဝါဒ

နှင့်တကွ တတ်မြောက်၍။” ဇိ ၇၅၅။ “တောင်ပိုင်း
ဗုဒ္ဓသာသနာမှာ ထေရဝါဒ ဂိုဏ်း ဗုဒ္ဓသာသနာဖြစ်
သည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၈၊ ၄၅၉။ “ထေရဝါဒ သာသ
နာတော်သည် သုဝဏ္ဏဘုမ္မိမှတဆင့် ပုဂံပြည်သို့ ပြန့်
ပွားလာသည်ဖြစ်ရာ။” စွယ်ကျမ်း၊ ၃၊ ၄၃၁။
[ပါ၊ ထေရဝါဒ။ ထေရ—မထေရ်၊ ဝါဒ—အယုံ။]

ထေရီ—ဘိက္ခုနီမ။

“ဥပ္ပလဝဏ်ထေရီ၊ ဘိက္ခုနီတုံ၊ အင်္ဂီရသ၊ သုံးလူ့ဘ
ကို။” ပြာဋီ* ၃၉။ “သင်္သမိတ္တာ ထေရီ မ၏ ထံသို့
သွား၍လည်း မောင်တော်မဟိန္ဒထေရ် မှာလိုက်သော
စကားကို ကြားလျှောက်၏။” မဟာဝင် ၂၁၆။
[ပါ၊ ထေရီ။]

ထေရိန်—ကြီးကဲသော ရဟန်း။

“ရဟန်း ထေရိန်၊ သက်ဇီဝိန် ကင်းပျောက်အောင်။”
ပင်း၊ ပ ၇၃။ [ပါ၊ ထေရိန္ဒ။]

ထေရိန္ဒ—ကြီးကဲသောရဟန်း။

“ရှင်မဟာ ကဿပ၊ ထေရိန္ဒကို၊ ဂဏပါမောက်၊
အကြီးမြောက်၍။” လျှောက်ဖြေ ၉၆။
[ပါ၊ ထေရိန္ဒ။ ထေရ—ဣန္ဒ၊ ထေရ—မထေရ်၊ ဣန္ဒ—
အစိုးရသူ။]

ထေရုပ္ပတ္တိ—မထေရ်ရဟန်း၏အဋ္ဌပုတ္တိ။

“သို့သော် ဆရာတော်ဘုရားကြီး၏ ထေရုပ္ပတ္တိနှင့်
တကွ... သိသူကား ရှားလှပေသည်။” သိပ္ပံခေတ်
၄၈။ “ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရ၏ ထေရုပ္ပတ္တိအကြောင်း
အရာများကို ပြန်လှန်စဉ်းစားသည့်အခါ။” ဓာနိဒါန်း
၁၉၃။
[ပါ၊ ထေရုပ္ပတ္တိ။ ထေရ—ဥပ္ပတ္တိ၊ ထေရ—မထေရ်၊
ဥပ္ပတ္တိ—အဖြစ်သနစ်။]

ထောပနာ—ထောမနာရူ။

“ယထာဘူတ သဘာဝအားဖြင့် ထောပနာပြု၍
ပူဇော်ခြင်း။” ဂမ္ဘီရာ ၃။ “လှစ်ဟထောပနာကြတုံ၊
အဇ္ဇဂေါဏာတဗျ။” မျောက် ၄၉။
[ပါ၊ ထောမနာ။ ပါဠိပုဒ်ရင်းမှာ ထောမနာဟု မနှင့်
ရှိ၍ ထောမနာဟု မနှင့်ဆိုမိမ့်သည်။]

ထောမနာ—ချီးမွမ်းခြင်း။

“ပူဇော်သက္က၊ ခံတန်စွာလျက်၊ ထောမနာပိုက်၊
တည်ပထိုက်၏။” ဆု*၈၇။ “နားဝယ်ချမ်းချမ်း၊
ချီးမွမ်းထောမနာ။” ကိုး*၆။ “အဟောသာဓု၊
ထောမနာပြုလောက်သော။” ပုည ၁၆။ “ချီးမွမ်း
ထောမနာကြ၍ လက်ခုပ်လက်ဝါးတီးပြီးလျှင်။”
မှိုင်း၉၉။ [ပါ၊ ထောမနာ။]

ထေရ်—သိက္ခာဝါကြီးသောရဟန်း။ ဆယ်ဝါရပြီးသော
ရဟန်း။

“သီလဂုဏဝန်၊ ထေရ်မွန်ပုဂ္ဂိုလ်၊ သိန်းခုံရောက်ကြီး။”
ကိုး၊ နိဂုံး*၄။ “ဥဒါယိထေရ်၊ ရှေးရိုးတည်လျက်၊
ထွက်သည်နေ့က၊ ထိုနှစ်လလျှင်။” ဓမ္မ*၁။
“အဿဇိမည်သော အရှင်ရဟန္တာ ထေရ်သည်။”
ပါရာ ၁၂။ “ထေရ်ကြီး ဝါကြီး ရဟန်းတို့သည်
ကြွသော်လည်း မထ။ သဗ္ဗညုမြတ်စွာဘုရား ကြွလာ
တော်မူမှ သမာပတ်မှထ၍။” အာဝ ၁၂၉။

[ပါ၊ ထေရ။ ဆယ်ဝါရပြီးသောရဟန်းကို ထေရ်
(ထေရ်) ဟု ဆိုရသည်။ ဝါတော်နှစ်ဆယ်ရပြီးလျှင်
ကား မဟာထေရ် (မဟာထေရ်) ဟု ဆိုရလေသည်။]

[၁]

ဒကာ—အလှူ ရှင်။

“ဗိမာန်ဒကာ၊ ဝိသာခါကို၊ တူစွာထောက်ပံ့။”
ကဝိမဏ်၊ ပ ၂၂။ “ဒေဝီတိဒါယကာ၊ ကျုပ်ဒကာ
မြို့အုပ်မင်း။” ပုည ၇။ “မြတ်စွာဘုရား၏ မြတ်သော
အလုပ်အကျွေး ဒကာရင်းကြီးဖြစ်၏။” သာသမ်
၃၁၅။ [ပါ၊ ဒါယက။ ဒါယက—ပေးလှူတတ်သူ။]

ဒကာမ—အလှူ အမ။

“ဒကာ ဒကာ (ကာ) မတို့ သဒ္ဓါတရားပျက်ကွက်ပြီး
လျှင်။” တိုးပွား ၂၀၇။
[ပါ၊ ဒါယိကာ။ ဒါယိကာ—ပေးလှူတတ်သူမိန်းမ။]

ဒဂုန်—၁၊ ရန်ကုန်မြို့၏ရှေးကအမည်။

“သန်လျင်ဒဂုန်၊ ဆန်စုန်ကူးသန်း။” ရှင်သံခိုဆို—
ကျည်းကဆက်သည်ချီရတု။ “ရစ်ဝုတ်ရှက်စုန်၊
ဒဂုန်မည်မှတ်။” တောင်ငူမင်းဆို—ဖြန့်ဝန်းစကြာချီ
ရတု။ တွင်းသင်းသတ်ညွှန်း လက်ရေးမူ ၂၇၀ ရှု။
“ချမ်း၍လည်းတုန်၊ လှေနှင့်စုန်၊ ဒဂုန်မရောက်သေး။”
ကဝိသတ်*၈၇၀။

၂၊ ရွှေတိဂုံစေတီ။

“ကိုးဖြာသောဂုဏ်၊ ထက်ဆန်စုန်သည်။ ။ဒဂုန်
ကေသာအနီးကိုဝ်။” ဝဲ ၃။
[ပါ၊ တိဂူမ္မ။? “မွန်စကား လဂုင် အသံထွက်လဂုန်၊
(တနည်း) လဂို အသံထွက် လဂုံမှ ဆင်းသက်လာ
သောစကားဖြစ်၍ ပဌမနည်းအရ ဂငယ်တချောင်း
ငင် နသတ်၊ ဒုတိယနည်းအရ သေးသေးတင်၊
သို့မဟုတ်မသတ်ရေးရမည်။” ဗုဒ္ဓသာသနိကပဌဝီရိ
ကျမ်းကြီး ၂၆၁။]

ဒဂုံ—ဒဂုန်နှင့် အတူတူ။

၁၊ “တိဂူမွန်ဂရကို စွဲပြု၍တိဂုံမြို့ဟူ၏။ ယခုကာလ၌
ဒဂုံ မြို့ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ကုန်သတည်း။” ကလျာဏ
၁၆၁။

၂။ “စိုပြည်ဝပြော၊ မော်ခောဒဂုံ၊ ရောင်ဟုံလုံလွတ်၊
ခေါင်ထွတ်သကျ၊ ဟူသမျှကို၊ ဘဝသခင်၊ ရွှေထီး
တင်လျက်။” မင်းဒိပ်* ၃၀။ “ထိုမြို့ကိုအစွဲပြု၍
ထိုစေတီတော်ကြီးကိုလည်း ရွှေတိဂုမ်စေတီတော်ကြီး
ဟူ၍၎င်း၊ ရွှေဒဂုမ်ဆံတော်ရှင် ဟူ၍၎င်း ခေါ်ဝေါ်
ကြကုန်သတည်း။” ကလျာဏီ ၁၆၁။ “ရောင်ခြည်
လျှံဝင်း၊ နံ့မျှချင်းသည်၊ ရှင်ရင်းညာဏ်ဟုံ၊ ဆံဒဂုံ။”
စာရတု ၁၅၇။

[ပါ။ တိဂုမ္မ။ “အချို့သူတို့ကား ကလျာဏီကျောက်
စာတွင် ဒိဂုမ္မနဂရံယှိသည်ဆို၍ သေးသေးတင်ယူကြ
၏။” တွင်းသင်းသတ်ညွှန်း (လက်ရေးမူ) ၂၇၀။
“တိဂုမ္မနဂရံဂန္ဓာ။ (သီဟိုဠ်မူများ၌ တိဂုမ္မဟုရှိ၏။
မြန်မာမူအချို့၌ တိဂုမ္မဟုရှိ၏။)” ကလျာဏီ
ကျောက်စာပါ၌ ၃၂။ “တိဂုမ္မဟု ကဏ္ဍဇ ပဌ
မက္ခရာ ကကြီးနှင့်ရေးမှ မှန်မည်ဟုဆို၏။ ဘာကြောင့်
ဆိုလျှင် ကုမ္မဟူသောဝေါဟာရသည် မွန်ဘာသာ
မွန်ဝေါဟာရဟူ၏။ မွန်ဘာသာမှာ ကုမ္မဟူသည်
ချောင်းကိုဆိုသည်ဟူ၏။ မာဂဓ သဒ္ဒါသုံးခု သင်္ချာ
ဟော တိသဒ္ဒါနှင့်တူ၍ ချောင်းသုံးခုအဆင့် မြို့ဟူ၏။
တိဂုမ္မနဂရ-တိဂုမ္မမြို့၊ ချောင်းသုံးခုအဆင့်၌ တည်
သောမြို့ဟူလိုသတည်း။” ကလျာဏီ ၁၆၁။ “ရံလည်
သမုတ်၊ ရစ်ဝုတ်ရှက်ဆုံ၊ တဂုံမည်မှတ်၊ မူးမော်ညွတ်မျှ၊
မိနတ်တန်းဆောင်၊ နေပြည်ထောင်ဝယ်။” နောင်* ၁၃
(၁) ၊ ဖြန့်ဝန်း စကြာချီရတု။]

ဒလိဒ္ဒလာ—လူဆင်းရဲ။

“ဒလိဒ္ဒလာ၊ ကပ္ပနာဆုံး၊ အရုံးလူပစ်၊ လှူခံဖြစ်
လည်း။” ပါမီ* ၆၀။ “ဒလိဒ္ဒလာ၊ ကပ္ပနာဟု၊
ကောင်းစာကောင်းကြန်၊ ဘုန်းမသန်သည့်၊ ထီးကျန်
လူစား။” မဃ* ၅၁၀။

[ပါ။ ဒလိဒ္ဒ။ ဒလိဒ္ဒ-လူဆင်းရဲ။]

ဒသ—အရေအတွက် တဆယ်။

“မာရမဒ္ဒန၊ ဂုဏ်သေဋ္ဌကြောင့်၊ ဒသဆယ်ထွေ၊ ကိလေ
တံလှုပ်၊ ပူမလျှပ်ဘဲ။” မဃ* ၂၄။ [ပါ။ ဒသ။]

ဒသက^၁—ဆယ်ခုအပေါင်း။

“ကာယ ပဿာဒသည် ရုပ်ကိုးပါးတို့နှင့် တပေါင်း
တည်းဖြစ်၍ ကာယဒသက မည်၏။” မနောရထ
၁၈၉။ [ပါ။ ဒသက။]

ဒသက^၂—ရသက ရှု။

“မရ ဒသက ချိုင်ဟူသကဲ့သို့။” သက်ပြင်း ၃၈။

“ဤတကြိမ်၌လည်း ဒသကချိုင်ဘို့ လာခြင်းပင် ဖြစ်
ပေသည်။” ထောင်သား ၂၅၁။

[ပါ။ ရသက။ မှတ်ချက်။ သုတသောမဇာတ်၌
လူသားစားသော ပေါရိသာဒသည် လူသားကိုမရသ
ဖြင့် ရသက (စဖိုသည်) ကို သန်လျက်ဖြင့် ပိုင်း၍
ချက်စားသည်ကိုအကြောင်းပြု၍ ‘မရ ရသကချိုင်’
ဟု ဆိုလေ့ရှိကြသည်။ ဤစကား၌ ရနစ်လုံး ဆက်
ဆိုရသဖြင့် နောက်ရက-ဒသဖြစ်ကာ မရဒသကချိုင်
ဆိုကြသည်ဟု ယူဆရသည်။ “ဒနှင့် ကား ရ၊ ခု နှင့်
ဋ၊ လ ဋ မကွဲပါ။” နိယံ ၃၁စောင် ၁၃၃။]

ဒသဗလ—အားတော် ဆယ်ပါး၊ ဉာဏ်တော် ဆယ်ပါး
ရှိသော မြတ်စွာဘုရား။

ဒသဗလဉာဏ်—မြတ်စွာဘုရား၏ အားတော်ဆယ်ပါး၊
ဉာဏ်တော်ဆယ်ပါး။

“အရာ ဟုတ်သည် မဟုတ်သည်ကို သိတတ်သော
ဌာနာဌာနကောသလ္လဉာဏ်၊ ကံအထူးဝိပါက်အထူးကို
သိတတ်သော ကမ္မဝိပါကန္တရဉာဏ်၊ ကံ၏ အပိုင်းအ
ခြားကိုသိတတ်သော သဗ္ဗတ္ထဂါမိနိဉာဏ်၊ ဓာတ်တို့၏
အထူးအပြားကို သိတတ်သော နာနာဓာတုဉာဏ်၊
သတ္တဝါတို့၏အလို နှလုံးသွင်းကိုသိတတ်သော အဓိ
မုတ္တိဉာဏ်၊ ဣန္ဒြေရင့်မရင့်ကိုသိတတ်သော ဣန္ဒြိယ
ပရောပရိယတ္တိဉာဏ်၊ ဈာန်စသည်တို့၏ ညစ်ညူးခြင်း
ကိုသိတတ်သော ဈာနာဒိ သံကိလေသဉာဏ်၊ ရှေး
နေဘူးသော ခန္ဓာအစဉ်ကိုသိတတ်သော ပုဗ္ဗေနိဝါ
သာနုဿတိဉာဏ်၊ သတ္တဝါတို့၏ စုတိပဋိသန္ဓေကို သိ
တတ်သော ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်၊ သစ္စာလေးပါးကို ထိုး
ထွင်း၍သိတတ်သော အာသဝက္ခယဉာဏ်၊ ဤဉာဏ်
ဆယ်ပါးကို ဒသဗလဉာဏ် ဟူ၍ ဆိုသည်။” စွယ်၊
ပ ၁၉၈။

[ပါ။ ဒသဗလဉာဏ။ ဒသ-တဆယ်၊ ဗလ-အား၊
ဉာဏ-ဉာဏ်။ ၁ ဌာနာဌာနကောသလ္လဉာဏ်၊ ၂
ဝိပါကဇာနနဉာဏ်၊ ၃ သဗ္ဗတ္ထဂါမိပဋိပဒါဉာဏ်၊ ၄
နာနာဓာတုဇာနနဉာဏ်၊ ၅ နာနာဓိမုတ္တိဇာနနဉာဏ်၊
၆ ဣန္ဒြိယပရောပရိယတ္တိဉာဏ်၊ ၇ သံကိလေသဝေါ
ဒါန ဝုဋ္ဌာနဇာနနဉာဏ်၊ ၈ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိ

ဤကံ၊ ၉ ဒိဗ္ဗစက္ခုဤကံ၊ ၁၀ အာသဝက္ခယဤကံ။
မူလပဏ္ဏာသပါဠိတော်၊ မဟာသီဟနာဒသုတ် ၉၉-
၁၀၂။]

ဒသမ—ဆယ်ခုမြောက်။

“ပလလည်းဆင်မင်း၏ အလုပ်အကျွေးကိုခံ၍... အင်
ကြွင်းပင်ရိပ်၌ ဒသမ ဝါဆိုတော်မူသည်။” ဇိ ၁၅၄။
“ပြင်သစ်ပြည်မှာ ဒသမမြောက် ချား အမည်ရှိတဲ့
ဘုရင်က... ဖြစ်ရပြန်တယ်။” ပြည်တီ ၃၇။
[ပါ၊ ဒသမ။ ဒသ+မ၊ ဒသ-တဆယ်၊ မ-ပြည့်
ကြောင်း။]

ဒသသီ—ဆယ်ပါးသီလ။

“ဒသသီ ကား... အဆုံး၌ ဇာတရူပ ရဇတ ပဋိဂ္ဂဟ
ဏာဝေရ မဏိသည့်၍ ဆောက်တည်အပ်၏။” ယသ
၄၆၂။ “မဟိန္ဒ မင်းသားအား... သရဏဂုံ ဒသသီ
ပေး၍...ပဉ္စင်းခံလေ၏။” ဇိ ၇၅၄။ [ပါ၊ဒသသီလ။]

ဒသသီလ—ဆယ်ပါးသီလ။

“ဖန်ရည် စွန်းသော အဝတ်ကို ဆီးလျက် ဒသသီလ
ဖြင့် နေကုန်သော မင်းသားသုံးဦး။” ဇိ ၃၅၇။
[ပါ၊ ဒသသီလ။]

ဒသာ—[ဗေဒင်] အတိုင်းအရှည်။ အခိုက်အတံ့။

“ဒသာ ဟူသည်ကား အာယုဒါယပိုင်းတွင် ဆိုခဲ့ပြီး
သည့်အတိုင်း တွက်၍ရသော အသီးအသီးသော ဂြိုဟ်
တို့၏ အသီးအသီးသော အသက်တို့သည် ထိုဂြိုဟ်တို့၏
ဒသာမည်၏။” သုဇာ ၇၅။ “ဂြိုဟ်စား ဒသာ၊
ဇာတာမသန့်၊ စဉ်းတန့်လက်ကွင်း။” ဟသံ* ၂၄။
[ပါ၊ ဒသာ။]

ဒါတဗ္ဗဝတ္ထု—အလှူဝတ္ထု။ လှူစရာပစ္စည်း။

“တစုံတခုသော ဒါတဗ္ဗဝတ္ထုကို အလှူခံ ပုဏ္ဏား
အား လှူဒါန်းရာ၌။” ဂုဠ၊ ပ ၂၃။ “ထီး၊ တမ်း
ခွန်... စသော ဒေယျဓမ္မ ဒါတဗ္ဗဝတ္ထု တို့ကို စီမံခင်း
ကျင်း၍...လှူဒါန်းပူဇော်တော်မူသည်။” အိတလျံ
၁၅၆။
[ပါ၊ ဒါတဗ္ဗဝတ္ထု။ ဒါတဗ္ဗ-ပေးအပ်သော၊ ဝတ္ထု-
ပစ္စည်း။]

ဒါန—ပေးလှူခြင်း။ အလှူ။

“ကြည်လင်စွာလှ၊ လှူ ဒါနနှင့်၊ သီလစောင့်သုံး။”

ဟသံ* ၆၁။ “ဒါန ကောင်းမှုကိုပြု၍ သေသော
အခါ နတ်ရွာသို့ လားရလေ၏။” မင် ၂၀။
[ပါ၊ ဒါန။ ဒါန-ပေးခြင်း။]

ဒါနကထာ—အလှူနှင့် ဆိုင်သော တရားစကား။

“ဒါနကထာ သီလကထာ... ဟောကြားတော်မူ
ပေ၏။” ဇိ ၉၀။
[ပါ၊ ဒါနကထာ။ ဒါန-အလှူ၊ ကထာ-စကား။]

ဒါနဝတ်—အလှူဝတ်။

“နေ့ဆက်ရက်ဆက် ဒါနဝတ် တက်သည်မှာ။” ပင်း၊
ပ ၄၇။ “ညွှတ်သည်ဖြစ်သော လူတို့အား၎င်း၊ ထိုသူ
နှင့် လျော်စွာသော ဒါနဝတ် ကိုလည်း ဖြစ်စေ၏။”
မဟော၊ ပ ၁၂။
[ပါ၊ ဒါနဝတ္ထု။ ဒါန-အလှူ၊ ဝတ္ထု-ဝတ်။]

ဒါနဝတ္ထု—လှူရန်ပစ္စည်း။

“အာမိသကား၊ ဒါနဝတ္ထု၊ ဆယ်ခုဖြင့်အား၊ ဆ၊
ထွေပြား၍။” ပါမိ* ၅၀။ “မြတ်စွာဘုရားအား
ထူးပြားသော ဒါနဝတ္ထုဖြင့် လှူဒါန်း ချီးမြှင့်အံ့။”
ဇိ ၂၀၂။ “ဒါနဝတ္ထုကို ပေးလှူတိုင်း ဤကဲ့သို့
ချည်းပင်တည်း။” သာသမ် ၁၀၃။
[ပါ၊ ဒါနဝတ္ထု။ ဒါန-အလှူ၊ ဝတ္ထု-ပစ္စည်း။]

ဒါနော—ဘီလူးကိုခေါ်သောအမည်။

“နန္ဒမူလဘုရားနောက် ဒါနော ဘီလူးနေသည့် အရပ်
တွင်။” သမန်၊ ဒု ၁၃။ “နတ်နတ်တလွှား၊ နဂါး
ဒါနော နှင့်တကွ။” ဇိ ၁၉၇။ “ဒါနဝကို ဒါနဝ်း
(နော) ခေါ်ဝေါ်သည်၊ ဒါနဝ သဒ္ဒါ၏အနက်မှာ
ရက္ခိုက်သမီး ဒနက ဖွားများသော သားဆိုလိုသည်
ယူရမည်။” ဝေါလိ ၉၀။ [ပါ၊ ဒါနဝ။]

ဒါယကာ—အလှူရှင်ယောက်ျား။

“ကောင်းမှု ဒါယကာ၊ သဒ္ဓါဓိကာ၊ နရိန္ဒမူ။” တန်ရ*
၁၂။ “ဤအခါကား ဒါယကာ ယောက်ျားတို့သာ
ဆည်းကပ်သော အခါတည်း။” ဇိ ၆၆၃။ “သာသ
န ဒါယကာ တရားမင်းကြီးမှာလည်း။” ဣပုံ ၅၃၄။
“ဒေတီတိ ဒါယကာ၊ ကျုပ်ဒကာ မြို့အုပ်မင်း။” ပုည
၇။ [ပါ၊ ဒါယကာ။ ဒါယကာ-ပေးတတ်သူ။]

ဒါယာဒ—အမွေခံ။

“ကမ္မဿကာ၊ ဒါယာဒါကို၊ သမ္မာဒိဋ္ဌိ၊ ဉာဏ်လက်
ယှိဖြင့်။” မဃ* ၂၅၁။ “ဒါယာဒ ဟူသည် အမွေ
ဆက်ခံခြင်းတည်း။...ဒကာတော်သည် ပစ္စယဒါယကာ
မျှဖြစ်သေး၏။ ဓမ္မဒါယာဒ မဖြစ်သေး။” အသောက
၇၂။ [ပါ၊ ဒါယာဒ။]

ဒါယိကာမ—အလှူ၊ အမ။

“ရှင်ရသေ့လည်း၊ ချမ်းမြေ့မေတ္တာ၊ စေတနာနှင့်၊
ဒါယိကာတော် မ၊ မကြောင့်ကြနှင့်၊ တကာမကြင်
ဘော်၊ မောင်တော်ဒါယကာ၊ လာရောက်ပါလျှင်။”
သုဇာ* ၁၂၉။ “ယခုအခါနှိုက်သာ ဤဒါယကာသည်
ဤ ဒါယိကာမကိုမှီ၍ ကြီးစွာသော စည်းစိမ် သို့
ရောက်သည်မဟုတ်။” ဣန္ဒကုဏ် ၅၇၀။
[ပါ၊ ဒါယိကာ။]

ဒါယဇ္ဇ—၁၊ အမွေဥစ္စာ။

“ဗဟုသန္တကာ၊ ဒါယဇ္ဇ ကို၊ ရောင်းချတပါး၊ ရှိပြန်ငြား
မူ၊ မေ့စားတို့က၊ ရွေးယူရ၏။” အနုလင် ၂။
၂၊ အမွေခံ။

“ကြံဆောင်ဝေဘန်လိုက်ပါမှ ဒါယဇ္ဇအများ၊ အမွေ
စားတို့ကို။” ပုည ၇၄။
[ပါ၊ ဒါယဇ္ဇ။ ဒါယဇ္ဇ—အမွေခံအဖြစ်။]

ဒါသ—ကျွန်။

“လူတန်ဒုက္ခ၊ ဒါသ တခန်း၊ ရ ဟန်း ပုဏ္ဏ ၁း။”
ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၃၇။ “မပဋ္ဌာနှင့် ကိုဒါသကို ထောက်၍
ယောက်ျားမှန်က ကျွန်ုပ်ငြိမ်းစေကာ သူဌေးသမီးကို
ရနိုင်သည်။” [ပါ၊ ဒါသ။]

ဒါသိ—ကျွန်မ။

[ပါ၊ ဒါသိ။]

ဒိကာ—ဒကာ၊ ဒါယကာ တို့နှင့်အတူတူ။

“ဥပါသကာ၊ ဒိကာ တို့။ မာဘာယိတ္ထ၊ မကြောက်
ကြကုန်လင့်။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ဒု ၅၉၂။ “အာဝုသော၊
ဒိကာတို့။ အမှောက်၊ ငါတို့အား...ဒေထ၊ လှူကုန်
လော။” ပါရာဇိကဏ်ပါဠိတော်နိဿယ၊ ပေမူ။
[ပါ၊ ဒါယကာ။ ရှေးရေးပေစာတို့၌ ဒိကာဟု အတွေ့ရ
များသည်။ သံဝရပျို့* ၄၌ “ဒိသာ အများ”ဟု
ရှိသည်ကား “ဒိကာအများ” မူရင်းဖြစ်တန်ရာသည်။]

ဒိနရတ်—နေနှင့်ည။ နေ့ဆော့ညပါ။

“ခြားခံရဟတ်၊ ဒိနရတ်ဖြင့်၊ တပတ်လည်လည်။”
ကိုး* ၂၇၂။
[ပါ၊ ဒိနရတ္တိ။ ဒိန-နေ၊ ရတ္တိ-ည။]

ဒိသာ—အရပ်မျက်နှာ။

“လက်ရုံးရောင်ဖြင့်၊ ကြောက်ရွှောင်ကြေညာ၊ ဒိသာ
ရိုကျိုး။” ခင်ထွေး* ၁။ “အရပ်မျက်နှာ၊ ဒိသာ
ရှစ်လုံး၊ မိုးပတ်ကုံးလျှင်။” ဆု* ၁၈။ “အရပ်ဒိသာ၊
များစွာကလျှင်၊ ငါပင်ပိုင်ကြောင်းကို။” မင် ၆၆။
[ပါ၊ ဒိသာ။]

ဒိသာပါမောက်—ဒိသာပါမောက္ခ ရှု။

“ဒိသာပါမောက်၊ ဆရာမှောက်သို့၊ ရောက်လတ်သော
ခါ။” ဥဗ္ဗာ* ၃။ “ပါရာဏသိပြည်၌ ဒိသာပါမောက်
ဆရာ၏တပည့်။” မင် ၆၇။

ဒိသာပါမောက္ခ—အရပ် လေးမျက်နှာ၏ အကြီးအမှူး
ဖြစ်သောဆရာကြီး။ တက္ကသိုလ်ဆရာကြီး။

“ချစ်သား၊ သွားလော့၊ ဂန္ဓာရတိုင်း တက္ကသိုလ်ပြည်
၌ ဒိသာပါမောက္ခဖြစ်သော ဆရာကြီး၏အထံ၌ သင်
လော့။” တိုးပွား ၁၁၀။ “မဟာဓမ္မပါလ သူဌေး
ဖြစ်သောအခါ ဒိသာပါမောက္ခဆရာသည် တူရာအ
ရိုးကို ယူဆောင်၍ပြသဖြင့်။” ဇိ ၁၅၃။
[ပါ၊ ဒိသာပါမောက္ခ။ ဒိသာ-အရပ်လေးမျက်နှာ၊
ပါမောက္ခ-အကြီးအမှူး။]

ဒိသာပါမုက်—ဒိသာပါမောက္ခနှင့် အတူတူ။

“တက္ကသိုလ်မှာ၊ ငါတို့ရွာနှိုက်၊ ဒိသာပါမုက်၊ ငါ့မည်
ဟုတ်၏။” ဓမ္မ* ၂၅။

ဒီယ—၁၊ အသံရှည်ရှုတ်ရသော အာ-ဤ-ဦ-ဧ-ဩ
ဟူသော သရငါးလုံး။

“စလုံးဗျဉ္ဇန၊ အာဒီယရှင်။” ရာမ ၅၆။ “မျက်စိနှစ်
မှိတ် လျှပ်စစ်နှစ်ပြက် လက်ဖျစ်နှစ်တွက်ဟု ဆိုအပ်
သော ကာလနှင့်ယှဉ်တတ်သောကြောင့် ဒီယ မည်
ကုန်၏။” သဒ္ဒါကြီး၊ ပ ၂၀။

၂၊ အရှည်။

“ကလိယုဂ၊ ဝိပုလဖြင့်၊ ဒီယကောဇာ၊ သရစ်ပြာ
သည်၊ ကော်ဒွါနှစ်ရပ်၊ နှစ်ဆင့်ထပ်လော့။” ကိနုရီ*
၁၉၉။ “ယခုရောက်ဆဲသက္ကရာဇ်ကား ပုပ္ဖားစော

ရဟန်း သင်္ဃာတင်မင်းထားခဲ့သော သက္ကရာဇ်အတိုင်း ဖြစ်၏။ ထိုသက္ကရာဇ်ကို ဒီသနစ် သက္ကရာဇ်ရှည်ဟု ခေါ်ကြ၏။” လောကုပ် ၁၃၅။ “စိတ်ယဉ်သမျှ သိတည့်ရအောင်၊ ဒီသ မဆို၊ ကျဉ်းတိုတိုနှင့်၊ ကင်း လိုပင် ဆီးပါတော့မည်။” သုတ၊ ၃၊ ၃၃။ [ပါ၊ ဒီသ။ ဒီသ-အရှည်။]

ဒီသသက္ကရာဇ်—သက္ကရာဇ်ရှည်။ ယခု သုံးစွဲနေသော မြန်မာသက္ကရာဇ်။

“အစွန်းငါးခု၊ ဗညျအဋ္ဌ၊ ဒီသသက္ကရာဇ်၊ ရောက်လစ် သောခါ။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၈။ [ပါ၊ ဒီသ သက္ကရာဇ်။]

ဒီပ—ကျွန်း။

“ဒို့ဓာအာပ၊ သန္ဓနကြောင့်၊ ဒီပ ခေါ်မှန်း၊ လေးရပ် ကျွန်း၌။” ဘူပေါင်း* ၄၇။ “ကျွန်းငယ်နှင့် တကွ လေးရပ်သောဒီပတွင်...ဇမ္ဗူဒိပ်ကျွန်းသည်သာဘုရား မြတ်စွာတို့ ပွင့်ရာဒီပ ဖြစ်သည်။” ဇီဝ။ [ပါ၊ ဒီပ။]

ဒီပကနည်း—[သဒ္ဒါ] တနေရာတည်းမှ နေ၍ အလုံးစုံ သောဝါကျတို့ကို ထွန်းပြသောနည်း။

“တခုတည်း၌တည်လျက် အလုံးစုံသော ဝါကျအား ကျေးဇူးပြုတတ်သောနည်းသည် ဒီပကနည်းမည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၅၁။ [ပါ၊ ဒီပက နယ။ ဒီပက-ထွန်းပြသော၊ နယ-နည်း။]

ဒီပနီ—အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို ထွန်းပြသောကျမ်း။

“အသီးသီးသော ဒီပနီ အလီလီမောက်ကြွယ် ၆၀ ကျော်သောကျမ်းတို့ဖြင့်။” လယ်တီ ၁၀၅။ [ပါ၊ ဒီပနီ။ ဒီပနီ-ထွန်းပြသောကျမ်း။]

ဒီပရာဇ်—လေးကျွန်းလုံးကို အစိုးရသောမင်း။

“ပဒေသရာဇ်၊ ဒီပရာဇ် မှန်၊ မဏ္ဍလိကာရာဇသေဌ်နှင့်၊ မင်းတို့ ရင်သွေး။” ကုသ* ၁၀၃။ “ပဒေသရာဇ်၊ ကေရာဇ်၊ ဒီပရာဇ်၊ မဟာစက္ကရာဇ်ဟူ၍ ဣဿရိယဘေ ဒအားဖြင့် လေးပါးအပြားရှိ၏။...လေးကျွန်းလုံးကို အစိုးရသောမင်းသည် ဒီပရာဇ် မည်၏။” ရာဇသေ ၃၆။ [ပါ၊ ဒီပရာဇာ။ ဒီပ-ကျွန်း၊ ရာဇာ-မင်း။]

ဒီပါ—ဒီပ နှင့် အတူတူ။

“အရံငါးရာ၊ ကျွန်းဒီပါနှင့်၊ လက်ယာမြရိပ်။” ထိပ်

ထွေး* ၇။ “လေးဆူဒီပါ သီတာရေမြေဆုံးစေတော့ လေး။” ဂိသစ် ၈၉။ [ပါ၊ ဒီပ။]

ဒုကတ် — ဒုပတ် ရှု။

“ပဉ္စင်းရပြီးသော် ထိုပတ္တမြားလက်စွပ်ကို သင်္ကန်း အပတ် ဒုကတ် ကြားတွင် ထားသတည်း။” အထက် တန်း ၂၉။ [ပါ ဒုပဋ္ဌ။]

ဒုကုဋ်—နှစ်ထပ်သင်္ကန်း။

“လေးအင်မယုတ်၊ ပါတိမုက်၊ ဒုကုတ်တင်နီနီ။” ကဝိ သတ်* ၂၁၆၄။ “ရှင်အာနန္ဒာသည် ဒုကုဋ်ကို ချွတ်၍ ခင်းသဖြင့် မြတ်စွာဘုရားထိုင်တော်မူလျှင်။” ဣကုဏ် ၂၃၁။ “သယမ္ဘူဘုရားသည်...ကိုယ်တော် ဝတ်ရုံ သော ဒုကုဋ် သင်္ကန်းဖြင့် ချီးမြှောက်တော် မူပေ သည်။” ဇီ ၆၈၁။

[ပါ၊ ဒီဂုဏ်?။ ရဟန်းများ ဝတ်ရုံသုံးဆောင်သည့် တိစိဝရိုက်ခေါ် သင်္ကန်းသုံးထည်အနက် နှစ်ထပ် သင်္ကန်းကြီးကို ဒုကုတ်၊ ဒုကုဋ်ဟုခေါ်သည်။ “ဒုကုဋ်- ဟူသည်၌ တသံလျှင်းချိတ်သည်ကား ပါဌမီမထင်။ သင်္ဃာဋီသဒ္ဓါ ဒုကုဋ်ဟောသည်ကို လိုက်အံ့ဟူလျှင် ပါဌမီကွာဝေးသည်။ ဒီဂုဏ်သဒ္ဓါ ဒုကုတ်ဟောပရိ ယာယ်မဟုတ်သော်လည်း ဒုကုတ်လက္ခဏာ အနက် ထင်သောကြောင့်...ဂုဏ်သဒ္ဓါနှင့်အညီ ဂဇယ်အက္ခရာ ဏကြီးသတ်လျက် ဒုဂုဏ်ဟူ၍သာ သင့်လေသော ကြောင့် ပါဌမီဝေါဟာရ ကွာဝေးသည်၎င်း ဖြစ်ခဲ့ ၏။” ဝေါ ၇၀၆။ “ဒီဂုဏ်၊ နှစ်ထပ်သော၊ သင်္ဃာဋီ၊ ဒုဂုဏ်ကို။ (ယခုကာလစကားရွှေ့၍ ဒုကုပ်ဟုခေါ် ဝေါကြသည်။ ဒုဂုဏ်ဟူ၍ ရှေးက ခေါ်ဝေါ်ရင်း ဖြစ်သတတ်)။” ဓာန်ဋီနိ၊ ဒု ၄၈၄။ “တုကုပ်၊ တုကိပ်” ပုဂံမင်စာ။]

ဒုစရိုက်—မကောင်းသောအကျင့်။ မကောင်းမှု။

“သုံးထွေ ဒုစရိုက်၊ ကိုယ်၌ငြစ်ငြူ၊ လျှော်ခဲ့ဘူး၍။” ဘူပေါင်း* ၅၅။ “တရားနှင့်မယှဉ်သော ဒုစရိုက်ကို ကြဉ်၍။” ဣပုံ ၁၇၃။ “သူ၏အသက်ကိုသတ်ခြင်း အစရှိသော ဒုစရိုက်ကိုကျင့်မိသောသူသည် ပစ္စုပ္ပန် မျက်မှောက်တွင်ပင်...ထိတ်ထိတ်လန့်လန့် ရှိနေရခြင်း ကြောင့် နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်းမရှိ။” ကာနု ၈၄။ [ပါ၊ ဒုစရိတ။ ဒုစရိုက် ၁၀ ပါး။ ၁ သူ့အသက် သတ်ခြင်း၊ ၂ သူ့ဥစ္စာခိုးခြင်း၊ ၃ သူ့သားမယား

ပြစ်မှားခြင်း (ကာယကံ ၃)၊ ၄ လိမ်လည်ခြင်း၊
 ၅ ကုန်းဘိုက်ခြင်း၊ ၆ ဆဲရေးတိုင်းထွာခြင်း၊ ၇
 အကျိုးမရှိသောစကားကိုပြောခြင်း (ဝစိကံ ၄)၊
 ၈ သူတပါးကို မကောင်းကြံခြင်း၊ ၉ သူတပါးပျက်
 စီးအောင်ကြံခြင်း၊ ၁၀ အယူမှားခြင်း (မနောကံ
 ၃)။]

ဒုတိယ — နှစ်ခုမြောက်။

“ဒုတိယကို အဿပါလ၊ မည့်ကြကုန်ပြီ။” ကိုး* ၁၄။
 “သုံးဆဲသုံးနှစ်မှ ခြောက်ဆဲခုနစ်နှစ်တိုင်အောင် ဒုတိ
 ယ အရွယ်။” ဥတု ၁၈။ “ဝေဠုဝန်ကျောင်း၌
 ဒုတိယ၊ တတိယ၊ စတုတ္ထ သုံးဝါကပ်တော်မူသည်။”
 ဇီ ၁၅၄။

[ပါ၊ ဒုတိယ။ ဒွိပုဒ်၊ တိယပစ္စည်း။ ဒွိကိုဒုပြု၍ ဒုတိယ
 ဟု ဖြစ်သည်။ မြန်မာဘာသာ၌ကား ဒုတိယ-ဟု
 အရေးများသည်။]

ဒုပိကာ — ထုပိကာ နှင့်အတူတူ။

“ပြာသာဒ်၏ ဒုပိကာ အောက်ခြေတွင်....” စာဆို
 ၁၃၀၄။ “ဘိဗ္ဗုဒ်ဝက်တောင်း ခြေနှင့်ကျောက်၍
 ဘောင်တော်ပြာသာဒ် ဒုပိကာ ကျချေ၏။” အထက်
 တန်း၊ ပ ၁၈၇။ [ပါ၊ ထုပိကာ။]

ဒုပတ် (၆) — အဝတ်နှစ်ထည်။ အပေါ်တင်အဝတ်နှင့်
 ကိုယ်ဝတ်။ နှစ်ထပ် ချုပ် ထား သော
 အဝတ်?။

“ထဘီအလွတ်၊ ဒုပဋ်မရှိ၊ မိမ္မေတိုင်းဘမ္မေတိုင်း။”
 ဝဏ်စာ ၂၅။ “သင်္ကန်း ဒုပတ် အကြားဝယ်ထား
 သော ပတ္တမြားလက်စွပ်ကို အရှင်အားညွှန်ကြားပေ
 ၏။” အထက်တန်း၊ ပ ၂၉။ “စုလျားပေါ်တင်၊
 နီလွင်ကိုယ်ဝတ်၊ ဒုပဋ် ကမ္မလံ၊ ကေနံနှင့်။” ကိုး*
 ၁၇၉။

[ပါ၊ ဒုပဋ္ဌ။ ဒု-နှစ်၊ ပဋ္ဌ-ပုဆိုး၊ အဝတ်။ “ဒုပဋ်တိ
 ဒုပဋ္ဌဘေဒေါ။...ဒိဂုဏ်ကတော ကေနံ သာဠကော
 ယေဝဟောတိ။” ပေါဒ္ဓိ ၁၁၈။]

ဒုဗိကာ — ဒုပိကာ၊ ထုပိကာတို့နှင့် အတူတူ။

“ရွှေနန်းဝေမာ၊ ဒုဗိကာ၏၊ နေရာအောက်ယပ်၊
 ကြာကလာပ်ဝယ်။” ဝိနိကျော်* ၉ (၁)။
 [ပါ၊ ထုပိကာ။]

ဒုမရာဇ် — ၁။ သစ်ပင်မင်း။

“မဇ္ဈဗေဒိ၊ ဟရိစန္ဒန၊ ဂန္ဓအစစ်၊ ဒုမရာဇ်လျှင်၊
 ဖြစ်တုံကျင်လည်း၊ သစ်ပင်ဟူသည်၊ သစ်ခက်တည်မှ၊
 အမည်ရ၏။” ကိုး* ၁၅၂။ “မွန်းထွားပြေပြစ်၊
 ဒုမရာဇ်ကို၊ စနစ်တော်ကျ၊ လှပတင့်တယ်၊ ရူပကာယ်
 ဖြင့်၊ ကိုးကွယ်တော်ရန်။” ထိပ်လေး* ၃၀။

၂။ ရက္ခစိုးနတ်?။

“အဋ္ဌဝိသ၊ ဒေဝနတ်စစ်၊ ဒုမရာဇ်တို့၊ ရန်လှစ်ပယ်
 ဖြောင့်၊ ထက်ကြပ်စောင့်၍။” မင်းဒိပ်* ၃၃။

၃။ ဇမ္ဗူရာဇ်ရွှေ?။

“လှော်သားရွှေသို၊ ဆယ်ရေဒုမရာဇ်၊ ကောင်းသည်
 ဖြစ်ကို။” ဌေး* ၆၄။

[ပါ၊ ဒုမရာဇ်။ ဒုမ-သစ်ပင်၊ ရာဇ-မင်း။]

ဒုမင်္ဂလ — အသုဘကိစ္စ။ သပိတ်သွတ်ဆွမ်းကျွေး။

“ရပ်ရွာ၌ သာမုနာမ္မ ဒုမင်္ဂလ သုမင်္ဂလပုံများတွင်
 စာပဲ့သဘင်ခေါ်သည်ကို...လူကြီးပိုင်းကစပြီး ဆူညံ
 ထွေးရှုပ်ကြသဖြင့်။” ထိလက်စွဲ၊ ဒု ၂၉။ “သုမင်္ဂလ
 ဒုမင်္ဂလစာတမ်း။” ချုပ်ပုံ၊ စ ၁၉၈။

[ပါ၊ ဒုမင်္ဂလ။ ဒု-မရှိ၊ တနည်း၊ မကောင်းသော၊
 မင်္ဂလ-မင်္ဂလာ။]

ဒုရာဇီဝ — သက်မွေးဝမ်းကျောင်းအတွက် ပြုလုပ်သော
 မကောင်းမှု။ သက်မွေးဝမ်းကျောင်းအကုသိုလ်။

“အသက်မွေးကြောင်း မဟုတ်ဘဲပြုသော ပါဏာတိ
 ပါတ် စသည်တို့သည် ဒုစရိုက်မည်၏။ အသက်မွေး
 ကြောင်းဖြင့်ပြုအပ်သော ပါဏာတိ ပါတ်စသည်တို့
 သည်ကား ဒုရာဇီဝမည်၏။” မနောရထ ၃၁။ “ဒုရာ
 ဇီဝ၊ ဒုစာရဟု၊ ပါပညစ်ကျ၊ လိုက်စားမှုကို။”
 တိဏ်* ၂၈။ [ပါ၊ ဒုရာဇီဝ။ ဒု-အာဇီဝ၊ ဒု-
 မကောင်းသော၊ အာဇီဝ-အသက်မွေးမှု။]

ဒုဟ — စိတ်နှစ်ခု။

“ပွင့်ကျင်ကာမျှ၊ ကြံဒုဟဖြင့်၊ ဆုတ်ရပိမ့်လော၊
 တက်ပိမ့်လောဟု၊ တွေးတောနှစ်ကွဲ။” ပါမိ* ၃၄။
 “ယမ်းတမ်းဒုဟ၊ နေမကျလျှင်၊ ဖြစ်ကြဘိယောင်။”
 ဓမ္မ* ၁၀။ “တွေးတောနှစ်ခု၊ ကြံဒုဟဖြင့်၊ ဆုတ်ရ
 ပိမ့်လော၊ တက်ချိမ့်လောဟု။ ရှင်မဟာသီလဝံသ
 အကျော် စပ်တော်မူသော ပါရမီခဏ်းလင်္ကာကိုဖြင့်၍
 မာဂဘောသာ ဒုဟသဒ္ဓါကို ပေါရာဏကထာထင်မှတ်

၍ မဟာစည်သူအမတ်ကြီးသည် ပေါရာဏကထာ ကျမ်း၌ ဆိုလေသည်။” ပေါဒ္ဒိ ၆၄။ (ပေါရာဏကထာ နိဿယ)။

[ပါ။ ဒုဟ။ ဒုဟသဒ္ဓါသည် မာဂဓဘာသာဖြစ်သောကြောင့် ပေါရာဏစကားမဖြစ်သင့်ဟုဆိုလျှင် လဘောဟူသောစကား၊ ရဝေဟူသောစကားများလည်း မာဂဓဘာသာဖြစ်သောကြောင့် ပေါရာဏစကားမဟုတ်ဟု ဆိုရလိမ့်မည်။ ယင်းတို့ကို ပေါရာဏစကားဟူ၍ ဆိုထားလေသည်။ တနည်းအားဖြင့်၊ ဒုဟသဒ္ဓါသည် မာဂဓသို့ရောက်သောအခါ ပြည့်စုံခြင်းအနက်ကိုဟော၏။ ထို့ကြောင့် သဒ္ဓနီတိ၌ ‘ဒုဟ-ပုရုဇဏေ ဒုဟတိ၊ ဒေါဟတိ၊ ဒုယမာနာဂါဝီ’ဟူ၍ ပြဆိုလေသည်။ မြန်မာဘာသာသို့ရောက်လျှင်ကား စိတ်နှစ်ခုဟူသောအနက်ကိုဟော၏။ ထို့ကြောင့် ပေါရာဏကထာကျမ်းတို့၌- ‘ဒုဟနှစ်ကွဲ’ဟူ၍၎င်း၊ ‘ဒုဟတိ စိတ်နှစ်ခုဟူသည်’ဟူ၍၎င်းဆိုကြလေသည်။ ပေါရာဏကထာဋီကာ ၁၄၃။]

ဒေယျဓမ္မ—ဒါတဗ္ဗဝတ္ထုနှင့် အတူတူ။

“ထီး၊ တမ်းခွန်...စသော ဒေယျဓမ္မဒါတဗ္ဗဝတ္ထုတို့ကို စီမံခင်းကျင်း၍ ...လှူဒါန်းပူဇော်တော်မူသည်။” အီတလံ၊ ၁၅၆။

[ပါ။ ဒေယျဓမ္မ။ ဒေယျ-ပေးအပ်သော၊ ဓမ္မ-အရာဝတ္ထု။]

ဒေဝ—နတ်။

“ကာဏာရိဋ္ဌ၊ ကုမာရကို၊ ဒေဝ ခြောက်ထပ်၊ နတ်အရပ်သို့။ ။လျှပ် လျှပ် စေ လိုက်တုံ သတည်း။” ဘူလင်* ၂၀၈။ “သစ်ခေါင်းကလျှင်၊ ဒေဝ လုပ်သူ၊ ရှက်ထပ်ဟူသား၊ နတ်အမူဖမ်း။” ဥမ္မာ* ၅၃။ [ပါ။ ဒေဝ။]

ဒေဝဒူတ—သေမင်းတမန်။

“ဒေဝဒူတ၊ စတုတ္ထဟု၊ ပြသည် ကျမ်းလ ၁။” ဘူပေါင်း* ၁၅။ “ငါသာမဟုတ်သင်တို့လည်း ဇရာသဘောမှ မလွတ်သေး...ကောင်းမှုကုသိုလ်ကို ပြုကြကုန်လောဟု သဘောအားဖြင့် ဆိုသည်မည်၏။ ထို့ကြောင့်သူအိုသည် ဒေဝဒူတမည်၏။” သံဝတ် ၅၂၁။ [ပါ။ ဒေဝဒူတ။ ဒေဝ-သေမင်း၊ ဒူတ-တမန်။ “မစ္စဝါစက၊ ဒေဝတ္ထ၊ ဒေဝဒူတမှာ။” ဒေဝဒူတ၌

ဒေဝသဒ္ဓါသေမင်း အနက်ဟော။ နိယံ ၃၁ စောင် ၁၃၁။]

ဒေဝဒတ်—မြတ်စွာဘုရားကို ရန်ဘက်ပြုသောရဟန်း။ “ထင်ရှားမည်မှတ်၊ ဒေဝဒတ်ဟု၊ မျိုးမြတ်သကျ၊ ငါ့ယောက်ဖလျှင်။” ဘူပေါင်း* ၁၀၂။ “ဆရာဒေဝဒတ်လည်း ငါ့ကိုယ်တိုင်သတ်မှ ကိစ္စပြီးချိန်မည်ဟု...ဂိဇ္ဈကုဋ် တောင်ပေါ်သို့တက်၍... ကြီးစွာသောကျောက်ကို လှိမ့်ချ၏။” ဇိ ၅၆၉။ [ပါ။ ဒေဝဒတ္တ။]

ဒေဝဒဏ်—၁၊ နတ်ပေးသောအပြစ်။ (ရာဇဒဏ်နှင့် နှိုင်းရှည့်။)

“နတ်မင်းကြီးလေးပါးတို့သည် ... ပြင်းပြင်းထန်ထန် ဒေဝဒဏ်ဖြင့် အမှန် ပေါက်ခွဲ ကြ ပါ ကုန်လိမ့်မည် ဘုရား။” သာရီ၊ တ ၁၁၃။

၂၊ ကညာကို ဖျက်ဆီးရာ၌ ပေးရသော အပြစ်ဒဏ်။

“ကညာနှစ်ဆဲ့နှစ်ရပ်များကို...ထိမ်းမြားသင့်၊ ဒဏ်ပေးသင့်...ပြည်မှ နှင်သင့်၊ ဒေဝဒဏ်ထားသင့်၊ သပြာတရာက လေးရာထိ လျော်သင့်၊ ... စသည်ဖြင့်... ဆုံးဖြတ်ပြသည်။” ကဝိဒီ ၄၁၄။

[ပါ။ ဒေဝဒဏ္ဍ။ ဒေဝ-နတ်၊ ဒဏ္ဍ-ဒဏ်။]

ဒေဝဓမ္မ—ဟိရိသြတ္တပွတရားနှစ်ပါး။ (လောကပါလတရား ဟုလည်း ခေါ်သည်။)

“စကားနက်တံ၊ ဒေဝဓမ္မ၊ ရှည်လံ လွန်နက်နဲ။” ကဝိသတ်* ၃၁၇။ “လောကပါလ၊ သုက္က ဒေဝဓမ္မ၊ နာမံသုံးမည်၊ ရွှေဘွဲ့ချည်လျက်၊ နတ်ပြည်ထင်ရှား၊ ထူးဂုဏ်အားဖြင့်၊ တရားနှစ်ရပ်၊ ဟိရေတ္တပုံကို။ ။ ကိုယ်ကြပ်ရကြ စေ သတည်း။” မဃ* ၅၄၂။

“ဒေဝဓမ္မ စကား၊ ဆရာတို့ငယ်ခါက၊ ကျောင့်ဒကာဟောဘူးသည့်၊ တရားထူးနှစ်ပါးကို၊ လူအများမှတ်ရန်၊ အဓိပ္ပါယ်ပြန်လိုက်မည်၊ ဒေဝဓမ္မ ဟူသည်မှာ၊ ဟိရိသြတ္တပွ၊ သည်နှစ်သွယ်ဓမ္မနှင့်၊ ပြည့်စုံမှ လူစင်စစ်။” ဂံ ၁၇။ “ရာဇဓမ္မကို ရာဇဓံ လောကဓမ္မကို လောကဓံဟူသကဲ့သို့ ဒေဝဓမ္မကို ဒေဝဓမ္မ ဆိုသည်ဟု မှတ်လေ။” ကဝိဒီ ၁၀၈။

[ပါ။ ဒေဝဓမ္မ။ ဒေဝ-နတ်၊ ဓမ္မ-တရား။ ‘နတ်တို့ နှိုက် ဖြစ်အံ့သောအကြောင်းတရား’ ဆိုလိုသည်။]

ဒေဝဓမ္မ—ဒေဝဓံနှင့် အတူတူ။

“ဒေဝဓမ္မ ကို ဟောတတ်သူကိုမေး၍ ကိုးကွယ်ပေါင်း ဖက်လေ။” မင် ၁၈။ “ဒေဝဓမ္မကို ဘီလူးမေးလျှင် မရမသိသောကြောင့်စားမည် ချုပ်ထားသည်တိုင်။” ကဝိဒီ ၁၈၄။ [ပါ၊ ဒေဝဓမ္မ။]

ဒေဝရာဇာ—သိကြားမင်း။ နတ်မင်း။

“သတ္တဘာဂ၊ ဒေဝရာဇာ၊ သူနှင့်ငါကို။ ။ ဖူးစာ မရေးလေသလော။” ဥမ္မာ* ၂၁။ [ပါ၊ ဒေဝရာဇာ။ ဒေဝ-နတ်၊ ရာဇာ-မင်း။]

ဒေဝရင်—သိကြားမင်း။ နတ်မင်း။

“မြင့်မိုရ်သခင်၊ ဒေဝရင်သည်၊ သေနှင့်ပဇာ၊ ဝရုဏာနှင့်။” ကဝိသာ ၂၈။ “ဒေဝရင် စက်ဖျား၊ ခဝပ် တွား။” သေတ္တု၊ ပ ၁၉၀။ [ပါ၊ ဒေဝရာဇာ။ ရာဇ-ကိုရင်ဟု မြန်မာမူပြုသည် ကို မတွေ့ဘူးပေ၊ သီလရှင်ကို သီလရင်၊ ပါရမီရှင်ကို ပါရမီရင် ခေါ်သကဲ့သို့ ဒေဝရှင် (နတ်တို့အရှင်) ကို ဒေဝရင် ဆိုလေသည်လား မသိချေ။]

ဒေဝရာဇ်—သိကြားမင်း။

“တာဝတိံသာ၊ ထက်နတ်ရွာ၌၊ ဒေဝါနမိန်၊ ဒေဝိန် နတ်စစ်၊ ဒေဝရာဇ်၏၊ ရန်မျှစ်ချိုးနှိမ်၊ ဗိမာန်အိမ်၌။” ဘူပေါင်း* ၅၅။ [ပါ၊ ဒေဝရာဇာ။]

ဒေဝရိန်—သိကြားမင်း။

“လွမ်းရန်ဘွဲ့ သည်ချိန်ကို၊ ဒေဝရိန် ပဠုန်မှူးငယ်က၊ မြူးလှတယ်လေး။” သေတ္တု၊ ပ ၃၁၀။ [ပါ၊ ဒေဝရာဇာ?။ ဒေဝိန္ဒ။]

ဒေဝလောက—နတ်ပြည်။

“ထိုခြောက်ထပ်သော နတ်ဘုံတို့သည် ဒေဝလောက မည်ကုန်၏။” နဂ ၄၇၈။ [ပါ၊ ဒေဝလောက။]

ဒေဝါ—နတ်။

“ဘုန်းခေါင်လူ့ဘ၊ နိမ္မိသဝယ်၊ ပျော်စံပယ်၍... ကြ သွားပြာဋိဟာ၊ ပြသောခါဝယ်၊ ဒေဝါ နတ်များ၊ ဖူးကြညားလည်း၊ တရားမဂ္ဂင်၊ မမြင်တုံသေး။” ဝိဠေ ၁၅၇။ “ရွှေပူးစာမှန်သမျှ၊ နှံသတဲ့ဒေဝါ။” ပုညတေး ၆၂။ [ပါ၊ ဒေဝ။]

ဒေဝီ—၁၊ နတ်သမီး။

“သူရဿတီ၊ နတ်ဒေဝီ လျှင်၊ စဉ်စီ အားလှိုင်း။” စိန်ကျော်* ၈ (၃)။

၂၊ မိဖုရား။

“သေ့ကာရီ၊ မင်းကိုမိ၍၊ ဒေဝီ ထွတ်ကဲ၊ မိဝမ်းထဲဝယ်၊ ယူစွဲသန္ဓေ၊ ကိန်းဝပ်လေဟူ။” ကိုး* ၁၂။ “ပဒမ ဝတီ၊ လွန်သည်သား၊ ဒေဝီ ခေါင်ထွတ်၊ ကြာမျိုး နတ်နှင့်။” ပြာဋိ* ၂၅။ “ကုမ္မာရီလဲ၊ ဒေဝီ ခံရာ၊ ပေါလှပါသည်။” ဝိရီ၊ ပ ၄၀။ “ဝဲယာရွှေညီ၊ ဒေဝီ မဟေသီ... မိဖုရားနှစ်ပါးတို့၏ အလယ်၌ စံပယ်မြဲဖြစ် သတည်း။” ပုညဝတ် ၇။ [ပါ၊ ဒေဝီ။]

ဒေဝစ္ဆရာ—နတ်သမီး။

“နတ်ခြောက်ပြည်မှ၊ ရွှေစည်ညီညွတ်၊ ပျံကြလတ်သို့၊ ဒေဝစ္ဆရာ၊ ကလျာရုပ်တု။” ဘူလင်* ၅၀။ “ရွှေ သရစ်သို့၊ ဒေဝစ္ဆရာ၊ ချစ်မဝသည့်၊ အလှဝင်းဝါ၊ မင်းစန္ဒာ။” ကိန္နရီ* ၈၈။ “ထိုသိကြားကို ခြံရံ၍ နေသော သူတို့သည်... ဒေဝစ္ဆရာ အမည်ရှိ၏။” ဣကုဏ် ၃၉။ [ပါ၊ ဒေဝစ္ဆရာ။]

ဒေဝိန်—နတ်မင်း။ သိကြားမင်း။

“တာဝတိံသာ၊ ထက်နတ်ရွာ၌၊ ဒေဝါနမိန်၊ ဒေဝိန် နတ်စစ်၊ ဒေဝရာဇ်၏။” ဘူပေါင်း* ၅၅။ “ထိုပြီး တချိန်၊ ဒေဝိန်သိကြား၊ နတ် မင်း ဖျားလျှင်။” ပြာဋိ* ၃၃။ [ပါ၊ ဒေဝိန္ဒ။]

ဒေဝိန္ဒရာဇ်—သိကြားမင်း။

“မီးရှူးဝရဇိန်၊ ရွှေလက်ချိန်သည်၊ ဒေဝိန္ဒရာဇ်၊ ဘေးတော်စစ်၏။” အာသံ* ၈။ “မြင်းမိုရ်ဂိရိန်၊ တာဝတိန်၌၊ ဒေဝိန္ဒရာဇ်၊ ဖြစ်ရစေသော။” သီလဝ* ၃၄။ [ပါ၊ ဒေဝိန္ဒရာဇာ။]

ဒေသ—အရပ်။

“ဘုန်းတောက်ပ၍၊ ဒေသတပါး၊ ရဟန်းများလည်း မှန်ကြားပတ်လွှံ၊ တန်ခိုးနံ့ဖြင့်၊ လေပျံနှင့်ဖြို၊ ရပ်ထို ထိုမှ၊ မှီခိုမပြတ်၊ ဆည်းကပ်လတ္တံ့။” ကိုး* ၁၆။ “ငြိမ်းသော ဤဒေသ၌ သီလကိုဖြည့်စွမ်းလျက် နတ်လမ်းထွင်တော်မူပါ။” ပုညဝတ် ၆၇။ “ကာလ ဒေသကို ထောက်ထားနှိုင်းရှည့် ရှုကြည့် ကြစည်၍ ဆိုရာ၏။” ဣပုံ ၃၇။ [ပါ၊ ဒေသ။]

ဒေသစာ—အရပ်ရပ်လှည့်လည်ခြင်း။ (များသောအားဖြင့် မြတ်စွာဘုရားခရီးလှည့်လည်ခြင်း၌ သုံးသည်။)

“ဇိနာပဝရ၊ သုံးလူ့ဘလျှင်၊ ဆန်ကြွစကြာ၊ ဒေသစာဖြင့်၊ ရောက်သွားနင်းနှိပ်၊ သင်းပွင်းထိပ်ထက်၊ တံဆိပ်ရွှေကပ်၊ ရပ်တန့်သက်သော်။” မင်းမယ်*၃။ “တောင်မြစ်လေးပါး၊ ဘဝါးစကြာ၊ ဒေသစာဖြင့်။” ရဲတင်း*၁။ “ကျွန်းကျွန်းငယ်ကေရာ၊ ဒေသစာလှည့်မြန်း။” ပုည ၄၉။ [ပါ၊ ဒေသစာရီ။]

ဒေသစာရီ—အရပ်ရပ်လှည့်လည်ခြင်း။

“တိထိသောကြာ၊ ရက်မြတ်စွာတွင်၊ ဒေသစာရီ၊ ထွက်ခဲ့ချီသော်။” နာပျို*၆။ “ပစ္စေကဗုဒ္ဓါရဟန္တာတပါးသည် နန္ဒမူလတောင်ဝှမ်းမှ ထွက်လာ၍ ဒေသစာရီလှည့်သော်။” ဣပုံ ၂၆၉။ “ဘုရားကိုယ်တော်မြတ်သည် ထိုအရပ်မှ ဒေသစာရီ ကြွချီလေသော် ဥရုဝေလတောအုပ်သို့ ရောက်တော်မူ၏။” ဇိ ၉၅။ [ပါ၊ ဒေသစာရီ။ ဒေသ-အရပ်၊ စာရီ-လှည့်လည်သွားလာခြင်း။]

ဒေသနာ—မြတ်စွာဘုရားဟောကြားသည့်တရားတော်။ “ဓမ္မက္ခန္ဓာ၊ ဒေသနာတည့်၊ ပေစာအပေါင်း၊ ရှစ်သောင်းလေးထောင်။” ပါမီ*၃၅။ “ဘုရားဟော ဒေသနာအပေါင်းကလည်း ဝဋ်ကင်းကြောင်းသာ ဟောသည်။” ပုညဝတ် ၅။ “ဒေသနာတော်၏အဆုံး၌ အရှင်ကောဏ္ဍညသည် သောတာပတ္တိဖိုလ်၌ တည်လေ၏။” ဇိ ၆၇။ [ပါ၊ ဒေသနာ။]

ဒေသနာ (ကြား) —[ဝိနည်း] အာပတ်ဖြေခြင်း။ မိမိ၏အာပတ်ကို ရဟန်းတပါးထံ ဖွင့်ဟပြောကြားခြင်း။

“သင့်ပြီးသောအာပတ်ကို နောင်အခါ မလွန်ကျူးပါပြီဟူသောဝန်ချခြင်း၊ စောင့်ရှောက်ခြင်း အာယတိသံဝရနှင့် ဒေသနာကြားသောရဟန်း။” ဘာနီ ၈၅။ “တယောက်သောရဟန်း၏အထံရှိက် ဒေသနာကြားအပ်၏။” မိလိန် ၃၁၈။ [ပါ၊ ဒေသန။ ဒေသန-ပြောကြားခြင်း။]

ဒေသနာဂါမ်—[ဝိနည်း] ရဟန်းတပါးထံပြောကြားခြင်းဖြင့် ကုစားရသောအာပတ်။

“ဒေသနာဂါမ်အာပတ်ကို ဒေသနာကြားသည်ဖြစ်အံ့၊ သီလဝိသုဒ္ဓိဖြစ်သဖြင့် လဇ္ဈိဖြစ်၏။” ဝဇီရူ ၁၅၀။ [ပါ၊ ဒေသနာဂါမ်နိ။]

ဒေသနာဉာဏ်—တရားဟောစွမ်းဉာဏ်။ သဗ္ဗညုတဉာဏ်။ “ဒေသနာဉာဏ် ဝေဘန်တုံစပ် အကဲခတ်၍။” ပင်း၊ ပ၉။ “ဒေသနာဉာဏ် ဟူသည်လည်း သဗ္ဗညုတဉာဏ်၎င်းတည်း။” အဋ္ဌကဏ္ဍိ ၂၁၆။ [ပါ၊ ဒေသနာ ဉာဏ်။]

ဒေသနာဝိလာသ—တရားတော်၏ တင့်တယ်စံပယ်ခြင်း။ “အာယာတော၊ အပ္ပစ္စယော၊ အနဘိရဒ္ဓိ၊ ဤသုံးပုဒ်ကား အချက်ကိုဟောသော သဒ္ဓါချည်းတည်း။ အနက်အထူးမရှိ။ ဒေသနာဝိလာသအားဖြင့် ဘုရားသခင် ဟောတော်မူသတတ်။” သုတ်သီနိ ၁၀။ [ပါ၊ ဒေသနာဝိလာသ။ ဒေသနာ-တရားတော်၊ ဝိလာသ-တင့်တယ်စံပယ်ခြင်း။]

ဒေသနက္ကမ—ဟောပုံအစီအစဉ်။ ဟောစဉ်။ “ဗုဒ္ဓဇ္ဈာသယ ဓမ္မဇ္ဈာသယ ဝေနေယျဇ္ဈာသယ သုံးပါးသော ဒေသနက္ကမ ဆံမြူမျှမပါဝင်၊ ကျမ်းဂန်တွင်မရှိ။” ငါးဌာန ၅၉။ [ပါ၊ ဒေသနက္ကမ။ ဒေသန-ကမ၊ ဒေသန-ဟောကြားခြင်း၊ ကမ-အစဉ်။]

ဒေသဘာသာ—သိနယ်အရပ်၌ သုံးစွဲသောစကား။ “သကာယနိရုတ္တိယာဟူသောပါဌ်ဖြင့် အထူးထူးသော အမျိုးမှထွက်၍ ရှင်ရဟန်းပြုကြကုန်သဖြင့် ထိုရဟန်းတို့၏ အထူးထူးသောဒေသဘာသာကို ယူတော်မူလိုသည်။” လောကာ ၉၆။ [ပါ၊ ဒေသဘာသာ။ ဒေသ-အရပ်၊ ဘာသာ-စကား။]

ဒေသဝေါဟာရ—ထိုအရပ် အခေါ်အဝေါ်။ ဒေသသုံး။ “ထိုထိုတိုင်းခရိုင်တို့ရှိက် သမုတ်ခေါ်ဝေါ်အပ်သော ဒေသဝေါဟာရအလျောက် မှတ်ယူအပ်၏။” စူသဓ်၊ ပ ၂၀၆။ [ပါ၊ ဒေသဝေါဟာရ။ ဒေသ-အရပ်၊ ဝေါဟာရ-အခေါ်အဝေါ်။]

ဒေသိယ—အရပ်တခု၌သာ ဖြစ်သော စကားစသည်။ “အရပ်တစိတ်တဒေသ၌သာ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုသော

ပုဒ်သည် ဒေသိယ ဒေါသ သင့်သော ပုဒ်မည်၏။”
ယော ၁၀၀။

[ပါ၊ ဒေသိယ။ ဒေသ+ဣယ၊ဒေသ-အရပ်ဒေသ၌၊
ဣယ-ဖြစ်သောစကား။]

ဒေသန္တရ—၁၊ အရပ်တပါး။

“နွံကာခွေဟန်၊ ထွေထွေဖန်သည်။ ။ဒေသန္တရ
ရပ်ခြားတည်း။” ကိနွရီ* ၇၁။ “မြန်မာ့ဘာသာရင်း
သက်သက်မှာမူကား အမည်ဝေါဟာရ တခုတခုကို
အသံအက္ခရာ တလုံးစီသာရှိတတ်ခြင်း၊အချို့နှစ်လုံးစီ
ရှိသော်လည်း အနည်းငယ်မျှသာ ရှိခြင်းများကို
ဒေသန္တရ အကြားအမြင်အားဖြင့်၎င်း....ယုံကြည်ထင်
မှတ်သင့်သည်။” ဝေါလိ၊ နိဒါန်းစ။

၂၊ အရပ်ဒေသအပိုင်းအခြား။ ?

“ထိုအုပ်ချုပ်ရေးသစ်အရ ဒေသန္တရကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်
ခွင့်များရ၍ ဒီစံတိုက်ကောင်စီနှင့် ဆာကယ်ဘုတ်
အဖွဲ့များ ပေါ်ပေါက်လာသည်။” တို့တိုင်းပြည်
၁၆၂။

[ပါ၊ ဒေသန္တရ။ ဒေသ-အရပ်၊ အန္တရ- အခြား
တပါး။]

ဒေသန္တရဗဟုသုတ—မိမိအရပ်မှ တပါးသောအရပ်နှင့်
ဆိုင်သည့် အကြောင်းအရာကိုသိခြင်း။

“ဒေသန္တရဗဟုသုတကတော့ အတော်နည်းပါး
တာဘဲ။” မြင့်၊ ပ ၁၆။ “တခါသော် ဆင်ပေါင်ဝဲ
ရွာမှသည် ဒေသန္တရဗဟုသုတ အလို့ငှာလှည့်လည်ရာ
ပုသိမ်နယ်သို့ ရောက်ကြခိုက်တွင်။ ဟိန်ဖြေ ၉။

[ပါ၊ ဒေသန္တရဗဟုသုတ။ ဒေသန္တရ- အရပ်တပါး၊
ဗဟုသုတ-အကြားအမြင်။]

ဒေါ^၁—စိတ်ဆိုးခြင်း။ ဒေါသ။

“သည်စကား နောက်ထပ်၍ မပြောစမ်းပါနှင့်ဟု
ဒေါကလေးပို့ပို့နှင့် ဆိုလိုက်လေ၏။” စပယ် ၈၆။
“မခံချင်တဲ့စိတ်ဇောနှင့် ဒေါ ပါပါပြန်လှန် လျှောက်
ထားပြန်တယ်။” သောတ၊ တ ၂၁၆။

[ပါ၊ ဒေါသ။]

ဒေါ^၂—နှစ်ခု။

“သုမ္ပဒ္ဓိ၊ စံညီမနော၊ စံပြန်ပြောက၊ ဒေါဒေါရသ၊
ဖြိုကိန်းကျဟု၊ ယူကြလေဘိ၊ ပညာရှိတို့။”ပဒ ၅၄။
[ပါ၊ ဒို့။ ဒို့မှ ဒု၊ ဒုမှ ဒေါ-ဖြစ်သည်။]

ဒေါဏ—လေးပြည်ရှိသော ချင့်ဝန်။ တစိတ်။

“လေးတုံသည် ဒေါဏဟု ဆိုအပ်သော တစိတ်။”
သမန်၊ ပ ၄၂၅။ “တဒေါဏ လောက်သော
ဓာတ်တော်တို့ကို သိုမှီးရာဌာနဖြစ်သော။” မဟာဝင်
၁၉၇။ [ပါ၊ ဒေါဏ။]

ဒေါဒေါရသ—သက္ကရာဇ် ဖြိုကိန်းတခု။

“ဒေါဒေါရသ၊ကိန်းကား အရှည်။ ခဆပဉ္စကိန်းကား
အတို ဖြစ်လေသတည်း။” ကုလား၊ ပ ၁၃၈။
“ထို့နောက် သရေခေတ္တရာပြည်၊ သုမုဒ္ဓိ မင်းသက်
ထက်၊ ဒေါဒေါရသ သက္ကရာဇ် ၆၂၂ ကိုဖြိုသည်။”
မကရန် ၁၁။

[ပါ၊ ဒေါဒေါရသ။ ဒေါ-၂၊ ဒေါ-၂၊ ရသ-၆။
ဒေါသည်-ဒို့ မှ ဒု၊ ဒု မှ ဒေါ-ဖြစ်လာသဖြင့် ၂ခု
သင်္ချာယူရသည်။ ရသကား အရသာ ခြောက်ပါးကို
ဟောသော သဒ္ဒါဖြစ်၍ သင်္ကေတ သင်္ချာအားဖြင့်
၆-ခု ယူရသည်။]

ဒေါမနသ်—စိတ်နှလုံးမသာယာခြင်း။ စိတ်မကောင်းဖြစ်
ခြင်း။ စိတ်ဆိုးခြင်း။

“အဘိဇ္ဈာနှင့်၊ မျက်ပါ ဒေါမနသ်၊ ပဋိသတ်က၊ စသည်
ရုတ်ရက်။” ကိုး* ၃၉။ [ပါ၊ ဒေါမနသ။]

ဒေါမနသ—ဒေါမနသ် နှင့် အတူတူ။

“စိတ်၌ဖြစ်သော သာယာခြင်းကို သောမနသ၊ မသာ
ယာခြင်းကို ဒေါမနသ ဆိုသည်။” မနောရထ ၃၈။
“စင်စစ်မူကား နှလုံးမသာယာခြင်းဒေါမနသ စသည်
သာ ဖြစ်သတည်း။” နရ ၄၄၀။ [ပါ၊ ဒေါမနသ။]

ဒေါမာန်—စိတ်ဆိုး မောက်မာသော အမူအရာ။

“ကြောင်မစားမူ ကြွက်မပါးတန်ရာ-ဟု ဒေါမာန်
ပါပါဖြင့် ပြောသောအခါ။” သုခမိန် ၇၃။
[ပါ၊ ဒေါသ မာန။ ဒေါသ-စိတ်ဆိုးခြင်း၊ မာန-
မောက်မာခြင်း။]

ဒေါသ—၁၊ စိတ်ဆိုးခြင်း။ အမျက် ထွက်ခြင်း။ စိတ်
တိုခြင်း။

“ရမ္မက်ဒေါသ၊ အာသာတနှင့် မောဟဟူးဟူး။” ဆ*
၄၄။ “မကြေနပ်ချက် တခုခုကို ပြောချင်ရက်နဲ့
မပြောရတဲ့အခါ အဲဒီမပြောရတဲ့ အတွက် ဒေါသပို့
ပြီးကြီးလာတတ်တယ်။” ကန်း ၁၇။

၂၊ အပြစ်၊ အနာအဆာ။

“ပဒဝါကျ၊ ပဒတ္တိ၊ ဒေါသအပြစ်၊ ရှစ်နှင့်ကိုးခု၊
ခြောက်ထွေ ရှသော်။” ဘူပေါင်း* ၅။ “ဂါထာ
စုဏ္ဏိယ၊ ဖွဲ့ခြင်းမှလည်း၊ ဒေါသ မစွန်း။” ကိုး* ၆။
“မငြိ ဒေါသ၊ လှလည်း လှလျက်။” မဟော်နာ*
၅၄။ “အလွန်မြင့်ခြင်း အစရှိသဖြင့် ဒေါသ မလွတ်
သော နို့ထိန်းသည်။” တေ ၃၀။ “ထိုအခါ မြတ်စွာ
ဘုရားလည်း ကိုယ်တော်၌ ခက်ချော် ထူပြောသော
ဒေါသ ရှိရကား။” ဇိ ၅၉၉။ [ပါ၊ ဒေါသ။]

ဒေါသဇော—အမျက်စိတ်။

“ဒေါသဇော ကြောင့် ကောဓ ဖြိုင်ဖြိုင် စိတ်မခိုင်
သဖြင့်။” ကဝိသေ ၁၇၀။
[ပါ၊ ဒေါသဇောန။ ဒေါသ-အမျက်၊ ဇောန-အဟုန်
ဖြင့်ဖြစ်သော စိတ်။]

ဒက္ခိဏ—တောင်ဖက်အရပ်။ လက်ယာဖက်။

“အရှုအသာ၊ ဒက္ခိဏာက၊ လက်ျာဌာန၊ ထားပြီးမှ
တည့်။” တန်ရ* ၂၄။ “ဒက္ခိဏာဟု၊ လက်ျာတောင်
စောင်း၊ ရိပ်မပြောင်းသို့။” ဟသံ* ၆၃။
[ပါ၊ ဒက္ခိဏ။]

ဒက္ခိဏသာခါ—မဟာ ဗောဓိ၏ လက်ျာဖက် အကိုင်း။
၎င်းကို ထုလုပ်သည့် ဆင်းတု။

“ငါ၏ နှမတော်ဖြစ်သော သာမိတ္တာထေရီကို မဟာ
ဗောဓိ ဒက္ခိဏသာခါ လက်ျာ တောင်ကိုင်းကို ယူ၍
ကြွစေတော် မူပါမည့်အကြောင်းဖြင့်...တမန်စေလွှတ်
ရမည်။” မဟာဝင် ၂၁၄။ “ဆင်းတု စေတီတော်
ဒက္ခိဏသာခါ ပုံများ။” သုသော၊ ဆ ၄၀။ “ပဉ္စင်း
နှစ်ပါးတို့သည် ဒက္ခိဏသာခါ ဘုရား ပြိုင်၍ ထုကြ
ကုန်သတတ်။” ဥပမာ၊ ဒု ၁၈၅။
[ပါ၊ ဒက္ခိဏသာခါ။ ဒက္ခိဏ-တောင်ဖက်၊ သာခါ-
သစ်ကိုင်း။]

ဒက္ခိဏာယဉ်—တောင်ဖက်လမ်းဖြင့် နေသွားခြင်း။

“မြောက်အရပ် ဖြစ်သော အန္တောဝိထိ အစွန်းမှ
တောင်အရပ်ဖြစ်သော မဇ္ဈေဗာဟိရဝိထိသို့ ထွက်၍
သွားရာကာလဖြစ်သောကြောင့် ဒက္ခိဏာယဉ် မည်
၏။” ဒဗ္ဗ ၂၄။ “ဝါဆိုလပြည့်ကျော် တရက်နေ့က
ပြာသိုလပြည့်နေ့တိုင် ဒက္ခိဏာယဉ်ဖြစ်၍ ဓာတ်သက်
ဆောင်စေ။” ဓာရူ ၁၈၁။

[ပါ၊ ဒက္ခိဏာယန။ ဒက္ခိဏ-အယန၊ ဒက္ခိဏ-တောင်
ဖက်၊ အယန-သွားခြင်း။]

ဒဿန—အမြင်။ ဖီလော်ဆော်ဖီ။

“လောက အမြင် = Philosophy ကို... ပါဠိလို
ဒဿနဟု ခေါ်သည်။” အညမည ၆၆။
[ပါ၊ ဒဿန။]

ဒဿနိက—ဖီလော်ဆော်ဖီဆရာ။

“ဗာထရန်ရပ်ဆယ်လ်ဆိုသူမှာ ဒနိဿက ဆရာကြီး
(Philosopher) လဲဖြစ် သင်္ချာပါရဂူကြီးလဲ ဖြစ်
ပါတယ်။” စစ်၊ ၁၊ ၂၊ ၁၂၂။
[ပါ၊ ဒဿနိက။ ဒဿန+ဣက၊ ဒဿန-အမြင်၊
ဣက-ရှိသူ။]

ဒဿနိကဗေဒ—ဖီလော်ဆော်ဖီဆိုင်ရာပညာ။

[ပါ၊ ဒဿနိက ဗေဒ။]

ဒိဋ္ဌ—မျက်မြင်။ ကိုယ်တွေ့။

“ဘုရားပုထိုးကို ဖျက်ဖြိုတူးဖောက်၍ ရွှေငွေအဘိုး
တန်နှင့်စပ်သမျှကို ထုတ်ယူသုံးစွဲသည့်အတွက် လက်
ငင်းဒိဋ္ဌ ပျက်စီးရသည်။” ချုပ်ပုံ၊ တ ၁၅၈။ “ယခု
မှ ဒိဋ္ဌတွေ့ရပါသည်ဘုရား၊ သတင်းကြားတော်မူသ
လောက်မက အလွန်ပင်လှပယဉ်ကျေးတဲ့ ဥစ္စာစောင့်
မကလေးပါဘုရား။” ရွှေပြည်၊ ဒု ၄၆။
[ပါ၊ ဒိဋ္ဌ။ ဒိဋ္ဌ-တွေ့မြင်အပ်သော။]

ဒိဋ္ဌဓမ္မ—မျက်မှောက်။

“ဤပုညကြောင့် ဒိဋ္ဌဓမ္မပင်ဒုက္ခကင်းလွတ်ပါစေသော
ဟု ဆုတောင်း၏။” ဇိ ၃၁၈။ “စကြာရသောမင်း
သည် မိစ္ဆာဉာဏ်ပွား၍ သိကြားစည်းစိမ်ကို တပ်မိ
ချေ၍ ဘဝမခြား ဒိဋ္ဌဓမ္မ ပျက်စီးကြောင်း ကျမ်း
ဂန်လာသည်။” ဓည ၃၂။
[ပါ၊ ဒိဋ္ဌဓမ္မ။ ဒိဋ္ဌ-မြင်အပ်သော၊ ဓမ္မ-တရား။]

ဒိဋ္ဌမင်္ဂလာ—မြင်အပ်သောအရာ မင်္ဂလာ။

“ဤသို့လျှင် ဒိဋ္ဌမင်္ဂလာ အယူရှိသောပရိသတ်၊ သုတ
မင်္ဂလာအယူရှိသောပရိသတ်၊ မုတမင်္ဂလာအယူရှိသော
ပရိသတ်ဟူ၍ သုံးပါးကုန်သောပရိသတ်တို့သည် ဖြစ်
ကုန်၍။” ငါး၊ တ ၅၇၇။
[ပါ၊ ဒိဋ္ဌမင်္ဂလာ။ နံနက်အိပ်ရာထအခါ ကိုယ်လုံးဖြူ
သော ဥသဘာ၊ ကိုယ်ဝန်ဆောင်မိန်းမ၊ ရေပြည့်အိုး

စသည်ကိုမြင်ခြင်းသည် မင်္ဂလာရှိသည်ဟု အယူရှိကြ၏။ ယင်းကို ဒိဋ္ဌမင်္ဂလာဟုခေါ်သည်။ ဒဿနိပါတ်၊ မဟာမင်္ဂလာဘတ်။]

ဒိဋ္ဌာနဂတိ—မြင်ဖန်များရာ အတုလိုက်ခြင်း။အတုလိုက် ပြုလုပ်ခြင်း။ အတုမြင်အတတ်သင်။

“အစဉ်တံထွာ၊ ဓမ္မတာဖြင့်၊ ဒိဋ္ဌာနဂတိ၊ ထုံးစံရှိသည်။” ကုသ*၄၁။ “နမောတဿကိုကား.... အဋ္ဌကထာ၏အဦး၌....ဗုဒ္ဓါနုဿတိကိုပြုလျက်.... အဋ္ဌကထာဆရာဆိုသကဲ့သို့ သရဏဂုံသီလယူသည်၏အဦး၌....ရှိခိုးခြင်းဖြင့် ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာ ရှင်စေခြင်းငှာလျှင် ဆရာမြတ်တို့သည် ဒိဋ္ဌာနဂတိ အစဉ်ပြု၍ ရွတ်စေသတည်း။” ယသ ၁၄၃။ “မကောင်းသော အကျင့်ကို ဖုံးလွှမ်းခြင်းငှာ အိမ်ရာဆောက်၍ အကာအရံနှင့်နေကုန်၏။ ထိုသို့ အစဉ်သဖြင့်နေသောသူတို့သည် ဒိဋ္ဌာနဂတိ သို့လိုက်၍ အစာသိုမှီးခြင်းကို ပြုကုန်၏။” နု ၃။

[ပါ၊ ဒိဋ္ဌာနဂတိ။ ဒိဋ္ဌ-အနုဂတိ၊ဒိဋ္ဌ-မြင်အပ်သော အရာ၊ အနုဂတိ-အစဉ်လိုက်ခြင်း။]

ဒိဋ္ဌိ—၁၊ မှားသောအမြင်။ အယူမှား။

“မာနထောင်လွှား၊ မြင်မှားဒိဋ္ဌိ၊ ကြမ်းဘိဒေါသ။” ဂံ ၁၄၈။ “ပစ္စုပ္ပန်သံသရာ၊ နှစ်ဖြာကျိုးကြောင်း၊ ဆိုးကောင်းယုတ်မြတ်၊ တပ်တပ်မသိ၊ ဒိဋ္ဌိအမှု၊ အယူသို့လိုက်၊ ဒုစရိုက်ကို အလွန်ကြိုက်သော သူမိုက်တို့ကို။” မင် ၅။

၂၊ အယူမှားကို ယူသောသူ။

“သားဒိဋ္ဌိကို၊ မျက်စိဘွင့်ထား၊ ဤတရားလျှင်၊ ရှည်လျားနိစ္စ၊ ဆိုဆုံးမစိမ်။” သစ္စာ*၂၄၆။ “ပုရာဏကဿပအစရှိသော ဒိဋ္ဌိ ခြောက်ယောက်တို့သည်။” မင် ၄၅။ [ပါ၊ ဒိဋ္ဌိ။]

ဒိဋ္ဌိ—အိပ်မက်၏ အကောင်းအဆိုး အကျိုးအပြစ်ကို ပြသောကျမ်း။?။

“အဆွေခင်ပွန်းကောင်းနှင့် ပေါင်းဘော် တွေ့ကြုံရလိမ့်မည်ဟု ဒိဋ္ဌိတွင် ပါရှိပါသည်။” မှိုင်း၊ ပ ၉၉။ [ပါ?။ ဝဏ္ဏဗောဓနသတ်အင်း၌ အတိတုဓမ္မ-တိတ်ဓမ္မဟုတွေ့ရသည်။ ဒိဋ္ဌိမုဟုလည်းတွေ့ရသည်။ ဒိဋ္ဌဓမ္မမုဟုလည်းဟု ဆိုကြသည်။ ဒိဋ္ဌ-တနင်္ဂနွေ၊ဓမ္မ-စနေဟူ၏။]

ဒုက္ခ—နှစ်ခုပေါင်း။

“ပဋ္ဌာန်း တိက်ဒုက္ခ၊ မိန့်တော်ထုတ်၊ ရွှေနှုတ်ကျူးခဲ့ပြီ။” ကဝိသတ်*၁၂၉၅။ [ပါ၊ ဒုက္ခ။]

ဒုက္ခရစရိယာ—ပြုနိုင်ခဲ့သော အကျင့်။ ပြုနိုင်ခက်သော အကျင့်။နောက်ဆုံးဘဝ ဘုရားလောင်းများ ဘုရားဖြစ်ရန် ကျင့်သောအကျင့်။

“ခြောက်နှစ်စေ့အောင်၊ ကျင့်ဆောင် ဒုက္ခရစရိယာ၊ ထွက်ပြီးစွာမှ။” ပါမီ*၁၁။ “ကျင့်ကြီးခဲ့လှ၊ ဒုက္ခရစရိယာ၊ ရက်သာလနှစ်၊ အထူးဖြစ်၏။” ရာသီ*၂၆။ “ဒုက္ခရစရိယာကျင့်စဉ်တွင် စင်္ကြံဦး၌....လည်း၍ သေပြီဟု ကြားကြ၏။” ဇိ ၃၈။ “ဘုရားဖြစ်ရာသော ဒုက္ခရစရိယာကို ကျင့်သကဲ့သို့။” စပယ် ၅၉။ [ပါ၊ ဒုက္ခရစရိယ။ ဒုက္ခရ-ပြုနိုင်ခဲ့သော၊ စရိယ-အကျင့်။]

ဒုက္ခဋ္ဌိအာပတ်—[ဝိနည်း] ရဟန်းများသင့်ရောက်သော အာပတ်ခုနစ်မျိုး အနက် ခြောက်ခုမြောက် အာပတ်။

“ပါစိတ်ဒုက္ခဋ္ဌိ၊ သင့်တုံလတ်၊ ဖြေမှတ်နှုတ်ချိုလွင်။” ကဝိသတ်*၁၀၆၈။ “အကြွင်းကိုးပါးတို့၏ အသားကိုစားမိလျှင် ဒုက္ခဋ္ဌိအာပတ်သင့်၏။” ဝိခိပ် ၃၀။ [ပါ၊ ဒုက္ခဋ္ဌိအာပတ္တိ။ ဒုက္ခဋ္ဌိ-မကောင်းသဖြင့် ပြုအပ်သော၊ အာပတ္တိ-အာပတ်။]

ဒုက္ခ—၁၊ ဆင်းရဲခြင်း။

“ကြံရာမရ၊ စိတ်ဒုက္ခဖြင့်၊ သက္ကထံမှာ၊ ရောက်သောခါမှ။” ကိုး*၁၁။ “ကြည်သာရှင်ပျ၊ ချမ်းသာလှလည်း၊ ဒုက္ခနောက်ဆုံးရှိချေ၏။” ဂံ ၁၆၂။ “ကိုယ်၌ဖြစ်သော သာယာခြင်းကို သုခ၊ မသာယာခြင်းကို ဒုက္ခ၊ စိတ်၌ဖြစ်သော သာယာခြင်းကို သောမနဿ၊ မသာယာခြင်းကို ဒေါမနဿ ဆိုသည်။” မနောရထ ၃၈။ “ဒုက္ခခံမှု သုခစံရသည်။”

၂၊ ဆင်းရဲသူ။

“မောင်ဒုက္ခ။ မယ်ဒုက္ခ။” [ပါ၊ ဒုက္ခ။]

ဒုက္ခဝေဒနာ - -ဆင်းရဲခြင်းကို ခံစားမှု။

“တက္ကပဏ္ဍိတသည် ကိုးကွယ်ရာမရ၍ လေးခွန်းသော စကားကိုသာ ဆိုရှာ၍ ဒုက္ခဝေဒနာကို ခံစားရလေ၏။” ဂိဟိ ၆၉။

[ပါ၊ ဒုက္ခဝေဒနာ။ ဒုက္ခ-ဆင်းရဲခြင်း၊ ဝေဒနာ-ခံစားခြင်း။]

ဒုက္ခိတ — ၁။ ဆင်းရဲသောသူ။ လူဆင်းရဲ လူမွဲ။

“ထိုကာကဝလိယ ဒုက္ခိတမောင်နှံကို ပုံစံသက်သေပြ၍” ပုညဝတ် ၁၁၈။ “ဒုက္ခိတသတ္တဝါ ဝေနေယျာကို” ပုညဝတ် ၈၆။

၂။ မစွမ်း မသန်သောသူ။ အင်္ဂါချို့တဲ့သူ။ “ဒုက္ခိတ အကောင် ရူးကြောင်ကြောင်ကို” ရေသည် ၁၁၂။ “ဒုက္ခိတ အလှူခံတို့လို မဟန်နှင့် ပြောလေ၏” စပယ် ၆၂။ [ပါ၊ ဒုက္ခိတ။]

ဒုဂ္ဂတိ — အပါယ်လေးဘုံ။

“ဒုဂ္ဂတိ ဘုံ၊ ဝိထိပုံသား၊ အာရုံဇောစိတ်၊ ကံနိမိတ်ဖြင့်” ဟင်္သာ* ၃၃။ “ရိက္ခာထောက် မရှိလျှင်၊ ဒုဂ္ဂတိ ဌာန၊ ပါယ်လေးဝသို့၊ ကြွမည် သာကြ” ပုညဝတ် ၈၉။

[ပါ၊ ဒုဂ္ဂတိ။ ဒု-ဂတိ။ ဒု-ဆင်းရဲသော၊ မကောင်းသော၊ ဂတိ-လားရာ။]

ဒုစ္စရိုက် — ဒုစ္စရိုက် နှင့် အတူတူ။

“စိတ်ကဆိုးယုတ်၊ ဝစီနှုတ်၌၊ ဒုစ္စရိုက် ကို၊ မကြိုက်ပယ်ခွာ” မဃ * ၅၂၃။ “လူ့ဘုံသည် မူကား... သုစ္စရိုက်မှ ဒုစ္စရိုက် မူအလွန်ထွန်း ကား သော ဘုံဖြစ်ပေသည်” ရူပဒီ ၇၂။ “ပါဏာတိပါတ၊ အဒိန္နာဒါန၊ ကာမေသု မိစ္ဆာစာရာမုသာဝါဒ၊ ပိသုဏဝါစာ၊ ဖရုသဝါစာ၊ သမ္ပပ္ပလာပ၊ အဘိဇ္ဈာ၊ ဗျာပါဒ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဟု ဆိုအပ်သော ဒုစ္စရိုက်ဆယ်ပါးတို့၏” ဓမ္မဒေ ၈၃။ [ပါ၊ ဒုစ္စရိတ။]

ဒုဿီလ — အကျင့်ယုတ်သောသူ။ သီလမရှိသောသူ။

“လူဖြစ်စော်ညို၊ င ဒုဿီနှင့်၊ အညီနှုန်းကြ၊ ဂေါသီလဟု” ပါမီ* ၅၇။ “ဤလူ ရွာဝယ်၊ မိစ္ဆာဇီဝ၊ ဒုဿီလ တို့၊ မိဘဆရာ၊ ကြည်အပ်စွာသည်၊ ညာတာမဲ့ထွေ၊ ကျေးဇူး ချေလျက်” ဓမ္မ* ၄၈။ “မိန်းမတို့၏ ဒုဿီလ အဖြစ်ကို သိတော်မူလိုအံ့” ဣပု ၅၈၉။

[ပါ၊ ဒုဿီလ။ ဒု-သီလ၊ ဒု-မရှိ၊ သီလ-သီလ။ “နတ္ထိ သီလံ တေဿာတိ ဒုဿီလော” ဝဇီရူ ၂၄။]

ဒဏ် — ၁။ အပြစ်အတွက် ကျရောက်သော အန္တရာယ်။ မင်းပြစ်။

“တဆယ့်ခြောက်ပါး၊ နှစ်ဆယ့်ငါးနှင့်၊ ပိုင်းခြားဆယ်မှတ်၊ ဥပဒ်ဘေးဒဏ်၊ ရန်မာန်ပြောထူ” ဇေယျီ* ၁၇၀။ “မှားမှောက်ကျူးလွန်၊ မင်းဒဏ်မင်းဘေး၊ ငါမှားဝေး၏” ကိုး* ၁၆၉။ “တယောက်အားလိပ်ကျောက်မြီး ... သိုင်းကြိမ် လုံးဖြင့် ဒဏ် အချက်တထောင်ခတ်” တေ ၃၃။ “သာမဏေ အာဒဏ်ထိုက်၏” ဓမ္မပြန် ၃၂။ “သဲဒဏ် ရေဒဏ်၊ ပေးသောဝန်ဖြင့်” ကိုး* ၂၅၆။

၂။ ကျရောက်သော အန္တရာယ်။

“(စစ်) ဒဏ်ကို ခံနိုင် ရည်ရှိ နေသည်” သမိုင်း၊ ဒု ၂၅၃။ “နေပူဒဏ်ကြောင့် ဆင်ရေသည် ကြုံ၍ ဝင်ပေါက်ပိတ်သွားလေရာ” သမဏ ၆၃။

[ပါ၊ ဒဏ္ဍ။ ဒဏ် ၁၀ ပါး။ (၁) ကြမ်းတမ်းသော ဝေဒနာခံစားရခြင်း (၂) ပစ္စည်းဥစ္စာ ဆုံးရှုံးခြင်း (၃) ကိုယ်လက်အင်္ဂါ ပျက်စီးခြင်း (၄) ဆိုးရွားသော အနာရောဂါ နှိပ်စက်ခံရခြင်း (၅) ရူးသွပ်ခြင်း (၆) ရာထူး လျော့ကျခြင်း (၇) မဟုတ်မတရား စွပ်စွဲခံရခြင်း (၈) ဆွေမျိုးပျက်စီးခြင်း (၉) စည်းစိမ်ပျက် စီးခြင်း (၁၀) လောင်မီးကျခြင်း။ ဓမ္မပဒ ပါဠိတော် ဒဏ္ဍဝဂ်။]

ဒန် (ပူ) — သွားတိုက်သည့်သစ်သားအချောင်းကလေး။ (များသောအားဖြင့် ဆီး၊ တမာ၊ ခင်ပုတ်သားများကို ပြုလုပ်သည်။)

“ရေချမ်းရေပူ၊ ဒဏ် (န်) ပူ တပျင်း၊ သစ်ရင်း သစ်သီး” သစ္စာ* ၁၈။

[ပါ၊ ဒန္တကဋ္ဌ။ ဒန္တ-သွား၊ ကဋ္ဌ-ထင်း၊ သစ်။]

ဒဏ္ဍာရီ } — ပုံပြင်ဝတ္ထု။
ဒန္တာရီ }
ဒန္တာရီ }

“မျောက်ဟနုမန်၊ ရဲစွမ်း သန်၊ ကျမ်း ဒန္တာရီမှာ” ကဝိသတ်* ၆၄၂။ “ထိုဒန္တာသီရိဝတ္ထုကိုပင်ယခုအခါ ဒန္တာရီဝတ္ထုဟု ခေါ်ကြသည်” ဝေါလီ ၁၈၆။ “၎င်းဝတ္ထုတို့၏ ဇာတ်တို့က လေး များ မှာလည်း ဒဏ္ဍာရီ ကလေး များ သာ တည်း” ရကြေး ဆ။ “တကယ် မဟုတ်သော ဒဏ္ဍာရီ စကားကို ပြောမိ

တတ်၏။”တိုးပွား၇၅။ “ယုတ္တိမတန် ဒန္တခရိစကား မျိုး။”မုန့်၊ ပ ၂၁၈။ [ပါ။ ?]

ဒန္တ—သွားအရပ်၌ဖြစ်သောအက္ခရာ။

“တဝဂ်းသုံး...လအက္ခရာ သအက္ခရာ ဤခုနစ်လုံး သော အက္ခရာတို့သည် သွားအရပ်၌ ဖြစ်တတ်သော ကြောင့် ဒန္တ အက္ခရာမည်ကုန်၏။” ပုဒ်စစ် ၂။ [ပါ။ ဒန္တ။ ဒန္တ-သွား၊ ဇ-ဖြစ်သည်။]

ဒန္တဌာန်—သွားအရပ်။

“သွားအရပ်သည် ဒန္တဌာန်မည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁။ [ပါ။ ဒန္တဌာန။ ဒန္တ-သွား၊ ဌာန-အရပ်။]

(လှူ) ဒါန်း—ပေးလှူသည်။

“အသက်မသေ၊ ချမ်းသာနေလျက်၊ ရွှေငွေဥစ္စာ၊ လှူဒါန်း ရသည်။” ဘူလင်* ၃၄၂။ “တပွင့်သော ပန်း တို့ကို လှူ ဒါန်း ရသော ကု သို လ် ကံ။” လက်စွဲ ၈၆။ [ပါ။ ဒါန။]

ဒုလ္လဘ—ရခဲခြင်း။

“မနုဿတ္တ၊ ဒုလ္လဘကို၊ အရတော်စွာ၊ ဤအခါနှိုက်။” မဃ* ၂၅၂။ “ပဗ္ဗဇိတ ဒုလ္လဘကို ရတော်မူပြီးသည့် နောက်။” သမန် ပ ၈။ “တွေ့ခဲ့ကြုံခဲ့တဲ့ ဒုလ္လဘမျိုး မဟုတ်ဘူး။” ဒေရီ၊ မ ၆။ [ပါ။ ဒုလ္လဘ။ ဒု-လဘ၊ ဒု-ခဲယဉ်းသော၊ လဘ-ရခြင်း။ ဒုလ္လဘ၅ပါး။ (၁) ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒဒုလ္လဘ-ဘုရား ဖြစ်ပေါ်သည်ကို ရခဲခြင်း (၂) မနုဿတ္တပဋိလဘ ဒုလ္လဘ-လူ့အဖြစ်ရခဲခြင်း (၃) သဒ္ဓါသမ္ပတ္တိဒုလ္လဘ-သဒ္ဓါပြည့်စုံမှုရခဲခြင်း (၄) ပဗ္ဗဇဒုလ္လဘ- ရဟန်း အဖြစ်ရခဲခြင်း (၅) သဒ္ဓမ္မသဝနဒုလ္လဘ-သူတော် ကောင်းတရားနာရမှုရခဲခြင်း။ သုတ်သီလကွန်အဋ္ဌက ထာ၊ ဗြဟ္မဇာလသုတ်အဖွင့်။]

ဝိပ်(မ်) ခုံ—ဒိဋ္ဌိနှင့်အတူတူ။

“ဗွေကြန်ဆစ်မျက်၊ အိပ်မက်ဒပ်ခုံ၊ စံပုံမိုးမိုး။” ချုပ်ပုံ၊ ပ ၂၄။ (မန္တလေး ဟံသာဝတီမှ ၁၂၈၅ ခုနှိပ် ကိုး* ၆ ၌ ဒိဋ္ဌိဟုတွေ့ရသည်။) “ရှမ်းမင်းဇလုံ၊ ရဲရည်ယုံ၊ ဝိပ်စပ်နေမရွေး။” ဗန္ဓာ၅၉။ (ကဝိသတ်* ၁၆၄ စာအုပ်မှ) တိတ္ထိဟု တွေ့ရသည်။ [ပါ။ ဒိဋ္ဌိမူ။]

ဒိဗ္ဗစက္ခု—နတ်မျက်စိကဲ့သို့ ထွင်းဖောက် မြင်နိုင်သော အဘိညာဉ်။

“ဒိဗ္ဗစက္ခုဖြင့် ငရဲ၌ဖြစ်သော သတ္တဝါတို့ကိုမြင်၍။” သမန်၊ ပ ၁၂၄။ “နတ်မျက်စိမက အဆအရာ သာလွန်၍ မြင်နိုင်သော... ဒိဗ္ဗစက္ခုဟု ဆိုအပ်သော ဒုတိယ ဝိဇ္ဇာဉာဏ်ကို သန်းခေါင်ယာမ၌ရတော်မူ၏။” ဇီ ၄၆။

[ပါ။ ဒိဗ္ဗစက္ခု။ ဒိဗ္ဗ-နတ်၌ ဖြစ်သော၊ စက္ခု-မျက်စိ။]

ဒုပ္ပည—ပညာမဲ့။

“ကြိမ်လုံးကိုပြု၍ လူမိုက်ကိုချောက်သကဲ့သို့ ထိုအတူ ဘေးကိုပြု၍ ဒုပ္ပည တို့ကိုချောက်၍ နိဗ္ဗာန်သို့ရောက် ကြောင်း ကောင်းစွာကျင့်စေခြင်းငှာ။” ဗြဟ္မာ ၁၂၄။ [ပါ။ ဒုပ္ပည။ ဒု-ပည၊ ဒု-မရှိ၊ ပည-ပညာ။]

ဒုဗ္ဗစ—ဆိုဆုမွခက်သောသူ။

“ဆုံးမစကား၊ စာစောင်များကို၊ ဘုရားပါဠိ၊ ကျမ်း မရှိဟု၊ ပယ်ဘိတုံက၊ စပုလလောလက၊ အန္တဗာလ၊ ဒုဗ္ဗစ(စ) နှင့်၊ မူလသည်။” ဣန္ဒာနေ ၁၆၅။ “ဆိုနိုင်ခက်သော ဒုဗ္ဗစရဟန်းကို အကြောင်းပြု၍။” ဣကုဏ် ၅၆၄။ [ပါ။ ဒုဗ္ဗစ။ ဒု-ဝစ၊ ဒု-ခက်သော၊ ဝစ-ဆိုခြင်း။]

ဒုဗ္ဗလ—အားမရှိသော။ အားနည်းသော။

“မိန်းမဖြစ်ထိုက်သောသူတို့အား ဒုဗ္ဗလ ကုသိုလ်ကံ၏ အစွမ်းအားဖြင့် မိန်းမတို့၏ အသွင်အပြင် အမူအရာ ကိုယ်အင်္ဂါတို့သည် ဖြစ် ပေါ် ၍ လာကြ ကုန် ၏။” ပြည်တိ ၁၂။ [ပါ။ ဒုဗ္ဗလ။ ဒု-ဗလ၊ ဒု-မရှိ၊ နည်း၊ ဗလ-အား။]

ဒုဗ္ဘာသိတ်—[ဝိနည်း] ရဟန်းများ သင့်ရောက်သည့် အာပတ်တမျိုး။

“သံဃာဒိသိသံ၊ ဒုဗ္ဘာသိတ်၊ ပါစိတ် အာပတ်သင့်။” ကဝိသတ်* ၁၂၂၄။ “ရယ်စရာပြုံးစရာ အလိုနှင့် မဟုတ်စကားပြောဆိုသောသူအား ဒုဗ္ဘာသိအာပတ် သင့်၏။” ဝိဝိပ် ၆၈။ [ပါ။ ဒုဗ္ဘာသိတ်။ ဒု-ဘာသိတ်၊ ဒု-မကောင်းသော ဘာသိတ်-ဆိုအပ်သောစကား။]

ဒုဗ္ဘိက္ခ — ငတ်မှတ်ခေါင်းပါးခြင်း။

“ပြည်ထဲပြည်လာ၊ ချမ်းသာမရ၊ ဒုဗ္ဘိက္ခဖြင့်၊ ညှိုးလှပြင်းစွာ၊ သတ္တဝါတို့။” ဘူလင်* ၃၅၇။ “လူတို့လောဘ၊ ကြီးကာလနွှက်၊ ဒုဗ္ဘိက္ခဘေး၊ ငတ်မှတ်ရေးကြောင့်၊ ရိုးဖွေးတောင်မျှ၊ ပျက်စီးကြ၏။” မဃ* ၂၃၄။ “ဝေသာလီပြည်သည် ရောဂ၊ အမနုဿ၊ ဒုဗ္ဘိက္ခဟူသော ဘေးသုံးပါးနှိပ်စက်၍ပျက်လုနန်းရှိပါသည်။” ဗိ ၃၂၉။ [ပါ၊ ဒုဗ္ဘိက္ခ။ ဒု-ဘိက္ခ၊ ဒု-မရိ၊ ဘိက္ခ-ထမင်းအစာ။]

ဒုဗ္ဘိက္ခန္ဓ — ဒုဗ္ဘိက္ခန္ဓရ ရှု။

“မိုးရေမမှန်၊ ဒုဗ္ဘိက္ခန္ဓဖြင့်၊ ရောဂန္ဓရ၊ ရောက်ကုန်ကြ၍၊ ဌာနမမြ၊ ပြောင်းလဲသွားလာ။” ဣန္ဒာနေ ၁၀၆။

ဒုဗ္ဘိက္ခန္ဓရ — ငတ်မှတ်ခေါင်းပါး၍ သေကျေပျက်စီးခြင်း။
ဒုဗ္ဘိက္ခန္ဓရကပ်။ သရောကြီးခိုင်းခြင်း။

“သတ္တန္တရကပ်၊ ရောဂန္တရကပ်၊ ဒုဗ္ဘိက္ခန္ဓရကပ် ဟူသော ကပ်သုံးပါးတို့တွင်။” သုသော၊ ပ ၃။ “မောဟလွန်ခဲ့လျှင် ဒုဗ္ဘိက္ခန္ဓရ ကပ်တည်းဟူသော ငတ်မှတ်ခြင်းဘေး။” လောကုပ် ၈၆။ “အာဟာရငတ်သော ဒုဗ္ဘိက္ခန္ဓရဖြင့် သေကြေပျက်စီးသော သတ္တဝါတို့သည် များသောအားဖြင့် ပြိတ္တာဘုံ၌ ဖြစ်တတ်၏။” နှုတ်။ ဒု ၂၁၉။ “ကလိဂ်ရာဇ် ပြည်နွှက်... မှတ်သိပ်ခြင်း ဒုဗ္ဘိက္ခန္ဓရကပ်ဖြစ်၍။” ဝေဇာတ် ၂၀။ [ပါ၊ ဒုဗ္ဘိက္ခန္ဓရ။ ဒုဗ္ဘိက္ခ-အန္တရ၊ ဒုဗ္ဘိက္ခ-ငတ်မှတ်ခေါင်းပါး၊ အန္တရ-ပျက်စီးခြင်း။]

ဒြပ် — အသည်ကိုယ်။ အစိုင်အခဲ။ ဝတ္ထု။

“ခြင်းရာ ဒြပ်၊ လျှဉ်းကာစပ်မှ၊ ကြာချပ် အုပ်ဖုံး။” ကိန္နရီ* ၁၀။ “ဂုဏ်နှင့်ဒြပ်၊ သင့်အောင်ဟပ်၊ အစပ်အစပ်သာ။” ကဝိသတ်* ၁၃၉၆။ “အနုမြူ ပရမာဏုမြူ အထည်ဝတ္ထု ဒြပ် သဏ္ဌာန်ထင်မြင်ခဲ့လျှင် အရိပ်အသွင်ဟူ၍သာမှတ်။” ဘာဝနာ ၁၇။ “မြေဓာတ်ပေါင်း ကုဋေ သိန်းသောင်း ပေါင်းဘွဲ့မိသည် ရှိသော် အဏုမြူ တခုဟူသော ဝတ္ထုအထည် ဒြပ် ဖြစ်၏။” ဝိဒီ ၁၅။ [ပါ၊ ဒဗ္ဗ။]

ဒွယံ — စုံတွဲ။ တစုံ။

“အောင်ပ ကုလား၊ ဆွေသား နောင်ရင်း၊ နံဘက်ချင်း၊ မယွင်းသင့်ရ ဒွယံပြု။” သိသော ၁၂၄။ [ပါ၊ ဒွယံ။ ဒွယံ-၂ ခုပေါင်း။]

ဒွါဒရာ — ဆဲနှစ်ရာသီဆိုင်ရာ ရုပ်ပုံဆဲနှစ်မျိုးဖော်၍ ပြုလုပ်ထားသော ခါးကြိုးတန်ဆာ။ ခါးပတ်။

“ကိန္နရေတို့၏ အဟန်လည်း ရွှေဖြင့်ပြီးသော ဘယက်လည်မာ ဒွါဒရာ ခါးကြိုး ချူမျိုးသျှက်ဆိုင်း သင်တိုင်း နားဒေါင်း အစရှိသော တန်ဆာမျိုးတို့ဖြင့် တင့်တယ်စွာဆင်၍... ကစေ၏။” သာရောင်၊ ၁၊ ၄၊ ၁၁၂ (ရာဇမဏိ စူဠာကျောက်စာ)။ “ပရိဘောဂ တောင်ကား လူတို့အသုံးအဆောင် ဘယက်တန်ဆာ၊ ဒွါဒရာ၊ လက်ကောက်၊ လက်စွပ်၊ ပုတီး၊ နားချောင်း... ဟူသမျှ ဓမ္မတာအားဖြင့် အသိုလိုဖြစ်၍ အံ့ဩဘွယ် ကျေးဇူးရှိ၏။” ကမ္ဘာဦး ၅၄။ “မြဲဒွါဒရာ၊ ထိန်ရရိန်ပြာရရာ။” ရာမ၊ ဒု ၃၇။ “ဘယက်တန်ဆာ ဒွါဒရာ ခါးပတ်။” ပုညဝတ် ၆၀။ “မင်းသမီး ဝတ်ဆင်ရန် တန်ဆာပတ္တမြားဆံထုံး၇... နားချောင်း ဘယက် ခါးကြိုး ဒွါဒရာ များကို... ခင်းကျင်းရသည်။” မြန်မင်း ၄၇။ [ပါ၊ ဒွါဒသရာသီ။ ဒွါဒသ-တဆဲနှစ်၊ ရာသီ-ရာသီ။]

ဒွါဒသ — တဆဲနှစ်ခု။ ဆဲနှစ်ရာသီ။

“ဆဲနှစ်လီ ဒွါဒသ မှာ၊ ခါမိဿရာသီ။” ထွက် ၂၃။ [ပါ၊ ဒွါဒသ။ ဒွိ-ဒသ၊ ဒွိ-၂ ခု၊ ဒသ-တဆယ်။]

ဒွါဒသီ — ဆဲနှစ်ရာသီ။

“ဒွါဒသီ စက်အကန့်၊ လက်တန့်တဲခိပ်ငြိမ်။” ပုညတေး ၁၅။ [ပါ၊ ဒွါဒသီ။]

ဒွါဒသင် — ရာသီ၏ ၁၂ စိတ် တစိတ်။

“ပြည်ကုသ၌၊ ဒွါဒသင် စက်၊ နက္ခတ်ရောင်ပွဲ။” ကုသ* ၁၂၁။ “ရာသီ၏ ၁၂ စိတ်တစိတ် ၁၂ ပိုင်းတပိုင်း ဒွါဒသင် တခု၌ လိတ္တာ ၁၅၀။” စိန္တာ ၁၀၆။ “အံသာ ၃၀ ရှိ တရာသီကို ၂ ပုံပုံသော် တပုံကား ဟောရတ်။ ၃ ပုံ ပုံသော် တပုံကား ကြွင်း၊ ၉ ပုံ ပုံသော် တပုံကား နဝင်း၊ ၇ ပုံ ပုံသော် တပုံကား သတ္တသင်း၊ ၁၂ ပုံ ပုံသော် တပုံကား ဒွါဒသင်း။” လောကုပ် ၁၁၅။

[ပါ။ ဒွါဒသင်္ဂ။ ဒွါဒသ-အင်္ဂ။ ဒွါဒသ-တဆဲနှစ်၊ အင်္ဂ-အစိတ်။]

ဒွါဒသ—ဒွါဒသနှင့် အတူတူ။

“လှည့်ထနက်သတ်၊ မြင်းမိုရ်ပတ်သား၊ ဒွါဒသရာသီ၊ ယာယီစက်ကွင်း။” လောသာ* ၄၉။ “နှစ်စုံသမ္ပုပ္ပါဒ်၊ ဒွါဒသသိမ်မွေ့၊ ပြန်လှန်စေ့အောင်။” မဿ* ၅၇၄။ [ပါ။ ဒွါဒသ။]

ဒွါဓိပ္ပာယ်—အဓိပ္ပာယ် နှစ်မျိုးထွက်သော စကား။

“ဒွါဓိပ္ပာယ်စကားကို နားလည်သူများ ရှားပါးလှ ပါပြီ။” ဗန္ဓ ၄၁၃။

[ပါ။ ဒွါဓိပ္ပာယ်။ ဒွိ- အဓိပ္ပာယ်၊ ဒွိ - နှစ်ခု၊ အဓိပ္ပာယ်-အဓိပ္ပာယ်။]

ဒွါပရယုဂ်—ယုဂ်လေးမျိုးအနက် တတိယမြောက် ဖြစ်သောယုဂ်။ (ကလိယုဂ်နှစ်ဆနှစ်ပေါင်း ၈၆၄၀၀၀ ရှိသည်။ ကလိယုဂ်ရှု။)

“ကတယုဂ်ကြွေတယုဂ် ဒွါပရယုဂ် ကလိယုဂ်ဟူသော လောကီယုဂ်လေးပါးတို့တွင်။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ တ ၁၄၈။ [ပါ။ ဒွါပရယုဂ်။]

ဒွါရ—၁။ တံခါးပေါက်။

“နန်းကြီးဒွါရ၊ လမ်းမဘောင်ဘောင်၊ ရောက်အောင် လည်းသွား။” ကိုး* ၂၆၄။ “ငါတမူလည်း၊ ရွှေဂူ ဒွါရ၊ ဝင်ဝအချောင်၊ မျက်ဘိပြောင်လျက်။” သစ္စာ* ၁၇၄။ “နိဗ္ဗာန်ဝင်စ၊ မုတ်ဒွါရ၌၊ မောဟကန်းသတ်၊ ကျည်လျှိုခတ်သည်။” ဇေယျီ* ၃။

၂။ [အဘိဓမ္မာ]စက္ခုစသောပသာဒခြောက်ပါး။ “ရှင့်သားငါလည်း၊ ခြောက်ဒွါရရှင်၊ မင်းဖြစ်ချင်၍။” ကိုး* ၃၉။ “ဤအကြည်ဓာတ် ခြောက်မျိုးကိုပင်... ဒွါရဟုခေါ်သည်။” ဝိဒိ ၂၄။

၃။ လူ့ခန္ဓာကိုယ်၌ရှိသော အပေါက် ကိုးခု။ “ရွှံ့ရှာတလ္လ၊ ကိုးဒွါရမှ၊ ကျသည်သွယ်သွယ်၊ စက်ဆုပ်ဘွယ်သည်။” ပုပ္ဖိန္ဒြယ်နန္ဒလှောင်း ထွက်ယိုတည်း။” သူဇာ* ၁၃၀။ “နှာရည်ထွက်သော နှာခေါင်းပေါက်၊ မျက်ရည်ထွက်သော မျက်စိပေါက်အစရှိသော ဒွါရ ကိုးပေါက်။” ဝိဒိ ၂၅။

၄။ ကျင်ကြီးထွက်ပေါက်။

“ဝါယောပထဝီ မညီသောမြင်းသရိုက်မျိုးစွဲ၍ ဒွါရ ထွက်သောအနာ။” ဆေး ၉။ “ထိုရေပူပွက်သည် ဝက်၏ခံတွင်းသို့ ဝင်ပြီးလျှင် ကျင်ကြီးကိုယူပြီးမှ အောက်ဒွါရသို့ ထွက်လာ၏။” သံဝတ် ၄၅။

၅။ ကိုယ်အမူအရာ၊ နှုတ်အမူအရာ၊ စိတ်အမူအရာ။

“သတ္တဝါတို့၏လည်း သုံးပါးသောဒွါရတို့၌ စင်ကြယ်သည်၏အဖြစ်ကို သိကြားမင်းသည် ပြုခြင်းငှာ မတတ်ကောင်း။ စင်ကြယ်ခြင်းသည် မိမိကိုယ်နှင့် စပ်သလျှင် ကတည်း။” ငါး၊ တ ၄၈၉။

၆။ မြန်မာသက္ကရာဇ် ၁၂၁၇ ခုနှစ်လောက် တွင်ပေါ်ပေါက်လာသော သံဃာဂိုဏ်းတခု။

“ကံဒွါရနှစ်ပါး၊ ကွဲပြားငြင်းခုံ၊ သူတပုံငါတဝ၊ ငါကမှန် သူကလွဲ၊ အမျိုးမျိုးကွဲသောကြောင့်၊ ရဲသို့ သာရောက်ရန် ရှိပါတော့သည်။” ဥပမာ၊ ပ ၃၉။ [ပါ။ ဒွါရ။ ဒွါရ-တံခါး။]

ဒွါရဂိုဏ်း—ဒွါရ ၆ နှင့် အတူတူ။

“ထိုအခါမှစ၍ လေးမျက်နှာမြို့၌ ဒွါရဂိုဏ်းသာသနာ တည်ထွန်းလေသတည်း။” သာဒိ ၄၃၈။ [ပါ။ ဒွါရဝါဒီဂဏ။]

ဒွိ—အရေအတွက် ၂ ခု။

“တရားတော်ဝယ် ဒွေးဟူ၍ခေါ်ဝေါ်သည်။ ဗေဒင်ဝယ် စန္ဒရေဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်သည်။ မြန်မာဝယ် နှစ်ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်သည်။ ကျွန်ုပ်တို့တလိုင်းဝယ် ဒွိဟူ၍ခေါ်ဝေါ်သည်။” ဣပုံ ၄၇၃။ [ပါ။ ဒွိ။]

ဒွိပဒုတ်—မြတ်စွာဘုရား။ ရှင်ဘုရင်။

“နရိန်နရုတ်၊ ဒွိပဒုတ်ဟု၊ သမုတ်များစွာ၊ မည်ထူးရသား၊ ဘဝသခင်။” မဿ* ၃၃၄။ [ပါ။ ဒွိပဒုတ္တမ။ ဒွိပဒ-ဥတ္တမ၊ ဒွိပဒ-ခြေနှစ်ခြောင်း ရှိသောသတ္တဝါ၊ လူ၊ ဥတ္တမ-အမြတ်ဆုံး။]

ဒွိပဒုတ္တမ—ဒွိပဒုတ်နှင့် အတူတူ။

“အတိဥက္ကဋ္ဌ၊ ဒွိပဒုတ္တမဟု၊ ငိုနတ္တရမုန်ကူ၊ သယမ္ပ၊ မြတ်စွာဘုရားသည်။” [ပါ။ ဒွိပဒုတ္တမ။]

ဒို့ဝှ်—[သဒ္ဒါ] နှစ်ခုကိုဆိုခြင်း၌ သက်သောဝိဘတ်။

“ကလာပ်ကျမ်း၌ ၁ ခုတည်းဖြစ်လျှင် ကေဝုဏ်၊ ၂ ခု ဖြစ်လျှင် ဒို့ဝှ်၊ ၃ ခုမှစ၍ အများဖြစ်လျှင် ဗဟုဝှ် သက်၍ ဝိဘတ် ၂၁ လုံးစီရင်သည်။” စွယ်၊ ပ ၁၂၁။ [ပါ။ ဒို့ဝှ်စန။]

ဒို့ဟ — ဒို့ဟနှင့် အတူတူ။

“ပုရာဏကထာမျှသာဖြစ်၍ ဟုတ်တန်ရာ၏ မဟုတ် တန်ရာ၏တကား။ စကားနှစ်ခု ဒို့ဟရှိရာပေသည်။” သမန်၊ ပ ၉၀။ “ဒို့ဟမနော သဘောမိမိ။” ပင်း၊ ဒု ၄၆။ “နှောင့်နှေးလှ၍၊ ဒို့ဟသင်္ကာ၊ ရှိခဲ့ပါမူ။” ရေသည် ၉၉။ “ငါ၏စိတ်တော်သည် ဘိတ်ယိုတုန်လှုပ်ခြင်း ဒို့ဟမရှိ။” ဝေဇာတ် ၂၃။ “ယင်းသို့ ဒို့ဟ၊ သောကနောက် နှစ်၊ မရှိအောင် အားသစ်၍။” ပုည ၂၉။ [ပါ။ ဒို့ဟ။?]

ဒို့ဟိတ် — ၁။ ဟိတ်နှစ်ပါးရှိသောစိတ်။

“ဒို့ဟိတ်တိဟိတ်၊ စိတ်ဝိပါက်ယှဉ်၊ လူစင်ကေန၊ ဖြစ် သည်မှန်လျက်။” ပုညဝတ် ၃၃။ “ဘုရား တရား သင်္ခါကို ဉာဏ်နှင့်ကြည့်ညှိတတ်သောသူ မဟုတ်။ ထိုသူ၌ တိဟိတ်ကုသိုလ်မဖြစ်။ ဒို့ဟိတ် ကုသိုလ်သာ ဖြစ်၏။” လယ်ဝတ် ၅၅။

၂။ ဟိတ်နှစ်ပါးပါသောစိတ်ဖြင့်ပဋိသန္ဓေနေသူ။

“လူ့မြေတုံမှာ၊ ဖြစ်လာတုံဘိ၊ ဒို့ဟိတ် တို့မှာ၊ မဟာ ဝိပါက၊ ဉာဏသမ္ပယုတ် (ဝိပုယုတ်)၊ အဟုတ်မှန်မူ၊ စိတ်လေးခုတွင်၊ တခုခုသာ၊ ကြိုက်ရာရာနှင့်၊ ဇာတိ သန္ဓေ၊ တည်နေသောခါ။” ဗုဒ္ဓပျို့* ၅။ “ထိုပုဂ္ဂိုလ်မူ၊ လူဒို့ဟိတ်စစ်၊ အမှန်ဖြစ်လျက်။” ကဝိန္ဒာ ၁၈၀။ [ပါ။ ဒို့ဟေတုက။ဒို့-နှစ်ခု၊ဟေတုက-ဟိတ်ရှိသော။]

ဒွေ—၂ ခု။

“နှစ်နှစ်ခုရက်ဝယ်၊ ကော်သတ်ပယ်၊ လဝယ်ဒွေစွက်၊ သန္ဓေသက်။” သမန်၊ ပ ၁၁၂။ “ကောဇာသက္ကရာဇ် ကော်ဒွေစမ္ပ သုညတပွင့်။” ကဝိန္ဒာ ၁၇။ “ဒွေမူ တြိန်း၊ ကိန်းစတုအပ်။” ရှေးကဗျာ ၅၆။ [ပါ။ ဒို့။]

ဒွေဘော်—၁။ အက္ခရာ ၂လုံးဆင့်။

“ဒွေဘော်ဟူသည် သံယုတ်ဟူသည် ထူးအံ့လောဟူ မူကား တစိတ်မျှထူး၏။” ဝေါ ၁၃၀။

၂၊ ၂ ခုတဲ။ ၂ ယောက်တဲ။

“ဖြစ်နှင့်မဖြစ်၊ စင်စစ်တံတိုင်း၊ ယုတ်မြတ်ခိုင်းလျက်၊ သင့်နှိုင်းပညပ်၊ နှုန်းကြအပ်သည်။ ။ထက်ကြပ် ဒွေ ဘော် နှစ်ဦးတည်း။” ဆု* ၄၅။ “နှစ်ခုမြောက်စုံ၊ ဒွေဘော်ကြုံသော်၊ ငြင်းခုံရန်ပွဲ၊ စည်လေမြဲတည်း။” ဗေပျို့* ၂၃၇။ “သင်းသီးသန့်စွ၊ သမ္ဘာရဖြင့်၊ သာ ဝကဒွေဘော်၊ ငြိမ့်လေးကျော်သည်။” ကိန္နရီ* ၁၃။ [ပါ။ ဒို့ဘာဝ။ ဒို့-နှစ်ခု၊ ဘာဝ-အဖြစ်။]

ဒွေဝါစိကသရဏဂုံ—ဗုဒ္ဓသရဏံ ဂစ္ဆာမိ၊ ဓမ္မံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ - ဟု နှစ်ခွန်းရွတ်ဆို ဆောက်တည်ရသော သရဏဂုံ။ (တပုဿနှင့် ဘလ္လိကတို့ ဆောက် တည်သော သရဏဂုံ) ။

“လူယောက်ျားတွင် ရှေးဦးစွာသရဏဂုံ တည်သည် ကား တပုဿ၊ဘလ္လိက ကုန်သည်ညီနောင်တည်း။ ထိုသရဏဂုံကား ဒွေဝါစိက တည်း။” ယသ ၁၁။ “ပျားမဲ့ဆုပ်၊ မဲ့ကြက်ကျစ်များဖြင့် လုပ်ကျွေးကြ လေ နတ်သွီးဆိုလျှင် ဆိုတိုင်း လုပ်ကျွေး ကြ၍ ဒွေဝါစိကသရဏဂုံ ဆောက်တည်လေ ကုန်၏။” သာလင် ၂၅။ “ထိုကုန်သည် ညီနောင်တို့အား လည်း ဗုဒ္ဓ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ၊ ဓမ္မံသရဏံ ဂစ္ဆာမိ ဟူ သော ဒွေဝါစိကသရဏဂုံကို ပေးတော်မူသည်။” ဇိ ၅၇။

[ပါ။ ဒွေဝါစိက သရဏဂမန။ ဒွေ-နှစ်ခွန်း၊ ဝါစိက-ဆိုရသော၊ သရဏဂမန-သရဏဂုံ။]

ဒွတ္တိသ — သုံးဆဲ့နှစ်ခု။

“ဆယ်ပါးအသုဘ၊ ဒွတ္တိသ လည်း၊ ကျန် ရ မ ရှိ၊ စီးဖြန်းချိ သား။” ဘူပေါင်း* ၁၀၀။ “ထင်ရှား လက္ခဏာ၊ ဒွတ္တိသနှင့်၊ အင်္ဂါသီတိ၊ ထွန်းညှိလျှ ဖြောင်။” သမန်၊ ပ ၄၂၆။ “ဆံ၊ အမွေး၊ ခြေသည်း၊ လက်သည်း၊ သွား၊ အရေ၊...ကျင်ငယ်၊ အူးနှောက်။ ဤ ၃၂-ပါးသော ဒွတ္တိသ ကာယ အစုမျှသာ ဖြစ်သော ငါ၏ခန္ဓာကိုယ်သည်ကား။” ပညာ ၄၂၃။ [ပါ။ ဒွတ္တိသ။ ဒို့-တိသ၊ ဒို့-နှစ်ခု၊ တိသ-သုံး ဆယ်။]

ဒွန်—၂-ခုတဲ။ သဒ္ဓါ၌ နှစ်ပုဒ်ပြဋ္ဌာန်းသောသမာသ်။

“ရွှေစင်သီဂီ၊ နာရနီနှင့်၊ နီဖလံစစ်၊ ဇမ္ဗူရာဇ်ကို၊
အိုးသစ်တူပြီ၊ လှော်၍ ကျီလျှင်၊ ဘယ် ဆီ မ ကွဲ၊
တသွန်ထဲ၊ ဒွန်တဲ ကြသည့် ဥပမာ။” ပါ ပီ ၂။
“လေနှင့်မိုသ်းသက်၊ ဒွန်တဲကာဖျက်မယ်လို့။” ရွှေပြည်၊
ပ ၇၃။ “ဤတာဝန်နှစ်ခုကား အမြဲတမ်း ဒွန်တဲ၍
နေပေသည်။” နိုင်ပြ ၁၇၀။

ဒွန်း (မ်း) စက္ကား—သူတောင်းစား။

“ဘုရားလောင်း ဒွန်းစက္ကား သည် ဒိသာပါမောက္ခ
ဆရာထံမှ အခါမရွေး သရက်ပင်တို့၌ အသီးကိုဖြစ်စေ
တတ်သောမန္တန်ကို ရသည်။” တေ ၁၁၈။ “ခမောက်
ခေါင်းဝယ်အိတ်ကြီးလွယ်သည်၊ ကာပယ်ဒွမ်းစက္ကား
လျှင်တည်း။” ဗေဗျာချုပ် ၅။
[သ၊ ညောမ+ပါ၊ စက္ကာလ။ ညောမ—ကို ထောက်၍
မသတ် ဒွမ်းကပို၍ သင့်နိုးသည်။]

[ဓ]

ဓတရဋ္ဌ—၁၊ ဟသံဘတမျိုး။

“ငှက်မင်း ဓတရဋ္ဌ၊ ပုံလတ်သောခါ၊ နောက်ရံပါ
သည်။” ကိုး* ၂၉၇။ “ခြေနှုတ်သီးနီသော ကိုယ်ဖြူ
သော ဟသံဘမျိုးကို ဓတရဋ္ဌ ဟသံဘမျိုး ဖြစ်
ကြောင်း။” ဥတု ၁၈၅။

၂။ နဂါးတမျိုး။

“မင်းနှင့် မတ်ကို၊ ဓတရဋ္ဌ ဆိပ်၊ ဘားနှယ်နှိပ်၍။”
အာသံ* ၂၁။ [ပါ၊ ဓတရဋ္ဌ။]

ဓန—ရွှေငွေ၊ ဥစ္စာ။

“အရှင်သိမ်းထ၊ သာမိကဟု၊ ဓန အတိ၊ ရှေ့တွင်
ရှိလည်း၊ မငြိမစွန်း။” မာတော* ၃၃။ “ဤလောကီ
လူ့ရွာတွင် ပညာဓန၊ ပုတ္တဆွေဝါး။” ပုည ၅၃။
“အသပြာ ဓန ပေါများအံ့တဲ။” ကောက် ၄၈။
[ပါ၊ ဓန။]

ဓနဗေဒ—စီးပွားရေးပညာ။ ဘောဂဗေဒ။

“လူမှုရေးပညာသည် ဘာသာရေးစာပေ၊ ကဗျာ
စာပေ၊ ဓနဗေဒ ပညာများတို့နှင့် ဆက်သွယ်နိုင်ပေ
သေးသည်။” လူမှု ၇၉။ “ဘောဂဗေဒကျမ်း
သို့မဟုတ် ဓနဗေဒကျမ်း (စီးပွားရေးကျမ်း) ကြီး
များတွင် သမဝါယမ လုပ်ငန်းကို အခန်းကြီးတခု
ဖွင့်၍ ရေးသားကြ၏။” သမ ၆၉။
[ပါ၊ ဓနဗေဒ။ ဓန-ဥစ္စာ၊ ဗေဒ-ပညာ။]

ဓနသဟာယ—အကျိုးတူအပေါင်းအဖော်၊ အကျိုးတူ
ကောင်းစားရေးအဖွဲ့။

“ဗြိတိသျှအစိုးရသည် ဓနသဟာယနိုင်ငံများအတွက်
ဝက်စမင်စတာ စတက်ကျူ ဥပဒေကို ပြဋ္ဌာန်း
လိုက်ရာ။” ကမ္ဘာ့ရေးရာ၊ ဒု ၁၃၈။
[ပါ၊ ဓနသဟာယ။ ဓန-ဥစ္စာ၊ သဟာယ-အဖော်။]

[ပါ။ ဓုတင်။ ဓုတ-အင်။ ဓုတ- (ကိလေသာကို) ခါတုက်ခြင်း၊ အင်-အကြောင်း၊ အင်။ ဓုတင်ပုဒ် ရင်းဖြစ်၍ ဓုတင်ဟု ဥသရနှင့်သာရှိသင့်သည်။ သို့ရာ တွင် ဓုတင်ဟု ဥသရနှင့် အများခေါ်ဝေါ်ရေးသား နေကြသည်။ ပါဠိသက်မြန်မာဝေါဟာရ အဖြစ်ဖြင့် ကား မှားသည်ဟု မဆိုသာပေ။]

ဓုရ—ဆောင်ရွက်ရမည့်တာဝန်။ (များသောအားဖြင့် သာသနာတွင် ရဟန်းများ ဆောင်ရွက်ရမည့် တာဝန်ကို ဓုရခေါ်သည်။)

“မြတ်စွာဘုရား၊ ဤသာသနာတော်၌ ဓုရတို့သည် အဘယ်မျှရှိပါသနည်းဟု မေးလျှောက်၏။” ဓမ္မပဒ၊ ပ ၇။ “ဓုရဟူသည်ကား မလုပ်မနေရ ကေန့်ဆောင် ရွက်ရမည့် အလုပ်တာဝန်တည်း။” ယင်း ၇။ “စာ ပေပို့ချခြင်း တရားအားထုတ်ခြင်း တည်းဟူသော ဂန္ထာဓုရ၊ ဝိပဿနာဓုရ ၂ ပါးတို့ကို ဖြည့်စေလို ကြောင်း။” ကျောင်းတော်ရာ ၂၅။ “ရဟန်းကိစ္စ၊ နှစ်ဓုရကိုလုံ့လအားသည်၊ ဟိတ်ဟန်နည်း၍၊ ပစ္စည်း မသို၊ စိတ်မတို၊ ခင်ပျိုကြီးပွားကြောင်း။” [ပါ။ ဓုရ။]

ဓုရဘတ်—ဆွမ်းဦး။ အမြဲတည်သော ဆွမ်းဝတ်။ “သင့်အား ရှစ်ခုသော အမြဲလှူအပ်သောဆွမ်းဝတ် ဟူသော ဓုရဘတ်တို့ကို လှူပါ၏။” ခုံနန် ၁၂၇။ “သင်္ဃာ၊ ပုဂ္ဂိုလ် ၂ ပါးတွင် တပါးပါးကိုရည်မှတ်၍ အမြဲမပြတ်လှူသော ဆွမ်းသည် ဓုရဘတ်မည်၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၀၁။

[ပါ။ ဓုရဘတ္တ။ ဓုရ-အဦး၊ ဘတ္တ-ဆွမ်း။]

ဓုဝံ၊ဓုဝံ—မြောက်တည့်တည့်၌ အမြဲ တွေ့မြင်ရသော ကြယ်။

“နီးဝေးထွန်းလုံ့၊ ကြယ်ဓုဝံလျှင်၊ တရံသောခါ၊ မယွင်းပါသို့။” မြား* ၁၁၁။ “ဆင်စွယ်ပမာ၊ တံ ခွန်သာလျှင်၊ ရတနာဓုဝံ၊ အာမခံ၍၊ တဆံမပါး။” မင်းမယ်* ၄၉။ “ဓုဝံကြယ်ကြီးလို ကြည်ပါပေရဲ့။” စပယ် ၂၂၇။

[ပါ။ ဓုဝ။ ဓုဝ-မြဲသော။ “မြဲမြဲခိုင်ခံ့ခြင်းဟော ဓုဝသဒ္ဒါ၌...ဥဝ အပြုကိုဆိုခြင်းကြောင့် ရဿအဖြစ် ကို သိအပ်၏။ အချို့အဘိဓာန်ဋီကာပေများ၌ ဥဝါ ဒေသောဟုရှိ၏၊ ဥဝါပေသောဟူ၍သာ ရှိရမည်။”

အက်ဝိ* ၆၀၊ အရ-ဓုဝပုဒ်ရင်းဖြစ်၍ ဓုဝံဟု ဥရဿ နှင့်ရှိသင့်သည်။ သို့ရာတွင် ဓုဝံဟု ဥသရနှင့်အတွေ့ ရများသည်။ ပါဠိသက် မြန်မာဝေါဟာရအဖြစ်ဖြင့် မှားသည်ဟု မဆိုသာပေ။]

ဇာတ်—၁၊ [အဘိဓမ္မာ] မိမိသဘောကို ဆောင်တတ် သောတရား။ ရုပ်ဇာတ်နာမ်ဇာတ်။

“လေးပါးဣရိယာ၊ မဟာဘူတ၊ ဇာတ် မမျှသော်၊ ရောဂဗျာဓိ၊ စင်စစ်ရှိအံ့။” ဘူပေါင်း* ၁၃။ “အရိုး ကြေကြေ၊ အရေကြွင်းကြွင်း၊ စိတ်ဇာတ်ကိုတင်းမာစေ လျက်။” လက်စွဲ ၁၉၃။ “သလက္ခဏာဓာရဏတော၊ မိမိတို့၏ သဘောကို ဆောင်တတ်သည်၏ အဖြစ် ကြောင့်။ ဓာတုယော၊ ဇာတ်မည်ကုန်၏။” ဝိဌနိ၊ ဒု ၅၁၉။

၂၊ မိမိသဘောအတိုင်း ဖြစ်နေခြင်း၊ ဖြစ်နေ သောအရာ။

“လေးဘော်ပရိသတ်၊ လောကဇာတ်ကို၊ မျက်မှတ် တူရူ၊ ကြည့်တော်မူသည်။” ဘူလင်* ၂၉၅။ “အာ ကာသဇာတ်၊ နတ်ရေလွှတ်သို့၊ မုက္ခပါဌ်ဖြိုးဖြိုး။” ပြာဋီ* ၁။ “သတ္တဝါအလို၊ ပုဂ္ဂိုလ်အကြိုက်၊ မလိုက် မစား၊ မငဲ့ငြားဘဲ၊ ကြောင်းအားလျော်စွာ၊ သူ့ခြင်း ရာနှင့်၊ သူ့သဘာဝ၊ သူ့ကိစ္စကို၊ ဆောင်ကြသမျှ၊ အကြောင်းပြု၍၊ ဇာတ်ဟူသည်၊ အစဉ်လာ၏။” ဂံ ၁၅၇။

၃၊ မာကျောသော တွင်းထွက်ပစ္စည်း။ သတ္တု။ “ဘင်နာသုတ၊ ဇာတ်မျိုးစသည်၊ ပယောဂကျေ။” ကုသ* ၁၁၆။ “မြေသယံဇာတ်၊ သံဇာတ်လုံကြုတ်။” ပုည ၃။ “ရွှေအစရှိသော ဇာတ်မျိုးဖြင့်၎င်း၊ (တ နည်း) ဆေးဒါန်းကန့် အစရှိသော ဇာတ်မျိုးဖြင့် ၎င်း။” သုဇာ ၁၂၄။

၄၊ ဘုရားရဟန္တာများ ပရိနိဗ္ဗာန် စံသောအခါ ကြွင်းကျန်သည့် အရိုး စသည်။

“ဘုရားမွေဇာတ်၊ တစရွတ်ဖြင့်၊ ရိညုတ်မြတ်နိုး၊ ကု သိုလ်ပျိုးသား။” တန်ရ * ၄၇။ “ဇာတ်တော်တို့ကို ဌာပနာ၍ပြုသော စေတီသည် ဓာတုစေတီမည်၏။” သမန်၊ ပ ၄၂၇။

၅။ [သဒ္ဓါ] ပုဒ်တရုဏ်မူလတည်ရင်း။
 “သဒ္ဓါ ဓာတ်ရုပ်၊ ဝိဘတ်အုပ်သား၊ နည်းချုပ်အဖုံး၊
 ဂါထာရုံးလျက်။” ဘုံ* ၁၄၁။ “ပစ္စည်းနှင့် ဓာတ်၊
 ရှုပ်ရှက်ခတ်၊ ဥဏာဒ်မသင်ချင်။” ကဝိသတ်* ၁၀၂၃။
 “သဒ္ဓါကြောင်း၌ ဓာတ် ဝိဘတ်ပစ္စည်း ဝိဂြိုဟ်များကို
 နှလုံးမထားမိ။” ကြံ့ခုံ ၃၆။

၆။ အပူအဇ စသောသဘာဝ။
 “ဥဏနှင့်တေဇော၊ ဝါယောဓာတု၊ ဓာတ်ဆေးကုမ္မာ
 လည်း။” ပဒေသာ ၁၄။ “ငတ်မွတ်စသီး၊ အစား
 ကြီးက၊ ဝမ်းမီးလေဓာတ်၊ ပျက်စီးတတ်၏။” ဩပျို*
 ၁၇။ “မိမိကိုယ်တွင်းမှာရှိသော ဓာတ်သဘာဝများ
 နှင့် မျှတညီညွတ်ခြင်းကို မဖြစ်စေဘဲ။” စာဏကျ၊
 ပ ၃၇။

၇။ လူတို့၏ အတွင်းသဘော။
 “စဉ်းစားမရှိ၊ ဓာတ်မသိက၊ ကဝိဉာဏ်မှာ၊ ယဉ်စျာန်
 ဝင်စားစုမသင့်။” ရာမ ၁၃၉။ “မောင်တော်ဘုရား
 ဓာတ်ကို နှမတော်ဘုရားသာ သိနိုင်စရာအကြောင်း
 ရှိပါတော့သည်ဘုရား။” ဓိရီ၊ တ ၂၀၈။

၈။ [ဗေဒင်] ?
 “သောရာကရကဋ္ဌ၊ ဥဏ် ဓာတ်တနင်္ဂနွေ၊ အစောင့်
 နေ၏။” ခင်ထွေး* ၃၄။ “ကိန်းဝင်ကာလ၊ စုက်ပါ
 ပထက်၊ မြိတ္တ ဓာတ်ခြေ၊ ပုံစုဝေသော်။” ရခိုင်နိုင်*
 ၂။ “အမြိတ္တ ဓာတ် ကောလိစုက်ဖြစ်၍။” မှန်၊
 ဒု ၁၈၀။

၉။ အစာဟောင်း။
 “ဤကြာသုံးလက်ကို နမ်းတော်မူလျှင် ရနံ့ရင်းသော
 စမြင်းဒေါသ ဓာတ် သက်ပါလိမ့်မည်ဟုလျှောက်၏။”
 မာလင် ၁၉၅။ “ဓာတ် ချုပ်လွယ်သူ ဓာတ်ခိုင်သူများ
 အဖို့ သင့်လျော်သည်။” ဘေသဇ္ဇ၊ ပ ၂၂၈။
 [ပါ၊ ဓာတု။]

ဓိဋ္ဌာန်—အဓိဋ္ဌာန် ရှု။
 “ကြည်လင်သဘော၊ မြဲစေသောဟု၊ ဓိဋ္ဌာန် ပြု
 သည်။ ။လူလူနိဗ္ဗာန်ရှာသတည်း။” ဘူလင်*
 ၄၁၇။ “ငါ့အားမမှန်၊ ငါ့ကိုချန်စိမ့်၊ ဓိဋ္ဌာန် မြဲစွာ။”
 ကိုး* ၂၂၅။ “ဒိဋ္ဌမဂ်လိကာကို ရသည်ရှိသော်
 ထအံ့၊ မရသည်ရှိသော် ငါမထဟု ဓိဋ္ဌာန်၍။” ငါး၊

စ ၃၃၅။ “ငါသည် ယနေ့ စင်စစ်ဘုရားဖြစ်မည်မှန်မူ
 ရေညာသို့ ဆန်စေသတည်းဟု ဓိဋ္ဌာန်၍။” ဇိ ၄၁။
 [ပါ၊ အဓိဋ္ဌာန။]

ဓိပ္ပါယ်—အဓိပ္ပါယ် ၁ ရှု။
 “အစအလယ်၊ စပ်အောင်သွယ်ပြီ၊ ဓိပ္ပါယ် ဖွင့်ပေး။”
 ဓမ္မ* ၁၁။ “မျိုးသိဿအား၊ သင်ကြားကျမ်းဂန်၊
 ဓိပ္ပါယ် ပြန်မှ။” (ရှင်မဟာသီလဝံသ) ဗန္ဓ ၁၂၅။
 [ပါ၊ အဓိပ္ပာယ်။]

ဓမ္မ—တရား။ သဘော။
 “စင်ကြယ်သီလ၊ အာစာရနှင့်၊ ဓမ္မထိန်းကျောင်း”
 သူတော်ကောင်းတို့။” ဟင်္သာ* ၃၀။ “ငါ့အား
 ဓမ္မဟုတ်တိုင်းပြု၍ ကုမခြင်းငှာ မြတ်ကလျာဏ
 မိတ်ဆွေလှကို ရမည် မရ နှိုင်းချိန်ဆလေ။” တိုးပွား
 ၇၈။ [ပါ၊ ဓမ္မ။]

ဓမ္မကထာ—တရားစကား။
 “ဟောကြားမိန့်ဟ၊ ဓမ္မကထာ၊ ဒေသနာကား။”
 သူဇာ* ၁၈၂။ “ဘုရားသခင်လည်း မင်းပါးနေသူ
 တို့နှင့် လျော်သော ဓမ္မကထာ ကို ဦးစွာညွှန်ကြား
 ပြီးမှ။” ဇိ ၄၇၃။
 [ပါ၊ ဓမ္မကထာ။ ဓမ္မ—တရား၊ ကထာ—စကား။]

ဓမ္မကထိက—တရားဟောပုဂ္ဂိုလ်။
 “ခင်းအပ်သော ဓမ္မကထိက တို့၏ နေရာသို့တက်၍။”
 ငါး၊ ဒု ၉၃။ “ထိုအခါ ဓမ္မကထိက ခေါ်ဆိုတရားဟော
 ပုဂ္ဂိုလ်ကလည်း.... ထင်ရှားအောင် ပြတုန်းဖြစ်၍။”
 ဥပမာ၊ ဒု ၂၃၀။
 [ပါ၊ ဓမ္မကထိက။ ဓမ္မ—တရား၊ ကထိက—ဟော
 ပြောသူ။]

ဓမ္မကရိုဏ်—ဓမ္မကရိုဏ်နှင့် အတူတူ။
 “တခုသောထီးနှင့် ယှဉ်သော ဓမ္မကရိုဏ်ကို ထုတ်
 ဆောင်စေသတည်း။” မဟာဝင် ၂၅၃။ “ဓမ္မကရ
 ဏံပိ၊ ဓမ္မကရိုဏ်ကိုလည်းကောင်း။” စူသဏ်၊ ဒု ၂၃၂။
 [ပါ၊ ဓမ္မကရဏ။]

ဓမ္မကံ—တရားနှင့်အညီပြုလုပ်သောအမှု။
 “ဓမ္မကံကြောင်းအလျောက် ဆုံးဖြတ်စီရင်ရန်ရှိသည်
 များကို။” သုသော၊ ဆ ၃၂၃။ “ကျီးငှက်တိရစ္ဆာန်

က ဓမ္မကံကြောင်းဖြောင့်သား၍။” ချုပ်ပုံ၊ ပ ၉၂။
 “ဓမ္မကထိကပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် ဓမ္မကံဟု အမှတ်ရှိ၍
 လိုက်သွားကြလေကုန်၏။” ခန့်နိ ၁၄၄။
 [ပါ။ ဓမ္မကမ္မ။ ဓမ္မ-တရား၊ ကမ္မ- ပြုအပ်သော
 ကိစ္စ။]

ဓမ္မခန့်—တရားပုဒ်။ ဓမ္မခန္ဓာ။
 (မြတ်စွာဘုရား ဟောတော်မူအပ်သောတရား
 တပုဒ်၊ တရားတရပ်၊ တရားတထုံးကို ဓမ္မက္ခန္ဓာ
 တခုဟုခေါ်သည်။ ယင်းကို ဓမ္မခန့်ဆိုသည်။)
 “စေ့အောင်ဝေဖန်၊ ဓမ္မခန့်ကို၊ နှောင်းကျန်လူများ၊
 ငါလွန်ငြားသော်၊ ဘတ်ကြားပေကာ၊ ငါဆုံးမသို့၊
 နာကြကုန်ရစ်။” ဆု* ၁၈၇။ “ပြက်ပြက်ဟောညွှန်၊
 ဓမ္မခန့်ဖြင့်၊ နိဗ္ဗာန်ရောက်အောင်၊ ငါပို့ဆောင်၍။”
 ပြာဠိ၊ နိဂုံး* (ဂ)။ “ဂေါတမဘုရားရှင်ဖြစ်လာ၏ဟု
 ဓမ္မခန့်၌ ထင်ရှားရှိချေသည်။” နု ၃၂၂။
 [ပါ။ ဓမ္မခန္ဓာ။ ဓမ္မ-တရား၊ ခန္ဓာ-အပေါင်း။]

ဓမ္မခန္ဓာ—ဓမ္မခန့်နှင့် အတူတူ။
 “ဓမ္မခန္ဓာ၊ ငါ့ပညာဟု၊ အင်္ဂါကိုးမည်၊ ရင်နီရည်ကို။”
 ပါမီ* ၄၈။ “ငါးရာသာမကာ၊ ဓမ္မခန္ဓာ၊ ပေစာ
 အပေါင်း ရှစ်သောင်းလေးထောင်။” ရာမ၊ ပ ၁၁၉။
 [ပါ။ ဓမ္မခန္ဓာ။]

ဓမ္မသောသက—တရားနာရန် ကြွေးကြော်သူ။
 “ဓမ္မသောသကရဟန်းထံ အလှူခံပုဂ္ဂိုလ်ကိုလျှောက်
 ဆိုတောင်းပန်ကြသည်။” ပုညဝတ် ၃၅။
 [ပါ။ ဓမ္မသောသက။ ဓမ္မ-တရား၊ သောသက-
 ကြွေးကြော်သူ။]

ဓမ္မစေတီ—မြတ်စွာဘုရား၏ ဓမ္မခန္ဓာများ။ ပိဋကတ်
 သုံးပုံစာပေများ။ ယင်းတို့ကို ဌာပနာထား
 သည့်စေတီ။
 “ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်စသည်တို့ကို ရွှေပြားငွေပြား ပေရွက်
 စသည်တို့၌ရေး၍ ဌာပနာသောစေတီသည် ဓမ္မစေတီ
 မည်၏။” သမန်၊ ပ ၄၁၀။
 [ပါ။ ဓမ္မစေတီယ။ ဓမ္မ-တရား၊ ဓမ္မခန္ဓာ၊ စေတီယ-
 စေတီ။]

ဓမ္မစက်—၁။ တရားတော်။ ဓမ္မစကြာတရား။
 “ကြားချောက် ဘဝင်၊ ဓမ္မစက်ကို၊ သံမြက်ဝဲ့ချီး၊
 ဟောပေပြီးမှ၊ ချေချွတ်ပြုမှ။” ဆု* ၁။ “ဘုရားနှုတ်
 ထွက် ဓမ္မစက် တရား တော်ကို ကောင်းစွာ သင်ချ
 ဟောကြားတော် မူပေတတ်သော။” ဓမ္မရာသီ ၁။

၂။ တရားတည်းဟူသော အာဏာ။
 “သာသနာတော်သည် ဘုရားသခင်၏ ဓမ္မစက်၊ သာ
 သနာပြုမင်း၏ အာဏာစက်နှစ်ပါးကို အမှီတံကဲ သဟဲ
 ပြုရမှ တိုးတက် ပြန့်ပွား စည်ကားထွန်းလင်း နိုင်ရာ
 သည်။” သမန်၊ ပ ၃၆၃။ “အကျွန်ုပ်၏ အာဏာ
 စက်လည်း ဖြစ်ပါစိမ့်မည်။ အရှင်ဘုရားတို့၏ ဓမ္မစက်
 လည်း ဖြစ်ပါစေကုန်။” မဟာဝင် ၅၆။ “အာဏာ
 စက်မပါလျှင် ဓမ္မစက် သက်သက်ကိုဖြင့် ကြောက်မှာ
 ဝေးလို့၊ ဖြုံဖြုံကလေးမှ ရှိကြမှာမဟုတ်ဘူး။” ဒေရီ၊
 စ ၃၀။
 [ပါ။ ဓမ္မစက္က။ ဓမ္မ-တရား၊ စက္က-စကြာရတနာ၊
 အာဏာ။]

ဓမ္မစကြာ—ဘုရားဖြစ်တော်မူပြီးစပဉ္စဝဂ္ဂီရဟန်းတို့အား
 ဟောကြားသော တရားဦး။
 “မိဂဒါဝယ်၊ နေစကြာ လစကြာ၊ အစုံဖြာလျက်....
 ဓမ္မစကြာတရား၊ ဟောကြားနဲ့မှေ၊ လှည့်စေသည်က၊
 ပထမမှ၊ အစပြု၍။” မသ* ၅၇၄။ “ဗာရာဏသီ
 ပြည်၏အနီး မိဂဒါဝုန် ဥယျာဉ်၌ ဓမ္မစကြာ တရား
 ဟောတော်မူ၍။” ဣကုဏ် ၁၂။ “ပဉ္စဝဂ္ဂီငါးပါးကို
 တိုင်တည်၍ ဓမ္မစကြာ တရားတော်ကို ဟောတော်
 မူ၏။” ယသ ၁၀။
 [ပါ။ ဓမ္မစက္က။ ဓမ္မ-တရား၊ စက္က-စကြာရတနာ။]

ဓမ္မစက္ခု—တရားကိုမြင်သောဉာဏ်။ အောက်မင်အောက်
 ဖိုလ်ဉာဏ်။
 “အောက်မင် အောက်ဖိုလ်ကား ဓမ္မစက္ခု။” ဓာန်ဋီနိ၊
 ပ ၃၂။
 [ပါ။ ဓမ္မစက္ခု။ ဓမ္မ-တရား၊ စက္ခု-ဉာဏ်အမြင်။]

ဓမ္မတာ—ဖြစ်ရိုးဖြစ်စဉ်။ ဖြစ်လေ့ရှိသော သဘော။
 “မွှားမျှမလွတ်၊ သေကြတတ်သား၊ ဤသတ္တဝါ၊ ဓမ္မ
 တာကို။” ကိုး* ၁၁၇။ “သေမြဲစဉ်လာ၊ ဓမ္မတာ
 ဖြင့်၊ ကြမ္မာကောက်ကျစ်၊ ဖြစ်လေတိသည်။” ဌေး*

၅၆။ “သုတည်းတယောက်၊ ကောင်းဘို့ရောက်မူ၊ သုတယောက်မှ၊ ပျက်လင့်ကာသာ၊ ဓမ္မတာ တည်း။”
ရာဝင်၊ ဒု ၂၂၅။ “သုဿံ ဓမ္မတာ၊ တန်ရာတွင်မရပ်၊ လတ်လတ် ရှင်ရှင်၊ မြင်တိုင်း လိုချင်သဖြင့်။” တေ ၅၃။ “ရေမည်သည် နိမ့်ရာသို့ စီးသွားမြဲ ဓမ္မတာ ဖြစ်၏။” ဘာဝနာ ၁၄၂။ [ပါ၊ ဓမ္မတာ။]

ဓမ္မဒါန — တရား အလှူ။

“မိမိသိသော တရားကျမ်းဂန်ကို သူတပါးတို့အား ဖြန့်ဖြူးသော ဓမ္မဒါန။” ဗုဒ္ဓသင် ၁၃။ “ထိုတရားကိုဟောခြင်း၊ သင်ခြင်း၊ နာခြင်း၊ ဆွေးနွေးမေးမြန်းခြင်း၊ နှလုံးသွင်းခြင်းဟူသော ဓမ္မဒါန သည်သာလျှင် ကြီးမြတ်သော အကျိုးရှိ၏။” ဂံဒေ ၆။
[ပါ၊ ဓမ္မဒါန။ ဓမ္မ-တရား၊ ဒါန-အလှူ။]

ဓမ္မဒူတ — တရားတမန်။ သာသနာပြု ပုဂ္ဂိုလ်။

“ပဌမဝါကျွတ်လျှင် အညာသိကောဏှည၊ ယသထေရ် အမှူးရှိသော ခြောက်ကျိပ်သော ရဟန္တာကို ဓမ္မဒူတ ပြုတော်မူပြီးမှ။” ဣကုဏ် ၁၂။
[ပါ၊ ဓမ္မဒူတ။ ဓမ္မ-တရား၊ ဒူတ-တမန်။]

ဓမ္မဒေသနာ — တရားဟောခြင်း။ ဟောသောတရား။

“ဟောရိုးသိလှ၊ ဓမ္မ ဒေသနာ၊ ဆောင်ပြီး စွာမှ။” ဘူပေါင်း* ၉။ “တခုသော ဓမ္မဒေသနာဖြင့် ဆုံးမရသော် ကောင်း၏ဟု ရဟန်းအပေါင်းကို စည်းဝေးစေ၍။” ဣကုဏ် ၄၂၉။
[ပါ၊ ဓမ္မဒေသနာ။ ဓမ္မ-တရား၊ ဒေသနာ-ဟောကြားခြင်း။]

ဓမ္မဓိဋ္ဌာန် — ဓမ္မဓိဋ္ဌာန် ရှု။

“ဘုရင်နှင့်ဆင်းရဲသား၊ ပုဂ္ဂလဓိဋ္ဌာန်အားဖြင့် ပညတ်မျှသာလျှင် ခြားနားပေသည်။ ဓမ္မဓိဋ္ဌာန် အားဖြင့် ဆိုသော်.... အချစ်မေတ္တာမဲ့ပြီးသည်ကား တစုံတရာမျှ မခြားနားဘဲ တစားထဲ တမျိုးထဲ တတန်းထဲပင် ဖြစ်ချေသည်။” ထီး၊ ပ ၆၀။ [ပါ၊ ဓမ္မဓိဋ္ဌာန်။]

ဓမ္မပူဇာ — တရားဖြင့် ပူဇော်ခြင်း။

“စွယ်တော်မြတ်ကို အာမိသပူဇာ ဓမ္မပူဇာ နှစ်ပါးတို့ဖြင့် ပူဇော်ခြင်း။” ရွှေထေ ၁၃၅။
[ပါ၊ ဓမ္မပူဇာ။ ဓမ္မ-တရား၊ ပူဇာ-ပူဇော်ခြင်း။]

ဓမ္မဘာဏက — တရားကိုပြောဆိုသူ။ တရားကိုရွတ်ဆိုသူ။

“ဓမ္မဘာဏက အမည်ခံပြီး မဟုတ်မမှန်သော စကားကိုမပြောသင့်ပေ။”
[ပါ၊ ဓမ္မဘာဏက။ ဓမ္မ-တရား၊ ဘာဏက-ရွတ်ဆိုသူ။]

ဓမ္မဘဏ္ဍာဂါရိက — တရား ဘဏ္ဍာစိုး။

“မြတ်စွာဘုရားသခင်လည်း အာနန္ဒာကို များစွာသော အတ္ထုပ္ပတ္တိတို့ဖြင့် ချီးမွမ်းတော်မူ၍ ဓမ္မဘဏ္ဍာဂါရိက အရာ၌ ထားပြီးသော်။” ဇိ ၁၉၈။ “နှုတ်လျှာ ကောင်းခြင်း၌ ငါမှတပါး တူသူမရှိသော ငါ့ညီ ဓမ္မဘဏ္ဍာဂါရိက အာနန္ဒာထေရ် ဖြစ်လာ၏။” ဇောတ် ၁၀၅။
[ပါ၊ ဓမ္မဘဏ္ဍာဂါရိက။ ဓမ္မ-တရား၊ ဘဏ္ဍာဂါရိက-ဘဏ္ဍာစိုး။]

ဓမ္မရာဇာ — ၁။ တရားမင်း၊ မြတ်စွာဘုရား။

“ဓမ္မိဿရ၊ ဓမ္မသာမိ၊ မုနိပုဂ္ဂံ၊ ဓမ္မရာဇာ၊ သဗ္ဗညု မြတ်စွာဘုရားသည်။”

၂။ တရားနှင့်အညီ အုပ်စိုးသောဘုရင်။

“ဓမ္မရာဇာ၊ မည်သာလည်းခံ၊ နက်စံကောင်းမော၊ ထိုမင်းစောကား။” မဂ်စိုး* ၇၆။
[ပါ၊ ဓမ္မရာဇာ။ ဓမ္မ-တရား၊ ရာဇာ-မင်း။]

ဓမ္မရာဇ် — ဓမ္မရာဇာ နှင့်အတူတူ။

၁။ “သုဒ္ဓေါရ်ရင်နှစ်၊ ဓမ္မရာဇ်လျှင်၊ အဖြစ်ထူးဆန်း၊ ရွှေသင်္ကန်းနှင့်။” ဂါထာ * ၆၇။ “လောကသင်းကျစ်၊ ဓမ္မရာဇ် မှန်ကူ၊ ဖြစ်တော်မူသော မြတ်စွာဘုရားသခင်သည်။” ဇိ ၃၉၆။

၂။ “သပြေစုလစ်၊ ဓမ္မရာဇ် လည်း၊ တလှစ်များစွာ။” ပြည်စုန် * ၄၉။ “စိုးသည် ဓမ္မရာဇ်၊ ရှင့်ဘချစ်ကို၊ မာန်ယစ်ထောင်လွှား။” ပလိပ် * ၆၉။ “ရေမြေ အရှင်ဖြစ်သော ဓမ္မရာဇ်။” ဣကုဏ် ၁၈၈။

ဓမ္မရတ် — တရားရတနာ။

“ယင်းမျှမက၊ ပါဝစန၊ ဘုရားနှုတ်နက်၊ စက်ဓမ္မရတ်၊ မုက္ခပါဌ်ကို။” အနုသံ ၃။
[ပါ၊ ဓမ္မရတနာ။ ဓမ္မ-တရား၊ ရတနာ-ရတနာ။]

ဓမ္မလဒ္ဓ—ဓမ္မိယလဒ္ဓ ရှု။

“ဤပတ္တမြားကို အသိမရှိရသနည်း...ဟု မေးသော်၊ မင်းသားလည်း ဓမ္မလဒ္ဓစင်စစ် ငါ့ကိုယ်တွင်ဖြစ်သည်။ ငါ့ဥစ္စာဟု ဆိုပေသော်။” ဣကုဏ် ၅၉၅။
[ပါ။ ဓမ္မလဒ္ဓ။ ဓမ္မ-တရားသဖြင့်၊ လဒ္ဓ-ရအပ်သော ပစ္စည်း။]

ဓမ္မဝါစက—ပါဠိကျမ်းဂန် သင်ကြား ပို့ချသောဆရာ။
စာချပုဂ္ဂိုလ်။ ဓမ္မာစရိယ။

“ငါးနှစ်အတွင်း အဆိုပါအဋ္ဌကထာကြီးသုံးကျမ်းကို အောင်မြင် တတ်မြောက်သော ပုဂ္ဂိုလ်အား.....ဓမ္မာ စရိယ ဓမ္မဝါစက ပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ်သတ်မှတ်ရန်ကိုးကွယ် သည်။” သာဟ ၂၀၀။
[ပါ။ဓမ္မဝါစက။ဓမ္မ-ပါဠိကျမ်းဂန်၊ ဝါစက-ပို့ချသူ။]

ဓမ္မဝါဒီ—ဖြောင့်မှန်သော အယူဝါဒရှိသူ။

“ဓမ္မဝါဒီ အဓမ္မဝါဒီ နှစ်ပါးစုံအားပင် အလှူကို ပေးလှူလော့။” ဝဇီရ ၇၂။ “ဓမ္မဝါဒီ ကလည်း ငါမသိသော်ရှိစေ၊ ဝိနည်းဓိုရ်ဆရာတို့ သိလတ္တံ့ဟု ဆို၏။” ဇိ ၆၈။
[ပါ။ ဓမ္မဝါဒီ။ ဓမ္မ-တရား၊ ဝါဒီ-ဆိုလေ့ရှိသူ။]

ဓမ္မဝတ်—တရားနှင့်ဆိုင်သောကျင့်ဝတ်။ ကျမ်းဂန်နှင့် ညီသောကျင့်ဝတ်။

“စိုက်စိုက်မတ်မတ်၊ ဓမ္မဝတ်ကို၊ မပြတ် စေဘဲ။” ဓမ္မ* ၅၁။ “ရာဇဝတ် လောကဝတ် ဓမ္မဝတ်သုံးဝ။” ရာမ ၁၂။ “ဂိဇ္ဈကုတ်၊ စိတ္တကုတ် ဟူသည်၌လည်း.... ဂ္ဃသံလျှင်းချိတ်သတ်မှု ဓမ္မဝတ်၊ ပါဠိမရှိရာမလိုက် စပ်အင်သို့၎င်း ရေးလွယ် ဖတ်လွယ် သို့၎င်း လိုက်၍ တဝမ်းပူသတ်မှုကား လောကဝတ်တည်း။” ဝေါ ၇၀၄။ “လောကလည်း မလွတ်၊ ဓမ္မဝတ်လည်း မသွေ။” ပုည၊ ၂၊ ၁၂။
[ပါ။ ဓမ္မဝတ္ထ။ ဓမ္မ-တရား၊ ဝတ္ထ-ကျင့်ဝတ်။]

ဓမ္မသာလာ—ဘုရားပူးများတည်းခိုရန်စရပ်။

“နေထိုင်ခိုနားရန် ဓမ္မသာလာတို့ကိုလည်း ဆောက် လုပ်။” အသောက ၁၂၄။
[ပါ။ ဓမ္မသာလာ။ ဓမ္မ-တရား၊ သာလာ-စရပ်။]

ဓမ္မသေနာပတိ—တရားစစ်သူကြီး။

“အရှင်ဥပတိဿကို ဓမ္မသေနာပတိ သာရိပုတြာ ဟူသောအမည်နှင့် လကျာရံ အဂ္ဂသာဝကအရာ ထားတော်မူသည်။” ဇိ ၁၁၆။ “ဆရာတော်ခင်ကြီး ပြောင်ကို ဓမ္မသေနာပတိခန့်၍။” ကဝိသာ ၅၅။
[ပါ။ ဓမ္မသေနာပတိ။ ဓမ္မ-တရား၊ သေနာပတိ- စစ်သူကြီး။]

ဓမ္မသတ်—တရားဥပဒေကျမ်း။

“အရိုးမလွတ်၊ ဓမ္မသတ်နှင့်၊ ဦးမတ်တည်းထိုင်း။” ပါမိ* ၁၂၉။ “ထုံးဟောင်းပုံပြင်၊ ရာဇဝင်နှင့်၊ ဗေဒင်ဓမ္မသတ်၊ လောကဝတ်လည်း၊ မတတ်စသီး။” ဘူပေါင်း၊ ရာဇဝသတိ* ၉။ “ထိုသို့သောသူတို့ကို အသေသတ်ဘိသော် ဓမ္မသတ်မမည်ရာ၊ ရာဇသတ် မည်ရာသတည်း။” နု ၅၃။ “ဓမ္မသတ်ကျမ်း ဆေး ကျမ်း....အစရှိသော နှုတ်အတတ်။” မဟော၊ ပ ၉၁။
[ပါ။ ဓမ္မသတ္တ။ ဓမ္မ-တရား၊ သတ္တ-ကျမ်း။]

ဓမ္မသံဝေဂ—တရားနှင့် ယှဉ်သောထိတ်လန့်မှု။

“ဤအလဇ္ဇီတို့သည် အသင်းအပင်းကို များစွာရသော် ဘုရားသာသနာကို လျင်စွာကွယ်စေလတ္တံ့ဟု ဓမ္မ သံဝေဂဖြစ်ရကား။” မဟာဝင် ၆၅။ “ထိုအမိန့် တော်ကိုကြားလျှင် တပည့်သာဝကတို့သည် ဓမ္မသံ ဝေဂ အလွန်ဖြစ်၍ ကြက်သီးတပြိုက်ပြိုက်ရှိကုန်၏။” ဇိ ၁၈၅။
[ပါ။ ဓမ္မသံဝေဂ။ ဓမ္မ-တရား၊ သံဝေဂ-ထိတ်လန့် ခြင်း။]

ဓမ္မာစရိယ—၁၊ ပါဠိကျမ်းဂန် သင်ပေးသော ဆရာ။
စာချပုဂ္ဂိုလ်။

“ပါဠိ အဋ္ဌကထာ စသည်ကို သင်သော ဆရာသည် ဓမ္မာစရိယ၊ တပည့်သည် ဓမ္မန္တေဝါသိက၊ ဤသို့ ဆရာအပြား တပည့်အပြားကိုမှတ်။” ဝိဝိ၊ ဒု ၃၇၉။ “သီဟိုဠ် အရှင် သိရိဓမ္မ ထေရ်၏ ဓမ္မာစရိယဆရာ ဖြစ်တော်မူသော သီဟိုဠ်ကျွန်း အရှင်ဥပသေန မဟာ ထေရ်သည်...ရေးသားတော်မူပေသတည်း။” မဟာထေ ၁၆၇။

၂၊ စာချတန်းစာပေးပွဲအောင်မြင်သူ။
“စာဆိုတော်များ ရတုပေါင်းချုပ် စာမူကို....အသျှင် ဝါသဝ (ဓမ္မာစရိယ) ထံမှရ၍....စက်တင် ပုံနှိပ်အပ်

သည် ဖြစ်ပါကြောင်း။” ဓာရတု (အု) ။
 [ပါ။ ဓမ္မာစရိယ။ ဓမ္မ-အာစရိယ၊ ဓမ္မ-ပိဋကတ်
 ကျမ်းဂန်၊ အာစရိယ-ဆရာ။]

ဓမ္မာဓိဋ္ဌာန်—တရား၊ သို့မဟုတ် သဘောကို ရည်ညွှန်းခြင်း။

“ဘုရား သဗ္ဗညုသည် ပုဂ္ဂလာ ဓိဋ္ဌာန် ဒေသနာတော် နည်းဖြင့် ဟောတော်မူသော သုတ်ဖြစ်သည်။ ဓမ္မာဓိဋ္ဌာန်ဒေသနာတော်နည်းဖြင့်ကား အလှူကို ဝိသေသပြု၍ အလှူဝတ္ထု အားလျော်စွာ အကျိုးများကြောင်းကို ပြတော်မူပြန်လိမ့်။” သမန်၊ ပ ၃၀၈။
 “ပုဂ္ဂလာဓိဋ္ဌာန် ဓမ္မာဓိဋ္ဌာန် နှစ်ပါးတွင်ဓမ္မာဓိဋ္ဌာန် ပြောနည်း မှာလည်း ဓမ္မကို သက်သက်ရှေးရှု၍ ပြောဆိုရမည်။” ဓမ္မဒိ ၄၉။
 [ပါ။ ဓမ္မာဓိဋ္ဌာန။ ဓမ္မအဓိဋ္ဌာန၊ ဓမ္မ-တရား၊ သဘော၊ အဓိဋ္ဌာန-ဆောက်တည်ခြင်း၊ ရည်ညွှန်းခြင်း။ ဓမ္မနှင့် အဓိဋ္ဌာန ပုဒ်နှစ်ခုတို့စပ်လိုက်သောအခါ အသည် အာ ဖြစ်လာရသည်။ ထို့ကြောင့် ဓမ္မာဓိဋ္ဌာန်-ဟု မှတ်တွင် အာနှင့် ရှိရသည်။]

ဓမ္မာနုဂ္ဂဟ—တရားတော်ကို ပူဇော် ချီးမြှောက်ခြင်း။ တရားဖြင့် ချီးမြှောက်ခြင်း။

“ဓမ္မအမွေခံ ဓမ္မာနုဂ္ဂဟ ကုသိုလ်မျိုး အစစ်ကြီး ဖြစ်တဲ့ မိမိကိုယ်တိုင် ရှင်သာမဏေပြုလုပ်၍ အမှုတော် ထမ်းရွက်ခြင်း၊ သာသနာတော်အတွင်းမှာ သာမဏေ တွေ တိုးပွားအောင် ရှင်ပြုမင်္ဂလာခေါ်တဲ့ အလှူပွဲ သဘင် ဆင်ယင် ကျင်းပခြင်း ကုသိုလ်ထူးများကို ကြိုးစားကြရမယ်။” သာရီ၊ စ ၁၂၄။
 [ပါ။ ဓမ္မာနုဂ္ဂဟ။ ဓမ္မ-တရား၊ အနုဂ္ဂဟ-ချီးမြှောက်ခြင်း။]

ဓမ္မာဘိသမယ—မဂ်ဖိုလ်ရခြင်း။

“ရှစ်သောင်းလေးထောင်သော သတ္တဝါတို့ ဓမ္မာဘိသမယ ဖြစ်ကြအံ့သည်ကို မြင်တော်မူ၍။” ဇိ ၅၇၁။
 [ပါ။ ဓမ္မာဘိသမယ။ ဓမ္မ-အဘိသမယ၊ ဓမ္မ-သစ္စာ လေးပါးတရား၊ အဘိသမယ-သိခြင်း။]

ဓမ္မာရုံ^၁—တရားအာရုံ။

“တရားဓမ္မာရုံ ကိုယ်လုံး ထုံသော အရှင် စန္ဒိမာ မထေရ်၏ အထံတော် နှိုက်နေ၍။” ကဝိန္ဒာ ၁၃။

“၎င်းစေတနာသည် ဓမ္မာရုံဖြစ်သောကြောင့် အာရုံအားဖြင့် ဓမ္မာရုံ။” ဗုဒ္ဓရှင်း ၉၀။

[ပါ။ ဓမ္မာရမ္မဏ။ ဓမ္မ-အာရမ္မဏ၊ ဓမ္မ-တရား၊ အာရမ္မဏ-အာရုံ။]

ဓမ္မာရုံ^၂—တရားဟောစရပ်။ တရားဆွေးနွေးရန် အလှူအတန်းလုပ်ရန် အဆောက်အဦး။

“တရားပွဲရှိရာ ဓမ္မာရုံကြီးသို့သွားပြီး တရားကိုနာကြားကာ နိဗ္ဗာန်နန်းသို့ ကြွမြန်းတော် မူနိုင် ကြရမယ်။” မဉ္ဇူရီ၊ တ ၁၁၇။ “ကျုပ်တို့နေခဲ့တဲ့ကျောင်းမှာ ဓမ္မာရုံ တဆောင်ဆောက်ဘို့ရန်။” ဇေယျ ၁၇၇။ “မြို့ရွာအတွင်းရှိ ဓမ္မာရုံ ဥပုသ်ဇရပ်စသည်တို့က သီလပေးပင့်သည်။” ရွှေဟင်္သာ ၉၉။

[ပါ။ ဓမ္မာရာမ၊ ဓမ္မ-အာရာမ၊ ဓမ္မ-တရား၊ အာရာမ-အရုံ။]

ဓမ္မာသန (ပလ္လင်) —တရားဟောရာ ပလ္လင်။

“ထိုအခါ မြတ်စွာဘုရားလည်း တရားဟောခြင်းငှာ ဓမ္မာသနပလ္လင် ဝယ် စမ္ပယ်တော် မူခိုက် ဖြစ်၍။” စွယ်၊ ပ ၂၇၈။

[ပါ။ ဓမ္မာသန။ ဓမ္မ-အာသန၊ ဓမ္မ-တရား၊ အာသန-နေရာ။]

ဓမ္မိက—တရားနှင့်ယှဉ်သော၊ တရားရှိသော။

“ဓမ္မိက သုခကို မစွန့်ခြင်းလျှင် အကြောင်းရှိသော။” ကခံ၊ ၃၉၈ “ပူဇွမ်းညီမျှ၊ ဓမ္မိကတို့၊ ရာဇ အခါ၊ လက်ထက်မှာလျှင်။” မဃ * ၂၈၀။ [ပါ။ ဓမ္မိက။]

ဓမ္မိယလဒ္ဓ—တရားသဖြင့်ရသော ပစ္စည်း။

“ဓမ္မိယလဒ္ဓ ပစ္စည်း၌ တပ်စွန်းမှု။” ဓမ္မဒိ ၉၆။ “ဓမ္မိယာလဒ္ဓပါဌ်အရတွင်၊ ဒါနတော ဘောဂဝါ။” ပုည ၁၁၇။ “ဓမ္မိယလဒ္ဓ တရားသဖြင့် ရှာဘွေ၍ရတဲ့ ပစ္စည်းဖြစ်ပါစေ။” ရှင်း ၅၃။

[ပါ။ ဓမ္မိယလဒ္ဓ။ ဓမ္မိယ-တရားနှင့်ယှဉ်သော၊ လဒ္ဓ-ရအပ်သော ပစ္စည်း။]

ဓမ္မက္ခန္ဓ—ဓမ္မခန့်နှင့်အတူတူ။

“ရွှေဗျာသုံးတန်၊ ဓမ္မက္ခန္ဓတွင်။” ပင်း၊ ပ ၂၉။ “သုတ္တန်နည်းမှန်၊ ဓမ္မက္ခန္ဓဟု၊ ဝေဘန်သွင်းအုပ်၊ ချဉ်းကာချုပ်မှု။” ကိန္နရီ* ၁၄၈။ “ဓမ္မက္ခန္ဓကြောင်း နှိုက်လည်း မုချကေန် အမှန် သိတော် မူသော။” ဗြဟ္မ ၁၆၄။ [ပါ။ ဓမ္မက္ခန္ဓ။]

ဓမ္မက္ခန္ဓာ—ဓမ္မဇနံနှင့် အတူတူ။

“ဂဌဝဝဝ—သောဓမ္မက္ခန္ဓာအပေါင်းတို့တွင်...တပါးသော ဓမ္မက္ခန္ဓာ၌ဝင်၏။” ယသ ၉။ “တခုသော အနုသန္ဓေရှိသောသုတ်သည် တခုသော ဓမ္မက္ခန္ဓာမည်၏။” ဥဒါန၊ ဒု ၄၇၇။ “ရှစ်သောင်း လေးထောင်သော ဓမ္မက္ခန္ဓာ ကို ဘုရားရှေ့တော်မှောက်မှာ သင်၍။” မဟာဝင် ၅၃။
[ပါ။ ဓမ္မက္ခန္ဓ။ ဓမ္မ-ခန္ဓ၊ ဓမ္မ-တရား၊ ခန္ဓ-အစု။]

ဓမ္မန္တရာယ်—တရား၏ အနှောင့်အရှက်။

“ရာဂီမဆံ၊ ရွှေမင်းစံသို့၊ ဓမ္မန္တရာယ်၊ လွတ်ကြောင်း ယယ်လျက်။” မဟော်နာ* ၁၂၁။ “ကျင့်မမှန်၍၊ ဓမ္မန္တရာယ်၊ ခြောက်ဆယ်နှင့်နှစ်၊ အယူလစ်သည်။” သံဝေ* ၅၂။ “ဓမ္မန္တရာယ်ဟု ဆိုအပ်သော လောကုတ္တရာ ဆန့်ကျင်ဘက် နိဗ္ဗာန်ဘိလာဖြစ်ဘွယ် ရာသာတည်း။” သေတ္တု၊ ပ ၁၀၅။ “သူတော်ကောင်းတို့ ခိုအောင်းကျင့်သုံးတဲ့ နေရာကို ဝန်မင်း လာပြီး ဓမ္မန္တရာယ်ဖြစ်အောင် နှောင့်ရှက်သည်။” ရွှေပြည်၊ ပ ၈၅။
[ပါ။ ဓမ္မန္တရာယ။ ဓမ္မ-အန္တရာယ၊ ဓမ္မ-တရား၊ အန္တရာယ-အနှောင့်အရှက်။]

ဓမ္မန္တေဝါသိက—ဆရာစား အခမပေးဘဲ ဝတ်ကြီးဝတ် ငယ်ပြု၍ ပညာသင်သူတပည့်။

“ဒိသာပါမောက္ခ ဆရာထံ၌ ဓမ္မန္တေဝါသိက ပြု၍ အတတ်သင်ချေဟု စေလိုက်၏။” ဇီ ၅၂၁။
[ပါ။ ဓမ္မန္တေဝါသိက။ ဓမ္မ-အန္တေဝါသိက၊ ဓမ္မ-တရား၊ အန္တေဝါသိက-အတွင်းနေတပည့်။]

ဓူန်—အဓူန်—ရှု။

၁။ “ဆာပူပန်းငြီး၊ ခရီး ဓူန်ရှည်၊ သွားလိမ့် မည်သူ၊ ရွာဝေးလူတို့။” ဆု* ၁၁။
၂။ “ဘဝဓူန် ရှည်၊ ရှေးဖြစ်စည်တွင်။” ပြာဋီ* ၇၉။ [ပါ။ အဒ္ဓ။]

[န]

နဂပတ်—နဂါးကျော့ကွင်း။ နတ်ကျော့ကွင်း။ နဂါးပတ်ကျော့ကွင်း။

“တေဇာကြီးမြတ်၊ နဂါးပတ် ကို၊ ရတတ်သော်ကား၊ တတ်နိုင်အားဟု။” သူဇာ* ၁၃။ “နဂပတ် ကြော့ကွင်းနှင့် လည်ပင်းကို ချီနှောင်ခြင်း ခံရရှာတော့မယ်။” ရွှေပြည်၊ ပ ၅၀။ “တင့်လှမြတ်မှု၊ နဂပတ်လည်ရှက်၊ ရွှေချည်ရက်သား။” ဘုံ* ၂၅။
[ပါ။ နာဂပါသ။? နာဂ-နဂါး၊ ပါသ-ကျော့ကွင်း။]

နဂရ—၁။ မြို့။

“ဈေးနှင့်တကွ ရှိသောမြို့ကား နဂရ ဟူသတည်း။” နု ၅၂။ “တံတိုင်းဈေး နှစ်ပါးရှိသည်ကား နဂရမည်၏။” မှန်၊ ပ ၈၄။ “ညောင်ရွှေ နဂရ၊ ဟော်ကြငှန်းနှင့် နန်းဌာနမှ။” ပုည၊ ၂၊ ၅။

၂။ [ဗေဒင်]?

“မိမိမွေးနံအရပ်ကစ၍ ပရိဝါရ၊ အာယု၊ နဂရ၊ ဘူမိ၊ ဂဟပတိ၊ တေဇ၊ ဌာန၊ သီရိဟု ရှစ်မျက်နှာရေတွက်ပြီးလျှင်။” သိဿော ၁၄၄။ [ပါ။ နဂရ။]

နဂါး—၁။ တန်းခိုးရှိသော မြွေတမျိုး။

“ထက်ခေါင်သိကြား၊ နဂါး ဂဠုန်၊ မသောဟုန်ဖြင့်။” ခင်ထွေး* ၃၂။ “မြွေသမားနှင့်၊ နဂါး ပြကား။” ဘူပေါင်း* ၁၃။ “ပဌမအောက်ဆုံး အာလိန်အပြင် ယူဇနာ တထောင်မှာ နဂါး တို့ နေကြ ကုန်၏။” ကမ္ဘာဦး ၃၁။

၂။ [ဗေဒင်] စနေနံ။

“လက်ကား မေဇုန်၊ ဂဠုန်ချီကြား၊ နဂါး ပါလေ၊ စနေ နေ့ဝယ်။” ပုံတောင်* ၁၂။ “စနေ နဂါး၊ နောက်တောင်ပါး၊ နေဌား သယ်နှစ်ရ။” သိဿော ၁၂။

၃။ [အဂ္ဂိရတ်] ပြဒါး။

“အပြိုက်ငါးပါး၊ နဂါးဝစ္စ၊ ကျောက်တမ္ဗနှင့်။” ပဉ္စာ* ၆၅။ “အစုံအစုံ၊ ဆိုပါတုံ၏၊ တမ္ဗမ္ဗားမ္ဗား၊ အယူ ပြား၍၊ နဂါး မသေ၊ ဘားမကျေ၊ တပြေမဝ၊ မစား ရ။” ဣန္ဒာနေ ၁၉၀။ [ပါ၊ နာဂ။]

နဂါးပတ် (ပါသ်) — နဂပတ် နှင့် အတူတူ။

“ဝရုဏဟု၊ ဒေဝရာဇာ၊ နတ်မြတ်မှာကား၊ တန်းဆာ စိမ့်လုံ၊ နဂါးသွဲ့မြရောင်၊ ဆင်ဝတ်ဆောင်၍၊ တောက် လောင်မတတ်၊ နဂါးပတ် လက်နက်၊ စွဲလျက်ကြား ကြား။” ဣန္ဒာနေ ၁၁၅။ “တေဇကြီးမြတ်၊ နဂါး ပါသ်ကျော့ကွင်း၊ ချက်ခြင်းလက်သို့ရောက်လိမ့်မည်။” ပုံတော် ၁၀။ [ပါ၊ နာဂပါသ။]

နဂိုရ် — ၁။ မြို့။

“မြန်တိုက်အဟို၊ ဘုန်းရိပ်ခိုသား၊ နဂိုရ် အဝှန်း။” ပြည်စုန်* ၅၅။ “ပြည်သာ နဂိုရ်၊ ရာဇဂြိုဟ်သို့၊ လူကို ချွတ်ချင်၊ ဆွမ်းခံဝင်သော်။” ပြာဋိ* ၈။

၂။ မူလရင်း အခြေခံသဘော။

“ရှေးကုသိုလ်ကြောင့်၊ နဂို တိုင်းပင်၊ မပြုပြင်လည်း။” ဥပ္ပာ* ၉။ “မြေခံတိထိ၊ ယာယီ နဂိုရ်။” ကိုး* ၆။ “အရဲ နဂိုရ်၊ တောင်မြင်းမိုရ်သို့၊ မှီခိုဝင်ရာ၊ ဘေးကို ကာမှ။” ထီးနား* ၂၈။ “အဆွေငါ့ကို၊ ကယ်ပါဆို၍၊ နဂိုရ် ကန်ရေ၊ သက်နေ လေ၏။” သူဇာ* ၈။ “ခြေလက်အကိုယ်၊ လူ နဂိုရ်ဖြင့်၊ လူလိုပြောဟော။” ဥတိန်* ၃၇။ “တလိုင်းတပ်မှာ ယာယီ၊ ခင်ဦးသာ နဂိုရ် ဖြစ်သည်။ ခင်ဦးပျက်လျှင် တလိုင်းတပ်ပျက် လိမ့်တကား။” အလောင်း ၅၅၃။ “ကလေးသူငယ် တို့၏ နဂို စိတ်ဓာတ်ကို ထွက်ပေါ် လာစေ၍။” ကြံဉာဏ် ၉၉။

[ပါ၊ နဂရ်။ မှတ်ချက်။ မြို့ဟော နဂရ်ကို အဘိဓာန် ဋီကာ* ၁၉၈ ၌ အမြဲနေရာဌာန (နိစ္စနိဝါသနဌာန) ဟုဆိုသောကြောင့် ယာယီ၏ ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်သော နဂိုရ်ကို ယင်းမြို့ဟော နဂရ် ပုဒ်ကလာသော စကား ဟုယူဆနိုင်သည်။ ပါဌာန ၅၂ ၌ကား နိစ္စကာယ။ နိစ္စ-မြဲသော+ကာယ-ကိုယ်။ ဟု ဆိုထားသည်။]

နဒီ—မြစ်။

“သမင်နီနှင့်၊ နဒီ ကမ်းပါး၊ ရေခတ် သွားသော်။” မြား* ၆၂။ “ယမုနာဟု၊ မဟာဂမ္ဘီ၊ နဒီ မြစ်ခွင်၊ စီး ဝင်လေပြီး။” ဘူပေါင်း* ၄၉။ [ပါ၊ နဒီ။]

နဓိဝရ—မြတ်စွာဘုရား။ (အနဓိဝရ ရှု။)

“ဖြင်ညီးလိစ္ဆဝီ၊ ဝေသာလီဝယ်၊ နဓိဝရာ၊ မုနိငါ ကား။” ဘူပေါင်း* ၁၀၁။ “ပဉ္စဝသီ၊ အင်မျှညီ သည်၊ နဓိဝရော်၊ စိန္တေယျော်ဟု။” ကိန္နရီ* ၄၂။ “မလ္လိကာဒေဝီ၊ မဟေသီလည်း၊ နဓိဝရ၊ သုံးလှဖ၏၊ ဓမ္မဒေသနာ၊ ကြားဆုံးခါနှိုက်။” ဘလ္လာ* ၁၀၄။ [ပါ၊ အနဓိဝရ။]

နပုန်း—ယောက်ျားလည်း မဟုတ် မိန်းမလည်း မဟုတ် သောသူ။

“လူချင်းမနှုန်း၊ လူ နပုန်း၊ ရှေးဖုန်း မကောင်းပဲ။” ကဝိသတ်* ၉၂၂။ “ဖောက်ပြန်လွင့်သုန်း၊ ကျေးဇူး ပြုန်းသည်၊ နပုန်း ပဏ္ဍုတ်၊ ဆိုးဝါးယုတ်လျက်၊ စေ့ထုတ် အမျိုး။” မာတော* ၃၄။ “ဆေးကျမ်းတို့တွင် အပို အမ နပုန်း ဟူ၍ သုံးမျိုးထား၏။” ဥတု ၁၉၁။ “ယောက်ျားလိင် မိန်းမလိင် နှစ်ပါးမှကင်း၍ ဓမ္မတာ သဘော အင်္ဂါမစုံ မညီသော ပဏ္ဍုက်သည် နပုန်း မည်၏။” အဓမ္မ ၂၅၆။ [ပါ၊ နပုံသက။]

နပုလ္လိင်—[သဒ္ဒါ] ယောက်ျားမိန်းမ ဣတ္ထိလိင်ပုလ္လိင်ဟု မဆိုရသောပုဒ်။

“ပရိယာယ်ဝေါဟာရကိုမှတ်၍ မိန်းမ၊ အမိ၊ အဘွား၊ အရီးစသည်ဖြင့် ဣတ္ထိလိင်ကိုဆိုအပ်သော ဝေါဟာ ရသည် ဣတ္ထိလိင်မည်၏။ ယောက်ျား၊ အဘ၊ အဘိုး၊ ဦးရီးစသည်ဖြင့် ပုလ္လိင်ကိုလို (ဆို) အပ်သော ဝေါ ဟာရသည် ပုလ္လိင်မည်၏။ ထိုသို့ ယောက်ျားမိန်းမ အထူးမထင်သာသော တစ်နှစ်သုံးလေးစသော အရေ အတွက်၊ အဖြူအညိုစသော အဆင်း၊ သွား၏ စား၏ စသောကြိယာအနက် ဤသို့စသည်ဖြင့် ယောက်ျား မိန်းမဟူ၍ မမှတ်ရ၊ အလွတ်သော ဝေါဟာရကို နပုလ္လိင် မည်၏ဟူ၍ဆိုမှုကား ဆိုရ၏။” ဝေါ ၁၆၇။ “အသက်မရှိသော အဝိညာဏကတို့၌ သုံးသော စကားသည် နပုလ္လိင် မည်၏။” သဒ္ဒါ ၄၈။ [ပါ၊ နပုလ္လိင်။]

နာဘ—ကောင်းကင်။

“တခြားကောဇာ၊ ထက်နာဘ၌၊ သွားရာလမ်းတွင်၊
နှောက်ရှက်ချင်မှု။” ကိချုပ် ၅။ [ပါ၊ နာဘ။]

နဘံ—ကောင်းကင်။

“တခုအခံ၊ တခုပျံလျက်၊ နဘံနဘော၊ အလျှံဝေမျှ။”
ကိန္နရီ* ၈၃။ “တိမ်ယာဉ် နဘံအခြေမလေ၊ အဘိညာဉ်
စျာန်တွေနဲ့လဲမမြူးနိုင်လို့။” - လေးချုပ် ၃၂။
[ပါ၊ နာဘ။]

နမိတ်—နိမိတ် ရှု။

“ယှဉ်တိုင်းနှိပ်က နမိတ်ပို့တတ်သည်။” ကားပုံ ၁၂။
“ဗြဟ္မာနတ်တို့ပြုအပ်သော နမိတ်လေးပါး၌ တရားသံ
ဝေဂ ယူဆပိုက်သိမ်းမိသဖြင့်။” သဇ္ဇန ၃၄။
[ပါ၊ နိမိတ္တ။ နိမိတ္တ-မှလာသောစကားဖြစ်၍ နိမိတ်
ဟုဆိုမှ သင့်သည်။]

နယ—နည်း။

“နှစ်စုံပါဒ၊ ကြားကာမျှလျှင်၊ နယတထောင်၊ ကျယ်
ဝန်းဆောင်လျက်။” ဘူပေါင်း* ၁၀၅။ “နယပေး
ထွေ၊ တန့်၍နေမှ။” ဓမ္မ* ၉။ “ရှေးထုံးကျမ်းဂန် နည်း
နာနယကိုထောက်၍...ဝေဖန်ဆုံးဖြတ်တော်မူသည်။”
အာဒိ ၆၄။ [ပါ၊ နယ။]

နယုပဒေသ—နည်းညွှန်ချက်။ နည်းအညွှန်း။

“ခဲကတ်ပြောဆိုရသော အချက်စဉ် နယုပဒေသ
ပုစ္ဆာဉာဏ်ရစိမ့်ဟု။” ဥတ္တမ၊ နိဒါန်း။ “စင်စစ်မှာ....
နိုင်ငံခြားသားဟူသမျှတို့ပါ ဣန္ဒြိယနိုင်ငံ၏ယဉ်ကျေး
မှုစသော နယုပဒေသတို့ကို အနည်းနှင့်အများ ယူနေ
ကြရသည်သာ ဖြစ်ချေသည်။” ဆူးလေ ၉၂။
[ပါ၊ နယုပဒေသ။ နယ-ဥပဒေသ၊ နယ-နည်း၊ ဥပ
ဒေသ-ညွှန်းပြခြင်း။]

နယဂ္ဂါဟ—နည်းယူခြင်း။

“မိလိန္ဒပဉ္စာတွင် အရှင်နာဂသိန်ဖြေသော ဝိသဇ္ဇနာ
ကိုနယဂ္ဂါဟပြု၍ ဆိုသည်။” စွယ်၊ ပ ၃၉။
[ပါ၊ နယဂ္ဂါဟ။ နယ-ဂါဟ၊ နယ-နည်း၊ ဂါဟ-
ယူခြင်း။]

နရ—လူ။

“မဟာဇနကာ၊ နရ ထိပ်ပန်း၊ ဇာတ်တော်ခန်းကို။”
ဇောတ် ၁၀၉။ “တည်ထောင်စတုတ္ထ၊ နန်းရိုး

ချသား၊ နရ ထိပ်ညွန့်၊ ဆဒ္ဒန္တသာမိ။” သမန်၊ ပဗျ။
[ပါ၊ နရ။]

နရစိုး—လူကိုရူးသွပ်အောင် ဖမ်းစားတတ်သောနတ်။

“လူတွင်ဖမ်းရိုး၊ နရစိုးနှင့်၊ နတ်ဆိုးယက္ခ၊ ဘူမဒေဝါ၊
ပြိတ္တာတစ္ဆေ၊ ဖမ်းလေသလော။” ဥဗ္ဗာ* ၄၆။
[ပါ၊ နရဒေဝ။ နရ-လူ၊ ဒေဝ-နတ်။ ဒေဝမှငိုဝ်-
စိုးဖြစ်သည်။ ရုက္ခစိုးတွင်ရှု။]

နရတိ—[ဗေဒင်] အနောက်တောင်ထောင့် အရပ်။

“နရတိပြင်၊ နောက်တောင်ခွင်က။” ဣန္ဒာဓန ၇၃။
[ပါ၊? နရတိ။?]

နရဒေဝ—နရစိုးနတ်။

“တလလျှင်တကြိမ် နရဒေဝ အမည်ရှိသော ဘီလူး
သည် ကျွန်ုပ်ကိုဘမ်း၏။” မဟော၊ ပ ၁၆၁။
[ပါ၊ နရဒေဝ။]

နရသိဟ်—လူမြတ်။ ပုဂ္ဂိုလ်မြတ်။

“ဖြစ်ထမှန်ချိန်၊ နရသိဟ်သို့၊ ပြင်းရှိန်တေဇ။” မဿ*
၃၃၅။ [ပါ၊ နရသိဟ။ နရ-လူ၊ သိဟ-မြတ်သော။]

နရာ—နရနှင့်အတူတူ။

“ပြည်မြတ်စွာနှိုက်၊ နရာ အထွတ်၊ ဗြဟ္မဒတ်ဟု။”
ဘူလင်* ၁၀။ “မိမိလာကာ၊ နရာထိပ်နင်း၊ မယ့်သက်
နှင်း၏၊ ညီရင်းညစ်ကျ၊ နန်းကိုလု၍။” ဇေယျီ* ၁၆။
[ပါ၊ နရ။]

နရာဓိပ—ဘုရင်။

“နရာဒိဗ္ဗ (ဓိပ)၊ လောကမှန်ကင်း၊ မင်းထက်မင်းလျှင်၊
....အင်တက်မြတ်လေး၊ ရဲဆုပေးသည်။” မင်းမယ်*
၅၁။ [ပါ၊ နရာဓိပ။ နရ-အဓိပ၊ နရ-လူ၊ အဓိပ-
အစိုးရသည်။]

နရာသဘ—ဘုရင်။

“နရာသဘ၊ ပရမကိတ္တိ၊ နရပတိစည်သူ၊ စောဘုန်း
တူလျှင်။” ဥပရာ* ၄၉။ “ထိုရော်အခါ၊ ပစ္စေ
ကာလျှင်၊ နရာသဘ၊ နရိန္ဒအား၊ ဆုံးမပေးမည်၊
လာလတ်သည်ဟု။” ဇေယျီ* ၁၃၇။
[ပါ၊ နရာသဘ။ နရ-အာသဘ၊ နရ-လူ၊ အာသဘ-
မြတ်သော။]

နရာသိဟ်—နရာသိဟ်နှင့် အတူတူ။

“ဝိဝဋ်အာဟိန်၊ နရာသိဟ် လည်း၊ ကွာပိန္နစစ်၊ တေဇာ လှစ်သည့်။” သေတ္တု၊ ပ ၅၃။ [ပါ၊ နရာသိဟ။]

နရက်—ငရဲ။

“ထုတ်ချင်းဘဝဂ်၊ အောက်နရက်ဟု၊ နှစ်ဘက်လက် နား၊ ပိုင်းခြားတသွယ်၊ ဘုံသုံးဆယ်၌။” ဆု* ၁၈၄။ “သူ့အိမ်ပြစ်မှားသော ယောက်ျားတို့ကိုကား နရက်၌ ချလေကုန်၏။...နရက်ဟူသည်ကား မီးကြီးဖြင့်ပြည့် သောတွင်းတည်း။” ယသ ၃၉၁။ “အရက်သောက် ရင် နရက်ရောက်မယ်လို့သာ အမြဲ မှတ်လိုက်ကြပါ တော့။” မဇ္ဈိမိ၊ စ ၁၃၈။ [ပါ၊ နရက။]

နရုတ်—မြတ်စွာဘုရား။ မင်း?။

“နရိန်နရုတ်၊ ဒွိပဒုတ်ဟု၊ သမုတ်များလှ၊ မည်ထူးရ သား၊ ဘဝသခင်၊ ပြည်ကြီးရှင်သည်။” မဃ* ၃၃၄။ [ပါ၊ နရုတ္တမ။ နရ-ဥတ္တမ၊ နရ-လူ၊ ဥတ္တမ-မြတ် သည်။ လူတကာတို့ထက် မြတ်သောကြောင့် မြတ် စွာဘုရားကို နရုတ္တမ-ဟု ဆိုသည်။]

နရုတ္တမ—မြတ်စွာဘုရား။

“နရုတ္တမော်၊ တိလော်ကနာ၊ ထွန်းတေဇာဖြင့်၊ ချမ်း သာမကိုဌ၊ ရထိုက်ရာရာ၊ သစ္စာလေးဆင့်၊ ဖြန့်ချီဖွင့် သို့။” မင်းကျော်* ၅၁။ [ပါ၊ နရုတ္တမ။]

နရိန်—ရှင်ဘုရင်။

“ရန်အောင်နရိန်၊ ဇေယသိန်ဩရသ။” ကိုး* ၂၉၀။ “နရိန်နရုတ်၊ ဒွိပဒုတ်ဟု၊ သမုတ်များလှ၊ မည်ထူးရ သား၊ ဘဝသခင်၊ ပြည်ကြီးရှင်သည်။” မဃ* ၃၃၄။ [ပါ၊ နရိန္ဒ။]

နရိန္ဒ—ရှင်ဘုရင်။

“နရသေဌ၊ နရိန္ဒလျှင်၊ တောဝတိုင်မြောက်၊ တမိုး သောက်သော်။” ကိုး* ၂၆၄။ “ထိုရော်အခါ၊ ပစ္စေ ကာလျှင်၊ နရာသဘ၊ နရိန္ဒအား၊ ဆုံးမပေးမည်၊ လာလတ်သည်ဟု။” ဇပျှို* ၁၃၇။ [ပါ၊ နရိန္ဒ။ နရ-ဣန္ဒ၊ နရ-လူ၊ ဣန္ဒ-အစိုးရသော။]

နဝကမ္မ— [ဝိနည်း] ရဟန်းတော်များ၏ (ဂန္ထဓရ ဝိပဿနာဓရ အလုပ်မျိုးမဟုတ်သော) ကိစ္စ ကြီးငယ်။ အမှုသစ်။

“ဗာရာဏသီမင်းထံ နဝကမ္မလုပ်ရန် လက်မှုတောင်း ဘို့ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါရှစ်ပါး လွှတ်လိုက်ကြ၏။” ဝိယပ် ၈၃။ “ကျောင်းသားကလေးများမှာ စာသင်ကြားရသည် မရှိလှ၊ နဝကမ္မ ကိစ္စထွေထွေ နားမနေရအောင် ခိုင်း တတ်လေရာ။” ထိလက်စွဲ၊ ဒု ၇၂။ [ပါ၊ နဝကမ္မ။ နဝ-အသစ်၊ ကမ္မ-အမှု၊ ကိစ္စ။]

နဝတတ်—ဟိမဝန္တာရှိ အိုင်ကြီး ၇ အိုင်အဝင်အပါ အိုင်ကြီးတစ်အိုင်။ အနောတတ္တအိုင်။ အနဝ တတ်အိုင်။ (နဝဒတ်ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ အနောတတ်၊ အနောတတ္တ-ရှု။)

“သီဒါနဝတတ်၊ ချမ်းရေဆွတ်၍၊ မချွတ်ဇာတိ။” တန်ခိုး* ၂ (၁၀)။ “တသွန်ကြီးခိုင်၊ ခုနစ်အိုင်တွင်၊ ရိပ်မြိုင်သာမြတ်၊ နဝတတ်မှု၊ သုံးပတ်လကျိာ၊ စီးဖြာ ဓလေ့။” ဂါထာ* ၅၈။ “ရခိုင်သျှင် မဟာသီလ ဝံသဆို ကဗျာဘွဲ့နည်းလင်္ကာတွင် နဝဒတ် အိုင်သာ၊ ပြန်နုတ်ဖြာ၍၊ ငါးရာပြည့်မှန်၊ ငါးမြစ်လွန်တွင်၊... ဟူ၍၎င်း။” ဗန္ဓ ၃၈၉။

[ပါ၊ အနောတတ္တ။ အိုင်ကြီး ခုနစ်အိုင်။ ၁-အနော တတ္တအိုင်၊ ၂-ကဏ္ဍမုဏ္ဍအိုင်၊ ၃-ရထကာရ အိုင်၊ ၄-ဆဒ္ဒန္တအိုင်၊ ၅-ကုဏာလအိုင်၊ ၆-မန္ဒာကိနီအိုင်၊ ၇-သီဟပုပါတအိုင်။ သာရတ္ထ၊ ပ ၂၄၂။]

နဝဒေ—အပြစ် ဆိုစရာ မရှိသော ပညာရှိ စာဆို၏ ဘွဲ့မည်။

“စစ်ကိုင်းထောင်သင်း၊ စလင်းလကျိာ၊ ပြည်မှာ နဝ ဒေ။” စာသမိုင်း ၁၀၁။ “နဝဒေ ဟူသောဘွဲ့၏ အနက်အဓိပ္ပါယ်မှာ၊ မဟာရဟန်းတို့၊ ဓမ္မနီတိစသော ကျမ်းဂန်တို့တွင် နဒီတီရေ ခတေကူပေ၊ အရဏိတာ လဝဏ္ဏကေ၊ နဝဒါပါဒိနတ္တိတိ၊ နမုခေဝစနံတထာ ဟူ၍လာသည်။ အနက်ကား၊ နဒီတီရေ၊ မြစ်ကမ်း အနီးရှိ။ ခတေကူပေ၊ တူးသော တွင်းရှိ၎င်း။ အရဏိတာလဝဏ္ဏကေ၊ ပွတ်ခုံပွတ်ကျေ၊ ထန်းရွက်ရပ် (ယပ်) တို့၌၎င်း။ အာပါဒိ၊ ရေမီး လေ တို့သည်။ နတ္တိတိ၊ မရှိဟူ၍။ နဝဒေ၊ မဆိုရာ။ တထာ၊ ထိုအ တွေ၊ မုခေ (ပညာရှိ) ခံတွင်း၌။ ဝစနံ၊ စကားသည်။ နတ္တိတိ၊ မရှိဟူ၍။ နဝဒေ၊ မဆိုရာ။ ဟုလာသည်။ အဓိပ္ပါယ်မှာ၊ မြစ်ကမ်းအနီး လက်ယက် တွင်းရှိ ခပ်ယူတိုင်းရေထွက်၏။ ပွတ်ခုံပွတ်ကျေရှိ ပွတ်လေ

တိုင်းမီးရ၏။ ထန်းရွက်ယပ်နှိုက် ခပ်တိုင်းလေပါ၏။
ပညာရှိတို့ နှုတ်တွင်လည်း ပျို ကဗျာ လင်္ကာ ချောင်း
မော်ကွန်း ရတုစသော စကားကောင်းမရှိဟု မဆိုရာ။
လိုတိုင်းရ၏ ဆိုလိုသည်။” ဝေါလိ ၃၀၃။

[ပါ။ နဝဒေ။ နဝဒေ-မဆိုရာ။]

နဝမ—ကိုးခုမြောက်။

“ကောသမ္မိပြည်...ကျောင်းသုံးရပ်၌ နဝမ ဝါဆိုတော်
မူသည်။” ဇိ ၁၅၄။ “နဝမ မြောက် မိမိသာသနာ
၌ ရောက်ဆဲအခြေအမြစ်ကို စိစစ်မကြည့် နောင်ရေး
ကို မသိသောကြောင့်ဖြစ်၏။” လမ်းညွှန် ၄၁။

[ပါ။ နဝမ။]

နဝမခဏ—ဘုရားပွင့်တော်မူသော ကာလ။

“ဤအခဏ ရှစ်ပါးကိုပင် အရပ်ပြစ်ရှစ်ပါး ခေါ်ကြ
သည်ဟု ယူရန်ရှိ၏။ ဤသို့တရားတော်ကို မနာထိုက်
မသိထိုက်သော အခဏရှစ်ပါးကို ပြတော်မူပြီး၍ တရား
တော်ကို နာထိုက်သိထိုက်သော ကိုးခုမြောက်သော
ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒ ပြဟူစရိယဝါသ နဝမခဏကို ပြတော်မူ
လို၍။” ပဏိဏ္ဍက၊ ပ ၅၆၀။ “ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒ ခဏတည်း
ဟူသော နဝမခဏ ၌သာလျှင် ရအပ်သောကြောင့်။”
အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၂၇။

[ပါ။ နဝမခဏ။ နဝမ-ကိုးခုမြောက်၊ ခဏ-ကာလ။]

နဝရတ်—စိန်၊ ပုလဲ၊ သန္တာ၊ ဂေါ်မိတ်၊ နီလာ၊ ကြောင်၊
ဥဿဘယား၊ မြ၊ ပတ္တမြားဟူသော ရတနာ
ကိုးပါး။

“ပေါမ့်ရေရွတ်၊ နဝရတ် တိ၊ စိခတ်ကိုးမြွာ၊ ဝင်းဝင်း
ဝါမျှ။” ခိုင်ဇ* ၂။ “နဝရတ် ဟု တွင်မှတ်ခေါ်သည်၊
ကိုးခုမည်ဝယ်။” သစ္စာ* ၅၂။ “နဝရတ် လက်စွပ်
လုပ်နည်းမှာ...အရွှေကစ၍လက်၍ာရစ်စိန်၊ ပုလဲ၊ သန္တာ၊
ဂေါ်မိတ်၊ နီလာ၊ ကြောင်၊ ဥဿဘယား၊ မြ၊
အလယ်၌ ကျောက်နီကိုထား၍။” ဥတုဥဝ။ “နဝရတ်
လက်စွပ်များကို ပြုလုပ်ဝတ်ဆင်မြဲ ရှိကြလေသည်။”
နိရီ၊ ပ ၁၆၆။ [ပါ။ နဝရတန။ နဝ-ကိုးပါး၊
ရတန-ရတနာ။]

နဝင်သီလ—ကိုးပါးသီလ။

“ရှစ်ပါးသောဥပေါသထသီလကို ဆောက်တည်ပြီး၍
မေတ္တာဘာဝနာကို ပွားများလျှင် အင်္ဂါကိုးပါး

ဖြစ်ရကား နဝင် ဥပေါသထ သီလဖြစ်တော့သည်။....
ရှစ်ပါးအစေ့ ပြီးသည်နောက် မေတ္တာသဟဂတေန
စေတသာ ပါဏဘူတေသု ဖရိတွာ ဝိမာရဏံ သမာ
ဒိယာမိဟူ၍....ခံယူမှုပြုခြင်းတို့ကို မမှန်....ဟုမှတ်သား
အပ်၏။” နူဝဏ်၊ ဒု ၄၀၅။

[ပါ။ နဝင်သီလ။ နဝင်-အင်္ဂါကိုးပါး။ သီလ-သီလ။]

နဝင်း—[ဗေဒင်] တရာသီ၏ကိုးစိတ်တစိတ်။

“အယူပြတ်ပြတ်၊ နဝင်းသတ်၍၊ ပတ်ပတ်ရေရှင်။”
ပြည်စုန်* ၃၃။ “ဆတ္တိတြင်း၊ နဝင်းကိုးဆစ်၊ တရာ
ရှစ်တွင်။” ကိုး* ၆။ “ငှက်သံတြင်း၊ နဝင်းမကောင်း၊
တိတ်အပေါင်းတို့သည်။” ပုည ၁၂။

[ပါ။ နဝင်။ နဝ-အင်္ဂါ၊ နဝ-ကိုး။ အင်္ဂါ-အစိတ်။]

နဝပီယံ—အသစ်ဖြစ်သော ချစ်စရာ။ နှစ်သက်စရာ
အသစ်။

“နဝပီယံ၊ လောကဓံမှာ။” ပေါဒီ၊ ပ ၃၉၅။
“နဝပီယံဆိုသလို ကလေးသူငယ်တို့မှာ ကစားစရာ
တစ်ခုခုရှိခိုက် နှစ်ခြိုက်သဘောကျနေရာ၊ ကစား
စရာအသစ်တခု မြင်ပြန်လျှင် အဟောင်းကိုဖစ်၍
အသစ်ကို အာရုံတပ်မက်သကဲ့သို့။” စပယ် ၄၉။
“အကယ်၍ မယားငယ်သားငယ် ယူခဲ့ပြန်လျှင်လည်း
နဝပီယံဖြစ်၍ မယားငယ်ကို စုံမက်နေသည်အခါကို။”
သန်းမေ၊ ဒု ၁၄၅။

[ပါ။ နဝပီယံ။ နဝ-အသစ်၊ ပီယံ-ချစ်အပ်သော။
ပါဠိဘာသာသုံးစွဲရိုး ပါဠိဝေါဟာရစကား မဟုတ်၊
သာမန်ပြောပါဠိဟု ဆိုသင့်သည်။ နဝပီယံကိုပင်
နှုတ်ထွက်သံအတိုင်း “နဝင်ပီယံ၊ လင်ဟောင်းကိုပစ်၊
မယ်မချစ်လျှင်၊ လင်သစ်နှင့်စုံရစ်တော့။” ဝင်ကန်
၃၀။ “နဝင်ပီယန် အသစ်ကိုနှစ်သက်ခြင်းစိတ်သည်။”
မစိတ် ၆၉။ စသည်ဖြင့် အချို့ရေးကြသည်။ ယင်းသို့
ရေးကြသဖြင့် အသစ်ဟုအဓိပ္ပာယ်ရသော ပါဠိနဝမ
နဝင် (နားဝင်) ဟူသော မြန်မာစကားအဖြစ်သို့
ရောက်ကာ “မခင်သစ်၏ကဗျာများသည် ရွတ်ဆို၍
ချိုသည်၊ နဝင်ပီယံဖြစ်သည်။” အရွှေက၊ ဒု ၆၄၁။
ဟူ၍ နားဝင်ချိုသည်ဟူသောအဓိပ္ပာယ်ဖြင့် ရေးသား
သုံးနှုန်းနေကြလေသည်။]

နာဂ — ၁၊ နဂါး။

“ဆက်ဆက်လျှောက်က၊ ဒဏ်ရေဝ၍၊ နာဂရေနတ်။”
မင်းကျော်* ၂၀။

၂၊ ဆင်။

“ဖြူစင်လွလွ၊ ပြောင်နာဂထက်၊ ရွှေကဉ်ဝယ်။”
ဥတိန်* ၉၅။ [ပါ၊ နာဂ။]

နာဂဝန် (ကျောင်း) — ကံ့ကော်တောကျောင်း။

“ကျိုက်ပေါက်ကျိုက်ပွန်၊ ကျိုက်သလွန်နှင့်၊ နာဂဝန်
ကျောင်း၊ မသာတောင်းတည်း။” ဒေး* ၁၄၉ (၂)။
[ပါ၊ နာဂဝန်။ နာဂ-ကံ့ကော်ပင်၊ ဝန်-တော။]

နာဂီ — ၁၊ နဂါးမ။

“အဇမုခါ၊ မယ်နာဂီကား၊ စုံစီရတနာ၊ ယခုခါဝယ်။”
ဘူပေါင်း* ၁၀၄။

၂၊ ဆင်မ။

“စူဠသုဘဒ္ဒါ၊ မဟာသုဘဒ္ဒါ...နာဂီညက်စင်၊ ဆင်မိ
ဖုရား နှစ်ပါးတို့၏အလယ်၌ စံပယ်မြဲဖြစ်သတည်း။”
ပုညဝတ် ၇။ [ပါ၊ နာဂီ။]

နာဂိန် — ၁၊ နဂါးမင်း။

“ပဉ္စအာလိန်၊ တောင်ဂိရိန်မှာ၊ နာဂိန်သုပဏ်၊
ကုမ္ဘဏ်ယကွ။” သီလဝ* ၆၈။

၂၊ စနေ။

“ပူးနဟ်နှင့် နာဂိန်မှာ၊ တည်မငြိမ်ဘောက်ပြား။”
ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၂၁၁။
[ပါ၊ နာဂိန်။ နာဂ-ဣန္ဒ၊ နာဂ-နဂါး၊ ဣန္ဒ-
အစိုးရသည်။]

နာနာဘာဝ — ၁၊ သေကွဲကွဲခြင်း။

“နာနာဘာဝဟု ဆိုအပ်သော သေသဖြင့်ကွဲရခြင်း၊
ဝိနာဘာဝဟုဆိုအပ်သော ရှင်သဖြင့်ကွဲရခြင်းရှိ၏။”
မာလင် ၂၉၂။ “နာနာဘာဝ၊ ဝိနာစသည်၊ ထိုမျှ
ကြောင်းဖြင့်၊ မစိုးသင့်တည့်။” သောမ* ၅၃။
“သတ္တဝါငယ်၊ နာနာဘာဝ၊ အနိစ္စလို့”
ဝိရိ၊ ပ ၁၇၈။

၂၊ တစ္ဆေ။ သူရဲ။ ဘီလူး။ ဥစ္စာစောင့်
စသည်။

“နာနာဘာဝ၊ ရှိသမျှသိုက်ဟောင်း။” ပုည၊ ၂၊
၄၈။ “နာနာဘာဝ၊ ဘီလူးမလည်း။” ဘိရူ* ၈၅။
“နာနာဘာဝဆိုတာ သူတို့ဖန်ဆင်းတဲ့အတိုင်း ဖြစ်နိုင်
တာမျိုးမို့။” ရွှေပြည်၊ ဒု ၃၂။ “နာနာဘာဝ
ဘန်ဆင်းလာတာဖြစ်မည်။ အနားကို မသွားနှင့်၊
အဝေးကသာ အမျှပေးဝေလိုက်ပါ။” မှိုင်း ၁၈၈။
[ပါ၊ နာနာဘာဝ။ နာနာ-အထူးထူး၊ အသီးသီး၊
ဘာဝ-ဖြစ်ခြင်း။]

နာနာရုပ် — ရုပ်အမျိုးမျိုး။

“ထွေပြားသတ္တဝါ၊ နာနာရုပ်သွင်၊ စီရင်ဘန်ဆင်း။”
ဘူလင်* ၁၃၆။ “ပါထိကပုတ္တသည် မိမိအရုပ်ကို
ဖျောက်၍...ခြင်သော်လည်းကောင်း၊ အထွေထွေ
အထူးထူးသော နာနာရုပ်ဖြင့် ရောက်လာသော်။”
ဏိကုဏ် ၂၇၉။ “ပတ္တမြားပွင့်ဝတ်၊ ပင်လုံးကျွတ်
လျှင်၊ အဆင်းနီတျာ၊ အပွင့်ဝါသည်၊ နာနာရုပ်မျိုး၊
အစိုးရငြား၊ ဆေးပင်များ၍။” ပုံမှ ၁၃။ “ကောင်း
ကင်သို့သွားခြင်း နာနာရုပ်ဖန်ဆင်းနိုင်ခြင်း တည်းဟူ
သော တန်ခိုးအာနုဘော်။” မဟာဝင် ၁၀။
[ပါ၊ နာနာရုပ်။ နာနာ-အထူးထူးသော၊ ရုပ်-
ရုပ်သဏ္ဌာန်။]

နာနာဝါဒ — အယူဝါဒ အမျိုးမျိုး။

“ထိုထိုဦးကာကျမ်း အပဒါန် အဋ္ဌကထာ စသော
နောက်ဖြစ် အဋ္ဌကထာကျမ်း... စသည်တို့၌ ဆိုကြ
သော နာနာဝါဒ ကား အလွန် များသေး၏။”
ဥတ္တမ ၂၈။ [ပါ၊ နာနာဝါဒ။ နာနာ-အထူးထူး
သော၊ ဝါဒ-အယူ။]

နာနတ် — ရုပ်သွင်ထူးသည့် အဖြစ်။

“လူကိုထားလွတ်၊ ဥပပါတ်ဖြင့်၊ နာနတ် ရုပ်ဖန်၊
နတ်စစ်မှန်ကို။” ပလိပ်* ၆၄။ “သညာကေတ်၊
အထူးမှတ်၊ နာနတ် အသွင်သွင်။” ကဝိသတ်*
၁၀၂၉။ [ပါ၊ နာနတ္တ။ နာနာ+တ္တ၊ အထူးထူး၏
အဖြစ်။]

နာနတ္တနည်း — သဘောအားဖြင့် တသီးတခြား တမျိုးစီ
ဖြစ်သောနည်း။

“အကြောင်းအကျိုး အဖြစ်ဖြင့် စပ်လျဉ်းကြသော်
လည်း သဘောအားဖြင့် အသီးအခြားစီ ကွဲပြား

လျက်ရှိနေပုံသဘောသည် နာနတ္တနည်း မည်၏။”
သံခပ်ဦး၊ တ ၅၉။

[ပါ၊ နာနတ္တ။ နာနာ+တ္တ၊ အသီးအခြား အဖြစ်။]

နာမ—အမည်။

“စတုတ္ထကို၊ အဇပါလ၊ နာမ မှန်းထား၊ ဆိတ်ကျောင်း
များ၌၊ နားပါးသွင်းသွင်း၊ ပျက်နှုန်း ထွင်း၏။”
ကိုး * ၁၄။ “ပစ္စယဟု၊ နာမမည်ရည်၊ တွင်လတ်
သည်ကား။” ဝေပျို * ၁၆။ “အမည်နာမကို
ဘယ်လိုဆိုသနည်း။” မင် ၂၉။ “သီဟဋ္ဌဟု၊ နာမ
ခေါ်ညွှန်း၊ ဘီလူးကျွန်းဝယ်။” ဝိဠော ၄၃။

[ပါ၊ နာမ။]

နာမကရဏမင်္ဂလာ—အမည်ပေးမင်္ဂလာ။

“ဘွားမြင်တော်မူသည့်နေ့မှသည် ရက်ပေါင်း ၁၀၀—
ပြည့်၍ နာမကရဏမင်္ဂလာ ပြုရာသည်။” မြန်မင်း
၇၉။ “အမည် မှည့်အံ့သောငှာ ပြုလုပ်အပ်သော
မင်္ဂလာသည် နာမကရဏမင်္ဂလာမည်၏။” ဘိသိက်၊
ပ ၄၆။ [ပါ၊ နာမကရဏ။ နာမ—အမည်၊ ကရဏ—
ပြုခြင်း။]

နာမကာယ—စိတ်စေတသိက် ဟူသော နာမ်တရား
အပေါင်း။

“အရူပလေးဘုံ၌ကား ဝိညာဏ်နှင့်အတူတကွ နာမ
ကာယ ဖြစ်ပေါ်သည်။ ရူပကာယမပေါ်ပြီ။”
ဗုဒ္ဓသင် ၈၈။ [ပါ၊ နာမကာယ။ နာမ—နာမ်
တရား၊ ကာယ—အပေါင်း။]

နာမပညတ်—အမည်မှည့်ခေါ်မှု။ အမည်ပညတ်။

“သက်ရှိသက်မဲ့ နာမပညတ်။” ချုပ်ပုံ၊ တ ၁၃။
“မူလတန်းကျောင်းများဟူသော နာမပညတ် များ
အစား။” တိုင်းရင်း ၂၆၉။ [ပါ၊ နာမပညတ္တိ။
နာမ—အမည်။ ပညတ္တိ—မှည့်ခေါ်မှု။]

နာမဝိသေသန—[သဒ္ဒါ] နာမ်ကို အထူးပြုသောပုဒ်။

“‘အဘယ်’ ‘မည်သည်’ တို့ကို ဆိုင်ရာနာမ်နှင့် စပ်၍
နာမဝိသေသန အဖြစ်သုံးနိုင်သည်။” သဒ္ဒါအသုံး ၂၈။
[ပါ၊ နာမဝိသေသန။ နာမ—နာမ်၊ ဝိသေသန—အထူး
ပြုခြင်း။]

နာမသတ်—[သဒ္ဒါ] အမည်ပြုလုပ်ခြင်း။

“ပဋိညံ၊ အဆုံးအဖြတ်ကို။ ဝါ၊ သူ့အလိုသို့ရွှေ့
ကပ်ခြင်းကို။ ဝါ၊ ပဋိညာဉ်ကို။ နာမသတ်။” ပါရာ
ဂဏ္ဌ၊ ပ ၂၀၅။ “ဘူတော၊ ဘူတသဒ္ဒါ။ ဤသို့
စသည်ဖြင့် နာမသတ် သမ္ပန်။” ပဒမာလာ ၁၅၀။
“နာဂနာသိကလောဟာနာမ၊ နာဂနာသိကလော
ဟာတည်းဟု မြန်မာယောဇနာဆရာသည် နာမသတ်
ပြန်ဆိုအပ်သောကြောင့်။” သေတ္တု၊ ပ ၂၄၂။
[ပါ၊ နာမသဒ္ဒါ။? ပုဒ်၏အနက်ကိုမဖော်ဘဲ ယင်းပုဒ်
ကိုပင် အမည်ပြုလုပ်လိုက်ခြင်းကို နာမသတ်ခေါ်
သည်။ ပဋိညံ၌ ပဋိညပုဒ်အနက်ကို မဖော်ဘဲ
ပဋိညာဉ်ဟု အမည်ပြုလုပ်ခြင်းမျိုးကို ဆိုလိုသည်။]

နာမယ်—နာမည်။

“ထိုဆရာတော်ကြီး တပည့်ဟု နာမယ် ကြီးအောင်
ကြားဝါနေသူဆရာများလဲ ယိုချေ၏။” လွယ်အိတ်
၁၅၈။ “ဒို့တောမှာဖြင့် နာမယ် တလုံးနဲ့ နေတဲ့
လူစားတွေပေါ့ကဲ့။” ယမုန် ၁၀၄။ [ပါ၊ နာမ။]

နာမည်—၁။ နာမနှင့် အတူတူ။

“နာမည်ကို ဂန္ဓနီလို့ ခေါ်ဝေါ်ပါသည်။” ဝံသာ
ဒု ၁၁၄။ “တံဆိပ်နှင့် နာမည်ကို ရွှံ့ချပ်ကလေးများ
ပေါ်၌၎င်း။” သမိုင်း၊ ပ ၇၁။

၂။ ဂုဏ်သတင်း။

“ဘုန်းတော်ကြီးသည် ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရကို အမှီ
သဟဲပြု၍ နာမည် ကြီးရလေသည်။” စာသမိုင်း
၆၇။ “ဝေဠုဝတီကလေးဟာ ရှေ့ကံပါလာတော့
မဟာဆန်အောင် ချောသဖြင့် ပြောလို့မပြီးအောင်
နာမည် ကြီးပုံများကိုလဲကြားဘူးတယ်မဟုတ်လား။”
ထီး၊ ပ ၄၄။ “အသင်းကိုမှီ၍ ဂုဏ်လိုခြင်း နာမည်
လိုခြင်း။” တိုးပွား ၇၀။ “လောင်းကစား ခြင်း
သည် ယခုဘဝမှာလဲ ပစ္စည်းကုန်၍ မွဲတီးခြင်း၊
နာမည် ပျက်ခြင်း၊ အလုပ်အကိုင်ပျက်ခြင်း... စသည်
ဖြင့် အကျိုးစီးပွား ဆုတ်ယုတ် ပျက်စီးတတ်တယ်။”
အာတိ၊ တ ၁၁၂။ [ပါ၊ နာမ။]

နာမံ—နာမနှင့် အတူတူ။

“ညွန့်ဝေ နာမံ၊ သုံးမည်ခံသည်၊ နက်စံညီလှ၊ သမ္မတဟု၊
ပဒ္ဒမ မင်းထီး၊ တည်ထောင်ပြီးသော်။” ပလိပ် * ၅။
“ဘုရားသခင် နာမံတော်သည် မရေမတွက်နိုင်အောင်

ရှိသည်။” ဝဲနော် ၁၅၃။ “မဒ္ဒရာဇ်မင်းကြီး၏ သွီးတော် ရတနာ သုဘဒ္ဒါနာမံနှင့် စံလွန်မိန်းမမြတ် ဖြစ်လေ၏။” ပုညဝတ် ၉။ [ပါ။ နာမ။]

နာယက—၁။ နာယကဂုဏ်။

“အများမှီရာ၊ ခမာဇာဂရ၊ ဥဋ္ဌာနရှိ၊ သံဝိဘာဂါ၊ ဒယာဣက္ခဏ၊ နာယက ဓမ္မာ၊ ခြောက်ဖြာ ဂုဏ်စုံ။” ဣန္ဒာနေ ၁၀၄။ “သဝိအာယာ၊ ဒွိသံလာသည်၊ ဆနာယက၊ ဆင့်ကာပြအံ့။” ကိနူရီ* ၂၆။

၂။ ရှေ့ဆောင်၊ ဦးစီး၊ အကြီးအမှူး ပုဂ္ဂိုလ်။ အကြီးအမှူး။

“မြတ်ပါမောက္ခ၊ နာယကဟု၊ ဆရာအရာ၊ ပြု၍သာ လျှင်။” နာပျို* ၈၂။ “တာဝန်သည် အကြီးအမှူး ဦးစီး နာယက ဖြစ်သော ငါ၏အပေါ်၌ ကျရောက်၍ နေချေပြီ တကား။” ဥပမာ၊ ပ ၁၅၅။ “ရှေ့ညွှန် လမ်းပြ ဥက္ကဋ္ဌပြုလုပ် သူဟူသမျှကို နာယက ခေါ်သည်။” ချုပ်ပုံ၊ ပ ၆။ “ဦးချစ်လှိုင်က ဦးစီး နာယက ပြုလုပ်ကြောင်း။” ကောက် ၂၆၄။ “အဖွဲ့အသီးသီး တို့တွင် အစိုးရအရာရှိ မဟုတ်သသူ တဦးစီ ဦးစီး နာယက ပြုရမည်။” သရာဇ ၃၂၅။ [ပါ။ နာယက။]

နာယကဂုဏ်—ရှေ့ဆောင် ပုဂ္ဂိုလ်တို့၌ ရှိရမည့် ကောင်း မြတ်သော အင်္ဂါ၊ အရည်အခြင်း။

“အများမှီရာ၊ ခမာဇာဂရ၊ ဥဋ္ဌာနရှိ၊ သံဝိဘာဂါ၊ ဒယာဣက္ခဏ၊ နာယက ဓမ္မာ၊ ခြောက်ဖြာဂုဏ်စုံ။” ဣန္ဒာနေ ၁၀၄။ “လူကိုမြင်ရုံနှင့်ပင် နာယကဂုဏ် နှင့် ပြည့်စုံ၍ ဖြောင့်မတ် တည်ကြည်ကြောင်းကို ရုပ် သွင်က အထင်အရှားပေါ်နေသည်။” သူလူ ၂၀၈။ “နာယကဂုဏ် ခြောက်ပါးဟူသော်ကား (၁) ခမာ၊ သည်းခံခြင်း၊ (၂) ဇာဂရိယ၊ နိုးကြားခြင်း၊ (၃) ဥဋ္ဌာန၊ ထကြွလုံ့လရှိခြင်း၊ (၄) သံဝိဘာဂ၊ ဝေဘန်ခွဲ ခြမ်းခြင်း၊ (၅) ဒယာ၊ သနားကျင်(ကြင်) နာခြင်း၊ (၆) ဣက္ခဏာ၊ အရာရာ၌ဉာဏ်ဖြင့် ဆင်ခြင်ရှုကြည့် ခြင်းဟူ၍ ခြောက်ပါး အပြားရှိ၏။” တိုးပွား ၆၂။ [ပါ။ နာယကဂုဏ်။]

နာဝါ—လှေ။

“လှေ နာဝါကဲ့ပေါက်၊ သင်္ဘောမှောက်၍။” ဝိဇယ ၄၀။ “ခဏမကြာ၊ လောင်း နာဝါ ကို၊ တက်ပါ သခင်၊ ဆိုင်းမလင့်သာဘူး။” ပါပီ ၄၆။ [ပါ။ နာဝါ။]

နာသိကဌာန်—နာခေါင်းအရပ်။

“နာခေါင်းအရပ်သည် နာသိကဌာန် မည်၏။ နိဂ္ဂဟိတ် သည် နာသိကဌာန်၌ဖြစ်၏။” သဒ္ဒ ၁၇၆။ [ပါ။ နာသိကဌာန။ နာသိက-နာခေါင်း၊ ဌာန-အရပ်။]

နိကာယ်—၁။ ဘုရားဟော သုတ်များကို ပမာဏတူရာစု ပေါင်းစီစဉ်ထားသည့် အစုအပေါင်းငါးမျိုး။

“မြားမြောင်ဆန်းကြယ်၊ ငါးနိကာယ်ဟု၊ ဝန်းကျယ် ဟောဖော်။” ပါမီ၊ နိဂုံး* ၁။ “ပိဋကတ် သုံးသွယ်၊ နိကာယ်ငါးဖြာ၊ အင်္ဂါကိုးတန်၊ ဓမ္မခန့်အပေါင်း၊ ရှစ်သောင်း လေးထောင်။” ပြာဋိ၊ နိဂုံး* (၈)။ “ပိဋကတ် နိကာယ်၊ ကိုးကွယ် ရေးသား။” ပုည ၂၆။ “ဒီသ နိကာယ် မဇ္ဈိမ နိကာယ် သံယုတ္တ နိကာယ် အင်္ဂုတ္တရနိကာယ် ခုဒ္ဒကနိကာယ် ဟူသော နိကာယ် ငါးပါးတို့တွင်။” ယသ ၉။

၂။ ရုပ်ဆင်းအင်္ဂါလက္ခဏာအပေါင်း။ “ရှင်မိမယ်လျှင်၊ နိကာယ်ဝင်းဝါ၊ ကလျာငါးထွေ၊ ပရမေလွန်ကျူး။” ခင်ထွေး* ၂၁။ “ကြည်လင် စဘွယ်၊ ဆင်းနိကာယ်နှင့်၊ ဘွယ်သားနည်းနာ။” ဟင်္သာ* ၆၆။ “ကြန်အင်နိကာယ်ကို စိမ့်စိမ့်ကြည့် လေ၏။” ကဝိသေ ၉၄။ “ရှုမငြီးဘွယ် သွင် နိကာယ်နှင့် နွယ်ဗြဟ္မာဝင်။” ပင်း၊ ပ ၈၂။ [ပါ။ နိကာယ။ နိကာယ-အပေါင်း၊ နိကာယ်ငါးရပ်။ ၁ ဒီသနိကာယ်-သုတ်ရှည်များကိုစုပေါင်းထားသည့် ကျမ်း၊ (သုတ်သီလက္ခနာ၊ သုတ်မဟာဝါ၊ သုတ်ပါထေယျဟုသုံးကျမ်းရှိသည်။) ၂ မဇ္ဈိမနိကာယ်-အလတ်စား သုတ်များကို စုပေါင်းထားသည့်ကျမ်း၊ (မူလပဏ္ဏာသ၊ မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသ၊ ဥပရိပဏ္ဏာသဟု သုံးကျမ်းရှိသည်။) ၃ သံယုတ္တနိကာယ်-တစုံတယောက်နှင့်စပ်၍ ဟောသောသုတ်များကို စုပေါင်း ထားသည့်ကျမ်း၊ (သံယုတ် ၅ ကျမ်း၊ စာအုပ် ၃ အုပ်ရှိသည်။) ၄ အင်္ဂုတ္တရနိကာယ်-အင်္ဂါတပါး

တပါး ပိုလွန်၍ဟောသော သုတ်များကို စုပေါင်း ထားသည့်ကျမ်း၊ (အင်္ဂုတ္တိုရ် ၁၁ ကျမ်း၊ စာအုပ် ၃ အုပ်ရှိသည်။) ၅ ခုဒ္ဒကနိကာယ်-သုတ်ငယ်များကို စုပေါင်း ထားသည့်ကျမ်း၊ ၁ ခုဒ္ဒကပါဌ၊ ၂ ဓမ္မပဒ၊ ၃ ဥဒါန၊ ၄ ဣတိဝုတ္တက၊ ၅ သုတ္တနိပါတ၊ [ပ]။ ၆ ဝိမာနဝတ္ထု၊ ၇ ပေတဝတ္ထု၊ ၈ ထေရဂါထာ၊ ၉ ထေရီဂါထာ၊ [ဒ]။ ၁၀ ဇာတက၊ [တ]။ ၁၁ မဟာနိဒ္ဒေသ၊ [စ]။ ၁၂ စူဠနိဒ္ဒေသ၊ [မ]။ ၁၃ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂ၊ [ဆ]။ ၁၄ အပဒါန၊ ၁၅ ဗုဒ္ဓဝံသ၊ ၁၆ စရိယာပိဋက၊ [သ]။ ၁၇ နေတ္တိ၊ ၁၈ ပေဋကောပဒေသ၊ [ဌ]။ ၁၉ မိလိန္ဒပဉ္စ၊ [န]ဟူ၍ ၁၉ ကျမ်း၊ စာအုပ် ၉ အုပ်ရှိသည်။ သုတ္တသင်္ဂဟကိုထည့်သော် ၂၀ ဖြစ်သည်။]

နိဂမ—ရွာကြီး။ နိဂုံ။

“မြို့လည်းမရှိ၊ ဈေးလည်းမရှိ၊ အိမ်သာရှိသော အရပ်သည်ကား နိဂမ မည်၏။” ကုလား၊ ပ ၄၀။ “ဈေးသာရှိ၍ တံတိုင်းမရှိသည်ကား နိဂမမည်၏။” မှန်၊ ပ ၈၄။ [ပါ။ နိဂမ။ နိ-ဂါမ၊ နိ-အလွန်ထင်ရှားသော၊ ဂါမ-ရွာ။ “ပါကဋ္ဌောချာတော၊ ထင်ရှားသော။ ယောဂါမော၊ အကြင်ရွာသည်။ အတ္ထိ၊ ၏။ သော၊ သည်။ နိဂမောနာမ၊ (နိဂမ) မည်၏။ အတိရေကော၊ အလွန်ထင်ရှားသော။ ဂါမော၊ ရွာတည်း။ နိဂမော၊ အလွန်ထင်ရှားသောရွာ။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၃၄၀။]

နိဂဏ္ဌ—မြတ်စွာဘုရားနှင့် အယူဝါဒမတူသော တိတ္ထိဆရာကြီးခြောက်ယောက်အနက် တယောက်။ ယင်း၏တပည့်များ။

“ငါးရာသောဝါဒနိက္ခိလိမ္မာသော နိဂဏ္ဌတယောက်ရောက်လာသည်။” ဣန္ဒြေ၊ ၅၂၁။ “ပရိဗိုဇ်၊ အာဇီဝက၊ နိဂဏ္ဌစသည်တို့ကို ပင့်ကြကုန်၍။” ခုံနန် ၁၂၂။ [ပါ။ နိဂဏ္ဌ။ “ကိလေသဂဏ္ဌိရဟိတာမယန္တိ ဝေဝါဒိတာယ နိဂဏ္ဌာတိ လဒ္ဓနာမာ တိတ္ထိယာ။” သာရတ္ထ၊ ပ ၁၂၀။ ငါတို့သည် ကိလေသာဟူသော အထုံးအဖွဲ့မှ ကင်းကုန်၏ဟု ဆိုလေ့ရှိသည်အဖြစ်ကြောင့် နိဂဏ္ဌဟုအမည်ရအပ်သော တိတ္ထိများ။]

နိဂဏ္ဌဥပုသ်—နိဂဏ္ဌတို့ဆောက်တည်သော ဥပုသ်။ “ဥပုသ် ဆောက်တည်ခြင်း၌ နိဂဏ္ဌဥပုသ်၊ ဂေါပါလဥပုသ်နှင့်ကင်းလွတ်စေ၍ အရိယာဥပုသ်တို့ကိုဆောက်တည်ရာသည်။” မြင်းမူ ၁၈။ “နိဂဏ္ဌဥပုသ် မည်သည်ကား.... ဤအရပ်က အရှေ့ အနောက် တောင် မြောက် ဆယ်ယူဇနာ အတွင်း နေသော သတ္တဝါတို့ ဥစ္စာ၌သာ ရှောင်ကြဉ်ကြ။ ဆယ်ယူဇနာက အပ၌ဖြစ်သော သတ္တဝါတို့ကို သတ်သော်လည်းကောင်း၊ ဥစ္စာကို ခိုးသော်လည်းကောင်း အပြစ်မရှိဟူ၍.... ဆောက်တည်သော ဥပုသ်သည် နိဂဏ္ဌဥပုသ်မည်၏။” သင်္ခါ ၅၉။

[ပါ။ နိဂဏ္ဌဥပေါသထ။ နိဂဏ္ဌ-တိတ္ထိတို့၏။ ဥပေါသထ-ဥပုသ်။ တိကအင်္ဂုတ္တိုရ်၊ ဒုပဏ္ဏာသက၊ ၂ မဟာဝဂ်။]

နိဂဏ္ဌ—နိဂဏ္ဌနှင့်အတူတူ။

“ကိလေသာဟူသော အထုံးအဖွဲ့ကင်းသော ရဟန္တာတို့တည်းဟု ယူသော တိတ္ထိကား နိဂဏ္ဌ။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၂၂၁။ [ပါ။ နိဂဏ္ဌ။ “စတူဟိ၊ လေးပါးကုန်သော။ ဂဇ္ဇေဟိ၊ ဂဇ္ဇတရားတို့ဖြင့်။ ဗန္ဓနီယတ္တာ၊ ဘွဲ့ရက်အပ်သည်၏ အဖြစ်ကြောင့်။ နိဂဇ္ဇော၊ မည်၏။... (ဂဇ္ဇသန္ဓေမ္ဘေ စသည်ဖြင့် သဒ္ဓနီတိ ဒန္တဇထကာရန္တ၌ ပြရကားဒန္တဇ-ထနှင့် လိုသည်။ တထနရာနံဋ္ဌဌဏဋ္ဌာ၊ ဟူ၍ မောဂ္ဂလာန်သုတ် လာရကား မုဒ္ဒဋ္ဌနှင့်လည်း လို၏)။” ဓာန်ဋီနိ၊ ဒု ၅၃။ [ပါ။ နိဂဏ္ဌ။]

နိဂုံ—ရွာကြီး။

“ဗိုလ်ပါမိုပုံ၊ ပျားနှယ်အံ့သို့၊ နိဂုံ ကျေးမက်၊ ခွန်ဆက်ရောက်ဝင်။” ဘုံ* ၅၈။ “ဈေးနာမစုံ၊ မြို့မစုံ၊ နိဂုံ အမည်ပေး။” ကဝိသတ် ၁၇၃။ “ဂါမနိဂုံ၊ တောစုံသစ်ပင် ဟူရကား နိဂုံမိန့်ကိ ဝိသဇ္ဇနီမလိ။” သဒ္ဓနီတိ၊ ဒု ၁၇။ [ပါ။ နိဂမ။ နိဂမ၊ ထင်ရှားသောရွာ။]

နိဂုံး—နိဂုံ နှင့် အတူတူ။

“ကျယ်လှနိုင်ငံ၊ မြို့ရံခွန်ဆော်၊ ငါးဆယ် ကျော်ကို၊ အနော်ရထာ၊ အာဏာပျံ့လှိုင်၊ ကိုယ်တိုင်မြို့လုံး၊ သိမ်းယူကျူး၍၊ နိဂုံး ဖြစ်ရ။” ပလိပ်* ၆၅။ “ဈေးလည်းမရှိ၊ မြို့လည်းမရှိမှုကား နိဂုံး ဟုသတည်း။” န ၂၅။ “ရွာ နိဂုံး ဇနပဒ် မင်းနေပြည်တော် ဆမ်းခံ၍ အသက်

မွေးကုန်၏။” န ၅။ “တိုင်းပြည်မြို့ရွာ နိဂုံး၌ ထိုပဲ့
တို့သည် များကုန်၏။” တိုးပွား ၂၇။ [ပါ။ နိဂမ။]

နိဂုံး၂—ကျမ်းဂန် စသည်တို့၏ အဆုံးစာပိုဒ်။ အဆုံး
စကား။

“ပါဌ်ပြေသရုပ်၊ နိဂုံး အုပ်၍၊ ကျွန်ုပ်တို့ကျွန်၊ လက်
ဝန်မင်္ဂလာ၊ လျှောက်ဝံ့စွာသည်။” ရခိုင်နိုင်ငံ၊ နိဂုံး*
၂။ “နောက်ကဆုံးပြီးသော စကားရပ်တို့ကို အကျဉ်း
ချုပ်၍ ပြသည်ကား နိဂုံး။” ဂဠု၊ ပ ၂၀၉။ “ဤ
သည်လျှင် နိဂုံး နှင့်တကွ ဆုတောင်းပတ္ထနာကို ဆိုရာ
စကားရပ် အပြီးသတ်တည်း။” အိမ်မှု၊ ပ ၈၃၉။
“နိဂမနေန၊ သုတ်၌ ဟောအပ် ပြီးသော အနက်ကို
သွင်းရာဖြစ်သော နိဂုံး ဖြစ်။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ဒု ၆၂။
[ပါ။ နိဂမန။ နိဂမန-ဆုံးပြီး သမျှကို အကျဉ်း
ပေါင်း၍ သွင်းရာစကား။]

နိဂြောဓ—ညောင်ပင်တမျိုး။ ပညောင်ပင်။

“ခြောက်ရက်စေ့သော်၊ ပုဏ္ဏားကျော်ကား၊ နိဂြောဓ
ခက်၊ ကိုင်ဆွဲလျက်လျှင်။” ကိုး* ၁၀။ “ဝံရွှေလွှဲ
ကျော်၊ ဟစ်ကြွေး ကြော်လျက်၊ နိဂြောဓ ပညောင်၊
ပင်မြင့်ခေါင်၌။” ကိန္နရီ* ၆၀။ “အချွန်မကြီးမငယ်
သော ခြေထောက် မုတ်ဆိတ်အများ အကိုင်းမှ ဆင်း
သက်တတ်သော ညောင်ဗောဓိရွက်နှင့် တူသော....
ညောင်ပင်ကို နိဂြောဓ၊ ဝဋ္ဋ၊ ဗဟုပဒ သဒ္ဒါတို့သည်
ဟောအပ်သော ပညောင်ပင်ခေါ်သည်။” ဥတု ၉၅။
[ပါ။ နိဂြောဓ။]

နိဂြောဓာရုံ—နိဂြောဓ သာကီဝင် မင်း၏ ဥယျာဉ်၌
ဆောက်သော ကျောင်းတော်။

“နိဂြောဓာရုံ၊ ရဂုံဥယျာဉ်၊ ပန်းတောလျှင်၌။” ဆု*
၃။ “ထိုနိဂြောဓာရုံ ကျောင်း၌ နေတော်မူရ၏။”
ဇီ ၁၄၁။
[ပါ။ နိဂြောဓာရာမ။ နိဂြောဓ-အာရာမ၊ နိဂြောဓ-
ပညောင်ပင်၊ (နိဂြောဓ မည်သောသူ)၊ အာရာမ-
ကျောင်းအရံ။]

နိဿန္တုကျမ်း—သစ်ပင်စသည်တို့၏ အမည်ဝေါဟာရကို
ပြသော ရှေးအဘိဓာန်ကျမ်း။

“သွက်သွက်မြန်သန်၊ အဘိဓာန်နှင့်၊ နိဿန္တုကျမ်း၊
အရိုးမွမ်း၏။” ဆု* ၂၉။ “သဒ္ဒါပူရာဏ်၊ နိဿန္တု

အင်၊ ဗေဒင်လေ့ကျက်။” ကုသ* ၅၈။ “သနိဿန္တု
ကေဠုဘာနံ၊ နိဿန္တု ကျမ်း၊ ကေတုဘကျမ်းနှင့်တကွ
ဖြစ်ကုန်ထသော။” သုတ်သီနိ ၂၀၈။

[ပါ။ နိဿန္တု။ “ရုက္ခာဒိနံ၊ သစ်ပင်စကုန်သည်တို့၏။
နာမပရိယာယေဟိ၊ နာမ်ပရိယာယ်တို့ဖြင့်။ နာမပ္ပကာ
သကံ၊ အမည်ကို ပြတတ်သော။ ရတန မာလာဒိကံ၊
ရတနမာလာစသော။ သတ္တံ၊ ကျမ်းသည်။ နိဿန္တု
နာမ၊ မည်၏။” ဓာန်ဒီနိ၊ ပ ၂၁၀။]

နိတတ်—[သဒ္ဒါ] တိုက်ရိုက်အနက်။
“ဥပစာ၊ မုချ၊ နိတတ်၊ နေယျတ်။” သာလင် ၅၀။
“ပိုင်းခြားသိစေ၊ ဘန်ညှိဝေလျက်၊ မသွေ့နိတတ်၊ ဘေ
ဘော်လတ်သား၊ ဗေဒတ္တလမ်း၊ ဤသည်ကျမ်းကို။”
ကမ္မာ ၁၉၁။
[ပါ။ နိတတ္ထ။ နိတ-အတ္ထ၊ နိတ-ညွှန် အပ်သော၊
အတ္ထ-အနက်။]

နိတတ္ထနည်း—[သဒ္ဒါ] တိုက်ရိုက်၊ ဆိုတိုင်း ယူရသော
နည်း။
“ထိုဆရာ ဆောင်သောပါဌ်သည် အများကို ရည်၍
ယေဘုယျ နည်းအားဖြင့် ဆိုသောပါဌ် ဖြစ်သည်။ ဆို
တိုင်းယူရသော ယထာရုတ နိတတ္ထနည်း မဟုတ်။”
ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၈၁။ “တိုက်ရိုက်ဆိုတိုင်း ယူအပ်သော
အနက်ရှိသော နည်းသည် နိတတ္ထနည်း မည်၏။”
ပုဒ်စစ် ၁၅၅။ [ပါ။ နိတတ္ထ။]

နိတုံ—ပဒုံမာဝတ်ဆံ အဆင်းရှိသောရွှေ။
“ရတနာဓာတ်ပုံ၊ ရွှေစည်းခုံကို၊ နိတုံသတိ၊ ထွန်းညှိ
ပြိုးပြက်။” ဥပရာ* ၃၅။ “ဘုရားမေ့ပုံ၊ ထူပါရုံဟု၊
နိတုံအာနိ၊ တခဲစီသည်။” ခင်ထွေး* ၁၁။ “စွယ်
တော်မြတ်အစုံသည် နိတုံရောင်စို ရွှေတောင်ကြီးပြီ
သကဲ့သို့ ပြတ်တိုတုံး၍ ဖုံးဖုံးမြေသို့ ကျလေ၏။”
ပုညဝတ် ၂၄။
[ပါ။ နိဒ္ဒမ။? သာတကုမ္ဘ။ နိဇ္ဈမ၊ နိ-မရှိ၊ ဇ္ဈမ-
အခိုး။ “သာတကုမ္ဘ-နိတုံရွှေ။” ဓာန်သျှ ၂၄၉။
“ပဒုကေသရဝဏ္ဏံ၊ ကြာပဒုမာ ဝတ်ဆံ၏ အဆင်း
သည်။ သာတကုမ္ဘံ၊ မည်၏။... တဗ္ဗဏ္ဍသဒိသတ္တာ၊
ထိုကြာပဒုမာ ဝတ်ဆံအဆင်း ရှိသည်၏ အဖြစ်
ကြောင့်။ သာတကုမ္ဘံ၊ မည်၏။” ဓာန်ဒီနိ၊ ဒု ၁၁၉။]

နိဒ္ဒယနနည်း—ညွှန်ပြသောနည်း။

“ဤစကား သည်လည်း နိဒ္ဒယန မျှသာတည်း။”
ကခံ ၂၀၃။ “ဤသို့—ဟူသော စကားသည် ညွှန်ပြ
သော စကားဖြစ်သောကြောင့် နိဒ္ဒယန စကားမည်
၏။” သဒ္ဒါ ၁၀၆။ “အထင်ကိုဆိုသဖြင့် အလုံးစုံကို
ရသော နည်းသည် နိဒ္ဒယနနည်းမည်၏။” ပုဒ်စစ်
၁၄၁။ [ပါ။ နိဒ္ဒယန။]

နိဒါနိး—မူလအကြောင်း။ ကျမ်းဦးစကား။ အစပျိုး
သောစကား။ စကားပျိုး။ စကားပလ္လင်။
စကားချီး။

“ပရိသတ်ထက်ဝန်း၊ သားရဟန်းတို့၊ နိဒါနိးစကား၊
ရှည်လျားကျယ်စွာ။” ဘူလင်* ၁၅၇။ “ပွက်ဟနာ
ဘွယ်၊ နိဒါနိး သွယ်လျက်၊ ခြောက်ဆယ် ဂါထာ၊
ပျို့လင်္ကာဖြင့်။” ဂါထာ* ၆။ “နိဒါနေန၊ ရှင်အာ
နန္ဒာ ထားအပ်သော ကာလ ဒေသ ဒေသက ပရိသတ်
စသည်ကို ညွှန်ပြခြင်း လက္ခဏာရှိသော နိဒါနိး ဖြင့်။”
ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ဒု ၆၂။ “ပါရာဇိကဏ်အဋ္ဌကထာ နိဒါနိး
၌လာသော အဓိပ္ပါယ်ကား။” စွယ်၊ ပ ၄၉။ “နိဒါနိး
ဆိုသည်ကား တစုံတခု ပြုလုပ် ပြောဆိုရခြင်းကို ဖြစ်
စေသော အကြောင်းအရာ ဖြစ်သည်။” ကိုးဖြေ၊
ပ ၃၈။

[ပါ။ နိဒါနိ။ နိဒါနိ-ညွှန်းပြခြင်း။ “ကာလ ဒေသ
ဒေသက ပရိသတ်ဒိနာ အဝိဒိတံ ဝိဒိတံကတွာ နိဒ္ဒယေ
တိတိ နိဒါနိ။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ဒု ၆၂။ အချိန်နေရာ
ပြောသူ ပရိသတ်စသည်ဖြင့် မထင်ရှားသည်ကို ထင်
ရှားအောင် ညွှန်ပြတတ်သောကြောင့် နိဒါနိးမည်၏။]

နိပါတ်—၁။ ငါးရဲ့ငါးဆယ်ဇာတ်။

“ငါးရဲ့ငါးဆယ်၊ ဇာတ်ပင်လယ်မှ၊ ခတ်သွယ်ရဟတ်၊
ရေနှယ်လွှတ်သား၊ နိပါတ်ဝိသတ်၊ ဟတ္ထိပါလ၊
ဇာတကကား။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၁။ “ရှေးရာဇဝင်၊
ဗေဒင် နိပါတ်၊ ဝတ္ထု ဇာတ်နှင့်။” ကုသ * ၂၀။
“ဒါနပြပုံ သီတင်းသုံးပုံ လုံးစုံကျင့်ကြံ ထုံးစံသာဓက
နိပါတ်ပြကို၊ နိဿယဘောင်ပြု၍။” ပုညဝတ် ၇၃။
“ဇာတ်နိပါတ် နုဇဝင် ပုံပြင်ဝတ္ထုအမျိုးမျိုး။” စိုး၊
နိဒါနိး က။

၂။ [သဒ္ဒါ] ပုဒ်တို့၏ အစအလယ်အဆုံး၌
ကျရောက် တတ်သော ဟိ စ ပန
စသောပုဒ်များ။

“ဟိကား ဝိဘတ်မဟုတ်၊ နိပါတ်။” ကခံ ၅၆။
“ဣဒံသဒ္ဒါကား နိပါတ်မျှသာတည်း။” သုတ်သီနိ ၇။
“ဤပုဒ်သည် ကဲ့ရဲ့ခြင်းအနက်၌ဖြစ်သော... နိပါတ်
တည်း။” ဟောသျှ၊ ဒု ၁၂၅။
[ပါ။ နိပါတ်။ နိပါတ်-ကျရောက်ခြင်း။]

နိဗဒ္ဓဝတ်—အမြဲပြုလုပ်သောအလုပ်၊ ဝတ်။
“သုမနဒေဝီကို မိမိအရှင်၏သွီးကဲ့သို့ မှတ်ထင်လျက်
နိဗဒ္ဓဝတ်ဖြစ်စေလျက် အမြဲပြုစုလေ၏။” ခုံနန် ၁၂၃။
[ပါ။ နိဗဒ္ဓဝတ္ထ။ နိဗဒ္ဓ-အမြဲ၊ ဝတ္ထ-ဝတ်။]

နိမိတ်—၁။ တစုံတရာဖြစ်အံ့သည်ကို ကြိုတင်၍ပြသည့်
အကြောင်းအရိပ်။
“သုဘာသုဘ၊ ဘတ်ထနိမိတ်၊ ရှစ်စိတ်ကာလ၊ ပဉ္စ
စေခါ၊ နမန္တာနှင့်။” ကိုး* ၆။ “ရှင်ရင်းငါးဘော်၊
ပွင့်အံ့ငေါ့ဟု၊ ထွန်းပေါ်ကမ္ဘာ၊ ရေမျက်နှာထက်၊
မန်းကြာသက်န်း၊ မှန်းသည့်နိမိတ်၊ တိတ်အလိုက်ဖြင့်။”
ဥပရာ* ၆။ “ထူးခြားသော တိတ်နိမိတ်အိပ်မက်များ
ပြတတ်မြဲတည်း။” ကျောင်းတော်ရာ ၅။ “ဒီအိပ်မက်
အတိတ်ကို နိမိတ်ဘတ်ပေးစမ်းပါ။” ဂဏ္ဌိ ၄။
“ကိုယ်တော်ကိုမင်းဖြစ်မည်ဟုနိမိတ်ဘတ်ဘူးသော။”
ဏိပုံ ၁၀။

၂။ ဘုရားလောင်း တောထွက်ခါနီး ထင်
လာသောအကြောင်း နိမိတ်ကြီးလေးပါး။
“သက်ကြီးသူနာ၊ ကြမ္မာကုန်လေ၊ သူသေရဟန်း၊
ရှင်ဟုထွန်းသား၊ နတ်မှန်းနိမိတ်၊ လေးပါးဟိတ်ကို။”
ဆု * ၁၁၇။ “သူအို၊ သူနာ၊ သူသေ၊ ရဟန်း၊
ဤနိမိတ်လေးပါးကိုမြင်၍ ရဟန်းပြုလတ္တံ့။” မာလင်
၂၅။

၃။ အရောင်အရိပ်။ အာရုံ။
“ပျက်စိ၌ လဝန်းအစရှိသော အဆင်းနိမိတ်ထင်သည်
ရှိသော်။” လင်းပြ ၂၂၈။ “မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိအယူကိုစွဲ၍
ရဲနိမိတ်ထင်လာစဉ်။” နရ ၁၃၃။ “သံဝေဂစိတ်၊
တသိတ်ထိတ်နှင့်၊ တရားနိမိတ် တွေ ထင်ပြင်လာ
သဖြင့်။” ထေရီ၊ တ ၁၁၈။

၄၊ [ဝိနည်း] အလိုဆန္ဒကို သိအောင် ခိပ်ဝဲ ပြောဆိုခြင်း။

“အမြွက်အရိပ် နိမိတ်ဩဘာသ မထင်။” ပုည ၉၀။
“ဝိညတ်ပရိယာယ် ဩဘာနိမိတ်။” လွတ် ၂၃၂။

၅၊ နယ်သတ်မှတ်သော အပိုင်းအခြား အမှတ် အသား။

“မြေနယ် နိမိတ် အပိုင်းအခြား” လွတ် ၆၃။ “ကျေး လက်ကြီးစွာ ရွာငါးရွာကို သေချာမှတ်သား နိမိတ် ခြား၍ ပိုင်စားကံကျွေးခံ စိမ့်မည်။” ပုညဝတ် ၁၅။
“မြောက်အရပ်၌ ဥသီရဒ္ဒဇတောင်၊ ဤနိမိတ် ငါးရပ် ဖြင့် သတ်မှတ်ပိုင်းခြားအပ်သော။” ခုံနန် ၁၃။

၆၊ [သဒ္ဒါ] ကျမ်းပြုခြင်း၏အကြောင်း။
“သညာ နိမိတ်ကတ္တား ပရိမာဏ ပယောဇဉ် ပဋိညာဉ်။” သံဝတ် ၃။

၇၊ အင်္ဂါဇာတ်။
“ဆဒ္ဒန်ဆင်မင်း၏ နိမိတ်ကဲ့သို့ အအိမ်ဖြင့်ဖုံးလွှမ်းအပ် သော...ယောကျ်ားမြတ်၏ နိမိတ်တော်လည်းရှိတော် မူ၏။” သမန်၊ ပ ၁၅။ “ဥဘတောဗျည်း၌ နိမိတ် လိင် အင်္ဂါဇာတ်သည် နှစ်ခုသည်ပင် ကေနစင်စစ် မုချအားဖြင့် ရှိ၏။” ဘာနီ ၄၇။ “နိမိတ် ဖျား၌ ပေါက်သော် ဟိနမာရီ ကျောက်တည်း။” လောဟိ ၂၀၆။ [ပါ၊ နိမိတ္တ။ နိမိတ္တ-အကြောင်း။]

နိမန် — ဘိတ်ကြားခြင်း။
“ဆွမ်းကျွေးနိမန်၊ ဖိတ်မှုဝန်ဖြင့်၊ တောင်းပန်ထိုရော်၊ ပင့်ကြသော်တည်း။” ဆု* ၁၂၀။ “မင်းလည်း နိမန်၊ ဘိတ်မေ့ကျန်၍၊ ချိန်တန်ကာလ၊ ဆွမ်းခံကြလည်း။” ဓမ္မ* ၃။ “အရှင်ဘုရား အကျွန်ုပ်ဝန်ခံ၍ နိမန် အပ် သော ဆွမ်းကို ခံတော်မူပါသော်၎င်း။” ဇီ ၁၀၇။ “ယနေအလို့ငှာ၎င်း၊ နက်ဖြန်အလို့ငှာ၎င်း နိမန် ၍ လှူအပ်သော ဘတ်လည်းတပါး။” ဝိဝိ၊ ပ ၅၃၃။ [ပါ၊ နိမန္တန။]

နိမန္တနဘတ် — [ဝိနည်း] ပင့်ဘိတ်၍ လှူသောဆွမ်း။
“အလိုရှိရာသာဘိတ်၍ လှူအပ်သော ဆွမ်းသည် နိမန္တနဘတ် မည်၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၀၀။ “ထိုရဟန်း သည်...ပစ္စည်းလေးပါးတို့ဖြင့် မရောင့်ရဲသည်ဖြစ်၍... နိမန္တနဘတ် သည် အဘယ်အရပ်၌ ရှိပါလိမ့်နည်းဟု

ရှာလျက်သွား၏။” ငါး၊ တ ၅၇၂။
[ပါ၊ နိမန္တနဘတ္တ။ နိမန္တန- ပင့်ဘိတ်လှူဒါန်းအပ် သော၊ ဘတ္တ-ဆွမ်း။]

နိယတဗျာဒိတ် — ဘုရားလောင်းအား ဘုရားဖြစ်လိမ့် မည်ဟု ဘုရားတဆူက မိန့်ကြားသည့် စကား။

“နိယတဗျာဒိတ် ကေနအနေဖြင့် မိန့်ကြားသော ဘုရားစကားတော်။” ဥတ္တမ ၂၈။ “ဒီပင်္ကရာ မြတ် စွာဘုရားမှစ၍ နိယတဗျာဒိတ် ကိုခံရလျက် ဗောဓိ သမ္ဘာရ အပေါင်းကို ဖြည့်တော်မူကာ... ဆောက်ဥ ရင့်မာသဖြင့် ဝေဿန္တရာမင်းအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူ သည်။” ဇီ ၃။

[ပါ၊ နိယတ+သ၊ ဝျာဒေဓ (ဗျာဒေသ)။ နိယတ- မြဲသော၊ ဗျာဒေသ-နောင်အခါ၌ ဖြစ်ပျက်မည်ကို ရည်ညွှန်းမိန့်ကြားခြင်း။ ? ဗျာဒိတ်ရှုဦး။]

နိယတုံ (ထုံ) — [ဗေဒင်] ဂြိုဟ်သည် ပြောင်းချိန်တန် လျက်မပြောင်းဘဲ ရောက်ဆဲရာသီအိမ်၌ တည်နေခြင်း။

“ဂြိုဟ်ပြန်တာရာ၊ သီဟစာမှ၊ တခါပြုတုံ၊ နိယထုံက၊ စေ့စုံလှည့်စွာ။” မင်္ဂစိုး* ၉။ “ပြောင်းချိန်တန်လျက် မပြောင်းဘဲ နေသော် နိယထုံ။” နေမိတ် ၂၉။ “ဗုဒ္ဓဟူးဂြိုဟ် နှစ်လတိုင်တိုင် နိယထုံ ပြု၏။” မှန်၊ ပ၊ ၂၀၄။

နိယဋ္ဌ၊ ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ပြောင်းလေထွက်မြဲ၊ မပြောင်းလဲမှု၊ တကဲ့မှတ်ကျ၊ နိယဋ္ဌ၊ တည်း။” နာနာ* ၁၀၇။ “သီဟစာ၊ ဗျဉ္ဇစရိယာ နိယဋ္ဌ၊ မသွား၊ မဘောက်မပြန်သည်ဖြစ်၍လည်း အလွယ်တကူရသည် ဖြစ်၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၀၅။

[ပါ၊ နိယတ (တုံ)။ နိယတ-အမြဲ၊ တုံ (ပေါ) - ရပ်တည်ခြင်း။]

နိယမ } အမြဲဖြစ်နေသော သဘော။ အမြဲ။
နိယာမ }

“ရှစ်ပါးဂြိုဟ်တို့၊ ခိုနိယမ၊ သီဟဇန့်၊ ဗျဉ္ဇအသွား။” ကုသ* ၉၄။ “နိယာမ စက်ဘွေမှာ၊ ကြည်းရေနေ သီလာနွဲ့အောင်ပါလွှမ်းဘွဲ့ခါဆော်။” ဆဲနှစ်မျိုး ၁၃။ “ကေနမုချ အမှန်မလွဲ ဖြစ်ရမြဲထုံးစံဖြစ်သော နိယာမ သဘော ဓမ္မတာသဘော ဝေဓမ္မတာနည်း သဘော သို့။” ဂဠု၊ ပ ၅၅၈။ “ဓာတ်ပြောင်းမှု၌ ဖြစ်စေ

ရုပ်ပြောင်းမှု၌ဖြစ်စေ စွမ်းအင်ပြောင်းမှုနှင့် ကင်း၍ မဖြစ်နိုင်ဟူသော အချက်သည် ကမ္ဘာ့ နိယာမ ၏ ဥဒါဟရုဏ် တရပ်ပင်ဖြစ်သည်။” ပံဝ ၂၃။

[ပါ။ နိယာမ။ နိယာမ တရားငါးပါး။ “ဗီဇနိယာမ၊ ဥတုနိယာမ၊ ကမ္မနိယာမ၊ ဓမ္မနိယာမ၊ စိတ္တနိယာမ ဟူ၍ ငါးပါး။” ပညာ ၂၀၃။ အဘိဓမ္မာ ဝတာရ အဋ္ဌကထာ၊ ၇-ဝိပါက စိတ္တပ္ပဝတ္ထိနိဒ္ဒေသ ၄၆။ ဇိနာလင်္ကာရဋီကာ ၁၁၆။ အဋ္ဌသာလိနီ ၂၇၈။ သုတ်မဟာဝါ အဋ္ဌကထာ ၂၃ စသည်တို့၌ပါသည်။ ယတွင် အာသရနှင့် နိယာမဟူ၍သာ တွေ့ရသည်။]

နိယတ်—၁။ [သဒ္ဒါ] မြဲသောစကား။

“ယတသဒ္ဒါ နိစ္စသမ္ပန္နာ ဟူရကား ယံ၏ နိယတ် တကို ထည့်၍ ဟောတိ မှာစပ်။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ဒု ၁၁၈။ “ဤသို့ ပါဌသေသထည့်၍ နိယတ် အနိယတ်စုံအောင် ပေး။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၃၇။

၂။ နိယတဗျာဒိတ်။

“ဒီပင်္ကရော လောကဝိဒ္ဓ... အစဟိသား၊ ပါဠိမာလာ၊ ဒေသနာ အရ၊ ပဌမပကတူး၊ နိယတ်ကြူးသည်၊ ပန်းဦးထိုတွင်၊ ဆင်ခဲပြီးမြောက်။” ဗောဝင် ၁၁၄။ [ပါ။ နိယတ။ နိယတ-မြဲသော။]

နိယံ—၁။ အမြဲ။

“အမြဲ နိယံ၊ မဆက်ဆံ၍၊ ပုံစံညီခိုင်း၊ တူသင့်နှိုင်း သား။” ကိုး* ၄၀။ “ထိုသည့်နေ့တွင်၊ ကျက်လေ့ ဆွမ်းခံ၊ နိယံမြဲလှ၊ ပိဏ္ဍောလနှင့်။” ပြာဋိ* ၈။ “နိယံ မပြတ် စားလျက်ရှိသော အယူတော်မဂ်လာ ကိုပင် ဆိုသောစကား ဖြစ်ပါသည်။” ကဝိသာ ၁၃၈။

၂။ [သဒ္ဒါ] နည်းဥပဒေသကိုပြသည့် ဆောင်ပုဒ် လင်္ကာ။

“ဟိတ်ဆိုက်လေရာ၊ ကြိယာ၏ကံကတ္တာကို ဟိတ်၏ သမ္ပန်ခံမြဲ။ ဟူသော နိယံ နှင့် အညီ။” ရှုကု ၁၆။ “ဝါတွင်းတခို၌ သဒ္ဒါသပြိုဟ်နိယံ စသော နေ့ဝါညဝါ များကို။” ပျောက်ဋီ ၃၁။ [ပါ။ နိယမ၊ နိယာမ။]

နိရိယံ—ငရဲ။

“မီးလည်းပြင်း ပျ၊ နိရိယံ ၌၊ ခံရလမည်၊ ခံရပြန်တား၊ ဆိုသည်ကြောက်ဘွယ် အတိတည်း။” သစ္စာ* ၂၂၂။ [ပါ။ နိရိယ။]

နိရာယ်—ငရဲ။

“နိရိယသဒ္ဒါကို ထောက်ထား၍ နိရာယ် ဟု မြန်မာ ဘာသာပြန် ခြင်းသည် ဝေါဟာရ အရင်းမူလ သာ တည်း။” နုဝဏ်၊ ဒု ၁၁၉။ [ပါ။ နိရိယ။]

နိရောဓ—နိဗ္ဗာန်။ ချုပ်ငြိမ်းရာ။

“ဖိုင်ဖိုင်လမ်းမ၊ နိရောဓ သို့၊ ခဏမငြိ၊ ရောက်တုံလို ဟု။” ဘူလင်* ၁၀။ “အောင်တပ်ချကာ၊ နိရောဓာ ဟု၊ ခေမာမြို့ကြီး။” သံဝေ* ၂၁။ [ပါ။ နိရောဓ။]

နိရောဓသမာပတ်— ဓိဋ္ဌာန်သောအားဖြင့် စိတ်စေတသိက် စိတ္တဇရုပ်တို့ကို ချုပ်ငြိမ်းအောင် ပြု၍နေခြင်း။

“ဤရသေ့အကျိုးများစေဟု နိရောဓသမာပတ် ခုနစ် ရက် ဝင်စားတော်မူ၏။” ပါရာ ၆။ “မဟာသာဝက က သု ပ မထေရ်ကြီးသည် နိရောဓသမာပတ် မှ ထတော်မူလျှင်။” ပုညဝတ် ၁၁၁။

[ပါ။ နိရောဓသမာပတ္တိ။ နိရောဓ-ချုပ်ငြိမ်းခြင်း၊ သမာပတ္တိ-ကောင်းစွာ ဆိုက်ရောက်ခြင်း၊ ဝင်စား ခြင်း။ နိရောဓသမာပတ် ဝင်စားသောအခါ စိတ် စေတသိက် စိတ္တဇရုပ်တို့ ချုပ်နေသည်။ ဘုရား၊ ပစ္စေက ဗုဒ္ဓါ၊ ရဟန္တာနှင့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်တို့သာ နိရောဓသမာပတ် ဝင်စားနိုင်သည်။]

နိရောဓသစ္စာ—သစ္စာလေးပါးအနက် တတိယမြောက် သစ္စာ။ နိဗ္ဗာန်တရား။

“အမတဓာတ်၊ အမြတ်ဆုံးထား၊ ဤတရားကား။ ။ မမှား နိရောဓသစ္စာတည်း။” မဃ* ၅၂၂။ “ဘယ် အခါမှာမှ ဒုက္ခနိရောဓဟူသော ပညပ်ချက် ပျက် ကွက်ခြင်းမရှိဘဲ အစဉ်မြဲလေသော ဤသို့ နိရောဓ သစ္စာ မည်၏။” ဂံ၊ ပ ၁၆၀။

[ပါ။ နိရောဓသစ္စာ။ နိရောဓ-ချုပ်ငြိမ်းခြင်း၊ သစ္စာ- အမှန်တရား။]

နိရတ္တကဒေါသ—အကျိုးမရှိဆိုခြင်းအဖြစ်။

“ဂုဏ်သေသနာ၊ ဟူ၍မှ၊ လ၊ ပြီးစေတတ်၏။ ပြီးစေ တတ်သောရံကိုသာ၊ တရားကို ရှိခိုးသောကုမဆိုကန်၊ ၂၃၁၀၀ နိရတ္တကဒေါသ ရောက်၏။” သီဂဏ္ဌိ ၆။

[ပါ။ နိရုတ္တကဒေါသ။ နိရုတ္တက-အကျိုးမရှိသော၊
ဒေါသ-အပြစ်။]

နိရုတ်—နိရုတ္တိနည်း ရှု။

“နိရုတ် ကို ကျေသူပါမို့၊ ရွှေဗျူဟာ ဆိုတဲ့နည်းကို
လ။” ပဒိ ၁၃၈။

နိရုတ္တိနည်း—အက္ခရာလာခြင်း စသည်ကို စီရင်သော
သဒ္ဒါနည်း။

၁။ ဝဏ္ဏာဂမ-အက္ခရာလာခြင်းကိုစီရင်သောနည်း။
နက္ခတ္တရာဇာရိဝ။ (ဣဝ ဆိုလိုလျက် ရ-လာထား
သည်)

၂။ ဝဏ္ဏဝိပရိယာယ - အက္ခရာရွှေ့နောက် ပြန်သော
နည်း။ ဟိံသတိတိ သိဟော။ (ဟိသ-ကိုသိဟ
လုပ်ထားသည်)

၃။ ဝဏ္ဏဝိကာရ-အက္ခရာ ဘောက်ပြန်သောနည်း။
နိယကော။ (နိယတော ဆိုလိုလျက် တကိုက
ပြု၍ နိယကောဆိုသည်)

၄။ ဝဏ္ဏလောပ-အက္ခရာကို ချေသောနည်း။ မေဟ
နဿ ခဿ မာလာ။ (မေဟန ခမာလာမှ
ဟန မာတို့ကို ချေ၍ မေခလာဖြစ်သည်)

၅။ အတ္ထာတိသယ-ဓာတ်၏ ဟောမြဲသောအနက်မှ
လွန်သောအနက်နှင့် ယှဉ်သောနည်း။ မဟိယံ ရ
ဝတိဘိမယူရော။ မယဓာတ်၏ ဂတိတည်းဟူသော
ဟောမြဲသောအနက်မှ သဒ္ဒတည်းဟူသော လွန်
သောအနက်နှင့် ယှဉ်သောကြောင့် အတ္ထာတိ
သယနည်းမည်၏။ ပုဒ်စစ် ၁၅၇။ “မဟိရှေးရှိ
သောရဓာတ်၏ သာမညမြည်တတ်သော အသံ
အနက်ထက် အလွန်မြည်တတ်သော အနက်နှင့်
ယှဉ်သောကြောင့်” ဟု ကစ္စ ၅၂ ၌ဆိုသည်။
ဤသို့ နိရုတ္တိနည်း ၅ မျိုးရှိသည်။

“ပိသုဏ ကရဏ ဝါစာဟုဆိုလိုလျက် နိရုတ္တိနည်း
အားဖြင့် ကရဏသဒ္ဒါကိုချေ၍ ပိသုဏဝါစာ ဟူပါ
လေသည်။” သီဂဏ္ဌိ ၂၀၅။ “နို့ဓမ္မ၏အထက်၌
တည်သောမလိုင်သည် သရမည်၏။ သာရဟူ၍၎င်း၊
ရသဟူ၍၎င်း ဆိုလိုသည်ကို နိရုတ္တိနည်းဖြင့် သရဟု
ရုပ်ပြီးသည်။” ဥတု ၁၂၅။ “ထိုသို့ကြည့်ကြောင်း

ဖြစ်သောကြောင့် ဝိရတိ (ဝိရမဏီ) ဟု ဆိုအပ်လျက်
နိရုတ္တိနည်းဖြင့် ဤ (ဣ) အက္ခရာကို ပြေ၍ ဝေရမဏီ
ဟူ၍ဆိုအပ်၏။” မင်လတ် ၂၁၂။

[ပါ။ နိရုတ္တိနယ။ နိရုတ္တိ-ထုတ်၍ဆိုအပ်သော၊ နယ-
နည်း။]

နိဝါတ—နှိမ့်ချခြင်း။

“ကဿပမြတ်စွာ၊ တို့ဆရာက၊ သင်္ဂါရဝ၊ နိဝါတဖြင့်၊
နှိမ့်ချညွတ်ကျိုး၊ ပြုပါမို့မူ။” နာပျို့* ၆၄။ “ဓမ္မ
မလ္လန်၊ ဂုဏဝန်တို့၊ မျက်မာန်နှိမ့်ချ၊ ရှိသေကြ၍၊
နိဝါတ၍၊ ကျေးဇူးသိလျက်။” ဣန္ဒာနေ ၁၄၆။

“ပညာအရာ တေဒဂ်ရတော်မူသော အရှင်သာရိ
ပုတ္တရာကိုယ်တော်မြတ်ပင် မိမိကိုယ်ကို နိဝါတတရား
ဖြင့် ဟောကြားသည်ကို ထောက်သဖြင့်။” အရဒီ
၆၇။ [ပါ။ နိဝါတ။]

နိသိဒ္ဓိ— [ဝိနည်း] ရဟန်းများ ထိုင်ရန်အသုံးပြုသည့်
အခင်းသင်္ကန်းတမျိုး။ (ယခုခေတ်မသုံးပြီ။)

“စောမုနိကား၊ မဏိစိလှိုင်၊ နိသိဒ္ဓိဟု၊ ရွှေစိုင်
ဇောကြ၊ နေရာမထက်။” ကိန္နရီ* ၈။ “တောင်ဝှမ်း၌
နိသိဒ္ဓိကိုခင်း၍ နေထိုင်တော်မူလေ၏။” ဓမ္မပဒ၊
ဒု ၂၂၀။

နိသိဒ္ဓိဟုလည်းတွေ့ရသည်။ “နိသိဒ္ဓိကား အခင်း၏
နံပါးတဘက်၌ အဆာနှစ်ကြောင်းခွဲ၍ လုပ်သည်။
နှစ်ကြောင်းခွဲလျှင် အဆာသုံးခုဖြစ်၏။ ထိုအဆာဖြင့်
တင်ပြန်ခွေထက်ဝယ်ကို ဖုံးအုပ်၍ အဆာ၏ နောက်
အခင်း၌နေ၍ ရှေးဆရာမြတ်တို့ ဆွမ်းစားကုန်သည်ဟု
ငါတို့ဆရာ မိန့်သည်။” သီလဝိ ၁၄။ “အဆာမရှိ
သော နိသိဒ္ဓိသည် အပ်၏။” မဟာဝင် ၆၅။

[ပါ။ နိသိဒ္ဓန။ နိသိဒ္ဓန-ထိုင်ရန်သင်္ကန်း။]

နိသင်—အာနိသင်ရှု။

“သီတင်းသိမြင်၊ နားမတင်အံ့၊ နိသင်ဝိပါက်၊ လှူကျိုး
ဆက်လည်း၊ ခွန်နက်မဖြိုး။” ပါမီ* ၆၈။ “ပုရေနိသင်”
“ဆုဝေဘိချင်။” စာရတု ၂၆။ “ရာကျော်နိသင်၊
ဆဒ္ဒန်ရှင်လ၊ ဦးကင်ရိပ်ဝံ့၊ ထွက်စံမြို့” ဗန္ဓု ၅၉၀။
[ပါ။ အာနိသံသ။ အာနိသင်ဟုဆိုလိုလျက် ကဗျာ
အရာဖြစ်၍ နိသင်ဟုဆိုသည်။]

နိသင်စုတင်—လျောင်းအိပ်ခြင်းကို ပယ်၍ ထိုင်ခြင်း
 ဣရိယာပုထ်ဖြင့် နေသော စုတင်အကျင့်။
 “ရွာနီးကျောင်းကို ပယ်၍ အရညကင် ဆောက်
 တည်၏။...နိသင်စုတင်ကို ဆောက်တည်၏။” ငါး၊
 တ ၄၈၁။ “နံနက်အရုဏ်မတက်မီ စောစောထ၍
 နိသင်၊ ရုက္ခမူ၊ ...စုတင်တို့ကို အမြဲ ဆောက်တည်
 ပြီးလျှင်။” သမန်၊ ပ ၈။
 [ပါ။ နေသဇ္ဇိကင်္ဂစုတင်။ နေသဇ္ဇိကင်္ဂ— ထိုင်ခြင်း
 အကျင့်ရှိသော ရဟန်း၏ အကြောင်းအင်္ဂါ၊ စုတင်-
 စုတင်။]

နိတိ—ကြီးပွားတိုးတက်ခြင်းသို့ ပို့ဆောင်သော လမ်း
 ညွှန်။ ယင်းတို့ကို ဖော်ပြသောကျမ်း။
 “ဗုဒ္ဓဘုန်းရှိ၊ ပြည်လုံးမိကို၊ နိတိ ကျမ်းလျှင်၊
 တန်းဆာဆင်၏။” ဩပျို * ၂၉။ “အံလောက်တစ်၊
 နိတိကျမ်းပြီး။” မာတော * ၈။ “ နိတိ ဆိုသော
 စကားမှာ မာဂဓတိုင်းသားတို့၏ ဘာသာဖြစ်၍
 မြန်မာဘာသာပြန်ဆိုလျှင် လမ်းညွှန်ဟူ၍ အဓိပ္ပါယ်
 ရရှိလေသည်။” နိရီ၊ ပ နိဒါန်း။
 [ပါ။ နိတိ။ နိတိ-လမ်းညွှန်။]

နိလာ—ညိုသောအရောင်ရှိသော ရတနာကျောက်။
 “မြင်းမိုရ်ရတနာ၊ တောင်မျက်နှာမှာ၊ နိလာ လျှံဝင်း၊
 ညိုရောင်ချင်း၍။” ကိုး * ၂၆၅။ “ပုန်းရည်
 တောင်စာ၊ ရုပ်ဆင်းဝါသို့၊ နိလာ မှည့်စို့၊ မြကျောက်
 ညိုလျှင်။” သစ္စာ * ၅၂။ “ပတ္တမြားနှင့်၊ ပြယား
 နိလာ၊ မသာရကလံ၊ ပြည်တန်စိန်ကြောင်၊ ဝင်းဝင်း
 ပြောင်မျှ။” ထီးဇ * ၃၁။ [ပါ။ နိလာ။ နိလာ-အညို။]

နိဝရဏ—[အဘိဓမ္မာ] ဉာဏ်အမြင်ကို ကာဆီးပိတ်ဆို့
 တတ်သောတရား။
 “ရှစ်စုံနိဝရဏ၊ လှိုင်းကြီးစွလည်း၊ အဋ္ဌမဂ္ဂင်၊ ဖောင်ကြီး
 ရင်၍။” ကုသ * ၄၂၇။ “ဤငါးပါးသော နိဝရဏ
 ဓမ္မ ဘေးရန်တို့ကို တွန်းလှန်ပယ်ခွာလျက်။” ဇီ ၄၄။
 [ပါ။ နိဝရဏ။ နိဝရဏတရား ၆ ပါး။ ၁ ကာမတ္တန္တ
 နိဝရဏ-လောဘ၊ ၂ ဗျာပါဒနိဝရဏ-ဒေါသ၊
 ၃ ထိနမိဒ္ဓ နိဝရဏ-ထိနနှင့်မိဒ္ဓ၊ ၄ ဥဒ္ဓစ္စ ကုက္ကုစ္စ
 နိဝရဏ-ဥဒ္ဓစ္စနှင့် ကုက္ကုစ္စ၊ ၅ ဝိစိကိစ္ဆာ နိဝရဏ-
 ဝိစိကိစ္ဆာ၊ ၆ အဝိဇ္ဇာ နိဝရဏ-မောဟ။ တရားကိုယ်
 အားဖြင့် ရှစ်ပါးရှိသည်။]

နုဘော်—အာနုဘော် ရှူ။
 “ဘုန်းခိုင် နုဘော်၊ အာဏာတော်ဟု၊ ထိန်ကျော် စေ
 ခြင်း။” ပါမီ * ၅၅။ “လူပြိန်းမျိုးထက်၊ တန်ခိုး
 နုဘော်၊ အမြော်လည်းမှန်။” ဆု * ၁၅၁။
 [ပါ။ အာနုဘာဝ။ အာနုဘော်ဟုဆိုလိုလျက်၊ ကဗျာ
 အရာဖြစ်၍ အာကိုဗျောက်လျက်နုဘော်ဟုဆိုသည်။]

နုမော်—အနုမောဒနာ ရှူ။
 “ရှေးရှူနုမော်၊ ခေါ်စိမ့်သောကြောင်း။” တန်ရ *
 ၁၄။ “ကောင်းခြီးနုမော်၊ သာဓုခေါ်လျက်၊ ဂုဏ်တော်
 တရား။” ဂါထာ၊ နိဂုံး * ၁။ [ပါ။ အနုမောဒနာ။]

နုမောဒနာ—အနုမောဒနာ ရှူ။
 “နုမော်ဒနာ၊ ခေါ်ကုန်လှာသား၊ မိုလ်ပါထက်ဝန်း။”
 တန်ရ * ၁၅။ “လက်ျာထေရ်ကျော်၊ ငါးသားတော်။
 နုမော်ဒနာ၊ ဆွမ်းလှူခါ၌။” ပါမီ * ၃၅။ “သာဓု
 ကော်ရော်၊ နုမော်ဒနာ၊ ခေါ်ပါစေကြ၊ လှူဝေငှ
 သား။” ပါမီ * ၈၉။ “ကောင်းချီးနုမောဒနာ ပြုလျက်
 ပူဇော်ရွှင်မြူးလျက် ကျေးဇူးကိုသာ ဆိုကုန်ကြ၏။”
 ယသ ၁၁၇။

[ပါ။ အနုမောဒနာ။ အနုမောဒနာဟု ဆိုလိုလျက်
 အာကိုဗျောက်ကာ နုမောဒနာဟုဆိုသည်။ နုမော်
 ဒနာဆိုသည်ကား ကဗျာအရာ ကာရန် အစပ်ကိုဲ့
 ၍ ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။]

နေမိတ္တက—နိမိတ်ဖတ်ဆရာ။
 “မှာခဲမဆိတ်၊ နှုတ်တော်ပိတ်မှ၊ နေမိတ္တက၊ တတ်လှ
 အကျော်၊ ဆရာခေါ်၍၊ သက်တော်အကြွင်း၊ မေး
 လေလျှင်းသော်။” သံ * ၉၆။ [ပါ။ နေမိတ္တက။]

နေမိတ္တကဝိဇ္ဇာ—နိမိတ်ဖတ်အတတ်။
 “မင်းကြီးသည် နေမိတ္တကဝိဇ္ဇာတတ်သော ပုဏ္ဏားတို့
 ကို ရွှေတော်သို့ ခေါ်စေပြီးလျှင် နိမိတ်ဖတ်ခိုင်း
 တော်မူလေ၏။”
 [ပါ။ နေမိတ္တကဝိဇ္ဇာ။ နေမိတ္တက-နိမိတ်ဖတ်သော၊
 ဝိဇ္ဇာ-အတတ်။]

နေယျပုဂ္ဂိုလ်—နည်းလမ်း အစဉ်အတိုင်း အားထုတ်မှ မဂ်ဖိုလ်ရသည့်သူ။

“အကျယ်အဝန်းဟောမှလည်းကောင်း အကြား အမြင် (အကြာအမြင်?) စီးဖြန်းမှလည်းကောင်း တရားရသော ဝေနေယျသည်ကား နေယျ မည်၏။” ယံသ ၈၀။ “ဤအစဉ်အားဖြင့်အားထုတ်၍ မဂ်ဖိုလ် ကိုရသောသူသည်နေယျပုဂ္ဂိုလ်မည်၏။” ဝိပဿနာ၊ ပ ၃၉။

[ပါ။ နေယျပုဂ္ဂလ။ နေယျ—ဆောင် အပ် သော ပုဂ္ဂလ—ပုဂ္ဂိုလ်။]

နေယျတ်—နေယျတ္ထနည်း ရှု။

“မုချ၊ ဥပစာ၊ နိတတ်၊ နေယျတ်၊ သန္တာယဘာသိတ အနက်ပါဠိကိုမသိဘဲ သဒ္ဒါရိပ်မျှဖြင့် အနက် အဓိပ္ပါယ်ကို ဖျက်ဆီးလေကုန်၏။” သာလင် ၅၀။ “နိတတ်နေယျတ်စသော အထူးထူးအဘို့ ရှိသော မြတ်သောအနက်ကို။” သဒ္ဒနိတိ၊ ပ ၃။

နေယျတ္ထနည်း—ပုဒ်တပါးကိုဆောင်၍ အနက်အဓိပ္ပါယ် ယူရသောနည်း။

“အဓိပ္ပါယ်ကျ၊ နေယျတ္ထဖြင့်။” ပင်း၊ ဒု ၃၉။ “ဆောင်၍ယူအပ်သော၊ အနက်ရှိသော နည်းသည် နေယျတ္ထနည်းမည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၅၅။ “အဋ္ဌကထာ ဋီကာပါဌ်တို့၏ အနက်ကို နေယျတ္ထနည်း အားဖြင့် ယူ၍။” ကခါ ၃၉၉။

[ပါ။ နေယျတ္ထနယ။ နေယျ—အတ္ထ—နယ၊ နေယျ—ဆောင်အပ်သော၊ အတ္ထ—အနက်၊ နယ—နည်း။ “ဝစနန္တရေန ဥေယျတ္ထော၊ နေယျတ္ထောတိ ပဝုစ္စတိ။” ဇာလိနီ* ၂၄၅။ “ဝစနန္တရေန၊ သဒ္ဒါတပါး ဖြင့်။ ဥေယျတ္ထော၊ သိအပ်သောအနက်ကို။ နေယျတ္ထောတိ၊ နေယျတ္ထဟူ၍။ ပဝုစ္စတိ၊ (ဆိုအပ်) ၏။” ဇာလိနီနီ* ၂၄၅။]

နေရဗာန်—နိဗ္ဗာန်။

“တကယ်ကေန်၊ နေရဗန်၊ ဝင်စံတော်မူခြင်း။” မာလင်၊ နိဒါန်း (ခ)။ “နိဗ္ဗာနနဂရဿ၊ တဆုတသီး မီးငြိမ်းရာ နေရဗာန်မြို့ကြီးသို့။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ပ ၂၄။ [ပါ။ နိဗ္ဗာန။ သ၊ နိဇ္ဇိဏ။]

နေရ—၁၊ မြင်းမိုတောင်။

“မေရုနေရ၊ သုမေရုဖြင့်၊ သုဒဿန၊ တုအပ်စွတည့်၊ မြို့မမြင်းမိုရ်၊ ယွင်းမယိုသို့။” ကိန္နရီ* ၂၄။ “တောင် နေရထိပ်၊ သုံးကျိပ်သုံးပါး၊ မိုသီးသိကြားတို့ကို။” ပုည၊ ၁၊ ၅၇။

၂၊ ရွှေတောင်။

“လမ်းအကြား တခုသော နေရုအမည်ရှိသော ရွှေတောင်ကိုမြင်၍။” ငါး၊ တ ၁၁၀။ [ပါ။ နေရု။]

နေရဉ္စရာ—ဘုရားလောင်း ဘုရားဖြစ်ခါနီး ရွှေခွက်မျှော သောမြစ်။

“ယင်းသို့ နို့ဃနာဆွမ်းကို ခံတော်မူပြီးလျှင် အနီး ဖြစ်သော နေရဉ္စရာမြစ်သို့ ကပ်တော်မူ၍။” ဇိ ၄၁။ [ပါ။ နေရဉ္စရာ။ နေလ—ဇလ၊ နေလ—အညစ် အကြေးကင်းသော၊ ဇလ—ရေ၊ နေလံဇလ—ဟု ဆိုလိုလျက် လကိုရပြု၍ နေရဉ္စလဟုဆိုသည်။ ညွှန်မှော် စသော အညစ်အကြေးကင်းသော ရေရှိသည့်မြစ်ဟု ဆိုလိုသည်။ အချို့က နိလဇလ ညှိသောရေရှိသော မြစ်ဟုဆိုကြသည်။ တေရသကဏ်ဋီကာ၊ ဒု ၂။ နေရဉ္စရာဆိုသည်ကား တူရိယာတမျိုး၏အမည် ဖြစ် သည်။ ယခုကာလ နရည်ဇရာခေါ်သည်။ ယင်း တူရိယာသံနှင့်တူသော အသံရှိသောကြောင့် နေရဉ္စရာ မြစ်ဟုခေါ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ဓာန်ဋီ* ၆၈၃။]

နေရဗ္ဗာန်—နေရဗာန်နှင့် အတူတူ။

“စွဲလျက်ဝေဘန်၊ နေရဗ္ဗာန်သို့၊ ကေန်အောင်မြင်၊ ကယ်ဆောင်တင်၍။” ကိန္နရီ* ၃၇။ “ပြည်သာခေမံ၊ နေရဗ္ဗာန်သို့၊ ကေန်ဆောင်ယူ။” ကဝိမဏ် ၄။ [သ၊ နိဇ္ဇိဏ။]

နော—ကိုးခု။

“ကောဇာသက္ကရာဇ်၊ ကေင်ကေန်နောသတ်၊ ရှိလတ်တုံ မြောက်။” ကဝိန္ဒာ ၁၂။ “ကေင်ကြောင်းဒွေကြောင်း ဤသို့အစရှိသော။ နဝန္တဝိမိနာ၊ နော ကြောင်း အဆုံးရှိသော စဒိတ်အစီအရင်ဖြင့်။” သဒ္ဒနိတိ၊ ဒု ၅၀။ [ပါ။ နဝ။ သဘာဝကိုသဘော၊ အတ္တဘာဝကို အတ္တဘောဆိုသကဲ့သို့ နဝကို နောဟုဆိုသည်။]

နောတတ်—နဝတတ် နှင့်အတူတူ။

“ဆဒ္ဒန် နောတတ်၊ အိုင်မြတ်တို့နယ်၊ ပျော်မှုကြွယ်လျက်။” ကိုး* ၁၇၃။ “ဆယ့်နှစ်ပတ်ပြိုင်၊ နောတတ်အိုင်သို့။” ဘိရူ* ၈၂။

နောဒတ် ဟုလည်းတွေ့ရသည်။ “ငါးလုံးတောင်မြတ်၊ လှည့်၍ ပတ်သား၊ နောဒတ် မဟာ၊ အိုင်ကြီးစွာမှ။” ပုံမှ ၂၀။ [ပါ၊ အနောတတ္တ။]

နက္ခတ်—ကောင်းကင်၌ ဆဲ နှစ်ရာသီခွင် လှည့်လည်သွားနေသည့် စန်းနှင့် ယှဉ်သော ကြယ်ကြီးများ။

“ထက်မှခေါင်ယံ၊ မိုးပြင်လျှံမျှ၊ ပြုံပြုံ နက္ခတ်၊ ကြယ်တိ ပတ်သား။” ခင်ထွေး* ၂၂။ “သံသာ ဝဋ်၌၊ နက္ခတ်ကြယ်စဉ်၊ စက်အသဉ်သို့၊ မဖျဉ်မတား၊ လည်ဘန်များလျက်။” ဆု* ၄၂။ “ညအခါလနှင့် နက္ခတ်ယှဉ်သည်ကို ကြည့်အံ့ဟု။” နရ ၆၈၉။ “သန့်စင်သော နက္ခတ်၊ ကောင်း မြတ်သော ရက်ပုံတွင်။” ပုည ၃၀။

[ပါ၊ နက္ခတ္တ။ နက္ခတ် ၂၇ လုံး။ ၁-အဿဝဏီ၊ ၂-ဘရဏီ၊ ၃-ကြတ္တိကာ၊ ၄-ရောဟဏီ၊ ၅-မိဂသီ၊ ၆-အဒြ၊ ၇-ပုဏ္ဏဗုဿ၊ ၈-ဗုဿ၊ ၉-အဿလိဿ၊ ၁၀-မာသ၊ ၁၁-ပြုပ္ပဗလဂုဏီ၊ ၁၂-ဥတ္တရ ဗလဂုဏီ၊ ၁၃-ဟဿဒ၊ ၁၄-စိတြ၊ ၁၅-သွာတိ၊ ၁၆-ဝိသာခါ၊ ၁၇-အနုရာဓ၊ ၁၈-ဇေဋ္ဌ၊ ၁၉-မူလ၊ ၂၀-ပြုပ္ပါသန်၊ ၂၁-ဥတ္တရာသန်၊ ၂၂-သရဝဏီ၊ ၂၃-ဓနသိဒ္ဓ၊ ၂၄-သတဘိဿ၊ ၂၅-ပြုပ္ပဘဒြပိုက်၊ ၂၆-ဥတ္တရ ဘဒြပိုက်၊ ၂၇-ရေဝတိ။

မှတ်ချက်။ မဟာနိဒ္ဒေသ ပါဠိတော်၌ “အဋ္ဌဝိသတိ နက္ခတ္တာနိ” ဟု ၂၈ လုံးဆိုသည်။ ယခင် ၂၇ လုံးတွင် အဘိဇိတ် နက္ခတ်တမျိုးကိုထည့်၍ ၂၈ လုံးမှတ်အပ်၏။ “တော အဘိဇိတာသဟ အဋ္ဌဝိသတိနက္ခတ္တာနိ ဘဝန္တိ။” ကပ္ပဒုမ အဘိဓာန် ကျမ်းကြီး ၈၃၁။ ၎င်းအဘိဇိတ် နက္ခတ်ကို ယခုကာလ၌ စိုဉ်နက္ခတ်ဟူ၍ ဗေဒင် ပညာရှိတို့ ဝေါဟာရ ပြုကြသည်။ တေပိဒက ၁၇၄။]

နက္ခတ္တဗေဒ—ကောင်းကင်ရှိ ဂြိုဟ် နက္ခတ် တရာ တို့ကို လေ့လာသည့်ပညာ။

“ကြယ်များ ဂြိုဟ်များနှင့်တကွ ကောင်းကင်ရှိ အခြား နက္ခတ် တန်ဆာများကို လေ့လာသည့် ပညာရပ်ကို နက္ခတ္တဗေဒ (အက်စထရိုနမီ) ဟုခေါ်သည်။” ရိုးပဲ ၃၇။ “ဂါလီလီယို၏ နက္ခတ္တဗေဒ နှင့် ဒါဝင်၏ ဇီဝဗေဒတို့က လူတို့တွင် အသိသစ် အမြင်သစ်များ ဖြစ်ပေါ်ပြောင်းလဲ လာစေခဲ့ဘူးသည်။” စကြာ ၉။ [ပါ၊ နက္ခတ္တဗေဒ။ နက္ခတ္တ-နက္ခတ်၊ ဗေဒ-ပညာ။]

နက္ခတ်သဘင်—နက္ခတ်ပူဇော်ပွဲ။
“ရာဇဘိသေက ခံသောအခါ၊ နက္ခတ်သဘင် ခံသောအခါ။” နု ၁၀၁။
[ပါ၊ နက္ခတ္တသဘာ၊ နက္ခတ္တ-နက္ခတ်၊ သဘာ-သဘင်။]

နဋ္ဌ—အနဋ္ဌ ရှု။
“မဏိဇောတရသ၊ ကုမ္ဘဏ်နတ်တို့၊ ရန်ဖြတ်ဆက်သ၊ ဘိုးနဋ္ဌသို့။” အာသံ* ၄။ “ဘိုးတူ နဋ္ဌ၊ မျက်ဇောတတိ၊ ရှေးကနှုန်းနည်း။” ဝိမော်* ၁၀၈။
[ပါ၊ အနဋ္ဌ။ အနဋ္ဌ— အဖိုးမပြတ်နိုင်။ အနဋ္ဌဟု ဆိုလိုလျက် အ-ကို ချေဖျောက်၍ နဋ္ဌ-ဟု ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။]

နဋ္ဌိ—အနဋ္ဌ ရှု။
“ဉာဏ်စွမ်း နဋ္ဌိ၊ တွင်းပြင်ရှိက၊ ကြီးဘိ သ ခင်။” ညာကျော် ၇၆။ “မန်မြေစွန် နဋ္ဌိ၊ ဟေမဝါဇာတိကာ၊ ဂီရိရာဇ်ဘိဆိပ်။” ပုည၊ ၁၊ ၄၄။ “ကိုးပြည်တန် ရောင်ညိုလှိုဘိုး နဋ္ဌိလျှံထိန်၊ ဇောမဏိဝေဘူစိန်လို့။” ပုညတေး ၄။ [ပါ၊ အနဋ္ဌ။]

နစ္စဂီ—ကခြင်းသိဆိုခြင်း။ ကကာ သိကာ။
“ရန်အောင်ပြီပြီ၊ နစ္စဂီဖြင့်၊ အညီ သာ ရွှင်။” ဘူပေါင်း* ၇၇။ “ထိုတွင် ရစ်သီ၊ နစ္စဂီ ဖြင့်၊ ကသိကဝန်း။” ကိန္နရီ* ၇၆။
[ပါ၊ နစ္စဂီတ။ နစ္စ-ကခြင်း၊ ဂီတ-သိဆိုခြင်း။]

နည်း—အမှန်သို့ ပို့ဆောင်သော ညွှန်ကြားချက်။
“သူတော်နည်းဖြင့်၊ သည်းညည်းခံသို၊ အငြိုမထား။” ကိုး* ၁၅၀။ “နတ်ပြည်သွားလည်း၊ တပါးမလာ၊ သည်နည်းသာဟု၊ ခြင်းရာပြုထွေ။” တန်ရ* ၈။ “မယူတတ်လျှင် သူ့နည်းခံ၊ မကြံတတ်လျှင် သူ့ကိုမေး။” ပုည ၇၉။ “ထိုပြဿနာသည် နည်းအယူနည်းအလေ့ဝင် ထင်၏။” ငါး၊ ၈၊ ၁၆၂။

“ကြံကောင်းသည် မဟုတ်လောဟု နည်းပေးတော် မူ၏။” နရ ၂၀၉။ [ပါ၊ နယ်။]

နည်းနယ်—နည်းနှင့် အတူတူ။

“ရှေးဟောင်းရှေးထုံး၊ သိမ်းကြုံးပြသ၊ နည်းနယ်ဖြင့်။” ပုထိုး ၁၈၆။ “ထုံးအဖို့ပြည့်လှောင်း၊ နည်းနယ် သောင်းပြောင်းနှင့်။” ပုည၊ ၁၊ ၄၆။ [ပါ၊ နယ်။]

နည်းနာ—နည်း နှင့်အတူတူ။

“ခွဲဝေကြောင်းခြာ၊ ပုံနည်းနာဖြင့်၊ ကျဉ်းရာ ကျဉ်း လျောက်။” ဓမ္မ* ၁၁။ “ဆရာမြတ်၌၊ မပြတ်နိယံ၊ နည်းနာခံသော်၊ သာစံရိပ်ညိမ်။” ဂမ္ဘီပျို့* ၃၇။ “အထူးထူးသောပုံပြင် နည်းနာ တို့ဖြင့် အရေးမှန်ရာ ကိုလျှောက်ဆိုလျှင်။” ဣပုံ ၃။ [ပါ၊ နယ်+မြန်၊ နာ။]

နည်းနာနယ်—နည်း နှင့်အတူတူ။

“ဥရုဝေလ၊ ကဿပသည်၊ သမဏမည်တွင်၊ သည်ရှင် ပင်နှိုက်၊ တိုးဝင်ညွတ်ကာ၊ နည်းနာနယ်၊ ခံရ သလော။” နာပျို့* ၈၈။ “နည်းနာနယ် အထူးထူး အပြားပြား။” သာလင် ၁၄၇။ “ဤသို့လာသော နည်းနာနယ် ဥပဒေသတို့ကို ထောက်၍။” သမန်၊ ပ၊ ၁၆၁။ [ပါ၊ နယ်။]

နည်းနာနိဿယ—နည်းနိဿယ ရှု။

“အရာရာတွင် နည်းနာနိဿယအမျိုးမျိုးဖြင့် ဉာဏ် အမြင်ပေါက်ရောက်နိုင်ခြင်း။” ယမိုက် ၇၆။ “ရှေးရှေး သော ပညာရှိကြီးတို့ ကြံစည်၍ထားခဲ့သော နည်း နာနိဿယ။” လယ်ဖြေ၊ ပ ၂၈။ [ပါ၊ နယ် နိဿယ။]

နည်းနိဿယ—မှီငြမ်းပြုရာနည်း။

“သားမြေးမြစ်တိုင်အောင် ထုံး နည်းနိဿယ အမှီ ပြု၍။” ဣပုံ ၆၁။ “ဤစာအုပ်ပါ နည်းနိဿယများ အရ လိုက်နာအသုံးပြု၍။” အိမ်ဝန်၊ နိဒါန်း ၄။ [ပါ၊ နယ်နိဿယ။ နယ်-နည်း၊ နိဿယ-မှီရာ။]

နည်းပရိယာယ်—သွယ်ဝိုက်သောနည်း။ အလား တူ နည်းတမျိုး။

“ပတ်ဝန်းကျင် အခြေအနေအရ နည်းပရိယာယ် ပြောင်းရဟယ်။” လမ်း ၉၁။ “ကွန်မြူနစ်သူပုန်တို့

သည် အခြေအနေအရ နည်းပရိယာယ် ပြောင်းလဲ သည့်နေ့မှစ၍။” နစ်ကျော့ ၂။

[ပါ၊ နယ်ပရိယာယ်။ နယ်-နည်း၊ ပရိယာယ်- ပရိယာယ်။]

နည်းဥပဒေ—နည်းညွှန်ချက်။ ညွှန်ကြားသော နည်း။

“အစည်းအကြပ် နည်းဥပဒေ အနေကျအောင် မှာ ထားပြီးလျှင်။” သုသော၊ စ ၁၇၆။ “သမဝါယမ တရားဥပဒေတွင်၊ အက်ဥပဒေ၊ နည်းဥပဒေနှင့် စည်း ကမ်းဥပဒေဟူ၍ပါဝင်သည်။” သမ ၂၉၁။

[ပါ၊ နယ်ဥပဒေသ။ နယ်-နည်း၊ ဥပဒေသ-ညွှန် ကြားချက်။]

နည်းဥပဒေသ—နည်းဥပဒေနှင့် အတူတူ။

“ထိုလူမိုက်၌ တရားဟူ၍၎င်း၊ ကောင်းသော နည်း ဥပဒေသ ဟူ၍၎င်း မရှိ။” လောဖွင့်၊ ဒု ၃၅။

[ပါ၊ နယ်ဥပဒေသ။ နယ်-ဥပဒေသ၊ နယ်-နည်း၊ ဥပဒေသ-ညွှန်ကြားချက်။]

နတ်—အထက်ဘုံရှိ သတ္တဝါ။

“ရဟန်းကျင့်ဝတ်၊ တပါးတတ်ကာ၊ လူနတ်ဦးခိုက်၊ ပူဇော်ထိုက်၏။” ကိုး* ၃၄။ “ဦးတင်ညွတ်တိမ်း၊ သဒ္ဓါရှိမ်းလျက်၊ နတ်စိမ်းမိစ္ဆာ၊ ဖယ်လေခွာဟု။” ဂါထာ* ၈၁။ “နတ်ဟူသည်ကား ဘုမ္မဇိဝ်းနတ်၊ အာကာသဇိဝ်းနတ်ဟူ၍ နှစ်ပါးအပြားရှိ၏။” စွယ်၊ ပ ၆၅။ “လူနတ်ဗြဟ္မာနှင့်တကွ ရဟန်းသံဃာတို့ သည် လွန်စွာတိုးပွားကုန်၏။” တိုးပွား ၂၀။ “သမုတိနတ်၊ ဥပ ပတ္တိနတ်၊ ဝိသုဒ္ဓိနတ်ဟူ၍သုံးပါး။” ပညာ ၁၆၆။

[ပါ၊ နာထ။ “သတ္တဝါနံ၊ တို့၏။ ဟိတံ၊ ကို။ နာထတိ ယာစတိ၊ တောင်း ပန် တော်မူတတ်၏။.....ဣတိ၊ ကြောင့်။ နာထော၊ မည်၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၃၂။ မှတ်ချက်။ ။နာထကား မြတ်စွာဘုရားကိုဆိုလိုသော စကားဖြစ်သည်။ လောကနာထ-ကို လောကနတ်ဟု မြန်မာပြန်ကြသည်ကိုထောက်၍ နတ်ဆိုသောစကား မှာ နာထဆိုသော ပါဠိကိုမြန်မာမှု ပြုထားသော စကားဖြစ်သည်ဟု ယူဆနိုင်သဖြင့် တင်ပြလိုက်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ပါဠိဘာသာ၌ကား နတ်ကို ဒေဝဟု ဆို သည်။]

နတ်ဗိမာန်—နတ်တို့နေရာ အဆောက်အအုံ။
 “ဥယျာဉ် ရေကန် ခြွေရံ ပရိသတ် နတ်ဗိမာန် နတ်
 ရထား...စည်းစိမ်ချမ်းသာကိုကောင်းစွာ ဆောင်၍။”
 နရ ၃၀၉။
 [ပါ။ နာထဝိမာန။ နာထ-နတ်၊ ဝိမာန-ဗိမာန်။
 ပါဠိကျမ်းများ၌ကား ဒေဝဝိမာနရှိသည်။]

နတ်ဘုံ—နတ်တို့နေရာ ဌာန။
 “လူ့ရပ် နတ်ဘုံ၊ ဗြဟ္မာဘုံတို့၊ ဦးငုံထိပ်ပြင်၊ မော်
 ကွန်းတင်သား။” ရာသီ* ၁၃။ “ကလွန် ထူးဆန်း
 သော နတ်နန်းနတ်ဘုံ၌ နတ်၏စည်းစိမ် ချမ်းသာ
 ကို... ခံယူသုံးဆောင်ရကြောင်း။” နရ ၃၀၈။
 [ပါ။ နာထ ဘူမိ။ နာထ-နတ်၊ ဘူမိ-နေရာဘုံ။
 ပါဠိ ကျမ်းများ၌ကား ဒေဝဘူမိဟု ရှိသည်။]

နတ်သုခ—နတ်တို့အစာ။
 “တင့်အပ်နေရာ၊ နတ်သုခကို၊ ကောင်းစွာမကြွင်း၊
 ပေးဆောက်နှင်း၏။” မဃ* ၂၉၆။ “ကဗဠအရသာ၊
 ရတနာအဆီခဲ၊ နတ်သုခထမင်းပွဲ၌၊ တပဲလောက်
 ရွှေမစင်သည်၊ ရောဝင်၍သူပါလျှင်။” ပုည၊ ၁၊ ၈၉။
 “နတ်သုခ ဆွမ်းတို့ဖြင့် လှူဒါန်း ပူဇော်၏။” ဇိ
 ၂၄၈။
 [ပါ။ နာထသုခ။ နာထ-နတ်၊ သုခ-အစာ။]

နတ်သုဒ္ဓါ—နတ်သုခနှင့် အတူတူ။
 “မွေးကြိုင်သြဇာ၊ နတ်သုဒ္ဓါကို၊ ဝံစွာလည်းစား၊ ရွှင်
 ပျော်ပါးလိမ့်။” နာပျူ* ၅၁။ “ပေါများလှစွာ၊
 နတ်သုဒ္ဓါနှင့်။” ဝိရိ၊ ပ ၁၈၅။ [ပါ။ နာထသုခ။]

နတ်သြဇာ—နတ်တို့စားသုံးသော အရသာ။
 “သိကြားအရသာ၊ နတ်သြဇာကို၊ ပေးပါစေကြောင်း၊
 ပန်ထွာ တောင်းသော်။” သံ* ၂၈၂။ “နတ်သြဇာ
 ကိုယ်မှာ ပြေတယ်၊ ဆွမ်းတွေ့အလား။” ပဒိ ၉၂။
 “နတ်သြဇာနှင့် တူသောထမင်းကို ချက်၍ပွဲတော်
 တည်လှ၏။” သမန်၊ ဒု ၁၇၅။
 [ပါ။ နာထသြဇာ။ နာထ-နတ်၊ သြဇာ-အရသာ။]

နိဓံ—[ဗေဒင်] နိမ့်သော။
 “ဂေါဇာဂြိုဟ်မင်း၊ မနင်းပြ နိဓံ။” ရှေးကဗျာ ၈၆။
 “အောက်ကျ နိဓံ ဂြိုဟ်၊ မစိုမရွှံ၊ ရောင်မဲ့မဲ့က၊ အောင်

ပဲ့မရ၊ ရှုံးနေကြတည်း။” ဣန္ဒာနေ ၁၆၀။ “ကိန်း
 လက်ကာလ၊ နိဓံပြမဟူ။” ဆင်မယ်* ၆၅။ “မင်း
 ကျော်စွာနန်းကျ၍၊ နိဓံ ပျသည့်အခါ။” ရာတေး ၁၆။
 “နိဓံမှာအနိမ့်ဆုံးသော နေရာသို့ရောက်သည် ဟူလို။”
 သုဇာ ၁၂။

[ပါ။ နိစ။ နိစ-နိမ့်သည်။ “နိမ့်သည် ဟူရာ၌ကား
 ဥစ်ဂြိုဟ် သမသတ်ပြန်၍ နေသည်ကို နိမ့်ကျသော အ
 ကျိုးသင့်ရာ ဟောက်နိုးလာသည်ဖြစ်၍ နိမ့်ကျစေတတ်
 သော အနက်ကိုစွဲ၍ နိမ့်သည်ဟူသော ဝေါဟာရဖြစ်
 သည်။ နိစ-သဒ္ဓါ နိမ့်သည်ကိုဟော၏။ နိစသဒ္ဓါနှင့်
 အညီ နိဓံသည်ဟူ၍ စသတ်လည်းသင့်ရာ၏။ စပ်အင်
 ရှိရာ သတ်လည်း သင့်ရာ၏။ “ဖြင့်ဦးရိပ်ရိပ်၊ ကောင်း
 ကင်ထိပ်ဝယ်၊ အနိမ့်အပြ” ဟူ၍ ရေးထုံးစပ်အင်တွင်
 ရာ ပသတ်၍ ကျလျောသည်ကို နိမ့်သည်-ဆိုသည်
 ဟူ၍ ပသတ်လည်း သင့်ရာ၏။” ဝေါ ၄၀၂။]

နိက္ခ—ရွှေစင်အချိန်။
 “ငါ၏အမိကို တားမြစ်ခြင်းငှာ မတတ်နိုင်ချေဟု ရွှေ
 စင်နိက္ခတထောင်ပေး၍။” ဒေင်္ဂ ၅၅။ “တရားနှင့်
 အညီ ရှာ၍ ရွှေခနစ်နိက္ခ တို့ကိုရလျှင်။” ငါး၊ စ
 ၁၀၈။ “နိက္ခ တခုသော် တပိဿာဟူ၍ ဇာတက
 ဝိသောဓနှင့် အဘိဓာန်ကိုမိ၍ ဆိုသည်။” ကာမာရ
 ၁၀၀။ [ပါ။ နိက္ခ။]

နိက္ခမ—ထွက်မြောက်ခြင်း။ တောထွက်ခြင်း။
 “အင်ပြည့်အင်ရဲ၊ ပေးပြီးရဲမှ၊ နိက္ခမ သို့၊ ညွတ်လှလေ
 ဆုံး။” ဆု* ၆၀။ “သူမြတ်လောင်းတို့၊ ကျင့်ကောင်း
 စွာလှ၊ နိက္ခမဟု၊ ကိစ္စလွယ်မြတ်၊ အကျင့်ဝတ်ကို။”
 ပါမိ* ၇၅။ “နိက္ခမလမ်း ရဟန်းပြုသွား၍။” ပင်း၊
 ဒု၊ ၁၉။ [ပါ။ နိက္ခမ။ နိက္ခမ-ထွက်မြောက်ခြင်း။]

နိဂ္ဂဟိတ်—[သဒ္ဓါ] အံ့ ထုံ ဥံ တို့၌ ရှိသော အစက်
 အပြောက်ကလေး။ ဗိန္နု။ သေးသေးတင်။
 “ရှည်တိုလေးပေါ့၊ တင်းလျော့ နိဂ္ဂဟိတ်၊ အစိတ်
 အဖြာ။” ကိုး* ၂၃၉။ “ဂရုလဟု၊ ရောရဖြာစိတ်၊
 နိဂ္ဂဟိတ် မှ၊ အတိတ် နက်သံ။” ကိန္နရီ* ၁၉၈။
 “ဤ နိဂ္ဂဟိတ်ဟူသည်ကား မြေမှအနှိုက် သေးသေး
 တင်ဟု ခေါ်ဝေါ်အပ်သော အပေါ်နှိုက် ရေးသော
 အပေါက် အစက် မျက်သော ယူအပ်၏။” ဝေါ ၅၂။
 [ပါ။ နိဂ္ဂဟိတ်။]

နိဗ္ဗာန်—သတ္တိအာနုဘော် နိမိကျနေသောဂြိုဟ်။
 “နိဗ္ဗာန် ပြုဂြိုဟ်၊ ဥဗ္ဗဂြိုဟ်ကသစ်။” ရာမ၊ ဒု ၁၀၀။
 [ပါ၊ နိစ္စဂဟ။ နိစ္စ-နိမိသော၊ ဂဟ-ဂြိုဟ်။]

နိစ္စ—အမြဲ။
 “ရှေ့ဘုရားရှုတ်ချ၊ ခါနိစ္စဖြင့်၊ ပါပဂရဟိ။” ပါမီ* ၂၇။
 “ဥပုသ်နေ့၌၊ အကြိုက်သင့်လှ၊ နံနက်ကလျှင်၊ နိစ္စ
 ဆောက်တည်၊ မဂ်ဖိုလ်ရည်၍။” ဘူလင်* ၂။ “ကျွန်ုပ်
 မှာ စော်ဘွား သခင်နှင့်၊ မြဲပင် နိစ္စ၊ ဘဝမကွာ၊
 ထမ်းရွက်ရာက။” ပုည၊ ၁၊ ၇၀။ [ပါ၊ နိစ္စ။]

နိစ္စ ထာဝရ—အမြဲတည်ခြင်း။
 “နိစ္စ ထာဝရ ဖြစ်၍ မပျက်စီးနိုင်သော အသင်္ခတ
 ပဌမနိဗ္ဗာန်ကြီး။” ဘာဝနာ ၁၉၇။
 [ပါ၊ နိစ္စထာဝရ။]

နိစ္စဓူဝ—အမြဲမပြတ်။
 “မိမိနှင့် နိစ္စဓူဝ တွေ့ကြုံထိပါး အသုံးများသည်မှာ
 ဘီရိ စာပဲ့ ကုလားထိုင်...နာရီ အထိဖြစ်၏။” အိမ် ၃၄
 A။ “ကိုယ်လက်အင်္ဂါ လှုပ်ရှားခြင်း ပရိစယကို နိစ္စ
 ဓူဝ ကျင့်ခြင်း။” ပါဏာဝု ၂၇၂။
 [ပါ၊ နိစ္စဓူဝ။ နိစ္စ-အမြဲ၊ ဓူဝ-အမြဲ။ ယခုကာလ
 အရပ်ထဲ၌ နေသဒ္ဓဝဟု အချို့သုံးနှုန်း ပြောဆိုသော
 စကားသည် နိစ္စဓူဝမှ နိတ် စဓူဝ-နိတ်သဓူဝ-နေ
 သဓူဝ-နေ သဒ္ဓဝဟု ရွှေ့လာသော စကားဖြစ်ဟန်
 ရှိသည်။ နေသဒ္ဓဝကို နေစဉ်နေတိုင်း အမြဲမပြတ်ဟု
 သော အဓိပ္ပါယ်ဖြင့် သုံးကြသည်။]

နိစ္စပတ်—နိစ္စဘတ် ရှု။
 “အလှူခံ၌၊ ကျိုးနွံကြည်ညွတ်၊ နိစ္စပတ် ဖြင့်၊ မှတ်၍
 လည်းကောင်း။” ပါမီ* ၈၇။ “ဆရာတော် အရှင်
 မဟာ သိန်းသိုရောက်ဘုန်းကြီးကို ကျောင်းဆောက်
 ၍ ဆွမ်းနိစ္စပတ်လှူတော်မူ၏။” ကုလား၊ ဒု ၁၆၈။
 “ကျင့်သီလများထွေကို၊ ပွားပစေရည်ညွတ်၊ နိစ္စပတ်
 တည်ဝတ်ဖြင့်၊ မချွတ်အောင်နေည။” ပုည၊ ၁၊ ၁၀။
 “အမြဲမပြတ် နိစ္စပတ် အားထုတ်အပ်သော ကုသိုလ်
 ကံ။” လယ်ဖြေ၊ ဒု ၄၄၉။
 [ပါ၊ နိစ္စဘတ္တ။ နိစ္စ-အမြဲ၊ ဘတ္တ-ဆွမ်း။ နိစ္စ
 ဘတ္တမှ နိစ္စဘတ်ဟုဖြစ်၍ ယင်းကိုပင် နိစ္စဗဒ်-

နိစ္စပတ်ဟု ရေးကြခြင်းဖြစ်တန်ရာသောကြောင့် ပဉ္စ
 ရေးချမလို နိစ္စပတ်ဟုသာရှိသင့်သည်။]

နိစ္စဗဒ်—နိစ္စဘတ်၍။
 ၁။ “ဆွမ်းနှင့်တကွ နိစ္စဗဒ်ဖြင့် ကပ်လှူရပြီ။”
 မဟာဝင် ၃၂၁။ “နိစ္စဗဒ် ဆွမ်းလောင်းခြင်း
 ဆွမ်းဝတ်ဘယ်ခြင်းဆိုတဲ့ အလုပ်တွေသာ ရှင်း
 ရှင်းကြီး ပြုလုပ်သွားမယ်ဆိုလျှင်။” သာရီ၊ ဒု ၂၁။
 ၂။ “ဓမ္မကိစ္စ၊ ပရိကံကို၊ မြဲမြဲမပြတ်၊ နိစ္စဗဒ်
 လျှင်၊ အပတ်တကုတ်၊ အားသွန်ထုတ်၍။” မဃ*
 ၂၂၆။
 [ပါ၊ နိစ္စဘတ္တ။ နိစ္စဘတ္တကို နိစ္စဘတ်ဟုရေးကြသည်။
 ဘမှ ဗဖြစ်သည်ဆိုလျှင်လည်း နိစ္စပတ်ဟူ၍သာ ရှိသင့်
 သည်။ နိစ္စဗဒ်ဟု ဒဋ္ဌေးသတ်ရှိခြင်းမှာ နိဗ္ဗဒ္ဓမှလာ
 သော နိဗ္ဗဒ်ဆိုသည့်စကားနှင့် ရောယောင်ရေးသား
 ခြင်းကြောင့်ပေလောဟု တွေးဆဘွယ်ရှိသည်။ နိဗ္ဗဒ္ဓ
 ဆိုသောစကားလည်း အမြဲဟူသောအဓိပ္ပါယ်ရှိသည်။
 နိစ္စဘတ္တနှင့် နိဗ္ဗဒ္ဓ ရောထွေး၍ နိစ္စဗဒ်ဖြစ်နေသည်ဟု
 တွေးဆဘွယ်ရှိသည်။]

နိစ္စဘတ်—၁။ အမြဲလှူသောဆွမ်း။ ဆွမ်းဝတ်။
 “ချစ်ဘဆွမ်းဝတ်၊ နိစ္စဘတ်ကို၊ ရှင်မြတ်ယူခံ၊ သွတ်
 လှယ်ပုံ၍။” ဓမ္မ* ၁။ “နေ့ရေမပြတ်၊ နိစ္စဘတ်ဖြင့်၊
 အမြတ်တလေး၊ ကိုယ်စီမွေး၏။” ဝိပျူ* ၅။ “ဘုရား
 အမှူးရှိသောသံဃာအား အလှူကြီးကိုပေး၍ နိစ္စ
 ဘတ်ဆွမ်းကိုလည်းကောင်း အနာထတို့အား လှူမြဲ
 ဝတ်ကိုလည်းကောင်း ဖြစ်စေ၏။” ယသ ၃၀၅။
 “ငါးရာသောရဟန်းတို့ကို နေ့တိုင်းမပြတ် နိစ္စဘတ်
 လှူ၏။” သံဝတ် ၁၃၆။
 ၂။ အမြဲမပြတ်။
 “နည်းနာယူလို့၊ တက္ကသိုလ်မှာ၊ တို့ပြည်ရွာနှိုက်၊
 သင်လာကုန်ငြား၊ ရှစ်ရပ်သားတို့၊ အများရောက်
 လတ်၊ နိစ္စဘတ်ဖြင့်၊ မပြတ်သောင်းသဲ၊ ပျားအံ့စွဲသို့၊
 အမြဲရှိစွာ။” ဓမ္မ* ၃၂။ “အမြဲမပြတ် နိစ္စဘတ်
 အားဖြင့် ကိုးကွယ်ပူဇော် ဆည်းကပ်ကြသော။”
 ဂံဘုရား ၁၂၁။ “အိမ်ရှင်မ၏ နိစ္စဘတ်ပြဿနာ
 အတွက်။” အိမ်ခါ ၃။
 [ပါ၊ နိစ္စဘတ္တ။ နိစ္စ-အမြဲ၊ ဘတ္တ-ဆွမ်း။]

နိစ္စသီလ — အမြဲဆောက်တည်ရသော သီလ။ ငါးပါး သီလ။

“စေတီပြင်၌...ဝတ်ကြီးဝတ်ငယ်ကိုပြုလျက် နိစ္စသီလ ဥပေါသထသီလတို့ကိုစောင့်လျက်...နေ၏။” ယသ ၃၂၅။ “ငါးပါးသီလသည်လည်း နိစ္စသီလ မျိုး တည်း။” ဝိသီ ၂၉။ “လူတို့ နေ့စဉ်မပြတ် အမြဲ စောင့်ထိန်းအပ်သောသီလသည် နိစ္စသီလ မည်၏။” ဗုဒ္ဓသင် ၃၀။

[ပါ။ နိစ္စသီလ။ နိစ္စ-အမြဲ၊ သီလ-သီလ။]

နိဋ္ဌိတမ်း—ပြီးပြီ။ အပြီးသို့ရောက်သည်။ “သဗ္ဗသိပွမ်း၊ နိဋ္ဌိတမ်း ဟု၊ တတ်စွမ်းဝန္တံ၊ ခံလတုံ ခြင်း။” သံ * ၂၅။ “အပေါ်လွှမ်းလွှမ်း၊ နိဋ္ဌိတမ်း ဟု၊ ချီးမွမ်းဆိုငြား၊ ဤအပြားကား။” ငရဲ * ၁၄၅။ “ထိုမည်သော သိဒ္ဓိစာတမ်းဖြင့် နိဋ္ဌိတမ်း လိုက်ပေ သတည်း။” မျောက်ဋီ ၂၇၆။ “သည်ပိုးရွက်ဆောင် တဲစခန်းမှာ နိဋ္ဌိတန်း (မ်း) ကျအောင် ပို့ဆောင်ပါ မယ်။” တင်မြ၊ ဒု ၈။ [ပါ။ နိဋ္ဌိတံ။ နိဋ္ဌ-ဣတံ၊ နိဋ္ဌ-အပြီးအဆုံးသို့၊ ဣတံ-ရောက်ပြီ။]

နိဒ္ဒေသ — အကျဉ်းကို အကျယ်ညွှန်ပြခြင်း။ “ဝိဂြိုဟ်အကျယ်သည် အကြွင်းမဲ့ ဆိုခြင်းကြောင့် နိဒ္ဒေသ မည်၏။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ဒု ၇၄။ “မကျဉ်း မကျယ်ပြသော နိဒ္ဒေသ စကား။” တဇ္ဇ ၁၂။ [ပါ။ နိဒ္ဒေသ။]

နိဿယ၊ နိဿ — ၁။ မှီရာ။ အမှီပြုရာ။ “သရသည်ကား ဗျည်း၏စွဲမှီရာ ဖြစ်သောကြောင့် နိဿ မည်၏။” ဝေါ ၇။ “ရာဇဌာနီ၊ ငါးအင်ညီမှာ၊ ခိုမှီ နိဿ၊ နေရပ်ချလော့။” ပဉ္စာ * ၅၃။ “ဘယ် ဓမ္မကို နိဿထုံးပြု လေ့ရှုကျင့်ကြံလျှင်။” ပင်း၊ ပ ၆၃။ “မှီရာ နိဿယ၏ ဂုဏ်ရှိဂုဏ်မဲ့သို့ လိုက်၍။” နိရီ၊ ပ ၁၇၀။

၂။ ပါဌ် တချက် အနက် တချက် ပြန်ဆိုသောကျမ်း။

“ယုံကြည်စွန်းငြိ၊ သင်္ကာရှိလျှင်၊ ပါဌ်အဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာ နိဿ၊ ဇာတကဌ၊ ကြည့်ကြလေပါ။” ဥပ္ပာ * ၁၈။ “ခွါရဖြင့်ဟု နိဿ တစောင်ပေးသည်ကား ဋီကာနှင့် မညီ။” ကခံ ၁၈။

၃။ မှီငြမ်းပြုရာနည်း။

“ထုံးနည်း နိဿ ကိုအမှီပြု၍။” လောစရာ ၆၃။

“ကောင်းမွန်သော ပညာ နိဿယ များ ရှိစေကာမူ မသင် ကြားချင် နည်းမခံ ချင်တတ်ဘဲ ရှိလေ၏။” စာဏကျ၊ ပ ၁၀၃။ “ရှေးမြန်မာတို့၏ ထုံးစံ နိဿ ကို။” စိုး ၁၉၉။ [ပါ။ နိဿယ။ နိဿယ-မှီရာ။]

နိဿယည်း } ၁။ မှီငြမ်းပြုရာနည်း။
နိဿည်း }

“နှလုံးစောင့်စည်း၊ တမှတ်တည်းလျှင်၊ နိဿယည်း မှန်မူ၊ ကျင့်နည်းယူ၍။” သစ္စာ * ၂၂၄။ “ထိုသူ၊ နယ်ကား၊ တိုဝယ်သော်လည်း၊ ဖြစ်မည်တည်းဟု၊ နိဿည်း တခု၊ အမှတ်ပြု၍။” မဂ်စိုး * ၉၁။ “ဆရာ များနည်း၊ နိဿည်း အခြေ၊ ဥပဒေထုံးစံကို၊ နာခံမှီခို၊ နေလိုသော ဆန္ဒရှိပါသောကြောင့်။” ပုည၊ ၁၊ ၅၇။ “လူမှုရေးရာ ပညာသင်ကြားနည်း နိဿယည်း အချုပ် အချာကို။” လူမှု ၃၆။

၂။ နိဿယ ၂ နှင့် အတူတူ။

“သာသနာငါးထောင်၊ တည်စေအောင်ဟု၊ စာစောင် နိဿယည်း၊ ဆိုနှုတ်တည်းသည်။ ။ကမ္ပည်းမကျေမတိမ် တည်း။” ဘုံ * ၈၂။ “စာကိုယ် နိဿယည်း၊ မှီရာ နည်းကို။” ကဝိသေ ၂၃၃။ “မဟာနိဿယကား မူလဋီကာနှင့် အနုဋီကာကို စပ်ရှည်၍ဖွင့်သော နိဿ ယည်း ကျမ်း။” သာလင် ၁၄၈။

၃။ [ဝိနည်း] အမှီပြု၍နေခြင်း။

“နိဿည်းဆရာ၏ အသံ၌ နိဿည်း ယူလိုသောရဟန်း သည်... ဟုဆို၍ နိဿည်း ယူအပ်၏။” သီလဝိ ၁၆၇။ “ဝိနည်း ကျမ်းဂန်နှင့်အညီ မကျင့်ဟူ၍ နိဿယည်း ပေးရသည်။” ဣပုံ ၅၃၉။ [ပါ။ နိဿယ။]

နိဿရည်း — ၁။ နိဿယည်း ၁ နှင့်အတူတူ။

“ကောင်းရာတုက၊ ကောင်းလှသည်ချည်း၊ မကောင်း နည်းဖြင့်၊ နိဿရည်း လေ့သာ၊ ကျင့်သော် သာတည်း။” ကိုး * ၁၀၉။ “ဆရာသင်နည်း၊ နိဿရည်း ကို။ ။ငါ လည်း တတ် ချင် ချင် ‘သတည်း။’” သံ * ၅၇။ “ဆိုး ကောင်း နိဿရည်း ဟောပုံနည်း။” ပုည၊ ၁၊ ၈၅။ “နှစ်ဘန်အာသယည်း၊ ပွားပယ်နည်းကို၊ နိဿရည်း ရရ။” မသ * ၆၀၉။ “အနုသယည်း၊ ရှေ့ရှေ့နည်း အောင်၊ နိဿရည်း ခံခံ၊ ရှင့်အသံနှိုက်။” ကဝိမဏ် ၁၀၆။ “ကျောက်စာတင် နိဿရည်-ဟု ဆိုစေနှင့် တွေ့ရသည်။” သတ်ညွှန်း ၃၁၁။

၂။ နိဿယ ၂ နှင့် အတူတူ။
 “ဤကား ဂဏ္ဍိလာသည်။ နိဿရည်း ဌိကား။ အယံ၊
 (ဤသူ) သည်။ ဝဓကတော၊ သတ်ရာသင်းချိုင်းသို့
 ရောက်သည်ဖြစ်၍ ဟုလာသည်။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ဒု ၃၁၁။
 [ပါ၊ နိဿယ။ မှတ်ချက်။ ပါဠိ နိဿယမှ ပေါရာဏ
 နိဿရည်း ဖြစ်သည်ဟု ဆိုကြသည်။ “၎င်းနိဿရည်း
 ကား နိဿရ (ယ) သဒ္ဓါပင်၊ ထို့ကြောင့် ယ ကို ညပြု
 သတ်၊ သနောက် ရကြီး လာရကား ယ ငယ်မသင့်၊
 ရကြီးသင့်။” လိနတ္ထ ၂၅၈။]

နန္ဒ — အနန္တ ရှု။
 “စကြဝဠာ၊ သတ္တဝါနှင့်၊ အဇဉာညာဏ၊ လေးနန္ဒ
 တွင်။” ကိန္နရီ* ၁၄၈။ “လေး နန္ဒ ကရိုင်းကို၊ လမိုင်း
 မှာဖြည့်မဟေ့။” ဝိဇယ ၄၀။ [ပါ၊ အနန္တ။]

နန္ဒမူ — ဟိမဝန္တာ ဂန္ဓမာဒန တောင်၌ ရှိသော ဂူ၏
 အမည်။
 “ထိုဂန္ဓမာဒန တောင်၌ နန္ဒမူ အမည်ရှိသော ရွှေဂူ
 ပတ္တမြားဂူ ငွေဂူ ဟူ၍ သုံးဂူ ရှိ၏။” မှန်၊ ပ ၈၁။
 “ပတ္တမြားလိုက်ဂူ နန္ဒမူမှာ၊ ရွှေမဉ္ဇူသင်း။” ရာမ၊
 ပ ၁၃။
 [ပါ၊ နန္ဒမူလက။ “တထွေဝ နန္ဒမူလကံနာမ ပဗ္ဗာရံ။”
 သာရတ္ထ၊ ပ ၂၄၂။]

နန္ဒမိတ် — မြန်မာဘုရင်ခေတ် ဘွဲ့မည်တမျိုး။
 “မင်း နန္ဒမိတ်၊ မရူဆိတ်၊ ရွှေစိတ်ချမ်းသာသင့်။”
 ကဝိသတ်* ၁၂၃၂။
 [ပါ၊ နန္ဒမိတ္တ။ နန္ဒ-နှစ်သက်ဖွယ်၊ မိတ္တ-အဆွေ
 ခင်ပွန်း။]

နန္ဒယော်စာ — မြန်မာဘုရင်ခေတ် ဘွဲ့မည်တမျိုး။
 “လျှင်လျှင်မြန်မြန်၊ မိန့်တော်ပြန်၊ မင်း နန္ဒယော်စာ။”
 ကဝိသတ်* ၆၃၃။ “နန္ဒယော်စာ၊ သီဟယော်စာ၊
 မဟာယော်စာ စသည်ဖြင့် ယော်စာ သဒ္ဓါ၏ အနက်
 မှာလည်း.... မကြောက်မလန့် အလွန်ရဲရင့်သော သူရဲ
 ကောင်းဆိုလိုသည်။” ဝေါလိ ၂၇၈။
 [ပါ၊ နန္ဒယောစ။ နန္ဒ-နှစ်သက်ဖွယ်၊ ယောစ-စစ်
 သည်။]

နန္ဒဝန် (ဥယျာဉ်) — တာဝတိံသာ နတ်ပြည်၌ရှိသော
 ပန်းဥယျာဉ်။

“သုံးကျိပ်သုံးပါး၊ ကစားပျော်ဌာန၊ နန္ဒဝန် သို့။”
 ဂါထာ* ၇၉။ “ဣန္ဒာဘုန်းဝန်၊ စံမွေ့ လွန်သား၊
 နန္ဒဝန် မည်မှတ်၊ သာလွန်မြတ်၍။” မဃ* ၃၃၈။
 [ပါ၊ နန္ဒဝန်။ နန္ဒ-နှစ်သက်ဖွယ်၊ ဝန်-တော။]

နိဗ္ဗာနဓာတ် — ချုပ်ငြိမ်းခြင်း သဘော။
 “ဘုရားသခင်သည် ကမ္မဇရုပ်အကြွင်းမရှိ နိဗ္ဗာနဓာတ်
 ဖြင့် ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုတော်မူ၍ ချုပ်ငြိမ်းသို့ ရောက်တော်
 မူလေပြီ။” မိလိန် ၁၁၄။
 [ပါ၊ နိဗ္ဗာန ဓာတ်။ နိဗ္ဗာန-ချုပ်ငြိမ်းခြင်း၊ ဓာတ်-
 ဓာတ်။]

နိဗ္ဗိဒါဉာဏ် — ငြိမ်းငွေ့သောဉာဏ်။
 “ငါ၏ဥစ္စာဟု မနှစ်သက်အပ်သည်တို့ကို နိဗ္ဗိဒါဉာဏ်
 ဆိုသည်ဟု မြဲမြဲမှတ်အပ် ကုန်၏။” ရာဇပါ ၂၉၇။
 “မြင်အပ်ပြီးသော အပြစ်တို့၌ ငြိမ်းငွေ့သည်၏ အစွမ်း
 ဖြင့်ဖြစ်၍ သိတတ်သော နိဗ္ဗိဒါဉာဏ်။” ဇော၊ ပ၊ ၂၂။
 [ပါ၊ နိဗ္ဗိဒါ ဉာဏ။ နိဗ္ဗိဒါ-ငြိမ်းငွေ့သော၊ ဉာဏ-
 ဉာဏ်။]

နိဗ္ဗူတာ — နိဗ္ဗာန်။
 “ရွှေလက်ဖြန့်ကာ၊ နိဗ္ဗူတာ သို့၊ ဗြဟ္မာ လူနတ်။”
 သံဝေ* ၄၁။ “တောနက်မြိုင်ဝှမ်းဝယ်၊ ရဟန်းပြုပြီး
 လျှင် နိဗ္ဗူတာ ကို ရှာမှီးတော့အံ့။” ဇိ ၃၁။
 [ပါ၊ နိဗ္ဗူတ။]

နိဗ္ဗာန် — ဝဋ်ဆင်းရဲမှ ထွက်မြောက်ရာ။ ဒုက္ခခပ်သိမ်း
 ချုပ်ငြိမ်းရာ။
 “အမြိုက်နိဗ္ဗာန်၊ ထိုခါညွန့်မှု၊ ရပ်စွန့်ပြည်နား၊ တော
 တွင်းသားမှာ။ ။မပွားကုသိုလ် စရိုက်တည်း။” ဆူ*
 ၁၄၆။ “ဒုက္ခပူပန်၊ ဘုံသုံးတန်မှ၊ နိဗ္ဗာန် သာဝှမ်း၊
 ခေမာကမ်းသို့။” ကိုး* ၈၃။ “သံသရာ ဘဝအဆက်
 ဆက် နိဗ္ဗာန် မရောက် မချင်း ပူလောင် စေတတ်
 သတည်း။” နူ ၁၁၈။ “နိဗ္ဗာန် ရွှေဘုံ၊ ဓမ္မာရုံကို၊
 ခိုလှုံရခြင်းငှာ။” ပုည၊ ၁၊ ၇။ “လူနတ်နိဗ္ဗာန် သုံး
 တန်သောစည်းစိမ်ကိုပေးတတ်သော။” ဩကာဝိ ၄၉။
 [ပါ၊ နိဗ္ဗာန။ နိ-ဝါန၊ နိ-ထွက်မြောက်ခြင်း၊ ဝါန-
 တဏှာ။]

နိဗ္ဗာန်—နိဗ္ဗာန်ဥပသန္တံ နှင့်အတူတူ။

“အမြင်မှန်စွာ၊ ယထာဘူတ၊ နိဗ္ဗာန်က၊ စသည်ဆင့်ဆင့်၊ ပွားများမြင့်၍။” ဣန္ဒာနေ ၁၈၅။ “တကိုယ်တည်း ဆိတ်ငြိမ်ရာဝယ်၊ နိဗ္ဗာန် ကြည်လော နှင့်။” ထပ် ၁၃၃။ [ပါ၊ နိဗ္ဗာန်။]

နာမ်၊ နံ—၁၊ [အဘိဓမ္မာ] စိတ်စေတသိက်တရား။

“နှစ်မည်ရုပ်နံ၊ ရိုးရင်းခံ၍၊ ခြေငံဘုန်းကြွယ်၊ ဟော စမှာယ၏။” ဓမ္မ* ၁၅။ “ငါးမည်နာမ်ရုပ်၊ ဖြစ်ချုပ် နေကျ၊ နိရောဓနှိုက်၊ စိတ္တဝိဝေ၊ ပျော်ကုန်လေသို့။” ပြာဋိ* ၁၀၃။ “ရုပ်နံတရားနှစ်ပါး၏ အနိစ္စ ဒုက္ခ အနတ္တ အဖြစ်ကို။” ပါရာ ၂၃။

၂၊ [သဒ္ဓါ] အမည်ကိုဟောသောပုဒ်။

“ဒြဗ်ကိုဟောတတ်သော နာမ်ဝိဘတ်အဆုံးရှိသော ပုဒ်သည် နာမ်ပုဒ်မည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၄။ “မြန်မာ ဝေါဟာရ၌လည်း မြင်း ဆင်အစရှိသော သဒ္ဓါသည် နာမ်ပုဒ်မည်၏။” သဒ္ဓ ၁၉၉။

၃၊ [ဗေဒင်] တနင်္ဂနွေစသောနေ့။ မွေးနေ့။

“နံတော်သောကြာ၊ ရွှေချမ်းသာကို။” ဝဲ* ၈။ “ဘူးမြင်တူဘက်၊ သက်တူနံတူ၊ မျိုးတူဆွေတော်။” ဗုဒ္ဓပျို့* ၁၂၇။ “တနင်္ဂနွေနှင့် စနေနံမှာတော့ ရန်များတတ်သတဲ့။” ကောက် ၄၁။ [ပါ၊ နာမ။]

နိဗ္ဗိတ—ဖန်ဆင်းထားသော (ရုပ်) ။

“နိဗ္ဗိတကိုယ်တော်စားရုပ်ပွားဆင်းတုတော်များသော် ၎င်း။” ကဝိသာ ၃၉။ “ကိုယ်တော်မြတ်သည် သွင်ပြင် ဟန်ပန် အသံရုပ်ဝါ ရည်တူမျှသော နိဗ္ဗိတဘုရားကို ဘန်ဆင်းတော်မူ၍။” ဇိ ၄၂၀။ [ပါ၊ နိဗ္ဗိတ။]

ချာယ—ဥပသန္တံ အတူတူ။

“ပဋိညာသုံးခု၏အပေါင်းကို ချာယ။ ပဋိညတ္တသုံးခု၏ အပေါင်းကို တက္က-ဟူ၍ ခွဲခြား ခေါ်ဝေါ်ပေအံ့။” တက်ကျမ်း ၁၀။ [ပါ၊ ချာယ။]

[၀]

ပကတိ—ပင်ကိုယ်။ နဂို။ မူလသဘောရင်း။

“ကွမ်းပန်းမထိ၊ ပကတိဖြင့်၊ တင့်ဘိလွန်ကဲ။” ဥပ္ပာ* ၃၆။ “ပကတိရှိမြဲတိုင်းသောရေဖြင့် မြေပြင်အနေသို့ ရောက်လတ္တံ့။” ဝေါ ၂၁၇။ “ထိုဆန်တကွမ်းစား သည် တရာပြည့်အောင်ယူသော်လည်း မကုန်နိုင်။ ပကတိသာရှိ၏။” နရ ၂၉၂။ “ဗြဟ္မဒတ်မင်းသား သည်ကား ပကတိအားဖြင့် ကြမ်းကြုတ်ရုန့်ရင်း၏။” ငါး၊ တ ၈။

ပကတိဂါမ—[ဝိနည်း] သူကြီးတပိုင်ရွာနယ်။ ဂါမ ခေတ်။

“၎င်းသိမ်မိန့်ကို ဝိသုဂ္ဂါမဖြစ်ထိုက်သည် ဆုံးဖြတ်၍ ပကတိဂါမကို မသုခိသင်ဘဲ သိမ်သမုတ်ခဲ့ပါလျှင် ယထာဓမ္မကျမကျကို အသေအချာ သိလိုပါသည်။” သာဟု ၁၈၁။

[ပါ၊ ပကတိဂါမ။ ပကတိ—မူလ၊ နဂို၊ ဂါမ—ရွာ။]

ပကတိပုရိသ—မူမှန်ယောက်ျား။

“ဘုရားခြောက်ထွာသည် မဇ္ဈိမပုရိသ၏ ကိုးတောင်၊ ပကတိပုရိသ၏ တဆယ့်တောင်ထွာရှိ၏။” ဝိသု ၂၃၅။

[ပါ၊ ပကတိပုရိသ။ ပကတိ—မူမှန်၊ ပုရိသ—ယောက်ျား။]

ပကတိသဘော—ပင်ကိုယ် စိတ်ထား။ နဂို စိတ်ရင်း၊ ပင်ကိုယ်အခြင်းအရာ။

“ပန်းဘဲမွှေးလည်း ပကတိသဘောမှတ်လေ။” ကိပု ၈၈။

“တန်ခိုးရပ်မှ ဆန်တက်မှုမည်သည် လေ၏ ပကတိ သဘော မဟုတ်။” ဘာဝနာ ၁၄၂။

[ပါ၊ ပကတိသဘာဝ။]

ပကတိသဘာဝက—မြတ်စွာဘုရား၏ သဘာဝကတိ တပည့်။

“အဂ္ဂသာဝက၊ မဟာသာဝက၊ ပကတိသာဝက ဟူ၍၎င်း။” ထိလက်စွဲ၊ ဒု ၃၄။ “စင်စစ်သော်ကား ပကတိသာဝကတို့မှာ အယုတ်ဆုံးတဘဝမျှနှင့်ပင်.... ကျင့်နိုင်၍။” ဝံသမေ၊ ပ ၂၇။

[ပါ။ ပကတိသာဝက။ ပကတိ-သာမန်၊ သာဝက-တပည့်။]

ပကတူ — ပကတူပရူ။

“ဘုရားရှင်ကလည်း မာန်ဝင်ငြူစူ ခက်ထန်သော သူကို ပကတူကြမ်းတမ်း ဖမ်း၍မနွေး ဆုမွပေးက။” ပင်း၊ ပ ၆၀။

ပကတူပ — အားကြီးသောအကြောင်း။

“အခေါင်နိဗ္ဗာန်၊ လမ်းမှန်ရောက်ကြသဖြင့်၊ သာသနာ မူလ၊ ပကတူပ ဖြစ်ပေသော။” ပုည၊ ၁၊ ၃၉။ “ပညာစက္ခုသာလိုရင်း ပကတူပ မှတ်လေ။” ခတု၊ ၈ ၁၄၅။

[ပါ။ ပကတူပနိဿယ။ ပကတိ-ဥပနိဿယ။ ပကတိ-မူလရင်း၊ ဥပနိဿယ- မှီရာ၊ အားကြီးသော အကြောင်း။]

ပကတူး — ရှေးအခါ။ မူလအစ။

“ရန်တွေ့စပကတူး၊ ကနဦးမှာလည်း။” ရာမ၊ ဒု ၆၂။ “သုံးနှစ်တိုင်ကြာကာမှ၊ သက်သာရာ ရဘူးသော၊ ပကတူး ထုံးနွယ်။” ပုည၊ ၁၊ ၆၆။ “ထိုကမ္ဘာဦး ပကတူးက ပေါက်သောကြာပင်၌။” လောကုပ် ၁။ [ပါ။ ပကတိ + မြန်၊ အဦး ?။]

ပကတေ့ — ပကတိ နှင့် အတူတူ။

“လက်ပမ်းလက်ဝှေ့၊ သတ်ပုတ်၍လျှင်၊ ပကတေ့ ရည်တူ၊ ဖြစ်ကြမှုကား။” အနုလင် ၂၁။ “ဇနက်ဟ နတ်သသည့်လေးလည်း အရာမရွေ့ ပကတေ့အတိုင်း နေစေ။” ဝံသ၊ ပ ၂၁၂။ [ပါ။ ပကတိ။]

ပကတတ် — [ဝိနည်း] ပင်ကိုယ်အတိုင်း သဘော ရှိသည့် ရဟန်း။ အပြစ်ကင်းသောရဟန်း။

“ပကတတ် ဖြစ်သော တူသော ပေါင်းဘော်ခြင်း ရှိသော။” မိလိန် ၁၇၁။ “သဟဝါသော၊ ပကတတ် ရဟန်းတို့နှင့် အတူတကွနေခြင်း။” ပရိ ၁၆၉။ “ပကတတ် တဲကို အလယ်မှာထား၍ ဝတ်ပေါင်း

ကိုယ်စီနှင့် သူသိသူမြင် အထင်အရှား ဝတ်နေ ကြသည်ကား။” သီလဝိ ၁၁၉။

[ပါ။ ပကတတ္တ။ သံသံဒိသိသ် အာပတ်သင့်လျှင် ဝတ်ဆောက်တည်ရသည်။ ယင်းသို့ဝတ်ဆောက်တည် နေသော ရဟန်းမှတစ်ပါး အခြားရဟန်းများကို ပကတတ်ရဟန်း ခေါ်သည်။]

ပကာသန — ထင်ရှားအောင် ပြုလုပ်ခြင်း။ ထင်ရှား အောင်ဖော်ပြခြင်း။ ဘမ်းပြမှု။

“လောကီရေးရာ၊ ထင်ရှားငှာဖြင့်၊ ပကာသန၊ ဤဒိဋ္ဌ နှိုက်၊ ကိစ္စကိုသာ၊ လိုကြစွာ၏။” မဃ * ၃၀၈။ “မိမိ၌မရှိသော သဒ္ဓါ သီလစသောဂုဏ်ကို ရှိလေ ယောင်ပကာသန ပြုလိုသော အလိုယုတ်ရှိထသော။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ပ ၅၂။ “ပြည်သူတို့သိအောင် ပကာသန ထုတ်လေ့ ရှိ၏။” ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၂၄၅။ “ပကာသန ကြောင့် လှူခြင်း မဟုတ်၊.... တကယ့်ရိုးသားသော စေတနာသည် သူ့မျက်နှာတွင် တရေးရေးထင်နေပါ သည်။” လမ်း ၈၅ [ပါ။ ပကာသန။]

ပကာသနိယကံ — [ဝိနည်း] ထိုပုဂ္ဂိုလ်၏ အပြုအမူသည် ထိုပုဂ္ဂိုလ်နှင့်သာ ဆိုင်သည်ဟု အထင် အရှား ပြုခြင်း။

“ထိုအခါ မြတ်စွာဘုရားသည် အရှင်သာရိပုတြာကို စေ၍ဒေဝဒတ်အား ရာဇဂြိုဟ်ပြည်၌ ပကာသနိယကံ ကို ပြစေ၏။” ဥဒါန၊ ဒု ၂၀၄။ “ဤသို့သော ကမ္မဝါဖြင့် ပကာသနိယကံကို ပြချေ ကုန်လောဟု မိန့်တော်မူ၏။” ဇိ ၅၆၁။

[ပါ။ ပကာသနိယကမ္မ။ ပကာသနိယ-ထင်ရှားပြုအပ် သော၊ ကမ္မ-ဝိနည်းကံ။ ယခုအခါ၌ ဝိုင်းပယ်ခြင်းကို ပကာသနိယကံ ပြသည်ဟု နားလည် သုံးစွဲနေကြ သည်။]

ပကောဋိ — ကုဋေတသိန်းကို တရာဖြင့်မြှောက်၍ ရသော အရေအတွက် သင်္ချာ။ (၁ တလုံးနှင့် သုည ၁၄ လုံးရှိသည်။)

“ကောဋိသတ သဟဿာနံ၊ ကုဋေတသိန်း တို့၏။ သတံ၊ အရာသည်။ ပကောဋိ၊ ပကောဋိ မည်၏။” သဒ္ဓါကြီး၊ ဒု ၁၂၆။ “ရှေးကျမ်းများအရ ကုဋေ တကုဋေသည် ပကောဋိ။” စွယ်ကျမ်း၊ ၃၊ ၂။ [ပါ။ ပကောဋိ။]

ပက်ကီး—ရောပြွမ်းခြင်း။

“ပြွမ်းပြွမ်းပက်ကီး၊ ဆက်ဆံကျိန်း၊ မိန်းမရေဆိပ်ပြွင်း။”
ကဝိသတ်* ၈၅၄။ “ရှည်တိုနည်းနာပက်ကီးတည်း။”
ကုသ* ၂။ [ပါ၊ ပက်ကီးက။]

ပက်ကီးက—ပက်ကီးနှင့်အတူတူ။

“ဟောထွေနှိုင်းချိန်၊ ဉာဏ်စက်ရှိန်ဖြင့်၊ ပက်ကီးက၊
နည်းထိုမျှကို.... ကျိုးကြောင်း သိဘွယ်၊ ရှာရွေး
ချယ်၍။” ဣန္ဒာနေ ၁၃၇။ [ပါ၊ ပက်ကီးက။]

ပဋိသတ်—အမျက်ဒေါသ။

“အမျက် ပဋိသတ်၊ ရေရွတ်ငြိုးကြည့်၊ ရေလျှင်
ပြည့်လည်း။” ပါမီ* ၁၁၂။ “ရေအောင်လွှတ်သို့၊
ပဋိသတ် အမျက်၊ ရက်ရက်သတ်ပုတ်။” မြား*
၁၁။ “သထုံမင်းလည်း.... ကြီးစွာသော ပဋိသတ်
စိတ်ရှိသည်ဖြစ်၍ မချေမငံသော စကားဖြင့် ဆိုလိုက်
ဘိ၏။” ကုလား၊ ပ ၁၈၉။ “အမျက် ပဋိသတ်
ပြင်းသောအခိုက်ကိုကား သတိသမ္ပဇည အားဖြင့်
ကောင်းစွာချုပ်တည်း၍ နေဦးရာ၏။” ယသ ၁၁၆။
[ပါ၊ ပဋိသတ်။]

ပဋိပဒါ—အကျင့်။ ကျင့်စဉ်။

“သီလဂုဏ ပဋိပဒါ ကျေးဇူးနှင့် ပြည့်စုံသောသူကို
သင်စားသည်ရှိသော် ဤစက်ဖြင့် သင့်ဦးခေါင်းကို
စိတ်ခွဲအံ့။” ဣပုံ ၅၉၃။ [ပဋိပဒါ။]

ပဋိပက္ခ—ဆန့်ကျင်ဘက်။

“အနှစ်အကာ ဟူသော ဝေါဟာရသည် တခုမှ
ထောက်၍ တခုသောဝေါဟာရ ဖြစ်သောကြောင့်
အရှည်အတို၊ အလေးအပေါ့ ဟူသကဲ့သို့ ပဋိပက္ခ
အနက်ဖြစ်၏။” ဝေါ ၂၃၉။ “အလုပ်သမားနှင့်
အရင်းရှင် ပဋိပက္ခ ဖြစ်လျှင်။” ခေတ်ဟောင်း ၇၉။
“ရှေးအခါက အစဉ်မပြတ် ပဋိပက္ခ ဖြစ်နေကြ၍။”
သရာဇ ၂၂၅။ [ပါ၊ ပဋိပက္ခ။]

ပဋိပတ်—အကျင့်။

“ဓုတင်တေရသံ၊ ပဋိပတ်၌၊ တုလွတ်အခေါင်။”
ကိုး* ၂၉၂။ “သိတင်းကျင့်ဝတ်၊ ပဋိပတ်ကို၊
ဆွတ်ဆွတ်ခင်ယင်။” ဆု* ၅၅။ “ပရိယတ် ပဋိပတ်ကို
ရွက်ဆောင်နိုင်မည်ဟု။” သာလင် ၉၉။
[ပါ၊ ပဋိပတ်။]

ပဋိပါတ်—အစဉ်။

“ပြောချင်ဆိုချင်ရှိ၏၊ ပဋိပါတ် မညီလျှင် ပညာရှိတို့
အထဲတွင် ရှက်ဘွယ်ကြီးရရာချေသည်။” ကိချုပ်
၁၁၈။ [ပါ၊ ပဋိပါတ်။ ပဋိပါတ်—အစဉ်။]

ပဋိပဒ်—ပဋိပဒါ နှင့်အတူတူ။

“သိမ်းကျုံးလက်ရ၊ မဇ္ဈိမ ပဋိပတ် (ပဒ်)၊ ဓမ္မာနု
ဓမ္မဓာတ်၊ ယုတ်လတ်မြတ်ဖျား။” ကဝိန် ၉။
[ပါ၊ ပဋိပဒါ။]

ပဋိပတ္တိ—ပဋိပတ် နှင့်အတူတူ။

“ထိုသို့ ကမ္မဋ္ဌာန်းကို နှလုံးသွင်း၍ နေရာ၌ ပဋိပတ္တိ
ဖြစ်သော သိက္ခာသုံးပါးတို့၌လည်းကောင်း။” အာဝ
၅။ [ပါ၊ ပဋိပတ္တိ။]

ပဋိပတ္တိ သာသနာ—တရားကျင့်ခြင်းနှင့်ဆိုင်သည့် အဆုံး
အမတော်။

“စာရိတ္တ ဝါရိတ္တ သံလေခ ကျင့်ဝတ် အပေါင်းတို့ကို
ပဋိပတ္တိ သာသနာ မည်၏ဟု မှတ်ရမည်။” နန်းစဉ်
၂၈။ “ပရိယတ္တိ သာသနာ တည်မှသာ ပဋိပတ္တိ
သာသနာ တည်တံ့နိုင်ပေ၏။” ခုံနန် ၁၉၄။
[ပါ၊ ပဋိပတ္တိသာသနာ။ ပဋိပတ္တိ—အကျင့်၊ သာသနာ—
အဆုံးအမတော်။]

ပဋိဘာဂနိမိတ်—ကသိုဏ်းရှုရာ၌ နောက်ဆုံးထင်သော
နိမိတ်။ (ကသိုဏ်းဝန်းအတိုင်းမဟုတ်
ဘဲ အလွန်စင်ကြယ်စွာ ထင်လာသည်
ဟူ၏။)

“ထိုမိုး၌ ပဋိဘာဂ နိမိတ်ကို ဖြစ်စေ၏။” သမန်၊
ဒု ၁၇၃။ “အပြုကသိုဏ်း အာရုံကို ချဲ့၍ချဲ့၍ သွား
ရာ ပင်လယ်အပြင်ကြီးကဲ့သို့ ကြည်လင် သန့်ရှင်းစွာ
ပဋိဘာဂ နိမိတ် ထင်ခြင်းသို့ ရောက်လာ ၏။”
လယ်တီ ၄၀။
[ပါ၊ ပဋိဘာဂနိမိတ္တ။ ပဋိဘာဂ—အတူ၊ အစား၊
နိမိတ္တ—အာရုံနိမိတ်။]

ပဋိဘာနကဝိ—ကိုယ်ပိုင်ဉာဏ်ဖြင့် ဝေဘန်၍ သိသော
ပညာရှိ။

“ဌာနပ္ပတ္တိစ၊ တစုံတခု ပြုသည်ကိုဖြင့်၍ ထိုနှင့်အတူ
မိမိပညာဖြင့် တခဏခြင်း ဖြစ်စေသည်ကား။” ပဋိပဓာ

အဆုံးဖြစ်သော ပဋိဘာန ကဝိ မည်၏။” သဒ္ဒနိတိ၊
ပ ၈၉။
[ပါ၊ ပဋိဘာနကဝိ။ ပဋိဘာန-မိမိ၌ ထင်သောဉာဏ်၊
ကဝိ-ပညာရှိ။]

ပဋိဘာနဉာဏ်—ဝေဘန်တတ်သောဉာဏ်။
“ဇဝနတိက္ခ၊ ဂမ္ဘီရန္တံ၊ ပဋိဘာဏဉာဏ်၊ အမြင်သန်
သဖြင့်.... ဉာဏ်တော်ရှင် တမူလည်း ဖြစ်တော်မူ
ထသော။” ကဝိန္ဒာ ၂၂။
[ပါ၊ ပဋိဘာန ဉာဏ်။ ပဋိဘာန - မိမိ၌ထင်သော၊
ဉာဏ်-ဉာဏ်။]

ပဋိဘာန—ပဋိဘာနဉာဏ်။
“ပဋိဘန် (ဘန်) ဖြင့်၊ တတ်ပွန်ပြယာယ်၊ ထိုလိပ်ငယ်
လည်း။” ဘူလင်* ၁၂၁။ “ဖြန်းဖြန်းတတ်ပွန်၊
ပဋိဘာန လျင်လျား၊ ထူးပြားကဗျာ၊ ဘွဲ့စရာသား။”
ဆု* ၂၉။ “ငါ၏ ပဋိဘာနဉာဏ် ဂုဏ်အင်ကျေးဇူး
လည်း မတိမ်မြုပ်ကောင်း။” ဣပုံ ၄၀၆။
[ပါ၊ ပဋိဘာန။]

ပဋိရူပ—သင့်တင့်လျောက်ပတ်သော (အရပ်) ။
“ခွေးကိုတဖန်၊ ယုန်နိုင်ပြန်၍၊ နက်သန်ဘူမိ၊ ပဋိ
ရူပေ။” ခင်ကြီး၊ သံလျောက်* ၉။ “ပဋိရူပ၊ ဒေသ
ထူးမြတ်၊ လျောက်ပတ်ပါမူ၊ ထိုသူတို့အား၊ တရားဖြောင့်
မတ်၊ လျောက်ပတ်သည်သာ၊ ဖြစ်လေပါ၏။” မင် ၁၂။
“လူ၏ ပဋိရူပ ကိုကြည့်၍ အထိုက်အလိုက်ကို သိတတ်
ပါစေ။” ဣပုံ ၃၁၈။ [ပါ၊ ပဋိရူပ။]

ပဋိလောမ—ပြောင်း ပြန်။ အဆုံးမှ အစသို့ အစဉ်
ပြောင်းပြန်။
“တလှစ်လျင်စွာ၊ သွားသည်မှာကား၊ ရာသီဝိပရိ၊ ပဋိ
လောမ၊ အကျမမှန်၊ ရာသီပြန်၏။” ဣန္ဒာနေ ၁၄၈။
“နောက်ဆုတ် ပြန်လှန် ပဋိလောမ နည်းကြံ သော
အားဖြင့်လည်း။” ဂမ္ဘီရာ ၉၃။ [ပါ၊ ပဋိလောမ။]

ပဋိလုံ—အဆုံးမှအစသို့ ပြောင်းပြန် အစဉ်အတိုင်း။
“အနုလုံ ပဋိလုံ၊ အစုန် အဆန်။” ပင်း၊ ဒု ၄၉။
“ထင်ရာတခုဖြင့် အနုလုံ ပဋိလုံ အားဖြင့် နှုတ်ဖြင့်
သရဇ္ဈာယ်ခြင်းသည်။” ကာယာ ၂၂။ “အဆုံးမှစ၍

အရင်းတိုင်အောင် ဟောအပ်သော အကြင် ပဋိလုံ
ဒေသနာသည်ရှိ၏။” ဝိမင်္ဂ၊ တ ၁၀၃။
[ပါ၊ ပဋိလောမ။]

ပဋိဝေဝ—ထိုးထွင်း၍သိခြင်း။
“မင်္ဂုလိတရားတို့သည် ပဋိဝေဝ သာသနာမည်၏။”
နန်းစဉ် ၂၈။ “ငါတရားသည် ကောင်းစွာဟောကြား
တော်မူအပ်သော ပရိယတ်၊ ပဋိပတ်၊ ပဋိဝေဝတရား
သုံးပါးကို။” ဓမ္မရာသီ ၄၅။ [ပါ၊ ပဋိဝေဝ။]

ပဋိသေဝ—တားမြစ်ခြင်း။
“သူတော် မဟုတ် သူယုတ် စသည်ဖြင့် ဆိုရာနှိုက်
မအကွာရာတို့သည် ပဋိသေဝ အနက်ဟူသော မြစ်ခြင်း
သဘောကား တူ၏။” ဝေါ ၂၁၄။ “မညီမမျှ မစုံ
မစေ့ မစပ် မနှော စသော....ဝေါဟာရတို့၌ မြစ်ထာ
ခြင်းအနက်ကိုဟောသောကြောင့်....ပဋိသေဝ အနက်
ဟူ၍ယူသင့်၏။” ဝေါ ၄၃၃။ [ပါ၊ ပဋိသေဝ။]

ပဋိသန်—ပဋိသန္ဓေရှု။
“ဘဝကြိမ်ဘန်၊ ပဋိသန်လျှင်၊ တည်ပြန်တုံတုံ။”
ဘူလင်* ၁၅၇။ “ကာလချိန်တန်၊ ပဋိသန်လျှင်၊
မိမ့်ချက်ခြင်း၊ တည်လေလျှင်း၍။” မြား* ၈၈။
“ဒုတိယသင်္ဂါဟနာတင် အရှင်မဟာယသ မထေရ်
သည်....တိဿဗြဟ္မာကို ပန်ထွာဆော်ဘန်၍ လူ့ပြည်
ရပ်ဌာနနှိုက် ပဋိသန်အခြေ စွဲနေသောထုံးကဲ့သို့။”
ကဝိန္ဒာ ၁၀။

ပဋိသန္ဓာရ—တွေ့ခါစနှုတ်ဆက်ပြောဆိုခြင်း။ နှုတ်ခွန်း
ဆက်စကား။
“ထိုစစ်သည်တို့လည်း ဘုရားလောင်းလာသည်ကို
အဝေးကမြင်လျှင် ခရီးဦးကြိုဆို၍ အရှင်မင်းကြီး၊
အသိုနည်း။ မဟာပေါရိသဒသည် အကျွန်ုပ်တို့သခင်
မင်းကြီးကို မပင်ပန်းစေလော။ ဤသို့အစရှိသော
ပဋိသန္ဓာရကို ပြုကုန်၏။” ဣကုဏ် ၁၈၄။
[ပါ၊ ပဋိသန္ဓာရ။ ပဋိသန္ဓာရ-အစေ့အစပ်ပြုခြင်း။]

ပဋိသန္ဓေ—၁။ ဘဝသစ်၌ဖြစ်ခြင်း။
“ပဋိသန္ဓေ၊ လေးပါးထွေဖြင့်၊ အလှေအလှောင်း၊
ဤလူပေါင်းကား။” ဆု* ၃၅။ “ရှေးကမျက်စိ၊ မမြင်
ရှိသား၊ ပဋိသန္ဓေ၊ အသစ်နေသို့။” သစ္စာ* ၁၈၀။

“ထိုထိုဘုံဘဝ၌ အဦးအစ အသစ်ဖြစ်ပေါ်သော ရုပ်ခန္ဓာနာမ်ခန္ဓာကိုပင် ပဋိသန္ဓေဆိုသည်။” မတ်စက ၁၂၉။ “ဘုရားအလောင်းသည် တုသိတာနတ်ပြည်မှ စုတေ့ခဲ့၍ မဟာမာယာ၏ဝမ်း၌ ပဋိသန္ဓေနေတော် မူ၏။” မင် ၅၃။

၂။ ကိုယ်ဝန်။
“မိဖုရားကြီးသည် ပဋိသန္ဓေ ကို စောင့်ရှောက်သဖြင့် ထွက်ပြေးပုန်းရှောင်၍။” ဣပုံ ၁၄။ “ထိုမိဖုရားကို သိမ်းပိုက်သောအခါ အကြီး တောင် ပြင် သည်မှာ ပဋိသန္ဓေကိုးလ ပါလာသည်။” ဟိန်ဖြေ ၆၁။
[ပါ။ ပဋိသန္ဓိ။ “ပဋိသန္ဓေလေးပါး ဟူသော်ကား- (၁) အဉ္စမြစ်သော ပဋိသန္ဓေသည်ကား အဏ္ဏဇ မည်၏။ (၂) အမိဝမ်း၌ ရေကြည်တည်၍ ဖွားသော ပဋိသန္ဓေသည်ကား ဇလာဗုဇမည်၏။ (၃) ပန်းပွင့် သစ်သီးအစရှိသော ဝတ္ထုတို့၌ အညှို့ကိုစွဲ၍ဖြစ်သော ပဋိသန္ဓေသည်ကား သံသေဒဇမည်၏။ (၄) ဥပပါတ် ကိုယ်ထင်ရှားဖြစ်သော ပဋိသန္ဓေသည်ကား ဩပပါတ် ကမည်၏။” ယသ ၁၀၄။ ပဋိသန္ဓေတည်ခြင်းအင်္ဂါ ၃ ပါး။ ၁ မိဘနှစ်ပါးပေါင်းဆုံခြင်း၊ ၂ အမိဥတုစသားအိမ်၌ အညစ်အကြေးကင်းရှင်းခြင်း၊ ၃ ပဋိသန္ဓေ တည်မည့်သတ္တဝါ ရှေ့ရှုတည်လာခြင်း။ ယင်းအင်္ဂါ ၃ ပါး ညီညွတ်မှ ပဋိသန္ဓေတည်နိုင်ကြောင်း မူလပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ၊ ဒု၊ မဟာတဏှာ သင်္ခယသုတ် ၂၁၀ ၌ ပါသည်။]

သမ္ဘိဒါ—ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာ၍သိခြင်း။
“ပဋိသမ္ဘိဒါ၊ ပညာလေးပါး၊ ဆတ်မြန်မြားလျက်။” ဆု * ၁၁၅။ “နာနာကုလတို့၏ ဝေါဟာရသဒ္ဒါ အနက်ကို အချက်ကျသိနိုင်သော အတ္ထပဋိသမ္ဘိဒါ။ ဝါစာဂီရတ်၊ နှုတ်သံလွှတ်က၊ ဇာတ်ဘူတု မတူတူ၊ ဘာသာဟူသမျှကို ကေန္တသိနိုင်သော ဓမ္မပဋိသမ္ဘိဒါ။ တခုသောပုဒ်အက္ခရာ သဒ္ဒါ၏အလိုကို ဝိဂြိုဟ်ဝစနတ် ဓာတ်ပစ္စည်းလိင်အန်ဖြင့် ဝေဘန်၍ သိနိုင်သော နိရုတ္တိ ပဋိသမ္ဘိဒါ။ ကိုယ်တော် သိသမျှ တရားကို သူတပါးသိစိမ့်သောငှာ သဒ္ဒါပညတ်သို့တင်၍ စုံလင်စွာ မြှောက်ဆိုတတ်သော ပဋိဘာန ပဋိသမ္ဘိဒါ တည်းဟူသော ပဋိသမ္ဘိဒါ လေးပါး။” သဇ္ဇန ၇။
[ပါ။ ပဋိသမ္ဘိဒါ။]

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်—အကြောင်းအကျိုး ဆက်စပ်ပုံပြတရား။
“ကာလသုံးစဉ်၊ ဝဲယဉ်သုံးထပ်၊ အစပ်သုံးခု၊ စတုသင်္ခေ၊ တွက်ရေဝိသ၊ အာကာရဖြင့်၊ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်၊ ဟောမှတ်လေးတွဲ၊ ဟိတ်ဖိုလ်ခွဲ၍။” သံ * ၇။ “ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်၊ တရားမြတ်ကြောင့်၊ ရဟတ်စက်ခြား၊ ယန္တရားသို့၊ ဘန်များကျင်လည်။” ပြာဠိ * ၁၀၃။
[ပါ။ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်။ ပဋိစ္စ-စွဲ၍၊ သမုပ္ပါဒ်-ဖြစ်ပေါ်ခြင်း။]

ပဋိသန္ဓေ—ပဋိသန္ဓေနှင့် အတူတူ။
“လူ့ဘော်တိဟိတ်၊ ပဋိသ (သ)န္ဓေ၊ နေသော နေ၌။” ဥပရာ * ၇၂။ [ပါ။ ပဋိသန္ဓိ။]

ပဋိညာဉ်—ဝန်ခံခြင်း။
“နည်းနာစီလျှင်၊ ထုံးပုံယဉ်လျက်၊ ပဋိညာဉ်အပြား၊ အင်ငါးပါးနှင့်။” ပါမီ * ၁၂၅။ “ကောင်းစွာ ဝဲ့ချီး၊ ယူပြီး ပဋိညာဉ်၊ ဆိုစဉ်ခဏ။” ကိုး * ၁၂။ “အကောင်းဆုံးကို ဟောကြားပေအံ့ ဟူသော ပဋိညာဉ် အတိုင်း။” ပဏ် ၂။ [ပါ။ ပဋိညာ။]

ပဋိညာဏ်—ပဋိညာဉ်နှင့် အတူတူ။
“ငါးပါးပဋိညာဏ်၊ ချိန်မှန်စက်သွား၊ ဝမ်းဝယ်ထား၍။” ဥတိန် * ၁၃၆။ “ထိုအခါ လူတို့လည်း မြဲသော ပဋိညာဏ် မှန်သောစကားရှိရကား။” ဇိ ၁၆၆။
[ပါ။ ပဋိညာ။]

ပဌမ—ရှေးဦးစွာ။ အစ။
“တွင်းကြီးရှေးဦး၊ တူးသည်အစ၊ ပဌမ၌။” ဘူလင် * ၃၆၃။ “ဝါ ပဌမ၊ ကပ်ပြီးမှလျှင်၊ ဝါလလွန်ခါ။” နာပျို * ၅။ “ဤကမ္ဘာတည်စ ပဌမ ကပင်။” နု ၅။ “မိဂဒါဝုန်တော၌ နန္ဒိယမည်သော ဥပါသကာ သည် ဆောက်လုပ်သောကျောင်း၌ ပဌမ ဝါဆိုတော် မူသည်။” ဇိ ၉၂။
[ပါ။ ပဌမ။ ပဌမ နှင့် ပထမ။ ။ ကစ္စည်းသဒ္ဒါ ကြီးကျမ်း၊ ဉာဏ်ကျမ်း၊ ရူပသိဒ္ဓိကျမ်း၊ သဒ္ဓနိတိကျမ်းတို့၌ ပုထုနောင် အမပစ္စည်းသက်၍ ပုထုကို ပထပြုလျက် ပထမဟု ထဆင်ထူးနှင့်ရှိသည်။ မောဂ္ဂလ္လာန် (သဒ္ဓါကျမ်း) ၌ ပဌဓာတ် အမပစ္စည်းဖြင့် ပဌမဟု ဌဝမ်းပဲနှင့်ရှိစေလိုသည်။ အဘိဓာန်ဋီကာ၌ ပဌဓာတ်၊ တနည်းပထဓာတ် အမပစ္စည်း၊ ပထဓာတ်၌ ထကို

ဌပြု၍ ပဌမဖြစ်သည်။ ပထမဟူ၍လည်း ဌမပြုဘဲ
 ထားနိုင်သည်ဟုဆိုသည်။ သဒ္ဒါကြီးနိဿယ၊ နန်းကျောင်း
 မှ၌လည်း ပဌမောဌ ဌကား ဒန္တဇ ဒုတိယကွရာ
 (ထ)လည်းရှိသင့်သည်ဟု အမှာပါသည်။ ဝိသုဒ္ဓါရုံ
 ဆရာတော်ဘုရား အလိုအားဖြင့် ပထမတစ်ဖြစ်၍
 ပထမဟု ထဆင်ထူးနှင့်ရှိရမည်။ မော်လမြိုင် တောင်
 ပေါက်ဆရာတော်ကား “ပဌမဟူသောပုဒ်၌လည်း ...
 မုဒ္ဒဇ ဒုတိယကွရာဌနှင့်သာ အသင့်ဟု သန္တဌာန်
 မှတ်လေ”ဟု အဘိဓာန်နိဿယ ၁၁၅ ၌ ဆိုသည်။]

ပဌာန—ပဌာန ရှု။

“မင်းစောလက်ရုံး၊ ဘုန်းပဌာန၊ ဘယ်တောင့်တအံ့။”
 ဘုံ* ၁၁။ “ကာလဒေသ အရပ်အခါ အချိန်အလာ
 အကြောင်းရင်းကိုသာ ပဌာနပြုတော်မူကြသည်။”
 သုသော၊ ၈ ၁၆၉။ “မင်း၏ နန်းတက်သက္ကရာဇ်ကို
 ပဌာနပြုခြင်း။” အိမ်မှု၊ ဒု ၃။ “အမွန်ပဌာန၊
 ကမ္ဘာတန်ဆာ၊ မင်္ဂလာညွန့်ရှင်၊ သပြေပင်ရိပ်ကြီးမှ။”
 ပုည၊ ၁၊ ၂၉။ [ပါ၊ ပဌာန။]

ပဌာန—လိုရင်းဖြစ်သည်။ ပြဋ္ဌာန်းသည်။

“ညွတ်နှူးစေတနာ၊ နှလုံးသာတည့်၊ ပဌာန ရှင့်။”
 ဘူပေါင်း* ၁၃။ “ရွယ်သက်ပျိုလူး၊ ဆယ်နှစ်ကျူးက၊
 ပဌာနဖြင့်၊ ဓဇမှန်ကူ၊ တခွန်ဟူသား။” တန်ခိုး ၂
 (၇)။ “အရှင်ဘဝရှင် မင်းတရားကြီး၊ ကံသာလျှင်
 ပဌာနဟူ၍ ဘုရားသခင် ဟောတော်မူချေသည်။”
 ကိပ္ပံ ၄၉၄။ “ကိုယ်လျှင်ပဌာန (ပဓာန?) တကား။
 ညှိစင် အပြာမြတကား။ လိုလျှင်မရှာရတကား။”
 ရှေးကဗျာ ၆၃။ ရှင်ရဌသာရဆိုရတူ။

[ပါ၊ ပဌာန။ “ဝိရိယဟောဖြစ်မှု ပဓာနဟု ဒန္တဇ
 စတုတ္ထကွရာ ခန့်၊ ပြဋ္ဌာန်းခြင်းဟောဖြစ်မှု မုဒ္ဒဇ
 ဒုတိယကွရာ ဌနှင့် ဘတ်ရွတ် ရေးသားရမည်။”
 ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၂၆၁။ ပဓာနရှုဦး။ ပဌာန (ပတ္တနာ)
 ကဲ့သို့ ပတ်ဌာနဟု တသတ်သံဖြင့် ဖတ်ရွတ်သင့်သော်
 လည်း အများပင် ပဌာနဟု အသတ်သံမဲ့ ဖတ်ရွတ်
 နေကြသဖြင့် ဤနေရာတွင် ထည့်သွင်းဖော်ပြလိုက်
 သည်။]

ပဏာမ—၁၊ ရှိခိုးခြင်း။

“ပဏာမ ဝန္တနာ၊ ပူဇာစမင်္ဂလာဖြင့်။” ပုည ၂၀။
 “နမောတဿပဏာမ ကိုသာ ချီလေ့ရှိသော်လည်း။”

ဟိန်ဖြေ ၄၇။ “အဉ္ဇလီပဏာမ၊ ဂါရဝမပျက်။”
 ကောက် ၅၈။

၂၊ ရှေ့ပြေး။

“ရန်ကုန်မြို့၌ ဖ ဆ ပ လ ပဏာမ ညီလာခံကျင်းပ၍
 အုပ်ချုပ်ရေးအခြေခံ စည်းမျဉ်းကို ယာယီဆုံးဖြတ်
 သည်။” ကမ္ဘာ့ရေးရာ၊ တ ၃၉၁။

[ပါ၊ ပဏာမ။ ပဏာမ-ရှိခိုးခြင်း။ ကျမ်းဂန်ရေး
 သားပြုစုရာ၌ ရှေးဦးစွာ ရံတနာသုံးပါးအား ရှိခိုး
 သည်။ ၎င်းကို ပဏာမဟုခေါ်သည်။ ယခုအခါ၌
 ပွဲကြီးမပြုလုပ်မီ ရှေ့ပြေးအဖြစ်ဖြင့် ပြုလုပ်ခြင်းကို
 ပဏာမဟုခေါ်ကြသည်မှာ ပဏာမ၏ဆင့်ပွားအနက်
 ဟု ဆိုသင့်သည်။]

ပတိပက္ခ—ပဋိပက္ခ နှင့်အတူတူ။

“မြန်မာနိုင်ငံ၌ လူမျိုးရေးအားဖြင့် တိုင်းရင်းသား
 အချင်းချင်း ပတိပက္ခ များမရှိခဲ့ဘူးချေ။” ပြည်ကြေး
 ၂၈၁။

[ပါ၊ ပဋိပက္ခ။ ပါဠိစာပေတို့၌ ဋသံလျှင်းချိတ်နှင့်သာ
 တွေ့ရသည်။]

ပတိရူပ—ပဋိရူပ နှင့်အတူတူ။

“ပတိရူပ၊ ဒေသအချို့၊ မင်းသားတို့လည်း၊ ထိုသို့
 လည်းကောင်း၊ ဝေးရပ်ပြောင်းမူ။” သံ* ၁၇။
 [ပါ၊ ပဋိရူပ။ ပတိရူပ။ “ပတိလိယတိ၊ ပတိရူပဒေသ
 ဝါသောစ ဟူသောပုဒ်များ၌ ဒန္တဇ တနှင့် ရှိလို၏။”
 အက်ဝိ ၈၃။]

ပတိသန္ဓာရ—ပဋိသန္ဓာရ နှင့်အတူတူ။

“မင်းနှစ်ပါးဆုံမိလျှင် ချစ်ခင်စွာ ပတိသန္ဓာရ စကား
 ကို ပြောကြပြီးလျှင်။” စကြာရှင် ၁၃၁။
 [ပါ၊ ပဋိသန္ဓာရ။ ပါဠိစာပေတို့၌ ဋသံလျှင်းချိတ်နှင့်
 သာ တွေ့ရသည်။]

ပတိသန္ဓေ—ပဋိသန္ဓေ နှင့်အတူတူ။

“ပတိသန္ဓေ နေတော်မူသောအခါ၊ ဘွားတော်မူသော
 အခါ။” လောကစက် ၁၀။ “အသညသတ် ဗြဟ္မာ
 တို့ကား ဇီဝိတနဝက ကလာပ်ရုပ်ဖြင့်သာ ပတိသန္ဓေ
 နေကုန်၏။” ရာမုန် ၁၃၆။

[ပါ၊ ပဋိသန္ဓေ။ ပါဠိစာပေတို့၌ တဝမ်းပူနှင့် ပတိသန္ဓေ
 ဟုမရှိ၊ ဋသံလျှင်းချိတ်နှင့် ပဋိသန္ဓေ-ဟူ၍သာရှိသည်။]

ပထဗျာ—မြေ။

“ဘူပထဗျာမြေ။” ပင်း၊ ပ ၃၈။ “ပထဗျာ အငါ
သောင်းလောက ဇမ္ဗူ ထက်။” ပုည ၁၉။ “မြေ
ပထဗျာ သေလာ ကျောက် ကိုလ၊ ရွှေခနောက်
မဏ္ဍိုင်။” ရတနာ ၅၂။ [ပါ၊ ပထဝီ။]

ပထမ—ပဌမ နှင့်အတူတူ။

“ပထမ မဂ်၊ ယန္တရားစက်ဖြင့်၊ ထက်လှစွယ်ပြောင်၊
မာန်အရောင်ကို။” ပင်း၊ ပ ၆၈။ “ဪကြံရလေခြင်း၊
ပထမ ပြန်၊ ဇာတ်ရင်းလွန်၍။” ကော ၂၉။ “ထို
ပထမ အပရိဟာနိယတရား၌ မပြတ်စည်းဝေးခြင်း။”
တိုးပွား။ ၁၁။ [ပါ၊ ပထမ။]

ပထ(၄) မက္ခရာ—အစ အက္ခရာ။

“ဝဂ် ၂၅ လုံးတို့တွင် ပဌမက္ခရာ တတိယက္ခရာ...
တို့သည် သိထိလှမည်ကုန်၏။” ဝေါ ၆၆။
[ပါ၊ ပထမက္ခရာ။ ပထမ-အက္ခရာ၊ ပထမ-အစ၊
အက္ခရာ-အက္ခရာ။]

ပထဝီ—၁၊ မြေဓာတ်။

“တေဇောတလီ၊ ပထဝီအာပေါ၊ ဝါယောပညတ်၊
ဓာတ်လည်းလေးဝ။” နာပျီ* ၁၂၃။ “ပြိဿရာသီ၊
ပထဝီဓာတ်၊ ပညတ်နာမ၊ ခေါ်ကြလေ။” ဆဲနှစ်မျိုး
၄၄။ “ခက်မာမူ နှုးညှံမှုဟူသော ပထဝီတပါး။”
ဘာဝနာ ၈၉။ “ဆံပင်၊ အမွေး၊ ခြေသည်းလက်
သည်း၊ သွား၊ အရေ၊ အသား၊ အကြော၊ အရိုး၊
ချင်ဆီ၊ ကျောက်ကပ်၊ နှလုံး၊ အသည်း၊ အလွန်၊ အဆုပ်၊
အူမ၊ အူသိမ်၊ အစာသစ်၊ အစာဟောင်း၊ အဖျင်း၊
ဦးနှောက်။ ပထဝီ ၂၀ ရှိ၏။” ဓာတု၊ ပ ၁၄။

၂၊ မြေကြီး။

“ပရမတန္တိ၊ တုမမ္ဘိသား၊ ပထဝီ လုံးထု၊ ကျုံး၍စုသို့။”
ကိနူရီ* ၁၁၃။ “မဟာပထဝီသည် အောက်အထက်
ပြန့်သည် ဖြစ်ရာ၏။” ဣကုဏ် ၁၈၀။ “သိလာ
ပထဝီသို့ ခိုက်အောင် မြှုပ်စိုက် တည်ဆောက်သော
ကျောက်စာတိုင်သည်။” ပုည ၉၀။

၃၊ တိုင်းပြည် နိုင်ငံတို့၏ မြေပြင်နှင့်စပ်၍ ဖြစ်
ပေါ်သော အကြောင်းအရာ အမျိုးမျိုးကို
ရေးသားဖော်ပြသည့်စာ။

“ပထဝီကြေသူတို့က လူတယောက်လျှင် တတောင်
စတုရန်းကျထား၍။” ချုပ်ပုံ၊ တ ၃။ “ဗြိတိသျှကျွန်း

စုနှင့် နယူးဇီလန်တို့၏ ပထဝီကို။” သူဇယ် ၁၆၅။
[ပါ၊ ပထဝီ။]

ပထဝီဓာတ်—ပထဝီ ၁ နှင့်အတူတူ။

“အမာဓာတ် သဘောတွေကိုပင် ပထဝီဓာတ် ဆိုရ
သည်။” မတ်စက် ၄၃။ “လက်ဖြင့်စမ်းသပ် ဆုပ်ကိုင်
တို့ထိလိုက်သောအခါ အကြမ်းအနု အခုအခံခက်ထန်
မာတင်းသောသဘောကို ပထဝီဓာတ် ဟုခေါ်တယ်။”
အာစာ၊ ပ ၁၇၀။

[ပါ၊ ပထဝီဓာတု။ ပထဝီ-မြေ၊ ဓာတု-ဓာတ်။]

ပထဝီဗေဒ—ပထဝီနှင့် စပ်သောပညာ။ ပထဝီဝင်ပညာ။

“အစိုးရက ပထဝီဗေဒကို ကောင်းစွာ လိုက်စားခြင်း
မပြုသည့်ပြင် မြန်မာ လူငယ်များကိုပင် ပထဝီ ဗေဒ
ပညာ လိုက်စားရန် အားမပေးခဲ့ပေ။” ငါးနှစ် ၆၆။
[ပါ၊ ပထဝီဗေဒ။ ပထဝီ-ပထဝီ၊ ဗေဒ-ပညာ။]

ပထဝီဝင်—ကမ္ဘာ့ မျက်နှာပြင်ကို လေ့လာသော သိပ္ပံ
ပညာရပ်။

“မိမိတိုင်းပြည်၏ ရာဇဝင် ပထဝီဝင်။” လူမှု ၂၆။
“ပထဝီဝင် နှင့် နက္ခတ်တာရာ အကြောင်းကိုလည်း
သင်ပြပေး၏။” သမိုင်း၊ ပ ၂၇၀။

ပဒ—ပုဒ်။ အနက်ကို သိကြောင်းဖြစ်သော အက္ခရာ
အပေါင်း။

“ဝဏ္ဏက္ခရာ၊ လက်မွန်ပြလျက်၊ ပဒ ပုဒ်ပျက်၊ ယွင်း
ယုတ်ယွက်သား။” ဘိရူ* ၁၉၄။ “မဟာ ကာလ
နဂါးပင်းသည် အလွန်များသောပုဒ် ပဒ တို့ဖြင့် ဘုရား
လောင်း၏ ကျေးဇူးတို့ကိုချီးမွမ်းလျက်နေ၏။” မာလင်
၆၁။ [ပါ၊ ပဒ။]

ပဒပရမ—တရားနာကြားရသည့် အကျိုးကျေးဇူးမျှသာ
ရှိသောပုဂ္ဂိုလ်။

“ပဒပရမ၊ မည်ကာမျှလျှင်၊ ဘဝဤတွင်၊ ဤချစ်
ရှင်သည်၊ သို့စင်ချွတ်ရာ၊ မကျွတ်ပါအံ့။” ပါမိ* ၂၀။
“များစွာပင်ဟောငြားသော်လည်းကောင်း ရှည်မြင့်
စွာပင် စီးဖြန်းငြားသော်လည်းကောင်း ဤဘဝ၌
တရားရအံ့သောအကြောင်းသည် မရှိ၊ နောင်မှလျှင်
ရရာသော ဝေနေယျသည်ကား ပဒပရမမည်၏။...
ငါသည် ပဒပရမဖြစ်ချေရာ၏။” ယသ ၈၀။
[ပါ၊ ပဒပရမ။ ပဒ-ပုဒ်၊ ပရမ-အတိုင်းအရွယ်။]

ပဒပူရဏ—အနက်မရှိ ပုဒ်ပြည့်ရုံမျှ ထည့်ထားသောပုဒ်။
 “လေးလုံးတပါးစသည်ဖြင့် ပါဒကိုမှတ်၍ဖွဲ့သော ပျို့
 ကဗျာတို့နို့။ ‘အတင်အချေ’ ‘အဖြေအမေး’စသည်
 ဖြင့် တင်သည် ချေသည် ဖြေသည် မေးသည်ကိုပင်
 အတင်အချေဟူ၍ အအက္ခရာထည့်၍ စပ်ဆိုသည်
 ပဒပူရဏ မည်၏။ ပဒပူရဏဟူသည်ကား ၄ လုံး
 တပါးစသည်ဖြင့် ဖွဲ့သောအရာဖြစ်၍ ၄ လုံးစသည်
 ပြည့်မီစေခြင်းငှာသာဆိုသည်၊ အရအထူးမရှိ ဆိုလို
 သည်။” ဝေါ ၁၇၇။ “မာနံ၌ နံကား ပဒပူရဏ
 မျှသာ။” အဋ္ဌဂဏ္ဍိ ၁၄၈။
 [ပါ။ ပဒပူရဏ။ ပဒ-ပုဒ်၊ ပူရဏ-ပြည့်ခြင်း။]

ပဒါလတာ—ကမ္ဘာမြေကြီးပေါ်စက လူများ အာဟာရ
 အဖြစ်စားသုံးသည့် ချိုမြိန်သောနွယ်ပင်။
 “တရံရောခါ၊ မြေဩဇာနှင့်၊ ပဒါလတာ၊ ရသာနွယ်
 ချို၊ အလိုစားပြီး။” ဘူပေါင်း* ၆၃။ “ပဒါလတာ
 အမည်ရှိသော အနံ့အရသာနှင့်ပြည့်စုံသော နွယ်သည်
 ထင်ရှားဖြစ်၏။” နု၊ ပ ၂။ [ပါ။ ပဒါလတာ။]

ပဒါလင်္ကာရ—ပုဒ်၏တန်ဆာ။
 “စသဒ္ဒါကား ပဒါလင်္ကာရတည်း။” သုတ်သီနိ ၇။
 “ယာနိပိ တာနိ ဒါနပထာနိ၊ အကြင်အလှူတို့သည်
 လည်း။...ပထသဒ္ဒါ အနက်မရှိ၊ တဗ္ဗော။ ဒိဋ္ဌိဂတံ၊...
 ၌ ဂတသဒ္ဒါကဲ့သို့မှတ်။ တနည်း ပဒါလင်္ကာရ၊ ပဒ
 သောဘဏ၊ ပဒထုတိအနက်ရှိ၏။” ဂုဠ၊ ဒု ၁၃၀။
 [ပါ။ ပဒါလင်္ကာရ။ ပဒ-အလင်္ကာရ၊ ပဒ-ပုဒ်၊
 အလင်္ကာရ-တန်ဆာ။]

ပဒိပနည်း—ဆီမီးကဲ့သို့ တနေရာတည်းကနေ၍ အခြား
 နေရာတို့ကို ထွန်းပြသောနည်း။
 “တပုဒ်တည်းဖြစ်လျက် များသောအနက်ကို ဟော
 စွမ်းနိုင်သောနည်းသည် ပဒိပနည်းမည်၏။” ပုဒ်စစ်
 ၁၄၇။ “တပုဒ်တည်းကို၊ ထိုထိုပုဒ်ဓာတ်၊ ပစ္စယတ်၊
 ကြုံလတ်ပဒိပနည်း၏သဘောတည်း။” ဝဇီရူ ၁၄။
 [ပါ။ ပဒိပနယ။ ပဒိပ-ဆီမီး၊ နယ-နည်း။]

ပဒုမဂဓ်—ပဒုမာကြာတိုက်။
 “ပဒုမဂဓ်၊ တိုက်အရပ်ဝယ်၊ ရောင်လျှပ်ရှက်တူယ်။”
 နာနာ* ၁၅။
 [ပါ။ ပဒုမဂဗ္ဘ။ ပဒုမ-ပဒုမာကြာ၊ ဂဗ္ဘ-တိုက်။]

ပဒုမာ—အများအားဖြင့် ပန်းရောင် အသွေး ရှိလျက်
 အပွင့်ကြီးသောကြာ။ ပဒုမာကြာ။ (ရိုးတံမာ၍
 ဆူးရှိသည်။)
 “ကောင်းစိတ်ရွှင်စွာ၊ ပဒုမာတို့၊ သန္တာနှင့်ပန်း။”
 ဂါထာ * ၆၂။ “မွေးကျော်ပွင့်ကြာ၊ ပဒုမာကို၊
 ထိပ်မှာပုံလှိုင်း။” သူဇာ* ၈၁။
 [ပါ။ ပဒုမ။ “ပဒုမာကြာသည် ပွင့်ချပ်တရာရှိ၏။
 ပွင့်ချပ်တရာမပြည့်လျှင် ပုဏ္ဏရိုက်မည်၏။ တနည်း၊
 ပွင့်ချပ်အမှတ်ကိုကြည့်ရှောင်၍ ဖြူလျှင်ပဒုမာ၊ နီလျှင်
 ပုဏ္ဏရိုက်ဟု သီလက္ခန်သာမညဖလသုတ် အဋ္ဌကထာ
 ၁၇၃ ၌ သေချာစွာဆုံးဖြင့်၏။ သမာသိပဿနိ
 ဋီကာ ၁၀၈ ၌ကား ပုဏ္ဏရိုက် သေတပဒုမံ ဟုဆို၏။
 သာရတ္ထနိဒါန်း၊ သီလက္ခန်ဋီကာသစ် ၁၈၇ ၌ ရတ္တံ
 ပဒုမံ၊ သေတံ ပုဏ္ဏရိုက် ဟုဆိုရာ အဋ္ဌကထာနှင့်
 မညီဖြစ်သည်။” တေပိဋက ၂၀၁။]

ပဒုမာသန—အခြေ၌ ပဒုမာကြာပွင့်ပုံပါရှိသောပလ္လင်။
 “ပွင့်ချပ်တရာ၊ ပဒုမာသန၊ ဥကင်သထက်။” အာသံ*
 ၃၂။ “ပဒုမာသန၊ ပလ္လင်လှနှင့်။” မဃ* ၄၃။
 [ပါ။ ပဒုမာသန။ ပဒုမ-အာသန၊ ပဒုမ-ပဒုမာ၊
 အာသန-နေရာ။]

ပဒေသ — ၁၊ ပြည်နယ်။
 “ဒီပရာဇိက၊ ပဒေသ ဟု၊ ပေါက်ပြဝန်းလည်။”
 ဓမ္မ * ၁၈။
 ၂၊ အရာအားလျော်စွာ ယူရမည်ဟူသော
 နည်းအညွှန်း၊ ပဒေသလေးပါး။ (မဟာ
 ပဒေသရှုဦး)
 “ကာလံ၊ ဒေသံ၊ အတ္ထံ၊ ဓနံဟူ၍ ပဒေသ ၄ ပါး။”
 ကြို့ ၆၉။
 [ပါ။ ပဒေသ။ ပဒေသ-အပြားအားဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း။]

ပဒေသညာဏ်—တစိတ်တဒေသ သိသောဉာဏ်။
 “ဇာနံ-ဇာနိတဗ္ဗံ၊ ကိ။ သဗ္ဗညုတညာဏေန၊ ဖြင့်။
 ဇာနာတိ၊ ၏။ အဓိပ္ပာယ်ကား ပဒေသညာဏ်ကဲ့သို့
 မဟုတ်၊ အလုံးစုံကိုသိသည်ဟူလို။” အဋ္ဌဂဏ္ဍိ ၄၇။
 [ပါ။ ပဒေသဉာဏ။ ပဒေသ-တစိတ်တဒေသ၊ ဉာဏ-
 သိမြင်ခြင်း။]

ပဒေသပညတ်—အရပ်ဒေသကိုရွေးချယ်၍ ပညတ်အပ်
သော သိက္ခာပုဒ်။

“ဤဂုဏ်ကျပ်ပါဟနဘိနပ်သည် ပဒေသပညတ်ဖြစ်၍
ပစ္စန္ဓရစ်ဇနပုဒ်၌ကား ဂိလာန အဂိလာန ရွေးခြယ်ရန်
မရှိ။” ဂုဏ် ၃၂၃။ “ဤသို့ အရပ်ကိုရွေးချယ်၍
ပညတ်တော်မူသောကြောင့် ပဒေသပညတ်မည်၏။”
လောက ၉။ [ပါ။ ပဒေသပညတ္တိ။]

ပဒေသရာဇာ—ပြည်နယ်တခုကို အစိုးရသောမင်း။
ပဒေသရာဇ်မင်း။

“မူးရိုးမတ်ဆွေ၊ ပဒေသရာဇာ၊ ကေရာနှင့် ။”
နာပျို* ၁၂၇။

[ပါ။ ပဒေသရာဇ။ ပဒေသ-ပြည်နယ်၊ ရာဇ-မင်း။]

ပဒေသရာဇ်—ပြည်နယ်တခုကို အစိုးရသောမင်း။

“ပဒေသရာဇ်၊ ဖြစ်သည့်ခပင်း၊ ပြည်ထောင်ချင်းနှင့်။”
ပြည်စုန်* ၉။ “ထီးရိပ်ခိုနေ၊ ဘုန်းမိုးဝေသား၊
ပဒေသရာဇ်၊ အလှူစိုးဆောင်၊ ပြည်ထောင်ခပင်း၊
တရားမင်းသို့။” ဟင်္သာ* ၆၃။ “တိဿဘုရားရှင်၏
လက်ထက်နှိုက် အလောင်းတော်သည် သုဇာတမည်
သော ပဒေသရာဇ် မင်းဖြစ်၍။” မဟာဝင် ၃၆။
“ပဒေသရာဇ် ဆိုသည်မှာ နိုင်ငံကြီးဩဇာခံ လက်
အောက်ခံမင်းများ ဆိုလိုသည်။” ချုပ်ပုံ၊ ၃၃၈။
[ပါ။ ပဒေသရာဇ။ ပဒေသ-ပြည်နယ်၊ ရာဇ-မင်း။]

ပဒစ္စေဒ—ပုဒ်ခွဲခြင်း။

“ပဿိတု မဒုက္ကဓေ... ပဿိတု အဒုက္ကဓေ- ဟု
ပဒစ္စေဒ ပြု။” ဇာန်ဇီနိ၊ ၃၂၂၄။
[ပါ။ ပဒစ္စေဒ။ ပဒ-ဆေဒ၊ ပဒ-ပုဒ်၊ ဆေဒ-
ဖြတ်ခြင်း။]

ပဒဋ္ဌာန်—ပရမတ္ထတရားတို့၏ နိုးစွာသောအကြောင်း။
“ကိစ္စတသ္မုနိ၊ ပဒဋ္ဌာန်၊ မဟဏ်မြစ်ပမာ။” ကဝိသတ်*
၅၇၈။ “ထိုဒေါသသည်...ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း၏အကြောင်း
အာသာတ ဝတ္ထုလျှင် နိုးစွာသော အကြောင်း
ပဒဋ္ဌာန် ရှိ၏။” ဒေါသ ၄။ [ပါ။ ပဒဋ္ဌာန။]

ပဓံ—ပဓံမာကြာ။

“ပွင့်လူလူကြာ ပဓံကို၊ နေအရက်တွေသကဲ့သို့။” တေ
၂၀။ “လက်ဆယ်ပြာနှင့်၊ စကြာ ပဓံ ခြေတော်
ဖျား။” ကော ၃၁။ “လက်အုပ်ကြာမုံ ပန်း ပဓံ

ကြီးတွေကို ရှင်တော်မြတ်ဘုရား သာလျှင် များ
မြတ်စွာခံယူတော် မူကြရတယ်။” ဒေရီ၊ တ ၁၀။
[ပါ။ ပဒုမ။]

ပဒုံမာ—ပဒုမာနှင့် အတူတူ။

“အစုံဖြာသည်၊ ပဒုမ္မာ ချပ်၊ မုံအာထပ်သို့။” ကိန္နရီ*
၈၃။ “သတပတ်ကြာ၊ ပဒုမ္မာသို့။” မသ* ၃၆၅။
“ရွက်ချပ်ရွက်လွှာ ပဒုံမာ ကြာတော၌ ရွာသော
မိုသ်းပေါက်ကဲ့သို့။” ဝေဇာတ်၊ နိဒါန်း ၇။ [ပါ။ ပဒုမ။]

ပဓာန—လိုရင်း။

“သတ္တဝါအပေါင်းတွင် လူသာ ပဓာန ဖြစ်သည်။”
ဝဲနော် ၇။ “ကာယိကသုခကို ပဓာန ပြုသဖြင့်။”
ဝိဋ္ဌနိ၊ ၃၁၉၇။ “ဗဟိဒ္ဓရုပ်တွေ ကွယ်ပျောက်မှု
ကား လိုရင်း ပဓာန မဟုတ်။” ပဏ် ၁၃၆။ “ကိုယ်
အကြံအထမြောက်တာသာ ပဓာနပါကွယ်။” စပယ်
၉၄။

[ပါ။ ပဓာန။ အဘိဓာန်ပါ၌* ၆၉၄ ၌ ပဓာနဟု
ဓမ္မအာဏ်ခြိုက်နှင့် ရှိသည်။ နိဿိ ဆရာများလည်း
ပဓာနဟု လက်ခံ၍ ပြဇာန်းသည်ဟု အနက် ပြန်ကြ
သည်။ အမရကောသ၌လည်း ပြဇာနဟုရှိသည်။
အဘိဓာန်ဋီကာ၌လည်း ‘ပဒဓာတိတိပဓာန’ ဟု
ဝိဂြိုဟ်ဆိုသည်။ အဘိဓာန်ဋီကာနိဿိဆရာတော်ကား
ပဋ္ဌာနကို နှစ်သက်တော်မူသည်။ ယင်းနိဿိ၊ ၃၄၀၃၌
“ပရောရိုသော ဓာဓာတ်၊ ဒကား အဗ္ဘာသဘည်း။
ဓဿဋ္ဌောကိုကား ဤ၌မဆိုသော်လည်းသိလေ။” ဟု
မိန့်မှာထားသည်။ ပဋ္ဌာနရှုဦး။]

ပပဉ္စ—သံသရာကို ချဲ့သွင်တတ်သောဘုရား။ (တဏှာ၊
မာန၊ ဒိဋ္ဌိဟူ၍ ပပဉ္စတရားသုံးပါးရှိသည်။)

“လောကီမှု လောကီနယ်ကို အကျယ် ချဲ့သ မား
ဖြစ်သော တဏှာ မာန ဒိဋ္ဌိဟူသော ပပဉ္စတရားသုံး
ပါးတို့၏ အသိုက်အမြုံသာဖြစ်၍။” ဂံ ၈၅။
[ပါ။ ပပဉ္စ။]

ပဘဝ—အမွန်အစ။

“မပြတ်ပဘဝ၊ မဇ္ဈိမသို့။” ပင်း၊ ပ ၈၇။ “စကား
အစ ပဘဝဖြစ်စေရန်။” ဥပမာ၊ ပ ၂၁၄။
“သာသနာတော်သုံးပါးလုံး တည်တံ့ နိုင် ခြင်း ၏

အကြောင်းရင်းမူလ ပဘဝဖြစ်ပေ၏။” ခုံနန် ၁၅၇။
[ပါ၊ ပဘဝ။]

ပမာ^၁—နှိုင်းယှဉ်ခြင်း။ နှိုင်းခိုင်းခြင်း။ ဥပမာ။
“ပမည်းပမာ၊ စာနာထင်ထင်၊ နှိုင်းခိုင်းသင်အံ့။”
ဆူ* ၄၃။ “သေပြီးသူလျှင်၊ လူမဖြစ်လာ၊ ထို ပမာ
သို့၊ စဉ်လာလေးပါး၊ ထိုတရားလည်း။” ဇေယျီ* ၁၀၄။
“ဤသို့ မြေကြီးပမာ မနှုန်းသာအောင် ပညာဖွံ့ဖြိုး၍
အကျိုးကြီးသည်။” နရ ၃၉၃။ “နတ်ပြည်ပမာ
သာယာဝပြောလိမ့်မည်။” ထီး၊ ၈၄၇။
[ပါ၊ ဥပမာ။]

ပမာ^၂—အရေအတွက် ပြုလောက်သည့် ဂုဏ်အင်္ဂါနှင့်
ပြည့်စုံခြင်း။
“အောင်မြေရတနာ၊ မွေးဘရာကား၊ ပမာမလောက်၊
ကျောက်တလုံးနက်၊ အဘိုးတက်နှင့်၊ ဆန့်လက်လှမ်း
ကာ၊ ရမည်သာဟု။” ဇေယျီ* ၂၂။ “ထိုမျှသော
မင်းတို့ကို ပမာမမူ။” ဣကုဏ် ၅၂။ “ပမာမပြု၊
ဂရုမထား၊ တိုက် ဘို့ခိုက် ဘို့ရန်ကို မပြင်မဆင်။”
လက်စွဲ ၂၀၅။
[ပါ၊ ပမာဏ။ ပမာဏ-အတိုင်းအရှည်။]

ပမာဏ—၁။ အတိုင်းအရှည်။
“လုံးဝန်းမဏ္ဍလာ၊ ပမာနမူ၊ တရားငါးဆယ်၊ အံ့အဲ
ဘွယ်အောင်၊ ကြီးခြင်းဆောင်သား။” ကိုး* ၅၄။
“င ရဲ၌ကား ကံသာလျှင် ပမာဏဖြစ်၏။”
ယသ ၃၉၉။ “ကိုယ်တော်မြတ် ပမာဏ အားဖြင့်
တူကာမျှကိုသာ ပြုနိုင်အံ့ဟု ဆင် ခြင် တော် မူ၍
အတိုင်းတော်အမြင့် ပမာဏ ကိုးတောင် ၂ မိုက်။”
သာလင် ၂၁၉။ “ဘုရားကလေး ဉာဏ်တော် ပမာဏ
ငယ်သည်ဟု မအောင်းမေ့သာ။” ကဝိန် ၁၉၅။

၂။ အရေအတွက် ပြုလောက်သည့် ဂုဏ်အင်္ဂါနှင့်
ပြည့်စုံခြင်း။

“မိလိန္ဒပညာကျမ်းကား အဋ္ဌကထာများက ခိုမှီးကိုး
စားသော ခိုင်ခန့် လှစွာ ပမာဏ မြောက်သော
ကျမ်းပေတည်း။” သာလင် ၃၉။ “သဘောသကံ
ထုံးစံထင်သည်သာ ပမာဏတည်း။” ဝေါ ၄၁၅။
“မင်းမျိုးမှ ရဟန်းပြုသောသူသည် ပမာဏ မဟုတ်။”
ငါး၊ ပ ၁၆၇။

၃။ အလေးအမြတ်။ အသိအမှတ်။ တန်ဖိုး။
“မိမိကိစ္စကို ပမာဏ မပြု၊ မြတ်စွာဘုရား၏ အမှုအခွင့်
ကိုသာ ဆင်ခြင် မြှော်ရှုလျက်။” နေဇာတ် ၁၃။
“မြက်ဝါး ခြမ်းမျှ၊ ဇီဝိတကို၊ ပမာဏ မမူ၊ ကိုယ့်
အသားကို၊ ပုဏ္ဏားအားလှူပြီးလျှင်။” ပုညဝတ် ၆၉။
[ပါ၊ ပမာဏ။]

ပမာဒ—မေ့လျော့ခြင်း။
“သေယဇ်စာဝ၊ ပမာဒကြောင့်၊ နောက်မှနောက်မှ၊
တောထွက်ကြ၍။” ကိုး* ၂၀၇။ “ပမာဒ မြွေးငြို၊
မစွမ်းနိုင်ရှိပစေ။” ပုညဝတ် ၁၇၉။ “ကုသိုလ်တရား
၌ မေ့လျော့ရာကျခဲ့သည့် ပမာဒ တရား၏ အကျိုးစီး
ပွား နည်းစေတတ်သော အဖြစ်ကိုလည်း။” သုသော၊
၈ ၁၆၇။ [ပါ၊ ပမာဒ။]

ပမာဒလေခ—မေ့လျော့ သဖြင့် မှားယွင်း ရေးမိသော
အရေးအသားစာ။ အမှတ်မဲ့ ရေးမိသော
စကား။
“ထို့ကြောင့် အာမန္တာဟူ၍ ရှိသည်မှာ ပမာဒလေခ
စာရေးတို့ မှားယွင်း၍ ရေးထားသော ပါဠိဟု ထင်မိ
ပေသည်။” ယမိုက် ၃၁၁။ “ပမာဒလေခ သမ္မောဟ
သဘိဖြင့် ရေးမိသော ဤစကား။” ပုည၊ ၂၊ ၄၇။
“အဆင့်ဆင့် ရေးကူးသူတို့ မေ့လျော့သဖြင့် ရေးသင့်
ရာမှ တခြားတပါးသောအရာ၌ ရေးမှားမိသော ပမာ
ဒလေခ ကို။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၆၉။
[ပါ၊ ပမာဒလေခ။ ပမာဒ-မေ့လျော့၊ လေခ-အရေး
အသား။ “ပါဠိ အဋ္ဌကထာများကို ပေထက်အကွရာ
တင်သောအခါ၌ ရေးသူတို့ သတိမေ့လျော့၍ ချွတ်
ယွင်းရေးသားသောစာကို ပမာဒလေခ ခေါ်သည်ဟု
သာရတ္ထဋီကာ ၂၁ ၌ဆိုသည်။ ဝိမတိဝိနောဒနီ (၈)
၌ အဆင့်ဆင့် ရေးကူးရာ၌ ချွတ်ချော်တိမ်းပါး ရေး
သားမိသောစာဟု ဆိုသည်။” တေပိဋက ၂၀၄။]

ပမာပမည်း—နှိုင်းကြောင်း ဝတ္ထုနှင့် အနှိုင်းခံဝတ္ထု။
“ခက်ခဲရာရာ၊ ပမာပမည်း၊ ဟောထုံး နည်းဖြင့်။”
ပါမီ* ၃။ “ပမာပမည်း၊ သို့လျှင်တည်းဟု၊ သွယ်နည်း
ကုန်အောင်။” ကိုး* ၆၂။ “ဘုရားလောင်း သိဒ္ဓတ်
မင်းသား တောထွက်ပြီးလျှင်...သမာပတ်စီးဖြန်းနည်း
ကိုမေးသော် ဥဒက ရသေ့ပြောသည်တွင် ပြောတည့်
ခြင်း ပြောသော စကား၏ အခြားမဲ့၌ပင် ပြီးစေ

သတည်း။ ထိုအတူ ပညာရှိသည် ပရိယတ်ကို ကြား
နာရလျှင် ပဋိပတ် ပဋိဝေဓ ၂ ပါးကိုပင် ဖြည့်ကျင့်
နိုင်၏ဟု ပမာပမည်း ဆောင်သတည်း။” သာလင်
၂၃၈။ “သမ္မောဇ္ဈင် ၇ ပါးကို စကြာရတနာ ၇ ပါး
ကဲ့သို့ ပမာပမည်း ထားလျက် ပွားများ ပြည့်စုံစေ
ရမည်ဟုလိုသော်။” ဖလ ၁၀။

[ပါ၊ ဥပမာန ဥပမေယျ။ ဥပမာန-နှိုင်းကြောင်း
ဝတ္ထု၊ ဥပမေယျ-အနှိုင်းခံဝတ္ထု။ ဥပမာတွင်ရှိဦး။]

ပမည်း—အနှိုင်းခံဝတ္ထု။

“မှတ်သည်နည်းဖြင့်၊ ပမည်းယူယူ၊ နှိုင်းရှည့်မှုလျက်။”
ပါမီ* ၁၀၄။ “ပမာကား သင်၏အရိပ်သည် မင်း
မဟုတ်။ သင့်ကိုယ်သာ မင်းဟုတ်သည်။ အရိပ်ကား
သင့်ကိုယ်ကိုပင် မှီ၍ ဖြစ်သည်။ ထိုကဲ့သို့တည်းဟု
ပမည်းဆောင်၍ပြ၏။” သာလင် ၃၈။

[ပါ၊ ဥပမေယျ။]

ပမည်းပမာ—ပမာပမည်းနှင့် အတူတူ။

“ဘယ်ကဲ့သို့နည်း၊ ပမည်းပမာ၊ စာနာထင်ထင်၊
နှိုင်းခိုင်းသင်အံ့။” ဆု* ၄၃။ “ခုနစ်လွှာကို နှံ့စေ
ရာ၌ ပမည်းပမာ အဘယ်နည်း။” အဋ္ဌ၊ တ ၁၄၈။
“ပမည်းပမာတို့ဖြင့် တန်ဆာဆင်၍။” ရွှေထေ ၇။
[ပါ၊ ဥပမေယျ ဥပမာန။]

ပယောဂ — ၁၊ အားထုတ်မှု။ လုံ့လ။ လုံ့ဆော်မှု။

“မွေ၏ဟူသည်ကား သယံဇာတ ပယောဂမထောက်
အလျောက်သာ မွေခြင်းဟူသော ကံမဲ့အနက်။”
ဝေါ ၄၄၃။ “မခိုးစေမိရှေးကပင် လုံ့လပယောဂ
ပြု၍ခိုးခြင်း။” နု ၁၁၃။ “အမိမြန်မာပြည်ကြီးကို
ချစ်သောစိတ်ဓာတ် ဇာတိမာန်တို့က ချောင်းများ၏
ပယောဂကြောင့် လုံ့ဆော်တက်ကြွ၍ နေသည်
တကြောင်း။” စာသမိုင်း ၁၃၄။ “နင်၏ ပယောဂ
ကြောင့် ဆွဲချ၍သေသည်ဟု။” ဥပမာ၊ ပ ၁၁၁။

၂၊ ဖောက်ပြန်စေတတ်သောအတတ်။ စုန်း
အတတ်။

“ပယောဂမျိုး၊ နတ်ဆိုးနတ်ကြမ်း၊ စုန်းဖမ်းတစ္ဆေ။”
ဣန္ဒာနေ ၈၂။ “ဇော်ဂီအကောင်ကို ဖုတ်ကင်၍
စားသော ကုလားငယ် ဦးခေါင်းအပေါင်အလက်
များကို မြို့ပတ်လည်မြှုပ်ထား၍ ပယောဂ ပြုလေ

သည်။” သာလင် ၉၄။ “စုန်းနတ်ဘီလူးတို့ဘမ်းသော
အမှောင်ပယောဂနာ။” ဥတု ၁၃၀။ “ဆေးမပေါင်
အင်းမကူ၊ ပယောဂပင် မထူသော်လည်း။” ပုည၊
၂၊ ၄။ [ပါ၊ ပယောဂ။]

ပယောဇဉ်—ကျမ်း၏အကျိုး။

“သမ္ပန်ပယောဇဉ်၊ စပ်ယှဉ်မကင်း၊ ခံတွင်းမဆိတ်။”
မသ* ၃၂၃။ “ကတ္တားပရိမာဏ ပယောဇဉ် ပဋိညာဉ်
နှင့်။” သံဝတ် ၃။ “ကျမ်း၏အကျိုးသည် ပယော
ဇဉ်မည်၏။” ဂုဠ၊ ပ ၃၀၆။

[ပါ၊ ပယောဇန။ ကျမ်းပြုသောအခါ ၁ သညာ-
ကျမ်းအမည်၊ ၂ နိမိတ်-ကျမ်းပြုခြင်းအကြောင်း၊
၃ ကတ္တား-ပြုသူ၊ ၄ ပရိမာဏ-ကျမ်း၏ အတိုင်း
အရှည်၊ ၅ ပယောဇဉ်-ကျမ်း၏ အကျိုးဟူသော
အချက်ငါးမျိုးကို ရှေးဦးစွာ ဖော်ပြကြသည်။]

ပယတ်—[သဒ္ဒါ]အက္ခရာ ရွတ်ရန်အားထုတ်မှု။

“ကရိုဏ်းပယတ်၊ ဌာန်မချွတ်တည့်၊ ဟောရွတ်ပီပြင်။”
ကိုး* ၃၃။ “ဖွင့်၍ ရွတ်ဖတ်၊ အားထုတ်လတ်၊
ပယတ်အမည်တွင်။” ကဝိသတ် * ၁၁၃၀။ “ဌာန်
ကရိုဏ်းက၊ ပုံလှိုင်းပယတ်၊ သံဖြတ်သံညို၊ သန္နိဓ်မူ။”
ကိန္နရီ* ၁၉၈။

[ပါ၊ ပယဘန။ ပယဘန-အားထုတ်ခြင်း။ ပယတ်
၄ မျိုး။ ၁ သံဝုဋ္ဌ-ဌာန်ကရိုဏ်းတို့ကို ပိတ်ခြင်း၊
၂ ဝိဝုဋ္ဌ-ဌာန်ကရိုဏ်းတို့ကိုဖွင့်ခြင်း၊ ၃ ဖုဋ္ဌ-ဌာန်
ကရိုဏ်းတို့ကိုထိခြင်း၊ ၄ ဤသံဖုဋ္ဌ-ဌာန်ကရိုဏ်းတို့
ကို စဉ်းငယ်ထိခြင်း။]

ပရစေတနာ—ကောင်းမှုပြု ပြီး သည့် နောက် ဖြစ်သော
စေတနာ။ ကောင်းမှုပြုပြီးသည့်နောက်
ကျေနပ်ဝမ်းမြောက်မှု။

“ပုဗ္ဗမုဉ္ဇ၊ ပရသုံးတန်၊ စေတနာဉာဏ်နှင့်။” ရာမ၊
ပ ၁၈၉။ “ပုဗ္ဗမုဉ္ဇပရစေတနာသုံးတန်၌။” နရ ၃၄၂။
[ပါ၊ ပရစေတနာ။ ပရ-နောက်၊ စေတနာ စေတနာ။]

ပရဒါရကံ—သူ့မယားကို ကျူးလွန်ခြင်း။

“သူ၏မယားကို ကျူးလွန် ခြင်းတည်းဟု သော
ပရဒါရကံ။” စွယ်၊ ပ ၃၂၁။ “ပရဒါရကံကိုပြုမိ၍
သေလျှင် ခရံ၍ကျက် ပြီးမှ။” သမန်၊ ဒု ၁၄၃။
ပရဒါရိကဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ပရဒါရိကအမှုကို

ပြုပြီးလျှင် သေလွန်သော် အဝီစိငရဲ၌ဖြစ်ကြကုန်၏။”
သံဝတ် ၅၄၁။

[ပါ။ ပရဒါရ။ ပရ-သုတပါး၊ ဒါရ-မယား၊ ကမ္မ-ကံ။]

ပရဒေသီ—အရပ်တပါး၌နေသူ။ တရပ်သား။

“ပရဒေသီ ခြားကွာသော အမြို့မြို့ အနယ်နယ်သို့တိုင်
အောင်။” မြေ ၄။

[ပါ။ ပရဒေသီ။ ပရ-တပါး၊ ဒေသီ-အရပ်၌နေသူ၊
အရပ်သား။]

ပရဒွေဘော်—[သဒ္ဒါ] နောက်ဗျည်းနှစ်လုံးဆင့်။

“တညေဝ။ တံဝေတည်။...နိဂ္ဂဟိတ်ကို ဥပြု၊ ရှေ့
တခွင်း၊ ပရဒွေဘော်ပြု၊ ဥကေပ်၊ ပြီး၏။” ကစ္စ ၃၇။
“ငါ၏စိတ်ကြိုက်၊ ပရဒွေဘော် အလိုတော်ကို ပျော်
ပျော်လိုက်ကြသည်၊ မိုက်စည်စေ၊ လူတုံးပေတို့။”
ဟိန် ၂၆။

[ပါ။ ပရဒွေဘာဝ။ ပရ-နောက်ဗျည်း၊ ဒွေဘာဝ-
၂ လုံးအဖြစ်။ ၂ လုံးဆင့်။ ပါဠိသဒ္ဒါ၌ ရှိရင်းဗျည်း
တလုံးကို နှစ်လုံးပြုရသည့် အစီအရင်တခုရှိသည်။
ယင်းကို ဒွေဘော်ပြုသည်ဟု ခေါ်သည်။ ယင်းသို့
ဒွေဘော်ပြုခြင်းမှာ သရတခု၏ နောက်ကဗျည်းကို
သာပြုရ သဖြင့် ပရဒွေဘော် ဟုလည်း ခေါ်ရသည်။
ပါပဟိန်ဆရာကား မူလ အနက်အဓိပ္ပါယ်နှင့် အနည်း
ငယ် သဘောတူသည့် နောက်လိုက် အတွဲ နောက်
လိုက် အဖော်များကို ပရဒွေဘော်ဟု သုံးခြင်းဖြစ်ဟန်
တူသည်။]

ပရဗိုဇ်—ရဟန်းနှင့် အသွင်တူသော တက္ကဒွန်း။

“မသုံးစာရိုက်၊ မြဲမပိုက်ဘူး၊ ပရဗိုဇ် မိန်းမ၊ သစ္စ
ကဟု။” မဃ* ၃၀၆။ “အစေဋ္ဌကဟူသည် အမှတ်
မရှိ ရဟန်းအဖြစ်သို့ ရောက်သော ပရဗိုဇ် တည်း။”
ကင်္ခါ ၃၂၂။ [ပါ။ ပရိဗ္ဗာဇက။]

ပရဘုတ်—သုံးဆောင်သည်။ စားသောက်သည်။

“အပြိန်းမြတ်ယုတ်၊ လူအစုတ်တို့၊ ပရဘုတ် ပြီး၊ မင်း
ကြီးသုံးကြွင်း၊ ပြစ်ဒဏ် ကင်းဟု။” ဇပျို့* ၉၆။

“တရားသဖြင့် ရသော ပစ္စည်းကိုသာ သုံးဆောင်
ပရဘုတ် လေ့ရှိသော ရဟန်းသည် အာဇီဝ ပါရိသုဒ္ဓိ
သီလနှင့်ပြည့်စုံသော ရဟန်းမည်၏။” သီလဝိ ၅၄။
“နဲ့နဲ့ဆပ်သောကြမ်းကြုတ်သောအာဟာရကိုအမြိုက်

အရသာကဲ့သို့ ပရဘုတ် လျက်။” ဣကုဏ် ၂၁၁။
[ပါ။ ပရိဘုတ္တ။ ပရိဘုတ္တ-သုံးဆောင်အပ်၏။]

ပရမ—မြတ်သော။

“ကျေးဇူး ပရမ၊ ကြီးလှလွန်မြတ်၊ လောကဓာတ်ကို။”
ရခိုင်နိုင်* ၁။ “ဆက်ဆံမမျှ၊ သမယဘွင်၊ ပရမ ချိန်၊
ကျော့ဆုံးသာ ကြိမ်တော့ပ။” ဆဲနှစ်မျိုး ၂၇။
[ပါ။ ပရမ။]

ပရမာဏု (မြူ) —အဏုမြူ အောက် သေးငယ် သော
မြူမှုန်။

“ပရမာဏု၊ မြေကြီးထူနှင့်၊ တန္တုနည်းသွေး။” ဆု*
၃၆။ “ပရမာမူန် မြူအဏုသော်မှ၊ ဤလူ့ခွင် ရှုမြင်
သင့်ပါဦး။” ရေသည် ၈၉။ “မြေကြီးသို့ငုပ်၍ ပရမာ
ဏု မြူမျှလောက် သိမ်မွေ့သော ကိုယ်ကို ဖန်ဆင်း
ပြီးလျှင်။” မဟာဝင် ၁၈။ “အဏုမြူတလုံးကိုသုံးဆဲ
ခြောက်စိတ် ခွဲစိတ်၍ တစိတ်ကို ပရမာဏုမြူ ခေါ်
သည်။” မတ်စက် ၉၅။

[ပါ။ ပရမာဏု။ ပရမ-အဏု။ ပရမ-အလွန်၊ အဏု-
သေးငယ်သော။]

ပရမိသွာ—နတ်မင်းကြီးတပါး။

“ပရမိသွာ၊ နတ်ဒေဝါလည်း၊ မြှောက်လာတန်ခိုး၊
ဗိဿနိုးတို့။” ပြည်စုန်* ၁၅။ “မကြာလျင်စိတ်၊
ကုသိုလ်ဟိတ်ဖြင့်၊ ပရမိသွာ၊ မဟာဂိရိ၊ စန္ဒီမလ္လတ်၊
နတ်အများလည်း။” သစ္စာ* ၁၄၃။ “မြန်မာတို့
ကျမ်းဂန်၌ ‘သိကြားပရမိသွာ၊ ဗြဟ္မာနတ်ခေါင်၊
တောတောင်မီးရေ၊ မိုသ်းလေခပင်း၊ ဖန်ဆင်းမတတ်’
ဟူ၍ ကဗျာဆရာတို့ ဆိုသည်။” ကြို့ ၄၆။
[သ၊ ပရမိသွာရ။]

ပရမေ—မြတ်သောသူ၊ မင်း။ မြတ်စွာဘုရား။

“ဒီပက်ရာ၊ သုမေဓာ၏၊ ဆရာပရမေ၊ သုံးလူ့ဆွေ
လျှင်။” ပါမီ* ၁။ “မင်းဖျားပရမေ၊ ဆောက်နှင်း
ပေသော်။” ဘူပေါင်း* ၂။ “ပရမေခေါင်ချင်း၊ လူ့
ပြည်မင်း၏။” သာဓိ* ၃။ [ပါ။ ပရမ။]

ပရမတ်—၁။ [အဘိဓမ္မာ] ပရမတ္ထတရား။ (စိတ်၊
စေတသိက်၊ ရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်ဟုလေးပါးရှိသည်။)
“အမှန်မချွတ်၊ သဘောမှတ်လော၊ ပရမတ်လေးပါး။”
ဘူလင်* ၄၄၈။ “ပါဠိအနက်၊ နှစ်ချက်ပြတ်ပြတ်၊

ပညတ်ပရမတ်၊ ထင်မှတ်စေစေ။” ဘလ္လဘ* ၉၆။
 “ပညတ်အားဖြင့် ပရမတ်အားဖြင့် ကပ်ကပ္ပါလောက
 ကြီးကို ဖြစ်ပုံပျက်ပုံ အကြောင်းအကျိုးနှင့်တကွမမြင်
 မသိနိုင်။” လောကစက် ၅၅။ “ပရမတ်ရေး ပညတ်
 ရေးလည်း အတေးစင်စေ။” ကျည်း ၅၂။

၂၊ မဖောက်ပြန်သောသဘော။

“ပဝရမန္တာတ်၊ ဘိုးတော်နတ်၏၊ ပရမတ်ရိပ်ငြိမ်း၊
 မြတ်စည်းစိမ်ကို။” သေတ္တု၊ ပ ၂၆၃။

[ပါ၊ ပရမတ္ထ။ ပရမ-မဖောက်ပြန်သော၊ အတ္ထ-
 သဘော။]

ပရမတ္ထ — ပရမတ်နှင့်အတူတူ။

၁၊ “ပရမတ္ထဘုရားတို့သာ သစ္စာလေးပါး၏ကိစ္စ
 အသီးသီးကို ရနိုင်လေသည်။” သံခိပ်ဋီ၊ ပ ၁၉။

၂၊ “သမ္မုတိသစ္စာ၊ ပရမတ္ထသစ္စာ ဒေသနာ
 အားဖြင့်။” နှုတ်၊ ပ ၉။ “ဤနည်းအတိုင်း သဘာဝ
 သစ္စာနှင့် ပရမတ္ထသစ္စာနှစ်ပါးကို တိုက်ဆိုင်နှိုးနှော
 လေ။” သံခိပ်ဋီ၊ ပ ၁၇။ [ပါ၊ ပရမတ္ထ။]

ပရမတ္ထပါရမီ — ဘုရားလောင်းတို့ အသက်ကိုစွန့်၍
 ဆည်းပူးသည့် အမြတ်ဆုံးပါရမီ။

“ဗုဒ္ဓကုမောဓိသတ်၊ ရှေးမင်းမြတ်တို့သည်၊ ပရမတ္ထ
 ပါရမီ၊ စာဂီငါးဖြာ၊ အင်္ဂါခြေလက်၊ ကိုယ့်အသက်ကို၊
 ရက်ရက်အားအား၊ လှူစွန့်စားမှ၊ ဘုရားစစ် ဖြစ်ကြ
 သည်။” ပုညဝတ် ၄၅။

[ပါ၊ ပရမတ္ထပါရမီ။ ပရမတ္ထ-မြတ်သော၊ ပါရမီ-
 ပါရမီ။ ဒါနပါရမီ၌ ပြင်ပပစ္စည်းကို လှူခြင်းသည်
 ဒါနပါရမီ၊ မျက်စိစသည် အင်္ဂါကို လှူခြင်းသည်
 ဒါနဥပပါရမီ၊ ကိုယ်အသက်ကို လှူခြင်းသည် ဒါန
 ပရမတ္ထပါရမီ မည်၏။ အခြားသော ပါရမီများ၌
 လည်း ဤနည်းအတူ ပြင်ပပစ္စည်း စွန့်ရသည်တိုင်
 အောင် ပြုသောပါရမီ၊ အင်္ဂါခြေလက် စွန့်ရသည်
 တိုင်အောင် ပြုသောပါရမီ၊ အသက်စွန့်ရသည်တိုင်
 အောင် ပြုသောပါရမီဟူ၍ သုံးမျိုးစီခွဲလျက် နောက်
 ဆုံးပါရမီကို ပရမတ္ထပါရမီခေါ်သည်။ ပရိတ်ကြီးဋီကာ
 ၁၂။]

ပရမတ္ထသစ္စာ — မဖောက်မပြန် မှန်သောတရား။

“သမ္မုတိသစ္စာ၊ ပရမတ္ထသစ္စာ ဒေသနာအားဖြင့်။”
 နှုတ်၊ ပ ၉။ “ထိုသမ္မုတိသစ္စာသည် ပရမတ္ထသစ္စာ

နှင့်နှိုင်းစာလျှင် အမှန်သို့မရောက်ဘဲ မှောက်မှား
 သောအရာတို့သာ ဖြစ်ကုန်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ပ ၁၆။
 [ပါ၊ ပရမတ္ထသစ္စာ။]

ပရမတ္ထသံဃာ — အရိယာပုဂ္ဂိုလ် ၈ ယောက်။

“ငါမှတစ်ပါး ပရမတ္ထသံဃာ၊ သမုတိ သံဃာဟူ၍
 သံဃာနှစ်မျိုးရှိပေ၏ဟု။” ခုံနန် ၁၈၈။ “ဘုရားနှင့်
 တကွ၊ ပရမတ္ထသံဃာ၊ အရိယာရှစ်မည်၊ ပုဂ္ဂိုလ်
 ထေရ်၌။” ပုည ၅။

[ပါ၊ ပရမတ္ထသံဃာ။ ပရမတ္ထ-မြတ်သော၊ သံဃာ-
 သံဃာ။]

ပရယုဂ် — ပြယုဂ်။ ဥ ဒါဟရုဏ်။ ပုံစံ။

“ပရိယာယ်ဝေဝုဏ်၊ ပရယုဂ်၊ ဖော်ထုတ် အလီလီ။”
 ကဝိသတ် * ၁၃၀၈။ “ပရယုဂ် ချိုသောကျမ်းဂန်
 သည်လည်း သူတပါးတို့ယုံမှားကို မဖျောက်နိုင်ချေ။”
 သီလဝိ ၈၇။

[သ၊ ပြယောဂ။ ပြယုဂ်-ကို ပနှင့်ရခွဲ၍ ပရယုဂ်ဟု
 ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။]

ပရလောက — တမလွန်ဘဝ။ နောင်ဘဝ။ ငရဲပြည်၊
 နတ်ပြည်။

“အချို့က ပရလောက ခေါ်သော နောင်ဘဝ ရှိသည်
 ဆိုခြင်းကို လက်မခံချေ။ အကြောင်းတရားရှိနေလျှင်
 ယင်း၏ အကျိုးတရား မုချဖြစ်ပေါ်သည်ဟု ယုံကြည်
 သောသူတို့ကား ပရလောက နောင်ဘဝရှိသည် ဆို
 ခြင်းကို လက်ခံကြသည်။”

[ပါ၊ ပရလောက။ ပရ-နောက်၊ လောက-လောက၊
 ဘဝ။]

ပရဝိုင်း — ပရဝုဏ် ရှု။

“မြင်းတားတန်တိုင်း၊ ပရဝိုင်း နှင့်၊ ဝိုက်သိုင်းကာရံ၊
 လုံကြောင်းကြံ၍။” ဥဗ္ဗာ * ၆၇။ “ကျောင်း
 ပရဝိုဏ်း တဖန်လာ၍။” ဥပမာ၊ ပ ၅၇။

[ပါ၊ ပရိဝေဏ။]

ပရဝဏ် — အရံ။ ဥယျာဉ်။

“မိဂဒါဝန်၊ ပရဝဏ် ရံဆီး၊ သစ်သီးပန်းမာလ်၊
 အလွန်ထူးပြော၊ တောဥယျာဉ်၏။” ဟင်္သာ * ၅၆။

“ပရဝုဏ် ဝိုက်သိုင်း၊ ရံဆိုင်းမီးတား၊ ဘုရားစေတီ။”
ဗန္ဓ ၁၁၀။ [ပါ၊ ပရိဝေဏ။]

ပရဝုဏ်—ကျောင်းအရံ။ အရံ။

“တနေ့သ၌ တယောက်ထီးတည်း ထိုသခင် ပရဝုဏ်
ကို တံမြက်လှည်းသော် ထိုကုန်း၌ ရွှေဖျဉ်းကြီး
တစောင်းပေါ်လေ၏။” သာလင် ၁၀၃။ “ဗောဓိ
ပင်၏ ပရဝုဏ်ဖြစ်တဲ့ မြေသလင်းကို သန့်ရှင်းအောင်
သုခသင်၍။” သာရီ၊ တ၄၉။ [ပါ၊ ပရိဝေဏ။]

ပရဟိတ—သူတပါးအကျိုး။

“အတ္တပရ၊ ဟိတ နှစ်ထွေ၊ ဌာနနေသား၊ မဝေ
နောက်ရွှေ၊ ထောက်ထား၍လျှင်။” ဘိရူ * ၂၇။
“ပရဟိတ ကို ဆောင်ခြင်းငှာ မရကောင်းသော
ဤတောအရပ်၌။” တေ ၁၅၃။ “အတ္တဟိတ
ပရဟိတ မိမိအကျိုး သူတပါးအကျိုးတို့ကို။” လူမူ
၈၃။
[ပါ၊ ပရဟိတ။ ပရ-သူတပါး၊ ဟိတ-အကျိုး
စီးပွား။]

ပရိကပ္ပ—ကြံဆခြင်း။

“မည်သို့ဖြစ်သင့်သည်ဟူ၍ ပရိကပ္ပကြံဆထောက်ချင့်
လိုသော အရိပ်စကားလည်းဖြစ်၏။” ဝေါ ၂၈၈။
“ကြံဆ၍ ပရိကပ္ပ ပြုကြသော အရာသာဖြစ်၍။”
သမန်၊ ပ ၂၁၄။ [ပါ၊ ပရိကပ္ပ။]

ပရိကံ—အခြေခံစ၍စီမံခြင်း။ ရှေးဦးစွာပြုပြင်စီမံခြင်း။

“အောင်မြေသာစံ၊ ပရိကံကို၊ စီမံတုံပြီး။” မုဒ္ဒါ*
၄။ “နံ့သာဆီခိုး ထွန်းခြင်းစသော ပရိကံတို့ဖြင့်
ခြီးမြှောက်၏။” စွယ်၊ ဒု ၂၁၀။ “လောကီယ
စရဏဆိုသည်ကား လောကီယဝိဇ္ဇာကို တတ်မြောက်
ရန် ပရိကံဖြစ်၍ အခြေပါဒက သင်ကြားမှု အားထုတ်မှု
လေ့ကျင့်တန်သမျှ လေ့ကျင့်မှု များ ပေ တည်း။”
သာသမိ ၃၁။
[ပါ၊ ပရိကပ္ပ။ ပရိ-ထက်ဝန်းကျင်၊ ကမ္မ-ပြုလုပ်
ခြင်း။]

ပရိစယ—ရှာမှီးဆည်းပူးခြင်း။ အဖန်ဖန်လေ့ကျက်ခြင်း။

“ကိုယ်လက်လှုပ်ရှားခြင်း ပရိစယပြုလုပ်ဘို့ လိုပေ
သည်။” ခန္ဓာ ၇၁။ “အညောင်းအညာဖြေသော

ပရိစယကို ဝါယာမစိုက်ထုတ် ပြုလုပ်ကြရလိမ့်မည်။”
ပါဏာဝု ၆၃။

[ပါ၊ ပရိစယ။ ပရိစယ-ဆည်းပူးခြင်း၊ လေ့ကျင့်ခြင်း။]

ပရိဒေဝ—ငိုကြွေးပူဆွေးခြင်း။

“သမ်းမည်းမချို၊ ပန်းကာအိလျက်၊ ပရိဒေဝ၊ တိဒုက္ခ
ဖြင့်။” ကိန္နရီ* ၈၄။ “မသာမ ကြည် ပရိဒေဝ၊
ငိုကြွေးကြလို့။” ဆဲနွစ်မျိုး ၁၁။ “ဒီကမိမိမှာ
ပရိဒေဝမီး ဘိ စီးတောက် လောင်နေတဲ့ အချိန်မှို
ခေတ္တခဏ...ဆိုင်းငံ့ထားဘို့သင့်ပါတယ်။” နားခံ ၅။
[ပါ၊ ပရိဒေဝ။]

ပရိနိဗ္ဗာန်—ဘုရားရဟန္တာတို့ နောက်ဆုံးဘဝ စုတိချုပ်
ငြိမ်းခြင်း။

“သမာပတ္တိ၊ ဝင်စားပြီဝယ်၊ ပရိနိဗ္ဗာန်၊ ဆုံးစွန့်ပိုင်း
ခြား။” ကိုး* ၂၉၈။ “မြတ်စွာဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန်
ပြုတော်မူပြီးနောက်။” ကာနု ၈၁။
[ပါ၊ ပရိနိဗ္ဗာန်။ ပရိ-ထက်ဝန်းကျင်အလုံးစုံ၊ နိဗ္ဗာန်-
ငြိမ်းခြင်း။ ပရိနိဗ္ဗာန်သုံးမျိုး။ ၁ ကိလေသ ပရိ
နိဗ္ဗာန် - အရဟတ္တမဂ် အရဟတ္တဖိုလ်ရသောအခါ
ကိလေသအလုံးစုံငြိမ်းခြင်း၊ ၂ ခန္ဓပရိနိဗ္ဗာန် -
နောက်ဆုံးဘဝစုတိသောအခါခန္ဓာအလုံးစုံငြိမ်းခြင်း၊
၃ ဓာတုပရိနိဗ္ဗာန်-သာသနာကုန်သောအခါ ဓာတ်
တော်များအားလုံး ကွယ်ပျောက်ခြင်း။ သုတ်ပါ
ထေယျ၊ သမ္ပသာဒနီယသုတ်အဋ္ဌကထာ ၇၃၊ သမ္မော
အဋ္ဌကထာ၊ ဉာဏဝိဘင်း ၃၇၂။]

ပရိဗိုဇ်—ပရဗိုဇ်နှင့် အတူတူ။

“သဉ္ဇယမည်သော မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိအထံ၌ ပရိဗိုဇ်ရဟန်း
ဖြစ်ပါကုန်၏။” ပါရာ ၁၁။ “ဒီသနခ ပရိဗိုဇ်အား
ဟောတော်မူသောဝေဒနာပရိဂ္ဂဟ သုတ္တန်ကိုကြား၍
သာရိပုတ္တရာ ရဟန္တာဖြစ်၏။” ယသ ၁၅။ “ပရိဗိုဇ်
ရဟန်းဟူသည်ကား သာသနာမှအပဖြစ်သော သင်္ကန်း
ဝတ်သော သိက္ခာမရှိသော ရဟန်းတည်း။” ပါရာ
ထာနိ၊ ဒု ၂၃၂။ “လျှပ်ပေါ်သောဣန္ဒြေနှင့် နေထိုင်
စားသောက်ကြသော ထိုတိတ္ထိပရိဗိုဇ်တို့ကိုမြင်၍။”
မဟာဝင် ၈၅။ [ပါ၊ ပရိဗ္ဗာဇက။]

ပရိဘာသ—[သဒ္ဒါ] အဓိပ္ပာယ်အားလုံး ပါဝင်အောင်
ဖြေ၍ပြောသောအဆိုစကား။ ဆိုင်ရာ၌

သုံးစွဲရသောသီးခြားစကား။ ဆိုရိုးစကား။
အကြိမ်ကြိမ်အသုံးပြုရသောစကား။

“ခေါပနဟူသောသဒ္ဒါလွန်ဖြင့် ဟောတော်မူခြင်းသည်
‘သဒ္ဒါခိကာအတ္ထာခိကောဟောတိ’ (သဒ္ဒါလွန်လျှင်
အနက်လွန်၏။) ဟူသော ပရိဘောဂသဘာဝနှင့်အညီ အနက်
လွန်ကိုပြခြင်း အကျိုးရှိ၏။” စွယ်၊ ပ ၁၄၄။
“အပ္ပကံပန ဦးနမဓိကံဝါ ဂဏန္တုပကံ န ဟောတိ
(အနည်းငယ်လျော့ခြင်း ပိုခြင်းသည် အရေအတွက်
မဝင်။) ဟု ဆိုရိုးပရိဘောဂသဘာဝနှင့်အညီ ရှစ်သောင်း
လေးထောင်သာဆိုလေသည်။” သုသော၊ ပ ၁၇။
[ပါ၊ ပရိဘောဂ။ ပရိ-ထက်ဝန်းကျင်၊ အဖန်ဖန်၊
ဘာသာ-ဆိုခြင်း။]

ပရိဘောဂ — အသုံးအဆောင်။

“ကကုသန်၊ ကောဏာဂုံ၊ ကဿပဟူသော ဘုရားသခင်
တို့၏ ပရိဘောဂဖြစ်သော သုံးဆောင်တော်မူသော
ရွှေခွက်သုံးလုံးတို့နှင့်။” မာလင် ၅၇။ “သက်မဲ့
သက်ရှိ၊ ပရိဘောဂ၊ ဓနပစ္စည်းရပ်မျှားကြောင့်။”
ပုည၊ ၂၊ ၆၂။ “အိမ်ထောင် ပရိဘောဂ ကိုလဲ
သပ်သပ်ရပ်ရပ်ဖြစ်နေအောင် လုပ်ကြ ရ မယ် ။”
ပြည်တိ ၁၀၅။ [ပါ၊ ပရိဘောဂ။]

ပရိဘောဂစေတီ — မြတ်စွာဘုရား၏ အသုံး အဆောင်
ပစ္စည်း။ ယင်းကို ဌာပနာထားသည့်
ပူဇော်ရာအဆောက်အဦ။

“လင်းလွန်းပင်ကို၎င်း ပရိဘောဂစေတီပြု၍ ကိုးကွယ်
ပူဇော်ကြလေကုန်။” မဟာဝင် ၄၃။ “ပရိဘောဂ
စေတီဖြစ်သော ဗောဓိပင်ကလည်း....တန်ခိုးပြာဠိဟာ
ပြတော်မူသည်။” ခုံနန် ၃၅၄။ “မြတ်စွာဘုရား
အသုံးအဆောင်တော်ဖြစ်သော သပိတ် ရေစစ် ရေ
သနပ်တော်စသည်တို့ကိုသွင်း၍ ဌာပနာသော စေတီ
သည် ပရိဘောဂစေတီမည်၏။” နဂ ၁၅၉။
[ပါ၊ ပရိဘောဂစေတီ။]

ပရိဘုတ် — ပရဘုတ်နှင့် အတူတူ။

“ကြာစွယ်ကြာရင်းကို ပရိဘုတ်၍။” ဇာတိ ၄၁၃။
“အဗ္ဗန္တရမည်သော သရက်ပင်သည် ဟိမဝန္တာတော
၌....ထိုရွှေဂူ၏အဝ၌ ပေါက်လျက်ရှိ၏။ အသီးကို

နတ်မင်းတို့ သာလျှင် သုံးဆောင် ‘ပရိဘုတ်၏။’
စွယ်၊ ဒု ၂၃။ “နို့သနာဆွမ်းကို ခံတော်မူပြီးလျှင်....
လေးဆွဲကိုးလုပ် ပရိဘုတ် တော်မူပြီး။” ဇီ ၄၁။
[ပါ၊ ပရိဘုတ်။]

ပရိမာဏ — ကျမ်း၏ အတိုင်းအရှည် ပမာဏ။
“သညာ နိမိတ် ကတ္တား ပရိမာဏ ပယောဇဉ် ပဋိ
ညာဉ်နှင့်။” သံဝတ် ၃။ [ပါ၊ ပရိမာဏ။]

ပရိမဏ္ဍိုင် — ဝန်းဝိုင်းသောအပြင်။ ဝန်းပြင်။
“ပရိမဏ္ဍိုင်၊ သည်ပြိုင်ပဟိရ် (ဗဟိ) ၊ မြင်းမိုရ်ထိပ်မှာ၊
ယူဇနာဖြင့်၊ သင်္ချာ တထောင်၊ အစောက် ဆောင်
လျက်။” ဘူလင်* ၁၂၄။ “ပရိမဏ္ဍိုင်၊ စည်းဝေး
အိုင်သား၊ ပည်းလှိုင်လူနတ်၊ ပရိသတ်တွင်။” ပြာဠိ*
၃၂။ [ပါ၊ ပရိမဏ္ဍလ။]

ပရိယေသန — သက်မွေးဝမ်းကျောင်း။ စားဝတ်နေရေး
အတွက် ရွာဖွေလုပ်ကိုင်မှု။
“ဗူးလေးရာဖရုံဆင့်ဆိုဘိသကဲ့သို့ ပရိယေသန အတွက်
နံနက်စာနံနက်၊ ညစာည၊ ရွာဘွေစားသောက်နေရ
သည့်အတွင်း။” စပယ် ၁၄၃။ “မြန်မာလူမျိုးတို့၏
ပရိယေသန အသက် မွေးဝမ်းကျောင်း များနှင့်။”
လူမှု ၆၅။
[ပါ၊ ပရိယေသန။ ပရိ-သေန၊ ပရိ-အဖန်ဖန်၊ သေန-
ရွာမှီးခြင်း။]

ပရိယာယ် — ၁၊ အနက်တူစကားလှယ်။
“တို၏၊ နိမ့်၏၊ ပု၏၊ ကွ၏၊ ကျဉ်း၏၊ ကြုံ့၏....ဆိုသော
စကားခွန်းတို့သည် ပရိယာယ်တူကြ၏။” ဝေါ ၂၂၈။
“ပရိယာယ် ဝေဝုစ်ဖြင့် အားထုတ်၍ ချပါသော်
လည်း။” ပုည ၄၀။ “သုနာ ပရန္တ သဒ္ဒါနှင့် အပရန္တ
သဒ္ဒါကို အနက်တူ ပရိယာယ် အဖြစ်ဖြင့် အဋ္ဌကထာ
တို့၌ ဆိုသောကြောင့် သိရသတည်း။” သာလင် ၂၂။
၂၊ တိုက်ရိုက် မဟုတ် သွယ်ဝိုက်၍ ပြောဆို
သောစကား။

“မိန်းမငယ်လျှင်၊ ပရိယာယ်ဝေဝုစ်၊ ထွေလည်နှုတ်နှင့်၊
....ဤသို့ လျှောက်တည်း။” ဇေယျီ* ၂၂၃။ “ဝိမလာ
ဒေဝီသည် ငါ၏တရားစကားကို နာလို၍ သာပရိယာယ်
ဖြင့်ဆိုသည်ကို ဝရုဏ နဂါးမင်းသည် အတွေးအယူ
အဆင်အခြင်မရှိ မသိမလိမ္မာ၍ ပညာနည်းသော

ဤပုဏ္ဏက ဘိလူးကိုစေလိုက်သည်ဖြစ်သည်။” ဝိဇာတ် ၆၂။

၃။ ဟန်ဆောင်မှု။ မူရာမာယာ။

“နာဟန် ပရိယာယ်ပြု၍ ဝိဓုရသုခမိန့်၏ နှလုံးသားကို မရလျှင် သေတော့ အံ့ဟု မိမိလင် နဂါးမင်းအား ကြားလျှင်။” ဝိဇာတ် ၁၀၁။ “ကြောက်ရွံ့လေ ဟန် ပရိယာယ်ဖြင့် ငိုကြွေး၏။” စာနိဒါန်း ၂၂၄။ “မာဂဏ္ဍိမိဒုရား၏ ပရိယာယ်မာယာဖြင့်။” မင် ၃၂။ “ဣသိသိန် ရသေ့ငယ်ကို ပရိယာယ်မာယာနှင့်။”

ပုည ၅၂။

[ပါ။ ပရိယာယ။ ပရိ-အယ၊ ပရိ-ထင်ရှားသော အနက်၊ အယ-သိ၊ ထင်ရှားသော အနက်ကို သိကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် ပရိယာယမည်၏။ ဓာန်ဋီ* ၁၂၀။]

ပရိယာယ်မာယာ—ဟန်ဆောင်လှည့်ပတ်မှု။

“မသွားခင်ကပင် မစောယုံတို့ကို အောင်းမေ့သေးတော့သည်ဟု ပရိယာယ်မာယာ နှော့ပြီးလျှင် ပြောဆိုပြီးနောက်။” စကား၊ ပ ၁၅၇။ “ပရိယာယ်မာယာနဲ့ သောက်ချင်တယ် သောက်ရရင်ကောင်းမယ်တဲ့။” နားခံ ၄၈။

[ပါ။ ပရိယာယ မာယာ။ ပရိယာယ-ဟန်ဆောင်မှု၊ မာယာ-လှည့်ပတ်မှု။]

ပရိယာယ် ဝေဝုဇ်—တိုက်ရိုက် မဟုတ် သွယ်ဝိုက်သော စကား။

“ပရိယာယ်ဝေဝုဇ် နှင့် ဇာတ်ထုပ်ကို ပြောင်းလိုက်ရပါတယ်။” စိုး ၆၅။ “လူတို့ မည်သည် ပရိယာယ် ဝေဝုဇ် များပြားသည်။” ဣပုံ ၁၃၆။

[ပါ။ ပရိယာယ ဝေဝစန။ ပရိယာယ-သွယ်ဝိုက်၍ ပြောသော၊ ဝေဝစန-ကောင်းလှယ်။]

ပရိယတ်—ပိဋကတ်စာပေသင်ကြားမှု။ ပိဋကတ်စာပေ။

“ပရိယတ် ပဋိပတ်ကို ရွက်ဆောင် နိုင်မည် ဟု။” သာလင် ၉၉။ “သုံးပါးပိဋကတ်၊ ပရိယတ် ဖြင့်၊ ယုတ်လတ်မြတ်မင်းဆင်ခြင်ချင့်၍။” ဣန္ဒာနေ ၁၈၀။ “ပရိယတ် ဓမ္မခန့်၊ ကျိန်းဝပ်ရန်စာတိုက်။” ပုည ၇။ “ငါဘုရားသည် ကောင်းစွာ ဟောကြားတော် မူအပ်

သော ပရိယတ် ပဋိပတ် ပဋိဝေဓ တရားသုံးပါးကို။” ဓမ္မရာသီ ၄၅။ [ပါ။ ပရိယတ္တိ။]

ပရိယတ္တိ—ပရိယတ် နှင့်အတူတူ။

“ပရိယတ္တိ ပညာများကိုသင်ကြားရာတွင်။” စာဏကျ၊ ပ ၁၅၁။ “စာပေ ပရိယတ္တိ တတ်ကျွမ်း လိမ္မာ။” နိရီ၊ ပ ၁၀၇။ “စာပေ ပရိယတ္တိ လိုက်စားသူတို့ အတွက်။” နားခံ၊ နိဒါန်း ၁။ [ပါ။ ပရိယတ္တိ။]

ပရိယတ္တိသာသနာ—ပိဋကတ် သုံးပုံ၊ ပိဋကတ် သင်ကြားမှု။

“ဆုံးမကြောင်း ဖြစ်သော ဘုရားရှင် စကားတော်ဟု ဆိုအပ်သော ပိဋကတ်သုံးပုံ ကိုသာလျှင်... ပရိယတ္တိ သာသနာ ဟူ၍ မှတ်တော်မူရမည်။” နန်းစဉ် ၂၇။ “စွမ်းအားရှိသမျှ ပရိယတ္တိသာသနာတော်ကို ဖြည့်ကျင့် ရွက်ဆောင်လျက် ကိုယ်တို့ သင်ကြား သော ကောင်းမှု။” ဣပုံ ၁၉၄။ “ပရိယတ္တိသာသနာတည်မှ ပဋိပတ္တိသာသနာ တည်တံ့နိုင်ပေ၏။” ခုံနန် ၁၉၄။ [ပါ။ ပရိယတ္တိသာသန။ ပရိယတ္တိ-ပိဋကတ်သုံးပုံ၊ သာသန-အဆုံးအမ။]

ပရိယုဋ္ဌာန ကိလေသာ—ထကြွလာသော ကိလေသာ။

“အကြင်ကာမရာဂ စသော တရားတို့သည်...ဖြစ်ပေါ် ထကြွကြကုန်၏။ ကာယကံ စသည်တို့ကို မူကားမလှုပ်ရှားကြစေကုန်။ ပါဏာတိပါတစသော ကံတို့ကိုလည်း မပြီးမြောက်ကြစေကုန်။ ဖြစ်ပေါ် ဥပါဒ်ရုံမျှသာ ရှိကြကုန်၏။ ထိုသို့ဖြစ်မှုသည် ကိလေသာ တို့၏ ပရိယုဋ္ဌာန အခိုက်မည်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ဒု ၂၈၄။

[ပါ။ ပရိယုဋ္ဌာန။ ပရိ-ထက်ဝန်းကျင်၊ ဥဋ္ဌာန-ထကြွခြင်း။]

ပရိဝါရ—၁။ အခြံအရံ။

“ခန္ဓာငါးပါးနှင့် စပ်၍ဖြစ်သော ဣဿရိယ၊ ပရိဝါရ၊ ဝဏ္ဏ၊ ကိတ္တိအစရှိသော စည်းစိမ်တို့၏။” တေ ၁၂၅။

၂။ [ဗေဒင်] အခြံအရံများသည့် အကျိုးကို ဖြစ်စေသောအရပ် ?။

“မိမိတို့မွေးဖွားရာ နံသင့်အရပ်ကစ၍ ပရိဝါရ၊ အာယု၊ နဂရ၊ ဘုမ္မိ၊ ဂဟပတိ၊ တေဇ၊ ဌာန၊ သီရိဟူ၍ လကျော်ရစ် ရှစ်မျက်နှာစေ့အောင် ရေးလေ။” တိတ်

၁၀၂။ “တနင်္လာနံ၏ ပရိဝါရ ဖြစ်သော အရှေ့
အရပ်၌ ကုက္ကိုပင်။” ကဝိဒီ ၃၈၀။
[ပါ၊ ပရိဝါရ။ ပရိဝါရ-အခြံအရံ။]

ပရိဝတ်—[ဝိနည်း] သံဃာဒိသိသ်အာပတ် ကုစားသော
ကျင့်ဝတ်။

“သုတ်သင် ပရိဝတ်၊ မာနတ်စောင့်စည်း၊ တံမြက်
လှည်း၍။” ဌေး* ၄၅။ “ဒေသနာကံ (ဂါမ်) ကို
ဒေသနာကြားသဖြင့် ဝုဋ္ဌာနကံ (ဂါမ်) ကို ပရိဝါသ်
မာနတ်နေသဖြင့် အာပတ်မှ ထမြောက်သော်ကား။”
လူကျင့် ၈။ [ပါ၊ ပရိဝါသ။]

ပရိဝုဏ်—ပရဝုဏ် နှင့်အတူတူ။

“ကျောင်း ပရိဝုဏ်၊ နေအရုဏ်၊ ရောင်ဟုန်နီ တွေး
တွေး။” ကဝိသတ်* ၈၉၁။ “ကျောင်းသင်္ခမ်းပရိဝုဏ်
သို့ ဝင်သောအခါ။” တေ ၁၈၇။ “အိမ်သို့ပြန်သော
ကာလ ပရိဝုဏ် ထဲ၌ ကြဲအပ်သော ရတနာတို့ကို
ကောက်ယူကုန်၏။” ဇိ ၃၀၀။ [ပါ၊ ပရိဝေဏ။]

ပရိသတ်—ကိစ္စ တစုံတခုအတွက် စုဝေးနေသော လူစု
လူဝေး။

“လေးဘော် ပရိသတ်၊ လောကဓာတ်ကို၊ မျက်မှတ်
တူရူ၊ ကြည့်တော်မူသည်။” ဘူလင်* ၂၉၅။ “များထူ
ပရိသတ်၊ မူးမတ်ရံစောင်၊ ကြယ်ပြောင်ပြောင်နှင့်။”
ကိုး* ၂၅၉။ “ပရိသတ် အလယ်၌ စကားစပ်လတ်
သော် တို့သင်ကဲ့သို့သော အရှင်သည် ဘယ်မှာရှိအံ့
နည်း....ဟု ပြောဟောကုန်၏။” ယသ ၃၅၁။ “ဒါန
ပြုသောသူသည် မင်း ပရိသတ် သို့၎င်း ပုဏ္ဏားပရိသတ်
သို့၎င်း.... ရဲဝံ့စွာဝင်နိုင်၏။” ပြည်တိ ၂၅။
[ပါ၊ ပရိသာ။]

ပရိသုဒ္ဓ (ပြု) —[ဝိနည်း] လူထွက်ခြင်း။

“အပြင် အလျာ နှင့် ပြည့်စုံသော ကခြေ သည်မ
တယောက်ကို ရှင်ရာဟုလာ မြင်လေသော် တသ်သော
စိတ်ရှိ၍ ရဟန်းတရား၌ မမွေ့လျော်၊ ပရိသုဒ္ဓ ပြုခြင်း
ငှာအားထုတ်၏။” သာလင် ၉၈။
[ပါ၊ ပရိသုဒ္ဓ။ ပရိသုဒ္ဓ-စင်ကြယ်ခြင်း။]

ပရိဟာ—ပရိဟာရ ရှူ။

“ဒေါသ သိကာ၊ ပရိဟာလည်း၊ ရှိရာတဝ။” ဗန္ဓ ၂။
[ပါ၊ ပရိဟာရ။]

ပရိဟာရ—အဖြေ။ အဖြေစကား။ စောဒနာကိုဖြေဆို
ချက်။

“ဤသို့အားဖြင့် တရားဓမ္မ၊ နေရာကျကို၊ ပရိဟာရ
ထုတ်၍၊ အနုတ္တရထွတ်ထား၊ ရှင်တော်ဘုရားသည်၊
ပုစ္ဆာစကားကို၊ ဖြေကြားမြှက်ဖော်လျက်၊ ဟောတော်
မူသောကာလ။” ပင်း၊ ပ ၆၇။ “အဘယ်ဟာတခု
အကြောင်းမရှိ အကြောင်းမထင် ဆိုချင်မက်မော
မဆိုပါနှင့်ဟု ပရိဟာရဆရာက ဆိုပြန်ရာဝယ်။”
ဂမ္ဘီရာ ၁၉၈။

[ပါ၊ ပရိဟာရ။ ပရိဟာရ-အဖြေ။ ပုစ္ဆာ-ဝိသဇ္ဇနာ
တွဲဘက်၊ စောဒနာ-ပရိဟာရ တွဲဘက်။]

ပရိဟာရပုဂ္ဂိုလ်—စောဒနာတင်ချက်ကို ဖြေဆိုသူ။

“ဝစနတ္ထသဘောလက္ခဏာစသည်တို့ကို ဖွင့်ပြသော
အားဖြင့် ဖြေဆိုသော ပရိဟာရပုဂ္ဂိုလ်၏စကား၌။”
ဝါကျမေ ၂၃။ [ပါ၊ ပရိဟာရပုဂ္ဂလ။]

ပရိဟာရဝါကျ—စောဒနာကို ဖြေဆိုချက်စကား။

“စောဒကဆရာ တင်လိုက်သောအပြစ်ကို ပပျောက်
စေလို၍ ဖြေဆိုကြောင်းစကားကို ပရိဟာရဝါကျ
ခေါ်သည်။” ဝါကျမေ ၂၆။ [ပါ၊ ပရိဟာရဝါကျ။]

ပရောဟိတ်—ပုရောဟိတ် ရှူ။

“တဆယ့်နှစ်အင်၊ ဓူတင်တည်စိတ်၊ ပရောဟိတ်ကား၊
ထိုးထိတ်အုပ်အာ၊ မင်းမြတ်လျာကို၊ ကျောက်ဖျာ
ထက်တွင်၊ လျောင်းလျက်မြင်၏။” ဗျူ * ၅၈။
[ပါ၊ ပုရောဟိတ။]

ပရိုဏ်း—အကာအရံ။ ဝင်းခြံစသည်။

“အသီးအသီး၊ ပရိုဏ်းဆီးသား၊ ရွာကြီးရွာငယ်၊
ထိုထိုဝယ်၌။” ဆု* ၇။ “ကြီးကျယ်လှစွာ၊ အကာ
ပရိုဏ်း၊ တံတိုင်းသုံးထပ်။” ကဝိမဏ် ၆၂။
[ပါ၊ ပရိဝေဏ။]

ပရိတ်—ဘေးရန်အန္တရာယ်လုံခြုံရေးအတွက် ရွတ်ဆိုရန်
စီစဉ်ထားသည့် ဘုရားဟောစသည့်ပါဠိစု။

“မဟာသမယ၊ စသည်ပရိတ်၊ မန္တန်စိတ်လျက်။”
ရခိုင်နိုင်* ၃၆။ “အာနန္ဒဘုရား၊ နှစ်ပါးပရိတ်၊ နှုတ်
ဗျာဒိတ်ဖြင့်။” အာသံ* ၂၁။ ပရိတ်သဲ၊ ပရိတ်ရေ၊
ပရိတ်ချည်၊ ပရိတ်ပန်း။” ငါး၊ ပ ၄၂၃။ “ပရိတ်

မေတ္တာကို အဘန်တလဲလဲစီးဖြန်းခြင်း။” ဣပုံ ၆၃၃။
[ပါ။ ပရိတ္တ။ ပရိ-တာ၊ ပရိ-ထက်ဝန်းကျင်မှ၊
တာ-စောင့်ရှောက်ခြင်း။]

ပရိက္ခရာ — အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း။

“ပရိက္ခရာ၊ ဥစ္စာအိမ်ထောင်၊ ကုန်အောင်ခြွေရွှေ။”
ပါမီ* ၉။ “သင်္ကန်းသပိတ်၊ ပရိက္ခရာ၊ ကိုယ်တွင်ပါ
လည်း။” ဘူပေါင်း* ၁၀၃။ “ပရိက္ခရာ အရံအကာ
ဖြစ်ကုန်သော သင်္ကန်း ဆွမ်း ကျောင်း အိပ်ရာနေရာ
ဆေးပစ္စည်း ပရိက္ခရာတို့ကို မငြိုမငြင်သဖြင့်ရခြင်း။”
ယသ ၄၀၇။ “သပိတ်ခွက်အစရှိသော ရဟန်းတို့
အသုံးအဆောင် ပရိက္ခရာ တို့ကို လှူခဲ့ဘူးသော
ကောင်းမှုကြောင့်။” နရ ၃၁၁။ “အကြင်တယောက်
သောသူသည် မိဘကိုမရှိသေ မလုပ်ကျွေးသော်
လည်း....ရှိသော ပရိက္ခရာကိုယူ၍ မိဘအားပေး၍....
နှင်လိုက်အပ်၏။” အဗ္ဗေ ၂၃၁။

[ပါ။ ပရိက္ခာရ။ ပရိက္ခရာရှစ်ပါး။ ၁ သင်းပိုင်
(ခါးဝတ်သင်္ကန်း)၊ ၂ ကေသီ (အပေါ်ရုံ
သင်္ကန်း)၊ ၃ နှစ်ထပ်သင်္ကန်းကြီး၊ ၄ သပိတ်၊
၅ ခါးပန်းကြိုး၊ ၆ ပဲခွပ်၊ ၇ ရေစစ်၊ ၈ အပ်။
ဤ၌ ပဲခွပ်မှာ တံပူဖြတ်ရန်ဖြစ်သည်ဟု သုတ်သီလက္ခန္ဓာ
အဋ္ဌကထာ ၁၆၃ ၌ဆိုသည်။ ယခုကာလ၌ ပဲခွပ်
မထည့်ကြ။ သင်ဇုန်းစားကို ထည့်ကြသည်။]

ပရိစ္စယ — ပရိစ္စယနှင့် အတူတူ။

“ရှင့်ဘမင်းလျှင်၊ ရွှင်းရွှင်းကောင်းစိတ်၊ နေတိဟိတ်
ဖြင့်၊ ပရိစ္စယ၊ ဒါနကြည်ဖြူ။” မင်းမယ်* ၆၃။
[ပါ။ ပရိစ္စယ။]

ပရိစ္စာဂ — စွန့်ကြဲခြင်း။ စွန့်ခြင်းကြီးငါးပါး။

“ပရိစ္စာဂ ဟူသည်ကား ယုတ်ညံ့ကုန်သော ဖုန်း
တောင်းယာစကားတို့အား အရိုအသေမပြုဘဲ စွန့်ကြဲ
ပေးကမ်းခြင်းတည်း။” ရာဇသေ ၁၉၁။ “ဘုရား
ဖြစ်ချင်သောစိတ်တော်ရှိလှ၍ ဒဿပါရမီ ငါးလီသော
ပရိစ္စာဂတို့ကို တစတစဖြည့်တော်မူသည်။” ဇိ ၃။
[ပါ။ ပရိစ္စာဂ။]

ပရိစ္ဆေဒ — အပိုင်းအခြား။

“နေရှည်လများ နှစ်ပရိစ္ဆေဒအားဖြင့်။” ကဝိသေ
၁၄၀။ “သို့နှင့် နှစ်ပရိစ္ဆေဒလွန်လေသော်။” စပယ်

၁၃၃။ “နှစ်ပရိစ္ဆေဒကြာမြင့်လာသည်နှင့်အမျှ။”
တို့တိုင်းပြည် ၉၅။ [ပါ။ ပရိစ္ဆေဒ။]

ပရဏ္ဏ — ပဲအမျိုးမျိုး။

“ပဲမျိုးသည် နောက်မှဖြစ်သောကြောင့် ပရဏ္ဏခေါ်
သည်။ နောက်ပေါ်သော စပါးမျိုးဆိုလိုသည်။”
ဥတု ၇၂။

[ပါ။ ပရန္တ။ ပရ-အန္တ၊ ပရ-နောက်၊ အန္တ-ထမင်း။]

ပရံပရ — အဆင့်ဆင့်။ အဆက်ဆက်။

“အချစ်မြဲမြံ၊ သက်ချင်းနှံလျက်၊ ပရံပရ၊ ဘဝသစ်
ထွက်၊ နောက်နောက်ဆက်လည်း၊ ချစ်လက်စွဲကာ၊
မလွဲသာသည်။” ဇေယျီ* ၁၃၉။ “နောက် ပရံပရ
အဆက်ဆက် ပညာပါရမီဖြစ်ပွားအောင် ရေးသား
စီရင်တော်မူပါမည့်အကြောင်းကို လျှောက်ပါသည်
ဘုရား။” ရာဇသေ ၃။ [ပါ။ ပရံပရ။]

ပလလည်း (ဆင်) — မြတ်စွာဘုရား တပါးတည်းဝါဆို
စဉ်က ဝတ်ပြုသော ဆင်အမည်။
(ပလလဲဟုလည်း ဖတ်သံအတိုင်း
ရေးကြသည်။)

“တောဆင်ပလလည်း၊ ကျင့်သောနည်းလျှင်၊ အချည်း
အနီး၊ ကိုယ်ထီးသက်သက်။” ဘူလင်* ၇။ “ပါလိ
လေယျကတောအုပ်၌ ပလလည်း ဆင်မင်း၏အလုပ်
အကျွေးကိုခံ၍....ဒဿမဝါဆိုတော်မူသည်။” ဇိ ၁၅၄။
[ပါ။ ပါလိလေယျက။]

ပလိဗောဓ — ကြောင့်ကြမှု။

“ပလိဗောဓ၊ ကြောင့်ကြဆယ်ကြိမ်၊ ရှင်းရှင်းငြိမ်၍။”
ဆု* ၁၀၅။ “ပလိဗောဓ၊ ဒုက္ခမိုးရည်။” ကိုး* ၃၉။
“ခပ်သိမ်းသောကြောင့်ကြ ပလိဗောဓကို ဖျောက်၍
ကြိုးစားသင့်ရာ၏။” ယသ ၈၆။ “ထိုရသေ့သည်
ထိုပလိဗောဓကြောင့် ကသိုဏ်း ပရိကံမျှကိုလည်း
ပြုခြင်းငှာမတတ်နိုင်။” ငါး၊ မ ၈၁။
[ပါ။ ပလိဗောဓ။ ပလိ (ပရိ) - ထက်ဝန်းကျင်၊ ဗောဓ
ပိတ်ပင်ခြင်း။]

ပဝါရဏာ — [ဝိနည်း] သတင်းကျွတ်လပြည့်နေ့၌ ရဟန်း
တော်များ အချင်းချင်းဖိတ်ကြားမှုပြုခြင်း။
“ငါမကြာတည်၊ ပဝါရဏာ၊ ပြုခါခန့်တွက်၊ ခုနစ်
ရက်တွင်၊ သက်အံ့မချွတ်။” ပြာဋီ* ၉၃။ “ဖိုလ်ချမ်း
သာနှင့်၊ ပဝါရဏာ၊ အခါထိမ်းမှတ်၊ သိတင်းကျွတ်

၍။” ဇပျို* ၁၁၆။ “ဝါကျွတ်သည်ရှိသော်ပဝါရဏာ ပြု၍။” ငါး၊ တ ၁၀၉။
 [ပါ၊ ပဝါရဏာ။ ပဝါရဏာ-ဖိတ်ကြားခြင်း။]

ပဝါရိတ်—[ဝိနည်း]ရဟန်းတော်များသည် ဆွမ်းစားစဉ် နှစ်တောင့်ထွာအတွင်း ဆွမ်းလိုက်သည်ကို မြစ်သည့်အတွက် သင့်ရောက်သောအပြစ်။
 “ပဝါရိတ် သင့်လျက် အဘိရိတ်မပြုဘဲ။” သာလင် ၁၆။ “ရွာတပါးသို့ သွားလိုသော ရဟန်းသည် ပဝါရိတ် သင့်လျက် အဘိရိတ်ဝိနည်းကံမပြုဘဲ ဆွမ်း စားခြင်းသည်အပ်၏ဟု ယူသည်လည်း တ ပါး။” ဇ ၇၀၉။ [ပါ၊ ပဝါရိတ်။]

ပဝေ—ပဝေဏီ ရှု။
 “ရှေးပဝေဝယ်၊ တထွေယုံရာ၊ ပုံပမာကား။” ကိန္နရီ* ၁၀၀။ “ဗြဟ္မာသဘင်၊ ပဝေဝယ်ဆင်သည်၊ ရွှေပြင် ရံထပ်၊ လအမြတ်ပေမို့။” ဆဲနုစံမျိုး* ၂၆။
 [ပါ၊ ပဝေဏီ။]

ပဝေဏီ—ရှေးအစဉ်အလာ။ အလွန်ဝေးသော ရှေးရှေး အခါ။
 “အပ်ဦးပဲ့ထမ်း၊ ထုံးဘမ်းတန္တိ၊ ပဝေဏီ ဖြင့်။” ကုသ* ၁၀၆။ “မင်းအဆက်ဆက် ဆရာစဉ်ဆက် ရှေးပဝေဏီကြီးအသက်ကပင် များသောအားဖြင့် ဖြစ်၍ လာသောကြောင့်။” ဂမ္ဘီရာ ၃၀၃။ “ရှေးအစဉ် ပဝေဏီသို့လိုက်၍။” သမန်၊ ဒု ၈၅။ “ပဝေဏီ ယခေါင်က အိမ်ထောင်မှုကျမ်းတို့၌။” ကောက် ၅၃။
 [ပါ၊ ပဝေဏီ။ ပဝေဏီ-အစဉ်အလာ။]

ပဝေသဏီ—ပဝေဏီ နှင့်အတူတူ။
 “စိစိစုဝေး၊ စုံလင်ကြွေးသည်။ ။စဉ်ရှေး ပဝေသဏီ တည်း။” ကိန္နရီ* ၅၃။ “ရှေးပဝေသဏီ စာဟောင်း စာတမ်းများတွင်။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၄၂။ “ပဝေသနီ၊ သိမှီသမျှ။” ရာမ ၂၄။ “ပဝေသနီ၊ တန္တိစဉ်လာ၊ သညာထွန်းတောက်။” သီလတ္တ ၂၆၆။ “ရှေး ပဝေသနီ လူပေါ်စကသုံးသည့်လက်နက်။” အားမြိုင်၊ ဒု ၂၅၂။ [ပါ၊ ပဝေဏီ။]

ပဝတ်—ပဝတ္တိ ၁ နှင့်အတူတူ။
 “ဇာတိ ပဝတ်၊ မြတ်သားခြင်းရာ၊ ဥဇနာလျှင်။” ဥပရာ* ၁၀။ [ပါ၊ ပဝတ္တိ။]

ပဝတ္တိ—၁၊ [အဘိဓမ္မာ] ပဋိသန္ဓေခဏမှ နောက်ကာလ၊ စုတိအထိ။ မွေးသည်မှ သေသည် အထိ ကာလ။

“ပဝတ္တိအခါ ချမ်းသာသောအကျိုးကို ပေးနိုင်သော ကုသိုလ်ကံအဟုန်ကြောင့်။” မဟာဝင် ၁၁။ “ထိုသို့ ပဋိသန္ဓေကိုမသုံးသပ်ဘဲ ဖွားသည်မှစ၍ ဖြစ်သော ပဝတ္တိသက်သက်ကိုသာ သုံးသပ်၍ ရှေးမထေရ်တို့ ပဉ္စင်းခံသောကြောင့်။” သီလဝိ ၁၁၂။

၂၊ မွေးဖွားပြီးနောက် နေထိုင်ကြီးပြင်းရာအရပ်။
 “သင့်ပဝတ္တိ၊ သင့်ဇာတိ၊ မရှိရာဘဲတူလိမ့်။” ရာမ၊ ပ ၉။ “ယွင်းချွတ်မရှိ၊ ပဝတ္တိတွင်၊ မျက်မြင်ကိုယ် တွေ့၊ မမေ့စသော၊ ဝတိန်သာဝယ်။” ဝိရီ၊ ပ ၉၂။
 [ပါ၊ ပဝတ္တိ။]

ပသာဒ—၁၊ အကြည်ဓာတ်။
 “လေးဖြာတဝ၊ ပသာဒမူ၊ ဝဏ္ဏတရပ်။” ကိန္နရီ* ၁၁။ “တဘက်မျက်စေ့သည် ပသာဒ ရုပ်ကွယ်ပျက်၍။” ကဝိသေ ၁၃၀။ “သာနဝိညာဏ်၊ နာမကွန်တကွ၊ ပသာဒတို့နှင့်၊ အောင်ပကုလား၊ ဆွေသားမိတ်တူ။” ပုညဝတ် ၂။

၂၊ ကြည့်၍လှပပြေပြစ်ခြင်း။
 “မဟာနဂရ၊ ပသာဒဖြင့်၊ ထာဝရကြီး၊ မဆွမ်းသား။” ကိန္နရီ* ၁၇။ “ရုပ်ရည်ပသာဒအားဖြင့်လည်း ချော မောလှပသူဖြစ်၍။” နားခံ ၃၀။ “အဝေး ကြည့် အမြင်ပသာဒကောင်းရုံလောက်သာ ထုံးဖြူသုတ်ထား ပြီး။” ပြည်သား ၁၆၅။ [ပါ၊ ပသာဒ။]

ပသာဒဂုဏ်—စာပေ၏ ကြည်လင် သန့်ရှင်းခြင်းဂုဏ်။ (သဒ္ဒါအလင်္ကာခေါ်သော ဂုဏ်ဆယ်ပါးတွင် ပထမဆုံးဂုဏ်ဖြစ်သည်။)

“စပ်၍အနက်ယူရသောပုဒ်ချင်း မဝေးစေရ နီးနီး ထားရသည်၊ သိလွယ်သော အနက်ရှိသည်။ ဤ လက္ခဏာနှစ်ပါးကြောင့် ဤအစွဲ၌ ပညာရှိတို့ကြည် ညိုဘွယ် ပသာဒဂုဏ် ရှိသည်။” ယော ၁၄၂။ “စပ်ရမည့်ပုဒ်ချင်း နီးကပ်စွာထားခြင်း၊ ပေါ်လွင် ထင်ရှားသောအနက်ရှိခြင်းဟူသော အင်္ဂါနှစ်ပါးနှင့် ပြည့်စုံသော အဖွဲ့သည် ကြည်လင်ဖွယ်ရှိသော အဖွဲ့

မည်၏၊ ပသာဒဂုဏ် ရောက်၏။” အလင်္ကာပန်းကုံး
 ၁၇၁။
 [ပါ၊ ပသာဒဂုဏ်။ ပသာဒ-ကြည်လင် သန့်ရှင်းခြင်း၊
 ဂုဏ်-ဂုဏ်။]

ပသာဒစက္ခု—ပကတိ မျက်စိ။
 “ပဋိသန္ဓေကပင် ပသာဒစက္ခု ချီတဲသောသူကို။”
 ဥတ္တမ ၃၉။
 [ပါ၊ ပသာဒစက္ခု။ ပသာဒ-စက္ခုပသာဒရုပ်၊ စက္ခု
 မျက်စိ။]

ပသာဒရုပ်—[အဘိဓမ္မာ] စက္ခု သောတ ဃာန ဇိဝှာ
 ကာယဟူသော အကြည်ခတ်ငါးမျိုး။
 “တဘက်မျက်စေ့သည် ပသာဒရုပ် ကွယ်ပျက်၍။”
 ကဝိသေ ၁၃၀။ [ပါ၊ ပသာဒရူပ။]

ပသာဝမင်္ဂ—လူ့ခန္ဓာကိုယ်ရှိ ကျင်ငယ်စွန့်ရာအပေါက်။
 “ကမ္ဘာဦးသူတို့သည် သလေးထမင်းကို စားကြကုန်
 သည်ရှိသော်...ဝစ္စမင်္ဂ ပသာဝမင်္ဂတို့သည် ပေါ်ကုန်
 ၏။” ကဗျတ္ထ ၇၂။ “တေစဗြာဟ္မဏာ၊ ထို (ပုန်ဏား)
 တို့သည်။ ယောနိဇာဝ၊ ပသာဝမင်္ဂမှ ဖြစ်ကုန်သည်
 သာလျှင်။” သုတ်ပါနိ ၁၁၀။
 [ပါ၊ ပသာဝမဂ္ဂ။ ပသာဝ-ကျင်ငယ်၊ မဂ္ဂ-လမ်း
 ကြောင်း။]

ပသင်္က—ယုံမှားသံသယ။
 “သံသယဒ္ဓိဟ ပသင်္က ကင်းရှင်းပြီး။” ခွေး၊ပ ၁၀၃။
 “ဒ္ဓိဟပသင်္က မယှဉ်မကပ်စေရ။” ကဝိန္ဒာ ၁၆၂။
 [ပါ၊ ပသင်္က။ ပသင်္က-စပ်လျဉ်းခြင်း၊ လျဉ်းပါးခြင်း။]

ပသန္န—ကြည်လင်ခြင်း။ ကြည်ညိုခြင်း။
 “ပြန့်ပွားသဒ္ဓါ၊ သူ့ဆီမှာသာ၊ မဟာပသန္န၊ ကြည်ညို
 ကြ၍။” နာပျူ* ၁၆။ “စွယ်တော်မြတ်ကို ဖူးမြင်ရ
 သည်နှင့်တပြိုင်နက်...ပီတိသောမနဿ၊ သဒ္ဓါပသန္န
 လွန်စွာဖြစ်ပွားခြင်းရှိရကား။” ဒါဌာ ၉၈။
 [ပါ၊ ပသန္န။]

ပဟာတဗ္ဗ—ပယ်အပ်သောတရား။
 “ကုသိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ်ဖြင့် ပယ် အပ် သော ကြောင့်
 အကုသိုလ်သည် ပဟာတဗ္ဗမည်၏။” ဝေါ ၅၀။
 [ပါ၊ ပဟာတဗ္ဗ။]

ပဟေဋ္ဌိ—ဉာဏ်စမ်းရန်အတွက် အဓိပ္ပာယ်ကို ဝှက်၍
 ရေးသားပြောဆိုသောအဖွဲ့၊ စကား။

“ရွှေတောင်ရာဇကျော်ဆိုပဟေဋ္ဌိစစ်ချီမောင်ဘွဲ့ရတု”
 စိန်ကျော်၅၂။ “ပဟေလိဟူသည်ကား စကသာဝှက်
 သောပုဒ်တည်း။” ယော ၃၃။ [ပါ၊ ပဟေဋ္ဌိ။]

ပဟိရ်—မြန်မာ ဘုရင်များ လက်ထက်က အချိန်နာရီ
 အဖြစ် အချက်ပေး ရိုက်ဘီးရသော စည်ကြီး။
 (နေ့လေးခါညလေးခါ ခေါင်းလောင်းနှင့် တွဲ၍
 အချိန်မှန်တီးရသည်။)

“ဘဝါးနာရီ၊ ပါဒီဗီဇနာ၊ ပြန်ခရာနှင့်...ညဦး ပဟိရ်၊
 နံဂြိုဟ်အကွ။” ခင်ထွေး* ၃၄။ “ခါမှတ် ခေါင်း
 လောင်း၊ ပဟိရ် မောင်းနှင့်၊ ရိပ်ကောင်း ထီးဖြူ။”
 ဘူလင်* ၃၈၃။ “နာရီလျှောက်ဆို၊ ပဟိရ် ခတ်စည်၊
 အိမ်ရှင်မည်သား။” သစ္စာ* ၂၉။ “စွယ်တော်စင်နှင့်
 ရွေးတော်ယူတံခါး လမ်းခြားလျက် မြောက်ဘက်
 ကွက်လပ်တွင် ပဟိရ်စင် ဆောက်လုပ် ထားသည်။”
 ရာမန်း ၁၃၄။ “နန်းမနီးဘဲ၊ တောကြီးတောဘွား၊
 ပဟိရ် သံကြား၊ နားထူထူ။” နေကန် ၅၇။ “ရွှေ
 ပဟိရ် စည်သံ များကိုတော့၊ မကြားရကြာလေပြီ၊
 လေးလရာသီ။”

[ပါ၊ ပဟာရ။ ပဟာရ-တီးခတ်ခြင်း။ မြန်မာနာရီ။
 “လောဟိတာ တမ္မ၊ သောဠသ ကဟာပဏာ။ သတ္တဂုံ
 လုဗ္ဗေနှင့်၊ မုခေမှာ နဝဂုံ၊ ထားမှုမှန်စွာ။ ဆယ်နှစ်
 ရွယ် ပျိုကညာ၊ ဆံကေသာ ပျော့ပျောင်း။ ဆဲခြောက်
 ပင် ဝင်ရုံလှစ်လို့၊ ခါနစ်လျှင် နာရီကြော့၊ တီးတော့
 ငွေမောင်း။]

ပဟာနံ— (ကိလေသာကို) ပယ်ခြင်း။
 “တန္တရ္ဗာမှ၊ ခွာကကန်ကန်၊ ပယ်ကလှန်၍၊ ပဟာနံ
 နှစ်ချက်၊ ကျေးဇူးနက်သည်။” ဇပျူ* ၁၇၀။ “မကြွင်း
 မကျန်၊ ပဟာနံသမုစ္ဆေ၊ ချေနိုင်ဖျက်နိုင်။” ဗန္ဓ ၁၀၃။
 “ထိုထိုနီဝရဏစသော အကုသိုလ်ဓမ္မတို့၏ ဖြစ်ခြင်းကို
 ပယ်ခြင်း ခွာခြင်း ဟူသော ပဟာနံ၏ အစွမ်းဖြင့်။”
 ဝိဌနိ၊ ပ ၁၃။

[ပါ၊ ပဟာန။ ပဟာနံငါးပါး။ ၁ တဒင်္ဂပဟာနံ-
 ကိလေ သာကို အဆစ်ဆစ်မျှ ပယ်ခြင်း (ကာမ

ကုသိုလ်) ၊ ၂ ဝိက္ခမ္ဘနပဟာန်-နိဝရဏကို ခွာခြင်း (မဟဂ္ဂုတ်ကုသိုလ်) ၊ ၃ သမုစ္ဆေဒပဟာန်-အကြွင်း မဲ့ပယ်ခြင်း (မဂ်) ၊ ၄ ပဋိပ္ပဿန္တန ပဟာန်-ထပ်၍ ငြိမ်းစေခြင်း (ဖိုလ်) ၊ ၅ နိဿရဏ ပဟာန်-ဝဋ်မှ ထွက်မြောက်ခြင်း (နိဗ္ဗာန်) ။]

ပါစက—ဝမ်းမီး။ အစာကို ကျက်စေတတ်သော တေ ဇောဓာတ်။

“ကုစားလို့ငှာ၊ တွေးတောရာသား၊ ရောဂါထောက် မှ၊ နေပူခံကြ၊ ပါစကမှ၊ အာဟာရမျိုး။” ဥမ္မာ* ၄၈။ “ပါစက တေဇောသည် အစာကိုနွှေးနပ်ခြင်း ကြေကျက်ခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်၏။” ဓာတု၊ ပ ၃၀။ [ပါ၊ ပါစက။ ပါစက-ကျက်စေတတ်သော။]

ပါစကတေဇော—ပါစက နှင့်အတူတူ။

“အစာအိမ်၌ ပြည့်နှက်နေသဖြင့် ပါစကတေဇောက နွှေးနပ်ကြေညက်အောင် မချက်နိုင်။” ကုထုံး ၁၃၄။ [ပါ၊ ပါစကတေဇော။]

ပါစကဓာတ်—ပါစက နှင့်အတူတူ။

“အစား အစာတို့သည် ဝမ်းပိုက်ထဲသို့ ရောက်သွား သော်လည်း ပါစကဓာတ် မကောင်း သဖြင့် အစာ မကြေဘဲ ဒုက္ခ ပေးတတ် သလို။” လောခံ ၉၆။ “ပါစကဓာတ် မီး ကြေကြေကျက်ကျက် ကျိုချက်နိုင် သောအခါ အဆီ အစေး ဩဇာ အထွက်ကောင်း သဖြင့်။” မတ်စက် ၁၀၁။ [ပါ၊ ပါစက ဓာတု။ ပါစက-ကျက်စေ တတ်သော၊ ဓာတု-ဓာတ်။]

ပါစိတ် (အာပတ်) —[ဝိနည်း] ရဟန်းများ သင့်ရောက် သည့် အပြစ်တမျိုး။

“သံဃာဒိသိသိ၊ ဒုဗ္ဘာသိသိ၊ ပါစိတ် အာပတ်သင့်။” ကဝိသတ်* ၁၂၂၄။ “ငြိမ်းလေပြီးသော အဓိကရုဏ်း ကို တဖန်မှောက်လှန် ကြွေးကြော် ချေက ပါစိတ် အာပတ်သင့်စေ ပညတ်တော်မူသည်။” ကြို့ ၁၅။ [ပါ၊ ပါစိတ္တိ။]

ပါဠိပဒိကဘတ်—[ဝိနည်း] ဥပုသ်ထွက် ဆွမ်း။

“ဥပုသ်အထွက် ၁ ရက်နေ့၌ လှူအပ်သောဆွမ်းသည် ပါဠိပဒိကဘတ် မည်၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၈၁။ [ပါ၊ ပါဠိပဒိကဘတ္တ။ ပါဠိပဒ-ဥပုသ်အထွက်နေ့၊

ပါဠိပဒိက-ဥပုသ် အထွက်နေ့၌ ဖြစ်သော၊ ဘတ္တ- ဆွမ်း။]

ပါဌဂုတ်—အဋ္ဌကထာကျမ်း။

“ပါဠိသရုပ်၊ ပါဌဂုတ်ကို၊ ဘေထုတ်ကျမ်းလာ၊ မြင် ချေပါသို့။” ပါမီ* ၁။ (ပါဌသားငုတ်၊ ပတ်တကုတ် ဟူ၍ မှကွဲအမျိုးမျိုးရှိသည်။) “အတ္ထနယုတ်၊ ပါဌ ဂုတ်ကို၊ ဖော်ထုတ်ကျယ်ဖွင့်။” မဿ* ၃၆၁။ “ဓမ္မ ဝိနယာ၊ ပါဠိပါဌဂုတ်၊ ဖွေထုတ်ဋီကာ၊ ဆန်းသဒ္ဓါကာ၊ လင်္ကာစာပြေ။” ဣန္ဒာနေ ၆၃။

[ပါ၊ ပါဌဂုတ္တ။? ပါဌ-ပါဌ၊ ဂုတ္တ-လုံခြုံအောင် စောင့်ရှောက်သော။ “ပါဌဂုတ် ဟူသည်ကား ပေါ ရာဏ၊ အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို ဘွဲ့ပြသော အဋ္ဌကထာ ကျမ်းဟူလို။” လိနတ္ထ ၂၇၆။]

ပါဌသေသ—စာကိုယ်၌မပါ အနက်ပေးသော အခါကျမှ ထည့်ပေးသောပါဌ။ ပါဌကြွင်း။

“စာကိုယ်၌မပါ၊ အနက်ယောဇနာမှ ပါသမျှကို ပါဌ သေသ ချည်းမှတ်။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ပ ၃၇၇။ “နအာဇာ နေယျာထကား အဓိပ္ပာယ် ဖြောင့်စေခြင်းငှာ ပါဌ သေသ ထည့်သည်။” သုတ်သီနီ ၁၁။ “ဤ၌ ပါဌ သေသ ဟူသည်ကား ပါဌကြွင်းကိုဆိုလိုသည်။ လုတ္တ နိဒ္ဒိဋ္ဌ ဟူသည်ကား ချေ၍ညွှန်းသည်။ ဂမ္ပမာန် ဟူ သည်ကား သိလောက်၍ မရေးသည်ဟု ဆိုလိုသည်။” ဂုဠ၊ ပ ၄၄၄။

[ပါ၊ ပါဌသေသ။ ပါဌ-ပါဌ၊ သေသ-အကြွင်း။]

ပါဏဗေဒ—သက်ရှိ သတ္တဝါများ အကြောင်းနှင့် ဆိုင် သည့် ပညာ။

“အသက်ရှိသော သတ္တဝါအကြောင်း လေ့လာ သင်ကြားရခြင်း အတတ်ကို ပါဏဗေဒ ဟုခေါ်၏။” ရုက္ခမှတ်က။ “ထိုပညာရပ်ကို ပါဏဗေဒ (ဗိုင်အို လိုဂျီ) ဟုခေါ်သည်။” ရိုးပံ ၅၃။

[ပါ၊ ပါဏဗေဒ။ ပါဏ-အသက်၊ သက်ရှိသတ္တဝါ၊ ဗေဒ-ပညာ။]

ပါဏာတိပါတ်—သူ့အသက်ကို သတ်ခြင်း။

“ကျေးဇူးသရဏာ၊ ပါဏာတိပါတ်၊ လွတ်သည်ကစ။” ပါမီ* ၅၇။ “ပါဏာတိပါတ်၊ သက်သတ်မရှောင်။” ဘူလင်* ၃၉၂။ “ပါဏာတိပါတ်၊ အစ ရှိသော

ပစ္စုပ္ပန် သံသရာ စီးပွားမရှိသော အမှုကို မပြုအပ်။”
ယသ ၃၅၃။ “ပါဏာတိပါတ်၊ ငှက်ခတ်သမား၊ မှုဆိုး
များလည်း။” ကဝိသေ ၂၀၁။

[ပါ၊ ပါဏာတိပါတ။ ပါဏ-အတိပါတ၊ ပါဏ-
အသက်၊ အတိပါတ-လျင်စွာကျစေခြင်း၊ ချခြင်း၊
သတ်ခြင်း။]

ပါဏ္ဍိတ—အသက်ထက်ဆုံး။

“နောင်ဒါနပြုပြန်မှု၊ ပါဏ္ဍိတ၊ မဲ့ဇာတာ မလှန်နိုင်
အောင်၊ ငါမန်၍ထားလိမ့်မည်ဟု။” ပုညဝတ်ဂ ၂။

[ပါ၊ ပါဏ္ဍိတ။ ပါဏ-ဥပေတ၊ ပါဏ-အသက်၊
ဥပေတ-ပြည့်စုံသည်။]

ပါတိမောက်—[ဝိနည်း] ရဟန်းတို့၏ သိက္ခာပုဒ်များကို
အကျဉ်းပြသောကျမ်း။

“ကဿပဘုရားသခင်၏ လက်ထက်တော်၌ ခြောက်လ
ခြောက်လမှ ပါတိမောက် ပြု၍။” ဒေဂ် ၁၆၁။

[ပါ၊ ပါတိမောက်။ ပါတိ-စောင့်သူ၊ မောက္ခ-
လွတ်မြောက်ခြင်း။]

ပါတိမုက်—ပါတိမောက်နှင့် အတူတူ။

“နှစ်စုံ ပါတိမုက်၊ မယုတ်အကွရာ၊ သဒ္ဓါအနက်၊ နှုတ်
ကျက်ရွှေ၊ တတ်လှပွန်းတီး။” သံ * ၂။ “လုံးစုံသံ
သာ၊ စည်းဝေးရာ၌၊ ကျမ်း ပါတိမုတ်၊ ရွှေနှုတ်တော်
ညွှန်။” ကိုး * ၂၉၈။ [ပါ၊ ပါတိမောက်။]

ပါဒ—၁၊ ခြေ။ အခြေ။

“ခမည်းတော်က၊ ဖူးမြော်ချင်လှ၊ ခါနီစွဖြင့်၊ ပါဒ
နက်သန်၊ မြတ်ခြင်းလွန်သား၊ စက်မွန်နှစ်ဖော်၊
ဖဝါးတော်ကို။” ဂါထာ * ၁၁။ “ပါဒစေတီ
ဟူသည် ဘုရားရှင်၏ ပါဒ ကို ဆိုသည်။” ဆူးလေ
၆၂။ “အခြေ ပါဒ၊ သင်ဦးစက၊ ချနည်းမကျယ်၊
ဓိတိသင်္ကေတင်းစွာ၊ လိုရုံသာဖြင့်။” ကိုး * ၁၅၇။

၂၊ ဂါထာ၏ လေးဘို့တဘို့။

“ရွတ်သားဂါထာ၊ ယေဓမ္မာက၊ အာဟာတိုင်ရုံ၊ နှစ်စုံ
ပါဒ၊ ကြားခါမျှလျှင်။” ဘူပေါင်း * ၁၀၅။
“ဥပတိဿပရိဗိုဇ်သည် ရွှေနှစ် ပါဒကို ကြားလျှင်
ပင်...သောတာပတ္တိဖိုလ်၌ တည်လေ၏။” ဒေဂ် ၃၆။

၃၊ လေးချိုးစသော ကဗျာ၏ အပိုဒ်၊ အချိုး။
“စေ၊ မြေ၊ ပွေ၊ ၃ ချက်မှာ ပါဒ ချင်းမဝပ်မိကြ။”
သာဖြေ ၇၁။

၄၊ ရတုစသောကဗျာ၏ လေးလုံးတပိုဒ်။
“ဤရတုများကိုလေ့လာလျှင် စပ်အင်၏ အချိုး
အစားကျနပြေပြစ်ခြင်း၊ အသံ၏ အချိုးအစား ကျန
ပြေပြစ်ခြင်း၊ အချီအချ၏ အချိုးအစား ကျနပြေပြစ်
ခြင်း၊ ပါဒ အရေအတွက်အားဖြင့် အချိုးညီမျှ
ခြင်း။” နုရည် ၁၂၅။

၅၊ ပုဒ်တခု။ စကားတခွန်း။
“တခွန်းတပါဒမျှ ပြန်လှန်၍ မပြောဘဲ။” ထီး၊
စ ၃၁၆။ [ပါ၊ ပါဒ။ ပါဒ-ခြေ။ လေးဖိုတဖို။]

ပဒယက် } -ခြေမှ တက်သော ရောဂါ။
ပါဒရက် }

“မဟာဘူတာနံ သတ္တိယာ ကာယန္တရေ ပါဒဗန္ဓနံ
အတ္တိတံ ပါဒယက္ခောဟု မောင်းထောင် ဆရာတော်
ဝိဂ္ဂိုဟ်ပြုထားလေသည်။ အနက်ကား၊ မဟာဘူတာနံ၊
မဟာဘုတ်တို့၏။ သတ္တိယာ၊ စွမ်းပကား သတ္တိ
အားဖြင့်။ ကာယန္တရေ၊ ကိုယ်၏အတွင်း၌။ ပါဒဗန္ဓနံ၊
လေ သည်းခြေသလိပ်ဟူသော အခြေ အမြစ်စုံ၍
ဖွဲ့ခြင်းသည်။ အတ္တိ၊ ရှိ၏။ ဣတိ၊ ထိုကြောင့်။ ပါဒ
ယက္ခော၊ ပါဒယက္ခ မည်၏။ ဝါ၊ ပါဒယက်
မည်၏။” အမတသာဂရ ဆေးကျမ်းကြီး ၇၇။
“လက်ခြေတို့ ပျဉ်တက်သော ပါဒရက်နာ ရှေ့
တက်သော ပါဒရက်နာ အပူအရော၍ တက်သော
ပါဒရက်နာ ၃ ပါးရှိ၏။” ဓါတု၊ ဒု ၁။ “ပါဒရက်
ကြောင့်၊ လေတက်၍တုံ၊ မျက်စိမူ၍၊ မျက်အုံ
ဝေရည်၊ မျက်စိသိ၍။” နှိပ် ၁၂၀။

[ပါ၊ ပါဒယက္ခ။? ပါဠိစာပေများတွင် မတွေ့မိ။
ဝါတရတ္ထ-မှ ဗာတရတ်>ပါဒရက်ဖြစ်သည်ဟု အချို့
ကြံကြသည်။ ဝါတရတ္ထကား အကြော အဆစ်
ရောင်သော ရောဂါဟူ၏။]

ပါပ—၁၊ မကောင်းမှု။ ယုတ်မာမှု။ မကောင်းသော။
“ရှောင်ရှားရှုတ်ချ၊ ခါနီစွဖြင့်၊ ပါပ ဂရဟိ။” ပါမိ*
၂၇။ “ဆင်ဖြူသခင်၊ ကိန်းဝင်ကာလ၊ စုတ် ပါပ

ထက်။” ရခိုင်နိုင် * ၂။ “ပါပ ညစ်ကျ၊ မကောင်း
မှုကို။” သူဇာ * ၂၄၄။

၂။ လူယုတ်မာ။
“ပါပမင်းစစ်၊ ဂြိုဟ်ရန်လွှတ်က။” ကုသ * ၇၁။
“ဉာဏ်တဒဂ်၊ လူပါပဟု။” ပုည ၂၁။ [ပါ၊ ပါပ။]

ပါပဂြိုဟ် — မကောင်းသောဂြိုဟ်။
“လောကပညတ်တွင် ပါပဂြိုဟ် ၄ ရပ်၊ စန်းလွန်း
နံရပ်၊ ဓာတ်ပုပ်ရာသီ။” ကြို့ ၇၉။ “ထိုကဲ့သို့
ပါပဂြိုဟ် လေးလုံး ထွက်ပေါ်လာကြ ပြီးနောက်။”
လောကုပ် ၁၀၈။ “ပါပဂြိုဟ် ဆိုသည်မှာ တနင်္ဂနွေ၊
အင်္ဂါ၊ စနေ၊ ရာဟု ဖြစ်၏။” ပယောဂကုထုံး ၉၇။
“ဥနဲ့စရို၊ လေးလုံး ဂြိုဟ်၊ ရန်ကိုပြုတတ်၊ ပါပမှတ်။”
သိဿော ၁၉၄။ [ပါ၊ ပါပဂဟ။]

ပါပဓာတ် — [ဗေဒင်] မကောင်းသောဓာတ်။
“ပါပဓာတ် ၏ အနောက်အရပ်မှ ဘေးရန်ဖြစ်ပွား
လာတတ်သည် ဟူလို။” သုသော၊ ဆ ၄၀၂။
“ဓာတ်သက်ပေါင်းတွင် ပါပဓာတ် ၂၂ နတ်၊ မနုတ်
လောက်လျှင် ပါပဓာတ်ဆန်း၏။” ကမ္မာ ၁၀၁။
[ပါ၊ ပါပဓာတု။]

ပါမောက် — ပါမောက္ခ ရှု။
“သင်္ဂါယနာ ပါမောက် ဆဲ့သုံးမြောက် ဓူတင်
ဆောင်။” ပင်း၊ ဒု ၄၆။ “ကဝေ ပါမောက်၊
အောင်လံစိုက်ဆောက်။” ကြေး၊ ပ၊ နိဒါန်း ၅။
“ကဝိ ပါမောက်၊ တမ်းခွန်ဆောက်တဦး။” ဗန္ဓ ၄၈၀။

ပါမောက္ခ — ၁။ အကြီးအကဲ။ ပညာရှိကြီး။
“ရာဇမန္တိ၊ မေဓာဝိဟု၊ သညီဗြာဟ္မဏ၊ ပါမောက္ခ
တို့။” ကိနူရီ* ၁၉၃။ “မြတ်ပါမောက္ခ၊ နာယကဟု၊
ဆရာအရာ၊ ပြု၍သာလျှင်။” နာပျို* ၁၉၃။ “ထို
သီတင်းဦး၊ အမှူးပါမောက္ခ၊ ဓမ္မိကသူတော်သည်။”
လျှောက် ၂၇။

၂။ တက္ကသိုလ်ပညာရပ်ဆိုင်ရာ ဌာနတခု၏
အကြီးအမှူး။

“အရှေ့နိုင်ငံ ပညာရပ်များဆိုင်ရာပါမောက္ခဆရာကြီး
ဦးဖေမောင်တင်က။” နားခံ၊ နိဒါန်း ၁။ “ပါမောက္ခ
တွေ၊ ကထိကတွေ၊ ဆရာတွေ လုပ်ပေးရမယ်။”
ပြည်တံ ၃၂။ [ပါ၊ ပါမောက္ခ။]

ပါယာသဘတ် — နို့ထမင်း။
“သိမ်မွေ့သြဇာ၊ ပါယာသဘတ်၊ ဆွမ်းမြတ်လည်းရ။”
ကိုး* ၂၉၈။ “ဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူသော
နေ့၌ ပါယာသဘတ်ဆွမ်းကို သုံးဆောင် ရခြင်း။”
သမန်၊ ပ ၂၄၈။

[ပါ၊ ပါယာသဘတ္တ။ ပါယာသ - သောက်နိုင်လျက်
နိုင်သော၊ ဘတ္တ - ထမင်း။ ပါယာသဘတ်ချက်နည်း။
“ထောပတ်ကိုချက်၍ ထိုထောပတ်တွင်ဆန်ထည့်၍
ထိုဆန်တွင် တဝက်ခန်းအောင်ချက်ပြီး နွားနို့ကို
ထည့်၍ ထောပတ်ထမင်းချက်သကဲ့သို့ ဆန်ကို ကျက်
အောင်ချက်၊ သကြားဖြူလည်း သင့်အောင်ထည့်။”
ဥတု ၇၉။]

ပါယပ် — [ဗေဒင်] အနောက် မြောက်ထောင့်အရပ်။
ရာဟုခထောင့်။
“မြောက်စောင်ခပ်တင်၊ ပါယပ်ခွင်က၊ ယာဉ်ရှင်စီး
ရှည့်။” ပုံတောင်* ၃၉။ “ဟိုင်းရာဟုရပ်၊ ထောင့်
ပါယပ်နှိုက်၊ ဝင်းလျှပ်ထိန်ဝါ.... ရွှေကျောင်းဆောင်
ထက်။” နာပျို* ၃။

[ပါ၊ ဝါယပ္ပ၊ ဝါယဗ္ဗ၊ ဝါယု - လေ။ “ဝါယုဟူသော
လေဟောပရိယာယ်တွင် ဝကိုဗပြု၍ ဗာယုဖြစ်သည်။
ထိုဗာယုရှည်ကြာ၍ ဗာယပ်ဖြစ်သည်၊ ယခုအခါ
ပထမကွာသို့ရောက်၍ ပါယပ်ဖြစ်သည်။” ဝေါလိ
၉၆။]

ပါရဂူ — ၁။ သံသရာ၏ တဖက်ကမ်းသို့ ရောက်သောသူ။
“ထွတ်ခေါင်မွန်ကူ၊ ပါရဂူလည်း၊ တွေးယူချင့်မိ၊
ဉာဏ်တော်သိက။” နာပျို* ၁၇။ “သဗ္ဗဗုဒ္ဓကူ၊
ပါရဂူတို့၊ ချိန်ယူထောက်ချင့်။” မဃ* ၅၆၀။
၂။ အတတ်ပညာတဖက်ကမ်းခတ် တတ်မြောက်
သူ။

“ဝိဇ္ဇာဝိဒ္ဓ၊ ပါရဂူတို့။” ပုည ၄။ ပါရဂူရောက် ဆရာ
တော်သင်္သတော်လူပညာရှိတို့ကိုခန့်ထား။” သုသော၊
ဆ ၁၉၈။
[ပါ၊ ပါရဂူ။ ပါရ - ဂူ၊ ပါရ - တဖက်ကမ်း၊ ဂူ - ရောက်
သူ။]

ပါရမီ — ၁။ သံသရာတဖက်ကမ်းသို့ ကူးမြောက်ကြောင်း
အကျင့်။

“နှုတ်လက်မငံ၊ အောင်၍ခံသား၊ သည်းညံခန္တီ၊
 ပါရမီကို၊ ရွှေဆီလည်းထား။” ပါမီ*၁၀၇။
 “သုတော်တကာ၊ ကျင့်စရာသား၊ တံထွာမချွတ်၊
 ဆုမြတ်ပါရမီ၊ ဖြည့်သည်မည်၏။” သဇ္ဇာ*၇။ “ဘုရား
 ဖြစ်ရန် ပါရမီတို့ကို ဖြည့်ကျင့်ရာဌာန။” သာသမ်
 ၁၄၄။

၂၊ အကြိမ်များစွာ ဆည်းပူးထားသော အလေ့
 အကျင့်။

“ပညာပါရမီပါလာတဲလင်ကွန်းဟာ...မိထွေးနဲ့ အတူ
 နေရင်းက A. B. C. အကွရာကလေးကို ရေးတတ်
 ဘတ်တတ်လာပြီး။” ထွက် ၅၄။ “ဆရာအား သစ်
 သစ်က ပါရမီဖြည့်လိုက်ရသလိုဖြစ်သဖြင့်။” အရှေ့က
 ၉၀၇။ “အနုပညာရှင်များသည်... မွေးစကပင်
 ပါရမီ နှင့်လာသူများဖြစ်သည်။” သံသာ ၉။

[ပါ၊ ပါရမီ။ ပါရမီ ၁၀ ပါး။ ၁-ဒါန-ပေးကမ်း
 စွန့်ကြဲခြင်း၊ ၂ သီလ-ကိုယ်ကျင့်သီလ စောင့်ထိန်း
 ခြင်း၊ ၃ နိက္ခမ-တောထွက်ခြင်း၊ ၄ ပညာ-ပညာ
 ဆည်းပူးခြင်း၊ ၅ ဝီရိယ-ကြိုးစားခြင်း၊ ၆ ခန္တီ-
 သည်းခံခြင်း၊ ၇ သစ္စာ-မှန်ကန်စွာ ပြုမူခြင်း၊ သစ္စာ
 ရှိခြင်း၊ ၈ အဓိဋ္ဌာန-စွဲမြဲဆောက်တည်ခြင်း၊
 ၉ မေတ္တာ-ချစ်ခင်သနားခြင်း၊ ၁၀ ဥပေက္ခာ-
 လျစ်လျူပြုခြင်း။]

ပါရာဇိက—[ဝိနည်း]သာသနာတော်မှ ဆုံးရှုံးခြင်းသို့
 ရောက်သည့်အပြစ်။ အကြီးဆုံး အာပတ်။
 ရဟန်းသိက္ခာအားလုံး ပျက်စီးရသည့်
 အာပတ်။

“ရဟန်းတော်များမှာ ပါရာဇိက လေးပါးကို လုံခြုံခဲ့
 လျှင်...ဘုရားသားတော် သံဃာတော် အစစ်ဟူ၍
 မှတ်ရမည်။” ဥပမာ၊ ဒု ၁၀၈။ “ဒုက္ကဋ္ဌထုလ္လစည်း
 အာပတ်ငယ်သင့်ရုံမျှနှင့်... ပါရာဇိကကျပြီ လူဖြစ်ပြီ
 မဆိုသာပေ။” ဝိသီ ၁၄၇။

[ပါ၊ ပါရာဇိက။ ပါရာဇိက-ရှုံးခြင်းသို့ ရောက်သူ။]

ပါရာဇိကအာပတ်—ပါရာဇိက နှင့်အတူတူ။
 “မဂ်သုံးပါး၌ မေထုန် ကျင့်ခြင်းကြောင့်ဖြစ်သော
 အာပတ်သည် မေထုန် ပါရာဇိကအာပတ် မည်၏။”
 သီလဝိ ၃။

[ပါ၊ ပါရာဇိကအာပတ္တိ။ ပါရာဇိက-သာသနာမှ
 ဆုံးရှုံးခြင်းသို့ရောက်သော၊ အာပတ္တိ-အာပတ်။]

ပါသာဒ—ပြာသာဒ်။
 “ပြာသာဒ်ပမာ၊ ပါသာဒမှန်း၊ စောင်းတန်းတူမော။”
 ကုသ*၂၇၃။ [ပါ၊ ပါသာဒ။]

ပါသဏ္ဍ—မှားသောအယူတမျိုး။ ဒိဋ္ဌိအယူတမျိုး။
 “ပုဏ္ဏားမျိုးဖြစ်သော ပါသဏ္ဍအယူရှိသော။” ဇိ
 ၇၃၃။ “ဗိန္နု (န္တ) သာရမင်းကြီး ကျွေးမွေးမြဲမပျက်
 ဆက်လက်လုပ်ကျွေးအပ်ကုန်သော... ပါသဏ္ဍ အယူ
 ရှိကုန်သော ပရဗိုလ်တိတ္ထိမျိုးပေါင်း ခြောက်သောင်း
 ရှိကုန်၏။” ဝဇီသ ၆၄။ [ပါ၊ ပါသဏ္ဍ။]

ပါဠိ—၁၊ မြတ်စွာဘုရား၏စကားတော်အစဉ်။
 “မမျှမဟို၊ ကုန်သော်တိဟု၊ ပါဠိဖြင့်အား၊ ဆိုဘွယ်
 များကို။” ပါမီ*၂။ “ယုံကြည်စွန်းငြိ၊ သင်္ကာရှိလျှင်၊
 ပါဠိအဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာနိဿယ။” ဥဗ္ဗာ*၁၈။ “ဤ
 ဇေမ္မုဒီပါဠိ ပါဠိတော်မျှသာရှိ၏။ အဋ္ဌကထာလည်း
 မရှိ။” သာလင် ၄၂။

၂၊ မြတ်စွာဘုရား၏စကားတော်ကို ရေးသား
 ထားသည့်စာပေ။ မာဂဓဘာသာ။

“ဓမ္မရသာ၊ ဂါထာမချွတ်၊ ပါဠိပါဌ်ဖြင့်၊ အမှတ်
 အသား၊ စီးပွားဖြစ်ကြောင်း၊ စကားကောင်းလည်း၊
 အပေါင်းတကွ၊ နာကုန်ကြ၏။” ဘူလင်*၅။ “မဟာ
 သင်္ခယာ၊ မဟာသီရိ၊ ပါဠိနှစ်နည်း၊ စည်သူချည်း
 တွင်။” အာသံ*၃၅။ “ပါဠိပါကန်နှိုက်ကား
 ဦးခေါင်းထုတ်သောညသည် ညနှစ်လုံးကပ်သာဖြစ်
 ၏။” ဝေါ ၁၂၇။ “ပါဠိနည်းဟူသည်လည်း ပါဠိ
 ဂတိ၊ ပါဠိသဘောတည်း။ ပါဠိဂတိ ပါဠိသဘော
 ဟူသည်လည်း မာဂဓဘာသာ သဘာဝနိရုတ္တိပင်
 တည်း။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၆၀။
 [ပါ။ ပါဠိ။ ပါဠိ-အစဉ်။]

ပါဠိတက္ကသိုလ်—ပါဠိကျမ်းဂန်ဆိုင်ရာ ပညာရပ်များကို
 လေ့လာသောကျောင်းတိုက်။

“ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များရဲ့ဆန္ဒအရ တည်ထောင်လိုက်တဲ့
 ပါဠိတက္ကသိုလ်ကျောင်းကြီး။” သာရောင်၊ ၁၊ ၁၊
 ၁၄၇။ [ပါ၊ ပါဠိတက္ကသိုလ်။]

ပါဠိပါဌ—ပါဠိစာပေ။ ပါဠိဘာသာ။

“ဓမ္မရသာ၊ ဂါထာမချတ်၊ ပါဠိပါဌဖြင့်၊ အမှတ်
အသား။” ဘူလင်* ၅။ “ပါဠိပါဌသား အကိုး
အကား မပါစေဘဲ သင်္ဂြိုဟ်ကျမ်းမှာ လာရှိသည့်
အတိုင်း မြန်မာသက်သက်နှင့်...ပြဆိုမည်။” နိဗ္ဗာန ၂။
“ယခင်ပြခဲ့သည့်အတိုင်း ပါဠိပါဌသားရေးပုံကို ပိဋကတ်သုံးပုံ အဋ္ဌကထာဋီကာတို့၌ နည်းမှီ၍ကြံလေ။”
ဂုဇ္ဇ၊ ပ ၂၁၇။ “ပါဠိပါဌသားဘွဲ့စီသော မဟာသကျ
သီဟသမိုင်း။” သာလင် ၂၀၇။ [ပါ၊ ပါဠိပါဌ။]

ပါဠိဘာသာ—ပါဠိစာပေအရေးအသား။ မာဂဓ
ဘာသာ။

“ချက်ခြင်းမကြာ၊ ဘာသာပါဠိ၊ မဏိပူပူ။” သူဇာ*
၁၅၂။ “သဗ္ဗဝစနာနံ၊ ခပ်သိမ်းသောပါဠိဘာသာ
သဒ္ဒါစကားတို့၏။” ကစ္စ ၂။ [ပါ၊ ပါဠိဘာသာ။]

ပိဋက—စီစဉ်ထားသည့်ဘုရားဟောပါဠိတော်များ။
“ဤပုဗ္ဗုဒ္ဓဖြင့် ပရိယတ္တိအနက် ဘာဇနအနက်ကြောင့်
ပိဋကမည်သည်ကိုသာပြသည်။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၁၅၂။
[ပါ၊ ပိဋက။ ပိဋက-ခြင်းတောင်း။]

ပိဋကတ်—သုတ်၊ ဝိနည်း၊ အဘိဓမ္မာဟူသော ဘုရား
ဟောပါဠိတော်သုံးစု။ ပိဋကတ်သုံးပုံ။

“နှုတ်မုခပါဌ၊ ပိဋကတ်ကို၊ သင်ရွတ်သောခါ။”
ပါမီ* ၁၆။ “ပေါင်းစည်းလုံးစုံ၊ ဓိပ္ပာယ်ကုစိမ့်၊
သုံးပုံပိဋကတ်၊ ကျမ်းရိုးတတ်တို့။” ဘူပေါင်း* ၅၂။
“ဤတရားသည်ကား ဝိနည်းပိဋကတ်၊ သုတ္တန်
ပိဋကတ်၊ အဘိဓမ္မာပိဋကတ်တည်းဟူသော ပိဋကတ်
သုံးပုံတို့တွင် သုတ္တန်ပိဋကတ်၌ အကျုံးဝင်၏။”
ယသ ၉။ “ပိဋကတ်သုံးပုံကို သင်၏။” ငါး၊ စ ၁၅၁။
[ပါ၊ ပိဋကတ္တယ။ ပိဋက+တယ၊ ပိဋက-ပိဋက၊
တယ-သုံးခုပေါင်း။ သုတ်၊ ဝိနည်း၊ အဘိဓမ္မာ၊
တမျိုးစီအသီးအသီးကို ပိဋကခေါ်သည်။ ယင်းသုံးမျိုး
အပေါင်းကို ပိဋကတ္တယဟူသောပါဠိအရ ပိဋကတ်ဟု
ခေါ်သည်။ အားလုံး၏အမည်ကို တမျိုး၌လည်း
ခေါ်နိုင်သောကြောင့် သုတ်ဝိနည်းအဘိဓမ္မာတခုခုကို
လည်း ပိဋကတ်ဟု ဆိုနိုင်သည်။]

ပိဋကတ်သင်္ချာ—ပိဋကတ်အက္ခရာအရေအတွက်အတိုင်း
ယူရသည့်သင်္ချာ။

“ပိဋကတ်သင်္ချာ၊ သံပေါက်စာ၊ ဤမှာနိဋ္ဌိတာ။”
သိဿော ၆၂။ “ဂ ၆၄၅...ကို ပိဋကတ်သင်္ချာ
နည်းအားဖြင့် ခေါ်ဆိုထားခြင်းမျှ ဖြစ်လေသည်။”
လျှောက်ဖြေ ၅၄။

[ပါ၊ ပိဋကသင်္ချာ။ ပိဋကတ်သင်္ချာကောက်ပုံ။ ။
“ကဒိ ဋဒိ ယကာရာဒိ၊ နဝသင်္ချာ ပကာသိတာ။
ပဉ္စသင်္ချာ ပကာရာဒိ၊ သုညာနာမ သရ ည နာ။
ကအစ စျအဆုံး ကိုးလုံးသောအက္ခရာ၊ ဋအစ
ဓအဆုံး ကိုးလုံးသောအက္ခရာ၊ ယ၊ ရ၊ လ၊ ဝ၊
ဇ၊ ဗ၊ သ၊ ဟ၊ ဌ၊ ဟူသော ကိုးလုံးသောအက္ခရာ
တို့ကို အစဉ်အတိုင်း ၁၊ ၂၊ ၃၊ ၄၊ ၅၊ ၆၊ ၇၊ ၈၊ ၉ ဟု
ကောက်ယူရသည်။ ပ၊ ဖ၊ ဗ၊ ဘ၊ မ ငါးလုံးကို အစဉ်
အတိုင်း ၁၊ ၂၊ ၃၊ ၄၊ ၅ ဟု ကောက်ယူရသည်။
သရရှစ်လုံး၊ ည အက္ခရာ န အက္ခရာတို့ကို သုည
ကောက်ရသည်။]

၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀
က	ခ	ဂ	ဃ	င	စ	ဆ	ဇ	ဈ	ည
ဋ	ဌ	ဒ	ဗ	ဏ	တ	ထ	ဒ	ဓ	န
ပ	ဖ	ဗ	ဘ	မ					
ယ	ရ	လ	ဝ	ဇ	ဗ	သ	ဟ	ဌ	အ

မာဃစန္ဒေ=၅၄၆၈=ဂ ၆၄၅
အာလမ္ဗိက=၀၃၃၁=၁၃၃၀
ပိဋကတ်သင်္ချာကို ပဋိလောမ ပြောင်းပြန်ယူရသည်။

ပိတုဿာတကကံ—အဖကိုသတ်သောပြစ်မှုကြီး။

“အဇာတသတ်မင်းကြီးသည် ဒေဝဒတ်စကားကိုနာ၍
စုတိစိတ်၏အနန္တရ၌ အဝိစိပဋိသန္ဓေကို ပေးကောင်း
သော ငါးပါးသောပဉ္စနန္တရိယကံကိုတွင် ပိတုဿာ
တကကံကိုပြု၍။” ဣကုဏ် ၅၅၄။ “မင်းသား၊
ပိတုဿာတကကံ မည်သည်ကား အလွန်ဝန်လေးစွာ၊
မချွတ်မလွဲလျှင် ခန္ဓာပြောင်းလျှင်ပင် ငရဲသို့သွားရ
အံ့။” ယသ ၃၆၃။ “ငါ့အမိသည် ယုတ်မာသော
အကျင့်ရှိ၏၊ ငါ့အဘသို့ ပိတုဿာတကကံကို ပြုစေ
၏။” ငါး၊ တ ၅၃၄။

[ပါ။ ပိတုဿာတကကမ္မ။ ပိတု-အဖ၊ ဘာတက-
သတ်သော၊ ကမ္မ-ကံ။]

ပိတာန်—ဗိတာန် ရှု။

“ခါသာသလင်း၊ အောက်နှိုးခင်းလျက်၊ ပေါ်တင်း
ကြက်မွန်၊ ပိတာန် ဆောင်းထား။” ခိုင်ဇ* ၄။ “ကုဋ္ဌိ
တော်မိုးယံမှာ ပိတာန် ကြက်ထား၍ သွားသည်။”
ပင်း၊ ဒု ၄၅။ “ငွေသားပုဆိုးဖြင့် ပိတာန် ကြက်
အပ်၏။” သံဝတ် ၂၁။ [ပါ။ ဝိတာန။]

ပိသုကာ—ဗိသုကာ ရှု။

“ပေါ်လစီဝါဒသည် အဆောက်အဦ ပိသုကာ ကြီးက
ရေးဆွဲ ပေးလိုက်သော အိမ်ပုံစံနှင့် တူလေသည်။”
ဒေအုပ် ၈၀။ “အင်ကားတို့သည်...ယဉ်ကျေးမှု အနု
ပညာ တရပ်ဖြစ်သော ပိသုကာ အတတ်ကို နိုင်နင်း
စွာ တတ်မြောက်ကြ၏။” ရှာစွန့်၊ ဒု ၅၇။
[ပါ။ ဝိဿကမ္မ။]

ပိတိ—နှစ်သိမ့်ခြင်း။

“ဖရဏာလောကီ၊ ပိတိ ဆီနှင့်၊ ဝသီစည်ပင်၊ ဤယင်း
ရှင်ကား။” ပါမိ* ၁၀။ “ရှင်တော်ကြိုက်၍၊ ရိုက်
ရိုက်လဖိမ့်၊ အူသိမ့်လက်ဝှန်း၊ ပိတိ မှန်မျှ။” ခိုင်ဇ* ၉။
“ဝမ်းထဲနှစ်သိမ့်၊ ပိတိစိမ့်လျက်၊ ငြိမ့်ငြိမ့်ရိုးကျော။”
မဂ်စိုး* ၅၈။ “ကျောင်းတော် ကြီးကို မြင် တိုင်း
အလှိုင်းတကြီးနှစ်သိမ့်၍ ပိတိစိမ့်စိမ့်နေတာပေါ့လေ။”
သာရီ၊ မ ၆၁။

[ပါ။ ပိတိ။ ။ပိတိငါးမျိုး။ ၁ ခုဒ္ဒကာပိတိ—ကြက်
သီးမွေးညင်းထရုံမျှဖြစ်သော အငယ်ဆုံးပိတိ၊ ၂ ခဏိ
ကာပိတိ—လျှပ်ပြက်သကဲ့သို့ ခဏခဏဖြစ်သော ပိတိ၊
၃ ဩက္ကန္တိကာပိတိ—လှိုင်းတံပိုး ထသကဲ့သို့ သက်၍
သက်၍ ဖြစ်သောပိတိ၊ ၄ ဥဗ္ဗေဂါပိတိ—ကောင်းကင်
သို့ ပျံတက်အောင်ဖြစ်သော ပိတိ၊ ၅ ဖရဏာပိတိ—
ဆီထိသော ဝါဂွမ်းကဲ့သို့ တကိုယ်လုံးစိမ့်သော ပိတိ။]

ပိတိသောမနဿ—နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်း။

“အလွန်တရာ ဝမ်းမြောက်စွာသော ပိတိသောမနဿ
ဖြစ်၍။” တရား ၁၃။ “ထိုပိတိသောမနဿ ကြောင့်
အကျွန်ုပ်ကို ဤလေနေပူသည် မပူ။” ငါး၊ တ ၃၄၇။
“ရာဇာဓိရာဇ် မင်းလည်း... ပိတိသောမနဿ ဟဒယ
ရွှင်ပြုံး နှလုံးတော်ကြည်လှ၍။” မော်ဇော ၈၈။

[ပါ။ ပိတိသောမနဿ။ ပိတိ—နှစ်သိမ့်ခြင်း၊ သောမန
ဿ—ဝမ်းမြောက်ခြင်း။]

ပိယ—ချစ်ခြင်း။

“ယောကျ်ား၏ ချစ်ခြင်းတည်းဟူသော ပိယ ဓာတ်
သည် အမြဲမပြတ်.... ဆွဲငင်၍ နေသည်။” စာဏကျ၊
ပ၊ ၁၃၅။ “အလွန်တရာစစ်တဲ ဂမုန်းနီမို့ ပိယ ဘက်
ကဖြင့် သွက်သွက်ကြီး အစွမ်းပြပါတယ်။” ရွှေပြည်၊
ပ ၁၆၁။ [ပါ။ ပိယ။]

ပိယဝါစာ—ချစ်နှစ်သက်ဖွယ်သော စကား။ ချိုသာ
သောစကား။

“ဗဟုသုတ၊ ပိယဝါစာ၊ မှန်စွာသဘော၊ ကောင်း
မောနှုတ်နက်။” “ရှင်သီလဝံသဆိုရာဇဝသတိ* ၁။
“ပိယဝါစာ၊ ချစ်သံသာနှင့်၊ အာဏာမဆန်။” ဇပျို့*
၁၄၂။ “အပြောအဆိုမှာလဲ ပိယဝါစာ သာယာချို
မြ စကားအရာ အင်္ဂါလေးတန် ညီညွတ်၍။” မြင့်၊
ပ ၂၁။

[ပါ။ ပိယဝါစာ။ ပိယ—ချစ်ဖွယ်၊ ဝါစာ—စကား။]

ပိယသိဒ္ဓိ—လူအများ ချစ်ခင် စေတတ်သော ဆေး၊
လက်ဖွဲ့၊ မန္တန်စသည်။

“အသက်ရှည်ရာ၊ တေဇာဘောဂ၊ ပိယသိဒ္ဓိ၊ သိရိ
သမ္ပတ်။” ဣန္ဒာနေ ၈၉။ “အများချစ်ခင်စေခြင်း
ပိယသိဒ္ဓိကို ရွက်ဆောင်လေ့ ရှိသောကြောင့်။” စာ
ဏကျ၊ တ ၁၈၅။

[ပါ။ ပိယသိဒ္ဓိ။ ပိယ—ချစ်ခင်မှု၊ သိဒ္ဓိ—ပြီးစီးခြင်း။]

ပုထုဇဉ်—အရိယာမဟုတ်သော သာမန်ပုဂ္ဂိုလ်။

“ဝိစိကိစ္ဆာ၊ သင်္ကာလည်းယှဉ်၊ ပုထုဇဉ် အား။” ဆု*
၅၅။ “အယံဇနော၊ ဤသူသည်။ ပုထု၊ အရိယာ
တို့မှ အသီးအခြားဖြစ်၏။ ဣတိ၊ ထိုကြောင့်။ ပုထု
ဇနော၊ ပုထုဇဉ် (ဉ်) မည်၏။” မနောရထ ၂၃၉။
“ပုထုဇဉ် ဆိုတာ အမြောက် အပင့်နှင့်တွေ့ကြုံမဖြင့်
တဟုန်တည်းတက်ကြွပြီး မာန်မာန ထောင်စမြဲပေါ့။”
ထေရီ၊ စ ၅၉။

[ပါ။ ပုထုဇန။ ပုထု—အသီးအခြား ဖြစ်သော၊ ဇန—
လူ။ တနည်း၊ ပုထု—အမျိုးမျိုးသော ကိလေသာကို၊
ဇန—ဖြစ်စေသူ။]

ပုထုဇနိ } — ပုထုဇနိ နှင့်အတူတူ။
ပုထုဇနိ

“လူ ပုထုဇနိ၊ ပုဂ္ဂိုလ်မှန်မူ၊ လျင်မြန်ခန့်မြောက်။”
ဥမ္မာ* ၉။ “ပုထုဇနိ တို့ဓမ္မတာကာမဂုဏ်ဆိုတဲ့ အဋ္ဌေ
အသက်ကို လုံးလုံးကြီး မရှောင်နိုင်လို့ ရှိခဲ့ပါလျှင်။”
ထေရီ၊ ဒု ၇၉။ “သတင်းမမှန်၊ ပုထုဇနိတို့၊ စောင်း
မာန်မချုပ်။” သံဝေ* ၅၄။ “ကာမဂုဏ်တို့ကို သာ
ယာခံစားမှုတို့မှာ ပကတိ ပုထုဇနိ ပုဂ္ဂိုလ်တို့နှင့် မထူး
လှသေး။” အာဟာရ ၂၉။

[ပါ၊ ပုထုဇန။ ပုထုဇန ပုဒ်ရင်းမှ ပုထုဇနဟုဖြစ်
သည်။ နသတ်မှ ဥကလေးသတ်ဖြစ်၍ ပုထုဇနဟု ဖြစ်
လာသည်။ နောက်ဆက်တွဲတွင်ရှု။]

ပုထိုး—လူအများ ပူဇော်ရန် တည်ထားသည့် စေတီ
တမျိုး။

“သင်္ဃာရာမ၊ ဝိဟာရနှင့်၊ တကွကောင်းမှု၊ ပုထိုး
ပြုအံ့။” တန်ရ* ၃။ “အိပ်လည်းရှိခိုး၊ ဆောက်တည်
နိုးက၊ ပုထိုးစာတိ၊ လက်အုပ်ချီ၍။” ဘုံ* ၈။ “ဘုရား
ရှင်သရီရ ဓာတ်တော် ကိုးဆူပို့လာ၏။ ပုထိုးတလုံး
တည်တော်မူ၏။” သုသော၊ ပ ၂၉၀။ “အလယ်နန်း
တော်ဘုရား ပုထိုးတော်ကြီးကို ထီးတင်ထွက်တော်
မူကြောင်း။” လန်ဒန်၊ ဒု ၃၆၃။ “ပုထိုး ခေါ်သည်
မှာ ဗုဒ္ဓိုး ကလာသည်၊ ရုပ်တုတော်ကို ပုထိုးခေါ်
ရိုးရှိသည်။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၅၇။ “ဘုရားဗုဒ္ဓိုး၊ ကျောက်
စာထိုး၊ ပုထိုးခေါ်ခဲမြက်။” ဗန္ဓ ၅၁။

[ပါ၊ ဗုဒ္ဓေါ။ ဗုဒ္ဓေါ > ဗုတ္တော > ဖုတ္တော > ဖုတ်ထိုး >
ပုထိုး။ ?]

ပုဒိအာ—ပုဗ္ဗေနိဝါသ၊ ဒိဗ္ဗစက္ခု၊ အာသဝက္ခယ
ဟူသော ဉာဏ်သုံးပါး၏ အတိုကောက်။

“တေဝိဇ္ဇာယ၊ သုံးပါးဝိဇ္ဇာ၊ ပုဒိအာနှင့်၊ ပြည့်စုံ
သည်၏အဖြစ်။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ပ ၁၃။ “သမန္တာစက္ကဝါ
ဋ္ဌေသု၊ ပုဒိအာ မကြွင်း၊ ပုဒ်မ ပါသွင်းပြီးလျှင်။”
ပုည ၇။ [ပါ။]

ပုနရုတ္တိဒေါသ—စာရေးရာ၌သင့်တတ်သော ထပ်ဆိုပြစ်။

“တေနသမယေန နိက္ခမိတွာ၌ တဒါကို ဂစ္ဆာမိ၌စပ်၊
ကာလဟောခြင်းဖြစ်သော်လည်း ပုနရုတ္တိဒေါသ
မဖြစ်။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၄၄။ “မူလိမူလ ဝါကျနှစ်ရပ်

တို့သည် သဘောအရ စကားကျတူခဲ့ပါလျှင် စကားတူ
ထပ်ခြင်းကြောင့် ပုနရုတ္တိဒေါသ ရောက်သင့်သည်
မဟုတ်ပါလော။” ဝါကျမေ ၅၆။

[ပါ၊ ပုနရုတ္တိဒေါသ။ ပုန-ဥတ္တိ-ဒေါသ။ ပုန-
ထပ်၍၊ ဥတ္တိ-ဆိုခြင်း၊ ဒေါသ-အပြစ်။]

ပုရိမဝါ—[ဝိနည်း]ရဟန်းတော်များ ဝါဆိုလပြည့်ကျော်
တရက်နေ့၌ဆိုရသည့် ပထမဝါ။

“ရဟန်းသင်္ဃာတို့ကို ပုရိမဝါ ကပ်သင့်ကြောင်း....
လျှောက်ထား၍။” သုသော၊ ဆ ၈။ “ဝါဆိုလ
ပြည့်ကျော်တရက်နေ့၌ ပုရိမဝါ ကပ်ဆိုခွင့်မရသော
ရဟန်းတော်တို့သည်။” မြန်လ ၃၈။

[ပါ၊ ပုရိမဝဿ။ ပုရိမ-ရွှေ၊ ဝဿ-ဝါ။ ရဟန်း
များသည် ဝါဆိုလပြည့်ကျော်တရက်နေ့တွင် ဝါဆို
ရသည်၊ ၎င်းကို ပုရိမဝါ၊ ပထမဝါ၊ ရွှေဝါဟုခေါ်
သည်။ ပုရိမဝါဆိုသောရဟန်းသည် သီတင်းကျွတ်
လပြည့်နေ့တွင် ဝါကျွတ်လေသည်။ အကြောင်းတစ်
တရာကြောင့် ဝါဆိုလပြည့်ကျော်တရက်နေ့၌ ဝါဆို
ဖြစ်လျှင် ဝါခေါင်လပြည့်ကျော်တရက်နေ့၌ ဝါဆို
ရသည်။ ၎င်းကို ပစ္စိမဝါ၊ ဒုတိယဝါဟုခေါ်သည်။
ပစ္စိမဝါဆိုသောရဟန်းသည် တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်
နေ့ကျမှ ဝါကျွတ်သည်။]

ပုရိသ—ယောက်ျား။

“ပုရိသလက္ခဏာနှင့် ပြည့်စုံသောကြောင့်။” ဣပု
၁၅၉။ “ပုရိသဝိသေသ၏ ဂုဏ်အထူးကိုသိသောသူ
နှိုက်သာ ဆိုရာပြရာ၏၊ မသိသောသူနှိုက် မဆိုရာ
မပြရာ။” ဣကုဏ် ၆၂၉။ “လက်ဝှေ့လက်ပန်း
စသည်တို့ကဲ့သို့ ဗလမာန် ပုရိသမာန်တို့ဖြင့်ယစ်ခြင်း။”
အင်္ဂုတ်နိ၊ တ ၁၆။ [ပါ၊ ပုရိသ။]

ပုရိသဘော—ယောက်ျားအဖြစ်။

“သလေးဆန်ကို စားကြသည်ရှိသော် ဝတ္ထုရုန့်ရင်း
သည်ဖြစ်၍ ဝစ္စမက်၊ ပဿာဝမက်တို့သည်ဖြစ်ကုန်၏။
ယင်းသို့မှ ပုရိသဘော ဣတ္ထိဘောတို့သည် ဖြစ်ကုန်
၏။” န၊ ပ ၂။

ပုရောဟိတ်—မင်းဆရာ ပုဏ္ဏား။

“မဟာပဏ္ဍိတ်၊ ပုရောဟိတ်လည်း၊ ဆိတ်ဆိတ်မနေ။”
ကိုး* ၈။ “နိမိတ်ဘတ်ပုရောဟိတ်တို့ကြားလျှောက်၍”

တေ ၁၈။ “ဘုရင်မင်းမြတ်သည် ပုရောဟိတ် ပုဏ္ဏား မှူးမတ်ပညာရှိတို့ကိုခေါ်၍ ရွှေတော်တွင် ရွှေနန်းဆောက်လုပ်ရန် အခါကို တွက်ချက်စေရာ။” ဝိဇ္ဇေ ၁၃။ [ပါ။ ပုရောဟိတ။]

ပုရာဏ်ကျမ်း—ရှေးသူဟောင်းတို့ မှတ်သားထားသော အကြောင်းအရာများကို ရေးသားထားသောကျမ်း။ ရှေးဟောင်းအကြောင်းအရာကို ပြဆိုသောကျမ်း။ “ရှေးထုံးစံဖြစ်သော ပုရာဏ်ကျမ်း ကို။” ပုရာဏ် ၂။ “ရှေးကပူ (ပု) ရာဏ်ကျမ်းမိန့်ဟန်ကို၊ ရွှေဉာဏ်ယူဆ၊ သဘောကျလော့။” မဃ* ၂၆၆။ [ပါ။ ပုရာဏ+မြန်၊ ကျမ်း။ ပုရာဏ-ရှေးကဖြစ်သော ရှေးဟောင်း။]

ပုရိန်—ပြည်မြတ်။ “အောင်မြေဘူမိန်၊ ပုရိန် အမရ။” ဗန္ဓ ၁၅၀။ [ပါ။ ပုရိန္ဒ။ ပုရ-ပြည်၊ ဣန္ဒ-အစိုးရသော၊ ကြီးကဲသော။]

ပူဇော်—၁။ ပစ္စည်းကိုကောင်းမွန်စွာစီရင်၍ရိုသေလေးမြတ်စွာ ပေးလှူခြင်း။ အရိအသေပြုခြင်း။ အလေး အမြတ် ပြုခြင်း။ မြတ်နိုးခြင်း။ ရှိခိုးခြင်း။ မြတ်နိုးစွာပေးလှူခြင်း။ “ရဟန်းကျင့်ဝတ်၊ တပါးတတ်က၊ လူနတ်ဦးခိုက်၊ ပူဇော်ထိုက်၏။” ကိုး* ၃၄။ “ကောင်းမှုတော်၌၊ ပူဇော်ရှိပန်း၊ ကြာမုံသွန်းသို့။” ပုံတောင်* ၁၈။ “ရှင်ဘေးတော်လျှင်၊ ပူဇော်ခွန်သွင်း၊ ပြည်ထောင်ချင်းနှင့်။” ခင်ထွေး* ၈။ “သူယုတ်က သူမြတ်ကို ပူဇော်ရချေသည်။” နု ၁၇။ “အရိုးတော်ကို ပူဇော်ကန်တော့ပါရစေ။” ဣပုံ ၂၀။ “လက်အုပ်ချီလျက် ပူဇော်လေသည်ကို ရည်၍။” ကာယာ ၄၂။ “သိဟပတေလည်း....မိမိကွမ်းစားသော ရွှေအုပ်တရား ငါးဆယ်ခုတ်ကို ကွမ်းနှင့်တကွ မင်းရာဇာကိုပူဇော်၍ ဦးလည်းတိုက်၏။” ဝိဇ္ဇေ ၂၇။

၂။ ဘုရားနှင့်စပ်သောပစ္စည်းကို ဝယ်သည်။ “မန္တလေးမြို့က တင် ပျည်ခွေ ကိုယ် တော်တဆူကို ပူဇော်ခဲ့ပါ။” ယု ၆၄၅။

[ပါ။ ပူဇာ။ “အဋ္ဌကထာယံပန ပူဇာတိ သက္ကာရ ဂရုကာရ မာနန ဝန္တနာတိဝုတ္တံ။” ပေါဒ္ဓိ ၂၇၃။ အဋ္ဌကထာ၌ကား ပူဇော်ဆိုသည်မှာ အရိအသေပြုခြင်း၊ အလေးအမြတ်ပြုခြင်း မြတ်နိုးခြင်းရှိခိုးခြင်းကို ဆိုသည်ဟု မိန့်၏။ “ယဿစတ္တာရောပစ္စယေ....ဟူသော ပါရာဇိကဏ် အဋ္ဌကထာနှင့်အညီ ပုဂ္ဂိုလ်အားအလေးမပြုလွန်းဘဲ ပစ္စည်းကိုသာ ကောင်းစွာစီရင်၍ ပေးကမ်းခြင်းသည် သက္ကာရမည်၏။ ပေးကမ်းဘွယ် ပစ္စည်းတို့ကို ကောင်းစွာစီရင်ခြင်းစသည်တို့ကို မပြုဘဲ ပုဂ္ဂိုလ်ကိုသာ အလေးအမြတ်ပြု၍ ပေးကမ်းခြင်းသည် ဂါရဝမည်၏။ ထိုသက္ကာရဂါရဝ နှစ်ပါးနှင့် ပြည့်စုံစွာ ချစ်မြတ်နိုးခြင်းနှင့်တကွ ကောင်းမွန်စွာ စီရင်အပ်သောပစ္စည်းဖြင့် ပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်း အလေးအမြတ်ပြု၍ ပူဇော်ချီးမြှောက်ခြင်းသည် ပူဇာမည်၏ ဟု မှတ်အပ်၏။” တေ ၁၂၂။]

ပူဇော်သကာ—ကောင်းမွန်စွာစီရင်၍ ပေးလှူခြင်း။ “ပူဇော်သကာ၊ ငဲ့စပါ၍၊ ဤစာဆိုမှ၊ ငါ့ကိုလူများ၊ ကြည်ညိုပွားအံ့။” ဘူပေါင်း* ၅။ “ဘုန်းမြတ်ကျော်ကို၊ ပူဇော်သကာ၊ ပြုစရာဟု၊ ညီညာတု၊ ထီးဖြူလွှနှင့်၊ ရွက်လှရှည်မွန်၊ တံခွန်ထွေပြား၊ ရက်သားတင့်တယ်။” ပြာဠိ* ၉၄။ “မင်းကြီးလည်း.... ကြီးစွာသော ပူဇော်သကာနှင့် အကွ သဂြိုဟ်ပြီးသော်။” ယဿ ၁၁၃။ “အဘိုးတထောင်ထိုက်သော မင်း၏ ပူဇော်သကာ ကို ခံရ၏။” ဣပုံ ၁၀၀။ [ပါ။ ပူဇာသက္ကာရ၊ ပူဇာ-ပူဇော်ခြင်း၊ သက္ကာရ-အရိအသေပြုခြင်း။]

ပူဇော်သက္ကာ—ပူဇော်သကာနှင့် အတူတူ။ “ကျိန်းခန်းထဲတော်၊ ဖောက်ပြီးသော်တည့်၊ ပူဇော်သက္ကာ၊ ဌပနာနှင့်။” တန်ရ* ၁၃။ “တေထွန်းငြိ၊ တန်းခိုးရှိဟု၊ သိလေတုံသော်၊ ပူဇော်သက္ကာ၊ မိုသ်းသို့ရွာအံ့။” ပြာဠိ* ၂၈။ “ရဟန်းကြီးသည် များစွာသော လူတို့အလယ်၌ တန်းခိုးပြာဠိဟာကို ပြုလတ္တံ့၊ ရဟန်းကြီးအား လာဘ် ပူဇော်သက္ကာ ပြန်ပွားလတ္တံ့။” မာလင် ၁၁၄။

ပူဇော်သက္ကာရ—ပူဇော်သကာနှင့် အတူတူ။ “ထိုရဟန်းအား ပူဇော်သက္ကာရကို အလွန်လျှင်ပြုကြကုန်၏။” ငါး၊ တ ၁၀၉။ “လုပ်ကျွေးခြင်းမည်သည်

ကား ရှိခိုးသဖြင့်လည်းကောင်း၊ ပူဇော်သက္ကာရ
ဖြင့်လည်းကောင်း လုပ်ကျွေးခြင်းတည်း။” မင်လတ်
၂၅၃။ “ပညောင်စောင့်သောနတ်သည် ငါ့အား
များစွာသော ကျေးဇူးရှိပေ၏။ ပူဇော်သက္ကာရ
လာဘ်သပ္ပကာ အခွန်အတုတ်ရအံ့သော အကြောင်း
ကို ငါပြုအံ့။” ဣကုဏ် ၆၄၁။

ပေမ — ချစ်ခြင်း။ တဏှာ။
“စိုးရိမ်ခြင်းသည်၎င်း၊ ဘေးရန်သည်၎င်း ချစ်ခြင်း
တဏှာ ပေမ ကြောင့်သာဖြစ်တတ်၏။” ဓမ္မပဒ၊
တ ၃၄၇။ “ပေမ ဟူသည်ကား သားသွီး စသည်
တို့၌ ပြုအပ်သော မြတ်နိုးခြင်း ချစ်ခြင်းပင်တည်း။”
ယင်း။ “တဏှာ ပေမနှင့် ချစ်ခင်ရင်းရှိတဲ့အတိုင်း။”
ထေရီ၊ ပ ၇၂။ [ပါ၊ ပေမ။]

ပေယျာ — ပေယျာလ ရှု။
“ငါးဂါထာကို၊ ပေယျာချဉ်းလျက်၊ အကျဉ်းဆက်
၏။” ဇေယျီ * ၂၀၀။ “စကားခွန်းနည်း၊ လေးပိုဒ်
တည်းဖြင့်၊ ရုံးစည်းသရုပ်၊ ပေယျာ ချုပ်လျက်။”
ရဲ * ၁၃၇။

ပေယျာလ — စာပိုဒ်၌ မြုပ်ထားသည်ကို ပြချက်။
သိလောက်သောကြောင့် မြုပ်ထားချက်။
မြုပ်ကွက်။ (ပေယျာလကို။ ပ။ ဟူ၍၎င်း၊
။လ။ဟူ၍၎င်း၊ ။ပေ။ ဟူ၍၎င်း ပြလေ့
ရှိသည်။)
“သံညင်းသာချို၊ ဆိုကြစကား၊ အလားတူစွာ၊
ဤအရာတွင်၊ ပေယျာလအုပ်၊ ချဉ်းကာချုပ်ပိမ့်။”
ဝိပျူ * ၂၂၅။ “တရားအစုကို ပေယျာလ ဖြင့်
ချဉ်းအပ်၏။” ဝိမင်္ဂ၊ တ ၃၄၇။ “ပေယျာလ
ငုပ်လေသည်ကို ဖော်၍ပေးလေ။” သီဂဏ္ဌီ ၁၅၅။
“ပေယျာလကန်၊ ဝကွက်၍ချန်ခဲ့မည်။” ပုည၊ ၂၊ ၆၄။
[ပါ၊ ပေယျာလ။ “ပါတုံအလံတိ ပေယျာလံ၊
ဝိတ္တာရေတုံအလံထဝါ၊ ပေယျာလဿ ဝစနတ္ထော၊
ဝေဒိတဗ္ဗော ဝိဘာဝိနာ။” ဇာလိနီ * ၁၅။ ပါတုံ
ဝိတ္တာရေတုံ၊ ချဲ့ခြင်းငှာ။ အလံ-စွမ်းနိုင်လောက်ပြီ။
ပေယျာလံ၊ ချဲ့ခြင်းငှာ စွမ်းနိုင်လောက်ပြီ။]

ပေလာယျ — ပေယျာလနှင့် အတူတူ။
“အကျယ်ဖြင့်မလာပြီဘု၊ ပေလာယ ချုပ်၊ နိဂုံးအုပ်
၍။” ဥက္ကံ ၈၅။ “ပေလာယျကန်၊ ဝကွက်၍ ချန်ခဲ့

မည်။” ပုည ၇။ “မဟာဆုဇ်ဌာန၊ တင်ဆောင်၍
ပြခန်းကို၊ ပေလာယ သင်း၊ ချန်ခဲ့ချင်းလျက်။”
နေကန် ၅၆။ “နောင်ကြီးပွားရေးကို ပေလာယ
လျစ်လျူ ထားခြင်းနှင့် ထပ်တူ ထပ်မျှ ဖြစ်ပေ
လိမ့်မည်။” လူမူ ၆၉။
[ပါ၊ ပေယျာလ။ မူရင်းပေယျာလမှ ယနှင့်လ
ပြောင်းလဲ၍ ပေလာယျ-ဟု ဖြစ်နေသည်။]

ပေါရာဏ — ရှေးကသုံး စွဲသော စကား။ ရှေးဟောင်း
စကား။ ရှေးကဖြစ်သော။ ရှေးဟောင်း။
“စကားဟောင်းက၊ ပေါရာဏနှင့်၊ ကာလလည်းမှီ။”
ကုသ * ၂၀။ “ရည်း၊ ရည်ငံ၊ ရည်းစားဟူသော
ဝေါဟာရစကားသည် ပေါရာဏ စကားဖြစ်သည်။”
စပယ် ၁၂။ “ကျွန်တော်တို့စကားမှာ ပေါရာဏ တွေ
ရှိနေတယ်ဆရာဟု ပြောပါသည်။ ပေါရာဏ ဆိုသည်
မှာ ရှေးပျိုလင်္ကာ စာဟောင်း ပေဟောင်း တို့တွင်
တွေ့ရ၍ ယခုအခါ အသိရခက်သော စကားလုံးများ
ဖြစ်သည်။” မြန်မူ ၃၃။ “ဗိလုံးလိမ္မာ၊ ဂြိုဟ်ဇီဝါ
နှင့် စန္ဒရာစွန်ရဲ၊ ရင်ကဲ့သေမှု၊ ရန်ဘက်ပြုသည်၊
ဝတ္ထုပုဗ္ဗက၊ ပေါရာဏဖြင့်၊ ပြသည် အဓိပ္ပာယ်၊
ပရိယာယ်ကို၊ အကျယ် မကုံး၊ သိ၍ ချုံးသည်။ ။
ရှေးထုံးလောက ကျမ်းလာတည်း။” ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၁၂၉။
[ပါ၊ ပေါရာဏ။]

ပေါရိသဒ္ဓါ — ၁။ လူသားစားသော မင်းတပါးအမည်။
“အဆွေ ပေါရိသဒ္ဓါ သန့်ရှင်းစင်ကြယ်သော သီလ
ရှိသော....သူသည်....မမှန်မကန် မတည်ကြားသော
စကားကို ဆိုမိလတ်။” ဣကုဏ် ၁၆၇။
၂။ ပေါရိသဒ္ဓါမင်းကဲ့သို့ စွမ်းရည်ရှိစေ
သည်ဆိုသော ဆေးစသည်။
“အချို့မှာ အာဠာဝကမော်၊ ပေါရိသဒ္ဓါ ဆေးများကို
စိတ်အားထက်သန်စဉ်တွင်....ထိုးနှံခြင်းများပြုခဲ့ပြီး။”
မော်၊ ၃၊ ၂။ “ပေါရိသဒ္ဓါ ပြည်ထွက်အင်း ပြည်ဝင်
အင်း။” ကျည်း ၂၀၁။ [ပါ၊ ပေါရိသဒ္ဓါ။]

ပေါရိသဒ္ဓါ — ပေါရိသဒ္ဓါမင်း။
“ဘီလူး ပေါရိသဒ္ဓါ၊ ကျွတ်သားအစွယ်၊ ဖြစ်သည့်
နှယ်သို့။” မင်စိုး * ၉၆။ [ပါ၊ ပေါရိသဒ္ဓါ။]

ပေါရီဝါစာ—မြို့ကြီးသူတို့ စကား အသုံးအနှုန်း။
 “ပြည်ကြီးသူတို့ ဝေါဟာရသို့လိုက်၍ ပေါရီဝါစာ ဖြစ်အောင် ခေါ်ဝေါ် ပြောဆိုခြင်းတည်း။” ချုပ်ပုံ၊ ပ ၁၉၆။
 [ပါ၊ ပေါရီဝါစာ။ ပေါရီ-မြို့ကြီး၌ဖြစ်သော၊ ဝါစာ-စကား။]

ပိုလ်—လေးကျပ်သားရှိသောချိန်ဝန်။
 “လရေးတပိုင်း၊ သက်တင်ကိုင်းတည့်၊ ကွန်လှိုင်းစက် ရှိန်၊ ပိုလ်ထောင်ချိန်ဖြင့်။” အာသံ* ၂၄။ “လူ့ရွာ ခေါ်ရေး၊ ငါးရွေးတပဲ၊ ဆဲ့ခြောက်ပဲမူ၊ မှတ်ယူ တကျပ်၊ လေးကျပ်တပိုလ်၊ ယင်းပိုလ်တထောင်၊ တင် ဆောင်ပိုက်ကွေး၊ ဆရာလေးဖြင့်။” မဃ* ၄၄၆။
 “တပိုလ်ဟူသည်လည်း လေးသပြာရှိသည်။ တသပြာ ဟူသည်ကား ဒဂုံ၊ တပြားပင်တည်း။” ဥတု ၈၉။
 “စားတော်ခေါ်ရာဖြစ်သော ရွှေလင်ပန်းသည် ရွှေစင် အချိန် ပိုလ်တရာရှိ၏။” ဇောတ် ၆၇။ “တင်ပြီး သော လေးညှိအလယ်၌ နှစ်ထောင်ပိုလ်လေးဘာရကို ချည်၍ လေးရိုးကိုချီလသော် လေးညှိအလယ်နှင့် လေးရိုးအလယ်အကြားသည် မြားနှင့်အရှည်ခွင်လည်း ကျယ်အံ့၊ ဘာရလည်း မြေမှကြွအံ့၊ ဤလေးသည် ဒွိသဟဿထာမမည်၏။” အဋ္ဌ၊ ဒု ၁၇၇။ “ဤသို့ ပိုလ်ချိန် နှစ်ထောင်တင်သောလေးကိုသာ ဒ ဋ ဓ နု ဒွိသဟဿထာမဟူ၍ တွေ့ဘူးချေသည်။ သဟဿ ထာမမှာ လူဗိုလ်အရေအတွက် တထောင်လည်း တချက် လူတထောင်ဆောင်အပ်သောဝန်ကို ဆောင် နိုင်သည်လည်းတချက် နှစ်နည်းလာသည်။” သမန်၊ ပ ၃၄။ [ပါ၊ ပလ။]

ပက္ခ—၁၊ လဆန်းဆဲငါးရက်။ လဆုတ်ဆဲငါးရက်။
 “သီတင်းရက်မ၊ ပက္ခမည်မြောက်၊ အလှည့်ရောက်က။” ဇပျို့* ၁၁၇။ “လဆုတ်ပက္ခ၌ လသည် နေ့တိုင်း နေ့တိုင်း..... ယုတ်သကဲ့သို့။” ဣကုဏ် ၄၇၉။
 “တပါးသောဘုရားတို့မှာ ဒုက္ကရစရိယာ ခြောက်ရက် ၎င်း၊ ခုနစ်ရက်၎င်း၊ တပက္ခသော်၎င်း၊ တလသော် ၎င်း ကျင့်ရကုန်သည်။” စွယ်၊ ပ ၁၆၄။
 ၂၊ တဖက်။ နှစ်စုအနက်တစု။
 “အသင်းသူ အသင်းသားတို့လည်း နှစ် ဦးနှစ်ပက္ခ အကြီးအကျယ် ကွဲပြားကြ၏။” သရာဇ ၃၃၁။

“အတိုက်အခံပြုကြရာ သတင်းစာများလည်း ၂ ပက္ခ ဖြစ်လာကြပေသည်။” သံဆင့် ၅၇။ [ပါ၊ ပက္ခ။]

ပက္ခဒိန်—ပြက္ခဒိန် ရှု။
 “ရက်သင့်ပက္ခဒိန်၊ တွက်ချင့်ချိန်သော်။” နသု ၁၉။
 “ရေတန်ကွန်ရွှေပြန်ချောင်းငယ်က၊ လွန်တရာသွန်ရွာ စောင်းသည့်နယ်၊ ပက္ခဒိန် စက်အိမ်ဒေါင်းကိုလှ၊ အောင်းမေ့တယ်လေး။” သာဖြည့် ၆၁။ “ပက္ခဒိန် အလွန်၊ နှစ်ရက်နှင့်ပါဒ်လွန်။” ပုည ၆၃။
 [ပါ၊ ပက္ခဒိန်။ ပက္ခ-လဆန်းဆဲငါးရက်၊ လဆုတ် ဆဲငါးရက်၊ ဒိန်-နေ့။]

ပက္ခိကဘတ်—လဆန်းပက္ခ လဆုတ်ပက္ခ၌ လှူသော ဆွမ်း။
 “လဆန်းလဆုတ် ပက္ခတခု၌ ၁ ရက် ၁ ရက်စီ ပေးလှူအပ်သော ဆွမ်းသည် ပက္ခိကဘတ်မည်၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၈၁။
 [ပါ၊ ပက္ခိကဘတ္တ။ ပက္ခိက - လဆန်းပက္ခလဆုတ် ပက္ခ၌ လှူအပ်သော၊ ဘတ္တ-ဆွမ်း။]

ပေါက္ခရဏီ-လေးထောင့်ကန်။
 “အလျားအနံ လေးတောင်တ ၁ ငါးရာရှိသော နှစ်ပေါင်းများစွာရေနေသော အိုင်သည် တဋ္ဌာက မည်၏။ ပေါက္ခရဏီလည်းခေါ်သည်။” ဥတု ၉၃။
 [ပါ၊ ပေါက္ခရဏီ။]

ပေါက္ခရဝဿ } - ကြာရွက်ပေါ်ရွာသကဲ့သို့ စွတ်လို့သူ
 ပေါက္ခရဝဿ } သာစွတ်၍ မစွတ် လို့သူမစွတ်သောမိုး။
 ကြာရွက်မျှလောက် မိုး သား တက်၍ ပြန့်နှံ့ပြီးလျှင် စွတ်လို့သူကိုသာ စွတ်စေ လျက် ရွာသောမိုး။
 “ပေါက္ခရဝဿ၊ အတ္ထုပ္ပတ်ကြောင့်၊ ဆခတ္တိယာ။” ဘူပေါင်း* ၁၀၁။ “ကြာရွက်ကြာချပ်မျှတက်၍ စွတ် လို့သသူသာစွတ်၍ မစွတ် လို့ သသူမစွတ်ရသော ပေါက္ခရဝဿမိုး တဖွဲဖွဲရွာခြင်း။” သာလင် ၂၀၀။
 “ဤဆွေတော်မျိုးတော်တို့ အစည်းအဝေးတွင် ကြာ တော၌ ရွာသောမိုးကဲ့သို့ အချိုကားစွတ်၊ အချိုကား လွတ်သည်ဖြစ်၍ ပေါက္ခရဝဿအမည်ရှိသောမိုးသည် ရွာ၏။” ဝေဇောတ် ၁၄၁။
 [ပါ၊ ပေါက္ခရဝဿ။ ပေါက္ခရ-ကြာ၊ ဝဿ-မိုး။]

ပိုဒ် — ၁၊ ဝါကျတခု၊ စာပုဒ်တခု။

“မတူညီညွတ်ညွတ်၊ ပိုဒ် တွင်းသက်သက်၊ ထွေငေါ်နက်၏။” ဆု* ၂၉။ “စုဏ္ဏိယ ပိုဒ်၊ နှစ်ခန့်ကလျှင်၊ ဆိုခိုက်သင့်စွာ။” ဓမ္မ* ၁၄။ “အတူဖြစ်သောဝတ္ထုကို တပိုဒ် တဝါကျဆိုပြီးမှ။” တေ ၁၀။

၂၊ ဂါထာ၊ ကဗျာစသည်တို့၌ စည်းကမ်းအရ ဖြတ်ထားသည့် အဖွဲ့၏ အစိတ်အပိုင်း။

“နေ့စဉ်ဟောသည်၊ သင်းချောလေးပိုဒ်၊ ဂါထာမြိုက်ဖြင့်။” ဓမ္မ* ၅။ “အဿဇိအရှင်ဟောသော တဂါထာမကုန်မှီ ပုဒ်လေးပိုဒ်တွင် အစ နှစ်ပိုဒ် ကို။” ပါရာ ၁၃။ “ဤစတုတ္ထ ပိုဒ် ဖြင့် ဆရာကြီးကို တောင်းပန်အံ့ဟု။” ဘောင်တွင်းဖြေ ၂၂။ “နားထွင်းမင်္ဂလာ အခါတော်နှင့်တပြိုင်နက်... မိုသ်းပြင်းမုန်တိုင်း ကျရောက်ရာ စလေမြို့ ဆရာကြီး ဦး ပုည ရေးသား ဆက်သွင်းရသည့် မင်္ဂလာရတုပိုဒ်စုံကား။” သုသေသ၊ ဆ ၂၅၆။

၃၊ ဝါကျတခု၊ စာတပိုဒ်ပြီးဆုံးကြောင်းပြသည့် အမှတ်အသား။ ပုဒ်မ။

“ခပင်းမုခပါဌ၊ ဝိမုတ်ရသ်ကို၊ တည်းပြဋ္ဌသေခွေ၊ သဝေပိုဒ်မ၊ မယွင်းရအောင်။” ရွှေကိုယ်* ၁၅။ “သဝေပိုဒ်မ ဝိသဇ္ဇ နိရုဇ္ဈာနိ အမြစ်နိဂ္ဂဟိတ်မှစ၍။” အနုခိပ် ၇၁။ “ပရမတ္ထဒီပနီ၌ ပိုဒ် မကြီးများလွန်းသည်။” လယ်ဖြေ၊ ဒု ၃၉၁။ [ပါ၊ ပဒ။]

ပစ္စယ — အကြောင်းတရား။ ပစ္စည်း။ အထောက်အပံ့။ “သွားချင်သော အကြောင်းကို ပစ္စယ ဟုခေါ်သည်။” မင်းဝိ ၆။ “ထိုဆင်ဖြူပေါက်ငယ်အား ဘုရားလောင်း၏ ကောင်းမြတ်သော အထောက်အပံ့ ဖြစ်သော ကြောင့် ပစ္စယ ဟူသောအမည်ကိုပေး၏။” ဝေဇာတ် ၁၇။ [ပါ၊ ပစ္စယ။]

ပစ္စယဒါယကာ — ပစ္စည်းလေးပါး ဒကာ။

“တကာတော် မင်းမြတ်နှင့် တူသော ပစ္စယဒါယကာ ဟူ၍ မရှိဘူး သေးပေ။” ခုံနန် ၁၃၃။ “ထိုအခါ ထိုသင်္ဘောတို့၏ ပစ္စယဒါယကာ တို့လည်း သူ့ဆရာ ငါ့ဆရာမှတ်သား၍ ကွဲပြားကြ၏။” ဇိ ၄၈၀။ [ပါ၊ ပစ္စယဒါယက။ ပစ္စယ-ကျောင်းသင်္ကန်းဆွမ်းဆေး ဟူသော ပစ္စည်းလေးပါး၊ ဒါယက-ပေးလှူတတ်သူ။]

ပစ္စယာ — စေတီ၏ ပန်းတင်ခုံ။ စေတီဘိနပ်တော်အထက် သုံးဆင့်တက်သော အဆင့်။

“ဘုရားဌာပနာ၊ တည်လတ်ခါဝယ်၊ ဗြဟ္မာသိကြား၊ နတ်များ မစောင့်၊ တမည်း ဖြောင့်မျှ၊ ရှစ်မြောင့် ပစ္စယာ၊ ညီစွာသပိတ်မှောက်၊ ဖောင်းမြောက်ကြာ ပြီး၊ ချရားသီးထက်၊ ရွှေထီးစိုက်ထောင်၊ ကိုးမည် ပြောင်မှ။” ခင်ကြီး* ၃၂။ “ရွှေစည်းခုံစေတီ ပစ္စယာ သုံးဆင့် မျှသာ ပြီး၍။” ကိပု ၁၆။ “ရွှေစည်းခုံ ဘုရားကို တည်တော်မူ၍ ပစ္စယာ သုံးဆင့်ပြီးလျှင်။” မှန်၊ ပ ၂၈၅။ “ပစ္စယာ ဟူသော စကား၏ ယထာဘူတ အဓိပ္ပာယ်ကိုလည်း သိလိုပါသည် ဟူရာ၌ အဖြေကား... ပ-စယ ပုဒ်ဖြတ်၍... ပုပ္ပါနံ ပဌပနတ္ထာယ စယာ ပစယာ၊ ပစယာဝေ ပစ္စယာ၊ သဒိသ ဒေဘာဝတ္ထံ” ဤသို့ကြံ၍ အဓိပ္ပာယ်ယူလေ။ ပန်းတင်ပူဇော်ရန် ရှေးဦးစွာ အခြေပြု၍ အုဋ်ကိုစီအပ်သော အရပ်ဌာနဟု ဆိုလိုသည်။” ဂုဠ၊ ဒု ၃၆၁။

ပစ္စယံ ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ရွှေစည်းခုံ ဘုရားမှာ ပစ္စယံ သုံးဆင့်သာ ပြီး၏။” ဂံဘုရား ၃၂။ “စေတီတော်ကြီး၏ ပစ္စယံ အဆင့်မှာပတ်ဝိုက် စီတန်းလျက်။” ထေရာ၊ တ ၁၂။ [ပါ၊ ပစ္စယာ။]

ပစ္စယုပ္ပံ — ပစ္စယုပ္ပန် ရှု။

“ပစ္စည်း ပစ္စယုပ္ပံ၊ ဝေဘန်ချုပ်လျက်၊ နတ်လုပ်ရတနာ၊ လေးဌာနအိမ်။” ရခိုင်နိုင်* ၃၉။ “ကမ္မဇရုပ်၊ ပစ္စယုပ္ပံ၊ အချုပ်အချာတိုင်။” ကဝိသတ်* ၁၅၅၇။

ပစ္စယုပ္ပန် — [အဘိဓမ္မာ] အကြောင်းကြောင့် ဖြစ်သော တရား။ အကျိုးတရား။

“အနက်ကား အာရုံ၊ အကြောင်း၊ ပစ္စည်း၊ နိမိတ်။ ဉာဏ်ကား အာရမ္မဏိက၊ အကျိုး၊ ပစ္စယုပ္ပန်၊ နိမိတ္တဝန်ဖြစ်၏။” ဝေါ ၁၅။

[ပါ၊ ပစ္စယုပ္ပန္န။ ပစ္စယ-ဥပ္ပန္န၊ ပစ္စယ-အကြောင်း (ကြောင့်)၊ ဥပ္ပန္န-ဖြစ်သော။]

ပစ္စဝေက္ခဏာ — [ဝိနည်း] ရဟန်း သာမဏေများ ပစ္စည်းလေးပါး သုံးဆောင်ရာ၌ ဆင်ခြင်နှလုံးသွင်းမှု။

“မိဘမျိုးစစ်၊ လှူသည် ဖြစ်လည်း၊ ပစ္စဝေက္ခဏာ၊ ပညာသုတ်သင်၊ မဆင်ခြင်ဘဲ၊ ရှင်ရဟန်းများ၊ သုံးဆောင်စားမှု။” မဃ* ၄၂၈။ “မျှလောက်ရုံသော ဆွမ်းကိုခံ၍ ပစ္စဝေက္ခဏာ ဆင်ခြင်၍လျှင် သုံးဆောင်အပ်၏။” ငါး၊ တ ၃၉၃။

[ပါ၊ ပစ္စဝေက္ခဏာ။ ပစ္စဝေက္ခဏာ-ဉာဏ်ဖြင့် ဆင်ခြင်ခြင်း။]

ပစ္စဝေက္ခဏာဉာဏ်—ဆင်ခြင်သောဉာဏ်။

“ငါသည် ကိလေသာမှ လွတ်ပြီဟု စိတ်ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာ ပစ္စဝေက္ခဏာဉာဏ် ဖြင့် ဆင်ခြင်တော်မူသတည်း။” ရာဇပါ ၂၉၇။ “ဖိုလ်ဉာဏ်ကို ရသော ဖလသမာပတ္တိ ပုဂ္ဂိုလ်သည်... မဂ်ဉာဏ် ဖိုလ်ဉာဏ် နိဗ္ဗာန်တို့ကို အဘန် တလဲလဲ ဆင်ခြင် နိုင်သော ပစ္စဝေက္ခဏာဉာဏ် ကို ရ၏။” ဓမ္မာလင် ၃၇။

[ပါ၊ ပစ္စဝေက္ခဏာ ဉာဏ။]

ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ—သာသနာပအခါ၌ ပွင့်သောဘုရား။ဘုရားငယ်။

“ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ၊ ရဟန္တာတို့၊ တခါဘရံ၊ မဆံစဘူး။” ဘူလင်* ၂၇၀။ “ဂန္ဓမာဒန တောင်ထိပ်အပြင်၌ ချိပ်သွေးအဆင်း တခဲနက်နီသော ပတ္တမြားကျောက် ဖြင့်ပြီးသော လိုက်ဂူနှစ်ခုရှိ၏။... ဤတောင်လိုက်မှာ ပစ္စေက ဗုဒ္ဓါတို့ နေ၏။” ကမ္ဘာဦး ၇၄။ “အရှင် ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ သပိတ်၌ လောင်းလေ၏။” နရ ၃၀၁။

[ပါ၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓ။ ပစ္စေက-အသီးအခြား၊ ဗုဒ္ဓ-သစ္စာကိုသိသော ပုဂ္ဂိုလ်။]

ပစ္စက္ခ—မျက်မှောက်။

“မျက်စိထင်ထင်၊ မမြင်ဘူးသား၊ အံ့မွေးရုပ်သွင်၊ နတ်ဆင်းပြင်ကို၊ မြင်စပေရ၊ ပစ္စက္ခ၌၊ ကမ္မဖလမ်း။” ဇပျို* ၄၂။ “ယခုဘဝ၊ ပစ္စက္ခ နှိုက်၊ လုံ့လသမ္မာ၊ ပညာနှစ်ပွား။” မဃ* ၂၅၀။ “မင်းသည် ပစ္စက္ခ အားဖြင့်လျှင် ထိုအမတ်၏ အပြစ်ကို မြင်၍။” ငါး၊ ဒု ၅၆၉။

[ပါ၊ ပစ္စက္ခ။ ပတိ-အကွ။ “အကွဲလွဲနွှယ်၊ စက္ခုစသော ဣန္ဒြေကို။ ပတိဂတံ နိဿိတံ၊ မှီသည်တည်း။ ဝါ၊ကား။ အက္ခေန၊ စက္ခုစသော ဣန္ဒြေဖြင့်။ ပတိဂတံ၊ ရောက်အပ်သည်တည်း။ ပစ္စက္ခံ၊ စက္ခုစသော

ဣန္ဒြေကိုမှီသည်။ ဝါ၊ စက္ခုစသော ဣန္ဒြေဖြင့်ရောက်အပ်သည်။” ဓာန်ဋီနိ၊ ဒု ၄၂၃။]

ပစ္စည်း—၁၊ ရွှေငွေအဝတ်အထည်စသောဥစ္စာ။ အသုံးအဆောင်ဝတ္ထု။

“ရွှေငွေပစ္စည်း၊ သိမ်းဆည်းကျိတ်ကျိတ်၊ ရေဖိတ်မယို။” ဘူပေါင်း* ၄၂။ “ပစ္စည်းချမ်းသာ၊ မယုတ်ရာသား။” ကိုး* ၉။ “ပစ္စည်းဥစ္စာရှိလျက်နှင့် မသုံးမဆောင်ဘဲနေသောသူသည် မိမိဥစ္စာပစ္စည်းကို ဖျက်ဆီးသတ်ဖြတ်သည်မည်၏။” စာဏကျ၊ ပ ၂။

၂၊ ကျောင်းသင်္ကန်းဆွမ်းဆေးဟူသော ရဟန်းတို့၏အသုံးအဆောင်။

“မလုံလောက်၍၊ တယောက်မတည်း၊ ဆွမ်းပစ္စည်းကို၊ အနည်းငယ်မျှ၊ ကောင်းကြွယ်ဝလို့၊ လှူကုသိုလ်ကြောင့်။” သာဓိ* ၈၇။ “ထိုရဟန်းတော်ကြီးအား ပစ္စည်း ၄ ပါးကို မပြတ်ထောက်ပင့် လှူဒါန်းတော်မူသင့်ပါသည်။” ဟိ ၁၃။

၃၊ [အဘိဓမ္မာ] အကြောင်းတရား။ သာမန်အကြောင်းတရား။

“စိတ်ဖြာသွယ်နည်း၊ အပည်းပည်းလျှင်၊ ပစ္စည်းပစ္စယုပ္ပံ။” တန်ရ * ၂၁။ “ပဋိသန္ဓေနေခြင်းငှာ အကြင်အကြောင်းတရား အထောက်အပံ့ ပစ္စည်းတရားသည်ရှိ၏။” မိလိန် ၆၃။

၄၊ [သဒ္ဓါ] အနက်ကို ပြည့်စုံစွာ ဟောနိုင်ရန် အတွက် ပုဒ်ရင်းနောက်တွင် ဆက်တွဲရသော နောက်ဆက်ပုဒ်။

“အက္ခရာဝဏ္ဏ၊ သရပုဒ်ဗျည်း၊ ပစ္စည်းရုပ်ဓာတ်။” ဘလ္လာ * ၁၀၈။ “သဒ္ဓါကြောင်း၌ ဓာတ်ဝိဘတ် ပစ္စည်းများကို နှလုံးထားမိ။” ကြို့ ၃၆။ “ဗြဟ္မာဟူသည်မှာလည်း ဗြူဟဓာတ်နောင် မပစ္စည်းဆင့်၍ ကပ်ရသည်ပင်။” ဝေါ ၂၀။ [ပါ၊ ပစ္စယ။]

ပစ္စည်းပယ်—ပစ္စည်း ၁ နှင့် အတူတူ။

“ငှက်လိမ္မာနှင့်၊ တူစွာကျင့်နည်း၊ ဥပမည်းကား၊ ပစ္စည်းပယ်၊ အစံအပ။” ကိုး* ၂၄၈။ “ဗြရာမသွန်မယား ယိုးဒယားသို့သွား၍နေပါမည် လျှောက်သောကြောင့် ပစ္စည်းပယ်နှင့်တကွ...ပို့ရလေ၏။” ကုလား၊

ဒု ၄၀၁။ “ရွှေငွေအစရှိသော ပစ္စည်းပယ်တို့ကို။”
 ဆုသော၊ ပ ၁၇၂။ [ပါ၊ ပစ္စယ။]
 ပစ္စည်းပယ်ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ခြွေရံပရိသတ်
 မွေးမြူခြင်း၊ ပစ္စည်းပယ် ဆည်းပူးခြင်းကို ရဟန်း
 ဖြစ်သောသူသည် အလျှင်းမပြုစေ။” သီလဝိ ၁၅၅။
 “ပျောက်ဆုံးသော ပစ္စည်းပယ်များကိုသော်၎င်း။”
 သေတ္တု၊ ပ ၂၀၅။ [ပါ၊ ပစ္စယ ပစ္စယ?။]

ပစ္စည်းပစ္စယ — ပစ္စည်း ၁ နှင့် အတူတူ။
 “ကျေးဇူးရှင်အနိစ္စရောက်တော့ ပစ္စည်း ပစ္စယ များ
 ဘယ်လောက်ကျန်ခဲ့ပါသေးသလဲ။” စိုး ၄၄။
 [ပါ၊ ပစ္စယ။]

ပစ္စုဒ္ဓိရံ — ၁။ [ဝိနည်း၊] ဝတ်ပြီးသင်္ကန်းဟောင်းကို အသုံး
 မပြုလို၍ စွန့်ပယ်ခြင်း။
 “သင်းပိုင်ဟောင်းကို ပစ္စုဒ္ဓိရံပြုပြီးမှ အသစ်ကို
 တင်ရသည်။” ဝိခိပ် ၁၁။ “အဓိဋ္ဌာန်ချခြင်းတည်း
 ဟူသော ပစ္စုဒ္ဓိရံပြုလျှင် တင်ရင်းအဓိဋ္ဌာန်ကျ၏
 ပျက်၏။” ပေဝိ၊ ပ ၃၂၂။

၂။ ပစ်စွန့်ထားခြင်း။ ပစ္စုလက္ခတ်ထားခြင်း။
 “တသ္မိပုဂ္ဂလေ၊ ကိယန္တုန္တလုံး သုံးထွေအကျင့်
 ညစ်၍ ပစ္စုဒ္ဓိရံဖြစ်သော ထိုပုဂ္ဂိုလ်၌။ ကာရုညံ၊
 သနားကျင့်နာ ကရုဏာကို။ ဥပဋ္ဌပေတဗ္ဗံ၊ ဖြစ်စေ
 အပ်၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ဒု ၂၅၂။ “ကဲ့ရဲ့သဂြိုဟ်၊ ဆိုလည်း
 မထိ၊ မသတ်အောင်၊ ဟိရိဩတ္တံ၊ စောင့်ကြပ်မဆို၊
 မိမိကိုယ်ကို၊ ပစ္စုဒ္ဓိရံသျှင်၊ ဖြစ်လိုဖြစ်စေ၊ ငါမထေ
 ဟု၊ သရေမဆောင်၊ လူမုန်းအောင်လျှင်၊ မောင်တို့
 မကျင့်ကြလေနှင့်။” ဟံချုပ် ၁၈။ [ပါ၊ ပစ္စုဒ္ဓိရံ။]

ပစ္စန္တ — တိုင်းစွန့်ပြည်နားဖြစ်သောမြို့ရွာ။
 “ကောသလဟု၊ ရဋ္ဌတိုင်းကား၊ နိုင်ငံဖျားတွင်၊ စွန့်နား
 ဂါမ၊ ပစ္စန္တသို့၊ မှီသမျှန်မှောက်၊ ရောက်တုံလေက။”
 သံ* ၂။ “ပဿေနဒီကောသလမင်းကြီးသည် ပစ္စန္တ
 ရွာငယ်တခု ပုန်ကန်သည်ကို နိုင်အောင်တိုက်ပေး
 သောအမတ်အား ဆင်ပေါက်မ သနားတော်မူ
 သည်။” ဟိတ ၄၁။ [ပါ၊ ပစ္စန္တ။]

ပစ္စန္တရစ် — တိုင်းစွန့်ပြည်နားဖြစ်သောတိုင်းပြည်၊ မြို့ရွာ၊
 အရပ်ဒေသ။

“ပစ္စန္တရာဇ်တိုင်းတို့၌။” သာလင် ၂၁။ “ပေါလဇနက
 မင်းသားသည်...တခုသောရပ်စွန့်ရွာငယ်၌နေလေ၏။
 ပစ္စန္တရစ် ရွာသူရွာသားတို့လည်း အိမ်ရှေ့မင်းမှန်းကို
 သိလျှင် ခစားကျိုးနွံကြလေကုန်၏။” ဇောတ် ၁၀။
 “နန္ဒမင်းကြီးသည် ငါပစ္စန္တရစ်ကို ငြိမ်းစိမ့်သောငှာ
 သွားအံ့၊...ဟု... သွားလေ၏။” ဒေဂ် ၅၃။ “ကော
 သလမင်း၏ပစ္စန္တရာဇ်ကိုခိုးသူဖျက်ဆီးသည်ရှိသော်။”
 ငါး၊ တ ၂၈၈။ “ဤငါတို့ ဇမ္ဗူဒီပါကျွန်းသည်
 မဇ္ဈိမတိုက်မည်၏။ ထိုထိုသောကျွန်းတို့သည် ပစ္စန္တရစ်
 မည်ကုန်၏။” ဇာတိ ၄။
 [ပါ၊ ပစ္စန္တ ရဋ္ဌ။? ပစ္စန္တ-အစွန်အဖျား၊ ရဋ္ဌ-
 တိုင်း။ ပစ္စန္တရဋ္ဌ၊ ပစ္စန္တရတ်၊ တသတ်ကိုစသတ်ပြု၍
 ပစ္စန္တရစ်။]

ပစ္စုပ္ပန် — ရောက်ဆဲအချိန်အခါ။
 “မျက်မှောက်ပစ္စုပ္ပန်၊ တမလွန်၌၊ ကြိမ်ဖန်သို့ချည်း။”
 ကိုး* ၈၄။ “နာဂတ်ပစ္စုပ္ပန်၊ နှစ်တန်စီးပွား၊ ကျိုး
 ထောက်ထား၍။” စိန်ကျော်* ၃၃ (၁)။ “ပစ္စုပ္ပန်
 စီးပွား သံသရာစီးပွား နှစ်ပါးသောအကျိုးကို ပြီးစေ
 တတ်သော။” ဇာတိ ၅။ “ယခုပစ္စုပ္ပန်အနေအားဖြင့်
 ဖြစ်ဖြစ်သမျှသော သတ္တဝါတို့သည်...မည်မျှမည်ရွှေ
 ဟု မြတ်စွာဘုရားပင် ဟောတော်မူနိုင်သော အရာ
 မဟုတ်။” စပယ် ၁၅၇။ [ပါ၊ ပစ္စုပ္ပန်။]

ပစ္စာ — နောက်။ နောင်အခါ။
 “စိတ်ဝမ်းထဲက၊ ကုက္ကုစွဖြင့်၊ နောင်တပစ္စာ၊ စိုးရိမ်
 စွာ၏။” ဓမ္မ * ၃၃။ “သားမောင်ရွယ်နု၊ ဒီသာဝု
 ကို၊...အရာယှဉ်မှီး၊ စိုက်ခဲ့ပြီးမှ၊ တောကြီးစွန့်ခွာ၊
 မက်ဖိုလ်ရှာမူ၊ ပစ္စာ နောင်ရေး၊ ကင်းစေငေးရှင့်။”
 ဗျူ * ၂၀၅။
 [ပါ၊ ပစ္စာ။ “လွတ်ကင်း ပစ္စာ၊ သူ့ကြင်လျာကို။”
 အနုလင် ၉။ “အခွင့်လျော်စွာ၊ ပစ္စာ ကြီးငယ်။”
 သဇန ၂၀။ “ပစ္စာတစ်၊ မငြိမရှု။” ဒဗ္ဗ ၁၁၉
 တို့၌ပါသော ပစ္စာကား ပါဠိသက်မဟုတ်၊ အပြစ်
 အနာအဆာ ပြစ်ဆာဟူသော မြန်မာစကား ဖြစ်ရာ
 သည်။]

ပစ္စာဘတ္တ — ရဟန်းတော်များ ဆွမ်းစား ပြီးနောက်
 မွန်းတည့်မှစ၍ ည ၆ နာရီခန့်ထိ အချိန်
 နေလွဲချိန်။

“နေတိုင်း နေတိုင်း ပုရောဘတ္တ၊ ပစ္စာဘတ္တ၊ ပဌမ
ယာမ်၊ မဇ္ဈိမယာမ်၊ ပစ္စိမယာမ်တို့၌ ကိစ္စငါးပါးကို
ပြုတော်မူခြင်း။” သမန်၊ ပ ၂၄၉။
[ပါ၊ ပစ္စာဘတ္တ။ ပစ္စာ-နောက်၊ ဘတ္တ-ဆုံး။]

ပစ္စာသမဏ — နောက်လိုက် ရဟန်း။
“ထိုအရှင်မဟာကဿပကိုပင် ပစ္စာသမဏ ပြုပြီး
သော် ကြွတော်မူလေ၍။” ဇိ ၂၂၂။
[ပါ၊ ပစ္စာသမဏ။ ပစ္စာ-နောက်၊ သမဏ-ရဟန်း။]

ပစ္စိမ — နောက်ဆုံး။
“ဆုံးစွန်ဘဝ၊ ပစ္စိမသား၊ ရှင်တို့အားလျှင်။” ဇပျို့*
၁၁၅။ “၇၀ မှ သေသည် တိုင်အောင် ပစ္စိမ
အရွယ်။” ဇိဝက ၄၆။ “ပစ္စိမယံ၌ ရဟန်းအပေါင်း
တို့ကို ဆုံးမ၍။” သမန်၊ ပ ၈၅။ [ပါ၊ ပစ္စိမ။]

ပစ္စိမဘဝိက — နောက်ဆုံး ဘဝ၌ ဖြစ်သော ဘုရား
ရဟန္တာလောင်း။
“အထူးထူးသော အကြောင်းဖြင့် လုံ့လပြုသော်လည်း
ပစ္စိမဘဝိက ဖြစ်သောသူသည် အရဟတ္တဖိုလ်သို့
မရောက်ဘဲ အန္တရာယ်ဖြစ်ရာသော သဘောမရှိသော
ကြောင့်။” ဣကုဏ် ၄၄၇။
[ပါ၊ ပစ္စိမဘဝိက။ ပစ္စိမ-နောက်ဆုံး၊ ဘဝိက-ဘဝ၌
ဖြစ်သူ။]

ပစ္စိမယံ — ညဉ့်သုံးယံအနက် နောက်ဆုံးယံ။ ညဉ့်၏
အချိန်သုံးပိုင်းအနက် နောက်ဆုံးအပိုင်း။
“ပစ္စိမယံ၌ ရဟန်းအပေါင်းတို့ကို ဆုံးမ၍ မိုးသောက်
ထ၌ ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူသည်။” သမန်၊ ပ ၈၅။
[ပါ၊ ပစ္စိမယာမ။ ပစ္စိမ-နောက်ဆုံး၊ ယာမ-ယံ။]

ပစ္စိမဝါ — [ဝိနည်း]ရဟန်းတော်များ ဝါခေါင်လပြည့်
ကျော်တရက်နေ့၌ ဆိုရသည့် ဒုတိယဝါ။
“ဝါခေါင်လဆုတ်တရက်နေ့၌ ပစ္စိမဝါ ကပ်ရသည်။”
ဝိခိပ် ၁၅၁။ [ပါ၊ ပစ္စိမဝဿ။]

ပဇ္ဇ — ပါဠိဘာသာဂါထာအဖွဲ့။
“စုဏ္ဏိယကို ဂဇ္ဇ၊ ဂါထာကို ပဇ္ဇ၊ စုဏ္ဏိယဂါထာရော
နေလျှင် ဂေယျ။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၁၉၉။ [ပါ၊ ပဇ္ဇ။]

ပဇ္ဇနံ — မိုး။
“မိုးဖျားတိမ်တိုက်၊ ခပေါင်းဆိုက်၍၊ တော်ရှိက်
သံကျူး၊ ပဇ္ဇနံမြူးက။” ခင်ထွေး* ၂၈။ “မရွာပဇ္ဇနံ၊
လေတိဟုန်လျက်၊ ဖုန်ဖုန်မြူးဆောင်၊ မိုးလျှင်ခေါင်
လည်း။” ပါမီ* ၁၂၂။
[ပါ၊ ပဇ္ဇနန္တ။ “ပဇာနံ လောကာနံ အန္တံ ဘောဇနံ
ဘဝတိတေတနာတိ ပဇ္ဇနန္တော။ အကာရဿကာရော။”
ဓာန်ဋီ* ၄၇။ ပဇ-သတ္တဝါ လောကသား ကို ၏။
အန္တ-အစာဘောဇဉ်ဖြစ်ကြောင်း။ ပဇအန္တ-မှဒေ ကို
ဥပြု၊ ဇကို ဒွေးဘော်ပြု၍ ပဇ္ဇနန္တဖြစ်သည်။]

ပဉ္စ — ငါးခု။
“ထိုမင်းနန်းတက်၍ နှစ်ဆဲ့ ခုနှစ်နှစ် ရှိသော အခါ
ခဆပဉ္စကိန်းသည် ကြုံကြိုက်လတ်၍ ငါးရံ့ခြောက်
ဆယ်ကိုဖြို၍...အတိုနှစ်ခုထား၏။” သုသော၊ ပ ၂၁၉။
“ငရုပ်တပင် ပဉ္စ ငါးပါး ဇာဒိပ္ပိုလ်သီး ၃ လုံး။”
ဆေးဖော် ၄၂။ [ပါ၊ ပဉ္စ။]

ပဉ္စကလျာ — မိန်းမများ၏ ကောင်းခြင်းငါးဖြာ ဂုဏ်
အင်္ဂါ။ ကလျာ ရှု။
“ပဉ္စကလျာ၊ အင်္ဂါငါးပါး၊ ရွယ်နုထွားနှင့်။” မြား*
၄၈။ “အရွယ်တော်နှစ်ဆယ်ကျော်ခါစ ပဉ္စကလျာ
အင် ၅ ဖြာနှင့်။” နားခံ ၃။ [ပါ၊ ပဉ္စကလျာဏ။]

ပဉ္စခန္ဓာ — ခန္ဓာငါးပါး။ ခန္ဓာ ရှု။
“ပဉ္စခန္ဓာ၊ ငါးဖြာနာမ်ရုပ်၊ ဖြစ်ချုပ်ကြိမ်ဘန်။”
လောသာ* ၁၀။ [ပါ၊ ပဉ္စခန္ဓာ။]

ပဉ္စပတိဋ္ဌိတ — တည်ခြင်း ငါးပါး။ ထိခြင်း ငါးပါး။
(ဦးချရှိခိုးရာ၌သာ သုံးသည်။)
“ပဉ္စပတိဋ္ဌိတာ၊ ရှိငါးဖြာကို၊ ကျမ်းလာမယုတ်၊ ဘော်
ပြုထုတ်ပိမ့်။” ချူ ၃။ “ထိုမင်းလည်း... ဘုရားလောင်း
ကို ပဉ္စပတိဋ္ဌိတ ဖြင့် မှီသေစွာရှိခိုး၍ လျှောက်ပတ်စွာ
နေ၏။” ဣကုဏ် ၄၄၄။ “ပဉ္စပတိဋ္ဌိတ ဝန္တနာဟူ
သည်ကား ပုဆစ်ဒူးနှစ်ခု လက် ၂ ခု နဖူး ၁ ခု ကျွဲ
ငါးခုသော အင်္ဂါတို့ကို တည်ရာမြေ ကြမ်းပြင်စသည်၌
တည်စေ၍ ဝန္တနေယျ ပုဂ္ဂိုလ်၏ ခြေသို့ ရွှေရည်ညှပ်
ဝပ်သောအားဖြင့် ရှိခိုးခြင်းတည်း။” ပါရမီ ၃၀။
[ပါ၊ ပဉ္စပတိဋ္ဌိတ။ ပဉ္စ-ငါးပါး၊ ပတိဋ္ဌိတ-တည်ခြင်း။
တည်ခြင်း ငါးပါး။ “ပဉ္စပတိဋ္ဌိတေနာတိ ဒွိဇာဏု

ဒွိဟတ္ထ နလာတေဟိ ပဉ္စပတိဋ္ဌိတံကတွာ။” ပဋိသမ္ဘိ
ဒါမဂ္ဂဏ္ဍိပုဒ်။ “နမက္ကာရ ပုဗ္ဗကော၊ ဒူးလက်နပူး၊
ငါးဦးတည်မျိုး၊ ရှိခိုးပူဇော်၊ ကော်ရော်ခြင်း ရှေးရှိ
သော။” သဒ္ဓနိတိ၊ ဒု ၇၆။ “ပဉ္စပတိဋ္ဌိ တေနာတ
တ္ထေ...ပါဒ ဇာဏု ကပ္ပရ ဟတ္ထ သိသ သင်္ခါတာနိ ပဉ္စ
အင်္ဂါနိ သမံကတွာ ဩနာမေတွာ...” သီလက္ခန္ဓန္တ
ကာသစ်၊ သာမညဗလသုတ်။ “ထိုင်လျက်တည်ကာ၊
ရှိခိုးရာ၌၊ နှစ်ဖြာစုံလစ်၊ ဒူးပုဆစ်ကို၊ ကျစ်လစ်ညီမျှ၊
မြေ၌ချသော၊ နှစ်ဝ တတောင်ဆစ်၊ မြေသို့ နှစ်၍၊
နှစ်ဘက်လက်နေ၊ ဆန့်တုံပေမ၊ ဒြေသို့ညီစွာ၊ ကျစေ
ရာ၏၊ အင်္ဂါတမျိုး၊ လက်ဘမိုးနှစ်ဘက်၊ ထိုအထက်၌၊
တင်လျက် ဦးခေါင်း၊ ထားတုံရှောင်း၍၊ ကောင်း
ကောင်းရှိသေ၊ ရှိခိုးပေက၊ လေးထွေပါယ်ရွာ၊ လွတ်
ကင်းစွာသည်။ ။သဒ္ဓါ စိတ်နေ ထက်လှ စေ။”
ချ။ ၄။]

ပဉ္စပုတ်—[ဗေဒင်] ငါးခုမြောက်။
“ဂြိုဟ်အိပ်စန်းပြတ်၊ ပဉ္စပုတ်နှင့်၊ ဆပုတ်ပုပ်ရက်။”
ပဉ္စာ* ၁၃၁။ “ပဉ္စပုတ်နှင့် ဆပုတ်ကိုရှောင်။”
ကဝိသာ ၁၆။ “မိမိ မွေးနေ့ကစ၍ ရေတွက်သော်
၅ ခုမြောက်သောနံကို ပဉ္စပုတ် ဟုခေါ်ဆိုရသည်။”
အင်ဝိဇ် ၄။ “စနေသည် အင်္ဂါ၏ ၅ ခုမြောက်
ဖြစ်၍ ပဉ္စပုတ် ဟုမှတ်လေ။” ယင်း ၄။ “အရင်း
မွေးနံ၊ အဖျားခံ၊ မှတ်ရန် ပဉ္စပုတ်။ သားသွီးရတနာ၊
မည်သည်၊ ပြုရာလောကဝတ်။” သိဿော ၁၄၉။
[ပါ၊ ပဉ္စ။ ? ပဉ္စပတ္တ။ ? ပဉ္စ-ငါး၊ ပတ္တ-ဟောက်ခြင်း။]

ပဉ္စဘုတ်—ဓာတ်ကြီး ငါးပါးဖြင့် ခွဲခြား ပြသောဆေး
ကျမ်း။
“ထိုထိုအစုတ်၊ ပဉ္စဘုတ်မှ၊ ရောဂနိဒါနံ။” မနော*
၁၁၆။ “ပဉ္စဘုတ်ဆေးကျမ်း၊ ဓာတ်လမ်းကိန်းသေ။”
ပုည ၁၇။ “ပဉ္စဘုတ် ကျမ်းဟူသည်ကား ရောဂါ
ဖြစ်ပုံကို ပထဝီ အာပေါ တေဇော ဝါယော အာ
ကာသဟူသော မူလဓာတ်ငါးပါးဖြင့် ခွဲခြားဝေဘန်
၍... ဖော်ပြသော ကျမ်းတည်း။” ကန်ပင်း ၁၅၆။
[ပါ၊ ပဉ္စဘူတ။ ပဉ္စ-ငါး၊ ဘူတ၊ ဘုတ်။]

ပဉ္စပ—ငါးခုမြောက်။
“နိက္ခမခက်၊ သာလွန်းချိုမြ၊ ပဉ္စပကား၊ ဤမျှချော
မြေ၊ ပြီးစုံစေ၏။” ကိုး* ၁၇၂။ “ပဉ္စပ သင်္ဂါ

ယနာတင် ဘဝရှင် မင်းတရားကြီး။” ရာဇသတ်၊
နိဒါန်း။ [ပါ၊ ပဉ္စမ။]

ပဉ္စမိ—ငါးခုမြောက်။
“အလုံးတိထိ၊ ပဉ္စမိ ကား၊ ဝသီဈာန်ရစ်။” ကုသ*
၃၄။ [ပါ၊ ပဉ္စမိ။]

ပဉ္စရူပ—အသွင်ငါးမျိုးပါသော အရုပ်။
“သားကြီးဖြစ်သော မဟာကာလကို... ငါးရာသော
အခြံ အရံနှင့်တကွ ပဉ္စရူပ တံခွန်ကို ကိုင်စေလျက်
ထွက်၍ကြံစေ၏။” ဇိ ၄၀၂။
[ပါ၊ ပဉ္စရူပ။ ပဉ္စ-ငါးခု၊ ရူပ-အသွင်။]

ပဉ္စလောဟာ—သတ္တုငါးမျိုးပါသော အရာ။
“ကြေးစင်တထောင်ကို ပဉ္စလောဟာဘုရား သွန်း၍
ထားတော်မူသည်။” သုသော၊ ဒု ၂၇၃။ “ဘုရား
လေးဆူ ရုပ်တုတော်ကို ပဉ္စလောဟာ ဖြင့် သွန်းလုပ်
ပူဇော် တော်မူ၏။” ကဗျတ္ထ ၃၉၈။ “အနောက်
မျက်နှာနှိုက် ရွှေ ငွေ ကြေး သလွဲစင် သလွဲမည်းဖြင့်
ပြီးသော ပဉ္စလောဟာ ရုပ်တော်မူ ဘုရားတဆူ။”
ဂံဘုရား ၉၄။
[ပါ၊ ပဉ္စလောဟ။ ပဉ္စ-ငါးမျိုး၊ လောဟ-သတ္တု။]

ပဉ္စဝဂ်—ပဉ္စဝဂ္ဂိ ရှု။
“မိဂဒါမြိုင် ဂနိင်တောပြား၌ ငါးဦးသော ပဉ္စဝဂ်ကို
ဓမ္မစက်မြိုက်ဆေး တိုက်ကျွေးသော အခါကာလ။”
ပင်း၊ ပ ၅၅။ [ပါ၊ ပဉ္စဝဂ္ဂိ။]

ပဉ္စဝဂ္ဂိ—ငါးပါး အစုရှိသောရဟန်း။ (ကောဏ္ဍည၊ ဝပု၊
ဘဒ္ဒိယ၊ မဟာနာမ်၊ အာသင်္ဇိ ဟူသောရဟန်း
ငါးပါး။)
“ပဉ္စဝဂ္ဂိ၊ အညီမှန်ငြား၊ ငါးယောက်သားနှင့်။” မင်
၆၁။ “ဗြဟ္မာနတ်တို့၏ အလယ်၌ ပဉ္စဝဂ္ဂိ ငါးပါးကို
တိုင်တည်၍ ဓမ္မစကြာ တရားတော်ကို ဟောတော်
မူ၏။” ယသ ၁၀။ “ကောဏ္ဍည၊ ဝပု၊ ဘဒ္ဒိယ၊ မဟာ
နံ၊ အာသင်္ဇိ၊ ဤ ပဉ္စဝဂ္ဂိ ရသေ့ငါးယောက်တို့အား။”
ဝေဇာတ်၊ နိဒါန်း ၂။
[ပါ၊ ပဉ္စဝဂ္ဂိ။ ပဉ္စ-ငါးပါး၊ ဝဂ္ဂိ-အစုရှိသော။]

ပဉ္စဝဂ်သံသာ—[ဝိနည်း] ရဟန်းငါးပါးတစု။
“ဥပသမ္ပဒကံ မြောက်အောင် ပဉ္စဝဂ် သံသာ ငါးပါး
စီ စေတော်မူသတည်း။” သာလင် ၂၁။

[ပါ။ ပဉ္စဝဂ္ဂသံဃ။ ပဉ္စ-ငါး၊ ဝဂ္ဂ-အစု၊ သံဃ-ရဟန်းအပေါင်း။]

ပဉ္စသီ—ငါးပါးသီလ။

“ငါးစုဂမ္ဘိ၊ ပဉ္စသီဖြင့်၊ အညီမေတ္တာ။” ဓမ္မ* ၈၈။
“ငါးပါးပဉ္စသီ၊ ကျင့်ညီသရဏဂုံ။” မင်းမယ်* ၁၇။
“သရဏဂုံပဉ္စသီ ဆောက်တည်သောသူထက်။” ပါရာ ၁၄၇။ “ဝသဘ မင်းမြတ် ငါးပါးသီလဟူသော ပဉ္စသီကို နေ့ညဉ့်မပြတ် အမြဲဆောက်တည်ထား၍။” မဟာဝင် ၃၅၆။ [ပါ။ ပဉ္စသီလ။]

ပဉ္စသီခ—ဥသျှောင်ငါးခုရှိသောနတ်သား။ သိကြားမင်း အသုံးတော်ခံ စောင်းတီးနတ်သား။

“ပဉ္စသီခနတ်သားလည်း ဦးသြောင်ငါးခုရှိသော မကိုဋ်ကိုဆောင်းလျက် ဗေလုဝမည်သောနတ်စောင်း ကိုတီး၍ မငြီးငွေ့ဘွယ်သောအသံဖြင့် ပူဇော်လျက်။” ဇိ ၄၂၅။

[ပါ။ ပဉ္စသီခ။ ပဉ္စ-ငါးခု၊ သီခ-ဦးစွန်း။]

ပဉ္စသီလ—ငါးပါးသီလ။

“ဝါတွင်းလေးလီ၊ ပဉ္စသီလ၊ အဋ္ဌမိရုဏ်ရက်၊ မပျက် မယုတ်။” သံဝေ* ၄၂။ “ပဉ္စသီလကိုဖြစ်စေ အာဇီဝ ဌမကသီလကိုဖြစ်စေ ဆောက်တည်စောင့်ရှောက်ရုံမျှ သော်လဲသီလဝိသုဒ္ဓိပြီးစီးသည်သာတည်း။” ဝိပဿနာ၊ ပ ၂၆။ [ပါ။ ပဉ္စသီလ။]

ပဉ္စသိန်—ပဉ္စသီခနှင့် အတူတူ။ (ပဉ္စသိန်ဟုလည်း ရေးကြသည်။)

“သာယာယင်ချိန်၊ အင်မမှိန်သည်၊ ပဉ္စသိန်လော၊ ဥဒိန်လောဟု။” ကိနုရီ* ၇၈။ [ပါ။ ပဉ္စသီခ။]

ပဉ္စာတပ—အပူငါးမျိုးခံ၍ကျင့်သောအကျင့်။ (နေပူ ထဲတွင် မီးပုံလေးပုံအလယ်၌ နေ၍ ကျင့်သည်။)

“အချိုကား ပဉ္စာတပအကျင့်ကို ကျင့်ကုန်သည်။” ဇိ ၇၅၇။ “အရပ်လေးမျက်နှာ၌မီးပုံ၍ အလယ်၌ တည်၍ နေပူလှမ်းခြင်းဟူသော ပဉ္စာတပ အကျင့်ဖြင့်။” ခုံနန် ၁၄၀။

[ပါ။ ပဉ္စာတပ။ ပဉ္စ-အာတပ၊ ပဉ္စ-ငါးပါး၊ အာတပ-ပူလောင်ခြင်း။]

ပဉ္စာနန္တရိယကံ—နောက်ဘဝ၌ အဝီစိ ကျစေမည့် ကံကြီးငါးပါး။

“အဇာတသတ်မင်းကြီးသည် ဒေဝဓတ်စကားကိုနာ၍ စုတိစိတ်၏အနန္တရ၌ အဝီစိပဋိသန္ဓေကို ပေးကောင်းသော ပဉ္စာနန္တရိယကံ တို့တွင် ပိတုဃာတကံကို ပြု၍။” ဣကုဏ် ၅၅၄။ “မိဘကိုသတ်သောသူသည် ဤပရိတ်ကိုရွတ်သော် ပဉ္စာနန္တရိယကံ မှ လွတ်၏။” သာလင် ၈၃။

[ပါ။ ပဉ္စာနန္တရိယကမ္မ။ ပဉ္စ-အနန္တရိယ-ကမ္မ၊ ပဉ္စ-ငါးပါး၊ အနန္တရိယ-အခြားမဲ့ဘဝ၌ အကျိုးပေးသော၊ ကမ္မ-ကံ။ ပဉ္စာနန္တရိယကံ ၅ ပါး။ ၁ မာတုဃာတက-အမိကိုသတ်သောကံ၊ ၂ ပိတုဃာတက-အဖကိုသတ်သောကံ၊ ၃ အရဟန္တဃာတက-ရဟန္တာကိုသတ်သောကံ၊ ၄ လောဟိတုပ္ပါဒက-မြတ်စွာဘုရားကို သွေးစိမ်းတည်အောင်ပြုသောကံ၊ ၅ သံဃဘေဒက-သံဃာဂိုဏ်းခွဲသောကံ။]

ပဉ္စာနန္တရိကံ—ပဉ္စာနန္တရိယကံလွန်ကျူးသူ။

“ထိုဟန်ပမာ၊ ပြစ်ကြီးစွာသား၊ ပဉ္စာနန္တရိကံ၊ အတိတ်ရောက်ပြီး၊ ဝီစိနိုးကို။” ပါမီ* ၈၈။

[ပါ။ ပဉ္စာနန္တရိက။]

ပဉ္စက္ကန္တံ—ခန္ဓာငါးပါး။

“ငြောင့်ဘေးပျောက်ဟန်၊ ပဉ္စက္ကန္တံတည့်၊ အမွန်စင်ကြယ်။” ဆု* ၁၁၂။ “ဝိညာက္ကုက်ကန်၊ ပဉ္စက္ကန္တံဟု၊ ချက်မှန်ဖြစ်ချုပ်။” ကိနုရီ* ၁၁။

[ပါ။ ပဉ္စက္ကန္တံ။ ပဉ္စ-ခန္ဓာ၊ ပဉ္စ-ငါးပါး၊ ခန္ဓ-ခန္ဓာ။]

ပဉ္စင်—၁၊ အင်္ဂါငါးပါးရှိသောတူရိယာ။

“သံစုံလွင်လွင်၊ ပဉ္စင်တူရိယ၊ ခွက်ခွင်းစသည်။” ဆု* ၈။ “ပဉ္စင်တူရိယာ၊ ရှစ်မျက်နှာမှ၊ သံသာမှုတ်တီး။” ဘူလင်* ၁၈၀။ “ကြွေးကြော်အပ်သော ပဉ္စင်တူရိယာအစဉ်တို့ဖြင့်။” မဟာဝင် ၂၁၉။

၂၊ ရဟန်း။

“ကမ္မဋ္ဌာန်းဖြင့်၊ ရဟန်းပဉ္စင်၊ အာပတ်တင်၌။” ဘူလင်* ၄၄၈။ “ရဟန်းပြုပြီး၊ ကျမ်းကြီးကျမ်းငယ်၊ အသွယ်သွယ်ကို၊ လယ်နှယ်တီထွင်၊ စာပေသင်မှ၊ ပဉ္စင်ဖြစ်မြောက်။” သံ* ၂။

[ပါ။ ပဉ္စင်။ ပဉ္စ-အင်္ဂါ၊ ပဉ္စ-ငါးပါး၊ အင်္ဂါ-အစိတ်အပိုင်း၊ အကြောင်းအင်္ဂါ။]

ပဉ္စင်း—ရဟန်း။

“ကျွတ်ဆုရည်ငံ၊ ပဉ္စင်းခံလျက်။” တန်ခိုး ၁၂၉။
“ဟေ့ဘိက္ခုခေါ်တော်မူ၍ ရဟန်းပဉ္စင်းအတိဖြစ်လျှင်း
စေသတည်း။” ပါရာ ၁၅။ “ဤသို့သောဝတ္ထုသမ္ပတ္တိ၊
ဥတ္တိသမ္ပတ္တိ၊ အနုသာဝနသမ္ပတ္တိ၊ သီမသမ္ပတ္တိ၊ ပရိသ
သမ္ပတ္တိတည်းဟူသော အင်္ဂါငါးပါးနှင့် ပြည့်စုံခြင်း
ကြောင့် ပဉ္စင်ဟူလိုလျက် ပဉ္စင်းဟူ၍ ဝေါဟာရ
ဖြစ်သတည်း။” ပါရာ ၄၁။ ၃၂၀၄။
[ပါ။ ပဉ္စင်။ ပဉ္စ-အင်္ဂါ။ ပဉ္စ-ငါးပါး။ အင်္ဂါ-
အကြောင်းအင်္ဂါ။ ၁ ဝတ္ထု-ရဟန်းလောင်း၊ ၂
ပရိသတ်-အနည်းဆုံးငါးပါးရှိသော သံဃာပရိသတ်၊
၃ ဥတ်-ကမ္မဝါစာ၏ အစချီစကား၊ ၄ ကမ္မဝါ-
ကံဆောင်စာ၊ ၅ သိမ်-ရဟန်းခံရာသိမ်၊ ဤအင်္ဂါ
၅ ပါး သန့်ရှင်းပြည့်စုံမှုရဟန်းဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့်
ပဉ္စအင်္ဂါ > ပဉ္စင် > ပဉ္စင် > ပဉ္စင်းဟု ခေါ်ခြင်းဖြစ်
သည်။]

ပညဝါ—ပညာရှိ။

“ကဝိအင်္ဂါ၊ သိသညာထက်၊ ပညဝါမွန်၊ အသာ
လွန်သည်။” ကိနုရီ* ၁၀၂။ “မြတ်နိုးအပ်စွာ၊ ပညဝါ၊
ရှာ၍ပေါင်းဖက်မှ။” ဟံချုပ် ၃၉၉။ “အကြင်သို့
သောသတင်းစာဆရာ ပညဝါတို့က။” ဂဏ္ဍိ ၈၆။
[ပါ။ ပညဝါ။ ပညာ-ပညာ၊ ဝါ-ရှိသူ။]

ပညဝန်—ပညာရှိ။

“အကြောင်းဟိတ်ကို အတိတ်သုမ္ပန် ပညဝန်တို့
ပြည့်စုံခြင်း အကျမ်းကျမ်းမှ။” ဣန္ဒာဓန ၉၈။
“ကဝိတံခွန် ပညဝန်စစ်၊ ရင်နှစ်ကိုပွား၊ ထွန်းကား
ရောင်ဝါ၊ မောင်အောင်ငါသည်။” ကဝိသေ ၂၄၃။
[ပါ။ ပညဝန္တ။ ပညာ-ပညာ၊ ဝန္တ-ရှိသူ။]

ပညာ—အသိဉာဏ်။ အပြားအားဖြင့် သိတတ်သော
ဉာဏ်။ ဆည်းပူးယူရသော အသိဉာဏ်။ ယင်း
အသိဉာဏ်ကို ရရာရကြောင်း ရှာဖွေဆည်းပူး
အပ်သောအတတ်။

“တိုင်ပင်ကြံစည်၊ ပညာ သည်ဟုယုံကြည်သောထွေ၊
ငါ့ကိုစေ၏။” ဘူလင်* ၉၈။ “သုန့်မယှဉ်၊ မခိုင်
မျှ၊ ပညာ သိန့်ကျယ်။” ကဝိသတ်* ၁၇၀၅။
“ပညာဟူသော်ကား အပြစ်အကျိုး ခွဲခြမ်းနိုင်ခြင်း
ဉာဏ်တည်း။” ပါရာ ၇၀။ “မှတ်ထိမ်းစိလျှင်၊ ပဋိ

ညာဉ်ဖြင့်၊ လူပညာရှိ၊ ငါကဝိဟု။” သာမုန္တိက*
၁၉။ “ဤလောကီလူ့ရွာတွင် ပညာ ဓန ပုတ္တ
ဆွေဝါး။” ပုည ၅၃။ “လူတို့ တတ်သင့် တတ်ရာ
သော ပညာ သိပ္ပံများကို။” ဓာဏကျ၊ ပ ၁၀၁။
[ပါ။ ပညာ။]

ပညာစိုရ်—အသိဉာဏ်ပညာ အဖြစ်များခြင်း။

“ပညာစိုရ် ပြောသောသူ၏သွေးသည် ကြည်လင်
၏။” ကာနု ၁၆၀။
[ပါ။ ပညာစိုရ်တ။ ပညာ-ပညာ၊ စိုရ်တ- အဖြစ်
များခြင်း။]

ပညာစက္ခု—ဉာဏ်အမြင်။ ဉာဏ်မျက်စိ။

“ထုံးကောင်းဖမာ၊ ဖြေသောခါ၌၊ ပညာစက္ခု၊
မြေကြီးထူသို့။” ဘူလင်* ၃၉၆။ “ဤသို့မြတ်စွာ
ဘုရား၏ ပကတိပသာဒရုပ်ဖြစ်သောမံသစက္ခုတော်
သည် မြင်တော်မူနိုင်၏။... ပညာစက္ခု တော်မူကား
အဘယ်ဆိုဘွယ်ရာ ရှိအံ့နည်း။” ကာနု ၁၇။
[ပါ။ ပညာစက္ခု။]

ပညာဒသက—အရွယ် ၁၀ ပါးတွင် ၄၁ နှစ်မှ ၅၀
အတွင်း အရွယ်။

“လေးဆဲ့တနှစ်ကကို ငါးဆယ်တိုင်အောင် ဆယ်နှစ်
သည် ပညာဒသက၊ ဤဘဝတွင် ပညာကြီးရန်ရှိသမျှ
အကုန်ကြီး၏။” ဥတု ၁၈။
[ပါ။ ပညာဒသက။ ပညာ-ပညာ၊ ဒသက-ဆယ်နှစ်။]

ပညာဓိက—ပညာလွန်ကဲသော (ဘုရားလောင်း။)

“ဤအတိုင်းယူချေသော် ပညာဓိက၊ သဒ္ဓါဓိက၊ ဝိရိယာ
ဓိကဟူသော သုံးဆူသောဘုရားတို့ ပါရမီ ပြည့်တမ်း
သည် အထူးအပြားမရှိ သင်္ချေနှစ်ဆယ်စီ အညီကျရာ
သောကြောင့်။” ဇိ ၃။ “ပညာဓိက ပါရမီပြည့်စုံ
က ပညာလွန်ကဲမှု။” ဥတ္တမ ၂၈။
[ပါ။ ပညာဓိက။ ပညာ-အဓိက၊ ပညာ-ပညာ၊
အဓိက-လွန်ကဲမှု။]

ပညာစိုရ်—ပညာရှိပုဂ္ဂိုလ်ကြီး။

“ထေရ်များအစ်ကို၊ ပညာစိုရ်ဟု၊ အဟိဝန်းကျင်၊
ပွမ်းပွမ်းဖျင်မျှ။” ပုည ၁၆။
[ပါ။ ပညာစရ။ ပညာ-ပညာ၊ စရ-ဆောင်။]

ဝိဇ္ဇာဓရ-ဝိဇ္ဇာဓိရံ၊ ဝိနယဓရ-ဝိနည်းဓိရံ ဆိုသကဲ့သို့ ပညာဓရကို ပညာဓိရံဟုဆိုသည်။]

ပညာဝန်—ပညာဝန်နှင့် အတူတူ။
“လက်အောက်ခံတန်၊ ပညာဝန် တို့၊ မှတ်ရန်စွဲလှမ်း၊ ရှာစူးစမ်း၍။” ဇပျို့၊ နိဂုံး * ၄။ “ဤနိဂ္ဂဟိတ်ကို ယခုကာလ အချို့သော ပညာဝန် တို့က ခံတွင်းကို ဘွဲ့၍ ရွတ်ရမည်...ဟု ပြောဆိုကြကုန်၏။” ကစ္စ ၈။ [ပါ၊ ပညဝန္တ။]

ပညာဉ်—ပညာ။ အသိဉာဏ်။
“ဝသိအစဉ်၊ ထွေပြားယဉ်၍၊ ပညာဉ် မျက်စိ၊ မြင်လတ်ဘိက။” ပါမီ* ၄၉။ “ဒေါသမယဉ်၊ မျက်မာန် ကြဉ်လျက်၊ ပညာဉ် ဆွေးနွေး၊ ကြံကာတွေး၍။” ဂါဝန်* ၅၇။ “သတိပညာဉ်၊ အမြဲယဉ်မှ၊ အစဉ် မပျက်။” မဃ* ၂၈၄။
[ပါ၊ ပညာဏ။ ဝိညာဏ-ဝိညာဉ်၊ အဘိညာဏ-အဘိညာဉ် တို့ကဲ့သို့ ပညာဏကို ပညာဉ်ဟုရေးခြင်း ဖြစ်သည်။]

ပညတ်—၁၊ ခေါ်ဝေါ်သမုတ်သည်။
“ကောဒသ၊ နာမပညတ်၊ နိပါတ်ဝတ္ထု၊ ကိုးပါးစု တွင်။” သ* ၁၈၉။ “ဒိဝေါသဂ္ဂ၊ စသည် ပညတ်၊ ထက်နုတ်ရပ်သို့။” ဘူပေါင်း* ၁၈။ “ဤကဲ့သို့ အသီး အသီးခေါ်ဝေါ်ပညတ်လိမ့်မည်ကို အတိတ်စကား ကြားတော်မူခဲ့ကြောင်း။” ပလိပ်၊ နိဒါန်း။

၂၊ ဥပဒေအာဏာဖြင့် တားမြစ်သည်။
“မနုအမတ်၊ ရှေးသူမြတ်တို့၊ ပညတ်စဉ်ရှည်၊ ထားခဲ့ သည်ကို။” ဇပျို့* ၁၀၅။ “သင့် စေ အာပတ်၊ ငါ ပညတ် ၏။” ကောက် ၂၁၉။ “ပညတ်ထားရှိသော ဥပဒေအတိုင်း စီရင်ရမည်။” သရာဇ ၂၉၃။

၃၊ [အဘိဓမ္မာ] ထင်ရှားမရှိ ခေါ်ဝေါ်ရုံမျှ ဖြစ်သောအမည်။
“သဒ္ဓါပရမတ်၊ ပညတ် ဝေါဟာရ၊ ပေါရာဏနှင့်။” မဃ* ၂။ “အမည်မည်သည်ကားပညတ်မျှသာတည်း” ငါး၊ ပ ၄၂၉။ “နိဗ္ဗာန်သည် ပညတ် မဟုတ်။” နိဗ္ဗာန ၃။ [ပါ၊ ပညတ္တ။ ပညတ္တိ။]

ပညာဏ်—ပညာဉ်နှင့်အတူတူ။
“လောဘဒေါသ၊ ကုက္ကုစ္စနှင့်၊ မောဟမုန်ဆန်၊ ဟိတ် သုံးတန်ကြောင့်၊ ပညာဏ်ကင်းပျောက်၊ စိတ်ဇော နောက်၏။” ဓမ္မ* ၄၈။ [ပါ၊ ပညာဏ။]

ပညပ်—ပညတ် ၁၊ ၂ နှင့် အတူတူ။
၁၊ “မြေခေါင်သမိုက်၊ သာမြိုက်ပညပ်၊ ထိုပြည်ရပ်၌ မဏ္ဍပ်သင်းသီး။” ဆု* ၁၂၂။ “ဆယ်ခရာဏ၊ အဘို့ ပြသော်၊ စာလီသကျပ်၊ ပိုလ်ပညပ်ရှင့်၊ တရပ်ဒေသ၊ ကာလဉ္ဇကို။” ကုသ* ၂၇၄။ “သုဓမ္မရာဇာ၊ မည်သာ ပညပ်၊ ရွှေဘွဲ့တပ်က။” စိန်ကျော် ၇၂။ “လောကဉ္ဇ၊ သင်္ခါရလောကကိုလည်း။ ပညပေမိ၊ ပညပ်တော် မူ၏။” စွယ်၊ ဒု ၁၆၆။

၂၊ “အကြောင်းလျဉ်းစပ်၊ ထိုပညပ်ဖြင့်၊ စွန့်အပ်စွန့် တတ်၊ မှတ်သည်တခြား။” ကိုး* ၃၅။ “သစ်ကျောက် နှစ်ပါး၊ သပိတ်ထား၍၊ ဆွမ်းစားစိမ့်ငှာ၊ ငါမပညပ်၊ မတင့်အပ်ဟု။” ပြာဒီ* ၁၅။ “တရား ပညပ်ချက်ကို မနာခံ။” သတ်ချုပ် ၆၃။
[ပါ၊ ပညာပန။ ပညာပန-အပြားအားဖြင့် သိစေ ခြင်း။]

ပါဌ—ပါဠိ။
“ဓမ္မရသာ၊ ဂါထာမချွတ်၊ ပါဠိပါဌဖြင့်။” ဘူလင်* ၅။ “ကောယံမဇ္ဈေ၊ လှစ်ပွေအာဒိ၊ ပါဌ ပါ ဠိ နှင့်။” ဇပျို့* ၁။ “ပုဒ်ပါဌအက္ခရာ၊ သဒ္ဓါရေးလည်းထင်စေ။” ကျည်း ၅၂။ “စက္ကဝါဠမဏ္ဍလံဟူသော ပါဌ ကို ထောက်သဖြင့်။” လက်စွဲ ၃၅။ “သဒ္ဓါဆိုသည် အနက် ပါဌတချက် အနက်ဆယ်ထွေ။” ကဝေ၊ ဒု ၉၄။ [ပါ၊ ပါဌ။ ပါဌ-ရွတ်ဖတ်ခြင်း။]

ပါဒ်—၁၊ နက္ခတ်တလုံး၏ လေးစိတ်တစိတ်။
“နက္ခတ်တလုံး လေးပါဒ်ထားသည်။” သုဇာ ၅။ “ကန်ရာသီ၌ ဟဿတနက္ခတ်အလွန် နှစ်ပါဒ်စွန်း။” ကမ္ဘာဦး ၁၃၉။

၂၊ တရာသီ၏ ကိုးစိတ်တစိတ်။
“ထိုကိုးဘို့တွင် တဘို့ကို တပါဒ်ဟူ၍၎င်း။” လောကုပ် ၁၁၄။ “ကိုးမိန့်နှစ်ရပ်၊ သမသတ်ဖြင့်၊ ပါဒ်နဝင်းစေ၊ ပြိုင်သည့်နေ့ဝယ်။” ပုံမှံ ၄။

၃၊ တနာရီလေးဘို့တဘို့အချိန်။ ၁၅ ဗီဇနာ
အချိန်။ ၁၅ မိနစ်အချိန်။

“ခန့်ထားနာရီ၊ ပါဒ် ဗီဇနာ။” ခင်ထွေး * ၃၄။
“နေဝင်နာရီ၊ ငါးဗီဇနာပါဒ်၊ ခါမှတ်ရောက်လေ။”
ယိုး * ၃၆။ “၇နာရီတပါဒ် ၁၀ ဗီဇနာအချိန်တွင်။”
လွတ် ၁၂။ “တနာရီလျှင် ၄ ပါဒ်ရှိ၏။ တပါဒ်
လျှင် ၁၅ ဗီဇနာရှိ၏။” ဒွါသိမ်ဓိပ် ၂၉။
[ပါ၊ ပါဒ်။ ပါဒ်-လေးဘို့တဘို့၊ လေးစိတ်တစိတ်။]

ပဋိန္ဒရစ်—အဝတ်အထည်ကောင်း ထွက်သော တိုင်း
ပြည်။

“အသ ပြာ တ သိန်း ထိုက် သော ကမ္ဘာလ တစုံကို
ပဋိန္ဒရစ်တိုင်းမှ ဆက်လာ၍။” ဇိ ၂၀၅။
[ပါ၊ ပဋိန္ဒရဋ္ဌ။ ?]

ပဋ္ဌနာ—ပတ္တနာ ရှု။

“ပူရ ရ တ နာ၊ တူက ပဋ္ဌနာ။” ဝေါ ၂၃၅။
“ရှည်ကျူးကမ္ဘာ၊ သံသရာက၊ ပဋ္ဌနာဆု၊ ကောင်းမှု
ကြမ္မာ၊ မပါလေက။” နာပျို* ၆၅။ “ပတ္တမြားဖြင့်
ဆန်းကြယ်သော ပိတာန်ဖြစ်စေသတည်းဟု ပဋ္ဌနာ၍
ဘုရားသခင်ကိုရှိခိုး၏။” နာဝင် ၃။
[ပါ၊ ပတ္တနာ။ အတ္တကထာ-အဋ္ဌကထာကဲ့သို့ ထွက်
ပြု၍ ပဋ္ဌနာဖြစ်သည်။]

ပဋ္ဌာန—ပဋ္ဌာန နောက်တွင် ပြခဲ့ပြီ။

ပဋ္ဌာနနည်း—[သဒ္ဒါ] ပြဋ္ဌာန်းသည်ကိုဆိုသဖြင့်မပြဋ္ဌာန်း
သည်ကိုလည်း ယူရသောနည်း။ (ပုဒ်စစ်၌
ပဓာနနည်းဟု ခေါ်အောက်ခြိုက်နှင့်ရှိသည်။)

“ဘုရားတည်းဟူသော ပြဋ္ဌာန်း သည် ကို ယူ သ ဖြင့်
တရားသဘာတည်းဟူသော မပြဋ္ဌာန်းသည်ကိုလည်း
ပြီး စေသောကြောင့် ပဋ္ဌာန နည်း ဖြစ် သည်။”
မနောရထ ၄။

[ပါ၊ ပဋ္ဌာနနယ။ ပဋ္ဌာန - ပြဋ္ဌာန်းသော၊ နယ-
နည်း။]

ပတ္တပိုင် (ဏ်) —ဓုတင် ၁၃ မျိုးတွင် တခုတည်းသော
သပိတ် (ခွက်) ၌ ရှိသရွေ့ကိုသာ စား
ရသည့် ဓုတင်အကျင့်။ ပတ္တပိုဏ်
ဓုတင်။

“နေရာတထိုင်၊ ပတ္တပိုင်တည့်၊ မဲစိုင်သားကင်။”
ဇျေ ၂၁၃။ “မရှိနိုင်ပြီ၊ ပတ္တပိုဏ်နှင့်၊ တတ်နိုင်

ရောရ။” ရှေးကဗျာ ၁၀၀။

[ပါ၊ ပတ္တပိဏ္ဍိက။ ပတ္တ-သပိတ်ခွက်၊ ပိဏ္ဍိက-
ဆွမ်းကိုစားသော။]

ပတ္တမြား—နီသောအသွေးရှိသည့်ကျောက်မျက်ရတနာ။
“မင်းဝတ်စားနှင့်၊ ပတ္တမြားပုလဲ၊ စိကြဲရွယ်ပစ်။”
ခင်ထွေး* ၂၆။ “ကျောက်သံပတ္တမြား၊ ရွှေငွေများ
ကို၊ မီးတားစောင်ရန်း။” ကိုး* ၁၅၃။ “ထိုစကားကို
လက်ပေါ်တင်ထား ပတ္တမြားကဲ့သို့ ထင်ရှားစေအံ့။”
နရ ၁၈၅။ “ရွှေစိန်မြသား ပတ္တမြားတို့ကိုဝတ်ဆင်
ခြင်း။” စာဏကျ၊ ပ ၇။ “ပတ္တမြားဟူ၍ မြန်မာ
ဝေါဟာရဖြစ်သည်မှာ သာသနာတော် ကျမ်းဂန်တို့
နှိုက် ပဒုမာကြာနီအဆင်းရှိသော ကျောက်ကို ပဒုမ
ရာဂ....ထိုမှတဖန် ဒဋ္ဌေးမှ တဝမ်းပူပြောင်း၍ သံယုတ်
နှင့်တကွ ပတ္တမြားဟူ၍ ဝေါဟာရဖြစ်ပြန်သည်။”
ကဗျတ္ထ ၄၉။

[ပါ၊ ပဒ္ဒရာဂ။ ပဒုမ-ရာဂ။ ပဒုမ-ပဒုမာကြာ၊
ရာဂ-အနီရောင်စွဲခြင်း။]

ပတ္တနာ—ဆုတောင်းခြင်း။

“ယူသားပတ္တနာ၊ ဆုမြတ်စွာကို။” ခင်ထွေး* ၁၈။
“ဆုတောင်းပတ္တနာ၊ သံသရာက၊ ရတနာသုံးဦး၊
နှီးကပ်ဘူး၍။” ပါမီ* ၆။ “သားကောင်းကိုရပါစေဟု
ရှိသေနေ့ည တောင့်တခြင်းပတ္တနာဖြင့်။” တေ ၇၂။
“ပေးပါဟူသောစကားကို မဆိုရပါလိုဟု ဆုတောင်း
ပတ္တနာပြု၏။” မင် ၄၉။ [ပါ၊ ပတ္တနာ။]

ပတ္တရာ၊ ပဏ္ဍာ—[ဆန်း] ဖြန့်ခြင်း။

“နည်းနှစ်ပါးကဲ့၊ လိုရာဆွဲ၊ ဖြန့်မြဲပတ္တရာ။” ဆန်းနိဿ
၁၆၀။ “ရှေးဂဏဝိကပုံအတိုင်း ပဏ္ဍာသင်္ချာရ၏။”
ယင်း ၁၅၉။ “ဟောပြောသောပုဂ္ဂိုလ်က ဉာဏ်ကိုစွဲ
အပြီးတိုင် ပိုင်နိုင်အောင် ပထရာ (ပတ္တရာ) ဖြန့်ခင်း
ကြီးလိုတယ်။” လယ်စာ ၂၂။ “ပါဠိအဋ္ဌကထာ၊
ဋီကာဂန္ထနိ၊ ကျမ်းအတန်တန်တို့၌၊ စွမ်းဉာဏ်ပဏ္ဍာ၊
ဖြန့်လွှားကာဖြင့်။” ဗောဝင်၊ နိဒါန်း။
[ပါ၊ ပတ္တရာ။]

ပဿာဝကုဋီ—ကျင်ငယ်အိမ်။

“ရေချိုးတော်မူရာ၌ ရေတည်ခြင်း၊ ဝဋ္ဌကုဋီ ပဿာ
ဝကုဋီတို့ကို သုတ်သင်ခြင်း။” ဇိ ၆၉၇။

[ပါ၊ ပဿာဝကုဋ္ဌိ။ ပဿာဝ-ကျင်ငယ်၊ ကုဋ္ဌိ-အဆောက်အအုံ။]

ပဿာဝမဂ် — ကျင်ငယ်ထွက်ပေါက်။

“သလေးဆန်ကို စားကြသည်ရှိသော် ဝတ္ထုရန်ရင်းသည်ဖြစ်၍ ဝစ္စမဂ် ပဿာဝမဂ်တို့သည် ဖြစ်ကုန်၏။” န၊ ပ ၂။ “အုပ်ထိန်းခြင်း ရှိသောသူ၏ မုခမဂ် ပဿာဝမဂ် ဝစ္စမဂ်ဟုဆိုအပ်သော တပါးပါးသော မဂ်၌ မေထုန်မှီဝဲခြင်းကို မပြုပါဟု။” ဗုဒ္ဓခြေ ၂၁။ [ပါ၊ ပဿာဝမဂ္ဂ။ ပဿာဝ - ကျင်ငယ်၊ မဂ္ဂ-လမ်းကြောင်း။]

ပိဿုကာ — ပိဿုကာ၊ ဗိဿုကာတို့နှင့် အတူတူ။ “နက်လေးပညာ၊ ပိဿုကာတို့၊ စိတ်ဖျာခွဲဝေ၊ စိရင်ထွေဖြင့်.... ထွေထွေဆန်းသည်။ ။ရွှေနှိုင်းအဆောင်ဆောင်တည်း (တကား)။” ဇေယျါ * ၁၂၂။ “လူတယောက်သည် ပန်းချီ၊ ပန်းပု၊ ဆေးက၊ ပိဿုကာ၊ လယ်ယာလုပ်ခြင်းဟူသော သိပ္ပဝါးရပ်ကို တတ်မြောက်၏။” မနောရထ ၄၁။ [ပါ၊ ဝိဿကမ္မ။]

ပုဒ် — ၁။ [သဒ္ဓါ] အနက်ရသော အက္ခရာ အပေါင်း။
/ စကားတလုံး။ စကားတခွန်း။
“သမာသ်တဒ္ဓုတ်၊ အာချာတ်ကြွတ်ဟု၊ လေးပုဒ်ဝါစက။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၇။ “အက္ခရာဝဏ္ဏ၊ သရပုဒ်ဗျည်း၊ ပစ္စည်းရုပ်ဓာတ်။” ဘလ္လ္လာ * ၁၀၈။ “သဒ္ဓါနိတိဆရာမူကား ဂါရဝေါဟူသောပုဒ်ကို ကိုးကား၍ ဂရဟူ၍ ထားသင့်ကြောင်းကို အကျယ်ဆို၏။” လက်စွဲ ၄။ “ပဒေပဒေ၊ ပုဒ်တိုင်းပုဒ်တိုင်း။ ဝါခွန်းတိုင်းခွန်းတိုင်း။ ဒေါသမေဝ၊ အပြစ်ကိုသာလျှင်။ ဒေန္တိ၊ ပေးတတ် ပြတ်တတ် ဆိုတတ်ကုန်၏။” ရာဇသေ ၂၉၉။

၂။ အဓိပ္ပာယ်တရပ်ပြည့်စုံသည့်စာပိုဒ်။ သို့မဟုတ် ဂါထာ၊ ကဗျာစသည်။
“ဂါထာချီကောက်၊ သုံးပိုဒ်လောက်တိ။ တယောက်တပုဒ်၊ မယုတ်မလွန်၊ ပြန်လှန်ခြေတင်၊ အံ့ချီးဆင်ပိမ့်။” ဇေယျါ * ၁၇၂။ “မေးပိမ့်ဖြေလော့ ချီသည်တပုဒ်။ လောဘဒေါသ ချီသည် တပုဒ်။” သမန်၊ ဒု ၇၁။

၃။ စကားဝါကျတခု၊ စာတပိုဒ်ပြီးဆုံးကြောင်းပြသည့် အမှတ်အသား။ (တုတ်ချောင်းကဲ့သို့ မျဉ်းမတ်တချောင်းတည်း (၊) ဟုရေးသည်ကို တချောင်းပုဒ်၊ ပုဒ်ကလေးဟုခေါ်သည်။ နှစ်ချောင်း (။) ဟု ရေးသည်ကို ပုဒ်ကြီး၊ ပုဒ်မ၊ နှစ်ချောင်းပုဒ်ဟုခေါ်သည်။)

“ယံပနေတ္ထ အဝသိဋ္ဌံ တံ ကား ဂါထာမဟုတ်၊ ပုဒ်မ သိသာခြားနားအောင် ကန့်။” သီဂဏ္ဌီ ၈၆။ “စိကုံးရေးသားသောစာ၌ ပုဒ်ကြီးနှင့် ပုဒ်ကလေးများကို နေရာမှန်ကန်စွာထည့်ခြင်း။” သင်နည်း ၈၂။ “မေတ္တာသုတ် တစောင်လုံး၊ ပုဒ်မပါကျုံးပြီးလျှင်။” ပုည၊ ၂၊ ၄၆။ [ပါ၊ ပဒ။]

ပုသ် — ဥပုသ်ရ။
“သဒ္ဓါဖြောင့်ကြည်၊ ပုသ်ဆောက်တည်၍၊ သုံးသည်သိဘင်း။” ပါမီ* ၄၅။ [ပါ၊ ဥပေါသထ။]

ပုဂ္ဂလဝိသေသ — ပုဂ္ဂိုလ်ထူး။
“ထိုသူကို ပုရိသုတ္တမဟူ၍၎င်း၊ ပုရိသာဇညဟူ၍၎င်း၊ အဂ္ဂပုဂ္ဂလဟူ၍၎င်း၊ ပုဂ္ဂလဝိသေသဟူ၍၎င်း ဆိုအပ်၏။” ရာဇပါ ၁၄၅။ “ပညာဂုဏ်အရည်အချင်းနှင့် ပြည့်စုံအံ့သော ပုဂ္ဂလဝိသေသတရုထည် အာဇာနည်မြောက်တံခွန်ဆောက်သို့။” လယ်တီ ၉။ [ပါ၊ ပုဂ္ဂလဝိသေသ။ ပုဂ္ဂလ-ပုဂ္ဂိုလ်၊ ဝိသေသ-ထူးသော။]

ပုဂ္ဂလာဓိဋ္ဌာန် — ပုဂ္ဂိုလ်ကို ရည်ညွှန်းခြင်း။
“ပုဂ္ဂိုလ်ကို ပဋ္ဌာနဟော၍ ဓမ္မကိုယူမူ ပုဂ္ဂလာဓိဋ္ဌာန်။ ဓမ္မကို ပဋ္ဌာနဟော၍ ပုဂ္ဂိုလ်ကိုယူမူ ဓမ္မာဓိဋ္ဌာန်။” ဂုဇ္ဇ၊ ပ ၂၁၄။ “ပုဂ္ဂလာဓိဋ္ဌာန် အားဖြင့် မည်သူ့တဏှာ မည်သူ့တဏှာရယ်လို့ ခွဲခြားကာ အဓိပ္ပာယ်မယူထိုက်ဘူး။” သာရီ၊ ပ ၁၁၆။

[ပါ၊ ပုဂ္ဂလာဓိဋ္ဌာန။ ပုဂ္ဂလ-အဓိဋ္ဌာန၊ ပုဂ္ဂလ-ပုဂ္ဂိုလ်၊ အဓိဋ္ဌာန-ရည်ညွှန်းသုံးသပ်ခြင်း။ ပုဂ္ဂလနှင့် အဓိဋ္ဌာန တွဲစပ်သောအခါ ပါဠိသဒ္ဓါ နည်းအားဖြင့် ပုဂ္ဂလာဓိဋ္ဌာန ဟုဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ပုဂ္ဂလာဓိဋ္ဌာန်ဟု လတွင်ရေးချပါရသည်။]

ပုဂ္ဂလိက — တဦးတည်းနှင့် သက်ဆိုင်သော။ တဦးတည်းပိုင်။

“ကျောင်းကို ရေစက်ချ၍ လှူဒါန်းသော အခါ၌ လည်း ပုဂ္ဂလိက ရေစက်မချမူ၍ သံသိကရေစက်ချ၍ လှူရ၏။” တိုးပွား ၂၀၇။ “ကျွန်ုပ်၏ ပုဂ္ဂလိက မန်နေဂျာဖြစ်လာ၏။” ပေါ်ဇော်၊ ပ ၂၄။
[ပါ၊ ပုဂ္ဂလိက။ ပုဂ္ဂလ-ဣက၊ ပုဂ္ဂလ-ပုဂ္ဂိုလ်၊ ဣက-ပိုင်ဆိုင်ခြင်း။]

ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယ—ပုဂ္ဂိုလ်၏အလို နှလုံးသွင်း။

“တရားများကို အကျဉ်းချုံး၍ ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယ ခေါ် ပုဂ္ဂိုလ်ဘက်ကနေ၍ ဝေဖန်လျှင်။” ကမ္ဘာ့နာ ၃။
“မက်တို့၌လည်း ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယ အားလျော်စွာ အလိုရှိအပ်သောစာချာန် ဖြစ်ပေါ်နိုင်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ပ ၁၁၉။
[ပါ၊ ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယ။ ပုဂ္ဂလ-ပုဂ္ဂိုလ်၊ အဇ္ဈာသယ-အလိုနှလုံးသွင်း။]

ပုဂ္ဂိုလ်—၁၊ သတ္တဝါ။

“ဤသို့စသည် ပုဂ္ဂိုလ် ဟူ၍ သတ္တဝါဟူ၍ အကောင် ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ရုံသာ ခေါ်ဝေါ်ရသော။” မတ်စက ၄၂။ “ခွေး ပုဂ္ဂိုလ် ဝက်ပုဂ္ဂိုလ် ကြက်ပုဂ္ဂိုလ် များမှာ ဇလိုဇလာ မထောင်းဘာသေးဘူး။” ကဝေ၊ ဒု ၉၄။

၂၊ လူအများနှင့် ဆိုင်သည့်ဝေါဟာရ။

“ပြာဋိဟာပြလို၊ ဘောင်းပန်ဆိုသော်၊ ပုဂ္ဂိုလ်များ ထွက်၊ မေးတုံလတ်၏။” ပြာဋိ* ၃၇။ “ရဟန်း၊မင်း ကေရင်၊စစ်သူကြီး၊ပညာရှိစသော ပုဂ္ဂိုလ်ထူး ပုဂ္ဂိုလ်ချွန် ပုဂ္ဂိုလ်မွန်တို့၏ အကြောင်း ခြင်းစာများကို။” ကျောင်းတော်ရာ ၁။

၃၊ လေးစားထိုက်သူကို ခေါ်ဝေါ်သည့်စကား။

“ကူးသန်းကြလို့၊ စိတ်မညိုသား၊ ပုဂ္ဂိုလ်မြတ်စစ်။” ကိုး* ၁၃။ “ထိုသူတို့သည် အဘယ် ပုဂ္ဂိုလ် နှိုက်ပြစ် မှားခြင်းရှိကြသနည်း ဟုဆိုပြန်လျှင်။” ပိလိန် ၁၆၃။ “ကြည်ညိုဘွယ်ရှိသော အလှူခံ ပုဂ္ဂိုလ် ကိုမြင်၍။” လက်စွဲ ၈၆။

[ပါ၊ ပုဂ္ဂလ။ ပု-ဂလ၊ ပု(ပုတိ) အာဟာရ၊ ဂလ-မျို။ ဇာန်ဋီ* ၉၃။ တနည်း၊ ပု-ငရဲ၊ ဂလ-လျောကျ။ အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၃၅။]

ပုစ္ဆာ—မေးခွန်း။ အမေးစကား။

“အလွန်အကဲ၊ ဖြေနိုင်ခဲ့သား၊ နက်နဲပုစ္ဆာ၊ ခက်ရာရာ ကို၊ မြတ်စွာဘုန်းထွေ၊ မေးတုံလေက။” ပြာဋိ* ၁၀၆။
“ထိုပုစ္ဆာကို ဖြေလိုသည်ဖြစ်၍။” ငါး၊ တ ၄၉၇။
“သူတို့၏အမေးပုစ္ဆာပြဿနာကိုဖြေခြင်းငှာ။” မင် ၂။
[ပါ၊ ပုစ္ဆာ။]

ပဏ္ဍိ—ပဏ္ဍိတ ရှု။

“သမားပဏ္ဍိ၊ ရှေးဉာဏ်ရှိသည်။ ။သန့်ပါတချိန်ဆုံး တည်း။” ကွန်ချာ ၂၀။

ပဏ္ဍိတ—ပညာရှိ။

“ဘုရားကစ၊ပဏ္ဍိတတို့၊ လွန်လှကြည်ညို။” ကိုး* ၄၁။
“မင်္ဂလာနှင့်အညီ ပဏ္ဍိတကို မှီဝဲခြင်း၌။” မင် ၅။
“ယုန်သူတော်ပဏ္ဍိတသည်၊ ညလေးချက်တီးကျော် ဝယ်၊ မိုးပေါ်သို့ကြည့်ရာတွင်။” ပုညဝတ် ၆၃။
[ပါ၊ ပဏ္ဍိတ။]

ပဏ္ဍုကမ္မလာ—သိကြားမင်းထိုင်သော ကျောက်ဖျာ။

“လှူ ကျောက် သစ် တု၊ ကောင်း ကြီး ပြု သား၊ ပဏ္ဍုကမ္မ(မ္မ)လာ၊ နတ်နေရာဟု။” ပြာဋိ* ၉၆။
“ထိုခဏ၌ သိကြားမင်း၏ ပဏ္ဍုကမ္မလာ ကျောက် ဖျာသည် ပူသောအခြင်းအရာဖြစ်၏။” မာလင် ၃၂။
“ထိုအခါ သိကြားမင်း၏ ပဏ္ဍုကမ္မလာ ကြမ်းမာ ပူလောင်သဖြင့် လူ့ဘောင်သို့ ကြည့်ရှု သည်တွင်။” ပုညဝတ် ၆၅။

[ပါ၊ ပဏ္ဍုကမ္မလာ။ ပဏ္ဍု-အ ဖြူ အ ဝါရော သော အရောင်၊ အနီအရွှေရောသောအရောင်၊ ကမ္မလာ-ကမ္မလာ။ ပဏ္ဍုကမ္မလာ ကျောက်ဖျာသည် အလျား ယူဇနာခြောက်ဆယ်၊ အနံယူဇနာ ငါးဆယ်ရှိကြောင်း အဆင်းကား လယ်ခေါင်ရမ်းပန်းကဲ့သို့ နီမြန်းသော အဆင်းရှိကြောင်း ဓမ္မပဒအဋ္ဌကထာ၊ ၁၊ ၁၁ စက္ခုပါလ ဝတ္ထု၌ဆိုသည်။]

ပဏ္ဍိတ်—ပဏ္ဍိတ နှင့်အတူတူ။

“မဟာပဏ္ဍိတ်၊ ပုရောဟိတ်လည်း၊ ဆိတ်ဆိတ်မနေ။” ကိုး* ၈။ “ရှေးသော ဆရာဆရာ မဟာပဏ္ဍိတ်တို့ အတိတ်ယခင်စီရင်တော်မူအပ်တဲ့...မျောက်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို။” မျောက် ၂၁၈။

ပဏ္ဍိတ်—ယောက်ျားမဟုတ် မိန်းမ မဟုတ်သောသူ။
နပုန်း။

“နပုန်းပဏ္ဍိတ်၊ ဆိုးရွားယုတ်လျက်၊ စေ့ထုတ်အမျိုး။”
မာတော* ၃၄။ “ယောက်ျားမကျ၊ မိန်းမမဟုတ်၊
ပဏ္ဍိတ်ဟူသည်။” နာပျို* ၁၃၇။ “ကျွန်မ၏ဝမ်း၌
နပုန်းပဏ္ဍိတ်ဖြစ်၍။” သံဝတ် ၇၆။ “ပဏ္ဍိတ်၊
ဥဘတောဗျည်း၊ တိရစ္ဆာန်တို့သည်။” သမန်၊ ပ ၂၂။
[ပါ၊ ပဏ္ဍိက။]

ပဏ္ဍာ—လက်ဆောင်ပစ္စည်း။

“ထက်ဝန်းမင်းတို့၊ စင်းလျင်းစေပါ၊ ချစ်ခြင်းရာဖြင့်၊
ပဏ္ဍာလက်ဆောင်၊ မိန့်စာစောင်နှင့်။” ဟသံ* ၆၁။
“မောင်ကြီး ဆက်သ၊ နှမပဏ္ဍာ၊ လက်ဆောင်ပါ
လျက်။” အာသံ* ၁၃။ “မင်းမှူးမတ်သူဌေးတို့၊ ပေးကြ
သော ပဏ္ဍာ၊ ရတနာရွှေငွေ၊ ဆန်ရေစပါး။” ပုညဝတ်
၃၉။ “မင်းမင်း တကာ တို့သည်လည်း သဝဏ်လွှာ
ပဏ္ဍာ လက်ဆောင်တော် ဆက်သ၍ ရွှေဘုန်းတော်
အရှိန်ကို လာရောက်ခိုလှုံ ကြသည်။” ထီး၊ ပ ၂၇။
[ပါ၊ ပဏ္ဍာကာရ။]

ပဏ္ဍာကာရ—လက်ဆောင်ပစ္စည်း။

“အကြင်ရှာ၌၊ ပဏ္ဍာကာရ၊ လှူခံစသည်၊ ညွတ်မျှ
ပူဇော်။” ပါမီ* ၁၄၁။ “လက်ဆောင် များစွာ၊
ပဏ္ဍာကာရ၊ လှူဘွယ် စသား။” ဂါထာ* ၇၄။
“ထိုမင်းသား တို့ကို... မင်းမြှောက်လျှင်၊ မင်းဖြစ်
ကြောင်း၊ အဆုံးအမ၌ တည်သော အကြောင်းကို
ရွှေပေတွင်ရေး၍ များစွာသော ပဏ္ဍာကာရ နှင့်တကွ
ဘုရားလောင်းသို့ စေလာကုန်၏။” ဣကုဏ် ၂၁။

[ပါ၊ ပဏ္ဍာကာရ။ ပဏ္ဍ-အာကာရ၊ ပဏ္ဍ-ဖက်၊
အာကာရ-ထည့်။ “မက်ဖြင့် ထုပ်၍ ပေးအပ်သော
ပဏ္ဍာသာမုချ၊ ယင်းကား သဒိသုပစာ။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊
ပ ၂၆၉။ တနည်း၊ ပဏ္ဍ-ရွှေပြား၊ အာကာရ-
ဆောင်ယူ။ ရွှေပြား၌စာရေး၍ ယင်းရွှေပြားနှင့်အတူ
ပေးပို့အပ်သော လက်ဆောင်ပစ္စည်းကို ပဏ္ဍာကာရ
ဆိုသည်။ တပါးသော လက်ဆောင်ကား တင်စား
သော(ဥပစာ)အားဖြင့် ပဏ္ဍာကာရမည်၏။ ဓာန်ဋီနိ၊
ပ ၅၀၆။]

ပန္နရသီ—တဆဲငါးရက်မြောက်နေ့။

“မြန်မာပြန်သော်၊ ပန္နရသီ၊ နတ်တိထီတည့်။” ဗာ*
၃၀။ “နေ့နက်ဖန်ခါ၊ ပန္နရသီ၊ တိထီထွန်းသည့်၊
စက်ဝန်းလှည့်၊ လပြည့် ဥပုသ် ကြုံလိမ့်မည်။” ပုည
ဝတ် ၆၃။

[ပါ၊ ပန္နရသီ။ ပန္နရသ၊ ပန္န(ပဉ္စ)-ငါး၊ ရသ-
(ဒသ) -တဆယ်၊ ပန္နရသ-တဆဲငါး၊ ပန္နရသီ-
တဆဲငါးရက်မြောက်နေ့။]

ပန္နရသ်—တဆဲငါးရက်။ တဆဲငါးရက်မြောက်။

“စဉ်းစီး နက္ခတ်၊ ပန္နရသ် ထက်၊ တပါးတက်မှ။”
ပုံတောင်* ၁၂။ “ရုံးစုနက္ခတ်၊ ပန္နရသ် တွင်၊ တမ္ပတ်
ထင်ပေါ်။” တန်ရ* ၁၈။

[ပါ၊ ပန္နရသ။ ပန္န= (ပဉ္စ) -ငါး၊ ရသ= (ဒသ) -
တဆယ်။]

ပန္နာ—ပဏ္ဍာ နှင့်အတူတူ။

“လက်ဆောင် ပန္နာ လူ စာ စေလွှတ် ရှိသည်ကို။”
လွတ် ၂၀၆။ [ပါ၊ ပဏ္ဍာကာရ။]

ပန္နာကာရ—ပဏ္ဍာကာရ နှင့်အတူတူ။

“ပြည်မင်း တောင်ငူမင်းတို့သည်ခန့်ညား၍ ပန္နာကာရ
ပို့သကြ၍ အချစ်ကိုယ်တူ ပြုကြကုန်၏။” သမန်၊
ဒု ၈၂။ “နိမိတ်ဘတ်တတ်သော ပညာရှိဇောပဏ္ဍိတ်
ကိုတွေ့လေ၍ လက်ဆောင်ပန္နာကာရနှင့်တကွသွား၍
မိမိ၌ဖြစ်သော အကြောင်း နိမိတ်ကို ဆိုပေ၏။”
အထက်တန်း၊ ပ ၆၇။ [ပါ၊ ပဏ္ဍာကာရ။]

ပလ္လင်—၁၊ မြတ်စွာဘုရားထိုင်တော်မူရာ နေရာမြတ်။

“ဗောဓိညောင်ရွှေ၊ ဗုဒ္ဓဟေအောက်၊ ဆန်းကြယ်
ပေါက်သား၊ ရောင်တောက်ပလ္လင်၊ သမိုက်ပြင်ထက်။”
ဆု* ၁။ “မြေချာပလ္လင်၊ ဗောဓိပင်သို့။” ကိုး* ၂၆။
“ဗောဓိပလ္လင် တည်ရာမြေသည် ရှေးဦးစွာဖြစ်၏။”
န၊ မာတိကာ။

၂၊ ဘုရင်မင်းမြတ်တို့ထိုင်ရာနေရာ။
“ရတနာခုံပြင်၊ ရွှေပလ္လင်ထက်။” ဘုံ* ၉။ “ထီးဖြူ
အောက် ရွှေပလ္လင်၌ နေလျက်။” ဣကုဏ် ၉၀။
“ပလ္လင်ရှစ်ခန်း၊ ရွှေနန်းကိုးရပ်။” မဃ * ၄၃။
“ပလ္လင်ညာရံ၊ ရွှေဘုံပျံမှာ၊ စံပေသည့်နတ်၊ မယ်
သုဘဒ္ဒကို။” ပုညဝတ် ၂၆။

၃၊ အိပ်ရာညောင်စောင်း။ ခတင်။

“နေအိမ်စီရင်၊ ဖန်ဆင်းပြင်လျက်၊ ပလ္လင်ပြောင်ပြောင်၊ ယူချေဆောင်မှ၊...လျောင်းလျားစိမ့်ငှာ၊ စက်မွေရာလည်း၊ သာယာရှင်းလင်း၊ သန့်သန့်ခင်း၍။” ဘူလင်* ၄၁။ “ပုရောဟိတ်ထွတ်၊ ဘ သူမြတ်ကား၊ မိန်းပြတ်ခွေခွေ၊ သံဝေတွေ၍၊ တနေရောက်ပြီ၊ သီရိလုံတက်၊ ပလ္လင်ထက်ဝယ်။ ။နေလျက်ဤသို့ကြံလတ်တည်း။” ကိုး* ၁၃၁။

[ပါ၊ ပလ္လင်။ ။ပလ္လင် ၈ ခန်း။ (၁) သီဟာသနပလ္လင်။ ၁ မြေနန်းပြာသာဒ်၌ရှိသည်။ ၂ ယမနေသားဖြင့်လုပ်သည်။ ၃ အခြေတွင် ခြင်္သေ့ရုပ်ခံသည်။ ၄ ယောက်ျားပရိသတ်များ ဖူးမျှော်ကန်တော့ခံရာနေရာဖြစ်သည်။ (၂) ဟံသာသနပလ္လင်။ ၁ ဇေတဝန်ဆောင်၊ ၂ သင်္ကန်းသား၊ ၃ ဟင်္သာ၊ ၄ ရတနာသုံးပါးဖူးမျှော်ရာ။ (၃) သင်္ခါသနပလ္လင်။ ၁ ပရိတ်နာဆောင်၊ ၂ သရက်သား၊ ၃ ခရုသင်း၊ ၄ တရားနာရာ။ (၄) ဘမရာသနပလ္လင်။ ၁ မှန်နန်းတော်၊ ၂ ကရဝေးသား၊ ၃ ပိတုန်းရုပ်၊ ၄ စံတော်မူရာ။ (၅) ဂဇာသနပလ္လင်။ ၁ မြဲတိုက်၊ ၂ စကားသား၊ ၃ ဆင်ရုပ်၊ ၄ ခြီးမြင့်နှိမ့်ချရာ။ (၆) မယုရာသနပလ္လင်။ ၁ မြောက်စမုတ်၊ ၂ ပေါက်သား၊ ၃ ဥဒေါင်းရုပ်၊ ၄ ဆင်မြင်းသိမ်းရာ။ (၇) မိဂါသနပလ္လင်။ ၁ တောင်စမုတ်၊ ၂ ရေသဖန်းသား၊ ၃ သမင်ရုပ်၊ ၄ နိုင်ငံရေးရာဆွေးနွေးရာ။ (၈) ပဒုမာသနပလ္လင်။ ၁ အနောက်ပိုတက်၊ ၂ တောင်ပိန္နဲသား၊ ၃ ပဒုမ္မာကြာ၊ ၄ မိန်းမပရိသတ်ဖူးမျှော်ကန်တော့ခံရာ။ (သင်္ခါသနကို တောင်ပိန္နဲ၊ ပဒုမာသနကို သရက်သားဟု မဃ* ၄၃ တွင်ဆိုသည်။)]

ပိဏ္ဏပါတ်—၁၊ ဆွမ်းခံဝတ်။ နေ့စဉ်ဆွမ်းခံခြင်း။ “တကာခြေချွတ်၊ ပိဏ္ဏပါတ်ဖြင့်၊ မပြတ်မိုးယံ၊ တန်ခိုးပျံ၍။” မဂ်စိုး* ၆၃။ “သူတော်မြတ်ဟု၊ ပိဏ္ဏပါတ်လောင်း၊ လူအပေါင်းတို့၊ ဆွမ်းကောင်းဟင်းလေး၊ ရွေးကချယ်ချယ်၊ မြိန်ဘွယ်ဘွယ်တိ။” ဇေယျီ * ၁၇၆။ “ပိဏ္ဏပါတ်ဆောက်တည်ကုန်သောရဟန်းတို့၏အတွင်း၌။” ငါး၊ စ ၁၀၀။

၂၊ နေ့စဉ် ဆွမ်းခံသော ရဟန်းအား လောင်းလှူသည့်ဆွမ်း။

“အမျိုးကောင်းသွီးတို့မှာ နံက်အခါ၌ ဘုရားရှင်နှင့် တကွ ဘုရားတပည့် သားတို့အား ပိဏ္ဏပါတ်ဆွမ်း လှူဒါန်းပူဇော်ရခြင်း။” လက်စွဲ ၈၄။ “သံဃာတော်များ ပိဏ္ဏပါတ်ဆွမ်း အလောင်းပျက် နေလိမ့်မယ်။” နေ၊ ဒု ၁၅၉။ [ပါ၊ ပိဏ္ဏပါတ်က။ ပိဏ္ဏပါတ-ဣက၊ ပိဏ္ဏပါတ-ဆွမ်း၊ ဣက-ခံသော ပုဂ္ဂိုလ်ဟောပစ္စည်း။ ၁ ကား မူလအနက်ဖြစ်သည်၊ ၂ ကား ရွှေလာသောအနက် ဖြစ်သည်။]

ပိဏ္ဏစာရ—ဆွမ်းခံလှည့်လည်ခြင်း။

“ရှင်သာရိပုတ္တရာလည်း၊ ပိဏ္ဏစာရ၊ ဆွမ်းခံကြွမည်ဟု၊ မှန်ဝကအထွက်တွင်။” ပုညဝတ် ၃၇။

[ပါ၊ ပိဏ္ဏစာရ၊ ပိဏ္ဏ-ဆွမ်း၊ စာရ-လှည့်လည်ခြင်း။]

ပိဏ္ဏတ္ထ—အပေါင်းဖြစ်သောအနက်။ စာပိုဒ်တခုလုံးကို အကျဉ်းရုံးပြန်ဆိုသော အနက်။

“အချာချုပ်ချုပ်၊ သရုပ်ချဉ်းချဉ်း၊ နည်းကျဉ်းစွာလှ၊ ပိဏ္ဏတ္ထဖြင့်၊ ဒါနထွေငေါ်၊ ရုံးစည်းသော်မူ။” ပါမီ* ၆၄။ “ပါဠိအနက်နှင့်တကွ ပိဏ္ဏတ္ထအဓိပ္ပာယ်မျှကိုသာ ပြဆိုပေအံ့။” လက်စွဲ ၁၈၁။ [ပါ၊ ပိဏ္ဏတ္ထ။ ပိဏ္ဏ-အတ္ထ၊ ပိဏ္ဏ-အပေါင်း၊ အတ္ထ-အနက်။]

ပုည—ကုသိုလ်။ ရှေးဘုန်းရှေးကံ။

“ဇာတိပုည၊ ဂုဏ်မာနနှင့်၊ သံပဟုံးစုံး၊ ဘက်မဲ့ကြုံးသား။” ကိုး* ၁။ “လက်ငင်းယခု၊ ပြုသည်ကမူ၊ ရှေးပုညကြောင့်၊ ဤမျှတည်းသာ၊ မဟူစွာတည့်။” ခိုင်* ၂။ “ရှေးပုညကြောင့် လူဖြစ်ချေသည်။” ဣပုံ ၃၉၈။ “ကုသိုလ်ပုညများကို ဆည်းဘူးခဲ့ကြတဲ့ အမျိုးသွီးများဖြစ်ကြပေတယ်။” ထေရီ၊ ပ ၃၉။ [ပါ၊ ပုည။]

ပုညကြိယာဝတ္ထု—ကုသိုလ်ပြုခြင်းဆယ်မျိုး။

“အကြင်အရပ်သည် ပရိသတ်လေးခံဘက်တို့၏ စုဝေးရာသော်လည်းဖြစ်အံ့။ ဒါနသီလအစရှိသော ပုညကြိယာဝတ္ထုတို့၏ ပြန့်ပွားရာသော်လည်း ဖြစ်အံ့။... ထိုအရပ်သည် လျောက်ပတ်သော အရပ်မည်၏။” ဣကုဏ် ၄။ “ဒါန၊ သီလ၊ ဘာဝနာ၊ အပစာသန၊ ဝေယျာဝစ္စ၊ ပတ္တိဒါန၊ ပတ္တာနုမောဒန၊ ဓမ္မသင်္ဂဏ၊

ဓမ္မဒေသနာ၊ ဒိဋ္ဌိဇုကမ္မဟုဆိုအပ်သော ပုညကြိယာ
 ဝတ္ထု ၁၀ ခု၏အစွမ်းဖြင့်ဖြစ်သော။” ဓမ္မဒေ ၈၂။
 [ပါ။ ပုညကြိယာ။ ပုညကိရိယာ။ ပုည - ကုသိုလ်
 ကောင်းမှု၊ ကြိယာ-ပြုခြင်း။ ပုညကြိယာဝတ္ထုဆယ်
 ပါး။ (၁) ဒါန၊ အလှူပေးခြင်း (၂) သီလ၊ သီလ
 ဆောက်တည်ခြင်း (၃) ဘာဝနာ၊ သမထဝိပဿနာ
 ဘာဝနာပွားခြင်း (၄) အပစာယန၊ အရိုအသေ
 ပြုခြင်း (၅) ဝေယျာဝစ္စ၊ ဝတ်ကြီးဝတ်ငယ်ပြုခြင်း
 (၆) ပတ္တိဒါန၊ မိမိကုသိုလ်ကို အမျှပေးခြင်း (၇)
 ပတ္တာနုမောဒန၊ သူတပါးကုသိုလ်ကို သာဓုခေါ်ခြင်း
 (၈) ဓမ္မသဝန၊ တရားနာခြင်း (၉) ဓမ္မဒေသနာ၊
 တရားဟောခြင်း (၁၀) ဒိဋ္ဌိဇုကမ္မ၊ အယူဝါဒဖြောင့်
 မှန်ခြင်း။]

ပုညဓမ္မ — ကောင်းမှုမျိုးစေ့ စိုက်ပျိုးရာ လယ်မြေ
 ကောင်းနှင့်တူသော သံဃာတော်။

“ပုညဓမ္မံ၊ ဣထိပျံနုသောဝေ၊ သျှင်အပေါင်းနှင့်။”
 ဂါထာ* ၇၁။

[ပါ။ ပုညဓမ္မ။ ပုည-ကုသိုလ်၊ ဓမ္မ-လယ်မြေ။]

ပုညဇိဗ္ဗိ — ကုသိုလ်ဘုန်းကံကြောင့်ဖြစ်ပေါ်သောတန်ခိုး။
 “တန်ခိုးမဟိဒ္ဓိ၊ ပုညဇိဗ္ဗိနှင့်၊ ကမ္မဇိဗ္ဗိတဖြာ။” မဃ*
 ၃၅၆။

[ပါ။ ပုညဇိဗ္ဗိ။ ပုည-ဇ-ဣဗ္ဗိ၊ ပုည-ဘုန်းကံ
 (ကြောင့်)၊ ဇ-ဖြစ်သော၊ ဣဗ္ဗိ-တန်ခိုး။]

ပုညဇိဗ္ဗိ — ကုသိုလ်ဘုန်းကံကြောင့်ဖြစ်ပေါ်သောတန်ခိုး။
 “စကြဝတေးမင်းသည် စကြာရတနာဖြင့် ကောင်း
 ကင်သို့ ပျံနိုင်သည်မှာ ပုညဇိဗ္ဗိတန်ခိုးကြောင့်ဖြစ်၏။”
 [ပါ။ ပုညဇိဗ္ဗိ။]

ပုဏ္ဏရိက် — ပဒုမာကြာဖြူ။
 “ကုမုဒဟု၊ လူလူဘိတ်ဘိတ်၊ ပုဏ္ဏရိတ်နှင့်။” ဂါထာ*
 ၆၂။ “ပုလဲပျစ်ရှက်၊ ဗိတာန်ကြက်သကဲ့သို့...ကြာ
 ပုဏ္ဏရိက်၊ ဖိတ်ဖိတ်ရောင်ကျော၊ တောလည်းတထပ်။”
 ပုညဝတ် ၂။ [ပါ။ ပုဏ္ဏရိက။]

ပုဏ္ဏမာ — လပြည့်။ လပြည့်နေ့။
 “ဝါခေါင်ပုဏ္ဏမ၊ နံနက်ထတိုင်၊ ထွန်းစရောင်နီ။”
 ဟင်္သာ၊ နိဂုံး* က။ “လျှမ်းလျှမ်းပသား၊ လပုဏ္ဏမာ၊
 နှစ်စုံသာသို့။” ကိန္နရီ* ၄၈။ “မဟာသက္ကရာဇ်၊

ခြောက်ဆဲရှစ်ဝေါဟာ၊ ကဆုန်လပုဏ္ဏမာဝယ်၊ နေ့
 သောကြာရက်ထူး။” ရာဇဝေ ၃။ [ပါ။ ပုဏ္ဏမာ။]

ပုဏ္ဏမိ — လပြည့်နေ့။ လပြည့်ဝန်း။
 “ပန္နရသီ၊ ပုဏ္ဏမိ၌၊ ယှဉ်မှီနက္ခတ်။” မုဒ္ဒါ* ၁၈။ “စန်း
 မြတ်ကယ်ယုန်ဆီ၊ ပုဏ္ဏမိဝယ်၊ ယှဉ်ညီလာစွ၊ ကြယ်
 ဇေဋ္ဌနှင့်။” ဆဲနှစ်မျိုး ၁၄။ [ပါ။ ပုဏ္ဏမိ။]

ပုဏ္ဏမိန် — လပြည့်ဝန်း။
 “မင်္ဂလာယုန်လွန်၊ ပုဏ္ဏမိန်သို့၊ ထိန်ထိန်ကွန်လည်။”
 သေတ္တု၊ ဒု ၂၃၉။ [ပါ။ ပုဏ္ဏမိ။]

ပုလ္လိင် — ၁။ ယောက်ျားအသွင်။
 “ပုလ္လိင် နှင့်ပြည့်စုံသော ယောက်ျားအဖြစ်ကို မရနိုင်
 ဘဲ။” စာဏကျ၊ ပ ၈၈။
 ၂။ [သဒ္ဒါ] ယောက်ျားဟော ပုရိသသဒ္ဒါနှင့်
 ရုပ်ပြီးပုံချင်းတူသောပုဒ်။
 “သောကား...ဩကာရန္တပုလ္လိင်တည်း။” သဒ္ဒါကြီး၊
 ပ ၁၂၁။

[ပါ။ ပုလ္လိင်။ ပုံ-လိင်၊ ပုံ (ပုမ) ယောက်ျား၊ လိင်-
 အသွင်။]

ပဗ္ဗဇိတ — ရဟန်း။
 “ဖန်ရည်သောက်သော ညောင်ခေါက်ဆိုး အဝတ်
 စသော ပဗ္ဗဇိတ အဝတ်မျိုးကို။” ဝိသီ ၁၂၂။
 [ပါ။ ပဗ္ဗဇိတ။]

ပဗ္ဗတ — တောင်။
 “ရွှေမြေစန္ဒ၊ ပဗ္ဗတဟု၊ နတ်ရွာသဏ္ဌာန်။” ကိန္နရီ*
 ၁၁၅။ [ပါ။ ပဗ္ဗတ။]

ပဗ္ဗဇ္ဇ — ရှင်ရဟန်းအဖြစ်။
 “မောင်ရွှေဝင်းကို၊ သနင်းလူ့ဘ၊ ဂေါတမသာသနာ
 ၌၊ ဓမ္မာပစ္စယ၊ နဂ္ဂဟဖြင့်၊ ပဗ္ဗဇ္ဇသာမဏေ၊ ဖြစ်စေ
 မည်ကြံရာ။” ပုည ၆၈။ [ပါ။ ပဗ္ဗဇ္ဇ။]

ပဗ္ဗာရဒသက — အရွယ်ဆယ်ပါးတွင် ခြောက်ဆဲတနှစ်မှ
 ခုနစ်ဆယ်အတွင်းအရွယ်။
 “ခြောက်ဆဲတနှစ်ကကို ခုနစ်ဆယ်တိုင်အောင် ဆယ်
 နှစ်သည် ပဗ္ဗာရဒသက၊ အရေရှုသောအရွယ်။”
 ဥတု ၁၈။

[ပါ၊ ပဗ္ဗာရဒသက။ ပဗ္ဗာရ-ကိုင်းသော?၊ ဒသက-ဆယ်နှစ်။]

ပုဗ္ဗ — ၁၊ ရှေ့။

“ပုဗ္ဗ မုဉ္ဇ၊ ပရသုံးတန်၊ စေတနာဉာဏ်နှင့်။” ရာမ၊ ပ ၁၈၉။ “တို့နှစ်ယောက်ကံစ၊ နာလံထချင်၍၊ ပုဗ္ဗ နိမိတ်၊ ကောင်းဟိတ်တိတ္ထ၊ ယနေ့ကြုံပြီ။” ပုညဝတ် ၁၁၂။

၂၊ အရှေ့အရပ်။

“ပုဗ္ဗ ဝိဒေဟကျွန်း...သားတို့လည်း ထူးပြားသော အဝတ်ကို ဝတ် ကြကုန် ၏။” မဟာဝင် ၂၄။ [ပါ၊ ပုဗ္ဗ။]

ပုဗ္ဗကိစ္စ — ရှေးဦးပြင်ဆင်မှု။

“ငါတို့၏ ပုဗ္ဗကိစ္စကား ပြီးပြီ၊ ယခုအခါသင်္ဂါယနာ တင်ကြခြင်းငှာ စည်းဝေးရာ မဏ္ဍပ်သာ လိုတော့ သည်။” ဇိ ၆၉၉။

[ပါ၊ ပုဗ္ဗကိစ္စ။ ပုဗ္ဗ-ရှေး၊ ကိစ္စ-ပြုအပ်သောအမှု။]

ပုဗ္ဗစေတနာ — မလှူမီ ရှေ့အဘို့၌ ဖြစ်သောစေတနာ။

ပုဗ္ဗ၊ မုဉ္ဇ၊ ပရ စေတနာ သုံးတန်၌။” နရ ၃၄၂။ [ပါ၊ ပုဗ္ဗစေတနာ။]

ပုဗ္ဗနိမိတ် — တစုံတရာဖြစ်အံ့သည်ကို ကြိုတင်၍ပြသော အကြောင်းအရိပ်။

“နေလနက္ခတ်၊ ဘုံပြာသာဒ်တို့၊ ကြိုးပြတ်ကြေမှု၊ မြေသို့ကျဟု၊ ပုဗ္ဗနိမိတ်၊ တိတ်တံဘေဝင်လာ၊ ဟစ်ကြော်ငြာသော။” ပုည၊ ၁၊ ၁၂။ “ဤပရိက္ခရာ ရှစ်ပါးသည် ကမ္ဘာတည်စက ပုဗ္ဗနိမိတ် အဖြစ်ဖြင့် ပေါက်သောကြာပွင့်တွင် အစုံပါလာသည်။” ဇိ ၃၅။ [ပါ၊ ပုဗ္ဗနိမိတ္တ၊ ပုဗ္ဗ-ရှေး၊ နိမိတ္တ-အကြောင်း။]

ပုဗ္ဗဝိဒေဟ ကျွန်း — မြင်းမိုတောင်၏ အရှေ့ဖက်၌ရှိသော ကျွန်း။ အရှေ့ကျွန်း။

“ကျွန်း၏ အစွမ်းအားဖြင့် ပုဗ္ဗဝိဒေဟ ကျွန်းသား၊ ဥတ္တရ ကုရု ကျွန်းသား၊ အပရဂေါယာ ကျွန်းသား၊ ဇမ္ဗူဒိပ် ကျွန်းသားဟူ၍ လေးမျိုး အပြားရှိ၏။” မဟာဝင် ၂၃။ [ပါ၊ ပုဗ္ဗဝိဒေဟ။]

ပုဗ္ဗာစရိယ — ၁၊ ရှေးဆရာ။

“ကျမ်းဂန်ဆတ်ဆတ်အားဖြင့် မတွေ့ပေ။ ပုဗ္ဗာစရိယ ဝါစနာ မဂ္ဂကို ကြားသိရ ဘူးသည်မှာ။” သမန်၊ ပ ၄၃၅။

၂၊ ပထမဆုံးဆရာ။ လက်ဦးဆရာ။

“လက်ဦး ဆရာ၊ မည်ထိုက် စွာသား၊ ပုဗ္ဗာစရိယ၊ မိနှင့်ဘအား။” ကိုး* ၄၆။

[ပါ၊ ပုဗ္ဗာစရိယ။ ပုဗ္ဗ-အာစရိယ၊ ပုဗ္ဗ-ရှေး၊ ရှေ့။ အာစရိယ-ဆရာ။]

ပုဗ္ဗာရုံ — ဝိသာခါဆောက်လုပ်လှူဒါန်းသော သာဝတ္ထိမြို့ အရှေ့ဖက်ရှိ မြတ်စွာဘုရား သီတင်းသုံးတော် မူရာ ကျောင်းအမည်။

“သောသိတာရုံ၊ ပုဗ္ဗာရုံ။” ရာမ၊ ပ ၁၁၈။ “ဝိသာ ခါ ဒါယိကာမ မြတ်သည် ဆောက်လှူ အပ်သော ပုပ္ဖါ (ဗွာ) ရုံ ကျောင်းတော်မြတ်၌ စတ္တာလီသမဝါမှ စ၍ ခြောက်ဝါ တိုင်တိုင် ဝါဆိုတော်မူသည်။” ဇိ ၁၅၆။

[ပါ၊ ပုဗ္ဗာရာမ။ ပုဗ္ဗ-အာရာမ၊ ပုဗ္ဗ-အရှေ့အရပ်၊ အာရာမ-ကျောင်းအရံ။]

ပုဗ္ဗေ — ရှေးအခါက။

“ရှေးလွန် မဆွ၊ ပုဗ္ဗေ စ၌၊ ကတပုညံ၊ လှူဘူးကံ ကြောင့်။” ဓမ္မ* ၈၆။

[ပါ၊ ပုဗ္ဗေ။ ပုဗ္ဗေ-ရှေးဘဝ၌။]

ပုဗ္ဗေကတ — ရှေးကပြုခဲ့သော (ဘုန်းကံ) ။

“ရှေးဥပဒေ၊ ဘုန်းမြူတေတိ၊ ပုဗ္ဗေကတ၊ ပုညတော် ကျိုး၊ သိကြားနိုးသား။” အာသံ* ၄။

[ပါ၊ ပုဗ္ဗေကတ။ ပုဗ္ဗေ-ရှေးဘဝက၊ ကတ-ပြုအပ် သော။ ရှေးကပြုအပ်သော ကောင်းမှု မကောင်းမှု နှစ်မျိုးလုံးကို ပုဗ္ဗေကတ ဆိုနိုင်သော်လည်း များသော အားဖြင့် ပုဗ္ဗေကတ ပုညတာ မင်္ဂလာကို ရည်ရွယ် ပြောဆိုကြသောကြောင့် ပုဗ္ဗေကတအရ ရှေးကောင်း မှု၊ ရှေးဘုန်းရှေးကံကိုသာ ယူရသည်။]

ပုဗ္ဗေဝ — ၁၊ ပုဗ္ဗေ နှင့်အတူတူ။

“ရှေးလွန် မဆွ၊ ပုဗ္ဗေဝ ၌၊ ကတပုညံ၊ ကြောင့်။” ဓမ္မ* ၈၆။

၂၊ ရှေးကုသိုလ်ကံ။

“ပုဗ္ဗေစ အခြေမလှသူ။” [ပါ၊ ပုဗ္ဗေစ။]

ပုဗ္ဗနိဝါသညာဏ်—ရှေးက နေခဲ့ဘူးသော ဘဝများကို ပြန်၍ သိသောဉာဏ်။

“ညဦးယံ၌ ပုဗ္ဗနိဝါသကို ဆင်ခြင်တော် မူ၍။”
ဏိကုဏ် ၁၁။ “ညဦးယာမ်၌ ပုဗ္ဗနိဝါသညာဏ်၊
သန်းခေါင်ယာမ်၌ ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်ကို ရ၍။” ဇိ ၄၂။
[ပါ၊ ပုဗ္ဗနိဝါသညာဏ်။ ပုဗ္ဗေ-ရှေး၌၊ နိဝါသ-နေခဲ့
ဘူးသည်ကို၊ ဉာဏ်-သိသောဉာဏ်။]

ပုဗ္ဗဏ္ဍ—စပါးအမျိုးမျိုး။

“အလျင် စိုက်ပျိုး လုပ်ဆောင်ရသော ကြောင့်၎င်း၊
ကမ္ဘာဦး အခါက ရှေးဦးပေါ်သော ကြောင့်၎င်း
ပုဗ္ဗဏ္ဍ၊ ရှေးဦးပေါ်သောစပါးမျိုး ဆိုလိုသည်။” ဥတု
၇၂။ [ပါ၊ ပုဗ္ဗဏ္ဍ။ ပုဗ္ဗ-အနှံ၊ ပုဗ္ဗ-ရှေ့၊ အနှံ-
အစာ။]

ပံသကူ—ပံသကူ ရှု။

၁၊ သူကောင် လွှမ်းသော ပုဆိုးကိုသာ ယူတော်
မူ၍ ပံသကူ သုံးဆောင်မြဲတည်း။” သုသော၊ ပ ၃၃၃။
“မဟာ ကစ္စည်းထေရ်သည် ပံသကူ သင်္ကန်းကို ခြုံရုံ
လျက်။” သံဝတ် ၅၈၆။ “သုသာန်၌ စွန့်ပစ်ထား
သော လူသေကောင်တို့အား ဖုံးလွှမ်းသော အဝတ်
တို့ကိုသာ ကောက်ယူလျက် သင်္ကန်းအဖြစ် ဝတ်ရုံသူ
ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့်လည်း ပံသကူ မထေရ်ဟူ၍
အမည်တွင်ခြင်းဖြစ်သည်။” မြန်မိတ်၊ ပ ၃၀။

၂၊ “ပံသကူစင်၊ နတ်တင်နှင့် စာရေးတံ။” ရာမ၊
ပ ၄၇။ “ပံသကူ မြွေပွေးတကောင်။” ဆေးတို၊
တ ၉။

ပံသကူ၊ ပင့်သကူ ဟုလည်းတွေ့ရသည်။ “ဂင်္ဂါနား၌
နေသော ရသေ့ တယောက်သည်... မြင်၍ ပံသကူ
အမှတ်ဖြင့် ဆယ်တင် ပြီးသော်။” ဏိပု ၃၈၆။
“ဆန်ကောင်း လဟူ၊ ထင်မှတ် မူလျက်၊ ပင့်သကူ
သင်္ကန်း၊ ရဟန်းဘွယ်ရာ၊ ထေးဖာပြတ်စုတ်။” ဇေယျိ*
၁၃၂။ [ပါ၊ ပံသကူလ။]

ပံသ—မြေ။ မြေကြီး။

“သိန်းနှစ်သောင်းလျှင်၊ ချင့်ပေါင်းထူထူ၊ ပံသ မြေ
အောက်၊ သေလာ ကျောက်ကို။” သာဓိ* ၅၀။

“ဝသုန္ဓရေ၊ ဤမြေပံသ၊ သက်သေပြုသည်။”

[ပါ၊ ပံသ။ ပံသ-မြေမှုန့်။]

ပံသကူ—၁၊ အမှိုက်ပုံ စသည်၌ စွန့်ပစ်ထားသော၊ မြေ
မှုန့် အလိမ်းလိမ်း ကပ်သော အဝတ်။ ပံသကူ
သင်္ကန်း။

“ချုပ်စပ်ဆည်းဆူ၊ ပံသကူကို၊ မယူပါဘဲ။” ဘူပေါင်း*
၇၀။ “လူသေကောင်မှ ပိုးလောက်ချ၍ ခွာယူရ
သော ပံသကူ သင်္ကန်း၌။” ဝိစိတြ ၂၃။ “မြေမှုန့်
အလိမ်းလိမ်း ကပ်သော ပံသကူ သင်္ကန်းကိုသာ ဝတ်
သည်ဖြစ်ပါစေ။” ဥဒါန၊ ဒု ၂၁၈။

၂၊ အလို အလျောက် ဖြစ်ပေါ်သော အမဲ
စသည်။

“ဤအမဲကား ပံသကူ ဆွမ်းစင်လှ၏။” ဇောတ် ၉၀။
[ပါ၊ ပံသကူလ။ ပံသ-မြေမှုန့်၊ ကူလ-လွှားသည်၊
စက်ဆုပ်ဖွယ်။]

ပံသပထဝီ—ရွှံ့မြေ။

“အပေါ်ဆုံး ဖြစ်သော ပံသပထဝီ မှာ အစောက်ယူ
ဇနာ ရှစ်သောင်းရှိ၏။” ကမ္ဘာဦး ၃၃။ “မြင်းမိုရ်
တောင်.... ထိုတောင်တို့၏ အောက်၌ ပံသပထဝီ
အခြားမရှိပြီ။” ရူပဒီ ၇၄။ “အပေါ်ယံမြေထပ် မြေ
လွှာ ဖြစ်သော ပံသပထဝီ မြေမှုန့်။” ဒေပင် ၄၁။
[ပါ၊ ပံသပထဝီ။ ပံသ-မြေမှုန့်၊ ပထဝီ-မြေ။]

ပြ—[ဗေဒင်] တပါး။ ?

“ကသစ်ဂြိုဟ်ကသစ်အိမ်မှ သမသတ်ပြန်လျက် ဤမှာ
ဘက်မှသည် ထိုမှာဘက်ကမ်းသို့ တဘက်သော
ရာသီ၌ နေသည်ကိုထောက်၍ ပရ-ဆိုသင့်သော
အရာကို ပနှင့်ရကပ်၍ ပြသည်ဟူသော ဝေါဟာရ
ဖြစ်သည် ဟူရအံ့သို့ရှိ၏။ ဤသို့သော အရာကို
ထောက်၍ မာဂဓဘာသာမူလကသို့ရှိ၏။ ဆင်ခြင်။”
ဝေါ ၄၀၂။ “ဂေါဇာဂြိုဟ်မင်း၊ မနင်း ပြ နိစ်။”
ရှေးကဗျာ ၈၆။ [ပါ၊ ပရ။]

ပြကတိ—ပကတိ နှင့် အတူတူ။

“အင်္ဂါ ပြကတိ၊ နောင်ကြီးဝတ္ထု၊ ပြုစုဘန်ဆန်း။”
ဝိမော် * ၁၂၃။ “ဗို့ဗို့သမျှသော မြေများကို
လျင်မြန်စွာ မြေသားပြကတိ ကဲ့သို့ ရှိစေခြင်းငှာ
ဆင်တို့ကို နင်းစေသည်။” ထီး၊ ပ ၄၈။

[ပါ၊ ပကတိ။ ပကတိဟူသောမာဂဓကိုပင် သက္ကတသံသိုလိုက်၍ ပြကတိဟုဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ တနည်းအားဖြင့် ပဉ္စမ၊ ပဉ္စသီလ ပညာ စသည်တို့ကို ပြင်စမ၊ ပြင်စသီလ၊ ပြင်ညာစသည်ဖြင့် ရရစ်သံဆိုသကဲ့သို့ ပကတိကို ပြကတိဟု ရရစ်သံဆိုရာမှ ပြကတိဖြစ်လာသည်ဟုလည်း ယူဆဘွယ်ရှိသည်။]

ပြကတူး—ပကတိ၊ ပကတူး တို့နှင့် အတူတူ။

“သံဝနုစ၊ ဝိဝနုဋ္ဌာ၊ ကပ်ကမ္ဘာတွင်၊ ပဌမာမ္မ၊ ပြကတူး က၊ အဦးဗြဟ္မာ၊ စျာန်လျော့ကွာ၍၊ မှောင်ကာအတိ၊ ဖြစ်တုံဘိလျှင်။” ဝိဠေ၊ နိဒါန်း။ [ပါ၊ ပကတိ။]

ပြကတေ့—ပကတိ၊ ပကတေ့တို့နှင့် အတူတူ။

“ရာဇ ပြကတေ့၊ ဘိသိက်နေက၊ စသည်မဆိတ်၊ ကျွန်းလုံးထိတ်မျှ။” ကိုး * ၁၆။ “မျက်စိန်ပြကတေ့၊ စက်ရှိန်ဝှေ့တဲ့၊ အိမ်ရှေ့မောင်။” ဝိဇယ ၁၃။ “ဟင်္သာမင်းက မပေးဘဲ... နှုတ်ယူ သောကြောင့် အမွေးအတောင် အားလုံးသည် ရွှေတောင်မဖြစ်၊ ပြကတေ့ အမွေးအတောင်ဖြစ်၍ မသုံးဆောင်ရဘဲ ရှိလေ၏။” ဝိဠေ ၂၃။ [ပါ၊ ပကတိ။]

ပြဋ္ဌို၊ ပြတို့—လက်ဆေးခံ။ ထွေးခံ။

“သုံးထွေဝတ်စား၊ ကရားပြတို့၊ ထိုမြို့တုံပြီ၊ တရိသုလီ။” ဆု * ၆၆။ “ပြတို့ထွေးခံ၊ လက်ခံဖလား၊ ကရားရေတင်။” ကုသ * ၃၃၁။ “ပဋိဂ္ဂဟော၊ ပြတို့တည်း၊ ဝါ၊ လက်ဆေးခံတည်း။” စူသစ်၊ ပ ၁၈၄။ “ခေဋ္ဌမလ္လကော၊ ပြဋ္ဌို၊ ကို၊ ဝါ၊ ထွေးခံကို။ နိဟရိတွာ၊ ပြင်သို့ ထုတ်၍ထားအပ်၏။” ရှင်ကျင့် ၂၇။ “ပြဋ္ဌို၊ လက်ဆေးခံဟူသော၊ ဝါ၊ စားဘတ်စုတ်ဘတ် ငါးရိုးသားရိုး နှုတ်ဆေးရေ လက်ဆေးရေ ခံရန်ထည့်ရန်ခွက်။” တောင်ပေါက်ဓာန် ၄၉၃။ [ပါ၊ ပဋိဂ္ဂဟ။ သ၊ ပြဋ္ဌိုဟ။ “ဆုတောင်းခန်းတွင် ပြဋ္ဌို (ပြဋ္ဌို၊) ပါသည်ကို ထွေးအင်ဟု ပညာရှိတို့ယူကြ၏။ ထွေးအင်မှာ ‘အနုဇောနာမိ ဘိက္ခဝေ ခေလမလ္လကံ’ ဟု အခြားပါပြီးဖြစ်၍ လက်ဆေးခံ ယူခြင်းသာ အတိယုတ္တဖြစ်သည်။” ကဝိမဏ္ဍနီ။ ၁၂၃။]

ပြတား—ပြဒါး ရှု။

“ပယင်းရွှေငွေ၊ ပြတားသေသား၊ ကုဋေဘိုးထိုက်။” ရခိုင်နိုင် * ၁၂။ “အင်းဂါထာ ပြတား၊ သံဆေးဝါး ဝိဇ္ဇာတို့မှာ။” ပုည ၁၀၂။

ပြတန်—မျက်နှာကြက်။

“စည်းကြီးခုနစ်တန်၊ ခံဆရာခံ၊ စိန်ပြတန် ကြာရံ နှိပ်၊ ပိတ်ဆရာပိတ်။” ရာမ၊ ပ ၁၇၈။ “ကောင်းစားရန် သူအကြံနှင့်၊ ဖြူပြတန် ငွေရက်ကွန်းကို၊ တွန်းဖြိုခိုက်ငြား။” ကြေး၊ ပ ၁၇၅။ “ပန်း ပြတန် မျက်နှာကြက်သလို။” ထေရာ၊ ဒု ၁၅၄။ [ပါ၊ ဝိတာန။]

ပြဒါး—ဆေးဒန်းရွှေဝါ၊ ဟင်းရိုင်းအနီ စသည် တို့မှ ထွက်သော သတ္တုရည်။

“ပြဒါးသည် ပိုးနာ နှုနာကိုနိုင်၏။” ဒဗ္ဗ ၂၀၉။ “ပြဒါး သေသော် တပြည် ဝသည်။ စိန်သေသော် တဆွေဝသည်။” သမန်၊ ဒု ၅၄။ [ပါ၊ ပါရဒ။ ပါရဒ > ပြာဒ > ပြဒါး။]

ပြဇာန်း—လိုရင်း။ (ပဇာန ရှုဦး။)

“ဤကျင့်ဝတ်သည် ပြဇာန်းသော ပဋိပတ်မည်၏။” အသောက ၁၂၅။ “ပဇာနံ၊ မြတ်၏၊ ဝါ၊ ပြဇာန်း၏။” ဓာန်ဋီနီ၊ ပ ၃၁၂။ [ပါ၊ ပဇာန။]

ပြဘင်—ပြဘက်ရ ရှု။

“နေပြဘင် ဝေဟင်လှည့်ချိန်မို့၊ ဘွေသဉ်မှာ ဆွေကြင်မဲ့သူတို့။” သာ ၇၃။ “ရှေးရှေးသော ဘုရားရှင်တော် အဆက်ဆက်တို့၏ တက်သစ်စနေ ပြဘင်ကဲ့သို့ ကြည်လင် တင့်တယ်တော်မူကြရာ အရပ်ဖြစ်ပေ၏။” ဗောဓင် ၄၆။ [ပါ၊ ပဘက်ရ။]

ပြဘက်ရ—နေ။

“နိုင်ငံအဝင်၊ မြို့များဖြင်လျက်၊ ပြဘက်ရာ၊ တက်နေဖြာသို့။” ကုသ * ၈။ “ပြဘက်ရ၊ သမက်ကို၊ တောင့်တသော်သာ၊ ပြည့်စုံရာ၏။” တိဏ် * ၁၂။ [ပါ၊ ပဘက်ရ။ သ၊ ပြဘက်ရ။ ပဘ-ကရ၊ ပဘ-အရောင်၊ ကရ-ပြု။]

ပြယာယ်—ပရိယာယ် နှင့်အတူတူ။

၁။ “ဝေဝုဓ် ပြယာယ်၊ ပြိုးပြိုးကယ်မျှ၊ ဝမ်းဝယ်မှတ်တိုင်း၊ ထုံးစံခိုင်းလျက်။” ကိုး * ၂၅။ “ပဋိဘာန်

ဖြင့်၊ တတ်ပွန် ပြဿာယ်၊ ထိုလိပ် ငယ်လည်း။”
ဘူလင် * ၁၂၁။

၂။ “မာယာ လေး ဆယ်၊ အသွယ် သွယ် နှင့်၊
ပြဿာယ် တတ်လှ၊ အလိတ္တကြောင့်။” မြား* ၉။
“ရူးရူးရဲဘော်၊ တထောင်ကျော်နှင့်၊ စစ်ခေါ်စစ်ယူ၊
မြူခဲ့ ပြဿာယ်၊ စေခိုင်းပယ်မှ။” မန်း ၃၆။

[ပါ၊ ပရိယာယ။ “သဒ္ဒဝိပွတ္တိ ဝိညေယျော၊ ပရိယာ
ယောဟိ ပက္ခရံ။ နေတွာ ပရ မိဿာကာရံ၊ ကတွာ
ပြဿာယ်တိ ဝုစ္စတိ။” ပေါဒ္ဒိ ၁၀၂။ ပရိယာယပုဒ်၌
သဒ္ဒါဖောက်ပြန်ပုံကို သိအပ်၏။ ပအက္ခရာကို နောက်
ရိသ္မိကပ်၍ ဣကိုအပြု၍ (ပြ) ပြဿာယ-ပြဿာယ်ဟု
ဆိုအပ်၏။]

ပြယုဂ်—ပုံစံ။ ဥဒါဟရဏံ။

“ကျမ်းဂန်ပြပုဒ်၊ ပြယုဂ်အစ။” ဗုည ၄၄။ “မြန်မာတို့
အမှားပုံကို ဥဒါဟရဏံပြယုဂ်၊ ထုတ်စရာတကြောင်း။”
ဗျောက် ၇၄။ “ယင်းသို့ရေတက်လာပုံကို အောက်
ပါအတိုင်း ပြယုဂ်တင်နိုင်သည်။” မြေဆီ ၅။
[ပါ၊ ပယောဂ။ မှတ်ချက်။ “ဟန်ပြလုပ်ငန်းများ
အနက် ပြယုဂ်ကောင်းရုံမျှသာတည်ထောင်ခဲ့သော။”
ငါးနှစ် ၈၅။ ဤ၌ ရုပ်ပြ-ဟူသောစကားကဲ့သို့
ပြရန်ရုပ်-ဟူသော အဓိပ္ပာယ်ဖြစ်၍ ပြရုပ်-ဖြစ်သင့်
သည်ဟု သဘောရသည်။]

ပြာဋိဟာ—ဆန့်ကျင်ဖက်ပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို ပယ်ရန် ဆွဲဆောင်
ရန် ပြသောတန်ခိုး။

“သပြေထင်စွာ၊ ပြာဋိဟာဖြင့်၊ အသာခဏ၊ ညွတ်
ကုန်ကြသို့။” ပြည်စုန်* ၅၆။ “ရေမီးနှစ်ကဲ့၊ ပြမြဲ
ပြာဋိဟာ။” ကိုး* ၂၉၈။ “ဝါဆိုလပြည့်နေ့၌
ကဏ္ဍမ္မမည်သော သရက်ပင်အနီး၌ ဒိဋ္ဌိတို့ကိုနှိမ်နင်း၍
ပြာဋိဟာပြတော်မူခြင်းငှာ။” အထက်တန်း၊ ပ ၁၅၂။
“တန်ခိုးပြာဋိဟာကို ပြတော်မူ၍ နတ်တို့ယုံမှားခြင်း
ကို ဖျောက်ပြီးသော်။” မာလင် ၇၂။
[ပါ၊ ပါဠိဟာရိယ။ ပါဠိ (ပဋိ) - ဆန့်ကျင်ဖက်၊
ဟာရိယ-ဆောင်ခြင်း။]

ပြဋ္ဌာန်း—ပိုင်းခြားသတ်မှတ်သည်။

“ရွှေတောင်နန်းကို၊ ပြဋ္ဌာန်းစိုးလစ်၊ ယင်းသည့်နှစ်
က။” ပြည်စုန်* ၈။ “အမရပူရ၊ ပြည်မထီးနန်း၊

ပြဋ္ဌာန်းပိုင်းခြား၊ သမိုင်းထား၍။” အာသံ* ၁၀။
“သီဟဌဟု၊ နာမပြဋ္ဌာန်း၊ သိန်းသို့ကျွန်း၌။”
လောသာ* ၄၄။ “နာမပြဋ္ဌာန်း၊ အသစ်ဆန်း၊ နိဒါန်း
ဖော်ပါလေ။” ကဝိသတ်* ၆၉၇။ “မုချဆတ်ဆတ်၊
စကားတတ်၊ ပြဋ္ဌာန်းပြဋ္ဌာန်းငှာ။” ယင်း* ၁၁၆၀။
[ပါ၊ ပဋ္ဌာန။ ပဓာန၊ ပဋ္ဌာနတို့ကိုရူပါ။]

ပြဿဒါး—မကောင်းသောနေ့ရက်။ (ထိုနေ့၌ ပြုလုပ်
ဆောင်ရွက်သော အမှုကိစ္စ ပျက်စီးတတ်သည်
ဟု မြန်မာတို့ အယူရှိကြသည်။)

“ပြဿဒါးလက္ခယံနေ့ ကြံသောနေ့တွင်။” ကဝေ၊
ပ ၅၇။ “ထိုမင်း ဘုရားတည်မည် အုတ်စ၍
လုပ်သည် ပြဿဒါးနေ့....အုတ်မြစ်သည်လည်း ပြဿ
ဒါးနေ့၊ အလုံးစုံ စ၍လုပ်သမျှကို ပြဿဒါးနေ့တွင်
သာ လုပ်စေသည်။” ပိမိုင်း ၄၆။ “တမာသက်ယင်း၊
အင်ခြင်းဆူးရစ်၊ အတိုဖြစ်၊ မှတ်လစ်ပြဿဒါးသာ။”
သိဿော ၁၇။

[သ၊ ဗျတ္တ။ ပါ၊ ဗျသန၊ ဗျတ္တ=ဗျသန၊ ပျက်စီး
ခြင်း။ “ပြဿဒါးဟု ခေါ်ဝေါ်သည်အကြောင်းမှာ
‘ဗျသနန္တိဝိနာသော’ဟု သင်္ဂါယနာ ၃ တန်တင်
အဋ္ဌကထာ ဋီကာ ၈ နှစ်ရှုကျမ်းတို့ရှိက ဖွင့်ရကား
တတိယက္ခရာ ဗထက်ချိုက်ကို ပဌမက္ခရာ ပပြု၊ ယငယ်
ကိုလည်း ရကြီးပြုသောကြောင့် ပြ၊ သအက္ခရာတလုံး
ကိုလည်း သနှစ်လုံးပြုသောကြောင့် သကြီး၊....နငယ်
ကို ဒဒွေးပြုပြီးလျှင် အာဒိဃ လာ၍ ဝိသဇ္ဇနိသံနှင့်
ပြဿဒါးဟု ရှင်လူတို့ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။” ပိမိုင်း ၄၇။
“(သင်္သကရိုက်သက်စကား) ဗျတ္တ vyasta=ဗျသ
တား=ဗျဿတားရက်၊ မြန်မာမှုနှင့် ‘ဗျသတား’
ရေးထုံးများကိုလည်း တွေ့ဘူး၏။ ပြဿဒါးဟူသော
အရေးအသားသည် အဓိပ္ပာယ်မရှိချေ။ (တောင်
ပေါက်မှတ်စု)။ ဗျတ္တပဒ၊ ဖျက်ခေါ်ထ၊ မှတ်ကြ
ဗျသတား။” မြန်မာစာရေးထုံးကျမ်း ၂၃၈။ ပြဿ
ဒါးကို မှန်ဘာသာ၌ ‘ဖြာပ်ဗဒါ’ဟု ဆိုသည်။
prappete (ပရပေးတေး)ဟု အသံထွက်သည်။]

ပြဿနာ—၁။ အမေးပုစ္ဆာ။

“နဂါးပြည်၌၊ ခဲသည်ပြဿနာ၊ ဖြစ်သောခါလည်း၊....
သင်္ကာပျောက်ကြောင်း၊ ဖြေပေရှောင်းသည်။”

ဘူလင်* ၂၁၆။ “အမေးပုစ္ဆာပြဿနာတို့ကို မေးမြန်း၏။” ဣပုံ ၂၀၇။ “မင်းကြီးသည် ပြဿနာမေးအံ့သောငှာ ပင့်ခေါ်စေသောကြောင့်။” မှန်၊ ပ ၁၅၄။ “ရှင်ပုဏ္ဏမထေရ်သည် ရှင်သာရိပုတ္တရာအထံသို့သွား၍ အမေးပုစ္ဆာပြဿနာတို့ကို မေးမြန်း၏။” ဝိဇ္ဇေ ၂၈။

၂၊ ဖြစ်ပေါ်လာသည့်ကိစ္စရပ်။ ထူးခြားသော အကြောင်းအရာ။

“လူအမျိုးမျိုး၏ အသက်မွေးနေထိုင်မှု ပြဿနာ အရပ်ရပ်ကို။” သင်နည်း ၁၁၇။ “ငွေဝယ်ကျွန် များ၏ပြဿနာ ပေါ်ပေါက်လာလေသည်။” လူချွန်၊ ပ ၄၄။ [သ၊ ပြန့်။ “ပြန့်-မေးအပ်သောပြဿနာ။” အမရ၊ ငေါ။]

ပြာသာဒ်—အမိုးဘုံ အဆင့်ဆင့် ရှိသော အဆောက်အဦး။

“ရောင်ထင်မောင်းမောင်း၊ တန်ဆောင်းပြာသာဒ်၊ ကွန်းဖူးထွတ်နှင့်။” ပြည်စုန်* ၁၅။ “ဝိသုကြံနတ်၊ သိကြားမတ်ကား၊ ပြာသာဒ်ဝေဇယန်။” ကိုး* ၂၈၂။ “ထိုကဏ္ဍဒေဝီမင်းသမီးသည် ဘုံခုနစ်ဆင့် ရှိသော ပြာသာဒ်နှိုက် သပြိုင်၏။” ငါး၊ မ ၅၁၃။ “ရွှေတိဂုံကုန်းပေါ်ရှိ တန်ဆောင်းပြာသာဒ်များ။” လူမှု ၅၆။ “မြန်မာတို့ဘာသာ၌ ပြာသာဒ်ဟူ၍ ပြာဠာငှင်း သာဠာငှင်း အာဒိသ အချနှင့် ရေးရမည်။” အက်ဝီ ၁၀၂။

[ပါ၊ ပါသာဒ။ သ၊ ပြာသဒ်။ ပြာသာဒ်-ဟုရေးသော်လည်း ပြတ်သတ်ဟု အသံထုတ်ဖတ်ရွတ်ရသည်။ ပုဂံခေတ်ရေးမင်စာ (ဂံကျောက် ၁၅၈) ၌လည်း။ “ဝေသာလိတောင်ကြီနှိုက် ပြည့်တင်ကြောင်”ဟု တွေ့ရသည်။ ရတနာကြေးမုံသတ်ပုံ ၃၀ ၌လည်း “ပြတ်ပြတ်သားသား၊ တည်းပြတ်ညားသည်၊ ဖိုးများဆိုပြတ်၊ ရွာကျွန်းပြတ်လည်း၊ ပြဿတက်၊ ပြတ်စဲပြတ်ပြတ်”ဟု ပြတ်အရေးအသားစုတွင် ဖော်ပြထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ နတ်သျှင်နောင်ဆိုရတုတွင်ကား “စက်ပြသာဒ်လျှင်၊ သက်မမှတ်ချင်၊ ဘက်အလွတ်ပင်။”ဟု ပြသနှင့်ဝပ်ဆိုထားသည်။]

မြိတ်—မြိတ္တာ။

“ဘုတ်မြိတ်အပေါင်း ရဲမက်အင်္ဂါလေးပါးနှင့်။” ပါရာ ၅၅။ “ထိုသူတို့သေလွန်လေလျှင် တစ္ဆေဖုတ်မြိတ်၊ အဟိတ်ဘိလူးတို့ ဖြစ်သည်များကုန်၏။” ဇိ ၃၂၇။ [ပါ၊ ပေတ။]

မြိတ္တာ—အပါယ်လေးဘုံသား အပါအဝင်ဖြစ်သော မကောင်းကျိုးခံသတ္တဝါတမျိုး။

“မြိတ္တာတို့ဘောင်၊ ဥစ္စာဆောင်၏။” ကိုး* ၃၅။ “ငရဲတိရစ္ဆာ၊ မြိတ္တာအသူရကာယ်၊ အပါယ်လေးပါး။” ယင်း* ၉၂။ “မသေခင်လျှင်၊ စားချင်သောက်ချင်၊ တလျှက်ပင်တည့် ကျင်ကျင်နာနာ၊ လူမြိတ္တာလျှင်၊ မှန်စွာစင်စစ်၊ ဖြစ်တုံပြီးမှ။” ဘူလင်* ၄၁၁။ “ထို ၈၄၀၀၀ မျှသောအမှုလုပ်တို့သည် သမ္ဘာတို့အား လှူသောဝတ်ကို စားကြကုန်၍ သေလွန်သော် မြိတ္တာဖြစ်ကုန်၏။” တဇ္ဇ ၃၇။ [ပါ၊ ပေတ။]

ပြန်—[ဗေဒင်]တဗီဇနာ၏ ခြောက်စိတ်တစိတ် အချိန်ကာလ။ (ထွက်သက် ဝင်သက်ရှုသောအခိုက်အတံ့နှင့်ညီမျှသည်။)

“ဘဝါးနာရီ၊ ပါဒိဗီဇနာ၊ ပြန်ခရာဖြင့်။” ခင်ထွေး* ၃၄။ “မျက်စိတမိုတ်၊ လည်ဘညိတ်လောက်၊ ခြောက်စိတ်ဗီဇနာ၊ တပြန်သာမျှ။” နာပျို* ၄၂။ “တနာရီသော်လေးပါး၊ တပါဒိသော် ၁၅ ဗီဇနာ၊ တဗီဇနာသော် ၆ ပြန်။” လောကုပ် ၁၀၅။ “ထိုဗီဇနာကို လူတို့၏အသက်ရှုဖြင့် နှိုင်းရှည့်သော် ခြောက်ရှုသာ ရှိရကား တဗီဇနာကို ခြောက်စိတ်စိတ်၍ တစိတ်ကို တပြန်ခေါ်သည်။” စွယ်၊ ပ ၃၆၆။

[သ၊ ပြာဏ။ ပါ၊ ပါဏ။ “ပဋိပုနပျုန် အနုတိတိ ပြနွာ။ ။ပဋိပုနပျုန်၊ တုံ့ပြန် တုံ့ပြန် အဖန်ဖန်၊ အနုဘိ၊ ရှုတတ်၏။ ဣတိ၊ ထိုကြောင့်။ ပြနွာ၊ ပြန့်မည်ကုန်၏...ထွက်သက်ဝင်သက် နှစ်ပါးလုံးရ၏။” စွယ်၊ ပ ၃၆၆။]

ပြုစုပိဒေဟ—ကျွန်းကြီးလေးကျွန်းအနက် အရှေ့ကျွန်း။ “ပြုစုပိဒေ၊ မွန်းတည့်နေလျှင်၊ သပြေဓမ္မ။ ထွက်လာပြုသော်။” ပုံတောင်* ၁၄။ “ပြုစုပိဒေဟ ကျွန်း၌ အလယ်တည့် တောင်ထိပ်မှထွက်လာ၍ အလင်းဖြစ်၏။” န၊ ပ ၁။ “ပြုစုပိဒေဟကျွန်း၏အလယ်။” မှန်၊ ပ ၂၉။ [ပါ၊ ပုဗ္ဗပိဒေဟ။]

ပြေဗ္ဗာ—အရှေ့မျက်နှာ။ အရှေ့အရပ်။

“စက်လည်သောအား၊ ပြေဗ္ဗာဖျားတွင်၊ ရထားတိုင် ဖူး။” ပါမီ* ၄၁။ “ဥဒည်း ပြေဗ္ဗာ၊ ရှေ့မျက်နှာက၊ မြေချာပလ္လင်၊ ဗောဓိပင်သို့။” ကိုး* ၂၆။ “ပြေဗ္ဗာ အရပ် အရှေ့လောကဓာတ်မှ။” ပင်း၊ ဒု ၃၁။
[ပါ၊ ပုဗ္ဗ။]

ပြေဗ္ဗာဘရဂုဏ် } — ဖဂ္ဂုဏ်နက္ခတ်။
ပြေဗ္ဗာဖလဂုဏ် }

“ပြေဗ္ဗာဘရဂုဏ် နက္ခတ်၌ ဘွားသောသူသည် ချစ် ဘွယ်သောစကားကို ပြောတတ်၏။” သုဇာ ၁၅၉။ “တပေါင်း ပြေဗ္ဗာဘလဂုဏ်လ၌ညီ၊ သီဂီရေအလား။” သိဿော ၂၉။ “ဒွေ-နှစ်လုံးကုန်သော။ ဖဂ္ဂုဏ်- ပြေဗ္ဗာဖလဂုဏ် ဥတ္တရာဖလဂုဏ်နက္ခတ်။” ဓာန်သျှ ၅၀။
[ပါ၊ ပုဗ္ဗဖဂ္ဂုဏ်။]

ပြေဗ္ဗာဘဒြပိဒ်—နက္ခတ် ၂၇ လုံးအဝင် နက္ခတ်တမျိုး။
“ရာသီကန်တွင်း၊ တော်သလင်းဝယ်၊ ကြယ်မင်းရောင် ဝါ၊ လယှဉ်ခါလျှင်၊ ပြေဗ္ဗာပရပိုထ် (ပြေဗ္ဗာဘဒြပိဒ်) ၊ တိမ်ညိုတိုက်က၊ ရင်လိုက်ထိန်ဝင်း၊ ပြိုင်၍ကျင်းသော်။” ဆဲနုဓ်မျိုး ၄။ “ပြေဗ္ဗာဘဒြပိဒ်၌ ဘွားသောသူသည် မိန်းမအလိုသို့လိုက်တတ်၏။” သုဇာ ၁၆၀။
[ပါ၊ ပုဗ္ဗဘဒ္ဒပဒ။ ပုဗ္ဗ-ရွှေ၊ ဘဒ္ဒ-နွား၊ ပဒ-ခြေ။ နွားခြေကဲ့သို့ ခြေရှိသောနက္ခတ်။]

ပြေဗ္ဗာသဋ္ဌ—နက္ခတ် ၂၇ လုံးအဝင် နက္ခတ်တမျိုး။
“ပြေဗ္ဗာသဋ္ဌကြယ်ထွန်းလို့၊ လဝန်းတဲ့သော်တာ။” သေတ္တု၊ ပ ၃၀၉။ “ပြေဗ္ဗာသဋ္ဌနက္ခတ်နှင့် ဂြိုဟ် ရှစ်လုံး တပြိုင်နက် ရာသီ အသံ လိတ္တာတူမျှသော ကာလ။” ကမ္ဘာဦး ၁၈၃။ “ဝါဆိုခေါ် မှတ်၊ ကရကဋ္ဌဝယ်၊ နက္ခတ်မိုးရံ၊ ပြေဗ္ဗာသံ (ပြေဗ္ဗာသဋ္ဌ) တို့၊ လထံနီးလျက်၊ ရောင်ခြည်ရှက်က။” ဆဲနုဓ်မျိုး ၄။
[ပါ၊ ပုဗ္ဗာသဋ္ဌ။ ပုဗ္ဗ-အာသဋ္ဌ။]

[၆]

ဖရဏာပီတိ—ဝါဂွမ်းကို ဆီထိသကဲ့သို့ တကိုယ်လုံးပြန့်နှံ့ သွားသော နှစ်သိမ့်မှု။

“အရအမိ၊ စာရည်သိ၍၊ ပီတိဖရဏာ၊ ပြည့်လျှမ်းစွာ သည်။” ကိုး* ၂၃၈။ “ဖရဏာပီတိ အဟုန်ဖြင့် ပျံ ခုန်ဘိမတတ်။” ပုညဝတ် ၅၀။ “ဖရဏာပီတိ၊ ဂွမ်း ဆီထိသို့။” ဇင်း၊ ပ ၇။
[ပါ၊ ဖရဏာပီတိ။ ဖရဏာ-ပြန့်နှံ့သော၊ ပီတိ- နှစ်သိမ့်ခြင်း။]

ဖရုသ်—ကြမ်းတမ်းသော (စကား) ။ ဆဲရေးတိုင်းထွာ စကား။

“ယုတ်မာစကား၊ ဒေါသအားဖြင့်၊ ပြစ်မှားချွတ်လဲ့၊ စုပ်စွဲ ဖရုသ်၊ ဆဲဆိုခုတ်သား၊ ကြမ်းကြုတ်ဝစန၊ နှုတ် ဓားမလည်း၊ သူများကိုယ်မှာ၊ အရာမယို၊ မိမိကိုယ် သာ၊ ဖြတ်တတ်စွာ၏။” မဃ* ၂၅၇။
[ပါ၊ ဖရုဿ။ ဖရုဿ-ကြမ်းတမ်းသော၊ (ဝါစာ- စကား) ။]

ဖရုဿဝါစာ—ကြမ်းတမ်းသော စကား။ ဆဲရေးတိုင်း ထွာ စကား။

“ဝါစာဖရုသ်၊ ကြမ်းသည့်နှုတ်ဖြင့်၊ ရန်ချွတ်ဆိုင်ပြိုင်။” ပါမီ* ၁၁၀။ “မုသာဝါဒ၊ ပိသုဏဝါစာ၊ ဖရုဿ ဝါစာ၊ သမ္ပပ္ပလာပ၊ ဤလေးပါးသော ကံသည်... ဝစီကံမည်၏။” မနောရထ ၁၃၀။ “တပဲ့တော်မ ပြောတဲ့ စကားထဲမှာ ဖရုဿဝါစာ ပါသွားလျှင် ကတော့ပါရစေ။” ဝေဝေ ၁၈၅။
[ပါ၊ ဖရုဿဝါစာ။ ဖရုဿ-ကြမ်းတမ်းသော၊ ဝါစာ- စကား။]

ဖလ—အကျိုး။

“အကျိုး ဖလ၊ ဝိသေသလျှင်၊ တက္ခယျဉ်သော်။” ဆု* ၁၁၃။ “သင်္ခါရဟူသော မျိုးစေ့တရား ပွား များ ခြင်းကြောင့် နောက်ဘဝ၌ ဝိညာဏ်ဟူသော

အကျိုးဖလ ပဓာန ဓာတ်မှူးကြီးဖြစ်ပေါ်သည်။”
နိယာမ ၄၉။ [ပါ၊ ဖလ။]

ဖလဂုဏ်—ဖလဂုဏ်နက္ခတ်။

“ဖလဂုဏ်၊ ဖလဂုဏ် နက္ခတ်နှင့်။” ကစ္စ ၂၉၄။
[ပါ၊ ဖလဂုဏ်။]

ဖလသမာပတ်—ဖိုလ်ဝင်စားခြင်း။

“ဖလသမာပတ်၊ ဖိုလ်မြတ်ချာန်ဝင်၊ တိတ်တိတ်ပင်
လျှင်၊ ချစ်ရှင်နေတော်၊ မူလသော်တည့်။” ဟသံ*
၄။ “ဇီဝိတိန္ဒြေကို မပျက်မပြတ် ဆက်စပ်အောင် ပြုစီ
ရင်နိုင်သော ဖလသမာပတ် သို့ သုံးလ ပတ်လုံးသာ
ဝင်စားတော်မူ၍။” ခုံနန် ၄၅။
[ပါ၊ ဖလသမာပတ္တိ။ ဖလ-ဖိုလ်၊ သမာပတ္တိ-ဝင်
စားခြင်း။]

ဖလူပစာ—အကျိုး၏အမည်ကို အကြောင်း၌ တင်စား
ခေါ်ဝေါ်ခြင်း။

“အကျိုး၏အမည်ကို အကြောင်း၌ တင်စား၍ ခေါ်
ဝေါ်ခြင်းသည် ဖလူပစာ သဒ္ဒါမည်၏။” ပုဒ်စစ်
၁၁၉။ “ဩဒနံ၊ ထမင်းကို။ ပစတိ၊ ချက်၏။ ဤ၌
ဩဒနသဒ္ဒါသည် အကျိုးဖြစ်သော ထမင်း၏ ဩဒန
ဟူသော အမည်ကို အကြောင်း ဖြစ်သောဆန်၌
တင်စား၍ ဆန်ကိုပင် ဩဒနဟု ခေါ်သောကြောင့်
ဖလူပစာ မည်၏။” သဒ္ဒ ၂၀၃။
[ပါ၊ ဖလူပစာရ။ ဖလ-ဥပစာရ၊ ဖလ-အကျိုး၊
ဥပစာရ-တင်စားခြင်း။]

ဖလဋ္ဌာန်—အရိယာ ပုဂ္ဂိုလ် ရှစ်ယောက်အနက် ဖိုလ်
ပုဂ္ဂိုလ် လေးယောက်။

“နောက်နှစ်ပါဒကို ဖလဋ္ဌာန် ဖြစ်မှ နာရသတည်း။”
ဇီ ၁၁၃။ “ထိုဘုရားသခင်တို့၏...သာဝက အမည်
တွင်ကုန်သော မဂ္ဂဋ္ဌာန်လေးဦး ဖလဋ္ဌာန် လေးဦး။”
သဇ္ဇန ၇၅။
[ပါ၊ ဖလဋ္ဌာန။ ဖလ-ဖိုလ် (၌)၊ ဌာန-တည်သော။]

ဖိုလ်—၁။ မဂ်၏အကျိုး။

“မဂ်ဖိုလ် ဆွတ်ခွေ၊ သုံးလူ့ ဆွေတို့။” ကိုး * ၂၆။
“တချို့သော ပရိသတ်ကား မဂ် ဖိုလ် နိဗ္ဗာန်ကို
မျှော်မှောက်ပြုရကုန်၏။” တရား ၁၂။

၂။ [သဒ္ဒါ] အကျိုးဝါကျ။ အကျိုးသာမန်။
“ညီတော်အရိဌ၊ ဖိုလ် ဟိတ်သွယ်ခတ်၊ ရွတ်သား
ဂါထာ။” ဘူပေါင်း * ၅။ “ဖိုလ် ဟိတ်သွယ်ခိုင်း၊
တခွန်းလှိုင်းက။” ကိုး * ၃၃။ “ဥပမာ ပုံပြင်၊
စုံလင် ဖိုလ် ဟိတ်၊ လွန်ခက်ကျိတ်လည်း။” မသ *
၁၅၄။ [ပါ၊ ဖလ။]

ဖလူဏ—တပေါင်းလ။

“နွေလည်းရောက်စ၊ ဖလူဏ ဟု၊ မာသပေါ်ထွန်း၊
တပေါင်းဆန်းက။” ဘူပေါင်း * ၇၇။ [ပါ၊ ဖလူဏ။]

ဖလူဏီ—တပေါင်းလရာသီ၌ စန်းနှင့်ယှဉ်သော နက္ခတ်။
(ဘရဂုဏ်၊ ဖလဂုဏ်၊ ဘရဂုဏီ ဟူ၍လည်း
တွေ့ရသည်။)

“ဌာနရပ်မှ၊ ဖလူဏီ ပူဇော်၊ ထိုရော်အခါ။” ကုသ *
၃၄။ [ပါ၊ ဖလူဏီ။]

ဖဿ—အတွေ့။

“အံ့လောက်စရာ၊ မယ်ပဉ္စာ၏၊ လွန်စွာဖဿ၊ လက်
ဟတ္ထကို၊ ယောက်ျားအကုန်၊ ဖိန့်ဖိန့်ငယ်တုန်သည်။”
ပါပိ ၄၀။ “ဖဿ ဟူသည်ကား မိမိတို့ဆိုင်ရာ
ဓာတ်ဘက်ဖြစ်သော အပြင်ဓာတ်ဝတ္ထု တခုခုနှင့်
တိုက်ဆိုင်တွေ့ထိခြင်းတည်း။” ဗုဒ္ဓသင် ၉၃။
[ပါ၊ ဖဿ။]

ဖုဿရထား—မင်္ဂလာရထား။ မင်း လောင်း ရှိ ရာ သို့
အဓိဋ္ဌာန်ပြု၍ လွှတ်ရသောရထား။

“ဇယုဿဝ၊ စတုတ္ထ၌၊ ဖုဿ ရတနာ၊ ရထား လာ
သား။” အာသံ * ၄။ “ထိုဘုရားလောင်း မဟာ
ဇနက သတို့သားသည်...ကျောက်ဖျာ၌အိပ်၍နေရာမှ
ဖုဿရထား လာ၍ မင်းဖြစ်လေ၏။” ယသ ၃၉။
“ပုရောဟိတ်က ဤသို့ဆို၏။ မှူးတော် မတ်တော်တို့၊
သင်တို့ အကျွန်ုပ်တို့သည် ဆ၍ တော်ပါသော်လည်း
လျော်ရာ မရနိုင်ဖြစ်၍ မည်သူမည်ဝါဟု အထူးမကြံ
ကြနှင့်တော့။ ထိုက်ရာကံ ဆောင်နှင်းပစေ၊ ဖုဿရ
ထား သာ လွှတ်အပ်လှတော့သည်။” ဇောတ် ၃၆။
[ပါ၊ ဖုဿရထ။ ဖုဿ-ပုဿနက္ခတ်၊ ရထ-ရထား။
တနည်း၊ ဖုဿရထ။ ဖုဿ-မင်္ဂလာရှိသော၊ ရထ-
ရထား။ စစ်တိုက်ရန် ရထားမဟုတ်၊ မြူးထူးပျော်ပါး
ရန် ရထားကို ပုဿရထားခေါ်သည်ဟု ဓာန်ဋီနိ၊

ပ၅၂၆ ခွံဆိုသည်။ ဇာတ်နိပါတ် နိဿယည်းများ၌ ဖုသ်သွင်းရထားဟု မြန်မာပြန်ကြသည်ကား မသင့်ဟု လည်း အမှာပါသည်။]

ဖုသျှနက္ခတ်—နက္ခတ် ၂၇ လုံးအဝင် နက္ခတ်တမျိုး။

“ပုဏ္ဏဖုသျှ၊ ဖုသျှနက္ခတ် တို့နှင့် ဂြိုဟ်ရှစ်လုံး တပြိုင် နက်ရာသီအသံလိတ္တာ တူမျှသောကာလ လေးကျွန်း လုံးကို အစိုးရသော စကြာမင်းပေါ်၍ လူခပ်သိမ်းတို့ ဝပြောသာယာ ချမ်းကြေကုန်၏။” ကမ္ဘာဦး ၁၈၁။ “ဖုသျှနက္ခတ် ခေါ်ဝေါ် ကြသည် မှာ.... မြန်မာ့ ဘာသာမှာ ပုဿဟူသော မဂဇာဘာသာတွင် သကဋ္ဌ ဘာသာ ရော၍ ဖုသျှ ဆိုသည်မျှသာ ထူးသည်။” ဝေါလီ ၃၅။ [ပါ၊ ပုဿနက္ခတ္တ။]

ဖလံ၊ ဖန်—မှန်နှင့်တူသော အရာဝတ္ထု။

“အပကား ဖလံ၊ သုဝဏ်အတွင်း၊ တက်နေဝင်းသို့။” တန်ရ* ၂ (၂)။ “နေစရာ ဖလံ ပြသဒ် နတ်၏ အဝတ်အစားပေး၍။” ဣကုဏ် ၃၅၈။ “ထိုရွှေဂူ၏ အနီးတခုသောငွေတောင်၌ ဖလံ ဂူတခုရှိ၏။” တိုးပွား ၈၉။ “အတွင်းကား ရွှေ၊ အပကား ဖန် အတိပြီး သော။” နု၊ ပ ၁။ “ဖလံက သဒ္ဓါကိုစွဲ၍ ဖလံ ခေါ် သည်။” ဥတု ၉၁။ “ကျောက်၏ အမျိုးအမည်ကို မြဖန် ဆိုသောအရာ၌ ဖလံကသဒ္ဓါကိုစွဲ၍ လအက္ခရာ သတ်လျက် (ဖလံ) အချို့ ရေးကုန်သည်ကား ပါဠိမှ ထင်စေ သည်ကား ဟုတ်၏။ လူပြိုင်း ဖတ်ခက်သည် တကြောင်း၊ နသတ်စပ်အင် ထင်ပြီးတကြောင်းဖြစ်၍ နသတ်လည်းသင့်နှိုး၏။” ဝေါ ၅၅၁။ [ပါ၊ ဖလံက။]

ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ—ကိုယ်ဖြင့် တွေ့ထိအပ်သော အာရုံ။ “တွေ့ထိအပ်သမျှ ဝတ္ထုသည် ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ မည်၏။” ကာနု ၃၂။ [ပါ၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏ။]

[၁]

ဗလ — အား။ ခွန်အား။ အင်အား။

“လေးတန်သင်္ဂဟ၊ ဗလ ငါးခုကြီးသူ ကျင့်လေ၊ ဂုဏ် ခြောက်စေ့ဖြင့်။” ဇပျို့* ၂၅၆။ “ခွန်အား ဗလ၊ စွမ်းသာမကြောင့်။” ဟိန် ၃၃။ “တဆဲ့ငါးနှစ်အရွယ် ကဲ့သို့ ခွန်အား ဗလ နှင့် ပြည့်စုံလေ၏။” မင် ၂၁။ [ပါ၊ ဗလ။ ဗလငါးတန်၊ ၁ ကာယဗလ-ခွန်အား၊ ၂ ဉာဏဗလ-ဉာဏ်အား၊ ၃ ဘောဂဗလ-ပစ္စည်း အား၊ ၄ စာရိတ္တဗလ-ကိုယ်ကျင့်အား၊ ၅ မိတ္တဗလ-မိတ်ဆွေအား။]

ဗလဒသက — အရွယ် ဆယ်ပါးတွင် အား အကောင်းဆုံး အရွယ်။ သုံးဆယ့် တနှစ်က လေးဆယ် အတွင်းအရွယ်။

“သုံးဆဲ့ တနှစ်ကကို လေးဆယ်တိုင်အောင် ဆယ်နှစ် သည် ဗလဒသက။ ဤဘဝတွင် အားကြီးရန်ရှိသမျှ အကုန်ကြီး၏။” ဥတု ၁၈။

[ပါ၊ ဗလဒသက။ ဗလ-အား၊ ဒသက-ဆယ်နှစ်။]

ဗလဝ — အားကြီးသော။

“လောကီ ပုည၊ ဗလဝ ကြောင့်၊ ပြည့်မျှ မျိုးနွယ်၊ ငါတို့ဝယ်လျှင်။” ဓမ္မ* ၅၉။ “စေတနာ ဗလဝ၊ တကာမ မြှိုကတော်က။” ပုည ၆၂။ “ထိရာအရပ်မှ သွေးယိုကျလျက် ဗလဝ ဝေဒနာသည် သည်းထန်စွာ ဖြစ်၏။” သံဝတ် ၂၂။ [ပါ၊ ဗလဝ။]

ဗလဝါမုခ — သမုဒ္ဒရာ၌ရှိသောဝဲကြီး။ ?

“သဘော လှေသည် ဗလဝါမုခ သို့ ကျခါနီးတွင်။” ဣပုံ ၅၀၆။ “ဗလဝါမုခ (ခ) သို့ရောက်တော်မူ၍။” မှန်၊ ပ ၃၁၉။

[ပါ၊ ဗလဝါမုခ။ ဗလဝါ-မြင်းမ၊ မုခ-ခံတွင်း။ “ဗလဝါမုခ သမုဒ္ဒရာသည် ထေရာဂါထာ၌ လာသော အပြောကျယ်သော ဝဲလည်သကဲ့သို့ လည်၍ကျသော ဗလဝါမုခ သမုဒ္ဒရာလည်းရှိ၏။ ဤသုပ္ပါရက ဇာတ်၌

လာသော ကျယ်စွာသော ဇလုပ်တွင်း၌ ကျသကဲ့သို့ သော ဗလဝါမုခသမုဒ္ဒရာလည်းရှိ၏။ ထိုနှစ်ပါးတို့တွင် အပြာကျယ်သော...ဗလဝါမုခသမုဒ္ဒရာသည်ကား... အဝီစိငရဲမီးလျှံသည် ထွက်ပြေး၍...သမုဒ္ဒရာအောက် အပြင်ကိုလောင်၍... ခုံလောက်၌ အိုးဆူသကဲ့သို့ ဆူသဖြင့် ဝဲလည်သကဲ့သို့ လည်၍ ကြောက်မက် ဘွယ်သောအသံကို ဖြစ်စေလျက် ကျ၏။ ကျယ်စွာသော ဇလုပ်တွင်းသို့ကျသကဲ့သို့ကျသော ဗလဝါမုခသမုဒ္ဒရာကား ရေကိုငင်၍ ထက်ဝန်းကျင် အထက်အဘို့ဖြင့် တက်၏။ ချောက်ကမ်းပါးပြတ်၌ ကျသကဲ့သို့ ကျ၍ ကျယ်စွာသောဇလုပ်တွင်း၌ကျသကဲ့သို့ထင်၏။” ငါးတ ၆၇၈။ “ရင်းဗဠဝါမုခ...ဝဲဟုမပေးကြလေလင့်။ မီးဟူ၍သာ အနက်မှန်ပေးကြလေ... သိုးဆောင်းလူမျိုးတို့က ရေမြုပ်မီးတောင်ဟုခေါ်ကြ၏။ မဟာဒေဝဖန်ဆင်းသော မြင်းမခံတွင်း၌ တည်သောမီးဟု သခံတကျမ်း၌ အဆိုယှိသည်။ ငရဲမှတက်လာသော မီးလျှံသည် သမုဒ္ဒရာထဲ၌ကျ၍ ဖြစ်သော (မီး) ဟူ၍လည်း ကျမ်းဂန်များ၌ အဆိုယှိသည်။” တောင်ပေါက်ဓာန် ၄၈၄။]

ဗလဝါမုတ်—ဗလဝါမုခနှင့်အတူတူ။
 “ဗလဝါမုတ်၊ ယဉ်တုတ်စီးမှုန်၊ ရေအဟုန်ဖြင့်။” ဆု* ၁၈၅။ “ဗလဝါမုတ်၊ ခံတွင်းနှုတ်သို့အနုတ္တရည်း။” ဌေး* ၉၆။
 [ပါ၊ ဗလဝါမုခ။ “ဗလဝါမုခေါ၊ ဗလဝါမုခဝဲသည်။ ပါတာလံ၊ (ပါတာလ) မည်၏။ ယတြ၊ အကြင်ဝဲ၌။ ဗ္ဗဝါဒယော၊ လေ့စသည်တို့သည်။ သိသသောတေန၊ လျင်မြန်သောအယဉ်ဖြင့်။ အာကခိတာ၊ ငင်၍။ ပဝေသိယန္တိ၊ သွင်းအပ်ကုန်၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ၁၅၀၃။]

ဗလိ (နတ်စာ)—နတ်ပူဇော်ခြင်း။ နတ် ပူ ဇော် ရန် ပစ္စည်း။
 “ဂြဟသန္ဓိ၊ ကျမ်းနှင့်ညှိ၍၊ဗလိပူဇော်။” လောသာ* ၅၂။ “ဝေဌုဖြန့်ချိ၊ ကျေးဇူးသိအောင်၊ဗလိနတ်စာ၊ ကျေးဇူးပါ၏။” ဥမ္မာ* ၅၂။ “နတ်တို့အား ဗလိနတ်စာဖြင့် ပူဇော်ခြင်းကိုပြု၍။” ဇင်း၊ ပ ၂၇၈။
 [ပါ၊ ဗလိ။ မှတ်ချက်၊ ဗလိဟုခွဲ၍မဆိုဘဲ ဗလိနတ်စာဟုသာ အတွေ့ရများသည်။]

ဗလက္ကာရ—နိုင်ငံထက်မှုခြင်း။ အ နိုင် အ ထက် ပြု ခြင်း။ ခွန်အားဖြင့် အတင်းအနိုင်ကျင့်ခြင်း။
 “ဓားပြ ခိုးသေး မီးပွား၊ ခိုက်ပွားရန်စစ်၊ နိုင်ထက်ကြီးကဲ အလက်ကရ (ဗလက္ကာရ) မပြုကြနှင့်။” နု ၃၆၉။ “သုသားသွီးကို ဗလက္ကာရ ပြုမိချေသည်။” ကာယာ ၉၀။ “ဂုဏ်ကင်းသော မိန်းမ၌လည်း အနိုင်အထက် ဗလက္ကာရ နှိပ်စက်၍ကျင့်သော ယောက်ျားအား အပြစ်ကြီး၏။” သီလတ္ထ ၇၉။
 [ပါ၊ ဗလက္ကာရ။ ဗလ-ခွန်အား၊ကရ-ပြုလုပ်ခြင်း။ “ဗလိနောဗလေနဝါကရဏံဗလက္ကာရော။” ဓာန်ဋီ* ၃၉၉။ “ဗလိနော၊ ခွန်အားရှိသောသူ၏။ ဝါ၊ကား။ ဗလေန၊ ခွန် အား ဖြင့်။ ကရဏံ၊ ပြု ခြင်း တည်း။ ဗလက္ကာရော၊ ခွန်အားရှိသောသူ၏ပြုခြင်း။ ဝါ၊ ခွန်အားဖြင့်ပြုခြင်း။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၅၂၉။]

ဗဟုကိစ္စ—အလုပ်များခြင်း။ များသောအလုပ်။
 “အကျွန်ုပ်တို့သည် ဗဟုကိစ္စ...များသောအမှုပြုဘွယ် ရှိကုန်သည်ဖြစ်၍။” မာလင် ၂၄၆။
 [ပါ၊ ဗဟုကိစ္စ။ ဗဟု-များသော၊ ကိစ္စ-ပြုဘွယ် အလုပ်။]

ဗဟုဝုဇ်—[သဒ္ဒါ] အများကိုဆိုခြင်း။
 “နှံ့စပ်မရှား၊ အများဗဟုဝုဇ်၊ လူ အ စုတ် ကို။” သစ္စာ* ၁၇၄။ “ရှင်သာမဟုတ်၊ ဗဟုဝုဇ်ဖြင့်၊ ဥပုသ် သုံးဘော်၊ သူတော်တကာ။” မဂ်စိုး* ၆၅။ “တို့၊ ကုန်မပါ၊ ကေဝုဇ်ဥယျာ၊ တို့၊ ကုန် ပါရာ ဗဟုဝုဇ်မတာ။” သဒ္ဒါကြီး၊ ပ ၁၁၄။
 [ပါ၊ ဗဟုဝုစန။ ဗဟု-အများ၊ ဝုစန-ဆိုခြင်း။ “ဗဟူနံ၊ များစွာကုန်သော။ အတ္ထာနံ၊ (အနက်) တို့ကို။ ဝစနံ (ဟောသောပုဒ်) သည်။ ဗဟုဝစနံ၊ (ဗဟုဝုဇ်) မည်၏။” ပဒမာလာ ၅၄။]

ဗဟုသုတ—များသောအကြားအမြင်။ အကြားအမြင် များခြင်း။
 “အပေါင်းဗိုလ်ထု၊ သင်းဘွဲ့ပြုမှ၊ ဗဟုသုတ၊ ထင်ရှားလှ၍။” ဓမ္မ* ၄၃။ “ထုံးပမာကို၊ ဖွယ်ရာသမ္မ၊ ဗဟုသုတ၊ ဟူသမျှလည်း။” ဓာရတု ၂၃၄။ “ဤ သူသည် သိလှ၏။ ဤသူသည် ဗဟုသုတရှိ၏။”

ကယာ ၁၃၈။ “ဗဟုသုတအကျိုးငှာ ရေးမှတ် ထားလိုက်သည်။” ပြင်သစ်မှတ် ၅။ “မြန်မာများ မှာ....ပညာဗဟုသုတလည်း လူမျိုးကွဲများနှင့် ယှဉ်ပြိုင် နိုင်လောက်အောင် မပြည့်စုံသေး။” ဗမာ့ ၂၁။

[ပါ။ ဗဟုသုတ။ ဗဟု-သုတ၊ ဗဟု-များသော၊ သုတ-အကြားအမြင်။ ဗဟုသုတ-ဟူသောပုဒ်ရင်း တွင် သဒ္ဒါနည်းအရ သကိုဒွေးဘော်ပြု၍ ဗဟုသုတဟု ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့်လည်း ဗဟုသုတ-ဟု အတွေ့ ရများသည်။ သို့ရာတွင် ဗဟုသုတ-ဟု ဆိုလျှင်လည်း မြန်မာဝေါဟာရအဖြစ်ဖြင့် မှားသည်ဟုမဆိုနိုင်။]

ဗဟိဒ္ဓ—အပြင်ပ။

“သစ်ပင်တောင်ကမ်းစသော ဗဟိဒ္ဓသန္တာန် လူ စသော သဝိညာဏက အဇ္ဈတ္တသန္တာန်နှိုက်....ခြင်း ဇာတိ၊ ပူခြင်းပဝတ္တိဖြစ်၏။” ဝေါ ၁၉၄။ “မိမိ၏ အဇ္ဈတ္တကိုယ်ခန္ဓာ၌၎င်း၊ သူတပါးတို့၏ ဗဟိဒ္ဓကိုယ် ခန္ဓာ၌၎င်း။” ရာဇပါ ၂၂၂။ [ပါ။ ဗဟိဒ္ဓ။]

ဗဟုသုတ—ဗဟုသုတနှင့် အတူတူ။

“ပညာရှိသောသူတို့သည် အကြားအမြင်များခြင်း တည်းဟူသော ဗဟုသုတကို ဆည်းပူးကုန်ရာ၏။” ယသ ၄၁။ “မဟာသင်္ကြံဟူသော အမတ်သည် ဗဟုသုတနှင့်ပြည့်စုံ၏။” ဣပုံ ၃၅၉။ [ပါ။ ဗဟုသုတ။]

ဗာရာဏသီ—မဇ္ဈိမဒေသ ကာသိဘိုင်း၏မြို့တော်အမည်။

“မြစ်ကားလက်ယာ၊ စီးသွယ်ဖြာလျက်၊ ဗာရာဏသီ၊ ခေါ်ညီမည်သီး၊ မြို့တော်ကြီး၌။” ဘုံ* ၂၉။ “ဝါန ရသီသမှလာသော ဗာရာဏသီကဲ့သို့လည်းကောင်း။” ကဝိန္ဒာ ၁၅၄။ “လွန်လေပြီးသောအခါ ဗာရာဏသီ ပြည်၌ ဗြဟ္မဒတ်မင်းသည် မင်းပြုလတ်သည်ရှိသော်။” ငါး၊ ပ ၆၀။

[ပါ။ဗာရာဏသီ။ ဗာရာဏ (ဝါနရ) -သီသ။ ဗာရာဏ (ဝါနရ) -မျောက်၊ သီသ-ဦးခေါင်း။ “ထိုပြည် မြတ်စွာ၊ အထက်ညာက၊ ဂင်္ဂါယဉ်တုတ်၊ ခြွတ်ခြွတ် လစီး၊ ကမ်းထိပ်နီးထက်၊ မကြီးစတောင်း၊ ဆင်ဦး ခေါင်းနှင့်၊ လုံးလျောင်းတူတိ၊ ကျောက်တောင်ဟိ၍၊ သတိခိုင်ကျည်၊ ထိုကျောက်မည်ဖြင့်၊ တွင်သည်ထပုတ်၊ ထိုပြည်မြတ်ကို။” အဇ္ဈာ* ၈။ ဤအလိုသော် ဝါရဏ-

သီသ၊ ဝါရဏ-ဆင်၊ သီသ-ဦးခေါင်းဟု ဆိုသင့် သည်။]

ဗာလ—လူမိုက်။

“အပဏ္ဍိတ၊ ဗာလလူမိုက်၊ လူတို့၌ကား။” ပါမီ* ၈၆။ “ဗာလအစစ်၊ သူမိုက်ညစ်လျှင်၊ ဆန်ဖြစ်စေကြောင်း၊ ဖွဲ့ကိုထောင်းသော်။” ကိုး* ၃၃။ “ပုထုဇဉ် ဗာလ တို့သည် အနိစ္စကို နိစ္စဟု ထင်မှားကြသောကြောင့် အရူးမနှင့်တူလေသည်။” ပုညဝတ် ၅၅။ “ပစ္စုပ္ပန် အကျိုး၊ သံသရာအကျိုး၊ လောကုတ္တရာအကျိုး၊ မိမိအကျိုး၊ သူတပါးအကျိုးကို မသိသောသူတို့ကို ဗာလဟုဆိုသတည်း။” ရာဇပါ ၅၂၉။

၂၊ အသက် ၁၆ နှစ်အတွင်းအရွယ်။ အရွယ် ဆယ်ပါးတွင် ပထမဆုံးအရွယ်။

“မွေးသည်မှ တဆဲ့ခြောက်နှစ်အတွင်း ဗာလမည်၏။” ဥတု ၁၇။ “ကလေးသူငယ်တို့မည်သည် ဗာလ အရွယ် ဖြစ်ရှာကြကုန်သောကြောင့် မကြာမကြာ မှားယွင်းသောအချက်နှင့် တွေ့ကြုံတတ်လေကုန်၏။” စာဏကျ၊ ပ ၁၈၄။ [ပါ။ ဗာလ။]

ဗာလိ (နတ်စာ) —ဗလိ (နတ်စာ) နှင့် အတူတူ။

“ရေးမှတ်ကျင့်တိ၊ ဗာလိနတ်စာ။” မင်းကျော်* ၈၂။ “နတ်အားပူဇော်သကာ ဗာလိနတ်စာကို ပေး၍။” ငါး၊ စ ၁၃၉။ “မင်းကြီးလည်း ဗာလိနတ်စာဖြင့် ဘယ်ညာသွယ်ဝဲ့၍ ဖွဲ့နွဲ့မြှောက်ချီအပ်သော မာယာရီ အိမ်ဦးနတ်ကဲ့သို့။” လောရော ၁၀၀။ [ပါ။ ဗလိ။]

ဗာဟိရ—အပြင်အပ။

“ဗာဟိရဟု၊ အပထိုထို၊ ပစ္စည်းကိုသော်။” ပါမီ* ၅၇။ “ဗာဟိရဝတ္ထု၊ ဒါနစုကို။” ပုညဝတ် ၄၁။ “ဥစ္စာတို့ကိုစွန့်သဖြင့် အလှူကိုပေးကုန်သော်လည်း ဗာဟိရအပအလှူဖြင့်။” ငါး၊ စ ၃၆၉။ “သာသနာ တော်မှအပ ဗာဟိရအခိုက်၊ ခေတ်ကြုံကြိုက်သော ကြောင့်။” ပုညဝတ် ၇၆။

[ပါ။ဗာဟိရ။ “ဗဟိ ဘဝံ ဗာဟိယံဟုဝစနတ္ထပြု၍.... ဗာဟိယ....ဟု....ရေးသားဘတ်ရွတ်ကြ၏။ သို့မရေး သား မဘတ်ရွတ်သင့်။ ဗဟိ ဘဝံ ဗာဟိရံဟု ဝစနတ္ထ ပြု၍ ဣရပစ္စည်း၊ သို့မဟုတ် ရက်ပစ္စည်းတို့ဖြင့်

ပြီးသောပုဒ်မျိုးဟူ၍သာမှတ်ရမည်။” တောင်ပေါက်
ဇာန် ၃၉၇။]

ဗာဟိရကိစ္စ—အပြင်အပ ဆောင်ရွက်ဖွယ်အလုပ်။

“မိမိတို့နှင့်မသက်ဆိုင်သော ဗာဟိရကိစ္စ တို့ကိုသာ
ဆောင်ရွက်ခြင်းငှာ အလိုရှိကြကုန်၏။” လက်စွဲ ၂၂၂။

“စာကုံးပြီးပေးကြတယ်ဆိုတာ မေတ္တာမရှိခင်ကပြုကြ
တဲ့ ဗာဟိယ(ရ)ကိစ္စမျိုးတွေ ဖြစ်ပါတယ်။” မြင့်၊
ဒု ၄၉။

ဗာဟိရ-ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “အိမ်မှ ဗာဟိရတို့
ကြောင့် အလုပ်နှင့်လက် မပြတ်ရရှာသော ခင်တို့
အတွက်။” လူထု၊ ၃၊ ၃၊ ၁၇။ [ပါ၊ ဗာဟိရကိစ္စ။]

ဗာဟိရဝိထိ—နေသွားလမ်းသုံးကြောင်းအနက်ပြင်ဘက်
လမ်းကြောင်း။

“တနင်္ဂနွေဂြိုဟ် အနွေဝိထိအတွင်းစွန်းမှ ဖြစ်စေ၊
ဗာဟိရဝိထိ အပြင်စွန်းမှဖြစ်စေ သွားသည်ကို အစ
ပြု၍ တဘန်ထိုနေရာသို့ ပြန်၍ရောက်သည်ကို အယန
တနှစ်ခေါ်ရသည်။” ဥတု ၃။ “တန်ဆောင်မုန်း
လပြည့်ကျော်တရက်က တပေါင်းလ ပြည့် တိုင်
ဗာဟိရဝိထိ။” ဇာတု၊ ပ ၂၀။

[ပါ၊ ဗာဟိရဝိထိ။ ဗာဟိရ-အပြင်ဘက်၊ ဝိထိ-
လမ်းကြောင်း]

ဗာဟိ—ဗာဟိရနှင့်အတူတူ။ (အပဖြစ်သော ကျမ်း၊
အပြင်လမ်း။)

“နားမထောင်၍၊ ထိုဗာဟိကို၊ ချီချီချချ၊ သင်အပ်စွ
ဟု၊ မွေးဘလုံးပန်း၊ မတိုက်တုန်းနှင့်။” ကိုး* ၃၄။
“ဗာဟိဗေဒင်၊ သိမြင်ကျယ်ရှောင်း၊ သမားကောင်း
တိ။” ဆု* ၄၉။ “ဗာဟိကျမ်းအဆိုမှာ။” ဥက္ကံ ၁၉။
“အံသုမာလီ၊ လျှံဝါချီသည်၊ ဗာဟိထိလို့၊ အာဒိဂိမေ၊
သည်ချိန်နွေကို။” သာ ၈။ “စံဗာဟိစွန်း၊ ရွှေရွှေ
ယွန်းခဲ၊ ဆန်းစရာသီ။” ကဝိသေ ၁၉၉။
[ပါ၊ ဗာဟိရ။]

ဗာဟိရ—ဗာဟိရနှင့်အတူတူ။

“ပင်လယ်မြစ်မ၊ ဗာဟိရလည်း၊ ဩဃယဉ်ရှည်၊
စီးသွယ်လည်မှ။” မဂ်စိုး* ၄၈။ “ဗာဟိရကျမ်းဝယ်
မျောက်သားငယ်စကားကိုနာ၍ မိဖုရားနှင့် ပြည်ကြီး
စည်းစိမ်ကို ရဘူးလေသောပုံစံကို၎င်း။” ဟံသာပုံ

၃၈၅။ “ဗာဟိရလမ်းပြင်မှာ၊ ရွှေသမင်တာရာမြူး
လို့။” ရှေးကဗျာ ၁၆၀။

[ပါ၊ ဗာဟိရ။ မှတ်ချက်။ ဗာဟိရ-ဟုမှား၍ ဆိုတတ်
သည်။]

ဗာဟု—လက်ရုံး၊ လက်မောင်း။

ဗာဟျတ်—၁၊ [သဒ္ဒါ] ဝိဘတ်ပစ္စည်း၏အနက်။

“အန္တတ်ဗာဟျတ်၊ ယွင်းမချွတ်၊ စပ်မှတ်စုံနှစ်ပြင်။”
ကဝိသတ်* ၁၀၂၁။ “ဤဋီကာကား ဗာဟျတ်ကို
ရည်သည်။ အန္တတ်ကိုရည်၍...ဤသို့လည်းဘွင့်ရာ၏။”
ပဒမာလာ ၃၉၇။

၂၊ အပြင်အပဖြစ်သောကျမ်း။

“လောကီသခင်၊ ရွှေဉာဏ်မြင်သည်၊ ဗေဒင်ဗာဟျတ်၊
ပိဋကတ်လည်း၊ ဆတ်ဆတ်ထဲထိ။” ရှေးကဗျာ ၈၅။
[ပါ၊ ဗာဟျတ္ထ။ ဗဟိ-အတ္ထ၊ ဗဟိ-အပြင်ပ၊
အတ္ထ-အနက်။ ပုဒ်ရင်းနှင့် ဝိဘတ်ပစ္စည်းတွင်
ပုဒ်ရင်းသည် မူလဖြစ်၍ အတွင်းသဘော အနွေ
မည်၏၊ ဝိဘတ်ပစ္စည်းကား နောက်မှ ဆက်တွဲရသဖြင့်
အပြင်သဘောဖြစ်၍ ဗဟိမည်၏။ ပုဒ်ရင်း၏အနက်
သည် အန္တတ္ထမည်၏၊ ဝိဘတ်ပစ္စည်း၏ အနက်ကား
ဗာဟျတ္ထမည်၏။ ဗာဟျတ္ထကို ဗာဟျတ်ဟု မြန်မာ
ဝေါဟာရပြုထားခြင်းဖြစ်သည်။]

ဗိတာန်—မျက်နှာကြက်။

“ကနက္ကဒဏ်၊ ဗိတာန်ပစ္စု၊ ဖြန့်တော်မူလျက်။”
ပြည်စုန်* ၁၇။ “ပန်းတောင်ပန်းထီး၊ ဖီးရရီးသား၊
ပန်းပြီးတမ်းခွန်၊ ပန်း ဗိတာန်တိ။” ဆု* ၁၆၆။
“ဤကမ္မလာဖြင့် ငါ့အား အဘယ်ပြုအံ့နည်းဟုကြံ၍
ဂန္ဓကုဋ်၏အတွင်း ညောင်စောင်း ၏ အထက်၌
ဗိတာန်ကြက်၍ သွားလေ၏။” ဒေဂ် ၄၅။
[ပါ၊ ဝိတာန။]

ဗိမာန်—ကုသိုလ်ရှိသူတို့၏နေရာ အဆောက်အဦး။

“စောင်းတန်းဆင့်ဆင့်၊ လေသွန်ဆင့်သွား၊ ဘုံမြင့်
ဗိမာန်၊ ဝေဇယန်ထက်။” ပြည်စုန်* ၂။ “နတ်ပြည်
ခြောက်တန်၊ ဗိမာန်ရပ်သား၊ လူတလွှားလည်း။”
ဆု* ၁၆၈။ “နတ်သွီး-ထိုဗိမာန်သည် ဆိတ်ငြိမ်၏။
နေလေတော့။” ယသ ၁၀၆။ “လူ့ပြည် နတ်ပြည်

ကျင်လည်ရသမျှဘဝ၌ ဘုံ မိမာန် နန်းပြာသာဒ် ပေါက်လာ၏။” နရ ၂၆၈။

မိမာန်၊ မိပ်မာန်၊ မိမာန်ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “တာဝတိံနိက်.... အရံ ၁၀၀၀ နှင့် ခြံရံလျက် ရွယ် မိမာန်တွင် စိညိမိမ်ခံစာဇ။” ဂံကျောက် ၁၄၉။

“ဤမိပ်မာန်နန်းမြင့်သို့။” ပင်း၊ ပ ၅၀။ “မိမာန် သဒ္ဒါ ဝိမာန်သဒ္ဒါ ဟောအပ်သည်ကို မိမာန်ဟူ၍ ရေးထုံးရေးနည်းရှိလျက် ယခုအခါ မိမာန် ဟူ၍ ဟသယုဂ်နှင့်ရှိလေသကဲ့သို့တည်း။” သမန်၊ ပ ၈။

“ဖြစ်သော ခဏလျှင် မိမာန်၌ ပုဆစ်ဒူးလောက် နစ်ကံ့အောင် နတ်ပန်း မိုး ရွာပေ၏။” ပါရာ ၃၆။

[ပါ၊ ဝိမာန်။ ဝိ-ကင်း၊ မာန-နှိုင်းယှဉ်။ နှိုင်းယှဉ် ဖက်ကင်းသော အဆောက်အဦး။ ဝိ-အထူး၊ မာန-မြတ်နိုး။ အထူးမြတ်နိုးအပ်သော အဆောက်အဦး။ မိမာန်ကို မိတ်မာန်ဟု အသတ်သံဖြင့် ဖတ်ရွတ်ကြ သည်။မိမာန်-ဟု ဆိုသည်ကား မင်ကိုမှင်၊ (လေး) မြားကို မြားဟု ဟထိုးသံထည့်ဖတ်သကဲ့သို့ ဖတ်သံ၌ ဟထိုးသံပါခြင်းဖြစ်သည်ဟု ယူဆနိုင်သည်။]

မိသဏိး—ဟိန္ဒူလူမျိုးတို့ ကိုးကွယ်သည့်နတ်။

“ဝိဇ္ဇာ၊ မိသဏိး။” အမရ၊ ၁၊ ၁၈။

မိသျှနိုး ဟုလည်းတွေ့ရသည်။ “တဖန် မိသျှနိုး ကိုး ကွယ်သူတို့၏ ဘာသာရေးလုပ်ငန်းသည်။” ကပ္ပ ၅၇။ [သ၊ဝိဇ္ဇာ။]

မိသုကာ—အဆောက်အဦး ဆောက် လုပ် သူ ဆ ရာ။ လက်သမား။

“တတ်ပွန်ဆေးကု၊ ဆင်မှုမိသုကာ။” ကိုး * ၆။

“လက်တတ်အရာ၊ မိသုကာ ထင်ပေါ်၊ ဆရာကျော် လည်း။” မိတ္ထိလာ ၉။ “မိသုကာ လက်သမားတို့အား များစွာသောရွှေငွေလက်ခပေး၍။” ဇိကုဏ် ၅၉၇။

“အုတ် မိသုကာ သစ်မိသုကာအတတ်စသောအားဖြင့် များစွာသော အတတ်တို့သည်ရှိ၏။” သာလင် ၆၄။

“ဌာနဆိုင်ရာ အင်ဂျင်နီယာ မိသုကာ ကြီးများသည် သစ်သားမလေမလွင့်ရအောင် ဉာဏ်ထုတ်၍ ပုံစံကို ဆွဲစေလို၏။” ငါးနှစ် ၄၈။

မိသုကာ၊ မိသု က၊မိသုကာဟုလည်း တွေ့ရသည်။

“ပန်းထိမ်မိသုကာ၊ များစွာအတု။” သူဇာ * ၂၇၂။ “လက်သွားမိသုကာ၊ ပန်းပုပန်းချီ၊ ပန်းရန်

ပန်းထိမ် ပန်းပဲမှစ၍ အလုံးစုံသော ပညာသည် တို့ကို။” ရကြေး ၃၅။ “မိသုကာ နှင့် လူကြင်၊ ကျောင်းဆင် အိမ်တည်း။” ရာမ၊ ပ ၁၀၃။

“ပါမောက္ခမိသုကာ တဏှာလက်သမားသည်။” ပင်း၊ ပ ၇၇။ [ပါ၊ ဝိသုကာမူ။]

မိဇ —မျိုးစေ့။ အစေ့။

“မိဇ မျိုးစေ့ကပါခဲ့သော အနာအဆာများဖြစ်၍။” ငါးနှစ် ၁၀၇။ “တဖက်စွန်းတွင် စပါးပင်အတက် သို့မဟုတ် မိဇကလေးပါသည်။” မြန်သွေး ၂၃၇။

“သူကြီးမင်းက နဂိုရင်းကလုလာတဲ့ လူချောကြီးဖြစ် တဲ့အတွက် အမျိုးမိဇ လိုက်ပြီး အဘေတူသွီးကလေး ဖြစ်လာလို့ ချောတာပါ။” ထီး၊ ပ ၇၇။ “အကြင် မိန်းမသည်မိဇ တွင်....အစွန်းအဖျား၌ လောမရောက် အံ့။” ဣပု ၄၉။ [ပါ၊ မိဇ။]

မိဇဂါမ်—မျိုးစေ့ အပေါင်း။ မျိုးစေ့ ဖြစ်နိုင်သည့်အရာ များ။

“အလုံးစုံသော မိဇဂါမ် သစ်ပင် မြက်ပေါင်းတို့သည် အမြစ် ပင်စည် အကိုင်း အခက် အရွက် အသီးအပွင့် တို့၏ ပွားများခြင်း....သို့ရောက်ကုန်၏။” မိလိန် ၅၀။

“မျိုးစေ့ အခိုက်အတန့်၌ တည်နေ ကြကုန်သော သစ်ပင်စသည်တို့၏အပေါင်းသည် မိဇဂါမ် မည်၏။” လင်းပြ ၁၄၆။ “ပင်စည်မျိုး၊ အမြစ်မျိုး၊ အဆစ် မျိုး၊ အညွန့်မျိုး၊ အစေ့အဆန်မျိုး၊ ဤငါးပါးတည်း။ မိဇဂါမ် ငါးပါးခေါ်၏။” ဝိခိပ် ၃၂။ “အပင်တို့သည် များသော အားဖြင့် အစေ့များမှ ပေါက်ပွားခြင်း တည်းဟူသော မိဇဂံ နည်းဖြင့် မျိုးပျံ့ (ပြန့်) ပွားကြ သည်။” စိုက် ၈၉။

[ပါ၊ မိဇဂါမ်။ မိဇ-မျိုးစေ့၊ ဂါမ်-အပေါင်း။ မိဇ ဂါမ်ငါးမျိုး၊ ၁ မူလမိဇ-အမြစ် မျိုးစေ့၊ (နွန်း၊ ချင်း) ၂ ခန္ဓမိဇ-ပင်စည်မျိုးစေ့၊ (ညောင်၊ ရေသ ဖန်း)၊ ၃ ဖလုမိဇ-အဆစ် မျိုးစေ့၊ (ကြံ၊ ဝါး) ၄ အဂ္ဂမိဇ-အညွန့် မျိုးစေ့၊ (ကညို၊ ရုံး) ၅ မိဇ မိဇ အစေ့မျိုးစေ့၊ (စပါး၊ ပဲ)။ သုတ်သီနိ ၂၁။ စူဠဝါ ပါဠိတော်၊ ယင်းအဋ္ဌကထာ။]

မိဇနာ—[ဗေဒင်] တပါး၏ တဆယ့် ငါးစိတ် တစိတ် အချိန်ကာလ။ (တမိနစ်ခန့်အချိန်?)

“ဘဝါးနာရီ၊ ပါး မိဇနာ၊ ပြန်ခရာနှင့်။” ခင်ထွေး*

၃၄။ “ဗီဇနာ ဝက်၊ မိုက်ကယ်မှ စက်နိုင်ဘူး။” ဟိန်
 ၄၃။ “ညွှန်ခန်း တိုက်ခန်းတွင် နှုတ်ခန်း ဆက်လက်
 တဆင့်ငါး ဗီဇနာ ခန့် နေထိုင်ကြသည် အတွင်း။” ပြင်
 သစ်မှတ် ၁၅၁။ “၇ နာရီ၊ တပါး၊ ၁၀ ဗီဇနာ
 အချိန်တွင်။” လွှတ် ၁၂။ “တစက္ကန့် တဗီဇနာ
 မလပ်။” ခန္ဓာ ၆၀။ “ခြောက်ပြန်သည် တဗီဇနာ၊
 ဗီဇနာခြောက်ဆယ်သည် တနာရီ။” ဒဗ္ဗ ၂၀။
 [ပါ၊ ဗီဇနာ။ “ဝိဘဇိတော ဇာနိတဗ္ဗာတိ ဗီဇနာ။
 ယော အဝယဝေါ၊ အကြင် အစိတ်ကို။ ဝိဘဇိတော၊
 စိတ်ဖြာဝေဘန်၍။ ဇာနိတဗ္ဗာ၊ သိအပ်ကုန်၏။ ဣတိ၊
 ထိုကြောင့်။ ဗီဇနာ၊ ဗီဇနာမည်၏။ ဝိပုဗ္ဗ၊ ဉာဏ်၊
 ယုပစ္စည်း၊ ဝကိုဗပြု၊ ဗီဇနာပြီးသည်။” စွယ်၊ ပ ၃၆၆။]

ဗေဒ — ၁၊ ဝေဒကျမ်း။ ဗေဒကျမ်း။
 “ထိုဒေဝများအား အသံဖြင့် လျှောက်ထားရန် စီကုံး
 စပ်ဆိုထားသော ကဗျာများကို ဗေဒ ဟုခေါ်သည်။”
 သမိုင်း၊ ပ ၉၆။ “ထိုစဉ်အခါက ဗေဒ သုံးပုံသာရှိလေ
 သည်။” ယင်း ၉၈။

၂၊ ပညာ။ (ဓာတုဗေဒ စသည်ဖြင့် တွဲသုံးလေ့
 ရှိသည်။)

“ဓာတုဗေဒ ဆရာတို့သည် သလွဲမည်းဟော နာဂ
 သဒ္ဓါ၌ ဂအက္ခရာကိုချေ၍ နာဟုခေါ်ဝေါ်ကုန်၏။”
 ဂုဇ္ဇ၊ ဒု ၁၂။ “ရူပ ဗေဒ ပညာသည် လောကဓာတ်
 ပညာတွင် အထူး အရေးကြီးသော အရင်းခံပညာ
 တရပ်ဖြစ်၍။” ပညာ၊ ပ ၁၁၆။ [ပါ၊ ဝေဒ။]

ဗေဒ — ရှေ့ဖြစ် နောက်ဖြစ် အခါကောင်းအညံ့ကို တွက်
 ချက်၍ သိနိုင်သော ပညာ။ ယင်းပညာကိုပြု
 သည့် ဝေဒကျမ်း၏ အစိတ်ဖြစ်သောကျမ်း။
 “ကောင်းဟုတ်ဗေဒင်၊ သင်္သကရိဋ္ဌ၊ အလိုက်အဖက်၊
 လေ့ကျက် ဖွယ်ဖွယ်။” ဘူပေါင်း* ၁။ “မဟာကပ္ပ၊
 စသည် ဗေဒင်၊ ခြောက်ပါး အင်လည်း၊ ကြားသင်
 တတ်မှု၊ ငါပြုစုသည်။” ကိုး* ၁၅၆။ “ဂါထာမန္တရား
 ဗေဒင်စသော အတတ် ပညာများကို။” သာသမ်
 ၁၈၆။ “ဘုရား ဟောတော်မူသော ကုသိုလ် တရား
 အကုသိုလ် တရားကိုကား မယုံ၊ လောကုတ္တရာ နှင့်
 ဆန့်ကျင်သော ဗေဒင်ကို များစွာယုံကြည်အားထား
 လေ၏။” စပယ် ၂၃၅။ “မဖြစ်ဘူးလေသည်ကို
 သိကြောင်း ဟူသော အနက်သည် ဗေဒင် ချည်းဟု

မှတ်တော်မူရမည်။ ဝေဒဟုရှိကောင်းလျက် ဝကိုဗပြု
 ၍ ဗေဒင်ဖြစ်သည်။” နန်းစဉ် ၁၅၉။
 [ပါ၊ ဝေဒင်။ ဝေဒ-အင်္ဂ၊ ဝေဒ-ဝေဒကျမ်း၊
 အင်္ဂ-အစိတ်။ ဝေဒကျမ်း ၆ မျိုးအနက် ဇောတိ
 သတ္တကျမ်းနှင့် ဆိုင်သည်။ ဝေဒ ရှုဦး။ ဗေဒင်သုံးပုံ
 ၁ သာမ၊ ၂ ယဇု၊ ၃ ဣရု။ ယင်းသုံးမျိုးတွင် အာ
 ထဗ္ဗနထည့်၍ လေးပုံရှိသည်ဟု ဆိုသည်။]

ဗေဒ — ပဉ္စသီခ နတ်သား၏ စောင်းအမည်။
 “ပဉ္စသီခ နတ်မင်းသည် ဥသျှစ်မှည့် အဆင်းရှိသော
 ဗေဒလူ ပဏ္ဍုမည်သော စောင်းကို တီးလျက်။” ဇိ
 ၄၂။ “ပဉ္စသီခနတ်၏ စောင်းကား ဖြော့တော့သော
 အဆင်းရှိ၏။... ထိုစောင်း၏ အမည်ကား ဗေဒလူ
 ပဏ္ဍုတည်း။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၂၃၁။
 [ပါ၊ ဗေဒလူ။ ဗေဒလူ-ဥသျှစ်။ “ဗေဒလူစောင်း
 သည် မာရ်နတ်၏ စောင်းဖြစ်သည်။ မာရ်နတ်သည်
 မြတ်စွာဘုရားကို တိုက်ခိုက်ရာ ရှုံးသဖြင့် သတိမေ့ပြီး
 ကျကျန်ရစ်ခဲ့သည်ကို သိကြားမင်းက ကောက်ယူပြီး
 ပဉ္စသီခကိုမေးသည်။ ဗေဒလူစောင်းသည် တကြိမ်တီး
 လျှင် လေးလအသံမြည်နေသည်ဟု သုတ္တနိပါတ် အဋ္ဌ
 ကထာ။ ဒု ၁၂၁၊ ပဓာနသုတ် အဖွင့်၌ပါသည်။]

ဗေဒိ — ၁၊ သစ္စာလေးပါးကို သိသောဉာဏ်။
 “ထွန်းပြောင် ဗေဒိ၊ မုနိသကျ၊ ဂေါတမဟု။”
 ခင်ထွေး* ၂၉။ “ငြိစွဲသည်ထန်၊ ဗေဒိ ဉာဏ်၌၊
 ဓိဋ္ဌာန်စိတ်သန်။” မသ* ၄၈၈။ “ဗေဒိဉာဏ်ကို
 ရသည်မှန်အံ့၊ တကာပေါ်စေသားဟု အဓိဋ္ဌာန်လေ
 သည်။” ခုံနန် ၃၆။

၂၊ သစ္စာလေးပါးကိုသိသောပုဂ္ဂိုလ်။
 “သုမေဓာကား၊ သမာပတ်မွန်၊ တန်ခိုးထန်သည်၊
 စျာန်သာမက၊ စေ့ပျိုးစသည်၊ နေမှလည်းကောင်း၊
 ဗေဒိလောင်းဟု၊ ညွှန်ညှော်ခင်းရောက်နေ၊ ဘုရားစေ့
 တည့်။” ပါမီ* ၁၉။ “ဗေဒိလောင်းကို၊ တွေ့ကြောင်း
 နှိုးနှယ်၊ အလမ္ဗါယ်လျှင်။” ဘူပေါင်း* ၄။

၃၊ ဘုရားပွင့်ရာသစ်ပင်။
 “မြေချာပလ္လင်၊ ဗေဒိပင်သို့။” ကိုး* ၂၆။ “သစ္စာ
 ဟူပြီ၊ မှန်သည်ရှိမှ၊ ဗေဒိရောက်ရာ၊ အောင်မြေ
 ချာဝယ်၊ နောင်ခါပွင့်ဆက်။” သစ္စာ* ၁၇၄။

“ညောင်ဗောဓိအနီး၊ လမ်းခရီးအကွေ့။” ပုည ၄၇။
 “ထိုဗောဓိသည်ကား အာနန္ဒာမထေရ်သည်စိုက်ပျိုး
 အပ်သည်။” ငါး၊ ဒု ၄၀၉။ “ဗောဓိညောင်ရွှေ၊
 ဗုဒ္ဓဟေအောက်၊ ဆန်းကြယ်ပေါက်သား၊ ရောင်
 တောက်ပလွင်၊ သမိုက်ပြင်ထက်။” ဆု* ၁။
 [ပါ၊ ဗောဓိ။ ဘုရားပွင့်ရာ ဗောဓိပင် အကြောင်း
 စွယ်စုံကျော်ထင်၊ ဒု ၄၂၃ တွင်ပါသည်။]

ဗောဓိဉာဏ်—ဗောဓိ ၁ နှင့်အတူတူ။

“ငါ့အသားကိုလှူမူ ဇိဝိတဒါနဖြစ်၍ ငါတောင့်တ
 သော ဗောဓိဉာဏ်ကို အမှန်ရလိမ့်မည်တကားဟု။”
 ပုရာဏ ၈၇။ “ဗောဓိဉာဏ်ကို ရည်စူးသော။”
 ဒေရီ၊ ဒု ၅။
 [ပါ၊ ဗောဓိဉာဏ။ ဗောဓိ-သိ၊ ဉာဏ-ဉာဏ်။]

ဗောဓိပက္ခိယ — ဗောဓိပက္ခိယတရား သုံးဆဲ့ခုနစ်ပါး။
 ဗောဓိဉာဏ်၏ အသင်းအပင်း၌ပါသော
 တရားများ။

“သင်းသီးမှုချီ၊ ရဲစဉ်းသိသား၊ ဗောဓိပက္ခိယ၊ ဓမ္မ
 ပေါင်မြှောင်၊ ကူလက်စောင်နှင့်။” ပါမီ * ၄၄။
 “ဤ ဗောဓိပက္ခိယ တရား (၃၇) ပါး တို့သည်၊
 သာသနာတော်၌ အနန္တ အဘိုးထိုက်သော အမြိုက်
 ရတနာတို့ မည်ကုန်၏။” ဗုဒ္ဓသင် ၁၂၇။
 [ပါ၊ ဗောဓိပက္ခိယ။ ဗောဓိ-ဗောဓိဉာဏ်၊ ပက္ခိယ-
 အသင်းအပင်း၌ ဖြစ်သော။ ‘သတိ သမ္မာ၊ ဣဒ္ဓိဣနိဗ၊
 ဗောဇ္ဈမဂ်ခုနစ်? သတိပဋ္ဌာန် ၄၊ သမ္မပဓာန် ၄၊
 ဣဒ္ဓိပါဒ် ၄၊ ဣန္ဒြေ ၅၊ ဗိုလ် ၅၊ ဗောဇ္ဈင် ၇၊
 မဂ္ဂင်ဂ၊ ပေါင်း ၃၇။]

ဗောဓိမဏ္ဍိုင်—၁၊ မြတ်စွာဘုရားပွင့်တော်မူရာနေရာ။
 (အပရာဇိတပလ္လင်တော်။)

“ဗောဓိမဏ္ဍိုင်၊ ခန်းဝါပိုင်က၊ ချက်ရိုင်ပြည့်စုံ၊ နဝ
 ဂုဏ်တည့်။” ပါမီ* ၁။ “ဗောဓိမဏ္ဍိုင်၊ ရန်လုံးနိုင်၍၊
 ဖြီးခိုင်ပွင့်ရန်၊ နိ မိတ်ဘန်ဖြင့်။” သစ္စာ* ၁၅၃။
 “သာယာဆန်းကြယ် သွားပျော်ဘွယ်သောခရီးဖြင့်
 မဟာဗောဓိမဏ္ဍိုင်သို့ ကပ်တော်မူ၍။” ဣကုဏ် ၁၁။
 “သ မန်း မြက် ရှစ် ဆုပ် ကို အ လှူ ခံ တော် မူ၍
 ဗောဓိမဏ္ဍိုင် သို့ ကြွတော်မူ၍။” ခန့်နီ ၁၈။

၂၊ မြတ်စွာဘုရားပွင့်တော်မူရာသစ်ပင်။

“ဗောဓိမဏ္ဍိုင်၊ ပင်ရင်းထိုင်၍၊ ပည်းလှိုင်စစ်မက်၊
 တက်လွှာတုံလျှင်း၊ မာရ်နတ်မင်းကို။” ပြာဋိ* ၇၀။
 “ဗောဓိမဏ္ဍ၊ ဗောဓိမဏ္ဍိုင်ကို။ ဝါ၊ သဗ္ဗညုတဉာဏ်
 ၏ ကြည်ရာဖြစ်သောဗောဓိပင်ကို။” အဋ္ဌကဏ္ဍ ၁၅၁။
 [ပါ၊ ဗောဓိမဏ္ဍ။ ဗောဓိ-သဗ္ဗညုတဉာဏ်၊ မဏ္ဍ-
 ကြည်လင်ရာ။ “ဗောဓိမဏ္ဍံ ပဝိသိတာ အဿတ္ထဒုမရာ
 ဇာနံ တိက္ခတ္ထု ပဒက္ခိဏံကတာ။” သုတ်သီလက္ခန္ဓာ
 အဋ္ဌကထာ၊ ဗြဟ္မ ဇာလ သုတ် အ ၅၇။
 “ဗောဓိမဏ္ဍ၊ ဗောဓိမဏ္ဍိုင်သို့၊ ပဝိသိတာ၊ (ဝင်)၍။
 အဿတ္ထဒုမရာဇာနံ၊ ညောင်ဗုဒ္ဓဟေပင်ကို။ တိက္ခတ္ထု၊
 (သုံး)ကြိမ်။ ပဒက္ခိဏံ၊ လကျာရစ်လှည့်သည်ကို။
 ကတာ၊ (ပြု) ၍။” သုတ်သီလက္ခန္ဓာ အဋ္ဌကထာနိဿယ၊
 ပ ၁၇၉။ “အရဟတ္တမဂ်ဉာဏ် သဗ္ဗညုတဉာဏ်
 တည်းဟူသော ဗောဓိ၏ အားအစွမ်းသို့ရောက်သဖြင့်
 ကြည်လင်ရာဖြစ်သောကြောင့် ပလ္လင်ပမာဏ နိစ္စလ
 ဌာနသည် မုချအားဖြင့် ဗောဓိမဏ္ဍိုင်၊ ဥပစာအား
 ဖြင့် ဗောဓိပင်မင်းကိုလည်းရ၏ဟု သီလက္ခန္ဓာဋီကာ
 သစ် ၂၃၂-၌ဆို၍ ‘ဗောဓိမဏ္ဍသဒ္ဓေါ ပထမာဘိ
 သမ္ပုဒ္ဓဋ္ဌာနေဝေဒဋ္ဌဗ္ဗော’ဟူသော မူလဋီကာကို
 ကိုး ၍ ဆုံးဖြတ်သည်။” တေပိဋက ၂၄၀။
 ဗောဓိမဏ္ဍိုင်၌ မဏ္ဍိုင်မှာ ပါဠိသက်ဝေါဟာရမဟုတ်၊
 အလယ်ဗဟိုအနက်ရှိသည့် မြန်မာဝေါဟာရ မန်တိုင်
 ပင်ဖြစ်သည်ဟုလည်း ဆိုကြသည်။ မဏ္ဍိုင်တွင်ရှဦး။]

ဗောဓိဝင် — ဗောဓိပင် အနှယ်အဆက်ကိုပြသောကျမ်း။
 ဗောဓိပင်သမိုင်း။

“ဗောဓိဝင် အဋ္ဌကထာ၊ ၎င်းဋီကာ၊ ၎င်းဝိဘာဝနီ
 စသော ကျမ်းတို့နှင့်အညီ ထုတ်ဖော်ပြရာဖြစ်သော
 စကားတရပ် အပြီးသတ်သတည်း။” ဗောဝင် ၁၄။
 “ဗောဓိဝင်ကို သီဟိုဠ်ကျွန်း ရဟန္တာအရှင်မြတ်တို့
 သီဟိုဠ်ဘာသာဖြင့် ရေးသားထားသည်။”
 လောကလင်း ၁၈၈။
 [ပါ၊ ဗောဓိဝံသ။ ဗောဓိ-ဗောဓိပင်၊ ဝံသ-အနှယ်။]

ဗောဓိသင်္ခါ—ဘုရားပွင့်ရာသစ်ပင်၏အကိုင်း။
 “ကျွန်းသူ ကျွန်းသားတို့လည်း... ရေသဖန်းဖြစ်သော
 ဗောဓိသင်္ခါကိုလည်း... စိုက်ပျိုးတည်ထား၍
 ကိုးကွယ်ကြလေကုန်သတည်း။” ဗောဝင် ၈၅။

[ပါ။ ဗောဓိသာခါ။ ဗောဓိ-ဘုရားပွင့်ရာ သစ်ပင်၊ သာခါ-အကိုင်း။]

ဗောဓိသတ်—ဘုရားလောင်း။

“ထိုယောကျ်ားမြတ်၊ ဗောဓိသတ်လျှင်၊ သွားတတ်သောခါ။” ကိုး* ၁၄။ “လောင်းရာမနတ်၊ ဗောဓိသတ်ကယ်ကို။” ရာမ၊ ပ ၄၀။ “ဘုရားလောင်းမြတ် ဗောဓိသတ်တို့သည်။” ပင်း၊ ဒု ၅၉။ “ဗောဓိသတ်ဗုဒ္ဓကဲ့၊ ရင့်မာတော်မူသောကြောင့်။” ပုည ၂၄။ [ပါ။ ဗောဓိသတ္တ။]

ဗောဓိသတ္တ—ဘုရားလောင်း။

“ဗောဓိသတ္တ၊ ဗျာဒိတ်ရဟု၊ တွင်စယနေ၊.... ဘုရားရာ၊ သုမေဓာ။” ပါမိ* ၅၀။ [ပါ။ ဗောဓိသတ္တ။ ဗောဓိ-သစ္စာလေးပါးကိုသိသော သဗ္ဗညုတဉာဏ်။ သတ္တ-ငြိကပ်ရှာမှီးသော ပုဂ္ဂိုလ်။]

ဗိုလ်—၁။ [အဘိဓမ္မာ]မတုန်မလှုပ် ခိုင်ခန့်တည်ကြည်သောတရားငါးမျိုး။

“ဣန္ဒြေ၊ ဗိုလ်၊ ဗောဇ္ဈင်၊ မဂ္ဂင်....တို့ကို တည်စေတတ်၏။” မိလိန် ၅၀။ “သဒ္ဓါဗိုလ်စသော ဗိုလ်ငါးပါးတို့သည် မတုန်လှုပ်တတ်သော သတ္တိ၊ ခိုင်ခန့်တည်ကြည်တတ်သော သတ္တိနှစ်ပါးကြောင့် ဗိုလ်မည်သည်။” မနောရထ ၂၂၂။

၂။ စစ်သည်တပ်သားတို့၏ အကြီးအကဲ။ “ဗိုလ်မှူးဗိုလ်ချုပ်၊ ဘုရင်လုပ်သည်။” ထိန်းအုပ် ရွှေချိုသိန်းသန်းတည်း။ မဃ* ၃၇။ “ငါးတပ်မှူးကို တဗိုလ်၊ အုပ်ကွပ်ခန့်ထား၍။” ချုပ်ပုံ၊ စ ၂၅၉။ “မှူးစုဗိုလ်စု။” လွတ် ၂။ “ဗိုလ်ချုပ်မင်းကြီး ဗန္ဓုလက ဆင့်ဆိုသည်မှတ်စာ။” ချုပ်ပုံ၊ စ ၂၅၉။

၃။ ဆိုင်ရာအုပ်စု၌ အကြီးအကဲဖြစ်သူ။ အစွမ်းသတ္တိရှိသူ။

“ထို အယ်-ကပုန်မှလည်း....လူဆိုးများထဲတွင်လူဆိုးဗိုလ်ကြီးဖြစ်၍။” ပေါ်ဇော်၊ ပ ၅၇။ “တဦးတည်း ဒီတိုင်းပြည်ကြီးမှာ ဗိုလ်လုပ်ချင်လို့မဖြစ်ဘူး။” ပြည်သား၊ ၅၊ ၅။ “ဘဏ်တိုက်မှာ ဘယ်သူ့ဗိုလ်ဖြစ်သည်ကို။” ပေါ်ဇော်၊ ဒု ၁၀၁။

၄။ အတန်းအစားအမျိုးစုံပါသော လူအများ။ လူထု။

“တလိုင်းနက်ကြံ၊ ဗိုလ်ဝင်ခံ၍၊ ငဝ်ငဝ်။” ပြည်စုန်* ၃၄။ “ဗိုလ်ပြည့်ဗိုလ်ရံ၊ ဗိုလ်ရှုခံလည်း၊ မောင်နှံပီပီ။” ကိုး* ၂၁၈။ “ပြည်တံခါးတွင်၊ အများပြောထူစည်းဝေးမူသည်၊ နတ်လူအပေါင်း၊ ဗိုလ်သိန်းသောင်းကို။” ပြာဋိ* ၁။

[ပါ။ ဗလ။ “ဗလံ-ဗလသဒ္ဓါသည်။....ထူလတ္တေ-ကြီးသောထူသောအဖြစ်၌၎င်း။ ဘဝေ- (ဖြစ်) ၏။” ဓာန်သျှ ၄၁၅ အရ ထူထဲခြင်း ထူထည်ကြီးခြင်း အနက် ယူနိုင်သဖြင့် လူထုဟုအနက်ပေးပါသည်။]

ဗင်—ခဲမဖြူ။

“မောင်းထောင်ဆရာတော်ဆက်သွင်းသော ဆေးမျိုး ၇၀၀ ကျော်စာရင်းမှာ တိပု-ခဲမဖြူ၊ ဗင်-ခဲမဖြူ၊ သလွဲစင်ကိုယူ မှာသည်။ ဝင်္ဂသဒ္ဓါ၌ ဝကို ဗပြု၍ သူဟောင်းတို့ ခဲမဖြူကို ဗင်ခေါ်ဝေါ်သောစကားလည်း ထင်ရှားသည်။” ဓာန်သျှ ၄၆၉။ “နာဘင် (ဗင်) စိန်သံ ဒံခပ်ပြာကြွပ် သွပ်ကျောက်ဖွယ် ကြေး တေးသတိုးစု။” ပုည၊ ၁၊ ၁၀၄။ [ပါ။ ဝင်္ဂ။]

ဗိဿနိုး—ဗိဿနိုးနှင့် အတူတူ။

“ရုက္ခတောစိုး၊ ဗိဿနိုးကို၊ ရှိခိုးတုံ ဝပ်။” ဆု* ၁၆။ “ပရမိသွာ၊ မဟာဗိန္န၊ ကုတ်သုရိန်၊ ဥဒိန်ဗိဿနိုး၊ ပန်ထွာရိုးဖြင့်။” နာပျှီ* ၆၁။ “မင်းတို့ ၂ ယောက် စကား မဟုတ်၊ လောကကို ဗိဿနိုးနတ်သာ ဖန်ဆင်းသည် ပြောဆိုသည်နှင့်။” ကြို ၄၆။ “နတ်အိပ်သည် ဆိုရာ၌ ဗိဿနိုးနတ်ကိုဆိုသည်။” အင်းလူး ၂၂။ “ရံခါ ဗိဿနိုး နတ်မျိုးကို....ကိုးကွယ် ကြရကုန်၏။” ဝိသိ ၆၉။ [သ၊ ဝိဏီ။]

ဗိဿုကာ—ဗိဿုကာနှင့် အတူတူ။

“နန္ဒကျော်တကွ၊ စိတ္တရကဝေ၊ မည်ထွေသာယာ၊ ဗိဿုကာတို့၊....ကတောင် ပါးဝယ်၊ နေငြားစိမ့်ငှာ။” သူဇာ* ၃၀၁။ “မြန်မာပြည်၌ ဗိဿုကာတို့၏ လုပ်ငန်းလိုက်စားပြုလုပ်ခြင်းကို။” တိုင်းရင်း ၆၀၁။ [ပါ။ ဝိဿုကမ္ပ။]

ဗုဒ္ဓ—၁။ မြတ်စွာဘုရား။

“ရှစ်ဖြာမဂ္ဂ၊ ပဓာနပြင်၊ ဗုဒ္ဓဆူဆူ၊ မြတ်ဘုန်းလူတို့။” သံဝေ* ၄၉။ “ဗုဒ္ဓ၏ ပဌမဆုံးတရားကား ဓမ္မဏေ

ပဝတ္တနတရားပင်တည်း။” ကပ္ပ ၈၅။ “ငြိမ်းချမ်း
ရေးကြီးပမ်းရာ၌ ကိုယ်ပိုင်လွတ်လပ်ရေးစိတ်ဓာတ်နှင့်
ဗုဒ္ဓတရားတို့သည် ကြီးစွာသော အကူအညီအထောက်
အပံ့ဖြစ်စေမည်မှာ မလွဲကေန် ဖြစ်ပေသတည်း။”
တို့တိုင်းပြည် ၂၆၈။

၂၊ [ဗေဒင်] ဗုဒ္ဓဟူးဂြိုဟ်။ ဗုဒ္ဓဟူးနေ့။
“ဗုဒ္ဓမည်သော ဗုဒ္ဓဟူးဂြိုဟ်ကား ၄၈၈၈၆ အမှတ်
ထား၍ ဂြိုဟ်သက်အားဖြင့် ၁၇ နှစ်အရေအတွက်ကို
အမှတ်ပြု၍ ထားကြကုန်၏။” လောကုပ် ၁၀၉။
“ဗုဒ္ဓနေ့သား၊ နေသင့်ငြား၊ ကျေးသားအင်းတိမ်ရွာ။”
သိဿော ၁၄၀။ “ဗုဒ္ဓဆိုလျှင် ဗုဒ္ဓဟူး ၄-ဟုမှတ်။”
အင်ဝိဇ် ၂၀။ [ပါ၊ ဗုဒ္ဓ။]

ဗုဒ္ဓကိစ္စ—မြတ်စွာဘုရားသခင်တို့ နေ့စဉ်ပြုလုပ်မှု။
“ဗုဒ္ဓကိစ္စတော် ၅ ပါး။ ။.... (၁) ပုရောဘတ္တကိစ္စ-
နံနက်ခင်းလုပ်ငန်းစု။ (၂) ပစ္ဆိမဘတ္တကိစ္စ-ဆွမ်းစား
ပြီးချိန်မှ ညနေခင်းထိလုပ်ငန်းစု။ (၃) ပုရိမယာမ
ကိစ္စ-ညဉ့်ဦးယံလုပ်ငန်းစု။ (၄) မဇ္ဈိမယာမကိစ္စ-
သန်းခေါင်ယံလုပ်ငန်းစု။ (၅) ပစ္ဆိမယာမကိစ္စ-
မိုးသောက်ယံလုပ်ငန်းကိစ္စများ။” သုတေသန ၃၅၆။
[ပါ၊ ဗုဒ္ဓကိစ္စ။ ဗုဒ္ဓ-မြတ်စွာဘုရား၊ ကိစ္စ-ပြုလုပ်မှု။
သုတ်သီလကွန်အဋ္ဌကထာ၊ ဗြဟ္မဇာလသုတ်၊ စူဠသီလ
အဖွင့် ၄၅ ၌ အကျယ်ပါသည်။]

ဗုဒ္ဓခေတ်—၁၊ မြတ်စွာဘုရား၏ ပဋိသန္ဓေအာနုဘော်
သက်ရောက်ရာပရိတ်တရားအာနုဘော်
ပြန့်နှံ့ရာ ဉာဏ်တော်၏ အာရုံဖြစ်ရာ
အရပ်။ (ဇာတိခေတ် အာဏာခေတ်
ဝိသယခေတ်ဟု ဗုဒ္ဓခေတ် သုံးမျိုး
ရှိသည်။ ယင်းတို့၌။)
“သုံးပါးသောဗုဒ္ဓခေတ်ဟူသည် အဘယ်နည်း ဟူမူ
ကား ဇာတိခေတ်လည်းတပါး၊ အာဏာခေတ်လည်း
တပါး၊ ဝိသယခေတ်လည်းတပါးတည်း။” နရ ၄၉၁။
၂၊ မြတ်စွာဘုရား သက်တော်ထင်ရှား
ရှိစဉ်ကာလ။
“ဗုဒ္ဓခေတ်ယဉ်ကျေးမှုကို။” သာရောင်၊ ၂၊ ၁၊ ၂၅။
[ပါ၊ ဗုဒ္ဓ ခေတ္တ။]

ဗုဒ္ဓဂိုဏ်း—ဘုရားအဆင့်အတန်း။
“၈၈ တောင်ရှိသော ရွှေသားပြကတိ ဘုရားဆင်းတု
တော်ကြီးကို မြင်သောအခါ...မီးရှိကြရာ ရွှေကိုယ်
တော်ကြီးသည် အရေတွေ့တွေ့ဖြစ်၍ စီးဆင်းလေ
၏။...လူတို့နှင့်မထိုက်တန်သော ရွှေကိုယ်တော်ကြီးမှ
ဖြစ်သည့်ရွှေတို့ကို သရေခေတ္တရာပြည်၌ သုံးစွဲကြရာ
ဗုဒ္ဓဂိုဏ်းမိ၍...မြို့ချောက်ချား၍ မငြိမ်မသက် ရှိကြ
လေကုန်၏။” ရာခိပ် ၃၈။ [ပါ၊ ဗုဒ္ဓဂဏ။]

ဗုဒ္ဓဃောသ—ပိဋကတ် အဋ္ဌကထာကို အကျဉ်းချုံး၍
အသစ် ရေးသား ပြုစုသော မထေရ်၏
အမည်။ အဋ္ဌကထာ ကျမ်းပြုဆရာတော်။
“ဘုရားသခင်ကဲ့သို့ နက်နဲသော အကျော်အစော
ရှိသောကြောင့် ဗုဒ္ဓဃောသဟု ဆရာတို့ မှည့်ခေါ်
ကြ၏။” သာလင် ၄၃။
[ပါ၊ ဗုဒ္ဓဃောသ။ ဗုဒ္ဓ-ဘုရား၊ ဃောသ-ကြွေး
ကြော်သံ။]

ဗုဒ္ဓစက္ခု—မြတ်စွာဘုရား၏ ဉာဏ်အမြင်။
“ဗုဒ္ဓစက္ခု ဟူသည် အာသယာနုသယဉာဏ် ဣန္ဒြိယ
ပရောပရိယတ္တိဉာဏ်တည်း။” သီဂဏ္ဌီ ၃၇၂။
[ပါ၊ ဗုဒ္ဓစက္ခု။ ဗုဒ္ဓ-မြတ်စွာဘုရား၊ စက္ခု-မျက်စိ၊
ဉာဏ်အမြင်။]

ဗုဒ္ဓဘာသာ—၁၊ မြတ်စွာ ဘုရား ဟော ကြား သည့်
အယူဝါဒ။
“ထိုစာဏကျ ဆရာကြီးသည်ကား.... ကျွန်ုပ်တို့ ဗုဒ္ဓ
ဘာသာ ကျမ်းဂန်တို့၌... ဇာနက္က ပုဏ္ဏားကြီးပင်
ဖြစ်သည်။” စာဏကျ၊ ပ ၁။ “ကျွန်ုပ်ကိုးကွယ်သော
ဗုဒ္ဓဘာသာ” လူမှု ၃။
၂၊ မြန်စွာဘုရား ဟော ကြား သည့်
အယူဝါဒကို ယုံကြည်လိုက်နာသူ။
“ရှင်ဂေါတမသာသနာဝင် ဗုဒ္ဓဘာသာ ရဟန်းတော်
တို့။” သတ်ကြီး ၁၇၅။ “ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် လူရှင်
အပေါင်းတို့၏ အားကိုးမှီခိုရာ သက်သာရာဖြစ်သော
နိဗ္ဗာန်တရားတော်မြတ်ကြီးကို။” စပယ် ၁၀၄။
“ဗုဒ္ဓဘာသာ မြန်မာလူမျိုး။”
[ပါ၊ ဗုဒ္ဓဘာသာ။ ဗုဒ္ဓ-မြတ်စွာဘုရား၊ ဘာသာ-
စကား။]

ဗုဒ္ဓမတည—ဘုရားအလိုကိုသိသော အဋ္ဌကထာကျမ်းပြု ဆရာ။

“ကထိနတ္ထာရံ ကေ လဘန္တိ—ဟူ၍ ဗုဒ္ဓမတည ကျမ်းပြုအရာ လိမ္မာတော်မူသော အဋ္ဌကထာသင်္ဃ အရှင်မြတ်တို့ မိန့်အပ်သည်နှင့်အညီ။” ဝိသုဒ္ဓါရုံဖြတ် ၄၅၃။

[ပါ။ ဗုဒ္ဓမတည။ဗုဒ္ဓ-မတိ-ည။ ဗုဒ္ဓ-မြတ်စွာဘုရား၊ မတိ-အလို၊ ည-သိသောသူ။]

ဗုဒ္ဓမန္တန်—၁။ မြတ်စွာဘုရား၏မုခပါဌ်။

“ကုသလာဓမ္မာ အစရှိသော ပရမတ်စကား ဗုဒ္ဓမန္တန် ကို။” သာလင် ၄၁။ “ဤစတုဓာတုဝိသုဒ္ဓိ ကမ္မဋ္ဌာန်းသည် ဗုဒ္ဓမန္တန် ဖြစ်၍...တန်ခိုးအာနုဘော် ရှိကြောင်းကို ကေန္တမှတ်လေ။” ဂဠု၊ ပ ၆၄၃။

၂။ မြတ်စွာဘုရားကို သိနိုင်သော လက္ခဏာ အတတ်။

“ဘုရားမဖြစ်မီကပင် သုဒ္ဓါဝါသဗြဟ္မာတို့သည် ဗေဒင် ကျမ်းတို့၌ လက္ခဏာကျမ်းကိုထည့်၍ ဤမန္တန်တို့ကား ဗုဒ္ဓမန္တန် တို့တည်းဟု... သင်လာကုန်သတည်း။” သမန်၊ ဒု ၂၆၂။

[ပါ။ ဗုဒ္ဓမန္တ။ ဗုဒ္ဓ-မြတ်စွာဘုရား၊ မန္တ-အတတ် ပညာ။]

ဗုဒ္ဓယတြာ—မကောင်းကျိုး ပပျောက်စေရန် ဘုရားနှင့် စပ်သော အမှုများကို ပြုလုပ်ခြင်း။

“ဘုရားပုထိုး ဗောဓိညောင်တော်များမှာ ဆီမီး သင် ဗုတ် ရေ ချမ်းကပ်လှူခြင်းစသော ဗုဒ္ဓယတြာ။” သုသော၊ ဆ ၃၀၂။ “ပရိတ်ရွတ်ခြင်း၊ ကမ္မဝါရွတ် ဘတ်ခြင်း စသည်တို့ဖြင့် ဗုဒ္ဓယတြာ အမှုကိုပြု၍။” ကဝိသာ ၁၂၂။ [ပါ။ ဗုဒ္ဓ ယတြာ?။]

ဗုဒ္ဓဝစန—မြတ်စွာ ဘုရား၏ စကားတော်။ ပိဋကတ် သုံးပုံ။

“ပဌမ ဗုဒ္ဓဝစန၊ မဇ္ဈိမဗုဒ္ဓဝစန၊ ပစ္ဆိမဗုဒ္ဓဝစန။” ပညာ ၂၁၅။ “ဤသို့သင်္ဂါယနာတင်အပ်သော ဗုဒ္ဓဝစန တွင် ဤအဘိဓမ္မာကား... ဓမ္မက္ခန္ဓာအားဖြင့် နှစ်သောင်း သုံးထောင်သော ဓမ္မက္ခန္ဓာဖြစ်၏ဟူလို။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၁၅။ “ဗုဒ္ဓဝစန ဖြစ်သော မြတ်စွာဘုရား ၏ ပရိယတ္တိသဒ္ဓုကိုလည်း သင်ကြားခြင်း။” ရာဇပါ ၄၀၁။

[ပါ။ ဗုဒ္ဓဝစန။ ဗုဒ္ဓဝစန ၃ ပျိုး။ ၁ ဘုရားဖြစ် တော်မူစ ပဌမဆုံးဥဒါန်းကျူးသည့် အနေကဇာတိ သံသာရံစသော ဂါထာသည် ပဌမဗုဒ္ဓဝစနမည်၏။ ၃ ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူခါနီး နောက်ဆုံးမိန့်ကြားသည့် ဟန္တဒါနိ ဘိက္ခဝေ စသောစကားသည် ပစ္ဆိမဗုဒ္ဓဝစန မည်၏။ ၂ ယင်းနှစ်ခုအကြား ဟောတော် မူသမျှ စကားအလုံးစုံသည် မဇ္ဈိမဗုဒ္ဓဝစနမည်၏။ သုတ်သီ လက္ခန်အဋ္ဌကထာ၊ နိဒါနကထာ။]

ဗုဒ္ဓဝါဒ—မြတ်စွာဘုရား၏ အယူ။

“ဗုဒ္ဓဝါဒကို လက်တွေ့ကျင့်သုံးလိုလျှင်။” ပုလဲ ၁၄၂။ [ပါ။ ဗုဒ္ဓဝါဒ။ ဗုဒ္ဓ-မြတ်စွာဘုရား၊ ဝါဒ-အယူ။]

ဗုဒ္ဓဝေနယျ—မြတ်စွာဘုရားထံ၌ ကျွတ်ထိုက်သူ။

“ဤသူသည် ဗုဒ္ဓဝေနယျ ဖြစ်မည်ဟု မယ်တော် ခမည်းတော် တို့သည် မြတ်စွာဘုရား အထံတော်သို့ သွေးဆောင်၍။” ဇာတိကုဏ် ၅၁၉။ “သင်ကား သာဝ ကဝေနယျမဟုတ်၊ ဗုဒ္ဓဝေနယျ ဖြစ်သော ပုဂ္ဂိုလ် ပေတည်း။” ဇီ ၂၅၇။

[ပါ။ ဗုဒ္ဓဝေနယျ။ဗုဒ္ဓ-မြတ်စွာဘုရား၊ ဝေနယျ- ကျွတ်ထိုက်သူ။]

ဗုဒ္ဓဝေယျာဝစ္စ—မြတ်စွာ ဘုရားနှင့် စပ်ဆိုင်သော ကိစ္စ ကို ဆောင်ရွက်မှု။

“တနေ့တွင် အရပ်ထဲမှာ ဗုဒ္ဓဝေယျာဝစ္စ ကိစ္စအတွက် ပဒေသာပင် လုပ်ကြရာ။” လှောင်ချိုင့် ၃၆။ “ဗုဒ္ဓ ဝေယျာဝစ္စ အသင်း။”

[ပါ။ ဗုဒ္ဓဝေယျာဝစ္စ။ဗုဒ္ဓ-မြတ်စွာဘုရား၊ ဝေယျာ ဝစ္စ-ကိစ္စကြီးငယ်ကို ဆောင်ရွက်မှု။]

ဗုဒ္ဓဝင်—၁။ ဂေါတမမြတ်စွာဘုရားဗျာဒိတ်ရသည်မှစ၍ ဘုရားဖြစ်သည့် ဘဝတိုင် တွေ့ဆုံခဲ့ရသော ဘုရားအစဉ်။ ယင်းအစဉ်ကိုပြသောကျမ်း။

“ဂါထာ နှင်နှင်၊ ဗုဒ္ဓဝင် ကို၊ သံခင် သာရိပုတြာ၊ တောင်းပန်ထွာမှ။” ဆု* ၃။ “ဗုဒ္ဓဝင် မဟာဝင်တို့ တွင် ပါဝင်သည့် တိုင်းပြည်နှင့် မင်းဆက်များမှ အစ ချီ၍။” သင်နည်း ၁၈၉။

၂။ မြတ်စွာဘုရား၏ အတ္ထုပ္ပတ္တိ အကြောင်း အရာ။

“ဘုရား ကြောင်းအင်၊ ဗုဒ္ဓဝင်ကို၊ နာလျှင်ဉာဏ် သွား။” ဗုဒ္ဓပျို့ ၂။

[ပါ၊ ဗုဒ္ဓဝံသ။ ဗုဒ္ဓ-မြတ်စွာဘုရား၊ ဝံသ-အမျိုး အနွယ်။]

ဗုဒ္ဓသာဝက — မြတ်စွာဘုရား၏တပည့်။

“ထေရ ထေရီ သာမဏေရ သာမဏေရီ သိက္ခမာန်ဟု ဆိုအပ်သော ဗုဒ္ဓသာဝက တို့ကဲ့သို့။” ပါရမီ ၁၅။
[ပါ၊ ဗုဒ္ဓသာဝက။ ဗုဒ္ဓ-မြတ်စွာဘုရား၊ သာဝက-တပည့်။]

ဗုဒ္ဓသာသနာ — မြတ်စွာဘုရား၏ အဆုံးအမကော်။

“ကံရင်းကြောင်းစ၊ ရှိပေကြ၍၊ ဗုဒ္ဓသာသနာ၊ ထို အခါမှာ။” သံဝေ* ၄၁။ “ဗုဒ္ဓသာသနာ ဘာသာ တရား တော်ကြီးနှင့် လူမျိုးများကိုပါ။” တိုးပွား၊ နိဒါန်း က။ “ဗုဒ္ဓသာသနာ ကို ယည်းပူး ပြီးသော အခါ။” သမိုင်း၊ ပ ၃၁၇။

[ပါ၊ ဗုဒ္ဓသာသနာ။ ဗုဒ္ဓ-မြတ်စွာဘုရား၊ သာသန-အဆုံးအမ။]

ဗုဒ္ဓကံ — ဘုရားလောင်း။

“သိန္နဇာတ်၌၊ ဗြဟ္မဒတ်မင်း၊ မြင်းဗုဒ္ဓကံ၊ မြတ်သိန္န၊ ကို၊ ပြုစုလုပ်ကျွေး၊ ရွှေသန္ဓေကား။” ကုသ* ၂၃၅။
[ပါ၊ ဗုဒ္ဓကံရ။ ဗုဒ္ဓ-အကံရ၊ ဗုဒ္ဓ-ဘုရား၊ အကံရ-အညွန့်အညွှောက်။]

ဗုဒ္ဓကံရ — ဘုရားလောင်း။

“ဆုကြီးခင်သည်၊ ဗုဒ္ဓကံရ၊ တွင်ထမဟာ၊ သုမေခာ။” ပါမီ* ၆၄။ “ကြည့်လတ်ချင်သော်၊ ဗုဒ္ဓကံရ၊ ပြိုင် ဆဘက်လွတ်၊ ဗောဓိသတ်ကို။” ဇပျို့* ၁၆၄။
[ပါ၊ ဗုဒ္ဓကံရ။]

ဗုဒ္ဓကံ — ဘုရားလောင်း။

သဗ္ဗအညူ။ ဗုဒ္ဓကံနှင့်၊ အင်တူတမျှ။” ကိန္နရီ* ၄၀။ “ဗောဓိသတ် ဗုဒ္ဓကံ၊ ရင့်မာတော် မူသော ကြောင့်။” ပုည ၂၄။ “သဗ္ဗ ဗုဒ္ဓကံ၊ ပါရဂူတို့၊ ချိန်ယူထောက်ချင့်။” မဃ* ၅၆၀။ [ပါ၊ ဗုဒ္ဓကံရ။]

ဗိန္ဒု — လုံးသော ဝိုင်းသော အပေါက်အစက်ကလေး။

“ဆယ်ဖြာကောင်းမှု၊ လှူဝတ္ထုကို၊ ဗိန္ဒုရေနှုန်း၊ ခြပုန်းအလား။” မဃ* ၂၅၂။ “လက်သည်း လက် ဖျား၊ ထွားထွားအူအူ၊ ဖြူဖြူနုရင့်၊ ဗိန္ဒုပွင့်သို့။” သာမုန္တိက* ၂၉။ “အံ့ဟူသောသေးသေးတင် ဗိန္ဒု သည် မိမိ၏မိရာသရ၏နောက်မှ အချန်မဲ့တည်သည် ဖြစ်၍။” ဝေါ ၅၃။ [ပါ၊ ဗိန္ဒု။]

ဗျတိရေက — [သဒ္ဓါ] ပြန်ဖက် ။ ဆန့်ကျင်ဖက်။
(အနွယ်နှင့် နှိုင်းရှည့်။)

“အနက်ရမိ၊ အညီညီလျက်၊ ဗျတိရေက၊ အနွယ်တိ၊ အစအလယ်၊ စပ်အောင်သွယ်ပြီ၊ မိပ္ပာယ်ဖွင့်ပေ၊ ဆိုသင့်ချေမှ။” ဓမ္မ* ၁၁။ “ခင်ပွန်းသဘောကို မပျက်စေရာဟုဆိုရာနှိုက် ဗျတိရေက နည်းအားဖြင့် ပျက်စေသည်ရှိသော် အကျိုးယုတ်ရာသည်လည်းရှိ၏။ အနွယ်နည်းအားဖြင့် မပျက်စေသည်ရှိသော် အကျိုး ရောက်ရာသည်လည်းရှိ၏။” ဣကုဏ် ၄၃၆။
[ပါ၊ ဗျတိရေက။]

ဗျတိရိက် — ဗျတိရေကနှင့် အတူတူ။

“စ၊ ဗျတိရိက်ကိုဆိုအံ့။” အဋ္ဌ၊ တ ၂၁၇။ “ဤဟိရိ ဖြစ်ကြောင်း ၄ ပါးကို အပြန် ဗျတိရိက်အားဖြင့် လှန်လျှင်။” ရာဇဓမ္မ ၇၂။

ဗျသဒါး — ပြဿဒါးနှင့် အတူတူ။

“သက်ရောက်လည်းငြား၊ ဂြိုဟ်လည်းစား၍၊ ဗျသဒါး ကွက်၊ ပိုးစားရက်နှင့်။” ဥတိန်* ၄၃။
[သ၊ ဗျသ္မ။ ပြဿဒါးတွင်ပြန်ရှုပါ။]

ဗျသန — ပျက်စီးခြင်း။

“ဉာတိ ဘောဂ ရောဂ သီလ ဒိဋ္ဌိအားဖြင့် ဗျသန ငါးပါးကို အခြားနှိုက်ဟောသော်လည်း။” အနုမတင် ၂၅၀။ “စိုးရိမ်ဗျာဓိ၊ ပရိဒေဝ၊ ဗျသနတည်း။” သာမုန္တိက* ၂၂။ “ကန်တော့ရသောအကျိုးအားဖြင့် အပါယ်လေးပါး၊ ကပ်သုံးပါး၊ ရပ်ပြစ်ရှစ်ပါး၊ ရန်သူ မျိုးငါးပါး၊ ဝိပုတ္တိတရားလေးပါး၊ ဗျဿ (သ) နတရား ငါးပါးတို့မှာ အခါခပ်သိမ်း ကင်းလွတ်ငြိမ်းသည် ဖြစ်၍။” ဩကာ ၅။

[ပါ။ ဗျသန။ ဗျသန-ပျက်စီးခြင်း။ ဗျသနတရား
ငါးပါး။ ၁ ဉာတိဗျသန - ဆွေမျိုးပျက်စီးခြင်း၊
၂ ဘောဂဗျသန-စီးပွားပျက်ခြင်း၊ ၃ ရောဂဗျသန-
အနာရောဂါနှိပ်စက်ခြင်း၊ ၄ သီလဗျသန-အကျင့်
သီလပျက်ခြင်း၊ ၅ ဒိဋ္ဌိဗျသန-ကောင်းသောအယူဝါဒ
ပျက်စီးခြင်း။ ဉာဘာရောသီ၊ ဒိဋ္ဌိမှီ၊ ငါးလီဗျသန။]

ဗျာကရိုဏ်း— ၁။ သဒ္ဓါကျမ်း။

“သဒ္ဓါနည်း ကလာပ်နည်း၊ ဉာသ် နည်း နှင့် နေတ္တိ၊
တေမုနိ ဗျာကရိုဏ်း၊ ကျမ်းလာတိုင်းသဒ္ဓန်လျှင်။”
ပုည၊ ၁၊ ၇၆။ “မိမိ၌ မစင်ကြယ်သော ဗျာကရိုဏ်း
သင်ခြင်းရှိလျက်....ဝန်ခံ၍။” ဇိ ၅၅၀။

[ပါ။ ဝေယျာကရဏ။]

ဗျာကရုဏ်း— ၁။ သဒ္ဓါကျမ်း။

“ဘိဓာန်လာနှင့်၊ သဒ္ဓါဗျာကရုဏ်း၊ မိန့်နှုန်းဘော်
ထုတ်။” မဃ* ၂၀၃။ “ပဒဉ္စ၊ ပုဒ်ကို၎င်း။...ဗျာကရ
ဏဉ္စ - ဗျာကရုဏ်း၎င်း။ အဓိယတိစ၊ သင်လည်း
သင်တတ်၏။ ဝေဒေတိစ-သိလည်း သိတတ် ၏။”
သိဂဏ္ဌိ ၄၅၀။

၂။ ဂါထာမဖက် အမေးအဖြေ သက်
သက် ဖြစ်သော ပါဠိတော်သုတ်။

“ဣမသ္မိဉ္စပန ဝေယျာကရဏသ္မိံ၊ ဤဂါထာမဘက်
သက်သက်အမေး အဖြေဖြစ်သော ဗျာကရုဏ်းကို။
ဘညမာနေ၊ ဟောတော်မူ အပ်သည်ရှိသော်။”
အနုမတင် ၂၇၂။ “ဤသို့ ဂါထာမဖက် သက်သက်
စုက္ခိယဖြစ်သော အမေးအဖြေဖြစ်သော ဗျာကရုဏ်း
ကို။” စက်ဖွင့် ၄၄။

ဗျာကိဏ္ဏဒေါသ—မစပ်ဆိုင်သော ပုဒ်ချင်းဆက်စပ်၍ ရှုပ်
ထွေးစွာ ရေးသားမှုဟူသော စာပေ
အပြစ်။

“အနက်အဓိပ္ပာယ် စပ်ဟပ်ယူရမည့်ပုဒ်ချင်း နီးနီး
ကပ်ကပ်မထားဘဲ ရှုပ်ရှုပ်ထွေးထွေးနှင့် ဝေးလံစွာ
ထားခြင်းကြောင့် အနက်အဓိပ္ပာယ် အယူအဆ ခက်
သော ဒေါသသည် ဗျာကိဏ္ဏဒေါသ မည်၏။”
ဘာရတီ၊ ၃ ၂၆၃။

[ပါ။ ဗျာကိဏ္ဏဒေါသ၊ ဗျာကိဏ္ဏ-ရောနှော ရှုပ်ထွေး
သော၊ ဒေါသ-အပြစ်။]

ဗျာဒိတ်—ဘုန်းရှိသောသူတို့၏ လေးနက်ခိုင်မြဲစွာ မြက်
ဟချက်စကား။

“သုမေဓာစစ်၊ ဖြစ်လတ် ကန်၊ ဗျာဒိတ်ခံက။”
ဗုဒ္ဓပျို့ ၁၁၀။ “သုမေဓာ ရှင်ရသေ့ဖြစ်စဉ် ဗျာဒိတ်
ခံ၍ ပါရမီဆယ်ပါးကို ဆင်ခြင်သောအခါ။” သာသမ်
ဂ ၅။ “ဆရာတော်လည်း၊ နုမော်ဗျာဒိတ်၊ မြတ်သော
စိတ်ဖြင့်၊ နိမိတ်ကောင်းအောင်၊ ဘိသိက်ဆောင်
သည်။” ထီးဇ* ၃၄။ “မင်းကြီး ဗျာဒိတ်အတိုင်း
ကွပ်ညှပ်မြဲဖြစ်သောကြောင့်။” ဗျာသ ၃။

[သ၊ ဝျာဒေဓ၊ (ဗျာဒေသ)။ “(ဂေါ) တမ မည့်
(သော) ပုဟိာ....ဇ္ဇ ဖ်အံဟု....ဗျာဒေသ ပိယံအေ။”
လောကထိပ်ပန် ၅၀။]

ဗျာဓိ—နာဖျားခြင်း။ အနာရောဂါ။

“ဇာတိဇရာ၊ ဗျာဓိနာလျက်၊ သေလျာစံတည်၊ ငါတို့
သည်လည်း။” ဆု* ၃၉။ “ဇရာသောကာ၊ ဗျာဓိ
စသား၊ ချစ်ကြကွာခြင်း။” ဂါထာ* ၈၂။ “ဗျာဓိ
ခေါ်သော ရောဂါသဘောသည် သူနာဖြစ်ရခြင်း၏
အကြောင်းရင်းမူလဖြစ်၏။” နိမာ၊ ပ ၉၁။

[ပါ။ ဗျာဓိ။]

ဗျာပါ—ဗျာပါရ ရှု။

“သောကဗျာပါ၊ စိုးရိမ်ရာ တွင်။” ဓမ္မ* ၃၁။
“ကြောင့်ကြဗျာပါ၊ ငါ့ချည်းသာလျှင်၊ ရောင်ဝါ
ညှိုးကြွေ၊ တောဝယ် နေလျက်။” သစ္စာ* ၈၉။
“မင်းကြီး၏နှလုံးမသာသော အဖြစ်ကိုသိ၍ မင်း
ကြီး၏ ဗျာပါကို ဖျောက်ပေဘူး၏။” ယသ ၄၃။
“ဗျာပါတကြီးဦးဆံဘားယားနှင့်လယ်ထွန်ရာသို့လိုက်
လာသည်ကိုမြင်လျှင်။” ဣပုံ ၁။ [ပါ။ ဗျာပါရ။]

ဗျာပါဒ—သူတပါးပျက်စီးရာ ပျက်စီးကြောင်းကြံခြင်း။

“ကာမစ္ဆန္တ၊ ဗျာပါဒတို့၊ စသည်ငါးသင်း၊ ညစ်ညူး
ခြင်းလည်း။” ဇပျို့* ၂၄၄။ “အဘိဇ္ဈာ ဗျာပါဒ
စိတ်ယုတ်စိတ်ညံ့တွေ။” ပြည်သား၊ ၅၊ ၁၆။
[ပါ။ ဗျာပါဒ။]

ဗျာပါရ—ကြောင့်ကြခြင်း။ စိုးရိမ်ခြင်း။

“မရှိကြောင့်ကြ၊ ဗျာပါရကို၊ နားမျှမကြား၊ တို့မြေး
သားတွင်။” ဓမ္မ* ၅၀။ “နှလုံးကြောင့်ကြ၊ ဗျာပါရ

နှင့်၊ ဒုက္ခဟူသည်။” ပြာဋိ* ၆၂။ “ရသေ့၏ ဗျာပါရကို ဖျောက်ခြင်းငှာ။” ဣပုံ ၃၈၆။ “မင်းတရားကြီးမှာဖြင့် ဗျာပါရအလွန်များနေရှာတယ်။” ဣရီ၊ ၈၆၆။

[ပါ၊ ဗျာပါရ။ မှတ်ချက်။ ‘ဗျာပါဒနှင့် ဗျာပါရ အသုံးများတတ်သည်။ ဗျာပါဒမှာ သူ့ဘာပီးပျက်စီးကြောင်း ကြံ သည့် မကောင်းသောစိတ် ဖြစ်သည်။ ဗျာပါရကား စိုးရိမ်ကြောင့်ကြစိတ်ဖြစ်၍ မကောင်းဟု မဆိုနိုင်။]

ဗျာမပ္ပဘာ—မြတ်စွာဘုရား၏ ကိုယ်တော်ရောင်။

“လက္ခဏာတော်ငယ်ရှစ်ဆယ်မှာ ဗျာမပ္ပဘာ။” ကဝိဒီ ၁၈၃။ “တလံမျှသော ကိုယ်တော်၏ရောင်ခြည် ဗျာမပ္ပဘာသည်...ဟု ပြဆိုပြီ။” တေပိဋက ၂၄၅။ [ပါ၊ ဗျာမပ္ပဘာ။ ဗျာမ-တလံ၊ ပဘာ-အရောင်။ တလံမျှရှိသော မြတ်စွာဘုရားကိုယ်တော်မှထွက်သော အရောင်။ ဗျာမပ္ပဘာရောင်ခြည်ကို သာရတ္ထဒီပနီ၊ ပ ၄၁၀ ၌ မြတ်စွာဘုရား၏ ကိုယ်တော်မှ တလံမျှလောက်အတွင်း ထက်ဝန်းကျင်၌ လင်းနေသော အရောင်ဟုဆိုသည်။ ဝိမတိ ဝိနောဒနီ ဋီကာ ၈၆ စသည်တို့၌ တလံမျှရှိသောမြတ်စွာဘုရားကိုယ်တော်၏ ထက်ဝန်းကျင်ပတ်ပတ်လည် အတောင်ရှစ်ဆယ်အတွင်း အမြဲလင်းနေသောအရောင်ဟု ဆိုသည်။ တေပိဋက ၂၄၄။]

ဗျူတာ—သုံးမကြာခန့်ရှိသော ဂီတသံ။

“၃-မကြာစဉ်ဖြစ်ခဲ့က ဗျူတာပေါက်၏ဟု ဆရာမြတ်တို့အမိန့်ရှိသည်။ ဗျူတာပေါက်၏ဟူသောစကားကိုလည်း ဂီတအသံသို့ရောက်၏ဟူ၍ မိန့်ကုန်သည်။” ဝေါ ၂၇။ “ပဉ္စသိခံဒေဝေါ၊ ကေသာတူရံ၊ သျှောင်ငါးထုံးဖြင့်၊ ဘွဲ့ကုံးအလှ၊ နတ်ဒေဝသည်။ ပလူတေနဝါ၊ အက္ခရာဝေဝုစံ၊ စည်းဝါးအုပ်သော ပလုပ်သံဖြင့်၎င်း။ ဗျူတေနစါ၊ သံရှည်သံတို့၊ ထုတ်ဆိုမူလ၊ နားချမ်းမြသော ဗျူတသံဖြင့်၎င်း။ တီးသကဲ့သို့။” ဓမ္မာလင် ၅၄။ [ပါ၊ ဗျူတာ?]

ဗျူဟာ—စစ်ရေးပြခြင်း။ စစ်ဆင်ခြင်း။

“စက္ကပဒုမ၊ သကဋဟု၊ ဗျူဟသုံးထွေ၊ စစ်ဆင်ခြေနှင့်။” တန်ရ * ၂ (၃)။ “နတ်ဗိုလ်မှူးကုမ္ဘဏ်၊ ဗျူဟာစုံစောင့်ရံလျက်။” ဗုည ၁၀၁။ “မြတ်စွာ

ဘုရားရွှေကိုယ်တော်တိုင် တားမြစ်သော်လည်း စစ်ဗျူဟာမရပ်။” ကဝိန္ဒာ ၈၁။ “နတ်စစ်ကယ်ဗျူဟာဆင်လို့။” ပဒေသာ ၆။ “ဗျူဟာဟူသည်ကား ထူးပြားသော အကြံလုံ့လဟူသော အနက်ကိုဟောသော မာဂဓဖြစ်သင့်၏။” ဝေါ ၃၀၄။

[ပါ၊ ဗျူဟာ။ ဝိ-ဦဟ။ ဝိ-အထူးထူး အပြားပြား ခွဲခြမ်းဝေဘန်၍၊ ဦဟ-ကြံခြင်းလုံ့လပြုခြင်း ထားခြင်း။ ပါဠိသဒ္ဒါ၌ ဣကို ယပြုလေ့ရှိသည်။ ဝိအဇ္ဇန၌ ဝကိုဗ၊ ဣကိုယ (ယပင့်) ပြု၍ ဗျဇ္ဇန-ဖြစ်သည်။ ဤ၌လည်း ဝိဦဟ-ဝကိုဗ၊ ဣကိုယ (ယပင့်) ပြုထားသည်။ ထို့ကြောင့် ဗျူဟာဟု ယပင့်နှင့်ရှိရသည်။ ဗျူဟာ-မဟုတ်။]

ဗျဉ္ဇနရိယ—[ဗေဒင်]ကောင်းကင်ဂြိုဟ်ဘခုခုသည် လှည့်လည်သွားမြဲအစဉ်ကို မသွားဘဲ နောက်ရာသီ အိမ်သို့ပြန်ဆုတ်ခြင်း။ နောက်ပြန်ဆုတ်သည်ဟု ထင်ရခြင်း။

“သီဟစာနှင့်၊ အင်္ဂါဂြဟ၊ ဗျဉ္ဇနရိယာ၊ မူသည့်တာကို။” နာနာ* ၉၅။ “ဗျဉ္ဇနရိယမှာ ကျားတို့သည် မိမိတို့ သားအမဲစားသော ကာလနှိုက် ရှေ့သို့တက်ခြင်း၊ တဘန် ဆုတ်၍ ရှေ့သို့တက်ခြင်း ပမာတူသောကြောင့် ဗျဉ္ဇနရိယဆိုသည်။” ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၁၆၂။ “နောက်သို့ပြန်သော် ဗျဉ္ဇနရိယာ။” နေမိတ် ၂၉။ [ပါ၊ ဗျဉ္ဇနရိယ။ ဗျဉ္ဇ-ကျား၊ ရိယ-သွားခြင်း။ တနည်း ဝက္ကရိယ။ ဝက္က-ကောက်ကျေ၊ ရိယ-သွားခြင်း။ “ဝကြသွားကား... ထိုသွားမြဲ၌ ရှေ့၌ လွန်သော်သိသ်၊ နောက်သို့ ဆုတ်သော် ဝဂ္ဂ (က္က)၊ လွန်၍ကြာသော် နိယထံ။” သူရိယသိဒ္ဓန္တ ၅၂။]

ဗျဉ္ဇနာ—ဗျဉ္ဇနရိယ နှင့်အတူတူ။

“နေရက်မစေဘဲ ရှေ့သို့တက်၍ တဘန် နောက်သို့ ဆုတ်၍ ရှေ့သို့တက်ခြင်းကို ဗျဉ္ဇနရိယ-ဗျဉ္ဇနာကျင့်သည်ဟု ဆိုလိုသည်။” ဗေဒင်ဖြေ ၁၃။ “အင်္ဂါဂြိုဟ် ဗျဉ္ဇနာ ကျင့်သည်။”

ဗျဉ္ဇနာ ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ဗျဉ္ဇနာ ကျင့်ချင် တခွင်သောကြာ။” ရာမ (၂) ၁၁၆။ “ဂြိုဟ်များသီဟဇာ ဗျဉ္ဇနာ ကျင့်တဲ့ ကာလမှာ ဘယ်ပုံ၊ နိယထံကျင့်တဲ့အခါ ဘယ်သဘောဟု အဟောကိန်း

ထုတ်လာခဲ့တာများဟာလဲ အမှန်သားဘဲ။” ရွှေပြည်၊
ပ ၉၁။ [ပါ၊ ဗျဉ္စစရိယ။]

ဗျည်း— ၁၊ သရမှဘပါးသော အက္ခရာ ၃၃ လုံး။

“သင်္သကရိုတ်၊ ပုဒ်၏ပွင့်နည်း၊ သရ ဗျည်းနှင့်၊ သိမ်း
ဆည်းအနက်။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၁၀။ “ကျမ်းလာ ဗျည်း
ဝယ်၊ သုံးဆယ်နှင့်သုံး၊ အဆုံးဂဠုန်၊ ပြင်းဟုန်နိဂ္ဂ
ဟိတ်၊ ခွဲစိတ်ခြမ်းကဗောတ္တိ သဟူ။” ကဝေ၊ ဒု ၁၁၆။
“အက္ခရာ ပုဒ် ဗျည်းတလုံးမျှ မတိမ်းမစောင်းစေရ
အောင်။” စာဏကျ၊ ပ ၁၅၁။

၂၊ အင်္ဂါဇာတ်။

“လိင်ဗျည်းဝိသဘာ၊ မတူစွာငြား၊ ကိုယ့်မယားနှင့်၊
အခြားပြင်ပါ၊ ဣတ္ထိယန္တိကံ၊ ရာဂဖြစ်လွယ်၊ မသပ္ပာယ်
ကြောင့်။” မဃ* ၄၃၆။ “ရံဘန်မိန်းမ ရံဘန်
ယောကျ်ား ဖြစ်သော သူသည် ဥဘတော ဗျည်း
မည်၏။” အမေ ၂၅၆။

[ပါ၊ ဗျဉ္စန။ “ဗျဉ္စနန္တိစေတ္တ ဣတ္ထိနိမိတ္တံ ပုရိသ
နိမိတ္တဉ္စ အဓိပ္ပေတံ.... ဋီကာပါဌ်ဖြင့် ဥဘတော ဗျဉ္စနဉ္စ
ဗျဉ္စန သဒ္ဒါ၏ အရ.... ဣတ္ထိနိမိတ် ပုရိသ နိမိတ်ကို
ကောက်ယူ ပြဆိုသောကြောင့်။” အာနိ ၃၉။]

ဗျဉ္စန—ဗျည်း ၁ နှင့်အတူတူ။

“စလုံးဗျဉ္စန၊ အာဒိသနှင့်၊ ဆလိင် တချောင်းငင်၊
လုံးကြီးငယ်တင်။” ရာမ၊ ပ ၅၆။ [ပါ၊ ဗျဉ္စန။]

ဗျဉ္စနဗုဒ္ဓိ—အက္ခရာတို့ကို ရွတ်ဆိုပုံ။

“ဤသို့လျှင် ဒိဃ၊ ရဿ၊ ဂရု၊ လဟု၊ သိထိလ၊ ဓနိတ၊
သမ္ပန္န၊ ဝဝတ္ထိတ၊ နိဂ္ဂဟိတ်၊ ဝိမုတ် အားဖြင့် ဗျဉ္စန
ဗုဒ္ဓိ ဆယ်ပါး ဖြစ်သတည်း။” သဒ္ဓ ၁၈၆။ “ယင်း
ဗျဉ္စနဗုဒ္ဓိ ဆယ်ပါးကို ရည်၍ ပုဒ်စပ်ချောပြု၊ သန္ဓေ
ခြားဖြတ်၊ သံလွှတ်ဘွင့်ဆို၊ ရှည်တိုလေးပေါ၊ တင်း
လျော့နိဂ္ဂဟိတ်၊ အစိတ်အဖြာ၊ အင်္ဂါဆယ်ခု(ဘတ်မှု
မကျမ်း၊ နားမချမ်းမှု။” ကိုး* ၂၃၉။) ဟူ၍ ကိုးခန်း
လင်္ကာနှိုက် စပ်ဆိုတော်မူသည်။” ကစ္စ ၁၁။

[ပါ၊ ဗျဉ္စနဗုဒ္ဓိ။ ဗျဉ္စနဗုဒ္ဓိ ၁၀ ပါး။ ၁ ဒိဃ—အသံ
ရှည် ရွတ်ရခြင်း၊ ၂ ရဿ—အသံတို ရွတ်ရခြင်း၊
၃ ဂရု—လေးလေးရွတ်ရခြင်း၊ ၄ လဟု—ပေါ့ပေါ့ရွတ်
ရခြင်း၊ ၅ သိထိလ—ပျော့ပျော့ လျော့လျော့ ရွတ်ရ
ခြင်း၊ ၆ ဓနိတ—မာမာ ပြင်းပြင်း ရွတ်ရခြင်း၊
၇ သမ္ပန္န—နောက်ပုဒ်နှင့် စပ်၍ရွတ်ရခြင်း၊ ၈ ဝဝတ္ထိ

တ—ပုဒ်ဖြတ်၍ ရွတ်ရခြင်း၊ ၉ နိဂ္ဂဟိတ်—ကရိုဏ်းကို
နှိပ်၍ရွတ်ရခြင်း၊ ၁၀ ဝိမုတ္တ—ဘွင့်၍ ရွတ်ရခြင်း။]

ဗျဉ္စနန္တ—ဗျည်းဆုံးပုဒ်။

“ဗျည်းအဆုံးရှိသော ဗျဉ္စနန္တ ပုဒ်၏ ပကတိကိုလည်း
သိရမည်။...ကံ” ဣဒံတွင် နိဂ္ဂဟိတ်ဗျည်း ဆုံးသည်ကို
ဆိုလိုသည်။” ကစ္စ ၂၂၈။ “ဗျဉ္စနန္တ သံဟူသမျှ
အတူချည်းပင် မှတ်လေကုန်။ ဗျည်းသက်သက် သံဟူ
သည် ဤဗျဉ္စနန္တ သံကိုပင် ဆိုသည်။ မြန်မာ ရှမ်း
တလိုင်းလူမျိုးတို့မှာ ၎င်းအသံမထင်၊ ဗြဟ္မဏ် လူမျိုး
ပဏ္ဍိတ်များမှာ ထင်၏။ ရာမ၊ ရာဝဏ်၊ ဟထ၊ ဘတ်
စသည်တည်း။” ကစ္စ ၉။

[ပါ၊ ဗျဉ္စနန္တ။ ဗျဉ္စန—ဗျည်း၊ အန္တ—အဆုံး။ အသတ်
၁၀ မျိုးဖြင့် သတ်ထားသော ပုဒ်ကို ဗျဉ္စနန္တ ခေါ်
သည်။ ဝေါ ၄ တွင်ကြည့်နိုင်သည်။]

ဗျတ္တိ—အစွမ်းသတ္တိ ထင်ရှားပေါ်လာခြင်း။

“ကိုယ်ကျိုး ကိုယ်စီးပွားကို ပမာမထားဘဲ ငယ်သား
များ စီးပွား ထွန်းကားအောင် ဆောင်ရွက်နိုင်သော
သတ္တိဗျတ္တိ ရှိခြင်းများကို ဆိုလိုသည်။” ချုပ်ပုံ၊ ဒု
၁၅၈။ “သူ့ကိုအာပတ်တင်ခြင်း အနာပတ္တိတင်ခြင်း
ငှာ စွမ်းနိုင်သော ဗျတ္တိဂုဏ်ကို ရသော ပုဂ္ဂိုလ်ကို
လောကမှာ အလွန် ရခဲသည်။” သီလဝိ ၁၁၄။
“လူ၏ စားစွမ်း နိုင်ခြင်းသည် သတ္တိရုပ် မည်၏၊ ထို
အစွမ်း ထင်ရှားခြင်းသည် ဗျတ္တိ ရုပ်ဟူ၍ အချို့သော
သဒ္ဓါဆရာတို့သည် ခွဲ၍ပြကြ၏။” တက်ကျမ်း ၂၁။
[ပါ၊ ဗျတ္တိ။ ဗျတ္တိ—ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်ခြင်း။]

ဗျပုတ်—စကားလုံးပုဒ်ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း၏ အကြောင်း။
ဝိဂ္ဂိုဟ် ပြုခြင်း၏ အကြောင်း။ စကားလုံး
အနက်၊ ဝစနတ္ထ။

“ဝိဂ္ဂိုဟ် ဝစနတ်၊ ဗျပုတ် နိမိတ်၊ အစိတ်ကြိယာ။”
မဃ* ၁၅၄။ “ဤသို့သော ဗျပုတ်၊ ဝစနတ်
ဂါထာ၊ လာသည်နှင့်အညီ။” ဩလင် ၁။ “အရှင်
ကျန်ငညိုက နောက်ပိုး ဗျပုတ်ကို အထုပ္ပတ်နှင့်တင်
ပါမည်။ နားဆင်တော်မူပါဘုရား။” စပယ် ၅၃။
“ဝိဂ္ဂိုဟ်ဝစနတ်၊ ပြုတုံလတ်၊ ဗျပုတ်မျှော်လေလင့်။”
တောင်တွင်းနိယံ* ၁၄၂။ “ကပ္ပလိကျွန်း ခေါ်
သည်မှာ အဘယ် အကြောင်းအရာ ဗျပုတ်ကိုမှီ၍

ကပ္ပလီ ကျွန်း တွင်သနည်းဟု မေးတော်မူ၏။”
သေတ္တု၊ ဒု ၁၅၉။ [ပါ၊ ဗျုပ္ပတ္တိ။]

ဗျုပ္ပတ္တိ—ဗျုပ္ပတ်နှင့်အတူတူ။
“ဝိဂ္ဂိုဟ်ဝစနတ်၊ ပြုတုလတ်၊ ဗျုပ္ပတ်ခမျှာလေလင့်။
....ဗျုပ္ပတ္တိမှာ၊ အရရှာ၊ ကြိယာ ဖြစ်လေ သင့်။”
တောင်တွင်းနိယံ* ၁၄၄။ “တရားတော်ကို ကြားနာ
ရခြင်းကြောင့် လူကန်းအားလုံးတို့သည် မျက်စိ
အလင်းကို ပြန်ရကြလေသည်။ ထိုသူတို့သည် ဝမ်း
မြောက်ဝမ်းသာရှိကြ၍ မိမိတို့ကိုင်စွဲသော တောင်
ဌေးများကိုမြေကြီး၌ စိုက်လျက်....အဓိဋ္ဌာန်ပြုကြလေ
သည်။....၎င်းတောင်ဌေးများသည် အမြစ်တွယ်လျက်
အကိုင်းအခက်အလက်များနှင့်တကွ တောအုပ်ကြီး
ဖြစ်လာလေသည်။ ဤကဲ့သို့သော အကြောင်းအရာ
ဗျုပ္ပတ္တိအားလျော်စွာ ၎င်းတောအုပ်ကြီးကိုအန္တဝန
တော အုပ် ကြီးဟူ၍ ခေါ်ဝေါ် ကြလေသည်။”
ဗာဟိယန် ၇၈။ [ပါ၊ ဗျုပ္ပတ္တိ။]

ဗျုပ္ပတ္တိနိမိတ်—စကားလုံးပုဒ် ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း၏ အ
ကြောင်း။ ဝိဂ္ဂိုဟ်ပြုခြင်း၏အကြောင်း။
“ဝိဂ္ဂိုဟ်ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်းဖြစ်သော ကြိယာသည်
ဗျုပ္ပတ္တိနိမိတ်မည်၏။” ဝါကျမေ ၁၃၉။ “အသံ
ဗျုပ္ပတ္တိနာမ၊ ဤဗျုပ္ပတ္တိနိမိတ် မည် သည် ကား။
ယထာကထဉ္စိ၊ တစုံတခုသော အကြောင်းကြောင့်။
ဝတ္တတိ၊ ဖြစ်၏။ (ထည့်ပါ) ပန၊ ဗျုပ္ပတ္တိနိမိတ်၏
တစုံတခုသောအကြောင်းကြောင့်ပင်ဖြစ်သော်လည်း။
သညာ၊ သညာကို။ လောကတောယေဝ၊ လောက
အားဖြင့်သာလျှင်။ အဝဂန္တဗ္ဗာ၊ သိအပ်၏။”
ဇာန်ဒီနိ၊ ဒု ၃၈၅။
[ပါ၊ ဗျုပ္ပတ္တိနိမိတ္တ။ ဗျုပ္ပတ္တိ=ဝိ-ဥပ္ပတ္တိ၊ဝိ-အထူး
ထူး အထွေထွေ၊ ဥပ္ပတ္တိ- (စကားလုံးပုဒ်) ဖြစ်လာ
ခြင်း၊ နိမိတ္တ-အကြောင်း။]

ဗြိုဟတ်(ဇ်) —ဗေဒင်ဟောနည်းတမျိုး။ ယင်းနည်းကို
ပြသောကျမ်း။
“ဗြိုဟင်ကား ရာသီစက်ဂြိုဟ်နေတို့ကို ကိန်း အိမ်
စသည်ဖွဲ့၍ ဟောသောနည်း။” ကျည်း ၁၅၇။
“နာရီစသည်၊ ကြားကသိတတ်၊ ဗြိုဟင်ရာဇမတ္တဏ်၊
ကိန်းစံစဉ်။” လောသာ* ၄၉။ “ကြွင်းကျန် ဗြိုဟတ်၊
သွတ်နှင့်ယဇု။” ဝေါ ၆၆၀။ [သ၊ ?]

ဗြိစ္ဆာ—ကင်းမြီးကောက်ရုပ်အမှတ်ရှိသောရာသီ။ (တန်
ဆောင်မုန်းလနှင့်တိုက်ဆိုင်သည်။)

“ရာဟုကားကန်၊ စည်းသုံးတန်နှင့်၊ အမွန်ကောင်း
လျက်၊ ဗြိစ္ဆာလက်၌။” ခင်ထွေး* ၃၄။ “ဗြိစ္ဆာ၊
ဓနနှစ်ရာသီတို့သည် ဟောမန္တ။” ဥတု ၃။ “ဝါရက်
ကုန်ကျန်း၊ ဗြိစ္ဆာလှန်းက၊ ဆန်းတန်ဆောင်မုန်း။”
ဆဲနှစ်မျိုး ၄။
[ပါ၊ ဝိစ္ဆိက။ ဝိစ္ဆိက-ကင်းမြီးကောက်။]

ဗြဟ္မစရိယ—မြတ်သောအကျင့်။ မေထုန်မှုမှရှောင်ကြဉ်
သောအကျင့်။

“သာသနာသို့သက်ဝင်၍ ကျင့်ကြံအားထုတ်သည်မှ
စ၍ ဗြဟ္မစရိယဟုဆိုအပ်သော အကျင့်မြတ်၏ အကျိုး
ဖြစ်ကုန်သော....ကိုယ်တွေ့ဒိဋ္ဌဖြစ်သော ချမ်းသာတို့ကို
ခံစားရကုန်၏။” သာသမ် ၄၁။ “ကာမေသုမိစ္ဆာ
စာရနှင့် သုရာမေရိယကံများကို အထူးရှောင်ကာ
ဗြဟ္မစရိယကိုကျင့်လျက် ဤရောဂါပြဿနာကြီးကို
ဖြေရှင်းသင့်၏။” မောင်မယ် ၁၃၆။
[ပါ၊ ဗြဟ္မစရိယ။ ဗြဟ္မ-မြတ်သော၊ ဝါ၊ ဗြဟ္မာ၊
စရိယ-အကျင့်။]

ဗြဟ္မစာရိ—မြတ်သောအကျင့်ကိုကျင့်သူ။ မေထုန်မှုမှ
ရှောင်ကြဉ်သူ။

“ပုဏ္ဏားတို့မှာ သားမယားမရှိ။ ဗြဟ္မစာရိ သဘော
အကျင့်ရှိသောသူ၏ ဥစ္စာဘဏ္ဍာကို မင်းသာလျှင်
ခံယူလှူထိုက်၏။” နု ၃၂၄။
[ပါ၊ ဗြဟ္မစာရိ။ ဗြဟ္မ-မြတ်သော (အကျင့်)၊ စာရိ-
ကျင့်သူ။]

ဗြဟ္မစိုရ်—ချစ်ခြင်း သနားခြင်း ဝမ်းမြောက်ခြင်း လျစ်
လျူရှုခြင်းဟူသော တရားလေးပါး။

“လေးမည်ဗြဟ္မစိုရ်၊ ဖြူညိုခပ်သိမ်း၊ ကြာတိရှိမ်းသား။”
ဆု* ၁၃၅။ “မေတ္တာ၊ ကရုဏာ၊ မုဒိတာ၊ ဥပေက္ခာ
ဟူသော ဗြဟ္မစိုရ်တရားလေးပါးကို ပွားစေကုန်။”
မာလင် ၄။ “မေတ္တာစျာန်ဗြဟ္မစိုရ်၊ ဩဒိဿချေဖြင့်။”
ပုည ၂၀။
[ပါ၊ ဗြဟ္မစရိယ။ ဗြဟ္မစိုရ်မှာ ဗြဟ္မစရိယပုဒ်မှ
သက်လာသောစကားဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် အနက်
ကား ဗြဟ္မဝိဟာရတရားလေးပါးကို ဆိုလိုသည်။]

ဗြာဟ္မဏ—ဗြာဟ္မဏလူမျိုး။ ပုဏ္ဏား။

“ပုရောဟိတ၊ ဗြာဟ္မဏကား။” ကိုး*၆။ “ထိုအခါ သင်ဗြာဟ္မဏတို့ အဘယ်ကိစ္စရှိ၍ ရောက်သနည်း။” န ၁၄။ “နောက်ကမ္ဘာဦးသုအပေါင်းတွင် မကောင်းမှုကို ရှံရှာ၍ အပပြုတတ်ကုန်သောသူတို့ကို ဗြာဟ္မဏဟုသမုတ်၏။ သည်ကာလမှ ပုဏ္ဏားမျိုးဟု အစဖြစ်၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၀၆။

[ပါ။ ဗြာဟ္မဏ။ မှတ်ချက်။ နတ်ဗြဟ္မာဆိုသော စကား၌ ဗြဟ္မဏ ရေးချမပါရ။ ပုဏ္ဏားကိုဆိုသည့် ဗြာဟ္မဏ၌ ဗြဟ္မဏ ရေးချပါရသည်။ သတိရှိစေ။]

ဗြာဟ္မဏဘတ်—ပုဏ္ဏားတို့အားလျှင်ဒါန်းကျွေးမွေးသော ထမင်း။ ပုဏ္ဏားတို့အား ကျွေးမွေးခြင်း။

“ရာဇဂြိုဟ်ပြည်၌ မင်းအမတ် သူဌေးသူကြွယ်တို့ဝယ် ကြီးကျယ်သောမင်္ဂလာကိစ္စရှိ၍ ဗြာဟ္မဏဘတ်အလိုငှာ ဘိတ်မန်လာသည်ရှိသော်။” ဇီ ၂၄၂။ “ချင်းတို့ အမှုအကျင့်ယုတ်ကို စက်ဆုတ်လှ၍ ဗြာဟ္မဏဘတ်ကို ဖြတ်၍ သံသဘတ်ကိုဖြစ်စေလျက်။” ဝဇီသာ ၆၄။ [ပါ။ ဗြာဟ္မဏဘတ္တ။ ဗြာဟ္မဏ-ပုဏ္ဏား၊ ဘတ္တ-ထမင်း။]

ဗြဟ္မဒတ်—မင်းအမည်။

“နရတမုတ်၊ ဗြဟ္မဒတ်လျှင်၊ သည်းပွတ်အလား၊ မွေးသည့်သားကို။” ဘူပေါင်း* ၂။ “လွန်လေပြီးသောအခါ ဗာရာဏသီပြည်၌ ဗြဟ္မဒတ်မင်းသည် မင်းပြုလတ်သည်ရှိသော်။” ငါး၊ ပ ၆၀။ ဗြဟ္မဒတ္တဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ဗြဟ္မဒတ္တ၊ ကုမာရဟု၊ တွင် ထအမည်။” ဘူလင်* ၃၄။ “ဗြဟ္မဒတ္တဉ္စမာဏဝံ၊ ဗြဟ္မဒတ္တလုလင်ကိုလည်းကောင်း။” စူသစ်၊ ဒု ၂၁၀။ [ပါ။ ဗြဟ္မဒတ္တ။ ဗြဟ္မ-ဗြဟ္မာ၊ ဒတ္တ-ပေးအပ်သူ။]

ဗြဟ္မဒဏ်—မြတ်သောသူအား ပေးသောဒဏ်။

“ပြိုင်ဘက်မဲ့ဟန်၊ ဗြဟ္မဒဏ်ဖြင့်၊ ငဆန်မည်ပင်။” မနော* ၁၀၄။ “ချစ်သားအာနန္ဒာ၊ ဆန္ဒရဟန်းကိုလည်း ငါဘုရားလွန်တော်မူသောအခါ ဗြဟ္မဒဏ်ပေးကြကုန်ဟု မိန့်တော်မူ၏။...သင်္ဃာအပေါင်းတို့ စည်းဝေး၍ ဆိုနိုင် ခက်လှသော ဤဆန္ဒရဟန်းသည်

သူဆိုလိုသမျှဆိုသည်ကို တပါးသောရဟန်းတို့ မဆိုမဆုံးမကြလင့်၊ ဤသူ၏စကားကိုလည်း လေးစားမပြုကြလင့်ဟူ၍ ဗြဟ္မဒဏ် ပေးအပ်၏ဟု မိန့်တော်မူသည်။” ဇီ ၆၇၀။

[ပါ။ ဗြဟ္မဒဏ္ဍ။ ဗြဟ္မ-မြတ်သော၊ ဒဏ္ဍ-ဒဏ်။]

ဗြဟ္မဝိဟာရ—ဗြဟ္မစိုရ်တရားလေးပါး။

“တရားနွဲ့လှ၊ ဟောပြီးမှဟည့်၊ ဗြဟ္မဝိဟာရ၊ ကသိဏဘာဝနာ။” ကိုး* ၂၀၆။ “ဗြဟ္မဝိဟာ၊ ဘာဝနာဖြင့်၊ မေတ္တာကရ၊ မုဒိဥပေက်၊ အချစ်အသနား၊ ဝမ်းပါးလျစ်လျူ။” မသ* ၄၃၂။ “လေးပါးသော ဗြဟ္မဝိဟာရတို့ကို ပွားစေကုန်၏။” သမန် ပ ၁၅၀။ [ပါ။ ဗြဟ္မဝိဟာရ။ ဗြဟ္မ-မြတ်သော၊ ဝိ၊ ဗြဟ္မာ၊ ဝိဟာရ-နေခြင်း။]

ဗြဟ္မာ—သုံးဆဲ့တဘုံရှိ သတ္တဝါတို့တွင် ကြီးမြတ်ဆုံး ဖြစ်သော သတ္တဝါ။

“စကြာရဟတ်၊ သုံးပါးဝဋ်တွင်၊ လူနတ်ဗြဟ္မာ၊ သတ္တဝါကား။” ဘူလင်* ၂၇၇။ “အနတ်နတ်တို့၊ ရှိညွတ်ကျိုးနွဲ့၊ ဆုံးမခံလျက်၊ အဗြဟ္မာမာ၊ ဆဲ့ခြောက်ရွာမှ။” ပါမီ* ၁။ “ကိုယ်တိုင် မအိုမသေ အမြဲနေသော ဗြဟ္မာကြီးထံ ပြန်၍ရောက်ရန်။” ချုပ်ပုံ၊ တ ၄၈။ “လူနတ်ဗြဟ္မာ သတ္တဝါအပေါင်းတို့၏ ပညာသည်။” ဣပုံ ၁၃၄။ [ပါ။ ဗြဟ္မာ။]

ဗောဇ္ဈင်—မဂ်ဉာဏ်၏ အကြောင်းဖြစ်သော တရား ခုနစ်ပါး။

“နောင်လည်းကြောက်ငြင်၊ ဗောဇ္ဈင်ခုနစ်၊ လက်နက်ပစ်လျက်။” သစ္စာ* ၂၅။ “ဗောဇ္ဈင်ခုနစ်ပါး၊ တရားရတနာ၊ စကြာရှေ့တည်၊ ကောင်းကင်လည်လျက်။” ပြာဋီ* ၁၁၁။ “ဗောဇ္ဈင်ဟူသည်ကား မဂ်ဉာဏ်၏ အင်္ဂါ မဂ်ဉာဏ်၏ အတောင်အလက်တည်း။” ဗုဒ္ဓသင် ၁၂၁။

[ပါ။ ဗောဇ္ဈင်။ ဗောဇ္ဈင်ခုနစ်ပါး။ ၁ သတိသမ္ပောဇ္ဈင်၊ ၂ ဓမ္မဝိစယသမ္ပောဇ္ဈင်၊ ၃ ဝီရိယသမ္ပောဇ္ဈင်၊ ၄ ပီတိသမ္ပောဇ္ဈင်၊ ၅ ပဿဒ္ဓိသမ္ပောဇ္ဈင်၊ ၆ သမာဓိသမ္ပောဇ္ဈင်၊ ၇ ဥပေက္ခာသမ္ပောဇ္ဈင်။ ပဉ္စာ ၁၇၇။]

[ဘ]

ဘဂဝန်—မြတ်စွာဘုရား။

“တို့ထိပ်ပန်းပန်း၊ ဘဂဝန်၊ နိဗ္ဗာန်စိုးချုပ်ခြာ။”
ကဝိသတ်* ၄၈၅။ “ဘုရားဘဂဝန်၊ နိဗ္ဗာန်မွေ့လျော်၊
စံတော်မူသည့်နှစ်။” လျှောက်ဖြေ ၈၀။

[ပါ။ ဘဂဝန္တ။ ဘဂ-ဘုန်းတော်ခြောက်ပါး၊
ဝန္တ-ရှိသောပုဂ္ဂိုလ်။]

ဘဂန္တိလ်—ဝစ္စမဂ်၌ ပေါက်သော အနာတမျိုး။

“ဘဂန္တသ၊ ဘဂန္တိလ်နာ။” ဒွိသိမ်ဓိပ် ၁၂။
ဘဂန္တိရ်ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ဘဂန္တရ၊ အရည်
တစက်စက်ယိုသော ဘဂန္တိရ်။” မဟာထာနိ ၁၉၅။
“ဘဂန္တလ၊ ဘဂန္တိရ်နာ၊ ဂရင်ဂျီနာ၊ ဝစ္စမဂ်ကို
ဖောက်ခွဲတတ်သောအနာ။” တောင်ပေါက်ဓာန်*
၃၂၈။

[ပါ။ ဘဂန္တလ၊ ဘဂန္တရ။ ဘဂန္တလ၊ ဘဂန္တရ-ဟု
ပါဌ်နှစ်ထွေရှိသည်။ ဓာန်ဋီ* ၃၂၈၊ တောင်ပေါက်
ဓာန် ၁၉၅ တို့ကိုရှု။]

ဘယ—ဘေး။

“ဘေးဘျမ်းဘယ၊ ထူထပ်လှ၏။” သူဇာ* ၁၇၂။

“ဘေးဘယ ငြိမ်းချမ်းလျက်။” ဗုညဇ ၅။ [ပါ။ ဘယ။]

ဘယဉာဏ်—ဘေးကို မြင်သောဉာဏ်။

“ရုပ်နာမ်သင်္ခါရတို့ကို ကြောက်စရာကောင်းသည်ဟု
သိမြင်လျက် ဘယဉာဏ် ဖြစ်ပေါ်၏။” ဝိပဿနာ၊
ဒု ၁၆၈။ [ပါ။ ဘယဉာဏ။]

ဘယာ—ဘယနှင့်အတူတူ။

“မြို့ညစ်မတင်၊ ဘယာစင်၍၊ ကြည်ရွှင်စေသော၊
ရည်ရွယ်ပြောသို့။” နုရည် ၁၄၁။

ဘယာဂတိ—ကြောက်သောကြောင့်မျက်နှာလိုက်ခြင်း။

“ဆန္ဒာဂတိ၊ ဒေါသာဂတိ၊ မောဟာဂတိ၊ ဘယာဂတိ
တို့သို့မလိုက်မူ၍ ဟုတ်မှန်ဖြောင့်မတ်စွာ ဆုံးဖြတ်
ခြင်း။” ဣပုံ ၆၁၆။

[ပါ။ ဘယာဂတိ။ ဘယ-အဂတိ၊ ဘယ-ကြောက်
အဂတိ-မလိုက်သင့်သည်ကို လိုက်ခြင်း။]

ဘရဏီ—၁။ နက္ခတ် ၂၇ လုံးတွင် နှစ်လုံးမြောက်နက္ခတ်။

“အဿဝဏီ၊ ဘရဏီလဲ၊ ရေဝတီမြို့။” သာ ၁၆။

“ဘရဏီ နက္ခတ်နှင့် ဂြိုဟ်ရှစ်လုံး တပြိုင်နက် ရာသီ
အသိသိတ္တာ တူသောကာလ။” ကမ္ဘာဦး ၁၈၁။

၂။ ဗိရဏီနတ်သမီး။

“မိုးနတ်ဒေဝီ၊ မေဘရဏီ တနှုန်းကဲ့သို့၊ ငွေပန်းချီရှုံး
လောက်ကဲ့၊ ပြုံးလျက်မူရာ။” ဂီပေါင်း ၂၀၁။

[ပါ။ ဘရဏီ၊ ဗိရဏီ။]

ဘဝ—၁။ သတ္တဝါတို့၏ဖြစ်ခြင်း။ သတ္တဝါတို့၏ဖြစ်ရာ။
သတ္တဝါအဖြစ်။

“ကျော့ကွင်းမောဟ၊ ညွတ်ထောင်ကြသို့၊ ဘဝ ကြိမ်
ဘန်၊ ပဋိသန်လျှင်။” ဘူလင်* ၁၅၇။ “အကြောင်း
ဝေးလှ၊ ရှေးဘဝဝယ်။” ဘုံ* ၁၁၄။ “သတ္တဝါတို့
မည်သည် သေရာနှိုက် ဘဝ ဆုံးကြ ကုန်သေးသည်
မဟုတ်သေး။” လင်း ၁၁။ “ဘဝ ဟူသည်ကား
အကျဉ်းအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်းပွားခြင်းတည်း။” ဗုဒ္ဓသင်
၉၈။ “မဟုတ်သည်ကို ပြောဆိုချေက ဤ ဘဝ
၌လည်း ဆင်းရဲသည်။ ဘဝပြောင်းလည်း ငရဲမလွတ်
ခံရချေသည်။” နု ၁၄။

၂။ အဖြစ်။

“လှေထိုးသားမှ သဌေးကြီး ဘဝ သို့ ရောက်လိမ့်
မည်။” ပေါ်ဇော်၊ ပ ၇။ “ငယ်စဉ် တောင်ကျေး
အကလေးဘဝ က ပညာသင်ကြားရေး နည်းစနစ်
ကောင်းမှ.... အာဇာနည်တို့ ထွန်းကား ပေါ်ပေါက်
ကြ ပေလိမ့်မည်။” လူမှု ၁၉။ “ဗဟုသုတ တို့ကို
ကျောင်းသား ဘဝ ကစတင်၍ စုဆောင်း ဘူးမည်ဆို
သော်.... ဆက်၍ ဆည်းပူး သွားမည်ကား မုချပင်
တည်း။” ယင်း ၆၇။ “လေးသင်္ချေနှင့် ကမ္ဘာတသိန်း
အတွင်းမှာမှ အလောင်းတော်သည် ရဟန်းဘဝ ကို
ကိုးကြိမ်သာ ရဘူး၏။” မဟာထေ ၁၃၇။

[ပါ။ ဘဝ။ ဘဝ ၃ ပါး။ ၁ ကာမဘဝ-ကာမ
၁၁ ဘုံ၊ ၂ ရူပဘဝ-ရူပ ၁၆ ဘုံ၊ ၃ အရူပဘဝ-
အရူပ ၄ ဘုံ။ ဘဝ ၉ ပါး။ ၁ သညီဘဝ-နာမ်
သာရှိသော ဘဝ၊ ၂ အသညီဘဝ-ရုပ်သာရှိသော
ဘဝ၊ ၃ နေဝသညီ နာသညီဘဝ-ရုပ်နာမ် ၂ ပါးရှိ

သောဘဝ၊ ၄ ပဉ္စဝေါကာရဘဝ-ခန္ဓာငါးပါးရှိသော
 ဘဝ၊ ၅ စတုဝေါကာရ ဘဝ-ခန္ဓာ ၄ ပါးရှိသော
 ဘဝ၊ ၆ ဧက ဝေါကာရ ဘဝ-ခန္ဓာ တပါးရှိသော
 ဘဝ၊ ၇ ကာမဘဝ-ကာမဘုံ၌ဖြစ်မှု၊ ၈ ရူပဘဝ-
 ရူပဘုံ၌ဖြစ်မှု၊ ၉ အရူပဘဝ-အရူပ ဘုံ၌ ဖြစ်မှု၊ ပညာ
 ၄၀၀။]

ဘဝဂ်—၃၁ ဘုံတွင် အထက်ဆုံးဘုံ။ အထက်ဘုံ။

“မိုးမြေအောက်ထက်၊ ဘဝဂ်တိုင်တန်း၊ သက်သေ
 ညွှန်းလျက်။” ပြည်စုန့်* ၅၃။ “ဆန်စုန့် အောက်
 ထက်၊ ကျော်ဝှန်တက်၍၊ ဘဝဂ်ရပ်သု၊ သယမ္ဘူဟု၊
 ခြောက်ဆူဘုံထွတ်၊ အနတ်နတ်တို့။” ပါမီ* ၁။ “ကြား
 ချောက် ဘဝဂ်၊ ဓမ္မစက်ကို၊ သံမြက်ဝဲ့ချီး၊ ဟောပေ
 ပြီးမှု၊ ချေချတ်ပြုမှု။” ဆု* ၁။ “ကောင်းချီးပေး
 သော အသံသည် မစဲမလပ် ပဲ့တင်ထပ်၍ အထက်ကို
 ဘဝဂ် အောက်ကို အဝီစိတိုင်အောင် ကြားကြ၏။”
 ကမ္ဘာဦး ၁၄၃။ “မြတ်စွာဘုရား၏ ဂုဏ်ကျေးဇူး
 သတင်းကောင်းများသည် အထက် ဘဝဂ်တိုင်အောင်
 ပြန့်နှံ့၍။” သာသမ် ၁၇၅။

[ပါ။ ဘဝဂ္ဂ။ ဘဝ-အဂ္ဂ၊ ဘဝ-သတ္တဝါတို့ဖြစ်ရာ
 ဘုံ၊ အဂ္ဂ-ထိပ်ဆုံး။ ဘဝဂ် သုံးပါး။ ၁ ပုထုဇန
 ဘဝဂ်-ဝေဟပွိုလ်ဘုံ၊ ပုထုဇနတို့ရောက်နိုင်ဖြစ်နိုင်သ
 မျှတွင် အမြင့်ဆုံးဘုံ။ ၂ အရိယာဘဝဂ်-အကနိဋ္ဌဘုံ၊
 အရိယာ ပုဂ္ဂိုလ်များ အဆုံးသတ်ရသည့်ဘုံ။ ၃ သဗ္ဗ
 ဘဝဂ်-နေဝသညာ နာသညာယတနဘုံ၊ ၃၁ ဘုံ
 အားလုံးတွင် အမြင့်ဆုံးဘုံ။ လောကုပ် ၆၂။]

ဘဝဂ်—၁၊ အပြင်အာရုံများကို မမြင်မကြားမသိသော
 အခါ (အိပ်ပျော်သော* အခါစသည်) ၌
 ဖြစ်သောစိတ်။ မသိစိတ်။

“အများလူတို့၊ မပြတ်ထင်သား၊ ဘဝဂ် ဝိပါက်၊
 အလယ်ချက်၌။” ဘူလင်* ၂၄၆။ “ဝိညာဉ်ဇော
 စိတ်၊ ဝီထိဆိတ်၍၊ တိတ်တိတ်နေထ၊ ဘဝဂ် ကျ
 သည်။ ။ယောင်လှမိန်းမိန်းမောမောတည်း။” သစ္စာ*
 ၂၂။ “အိပ်၍ ပျော်သော သူသည် ဘဝဂ် သို့သက်
 သော စိတ်ရှိသည်။” သမန်၊ ပ ၁၇၆။ “ဘဝဂ် ကျ
 သောအခါ အိပ်ပျော်သည် ဟု ဆို၏။” စိုး ၂၅။
 “နှလုံးအိမ်၌သာ အလွန်နုနုလှစွာသော ဘဝဂ် ခေါ်
 သော မနောအကြည် စိတ်တမျိုး။” ဥတ္တမ ၉၃။

၂၊ စိတ်။

“ကြည့်ချင်မြင်ချင်၊ ဘဝဂ် စေ့ဆော်၊ ထိုသရော်၌။”
 ကုသ* ၂၁၁။ “မူ့ပြေပြေ ရွှေမင်ဆိုင်းလို့၊ ရှုတိုင်း
 ဘဝဂ် ညွတ်ပါဘိ၊ လွမ်းဆွတ်ဘွဲ့တိမ်။” ရကြေး ၃၉။
 “အချစ်မဝင်၊ အပြစ်တင်လို့၊ ဘဝဂ် မခုပါနှင့်။”
 မှိုင်း၊ ပ ၈၂။

၃၊ နှလုံး။

“ပင်ပန်းရှိုက်ငင်၊ ဘဝဂ် မငြိမ်၊ ပူရှိန်ပြင်းပြ၊ ဒုက္ခရိ
 ရှား။” သံဝေ* ၁၄။ “ဘဝဂ် ဖိုလှိုက်၊ ရှိဦးတိုက်
 ၍။” မဃ* ၄၀၂။ “ချက်အောက် ဘဝဂ် ရှိုက်
 အောင် မရှူနိုင်၊ အထက်ကိုသာ ပင့်ရှူ၏။” ဓာတု၊
 ပ ၇၀။ “စာကိုမြင်လျှင် မဘတ်ရသေးခင်ကစိတ်ရှင်
 သောမန၊ ပီတိဇော ကြွပြီးလျှင်၊ ဟဒယတုန်လှုပ်၊
 ဘဝဂ် ကို လေမှုတ်သဖြင့်၊ ရုတ်တရက် စာကို မဘတ်
 နိုင်သေးဘဲ။” မြင့်၊ ပ ၁၀၂။

[ပါ။ ဘဝဂ်။ ဘဝ-အဂ်၊ ဘဝ-ဘဝ၊ အဂ်-အကြောင်း
 အဂ်၊ မှတ်ချက်။ ဘဝဂ်စိတ်သည် ဟဒယဝတ္ထုခေါ်
 နှလုံးသွေး၌ဖြစ်သဖြင့်၊ ဘဝဂ်စိတ်၏ တည်ရာမှီရာဖြစ်
 သောကြောင့် နှလုံးကိုလည်း တင်စား၍ ဘဝဂ်ခေါ်
 သည်ဟု ယူသင့်သည်။]

ဘာဂ — အဖို့။

“၃၁ ဘုံသားတို့ပါ ပတ္တိဒါန အဘို့ ဘာဂ ကို ပေးဝေ
 ခဲ့ကာ။” ဆူးလေ၊ နိဒါန်း ၃။ [ပါ။ ဘာဂ။]

ဘာဂီ? — ဝါသနာဘာဂီ ရှု။

“ဘဝကိန်းချေ တိမ်းမသွေ၊ သိန်းနေဘာရှည် ပါရမီ
 ဘာဂီ အဋ္ဌေ စာဂီလေ့ဖြင့်။” ကိုးဆူ ၁၄။
 [ပါ။ ဘာဂီ။? ဘာဂီ-အဖို့ရှိသူ။]

ဘာဏက — အာဂုံဆောင်သူ။

“ဒီသ ဘာဏက ဆရာတို့သည် ဇာတ်စသည်တို့ကို
 အဘိဓမ္မာပိဋက၌ သင်္ဂြိုဟ်၏ဟု ဆိုကုန်၏။” သိဂဏ္ဌီ
 ၇၁။ “ဤဒီသနိကာယ ဘာဏက စသော ဆရာတို့၏
 အလို၌ ခန္ဓကဘာဏက ဆရာတို့၏ အလို၌ ဆုံးဖြတ်
 သကဲ့သို့...မှတ်။” ဂဠု၊ ဒု ၂၇၆။
 [ပါ။ ဘာဏက။ ဘာဏက- ရွတ်ဆိုသူ။]

ဘာဏဝါရ—ရွတ်ဆိုသော အကြိမ်။

“ဂါထာမဟုတ်စုဏ္ဏိယဖြစ်သော်လည်း ရှစ်လုံးတပါဒ လေးပါဒတဂါထာပြု၍ ဂါထာနှစ်ရာငါးဆယ်သည် တဘာဏဝါရ မည်၏။” သီဂဏ္ဌိ ၆၉။ “ငါဆွမ်းခံ လေနောက် ဤမျှလောက်သောအကွာ ဤမျှ လောက်သော ဘာဏဝါရကို ဟောစေသတည်းဟု ကိုတော်စားရုပ်တုတော် ဖန်ဆင်းခဲ့၍။” အဘိဓမ္မာ ၂၈၆။

[ပါ။ ဘာဏဝါရ။ ဘာဏ-ရွတ်ဆိုခြင်း၊ ဝါရ-အကြိမ်။ သင်္ဂါယနာတင်သည့်အခါ တရိုက်တည်း ဂါထာ ၂၅၀ ခန့်ကို ရွတ်ဆိုတော်မူကြသည်။ ဂါထာ ၂၅၀ရှိမှ တကြိမ်ရပ်နားသည်။ တဖန်ဆက်လက်၍ ထိုမျှလောက်ပင် ရွတ်ဆိုတော်မူကြပြန်သည်။ ယင်းသို့ တကြိမ်ရွတ်ဆိုမှုကို ဘာဏဝါရခေါ်သည်။]

ဘာနု—နေ။

“သမ္ဘာရောင်ဖြင့်၊ တထောင် ဘာဏု၊ အခေါင်စု သည်။” ကိန္နရီ * ၃၃။ [ပါ။ ဘာဏု။]

ဘာဏုရာဇာ—နေမင်း။

“ဘာနု (ဏု) ရာဇာ မည်သော ရောင်ခြည်တထောင် ဆောင်သောနေမင်းသည်။” မှန်၊ ပ ၂၉။ [ပါ။ ဘာဏုရာဇာ။ ဘာဏု-အရောင်၊ ရာဇာ-မင်း။]

ဘာရ—အချိန်နှစ်ဆယ်ရှိသော ချိန်ဝန်။

“လေး၏အလယ်၊ ညိုဝယ်သလွဲ၊ ကြေးခဲလောဟာ၊ တဘာရခန့်၊ ဆွဲချိဆန့်သော်။” ပဉ္စာ * ၂၈။ “ပလသတံ၊ ပိုတရာသည်၊ တုလာ၊ တတုလာ ဖြစ်၏။ (တချိန်ဖြစ်၏သော်လည်းဟူ။) အထ၊ ထိုမှတပါး။ တာဝီသတိတုလာ၊ ထိုတုလာနှစ်ဆယ်သည်။ ဘာရော၊ ဘာရ မည်၏။ (တဝန်ဖြစ်၏သော်လည်းဟူ။)” ဓာန်သျှ * ၄၈၁။ “အချိန်နှစ်ဆယ်သည် ဘာရ တခုဖြစ်၏။” သမန်၊ ဒု ၉၂။ [ပါ။ ဘာရ။]

ဘာဝ—၁။ [အဘိဓမ္မာ] ဘာဝရုပ်။ ဣတ္ထိဘာဝ၊ ပုံဘာဝ။

“နှစ်မည်ရှုပ၊ ရုပ် ဘာဝ ဟု၊ မိန်းမယောက်ျား၊ ကျင့်ဖောက်ပြားသည်။” အိရူ * ၂၄။

၂။ အလေ့အထ။ သဘာဝ။ အလို။ “ပြုပြင်ပြင်၊ ဆင်ယင်တုပ၊ လူ့ဘာဝ ဖြင့်၊ ကာမ ငါးရပ်၊ တပ်ဘွယ်များတွင်၊... ပျော်ရွှင်ပါးစိမ့်။” ဇေယျီ * ၁၃၇။ “သူငယ် ဘာဝ၊ မာန်မာနနှင့်၊ လောဘရွှေတည်။” ပဒု ၁။ “သူငယ်တို့ ဘာဝ ချစ်ခင်စုံမက်။” ဝက် ၈၃။

၃။ [အလင်္ကာ] စာပေအရသာကို ခံစား သည့်စိတ်။ ခံစားမှု။

“စိတ်၏ဖြစ်ခြင်း အထူးတို့ကို ရတိစသော ရသတို့ကို ပြတတ်ကုန်သောကြောင့် ဘာဝ ဟူ၍ ဆိုအပ် ကုန်၏။” အလင်္ကာနိသျှသစ် ၄၄၉။

[ပါ။ ဘာဝ။ “ဘာဝေါတိ၊ ကား။ အဇ္ဈာသယော၊ အလိုတည်း။ ယောအဇ္ဈာသယော၊ (အကြင်အလို) ကို။ အဓိပ္ပါယောတိပိ၊ (အဓိပ္ပါယ် ဟူ) ၍လည်း။ ဝုစ္စတိ၊ (ဆိုအပ်) ၏။ ထိနံ၊ မိန်းမတို့၏။ ဘာဝေါ၊ အလိုကို။ ဒုရာဇာနော၊ ငြိငြင်သဖြင့် သိအပ်၏။ ဝါ၊ သိနိုင်ခဲ့၏။” ပဒမာလာ ၁၅၉။ “သုခဒုက္ခာဒိ ဘာဝေဟိ၊ ဘာဝေါတဗ္ဘာဝဘာဝနံ သုခဒုက္ခ စသော သဘောတို့ဖြင့် ထိုသဘောကိုဖြစ်စေတတ် သောစိတ်ကို ထုံစေတတ်သော သဘောသည် ဘာဝ မည်၏။” အလင်္ကာနိသျှသစ် ၄၅၀။]

ဘာဝနာ—ကမ္မဋ္ဌာန်းပွားများခြင်း။ စိတ်တွင်း၌ ပွား များအပ်သောတရား။

“နှုတ်သီးလှုပ်ဆန်း၊ စီးဖြန်းဘာဝနာ၊ အရာမဟုတ်။” ကိုး * ၄၁။ “ဒါနသီလာ၊ ဘာဝနာဖြင့်၊ သုံးဖြာဝဋ္ဋ၊ ဝဲမှထွက်လွန်။” ဘူပေါင်း * ၁၄။ “ဒါနနှင့်စည်းစိမ်ကို တတ်၊ သီလနှင့် ရန်သူကိုသတ်၊ ဘာဝနာနှင့်သံသရာ စက်ကိုပြတ်အောင်ဖြတ်။” ဝိဗြေ ၁၄၁။ “ကမ္မဋ္ဌာန်း ဘာဝနာတို့ကို ပွားများအားထုတ်ကြ၍။” လက်စွဲ ၃၁။ [ပါ။ ဘာဝနာ။]

ဘာဝရုပ်—[အဘိဓမ္မာ]ယောက်ျားမိန်းမအသွင်အင်္ဂါ။

“ကျင်ကြီး ကျင်ငယ် သွား ခြင်းနှင့် တကွ မိန်းမ ယောက်ျားဟူသော ဘာဝရုပ်တို့သည် ထိုအခါ ဖြစ်ပေါ်လာ ကုန်၏။” လျှောက်ဖြေ ၆။ “ယောက်ျားဖြစ်သိုက်သောသူအား ယောက်ျား

အသွင်သဏ္ဌာန် အင်္ဂါကြီးငယ် ဘာဝရုပ်တို့သည် ပေါ်ဖြစ်လာလေကုန်၏။” ပဏ် ၁၆၉။
[ပါ။ ဘာဝရူပ။]

ဘာသာ — ၁။ စကား။

“ကောင်းကင်အရာ၊ စေသောခါမှ၊ ဘာသာထွေပြား၊ သူတို့နားနှင့်၊ ကြားကနာလို၊ တတ်စွာဆိုသည်။” ဘူလင်* ၁၀၆။ “လူ၏ဘာသာ၊ ဆိုတတ်စွာသား၊ လိမ္မာထွေပြား၊ နတ်နဂါးတည်း။” မြား* ၇၈။ “ကျေးသားသည် လူ၏ဘာသာဖြင့် သာယာချိုမြိန်စွာ မင်းကြီးအား ပဋိသန္ဓာရပြုလင့်သည်။” ဣကုဏ် ၅၅၀။ “မြတ်စွာ ဘုရားကိုယ်တော်တိုင် မြန်မာဘာသာဖြင့် ဟောကြားသလို။” တိုးပွား ၁၀။

၂။ အယူဝါဒ။ ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှု။

“လူလိမ္မာတို့၊ ဘာသာကျင့်တမ်း၊ ညီတင်းကျမ်း၏။” ပါမီ* ၉၀။ “အမျိုးဘာသာကိုးကွယ်သည့်... ဘုရားကျောင်းဟောင်း ကြီးသို့ သွားရောက် ကြည့်ရှုကြသည်။” ပြင်သစ်မှတ် ၁၀၁။ “ယခုဘဝတွင်လည်း ဘာသာတပါး ပြောင်းလဲသဖြင့် ပျက်ဆုံးမှု။” ဝိသီ ၅၈။

၃။ စကားတူလူမျိုးစု။

“ပေးကြူးလှူဒါ၊ ဘာဝနာနှင့်၊ ဘာသာကွဲပြား၊ ရာတပါးတို့၊ သီးခြားနေထိုင်၊ ခရိုင်မြို့ပေါင်း၊ သောင်းနှင့်ခြောက်ထောင်။” ဗျူ* ၁၂၄။ “မျိုးရိုးပြကတေ၊ ဘာသာလေ့ဖြင့်၊ ရွှန်းမြေ ဆောင် ယောင်။” အာသံ* ၃၁။

၄။ ဓလေ့ထုံးစံ။

“မြတ်မွန်သစ္စာ၊ ပွင့်သောခါ၌၊ လကျာလက်ဝဲ၊ ရံကွဲမြဲလည်း၊ မလွဲဖြစ်တံ့။ ။စင်စစ် ဘာသာဓလေ့တည်း။” ပါမီ* ၁၅။ “နတ်လျှောက်နတ်မှာ၊ နတ်ဘာသာဖြင့်၊ ကြဲလွှာပန်းမျိုး၊ မြေနှံနိုးမျှ။” ဂါထာ* ၄၃။ “သူမြတ်ဘာသာ၊ ကိရိယာစုံစေ၊ ဆောင်ရွက်ရွှေလျှင်။” သစ္စာ* ၆။ “ရခိုင်ဘာသာ ဆံကို နောက်တွဲထား၍” မှန်၊ ပ ၃၂၆။ “ငှက်တို့ဘာသာကောင်းကင်ခရီးဖြင့် သွားမြဲဖြစ်၍။” ရွှေဘုံ ၅၁။

၅။ သဘောအလျောက်။ လျောက်လျား။

“သူ့ဘာသာလျောက်၊ ငါ့မှောက်ရှင်တော်၊ ဟောငြားသော်လည်း။” ပါမီ* ၄၅။ “မိမိဘာသာ၊ အောက်မေ့ပါလျက်၊ သဒ္ဓါညွတ်နူး။” ဂါထာ* ၄၅။ “တူရိယာတို့သည်လည်း မတီးခပ်ပါ သော်လည်း အလိုဘာသာမြည်ကြကုန်၏။” သိရီ ၁၇၈။ “ရထားမပါ ဘာသာသွားကြသည်။” ပြင်သစ်မှတ် ၉၂။ “သူ့ဘာသာသူရေးပြီး ပေးချင်လို့ ပေးတဲ့စာပါ ဘုရား။” မျောက် ၁၈။

၆။ ကျောင်းသင်ပညာရပ်။ အကြောင်းအရာ။

“ဘာသာမျိုးစုံသင်ကြားသည့် မင်းနှင့် ဆိုင်သည့် ဒတ်လဘက်လဂျာမာမိ ပညာသင်ကျောင်းတိုက်ကြီးသို့ သွားကြသည်။” ပြင်သစ်မှတ် ၁၅၉။ “လူမှုရေးရာပညာသင်ကြားရေးသည် စာအုပ်ထည်းတွင် ဘတ်ရုံနှင့်ပြီးသော ဘာသာရပ်မဟုတ်။” လူမှု ၁၅။ [ပါ။ ဘာသာ။ မှတ်ချက်။ ဘာသာဟူသော ပါဠိပုဒ်ရင်း၏အနက်မှာ စကားဟူ၍ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓမြတ်စွာဘုရား၏စကားကို ဗုဒ္ဓဘာသာဟုခေါ်ဆိုရာမှ အယူဝါဒနှင့် ကိုးကွယ်မှုကိုလည်း ဘာသာဟုအဖျားဆွတ်ခေါ်ကြသည်။ ၎င်းပြင် စကားတူသောလူမျိုးစုနှင့် ဓလေ့ထုံးစံကိုလည်း ဘာသာဟူ၍ပင် အနက်ပွားအားဖြင့်ခေါ်သည်ဟု ယူဆရန်ရှိသည်။]

ဘာသာစရိုက် — အမျိုး၏ အလေ့အကျင့်။

“ပျော်ရွှင်စိမ့်ငှာ၊ ဘာသာစရိုက်၊ မင်းတို့လိုက်ဖြင့်။” ခင်ထွေး ၁။ “ကြားသော်သဒ္ဓါ၊ ဘာသာစရိုက်၊ လူမိုက်လိုက်ဖြင့်။” ဂါထာ* ၇၄။ [ပါ။ ဘာသာစာရိတ်။ ဘာသာ-စကားတူမျိုးစု၊ စာရိတ်-အလေ့အကျင့်။]

ဘာသာဗေဒ — ဘာသာဇကားနှင့် ဆိုင်သောပညာ။

“ဂရိယာဆန်ကဲ့သို့သော ဘာသာဗေဒဆရာကြီးများ ကပင် ထောက်ခံခဲ့ရလေသည်။” ဂင်္ဂါ ၁။ “လှိုကြောင့် မြန်မာ ဘာသာ စကားကို ပေါင်းထည့် ဘာသာစကား...ဟု ဘာသာဗေဒပညာရှင်တို့က ခေါ်ဆိုကြဟန်တူပါသည်။” ဘာသာစာ ၂၆၀။ [ပါ။ ဘာသာဗေဒ။ ဘာသာ-စကား၊ ဗေဒ-ပညာ။]

ဘာသာဘာဝ — မျိုးတူစုစလေ့။

“စကားစပ်ရာ၊ ဘာသာဘာဝ၊ တောင်ကျမြောက်
ရောက်...ပြောကြား၍။” ဥပမာ၊ ပ ၁၂၅။ “ရောက်
တတ်ရာရာ၊ ဘာသာဘာဝ၊ နေထိုင်နေကြဖြစ်သော
ချောင်များ။” ကောက် ၂၇။ “ရွှေဥဩမောင်မယ်
ပျိုတို့၏ ဘာသာဘာဝဆိုတေးသံ။” ရွှေစင် ၉၈။
[ပါ။ ဘာသာဘာဝ။ ဘာသာ-မျိုးစု၊ ဘာဝ-
အဖြစ်၊ စလေ့။]

ဘာသန် — ဘာသန္တရ ရှု။

“သဒ္ဓါဉာဏ်ဖြင့်၊ ဘာသန်သိပ်သည်း၊ မလိပ်လည်း
ဘဲ။” သေတ္တု၊ ပ ၄၄။

ဘာသန္တရ — ဘာသာတပါး။ အခြားလူမျိုးတို့၏ဘာသာ
စကား။

“ဘာသန္တရ၊ မာဂဓဟု၊ ဝါဒနှစ်ပါး၊ ဘာသာ
ပြားကို။” ဓမ္မ* ၁၅။ “ဆန်းကလာပ်ဝိဒက်စသော
ဘာသန္တရကျမ်းများကို သင်ကြားတော်မူသည်။”
သမန်၊ ပ ၈။ “ဘာသန္တရလမ်းညွှန်ဟူသည်၌ ‘အန္တရ-
မိမိဘာသာမှ တပါးသော၊ ဘာသာ - ပြောဆိုရိုး
စကား...ကို ညွှန်ပြသောကျမ်း။’ လမ်းညွှန် ၅။
[ပါ။ ဘာသန္တရ။ ဘာသာ-စကား၊ အန္တရ-အခြား
တပါးသော။]

ဘိသေက — ဘိသိက် ရှု။

“သီရိပဝေသန၊ ဘိသေကဖြင့်၊ အမရနန်းဆီ။”
အာသံ* ၂၀။ “ဒေဝီအဂ္ဂ၊ ဘိသေကဖြင့်၊ နန်းမညာ
တင်။” ကုသ* ၉။ [ပါ။ အဘိသေက။]

ဘိသက္က — ဆေးဆရာ။

“နည်းမို့ပြသ၊ ဗိန္ဒောစသည်၊ ဘိသက္ကအရာ၊ သူနာ
ကုမ။” ဣန္ဒာနေ ၈၉။ [ပါ။ ဘိသက္က။]

ဘိသိက် — ရေစင်သွန်းလောင်း၍ မင်္ဂလာ ပြုလုပ်ခြင်း။
မင်းမြှောက်ခြင်း။

“လွှံ့ပတ်ကျော်ထိတ်၊ ဘိသိက်မင်္ဂလာ၊ မြှောက်သွန်း
ငှာဖြင့်။” ကိုး* ၁၃၆။ “ထိမ်းမြားမင်္ဂလာ၊ မင်းလျာ
ဘိသိက်၊ ဆံရိတ်ဦးပေါင်း၊ ထီးဆောင်းလက်ထပ်၊
နန်းနှင်းအပ်၍။” ဓမ္မ* ၆။ “ရွှေကရားဖြင့်၊ ရထား

ဦးပွတ်၊ မျက်ခတ်စီမံ၊ နှင်တံတို့ကို၊ ချော်ရေစင်၊
ဘိသိက်တင်က။” ဇေယျ* ၅၇။ “ရတနာအချို့၊ ပုဆစ်
ရှိထက်၊ သီရိပဝေ၊ ကြက်သရေသွင်းမြှောက်၊ ဝင်း
ဝင်းတောက်မျှ၊ သွန်းမြှောက်ရေစင်၊ ဘိသိက်တင်
က။” ဘလ္လာ* ၉၂။ “ရာမပဏ္ဍိတမင်းသား...ရောက်
တော်မူပြီဟုကြားလျှင်...သီတာဒေဝီကို မိဖုရားကြီး
ပြုစေ၍ နှစ်ပါးလုံးကို ဘိသိက်သွန်းကုန်၏။” ယသ
၁၃၁။ “ဘိသိက်ခံတော်မူပြီးနောက် ရွှေဘုံရွှေနန်း
သိမ်းမြန်းတော်မူပြီးလျှင်။” သာလင် ၂၁၆။ “နရ
ပတိစည်သူဟူသောတံဆိပ်တော်နှင့် ဘိသိက်ခံတော်
မူသည်။” ဣပုံ ၁၇။

[ပါ။ အဘိသေက။ အဘိသေက-ရေစင်သွန်းခြင်း။
ဘိသိက် ၁၄ ပါး။ ခတ္တိယရာဇနှင့်၊ မင်းမြှောက်ပ
နှစ်ဖြာ။ ပိဇယဇေယျာငယ်၊ စစ်အောင်ရာနှစ်ဝ။
ထိမ်းမြားအပ် ဝိဝါဟာ၊ တိုင်းသာယာ ငြိမ်းဘို့သက
လ။ ဆဒ္ဒန်သိမ်း မင်္ဂလာ၊ ပွားချမ်းသာ မဟာ၊ နန်းသိမ်း
ရန် ဒွါရနှင့်၊ အိမ်ရွှေသ ဥပရာဇာ။ တရားလာကျင့်ကာ
မြှက်ပါလို့၊ ဦးထိပ်ထက် သွန်းစိုက်မုဒ္ဒါ။ သီရိ ပဝေ
သနာမှာ၊ သစ်ဖြာဖြာကြက်သရေသွင်းပါလို့၊ သက်
ရှေ့ခြင်း အာယုဒီသာ၊ မင်းတို့၌သာ။ မြှောက်တင်သ
ဒေဝီမှာ၊ မဟေသီ၊ မှတ်သားတော့လေး။]

ဘူ — မြေ။

“ဘူမဟေလုံး၊ ပြိုင်သူရုံး၊ စက်ဘုန်းပိုင်သ၊ အာဠာ
ဝက။” ပင်း၊ ပ ၆၄။ [ပါ။ ဘူ။]

ဘူတ — ၁။ [အဘိဓမ္မာ] မဟာဘုတ်လေးပါး။

“ဆန်းကြယ်စွာလှ၊ နာမ်ကာယနှင့်၊ ဘူတဟူပေ၊
မြေရေလေမီး၊ ဓာတ်ကြီးလေးတန်၊ အမာခံလျက်။”
ဂံ၊ ပ ၂။

၂။ ထင်ရှားဖြစ်သည်။
“ဝယ်သူက မူလ၊ ရောင်းသူက ဘူတ။” မံသ ၃၂။
[ပါ။ ဘူတ။]

ဘူတဂါမ် — ကြီးပွားဆဲ ရှင်ဆဲသစ်ပင်အပေါင်း။

“ဤဗီဇဂါမ်ဘူတဂါမ်ဟူသည်ကား...အဘယ်နည်း။”
သုတ်သီနိ ၂၁။ “ယဿ၊ အ ကြင် ဗီဇဂါမ် ဘူတဂါမ်
ကို။ သမာရန္တံ၊ ဖျက်ဆီးခြင်းကို။” သီဂဏ္ဌိ ၂၁၆။

[ပါ။ ဘူတဂါမ။ ဘူတ-ပေါ်ပေါက်ကြီးပွားသော-
ဂါမ-အပေါင်း။]

ဘူတနိမိတ်—ထင်ရှားဖြစ်ပေါ်သောနိမိတ်။ မြေကြီး
နိမိတ် ။ ?

“ဘူတနိမိတ်၊ ပြသောတိတ်မူ။” ရှေးကဗျာ ၁။

[ပါ။ ဘူတနိမိတ္တ။ ဘူတ-ထင်ရှားဖြစ်သော၊ မြေ ?၊
နိမိတ္တ-နိမိတ်။]

ဘူတနတ်—မြေဘုတ်ဘီလူး။

“ဘူတော (စ)၊ အောက်သို့မျက်နှာမူ အထက်သို့
မျက်နှာမော့တတ်သော၊ မြေဘုတ်ပလူးတို့၏ အထူး
ဖြစ်သော၊ ကလေးသူငယ်တို့အား ဖမ်းစားခြင်း
စသည်ကိုပြုတတ်သော ရုဒ္ဓအနုစရအမည်ယှသော
ဘူတနတ်။” တောင်ပေါက်ဓာန် ၁၅။ [ပါ။ ဘူတ။]

ဘူတပတ်—သိကြားမင်း။

“အလှူကိုတားလာသည် သိကြားသူရတ်ဘူတပတ်။”
ပင်း၊ ပ ၄၇။ “သိကြားဘူတပတ်၊ နတ်တို့ကူညီ၊
ပူးမှီဆော်ဘန်။” ကဝိန္ဒာ ၁၇။

[ပါ။ ဘူတပတိ။ ဘူတ-ဘူတနတ်တို့၏၊ ပတိ-အရှင်။]

ဘူတပုဗ္ဗဂတိကနည်း—[သဒ္ဒါ]ရှေးအမည်အတိုင်း ခေါ်
သောနည်း။

“နိစ္ဆန္တရာဂဖြစ်သော်လည်း သဆန္တရာဂ ကာလ၌
သတ္တဝါဟူသောအမည်ကို ရခဲ့ဘူးသောကြောင့်....
ဥပစာရမှ တပါး ဖြစ်သော ဘူတပုဗ္ဗဂတိကနည်း
တည်းဟူသော နယန္တရဖြင့် အမည်ရသည်။”
အဋ္ဌဂဏ္ဍိ ၁၁။

[ပါ။ ဘူတပုဗ္ဗဂတိက။ ဘူတပုဗ္ဗ- ရှေးက ဖြစ် ဘူး
သော၊ ဂတိက-အလားရှိသော။ အာရုံငါးပါး၌
တပ်စွဲတတ်သောကြောင့် သတ္တဝါ-ဟု ခေါ်သည်။
ရဟန္တာဖြစ်၍ ယင်းသို့တပ်စွဲခြင်း မရှိသော်လည်း
ရှေးကရဘူးသော အမည်အတိုင်း သတ္တဝါ-ဟု ပင်
ခေါ်နိုင်သည်။ ယင်းကို ဘူတပုဗ္ဗ ဂတိကနည်း ခေါ်
သည်။]

ဘူတရုပ်—[အဘိဓမ္မာ] ပထဝီ၊ အာပေါ၊ တေဇော၊
ဝါယောဟူသော ရုပ်ကြီးလေးပါး။ မဟာ
ဘုတ် လေးပါး။

“ဘူတရုပ် လေးပါးဆိုသည်မှာ ဓာတ်လေးပါးကို
ဆိုသည်။” သက်စောင့် ၇။

[ပါ။ ဘူတရူပ။ မှတ်ချက်။ ။ “ယက္ခရူးရူး၊ စွယ်
ပြူးပြူးနှင့်၊ မူးမူးမိုက်မိုက်၊ စရိုက်လွန်သား၊ ထိုကျွန်
သူနုပ၊ ဘူတရုပ်ကို။” ဘိရူ * ၁၀၀ ၌ ဘီလူးကို
ဘူတရုပ်ဟု ဆိုထားသည်။]

ဘူတဝိဇ္ဇာ—ဘုတ်မန္တရား အတတ်။

“ငါ့အစ်ကိုသည် ဘူတဝိဇ္ဇာ အတတ်ကို တတ်၏။
ထိုအတတ်ဖြင့်.... ကောင်းကင်မှကျ၍ မြေနှိုက်တည်
သကဲ့သို့ဖြစ်စေ၍ လှည့်စားလတ်။” ဣကုဏ် ၁၆၈။

“မထေရ်တို့၏တပည့်ဖြစ်သော ဘူတဝိဇ္ဇာ အစရှိသော
ဆေးကျမ်းတို့နှိုက်ပြုမ်းလှသော သံသမိတ္တမထေရ်။”
မဟာဝင် ၃၆၉။

[ပါ။ ဘူတဝိဇ္ဇာ။ ဘူတ-ဘုတ်၊ ဝိဇ္ဇာ-အတတ်။

“ဘူတဝိဇ္ဇာ၊ ဘုတ်တိုက် အတတ်၎င်း၊ (ဘုတ်ကို
ထွက်စေသောအတတ်လည်းဟူ)။” သုတ်သီနိ ၃၁။

“ဘူတဝိဇ္ဇာတိ၊ ကား။ ဘူတဝိဇ္ဇမန္တော၊ ဘုတ်တိုက်
အတတ်ဟု ဆိုအပ်သော မန္တရားတည်းလည်းဟူ။”
သီထာနိ၊ ပ ၂၆၇။ “ဘူတဝိဇ္ဇာမန္တော၊ ဘုတ်
မန္တရားအတတ်။” သီဂဏ္ဍိ ၂၂၈။]

ဘူပတိ—ဘုရင်။

“တေဇထွန်းညို၊ ဘူပတိလည်း၊ နန္ဒိသေန၊ မတ်လှ
ကျော်ထင်၊ ပညာ ရှင် နှင့်၊ တိုင် ပင် မပြား။”
မာတော * ၂၁။

[ပါ။ ဘူပတိ။ ဘူ-မြေ၊ ပတိ-အရှင်။]

ဘူပါလ—ဘုရင်။

“လူ့ဘရာဇာ၊ နရာဓိပ၊ ဘူပါလ ဟု၊ လောကထွတ်
ဖျား၊ မင်းတို့အားကို။” ဟံချုပ် ၆၀။

[ပါ။ ဘူပါလ။ ဘူ-မြေ၊ ပါလ-စောင့်ရှောက်သူ။]

ဘူမ—မြေ။

“ရတနာပူရ၊ ဘူမ ဘုံချက်၊ ခုံသံလျက်ဝယ်။”
အာသံ * ၅။ [ပါ။ ဘူမ။]

ဘူမဇိုး } —မြေ၌မှီ၍ ဖြစ်သောနတ်။ ဘူမဇိုးနတ်။

“ရုက္ခဇိုး ဘူမဇိုး နတ်မြတ်တို့အား။” လွတ် ၃၀။

“များစွာကုန်သော နဂါးဂဠုန် ဘူမဇိုး နတ်တို့

သည်လည်းလာ၍ပဲ့ကြည့်ကြကုန်၏။”မင်လတ်၅၀၃။
 “မင်းလည်း ဘူမစိုး နတ်နှင့်မိမိတို့ ပြောဆိုကြသော
 အကြောင်းကို မထေရ်အားကြား၍။” သံဝတ် ၆၈။
 [ပါ။ ဘူမဒေဝ။ ဘူမ-မြေ၊ ဒေဝ-နတ်။ ဘူမစိုး
 တွင် ရှိပါ။]

ဘူမနက်သန်—ဘူမိနက်သန် ရှု။

“ဘူမနက်သန်၊ မြေကြွန်သိပြီး၊ လုပ်ပွန်းတီးသည်။”
 ဆု* ၁၅၂။ [ပါ။ ဘူမိ+မြန်၊ နက်သန်။]

ဘူမဟိန်—ဘုရင်မင်း။

“ရာဇရာဇိန်၊ ဘူမဟိန် သည်။” ပင်း၊ ပ ၃၇။
 [ပါ။ ဘူမဟိန္ဒ။ ဘူ-မြေ၊ မဟိန္ဒ-ကြီးမြတ်သူတို့ကို
 အစိုးရသောသူ။ တနည်း၊ ဘူမဟာ-မြေကြီး၊ ဣန္ဒ-
 အစိုးရသူ။]

ဘူမာ—မြေ။

“စကြဝဠာ၊ ဘူမာ အပေါင်း၊ ခေတ်တသောင်း
 ဝယ်။” ပင်း၊ ပ ၅၅။ “တိုက်စကြဝဠာ၊ ဘူမာ
 အပေါင်း၊ ခေတ်တသောင်းဝယ်။” ပုညဝတ် ၂၁၂။
 [ပါ။ ဘူမာ။]

ဘူမိ—မြေ။

“ဂါဝုတ်လေးပြန်၊ ဘူမိ ကြွန်ထက်။” ပလိပ် ၁၆။
 “ဘူမိ မြေရပ်၊ ခွာတော်နှင့် ရှုပ်သည်တွင်။” ပုညဝတ်
 ၁၉။ [ပါ။ ဘူမိ။]

ဘူမိနက်သန်—မြေကြွန် လက္ခဏာ ညီညွတ်သော မြေ။
 ကောင်းမြတ်သောမြေ။

“ရှစ်ချာမှန်လျက်၊ ဘူမိနက် ဌ။” ခင်ထွေး* ၂၉။
 “ဘူမိနက်သန်၊ မှန်သားအချာ၊ မြေမျက်နှာထက်။”
 သစ္စာ* ၁၀၅။ “ဤအရပ်၌ တည်သည်ရှိသော် ရန်သူ
 တို့အောင်ခြင်းငှာ မတတ်နိုင်ဟု ဘူမိနက်သန် မြေ
 ကြွန် အတတ်ကို တတ်၏။” ငါး၊ စ ၂၈၅။ “ဘူမိ
 နက်သန် မြေကြွန် မင်္ဂလာရှိသော ယခု ပုဂံမြို့တည်ရာ
 အရပ်၌။” ပုဂံခေတ် ၅၈။

[ပါ။ ဘူမိ+မြန်၊ နက်သန်။ (ပေါ) မင်္ဂလာ ကြက်သ
 ရေရှိသော။ “ဇေယျာ နက်သန်၌ နက်သန် ဟူသည်

ပေါရာဏ၊ မင်္ဂလာကြက်သရေရှိသော အောင်မြေဟု
 လို။” လိနတ္ထ ၂၁၉။]

ဘူမိဗေဒ—မြေကြီးနှင့် ဆိုင်သော ပညာ။

“ကမ္ဘာမြေကြီး၏ အဆောက်အဦ ပြောင်းလဲမှုများ
 နှင့် ပြောင်းလဲရသည့် အကြောင်းများကို လေ့လာရ
 သောပညာကို ဘူမိဗေဒ ဟုခေါ်၍ ထိုပညာရပ်တွင်
 တွင်းထွက်သတ္တုများ တူးဖော်ရေး အကြောင်းလည်း
 ပါဝင်သည်။” သည်း ၂၅။ “ကမ္ဘာမြေ၏ရုပ်သဏ္ဌာန်
 ကို လေ့လာသော ဘူမိဗေဒ ပညာရှင် တို့ကမူ ယင်း
 ခေတ်ကို ပလီတိုစင်းခေတ်ဟု ခေါ်ကြ၏။” လူ့သမိုင်း
 ၃၇။

[ပါ။ ဘူမိဗေဒ။ ဘူမိ-မြေ၊ ဗေဒ-ပညာ။]

ဘူမိရတ်—၁။ မြေတွင်း ရတနာ များကို သိနိုင်သည့်
 အတတ်။ ယင်းအတတ်ပြကျမ်း။

“ငွေယားလည်းသတ်၊ ဘူမိရတ်၊ အတတ်ဘယ်ဗေဒင်
 ထွက်နည်း။... ငွေယား သတ်သော ဘူမိရတ် ကျမ်း
 သည် အာထဗ္ဗန ဗေဒင်မှထွက်၏။” စွယ်၊ ပ ၃၂၇။
 “ရွှေသိုက် ငွေသိုက်၊ မြေသိုက် အဂ္ဂိရတ်၊ ဘူမိရတ်
 နှင့်။” မသ* ၄၂၈။

၂။ နှစ်သက်ဖွယ် ကောင်းသောမြေ။ ရတနာ
 နှင့်တူသောမြေ။

“ရွှေပြည်ရိမဒ်၊ ဘူမိရတ် ဝယ်၊ ကြာဝတ်ဆံသာ။”
 မင်းရှင် ၁၈။ “မြေခုံရိမဒ်၊ ဘူမိရတ်သို့၊ လက္ခဏတ္ထယံ၊
 ရထားပုံနှင့်။” လျှောက် ၁။ “နဝရတန၊ နဝရတ်။
 ဘူမိရတန၊ ဘူမိရတ်။ အဂ္ဂိရတန၊ အဂ္ဂိရတ်။ ဣတ္ထိ
 ရတန၊ ဣတ္ထိရတ်။” ကဝိမဏ္ဍနီ ၁၁၉။
 [ပါ။ ဘူမိရတန။ ဘူမိ-မြေ၊ ရတန-ရတနာ။]

ဘူမဋ္ဌ—မြေ၌တည်သောနတ်။

“မြင်းမိုရ်တောင်၏ ပဉ္စမအာလိန်အပြင် ယူဇနာ ငါး
 ထောင်ခန့် ကျယ်သော အရပ်၌ ပြာသာဒ် ဗိမာန်
 တည်၍ နေသောနတ်သည် ဘူမဋ္ဌ နတ်မည်၏။” စွယ်၊
 ပ ၂၃၅။ [ပါ။ ဘူမဋ္ဌ။ ဘူမ-မြေ၊ ဋ္ဌ-တည်ခြင်း။]

ဘူမိန်—မြေ။

“သပြေဘူမိန်၊ မြေမဟိန်ဝယ်၊ ဇေယျသိန်နောက်၊
 ဘုံကြီးပေါက်က။” ကိနုရီ* ၉၄။ “အံ့လို့သာလို့င်း

တော့တယ်၊ မြန်တိုင်း ဘူမိန် ဝယ်၊ နေသူရိန်ရောင် ရှန်းလို့။” စိုး ၂၂၇။ [ပါ၊ ဘူမိ။]

ဘေး—အထူးအပြား။ နှစ်မျိုး သုံးမျိုး စသည်အပြား။
“ဘေးအားဖြင့်ကား နယမာတိကာ၊ အဗ္ဘန္တရမာတိ ကာ....ငါးပါးအပြားရှိ၏။” အဘိဓမ္မာ ၆၉။
[ပါ၊ ဘေး။]

ဘေးပရိယာယ်—ဘေးဥပါယ် နှင့်အတူတူ။
“ဘုရင်တို့မာယာဖြစ်တဲ့ ဘေးပရိယာယ်ကို အသုံးပြု တော်မူရန် လျော်ကန်သင့်မြတ်တဲ့ အခါကြီး ဖြစ်နေ ပါတယ်။” ထီး၊ တ ၉၀။
[ပါ၊ ဘေးပရိယာယ်။ ဘေး-ကွဲပြားခြင်း၊ ပရိယာ ယ-သွယ်ဝိုက်ပြုလုပ်ခြင်း။]

ဘေးဥပါယ်—ကွဲပြားအောင် ပြုလုပ်သည့် ရန်အောင် နည်းတမျိုး။
“ဘေးဥပါယ် ဟူသော်ကား ရန်သူဖြစ်သော မင်းကေ ရာဇ်နှင့် အမှု အမတ်တို့ ညီညွတ် သည် ကိုလည်း အဘော်ကဲ့အောင် ဥပါယ်နှင့်ကြံ၍ အောင်မြင်ရာ သည်။” ဓိပုံ ၂၁၉။
[ပါ၊ ဘေးဥပါယ်။ ဘေး-ကွဲပြားခြင်း၊ ဥပါယ်- အကြောင်း၊ ဥပါယ်တမည်။]

ဘေရီ—စည်ကြီး။
“စည်မ စည်ကြီး၊ စည် ဘေရီး ဟု၊ ပြုပြီးဆုံးမ။” ဘူပေါင်း* ၇၂။ [ပါ၊ ဘေရီ။]

ဘေသဇ္ဇ—ဆေး။
“ဘေသဇ္ဇပါရဂူ၊ သရဗ္ဗပိဏ္ဏော။” ဟိန် ၄၄။
[ပါ၊ ဘေသဇ္ဇ။]

ဘေး—ကြောက်ဖွယ်ကောင်းသောအရာ။
“နှင်ပြိုရန်ဘေး၊ ဦးဆေးမင်္ဂလာ။” ကိုး* ၆။ “ခရီးခဲမှ၊ ရှောင်လွှဲမတတ်၊ ဘေး မလွတ်သား။” ပြာဋီ* ၇၄။
“မြေပွေးကဲ့သို့ သေကြေပျက်စီးဘေးကြီး ရောက်စေ သည်ကိုပြုတတ်သော သူယုတ်မာ သူမိုက် တို့ ကို အတွင်းထား၍ မချီးမြှောက်ရာ။” ဝိဓြေ ၁၉။
“အန္တရာယ်ကင်း၍ ဘေးရှင်းပါစေ။” စပယ် ၃၁။

“ဘယာနိ၊ ဘေးတို့သည်။ ဝါ၊ စိတ်၏ကြောက်ခြင်း ထိတ်လန့်ခြင်းတို့သည်။” အင်္ဂုတ်နိ၊ ပ ၁၁၃။
[ပါ၊ ဘယ။]

ဘေးဒုက္ခ—ကြောက်မက်ဖွယ်ဆင်းရဲ။
“လျှင်ဘေးစသော ဘေးဒုက္ခအမျိုးမျိုးနှင့် တွေ့ကြ ရကုန်ချေပြီ။” တိုးပွား ၂၁၁။ “ဘေးဒုက္ခနှင့် သော်၎င်း တွေ့တတ်၏။” သုခ ၃၅။
[ပါ၊ ဘယဒုက္ခ။ ပါဠိဘာသာ၌ကား တွဲသုံးလေ့မရှိ။]

ဘေးဒဏ်—ကြောက်မက်ဖွယ်ဒဏ်။
“ထိစေဘေးဒဏ်၊ ဝန်လည်းလေးထွေ။” ပြည်စုန်* ၅၃။ “ငါတို့အားလျှင်၊ မုန်းထားခိုက်ရန်၊ ဘေးဒဏ် လျင်ဆော၊ ဖြစ်သည်လောဟု။” ဘူလင်* ၂၃၇။
“အပြစ်တင်သော်လည်းတွေ့၏၊ ဘေးဒဏ်သော်လည်း သင့်၏။” ယသ ၅၃။ “မကောင်းသော ဘေးဒဏ်မှ လွတ်၍။” လက်စွဲ ၆၁။
[ပါ၊ ဘယဒဏ္ဍ။ ပါဠိဘာသာ၌ကား တွဲသုံးလေ့မရှိ။]

ဘေးဘယ—ဘေး နှင့် အတူတူ။
“ညီတော် ဘေးဘယ ဖြစ်လေသည်တကြောင်း။” ဇာတိပုံ ၂၄၂။ “အထူးထူးသော ဘေးဘယသို့ ရောက် လတ္တံ့သည်ကိုကြောက်၍။” သုသော၊ ဒု ၃၉၃။
“ဆင်းရဲဒုက္ခ ဘေးဘယတို့ကို မသိကြကုန်။” သာသမ် ၅၆။ [ပါ၊ ဘယ။]

ဘေးဘျမ်း—အလွန် ကြောက် မက် ဖွယ် ကောင်း သော ဘေး။

“ကြမ္မာအလျောက်၊ ဘေးဘျမ်းရောက်က။” ပြည်စုန်* ၄၉။ “ဆင်းရဲဘေးဘျမ်း၊ တွေ့ရာလှမ်းသည်၊ စိမ်းရွမ်း ဗိုလ်ပါ။” ပါမီ* ၉၂။ “မထိဘေးဘျမ်း၊ ရေနယ်ချမ်းအံ့၊ ဆံခြမ်းဆယ်စိတ်၊ လန့်ထိတ်မထင်။” ကိုး* ၁၆၇။
“ဥပဿလက်ကြမ်း၊ ပုန်း၍ပေးသို့၊ ဘေးဘျမ်းမကောင်း၊ ဝိပါက်ဟောင်းဖြင့်။” မြား* ၄၁။ “ယခုအခါ မြန်မာ ပြည်မှာ ကမ္ဘာပျက်သည့်အလား ကြီးမားဆိုးသွမ်း သော ဘေးဘျမ်းအန္တရာယ်ကြီး ဆိုက်ရောက်၍နေပါ ကြောင်းပါဘုရား။” ထီး၊ ပ ၁၉၃။
[ပါ၊ ဘယဘယ။ မှတ်ချက်။ ‘မော ဟမ္မ ဟ ဆိုလို လျက် ဟကို ချေ၍ မောမ္မဟု ချီသောပုဒ်ကို အနက်

တူသဒ္ဒါနှစ်ပါးပြိုင်ရကား ဒုက္ခဒုက္ခ၊ ရူပရုပ်စသည်ကဲ့သို့ အတိရေကတ္တ (လွန်ကဲသောအနက်) ဖြစ်သင့်သောကြောင့် အတိသံမုဋ္ဌောဟု အဋ္ဌကထာ ဖွင့်သည်ဟူသော သီလက္ခန်ဂဏ္ဌိ ၂၇၆ လာစကား အတိုင်း ဤ၌လည်း ဘယဘယဟု အနက်တူသဒ္ဒါနှစ်ပုဒ်ဆင့် ဟုယူဆ၍ အလွန်ကြောက်မက်ဖွယ် ကောင်းသော ဘေးဟု အနက်ပေးပါသည်။]

ဘေးဥပဒ်—ကြောက်မက်ဖွယ်ရာ နှိပ်စက်တတ်သည့် အရာ။

“ကြမ္မာဖြစ်တတ်၊ ဘေးဥပဒ်ကြောင့်၊ မလွတ်ညွတ် တွင်။” ဟင်္သာ* ၉။ “ဖြစ်တတ်သော အခက်အခဲ ဘေးဥပဒ်များကို သေချာစွာ ဘော်ပြထားပေသည်။” ဝမ်းဆွဲ၊ နိဒါန်း ၁။ [ပါ၊ ဘယဥပဒ္ဒဝ။]

ဘေးအန္တရာယ်—ကြောက်မက်ဖွယ် အနှောင့်အရှက်။ “သင်တို့အားလည်း ဘေးအန္တရာယ်မရှိစေသတည်း။” ဣကုဏ် ၃၇၄။ [ပါ၊ ဘယအန္တရာယ်။]

ဘောဂ—အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း။ “ဣစ္ဆိတတ္ထ၊ လိုသမျှလျှင်၊ ဘောဂချမ်းသာ၊ ကြီးကျယ်စွာ၍။” ဟင်္သာ* ၈၄။ “နဝါဒသေ၊ မြင်လေဘိကာ၊ ထိမ်းမြားကြသော်၊ ဘောဂတေဇာ၊ ကြီးမြတ်ရာ၏။” ကုသ* ၈၉။ “သုထက်ကိုယ်က၊ ဣဿရနှင့်၊ ဘောဂဥစ္စာ၊ စည်းစိမ်သာမူ။” မဃ* ၂၃၂။ “မမျှတတဲ့ ဘောဂ တိုးတက်မူ။” ပြည်သား၊ ၂၁၊ ၁၉။ “မန်းနီးအများဆုံးရအောင် လုပ်နိုင်သော သူသည်ဘောဂအများဆုံးရရှိနိုင်သောသူဖြစ်သည်။” သမ ၁၇။ [ပါ၊ ဘောဂ။]

ဘောဂဗလ—ပစ္စည်းအား။ “ချိပ်နွယ်ကိုယ်ထဲ၊ သွေးခဲပေါက်ရည်၊ လည်သော် ဟောပြ၊ ဘောဂဗလ၊ ကြွယ်ပြောဝံအံ။” သာမုန္တိက* ၁၈။ “မြို့ကြီးတို့မှာ အသိအလိမ္မာ ကြွယ်ဝ၍ ဉာဏဗလရှိသူ၊ ပစ္စည်းဥစ္စာကြွယ်ဝ၍ ဘောဂဗလရှိသူတို့ များပြားစွာ နေထိုင်ကြရာဖြစ်သဖြင့်။” နိရီ၊ ပ ၁၁၁။ “ကာယဗလ ဉာဏဗလ ဘောဂဗလဟူ၍ အားသုံးမျိုးရှိသည်ဟု ဆိုသောစကားအရ ဘောဂဗလဟု ဆိုအပ်သော ပစ္စည်းဥစ္စာနှင့် ပြည့်စုံခြင်းအား သည်။” စာဏကျ၊ ပ ၁၂၄။

[ပါ၊ ဘောဂဗလ။ ဘောဂ—ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ ဗလ—အား။]

ဘောဂဗေဒ—စီးပွားရေးပညာ။

“ဂျာမန်ဘောဂဗေဒ ဆရာကြီး ဒေါက်တာရှုတ်၏ ရှင်းလင်းချက်ကို အလေးပြုသင့်လေသည်။” မြန်မာ့အရေး ၂၇။

[ပါ၊ ဘောဂဗေဒ။ ဘောဂ—ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ ဗေဒ—ပညာ။]

ဘောဂဗျသန—စီးပွားပျက်ခြင်း။

“ထိုကဲ့သို့သောပစ္စည်းများသည်ကား မိမိအပေါ်၌ တစုံတရာမျှ အကျိုးမရှိရုံမျှသာမဟုတ်ဘဲ မိမိကိုပင် နှိပ်စက်ပြန်လေ၏။... ဘေးကြီးများနှင့်တွေ့ ထိ၍ ပျက်စီးသောအခါ...ဒုက္ခရောက်ခြင်းစသော ဘောဂဗျသန ဘေးကြီးများ...နှိပ်စက်တတ်လေသည်။” နိရီ၊ ပ ၃၈။

[ပါ၊ ဘောဂဗျသန။ ဘောဂ—ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ ဗျသန—ပျက်စီးခြင်း။]

ဘောဂဝန်—ပစ္စည်းဥစ္စာရှိသူ။

“တိုင်းကားပြည်စွန့်၊ ဘောဂဝန်လည်း၊ တသွန်လည်းကောင်း။” ရခိုင်နိုင်* ၁၂။ “ထွေရာဘောဂဝန်၊ လူမွန်လူမြတ်။” ပင်း၊ ပ ၁၀၀။

[ပါ၊ ဘောဂဝန်။ ဘောဂ—ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ ဝန်—ရှိသူ။ သီလဝန်—သီလဝန်၊ ပညာဝန်—ပညာဝန်၊ ဂုဏဝန်—ဂုဏဝန်တို့ကဲ့သို့ ဘောဂဝန်—ဘောဂဝန်ဟု သုံးစွဲခြင်းဖြစ်သည်။]

ဘောဂသမ္ပတ္တိ—ပစ္စည်းဥစ္စာပြည့်စုံခြင်း။

“ဘဝသမ္ပတ္တိ ဘောဂသမ္ပတ္တိသို့ ညွတ်သောစိတ်ဖြင့် ပြုသည်ရှိသော် တဏှာနိဿိတမည်၏။” ဥတ္တမ ၈။ [ပါ၊ ဘောဂသမ္ပတ္တိ။ ဘောဂ—ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ သမ္ပတ္တိ—ပြည့်စုံခြင်း။]

ဘောဂီ—စည်းစိမ်ခံသူ။

“ခြွေရွေဘောဂီ၊ ဤလောကီမှာ။” ပင်း၊ ပ ၄၅။ [ပါ၊ ဘောဂီ။]

ဘောဇဉ်—ထမင်းဟင်းစသောစားဖွယ်။

“ဘောဇဉ် ငါးပါး၊ ကြံပျားတင်လဲ၊ ပိန္နဲသရက်။”
ကိုး* ၁၇၈။ “မုားလှသွယ်သွယ်၊ ခဲဘွယ်ဘောဇဉ်၊
စီလျှင်သင့်လှ။” နာပျို့* ၁၇။ “မွေးသောသလေး
ဘောဇဉ်တို့ကိုစားရ၏။” ငါး၊ ပ ၁၁၂။ “ကောင်း
မြတ်သော ဆွမ်းခဲဘွယ် ဘောဇဉ်တို့ဖြင့် လုပ်ကျွေး
လှူဒါန်းပူဇော်၍။” နရ ၂၁၀။ “ဘောဇဉ်ဟူသည်
ထမင်း၊ ငါး၊ အမဲသား၊ မုံလုံး၊ မုယောမုံ ဤငါးပါး
ကိုခေါ်သည်။” ဗုဒ္ဓခြေ ၄၃။

[ပါ၊ ဘောဇန။ “ဘောဇဉ်ငါးပါးဟူသည်ကား သြဒ
နော၊ ထမင်း။ သတ္တု၊ မုံလုံး။ ကုမ္မာသော၊ မုယော
မုံ။ မစ္ဆော၊ ငါး။ မံသဉ္စ၊ ဟင်းမျိုး (အမဲ) ။ ဤငါး
ပါးတည်း။” ပါစိတ်ဌာနိ ၂၀၃။]

ဘောမ—[ဗေဒင်] အင်္ဂါဂြိုဟ်။

“အင်္ဂါမှာသုံး၊ ရေးရိုးထုံး၊ ခေါ်သုံးဂြိုဟ်ဘောမ။”
သိဿော ၁၃၄။ “ဂြိုဟ်ရှစ်ဖြာတွင်၊ အင်္ဂါဘောမ၊
သုရဇ္ဇဒိပ်၊ သိပ်သိပ်တွေးတော။” ဣန္ဒာနေ ၁၀။
[ပါ၊ ဘောမ။]

ဘောမကိတ်—မြေမှအခိုးအလုံ့ထွက်ခြင်းစသော နိမိတ်။

“နိမိတ်ဖြစ်သောကိတ်ကား ကောင်းကင်၌ဖြစ်သော
ဒိဗျကိတ်၊ အကြား၌ဖြစ်သော အန္တရိက္ခကိတ်၊
မြေ၌ဖြစ်သော ဘောမကိတ်အားဖြင့် သုံးပါးအပြား
ရှိ၏။” ကဝိဒီ ၃၈၄။ “မြေပြင်တောတောင်များ
၌...အခိုးအလုံ့ အရောင်အဝါ တောက်ထွန်းခြင်း၊
တော်လည်းခြင်း၊ မြေကြီးကြည်းခြင်း၊...ငလျင်လှုပ်
ခြင်း၊ ကမ္ဘာမြေကြီးကွဲအက်ခြင်း...စသည်များသည်
မြေ၌ဖြစ်သော ဘောမကိတ်မည်၏။” ယင်း ၃၈၄။
[ပါ၊ ဘောမကေတု။ ဘောမ—မြေ၌ဖြစ်သော၊
ကေတု-ကိတ်။]

ဘင်—[အဘိဓမ္မာ] စိတ်၏ချုပ်ခိုက်။

“ဥပါဒ်ဌိ ဘင်၊ ဇောဘဝင်ဖြင့်၊ ဆင်ခြင်ဉာဏ်သက်။”
ကုသ* ၂၈၅။ “ဥပါဒ်ဌိ ဘင်၊ ချုပ်ပျက်လျင်သည်။”
ဗသ* ၈၉။ “ဌိသို့တင်လည်း၊ ဘင် သို့သာရောက်။”
ဗန္ဓ ၁၃၂။ “ဒုက္ခဝေဒနာကို မိအောင်ဘမ်း၊ ဥပါဒ်
စွန်းကို မိအောင်ဘမ်း၊ ဘင် စွန်းကို မိအောင်ဘမ်း။”
အနုတ္တ ၄၀။ [ပါ၊ ဘင်။ ဘင်-ပျက်စီးခြင်း။]

ဘင်္ဂ—ပျက်စီးခြင်း။

“ခန္ဓာဘင်္ဂ၊ မရဏသဘော။” ပုညဝတ် ၃၀။
[ပါ၊ ဘင်္ဂ။]

ဘင်္ဂဉာဏ်—အပျက်ကိုမြင်သောဉာဏ်။

“အဖြစ်ကို လွန်ဦး၍ အပျက်ကိုသာ ရှုသောအားဖြင့်
သိနိုင်သော ဘင်္ဂဉာဏ်။” ဇော၊ ပ ၂၂။ “အပျက်
ကိုသာရှုမည်၊ ဘင်္ဂဉာဏ်ကိုသာ ဖြစ်စေမည်ဟု ပိုင်း
ခြားလျက်မှတ်နေလျှင် အပျက်ကိုသာသိလျက် ဘင်္ဂ
ဉာဏ် ဖြစ်ပေါ်လတ္တံ့။” ဝိပဿနာ၊ ဒု ၃၇။
[ပါ၊ ဘင်္ဂဉာဏ။ ဘင်္ဂ-ပျက်စီးခြင်း၊ ဉာဏ-ဉာဏ်။]

ဘတ်—[ဝိနည်း] ဆွမ်း။

“သံဃဘတ် ဥဒ္ဓေသဘတ် နိမန္တနဘတ်...ထို ၁၄ ပါး
သော ဘတ်တို့၏...လှူပုံအခြင်းအရာတို့ကို သိသာ
မှတ်သာရုံပြအံ့။” ဝဇီရူ ၁၉၅။ “ထိုသို့ဘတ်သော
ဇီဝိတဘတ်သည် မင်္ဂလာဘတ် ဖြစ်လတ္တံ့။” သမန်၊
ဒု ၃၉။ “ယနေအလို့ငှာ၎င်း နက်ဖြန်အလို့ငှာ၎င်း
နိမန်၍လှူအပ်သော ဘတ်လည်းတပါး။” ဝိဝိ၊
ပ ၅၃၃။ [ပါ၊ ဘတ္တ။ ဘတ္တ-ထမင်း။]

ဘတ္တပိုင်—ပတ္တပိုင် နှင့်အတူတူ။

“ခလုပစ္ဆာ၊ နေရာတထိုင်၊ ဘတ္တပိုင်တည်း၊ မဲခိုင်သား
ကင်၊ တပါးတွင်၌၊ ဓူတင်သုံးမည်၊ ရထိုက်သည်နှင့်။”
ဇပျို့* ၂၁၃။

[ပါ၊ ပတ္တပိဏ္ဍိက။ ပတ္တ-သပိတ် (ခွက်) ၊ ပိဏ္ဍ-ဆွမ်း၊
ဣက-စားသူ။ မှတ်ချက်။ ပတ္တပိဏ္ဍိက-ပုဒ်မှ လာ
သော ဝေါဟာရဖြစ်၍ ပတ္တပိဏ္ဍိက၊ ပတ္တပိုင်သာ
မူရင်းဝေါဟာရ ဖြစ်သည်။ ဘကုန်းနှင့် ဘတ္တပိုင်ဟု
ရှိသည်ကား ခေါ်ဝေါ်သံအတိုင်း ပမှဘ ဖြစ်လာဟန်
ရှိသည်။ အချို့ဘတ်လဘိုင်ဟု ခေါ်ဝေါ် ကြသည်
ကား ပုဒ်ရင်းကို မသိသောကြောင့်သာ ဖြစ်ရာသည်။
မမှန်ချေ။]

ဘဒ္ဒကပ်—ဘုရားငါးဆူ ပွင့်သောကမ္ဘာ။ ယခုကမ္ဘာ။

“ဘုရားပွင့်ရပ်၊ ရှင်တော်ကွပ်၍၊ ဘဒ္ဒကပ် ထိပ်၊ နှစ်
ထပ်နှိပ်သည်။” ရခိုင်နိုင်* ၁၀။ “ပရမေ ပွင့်ရပ်၊
ဘဒ္ဒကပ်ဟု၊ ပညပ်သာစွာ၊ ကမ္ဘာမထက်။” ကိန္နရီ*
၁၄။ “ဘုရားတဆူပွင့်မှ သာရာ၊ နှစ်ဆူပွင့်မှ ဇော၊

သုံးဆူပွင့်မူ ဝရ၊ လေးဆူပွင့်မူ သာရမဏ္ဍ၊ ငါးဆူပွင့်မူ
ဘဒ္ဒကပ် မည်၏ဟုမှတ်။” အဋ္ဌဂဏ္ဍိ ၁၃၁။
[ပါ၊ ဘဒ္ဒကပ္ပ။]

ဘဒ္ဒကမ္ဘာ—ဘဒ္ဒကပ် နှင့်အတူတူ။

“ဘဒ္ဒကမ္ဘာ၊ ပေါ်ဦးခါက၊ နရာသဘာ၊ သမတလျှင်၊
အစမင်းဆုံး။” ထီးဇ* ၂။ “ဤကမ္ဘာမှ စ၍ရေ
သော် တသချေနှင့် ကမ္ဘာတသိန်း လွန်သောကာလ
ဘဒ္ဒကမ္ဘာဖြစ်လိမ့်မည်။” ဇီ ၁၃၁။ [ပါ၊ ဘဒ္ဒကပ္ပ။]

ဘဒ္ဒ—နက္ခတ် ၂၇ လုံးအဝင် နက္ခတ်တလုံး။ ဘဒ္ဒပိုဒ်
နက္ခတ်။

“စည့်စည့်မိုသ်းလ၊ ဘဒ္ဒရ နှင့်၊ ပြည့်ဝအညီ၊ ကန်
ရာသီဟု။” သမန်၊ ပ ၃၈၃။ “ဤတွင် ဦးမင်းသည်
ဘဒ္ဒဆိုသော စကားလုံးကို မြန်မာဆံအောင် ဘဒ္ဒြာ
ဟု ပြုပြင်ရေးလိုက်သည်ဟု ယူမှတ်မိပါသည်။” ရှုမဝ၊
၁၀၊ ၁၁၂၊ ၄။ [ပါ၊ ဘဒ္ဒြ။]

ဘဒ္ဒပိုဒ်—ဘဒ္ဒ နှင့်အတူတူ။

“ကြယ်မှာ ဘဒ္ဒပိုဒ်၊ လေးချက်ချိန်ကို၊ တိမ်ခြေဆိုက်
လို့။” သာ ၉၈။ [ပါ၊ ဘဒ္ဒပဒ။]

ဘိက္ခာစရိယနည်း—[သဒ္ဒါ] အနက်ဟောင်းတွင် အနက်
သစ်ထပ်ဟောသောနည်း။

“တအိမ်၌ ရသော ဆွမ်း၌ ထပ်၍ တအိမ်၌ ဆွမ်းကို
ခံသကဲ့သို့ အနက် ဟောင်း၌ ထပ်၍ အနက်သစ်ကို
ဟောသောနည်းသည် ဘိက္ခာစရိယနည်း မည်၏။”
ပုဒ်စစ် ၁၅၃။ [ပါ၊ ဘိက္ခာစရိယ။]

ဘိက္ခု—ရဟန်း။

“ရဟန်း လည်းပြု၊ ဘိက္ခု ပီပီ၊ လောကီတရား။”
ဘူပေါင်း* ၁၀၂။ “ထင်ရှားသမျှ စိစွေးရှုမှ၊ ဘိက္ခု
သဃ်၊ စသည် တို့တွင်။” ဘူလင်* ၃။ “သပိတ်
လက်ဝါး၊ တင်ကာထားလျက်၊ တောင်းစားယမ်းစား၊
သွားလာလှည့်ပတ်၊ ရှာမှီးတတ်၍၊ အမြတ်တဆူ၊ လူတို့
ကော်ရော်၊ ဘိက္ခု ခေါ်သည်။ ပြိုင်ဘော်လွတ်စင်၊
အိုသခင်။” ဇေယျ* ၂၃၆။ “ဘိက္ခု ပရိသတ် ရှင်မြတ်
အပေါင်းတို့အား။” ပုညဝတ် ၃၃။ [ပါ၊ ဘိက္ခု။]

ဘိက္ခုနီ—ရဟန်းမ။

“ဣဒ္ဓိမန္တိ၊ ဘိက္ခုနီတွင်၊ ဤလျှင်တေဒဂ်၊ ငါ့သံမြက်
ကို။” ဘူပေါင်း* ၁၀၄။ “မိန်းမများပင် ဘိက္ခုနီ
အဖြစ်ကို ရနိုင်ပေသည်။” သမိုင်း၊ ပ ၁၅၁။
[ပါ၊ ဘိက္ခုနီ။]

ဘိက္ခု—ဘိက္ခု နှင့်အတူတူ။

“လောကဝိဒ္ဓ၊ စောတဆူကား၊ ဘိက္ခု ရံဝန်း၊ လက်
အောက် ထွန်းသား၊ ရဟန်း များပေါင်း။” သစ္စာ*
၂၄။ “သုံးရွာထိပ်၌၊ ဘိက္ခု မည်တင်၊ အရည်းပြင်
နှင့်။” ဇေယျ* ၁၁၇။ “ဘိက္ခု အဖြစ် ရဟန်းပြုလေ
သည်။” သမိုင်း၊ ပ ၃၁၇။ [ပါ၊ ဘိက္ခု။]

ဘိက္ခုနီ—ဘိက္ခုနီနှင့် အတူတူ။

“ရုစိရာဟု၊ သာမဏေရီ၊ ဘိက္ခုနီလျှင်၊ နိုင်ပြီဖက်
လွတ်၊ သုံးလူထွတ်ကို။” ပြာဋ္ဌိ* ၃၈။ “သီဟိုဠ်
ကျွန်း၌ ဒါယိကာမတယောက်သည် ... သွီးနှင့်တကွ
မိမိလည်း ဘိက္ခုနီမလုပ်၍နေလေ၏။” မင် ၂၀။
[ပါ၊ ဘိက္ခုနီ။]

ဘုတ်—၁၊ ပြိတ္တာမျိုးဖြစ်သော သတ္တဝါ။

“အမြိုက်ခွင်းနိုး၊ ဘုတ်ပြိတ်မျိုးက၊ စသည်များဖြင့်၊
ပြိတ္တာခွင်၌။” ဆု* ၁၄၄။ “တမလွန်ရှည်လျား၊
တပါးမဟုတ်၊ ဘုတ်နှင့် ဘီလူး။” မဂ်စိုး* ၇၇။
“ဆွေမျိုးအပေါင်းလည်း ဘုတ်ဝင်သည်ဟု လက်ဖျစ်
တီးကုန်၏။” ဇာတိကုဏ် ၃၉။ “လူမဟုတ်သော ဘုတ်
တဇ္ဇေ မြေပုံဘီလူးအစရှိသည်တို့မှာလည်း ကြောက်
လန့်ခြင်းမရှိ၊ နီသောမျက်စိမမှိတ်၊ အရိပ်မထင်။”
တဇ္ဇေ ၇၃။

၂၊ ဓာတ်ကြီးလေးပါး။ မဟာဘုတ်လေးပါး။

“ဘုတ်လေးပါးတို့ဖြင့် အဘယ်သို့ ပြုပြင်အံ့နည်း။”
သေတ္တာ၊ ပ ၃၆။ “မဟန္တပါတု ဘာဝါဒီဟိ၊ ကြီးသည်
ဖြစ်၍ ထင်ရှားဖြစ်ခြင်းအစရှိကုန်သော။ ကာရဏေ
ဟိ၊ (အကြောင်း) တို့ကြောင့်။ မဟာဘူတာ၊
ဘုတ်မည်ကုန်၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ဒု ၅၃၁။ [ပါ၊ ဘူတာ။]

ဘုတ်—စားသည်။

“လေးဆုံးကိုးလုပ် (တ်)၊ ရွှေခွက်အုပ်လျှင် *၊ ပုပ်
(ဘုတ်) ခဲ့မင်္ဂလာ။” ဟင်္သာ* ၁၀၇။ (တွင်းသင်း

သတ်ညွှန်း၌ “လေးဆဲးကိုးလုတ်၊ ဘုတ်ခဲမင်္ဂလာ”ဟု ရှိသည်။ [ပါ၊ ဘုတ္တ။]

ဘဏ္ဍာ—၁၊ ပစ္စည်း။ ဥစ္စာ။ ရတနာ။

“မြုတေဘဏ္ဍာ၊ ရတနာ၌၊ ခင်စွာချစ်ခမ်း၊ ရမ်းရမ်း မတက်။” ဆု * ၃၂။ “လုံတောက်ကျက်သရေ၊ မြုတေဘဏ္ဍာ၊ ရတနာလည်း။” ပါမီ* ၃၀။ “အဘိုး နည်းသော ဥစ္စာဘဏ္ဍာကို စွန့်စေပြီးသော်။” ဣကုဏ် ၁၂၆။ “ရွှေငွေဘဏ္ဍာ ကုဋေကုဋာ ကြွယ်ဝချမ်း သာသော။” လက်စွဲ ၆၆။

၂၊ ပစ္စည်းအဆောက်အဦ။

“မကောင်းသဖြင့် ထားအပ်သော သစ် ဘဏ္ဍာ၌ ချော်၍ ဒုက္ခဝေဒနာဖြစ်၏။” မင်လတ် ၁၀၃။ “အသုံးအဆောင်ဖြစ်သော ဘဏ္ဍာပရိဘောဂစာရင်း တွင်သွင်း၍။” နိရီ၊ ပ ၁၇၀။ [ပါ၊ ဘဏ္ဍာ။]

ဘဏ္ဍာဒေယျ—[ဝိနည်း] ဘဏ္ဍာစား။ ဥစ္စာရှင်အား အစားပေးရသောဘဏ္ဍာ။

“ရှင်မုနိန္ဒ၊ ရှင်စန္ဒတို့ ပြေငြိမ်းကြသည်ကို....ရေးသား မှတ်ထားလိုက်ပါသည်ဟု....ထွက်ဆိုသည့်အတိုင်း ပရိ သုဒ္ဓ ပဋိညာဉ်ဖြင့် ဘဏ္ဍာဒေယျမျှမရှိ။” ဝိသုဒ္ဓါရုံ ဖြတ် ၁၂၁။

[ပါ၊ ဘဏ္ဍာဒေယျ။ ဘဏ္ဍာ-ဘဏ္ဍာ၊ ဒေယျ-ပေးအပ် သော။]

ဘိညာဉ်—အဘိညာဉ် ရှု။

“ငါးပါး ဘိညာဉ်၊ ကျေးဇူးယှဉ်သည်၊ စိတ်ယဉ် ကျင့်မြွေ၊ ဘရသေ့အား။” ဘူပေါင်း * ၇၀။ [ပါ၊ အဘိညာဏ။]

ဘိညာဏ်—အဘိညာဉ်၊ အဘိညာဏ် ရှု။

“ငါးခု ဘိညာဏ်၊ စျာန် သ မာ ပတ်၊ မချွတ်ရ မြောက်။” ဘူလင် * ၄၁၂။ [ပါ၊ အဘိညာဏ။]

ဘိန္နသတ္တိသမဝေတနည်း—[သဒ္ဓါ] တပုဒ်တည်း ဖြစ် လျက် သတ္တိပြား သဖြင့် နှစ် နက် ရ ကောင်း သော နည်း။

“တပုဒ်တည်းဖြစ်လျက် သတ္တိပြားသဖြင့် နှစ်နက် ရကောင်းသောနည်းသည် ဘိန္နသတ္တိသမဝေတနည်း

မည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၄၆။ “များသောအနက်ကို ဟောစွမ်းနိုင်သော ပြားသော သတ္တိတို့၏ သေတော ဟူသော တခုတည်းသောသဒ္ဓါ၌ အတူတကွ ဖြစ်ခြင်း တည်းဟူသော ဘိန္နသတ္တိသမဝေတနည်း ၏ အစွမ်း ဖြင့်။” ပဒမာလာ ၃၃၅။

[ပါ၊ ဘိန္နသတ္တိသမဝေတ။ ဘိန္န-ပြားသော၊ သတ္တိ- အစွမ်း၊ သမဝေတ-ညီမျှစေသော။]

ဘုန်း—ရှေးကုသိုလ်ကြောင့်ဖြစ်သော နှစ်သက်အပ် မှီဝဲ အပ်သည့် အခြေအနေ၊ ပြည့်စုံမှု။

“ဘုန်းတော်နိုင်ငံ၊ မည်သာခံသည်၊ မင်းစံကြက်သရေ၊ လှမြုတေကို။” ပြည်စုန် * ၂၁။ “ကြမ္မာနှင့်ဘုန်း၊ ခါသင့်ဆုန်း၍၊ ခင်အုန်းမြောက်ပြီး။” သစ္စာ * ၈၄။ “ဘုန်းတန်ခိုးအာဏာ ပညာနှင့်ပြည့်စုံသော။” နု ၄။ “ထိုအမ္မာပစ္စသုကြွယ်အမတ်၏ ဘုန်းဟူသော ကုသိုလ် စေတနာ၏ အကျိုးတို့ကြောင့်ဖြစ်လှသော သလေး စပါးတို့။” မဇ ၄၇၇။

[ပါ၊ ဘဂ။ ပုည။ ။မြတ်စွာဘုရား၏ဘုန်းခြောက် ပါး။ ၁ ဣဿရိယ- အစိုးရတော်မူခြင်း၊ ၂ ဓမ္မ- လောကုတ္တရာ တရားသို့ ရောက်ခြင်း၊ ၃ ယသ- တလောကလုံး ကျော်စောတော်မူခြင်း၊ သီရိ- အသရေနှင့် ပြည့်စုံတော်မူခြင်း၊ ၅ ကာမ-အလိုရှိ သမျှပြည့်စုံခြင်း၊ ၆ ပယတ္တ - တလောကလုံး၏ ဆရာအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူခြင်း။ သဇ္ဇန ၉။ ပုညမှ ပုဉ်း > ပုဉ်း > ဘုန်းဖြစ်သည်ဟု အချို့ဆိုကြသည်။]

ဘုန်းပေး?—(ရဟန်းများ) စားခြင်း။

“သပ္ပိယံ ဘုန်းပေး၊ ကိုယ်လုံးဆေးဟု၊ အနွေးယက် မန်း။” ဓမ္မ * ၅။ “ကျွန်ုပ်ကျွေးအံ့၊ ညွတ်ရှေး ကရုဏာ၊ ဘုန်းပေးပါလော့။” ကိုး * ၂၂။ “သာဝတ္ထိပြည်၌ ဆွမ်းခံသွားတော်မူ၍ ဆွမ်းဘုဉ်းပေး တော်မူပြီးသော်။” ယသ ၁၁၉။

[ပါ၊ ? ဘုဉ်း+မြန်၊ ပေး။ တနည်း၊ ပါ၊ ပုည-ကုသိုလ်+ မြန်၊ ပေး၊ ဟုလည်း ကြံကြသည်။]

ဘုန်းသမ္ဘာ—ရှေးကပါရှိလာသော ကုသိုလ်အဆောက် အဦ။

“နန်းလျာတေဇာ၊ ဘုန်းသမ္ဘာဖြင့်၊ ရမ္မာ မေ သ၊ ခံသမျှကို၊ ကြိမ်စုတ်နေ။” ရခိုင်နိုင် * ၂၀။ “မင်းကျိုး

ညှိ၏ ဘုန်းသမ္ဘာများသည်.... တ ဆင့် ထက် တ ဆင့်
တိုးပွားထိန်လင်းလေသဖြင့်။” ထီး၊ ပ ၂၇။
[ပါ၊ ပုည သမ္ဘာရ။ ပုည-ကုသိုလ်၊ သမ္ဘာရ-
အဆောက်အဦ။]

ဘုံ— ၁။ သတ္တဝါတို့၏ဖြစ်ရာဌာန။ တည်ရာဌာန။
“သုံးဘုံရပ်သူ၊ သုံးပါးလူ ကို။” ပုံတောင်* ၁၅။
“ဝတ္ထုအာရုံ၊ ဘုံနှင့်ပုဂ္ဂိုလ်၊ ထိုထိုဖြစ်ကောင်း။”
ဓမ္မ* ၈၁။ “လူ့ဘုံတွင်တဝ၊ ဒုက္ခရာရာ၊ တွေ့မည့်
တာကို၊ ပညာနှင့်တွေ့မြော်။” ပုည ၁၊ ၃။ “ဘုံ
သုံးပါး၌ ကျင်လည်ကြရသောသတ္တဝါအပေါင်းတို့။”
စိုး ၆၆။

၂။ အဆင့်ဆင့်ရှိသော ဗိမာန်။
“သင်းကျပ်အစုံ၊ ရွှေဘုံနန်းမြင့်၊ ပွင့် ချိန်သင့်၍။”
ထီး* ၂၉။ “နန်းတော်ရွှေဘုံ၊ စိုးအုပ်ခြံ၍၊ စေးချို
ရန်ငုတ်။” မသ* ၄၉၁။

၃။ ပြာသာဒ် အဆင့်။
“ဝေဆာလှတင့်၊ ဘုံကိုးဆင့်နှင့်၊ မိုးမြင့်ထုတ်သန်း၊
ရှုမပန်းသား။” စိန်ကျော်* ၉ (၁)။ “ရမ္မပြာသာဒ်
ကား ဘုံငါးဆင့်ရှိသည်။ သုရမ္မပြာသာဒ်ကားဘုံခုနစ်
ဆင့်ရှိသည်။ သုဘပြာသာဒ်ကားဘုံကိုးဆင့်ရှိသည်။”
ဇီ ၂၂။

၄။ အဆင့်သာမန်။
“အာပတ်ခုနစ်ဘုံဟူသော်ကား။ ပါရာဇိကအာပတ်
တဘုံ။ သံဃာဒိသိသ် အာပတ်တဘုံ။ အားဖြင့်
ခုနစ်ဘုံဖြစ်သည်။” သီလဝိ ၂။ [ပါ၊ ဘူမိ။]

ဘုံဗိမာန်—နေရာအဆောက်အဦး။
“အမြင့်ငါးမြို့မှာ ကုလားတို့၏ ဘုံဗိမာန်ကြီး ဖြစ်
လျက်။” နားခံ ၁၄၁။ [ပါ၊ ဝိမာန်။]

ဘုမ္မစိုး } —မြေ၌အမှီပြုနေသောနတ်။
ဘုမ္မဇိုး }
“ဂန္ဓဗ္ဗနှင့်၊ ရုက္ခနတ်မျိုး၊ ဘုမ္မစိုးလျှင်၊ ဟုတ်နိုးတူန့်စွ။”
ဘူလင်* ၃၉၀။ “တောစောင့်နတ် ရေစောင့်နတ်မှ

စ၍ ရုက္ခစိုး ဘုမ္မစိုးနတ်တို့သည်။” န ၆။ “ထိုအရပ်
ဝယ်စည်းဝေးကုန်သော ဘုမ္မဇိုး နတ် တို့ သည်။”
ဏိကုဏ် ၄၅၆။ “ဘုမ္မစိုး အာကာသစိုးနတ်တို့သည်
လည်း စောင့်ကုန်၏။” ယသ ၁၀၇။ “မဉ္ဇုဒေဝ
ဟူသောပုဒ်၌ ဒေဝသဒ္ဓါကို ငိုးရေး၍ မဉ္ဇုငိုးခေါ်
သကဲ့သို့ ဘုမ္မဒေဝသဒ္ဓါ၌ ဒေဝကိုငိုးရေး၍ ဘုမ္မဇိုး
ခေါ်သည်။” မဇ ၆၁။ “ဘုမ္မဒေဝေါ၊ ဘုမ္မစိုး၊ ရုက္ခ
ဒေဝေါ၊ ရုက္ခစိုး။” ဝေါလိ ၂၆၇။
[ပါ၊ ဘုမ္မဒေဝ။ ဘုမ္မ-မြေ၊ ဒေဝ-နတ်။ “ထိုဒေဝ
သဒ္ဓါကို ထောက်သော် သဒ္ဓါကျမ်းတွင် ဝဒဿဝဇ္ဇ-
ဟုသုတ်ရှိသည်အတိုင်း ဒ-ကို ဇ ပြု၍မြန်မာဘာသာ
စိုးဟူသောအနက် စောဟူသောအနက် ဖြစ်သည်ကို
ဆိုရန်ရှိသည်။” ဝေါလိ ၂၆၈။]

ဘုမ္မာ—မြေ။ မြေပြင်။
“ပြည်သူလူက၊ အူအူစ၍၊ ရုက္ခဘုမ္မာ၊ အာကာငါး
ထပ်၊ ထက်ရပ်ထုတ်ချောက်။” သူဇာ* ၇၅။
[ပါ၊ ဘူမာ။]

ဘုမ္မိ— ၁။ မြေ။
“အောင်ခန်းရပ်နေ၊ အောင်တပ်ခြေကို၊ အောင်မြေ
ဘုမ္မိ၊ သမုတ်ပြီး၍။” ရခိုင်နိုင် * ၁၇။
၂။ [ဗေဒင်]မွေးနံအရပ်မှ လက်ယာ ရစ်လေး ခု
မြောက်အရပ်။

“မိမိတို့ မွေးဖွားရာ နံသင့် အရပ် ကစ၍ ပရိဝါရ
အာယု၊ နဂရ၊ ဘုမ္မိ၊ ဂဟပတိ၊ တေဇ၊ ဌာန၊
သီရိဟူ၍ လကျာရစ်ရှစ်မျက်နှာစေ့အောင်ရေးလေ။”
တိတ် ၁၀။ [ပါ၊ ဘူမိ။]

ဘုမ္မိနက်သန်—ဘုမ္မိနက်သန်နှင့် အတူတူ။
“မကြွင်းပြည့်စုံ၊ ပြည့် လတ် တုံ က၊ ဘုမ္မိနက်သန်၊
ကောင်းမွန်အချက်၊ ကမ္ဘာထက်ဝယ်။” မဂ်စိုး* ၇၀။
“ဖူးမြင်ကြိုက်ရုံ၊ သားနှင့်ကြုံသော်၊ ဘုမ္မိနက်သန်၊
မွန်လတ်သောထွေ။” ဌေး* ၈၀။
[ပါ၊ ဘူမိ၊ မြန်၊ (ပေါရာဏ) နက်သန်။]

[မ]

မကာရ—မကန်းရုပ်ရှိသောရာသီ။ (ပြာသိုလနှင့် တိုက်ဆိုင်သည်။)

“ပြာသိုမကာရ၊ ဆန်းသည်မှကား၊ ဖုဿကြယ်နှင့်၊ ခန့်တော်သင့်၍။” ဆဲနွစ်မျိုး ၅။ “မကာရတွင်၊ ထွန်းပကြက်သရေ၊ နဂါးမြွေနှင့်။” အနုလင် ၆၂။ [ပါ၊ မကာရ။ မကာရ-မကန်း။]

မကာရရာသီ—မကာရနှင့် အတူတူ။

“ရာသီမကာရ၊ ကြယ်ဖုဿတို့၊ ဆွန်းပငယ်ပြောင်သည်။” သာ ၁၆။ “မကာရရာသီ အစဖြစ်သော ဥတ္တရာသဠ်နက္ခတ် ဒုတိယအပါဒ။” ဗေဒင်ဖြေ ၂၃။ [ပါ၊ မကာရရာသီ။]

မကိုဋ်—ခေါင်းဆောင်းတန်းဆာ။ သရဖူ။

“ရင်လွမ်းရွှေချို၊ သရဘူမကိုက်၊ ဦးစိုက်ပန်းခက်။” ဆု* ၈။ “လူတို့မကိုဋ်၊ သမိုက်ပြဋ္ဌာန်း၊ စတုရန်းဟု၊ လေးကျွန်းရပ်လုံး။” ဘူပေါင်း* ၅။ “စလွယ်သင်းကျစ်၊ မျက်ရစ်ဦးစိုက်၊ မကိုဋ်ဒုရင်၊ နတ်နွယ်ဆင်၍။” ဇပျို* ၈၃။ “စင်စစ်အားဖြင့်ကား ဘုရားသခင်၌ တန်ဆာဆင်ယင်ခြင်းလည်း မရှိ။...လက်စွပ်၊ ခြေနင်း၊ နရတင်းဦးစိုက်၊ မကိုဋ်စိန်ထောင် ဆင်ယင်ခြင်းလည်း မရှိ။” သမန်၊ ပ ၄၄၇။ [ပါ၊ မကိုဋ်။]

မကန်း (ကရ်း) —ငါးတမျိုး။

“အလှဆန်းသား၊ မကန်းရုပ်ကောင်း၊ တုရင်မောင်းနှင့်။” ပြည်စုန်* ၆၃။ “ငါးဆင်ငါးမန်း၊ မကန်းငါးလိပ်၊ ဖြည့်သိပ်မစဲ။” ဇပျို* ၂၃။ “ပင်လယ်ခရီးလမ်းကား လေလှိုင်းမကန်း၊ ကြောက်မန်းလိလိပေါများဘိ၏။” ခုံနန် ၂၇၆။ “ရေခရီးဖြင့် သွားသော် မိကျောင်းလပိုင် ငါးလိပ်မကန်းတည်းဟူသော ဘေးရန်ရှိ၏။” သြကာဝိ ၁၆၆။ [ပါ၊ မကာရ။]

မဂဓ—၁။ မဇ္ဈိမဒေသရှိ တိုင်းကြီး ဆွဲခြောက်တိုင်း အဝင် တိုင်းကြီးတိုင်း။

“ထိုအခါ မဂဓတိုင်းကိုအစိုးရသော ဗိမ္ဗိသာရမင်းကြီး

သည် ဤသို့ နားတော်လျှောက်၏။” ဇိ ၁၀၆။ “တိုင်းကြီး ၁၆ တိုင်းတို့တွင် ကမ္ဘာဦးက မုသားကို မဆိုလင့်ဟု မြစ်ရာဖြစ်သောကြောင့် မဂဓမည်သော တိုင်း၌။” ယသ ၈။

၂။ မာဂဓဘာသာ။

“မတိုမရှည်၊ တွင်မည်မဂဓ၊ ဘာသာပြုလျက်။” နာနာ* ၈၃။ “မြန်မာ မဂဓ၊ ဘာသာထိုက်လိုက်၊ အကြိုက်အလည်။” အာသံ* ၃၂။ “ဤ မဂဓ ဖြင့် ဆုံးမ သွန်သင်လေ၏။” နရ ၂၂၄။ [ပါ၊ မဂဓ။]

မဂဓဘာသာ—မဂဓ တိုင်းရင်းသား ဘာသာစကား။

မာဂဓဘာသာ။

“မဂဓဘာသာ စကားကို သင်သည် ရှိသော်...တတ်မြောက် နိုင်ရာ သကဲ့သို့။” ဟိ ၂၀။ “အာရိယန်တို့သည် ရှေးဘိုးဘေး အစဉ်အဆက်တို့ ပြောဆိုကြသော သက္ကဋဘာသာကို မေ့လျော့ကာ ပါဠိ (မဂဓဘာသာ) ကိုသာ ပြောဆိုကြ၏။” သမိုင်း၊ ပ ၁၄၆။ [ပါ၊ မာဂဓဘာသာ။ မာဂဓ-မဂဓတိုင်း၌ သုံးစွဲသော၊ ဘာသာ-စကား။]

မဂဓရာဇ် (ရစ်) —မဂဓတိုင်း။

“မဂဓရာဇ် ကွမ်းစားဖြင့် တနေ့ တဆဲ နှစ်ကွမ်းစားသော ရွှေမွန်ဖြင့် လိမ်းကျံပွတ်နယ်အပ်သော ကိုယ်ရှိသည်ဖြစ်၍။” ဣကုဏ် ၆၅၈။ “ဘံဂါတိုင်း၊ မဂဓရစ်တိုင်း၊ မလည်ပြည်၊ စိတြပြည်၊ မတည်ယွင်းကွက်စစ်ကြီးထွက်အံ့။” ကမ္ဘာဦး ၂၇၅။

[ပါ၊ မဂဓရဋ္ဌ။ မဂဓ-မဂဓ၊ ရဋ္ဌ-တိုင်း။ “နိတတ်နေယျစံ၌ နေယျစံဟူသည်လည်း နေယျတ်ကိုဆိုလိုသည်။ တကိုစပြု၍ခေါ်သည်၊ ကာသိကရဋ္ဌကို ကာသိကရစ်၊ ဝိဒေဟရဋ္ဌကို ဝိဒေဟရစ် ခေါ်သကဲ့သို့တည်း။” လိနတ္ထ ၃၀၄။ ကိုထောက်၍ မဂဓရဋ္ဌကို မဂဓရစ် ခေါ်သည်ဟု ယူသင့်သည်။]

မဏိ—ပတ္တမြားကျောက်။

“အဘိုးပြည်တိ၊ မျက်မဏိကို၊ သိရိမြူတေ၊ တိုက်ဝယ်ပွေ၍။” ဓဗ္ဗ* ၁၃။ “မဏိခြယ်စိ၊ သိဂီရိုးညွှောက်။” ပုညဝတ် ၂၈။ [ပါ၊ မဏိ။]

မဏိဇောတ—မဏိဇောတိရသ် ပတ္တမြား။

“မဏိဇောတ ပတ္တမြားကျောက်ကိုင့်၍ အဇ္ဈာကာသ

အနန္တအတိုင်း မသိသော ကောင်းကင်ပြင်သို့ ပျံတက်
သွားလျက်။” အာဝ ၃၃။ [ပါ။ မဏိဇောတိရသ။]

မဏိဇောတရသ်—အရောင် အရည် တောက်ပ သော
ပတ္တမြား။ မဏိဇောတိရသ်ပတ္တမြား။

“မဟာတေဇဂုဏ်၊ ဝေပုလ်တောင်ဖြစ်၊ မြစစ်ဘိုးကဲ၊
 ရိုးရဲတောက်ညို၊ အရောင်ရှိသော၊ ပုလဲပတ္တမြား၊ ပြ
 ယားကြောင်စိန်၊ ဣန္ဒနီလာ၊ မဿာရကန္တိ၊ မဏိဇော
 တရသ်၊ ကိတ္တပတ်ရောင်မြူး၊ အထူးထူးသော ရတနာ
 မျိုးအပေါင်း။” ဗန္ဓ ၆၃၁။ “အလုံးစုံ အလိုကာမ
 တောင့်တ အပ်သမျှသော ကာမဝတ္ထုကို ပေးတတ်
 သော ပတ္တမြားရတနာသည် မဏိဇောတရသ် ပင်ဖြစ်
 သည်။” တေပိဋက ၂၆၆။ [ပါ၊ မဏိဇောတိရသ။]

မဏိဇောတိရံ—အရောင်အရည် တောက်ပသော ပတ္တမြား။ (အလိုခပ်သိမ်းကို ပေးစွမ်းနိုင်သည်ဟု ဓမ္မပဒ အဋ္ဌကထာ၊ ဝါသုလဒတ္တဝတ္ထုတိုင် ဆိုသည်။)

“သိန်းနေဘိုးထိ၊ တန်ခိုးရှိသည်၊ မဏိဇောတိရသ်၊ မျက်ရှင်မြတ်သို့။” မင်းရှင် ၅။ “မဏိဇောတိရသ် ကျောက်မြတ်သည် အလိုခပ်သိမ်းကို ပေးနိုင်ခြင်း စသည်တို့သည် အများပင်ရှိသည်။” သမန်၊ ဒု ၄၅။

[ပါ၊ မဏိဇောတိရဿ။ မဏိ-ပတ္တမြား၊ ဇောတိ-အရောင်၊ ရဿ-အရည်။]

မကီမေလၢ—သမုဒ္ဒရာစောင့်နတ်သမီး။

“မဟာသမုဒ္ဒါ ပင်လယ်ဝဉ်၊ မိဘလုပ်ကျွေး၊ မွေးပေ
သသူ၊ လူ့ပြင်အရှိ၊ ဘေးမထိအောင်၊ စောင်စောင်
မမ၊ နေ့ညမြင်သိ၊ ကြည့်ရှုဘိဟု၊ မဏိမေခလာ၊
နတ်လိမ္မာကို၊ အရာကိုယ်စား၊ အစောင့်ထား၏။”
ဇပျို့ * ၂၄။ “မဏိမေခလာနတ်သည် ကျွန်းကြီး
လေးကျွန်းပြင်ဘက် သမုဒြာရေအယဉ်၌....ပျော်ရွှင်
စံစားနေ၏။” ကမ္ဘာဦး ၁၂၈။

[ပါ၊ မဏိမေခလာ။ မဏိ-ပတ္တမြား၊ မေခလာ-
ခါးကြိုးတန်ဆာ၊ ပတ္တမြားခါးကြိုးစည်းသော နတ်
သမီးဆိုလိုသည်။]

မဏိသေလာ—ကျောက်စိမ်းတမျိုး။

“သုဝဏ္ဏပထာ၊ သေလာဘုမ္မိ၊ မဏိသေလ၊ ပစ္စယ
နှင်း။” ပဉ္စာ*၆၅။

[ပါ၊ မဏိသေလ။ မဏိ-ပတ္တမြား၊ မြ၊ သေလ-
ကျောက်။]

မကီသုတ္တရာ—ပတ္ထမြားကျောက်ကျမ်း။

“မဏိသျှတ္တရကျမ်း၌လာသော ကျောက်မျိုးကား....
သုံးဆဲ့တမျိုးရှိ၏။” စုယ် ဒု ၆ ဝ။

[ပါ၊ မဏိသတ္တ?၊ သ၊ မဏိသျှတ္တ?။ မဏိ-ပတ္တမြား၊
သတ္တ-ကျမ်း။]

မတကဘတ်—သေသူအတွက် ရည်စူးလှူဒါန်းသော
ဆွမ်း။ သပိတ်သွပ်ခြင်း။

“မဟာမဿ၊ လောင်းဒေဝ၏၊ မတကဘတ်၊ ပြုလတ်
မင်္ဂလာ။” မဿ * ၄၉၀။ “သုရဲကောင်းတို့သည်
သားတို့နှင့်တကွ ဗန္ဓုလစစ်သူကြီး၏ဦးခေါင်းကို ဖြတ်
ကုန်၏။ ထိုမလ္လိကာသည် ကောသလမင်းကြီး
သွားသည်ရှိသော် မတကဘတ်ဆွမ်းကိုလှူ၍ မင်းသို့
ကပ်ပြီးလျှင်....လျှောက်၏။” ငါး၊ ၈၁၂။ “မိခင်
ဘခင်တို့သည်....ငိုကြွေးမြည်တမ်းကြကုန်လျက် သေ
လေပြီ ဖြစ်လတ္တံ့ဟူသောအမှတ်ဖြင့် မတကဘတ်ကို
လှူဒါန်းကြကုန်၏။” ဓမ္မပဒ၊ ပ ၄၁၃။

[ပါ၊ မတကဘတ္တ။ မတက-သေသူအတွက်ဖြစ်သော၊
ဘတ္တ-ထမင်း။]

မထေရ်—သိက္ခာဝါကြီးသောရဟန်း။

“ပူတိုလိမ့်မည်၊ ငါမှတ်သည်လည်း၊ မထေရ်ရှင်ကျော်။”
 ၄၅* ၅၇။ “အယူဖြောင့်ဖြောင့်၊ တရားစောင့်
 သည်။ သူကောင့်သွေးရည် ရှင်မထေရ်။” ဇေယျာ*
 ၂၂၄။ “ပေါဋ္ဌိလမထေရ်သည် လေးကြိမ်မြောက်
 သောအခါ လျှောက်၏။” မင် ၃၉။

[ပါ။ မဟာထေရ။ မဟာ-ကြီးသော၊ ထေရ-ထေရ်။ ရဟန်း ၁ ဝါမှ ၁၀ ဝါအတွင်း ၃၀၊ ၁၀ ဝါမှ ၂၀ အတွင်း အနုထေရ်၊ ဝါ ၂၀ မှ စ၍ မဟာထေရ်ဟုခေါ်သည်။ မဟာထေရ်ကိုပင် မထေရ်ခေါ်သည်ဟု ယူသင့်သည်။]

မဒ — အရွယ်ဂုဏ် ပညာဂုဏ်စသည်ကို အကြောင်းပြု၍ မာန်ယစ်ခြင်း။

“မဒ ဟူသည်ကား ငါနှင့်တူသူမရှိနိုင်ဟူ၍ အယူ ရှိသော အတိထမ္မမာနပင်တည်း...ဓမ္မောဇမော်ကွန်း တွင်...ငါအနှုန်းတူ၊ အဘယ်သူလျှင်၊ ထွက်ပြွဲဘယ်နှံ၊ ပေါ်လာအံ့ဟု၊ မရွံ့မကြောက်လွှားမောက်တက်ကြွ၊ ဖြစ်လာကမူမဒ မှန်စွာ။ ။ဟူ၍ စပ်ဆိုဖော်ပြသည်။” ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၂၉၃။ “ယစ်မူးခြင်းကို မဒရယ်လို့ ခေါ် ဆိုတယ်။” သောတ၊ တ ၁၈။ [ပါ၊ မဒ။]

မဒီ — မိန်းမပျို။
“ထမနဲနှင့်ယာဂ၊ မိန်းမနုနှင့်မဒီ၊ ဒေါ်လီနှင့်ပရပိုင်။” ရာမ၊ ပ ၁၆၉။ “ဆွေမဒီရစ်သုံးလို့၊ ချစ်ထုံးဘွဲ့နေ ရာ။” ဗန္ဓ ၅၁၁။ “သဇင်မြ ညာမဒီကို၊ တနာရီ မမေ့။” ထပ် ၁၁။
[ပါ၊ မဒီ။ ? ဝေဿန္တရာမင်းကြီး၏ မိဖုရားအမည် မဒီမှ ရွှေလျှောလာသောစကားဟု ယူဖွယ်ရှိသည်။]

မရ — ၁။ မရဒီပနီကျမ်း။
“အဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာ၊ အနု၊ မရ လက်သန်း၊ ဂဏ္ဍိ၊ ဂန္ထန္တရ ဟူ၍ ကျမ်းမျိုး ၇-ပါး။” သာလင် ၄၈။
“ဋီကာ အနု မရ စသောနည်းတို့ဖြင့် အကျယ်ထုတ် ဆောင်၍။” ဓမ္မာလင် ၇။

၂။ ပျားရည်။
“အညက်ပြု၍၊ မရ ကောင်းမြတ်၊ ထောပတ် ကြံသကာ။” ကွန်ချာ ၈။ [ပါ၊ မရ။]

မရဒီပနီ — ဋီကာကိုထပ်၍ ဖွင့်သောကျမ်း။
“ဋီကာရင်းဖြင့် အနက်အဓိပ္ပါယ်မကုန်သေး ကြွင်း ကျန်သည်ကို၎င်း၊ မသိသာသည်ကို၎င်း၊ ကုန်စင် သိ သာအောင် ဋီကာရင်းနှင့်ပေါင်း၍ ပြသောကျမ်းသည် သိသာမြန်မြတ်လှသည်ဖြစ်၍ မရဒီပနီ တွင်သည်။” သာလင် ၄၇။
[ပါ၊ မရဒီပနီ။ မရ-ချိုမြိန်သော၊ ဒီပနီ-ထင်ရှား ပြသည့်ကျမ်း။]

မရတဂုဏ် — သဒ္ဒါလင်္ကာရ ဆယ်ပါးတွင် တပါး။
“သံယုဂ်အက္ခရာခေါ်သော လုံး ဆင့် သဒ္ဒါ များ... သာယာချေငံလျက် မြိန်ယုဂ်ဘွယ် ကောင်းသော အရသာသည်ပင် မရတဂုဏ်မည်၏။” ဘာရတီ၊ ဒု ၂၀၃။ “ဌာန်တူအက္ခရာ စသည်တို့ကို နီးနီး

ကပ်ကပ်ထားခြင်းဖြင့် သာယာနာပျော်ဘွယ်ကောင်း သောဂုဏ်သည် မရတဂုဏ် မည်၏။” အလင်္ကာ ပန်းကုံး ၁၈၀။ [ပါ၊ မရတဂု။]

မဇ္ဇာသဝ — အရက်ချို။
“သစ် မယ်ဇယ် ပွင့် ဖြင့် လုပ်သော မဇ္ဇာသဝ။” ဥတု ၁၆၈။
[ပါ၊ မဇ္ဇာသဝ။ မရ-အာသဝ၊ မရ-ချိုသော၊ အာ သဝ-အရက်။]

မနသိကာရ — နှလုံးသွင်း။
“အနဝတတ် အိုင်မင်းကို၊ အရင်းပဓာန နှလုံးသွင်း မနသိကာရ ပြုလျှင်၊ ထိုသလ္လာဝတီမြစ်ရေကို နေ့စဉ် အမြဲ သုံးစွဲတော် မူသင့်သည်သာတည်း။” ကဝိန္ဒာ ၃၇။ “မဟာဧကရာဇ် မင်းမြတ်တို့၏ ကိုယ်စား သာ သနာကို အားပေးချီးမြှောက်၍ ကြီးပွားစေမည်ဟု မနသိကာရ ရွှေဝယ်ချ၍။” သာဟု ၁၉၉။
[ပါ၊ မနသိကာရ။]

မနသီ — မနသိကာရ နှင့်အတူတူ။
“မနသီ အဓိဋ္ဌာန်ဖြင့်ပြီးသော ပဏီဓိရှိသည်ဖြစ်၍။” ဣကုဏ် ၆၇၆။ “လောကုတ်လောကီ နှစ်အဆီကို မနသီ ရစ်ပတ်၊ သုံးပုံ သတ်မှတ်၊ လုံးစုံတတ်၍။” ကဝိသေ ၁၆၂။ “တရားဘက်၌ အားတက်သက်ဆုံး ပီတိလုံးဖြင့် ပြုံးပြုံးကြည်ကြည် မနသီ ပျော့ပျောင်း သူတော်ကောင်းတို့သည်။” မဇ္ဈိမ၊ တ ၈၈။ “ဒုက္ခကို အရင်းတည်ပြီး သုခကိုရအောင် ကြိုးပမ်း ကြစေလို သော မနသီ နှင့်သာ စမ်းကြည့်ခြင်း ဖြစ်သည်။” လောကီဇာတ် ၈၇။ [ပါ၊ မနသိကာရ။]

မနသိကာရ — [အဘိဓမ္မာ] မနသိကာရ စေတသိက်။
“သမ္ပယုတ် တရားတို့ကို အာရုံသို့ ရွှေ့ရှုဖြစ်စေတတ် သော သဘောဟူ၍သာလျှင် မှတ်ကြောင်းလက္ခဏာ ရှိသော... မနသိကာရ ဟုခေါ်ဆိုအပ်သော ပရမတ္ထ သဘောတရားပေတည်း။” ဗုဒ္ဓါ ၈၁။
[ပါ၊ မနသိကာရ။]

မနု — မဟာသမတမင်း။
“ခပ်သိမ်းသော မင်းတို့တွင် အစောသောမင်းကို မနု ဟူ၍ ဆိုကုန်၏။” န ၄။ “ထိုအခါ အသိအလုံမာ

ပညာရှိ သူတို့သည် မနု အမည်ရှိသော သုခမိန်ကို မဟာသမ္မတ တင်မြှောက်ကြသည်။” ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၁။ [ပါ၊ မနု။]

မနုဓမ္မသတ်—မဟာသမ္မတမင်း လက်ထက်တွင် အသုံးပြု သည့် ဓမ္မသတ်ကျမ်း။

“မနုဓမ္မသတ် ကျမ်းရင်း....ဘုရားလောင်းမဟာသမ္မတ မင်းကို မနုရသေ့စီရင်၍ အပ်သည်။” ပိမိုင်း ၁၈၁။ “မနုဓမ္မသတ် သည် မဟာသမ္မတမင်း ပြုစုသောကျမ်း ဖြစ်၍။” ချုပ်ပုံ၊ ၈၂၀၀။ [ပါ၊ မနုဓမ္မသတ္ထ။]

မနောမယ—မနောမယ ပတ္တမြား။

“ဇောတိရသော်၊ လူ့ရွာကျော်သား၊ မနောမယ၊ ကျောက်မျိုးစသည်။” ဆု* ၁၇။ မနောမယ ဟုလည်းတွေ့ရသည်။ “ဇောတိရသ၊ မနောမယ သို့။” ကိုး* ၄၅။ [ပါ၊ မနောမယ။ မနော-စိတ်၊ မယ-ပြီးစီးခြင်း။]

မနောဟရီ—နတ်သမီးတပါးအမည်။

“မနောဟရီ၊ နှိုင်းသောညီသည်၊ စန္ဒီမယ်လျှ၊ ဖြစ်သမျှ ကို။” ကိန္နရီ* ၁၁၆။ [ပါ၊ မနောဟရီ။]

မနော—စိတ်။ သဘော။

“စိတ်ကစီလျှ၊ အောက်မေ့စဉ်ဝယ်၊ ဝိညာဉ်မနော၊ တက်ပြောပီတိ၊ ချင်ဆီထိလျက်။” ဇေယျီ* ၁၁၈။ “ပွားရယ်ရွှင်ပျော၊ ဆိုကြပြောလည်း၊ မနောလေး ငြိမ့်။” မဃ* ၄၇၄။ “စေတနာအလိုက်၊ မနောမှာ ထိုက်သော်လဲ။” ဝိရီ၊ ပ ၇၃။ [ပါ၊ မနော။]

မနောကံ—စိတ်ဖြင့်ကြံစည်မှု။

“ကြံစည်ဆန်းပြား၊ သည်ပုဏ္ဏားသည်၊ စိတ်ထားထဲ သံ၊ မနောကံမျှ၊ ကြံဝံ့မည်ထား။” သူဇာ* ၁၀၉။ “မနောကံပြစ်မှား၊ အံ့သွားကိုကျိတ်ခဲ။” ရာမ၊ ပ ၅၃။ “အဘိဇ္ဈာမနောကံတွင်းသို့၊ သက်ဆင်းပါ ဝင်လေသည်။” စာဏကျ၊ ပ ၉၀။ “ဩကာသ၊ ဩကာသ၊ ကာယကံ၊ ဝစီကံ၊ မနောကံ၊ သဗ္ဗ ဒေါသ၊ ခပ်သိမ်းသောအပြစ်တို့ကို ပျောက်ပါစေ ခြင်းအကျိုးငှာ။” ဩကာ ၅။ [ပါ၊ မနောကမ္မ။ မနော-စိတ်၊ ကမ္မ-အမှု။]

မနောဒုစရိုက်—စိတ်နှင့်ဆိုင်သည့် မကောင်းမှု။ စိတ်ဖြင့် ကြံသည့်မကောင်းမှု။

“အဘိဇ္ဈာ၊ ဗျာပါဒ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ-ဟူ၍ မနော ဒုစရိုက် သုံးပါး။” စွယ်၊ ပ ၂၆။ [ပါ၊ မနောဒုစရိတ။ မနော-စိတ်၊ ဒုစရိတ-မကောင်းသော အကျင့်။]

မနောဒွါရ—ဓမ္မာရုံတို့၏ဝင်ရာစိတ်။ အတွင်းစိတ်။ “မနောဒွါရ ဖြစ်၍ ဓမ္မာရုံကို အာရုံပြုရာနှိုက်.... ထိုကို အာရုံမူသော မနောဒွါရ ဝဇ္ဇန်းစသည် တို့ သည် နောင်မှဖြစ်အံ့သည်။” ဝေါ ၁၆။ “စိတ်ဖြင့်သာလျှင် ပါဏာတိပါတ စသည်မှ ရှောင်ကြဉ်သောပုဂ္ဂိုလ်အား မနောဒွါရ၌ ကာယကံဖြစ်၏။” နုဝဏ်၊ ဒု ၃၄၉။ “ရူပဆင်းလျော်၊ မျက်နှာတော်ကို၊ မနောဒွါရ၊ နိစ္စ လေ့ကျက်၊ ကသိုဏ်းကွက်သို့၊ ပြက်ပြက်လည်းထင်။” ဗန္ဓ ၅၅၁။

[ပါ၊ မနောဒွါရ။ မနော-စိတ်၊ ဒွါရ-တံခါးပေါက်။]

မနောဓာတ်--၁၊ [အဘိဓမ္မာ] ဓာတ် ၁၈ ပါးအနက် တပါး။

“မနောဓာတ်သည် ပဉ္စဝိညာဏဓာတ်တို့၏ ရွှေ့တော် ပြေး နောက်လိုက်တော်များ နှင့် တူ ၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ဒု ၃၃၃။

၂၊ စိတ်

“နှစ်ခြိုက်ဆွတ်ဆွတ်၊ မနောဓာတ်ဖြင့်၊ ပြတ်ပြတ် ကြောင်းခြာ။” ဆု* ၁၇၄။ “ဘုရင် မင်းမြတ်၊ မနောဓာတ်၌၊ နတ်တို့လှုံဆော်။” ကဝိန္ဒာ ၂၀။ [ပါ၊ မနောဓာတု။ မနော-စိတ်၊ ဓာတု-ဓာတ်။]

မနောပဏီဓိ--စိတ်ဆောက်တည် ရည်သန်မှု။

“ဤကဲ့သို့ မနောပဏီဓိ ရည်သန်တော်မူရင်းရှိသည် နှင့်အညီ။” မော်ဓော ၄၄။ “အထူးသဖြင့် ရွက် ဆောင်တော်မူလိုသော မနောပဏီဓိရှိတော်မူသည်နှင့် အညီ။” လွတ် ၉။ [ပါ၊ မနောပဏီဓိ။ မနော-စိတ်၊ ပဏီဓိ-ဆောက် တည်မှု။]

မနောမယ—စိတ်အလိုရှိရာ ပြီးစေနိုင်သော (ပတ္တမြား ကျောက်) ။

“မနောမယ၊ ကာမချမ်းသာ၊ ပေးတတ်စွာသား၊

ရတနာကောင်းများ၊ ပတ္တမြားလည်း။” ဘူလင် * ၄၂၅။ “မနောမယ ပတ္တမြားကို ပုဂံသူဌေးမှာ ရောင်း။” သာလင် ၉၆။ “မနောမယ ကျောက်လည်း လိုလိုသမျှ ဆန္ဒအတိုင်း ပြီးပြည့်စုံသော အကျိုး၊ လူတို့အားကျေးဇူးပြု၏။” ကမ္ဘာဦး ၆၈။ မနောမဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “မသာရဂလ်၊ ဝေဝုန် ရောင်ညို၊ လောဟိတဂ်၊ မနောမဟု နှင့်၊ ယိုကျလူလူ၊ ဝေဠုရိယ။” သူဇာ * ၁၁။
[ပါ၊ မနောမယ။ မနော-စိတ်၊ မယ-ပြီးခြင်း။]

မနောမယိဒ္ဓိ—စိတ်ဖြင့်ပြီးသောတန်ခိုး။ စိတ်ဖန်ဆင်းမှု။ စိတ်ကြံတိုင်း ပြီးသောတန်ခိုး။
“မနောမယိဒ္ဓိ ကား ကိုယ်မပါ၊ နှလုံးသာဖန်ဆင်း သတည်း။ လူဒ္ဓိဝိကော ကိုယ်လျှင်ဖန်ဆင်းသ တည်း။” အဋ္ဌကဏ္ဍိ ၂၂၂။ “မနောမယိဒ္ဓိ၊ သိရိ ခေါင်ဖျား၊ သိကြားဆက်တင်၊ ပတ္တမြားမျက်ရှင်။” ပုည ၄၅
[ပါ၊ မနောမယိဒ္ဓိ။ မနောမယ-လူဒ္ဓိ၊ မနောမယ-စိတ်ကြံတိုင်းပြီးသော၊ လူဒ္ဓိ-တန်ခိုး။]

မနောဝိညာဉ်—မနောဒွါရ၌ ဖြစ်သောစိတ်။ နှလုံးစိတ် အသိ။
“ဝိညာဉ်ငါးရပ်ကိုပင် ယူရမည်၊ သို့မဟုတ် မနော ဝိညာဉ် ကိုသာ ယူရမည်ကိုလည်း သိလိုပါသည်။” သမန်၊ ပ ၁၇၀။
[ပါ၊ မနောဝိညာဏ။ မနော-စိတ် (တံခါးပေါက်)၊ ဝိညာဏ-စိတ်။]

မနောဝိညာဏ်—မနောဝိညာဉ် နှင့် အတူတူ။
“မနောနှလုံးသိကို မနောဝိညာဏ် ခေါ် သည်။” အာဝနာ ၉၁။ [ပါ၊ မနောဝိညာဏ။]

မနောသုစရိတ်—မနောကံ ကုသိုလ်သုံးပါး။
“ဗြဟ္မစိုရ်တရားလေးပါး ခိုင်လုံသည့်အတွက် မနော သုစရိတ် သုံးပါး အမြဲတည်ကုန်၏။” ဝိသိ ၇၉။
[ပါ၊ မနောသုစရိတ။ မနော-စိတ်၊ သုစရိတ-ကောင်းသောအကျင့်။]

မနောဟရ—၁၊ စိတ်ကိုသွေးဆောင်သော။
၂၊ ထီးတော်ဘမျိုးအမည်။

“ထီးမွန်တင့်မော၊ မနောဟရ။” မဿ * ၆၅။
[ပါ၊ မနောဟရ။ မနော-စိတ်၊ ဟရ-ဆောင်ယူခြင်း။]

မနုဿ—လူ။
“မနုဿ စစ်၊ ဖြစ်တုံနွယ်ရိုး၊ ငါတို့မျိုးလျှင်။” ဘူလင်* ၁၃၂။ “နတ်နှင့်ယက္ခ၊ မနုဿတို့၊ တာရသုံးပါး။” ကုသ * ၉၁။ “ငါတို့ကဲ့သို့ မနုဿ လူ့ဘုံသားများ ဖြစ်ကြ၍။” နိရီ၊ ပ ၅၇။ “အကောင်းဆုံး အမွန် မြတ်ဆုံး မနုဿလူသားတို့နှင့် အသင့်တော်ဆုံး အုပ်ချုပ်ရေးကို မရရှိခဲ့သေး။” ငါးနှစ် ၁၂၅။
[ပါ၊ မနုဿ။]

မနုဿဗေဒ—လူအကြောင်း လေ့လာသော ပညာ။ Anthropology.
“မနုဿဗေဒ ခေါ် လူအင်္ဂရုပ် ဆန်းစစ်ရေး ပညာ။” ပြည်သား၊ ၁၊ ၁၁။
[ပါ၊ မနုဿဗေဒ။ မနုဿ-လူ၊ ဗေဒ-ပညာ။]

မနုဿသျှတ္တရ (တြ) — အင်္ဂါလက္ခဏာကို ထောက်၍ လူအကြောင်းကို ပြဆိုသော ကျမ်း။ ?

“လူ့သဘာဝ သမိုင်းကို လေ့လာသော မနုဿသျှတြ ပါရဂူ တဦး။” နိုင်ပြ ၄။ “လူမျိုးတို့ အတ္ထုပ္ပတ္တိ အကြောင်း အရာများကို ဆိုသော မနုဿသျှတ္တရ ကျမ်း။” ကုရင်ဝင်၊ ပ ၆၆။
[ပါ၊ မနုဿသတ္တ။ မနုဿ-လူ၊ သတ္တ-ကျမ်း။]

မနုဿိဟ?—ခေါင်းတလုံးနှင့် ကိုယ်နှစ်ခုရှိသော သတ္တဝါ တမျိုး။

“မနုဿိဟ ခြင်္သေ့သည် ဘုရားပွင့်မှသာ ပေါ်သည်ဟု ဆိုကြသည်။” သမန်၊ ပ ၁၂။ “ခြင်္သေ့နှင့် တူသော ခေါင်းတစ်လုံး ကိုယ်နှစ်ခုရှိသော မနုဿိဟသဏ္ဌာန်။” ခုံနန် ၁၅၅။ “မနုဿိဟ၊ ရုပ်၊ မိကျောင်း ရုပ်။” လန်ဒန်၊ ဒု ၄၉၉။ “ကိန္နရိ၊ ကိန္နရာ၊ ကရဝိတ်၊ တိုးနရား၊ မနုဿိဟ၊ ဥဒေါင်း။” ရကြေး ၃၈။
[ပါ၊ မနုဿသိဟ?။ မနုဿ-လူ၊ သိဟ-ခြင်္သေ့၊ မှတ်ချက်။ ကလျာဏိ ကျောက်စာ၌ ခေါင်းတလုံး ကိုယ်နှစ်ခု ခြင်္သေ့နှင့်တူသောကိုယ်ကို မထေရ် နှစ်ပါး ဖန်ဆင်းကြောင်းလာသည်။ ကပ္ပဝဏ္ဏနာ၌-နရသိဟ သတ္တဝါသည် မျက်နှာခြင်္သေ့၊ ကိုယ်လူနှင့်တူကြောင်း

ကိုဆိုသည်။ ပါဠိဘာသာစာပေများ၌ မနုဿိဟ-ဟု မတွေ့ဘူးချေ။ ကလျာဏိကျောက်စာ(၃) ၌လည်း- ‘ရက္ခသီ သီဟသဒိသေ ကေသီသ ဒွိဓာဘူတ သီဟ ကာယေ ဒိသ္မာ တတော ရက္ခသီဂဏတော ဒွိဂုဏေ အတ္တဘာဝေ မာပေတွာ’ ဟူ၍သာလာသည်။ မနုဿိဟ ဟုမပါ။ ‘ထိုသို့ဖန်ဆင်းသော အတ္တဘောကို အတုပြု၍ ပန်းပုသွား ပန်းချီသွား တို့သည် မနုဿိဟ ဟူ၍ ထုကုန်ရေးကုန် သတည်း။’ဟု နိဿယ (၇၂) ၌သာ အမှာပါသည်။]

မနုဿတ္တ — လူ့ အဖြစ်။

“ဗျာဒိတ်ရခါ၊ ပတ္တနာတုံ၊ ရှစ်ပါးကြုံလျက်၊ စေ့စုံ သရုပ်၊ မည်ရည် ထုတ်သော်၊ မနုဿတ္တ၊ စသည် တို့တွင်။” ပါမီ* ၃။ “မနုဿတ္တ၊ စသည်ငါးစုံကြုံ လတ်သောခါ။” ဇပျို * ၁၁၃။ [ပါ၊ မနုဿတ္တ။]

မရဏ — ၁။ သေခြင်း။

“ကြောက်ရွက်မရှိ၊ ရက်ရောဘိသား၊ ဗျာဒိဇရာ၊ မရဏာတို့။” ကိုး* ၇၇။ “မရဏဟူသည်ကား တခု သောဘဝဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သော ဇီဝိတိန္ဒြေအစဉ်၏ ပြတ်ခြင်း၊ အသက်ကုန်ခြင်းစသည်တို့၏ အစွမ်းအား ဖြင့် ကွယ်ခြင်းပင်တည်း။” ဘာနီ ၃၉၄။ “လူခပ် သိမ်းတို့၊ ရှောင်တိမ်းခြင်းငှာ၊ မတတ်ရာသော၊ ခန္ဓာ ဘင်္ဂ၊ မရဏသဘော၊ ရွှေ့လျောဖောက်ပြန်၊ ဆုံးသေ လွန်၍။” ပုညဝတ် ၃၀။

၂။ [ဗေဒင်]ဇာတာအိမ်တွင် ပျက်စီးတတ်သည် ဟု အဟောထွက်သည့်ဌာန။

“မရဏတွင်၊ ဘူးလေခြင် (ကျင်)၊ ငယ်စဉ်ကာလ သေတတ်စ။” သိဿော ၁၇၆။ “ဇာတာတွင် အဓိပတိတိုင် ပါကြမြဲဖြစ်သည်။ ၎င်းတိုင်တွင် နက္ခတ် ၉ ခိုင်ရှိရာ ထိပ်ဖျားကစ၍ လက်ဝဲရစ် အဓိပတိ၊ ယောဂ၊ ရာဇ၊ ပုတိ၊ ဘင်္ဂ၊ မရဏ၊ သောက၊ ယသ၊ သီရိဟု *နက္ခတ် ၉ ခိုင်အမည်များကို သိရာ၏။” ကမ္မာ ၁၂၂။ [ပါ၊ မရဏ။]

မရဏသန် — သေခါနီးအခါ။

“မရဏသန်၊ ဇောငါးတန်ဖြင့်၊ သွေလွန်အသက်၊ သေပြီးလျက်တည်း။” ဘူပေါင်း* ၉။ [ပါ၊ မရဏသန္န။ မရဏ-အာသန္န၊ မရဏ-သေခြင်း၊ အာသန္န-အနီး။]

မရဏသန်ဇော — သေခါနီး၌ နောက်ဆုံးဖြစ်သော ဇောစိတ်။

“မရဏသန်၊ ဇော ငါးတန်ဖြင့်၊ သွေလွန်အသက်၊ သေပြီးလျက်တည်း။” ဘူပေါင်း* ၉။ “မရဏသန် ဇော အားဖြင့် ‘ဆုံးသွားဖောက်ပြန်ကြလေသော်။’” ပင်း၊ ပ ၆၄။

[ပါ၊ မရဏသန္နဇဝန။ မရဏသန္န - သေခါနီး၊ ဇဝန-ဇော။]

မရဏသန္န — မရဏသန်နှင့် အတူတူ။

“ဣတ္ထိမိန်းမ၊ ပုရိသတို့၊...သောကြာပြဟေ၊ ရှစ်တန် နေလျှင်၊ မိတ်ဆွေမသင့်၊ အုံးနှင့်အိပ်ရာ၊ မဆွေးကာ ပင်၊ မရဏသန္န၊ ဖြစ်တတ်စွရှင့်။” ကုသ* ၈၉။

မရဏသန္နဇော — သေခါနီး နောက်ဆုံးဖြစ်သော ဇော စိတ်။

“မရဏသန္နဇော ငါးကြိမ်စောပြီးနောက် အသေ စုတိဖြစ်သည်တမျိုး။” မတ်စက် ၁၂၆။ “မရဏ သန္နဇောတို့သည် ပစ္စုပ္ပန်ကမ္မနိမိတ်ကို အာရုံပြု သည်။” စွယ်၊ ဒု ၃၅။ “ထိုမကောင်းမှုကို ပြုသည်၏ အခြားမဲ့မှစ၍ မရဏသန္နဇောတိုင်အောင် တနေ့ တရက် တခဏမျှ ချမ်းသာစွာမနေရဘဲ။” နေဇာတ် ၇၁။ [ပါ၊ မရဏသန္နဇဝန။]

မလ — အညစ်အကြေး။

“မလညစ်ကျ၊ မကောင်းမှု။” ဝေါ ၂၄၈။

“ဒေါသဓာတ်မလတို့အကြောင်း။” ဇီဝက ၃၃။

[ပါ၊ မလ။]

မဿာရဂလ်(ကန်) — ပတ္တမြားပြောက်။

“သီရိဝင်းဝါ၊ မဿာရဂလ်၊ ပြည်တန် ပတ္တမြား၊ ဖိုးများဂုရု။” ဘူလင်* ၁၂၄။ “နီလာမြခဲ၊ ပုလဲသန္တာ၊ မဿာရကန်၊ မျက်မှန် ခေါင်ဖျား၊ ပတ္တမြား ရောင် တောက်။” မင်စိုး* ၄၇။ “အသုတရာ နက်လှစွာ သော မြေထဲဥမင်နှိုက် မြင့်ရှည်စွာသိမ့်ထားအပ်သော မဿာရဂလ်၊ ဝေရောစန၊ ဇောတိရသ၊ မနောမယ အစရှိသော... ပတ္တမြားကို လက်ဖြင့် ကျုံး၍ ပြဘိ သကဲ့သို့။” ဣကုဏ် ၁၇။ “နှောင်းဆရာတို့ကား မဿာရဂလ် ဟုရေးကြသည်၊ ဝေါတွင် ကကြီးနှင့်တွေ့ ရသည်။” သတ်ညွှန်း ၁၄၃။

[ပါ။ မသာရဂလ္လ။ မသာရ တောင်၌ ဖြစ်သော
ကြောင့် မသာရဂလ်ခေါ်သည်။ မသာရဂိရိပုဒ်၊ လ-
ပစ္စည်း၊ ရကိုလပြု၊ နောက်လနှင့်ဆင်၍ မသာရဂလ္လ
ဖြစ်သည်။ ဓာန်စီ* ၄၉၂။]

မဟာ—ကြီးသော။ မြတ်သော။

“မဟာကရုဏာ။ မဟာရာဇဝင်။ မဟာမျိုး မဟာ
နွယ်။ မဟာထေရ်။” [ပါ။ မဟာ။]

မဟာကရုဏာ—သတ္တဝါအားလုံးအပေါ်၌ သနားခြင်း။
မြတ်စွာဘုရား၏ ကရုဏာတော်။

“မဟာကရုဏာ မေတ္တာတော် တည်းဟူသော မိုဃ်း
တိမ်တိုက်တခဲနက် စကြဝဠာ ကုဋေတသိန်းလုံး ဖုံးအုပ်
သွန်းဖျန်း ရှင်လန်း ငြိမ်းဆေး ပေးတော်မူလျက်။”
တေ ၁၆။ [ပါ။ မဟာကရုဏာ။]

မဟာကပ်—တကမ္ဘာ။ အသင်္ချေ ယျ ကပ် လေး ခု
အပေါင်း။

“လေပြင်းလာ၍၊ မဟာကပ် ချည်း၊ ပေါင်းစည်းတွက်
ရေ။” ဓမ္မ* ၃၁။ “အသင်္ချေပေါင်း၊ လေးကြိမ်
လောင်းမ၊ အသောင်း ဆယ်ထပ်၊ မဟာကပ်က၊
ကူးခပ်ပွင့်လင်း။” တန်ရ* ၃ (၁)။ “ထိုအင်္ချေယျ
ကပ်လေးကပ်သည် မဟာကပ် ကြီးတကပ် ဖြစ်၏။
၎င်း မဟာကပ်ကြီး တကပ်သည် တကမ္ဘာ ဖြစ်၏။”
ကမ္ဘာဦး ၁၄၈။ “ဤရွှေ ဤမျှတု တွက်ဆမှတ်သား
ခြင်းငှာ မတတ်ရာသော မဟာကပ် ပေါင်း အသင်္ချေ
ယျတို့။” ဇိ ၂။

[ပါ။ မဟာကပ္ပ။ မဟာ—ကြီးသော၊ ကပ္ပ—ကပ်။]

မဟာဂိတ—သီချင်းကြီး များကို စုပေါင်း ထားသော
ကျမ်း။

“မဟာဂိတ ထဲမှာ ပါတဲ့မူနှင့် အနည်းငယ် ကွဲလွဲနေ
သည်။”

[ပါ။ မဟာဂိတ။ မဟာ—ကြီးသော၊ ဂိတ—သီချင်း။]

မဟာဂိရိ—အပြင် ၃၇ မင်းနတ် အပါအဝင် နတ်။

“ထိုအခါမှစ၍ မောင်တင့်တယ်မှာ မဟာဂိရိဟူသော
အမည်၊ နှမတော်မှာ ရွှေမျက်နှာဟူသော အမည်နှင့်
ထင်ရှားစွာသော နတ်ကြီးဖြစ်၍။” သတ်ကြီး ၁၈၀။

“မဟာဂိရိ နတ်ကို ရွှေစလောင်းဝယ် ထမင်းအပြည့်

စမဲဟင်းလျာ စုံထည့်၍ တင်ထား၏။” ဣပုံ ၄၃။

[ပါ။ မဟာဂိရိ?။ မဟာ—ကြီးသော၊ ဂိရိ—တောင်။?]

မဟာဂဏ္ဍိဂိုဏ်း—မြို့ တွင်း ရွာ တွင်း သို့ သင်္ကန်းရံ၍
ဝင်သော သံဃာဂိုဏ်း။

“လူ့ပြည်မှာ ထူးလည်ထွေလာ၊ ကံသာတဝ၊ ဒွါရ
တသီး၊ ဝိနည်းကိုပြ၊ စူဠဂဏ္ဍိ၊ မဟာဂဏ္ဍိ၊ နေတ္တိ
ရောဇ၊ ဗဗ္ဗာဇနိယ၊ ဒွါရယောင်ယောင်။” ကျီးဂ ၇။
“ရှေးသောအခါ မဟာဂဏ္ဍိအသင်းက ပါဝင်ရင်း
ဖြစ်ပါသည်။” ဥပမာ၊ ဒု ၇၈။

[ပါ။ မဟာဂဏ္ဍိဂဏ။ မဟာဂဏ္ဍိ— ဝိနည်းပိဋကတ်
ဆိုင်ရာ ဂဏ္ဍိကျမ်းကြီး၊ ဂဏ—ဂိုဏ်း။]

မဟာထေရ်—သိက္ခာ ဝါ နှစ်ဆယ်ရသောရဟန်း။

“သဘောမွန်ရည်၊ မဟာထေရ်တို့၊ ရင့်စည်သမ္ဘာ။”
သစ္စာ* ၁၆၅။ “တေဇော်သာရ၊ ပဏ္ဍိတဟု၊ ပုစ္ဆ
ကဝိ၊ ကြားသိလူ့ပြည်၊ မဟာထေရ်လျှင်၊ ရှေးတည်
ဆရာ။” ပြာဠိ၊ နိဂုံး ၁။ “ထို မဟာထေရ်မြတ်ကြီး
တို့၏ အမိန့်စကားတော်များကို ကြားတော်မူရသော
အခါ။” လယ်တီ ၃၄။ [ပါ။ မဟာထေရ်။]

မဟာဒေဝီ—မိဖုရားခေါင်။

“သမုဒ္ဒဇာ၊ မဟာဒေဝီ၊ မဟေသီလည်း။” ဘူပေါင်း*
၈၅။ “ဝန်းမြောင်ရံကာ၊ ရတနာနှင့်၊ မဟာဒေဝီ၊
မဟေသီတို့။” ကုသ* ၁၅၇။ “မင်းသားကလေးက
မောင့်သွီးချောကို ပန်းတုံးတိုင်ရာဇ မတ်ကာပြီး
မဟာဒေဝီကလေး မြှောက်စားတော်မူချင်လို့တဲ့။”
မဟာဆန် ၉၁။

[ပါ။ မဟာဒေဝီ။ မဟာ—ကြီးသော၊ ဒေဝီ—မိဖုရား။]

မဟာဒုဂ်—၁။ အလွန်ဆင်းရဲသောသူ။

“သိတင်းဥပုသ်၊ မဟာဒုဂ်၊ မယုတ်မမာ ပြီ။”
ကဝိသတ်* ၁၂၉၉။ “ထိုဗာရာဏသီပြည်ဝယ်အလွန်
ဆင်းရဲသည့်အဖြစ်ကြောင့်သာလျှင် မဟာဒုဂ်ဟူ၍
ထင်ရှားသော ယောက်ျားတယောက်သည်ရှိလေ၏။”
ဓမ္မပဒ၊ ဒု ၃၁၁။

၂။ စာရေးတံမဲချ၍လှူဒါန်းရသော ဆွမ်း
ကျွေးပွဲ။

“ဗုဒ္ဓဝေယျာဝစ္စအသင်းမှ ကြီးမား၍ မဟာဒုဂ်
ပွဲတော်ကို...ဓမ္မာရုံကြီး၌ပွင့်လှစ်ကြောင်း။” တင်းစာ။
[ပါ။ မဟာဒုဂ္ဂတ။]

မဟာဒုက္ခ — ကြီးစွာသောဆင်းရဲ။

“အိုသောခါလည်း၊ မဟာဒုက္ခ၊ တွင်းဆုံးကျသည်။ ။
နောင်တနုလုံးမငြိမ်တည်း။” ကိုး* ၂၆။ “အလျှံ
လက်လက် တံကျင်ထက်တွင် တင်ဘိသကဲ့သို့ မဟာ
ဒုက္ခတွေ့ကြုံရမြဲဖြစ်ပါသည်။” သမန်၊ ဒု ၁၄၃။
[ပါ၊ မဟာဒုက္ခ။]

မဟာဒါန် (ဝန်) — ဘုရင်မင်းမြတ်၏ သာသနာအတွက်
လှူဒါန်းထောက်ပံ့မှုများကို စီမံခန့်ခွဲရသည့်
ဝန်။ (ရဟန်းများ၏ အမှုအကျင့်ကိုလည်း
ထောက်လှမ်းစုံစမ်းကြည့်ရှုရသည်။)

“မင်းကခန့်ရန်၊ မဟာဒါန်၊ ဆော်ဖန်ရဟန်းမှာ။”
ကဝိသတ်* ၅၄၁။ “ဝိနည်းကျမ်းဂန်ရှိသည့်အတိုင်း
မကျင့်မဆောင်သော ရဟန်းတို့ကိုလည်း မဟာဒါန်
ဝန် မဟာဒါန်စာရေးခန့်၍ မပြတ်မလတ် သုတ်သင်
ရှင်းလင်း စစ်ကြောစေရသည်။” ကုန်း၊ ပ ၇၂။
“ခုခံ၍နေသော ဗားကရာဆရာတော်ကို ရှင်ဘုရင်က
အတင်းအဝတ်ဖြူလဲစေသည်။ မဟာဒါန်ဝန် မဟာ
ဒါန်စာရေးတို့ သွားဆရာက လဲလှယ် စေပြီး လျှင်
နေရင်းမြို့ရွာသို့ ပို့ထားသည်။” ချုပ်ပုံ၊ တ ၁၃၃။
[ပါ၊ မဟာဒါန်။ မဟာ-များမြတ်သော၊ တနည်း၊
ဘုရင်၊ ဒါန်-အလှူ။]

မဟာဓာတ် — ဓာတ်မကြီး။

“ရွှေငွေသံစသော ဓာတ်မသည် မဟာဓာတ်မည်၏။”
သေတ္တု၊ ပ ၂၂၀။
[ပါ၊ မဟာဓာတ်။ မဟာ-ကြီးသော၊ ဓာတ်-
ဓာတ်။]

မဟာဓမ္မရာဇ် — ၁။ မြတ်စွာဘုရား။

“တရားရာဇာ၊ မဟာဓမ္မရာဇ်၊ သုံးခေတ်လုံးနတ်၊
ထွတ်ဆုံးမြတ်ကား။” မဃ* ၁၂။

*၂။ ဘုရင်မင်းမြတ်။

“ရတနာပုံအမည်ရှိသော မင်းနေပြည်ကြီးကို....ဖန်
ဆင်းတည်ထောင်တော်မူသော။ ယောရာဇာ၊ အကြင်
မဟာဓမ္မရာဇ် တရား မင်းမြတ် သည်။” စူသဏ်၊
ဒု ၂၄၃။
[ပါ၊ မဟာဓမ္မရာဇာ။ မဟာ-မြတ်သော၊ ဓမ္မ-ရာဇာ-
တရားမင်း။]

မဟာပထဝီ — မြေကြီး။

“နှစ် သိန်းလေးသောင်း အထူရှိသော မဟာပထဝီ
မြေကြီးသည် အိုးထိန်းစက်ရဟတ်ကဲ့သို့ ပတ်ပတ်
လည်လျက်....တုန်လှုပ်၏။” ဝေဇာတ် ၄၅။
[ပါ၊ မဟာပထဝီ။]

မဟာပဒေသ — ကျယ်ဝန်းသော အရာလေးမျိုး။

“၁ ပါဠိတော် ဟူသော သုတ္တံ၊ ၂ ပါဠိတော်နှင့်
လျော်သော သုတ္တံ၊ ၃ အဋ္ဌကထာဟူသော
အာစရိယဝါဒ၊ ၄ မိမိအယူဟူသော အတ္တနောမတိ
ဟူ၍ မိလိန္ဒပဉ္စာတွင် ရဟန္တာ အရှင်နာဂ သိန်
ဟောတော်မူသော မဟာပဒေသ လေးပါး။” ကာနု
၂။ “ပရမတ္ထသဘောတရား ဆန့်ကျင်ခြင်းကိုသာ
လျှင် သုတ္တံစသောနည်းဖြင့် မဟာပဒေသ လေးပါး
သို့ချ၍ သုတ်သင်ရှင်းလင်းအပ်၏။” ဂုဇ္ဇ၊ ဒု ၂၇၇။

[ပါ၊ မဟာပဒေသ။ မဟာ-ကျယ် ဝန်း သော၊
ပဒေသ-အရာ။ “မဟာပဒေသတိ မဟာဩကာ
သော၊ မဟာအပဒေသောဝါ။ ဗုဒ္ဓါဒယော မဟန္တေ
မဟန္တေအပဒိသိတွာ ဝုတ္တာနိ မဟာပကရဏာနိတိ
အတ္ထော။ သုတ်မဟာဝါ အဋ္ဌကထာ၊ မဟာပရိ
နိဗ္ဗာနသုတ်အဖွင့် ၁၄၇။....များစွာတို့ကို ညွှန်ပြရာ
ကျယ်စွာသောအရာဌာနကို မဟာပဒေသဟု ဆိုလို
သည်။....ဘုရားရှင်၏စကား၊ သံဃာ၏စကား၊ မထေရ်
အများ၏စကား၊ မထေရ်တပါး၏စကားဟူ၍ ပြော
ဟောသော လေးဌာနစကားကို ပါဠိတော်၌ချ၍
ညီ-မညီ ညီအစ်ကြောင်း ညွှန်းပြတော်မူရာ မဟာ
ပကရဏဖြစ်ကြောင်း သုတ်မဟာဝါ မဟာပရိနိဗ္ဗာန
သုတ်၊ ၉၀-၌ ဟောတော်မူသည်။” တေပိဋက
၂၇၁။ ပါရာဌာ၊ ပ ပထမ ပါရာဇိကအဖွင့် ၂၀၃။
သာရတ္ထ၊ ဒု ၄၃ တို့၌လည်း ပါရှိသည်။]

မဟာပုရိသ — ဘုရားလောင်း။ ယောက်ျားမြတ်။

“မဟာပုရိသ ဘုရားအလောင်း သူတော်ကောင်းစိတ်
ဓာတ်မျိုးထားသင့်သည်။”

[ပါ၊ မဟာပုရိသ။ မဟာ-မြတ်သော၊ ပုရိသ-
ယောက်ျား။]

မဟာပဏ္ဍိတ် — ပညာရှိကြီး။

“မဟာပဏ္ဍိတ်၊ ပုရောဟိတ်။” ကိုး* ၇။

[ပါ။ မဟာပဏ္ဍိတ။ မဟာ-ကြီးသော၊ ပဏ္ဍိတ-
ပညာရှိ။]

မဟာဗေဒ — ၁။ သဗ္ဗညုတဉာဏ်။

“တပါးသော အရာတို့၌ သဗ္ဗညုတဉာဏ် အရဟတ္တ
မဂ်ညာဏ်သည် မဟာဗေဒမည်၏။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၂၅။
“မဟာဗေဒဉာဏ်ကို တောင့်တ ပန်ဆင်ခြင်းသည်
အကျိုး၊ ၎င်းဆုတောင်းခြင်းကား အကြောင်း။”
ဝဇီရ ၁၆၈။ “ဤသုံးပါးတို့တွင် အကြီးအမြတ်
ဆုံးဖြစ်သော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဉာဏ်ကို မဟာဗေဒ ဟု
ခေါ်သည်။” ထက်ဗျာဖြေ ၁၉၅။

၂။ ဘုရားပွင့်ရာ သစ်ပင်။

“ခပ်သိမ်းသော သစ်ပင်တို့ထက်မြတ်သော ခန္ဓာ
စသည် တို့ကို သိရာဖြစ်သောကြောင့် မဟာဗေဒ
မည်သော...ညောင်ဗုဒ္ဓဟေသည်။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၂၅။
“မဟာဗေဒ ပင်မှသည် ဗာရာဏသီပြည်၏အနီး
မိဂဒါဝုန်တောသို့ ကြွတော်မူ၍။” နာဇော်၊ နိဒါန်း။
[ပါ။ မဟာဗေဒ။ မဟာ-မြတ်သော၊ ဗေဒ-
ဉာဏ်။]

မဟာဗြဟ္မာ — ဗြဟ္မာမင်းကြီး။

“တတိယ ခုနစ်ကမ္ဘာကို မီးခုနစ်ကြိမ် ပျက်သောအခါ
ပဌမ ဈာန်အဆုံး ဖြစ်သော မဟာဗြဟ္မာ ဘုံတိုင်
အောင် ပျက်လေ၏။” ကမ္ဘာဦး ၁၅၉။ “ဤအရှင်
ဗြဟ္မာသည် မဟာဗြဟ္မာ ပေတည်း။ ငါတို့ကို လွှမ်းမိုး
နိုင်သူတည်း။... ငါတို့ကို ဤဗြဟ္မာကြီးသည် ဖန်ဆင်း
ထား၏။” ဇာလ ၆၀။ [ပါ။ မဟာဗြဟ္မာ။]

မဟာဘုတ် — ၁။ ပထဝီ၊ အာပေါ၊ တေဇော၊ ဝါယော
ဟူသော ဓာတ်ကြီးလေးပါး။

“ဣရိယာပုထ်၊ မဟာဘုတ်၊ လွန်ယုတ်ဓာတ်မည်။”
ကဝိသတ်* ၁၂၉၂။ “လေးပါးသော မဟာဘုတ်ကို
မှီ၍ဖြစ်သော ဤကိုယ်၌။” မိလိန် ၂၁၉။ “လွန်စွာ
ပွားစည်းတတ်သောကြောင့် မဟာဘုတ် ခေါ်သည်။”
ဂံ ၁၄၃။

၂။ [ဗေဒင်] မွေးသက္ကရာဇ်ကို ခုနစ်ဖြင့်
စား၍ ကြွင်းသော ဂဏန်းအလျောက်
တိုင်ထူဟောရသော ဗေဒင်ဟောနည်း
တမျိုး။

“မဟာဘုတ် ဟောခြင်း၊ နည်းအကျဉ်း၊ မယွင်းအဆုံး
ကြ။” သိဿော ၁၇၆။ “အောင် လံ ထူ စစ် သူ
ကြီးပွဲဆိုတဲ့ မဟာဘုတ် တိုင်ကလေးလောက် ထူပီး။”
ချစ်စို့ ၁၆၈။ “ဆေးထိုး စက်မြုပ်၊ မဟာဘုတ်
သဘော၊ ဗိဇ္ဇာတလီ။” ဥပမာ၊ ဒု ၁၀၁။

[ပါ။ မဟာဘူတ။ မဟာ-ကြီးသော၊ ဘူတ-ဖြစ်
ပွားခြင်း။]

မဟာမိတ် — မိတ်ဆွေကြီး။

“သုဒ္ဓေါဒန မင်းကြီးနှင့်.... ဘာဂိနိယ မင်းကြီးသည်
မဟာမိတ် အဆွေခင်ပွန်းဖြစ်ကြ၏။” မှန်၊ ပ ၉၉။
“လင်္ကာအောင်ချက်၊ တကျွန်းဘက်နှင့်၊ ဆက်ပဏ္ဏာ၊
မဟာမိတ် ဖွဲ့သင့် ပါကြောင်း။” ဝိဇယ ၆၂။
“ထိုနှစ်ဦးသော ပုဏ္ဏားတို့သည် တမိဘွားကဲ့သို့....
ချစ်ကြည် လေးမြတ်စွာ မဟာမိတ် ဖြစ်ကြ၍။”
ဇီ ၁၀၈။

[ပါ။ မဟာမိတ္တ။ မဟာ-ကြီးသော၊ မိတ္တ-မိတ်ဆွေ။]

မဟာယာန — မြောက်ပိုင်းဗုဒ္ဓဘာသာ။

“ထိုဆရာတော်မှာ မြောက်ပိုင်း ဗုဒ္ဓဘာ သာ ခေါ်
မဟာယာနဂိုဏ်းဝင်ဖြစ်၍... မြန်မာပြည်ရှိ ကျွန်ုပ်တို့
တောင်ပိုင်းဗုဒ္ဓဘာသာခေါ် ဟိနယာနဂိုဏ်းသားတို့
က သိလိုကြသောဆန္ဒ ဖြစ်လာကြလေ သည်။”
မဟာယာန ၁။ “ဘုရားအဖြစ်မှသာ အမြင့်မြတ်ဆုံး
သတ္တဝါတို့အကျိုးကို ဆောင်နိုင်သည်။ သို့ကြောင့်
ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်တိုင်းဘုရားအဖြစ်ရအောင်ကျင့်ရမည်။
ဗုဒ္ဓယာနသည်သာ မြင့်မြတ်သည်ဖြစ်သောကြောင့်
မဟာယာန။” ယင်း ၅။ “ထိုအခါ အရည်းကြီး
ရဟန်းများ သောင်းကျန်း၍ မဟာယာန ဂိုဏ်း
လွှမ်းမိုးနေဧည့် အချိန်ဖြစ်လေသည်။” စာကြည့် ၃။
[ပါ။ မဟာယာန။ မဟာ-မြတ်သော၊ ယာန-ယာဉ်။]

မဟာရဟ — မြတ်သောသူနှင့် ထိုက်တန်သော။

“ဘုန်းကံကြောင့်ဖြစ်လာသည့် မဟာရဟနေရာတော်
မြတ်၌ လျှောက် ပတ် တင့် တယ် စွာ စံပယ်တော်
မူလျက်။”

[ပါ။ မဟာရဟ။ မဟာ-မြတ်သောသူနှင့်၊ အရဟ-
ထိုက်တန်သော။]

မဟာရာဇဌာနီ—မင်းနေပြည်။ နေပြည်တော်။

“မဟာရာဇဌာနီ မင်းနေပြည်ကြီးကို။” ဥတု၊ နိဒါန်း။ “ပထဝီဇယ၊ မြေများဦးစွန်း၊ ဝန်း၍တည်ရာ၊ မဟာရာဇဌာနီ၊ သီဂီအဝှန်း၊ ပြောင်ပြောင်ထွန်းသည့်၊ ကျွန်းမကုဋ္ဌ။” ပုည ၁၆။

[ပါ။ မဟာရာဇဌာနီ။ မဟာ—ကြီးသော၊ ရာဇ—မင်း၊ ဌာနီ—စံရာမြို့တော်။]

မဟာရာဇသတ်—ရာဇသတ်ကြီး။

“ငွေကျောသပြာ၊ သုံးဆယ်သာဟု၊ မဟာရာဇသတ်၊ ဆုံးဖြတ်သေခွေ၊ ထားခဲ့ပေ၏။” အနုသံ ၇၄။

[ပါ။ မဟာရာဇသတ္တ။ မဟာ—ကြီးသော၊ ရာဇသတ္တ—ရာဇသတ်ကျမ်း။]

မဟာရာဇာ—ပဒေသရာဇ်မင်း။

“မင်းစီးကတော်ကိုကား ထီးရံနန်းရံ မဟာရာဇာ စော်ဘွားများကလည်း ဆက်ရ၏။” အင်းလူး ၂၁။ “အိန္ဒိယပြည်ရှိ တိုင်းကြီးများနှင့်... ပဒေသရာဇ် မဟာရာဇာ တို့ ပိုင်သော နယ်ပယ်များမှ။” တိုင်းရင်း ၂၀၉။

[ပါ။ မဟာရာဇာ။ မဟာ—မြတ်သော၊ ရာဇာ—မင်း။]

မဟာရာဇ်—၁။ ဘုရင်မင်းမြတ်။

“ပြည်ကြီးထောင်သည်၊ ဘုန်းခေါင်မင်းစစ်၊ မဟာရာဇ်။” ဘူလင် ၃၂၁။ “အဆွေမင်းစစ်၊ မဟာရာဇ်လည်း။” ဣကုဏ် ၄၃၃။

၂။ စတုမဟာရာဇ်နတ်။

“မဟာရာဇ်ဘုံပျံ ဝတိန်စံနတ်သမီးပေလား။” ပင်း၊ ပ ၁၅။ “ကိုးသန်းအနှစ်၊ မဟာရာဇ်၏၊ သက်ဆစ်ပိုင်းခြား။” မဃ* ၄၇၁။

[ပါ။ မဟာရာဇ။ မဟာ—ကြီးသော၊ ရာဇ—မင်း။]

မဟာရံ—တံတိုင်းကြီး။

“တံခါးမြဲမြံ၊ မဟာရံနှင့်၊ ဝတ္တကံမိုးမြေ။” ငရဲ* ၁၂၈။ “မဟာရာဇ်မီးတားစသော အဆောက်အဦ အအရင် ပရိကံတို့ဖြင့်။” လွှတ် ၂၂၁။ “ကုသိုလ်တော်ရွှေမျက်နှာ မဟာရံအတွင်း အဋ္ဌစရိပ်တည်လုပ် ကိုးကွယ်တော်မူ၏။” သုသော၊ ဆ ၇၃။

“မဟာရံတံတိုင်း ၃ ထပ် ဝန်းရံလျက်ရှိသည်။” ပောဝင် ၉၇။

[ပါ။ မဟာရာမ။ မဟာ—ကြီးသော၊ အာရာမ—အရံ။]

မဟာလတာ—မဟာလ္လတာတန်းဆာ။

“မိန်းမတို့မည်သည်ကား မဟာလတာတန်ဆာကဲ့သို့ ဆင်ရသော်လည်း မစီမရင်ရပါသော် နှလုံးမသာရှိ၏။” ယသ ၃၄၇။ “ဝိသာခါသည်...မဟာလတာတန်းဆာကို ဆင်ယင်လျက် လူများအပေါင်းနှင့်တကွ ကျောင်းသို့သွား၍။” ဓမ္မပဒ၊ ဒု ၉၈။ (မဟာလ္လတာဟု အတွေ့ရများသည်။ ယင်းရှု။)

[ပါ။ မဟာလတာ။ “ဣတ္ထိနံဟိ စီဝရဒါနံ မဟာလတာ ပသာဓနဘဏ္ဍေန မတ္ထကံ ပပေါတိ။” (မိန်းမတို့၏သင်္ကန်းအလှူသည် မဟာလတာတန်းဆာကို ဝတ်ဆင်ရခြင်းဖြင့် အကျိုးပေးဆုံး၏။) ဓမ္မပဒအဋ္ဌကထာ၊ ပ ၂၄၉။ ဝိသာခါဝတ္ထု။]

မဟာဝင်—၁။ မင်းမျိုးအနွယ်အဆက်။ မဟာသမ္မတ မင်း၏အနွယ်အဆက်။ မြတ်သောပုဂ္ဂိုလ် အနွယ်အဆက်။

“အာဒိစ္စဝင်၊ ဥက္ကာဝင်တို့၊ မဟာဝင်ညွန့်၊ ကွန့်ခဲ့သမ္ဘိန်။” မဃ* ၁၃။ “ညွန့်လိုက်ကဲ့မိတ်ဆွေခင်ငယ်၊ မဟာဝင်နောင်ထွန်းစေဘို့လေး။” ပဒိ ၁၅၇။

၂။ မင်းမျိုးအနွယ် အဆက်ကို ပြသော ကျမ်း။ မြတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်အနွယ် အဆက်ကိုပြသောကျမ်း။

“ဝတ္ထုရာဇဝင်၊ မဟာဝင်က၊ ပုံပြင်နည်းနာ။” မဃ* ၂။ “ရဟန်းပြု၍ အရဟတ္တဖိုလ်သို့ ရောက်ကုန်သည်ဟု မဟာဝင်၌ဆိုသည်။” သံဝတ် ၂၀၂။ “ဆယ်ကြောင်းရေး မဟာဝင်၌ စာအထင် ရှိပေသည်။” ဂံ ၄၈။

[ပါ။ မဟာဝံသ။ မဟာ—မြတ်သော၊ ဝံသ—အနွယ်။]

မဟာဝန်—ကြီးစွာသောတော။ မဟာဝုန်တော။

“မဟာဝန်ကပီလမှ၊ ဖိုလ်သောတာ ကေနိရတယ်လို့။” ပဒိ ၁၅။ “အိမ်ရာပျော်မွေ့လျက်၊ တနေ့တခါ မဟာဝန်မြိုင်။” ပင်း၊ ပ ၃၂။ “မဟာဝန်၊

မဟာဝုဇ္ဈန်။ မဟာဝုဇ္ဈန်ခေါ်ကြသည်။” ကဝိမဏ္ဍနီ ၁၁၇။

[ပါ။ မဟာဝုဇ္ဈန်။ မဟာ-ကြီးသော၊ ဝုဇ္ဈ-တော။]

မဟာဝုဇ္ဈန်—ကြီးစွာသောတော။ မဟာဝုဇ္ဈန်မည်သော တော။

“မိဂဒါဝုဇ္ဈန်၊ မဟာဝုဇ္ဈန်၊ မြူးခုန်သားငှက်ကျေး။” ကဝိသတ်*၈၉၇။ “ဝေသာလီပြည်၊ သာထူးလည်၊ ရိပ်စည်မဟာဝုဇ္ဈန်၌။” ညွှန်ပေါင်း၊ ဒု ၁၃၅။ “ဖြစ်ပြီး နေကုန်၊ မဟာဝုဇ္ဈန်တွင်၊ အောက်စုန်ဘဝ၊ အပါယ် ကျ၏။” မဿ*၄၀၆။ “မဟာဝုဇ္ဈန်၊ မဟာဝုဇ္ဈန်တော သည်။” စူသဓိ၊ ဒု ၁၆၈။ [ပါ။ မဟာဝုဇ္ဈန်။]

မဟာသမတ—ကမ္ဘာဦးက လူအများ သဘောတူ တင်မြှောက်သောမင်း။

“မဟာသမတမင်းသို့ ရွှေပေထက်တင်၍။” နှ၊ မာတိ ကာစဉ်၊ ကျော။ “ကမ္ဘာဦး မဟာသမတမင်းမှစ၍ သီရိဓမ္မာသောကမင်းတိုင်အောင်။” ရာကျော်၊ နိဒါန်း၊ က ၆။ [ပါ။ မဟာသမတ။]

မဟာသမယ—၁။ မြတ်စွာဘုရား မဟာသမယသုတ်ကို ဟောတော်မူသည့် နယုန်လပြည့်နေ့ အခါ။

“နယုန်လ၌....ဘုန်းတော်ကြီးများ လူထုအသင်းအဖွဲ့ များစုဝေးပေါင်းစပ်ခါမဟာသမယနေ့ကျင်းပခြင်း။” တင်းစာ။

၂။ မြတ်သောနေ့။ လပြည့်ဥပုသ်နေ့။

“ဘုရားပစ္စေကဗုဒ္ဓါ၊ ရဟန္တာတို့၊ မဟာသမယ၊ သင်္ကတဖြင့်....ရက်မြတ်ခေါ်သမိုက်ပေသည်။” ပုည ဝတ် ၆၃။

၃။ [ဝိနည်း] ငတ်မွတ်ခေါင်းပါးသော အခါ။

“မဟာသမယ ဟူသည် ငတ်မွတ်ခေါင်းပါးသော အခါ တည်း။” ကနီ ၂၉၄။

[ပါ။ မဟာသမယ။ မဟာ-မြတ်သော၊ ထင်ရှားသော၊ သမယ-အခါ။]

မဟာသမတ်—မဟာသမတမင်း။

“ရှင်မည်းမင်း၊ ရှင်မိရင်းကား....မဟာသမတ်၊ နွယ် မပြတ်လျှင်၊ အထွတ်ထိပ်မိုး၊ ပြည်ပြည်စိုးသည်။”

ခိုင်*၂။ “ကမ္ဘာအစ၊ ပဌမဝယ်၊ လူများကိုးရာ၊ မဟာသမတ်၊ ရိုကျိုးညွတ်၍၊ အထွတ်တင်ထား၊ ထိုမင်းဖျား၏။” ဓမ္မ*၃၀။ “မဟာသမတ်ဖြစ်တော် မူသော ကမ္ဘာ့နတ်ရှင် ပဉ္စမာရဋ္ဌ၊ လောကပါလ သေဌ်နင်း၊ သာသနာဒါယကာ ဗြဟ္မာမင်းသည်။” ကဝိန္ဒာ ၁၆၅။ [ပါ။ မဟာသမတ။]

မဟာသမုဒ္ဒရာ (ဒြာ) —သမုဒ္ဒရာကြီး။

“မဟာသမုဒ္ဒရာရေကိုလည်း စောင့်ရှောက်အပ်၏။” ငါး၊ ဒု ၅၄၁။ “စတုသမဟာသမုဒ္ဒေသု၊ မြင့်မိုရ် တောင်၏ အရောင်လေးပါးဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သော မဟာသမုဒ္ဒြာ လေးစင်းတို့နှိုက်။” အနုမတက် ၂၅၅။ [ပါ။ မဟာသမုဒ္ဒ၊ မဟာ-ကြီးသော၊ သမုဒ္ဒ- သမုဒ္ဒရာ။]

မဟာသရေစည်သူ—အရာထမ်းများကို ပေးသည့်ဘွဲ့ အမည်။ (ဘုန်းရှိသော သူရဲကောင်းကြီးဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။)

[ပါ။ မဟာသီရိဇေယသုရ။ မဟာ-ကြီးသော၊ သီရိ- ဘုန်းကျက်သရေ၊ ဇေယ-အောင်မြင်သော၊ သူရ- ရဲရင့်သူ။]

မဟာသာရ—လည်ဆွဲတန်းဆာ။ ပုလဲသွယ်။

“အဘယံကြောင့် မဟာသာရတန်ဆာကို ခိုးသနည်း ဟု ဆဲရေးကိုင်ငင်သည်ရှိသော်။” ဣကုဏ် ၃၈၁။ “ဤသို့သော မဟာသာရ မည်သော တန်းဆာ တော်ကို ခိုးဘိ၏။” ငါး၊ ပ ၄၀၇။ [ပါ။ မဟာသာရ။]

မဟာသာလ—သေဌေးကြီး။ သူကြွယ်ကြီး။

“ခတ္တိယ မဟာသာလ၊ ဗြာဟ္မဏ မဟာသာလ၊ ဂဟ ပတိ မဟာသာလ၊ ဤသို့သော သူကြွယ်ချမ်းသာ သုံးပါးတည်း။” ပါရာ ၆၇။

[ပါ။ မဟာသာလ။ မဟာ-များသော၊ သာလ- ဥစ္စာအနှစ်ရှိသူ။ မဟာသာလသုံးမျိုး။ ၁။ ခတ္တိယ မဟာသာလ၊ မင်းမျိုးသေဌေးကြီး၊ ကုဋေတရာ၊ ကုဋေတထောင် မြေ၌မြှုပ်ထား၍ နေ့စဉ် ကုန်ငွေ လှည်းတစီးတိုက်၊ ဝင်ငွေ လှည်းနှစ်စီးတိုက်ရှိသည်။ ၂။ ဗြာဟ္မဏမဟာသာလ-ပုဏ္ဏားမျိုး သေဌေးကြီး၊ ကုဋေရှစ်ဆယ်ရှိ၍ နေ့စဉ်ကုန်ငွေ တကုမ္ဘာ၊ ဝင်ငွေ လှည်းတစီးတိုက်ရှိသည်။ ၃။ ဂဟပတိ မဟာသာလ-

သူကြွယ်မျိုးသေဌေးကြီး၊ ကုဋေလေး ဆယ် ရှိ၍
နေ့စဉ်ကုန်ငွေ ငါးအမွဏ၊ ဝင်ငွေ တကုမ္ဘရှိသည်။
သုတ်မဟာဝါအဋ္ဌကထာ၊ မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ်ဖွင့်
၁၆၀။ အဘိဓာန်* ၃၃၇၊ ၃၃၈၊ ၃၃၉။]

မဟာသဝက—မြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်ကြီး။

“မဟာသဝကဆိုသည်ကား ငါတို့ဘုရားလက်ထက်
တော်၌ အသိတိရုဏ်ကျိပ်မျိုးကိုဆိုသည်။” ဥတ္တမ ၂၆။
“အဂ္ဂသဝက မဟာသဝက ပကတိသဝကဟူ၍
၎င်း။” ထိလက်စွဲ၊ ဒု ၃၃။

[ပါ၊ မဟာသဝက။ မဟာ-ကြီးသော၊ သဝက-
တပည့်။]

မဟာသီဝ—နိဗ္ဗာန်။

“ဘေးအပေါင်း ငြိမ်းအေးချမ်းမြေ့ရာ မဟာသီဝ
အမတကြဋ္ဌန်း နိဗ္ဗာန်နန်းသို့ စံမြန်းတော်မူရလေ
သတည်း။”

[ပါ၊ မဟာသီဝ။ မဟာ-မြတ်သော၊ သီဝ-နိဗ္ဗာန်။]

မဟာသီဝင်—နိဗ္ဗာန်။

“မဟာသီဝင်၊ နိဗ္ဗာန်ခွင်ကို။” ပင်း၊ ဒု ၈၁။

[ပါ၊ မဟာသီဝ။]

မဟာသက္ကရာဇ်—ဘုရားလောင်းဖွားမြင်သည့်သက္ကရာဇ်။

“ဘုရားလျာတို့၊ မဟာသက္ကရာဇ်၊ ခြောက်ဆယ်ရှစ်
တွင်... ကျော်သည်းထိန်ဆူ၊ ဘွားတော်မူ၏။”
ပလိပ် ၁၂။ “ဘုရားဘိုးတော်အဉ္စနမင်းကြီးသက္ကရာဇ်
၈၆၄၅ ကို ဖြိုတော်မူသည်၊ ပြီးနောက် မဟာသက္က
ရာဇ် ၆၈ နှစ်ရှိလျှင် မြတ်စွာဘုရားကို ဘွားမြင်တော်
မူ၍။” မကရန် ၁၁။ “သိဒ္ဓတ္ထကုမာရ မင်းသားကို
ဘွားမြင်တော်မူသဖြင့် ထိုသက္ကရာဇ်သည် မဟာ
သက္ကရာဇ်ဟူ၍တွင်၏။” လောကုပ် ၁၃၄။

[ပါ၊ မဟာသက္ကရာဇ်။]

မဟာသင်္ကြန်—သင်္ကြန်ကြီး။ နှစ်ကူးခြင်း။ [သင်္ကြန်
ရှဉ်း]။

“အံသာရက်ပေါင်း ၃၀ ရှိ ၁၂ လစေ့၍ တနှစ်ကြာ
လျှင် မိန်ရာသီမှ မိဿရာသီသို့ ကူးပြောင်းသည်ကို
မဟာသင်္ကြန် ကျသည်ဟုဆို၏။” လောကုပ် ၁၂၁။

[ပါ၊ မဟာသင်္ကြန်။ သ၊ မဟာသင်္ကြန်ရနွဲ့။]

မဟာသံသရာဇာ—သာသနာပိုင်။

“ကြီးသည်အရာ၊ မြောက်ထိုက်စွာဟု၊ မဟာသံသ
ရာဇာ၊ မည်သာအကျော်။” သံ၊ နိဂုံး* ၁။

[ပါ၊ မဟာသံသရာဇာ။ မဟာ-ကြီးသော၊ သံသရာဇာ-
ရဟန်းမင်း၊ သာသနာပိုင်။]

မဟာသမ္မတ—မဟာသမတမင်း။

“မဟာသမ္မတော၊ လူအများသည် သမုတ်အပ်သည်
ဖြစ်သောကြောင့် မဟာသမ္မတဟူသော အမည်ဖြင့်
၎င်း။” နု ၄။ “ကမ္ဘာဦးသူတို့ သမုတ်အပ်သော
ကြောင့်...မဟာသမ္မတ ဟူသောအမည်။” မှန်၊ ပ ၃၃။
“မဟာသမ္မတမင်းဟူသော ဝေါဟာရ၏ အဓိပ္ပာယ်
မှာ သဘောတူ တင်မြှောက်ပြု လုပ်သောမင်း။”
ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၂။ [ပါ၊ မဟာသမ္မတ။]

မဟာအဝီစိ—ငရဲကြီးရှစ်ထပ်အနက် အောက်ဆုံး ငရဲ
ကြီး။ အဝီစိငရဲကြီး။

“အဋ္ဌမဖြစ်သော မဟာအဝီစိငရဲ တည်ရာဌာနသည်
ကား ယူဇနာ တသောင်းရှိ၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၈။
“အပြုအမူမကောင်းသဖြင့် မြေမျို၍ပြီးလျှင် မဟာ
အဝီစိ ငရဲကြီး၌...ယခုတောင် ခံ၍ နေရလျက်ရှိသေး
လေ၏။” သူဌေး ၃၂။ [ပါ၊ မဟာအဝီစိ။]

မဟာဥပရာဇာ—အိမ်ရှေ့မင်းအမည်။

“နန်းပွင့်လျာကို၊ မဟာဥပရာဇာ၊ ဟူ၍သာလျှင်၊
ကြေညာလွှဲထင်၊ ကျော်စောတွင်၏။” သူဇာ* ၆။
“သားတော်အကြီး မင်းကြီးစွာကို မဟာဥပရာဇာ
ဟူသော အမည်နှင့် အိမ်ရှေ့ ပေးတော်မူသည်။”
ချောင်းဟောင်း ၁၁၂။
[ပါ၊ မဟာဥပရာဇာ။]

မဟာဥပရာဇ်—အိမ်ရှေ့မင်း။

“နန်းညွန့်နည်းလျာ မဟာဥပရာဇ်တို့ ကျင့်ရာသော
တရားတို့သည် ရှစ်ပါးအပြားရှိကုန်၏။” ချုပ်ပုံ၊
ပ ၁၈၈။ [ပါ၊ မဟာဥပရာဇာ။]

မဟိ—မြေ။

“မြေပေါ်မဟိ၊ ဇမ္ဗူဒီမျက်နှာတွင်၊ ကေသရာရန်ဖြတ်၊
မျိုးဥက္ကဋ္ဌတို့။” ပုည ၂၃။ [ပါ၊ မဟိ။]

မဟော—၁၊ ကြီးသော။ မြတ်သော။

“ဘူမဟောလုံး ပြိုင်သူရှုံးရသော စက်ဘုန်းပိုင်သ အာဠာဝက။” ပင်း၊ ပ ၆၄။

၂၊ မိဖုရားဘွဲ့တွင် ပါသောစကား။

“မိဖုရားရတနာ မဟော ကိုလည်း.....မဟောဟူသော ဘွဲ့ငယ်မှ ဒေဝီဟူသောဘွဲ့ကြီးသို့ ပြောင်း၍ ရတနာ ဒေဝီဟူသောအမည်ဖြင့်.... မြို့စားပေးတော်မူသည်။” ရွှေပြည်၊ ပ ၁၃၂။ [ပါ၊ မဟာ။]

မဟေသီ—၁၊ မြတ်စွာဘုရား။

“ဘုရားတကာ၊ သတ္တဌာ၌၊ သတ္တာရက်စီ၊ မဟေသီတို့၊ ယှဉ်မှီနှစ်ထောင်း။” ဥပရာ * ၃၂။

၂၊ အဘိသိက်ခံပြီးသောမိဖုရားကြီး။ မိဖုရား ခေါင်ကြီး။

“ချစ်ခြင်းပုံသည်၊ ပြည့်စုံအင်ညီ၊ မဟေသီ။” ကိုး ၂၆၅။ “သမုဒ္ဒဇာ၊ မဟာဒေဝီ၊ မဟေသီလည်း။” ဘူပေါင်း* ၈၅။ “ရာထီးပိုင်မဟေသီ၊ မြောက်နန်းစံ ဒေဝီက။” ပုည ၄၄။ “သူ့ဘုန်းနှင့်သူ့ကံ အရံသင့် နေရာချလိုက်တော့ ဥဒုမ္မရဒေဝီမှာ မဟေသီ မိဖုရား ခေါင်ကြီးဖြစ်သွားတယ်။” ထီး၊ ပ ၄၂။ [ပါ၊ မဟေသီ။]

မဟော်ရတ်—အမျက်ကျောက်တမျိုး။

“မျက်မဟော်ရတ်၊ မဏိကတ်သည်၊ ဆွတ်ဆွတ်မဖြူ။” ကုသ * ၂၉၉။ [ပါ၊ ?]

မဟဂ္ဂုတ်—ဈာန်နှင့်ဆိုင်သောတရား။

“စိတ်မဟဂ္ဂုတ်၊ သမ္မယုတ်၊ ဖော်ထုတ်ပန်းနှယ်သီ။” ကဝိသတ်* ၁၃၂၁။ “သူတော်အကျင့်၊ ပန်းလေးပွင့် ကို၊ ဉာဏ်နှင့်ချုပ်အုပ်၊ မဟဂ္ဂုတ်ဟု၊ အဆုပ်အမြှ၊ ကိုယ်ကြပ်စွဲ၍။” သံဝေ* ၁၈။ “မဟဂ္ဂုတ်ပေမို့၊ စက်ဆုပ်သည် ညွှန်တကျာတို့၊ လွန်တရာ ရွံရှာဘိ၍၊ ဇာတိကို ကြဉ်ခွာမဲ့၊ အရိယာ ဇာတိရန်နတ်ကယ်တို့။” ကျော်ချို ၄၀။ [ပါ၊ မဟဂ္ဂုတ်။]

မဟိဒ္ဓိ—ကြီးသောတန်ခိုးရှိသော။

“လိဘွယ်မတ၊ ကြံတိုင်းရသား၊ ရတ္တမဏိ၊ မဟိဒ္ဓိနှင့်၊ သိရိဝင်းဝါ။” ဘူလင်* ၁၂၄။ “မဟိဒ္ဓိစက်၊ သိကြား ဆက်သည့်။” ဟိန် ၃၁။ [ပါ၊ မဟိဒ္ဓိ။ မဟာ-ဣဒ္ဓိ၊ မဟာ-ကြီးသော၊ ဣဒ္ဓိ-တန်ခိုး။]

မဟုဿာဟ—ကြီးစွာသောလုံ့လ။

“မဟုဿာဟ၊ လုံ့လကြီးကုတ်၊ အားကုန်ထုတ်၍” [ပါ၊ မဟုဿာဟ။ မဟာ-ဥဿာဟ၊ မဟာ-ကြီးသော၊ ဥဿာဟ-လုံ့လ။]

မဟလ္လတာ—ဘုန်းကံရှင် မိန်းမများ ဝတ်ရသည့် ရတနာ ဝတ်လုံ။

“ရွှေဝါကျောက်နှင့်၊ တင့်သည်အလွန်၊ မဟလ္လတာ၊ ဝင်းဝါရောင်ညီး၊ တန်းဆာကြီးကို။” သူဇာ* ၁၆၉။ “မဟလ္လတာတန်းဆာကား မိန်းမတို့၏အထွတ်အစွန်း အမြတ်ဆုံးဖြစ်သော ရတနာတည်း။” ရာဇသေဌ ၁၀။ “လေးလစေ့သော အခါ မဟလ္လတာ တန်းဆာ ပြီး မြောက်၍ ထိမ်းမြားသောအခါသို့ ရောက်လေ၏။” စွယ်၊ ဒု ၃၄၆။ [ပါ၊ မဟာလတာ။]

မဟိနိ^၁—မြေ။

“မြေ မဟိနိ တုန်ရိုက်ကြိုးအောင်။” ဗန္ဓ ၆၀၄။ [ပါ၊ မဟိ]

မဟိနိ^၂—ကြီးမြတ်သော။

“သက္က မဟိနိ၊ မြတ်ဒေဝိန်လျှင်၊.... ဝတိန်ပေါ်က။” မသ * ၅၁၃။ [ပါ၊ မဟိနိ။]

မဟိန္ဒ—တန်ခိုးကြီးသော။

“စက္ကိန်တဲဒေဝိန်၊ ဗြဟ္မိန္ဒာ မဟိန္ဒ၊ ကြီးလှဂုဏ်သိန်။” ဟံချပ် ၂၃၅။ [ပါ၊ မဟိန္ဒ။]

မဟပ္ပလ—အကျိုးကြီးသည်။ ကြီးသောအကျိုး။

“အလုံးစုံသော ကုသလကမ္မပထတို့၏ မဟာနိသံသ မဟပ္ပလ အကြောင်းရင်း....ဖြစ်သော။” နရ ၃၆၀။ “ကာမာဝစရ ကုသိုလ် စေတနာသည် သောမနဿ ဖြစ်က မဟပ္ပလ အကျိုးကိုရ၏။” ဓရိယာ ၉၄။ [ပါ၊ မဟပ္ပလ။ မဟာ-ဖလ၊ မဟာ-ကြီးသော၊ ဖလ-အကျိုး။]

မာဂဓ—မဂဓတိုင်းရင်းသားစကား။ ပါဠိဘာသာ။

“ဘာသန္တရာ၊ မာဂဓဟု၊ ဝါဒနှစ်ပါး၊ ဘာသာပြားကို။” ဓမ္မ * ၁၅။ “ကျမ်းပြုရှေးက၊ မာဂဓကို၊ မြန်မာ ဘာသာ၊ အကွာထုဖြင့်။” ဂါထာ * ၇။ “လူတိုင်းမသိ မည်စိုး၍ မာဂဓ ပြန်ရေးလိုက်သည်။” ကဓ ၇။ [ပါ၊ မာဂဓ။]

မာဂဓဘာသာ—မဂဓတိုင်းရင်းသား စကား။ ပါဠိဘာသာ။

“သိန်းခိုဘာသာ အရေးအသားဖြင့် ထားသော အဋ္ဌကထာကျမ်းများကို မာဂဓဘာသာဖြင့် ရေးကူးသတည်း။” သာလင် ၃၉။ “ပုဏ္ဏားတို့ကို မာဂဓဘာသာ အားဖြင့် ပြာဟူဏဟု ခေါ်ဝေါ် ကုန်၏။” ဇောတ် ၆၆။

[ပါ။ မာဂဓဘာသာ။ မာဂဓ—မဂဓတိုင်းသုံး၊ ဘာသာ—စကား။ မှတ်သားဘွယ်။ ။ သာမာဂဓီ မူလဘာသာ၊ နရာ ယာ ယာဒိ ကပ္ပိကာ။ ပြဟူာနော စသ္မုတာလာပါ။ သမ္ပုဒ္ဓါစာပိ ဘာသရေ။ (ရူပသိဒ္ဓိ၊ ကာရိကာ စသော သဒ္ဓါ ကျမ်းများ၌ လာသော ဂါထာ။) ၁ ကမ္ဘာဦးလူများ၊ ၂ ပြဟူာများ၊ ၃ သူတထူးစကားကို မကြားဘူးသေး ကုန်သော သူငယ်များ၊ ၄ မြတ်စွာဘုရားများ မာဂဓဘာသာကို ပြောဆိုကြသည်—ဟုဆိုလိုသည်။ “ယောဟိ အဂါ မကေ မဟာ အရညေ နိဗ္ဗတ္တော၊ တတ္ထ အညော ကထေန္တောနာမနတ္ထိ၊ သောပိ အတ္တနော ဓမ္မဘာယ ဝစနံ သမုဠာပေန္တော မာဂဓဘာသာယမေ ဝဘာသိဿတိ။ (ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ် အဋ္ဌကထာ၊ ဝိဘင်း အဋ္ဌကထာ။) ရွာမရှိသော တောကြီး၌ ဖြစ်သော သူသည် ထိုအရပ်၌ စကားပြောသူ အခြားပုဂ္ဂိုလ်မရှိက မိမိ၏ သဘောတံသွာ ဓမ္မတာ အားဖြင့် စကားပြောလျှင် မာဂဓဘာသာဖြင့် သာလျှင် ပြောလိမ့်မည်—ဟုဆိုလိုသည်။ “နိရိယေ တိရစ္ဆာန ယောနိယံ ပေတ္တိဝိသယေ မနုဿလောကေ ဒေဝလောကေတိ သဗ္ဗတ္ထ မာဂဓဘာသာဝဉာဏနာ။” (ဝိဘင်း အဋ္ဌကထာ။) ငရဲတိရစ္ဆာန် ပြိတ္တာဘုံ လူ့ဘုံ နတ်ဘုံ အလုံးစုံသော ဘုံတို့၌ မာဂဓဘာသာ သာလျှင် များသည်။ မာဂဓဘာသာတို့ အသုံးများသည်—ဟုဆိုလိုသည်။ “ဆဲဒ္ဒန္တဝါနရတိတ္ထိယ (ရ) ဇာတကာဒိသု တိရစ္ဆာနေသုစ မာဂဓဘာသာ ဥဿနာ။” (မူလဋီကာ။) ဆဒ္ဒန်ဆင်မင်းဇာတ် မျောက်မင်းဇာတ် ခါမင်းဇာတ် စသည်တို့၌ ဖြစ်ကုန်သော တိရစ္ဆာန်တို့၌လည်း မာဂဓဘာသာများသည်—ဟု ဆိုလိုသည်။ ဇာတ်တော်တို့၌ တိရစ္ဆာန်များ မာဂဓဘာသာပြောဆိုခြင်းနှင့်စပ်၍ စတ္တာလီသနိပါတ်၊ တေသကုဏ

ဇာတ် ဋီကာ၌— ယေသုယေသုပန သုဝဏ္ဏမိဂဇာတကာဒိသု မနုဿဘာသာယ အာဟာတိ ဝိသေသေတွာ ဝုတ္တံ။ တေသုတေသု မနုဿာ မာဂဓဘာသာယ ပရိစရိသု။ တိရစ္ဆာနာပန ကေစိကေစိ ကဒါစိ ကဒါစိ သက ဘာသာယာ တိဒဋ္ဌဗ္ဗံ—ဟု မိန့်သည်။ သုဝဏ္ဏမိဂဇာတ် စသည်တို့၌ လူ့စကားဖြင့် ပြောသည်ဟု အဋ္ဌကထာ ဆရာ မိန့်တော်မူသည်။ ယင်းဇာတ်တို့၌ လူတို့သည် မာဂဓဘာသာဖြင့် ပြောဆိုကြ၏။ တိရစ္ဆာန်တို့ကား အချို့အချို့သောတိရစ္ဆာန်တို့သည် ရံခါရံခါ မာဂဓဘာသာဖြင့်ပြော၍ ရံခါရံခါ မိမိတို့ဘာသာဖြင့်ပြောသည်ဟုဆိုလိုသည်။ ဒုကနိပါတ် ဝလာဟကဇာတ်ဋီကာ၌လည်း—မနုဿဝါစန္တိမနုဿာနံ ဝါစံ၊ မာဂဓဘာသန္တိ အတ္တော—ဟု ဆိုသည်။ တိရစ္ဆာန်များ လူစကားပြောသည်ဆိုခြင်းမှာ မာဂဓဘာသာ ပြောခြင်းကို ဆိုသည်ဟု ဆိုလိုသည်။ အသိတိနိပါတ်၊ မဟာဟံသဇာတ်ဋီကာ၌ ‘အစိရဘိန္န ဘာသတာယပန ကဒါစိ ကဒါစိ မူလဘာသာယ သမုဒါစာရေ ဒိဿတိ—’ ဟု တိရစ္ဆာန်များ လူစကားပြောသည်ဆိုခြင်းမှာ အခါခပ်သိမ်းမဟုတ်၊ ရှေးကလေ့ကျက်ပြောဆိုဘူးသော မာဂဓဘာသာပျက်၍ မကြာသေးသောအခါ တခါတရံ မာဂဓဘာသာဖြင့်ပြောသည်ဟု ဆိုလေသည်။ ထို့ကြောင့် ရှေးကလေ့ကျက်ဘူးသော မာဂဓဘာသာမပျက်သေးလျှင် မာဂဓဘာသာဖြင့်ပြောသည်။ ရှေးကလေ့ကျက်ဘူးသော မာဂဓဘာသာပျက်၍ မကြာသေးလျှင် ရံခါမာဂဓဘာသာဖြင့်ပြော၍ ရံခါမိမိတို့ဘာသာဖြင့်ပြောသည်။ ရှေးကလေ့ကျက်ခဲ့ဘူးသော မာဂဓဘာသာပျက်၍ကြာသော်ကား မိမိတို့ဘာသာဖြင့်သာပြောသည်ဟု မှတ်ယူသင့်သည်။ “သကုဏဘာသာယာတိ ဟံသသကုဏာနံ ဘာသာယ။ တဒါဟိ သကုဏာနံ မူလဘာသာယ ပရိဝုတ္တိတွာ အညာယ ဘာသာယ သမုဒါစာရေ ဒိဿတိ။ အစိရဘိန္န ဘာသတာယပန ကဒါစိကဒါစိ မူလဘာသာယ သမုဒါစာရေဒိဿတိ။ တေနေဝ လုဒ္ဒေနသဒ္ဓိ သမုဒါစရဏကာလေ မူလဘာသာယ သမုဒါစရန္တိ၊ တဒါမနုဿာနံ မူလဘာသာယ သမုဒါစာရတ္တာ၊ ဘိန္နဇာတိကာနံပိ သတ္တာနံ အညမညံ သလ္လပိတွာ ဇာနိတုသက္ကာ။”—ဟုအသိတိနိပါတ်မဟာဟံသဇာတ်ဋီကာ၌

မဟာဟံသဇာတ်တွင် ဟင်္သာငှက်တို့၏ဘာသာဖြင့် ပြောကြောင်း၊ ထိုအခါ ငှက်တို့အား မာဂဓဘာသာ မှ ဖောက်ပြန်၍ တပါးသော (ငှက်) ဘာသာဖြင့် ပြောခြင်းဖြစ်ကြောင်း၊ သို့ရာတွင် မာဂဓဘာသာပျက် ၍ မကြာသေးသောကြောင့် ရံခါရံခါ မာဂဓဘာသာ ဖြင့်ပြောခြင်းလည်းရှိကြောင်း၊ ထို့ကြောင့်ပင် မုဆိုး နှင့်စကားပြောသောအခါ မာဂဓဘာသာဖြင့် ပြော ကြကြောင်း၊ ထိုအခါက လူများလည်း မာဂဓဘာ သာဖြင့် ပြောကြသောကြောင့် ဇာတ်ချင်းမတူသော် လည်းအချင်းချင်း ပြောဆို၍နားလည်ကြကြောင်း ဆို သည်။ ကေနိပါတ်၊ ကဏ္ဍဇာတ်ဋီကာ၌ - တဒါပန ဂေါ ဣနံမူလဘာသာ ပရိစရဏံနတ္ထိ၊ တေန အယျိကာ တဿဂီဝါယ သဟဿထဝိကံဒိသ္မာ ‘တာတ ဣဒံ တေ ကဟံ လဒ္ဓံ’တိ ဗောဓိသတ္တဿ ပုစ္ဆနာကာရေန ဂေါပါလဒါရကေပုစ္ဆိတိဒဠ္လဗ္ဗံ-ဟု ထိုအခါက နွားတို့ အား မာဂဓဘာသာဖြင့် ပြောဆိုခြင်းမရှိကြောင်း၊ ထို့ကြောင့် ထိုကဏ္ဍ၏သခင် အရှင်မသည် ကဏ္ဍ (နွားလား) ၏လည်၌ ငွေတထောင်အိတ်ကိုမြင်၍ ‘ချစ်သား၊ ဤအသပြာတထောင်ကို သင် ဘယ်က ရသလဲ’ဟု ဘုရားလောင်းနွားလားဥသဘကိုမေးသည့် အခြင်းအရာ (မေးသည့်အနေ) ဖြင့် နွားကျောင်း သားသူငယ်တို့ကို မေးသည်ဟူ၍ မှတ်သင့်ကြောင်း ပြဆိုသည်။ ဇာတ်တော်များ၌ တိရစ္ဆာန်များစကား ပြောခြင်းနှင့်စပ်၍ ဗဟုသုတအဖြစ် မှတ်သားဘွယ် များကို နယသမ္ပုဏ္ဏဆန်းဂဏ္ဍိကျမ်း (ပါ ၁၁၄) မှ ထုတ်၍ရေးသားဖော်ပြလိုက်သည်။ ယင်း၌ အခြား လူမျိုးတို့၏ဘာသာစကားများ ပျက်စီးဖောက်ပြန် သော်လည်း မာဂဓဘာသာကား အချို့သောအရပ်၌ တခါတရံဖောက်ပြန်ပျက်စီးတတ်သည်မှတစ်ပါး အခြင်း ခပ်သိမ်း လုံးလုံးပျက် စီး သွား သည် ဟူ၍ကား မရှိ ကြောင်း၊ ကမ္ဘာပျက်သည်အထိ တည်ကြောင်း ဝိဘင်းအဋ္ဌကထာနှင့်မူလဋီကာ၌ မိန့်ဆိုချက်ပါ ပါရှိ လေသည်။]

မာဃ-၁။ သိကြားမင်း။

“လူ့မြေမာဃ၊ သုဇာကျသ္မိ၊ မှတ်ကြအံ့မူ၊ မင်း နှစ်ဦးကား။” ခင်ထွေး* ၂၃။ “ဝိသုကံမာဃ၊ နတ် ဆရာမိရသည့်၊ ပန်းချီတကားဝိဇ္ဇာ။” ပုည၊ ၁၊ ၁၀။

၂။ သိကြားမင်းဖြစ် မည့် ဘုရားလောင်း၏ အမည်။ မာဃလုလင်။

“မာဃလုလင်နှင့်သုံးကျိပ်သုံးယောက်တို့သည် သေကြ လေသော်။” မင်လတ် ၃၅။

၃။ တပို့တွဲလ၌ စန်းနှင့်ယှဉ်သောနက္ခတ်။

“ကြယ်မာဃတို့၊ ရွှေလဘုံနန်း၊ ယှဉ်ပြိုင်သန်း၍။” ဆဲနစ်မျိုး ၅။ “ယုဂန်ညာတောင်တော်စွန်းမှာ၊ ထွန်းလိမ့်မာဃ။” သာ ၈၀။ [ပါ၊ မာဃ။]

မာဃနက္ခတ်-မာဃ ၃ နှင့်အတူတူ။

“မာဃနက္ခတ်နှင့်ယှဉ်သော တပို့တွဲလပြည့်နေ့၌ လေးပါးသောအင်္ဂါနှင့်ပြည့်စုံသော ပါတိမောက္ခဋ္ဌေ သ သာဝကသန္နိပါတ်ပြုတော်မူပြီး။” ဣကုဏ် ၁၃။ [ပါ၊ မာဃနက္ခတ္တ။]

မာတရာ၊ မာတြာ-ကလေးငယ်များကို ဖမ်းစားတတ် သည်ဆိုသော နတ်မိန်းမ။

“ငိုတတ်တဲ့ဝါသနာရယ်၊ မာတရာစွဲရော့သလ။” နော၊ ပ ၁၃၆။ “သားတော်သမီးတော်ဘွားတော် မူသည့်အခါ မာတရာမိန်းမရုပ်ရွှေတွင် ထွန်းဘို့ရာ မီးခွက်။” ချုပ်ပုံ၊ စ ၄၉။ “ဗြဟ္မီနတ်သွီးကို၎င်း၊ မဟေဇ္ဇရနတ်သွီးကို၎င်း၊ ကုမာရီ...ဗေဏီဝီ...ဝါရာ ဟိ...စန္ဒီနတ်သွီးကို၎င်း...ယင်းသည့် မာတရာနတ်သွီး ခြောက်ပါးတို့ကို...ပဿပူဇော်ရာ၏။ မဟေဇ္ဇရာ နတ် မင်း၏အထိန်းဖြစ်၍ မာတရာ နတ်မည်ကြောင်းကို အဘိဓာန်၌ဆိုသည်။” ကာမာရ ၁၃၃။ [ပါ၊ မာတာ။ သ၊ မာတြာ?။]

မာတလိ-သိကြားမင်း၏ရထားထိန်း နတ်သားအမည်။

“နက်လေးပီတိ၊ မာတလိကို၊ နေမိဘုန်းမှို၊ ချီးအံ့သို့ လျှင်။” ကုသ* ၁၂၅။ “သိကြားမာတလိ၊ မဏိ မေခလာ၊ ဗြဟ္မာသုယံ၊ ဝိသုကံနှင့်။” သမန်၊ ပ ၉၅။ ပါမီ* ။ “သိကြားမင်းသည်...ဝေဇယန္တာရထား မှူးဖြစ်သော မာတလိနတ်သားကိုခေါ်တော်မူစေ၍... နေမိမင်းကြီးကို ယခုတင်ဆောင်ချေဟု စေခိုင်းတော် မူလေ၏။” နေဇာတ် ၃၇။ [ပါ၊ မာတလိ။]

မာတာ-မိခင်။

“ကဆုန်ပြည့်ဝါ၊ ရက်သောကြာတွင်၊ မာတာဝမ်းပှ၊

သက်ဆင်းကြွ၍။” နာပျို* ၈၇။ “ကျေးဇူးတော် အနန္တနှင့်၊ မွေးမိဘမာတာ။” ဆဲနှစ်မျိုး ၃။
[ပါ၊ မာတာ။]

မာတာပိတ — အမိအဖ။

“မာတာပိတ၊ ပြသသွန်သင်၊ သခင်မှတ်ရာ၊ ဆရာ သမား၊ သူတို့အားကို။” မင် ၅။ “မာတာပိတ၊ မိဘနှစ်ပါး၊ မွေးသည့် သားကို။” ဟံချုပ် ၂၉၁။
[ပါ၊ မာတာပိတာ။]

မာတိကာ — ၁။ အကြောင်းအရာ ခေါင်းစဉ်။

“သားနား သိသာ၊ မာတိကာ ကား၊ စဉ်ခါစီမံ။” ကိန္နရီ* ၁၇၂။ “ပိုင်းခြားသေချာ၊ မာတိကာဖြင့်၊ ကြောင်းခြာ မတိမ်း။” မဃ* ၄၁၆။ “မေတ္တာ တော် ရွှေပေလွှာတွင်၊ မာတိကာ အချုပ်။” ပုည၊ ၂၊ ၂၆။ “ဤသို့ အစရှိသည်ဖြင့် မာတိကာ အစဉ် သည် တရားငါးပါး အပြားရှိ၏။” မိလိန် ၅၉၇။

၂။ [ဝိနည်း] ဝိနည်းသိက္ခာပုဒ် အကျဉ်းပြ ကျမ်း။

“ရဟန်းပဉ္စင်း အဖြစ်ကို ရပြီးသော်.... မာတိကာ နှစ် ပါးတို့ကို လေ့ကျက်စွာသင်၍။” ယသ ၅၅။ “သုဘူ တိ သူကြွယ်သည်....ရဟန်းပြုပြီးသော် မာတိကာ နှစ် ပါးကို ဆောင်လျက်....တော၌ ရဟန်းတရားကို အား ထုတ်သည်။” ဒေင်္ဂ ၁၁၅။ [ပါ၊ မာတိကာ။]

မာတုဂါမ — မိန်းမ။

“လုပ်ခြေတတ်မှု၊ ပီအောင်ပြုမှု၊ မာတုဂါမ၊ သည့်နှယ် ရစေ။” ကိုး* ၂၉၃။ “သုဇာတ သူကြွယ်သည် တပါးသော မာတုဂါမကို မကြည့်မူ၍ နတ်သမီးကို သာ တောင့်တ၍ သေလေ၏။” ဣကုဏ် ၃၉။ “မာတုဂါမ တို့ မည်သည် ယုတ်မာသော သဘောရှိ ၏။” ဣပုံ ၅၈၄။

[ပါ၊ မာတုဂါမ။ မာတု-မိခင်၊ ဂါမ-အပေါင်း၊ အ လား။ မိခင်၏လက်ခြေစသော အပေါင်းနှင့်တူသော လက်ခြေစသော အပေါင်းရှိသောကြောင့်၊ တနည်း၊ မိခင်ကဲ့သို့ ဖြစ်တတ်သောကြောင့် မာတုဂါမဟု ဆို သည်။ ဇာန်ဒီ* ၂၃၁။]

မာတုဿာတကကံ — မိခင်ကိုသတ်သော အပြစ်ကြီး။

“အမိအဘတို့ကို အရှင်လတ်လတ် အသေသတ်ငြား

အံ့၊ မာတုဿာတက ပိတုဿာတက ဟု ဆိုအပ်သော အနန္တရိယ ကံ ထိုက်၏။” နုဝဏ်၊ ဒု ၂၉၂။

[ပါ၊ မာတုဿာတက ကမ္မ၊ မာတု-မိခင်၊ ဿာတက- သတ်သော၊ ကမ္မ-ကံ။]

မာတုရက္ခိတ — အမိစောင့်ရှောက်သော မိန်းမ။

“မာတုရက္ခိတ အစ ဓမ္မရက္ခိတ အဆုံးရှိသော ရှစ် ယောက်သော မိန်းမတို့သည် ယောက်ျား တပါးတို့ နှင့် သွားလာရာ၌ ကာမေသုမိစ္ဆာစာရကံ မထိုက်။” နုဝဏ်၊ ဒု ၃၁၈။

[ပါ၊ မာတုရက္ခိတ။ မာတု-မိခင်၊ ရက္ခိတ-စောင့် ရှောက်အပ်သော။]

မာတင် — ဆင်ပြောင်။

“ဆင်ဖြူ မာတင်၊ ဆယ်စီးသွင်ဖြင့်။” ထီးဇ* ၃၂။ “မျိုးကား မာတင်၊ စီးဖြူစင်လည်း၊ လုလင် မင်းစစ်၊ ဘုန်းကြောင့်ဖြစ်လျက်။” သစ္စာ* ၂၂၂။ “ပြောင် မြောက် မာတင်၊ ဇာနီသွင်သို့။” ကျောင်းတော်ရာ ၃၉။

[ပါ၊ မာတင်။ မာတ-အင်္ဂါ၊ မာတ-(မဟန္တ) - ကြီးသော၊ အင်္ဂါ-ကိုယ်။ မဟန္တ-မှ ဟန္တနှင့်နက်ချေ၊ မကို မာပြု၍ မာတ-ဖြစ်သည်။ ဇာန်ဒီ* ၃၆၀။]

မာတင်္ဂ — ဒွန်းစက္ကားမျိုး၌ဖြစ်သော ဘုရားလောင်း၏ အမည်။ (ဒိဋ္ဌမင်္ဂလိကာမည်သော သေဋ္ဌေး သမီးကို ရအောင်တောင်းသည့်အတွက် ထင် ရှားသည်။)

“ခုနစ်ရက်မြောက်နေ့၌ ဒိဋ္ဌမင်္ဂလိကာကို အိမ်မှထုတ်၍ ထို မာတင်္ဂ သုခမိန်အား ပေး၏။” ငါး၊ စ ၃၃၅။
[ပါ၊ မာတင်္ဂ။]

မာတင်္ဂအင်း — အလိုရှိရာပစ္စည်းကို တောင်းလျှင် ရစေ နိုင်သည့် အစွမ်းရှိသည်ဆိုသော အင်း။

“ခင်မောင်က မာတင်္ဂအင်း ကို ရေစိမ်၍ သောက် ထားခဲ့သလို။” ယမုန် ၃၀၄။
[ပါ၊ မာတင်္ဂ+မြန်၊အင်း။]

မာန — ထောင်လွှားခြင်း။ မောက်မော်ခြင်း။ စိတ်ကြီး ဝင်ခြင်း။

“ဇာတိပုည၊ ဂုဏ်မာန ဖြင့်၊ သံပဟုံးစုံး၊ ဘက်မဲ့

ကြုံးသား။” ကိုး* ၁။ “ငါစာဆိုဟု၊ ကိုယ်ကိုကြိမ်းပါ
ထင်မှတ်ကြလျက်၊ မာန ထောင်စောက်၊ တောင်ရှည်
မြောက်သား၊ လက်အောက်ခံတန်၊ ပညာဝန်တို့။”
ဗျေ၊ နိဂုံး* ၄။ “ကျောင်းတွင်းသို့ ဝင်ပြီးလျှင်
မာန ကို နှိပ်ခြင်းငှာ။” ငါး၊ စ ၂၆၀။

[ပါ၊ မာန။ မာနသုံးမျိုး။ “ဤမာနသည် သေယျ
မာန်၊ သဒိသမာန်၊ ဟိနမာန်ဟူ၍ ၃-ပါးအပြားရှိ၏။
ထို ၃-ပါးတို့တွင် ငါကား ဤသုတိထက် အမျိုး
အားဖြင့် မြတ်၏ဟူ၍၎င်း၊ အကျင့်အားဖြင့် မြတ်၏
ဟူ၍၎င်း၊ အတတ်ပညာအားဖြင့် မြတ်၏ဟူ၍၎င်း
ထောင်လွှားခြင်းသည် သေယျမာန်မည်၏။ ငါသည်
အမျိုးအားဖြင့် အကျင့်အားဖြင့် အတတ်ပညာအား
ဖြင့် ဤသုတိထက်တို့၏ဟူ၍ ထောင်လွှားခြင်းသည် သဒိ
သမာန်မည်၏။ ငါသည် အမျိုးအားဖြင့် အကျင့်
အားဖြင့် အတတ်ပညာအားဖြင့် ညံ့သော်လည်း
ဤသု ငကို မကဲ့ရဲ့သင့်ဟူ၍၎င်း၊ မထေမဲ့ မပြုသင့်ဟူ
၍၎င်း ထောင်လွှားခြင်းသည် ဟိနမာန်မည်၏။”
မနောရထ ၃၆။]

မာနတ်—[ဝိနည်း] ရဟန်းများ ပရိဝတ်နေပြီးနောက်
ဆက်လက်ကျင့်ရသော အကျင့်တမျိုး။
“သုတ်သင်ပရိဝတ်၊ မာနတ် စောင့်စည်း၊ တံမြက်
လှည်း၍။” ဌေး* ၄၅။ “ပရိဝါသ်နေပြီးလျှင် မာနတ်
ခြောက်ရက်ကျင့်ရမည်။” ဝိဖြတ် ၈။ “ဒေသနာကံ
ကို ဒေသနာကြားသဖြင့်၊ ဝုဋ္ဌာနကံကို ပရိဝါသ်
မာနတ်နေသဖြင့် အာပတ်မှ ထင်မြောက်သော်ကား။”
လူကျင့် ၈။ [ပါ၊ မာနတ္ထ။]

မာယာ—လှည့်ပတ် ဖြားယောင်းခြင်း။ ဟန်ဆောင်
ခြင်း။ အမှုလုပ်ခြင်း။
“ရိုးမယ် မာယာ၊ လှည့်ပတ်ရှာသား။” ပါမိ*
၁၂၀။ “နာရီပျူငှာ၊ ရှေးစဉ်လာကား၊ မာယာ
လေးဆယ်၊ အသွယ်သွယ်ဖြင့်။” ကိုး* ၁၁၉။
“ဣသိသိန် ရသေ့ငယ်ကို၊ ပရိယာယ် မာယာမူနှင့်၊
ရွှေနန်းသူမာန်နှိုး၍၊ စျာန်ကြီးကို ဖြတ်ပြီးလျှင်။”
ပုည၊ ၁၊ ၅၂။ “ခင်ဦး၏ ပြောဆိုသော နှုတ်သံအမှု
အရာများကလည်း တမင်တကာပြုပြင်၍ မာယာ
လုပ်သော အမှုမျိုးမဟုတ်။” ထီး၊ ပ ၉၁။
[ပါ၊ မာယာ။ မာယာလေးဆယ် ကို ရာဇသေဝက

ဒီပနိကျမ်း ၂၁၆။ စွယ်စုံကျော်ထင်၊ ဒု ၃၀၇
စသည်တို့၌ရှိ။]

မာယာကာရ—ကောက်ကျစ်စဉ်းလဲခြင်း။
“မာတုဂါမတို့မည်သည် သူ့ကျေးဇူးကိုမသိ၊ ခင်ပွန်း
ကို ပြစ်မှားတတ်၏၊ စဉ်းလဲစဉ်းစား မာယာကာရ
များ၏။” ဇာတိကုဏ် ၉၂။ “ရာဇညမင်းသည်...စဉ်းလဲ
စဉ်းစားမာယာကာရလည်းနိုင်လှသည်။” ဝိနော ၅၇။
“စကားအရာ၌လည်း လိမ္မာပွန်းတီးလှသည်၊ စဉ်းလဲ
စဉ်းစား မာယာကာရလည်း နိုင်လှသည်။” ဒေဂ်
၁၉၂။ [ပါ၊ မာယာကာရ။]

မာရဇိန—(မာရ်ငါးပါးကိုအောင်သော) မြတ်စွာ
ဘုရား။
“ဤသည့်မှီနိ၊ မာရဇိနလျှင်၊ အောင်ချိန်မဏ္ဍိုင်။”
ဆု* ၁၃၅။ “ပဉ္စမာရဇိန၊ ဉာဏ်ရောင်ထိန်သား၊
သိရိန္ဒရေ၊ သုံးလူ့ဆွေတို့။” မင်းမယ်* ၁။ “စက်
သမ္ဘာရှိန်၊ မာရဇိနဟု။” ပုညဝတ် ၃။
[ပါ၊ မာရဇိန။ မာရ-မာရ၊ ဇိန-အောင်ခြင်း။]

မာလာ — ၁၊ ပန်း။
“ပျံ့လှောင်းကြိုင်လွန်း၊ ဩဇာမွန်းသား၊ နတ်ပန်း
မာလာ၊ နတ်နံ့သာကို၊ များစွာယူလေ။” ဘူလင်*
၁၈။ “မာလာရှက်ဆိုင်၊ ပန်းသို့ခိုင်အံ့။” ကွန်ချာ ၁။
၂၊ ပန်းတမျိုး။
“မိုးသုံးဆွေမာလာ၊ ဇီဝေါလ္လလ္လ၊ အသောကဟု။”
ဌေး* ၃။ “တောင်တောရယ်သာ၊ မာလာကင်္ဂပုဗ္ဗ။”
သာ ၃၉။ [ပါ၊ မာလာ။]

မာလောနွယ်—မိမိနွယ်တက်ရာသစ်ပင်ကို ဖျက်ဆီးတတ်
သော နွယ်တမျိုး။
“ပြည်ကျိုးမင်းကျိုး၊ နှစ်ကျိုးပျောက်ကွယ်၊ မာလော
နွယ် လျှင်၊ ရစ်တွယ်အံ့ပြီး၊ သစ်ပင်ကြီးကို။” မဃ*
၃၈၅။ “ကိုယ်မှီရာကို၊ ကိုယ်သာဖျက်ဆီး၊ မှူးကြီး
မတ်ငယ်၊ မာလောနွယ်တို့။” ဂီသစ် ၂၃၁။
“မာလောနွယ် ဖုံးလွှမ်းအပ်သောသစ်ပင်ကြီးကဲ့သို့။”
စိုး ၁၉၆။ “ခုနစ်ပွင့်သော မာလောနွယ်ပန်းတို့ကို
ထင်းပုံသို့ တင်မြှောက်၍ ပူဇော်ခဲ့ဘူးသော ကုသိုလ်
ကောင်းမှုကံကြောင့်။” ဂုဇ္ဇ၊ ဒု ၄၉၈။

[ပါ။ မာလုဝါလတာ။ အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာ၊ ဒု ၁၉၂။
တိက၊ ဒုတိယပဏ္ဏာသက၊ ၂ မဟာဝဂ်၊ ၉ အကု
သလမူလသုတ်ဖွင့်၌ - မာလောနွယ် ရစ်ပတ်ခံရသော
သစ်ပင်သည် ထူထဲသောအရွက်များဖြင့် ဖုံးအုပ်ထား
သဖြင့် မိုးရွာသည့်အခါ လေတိုက်သည့် အခါတွင်
ကျိုးပဲ့ပျက်စီးလျက် သစ်ငုတ်သာ ကျန်ကြောင်းပါရှိ
သည်။]

မာသ - ရက်ပေါင်းသုံးဆယ်ရှိသောလ။

“ဖဂ္ဂုဏဟု၊ မာသ ပေါ်ထွန်း၊ တပေါင်းဆန်းက။”
ဘူပေါင်း* ၇၇။ “မည်ခေါ်ဝသန်၊ ပြောင်းကြွလွန်၍၊
ဟေမန်မာသ၊ သရဒဝယ်။” ဒေး* ၁၄၅ (၁)။
[ပါ။ မာသ။]

မိဂဒါဝန် - မိဂဒါဝန်တော။

“မိဂဒါဝန်၊ ရိပ်မွန်မြိုင်ထဲ၊ ဟောမြဲဓမ္မစက်။” ကိုး*
၂၉၈။ “မိဂဒါဝန်၊ ပရဝဏ်ရံဆီး၊ သစ်သီးပန်း
မာလ်။” ဟသ်* ၅၆။
[ပါ။ မိဂဒါဝန်။ စကားပြေ အရေးအသားများ၌
မိဂဒါဝန်ဟု အတွေ့ရများသည်။]

မိဂဒါဝန် - သားအပေါင်းကို ဘေးမဲ့ပေးရာတော။ မြတ်
စွာဘုရား ဓမ္မစကြာ ဟောတော်မူရာတော။
“မိဂဒါဝန်၊ မဟာဝန်၊ မြူး ခုန် သားငှက် ကျေး။”
ကဝိသတ်* ၈၉၇။ “ဘုရားသခင်လည်း အစဉ် အ
တိုင်း ကြွတော်မူ၍ ဗာရာဏသီပြည်၏အနီးဖြစ်သော
မိဂဒါဝန် တောသို့ ရောက်တော်မူလျှင်။” ဇီ ၆၅။
[ပါ။ မိဂဒါဝန်။ မိဂ-သားသမင်၊ ဒါ-(ဘေးမဲ့)
ပေးရာ၊ ဝန်-တော။]

မိဂပဒဝလဉ္ဇနနည်း - အစနှင့်အဆုံးကိုဆိုသဖြင့် အလယ်
ကိုသိရသော သဒ္ဒါနည်းတမျိုး။
သမင်ခြေရာဖျောက်နည်း။

“တက်ရာသက်ရာ၌ သားတို့၏ ခြေရာကိုမြင်သဖြင့်
ကျောက်ဖျာ၌ သားတို့၏ခြေရာကို သိရသကဲ့သို့ အစ
အဆုံးကိုဆိုသဖြင့် အလယ်ကိုသိရသော နည်းသည်
မိဂပဒဝလဉ္ဇနနည်းမည်၏။” ပုဒ်ဆစ် ၁၄၆။
“ဋီကာ ဆရာကြီးငယ်တို့ကား ယမိုက်ပါဠိကို
မိဂပဒဝဋ္ဌဉ္ဇနနည်း ယူကြကုန်၏။” ရူပဒီ ၅။

[ပါ။ မိဂပဒဝလဉ္ဇန။ မိဂ-သားသမင်၊ ပဒဝလဉ္ဇ-
ခြေရာ။]

မိဂသီနက္ခတ် - နတ်တော်လ၌စန်းနှင့်ယှဉ်သောနက္ခတ်။
(နက္ခတ် ၂၇ လုံးတွင် ငါးလုံးမြောက်
ဖြစ်သည်။ သမင်ဦးခေါင်းသဏ္ဌာန်ရှိ
ကြယ်သုံးလုံးအစုဖြစ်သည်။)

“ဓနုရာသီ၊ မိုးတိမ်ဆီဝယ်၊ မိဂသီလျှင်၊ ရောင်မြူးရှင်
သော်။” ဆဲနစ် မျိုး ၅။ “ပြိုင်ဆွယ် ယှဉ်မို့
မိဂသီလဲ၊ ဆိုင်းညီနောင်နှင့်၊ ဖလ်ရှိန် သင့်က။”
ဝိရိ၊ ပ ၁၀။ “မိဂသီနက္ခတ်၌ ဘွားသော သူသည်၊
မိမိပြုသော အမှုကိစ္စတို့၌ အမြဲမတည်။” သုဇာ ၁၅၈။
[ပါ။ မိဂသီရ။ မိဂ-သမင်၊ သီရ-ဦးခေါင်း။]

မိဂါဇဉ် ဥယျာဉ် } - သမင်တော ဥယျာဉ်။
မိဂါဇိန် ။

“နေခင်းရိပ်စဉ်၊ မိဂါဇဉ်ဟု ဥယျာဉ်မိုးမည်း၊ ဝင်း
ခတ်ဆည်း၍။” ဝိပျူ* ၅။ “မိဂါဇိန် ဥယျာဉ်သို့
သွား၍။” ဣကုဏ် ၇၈။ “မိဂါဇိန် ခေါ် ဥယျာဉ်
တော်သို့။” သေတ္တု၊ ဒု ၃၈။
[ပါ။ မိဂါဇိန်။ မိဂ-အဇိန်၊ မိဂ-သမင်၊ အဇိန်-
သစ်နက်။ မှတ်ချက်။ ။မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသ ပါဠိတော်၊
ရဋ္ဌပါလသုတ်၌ မိဂစီရ-ဟုရှိသည်။]

မိဂါသနပလ္လင် - အခြေတွင် သမင်ရုပ်ခံသော ပလ္လင်။
“မြားမြောင်ပြည်ရေး၊ ဆွေးနွေးပြုရာ၊ မင်္ဂလာသစ်
ဆန်း၊ ရေသဖန်းဖြင့်၊ တင့်ရွန်းခုံပျံ၊ သားရဲခံလျက်၊
ဝင်းလျှံထိန်ဝါ၊ မိဂါသန၊ ပလ္လင်လှနှင့်၊ မည်ရမှန်ဟုတ်၊
တောင်စမှတ်တည့်။” မသ* ၄၃။ “တောင်စမှတ်မှာ၊
မည်ထုတ်သဖန်း၊ လုပ်ဆန်းပလ္လင်၊ သမင်ရုပ်ရှိ၊ မိဂါ
သန။” မုဒ္ဒါ* ၂၀။
[ပါ။ မိဂါသန။ မိဂ-အာသန၊ မိဂ-သားသမင်
(ရုပ်)၊ အာသန-နေရာ။]

မိတေယျ - ဤကမ္ဘာ၌ နောင်ပွင့်မည့်ဘုရား။

“မိတေယျမူ၊ ကာလချိန်ထောက်၊ မရောက်
သောကြား။” ဥပရာ* ၇။ “မေတ္တေယျသာပိဘဂဝ
တော၊ မိတေယျဘုရားရှင်၏။” စွယ်၊ ဒု ၁၇၇။
[ပါ။ မေတ္တေယျ။]

မိတေး—မိတေးယျနှင့် အတူတူ။

“ဗုဒ္ဓပရမေ၊ သုံးဆွေထိပ်ပေး၊ မြတ်မိတေးလျှင်။”
သံဝေ*၂၂။ “မိတေးမြတ်စွာဘုရား။” ခိပုံ ၂၇၇။
“ပွင့်ငုံမိတေး၊ နောင်ထွေးမြတ်စွာ၊ ဂေါတမ၏။”
နုရည် ၉၈။

မိတေးယျ—မိတေးယျနှင့် အတူတူ။

“အောင်ဇေဌာန၊ မိတေးယျသျှင်၊ ကံ့ကော်ပင်တွင်။”
သံဝေ*၆။ “မိတေးယျထိပ်ခေါင်ငယ်၊ အတိတ်ဆောင်
ဟောပေလိမ့်လေး။” သာဖြည့် ၆၇။ “စိတ်ပြတ်
သဒ္ဓါ၊ မိတေးယာဉ်၊ ကျွတ်ခါအတူ။” နုစာ၊ ပ ၉။

မိတဲ—မိတေးယျနှင့် အတူတူ။

“ခြောက်ဖြာနတ်ဘုံ၊ အလုံးစုံကို၊ တလုံလဲလဲ၊ စံပြီး
စဲမှ၊ မိတဲရှင်တော်၊ ပွင့်ခါသော်၌။” ပညာ ၂၁၉။

မိတည်း—မိတေးယျနှင့် အတူတူ။

“ငါးဆူရှင်နည်း၊ ပွင့်မည်ချည်းတွင်၊ မိတည်းမရောက်၊
လေးပါးနောက်ဝယ်။” ခိုင်ဇ*၁။ “အပည်းပည်းလျှင်၊
မိတည်းမြတ်စွာ၊ ပွင့်သောခါဝယ်။” သစ္စာ*၂၄၅။
“နောင်အခါ မိတည်းဘုရား၏ မယ်တော် ခမည်း
တော်တို့ ဖြစ်ကြကုန်လတ္တံ့။” ဇော၊ ဒု၊ ၃၃၄။
[ပါ၊ မေတ္တေယျ။ မေတ္တေယျ > မိတ္တေယ > မိတေယ >
မှ ယကို ညသတ်လုပ်၍ မိတည်းဟုဖြစ်လာသည်။]

မုခပါဌ်—မြတ်စွာဘုရားဟောသောစကား။ ပိဋကတ်
တော်။ နှုတ်ကပတ်တော်။

“နှုတ်မုခပါဌ်၊ ပိဋကတ်ကို၊ သင်ရွတ်သောခါ။”
ပါမိ*၁၆။ “မုခပါဌ်ဖြင့်သာ ဆောင်ရွက်နိုင်ကုန်
သည်။” သာလင် ၃၃။ “ဤလူ့ရွာလံကဓော၊ ဘုရား
ဟောမုခပါဌ်၊ သင်္ခါရနယ်စပ်မှာ၊ စက်ရဟတ်ပမာ၊
ဖြစ်တချက် ပျက်တခါဟု ဆိုသောအတိုင်း။” စပယ်
၁၄၃။ [ပါ၊ မုခပါဌ်။]

မုခမဂ်—ခံတွင်းပေါက်။

“မုခမဂ်ပဿာဝမဂ် ဝစ္စမဂ်ဟုဆိုအပ်သော တပါးပါး
သော မဂ်၌ မေထုန်မှီဝဲခြင်း။” ဗုဒ္ဓခြေ ၂၁။
[ပါ၊ မုခမဂ္ဂ။ မုခ-ခံတွင်း၊ မဂ္ဂ-လမ်းကြောင်း။]

မုတ—ထိတွေ့မှု။ ကိုယ်တိုင်တွေ့သိမှု။

“လက်တွေ့ မုတ ကြံခဲ့ရသည်မှာ။” ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၂၇၅။

“နံအပ် လျက်အပ် တွေ့ထိအပ်သော အာရုံဟူသမျှ
ကို မုတ ဆိုသည်။” လင်းပြ ၂၄၈။ “ဤသို့ ဒိဋ္ဌသုတ
မုတ အားဖြင့် အငြင်းအခုံရှိကြလေသော်။” မင် ၂။
“စာရေးသူသည် မိမိဘတ်ရှု ဆည်းပူးခဲ့သော သုတ
နှင့် ဆည်းပူးခဲ့သော မုတ တို့ကို ပေါင်းရုံးရေးသား
ထားသည်။” ပြည်သား၊ ၃၊ ၁၀၄၊ ၁၂။
[ပါ၊ မုတ။]

မုတမင်္ဂလာ—တွေ့ထိအပ်သောအရာ မင်္ဂလာ။

“ဤသို့လျှင် ဒိဋ္ဌမင်္ဂလာအယူရှိသော ပရိသတ်၊ သုတ
မင်္ဂလာအယူရှိသော ပရိသတ်၊ မုတမင်္ဂလာ အယူရှိ
သော ပရိသတ်ဟူ၍ သုံးပါးကုန်သော ပရိသတ်တို့
သည် ဖြစ်ကုန်၍။” ငါး၊ တ ၅၇၇။ “နူးညံ့သိမ်မွေ့
သော အခင်းအရံအမြဲ အလွမ်းစသော.... သာယာ
တွေ့ထိရခြင်းသည် မုတမင်္ဂလာ မည်၏။” ဥပါထိ ၅၀။
[ပါ၊ မုတမင်္ဂလ။]

မုဒိတာ—ဝမ်းမြောက်ခြင်း။ (ဗြဟ္မစိုရ်တရား လေးပါး
တွင် တပါးဖြစ်သည်။)

“ဦးထားညွတ်စွာ၊ မုဒိတာ နှိုက်၊ ကြည်သာဝမ်း
မြောက်၊ သဒ္ဓါပေါက်၍။” ဂါထာ၊ နိဂုံး* ၂။
“မေတ္တာ၊ ကရုဏာ၊ မုဒိတာ။ ဤဗြဟ္မဝိဟာရတရား
သုံးပါးတို့သည်.... စျာန်လေးပါးတို့ကို.... ရစေတတ်
၏။” နုရ ၄၆၈။ “ချမ်းသာထုပ်ကြီး တက်ရောက်
လာဘိသကဲ့သို့ပင် ထင်မြင်၍ မုဒိတာ ဖြစ်နိုင်ခြင်း။”
နိရီ၊ ပ ၄။ [ပါ၊ မုဒိတာ။]

မုဒိန်းစည်--မုရိုးစည်။

“ဒုန်မင်း ပဏဝ၊ မုဒိန်း စသား၊ တီးထက်ျက်ျ။”
သံ*၈၉။ “ထက်စည်သံဟိန်း၊ မုဒိန်း စည်ကြီး။”
ဝေပျို*၂၉၄။ “ပုဇွန်.... လက်မ.... တချောင်းကို
ကား.... ဝါသုဒ္ဓေဝစသော မင်းညီနောင် တကျိပ်တို့
ရ၍ အာလကမည်သော မုဒိန်းစည် ပြုကြောင်းကို
လာ၏။” လောကုပ် ၃၄။ [ပါ၊ မုဒိင်္ဂ။]

မုနိ—၁။ မြတ်စွာဘုရား။

“ထွန်းပြောင်ဗောဓိ၊ မုနိ သကျ၊ ဂေါတမမည်ရင်း၊
လူ့သနင်းလျှင်။” ခင်ထွေး*၂။ “ရှင်တို့ မိပတိ၊
ငါ့မုနိကား။” ကိုး*၂။ “ဝိညာဉ်တော်ရှိသော မုနိ
ထွတ်ထား သဗ္ဗညုမြတ်စွာဘုရားကဲ့သို့။” ဝါဒ္ဓာ ၄၄။

၂၊ ရသေ့ရဟန်း။

“စက်အိပ်နည်းဘိ၊ ထေရ်မုန့်သို့။” ဗန္ဓ ၁၅၄။
 (ဒုတိယသင်္ဂါယနာတင်အန်ချင်း) ။ “ရသေ့မုန့်
 ရဟန်းတို့မှာ မိန်းမနှင့်တွေ့က ပျက်မြဲ။” န ၃၂၉။
 [ပါ၊ မုန့်။ မုန့်ခြောက်ပါး။ ၁ အဂါရမုန့်-မဂ်ဖိုလ်
 အခြေကိုမြင်၍ သာသနာကို သိပြီးသော လူပုဂ္ဂိုလ်။
 ၂ အနာဂါရမုန့်-မဂ်ဖိုလ်အခြေကိုမြင်၍သာသနာကို
 သိပြီးသော ရဟန်းပုဂ္ဂိုလ်။ ၃ သေက္ခမုန့်-အရိယာ
 ပုဂ္ဂိုလ်ခုနစ်ယောက်။ ၄ အသေက္ခမုန့်-ရဟန္တာ
 ပုဂ္ဂိုလ်။ ၅ ပစ္စေကမုန့်-ပစ္စေက ဗုဒ္ဓါ။ ၆ မုန့် မုန့်-
 မြတ်စွာဘုရား။ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါမပါဘဲ မုန့်ငါးပါးဟု
 လည်း ဆိုကြသည်။ စူဠနိဒ္ဒေသ ပါဠိတော်၊ မဟာ
 နိဒ္ဒေသပါဠိတော်။]

မုန့် — ရသေ့ရဟန်း။

“မမြဲရသေ့၊ မုန့်မည်ဆန်း၊ ဝတ်သင်္ကန်းနှင့်။ ။
 ရဟန်းပြုတို့ပါသလော။” ဘူလင်* ၁၅။ “ဣသိမုန့်၊
 ရသေ့ကန်းလျောင်း၊ သ ခမ်း ကျောင်းလည်း။”
 မြား* ၂၄။ “ဆရာမုန့် ရသေ့ဒေဝီလ သူမြတ်နှင့်....
 တိုင်ပင်သုတ်သင်ပြီး။” ကဝိမဏ် ၅၄။

[ပါ၊ မုန့်။ မှတ်ချက်။ မုန့်ကိုပင် မုန့်ဟုဆိုခြင်း
 ဖြစ်၍ မုန့်နှင့်အတူတူပင်ဖြစ်သည်ဟု ဆိုသင့်သည်။
 သို့ရာတွင် မုန့်ကို ရသေ့ရဟန်းအနက်ဖြင့်သာ သုံးစွဲ
 သည်ကို အတွေ့ရများသည်။]

မုန့် — မြတ်စွာဘုရား။

“ဤသည်မုန့်၊ မာရဇိန်လျှင်၊ အောင်ချိန်မဏ္ဍိုင်။”
 ဆု* ၁၃၅။ “ဘုန်းခေါင်မုန့်၊ မိန့်ခွဲချိန်နှင့်၊ ကောဝိန်
 ရှက်စပ်။” ပလိပ် ၁၃။

[ပါ၊ မုန့်။ မုန့်-ဣန္ဒ၊ မုန့်-မုန့် ငါးပါးကို၊ ဣန္ဒ-
 အစိုးရသို့။]

မုသာဝါဒ — လိမ်ပြောခြင်း။ မဟုတ်မမှန်ပြောဆိုခြင်း။

“မင်းခေါင် မြတ်စွာ၊ ဘုရားလျာကို၊ မုသာဝါဒ၊
 ဆိုလတ်ထတည်း။” မြား* ၉၆။ “ရေဝတီ၊ သင်ကား
 ရဟန်းပုဏ္ဏားတို့ကို...မဟုတ်မမှန်သော မုသာဝါဒ
 ဖြင့် လှည့်ဖျက်တတ်၏။” ယသ ၃၀၉။ “စကား
 များစွာဆိုခြေက မုသာဝါဒ သော်လည်း ဖြစ်၏။”

ဏိပုံ ၄၁။ “သူ့ဥစ္စာကိုခိုးခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ခြင်း၊ မုသာဝါဒ
 ဆိုခြင်း၊ ဒဏ်ပေးခြင်းတို့သည်။” န ၃။

[ပါ၊ မုသာဝါဒ။ မုသာ - မဟုတ် မမှန် သော
 (စကား)၊ ဝါဒ-ဆိုခြင်း။]

မုသား — မဟုတ်မမှန်သောစကား။

“ရှောင်ကြဉ်မုသား၊ စီးပွားမဖျက်။” ပါမီ* ၇၀။
 “မင်းသည် မုသားဆို၍ အကြီးကိုအငယ်၊ အငယ်ကို
 အကြီးပြုပြီးလျှင်။” နရ ၆၉။ “မင်းတို့ မည်သည့်
 မုသားမဆိုရာ။” ဏိကုဏ် ၁၆၉။ “မုသားမပါ
 လက်မချော။” စကားပုံ။ [ပါ၊ မုသာ။]

မုဟုတ် — ခဏဟူသောအချိန်ကာလထက် အနည်းငယ် ပိုသော အချိန်ကာလ။ ခေတ္တခဏ။

“ခဏချက်ဖြုတ်၊ တမုဟုတ်၊ တသုတ်တသုတ်ချီ။”
 ကဝိသတ်* ၁၂၇၅။ “ဂန္ဓကုဋ်သို့ ဝင်တော်မူ၍
 တမုဟုတ်မျှ ပင်ပန်းခြင်းကို ဖျောက်တော်မူပြီးမှ။”
 ဏိကုဏ် ၂၁၂။ “တခဏ တမုဟုတ်မျှ ခွဲခွာ၍မနေ
 နိုင်။” ကာမ ၁၆။ [ပါ၊ မုဟုတ္တ။]

မူလ — အရင်း။ အရင်းခံ။ အခြေ။ အခြေအမြစ်။ အမြစ်။ နဂိုပကတိ။

“အဝိဇ္ဇာဟု၊ တဏှာမူလ၊ မိုက်မောဟကြောင့်။”
 ဘူလင်* ၂၇၁။ “ကံသာအကြောင်းရင်းမူလ ဖြစ်သ
 တည်း။” သံဝတ် ၄၇။ “ဘွဲ့မည်သညာမှလဲ မူလ
 အမည်ရင်းအတိုင်းသောမာထေရီရယ်လို့ တွင်သတ့်။”
 ထေရီ၊ ဒု ၁၁၇။ “မင်းတို့ မူလက လျှောက်သည့်
 အတိုင်း။” ဥပမာ၊ ဒု ၁၆၂။ [ပါ၊ မူလ။]

မူလဘူတ — အကြောင်းရင်းအမှန်။ ရင်းမြစ်။

“အလုံးစုံသော ကုသလကမ္မပထတို့၏ မဟာနိသံသ
 မဟာပူလ အကြောင်းရင်း မူလဘူတဖြစ်သော သရ
 ဏဂုံကို ရှေးဦးစွာ ဆောက်တည်ရာ၏။” နရ ၃၆၀။
 “ထိုသို့စိစစ်ခြင်း၌ မှန်ကန်ကာမူလဘူတကျအောင်....
 ဆုံးဖြတ်ချက်များ ချမှတ်ပေးခဲ့သည်။” ဂန္ဓာ ၂၀၄။
 [ပါ၊ မူလဘူတ။ မူလ- အကြောင်းရင်း။ ဘူတ-
 ဟုတ်မှန်သော။]

မေလော — ၁၊ မိန်းမများခါးတွင်ပတ်သည့် အဆင်တန် ဆာ။ ခါးကြိုးတန်ဆာ။

“သိုရင်းရွှေပါ၊ မေခလာမူ၊ မျက်မြွာစိတပ်၊ စိန်လည်
ကပ်တွင်။” သောမ* ၁၆၃။

၂၊ သမုဒ္ဒရာစောင့်နတ်သမီး။

“နတ်စစ်ကညာ၊ မေခလာလျှင်၊ နန္ဒာသူဇာ။” ကဝိ
သေ ၂၀၀။ [ပါ၊ မေခလာ။]

မေဃ—ရွာချသောမိုး။

“မဟာမေဃ၊ ဖြိုးဖြိုးကျလျက်၊ သောကစိမ့်။”
ကိုး * ၄။ [ပါ၊ မေဃ။]

မေဃဒူတ—မိုးတိမ်တမန်ကဗျာ။

“ကာလီဒါသ၏ မေဃဒူတသည် ကမ္ဘာကျော် ကဗျာ
ကြီး ဖြစ်ပေသည်။”
[ပါ၊ မေဃဒူတ။ မေဃ—မိုးတိမ်၊ ဒူတ—တမန်။]

မေဃဝန်—၁၊ မိုးနတ်သား။ မိုး။

“အဓမ္မစွေသွန်သော မေဃဝန် မိုဃ်းနတ်ကြောင့်။”
ဂံ ၄၃။ “သုန်သုန်ပြင်းဝှန်၊ ရွာဖြန်းသွန်သော၊
မေဃဝန်တမျှ၊ ဓမ္မဘေရီ၊ မေဒနီကို။” သဇ္ဇန ၁၂။
“လေးလုံးပြည့်နှစ်ပါဒ်လွန်သည်၊ မေဃဝန် မိုဃ်းသံ
ကမြူး။” သေတ္တု၊ ပ ၃၀၆။

၂၊ မေဃဝန်မည်သော ဘုန်းကြီးကျောင်း။

“ကျောင်းတည်သည်၊ မေဃဝန်သမုတ်၍ အရှင်မဟာ
မဟိန်ကို တင်လှူသည်။” သမန်၊ ဒု ၁၅။
[ပါ၊ မေဃဝန္တ။ မေဃဝန္တ—မိုးနတ်သား။
မေဃဝန ? ။]

မေထုနသံဝါသ—မေထုနမှီဝဲခြင်း။

“ဥတုအလိုက် မိန်းမ ၃ မျိုးကို မေထုနသံဝါသပြုခြင်း
၌ အကျိုးအပြစ်။” ဥတု ၁။
[ပါ၊ မေထုနသံဝါသ။ မေထုန—မေထုန၊ သံဝါသ—
ပေါင်းပေါ် မှီဝဲခြင်း။]

မေထုန—၁၊ ယောက်ျားနှင့်မိန်းမ ကာမစပ်ယှက်မှု။

“မှီတင်း မေထုန၊ ကာမဂုဏ်ကို၊ သအုန်သအောက်။”
မြား* ၃၂။ “ငါမျက်သိလည်း၊ မသိ မေထုန၊
ငါလည်တုန်လည်း၊ မဘုန် ယန္တ။” ကုသ* ၆၂။
“မိန်းမတို့သည်သည် မေထုနကျင့်ဖြင့် မရောင့်ရဲနိုင်

ကုန်။” ငါး၊ ပ ၄၈၄။ “မေထုနကို လွန်စွာ မှီဝဲ
ခြင်းသည် ခွန်အားကုန်ခြင်း...ဖြစ်တတ်ကုန်၏။”
ဥတု ၄၅။

၂၊ ယောက်ျား မိန်းမရုပ် အမှတ် အသား
ရှိသောရာသီ။ (နယုန်လနှင့် တိုက်ဆိုင်
သည်။)

“လက်ကား မေထုန၊ ဂဠုန်ချီကြား၊ နဂါးပါလေ၊
စနေနေ့ဝယ်။” ပုံတောင် * ၁၂။ “ရာသီ မေထုန
လနယုန်၌” သမန်၊ ပ ၉။ [ပါ၊ မေထုန။]

မေထုနရာသီ—ယောက်ျားမိန်းမရုပ် အမှတ် အသားရှိ
သော ရာသီ။ (နယုန်လနှင့် တိုက်ဆိုင်
သည်။)

“နယုန်လသည် ရာသီအားဖြင့် မေထုနရာသီ ဟု
ဆိုသည်။” အင်းလူး ၁၆။ [ပါ၊ မေထုန ရာသီ။]

မေဒနီ—၁၊ မြေကြီး။

“အုပ်အာကျိုက်ကျိုက်၊ သားပိုက်မြေးချို၊ မေဒနီ
လည်း၊ ထိုကျိုက်ပတ်၊ ပြိုမတတ်မျှ။” ဇေယျီ* ၁၃၉။

၂၊ အဆီ။

“ငွေစန္ဒာရွက်၊ ဘုတ်ပြင်ထက်ဝယ်၊ မင်စက်ဆေးဆီ၊
မေဒနီဖြင့်၊ ပီပီသိပ်သိပ်၊ စက်တင်နှိပ်က။” နံရ
၇၁၀။ [ပါ၊ မေဒနီ။ မေဒနီ—မြေကြီး။ မေဒ—အဆီ။]

မေဓာဝီ—ပညာရှိ။

“မေဓာဝီကြီး၊ အံ့ကျော်ချီးသည်၊ ပွားစီးလိမ္မာ၊ သု
မေဓာကား။” ပါမီ* ၁၃၀။ “ရာဇမန္တ၊ မေဓာဝီဟု၊
သညီဗြာဟ္မဏ၊ ပါမောက္ခတို့။” ကိန္နရီ* ၁၉၃။
[ပါ၊ မေဓာဝီ။]

မေဓုန်—မေထုနနှင့် အတူတူ။

၁၊ “ဤဧရာဝတီကို မတရားသော ပေခုံ(န်)
ပြုကျင့်ခြင်း အားဖြင့် ဖြစ်ရချေသောကြောင့်...
အသက်မွေးရာသည်။” ဇီဝက ၁၀၁။

၂၊ “ပြိဿ မေဓုန် နှစ်ရာသီတို့သည် ဂိမ္မ” ဥတု ၃။

မေရဃ—အရက်။

“ရေစိမ်းဖြင့်လုပ်သောဆေးမျိုး၊ သကြားကြံသကာ...
ထည့်၍ အရိက္ခကဲ့သို့ စိမ်ထားအပ်သော အရည်သည်

မေရယမည်၏။ အာသဝလည်း ခေါ်သည်။” ဥတု ၁၆၂။ “သုရာငါးပါး မေရယငါးပါး သောက်စား မေ့လျော့ခြင်း။” လယ်တီ ၁၄၆။ [ပါ၊ မေရယ။]

မေရ—မြင်းမိုတောင်။

“မေရုငယ်မဏ္ဍိုင်၊ ငွေယန္တရား၊ ယုန်ရထားနှင့်၊ အသွား ငယ်ဆိုင်သည်။” ပဒေသာ ၉။ “ကျေးဇူးဂုဏ်ထူး၊ မေရုသဘွယ်၊ ကြီးကျယ်မြင့်မြတ်လှပေသော။” ထေရီ၊ စ ၇။ [ပါ၊ မေရု။]

မေရုရာဇာ—မြင်းမိုတောင်။

“စွင့်စွင့်ကျည်ထူး၊ မေရုရာဇာ၊ ကဲ့အာယွက်ယိုင်။” တန်ခိုး ၂ [၂]။ [ပါ၊ မေရုရာဇာ။]

မေဟနာ—တူလာသရောနာ၊ ကျင်ပြောသောရောဂါ။

“ရိဖြူ ရိနီ ရိည၊ ဆီးနည်းအကြိမ်များ၊ ဆီးအနံ့မရှိ.... ပျားရည်ကြံသကာရည်ကဲ့သို့ ချို၍ သွားသောအနာကို မေဟနာ ခေါ်သည်။ မြန်မာ တူလာသရောနာ။” ဥတု ၁၆၃။ “ကျင်မပြတ် အနည်းငယ်မျှ သွားသောရောဂါသည်မေဟနာမည်၏။” အေသာ ၁၀၀။ [ပါ၊ မေဟ+မြန်၊ နာ။]

မောသပုရိသ—အချည်းနှီးသော ယောကျ်ား။ အလကားလူ။

“သမ္ပတ္တိခေတ်ကောင်းနှင့်၊ မကြုံတောင်းကြုံရ၍၊ ကံလှသည်အခိုက်တွင်မှ၊ အလိုက်ကိုမသိ၊ မေ့လျော့၍ နေမိလျှင်၊ ပုရိသမောသ....၊ နောင်တတဖန်ရှိတော့မည်။” ပုည ၅၇။

[ပါ၊ မောသပုရိသ။ မောသ-အချည်းနှီး။ ပုရိသ-သတ္တဝါ။]

မောနေယျအကျင့်—သစ်တပင်ရင်း၌ နှစ်ရက်မနေ၊ တရွာ၌ နှစ်ရက် ဆွမ်းမခံဘဲ တတောမှ တတောသို့ လှည့်လည်ကာ ကျင့်သော အကျင့်။

“မောနေယျအကျင့်ကို ကျင့်သော ရဟန်းသည်.... ဒါယကာတို့၌....တကွရောနှောသဖြင့်....မပြုကျင့်ရာ။” ဇီ ၈၃။ [ပါ၊ မောနေယျ။]

မောမူဟဒသက—အရွယ်ဆယ်ပါးတွင် ၈၁ နှစ်မှ ၉၀ အထိ အရွယ်ပိုင်း။

“ရှစ်ဆဲ့တနှစ်ကကို ကိုးဆယ်တိုင်အောင် ဆယ်နှစ်သည် မောမူဟဒသက၊ တွေဝေမိန်းမောခြင်းများ၏။” ဥတု ၁၈။ [ပါ၊ မောမူဟဒသက။ မောမူဟ-တွေဝေ၊ ဒသက-ဆယ်နှစ်။]

မောရ—ဥဒေါင်း။

“ရာဇပလ္လင်လုပ်ရိုး၌ သီဟ၊ ဘမရာ၊ ဟံသာ၊ မောရ၊ သခံ၊ ဟတ္ထိ၊ မိဂ၊ ပဒုမာရှစ်မျိုးတွင်။” ရွှေဘုံ ၇၈။ [ပါ၊ မောရ။]

မောရဂီဝါ—ဥဒေါင်းလည်ဆစ် အဆင်းရှိသော ကျောက်တမျိုး။

“ရတနာမူလ၊ ရတနာနှင့်၊ မောရဂီဝါ၊ မြင်းသီလာက။” ကိန္နရီ* ၆၇။ “ကျောက်ဂေါ်ဒံ သံဇာတငယ်နှင့်၊ မောရဂီဝါ ထွန်းပေတဲ့၊ ကွန်းကြီးသေလာ။” ပဒေသာ ၁၁။ “ထို့တောင်ဝယ် မောရဂီဝါ ကျောက်လည်းရှိ၏။” ကဝေ၊ ဒု ၁၃၁။ [ပါ၊ မောရဂီဝါ။ မောရ-ဥဒေါင်း၊ ဂီဝါ-လည်။]

မောရဂီဝါ—ပုဂံခေတ် ဆံထုံးနည်း ၅၅ မျိုးတွင် တမျိုး။

“အနန္တဖုဿ၊ မောရဂီဝါ၊ ဟင်္သာစာခွံ။” ဗန္ဓု ၅၃။ “နန္ဒလုံ့မှ၊ မောရဂီဝါ၊ ဟင်္သာစာခွံ။” ဂီသစ် ၂၀၉။ [ပါ၊ မောရဂီဝါ။ မောရ-ဥဒေါင်း၊ ဂီဝါ-လည်။]

မောရာသနမဏ္ဍပ်—ရာဇဘိသိက်သွန်းရာ၌ ဆောက်လုပ်ရသော မဏ္ဍပ်သုံးဆောင်အနက် တဆောင်။

“မဏ္ဍပ်သုံးဆောင်၏အမည်သော်ကား သီဟာသနမဏ္ဍပ်၊ ဂဇာသနမဏ္ဍပ်၊ မောရာသနမဏ္ဍပ်၊ သီဟာသနမဏ္ဍပ်နှိုက် ဖြူမောင်းသောတန်းဆာကိုချယ်ရမည်။ ဂဇာသနမဏ္ဍပ်နှိုက် နီမောင်းသောတန်းဆာကို ချယ်ရမည်။ မောရာသနမဏ္ဍပ်နှိုက် ညိုမောင်းသော တန်းဆာကိုချယ်ရမည်။” မြန်မင်း ၂၁။

[ပါ၊ မောရာသနမဏ္ဍပ်။ မောရ-ဥဒေါင်း၊ အာသန-နေရာ၊ မဏ္ဍပ်-မဏ္ဍပ်။]

မောဟ—တွေဝေခြင်း။ မသိခြင်း။ မိုက်မဲခြင်း။ မောဟစေတသိက်။ အဝိဇ္ဇာ။

“ကြီးမားလောဘ၊ မိုက်မောဟကြောင့်၊ ဝမ်းဝပြင်းတင်း၊ အပြည့်သွင်းမှ။” ကိုး* ၂၄၉။ “အဝိဇ္ဇာ

ဟု၊ တဏှာမူလ၊ မိုက်မောဟကြောင့်။” ဘူလင်* ၂၇၁။ “သတ္တဝါတို့သန္တာန်၌ အမြဲကိန်းဝပ်သော မောဟမှောင်ကြီးကိုပင် အဝိဇ္ဇာမှောင် ဆိုသည်။” လောကစက် ၅။ [ပါ၊ မောဟ။]

မောဟာဂတိ—မသိမိုက်မဲသောကြောင့် မျက်နှာလိုက်ခြင်း။

“ဤအမွေစကားမည်သည်ကား.... ခဲ့ဝေ စီ ရင် ခြင်း နှိုက်.... မောဟာဂတိကြောင့် မိုက်တတ်သည်။” အမွေ၊ ပ ၁၁။ မိုက်သောအားဖြင့် ပြုခြင်းသည်ကား မောဟာဂတိမည်၏။” ယသ ၃၃၃။

[ပါ၊ မောဟာဂတိ။ မောဟ-အဂတိ၊ မောဟ-မသိ မိုက်မဲခြင်း၊ အဂတိ-မျက်နှာလိုက်ခြင်း။]

မင်္ဂ—၁၊ နိဗ္ဗာန်ဝင်ရာလမ်းကြောင်း။

“မင်္ဂဖိုလ်ဆွတ်ချွေ၊ သုံးလူ့ဆွေတို့။” ကိုး* ၂၆။ “ထို အခါကား၊ စက္ကဝါမေရ၊ မင်္ဂလေးခုထက်၊ ဖိုလ်ဟု ဟောဆောင်။” ရခိုင်နိုင်* ၃။ “မိမိတို့ လိုလားအပ် သည့် မင်္ဂဖိုလ်နိဗ္ဗာန်စသော အကျိုးစီးပွားတို့မှ ယွင်း ချွတ်ချော်လွဲတတ်၏။” စာဏကျ၊ ပ ၁၅၁။

၂၊ (ကျင်ကြီး ကျင်ငယ် တံတွေး) ထွက်ရာ အပေါက်။

“ဝတ္ထုရုန့်ရင်းသည်ဖြစ်၍ ဝစ္စမင်္ဂ ပဿာဝမင်္ဂတို့ သည် ဖြစ်ကုန်၏။” နု၊ ပ ၂။ “ထိုသုံးယောက်သော မိန်းမတို့အား ဝစ္စမင်္ဂ၊ ပဿာဝမင်္ဂ၊ မုခမင်္ဂတို့၏ အစွမ်းအားဖြင့် သုံးပါးသုံးပါးစီကိုပြု၍ ကိုးပါးသော မင်္ဂ။” သီလတ္ထ ၈၄။ [ပါ၊ မင်္ဂ။]

မဂ္ဂင်—မင်္ဂ၏ အစိတ်အပိုင်း။

“ရှစ်တန်မဂ္ဂင်၊ ခရီးထင်သို့၊ ဖင်ဖင်မလိုက်။” ဆူ* ၄၈။ “မကောင်းမှုကို၊ ရှစ်ခုမဂ္ဂင်၊ မြိုက်ရေစင်ဖြင့်။” ပါမီ* ၁၇။ “နိဗ္ဗာန်သို့ ရောက်ကြောင်းဖြစ်သော.... ဤ မဂ္ဂင်တရားရှစ်ပါးသည်ကား မဂ္ဂသစ္စာမည်၏။” ယသ ၄၇၃။

[ပါ၊ မဂ္ဂင်။ မဂ္ဂ-အင်္ဂ၊ မဂ္ဂ-မင်္ဂ၊ အင်္ဂ-အစိတ်အပိုင်း။ မဂ္ဂင်ရှစ်ပါး။ “သမ္မာဒိဋ္ဌိ-ကောင်းသောအယူတည်း ဟူသောပညာ၊ သမ္မာသင်္ကပ္ပ-ကောင်းသော အကြံ တည်းဟူသော ဝီတက်၊ သမ္မာဝါစာ-ကောင်းသော စကား၏အကြောင်း၊ သမ္မာကမ္မန္တ-ကောင်းသော

အမှု၏အကြောင်း၊ သမ္မာအာဇီဝ-ကောင်းသော အသက်မွေးခြင်း၏ အကြောင်း၊ သမ္မာဝါယာမ-ကောင်းသော လုံ့လဝီရိယပြုခြင်း တည်းဟူသော ဝီရိယ၊ သမ္မာသတိ-ကောင်းစွာ အောက်မေ့ခြင်း တည်းဟူသောသတိ၊ သမ္မာသမာဓိ-ကောင်းစွာ တည် ကြည်ခြင်းတည်းဟူသော ကေဂ္ဂတာ။” ယသ ၄၇၃။]

မဂ္ဂဋ္ဌာန် (ပုဂ္ဂိုလ်) —မင်္ဂပုဂ္ဂိုလ်။

“သောတာပတ္တိ မဂ္ဂဋ္ဌာန်လည်းတပါး၊ သောတာပတ္တိ ဖလဋ္ဌာန်လည်းတပါး။” ယသ ၄၈၆။ “ယခင်ပုဒ်ဖြင့် ဖလဋ္ဌာန်ပုဂ္ဂိုလ်သာပြု၍ မဂ္ဂဋ္ဌာန်ပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို မပြ သောကြောင့်။” သီလတ္ထ ၄၂၃။

[ပါ၊ မဂ္ဂဋ္ဌာန။ မဂ္ဂ-ဋ္ဌာန၊ မဂ္ဂ-မင်္ဂ၊ ဋ္ဌာန-တည် သော။]

မင်္ဂ—စာရေးရာ၌ အသုံးပြုရသော အရောင်ရှိသည့် အရည်။

“ကျမ်းစသုံးဦး၊ မင်္ဂရေးကူး၍၊ အထူးဓမ္မ၊ စေတိ ယလည်း။” တန်ရ* ၃၀။ “စာပြန်အင်းရေး၊ မင်္ဂစာ ရေးနှင့်။” ကုသ* ၅၉။ “ထိုတံငါ၏ မယားသည်.... နားတဘက်၌ ထန်းရွက်နားရောင်းဝတ်၍၊ မျက်လုံး တဘက်၌ ထမင်းအိုး မင်္ဂဖြင့်ကွက်၍။” ငါး၊ ပ ၅၄၂။ [ပါ၊ မံ၊ မံသိ၊ မသိ။ “ကျမ်းဂန်တွင် မံလေခေ၊ မင်္ဂ အရေးဖြင့်၊ ဌပေသိ-ထားပေ၏ ဟူ၍ဆိုသည်။.... ရာဇမဏိစူဠာ ကောင်းမှုတော်ကြီးကျောက်စာတွင်.... တောင်ဘီလာကျော်ဆရာတော် မင်္ဂကို မံဟူ၍ ကျမ်း ဂန်အတိုင်း ရေးတော်မူသည်။.... သံဃာကို သံဃာ၊ အံဃာကို အသံဃာခေါ်ဝေါ်သကဲ့သို့ မံသဒ္ဓါကို မင်္ဂ ခေါ်သည်ဟု ယူမှတ်ရာသည်။” အဘိဓာနတ္ထဝိသော ဓနီ။ ဓာန်သျှ ၁၂၂။]

မင်္ဂလာ—၁၊ အလိုပြည့်ခြင်း။ အောင်မြင်ခြင်း။ ကြီး ပွားခြင်း။ ပြည့်စုံခြင်း။

“အောင်သည်မင်္ဂလာ၊ မြေမျက်နှာထက်၊ ရတနာ တောက်ထွန်း။” သစ္စာ* ၁၉၄။ “ဤသတို့သား ကိုယ်ကို လက်ဖြင့် သုံးသပ်သောသူတို့အား စည်းစိမ် ချမ်းသာမင်္ဂလာကို ရကုန်၏။” နုရ ၂၆၄။

၂၊ ကြီးပွားချမ်းသာကြောင်းတရား။

“မိုက်သောသူကို မဆည်းမကပ် ကြည်ရှောင်ကာမျှပင် မင်္ဂလာမည်၏ဟု ဟောတော်မူသည်။” ဗြဟ္မ ၉၁။

၃။ ကံကောင်းခြင်း။ နိမိတ် ကောင်းခြင်း။
 နှစ်သက်ခြင်း။ ချမ်းသာပျော်ရွှင်ခြင်း။
 “အောင်မင်္ဂလာ၊ မျှိုသြဘာဖြင့်၊ ရက္ခာဝရဏ၊ ချက်ရာ
 ကျသား၊ စောင့်ထစိုးသိ။” အိရူ * ၃၈။ သီရိရတနာ၊
 မင်္ဂလာ မျှိုပေါင်း။” မဿ * ၁။ “နှုတ် မင်္ဂလာ၊
 သောင်းလုံးငြာသည်။ ။ ဆယ်ဖြာညွတ်ခရီးတည်း။”
 အာသံ * ၅။ “နံနက်စောစော မိုးသောက်သော
 အခါ... ရွှေငွေစသော ပုဆိုးအဝတ် တန်ဆာတို့ကို
 ၎င်း မြင်ရပါက မင်္ဂလာပင်တည်းဟု ဆိုကြကုန်၏။”
 မင် ၁။

၄။ မကောင်းသောအရာကို ပယ်ရှားခြင်း။
 ကောင်းသော အလိုရှိအပ် နှစ်သက်အပ်
 သောအရာ။
 “သန့်ရှင်းပြစ်ဆာ၊ မင်္ဂလာသမိုက်၊ ရထား၌လျှင်။”
 ပျှို * ၅၆။ “ဦးဆောက်ပန်းမှာ ခြူးပန်းခြူးနွယ်
 တို့၏ အလယ်တွင် တပင်လျှင်တခက်ဖြင့် တပွင့်စီဆွဲ
 လျက် မင်္ဂလာပန်းအဖြစ် အဦးအထွတ်ပြုကာ ထုလုပ်
 ထားသည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၇၊ ၂၀။

၅။ ကောင်းသောအခွင့်အခါ။ ကောင်းသော
 အခြေ အနေ။ ကောင်းသော အခြင်း
 အရာ။ အခမ်းအနား။ ပွဲလမ်းသဘင်။
 “ဝေးလံတောခွင်၊ ရောက်လှာချင်သော်၊ မြင်ပရပါ၊
 မင်္ဂလာဖြင့်။” သစ္စာ * ၁၉၁။ “မင်္ဂလာသဘင်
 စီရင်ပြီးသော်။” နု ၃၄။ “ရက်ကောင်း မင်္ဂလာ၊
 ကြိုက်သောခါဝယ်။” ဆင်၊ ရွှေမင်းဘုန်းဆင်တော်
 မော်ကွန်း * ၁၇။

၆။ ဘာသာရေးဆိုင်ရာ ဓလေ့ထုံးစံ။
 “ပုဏ္ဏားတို့ကို ဆွမ်းကျွေး၍ မင်္ဂလာရွတ်သောအလှူ
 ကို လှူကုန်အံ့ဟု။” ငါး၊ တ ၁၀၃။ “ဒါနဉ္စအင်္ဂါ
 ဖြင့်၊ မင်္ဂလာ အပူဇော်၊ ရွှင်ကြည်စွာ ဖူးမြော်၍။”
 ပုည ၁။

၇။ လက်သပ် ထိမ်းမြားခြင်းစသည့် အစဉ်
 အလာပြုလုပ်ရိုး အခမ်းအနား။
 “ဦးဆေး မင်္ဂလာ၊ ရာမရာက၊ စသည်လေ့ကျက်။”
 ကိုး * ၆။ “နေစာညွန့်၊ ခရုဖြူ ထွား၊ ပုဏ္ဏား

ရဟန်း၊ အင်းပျဉ်ဝန်းနှင့်၊ မြောက်သွန်း မင်္ဂလာ၊
 ခံသောခါကား။” မြား * ၈၀။ “ဦးချာရင်နှစ်၊
 နှမစစ်နှင့်၊ ဖြစ်သား မင်္ဂလာ၊ ထိမ်းမြားခါ၌။”
 ဓမ္မ * ၆။ “သတို့သားနှင့် သတို့သမီးတို့၏မင်္ဂလာအခမ်း
 အနား။” လက်ခွဲ ၄၇။ “မယ်တော် မိဖုရားကိုပင်
 ပုဏ္ဏားနှင့်မင်္ဂလာဆောင်၍ အခေါင်ရွှေနန်းသိမ်းမြန်း
 စိုးစံဘူးသည်။” ကျည်း ၃၇။ (လောကီ မင်္ဂလာ
 ၁၃ မျိုး။ ၁ အာဝါဟမင်္ဂလာ-သတို့သမီးကို သတို့
 သားထံသို့ ပို့ဆောင်သောမင်္ဂလာ၊ ၂ ဝိဝါဟမင်္ဂလာ-
 သတို့သမီးထံသို့ သတို့သားကသွား၍ တောင်းယူသော
 မင်္ဂလာ၊ ၃ ဝိဇာယနမင်္ဂလာ-သားသမီးဖွားမြင်သဖြင့်
 လူအများကို သိစေသော မင်္ဂလာ၊ ၄ နန္ဒီမုဒဿန
 မင်္ဂလာ-ကလေးအား အဖိုးအဖွား အမေအဖေတို့ကို
 ဒါသင့်အဖိုး၊ ဒါသင့်အဖွားစသည်ဖြင့် ပြသောမင်္ဂလာ၊
 ဖွားပြီး ၃ ရက်ရသောအခါ လုပ်ရသည်၊ ၅ ကေ
 သစ္စေဒနမင်္ဂလာ-ဆံပင်ရိတ်သောမင်္ဂလာ၊ ဖွားပြီး
 ၇ ရက်ရသောအခါ လုပ်ရသည်၊ ၆ ဒေါဠာကရဏ
 မင်္ဂလာ-ပခက်တင်မင်္ဂလာ၊ ဖွားပြီး ၂ လအတွင်း
 လုပ်ရသည်၊ ၇ တမ္ပုလာဟာရ မင်္ဂလာ-ကွမ်းခွံ
 မင်္ဂလာ၊ ဖွားပြီး ၇၅ ရက်ရသောအခါ လုပ်ရသည်၊
 ၈ ရဝိန္ဒုဒဿနမင်္ဂလာ-နေလပြသောမင်္ဂလာ၊ ၉ လ
 သား အရွယ်တွင် လုပ်ရသည်၊ ၉ နာမကရဏ
 မင်္ဂလာ-နာမည်ပေးမင်္ဂလာ၊ ဖွားပြီး ရက်တရာပြည့်
 သောနေ့၌ လုပ်ရသည်၊ ၁၀ ပဌမ ဘတ္တာဟာရ
 မင်္ဂလာ-ပဌမဆုံး ထမင်းခွံသောမင်္ဂလာ၊ ၆ လ
 သားအရွယ်တွင် လုပ်ရသည်၊ ၁၁ ကေသ ဗန္ဓန
 မင်္ဂလာ-ဆံထုံးသောမင်္ဂလာ၊ ထိုနောက် သင့်လျော်
 သောအခါတွင်လုပ်ရသည်၊ ၁၂ ကဏ္ဍဝိဇ္ဇနမင်္ဂလာ-
 နားသမင်္ဂလာ၊ ထိုနောက် သင့်လျော်သောအခါတွင်
 လုပ်ရသည်၊ ၁၃ ပဗ္ဗဇ္ဇမင်္ဂလာ-ရှင် ပြု မင်္ဂ လာ၊
 ထိုနောက် သင့်လျော်သောအခါတွင် လုပ်ရသည်။
 မြန်မာတို့ကား ၁ နှင့် ၂ ကိုပေါင်း၍ အာဝါဟ
 ဝိဝါဟမင်္ဂလာဟု ပြုလုပ်ကြသဖြင့် မင်္ဂလာ ၁၂ ခန်း
 ဟုလည်း ဆိုကြသည်။)

[ပါ၊ မင်္ဂလ။ မှတ်ချက်။ မင်္ဂလာဆိုသော စကား
 သည် အသုံးများ၍ အနက်အမျိုးမျိုး ထွက်သော
 ဝေါဟာရဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ပါဠိကျမ်းဂန်များနှင့်

အဘိဓာန်ကျမ်း အမျိုးမျိုးတို့၌ ပြန်ဆိုပုံများကိုခြုံ၍ အနက်ပေးထားပါသည်။ မှတ်သားထိုက်သော ဝေါဟာရဖြစ်၍ အဆိုပါကျမ်းတို့၌ ပြန်ဆိုပုံများကို အနည်းငယ် ဖော်ပြပါမည်။

“တောဒိသာနိ ကတွာန၊ သဗ္ဗတ္ထမပ္ပရာဇိတာ။ သဗ္ဗတ္ထသောတ္ထိ ဂစ္ဆန္တိ၊ တံတေသံ မင်္ဂလမုတ္တမံ။” မင်္ဂလသုတ်ပါဠိတော်။ ဤ၌ အရာရာ၌အောင်မြင်ခြင်း ခပ်သိမ်းသောအရပ်၌ ချမ်းသာနိုင်ခြင်းကို မင်္ဂလာဆိုသည်။ “မင်္ဂန္တိ ဣမေဟိ သတ္တာတိ မင်္ဂလာနိ။ ဣဒ္ဓိ ဝုဒ္ဓိ စ ပါပုဏန္တိတိ အတ္ထော။” “မင်္ဂလန္တိ ဣဒ္ဓိကာရဏံ ဝုဒ္ဓိကာရဏံသဗ္ဗသမ္ပတ္တိကာရဏံ။” သုတ္တနိပါတ်အဋ္ဌကထာ၊ ဒု ၉။ ဤ၌ ပြည့်စုံကြောင်း ကြီးပွားကြောင်း သမ္ပတ္တိအားလုံး ပြည့်ဝခြင်း၏အကြောင်းကို မင်္ဂလာဆိုသည်။ “မင်္ဂတိဓညန္တိမင်္ဂလံ။” ဓာန်ဋီ* ၈၈။ “ဓညံ၊ ဘုန်းလက္ခဏာနှင့် ပြည့်စုံခြင်းသို့။ မင်္ဂတိ၊ ရောက်တတ်၏။ (ဣတိ၊ ကြောင့်။) မင်္ဂလံ၊ မည်၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၁၆၈။ “မင်္ဂမနတ္ထော၊ သောဘဏဂမန ယုတ္တတာယ မင်္ဂလော၊ အတိသယနေ ပသံသာယံဝါလော။” ဓာန်ဋီ* ၃၆၀။ မင်္ဂသဒ္ဓါသည် ရောက်ခြင်းအနက်ကိုဟော၏။ တင့်တယ်သောသွားခြင်းနှင့် ယှဉ်သောကြောင့် မင်္ဂလာမည်၏။ လွန်ကဲခြင်း ချီးမွမ်းခြင်းအနက်၌ လပစ္စည်း သက်ထားသည်။ “မင်္ဂန္တိသတ္တာ ဇေတန သုဒ္ဓိ ဂစ္ဆန္တိတိ မင်္ဂလံ၊..... မင်္ဂပါပိလနာတိ ဆိန္ဒတိတိဝါမင်္ဂလံ။” သူစိ ၄၀၈။ သတ္တဝါတို့၏ စင်ကြယ်ကြောင်း ဖြစ်သောကြောင့် မင်္ဂလာ။ တနည်း၊ မကောင်းမှုကိုဖြတ် တတ်သောကြောင့်၊ မင်္ဂလာမည်၏။

“မင်္ဂလာ - ချမ်းသာပျော်ရွှင်မှုကို ပေးတတ်သော အရာ။ မကောင်းမှုဒုစရိုက်ကိုယ်ဖျက်စွမ်းသောအရာ။ ကာလဒေသနှင့် သင့်လျော်ကန်သောအရာ။ ကြီးပွားချမ်းသာကြောင်းတရား။ ဘာသာရေး ဆိုင်ရာဓလေ့ထုံးစံအခမ်းအနားတရပ်။ နိမိတ်ဩဘာကောင်းသော အရာ။ မင်္ဂလော = နိမိတ်ဩဘာ ကောင်းသော၊ ကံကုသိုလ်ကောင်းသော၊ ပျော်ရွှင် ပြုံးသူးသော။” အင်္ဂလိတ် အဘိဓာန်။ ယု (ဂျိဆင်အဘိဓာန်)။ “မင်္ဂလ=၁၊ ကောင်းကျိုးချမ်းသာ (ကလျာဏ)။ ၂၊ နေကမ္ဘာ၏ ထင်ရှားသော ဂြိုဟ်ဘု (အဂဂြိုဟ်)။ ၃၊ အင်္ဂါနေ့။” ဟိန္ဒူအဘိဓာန်။ မင်္ဂလ

(မင်္ဂလာ) - ၁၊ ကံကောင်းသော၊ နိမိတ်ကောင်းသော (သုဘ)။ ၂၊ ချမ်းသာ ကြွယ်ဝ သော (သမိဒ္ဓိ)၊ ရဲရင့်သော။ (မင်္ဂလံ) ၁၊ ကံကောင်းခြင်း၊ နှစ်သက်ခြင်း။ ၂၊ နိမိတ်ကောင်းခြင်း။ ၃၊ ဆုပေးခြင်း။ ၄၊ ကောင်းကျိုးပြုသည့် အရာဝတ္ထု။ ၅၊ ဝိဝါဟမင်္ဂလာစသည့် မင်္ဂလာ ပွဲလမ်းသဘင်။ ၆၊ ကောင်းသော (နိမိတ်ကောင်းသော) အခွင့်အခါ၊ အဖြစ်အပျက်၊ အခမ်းအနား၊ ပွဲလမ်းသဘင်။ ၇၊ ရှေးဟောင်းဓလေ့ထုံးစံ။ ၈၊ နန္ဒင်းပင် (မင်္ဂလး) အင်္ဂါဂြိုဟ်။” သက္ကဋအဘိဓာန်။ မင်္ဂလာဆုံဆီ။ ဆီဆုံတွင် ပါဝင်သည့် ၁ ဆုံ၊ ၂ ကျည်ပွေ့၊ ၃ ဗောင်း၊ ၄ ဂါးအားလုံးကို သစ်ပင်တပင်တည်း၏အသားဖြင့် လုပ်သောဆုံကို မင်္ဂလာဆုံခေါ်သည်။ ယင်းဆုံတွင် ကျိတ်သောဆီကို မင်္ဂလာဆုံဆီခေါ်သည်။ ယင်းကိုထောက်၍ မင်္ဂလာဆိုသည်မှာ အခြားတပါးသော ပစ္စည်းဝတ္ထုတို့မပါဘဲ သူ့ဆိုင်ရာ ပစ္စည်းများဖြင့်ပင် ပြည့်စုံ နေမှုဟူသော အဓိပ္ပါယ်လည်းရှိသည်ဟု ဆိုနိုင်လေသည်။

မင်သေ—ရှေးကမြန်မာများ ထိုးကွင်းထိုးရာတွင်၎င်း စာရေးရာတွင်၎င်း အသုံးပြုသည့်မင်။

“ကျစ်လျစ်ထူးလည်၊ ဆေတ္တာသည်က၊ မဲနည်သွားဆိုး၊ မင်သေထိုးနှင့်။” ရာသီ* ၁၄၆။ “ခါးဝန်းပေါ်စ၊ မင်သေမြှင့်၊ သူများထက်ထူး။” (ပဒေသရာဇာ ဝေလားလူးတား) မျောက်ဋီကာ ၂၃၀။ “ဆံဖြတ်ကြောင်း မင်သေထိုးကြောင်းကိုမြင်လျှင်။” ဣပုံ ၄၆၁။ “အင်္ကျီမဝတ်ဘဲ မင်သေပြက်ပြက်နှင့် အမွှေးအထုံလိမ်း၍တက်၏။” သုသော၊ တ ၄၀။ “စာလုံးကြွေကြွေ၊ မင်သေလှလှ၊ ပီသအကွရာ။” ဘုံ* ၈၂။ “ပါဌ်သားလုံးကြွေ၊ မင်သေအကွရာ၊ ရွှေစာကျောက်လောင်။” ဗာ* ၄၉။ “ကိုယ်ရံတော် အပေါင်းတို့ကိုလည်း အရောရော မသိသာဟူ၍ လက်မောင်းတွင် မင်သေဆေးနှင့် လက်ဝဲလက်ယာ ရွှေနေဘက် အကွရာထိုးမှတ်ရသည်။” မှန်၊ တ ၉၉။ [ပါ၊ မံသိ။ “ကမ္ဘာတန်ဆာဇောတိသတ္တဗေဒင်ကျမ်းတွင် မံသိမတြာဝဓာရဏေ- မင်စက္ကူကို ဆောင်ယူကိုင်စွဲခြင်း၌ဟူ၍...ပြသည်။ အဘိဓာန်တွင်သောဓနိ၊ ဓာန်သျှ ၁၂၂။]

မစ္ဆရီယ — ဝန်တိုခြင်း။ သဝင်တိုခြင်း။

“လူများမစ္ဆရီယထက် ဘုန်းကြီးများ မစ္ဆရီယသည် အလွန်ပင် ကျောက်စရာကောင်းပါသည်။” ဝိထုံး ၁၇၆။

[ပါ။ မစ္ဆရီယ။ မစ္ဆရီယ ၅ မျိုး။ ၁ အာဝါသ မစ္ဆရီယ—တိုက်တာနေအိမ်နှင့်စပ်၍ ဝန်တိုခြင်း၊ ၂ ကုလ မစ္ဆရီယ—ပရိသတ်နှင့်စပ်၍ ဝန်တိုခြင်း၊ ၃ လာဘ မစ္ဆရီယ—ပစ္စည်းလပ်လာဘနှင့် စပ်၍ ဝန်တိုခြင်း၊ ၄ ဝဏ္ဏမစ္ဆရီယ—အဆင်းနှင့်စပ်၍ ဝန်တိုခြင်း၊ ၅ ဓမ္မ မစ္ဆရီယ—တရားနှင့်စပ်၍ ဝန်တိုခြင်း။]

မစ္ဆေရ—မစ္ဆရီယနှင့် အတူတူ။

“မတောင်းဝံ့စေ၊ မစ္ဆေရစိတ်၊ ချွန်းနှယ်ချိတ်၍၊ ဆိုပိတ်လက်တည်း။” ပါမီ * ၆၂။ “အမှန်သိစေ၊ မပေးနေရှင့်၊ မစ္ဆေ ဝန်တို၊ ဂုဏ်ပိတ်သို့ဟု။” ဘူပေါင်း * ၁၀၇။ “ဝန်တိုမစ္ဆေရစိတ်သည် သဒ္ဓါ စိတ်ကိုဖျက်ဆီးတတ်သည်ဟု။” ဣပုံ ၇၂။ “အလှူခံ ပုဂ္ဂိုလ်တို့ကိုမြင်လျှင် မပြည့်စုံစေလို၊ ငြိုငြင်ညစ်ညူးသော မစ္ဆေရစိတ်ဖြင့်။” နရ ၉၃။ [ပါ။ မစ္ဆေရ။]

မဇ္ဇ—သေရည်။

“ထိုသူထူးပါး မေရယင်းပါးသည်လည်း ယစ်စေ တတ်သောကြောင့် မဇ္ဇမည်၏။” ယသ ၄၃၄။ “ဤသေမျိုးကို မဇ္ဇ ခေါ်သည်။” ဥတု ၁၇၀။ [ပါ။ မဇ္ဇ။]

မဇ္ဈိမ—၁။ အလယ်အလတ်။

“အနေတကျ၊ မဇ္ဈိမဘည့်၊ ထိုမှ မုဒု။” ရာသီ* ၃၆။ “တဆဲ့ခြောက်နှစ်က အသက်ခုနစ်ဆယ်တိုင်အောင် မဇ္ဈိမမည်၏။” ဥတု ၁၆။

၂။ ဣန္ဒြိယပြည်အလယ်ပိုင်း။ မဇ္ဈိမဒေသ။

“တရားပါဠိ၊ ဆီမီးညှိလျက်၊ မဇ္ဈိမတိုက်၊ ပြည်ကြီး ဌ်လျှင်။” ဆု* ၁၄၆။ “ဆောက်တိုင်းသလျက်၊ မဇ္ဈိမ တိုက်၊ အောင်မြှိုက်သပြေ။” အာသံ* ၂။ [ပါ။ မဇ္ဈိမ။]

မဇ္ဈိမဒေသ — ဣန္ဒြိယပြည်အလယ်ပိုင်း။

“မဇ္ဈိမဒေသတိုက်သည် အလယ်ကြီး အဖျားနှစ်ဘက် သေးနှင့် မုရိုးစည်သဏ္ဌာန်ရှိသည်။” မှန်၊ ပ ၈၁။

“ထိုမဇ္ဈိမဒေသတို့တွင် မည်သည့်အရပ်၌သာ ဖြစ်၏ဟု မဆိုရကား။” သမန်၊ ပ ၂၁၅။

[ပါ။ မဇ္ဈိမဒေသ။ မဇ္ဈိမ—အလယ်၊ ဒေသ—အရပ်။ “ဇင်္ဂလရွာ၊ ရွှေမျက်နှာ၊ ပြင်မှာပစ္စန္တ၊ သလ္လာဝတီ၊ မြစ်နဒီ၊ ရွှေဆီတောင်စောင်းက။ သေတကဏ္ဍိ၊ အမည်ရှိ၊ နိဂုံးဒက္ခိဏ။ အနောက်မှာကား၊ ကန့်ကွက် ခြား၊ ပုဏ္ဏားရွာထုန။ မြောက်ကတည်ဘိ၊ တောင်ညို အိ၊ ဥသိရဒ္ဓဇ။ အလျားယူဇနာ၊ တွက်သင်္ချာ၊ သုံးရာ မှတ်ကုန်ကြ။ အစုတေယျာ၊ ဝိတ္တာရာ၊ သင်္ချာမှန်မချ။ ကိုးရာအဝန်း၊ ဇမ္ဗူကျွန်း၊ ဌ်ထွန်းမဇ္ဈိမ။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၃၀၂။]

မဇ္ဈိမပဋိပဒါ—အလယ်အလတ်လမ်းစဉ်။

“အယုတ်အလွန် ၂ ပါး မဖြစ်ပွားစေဘဲ မဇ္ဈိမပဋိပဒါ တရားအရနှင့် ညီမျှစွာကျင့်ကြံရမည်။” ထိလက်စွဲ၊ ဒု ၄၁။ “ဘယ်နေရာမျိုးမဆို မဇ္ဈိမပဋိပဒါ အလယ် အလတ် တော်ရုံသာ သင့်မြတ်တာကလား။” အာတိ၊ ဒု ၄။

[ပါ။ မဇ္ဈိမပဋိပဒါ။ မဇ္ဈိမ—အလယ်အလတ်၊ ပဋိပဒါ—အကျင့်။]

မဇ္ဈိမပုရိသ—[ဝိနည်း] ပမာဏ၊ သို့မဟုတ် ခွန်အား အလယ်အလတ်ရှိသောယောက်ျား။

“မဇ္ဈိမပုရိသ တဆဲ့သုံးတောင့်ထွာ၊ ပကတိပုရိသ အတောင်နှစ်ဆယ်နှင့် ခြောက်သစ်ရှိ၏။” စွယ်၊ ပ ၃၅။ “အရုပ်ကြီးရှစ်ရုပ်ကိုလည်း မဇ္ဈိမပုရိသရုပ်ဟု ပြော ကြ၏။” ခုံနန် ၃၂၁။ [ပါ။ မဇ္ဈိမပုရိသ။]

မဇ္ဈေဝိထိ—နေသွားလမ်း သုံးခုအနက် အလယ်လမ်း။ (နာဂဝိထိ၊ ဆင်လမ်းဟုလည်း အခေါ် ရှိသည်။ ဝိထိတွင်ရှု။)

“တော်သလင်းလပြည့်ကျော်တရက်က တန်ဆောင် မုန်းလပြည့်တိုင်၎င်း၊ တပေါင်းလပြည့်ကျော်တရက်က ကဆုန်လပြည့်တိုင်၎င်း မဇ္ဈေဝိထိ။” ဓာတု၊ ပ ၂၀။ “အန္တောဝိထိ အတွင်းစွန်းကဖြစ်စေ၊ ဗာဟိရဝိထိ အပြင်စွန်းကဖြစ်စေ၊ မဇ္ဈေဝိထိကဖြစ်စေ။” ဥတု ၄။ [ပါ။ မဇ္ဈေဝိထိ။ မဇ္ဈေ—အလယ်၊ ဝိထိ—လမ်း။]

မဇ္ဈိ—မဇ္ဈိမ—၁ နှင့်အတူတူ။

“နှုတ်ပိုက်လွှမ်းခြုံ၊ သန္ဓေငုံ၏၊ မဇ္ဈိ ရွယ်လှ၊ တတိယ

သို့။” ဝိပျူ* ၂၈၄။ “မဇ္ဈိမ၊ မဇ္ဈိမ၊ ပဒုမ၊ ပဒုကြာ။”
ကဝိမဏ္ဍနီ ၁၂၁။ “မောနေယျ အကျင့်ကို...
မဇ္ဈိကျင့်သော် ခုနစ်နှစ်၊ မဒုကျင့်သော် တဆဲနှစ်နှစ်
အသက်ရှည်သည်။” ဇီ ၁၆။ [ပါ၊ မဇ္ဈိမ။]

မေတ္တာ — ချစ်ခင်ခြင်း။

“သက်ကြည်မေတ္တာ၊ ကရုဏာရှင်ပြုံး။” ပါမီ* ၆။
“ဖိတားမြစ်ထာ၊ မနိုင်သာမ၊ မေတ္တာဖဲကြည်။” ဘူလင်*
၄၁၂။ “အေးမြချမ်းကြည်၊ မေတ္တာရည်နှင့်၊ ငါးမည်
သီလ။” သံ* ၇၀။ “လွန်တရာမွေးလှသော၊ ဩဓိသ
မာလာ၊ ပန်းရနံ၊ မေတ္တာဖြင့်၊ အခါခါမွေးစေလျက်။”
ပုည ၂။ “နန်းစံ၍ နှစ်နှစ်မြောက်သောအခါ ယခင်
ပန်းလျှိုးနေစဉ်က မေတ္တာမျှခဲ့ရင်းဖြစ်သော ဘုန်းကြီး
တူမ သမ္ဘုလ ဆိုက်ရောက်လာ၍။” ရာခိပ် ၁၃၂။
[ပါ၊ မေတ္တာ။ ငါးရာ နှစ်ဆယ် ရှစ်သွယ် မေတ္တာ။
မေတ္တာပို့ရာ၌ သဗ္ဗေသတ္တာ၊ သဗ္ဗေပါဏာ၊ သဗ္ဗေဘူ
တာ၊ သဗ္ဗေပုဂ္ဂလာ၊ သဗ္ဗေအတ္တဘာဝ ပရိယာဇနာ -
ဟူသော မရည်ညွှန်းသော အနာခိသ ပုဂ္ဂိုလ် ၅၊
သဗ္ဗာဏတ္ထိယော၊ သဗ္ဗေပုရိသာ၊ သဗ္ဗေအရိယာ၊
သဗ္ဗေအနုရိယာ၊ သဗ္ဗေ ဒေဝါ၊ သဗ္ဗေမနုဿာ၊
သဗ္ဗေ ဝိနိပါတိကာ - ဟူသော ရည်ညွှန်း အပ်သော
ဩဓိသ ပုဂ္ဂိုလ် ၇၊ ပေါင်း ပုဂ္ဂိုလ် ၁၂ ကို အဝေရာ
ဟောန္တ၊ အဗျာပဇ္ဇာဟောန္တ၊ အနိသာဟောန္တ၊
သုခိအတ္တာနံ ပရိဟရန္တ၊ ဟူသော မေတ္တာပို့စကား
၄ ခွန်းနှင့်မြောက်၊ ၄၈ ဖြစ်၏။ ယင်း ၄၈ ကို အရပ်
၁၀ မျက်နှာနှင့် မြောက်သော် ၄၈၀ ဖြစ်သည်။
အရပ်ကို မမှတ်ဘဲပို့သော ၄၈ နှင့် အရပ် ၁၀ မျက်
မှတ်၍ ပို့သော ၄၈၀ ကို ပေါင်းလျှင် ၅၂၈ ဖြစ်
သည်။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ် အဋ္ဌကထာ၊ ဗြဟ္မ ဝိဟာရနိဒ္ဒေသ၊
ပ ၂၇၃။]

မဇ္ဈိ — ဟိမဝန္တာ နန္ဒမူလိဏ်ဝဌ် ပေါက်သော နတ်ပန်း။
“နတ်ပန်းကဏ္ဍ၊ မြတ် မဇ္ဈိ ဖြင့်၊ ကြည်ဖြူကျော်
သောင်း၊ ပူဇော် ညောင်း၍။” ကိန္နရီ* ၁၈၇။
“သကျ မဇ္ဈိ။ ။ဘက်မျှရည်တူ။ ။မြက်ဟသည်
မူ။” နောင် ၁ * ၄။ “ပတ္တမြားမဇ္ဈိ၊ နန္ဒမူဝယ်၊
ပျံ့ကြွလှိုင်ပည်း။” အာသံ* ၂။ “မြိုင်အတွင်း၊ ကြိုင်
သင်းပါတဲ့ရွှေ မဇ္ဈိ။” သာ ၆၃။ [ပါ၊ မဇ္ဈိသက။]

မဇ္ဈိသက — မဇ္ဈိ နှင့်အတူတူ။
“ပတ္တမြားဂူ၊ ထွက်ဝပြု၍၊ မဇ္ဈိသက၊ ရုက္ခပင်ရင်း။”
ဇေယျီ* ၁၁၇။ “မဇ္ဈိသက၊ ပင်ရုက္ခ၌၊ သာလှပျော်
ဘွယ်။” သူဇာ* ၁၃၂။ “ထိုလိုဏ်ဝဌ်...မဇ္ဈိသက
သစ်ပင်သည် ရောက်၏။” ကုလား ပ ၃၆။ “ပန်းရှိ
သမျှတွင် မဇ္ဈိသက ပန်းသည် အသာလွန် ဆုံးဖြစ်
သည်။” ထက်ဗျာဖြေ ၁၉၈။

[ပါ၊ မဇ္ဈိသက။ မဇ္ဈိသကပင်သည် ပတ္တမြားဂူ၌
ပေါက်၏။ အမြင့်တယူဇနာ အဝန်း အကျယ်တယူ
ဇနာ ရှိ၏။ ထိုသစ်ပင်၌ ရေပန်းကုန်းပန်းရှိသမျှ အ
ကုန်၌၏။ အထူးအားဖြင့် ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ကိုယ်တော်
များ ကြွလာသည့်အခါ ရတနာမျိုးစုံ စီခြယ်သည့်
တန်ဆောင်းဝန်းသဖွယ်ဖြစ်၏။ ထိုအပင်အောက်၌
တံမြက်လှည်းသောလေက အမှိုက်သရိုက်ကိုလှည်း၍
မြေညှိလေက သဲများကို ညှိနေအောင်လုပ်သည်။ ရနံ့
ဖျန်းသောလေက အလုံးစုံသော ပန်းပင်တို့မှ ရနံ့ကို
ဆောင်ယူသည်။ အပွင့်ချွေလေက ပန်းပွင့်တို့ကို
ချွေချ၍ ပန်းမွေ့ ရာခင်းလေက နေရာအနှံ့ ဖြန့်ခင်း
သည်။ မဇ္ဈိသက ပန်းပင်အောက်၌ ပန်းမွေ့ရာအခင်း
များ အမြဲရှိနေသည်။ သာရတ္ထ၊ ပ ၂၅၅။]

မတ် — အမတ်။
“ပူပန်ဝမ်းပါး၊ မိဖုရားနှင့်၊ မတ်များမတ်ဗိုလ်။” ခိုင်*
၂၅။ “ကျွန်ရင်းယံမတ်၊ နှစ်ယောက်မတ်ကို၊ စေ
လွှတ်သည်တွင်။” ပလိပ်* ၆၇။ “မတ် အမတ်စသည်
ဖြင့် ခွင့်သင့်ရာ (အ) ပါ၍သော်၎င်း၊ (အ) မပါဘဲ
သော်၎င်း၊ ရေးသားခေါ်ဝေါ်လေ့ ရှိကြသည်။”
ချုပ်ပုံ၊ စ ၇၇။ “မတ်ကျော်ကျွန်ရင်း ရှိသကဲ့။”
သေတ္တု၊ ပ ၂၀၂။ [ပါ၊ အမတ္တ။]

မတ္တ — ကြိယာ၏ အခိုက်အတန့်ကို ပြသောစကား။
(မကြာနှင့်နှိုင်းရှည့်)
“ဆိုပြီးစွာမှ၊ ရကာမတ္တ၊ နင့်သားလှည့်။” ကိုး* ၁၃။
“ဖြစ်လေရာရာ၊ တွေကာမတ္တ၊ မြင်မိကြလျှင်။” ကုသ*
၄၁၂။ “ငါ့အပေါ်မှာ မြင်ခါမတ္တကလေးနှင့် မေတ္တာ
ရှိတာ အမှန်ဘဲ။” မြင့်၊ ပ ၁၀၆။ [ပါ၊ မတ္တ။]

မတြာ — ရွတ်ဆိုသောအသံ၏အတိုင်းအရှည်။
“ဝုတ်မတြာ၊ ဂါထာဘွဲ့နည်း။” ဗသ * ၆၀၂။

“အသရ၏တမတြာမျှ အသံတွင် သတ်သောဗျည်း၏ အသံခွဲနှင့်သော် တမတြာခွဲမျှသာ ရှိသည်ကိုလည်း ဂရုပင် ယူသင့်၏။” ဝေါ ၁၂၉။ “ထိုရဿ သရတို့ သည် တမတြာ ကာလရှိကုန်၏။” သဒ္ဒ ၁၈၀။ “ထိုရဿ တို့သည် လက်ဖျစ်တတွက် လျှပ်တပြက်ဟု ဆိုအပ်သော တမတြာ ကာလရှိကုန်၏။” ပုဒ်စစ် ၃။ [ပါ၊ မတ္တ။]

မိတ်—ချစ်ကျမ်းဝင်သူ။ အဆွေခင်ပွန်း။
“ခင်ပွန်း မိတ် ဖြစ်၊ သားနှယ်ချစ်လျက်၊ ဘက်ထစ် မြဲခ။” ဘုံ* ၇၁။ “သားမြေး မိတ် စုံ၊ မျှိုကောင်း ကြုံသား။” ဝဲ ၄၃။ “ယောသခါ၊ အကြင် မိတ် ခင်ပွန်းသည်။” ဣကုဏ် ၆၀၇။ “သေနကစွန်ငှက်၊ ကစ္ဆပလိပ်နက်တို့၊ မိတ်မပျက်ကြည်ညို၍။” ပုည ၆၅။ [ပါ၊ မိတ္တ။]

မိစ္ဆာ—၁၊ မှားသောအယူ။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ။
“သမ္မာမယျှံ၊ မိစ္ဆာညာဉ်ကို၊ စဉ်ကြီးစဉ်အောင်။” သစ္စာ* ၂၀၂။ “တိုင်းကာသိဗရာတောင်၊ မိစ္ဆာယူယွင်း ကွက်၊ မုသိကတုဘက်၍။” ပုည ၅၀။ “ဤမင်းကား အလွန်လျှင်မိစ္ဆာအယူကိုမြဲစွာယူ၏။” နာဇောတ် ၃၂။

၂၊ အယူမှားသောသူ။
“ရိုင်းရူးမိစ္ဆာ၊ ဗင်္ဂါကုလား၊ မြုံ သက် သား နှင့်။” ခိုင်ဇ* ၃၄။ “ငှက်သူငယ်ကို၊ မကျယ်ပညာ၊ လူမိစ္ဆာ တို့၊ ကြင်နာမဲ့ထွေ၊ ယူပလေ၍။” သစ္စာ* ၇၆။ “ယုန်မိစ္ဆာ၏၊ မဟာပထဝီ၊ မြေပြိုပြိုဟု၊ နှုတ်ဝစီ မြက်စကားကြောင့်။” ပုည ၈၃။

၃၊ သူတပါးမယား၊ လင် စသည်၌ မှားယွင်း လွန်ကျူးခြင်း။ မိစ္ဆာစာရ။
“သောက်ယစ်မကြူး၊ လွန်ကျူးအိမ်ယာ၊ မိစ္ဆာမဆံ။” ပါမီ* ၇၀။ “သဘောထူး၍၊ မကူးမိစ္ဆာ၊ မပြမ်းလှာ တည့်။” ဓမ္မ* ၂၁။ “အိမ်တွင်းမူလုပ်၊ သိမ်းထုပ်သေ ချာ၊ မိစ္ဆာကြည်ရှောင်၊ လျော်အောင်ဖြန့်ချိ၊ ပျင်းရိ မမျှ၊ ဝတ်ငါးဆူ၊ အိမ်သူကျင့်အပ်စွာ။” ဟံချုပ် ၃၆၄။

၄၊ အယူတိမ်း၍ နတ်စိမ်း၊ ဘီလူးစသည် ဖြစ်ရ သော သတ္တဝါ။

“ဦးတင်ညွတ်တိမ်း၊ သဒ္ဓါရှိမ်းလျက်၊ နတ်စိမ်းမိစ္ဆာ၊ ဖဲလေခွာဟု။” ဂါထာ* ၈၁။ “ဘုတ်ပြိတ်ဘီလူး၊ မိစ္ဆာပူးလျက်၊ စုန်းရှူးနတ်ရဲ။” အာသံ* ၂၁။ [ပါ၊ မိစ္ဆာ။]

မိစ္ဆာစာရ—သူတပါးမယား၊ လင် စသည်၌ မှားယွင်း လွန်ကျူးခြင်း။ ယောက်ျား တ ပါး နှင့် ဖောက်ပြန်ခြင်း။

“မှောင်မည်းကွယ်ကာ၊ မိစ္ဆာစာရ၊ ဓမ္မယွင်းသွေ၊ ကျင့်ရာလေဟု။” ဝေပျို* ၁၉၃။ “တယောက်သော ယောက်ျားသည် အစ်ကိုယ်၏ မယား၊ မရီးနှင့် မိစ္ဆာစာရကိုကျင့်၏။” သံဝတ် ၃၂၃။ “တကျိပ်နှစ် ယောက်သော မိန်းမတို့ ယောက်ျားတပါးနှင့်ပြစ်မှား သော် မိစ္ဆာစာရမြောက်၏။” ညွန့်ပေါင်း၊ ပ ၃၆။ [ပါ၊ မိစ္ဆာစာရ။ မိစ္ဆာ-အာစာရ၊ မိစ္ဆာ-မှားယွင်း သော၊ အာစာရ-အကျင့်။]

မိစ္ဆာဇီဝ—မကောင်းသော အသက်မွေးမှု။
“သတ်ခတ်ညစ်ရေး၊ အရိုးဆွေးမျှ၊ သက်မွေးယုတ်မာ၊ မိစ္ဆာဇီဝ၊ ငယ်ကထက်တိုက်။” ဆု* ၁၄၆။ “ရူးမွေ လှည့်ကာ၊ မိစ္ဆာဇီဝ၊ လုံးပန်းကြ၏။” ဘူပေါင်း* ၁၇။ “သူတော်တကာ၊ ကြည်ရှောင်ရာသည်၊ မိစ္ဆာဇီဝ၊ ဖြစ်တုံကလျင်။” ဥမ္မာ* ၇၅။ “ထိုယုတ်မာမှားယွင်း သောအသက်မွေးမှုများကို မိစ္ဆာဇီဝ ဟူ၍ ကျမ်းဂန် တို့၌ ခေါ်ဆိုလေသည်။” စာဏကျ၊ ပ ၃၄။ [ပါ၊ မိစ္ဆာဇီဝ။ မိစ္ဆာ-အာဇီဝ၊ မိစ္ဆာ-မှားယွင်း သော၊ အာဇီဝ-အသက်မွေးမှု။]

မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ—၁၊ မှားယွင်းဖောက်ပြန်သောအယူ။
“မတီးမရာ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊ ယူမှားမိ၍။” ဆု* ၁၄၈။ “သဗ္ဗေသတ္တာ၊ သတ္တဝါတို့၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊ ယူမှားယို လျက်။” ဂါထာ* ၂၉။ “ဗုဒ္ဓဘာသာမှတစ်ပါး အယူ လွဲမှုကို မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဆိုသည်။” ဂံ၊ ပ ၁၂၈။

၂၊ အယူမှားကိုယူသောသူ။

“မထောင်းမထာ၊ သက်ချင်းတာ၍၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊ လူညစ် ကျိတို့။” သစ္စာ* ၂၂၃။ “မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိအသွင်ဖြင့် လွတ်အောင် မင်းအိမ်အတွင်း၌ပင်လျှင် ပုန်းရှောင် နေလေ၏။” သုသော၊ ပ ၈၅။ “ကံကိုမယုံလျှင်

မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဖြစ်ပါသတဲ့ဘုရား။” ထီး၊ ပ ၁၁၀။
[ပါ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ။ မိစ္ဆာ-မှားသော၊ ဒိဋ္ဌိ-အယူ။]

မိစ္ဆာဓမ္မ—မှောက်မှားသောအကျင့်။ အစဉ် အလာ
မဟုတ်သောအလေ့။

“ဝိသမလောဘတရား၊ မိစ္ဆာဓမ္မတရား နည်းပါး
သောကြောင့် တိုးပွားကြီးကျယ်သည် ဆိုလိုသည်။”
ချုပ်ပုံ၊ မ ၁၆၉။ “ယောက်ျားချင်းချင်း မိန်းမချင်း
ချင်း လင်မယားကဲ့သို့ တပ်သော ပြင်းသောရာဂ
သည် မိစ္ဆာဓမ္မမည်၏။” ဝါဘာ ၅၃။

[ပါ၊ မိစ္ဆာဓမ္မ။ မိစ္ဆာ-မှောက်မှားသော၊ ဓမ္မ-အကျင့်။
“မိစ္ဆာဓမ္မောတိ ပုရိသာနံ ပုရိသေသု ဣတ္ထိနံ ဣတ္ထိသု
ဆန္ဒရာဂေါ။ သုတ်ပါထေယျအဋ္ဌကထာ၊ စက္ကဝတ္တိ
သုတ်အဖွင့် ၃၄။ ယောက်ျားချင်း မိန်းမချင်း
ပြင်းစွာတပ်ခြင်း (မေထုန်ပြုခြင်း) ကို မိစ္ဆာဓမ္မ
ဆိုသည်။]

မိစ္ဆာဝါဒ—မှားသောအယူ။ အယူမှားစကား။
“ပုဏ္ဏားတို့သာ၊ မျိုးမြတ်စွာဟု၊ မိစ္ဆာဝါဒ၊ ဝေ
ကန်ကန်၊ ယင်းဆိုဟန်လည်း။” ဘူပေါင်း* ၆၃။
[ပါ၊ မိစ္ဆာဝါဒ။ မိစ္ဆာ-မှားသော၊ ဝါဒ-အယူ၊
စကား။]

မိစ္ဆာဝါဒီ—အယူမှားယူသူ။
“ရဟန်းတုရဟန်းယောင် မိစ္ဆာဝါဒီ ဒွန်းစဏ္ဍား
ရှင်ယောင်တို့၏ လှည့်ဖြားချက်ကြောင့်။” ဆူးလေ
၂၃၈။
[ပါ၊ မိစ္ဆာဝါဒီ။ မိစ္ဆာ-မှားသော၊ ဝါဒီ-အယူကို
ယူသောသူ။]

မိတ်ဆွေ—ဆွေမျိုးကဲ့သို့ ချစ်ကျွမ်းဝင်သူ။
“ပုဏ္ဏားထိပ်ဗွေ၊ ကျေးဇူးထွေသား၊ မိတ်ဆွေငယ်က၊
ငါ့မွေးဘလည်း။” ကိုး* ၁၁၈။ “ဆိုရိုးမိတ်လင်၊
သာရွှင်နှစ်ထွေ၊ မိတ်ဆွေနှစ်စုံ။” ဘုံ* ၂၀။ “အို
မိတ်ဆွေ၊ ငါ့မူကား သလေးဆန်ကို ရိတ်ယူရန် ကိစ္စ
မရှိ။” လက်စွဲ ၄၈။ “ထိုသူကိုခေါ်စေ၍ မိတ်ဆွေ
ဖွဲ့ပြီးမှ။” ဓည ၇၁။ [ပါ၊ မိတ္တ+မြန်၊ ဆွေ။]

မိတ္တ—ချစ်ကျွမ်းဝင်သူ။ မိတ်ဆွေ။
“ခုနစ်ဘဝ၊ သွားဘူးကာမျှ၊ ချစ်တဲ့ရ၍၊ မိတ္တ
ကလျာ၊ သူမြတ်စွာတို့။” ဘူလင်* ၄၃၆။ “ခုနစ်

ဘဝ၊ အတူသွား၊ ခေါ်ငြားမိတ္တသာ။” ဇာန်ဋီနိ၊
ပ ၄၈၅။ “ဆန့်ကျင်ဘက်ကို သည်းခံတတ်သူသည်
ဗန္ဓု၊ အခါခပ်သိမ်း အလိုသို့လိုက်၍ ခွင့်ပြုတတ်သူ
သည် သဟဒ၊ စိတ်တူကိုယ်မျှ အတူတကွ အမှုအရာ
ရှိသူသည် မိတ္တ၊ အသက်အတူအလေးမရှိ ကြည်ဖြူ
နှစ်သက်တတ်သူသည် သခမည်၏။” တောင်ပေါက်
ဇာန် ၁၅၀။

[ပါ၊ မိတ္တ။ “မိတ္တော ဟဝေ သတ္တပဒေန ဟောတိ၊
သဟာယောပန ဒွါဒသကေန ဟောတိ၊ မာသဒ္ဓမာ
သေနစ ဉှတိဟောတိ၊ တတုတ္တရိ အတ္တသမောပိ
ဟောတိ။” ကေနိပါတ်၊ ကာဠကဏ္ဍိဇာတ်ပါဠိတော်။
“ခုနစ်ဘဝ၊ အတူသွား၊ ခေါ်ငြားမိတ္တသာ။ သဟာ
ယက၊ ဒွါဒသ၊ မှတ်ကြလူတကာ။ ဉှတိမာသ၊ မာသဒ္ဓ၊
သွားကခေါ်တို့ပါ။ ထိုမှလွန်သော်၊ အတူပျော်၊ ခေါ်
လေအတ္တသမာ။” ဇာန်ဋီနိ၊ ပ ၄၈၅။ “ဤလောက
နှိုက်၊ သတ္တဘဝ၊ အတူသွားက၊ မည်ငြားမိတ်စစ်၊
ခင်ပွန်းဖြစ်၏၊ ဆဲနှစ်လှမ်းသော်၊ အဘော်သဟဲ၊
လခွဲဉှတိ၊ မည်ဘိမပျက်၊ ထိုထက်လွန်စွာ၊ ရက်ကြာ
ကာလ၊ ပေါင်းဘက်ကြမူ၊ အတ္တသမာ၊ မှန်စွာထိုသူ၊
ကိုယ်နှင့်တူ၏။” မဿ ၁၉၇။]

မိတ္တဒုဗ္ဗိ—ကျေးဇူးရှင် အဆွေခင်ပွန်းကိုပြစ်မှားသူ။
“အချင်းခပ်သိမ်းမှာ ငါသာ မိတ္တဒုဗ္ဗိ ဖြစ်ပေသည်။”
သံဝတ် ၃၅။ “ကျေးဇူးကြီးလှသော... မဟာ ပဒုမ
မင်းသားအား ကမ်းပါးပြတ်မှ မာယာဖြင့်ကြံ၍
တွန်းချပြစ်မှားခြင်းကိုပြုသော မိတ္တဒုဗ္ဗိကံကြောင့်...
တစုံတခုသောကိုးကွယ်ရာကိုမျှမရခြင်း။” တေ ၂၉။
[ပါ၊ မိတ္တဒုဗ္ဗိ။ မိတ္တ-အဆွေခင်ပွန်း၊ ဒုဗ္ဗိ-ပြစ်
မှားသူ။]

မိတ္တဗလ—မိတ်ဆွေပေါများခြင်း။
“ကယဗလ၊ မိတ္တဗလ၊ ဉာဏဗလ၊ ဘောဂဗလ။”
မောင်မယ်၊ နိဒါန်း (က) ။
[ပါ၊ မိတ္တဗလ။ မိတ္တ-မိတ်ဆွေ၊ ဗလ-အား။]

မိဿ (ရာသီ) —ဆိတ်တို့ ကြိုက်နှစ်သက်သောရာသီ။
ဆိတ်ရုပ် အမှတ်အသားရှိသောရာသီ။
(တန်ခူးလနှင့် တိုက်ဆိုင်သည်။)

“ရာသီ မိဿ၊ တန်းခူးလဝယ်။” ဆဲ နှစ် မျိုး ၃။
 “ကြုံလာအညီ၊ရာသီမိဿ၊အာဒိကဖြင့်။” ကုသ* ၃၅။
 “မိန်မိဿ နှစ်ရာသီတို့သည် ဝသန္တ။” ဥတု ၃။
 “ဆိတ်ထီးရုပ်၊ ဇောတိ သိဒ္ဓန္တသာရစသော လက်
 ရိုးကျမ်းတို့အလို မိဿ သိုးရုပ်ဝပ်လျက် နေသည်။”
 သုဇာ ၄။ [ပါ၊ မေဿ။]

မိဿက—ရောနှောသော။

“ထိုဓာတ်နှစ်ပါး တတွဲ သည် မိဿက ဓာတ်။”
 သက်စောင့် ၇။ “ထိုသင်္ချာကို မိဿကသင်္ချာနည်း
 အားဖြင့် ခြောက်ကျိပ်လေးယောက်ဟု ပေါင်းနှော၍
 မယူအပ်။” ဝေဇာတ် ၂၀။ [ပါ၊ မိဿက။]

မိဿကကံ—ကုသိုလ် အကုသိုလ်နှစ်မျိုးရောသောကံ။

“ထိုဆင်တို့သည် ရှေးဘဝနှိုက် ကုသိုလ် အကုသိုလ်
 ရောသော မိဿကကံကြောင့် ထိုတိရစ္ဆာန်ဘုံ၌ ဖြစ်
 သော်လည်း...ချမ်းသာကိုခံစားလျက် အဆင်းဖြင့်
 လည်း ထူးပြားစွာဖြစ်ကုန်၏။” မဟာဝင် ၁၁။
 “ထိုအတိစာရ အမှုကိုပြု၍ မုသားဆိုသော မိန်းမ
 သည် မိဿကကံ၏ အစွမ်းကြောင့် နေ့ အဘို့၌
 နတ်စည်းစိမ်ကို ခံစား၍ ညဉ့်အားကြီး သန်းကောင်
 တိုင်လတ်သော် ရေကန်နားသို့သွား၏။” သံဝတ်ဂ ၆။
 [ပါ၊ မိဿက ကမ္မ။]

မုတ် (၁) ၁ — ၁၊ တံခါးဝ။

“မုတ်ဝတံခါး၊ အိမ်နီးပါးနှိုက်၊ အများလေးမြတ်။”
 ဓမ္မ* ၂၅။ “တံခါးမင်းတုတ်၊ ကျည်းလျှိုဖြုတ်လျက်၊
 မုတ်အဝပြင်။” မြား* ၂၇။ “ရှင်မြူးပျော်ပါးလျက်၊
 မုတ်တံခါး နန်းရင်ပြင်၊ သဘင်တော် ထီးရိပ်မှာ။”
 တေ ၃၇။ “ရှင်သာရိပုတ္တရာလည်း ပိဏ္ဍာစာရ
 ဆွမ်းခံကြမည်ဟု မုန်ဝကအထွက်တွင် သက်ကြီးမ
 နှင့် လှလှသား ဆုံမိ၍။” ပုညဝတ် ၃၇။

* ၂၊ အဆောက်အဦးကြီးတခုသို့ ငင်ရာ
 လမ်းမကြီးအဝင်ဝ။

“လမ်းမမုတ် (၁) ဦး၊ လှေကားကူးကို၊ ဖြူးဖြူး
 ရင်းထောင်၊ တက်ဆုံးအောင်၍။” ဆု* ၉၇။
 “တံတိုင်းမြိုင်မြိုင်၊ ဂူလိုက်သာယာ၊ မုန်ဝင်မှာလည်း။”
 နာပျို* ၂၂။ [ပါ၊ မုခ။]

မုတ် (၂) ၂ — တမိုက်ဟု ခေါ်သောလက်ဆုပ်။

“အလွန်အယုတ်၊ ထွာနှင့်မုတ်၊ အလုတ်အလတ်ပြီ။”
 ကဝိသတ်* ၁၂၈၃။ “သန္တာထီးရိုး ရှစ်စင်းကား
 အလျားအားဖြင့် ကိုးတောင်တမုတ်။” ကုလား၊
 ပ ၁၄၈။ “ခြင်ရံကို နင်းမိ၍ တထွာတမုတ် (၂)
 စုတ်ပြတ်ပါသည်။” ဝိဝိ၊ တ ၁၀။ “လက်သစ်မိုက်
 မုတ်၊ မယုတ်မငယ်၊ ကြီးကျယ်ထူပျက်။” ပုည၊
 ၂၊ ၁၀။ [ပါ၊ မုဋ္ဌိ။ မုဋ္ဌိ-လက်ဆုပ်၊ မိုက်။]

မုတ် ၃ — ပုလဲ။

“စိန်ဆယ်ရတီ၊ ဝဇီရာဝုတ်၊ မုတ်ပုလဲပွင့်။” ပုည ၂၇။
 “ပုလဲခိုင်မုတ်နံရံ၊ ဖန်အမိုးအုတ်ကြွပ်။” ယင်း ၇၆။
 “မုတ္တ (ပုလဲ) ကိုလည်း မြူတေခေါ်သည်၊ မုတ်
 လည်း ခေါ်သည်။” ကိုးဖြေ၊ ပ ၂၈။
 [ပါ၊ မုတ္တ။ မုတ္တ-ပုလဲ။]

မုက္ခပါဌ—မြတ်စွာဘုရား နှုတ်တော်ထွက် ပိဋကတ်ပါဌ။
 “သူတော်သူမြတ်၊ ဟောချေချွတ်သား၊ မုက္ခပါဌ
 နှုတ်ငုံ၊ တရားတုံလည်း။” ဓမ္မ* ၁၁။ “ဘုန်းကြီး
 ဟောမှတ်၊ မုက္ခပါဌဟု၊ ပိဋကတ်သုံးသွယ်။” ပြာဋိ၊
 နိဂုံး* (၈)။ “မြတ်စွာဘုရားဟောတော်မူတိုင်းသော
 မုက္ခပါဌဒေသနာ။” စူသစ်၊ ဒု ၁၁၂။ “လူသုံးပါး
 တို့၏နတ်ဖြစ်သော မြတ်စွာဘုရား၏ မုက္ခပါဌတော်
 ကို။” ကဗျတ္ထ ၁၅၃။
 [ပါ၊ မုခပါဌ။ မုခ-ခံတွင်း၊ ပါဌ-ပါဌိ။]

မုချ—ကေန်စင်စစ်။

“မုချ ဆတ်ဆတ်၊ စကားတတ်၊ ပြင်ပြင်ဌာန်းဌာန်း
 ငင်။” ကဝိသတ်* ၁၁၆၀။ “ဝစ္စဝါစက၊ မုချ
 ဥပစာ၊ နည်းနာသမ္မန်။” ဝိမော်* ၃။ “ရင့်မာကျိပ်
 ဝင်၊ မှန်သောအင်ကို၊ ပြင်ပြင်မုချ၊ သိပါရ၏။”
 စိန်ကျော် ၄၁။ “တဆူသာ ဖြစ်သည်ဟု ကေန် မုချ
 မှတ်ရမည်။” ပညာ ၄၂။ “မုချကေန် လမ်းမှန်
 ရောက်စေနိုင်သောအကျိုးလည်းရှိသည်။” အနုသံ ၄။
 [ပါ၊ မုချ။]

မုဋ္ဌော—လငပုပ်ဖမ်း၍ လွှတ်ချိန်၍ အပြီး တည်သော
 စေတီ။ မုန်လိုက်ရှိသော စေတီ။
 “ရှင်ဖြူ ရှင်စော၊ မုဋ္ဌော စည်းခုံ၊ ထူပါရုံလည်း။”
 အာသံ* ၃၄။ “ကျွန်ုပ် ရှင်စော၊ ရွှေမုဋ္ဌောကို၊

မနောစိတ်ကြည်၊ ဦးထက်ရည်၍။” မြား* ၁၃၅။
 “မုဋ္ဌောဘုရားဂူကျောင်း ပျက်စီးသည် များကိုလည်း
 ပြင်စေလုပ်စေ၏။” ဟံသာပုံ ၄၁၉။ “မုဋ္ဌောတဆူ
 ဂူတလုံးငယ်က၊ ကုန်းမြင့်ထိပ်ပေါ်။” ကျော်ချို ၆၂။
 [ပါ၊ မုဋ္ဌော။ “တ္ထေ၊ ဤနေ၌။ မုစတိ၊ လွတ်၏။
 ဣတိတသ္မာ၊ ထိုသို့လွတ်ရာဖြစ်သောကြောင့်။ မုဋ္ဌော၊
 မုဋ္ဌမည်၏။... မုဋ္ဌေ-မုဋ္ဌဒိဝသေ၊ လွတ်သောနေ၌။
 နိဋ္ဌာပိတော၊ ပြီးဆုံးစေအပ်၏။ မုဋ္ဌော၊ လွတ်သော
 နေ၌ ပြီးဆုံးစေအပ်သော စေတီ။ လက်ငယ်ပုဒ်မေး၍
 လွတ်သောနေ လွတ်သောအချိန်၌ ပြီးအောင်တည်
 အပ်သောစေတီကို မုဋ္ဌောဟုခေါ်သည်။ ‘တသောင်း
 ရှစ်ပြန်၊ လေးထောင် လွန်သား၊ ယုဂန်လှည့်သွား၊
 လရထားနှင့်၊ နတ်သားနိုးကြ၊ သောကာလ တွင်၊
 သောကဓမ္မာ၊ ဌပနာသား၊ သစ္စာဉာဏ်ပေါင်း၊ မရူ
 တောင်းသည်၊ ညီနောင်းနောင်စော၊ မြတ်မုဋ္ဌော။’
 နောင်၊ ၁၊ ၁။ တနည်းကား၊ မုစတိ၊ လွတ်အပ်၏။
 ဣတိ၊ ထို့ကြောင့်။ မုဋ္ဌော၊ မုဋ္ဌမည်၏။ အုတ်မစိဘဲ
 အပေါက်အလွတ် ချန်ထားအပ်သော မုဋ္ဌဦးမုဋ္ဌလိုဏ်
 ရစေ။...တေဿ၊ ထိုစေတီအား။ မုဋ္ဌော၊ မုဋ္ဌဦးမုဋ္ဌ
 လိုဏ်သည်။ အတ္တိ၊ ရှိ၏။ ဣတိ၊ ထို့ကြောင့်။ မုဋ္ဌော၊
 မုဋ္ဌမည်၏။ မုဋ္ဌဦးမုဋ္ဌလိုဏ်တပ်၍ တည်ထားသော
 စေတီဟုဆိုလိုသည်။ ‘သုံးတိုက်မုန့်ကု၊ မုဋ္ဌောဂူဝယ်၊
 ဆုယူရည်မုန့်၊ ချစ်စိတ်သန်၍။’ ဘုရင့်နောင် မိဖုရား
 ရတု။ တနည်းကား၊ ထီးမတင်ဘဲ ဦးပြည်းသက်သက်
 တည်ထား အပ်သော စေတီကို မုဋ္ဌောဟုဆိုသည်။
 ယင်းအလို ဦးပြည်းကတုံးအနက်ကို ဟောသော မုဏ္ဍ
 သဒ္ဒါမှ ရွှေလျော၍ မုဋ္ဌော ဖြစ်လာသည်ဟု ဆိုရန်
 ရှိ၏။” ဂဠု၊ ၂၉။ “မုဋ္ဌောဆိုသည်မှာ အလောင်း
 စည်သူ မင်းကြီးသည် တိုင်းခန်း လှည့်လည်တော်မူရာ
 မလေးကျွန်းမှ ယူဆောင်ခဲ့သော နံသာသစ်များကို
 တမိုက်ခန့်စီ ဖြတ်ပိုင်း၍ ဘုရားရုပ်တုကိုးဆူ ထုတော်
 မူပြီး ထိုတမိုက်ခန့်ရှိသော နံသာရုပ်တုများကို ဌာပနာ
 သော စေတီများ ဖြစ်သည်ဟု ပြောဆိုကြသည်။
 တမိုက်ကို မုဋ္ဌဟုဆို၏။ ထိုမုဋ္ဌသဒ္ဒါမှ မုဋ္ဌောဖြစ်လာ
 သတတ်။” ရာခိပ် ၁၅၅။]

မုဋ္ဌာန်—စိတ်ကြောင့် ဖြစ်ပေါ်သောအသံ။ စိတ္တဇအသံ။
 “ပါဠိဂါထာ၊ အကွရာ၌၊ နှုတ်လျာယူငင်၊ ပီပြင် မုဋ္ဌာန်၊

ရွှေငှက်တုန်သို့၊ မြန်သန် ဖြန်းတော၊... မနာလင်ချို၊
 ဆိုတုံမိ၏။” ဘူလင်* ၃၃၀။ “မုဋ္ဌာန် ခြေးခြေး၊
 မြမြလေးသား၊ အရေးကြောင်းလျား၊ ငါစကားကို။”
 သစ္စာ* ၁၀။ “ဝိဓူဇာစ်ကို၊ သစ်သစ်မကျန်၊ မုဋ္ဌာန်
 ရှင်ကြည်၊ ဟောခဲ့သည်ကား။” ဝိပျူ* ၁။
 [ပါ၊ သမုဋ္ဌာနိက။ သမုဋ္ဌာနိက-ကောင်းစွာဖြစ်ပေါ်
 သော (အသံ) ။ မှတ်ချက်။ ကမ္မသမုဋ္ဌာန်၊ စိတ္တသမု
 ဋ္ဌာန်၊ ဥတုသမုဋ္ဌာန်၊ အာဟာရသမုဋ္ဌာန်-ဟု အသုံး
 ရှိသည်။ ဤ၌ စိတ္တသမုဋ္ဌာန်-စိတ်ကြောင့် ဖြစ်သော
 အသံကို မုဋ္ဌာန်ဆိုသည်ဟု ယူရန်ရှိသည်။]

မုတ္တကိတ်နာ—ဆီးရောဂါတမျိုး။
 “ဆီးချုပ်ခြင်း အောင့်ခြင်းဖြစ်သည့်...ကယ်၍တောင့်
 ၍ ရင်ပြည့်၍သာ နေသည့် အနာကို မုတ္တကိစ္ဆ မုတ္တ
 ကိတ်နာ။” ဥတု ၁၆၃။ “ကျင်ငယ်သွားသောအခါ
 ပြင်းစွာမချုပ်မအောင့်ဘဲ ဆင်းရဲငိုငြင်စွာ သွားသည်
 ကို မုတ္တကိတ်နာ ဟုဆိုသည်။” မုဒိ ၁၆၈။
 [ပါ၊ မုတ္တကိစ္ဆ။ မုတ္တ-ကျင်ငယ်၊ ကိစ္ဆ-ပင်ပန်း
 ငိုငြင်ခြင်း။]

မုတ္တသတ်နာ—ဆိုးရွား သည်းထန်သော ဆီးရောဂါ။
 “ဆီးချုပ်သည်... ဆီးအိမ်မှာ ထိုးကျင့် ကိုက်ခဲ့သည်၊
 သွေးသွားသည်... ဤကဲ့သို့ဖြစ်သည်ကို မုတ္တသတ်
 မုတ္တသတ်နာ။” ဥတု ၁၆၃။ “ကျင်မထွက်နိုင်
 အလွန်နာကျင်မှုကား မုတ္တကတ် ဟုသိရ၏။” ဓာတု၊
 ပ ၁၈၉။
 [ပါ၊ မုတ္တသတ်။ မုတ္တ-ကျင်ငယ်၊ သတ်-ညှဉ်း
 ဆဲခြင်း။]

မုတ္တစာဂ —နှမြော တွယ်တာမှုမရှိဘဲ လွတ်လွတ်ပေးစွန့်
 ခြင်း။
 “စေတနာမတူနဲ့ဆုတ်မူ၍ မုတ္တစာဂ ဖြင့် လွတ်လွတ်
 စွန့်ကြဲ၍လှူသည်။”
 [ပါ၊ မုတ္တစာဂ။ မုတ္တ-လွတ်လွတ်၊ စာဂ-စွန့်ကြဲ
 ခြင်း။]

မုတ္တစာဂီ—လွတ်လွတ်စွန့်ကြဲခြင်း။
 “ကျောင်း ဒါယကာ ဒါယိကာမတို့သည် မူလကပင်
 မုတ္တစာဂီ သဒ္ဒါရက်ရောစွာဖြင့် လှူဒါန်း ကြပြီးဖြစ်

သော သံသိကကျောင်းများကို။” ဝိထုံး ၃၆။
[ပါ၊ မုတ္တာစာဂီ။]

မုတ္တာ—ပုလဲ။

“အံလောက်တေဇ၊ တုမရသည့်၊ နုဋ္ဌ မုတ္တာ၊ ရတနာ သို့။” ဘူလင်* ၂၅၃။ “ရတနာသုံး၊ မုတ္တာ ကုံးကို၊ ဦးလုံးဝေဆာ၊ ဆင်ပြီးစွာမှ။” ဩပျူ* ၁။ “ရတနာ ပေါင်း၊ မျက်ကောင်းစီမြှာ၊ နတ်တန်းဆာနှင့်၊ မုတ္တာ လည်ရွဲ့၊ ဇော်တစွဲသား။” ဘလ္လဗာ* ၃၀။ “လည်ရွဲ့ မုတ္တာ၊ စိန်ကြောင်နီလာ။” ပုည ၁၅။ [ပါ၊ မုတ္တာ။]

မုဒ္ဒဇ—အာခေါင် အရပ်၌ဖြစ်သော အက္ခရာ။

“ဋ္ဌဝဂ်ငါးလုံး၊ ရအက္ခရာ၊ ခုနစ်လုံးမြောက်ဋ္ဌအက္ခရာ၊ ဤခုနစ်လုံးသော အက္ခရာတို့သည် လျှာထိပ်အရပ်၌ ဖြစ်တတ်သောကြောင့် မုဒ္ဒဇ အက္ခရာ မည်ကုန်၏။” ပုဒ်စစ် ၂။ “ဤသို့ ဒန္တဇ-လ၊ မုဒ္ဒဇ-ဋ္ဌ၊ ၂ထွေရှိသော် လည်း... မထူးပြီဟူ၍ ဆိုလိုသည် ယူသင့်၏။” ဝေါ ၈၀။ [ပါ၊ မုဒ္ဒဇ။]

မုဒ္ဒါဘိသေက } ဦးထိပ်၌ရေစင်သွန်းလောင်း၍ မင်္ဂလာ
မုဒ္ဒါဘိသိက် } ပြုခြင်း။

“ရိုက်ကြည်း ကြေညာ၊ မျိုးကြီး ငြာလျက်၊ မုဒ္ဒါ ဘိသေ၊ သွန်းခံလေသည်။” ထိပ်လတ်* ၃၅။ “ရေငါးဖြာဖြင့်၊ မုဒ္ဒါဘိသိက်၊ ကျွန်းလုံး ထိတ်မျှ၊ အောင်ဟိတ်မင်္ဂလာ။” မဃ* ၄၇။ “ဦးထိပ်တည့်တည့် ၌ ခရုသင်းကို မတ်မတ်စိုက်၍ ရေစင်သွန်းသော မုဒ္ဒါဘိသိက်ကို ရေသဖန်းမဏ္ဍပ် အတွင်း ခံတော်မူ သည်။” သာလင် ၂၁၆။ “မုဒ္ဒါဘိသိက် အခမ်း အနားဝင် ရေမျိုးစုံ စာရင်းကိုလည်း လွှတ်တော်က ပေးပို့လာသည်။” ပြင်သစ်မှတ် ၂။

[ပါ၊ မုဒ္ဒါဘိသေက။ မုဒ္ဒ-အဘိသေက၊ မုဒ္ဒ-ဦးထိပ်၊ အဘိသေက-ရေသွန်းလောင်းခြင်း။]

မာန်—ထောင်လွှားခြင်း။

“တက်ပွားစောင်မာန်၊ လွှားတံခွန်ကို၊ ပြင်းဝှန်မုန် တိုင်း၊ ခတ်ချိုးလှိုင်းသို့။” ကိုး* ၁။ “ငါသာငါထက်၊ မာန်မတက်နှင့်၊ အထက်နေမင်း၊ လေးကျွန်းချင်း လည်း၊ မလင်းတိမ်တိုက်၊ တကျွန်းမှိုက်၏။” ဗန္ဓ (ရှင်မဟာသီလဝံသ) ၁၂၆။ “ရှင်လူမတန်၊ ငါသာ လွန်ဟု၊ မာန်နှင့်ကြွကြွ၊ သံပကြုံးကြုံး။” နာပျူ* ၄။

“အကြီးအမှူး ဖြစ်သောသူတို့ကလည်း ထောင်လွှား ခြင်း မာန်တက်ခြင်း အမှုတို့ကို မပြုမလုပ် ကြကုန် မူ၍။” တိုးပွား ၁၇၁။ [ပါ၊ မာန်။]

မာရ်—၁၊ မာရ်နတ်။

“မာရ်နတ်မင်း၏၊ ထန်ပြင်းခွန်အား၊ ရဲမက်များကို။” ပုံတောင်* ၄။ “မျက်ဒေါသမာန်၊ ဟူးဟူးထန်သည်၊ မာရ်မင်းတရား။” ကဝိမဏ် ၁၁၆။

၂၊ မာရ်ငါးပါး။

“ငါးထွေမာရ်လည်း၊ အောင်မြေဇည်းဝယ်။” ကိုး* ၂၆။ “ရွှေကျောင်းဗိမာန်၊ ဝေဠုဝန်၌၊ ငါးမာရ် အောင်မြင်၊ သုံးလူသျှင်ကား။” ဂါထာ* ၄။ “ဒေဝ ပုတ္တစသောရန်မာရ်အပေါင်းကိုအောင်တော်မူခြင်း။” သမန်၊ ပ ၂၉၄။ “ငါးပါးသော မာရ်တို့ကို အောင် တော်မူတတ်သော သတ္တိကြောင့် ဇိနဟူသောအမည် ထူးကို ရတော်မူသော။” ဂံဒေ ၄။

[ပါ၊ မာရ။ မာရ်ငါးပါး။ ၁ ဒေဝပုတ္တမာရ်-မာရ် နတ်သား၊ ၂ ကိလေသမာရ်-ကိလေသာဆယ်ပါး၊ ၃ ခန္ဓမာရ်-ခန္ဓာငါးပါး၊ ၄ မစ္စုမာရ်-သေခြင်း တရား၊ ၅ အဘိသင်္ခါရမာရ်-အကြောင်းတရားတို့၏ ပြုပြင်စီရင်မှု။]

(ပန်း) မာလ်—ပန်း။

“မိတ်ဆွေနှစ်စုံ၊ ပန်းမာလ်တုံလည်း၊ ရွှေဘုံမိုးသား၊ တန်းခိုးအားဖြင့်။” ဘုံ* ၂၀။ “ဥယျာဉ်ရေကန်၊ ပန်းမာလ်လှိုင်စုံ။” မင်းရှင် ၈။ “ပန်းနှင့်မာလ်သည် အတူတူပင် ဖြစ်ပေသည်ဟု ယူသင့်၏ထင်ပေသည်။” သမန်၊ ပ ၉။ “ဦးခေါင်း၌ ပန်ဆင်ရန် ပန်းမာလ် သဘွယ်။” သာသမ် ၂။ [ပါ၊ မာလာ။]

မဏ္ဍကပ်—ဘုရားနှစ်ဆူပွင့်ရာကပ်။

“သာရကပ်၊ မဏ္ဍကပ်၊ ဝရကပ်၊ သာရမဏ္ဍကပ်၊ ဘဒ္ဒကပ်ဟူ၍သိကုန်၏။” နှ၊ မာတိကာစဉ်။ “ဘုရား နှစ်ဆူပွင့်သောမဏ္ဍကပ်။” ပိပိုင် ၂၀၆။
[ပါ၊ မဏ္ဍကပ္ပ။]

မဏ္ဍလ — ဝန်းဝိုင်းသောအပြင်။

“လုံးဝန်းမဏ္ဍလ၊ ပမာဏမူ၊ တရဒါးဆယ်၊ အံအံ
ဘွယ်အောင်။” ကိုး* ၅၄။ “တောင်မဏ္ဍလ၊ ရောင်
လျှံပသား၊ သေလထိပ်ပြင်။” ကိန္နရီ* ၁၃၁။
“သုံးပါးသောသာသနာ၊ တည်ရာဖြစ်သော၊ သုံးခန်း
သောမဏ္ဍလ၊ ရာမညတိုင်း၊ ဟံသာဝတီရာဇဌာနီ
မင်းနေပြည်ကြီး၌။” သာရောင်၊ ၁၄၊ ၉၆။ (ရာဇ
မဏိစူဠာကျောက်စာကြောင်းရေ ၅၊ ၆။)
[ပါ၊ မဏ္ဍလ။]

မဏ္ဍလင် — မဏ္ဍလနှင့် အတူတူ။

“ဗဟိုမဏ္ဍလင်၊ စံမြင်အောင်။” သေတ္တု၊ ပ ၅၄။

မဏ္ဍလိပ် — မဏ္ဍလနှင့် အတူတူ။

“တောင်သေလထိပ်၊ မဏ္ဍလိပ်က၊ ရန်နှိပ်သတိုး။”
ကိန္နရီ* ၁၅၃။ “လေးသောင်းမဏ္ဍလိပ်၊ ဝိဂန်ထိပ်
ထက်၊ တံဆိပ်စကြာ။” ပြာဋိ* ၇၁။ “သပြေကျွန်း
ထိပ်၊ မဏ္ဍလိပ်ထက်၊ တံဆိပ်တင်ခတ်။” ဇပျို* ၂၂၇။

မဏ္ဍလိက် — နယ်စားမင်း။

“ဒီပပဒေသေပိ၊ ကျွန်း၏အစိတ်၌လည်း။ ကေမေကံ
မဏ္ဍလံ၊ တဝန်းတလျားကို။ ဘုဉ္ဇန္တိ၊ စားကုန်၏။
တေရာဇာနော၊ ထိုမင်းတို့ကား။ မဏ္ဍလိကာနာမ၊
မဏ္ဍလိက်မင်းမည်ကုန်၏။” ပါရာထာနိ၊ ဒု ၃၆၃။
[ပါ၊ မဏ္ဍလိက။ မဏ္ဍလ+ဣက။ မဏ္ဍလ-နယ်ပယ်
တဝန်း၊ ဣက-အစိုးရသူ။]

မဏ္ဍိုင် — ၁၊ ကြည်လင်ခြင်း။ ကြည်လင်ရာ။

“ဗောဓိမဏ္ဍိုင်၊ ခန်းဝါပိုင်က၊ ချက်ခိုင်ပြည့်စုံ၊ နဝ
ဂုဏ်တည့်။” ပါမီ* ၁။ “ဗောဓိမဏ္ဍိုင်၊ ပင်ရင်း
ထိုင်၍၊ ပည်းလှိုင်စစ်မက်။” ပြာဋိ* ၇၀။ “သုံးပါး
လောကဓာတ်၊ ဘဝဇာတ်ကို၊ သိတတ်မြင်နိုင်၊
ဉာဏ်မဏ္ဍိုင်အား။” မင်းကျော်* ၂၁။ “မဟာဗောဓိ
မဏ္ဍိုင်ဝယ် သဗ္ဗညုတဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်တော်
မူ၍။” နဂ ၄၂၇။

၂၊ ဝန်းဝိုင်းသောအပြင်။

“အထွတ်ဘုန်းခိုင်၊ မြေမဏ္ဍိုင်၌၊ မထိုင်ရသေး။”
ပါမီ* ၅၆။ “လက်တော်စွဲကို၊ တူနေထိုင်လျက်၊
မဏ္ဍိုင်ထိပ်ကျွန်း။” မဂ်စိုး* ၁၁၁။ “ပြည်မဦးကို၊

မန်းမဏ္ဍိုင်သို့၊ ရောက်တိုင်ကြောင်းအင်။” နဒီ* ၁၄။
“ပုသိမ်မြို့မဏ္ဍိုင်ဝယ်၊ စံမနိုင်ဘက်မမြော်။” ပုည ၁၀။

၃၊ အလယ်ဗဟို။

“အချာမဏ္ဍိုင်၊ ကျေးဇူးစိုက်ကို၊ အနိုင်ကြီးပမ်း၊
ရစိမ့်လှမ်း သည်။” ပါမီ* ၉၅။ “မြေချာမဏ္ဍိုင်၊
ပင်ရိပ်မြိုင်၌၊ ဦးကိုင်နဂိုရ်။” ယင်း* ၁၀၈။ “လေး
ကျွန်းမဏ္ဍိုင်၊ တောင်ဦးကိုင်သို့။ ကိုယ်တိုင်ရောက်ခဲ့
လေသတည်း။” သာဓိ* ၈၃။ “ကမ္ပည်းရွှေတိုင်၊
မော်ကွန်းပြိုင်သည်၊ မဏ္ဍိုင်ဌာန။” နာပျို* ၁၆၂။
“ဓမ္မာဘိယာစနကို မဆွေးရိုး ဦးကိုင်မဏ္ဍိုင်ဗဟို
ကဲ့သို့ပြုပြင်၍။” ဓမ္မပြန် ၂၉။

[ပါ၊ မဏ္ဍလ။ မှတ်ချက်။ မဏ္ဍိုင်ဟူသော စကား၏
မူလပုဒ်ရင်းမှာ မဏ္ဍ၊ မဏ္ဍလဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိသည်။
မဏ္ဍ၏အနက်ကား ကြည်လင်ခြင်းဟူ၍ ဖြစ်သည်။
ဗောဓိမဏ္ဍ=ဗောဓိမဏ္ဍိုင်ဆိုရာ၌ ဗောဓိဉာဏ်၏
အားအစွမ်းသို့ရောက်သဖြင့် ကြည်လင်ရာဖြစ်သော
နေရာဟု ဆိုလိုသည်။ မဏ္ဍလ သဒ္ဒါ၏ အနက် ကား
ဝန်းဝိုင်းသောအပြင်ဟူ၍ဖြစ်သည်။ ကသိဏမဏ္ဍလ=
ကသိုဏ်းဝန်း၊ စန္ဒမဏ္ဍလ=လပြည့်ဝန်း၊ ဇဋ္ဌာမဏ္ဍလ=
ဆံကျစ်ဝန်း၊ ပထဝီမဏ္ဍလ=မြေအပြင်၊ ဇမ္ဗူဒီပ
မဏ္ဍလ-ဇမ္ဗူဒီပကျွန်းအပြင် စသည်တို့၌မဏ္ဍလသဒ္ဒါ
အဝန်းအဝိုင်းအပြင်ဟူသော အနက်ကို ဆိုလိုသည်။
ဗောဓိပင်ကို ဗောဓိဉာဏ်၏ အားအစွမ်းသို့ရောက်
သဖြင့် ကြည်လင်ရာဖြစ်သောကြောင့် မဏ္ဍ=မဏ္ဍိုင်
ဟု ခေါ်ဆိုရာမှ ယင်းဗောဓိပင်သည် ဇမ္ဗူဒီပ၏
အလယ်ဗဟိုတည့်တည့်၌ ရှိသောကြောင့် နောင်သော
အခါ ကြည်လင်ခြင်းဟူသော မူလအနက်ရင်းမှ
အလယ်ဗဟိုဟူသော အနက်သို့ရွေ့ကာ မဏ္ဍိုင်ဆို
သောစကားကို အလယ်ဗဟိုဟူသော အနက်ဖြင့်
သုံးစွဲလာကြသည်ဟု ယူရန် ရှိသည်။ သို့ဖြစ်၍
“မင်္ဂလာမဏ္ဍိုင်၊ လေးရောင်ဆိုင်ထက်” စသည်ဖြင့်
မင်းရဲဒိဗ္ဗချောင်း၌၎င်း “လေးကျွန်းမဏ္ဍိုင်၊ တောင်ဦး
ကိုင်သို့” စသည်ဖြင့် သာဓိနပျို၌၎င်း စပ်ဆိုထားလေ
သည်။ ကင်းဝန်မင်းကြီးကမူ အလယ်ဗဟိုဟူသော
မဏ္ဍိုင်သည် ဗောဓိမဏ္ဍဟူသော ပါဠိနှင့် အဆက်
အသွယ်မရှိ၊ မြန်မာစကားဖြစ်၍ ‘မန်တိုင်’ဟုရေးသား
သင့်ကြောင်းဖြင့် ပါရမီတော်ခန်း အပြေချုပ်တွင်

မိန့်ဆိုထားလေသည်။ ၎င်းပြင် မြင်းမိုတောင်ကို အလယ်ဗဟိုကျသောကြောင့် မဏ္ဍိုင်ဟု ခေါ်ရာမှ တဆင့်ပွားပြန်၍ ကြီးမားခိုင်ခန့် လှသောမြင်းမိုတောင်၏ မဏ္ဍိုင် အမည်ရခြင်းကိုစွဲကာ “သက်သေမဏ္ဍိုင်၊ မပျက်နိုင်သည်။ ။ခန့်ခိုင်မြင့်မိုရ်တောင် မင်းတည်း။” အခွလင် ၅၄။ “ဝိဇ္ဇာမယ၊ ကြီးလှကြံ့ခိုင်၊ ဉာဏ်မဏ္ဍိုင်ကို၊ ပြီးတိုင်တတ်၏။” ဂီသစ် ၁၆၄။ “စိတ်ထားခိုင်ခိုင်နှင့် သမာဓိမဏ္ဍိုင်ကလဲ မယိမ်းမယိုင်။” ထေရီ၊ ဒု ၁၂၁။ စသည်ဖြင့် ကြီးမားခိုင်ခံ့သောအရာကိုလည်း မဏ္ဍိုင်ဟုဆိုကြပြန်လေသည်။]

မဏ္ဍပ်—လူအများစည်းဝေးရာ၌ နေပူကိုကာကွယ်ရန် ဆောက်လုပ်ထားသော အဆောက်အဦး။

“ရွှေစရပ်နှင့်၊ မဏ္ဍပ်ရိပ်သား။” ပြည်စုန် * ၇၄။ “သခံမီးမဏ္ဍပ်၊ အရပ်ပြုရာ၊ ထိုကျောင်းသာ၌။” ဆု* ၇၂။ “တန်ဆောင်းစရပ်၊ မဏ္ဍပ်ယွတ်ယို။” ဓမ္မ* ၆၀။

[ပါ၊ မဏ္ဍပ။ မဏ္ဍ-နေရောင်၊ ပ-သောက်ခြင်း။ နေရောင်ကို သောက် မျှ ဖျက်ဆီးသောကြောင့် မဏ္ဍပ-မည်၏။ ဓာန်ဋီနီ၊ ပ ၃၂၆။]

မန္တရား—မန်းမှုတ်ရသောမန္တန်။
“တည့်တည့်ဘေးရန်၊ ရောက်မည်မှန်မှု၊ မန္တန်ဆေးဝါး၊ မန္တရားဖြင့်၊ သမားရုံးစု၊ နှုတ်ပိတ်ပြု၍။” ဩပျို* ၃၉။ “အကယ်၍ မန္တရားမန္တန်ဖြင့်မန်းမှုတ်၍ နှုတ်ပိတ်ပြု၍ လွတ်နိုင်မည်အကြောင်းတည်း ထင်မှုကား ထိုသို့သောမန္တရားကို ပြုရာ၏။” ယသ ၁၀၁။ [သ၊ မန္တရ။]

မန္တန်—မန်းမှုတ်ရသောဂါထာ။
“ဆေးဝါးမန္တန်၊ တတ်ပွန်မန္တီ။” ခိုင်ဇ * ၂၉။ “အင်းကေ့င်းမန္တန်၊ မန်းမှုတ်ပွန်သား။” ပါမိ* ၈။ “သဒ္ဓနိကာယ်၊ နံကျယ်မန္တန်၊ တတ်ပွန်ဆေးကု။” ကိုး* ၆။ “သဉ္ဇီဝမည်သော လုလင်သည် အသေကို ထစေတတ်သော မန္တန်ကို တတ်ပြီးသော်....ကျားကောင် ကို မြင်လျှင် မန်းချေ၍။” ယသ ၃၀။ “တစုံတယောက်သောသူကို မြွေခဲအပ်သည်ကို မန္တန် မန်းမှုတ်သဖြင့်။” မိလိန် ၂၄၉။

[ပါ၊ မန္တ။ “မုနာတိဇာနာတိဓမ္မံအနေနာတိမန္တော။” ဓာန်ဋီ* ၁၀၈။ “ဝေဒဘောဒေဂုပ္ပဝါဒေမန္တရော။” အမရ ၂၃-၁၆၆။ ပါဠိ၊ မန္တ၊ သက္ကဋ၊ မန္တရ-မှ လာသောကြောင့် မန္တန်ဟုရေးချမှဲသာသင့်သည်။]

မန္တ—(ပညာ၊ ခွန်အား) နံ့ခြင်း။ နံ့သူ။
“ဆယ်နှစ်အရွယ်လူသည် ပညာနည်းသောကြောင့် မန္တ။” ဝေါ ၁၅၉။ “ပရိကံ၊ ဥပစာ၊ အနုလုံ၊ ဂေါတြဘူဟု မန္တပုဂ္ဂိုလ်အား လေးကြိမ်၊...တိက္ခပုဂ္ဂိုလ်အား သုံးကြိမ်။” အာနိ ၂၆၀။ [ပါ၊ မန္တ။]

မန္တာကိနီ—ဟိမဝန္တာရီ အိုင်ကြီးတခုအမည်။
“ရသေ့တကာတို့ ကျင့်ပျော်ရာ မန္တာကိနီ အိုင်အနီး ဖြစ်သော။” နု ၂၁။ [ပါ၊ မန္တာကိနီ။]

မန္တာတု—မန္တာတ်မင်း။
“မပြတ်စဉ်လာ၊ မန္တာတုရိုး၊ နေမျိုးပဝရ။” စူသစ်၊ ဒု ၁။ “မန္တာတု ဘုန်းရောင်ခြည်ငယ်၊ ကုန်းဘောင်တည် လောင်းနတ်သျှင်မြေး။” ညွန့်ပေါင်း၊ စ ၅၅။ [ပါ၊ မန္တာတု။]

မန္တာတ်မင်း—စကြာဝတေးမင်း။
“မင်းတွင်မင်းမြတ်၊ မင်းမန္တာတ်သို့၊ ဘုန်းထွတ်တိုင်အောင်၊ ဆောင်ခဲ့တင်းလင်း။” ကိုး* ၅၀။ “မင်းထီးမန္တာတ်၊ လေးကျွန်း ပတ်သို့။” ခင်ထွေး* ၁၃။ “ကမ္ဘာဦး မဟာသမ္မတမင်းမှ ခြောက်ဆက်မြောက် ဖြစ်သော မန္တာတ်စကြာမင်းကြီးသည်....” ပဒ ၂၉။ [ပါ၊ မန္တာတု။]

မာရ်နတ်—အထက်ဆုံး နတ်ဘုံကို အုပ်စိုးသောနတ်။ (မြတ်စွာ ဘုရားကို နှောင့်ရှက်သော နတ်အဖြစ်ဖြင့် ထင်ရှားသည်။)
“ပည်းလှိုင်စစ်မက်၊ တက်လှာတုံလျှင်း၊ မာရ်နတ်မင်းကို။” ပြာဋီ* ၇၀။ “ဘုရားသခင်ကို မာန် (ရ်) နတ်သား ထိုးလာသောအခါကား။” ပါရာ ၅၂။ [ပါ၊ မာရ။]

မာန်မာန—မာန နှင့်အတူတူ။
“မာန်မာန မထောင်လွှားဘဲ။” နရ ၄၅၃။ “စည်းစိမ်ယစ်မှူးသဖြင့် မာန်မာနနှင့် စိတ်နှလုံးတက်ကြွပြီး။” ထေရီ၊ စ ၁၁၈။

မိန်—မိန်ရာသီ။

“ဝင်းလွှပ် ရောင်ထိန်၊ တဂျိန်ဂျိန်လျှင်၊ ကုံမိန်မြေး ထပ်။” ဒေး* ၁၇၉ (၃)။ “မိန် မိဿနှစ်ရာသီတို့ သည် ဝသန္တ။” ဥတု ၃။

[ပါ၊ မိန်။ မိန်-ငါး၊ ဝဏ္ဏဗောဓနတွင် မိန္ဒဟုတွေ့ရ သည်။]

မိန်ရာသီ—ငါးကြင်းပွတ် အဆင်းသဏ္ဌာန်နှင့် တူသော ရာသီ။ ငါးမျှားမြူးသောရာသီ။ (တပေါင်း လနှင့်တိုက်ဆိုင်သည်။)

“တပေါင်းဆန်းက၊ နတ်ပန်းရွှေဘိ၊ မိန်ရာသီ တွင်၊ ဖူးစိငုံအာ။” ဆဲနှစ်မျိုး ၃။ “(သူရိယာ နေမင်း သည်) မိန်ရာသီ၌... ပြုပ္ပါပုရပိုက် နက္ခတ် စတုတ္ထ ပါဒီနှင့် ၃ ရက် နာရီ ၂၀ နေ၏။” ဒွါသိမ်ဓိပ် ၁၈။ [ပါ၊ မိန် ရာသီ။ မိန်-ငါး၊ ရာသီ-အစု။]

မုဉ္ဇစေတနာ—ပေးလှူခိုက် စေတနာ။

“ပုဗ္ဗ မုဉ္ဇ၊ ပရသုံးတန်၊ စေတနာဉာဏ်နှင့်။” ရာမ၊ ၁၊ ၉။ “ထိုတကာ၏ အာလယပြတ် လွတ်လွတ်စွာ ကြံခြင်း မုဉ္ဇစေတနာ ဖြစ်သည်။” ဝိထုံး ၁၁၁။ [ပါ၊ မုဉ္ဇစေတနာ။ မုဉ္ဇ-စွန့်လွှတ်ခြင်း၊ စေတနာ- စေတနာ။]

မံသ—အမဲသား။

“မံသ မပါသောဆွမ်းပွဲကို ငါ၏ကျောင်းပေါ်သို့ မတင် ရဘူး။” မံသ ၉၆။ “လူကလေး မံသ စားအုန်း

မလား။” ရူမဝ၊ ၇၊ ၈၄၊ ၁၀၁။ “မံသခြောက် ဖုတ်။” ဇီဝက ၁၈၅။ [ပါ၊ မံသ။ မံသ-အသား။]

မံသခဏ်း—သားတစ်ကဲ့သို့ နီတွေးသော အရောင်ရှိသော ကျောက်နီတမျိုး။

“ကွမ်းပြင်တပ်စွန်း၊ မံသခဏ်းနှင့်၊ ရည်မြန်းရှိန်းခို။” ဘုံ* ၁၀၀။ “မံသခံ (ခန့်) ကား ဟင်းမျိုးသားတစ် ကဲ့သို့ အဆင်းရှိသည်။” သမန်၊ ပ ၄၁၆။

[ပါ၊ မံသခဏ္ဍ။ မံသ-အသား၊ ခဏ္ဍ-အတုံး။]

မံသစက္ခု—ပကတိ မျက်စိ။

“ယင်းပရမာဏမြူသည် မံသစက္ခု၌ မထင်ကောင်း။” ရူပဒီ ၁၃။ “မျက်လုံးလယ်၌ ကြည်လင်ခြင်းသဘော အသားစိုင် အသားခဲဖြစ်သော မျက်စိသည် မံသစက္ခု မည်၏။” ကာနု ၆။

[ပါ၊ မံသစက္ခု။ မံသ-အသား၊ စက္ခု-မျက်စိ။]

မမိး—မွေးကတည်းက ပါလာသော စကား ပီအောင် မပြောနိုင်သည့် ရောဂါတမျိုး။

“ရောဂါမမိးချင့်ယူ၊ မမိး သင့်သူနှင့်။” ကိန္နရီ* ၁၂။ “အကြင်သူသည် ပကတိ စကားပြောဆိုရာတို့၌လည်း တလုံးတလုံးသော အက္ခရာကို လွန်စွာကြီးအားထုတ် ၍ ပြောဆိုရ၏။ လွန်စွာ အားထုတ်၍ ပြောဆိုပါ သော်လည်း ချောချောပြေပြေမရှိ၊ ထစ်ထစ်ငေါ့ငေါ့ ရှိ၏။ သူတပါးတို့ကို နားလည်အောင် မပြောနိုင်၊ မမိးစွဲသောသူမည်၏။ ထိုသူသည် မဗ္ဗဝစန ပုဂ္ဂိုလ် မည်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ဒု ၅၅။ [ပါ၊ မမ္မ။]

[ယ]

ယဇု—ဝေဒကျမ်း (ဗေဒင်) လေးမျိုးအဝင်အပါ ဝေဒ
ကျမ်းတမျိုး။

“လေးသွယ် ဗေဒင်၊ ခေါ်တွင် လူသျှ၊ ယဇု မည်ရာ၊
သာမတထပ်၊ အာထဗ္ဗဏ၊ တကွတတ်ကုံ၊ လွန်ပြည့်စုံ
မှု။” ရာသီ* ၁၁၄။ “ကျမ်းရိုးတွင်လည်း၊ ဗေဒင်
ဣယု၊ ယဇုသာမ၊ ပညတ်ကြသား။” ဘူပေါင်း* ၄၇။
“ယဇု ဗေဒကား ယဇ်ပူဇော်ခြင်း အခမ်းအနားကို
ပြသောကျမ်းဖြစ်သည်။” ပုညဖြေ ၃၀။

[ပါ။ ယဇု။]

ယတရာ } —မကောင်းခြင်းပပျောက်စေရန် အတု (ပရိ
ယတြာ } ယာယ်) ပြုမှု။

“လျင်ထန် ယတရာ၊ များစွာပုံယင်၊ စစ်ဆင်ရမှ။”
ခင်ထွေး* ၂၉။ “ဦးဆေးမင်္ဂလာ၊ ယတရာနှင့်၊ ဒသာ
လဲ့လဲ့။” ဆု* ၂၅။ “ရွှေပဉ္စင်ကြေညာလျက်၊ ယတြာ
သပြီးလျှင်။” ပုည ၂၈။ “ယတြာကောင်း မင်း
လောင်းပျောက်သော်လည်း။” မင်တန် ၁၄၉။

[ပါ။ ယာ-တြာ။ ?]

ယတိ—ကဗျာလင်္ကာစာပေ ရေးသား ရွတ်ဆိုရာ၌ ဖြတ်
ခြင်း၊ ရပ်ခြင်း။

“ဆန်းပြားနည်းနာ၊ အဖြာဖြာလျှင်၊ လင်္ကာယတိ၊
စောင်းသို့ညှိ၍။” ဘူလင်* ၄၄၅။ “ရှေး နှင့်
နောက်မြော်၊ သည်သော်ယတိ၊ တန့်ဘိသည်တွင်။”
မနော* ၁၉၀။ “စာစီကုံးရင်းလူက ရပ်-တောစေ
လိုသော နေရာ၌၎င်း၊ ဤ စဉ်းငယ်ရပ်-တော၍ဆိုရ
သော ယတိသည် ရှိစေရမည်ဟု ဆန်းကျမ်းတို့တွင်
ဆို၏။” ယော ၈၁။

[ပါ။ ယတိ။ ယတိ-ရပ်ခြင်း ဖြတ်ခြင်း။]

ယထာဘူတ—ဟုတ်မှန်သည့် အတိုင်း။ ဟုတ်တိုင်းမှန်
စွာ။ ဖြစ်သည့်အတိုင်း။

“သာသနာလည်း၊ ယထာဘူတ၊ မူလခြေမြစ်၊ ကေန
ဖြစ်သား။” ဝိပျူ* ၁၅။ “မှန်သောအတိုင်း၊ ယထာ
ဘူတဉာဏ်ဖြင့် တွေးဆမိ၍။” စပယ် ၁၆၁။
[ပါ။ ယထာဘူတ။]

ယထာရဟ—ထိုက်သည်အားလျော်စွာ။ ဖြစ်သင့်သလို။
“သစ်ဝါးသားချို၊ ဆိတ်၏ချိုဖြင့်၊ အလိုရှိရာ၊ ယထာ
ရဟ၊ လုပ်ကြစမြို့။” ကုသ* ၂၇၀။ “ထိုတွင် ယ
ယှဉ်သင့်သော ဗျည်း ၁၀ လုံး၊ ၀ ယှဉ်သင့်သော
ဗျည်း ၃၁ လုံး...အားဖြင့် ဤအပြားကိုပင် ယထာ
ရဟယှဉ်ဘက်ရာ၏။” စွယ်၊ ပ ၄၈။
[ပါ။ ယထာရဟ။]

ယထာလာဘနည်း—ရသင့်သည့် အားလျော်စွာ ယူရ
သောနည်း။
“ရသင့်သည်အားလျော်စွာ ယူ ရ သော နည်းသည်
ယထာလာဘနည်းမည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၅၀။
[ပါ။ ယထာလာဘ။]

ယထာသင်္ချာနည်း—အရေအတွက်အားလျော်စွာ ယူရ
သောနည်း။
“အရေအတွက်အားလျော်စွာ ယူရသောနည်းသည်
ယထာသင်္ချာနည်းမည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၅၀။
[ပါ။ ယထာသင်္ချာ။]

ယထာက္ကမနည်း—ရှေ့နောက် အစဉ်အတိုင်း ယူရသော
နည်း။
“ထိုယထာသင်္ချာနည်းသည် အစဉ်အတိုင်းယူရသော
ကြောင့် ယထာက္ကမနည်းမည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၅၀။
“သင်္ချာအရမှာလည်း ယထာက္ကမနည်းယူမှ သင့်မည်
ဖြစ်သည်။” သမန်၊ ပ ၃၆၇။
[ပါ။ ယထာက္ကမ။ ယထာ-ကမ၊ ယထာ (အစဉ်)
အားလျော်စွာ၊ ကမ-အစဉ်။]

ယမ (မင်း) —ငရဲမင်း။ သေမင်း။
“ယမမင်း၏၊ စည်းတွင်းလက်သား၊ လူတလွှားကား။”
ပါမီ* ၄၀။ “ဖျားနာအိုခြင်း၊ ယမမင်းတို့၊ အပြင်း
လဟုပ်။” ကိုး* ၁၂၉။ “သေမည်စင်းစင်း၊ ယမမင်း၏။

ခံတွင်းအဝ၊ နီးလှသည်တကားဟု။” ပုညဝတ် ၉၀။
[ပါ၊ ယမ။]

ယမက—၁၊ ယမိုက် ရှု။

“ရေမီးတူက၊ ယမကဟု၊ ရသည်မည်သာ၊ ပြာဠိဟာ
ကို။” ပြာဠိ* ၆၅။ “မြေအမိုးဝ၊ သွေမညှိုးပါ
ရွှေပုဆိုးလှ ယမကထွေတယ်၊ ပတ္တမြားစတေ စိန်ထီး
တော်ကလေး။” သာဖြည့် ၇၈။

၂၊ သဒ္ဓါတူ အနက် ကဲ့ (သံတူကြောင်းကဲ့)
ပုဒ်အစုံ အစုံထား၍ဖွဲ့ဆိုသော ပါဠိကဗျာ။

“သိလ္လယံသောအနက်ရှိသဖြင့် ပြေပြစ်ချောမော
သောယမကကို သဒ္ဓါလင်္ကာရအဖြစ်ဖြင့် အလိုရှိ
အပ်၏။” ယော ၃၃။ “ဤဂါထာကား လေးပါဒလုံး
အစအစ၌ ယမကဖြစ်၍။” ဂမ္ဘီရာ ၅။
[ပါ၊ ယမက။]

ယမကာ—အဖျော်။ဖျော်ရည်။

“ထမင်းရေစာ၊ ယမကာနှင့်၊ သံဃာကိန်းအောင်း၊
ကျောင်းလည်းမလွတ်။” ကိုး* ၂၈။ “သစ်သီးဖြင့်
ယမကာပြု၍။” ဓိပုံ ၁၅၈။ “အဖျော်ယမကာ
ဆွမ်းယာဂတို့ကို ပြုပြင်စီမံကာနေ၏။” ဇိ ၃၉၆။
[ပါ၊ ယာမကာလိက။ ယာမ-ကာလိက၊ ရဟန်းများ
မွန်းလွဲချိန်၌ သုံးဆောင်နိုင်သောအဖျော်ကိုယာမကာ
လိက ခေါ်သည်။ ယာမကာလိက-မှ ယမကာဟု
ဖြစ်လာသည်။ ဆရာလင်း။]

ယမခဏ်း—[ဗေဒင်] ?

“စမ္မခဏ်း၊ ယမခဏ်း၊ ဆိန္ဒရိတ်။” ကမ္မ ၁၂၀။
“စမခန်း၊ ယမခန်း၊ ကောင်းသော အမြီတ္တစုက်။”
ကိုးဦး ၁၇၉။ [ပါ၊ ယမခဏ္ဍ။ ?]

ယမဒါဌာ—ရက်ဆိုးရက်ကြမ်း။

“သီတင်းကျွတ်လအဆိုးရှစ်ရက်က၊ တန်ဆောင်မုန်းလ
အစ ရှစ်ရက်တိုင်၊ ပေါင်း ၁၆ ရက်သည် သတ္တဝါ
အပေါင်းတို့အား ဘေးဥပဒ် အန္တရာယ်၊ ငြိတုယံနှိပ်
စက်လျက်၊ အသက်ကို ဆုံးရှုံးပျက်စီး စေတတ်သော
ယမဒါဌာ ရက်ဟူ၍ မှတ်အပ်၏။” ဒဗ္ဗ ၃၀။ “ဤ
တဆဲ့ခြောက်ရက်တို့သည် ယမဒါဌာရက်မည်ကုန်၏။”
ဥတု ၁၁။
[ပါ၊ ယမဒါဌာ။ ယမ-သေမင်း၊ ဒါဌာ-အစွယ်။]

ယမရာဇ်—ငရဲမင်း။ သေမင်း။

“နှိမ့်ချပုဆစ်၊ ယမရာဇ် ၌၊ အပြစ်အလျောက်၊ ကြား
လျှောက်ကျကျ။” ပါမီ* ၇၆။ “အောက်နေမင်းစစ်၊
ယမရာဇ်လည်း၊ တံထစ်သက်သေ။” ပြာဠိ၊ နိဂုံး (ခ)။
“စိစိစစ်စစ်၊ ယမရာဇ် သို့၊ မုန်းချစ်မလိုက်၊ ထိုက်သည်
အလျောက်။” ဝိပျူ* ၁၀၆။ [ပါ၊ ယမရာဇ။]

ယမုနာ—မြစ်ကြီးငါးသွယ် အဝင်အပါ မြစ်ကြီးတစင်း။

“မြစ်ငါးစင်းတွင်၊ ရေမင်းနဂါး၊ အများနေရာ၊ ယမုနာ
သို့၊ လဟာထုတ်ချင်း။” ဘူပေါင်း* ၂၄။ “ယမုနာ
နှင့် ဂင်္ဂါရေသည် မခြားမပြား သကဲ့သို့။” သမန်၊
ပ ၄၃၇။ [ပါ၊ ယမုနာ။]

ယမိုက်—၁၊ ရေနင့်မီး အစုံအစုံ ဖန်တီးပြသော တန်ခိုး။

“ဖြင့်ကြီးခတ်မျှ၊ ယမိုက်စသား၊ လှိုင်းမဟိုးကျော်။”
ပါမီ* ၉၈။ “ရေမီးအစုံ၊ ထွန်းတုံပြာဠိဟာ၊.... ထင်
ရှားလူနှိုက်၊ ယမိုက်ပြဆုံး။” ပြာဠိ* ၇၀။ “ခန်းဝါ
ဌာန၌ ယမိုက်ပြာဠိဟာ အသီးအသီး ရေမီးအစုံအစုံ
လွှတ်တော်မူလျက်။” သမန်၊ ပ ၂၉၄။

၂၊ အဘိဓမ္မာ ခုနစ်ကျမ်းအနက် ခြောက်ဆင့်
မြောက်ကျမ်း။

“ကထာဝတ္ထု၊ ယမိုက်၊ ပဋ္ဌာန်း၊ ဤခုနစ်ရပ် ကျမ်း
မြတ်တို့တွင်။” သမန်၊ ပ ၂၉၅။ “ညဉ့်စာဝါပြု၍
ချပို့အပ်သော.... ဝိထိလက်ရိုး၊ ယမိုက်၊ သုံးချက်စု။”
သာဟု ၂၅၆။ [ပါ၊ ယမက။ ယမက-အစုံ။]

ယမုန်—ယမုနာမြစ်။ မြစ်။

“စီးကျသုန်၍၊ ယမုန် ဂင်္ဂါ၊ မြစ်ငါးဖြာနှင့်။” မသ*
၁၁၅။ “မြစ်ချောင်း ရေဟုန်၊ ယမုန် ဂမ္ဘီ၊ ရာဝတီ
နှင့်။” ကုသ* ၁၄၁။ “မြိုင်မြစ်စုံ ယမုန် ခပါတဲ့၊
ပြည်အမရ မဏ္ဍိုင်။” ပဒေသာ ၆။ [ပါ၊ ယမုနာ။]

ယမုန်နာ—ယမုန် နှင့်အတူတူ။

“ယမုန်နာ၊ မှိုင်းပြာရီမှောင်၊ လှိုင်လဲမိဘောင်ဝယ်။”
ရတနာ ၄၆။ “ယမုနာ၊ သီတာသောင်ခြေ ဦးမှာလ
လေ။” ဂီပေါင်း ၁၀၄။

ယသ—အခြံအရံ၊ မြတ်စွာဘုရား၏ ယသ ဘုန်းတော်။

“နရက်ဘဝင်၊ အောက်ထက် ပျံ့လှိုင်၊ သုံးခရိုင်၌၊
အဆုံးတိုင် ကျော်စောတော်မူခြင်း တည်းဟူသော

ယသ ဘုန်းတော်။” သဇ္ဇန ၉။ “ယသ အခြံအရံများ ရာဌာန။” ဇာတာ ၃၂။

[ပါ။ ယသ။]

ယာဂု—၁။ ဆန်ကို နို့၊ ရေတို့ဖြင့် ကျိုချက်ထားသည့် သောက်ဖွယ်တမျိုး။

“စီရင်ကိုယ်နှေး၊ ယာဂု ကျွေး၍၊ ဘုန်းပေးနေစာ။”

ဓမ္မ* ၈။ “သ သံရာမှ၊ ကျိုးဆယ် ခုဖြင့်၊ ယာဂု လှူဒါ။” ကုသ* ၃၄။ “ဆန်ရင်းကို ဆွမ်းလုပ်၊ ဆန် နပ်ကို ယာဂုကျို။” ပုညဝတ် ၃၆။

၂။ ထမနဲ။

“အခေါ်သာ ကွဲကြသည်၊ ထမနဲနှင့် ယာဂု။” ရာမ၊ ပ ၁၆၉။ “ပေါက်လဲပွင့်တုံး၊ မီးဘုံး ယာဂုတော်။” ရကြေး ၄၅။ “ယာဂုထမနဲ၊ အိုးကြီးကွဲခါမှ၊ စွန့်ကြဲ သည့် ဒါနလည်း၊ နိပ္ပလ မဆိုသာ။” ပုည ၂၃။ [ပါ။ ယာဂု။]

ယာစကာ—သုတောင်းစား။

“သုတော်ထံ၌၊ ကျိုးနွံသဒ္ဓါ၊ လှူဒါန်းခါဝယ်၊ ယာစ ကာ ဖုန်းစား၊ သူတို့အားလျှင်၊ မတားမြစ်ရာ။” ဘူပေါင်း၊ ရာဇဝသတိ* ၇။ “မိုးချုပ် ဆည်းဆာ၊ တောင်းခံလှာသား၊ ယာစကာပေါင်း၊ လူဘုန်းတောင်း ကို။” ဌေး* ၈။ “တပဲသောဥစ္စာကိုရ၍ ထက်ဝက် ကိုလှူ၍၊ ထက်ဝက်ကိုစားရာ၌၊ စီရင်ပါသည်ကို ယာစကာများလာ၍ ငါမင၊ ငါမငဟု တောင်းပြန် သဖြင့်။” ဣကုဏ် ၁၃၃။ “လာပြီးရောက်ပြီးသော အလှူခံ ယာစကာတို့သည်။” မိလိန် ၁၈၈။

[ပါ။ ယာစကာ။ ယာစက-တောင်းစားတတ်သောသူ။]

ယာပိုထ်—လျှောင်း ထိုင် ရပ် သွား ဟူသော နေခြင်း လေးမျိုး။ ဣရိယာပုထ်။ (မြတ်စွာဘုရားနှင့် ရဟန်းများနေခြင်း၌သုံးသည်။)

“ကျောင်းမြတ်ဗိမာန်၊ ဇေတဝန်၌၊ လေးတန်ယာပိုထ်၊ နေသော ကြိုက်ဝယ်။” သံ* ၁။ “မိုးစွန် ထိခိုက်၊ ကျောင်းကြီးတိုက်တွင်၊ ယာပိုက်လေးအင်၊ မျှစဉ်တွင် ၌။” ဇပျို့* ၁။ “လေးဘော် ယာပိုထ် စံပျော်တော်မူ ခိုက်တွင်။” ပင်း၊ ဒု ၂၅။ “မြေထူးမြို့ရွှေကျောင်း ၌၊ ယာပိုထ်မွေ့လျော်တော်မူသော။” ပညာ ၁။

[ပါ။ ဣရိယာပထ။ ဣရိယာပထဟူသော ပုဒ်ကို ဣရိ ယာပိုထ်၊ ဣရိယာပုထ်ဟူ၍လည်း မြန်မာမှု လုပ်ကြ သည်။ ဣရိကိုချန်၍ ယာပထ ဟု အဖျားဆွတ်ကာ မြန်မာမှုပြုသောအခါ၌ကား ယာပုထ်ဟုမဆိုဘဲ ယာ ပိုထ်ဟု မြန်မာမှုပြုကြသည်။ ပထ ဟူသော အဖျား အကွရာ၊ နှစ်လုံးကိုယူ၍ ပုထ်ဟုလည်း ဆိုကြသည်။]

ယာပျနာ—ရောဂါတမျိုး။

“ရောဂတော၊ ယာပျဟူသော မူလရောဂါနှင့်တူသည် ၏ အဖြစ်ကြောင့်။” ဝိဋ္ဌနိ၊ မ ၂၅၉။

[ပါ။ ယာပျ+မြန်၊ နာ။]

ယာမ—ယံ ၁ ရှု။

“မိုးသောက် ယာမ၊ ပစ္စုသ နှိုက်၊ ကိစ္စငါးမည်၊ စက် နှယ်လည်လျက်။” ပြာဋီ* ၁။ “အလွှပ်သနင်း၊ ပြည့် ရှင်မင်းကား၊ ညဉ့်ခင်းလေးစု၊ ပိုင်းခြားပြု၍၊ တခု ယာမ၊ စက်ပြီးမှလျှင်။” ရာသီ* ၁၂၁။

[ပါ။ ယာမ။]

ယာမကာ—ယမကာနှင့် အတူတူ။

“အဖျော်ယာမကာ၊ သုဒ္ဓါထောပတ်။” ဘုံ* ၉၀။ “အဖျော်ယာမကာတို့ တည်ထားကျင်းပခြင်း။” ဇောတ် ၄၆။

ယာမာ—သုံးဆင့်မြောက်နတ်ပြည်။

“ထိုရောခါဝယ်၊ ယာမာမည်သား၊ နတ်ပြည်သုံးဆင့်။” ကိုး* ၁၁။ “ထိုပြည်မြတ်ကား၊ တိမ်လတ်မိုးမှ၊ တုသိတာနှင့်၊ ယာမာယိုးလှည့် မမှားတည်း။” ဆု* ၂၀။ [ပါ။ ယာမာ။]

ယာယီ—၁။ ခေတ္တသွားခြင်း။ ပြောင်းရွှေ့ခြင်း။

“လှည့်ထနက်သတ်၊ မြင်းမိုရ်ပတ်သား၊ ဒွါဒသ်ရာသီ၊ ယာယီစက်ကင်း။” လောသာ* ၄၉။ “မြေခံတံထိ၊ ယာယီနဂိုရ်။” ကိုး* ၆။ “ခံပန်းခိုင် ယာယီရွှေတယ်၊ တောလေ့ရွာသုံး။” ပုံတော် ၂၄၉။ “သုဓမ္မာခွင်၊ နတ်သဘင်သို့၊ စျာန်ယာဉ်ချီ ယာယီမြန်းတော်မူ တော့မည်။” ဝိဇယ ၈၈။

၂။ အမြဲမဟုတ်။ အခိုက်အတန့်။

“ယာယီ သာစံရသည်။” ပုညဝတ် ၈၀။ “ခေတ္တ

ဆောက်ထားသော ယာယီအိမ်။” ချုပ်ပုံ၊ ၈၃၅။
[ပါ။ ယာယီ။ ယာယီ-သွားလေ့ရှိသူ။ ရွှေလျား
ခြင်း။ အနက် ၂မှာ ရွှေလှာသောအနက်ဖြစ်သည်။]

ယုဂ — တစ်စုံ။

“ရသန့်နှင့် ဒီသတို့သည် အစုံအစုံရှိကြသည်။ ၎င်းအစုံ
အစုံကို ယုဂဟူ၍ခေါ်သည်။” ကျောင်းဒါ ၄။
[ပါ။ ယုဂ။]

ယုဂတ် — လေးတောင်ရှိသော ရထားထမ်းပိုး။

“ကြည့်သည်ယုဂတ်၊ မတ်သည်ဖြောင့်ဖြောင့်၊ စောင့်
သည်ဣန္ဒြေ။” ကိုး* ၁၈။ “ဝန်းကျင်မှလျှင်၊ ရထား
ယုဂတ်၊ မှတ်၍မြော်မြင်။” ဗျူ* ၃၇။
[ပါ။ ယုဂ။?]

ယုဂန် — ယုဂန္ဓိရ်တောင်။

“လျှံပြောင်ပြင်းထန်၊ နေဗိမာန်လျှင်၊ ယုဂန်ထိပ်
ဖျား၊ မြင်းမိုရ်ခါးနှင့်။” ကိုး* ၅၄။ “မြယုဂန်
ဘောထုထက်၊ ပုလဲဥ ငွေဝတ်မှုန်။” ပုည ၅၀။
“နန်းယုဂန်အာကာဖျားမှ လရထား ထွက်ပေါ်သကဲ့
သို့။” ပင်း၊ ပ ၆၉။ [ပါ။ ယုဂန္ဓရ။]

ယုဂန္ဓရ — ယုဂန္ဓိရ်တောင်။

“နေသည်မကျန်၊ ထိုမှလွန်သား၊ ယုဂန္ဓရ၊ ဣသိန္ဒဟု။”
ဂါထာ* ၈၀။ [ပါ။ ယုဂန္ဓရ။]

ယုဂန္ဓိရ် — တောင်စဉ်ခုနစ်ထပ် အနက် အတွင်းဆုံး
တောင်။ (မြင်းမိုရ်တောင်၏ထက်ဝက်မြင့်၍
လနေတို့သွားရာအရပ်သို့ဆိုက်ရောက်သည်။)

“ဒီပဗဟို၊ ယုဂန္ဓိရ်နှင့်၊ နဂိုရ်သွယ်ချက်၊ မြင်းမိုရ်
ထက်မှာ။” ဓမ္မ* ၃၆။ “ရင်နှစ်မာသန်၊ လေးလေး
ပြန်ပိမ့်၊ ယုဂန္ဓိရ်တောင်။” မင်းကျော်* ၃၇။
“ယုဂန္ဓိရ်တောင်ဦးက ကွန်မြူးပထွန်းသော ငွေလ
ဝန်းအညို။” သမန်၊ ပ ၂၉၈။ [ပါ။ ယုဂန္ဓရ။]

ယုဂတိ — မိန်းမပျို။

“ယုဂတိကညာအစစ်ဖြစ်တဲ့ သုမိတ္တာ၏အကြောင်း....
အပဒါန်ပါဠိတော်ကြီးမှာ ပါလာတယ်။” ဒေရီ၊
ဒု ၄၁။ “ယုဂတိပဂေးအလှတို့၏ တာဝန်အရပ်ရပ်
ကိစ္စများကို။” သမီးဝန်၊ ပ ၁။ [ပါ။ ယုဂတိ။]

ယုဝါ — ယောက်ျားပျို။

“ထိုမဇ္ဈိမ၌လည်း သုံးဆဲ့နှစ်နှစ် အတွင်း၌ ယုဝါ
မည်၏။” ဥတု ၁၆။ [ပါ။ ယုဝါ။]

ယူဇနာ — လေးဂါဝုတ်ရှိသော ခရီးတာ။

“သတ္တဟတ္တာမြင်းမိုရ်တာဖြင့်၊ ယူဇနာပေါင်း။” ကိုး*
၁၃၁။ “တွက်ကိန်း ယူဇနာ၊ နက်လှ စွာသား၊
သမုဒ္ဒရာရေထဲ။” ဘူပေါင်း* ၅။ “ထိုတောင်သည်
ယူဇနာ ခြောက်ဆယ်မြင့်၏။” ဝိဘေတ် ၁၇။ “ခရီး
ခုနစ် ယူဇနာ ကျော် ကွာဝေးသည်။” ပြင်သစ်
မှတ် ၂၀၄။

[ပါ။ ယောဇနာ။ ယူဇနာယူပုံ။ ၁၊ လေးဂါဝုတ်တယူ
ဇနာ။ မြင်းမိုရ်တောင် ပမာဏ ပြရာ၌ ယူရသည်။
၂၊ ခုနစ်တောင်တာ တထောင် တယူ ဇနာ။ မဒ္ဒိ
မိဖုရား တညဉ့်အတွင်း သွားလာ ပေါက်ရောက်ရာ၌
ယူရသည်။ ၃၊ ရထားထမ်းပိုး တပြန် တယူ ဇနာ။
ဇနကဇာတ်၊ ယောဇနသု မဟာနိမိ ဆိုရာ၌ ယူရ
သည်။ ၄၊ လေးကောသ တယူဇနာ။ မဇ္ဈိမဒေသ
တမြို့နှင့်တမြို့ အကွာအဝေးကို ပြဆိုရာ၌ ယူရသည်။
တကောသသည် နှစ်မိုင်ခန့် ရှိသဖြင့် တယူဇနာမှာ
ယခုခေတ် ၇ မိုင်ခွဲ၊ ရှစ်မိုင်ခန့်ရှိသည်။ ဗုဒ္ဓသာသနိက
ပဌဝိဝင်ကျမ်းကြီး ၅၄။]

ယေဘုယျ — များသော (အားဖြင့်) ။

“ငါးရဲ ငါးဆယ်၊ များကြွယ် ခေါ်ကြ၊ ယေဘုယျ
ဖြင့်။” သောမ* ၈။ “ယေဘုယျ အား၊ ကြံရွယ်
ဆောင်လို၊ အောင်သူ သာများ။” ရေသည် ၁၀၀။
“အကြင် မင်းတို့သည်.... ရာဇမာယာ၌ လိမ္မာကုန်၏၊
ထိုမင်းတို့သည် ယေဘုယျ အားဖြင့် ငရဲနှိုက်သာဖြစ်
ကုန်၏။ အပ္ပကအားဖြင့် ကြွင်းသော အပါယ်ဘုံတို့၌
ဖြစ်ကုန်၏။” ဣကုဏ် ၂၂၆။ “ယောက်ျားတိုင်းလ
မဟုတ်ဘူးနော်၊ ယေဘုယျ အားဖြင့် ပြောရတာပါ။”
စပယ် ၃၅။

ယေဘုယျ ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ယေဘုယျအား
ဖြင့် အမှားသာများတတ်ချေသည်။” ဥပမာ၊ ပ ၁၃၁။

[ပါ။ ယေဘုယျ။ ပါဠိစာပေကျမ်းများ၌ ဘာတွင်ဥ၊
ယတွင်ဒွေးဘော်နှင့် ယေဘုယျဟုသာရှိသည်၊ တောင်
ပေါက်ခေါ် ၃၉၇ ၌ ကား “ယေဘုယပုဒ်လည်း

(ယောဘူယ) ဟု ဘမ္မာ (ဦ) ဒီဃ၊ ယမ္မာဗွေဘော်မဲ့
နှင့် ပါဠိမှန်ရှိစေရမည်” ဟု ဆိုလေသည်။]

ယောဂ — ၁၊ [အဘိဓမ္မာ] သတ္တဝါတို့ကို ဝဋ်ဆင်းရဲ၌
ယှဉ်စေသော တရား။

“လေးဘော်ဩဃ၊ အာသဝဟု၊ ယောဂ လေးမည်။”
သံဝေ ၂၀။ “ယောဂ လေးပါးတို့ ကုန်ခြင်းသို့
ရောက်ပြီ။” ဝဇီသော ၈၇။

၂၊ [သဒ္ဒါ] ပါဠိသဒ္ဒါ၌ သူ၊ သင်၊ ငါ ဟူသော
ကတ္တားအလိုက် ကြိယာထားခြင်း။

“မောင်မင်းရင် ယောဂ ကို မထောက်ပါဘဲကို ဟူ၍
ဆိုခဲ့မှ သတိရ၍။” ကစ္စ ၃၆၉။ “ပုဂ္ဂလ နာမ်စား
အလုံးတို့ကို ယောဂ ယှဉ်နည်းပြသရန်။” ကျောင်းဒါ
၇၂။ [ပါ၊ ယောဂ။ ယောဂ-ယှဉ်ခြင်း။]

ယောဂါဝစရ — ကမ္မဋ္ဌာန်းအားထုတ်သောပုဂ္ဂိုလ်။

“ယောဂါဝစရ၊ ဟူသမျှတို့၊ လုံ့လတိုက်တွန်း၊
ကမ္မဋ္ဌာန်းကို၊ အပွန်းအတီး၊ ဆောက်တည်မှီးလျက်။”
ရာသီ* ၉၂။ “ယောဂါဝစရ၊ လ၏အနီး၊ သောက်
ရှူးကြီးသို့၊ ညီးညီးစျာန်ယာဉ်၊ တိမ်နှင့်ယှဉ်သည်။ ။
ဘိညာဉ်လျှိုးငုပ်ပျံ့ဝဲတည်း။” သာမုန္ဒိက* ၂၀။
“ထိုသို့ အောက် မေ့တိုင်း အောက် မေ့တိုင်း
ယောဂါဝစရ ပုဂ္ဂိုလ်၏ စိတ်အစဉ်သည်...အစဉ်
မပြတ် တည်နေ၏။” ဗုဒ္ဓါ ၄၁။

[ပါ၊ ယောဂါဝစရ။ ယောဂ-အဝစရ၊ ယောဂ-
ကမ္မဋ္ဌာန်းအားထုတ်မှု၊ အဝစရ-ကျက်စားခြင်း။]

ယောဂီ — ကမ္မဋ္ဌာန်းအားထုတ်သောပုဂ္ဂိုလ်။

“ဗေဒင်လောကီ၊ ဟော တိုင်း ညီ လျက်၊ ယောဂီ
သဘင်။” ဗာ* ၁၅။ “ကမ္မဋ္ဌာန်းနှင့် ယှဉ်သော
ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် မတုန်မလှုပ် မစိုးရိမ်။”
မင်္ဂလတ် ၅၂။ “ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်သည် အကြင်မျှ
လောက်သော သင်္ကန်းတို့ကို ဆောင်အပ်ကုန်၏။”
ကင်္ခါ ၃၈၈။ [ပါ၊ ယောဂီ။]

ယောဇနာ — ပါဠိကိုအနက်ပေးခြင်း။ ယင်းသို့ အနက်
ပေးရန် ပါဠိဘာသာဖြင့် ပြသောကျမ်း။

“တုမ္မာဒိသေဟိ-သင်ကဲ့သို့သောသူတို့ကို စသည်ဖြင့်
ယောဇနာကုန်၏။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၁၇။ “သတ္တဝါ

သာမည အနက်ကြံ၍ ယောဇနာလိုက်သည်။” တေ
၁၄၅။ “သုတ်အဋ္ဌကထာနှင့်အညီ ယောဇနာသည့်
အနက်တည်း။” မင်္ဂလတ် ၃၄၂။ “ပါဠိတော်၊
အဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာ၊ အနု၊ မဓု၊ လက်သန်း၊ ဂဏ္ဌိ၊
ဂန္ထိရဟူ၍ ကျမ်းမျိုး ၇ ပါး၊ ထိုထို ဒေသအား
လျော်စွာ အနက်ပြန်ရာသည်ကိုဆိုသော ယောဇနာ
နှင့်သော် ကျမ်းမျိုး ၈ ပါး။” သာလင် ၄၈။

[ပါ၊ ယောဇနာ။ ယောဇန-ယှဉ်ခြင်း။]

ယောနိ — ၁၊ ပဋိသန္ဓေ။ အမျိုး။

“အဏ္ဏဇ၊ သံသေဒဇ၊ ဇလာဘု(ဗု) ဇ၊ ဩပပါတိက
တည်းဟူသော ယောနိလေးပါး။” စွယ်၊ ဒု ၃၁၉။
“ပါရမီညှိုး ဘဝဖြစ်ဆိုးခိုက်မှ မျောက်မျိုးယောနိ
ဘောဇ္ဇုတ္တိဇာစ် မဏ္ဍုမ ဖြစ်ရသည်။” ပင်း၊ ပ ၈၈။

၂၊ မိန်းမအင်္ဂါဇာတ်။

“ထင်ရှားရှိသောသားကို မိခင် သည် ယောနိဖြင့်
ဖွားစေတတ်သောကြောင့် မိခင်ကို ဇနိကာဟုဆိုအပ်
သကဲ့သို့။” မိလိန် ၃၆၅။ “ချောက်၌ပစ်ချအပ်ကုန်
သကဲ့သို့ ယောနိဝဋ် ပစ်ချအပ်ကုန်သည်ရှိသော်။”
သံဝတ် ၂၂၆။ “အောက်ဖက်၌ သား အိမ် သည်
သားဖွားလမ်းဖြစ်သော ယောနိနှင့် ဆက်လျက်
ရှိသည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၇၊ ၂၆၅။ [ပါ၊ ယောနိ။]

ယောနိသော — သင့်မြတ်စွာ နှလုံးသွင်းခြင်း။ အထိုက်
အလျောက်သဘောထားခြင်း။

“ကောင်းသော သမ္မာဆန္ဒနှင့် သင့်လျော်သော နှလုံး
သွင်းခြင်း ယောနိသောကိုဖြစ်စေလျက်။” မော်ဇော
၁၁၉။ [ပါ၊ ယောနိသော မနသိကာရ။]

ယောနိသော မနသိကာရ — ယောနိသော နှင့် အတူတူ။

“ဤကဲ့သို့အကြံဖြစ်၍ ယောနိသောမနသိကာရ သင့်
မြတ်သောစိတ်ထားဖြင့်။” ထေရီဒါနိ ၅၇။ “ယောနိ
သောမနသိကာရ တည်းဟူသော ကောင်းစွာ နှလုံး
သွင်းခြင်းနှင့် မိမိကိုယ်ကို နှိမ့်ချခြင်း။” စွယ်ကျမ်း၊
၅၊ ၇၄။

[ပါ၊ ယောနိသောမနသိကာရ။ ယောနိသော-သင့်
သောအားဖြင့်၊ မနသိကာရ-နှလုံးသွင်းခြင်း။]

ယက္ခ—ဘီလူး။

“ယက္ခစိုးမိုး၊ နတ်ဘီလူးလျှင်၊ ဟူးဟူးအပြင်း၊ ပြေးသက်ဆင်း၍။” ခင်ထွေး* ၃၂။ “ဘီလူး ဆေးထိုယက္ခကို၊ ဆီးစပြမ်းပြမ်း၊ ဖမ်းလျှင်းချေဟု။” ဘူလင်* ၇၇။ “ကုမ္ဘာ၏ ယက္ခ၊ ဂန္ဓဗ္ဗတို့၊ နိစ္စပျော်ရာ။” ပြာဋိ* ၇၃။ [ပါ၊ ယက္ခ။]

ယက္ခိက်—ရက္ခိသ်ရှု။

“ဘီလူးယက္ခိက်၊ ဒေါသအိုက်၍။” ဝိရိ၊ ပ ၃၁၆။ “လူတို့သည် မထေရ်တို့ကို မြင်သောကာလ ယက္ခိက်မ၏ အဘော်ဟု ထင်မှတ်၍။” ဝံသမေ၊ ဒု ၁၀၇။ [ပါ၊ ရက္ခသ။]

ယဇ်—နတ်ပူဇော်ခြင်း။

“ပုဏ္ဏားပြုသား၊ ကောင်းမှုတဦး၊ ယဇ်ကျေးဇူးလည်း၊ အထူးခြင်းရာ၊ ဆိုပိမ့်နာလော့။” ဘူပေါင်း* ၅၃။ “ဘေဇော်ကျမ်းလာ၊ ယတြာကြီးအင်၊ ယဇ်စီ ရင်မည်။” သူဇာ* ၁၀၄။ “ထို အန္တရာယ်တို့ကို ဖျောက်ခြင်းငှာ ယဇ်ပူဇော်ကုန်အံ့။” ငါး၊ ပ ၃၃၁။ [ပါ၊ ယည။]

ယာဉ်—စီးနင်းသွားရသော သက်ရှိသက်မဲ့အရာဝတ္ထု။

“ရထား မြင်းဆင်၊ ယာဉ် လျင် မစီး၊ ကျိုင်းထီးမဆောင်း။” ဘူလင်* ၂၂။ “အဝတ်ပုဆိုး၊ ယာဉ်မျိုးတသွန်။” ကိုး* ၂၈။ “မြင်းတို့ မည်သည် မင်းတို့၏ ယာဉ် တည်း။” ဣကုဏ် ၅၆၈။ “ငါ့သမီး ယာဉ်စီး၍ သွားသောအခါ လိုက်လိုသူတို့ကို လိုက်စိမ့်မည်ဟူ၍ ဆို၏။” နရ ၂၂၃။

[ပါ၊ ယာန။ ယာနမှလာသောကြောင့် ရေးချနသတ်ဖြင့် ယာန၊ ဥသတ်ဖြင့် ယာဉ်ဟု ရေးရသည်။ နသတ်မှ ဥသတ်ဖြစ်ပုံကို နောက်ဆက်တွဲတွင်ရှု။ “မကြာမတင်၊ လွတ်ချင်သော အား၊ တရားယဉ်မြေ။” ဘူလင်* ၁၄။ “စုနဘိညာဉ်၊ ရကြောင်းယဉ်၍၊ စိတ်ယဉ်လှပြီး၊ တောရပ် မိုးသား။” သစ္စာ* ၇၅ စသည်၌ လာသော ယဉ်ကား ပါဠိသက် မဟုတ်၊ ယဉ်ကျေးခြင်းအနက်ရှိသော မြန်မာစကားဖြစ်သည်။ ရေးချမပါရချေ။ ထို့အတူ “ကူးခဲမသာ၊ ယဉ်သီးစွာသာ၊ တဏှာပြောကျယ်။” ဟသံ* ၅။ “ကြည်းထက်တင်လည်း၊ ယဉ်ဖျင်ပြောကျယ်၊ ခန်းလေဘွယ်

နှင့်။” ဌေး* ၅၇ စသည်၌လာသော ယဉ်လည်း အဟုန်ဖြင့် စီးခြင်း အနက်ရှိသည့် မြန်မာ စကားဖြစ်သည်။ ရေးချမပါရချေ။]

ယုဂ်—လူ့လောကခေတ်ကို ပိုင်းခြားရာ၌ သုံးနှုန်းသော ဝေါဟာရ။ (ကတယုဂ်၊ ကြေတယုဂ်၊ ဒွါပရယုဂ်၊ ကလိယုဂ်ဟူ၍ လေးမျိုးရှိသည်။)

“လွန်ပြီဆိုတ်တက်၊ ယုဂ်သက်လေးပါး။” ဣသျှ* ၁။ “ရှုပ်ထွေးလိမ်၊ ယုဂ်လေးကြိမ် လီလီထပ်ပါတဲ့၊ သည်ကပ်အန္တရ။” ပဒိ ၁၃၉။ “နတ်တို့ ယုဂ်တခုလျှင် လူတို့ယုဂ်လေးခု။ လူတို့နှစ်အားဖြင့် လေးသန်း သုံးသိန်း နှစ်သောင်း။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ဒု ၂၅၂။ [ပါ၊ ယုဂ။]

ယုတ္တာယုတ္တိ—ယုတ္တိယုတ္တာနှင့်အတူတူ။

“အပြစ်ဟုတ်ရာ၊ မဟုတ်ရာနှင့်၊ ယုတ္တာယုတ္တိ၊ ဆင်ခြင်ညှိလျက်။” မဂ်စိုး* ၂၀။ “အမှုတကာ ယုတ္တာယုတ္တိ၊ မင်း မညှိလျှင်၊ ပြည်ရှိသည်။” ဓည ၅။ “သတင်းမျှသာ၊ ကြားဘူးပါရှင်၊ ယုတ္တာယုတ္တိ၊ ဆင်ခြင်ညှိမှု။” ဆင် ၃၅။ [ပါ၊ ယုတ္တိ။ မှတ်ချက်။ ယုတ္တိဟူသော စကားကို ပင် ယုတ္တိယုတ္တာဟူ၍၎င်း ယုတ္တာယုတ္တိဟူ၍၎င်း ဆိုသည်ဟု ယူရန်ရှိသည်။]

ယုတ္တိ—သင့်လျော်ခြင်း။ အသင့်အလျော်။

“သောကဗျာဓိ၊ ဘေးမရှိတည့်၊ ယုတ္တိအာဂုံ၊ သုံးပုံဆောင်လှိုင်း၊ တတ်သောတိုင်းလျှင်။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၁၁။ “လူ့ဘောင် ဖြစ်တမ်း၊ ယုတ္တိစမ်း၍၊ ချီးမွမ်းဘွယ်မော။” သံ* ၁၇၀။ “ယုတ္တိ အာဂုံ သင့်စွာ ဟောကြားရာ၏။” ယသ ၈၆။ “အကျဉ်းဆိုကြောင်းကို ယုတ္တိရှာရာ၏။” သုသော၊ ပ ၃၁။ “လွန်စွာပင် ယုတ္တိ ရှိလေ သည် ဖြစ်ကြောင်း။” စာဏကျ၊ ပ ၁။ [ပါ၊ ယုတ္တိ။]

ယုတ္တိယုတ္တာ—သင့် လျော် ခြင်း။ သင့် လျော် သော အကြောင်း။

“ရှေးက အတတ်ပညာအတူ သွန်သင်မည့်သူ ရှိ မရှိ ယုတ္တိယုတ္တာကိုလည်း သိချင်ပါသည်။” ဝဲနော် ၃၈။ “ဘိုးတော် မင်းတရားကြီးသည် ယုတ္တိ ယုတ္တာ ရှိ၍

ဟုတ်မှန်လိမ့်မည်ဟူသောသဘောနှင့် စကားတုံ့မပြောဘဲ ဆိတ်ဆိတ် နေတော်မူ၏။” ဥပမာ၊ ဒု ၃၅၇။ “ကျမ်းဂန် လာသည်လည်း မဟုတ်၊ ယုတ္တိ ယုတ္တာလည်း သက်သက်မရှိပါ။” လယ်မြေ၊ ဒု ၁၅၇။ [ပါ။ယုတ္တိယုတ္တ။ ယုတ္တိ-သင့်လျော်သောအကြောင်း၊ ယုတ္တ-ယှဉ်ခြင်း။ မှတ်ချက်။ ယုတ္တိ၊ ယုတ္တ နှစ်ပုဒ်လုံးပါဠိဘာသာချည်း ဖြစ်သော်လည်း ပါဠိဘာသာ၌ ယုတ္တိနှင့် ယုတ္တကို တွဲ၍ သုံးစွဲရိုးမရှိ။ သို့ဖြစ်၍ ယုတ္တိဟူသောစကားကိုပင် မြန်မာမှုတွင် စကားဖိုစကားမအဖြစ် ယုတ္တိယုတ္တာ ဟု ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်ဟု ယူရန်ရှိသည်။]

ယာန်—ယာဉ်နှင့်အတူတူ။

“ထိုအခါ သူဌေးသမီးလည်း ခဲဘယ်ဘောဇဉ်အလုံးစုံကို အကုန်ယူပြီးလျှင် ယာန်စီး၍ ဥယျာန်သို့သွားခြင်းငှာ အားထုတ်၏။” သံဝဏ် ၇၁။

ယန္တရား—၁။ စက်၅ နှင့်အတူတူ။

“ရဟတ်စက်ချား၊ ယန္တရားတိုင်ရှင်၊ ရေကောင်းကင်၌။” ခင်ထွေး* ၁၂။ “စက်ယှဉ်ရထား၊ ယန္တရားသို့၊ သွားသွားသမျှ။” ဆု* ၁၃၄။ “ငှက်ရုပ်ကြီးပြု၍ ယန္တရားဖြင့် ပုံစေ၏။” ပါရာ ၁၆၆။ “ယန္တရားစက်ဆင်၍ကောင်းကင်ကလွှပ်သကဲ့သို့။” ပုည၊ ၂၊ ၃၉။

၂။ စက်ဖြင့်လွှတ်သော လက်နက်။

“ပိတ်ဆီးပတ်သန်း၊ မြတ်ကြွငှန်းနှင့်၊ နတ်ယန္တရား၊ မှတ်ငြိမ်းသားသည်။” ကိန္နရီ* ၃၉။ “လက်နက်ယန္တရား၊ တပါးမက။” ပုည ၂၃။

၃။ စက်ကဲ့သို့ လည်သောအရာ။

“လေယန္တရား၊ ကောင်းကင်ဖျား၌၊ ပျံသွားအယောင်” ပါမီ* ၄၁။ “ရပ်ရာမတည်၊ တလည်လည်တည်၊ ဆုံကျည်ယန္တရား၊ မနေနားသို့။” သာဓိ* ၈၉။

[ပါ။ ယန္တ။ သ၊ ယန္တရ။]

ယံ—၁။ နေ့ ညဉ့်တို့၏ သုံးဖို့တဖို့အချိန်ပိုင်း။

“ညဉ့်သန်းခေါင်၊ သောက်ရောင် ညဉ့်ယံ၊ မြဲမြံစောင့်ရှောက်။” ဘူလင်* ၃၈၃။ “ဖလသမာပတ်၊ ဝင်စားမှတ်နှင့်၊ မပြတ်ထုံးစံ၊ ညဉ့်သုံးယံဝယ်။” သောမ* (ခ)။ “ညဉ့်ယံ၌ ပုဗ္ဗေနိဝါသ ဉာဏ်တော်ကို ရတော်မူသည်၊ သန်းခေါင်ယံ၌ ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏ်ကို ရတော်မူသည်။” ကုလား၊ ပ ၃၀။ “နေ့ကို သုံးပုံသုံးယံပြု၍ ယံ၏အလယ်၌ မစားရာ။” ဥတု၊ ၂၉။

၂။ အသက်အရွယ်၏ သုံးဖို့တဖို့အရွယ်ပိုင်း။

“မတွေ့တရံ၊ ရွယ် သုံး ယံ လုံး၊ ရှေးကံတားမြစ်။” မဃ* ၄၇၀။

[ပါ။ ယာမ။ မှတ်ချက်။ ‘တိဏ္ဍံ အညတရံ ယာမ’ ဟူသော ဓမ္မပဒ ပါဠိတော်အရ အသက်အရွယ်၏သုံးဖို့တဖို့ဟူသော ယံကို မဃဒေဝ၌သာ တွေ့ရသည်။ “ကိုးမြွှာမျက်ရံ၊ ရွှေနန်းယံထက်၊ ကြက်ပုံသော့ယောင်။” ဇပျို့* ၁၁၅။ “တောကြီးယံ၌၊ ဆိတ်ညံ့ကိုယ်ချည်း။” ဘူလင်* ၁၇။ “ပတ် ကုံး ရံ လျက်၊ မိုးယံပထွန်း။” ဟင်္သာ* ၁၀။ “မျောက်ခေါင်းခွံသို့၊ မြစ်ယံနှစ်ဘက်။” ဇပျို့* ၄၃ စသည်တို့၌ ပါသော ယံကား အရပ်ဒေသဟူသော အနက်ရှိသည့် မြန်မာဝေါဟာရဖြစ်သည်။ “မြစ်ယံ၊ ချောင်းယံ၊ တောင်ယံ၊ ကမ်းယံဟူသည်တို့၌ကား မြစ်၊ ချောင်း၊ တောင်၊ ကမ်းတို့၏ နံပါးဆိုသောအရာသာဖြစ်၏။ မိုးယံ၊ ကောင်းကင်ယံဟူသည်တို့ကား ယှဉ်ဘက်ကာမျှသာလည်း ယူသင့်၏။ မြင့်မားခြင်းထင်စေလိုသော ဆိုမိန့်ခြင်းလည်း ယူသင့်၏။” ဝေါ ၅၅၇။]

ယံဝါတံဝါ—တောင်တောင်၍၍။ မည်မည်ဝါးဝါး။ သာမညဖြစ်သော။

“စိတ်သဘောထင်မြင်ရာ ယံဝါတံဝါ ပညတ်ဟောကြား ကြသည်မဟုတ် ကုန်။” သာသမိ ၂၇၃။ “ပရိသတ်က လူတွေဟာ ထင်ရာမြင်ရာ ယံဝါတံဝါ ပြောဆိုကြပါတယ်။” ဒေရီ၊ စ ၄၈။ “ယံဝါတံဝါ သာမညဖြစ်သော ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် ဟောအပ်သော။” စူသဏ်၊ ဒု ၁၂၈။

[၇]

ရတနာဂါထာ—ကိုယ်တိုင်ရေးဂါထာ။

“အဲ... သည် ရတနာဂါထာ အတိုင်း အဓမ္မဆိုတဲ့ အကုသိုလ် သဘောဟာ လွန်စွာ လေးလန်တယ်။” သာရီ၊ ပ ၂၇။

[ပါ၊ ရတနာဂါထာ။ ရတနာ—ပြုစီရင်ခြင်း၊ ဂါထာ—ပါဠိကဗျာ။]

ရဇတ—ငွေ။

“ထင်ထင်ပြပြ၊ ရူပိယနှင့်၊ ရဇတသဇ္ဇ၊ သဇ္ဈဟူ၏။” ကိန္နရီ* ၁၇၅။ “သဘုထက်သာ—သာတလပေမို့၊ သရဒရာသိ၊ အပကရဇတစီသည်၊ ပတ္တမြားမှီအတွင်း။” ညွှန်ပေါင်း၊ စ ၆၉။ [ပါ၊ ရဇတ။]

ရတနာ—၁၊ ဘုရားတရား သံဃာ ဟူသော ကြည်ညိုရာ သုံးပါး။

“ဘုရား ရတနာ၊ သုံးလူ့ချာဝယ်၊ သဒ္ဓါရိုးရိုး၊ လွန်မြတ်နိုးသား။” ဘူလင်* ၂၄၆။ “အတုလံစိန္တေယျနှင့်၊ မြတ်ဓမ္မ သဿံ၊ သုံးမည်ရှိ ရတနာ ကို၊ ဝန္တနာမာန။” ဆဲနှစ်မျိုး ၃။

၂၊ ရွှေငွေစသော အဖိုးတန် တွင်းထွက်ဝတ္ထု။

“ဝင်းဝင်းဝါမျှ၊ ရတနာရောင်၊ ပြောင်သည်ရှူးရှူး။” ခိုင်ဇ* ၂။ “ကိုးခုရတနာ၊ လျှံဝါရွန်းရွန်း၊ ဝင်းဝင်းထွန်းသား။” ဘူလင်* ၁၈၃။ “အထွေထွေသော ရတနာ မျိုးတို့ကို ထုတ်ဖော်၍။” သမန်၊ ပ-က။

၃၊ နှစ်သက် မြတ်နိုးအပ်သော သက်ရှိသက်မဲ့ ဝတ္ထု။

“ခင်းနှိုးမွန်စွာ၊ ထရဏာ၌၊ ရတနာပချုပ်။” ဘူလင်* ၂၉၅။ “မြတ်စိုးမင်းစဉ်၊ လှေယာဉ် ရတနာ၊ ရွှေမကွာတည့်။” ပုံတောင်* ၁၅။ “ရတနာပြောင်မွန်၊ ရောင်ဝှန်ပိတ်လှုပ်၊ ရွှေဘွဲ့တပ်က။” ပြောင်မွန်* ၁၈။ “ရွှေငွေဥစွာ ရတနာဆင်မြင်း ကျွဲနွား ပတ္တမြားပုလဲ

စသည်ကို အဘိုးပြတ်၏။” ဣပုံ ၆၆။ “မန္တာတ်စကြာမင်း နတ်ပြည်သို့ရောက်၍ သားကြီး ရတနာကို ပြန်လည်စေသည် ကာလ။” သာလင် ၂၂။

[ပါ၊ ရတနာ။ “ဇာတံဇာတံ၊ ယဒုက္ကဋ္ဌံ၊ တံရတ္တဘိဓီယတေ။ ဇာတံဇာတံ၊ ထိုထိုဆိုင်ရာအမျိုးဇာတ်တိုင်း အမျိုးဇာတ်တိုင်း၌။ ယံ၊ အကြင်အရာ ဝတ္ထုသည်။ ဥက္ကဋ္ဌံ၊ အမြတ်ဆုံးဖြစ်၏။ တံ၊ ထိုအမြတ်ဆုံးဖြစ်သော အရာဝတ္ထုကို။ ရတနံ၊ ရတနမည်၏ဟူ၍။ အဘိဓီယတေ၊ ခေါ်ဆိုအပ်၏။” တောင်ပေါက်ဇာန် ၅၆၇။ ရတနာ ၇ ပါး။ ။ရွှေ၊ ငွေ၊ ပုလဲ၊ ပတ္တမြား၊ ကြောင်မျက်ရွဲ၊ စိန်၊ သန္တာ။ ရတနာ ၁၀ ပါး။ ။ပုလဲ၊ ပတ္တမြား၊ ကြောင်မျက်ရွဲ၊ ခရသင်း၊ နီလာ၊ သန္တာ၊ ရွှေ၊ ငွေ၊ (မသာရဂလ်=) ပတ္တမြား ပြောက်၊ ပတ္တမြားနီ။ ပဉ္စာ ၂၂၀။ စကြာမင်း၏ ရတနာ ၇ ပါး။ ၁ စကြာရတနာ၊ ၂ ဆင်ရတနာ၊ ၃ မြင်းရတနာ၊ ၄ ပတ္တမြားရတနာ၊ ၅ သူကြွယ်ရတနာ၊ ၆ မိဖုရားရတနာ၊ ၇ သားကြီးရတနာ။]

ရတနာသရ—မြတ်စွာ ဘုရား ဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူပြီးစ ခုနစ်ရက်စီ သီတင်းသုံးသည့် သတ္တဌာန ခုနစ်ပါးအနက် စတုတ္ထသတ္တာဟ သီတင်းသုံးရာရွှေအိမ်။

“ရတနာသရ၊ ဒေဝရိပ်ငြိမ်၊ နတ်နန်းအိမ်၌၊ ကိန်းပိုက်တော်မူစဉ်။” သမန်၊ ပ ၂၉၅။

[ပါ၊ ရတနာသရ။ ရတနာ—ရွှေ၊ သရ—အိမ်။]

ရတနာပူရ—အင်းဝမြို့။

“ပျံ့ပွား အာဏာ၊ အုပ်သိမ်း ငှာလျှင်၊ ရတနာပူရ၊ အဝပြည်မြတ်၊ ထောင်တုံ့လတ်သည်။” ဥပရာ* ၁၃။ “ရတနာပူရမြို့တော်သို့ရောက်လျှင်။” သမန်၊ ဒု ၁၃။ [ပါ၊ ရတနာပူရ(ပူရ)။ ရတနာ—ရတနာ၊ ပူရ—ပြည်သည်၊ (ပူရ—ပြည်)။]

ရတနာပုံ—၁၊ ရတနာတို့ ပြည့်စုံရာအရပ်။

“ရတနာပုံ၊ ပြည့်ဖြိုးစုံသား၊ ကျွန်းခုံသပြေ၊ ဤသည် မြေနှိုက်။” ဓမ္မ* ၂၉။

၂၊ မန္တလေးမြို့။

“မန္တလေး မည်သာ၊ မြေမျက်နှာဝယ်၊ ရတနာပုံ

ပြည်။” နဒီ* ၁၁။ “ရတနာပုံ၊ မျက်စုံရောင်ခြည်၊
နန်းမြို့ပြည်ကို။” မန်း* ၉။

၃။ ပစ္စည်းလပ်လာဘ အများအပြား။

“ဆရာကြီး ရတနာပုံ တိုက်နေ တာဘဲဗျာ။” မှာ၊
ပ ၈၁။ “မောင်ဇာတာသည် ရတနာပုံ လည်းဆိုက်၊
...ရတနာ ၇ ပါး ဆိုက်သည့် ကိန်းသို့ ရောက်နေ
ပါသည်။” စိန် ၁၃။

[ပါ၊ ရတနပုဏ္ဏ။ ရတန-ရတနာ၊ ပုဏ္ဏ-ပြည့်ခြင်း။
“ရတနပုဏ္ဏနဂရန္တိစ၊ ရတနာပုဏ္ဏံ မှီ ဟူ၍၎င်း။” ပေဝိ၊
ဒု ၅၀၃။ တနည်း၊ ရတနာပုဉ္ဇ။ ရတန-ရတနာ၊
ပုဉ္ဇ-အစု အပုံ။ “ရတနာ ပုဉ္ဇနာမကံ၊ ရတနာပုံ
အမည်ရှိသောမင်းနေပြည်ကြီးကို။” စူသစ်၊ ဒု ၂၄၃။
ရတနာပုံဆိုသော စကား၌ ရတနာမှာ ပါဠိသက်ဖြစ်၍
ပုံကား အစုအပုံဟူသော အနက်ရှိသည့် မြန်မာစကား
ဖြစ်သည်ဟု ယူလျှင်လည်း ရနိုင်စရာရှိသည်။]

ရတနာသီခ — ရွှေဘိုမြို့ကို ရှေးကခေါ်သော အမည်။
“မူဆိုးဘိရွာကို ရတနာသီခ သမိုက်၍ အလောင်း
မင်းတရားတည်ထောင်တော်မူ၏။” အလောင်း ၅၄၁။
[ပါ၊ ရတနသီခါ။ ရတန-ရတနာ၊ သီခါ-အထွတ်။
တနည်း၊ ရတနာ သိမ်။]

ရတနာသီခံ — ရတနာသီခ နှင့်အတူတူ။
“ကုန်းဘောင် မင်္ဂလာ၊ ရတနာ သီခံ၊ ပြည်ပုရ၌။”
စူသစ်၊ ဒု ၁။ “ရတနာ သီခံ ၌လည်း... ရတနာ
အပေါင်းတို့၏စုဝေးရာတိုင်းပြည်တကာတို့၏ အထွတ်
ဦးစွန်း သဘွယ်ဖြစ်သော ရတနာသီခံ မြို့တော်ဟူ၍
အနက်အဓိပ္ပါယ် ယူအပ်သောကြောင့် ဒုတိယကွရာ
ခ နှင့်လိုသည်။” သာလင် ၁၉၁။
[ပါ၊ ရတနာသီခံ?]

ရတနာသိမ် — ရတနာသီခ နှင့်အတူတူ။
“ရတနာသိမ်၊ တိုင်းများအခေါင်။” ရာမ၊ ဒု ၁၀၀။
“ဝတီ သာသို့၊ ရတနာသိမ်၊ အမရကား။” မဃ*
၅၈၇။ “ထိုအမည်ကို ပညာရှိတို့က မကြိုက်ကြ၍
ရတနာသိမ် ဟုမှည့်သည်။ ရတနာသိမ်၏ အဓိပ္ပါယ်
မှာ လောကီ ရတနာ လောကုတ္တရာ ရတနာ များစွာ
ဆုံလာရာ အရပ်ဆိုလိုသည်။” ချုပ်ပုံ၊ တ ၁၃။

[ပါ၊ ရတနသိမ်။ ရတန-ရတနာ၊ သိမ်-ပေါင်းဆုံ
ခြင်း။ “သိမ်တိ ကေဘာဝံယာတိတိ သိမ်ာဋကံ၊
ဝီထိစတုက္ကံ။” ဟူသော ဓာတုတ္ထ ၃၆၄ ကိုထောက်
၍ သိမ်သဒ္ဒါပေါင်းဆုံရာဟု အနက်ရှိကြောင်း သိနိုင်
သည်။ ဤအလို ရတနာတို့၏ ပေါင်းဆုံရာမြို့ဟု
ဆိုလိုသည်။]

ရတ — ၁။ ရာသီဥတု။
“ခိုးမှိုက်မြို့မှိုက်၊ အထက်မဝှန်၊ ရတုမွန်၏။” ပါမီ* ၃၃။
“မှတ်သားကာလ၊ ညီမျှရတု၊ သာမုငြိမ်းချမ်း။”
ဟင်္သာ၊ နိဂုံး* (က)။ “အခါလည်းပျိုနု၊ လပြာသို
ရတု၏။” ပုည၊ ၁၊ ၂။

၂။ သုံးပိုဒ်အချီအချညီဖွဲ့ဆိုသော လေးလုံးစပ်
ကဗျာ။ (တပိုဒ်တည်းရေးသော ကေပိုဒ်ရတု
နှင့် နှစ်ပိုဒ်သာရေးသော အဖြည့်ခံရတုဟု
လည်းရှိသည်။)

“စောင်းငြင်းလိုက်၍၊ ချိတ်ခြည်းခြည်း၊ ဖြည်းဖြည်း
ညင်းညင်း၊ သာချင်းရတု၊ ပျော်မှုတသီး။” သံ* ၁၆၈။
“ချီးမွမ်းချေပြု၊ ရယ်စမ္မနှင့်၊ ရတုကဗျာ၊ ချိုသာသာ
လည်း။” ဘုံ* ၁၀။ “ပျိုကဗျာ လင်္ကာ ချောင်းရတု
ရကန်မှစ၍။” စပယ် ၁၄။

၃။ [ပေါ ?] မင်းပွဲသဘင်။

“ရွှေနန်းတွင်း၌၊ မင်း၏ရတု၊ ရွှင်ဘွယ်ပြုလျက်။”
ဘူလင် * ၁၇၂။ “တထွေဆန်းပြ၊ နန်းရတုဖြင့်၊
မျက်ရူပျော ဤ။” ဘုံ* ၁၄။
[သ၊ ရိတု။ “ရမန္တိသတ္တာ ဧတ္ထ တေနာတိဝါ ရတု။
ဧတ္ထ-ဤကာလ၌၊ သီချင်း၌။ ဝါ-တနည်းကား။
တေန-ထိုကာလဖြင့်၊ သီချင်းဖြင့်။ သတ္တာ-သတ္တ
ဝါတို့သည်။ ရမန္တိ-မွေ့လျော်တတ်ကုန်၏။ ဣတိ
တသ္မာ-ထိုသို့ မွေ့လျော်ရာ မွေ့လျော်ကြောင်း
ဖြစ်သောကြောင့်။ ရတု-ရတု မည်၏။ ဤသို့ ဝစနတ္ထ
ပြု၍ ရမုဓာတ်၊ တုပစ္စည်းဖြင့် ရုပ်ပြီးဟန် ဆိုကုန်
သည်ကား သဒ္ဒါမူကျမ်းဟန်အရ လက္ခဏာတမူကား
ထင်၏။ သီချင်းဟော ကာလဟော ရတုဟူသော
ပါဌ်ပါဠိမထင်။ ဆိုခဲ့တိုင်း မြေဓာတာသာ ပျိုလင်္ကာ
သာ ထင်သောကြောင့်ဆင်ခြင်ဖွယ်ရှိ၏။” ဝေါ ၃၇၀

အရ ပါဠိသက်မဟုတ်ဟု ဆိုနိုင်သော်လည်း ရိတု ဟူသော သက္ကဋ္ဌစကားမှလာသည်ဟု ဆိုကြသဖြင့် ဖော်ပြလိုက်သည်။ “ရတုဟူသည် သံညင်းသာယာစွာ မွေ့လျော်နှစ်သက်ဘွယ်ရှိသော ပုဒ်စုံ ၃ ပုဒ်ရှိသော ကဗျာအထူးကို ဆိုသည်။ ရမန္တိတ္ထေ ဇေတနာတိ ရတု ဟူ၍ ရမုဓာတ် တပစ္စည်း၊ အဓိကရဏသင်္ခါ ကရဏသင်္ခါအဖြစ်ဖြင့် ဆရာကြီးတို့ ကြံတော်မူကြ သည်။” လီနတ္ထ ၂၉၅။]

ရထရေကျေ—လှည်း၊ ရထားသွားရာ၌ ထသောမြူမှုန်။
“လှည်း၊ ရထားသွားသောအခါ လွင့်သော မြူ ကို ရထရေကျေ ဆိုသည်။” ပဉ္စာ ၂၉၇။ [ပါ၊ ရထရေကျေ။]

ရထား—စက်၊ သို့မဟုတ် မြင်းစသည်ဖြင့် မောင်းနှင် ရသည့် ယာဉ်။
“သံလျှင်းရထား၊ လှည်းနှားဝန်တင်။” ခင်ထွေး* ၁၂။
“ဘဝသုံးပါး၊ ယန္တရားနှင့်၊ ရထား စက် ဟန်။” ဘူလင်* ၂၇၁။ “အင်္ဂါညီမျှ၊ လေးစီး က သည်၊ ရထားသဏ္ဌာန်၊ ပေါင်းချုပ်ဖန်၍။” ဇေယျီ * ၁၃။
“နတ်ပြည်ခြောက်ထပ်က ရထားနှင့်တင်လာကြောင်း ကိုပြော၏။” သမန်၊ ပ ၁၀၀။ [ပါ၊ ရထ။]

ရဝိ—နေ။
“စက်ရွှေဘုံနန်း၊ ရဝိမြန်းသော်။” ကုသ * ၃၄။
“အောင်လျှင်ဖြင့်ရဝိဆွေငယ်၊ တဘိသေခံပွဲပလေး။” ပုညတေး ၂၂။ [ပါ၊ ရဝိ။]

ရဝိန်—နေ။
“ပြောင်ပြောင်လင်းထိန်၊ စက် ရဝိန်သို့၊ မျက်လူနွှနီ။” ပလိပ်* ၁။ “ရွှေလည်းမှိန်မှိန်၊ နေရဝိန်သို့၊ ချိန်တ နှုန်းပြီ။” ကိန္နရီ * ၁၃၃။ “ဒေါင်းရဝိန်သိဟ်နန်း မှာ၊ ထိန်လျှမ်းလို့ ပျော်စံ။” ပုညတေး ၅၅။ [ပါ၊ ရဝိ။]

ရဝိန္ဒ—နေလ။
“ရာထောင်သိန်ပြု၊ ရဝိန္ဒသို့၊ ချိန်မှိုင်းလျော်၊ ခြီး မြောက်သော်လည်း။” ညွန့်ပေါင်း၊ စ ၁၀၀။
“ရဝိန္ဒအလားသို့၊ ကြီးမားလိမ့်တေဇိန်။” ပုညတေး ၅၉။ “ဘုန်းတော်ရောင်ရှိန်၊ တထိန်ထိန်ဖြင့်၊ ရဝိန္ဒ နတ်၊ ဇာတ်အာဒိစွ၊ သမတနွယ်ရိုး။” မြင့်၊ ပ ၁။ [ပါ၊ ရဝိန္ဒ။ ရဝိ-လူနွှ၊ ရဝိ-နေ၊ လူနွှ-လ။]

ရသ—[အလင်္ကာ] သာယာဖွယ် သဘော။ စာပေ၏ အသက်။

“သန့်ရှင်းဝါဒ၊ သာဓလျဖြင့်၊ ရသစိတ်ဖြာ၊ အသင်္ကာ ၌။” ဘူပေါင်း* ၄။ “သီချင်း၊ မှာစာ၊ ရတု၊ ပျို့ ကဗျာ တို့ကို၎င်း၊...ဇာတ် ဝတ္ထု ရာဇဝင် တို့ကို၎င်း၊ ဘတ်ကြား ပြောဆို ပြသရာ၊ နာခံကြည့်ရှု သူတို့၏ စိတ်၌ သာယာ နှစ်သက် အပ်သည်သို့ ရောက်တတ် သော ကြောင့်.... ရသ မည် ၏။” ယော ၃၀၄။ [ပါ၊ ရသ။ ရသ ၉ မျိုး။ ၁ သင်္ဂါရ-ချစ်ခင်ခြင်း၊ ၂ ဟဿ-ရယ်ရွှင်ခြင်း၊ ၃ ကရုဏာ-သနားခြင်း၊ ၄ ရုဒ္ဓ-ကြမ်းကြုတ်ခြင်း၊ ၅ ဝီရ-ရဲရင့်ခြင်း၊ ၆ ဘ ယာနက-ကြောက်ခြင်း၊ ၇ ဝိဘစ္ဆ-စက်ဆုတ်ခြင်း၊ ၈ အဗျူတ-အံ့သြခြင်း၊ ၉ သန္တ-ငြိမ်သက် တည် ကြည်ခြင်း။]

ရသက—စဖိုသည်။
“ရသကလည်း....အိုးတည်၏။ မင်းကြီးလည်း ရသက ကို သန်လျက်ဖြင့်ပိုင်း၍ အသားကို ချက်၍ စား၏။” ဇာတ် ၇၁။
[ပါ၊ ရသက။ ‘မရ ဒသကချိုင်’ ဆိုကြသောစကား၌ ဒသကမှာ ဤရသကကို ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ဒသက တွင် ရှု။]

ရသတဏှာ—အရသာ၌ တပ်မက်ခြင်း။
“ခိုးသေးတန္တ၊ ဘေးလွတ်သု၏၊ ရသတဏှာ၊ ပြစ်မှု ကွာ၏။” ရာသီ* ၃၆။ “ထိုသရက်သီး အရသာ လျှာတော်ဖျားသို့ ရောက်ကာမျှ၌....သိ လေ သော် ရသတဏှာ၌ ကပ်ငြိတော်မူသဖြင့်။” ဇောတ် ၅၄။ [ပါ၊ ရသတဏှာ။]

ရသာ—စား သောက်၍ သာယာ အပ်သော သဘော။ အရသာ။
“ပြောထု ရသာ၊ သြဇာခံပင်း၊ ကင်းကြီး ကင်း၏။” ရာသီ* ၈၆။ “တရားရသာ၊ မြိုက်သြဇာဖြင့်၊ သတ္တ ဝါလူ၊ ခပ်သိမ်းသူကို။” ဂါထာ * ၈။ “ဆိမ့်ချို နေ ချဉ်ခါးနှင့်၊ စပ်ခြောက်ပါး ရသာ။” ရာတေး ၆ (၂၀)။ [ပါ၊ ရသာ။]

ရသာယန—အာယုဝဇနဆေး။
“ရသာယနမှာ အိခြင်းနာခြင်းကို ဖျက်ဆီးတတ်သော

ဆေးမျိုး၊.... မြန်မာ စွိုက အာယုဝဇန ဆေး ခေါ်သည်။” ဥတု ၆၁။

[ပါ။ ရသာယန။ “ရသာယနဘူတဦး ဘေသဇ္ဇံ သုစိ ရမ္မိကာလံ ဇီဝိတံ ပဝတ္ထေတိ။” တေရသကဏ္ဍိကာ၊ ပ ၂၃။ မှန်၏။ ရသာယန ဖြစ်သော ဆေးသည် ကြာမြင့်စွာ ကာလ တိုင်အောင် အသက်ကို ဖြစ်စေ၏။]

ရသာရုံ—အရသာခြောက်ပါး။

“ကြီးငယ်လုံခြုံ၊ရသာရုံကို၊ တပ်တုံတဏှာ၊ ထုတ်လိုက်ခွာ၏။” ရာသီ* ၃၈။ “ရသာရုံကို မရလျှင် ရှိစေတော့ဟု ဂန္ဓာရုံကို ခံစားလေ၏။” မင် ၄၁။

[ပါ။ ရသာရမ္မဏ။ ရသ-အာရမ္မဏ၊ ရသ-အရသာ၊ အာရမ္မဏ-အာရုံ။]

ရဟန်း—သင်္ကန်းဝတ်လျက် သာသနာဝန်ထမ်းသူ။

“လူနှင့် ရဟန်း၊ ခင်ပွန်းဟူလောက်၊ သွေးသောက်သနင်း။” ဘူပေါင်း* ၃။ “မွေးဘလုံးပန်း၊ မတိုက်တုန်းနှင့်၊ ရဟန်း ကျင့်ဝတ်၊ တပါးတတ်က၊ လူနတ်ဦးခိုက်၊ ပူဇော်ထိုက်၏။” ကိုး* ၃၄။ “ဘုရားရှင်၏ တပည့် ရဟန်း တို့သည် မိမိကိုယ်ကို ချစ်သလောဟု မေး၏။” မိလိန် ၁၁၅။

[ပါ။ အရဟန္တ။ အရဟန္တ > ရဟန္တ > ရဟန်း။]

ရဟန္တာ—ကိလေသာကင်းပြီးသော ပုဂ္ဂိုလ်။

“မြောက်တုံ သံဃာ၊ ရဟန္တာလည်း၊ နောက်ပါမကြွင်း။” ဆု* ၁၆၁။ “လေးဘော် ဦးစွန်း၊ မဂ်ဟု မှန်းလျက်၊ ရဟန္တာမှန်၊ မြတ်ဆုံးစွန်သို့။” ဘူပေါင်း* ၁၀၁။ “အရှင်မောဂ္ဂလာန်ကား ရဟန်းဖြစ်၍ ခုနစ်ရက်မှာ ရဟန္တာဖြစ်၏။” ပါရာ ၁၅။

[ပါ။ အရဟန္တ။]

ရာဂ—တပ်မက်မှု။ တဏှာ။

“ရာဂဟူသည်၊ အစတည်၍၊ သုံးမည်လူ့ ဘောင်၊ တပြောင်ပြောင်လျှင်၊ ပူလောင်မစ။” ဘူလင်* ၂၇၆။ “တဏှာသွေးခေါင်း၊ လက်စောင်ပေါင်းသား၊ ကောင်းမှုဝန်လို့၊ တကျိပ်ဗိုလ်ဟု၊ မှယိုရာဂ၊ ငလောဘတို့။” သစ္စာ* ၂၅။ “မင်းကြီးကိုမြင်၍ တပ်သော ရာဂစိတ်ရှိ၍။” ဣပုံ ၅၉၀။ [ပါ။ ရာဂ။]

ရာဂစရိုက်—တပ်မက်မှုရာဂများစွာဖြစ်လေ့ရှိခြင်း။

“ရာဂစရိုက်ရှိသော သူ၏ သွေးသည် နီ၏။” ကာနု ၁၅၉။ “ရာဂမောဟစရိတ၊ ရာဂစရိုက် မောဟစရိုက်တို့၎င်း။” ဝိဌနိ၊ ပ ၂၃၆။

[ပါ။ ရာဂစရိတ။ ရာဂ-ရာဂ၊ စရိတ-အဖြစ်များခြင်း။]

ရာဂစိတ်—တပ်မက်စိတ်။ တဏှာစိတ်။

“မိန်းမတို့အား လဆန်းတရက်နေ့ ပါးပြင်၌ ရာဂစိတ်နေ၏။” ကာမ ၂၉။ [ပါ။ ရာဂစိတ္တ။]

ရာဂုမ္မတ္တက—တဏှာရူး။

“မမြတ်ယုတ်မာ၊ လူတို့ရွာကား၊ ရာဂုမ္မတ္တက၊ စသည်အပြား၊ ရှစ်ပါးရူးမျိုး။” မဿ* ၁၁၂။ “ချစ်ခင်ခြင်းရာဂ တောင့်တ၍ နေ့ညရူးသော အရူးအမိုက်ကဲ့သို့၎င်း၊ ကာမနှင့်မပြည့်စုံ၊ စိတ်အကုန်ကဲတက်၍၊ ရှက်မရှိတောင့်တ၊ မီးကျသည့်ဖွဲ့ပုံလို တအံ့အံ့ပြာကျ၍၊ ပျက်စီးရညှိုးကြွဲသော ရာဂုမ္မတ္တက အရူးကြီးဗာလတို့ စွဲလမ်းခြင်းရာဂကို ဥပါဒါန်ဆိုသည်။” ငါးဌာန ၁၁။ [ပါ။ ရာဂုမ္မတ္တက။ ရာဂ-ဥမ္မတ္တက၊ ရာဂ-တဏှာ၊ ဥမ္မတ္တက-အရူး။]

ရာဂျာ—ပဒေသရာဇာနှင့် အတူတူ။

“ဘုရင်ခံရာဂျာ အမျိုးတကာကြောက်ရတဲ့အပြင်။” မျောက်ဦး ၁၁၇။ “ဘုရင်ကေရာဇ်၏ အမှုထမ်းအရာထမ်းများဖြစ်သော ဆုဘဒါနှင့်နဝပ်များ ရာဂျာများ။” သမိုင်း ၄၆၆။

[ပါ။ ရာဇ။ မာဂဓဘာသာ ရာဇာကို သက္ကတသံဖြင့် ရာဂျာဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ ဣန္ဒြိယနိုင်ငံ၌ ပြည်နယ်စော်ဘွားများကို မဟာရာဂျာဟုခေါ်ကြသည်။]

ရာဇ—မင်း။

“လောကရာဇ အရေးအကြောင်း လိမ္မာလှသည် ဖြစ်၍။” သာလင် ၁၈၈။ “အဂတိလေးပါး၊ မလိုက်စားဘဲ၊ မင်းကျင့်တရားနှင့်အညီ၊ နှိပ်ကွပ်ဆုံးမတတ်သဖြင့်၊ လူနတ်တို့ချစ်မြတ်နိုးအပ်သောကြောင့် ရာဇ။” လျှောက်ဖြေ ၇။ [ပါ။ ရာဇ။]

ရာဇဂုရု—မင်းဆရာ။

“ထိုဆရာတော်ကြီးကား မင်းတုန်းမင်းလက်ထက်ရာဇ

ဂုရုတံဆိပ်တော်ရ ဆရာတော်ကြီးဖြစ်သည်။”

[ပါ။ ရာဇဂုရု။ ရာဇ-မင်း၊ ဂုရု-ဆရာ။]

ရာဇဂုဏ်—၁။ မင်းဟူသော အမျိုးဇာတ်နှင့် ဘန်ခိုး အာဏာစသော အခြေအနေ။

“သည်ခေတ်လို ခါမကြုံသည်၊ ရာဇဂုဏ် လွန်ကဲ လှလေး။” သာဖြည့် ၆၈။ “မိမိ၏ ဗိုလ်ထုအင် အား များပြားကြောင်းနှင့် ရာဇဂုဏ်ကို ပြတော် မူလိုသောကြောင့်။” ရာခိပ် ၁၁၉။

၂။ မင်းကျင့်တရား။

“မျက်နှာတော်သံသံ၊ ရာဇဂုဏ်ငါးပါးနှင့် ပြောရမည် မှာ။” ဝံသ (သစ်)၊ ပ ၃၉၁။ “ရာဇဂုဏ်မင်းကျင့် တရားရှစ်ပါးနှင့်အညီ။” ချုပ်ပုံ၊ တ ၄၂။

[ပါ။ ရာဇဂုဏ်။]

ရာဇဂိုဏ်း—မင်းတို့၏ အဆင့် အတန်း။ ယင်း အဆင့် အတန်းကို တုပလျှင် ဖြစ်တတ်သည်ဟု ဆိုသော ထိခိုက်မှု။

“ကဲ....သည်တွင် ဆိုင်းကြပါစို့။ ရာဇဂိုဏ်းမလွတ်တဲ့ စကားကို နားလေးဘက်သာ ကြားစေရမတဲ့။” နောင်ဝတ်၊ ပ ၂၇။ “ခင်ခင်မြင့်ကိုလဲ ရှင်ဘုရင်နှင့် တူတဲ့ ယောက်ျားကောင်းကို ရစေချင်တယ်ဟု ဆိုလျှင်....သူမြောက်တာနှင့် လူနှစ်ယောက်ဖြင့် ရာဇ ဂိုဏ်းသင့်ကုန်တော့မှာဘဲ။” မြင့်၊ ဒု ၆၂။

[ပါ။ ရာဇဂုဏ်။]

ရာဇဂြိုဟ်—မဇ္ဈိမဒေသ မဂဓတိုင်း၏မြို့တော်။

“ပြည်ကြီးနု ဂိုရ်၊ ရာဇဂြိုဟ်သို့၊ ပုဂ္ဂိုလ်များမင်း၊ ကြွလေလျှင်းသည်။” ဂါထာ* ၂။ “ပြည်သာနုဂိုရ်၊ ရာဇဂြိုဟ်သို့၊ လူကိုချွတ်ချင်၊ ဆွမ်းခံဝင်သော်။” မြာဒို့* ၈။ “ရာဇဂြိုဟ်ပြည်သို့ အစရောက်တော်မူလှာ သတည်း။” ပါရာ ၁၂။ “ငါးလုံးတောင်ညိုညိုနှင့်၊ ရာဇဂြိုဟ် ရွှေပြည်မြတ်ကယ်က။” ပဒိ ၁၄၅။

[ပါ။ ရာဇဂဟ။ ရာဇ-မင်း၊ ဂဟ-ယူ၊ မန္တာတုမင်း၊ ဂေါဓိန္ဒမင်းတို့ သိမ်းဆည်းဘူးသောကြောင့်ရာဇဂဟ (ရာဇဂြိုဟ်) တွင်သည်။ တေပိဋက ၃၀၃။]

ရာဇဌာနီ—မင်းနေပြည်။

“သုံးပါးသာသနာ၊ တည်ရာဖြစ်သော။ သုံးခန်း မဏ္ဍလာ၊ ရာမညတိုင်း၊ ဟံသာဝတီ၊ ရာဇဌာနီ၊ မင်းနေ ပြည်ကြီး၌။” သာရောင် ၁၊ ၄၊ ၉၆ (ရာဇမဏိစူဠာ ကျောက်စာ)။ “ရာဇဌာနီ၊ ပြည်ပုရိဝယ်၊ ကိုယ်စီ ကိုယ်ငါ၊ လူ့ဘဝဖြင့်၊ ဖြစ်ကြသောခါ။” သာဓိ* ၅၇။ “ရာဇဌာနီဆိုသည်ကား ရွှေကြိုးသတ်နယ်ဟု သတ်မှတ်သော မြို့တော်နယ်အဝင်အပါ ကျေးရွာ နယ်မြေများကို ဆိုလိုသည်။” ချုပ်ပုံ၊ စ ၂၃၇။

[ပါ။ ရာဇဌာနီ။ ရာဇ-မင်း၊ ဌာနီ-နေရာ၊ (ဌာနီ၌ ဤကား ဣတ္ထိလိင်ပစ္စည်း) “ရာဇာ တိဌတိ ဧတ္ထာတိ ရာဇဌာနီ။” ဓာန်ဋီ* ၁၉၈။ “ဧတ္ထ၊ ဤအရပ်၌။ ရာဇာ၊ မင်းသည်။ တိဌတိ၊ (တည်)၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ရာဇဌာနီ၊ မည်၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၃၁၃။]

ရာဇဒဏ်—မင်းပြစ်။

“သေလူအောင်ရာဇဒဏ်ပေးစေသတည်း။” တေ ၃၉။ “အကျွန်ုပ်သည် ရာဇဒဏ် အပြစ်မရောက်ကောင်းပါ ဟုဆိုသော်။” မိလိန် ၇၃။ “ရွှေနားတော်ကြားမှ ဖြင့် မိသားတစ်ကို မီးလောင်တိုက်သွင်းကုန်လိမ့်မယ်၊ ရာဇဒဏ်တော်ကြီးနှင့် နီးကပ်တဲ့စကားကို မပြောစမ်း ပါနှင့်။” ထီး၊ ပ ၈၀။ [ပါ။ ရာဇဒဏ်။]

ရာဇဓာနီ--ရာဇဌာနီနှင့် အတူတူ။

“ဤ ငါတို့ဗမ္မုဒီပါ ကျွန်းအပြင်နှိုက် ထိုထိုသော ရွာ နိဂုံး ဇနပုဒ် နဂရ ရဌ ရာဇဓာနီတို့တွင်အကြင် အရပ်သည် ပရိသတ်လေးဘော်တို့၏ စုဝေးရာသော် လည်းဖြစ်အံ့။” ဣကုဏ် ၄။

[ပါ။ ရာဇဓာနီ။ “ရာဇာ ဓိယတေ အဿံ၊ ဓာ အာဓာရေ၊ ယု၊ ဤ၊ ရာဇာဝါသေ မဟာနဂရေ ဟု သဒ္ဒတ္ထောမ မဟာနိဓိစသော ကျမ်းများ၌ ဒန္တဇစတုတ္ထကုဋရာ ဓနုဋ်ချည်းသာ တညီတညွတ် တည်းယှိကြသည်။” တောင်ပေါက်ဓာန် ၁၂၈။]

ရာဇဝံ—မင်းကျင့်တရား။

“ဆယ်ခုနက်စံ၊ ရာဇဝံတွင်၊ တအင်မချို။” ကိုး* ၅။ “ဆယ်ရည်နက်စံ၊ ရာဇဝံနှင့်၊ တရံမယွင်း၊ သိဝံမင်း” ဥဗ္ဗာ* ၂။ “ထိုမင်းသည် ရာဇဝံတရားနှင့်ညီညွတ်၏၊ တိုင်းသူပြည်သားတို့ကို သနားချစ်ခင်စွာနှင့်....ပြုစု၏” ရာခိပ် ၅၇။

[ပါ။ ရာဇဓမ္မ။ မင်းကျင့်တရား ၁၀ ပါး ။ “ဒါနံ သီလံ ပရိစ္ဆာဂံ၊ အဇ္ဈဝံ မဒ္ဒဝံ တပံ၊ အကောဓံ၊ အဝိဟိံ သဉ္ဇ၊ ခန္တီစ အဝိရောဓနံ။” အသိတိနိပါတ်၊ မဟာဟံသ ဇာတ်။ ၁ ပေးလှူခြင်းစေတနာ၊ ၂ ငါးပါးသီလ ဆယ်ပါးသီလ၊ ၃ စွန့်ကြဲခြင်း၊ ၄ ဖြောင့်မတ်ခြင်း၊ ၅ စိတ်နှလုံးနူးညံ့ခြင်း၊ ၆ ခြိုးခြံခြင်း၊ ဥပုသ်စောင့် သုံးခြင်း၊ ၇ အမျက်မထွက်ခြင်း၊ ၈ မညှဉ်းဆဲခြင်း၊ ၉ သည်းခံခြင်း၊ ၁၀ ပြည်သူနှင့်မဆန့်ကျင်ခြင်း။]

ရာဇဓမ္မ—ရာဇဓံနှင့် အတူတူ။

“သင်္ဂဟဓမ္မနှင့်အညီ ထောက်ပံ့သဂြိုဟ်လျှင် ရာဇဓမ္မ ပြေလည်တော့သည်သာ။” သမန်၊ ဒု ၁၀၁။

ရာဇနီတိ—မင်း တို့ကျင့်ဆောင် အပ်သော ညွှန်ကြား ချက်။ ?

“အကြင်မင်းတို့သည် ခတ္တိယဓမ္မဟုဆိုအပ်သော ရာဇ နီတိ ရာဇမာယာ၌ လိမ္မာကုန်၏။ ထိုမင်းတို့သည် ယေဘုယျအားဖြင့် ငရဲနှိုက်သာဖြစ်ကုန်၏။” ဣကုဏ် ၂၂၆။ [ပါ။ ရာဇနီတိ။]

ရာဇပလ္လင်—ဘုရင်မင်းမြတ်တို့ ထိုင်ရာနေရာ။

“အများစေားရာအရပ်၌ ရာဇပလ္လင်ထက်၌နေသည်။” ဣကုဏ် ၁၅၈။ “အမတ်တို့လည်း မြက်ခြေနင်းကို ရာဇပလ္လင်ထက်၌ထား၍ တရားကို ဆုံးဖြတ်စေ၏။” ယသ ၁၃၁။ [ပါ။ ရာဇပလ္လင်။]

ရာဇဗျူဟာ—မင်းတို့၏ထူးပြားသောနည်း။ ?

“ပညာရှိသော ရှေးမင်းကောင်းတို့၏ လုံ့လကြံရည် ထူးပြားသော အကြံလုံ့လနှင့်ယှဉ်သောနည်းကို ရာဇ ဗျူဟာဟူကောင်း၏။” ဝေါ ၃၀၄။ “သံတဲကိစ္စ၊ ဟူသမျှကို၊ ရာဇဗျူဟာ၊ စုံစွာခင်းကျင်း။” ကုသ* ၁၁၄။ [ပါ။ ရာဇဗျူဟာ။]

ရာဇမာယာ—မင်းပရိယာယ်။

“ဤစကားဖြင့် မင်းကြီး၏ ရာဇပရိယာယ်၊ ရာဇ ဗျူဟာ၊ ရာဇမာယာ၌ လိမ္မာတော်မူသည်၏အဖြစ် ကိုလည်း ပြရ၏။” ဣကုဏ် ၁၆၃။ [ပါ။ ရာဇမာယာ။]

ရာဇမာန်—မင်းအမျက်။

“အများကြောက်ရွံ့ထိတ်လန့်အောင် ထင်ရှားစွာ

စီရင်ဟု ရာဇမာန်အာဏာသံနှင့် ဆိုတော်မူ၏။” တေ ၃၃။ “ချီငေါ်သံလေး၊ ရာဇမာန် ပေးလျှင် ဘက်။” ရာမ၊ ဒု ၈၀။ [ပါ။ ရာဇမာန်။]

ရာဇဝင်—မင်းစဉ်မင်းဆက်။ မင်းစဉ်မင်းဆက်ကိုပြသော ကျမ်း။

“နေမျိုးနတ်ရှင်၊ ရာဇဝင်လျှင်၊ တိုင်းခွင်ပွင့်လင်း။” ခင်ထွေး* ၇။ “ထိုးဟောင်းပုံပြင်၊ ရာဇဝင်နှင့်၊ ဗေဒင် ဓမ္မသတ်။” ဘူပေါင်း၊ ရာဇဝသတိ* ၉။

[ပါ။ ရာဇဝံသ။ ရာဇ-မင်း၊ ဝံသ-အနွယ်အဆက်။]

ရာဇဝတ်—၁။ မင်းတို့၏ကျင့်ဝတ်။

“ကောင်းကျိုးမြင်တတ်၊ ရာဇဝတ်၌၊ အထွတ်စကြာ၊ မင်းရေးရာကို။” မင်းကျော်* ၆၂။ “စိုးမင်းတကာ၊ မလွတ်သာသား၊ ရာဇဝတ်လမ်း၊ တမ်းကိုထောက် ၍။” ဇပျို* ၅။

၂။ ပြည်သူတို့လိုက်နာရန် မင်းအစိုးရတို့က ပညတ်ထားသည့် ကျင့်ဝတ်။ ယင်း ကျင့်ဝတ်ကို ဖျက်သည့် မူပြစ်။

“မင်းတို့စိတ်ကား၊ ငင်ချိတ်မထား၊ ဆံတဖျားမျှ၊ မမှားသာချေ၊ မှားရောက်ချေသော်၊ ကပ်လေမှုပြစ်၊ ဖွဲ့ပြာဖြစ်မျှ၊ ပြစ်ရာဇဝတ်၊ ပေးတို့တတ်၏။” ရှင်ရန္တ သာရာ၊ ရာဇဝသတိ* ၃။ “ရာဇဝတ် လောကဝတ်၊ ဓမ္မဝတ်သုံးဝ။” ရာမ၊ ပ ၁၂။ “ရာဇဝတ်တော် ဘေးနှင့် မကင်းဘဲရှိလိမ့်မည်။” စာဏကျ၊ ပ ၁၉။ “ရာဇဝတ်ဘေး ပြေးလို့မလွတ်။” [ပါ။ ရာဇဝတ္တ။]

ရာဇသတ်—မင်းပြုစုသောဥပဒေကျမ်း။

“ကြည့်ရှုထိမ်းမှတ်၊ ရာဇသတ်နှင့်၊ မင်းမြတ် လက္ခဏာ။” ဥတိန်* ၁၃၀။ “ထိုသို့သောသူတို့ကို အသေ သတ်ဘိသော် ဓမ္မသတ်မမည်ရာ၊ ရာဇသတ် မည်ရာ သတည်း။” နု ၅၃။

[ပါ။ ရာဇသတ္တ။ ရာဇ-မင်း၊ သတ္တ-ကျမ်း။]

ရာဇက္ခန္ဓ—ရာဇိန္ဒြေ။

“ရာဇအိန္ဒြေပျက်၍ အရှက်ဘော်ရရန် ဖြစ်သည်။” သေတ္တု၊ ဒု ၇၉။

ရာဇာ—မင်း။

“ကျော်သားရာဇာ၊ ထိုအခါ၌၊ ဗာရာဏသီ။” ဓမ္မ*

၁၈။ “ကေရာဇ်မြတ်စွာ၊ ထိုရာဇာလျှင်၊ ခန္ဓာပြောင်း၍၊ စဲခါနီး၌။” ဇပျို* ၄၉။ “ဘုရင်သမတရာဇာ ထားလိုက်ပါအံ့။” မျောက် ၁၄။ [ပါ၊ ရာဇ။]

ရာဇာဓိရာဇ—မင်းထက်မင်း။ ကေရာဇ်မင်း။

“အမင်းမင်းတို့၏ ဝပ်စင်းဦးခိုက်ရာ ရာဇာဓိရာဇမင်းထက်မင်းများ မင်းတရားအစစ် ဖြစ်တော်မူသော ဘဝရှင်မင်းတရားကြီးသည်။”

[ပါ၊ ရာဇာဓိရာဇ။ ရာဇ-မင်း၊ အဓိရာဇ-လွန်ကဲသောမင်း။]

ရာဇာဓိရာဇဂုရု—ကေရာဇ်မင်းဆရာ။

“ရှေးမြန်မာမင်းတို့လက်ထက်ရာဇာဓိရာဇဂုရုဟူသော ဘွဲ့တံဆိပ်တော်များ ကပ်လှူခြင်းခံရသော။” ရာမန်း ၂၈၂။ [ပါ၊ ရာဇာဓိရာဇဂုရု။]

ရာဇာဓိရာဇ်—ရာဇာဓိရာဇနှင့် အတူတူ။

“တယောက်တည်းသာ၊ ဖော်မဲ့လာသား၊ ရာဇာဓိရာဇ်၊ ငါမင်းစစ်ကို။” မြား* ၈၀။

ရာဇာဘိသေက—ဦးထိပ်၌ရေသွန်း၍ မင်းအဖြစ်မြှောက်ခြင်း။

“ပညာရှိမှူးမတ်ပုံ၊ အစုံအလင်နှင့်တကွ၊ ရာဇာဘိသေက၊ မုဒ္ဒါဘိသိက်ကိုခံပြီးလျှင်။” ဟိန် ၂၁။ “အသောကမင်းကြီးသည် ရာဇာဘိသေက ကို ခံယူတော်မူသောအခါ။” သမိုင်း၊ ပ ၃၁၂။

[ပါ၊ ရာဇာဘိသေက။ ရာဇ-မင်း၊ အဘိသေက-အဘိသိက်။]

ရာဇဉ်—အဘိသိက်ခံယူပြီးသောမင်း။ မင်း၏သား ဖြစ်သောမင်း။

“ရွှေဘုန်းရှင်၊ ရာဇဉ် များသေနှင်း။” သေတ္တု၊ ပ ၇၇။ [ပါ၊ ရာဇည။ “မုဒ္ဒါဘိသိတ္တေ၊ ပန်းသပြေနှင့်၊ နေဇာညွန့်လန်း၊ ပျဉ်သဖန်းထက်၊ ရေဖျန်းခံပြီးသော။ ရာဇခတ္တိယေ၊ ဇာတ်မင်း၌ဖြစ်၏။ ဝါ၊ မင်းဇာတ်၌ ဖြစ်၏။ ရညောခတ္တိယဿ၊ မင်း၏။ အပစ္စံ၊ သားတည်း။ ရာဇညော၊ မင်း၏သား။ အပစ္စေ၊ အပစ္စအနက်၌။ ညော၊ ညပစ္စည်းသက်။” ဇာန်ဒီနီ၊ ပ ၄၆၈။]

ရာဇည—မင်း။ မင်း၏သားဖြစ်သောမင်း။

“နရေန္တ၊ ရာဇညလည်း၊ ရွှင်ပျရစား၊ ယုယထား၍။” ဘိရူ* ၁၃၅။ “မဟာဗြာဟ္မဏ၊ ဝက်နွယ်သည်၊ ရာဇညကျိုး၊ ဆောင်သည်ပိုး၊ အမျိုးမစစ်၊ ပုဏ္ဏားယုတ်ဖြစ်သောကြောင့်။” ဝင်ကန် ၈၆။ [ပါ၊ ရာဇည။]

ရာဇုတ္တမ—မြတ်သောမင်း။

“ပါဠိလိပုတ်၊ ခေါ်သမုတ်လျက်၊ ရာဇုတ္တမ၊ အသောကမင်း၊ စံလျှင်းသည့်မြို့။” နာနာ* ၃၇။

[ပါ၊ ရာဇုတ္တမ။ ရာဇ-မင်း၊ ဥတ္တမ-မြတ်သော။]

ရာဇိန်—မင်းတို့ကို အစိုးရသောမင်း။ ကေရာဇ်မင်း။

“တဘန်းရာဇိန်၊ ဇနိန်ရာဇာ။” အာသံ* ၂၆။ [ပါ၊ ရာဇိန္ဒ။ ရာဇ-မင်း၊ ဣန္ဒ-အစိုးရခြင်း။]

ရာဇိန္ဒ—ရာဇိန် နှင့်အတူတူ။

“ဒီပါသောင်းတွင်း၊ အမင်းမင်းကို၊ နှိပ်နင်းပိုင်သ၊ အစိုး ရ၍၊ ရာဇိန္ဒ ရာဇာ၊ မည်သာ သတင်း။” သူဇာ* ၂။

ရာဇိန္ဒြေ—မင်းတို့စောင့်စည်းအပ်သည့် အမှုအရာ။

“မင်းကျီးညိုသည်... ခင်ဦးကို မြင်ရာ မကြာ မကြာ ရှုတော်မူမိသဖြင့် ရာဇိန္ဒြေ တော်များလည်း အဘန်ငယ် ဖောက်ပြားပျက်ယွင်းတော် မူလေသည်။” ထီး၊ ပ ၅၉။ “ဌောရဘုရင်ကြီးမှာ အမယ်အို၏ စကားကို ကြားရတော့... ရှက်တော် မူသွား တာပေါ့။ သို့ပါသော်လည်း ရာဇိန္ဒြေကို မပျက်စေဘဲ။” မဇ္ဈိမ၊ ပ ၁၀၇။ [ပါ၊ ရာဇိန္ဒြေ။ ရာဇ-ဣန္ဒြေ၊ ရာဇ-မင်း၊ ဣန္ဒြေ-စက္ခုစသော စောင့်စည်းအပ်သည့်အရာ။]

ရာသီ—၁၊ နက္ခတ် ၂၇ လုံးကို သုံးဖွဲ့ပြုထားသော အဖွဲ့အစု။

“သတ္တဗိသ၊ လှည့်ဆနက်သတ်၊ မြင်းမိုရ်ပတ်သား၊ ဒွါဒသ ရာသီ၊ ယာယီစက်ကွင်း။” ဂဏာသာ* ၄၉။ “အင်သာလည်းရင့်၊ ရာသီ ဆင့်၍။” ခင်ထွေး* ၃၄။ “ကံရာသီ၌ တဆဲသုံးလုံးသော ဟဿဒ နက္ခတ်။” န၊ ပ ၁။

၂၊ တနှစ်၏ သုံးဖွဲ့တဖွဲ့။

“ဆောင်းကျတ်လှပြီ၊ နွေ ရာသီ လည်း၊ ယိတတ်သေး၊

ဝိုးဝါးထွေး၍။” ဝိနိကျေ၍* ၂၁ (၃) ။

[ပါ။ ရာသိ။ ရာသိ-အစု။ “ရာသိသဒ္ဓါသည် အစုအပုံ ကိုဟောသော.... ရူဠိသဒ္ဓါ ဖြစ်သောကြောင့် ဝိဂ္ဂိုဟ် မရကောင်း၊ တနှစ်အဘို့၌ ရာသိစက်သို့ နေမင်းပတ် လေသော ရက်ပေါင်း သုံးရာ ခြောက်ဆဲ့ ငါးရက်နှင့် တဆဲ့ငါးရာစီ တပါးကို တဆဲ့နှစ်စုပြု၍ တစုကို တရာ သိခေါ်သည်။” စွယ်၊ ပ ၃၆၅။]

ရာဟု—၁။ ဂ္ဂိုဟ်ကြီး ကိုးလုံး အဝင်အပါ ဂ္ဂိုဟ်တခု။ ရာဟုဂ္ဂိုဟ်။

“သိစေလင်္ကာ၊ ကံမ္မာဂုရု။ ရာဟုကား ကန်။” ခင်ထွေး* ၃၄။ “စဉ်အား မကောင်း၊ ရာဟု လောင်းလျက်၊ သံဒေါင်းလျင်း၊ အင်္ဂါနင်းသော်။” မြား* ၉၅။

၂။ အသုရိန်နတ်ကြီး။

“တိမ်မည်းနက်နှင့်၊ မိုးသက်ဆီးနှင့်၊ ရာဟု ကင်း၍။” ဓမ္မ* ၁၀။ “စက်ဘာဏုကို၊ ရာဟု နတ်ကြမ်း၊ ပတ် ကာသမ်းသို့။” ကိန္နရီ* ၁၃၀။ “လပြည့်ဝန်းကို ရာဟု ဖမ်းသဖြင့်။” ဣကုဏ် ၄၁၀။

[ပါ။ ရာဟု။ ရာဟု နတ်ကြီး။ “လေးထောင့် ရှစ်ရာ၊ ယူဇနာ၊ ရာဟု အစောက်ထား။ တထောင့် နှစ်ရာ၊ ယူဇနာ၊ ဗာဟု လက်ရုံးကြား။ ကျောနှင့် ရင်မူ၊ အတူဟူ၊ ယူဇနာ ခြောက်ရာထား။ ဦးခေါင်းကိုးရာ၊ ယူဇနာ၊ သင်္ချာမှတ်ပိုင်းခြား။ နဖူးသုံးရာ၊ ယူဇနာ၊ သာနနည်းတူပြား။ သုံးရာယောဇန။ ခံတွင်းဝ၊ ကျယ် စွထိုနတ်အား။ နှစ်ရာစွင့်စွင့်၊ အထူးချင့်၊ လက်နှင့် ခြေဘဝါး။ ယူဇနာငါးဆယ်၊ လက်မဝယ်၊ ပေါရယ် လွန်ကြီးမား။ ခန္ဓဝါရ သံယုတ် အဋ္ဌကထာ။ သုတ္တ နိပါတ် အဋ္ဌကထာတို့၌လာ၏။” ဇာန်ဒီနိ၊ ပ ၁၃၂။]

ရူပ—အဆင်း။ အသွင်။

“ကြေးနင်းမောင်းကို၊ ငွေကောင်းမှတ်အောင်၊ ရူပ ဆောင်သို့။” ဘူလင်* ၃၃၀။ “မျက်မြင် ရူပ၊ သတ္တ နိကာယ်၊ ဇာတာဝယ်လည်း။” ဓမ္မ* ၃၇။ “ချစ်နှစ်မ ၏ အဆင်း ရူပကြောင့်၊ တောင့်တနှစ်ခြိုက်၊ အကြိုက် ကြီး ကြိုက်ရပါတော့တယ်။” စိုး ၄၃။ [ပါ။ ရူပ။]

ရူပက—[အလင်္ကာ] ဥပမာကဲ့သို့ နှိုင်းယှဉ်မနေဘဲ ထပ် တူထား၍ ဆိုသောစကား။

“ဥစ္စာတိမိုး၊ ရွာကြိုးနေရေ၊ သည်းသည်းစွေလျက်။ ။ ဘုန်းမိုးစွေလျက်.... ဤသို့စသည်ဖြင့် မိုး၏ ရွာခြင်းကို ရူပက ပြု၍ စပ်ဟပ်သည်။” ဝေါ ၃၃၁။ “ဥပမာန ဥပမေယျ အဖြစ်ဖြင့် ကဲ့သော ဝတ္ထုနှစ်ခု တို့သည် အလွန် တူလှသောကြောင့် ဥပမာန ဥပမေယျ ဟူ၍ နှစ်ခု မဆို.... ထပ်တူဆိုခြင်းသည် ရူပက မည်၏။” ယော ၂၁၄။ “ဥပမာနနှင့် ဥပမေယျတို့သည် ပင် ကိုယ်သဘောအားဖြင့် ကွဲပြားကြ၏။ ထိုသို့ပင်ကွဲပြား စေကာမူ ထိုဥပမာန ဥပမေယျ တို့ကို မကွဲမပြား တသားတည်း ဖြစ်နေသကဲ့သို့ တင်စား ပြဆိုသော ဥပမာမျိုးကိုပင် ရူပက ဟုခေါ်သည်။ ဥပမာထက်ပို၍ တူညီကြောင်းကိုပြသော အလင်္ကာဟု ဆိုလိုသည်။” အလင်္ကာပန်းကုံး ၂၇၈။ [ပါ။ ရူပက။]

ရူပက—ရုပ်ရည်။

“မဟေသိသူဇာ၊ ကဲ့ပမာသို့၊ ရူပက ဟန်ပန်။” ပင်း၊ ပ ၁၄။ “ကောင်းဂုဏ်ငါးဖြာ၊ ကလျာရှိသော ရူပက ဖြင့်။” ကဝိန္ဒာ ၈၄။ [ပါ။ ရူပကာယ။ ရူပ-ရုပ်၊ ကာယ-ကိုယ်။]

ရူပကာယ—ရုပ်ခန္ဓာကိုယ်။

“ရူပကာယ၊ ဗာတ္တိသဟ၊ ဝရလက္ခဏာ၊ အင်္ဂါအံ့ ဘွယ်၊ ပြည့်ဖြိုးကြွယ်လျက်။” ဟင်္သာ* ၉၉။ “မိမိ၏ ရူပကာယကို သတ သဟဿ စသည်ဖြင့် နိမ္မိတရုပ် ဖန်ဆင်းလို လတ်သည်ရှိသော်။” မနောရထ ၇၇။ [ပါ။ ရူပကာယ။]

ရူပကယ်—ရုပ်ရည်အပြင်အလျာ။

“နေဝန်းရိုးဘွယ်၊ ရူပကယ် ဖြင့်၊ မြင့်ကျယ်ဉာဏ၊ တန်းခိုးပြု၍။” ဘူပေါင်း* ၁၀၀။ “တင့်ဆောင်စံ ပယ်၊ ရူပကယ် ဖြင့်။ ။ ရှုဘွယ်အာရုံရပ်လတ်တုံ၏။” ဘူလင်* ၃၆၆။ “စက္ခုရသာ၊ ချစ်ရှာခိုးဘွယ်၊ ရူပ ကယ် ဖြင့်၊ တင့်တယ်လိုက်လျော်။” ကိုး* ၁၃၄။ “အဆင်း ရူပကယ် တင့်တယ် စွာလျက်။” ပါရာ ၁၂၈။ [ပါ။ ရူပကာယ။]

ရူပနိကာယ်—ရုပ်ရည်အပြင် အလျာနှင့်ပြည့်စုံခြင်း။

“ရူပနိကာယ်၊ နတ်သူငယ်သို့၊ ချစ်ဘွယ်ရှိလှည့်၊ ရှုအင်ပြည့်သည်။” မြား* ၃၇။ “မဟာလက္ခဏ၊ ဗာတ္တိသနှင့်၊ ရူပနိကာယ်၊ ရှစ်ဆယ်အင်္ဂါ။” ပြာဠိ*

၁၁၂။ “မောင်မောင်ရူပနိကာယ်ကို ထောက်ချင့်
တော့ ဥစ္စာရှင်နှင့် အလွန်တူလှပါသည်။” စိုး ၄၅။
[ပါ။ ရူပနိကာယ်။ ရူပ-ရုပ်၊ နိကာယ်-အပေါင်း။]

ရူပဗေဒ—(ဓာတုဗေဒ၊ ရက္ခဏာဗေဒ၊ သတ္တဗေဒမှ တပါး
သော) ရုပ်ဒြပ်နှင့် စွမ်းအင်တို့၏အကြောင်း
ကို ပြသောပညာ။ physics

“ရူပဗေဒ ပညာသည် လောကဓာတ် ပညာတွင်
အထူးအရေးကြီးသော အရင်းခံပညာတရပ်ဖြစ်၍။”
ပညာ၊ ပ ၁၁၆။ “ရူပဗေဒ ဆရာသည် လှုပ်ရှားမှု၏
စည်းကို နားလည်သည်။” နိုင်ပြ ၁၇။
[ပါ။ ရူပဗေဒ။ ရူပ-ရုပ်၊ ဗေဒ-ပညာ။]

ရူပါရုံ—အဖြူ၊ အနီ စသော အဆင်း။ မျက်စိဖြင့်မြင်
ကောင်းသော အာရုံ။

“ထင်သားကြိုက်ဆုံး၊ ရူပါရုံက၊ စသည်ခြောက်ဘော်၊
အာရုံတော်၍။” ပါမီ* ၆၉။ “ပန်းချေ သည့်ရုပ်၊
ရူပါရုံပျူငှာစုံ။” ပုည ၂၇။ “ထိုကဲ့သို့ ဘုရင်မင်းမြတ်
ကြီးတပါးအား တောသူ မကလေး တယောက်၏
ရူပါရုံက တုန်လှုပ်စေနိုင်သည်မှာလဲ ထူးဆန်းသော
အရာမဟုတ်ချေ။” ထီး၊ မ ၆၀။

[ပါ။ ရူပါရမ္မဏ။ ရူပ-အာရမ္မဏ၊ ရူပ-အဆင်း၊
အာရမ္မဏ-အာရုံ။]

ရူပက္ခန္ဓာ—ရုပ်ဘုရားအစု။
“ထဲမွေနှိပ်စက်၊ အချက်ချက်နှင့်၊ ရူပက္ခန္ဓာ၊ ဤငါး
ဖြာကို။” သံဝေ* ၁၅။

[ပါ။ ရူပက္ခန္ဓ။ ရူပ-ခန္ဓ၊ ရူပ-ရုပ်၊ ခန္ဓ-အပေါင်း။]

ရောဂါ—ဖျားနာခြင်း။
“တိုင်းကားပြည်ရွာ၊ စည်ပင်စွာ လျက်၊ ရောဂါ
ပျောက်ကင်း၊ ချမ်းသာခြင်းကို။” ဘူလင်* ၁၂၂။
“မင်းကြီးရောဂါ၊ ပျောက်စိမ့်ငှာကို၊ ငါမှ တပါး။”
ဥပ္ပာ* ၅၀။ “ရောဂါဝေဒနာ ပြင်းစွာနှိပ်စက်ခြင်း
ဟူသော ရောဂန္ဓရဘေးဖြင့်.... ပျက်စီးခြင်းသည်
အန္တရကပ်မည်၏။” နရ ၅၁၀။ [ပါ။ ရောဂါ။]

ရောဂါဘယ—ဖျားနာဘေး။ ရောဂါအမျိုးမျိုး။
“ဩသဓဟု၊ သုခရသာ၊ ကောင်းမြိန်စွာ သား၊
ရောဂါဘယ၊ သောက ပယ်ဖြတ်။” ဂါထာ* ၇။

“ရောဂါဘယများကို မည်သို့ကုသရမည်။” ဂရိ ၁၅။
“ထိုအစားအစာမှစ၍ ရောဂါဘယ များပြားတတ်
သော အကြောင်းလည်း ဖြစ်လေ၏။” စာဏကျ၊
ပ ၁၅၉။

[ပါ။ ရောဂါဘယ။ ရောဂ-အနာရောဂါ၊ ဘယ-ဘေး။]

ရောဂန္ဓရ (ကပ်) —ရောဂါဘေးဆိုက်၍ ပျက်စီးခြင်း။
“မိုးရေမုန်၊ ဒုဗ္ဗိက္ခန္ဓာဖြင့်၊ ရောဂန္ဓရ၊ ရောက်ကုန်
ကြ၍၊ ဌာနမမြဲ။” ဣန္ဒာဇေ ၁၀၆။ “သို့နေရသော
လူတို့သည် လောဘ၊ ဒေါသ၊ မောဟ၊ ဒုစရိုက်
တရား အလွန်အားကြီးပြန်သဖြင့် ဒုဗ္ဗိက္ခန္ဓရကပ်၊
ရောဂန္ဓရကပ်၊ ဝိလုပ္ပန္တရကပ်၊ သတ္တန္တရကပ်တည်း
ဟူသော ကပ်လေးပါးတိုက်၍.....သေကြေ ပျက်စီး
ကြကုန်၏။” ကမ္ဘာဥိုး ၁၄၅။

[ပါ။ ရောဂန္ဓရ။ ရောဂ-အန္တရ၊ ရောဂ-အနာရော
ဂါ၊ အန္တရ-ပျက်စီးခြင်း။]

ရက္ခိဿ—နတ်ဘီလူးတမျိုး။
“လာသည်အကြိုက်၊ ရက္ခိဿ (သ်) ကုမ္ဘဏ်၊ ဆေဒ္ဒန်
ဆိုး၊ ဘီလူးမျိုးကို။” ခိုင်ဇေ* ၆။ “နဂါးတသုန်၊
ဂဠုန်တသုန်၊ ကုမ္ဘဏ်တတိုက်၊ ရက္ခိဿတစု၊ စတု
မဟာ၊ ပေါင်းဘီလားသို့။” ပုံတောင်* ၂၇။ “ရက္ခိဿ
ဘီလူးတို့နိုး၍ ဖမ်းမိလေ၏။” သမန်၊ ပ၊ ၂၃၇။

[ပါ။ ရက္ခဏ။]

ရဿ—အသံတို့တို့ချွတ်ရသောသရ။ (အ၊ဇ္ဇ၊ဥဟုသုံးလုံး
ရှိသည်။)

“ထိုရဿသရတို့သည် တမတြာကာလ ရှိကုန်၏၊
ဗျည်းနှင့်ယှဉ်သောအခါ တမတြာခွဲကာလ ရှိကုန်၏။”
သဒ္ဒ ၁၈၀။

ရက္ခ—သစ်ပင်။
“လမ်းခရီးနှိုက်၊ ဖြင့်ကြီးဆ်မျှ၊ စိုးကုန်ကြသား၊
ရက္ခသစ်ပင်၊ မြေပြင်ကုန်းကျင်း။” ဂါထာ* ၈၀။
“မဇ္ဈသကာ၊ ပင်ရက္ခနှိုက်၊ သာလှပျော်ဘွယ်။”
သုဇာ* ၁၃၂။ [ပါ။ ရက္ခ။]

ရက္ခဓိုး—သစ်ပင်၌နေသောနတ်။
“သစ်ပင်ထက်ဝယ်၊ အိပ်စက်နေမျိုး၊ ရက္ခဓိုးလော။”
မဂ်ဓိုး* ၄၅။ “မြိုင်သာတောလျှင်၊ စုစဉ်အုပ်မိုး၊
ရက္ခဓိုးတိ။” စိန်ကျော်* ၂၆ (၁)။ “ရေစောင့်

နတ်မှစ၍ ရက္ခဗေဒ၊ ဘုမ္မစိုးနတ်တို့သည်။” န ၆။
 ရက္ခဗေဒဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ထိုအကြောင်းကို
 မိမိကိုယ်စောင့်နတ်မှစ၍ အလုံးစုံသော ရက္ခဗေဒ
 ဘုမ္မစိုးစသော နတ်တို့သည် သိကုန်၍။” ဥဒါန၊
 ဒု ၃၁။ “ညောင်ပင်ကြီးသို့သွား၍ ရက္ခဗေဒနတ်အား
 အကြောင်းကို မေးချေဟု စေလိုက်၏။” ဇိ ၄၃၃။
 [ပါ၊ ရက္ခဗေဒ။ ရက္ခ-သစ်ပင်၊ ဗေဒ-နတ်။ မဏ္ဍ
 ဗေဒကို-မဏ္ဍစိုး။ နရဗေဒကို-နရစိုး ဆိုသကဲ့သို့
 ရက္ခဗေဒ၌ ဗေဒကိုစိုးပြု၍ ရက္ခဗေဒဖြစ်သည်ဟု ဆိုကြ
 သည်။ ပါဠိသဒ္ဒါကျမ်း၌ ယပစ္စည်းနှင့်တူစပ်နေသော
 ဒ (ဒျ) ကို ပြုသောအစီရင်ရှိသည်။ မဒ + ယ
 (မဒျ) = မဇ္ဇ။ ဝဇ္ဇ၌ကား ဝဒကို ဝဇ္ဇ-ပြုသဖြင့်
 ဒ-က ဖြစ်လာသည်။ ယင်းကိုထောက်လျှင် ဗေဒ-၌
 ဒက ဖြစ်၍ ဇေဝ။ ဝကို အသတ်လုပ်သောအခါ
 ဝသည် အဝဂ်ဗျည်းဖြစ်၍ ဇေ-က အိုသံသို့ပြောင်းကာ
 ဇိဝ်-ဖြစ်လာသည်။ (နောက်ဆက်တွဲတွင်ရှု) သို့
 ဖြစ်၍ ရက္ခဗေဒ (ရက္ခဗေဒ) ဟု ဇနှင့်ရှိသကဲ့သို့
 ထင်သည်။ ဇမှ စသို့ ပြောင်းသည်ဆိုလျှင်လည်း ဝဂ်
 တူချင်းဖြစ်၍ မသင့်ဟုမဆိုသာ။ အချို့က ရက္ခဗေဒ-
 (သစ်ပင်ကိုမှီ၍အသက်မွေးသူ) မှ ရက္ခဗေဒဖြစ်သည်
 ဟုကြံကြသည်။ ပါဠိဘာသာ၌ ရက္ခဗေဒသာရှိသည်။
 ရက္ခဗေဒ-ဟု မတွေ့ဘူးချေ။]

ရက္ခဗေဒ — အပင်များအကြောင်း လေ့လာသောပညာ။
 “အပင်များအကြောင်း လေ့လာသောပညာရပ်သည်
 ရက္ခဗေဒဖြစ်သည်။” သည်း ၂၅။ “ဇိဝဗေဒမှ
 အဓိကအားဖြင့် ရက္ခဗေဒနှင့် ပါဏဗေဒဟူ၍ ခက်မ
 နှစ်သွယ် ခွဲထွက်သည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၄၊ ၃၃၂။
 [ပါ၊ ရက္ခဗေဒ။ ရက္ခ-သစ်ပင်၊ ဗေဒ-ပညာ။]

ရက္ခမူ — သစ်ပင်ရင်း၌နေသော ဓူတင်။
 “ရိပ်ထောင်းမပူ၊ ရက္ခမူလည်း၊ ထို့တူထွေပြား၊
 မထူးခြားတည့်။” ရာသီ* ၄၅။ “သစ်တပင်၌၊ ဓူတင်
 တဆူ၊ ရက္ခမူဖြင့်၊ ရွှေရူလျက်လျက်၊ ဘယ်မကွက်
 တည့်။” ဇပျို့* ၂၁၂။ “သစ်ရွက်မိုးသောကျောင်း
 ကို မပြုမူ၍ ရက္ခမူဆောက်တည်၏။” ငါး၊ တ ၄၈၁။
 [ပါ၊ ရက္ခမူလ ဓူတင်။ ရက္ခ-သစ်ပင်၊ မူလ-အရင်း၊
 ဓူတင်-မုတင်။]

ရူဠိ — တင်စားခေါ်ဝေါ်ခြင်း။
 “ဗာရာဏသီ၊ ပြည်ဌာနီဝယ်၊ ရူဠိမတင်၊ နန္ဒတောင်
 သား။” ဟသံ* ၉၉။ “သဘောအနက် မရသာ
 လျက် ခေါ်ဝေါ် လွယ်ကာမျှသာ ပညတ်ခြင်းသည်
 ကား ရူဠိ။” ဝေါ ၁၀၆။ “ကြက်ကလေး မိခင်လို၊
 ရူဠိ တင်ပြောမည့်အရေး။” ပုညတေး ၁၃။
 [ပါ၊ ရူဠိ။]

ရုပ် — ၁။ [အဘိဓမ္မာ] သာမန်အားဖြင့် အထည်ဒြပ် ထင်
 ရသည့်တရား။
 “နှစ်မည် နံ ရုပ်၊ ချုပ်ခဲသရော်၊ အတွော်ဝါဒ။”
 ဘူပေါင်း* ၈၉။ “ခန္ဓာ ရုပ် နံ၊ မှတ်ကြံဝေခွဲ၊ မသိ
 ဘဲလျက်။” ရာသီ* ၃။ “ပရမတ် ရုပ် နံ၊ သတ္တရ
 ဘန်မေရ။” ပုည၊ ၁၊ ၄၁။

၂။ အသွင်အပြင်။
 “ဆယ်ခါဆယ်အုပ်၊ စဉ်တိုင်းချုပ်၍၊ ငယ် ရုပ် ကား
 ပျောက်၊ ကြီးရုပ် ပေါက်၏။” ကိုး* ၂၇၂။ “ဆွံ
 ရုပ် နားထိုင်းရုပ်ထင်အောင် သူခပ်သိမ်း တို့အား
 လှည့်ပတ်၍။” တေ ၁၅၅။ “ပြုကျား ဆံထောက်၊
 အိုရုပ်ဖောက်မှ။” ဝေါ ၁၇၈။

၃။ ပုံသဏ္ဌာန်။
 “ပလ္လင်ခြေလေးခု အောက်က ရွှေဆိတ် ရုပ် နှစ်ခု
 ခံသည်။” နရ ၂၉။ “လူ့ပြည်မှာ ရေးသားတဲ့ နတ်
 သား ရုပ်။” ထီး၊ ပ ၅၁။ “ရေတွင်စုပ်စုပ်၊ နက်
 စွာငုပ်လည်း၊ လွတ်ရုပ် မမြင်။” ဘူလင်* ၂၇၇။

၄။ [သဒ္ဒါ] ဆိုင်ရာ ဥပဒေသအတွက် သက်သေပြ
 မှု။? ပြယုဂ်။

“သဒ္ဒါဓာတ် ရုပ်၊ ဝိဘတ်အုပ်သား၊ နည်းချုပ်အဖုံး။”
 ဘိ* ၁၄၁။ “အက္ခရာဝဏ္ဏ၊ သရပုဒ်ဗျည်း၊ ပစ္စည်း
 ရုပ်ဓာတ်။” ဘလ္လော* ၁၀၈။ “ဤ ရုပ် ကား....
 နျာသပါဌ်နှင့်အညီ စီရင်သောရုပ်တည်း။” သဒ္ဒါကြီး၊
 ပ ၂၈။ [ပါ၊ ရူပ။]

ရုပ်ကလာပ် — ၁။ ရုပ်တရားအစု။
 “ဒေါ မနဿ ဝေဒနာ ကြောင့် မှီရာ ရုပ်ကလာပ်
 ခြောက် ရပ်သော သွေး မကြည်၍။” တေ ၄၁။

“ထိုပရမာ ကျွန်ုပ်တို့မှာပင် ရုပ်ကလာပ် ပေါင်းများစွာ....
ရှိသေး၏။” ဘာဝနာ ၂၀။

၂။ အသက်မဲ့ကိုယ်ကောင်။ အလောင်း။

“တကာတော် ဆင်မင်း၏ ရုပ် ကြွင်းဝတ္ထု၊ ကလာပ်
စဉ်၊ အသုဘ ကမ္မဋ္ဌာန်း၊ စီးဖြန်းတော်မူခြင်းငှာ။”
ပုညဝတ် ၃၀။ “ဆရာတော်သည် ဘဝနတ်ထံ ပျံလွန်
တော်မူပါသဖြင့် ကြွင်းကျန်သော ဥတုဇ ရုပ်ကလာပ်
ကို.... အန္တိမဈာပန သာဓုကိဋ္ဌနသဘင် ဆင်ယင်မည်
ဖြစ်ပါကြောင်း။”

[ပါ။ ရူပကလာပ။ ရူပ-ရုပ်၊ ကလာပ-အပေါင်း
အစု။]

ရုပ်ဓာတ်—ရုပ်သွင်သက္ကာန်။

“ဥတ္တရာသော်ကား ကိုယ်၏ ရုပ်ဓာတ် ပျက်ကာမျှသာ
တည်း။” ပါရာ ၁၄၄။ “ဘုရင်မင်းခေါင်၏ ရုပ်ဓာတ်
မျက်နှာတော်ကိုကြည့်၍။” ဇာတိ ၁၀၅။

[ပါ။ ရူပဓာတု။]

ရုပ်ဝါ—အဆင်း။ အရောင်။ အသွေး။

“သွင်ပြင် ရုပ်ဝါ၊ ပြည့်စုံပါလည်း၊ နံသာလှိုင်ခြင်း၊
ဂုဏ်နံကင်းမှု။” ကိုး* ၂၆။ “အဆင်းရုပ်ဝါ မွေ့
လျော်တင့်တယ်ခြင်း၌။” ပါရာ ၁၀၁။ “ကိုယ်လက်
အင်္ဂါ ရုပ်ဝါသက္ကာန်။” ဇာတိ ၆၁၃။

[ပါ။ ရူပ+မြန်၊ ဝါ။]

ရုပ်ဝါဒ—စိတ်နှင့်ရုပ် နှစ်မျိုးတွင် ရုပ်သာပြဋ္ဌာန်းသည်
ဟုယူသော အယူ။

“ရုပ်ဝါဒ၊ ဘာဝါဒ၊ ညာဝါဒနဲ့ ဒီလိုဝါဒ တွေက
များပါဘိနဲ့။” ပြည်တိ ၂၁၁။ [ပါ။ ရူပဝါဒ။]

ရုပ်ဝတ္ထု—ဗြဟ္မရူပစွန်း။

“ရုပ်ဝတ္ထုတို့၏ တန်ခိုးသတ္တိများ။” သင်နည်း ၃၄၃။
[ပါ။ ရူပဝတ္ထု။]

[လ]

လဟု—၁။ [သဒ္ဒါ] အသံတိုသော အက္ခရာ။ ရဿ
အက္ခရာ။

“သန္တိစပ်မှု၊ ဂရုလဟု၊ ရောရုဗြာစိတ်၊ နိဂ္ဂဟိတ်မှ။”
ကိန္နရီ* ၁၉၈။ “လုံးစုံလဟု၊ နဂိုဏ်းပြုသို့။” ကုသ*
၁၄၄။ “ရဿသည် လဟုမည်၏။” သဒ္ဒ ၁၈၅။

၂။ ကြေလွယ်သောဆေးမျိုး၊ အစာမျိုး။

“လဟုမှာ ကြေလွယ်သော ဆေးမျိုးအစာမျိုး၊ လူနှင့်
အလွန်သင့်၏။” ဥတု ၅၄။ [ပါ။ လဟု။]

လဟုဘဏ်—[ဝိနည်း] ခွဲဝေကောင်းသောပစ္စည်း။

“ခပ်သိမ်းသောပစ္စည်းဝတ္ထု၊ ဂရုဘဏ် လဟုဘဏ်
စသော အထူးထူးသော ပရိက္ခရာကြီးငယ်တို့ကို။”
မြင်းမူ ၁၀၈။ “သံသိကာ၊ ပုဂ္ဂလိကာ၊ ဂရုဘဏ်၊
လဟုဘဏ်။” လယ်ဖြေ၊ ပ ၃၄၂။

[ပါ။ လဟုဘဏ္ဍာ။ လဟု-ပေါ့သော၊ ဘဏ္ဍာ-ပစ္စည်း
ဝတ္ထု။]

လောဘ—၁။ ရသောပစ္စည်း။ လပ်။

“ချီးမြှောက်မစ၊ လောဘမလျှို၊ သံခံတို့လည်း။” သံ*
၁၅၉။ “ရောက်တိုင်းမှာ လှူပူဇော်၊ လောဘနှော်
ပြန်ပြော။” ပုညစား ၄၈။ “ဘုရား သခင် လည်း
လောဘလောဘ ပေါများသောအရာ၌။” သမန်ဒု ၃၆။

၂။ [ဗေဒင်] လပ်ရတတ်သော ။ ?

“နိပ်မပြု၍၊ သုဘလောဘ၊ ကိန်းသင့်လှ၏။” ကုသ*
၄၆။ “လောဘအိမ်၌ အကျိုးစီးပွား လောဘလက်
ဆောင် စည်းစိမ်ချမ်းသာတို့ကို ရှာ အပ် ကုန် ၏။”
သုဇာ ၁၃။ [ပါ။ လောဘ။]

လောဘသက္ကာရ—လပ်ပူဇော်သကာ။ ပစ္စည်းနှင့် အနီ
အသေပြုမှု။

“ရှင်ဒေဝဒတ်သည် အ သူ့ကို ကြည်စေရသော်

ငါ့အား များမြတ်သော လာဘသက္ကာရ ဖြစ်အံ့နည်း ဟု ယုတ်မာသော အကြံကို ကြံ၍။” ဣကုဏ် ၅၅၃။ “ထိုမင်းသားကို ငါ့အား ကြည်ညိုစေ၍ ဆရာပြုရ သော် များစွာသော လာဘသက္ကာရ ရှိသည်ဖြစ် လတ္တံ့။” ဇီ ၅၅၅။ “သုဌေးသမီးအား နောက် အဘို့၌ လာဘသက္ကာရသည် ယုတ်၏။” ငါးတ ၅၂၂။ [ပါ။ လာဘသက္ကာရ။ လာဘ-လပ်၊ သက္ကာရ-အရို အသေပြုခြင်း။]

လောက — ၁။ သက်ရှိသတ္တဝါများ။ အထူး သဖြင့် လူအားလုံး။ သတ္တလောက။ “လောကစရိုက်၊ အစဉ်လိုက်သည်၊ အမှိုက်တူစွာ၊ လူ တကာတို့။” ဗျူ* ၁၉၂။ “ဘုရားရှင်တို့သည် ဘုရား လောင်းဖြစ်လျက် လူအပေါင်း လောကနှင့် မတူ ပေ။” မိလိန် ၁၉၂။

၂။ သတ္တဝါတို့တည်နေရာ ဘုံ။ ဩကာသ လောက။

“မဟာသမုဒ္ဒ၊ ကြေးမုံပြည့်၊ လောကသုံးပါး၊ ဦးစွန်း ထားသည်။” ဘူလင်* ၁။ “အောင်မြေချက်မ၊ ပလ္လင် ရသည်၊ လောကထွတ်ချာ၊ ဘုန်း မြတ် စွာလျှင်။” ပြာဋိ* ၇၀။ “ထိုအခါ လောက ဝယ် တကျိပ် တယောက်သော ရဟန္တာတို့သည် ဖြစ်ကုန်၏။” မာလင် ၁၀၃။

၃။ မျက်မှောက်၊ တမလွန်ဘဝ။

“ယခုလောက၊ ပစ္စက္ခန္တိ၊ မိန်းမယောက်ျား၊ ဒေါသ အားဖြင့်။” အနုလင် ၁၉။ “ယခုပစ္စက္ခ ဘဝကိုစွန့်၍ တမလွန် လောကသို့ သွားရချိန်ကာလ နီးလေပြီ။” နရ ၃၁၃။ “လောကနှင့် သံသရာ နှစ်ဌာနစလုံး တွင်။” လူမူ ၈၃။

[ပါ။ လောက။ “လုဇ္ဇန ပလုဇ္ဇနဌေန၊ ပျက်တတ် အဘန် တလဲလဲ ပျက်တတ်သော အနက် သဘော ကြောင့်။ လောကော၊ မည်၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ တ ၇၆။ “လုဇ္ဇန ပလုဇ္ဇနဌေန၊ ပျက်စီးတတ် ခဏတိုင်းခဏတိုင်း ပျက်စီးတတ်သော အနက် သဘောကြောင့်။ လုဇ္ဇန ပလုဇ္ဇနဌေနာတိ ဘိဇ္ဇနဌေန၊ ခဏေခဏေ ဘိဇ္ဇနဌေနာတိ အတ္ထော။” သိဂဏ္ဌိ ၄၀၁။]

လောကစရိုက် — လူတို့၏ အလေ့အကျင့်။

“လောက စရိုက်၊ အစဉ်လိုက်သည်၊ အမှိုက်တူစွာ၊ လူတကာတို့။” ဗျူ* ၁၉၂။ “လောကစရိုက်ကို သိခြင်းသည်... လူအမျိုးမျိုး တို့၏... သဘောထားပုံ အလေ့ အကျင့်များကို သိမြင်ကျွမ်းကျင်သော အား ဖြင့် လောက၏ သဘောကို လိုက်လျောညီစွာ စီမံ ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။” ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၂၂၈။

[ပါ။ လောကစရိတ။]

လောကဓာတ် — ၁။ လေးကျွန်း တမြင်းမိုဖြင့် ပိုင်းခြား အပ်သော စကြဝဠာ။

“ကမ္ဘာကြေညက်၊ လောင်သုန်းပျက်လည်း၊ အသက် မပြတ်၊ လောကဓာတ် များ၊ တပါးကျန်ရာ။” ဆု* ၁၄၈။ “ဝီရိဘဝဂ်၊ အောက်ထက်မလွတ်၊ လောက ဓာတ် ပေါင်း၊ တသောင်းစကြဝဠာ။” ဂါထာ* ၄၄။ “တသောင်းသော လောကဓာတ် ၌ နေကုန်သော နတ်တို့သည်။” မာလင် ၅။

၂။ မျက်မြင်လောက၏ သဘာဝ။

“လောက ဓာတ် ဆရာကြီးတို့ ဟောတော် မူသော ကြောင့် လည်းကောင်း။” ဂဏ္ဌိ ၄၁။ “ယခုခေတ် လောကဓာတ် ဆရာ ပညာကျော် တို့၏။” လောကီဇာတ်၊ ဒု ၂၇။ “လောကဓာတ် ပညာဖြင့် လုပ်ကြံ၍ ထားအပ်သော မီးဓာတ်ရုပ်ကြီး။” ဘာဝနာ ၁၂၃။ [ပါ။ လောကဓာတု။]

လောကဓံ — လောက၌ အမြဲရှိနေသော သဘော။ လော ကဓံတရား။

“နှစ်ပြန်ဆက်ဆံ၊ လောကဓံ ဖြင့်၊ မည်သင်းကဲ့၊ ဖြစ် ခြင်းမြဲလျက်။” ဆု* ၄၃။ “မကွာဆက်ဆံ၊ လော ကဓံ နှင့်၊ တရံမကင်း၊ လူခပင်းကား၊” ဘူပေါင်း* ၆၃။ “လောကဓံ ဝဋ်ကျေး၊ အလုံးစုံဖြစ်ရေးတွင်။” ပုည၊ ၁၊ ၄၃။ “လောကဓံ တရားရှစ်ပါးသည် လူ၌ ထင် ရှားဖြစ်၏။” ဝေဇာတ် ၅၆။

[ပါ။ လောကဓမ္မ။ လောက-လောက၊ ဓမ္မ-သဘော။ လောကဓံ တရား ၈ ပါး။ ၁ လာဘ-ပစ္စည်းရခြင်း၊ ၂ အလာဘ-ပစ္စည်း မရခြင်း၊ ၃ ယသ-အခြံအရံ ရှိခြင်း၊ ၄ အယသ-အခြံအရံမရှိခြင်း၊ ၅ နိန္ဒာ-ကဲ့ရဲ့

ခြင်း၊ ၆ ပသံသာ-ချီးမွမ်းခြင်း၊ ၇ သုခ-ချမ်းသာခြင်း၊ ၈ ဒုက္ခ-ဆင်းရဲခြင်း။]

လောကနတ်—ဘုရင်မင်း။

“မင်းစော ဗြဟ္မဒတ်၊ လောကနတ် ဟု မှတ်၍ခေါ်လျက်။” ဘူလင်* ၃၆၉။ “အဆွေမင်းမြတ်၊ လောကနတ် သည်။” ဣကုဏ် ၄၃၅။

[ပါ၊ လောကနာထ။ လောက-လူအများ၊ နာထ-အားကိုးရာ။]

လောကနိဗ္ဗာန်-လူ့လောကကြီးငြိမ်းချမ်းသာယာခြင်း။

“နုမြောခြင်း ပြေပျောက်ခါ လောကနိဗ္ဗာန် ကလေးတပိုင်းရသည်နှင့် တူလေသည်။” သုခ ၄၁။ “တို့သာ ပိုင်ဆိုင်ခဲ့လျှင် တို့အဘို့ လောကနိဗ္ဗာန် ထူထောင်နိုင်မှားဘဲ။” သံဆင့် ၇၃။

[ပါ၊ လောကနိဗ္ဗာန။ လောက-လူ့လောက၊ နိဗ္ဗာန-ငြိမ်းချမ်းခြင်း။]

လောကပါလ—အရှက် အကြောက် (ဟိရိ ဩတ္တပ္ပ) တရားနှစ်ပါး။

“လောကပါလ တရား နှစ်ပါးခေါ်သော ဟိရိဩတ္တပ္ပ တရားနှစ်ပါးကို မင်းတို့သည် အထူးအားဖြင့် ပြည့်စုံထိုက်သော အကြောင်း။” ချုပ်ပုံ၊ ပ ၄၀။ “ဤဟိရိဩတ္တပ္ပ တရား နှစ်ပါးသည် လောကကို ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက် ကုန်သောကြောင့် လောကပါလတရား မည်၏။” နုဇဏ်၊ ပ ၂၇၉။

၂၊ စတုမဟာရာဇ် နတ်မင်းကြီးလေးပါး။

“ညဉ့်ဆဲသောသူကို မြစ်တားဆုံးမတတ် ကုန်သော လောကပါလ နတ်တို့သည်။” ဣပုံ ၅၉၃။ “ဓာရဋ္ဌ၊ ဝိဇ္ဇဋ္ဌက၊ ဝိဇ္ဇပက္ခ၊ ကုဝေရ အမည်ရှိသော လောကပါလ နတ်မင်းကြီး လေးယောက် တို့၏ နေရာ စတုမဟာရာဇ် နတ်ဘုံပင်တည်း။” လောကုပ္ပ ၂၂။

[ပါ၊ လောကပါလ။ လောက-လူ့လောက၊ ပါလ-စောင့်ရှောက်ခြင်း။]

လောကဗျူဟာ—လူ့လောက ကြီးပွား အောင် ရွက်ဆောင်သောနတ်။

“လောက ဗျူဟာ နတ်သည် ကမ္ဘာပျက်ခါနီး၌ ငိုသည်။” ဝှမ်း၊ ပ ၂၃၆။ “လောကဗျူဟာ မည်

သော....နတ်သားသည် အနှစ်တသိန်းလွန်လျှင် ကမ္ဘာပျက်မည်ကိုသိ၍....စကြဝဠာကုဋေ တသိန်းအတွင်း၌ ကြွေးကြော်ကုန်၏။” နုဇဏ်၊ ဒု ၂၂၆။

[ပါ၊ လောကဗျူဟာ။]

လောကဘုံ—သတ္တဝါတို့ ဖြစ်တည်ရာ လောက။

“ဖြစ်တုံဖြစ်တုံ လောကဘုံ၌၊ အင်စုံညီညွတ်၊ မျိုးဖြင့်မြတ်သား။” သစ္စာ* ၁၀၆။

[ပါ၊ လောကဘူမိ။]

လောကဝေါဟာရ—လူတို့ ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲရိုး စကား။

“လောကဝေါဟာရ ၌ အတိတ်ကို အထက်ဆိုသော စကားသည် ထင်ရှားစွာ။” အဋ္ဌကဏ္ဍိ ၁၃၁။ “မပြုမိကပင် အဓိမာသဟူသော အမည်ကိုရ၏ဟု ပြောဆိုသောသူတို့သည် လောကဝေါဟာရ ကို နားမလည်၍ ပြောဆိုခြင်းသာ ဖြစ်ပါသည်။” ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၉၁။

[ပါ၊ လောက ဝေါဟာရ။ လောက-လူအပေါင်း၊ ဝေါဟာရ-ခေါ်ဝေါ်ခြင်း။]

လောကဝတ်—လူတို့ဖွယ်ရာ ပြုလုပ်မှု၊ လူတို့ပြုလေ့ရှိသည့် ဖွယ်ရာမှု။

“နည်းနာဗေဒင်၊ ကြားမြင်ဆတ်ဆတ်၊ လောကဝတ်လည်း၊ ပတ်ပတ် မွေ့ချောက်။” ဘူလင်* ၃၀၂။ “ပြောဟောထွေသာ၊ ပျူငှာ လောကဝတ်၊ မပြတ်မသား၊ စကားရင့်သီ။” ကိုး* ၃၄။ “ကျွမ်းဝင်မေတ္တာ၊ နှုတ်ဘာသာနှင့်၊ ပျူငါ ကောင်း ထွတ်၊ လောကဝတ် လည်း၊ သူမြတ် တုံလျက်၊ လေ့လာကျက်၍။” သစ္စာ* ၆၅။ “မုသားမပါ၊ မာယာမသွတ်၊ လောကဝတ် မပါ၊ ဟုတ်တိုင်းသာဖြင့်၊ မေတ္တာစကား မှာကြားလိုက်ပါသည်။” ကျည်း ၅၈။ “ဆရာအထံ သို့သွား၍ ပျူငှာလောကဝတ်ကိုပြု၍။” ငါး၊ ပ ၆၁။ [ပါ၊ လောကဝတ္ထု။ လောကဝတ်ကို ကနှင့်ဝ တွဲစပ်၍ လောကွတ်ဟုလည်း ဆိုကြသည်။]

လောကသမ္မုတိ—ဘုရင်မင်း။

“အထင်ကရ၊ လောကသမ္မုတိ၊ ပြည်ကြီးထိပ်ပန်း။” ရာမ၊ ပ ၅၆။ “လောကသမ္မုတိနတ်ဖြစ်ကုန်သော ရေမြေသနင်းမင်းတို့၏ ...ဆွေတော်မျိုးတော်ဖြစ်၍။” ချုပ်ပုံ၊ ပ ၁၉၁။ “ရှင်ဘုရင်ကို လောကသမ္မုတိ နတ်လို့လဲခေါ်ကြဒါဘဲ။” ရွှေပြည်၊ ဒု ၄၂။

[ပါ။ လောကသမ္မုတိ။ လောက-လူအပေါင်း၊ သမ္မုတိ-သမုတ်ခြင်း။]

လောကယတ—သာသနာနှင့် ဆန့်ကျင်ဖက်အယူရှိသူ တို့၏ကျမ်း။

“လောကယတ ဝိတဏှသလ္လာပကထာ၊ လောကယတဖြစ်သော ပညာရှိတို့နှလုံးကို တုန်လှုပ်စေတတ်သော ပြောဟောခြင်းစကား။ ဝါ၊ လောက၏ ဖြစ်ခြင်းနှင့်စပ်သော၊ ဝါ၊ သံသရာလောကကိုယှဉ်စေတတ်သော....စကား။” သီဂဏ္ဌီ ၂၂၆။ “ဘုရားရှင်သည် လောကယတကို မသင်အပ်ဟု ဟောတော်မူခဲ့၏။” လမ်းညွှန် ၃၀။

[ပါ။ လောကယတ။ လောက-အ-ယတ၊ လောက-လူအပေါင်း၊ အ-မ၊ ယတ-အားထုတ်ခြင်း။ လူအပေါင်းတို့ နောင်တမလွန်ဘဲအတွက် အားမထုတ်ချင်အောင်ပြသောကျမ်း။]

လောကိယ—လောကီ ရှု။

“အနဝဇ္ဇဖြစ်သော လောကိယ ကျမ်းတို့ကို ဆုံးခန်းတိုင်တတ် မြောက်အောင် သင်ကြားရသဖြင့်။” ကျီး (က)။

လောကီ—လောက၌ အကျုံးဝင်သော။

“လောကီ စရိုက်၊ ကျန်းလုံးတိုက်တွင်၊ ပြိုင်ထိုက်မထွက်။” ခင်ထွေး* ၁၃။ “ခုမုနောက်မှ၊ လှမ်းကာမိစိမ့်၊ လောကီလောကုတ်။” ဆု* ၁၅၁။ “ကမ္မဝါဒီ၊ လောကီအထွတ်၊ သမာပတ်၌၊ မပြတ်ပျော်မွေ့။” ဗျူ* ၁၉၆။ “ငါလည်းထောက်ထား လောကီသားမှီ။” ပုည ၂၁။ “လောကီရေးမှာ သူတကာထက်သာအောင်....အတုခိုးနေကြတာပေါ့။” ထေရီ၊ ၈၃။ [ပါ။ လောကိယ။]

လောကူပမာ—လောကဥပမာ။

“လောကူပမာ၊ ထုံးစံပါလျက်။” ငရဲ* ၁။ “သိတည့်သာအောင်၊ လောကူပမာ ပြရလျှင်။” ရာမ၊ ပ ၈၃။ “အဘယ်ကဲ့သို့နည်း၊ လောကူပမာ ဆရာဆောင်ပါလောစောဒနာရှိ၍....ကိုမိန့်သတည်း။” သီဂဏ္ဌီ ၁၅၉။

[ပါ။ လောကူပမာ။ လောက-ဥပမာ၊ လောက-လောက၊ ဥပမာ-နှိုင်းယှဉ်ခြင်း။]

လောကတ္ထစရိယ—တလောကလုံးအကျိုးငှာ ကျင့်ခြင်း။

“သုံးလောကတ္ထ၊ စရိယနှင့်၊ ဆွေညာတတ္ထ၊ စရိယပြင်။” ရာမ၊ ဒု ၃၈။

[ပါ။ လောကတ္ထစရိယ။ လောက-အတ္ထ-စရိယ၊ လောက-လောက၊ အတ္ထ-အကျိုး၊ စရိယ-ကျင့်ခြင်း။]

လောကုတ်—လောကုတ္တရာ ရှု။

“ခုမုနောက်မှ၊ လှမ်းကာမိစိမ့်၊ လောကီလောကုတ်၊ ချမ်းသာစုတ်အား။” ဆု* ၁၅၁။ “ဆန်းထူးဝိမုတ်၊ လောကုတ်အမြိုက်၊ နို့ရည်တိုက်လျက်။” ပြာဠိ* ၂၅။ “လောကုတ်လောကီ၊ နှစ်လီအစုံ၊ ခြောက်အာရုံတွင်။” ပုည၊ ၂၊ ၁။

လောကုတ္တမ—လောကထက်မြတ်သော။

“ဝေးအောင်ခွာဆုတ်၊ လင်းလင်းထုတ်သား၊ လောကုတ္တမ၊ ရှင်တို့ဘကား။” ငရဲ* ၃၁။

[ပါ။ လောကုတ္တမ။ လောက-ဥတ္တမ၊ လောက-လောက၊ ဥတ္တမ-မြတ်သော။]

လောကုတ္တရာ—လောကမှ ထွက်မြောက်ကြောင်း ဖြစ်သော မဂ်ဖိုလ်နိဗ္ဗာန်တရား။

“လောကုတ္တရာ၊ မဂ်ပညာဟု၊ အမြွှာချွန်းစား၊ သံဟက်မြားဖြင့်။” ဆု* ၁၁၂။ “ပေးကမ်းမယုတ်၊ သဘောဟုတ်သား၊ လောကုတ္တရာ၊ မြိုက်ဥစ္စာကို။” ကိုး* ၃၅။ “လောကီလောကုတ္တရာ ချမ်းသာနှစ်ပါးလုံး မဆုတ်မယုတ် ရွယ်တိုင်းကျရောက်နိုင်သည်ကို။” နရ ၃၃၉။

[ပါ။ လောကုတ္တရာ။ လောက-ဥတ္တရာ၊ လောက-လောက (မှ)၊ ဥတ္တရာ-လွန်မြောက်ခြင်း။]

လောကန္တရက်—လောကန္တရိက်ရှု။

“ရပ်သာပြည်မွန်၊ နတ်ဗိမာန်ကို၊ လောကန္တရက်၊ ငရဲလက်၌။” ဘူလင်* ၃၉၉။ “လောကန္တရိကာ၊ လောကမာတ်တို့၏အကြားသည်၊ ဝါ၊ လောကန္တရက် ငရဲသည်။ ဟောတိ၊ ၏။” သုတ်ဝါနိ၊ ပ ၇၂။ “အပါယ်ငရဲမီးလျှံ အလောင်ခံရသောသူ၊ မြေ၌ ဖျစ်ဖျစ်မြည့်မြည့် လောကန္တရက် ငရဲခံရသောသူ။” ကမ္ဘာဦး ၁၈၂။

လောကန္တရိက်—စကြဝဠာသုံးခုအကြား၌ဖြစ်သောငရဲ။

“စကြဝဠာတို့၏ အကြားဖြစ်သော အကြင်အရပ်၌

လောကန္တရိုက် ငရဲဟူသော အမည်သည်ရှိ၏။”
မင်လတ် ၂၀၅။ “ဤလောကန္တရဟု ဆိုအပ်သော
ကမ္ဘာချောက်ကြီး ကမ္ဘာမှောင်ကြီးထဲ၌ ပေါက်
ပေါက်ရှာရှာ ငရဲသို့ လာ၍နေကြကုန်၏။ ထိုငရဲ
ကို လောကန္တရိုက်၊ လောကန္တရိုက်ငရဲဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်
အပ်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ဒု ၄။

[ပါ။ လောကန္တရိုက်။ လောက-အန္တရ + ဣက၊
လောက - စကြဝဠာ၊ အန္တရ-အကြား၊ ဣက-
ဖြစ်သော။]

လောကုတ် — လောကဝတ် နှင့် အတူတူ။

“ပြင်လျာချောမွတ်၊ နားတော်ညွတ်လော့၊ လော
ကုတ်တွင်တွင်။” ဒေ*၅၆ (၃)။ “တကဲ့သဘော၊
မောင့်မနောဖြင့်၊ လောကုတ်မပျံ၊ ဟုတ်တိုင်းဆို။”
ဝိဇယ ၇၁။ “အားထုအားနာ၊ မေတ္တာမညွတ်၊
လောကုတ်မပြု၊ အားလုံးစု၍။” ပါပိ ၁၄။ “လော
ကုတ်ကောင်းသည်လောကုတ်နှင့် ပြည့်စုံသည်ဆိုသည်
မှာ လောကဝတ်တရားနှင့်ပြည့်စုံသည်ဟု ဆိုတာပါ။”
ဝိုး ၁၁၃။

လောဘ — လိုချင်တပ်မက်ခြင်း။

“သမီးလှစွာ၊ ဖန်နီလာကို၊ အာသာငှက်ငှက်၊
လောဘမက်၍၊ ရက်ရက်ယူပြီး။” ခိုင်*၂၃။
“ပတ္တမြားမဏိ၊ လောဘငြိ၍၊ ဘူရိဒတ္တ၊ ငါ့မွေးဘကို။”
ဘူပေါင်း*၂၁။ “သင်တို့နှစ်ဦး ဆိုချက်စကား
လောဘနှင့်ဖြစ်ကြသည်၊ ၎င်းလောဘကြောင့် ပျက်
စီးရှားပါးရသည်။” နု ၁၂။ “အချို့သောသူသည်
လောဘ စရိုက်ထူပြော၍ မက်မောလိုချင်တတ်၏။”
စာဏကျ၊ ပ ၉။ [ပါ။ လောဘ။]

လောဘဇော — လောဘ အကြိမ် များ စွာ၊ သို့မဟုတ်
အဟုန်ပြင်းစွာဖြစ်ခြင်း။

“နိပ်နယ်ရမ္မက်၊ ငက်သည်သဘော၊ လောဘဇော
ကို၊ မပြောစေအောင်၊ အစာရှောင်လျက်။” ဆု*၁၀၂။
“မဟာအဝိစိရဲ...ဘယ်ကြောင့်ဖြစ်သနည်းဟူမူကား၊
သတ္တဝါတို့သည် လောဘဇော ပြောသောကြောင့်
ဖြစ်သတည်းဟု ဘုရားဟောတော်မူသည်။” အရေး
၂၆၆။ “ကမ္ဘာ့လက်နက်နိုင်ငံကြီးများ၏ နယ်ချဲ့လို
သော လောဘဇောတိုက်တွန်းမှုကြောင့် စစ်ပိ-

တောက်ရသည်။” ကမ္ဘာ့ရေးရာ၊ ပ ၄၆။
[ပါ။ လောဘဇော။]

လောဘမူ — လောဘအကြောင်းခံသောစိတ်။

“လောဘမူ စိတ်ရှစ်ခုသည် သရာဂစိတ်မည်၏။”
သင်္ခါ ၃၅။ “လောဘမူ စိတ်အလုံးစုံကို သရာဂစိတ်...
ဟူ၍ အဋ္ဌကထာ၌ ခွဲခြား၏။” ဝိပဿနာ၊ ပ ၂၈၂။
[ပါ။ လောဘမူလ။ လောဘ - လောဘ၊ မူလ -
အကြောင်းရင်း။]

လောလုပ္ပ — အလွန်တပ်မက်မောခြင်း။

“ကုသိုလ်ဘဏ္ဍာကို လွန်စွာ လုယက် တတ်သော
တဏှာကျက်စားခြင်း ကင်းသည်၏အဖြစ်ဖြင့် ဉာဏ်
အားရှေးရှုထင်တတ်ကုန်၏။ ဝါ၊ လောလုပ္ပ ကင်း
သောအဖြစ်ကို ဖြစ်စေတတ်ကုန်။” ဝိဋ္ဌနိပါတ် ၁၃၉။
“လောလုပ္ပဖြင့် အာဟာရကို များစွာ စားမိသော
ကြောင့်။” သက်စောင့် ၃၅။

[ပါ။ လောလုပ္ပ။ “ကုသလဘဏ္ဍာသ ဘုသံ ဝိလုပ္ပန
ဋ္ဌေန လောလုပ္ပံ၊ တဏှာစာဓော။” ဝိသုဒ္ဓိမဂ် မဟာ
ဋီကာ၊ ပ ၉၀။ “ကုသိုလ်ဘဏ္ဍာကို လုယက်ဖျက်ဆီး
တတ်သည့်အနက်သဘောကြောင့် လောလုပ္ပဆိုသည်။
လုပ္ပလုပ္ပဟုဆိုလိုလျက် ရူပရူပဒဋ္ဌာနတို့ကို သို့ နိရုတ္တိ
နည်းအားဖြင့် လောလုပ္ပဆိုသည်။” ဝိဋ္ဌနိပါတ် ၁၃၈။]

လောဟကုမ္ဘိ — ကြေးနီအိုးငရဲ။

“လောဟကုမ္ဘိ ကြေးဒယ်အိုး၊ အဝိစိတိုင်ငုပ်၍လျှိုး။”
ဩလင် ၃။ “အဇာတသတ်မင်း...လောဟကုမ္ဘိငရဲ၌
အနှစ်ခြောက်သောင်းခံ၍ လွတ်ပြီးလျှင်။” ကုလား၊
ပ ၅၄။

[ပါ။ လောဟကုမ္ဘိ။ လောဟ-ကြေး၊ ကုမ္ဘိ-အိုး
(ငရဲ)။]

လောဟာ — ကြေး၊ သံ သတ္တု။

“အံတိဆာယာ၊ လောဟာ အကြပ်၊ ဗဟန်းစပ်၍။”
မဂ်စိုး*၉။ “လောဟာ သေက၊ ရွှေ ငွေ ဓမ္မစစ်၊
ထွေထွေဖြစ်သော်။” ဘိရူ*၇၉။ “မြင်းသိလာနှင့်၊
လောဟာနဂါးမောက်။” ဝိရီ၊ ပ ၂၈၁။ “သုတ
လောဟာ၊ ဘင်နာခဲကျီ။” ဟိန် ၄၄။

[ပါ။ လောဟ။]

လောဟိတင် — ပတ္တမြားနီ။

“စံတည်ရွှေစင်၊ လောဟိတင်သို့၊ ရုပ်သွင်ရောင်ဆင်း။”
ခင်ထွေး* ၁၆။ “လျှံပတ်ကောင်းကင်၊ လောဟိတင်
ကို၊ ဆင်တုံညီးညီး။” ထီးဇ* ၃၁။ “ပန်းရောင်
လွင်လွင်၊ လောဟိတင် မဏိရတ်၊ တွတ်တွတ်နီမြန်း။”
ပုညဝတ် ၁။ [ပါ၊ လောဟိတင်။]

လင် — [ဗေဒင်] ကိစ္စနှင့် တိုက်ဆိုင်၍ အရွှေမိုးကုပ်စက်
ဝိုင်းသို့ ထိငြိသောဂြိုဟ် ။ ?

“တိထိနေရက်၊ စန်းလက် ကောင်းပြီး၊ သားကြီး
အလျောက်။” တန်ခိုး* ၂ (၄)။ “ကဆုန်လလျှင်၊
ပြည့်ဝပုဏ္ဏာ၊ သောကြာဆန်းတက်၊ ဆဲငါးရက်ဝယ်၊
လင် ကား ကရကဋ္ဌ။” ဂါထာ* ကမ္မည်း ၁။ “ဆဲ
တရက်၌၊ သင့်ကြိုက်ယတရာ၊ မှန်စွာကိန်းခန်း၊ စန်း
လက် ထွန်းသည်။” ပြည်စုန်* ၁၁။ “ဇာတာစန်း
လက် ညှိုးခဲ့ပြီ။” ဝေပျို* ၁၆၅။
[ပါ၊ လင်၊ လင်-ကပ်ငြိခြင်း။]

လက္ခဏာ — ၁။ အမှတ်အသား။

“ဘုန်းလက္ခဏာ၊ လျောက်ပတ်စွာသား၊ ပြဟွာမျိုး
နွယ်၊ ပုဏ္ဏားကြွယ်ကား။” ဆု* ၂၂။ “စက်ဘုန်း
လက္ခဏာ၊ တရာမက၊ စဲစဲလှလျက်။” ပါမီ* ၂၂။
“သုံးဆဲနှစ်ပါး၊ ထင်ရှားလက္ခဏာ၊ အင်္ဂါရှစ်ဆယ်၊
ရောင်ခြောက်သွယ်ဟု။” တန်ခိုး* ၁။ “ပြဟွာဒတ်မင်း
ကြီးသည် သားကို အမည်မှည့်အံ့သောနေ၌ ရှစ်ရာ
သော ပုဏ္ဏားတို့ကို... ပူဇော်ခြင်း မြတ်နိုးခြင်းဖြင့်
လက္ခဏာကို မေးသည်ရှိသော်။” ဣကုဏ် ၁၁၈။
“ကြည်ညိုဘွယ် ကြန်အင် လက္ခဏာ လည်းရှိ၏။”
နာဇာတ် ၅။

၂။ အခြင်းအရာ။

“သည်အကြောင်းကို သိစေလို၍ ခိုင်းသည့် လက္ခဏာ
နှင့်တူသည်။” ဝိရီ၊ ပ ၃၄၄။ “အစိုးရမင်းတို့လည်း
တိတ်တံဆိတ် စုံစမ်းနေသည့် လက္ခဏာ ရှိသည်။”
စပယ် ၃၉။ “မဟာမိတ် လက္ခဏာ နှင့်အညီ။”
ပြင်သစ်မှတ် ၄။ [ပါ၊ လက္ခဏာ။]

လက္ခိ — ကျက်သရေ နတ်သမီး။ ကျက်သရေရှိသူ။

“ဣတ္ထိပုရိသ၊ ကာဠကဏ္ဍိ၊ လက္ခိလက္ခဏာ၊ ဆမာ
ဒေသ။” ကိုး* ၆။ “သူရဿတိ၊ မြတ်လက္ခိနှင့်၊

စန္ဒိနေတ္တရာ၊ မေခလာမဏိ၊ မည်ရှိတည်လှ၊ နတ်ခင်
မတို့။” သူဇာ* ၁၄၇။ [ပါ၊ လက္ခိ။]

လင်္ကာ — ကာရန်ညီညွတ်စွာ ရေးဖွဲ့ထားသော လေးလုံး
စပ်ကဗျာ။

“ဆိုသော်ယခု၊ ရှင့်ဘဆုကို၊ ရတုလင်္ကာ၊ ကျယ်လွန်း
စွာအံ့။” ခင်ထွေး* ၂၆။ “ပီတိရသာ၊ လင်္ကာ ချို
ဆိမ့်၊ သည်းတွင်း ငြိမ့်မျှ။” ဘူလင်* ၁။ “ကာရန်
မပျက်၊ စဉ်ဆက်သိသာ၊ လင်္ကာမည်မှန်း။” ပုံတောင်*
၄၇။ “လင်္ကာ စကားပြေ နှစ်ထွေရောစပ်လျက်။”
ဟိန် ၄။ “ပျိုကဗျာလင်္ကာ စသော အရေးအသား
တို့ကိုလည်း မှတ်သား နည်းယူ၍။” စပယ်၊ နိဒါန်း။
[ပါ၊ အလင်္ကာရ၊ အလင်္ကာရ-တန်ဆာ။ “ကြားသူ
တို့နားကို တန်ဆာ ဆင်တတ်သော ကဗျာ သည်
လင်္ကာ။” ကြေး၊ ပ ၅၆။]

လင်္ကာဒီပ — သီဟိုဠ်ကျွန်း။

“ညိုလဲ့ ပြာကို၊ လင်္ကာဒီပ ကျွန်းကြီးရှင်။” ရာမ၊
ပ ၁၄။ “မဟာဗောဓိသည် လင်္ကာဒီပ ကျွန်းသို့
ရောက်ခြင်းငှာအပ်၏။” သမန်၊ ဒု ၃။
[ပါ၊ လင်္ကာဒီပ။]

လိုဏ် — မြေကြီး၊ တောင်စသည်တို့၏ အခေါင်း။ အုတ်
အင်္ဂါတေတို့ဖြင့် ပြုလုပ်အပ်သောဂူ။ ဥမင်။

“တခဲပြင်နှင့်၊ ဥမင် လိုဏ် ခေါင်း၊ ရှေးကဟောင်း၍။”
ဆု* ၆၉။ “နတ်ရွာတဆူ၊ နန္ဒမူတင်၊ လိုဏ်ဂူပတ္တမြား၊
မှတ်တံခါးဝယ်။” ဘူပေါင်း* ၈၁။ “ခြင်္သေ့ကျား
နှစ်ခုတို့သည် တခုသော လိုဏ် ၌ နေကုန်၏။” ငါး၊
ပ ၉၄။ “ဂဟာ-တောင်ခေါင်း၊ (တံခါးဖွဲ့မရှိ သက်
သက်သော တောင်ခေါင်းကိုယူ) ... လေဏ - လိုဏ်
(တံခါးဖွဲ့ရှိသည်ကိုယူ)။” သီဂဏ္ဌိ ၃၉၈။
[ပါ၊ လေဏ။]

လဇ္ဇီ — အရွက်ရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်။ သီလသိက္ခာ စောင့်စည်း
သောရဟန်း။

“ဝိနည်းတလိ၊ အလဇ္ဇီနှင့်၊ လဇ္ဇီတဝ။” နုစာ၊ ပ ၈၆။
“သမ္မာဝါဒီ၊ လဇ္ဇီ ပေသလ၊ သာသနပက္ခ၊ သုသီလ
ပုဂ္ဂိုလ်။” ပုည၊ ၁၊ ၅၆။ “မိမိ၏ဓမ္မဝါဒီ လဇ္ဇီ
သူတော်ကောင်း ဖြစ်ကြောင်း။” မဟာဝင် ၆၆။
[ပါ၊ လဇ္ဇီ။]

လဇ္ဇီပေသလ — သီလကိုချစ်သည့် ရဟန်းကောင်း ရဟန်း မြတ်။

“ထိုမင်းလက်ထက်ပင်းယမြို့မှာသီလဝန္တလဇ္ဇီပေသလ ရဟန်း များစွာမရှိ။” သာဟု ၆၉။

[ပါ၊ လဇ္ဇီပေသလ။ လဇ္ဇီ-ရှက်တတ်သော၊ ပေသလ-သီလကိုချစ်သော။]

လဒ် — ဂဏန်းတွက်ရာ၌ စားခြင်းကို ပြု၍ ရသော ဂဏန်း။

“လေးသွယ် ဓာတ်စား၊ လဒ်ကားနက္ခတ်။” မဃ* ၄၄။ “တရားတဆယ်ဂဏန်းကို လေးခုနှင့်စားလျှင် လာဘ် (လဒ်) နှစ်ဆဲ့ခုနစ်ခုရသည်။” ရွှေဘုံ ၅၀။ “လဒ် ကား အင်္ဂါမကရ ဇယားတတန်ဖြစ်၏။” စွယ်၊ ပ ၂၀။ [ပါ၊ လဒ္ဓ။ လဒ္ဓ-ရအပ်သော။]

လိက္ခာ (မြူ) — ပကတိမျက်စိဖြင့် မြင်ရသောမြူမှုန်။

“လူတို့၏ခြေလက်စသည်တို့၌ ကပ်သောမြူကိုလိက္ခာ မြူဆိုသည်။” ပညာ ၂၉၇။ “မြင်းမိုရ်တာဘွဲ့မှ... မြူလေးထွေသတ္တိစိကြ။ ယင်းကကို လိက္ခာ၊ ဥကာ နှင့်ယဝ။” ဗန္ဓ ၅၉၉။ [ပါ၊ လိက္ခာ။]

လိတ္တာ — နက္ခတ်စောင့် အစိတ်သင်္ချာ။ (နာရီ)။

“ယူဇနာ သုံးသန်းရှိသော ရာသီစက်၌ ဤဂြိုဟ်သည် ဤနက္ခတ်သို့ ရောက်ပြီဟု သိကြောင်း မှတ်ကြောင်း စောင့်ကြောင်းဖြစ်၍ လိတ္တာမည်၏။” စွယ်၊ ပ ၃၆၄။ “ဗီဇနာတဆဲ့ငါးသည် တပါဒ်မည်၏။ လေးပါဒ်သည် တလိတ္တာ မည်၏။ ဤလိတ္တာကို တစုံတခုဖြင့် တီးခတ်၍ မှတ်အပ်သောကြောင့် မဂဓအလိုသဠိ။ နာဠိ။ မြန်မာအလို နာရီဟုခေါ်သည်။” စွယ်၊ ပ ၃၆၅။ “အသံရက် တရက်လျှင် နာရီဟူသော လိတ္တာ ၆၀ ရှိ၏။” ကျည်း ၁၅၂။ [ပါ၊ လိတ္တာ။]

လိင် — ၁။ အင်္ဂါဇာတ်။

“တခြား လိင် ရှိ၊ ဣတ္ထိပဏ္ဍုက်၊ အဖြစ်ယုတ်နှင့်။” ရာသီ* ၁၃။ “လိင်ဗျည်းဝိသဘာ၊ မတူစွာငြား၊ ကိုယ်မယားနှင့်။” မဃ* ၄၃၆။ “ယောက်ျား စင်စစ်ဖြစ်သောသူအား မိန်းမ၏ လိင် ထင်ရှားစွာဖြစ်၍။” ဖိလိန် ၄၄၇။

၂။ [သဒ္ဓါ] ပစ္စည်းဝိဘတ် မသက်ရသေးသော မူလနာမ်ပုဒ်။

“မြတ်စွာဘုရားသည် လိင်၊ ဝတ်၊ ဝိဘတ်၊ ပုဒ်၊ ဗျည်း အစရှိသည်တို့ဖြင့် ဟောသည်ရှိသော်။” မင်္ဂလတ် ၆၃၁။ “ချိုမြစဉ်စီ၊ လိင်ဝတ်ညီအောင်၊ အမှီလိုက်လျက်။” နာနာ* ၅၂။ “လိင်ဝတ်ဝိဘတ်၊ ပရမတ် ရုပ်နံ။” ပုည ၄၁။

၃။ သာမဏေအသွင်၊ သာမဏေအဖြစ်။ ယင်း ပျက်စီးကြောင်းကိုပြသော သိက္ခာပုဒ်။

“ပစ္စဝေက္ခဏာ လိင်ဒဏ်သေခိယ။” လွတ် ၂၃၀။ “ဒသဟိ၊ ဆယ်ပါးကုန်သော။ အင်္ဂေဟိ၊ အင်္ဂါတို့နှင့်။ သမ္ပန္နာဂတံ၊ ပြည့်စုံသော။... သာမဏေကို။ နာသေတံ၊ အသွင်ဖျက်ခြင်းငှာ၊ ဝါ၊ လိင်ပြန်စေခြင်းငှာ။ အနုဇာနာမိ၊ ငါဘုရားခွင့်ပြုတော်မူ၏။” ရှင်ကျင့် ၁၃။ [ပါ၊ လိင်္ဂ။]

လာဘ် (လပ်) — ရရှိသောပစ္စည်း။

“ရှေ့မှာတည်ကပ်၊ ထမင်းလာဘ်ကို၊ မသပ်လက်ဖျား။” သံ* ၃၄။ “မမိုမင်းကို၊ မခိုအနပ်၊ သူ့လာဘ်သူ ဆွမ်း၊ သင်ခမ်းကျောင်းကန်။” နာပျို* ၁၂၁။ “ပြန်ပြောသောလာဘ် အခြွေအရွှေကြောင့်။” ဣကုဏ် ၁၄၃။ “လာဘ်ပန္နာ၊ မိန်းမရွာသို့မှန်း။ ရှေးကုသိုလ်ဆော် ဘန်လုံ၊ ပါဘိ၊ မွေ့ကွန်ကွန်း။” ရတနာ ၂၅။ [ပါ၊ လာဘ။]

လာဘ်ပူဇော်သကာ — ပစ္စည်းလှူ ခြင်း အရိုအသေ ပြုခြင်း။

“မြို့ဝန်းကျင်၌နေသော တိတ္ထိတို့သည် လာဘ်ပူဇော်သကာ ခေါင်းပါးလှရကား ဘုရားသခင်ကို... စွပ်စွဲစေသတည်း။” စွယ်၊ ပ ၁၆၅။ “လာဘ်ပူဇော်သကာရစသည်ကို ငဲ့ကွက်ခြင်းမှ ကင်းမဲ့သော။” တေ ၆။ [ပါ၊ လာဘပူဇသကာရ။]

လာဘ်လာဘ — ရရှိသောပစ္စည်း။

“စုတ်လာဘ်လာဘ၊ အမြီတ္တနှင့်။” (ရာမရကန်) ဗန္ဓ ၁၆၁။ “ဘုရားသခင်လည်း လာဘ်လာဘ ပေါများသောအရာ၌။” သမန်၊ ဒု ၃၆။ “မောင့် မူလဇာတာသည် အာယုစန်းနှင့် စန်းနဝင်းကောင်း

သောကြောင့် လတ်လာဘများ၏။” စကား၊ ပ ၈၁။
[ပါ၊ လာဘ။]

လပ်သပ္ပကာ — ပစ္စည်းအမျိုးမျိုးရရှိခြင်း။

“မင်းနီးမင်းကပ်၊ မင်းတိုင်အပ်၍၊ လပ်သပ်ပကာ၊ လယ်တာကျေးမက်၊ ကဲတက်ပွားဆင့်၊ စီးပွားမြင့်သည်။” ကိုး* ၁၅၈။ “ပြင်ညီးလပ်သပ္ပကာ၊ ဥစ္စာရွှေငွေ၊ ရတနာပေအံ့။” ဟင်္သာ* ၅၃။ “ဒေဝဒတ်သည် လပ်သပ်ပကာ၌ မက်မောသည်ဖြစ်၍....ကြီးစွာသော ဆင်းရဲခြင်းသို့ ရောက်ဘူးလေ၏။” ယသ ၆၆။

[ပါ၊ လာဘသပ္ပကာရ။? လာဘ-လပ်၊ သပ္ပကာရ-ခပ်သိမ်းသောအခြင်းအရာ။ မှတ်ချက်။ ပါဠိစာပေ၌ လာဘသပ္ပကာရ-ဟုသုံးစွဲသည်ကိုမတွေ့မီ။ ပစ္စည်းအမျိုးမျိုးရခြင်းကို လာဘသပ္ပကာပေါများသည်ဟု ဆိုလေ့ရှိကြသဖြင့် သပ္ပကာရပုဒ်၏အနက် ဖြစ်တန်ကောင်းသည်ဟုယူဆ၍ ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။]

[၀]

ဝစန — စကား။

“သုဘာသိတ၊ ဝါဒိမျလျက်၊ ဝစနဝေဝုစ၊ သေမယုတ်တည့်။” ကိနူရီ* ၁၉၆။ “အကျွန်ုပ်ကို အာစရိယမြှောက်လျှင် အာစရိယဝစနကို နာခံပါမည်လောဟု မေး၏။” မင် ၃၉။ [ပါ၊ ဝစန။]

ဝစနာလင်္ကာရ — စကားတန်ဆာ။

“ယေဣမေကို သည်မှာမှယှဉ်၊ ထိုတွင်လည်း ဣမေကား ဝစနာလင်္ကာရမျှသာ၊ ပဋ္ဌာနမဟုတ်။” သီဂဏ္ဌီ ၁၃၃။ “ပါဠိဘာသာ ဝစနာလင်္ကာရ စကားတို့ဖြင့် ဖြေဆိုတော်မူပေသည်။” လယ်တီ ၁၂၆။ “ဖွဲ့ဖွဲ့နွဲ့နွဲ့ စိကာပတ်ကုံး စကားပြောတတ်သောအဟောကောင်းအပြောကောင်းဝစနာလင်္ကာရ ပညာသည် ထိုခေတ်တွင် ဆိုဖီဆရာတို့ အထူးသင်ပေးသော ပညာတရပ်ဖြစ်သည်။” ပလေး ၁၃၀။ [ပါ၊ ဝစနာလင်္ကာရ။ ဝစန-အလင်္ကာရ၊ ဝစန-စကား၊ အလင်္ကာရ-တန်ဆာ။]

ဝစနတ် — စကားလုံး၏အနက်။ ပုဒ်၏အနက်။ [သဒ္ဒါ] ဝိဂြိုဟ်။

“နာမအနွတ်၊ ဝစနတ်နှင့်၊ လျှောက်ပတ်ညီစွာ။” ကိုး* ၂၀။ “မဟာသီဟ၊ သူရမည်မှတ်၊ ဝစနတ်အား၊ လျှောက်ပတ်ညီအောင်၊ ရဲခြင်းဆောင်သား။” တန်ရ* ၂ [၇]။ “ဝိဂြိုဟ် ဝစနတ်၊ ပြုတုံလတ်၊ ဗျူပုတ်မျှော်ထောက်ချင့်။” နိယံ။

[ပါ၊ ဝစနတ္ထ။ ယခုခေတ်၌ definition ဟူသော အင်္ဂလိပ်စကားကို ဝစနဟုပြန်ဆိုကြခြင်းမှာ ဝစဟူသောပါဠိနှင့် အနက်ဟူသော မြန်မာစကားကို အဖျောက်၍ ဆက်စပ်ထားသည့်ဝေါဟာရဖြစ်သည်။ ဝစနတ်နှင့် အတူတူပင်ဖြစ်သည်။]

ဝစနတ္ထ — ဝစနတ်နှင့် အတူတူ။

“ဝေ ဝစနတ္ထော ဝေဒိတဗွေ ဟူသော်လည်း

ဝိဂ္ဂိုဟ်ကိုမယူလင့်၊ သဒ္ဓတ္တကိုသာ ဝစနတ္တဆိုသည်။”
 အဋ္ဌကဏ္ဍိ ၁၁၁။ “ခေတ္တာနံအဓိပတိ ခတ္တိယော
 ဟူသော ဝစနတ္တနှင့်လျော်စွာ။” န ၄။ “ဗုဇ္ဈတိ
 ဟူသော ဝိဂ္ဂိုဟ်ဝါကျသည် ဗုဒ္ဓဟူသော နိပ္ပန္နပုဒ်၏
 အနက် ဖြစ်သောကြောင့် ဝစနတ္တမည်၏။”
 ဝါကျမေ ၁၃၅။

ဝစိ—စကား။ နှုတ်ထွက်။
 “စောင့်ခြင်းမြဲမြံ၊ ကာယကံနှင့်၊ နှုတ်သံဝစိ၊ မနသိ
 ဖြင့်။” ဓမ္မ* ၇၅။ “နှုတ်ဝစိမြက်ဟလျက်၊ ဆက်သ
 လေ့မကင်းသော။” ပုည၊ ၁၊ ၁၀။ “စိတ်ကဆိုး
 ယုတ်၊ ဝစိနှုတ်၌၊ ဒုစ္စရိုက်ကို၊ မကြိုက်ပယ်ခွာ။”
 မဃ* ၅၂၃။ [ပါ၊ ဝစိ။]

ဝစိကံ—နှုတ်မှု။ နှုတ်ဖြင့် ပြောဆိုသော ကောင်းမှု
 မကောင်းမှု။
 “စကားထွက်သံ၊ ဝစိကံဖြင့်၊ မနွံမကျိုး၊ တတိုးတိုး
 လျှင်။” ဓမ္မ* ၇၃။ “သုစိးပွားကြောင့်၊ ယိုးယား
 တရံ၊ ဝစိကံနှင့်၊ လက်ငံမနော်၊ နှလုံးသော်လည်း၊
 စေ့ဆော်ကြံမိ။” ပါမိ * ၉၄။ “ကာယကံ ဝစိကံ
 လုံခြုံသော ရဟန်း တို့အား။” သာသမ် ၂၇၇။
 “ဩကာသ၊ ဩကာသ၊ ကာယကံ၊ ဝစိကံ၊ မနောက်၊
 သဗ္ဗဒေါသ၊ ခပ်သိမ်းသောအပြစ်တို့မှ၊ ကင်းလွတ်ပါ
 စေခြင်းအကျိုးငှာ။” ဩကာသ ၃။ [ပါ၊ ဝစိကမ္ပ။]

ဝစိဒုစရိုက်—နှုတ်ဖြင့်ပြောဆိုသည့်မကောင်းမှု။
 “ထိုဒွါရ၌ဖြစ်သော စေတနာဖြင့် မုသာဝါဒ အစရှိ
 သော ဝစိဒုစရိုက် တို့ကို ပြောဆို၏။” မနောရထ
 ၁၂၉။ “မုသာဝါဒ၊ ပိသုကဝါဒ၊ ဖရသဝါဒ၊
 သမ္ပပ္ပလာပဟူ၍ ဝစိဒုစရိုက် လေးပါး။” စွယ်၊ ပ ၂၆။
 [ပါ၊ ဝစိဒုစရိတ။]

ဝစိဘေဒ—နှုတ်မြွက်ခြင်း။ ပီပြင်ထင်ရှားသောစကား။
 “နာဂသေနသည် ဝစိဘေဒ ဖြင့်သာလျှင် နာဂသေန
 မဟုတ်ဟုဆို၏။” မိလိန် ၃၉။
 [ပါ၊ ဝစိဘေဒ။ “ဝစိဘေဒေ ဗျတ္တဝါစာယံ၊ ထင်သော
 စကား၌၊ ဝါ၊ ပြီသောစကား၌။” ဓာန်ဦးနိ၊ ဒု ၅၀။
 “ပဘေဒဂတာ၊ နှုတ်ကလွတ်၍ရွတ်ဆိုခြင်း ကဲ့ပြား
 ခြင်းသို့ ဖောက်သော ... စကားပင်တည်း။” အဋ္ဌ၊
 တ ၁၉၉။]

ဝစိဝိညတ်—နှုတ်ဖြင့်သိစေခြင်း။ သိအောင်မြွက်ဆိုခြင်း။
 “ပစ္စည်း ၄ ပါးမပြည့်စုံက ပရိယတ္တိ ပဋိပတ္တိမပြည့်
 နိုင်ရာဟူ၍ ဝစိဝိညတ်တို့ဖြင့် ပစ္စည်းလေးပါးကို ဖြစ်စေ
 သတည်း။” ကုလား၊ ပ ၂၆၈။ “မြတ်စွာဘုရား
 သည် ဝစိဝိညတ်ဖြင့် ဖြစ်စေသော ပစ္စည်းကို စက်ဆုပ်
 ရွံရှာတော်မူသည်။” သာလင် ၉၉။

[ပါ၊ ဝစိဝိညတ္တိ။ ဝစိ—နှုတ်စကား၊ ဝိညတ္တိ—သိစေ
 ခြင်း။ “ဤစကားကို ဆိုအံ့ဟုကြံသော စိတ်သည်
 အဋ္ဌကလာပ်ရုပ်ကို ဖြစ်စေ၏။ ဤကလာပ်၌ပါသော
 စိတ္တဗ္ဗ ပထဝီဓာတ်နှင့် ဥပါဒိဏ္ဏက ဌာန ငါးပါး၌
 တည်သော ရုပ်တို့သည် ထိခိုက်ခြင်းကြောင့် အသံ
 ဖြစ်၏။ ဤအသံသည် စိတ္တဗ္ဗသဒ္ဓါမည်၏။ ဝစိဝိညတ်
 မဟုတ်သေး။ စင်စစ်ကား ထိုစိတ္တဗ္ဗပထဝီဓာတ်နှင့်
 ဥပါဒိဏ္ဏကရုပ်တို့ ထိခြင်း ခတ်ခြင်း၏ အကြောင်း
 ဖြစ်သော က ခစသည်ကိုထင်စေသော အခြင်းအရာ
 အထူးသည်ရှိ၏။ ဤအခြင်းအရာထူးသည်သာလျှင် ဝစိ
 ဝိညတ်မည်၏။” မနောရထ ၁၆၆။ “စောပနသင်္ခါ
 တာ၊ အလိုကိုပြတတ်သိစေတတ်သည်ဟု ဆိုအပ်သော။
 ဝစိဝေ၊ ဝစိသည်ပင်လျှင်။ ဝိညတ္တိ၊ မည်၏။ ဝစိ
 သောသေန၊ စကားသံဖြင့်။ အဓိပ္ပာယ် ဝိညာပန
 ဟေတုတ္တာ၊ အလိုကိုသိစေခြင်း၏ အကြောင်း၏
 အဖြစ်ကြောင့်။ ဝစိဝိညတ္တိ၊ မည်၏။” အဋ္ဌ၊
 တ ၁၉၈။]

ဝဇီရစိန်—မိုးကြိုး။ (ဝဇီရစိန် ရှဦး)
 “ပညာ ဝဇီရစိန်၊ နှိုင်းချိန်ဖြတ်တောက်၊ ရွှေနောက်
 မြင်ကိန်း၊ ဉာဏ်ချုပ်ထိန်းရှင့်။” မဃ* ၃၆၉။
 [ပါ၊ ဝဇီရ + မြန်၊ စိန်။]

ဝဇီရာ—စိန်။
 “မုတ္တသန္တာ၊ ဝဇီရာ တိ၊ ထိန်ဖြာရွန်းရွှင်၊ တန်ဆာဆင်
 လျက်။” သူဇာ * ၁၁။ [ပါ၊ ဝဇီရ။]

ဝဇီရက္ခန္ဓာ } —ပတ္တမြားလုံး။
 ဝဇီရက္ခန္ဓာ }
 “ပတ္တမြားမျိုးကား ဝဇီရက္ခန္ဓာ၊ ဂေါမုလာ၊ ကွမ်းပြင်ရေ၊
 မင်သင်္ခါ၊ တေလီ၊ ရှိန်းဂိုဟူ၍ ခြောက်ပါးရှိ၏။ ထိုတွင်
 ဝဇီရက္ခန္ဓာ သည် ရံရဲခြင်းခြင်းရှိ၏။” စွယ်၊ ပ ၃၆၇။

“ဂေါ်မုတ် ဂေါ်မိတ်၊ နှံဘိတ်တော်လီ၊ ဝဇီရကွန်၊
ကော်မူလန်က။” ဘူလင် * ၁၂၅။ [ပါ၊ ဝဇီရကွန်။]

ဝဇီရိန် } — မိုးကြိုး။ (ဝဇီရိန် ရှဉ်း)

“ထစ်ကြိုး ဝဇီရိန်၊ မိုးပုဆိန်သို့၊ တောင်ရှိန် ခေါက်
ခေါက်။” ဒေး * ၁၁၂ (၂)။ “စောမီးဒေဝိန်၊
နတ်မဟိန်လျှင်၊ ဝဇီရိန် စွဲကာ၊ နတ်များစွာနှင့်။”
နာပျီ * ၄၀။ “ဝဇီရိန်မည်၊ ရှေးတည်ခတ္တိယ၊ နိစ္စရဲရဲ။”
ကုသ * ၂၉၉။ “ဉာဏ ဝဇီရိန်၊ ထွန်းထိန်ထက်
မြက်။” ကဝိသေ ၁၆၄။ [ပါ၊ ဝဇီရ။]

ဝဇီ — စိန်။

“အမျိုးစဉ်စီ၊ စိန်ဝဇီကား၊ ရတီဘွဲ့ရေး။” ကိန္နရီ *
၁၆၉။ “သင်္ချာချိန်မှ၊ စိန်ဝဇီကို၊ သိဂီရောင်တင့်။”
(မင်္ဂလာချောင်း) ဗန္ဓ ၅၈။ [ပါ၊ ဝဇီရ။]

ဝဇီရိန် — ၁၊ စိန်ကျောက်။

“ပြောက်ကျားစိန်ရောင်၊ အကြောင်အနီ၊ ဖြင်ပေါသိ၍၊
ဝဇီရိန်၊ ထိန်သားအလုံ၊...ရှင်သားကျောက်မျိုး။”
ဆု * ၁၈။ “ဝဇီရ ခေါ်သော စိန် ရတနာသည်
ကား ယခုအခါ မြန်မာနိုင်ငံ၌ ထွက်ရှိသည်ဟူ၍
မကြားမသိရသေးချေ။” နိမာ၊ ပ ၁၂၄။

၂၊ သိကြားလက်နက်။

“သိကြားနတ်မင်းစွဲကိုင်သည့် ဝဇီရိန် လက်နက်ဟူ
သည်ကား...မြင်းမိုရ်တောင်ကို ဖောက်ထွင်းနိုင်သော
စိန်ကျောက်အတိဖြစ်သောလက်နက်တည်း။” ကဝိဒီ
၃၀၀။ “ဝိသာခါသတို့သမီးကား... ပါရမီဖြည့်ပြီးသူ
ဖြစ်၍ ဝဇီရိန် စက်သွားကဲ့သို့ ထက်မျက်လျှင်မြန်
သော ဉာဏနှင့်ပြည့်စုံသောကြောင့်။” နရ ၂၁၇။
“ယခုအခါ အမှတ်မဲ့ခေါ်ဝေါ်နေကြသည်မှာ ဝဇီရိန်
လက်နက်ဟူ၍ခေါ်ကြ၏။ အမှန်မှာ ဝဇီရိန် သာ
တည်း။” လောကုပ် ၃၃။ [ပါ၊ ဝဇီရ။]

ဝဇီရာ — စိန်။

“စိန် ဝဇီရာ၊ ဝင်းဝင်းဝါမျှ၊ ခြင်းရာခြစ်။” ကိန္နရီ *
၁၀။ “ငွေသွားညွန့်စီရိဇိယ၊ ဝဇီရာ တနှုန်း။”
ပုညတေး ၄။ [ပါ၊ ဝဇီရ။]

ဝဇီရာဝုစ — ဝဇီရိန်လက်နက်။

“အမုံရင့်မာ၊ ပွင့်မြူးဖြာသော၊ ဝဇီရာဝုစ ဉာဏ်တော်
အရှင်တမူလည်းဖြစ်တော်မူထသော။” ကဝိန္ဒာ ၂၂။
[ပါ၊ ဝဇီရာဝုစ။ ဝဇီရ-အာဝုစ၊ ဝဇီရ-စိန်၊ အာဝုစ-
လက်နက်။]

ဝဇီရာဝုစ — ဝဇီရာဝုစ နှင့်အတူတူ။

“ဝဇီရာဝုစ၊ လှစ်ခတ်ဖြတ်ဘောက်၊ ဘွားဘွား
တောက်သို့။” အာသံ * ၃။

ဝတိန် — တာဝတိန်နှင့်အတူတူ။

“ထွန်းပြောင်ထိန်ထိန်၊ နံနက်ချိန်ဝယ်၊ ဝတိန်ပြည်သို့။”
ဝဲ * ၇။ “မျက်နှာတော်တသိမ်ကြွမှာဖြင့်၊ ဝတိန်
ကနတ်သွင်။” ထပ် ၇၉။ “လွတ်ငြိမ်းရာ ဝတိန်စံ
ပေါ့တဲ။” မျောက် ၁၄။

ဝတိသာ — တာဝတိန် နှင့် အတူတူ။

“သိကြားပြည်ဟု၊ ဘုံတည်ပျော်ရာ၊ ဝတိသာ
လည်း၊ ချမ်းသာခံလစ်။” ဓမ္မ * ၃၆။ “ပျော်မွေ့
သာယာ၊ ဝတိသာ၌၊ မဟာသုခ၊ စံကြကုန်ပြီး။”
ကိုး * ၁၁။ “အာလိန်ငါးဆင့်၊ ရွန်းရွန်းတင့်သား၊
နတ်မင့်စံရာ၊ ဝတိန်သာသို့။” ဆဲနစ်မျိုး ၄၉။

ဝယ — ၁၊ အရွယ်။

“ဇာတိဝယ၊ ဂုဏ်ဝစုဖြင့်၊ စသည်လုံးခြုံ။” ဓမ္မ * ၃၆။
“ဇာတိဝယ၊ ဂုဏ်မြောက်မြား၊ သူတို့အားလည်း။”
ဘူပေါင်း၊ ရာဇဝသတိ * ၆။ “ဝယ အာယု၊ ဝတ္ထု
ရတနာ၊ ပညာယိုယွင်း၊ မြက်ဖျားနှင်းကဲ့သို့။” ပုည၊
၁၊ ၅၆။

၂၊ ပျက်မှု။

“ရုပ်နာမ်တို့၏ ခဏတိုင်းခဏတိုင်း ပျက်ခြင်းဘောက်
ပြန်ခြင်းသည် ဝယဘည်း။” ဗုဒ္ဓသင် ၁၃၆။
[ပါ၊ ဝယ။]

ဝယဝုစို — အသက်အားဖြင့်ကြီးသူ။

“လူကြီးနှင့်လူငယ်ဆဲကြသော် ဝယဝုစိုကိုထောက်၍
လူငယ်တရားရှုံးစေ။” သတ်ကြီး ၇၀။ “ဘုရားတရား၊
သံဃာ၊ ဆရာ၊ မိဘ၊ ဝယဝုစိုဖြစ်သောသူတို့၌ အရှိ
အသေပြုထိုက်သော။” ဥတ္တမ ၁၇။ “သီလဂုဏ်၊
ပညာဂုဏ်၊ သမာဓိဂုဏ်ဖြင့် ကြီးခြင်းတည်းဟူသော

ဂုဏ်ဝစို။ အသက်အရွယ်ဖြင့် ကြီးခြင်းတည်းဟူသော
ဝယဝစို။” စွယ်၊ ၃ ၃၆၉။

[ပါ၊ ဝယဝစို။ ဝယ-အရွယ်၊ ဝစို-ကြီးခြင်း။]

ဝရ—မြတ်သော။ ဆုလာဘ်။

“အမြတ္တနှင့်၊ ဝရသိဒ္ဓိ။” ရာမ၊ ပ ၁။ “အမြတ္တနှင့်၊
ဝရလာဘ်၊ စုတ်သံလှစွာ။” သမန်၊ ပ ၄၄၃။

[ပါ၊ ဝရ။]

ဝရကပ်—ဘုရားသုံးဆူပွင့်သောကမ္ဘာ။

“သာရကပ်၊ မဏ္ဍကပ်၊ ဝရကပ်၊ သာရမဏ္ဍကပ်၊
ဘဒ္ဒကပ်ဟူ၍သိကုန်၏။” နု၊မာတိကာစဉ် (ကျော) ။

“သုံးဆူပွင့်အံ့ဝရကပ်။” မှန်၊ ပ ၂၀။ [ပါ၊ ဝရကပ်။]

ဝရဇိန်—၁၊ သိကြားမင်းလက်နက်။ မိုးကြိုး။

“နတ်မင်းစိုး၏၊ မိုးကြိုးစက်ရှိန်၊ ဝရဇိန်သို့၊ နှိုင်းချိန်
မယွင်း။” ဘူလင်* ၁၂၄။ “ဝရဇိန်ဟု၊ စက်ရှိန်
လက်နက်၊ ဆန့်၍နက်သော်၊ ဝက်ဝက်မြေမိုး၊ ပြတ်
ကျိုးမြင့်မိုရ်၊ ထိန်သိန်ပြိုမျှ။” ခင်ထွေး* ၁၄။ “တွေခဲ
သံချောင်း၊ ငဲ့စောင်းမျက်ရှိန်၊ ဝရဇိန်မိုးကြိုး၊ ပုဆိုး
နှင့်သော်၊ လေးပါး ကျော် သို့။” ဘူပေါင်း* ၄၇။
“ငါ့ဝမ်း၌ဝရဇိန်လက်နက်စက်ရှိ၏။” ဣကုဏ် ၁၁၉။

၂၊ စိန်ကျောက်။

“စုတေ့ချိန်ဝယ်၊ ဝရဇိန် ရောင်ပြေး၊ နှက်ပြည့်လေး
သို့။” ကိုး* ၁၃။ “ဝရဇိန် ရတနာ၊ မြရတနာ။”
သမန်၊ ပ ၂၉၄။ “ဝရဇိန်နှင့်နီလာ၊ သန္တာလည်း
အမျိုးမျိုး။” ကျီး ၂၉။ “ဝရဇိန် အသွားတတ်
သော ပညာချွန်းတောင်းဖြင့်။” မဏိသျှတ် ၄။ “ဝရဇိန်
ဟူရာ၌ မြား၏ အဖျား၌ စိန်ကို အသွား တပ်သော
ကြောင့် စိန်ကိုဟောသော ဝဇီရသဒ္ဓါကိုစွဲ၍ ဝဇီရ
စိန်မြားဆိုသည်ကို ကာလလျား၍ ဝရဇိန်မြား ခေါ်
သည်ဟူသင့်၏။” သတ်ကြီး ၁၄၆။

[ပါ၊ ဝဇီရ။ “ဝဇ၊ ဝဇသဒ္ဓါသည်။ ဂတိယံ၊ (သွား
ခြင်း) ၌ဖြစ်၏။ ဝဇတေဝ၊ ရောက်သည်သာလျှင်
တည်း။ ယဿ၊ အကြင်လက်နက်၏။ ဂမနံ၊ သွား
ခြင်းကို။ ကေနစိ၊ တစုံတခုသော ဝတ္ထုသည်။ နပဋိ
ဟညတေ၊ မတားမြစ်အပ်။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဝဇီရံ၊

မည်၏။ (ရောက်သည်သာ၊ တားမြစ်ခြင်းမရှိဟူလို) ။”
ဇာန်ဋီနိ၊ ပ ၈၀။]

ဝရယုဂ်—[ဗေဒင်] ...?

“ရာသီ ကောင်းဟုတ်၊ ဝရယုဂ် နှင့်။” ကုသ* ၄၆။
“ကောင်းသော အမြတ္တစုတ်၊ ဝရယုဂ် အစယှိသည်
တို့နှင့်။” ကိုးဋီ ၁၇၉။ [ပါ၊ ဝရယုဂ် ။?]

ဝလာ—မိုးတိမ်။ မိုးနုတ်သား။ ကောင်းကင်။

“စိတ်ရှုပ်အောင်ပေလွှာတယ်၊ ဆွေဝလာမာန်သွင်း။”
ပုညတေး ၂၉။ “မိုးလယ်အာကာ၊ နတ် ဝလာ သို့။”
ကဝိသေ ၂၀၄။ [ပါ၊ ဝလာဟက။]

ဝလာဟက—၁၊ မိုးတိမ်။ မိုးနုတ်သား။

“မိုးကိုဖြစ်စေတတ်သော ပဠာနွ ဝလာဟက နတ်ဟူ၍
ဝလာဟက နတ်မျိုးငါးပါးရှိသည်။” နေမိတ် ၉၆။

၂၊ ကောင်းကင်ပျံနိုင်သောမြင်း။

“ကောင်းကင်သို့ ပျံသွားတတ်သော ဝလာဟက မြင်း
ရတနာ၏။” သမန်၊ ပ ၂၂၂။ “ဖြူဆံမြက်သွင်၊
ကောင်းကင်ပျံစွာ၊ ဝလာဟက။” ကုသ* ၂၁၉။
[ပါ၊ ဝလာဟက။ ဝလာဟက-မိုးတိမ်။ “ဝါရိ၊ ရေကို။
ဝဟတိ၊ ဆောင်တတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဝလာဟ
ကော၊ မည်၏။” ဇာန်ဋီနိ၊ ပ ၁၁၆။ ဝါရိ-ဝဟက
ပုဒ်တွင် ဝါရိကိုဝ၊ ဝကို လပြု၍ ဝလာ ဟက-
ဖြစ်သည်။]

ဝသ—မိုး။ မိုးရွာခြင်း။

“မိုးလေ ဝသ ကျသောအခါ အောက်မြို့ ကျေးရွာ
ဆိုတာ အင်မတန် ဆင်းရဲသည်။” မှိုင်း၊ ပ ၁၀၃။
“တိုင်းနိုင်ငံ သာယာ၍ ရေစာပြည့်ဖြိုးလျက် မိုးလေ
ဝသ ကောင်းမွန်လိမ့်မည်။” ထီး၊ ပ ၁၇၉။
[ပါ၊ ဝသ။ ဝသ-မိုး။]

ဝသီ—၁၊ အလေ့အကျက်။ အထုံဝါသနာ။ နှုတ်အကျင့်
ပါမူ။

“ဖရဏာလောကီ၊ ပိတိဆိနှင့်၊ ဝသီစည်ပင်၊ ဤယင်း
ရှင်ကား။” ပါမိ* ၁၀။ “ပူရေးစချီ၊ ဝသီ စရိုက်၊
လိုက်လိုက်လျောလျော။” ကုသ* ၆၀။ “လေ့ကျက်
ဝသီ၊ ထုံမမို၍၊ ပါရမီနဂိုရ်။” မသ* ၃၂၀။ “အထုံ
ဝသီ ပါရမီပြည့်စုံလာခဲ့တဲ့အတွက်။” ထေရီ၊ တ ၇၄။

“သျှင်သာရိပုတ္တရာသည် ရှေးအခါ မျောက်ဖြစ်ခဲ့ဘူးသော ဘဝနှင့်နီးသဖြင့် အထုံဝသီ လိုက်ပါလာသောကြောင့် ကိုယ်လက် မငြိမ်မသက်ဘဲ လှုပ်လှုပ်ရှားရှား ဖြစ်တော်မူ၏။” ယမိုက် ၁၃။ “မုရိုးဒုံ ပုဂ္ဂိုလ်ကို နှုတ်ဆုံးမတော် မူသည်တွင် မချေမငံ ဝသီ အပါပါ ဆို၍။” သီလဝိ ၇၅။ “စကားအလဇ္ဇိ၊ ဝသီ လည်း မပါ။” ပင်း၊ ဒု ၇၁။

၂။ ဝသီဘော်ငါးပါး။

“ရသည့်ဈာန်ကို၊ မကျန်ကျင့်ညီ၊ ဝသီ အစဉ်၊ ငါးပါး ယှဉ်လျက်။” ပါမီ* ၈။ “နောက်ဆွယ်မမှီ၊ ဝသီ ငါးပါး၊ စွမ်းအားလေ့လာ။” ဆု* ၁၁၃။ “ဈာန် သမာပတ်ကို ဝင်စားရာ၌ ဝသီ မြောက်၍ နိုင်နင်းခြင်း။” သာသမ ၁၆၄။ [ပါ၊ ဝသီဘာဝ။]

ဝသီဘော်—လေ့ကျက်သည့်အဖြစ်။ အလေ့အကျက်။

“ဓမ္မဉ္စရိ၊ စုံအင်ညီမ၊ ဝသီ ငါး ဘော်၊ ဈာန်အား လျော်လျက်။” ကိန္နရီ* ၈၆။ “ထို့အတူ တန်ခိုးနှင့် ပြည့်စုံသောစိတ်၏ ဝသီဘော် အလေ့အကျက်ရှိသော ရဟန်းသည်။” မိလိန် ၁၂၉။ “ထိုပဌမဈာန်ကိုပင် ငါး အင်သော ဝသီဘော် တို့ဖြင့် ဝင်စား တော်မူလျက်။” ဇီ ၄၄။

[ပါ၊ ဝသီဘာဝ။ ဝသီ-လေ့ကျက်ခြင်း၊ ဘာဝ-အဖြစ်။ ဝသီဘော်ငါးပါး ၁ အာဝဇ္ဇနဝသီ-ရပြီးသောဈာန်ကို အဖန်ဖန်ဆင်ခြင်ခြင်း၊ ၂ သမာပဇ္ဇန ဝသီ-ရပြီးဈာန်ကို ဝင်စားခြင်း၌ အလေ့အကျက်များခြင်း၊ ၃ အဓိဋ္ဌာနဝသီ-ဤမျှသော အချိန်ပတ်လုံး ဈာန်စိတ်သာ ဖြစ်မည်ဟု အဓိဋ္ဌာန်မူ၍အလေ့အကျက်များခြင်း၊ ၄ ဝုဋ္ဌာန ဝသီ - သတ်မှတ် ထားသော အချိန်၌ ဈာန်မှထနိုင်သည့် အလေ့အကျက်များခြင်း၊ ၅ ပစ္စဝေက္ခဏဝသီ-ဈာန်တို့ကို အနုလုံပဋိလုံ ဆင်ခြင်မှု၌ အလေ့အကျက်များခြင်း။]

ဝသန်—မိုးဥတု။

“သွန်းမြူးစေ့ထန်၊ ခါ ဝသန် လည်း၊ နီးဟန်ကာလ၊ မှိုင်းမှိုင်းပြလျက်။” ဒေး* ၁၀၇ (၁) “ရာသီဂိမာန်၊ ဝသန် ပြောင်းလု၊ ရတုသန်းလန်း။” ဇောတ် ၁၁၀။ “ရတုဟေမန်၊ ဝသန် မအုန်း၊ တန်ဆောင်မုန်းဟု။”

ဗန္ဓ ၁၁၁။ “မိုးသုံး ဝသန် ချိန်ဆုံးလို့၊ တန်ဆောင်မုန်း ဗြိစ္ဆာ။” သေတ္တု၊ ပ ၃၁၂။

[ပါ၊ ဝဿာန။ မှတ်ချက်။ ဆောင်း နွေမိုး ဟူသော ဥတု သုံးပါးအနက် မိုးဥတုကို ဟောသော ပါဠိမှာ ဝဿာနဖြစ်သည်။ ဥတုခြောက်ပါးခွဲဝေရာ၌တပေါင်း လပြည့်ကျော် တရက်မှ ကဆုန်လပြည့်အထိ ၂ လကို ဝသန္တ ဥတုခေါ်သည်။ ဝဿာန-မိုးဥတု၊ ဝသန္တ-ဝသန္တဥတုဟု နှစ်မျိုးရှိရာ မိုးဥတုကို ဝဿာနဟူသော ပါဠိပုဒ်အရ ဝဿာန်ဟုဆိုလျှင် ပို၍သင့်သည်။ ကဗျာလင်္ကာ မြန်မာစာပေဦးကား ဝသန်ဟု အတွေ့ရများသည်။ ဝသန္တ၊ ဝဿာန် တို့ကိုရှုပါဦး။]

ဝသန္တ—၁။ ဥတု ခြောက်ပါး အနက် သိသီရနှင့် ဂိမ္မ အကြားဖြစ်သောဥတု။ (တပေါင်းလပြည့် ကျော်တရက်မှ ကဆုန်လပြည့်အထိ နှစ်လ ရှိသည်။)

“ထိုအရှင် ဥဒါယိသည် တပေါင်းလပြည့်နေ့၌ ဆောင်း လလည်းလွန်ပြီ၊ ဝသန္တကာလလည်းရောက်ပြီ...ဟု။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ ပ ၁၃။ “တန်ခူးကဆုန်နှစ်လသည် ဝသန္တ။” ဥတု ၂။

၂။ မိုးဥတု။

“မိုး ဝသန္တ၊ ပဇ္ဇန္တဟု၊ အမွန္တနတ်။” ကိန္နရီ* ၉၀။ [ပါ၊ ဝသန္တ။ “ဝ သ ကန္တိ ယံ။ ငသိယတေတိ ဝသန္တော။ ပုပ္ဖဓနတ္တာဝါ ဝသိကာ မော တေ ဝသန္တော။” ဇာန်ဋီ* ၇၉။ ဝ သ မာတ် သည် နှစ်သက်ခြင်းဟူသောအနက်၌ဖြစ်၏။ နှစ်သက်အပ်သောကြောင့် ဝသန္တမည်၏။ တနည်းကား တောပန်းရနံ့တို့ဖြင့် သင်းပျံ့ကြိုင်သည်၏ အဖြစ်ကြောင့် နှစ်လိုဖွယ် ရှိ သည့် အ ဖြစ် ကြောင့် ဝသန္တမည်၏။ ဇာန်ဋီနိ၊ ပ ၁၅၄။ တန်ဆောင်မုန်း လပြည့်ကျော် ၁ ရက်နေ့ကစ၍ ၂ လစီ ဟေမန္တ၊ သိသီရ၊ ဝသန္တ၊ ဂိမ္မ၊ ဝဿာန၊ သရဒဟု ဥတုခြောက် ပါးခွဲရာ ဝသန္တဥတုသည် ဆောင်းအလွန် နွေ (ဂိမ္မ) မရောက်မီ စပ်ကြားကာလဖြစ်၍ အနောက်တိုင်း အခေါ် စပရင်းရာသီ (နွေဦး ရာ သီ) နှင့် တိုက်ဆိုင်လျက် ရှိသည်။]

ဝသုန်—မြေ။

“ဘုန်းစက်ရည်ကြောင့်၊ ခိုင်ကျည်ဝသုန်၊ ကမြူးခုန်သို့”

မလိပ် ၂၉။ “စဉ်စိုက်စံကုန်၊ မြေ ဝ သုန် ဝ ယ်။”
ဘိရူ* ၉၀။ “မြေဓာတ်ဝသုန်၊ ရိုက်တုန်စောင်း
ထောင်။” မဃ* ၃၀၀။

[ပါ၊ ဝသုန္ဒရာ။ ဝသု-ဓရ၊ ဝသု-ရတနာ၊ ဓရ-
ဆောင်သည်။]

ဝသုန္ဒရာ — မြေ။

“ဆွတ်ကျုံးမကုန်၊ သမ္ဘာဟုန်ဖြင့်၊ ဝသုန္ဒရာ၊ မြေ
မျက်နှာမှ။” ကိုး* ၂၄၀။ “တိမ်း လှည်း ရန် မှုန်၊
နှင်ခြမ်းဟုန်ဖြင့်၊ ဝသုန္ဒရာ။” ပုံတောင် * ၂၀။
“တန်ခိုးဟုန်ဖြင့်၊ ဝသုန္ဒရာ၊ ယူဇနာ တ သောင်း၊
ဤမြေပေါင်းကို။” ပြာဋိ* ၅၄။
[ပါ၊ ဝသုန္ဒရာ။]

ဝသုန္ဒရေ — ၁၊ မြေ။

“ဝသုန္ဒရေ၊ ဤမြေသော်လည်း၊ စောင့်စည်းမုသား၊
ကျင့်သောအားဖြင့်။” ပါမီ* ၁၂၄။ “လှစ်ခွန်ပြာ၊
ဝက်ဝက်ကွာ၍၊ မဟာဝသုန္ဒရေ၊ ဤသည့်မြေလည်း၊
မျှလေမြှိုက်မြှိုက်။” ဟသ်* ၄၃။

၂၊ မြေစောင့်နတ်။

“နတ်လူတို့ကို၊ ချွတ်မည်ဆို၍၊ ကုသိုလ် အ ဟုန်၊
ဝသုန္ဒရေ၊ သိပ်စေလျက်။” မြား* ၁။ “မာရ်နတ်
ဆိုးလည်း၊ ဖြိုးဖြိုးပြည့်ဟုန်၊ ကျေးဇူး ဂုဏ် ကို၊
ဝသုန္ဒရေ၊ ဆိုပေယုံကြည်၊ သက်သေတည်က၊ ဆံရည်
စက်စက်၊ မြေကထွက်၍၊ ယွင်း ကွက် မ ထွန်၊
ရှေးကြောင်းပြန်သော်၊ နတ်မွန်စကား၊ သစ္စာအား
ကြောင့်၊ ထွားထွားကြေညက်။” မဂ်စိုး* ၁။

[ပါ၊ ဝသုန္ဒရာ။ မှတ်ချက်။ ဝသုန္ဒရေဟူသော ဝေါ
ဟာရသည် ဝသုန္ဒရာဟူသော ပါဠိမှလာသော
ဝေါဟာရဖြစ်သည်။ မြေကြီးကို ခေါ်ရင်းဖြစ်သည်။
ယင်းမှတစ်ဆင့် မြေစောင့်နတ်ကိုလည်း ဝသုန္ဒရေဟု
ခေါ်လာကြသည်။ မြတ်စွာဘုရား ဘုရားဖြစ်ခါနီး
မာရ်နတ်က တိုက်ခိုက်သောအခါ ဝသုန္ဒရေနတ်က
ဆံပင်ကိုရေညှစ်သဖြင့် မြစ်ကြီးမြစ်ငယ် မြစ် ကာ
မာရ်နတ်စစ်တပ်ကြီး ပျက်စီး ထွက်ပြေးကြောင်းဖြင့်
အစဉ်အလာ ပြောကြသည်။ ကျမ်းဂန်၌ကား မလာ
မရှိချေ။ သမန်၊ ပ ၂၀၅။]

ဝါ^၁ — တနည်းပြောလိုရာ၌ သုံးစွဲသောပုဒ်။ တနည်း
ကား။

“အကြင်ဆယ်ပါးသောတရားတော်ဖြင့်၊ ဝါ၊ အကြင်
ဆယ်ပါးသောတရားတော်ကြောင့်။” သံဝတ် ၁။
“အဓိပ္ပာယ်မှာ နန်းမမယ်၊ ဝါ၊ တပင်တိုင်မင်းသမီး။”
စာသမိုင်း ၁၉၈။ “နောက်ပိုးဟူသော ဝေါဟာရ
စကားသည် မိဘမောင်ဘွားတို့ ကွယ်ရာနောက်တွင်
မိမိအလိုရှိအပ်သောအရာကို သည်ပိုးရွက်ဆောင်၍
ပြုရသောကြောင့် နောက်ပိုးဟူ၍ ဝေါဟာရဖြစ်ခြင်း
တရပ်၊ ဝါ တနည်းကား၊...ကုန်တခုကို ကျောဖြင့်
နောက်ကပိုးသည်ရှိသော် ရွှေကမြင်နိုင်သောကြောင့်
နောက်ပိုးဟူ၍ ဝေါဟာရဖြစ်ခြင်းတရပ်။ သင့်ရာ
ယူတော်မူပါဘုရား။” စပယ် ၅၃။ [ပါ၊ ဝါ။]

ဝါ^၂ — [ဝိနည်း] ၁၊ မိုးဥတုကိုခေါ်သောဝေါဟာရ။

“ဘိက္ခုသံသ၊ သာဝကတို့၊ ဝါသကျွတ်သော်။”
ကိုး* ၂၉၈။ “သိတင်းဝါကျွတ်၊ မောင်းစည်ခတ်
လည်း၊ ပန်းဝတ်လူလူ။” ဇရံ* ၁၂၈။ “ဝါဘွင်း
ဝါယမယွင်း၊ တလ လေးသိတင်းရှိသော ဥပုသ်သီလ
ကို။” နော၊ ဒု ၁၀။

၂၊ ရဟန်းဖြစ်သောနှစ်အရေအတွက်။
ရဟန်းသက်။

“ပဉ္စင်းရ၍၊ ငါးဝါစေ့သော်။ အောက်မေ့၍သို့
ကြုံလတ်တည်း။” ဌေး* ၃၈။ “ရဟန်းပြုပြီး၊...မလွန်
ရွယ်သစ်၊ အနှစ်ငါးဝါ၊ ပြည့်သောခါဝယ်။” သံ* ၂။
“အရှင်ဘုရားသည် အဘယ်မျှလောက်ဝါရှိသနည်းဟု
မေးသော်။” ဖိလိန် ၄၂။ “ရဟန်းပြုသည်မှာ
အဘယ်မျှ ဝါရပြီနည်းဟု မေး၍။” ငါး၊ မ ၅၁၇။
[ပါ၊ ဝဿ။ ဝဿ-နှစ်။]

ဝါ^၃ — ရဟန်းများစာပို့ချသည့်အကြိမ်။

“ပွဲပြင်သာသနာ၊ ထမ်းရွက်ခါလည်း၊ ညဝါဟတိုက်၊
နေ့ဝါလိုက်၍။” ပဉ္စာ၊ နိဂုံး* ၄။ “သဘာဂဂိုဏ်းဝင်
ဆရာတို့ဘက်က နေ့ဝါကောင်း ှသည်။” သီလဝိ
၉၀။ “ရဟန်းသင်္ဃာတို့အား တနေ့ ၇ ဝါ စာပို့
နိုင်၏။” ရွှေထေ ၃၀။

[ပါ၊ ဝါရ။ ဝါရ-အကြိမ်။]

ဝါဂီနစ် — အတီးအဆိုအက။

“မိမိတို့၏ ဝါဂီနစ်အတတ် (ဝါ) အကအတတ်နှင့် ဂီတဆိုင်ရာကို လူမျိုးအလိုက်...ထုတ်ဖော်ကြခြင်း။” ပြည်ရပ် ၂၀၂။

[ပါ။ ဝါဒီတဂီတနစူ။ ဝါဒီတ-တီးမှုတ်ခြင်း၊ ဂီတ-သီဆိုခြင်း၊ နစူ-ကခြင်း။ နစူဂီတ ဝါဒီတကို ပြောင်းပြန် အတိုကောက်လုပ်ထားသည့်စကားဖြစ်သည်။]

ဝါစက — [သဒ္ဒါ] အနက်ကိုဟောသောကြံယာ။

“သမာသတဒ္ဓုတ်၊ အာချာတ်ကြွတ်ဟု၊ လေးပုဒ် ဝါစက၊ မုချဥပစာ။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၇။ “ခြောက်ဖြာ ကာရက၊ ဝစ္စရုဏ်သွယ်၊ တဆယ်ဝါစက၊ အတ္ထပြုပြု။” ဥတိန်* ၃၃။ “လူသွားသည်ဟူသောဝါကျ၌ ဝါစက ဖြစ်သော သွားသည်ဟူသောပုဒ်၏ ဆိုလိုသော အဓိပ္ပာယ်ကို။” မြန်ဒါသစ် ၁၂၀။ [ပါ။ ဝါစက။ ဝါစက-ပြောဆိုသူ။]

ဝါစနာမဂ္ဂ — စကားစဉ်။ ပြောရိုးပြောစဉ်။

“တိုက်ရိုက်လာသောကျမ်းဂန်ကိုကား မတွေ့မီ၊ ရှေးဆရာတို့၏ ဝါစနာမဂ္ဂကို ကြားသိဘူးသည်မှာ။” စွယ်၊ ဒု ၃၆၂။ “ဆရာမြတ်တို့လည်း အတ္တနောမတိ မဟုတ်၊ ပရမ္မရာဘတ ဝါစနာမဂ္ဂ...ဖြစ်သော ဆရာတို့၏ လဒ္ဓေါပဒေသပင် ဖြစ်ရာ သောကြောင့်။” သမန်၊ ပ ၄၃၅။ [ပါ။ ဝါစနာမဂ္ဂ။ ဝါစနာ-စကား။ မဂ္ဂ-လမ်း။]

ဝါစာ — စကား။

“ငါ့ကိုသာလျှင်၊ ဝါစာမြက်မြက်၊ နှုတ်ထွက်နာလို၊ ဧချိုမျှ၊ ဆိုလတုံတုံ။” သစ္စာ* ၁၀၀။ “ချိုမြက်သာယာ၊ ပျားသကာသို့၊ ဝါစာချိုးချိုး၊ ချစ်ခြင်းတိုးအောင်။” ဟင်္သာ* ၆၄။ “သူတော်ငါ့ကို၊ ဝါစာ ချဲ့ချဲ့၊ ဒဟရီလျှင်၊ ပလီပစာ၊ ဆိုရှာလေတတ်။” ဇေယျီ* ၂၂၈။ [ပါ။ ဝါစာ။ “ယောသဒ္ဓေါ၊ ကို။ ပုဂ္ဂလေန၊ သည်။ ယသ္မာ၊ (အကြင်) ကြောင့်။ ဝုစ္စတိ၊ ဆိုအပ်၏။ ဣတိတသ္မာ၊ ထိုကြောင့်။ သောသဒ္ဓေါ၊ (ထိုအသံ) သည်။ ဝါစာ၊ မည်၏။” အဋ္ဌ၊ တ ၁၉၉။]

ဝါစာကမာ — စကားအစဉ်ဖြစ်ရုံ ပြောသောစကား။ ? တကယ်မဟုတ် အလုပ်မပါ စကားသာ ဖြစ်သောစကား။ ?

“ထောမနိထောမနာ၊ ဝါစာကမာ၊ တိုင်းထွာရယ်ဟ၊ အံ့ကြသြကြ။” ရာမ၊ ပ ၆၆။ “ကြွပါ သုံးဆောင်ပါ လို့ ဝါစာကမာ ဘာဘာညာညာတွေ ဟန်မဆောင်တတ်ဖူးရှင့်။” ရှုမဝ၊ ၇၊ ၇၈၊ ၃၁၆။

ဝါစာကမ္မာဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “လူပြောမသန် လူသန်မပြောဆိုသော စကားပုံသည်၎င်း ဝါစာကမ္မာဟု ပြောလေ့ ပြောထရှိသော ဝေါဟာရသည်၎င်း သဘောချင်း တူညီကြလေသည်။ (ဝါစာ-စကား၊ ကမ္မာ-ပြုခြင်း) စကားဖြင့်သာပြုခြင်း။” သုတ္တန် ၇၆။ [ပါ။ ဝါစာကမ။ ? ဝါစာ-စကား၊ ကမ-အစဉ်။]

ဝါစာသိလိဋ္ဌ — စကားပြေပြစ်မှု။

“အကြားအမြင် အလိမ်အမာရှိသည်ဟူ၍ အ-အက္ခရာထည့်၍ ဆိုသောအရာသည် စကားပြေပြစ်စေခြင်း အကျိုးမျှသာဖြစ်၍ ဝါစာသိလိဋ္ဌမည်၏။” ဝေါ ၁၇၇။ “သမ္ပပ္ပညာယပဿတိ၌ ဝါစာ သိ လိဋ္ဌ အကျိုးငှာ သမ္မာသဒ္ဓါ ရသ္မာပြုပါသည်။” သိဂဏ္ဌိ ၄၂၈။ “နား၏တန်ဆာ ဝါစာသိလိဋ္ဌဖြစ်အောင် ကြံဆောင် ဟောကြားတော်မူနိုင်သည်။” ဥပမာ၊ ဒု ၄၉။ [ပါ။ ဝါစာသိလိဋ္ဌ။ ဝါစာ-စကား၊ သိလိဋ္ဌ-ပြေပြစ်မှု။]

ဝါစုဂ် — ဝါစုဂ္ဂတ။

“ကေနံမုချ၊ ဝါစုဂ်ရကို၊ လျှောက်ကြ အမှန်။” ဗုဒ္ဓပျို့* ၂၂။ “ပိဋကတ်ကို၊ နှုတ်မှတ်ကယ်အာဂုံ၊ ဝါစုဂ်ပင်ငုံသော်လဲ။” သာဓောင့်၊ ၁၊ ၁၊ ၈၀။ [ပါ။ ဝါစုဂ္ဂတ။]

ဝါစုဂ္ဂတ — နှုတ်ရ။ နှုတ်ငုံ။ နှုတ်တက်ရ။

“ဖြန်းဖြန်းပါအောင်၊ ဝါစုဂ္ဂတ၊ ကျက်ခဲ့စလို့။” ရာမ၊ ပ ၁၈၉။ “အနုရာသီ၊ လောကီကြောင်းဟုတ်၊ ကြိုးအားထုတ်၍၊ ဝါစုဂ္ဂတ၊ ဆောင်လေ့ကြမှု။” အနုလင် ၅။ “သဇိုးလက်ဝဲရွာဇာတိ ရှင်သီလာစာရ မထေရ်သည် ဥဘတောဝိဘင်းကျမ်းကို နှုတ်တက်အာဂုံ ဝါစုဂ္ဂတ ရွှေပါအောင် မလိပ်မလည်းပြန်နိုင်ပေသည်။” သာလင် ၂၁၇။ “မောင်မင်း ဝါစုဂ္ဂတ ပြုလုပ်လေ့လာသောအရာကိုသာ အခါမလင့် ကြိုးစားပါဟူ၍ မိန့်တော်မူကြ၏။” ကဝိသာ ၂၅။

[ပါ၊ ဝါစုဂ္ဂတ။ ဝါစာ-ဥဂ္ဂတ၊ ဝါစာ-နှုတ်၊
ဥဂ္ဂတ-တက်ရောက်ခြင်း။]

ဝါဏိဇ — ကုန်သည်။

“ရင်းနှီးကုန်၊ ဝါဏိဇနှင့် ဝါဟသိန်းသောင်း။”
ကိန့်ရီ* ၁၇။ [ပါ၊ ဝါဏိဇ။]

ဝါဏိဇ — ကုန်သွယ်မှု။

“ပေါ်လတစ် ပေါ်လတစ်နှင့် အော်ဟစ်သော မဟာ
ကိစ္စကြီးမှာ ဝါဏိဇတည်းဟူသော ကူးသန်းရောင်း
ဝယ်မှုတို့နှင့် တခုနှင့်တခု ရောရရှက်ဆုံလျက်။”
ဒေါင်းသစ် ၁၈၉။

[ပါ၊ ဝါဏိဇ။ “ဝဏိဇာနံ ကမ္မံ ဝါဏိဇံ။” ဇာန်ဒီ*
၄၄၆။ “ဝဏိဇာနံ၊ ကုန်သည်တို့၏။ ကမ္မံ၊ အမှု
တည်း။ ဝါဏိဇံ၊ မူ။” ဇာန်ဒီနိ၊ ဒု ၅၇။ ပါဠိဘာသာ၌
ဝါဏိဇ - ကုန်သည်၊ ဝါဏိဇ - ကုန်သွယ်ခြင်းဟု
ရှိသည်။ မြန်မာဝေါဟာရ၌ကား ကုန်သည်ကိုပင်
ဝါဏိဇခေါ်ကြသည်။]

ဝါဏိဇပဋိပက္ခ — အလုပ်ရှင်နှင့် အလုပ်သမား အခြင်း
များမှု။

“ဝါဏိဇပဋိပက္ခ ဖြန့်ဖြေရေးခုံရုံးတွင် အလုပ်ရှင်၏
ကိုယ်စားလှယ်များနှင့် အလုပ်သမား၏ကိုယ်စားလှယ်
များ ပါဝင်သည့် ခုံရုံးများက တရားမျှတစွာ စီရင်
ဆုံးဖြတ်ပေးသောကြောင့် အလုပ်ရပ်စဲမှုများ၊ သပိတ်
မှောက်မှုများကို တားဆီးနိုင်ခဲ့ကြပေသည်။” စွယ်
ကျမ်း၊ ၂၊ ၃၃၅။

[ပါ၊ ဝါဏိဇပဋိပက္ခ။ ဝါဏိဇ-ကုန်သွယ်မှု၊ ပဋိပက္ခ-
ဆန့်ကျင်ဘက်။]

ဝါဒ — အယူ။

“ဘာသန္တရာ၊ မာဂဓဟု၊ ဝါဒနှစ်ပါး၊ ဘာသာပြား
ကို။” ဓမ္မ* ၁၅။ “ဝါဒမှားယွင်း၊ ဤဆိုခြင်းလည်း၊
ညီရင်းတစ်၊ အပြစ်ရှိ၏။” ဘူပေါင်း* ၆၂။ “ကပ်ဆည်း
တူပင်၊ ဝါဒသင်၍။” ဘူပေါင်း* ၁၀၆။ “ငါးရာ
သောဝါဒနှိုက် လိမ္မာသော နိဂဏ္ဌိတယောက်။”
ဏိကုဏ် ၅၂၁။ “အယူဝါဒမတူသော ရဟန်း
ဂေါတမအထံသို့ သွား၍ အကျိုးမရှိ။” နရ ၃၀၇။
[ပါ၊ ဝါဒ။ ဝါဒ-ပြောဆိုခြင်း၊ အယူ။]

ဝါဒီ — အယူဝါဒ။ အယူဝါဒရှိသူ။

“ထိုကျွန်သူရပ်၊ ယောက်ျားသွပ်၌၊ ကြပ်ကြပ်ဝါဒီ၊
ညီ၍ဆိုမြည်၊ တင်တန်သည်ကား။” ဆု* ၄၇။
“လောကဓံလျောက်၊ ရောက်သည်ကျိုးမဲ့၊ ဝါဒီချဲ့
သား။” ပါမီ* ၁၀၈။ “ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ကမ္မဝါဒီ
ချင်းတူမျှသော်လည်း... ဟောပြောကြီးကိုသာ ကိုး
ကွယ်ကြ၍ ဒုက္ခမဆုံးရှုံးကြ၏။” လက်စွဲ ၅၉။
“ရေရှုအခြေအနေသို့ ဘယ်မည်သော ခရစ်ဝါဒီမှ
ရောက်နိုင်လိမ့်မည်မဟုတ်။” ကပ္ပ ၄၁။
[ပါ၊ ဝါဒီ။]

ဝါယမ — ဝါယာမရူ။

“ဝါယမစွမ်းအား၊ သတိတော်ထားပြီးလျှင်။” ပုည၊
၁၊ ၃။ “အထူးဝါယမစိုက်၍ လုပ်သောကြောင့်။”
ဂရိ ၃၄။ “ကျွန်တော့်ကိုယ်ခန္ဓာသည် အထူးဝါယမ
မစိုက်ထုတ်ရဘဲ မမြဲတမ်းသို့ ယိမ်းသွားလေသည်။”
အရှေ့က ၁၀၁၉။

ဝါယာမ — လုံ့လပြုခြင်း။ အားထုတ်ခြင်း။ ကြိုးစားခြင်း။

“ယနေ့ကစ၊ ဝါယာမဖြင့်။ ။ လုံ့လကိုယ်စွမ်းကိုး
လသေး။” ပါမီ* ၁၀၂။ “စွမ်းဆောင်လုံ့လ၊ ဝါယာမ
ဖြင့်၊ နဝလောကုတ်။” သစ္စာ* ၂၈။ “ခန္ဓာတော်ကို၊
ရှုမြော်လုံ့လ၊ ဝါယာမဖြင့်၊ နိစ္စမချန်၊ အိပ်ဖန်
တွင်းပြင်... စားမည်ဆင်ခြင်၊ အိပ်လျှင် အောက်မေ့၊
နေ့လည်းသိမ်းဆည်း။” ဏိကုဏ် ၅၈၂။

[ပါ၊ ဝါယာမ။ ပါဠိဘာသာမှာ ဝါယာမဟု ယတွင်
အာသရနှင့် ရှိသည်။ မြန်မာဝေါဟာရ၌ကား သမ
ဝါယမ။ ဝါယမစိုက်ပါ စသည်ဖြင့် ယ၌ ရေးချမဲ့
ပြောဆိုရေးသားကြသည်။]

ဝါယော — လေ။ လေဓာတ်။

“တေဇောတလီ၊ ပထဝီအာဇပါ၊ ဝါယောပညတ်၊
ဓာတ်လည်းလေးဝ။” နာပျီ* ၁၂၃။ “လုပ်ဆင်
ဆောင်ခင်း၊ သွားခြင်း ထကြွား၊ စကားဆိုတည့်၊
မျက်နှာလှည့်လည်၊ ကြည့်သည် အမှတ်၊ ဝါယော
ဓာတ်ဟု၊ သိတတ်ထူးလည်။” ရာသီ* ၁၀၅။ “ထကြွ
လှုပ်ရှားမှုဟူသော ဝါယော။” အာဝနာ ၈၉။
[ပါ၊ ဝါယော။]

ဝါရ—အလှည့်အကြိမ်။

“သစ္စာလေးဘွဲ့၊ တဆွဲခြောက်ဘွဲ့၊ ဝါရ စုံလျက်။”
သစ္စာ* ၁၇၂။ “ဝိသိစဉ် တ ဝါရ ငယ်နှင့်၊ စိတ္တပွါဒ
တချက်စီ။” ပဒိ ၇၈။ “အဟုတ်ကြုံလှ၊ သိကြားမရှိ၊
ဝါရပိုင်းတန်း၊ စတုရန်းဟု။” တန်ခိုး* ၁၈။ “စတု
သဌ မီးရေလေကြောင့်၊ ဖျက်ချေသော ဝါရမှ၊ မီးစ
၍တဖန်။” ပုည ၈၆။ [ပါ၊ ဝါရ။]

ဝါရမိတ္တု—[ဗေဒင်] ရက်ဆိုးရက်ကြမ်း။ ?

“ပြုသမျှ၌၊ ကိစ္စမပြီး၊ ဘေးကြီးနှောင့်ယှက်၊ စွက်အံ့
မှန်စွာ၊ ရှောင်အပ်ရာသည်။ ဝါရမိတ္တု ရက်ပြစ်ရှု။”
သဇ္ဇန ၁၃၅။ [ပါ၊ ?]

ဝါရိတ္တသီလ—မြတ်စွာဘုရား တားမြစ်သည့် အတိုင်း
ရှောင်ကြဉ်ရသော အကျင့်။

“စာရိတ္တသီ၊ အညီတကွ၊ ဝါရိတ္တဟု၊ သီလအရာ၊
မာတိကာလျှင်။” ပါမီ* ၆၉။ “ကျင့်စာရိတ္တ၊ ဝါ
ရိတ္တ ဟု၊ သီလ ရတနာ၊ မြတ် တန်းဆာလည်း။”
မဿ* ၂၃၀။ “စာရိတ္တသီလ ဝါရိတ္တသီလ ထိုနှစ်ပါး
ကိုသာ ယှဉ်ကြာစွဲမြဲ ကျင့်ကြံလေသည်။” ဓည ၃၁။
“မြတ်စွာ ဘုရားသည် မအပ်ဟူ၍ မြစ်တော်မူတိုင်း
မပြုသောသူ၏ သီလသည် ဝါရိတ္တသီလမည်၏။”
သီလတ္ထ ၂၄၈။

[ပါ၊ ဝါရိတ္တသီလ။ ဝါရိတ္တ-တားမြစ် အပ်သော။
သီလ-သီလ။]

ဝါသနာ—အသုံး။

“ရှေးခုနစ်ဖြစ်၊ အချစ် ဝါသနာ၊ ဆုံပေလှာကြောင့်။”
ခိုင်ဇ* ၁၁။ “ပွားကာကာလျှင်၊ ဝါသနာ သတ္တိ၊
လှူဘုန်းရှိ၍၊ ပါရမီမျိုး။” ဆု* ၆၀။ “ပမာခင်းမူ၊
ပုလင်းအိုးဝယ်၊ သေရက်လှယ်သော်၊ မပြယ်နံ့ဟောင်း၊
အငွေ့လောင်းသို့၊ လှဲပြောင်းခန္ဓာ၊ အဖြစ်မှာလျှင်၊
မကွာစဉ်ဆိုက်၊ အမြဲလိုက်၍၊ ရှေး၌လေ့လာ၊ ဝါသနာ
ဖြင့်။” ဘူပေါင်း* ၅၂။ “အခြားမရှိသော ကိုယ်၏
အဖြစ်၌ ဘိလူးဖြစ်၍ မှီဝဲဘူးသော ဝါသနာကြောင့်။”
ဏိကုဏ် ၂၁။ [ပါ၊ ဝါသနာ။]

ဝါသဝ—သိကြားမင်း။

“သဟဿ နေတ္တ၊ ဝါသဝ လျှင်၊ ထွက်ထမျက်
ချောင်း။” ပြာဋိ* ၃၂။ “မထိစေရ၊ ဝါသဝ လျှင်၊

စိတ္တလတာ၊ ဥယျာဉ်သာသို့၊ ရံခါပျော်ရွှင်။” ဇေယျီ*
၉၃။ “ထက်ဝေဟင် ဘုံကြွေမှ၊ ဝါသဝ ဘုန်းကြွယ်။”
ပုညတေး ၁၄။ [ပါ၊ ဝါသဝ။]

ဝါဟ—အတင်းရှစ်ဆယ်ရှိသော ချင့်ဝန်။

“ရင်းနှံကံငါ၊ ဝါဏီဇနှင့်၊ ဝါဟ သိန်း သောင်း၊
အကိန်းပေါင်းဖြင့်။” ကိန္နရီ* ၁၇။ “ကျေးသားတို့
သည် ဆဒ္ဒန်အိုင်၌ အလိုလိုရောက်ကုန်သော သလေး
တို့၏ ဝါဟ ကိုးထောင်တို့ကို နေ့တိုင်းဆောင်ကုန်၏။”
မင်္ဂလတ် ၃၇၁။

[ပါ၊ ဝါဟ။ “စတုမာနိကံ-လေးတင်းသည်၊ ခါရီ-
ခါရီမည်၏။... ဝိသခါရိယော-ခါရီနှစ်ဆယ်တို့သည်၊
ဝါဟော-တလှည်းမည်၏။” ဓာန်သျှ ၂၄၈။ “ခါရီ
နှစ်ဆယ်သည်တဝါဟ။” မှန်၊ ပ ၁၁၈။ “အတင်းလေး
ဆယ် လှည်းနှစ်စီးဝန်သည် တဝါဟမည်၏၊ တဝါဟ
သည် အတင်းလေးဆယ်ရှိ၏။” ဥဒါန၊ ဒု ၅၂၅။]

ဝိကတိ—ပြုပြင်ထားသော။ ဖောက်ပြန်သော။ ပကတိ၏
ဆန့်ကျင်ဖက်။

“ခြင်းကား ပကတိ၊ ပူခြင်းကား ဝိကတိ။” ဝေါ
၁၉၃။ “မူရင်းမှတဖန် ပြုပြင်ချယ်လယ်တဲ့ သဘော
မျိုးကိုတော့ ဝိကတိ သဘောရယ်လို့ ခေါ်ဆိုရတယ်။”
သူရ၊ ဒု ၁၈။ “ရေမြုပ် စိုင်တို့ သဘောသည်...
ကြည့်ရင်း ကြည့်ရင်း တအံ့အံ့ တဖြုတ်ဖြုတ် နှင့်
ချုပ်ပြီး ပကတိသဘောမှ ဝိကတိ သဘောသို့ ပြောင်း
လဲသွားသည်။” လယ်စာ ၁၆၁။ [ပါ၊ ဝိကတိ။]

ဝိကာရ—ဖောက်ပြန်ခြင်း။

“ရေကား နေရှိန်စသော ပူငွေ့သင့်ခြင်း အကြောင်း
ရောက်လတ်သော် ခြင်းမူလကိုစွန့်၍ အပူဟူသော
ဖောက်ပြန်ခြင်းဖြစ်၏။... သေည်ကား မူလ။ ပူသည်
ကား ဝိကာရ ဆိုဘွယ်ရှိ၏။ ဝေါ ၁၉၄။

[ပါ၊ ဝိကာရ။]

ဝိကာလ—မွန်းတည့်မှ အရုဏ်တက်အထိ အချိန်။

“အဘယ်ကာလသည် ဝိကာလ မည်သနည်း စောဒနာ
ရှိ၍ မဇ္ဈန္တိကာတိက္ကမနတော-စသည်ကို မိန့်သော။”
ကခါ ၃၀၆။ [ပါ၊ ဝိကာလ။]

ဝိကပ်—[သဒ္ဓါ] အထူးကြံခြင်း။ တနည်းကြံခြင်း။
 “ဆိုသရွေ့ အနက်များတွင် တပါးပါးကိုသာ ယူရသည်ကား ဝိကပ်၊ ပြယုဂ်ကား သံသယဝါ ဂဏသဝါ ပုဂ္ဂလသဝါ.... ဤ၌.... သံသာ ဂိုဏ်း ပုဂ္ဂိုလ် တပါးပါးကိုသာ ယူရသောကြောင့် ဝိကပ် ဖြစ်သတည်း။” သီဂဏ္ဍိ ၆၂။ “တနည်း ဝိကပ် ထုတ်ဆိုအပ်သတည်း။” ပင်း၊ ဒု ၅၉။ [ပါ၊ ဝိကပ္ပန။]

ဝိကပ္ပနာ—[ဝိနည်း] သင်္ကန်းကို မဝတ်မရုံဘဲ ထားနိုင်အောင် ပြုရသော အစီအရင်။
 “အလိုရှိတိုင်း အဓိဋ္ဌာန် ဝိကပ္ပနာ မပြုသော သင်္ကန်းကို ဆောင်ရခြင်း။” ကင်္ခါ ၁၈၃။ “ဝိကပ္ပနာ ဟူသည်ကား.... သင်္ကန်းကို အဓိဋ္ဌာန်မတင်ပဲလည်း သိုမှီး သုံးဆောင် ရခြင်း အကျိုးငှာ ပညတ်အပ်သော....ဝိနည်းကံတည်း။” ဝိဝိ၊ တ ၃၉၇။ [ပါ၊ ဝိကပ္ပန။]

ဝိဂန့်—ယုဂန္ဓိရ်တောင်။
 “သတ္တဗ္ဗန္တရ၊ ဝိဂန့်စသား၊ တောင်လှခုနစ်ခြံ၊ မြင်းမိုရ်ရံသို့။” သံ* ၇၇။ “တေဇောပြင်းထန်၊ နေဗိမာန်လျှင်၊ ဝိဂန့်တောင်က၊ ကြွေလကျသို့။” ရဲ* ၁၉။ [ပါ၊ ယုဂန္ဓရ။]

ဝိဂန္ဓိရ်—ယုဂန္ဓိရ်တောင်။
 “အလွန်ဝေးဆို၊ ဝိဂန္ဓိရ်နှင့်၊ မြင့်မိုရ်အကြား၊ သိတာခြားသို့။” သစ္စာ* ၁၁။
 [ပါ၊ ယုဂန္ဓရ။ ယုဂန္ဓရ - ယုဂန္ဓိရ် တောင်ကိုပင် ဝိဂန္ဓိရ်တောင်ဆိုသည်ဟု ယူဆရသည်။ ပြာဋိ* ၇၃ တွင် “သတ္တရဘန်၊ ခုနစ်တန်ကား၊ ဝိဂန္ဓရ၊ စသည်ခြာရစ်၊ သိဒ္ဓါမြစ်တွင်။” ဟု တွေ့ရသည်။ ပါဠိအဘိဓာန်နှင့် ပါဠိကျမ်းဂန်တို့၌ ယုဂန္ဓိရ်တောင်ကို ဆိုလိုသည့် ဝိဂန္ဓရဟူသော စကားကို မတွေ့ရပေ။]

ဝိဂြိုဟ်—ပုဒ်၏ အနက်ကို ခင်းပြသော ဝါကျ။ ဝစနတ္ထ။
 “ဗဟုဗ္ဗိဟိ၊ ပါဠိဘာသာ၊ ဝိဂြိုဟ် လာသား။” တန်ရ* ၂ [၇]။ “ဗဟုဗ္ဗိဟိလိ၊ ဆရာဆိုနှင့်၊ ဝိဂြိုဟ် နည်းငံ။” အာသံ၊ နိဂုံး* ၃၅။ “ဝိဂြိုဟ် ဝစနတ်၊ ဗျူပုတ် နိမိတ်။” မဃ* ၁၅၄။ “သောဘနာ ဂတိ အဏာတိ သုဂတော ဟူသော ဝိဂြိုဟ် နှင့်အညီ။” သာသမ်ဂ ၇။ “လောကတော၊ လောက ၃ ပါးမှ။ ဥတ္တရံ၊

လွန်မြောက်သည် တည်းဟု ဝိဂြိုဟ် ပြု၍ မဂ်စိတ်ဖိုလ် စိတ်တို့ကို လောကုတ္တရာ ခေါ်သည်။” လယ်ဖြေ၊ ဒု ၁၃။ [ပါ၊ ဝိဂ္ဂဟ။]

ဝိစာရ—ဆင်ခြင်ခြင်း။ ဝိစာရ စေတသိက်။
 “အကြံတွက်ဆ၊ ဝိစာရဖြင့်၊ ဘဝလှဲပြောင်း။” သစ္စာ* ၂၃၅။ “ဝိတက်နှင့်တကွ ဝိစာရနှင့်တကွ ဆိတ်ငြိမ်မှုဝိဝေကကြောင့်ဖြစ်သော ပဌမဈာန်ကို ဝင်စား၍ နေ၏။” အင်္ဂုတ်၊ စ ၁၆။ [ပါ၊ ဝိစာရ။]

ဝိစာရဏဉာဏ်—စူးစမ်းဆင်ခြင်တတ်သောဉာဏ်။
 “ဟုတ်တန်၏မဟုတ်တန်၏ကို မိမိကိုယ်တိုင် ဝိစာရဏဉာဏ်နှင့် ဆင်ခြင်ဆုံးဖြတ်သင့်သည်။” [ပါ၊ ဝိစာရဏဉာဏ်။]

ဝိစိကိစ္ဆာ—သို့လော သို့လော တွေးတောခြင်း။ မဆုံးဖြတ်နိုင်ခြင်း။ ယုံမှားခြင်း။
 “မယုံရှိ၍၊ ဝိစိကိစ္ဆာ၊ သင်္ကာနှစ်ခွ၊ ဒွေဠကဖြင့်။” ဓမ္မ* ၃၃။ “ပိုင်းခြားမသိ၊ ညွတ်နှယ်ငြိသား၊ ဝိစိကိစ္ဆာ၊ ပြဿနာကို၊ သင်္ကာ ပျောက်ကြောင်း။” ဘူလင်* ၃၆၆။ “ဤပုဏ္ဏားတို့လာရောက်သည်ကား ဝိစိကိစ္ဆာ ဝိဝါဒ၊ ယုံမှားခြင်းအငြင်းအခုံရှိကြသည်ဖြစ်မည်။” နု ၁၄။
 [ပါ၊ ဝိစိကိစ္ဆာ။ ဝိ-စိကိစ္ဆ၊ဝိ-ကင်းသော၊စိကိစ္ဆ-ဉာဏ်တည်းဟူသောကုစားခြင်း။]

ဝိဇယုတ်—အောင်ပွဲ၌ မှတ်သောခရုသင်း။
 “မုရိုးရုတ်ရုတ်၊ တံပိုးတုတ်သျက်၊ ဝိဇယုတ်သံ၊ ကျူးမှတ်ညံ့မျှ။” ကိန္နရီ* ၃၀။ [ပါ၊ ဝိဇယုတ္တရ။]

ဝိဇယုတ္တရ—အောင်ပွဲ၌မှတ်သောခရုသင်း။ သိကြားမင်းသုံးစွဲသော ခရုသင်း။
 “အချိုကား ဝိဇယုတ္တရ မည်သော ခရုသင်းကို မှတ်ကုန်လျက်။” ဇိ ၄၂၅။ “ထိုဗောဓိပင်၏အနီး၌... ဝိဇယုတ္တရ ခရုသင်းဖြင့်အဘိသိက်ပေးဟန်တည်သော သိကြားရုပ်။” မဟာဝင် ၃၀၄။
 [ပါ၊ ဝိဇယုတ္တရ။ “မဟာပုရိသေ.... ဗောဓိမူလေ နိသိန္ဓေ သက္ကောဒေဝရာဇာ ဝိဇယုတ္တရသခံ” ဓမ္မာနောအဋ္ဌာသိ။” ဇိနာလင်္ကာရ ဋီကာ ၂၇၆။ ဘုရားလောင်း ဗောဓိပင်ရင်း၌ ထိုင်နေသောအခါ သိကြားနတ်မင်းသည် ဝိဇယုတ္တရ ခရုသင်းကို မှတ်လျက် ရပ်နေ၏။]

ဝိဇည်း — အောင်မြင်ခြင်း။

“မာရဝိဇည်း၊ စိန်ပြတည်းထက်၊ ဥဒည်းနေရက်။”
မဃ * ၅၃၁။ “တေဇာရှိန်သည်း၊ ဘုန်းဝိဇည်း
ဖြင့်၊ ပတည်းဟေမာ။” မဃ * ၃၃၆။

[ပါ၊ ဝိဇယ။ ဝိဇယ-အောင်ခြင်း။ ဝိနယကိုဝိနည်း
ဆိုသကဲ့သို့ ဝိဇယကို ဝိဇည်းဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။]

ဝိတက် — ထွေဆုလေးပါး ကြံစည်ခြင်း။ အကြံအစည်။
စိတ်ကူး။

“အုတ်အုတ်အာမ္မ၊ သင်္ကာတွေးတော၊ ဝိတက် ပြော
လျက်။” ဓမ္မ * ၃၁။ “အတောင်ခတ်လျက်၊ ဝိတက်
တရား၊ လွှားလွှားမပျံ။” သစ္စာ * ၂၃၅။ “ကာမ-
ဗျာပါ၊ ဝိဟိံသာနှင့်၊ ရံခါယှဉ်ဘက်၊ ဝိတက် အမှား၊
သုံးထွေပြားတွင်၊ တပါးပါးကို၊ ကြံစလိုသား။” ကိုး *
၂၈၆။ “ပြန်ချင်သည့် ဝိတက်နှင့်၊ တရက်တနေ့မျှ၊
မမေ့သည် မှန်သော်လည်း။” ပုည၊ ၁၊ ၇၁။
“အရာရာ၌ တစုံတရာမျှအမတို့အတွက် ဝိတက်မများ
ပါနှင့်။” စကား၊ ပ ၁၅၂။

[ပါ၊ ဝိတက္က။ ဝိတက် ၃ မျိုး။ ၁ ကာမဝိတက်-
ကာမဂုဏ်နှင့် စပ်လျဉ်း၍ ကြံစည် စိတ်ကူးခြင်း၊
၂ ဗျာပါဒ ဝိတက်-သုတပါး ပျက်စီးရာ ပျက်စီး
ကြောင်းနှင့်စပ်လျဉ်း၍ ကြံစည်စိတ်ကူးခြင်း၊ ၃ ဝိဟိံ
သ ဝိတက်-သုတပါးကို ညှဉ်းဆဲဘို့ရန် ကြံစည်စိတ်
ကူးခြင်း။ စူဠနိဒ္ဒေသပါဠိတော်၊ ၂ ပါရာယနဝဂ်၊
၁၃ ဥဒယပဉ္စနိဒ္ဒေသ၌ ဝိတက် ၉ မျိုး ပါရှိသေး
သည်။]

ဝိတက်ဝိစာရ — ကြံစည်တွေးတောခြင်း။

“ကုလားနှင့် ခွဲရေးတွဲရေးတွင်သာ ဝိတက်ဝိစာရ များ
စေလေ၏။” ကောင်း ၁၃၂။ “နေ့စဉ်နှင့် အမျှ
ဝိတက်ဝိစာရ များနေရသဖြင့်။” ပျင်းဖြေ ၁၀၉။
[ပါ၊ ဝိတက္က ဝိစာရ။]

ဝိတက္ကဝါဒ — ဆန့်ကျင်သော အယူ။ ပညာရှိတို့၏ နှလုံး
ကို တုန်လှုပ်စေတတ်သော အယူ။

[ပါ၊ ဝိတက္ကဝါဒ။]

ဝိတက္ကဝါဒီ — ဆန့်ကျင်သော အယူကိုယူသူ။ ဆန့်ကျင်
သော အယူရှိသူ။

“ဝိတက္ကဝါဒီ အသို့ဆိုသနည်း စုဒ္ဓိရှိရကား... စသည်ကို
မိန့်။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၃၉။

[ပါ၊ ဝိတက္ကဝါဒီ။ အထူးသဖြင့် ပညာရှိတို့၏ နှလုံးကို
တုန်လှုပ် စေတတ်သောကြောင့် ဝိတက္က၊ ဆန့်ကျင်
သောအနက်ကို ချဲ့တတ်သောကြောင့် ဝိတက္က၊ ဆန့်
ကျင်သော အယူတည်းဟူသော တုတ်ဖြင့် ပုတ်ခတ်
တတ်သောကြောင့် ဝိတက္က၊ ဝိတက္ကတို့ အယူသည်
ဝိတက္က ဝါဒ၊ ထိုပုဂ္ဂိုလ် အား ဝိတက္က အယူရှိ၏။
ထို့ကြောင့် ဝိတက္ကဝါ ဒီမည်၏။ အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၃၉။]

ဝိထိ — ဝိထိ ၁ ရှု။

“ပဉ္ဇင်ရိုက်ကြိုး၊ ဝိထိ လုံးသည်၊ ဆဲသုံးဒီဝ။” ကုသ *
၂၉။ “အာကာသ ဝိထိ၌ မိမိတို့သွားမြဲလမ်းထက်။”
ပင်း၊ ဒု ၃၂။ [ပါ၊ ဝိထိ။]

ဝိဒ္ဓါ — ပညာရှိ။

“တံဆိပ်စကြာ၊ အက္ခရာကို၊ ဝိဇ္ဇာ ဝိဒ္ဓါ၊ ပါရဂူတို့...
ကမ္ဘာ့ပတ်လုံး၊ သုံးသည်တထွေ။” ပုည၊ ၁၊ ၄။
[ပါ၊ ဝိဒ္ဓါ။]

ဝိဒဂ် — ပညာရှိတို့၏ နှုတ်ကို တန်ဆာ ဆင်တတ်သော
ကျမ်း။

“ရမိအနက်၊ ဓိပ္ပါယ်ချက်တိ၊ ဝိတက် (ဒဂ်) ဒန္တိ၊
လောကီတရား။” ဓမ္မ * ၄၈။ “ကျမ်းရိုးမပျက်၊ ဝိဒဂ်
ဒန္တိ၊ ဆန်းအညီလျှင်။” ဘုံ * ၁၄၁။ “သဒ္ဓနိဓိ၊
ဝိတက် (ဒဂ်) ဗျာကရိုဏ်း စသော ကျမ်းတို့ကို။”
ဝေဇာတ် ၄၆။ “မြန်မာ ဝိဒဂ် ခေါ်သော ဝိစိတ္တာ
လင်္ကာရ ကျမ်းတို့၌ကား... ထူး၍ လာပြန်သည်။”
သမန်၊ ဒု ၇၅။ “မြန်မာပြည်တွင် နေတဆူ ကဲ့သို့
ထင်ရှားသော ဘင်္ဂလား ဆရာတော် ဘုရားကြီးထံ
ကျွန်ုပ်တို့ ဝင်ရောက် လျှောက်ထား မေးမြန်း စုံစမ်း
ကာလ ပညာရှိတို့၏ ခံတွင်းကို တန်းဆာဆင်တတ်
သော ဝိဒဂ်မုခမဏ္ဍနီမည်သော ဝိဒဂ် ကျမ်းကားရှိ၏၊
၎င်းဝိဒဂ်ကျမ်းသည် အကျိုးမများ ကြောင်းကိုသာ
ပြောပြတော်မူ၏။” တက်ကျမ်း ၄။

[သ၊ ဝိဒဂ္ဂိ။ ဝိဒဂ္ဂိ။ ?]

ဝိဇိရ် — ဘုရားလောင်း ဝိဇရ်အမတ်။ ဝိဇရ်ဇာတ်။

“ဘုရားလောင်း ဝိဇိရ် ပညာရှိ သော်ကား။” ပါရာ
ဂဝ။ “တောင့်တတိုင်း ရသည်ဆို၊ ဇာတ် ဝိဇိရ်
ရှိသား။” ပဒိ ၈။ [ပါ၊ ဝိဇရ်။]

ဝိနယ—ဝိနည်း။

“ဝိနယ ပိဋကတ်။” [ပါ၊ ဝိနယ။]

ဝိနယဓရ—ဝိနည်း ပိဋကတ်ဆောင်ပုဂ္ဂိုလ်။ ဝိနည်းဓိရ်။

“အရှင်ဥပါလိကို ဝိနယဓရ အရာ၌ တေဒဂ်ထားတော် မူချေသည်။” ဇံ ၇၀၂။ “ဝိနယဓရ ဆရာတော်တို့ သည်... အဓိကရုဏ်းမှုကို ဝိနိစ္ဆယ တုလနဉာဏ်ဖြင့် နှိုင်းချိန်ကြသည်။” ဝိထုံး ၅။

[ပါ၊ ဝိနယဓရ။ ဝိနယ-ဝိနည်း၊ ဓရ-ဆောင်။]

ဝိနယာနုဂ္ဂဟ—ဝိနည်းကို ချီးမြှောက်ခြင်း။

“အာမိသာ နုဂ္ဂဟမဘက် ဝိနယာနုဂ္ဂဟ အကျိုးသက် သက်ကိုသာ လွန်စွာ တောင့်တ မနသိကာရဖြင့် ဝိနိစ္ဆယ ချေးပအံ့။” ဝိထုံး ၂၁။

[ပါ၊ ဝိနယာနုဂ္ဂဟ။ ဝိနယ-အနုဂ္ဂဟ၊ ဝိနယ-ဝိနည်း၊ အနုဂ္ဂဟ-ချီးမြှောက်ခြင်း။]

ဝိနာဘာဝ—သေကွဲ ကွဲခြင်း။

“အများစွာကား၊ ဝိနာဘာဝ၊ အနိစ္စဖြင့်၊ ဖြစ်ကြမြဲ တည်း။” သစ္စာ* ၂၆။ “တကြောင်းမှာမူ၊ ဝိနာ ဘာဝ၊ ဇာတကကား။” သောမ* ၅၇။ “မိဘဆွေမျိုး ဖြစ်ကုန်သော သူတို့သည် ဝိနာဘာဝ သဘောနှင့် မကင်းသည်ဖြစ်၍ တမလွန်ဘဝသို့ ပြောင်းသွားရ သည်ဖြစ်အံ့။” ရာဇပါ ၁၇၉။

[ပါ၊ ဝိနာဘာဝ။ ဝိနာ-ကင်း၍၊ ဘာဝ-ဖြစ်ခြင်း။]

ဝိနိပါတ (ဘေး) —အပါယ်ကျခြင်း။

“ကံပစ်ချရာ ဘရမ်းဘတာ ကျရောက်မြဲ ဓမ္မတာဖြစ် သော ဘေးကြီးသည် ဝိနိပါတဘေးကြီး မည်၏။” ဝိသီ ၆၅။

[ပါ၊ ဝိနိပါတ။ ဝိ-အထူးထူး၊ နိပါတ-ကျခြင်း။]

ဝိနိပါတိကအသုရာ—နတ်ပြိတ္တာ။

“လူ၊ တိရစ္ဆာန်၊ ပြိတ္တာ၊ အသုရကာယ်၊ အပါယ် ငရဲသူ၊ ဝိနိပါတိကအသုရာ တို့သည် အသက်ယုတ်၍ အစဉ်အတိုင်း ကာလရှည် မြင့်လတ်သဖြင့် ဆယ်နှစ် တမ်းသို့ ရောက်သောအခါ မင်းမရှိပြီ။” ကမ္ဘာဦး ၁၄၄။ “ထိုဘုမ္မစိုးနတ်တို့ကဲ့သို့ မြေ၌မရှိ၍ နေရသော ဘုမ္မစိုးနတ်တို့၏ ကျေးကျွန် ခြွေရံသာဖြစ်သော နတ် ပြိတ္တာတို့သည် အထူးထူးသော ဆင်းရဲ၏ ကျရောက်

ရာဖြစ်သောကြောင့်... ဝိနိပါတိကလည်း မည်သည်၊ နတ်၏အလားရှိလျက် နတ်ကဲ့သို့လည်း စည်းစိမ်တံခိုး ဖြင့် မထွန်းပသော ကြောင့် ... အသု ရာလည်း မည်သည်။ ထိုအမည် ၂ ရပ်ကိုစပ်၍ ဝိနိပါတိက အသုရာ ဟုခေါ်သည်။” မနောရထ ၁၀၀။

[ပါ၊ ဝိနိပါတိကအသုရာ။]

ဝိနည်း—ရဟန်း တော်များ လိုက်နာရသည့် ဥပဒေ။
ယင်းဥပဒေပြုပိဋကတ်။

“အင်္ဂါကိုးထွေ၊ စုံစေသတည်း၊ ဝိနည်း အရာ၊ လိမ္မာ မချို။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၆။ “ရှင်ကောင်း ပေချည်း၊ စောင့်စည်းမြဲမြဲ၊ ဝိနည်း ကံနှင့်၊ ခြိုးခြံလျက်သာ။” ဇေယျီ* ၁၁၄။ “ဝိနည်း တော် ဓမ္မခန့်ကြောင်း မှာ လည်း။” နု ၃၂၄။ “ရဟန်းတို့မှာ ရဟန်း ဝိနည်း အလျောက်ကျင့်ရန်။” ဟိန် ၆၈။ “ဝိနည်းပိဋကတ် အလိုအားဖြင့် ရဟန်းတပါးသည် ပုဂ္ဂိုလ်မည်၏။” နရ ၁၅၉။ [ပါ၊ ဝိနယ။]

ဝိနည်းဓိရ်—ဝိနည်းကို နှုတ်ရဆောင်ထားသော ရဟန်း။
ဝိနည်းကို ဆောင်ခြင်း။ ဝိနည်းကို ဆောင်၍ ပြောခြင်း။

“ကျင့်မြတ် သည်ကို၊ ဝိနည်းဓိရ် ဖြင့်၊ မဂ်ဖိုလ်လမ်း ကြောင်း။” ဂါထာ* ၂၆။ “ဤစာသည် ဝိနည်းဓိရ် ဘို့အသည်း ဟင်းလင်း ယူ၍။” ဇာတိက ၂၉၉။ “ကေတုမတီ မြို့ရှေ့တွင်လည်း သုံးထပ်ဇေတဝန် ရွှေ ကျောင်း ဆောက်တော်မူ၍ ဝိနည်းဓိရ် ဆရာတော် ဘုရားအား တင်လှူတော် မူသည်။” သုသော၊ ဒု ၁၄၈။ “တင်သင့်ယူ ဆရာတော်တို့ တဘက်... ရုံသင့်ယူ ဆရာတော်တို့ တဘက်၊ မန်အောင်ရတနာ သုဓမ္မာသဘင်တွင် ဝိနည်းဓိရ်သော်။” သီလဝိ ၉၄။ [ပါ၊ ဝိနယဓရ။ ဝိနယ-ဝိနည်း၊ ဓရ-ဆောင်ခြင်း။]

ဝိနိစ္ဆယ—အဆုံးအဖြတ်။

“ဟောကြားဆုံးမ၊ တရားပြသည်၊ သာရအချို့၊ တိုင်း မသိသည်၊ ဝိနိစ္ဆယ၊ ဒဏ္ဍနိဓိ၊ အစရှိသည်၊ များဘိ ကျယ်ပြော။” ဣန္ဒာနေ ၁၇၆။ “အဓိကရုဏ်းမှု များကို မှန်ကန်အောင် စိရင်ဆုံးဖြတ်ဝိနိစ္ဆယ ချပေး နိုင်သော...ဆရာတော်များကို။” ရာမန်း ၂၃၁။ [ပါ၊ ဝိနိစ္ဆယ။]

ဝိပရိကာမ—ဖောက်ပြန်ခြင်း။ ပြောင်းလဲခြင်း။

“ဘောက်ပြန်ယွင်းရိ၊ သန္တတိတည့်၊ ဝိပရိကာမ၊ ကေသာစသား။” ကိန္နရီ* ၁၁။ [ပါ၊ ဝိပရိကာမ။]

ဝိပရိတ်—ဖောက်ပြန်ခြင်း။

“မမြဲအနိစ်၊ ဝိပရိတ်ကို၊ တဆိတ်မတွေး၊ တိမ်တောင် မြွေးသို့။” ဘူပေါင်း* ၁၇။ “ဘဝင်ဇောစိတ်၊ ဝိပရိတ် ဖြင့်၊ နိမိတ်ထင်ရှား။” ဓမ္မ* ၃၅။ “နောက်အတန် ကာလရှည်လျားလတ်သော် ရှေးအထက်ကပ်ဦးသူ တို့ကဲ့သို့ ဝိပရိတ်ဘောက်ပြန်၍ မညီညွတ်သော သဘောတရား ယွင်းမှားခြင်း ဖြစ်ကြပြန်၏။” ကမ္ဘာဦး ၁၄၆။ “သိဟောကဲ့သို့ ယနှင့်ရကို ဝိပရိတ်ပြန်၍ ပယိရဒါဟာသိ ရှိလေသည်။” အဋ္ဌဂဏ္ဍိ ၂၃။ [ပါ၊ ဝိပရိတ်။]

ဝိပါက—အကျိုး။

“အထူးပါပ၊ ဝိပါကကြောင့်၊ ဒါသဒါသိ၊ သူ့အိမ် မှီတို့။” ဝေဇာတ် ၁၅၆။ “နည်းပါးကမ္မ၊ ဝိပါက ကြောင့်။” အိမ်မှု၊ ပ ၁၇၄။ “အစားအသောက် ဆေးဝါးတို့ကို စားသောက်ပြီးနောက် ဝမ်းမီးချက်၍ ကျက်သည်ရှိသော် အရသာတမျိုးပြောင်းလဲဖြစ်သည် ကို ဝိပါကခေါ်သည်။” ဥတု ၅၂။ “ဒါန၏ဝိပါက ...တို့ကို ရေဆတွက်ကျုံး မဆုံးမ ကုန်နိုင်ရာ။” ဓမ္မာလင် ၇။ [ပါ၊ ဝိပါက။]

ဝိပါကဝဋ်—သူတပါးကို ပြုခဲ့သည့် အဘိုင်း ကိုယ်ခံရ သည့်မကောင်းကျိုး။ အကျိုးဆက်။

“ရှေးဝိပါကဝဋ် မလွတ်ကင်းလို့ ဖြစ်နေရတာလာ၊ လို့ စဉ်းစားမိသတဲ့။” အာတိ၊ တ ၁၀၄။ “ကိုယ် ခန္ဓာ၌ အနာရောဂါဘေးဖြစ်မှု...သည် ဝိပါကဝဋ် မည်၏။” ဗုဒ္ဓသင် ၇၇။ [ပါ၊ ဝိပါကဝဋ်။]

ဝိပါက—အကျိုး။ အကျိုးဆက်။ ဝိပါကစိတ်။

“အထူးကျိုးဆက်၊ ရှေးဝိပါကကြောင့်၊ ကြင်ဘက် မျိုးမွန်။” ဘူလင်* ၂၆။ “နိသင် ဝိပါက၊ လှူကျိုး ဆက်လည်း၊ ခွန်နက်မဖြိုး။” ပါမီ* ၆၈။ “သတို့ သား၏၊ နှစ်ပါးသက်ရှိ၊ ဘနှင့်မိကား၊ မျက်စိမောင့် မိုက်၊ ဝိပါကလိုက်ခဲ့။” သစ္စာ* ၃၉။ “ခိုက်ကြုံ ဝိပါကသံသာစက်၌။” ဣပုံ ၂၆၅။ “ဘဝင်ဝိပါက၊

အလယ်ချက်၌၊ စဉ်ဆက်ပါဠိ၊ ဇေ ၁ ဝိထိ ကို။” ဘူလင်* ၂၄၆။ [ပါ၊ ဝိပါက။]

ဝိပတ္တိ—ဝိပတ္တိရူ။

“သမ္ပတ္တိလေးပါးနှင့် မပြည့်စုံဝိပတ္တိဖြစ်လျှင် မင်းအဖြစ် ကို မရနိုင်။” ကဗျတ္ထ ၃၉။

ဝိပဿနာ—ရုပ်နာမ်တရားတို့ကို အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တဟု ဉာဏ်ဖြင့်ရှုခြင်း။

“နှစ်သွယ်ကာမ၊ ထူးစဖြေဖြတ်၊ နောင်ချည်လွတ်၍၊ ဝိပဿနာ၊ ပညာဝမ်းခေါင်း။” ကိုး* ၂၆၃။ “စီးချင်း လွတ်သား၊ ဝိပဿနာ၊ ပညာလက်ငံ။” သစ္စာ* ၂၂။ “အရဟတ္တဖိုလ်အကျိုးငှာ ဝိပဿနာကိုပွားလျက်။” နရ ၁၇၆။ “လောကီရေးလစ်လပ်သည်အခါဝယ်၊ ကာလပိုင်းခြား၊ နိယမဝတ်ထား၍၊ လက္ခဏာသုံးပါး တွင်၊ တပါးပါးထင်မြင်ရာကို၊ ဝိပဿနာပြုစေချင် ကြောင်း။” ကျီး ၂၆။ [ပါ၊ ဝိပဿနာ။]

ဝိပဿနာဓရ—ရဟန်းတို့၏ သာသနာထမ်းဆောင်မှု တာဝန်နှင့်အနက် တရားအားထုတ်ခြင်း ဟူသော တာဝန်။

“မတွယ်မတာ၊ ကိုယ်ထူးသာလျှင်၊ ဝိပဿနာဓရ၊ ဝါသာမဖြင့်၊ လှုံလထန်ပြင်း။” ဌေး* ၄၁။ “ချစ်သား ရဟန်း၊ ဂန္ဓဓရ၎င်း ဝိပဿနာဓရ၎င်း ဤသို့အား ဖြင့် ဓရနှစ်ပါးရှိ၏။” ဓမ္မပဒ၊ ပ ၇။ [ပါ၊ ဝိပဿနာဓရ။ ဝိပဿနာ-ဝိပဿနာရှုခြင်း၊ ဓရ-အားထုတ်မှု။]

ဝိဘဇ္ဇဝါဒီ—ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာဆိုလေ့ရှိသူ။

“မြတ်စွာဘုရားသည် အဘယ်အယူရှိတော်မူသနည်း ဟု မေးတော်မူ၏။ မြတ်သောမင်းကြီး၊ ဝိဘဇ္ဇဝါဒီ အယူရှိ၏ဟု ဆိုကုန်၏။” ဥဒါန၊ ဒု ၅၅၁။ “ဝိဘဇ္ဇ ဝါဒီ ခွဲခြားဝေဘန်၍ ဟောတော်မူကြောင်း အယူ ရှိတော်မူ၏။” ခုံနန် ၁၅၃။ [ပါ၊ ဝိဘဇ္ဇဝါဒီ။ ဝိဘဇ္ဇ-ခွဲခြားဝေဘန်၍၊ ဝါဒီ- ဆိုလေ့ရှိသူ။]

ဝိဘတ်—[သဒ္ဒါ] ပုဒ်ရင်းကို ကတ္တား၊ ကံ စသည်ဖြင့် အနက်အမျိုးမျိုးဖြစ်အောင် ဝေဘန်သော နောက်ဆက်စကား။

“သဒ္ဓါဓာတ်ရုပ်၊ ဝိဘတ်အုပ်သား၊ နည်းချုပ်အဖုံး၊
ဂါထာရုံးလျက်။” ဘုံ * ၁၄၁။ “ကတ်ကတ်သတ်
သတ်၊ ကျမ်းအာချာတ်၊ ဝိဘတ်ရှစ် သွယ် စင်။”
ကဝိသတ်* ၁၀၂၂။ “မြတ်စွာဘုရားသည် လိင်၊ ဝတ်၊
ဝိဘတ်၊ ပုဒ်ဗျည်း အစရှိသည်တို့ဖြင့် ဟောသည်
ရှိသော်။” မင်လတ် ၆၃၁။ “လိင်အံဝိဘတ် သဘော
သရုပ် အဓိပ္ပာယ်များကို။” လွတ် ၁၈။
[ပါ၊ ဝိဘတ္တိ။ ဝိဘတ္တိ-ဝေဘန်ခြင်း။]

ဝိမောက္ခ—လွတ်မြောက်ခြင်း။ အရဟတ္တဖိုလ်။
“ဈာန်ဝိမောက္ခ သမာဓိသမာပတ်တို့၏...ဝဋ္ဋာနကို
သိတတ်သော။” ခုံနန် ၄၃။ “သုညတဝိမောက္ခ၊
အနိမိတ္တဝိမောက္ခ၊ အပ္ပဏိဟိတဝိမောက္ခဟူ၍ ၃ပါး။”
ပဉ္စာ ၉၀။ [ပါ၊ ဝိမောက္ခ။]

ဝိမုတ်—လွတ်မြောက်ခြင်း။ အရဟတ္တဖိုလ်။ နိဗ္ဗာန်။
“ကိုယ်ကြပ်လောကုတ်၊ ဖိုလ်ဝိမုတ်ကို၊ ဟောနှုတ်
ရွှေ။” ဓမ္မ* ၅။ “နဝလောကုတ်၊ ဝိမုတ်ငါးတန်း၊
ပြည်နိဗ္ဗာန်၏။” သစ္စာ * ၄၆။ “ရန်စွယ် အဆိပ်
အတောက် ပျောက်ချေပယ် နုတ်၊ ဝိမုတ်ငြိမ်း၊
ရှေးရှေးသောဘုရားအဆူဆူ...အောင်ပွဲခံရာ။” တေ
၁၆။ “နေညမယုတ်၊ ကြိုးအားထုတ်လျက်၊ ဝိမုတ်
အောင်တပ်။” ဗန္ဓ ၁၁၀။ [ပါ၊ ဝိမုတ္တိ။]

ဝိမုတ္တိဓာတ်—အရဟတ္တဖိုလ်။ နိဗ္ဗာန်။
“ဝိမုတ္တိဓာတ် အရဟတ္တဖိုလ်၊ နိဗ္ဗာန်၌ ခို သော်။”
ပင်း၊ ပ ၈၁။ [ပါ၊ ဝိမုတ္တိဓာတ်။]

ဝိမုတ္တိရသ—နိဗ္ဗာန်အရသာ။
“မပြားဘော်ထုတ်၊ ဝိမုတ္တိရသ၊ မချွတ်ဒုက။” ကိုး၊
နိဂုံး* ၁။ “အခေါင်မြတ်ဘ်၊ တုမရှိသား၊ ဝိမုတ္တိရသ၊
မြိုက်ရည်ငွေ့၊ ဘုရားဩဝါ၊ သ ၁ သနာ ဟူ။”
ဣန္ဒာနေ ၁၇၇။ “ဝိမုတ္တိရသ ဓမ္မတည်းဟူသော...
စည်းစိမ်ကို ခံစားတော်မူလျက်။” သမန်၊ ပ ၂၉၄။
[ပါ၊ ဝိမုတ္တိရသ။ ဝိမုတ္တိ-လွတ်မြောက်ခြင်း၊ ရသ-
အရသာ။]

ဝိရတိ—မကောင်းမှုမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။
“ဤဆယ်ပါးသော ဒုစရိုက်တို့တွင် တပါးပါးကို
ကြဉ်ရှောင်ခြင်းသည် ဝိရတိမည်၏။” စွယ်၊ ပ ၂၆။
“စိတ်ဖြင့် ကြဉ်ခြင်းသည် အာရတိမည်၏၊ ကိုယ်

နှုတ်ဖြင့် ကြဉ်ခြင်းသည် ဝိရတိမည်၏။” ဝဇိသ
၃၀၅။ [ပါ၊ ဝိရတိ။]

ဝိရိယ—ဝိရိယ ရှု။
“ခွံထောက်မ၊ ဝိရိယဟူ။” ပုည၊ ၁၊ ၉။ “အရှင်
သိကြားမင်းသည် အင်မတန် ဝိရိယ စိုက်တော်မူပါ
သည်။” ဝိရိ၊ ပ ၂၀၄။ “ဝိရိယ လုံ့လနှင့်တကွ
သုတော်ကောင်းတရားကို ကြိုးစား အားထုတ်သော
သူကို နှစ်လို၏။” စကား၊ ပ ၁၀၉။

ဝိရောဓိ—ဆန့်ကျင်ခြင်း။
“ရွှေနောက်မညီသော ဝိရောဓိစကားများပင် ဖြစ်ပေ
သည်။” ဝိထုံး ၂၂၁။ “အပိတ်စာများသည် ကိုယ်
ရောင်၌ ဝိရောဓိ ပစ္စည်းဖြစ် သည်။” သက်စောင့်
၁၃၁။ [ပါ၊ ဝိရောဓိ။]

ဝိရောဓိဒေါသ—ဒေါသ၊ ကာလစသည်တို့နှင့် ဆန့်ကျင်
သည့်စာပေအဖြစ်။
“အကြင်ပုဒ်သည်...ကြည်း ရေ တောတောင် စသော
ဒေါသ...နေညဉ့်ဥတု... စသောကာလ၊ ... အတတ်
ငယ်...ဟူသော ကလ၊ ... လူ့ပြည် နတ်ပြည်အစ
ရှိသော လောက၊...အသင့်ယုတ္တိဟူသော ဤယ၊ ...
ပိဋကတ်သုံးပုံဟူသော အာဂုဏ်...တို့နှင့် ဆန့်ကျင်
ဘက်ဖြစ်၏။... ထိုပုဒ်သည်... ဝိရောဓိဒေါသ သင့်
သော ပုဒ်မည်၏။” ယော ၆၆။ “သားကိုအဘက
ရှိသေရမည်၊ မယားကို လင်က ကြောက်ရသည်...
ဤသို့အစရှိသဖြင့် ပြောဆိုပြုလုပ် ကျင့်ကြံခြင်းများ
သည် လောကဝိရောဓိဒေါသဖြစ်၏။” ယော ၆၈။
“သဒ္ဓါလည်း ဆန့်ကျင်ဘက်၊ အနက်လည်း မမှန်၊
မဆိုတန် ဆိုချေသော် ဝိရောဓိဒေါသ ရောက်၏။”
ပုည ၃၈။ “ခေတ်ကာလအလျောက် ထောက်ထား
ပြင်ဆင်မှသာ ကာလဝိရောဓိ ဒေါသ လွတ် သည်။
ဝိရောဓိဒေါသ လွတ်မှသာ သာနာညီမျှကျသည်။”
ချုပ်ပုံ၊ စ ၁၉၉။
[ပါ၊ ဝိရောဓိ ဒေါသ။ ဝိရောဓိ - ဆန့်ကျင်သော၊
ဒေါသ-အဖြစ်။]

ဝိရုဒ္ဓ—ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်သော။
“ထိုဝိရုဒ္ဓ အစာကိုစားလျှင် ရောဂါဖြစ်တတ်၏။”
ဥတု ၆၃။ [ပါ၊ ဝိရုဒ္ဓ။]

ဝိလုပ္ပန္နရကပ်—အချင်းချင်း လုယက် ဖျက်ဆီး၍ ပျက်စီးရသောကပ်။

“လူတို့သည်...ဒုဗ္ဗိက္ခန္တရကပ်၊ ဧရာဂန္တရကပ်၊ ဝိလုပ္ပန္နရကပ်၊ သတ္တန္တရကပ်တည်းဟူသော ကပ်လေးပါးတိုက်၍...သေကြေပျက်စီးကြကုန်၏။” ကမ္ဘာဦး ၁၄၅။ “ဧရာဂန္တရကပ်၊ ခွေးကို မြင်၍ သိ။ ဝိလုပ္ပန္နရကပ်၊ ဝက်ကိုမြင်၍ သိ။ သတ္တန္တရကပ်၊ ကြက်ကိုမြင်၍ သိ။ ဒုဗ္ဗိက္ခန္တရကပ်၊ ကျီးကိုမြင်၍ သိ။” သိဿော ၁၉၁။

[ပါ။ ဝိလုပ္ပန္နရကပ္ပ။ ဝိလုပ္ပ-အန္တရ-ကပ္ပ၊ ဝိလုပ္ပ-လုယက်၊ အန္တရ-ပျက်စီးသော၊ ကပ္ပ-ကပ်။]

ဝိဝါဒ—အငြင်းပွားခြင်း။

“ဤပုဏ္ဏားတို့ လာရောက်သည်ကား ဝိစိကိစ္ဆာ ဝိဝါဒ၊ ယုံမှားခြင်း အငြင်းအခုံ ရှိကြသည်ဖြစ်မည်။” န ၁၄။ “ထိုဘုရားရှင်တို့၏ ပရိသတ်တို့သည် ဝိဝါဒအငြင်းအခုံဖြစ်ရာ၏။” မိလိန် ၃၉၉။ “လူများကြမ်းခက်၊ မာနတက်၍၊ အမျက်ဒေါသ၊ ဝိဝါဒပွား၊ ငြင်းခုံများလျက်။” ဣန္ဒာနေ ၁၈၅။

[ပါ။ ဝိဝါဒ။ ဝိ-ဆန့်ကျင်ဘက် ပြု၍၊ ဝါဒ-ပြောဆိုခြင်း။]

ဝိဝါဟ—ထိမ်းမြားလက်ထပ်ခြင်း။ သမီးပေးခြင်း။

“ဇေယျာပရမ၊ ဝိဝါဟဟု၊ ယုဂလေးတွဲ၊ စုဝေးသွဲ့သည်။” ကိနူရီ* ၂၆။ “စုလျားစနစ်၊ ရစ်ပစ္စုပ္ပန်၊ ဝိဝါဟက၊ ပဌမဧကရာဇ်၊ မင်းဖြစ်ခတ္တိယ။” ကုသ* ၁၁၉။ “စုံဘက်ထိမ်းများရန် ကြောင်းလမ်းစေ ဆိုပြီးနောက် သုံးလလောက်တွင်.... အင်္ဂါချိုတဲသည် ဖြစ်၍ ဝိဝါဟ မင်္ဂလာ ပျက်ခြင်းသို့ ရောက်ထိုက်ပါသည်။” ကဝိသေ ၁၃၁။

[ပါ။ ဝိဝါဟ။ ဤသတို့သမီးကို ဤမည်သော သတို့သားအား ဤမည်သော နက္ခတ်ဖြင့် ပေးကြ၊ ယင်းသို့ ပြုသည်ရှိသော် ထိုသတို့သမီးအား ကြီးပွားခြင်းဖြစ်လတ်ဟု ထိမ်းမြားမှုကို ပြုခြင်းသည် ဝိဝါဟမည်၏။ သုတ်သီ လက္ခနံ အဋ္ဌကထာ၊ ဗြဟ္မဇာလသုတ် အဖွင့် ၈၀။]

ဝိဝေက—ဆိတ်ငြိမ်ခြင်း။

“ဘောတောင်လိုက်တိုင်း၊ သစ်ပင်ရင်းစသော ဝိဝေက အရပ်၌နေ၍။” သဠန ၆၇။ “သည်တော အုပ်ကြီး

အတွင်းမှာ ဝိဝေက ချမ်းသာကိုမွေးပြီး အေးအေးကြီးနေရတော့မယ်။” သာရီ၊ တ ၁၂၉။

[ပါ။ ဝိဝေက။ ဝိဝေက ၃ ပါး။ ၁ ကာယဝိဝေက-ဆိတ်ငြိမ်ရာ အရပ်၌ တယောက်တည်း နေခြင်း၊ ၂ စိတ္တ ဝိဝေက-ဈာန်၊ ဖိုလ်၊ ဝင်စား၍ နေခြင်း၊ ၃ ဥပဓိဝိဝေက-နိဗ္ဗာန်။]

ဝိဝန—ကမ္ဘာတည်ခြင်း။ ကမ္ဘာကြီးဖြစ်ပေါ်ခြင်း။

“ကမ္ဘာဘဒ္ဒ၊ ဝိဝနတင်၊ လျှောကျကပ်ရေ၊ ခဲ၍တော့လျှင်။” နာနာ* ၁၅။ “ပွားဆဲသော ကာလသည် ဝိဝန ကပ်မည်၏။” မှန်၊ ပ ၂၆။ “ကမ္ဘာပြုမိုသ်း ရွာသည်မှစ၍ နေလပေါ်သည် တိုင်အောင်....ကာလသည် ဝိဝန မည်၏။” အနုမတင် ၂၆၀။

[ပါ။ ဝိဝန။]

ဝိဝနဌာယီ—ကမ္ဘာကြီး ဖြစ်ပေါ် လာသည့် အတိုင်း တည်နေခြင်း။

“ရည်မြင့်ကာလ၊ ဝိဝနဌာယီ၊ ကပ်ဦးချီသော်၊ မြေဆီစားမြောက်။” နာနာ* ၁၅။ “မြေရေမိုးထွတ်၊ ပြိုင်မျိုးလွတ်သည်၊ ဝိဝနဌာယီ၊ ပေါ်စဆီက။” ရခိုင်နိုင်* ၄။ “ပွားသည်မှ အထက်ပွားတိုင်း တည်သော ကာလသည် ဝိဝနဌာယီ မည်၏။” မှန်၊ ပ ၂၆။

[ပါ။ ဝိဝနဌာယီ။]

ဝိဝနနိဿိတဒါန—ဝဋ်မှ ထွက်မြောက်ရာ နိဗ္ဗာန် ကို တောင့်တ၍ လှူသောအလှူ။

“ငဋ်ဆင်းရဲမှ ထွက်မြောက်ကြောင်းဖြစ်သော မင်္ဂလိန် နိဗ္ဗာန်ကို မှီစွဲ၍ ဖြစ်သောကြောင့် ဝိဝနနိဿိတဒါန မည်၏။” နဝဏ်၊ ဒု ၃၆၃။

[ပါ။ ဝိဝနနိဿိတဒါန။ ဝိဝန-ဝဋ်မှထွက်မြောက်ရာ၊ နိဿိတ-စွဲမှီသော၊ ဒါန-အလှူ။]

ဝိသကြုံ—သိကြားမင်း၏ ဗိသုကာနတ်။ (ဝိသုကြုံ ဟု အတွေ့ရများသည်။)

“တတ်ပွန်နိုင်တုံ၊ ဝိသကြုံအား၊ ကျင့်ပုံနားသွင်း။” ကိုး* ၂၇၉။ (ဇမ္ဗူမိတ်ဆွေ၊ ၁၉၄၀၊ သုတေသနမှ) [ပါ။ ဝိသုကာမူ။]

ဝိသဘာဂ—သဘောသဘာဝချင်းမတူသော။ သဘာဝ မတူသော။

“ဤကဲ့သို့သော ဝိသဘာဝဖြင့် သာသနာတော်မြတ် ကွယ်ရာသောအကြောင်းရှိချေသည်ဟု ဓမ္မသံဝေဂ ဖြစ်တော်မူ၏။” သာလင် ၁၃။ “၎င်းမင်းတရား လက်ထက် အရံဂိုဏ်းဝင်သင်္ဃာတော်ကို သုပ္ပဋိစ္ဆန္ဒ သိက္ခာပုဒ်အဆိုကို သဘောတူသည်ဟု သဘာဝ သင်္ဃာသမုတ်သည်။ အတင်ဂိုဏ်းဝင် သင်္ဃာတော် တို့ကို သုပ္ပဋိစ္ဆန္ဒသိက္ခာပုဒ်အဆိုကို သဘောမတူဟု ဝိသဘာဝ သင်္ဃာ သမုတ် သည်။” သီလဝိ ၉၀။ “ရဟန်းတို့နှင့် ဝိသဘာဝဖြစ်သော မိန်းမ၏ အလှ အဆင်းကို မြင်ခြင်းကြောင့်။” ဝိဋ္ဌနိ၊ မ ၄၂၅။ [ပါ၊ ဝိသဘာဝ။]

ဝိသမ—မညီမျှသော။ စုံနှင့်မတူ မ။
“ဤလူအပေါင်းတို့တွင် အဓမ္မကျင့်သူ၊ ဝိသမ ကျင့်သူ တို့ကား ငါ့ရန်သူတည်း။” သံဝတ် ၁၈၈။ “ပါဠိပဒ၊ တန်းခူးစ၍၊ ခြောက်လခြောက်လ၊ ဝိသမ နှင့်၊ သမ ဖြင့်အား။” လောဒူ* ၇၄။ [ပါ၊ ဝိသမ။]

ဝိသမလောဘ—မမျှတသောလောဘ။ မတရားလောဘ။
“ရှေးအခါက ဝိသမလောဘနည်းကြခြင်း၊ မိဘဆရာ ဆိုင်ရာအကြီးအကဲ သြဝါဒများကို ငယ်သားများက ကျနစွာလိုက်နာလေ့ရှိကြခြင်း များသေးသည့်အရ။” ချုပ်ပုံ၊ စ ၉၈။ “ရှင်ဘုရင်တပါးသည် တဦး တည်းပိုင်၎င်းနိုင်ငံသို့ဆောင်ယူလိုသောဝိသမလောဘ ကြောင့်။” ဆူးလေ ၁၂၄။ [ပါ၊ ဝိသမလောဘ။ ဝိသမ—မမျှတသော၊ လောဘ— လိုချင်မှု။]

ဝိသယ (ခေတ်) —မြတ်စွာဘုရား၏ ဉာဏ်တော်ကျက် စားနိုင်ရာ စကြာဝဠာအနန္တ။
“ဇာတိအာဏာ၊ ဝိသယာသုံး၊ ခေတ်အလုံးထက်။” ပင်း၊ ဒု ၃။ “ဇာတိအာဏာ၊ စ ကြာ လော က၊ ဝိသယခေတ်၊ သုံးရစ်အတွင်း။” ရာမ၊ ပ ၁၁၄။ “အတိုင်းအရှည်မရှိသော အနန္တစကြာဝဠာ တိုက် သည် ဝိသယခေတ်မည်၏။” ပဉ္စာ ၄၆။ [ပါ၊ ဝိသယ။]

ဝိသာခါ—၁၊ ကဆုန်လ၏စန်းယဉ်နက္ခတ်။
“တိမ်ဆိအာကာ၊ ဝိသာခါနှင့်၊ သော်တာမိုးလ။” မင်းရာ* ၃၇။ “ကဆုန်ပြီဿ၊ ဆန်းပြန်က လည်း၊

ရွှေလနှင့်သာ၊ ဝိသာခါလျှင်၊ မကွာထံပါး၊ ယှဉ်ပြိုင် သွား၍။” ဆဲနှစ်မျိုး ၄။ “စ ကား ဝါ ငုံ သင်းလို့၊ ကြယ်မင်းတဲဝိသာခါ။” သာ ၇၇။ “အလောင်း တော်မင်းသားကို မဟာသက္ကရာဇ် ၆၈ ခု၊ ဥတုဂိမ္မန္တ ကဆုန်လပြည့် သော ကြာ နေ့ နံ နက်၊ တချက်တီး အချိန်၊ သိဟ်လက်မြိစ္ဆာစန်း၊ ဝိသာခါ နက္ခတ်နှင့် ယှဉ်လျက် ဘွားမြင်တော်မူ၏။” ဇိ ၁၂။

၂၊ မြတ်စွာဘုရားလက်ထက်ပုဗ္ဗာရုံကျောင်းအမ။
“ယသော်ဓရာ၊ ဝိသာခါနှင့်၊ သူဇာမနော်၊ နတ် ခြောက်ဘော်သို့။” ခင်ထွေး* ၁၆။ “ထိုဝိသာခါ အား တကျိပ်သောသားတို့သည်၎င်း တကျိပ်သော သမီးတို့သည်၎င်း ပေါက်ဖွားလေကုန်သတတ်။ ထို သားသမီးတို့တွင် တယောက်တယောက်အား တကျိပ် တကျိပ်သောသားတို့သည်၎င်း တကျိပ်တကျိပ်သော သမီးတို့သည်၎င်း ပေါက်ဖွားပြန်ကုန်၏။ ထိုမြေးတို့ တွင်လည်း တယောက်တယောက်အား တကျိပ် တကျိပ်သော သားတို့သည်၎င်း တကျိပ်တကျိပ် သော သမီးတို့သည်၎င်း ပေါက်ဖွားပြန်လေကုန်၏။” ဓမ္မပဒ၊ ဒု ၉၅။ [ပါ၊ ဝိသာခါ။]

ဝိသုကံ—ဝိသုကြုံနတ်သား။
“သိကြားနတ်ထံ၊ ဝိသုကံ သို့၊ ထုံးစံကြုံခိုင်း။” တန်ခူး ၂ [၃]။ “နတ်မင်းမူခံ၊ ဝိသုကံ တို့၊ စီမံသည့်ယောင်။” ဝိနိကျော်* ၃ (၂)။ “ပန်းထိမ်သည်တို့သည် ဝိသုကံ နတ် ဖန်ဆင်းသည်နှင့်တူသော....” သမန်၊ ဒု ၁၃၉။ [ပါ၊ ဝိဿကမ္မ။ ဝိသုကမ္မ?။]

ဝိသုက္ကံ—သိကြားမင်း၏ ဗိသုကာနတ်သား။
“ဆရာတတ်စုံ၊ ဝိသုက္ကံ ၏၊ ပည်းပုံပွန်းတီး၊ ကျမ်းထိုင် မိုး၍။” ခင်ထွေး* ၄၉။ “တတ်ပွန်နိုင်ကုံ၊ ဝိသုက္ကံ အား၊ ကျင့်ပုံနားသွင်း၊ စေလိုက်လျှင်းသည်။” ကိုး* ၂၇၆။ (မန္တလေး၊ ဟံသာဝတီ၊ ၁၂၈၅) “သိကြား ယုံကျ၊ ဝိသုက္ကံ လည်း၊ ပဇ္ဇာန်ဖျန်းဆွတ်။” ဂါထာ* ၇၈။ “ဝိသုက္ကံ နတ်သားကို သွားချေ၊ ပြာသာဒ်ဖန် ဆင်းချေဟု စေ၏။” မင်္ဂလတ် ၁၃၇။

[ပါ၊ ဝိဿကမ္မ။ ဝိသုကမ္မ?။ “သိကြားမင်း၏ နတ် လက်သမား၊ လက်မှုအတတ်ပညာသည် နတ်သားကိုမာဂနှင့် ပါကဘာသာအားဖြင့် ဝိဿကမ္မ ဟု

ခေါ်ဆိုသည်။.... သို့သော် ငါတို့မြန်မာစာ အလုံးစုံ၌
ဝိသုကမ္မ ဟူ၍.... ပျက်စီးလျက် ယှိသောကြောင့်....
အပို ထည့်သွင်း လိုက်ပေသည်။” တောင်ပေါက်
စာနံ ၂၁။]

ဝိသေသ — အထူး။

“အကျိုးပလ၊ ဝိသေသ လျှင်၊ တကွ ယှဉ်သော်။”
ဆ* ၁၁၃။ “ရှေးဇာတိက၊ မိမိပည၊ ဝိသေသ
ကြောင့်၊ သုခသမ္ပတ်၊ အထူးမှတ်၍။” သံ* ၁၄၁။
“အဆင်းသဏ္ဌာန် ပမာဏအမှတ်များနှင့်တကွ ဝိသေ
သ ပြု၍ထွက်ဆိုချေသည်။” သီလဝိ ၁၀၇။ “အဘယ်
သို့ ဝိသေသ ထူးသနည်းဟု မေးတော် မူပြန်ရာ။”
ကဝိသေ ၂၂၁။ “ဤကဲ့သို့ ဂုဏ်ထူး ဝိသေသ ကို
မိန်းမတိုင်းရသည် မဟုတ်။” ထေရီဒါန၊ နိဒါန်း(ခ)။
[ပါ၊ ဝိသေသ။]

ဝိသေသန — [သဒ္ဓါ] အထူးပြုသောပုဒ်။ ဂုဏ်ပုဒ်။

“သင်္ချာသင်္ချေ၊ အတင်ဖြေအား၊ ဝိသေသန၊ ဘေဒ
ကလည်း။” လောစူ* ၂။ “ခြင်္သေ့ကြီး ၂ ကောင်
တို့မှာ ‘ကြီး’ ဟူသော ဝိသေသန မလောက်အောင်
ပင် ကြီးကျယ် မြင့်မားလှပေသည်။” ရာမန်း ၁၁။
“ဘိက္ခုသဒ္ဓါ၊ အရိယသဒ္ဓါ၊ သာဝကသဒ္ဓါ တို့သည်
သံသဟူသော နောက်ပုဒ်ကို အထူးပြုသောကြောင့်
ဝိသေသန မည်ကုန်၏။” ဝဇီရ ၆၇။
[ပါ၊ ဝိသေသန။]

ဝိသေသျှ — [သဒ္ဓါ] အထူးပြု ခံရသောပုဒ်။ ဂုဏေးပုဒ်။

“ထိုနောက်ဘေဒျ၊ ဝိသေသျှ မူ၊ နောက်မှအုပ်လွှမ်း၊
သံပိုင်း တမ်းသည်။” တန်ရ* ၁။ “ဝိသေသျှ က
ကြီးကျယ် ခမ်းနား၍ ဝိသေသနက ငယ်နေလျှင်
ဟိနတ္ထက ဝေါသရောက်သည်။” အာရတိ၊ ဒု ၂၅၆။
[ပါ၊ ဝိသေသျှ။]

ဝိသဇ္ဇနာ — အဖြေစကား။

“ဝိသဇ္ဇနာ နှစ်ချက်တွင် ရှေးကား လွတ်ခြင်း နောက်
ကား နှလုံးသွင်းခြင်းအနက်တည်း။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၃၈၄။
[ပါ၊ ဝိသဇ္ဇနာ။]

ဝိသဇ္ဇနိ — မြန်မာစာရေးသားရာ၌ထည့်ရသော အပေါက်
အစက်နှစ်ခု။ ဝစ္စနှစ်လုံးပေါက်။

“ဦးခေါင်းဟူ၍ ဒီသသရတွင် ဝိသဇ္ဇနိသံနှင့် ဆိုအပ်
လျက် ခြေတခုတည်း၏အမည်ဖြစ်၍ အသံစပ်လျက်
နှိုးနှောလိုက်လျောစွာ ရေးဘတ်ဆိုမိန့်သည်။” ဝေါ
၁၈၈။ “ကာလလျား၍ ဝိသဇ္ဇနိပေါက်သံနှင့် ပဉ္စင်း
ခံသည်ဟု ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုကြသတည်း။” အင်းလူး
၁၇။ “အားသည် ဝိသဇ္ဇနိမည်၏။ ထို့ကြောင့်
ကလာပ်ကျမ်း၌ ‘အားဣတိဝိသဇ္ဇနိယား’ ဟူ၍ သုတ်
တည်အပ်၏။ အားဣတိ၊ အားဟူသောဝဏ္ဏသည်။
ဝိသဇ္ဇနိယား၊ ဝိသဇ္ဇနိမည်၏။” သဒ္ဓ ၁၈၃။ “နှလုံး
သွင်းရန်အနေ၊ သဝေတရစ်၊ အမြစ်တလီ၊ ဝိသဇ္ဇနိ
တပွင့်မျှမရောက်။” ကင်းစာ ၁၁။

[သ၊ ဝိသဇ္ဇနိယား။]

ဝိသိဋ္ဌ — ထူးသော၊ သာ၍ထူးသော။

“ကျင့်ရေးသီလ၊ အဓိကဝိသိဋ္ဌ၊ ကိလိဋ္ဌကင်းကွာ။”
ကဝိသေ ၁၆၄။

ဝိသိသ်ဟုလည်း ရေးကြသည်။ “ထူးခြားဝိသိသ်၊
နိမိတ္တက၊ သုပိနနှင့်။” ဣန္ဒာဇေ ၉။
[ပါ၊ ဝိသိဋ္ဌ။ ဝိသေသ။ ဝိသိဋ္ဌကို-ဝိသိဋ္ဌ-ဟုရေးလျှင်
သာ၍သင့်ရာသည်၊ နောက်ဆက်တွဲ၍။]

ဝိသိဋ္ဌ — သာ၍ထူးသော။

“ပုဂ္ဂလဝိသေသ၊ ဂုဏဝိသိဋ္ဌ၊ အာဇာနည်အစစ်၊
ဖြစ်တော်မူသော ဆရာတော်ဘုရားကြီးသည်။”
[ပါ၊ ဝိသိဋ္ဌ။]

ဝိသုဒ္ဓိနတ် — မြတ်စွာဘုရား။

“အနုတ္တရအတုလော၊ ကိုးပါးသော ဂုဏ်ထူးတို့၏
တည်ရာ မဟာဝိသုဒ္ဓိနတ် မင်းမြတ်အဖြစ်ဖြင့်။”
သေတ္ထု၊ ပ ၁၀၆။ “နတ်ဝိသုဒ္ဓိ၊ တုမရှိအား၊
တြိဒ္ဓါရ၊ ရှိဦးခလျက်။” ဂံ ၁။
[ပါ၊ ဝိသုဒ္ဓိ။ ဝိ-အထူး၊ သုဒ္ဓိ-စင်ကြယ်ခြင်း။]

ဝိသယောဂ — သံယုတ်မဲ့ဗျည်း။

“ပုပ္ဖသစ္စသောရုပ်တို့နှိုက် သသယောဂ သဗျည်းကို
ဝိသယောဂဗျည်းပြုခြင်းသည် သံယုတ်ရှိသော သကို
သံယုတ်မဲ့ဖြစ်စေသည်ပင်။” ဝေါ ၁၂၅။

[ပါ၊ ဝိသယောဂ။ ဝိ-ကင်း၊ သယောဂ-သံယုတ်။]

ဝိသုဂါမ — [ဝိနည်း] သိမ်။ သိမ်သမုတ်ရန်မြေရာ။ သိမ်
မြေရာ။

“အလိုရှိရာနေရာမှာ ဝိသုဂါမ သိမ်သမုတ်ရန် ခွင့်ပြု
လိုက်သည်။” သာဟ ၁၈၁။ “စတုရန်း ၈-တာ
ပတ်လည်ရှိမြေကို သမီးတော်အား ဝိသုဂါမမြေစား
ပေးသနားတော်မူ၍။” ဝိထုံး ၂၂၉။
[ပါ။ ဝိသုဂါမ။]

ဝိမာ—ဝိမာရ ရှု။

“ဇေတဝန်ဝိမာ၊ ခန်းဝါနေမှတ်၊ သာဝတ်ပြည်ကြီး။”
ကိုး* ၂၉၈။

ဝိမာရ—ဘုန်းကြီးကျောင်း။

“သန့်ရှင်းညီစွာ၊ မြေမျက်နှာ၌၊ သင်္ဃာရာမ၊ ဝိမာရ
နှင့်၊ တကွကောင်းမှု၊ ပထိုးပြုအံ့။” တန်ခိုး* ၃။
[ပါ။ ဝိမာရ။]

ဝိဟိ သဝိတက်—သုတပါးကို ညည်းဆဲရန် ကြံစည်ခြင်း။

“ကိလေသာ ကာမတို့၌ကြံသော ကာမဝိတက်၊ ရန်
ညှိုးဖွဲ့ခြင်း အကြောင်းတို့၌ ကြံသော ဗျာပါဒဝိတက်၊
သုတပါးတို့ကို ညည်းဆဲအံ့ဟုကြံသော ဝိဟိ သဝိတက်၊
ထိုသုံးပါးသော ဝိတက်တို့ကို ကြံကုန်၏။” ရာဇပါ
၄၆၅။

[ပါ။ ဝိဟိ သဝိတက္က။ ဝိဟိ သ—ညည်းဆဲခြင်း၊ ဝိတက္က—
အကြံ။]

ဝိဝိ—အဝိဝိ ရှု။

“ထဲမှာဝိဝိ၊ အောက်၌ရှိဟု၊ ညွှန်ဘိလသော်။” ပါမိ*
၃။ “ဤသည်မြေလည်း၊ မျှလေမြိုက်မြိုက်၊ ဝိဝိ နှိုက်
တွင်၊ ဆူလှိုက်ရဲ။” ဟင်္သာ* ၄၃။ “ပွားဇာတ်ကာ၊
ဝိဝိ ဘဝင်၊ အောက်ထက် မလွတ်၊ လောကဓာတ်
ပေါင်း။” ဂါထာ* ၄၄။ [ပါ။ အဝိဝိ။]

ဝိထိ—၁၊ ခရီးလမ်း။

“နေဝင်နေထွက်၊ ဝိထိ စက်နှင့်၊ ထွန်းပြက်ဥက္ကာ။”
ဇု* ၂၈။ “နေဓိမာန်လည်း၊ ပြောင်းပြန်လှဲဖောက်၊
ဝိထိ မှောက်၍။” ဓမ္မ* ၄၆။ “နေလ တို့သည်
မြင့်မိုရ်တောင်ကို လကျော်ရစ်လှည့်၍ သွားသည်ဟူရာ၌
...အန္တောဝိထိ၊ မဇ္ဈေဝိထိ၊ ဗဟိရဝိထိ တည်းဟူသော
ခရီး သုံးကြောင်းဖြင့် သွားကြကုန်၏။” လောကုပ္ပ
၁၂၃။ “ကဆုန်၊ နယုန်၊ ဝါဆို၊ ဝါခေါင်၊ ဤလေးလ
သည် အန္တော ဝိထိ မည်၏။ တော်သလင်း၊ သီတင်း
ကျွတ် အာပြင့် ထွက်လမ်း၌နှစ်လ၊ ထမပါင်း၊ တကူး

အားဖြင့် ဝင်လမ်း၌နှစ်လ၊ ဤလေးလသည် မဇ္ဈေ
ဝိထိမည်၏။ တန်ဆောင်မုန်း၊ နတ်တော်၊ ပြာသို၊
တပို့တွဲ၊ ဤလေးလသည် ဗဟိရဝိထိမည်၏။” စွယ်၊
ဒု ၁၇၅။

၂၊ [အဘိဓမ္မာ] စိတ်အစဉ်။

“စဉ်ဆက်ပါဠိ၊ ဇော ဝိထိ ကို၊ တစိဖောက်လဲ့။”
ဘူလင်* ၂၄၆။ “ဒုက္ခတိဘုံ၊ ဝိထိ ပုံသား၊ အာရုံ
ဇောစိတ်၊ ကံနိမိတ်ဖြင့်။” ဟင်္သာ* ၃၃။ “မြတ်စွာ
ဘုရား၏ ဇော ဝိထိ တော်က အလွန်လျင်မြန်လှသော
ကြောင့်။” သာသမ် ၁၅၄။

[ပါ။ ဝိထိ။ “အဇဝိထိ နာဂဝိထိ ဂေါဝိထိတိ တိဿော
ဝိထိယော ဟောန္တိ” စသည်ဖြင့် သုတ်ပါထေယျ အဋ္ဌ
ကထာ၊ အဂ္ဂညသုတ်အဖွင့်။ သာရတ္ထ ဒီပနိဋ္ဌိကာ၊
လောကဝိဒ္ဓ ဂုဏ်တော်အဖွင့်။ ဇိနာ လင်္ကာရဋ္ဌိကာ
၇၅ တို့၌ ဝိထိသုံးပါး တမျိုးလာသေးသည်။ ဗဟိရ
ဝိထိနှင့် အဇဝိထိ (ဆိတ်လမ်း) ၊ မဇ္ဈေဝိထိနှင့် နာဂ
ဝိထိ (ဆင်လမ်း) ၊ အန္တောဝိထိနှင့် ဂေါဝိထိ (နှား
လမ်း) တူညီသည်။ လောကုပ္ပ* ၄၇။ လောကုပ္ပ ၁၂၇။
လောကလင်း ၁၄၈ တို့၌ အကျယ်ပါသည်။]

ဝိရိယ—လုံ့လ။ အားထုတ်မှု။

“လုံ့လမည်ဖြင့်၊ ပွားစည်ပင်မ၊ ဝိရိယ ကို၊ ပြည့်ဝ
ဥဿုံ၊ မြင်လတ်တုံက။” ပါမိ* ၉၉။ “အံ့ဩော်
စကြ၊ ဝိရိယ ဖြင့်၊ မိဘရိသေ၊ လုပ်ကျွေးပေသား။”
ဌေး* ၁။ “သင်တို့သည် သတိ ဝိရိယ ကို အားထုတ်
ကုန်။” ဣပ္ပံ ၁၄၆။ “အမှုကိစ္စတို့၌ မပျင်းမရိ
လုံ့လဝိရိယ ပြည့်စုံစွာကြည့်ရှုစိရင်ခြင်း။” ဝိဓြေ ၃၃။
[ပါ။ ဝိရိယ။ ဝိရ-ဓာတ်၊ တနည်း ဝိ ရှေးရှိသော
ဤရဓာတ်၊ ယယစည်းဖြစ်၍ ဝိရိယဟု ဝတွင် ဤသရ
နှင့်ရှိသင့်သည်။ ဝိရိယ အင်္ဂါ ၄ ပါး။ ၁ အရေ၏
ကြွင်းခြင်း၊ ၂ အကြော၏ကြွင်းခြင်း၊ ၃ အရိုး၏
ကြွင်းခြင်း၊ ၄ အသားအသွေး ခြောက်ကပ်ခြင်း။
ဓာန်* ၁၅၇။]

ဝေဇယန်—သိကြားမင်း၏ပြာသာဒ်။

“အံ့လောက်ဗိမာန်၊ ဝေဇယန်သို့၊ အလွန်သာထွတ်။”
ဘူလင်* ၁၇၂။ “မြင့်မြူးယူဇနာ၊ ခုနစ်ရာဟု၊ ကျမ်း
လာပြည့်နီ၊ ဝေဇယန်လည်း၊ မလွန်လှည့်ယောင်။”
ပုံစာအင်* ၁၅။ [ပါ။ ဝေဇယန္တ။]

ဝေဇယန္တာ—၁။ ဝေဇယန်နှင့် အတူတူ။

“ဝေဇယန္တာ၊ နန်းသာပြာသာဒ်၊ အထွတ်တောင်ရိုး၊
နှိပ်နင်းစိုးသား။” သစ္စာ*၇၆။ “ပြာသာဒ်ဗိမာန်၊
ဝေဇယန္တာ၊ ရတနာနန်းကြီး။” နာပျို*၃၉။

၂။ သိကြားမင်းစီးသည့်ယာဉ်။

“ဝေဇယန္တာ၊ မည်သာခေါ်ပင်၊ ရထားရှင်နှင့်။”
ဇရဲ*၈။ “သိကြားနတ်ဆွေ၊ ဆောင်ယူလေ၍၊
ဝေဇယန္တာ၊ ယာဉ်စကြာနှင့်။” ကိန္နရီ*၁၃၆။
[ပါ၊ ဝေဇယန္တာ။]

ဝေဇယျ—ဝေနေယျရှု။

“ဝေဇယျတို့အား တရားဟောတော်မူဟန်။”
သာရောင်၊ ၁၊ ၄၊ ၁၀၂။ (ရာဇမဏိစူဠာကျောက်
စာ)။ “လေးဆွဲငါးဝါ၊ ဝေဇယျာအား၊ မြန်စွာ
ချိုလေး၊ မြှိုက်ရည်ကျွေးပြီး။” ပလိပ်*၁၅။

ဝေဒ—ဝေဒကျမ်း။ ဗေဒင်ကျမ်း။

“ဗေဒင်မည်သည် သိကြောင်းဖြစ်သော ဉာဏ်ပညာ
ဟု အဓိပ္ပာယ်ရှိသော ဝေဒဟူသော မာဂဓာသာ
မှ ဝနှင့်ဗကို သဒ္ဒါနည်းအရပြောင်းလဲ၍ဖြစ်လာသော
စကားတည်း။” ကမ္မာ ၃။

[ပါ၊ဝေဒ။ “ဝိဒန္တိ ဓမ္မမေတေဟိတိဝေဒါ။” ဇာန်ဋီ*
၁၀၈။ “တေဟိ၊ ထိုဗေဒင်တို့ဖြင့်။ ဓမ္မ၊ ဖြစ်ပြီး
ဖြစ်ဆဲ ဖြစ်လတ္တံ့သောသဘောကို။ ဝိဒန္တိ၊ သိတတ်
ကုန်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဝေဒါ၊ မည်ကုန်၏။”
ဇာန်ဋီနိ၊ ပ ၂၀၆။ ဣရ၊ ယဇု၊ သာမဟု ဗေဒင်
သုံးပုံရှိသည်။ အာထဗ္ဗဏနှင့်သော် ဗေဒင်လေးပုံ
ဖြစ်၏။]

ဝေဒနာ—၁။ နာကျင်ခံစားမှု။ ရောဂါခံစားမှု။

“အဘယ်ရောဂါ၊ ဝေဒနာလျှင်၊ ပူဆာမချို၊ သည်းခံ
ဘိ၍။” ဘူလင်*၂၃၆။ “မြားရောဂါဖြင့်၊ ဝေဒနာ
သည်းခေါင်၊ စိုးရိမ်လောင်လည်း။” သစ္စာ*၁၄၅။
“ဆင်းရဲဝေဒနာကို ခံရလျက်။” ဣကုဏ် ၁၁၃။
“ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည် တစုံတခုသောဝေဒနာကို ခံစားရ
ဦးမည်လောဟု မေးသော်။” မိလိန် ၆၇။

၂။ [အဘိဓမ္မာ] ဝေဒနာစေတသိက်။

“ဖဿဝေဒနာ၊ ခံစားကာလျှင်၊ တဏှာမက်မော။”
သံဝေ*၂၄။ “ဝေဒနာသည် အာရုံကို ထင်စွာသိခြင်း
လက္ခဏာ၊ ကောင်းစွာခံစားခြင်းကိစ္စ...ရှိ၏။” မနော
ရထ ၂၄၄။ [ပါ၊ ဝေဒနာ။]

ဝေဒင်္ဂ—ဝေဒကျမ်းခြောက်မျိုး။ ဝေဒအင်္ဂါခြောက်
မျိုး။

“၎င်းဝေဒင်္ဂ ၆-ပါးတို့၏ ကိုယ်အင်္ဂါအစိတ်အပိုင်း
၆-ပါးတို့နှင့်...တူပုံကိုမှတ်သားရန်။” တောင်ပေါက်
ဇာန် ၇၆။

[ပါ၊ ဝေဒင်္ဂ။ ဝေဒအင်္ဂါ ၆ မျိုး။ ၁ ကပ္ပ-ယဇ်
ပူဇော်ခြင်းအမှုတို့ကိုညွှန်ပြတတ်သောကျမ်း၊ ၂ ဗျာ
ကရဏ-သဒ္ဒါကောင်းတို့ကို ဟောတတ်သောကျမ်း၊
၃ ဇောတိသတ္တ-အရေအတွက်သင်္ချာကိုပြတတ်သော
ကျမ်း၊ ကောင်းသောအမှု မကောင်းသောအမှု၏
အကျိုးကို ပြတတ်သော ဟူးရားစသောကျမ်း၊ ၄
သိက္ခာ-ဝဏ္ဏတို့၏ ဌာန်ကရိုက်ပယတ်တို့ကို သိစေ
တတ်သောကျမ်း၊ ၅ နိရုတ္တိ-ဝဏ္ဏလာ၏၊ ဝဏ္ဏ
ဖောက်ပြန်၏၊ ဤသို့စသောကျမ်း၊ ၆ ဆန္ဒောဝိစိတိ-
ဂါထာတို့ကို သိစေတတ်သောကျမ်း။ ဇာန်သျ
၇၂ ရှု။]

ဝေနေ—ဝေနေယျ ရှု။

“ဘဝမြင့်ထွေ၊ များဝေနေတို့၊ သန္ဓေလေးရပ်။”
သံဝေ*၃။ “ပါရမီရင့်နု၊ ဝေဇယျကို၊ မျှော်ရှုရှယ်
ရည်၊ ချွတ်အံ့လည်သော်။” မန်း*၃။ “ပြောထူဗိုလ်
ခြေ၊ များဝေနေကို၊ သောင်ငွေပါရင်၊ မှာကမ်းခွင်သို့၊
ဆောလျှင်ရောက်မှ၊ ရွှေ ဉာဏ် ရှု၍။” ညွန့်ပေါင်း၊
စ ၂၄၁။

ဝေနေယျ—ကျွတ်ထိုက်သည့်သတ္တဝါ။

“ဝေနေယျကြာ၊ ဉာဏ်ရင့်မာသား၊ မြတ်စွာဘုရား၊
နေမင်းဖျားလျှင်။” ကိုး*၂၆၀။ “ကျွတ်ထောက်
ပတ္တနာ၊ ဝေနေယျကို၊ ချမ်းသာလေးပါး၊ တရား
ရစေ။” ဥပရာ*၃၂။ “ချွတ်အပ်သော ဝေနေယျကို
ရှုတော်မူသော်။” စွယ်၊ ပ ၂၃၀။ “ဝေနေယျတို့ကို
သင်္ဂြိုဟ်ထောက်ပံ့တော်မူခြင်းငှာ။” ငါး၊ စ ၁၀၃။

[ပါ၊ ဝေနေယျ။]

ဝေနေယျဇ္ဇာသယ—ဝေနေယျ၏ စိတ်အလိုဆန္ဒ။

“ဗုဒ္ဓဇ္ဇာသယ၊ ဓမ္မဇ္ဇာသယ၊ ဝေနေယျဇ္ဇာသယ သုံးပါးသောဒေသနက္က ဆံမြူမပါဝင်၊ ကျမ်းဂန် တွင်မရှိ။” ငါးဌာန ၅၉။ “ဝေနေယျဇ္ဇာသယ အား ဖြင့် မေးတော်မူဦး၍။” ယမိုက်ကောက် ၂၅။

[ပါ။ ဝေနေယျဇ္ဇာသယ။ ဝေနေယျ-အဇ္ဇာသယ၊ ဝေနေယျ-ကျတ်ထိုက်သောသတ္တဝါ၊ အဇ္ဇာသယ-စိတ်အလိုဆန္ဒ။]

ဝေနည်—ဝေနေယျနှင့်အတူတူ။

“မပြတ်ကျင်လည်၊ ဝေနည်သတ္တဝါ၊ ရှိရာရာကို။” ကိုး* ၂၉၈။

[မှတ်ချက်။ ဝိနယ-ဝိနည်းကဲ့သို့ ယျကိုညပြု၍ နုတွင် ကော်ဖျောက်ကာ ဝေနည်ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ ကဗျာလင်္ကာ၌သာ တွေ့ရသည်။]

ဝေပူ (တောင်) —ဝေပူလ္လ ရှု။

“ပတ္တမြားဝေပူဖြစ်၊ ဇောတိရသ်အစစ်ကို။” ပုညဝတ် ၄၁။ “ကဝိဟူသည်၊ ဝေပူတောင်က၊ မြမကီထင်၊ ကျောက်မင်းစစ်နှင့်။” မဃ* ၆၀၅။

ဝေဘူဟုလည်းတွေ့ရသည်။ “ဝေဘာဝေဘူ၊ ပြိုင်သူ ဆိုင်းဆို၊ တန်တိုင်းကြိုသို့။” ဗန္ဓ ၁၀၁။

ဝေပူလ (တောင်) ဝေပူလ္လ ရှု။

“ဂိဝိတောင်မြ၊ ဝေပူလ၌၊ ချက်ထောက်ကြိုက်လျက်။” ဆု* ၆၂။ “သွယ်ဖြူးကုဋေ၊ ဝေပူလတွင်၊ ဇော်တမကီ၊ လှံငြိတခဲ၊ ရဲရဲပျံသွား၊ ပတ္တမြားသို့။” ထီး* ၂၅။

ဝေပူလ္လ —ရာဇဂြိုဟ်မြို့ကို ရံနေသော တောင်ငါးလုံး အနက်တလုံး။

“အသရေကို လွှမ်း ဘိသကဲ့သို့ ဝေပူလ္လတောင်မှ လာလတ်၏။” သမန်၊ ပ ၂၂၃။ “မဟာတေဇဂုဏ်၊ ဝေပူလ္လတောင်ဖြစ်။” ဗန္ဓ ၆၃၁။ [ပါ။ ဝေပူလ္လ။]

ဝေဘာရ (တောင်) —ရာဇဂြိုဟ်မြို့ကိုရံနေသောတောင် ငါးလုံးအနက် တလုံး။

“ဝေဘာဝေဘူ၊ ပြိုင်သူဆိုင်းဆို၊ တန်တိုင်းကြိုသို့။” ဗန္ဓ ၁၀၁။ [ပါ။ ဝေဘာရ။]

ဝေဘန် —၁။ ခွဲဝေစိတ်ပြာ၍ သင့်လျော်စွာ ပြုလုပ် ခြင်း။

“ဗြဟ္မာဝေဘန်၊ ဆိုတိုင်းမှန်သော်၊ သုံးတန်အပြား၊ ထိုကျမ်းများကို။” ဘူပေါင်း * ၆၁။ “ကျင့်ခြင်း ဝေဘန်၊ ကျန်လည်း ကျန်လျောက်၊ မလှဲဘောက် တည့်။” ဓမ္မ * ၂၁။ “ကြမ္မာဝေဘန်၊ ကျန်ပုံ ကျန်နှင့်။ ။ဘန်မိတန်ပလေစေတော့။” သစ္စာ * ၁၈၆။ “မပြတ်စည်းဝေး၊ ပြည်ထဲရေး၌၊ ဆွေးနွေး ဝေဘန်၊ ကြွေအန်ပျော်မြူး။” ဝိပျူ * ၁၀၉။ “သူရဲ သူခက်တို့အား မျိုးရိက္ခာ ဝေဘန် တော် မူခြင်း၌။” ကုလား၊ ပ ၄၄။ “ခရီးမ၊ ခရီးကျေ၊ လမ်းဆုံ၊ လမ်း ကျွေတို့ကို ဝေဘန်၍ မြို့ကို စီရင်ဖန်ဆင်းသကဲ့သို့။” မိလိန် ၅၀။

၂။ ချွတ်ယွင်းချက်ကို ထောက်ပြ၍ အပြစ် ပြောခြင်း။

“အပြစ်ပြု၍ ဝေဘန်၏။” ကျေးဇူး ၄၂။ “နွေရို သလောက် ဝေဘန်ရေးလောက်သာ ဂရုပြုနေရင်။” ထွက် ၁၉။

[ပါ။ ဝိဘင်္ဂ။ မှတ်ချက်။ နံပါတ် ၂ အနက်မှာရွေ့လာ သော ဆင့်ပွားအနက် ဖြစ်တန်ရာသည်။]

ဝေမာနိကပြိတ္တာ—နတ်ပြိတ္တာ။

“ထိုစကားကိုကြား၍ဝေမာနိကပြိတ္တာသည်...သရက် သီးမှည့်ဖြင့် လုပ်ကျွေးပါအံ့ဟုဆို၍။” ငါး၊ စ ၅၃၄။ [ပါ။ ဝေမာနိက။ ဝိမာန+ဣက၊ ဝိမာန-ဗိမာန်၊ ဣက-ဖြစ်သူ။]

ဝေယျာဝစ္စ—ကိစ္စကြီးငယ်ကို ဆောင်ရွက်ခြင်း။

“ကိစ္စများစွာ၊ ဝေယျာဝစ္စ၊ အဝဝကို၊ နေ့ည မရှောင်။” နာနာ * ၂၃။ “ဘုရားလောင်းကို ဝေယျာဝစ္စ ပြုသောသူတို့ကို စီရင်စေ၏။” ငါး၊ တ ၂၀၀။ “ရဟန်းသံဃာ၏ ဝေယျာဝစ္စ ကို ပြု လျက်။” သံဝတ် ၄၆၉။

ဝေယန်—ဝေယန်နှင့် အတူတူ။

“ထက်စွန့်ဝေယန်၊ စံလေပြန်သော်။” မင်းမယ် * ၉။ “မင်းစောကြင်တန်၊ ဖြစ်ရဟန်ကို၊ ဝေယန် ဘုံပေါ်၊ စံလေပျော်ခဲ့။” စေး* ၆၈ (၁)။ “ဝေယန်ဖျားငယ် က၊ သိကြားငယ်သာ ထင်ကာ မူးတော့သည်။” ညွန့်ပေါင်း၊ ၈၂။

ဝေယန္တ — ဝေယန်နှင့် အတူတူ။

“ကနက္ကဒန်၊ ရွှေဖလ်မှန်ဖြင့်၊ ဝေယန္တပေါက်၊ မိုးလုံး
မောက်မျှ။” အာသံ* ၅။ “ရထားစကြာ၊ ဝေယန္တ
နှင့်၊ ယူဇနာပလ္လင်၊ မြတ်ထက်တင်၍။” သူဇာ* ၁၄၄။

ဝေရီ — ရန်။ ရန်သူ။

“နှုတ်မြက်ဖန်လီ၊ ရန်ဝေရီဟု၊ ရွှေညီများဘော်။”
ဘိရူ* ၁၃၆။ “ဦးညို၊ ခေမာ၊ သုတာဝေရီ၊ ရန်ဘက်
ညီ။” သိဿော ၁၂၄။ [ပါ၊ ဝေရီ။]

ဝေရော်စန — အလွန်တောက်ပသော အမျက်ကျောက်
တမျိုး။

“ဣန္ဒြိယ၊ မသာရဂလ်၊ ရောင်ဝှန်ရှိန်စော်၊ ဝေရော်
စန။” ဆူ* ၆၂။ “သျှင်ကိုမြော်ကာ၊ ဝေရော်စန၊ လွလွ
ရောင်တင့်၊ ဥကင်ဖွင့်လျက်။” ညွန့်ပေါင်း၊ စ ၂၄၂။
ဝေရော်စန ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “မသာရဂလ်၊
ဝေရော်စန၊ ဇောတိရသ၊ မနောမယ အစရှိသော....
ပတ္တမြားကို လက်ဖြင့်ကျုံး၍ပြဘိသကဲ့သို့။” ဣကုဏ်
၁၇။

[ပါ၊ ဝိရောစန။ ဝိရောစန - အလွန်တင့်တယ် တောက်
ပသော။]

ဝေရမ္မ (လေ) — ကောင်းကင်အထက်၌ အလွန် ပြင်း
ထန်စွာ တိုက်သောလေ။ လေသင်
ဓုန်း။

“အနင့်မာန၊ ကိုယ်ကိုကြ၍၊ ပျံထလေလျှင်၊ ဝေရမ္မ
စက်၊ သင်တုန်းထက်လည်း၊ ရက်ရောသည်းအောင်။”
ပဉ္စာ* ၆၉။ “ဝေရမ္မလေတို့ဖြင့်တိုက်၍ မသေလို
လတ်သော်။” ယသ ၉၇။ “သာသနာတော်ကျမ်း
ဂန်တို့တွင် ဝေရမ္မမည်သော လေဗေဒရှိ၍။” ဥတု
၁၀၈။

[ပါ၊ ဝေရမ္မဝါတ။ “ဝေရမ္မဝါတေဟိ၊ လေသင်ဓုန်း
တို့ဖြင့်၊ ပဟရာပေသိ၊ ခတ်စေ၏။” ဝိသျှ ၂၇၆။
အရပ်လေးမျက်နှာလုံးမှ တိုက်ခတ်သောလေကိုသာ
ဝေရမ္မလေဆိုရသည်။ တဖက်၊ နှစ်ဖက်၊ သုံးဖက်မှ
တိုက်သောလေကို ဝေရမ္မလေမဆိုရ။ တိကအင်္ဂုတ္တိရ်
အဋ္ဌကထာ၊ ဒု ၁၁၆။]

ဝေဝုဇ် — စကားလှယ်။ အနက်တူသဒ္ဒါကဲ့စကား။

“ကာလမဟုတ်၊ ကျိုးပြစ်ထုတ်၍၊ ဝေဝုဇ်ပြယာယ်။”
ကိုး* ၂၅။ “စကားကျဉ်းကျယ်၊ ဝေဝုဇ်လှယ်၍။”

သစ္စာ* ၁၇၂။ “မိန်းမငယ်လျှင်၊ ပရိယာယ်ဝေဝုဇ်၊
ထွေလည်နှုတ်နှင့်။” ဗျူ* ၂၂၃။ “လူတို့မည်သည်
များသောပရိယာယ် ဝေဝုဇ်ရှိကုန်၏.... ဥပါယ်တမျှဉ်
နှိုက် လိမ္မာကုန်၏။” ဣကုဏ် ၄၈။ “ပရိယာယ်
ဝေဝုဇ်ဖြင့်၊ အားထုတ်၍ချပါသော်လည်း။” ပုည၊
၁၊ ၄၁။ [ပါ၊ ဝေဝစန။]

ဝေသာလီ — ဝဇ္ဇီတိုင်း၏မြို့တော်။

“ဖြင်ညီးလိစ္ဆဝီ၊ ဝေသာလီဝယ်၊ နမိဝရာ၊ မုနိငါ
ကား။” ဘူပေါင်း* ၁၀၁။ “ပြည်ထဲသုံးဆင့်၊ ကျုံး
မြောင်းဘွင့်ကာ၊ ဆက်မြင့်စွာဘိ၊ ဝေသာလီကို၊”
အာသံ* ၂၁။ “ဝေသာလီပြည်ကို အမှီပြု၍ မဟာ
ဝုန်တော စုလစ်မွန်းချွန်တပ်သောကျောင်း၌။” ဗုဒ္ဓ
ဝင်၊ ပ ၁၂။ [ပါ၊ ဝေသာလီ။]

ဝေဟာ — ဝေဟာသဏ္ဌ။

“ဝေဟာမှာ တေဇာဓမ္မ၊ ရသေ့တို့မိန့်မှာ။” ပုညတေး
၆၅။ “နဘေကောင်းကင်၊ ဝေဟာပြင်နှိုက်၊ မင်္ဂလာ
ယည်ညွန့်၊ လျှပ်နှယ်ကွန်သို့။” အဓမ္မ ပ၊ ၂၂။

ဝေဟာသ — ကောင်းကင်။

“ဝေဟာသ ကောင်းကင်ပေါ်ဝယ်၊ စျာန်ဓမ္မပျော်
ရသေ့တို့။” ပုညတေး ၅၄။ “ဘုရားသခင်သည်....
နာဂဒီပသို့ ဝေဟာသခရီးဖြင့် ကြွတော်မူလာ၏။”
မဟာဝင် ၄၂။ [ပါ၊ ဝေဟာသ။]

ဝေဟင် — ကောင်းကင်။

“နေပြဘင်ဝေဟင်လှည့်ချိန်မှ၊ ဘွေသဉ်မှာ ဆွေကြင်မဲ့
သူတို့။” သာ ၇၃။ “အထက်ဝေဟင် ကောင်းကင်
တိမ်ယံတွင်။” ဝေဝေ ၁၀။ “ရန်ကုန်သို့ ဝေဟင်
ခရီးမှ လေယာဉ်စီးကာ....” ပြည်ရုပ်၊ ၂၆။

[ပါ၊ ဝေဟာသ၊ ဝိဟ။ မှတ်ချက်၊ ပါဠိဘာသာ၌
ငှက်ကို ကောင်းကင်၌ သွားသောကြောင့် ဝိဟင်္ဂမဟု
ခေါ်သည်။ ဤ၌ဝိဟမှာ ကောင်းကင်ဟု အဓိပ္ပါယ်
ရသည်။ ယင်းဝိဟကို ဝိဟင်္ဂမပုဒ်တွင် ရှိသည့်အတိုင်း
ဝိဟင်္ဂဟုယူကာ ဝိဟင်္ဂကို ဝေဟင်ဟု မြန်မာမူပြုသည်
ဟု ယူဆစရာရှိသည်။]

ဝေဠုရိယ — ကြောင်မျက်ရွှေ။

“ပြည်တန်ပတ္တမြား၊ ဘိုးများဂုရု၊ ဝေဠုရိယ၊ ပဝါ
ဇွဲတို့။” ဘူလင်* ၁၂၄။ “လောဟိတင်္ဂ၊ မနောမျှနှင့်

ယိုကျလူလူ၊ ဝေဠုရိယ၊ စိမ်းမြေမျက်ကျော်။” သူဇာ*
၁၁။ [ပါ။ ဝေဠုရိယ။]

ဝေဠုဝန်—ရာဇဂြိုဟ်မြို့ရှိ မြတ်စွာဘုရားကျောင်းတော်။
“ကျောင်းတော် ဗိမာန်၊ ဝေဠုဝန်မှ၊ ကပိလမည်
ရှောင်း၊ ပြည်တော်ဟောင်းသို့။” ဆု* ၂။ “မင်း
ကျောင်းရိပ်မှန်၊ ဝေဠုဝန်၌၊ ငါးနုကြိုက်ဝယ်။”
ဘူပေါင်း* ၁၀၁။ “ရာဇဂြိုဟ်ပြည်ကို အမှီပြု၍ ဝါး
တောဖြစ်သော ဝေဠုဝန် ကျောင်းတော် ကြီး၌။”
ဗုဒ္ဓဝင်၊ ပ ၁၂။
[ပါ။ ဝေဠုဝန်။ ဝေဠု-ဝါး၊ ဝန-တော။]

ဝေါဟာ—ဝေါဟာရ ရှု။
“ဗြာဟ္မဏဟု၊ ခေါ်ကြ ဝေါဟာ၊ လက္ခဏာဖြင့်။”
ဘူဇာ* ၃၄၇။ “ဤလောကီ၌၊ အညီ ဝေါဟာ၊
ရွာနှင့်ရွာသူ၊ အတူတူလျှင်၊ အမည်တွင်သည်။” ဓမ္မ*
၃၉။ “လူတို့ ဝေါဟာ၊ ကောဇာ သက္ကရာဇ်၊
၁၄၈ ခု၊ ရတုဂိမ္မေ၊ နွေကဆုန်လ၊ ပုဏ္ဏမပြည့်လွေ၊
အင်္ဂါနေ့။” ဒါဌာ ၆။

ဝေါဟာရ—ခေါ်တွင်ခြင်း။ ပြောဆိုသုံးစွဲခြင်း။ ပြောဆို
သုံးစွဲသောစကား။
“မချွတ်ဒုက၊ မဇ္ဈဟုတ်မှန်၊ သုတ္တန် ဝေါဟာရ။” ကိုး၊
နိဂုံး* ၁။ “လူ့ပြည်လောက၊ ဝေါဟာရ ဖြင့်၊
နောက်မှအိပ်သော်၊ အရင်ပျော်သို့။” နာပျို* ၂၄။
“သစ်ပင်သည် သေ၏ ဟူသောစကားကား ဝေါဟာရ
မျှသာ။” သံဝတ် ၄၉၂။ “ဝါနရိန္ဒ၊ ဝေါဟာရနှင့်၊
ပုပ္ဖဝတီ။” ကိန္နရီ* ၃၂။ “လောက ဝေါဟာရ
အားဖြင့် အ၊ အပူဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။” ကာနု ၅၆။
[ပါ။ ဝေါဟာရ။ “ဝေါဟရိယတေ၊ ဆောင်အပ်၏။
ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဝေါဟာရေ၊ မည်၏။... ဝါကား။
ဝေါဟာရ၊ ဝေါဟာရသဒ္ဒါသည်။ ဝစနေ၊ (စကား)
၌ဖြစ်၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၂၀၀။]

ဝက်—အစု။ ဗျည်းအစု။ သုတ်အစု။ သံဃာအစု။
“တ္ထ၊ တွေ့ဟူသော ဝိဘတ်တို့နှိုက်ကား သုဘိမာ
သော်လည်း ဝက်တူဖြစ်၍ အသံပျောက်လေသည်။”
ဝေါ ၂၁။ “က အစ မအဆုံးရှိသော ၂၅ လုံးသော
ဗျည်းတို့သည် ... အစုအစုရွတ်အပ်သောကြောင့် ဝက်
မည်ကုန်၏။” ဝေါ ၄၈။ “ဤသို့ ဝိမာနဝတ္ထု၊

ဒုတိယ ဝက် ၌လာသော အိမ်ကျွန်မကို။” ပုညဝတ်
၁၉၃။ “သီလက္ခန္ဓာဝဂ်၊ မဟာဝဂ်၊ ပါထိယဝဂ်ဟူ၍
ဝက် အားဖြင့် ၃ ပါး။” သာဟ ၂၀။ “မလာသေး
သော ရဟန်းတို့ဆန္ဒကို လာသောကာလ၌ ယအံဟု
မလာမိကပင် ဝက် ဖြစ်လျက် သံသကံကို ပြုနိုင်၍။”
ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၁၉၉။ “ဥပုသ်ပဝါရဏာစသောကံကို
ပြုခြင်းသည် အပ်၏။ ဝက် မဖြစ်ဟု ယူသည်လည်း
တပါး။” မဟာဝင် ၆၄။ [ပါ။ ဝဂ္ဂ။]

ဝါက္ကဝရိယာ—ဗျဉ္ဇနဝရိယာ နှင့်အတူတူ။
“မည်သည့် ကာလ ဝါက္ကဝရိယာ သွားသည်...ဟု
ရက်လက်မှတ်၍။” စွယ်၊ ပ ၂၀။

ဝါကျ—အဓိပ္ပါယ် ပြည့်စုံသော စကားတပိုဒ်။
“အကြင် ဝါကျ၊ ဒွိဇအက္ခရာ၊ ဘတ်သံမှာတုံ။”
မနော* ၁၉၀။ “ပါဠိနေ ပါဠိသွား၊ ဝါကျ ထား
ဝါကျသို့ကို။” ဥပမာ၊ ဒု ၂၀၄။ “ကြိယာကာရက
နှင့် ပြည့်စုံသော ပုဒ်အပေါင်းဖြစ်သော စကားတရပ်
ဟူသော ဝါကျ။” ယော ၁၈။ “အတူဖြစ်သော
ဝတ္ထုကို တပိုဒ် တဝါကျ ဆိုပြီးမှ။” စော ၁၀။
[ပါ။ ဝါကျ။ မှတ်ချက်။ ဝါတွင်ကသတ်လျက် ဝက်
ကျဟု ဖတ်ရသည်။ “အသက်ဇီဝါ၊ ဆရာမည်ထွက်၊
ဝါကျပတိ၊ နေ့ အရှိတွင်။” ဣန္ဒာနေ ၁၈၂။
နောက်ဆက်တွဲရှု။]

ဝဂ္ဂန္တ—ဝဂ္ဂန္တ ရှု။
“ပါဠိတော်နှိုက် ဝဂ္ဂန္တ ရောက်သည်မှတစ်ပါး သရအမှီ
ရှိကောင်းသော င အက္ခရာမထင်။” ဝေါ ၁၄၅။
“ဝဂ္ဂန္တ ယရလဝဠေဟိ၊ ဝဂ္ဂန္တ ငါးလုံး၊ ယ၊ ရ၊ လ၊ ဝ၊ ဠ
တို့နှင့်။” သဒ္ဓနီတိ၊ ပ ၁၆။

ဝဂ္ဂန္တ—ဝက်ငါးပါး၏ အဆုံးအက္ခရာ။ (င၊ ဥ၊ ဣ၊ န၊ မ)
“နိဂ္ဂဟိတ်ကို ယထာရဟ ဝဂ္ဂန္တ ငါးပါး ပြုသော
ကြောင့်။” သဒ္ဓါကြီး၊ ပ ၇၇။ “င အက္ခရာ...သံယုတ်
ဖြစ်သောအခါကား ဝဂ္ဂန္တဖြစ်၍ က-စသော မိမိဝက်
လေးလုံး၏ အထက်၌သာ တည်၏။” ဝေါ ၁၁၁။
[ပါ။ ဝဂ္ဂန္တ။ ဝဂ္ဂ-အန္တ၊ ဝဂ္ဂ-ဝဂ်၊ အန္တ-အဆုံး။]

ဝက်—ကောက်ကျေသော။
“ငါ့သို့ရောက်လှာ၊ ရိုးတူပါလျက်၊ ပညာ ဝက်၊ ဆို
ပွက်ဟူ၍။” ဓမ္မ* ၄၆။ “ဝေရခဲထော့ ပွေနဲ့ကူပေါင်၊

သေလဲ့သူ ဝက်မို့။” ပုညတေး ၃၃။ “အချစ်ကယ်
ဝက် ဉာဏ်နှင့်။” ရှေးကဗျာ ၁၁၅။ [ပါ။ ဝက်။]

ဝက်ဒသက—အသက် ၇၀ နှင့် ၈၀ အတွင်းအရွယ်ပိုင်း။
“ခနစ်ဆဲတနစ်ကကို ရှစ်ဆယ်တိုင်အောင် ဆယ်နှစ်
သည် ဝက်ဒသက၊ ခါးကုန်းသည့်အရွယ်။” ဥတုဝဂ။
[ပါ။ ဝက်ဒသက။ ဝက်-ခါးကုန်းသော၊ ဒသက-
ဆယ်နှစ်။]

ဝက်ပါ—၁။ ဝေဿန္တရာမင်းကြီး တောထွက်ရာတောင်။
“တောင်လယ်မြိုင်ချာ၊ ဝက်ပါသို့၊ ညက်ပြာနွဲ့ခြေ၊
မလိုက်လေနှင့်။” ဝေပျို့* ၆၀။ “ကေသာသဘ၊
ဂန္ဓဗ္ဗနှင့်၊ မည်ရထင်စွာ၊ ဝက်ပါတောင်မြတ်။” မြား*
၁၂၉။ “ခရီးသွားသူ လူတို့ကိုမြင်၍ ဝက်ပါ တောင်
အဘယ်မှာ ရှိသနည်းဟု မေး၏။” ဝေဇာတ် ၅၅။

၂။ မျက်စိ မှားအောင် ကောက် ကောက်
ကျွေကျွေပြုလုပ်ထားသော အကွက်။

“စက် ဝက်ပါ၊ သံသရာယုတ် လှိုင်းသမုဒ်မှ။” ပင်း၊
ပ ၆၆။ “ဝက်ပါ ကွက် ပရွက်ကြောင်းသွား။” ရာမ၊
ပ ၁၁၂။ “မဖြောင့်ဘူးထင်ပါလျှင်၊ ဝက်ပါ သည်
က။” ပုညတေး ၁၂။ “လိုက်ခေါင်းအတွင်း၌ ဝက်ပါ
ကဲ့သို့ ကျွေကောက် တွန့်လိမ်လျက်ရှိသော လမ်းများ
မူကား။” စွယ်ကျမ်း၊ ၃၊ ၆၄။

[ပါ။ ဝက်ပဗ္ဗတ။ ဝက်-ကျွေကောက်သော၊ ပဗ္ဗတ-
တောင်။]

ဝက်ဝုတ်—ဝက်ဝုတ္တိ ရှု။
“သုံးဆဲငါးပုဒ်၊ ဝက်ဝုတ်၊ ချုတ်ချုတ် မတိုက်ပြီ။”
ကဝိသတ်* ၁၂၆၈။ “ဥဇုဝုတ်ကိုပင်၊ မစစ်ငုပ်ခင်၊
ဝက်ဝုတ် (တ်) တင်သည်။” ပုည၊ ၂၊ ၇၉။ “ဝက်
ဝုတ် ဉာဏ်ထူးဖြင့်၊ ဘောက်စူးခဲ့ရှု။” ကဝိသေ ၁၆၂။

ဝက်ဝုတ္တိ—[အလင်္ကာ] တိုက်ရိုက်မဟုတ် သွယ်ဝိုက်၍
ဆိုသောအဖွဲ့။

“သဘာဝတ္ထ၊ ဝက်ဝုတ္တိ၊ အသိမှန်စွာ။” ဘူပေါင်း* ၅။
“တိုက်ရိုက်မဆို ယဉ်ကျေးကောင်းမွန်စွာ သွယ်ဝိုက်၍
ဆိုသောကြောင့် ထိုအဘွဲ့သည် ဝက်ဝုတ္တိမည်၏။”
ယော ၁၈၇။

[ပါ။ ဝက်ဝုတ္တိ။ ဝက်-ကောက်ကျွေ သွယ်ဝိုက်၍၊
ဝုတ္တိ-ဆိုခြင်း။]

ဝက်နွှဲ—ကောက်သော။ အကောက်ဉာဏ်။

“တွန့်၍ဉာဏ်ကွန်၊ ပညာလွန်သော်၊ ဝက်နွှဲကောက်
ကျစ်။” မသ* ၁၉၂။ “ဉာဏ်ဝက်နွှဲ၊ ယုတ်မာ
လှသော။” ပုညဝတ် ၂၃။ “ဘိုးသူတော်ဝက်နွှဲလို
မို့၊ ညွန့်စံပြကြောက်ရပါတယ်။” ပုညတေး ၂၀။
[ပါ။ ဝက်နွှဲ။ ဝက်နွှဲ-ကောက်သော။]

ဝင်သရတ်—အမျက်ကျောက်တမျိုး။ (မြမျိုးရှစ်ပါး
အဝင်)

“ကာလာဝင်သရတ်၊ ကိတ္တဇာတ်၊ မြမြတ်ရှစ်စုံအင်။”
ကဝိသတ်* ၁၀၂၅။ [ပါ။ ဝံသရတု။]

ဝင်သဝတ်—အမျက်ကျောက်တမျိုး။ (မြမျိုးရှစ်ပါး
အဝင်)

“သာခါခန်းမြတ်၊ ဝင်သဝတ်ကို၊ ပတ်ပတ်ဝန်းလည်၊
စီမြောင်ချည်လျက်။” ဘုံ* ၉၈။ “အာလိန်ခွေညွတ်၊
သိန္ဓေထွတ်သို့၊ ဝင်သဝတ်ရောင်၊ မြခိုးမှောင်သည်။”
မန်း* ၄။

[ပါ။ ဝံသဝဏ္ဏ။ “ရှေး ဟောင်း လင်္ကာ ကြီးများ၌
ဝင်သဝဏ်-ဟု ဝံသဝဏ္ဏဟူသော မဂဓပုဒ်ကို
ဖျက်၍ စပ်ဆိုသီကုံးရေးသားကြသည်။ အချို့နောက်
ပေါ်ဆရာများကမူ ဝင်သဝတ်ဟု တဝမ်းပူသတ်နှင့်
စပ်ဆိုကြသည်။... ၎င်းကျောက်မျိုးကို ယခုအခါ
မြဟု ခေါ်ကြသည်။” တောင်ပေါက်ခာန် ၂၇၉။]

ဝင်သဝဏ်—အမျက်ကျောက်တမျိုး။

“မသာရဂလ်၊ ဝသံဝဏ်၊ ပြည်တန် ရတ နာ။”
ကဝိသတ်* ၄၉၆။ “ဝံသဝဏ်ကျောက်မျိုးတို့၏
တည်ရာ၊ နုဋ္ဌမာလိအမည်ရှိသော သမုဒြာသို့
ရောက်၍၊” ဇာတိကုဏ် ၁၂၈။

[ပါ။ ဝံသဝဏ္ဏ။ ဝံသ-ဝါး၊ ဝဏ္ဏ-အဆင်း၊ ဝါး
ကြောအဆင်းရှိသောကျောက်ဆိုလိုသည်။]

ဝဇ္ဇ—၁။ [သဒ္ဒါ] ကြိယာသို့ ဆိုက်ရသော ကတ္တား
စသည်။

“ဝဇ္ဇ ဝါစက၊ မုချရှုသာ၊ ဥပစာဖြင့်။” ကိနုရီ* ၁၉၆။
“ဝဇ္ဇဝါစက၊ မုချဥပစာ၊ နည်းနာသမ္ပန်။” ဝိမော်* ၃။

၂။ ကျင်ကြီး။ ကျင်ကြီးထွက်ရာဒွါရ။

“ဝစ္စများ၌ ပေါက်သော် မာရီခတ်တိုက်ကျောက်
တည်း။” လောဟိ ၂၈၅။ “ပတ္တမြားထုပ်ကိုယူပြီး
သော် ဝစ္စခြောက်ကို ထုပ်ထားလေမှ။” သုသော၊
ပ ၁၉၅။ [ပါ၊ ဝစ္စ။]

ဝစ္စကုဋိ—ရဟန်းများကျင်ကြီးစွန့်ရာ အဆောက်အအုံ။
ကုဋိအိမ်။

“ရှင်ရာဟုလာသည် မြတ်စွာဘုရား၏ ဝစ္စကုဋိ၌သာ
ဝင်၍အိပ်နေသတည်း။” ဇိ ၂၃၂။ “မြတ်စွာဘုရား
သည် အရုဏ်မတက်မီလျှင် ဝစ္စကုဋိ တံခါး၌ရပ်၍
ချောင်းညွှတ်၏။” ငါး၊ ပ ၉၀။

[ပါ၊ ဝစ္စကုဋိ။ ဝစ္စ-ကျင်ကြီး၊ ကုဋိ-အဆောက်
အအုံ။]

ဝစ္စမဂ်—ကျင်ကြီးထွက်ရာဒွါရ။

“မဂ်သုံးပါးဟူသောကား ဝစ္စမဂ်၊ ပဿာဝမဂ်၊ မုခ
မဂ်အားဖြင့် သုံးပါးတည်း။” သီလဝိ ၃။ “သလေး
ဆန်ကိုစားကြသည်ရှိသော် ဝတ္ထုရုန့်ရင်းသည်ဖြစ်၍
ဝစ္စမဂ်၊ ပဿာဝမဂ်တို့သည် ဖြစ်ကုန်၏။” နု၊ ပ ၂။
“ယောနိသည် ဝစ္စမဂ်နှင့် သေ လည်း နီးခြင်း။”
လောဟိ ၃၃။

[ပါ၊ ဝစ္စမဂ္ဂ။ ဝစ္စ-ကျင်ကြီး၊ မဂ္ဂ-လမ်း။]

ဝေဿ—အမျိုး ၄ ပါးတွင် ကုန်သည်မျိုး။

“လယ်လုပ်ကုန်သွယ်ခြင်းစသော အိမ်ထောင်မှုပြုကုန်
သောသူတို့ကို ဝေဿဟုသမုတ်၏။ သည်ကာလ
ကုန်သည်မျိုးဟု အစဖြစ်၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၈၆။
[ပါ၊ ဝေဿ။]

ဝေဿဝဏ်—နတ်မင်းကြီးတပါး။

“တန်ခိုးပြင်းထန်၊ ဝေဿဝဏ်လည်း၊ စိတ်သန်ကြည်
လင်။” ဂါထာ* ၈၁။ “ရုက္ခစိုးလည်း အရွက်ဆင့်
လျှင်ပင် ဝေဿဝဏ်စသော နတ်မင်းကြီးတို့ကို အစီရင်
ခံ၍ ပေးအပ်စောင့်ရှပ်မြှုပ်နှံသည်။” နု ၁၉။ “ဣန္ဒာ
မင်းကျွန်၊ ဝေဿဝဏ်နှင့်၊ နေရာလွန်မတ်။” သေတ္တု၊
ပ ၅၂။ [ပါ၊ ဝေဿဝဏ်။]

ဝေဿနံ—ဝေဿန္တရာမင်း။

“သုံးလတ်သောဟန်၊ မင်းဝေဿနံသို့၊ ဟိမဝန်ထဲ၊
သင်္ခမ်းတဲနှင့်။” ပြား* ၁၂၅။ [ပါ၊ ဝေဿန္တရာ။]

ဝေဿန္တရာ—ဘုရားလောင်းဝေဿန္တရာမင်း။

“ဘုရားလောင်းသည် ကုန်သည်တို့သွားရာ ခရီးအစွန်း
နှိုက်ဘွားသောကြောင့် အမည်မှည့်အံ့သောနေ့နှိုက်
ဘုရားလောင်းအား ဝေဿန္တရာဟူသော အမည်ကို
မှည့်ကုန်၏။” ဝေဇာတ် ၁၇။ [ပါ၊ ဝေဿန္တရာ။]

ဝဋ်—သံသရာ။ လည်နေသောတရားသုံးပါး။ ဝဋ်သုံးပါး။

“စကြာရဟတ်၊ သုံးပါးဝဋ်တွင်၊ လူနတ်ဗြဟ္မာ။”
ဘူလင်* ၂၇၇။ “ယခုကိုယ်လွတ်၊ သုံးပါးဝဋ်မှ၊
ထွက်ခတ်လွန်ကျူး။” ဆု* ၁၈၀။ “စကြာလှည့်ပတ်၊
သံသာဝဋ်၌၊ မကျွတ်ရ၍။” သစ္စာ* ၁၃၃။ “သံသရာ
ဝဋ်၏အစ သတ္တဝါတို့၏ဖြစ်စေ မရှိ။” သမန်၊ ပ ၆၇။
“ဆွန့်စန့်စတိုင်အောင် ဝဋ်လိုက်သောသတ္တဝါတို့ ပဋိ
သန္ဓေနေရကြောင်း။” ကာနု ၆၈။

[ပါ၊ ဝဋ်။ ဝဋ်သုံးပါး။ ၁ ကိလေသဝဋ်-အဝိဇ္ဇာ
တဏှာ ဥပါဒါန်၊ ၂ ကမ္မဝဋ်-ကုသိုလ်အကုသိုလ်ကံ၊
၃ ဝိပါကဝဋ်-ပဋိသန္ဓေ ဝိညာဉ်စသော အကျိုး
တရားစု။]

ဝတ်— ၁၊ အမြဲပြုလေ့ရှိသောဆောင်ရွက်မှု။ ကျင့်ဝတ်။
ဝတ်တရား။

“နေ့လည်းနိစ္စ၊ ညလည်းမပြတ်၊ ဝတ်လည်းကုန်စွာ၊
မကွာစင်းလျှင်း၊ လုပ်ကျွေးခြင်းဖြင့်။” ဘူလင်* ၄၀၇။
“ကျင့်ရေးမချွတ်၊ တပည့်ဝတ်ကား၊ လာလတ်သော
ခါ။” ကိုး* ၁၆၁။ “ဆရာစာတတ်၊ ပိဋကတ်နှင့်၊
ဆွမ်းဝတ်တည်လှည့်။” ငရဲ* ၁၂၂။ “သီလအရာ၊
သိက္ခာဖြူဆွတ်၊ ဖြည့်ရာဝတ်လည်း၊ မပြတ်နေရေး။”
ပျှို* ၁၁၅။ “ငါသူကောင်းပြုတော်မူသည့်အကျိုးကို
ငါခံရပေသည်၊ မင်းတို့ဝတ်ကုန်ပြီ။” ဓိပုံ ၃၁၀။
“ဘုရားရှင်တို့၏သဘောသည် ဆွမ်းခံဝတ်တော်ကိုသာ
ရည်မှတ်တော်မူသည်နှင့်။” မိလိန် ၂၅၆။

၂၊ [ဝိနည်း] ပရိဝတ်နှင့် အတူတူ။

“ပကတတ်တဲကို အလယ်မှာထား၊ ဝတ်ပေါင်းကိုယ်
စီနှင့် သူသိသူမြင် အထင်အရှား ဝတ်နေကြသည်
ကား။” သီလဝိ ၁၁၉။ “၎င်းပုဂ္ဂိုလ်တို့အား ဝတ်ကို
မကြားဘဲ ပရိဝတ်မာနတ်ဆောက်တည်ရာ။” လယ်
မြေ၊ ပ ၄၃၇။ [ပါ၊ ဝတ္ထ။ ပရိဝါသ။]

ဝတ္ထက (မြေ) —ရတနာသုံးပါးအား လှူထားသော
မြေ။

“ဝတ္ထုကံမြေတို့၌ ဘိနပ်မစီးရန်။” ကောက် ၂၈၁။
 “ရဟန်းတော်တို့သည် မိမိတို့ပိုင်ဆိုင်သော ဝတ္ထုကံမြေ
 ပေါ်၌။” ဖာဟိယန် ၂၁။ “သို့မဟုတ် ဝတ္ထုကံမြေ
 စသည်။” အိမ် ၄၈။

[ပါ။ ဝတ္ထုကမ္မ။ ဝတ္ထု-ရတနာသုံးပါး၊ ကမ္မ-အမှု။
 ဝတ္ထုကမ္မ > ဝတ္ထုကံ > ဝတ္ထုကံ > ဝတ္ထုကံ > ဝတ္ထုကံ
 ဖြစ်လာသည်ဟု ယူဆသင့်သည်။]

ဝတ္ထုကံမြေ — ဝတ္ထုကံမြေနှင့်အတူတူ။

“တံခါးမြဲမြံ၊ မဟာရံနှင့်၊ ဝတ္ထုကံမိုးမြေ။” ငရဲ* ၁၂၈။
 “မိဖုရားစောမွန်လှတည်သော ရွှေစာရံဘုရားကို
 အနော်ရထာမင်းကြီးက ဝတ္ထုကံမြေအဖြစ်ဖြင့် ဘုရား
 ဝန်းကျင်မှာ တာပေါင်းတထောင် လှူတော်မူ
 သည်။” ရာဇိပ် ၁၁၀။

ဝတ္ထုမာန် — ဖြစ်ဆဲ။ ပစ္စုပ္ပန်။

“မျက်မှောက်ဝတ္ထုမာန်၊ ပစ္စုပ္ပန်နှင့်၊ တမလွန်ချမ်း
 သာ။” တန်ခိုး ၂ [၃]။ “ခုဝတ္ထုမာန်၊ ပျံ့ကွန်
 သောင်းသောင်း၊ ဤငှက်ပေါင်းကား။” လောဒူ*
 ၁၀၂။

[ပါ။ ဝတ္ထုမာန။ ဝတ္ထု+မာန၊ ဝတ္ထု-ဖြစ်၊ မာန-ဆဲ။]

ဝတ္ထု — ၁။ အထည်ခြစ်ရှိသော ပစ္စည်း။

“သိပ်နှက်ပုံစု၊ ထိုဝတ္ထုတို့၊ မပြုမပြင်၊ ထားတိုင်း
 ပင်သာ၊ ရှိရစ်ရှာ၏။” ကိုး* ၂၇၆။ “အာသာလုလု၊
 ဘယ်ဝတ္ထုဖြင့်၊ ယခုမနေ၊ ပေးအံ့နည်းဟု။” ဘူလင်*
 ၄၀၉။ “ငါ့နှိုက်မရှိသော ဝတ္ထုမည်သည်မရှိ။”
 ကိကုဏ် ၁၂၁။ “ချင်းတို့ထက်ကြီးသောဝတ္ထုကို
 ချီနိုင်လေကုန်၏။” ကိပု ၁၄၆။ “အဏုမြူတစ်ခုဟု
 ခေါ်သောဝတ္ထုကို ကြိတ်နယ်ခဲ့လျှင် အစိတ်အပြာ
 ကဲ့မူ ကေန်ရှိ၏။” ဘာဝနာ ၁၉။

၂။ ရတနာသုံးပါးအား လှူသောမြေ။

“သုံးလှူတော်ကို၊ ပူဇော်မျက်ရှု၊ ရွှင်ကြောင်းပြု၍၊
 ဝတ္ထုမိုးမြေ။” ပြည်စုန်* ၇၄။

၃။ ရတနာသုံးပါး။

“ဉာဏ်ဖြင့်ရှုသော်၊ ဝတ္ထုမြတ်စွာ၊ လောကနာတို့။”
 ပြာဋိ* ၇၀။

၄။ အကြောင်းအင်္ဂါ။

“လေးပါးဝတ္ထု၊ သင်္ဂြိုဟ်မှုဖြင့်၊ ပြုစုမပျက်။” ဘူလင်*
 ၂၉။ “ထိုသို့လျှင်တည်း၊ ရဇွန်မူ၊ ပြည်ဝတ္ထုဖြင့်၊
 စတုသင်္ဂဟ၊ ဝေဘန်ငှ၍။” ဝိပျူ* ၂၇။

၅။ တည်ရာမြေ။

“ထိုတုံသမ္မ၊ မြို့ဝတ္ထု၌၊ ဝိသုကမ္မ၊ ဗြဟ္မာစသား။”
 ဆု* ၁၂။ “အင်္ဂါပြကတိ၊ ပြည်ကြီးဝတ္ထု၊ ပြုစု
 ဘန်ဆန်း။” ဝိပျူ* ၁၂၃။

၆။ တစုံတယောက်၏အဖြစ်အပျက်အကြောင်း
 အရာ။ ယင်းကိုရေးသားထားသည့်စာ။ ပုံ။
 ဇာတ်နိပါတ်။

“သမ္ဘာရင့်ထွတ်၊ ဘူရိဒတ်၏၊ ကျင့်မှတ်ဝတ္ထု၊ ရှေး
 ကောင်းမှုနှင့်။” ဘူလင်* ၃။ “သည်ဝတ္ထုကို၊ ယဉ်နု
 ချိုကျူး၊ ပျိုဆိုဦးဟု။” သူဇာ* ၁။ “လောကီဘွယ်ရာ၊
 နားတန်ဆာဖြင့်၊ ကဗျာဝတ္ထု၊ ကျမ်း ပြုတကား။”
 ဥတိန်* ၁၃၈။ “ဝတ္ထုပုံသက်သေနှင့် အမိန့်တော်
 ရှိပါ။” ကိပု ၅၆၉။ “ထိုသူနှစ်ယောက်၏ ဝတ္ထု
 စကားကို ကြားရလျှင်။” သံဝတ် ၂၁၇။

[ပါ။ ဝတ္ထု။ ဝတ္ထု သဒ္ဒါသည် ၁ အကြောင်း၊
 ၂ ဥစ္စာဟူသောခြံ၊ ၃ လယ်ယာဟူသောမြေအထူး၊
 ၄ ရတနာသုံးပါးဟူသော အနက်၌ဖြစ်၏။ ဓာန်သျှ
 ၄၄၈။]

ဝတ္ထုကာမ — နှစ်သက်ဖွယ်သော လောကီအာရုံ။

“ငါးပါးပုံသား၊ အာရုံအစု၊ ဝတ္ထုကာမ၊ ကိလေ
 သကို။” ဥတိန်* ၁၇။ “မွေ့လျော်သမှု၊ ဝတ္ထုကာမ၊
 ကိလေသကာမ၊ မင်းချမ်းသာကို။” သူဇာ* ၂၅၂။
 “ကာမဂုဏ်ငါးပါးတည်းဟူသော ကိလေသကာမ၊
 ရွှေ၊ ငွေ၊ ပုလဲ၊ ပတ္တမြားစသော ဝတ္ထုကာမ ၌
 ချစ်မြတ်နိုးသော သူတို့သည်။” ရာဇပါ ၁၈၄။

[ပါ။ ဝတ္ထုကာမ။ ဝတ္ထု-အာရုံငါးပါး၊ ကာမ-
 နှစ်သက်ဖွယ်။]

ဝတ္ထုကံ — ဝတ္ထုကံမြေ။

“ပုထိုးရွှေဂူ၊ အဆူဆူကို၊ ပေးလှူကောင်းမှု၊ ထားခဲ့
 ပြုသား၊ ဝတ္ထုကံမြေ၊ ပံ့ပေးခြားနား။” သာဓိ* ၂၈။
 “ဘုရားစေတီ ဝတ္ထုကန်(ကံ) မိုးမြေ...လှူပေး

ခြင်း တပါး။” န ၂၄၁။ “သာသနာတော်စောင့်
ဝတ္ထုကံထိန်းစိမ့်သောငှာ သင်္ခရာဇာလည်း ခန့်တော်
မူသည်။” သုသော၊ တ ၂၂၈။ [ပါ၊ ဝတ္ထုကမ္ပ။]

ဝဿာန—မိုးဥတု။

“ရွှေရင်းမာလာ၊ ဝဿာနန္တိကံ၊ မှန်လှမချွတ်။” မဃ*
၃၂၈။ “ဝါခေါင်တော် သလင်း နှစ်လသည်
ဝဿာန။” ဥတု ၂။ [ပါ၊ ဝဿာန။]

ဝဿာန—မိုးဥတု။

“ဗိုလ်ပါတသွန်၊ ဆိုလေဟန်ကား၊ ဝဿနကာလာ၊
ထောက်လကလျှင်။” ဓမ္မ* ၄၀။ “ဝါဆိုလပြည့်ကျော်
တရက်မှ တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်တိုင်အောင် ဝဿာန
ဟုမှတ်။” ဇာန် ၁၅၃။
[ပါ၊ ဝဿာန။ “ဝဿတိတ္ထောတိ ဝဿာနော။”
ဇာန် ၁၇၂။ “တ္ထေ၊ ဤကာလ၌။ ဝဿတိ၊ မိုးသုံးရွာ
တတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဝဿာနော၊ မည်၏။”
ဇာန် ၁၅၃။]

ဝိစ္ဆာ—[သဒ္ဓါ]အားလုံးပါဝင်အောင် နှစ်ကြိမ်ဆိုခြင်း။
“ရွာတိုင်းရွာတိုင်း၊ လူတိုင်းလူတိုင်း ဤသို့စသည်ဖြင့်
နှစ်ကြိမ်ထပ်၍ဆိုခြင်းသည်ကား ဝိစ္ဆာ မည်၏။”
ဒေါသ ၁၁၈။ “များသောအနက်တို့ကို နှံ့စေခြင်း
ငှာ နှစ်ကြိမ်သပ်၍ဆိုခြင်းသည် ဝိစ္ဆာမည်၏။” စွယ်၊
ဒု ၂၂၃။ [ပါ၊ ဝိစ္ဆာ။]

ဝိဇ္ဇာ—၁၊ ဉာဏ်။ ဝိဇ္ဇာသုံးပါး။

“နက်နဲသစ္စာ၊ ဆသာဓာကာ၊ ဝိဇ္ဇာသုံးတန်။” ဥပ္ပာ*
၁၀၈။ “သုံးသွယ်ဝိဇ္ဇာ၊ လေးသစ္စာကို၊ ခြင်းရာ
နှစ်ဆယ်။” သီလဝ* ၈။ “ပုဗ္ဗေနိဝါသ... ပဌမဝိဇ္ဇာ
ဉာဏ်ကို ညဦးယာမ၌ ရတော်မူ၏။” ဇိ ၄၅။
“ဘုရားကြွတော်မူကာမျှ၌သာလျှင် ဝိဇ္ဇာသုံးပါးကို
ရသော ရဟန္တာမြတ်ဖြစ်၍။” ဒေဝ ၇၅။

၂၊ အတတ်ပညာ။ အတတ်ပညာကို တတ်သူ။

“သကျဇ္ဈပံ၊ ကြံကြံသမျှ၊ တောင့်တရာရာ၊ တတ်ကောင်း
စွာသား၊ ဝိဇ္ဇာ သိပ္ပ၊ လူ့ကိစ္စကို၊ ငယ်ကမသင်၊ ပျော်
ပါးလွင်မှု။” ကိုး* ၂၆။ “သိပ္ပဝိဇ္ဇာ၊ တတ်စရာကား၊
ပညာပြိုင်ဆွယ်။” ဘူလင်* ၃၂၁။ “တံဆိပ်စကြာ၊
အကွာကို၊ ဝိဇ္ဇာ ဝိဒ္ဓါ၊ ပါရဂူတို့၊... ကမ္ဘာ့ပတ်လုံး၊
သုံးသည်တထွေ။” ပုည၊ ၁၊ ၄။

၃၊ ဝိဇ္ဇာဓိရ်။

“ပိတောက်ပွင့်လည်း၊ နီနှင့်ဖြူဝါ၊ မည်းပြာပြာကို၊
ဝိဇ္ဇာလုလင်၊ ဆွတ်ယူငင်၍။” နာပျို* ၉၈။ “ဝမ်း
တွင်းမျိုကာ၊ ဆောင်စပါလည်း၊ ဝိဇ္ဇာ ယောက်ျား၊
ကြာသမားနှင့်၊ စပ်ကြားခိုမြှောင်။” မဃ* ၃၀၇။
“ဆေးမျိုးတတ်ခေါင်၊ ဝိဇ္ဇာ မောင်သည်။” သတ်ကြီ
၁၁၃။ “ထွက်ရပ်လမ်းပေါက် ဆရာကြီးတဦး ဝိဇ္ဇာ
ကြီးတယောက်ဟု ထင်မှတ်ကြရလေသည်။” လူချန်၊
ဒု ၁၃။

၄၊ အသိဉာဏ်ကို အဓိကထားရသော ပညာ။

“စတုတ္ထ မြောက်သောနှစ် ဝိဇ္ဇာအထက်တန်းသမား
ကိုအောင်ဆန်းသည် သမဂ္ဂအမှုဆောင်လူကြီးဖြစ်၍။”
လူချန်၊ ပ ၆၃။

[ပါ၊ ဝိဇ္ဇာ။ ဝိဇ္ဇာ ၃ ပါး။ ၁ ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏ်—
ရှေးက ဖြစ်ခဲ့ဘူးသော ဘဝကိုသိခြင်း၊ ၂ ဒိဗ္ဗစက္ခု
ဉာဏ်—နတ်မျက်စိကဲ့သို့ အမြင်ပေါက်ခြင်း ၃ အာသ
ဝက္ခယဉာဏ်—အာသဝေါတရားကုန်ခြင်း။ ပု၊ ဒိ၊ အာ။]

ဝိဇ္ဇာဓိရ်—ပြဒါး သံ ဆေးတို့ အစွမ်းဖြင့် ကောင်းကင်
ပျံနိုင်သူ။

“ဝေးသည်ပင်ကို၊ ဝိဇ္ဇာဓိရ် ၌၊ အမှိုက်ရှင်းရှင်း၊ ပျင်း
ရိကင်း၏။” ဆု* ၄၉။ “စွဲလက်ထုံထို၊ ဝိဇ္ဇာဓိရ် သို့၊
ရဲကိုယ်သံကြား၊” ဇေယျီ* ၁၂၇။ “ယသုတ္တမ အမည်
ရှိသော ဝိဇ္ဇာဓိရ်လုလင်သည် သံလျက်စွဲလျက် ပျံသည်
ကိုမြင်လျှင်။” ဣပုံ ၅၈၀။ “အလွန်ဆန်းကြယ်သော
လိုက်နာဖြစ်၏၊ စိန်စီသန်လျက် ဆောင်ကိုင်သော ဝိဇ္ဇာ
ဓိရ် တို့နေသော နေရာဖြစ်၏။” ကမ္ဘာဦး ၇၃။

[ပါ၊ ဝိဇ္ဇာဓရ။ ဝိဇ္ဇာ—အတတ်ပညာ၊ ဓရ—ဆောင်
သည်။]

ဝိဇ္ဇာမယ—အတတ်ပညာအစွမ်းဖြင့် ပြီးသော။

“ဝိဇ္ဇာမယ၊ ကြီးလှကြံ့ခိုင်၊ ဉာဏ်မဏ္ဍိုင်ကို၊ ပြီးတိုင်
တတ်၏။” ဂီသစ် ၁၆၄။

[ပါ၊ ဝိဇ္ဇာမယ။ ဝိဇ္ဇာ—အတတ်ပညာ။ မယ—ပြီးစီး
သည်။]

ဝိဇ္ဇာမယိဒ္ဓိ—အတတ်ပညာအစွမ်းဖြင့် ပြီးသောတန်ခိုး။

“ဝိဇ္ဇာမယိဒ္ဓိ ဖြစ်၍ မကြံစည်နိုင်။” ဥတု ၅၆။

[ပါ။ ဝိဇ္ဇာမယိဒ္ဓိ။ ဝိဇ္ဇာ-မယ-ဣဒ္ဓိ၊ ဝိဇ္ဇာ-အတတ်
ပညာ၊ မယ-ပြီးသော၊ ဣဒ္ဓိ-တန်ခိုး။]

ဝိတ္ထာရ — အကျယ်။

“သဗ္ဗသရူပ၊ ဝိတ္ထာရ သရုပ်၊ အချုပ် ကုန်အောင်။”
ဘူလင်* ၃၈၂။ “ရတုထိုထို၊ ဆိုခဲ့သမျှ၊ ဝိတ္ထာရဖြင့်၊
တစ မကျန်၊ ပြန်သည် ခြင်းရာ။” ဇေယျီ* ၂၀၀။
“မြတ်စွာဘုရားသည် ဝိတ္ထာရ အားဖြင့် ဟောတော်မူ
ပြီးမှ။” သမန်၊ ပ ၃၆၅။ “ဘယ်လိုလဲဗျ၊ နဲနဲ
ဝိတ္ထာရ ခဲ့စမ်းပါအုံး။” အရှေ့က ၉၉၅။
[ပါ။ ဝိတ္ထာရ။]

ဝုဇ် — တခု သို့မဟုတ် အများကို ဆိုကြောင်း ပြသည့်
ဝိဘတ်။

“ချိုမြစဉ်စီ၊ လိင်ဝုဇ် ညီအောင်၊ အမှီလိုက်လျက်။”
နာနာ* ၅၂။ “ဝုဇ် မတူခြင်းဖြင့် သင့်သော ဘိန္နဝစ
နူပမာဒေါသမှလည်း လွတ်၏။” တေ ၁၄။ “မြတ်စွာ
ဘုရားသည် လိင်၊ ဝုဇ်၊ ဝိဘတ်၊ ပုဒ်ဗျည်းအစရှိသည်
တို့ဖြင့် ဟောသည်ရှိသော်။” မင်လတ် ၆၃၁။
[ပါ။ ဝစန။]

ဝဏ္ဏ — ၁။ အဆင်း။ အဆင်းရပ်။

“အာယု ဝဏ္ဏ သုခ ဗလ ဟူသော ကောင်းကျိုးချမ်း
သာမျိုး။” ဘာဝနာ ၁၃၉။

၂။ အက္ခရာ။

“ပဒက္ခရာ၊ ဝဏ္ဏ မကြာ၊ ဂါထာဆန်းဂိုဏ်း၊ ကရိုဏ်း
ယဟိ၊ ဌာန်မချွတ်တည့်။” ကိုး* ၃၃။ “အက္ခရာ
ဝဏ္ဏ၊ သရ ပုဒ် ဗျည်း၊ ပစ္စည်း ရုပ်ဓာတ်။” ဘလ္လာ*
၁၀၈။ “၄၁ လုံးသော အက္ခရာ သည်ပင်လျှင် ...
အနက်ကို ဖွင့်တတ်သောကြောင့် ဝဏ္ဏ။” ဝေါ ၇။
“အက္ခရာတို့ အစုအပေါင်းဖြစ်တဲ့ ဝဏ္ဏသံကသရဆိုတာ
ကိုရှေးဦးစွာသိသင့်သဗျ။” မဟာဆန် ၂၆။
[ပါ။ ဝဏ္ဏ။]

ဝဏ္ဏဒသက — အသက် နှစ်ဆယ်မှ သုံးဆယ် အတွင်း
အရွယ်ပိုင်း။

“နှစ်ဆဲ့တနှစ်က အသက်သုံးဆယ် တိုင်အောင် ဝဏ္ဏ
ဒသက၊ (ရုပ်အဆင်း လှရန်ရှိသမျှ အကုန်လှပ တင့်
တယ်၏)။” ဥတု ၁၈။

ဝိညာ — ပညာရှိ။

“ပိဋကတ္တယပါရဂူ၊ ဝိညာ ဥက္ကဋ္ဌ၊ ဆရာမြတ်တို့၏ ဆုံး
ဖြတ်ချက်ကို လေးနက်စွာ မှတ်ယူ၍။” [ပါ။ ဝိညာ။]

ဝိညာဉ် — ၁။ စိတ်။

“ပိတ်တုံကျိတ်ကျိတ်၊ ဝိညာဉ် စိတ်ကို၊ တဆိတ်လိုလွန်၊
မကွန့်စေရ။” ဆု* ၁၀၄။ “အလင်းမယှဉ်၊ ပုထုဇဉ်
တို့၊ ဝိညာဉ် ခြောက်ပါး။” ဘူပေါင်း* ၁။ “စိတ်ကစီ
လျှဉ်၊ အောက်မေ့ စဉ်ဝယ်၊ ဝိညာဉ် မနော၊ တက်
ပြောပီတိ၊ ချင်ဆီထိလျက်။” ဇေယျီ* ၁၁၈။ “အာရုံ
ကိုယူတတ်သော အကြင် သဘောတရားသည် ဝိဇာန
နတ္ထဖြင့် ဝိညာဉ် မည်၏။ ထိုသဘောတရားသည်ပင်
စိန္တနတ္ထ စသည်ဖြင့် စိတ်မည်၏၊ မနနတ္ထဖြင့် မနော
မည်၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ တ ၂၁၅။

၂။ အသက်။

“စုတိစိတ်ဖြင့်၊ မဖိတ်မစဉ်၊ ဝိညာဉ် လွဲဘောက်။”
ပါမိ* ၃၃။ “သတ္တဝါအား၊ မီးစာလည်းမည်၊ ကြမ္မာ
တည်လျက်၊ အစည်အပင်၊ ဝိညာဉ် ရှင်သည်။” ဆု*
၄၁။ “ဤမျှဆိုစဉ်၊ ငါ့ဝိညာဉ်ကို၊ မကြဉ်မညာ၊
ဖျက်ဆီးငှာဖြင့်၊ ဖျားနာအိုခြင်း၊ ယမမင်းတို့။” ကိုး*
၁၂၉။ “ကြမ္မာဘဲကြဉ်၊ ဖိတ်၍စဉ်သို့၊ ဝိညာဉ် သက်
မဲ့၊ ကြာသိန္နံ့သော်။” သစ္စာ* ၁၁၀။ “ပက္ကုသာတိ
မင်းကြီးသည်... ကောင်းကင်၌ပင် ဝိညာဉ် ကုန်၍...
တံမြက် ဖတ်ပေါ်နှိုက် စောက်ထိုးကျ၏။” ဣကုဏ်
၂၁၆။ [ပါ။ ဝိညာဏ။]

ဝိညာဉ် — မိမိအလိုကို သူတပါး သိအောင်ပြုသော ကိုယ်
နှုတ် အမူအရာ။

“ဗောဓိသတ်လည်း၊ ဝိညာဉ် ဟူသည်၊ လူမကြည်ညို၊
မဲ့ကာငိုသို့၊ ကုသိုလ်မဖြစ်။” မဃ* ၄၂၇။ “ကာယ
ဝိညာဉ် ဖြင့်သာ ခံအပ်သတည်း။” သာလင် ၇။
“ချဉ်း၍ ပစ်သော်လည်း ပစ်သည့်ကာလ ထင်ရှား
သောကြောင့် ဝိညာဉ်ကို တိရစ္ဆာန်တို့သည် သိလေ
၏။” ကာနု ၄၅။

[ပါ။ ဝိညတ္တိ။ ဝိညတ္တိ-သိစေခြင်း။ “တောယ ဓမ္မ
ဇာတိယာ၊ (ထိုတရားသဘော) ဖြင့်။ ဘာဝေါ၊
အလိုကို။ ဝိညာယတိ၊ သိအပ်၏။ ဣတိတသ္မာ၊
ကြောင့်။ ဝိညတ္တိ၊ မည်၏။” အဋ္ဌ၊ တ ၁၉၈။]

ဝိညာဏ်—ဝိညာဉ်နှင့်အတူတူ။

၁။ “အာရုံယူဘိ၊ အသိသဘော၊ စိတ်မနောကို၊ ဝိညာဏ်ဆို၏။” ဂါပ ၁၄၉။ “ဝိညာဏ်လှည့်စား၍ ထင်မြင်ရသော အထည်ဝတ္ထု။” ဘာဝနာ ၁၃၅။ “ဝိညာဏ်သည် သဘာဝကမ္မဏာတိုင်အောင် သိတတ်၏။” မနောရထ ၂၇။

၂။ “ရေစာရှားမွတ်၊ ဝိညာဏ်ပြတ်၍၊ မချွတ်ပင်ကို၊ အသက်တိုအံ့။” ဘူလင်* ၃၅၇။ “ဝိညာဏ်ချုပ်တံ့ မဲ့ရုပ်တော်ကို။” ပဒု ၈။ “ဂေါဓိက၏ ဝိညာဏ် တည်ရာကို ရှာသတည်းဟူ။” သံဝတ် ၂၅၁။

ဝိပ္ပဋိသာရ—ပြုပြီးသောအမှုကို ပြန်လည်တွေးတော၍ စိတ်နှလုံး ပူပန်ခြင်း။ နောင် တ တ ဖန် ပူပန်ခြင်း။
“သောက်မိစားမိပြန်ကလည်း ငါသည် သောက်စား မိပြီ၊ မှားလေစွဟု နှလုံးမသာသော ဝိပ္ပဋိသာရ ကုက္ကုစ္စဖြစ်တတ်၏။” ဝါဘာ ၉၇။
[ပါ၊ ဝိပ္ပဋိသာရ။]

ဝိပ္ပယောဂ—ကွေ့ကွင်းခြင်း။
“ဤသို့ကာယသံသဂ္ဂဖြစ်ပြီးနောက်သော်၎င်း၊ ကာယ သံသဂ္ဂ မဖြစ်မီ ချစ်ကြိုက်စကသော်၎င်း၊ သေကွဲ ရှင်ကွဲ...ကွဲကြခြင်းသည် ဝိပ္ပယောဂ သင်္ဂါရ ရသ မည်၏။” ယော ၃၁၀။ “ပီယေဟိ ဝိပ္ပယောဂ၊ ဒုက္ခောပမ္ပန်စွာ၊ ဗုဒ္ဓေါပြ ကျမ်းအလာလို့၊ မချမ်းသာ နိုင်ဘူး။” [ပါ၊ ဝိပ္ပယောဂ။]

ဝိပ္ပယုတ်—မယှဉ်ခြင်း။
“ဉာဏသမ္ပယုတ်ကိုသော်ကား ဉာဏ်ကြောင့်ဖြစ်၏ ဟူတန်စေ၊ ဉာဏ်ဝိပ္ပယုတ်ကို ဉာဏ်ကြောင့်ဖြစ်၏ မဟူကောင်းတကားဆိုငြားအံ့...ဤအလိုသော် သမ္ပယုတ်ဖြစ်စေ ဝိပ္ပယုတ်ဖြစ်စေ ဉာဏ်သည် ဖြစ်စေသည် ဆိုလို၏။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၈၂။ “ရုပ်နှင့်နာမ်သည် ဝိပ္ပယုတ္တဖြစ်ကြသောကြောင့်။” ဘာဝနာ ၈၈။
[ပါ၊ ဝိပ္ပယုတ္တ။]

ဝိပ္ပတ္တိ—ပျက်စီးခြင်း။
“အဋ္ဌာရသ ဝိပ္ပတ္တိဖြစ်ချေသောကြောင့် သူ့လက်၌ ကြီးစွာသောဆင်းရဲသို့ ရောက်ရချေသည်။” ဣပ္ပံ ၅၄၃။ “ဤသို့ သမ္ပတ္တိ ဝိပ္ပတ္တိအစရှိသော အပြစ်

ကိုလည်း...လွန်ပြီ။” စူသစ်၊ ဒု ၁၇။ “ဝိပ္ပတ္တိကာလ ဖြစ်သော် အကျိုးကိုမပေးနိုင်ရာ။” သမန်၊ ဒု ၁၀၅။
[ပါ၊ ဝိပ္ပတ္တိ။ “ဝိပ္ပတ္တိ ၄ ပါးဟူသော်ကား ဂတိဝိပ္ပတ္တိ၊ အပါယ်ဘုံတည်းဟူသော ပျက်သောဂတိ၌ဖြစ်ခြင်း၊ ဥပဓိဝိပ္ပတ္တိ၊ မျက်စိ နား နှာခေါင်း အင်္ဂါခြေလက် ပျက်သောကိုယ်ခန္ဓာရှိခြင်း၊ ကာလဝိပ္ပတ္တိ၊ ကပ် ၃ ပါးဖြင့်ကြိမ်လျက် ပျက်သောကာလ၌ ဖြစ်ခြင်း၊ ပယောဂဝိပ္ပတ္တိ၊ ပျက်သောလုလုရှိခြင်းဟူ၍ ၄ ပါး တည်း။” မနောရထ ၁၂၆။]

ဝိပ္ပလ္လာသ—ဖောက်ပြန်ခြင်း။
“ထိုအတူ ဝိပ္ပလ္လာသ ဘောက်ပြန်ထင်မှား အားကြီး သောသူတို့သည်...သံသရာဝဋ်တရားနှိုက်... နစ်မွန်းရ ကုန်သည်။” ဗြဟ္မ ၁၆၃။ “ရခိုင်ဓညဝတီပြည်အလုံး ဝိပ္ပလ္လာသဖြစ်လျက် သောင်းကျန်းပုန်ကန် လုယက် ဖျက်ဆီး၍။” စိုး ၃။ “လိင်အစရှိသည်ကို ပြန်သော နည်းသည် ဝိပ္ပလ္လာသနည်းမည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၅၇။
[ပါ၊ ဝိပ္ပလ္လာသ။]

ဝံသ—အမျိုးအနွယ်။
“မဟာသမ္ပတ၊ ဝံသနွယ်ရိုး၊ မင်းစဉ်စိုးလျက်။” သစ္စာ* ၁။ “များစွာသတ၊ မျိုးဝံသတို့၊ ဌာနထွေလာ၊ စံနေ ရာဝယ်။” ကိန္နရီ* ၁၂၅။ “ဇာတိဝံသ၊ မြတ်ဘာဝဖြင့်၊ သုခငြိမ်သက်။” ဇပျို* ၁၃။ “ဝံသကား ဘုရား၏ ဝံသ၊ အနက်တရားကိုယ်အားဖြင့်ကား ပဝေဏိတခု သာတည်း။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၀၈။ [ပါ၊ ဝံသ။]

ဝံသဝဏ်—ဝင်သဝဏ်နှင့်အတူတူ။
“ဝိနည်းဋီကာနှိုက်ကားဝံသဝဏ်ကျောက်မျိုးတို့သည် ဝေဠုရိယမည်၏ဟု ဆို၏။” ဣကုဏ် ၁၂၉။ “လှည်း ဘီးဝန်းချက်၊ စက်ပုံတောင်းနှင့်၊ လုံးလျောင်းမပြား၊ အလျားလေးတောင်၊ အရောင်ယူဇနာ၊ ထိန်ထိန်ပြာ သား၊ ရတနာမြတ်မွန်၊ ဝံသဝဏ်သည်။” သဒ္ဒနိတိ၊ ပ ၃၃၂။

ဝံသာနု—မျိုးစောင့်။ မျိုးချစ်။
“ဝံသာနုကျောင်းဟူ၍ သီးခြားတည်ထောင်လျက် ရှိသည်။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၁၈၆။ “အိုင်ယာလန်ပြည်တွင် ဝံသာနုအသင်းတို့သည်...။” ကောက် ၂၂၅။ “ဝံသာနု ရအောင်ဆိုပြီး ယွန်းဒေါင်းတန်းနဲ့ ထမင်းစားတာကို သဘောမကျဘူး။” အဋ္ဌေက ၁၇၈။ “အိုးကြီးက

ရှေးဝံသာနုကြီးဆိုတော့ ဒီလွတ်လပ်ရေးအကြောင်း
တယ်ပြောတာကိုးဗျ။” လယ်မြေ ၅၉။

[ပါ။ ဝံသာနုရက္ခိတ။]

ဝံသာနုရက္ခိတ—အမျိုးအနွယ်ကို စောင့်ရှောက်ခြင်း။
အမျိုးကိုစောင့်ရှောက်သူ။

“ကောင်းမြတ်သော ဆရာတို့၏ ဝံသာနုရက္ခိတသာ
ပမာဏဖြစ်သည်။” သီလဝိ ၁၀၆။ “ဝံသာနုရက္ခိတ
တရားကိုမျှ စောင့်စည်းခြင်းမရှိ။” စပယ် ၅၆။
“ဝံသာနုရက္ခိတစကား၊ တိုင်းကျိုး ပြည်ကျိုးစကား
ကို။” နိရို၊ ပ ၅။

[ပါ။ ဝံသာနုရက္ခိတ။ ဝံသ—အနုရက္ခိတ၊ ဝံသ—အမျိုး
အနွယ်၊ အနုရက္ခိတ—အမြဲစောင့်ရှောက်ခြင်း။]

[သ]

သကဋ—သက္ကဋ ရှု။

“သကဋ၊ မဂဓစသောဘာသာအမျိုးမျိုးတို့၌၎င်း။”
ကမ ၃။ “အမရကောသဒ္ဓိကာစသော သကဋ
ကျမ်းတို့နှင့်တကွ။” ကစူ ၅၂။

သကဋဗျူဟာ—စစ်ဆင်နည်းတမျိုး။

“စစ်မက်ဆင်ခြင်းသည် ပဒုမဗျူဟာ၊ စက္ကဗျူဟာ၊
သကဋဗျူဟာဟု သုံးပါးအပြားရှိ၏။ ထိုသုံးပါးတို့
တွင်....သကဋဗျူဟာဆင်၍ ဤမည်သော တောင်
ဝှမ်းနှိုက် တောင်ကြားနံရံနှစ်ဘက်ကို ဗိုလ်ထုတက်စေ
၍ အလယ်စစ်ဦးကို အားနည်းယောင်ပြု၍ အရေးငင်
စေပြီးမှ၊ တောင်နှစ်ဘက်ကြားသို့ ဝင်လာလျှင်
နံပါးနှစ်ဘက်မှ....ကြော်ငြာဟစ်ကြွေးလျက် ရွှေပိတ်
နောက်ပိတ်ဖမ်းသည်ရှိသော်။” ဣကုဏ် ၅၈၁။

“သကဋဗျူဟာဟူသည်ကား လှည်းသဏ္ဌာန် တဘက်
တရံနေလျက် ရွှေသို့တက်၍ စစ်ရေးငင်၍ စစ်ဆင်
ခြင်းတည်း။” သိဂဏ္ဌိ ၂၂၁။

[ပါ။ သကဋဗျူဟာ။ သကဋ—လှည်း၊ ဗျူဟာ—
စစ်ဆင်ခြင်း။]

သကဒါဂါမ်—အရိယာပုဂ္ဂိုလ်ရှစ်ယောက်တွင် နှစ်ဆင့်
မြောက်ပုဂ္ဂိုလ်။

“သကဒါဂံ၊ ဘုန်းလောက်ငံ၊ စျာန်ပုံရွှေဝမ်းပဲ။”
ကဝိသတ်* ၃၁၁။ “သောတာပန်ထက်၊ တချက်မြတ်
စွာ၊ သကဒါဂံ၊ ဆိတ်ညံ့ရမ္မက်၊ အမျက်ခေါင်းပါး။”
ရာသီ* ၁၄၇။ “တိပိဋကဓရပုထုဇဉ် သောတာပန်
သကဒါဂါမ် အနာဂါမ် သုက္ကဝိပဿက ရဟန္တာတို့
မရှိပါသလော။” သိဂဏ္ဌိ ၄၈။

[ပါ။ သကဒါဂါမိ။ သကိ—အာဂါမိ၊ သကိ—တကြိမ်
အာဂါမိ—လာသူ။]

သကရာဇ်—ခုနှစ်သက္ကရာဇ်။

“ရာဇဝင်ခုနှစ် သကရာဇ်များ။” ကြံ့ဉာဏ် ၂၈၂။

[ပါ။ သကရာဇ်။ ? သက္ကရာဇ်—တွင် ရှုပါ။]

သကာ—ထန်းလျက်ချက်ရာ၌ ဖြစ်လာသည့် ထန်းလျက် ဖြစ်ခါနီး အရည်။

“နှားနှိုသနာ၊ သကာဖျော်မွေး၊ ထောပေးထောပတ်။” ကိုး* ၁၇၈။ “လျှာထက်ထားက၊ ပျားသကာနှယ်၊ ရသာကြယ်သား။” သစ္စာ* ၁၁။ “ထန်းလျက် သကာ အချိုတို့ကိုပေး၍။” ဣပုံ ၃၃၄။ “ချိုရာမှာ သကာလောင်းစရာမရှိပါဘူး။” စပယ် ၃၀။ [ပါ၊ သက္ကရာဇ်။]

သကတ်—[သဒ္ဒါ]ပုဒ်ရင်း၏အနက်။ ခြံကိုအထူးပြုသော ဂုဏ်။

“သဒ္ဒါရုပ်ဓာတ်၊ လိင်သကတ်၊ ကတ်လတ်ကန်လန် ကျင်။” ကဝိသတ် * ၁၀၂၄။ “ဂုဏ်၊ ခြံ၊ သကတ်၊ လိင်၊ သင်္ချာ၊ ကရိယာ၊ ကာရကအားဖြင့်...ဆင်ခြင် လျှင်။” ကြို့ ၁၃။ “ပုညစက်မြတ်၊ ဂုဏ်သကတ်ကို၊ နှုတ်လွတ်ကုန်စင်၊ လျှောက်တင်အံ့ဉာ၊ မတတ်ရာ တည့်။” ရတနာ ၁၀၉။ “နှစ်ဦးနှစ်ရပ်၊ ဂုဏ်သကတ် လည်း၊ မနှုတ်နှုန်းစစ်၊ ရွှေဘုန်းတော်ခေတ်ဟာမို့။” ဇနကန် ၁၄။ [ပါ၊ သကတ္ထ။ သက-အတ္ထ၊ သက-မိမိ၊ အတ္ထ-အနက်။]

သတပတ် (ကြာ) —ပွင့်ချပ်တရာရှိသောကြာ။

“ယမုနာနတ်၊ မွေးရည်သတ်၍၊ သတပတ် ပွင့်ငုံ၊ စက်စုံထိပ်ထွတ်၊ ကြာနှယ်ညွတ်၏။” အာသံ* ၉။ “ချပ်သိပ်မွမ်းလတ်၊ သတပတ် ပုဏ္ဏရိုက်၊ ညိတ်မျှ မွမ်းမံ။” မနော* ၂၃။ “ကြာဝေရံသတပတ်ထက် ဗောဓိ သတ် အလောင်း သည်။” ပင်း၊ ဒု ၆၂။ “သတပတ်ပဒုမ္မာကြာမျိုးငါးပါးဖြင့်။” သာလင် ၄၅။ [ပါ၊ သတပတ္တ။ သတ-တရာ၊ ပတ္တ-ပွင့်ချပ်။]

သတိ—အောက်မေ့ခြင်း။ အမှတ်ရခြင်း။

“သမာဓိနှင့်၊ သတိခိုင်ကျည်၊ သံမြို့တည်သို့။” ဘူလင်* ၂၈၅။ “သက်နှင့်အရှိ၊ သတိမြဲမြဲ၊ ကြံမလျော့ရာ၊ မပေါ့သာတည့်။” ဗျူ* ၁၈၂။ “ဝါယာမစွမ်းအား သတိတော်ထားပြီးလျှင်။” ပုည ၃။ “ချစ်သား ရဟန်းတို့၊ မမေ့မလျော့သော သတိနှင့် နေကြကုန် လော့။” ကာယာ ၃၇။ [ပါ၊ သတိ။]

သတိပဋ္ဌာန်—သတိကပ်၍တည်ခြင်း။ သတိမလွတ်ခြင်း။ “သတိပဋ္ဌာန်၊ ကြိုးကြိုးလွန်ဖြင့်၊ လေးတန် ချည်

တည်း။” ပါမီ* ၉၇။ “ချမ်းငြိမ်းစွာဘိ၊ အိုင် ရေ ကျ နှင့်၊ သတိပဋ္ဌာန်၊ လေးတန် သင်း သီး၊ မှတ်ကြီး တံခါး။” ဆု* ၁၃၅။ “ငါဘုရား ဟောတော်မူသော သတိပဋ္ဌာန်ကို ငါဘုရားဟောတော်မူတိုင်း လုံ့လ ပြုသည်ဖြစ်အံ့။” ဗြဟ္မ ၁၇၆။

[ပါ၊ သတိပဋ္ဌာန။ “သတိယေဝ၊ (သတိ)သည် သာလျှင်။ ဥပဋ္ဌာနံ၊ အာရုံသို့ကပ်၍ တည်တတ်ရကား။ သတိပဋ္ဌာနံ၊ (သတိပဋ္ဌာန်)မည်၏။” ဝိဋ္ဌနိဒ္ဒ ၁၃၃။]

သတိဝီရိယ—အမြဲသတိထားခြင်း။

“အရာရာတွင် သတိဝီရိယရှိ၍။” နားခံ ၃၄။ “အမြဲသတိဝီရိယနှင့် နေကြရသည်။” သမိုင်း၊ ဒု ၆၈။ [ပါ၊ သတိဝီရိယ။]

သတိသမ္ပဇဉ်—သတိ ဉာဏ်အဆင်ခြင်။

“သတိသမ္ပဇဉ်၊ ယှဉ်သားကမ္မဋ္ဌာန်း။” ကိုး* ၃၄။ “အမျက်အားဖြင့် မူးမိုင့်တွေဝေသည်ဖြစ်၍ သတိသမ္ပဇဉ် မချုပ်တည်းပဲ အဆောတလျင် အသက်ကို စွန့် ရ၏။” ယသ ၁၁၇။ [ပါ၊ သတိသမ္ပဇဉ။]

သတိသမ္ပဇည—ဆင်ခြင်ဉာဏ်ရှိသောသတိ။ သတိဉာဏ် အဆင်ခြင်။

“အမျက်ပဋိသတ် ပြင်းသော အခိုက် ကိုကား သတိ သမ္ပဇည အားဖြင့် ကောင်းစွာချုပ်တည်း၍ နေဦး ရ၏။” ယသ ၁၁၆။ “ငါးစီးရှင်လည်း သတိသမ္ပဇည ကို နှလုံးမထားမိ၍ အပြစ် ဖြစ် ဘူး သောကြောင့်။” ဣပုံ ၉၁။

[ပါ၊ သတိသမ္ပဇည။ သတိ-သတိ၊ သမ္ပဇည-အကျိုး ရှိမရှိ သိသော ဉာဏ်ပညာ။]

သတိုး—တည်ကြည်သော သမာဓိရှိသူ သို့မဟုတ် လုံ့လ ရှိသူ မင်းကြီးများအားပေးသောဘွဲ့။ တနည်း၊ စွမ်းရည်ရှိသူများအား ပေးသောဘွဲ့။

“တရားနေမျိုး၊ သတိုး နတ်ရှင်၊ အိမ်မက်တွင်မျှ၊ မထင်စဘူး။” ဘုံ* ၃။ “ပုညတော်ကျိုး၊ သိကြား နှိုးသား၊ သတိုးဓမ္မရာဇ်၊ ဘိုးရှင်ချစ်လျှင်။” အာသံ* ၄။ “ကျွန်မှာနေမျိုး၊ သားသတိုးနှင့်၊ မြတ်နိုးလွန်ချစ်၊ မြေးမြစ်တို့မှာ၊ မဟာတပ်မြဲ။” မသ* ၁၈၃။ “သတိုး သိရိ၊ သတိုးဥစ္စာနာ၊ သတိုးဓမ္မရာဇာ၊ သတိုးမင်းစော စသည်ဖြင့် သတိုးတပ်သောဘွဲ့မည်များမှာ။” ဝေါလိ

၂၉၇။ “သတိုးမင်းဖျားကိုသတိုးဝေါနာမ ဥတ္တရာပါရ
ရာဇကုမာရေဟု ဇာလိနိဋ္ဌိကာတွင် ပါဌ်စီသည်။ ထို့
ကြောင့် သတိုးဝကို သတိုးဟု မဟာသကျသိဟသမိုင်း
တွင်...မဟာဓမ္မသင်္ကြံ ဖွဲ့ဆို ရေးသား လေသည်။”
သာလင် ၁၃၈။

[သ၊ သတိုးဝ။ ပါ၊ သာတ္တိဝ။ သဘူ-တည်ကြည်
ခြင်း၊ သို့မဟုတ် လုံ့လ၊ ဝ - ရှိသည်။ သမာဟိ
တတ္ထပူဘဝံ သတိုး-ဟူသောသုဗောဓာလင်္ကာရကျမ်း
အဆိုအရ တည်ကြည်သောစိတ်၏ဖြစ်ခြင်း သမာဓိ
သည် သတုမည်၏။ သတု တေဿ အတ္တိတိ သတိုးဝေါ
ဟု ဝိဂြိုဟ်ပြု၍ တည် ကြည် သော သမာ ဓိ ရှိ သူကို
သတိုးဝ ခေါ်သည်။ သတိုးဝကို မြန်မာဝေါဟာရ
အားဖြင့် သတိုးဟုဆိုသည်။ “သတိုးဝ၊ သတိုးဟူ
သည်ကား။ ဥဿာဟား၊ ကြီးသောလုံ့လ တည်း။
ဥဿာဟ၊ ကြီးသောလုံ့လဟူသည်ကား။ ဓေါယျိဣတိ၊
ရဲရင့်ခြင်းတည်း။” စသည်ဖြင့် အစွမ်းအရည် သတ္တိရှိ
သူကို သတိုးခေါ်သည်ဟု ဝေါလိ ၂၉၈ တွင် ဆိုသည်။
သတုမှာ မာဂဓဘာသာအားဖြင့် သာတ္တိဖြစ်သည်။
သ-အတ္တဟု ပုဒ်ခွဲ၍ သ (သန္တ) - ငြိမ်သက်တည်
ကြည်သော၊ အတ္တ-စိတ် (သမာဓိ) ဟု အဓိပ္ပါယ်
ရသည်။ “သန္တော ဥပသန္တောစ သော အတ္တာစေ
တိစ။” အလင်္ကာဋီကာသင်။ သာတ္တိ+ဝ၊ သာတ္တိ-
တည်ကြည်သောစိတ် (သမာဓိ)၊ ဝ-ရှိသူ။ ယော
အတွင်းဝန်ဦးလှိုင်က သတိုးမှာ သတ္တိဒွရ-ဟူသော
ပါဠိမှ လာသောစကားဖြစ်သည်ဟုဆိုသည်။ ရာဇဓမ္မ
သင်္ဂဟကျမ်းနိဂုံးတွင် အောက်ပါအတိုင်း မိန့်ဆိုထား
သည်။ “ရှေးဆရာတို့ကား သတုသဒ္ဒါကိုစွဲ၍ သတိုး
ဘွဲ့ဖြစ်ကြောင်း၊ ထိုသတုသဒ္ဒါသည်လည်း ခြစ်ကို
ဟောကြောင်းစသည်များနှင့် ပြောဆိုရေးသားကြ
သည်ကား၊ ထိုသတိုးဘွဲ့သည် မင်း ဆွေမင်းမျိုး
ညီတော်သားတော်တို့ကိုသာ ပေးရသည်ဖြစ်သည်။
နောက်(ကာလမှ အထူးသဖြင့် သူကောင်းပြုသည်ကို
စွဲ၍ မှူးမတ်ကြီးတို့ကိုပေးသောဘွဲ့ဖြစ်သည်။ မင်းမျိုး
တို့တွင် နေရာငယ်သော မင်းသားကို မင်းရဲဘွဲ့ကို
ပေးရသည်။ ထိုမင်းရဲဘွဲ့ထက်ကြီးသော သတိုးဘွဲ့
သည်ကား မင်းရဲဘွဲ့ထက် မြင့်မြတ်သော အနက်
အဓိပ္ပါယ်ရှိရမည်ဖြစ်၍ မသင့်။ သတ္တိဒွရေ ဟူသော
ပါဠိ၌ သတ္တိကို တဝမ်းပူတံခွန်တင်၍သတ်၊ ဓရကို

ရကောက်၌ တံခွန်တင်၍ ဓိုရ်း-ဖြစ်သဖြင့် သတ်ဓိုရ်း
ဖြစ်သည်။ စကားကြာ၍ လျင်မြန်စွာ ဆိုသဖြင့်
သဓိုရ်းဖြစ်သည်ဟူမှ သဒ္ဒါနှင့် အနက်လျော်သည်။”]

သတုဂုဏ်—..... ?
“လူတိရစ္ဆာန်တို့၏ကိုယ်တွင်း၌ ဤပကတိဟူသော
မာယာရှိသောကြောင့် စိတ်သည် အထူးထူး အထွေ
ထွေဖောက်ပြန်၏။ ဤပကတိသည် သုံးမျိုးပြား၏။
သုံးမျိုးဟူသော်ကား သတုဂုဏ်၊ ရဇဂုဏ်၊ တမဂုဏ်
ဟူ၍ သုံးမျိုးပြား၏။” ယော ၂၉၈။ “မောဟသည်
သတုဂုဏ်၊ ရာဂသည် ရဇဂုဏ်၊ ဒေါသသည် တမဂုဏ်။”
ယော ၂၉၉။ “သွေးလျှင်တည်ရာရှိသော ဒေါသသည်
သတုဂုဏ် လွန်ကဲသော အဖျားကိုပြု၍။” ဒဗ္ဗ ၃၇။
“ပကတိဆိုသည်ကား စိတ်စေတနာမရှိ။ သတုဂုဏ်
ရဇဂုဏ် တမဂုဏ်ဟူသော ဂုဏ်သုံးပါးသည် ၎င်း၏
အထည်ကိုယ်ဖြစ်၏။” အာဟ ၇။ [သတုဂုဏ်။]

သဒ္ဒါသဒ္ဓေဘော်—အက္ခရာတူ ၂ လုံးဆင့်။
“ဂိမ္မာနံဟု သဒ္ဒါသဒ္ဓေဘော် နှင့် အချို့စာ ရှိ၏။”
ကခါ ၂၃၇။ “အတ္တ၌ ဒန္တဇ သဒ္ဒါသဒ္ဓေဘော်
တည်း။” ဝဇီရူ ၃၇။
[ပါ၊ သဒ္ဒါသဒ္ဓိဘာဝ။ သဒ္ဒါသ-တူသော၊ ဒ္ဓိဘာဝ-
၂ လုံးအဖြစ်။]

သဒ္ဒါသမာန်—တန်းတူထား၍ထောင်လွှားခြင်း။
“ငါသည် အမျိုးအားဖြင့် အကျင့်အားဖြင့် အတတ်
ပညာအားဖြင့် ဤသူနှင့်တူ၏ဟူ၍ ထောင်လွှားခြင်း
သည် သဒ္ဒါသမာန် မည်၏။” မနောရထ ၃၆။
[ပါ၊ သဒ္ဒါသမာန်။ သဒ္ဒါသ-အတူ၊ တန်းတူ၊ မာန်-
ထောင်လွှားခြင်း။]

သဒ္ဒါသုပစာ—[သဒ္ဒါ] ဝတ္ထုတခု၏ အမည်ကို ယင်းနှင့်
တူသောဝတ္ထု၌ တင်စားခေါ်ဝေါ်ခြင်း။
“ရုပ်ကို ပူ၏ဟူသကဲ့သို့ စိတ်ပူ၏ဟူလေသည်။ ဤသို့
ယူမှု ဥပစာမျိုးဆယ်ပါးတွင်... သဒ္ဒါသုပစာတည်း။”
ဝေါ ၁၉၅။ “အတူဖြစ်သော ဝတ္ထု၏ အမည်ကို
အတူရှိသော ဝတ္ထု၌ တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ခြင်းသည်
သဒ္ဒါသုပစာ မည်၏။... သိဟော၊ ခြင်္သေ့ကဲ့သို့ ရဲရင့်
သောသူသည်။ ဂါယတီ၊ သီ၏။” သဒ္ဓ ၂၀၄။
[ပါ၊ သဒ္ဒါသုပစာရ။ သဒ္ဒါသ-ဥပစာရ၊ သဒ္ဒါသ-တူ
သောအရာ၊ ဥပစာရ-တင်စားခြင်း။]

သနင်း—သေဌ်နင်း ရှူ။ တနည်း။ အထွတ်အမြတ်ဖြစ်
သော ပုဂ္ဂိုလ်။

“ဂေါတမ မည်ရင်း၊ လူ့ သနင်းလျှင်၊ သင်းပွင်း
တောင်ထွတ်၊ ဗျာဒိတ် လွှတ်၍။” ခင်ထွေး* ၂။
“လူတို့ သနင်း၊ မင်းတို့မုန်းဘွယ်၊ ဤလိပ်ငယ်ကို။”
ဘူလင်* ၈၁။ “မြန်မာ့ သနင်း၊ မင်း၏ကြက်သရေ၊
ပရမေတက်ပွား။” တန်ရ* ၂ [၆]။

[ပါ။ သေဌ်နရ ?။ “သနင်းဟူသည် ပေါ်ရာဏ၊ မင်း
ဟူလို။ သတ္တုမဒ္ဒန၊ ရန်သူကို နှိပ်နင်းသော မင်းဟူ
သည်နှိုက် သတ္တုသဒ္ဓါနှိုက် တကို စပြု၍ သစ်၊ မဒ္ဒန
သဒ္ဓါ၏ နှိပ်နင်းခြင်းအနက်နှိုက် နင်းဟူ၍ မာဂဓ
မြန်မာ ၂ ပါး စပ် သစ်နင်းမည်၏ ဟူ၍လည်း စသတ်
နှင့်ရေးကြ၏။ အချို့ပညာဝန် တို့ကား သေဌ်သဒ္ဓါ
အရ အမြတ်ဟောယူ၍ သေဌ် နင်း ဟူ၍ လည်း
ရေးသား ဆုံးဖြတ်ကြ ကုန်၏။ ထို ၂ ပါး တို့တွင်
ရှေးဝါဒသည် ရှေးပုဂံကျောက်စာစသောစာဟောင်း
အရေးအသားများနှင့် ညီပေ၏။” လိနတ္ထ ၂၂၅။
“ပေါ်ရာဏ။ အထွတ်အမြတ်ဖြစ်သော ပုဂ္ဂိုလ်၊ သေဌ်
နရ ဟူသော ပါဠိမှလာသည်ဖြစ်၍ သေဌ်နင်းဟူရေး
သင့်သည်ဟူ၍ အချို့ဆိုကြ၏။ နရကနင်းမဖြစ်နိုင်၍
မသင့်။ သာသနာတော်ပအခါ သနက်မာရမည်သော
ဗြဟ္မာကြီးသည် တာဝတိံသာ နတ်တို့အား တရား
ရံခါရံခါဟောကြောင်း၊ နတ်များက အဓိအသေ ကိုး
ကွယ်ရကြောင်း ကျမ်းဂန် လာသည်။ ထိုအခါတွင်
လောကမှာ အထွတ်အမြတ်ဖြစ်နေသော ဗြဟ္မာကြီး
၏အမည်ကို စကားတိုအောင် နောက်ပိုင်းမပါစေဘဲ
သနင်းဟူ၍ အထွတ်အမြတ် ပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို ခေါ်သည်
ဟူ၍သာ မှတ်သင့်သည်။” ဆရာလင်း။]

သဘာဂ — သဘောတူသော။

“ငှင်းမင်းတရားလက်ထက် အရံဂိုဏ်းဝင် သင်္ဃာတော်
ကို သုပ္ပဋိစ္ဆန္န သိက္ခာပုဒ်အဆိုကို သဘောတူသည်ဟု
သဘာဂ သင်္ဃာ သမုတ်သည်။” သီလဝိ ၉၀။
“ဘဏ္ဍာစိုး ရဟန်းတို့သည် သံဃာတော်တို့၏ ပစ္စည်း
ပရိက္ခရာတို့ကို မိမိတို့သဘာဂ ရဟန်းတို့ထံ၌ထား၍။”
ဂုဇ္ဇ၊ ဒု ၃၁၅။ [ပါ။ သဘာဂ။]

သဘာပတိ — အစည်းအဝေးကို အုပ်ချုပ်သူ။ အစည်း
အဝေးဥက္ကဋ္ဌ။

“ချယ်ယာမင်သဘာပတိအဖြစ် ဆောင်ရွက်ခဲ့ပြီး။”
ကမ္ဘာ့နိုင် ၁၀၈။ “ဥက္ကဋ္ဌအောင်ဆန်းသည် သဘာ
ပတိအဖြစ် ဆောင်ရွက်၏။” လူချွန်၊ ပ ၆၅။ “ဆွစ်
ဇာလန်၏သမ္မတမှာမူကား ကောင်စီ၏ သဘာပတိ
သဘောမျှသာဖြစ်၍။” နိုင်ပြ ၁၉၁။

[ပါ။ သဘာပတိ။ သဘာ-အခမ်းအနား၊ ပတိ-
အရှင်။]

သဘာဝ — သဘော။ ထင်ရှားရှိသောအဖြစ်။ ထင်ရှား
ရှိသောအခြင်းအရာ။ မပြုမပြင် ပင်ကိုယ်ရှိ
အခြေအနေ။

“ရှေးတီးဗြာဟ္မဏ၊ သဘာဝဖြင့်၊ ဆွဆွဖွေးဖွေး၊
နဖူးရေးလျက်။” တန်ရ* ၁၆။ “ကမ္ဘာဦးက၊ သဘာ
ဝဖြင့်၊ သုံးလဝါပေါင်း၊ စောင့်စည်းကောင်းဟု၊
ဒေါင်းလည်းမတုန်၊ စွန်လည်းမဝဲ။” သစ္စာ* ၈၄။
“မြတ်သဘာဝ၊ သမဏဟု၊ မည်ရခေါ်တွင်၊ ရှင်တို့
အရည်။” ဗျူ* ၁၇၃။ “ပုထုဇဉ်သဘာဝ၊ သံလိုက်
နှင့်အပ်ထုပ်ကို မအုပ်ဘဲပြသကဲ့သို့။” ပုည၊ ၁၊ ၂၇။
“မိမိတိုင်းပြည်၏ သဘာဝအခြေအနေ။” လူမှုဂဝ။
“သဘာဝကပင် ဖန်တီးပေးထားပုံကိုထောက်လျှင်။”
မောင်မယ် ၁၅၇။

[ပါ။ သဘာဝ။ သ-မိမိ၏၊ ဝါ။ ထင်ရှားရှိသော၊ ဘာဝ-
ဖြစ်ခြင်း။ “ဘဝနံ၊ ဖြစ်ခြင်း။ ဘာဝေါ၊ ဖြစ်ခြင်း။
သဿအတ္တနော၊ မိမိ၏။ ဝါ၊ ကား။ သန္တသံဝိဇ္ဇ
မာနော၊ ထင်ရှားရှိသော။ ဘာဝေါ၊ ဖြစ်ခြင်းတည်း။
သဘာဝေါ၊ မိမိ၏ဖြစ်ခြင်း၊ ဝါ၊ ထင်ရှားရှိသော
ဖြစ်ခြင်း။” ဇာန်ဒီနိ၊ ပ ၂၈၉။]

သဘာဝတ္ထ — သဘောအဓိပ္ပာယ်။ သဘာဝ၏အနက်။
“ကျင့်ဆစ်ဓမ္မ၊ ဝိနယနှင့်၊ သုတ္တမည်သာ၊ ဘိဓမ္မာ
ကား၊ သဘာဝတ္ထ၊ တူကုန်ကြ၏။” ရာသီ* ၂၆။
“ဌာနာဌာနအားလျော်စွာ သဘာဝတ္ထကိုထောက်ဆ
ရသည်။” စိုး ၂၂၅။ “အရေးကြီးသောသဘာဝတ္ထ
အကြောင်းရင်းကြီးများ။” သင်နည်း ၁၁၇။
[ပါ။ သဘာဝတ္ထ။ သဘာဝ-အတ္ထ၊ သဘာဝ-ထင်
ရှားရှိသောသဘော၊ အတ္ထ-အနက်။]

သဘော — ၁။ သဘာဝနှင့်အတူတူ။
“လွဲချင်းသာယာ၊ ကျူးသံဝါဖြင့်၊ လွယ်ကာသဘော၊
မိခင်ပြောပီမ့်။” ခိုင်ဇ* ၆။ “ပုထုဇဉ်တမ်း၊ သဘော

စမ်းမူ၊ ကြော့ကြမ်းရှေးဦး၊ ခက်ထန်ဘူးလည်း၊
 နူးနူးညှုတ်ညှုတ်၊ သိမ်မွေ့ဘတ်၏။” ကိုး*၂၃၀။
 “တဏှာနစ်နော၊ လူ့သဘောကား၊ နှမြောစုံမက်၊
 ကိုယ်နှစ်သက်လျှင်၊ သူ့လက်ရောက်ရေး၊ သဒ္ဓါနွေး
 ၍။” ဥမ္မာ*၈၀။ “သူတော်သဘောမဟုတ်ဘကား။”
 ဣကုဏ် ၁၃၄။ “ဤသို့သဘောရှိသော ပူဇော်
 သက္ကာရကိုပြုသည်ရှိသော်။” ငါး၊ ၈၉၀။ “သစ်ပင်တို့
 သဘောသည် သုံးနှစ်တကြိမ် ထူးလွန်၍ စည်ကား
 သကဲ့သို့။” သာလင် ၁၃၇။

၂၊ စိတ်နှလုံး။

“လမျက်နှာနှင့်၊ ပမာလျောတူ၊ သဘောပြုလျက်၊
 ကြင်သူသက်နှံ။” သစ္စာ*၈။ “နှမိနှမြော၊ စီးပွား
 လျော့မူ၊ သဘောနောင်တ၊ ရှိတတ်လှ၏။” မြား*၁၅။
 “သဘောနှလုံးမတွေးတောမိ၊ မဆင်ခြင်မိ။” သမန်၊
 ပ ၃၆၄။

[ပါ၊ သဘာဝ။ “မာဂဓကို မြန်မာပြန်၍ ခေါ်ဝေါ်
 သည်ရှိသော် အချို့အရာ၌ သက္ကတနှင့် ယှဉ်၏။
 သဘာဝကို သဘော၊ သိန္ဓဝကို သိန္ဓော၊ နဝကို နော
 ဟု...မြန်မာပြန်ကြသည်ဟုမှတ်ရ၏။ ရှေးဆရာများ
 ကား သဘာဝသဒ္ဓါ၊ သိန္ဓဝသဒ္ဓါ၊ နဝသဒ္ဓါရှိ၍
 သဘာဝ၊ သိန္ဓဝ၊ နဝဟူ၍ ဝသတ်ရေးကြ၏။
 ဝိသေသန သောကို သတ်ဟူ၍ ရေးသားကြ၏။...
 အကယ်၍ သဘာဝသဒ္ဓါ၊ သိန္ဓဝသဒ္ဓါ၊ နဝသဒ္ဓါ
 ရှိ၍ သဘာဝ၊ သိန္ဓဝ၊ နဝဟူ၍ ရေးသည်ဖြစ်အံ့၊
 ဝိသေသန သော၌ သဝသဒ္ဓါရှိသည်ဟု ယူဘွယ်ရှိ၏။
 ရှိလည်းမရှိ။ ထို့ကြောင့် ဩကာရန္တနှင့်သာ ရေးရာ
 ၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ဒု ၃၆၇။ “နဝ-ဟု မာဂဓ၌
 ရုပ်ပြီးသည်။ သက္ကဋ၌ကား ဩကို အဝမပြုဘဲ
 နောဟု ရုပ်ပြီးသည်။ သဘာဝနှင့် သဘော၊ အတ္တ
 ဘာဝနှင့် အတ္တဘောစသည်မှာလည်း နည်းတူယူ
 လေ။” အင်္ဂုစိ*၂၁၂။]

သဘင်—၁၊ ပွဲလမ်း။ အခမ်းအနား။

“ချေချွတ်ပွဲတွင်၊ မည်ရည်ထင်အံ့၊ သဘင်တလင်း၊
 ဤသူခင်းသည်။” ပါမီ*၁၇။ “ရေကြည်းသဘင်၊
 ရှုအင်မရှား။” ကိုး*၄။ “ခင်းကျင်းတည်ပါ၊ ပွဲမ
 သဘင်၊ ရင်သောအထွေ။” တန်ရ*၁၃။ “တနှစ်

တခါ တောင်ထိပ်သဘင်ဟု ပွဲကြီးဖြစ်သတတ်။”
 ပါရာ ၁၀။ “သဘင်ခုနစ်ရက် ကျင်းပခံပြုရ၏။”
 ဓိပုံ ၁၈၂။ “၎င်းတိုက်ဖွင့်ပွဲသဘင် လုပ်ရာ တိုက်သို့
 မရောက်မီ ခရီး ၂ တိုင်ခန့်ကွာအရပ်ကစ၍ ...ထားကြ
 သည်။” လန်ဒန်၊ ပ ၁၂၃။

၂၊ ပရိသတ်။ လူအများစုဝေးရာ။

“အကြင်သူအား၊ စကားချေတင်၊ သဘင်မပြု၊ ခံတွင်း
 မဲ့သို့၊ ချိုတဲပညာ။” ကိုး*၂၆။ “ပြိုင်ရည်မထင်၊
 ငါ့သဘင်ဝယ်၊ မဂ္ဂင်ရှစ်တန်၊ ဗောင်းသွယ်ညွှန်နှင့်။”
 သစ္စာ*၁၅၇။ “အကြင်လူတို့တွင်...သဘင်အလယ်၌
 စကားကောင်းဆိုတတ်ခြင်း။” ဝိဇ္ဇေ ၄၃။

[ပါ၊ သဘာ။]

သမ—ညီမျှ။ တူမျှ။ ရောနှော။

“ထိုလေးပါးသော သမာပတ်တို့၏လည်း အရူပအဖြစ်
 အားဖြင့်၎င်း၊ အင်္ဂါအားဖြင့်၎င်း သမကြသောအဖြစ်
 ရှိသော်လည်း။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ဒု ၄၂၉။ “သက္ကရာဇ်အသစ်
 တည်၍ တွက်ရိုးတည်း။ တူသည်ကား သမသော
 တန်းဆာစ။” သုသော၊ ပ ၂၁၉။ “၎င်းဆေး
 ၃ ပါးကို သမအောင်မွေ။” ဆေးတို့၊ တ ၁၈။

[ပါ၊ သမ။]

သမစိတ္တ—စိတ်ထားမျှတခြင်း။ မျှမျှတတ သဘော
ထားခြင်း။

“အကျင့်ပျက်သူ မကွာလိုသော်လည်း သမစိတ္တ ပိုင်
 ထိုက်သမျှကိုခွဲဝေယူစား၍ အညီကွာစေ။” နု ၁၄၄။
 “အရှေ့တိုင်းနှင့် အနောက်တိုင်းတို့ သမစိတ္တမျှစေ
 ရန်။” လူချွန်၊ ဒု ၅၁။

[ပါ၊ သမစိတ္တ။ သမ-ညီမျှသော၊ စိတ္တ-စိတ်။]

သမဏ—ရဟန်း။

“သီလအာစာရစသော သမဏကျေးဇူးနှင့် ပြည့်စုံ
 ကုန်သော ရဟန်းတို့ကို။” တရား ၁၀၃။ “ကိလေ
 သာကို နှင်သောသူတို့သာလျှင် ပဗ္ဗဇ္ဇ၊ ကိလေသာကို
 ငြိမ်းစေသောသူတို့သာလျှင် သမဏ၊ ကိလေသာကို
 ဖျက်ဆီးသောသူတို့သာလျှင် ဘိက္ခုဟု ဆိုရသော
 ကြောင့်။” ရာဇပါ ၄၈၄။ [ပါ၊ သမဏ။]

သမဏသရပ္ပ—ရဟန်းတို့နှင့်သင့်လျော်လျောက်ပတ်မှု။

“ဆင်းပြင်သမဏ၊ သာရပ္ပလည်း၊ အမျှားနှလုံး၊ ယူ၍ကျုံးသို့၊ ကောင်းဆုံးလက္ခဏာ၊ နှိုင်းရာမဲ့ထွေ၊ စုံလှပေ၏။” ဇေယျိ* ၁၇၉။ “လူတို့အသုံးအဆောင် နှင့်တူသော သမဏသရပ္ပမဖြစ် နိသောအသည်းကြိုး၊ မည်းသောအသည်းကြိုးတပ်သော ဘိနပ်တို့ကို ရဟန်း တို့အား အချင်းခပ်သိမ်းမစီးအပ်သည်ကို စီးခြင်း။” ဓမ္မပြန် ၂၅။

[ပါ၊ သမဏသရပ္ပ။ သမဏ-ရဟန်း၊ သာရပ္ပ- တင့်တယ်လျောက်ပတ်ခြင်း။]

သမတ—လူအများက တင်မြှောက်သည့်မင်း။

“ဘိုးဘေးမိဘ၊ သမတက၊ အစအရင်း၊ ရှစ်သောင်း မင်းတို့။” ခင်ထွေး* ၁။ “ကုန်းဘောင်နဂါး၊ သမတ ဇာတိ၊ မြတ်စွာဘိသား။” ရခိုင်နိုင်* ၁။ “ဘုရင်အစ၊ သမတဟု၊ အာဒိစ္စစဉ်၊ နန်းရာ တွင်သည်။” ဝိရီ၊ ပ ၆၈။ “မြန်မာနိုင်ငံသည် အချုပ်အချာ အာဏာ ပိုင် သမတ နိုင်ငံဖြစ်သည်။” အခြေခံ ၁။

[ပါ၊ သမ္မတ။]

သမထ—သမာဓိရအောင် စီးဖြန်းရသော ကမ္မဋ္ဌာန်း။

“ဝိပဿနာ သမထ၊ နည်းပါးလှသော။” ပုညဝတ် ၅၄။ “သမထ အလုပ်စခန်းကို တည်ထောင်၍ ဈာန် အဘိညာဏ်တို့ကို ပြည့်စုံစွာဖြစ်ပွားစေ၏။” သာသမ် ၃၉၇။ [ပါ၊ သမထ။]

သမဘာဂ—သင့်တင့်ညီမျှမှု။

“နိဝါတဆိုတဲ့ နိမ့်ချခြင်း သဘောဆိုတာက ဘယ်နေရာမှာမှ ထော်လော်ကန့်လန့် မဖြစ်နိုင်ဘဲ လောက ကြီးနှင့် သင့်တင့်ညီမျှ၍ သမဘာဂ ဖြစ်စေနိုင်တယ်။” သူရ၊ ပ ၉၂။ “တိုင်းပြည်နှင့်မင်း အချင်းချင်း သမဘာဂ ဖြစ်၍။” စာဏကျ၊ တ ၁၈။

[ပါ၊ သမဘာဂ။ သမ-ညီမျှသော၊ ဘာဂ-အဖို့။]

သမယ—အချိန်အခါ။ အခါကာလ။

“ပန်းမောမဲ့တွန့်၊ ခြောက်ရက်လွန်၏၊ ခါတန် သမယ၊ ချိန်ဆ မျှော်နေ။” ဇေယျိ* ၂၄။ “ရွှေဘိသင်းစွာ၊ ပင်ယင်းမာနှင့်၊ ခါသမယ၊ သည်ကာလဘွင်။” ကိနုရီ* ၁၂၁။ “အသက်ရှည်ခေတ် ခါသမယ ဖြစ်သော ကြောင့်။” ပင်း၊ ဒု ၄၄။ “ရွေးအခါ သမယ ကဲ့သို့

ကြီးကျယ် ခမ်းနားပြီးလျှင်... တည်နေ နိုင်ပေမည်။” သရာဇ၊ ဒု ၃၀၈။ [ပါ၊ သမယ။]

သမဝါယမ—စုပေါင်းဆောင်ရွက်မှု။

“သမဝါယမ အသင်းဆိုင်ရာ မူရေးကိစ္စဝှင်း။” သရာဇ၊ ဒု ၂၂၉။ “ထိုမြေရာကို စုပေါင်းစိုက်ပျိုးရေးအတွက် ဖြစ်စေ၊ သမဝါယမ စိုက်ပျိုးရေး အတွက်ဖြစ်စေ။” အခြေခံ ၇။ “သမဝါယမ အလုပ်ရုံကြီးများ တည် ထောင်ကြလေသည်။” သမိုင်း၊ ဒု ၂၀။

[ပါ၊ သမဝါယာမ။]

သမသတ်—အဖြောင့်ကျသောနေရာ။ မျက်နှာချင်းဆိုင် အဖြောင့်ကျနေရာ။

“ခပ်စပ်နက္ခတ်၊ သမသတ်နှင့်၊ ပါဒိဗီဇနာ၊ ဝိသာခါ လည်း၊ တရာမရွေး။” ပါမီ* ၃၁။ “နေလည်းနေ့ မြတ်၊ သမသတ် ရင်ဆိုင်၊ ချိုင်လိုက်မည်ထွားထွား။” ရာမ၊ ဒု ၇၇။ “လသည် နေနှင့် သမသတ် နေလျက် ဥတ္တရဖရဂုဏ် နက္ခတ်နှင့် ယှဉ်၍ ပေါ်ထွက်လာခြင်း ကြောင့်။” ပဏ် ၁၆၈။

[ပါ၊ သမသတ္တ။ သမ-အညီအမျှ၊ သတ္တ-ခုနစ်ခု။ “၁၂ ရာသီခွင်မှာ အဖြောင့် ကျသော ၂ ရာသီ၏ အမည်ရင်းဖြစ်သည်။ ထို ၂ ရာသီတို့မှာ တခုနှင့်တခု အညီအမျှ ၇ ခုမြောက်ချည်းသာ ဖြစ်ကြသည်။” ဆရာလင်း။]

သမာ—ကောင်းသော (လူ) ။ မျှတသော (လူ) ။

“ထေရ် နှစ်သောင်းတိ၊ လူကောင်း သမာ၊ နောက် တော်ပါသား။” ဂါထာ* ၇၃။ “အချစ်ကဲ့ရှောင် ခွာ၊ မ သမာ ချက်ကို။” ဗန္ဓ ၁၇၂။ “မ သမာတဲ လူတွေက...သပုပ်လေလွင့်ပြောကြဆိုကြမယ်ဆိုရင်။” ယမုန် ၆၀။ “သုံးကြိမ်မြောက် စုံရာ သမာ နှင့် ကောင်းမွန်စွာဆုံးမ၍မရသောလင်။” သမ္မဟ ၁၈၂။ [ပါ၊ သမ္မာ။]

သမာဆန္ဒ—ကောင်းသော လိုလားချက်။

“ကောင်းမြတ်သော စေတနာ သမာဆန္ဒ ရှိကြသည် အတွက်။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၁၈၁။ “သာသနာတော် ကြီးပွား ထွန်းကားခြင်းကို များစွာလိုလား အားကြီး သော သမာဆန္ဒ ရှိတော်မူကြကုန်သော အချို့သော

ဆရာတော် သံဃာတော်များသည်။” သာဟု ၂၈၁။
[ပါ။ သမ္မာဆန္ဒ။ သမ္မာ - ကောင်းသော၊ ဆန္ဒ - အလို။]

သမာဒေဝ — နတ်ကောင်းနတ်မြတ်။

“ယခု ငါ့အားလည်း အကျင့်တင်းလွန်း အကျင့်ပြင်း
လွန်း၍ သမာဒေဝ နတ်တို့ သတိပေးလာသည်နှင့်
သန္တာန် (သဏ္ဌာန်) လက္ခဏာတူသည်။” သေတ္တု၊
ပ ၁၀၉။ “ကောင်းသော သမာဒေဝ နတ်များက
မောင်ကလေးလာသည်ဟု အိပ်မက်ပြသည့်အတိုင်း။”
မှိုင်း၊ ပ ၁၁၅။
[ပါ။ သမ္မာဒေဝ။ သမ္မာ - ကောင်းသော၊ ဒေဝ -
နတ်။]

သမာဓိ — အာရုံတခုတည်း စိတ်တည်ခြင်း။

“ကြေလောင်မရှိ၊ သမာဓိနှင့်၊ သတိခိုင်ကျည်၊ သံမြို့
တည်သို့။” ဘူလင်* ၂၈၅။ “သမာဓိနှင့်၊ သတိ
သမ္ပဇာန်၊ ယှဉ်သားကမ္မဋ္ဌာန်း။” ကိုး* ၃၄။ “သီလ
သမာဓိ ဂုဏ်နှင့် ပြည့်စုံသူ တယောက်ကို။” နု ၃။
“ဦးတက်ရှိန်ကား သမာဓိ ကောင်းလှ၏။ တချက်
ကလေးမျှ ကျွန်တော် ဘက်သို့ မကြည့်။” အရှေ့က
၇၉၀ [ပါ။ သမာဓိ။]

သမာဓိဂုဏ် — [အလင်္ကာ] ဂုဏ်ဆယ်ပါးအဝင် တင်စား
ဖွဲ့ဆိုသည့်ဂုဏ်။

“တစုံတခုသော ဝတ္ထု၌ အစဉ်ထုံးစံရှိမြဲဓမ္မတာဖြစ်
သော သဘောကို ရှိမြဲဓမ္မတာ မဟုတ်သော ဝတ္ထု၌
တင်စား၍ ပြောဆိုခြင်းသည် သမာဓိဂုဏ် မည်၏။”
ယော ၁၆၂။
[ပါ။ သမာဓိ (ဂုဏ်) ။ သံ - အာဓိ၊ သံ - ကောင်းစွာ၊
အာဓိ - တင်စားခြင်း။]

သမာဓိက္ခန္ဓာ — သမာဓိအစု။

“သတင်းပညာ၊ သမာဓိက္ခန္ဓာ၊ မွန်သား ကျေးဇူး။”
ကိုး* ၃၄။ “အရှင်ဆရာတော် ဘုရားသည် သီလက္ခန္ဓာ
သမာဓိက္ခန္ဓာ ပညာက္ခန္ဓာ ဖြစ်တော်မူသည် အတိုင်း။”
ကဝိသေ ၂၁၄။

[ပါ။ သမာဓိက္ခန္ဓာ။ သမာဓိ - သမာဓိ၊ ခန္ဓာ - အစု။]

သမာဓိန် — သမာဓိကြီးစိုးမှု။

“တလည်မှိုန်၊ သမာဓိန် လျှင်၊ ကျောက်စိန်တမျှ၊
လွန်ထက်ကမူ။” မဃ* ၄၈၃။ [ပါ။ သမာဓိန္ဒြိယ။]

သမာဓိန္ဒြေ — သမာဓိနှင့်အတူတူ။

“မြို့ထဲရွာထဲမှာနေသော်လဲ သမာဓိန္ဒြေကောင်းလျှင်
အာရုံတို့၏ ဖြားယောင်းမှုကို ကြံ့ကြံ့ခံနိုင်ပါသည်။”

သမာနဝါဒ — ပညာရှိအများကြိုက်ညီသောဝါဒ။

“အပေါ်တင်ပုဆိုးသည် ကိုယ်ဝတ်စုလျားမည်သည်၏
အဖြစ်ကို ယုတ္တိသာဓကနှင့်တကွ အသင့်အလျော်
သမာနဝါဒကိုပြပြီး၍ ယခုအခါ ကေစိဝါဒကို
ယုတ္တိအာဂုံနှင့်တကွ ပြခြင်းငှာ။” ပေါဋ္ဌိ ၆၁။
“ဤကျမ်း၌ကား သမာနဝါဒကိုလိုက်၍ ၂ ပါဒဝင်
ပတ်လုံးကိုပြလိုက်သည်။” ကမ္မာ ၁၁၇။

[ပါ။ သမာနဝါဒ။ သမာန - တူမျှသော၊ ဝါဒ -
အယူ။]

သမာပတ် — (ဈာန်) ဝင်စားခြင်း။ စိတ်ဝင်စားရာဈာန်
တရား။

“ငါးခုဘိညာဏ်၊ ဈာန်သမာပတ်၊ မချွတ်ရမြောက်။”
ဘူလင်* ၄၁၂။ “ဈာန်တရားဟု၊ ငါးပါးဘိညာဉ်၊
တန်ခိုးယှဉ်သော်၊ ရှစ်စဉ်ကျော်မှတ်၊ သမာပတ်ကို၊
ဆွတ်ဆွတ်ပွင့်ဖူး၊ ပန်း နှယ်ခူး၍။” ဆု* ၁၁၁။
“သမာပတ်ရှစ်အင်နှင့် အဘိညာဉ်ငါးပါးကို ရတော်
မူ၏။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ ပ ၁၁၃။ “နှုတ်စိမ်းမိန်းမတို့သည်
သတိရသဖြင့် တင်းတိမ်တင်းသို့ ဝင်၍ ကြည့်ရှုကြ
သော် အလောင်းတော် မင်းမြတ်၏ သမာပတ် ဝင်
နေသော အခြင်းအရာကိုမြင်၍။” ဇိ ၂၀။

[ပါ။ သမာပတ္တိ။ ဈာန်စိတ်ချည်း ဆက်ကာဆက်ကာ
ဖြစ်နေစေမှုကို ဈာန်ဝင်စားသည်ဟု ခေါ်သည်။
စိတ်သည် အခြားသို့မရောက်ဘဲ ဈာန်ထဲ၌သာ သက်
ဝင်နေခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ သမာပတ် ၈ ပါး။ ရူပါ
ဝစရ ဈာန် (စတုက္ကနည်းအားဖြင့်) လေးပါး၊ အရူပါ
ဝစရဈာန်လေးပါး၊ ပေါင်းရှစ်ပါးကို သမာပတ်ရှစ်
ပါးခေါ်သည်။]

သမာဝါစာ — သမ္မာဝါစာ ရှု။

“တရားဟောခြင်းသည် သမာဝါစာမဟုတ်၊ သုဘာသိ
တဝါစာသာ ဖြစ်သည်။” မနောရထ ၃၄။

သမာသမတ် — တည်ဖြောင့်ညီမျှမှု။

“သမာသမတ်၊ ယုတ်မြတ်မရှိ။” ရာမ၊ ဒု ၇၅။
“တရားစီရင်တဲ့နေရာမှာ သား ရယ် လို့မညာ ဘဲ

သမာသမတ်ဖြစ်အောင် နှားသတ်သွားတဲ့အတွက် သားကိုလဲ သေဒဏ်စီရင်တယ် မဟုတ်လား။” မဉ္ဇရီ၊ ပ ၁၀၅။ “ထိန်ချန်ကွယ်ဝှက်၍ ကိုယ်လိုသောဘက် သို့ ဆွယ်၍မရေးဘဲ သမာသမတ် ကြားကနေ၍ မြင်ရသောအဖြစ်မျိုးဖြင့်သာ။” တင်းဆရာ ၁၃။ [ပါ။ သမ္မာသမ ?။ “သမ္မာ-ကောင်းစွာ၊ သမေတိ-ညီညွတ်စေ၏။ ညီညွတ် မျှတ အောင် ပြုနိုင် သူ။” ပါဌာနု ၉၉။]

သမာအာဇီဝ — သမ္မာအာဇီဝ ရှု။
“ထိုမိစ္ဆာအာဇီဝမျိုး တခုခုကို အရင်းထား၍ ၇ ပါး လုံးမှ ကြဉ်ရာ၌ သမာအာဇီဝ ဖြစ်၏။” မနောရထ ၂၃။ “ကောင်းသော အသက်မွေးမှုသည် သမာ အာဇီဝမည်၏။” ဓာဏကျ၊ ပ ၃၄။

သမုတိ — ၁။ ရှင်ဘုရင်။
“တည်ရာမဲ့မှု၊ ချဲ့ထွင်ပြု၏၊ သမုတိဖျား။” တိဏ်* ၂၅။
“သမုတိအတွက်၊ ငဝက်က ဒဏ်ခံ။”

၂။ ရှင်ဘုရင်ဆောင်းထီးတမျိုး။

“ဆင်ယဉ်မြင်းယဉ်တို့၌ဆောင်းသော ထီးကိုမူကား အရိုးအထွတ် ရွှေခြယ်ရာသည်။ ထို ထီးကို မူကား သမုတိ ထီးဟူသည်။” ဓည ၉၄။
[ပါ။ သမ္မုတိ။ သမ္မုတိ-သမုတ်ခြင်း။]

သမုတိနတ် — ရှင်ဘုရင်။
“သမုတိနတ် မင်းမြတ်တို့ဆုငဝင်မှာ။” ပုညဝတ် ၄၅။
“မင်းဇာတသတ်၊ သမုတိနတ်ကို။” (ပထမသင်္ဂါယနာ တင်အန်) ဗန္ဓ ၁၅၄။ “သိဝိမင်းမြတ် သမုတိနတ် ကား။” ပင်း၊ ပ ၂၈။

[ပါ။ သမ္မုတိဒေဝ။ သမ္မုတိ-သမုတ်ခြင်း၊ ဒေဝ-နတ်။ ဤနေရာ၌ မင်းကိုဆိုလိုသည်။]

သမုတိပညတ် — ခေါ်ဝေါ်အပ်သောအမည်။
“ခေါ်ဝေါ်သမုတ်အပ်သော သမုတိပညတ်ကိုထား၍ ထိုသမုတိပညတ်မှ အသီးထုတ်အပ်သော အနက် သဘောသာလျှင် ပရမတ္ထမည်၏။” မနောရထ ၄။
[ပါ။ သမ္မုတိပညတ္တိ။ သမ္မုတိ-ခေါ်ဝေါ်သမုတ်အပ် သော၊ ပညတ္တိ-အမည်။]

သမုတိသစ္စာ — အများက အမှန်ဟု သမုတ်ထားသော အရာ။

“သတ္တဝိသေသော၊ သမုတိသစ္စာမျှဖြစ်သော သတ္တဝါ အထူးသည်။ ဗုဒ္ဓေါနာမ၊ ဗုဒ္ဓမည်၏။” ဗုဒ္ဓါ ၃၃။ [ပါ။ သမ္မုတိ သစ္စ။ သမ္မုတိ-ခေါ်ဝေါ် သမုတ် အပ်သော၊ သစ္စ-အမှန်တရား။]

သမုတိသံဃာ — သာမန်အားဖြင့်ရဟန်းသံဃာ အားလုံး ကိုခေါ်သော ဝေါဟာရ။

“အရိယာပုထုဇဉ်မကျန် သာမညအားဖြင့် ရဟန်း တို့၏အပေါင်းသည် သမုတိသံဃာမည်၏။” ဝဇီသာ ဂဇ။ “ငါမှတပါး ပရမတ္ထသံဃာ သမုတိသံဃာ ဟူ၍ သံဃာ နှစ် မျိုး ရှိ လေ ၏ ဟု။” ခုံနန် ၁၈၈။ “စာသင်စာချနှင့် သုတ္တန်ဓမ္မကထိက ရဟန်းများကို သမုတိသံဃာဟူသောအနေထားလျက်။” ထိလက်စွဲ၊ ဒု ၁၀၀။ [ပါ။ သမ္မုတိသံဃ။]

သမုဒယ — တွယ်တာမှု။ တဏှာ။ လောဘ။
“သမုဒယ၊ မူလမှန်စွာ၊ ထိုတဏှာ၏။” ဘူပေါင်း* ၉၃။ “ရာဂခေါ်မှု၊ သမုဒယဟူသည်၊ ဤလေးမည် တည်။” ရာသီ* ၁၂။ “ထိုဒုက္ခပေါင်း၊ ပွားကြောင်း အမှု၊ လောဘစုမှာ၊ သမုဒယ၊ အမည်ရ၏။” ဂံ၊ ပ ၁၅၈။ [ပါ။ သမုဒယ။ သမုဒယ-အကြောင်း။]

သမ္မဟ — အပေါင်း။
“ပည့်လှိုင်များစွာ၊ မဟာဇန၊ သမ္မဟတို့၊ ထေရ်ရ မြတ်မွန်၊ မောဂ္ဂလာန်လျှင်၊ ပြန်လသရော်။” ပြာဠိ* ၉၄။ “ဇာတ်လမ်းဇာတ်ကွက် ဇာတ် ကောင် မှုကို သမ္မဟထားပြီး။” လမ်း ၉။ [ပါ။ သမ္မဟ။]

သမ္မဟနာမ် — [သဒ္ဓါ] အ ပေါင်း ကို စွဲ၍ ခေါ်သော အမည်။
“သမ္မဟနာမ်ဆိုသည်ကား ဝတ္ထုတို့ကို တလုံးတစည်း တည်း ပေါင်းရုံးခေါ်ဝေါ်သော အမည်ဖြစ်သည်။” ကျောင်းဒါ ၂၆။ [ပါ။ သမ္မဟနာမ။]

သမ္မဟပညတ် — အပေါင်းကိုစွဲ၍ ခေါ်သောအမည်။
“ထိုရုပ်နာမ်ခန္ဓာ ငါး ပါး အ ပေါင်း တည်း ဟူသော သမ္မဟပညတ်၊ တရားတို့၏ အစီအစဉ်တည်းဟူသော သန္တတိပညတ်။” မနောရထ ၅၅။ “ရုပ်တရားတို့သည်

ကလာပ်အဆက်ဆက်အားဖြင့် ကုဋေသိန်းသန်းမက
မရေမတွက်နိုင်အောင် ပေါင်း၍ဖြစ်နေမှုကို စွဲ၍
သမ္မဟုဉာဏ်ဖြစ်လာရသည်။” ဂါ ၂၁၂။
[ပါ၊ သမ္မဟုဉာဏ်။ သမ္မဟု-အပေါင်း၊ ပညတ္တိ-
အမည်ပညတ်။]

သမဂ္ဂ—၁။ ညီညွတ်ပေါင်းဆုံခြင်း။ အညီအညွတ်။
“မိမင်းဖျားနှင့်၊ နှစ်ပါးတကွ၊ သမဂ္ဂဖြင့်၊ နေရလျှင်း
အောင်။” ဘူလင်* ၁၅၇။ “ထိုသို့ သမဂ္ဂဖြစ်သော
အခြင်းအရာကို ဒါယကာတို့အား ကြားပြောပါသော်
လည်း။” ဇီ ၄၈၇။ “ထိုသို့ပြုမူခြင်းသည် စည်းလုံး
ညီညွတ်ခြင်း သမဂ္ဂဘုရားပျက်ပြား၍ အလွန်မှားယွင်း
၏။” တိုးပွား ၃၁။

၂။ အစည်းအရုံး။

“အစည်းအရုံးများနှင့် သမဂ္ဂအသင်းအဖွဲ့များကို။”
နိုင်ပြ ၄၂။ “သမဂ္ဂဖွဲ့စည်းထားကြ၏။” သမိုင်း၊
ဒု ၁၁၆။

၃။ အပေါင်းအသင်း။

“တပည့်တော်များ၏ သမဂ္ဂ...လေးဝါမြောက်ရှိ၊
တပည့်ရှင်ပညာသည်။” ပုည၊ ၁၊ ၁၇။
[ပါ၊ သမဂ္ဂ။]

သမိုက်—သမုတ်ရှု။

“လူတို့မကိုး၊ သမိုက်ပြဋ္ဌာန်း၊ စတုရန်းဟူ။”
ဘူပေါင်း* ၅။ “အပိုင်းအခြား၊ သမိုက်ထား၏။”
ဓမ္မ* ၃၆။ “ခတ္တိယဟု၊ နာမသမိုက်၊ မျိုးရိုးရှိက်ဖြင့်၊
တိုက်တဝန်းလုံး၊ လေးကျွန်းကျပြီး၍။” ရခိုင်နိုင်* ၁၁။
“အကောင်းအမွန်ဟု သမိုက်အပ်ထားသော။” ရာကျော်
၁၆။ “အလောင်းဘုရားလက်ထက် ရန်ကုန်ဟု
သမိုက်ခဲ့၏။” သမန်၊ ဒု ၂၃၂။ “ထိုစေတီကို
မရိစ္ဆစေတီဟု ခေါ်ဝေါ်သမိုက်၏။” ရာဇသေ ၉၁။
[ပါ၊ သမ္မုဇာ။]

သမတ်—၁။ ရှင်ဘုရင်။ သမ္မတမင်း။

“ထိုယင်းသမတ်၊ ဘုန်းတုလွတ်ကား။” အနုသံ ၂။
“တောင်းဆိုရည်မှတ်၊ ထေရ်သူမြတ်ကို၊ သမတ်ခေါင်
မိုး၊ နေနတ်မျိုးက...အရေးယူယူ၊ ပင့်တော်မူ၍။”
ကုသ* ၃၂၆။ “နရာဇကုဋ္ဌ၊ သမတ်ကယ်ညွန့်ဖျား၊

မင်းသားတို့မှာ၊ တတ်ကောင်းစွာသည်။” ဝိရိ၊
ပ ၃၀၇။ “မဟာသမတ်၊ လောင်းမန္တာတ်တို့၊
ဥက္ကဋ္ဌသမ္ဘိန္ဒ” သေတ္တု၊ ဒု ၁၃၁။

၂။ မျှတခြင်း။ မျှတသူ။

“မရှိကောင်းဟု ဖျောင်းဖျါသမတ်၊ အတန်တန်
ကွပ်ညှပ်လည်း။” ပုည၊ ၁၊ ၅၁။ “ခုံသူတော်မြတ်၊
သမတ်တဆူ၊ လူပညာဝန်။” အနုသံ ၅။
[ပါ၊ သမ္မတ။ သမက။]

သမာသ—၁။ [သဒ္ဓါ] ပုဒ်နှစ်ခုကိုဖြစ်စေ အများကို
ဖြစ်စေ တပုဒ်တည်းဖြစ်အောင် ဝိဘတ်
ဖျောက်၍စပ်ခြင်း။

“နေယျနီတတ်၊ သင့်ဆုံးဖြတ်လျက်၊ သမာသတဗ္ဗုတ်၊
အာချတ်ကြုတ်ဟူ။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၇။ “ရှေးပဒကို၊
ကမ္မဓာရည်း၊ သမာသနည်းဖြင့်၊ စီရင်လင့်မှ။”
တန်ရ* ၂ [၇]။ “ဋီကာဝစနတ် သမာသဝါကျပြုအပ်
သည်နှင့်အညီ။” ပင်း၊ ပ ၉။ “အပေါ်ရံအုန်းခုံကို၊
ဒွန်သမာသပုဒ်သင့်၊ ဘွင့်သာမှဘွင့်လတ္တံ့။” ရာမ၊
ပ ၁၅၃။

၂။ တွဲစပ်ခြင်း။

“တေရသ်တေရသ်၊ ဒွေးသမာသ်ဖြင့်၊ အမြတ်ယာဝဲ၊
မျက်မြွာကြဲသား၊ ရဲရဲဘွဲ့ထောက်၊ နှစ်ဆဲ့ခြောက်
တည့်။” ကိန္နရီ* ၄၃။ “ဗတိုက်နှင့်မြဲ သမာသ်တွဲသည်
ကို။” ကင်းစာ ၁၁။ [ပါ၊ သမာသ။]

သမုတ်—သဘောတူ သတ်မှတ်ခေါ်ဝေါ်သည်။

“ပရမတ္ထ၊ လောကသမုတ်၊ ဗြဟ္မာနုတ်သို့။” ဓမ္မ*
၁၅။ “ညီနောင်သမုတ်၊ သည်တွင်ထုတ်၍၊ သိက္ခိတ္တရ။”
ဒေး* ၅၀ (၁)။ “ပါဠိလိပုတ်၊ ခေါ်သမုတ်လျက်၊
ရာဇတ္ထမ။” နာနာ* ၃၇။ “ရတနာပူရ ရွှေဝမြို့
မည်ကို သမုတ်၍တပ်ကြီးတည်သည်။” ဣပုံ ၅၄။
“ရထားဟု သမုတ်အပ်သော သမ္မုတိပညတ်လည်း
ကြေပျက်တတ်၏။” ဣကုဏ် ၁၈၈။
[ပါ၊ သမ္မုတိ။]

သမုဒ္ဒ—သမုဒ္ဒရာရှု။

“ပင်လယ်ဝဝစ်၊ မြစ်သမုဒ္ဒ်ဖြင့်၊ တရုတ်ဥတည်။” ခိုင်ဇ*
၁၁။ “မခန်းမယုတ်၊ မြစ်သမုဒ္ဒ်သို့၊ အဟုတ်တလှိုင်း။”

ကိုး*၂၃၆။ “လှိုင်းပြင်းအစုတ်၊ ပြူးပြူးမှုတ်လျက်၊
သမုဒ် မြစ်ထဲ။” တိဏ္ဍိ*၂၀။ “လေးစင်းသမုဒ်၊
ဇလုတ်နက်ဝှမ်း။” ပုညဝတ် ၈၅။

သမုစ္ဆည်း—[သဒ္ဒါ] ပေါင်းခြင်း။ ဆည်းခြင်း။
“သဒ္ဒါပုဒ်ဗျည်း၊ သမုစ္ဆည်းနှင့်။” ဘိရူ*၂၂။ “ဝါသဒ္ဒါ
ဝိကပ်ဝါ၊ သမုစ္ဆည်းဝါဟူ၍ နှစ်ပါးတွင်...ဆိုသရွှေ
အနက်အများကို ယူရသည်ကား သမုစ္ဆည်း။ ပြယုဂ်
ကား အဂ္ဂိတောဝါ ဥဒကတောဝါ မိထုဘေဒါဝါ
စသည်တည်း။” သီဂဏ္ဌီ ၆၆။ “ဤ၌ ဝေသာလီပြည်
ပျက်ခြင်း၏ အကြောင်းသုံးပါးလုံးကိုပင် ယူရသော
ကြောင့် သမုစ္ဆည်းဖြစ်သည်။” သီဂဏ္ဌီ ၁၆၂။
“လောကဝေါဟာရအားဖြင့် သမုစ္ဆည်း၌ ငါလည်း
သွားမည်၊ မင်းလည်း လိုက်ခဲ့ဟု ခေါ်ဆိုကြကုန်၏။
သမ္ပိဏ္ဏနှင့် မင်းသွားက ငါလည်း သွားမည်ဟု ခေါ်
ဆိုကြကုန်၏။” နိယံ၊ ပ ၄၆၁။ [ပါ၊ သမုစ္ဆယ၊]

သမုဋ္ဌာန်—ဖြစ်ပေါ်ခြင်းအကြောင်း။
“ဥတုသမုဋ္ဌာန်၊ စကြာမုဋ္ဌာန်လျှင်၊ ပျံ့ကုန်စွတ်စွတ်။”
ဘူပေါင်း*၅။ “မာနခက်ထန်၊ သမုဋ္ဌာန်မျှ၊ အလွန်
ကြမ်းလေ့။” မသ*၄၅၀။ “ဥတုသမုဋ္ဌာန် မှန်ကန်
စေခြင်းအကျိုးငှာ။” လွတ် ၁၂။ “သမုဋ္ဌာန်အား
ဖြင့် အဇ္ဈတ္တသမုဋ္ဌာန်ရှိ၏။” ချုပ်ပုံ၊ ပ ၄၀။
[ပါ၊ သမုဋ္ဌာန။]

သမုဒ္ဒရာ } —ပင်လယ်ကြီး။
သမုဒြာ }
“ပင်လယ်သမုဒြာ၊ မြစ်ဂင်္ဂါမှ၊” ပြည်စုန် * ၁။
“စကြာမင်းတို့၊ လေးစင်းသမုဒြာ၊ ပျော်မြူးခါဝယ်။”
ပုံတောင် * ၁၆။ “မိုးဝရပ်ချာ၊ မျှော်လိုက်ခါ၌၊
သမုဒ္ဒရာစိုးသီး၊ နတ်သွီးကို။” ဇပျို့*၂၇။ “ပျော်စံ
ရိပ်ငြိမ်၊ စည်းစိမ်မကွာ၊ မင်းချမ်းသာကား၊ သမုဒ္ဒရာ၊
ရေမျက်နှာထက်၊ ခဏတက်သည်၊ ရေပွက်ပမာ၊
တသက်လျာတည်း။” ရာဇင်၊ ဒု ၂၂၅။ “စကြာဝဠာ
နံပါး ကျွန်းသမုဒ္ဒရာခြားရာ၌ပင် တည်သည်ဖြစ်စေ။”
နရ ၂၃၀။ “သမုဒ္ဒရာ၌ သင်္ဘောပျက်သည်ရှိသော်။”
ဂိဟိ ၁၄၀။ [ပါ၊ သမုဒ္ဒ။]

သမန်—ထက်ဝန်းကျင်၊ အလုံးစုံ။
“ရှင်းရှင်းမကျန်၊ ဟောပြီးတုန်မှ၊ သမန်ထက်ဝန်း၊
များလွန်းလွန်တတ်။” ပြာဋီ*၆၄။ [ပါ၊ သမန္တ။]

သမန္တစက္ခု—သဗ္ဗညုတဉာဏ်။ မြတ်စွာဘုရား။
“တသောင်းသော စကြာဝဠာတိုက်၌ ကျွတ်ထိုက်သော
ဝေနေယျတို့ကို သမန္တစက္ခုဖြင့် ရှုတော်မူလျှင်။”
ဇိ ၃၄၄။ “မောဂ္ဂလာန်တို့၊ သမန္တစက္ခု၊ သဗ္ဗညု
အား။” ပြာဋီ*၅၃။

[ပါ၊ သမန္တစက္ခု။ သမန္တ-ထက်ဝန်းကျင်အလုံးစုံ၊
စက္ခု-မျက်စိ (အမြင်) ။]

သယံဇာ—သယံဇာတရူ။
“သယံဇာအစစ်၊ ကမ္ဘာပြုရတနာဖြစ်၍။” ကျီး ၂၉။
“ဓာတ်လေးထွေစင်ခါမှ၊ သယံဇာရွှေငွေဖြစ်တယ်လို့။”
သာ ၁၉။ “ရွှေကိုယ်တော်သယံဇာ စောထွတ်ချာ
သည်။” ပင်း၊ ပ ၆၁။

သယံဇာတ—လူမပြုပြင်ပဲ အလိုအလျောက် ဖြစ်သော။
“သိဒ္ဓိမြောက်ခံ၊ သယံဇာတ၊ ရွှေစားပြက။” ကုသ*
၁၃၃။ “ပိတ်ဆို့ပတ်ခြံ၊ နောက်တံရံနှင့်၊ သယံဇာတ။”
လောဒူ*၈၄။ “ဟိမဝန္တာမှ သယံဇာတဖြစ်သော
သလေးကို သယ်ချေအံ့။” ဣကုဏ် ၄၈၂။ “တော
တောင်ဆိုတာ သယံဇာတသဘောနှင့် ကမ္ဘာကြီး
စိမ့်ထားတဲ့အတွက်။” ထီး၊ စ ၂၅၂။ “မိမိတိုင်းပြည်
စက်မှုလက်မှုလုပ်ငန်းအတွက် ကုန်ရိုင်း သယံဇာတ
ပစ္စည်းများရရှိရန်။” နိုင်ပြ ၁၀၆။
[ပါ၊ သယံဇာတ။ သယံ-အလိုလို၊ ဇာတ-ဖြစ်သော။]

သယံဒါသ—ကိုယ်တိုင်ကျွန်ခံသူ။
“ထံရင်းမြဲမြံ၊ စေပါခံသည်၊ သယံဒါသ၊ မုချစင်စစ်၊
ကျွန်တည်းဖြစ်၏။” ဝိပျို့*၉၈။
[ပါ၊ သယံဒါသ။ သယံ-ကိုယ်တိုင်၊ ဒါသ-ကျွန်။]

သယမ္ဘူ—၁၊ မြတ်စွာဘုရား။
“ကျော်ဘိထိန်ဆူ၊ သယမ္ဘူဟု၊ ပြောထူများလှ၊
ပစ္စေကတို့။” ရာသီ*၇၉။ “နှိုင်းထောက်စံမှု၊
သယမ္ဘူဟု၊ မဇ္ဈမြတ်ဖျား။” ကိနုရိ*၁၁၃။
“လောကမှန်ကု သယမ္ဘူဦး မဂ္ဂင်မှူးဖြစ်တော်မူသော
မြတ်စွာဘုရား။” နရ ၁၂၁။

၂၊ မြတ်စွာဘုရား၏ဉာဏ်တော်။
“ဘုန်းလျှံတဲ့ မှန်ကူလဲ၊ သယမ္ဘူ ဉာဏ်တော်ထူး
ပါဘိ။” ရတနာ ၈၃။ “သယမ္ဘူဏ်ဟုန်ကြောင့်၊

သမ္ဘာဂုဏ်မြင့်ထောင်။” ပုည ၁၉။ “ခပ်သိမ်းသော
တရားတို့ကို မဘောက်မပြန် သယမ္ဘူဉာဏ်ဖြင့်
မိမိအလိုလို အကြွင်းမရှိသိတော်မူတတ်သော မြတ်စွာ
ဘုရား။” နရ ၃၁၅။

[ပါ။ သယမ္ဘူ။ သယံ-ဘူ၊ သယံ-အလိုလို၊ ဘူ-
ဖြစ်သော။]

သရ — သူတပါးကိုမမီပဲ အသံထွက်စေနိုင်သောအကွာရာ။
“ပိုင်း၏ပွင့်နည်း၊ သရဗျည်းနှင့်။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၁။
“အကွာရာဝဏ္ဏ၊ သရပုဒ်ဗျည်း၊ ပစ္စည်းရုပ်ဓာတ်။”
ဘလ္လာ* ၁၀၈။ “ဤ ၄၁ လုံးသောဝဏ္ဏတို့တွင်
အ၊ အာ၊ (ပ)၊ ဧ၊ ဩ။ ဤရှစ်လုံးသောအကွာရာတို့
သည် သရမည်ကုန်၏။...ဗျည်းကား သရနှင့်စပ်၍
ဖြစ်သည်။ သရကားဗျည်းနှင့်မစပ်ပဲလည်းဖြစ်သည်။”
ဝေါ ၇။ “ခန့်ဟူသောကြောင့် ထိုသည် ဝိဘတ်
စသည်ကို ပြုသောသရမဟုတ်။” တောင်တွင်းဖြေ
၁၄။ [ပါ။ သရ။]

သရဏဂုံ — ဘုရားတရားသံသာကို ကိုးကွယ် ဆည်းကပ်
ခြင်း။

“သရဏဂုံ၊ ကိုယ်လုံးထုံ၍၊ အာရုံမယွင်း၊ ဆောက်
တည်ခြင်းဖြင့်။” ဘူပေါင်း* ၁၀၀။ “ငါးပါးပဉ္စသီ၊
ကျင့်ညီသရဏဂုံ၊ နိတုံပုံသွန်း။” မင်းမယ် * ၁၇။
“ရတနာသုံးပါး၏ဂုဏ်ကို ပိုင်းခြား၍မသိပဲ သရဏဂုံ
ဆောက်တည်သော်။” နန်းစဉ် ၃၅။ “ဘုရားရှင်ထံ၌
သရဏဂုံယူလေ၏။” သမန်၊ ပ ၄၃၆။

[ပါ။ သရဏဂမန။ သရဏ-ကိုးကွယ်ရာ၊ ဂမန-
ရောက်ခြင်း။]

သရဒ — ဥတုခြောက်ပါးတွင် တော်သလင်းလပြည့်
ကျော် ၁ ရက်မှ တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်
အထိ ၂ လရှိသော ဥတု။ တန်ဆောင်မုန်းလ။

“သီတင်းကျွတ်၊ တန်ဆောင်မုန်း နှစ်လသည်သရဒ။”
ဥတု ၂။ “တော်သလင်း၊ သီတင်းကျွတ် နှစ်လတို့
သည် သရဒဥတုမည်သတည်း။” ဒဗ္ဗ ၁၈။ “မည်ခေါ်
ဝသန်၊ ပြောင်းကြွလွန်၍၊ ဟေမန်မာသ၊ သရဒ
ဝယ်။” ဒေ* ၁၄၅ (၁)။ “မိုးသုံးဖျားဆောင်းစ၊
တန်ဆောင်မုန်းလ မာသာ၊ သရဒ အခါတွင်။”
ဗေဒင်ဖြေ ၁၂၈။ [ပါ။ သရဒ။]

သရပတ် — အရိုးရှည်တပ် ယပ်တမျိုး။

“စက်ဝိုင်းသဏ္ဌာန်ပြုအပ်သော အရိုးမတ်စောက်တပ်
သော ဆင်စွယ်သရပတ်၊ ပေရွက်သရပတ်ကိုလည်း
ကိုင်စေသည်။... သရပတ်မှာ ယပ်နှင့်မကွဲမပြားကြ။
ဒန္တခဏ္ဍိတဗီဇနိ* အဝင် ဖြစ်ကောင်း၏။” သီလဝိ
၁၀၈၊ ၁၀၉။ “လက်ဝဲအောက်ဓာတ် စွယ်တော်
မြတ်ကို သရပတ် ပုံပမာသို့၊ ရွှေပွင့် ချပ်အလွှာ
အထပ်ထပ်ပြုလုပ်၍ ဝတ်ဆံဝတ်မှုနှင့်တကွ အလယ်
ချက်၌ တင်ထား၍ အမျှားပူဇော်ခြင်း အလေ့ကို
ပြုကြ၏။” ဒါဌာ ၄၆။ “ဦးဆုံးသရပတ်၊ ယပ်နှင့်
သပိတ်၊ ပရိက္ခရာ။” ကောက် ၅၅။

[ပါ။ သရပတ္တိကာ။ ?]

သရဘူ — မြစ်ကြီးငါးသွယ်အဝင်အပါ မြစ်ကြီးတစင်း။

“နမ္မဒါပြီ၊ နိန္ဒဒီဟု၊ မဟီသရဘူ၊ အစီဟူသည်၊ ငါးဆူ
မြစ်ကြီး၊ သွယ်ရစ်စီးသား။” ကိန္နရီ* ၅၃။ “ဂင်္ဂါ၊
သိန္နု၊ သရဘူ၊ ယမုနာ။” ဥတု ၈၇။ [ပါ။ သရဘူ။]

သရဝဏ် (နက္ခတ်) — နက္ခတ် ၂၇ လုံးအဝင် အပါ
နက္ခတ်တလုံး။

“ဖျောက်ဆိပ် သရဝဏ်၊ ချိန်တန်မှတ်သား။” ထီလာ
၇။ “နေဝန်း စက်မွန်၊ တုဘက် ကယ်လွန်သည်၊
သရဝဏ် ကြယ်၊ ပါဒီနှစ်သွယ်နှင့်၊ မိုးလယ်တောက်
ထွန်း၊ စိစိုငယ် ရွန်းလှတယ်။” ဆဲနှစ်မျိုး ၁၁။
“သရဝဏ် ရွှေကြယ်မင်း၊ လင်းတဲ့ချိန်ခါ။” သေတ္တု၊
ပ ၃၁၀။ “သရဝဏ် နက္ခတ်၌ ဘွားသောသူသည်
ဘုန်းကြက်သရေရှိ၏။” သုဇော ၁၆၀။

[ပါ။ သဝဏ။]

သရီရဇာတ် — မြတ်စွာ ဘုရား ကိုယ်တော်မှ ဖြစ်သော
ဓာတ်တော်။

“ရွှေစေတီကား၊ သရီရဇာတ်၊ တင်းကျမ်းသွတ်လျက်၊
ရစ်ပတ်နှောင်ရှက်။” တန်ရ* ၂၉။ “ဗောဓိစေတီ၊
သရီရဇာတ်၊ မွေမြတ်ဂူကျောင်း။” မင်းဒိပ်* ၂၉။
“ရွှေစေတီနှင့်၊ သရီရဇာတ်၊ လူနတ်သီရိ၊ မြတ်မုနိ
လည်း။” မင်းရှင် ၁၄။ “ပရိနိဗ္ဗာန် ပြုတော်မူပြီး
နောက်လည်း ရဟန်းတော်တို့ သရီရဇာတ် တော်
မွေတော် များကို။” ကာနု ၈၈။ “ကြွင်းကျန်တဲ့

သရီရဓာတ် တော်ကို ရွှေစေတီကြီးတည်ဘို့ စီရင်ကြ
တယ်။” ထေရီ၊ ဒု ၁၃၀။
[ပါ၊ သရီရဓာတ်။ သရီရ-ကိုယ်၊ ဓာတ်-ဓာတ်
တော်။]

သရေ—ကုသိုလ်ကြောင့် ဖြစ်သော ဘုန်းကံ၊ ပညာ။
တင့်တယ်ကောင်းမြတ်ခြင်းဂုဏ်။
“မယုံပေတည့်၊ သရေမရှိ၊ ဆိုရှာမိသော်။” ဓမ္မ* ၂၉။
“လင်မဲ့ချေက၊ သရေမတိုး၊ တန်းခိုးမထင်။” ဝေပျို*
၆၈။ “များလှထွေထွေ၊ သရေအဆင်း၊ တင့်တယ်
ခြင်းဖြင့်။” သူဇာ* ၁၈၄။ “ဒါနကောင်းမှု၊ ငါအပြု
နဲ့ခဲ့သောကြောင့်၊ ယခုမဲ့တော့၊ အသရေမလှ။” ပင်း၊
ပ ၂၄။ “ထိုသရေ-သိရိသဒ္ဓါကား မူလဋီကာတွင်-
သိရိတိပညာပညာနမေတံ အဓိဝစနံ-ဟူ၍ဘွဲ့သည်။
အနက်ကား- သိရိတိ၊ သိရိ ဟူသည်ကား။ ပညာ
ပညာနံ၊ ဘုန်းကျက်သရေ ပညာတို့၏။ အဓိဝစနံ၊
အမည်တည်းဟူ၍ ဆိုသည်။” ဝေါလီ ၂၇၆။
[ပါ၊ သိရိ။ “ကဘပုညေဟိ သေဝိယတော၊ တေဝါ
သေဝတိတိ သိရိ။” ဓာန်ဋီ* ၈၂။ ကုသိုလ်ဘုန်းကံ
ရှိသူတို့ မှီဝဲအပ်သော၊ တနည်းကား၊ ကုသိုလ်ဘုန်းကံ
ရှိသူတို့ကို ဆည်းကပ်တတ်သော တင့်တယ်ခြင်းဂုဏ်
ဟု ဆိုလိုသည်။ သိရိ-မှ ဣကိုအ၊ ဤ ကို ဧ ပြု၍
သရေဖြစ်လာသည် ယူသင့်သည်။ ပေါရာဏကထာဋီ
ကာ(၈၈) ၌ မြန်မာမှု၌ ဤသည် ဧ ဖြစ်လာကြောင်း
‘ထိန်ရိုက်သပြေ၊ အာဏာမေ့သား၊ သရေဓမ္မ’ ဟူသော
တောင်ငူဆို ရတုကို သာဓကဆောင်၍ မိန့်ဆိုထား
သည်။ အသရေ တွင်ရှုဦး။]

သရေစည်သူ—အမှုထမ်းများကိုပေးသည့်ဘွဲ့မည်တမျိုး။
“သရေဝတ္ထနာ၊ သရေစည်သူ၊ သရေနန်းသူ စသော
ဘွဲ့မည် စုတွင်.... သိရိဇေယသုရကို မြန်မာဘာသာ
သရေစည်သူ ဆိုသည် ယူရမည်။” ဝေါလီ ၂၇၆။
[ပါ၊ သိရိဇေယသုရ။]

သရက္ခန္ဓ—အနှစ်နံ့သာဖြစ်သော သစ်ပင်။
“ပြိုင်တု မဲတုနံ၊ ကြိုင်လွန်သည်၊ သရက်ခနံ ပင်၊
အစစ်တွင်နှိုက်။” ဓမ္မ* ၅၁။ “နံ့သာပျံ့မြက်၊ သရက္ခန္ဓ
လေး၊ နှင်းရည်သွေး၍၊ မွေးမွေးကြူကြူ။” သစ္စာ*
၁၅၆။ “အလုံးစုံသော နံ့သာနီ၊ နံ့သာရွှေ၊ နံ့သာ
နက်၊ သရက်ခနံ တို့သည်.... သည်းခြေ၊ သွေးပျက်

ခြင်း၊ အဆိပ်သင့်ခြင်း၊ နှလုံးပူပန်ခြင်း၊ ရေသိပ်ခြင်း
တို့ကို ဖျောက်နိုင်ခြင်း သတ္တိရှိ၏။” ဒဗ္ဗ ၁၇၉။
“နံ့သာနီ၊ နံ့သာဖြူကိုပင် အနှစ်ပင်စည်ဖြစ်သော
ကြောင့်လည်းကောင်း၊ မြတ်သောပင်စည်ဖြစ်သော
ကြောင့်လည်းကောင်း သရက်ခနံဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ခြင်း
ဖြစ်သည်။” ဒဗ္ဗ ၁၈၀။ “သရက္ခန္ဓငါးဆူ ဘုရား
သခင်ရုပ် ကျိန်းဝပ်တော်မူလိုရာ။” ရွှေဘုံ ၁၁။
“တောမည်တိုင်း၌လည်း သရက္ခန္ဓနံ့သာမရောက်။”
ဏိပုံ ၅၅၂။ “သရက္ခန္ဓ (နံ့သာဖြူကိုယူ)၊ တောင်
ဇလပ်၊ ပန်းနု (ပန်း ဥလည်း ဟူ)၊ ပန်းရင်း။”
ကာမာရ ၁၃၆။ “နံ့သာနီအနှစ်ကိုပင် သာရဂန္ဓ-
သရက္ခန္ဓဟူ၍ ခေါ်သည်။” ရာဇိပ် ၁၄၈။
[ပါ၊ သာရဂန္ဓ။ သာရ-အနှစ်၊ ဂန္ဓ-နံ့သာ။]

သရဇ္ဈာယ်—ရပြီးစာကို အလွတ်ရွတ်ဆိုခြင်း။
“လုံးစုံနှုတ်ဝယ်၊ သရဇ္ဈာယ်လျက်၊ အသွယ်အသွယ်၊
ရလွယ်ထုံးစံ၊ သဒ္ဓါငါ၏။” ဆု* ၂၆။ “လေ့ကျက်
ဖွယ်ဖွယ်၊ သရဇ္ဈာယ်မှ၊ နည်းကျယ်သဒ္ဓါ၊” ဘူပေါင်း*
၁။ “တပည့်တော် နှုတ်တက်ရအောင် သရဇ္ဈာယ်ပါ
ဦးမည်ဟု ဆိုလေ၏။” မိလိန် ၂၃။ “အပေတယ်ကို
ည ၁၀၀၀ သရဇ္ဈာယ်ဘော်မူ၏။” ဏိပုံ ၄၄၂။
[ပါ၊ သဇ္ဈာယ်။]

သရုပ်—ထင်ရှားရှိသော သဘော၊ ဝတ္ထု၊ သဘောရင်း၊
တရားကိုယ်၊ အထည်ကိုယ်။
“မဆိုသရုပ်၊ ပါဌ်ကြွင်းမြုပ်၍၊ အငုပ်မပြ၊ ချဉ်းကာ
မျှဖြင့်။” ဆု* ၉၀။ “ဤသို့ကျွန်ုပ်၊ သရုပ်သကန်၊
ပြန်တုံအကြောင်း။” ဘူလင်* ၆၄။ “အချာချုပ်ချုပ်၊
သရုပ်ချဉ်းချဉ်း၊ နည်းကျဉ်းစွာလှ၊ ပိဏ္ဏတ္ထဖြင့်။” ပါမီ*
၆၃။ “ရုံးစည်းသရုပ်၊ ပေယျာချုပ်လျက်။” အာလုပ်
ဦးညွတ်ဂါထာရွတ်၏။” ငရဲ* ၁၃၇။ “ရွှေမျိုး
၁၀ ပါးသည် ကျမ်းထွက်စကားပင် ဖြစ် သည် ဟု
ယူရန်ရှိ၏၊ သရုပ်မူကား ကျမ်းဂန်၌မတွေ့။” သမန်၊
ပ ၃၈၁။ “ငါးပါးသီလ သရုပ်ကို သိလွယ်ပြီဖြစ်၍
မပြတော့ပြီ။” ဟိန် ၆၄။ “ထိုကြက်သရေသည်သရုပ်
အားဖြင့် ကောင်းမှု၏သတ္တိ။” မင်္ဂလတ် ၉၄။
[ပါ၊ သရုပ်။ “သံဝိဇ္ဇမာနံ ရူပံ သရုပ်။” ဓာန်ဋီ*
၁၇၇။ “သံဝိဇ္ဇမာနံ၊ ထင်ရှားရှိသော။ ရူပံ၊

ရုပ်တည်း၊ ဝါ၊ သဘောတည်း။ သရုပ်၊ ထင်ရှား
ရှိသောရုပ်၊ ဝါ၊ သဘော။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၂၀၉။]

သလကဘတ်—စာရေးတံမဲ့ချ၍ လှူသောဆွမ်း။

“မိဖုရားခေါင်ကြီးနှင့်တကွ ရေစက် သွန်းတော်မူ၍
သလကဘတ် စာရေးဒန် (တံ) ဆွမ်းလှူတော်မူ
သည်။” သုသော၊ မ ၂၂၃။ “သစ် ဝါးခြမ်း ထန်း
ရွက်စသည်၌ ဤမည်သောသူ၏ စာရေးတံ ဆွမ်းတည်း
ဟူသော အက္ခရာရေးထူ၍ ခြင်းတောင်း သင်္ကန်း၌
ထည့်ပြီးသော် အထက်အောက် လှုပ်ချောက်လျက်
အင်္ဂါ ၅ပါးစုံသော ဆွမ်းညွှန်ရဟန်းသည် ရွှေကပင့်
သည့်ထေရ်စဉ်ရှိလျှင် ထေရ်စဉ်၊ မရှိလျှင် ထေရ်ကြီးမှ
စ၍ ချသဖြင့် ယူစေအပ်သောဆွမ်းသည် သလက
ဘတ်မည်၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၀၁။ “သလကဘတ်
စာရေးတန်ပွဲတော် ပြုလုပ် လှူဒါန်း၍။” သေတ္တု၊
ပ ၄၃။

[ပါ၊ သလကဘတ္တ။ သလက-စာ ရေး တံ၊ မဲ၊
ဘတ္တ-ဆွမ်း။]

သလေး—စပါးခုနစ်မျိုးအဝင် စပါးတမျိုး။

“ဥယျာဉ်ပင်ပျို၊ အလိုလည်းရောက်၊ နတ်ကောက်
သလေး၊ နီတွေးဖြင့်ဝန်း၊ အံ့ဘွယ် ဆန်း သား။”
ဆု* ၉။ “အလိုရောက်သား၊ နတ်ကောက်သလေး၊
ဆန်ကောင်းနွေး၍။” သစ္စာ* ၈၉။ “ဇာတဿရအိုင်မှ
အလိုလိုရောက်သော သလေးနှံတို့ကို ချီ၍ သယ်၍
ရွှေလိုက်အပြည့်သိုမှီး၍။” ဣကုဏ် ၄၀။ “ထိုအခါ
ကမ္ဘာဦးသူတို့သည် သလေးပင်မှ ညစာ စားအံ့သော
ငှာ ညအခါယူကုန်၏။” န၊ ပ ၂။

[ပါ၊ သာလိ။ စပါး မျိုး ၇ ပါး။ ၁ သလေး၊
၂ ကောက်၊ ၃ လူး၊ ၄ ဂျုံ၊ ၅ ပြောင်း၊ ၆ မုယော၊
၇ ဆတ်။ ဓာန်* ၄၅၀။]

သဝန် (စာ) —ပေးစာ။ အမှာစာ။

“လွမ်းစကားကို၊ မှာထားခြင်းရာ၊ သဝန်စာနှင့်၊....
သလှာနှင့်သည်။” မင်းမယ်* ၇၈။ “ယုံကြည်ကေန်၊
စေမြဲကျွန်ကို၊ သဝန်စာသိပ်၊ ခွေစာလိပ်နှင့်၊ ချစ်ရိပ်
မှာလျက်၊ မယ် သို့ဆက် သည်။” မနော * ၇၃။
“မဆင့်ကျေးကျွန်၊ သဝန်ခွေစာ၊ ထွေရာကြောင်း
လမ်း၊ မှာမကမ်းဟု။” ဝဲ ၅၃။ “မြင်ထိုက်ကြားထိုက်
သော ရတနာဖြစ်သည်ရှိသော် ငါ့အား ဝန်မတို

စေသတည်းဟု ဗိမ္ဗိသာရမင်းကြီးက သဝန်ဆောင်း
ပါးစေ၏။” ဣကုဏ် ၂၀၆။ “အသီးအသီးသော
မြွေရွာနိုင်ငံသို့ သဝန်စာခွေဖြင့် စေတော်မူ၏။”
ဇီ ၄၀၆။

[ပါ၊ သဝန။ သဝဏ္ဏ။ “သဝနသဒ္ဓါ....ကြားသိစေ
ခြင်းကိရိယာ ဆောင်းပါးမှာစာ အနက်ရသည်၊
သဝနသဒ္ဓါမှာ န အက္ခရာတွင် တံခွန်တင်၍ မြန်မာ
ဘာသာစာသဝန်....ဟုရေးဝေါဟာရစကားရှိသည်။”
ဝေါလိ ၃၃၅။ မဟာရာဇဝင်ကြီးဦးကာ ၈၁၂၌လည်း
သဝန်သည် မြန်မာစကားမဟုတ်၊ ပါဠိ သဝနသဒ္ဓါကို
သဝန်ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည် ဟုပြဆိုသည်။ “သဝဏ္ဏမှ
သဝဏ်၊ သဝန်ဖြစ်လာသည်၊ သ-ရှိသည်၊ ဝဏ္ဏ-
အက္ခရာစာလုံး။ ရေးထားသဖြင့် စာလုံးရှိနေသော
အရာ။” ဆရာလင်း။ သဝန်စာကို ကြားရောက်အပ်
သည်၊ ကြားမှာလိုက်သည်စသည်ဖြင့် ရေးသားလေ့
ရှိသောကြောင့် သဝနသဒ္ဓါမှ သဝန်ဖြစ်သည်ဆိုသော
အယူက သင့်နိုးသကဲ့သို့ရှိသည်။]

သဝိညာဏက —သက်ရှိသတ္တဝါ။

“သဝိညာဏက၊ မဟုတ်စွသေး၊ ရုက္ခသယာ၊ သစ်
ရိပ်သာ၌၊ ရံခါတခိုက်၊ ကြုံကြိုက်နေနား၊ ခိုမိငြား
က။” မဃ* ၂၅၆။ “သစ်ပင်တောင်ကမ်းစသော
ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်....လူစသော သဝိညာဏက အဇ္ဈတ္တ
သန္တာန်နှိုက် ခြေင်းဇာတိ၊ ပူခြင်းပဝတ္တိဖြစ်၏။”
ဝေါ ၁၉၄။ [ပါ၊ သဝိညာဏက။]

သဟဇာတ —တကွဖြစ်သည်။ ဖြစ်ဖော်ဖြစ်ဖက်။ ရောနှော
သည်။ လိုက်ဖက်သည်။

“ထိုကိစ္စမှာ သဟဇာတဖြစ်သော ရုပ်နာမ်ခန္ဓာတို့ကို
ဖြစ်ပွားစေတတ်၏။” လင်းပြ ၁၅။ “ထိုပုဂ္ဂိုလ် ၂ ဦး
တို့က....ရေးသား သိဆိုကြသည်မှာ အထူးပင် သဟ
ဇာတဖြစ်ကြ၍။” စွယ်ကျမ်း၊ ၃၊ ၆၂။

[ပါ၊ သဟဇာတ။ သဟ-အဘွတ်ကွ၊ ဇာတ-
ဖြစ်သည်။]

သဟဇာတ် —တကွဖြစ်သည်။ ဖြစ်ဖော်ဖြစ်ဖက်။ ရော
နှောလိုက်ဖက်သည်။

“ဂန္ဓာရုံအပေါင်းကလည်း နှာခေါင်းနှင့်သဟဇာတ်။”
ပုည ၆၀။ “ကုသိုလ်ဇောစိတ္တုပ္ပါဒ်နှင့် သဟဇာတ်
ပေါင်းယှဉ်လျက်။” ပင်း၊ ပ ၆၄။ “အလိုရှိတိုင်း

မိမိနှင့်သဟဇာတ်ဖြစ်သော ရူပကာယကို လှုပ်ရှား သွားလာစေနိုင်၏။” ကာနု ၄၄။ “သီတတေဇော နှင့် သဟဇာတ်ဖြစ်သော မြေဓာတ်၊ ရေဓာတ်၊ လေ ဓာတ်။” ဥတ္တမ ၁၀၅။ “လူသားများနှင့် တိရစ္ဆာန် တို့ဟာ ဘယ်နံရောအခါမှ သဟဇာတ်ဖြစ်ဖို့မရှိ။” ခြေလေး ၁၇။ [ပါ၊ သဟဇာတ။]

သဟာ — သဟာယရူ။

“ဘယ်သူများ ပေါင်းသဟာရယ်၊ ကြောင်းအရာ ဘယ်လိုတုန်းရယ်လို့။” ဓပယ်၊ နိဒါန်း။ “မိတ်သဟာ ချင်း၊ နေရင်းရွာသားတို့ကိုကား။” ကဝိန္ဒာ ၈၄။ “ငွေမရှိချော်ပါလျှင်၊ ဖော် သဟာရှောင် ရှား။” သမီးဝန်၊ ပ ၉။

သဟာယ — အဆွေခင်ပွန်း။ အပေါင်းအသင်း။

“ကိုယ်နှင့်ထပ်တူ၊ ဆွေလူတော်ကြ၊ သဟာယသို့။” ပါမီ* ၅၂။ “အလှိုင်းသာစွ၊ သဟာယဖြင့်၊ ကလျာဏ ဆွေ။” ကိန္နရီ* ၂၁။ “ခမည်းတော်မြတ်၊ လောက နတ်၏၊ မိတ်ဓာတ်သဟာယ၊ မဟာသေန၊ ရာဇနေ တည်၊ သီဟိုဠ်ပြည်။” ဒါဌာ၊ ၆၄။ “ခေမာမင်း သမီးနှင့် မိတ်ဆွေသဟာယဖြစ်၏။” ထေရီဒါနိ ၃၈၁။ “စကားပြောဟောသည်တွင်မိတ်သဟာယဖြစ်သည်” ရွှေဘုံ ၁၃။

[ပါ၊ သဟာယ။ သဟ-အယ၊ သဟ-အတူတကွ၊ အယ-ဖြစ်တတ်၏။ ကိစ္စဆောင်ရွက်ရာ၌ အတူတကွ ရောက်တတ်ဖြစ်တတ်သောကြောင့် သဟာယ။ ကေ နိပါတ်၊ ကာဠကဏ္ဍိဇာတ် အဋ္ဌကထာ။ သဂါထာ ဝဂ္ဂသံယုတ်ဋီကာ။ အဘိဓာန်ဋီကာ * ၃၄၆။ တနည်း၊ သဟ-ဟာနိ-အယ၊ သဟ-အတူတကွ၊ ဟာနိ-ဆုတ်ယုတ်ခြင်း၊ အယ-ကြီးပွားခြင်း။ အတူ တကွ ဆုတ်ယုတ်၊ ကြီးပွားသောကြောင့်သဟာယ။ ဓာန်ဋီ* ၃၄၆။ ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၄၈၄။]

သဟ၊ သဟာယ် — အဆွေခင်ပွန်း။ မှီရာ။ အဖော်။

“လက်သုံးစွဲလျက်၊ သဟဲပြုရာ၊ မပြုရာနှင့်။” ဓပ* ၄၂။ “ပြာဗျေးမီးခဲ၊ ရှိန် ဝါစဲသော်၊ သဟဲလှောက်ကူ၊ လေညှင်းဟူသား၊ မိတ်သဟတော်ကောင်း။” ဘူပေါင်း၊ ရာဇဝသတိ* ၉။ “အစဉ်မပြတ် အချစ်အခင် သဟဲ မိတ်နှင့်နှင့် ဖြစ်ကြကုန်သဘတ်။” ပါရာ ၉။ “ပြာဖြင့် ပုံးလှမ်းသောမီးခဲသည် လေတည်းဟူသော သဟဲကို

မရသဖြင့် အရောင်အဝါမထွန်းတောက်ပနိုင်။” ပဉ္စာ ၄၃၂။ “ရှေးကြမ္မာဟု၊ မဟာသဟာယ်၊ မျိုးသူ ကြွယ်လျှင်။” ဘူပေါင်း* ၂၉။ “သဟာယသဒ္ဓါသည် အဘော်ကိုလည်း ဟော၏၊ သဟာယ်ကိုလည်း ဟော၏။” သေတ္တု၊ ပ ၁၀၈။ “ဤလောကနိက္ခိ၊ သတ္တဘဝါး၊ အတူသွားက၊ မည်ငြားမိတ်စစ်၊ ခင်ပွန်း ဖြစ်၏၊ ဆဲနှစ်လှမ်းသော်၊ အဘော်သဟဲ၊ လခွဲဉာတိ၊ မည်ဘိမပျက်၊ ထိုထက်လွန်စွာ၊ ရက်ကြာကာလ၊ ပေါင်းဘက်ကြမူ၊ အတ္တသမာ၊ မှန်စွာထိုသူ၊ ကိုယ်နှင့် တူ၏။” မသ* ၁၉၇။ [ပါ၊ သဟာယ။]

သဟသ် — သဟဿ ရူ။

“ထောင်လျှံသဟသ်၊ ရောင်ခြည်ပတ်သား။” ဗန္ဓ ၁၁၁။ “ဗာဟံသဟသ်၊ ဗိုလ်ခြေပတ်လျက်။” သေတ္တု၊ ပ ၂၈၁။ “သဟသ်ရောင် နတ်ဘောင်မြင့် ဆီက။” စိုး ၁၀၆။

သဟဿ — တထောင်။ များစွာ။

“ကြီးအန်ဘေဇာတ်၊ ရဲနေနတ်လျှင်၊ သဟဿရောင်၊ ကမ္ဘာမှောင်ကို၊ ပြောင်ပြောင်ပယ်လစ်။” ရှေးကဗျာ ၅၃။ “ကြံအင်မချွတ်၊ လိုတော်ညွတ်သော်၊ သဟဿ နေတ်၊ အားသစ်မြဲကြပ်၊ ကိုယ်မှူး ကွပ်လျက်။” ညွန့်ပေါင်း၊ စ ၁၈၆။ “လက်မောင်းတထောင် လက်နက်ကိုင်လူငါးရာ တင်ရသော သဟဿဗာဟု လေးဟူ၍ ကျမ်းဂန်တို့တွင် လေး ၃ မျိုးရှိသည်။” ဥတု ၈၆။ [ပါ၊ သဟဿ။]

သဘင်ယ — သဘင် ရူ။

“ဒဗ္ဗပဏ္ဍိ၊ အမည်ရှိသား၊ သဘင်ယဆက်။” ဣသျှ* ၆။ “သဘင်ယဇာတ်၊ မြတ်သဘင်စစ်၊ သဘင်ရောင်တမူ လည်းဖြစ်ထသော။” အဋ္ဌသံ ၂။ “သဘင်ယဟူသော အမည်မှာ ၎င်း (ကပိလ) ရသေ့၏နေရာ ကျန်းတော ဖြစ်၍ သဘင် ဝသန္တိတို့ သဘင်ယာ-ဟူသော ဝစနတ္ထကြောင့် သဘင်ယမည်၏။” နိပါတ ၁၈၈။

သဘင် — ၁၊ ဥက္ကာကရင်မင်းမှစ၍ သိဒ္ဓတ္ထမင်းတိုင် အောင်သော သက္ကတိုင်း မင်းမျိုးများ။

“လူတို့ငှာနိ၊ ပြည်ကပ္ပိဝယ်၊ သဘင်မျိုးမြတ်၊ သမ္ဘိန် ဇာတ်တို့။” မသ* ၅၃၄။ “နေနွယ်သဘင်၊ အလာ ညီသည်၊ ရာဂိမဆံ။” (မင်္ဂလာချောင်း) ဗန္ဓ ၅၈။

“သင်္ကန်းယဇာတ်၊ မြတ်သင်္ကန်းစစ်၊ သင်္ကန်းရာဇ်တမူ
လည်းဖြစ်ထသော။” အနုသံ ၂။ “စည်ဖွံ့သာသနာ၊
ဆင့်ကာကာသည်၊ နေသင်္ကန်းနယ်ရင်းတည့်လေး။”
ရတနာ ၈၈။

၂။ ဘုရားသားတော်ရဟန်း။

“ဘုရားသားချစ် သင်္ကန်းစစ်မှန်စွာ။” ကဝိသေ ၁၈၀။
[ပါ၊ သင်္ကန်း။] ‘သင်္ကန်းဝတ် ဘော ကုမာရာ
ပရမသင်္ကန်းဝတ် ဘော ကုမာရာ’ ဟု ဥက္ကာကရာဇ်
မင်းကြီး ဥဒါန်း ကျူးခြင်းကို အစွဲပြု၍ သင်္ကန်းဟု
ဆိုသည်။ (သီလကွန် ပါဠိတော်၊ အမူဌသုတ်)။
သီလကွန်ဋီကာသစ် (၇၂၅) ၌ကား ‘သင်္ကန်းကွ
ပဋိစ္ဆန္တသော သင်္ကန်းသင်္ကန်းကျမ်းလာ ဂါထာကို
ဆောင်၍ သင်္ကန်းဆိုအပ်သော ကျမ်းတော၌ နေ
သောကြောင့် သင်္ကန်းမည်ကြောင်း ဆိုသည်။
“သင်္ကန်းဘဝေါ သင်္ကန်းယော” ဇာန်ဋီ* ၃၃၆။
သင်္ကန်းမင်းမျိုး၌ဖြစ်သောကြောင့် သင်္ကန်းခေါ်သည်
သင်္ကန်း ကိုပင် သင်္ကန်းဟုမြန်မာမှုပြုကြသည်။]

သင်္ကန်း } -သင်္ကန်းမင်းအဆက်အနွယ်။ သင်္ကန်းမင်းမျိုး။
သင်္ကန်း }

“ရှစ်သောင်းမျိုးစင်၊ သင်္ကန်းကို၊ ကောင်းကင်
ပြည့်မူ။” ဥပရာ* ၄၈။ “တရားသဘင်၊ သင်္ကန်းတို့၊
ပလ္လင်မှန်ရာ၊ နိဂြောဓာနီကာ။” ဓမ္မ* ၃။ “သင်္ကန်း
ပေါင်း၊ မင်းရှစ်သောင်း၏၊ ဦးခေါင်းတန်ဆာ။”
ပြာဋီ* ၂။ “သမ္မတပြင်၊ သင်္ကန်းတို့၊ ပုံယင်ရှည်
ကြိုး၊ ပွားခဲလူးမှ။” အာသံ* ၈။ “အခေါင်မြတ်စင်၊
သင်္ကန်းဟု၊ ခေါ်တွင်လွှံ့ကျော်၊ ခမည်းတော်မူ။”
ရာသီ* ၁၀။ “ဘဘုန်းဟေ့ ကြားလေခါလျှင်၊ မြတ်
သည်းချာ မောင်နှမတို့၊ စွမ်းနိုင် စွဲ ရွှေခွန်းရည်၊
သင်္ကန်းမည်။” ရာဇေး ၂ (၅)။ “ရဟန်းပြုသော
သင်္ကန်းမင်းမျိုးပင် ရှစ်သောင်းရှိသည်။” သမန်၊
ပ ၂၀၃။ “အလုံးစုံသော သင်္ကန်း မင်းအပေါင်း
တို့သည် ဦးခေါင်းနှိမ်ချလျက်ရှိခိုးကြကုန်သတည်း။”
ဇီ ၁၄၂။

[ပါ၊ သင်္ကန်းဝံသ။ သင်္ကန်း-သင်္ကန်းမင်းဝံသ-အနွယ်။]

သင်္ကန်း—သင်္ကန်းတို့ကို အစိုးရသောမင်း။
“ပရမေဘုန်းသမ္ဘာ၊ မဟာဇနိနိ၊ သင်္ကန်းကေရာတို့။”

ဓည ၅။ “ကုန်ခဲသမ္ဘိန္န၊ မျိုးသင်္ကန်းနီကာ၊ ဘုန်းရှိန်
နေလ၊ ရုံးထိန်ပရိ။” မသ* ၁၃။ [ပါ၊ သင်္ကန်း။]

သင်္ကန်း—ပင်လယ်။ သမုဒ္ဒရာ။
“အစွန်ကျယ်သား၊ ပင်လယ်သင်္ကန်း၊ စက်ဝဲမတွင်။”
ပါမီ* ၁၃၁။ “မဟာသမုဒ္ဒ၊ သင်္ကန်းဟု၊ ထိုမျှများ
စွာ။” ဘူလင်* ၂၄။ “ငါးဖြာဥယျ၊ သင်္ကန်းဟု၊
ဓမ္မသမုဒ္ဒရာ၊ မြစ်လဟာကို။” ပြာဋီ* ၇၂။
[ပါ၊ သင်္ကန်း။]

သင်္ကန်း (ရွှေ) — နိတုံရွှေ။
“ဇမ္ဗူပွင့်မိုး၊ သင်္ကန်းတို့၊ နိတုံလှော်ချက်။” ဝိပျူ*
၂၄၂။ “ရွှေသင်္ကန်း၊ နိတုံလှော်ပြောင်၊ သွန်းသော
ယောင်လျှင်၊ မြင့်ခေါင်မြီးမောက်။” ညွှန်ပေါင်း၊
စ ၁၈၅။ “ပဒုမာဝတ်ဆံနှင့်တူသောရွှေသည် သင်္ကန်း
တကုမူရွှေမည်၏။” သမန်၊ ပ ၁၀။ “ကျောက်ညွှန်မှ
ဖြစ်သော ပဒုမာကြာ၏အဆင်းနှင့်တူသော အဆင်း
ရှိသောရွှေသည် သင်္ကန်းတကုမူရွှေမည်၏။” သီလတ္ထ
၁၄၉။ [ပါ၊ သင်္ကန်း။]

သင်္ကန်းကာ — သင်္ကန်းကိုစွဲ၍ဖြစ်သော မေတ္တာ၊ ကရု
ဏာစသောတရား။

“မေတ္တာ၊ ကရုဏာ၊ မုဒိတာ၊...သင်္ကန်း၊ သမာဓိ၊ သံတုဋ္ဌိ၊
အလောဘတရားတို့သည် သင်္ကန်းကိုစွဲ၍ ဖြစ်သော
ကြောင့် သင်္ကန်းကာတရားမည်ကုန်၏။ ...သင်္ကန်းကာ
ပုဒ်၌ တဝမ်းပူနှစ်ဆင့်မရှိစေနှင့်၊ တဝမ်းပူဝဆွဲနှင့်
ရှိစေရမည်။” ယော ၂၉၈။ [သင်္ကန်း? သင်္ကန်းကာ။]

သင်္ကန်း — သင်္ကန်းသေ၊ အထောက်အထား။
“ရယ်ရယ်ပြုံးပြုံး၊ တစုလုံးပင်၊ ထုံးသင်္ကန်း၊ ပြောဆို
ရအောင်။” နာပျူ* ၆၄။ “ကေရာတို့၊ ထုံးသင်္ကန်း၊
မကျပါဘဲ။” ကုသ* ၄၀၂။ “ငါနဲ့သောအခါလည်း
သိမြင်ပါသော သင်္ကန်းသင်္ကန်း မရှိပါချေသော
ကြောင့် တရားဆင်ဘိမ္မိကား တရားမဖြစ်ကောင်းခဲ့။”
န ၃၉။ “ယင်းအလိုသင်္ကန်း၊ ဓိပ္ပာယ်ရိပ်စကားကျ
ဖြင့်။” ပုည၊ ၁၊ ၉၉။ “ထိုစကားကို ငါသာလျှင်
မဆို၊ ဘုရားရှင်လည်း ဟောတော်မူအပ်၏ဟု ထပ်၍
သင်္ကန်းသင်္ကန်းပြုပြန်၏။” မိလိန် ၁၀၆။ “လင်္ကာ
စကားကိုသာ သင်္ကန်းပြု၍ ပြလိုက်သည်။” စွယ်၊
ပ ၁၈၇။
[ပါ၊ သင်္ကန်း။ သင်္ကန်း-ပြီးစေတတ်သော။]

သာဓာရဏ—ဆက်ဆံသည်။

“လူဝတ်ကြောင်ရာဇဝတ်ရုံး လူဝတ်ကြောင် တရားမ
ရုံးများနှင့်သာဓာရဏဖြစ်သဖြင့်မထိခိုက်စေခြင်းငှာ။”
ဝိထုံး ၁၆၇။ “အနုပဒေသ၊ ဇင်္ဂလဒေသအရပ်
နှစ်ပါးနှင့် ဆက်ဆံသော လက္ခဏာရှိသောအရပ်သည်
သာဓာရဏဒေသအရပ်မည်၏။” ဒဗ္ဗ ၄၅။
[ပါ၊ သာဓာရဏ။]

သာဓု—ကောင်း၏ဟု ဝမ်းမြောက်စွာ မြှက်ဆိုသော
စကား။
“ဘုရားမြတ်ကျော်၊ သာဓုခေါ်မှ၊ ထိုရော်တဖန်။”
ဘူလင်*၆။ “ငါ့ကောင်းမှုကို၊ သာဓုခေါ်ပါ၊ နတ်
တကာတို့။” တန်ခိုး*၄၃။ “အကြင်လူနတ်၊ ပရိသတ်
တို့၊ ရှိညွတ်နုမော်၊ သာဓုခေါ်လျက်။” ဂါထာ*၃၉။
“သာဓု၊ သာဓုဟု ကောင်းခြီးပေးတော်မူလေ၏။” မင်
၄၄။ “သာဓု၊ သာဓု၊ သဘောသို့ကြီးမင်းရယ်၊
ကြိုးစားတော်မူပါနော်။” စပယ် ၁၁၇။
[ပါ၊ သာဓု။]

သာဓုကိဋ္ဌန—ဘုန်းကြီးပျံ့ပဲ့။
“ကြီးစွာသော သာဓုကိဋ္ဌနသဘင် ခံယင်ကျင်းပ
လျက်။” ဥပမာ၊ ဒု ၂၅၆။ “ကိဋ္ဌနသဘင်၊ သာဓု
ယင်သော်၊ မြေပြင်ခြိုးခြိမ်း။” သေတ္တု၊ ပ ၂၀၂။
“မလ္လာမင်း တို့ သည် သာဓုကိဋ္ဌနဟုဆိုအပ်သော
ကောင်းချီးပေးသောကစားခြင်းကို ကစားကုန်၏။”
ဥဒါန၊ ဒု ၄၃၈။
[ပါ၊ သာဓုကိဋ္ဌန။ သာဓု-ကောင်းစွာ၊ သူတော်
ကောင်း၊ ကိဋ္ဌန-ကစားခြင်း။ သံဝေဂဝတ္ထုကို
ပြောကြား၍ ကစားခြင်း။ ဝဇီရဗုဒ္ဓိဋ္ဌိကာ ၂၀။
သံဝေဂဝတ္ထုကို ပြောကြား၍ အနိစ္စစသည်နှင့်စပ်
သော သိချင်းတို့ကို သိဆို၍ ပူဇော်သည်၏အစွမ်းဖြင့်
ကောင်းသောကစားခြင်း။ သာရတ္ထ ၅။ သံဝေဂ
ဝတ္ထုကို ကြား၍ကြား၍ ကောင်းစွာသာလျှင် ပူဇော်
သောအားဖြင့် ကစားခြင်း။ ဝိမတိပိနောဒနိဋ္ဌိကာ
၁၅။]

သာဓုနရ—လူကောင်းသူကောင်းဖြစ်တရား။
“ကြောက်လန့်ခြင်းမရှိသဖြင့် တည်စွာဖြစ်၍
အကြောင်းကိုပေးပြီးမှ သာဓုနရတရား လေးပါးကို
ဟောတော်မူ၍ ခြေရင်း၌ ညွတ်စေ၏။” ယသဇ ၇။

“သူတော်ကောင်းဟုသမုတ်အပ်သော သူတို့နှိုက်သာ
တည်သောကြောင့် သာဓုနရဟု ဆိုအပ်သော တရား
သည်လေးပါးတည်း။ ...ဤလေးပါးသော သာဓုနရ
တရားနှင့် ပြည့်စုံသောသူသည် သူတော်ကောင်း မည်
၏။” ဝိဘော ၆၄။
[ပါ၊ သာဓုနရ။ သာဓု-သူတော်ကောင်း၊ နရ-လူ။]

သာမ — ဗေဒင်လေးပုံအနက်တပုံ။
“လေးသွယ်ဗေဒင်၊ ခေါ်တွင်လှ သူ၊ ယဇမည်ရာ၊
သာမတထပ်၊ အာထဗ္ဗဏ၊ တက္ကတတ်ကို၊ လွန်ပြည့်စုံ
မူ။” ရာသီ*၁၁၄။ “သာမယဇ၊ လူရူပညတ်။”
ရာမ၊ ပ ၁၁၄။ [ပါ၊ သာမ။]

သာမဏေ—ကိုရင်။
“ရာဟုကုမာ၊ မျက်ရှုရာကို၊ ... ချွတ်ပြစ်လူဝတ်၊
ရှင်မြတ်သာမဏေ၊ ပြုလျှင်းစေ၍။” ဓမ္မ*၇။ “မိန်းမ
သာမဏေ၊ ခေါ်ထွေမည်သာ၊ ရှစ်ရာကို။” ပြာဋိ*
၃၇။ “ပဉ္စင်းသာမဏေ အငယ်ဖြစ်သောသူတို့သည်။”
ပါရာ ၂၁။ “မိန်းမနှင့်ယောက်ျားတို့ ဘုရားရှင်
ဟောတော်မူသောတရား၌ ရှိသည်ကား မိန်းမရဟန္တာ
ဖြစ်စေ ယနေ့ပြုသောသာမဏေယောက်ျားကို မတူ
ရာဟု တရားတော်မြတ်ရှိသည်ကို ထောက်၍။”
န ၂၀၆။ [ပါ၊ သာမဏေရ။]

သာမဉ္ဇပါယ်—ငြိမ်းချမ်းကြေအေးအောင် ပြုခြင်း။
“အဦးအညွတ်ပြုခြင်း တည်းဟူသော သာမဉ္ဇပါယ်။”
သာဓုရော၊ ၁၊ ၄၊ ၉၈ (ရာဇမဏိစူဠာကျောက်စာ)။
“ပိယဝါစာ သာယာချေငံစွာ စကားပြေ ပြောဆို
ခြင်းစသည်ဖြင့် စစ်ပြေငြိမ်း၍ ရန်အောင်ကြောင်း
ဖြစ်သော သာမဉ္ဇပါယ်။” တောင်ပေါက်ဇာန် ၂၀၄။
[ပါ၊ သာမဉ္ဇပါယ်။ “အညမညောပကာရာနံ၊ အချင်း
ချင်း၏ ကျေးဇူးတို့ကို။ ဒဿနံ၊ ရှုခြင်း၎င်း။ ဂုဏ
ကိစ္ဆာနံ၊ ဂုဏ်ကိုချီးမွမ်းခြင်း၎င်း။ သမိဒ္ဓဿ၊ ကြယ်ဝ
ပြည့်စုံ ကုံလုံသောသူအား။ သမက္ခာနံ၊ ကိုယ်တူပြု၍
ကြားခြင်း၎င်း။ အာယတိသမ္ပကာသနံ၊ နောင်အဘို့
ကို ထင်ရှားပြုခြင်း၎င်း။ တဝ၊ သင်၏။ အသေသ
လယာ၊ အလုံးစုံသောအလိုတို့သည်။ ဝါ၊ အလုံးစုံ
ကုန်သောလယကာလအထူးတို့သည်။ သာဓု၊ ကောင်း
ပေစွ။ တဝ၊ သင်၏။ အဟံ၊ ငါတည်း။ (ငါကား
သင်၏အဆွေဟူ၍ဆိုလိုသည်) ဣတိ၊ ဤသို့လျှင်။...

အပ္ပနံ၊ ခြေလက်အင်္ဂါကို ကမ်းလှမ်းခြင်း၎င်း။ ဣတိ၊ ဤသို့။ သာမဝိဓညုဟိ၊ သာမအပြားကိုသိလေကုန်သော သုခမိန့်တို့သည်။ ပဉ္စဝိဓံ၊ ငါးပါးအပြားရှိသော။ သာမံ၊ (သာမ) ကို။ မတံ၊ သိအပ်၏။ ဇာန်ဒိုနိ၊ ပ ၄၉၀။]

သာမာ—ဝါရွှေသောအဆင်း။ ဝါရွှေသော အဆင်းရှိသူမိန်းမ။
“ခင်ဦးမှာ မိန်းမမြတ်လက္ခဏာ သာမာခေါ်သော ဂုဏ်အင်္ဂါထူးနှင့်လည်းပြည့်စုံလေသည်။” ထီး၊ ပ ၉၃။ [ပါ၊ သာမာ။]

သာမိ—၁၊ အရှင်။
“ဆဒ္ဒန္တသာမိ၊ ဓိပတိခေါင်ချော၊ စိုးအုပ်ခါတွင်။” သမန်၊ ပ ၈၂။ “ဓမ္မသာမိ၊ မုနိရာဇာ၊ သုံးလူ့ချာလည်း။” ဘူလင်* ၉။
၂၊ [သဒ္ဒါ]၏-ဟု မြန်မာပြန်ရသောစကား။
“အပြု၏ဟူသော သာမိ အနက် သည် ဣတ္ထိပုရိသ စသောဒြပ်နှင့် သမ္ပန္နသဘောမဖြစ်နိုင်။” ဝေါ ၁၅၄။ “၏ ဟူ၍ သာမိအနက်ကို လျဉ်းလတ်သည် ရှိသော်။” ကစွ ၁၆၇။ [ပါ၊ သာမိ။]

သာမိက—ပိုင်ရှင်ရှိသော။
“အရှင်သိမ်းထား၊ သာမိကဟု၊ ဓနအတိ၊ ရွှေတွင် ရှိလည်း၊ မငြိမစွန်း။” မာတော* ၃၃။ [ပါ၊ သသာမိက။]

သာမဂ္ဂီ—(သံဃာ၏) ညီညွတ်မှု။
“သံဃသာမဂ္ဂီ အညီအညွတ်တချက်တည်းဖြစ်အောင် စိစစ်သုတ်သင်ကြောင်း။” ဝဇီရူ ၁၄၁။ [ပါ၊ သာမဂ္ဂီ။]

သာမည—မထူးခြားသော။ အများနည်းတူ ဖြစ်သော။ တော်ရုံလျော်ရုံ။
“လူသာမည၊ နေရာမှလျှင်၊ ချီကြွမနိုင်၊ လေးသံတိုင်ကို။” ဇေယျီ* ၆၆။ “ငတည်ငဝ၊ သာမညဟု၊ နရတပုံ၊ ပျားနှယ်အုံမျှ။” ကိန္နရီ* ၁၇။ “တိရစ္ဆာန် ဖြစ်သောသူသည် လူသာမည ကို မဆိုနှင့်ဦး။” ဣကုဏ် ၂၇၃။ “အရိုးတော်သည်သာမညဖြစ်တတ် ဆန်းရဟန်းကို ဆရာ မပြုပေ။” ကန်မင်း ၃။ “ချက်ကို သုံးသပ်ကာမျှဖြင့် ပဋိသန္ဓေ နေကုန်၏

ဟူ၍လည်း ဟောတော်မူအပ်သည်မှန်၏ဟု သာမည ဖြေလိုက်သော်။” မိလိန္ဒ ၁၉၉။ “ဆောင်ရမည် ဟူ၍သာ သာမညဆိုသည်ဖြစ်၍။” ဝိဇာတ် ၂၀။ [ပါ၊ သာမည။]

သာမန်—သာမညနှင့်အတူတူ။
“ငါကားသာမန်၊ မဟုတ်ထွန်တည့်၊ ရပ်မွန်သာလှ၊ ပြည်ဇေတဝယ်။” ဝေပျီ* ၁၉၀။ “သာမန် ယောက်ျား၊ မဟုတ်ငြားတည့်၊ ငါ့ သား ဘုန်းရှိ၊ ဖြစ်တုံဘိ၏။” မဟော်နာ* ၉။ “မင်းညီနောင်တကျိပ် တို့ရလေကြောင်းကို သာမန်ဆိုသော်လည်း။” သမန်၊ ပ ၁၀၀။ “လူသာမန်တို့ ခံဝံ့သောဝန်ကို ခံယူ တော်မူ၍ ဤသို့လည်း အမိန့်တော် ရှိတော်မူသည်။” သုသော၊ စ ၅။

သာရ—၁၊ အနှစ်။
“နားပါးလည်လှ၊ သံ ဝေ ဂ ဖြင့်၊ သာရပင် စည်၊ ကောင်းမှုမည်သား။” ဆု* ၅၈။ “သိုက်သိုက်ဖွင့်လှစ်၊ သာရနှစ်ကို၊ သစ်သစ် ၄ ဝေ၊ ဖြန့်ဖြူးပေသည်။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၃။ “သာရနှိုက်နဲ၊ မြင်နိုင်ခဲသား၊ အသဲသိုဝှက်၊ ဓမ္မစက်ကို။” ဇေယျီ* ၁၇၈။ “ထိုဗေဒင် ကျမ်းများကို အပြန်အလှန် သုံးသပ်ဆင်ခြင်ပြီး အနှစ် သာရကို ရှာဖွေရာ။” ထေရာ၊ ပ ၂။

၂၊ ဘုရားတဆူသာပွင့်သောကမ္ဘာ။
“တဆူပွင့်မူသာရ၊ နှစ်ဆူပွင့်မူမဏ္ဍ၊ သုံးဆူပွင့်မူဝရ၊ လေးဆူပွင့်မူသာရမဏ္ဍ၊ ငါးဆူပွင့်မူ ဘဒ္ဒကပ်မည်၏ ဟုမှတ်။” အဋ္ဌဂဏ္ဍီ ၁၃၁။ “တဆူပွင့်အံ့သာရကပ်။” မှန်၊ ပ ၂၈။ [ပါ၊ သာရ။]

သာရမဏ္ဍ—ဘုရားလေးဆူပွင့်သောကမ္ဘာ။
“လေးဆူပွင့်အံ့ သာရမဏ္ဍကပ်။” မှန်၊ ပ ၂၈။ “လေးဆူပွင့်မူ သာရမဏ္ဍ။” အဋ္ဌဂဏ္ဍီ ၁၃၁။ [ပါ၊ သာရမဏ္ဍ။]

သာရဝတ်—သာဝတ္ထိပြည်။
“တည်ထ ပြည်မြတ်၊ သာရဝတ် ဟု၊ ထိမ်းမှတ် မည်သာ။” ဘုံ* ၄၆။ “ရွှေပြည်တော်သာဝတ်ကို၊ သာရဝတ် လင်္ကာဆို။” ပဒိ ၁၃၄။ [ပါ၊ သာဝတ္ထိ။]

သာရိရိကစေတီ—မြတ်စွာဘုရား၏ သရီရဓာတ်ကို
ဌာပနာထားသောစေတီ။

“အာနန္ဒာ၊ စေတီတို့သည် သာရိရိကစေတီ၊ ပရိ
ဘောဂစေတီ၊ ဥဒ္ဓိဿကစေတီဟူ၍ သုံးပါးတည်း။”
ငါး၊ စ ၁၁၃။ “သာရိရိကနာမ၊ သာရိရိကစေတီ
တော်မည်သည်ကား။ ကေသဒန္တအဋ္ဌိအာဒိ၊ ဆံ၊
သွား၊ အရိုးတော်အစရှိသည်တည်း။” ဂုဠ၊ ဒု ၃၆၇။
[ပါ၊ သာရိရိက။]

သာရုပ္ပ — တင့်တယ်လျောက်ပတ်ခြင်း။

“မအာဠာန၊ သာရုပ္ပလျှင်၊ မရစွာရှောင်း၊ မမှီ
ကောင်းသား။” ဆု* ၇၁။ “တည်း ချုပ် ထိုင် နေ၊
ဣန္ဒြေနှင့်၊ မူလေမူလ၊ သာရုပ္ပဖြင့်၊ မြင် ကကြည်
အောင်၊ သူတော် ယေဘင် သို့။” ဟင်္သာ* ၈၀။
“မွေးရေသန့်စင်၊ ကိုယ်ပြင်ပတ်လျှ၊ သာရုပ္ပနှင့်၊ တမျှ
ကဲ့လုံ။” ဇေယျီ* ၁၁၅။ “ဤနှိုက်ပင် ငါလှူသည်
ရှိသော် သာရုပ္ပမရှိဟု ပုဏ္ဏားကို နန်းတော်သို့ဆောင်
ခဲ့၍။” ဣကုဏ် ၂၃၉။ “ထိုအရေးကား...ခရီး၏
အသွင်လည်း သာရုပ္ပမရှိသောကြောင့် မသင့်နိုး။”
ဝေါ ၁၀၇။ [ပါ၊ သာရုပ္ပ။]

သာလာယံ(ဇရပ်) ---လူအများတည်းခိုနားနေရန်ဇရပ်။

“သာလာယံခေါ် ဇရပ်ပေါ်တွင်။” ကော ၄၀။
“ဤသာလာယံဇရပ်မှ အ နောက် မြောက် ထောင့်”
စိုး ၂၄၄။ “တနေ့လာလဲ တဆူဆူတည့်ည့်သာလာယံ
ဇရပ်ကျနေတာဘဲ။” မဟာဆန် ၄၁။ “မြန်မာနိုင်ငံ
ကြီးဟာ သာလာယံဇရပ် ကြီးနှင့်တူပြီး လွန်စွာ
မှားတဲ့ အချက်ပေပေါ့။” မဇ္ဈိမ ၁၀၄။ “သုဓမ္မာ
သာလာယံမှားတဲ့၊ မေးဖြေကြ သူ့ ထက် ကား ငါ။”
ဆဲနစ်မျိုး ၂၉။

[ပါ၊ သာလာ။ ဇရပ်ကိုဟောသော ပါဠိဘာသာပုဒ်
ရင်းမှာ သာလာဖြစ်သည်။ သာလာသဒ္ဓါသည် ဣတ္ထိ
လိင်ပုဒ်ဖြစ်၍ ဇရပ်၌ဟုဆိုလိုလျှင် သာလာယံ၊ သာ
လာယံ-ဟု ပါဠိစီရသည်။ ဇရပ်၌ဟု အဓိပ္ပာယ်
ရသော သာလာယံ-ကိုပင် သာလာယံဇရပ် ဆိုသည်
ဟု ယူဖွယ်ရှိသည်။]

သာလိကာ — သာလိကာငှက်။ ဆက်ရက်။

“ကုလားတမာ၊ သာလိကာနှင့်၊ ဂီဝါရည်ညက်၊
ရုပ်မျိုးငှက်လည်း။” မင်းရာ* ၄၉။ “ပီပီဆန်းပြား၊

စကားတတ်စွာ၊ သာလိကာဆက်ရက်၊ ငန္နားငှက်
လည်း၊ နွားထက်မထူး၊ မြည်ဘူးဘူးတည့်။” ညွန့်ပေါင်း၊
စ ၂၃၃။ “ညကတော့ ကွက်စိတ်ဆရာကဖြင့် သူ
ကိုယ်တိုင် သာလိကာမကိုပြောသလို။” စိုး ၄၄။
“အမယ်မင်း သာလိကာမကလေးရဲ့၊ တောကိုပြန်၍
လွှတ်ရမှာ နှမြောလှချည်ရဲ့။” စပယ် ၁၂၁။
[ပါ၊ သာလိကာ။]

သာဝက—မြတ်စွာဘုရား၏တပည့်။

“ဘိက္ခုသံဃ၊ သာဝကတို့၊ ဝါလကျွတ်သော်။”
ကိုး* ၂၉၈။ “ဖွင့်ထွားဆွဆွ၊ သာဝကဟု၊ သံမြ
ကောင်းခြီး၊ ချီးမြှောက်ပြီးမှ။” ဂါထာ* ၃။ “ငါတို့
ဘုရားသုံးလူ၊ သဗ္ဗညုသည် သာဝကဆုကို ယူတော်
မမူ။” ကာယာ ၁၀၈။ “ဘုရားငါးဆူတို့၏ တပည့်
သာဝကအစဉ်အဆက်သည် မပြတ်ချေ။” သာသမ
၁၄၃။ “မပြတ်မပြတ် စည်းဝေးခြင်းများသည့်
အတွက် သာဝကအဆက်ပေါင်းများစွာ တည်၏။”
တိုးပွား ၁၅။

[ပါ၊ သာဝက။ သာဝက ၃ မျိုး။ “ငါတို့ဘုရား၏
သာဝကတော်သည် အဂ္ဂသာဝက၊ မဟာသာဝက၊
ပကတိသာဝကအားဖြင့် သုံးပါးအပြားရှိ ၏။ ...
လကျာရံလက်ဝဲရံဖြစ်သော အရှင်သာရိပုတြာ၊ အရှင်
မောဂ္ဂလာန်တို့သည် အဂ္ဂသာဝကလည်းမည်သည်၊
မဟာသာဝကလည်းမည်သည်။... မဟာကဿပ အစ
ရှိသော ရှစ်ကျိပ်သောသာဝကတို့သည် မဟာ သာ
ဝကမည်သည်။ ကမ္ဘာ အရာ အထောင် စသည်ဖြင့်
ပါရမီဖြည့်၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သော ရဟန္တာ
ယောကျာ်း ရဟန္တာမိန်းမ၊ လူယောကျာ်း လူမိန်းမ
တို့သည် ပကတိ သာဝကမည်သည်။” စွယ်၊ ပ
၂၃၈။]

သာဝကဗောဓိ—သာဝကအဖြစ်ဖြင့် သစ္စာလေးပါးကို
သိခြင်း။

“သမ္မာသမ္ဗောဓိအဖြစ် သာဝကဗောဓိအဖြစ်သို့
ရောက်တော်မူလေကုန်ပြီ။” ဗြဟ္မ ၁၃။
[ပါ၊ သာဝကဗောဓိ။ သာဝက- မြတ်စွာဘုရား၏
တပည့်၊ ဗောဓိ-သစ္စာလေးပါးကိုသိခြင်း။]

သာဝကဘာသိတ—ရဟန္တာဟောသုတ်။

“ဘုရားဟော၌ကဲ့သို့ သာဝကဘာသိတ စသည်တို့၌

လည်း အပနေတဗ္ဗမရှိဟူသောအယူကို ပယ်လိုရကား။” သီဂဏ္ဌိ ၆၈။

[ပါ။ သဘာဝကဘာသိတ။ သဘာဝက-မြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်ရဟန္တာ၊ ဘာသိတ-ဟောအပ်သောသုတ်။]

သဘာဝကဝေနေယျ—သဘာဝကထံ၌ ကျွတ်သိုက်သူ။

“သင်ကား သဘာဝကဝေနေယျမဟုတ်၊ ဗုဒ္ဓဝေနေယျ ဖြစ်သော ပုဂ္ဂိုလ်ပေတည်း။” ဇိ ၂၅၇။

[ပါ။ သဘာဝကဝေနေယျ။ သဘာဝက-မြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်ရဟန္တာ၊ ဝေနေယျ-ကျွတ်သိုက်သောသူ။]

သဘဝတ်—သဘဝတ္ထိပြည်။

“ဇေတဝန်ဝိဟာ၊ ခန်းဝါနေမှတ်၊ သာဝတ်ပြည်ကြီး။” ကိုး* ၂၉၈။ “ရွှေပြည်တော်သာဝတ်ကို၊ သာရဝတ် လက်ဆို့။” ဗဒိ ၁၃၄။ [ပါ။ သဘဝတ္ထိ။]

သဘဝတ္ထိ—မဇ္ဈိမဒေသရှိ ကောသလတိုင်း၏ မြို့တော် အမည်။

“သုံးလူ့နတ်ကား၊ သဘဝတ္ထိပြည်၊ ပြောပင်စည်မှာ မရှည်မွန်နီး၊ ကျွတ်ပွဲပြီးသော်။” ကိုး* ၁။ “မြတ်စွာ ဘုရားလည်း သဘဝတ္ထိပြည်ဇေတဝန်ကျောင်းတော်၌ ကိန်းအောင်းစံပယ်တော်မူ၍။” ဇိ ၄၉၁။ [ပါ။ သဘဝတ္ထိ။]

သဘဝိတ္ထိ—သုံးပါး၊ အက္ခရာနှစ် ဆဲ့လေး လုံး ရှိသော ဂါထာ၊ ဆန်း။ (ဗုဒ္ဓသရဏဂစ္ဆာမိ၊ ဓမ္မ သရဏဂစ္ဆာမိ၊ သံသံသရဏဂစ္ဆာမိ)

“ဗ.ကားအစ၊ ဓမ္မအလယ်၊ သံဝယ်ဆုံးလာ၊ အက္ခရာ ပေါင်းဖွဲ့၊ နှစ်ဆဲ့လေးလုံး၊ သုံးပဒစိတ်၊ သုံးဘုံထိတ် သား၊ သဘဝိတ္ထိဆန်း၊ ချိန် တိုင်း လန်းတည့်။” ကဝိမဏ် ၁၆၈။ [ပါ။ သဘဝိတ္ထိ။]

သာသနဒါယကာ—သာသနာပြုမင်းကောင်းမင်းမြတ်။

“ဥကသံဝယ်၊ သာသနဒါယကာ၊ လောကဓိပတိ၊ မရှိစံကင်း၊ အလောင်း မင်းတို့။” ပလိပ္ပ* ၄၈။ “သာသနဒါယကာ၊ အမည်သာနှင့်။” ရာမ၊ ပ ၁၇၉။ “စကြဝတေးမင်း ကြီး ဖြစ်ဘို့က လွယ်ပါသေးရဲ့၊ သာသနဒါယကာဆိုတဲ့ဘွဲ့ထူးကို ခံယူဘို့ ဆိုတာက လွန်စွာခက်ခဲတယ်။” သောတာ၊ ပ ၁၇၂။

[ပါ။ သာသနဒါယကာ။ သာသန - သာသနာ၊ ဒါယကာ-ပေးလှူတတ်သူ။]

သာသနာ—မြတ်စွာဘုရား၏အဆုံးအမ။

“ငါးထောက်တောင်တာ၊ သာသနာတွင်း၊ ငါးစင်း အမြတ်။” ခိုင်ဇ* ၁။ “ငါ့ပွဲစည်ခါ၊ သာသနာ၌၊ ပညာအခါင်။” ပါမီ* ၂၃။ “ဘုရား မြတ်စွာ၊ သာသနာနှိုက်၊ ကြိုက်ပါခဲ့အင်။” ဘူလင်* ၄။ “ငါ၏ သာသနာ အဆုံးအမကား။” ပါရာ ၁၄၉။ “သာသနာ တော်သည် သာသနာကို ဆောင်သော ရဟန်း၊ သာသနာကိုပြုသောမင်း၊ ဤနှစ်ပါး၌ပင် တည်သည်ဘု မှတ်တော်မူရမည်။” နန်းစဉ် ၃၄။ “သားကို သာသနာ၌သွတ်သွင်း၍ရဟန်းပြုလေ၏။” မင် ၂၀။

[ပါ။ သာသန။ သာသနာ ၃ ပါး။ ၁ ပရိယတ္တိ သာသနာ-ပိဋကတ်စာပေ သင်ကြားမှု၊ ၂ ပဋိပတ္တိ သာသနာ-ဆုံးမတော်မူတိုင်းကျင့်မှု (တရား အား ထုတ်မှု)၊ ၃ ပဋိဝေဓသာသနာ- သစ္စာလေးပါးကို သိမှု။]

သာသနိက—သာသနာနှင့်ဆိုင်သော။

“ရွှေတိုက်ဝန်ဆရာတော်စသော ဆရာတော်ကြီးတို့ထံ၌ သာသနိကဖြစ်သော ပိဋကတ်ကျမ်း၊...လောကီယ ကျမ်းတို့ကို.....သင်ကြားရသဖြင့်။” ကျီး (က)။ “ဤ ၅ ဌာနသည် ဘုရားပုထိုးကျောင်းကန်စသော သာသနိက အဆောက်အအုံများ ဖြစ်နေသည်ကို တွေ့ရှိကြရမည် ဖြစ်လေသည်။” ရာမန်း ၂၄၃။ “ဗောဓေပုဇော၊ အန်ကောဝတ်စသည့် သာသနိက အဆောက်အအုံကြီးများမှာ သာသနာ ရောက် ရှိ ထွန်းကားခဲ့ဘူးကြောင်း အထောက် အထားများ ဖြစ်ကြသည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၈၊ ၁၆၅။

[ပါ။ သာသနိက။ သာသန-ဣကာ၊ သာသန-သာသနာ၊ ဣကာ-ဆိုင်သော။]

သဘာဝတ္ထိကဒါန—ကိုယ်တိုင်ကိုယ်ကြပ် လှူခြင်း။

“ကိုယ်နှင့်ဖြစ်စေ၊ ကိုယ်၏အစိတ်ဖြစ်သော လက်ခြေ စသော အင်္ဂါကြီးငယ်နှင့်ဖြစ်စေ.... ကာယဝိညာတ်နှင့် တကွ လှူဒါန်းလျှင်လည်း သဘာဝတ္ထိကဒါန ကာယကံ မြောက်သည်ဟု မှတ်သင့်သည်။” ဂဠု၊ ပ ၂၅။

[ပါ။ သာဟတ္ထိကဒါန။ သ - ဟတ္ထ + လုက - ဒါန၊
သ - ဟတ္ထ - မိမိလက်၊ လုက - ကိုင်၍၊ ဒါန - လှူခြင်း။]

သိကြား - နတ်တို့ဘုရင်။

“သက္ကသကြ၊ မာဂဓနှင့်၊ သက္ကဋ္ဌဘာသာ၊ ဝေါဟာ
အပြား၊ ထိုနှစ်ပါးတွင်၊ လူအား အကွရာ၊ လွဲကာ
လည်းပြု၊ မြန်မာမူဟု၊ ယခုလူတွင်၊ သိကြား ထင်
သား။” ကိုး* ၂၇၉။ “များစွာခြံရံ၊ စည်းစိမ်ခံလျက်၊
သုဇ် သိကြား၊ နတ်သားအပေါင်း။” ဂါထာ* ၄၄။
[ပါ။ သက္က။ “အသုရေ ဇေတုံ သက္ကဏာ တီတိ
သက္ကော။” ဇာန်ဋီ* ၁၈။ အသုရာတို့ကိုအောင်ခြင်း
ငှာ စွမ်းနိုင်သောကြောင့် သက္ကမည်၏။ သက္က - စွမ်း
နိုင်ခြင်း။ “သတ္တန္တံ ဝတ္တသမာဒါနာနံ သုဋ္ဌကတ္တာ
သက္ကော။” စတ္တာလီသ နိပါတ်၊ သရ ဘင်္ဂဇာတ်
(၅၂၂)။ ကျင့်ဝတ်ခုနစ်ပါးကို ကောင်းစွာ ပြုကျင့်
တတ်သောကြောင့် သက္ကမည်၏။ သ ကောင်းစွာ၊
က - ပြုတတ်သည်။]

သိထိလ - ဗျည်း ၃၃ လုံးတွင် သံပျော့ဗျည်း။

“အက္ခရာဘေဒ၊ သိထိလ နှင့်၊ စ၍ဆယ်စဉ်။” နာနာ*
၅၃။ “က ခ ဟူသော နှစ်လုံးတွင်လည်း ကဗျည်း
ကားသိထိလ၊ ခဗျည်းကားဓနိတဖြစ်၏။” ဝေါ ၆၇။
“ထင်ထင် (တင်းတင်း) ရွတ်အပ်သည်ကား ဓနိတ၊
လျော့လျော့ ရွတ်အပ်သည်ကား သိထိလ မည်၏။”
ဝေါ ၆၈။

[ပါ သိထိလ။ “က ဂ ငါ စ ဇ ဉ၊ ဋ ဌ ဍ ဎ၊ တ ဒ
န၊ ပ ဗ မ၊ ဤ ၁၅ လုံးတို့သည် သိထိလ မည်ကုန်
၏။ ခ သ၊ ဆ စ၊ ဌ ဖ၊ ထ ဓ၊ ဖ ဘ ဤဆယ်လုံး
သောဝဂ်တို့သည် ဓနိတမည်ကုန်၏။... ဝိနယသင်္ဂဟ
၌ကား... သိထိလတွင် ဝဂ္ဂန္တ အဝဂ်တို့ မပါလေ၊
ပဌမ တတိယ သာ ဆိုသောကြောင့် က ခ၊ စ ဇ၊
ဋ ဌ၊ တ ဒ၊ ပ ဗ ဟူ၍ သိထိလ ဆယ်လုံးသာဖြစ်၍
ဝဂ္ဂန္တ အဝဂ် လွတ်အံ့သို့ရှိ၏။... ထို့ကြောင့် ဆိုခဲ့ပြီး
သောအတိုင်း သိထိလ ၁၅ လုံး ဟူကောင်း၏။”
ဝေါ ၆၇။]

သိရိ - အသရေ။ (သိရိရှုဦး)

“တနေရောက်ပြီ၊ သိရိလျှံတက်၊ ပလ္လင်ထက်ဝယ်။”
ကိုး* ၁၃၁။ [ပါ။ သိရိ။]

သိရိန် - အသရေ။ အသရေကို အစိုးရခြင်း။
“ရှစ်ဆယ်ဇီဝိန်၊ မာရဇီဝိန်၊ သိရိန် ပြောင်ရွှန်းဝင်း။”
ကဝိသတ်* ၈၀၄။

[ပါ။ သိရိန္ဒ။ သိရိ - လူနွ၊ သိရိ - အသရေ၊ လူနွ -
အစိုးရခြင်း။]

သိလာပထဝီ - ကမ္ဘာမြေကြီး၏ အောက်ထပ် ကျောက်
မြေ။

“သိလာပထဝီ အစောက်ယူဇနာလည်း ရှစ်သောင်း
ရှိ၏။” ကမ္ဘာဦး ၃၃။ “ကမ္ဘာပြုမိုသ်းကြီးကပင်လျှင်
သိလာပထဝီ ဖြစ်သင့်သောအရာ၌ သိလာပထဝီ ဖြစ်
စေသည်။” လင်းပြ ၁၃၅။

[ပါ။ သိလာပထဝီ။ သိလာ - ကျောက်၊ ပထဝီ - မြေ။]

သိတ - အဇေ။

“သိတအစရှိသည်ကို ဖျောက် ခြင်း အကျိုးငှာ။”
ကန် ၂၃၆။ “သိတ အ ဇေ လက္ခဏာ လေးပါး။”
ဇီဝက ၁၅၇။ [ပါ။ သိတ။]

သိတဂ္ဂ - လ။

“နန်းတွင်းနန်းတူ၊ ရွှေဘုံသူတို့၊ သိတဂ္ဂယာဉ်၊
လနှင့်ယှဉ်သည်။” ကိန္နရီ* ၁၀၄။ “ချမ်းမြေ့ရောင်ပြူ၊
သိတဂ္ဂသို့။” ပလိပ်* ၁၉။ “သိတဂ္ဂဌေပွင့်၊ စန်းယုန်
မင့်ဗိမာန်။” ပုညတေး ၆၅။ “တိမ်လွှာရစ်သန်း၍
ဖုံးလွှမ်းအပ်သော သိတဂ္ဂယုန်ပျံ ဘုံဗိမာန်ကဲ့သို့။”
ရာဇသေ ၈၄။

[ပါ။ သိတဂ္ဂ။ “သိတဂ္ဂ ဥဏ္ဍဂ္ဂတိအာဒိသု ရံသိမ္ပိ။
တတ္တဟိ... သိတာ သိတလာ ဂါဝေါရံသယော
တေသာတိ သိတဂ္ဂ၊ စန္ဒောတိ အတ္ထော။” သူစိ
၁၇၃။ သိတဂ္ဂ ဥဏ္ဍဂ္ဂစသည်တို့ (ဂူသဒ္ဓါသည်)
အရောင်ဟူသောအနက်၌ဖြစ်၏။ သိတဂ္ဂ ဆိုသောပုဒ်၌
ထိုလအား ငွေသောအရောင်တို့သည်ရှိ၏။ ထို့ကြောင့်
သိတဂ္ဂ - မည်၏။ လ - ဟု ဆိုလိုသည်။ “သိတဂ္ဂဟူ
သည်ကား သိဘသဒ္ဓါငွေသောအနက်၊ ဂူသဒ္ဓါအရောင်
ဟူသောအနက်၊ ငွေသောအရောင်ရှိသော လဗိမာန်
ဆိုလိုသည်။” ကဗျတ္ထ ၁၆၈။]

သိတာ - မြစ်။ အိုင်။ ကန်။

“ရစ်ကျယ်ပြောင်၊ ပန်းလောင်ရော၊ သိတာလခြား။”
ခင်ထွေး* ၁၁။ “အိုင်ကောင်း သိတာ၊ ဌာဂီမာဉ္ဇ၊

ဖွပ်ကာလက်မွန်။” ပါမီ* ၁၀။ “ကြည်သန့်သီတာ၊
ရေကန်မှာသို့၊ ကြမ္မာအလျောက်။” သူဇာ* ၁၂။
[ပါ၊ သီတာ။ သီတာ-ချမ်းခြင်း။]

သီဒါ—သတ္တရဗ္ဗာန် တောင်ခွေ ခုနစ် ခွေ အ ကြားရှိ
သမုဒ္ဒရာ။ သမုဒ္ဒရာ။

“ကြေစိမ့်မြိုက်မြိုက်၊ ဖိုကျင့်တိုက်လည်း၊ ကျိုက်ကျိုက်
ဆူဝေ၊ သီဒါရေလျှင်၊ ကျလောဘစက်၊ ငြိမ်းချမ်း
မြက်သို့။” ပြည်စုန်* ၅၁။ “ငြိမ်း ချမ်း သာလျက်၊
သီဒါလေးစင်း၊ တောင်မင်းဗဟို၊ မြင်းမိုရ်ရှိ။” ကိုး*
၂၄၀။ “သတ္တရဗ္ဗာန်၊ ခုနစ်တန် ကား၊ ဝိဂန္ဓရာ၊
စသည်ခြာရစ်၊ သီဒါမြစ်တွင်။” ပြာဠိ* ၇၃။

[ပါ၊ သီဒါ။ ထိုသမုဒ္ဒရာ၌ ရေသည် (အလွန်ရေကား)
နူးညံ့စွာသော ဥဒေါင်းအတောင်ကိုပင် ပစ်ချလျှင်
တည်နေခြင်းငှာမစွမ်းနိုင်ဘဲ နစ်မြုပ်ရသည် သာ၊
ထို့ကြောင့် ထိုသမုဒ္ဒရာကို သီဒါသမုဒ္ဒရာမည်၏ဟု
ဆိုသတတ်။ သာရတ္ထ ပ ၂၄၀။]

သီဒန္တရာ—သီဒါနှင့် အတူတူ။

“ထိပ်ထက်တံခွန်၊ ပန်း နှယ် ပန် ၍၊ သီဒန္တရာ
(သီဒန္တရာ)၊ နက်လှစွာသည်။” မင်းမယ်* ၅၃။
[ပါ၊ သီဒန္တရာ။]

သီရိ—အသရေ။ ကျက်သရေ။ ကုသိုလ်ကြောင့်ဖြစ်သော
ဘုန်းကံပညာ။ တင့်တယ် ကောင်းမြတ်ခြင်းဂုဏ်။

“ဘိသိက်လည်းသွန်း၊ ဦးစွန်း သီရိ၊ သိဒ္ဓါချိုလွှား၊
ဤစီးပွားလည်း။” ပါမီ* ၂၅။ “စုံ ချမ်း ရိပ် တိ၊
ပျော်ဘွယ်ရှိသား၊ သီရိဟေမာ၊ တောခန်းဝါသို့။”
ကိုး* ၄။ “အဘိုးပြည်တိ၊ မျက်မဏိကို၊ သီရိမြုတေ။”
ဓမ္မ* ၁၃။ “စံပယ်သီရိ၊ မြတ် ခေါင်ထိ ၏၊ ဇာတိ
ကောင်းရိုး။” ဟင်္သာ* ၇၅။ “အလှခေါင်ထိ၊ ဆင်းသီရိ
ကို၊ ကြတ္တိကာတွင်၊ ပွဲသ ဘင် ဝယ်၊ မြင်မိသော
အား။” ဥမ္မာ* ၁၀၃။

[ပါ၊ သီရိ။ “ကတပုညေဟိ သေဝီယတေ၊ တေဝါ
သေဝတီတိ သီရိ၊ ဧရာ၊ ဤစ။” ဇာန်ဦ* ၈၂။
သီဓာတ်၊ ရလော၊ ဤပစ္စည်းသက်၍ သီရိဟုပြီးသည်။
ထို့ကြောင့် ပါဠိဘာသာပုဒ်ရင်းမှာ သီရိဟု (သတွင်
ဣ၊ ရတွင်ဤနှင့်) ဖြစ်သည်။ မြန်မာစာပေများ၌
ကား သီရိဟုတွေ့ရများသည်။ သို့ဖြစ်ရာ သီရိကား

ပါဠိဝေါဟာရ၊ သီရိကား ပါဠိသက်မြန်မာဝေါဟာ
ရ-ဟုခွဲခြားလျှင် သင့်အံ့ထင်သည်။]

သီလ—သိက္ခာပုဒ်ကို ဆောက်တည်စောင့်သုံးခြင်း။
ကိုယ်ကျင့်တရား။

“သဒ္ဓါမယုတ်၊ ဥပုသ်သီလ၊ စောင့်ထမြဲစွာ။”
ဘူလင်* ၁။ “ငါးဆူသီလ၊ အငယ်ကပင်၊ တည်လှ
မောထွေ။” ဓမ္မ* ၄၆။ “ကြည်လင်စွာလှ၊ လှူဒါနနှင့်၊
သီလစောင့်သုံး။” ဟင်္သာ* ၆၁။ “သီလသည် ခပ်
သိမ်းသော ကုသိုလ်တရားတို့ကို တည်စေတတ်၏။”
မိလိန် ၅၀။ “သီလ သမာဓိနှင့် ပြည့်စုံသောသူ
တယောက်ကို။” န ၃။ [ပါ၊ သီလ။]

သီလဝန်—သီလရှိသောပုဂ္ဂိုလ်။

“ကတိတည်မှန်၊ သီလဝန်နှင့်၊ နိဗ္ဗာန်မြိုက်ချမ်း။”
ဘုံ* ၆၂။ “ဓမ္မကျော်ဝုန်း၊ သီလဝန်ကို၊ အလွန်
မြတ်နိုး။” ဥတိန်* ၃။ “သီလဝန်ဂုဏ်ဝန် ပုဂ္ဂိုလ်
သင်္သတို့ကို ပင့်တော်မူ၍။” သာရောင်၊ ၁၊ ၄၊ ၁၀၈
(ရာဇမဏိစူဠာကျောက်စာ)။ “ပုဂ္ဂိုလ်မြတ် သီလဝန်၊
ဂုဏ်အဝုန်တေဇာ။” ပုည၊ ၁၊ ၄၉။ “သီလဝန်
ဂုဏ်ဝန်ကိုရ၍ ဝမ်းမြောက်နှစ်သက်သော်၎င်း။”
နရ ၃၂၄။

[ပါ၊ သီလဝန္တ။ သီလ-အကျင့်သီလ၊ ဝန္တ-ရှိသူ။]

သီလဝန္တ—သီလဝန်နှင့် အတူတူ။

“သီလဝန္တ၊ ရဟန်းစသား၊ မိဘအိမ်ရှင်။” ပါမီ*
၉၀။ “ထိုမင်းလက်ထက် ပင်းယမြို့မှာ သီလဝန္တ
လဇ္ဇိပေသလရဟန်း များစွာမရှိ။” သာဟု ၆၉။
“သီလဝန္တပုဂ္ဂိုလ်ဆိုသည်ကား သမ္မတ္တဝိရတီသီလနှင့်
ဖြစ်စေ၊ သမာဒါနဝိရတီသီလနှင့်ဖြစ်စေ၊ နိစ္စသီလ
မျိုးနှင့် အမြဲပြည့်စုံသောသူကိုဆိုသည်။ ရံဘန်ရံဘန်မျှ
စောင့်ထိန်းသောသူကို သီလဝန္တပုဂ္ဂိုလ်မဆိုရ။”
ဝိသီ ၂၈။

သီလာပထဝီ—သီလာပထဝီနှင့် အတူတူ။

“ထိုနှစ်သိန်းလေးသောင်းတို့ဘုင် အောက်တသိန်း
နှစ်သောင်းကား ကျောက်အတိပြီးသည်ဖြစ်၍ သီလာ
ပထဝီဟုဆိုသည်။” သံဝတ် ၅၀၀။ “သီလာပထဝီ
ယခုလက်ရှိ၍မြေ၏ အောက်ထပ်၌ရှိသော ကျောက်
မြေထူ။” သုတေသန ၃၁၆။ [ပါ၊ သီလာပထဝီ။]

သီဝ — နိဗ္ဗာန်။

“သီဝကြွန်း၊ နိဗ္ဗာန်နန်းသို့။” ပင်း၊ ပ ၆၀။

[ပါ။ သီဝ။]

သီဟ — ခြင်္သေ့။

“ဆင်ပြောင်စသည်၊ သီဟတခြား၊ သစ်ကျားများကို၊
မဆိုထားဦး။” သူဇာ* ၁၇၈။ “သမန်းနာမ၊ အသံ
သီဟ၊ ရာဇိန္ဒ၏၊ မိဘမခြား၊ အူတုံဘွားသည်။”
ကုသ* ၂၈၀။ [ပါ။ သီဟ။]

သီဟစာ — [ဗေဒင်]ဂြိုဟ်သည်ရောက်ဆဲရာသီခွင်၌အချိန်
မစေ့ခင် ရွှေသို့လျင်မြန်စွာ ခုန်သွားခြင်း။

“ဂြိုဟ်ပြန်တာရာ၊ သီဟစာမ၊ တခါပြုတုံ၊ နိယထုံက။”
မဂ်စိုး* ၉။ “ဂုရုဇိဝါ၊ သီဟစာနှင့်၊ အင်္ဂါဂြဟ၊
ဗျဉ္ဇစရိယာ၊ မူသည့်တာကို။” နာနာ* ၉၅။ “ဒွေးမာ
သမ၊ ပြောင်းရမည်ပင်၊ မစေ့ခင်က၊ လျင်စွာသီဟစာ၊
သွားသည်မှာကား။” ဣန္ဒာနေ ၁၄၉။

သီဟဇာ၊ သီမံစာ-ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “အနိစ္စ
ရောက်တော် မူလိုသော် ကြာသပတေး၊... သီဟဇာ
သွား၏။” သုသော၊ ဒု ၁၂၈။ “ထိုသွားမြဲ၌ သီဟဇာ
ရွှေသို့လွန်သော် သီမံ၊ နောက်သို့ဆုတ်သော် ဝဂ္ဂ၊
လွန်၍ကြာသော် နိယထုံ။” သူရိယသိစ္စန္တ ၅၂။
[ပါ။ သီဟာစာရ၊ သီဟစရိယ၊ သီမံစာရ၊ သီဟ-
ခြင်္သေ့၊ အာစာရ၊ စရိယ-ပြုကျင့်ပုံ၊ သီမံ-လျင်စွာ၊
စာရ-သွားခြင်း။]

သီဟာ — သီဟာသနရ။

“အစုံစိမ္မာ၊ ဘုံသီဟာ၌၊ ဝဲယာဝင်းညီး။” ကိန္နရီ*
၄၃။ “စံမြန်းကွန်သေလာဌ၊ သီဟာပုံဖန်ဂူက။”
ပုည၊ ၁၊ ၁၀၁။

သီဟာသန — ခြင်္သေ့ရုပ်ခံသောပလ္လင်။

“စောဒေဝကား၊ ရာဇမင်္ဂလာ၊ သီဟာသန၊ နေရာ
မထက်၊ စံပယ်လျက်လျှင်။” သံ* ၁၂၃။ “ဆန်းကျယ်
စွာသား၊ သီဟာသန၊ ပလ္လင်မထက်။” ဝေပျို* ၄။
“မျက်ရှင်ရတနာ၊ ထိန်ထိန်ပြာသည်၊ သီဟာသန၊
မည်ရတင်ခေါ်၊ သလွန်တော်ထက်။” သူဇာ* ၈၈။
“ခြင်္သေ့ခံသောသီဟာသန ရာဇပလ္လင်။” နားခံ ၁၉။
[ပါ။ သီဟာသန။ သီဟ-ခြင်္သေ့ (ရုပ်ခံသော)၊
အာသန-နေရာ။]

သီဟိဋ္ဌ — အိန္ဒိယပြည်တောင်ဘက်ရှိလင်္ကာဒီပခေါ်သော
ကျွန်း။ (သိန်းသိဋ္ဌ ဟုလည်း တွေ့ရသည်။)

“ကျွန်း သီဟိဋ္ဌ စေတီမြတ်၊ တပတ်ကဲ့ ကြိုးတာ။”
ပဒိ ၃၅။ “ပိဋကတ်တော်သီဟိဋ္ဌဘာသာကို မြန်မာ
ဘာသာကူးယူပြီးလျှင်။” သာလင် ၄။ “သင်္ဂါယနာ
သုံးတန်တင်ပြီးနောက် သီဟိဋ္ဌကျွန်းစဏ္ဍာလ ဗြာဟ္မဏ
တိဿဘေးဖြစ်သောအခါ။” စူသဓ်၊ ဒု ၁၁၃။

[ပါ။ သီဟဋ္ဌ။ သီဟဋ္ဌဆိုသည်မှာ သီဟမင်းသား၏
အမည်ဖြစ်သည်။ ၎င်း၏အနွယ်၌ဖြစ်သော မင်းတို့ကို
လည်း သဒိသုပစာအားဖြင့် သီဟဋ္ဌခေါ်သည်။ ထိုမင်း
တို့၏နေရာဖြစ်သောကြောင့် ကျွန်းကိုလည်း ဌာချူ
ပစာ အားဖြင့် သီဟဋ္ဌ ခေါ်သည်။ သာရတ္ထ၊
သီလကွန်ဋီကာ။ “သီဟဋ္ဌ၊ သီဟိဋ္ဌ၊ ဟကို သပြေ၍
သီသို ဟူ၍လည်း ခေါ်ကြ၏။ ဟကိုသပြေကြောင်း
ကား မိဿေ သိဗေ ဓနုစေဝ စသောဗေဒင်ကျမ်းလာ
ဂါထာ။ သီဟသူကို သင်္ဂ (သံ) သူခံသည် ဘွဲ့ပုံတို့ကို
ထောက်၍ သိရာသည်။” ကဝိမဏ္ဍနိ ၁၂၃။
“ချင်သေ့ဥက္ခောင်းနှင့်တူသောကြောင့် သီဟိဋ္ဌကျွန်း
အမည်တွင်သော။” မုံမိုင်း၊ ပေါ ၀မ်း၊ ကျော။]

သုခ — ချမ်းသာ။

“မဂ်ဖိုလ်ရ၍၊ သုခအောင်မြေ၊ ရောက်ဘူးလေဟု။”
ရာသီ* ၃။ “စံစံပဟ၊ ဤဘဝ၌၊ သုခပင်စည်။”
ဓမ္မ* ၅၁။ “ပြင်းသားတေဇ၊ နရိန္ဒကား၊ သုခချမ်း
သာ၊ စံပြီးစွာလျက်။” ကိုး* ၂၄၉။ “ဗိမာန်အိမ်
တွင်၊ ချမ်းငြိမ်သုခ၊ ပျော်ပါးရလျက်။” ပြာဋိ* ၅၄။
“သုခ ဒုက္ခ၊ နေ့ညတိုင်းပင်၊ ကောင်းလျှင် ကောင်း
လျောက်။” ပုည၊ ၁၊ ၅၃။ “ပုပ္ဖုရူ၊ မြင်သမျှ
လည်း၊ သုခဘို့ချည်း၊ လုံလည်း၏။” ဂံ၊ ပ ၄။
“ကိုယ်၌ဖြစ်သော သာယာခြင်းကို သုခ၊ မသာယာ
ခြင်းကို ဒုက္ခ။” မနောရထ ၃၈။ [ပါ။ သုခ။]

သုခမိန့် — နှိုင်းချိန်တတ်သော ပညာရှိ။

“လူ သုခမိန့် ဓမ္မဘဏ္ဍာကိုဝံ။” ဂံကျောက် ၆၇။
“နှုတ်ကောင်းခွန်းမြိန်၊ သုခမိန့်တို့၊ အစိန္တေယျ။”
ဇရဲ* ၁။ “ရသေ့ဣသိန်၊ သုခမိန့်လည်း၊ အရိန္ဒမာ။”
ဗျှို* ၂၀၂။ “သုခမိန့် လေးပါးအား မေးသည်
ရှိသော်။” ကိကုဏ် ၅၂။ “သုခမိန့်လေးယောက်

လေးမျက်နှာ၌နေ၍ ပရိတ်တော်ကို ရွတ်စေ၏။”
ဧပုံ ၁၆၆။ “မဟော်သော သုခမိန်၏ အကျိုးဖြစ်
ထွန်းပုံများကို။” စာဏကျ၊ ပ ၁၄။

[ပါ၊ သုခမိန်။? မှတ်ချက်။ ပါဠိဘာသာ၌ ပညာရှိ
ဟောပုဒ်များတွင် သုခမိန်ဟု မပါမရှိချေ။ မှတ်၌
‘သုခမိန်၊ ကောင်းစွာနှိုင်းရှည်ဘတ်သည်။ သုခမိန်
ပညာရှိဟူလိုသည်’ဟု တွေ့ရသည်။ ဤ၌ သုခမှာ
သုခစွာရဏ။ (သုခဥစ္စာရဏ၊ လွယ်ကူစွာရွတ်ဆိုခြင်း၊
ရွတ်ဆိုရလွယ်ကူခြင်း) စသည်၌ပါသော သုခကဲ့သို့
လွယ်ကူခြင်းအနက်ဟောဖြစ်သည်။ မိနကား အာ
ကာသံ၊ ကောင်းကင်ကို။ အင်္ဂုလေန၊ လက်သစ်ဖြင့်။
မိနိတုံ၊ နှိုင်းရှည်တိုင်းတာခြင်းငှာ၊ နသက္ကာ၊ မတတ်
ကောင်း။ စသည်တို့၌ ပါသော မိန (မိနိတုံ) ကဲ့သို့
နှိုင်းရှည်ခြင်းအနက်ဟောဖြစ်သည်ဟု ယူသင့်သည်။
နှိုင်းနှိုင်းချိန်ချိန် သုခမိန်-ဟုလည်း ဆိုစမှတ် ပြုကြ
သည်။ မန္တလေးတက္ကသိုလ်၊ မြန်မာစာဌာန၊ ဦးဆန်း
ထွန်းက (စန္ဒြာလောကဋီကာ) အရ သုခမန၊ ကောင်း
သောစိတ်=မြန်သောဉာဏ်ရှိသူဟု ဆိုသည်။ ဝေါတွင်
ပေါ်ထုတ်ဟုဆိုသည်။ “သုခမိန်ဟူသော ဆိုမိန့်ခြင်း
ကား ရှေးဝေါဟာရတည်း။ ပဏ္ဍိတသဒ္ဒါကို သုခမိန်-
ဟူ၍ ဆရာတို့ မြွေပြန်သောကြောင့် ပညာရှိဟု
သမုတ်သောသူကို သုခမိန်ဆိုသည် ယူသင့်၏။”
ဝေါ ၆၉၂။]

သုခုမ — သိမ်မွေ့သော။ ပညာမျက်စိဖြင့်သာ မြင်ရသော။
“မုဒုလက္ခဏ၊ သုခုမတည့်၊ နုလှသည်သာ။” ကိန္နရီ *
၃၄။ “သေးဖွဲ့သိမ်မွေ့လွှာစုတွင်၊ သုခုမမျိုး၊ အလှ
ပျိုးသော်။” ကိန္နရီ * ၄၈။ “သိမ်မွေ့သော ရုပ်
ကလာပ်တို့သည် သုခုမမည်၏။” နရ ၆၁၃။ “တရုပ်
သုခုမမှုကို။” ဂန္ဓာ ၁၂၇။ “သုခုမ ပညာများ
စိတ်ဝင်စားမှု ကင်းဝေးလျှင်။” ပျင်းဖြေ ၂၀။
“သုခုမ အနုပညာရပ်များတွင် စိတ်ဝင်စားလာ၏။”
မောင်မယ် ၁၇၅။ [ပါ သုခုမ။]

သုဂတိ — သူတော်ကောင်းတို့လားဆုတုံ။ လူ့ ဘုံနတ်ဘုံ။
“လူ့ဘဝတော်မီ၊ သုဂတိပင်၊ မရှိတတ်လေ။” ပါမီ *
၇၇။ “နတ်ခြောက်ထပ်နှင့်၊ လူရပ်ဘူမိ၊ သုဂတိဖြင့်။”
ဓမ္မ * ၆၂။ “ကာမာဝစရာ၊ သတ္တဘူမိ၊ သုဂတိ သို့၊
မငြိတယ်တာ။” ကိုး * ၂၈။ “ကောင်းမှုကိုပြုခြင်း

သည် နတ်ရွာ သုဂတိသို့ ရောက်ခြင်း အကြောင်း
ဖြစ်၏။” နရ ၂၆၇။ “ကောင်းရာ သုဂတိ သို့
လားပါစေ။” ထွက် ၂၃။

[ပါ၊ သုဂတိ။ သု-ကောင်းသော၊ ဂတိ-လားရာ။
“သုန္ဓရာ၊ ကောင်းသော။ ဂတိ၊ ဂ တိ တည်း။
ဣတိတသ္မာ၊ ကြောင့်။ သုဂတိ၊ မည်၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊
တ ၇၆။]

သုစရိုက် — သူ့အသက် သတ်မှုမှရှောင်ခြင်း စသော
ကောင်းသောအကျင့် ဆယ်ပါး။

“အမြဲ သုစရိုက်၊ ကိုယ်၌မကွေ၊ တည်ကုန်စေဟု။”
ဘူပေါင်း * ၁၃။ “လူ့ပြည်ခဏ၊ ဖြစ်ကာလတွင်၊
လောဘမလိုက်၊ သုစရိုက်ကို၊ ကိုယ်၌စောင့်ကာ၊ ကုသိုလ်
ရလျှင်။” ဥဗ္ဗာ * ၆၆။ “သမ္မာပယောဂ၌ တည်လျက်
သုစရိုက်သုံးပါးတို့ကို ဖြည့်၏။” သမန်၊ ဒု ၁၂၅။
“သုစရိုက်ဆယ်ပါးတို့ကို ပညတ်ကြကုန်၏။” သာသမ်
၂၇၂။ [ပါ၊ သုစရိုက်။]

သုတ — အကြားအမြင်။ ဗဟုသုတ။ ပညာ။
“မှတ်သားပညာ၊ နည်းနာနယ၊ သုတဗဟု၊ မရှု
မကြည့်၊ မပြည့်မဝ။” ပါပီ ၃၉။ “ဗာဝရီဟန်၊
ကျမ်းဂန်သုတ၊ ဗုဒ္ဓမူလ၌၊ ဟူဘိ၏သို့။” ဗာ * ၄၁။
“ဤစာနု၊ ကျမ်းအာယုကား၊ သုတအာဂုံ။” နု ၂၂။
“သုတရှာ ပမာသုဘုန်းစား။” (ကျည်း) နုစာ၊
ပ ၅၂။ [ပါ၊ သုတ။]

သုတကဝိ — အကြားဖြင့် ပညာရှိဖြစ်သူ။
“သုတေန၊ တစုံတခုကိုကြားသဖြင့်။ အညံ၊ ကြား
သည်မှတစ်ပါး မကြားသည်ကို။ အနုသန္တိတွာ၊ စပ်၍။
ကတံ၊ ပြုခြင်းသည်။ သုတံ၊ သုတကဝိ မည်၏။”
သဒ္ဓနိတိ၊ ပ ၈၉။ “အကြား အမြင် များ သော
သုတကဝိဖြစ်နိုင်ကြရုံမက။” သုခမိန်၊ နိဒါန်း သ။
[ပါ၊ သုတကဝိ။ သုတ-ကြား အပ် သော၊ ကဝိ-
ပညာရှိ။]

သုတမယဉာဏ် — ကြားဘူးနားဝဖြင့် သိသောဉာဏ်။
“သုတမယဉာဏ်ကို ရှေးဦးစွာတည်၍ စိန္တာမယ
ဉာဏ်ဖြင့် ဆင်ခြင်သည်ရှိသော်။” ဒေါသ ၁၃၃။
“ပညာရှိတို့၏သိမှု၌လည်း သုတမယဉာဏ်သိ စိန္တာ
မယဉာဏ်သိဟူ၍ နှစ်ပါးရှိ၏။” ဘာဝနာ ၉၄။
“သုတမယဉာဏ်စာဂေါစ-ဟူ၍ သူတော်ကောင်းတို့ဥစ္စာ

ခုနစ်ပါးတို့တွင် ပါဝင်သော သုတမယဉာဏ်ကို ကျမ်းဂန်တို့နှိုက် ပြလေသည်။” သုတ၊ ၁၊ ၆။

[ပါ၊ သုတမယဉာဏ။ သုတ-ကြားခြင်း၊ မယ-ပြီးသော၊ ဉာဏ-ဉာဏ်။]

သုတမင်္ဂလာ—ကြားအပ်သောအရာမင်္ဂလာ။

“ဒိဋ္ဌအစု၊ သုတမုတ၊ သုံးဝမင်္ဂလာ၊ ကြောင်းများစွာတို့။” ဣန္ဒာနေ ၉။ “သုတမင်္ဂလာ အယူရှိသော ပရိသတ်။” ငါး၊ တ ၅၇၇။ “နားမထောင်အပ်သော ဂီတစသော သာယာသောအသံကို ကြားရခြင်းသည် သုတမင်္ဂလာဖြစ်၏။” ဥပါထိ ၅၀။

[ပါ၊ သုတမင်္ဂလ။ သုတ-ကြားအပ်သော၊ မင်္ဂလ-မင်္ဂလာ။]

သုတိ—အကြား။

“ကျမ်းကားသုတိ၊ ထွက်ရှိဂါထာ။” ကုသ* ၅၇။ “ဩဇာသုတိ ဂုဏ်ရှိသော စကားတို့ဖြင့်။” မင်းရှင်၊ နိဒါန်း။ “ပြေသည်ဟူသော စကားခွန်းကို ထောက်သဖြင့် အပြစ်အဆာ တရံမရောက် ပြေပျောက်သည်ဟူသော သုတိသာ မင်္ဂလာကိုလိုက်၍ ‘သစ်ပြေ’ဟူလိုလျက် အဆိုအမိန့်လွယ်ရာ သပြေ-ဟူသော အမည်တွင်လေသည်။” ဝေါ ၄၁၀။ “စောင်းတီးလိုက်သော အခါ နားမှာ ကြားရသောအသံကို သုတိဟု ခေါ်လေသည်။” ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၊ ၃၊ ၃၉။ [ပါ၊ သုတိ။]

သုတေသန—အကြားအမြင်ဗဟုသုတကို ခြေခြေမြစ်မြစ် ရအောင် ရှာမှီးဆည်းပူးခြင်း။ ရှာဖွေစူးစမ်းခြင်း။

“ဂန္ထန္တရ၊ ကျမ်းဂန်စသား၊ ကျနဘန်ဝေ၊ သိသေခွေသည်၊ သုတေသန၊ ဝိသေသနှင့်၊ သုတသန္တိ။” ကိနူရီ* ၁၉၈။ “သုတေသန၊ သုတဗုဒ္ဓိ၊ သိမြင်ကောင်းချီး၊ ငြိမ်းကြီးလက်သုံး။” ပလိပ် ၄။ “သုတေသန လုပ်ငန်းများကိုလည်း နေ့ရောညပါ အခါမလပ် ရှာဖွေလျက်ရှိကြသည်။” သည်း ၂၉။ “သင်္ချာပညာတွင် သုတေသနအလုပ်ကိုအထူးဝါယမစိုက်၍လုပ်သောကြောင့်။” ဂရိ ၃၄။

[ပါ၊ သုတေသန။ သုတ-သေန၊ သုတ-အကြားအမြင်ပညာ၊ သေန-ရှာမှီးခြင်း။]

သုတေသိ—အကြားအမြင်ပညာကိုရှာမှီးသူ။

“နာနာဂန္ဓန၊ ပဋိဘာန်ထွေထွေ၊ သုတေသိစစ်၊ ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်လည်း။” ဓမ္မောဇ* ၆။ “ယင်းမှတ်တမ်းမှာ ဖေပုရပိုက်များတွင်သာရှိနေခဲ့သဖြင့် စာပေသုတေသိအချို့မှလွဲ၍ လူသိမများလှပေ။” အီတာလျံ ၁၁။ “သုတေသိ ပုဂ္ဂိုလ်တို့ မှတ်တမ်းမတင်ရသေးသည့်။” တို့တိုင်းပြည် ၄၁။

[ပါ၊ သုတေသိ။ သုတ-သေ၊ သုတ-အကြားအမြင်ပညာ၊ သေ-ရှာမှီးသူ။]

သုဒဿ—သုဒဿနရူ။

“တောရဏ်လုံခြုံ၊ သုဒဿဘုံကဲ့သို့။” ကဝိသေ ၂၃။

သုဒဿန—သိကြားမင်းစံရာမြို့တော်။

“ဘုရင်များထွတ်၊ ကျွန်းလုံးနတ်လျှင်၊ သုဒဿန၊ အယုဇ္ဈသို့၊ ဇေယျမည်သာ၊ ပြည်ကြီးစွာနှိုက်။” သူဇာ* ၁၉။ “သုဒဿန၊ အယုဇ္ဈမှာ။” ရာမ၊ ပ ၁၀၅။ [ပါ၊ သုဒဿန။]

သုဓာ—နတ်ဩဇာ။

“တရားငြိမ်းကြည်၊ သုဓာ ရည်ဖြင့်။” ကိုး* ၂၇၇။ “မြို့ကံသုဓာလည်း၊ ဩဇာကြိုင်သင်း၊ ခေါင်းရင်းကမ္ဘာ၊ ထုပ်လျက်ပါ၏။” ဗျူ* ၁၅။ “တည်ကျွေးစားငှာ၊ ဤသည့်စာကို၊ သုဓာမြို့ကံတူ၊ စားသောသူကား။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ၈၄၄၄။ [ပါ၊ သုဓာ။]

သုဓာဘုတ်—သုဓာနှင့်အတူတူ။

“ရောက်လာချက်ဖြုတ်၊ သုဓာဘုတ်ကို၊ တလုတ်တယောက်။” ဆူ* ၃။ “ထိုသို့မဟုတ်၊ သုဓာဘုတ်ကို၊ ပါးလုပ်ပါးလောင်း။” ဗျူ* ၂၁၄။ “တာဝတိံသာ သိကြားမင်းသည် သုဓာဘုတ်ကို စားသကဲ့သို့။” ဣကုဏ် ၄၇၀။ “သုဓာဘုတ် ဟူသည်လည်း သုဓာဘောဇနဟူသောပါဌ်၌ ဘုဇဟူသောပါဌ် နေရင်းသို့ လိုက်၍ ကွဲသတ်လိုရင်းဖြစ်၏။” ဝေါ ၇၂၀။ [ပါ၊ သုဓာဘောဇန။]

သုဓမ္မာ—၁၊ တာဝတိံသာနတ်ပြည်ရှိ တရားဆွေးနွေးစည်းဝေးရာဇရပ်။

“ဒေဝသဘာ၊ သုဓမ္မာဟု၊ သာသည့်ဇရပ်။” လောသာ* ၄၆။ “သုဒဿန၊ ရွှေပြည်မ၌၊ ဒေဝရာဇာ၊ သုဓမ္မာကို၊

ထွက်ကာလတွင်။” ဥမ္မာ* ၁၇။ “ထက်ခွင့်နတ်မှာ၊ သုဓမ္မာသို့၊ အာကာတိမ်ခွင်။” မင်းရှင် ၄။ “တာဝတိံ သာနတ်ရွာ၌ သုဓမ္မာ မည်တွင် တရားသဘင် သည်ကား။ နဝဏ်၊ ဒု ၁၈၀။

၂၊ မန္တလေးရွှေမြို့တော်ရှိ သာသနာရေး စည်းဝေးရာဇရပ်။

“စာပြန်ဆေးမေး၊ မင်းရေးတံသွာ၊ သုဓမ္မာဝယ်။” ကုသ * ၃၀။ “ထုံးစံရှိရာ သုဓမ္မာတွင် ပြန်ဆိုစေ။” လွတ် ၉။ “မြတ်ရှင်ရင်းသဃ်၊ သုဓမ္မာ သာလာယ မှာတဲ့၊ မေးဖြေကြသူ၊ ထက်ကားငါ။” ဆဲနှစ်မျိုး ၁၉။

၃၊ သုဓမ္မာဝင်ဆရာတော်များဂိုဏ်း။

“ကဝိသာရမဉ္ဇူ၊ သာကျမ်းမှာ အရံဂိုဏ်းကို သုဓမ္မာ၊ အတုလယသပါဝင်သော အတင်ဂိုဏ်းကို စူဠဂဏ္ဌိ ဂိုဏ်းဟု ရေးသားသည်။” သာဟု ၁၁၃။ “ထိုအခါမှ စ၍ သာသနာတော်တွင် သုဓမ္မာဂိုဏ်း၊ ရွှေကျင် ဂိုဏ်းဟူ၍ ဂိုဏ်းကြီး ၂ ဂိုဏ်း အထင်အရှား ကွဲပြား လာလေသည်။” ရာမန်း ၂၃၃။ [ပါ၊ သုဓမ္မာ။]

သုနာပရန် — ဇမ္ဗူဒိပ်၌ အနောက်ဖက်ကျွန်းသားတို့ နေရာအရပ်။ မြန်မာနိုင်ငံ၌ ဧရာဝတီမြစ် အနောက်ဖက် မြောက်ဖက်ဖြစ်သောတိုင်း။

“သုနာပရန်၊ ရပ်ဌာန်ဌာန၊ တိုင်းချက်မထက်။” ဇပျို့၊ နိဂုံး * ၃။ “သုနာပရန်၊ တမ္ပဒိပ်ဝန်း။” ရာမ၊ ပ ၂၀။ “ဗျာဒိတ်တော်ခံ၊ တိုင်းသုနာပြန် (ပရန်) တမ္ပဒိပါ ဝဲယာခသည်။” မကရန် ၇။ “ခေါ်ချင်သာယာ၊ သုနာပရန်၊ သမုတ်မှန်သား။” (စစ်ကိုင်းမြို့သမိုင်းလင်္ကာ) ဗန္ဓ ၉၉။

[ပါ၊ သုနာပရန္တ။ သုနု-အပရန္တ၊ သုနု-သား၊ အပရန္တ-အနောက်ဖက်အစွန်း။]

သုနာပရန္တ — သုနာပရန်နှင့် အတူတူ။

“မဟာပုဏ္ဏသည် ရဟန်းဖြစ်၍ မိမိနေရပ် သုနာပရန္တ တိုင်းသို့ ဝင်ရောက်၍။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ တ ၁၃၅။ “မြောက်မျက်နှာမှာလည်း သုနာပရန္တတိုင်း။” ရာမ၊ ပ ၁၇၀။ “သုနာပရန္တ ကလေးသောင်သွ် အစ ရှိသော ပြည်ကြီးတို့၏တည်ရာ သုနာပရန္တတိုင်း။” ကဝိဒီ ၃၀၁။ “မန္တာတ်မင်းကြီး၏ သားကြီးရဘနာ

နှင့် အတူပါသော အနောက်ကျွန်းသားတို့၏ နေရာ ဖြစ်၍ သားကိုဟောသော သုနုသဒ္ဓါနှင့် သုနာပရန္တ တိုင်းဟူ၍၎င်း၊ သုနုသဒ္ဓါကိုမယူဘဲ အပရန္တတိုင်း ဟူ၍၎င်း ကျမ်းဂန်များ၌ အမည်နှစ်ပါးဖြင့် ခေါ်ဝေါ်သတည်း။” သာလင် ၂၂။

သုဘ — တင့်တယ်သော။ ကောင်းသော။

“ကောင်းစွာယူဆ၊ သုဘဟူ၍၊ မအောက်မလင့်။” သူဇာ* ၁၃၁။ “ရူပါရုံအစရှိသည်ကို သုဘအားဖြင့် မရှုမူ၍။” ဣကုဏ် ၃၁၉။ “ဗျာယမထွက်၊ သုဘ လက်တွင်။” ကုသ* ၁၂၆။ “သုဘအိမ်၌ တရား မိဘ ဆရာတို့ကို ရှာအပ်၏။” သူဇာ ၁၃။

[ပါ၊ သုဘ။]

သုဘကိဏ် — တတိယဈာန်ဗြဟ္မာဘုံ ၃ ဘုံအနက် အမြင့်ဆုံးဘုံ။

“သုဘကိဏ်အောက်၊ ဘုံတလျှောက်ကို။” ကိုး* ၄။ “ကမ္ဘာပျက်ချိန်၊ သုဘကိဏ်၊ ရေရှိန်လွတ်ရှင်းရှင်း။” ကဝိသတ်* ၈၀၈။ “တတိယဈာန်သုံးဘုံတွင် ၆၄ ကမ္ဘာ အသက်ရှည်သော သုဘကိဏ်၌ ဖြစ်၏။” စွယ်ကျမ်း၊ ၇၊ ၃၃၂။ “သိရိသိရိ ခုအရှိန်သည်၊ သုဘကိဏ်လွှမ်းတဲ့အခြံမဲ့။” ပုညတေး ၅။ [ပါ၊ သုဘ ကိဏ္ဍာ။]

သုဘရာဇာ — သင်းချိုင်း၌နေသူ၊ ဒွန်းစဏ္ဍား၊ သူဘောင်းစား။

“ဘောထိန်း၊ သုဘရာဇာ၊ ဒွန်းစန္ဒားလုလင်တို့။” ပေါဒီ၊ ဒု ၃၀၇။ “ပရာမသန္တော၊ မရွံ့မရှာ၊ သုဘ ရာဇာကဲ့သို့ ကိုယ်ဘိုင်ကိုင့်တွယ်သုံးသပ်သော ရဟန်း သည်။” ဝိဌနီ၊ ပ ၅၂၇။ “ကျောက်စာနှင့် ရခိုင် ရာဇဝင်များမှာ ကျွန်သီးတော်ကိုသင်္ဂီဟူ၍ ရေးသား သည်၊ အချို့နယ်မှာ ဘုရားသည်၊ ကျောင်းသည်၊... အချို့နယ်မှာ သုဘရာဇာ၊ အချို့နယ်မှာ သူဖုန်းစား၊ သူဘောင်းစား...ဟု ရပ်ခြားနယ်ခြားအလိုက် ထိုက် သက်ရာ အခေါ်ပညတ် အမှတ်သည် ကွဲပြားသေး သည်။” ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၅၄။

[ပါ၊ အသုဘရာဇာ ?။ လူသေကောင်၊ သို့မဟုတ် မသားကို အသုဘခေါ်သဖြင့် အသုဘ၌ ကြီးစိုး (တွင်းတူးမြှုပ်နှံ) သူကို အသုဘရာဇာ ခေါ်ရာမှ

အပျောက်၍ သုဘရာဇာ တွင်လာသည်ဟု ယူဆဖွယ် ရှိသည်။ အထောက်အထား မတွေ့ရသေး။]

သုဘာသိတ—ကောင်းသောစကား။

“မုချရှုသာ၊ ဥပစာဖြင့်၊ သုဘာသိတ၊ ဝါဒိမျှလျက်။”
ကိန္နရီ* ၁၉၆။

[ပါ။ သုဘာသိတ။ သုဘာသိတ-ကောင်းစွာဆိုအပ်
သော (စကား) ။]

သုမင်္ဂလ—ရှင်ပြု၊ ပရိတ်နာ၊ ဆွမ်းကျွေးစသည့် ကုသိုလ်
ရေးအလုပ်။ မင်္ဂလာရှိသောကိစ္စ။

“သုမင်္ဂလစကားပါသောသူတို့ ရှေးဦးဝင်၍ သံတော်
ဦးတင်လျှင်။” မာတော ၈၆။ “အပျိုမကလေး၏
အိမ်၌ သုမင်္ဂလ ဒုမင်္ဂလနှင့်စပ်လျဉ်း၍ အကြောင်း
ကိစ္စပေါ်ပေါက်လာလျှင်။” စပယ် ၅၈။ “ရပ်ရွာ၌
သာမုနာမု ဒုမင်္ဂလ သုမင်္ဂလပွဲများတွင်.....လူကြီး
ပိုင်းကစပြီး ဆူညံထွေးရှုပ်သဖြင့်။” ထိလက်စွဲ၊ ၃၂၉။
[ပါ။ သုမင်္ဂလ။ သု-ကောင်းသော၊ မင်္ဂလ-မင်္ဂလာ။]

သုရာ—သေရည်။ သူရာ။

“သေ ဟု တွင် ရိုး၊ သုရာမျိုးလည်း၊ ကောင်းကျိုး
မပေး။” သစ္စာ* ၂၂၈။ “ပါဏာတိကာ အဒိန္နဟု၊
ကာမေသုမိစ္ဆာ၊ သုရာခပင်း၊ ပယ်သတ်လျှင်း၏။”
ရာသီ* ၂၄။ “နှိပ်နယ်၍သာ၊ ပြု သည် မှာ ကား၊
သုရာမည်ထ၊ မေရယမှာ၊ များစွာကာလ၊ ထုံထသည်
သာ၊ လက္ခဏာတည်း၊ နှစ်ဖြာသေရက်၊ ထူးကြောင်း
ထွက်သည်၊ ဆယ်ချက်ယစ်မျိုးသာ၍ဆိုး။” ချူ၊ ၉။
“ဆေးကျမ်းတို့တွင် လာသည့်အတိုင်း သုရာ ခေါ်
သောဝတ္ထုကို ခေါင်ရေခေါ်၍ သောက်ကြသည်။”
ဥတု ၁၆၀။

[ပါ။ သုရာ။ သုရာ ၅ မျိုး။ ၁ စပါးမျိုးတို့၏ ဆံ
(ဆန်) မုန့်ဖြင့်လုပ်သော ပိဋ္ဌသုရာ၊ ၂ ၎င်းအမုန့်ကို
လုပ်သော မုံ့ မျိုး တို့ဖြင့် လုပ်သော ပုဝသုရာ၊
၃ ထမင်းဖြင့်လုပ်သော သြဒနသုရာ၊ ၄ ဆေးအမျိုး
မျိုးတို့ကို ပေါင်းစု၍လုပ်သော သမ္ဘာရယုတ္တသုရာ၊
၅ အလင်မျိုးစေ့ထည့်၍လုပ်သော ကိဏ္ဍပက္ခိတ္တသုရာ။
ဥတု ၁၆၈။]

သုရိန်—စာသုရိန်နတ်။

“နေဗိမာန်သည်၊ နတ်မုန့်သုရိန်၊ လွှက်ချိန်လည်း

ရောက်။” ပါဠိ* ၁၅၅။ “ဒေဝါသုရိန်၊ ဘူမိန္ဒရာ၊
ဂြိုဟ်ရှစ်ဖြာနှင့်။” ကဝိသေ ၂၀၂။ “ဝက်ဝက်လှစ်
ထွင်း၊ သုရိန်ချင်းက၊ ဆီးနှင်းထွေလိမ်။” ဗန္ဓ ၁၂၉။
[ပါ။ အသုရိန္ဒ။]

သုဝဏ္ဏ—၁၊ ရွှေ။

“အပကားဖလ်၊ သုဝဏ္ဏအတွင်း၊ တက်နေဝင်းသို့။”
တန်ရ* ၂ [၂]။ “ရဟနာရောင်ဝှက်၊ ဟေမဝန်ဟု၊
သုဝဏ္ဏသိင်္ဂါ၊ ထိန်ထိန်ဖြာသား။” ကိန္နရီ* ၃၉။
“သုဝဏ္ဏပဘာ၊ ရွှေကြာပွင့်ဖူးသစ်၊ ပျိုမျစ်မျစ်မှု။”
(တောင့်တဲတွန့်) ဗန္ဓ ၁၄၆။ “ကြင်လည်ကျင့်တန်၊
ရွှေသုဝဏ္ဏနှင့်၊ သဏ္ဌာန်နှိုင်းဘွယ်၊ မင်းလှငယ်သည်။”
ဇေယျီ* ၂၆။

၂၊ ချိန်ဝန်တမျိုး။

“ပဉ္စဓရဏ်၊ တသုဝဏ္ဏဖြင့်၊ သုဝဏ္ဏငါးဆ၊ တနိက္ခ
တည့်။” မဿ* ၄၂၉။ “ပဉ္စဓရဏ်၊ ငါးဓာရဏသည်။
သုဝဏ္ဏော၊ တသုဝဏ္ဏမည်၏။” သမန်၊ ၃၉၁။
[ပါ။ သုဝဏ္ဏ။]

သုဝဏ္ဏ—သုဝဏ္ဏ နှင့်အတူတူ။

၁၊ “လွမ်းမည်ဟန်ဟန်၊ သုဝဏ္ဏ လိပ်၊ တံဆိပ်ပြောက်
ကွင်း၊ ရွှေတံတင်းလျှင်။” ဘုံ* ၅။ “လုပ်၍သုံးဆောင်
ပြီးသော အဘိုးများသော ရွှေသည် ဟိရညမည်၏။
မသုံးဆောင်သေးသော အဘိုးနည်းသော ရွှေသည်
သုဝဏ္ဏ မည်၏။” သဒ္ဒါကြီး၊ ပ ၆၀၅။

၂၊ အကွတို့၏ငါးခုသည် ဓနုဏတခုဖြစ်၏၊ အကွတို့၏
ရှစ်ခုသည် တသုဝဏ္ဏဖြစ်၏။ ဓာန်* ၄၇၉။

သုဝဏ္ဏလိပ်—သုဝဏ္ဏလွှာရွှေစာ။

“ဤ သုဝဏ္ဏလိပ် ကာ မင်္ဂလုတ်၏ သည် မဟုတ်။”
ဂံကျောက် ၁၂၇။ “သုဝဏ္ဏလိပ်၊ တံဆိပ်ပြောက်
ကွင်း၊ ရွှေတံတင်းလျှင်။” ဘုံ* ၅။ “သုဝဏ္ဏလိပ်၊
တံဆိပ်ရွှေရည်။” သစ္စာ* ၂၀၃။
[ပါ။ သုဝဏ္ဏလိပ်။ သုဝဏ္ဏ-ရွှေ၊ လိပ်-ရေးသောစာ၊
အကွထ။]

သုဝဏ္ဏသံဃ—ဇာတ်ကြီး ဆယ်ဘွဲ့အဝင် တတိယဇာတ်
တော်လာ ဘုရားလောင်းအမည်။

“သုဝဏ္ဏသံ၊ တန်ခိုးခံ၍၊ ဆက်ဆံမေတ္တာ။” သစ္စာ*
၈။ “သုဝဏ္ဏသံ၊ ဇာတ်၌လည်း သစ္စာစကားဖြင့် မိဖ
တို့ကို မျက်စိမြင်ပြန်စေ၏။” ပါရာ ၆၉။

[ပါ၊ သုဝဏ္ဏသာမ။ သုဝဏ္ဏ-ရွှေ၊ သာမ-ရွှေသော
အဆင်း။]

သုသာန်—သင်းချိုင်း။ (အုတ်ကာရန်တွင်ရှု) ။

သုဇာ—၁။ သိကြားမင်း၏ မိဖုရား။

“နှိုင်းဆင့်တူနိုး၊ သုဇာရိုး (ယိုး) သား၊ ပြည့်ဖြိုးဆင်း
ပြင်၊ ရှင်မိခင်လည်း။” ဘူပေါင်း* ၃၀။ “နတ်မြေ
မိုးမှ၊ သုဇာ ကျသို့၊ အလှလှတူင်။” ဟင်္သာ* ၁၁။
“လင်မကွေ့ကွာ၊ နတ်ချမ်းသာဖြင့်၊ သုဇာ ရည်တူ၊
ဖြစ်စိမ့်ဟူလည်း။” ကိုး* ၂၂၅။

၂။ လှပသော မိန်းမ။

“နန်းကြီးနေသား၊ ဒေဝီရတနာ၊ လှသုဇာ၏၊ သည်း
ချာသက်မှတ်။” ကဝိမဏ် ၇၃။ [ပါ၊ သုဇာတာ။]

သုဇံ—၁။ သိကြားမင်း။ ?

“များစွာခြံရံ၊ စည်းစိမ်ခံလျက်၊ သုဇံ သိကြား၊ နတ်
သားအပေါင်း။” ဂါထာ ၄၄။

၂။ နတ်သမီး။

“အလှ လွတ်စံ၊ မိုး သုဇံ သို့၊ ခါဆံ မြီးရောက်။”
ကိန္နရီ* ၃၁။

[ပါ၊ သုဇမ္ပတိ။ သုဇာ-သုဇာတာ၊ ပတိ-အရှင်၊
လင်။ ၂ အနက်ကား သုဇာကိုပင် ကာရန်ကိုင်၍
သုဇံဆိုသည်ဟု ယူသင့်သည်။]

သုဌေး—သေဌေး ရှု။

“များစွာ ကျွန်ကျေး၊ သုဌေး ထက်ရံ၊ သူကြွယ်တုံ
လည်း။” တန်ခိုး* ၂ [၉]။ “ပုဏ္ဏား ပုဏ္ဏေး သုဌေး
သူကြွယ်၊ မင်းနွယ်မင်းရိုး၊ လူမျိုးမလွတ်။” သစ္စာ*
၁၇၃။ “စုရေး စုကိုင်၊ သုဌေး သူကြွယ်၊ မြို့ရွာ
သူကြီး။” လွတ် ၂။ “ရန်ကုန်မြို့ သုဌေးသို့လည်း
ကြေးနန်းစာနှင့်ဆင့်သည်။” ပြင်သစ်မှတ် ၄။ “စက်
ပိုင် သုဌေး တွေက ကုန်ပစ္စည်း များများ ထွက်ပြီး
အမြတ် များများ ရဘို့ကိုသာ ဂရု စိုက်တယ်။”
ပြည်တိ ၃၆။

[ပါ၊ သေဌိ။ သေဌိပုဒ်တွင် လူမှ ဖြစ်၍ သေဌေးဟု
ပညာရှိများ နှစ်သက်ကြသည်။ သို့ရာတွင် သတင်း ဥ
သရနှင့် သုဌေးဟု အရေးများသဖြင့် ထည့်သွင်းဖော်
ပြလိုက်သည်။ သေဌေးရှုဦး။]

သုရ—သုရ သတ္တိ ရှိသူကို ပေးသည့် စစ်ဖက် ဆိုင်ရာ
ဘွဲ့တမျိုး။

“သုရဘွဲ့ရ ဗိုလ်မှူးခင်။” ပြည်သား၊ ၂၂၊ ၁၅။
[ပါ၊ သုရ။]

သုရကန်—နေ ကြိုက်နှစ်သက်သော၊ နေနှင့်သင့်လျော်
သောကျောက်။ မှန်ဘီလူး။

“ဧကံ သုရကန်၊ မတူ လှန်သည်၊ နေရဗ္ဗာန်ဦး။”
ကိန္နရီ* ၃၉။ “သဘောပါ သုရကန်၊ တကျွန်းသား
မှန်နှင့်။” ရာမ၊ ပ ၁၅၅။ “မင်းကြီး၊ ဥပမာသော်
ကား၊ သုရကန် ကျောက်မရှိခဲ့သော်၊ နေပူမရှိခဲ့သော်
မီးစာမရှိခဲ့သော်၊ မီးဖြစ်ရာသလောဟု မေး၏။” မိလိန်
၈၅။ “သုရိယကန္တ သဒ္ဓါကိုစွဲ၍ သုရကန်....ခေါ်သည်၊
....နေကြိုက်နှစ်သက်သော နေနှင့် သင့်လျော်သော
မှန်ဆိုလိုသည်။ နေရောင် ၎င်းကျောက်တွင်းသို့ ဝင်
လျှင်မီးထွက်သည်ကို ထောက်၍ နေနှင့် သင့်ကြောင်း
ကိုသိရသည်။” ဥတု ၉၆။

[ပါ၊ သုရိယကန္တ။ သုရိယ-နေ၊ ကန္တ-နှစ်သက်
သည်။]

သုရသတ္တိ—ရဲစွမ်း။

“သုရသတ္တိ၊ ရဲဘိကြံ့ခိုင်၊ ငါသံတိုင်ကို၊ စွဲကိုင်လက်
နက် စိန်သန်လျက်ဖြင့်။” ဘူပေါင်း* ၃၅။ “ဘောက်
စူးခွဲရ၊ သုရသတ္တိ၊ ဗျတ္တိဉာဏ၊ အာဇာနေယျဇာတ်၊
ဂုဏ်ဒြပ်နှင့်။” ကဝိသေ ၁၆၂။ “ပြည်ဘုရင် သတိုး
မင်းစောလည်း မရဲဘဲနှင့် ကျွဲပြစီးချင် ဆိုသောစကား
အတိုင်း သုရသတ္တိနှင့် လက်ရုံးရည်မရှိဘဲ အဝနေ
ပြည် တော်ကြီးတွင် ဘုရင် အဖြစ်ကို အလိုရှိ၏။”
ထီး၊ ပ ၂၀၂။

[ပါ၊ သုရသတ္တိ။ သုရ-ရဲရင့်ခြင်း၊ သတ္တိ-အစွမ်း။]

သုရာ—သေရည်။

“အကျင့်မတူ၊ သုရာ ဟူသော၊ သေဖြူသေနက်၊ သေ
အယက်နှင့်၊ ပင်ထွက်သေရည်၊ စိမ်ထည့်တည်နှင့်၊ သစ်
မဉ်စည်မျှ၊ သစ်တတ်ကလျင်၊ သုရာဘောင်တွင်၊ တွက်

ကျုံးဝင်၏။” ဓမ္မ* ၇၃။ “သုရာ ယဇ်သော တကာ နှစ်ယောက်တို့သည် ငါ၏ရှေ့ဝယ် ဖြတ်သန်းပျော်မြူး ကခုန်သီဆို သွားကြသော ဂီတသံသည်။” သေတ္တု၊ ပ ၁၀၈။ [ပါ၊ သုရာ။]

သုရိယ — နေ။

“လျှံပြောင်တေဇာ၊ သုရိယာ သို့။” ခင်ထွေး* ၁။ “နေကား သောကြာ၊ သုရိယာလည်း၊ ပြဗ္ဗာတူရ၊ ထွက်ပြုကြိုက်ရုံ။” သစ္စာ* ၂၄၅။ “ကမ္ဘာဦးသူတို့ သည် ကြောက်ခြင်းကင်း၍ ရဲရင့်ခြင်းဖြစ်ကုန်သော ကြောင့် သုရိယ ဟုခေါ်ဝေါ်ကုန်၏။” မှန်၊ ပ ၂၉။ [ပါ၊ သုရိယ။]

သုရိယမာသ — နေ သွား ပုံ ကို စွဲ၍ သတ်မှတ်သော (ရာသီ) လ။

“တရာသိ၌ အသံသရက် ၃၀ ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သော လသည် သုရိယမာသ မည်၏။” ဓိမာသံ ၄။ “ထိုရက် ပေါင်း ၃၀ ရှိ တလသည် နေသွားပုံကို အစွဲပြုသော ကြောင့် သုရိယမာသ ဟူ၍ ခေါ်တွင်၏။” လောကုပ် ၁၁၄။

[ပါ၊ သုရိယမာသ။ သုရိယ-နေ၊ မာသ-လ။]

သုရဲ — စစ်သား။

“ထိုးအံ့ စစ်ဟု၊ အလှစ် သုရဲ၊ ရင်ဘိ ကဲလျက်။” ခင်ထွေး* ၉။ “မူးမတ်စစ်ကဲ၊ သုရဲစစ်မူး၊ တပ်မူး စစ်ကွပ်။” သြပျို* ၂၃။ “ဗိုလ်မူးစစ်ကဲ၊ သုရဲ ဝန်း မြိုင်။” စိန်ကျော်* ၃၈ (၂)။ “မြင်းတွင် သုရဲ၊ တယောက်စွဲ၍၊ ယာဝဲနှစ်ပါး၊ လိုက်စေ ငြားအံ့။” နာပျို* ၁၁၀။ “စစ်မြေအရပ် သုရဲ တို့ ညာတိုက်၍ ရသော ဝတ္ထုတို့ကဲ့သို့ဖြစ်သည်ဟု။” နု ၂၀။ “ပစ္စန္ဒ မင်းသည် တထောင်သော သုရဲ သာရှိ၏။” သမန်၊ ဒု ၁၇၅။ [ပါ၊ သုရ။]

သုရဇ္ဇ — [ဗေဒင်] တနင်္ဂနွေကိုခေါ်သော အမည်တမျိုး။

“ဂုရုဗုဒ္ဓ သုရဇ္ဇ မှာ အခြေ၊ စနေ အင်္ဂါ သောကြာနံ အညွန့်ဖြစ်ချေသည်။” ကျည်း ၄၈။ “သုရဇ္ဇ စုတ်၊ ယုတ်သို့ ယူးယူး၊ ကူးခါ နိုးနှိုက်။” အာသံ* ၁၀။ “ထိုသုရိယ ဟူသော အမည်ကို စွဲ၍ သုရဇ္ဇ ဟူ၍ တနင်္ဂနွေကို ခေါ်ကုန်၏။” လောဟိ ၃၀၉။ “နောက် ပြီးတော့ သုရဇ္ဇ၊ သောကြာ၊ ဗုဒ္ဓ၊ စန္ဒြေ၊ သောရိ၊

ဂုရု၊ ဘောမဆိုတဲ့ ကာလကြီး အဟောတို့။” မဟာ ဆန် ၂၅။ [ပါ၊ သုရိယ။ ?]

သုရဿတိ — နှုတ် (စကား) ကို စောင့်သောနတ်သမီး။ တူရိယာနှင့် အနုပညာ သခင်မ။

“နှိုင်းတုမဲ့ပြီ၊ နတ်ဇော်ဂီသို့၊ သုရဿတိ နှုတ်ဖျား၊ နှိုးဆော်ထား၍။” ထီးဇ* ၃၄။ “စကားတတ်ပွန်၊ အဖြေသန်ဟု၊... စက်ခုတ်ဖြတ်ရဉ်၊ လေးထောင့်ပျဉ် နှယ်၊ ပညာကျယ်သည်။” နတ်ငယ် သုရဿတိ တည်း။ ဆု* ၂၇။ “သုရဿတိ၊ ကူညီသည့်နှုတ်။” ရာမ၊ ပ ၁၆၃။ [သ၊ သရသွတိ။]

သုရိန် — ၁။ နေ။

“ပြင်းဟုန် သုရိန်၊ ထွန်းထိန် ကရကဋ်၊ မှတ်လော့ တညီ။” ထီးဇ* ၂၄။ “နှစ်စင်းညီးညီး၊ မီးကမ္ဘာ ချိန် နေ သုရိန် သို့။” နရ ၅၁၄။ “ငင်ရော်ဘောင် ဝေဝေနှင့်၊ သုရိန် နေညီးညီး။” ပုည၊ ၁၊ ၇၇။

၂။ အသုရိန်နတ်။

“လကို သုရိန် ဖုံးသို့တည်း။” ဗုဒ္ဓပျို ၁၂၇။ “စန္ဒာ ယုန်ရုပ်၊ သုရိန် အုပ်သကဲ့သို့၊ သိမ်သရေမျှ မချုပ်နိုင် သောကြောင့်။” စပယ် ၂၄။ “ဆီးနှင်း မြူတိမ် သုရိန် မီးခိုး ညစ်မျိုးငါးပါးတို့မှ။” သာသမ် ၂၉၆။ [ပါ၊ ၁ သုရိန္ဒ၊ ၂ အသုရိန္ဒ။]

သေနာပတိ — စစ်သူကြီး။ စစ်ဗိုလ်ချုပ်။

“စည်းစိမ်ချမ်းသာ၊ ထူပြောစွာသား၊ သေနာပတိ၊ နတ်ဘုန်းရှိသည်။” ဘူပေါင်း* ၅၅။ “သေနာပတိ၊ စစ်ပွဲချသို့၊ ဟတ္ထိပါလ၊ ညီးများဘကား။” ကိုး* ၁၃၀။ “မူးကြီးမတ်ရာ၊ သေနာပတိ၊ အာရုံသား။” ဗေပျို* ၆၁။ “မြို့ကွပ်စီရင်သည်ကို ပုဏ္ဏားကြီးတို့က မပြီး၍ သေနာပတိသို့ ရောက်ပြန်သော်လည်း ထိုနည်း တူစီရင်သည်။” နု ၁၃။ “ပုဂံခေတ်တွင် စီရင် အုပ်ချုပ်ခြင်းဘက်၌ ဘုရင်သည် အကြီးအမှူးဖြစ် လျက် သေနာပတိ မူးကြီးမတ်ရာ မြို့စားရွာစား သံပျင်၊ ကလန်၊ စာချီအစရှိသည်တို့ အဆင့်ဆင့် အုပ်ချုပ်ကြကြောင်း။” စာသမိုင်း ၉။ “တပ်မတော် သေနာပတိ ဗိုလ်ချုပ်အောင်ဆန်း ဖြစ်လေသည်။” တို့တိုင်းပြည် ၁၈၃။

[ပါ၊ သေနာပတိ။ သေနာ-စစ်တပ်၊ ပတိ-အရှင်၊ အကြီးအကဲ။]

သေနင် — စစ်အင်္ဂါ။

“လေးပါးသေနင်၊ စတုရင်ဖြင့်၊ မြင်းဆင်ရထား၊ ခြေသည်များနှင့်၊ ပြား၍ပိုင်ခင်း၊ စင်အင်ကျင်း၍။” မဃ* ၁၃၃။ “နတ်မာဃသေနင်ငယ်၊ ပြင်ဆင်တော် မူမြဲထင်လေး။” ဆဲနစ်မျိုး ၂၉။ “မုတ္တသေနင် လက်နက်မျိုးကို တန်ခိုးနှင့်ဆင်ပြီးလျှင်။” ပင်း၊ ပ ၅၈။ “ဗျူသေနင် တဗိုလ်ထွက်ပါတဲ့၊ အိုငှက် နတ်သား။” ပဒိ ၉၈။ [ပါ၊ သေနင်။]

သေနင် — သေနင်နှင့် အတူတူ။

“စစ်ဦးစစ်ရင်၊ ကျွမ်းကျင်လျှင်သား၊ သေနင်သူ၊ လူတကျပ်မတ်။” အာသံ* ၁၈။ “ပူဇော်ခဲ့မှ၊ သေနင် နှင့်၊ တကွရောရှက်၊ တောအချက်ဝယ်။” ဇေယျ* ၂၅၃။ “စစ်မြေပြင်ဌာန၌ သေနင်ဗိုလ်အပေါင်း အား၊” ပင်း၊ ပ ၁၀။

သေနင်ဗျူဟာ — စစ်ဆင်စစ်ဘက်နည်း။

“ရှစ်ထောင်မာတင်၊ ဆဒ္ဒန်ဆင်တို့ကို၊ သေနင်ဗျူဟာ၊ ပဒုမ္မာပွင့်ချပ်၊ ရှက်စပ်ဦးကင်း၊ တပ်ကြီးခင်းလျက်။” ပုညဝတ် ၁၇။ “ဆင်မြင်းရထား၊ ခြေသည်ဟူသော အားဖြင့် ထူးပြားသော အကြံလုံ့လနှင့်ယှဉ်သော နည်းကို သေနင်ဗျူဟာ။” ဝေါ ၃၀၄။ “သေနင် ဗျူဟာဟုခေါ်သော စစ်ဆင်စစ်ဘက်နည်းမှစ၍ စစ် အကြောင်းနှင့် ပတ်သက် ပြဆိုသော ကျမ်းများ၌ လည်း။” စာသမိုင်း ၁၈၁။

[ပါ၊ သေနင်ဗျူဟာ။ သေနင်-စစ်အင်္ဂါ၊ ဗျူဟာ- ခင်းကျင်းခြင်း။]

သေယျမာန် — မိမိက သူ့ထက်သာသည်ဟု ထောင်လွှား သောမာန်။

“ငါကား ဤသူတို့ထက် အမျိုးအားဖြင့်....အကျင့် အားဖြင့် အံတတ်ပညာအားဖြင့် မြတ်၏ဟူ၍၎င်း ထောင်လွှားခြင်းသည် သေယျမာန်မည်၏။” မနော ရထ ၃၆။

[ပါ၊ သေယျမာန်။ သေယျ-သာလွန်သည်ဟု (ဖြစ် သော)၊ မာန်-ထောင်လွှားမှု။]

သေလာ — ကျောက်။ ကျောက်တောင်။

“ပံသုမြေအောက်၊ သေလာကျောက်ကို၊ ထွင်းဖောက် ရှက်သွယ်။” သာဓိ* ၄၈။ “ကျောက်ဂေါဒံ သံဇာ တငယ်နှင့်၊ မောရဂီဝါထွန်းပေတဲ့၊ ကွန်းကြီးသေ လာ။” ပဒေသာ ၁၁။ “မြေပထဗျာ သေလာ ကျောက်ကိုလ၊ ရွှေခနောက်မဏ္ဍိုင်။” ရတနာ ၂၅။ “စကြဝဠာ၊ မြေမျက်နှာဟု၊ သေလာဝိုက်သိုင်း။” ကိန္ဓရီ* ၁၃၁။ “မြိုင်ခွင်ဟိမဝါ၊ တောင်သေလာသို့။” ပင်း၊ ပ ၉၄။ “တောင်သေလာ ဘွေကျော့ဝယ်၊ လောင်းဝိဓုခွေပြော၍။” ပုည၊ ၁၊ ၈၀။

[ပါ၊ သေလာ။]

သော်မာ — လ။

“တသန်းသော်တာ၊ လသော်မာသို့၊ သာခွာဖြူရောင်။” ကိန္ဓရီ* ၁၇၆။ [ပါ၊ သောမာ။]

သောက — စိုးရိမ်ခြင်း။ ကြောင့်ကြခြင်း။

“လွမ်းဆွတ်ယူတာ၊ မမြင်ရ၍၊ သောကနှိပ်စက်၊ ဟက်လက်လောင်လင်၊ ပူပင်ညှိုးချိုး။” ဘူလင်* ၄၃၄။ “ဤဘဝ၌၊ သောကဗျာဓိ၊ ဘေးမရှိတည့်။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၁၁။ “မိန်းမောရူတ၊ ငါတို့စသည်၊ သောကဗျာပါ၊ စိုးရိမ်ရာတွင်။” ဓမ္မ* ၃၁။ “စိုးရိမ် သောကကြောင့်ကြခြင်းမှ အလွန် ခေါင်း ပါးသည် ဖြစ်၍။” ဣကုဏ် ၄၇၅။ “မယားဖြစ်သူလည်း စိုးရိမ်သောကရှိလှ၍။” ဣပုံ ၁။ “စိတ်ဝိတက်ထူး ထွေသောကလည်းပေသောကြောင့်။” ပုည၊ ၁၊ ၅၄။ [ပါ၊ သောက။]

သောတ — နား။

“တောင်မြောက်လေးပါ၊ သောတဆင်ပြီး ချောကညာ ခင် မင့်မောင်နဲ့ စခန်းကျိုဘို့ လမ်းဆုံဖြင့်ကြတာ ဘဲ။” မယ်ဒက် ၁၃။ “ဆုံးရှုံးမှုနှင့်ထေမိအောင် တခြားတဖက်မှ သောတအာရုံခံစားမှုနှင့်။” ရင်သွေး ၄၅။ [ပါ၊ သောတ။]

သောတပသာဒ — နားအကြည်ခတ်။

“ပျံ့နှံ့နိုင်သမျှအသံသည် သောတပသာဒသို့ ကပ် ရောက်၍ ကြားရာအပေါက် ဟင်းလင်းအပြင် လေ သင့်ရာများကို ထောက်၍ မည်သည့်အရပ်ကအသံ ဟု သိနိုင်၏။” ကာန ၃၅။ “ထိုသဒ္ဒါရုံသည်....

သောတပသာဒနှင့် ထိခိုက်ခြင်း လက္ခဏာရှိ၏။”
မနောရထ ၁၅၈။

[ပါ။ သောတပသာဒ။ သောတ-နား၊ ပသာဒ-
အကြည်ဓာတ်။]

သောတဝိညာဉ် } — ကြားသိစိတ်။
သောတဝိညာဏ် }

“ဝဏ္ဏ၊ ဂန္ဓ၊ ရသတို့ဖြင့်ခြံရံလျက် သောတဝိညာဉ်
စသည်တို့၏ ထိုက်သည်အားလျော်စွာ။” ကာနု ၁၉။
“သောတဝိညာဏ်၊ ပန်တော်ရန်ကို၊ ဝေဘန်၍ မှတ်
သား ဆက်မည်ဘုရား။” သေတ္တု၊ ပ ၂၈။

[ပါ။ သောတဝိညာဏ။ သောတ-နား၊ ဝိညာဏ-
သိစိတ်။]

သောတာပန် — အရိယာ ရှစ်ယောက်တွင် ပထမဆုံး
ပုဂ္ဂိုလ်။ သောတာပတ္တိဖိုလ်၌ တည်
သော ပုဂ္ဂိုလ်။

“မြူစင်စိတ်မွန်၊ သောတာပန်ဟုတဘန်ဖြစ်ထောက်။”
ဘူပေါင်း * ၁၀၃။ “အမြဲတည်တန့်၊ သောတာပန်
တို့၊ တတန်ဝတ်ယှဉ်၊ ပုထုဇဉ်ဇာတ်၊ မဖြစ်သောလား။”
ရာသီ * ၁၅။ “အဆုံးနှစ်ပိုဒ်ကိုကား သောတာ
ပတ္တိဖိုလ်၌တည်၍ သောတာပန် ဖြစ်၍လျှင် ကြားနာ
ရ၏။” ပါရာ ၁၄။ “မင်းလည်းမထေရ်၏ အဆုံး
အမ၌တည်လျက်သောတာပန် ဖြစ်လေ၏။” သံဝတ်
၆၉။ “တရားတော်အဆုံး၌ ထိုနတ်သည် သောတာ
ပန် ဖြစ်လေ၏။” မင် ၃၇။

[ပါ။ သောတာပန္န။ သောတ-ရေအယဉ်၊ အာပန္န-
ဆိုက်ရောက်ခြင်း။ (နိဗ္ဗာန်သို့စီးဝင်သော မဂ်အယဉ်
သို့ ပထမဆုံးဆိုက်ရောက်သူ။) သောတာပန် ၃မျိုး။
၁ ကေဗလသောတာပန်-သောတာပန်ဖြစ်ပြီးနောက်
တဘဝသာ ပဋိသန္ဓေနေ၍ ရဟန္တာဖြစ်ကာ ပရိနိဗ္ဗာန်
စံသည့်ပုဂ္ဂိုလ်၊ ၂ ကောလံကောလ သောတာပန်-
သောတာပန်ဖြစ်ပြီးနောက် ၂ ဘဝ ၃၊ ၄၊ ၅၊ ၆ ဘဝ
ပဋိသန္ဓေနေ၍ ရဟန္တာဖြစ်ကာ ပရိနိဗ္ဗာန် စံသည့်
ပုဂ္ဂိုလ်၊ ၃ သတ္တကုတ္တုပရမ သောတာပန်-သောတာ
ပန် ဖြစ်ပြီးနောက် ခုနစ်ဘဝ ပဋိသန္ဓေနေ၍ ရဟန္တာ
ဖြစ်ပြီး ပရိနိဗ္ဗာန်စံသည့်ပုဂ္ဂိုလ်။]

သောတုဇန — စာသင်သား။

“ရှင်နန္ဒမေ ချမ်းမြသောမေတ္တာစကား ကြားလိုက်ပါ
သည် သောတုဇန ပုဂ္ဂိုလ် ဦးအာစရ။” ကျည်း ၉၄။
“သောတုဇနတို့အား ယထာဘူတဉာဏ် ပြစ်စေလို
ရကား။” ကင်္ခါ ၁၀၃။ “အထက်၌ ၎င်းပါဠိတော်
တို့၏ အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို ဆုံးဖြတ်သည့်အခါ သောတု
ဇန တို့ နားလည်လွယ်စေခြင်း အကျိုးရှိသည်လည်း
ဖြစ်သတည်း။” ဂမ္ဘိရာ ၁၀။ [ပါ။ သောတုဇန။]

သောဓနာ — စောဒနာ၏ အပြေ။

“သင့်တန်ပါသေးသည် ဟုတ်တုံလော ဟူသော
စောဒနာကို သောဓနာ ခြင်းငှာ။” ပေါဒ္ဒိ ၆၀။
“လျှောက်လိုက်သည့် စောဒနာကို၊ သောဓနာတော်
မူသေး။” ပဒိ ၁၃၇။

[ပါ။ သောဓန။ သောဓန-သုတ်သင်ခြင်း။]

သောမ — ၁။ လ။

“ဥတ္တရာသဠ၊ နက္ခတ္တနှင့်၊ သောမ ရာသီ၊ ထွန်းရောင်
ပြီသည်၊ သညီဝေါဟာ၊ နွယ်တာပြည့်ဝ၊ နေချမ်း
ညတိုင်။” ပြာဒ္ဒိ * ၂၉။ “ရဝိ သောမ၊ ဗုဒ္ဓတထွေ၊
သိဟ်တွင်နေလျက်။” မနော * ၁၈၉။

၂။ ကောင်းသော ဂြိုဟ်ငှလုံးကို ခေါ်သော
အမည်။

“သောမ ဂြိုဟ်ငှလုံးတို့ ထွက်ပေါ်လာသော အရပ်
နှင့်။” လောကုပ္ပ ၁၀၉။ “အားကြီးသော သောမ
ဂြိုဟ်မူလည်း မမြင်အံ့၊ ထိုအခါဘွားသော သူငယ်
သည်...သေအံ့။” သုဇော ၄၄။ “ကြောင်ပန်းဝက်
သား၊ ဂြိုဟ်လေးပါး၊ ကောင်းစားစေတတ် သောမ
မှတ်။ ဥန္နစရိ၊ လေးလုံးဂြိုဟ်၊ ရန်ကိုပြုတတ် ပါပမှတ်။
သောမဂြိုဟ် ပါပဂြိုဟ် ခေါ်နည်းအတို။” သိဿော
၁၉၄။ [ပါ။ သောမ။]

သောမနဿ — သောမနဿဂ္ဂ။

“ဖရဏာဆွတ်ဆွတ်၊ သောမနဿဖြင့်၊ လှူဝတ်တည်
တုံ။” ဓမ္မ * ၆၂။ “ဉာဏ်မြှိုက်အမြတ်၊ သောမနဿ
ဖြင့်၊ စွဲမှတ်သန္ဓေ၊ တိဟိတ်နေ၍။” ဝိပျါ * ၂၄၉။

သောမနဿ — ဝမ်းမြောက်ခြင်း။ ဝမ်း မြောက် သော
စိတ်။

“နူးနူးညွတ်ညွတ်၊ စိတ္တပျိုဒ်ဖြင့်၊ သောမနဿ ဇော၊ တက်ဖျောဝိထိ၊ ပိတိဒရဏာ၊ လူတကာတို့၊ ရွှင်စွာအား၊ ၎င်းမြောက်ကြဟူ။” ပြာဋိ * ၁၀၁။ “ရွှင်ပျိုး၊ ချမ်းမြေ့သောမနဿပိတိရည်ဖျန်းဆွတ်၍။” တေ ၃၅။ “အလွန်ပင်သဘောကျ၍ သောမနဿ ဖြစ်ကြလေ၊ ကုန်သတည်း။” ဥပမာ၊ ပ ၁၉၂။ “စိတ်၌ဖြစ်သော သာယာခြင်းကို သောမနဿ၊ မသာယာ ခြင်းကို ဒေါမနဿဆိုသည်။ မနောရထ ၃၈။ [ပါ၊ သောမနဿ။]

သောရီ—[ဗေဒင်] စနေဂြိုဟ်။
 “ကျမ်းဂန်လာညီ၊ သောရီ ရဟု၊ ခြောက်ပါးစု၊ သော်။” မင်းကျော် * ၇၉။ “လင်းတစ်မျိုးသောရီ စနေ၊ ယာဉ်ရှစ်ထွေနှင့်။” နာနာ * ၁၀၆။ “သောရီ နှင့် ကြုံပြန်ခိုလျှင်၊ ဥစ္စာဂြိုဟ်ကံနဲ့လို့။” ပုညတေး ၄၅။ [ပါ၊ သောရီ။]

သက္က—သိကြား။
 “တွင်ဘိ သက္က၊ ပုရိန္ဒနှင့်၊ မာသဝါသဝ။” သောမ * ၄၂။ “ဒေဝေါသက္က၊ မိုးမာသလျှင်၊ ခင်းထကျောက် ဖျာ။” ခင်ကြီး၊ နိဂုံး။ “သက္ကသကြ၊ မာဂဓနှင့်၊ သက္ကဋ္ဌဘာသာ။” ကိုး * ၂၇၉။ [ပါ၊ သက္က။]

သက္ကဋ္ဌ } သင်္သကရိုက်ဘာသာ။
 သက္ကဋ္ဌဘာသာ
 “သက္ကသကြ၊ မာဂဓနှင့်။ သက္ကဋ္ဌဘာသာ၊ ဝေါဟာ အပြား၊ ထိုနှစ်ပါးတွင်။” ကိုး * ၂၇၉။ “သက္ကဋ္ဌ ဘာသာ အားဖြင့် စာဏကျ၊ ပါဠိဘာသာအားဖြင့် ဇာနိက္ကဟူ၍ ခေါ်ကြောင်း။” စာဏကျ၊ ပ ၁။ “ထိုကျောက်စာကို သက္ကဋ္ဌဘာသာနှင့် ရေးထိုး၍။” တို့တိုင်းပြည် ၅။ “ပြာဟူဏတို့သာ သက္ကဋ္ဌဘာသာ ကို တတ်ကျွမ်းကြ၏။” သမိုင်း၊ ပ ၁၄၆။ [ပါ၊ သက္ကဋ္ဌ။]

သက္ကဒါန် (လှေ) — မြန်မာဘုရင်များ လက်ထက် သုံးသော လှေတမျိုး။
 “သစ်ပင် သဏ္ဌာန်၊ သက္ကဒါန်ဟု၊ လက်မြန် လှော် မြောက်။” တရုတ်သံ * ၂၁။ “ရာမင်းနောင်လျှင်၊ ဘောင်သက္ကတန် (ဒါန်)၊ သမ္ဗန်ကူရွပ်။” စိန်ကျော် ၁၂* ၁၂ (၂)။ “မုတ် ကတူးသမ္ဗန်၊ သက္ကဒါန်

မြိုင်မြိုင်။” ပုည၊ ၂၊ ၃၉။ “ယင်းသည့်လှေသည် သိကြားပေး၍ရသည့်သစ်ကို လှေလုပ်လေသောကြောင့် ထိုလှေကို သက္ကဒါန် သမုတ် ခေါ်ဝေါ်သည်။” ရွှေဘုံ ၇၂။ “လှော်ကား၊ လက်သင်၊ ရွှေလှေ၊ ရွှေလောင်း၊ ကူရွပ်၊ သမ္ဗန်၊ သက္ကဒါန်၊ သားရဲရုပ်လှေ-စသော တိုက်လှေကြီးအပေါင်း၊ ဝဲယာ ရွှေနောက် ခြံရံစေလျက်။” သုတ၊ ၁၊ ၅၈၄။ [ပါ၊ သက္ကဒါန်။ သက္က-သိကြား၊ ဒါန်-ပေးသော။ “သက္ကဒါန်လှေဖြစ်ရင်း အကြောင်းမူလစကားရင်းမှာ မလ္လာယုကျွန်းသို့ အလောင်းစည်သူ ဖောင်တော် ဆိုက်သည့်နေ့...အိပ်မက်မြင်...ဟူးရားဖြူ ဟူးရားညိုတို့ လည်း လှေလုပ်၍ စီးတော်မူ စေလိုသောကြောင့် သိကြားနတ်တို့၏အိပ်မက်ပြခြင်း...ဖြစ်သည့်လျှောက် လေသော် ထိုသစ်ပင်ကို ဆောင်ယူ၍ ထိုသစ်ပင်၌ အကိုင်း အရွက် ပေါက်စရွက်နုသဏ္ဌာန် ဦးလုပ်သည်။ ရွက်ရင့်သဏ္ဌာန် ပဲ့လုပ်သည်။ ယင်းသည့် လှေသည် သိကြားပေး၍ ရသည့်သစ်ကို လှေလုပ်သောကြောင့် ထိုလှေကို သက္ကဒါန် သမုတ်ခေါ်ဝေါ်သည်။” ကဝိဒီ ၂၄၄။]

သက္ကရာဇ်—ခုနှစ်။
 “ရေတွက် သက္ကရာဇ်၊ ခုနှစ်ကိုးဆယ်၊ စွန်းဝယ်နှစ် သော်၊ လတော်သလင်း။” ခိုင်ဇ * ၃၁။ “ဤမျှမည် သူ၊ ယူသည်သက္ကရာဇ်၊ ဤနှစ်အစ၊ ဤလဆန်းဆုတ်။” ကိုး * ၁၅၀။ “အံ့ချီးစေရစ်၊ သက္ကရာဇ် မှ၊ ရေတွက် ဆသော်။” မင်စိုး * ၁၃၄။ “ရှည်ကျယ် သက္ကရာဇ်၊ ရှစ်ရာ ကိုးဆယ်၊ ရှစ်ခုဝယ်၌။” ပြာဋိ၊ နိဂုံး * က။ “မိလိန္ဒပဉ္စာကျမ်း၏ အပြီးသို့ရောက်သော ကောဇာ သက္ကရာဇ်နှစ်၏ အရေအတွက် သော်ကား။” မိလိန် ၆၉၈။ “အဋ္ဌသတာဓိကေ၊ တရားရှစ်ခုအလွန်ရှိသော။ သက္ကရာဇေ သဟဿ၊ သက္ကရာဇ် တထောင်၌။” ဇာန်သျှ ၅၃၅။ [ပါ၊ သက္ကရာဇ်။ သက္ကရာဇ် အရေး အသားနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ရေးသားပုံ အမျိုးမျိုး တွေ့ရသည်။ ပုဂံ ကျောက်စာများတွင် “သကရစ် (၄၂၀ စယ်နှစ်)” ဂံကျောက် ၁။ “သကရစ် ၄၆၉ ခု။” ယင်း ၃။ “နမောဗုဒ္ဓါဿ၊ ၀၊ သကရစ် ၆၀၆ ခု အာသတ် နှစ်။” ယင်း ၆၆။ “သကရစ် ၅၅၂ ခု။” ယင်း ၁၉။ “ဗြီ၊ နမော ဗုဒ္ဓါယ ဣရစ်။ ၅၂၇။” ယင်း

၁၃။ “စောလုမင်ကြံ တည်တံ့မှုသော၊ ၀၊ သက္က
ရစ် ၄၄၄ ခု။” ယင်း ၂။ “သကရာဇ် ၅၉၈ ခု
ကြတိုက်နှစ်။” ယင်း ၅၂။ ဤသို့စသည်ဖြင့် ပါရှိ
သည်။ သက္ကရာဇ် အရေးအသားနှင့်စပ်၍ သမန္တစက္ခု
ဒီပနီ၊ ဒု ၃၄၄၊ ၅ တွင် အကျယ်ပါသည်။]

သက္ကဿ — ၁၊ ခန္ဓာငါးပါး။

“ဥပါဒါန၊ သက္ကဿ ဟု၊ တန္တဘောဒ္ဒ၊ ငါတည်းဟူ
သော၊ မဿတော်ရွာ၊ ဤခန္ဓာမှ။” ပါမီ* ၇၃။

၂၊ ခန္ဓာငါးပါး၌ စွဲလမ်းမှု။

“စွဲကိုင်အတ္တ၊ သက္ကဿ ဖြင့်၊ ဝါဒပြင်းစွာ၊ တငါငါ
နှင့်၊ တဏှာယောကျ်ား၊ လက်သမားလျှင်၊ ဆောက်
ငြားကြိမ်ကြိမ်၊ ခန္ဓာအိမ်ကို။” မဿ* ၁၃၁။ “ငါ
ဥစ္စာ ငါ့ပစ္စည်း စသည်ဖြင့် စွဲလမ်းခြင်းကို သက္ကဿ
ခေါ်ပါသည်။” ဥပမာ၊ ပ ၂၄၄။ “ငါ့သားငါ့မယား၊
လင်သားဥစ္စာ၊ ငါ့ကိုယ်ငါ့ဟာ၊ အစဉ်မကွာ၊ သက္ကဿ
ကြောင့် မာနတွေထောင်ကြတာ။” ဂီပေါင်း ၁၈၃။
[ပါ၊ သက္ကဿ။ သ-ကာယ။ သ- (သံဝိဇ္ဇမာန)
သဘော အားဖြင့် ထင်ရှား ရှိသော၊ ကာယ-ခန္ဓာ
ငါးပါး။ ခန္ဓာငါးပါးအပေါင်းကို သက္ကဿဆိုသည်၊
ယင်း ခန္ဓာ ငါးပါးအပေါင်း၌ ငါ၊ ငါ့ဟာ-ဟူသော
အခြင်းအရာဖြင့် ယူသောဒိဋ္ဌိကို သက္ကဿဒိဋ္ဌိဟု ဆို
ရသည်။ ယခုအခါ၌ သက္ကဿ ဒိဋ္ဌိကို ဒိဋ္ဌိဖြုတ်၍
သက္ကဿ ဟု ပြောဆိုကြသည်။]

သက္ကဿဒိဋ္ဌိ — ခန္ဓာငါးပါး၌ ငါ၊ ငါ့ဥစ္စာဟု စွဲယူမှု။

“သတ္တဝါတို့၌ သက္ကဿဒိဋ္ဌိ တရားသည် ထင်ရှားရှိ
နေ၏။” ဝိသီ ၅၆။ “သက္ကဿဒိဋ္ဌိ ကို ဒိဋ္ဌိဟူသမျှ
တို့၏ မူလဗီဇဟူ၍ ဆိုနိုင်၏။” ဂံ ၁၃၁ “သက္ကဿ
ဒိဋ္ဌိဆိုသည်လည်း ခန္ဓာငါးပါး၌ ငါငါဟု စွဲလမ်းမှုပင်
တည်း။” ဂံ ၁၃၃။
[ပါ၊ သက္ကဿဒိဋ္ဌိ။ သက္ကဿ-ခန္ဓာ ငါးပါး၊ ဒိဋ္ဌိ-
မှားသောအယူ။]

သက္ကဿရ — ကောင်းမွန်စွာ စီရင်၍ ပေးလှူခြင်း။

“လာဘသက္ကဿရ စသော ပြည့်စုံခြင်းဖြင့်။” ကခံ၊
၁၅၄။ “သုခ၊ လာဘသက္ကဿရကို မငဲ့မှု၍ စင်ကြယ်
သော။” အနုသံ ၁။ “ပုဂ္ဂိုလ်အား အလေးမပြုလွန်း
ဘဲ ပစ္စည်းကိုသာ ကောင်းစွာစီရင်၍ ပေးကမ်းခြင်း
သည် သက္ကဿရမည်၏။” တေ ၁၂၂။ [ပါ၊ သက္ကဿရ။]

သက္ကစ္စ — အခိုအသေပြု၍။

“ဇင်္ဂလရွာကြီး၊ အနီးသို့ရောက်သောကာလ၊ သက္ကစ္စ
အလှူကို၊ ရှေးရှူ ပြုကာ နေလျက် ရှိပါသော။”
ပုညဝတ် ၂၃၀။ “ဆွမ်းစားသောက်သည့် အခါတို့
နှိုက် သက္ကစ္စ စသော အမှုအရာတို့နှင့် ပြည့်စုံစွာပြု၍
စားသောက်ခြင်း။” လွတ် (သစ်) ၂၀၂။ “ခိုသေ
သော ဂါရဝစိတ်ကို ဖြစ်စေ၍ အလှူကို ပေးလှူ၍
အကြင်အကြင် ဘုံဘဝ၌ ထိုထိုသက္ကစ္စဒါန၏ အကျိုး
သည် ဖြစ်အံ့။” ဓမ္မရာသီ ၉၃။ [ပါ၊ သက္ကစ္စ။]

သက္ကယ — ၁၊ သာကီဝင်မင်းမျိုး။

“ဘေးစော သက္ကယ၊ အဇ္ဇနလျှင်၊ ကပိလဟု၊ ပြည်မခွာ
ရှောင်။” ခိုင်* ၆။ “ထင်ရှားမည်မှတ်၊ ဒေဝဒတ်
ဟု၊ မျိုးမြတ်သက္ကယ၊ ငါ့ယောက်ဖလျှင်။” ဘူပေါင်း*
၁၀၂။ “ရှစ်သောင်း သက္ကယ၊ အာဒိစ္စတို့၊ ပြုကြ
ညီညာ။” ဓမ္မ* ၂။ “ငါ့သားအနုရုဒ္ဓ၊ သက္ကမင်းသား
ဘဒ္ဒိယသည် သား၏ အဆွေခင်ပွန်း ဖြစ်သည်။”
ဗုဒ္ဓ ၆၃။

၂၊ သာကီဝင် မင်းမျိုးမှ ဖြစ်သော မြတ်စွာ
ဘုရား။

“နိပလည်းရှုတ်ချ၊ ကဲ့ရဲ့ကြ၍၊ သက္ကယ မုနိ၊ တရိဘဝ၊
လောကမှန်ကင်း။” သံ* ၄။ “ညွတ်စင်းဓယ၊ မြတ်
နိုးကြလျက်၊ သက္ကယာသနာ။” ဣသျှ* ၆။ “ဘုန်းခိုင်
သက္ကယ၊ ဂေါတမလျှင်၊ ရ၏မချွတ်။” သမာန်၊ ပ ၂၄၂။
[ပါ၊ သက္ကယ။]

သင်္ကာ — ယုံမှားခြင်း။

“မတော်ဖြင့်အား၊ လည်းငြားမသိ၊ သင်္ကာ ရှိ၏။”
ပြည်စုန်* ၄၈။ “ဤအချင်းကို၊ နောင်မင်း မသိ၊
သင်္ကာရှိဟု၊ ဒိဋ္ဌိဝါဒ။” ဘူပေါင်း* ၅၁။ “မရွံ့မရှာ၊
ခဲရာရာ၌၊ သင်္ကာ လည်းကင်း။” ဆု* ၂၆။ “ကျွန်ုပ်
အားလျှင်၊ ယုံမှားထွေရာ၊ မသင်္ကာလင့်။” ဝေပျို့*
၃၈။ “တစုံ တယောက်မှ ယုံမှား သင်္ကာ မရှိ။”
ရာကျော် ၆၉။ “မဟုတ်မမှန်ရာဟု သင်္ကာ ရှိတော်
မူ၏။” ခိပုံ ၃၀၁။ “သူ့မယားနှင့်၊ ဝိုးဝါး သင်္ကာ၊
ရှိဘူးပါလျက်။” အိမ်မှု၊ ဒု ၁၃။ “စင်စစ်မှားတော့
ခင်ဗျားနှင့် ဟောသည် နှစ်ယောက်စလုံးကို မသင်္ကာ
ဘူး။” စပယ် ၁၀၃။

[ပါ။ သင်္ကေတ။ မှတ်ချက်။ မသင်္ကေတဘူး ဆိုသည်မှာ သင်္ကေတမကင်းဘူး ဆိုလိုသည်ဟု ယူသင့်သည်။]

သင်္ကေတယန — တွေးတောယုံမှားခြင်း။

“ဘုရား အလျာ၊ သင်္ကေတ ယန၊ ဒုဟရိလျက်၊ တနေ့ ရက် တွင်။” ဇေယျိ* ၁၉။ “သတ်စေ လိုသော စိတ်မရှိသော် မင်းကြီးအား...ပါဏာတိပါတကံမရှိဟု မှတ်တော်မူဟူ၍ ဟောပေ၏။ မင်းကြီးလည်း အလွန် ဝမ်းသာလျက် သင်္ကေတယနကင်း၍ ထိုအရှင်ထံရင်း တွင်ပင်...အယူတော်ကိုသင်ကြား၏။” ဇိ ၇၆၃။
[ပါ။ သင်္ကေတ?။]

သင်္ကေတ — အမှတ်အသား။

“ပုဂ္ဂိုလ်မည်ကျိုး၊ စာရင်းထိုးလည်း၊ အရိုးမရ၊ သင်္ကေတဖြင့်၊ လောကသမုတ်၊ အဟုတ်ပင်ပက်။” ဓမ္မ* ၁၄။ “စဉ်လာလောက၊ သင်္ကေတကို၊ တိတူ ဆင်ခြင်၊ မိန့်တိုင်းပင်သာ။” သူဇာ* ၂၁၄။ “လောက သင်္ကေတ အမှုအကြောင်းတူသော်လည်း မှန်သော အရာလည်း မှန်၏။” နန်းစဉ် ၄၇။ “ဘုရားပစ္စေက ဗုဒ္ဓ၊ ရဟန္တာတို့၊ မဟာသမယ၊ သင်္ကေတဖြင့်၊... ရက်မြတ်ခေါ်သမိုက်ပေသည်။” ပုညဝတ် ၆၃။
[ပါ။ သင်္ကေတ။]

သင်္ကေတပညတ် — အမှတ်အသားအားဖြင့် သမုတ်ခေါ် ဝေငါခြင်း။

“အယုတ်သဖြင့် စီရင်ထုံးဖြစ်သော သင်္ကေတပညတ် လောကဝတ်ကိုသာသွဲ့ခြင်း။” တေ ၈၁။ “ထိုအတ္ထကို မှတ်ကြောင်းဖြစ်သော လောကသမုတ်ဟုဆိုအပ်သော သင်္ကေတပညတ်။” မနောရထ ၅၅။
[ပါ။ သင်္ကေတပညတ္တိ။ သင်္ကေတ-အမှတ်အသား၊ ပညတ္တိ-သမုတ်ခေါ်ဝေငါခြင်း။]

သင်္ကေတသင်္ချာ — လောကအမှတ်အသားအတိုင်း ယူရ သောသင်္ချာ။

“လောကအမှတ်အားဖြင့် ခေါ်ဆိုအပ်သောသင်္ချာ သည် သင်္ကေတသင်္ချာ မည်၏။” စွယ်၊ ပ ၆၂။ “သင်္ကေတသင်္ချာမည်သည်ကား လောကဝေါဟာရ အားဖြင့် သမုတ်အပ်သော သင်္ချာတည်း။” ဆန်း ဂဏ္ဍိ ၁၉၀။
[ပါ။ သင်္ကေတသင်္ချာ။ သင်္ကေတ-အမှတ်အသား၊ သင်္ချာ-အရေအတွက်။ သင်္ကေတသင်္ချာ။ ၁။ ချပ၊

စန္ဒ၊ မေရ၊ ပါသာဒ၊ နာသိက၊ ဣန္ဒ၊ သက္ကစသည် တို့သည် တခုသာရှိသောကြောင့် တခုဟူသောသင်္ချာ ကို ဟောကုန်၏။ ၂။ ဘုဇ၊ ပါဒ၊ ယမ၊ ဝိသာဏ၊ လောစန၊ နေတ္တ၊ ကဏ္ဍ၊ ၂ခုသင်္ချာ။ ၃။ အဂ္ဂိ၊ ကိန္န၊ ကိန္န၊ ပဏာမ၊ ပဒက္ခိဏ၊ ဥတု၊ လောက၊ ၃ခုသင်္ချာ။ ၄။ အဏ္ဏဝ၊ သာဂရ၊ သိန္န၊ သမုဒ္ဒ၊ ရတနာ၊ ဝေဒ၊ ကရ၊ ဇလဓိ၊ ဥဒဓိ၊ ၄ခုသင်္ချာ။ ၅။ တိထိ၊ သရ၊ ကရဂုံလိ၊ ဘူတ၊ ၅ ခုသင်္ချာ၊ ၆။ ရသ၊ ဥတု၊ သမယ၊ ၆ ခုသင်္ချာ။ ၇။ ဣသိ၊ ပဗ္ဗတ၊ ဘူမိ၊ နာဂ၊ အဿ၊ ဟယ၊ ၇ ခုသင်္ချာ။ ၈။ ဝသု၊ ဘောဂ၊ ဩဇာ၊ ဝေယျာကရဏ၊ ၈ ခုသင်္ချာ။ ၉။ သဒ္ဓ၊ ဂဟ၊ ၉ ခုသင်္ချာ။ ၁၀။ ဒိသာ၊ ၁၀ ခုသင်္ချာ။ ၁၁။ ရုဒ္ဓ၊ ဟရ၊ ၁၁ ခုသင်္ချာ။ ၁၂။ အက္က၊ ဒိနကရ၊ မာသ၊ ရာသီ၊ ၁၂ ခုသင်္ချာ။ ၀။ သုည၊ သုနု၊ ၁။ သုညကို ဟောသည်။ ဆန်းဂဏ္ဍိ ၁၉၇။]

သင်္ခါရ — ခရုသင်း။

“ဟေမာရူပ၊ သင်္ခါရစစ်၊ လကျာရစ်ဟု။” ဘူလင်* ၁၂၄။ “သင်္ခါရထုံး၊ ငါးလုံးအစု၊ ခရုသင်းပြိုင်။” ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၁၅၁။ “ငွေသင်္ခါရသော်တည်းကမှန်သောသင်္ချာ ပြောလိုက်ပလေး။” ပုညတေး ၈။ [ပါ။ သင်္ခါရ။]

သင်္ခါရ — ပြုပြင်စီရင်မှု မကင်းသောတရား။

“သတ္တဝါ အပေါင်းတို့သည် ယထာဘူတ ဉာဏ်ကို မရကြသေးသမျှ ကာလပတ်လုံး သင်္ခါရ ရုပ်နာမ် တရားတို့၏ အတင်စီးကို ခံနေကြရကုန်၏။” ဂံ ၉၂။ “ခန္ဓာတရားတို့သည် အကြောင်းလေးပါး ပြုပြင်စီရင် ၍ ဖြစ်သော သင်္ခါရ တရားမျိုး ဖြစ်သောကြောင့်။” ဝဇီရူ ၃၂၇။ [ပါ။ သင်္ခါရ။]

သင်္ခါရ — ၁။ အကြောင်းပြုပြင်စီရင်အပ်သော တရား။ ရုပ်နာမ်တရား။

“လွှဲလွှဲကာမျှ၊ သင်္ခါရဟု၊ ဒုက္ခသဘော။” ပါမိ* ၈၀။ “တရားမကျ၊ သင်္ခါရကို၊ တွေးဆယူမောဟ မူနှင့်။” သံဝေ* ၃၄။ “သင်္ခါရ၊ ကံ၊ စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရ တည်းဟူသော အကြောင်း လေးပါးအစုတို့သည် ပြုပြင်၍ ဖြစ်သမျှသော သင်္ခါရ တရားတို့သည်။ ဝယ ဓမ္မာပျက်တတ်သော သဘော ရှိကုန်၏။” ဇိ ၆၇၁။ “ဖြစ်သမျှသော သင်္ခါရ တရားတို့မည်သည် ပျက်ခြင်း လျှင် အဆုံးရှိကုန်၏။” ဂံ ၉၁။

၂။ ပျက်စီးခြင်းသဘော။
 “ပညတ်သင်္ခါရ၊ အနိစ္စသဘောဖြစ်ချေ၍။” ပုည၊ ၁။
 ၃၁။ “သင်္ခါရ ဖြစ်ပျက်စုံကို၊ နှစ်သက်ပုံ ဝေးတဲ့
 စိတ်ထား။” ပုညတေး ၃၄။ “နေ့ညပင် သေရ
 တော့မည်ပမာ၊ သင်္ခါရ တရားတွေ ထင်လာမြင်လာ
 ၍။” လက်စွဲ ၂၂၃။

၃။ ကုသိုလ် အကုသိုလ်ကံ။
 “သင်္ခါရ ဆိုသည်ကား ကာယကံမူ၊ ဝစီကံမူ၊ မနောကံ
 မူပေတည်း။” ဥတ္တမ ၈၁။ “သင်္ခါရ၊ ကမ္မဘဝ၊
 ဤနှစ်ပါးသည် ကံစုတည်း။” ဂံ ၉၀။
 [ပါ။ သင်္ခါရ။ သင်္ခါရ ၄ မျိုး။ ၁ သင်္ခတသင်္ခါရ-
 အနိစ္စာဝတ သင်္ခါရ... စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူအပ်
 သော အကြောင်းရှိသော တရားအလုံးစုံ၊ ၂ အဘိ
 သင်္ခတသင်္ခါရ-ကံကြောင့်ဖြစ်သော တေဘုမ္မက ရုပ်
 နာမ်အပေါင်း၊ ၃ အဘိသင်္ခရဏ သင်္ခါရ-ဘုံသုံးပါး၌
 ဖြစ်သော ကုသိုလ် အကုသိုလ် စေတနာ၊ ၄ ပယောဂါ
 ဘိသင်္ခါရ-ကိုယ်ကို၎င်း စိတ်ကို၎င်း အားထုတ်စေ
 သော ဝီရိယ။ မနောရထ ၂၄၆။]

သင်္ခါသန—ခရုသင်းရုပ်ခံသော ပလ္လင်။
 “ခရုသင်းရုပ်၊ ထုလုပ်ခံကာ၊ သင်္ခါသန၊ ပလ္လင်လှ
 နှင့်။” မဿ * ၄၃။
 [ပါ။ သင်္ခါသန။ သင်္ခ-အာသန၊ သင်္ခ-ခရုသင်း၊
 အာသန-နေရာ။]

သင်္ခေပ—အကျဉ်း။
 “ရှေးလင်္ကာတို့၌ စပ်ဟပ်သည့် အသတ်ကွဲပြားယုံမှား
 ရာကို သင်္ခေပ နည်းအားဖြင့် အမြွက်မျှ ပြပေအံ့။”
 ကဝိဒီ ၇၁။ “အထူးသူးအထွေထွေ သင်္ခေပ ဝိတ္ထာရ
 အနည်းအများ ကွဲပြားထူးခြားလေသည်။” စူသစ်၊
 ၃ ၁၀၇။ “တပည့်မတို့ မှတ်မိဘို့ရာ လွန်စွာမှခဲခက်
 လှပါသဖြင့် သင်္ခေပ အချုပ်၊ နိဂုံးအုပ်တဲ့ ဆောင်ပုဒ်
 ချောင်းများကို ကြားပရစေအုံးဘုရား။” မျောက်စို၊
 ၆၀။ [ပါ။ သင်္ခေပ။]

သင်္ချာ—အရေ အတွက်။ ဂဏန်း။ [သဒ္ဒါ] ကေဝုစံ
 ဗဟုဝုစံ။
 “ရတုလင်္ကာ၊ ကျယ်လွန်း စွာအံ့၊ မျှသာ ခုံးစည်း၊
 သင်္ချာတည်းအံ့။” ခင်ထွေး* ၂၆။ “မြင်းမိုရ်ထိပ်မှာ၊
 ယူနေသဖြင့်၊ သင်္ချာ တထောင်၊ အစောက်ဆောင်

လျက်။” ဘူလင်* ၁၂၄။ “တို့တရွာလုံး၊ သင်္ချာ၎င်း၊
 ခန့်တွက်ရှောင်းသော်၊ တသောင်းနှစ်ထောင်။” ဓမ္မ*
 ၅၈။ “သင်္ချာ သရုပ်ကို ဘော်ထုတ် ဆွေးနွေးခြင်း။”
 လွှတ် ၂၂၀။ “ရေတွက်ခြင်း သင်္ချာတည်း ခုနစ်
 ခုလောဟု မေး၏။” မိလိန် ၄၂။ “သင်္ချာ အမျိုး
 မျိုးတို့ကို တွက်ခြင်း။” လူမူ ၂၆။ “သကတ်၊ လိင်၊
 သင်္ချာ၊ ကရိယာ၊ ကာရကအားဖြင့်... ဆင်ခြင်လျှင်။”
 ကြို့ ၁၃။

[ပါ။ သင်္ချာ၊ သင်္ချာ ၅ မျိုး။ ၁ မိဿကသင်္ချာ-
 ရေ၌ယူရသောသင်္ချာ၊ (စတုဒ္ဒသ၊ ပနုရသ၊ စတုဒ္ဒ +
 ဒသ ၁၀ = ၁၄။ ပဉ္စ ၅ + ရသ၊ ဒသ ၁၀ = ၁၅။)
 ၂ ဂုဏိတ သင်္ချာ - မြောက်၍ ယူရသော သင်္ချာ၊
 (သတဿဒ္ဓိကံ ဒ္ဓိသတံ၊ သတ ၁၀၀ x ဒ္ဓိကံ ၂ =
 ဒ္ဓိသတံ - ၂၀၀။) ၃ သမ္ပန္နသင်္ချာ - စပ်၍ယူရသော
 သင်္ချာ၊ (အဋ္ဌသဋ္ဌိ သတသဟဿုဗ္ဗေဓော ဂီရိဆုဇော၊
 အဋ္ဌသဟဿ ၈၀၀၀၊ သဋ္ဌိသဟဿ ၆၀၀၀၀၊
 သတ သဟဿ ၁၀၀၀၀၀ = ၁၆၈၀၀၀။)
 ၄၊ သင်္ကေတ သင်္ချာ - လောက အမှတ်အသား အား
 ဖြင့် ခေါ်ဆို အပ်သောသင်္ချာ၊ (မေရု-တရ၊ ပါဒ-
 နှစ်ခု၊ ရာမ-သုံးခု၊ သမုဒ္ဒ-လေးခု)၊ ၅ အနေက
 သင်္ချာ - များသော အားဖြင့် ဆိုအပ်သော သင်္ချာ၊
 (သတတေဇော-အရာမကသော တန်ခိုး၊ သဟဿရံ
 သိ - အထောင် မကသော ရောင်ခြည်) ။ စွယ်၊
 ပ ၆၁။]

သင်္ချေ—မရေမတွက်နိုင်သော၊ မရေမတွက်နိုင်အောင်
 များပြားသောအမှန်းအဆ သင်္ချေ။ (အသင်္ချေ
 ရှဉ်း)
 “ကျော်သည်ရှိန်းရှိန်း၊ တသိန်းမက၊ ပြည့်ထ သင်္ချေ။”
 ပါမိ* ၁၅။ “သဒ္ဓါလှူမျိုး၊ တကြိမ်ပျိုးက၊ ကောင်း
 ကျိုး သင်္ချေ၊ ပွားတက် စေသည်။” ကိုး* ၂၂။
 “ကောင်းကင် လတ်က၊ မာရ်နတ် သင်္ချေ၊ လာပစေ
 ဟု။” ပုံတောင်* ၇။ “ကမ္ဘာတွက်ကိန်း၊ သိန်းနှင့်
 လေးထွေ၊ သင်္ချေ စက်ကွင်း၊ သည်အတွင်းဝယ်။”
 ပျှို* ၂၆၉။ “လေးသင်္ချေနှင့် ကမ္ဘာတသိန်းထက်
 ၌... ဒီပက်ရာ မြတ်စွာဘုရားမှစ၍ နိယတဗျာဒိတ်ကို
 ခံရလျက်။” ဇီ ၃။ “အနက် သင်္ချေ အားဖြင့် အလုံး
 စုံသော ဘုရားကျေးဇူးတော်ကိုပင် သိမ်း၍ ဆိုသော
 အရာဖြစ်၍။” သမန်၊ ပ ၂၅၃။ [ပါ။ အသင်္ချေယျ။]

သင်္ဂဟ — ၁။ ချီးမြှောက်ခြင်း။

“မိခင်မွေးဘ၀ သင်္ဂဟဖြင့်၊ နိစ္စမြတ်နိုး၊ မေတ္တာဖြိုး၍။”
ဘူလင်* ၂၄၇။ “လူဗိုလ်တို့အား၊ စီးပွားဆောင်ပြု၊
စတုသင်္ဂဟ၊ ဓမ္မဆယ်ပါး၊ တရားတည်စွာ။” ပြာဋ္ဌိ*
၂၀။ “ဗိုလ်အထူကို၊ စတုသင်္ဂဟ၊ သင်္ဂြိုဟ်ငွေ၍။”
ဝေပျို* ၅၃။ “လေးပါးသောဥပါယ် လေးသွယ်
သော သင်္ဂဟ တရားတို့နှင့်လည်း ပြည့်စုံတော်မူ၏။”
မော်ဇော ၅၀။

၂။ အပေါင်းအသင်း။ မိတ်ဆွေ။

“ပေါက်ဘော် သားချင်း ဆွေရင်း သင်္ဂဟတို့သည်။”
ပုည၊ ၁။ ၇၇။ “ဤတောင်ငူမြို့မှာ အသိအကျွမ်း
မိတ်ဆွေ သင်္ဂဟဟူ၍ တဦးတယောက်မျှ မရှိပါ။”
မြင့်၊ ပ ၅၀။

[ပါ။ သင်္ဂဟ။ သင်္ဂဟတရား ၄ ပါး။ “စတ္တာရိသင်္ဂဟ
ဝတ္ထုနိ ဒါနံ၊ ပေယျဝဇ္ဇံ၊ အတ္တစရိယာ၊ သမာနတ္တ
တာ”။ သုတ်ပါ ထေယျ၊ သင်္ဂဟိ တိသုတ် ၁၅၈။
၁ ဒါန-ပေးကမ်းခြင်း၊ ၂ ပိယဝဇ္ဇ-ချစ်ဖွယ်စကား
ကိုပြောဆိုခြင်း၊ ၃ အတ္တစရိယာ-အကျိုး စီးပွားကို
ပြုကျင့်ခြင်း၊ ၄ သမာနတ္တတာ-ကိုယ်နှင့် တန်းတူပြု
ခြင်း။]

သင်္ဂါယနာ—မြတ်စွာဘုရား၏ တရားဒေသနာတော်
များကို ညှိနှိုင်းကာ စုပေါင်းရွတ်ဆိုခြင်း။

“မြင့်ရှည် သာသနာ၊ တည်စိမ့်ငှာဟု၊ သင်္ဂါယနာ၊
တင်ဟု သုံးတန်၊ ဓမ္မခန့်တိ။” မဂ်စိုး* ၁၃၂။
“အကြောင်းထူးရှိ၍ သင်္ဂါယနာ တင်တော်မူသည်။”
သာလင် ၁၃။ “ဤသုတ်ဝိနည်း အဘိဓမ္မာကို သင်္ဂါ
ယနာ တင်ကြ ကုန်အံ့ဟု ဆိုပေ၏။” ဇီ ၆၉၄။
“အရှင်မဟာကဿပ အမှူးရှိသော ရဟန္တာမြတ်ငါးရာ
တို့ ပထမ သင်္ဂါယနာ တင်တော်မူသည်။” ကုလား၊
ပ ၃၄။

[ပါ။ သင်္ဂါယနာ။ အကြောင်းအားလျော်စွာ ထိုထို
အရပ်၌ ဟောကြားအပ်သဖြင့် တကွဲတပြား ဖြစ်နေ
သော ဓမ္မဝိနည်းတို့ကို သဘောတူရာ ပေါင်း၍ ရွတ်ဆို
ခြင်းကို သင်္ဂါယနာ-ခေါ်သည်။ ဝိမတိ ဝိနောဒ
နိဋ္ဌိကာ ၁၀။]

သင်္ဃကံ—ရဟန်းသံဃာများ ကမ္မဝါဒတရား ဆောင်ရွက်
ရသည့် ကိစ္စ။

“တ ချက်တည်း သင်္ဃကံ ကို ဆောင် စေ သည်။”
သုသော၊ ပ ၃၂၈။ “မလာသေးသော ရဟန်းတို့၏
အလိုကို လာသောအခါမှ ယူအံ့ ဟူ၍ မလာမီက
သင်္ဃကံ ကို ပြုခြင်းငှာ အပ်၏ ဟု ယူသည် လည်း
တပါး။” ဇီ ၇၁၀။ [ပါ။ သံဃကမ္မ။]

သင်္ဃဇာ—သာသနာပိုင်ဆရာတော်။

“သင်္ဃရာဇာ သင်္ဃဇာဟု အခြား ဖြစ်လေသည်။”
သာလင် ၁၃၀။ “သင်္ဃဇာ ဆိုသောစကားမှာ သံဃ
ရာဇာပင် ဖြစ်သည်၊ ကာလကြာ၍ ရာ-ပျောက်ပြီး
လျှင် သင်္ဃဇာဟု ခေါ်ဝေါ် ရေးမှတ် ကြသည်။”
ချုပ်ပုံ၊ တ ၅၅။ [ပါ။ သံဃရာဇာ။]

သင်္ဃနော—ရဟန်း အပေါင်းတို့ သိက္ခာဝါဒအငယ်ဆုံး
ရဟန်း။

“ဤသုသဘော၊ မွန်လှမော၏၊ သင်္ဃနောက၊ စသည်
သုံးစုံ၊ အနုထေရာ၊ မဇ္ဈိမတို့၊ ပဿထတုံ၊ ရှုပါကုန်
လော။” ပါမီ* ၈။ “စည်းပေါင်းထူပြော၊ သင်္ဃနော
က၊ စသည်တပည့်။” ဘုံ* ၁၀၃။ “တပည့်သား
တော် အကြီးနေရာကား ယူဇနာခွဲ၊ သင်္ဃနော အဆုံး
၏ နေရာကား တဥဿဘဟူ၏။” ပါရာ ၅။ “ထိုအခါ
ရသေ့ကြီး တို့သည် သပြေသီး စား၍ ပြီးကုန်၏၊
သင်္ဃနော ဖြစ်သော ရသေ့အငယ်သာ စားလင့်၏။”
ဏိကုဏ် ၃၂။ “သင်္ဃနော ရဟန်းရသော ပုဆိုးသည်
အဘိုးတသိန်း ထိုက်၏။” ဥဒါန၊ ဒု ၁၉၁။
[ပါ။ သံဃနဝက။ သံဃ-သင်္ဃာ၊ နဝက-အငယ်။]

သင်္ဃဘတ်—သံဃာကို ရည်စူး၍ လှူသော ဆွမ်း။
သံသိကဆွမ်း။

“အရည်အဖတ်၊ သင်္ဃဘတ်၊ ငပတ်ကြော်နှင့်တင်။”
ကဝိသတ်* ၁၀၅၇။ “တိုက်လုံး သင်္ဃာအား ရည်၍
လှူသောဆွမ်းသည် သင်္ဃဘတ် မည်၏။” ကမ္ဘာဦး
၂၈၀။ “သင်္ဃဘတ် သည် အဘယ်အရပ်၌ ရှိပါလိမ့်
နည်း။” ငါး၊ တ ၅၇၂။
[ပါ။ သံဃဘတ္တ။ သံဃ-သံဃာ၊ ဘတ္တ-ဆွမ်း။]

သင်္ဃရာဇာ—သာသနာပိုင်ဆရာတော်။

“ဘုန်းကြီးတန်းကြီး၊မထီးသင်္ဃရာဇာ၊ မဟာသုတော်၊
မြော်လတုံက။” ဘုံ* ၃၀။ “ပတူးကြီး သင်္ဃရာဇာ

တည်ထားပြုစုသော ဥမင်သုံးဆယ်မြောက် တောင် ထိပ်၌။” သမန်၊ ဒု ၁၃။ [ပါ၊ သံသရာဇာ။]

သမံရာဇ် — ၁၊ မြတ်စွာဘုရား။

“ပြည်ကြီးလိုခြင်း၊ သင်းပုံရင်းနှင့်၊ ရှင်မင်းသမံရာဇ်၊ ငါ့ထံဖြစ်လျက်။” ပါမီ* ၇၂။ “ထိုကြောင်းခြင်းကို၊ ရှင်မင်းသမံရာဇ်၊ မလွှတ်အကျယ်၊ နည်းမသွယ်သော်။” ဓမ္မ* ၁၀။ “မြတ် သမံရာဇ်၊ ရှင်စော ချစ်လျှင်၊ စင်စစ်အစုတ်။” ကိန္နရီ* ၁၀။

၂၊ သာသနာပိုင်ဆရာတော်။

“မြတ်စွာ ဘုရား၏၊ သား သာကီစစ်၊ သမံရာဇ် ဘုန်းမော်၊ သာသနာပြု...ဆရာတော် တို့သည်။” ကဝိန္ဒာ ၉၇။ “နည်မှင်မဆစ် လွတ်မှောင်စင်၊ ထေရ် သမံရာဇ်ထွတ်တောင်ခွင်မှာ။” ကြေး၊ ပ ၁၈၈။ [ပါ၊ သံသရာဇာ။]

သမံာ — အနည်းဆုံး လေးပါးရှိသော ရဟန်းအပေါင်း။ ရဟန်းများ။

“စာသင်ပွဲ၌၊ လက်ဝဲလက်ျာ၊ မှီတင်းလာသား၊ သမံာ ကြီးငယ်။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၄။ “နှိုးဆော်မကြာ၊ ပေးကမ်းသာအံ့၊ သမံာဖြစ်မိ၊ ဖြစ်စေဘိဟု။” ဓမ္မ* ၇။ “ဝန်း ကျင် ရံ ကာ၊ ထေရ် သမံာ တို့၊ ရှေး ခါ လည်းကောင်း။” ဝိပျူ* ၂၇၀။ “သမုတိ သမံာ၊ ဆရာအရှင်တို့ကို။” ပုည၊ ၁၊ ၇။ “ရဟန်းသမံာ၌ ပြုရသော ဝတ်ငါးပါး။” ဂိဟိ ၃။ [ပါ၊ သံသ။]

သမံာက — သံသာပစ္စည်း။

“ဝတ်စားညှိုးလျှ၊ သမံာကကို၊ မိန်းမယောက်ျား၊ ဖျက်သောအားဖြင့်၊ စီးပွားနောက်လှန်။” ငရဲ* ၄၂။ “ဖြောင့်ဖြောင့်ရှိလှ၊ သမံာကအား၊ သမံာပစ္စည်း၊ ဖြစ်သတည်းဟု။” ငရဲ* ၄၃။ “သံသာအား အပိုင် လှူသော် သမံာကမြေရှိကြောင်း။” သာလင် ၂၂၇။ “သာဝတ္ထိပြည်၌ သမံာကမြေကို သိမ်းဆည်းဘူး သောကြောင့်။” တေ ၁၃၀။ “ပုဂ္ဂိုလ်အပေါင်းကို ရည်ညွှန်းလှူ ခါန်းသော သမံာက အလှူ သည် သာ၍ အကျိုးပေးထက်သန်၏။” ဗုဒ္ဓသင် ၁၇။ [ပါ၊ သံသိက။]

သင်ပုတ် } — ဘုရား ဆွမ်းတင်သော ပလ္လင်။ ယင်းတွင် သင်ပုတ် } တင်လှူသောဆွမ်း။

“ဂူကျောင်းရောက်ဝင်၊ သင်ပုတ်တင်လျက်၊ ပဉ္စင် သာမဏေ၊ ရှိသေသမံာ။” ဘုံ၊ နိဂုံး (သ)။ “ထမင်း စားလည်း၊ ဦးဖျားယူလျှင်၊ သင်ပုတ်တင်မှ၊ စားကုန် ကြလော့။” ဟံချုပ် ၁၄၂။ “ဘုရားရွှေဝယ်၊ သင်ပုတ် ကျယ်တွင်၊ ခွေးကျယ်စော်ကား၊ ဝင်ကာစားသော်။” မဃ* ၁၉၆။ “အာရုဏ်ဆွမ်း တင်မြဲဖြစ်၍ သင်ပုတ် ရေချမ်း၊ ဆွမ်းပန်းဆီမီးနှင့်တကွ။” ဥပမာ၊ ဒု ၂၂၇။ “လက်ျာရစ်လှည့်ပတ်၍ ရှစ်ခိုးပြီးလျှင် သင်ပုတ်ပလ္လင် တံခါး ရွှေအတိ သားဆရာ လုပ်၍ ထားသည်။” လောဟိ ၁၂၁။ “ဘုရားပုထိုး ဗောဓိညောင်တော် များမှာ ဆီမီးသင်ပုတ် ရေချမ်းကပ်လှူခြင်းစသော ဗုဒ္ဓယတြာ။” သုသေ၊ ဆ ၃၀၂။

[ပါ၊ သံပူဇ။ ? သမ္ပဒ္ဒ။ ? သံဘုတ္တ။ ? “သင်ပုတ်ဟု သည်ကို သံပူဇသဒ္ဒါဟူ၍ မှန်စီဆရာတော် အမိန့် ရှိသည်ကား သဘောလျော်သည်ကို ထောက်၍သာ မိန့်တော်မူသကဲ့သို့ရှိ၏။ သံပူဇသဒ္ဒါ၌ အနက်ကား ‘ကောင်းသော ပူဇော်ခြင်း၊ ကောင်းစွာ ပူဇော်အပ် သောအလှူ၊ ဝတ္ထု’ဟူလို၏။ ထိုအနက်သည် ဘုရား သခင်အား ရည်သောအရာဖြစ်၍ သဘောကား လျော်၏။ သင်ပုတ်ဟော သံပူဇသဒ္ဒါဟူ၍ မတွေ့ စလှည့်။ အစပ်ကား ‘ထမင်းသင်ပုတ်၊ လက်သုတ် ပဝါ’ဟူ၍ ဘုံခန်းတွင် စပ်၏။” ဝေါ ၇၁၉။ “တင်သော သင်ပုတ်မှာ— သမ္ပဒ္ဒဿ လူဒံ သမ္ပဒ္ဒံ။ သမ္ပဒ္ဒဿ၊ ဘုရား၏။ လူဒံ၊ ဥစ္စာတည်း။ သမ္ပဒ္ဒံ၊ ဘုရား၏ဥစ္စာ။ ဤသို့ လူဒံတဒ္ဒိတ်ဆင့်၍ ဆွမ်းသင်ပုတ် ကို သိရာ၏။ ရှေးဆရာအချို့ကား ပဌမက္ခရာ ပ နှင့် ရေးကြ၏။ သဘောမမိ။” ကဝိမဏ္ဍနိ ၁၂၀။ “သံဘုတ္တ၊ ဆွမ်းသံဘုတ်၊ ဆွမ်းသင်ဘုတ် = ဘုရား ဆွမ်းတော်။” မိဿကသတ်ပုံ ၁၄၊ ၁၅။ “သံဘုတ္တ ဟူသော ပါဠိကို ထောက်၍ သင်ဘုတ်ဟု ရေးလျှင် သာ၍ကောင်းမည်။ သံ-ကောင်းစွာ၊ ဘုတ္တ-စား အပ်သည်။” ဆရာလင်း။]

သမံကရိုက် — သက္ကဋ္ဌဘာဘာ။

“ကောင်း ဂုတ်ဗေဒင်၊ သမံကရိုက်၊ အလိုက်အဖက်။” ဘူပေါင်း* ၁။ “သုံးပုံများဖြင့်၊ သမံကရိုက်၊ ဗေဒင်၌

လည်း။” ဆု* ၂၆။ “လေးထွေဗေဒင်၊ သသံကရိတ်၊ ပိဋိတင်္ဂနည်း၊ သရဗျည်းနှင့်။” ကိုး၊ နိဂုံး (၁)။ “သရဇ္ဈလုံးတွင် သသံကရိတ် ကျမ်းမှလာသော အ၊ ဩဝါ၊ ဟူသော သရဇ္ဈလုံးထည့်သော် သရဇ္ဈလုံး ဖြစ်၏။” ဝေါ ၂။ “သသံကရိတ်ဘာသာဖြင့် ရေး ထားသော ပိဋကတ်ကို မာဂဓဘာသာဖြင့် ရေးအံ့ သောငှာ အရှင်ဗုဒ္ဓသောသ မဟာထေရ်သည် ဇမ္ဗူ ဒိပ်ကျွန်းမှ သိန်းခုံလ်ကျွန်းသို့ ကူးတော်မူလေ၏။” ဇာတ် ၁၂။ [သ၊ သသံကရိတ်။ ?]

သသံရာ — သံသရာရှု။

“လူချိုးပုံယင်၊ လေ့ပြည့်တင်၍၊ သသံရာ ကျယ်၊ မြစ်ပင်လယ်မှ။” ဆု* ၁၈၄။ “နာ ရုပ် ထည့် သွင်၊ စိတ်မရွှင်ခဲ့၊ နောင်သသံရာမျိုးရိက္ခာဟု။” ကိုး* ၃၆။ “အစမထင်၊ သသံရာဟု၊ ဗသဝါမြစ်မဝဲဩဇာတွင်။” ဘုံ* ၉၈။ “ပွဲသဘင်ဆင်၍ သသံရာကြွေးချ၊ သီလကို ယူလိုယူ အလှူကြီးပေးလိုပေး။” ကျည်း ၃၁။ [ပါ၊ သံသာရ။]

သင်္ကြန် — ၁။ နှစ်ကူးပွဲ။

“မမေ့မကျန်၊ တာသင်္ကြန်ဝယ်၊ ခါမှန်ညောင်ရေ။” မဃ* ၄၈၇။ “သင်္ကြန်တာကူး၊ နှစ်ဦးညောင်ရေ၊ စာပလ္လေခင်း၊ ပဉ္စင်းတော်ခံ၊ စာရေးတံနှင့်၊ မြစ်ယံ ပွဲကြီး၊ ဆီမီးထွန်းချိန်၊ ကထိန်နတ်ကျင်း၊ မြင်းခင်း ထွက်ဝင်၊ သဘင်မီးအုံး၊ ဂူလုံးသဲပုံ၊ စေ့စုံစီလျဉ်၊ ဤသို့ ယှဉ်သား၊ လ စဉ် အ မြဲ၊ ဆဲ နှစ်ပွဲ ကို။” သာဓိ* ၃၀။

၂။ ဘုရင်တို့ ခေါင်းလျှော်ခြင်း။

“ခေါင်းဆေးသင်္ကြန်၊ မကျန်မင်းမူ။” မနော* ၅၂။ “တလဘကြိမ် သင်္ကြန်တော်ခေါ်မြဲ ဦးခေါင်းဆေး သောအခါ ရောက်သည်နှင့်။” ဝေဇာတ် ၁၂၆။ “ချင်းတွင်းမြစ်ဆုံအရပ်တွင် သိုဟန်ဘွား သင်္ကြန် ခေါ်မည်ရှိ၍ အစီအစဉ် အခင်းအကျင်း...ရွေးချယ် ပြန်ရာ။” ကဗျတ္ထ ၂၉၁။ [ပါ၊ သင်္ကန္တ။ သ၊ သင်္ကြန္တ။ သင်္ကန္တ-ကူးပြောင်း ခြင်း။]

သင်္ဂြိုဟ် — ၁။ အကျဉ်းပေါင်း၍ ရေတွက်ခြင်း။

“သံသာကျယ်၌၊ ငါးသွယ်သင်္ဂြိုဟ်၊ ခန္ဓာကိုယ်ဟု။” ပါမီ* ၁၀၂။ “ထိုအ လုံး စုံ သောတ ရား တို့ ကို

တပေါင်းတည်း သင်္ဂြိုဟ်အပ်ကုန်၏။” မိလိန် ၆၂။ “ဝါသဒ္ဓါဖြင့် အလုံးစုံ အမြင့်အမြတ်ဖြစ်သော ဌာန သမ္ပတ္တိအပေါင်းကို သင်္ဂြိုဟ်အပ်၏။” တေ ၁၄၇။

၂။ အကျဉ်းပေါင်း၍ ပြသောကျမ်း။
“ဝိနည်းမြတ်နှင့်၊ ပရမတ် သင်္ဂြိုဟ်၊ ကုသိုလ်ပုည။” သံဝေ* ၃၈။ “မိန့်ထုတ်သင်္ဂြိုဟ်၊ လက်သန်းဆိုနှင့်၊ ထိုထိုကျမ်းယှိ။” မဃ* ၄၄၉။ “မြန်မာစာ သဒ္ဓါ သင်္ဂြိုဟ် ကိုလည်း အသင့်အတင့် ခေါက်မိလေ၏။” စပယ် ၁၇။

၃။ ချီးမြှောက်ထောက်ပံ့ခြင်း။
“စတုသင်္ဂဟ၊ သင်္ဂြိုဟ် မ၍။” ပါမီ* ၆၂။ “ဖြား ယောင်းအလို၊ ပါအောင်ဆိုလျက်၊ သင်္ဂြိုဟ်ထောက် ပံ့၊ ကိုယ်ရှည်မြင့်၍။” ပါမီ* ၁၂၆။ “သားဟူသည် လည်း၊ တည်တည်ပပ၊ မိဘတို့ကို၊ ကယ်သင်္ဂြိုဟ် အံ့၊ အိုလည်းငါသာ၊ နာလည်းငါချည်း၊ သေလည်းငါဘို့၊ ဤသို့ ထောက်ပံ့၊ ဆိုသဖြင့်တည်း။” ကိုး* ၃၇။ “မြတ်စွာဘုရားသည် ငါ့ကို သံသရာ စီးပွားဖြင့်သာ ချီးမြှောက်တော်မမူ၊ ပစ္စုပ္ပန် စီးပွားဖြင့်လည်း သင်္ဂြိုဟ် တော်မူသည် ဖြစ်သောကြောင့်။” ဇာတ် ၅၆။

၄။ ကဲ့ရဲ့ခြင်း။
“သိစေပြဲ့ပြဲ့၊ ရှင်တန်မဲ့ဟု၊ ကဲ့ရဲ့ သင်္ဂြိုဟ်၊ ပြစ်ဘင် ဆိုခဲ့။” ဘူလင်* ၃၂၉။ “မမြော်လူဗိုလ်၊ သင်္ဂြိုဟ် ကဲ့ရဲ့၊ ဖုံးပိတ်ခဲ့၍။” ဆု* ၉၅။ “ပညာချိုတဲ၊ လုံ လမဲ့ဟု၊ ကဲ့ရဲ့ သင်္ဂြိုဟ်၊ သူများဆို၏။” လောသာ* ၁၉။ “သတင်းကျိုးမဲ့၊ ကဲ့ရဲ့ သင်္ဂြိုဟ်၊ ပြစ်တင်ဆိုခဲ့။” ပုံတောင်* ၈။ “ကဲ့ရဲ့ပြောဆိုခြင်းနှင့် တွေ့ကြုံရသော အခါ... မည်သူက မည်ကဲ့သို့ သင်္ဂြိုဟ်ပြောဆိုသည် စသောအားဖြင့်။” စာဏကျ၊ ပ ၁၈၃။

၅။ အသုဘအလောင်းကို မီးရှို့သည်၊ မြေမြှုပ် သည်။
“နတ်ပြည်တက်သော်၊ ထွားညက်မှတ်မှတ်...မင်းမြတ် စွာ၏၊ ရုပ်ဝါလှပိုင်း၊ မညှိုးမရော၊ ရွှေတုံးတော်ကို၊ ပူဇော်ကြံမြှောက်...မင်းအား လျှောက်အောင်၊ လုပ် ဆောင်ပွဲကြီး၊ သင်္ဂြိုဟ် ပြီးမှ။” သံ* ၈၆။ “ခန္ဓာ တော်ကို၊ မယောယွန်းခင်၊ ဦးတင်ကော်ရော်၊ ပူဇော် ဖြင့်ညှီး၊ သင်္ဂြိုဟ် ပြီး၍၊ ခုနစ်နေ့တွင်။” ဇေယျီ* ၅၄။ “ဘုရားရှင်ကို သင်္ဂြိုဟ်သော စန္ဒကူးမီးသွေး။” မှန်၊

ပ ၇၃။ “ဆားမလောက် သမသတ်သို့ ရောက်လျှင် ဗိုလ်မင်း လွန်လေ၏။ ရှင်ဘုရင်လည်း...ဗိုလ်မင်းကို သဂြိုဟ် တော်မူ၏။” ဓိပုံ ၃၁၈။ [ပါ။ သင်္ဂဟ။]

သေက္ခ—ရဟန္တာမှ တပါးသော အရိယာပုဂ္ဂိုလ် ခုနစ် ယောက်။

“ပုထုဇာက၊ ကလျာဏမ၊ သေက္ခ သေက္ခာ၊ သတ္တဝါ မြတ်၊ ယုတ်လတ်မခြား။” ဥပ္ပာ* ၇၉။ “မိုးသောက် ထအခါနှိုက် မြတ်စွာဘုရားရှင် ပရိနိဗ္ဗာန် ပြုတော် မူလတ်၊ ငါလည်း ပြုဘယ်နှင့်တကွ သေက္ခပုဂ္ဂိုလ်သာ ဖြစ်တိ၏။” ဣကုဏ် ၅၄၄။ “ထိုသိက္ခာ သုံးပါးကို ကျင့်ဆဲ ဖြစ်သော ပုဂ္ဂိုလ်သည် သေက္ခ မည်၏။” ရာဇပါ ၄၅၂။ “အနှစ်လေးထောင် ပြည့်သောအခါ သုက္ခဝိပဿက ရဟန္တာခေတ် ကွယ်လွန်ပြန်၍ သေက္ခ ခေတ်တမျိုးသာ တည်ရှိတော့သည်။” သာဟ ၂၈၇။ [ပါ။ သေက္ခ။ သေက္ခ-သိက္ခာ သုံးပါးကို သင်ဆဲ ကျင့်ဆဲ ပုဂ္ဂိုလ်။]

သစ္စာ—၁။ မဖောက်မပြန် အမှန်ဆုံးတရား။

“အောင်မြင် ခါသင့်၊ သစ္စာ ပွင့်က၊ မြင့်အံ့သသူ။” ဆု* ၁။ “ထွန်းညှိုး ဉာဏ်တော်၊ သစ္စာ ဘော်၍၊ ထိုရော် ကျော်ဟိုး။” ဘူပေါင်း* ၉၁။ “ဗောဓိ ပင်နှင့်၊ ပလ္လင်ထိပ်ဝယ်၊ ငါးမာရ် ဖယ်၍၊ ခြောက် သွယ်ရောင်ဖြာ၊ သစ္စာလေးမည်၊ အောင်ကြီးတည်သား၊ ဘုန်းစည်သကျ၊ ဂေါတမလျှင်။” ဥပရာ* ၈။ “သစ္စာ ဆိုသည်ကား ဘဝကမ္မာအသင်္ချေ ကြာသော်လည်း တခါတရံမျှ မဘောက်ပြန် မှန်ကန်သော သဘောကို ဆိုသည်။” ဂံ၁၆၀။ “ဘုရားသခင်လည်း... သစ္စာ လေးပါးကိုပြတော်မူလျှင် ... သောတာပတ္တိဖိုလ် သို့ ရောက်လေ၏။” ဇီ၁၉။

၂။ မှန်သောစကား။ မှန်ကန်စွာဆိုသောကတိ။

“စကားသစ္စာ၊ မှန်သောခါကား၊ ဩဇာလေးနက်၊ ပေါ်ဆီတက်၍၊ နွယ်မြက်သစ်ပင်၊ ဆေးဘက်ဝင်၏။” ပါမိ* ၁၂၃။ “ထင်ပြွေသိသာ၊ နှုတ်သစ္စာဖြင့်၊ ဟုတ်ရာ တွင်ရွှေ၊ ဆိုလေ့တည့်။” ဓမ္မ* ၇၂။ “ဆိပ်ပျောက် စေတတ်၊ သစ္စာရွတ်၍၊ လွတ်လတ္တံ့ တည်း။” သစ္စာ* ၄၃။ “ဘုရားလောင်း၏ သစ္စာအစွမ်းဖြင့် တချက် တဖန် အရပ်ဟောင်းသို့ ရောက်ပြန်ခြင်း။” ဣကုဏ်

၁၃၁။ “အမေအနှစ်လည်းမပေးနှင့်၊ သစ္စာမစောင့် ဖြစ်သည်။” နု၁၁။ [ပါ။ သစ္စာ။]

သစ္စာဓိဋ္ဌာန်—မှန်ကန်စွာဆို၍ အဓိဋ္ဌာန်ပြုခြင်း။

“ဘုရားတကာ၊ သစ္စာဓိဋ္ဌာန်၊ ပြုမြဲမှန်ဟု။” ပါမိ* ၁၃။ “သုဘဒ္ဒါဥပသကာသည်...စွယ်တော်ကို လေးမြတ်စွာ ရှိခိုးလျက် ဂုဏ်တော်ကို အောက်မေ့ကာ သစ္စာဓိဋ္ဌာန် ပြုလေပြန်သော်။” ဒါဌာ ၄၃။ “ငါသည် ငါ့လင်မှ တပါး အခြားသူနှင့်...အတိစာရအမှုသည် မပြုသည် မှန်အံ့။ ဤဂင်္ဂါမြစ်ရေလည်း လျောကျပျောက်ပျက် သည်ဖြစ်စေသောဟု သစ္စာဓိဋ္ဌာန်ပြု၏။” သံဝတ် ၁၅၂။

[ပါ။ သစ္စာဓိဋ္ဌာန်။ သစ္စ-မှန်ကန်စွာဆိုခြင်း၊ အဓိဋ္ဌာန်-ဆောက်တည်ခြင်း။]

သေဋ္ဌေး—ပစ္စည်းဥစ္စာကြွယ်ဝချမ်းသာသူ။

“သူကြီးသူလတ်၊ မူးမတ်သေဋ္ဌေး၊ ပုဏ္ဏားပုဏ္ဏား။” ဂါထာ* ၇၁။ “အနာထပိဏ်၊ ကျော်ရှိန်ကျိုက်ဆူ၊ သေဋ္ဌေးလှူသား။” မနော* ၁။ “သေဋ္ဌေးသူကြွယ်၊ ယာလယ်လုပ်သား၊ မျိုးလေးပါးတို့။” သာဓိ* ၅။ “မြစ်ကွေးမြဲသလွန် တကား။ သေဋ္ဌေးလှစဟန် တကား။ တစ်ရေးမျှမချန်တကား။” ဒေး* ၁၆။ [ပါ။ သေဋ္ဌိ၊ မှတ်ချက်။ ယခုအခါ သူဌေးဟု အရေး များကြသည်။ သဌေးဟုလည်း အချို့ရေးကြသည်။ နဝဒေးရတုကိုလည်း - မကွေးမြဲသလွန် တကား။ သဌေး...တရေး...ဟု အချို့မူ၌ရှိကြောင်းဆိုကြသည်။ ပုဂံကျောက်စာ၌ “အမတ်သတ္တေးသုက္ခံ” ဟု တွေ့ရသည်။ သူဌေး၊ သဌေးဆိုက မြန်မာဝေါဟာရ ဆိုသင့်သည်။]

သေဋ္ဌနင်း—၁။ မြတ်စွာဘုရား။

“ဂေါတမဟု၊ တွင်ထမည်ရင်း၊ လူ့သေဋ္ဌနင်းလျှင်။” ခင်ထွေး* ၂။ “သေဋ္ဌနင်းမြတ်စွာ၊ တို့ဆရာကား။” ပါမိ* ၁။ “နံနက်ခင်းတွင်၊ သေဋ္ဌနင်းမုနော၊ တို့ရှင် စောကား။” ဓမ္မ* ၃။ “နရသီဟ၊ သကျသေဋ္ဌနင်း၊ ထွတ်မှန်ကင်းလျှင်၊ မင်း၏ချမ်းသာ၊ စံသောခါ တည်း။” သာဓုရင်၊ ၁၊ ၄၊ ၁၀၄ (ရာဇမင်္ဂစူဠာ ကျောက်စာ)။ “အစိန္တေယျ၊ လောကသေဋ္ဌနင်း၊ တရားမင်းဖြစ်တော်မူသော။” နာဇောတ်၊ နိဒါန်း။

၂၊ ဘုရင်မင်းမြတ်။
 “မြန်မာ့ သေဌ်နင်း၊ မင်းတို့ပျော်မွေ့။” ပုံတောင်*
 ၁၁။ “ပြည်ထဲသေဌ်နင်း၊ မင်းတို့ဘုန်းအား၊ စည်ပင်
 ပွား၍။” လောသာ* ၄၁။ “ရေမြေသေဌ်နင်း၊ ငါသည့်
 မင်းကို။” ဘုံ* ၄၄။ “မြေကြီးသေဌ်နင်း ဖြစ်တော်
 မူသော။” ဇောတ် ၅၆။ “လူတို့သေဌ်နင်းဖြစ်တော်
 မူသောမင်းမြတ်။” သမန်၊ ပ ၄၂၁။
 [ပါ၊ သေဌ်နရ။ သေဌ်-မြတ်သော၊ နရ-လူ။ သနင်း
 တွင်ရှိပါ။]

သညာ—အမှတ်အသား။ အမည်။ [အဘိဓမ္မာ] သညာ
 စေတသိက်။

“သနမတ်လည်း၊ အမှတ် သညာ၊ မယှဉ်ရာတည့်။”
 ကိန္နရီ* ၁၃၄။ “ပါဠိ ဝေါဟာ၊ သညာ တွင်မူ၊
 အကြောင်း ပြုသည်။” ကိုး* ၁၃၀။ “သည့်လျှင်
 နက္ခတ်၊ သည့်မှတ် သညာ၊ သည့်တာရာဟု။” ရာသီ*
 ၃။ “ဂန္ဓမာဟု၊ သညာ ခေါ်ဆို၊ ထိုတောင်ညိုကား။”
 ဘလ္လာ* ၂၉။ “အမည် သညာ လက်မှတ်များကို
 ပေး၏။” ပြင်သစ်မှတ် ၄၈။ [အဘိဓမ္မာ] “သညာ
 သည် ကောင်းစွာမှတ်ခြင်း လက္ခဏာရှိ၏ဟု ဖြေ၏။”
 မိလိန် ၉၅။ [ပါ၊ သညာ။]

သတ်—ခုနစ်ခု။ ခုနစ်သင်္ချာ။
 “ကော်နှင့်ဒွဟု၊ သတ် စတုတွင်။” သေတ္တု၊ ဒု ၂၄၀။
 “ကောဇာသက္ကရာဇ်၊ ကော်ကော်နော သတ်၊ ရှိလတ်တုံ
 မြောက်။” ကဝိန် ၁၂၊ [ပါ၊ သတ္တ။]

သတ္တ—၁၊ သတ္တဝါ။
 “သတ္တ လည်းမဟုတ်၊ ဇီဝလည်းမဟုတ်ကုန်သော
 သဘောတရားတို့သည်။” နရ ၁၈၄။ “သတ္တ သည်
 မြဲ၏၊ ဇီဝသည် မြဲ၏ဟု။” နဝဏ်၊ ပ ၉၇။

၂၊ ခုနစ်ခု။
 “မြတ်သောမင်းကြီး၊ ဝါကိုရေတွက်ခြင်း သင်္ချာသည်
 သတ္တမည်၏။” မိလိန် ၄၃။ “လူနာသည် ရက် သတ္တ
 တပတ်နှစ်ပတ်သုံးပတ် ကြာသောအခါ။” မောင်မယ်
 ၆၀။ [ပါ၊ သတ္တ။]

သတ္တဌာန—မြတ်စွာ ဘုရား ဘုရားအဖြစ် ရောက်ပြီးစ
 ခုနစ်ရက်စီ သီတင်းသုံးသော နေရာခုနစ်ခု။
 “ဗောဓိပင်နှင့် သတ္တဌာန နေရာအရပ် မျက်နှာတို့ကို

သင်္ဂါယနာဝင် အဋ္ဌကထာကြီးတို့၌ တိုက်ရိုက်သေချာ
 စွာလာ၏။” ဇီ ၅၇။
 [ပါ၊ သတ္တဌာန။ သတ္တ-ခုနစ်၊ ဌာန-နေရာ။]

သတ္တဗေဒ—တိရစ္ဆာန်များအကြောင်းကို လေ့လာသော
 ပညာ။ တိရစ္ဆာန်ဗေဒ။

“တိရစ္ဆာန်များနှင့်သာ သက်ဆိုင်သော ပညာရပ်ကို
 သတ္တဗေဒ (ဇူအိုလိုဂျီ) ဟူ၍၎င်း ခေါ်သည်။” ရိုးပံ
 ၅၃။ “ရူပဗေဒနှင့် သတ္တဗေဒ ပညာရပ် များတွင်
 စမ်းသပ်ပြုလုပ်ချက်တို့သည် ပထဝီဝင်ကို ကောင်းစွာ
 နားလည်စေသည့် အထောက်အပံ့များ ဖြစ်ကြ၏။”
 သင်နည်း ၁၂၁။
 [ပါ၊ သတ္တဗေဒ။ သတ္တ-သတ္တဝါ၊ ဗေဒ-ပညာ။]

သတ္တဘာ—ဖူးစာရေးနတ်။
 “ဖူးစာသ သတ္တဘာ လို၊ ယတ်တရာဆင်လို့။” ထပ်
 ၄၆။ “လူသားနှင့်နတ်ကညာငယ်၊ သတ္တဘာ နှံ့ဦး။”
 ပုညတေး ၅။ [ပါ၊ သတ္တဘာ။]

သတ္တဘာဂ—ဖူးစာရေးနတ်။
 “ရှေးဦးဖူးစာ၊ ငါ့ကိုမသား၊ သတ္တဘာဂ၊ ဒေဝရာဇာ၊
 သူနှင့်ငါကို။ ။ဖူးစာမရေး လေသလော။” ဥမ္မာ*
 ၂၁။ “ရာရာသသ၊ သတ္တဘာဂါ၊ ရွှေဘူးလွှာမှ၊
 အက္ခရာတခြား၊ နတ်သားကြင်ရာ၊ ထိုက်ရှာသီးသီး၊
 နတ်သွီးနှင့်၊ ကောင်းခြီးမင်္ဂလာ၊ ရေးသင့်ပါသည်။”
 ဝိရီ၊ ပ ၄၆။ “ပရံပရဘဝဟောင်းက အကြောင်း
 ရေစက် ရှိကြ သူသာလျှင် သတ္တဘာဂ နတ်မင်းက
 ရေးသား ရလေ၏။” စပယ် ၁၃၄။ “သတ္တဘာဂ
 နတ်သည် နဖူးစာကို ရေးမှတ်ရသည်၊ သူရဿတီနတ်
 ကား ပညာကို ပွားစေတတ်သည်။” သမန်၊ ပ ၉၀။
 [ပါ၊ သတ္တဘာဂ။ သတ္တ-သတ္တဝါ၊ ဘာဂ-အဖို့
 (သို့မဟုတ်) ဝေဘန်။ မှတ်ချက်။ ပါဠိကျမ်းဂန်များ
 ၌ သတ္တဘာဂ ဟူသောပုဒ်ကိုမတွေ့မီ။ ပါဠိအဘိဓာန်
 များတွင်လည်း မပါ။ သမန္တကုဒ္ဒိပနီ၊ ပ ၈၉ တွင်
 ပုဏ္ဏားတို့စာများတွင် ပါရှိကြောင်း ဆိုသည်။]

သတ္တဘန်—သတ္တရဋ္ဌန် ရှု။
 “အဆင်းမြဟန်၊ သတ္တဘန် တွင်၊ သဏ္ဌာန်ဝန်းရစ်၊
 သိဒါမြစ်လည်း။” ဂါထာ* ၅၈။

သတ္တမ—ခုနစ်ခုမြောက်။

“တာဝတိံသာ နတ်ပြည်ဝယ် ပင်လယ်ကသစ်ပင် ရင်း၌ ခင်းထားအပ်သော ပဏ္ဍုကမ္မလာကျောက်ဖျာ အသက်၌ သတ္တမ ဝါဆိုတော်မူသည်။” ဇိ ၁၅၄။
[ပါ။ သတ္တမ။ သတ္တ+မ၊ သတ္တ-ခုနစ်၊ မ-ပြည့်ကြောင်း။]

သတ္တရဘန် }—မြင်းမိုတောင်ကို ရစ်ခွေနေသောတောင်
သတ္တရဗွန် } စဉ် ခုနစ်ခု။

“သတ္တရဘန်၊ ခုနစ်တန်တွင်၊ တောင်စွန် လကျါ၊ ယဉ်သိတာနှင့်။” မြား* ၁၁၆။ “ရံတေပတ်ပတ်၊ နွားခြံပွတ်သို့၊ သတ္တရဘန်၊ ခုနစ်တန်ကား။” ပြာဋ္ဌိ* ၇၃။ “သတ္တရဘန်၊ ခုနစ်တန်လျှင်၊ ယုဂန်နိမ့်မြင့်၊ ဆင့်ရ ရင့်တည့်။” မင်းမယ်* ၆၁။ “သတ္တရဘန် တောင်စဉ်တို့ဖြင့် ခြံရံအပ်သော မြင့်မိုရ်တောင်မင်းကဲ့သို့။” သမန်၊ ပ ၃၀၁။ “မြင်းမိုရ်တောင်ကြီးကို တံတိုင်းခုနစ်ထပ် ဝန်းရံဘိသကဲ့သို့ သတ္တရဗွန် ခေါ်သော တောင်ကြီး ခုနစ်လုံး တို့သည်လည်း အစဉ်အတိုင်း တဝက်တဝက် နိမ့်ရှိုင်းလျက် ပတ်လည်ခွေဝိုက်၍ တည်ကုန်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ဒု ၆။

[ပါ။ သတ္တဗွန်ရ။ သတ္တ-ခုနစ်၊ အဗွန်ရ-အဘွင်း၊ အဘွင်း၌ ရစ်ခွေသော။?]

သတ္တလောက—သက်ရှိသတ္တဝါအပေါင်း။

“ဩကာသလောက၊ သတ္တလောက၊ သင်္ခါရလောကဟူသော ဤလောကသုံးပါးကို မျက်ဝါးထင်လင်း အကြွင်းမရှိ သိမြင်တော်မူပြီးသော ဘုရားကိုယ်တော် မြတ်။” ကမ္ဘာဦး ၁၁။ “သင်ချစ်သားစသော သတ္တလောကကို ဆုံးမရစ်လတ္တံ့ဟု မိန့်တော်မူပြီးလျှင်။” နဂ ၄၃၆။ “ဤ သတ္တလောကကို ယူဆနွေးနွေး သုံးသပ်လေ့လာပြီးလျှင်။” မဟာဆန် ၂။

[ပါ။ သတ္တလောက။ သတ္တ-သတ္တဝါ၊ လောက-လောက။]

သတ္တဝါ—လူ၊ တိရစ္ဆာန်စသော အသက်ရှိသူများ။

“ဗိုလ်လေး သတ္တဝါ၊ သူပြိန်းမှာလျက်။” ပါဠိ* ၉၃။

“သွယ်ကူး လွယ်ကာ၊ သတ္တဝါ ကို၊ ဩဃာလေးတန်၊ အယဉ် လွန်၍။” ဓမ္မ* ၉၅။ “မှားမျှ မလွတ်၊ သေကြတတ်သား၊ ဤသတ္တဝါ၊ ဓမ္မတာကို။” ကိုး* ၁၁၇။ “လူနတ်ဗြဟ္မာ၊ သတ္တဝါကို၊

အဋ္ဌင်္ဂမာယည်ညင်၊ ရထားတင်၍။” ပြာဋ္ဌိ* ၇၄။

“ခပ်သိမ်းသော သတ္တဝါတို့သည် မိမိတို့ပြုကြသော ကံသည်သာလျှင် ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာရှိကုန်၏။” လင်း ၁၀။
[ပါ။ သတ္တ။ ရူပါရုံစသည်တို့၌ ဆန္ဒထုဂပြင့် တပ်တတ်သောကြောင့် သတ္တဝါမည်၏။ ဝိဋ္ဌနိ၊ ပ ၂၇၄။ အသိဉာဏ်-ဗုဒ္ဓိ၊ လုံ့လ-ဝီရိယဟူသော သတ္တနှင့် ယှဉ်သောကြောင့် သတ္တဝါမည်၏။ သတ္တနှင့်သတ္တိ ပရိယာယ်ဖြစ်၍ သတ္တိနှင့်ယှဉ်သောကြောင့် သတ္တဝါမည်၏ဟု ဆိုနိုင်သည်။ သတံဝုစ္စတိဗြဗျဟူသည့် ဆရာအလိုမူ ခန္ဓာဒြပ်နှင့်ယှဉ်သောကြောင့် သတ္တဝါမည်၏ဆိုနိုင်သည်။ အသတိ သံဝိဇ္ဇတိတိသတ္တော၊ ခန္ဓာအားဖြင့် ထင်ရှားရှိသည်ဟူလို။ ဝိဋ္ဌနိ၊ ဒု ၂၉၂။ “ဇန္တုဝါစိ သတ္တဿ ဝေါ၊ တဉ္စဉ္စတ္တမသတ္တဝေါ၊” ရူပဘေဒပကာသနီသစ်* ၁၇၈။ သတ္တဝါကိုဟောသည့် သတ္တသဒ္ဒါ၏ အကို အဝပြု။ ပုံစံကား တဉ္စဉ္စတ္တမသတ္တဝေါတည်း။]

သတ္တာဟ—ခုနစ်ရက်တပတ်။

“ရောက်တော်မူကာ၊ သတ္တာဟလျှင်၊ လည်ထရက်စေ၊ ခုနစ်နေ့နှိုက်။” ဓမ္မ* ၇။ “တည်ပြီးနောင်မှ၊ သတ္တာဟလျှင်၊ လူ့ဘဝှင်တော်။” တန်ခိုး* ၂၂။ “သမာပဇ္ဇန၊ သတ္တာဟလျှင်၊ ဓမ္မနိယံ။” ဟင်္သာ* ၅၆။ “အမိဝမ်း၌ ပဋိသန္ဓေနေရခြင်းကား၊ လူတို့မှာ လေးဆဲ့နှစ် သတ္တာဟအမိဝမ်း၌နေရ၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၃၅။ “အနည်းဆုံးအားဖြင့် ပဋိသန္ဓေတည်သည်မှသတ္တာဟပေါင်းသုံးဆယ်၊ လအားဖြင့် ခုနစ်လအတွင်း၌။” ကာနု ၆၅။ “ဤသို့ ဗောဓိပင်၏အနီး၌ သတ္တာဟကို လွန်စေပြီး၍။” မာလင်၊ ဒု ၇၇။

[ပါ။ သတ္တာဟ။ သတ္တ-အဟ၊ သတ္တ-ခုနစ်၊ အဟ-ရက်။]

သတ္တာဟကကလိက—[ဝိနည်း]ရဟန်းတော်များ တကြိမ် အကပ်ခံထားပြီး ခုနစ်ရက် သုံးဆောင်နိုင်သော ထောပတ်၊ သကာစသည်။

“သတ္တာဟကကလိက...ကို အနာဟူသောအကြောင်း ရှိသော် ထိုအနာကိုငြိမ်းစေခြင်းငှာ ခွင့်ပြုတော်မူအပ်၏။” ကင်္ခါ ၃၀၆။

[ပါ။ သတ္တာဟကာလိက။ သတ္တာဟ - ခုနစ်ရက်၊ ကာလိက-ကာလအတွင်းအပ်သော။]

သတ္တိ—အစွမ်း။ ရဲစွမ်း။ စွမ်းရည်။

“ကြောင်းခြာရိုးထိ၊ သူ့သတ္တိနှင့်၊ ညှိ၍လည်းကောင်း။” ပါမီ* ၉၅။ “နုမြောလှဘိ၊ ဥပဓိဖြင့်၊ သတ္တိစွမ်းတုံး၊ ချိန်ဆုံးသင့်မြောက်။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၄။ “ကြောက်ရွံ့မရှိ၊ ရဲသတ္တိဖြင့်၊ မင်းကြီးအိမ်ထက်၊ တက်လေပြီးသော်။” ဘူလင်* ၃၁၂။ “တပေါင်းတည်းဖြစ်လေပြီးသော အရသာတို့၏ သတ္တိကို အသီးအသီး ဝေဘန်ခွဲခြမ်း၍ ဆောင်ခြင်းငှာ မတတ်နိုင်ချေ။” မိလိန် ၉၈။ “ဂုဏ်ပြသင့်သည့် အခါ၌ ဂုဏ်သတ္တိပြမှ လူရှိသေ၍ အမှုပြီးသည်။ ဂုဏ်သတ္တိကိုပြသင့်သောအခါ၌ ပြေလျှင် လူမရှိသေ၍ အမှုမပြီး။” ဗန္ဓ ၂၀၄။ [ပါ။ သတ္တိ။]

သတ္တိဗျတ္တိ—စွမ်းရည်နှင့် ယင်းစွမ်းရည် ထင်ရှားပေါ်လာမှု။

“သတ္တိဗျတ္တိ၊ ခြပ်ညှိလျက်၊ ထပ်ရှိကြုံးထွတ်၊ ရန်လုံးညွတ်၏။” ဘိရူ* ၁၅၂။ “ယောက်ျားအာဇာနည် လက္ခဏာမှာ အမြော်အမြင်ဉာဏ်ပညာနှင့် ပြည့်စုံခြင်း၊...သတ္တိဗျတ္တိနှင့်ပြည့်စုံစွာ လုပ်ကိုင်ဆောင်ရွက်ခြင်း။” စာဏကျ၊ ပ ၂၀၄။ “ခိုင်မြဲသော သတ္တိဗျတ္တိနှင့်။” ကောက် ၂၄၁။ “သတ္တိဗျတ္တိနှင့် ရဲရင့်သောသူသည် ကြိမ်းဝါးခြင်းကိုမပြုရာ။” နိရို၊ ပ ၁၁။ [ပါ။ သတ္တိဗျတ္တိ၊ သတ္တိ-အစွမ်း၊ ဗျတ္တိ-ထင်ရှားပေါ်လာခြင်း။]

သတြ၊—ရန်သူ။

“ဘုန်းမန္တာတ်သို့၊ ရန်သတြ၊ များစွာကို၊ မြတ်သူသမာ၊ ကရုဏာဖြင့်။” ကိန္နရီ* ၁၉၀။ “ပတ်ကုံးသတြ၊ နှိုင်းမတူသည့်၊ သေကာရံ၊ မဟိတလ၊ လူများဘ။” ကိုးဋီ ၂၄၂။ “အသုရာ၏၊ မဟာသတြ၊ ရန်မီးစက်။” သောမ* ၁၇၇။ “တောက်တဲရုပ်ဒုံးချင်းကို၊ တလုံးမကြွင်းဘတ်ရှုလျက် သတြ၊ ရန်ဘက်ဟု၊ အခံမခက်သင့်။” ပျောက်ဋီ ၁၂၉။ [ပါ။ သတြ။]

သတ္တာ—မြတ်စွာဘုရား။

“သယမ္ဘူမြတ်စွာ၊ စောသတ္တာသည်၊ ဒေသနာရေ၊

အမြှိုက်ဆေးကို၊ တိုက်ကျွေးတော်မူလေ၏။” [ပါ။ သတ္တာ။]

သတ္တန္တရကပ်—လက်နက်ကပ်။ လက်နက်ဖြင့် သေကျေပျက်စီးခြင်း။

“မင်းစိုးပုပန်၊ ဒုဗ္ဘိက္ခန်ဖြင့်၊ သတ္တန္တရကပ်၊ ထူထပ်ခိုးသား။” ဣန္ဒာနေ ၁၄၁။ “ဒေါသဟိတ်လွန်၊ ပြန်ပွားဝှန်သော်၊ သတ္တန္တရ၊ ကပ်ကြီးကျ၍။” မဃ* ၂၈၇။ “လူတို့သည်...ဒုဗ္ဘိက္ခန္တရကပ်၊ ရောဂန္တရကပ်၊ ဝိလုပ္ပန္တရကပ်၊ သတ္တန္တရကပ် တည်းဟူသော ကပ်လေးပါးတိုက်၍...သေကြေ ပျက်စီးကြကုန်၏။” ကမ္ဘာဦး ၁၄၅။ “ဒေါသလွန်ခဲ့သော် သတ္တန္တရကပ် တည်းဟူသော လက်နက်ဘေး။” လောကုပ် ၈၆။ [ပါ။ သတ္တန္တရ၊ သတ္တ-အန္တရ၊ သတ္တ-လက်နက်၊ အန္တရ-ပျက်စီးခြင်း။]

သဒ္ဒ—အသံ။

“စကားပြောသံ သီချင်းဆိုသံသည် စိတ္တဇသဒ္ဒမည်၏၊ မိုးချုန်းသံသည် ဥတုဇသဒ္ဒမည်၏။” [ပါ။ သဒ္ဒ။]

သဒ္ဒနိကာယ်—အသံ အင်္ဂါ ပြည့်စုံခြင်း။ အသံဩဇာကောင်းခြင်း။

“ဆမာဒေသ၊ သဒ္ဒနိကာယ်၊ နံ့ကျယ်မန္တန်၊ တတ်ပွန်ဆေးကူ။” ကိုး* ၆။ “သင်၏ ရှုပနိကာယ်၊ သဒ္ဒနိကာယ်၊ အရွယ်ကလည်း မမြင့်၊ အဆင်းကလည်း တင့်သူဖြစ်သောကြောင့်။” စကားစည်း၊ ပ ၃၃။ [ပါ။ သဒ္ဒနိကာယ။ သဒ္ဒ-အသံ၊ နိကာယ-အပေါင်း။]

သဒ္ဒပညတ်—စကားသံ။

“ယင်းသင်္ကေတကို ပြတတ်သော သုဏန္တတို့၏ ဥာဏ်အား ပကတူပနိသျသတ္တိဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်သော မနုဿဝဝတ္ထာပိတ သဒ္ဒပညတ်ကို အာရုံပြု၍။” မနောရထ ၅၅။ [ပါ။ သဒ္ဒပညတ္တိ။]

သဒ္ဒယုတ္တိ—သဒ္ဒါအနေအားဖြင့် သင့်လျော်ခြင်း။ သဒ္ဒါအနေသင့်ခြင်း။

“တေသံ၊ တို့၏၊ (တို့အား) သမ္ပုန့်၍ ဆဋ္ဌိ စတုတ္ထိ ဗဟုဗ္ဗိဟိနစ်ပါးပင် ယူသင့်၏။ အတ္ထယုတ္တိ သဒ္ဒယုတ္တိ ဖြစ်၏။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၉၉။ “ညွှန်ချင်းစီး၍-ဟူသော

အဖွဲ့ကို အပဓာန ကိရိယာအဖြစ်ဖြင့်ယူသော်လည်း—
စာမေးသဘင်၊ မှန်းမှန်းဖြင့်သည်ဟူသော ပဓာန
ကိရိယာနှင့် ဝေးလှ၏။ သဒ္ဒါယုတ္တိ လည်းမသင့်ချေ။”

အင်းလူး ၁၆။

[ပါ။ သဒ္ဒါယုတ္တိ။ သဒ္ဒါ-သဒ္ဒါ၊ ယုတ္တိ-သင့်လျော်
ခြင်း။]

သဒ္ဒါဝေဓိ—အသံကြားရာကို မှန်အောင် ပစ်နိုင်သော
လေးသမား။

“အသံကြားသော်၊ ရည်စား၍ပစ်၊ မှန်သည်ဖြစ်မှ၊
စင်စစ်သဒ္ဒါ ဝေဓိကဟူ။” ကုသ* ၂၇၃။ “အကွဏ
ဝေဓိ၊ ဝါလဝေဓိ၊ သရဝေဓိ၊ သဒ္ဒါဝေဓိ အမည်
ရှိသော လေးသမားတို့ကို ခေါ်၍။” ဇိ ၂၃။

“မျက်စိဖြင့်မမြင်ဘဲ အသံကိုနားထောင်၍ မှန်အောင်
ပစ်ခြင်းတည်းဟူသော သဒ္ဒါဝေဓိ အတတ်။” ဇိ ၂၄။
[ပါ။ သဒ္ဒါဝေဓိ။ သဒ္ဒါ-အသံ၊ ဝေဓိ-ထွင်းဖောက်။]

သဒ္ဒါ—၁၊ ပုဒ်။

“လျှောက်ရေးခက်အောင်၊ အနက်သဒ္ဒါ၊ ခြေစွာ
လျှင်။” ဇေယျီ* ၁၅၄။ “သိသာနက်စွာ၊ တမတ္ထဟူ၊
ချေငံသဒ္ဒါ၊ ပါဠိ ထင် စွာ ဖြင့်။” သစ္စာ* ၂၄။
“အတ္ထဝတိ၊ ကောင်း သော အနက် ရှိ ကုန်သော။
သုဗျဉ္ဇနာ၊ ကောင်းသောသဒ္ဒါရှိကုန်သော။... ဣမာ
ဂါထာ၊ ဤဂါထာတို့ကို။ သုတော၊ ကြား၍။”
ဏိကုဏ် ၂၆၁။ “ပုဒ်ပါဠိအက္ခရာ သဒ္ဒါရေးလည်း
ထင်စေ။” ကျည်း ၅၂။ “ပုဒ်သည်ပင် သပ္ပတိ
ဥစ္စာရိယတိတိသဒ္ဒေါဟူသော ဝစနတ္ထကြောင့် သဒ္ဒါ
မည်၏။ သပ္ပတိဥစ္စာရိယတိ၊ ရွတ်အပ်၏။ ဣတိ
တသ္မာ၊ ထိုကြောင့်၊ သဒ္ဒေါ၊ သဒ္ဒါ မည်၏။” သဒ္ဒါ
၁၉၉။ “ကေတုဟူသော သဒ္ဒါသည် တံခွန်မှန်ကင်း
အောင်လံဟူသော အနက်များကို ဟောသဖြင့်
အလွန်မင်္ဂလာရှိသော သဒ္ဒါဖြစ်သည်။” ထီး၊ ပ ၂၄။

၂၊ ပုဒ်တို့၏ အစီအရင်ကို ြသောကျမ်း။

“ဆန်းအလင်္ကာ၊ သဒ္ဒါအမျိုး၊ ကျမ်း ရိုးရာ ဇ၊
မတ္တဏ္ဍနှင့်။” ဇေယျီ* ၂၁။ “သိမြင်လိမ္မာ၊ သဒ္ဒါဆန်း
ဂိုဏ်း၊ ကရိုဏ်းပယတ်။” ဝိရီ၊ ပ ၂၅၀။ “မြန်မာစာ
သဒ္ဒါသင်္ဂြိုဟ်တို့ကိုလည်း အသင့်အတင့် ခေါက်မိ၏။”
ဝေဓိ ၁၄။ [ပါ။ သဒ္ဒါ။]

သဒ္ဒါရုံ—အသံအာရုံ။ အသံ။

“လက်ကောက်နှစ်ကွင်း၊ ဖြစ်တုံလျှင်း၍၊ ချင်းချင်း
ထိခိုက်၊ တောင်တင်ရိုက်လျက်၊ တိုက်ကြလတ်၊ သဒ္ဒါရုံ
ဖြင့်။” “သံဟံနားမှာထင်ရ၏။” ဇေယျီ* ၂၂၄။
“သံခြေသာတုံ၊ သဒ္ဒါရုံလျှင်၊ မကြုံဘူးမော၊ ကြားသူ
မျောလျက်။” ကိန္နရီ* ၁၉၂။ “ရူပါရုံ၊ သဒ္ဒါရုံ၊
ဂန္ဓာရုံ၊ ရသာရုံ၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံတို့ဖြင့် လှည့်ပတ်၍
စားတတ်သည်။” ဏိပုံ ၃၃။

[ပါ။ သဒ္ဒါရမ္မဏ။ သဒ္ဒါ-အာရမ္မဏ၊ သဒ္ဒါ - အသံ၊
အာရမ္မဏ-အာရုံ။]

သဒ္ဒါလင်္ကာရ—စာပေအဖွဲ့၏ သဒ္ဒါတန်းဆာ။

“သဒ္ဒါတို့ကို တန်းဆာဆင်တတ် တင့်တယ်စေတတ်
သော ဂုဏ်များ သည် သဒ္ဒါလင်္ကာရ မည် ၏။”
အလင်္ကာပန်းကုံး ၁၆၈။

[ပါ။ သဒ္ဒါလင်္ကာရ။ သဒ္ဒါ-အလင်္ကာရ၊ သဒ္ဒါ-သဒ္ဒါ၊
အလင်္ကာရ-တန်ဆာ။]

သဒ္ဒါတ္ထ—သဒ္ဒါအနက်။ ရှိရင်းတိုင်းပုဒ်၏အနက်။

“ကျမ်းဂန်ပြု၍၊ သဒ္ဒါတ္ထနည်း၊ သမုစ္စည်း ဖြင့်။”
ကိန္နရီ* ၁၉၂။ “အဇ္ဈတ္တ၊ မိမိသန္တာန်၌ အကျုံးဝင်
သော (အဓိပ္ပါယ်တ္ထ)၊ မိမိကိုယ်ကို စွဲ၍ဖြစ်သော
(သဒ္ဒါတ္ထ)။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၂၁၄။

[ပါ။ သဒ္ဒါတ္ထ။ သဒ္ဒါ-အတ္ထ၊ သဒ္ဒါ-သဒ္ဒါ၊ အတ္ထ-
အနက်။]

သဒ္ဒါနိဂိတ်—တဲဖက်သဒ္ဒါတပါး။ စကားရိပ်။

“ပုဒ်ဘွဲ့ပါဠိဘွဲ့၊ ကျိုးသင့်ကြောင်းမှန်၊ သဒ္ဒါနိဂိတ်၊
ကြန် နိမိတ်ကို။” သာမုဒ္ဒိက* ၁၁။ “အကယ်၍
သမ္မယုတ္တခန္ဓာ၊ စိတ္တချေပုံအားတပ်သော ဝိမံသာမိ
ပတိဖြစ်အံ့ ဟူ၍သာ ဆိုချေက သဒ္ဒါနိဂိတ် မရှိဘဲသာ
မည ဖြစ်သောကြောင့်... နှစ်ပါးလုံးကိုပင် ဝိမံသာမိ
ပတိ တပ်နိုင်၏။” ဂုဏ္ဍ၊ ပ ၅၈၄။ “ခြင်းသည်
လိုအပ်သောအရာ မလိုအပ်သောအရာရှိ၏။... မိုးရွာ
စိမ့်၊ ချမ်းကျက်ဘေးဖြင့် ဟူ၍ ဆိုရာနှိုက် ကား...
အနိဋ္ဌာရုံဖြစ်သော ဘေးဟူသော သဒ္ဒါနိဂိတ် ကြောင့်
လည်းကောင်း မလိုအပ်သော အနက်ဖြစ်၏။” ဝေါ
၁၉၃။ [ပါ။ သဒ္ဒါနိဂိတ်။]

သဒ္ဒါ—၁။ ယုံကြည်ခြင်း။

“အကြင်ငါ့လျှင်၊ သဒ္ဒါရိုးရိုး၊ ဆုကြီးကြီးလျက်။”
ဘူလင်* ၂၂၉။ “သဒ္ဒါယုံကြည်စွာလျက်။” ပါရာ
၁၄၃။ “ယုံကြည် ဆက်ဆက်၊ ကွယ်ပျက် မဲ့လျှင်း၊
သဒ္ဒါခြင်းနှင့်။” ရာသီ* ၁၃။ “သဒ္ဒါကြည်ယုံ၊ ဘုန်း
တော်လုံလျက်၊ မှုကုန်ဆုံးထား။” သာဓိ* ၅၇။ “ကံ
ကံ၏ အကျိုးကို ယုံကြည်ခြင်း သဒ္ဒါ တရား မရှိ။”
ဂိဟိ ၈။

၂။ ကြည်လင်ခြင်း။ ကြည်ညိုခြင်း။

“လူခိုလ်တကာ၊ သဒ္ဒါကြည်အောင်၊ ရသေ့ယောင်
လျှင်။” ဘူပေါင်း* ၄။ “သဒ္ဒါသည်ကား၊ များစည်
ကုသိုလ်၊ ကြည်ညိုအာရုံစိုက်စိုက်ယုံ၍။” ရာသီ* ၂၃။
“ရှင်သား စေတနာ၊ သဒ္ဒါ ရင်းတည်၊ ချစ်သည်
မပြား။” သစ္စာ* ၁၆။ “ထိုသောခါမှ၊ သဒ္ဒါ ကြည်
ဖြူ၊ သပိတ်လှူဟူ။” ပြာဋ္ဌိ* ၆။ “မင်းသည်မူကား
ဟုတ်ဟုတ် ညားညား ရသေ့ အပေါင်းအား သဒ္ဒါ
ကြည်ညို၍။” ငါး၊ စ ၂၁၈။ “မိမိအားလှူသော
ဘောဇဉ်ကို ဒကာဒကာမတို့ သဒ္ဒါ မပျက်အောင် သုံး
ဆောင်ခြင်း။” တိုးပွား ၂၁၃။

၃။ ကြည်ဖြူသည်။ ကြည်ဖြူစွာ ကျွေးမွေးပေး
ကမ်းသည်။

“ကိုယ့်ဝမ်းကိုမှ ကိုယ်မ သဒ္ဒါဘဲ။” နိရိ၊ ပ ၄၁။
“မောင်မောင်ကလဲ ထားထားကို တယ် သဒ္ဒါတော်
မူတာကိုး။” မဟာဆန် ၅၅။ “လယ်လုပ်သူများ
သည် ကြွက်ကို သဒ္ဒါကြသလောက် နွားကို မသဒ္ဒါ
ကြပေ။” ငါးနှစ် ၃၈။ [ပါ၊ သဒ္ဒါ။]

သဒ္ဒါစရိုက်—သဒ္ဒါတရား အဖြစ်များခြင်း။

“စိုက်စိုက် သဒ္ဒါ၊ စရိုက် မှာကား၊ ခြင်းရာလွယ်ကူ၊
ဒေါသတူ၏။” ရာသီ* ၅၃။ “သဒ္ဒါစရိုက် ပြောသော
သူ၏ သွေးသည် မဟာလှေကားပွင့် အဆင်းရှိ၏။”
ကာနု ၁၆၀။

[ပါ၊ သဒ္ဒါစရိတ်။ သဒ္ဒါ-သဒ္ဒါ၊ စရိတ်-အဖြစ်များ
ခြင်း။]

သဒ္ဒါဒေယျ—သဒ္ဒါသဖြင့်ပေးအပ်သော။

“သူငါကစ၊ လူဘာဝရယ်တို့၊ လှူကြရှာသည်၊ သဒ္ဒါ
ဒေယျ၊ မဟုတ်လှ၍၊ မုချကေန်၊ အာနိသံကို၊ ခံစံ
ရမည်၊ အတည်မမြဲ။” သီလတ္ထ ၂၇၂။

[ပါ၊ သဒ္ဒါဒေယျ။ သဒ္ဒါ-သဒ္ဒါတရားဖြင့်၊ ဒေယျ-
ပေးအပ်သော။]

သဒ္ဒါဓိက—သဒ္ဒါလွန်ကဲသော ဘုရားလောင်း။

“ဘုန်းခိုင် သဒ္ဒါ၊ ဓိက မှာကား၊ ထွန်းဝါရောင်ချက်၊
ဒိဗ္ဗစက်ဖြင့်၊ ပြုံးပြက်ပြောင်ပြောင်၊ သန်းခေါင်တိုင်က၊
နှစ်ခါရ၏။” ရာသီ* ၂၆။ “သဒ္ဒါဓိက ဘုရားလောင်း
သည်ကား ရှစ်သင်္ချေနှင့် ကမ္ဘာတသိန်း ပါရမီကိုဖြည့်
မှ ဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူသည်ဟုမှတ်ရမည်။”
ပဉ္စာ ၄။ “သဗ္ဗညုဗောဓိသည် သဒ္ဒါဓိက၊ ဝိရိယာ
ဓိက၊ ပညာဓိကဟူ၍ ၃ ပါးအပြားရှိ၏။” ဥတ္တမ ၂၂။
[ပါ၊ သဒ္ဒါဓိက။ သဒ္ဒါ-အဓိက၊ သဒ္ဒါ-သဒ္ဒါတရား၊
အဓိက-လွန်ကဲမှု။]

သဒ္ဒါပသန္န—သဒ္ဒါကြည်ညိုခြင်း။

“များစွာသောလူအပေါင်းတို့သည် စွယ်တော်မြတ်ကို
ဖူးမြင်ရသည်နှင့် တပြိုင်နက် ကြက်သီးမွေးညှင်း
ထလျက် ပီတိသောမနဿ သဒ္ဒါပသန္န လွန်စွာဖြစ်ပွား
ခြင်းရှိရကား။” ဒါဌာ ၉၈။

[ပါ၊ သဒ္ဒါပသန္န။ သဒ္ဒါ-ယုံကြည်ခြင်း၊ ပသန္န-
ကြည်လင်ခြင်း။]

သဒ္ဒါပဗ္ဗဇိတ—သာသနာ တော်ကို ယုံကြည်၍ (ကြည်
ညို၍) ရဟန်းပြုသူ။

“ထိုရသေ့သည် သဒ္ဒါပဗ္ဗဇိတ ဟုတ်မဟုတ် စုံစမ်းအံ့
ဟူ။” စာနိဒါန်း ၂၂၂။ “အသို့လျှင် သဒ္ဒါပဗ္ဗဇိတ
အဖြစ်ကို ပြသနည်း။” သီဂဏ္ဌိ ၄၄၈။

[ပါ၊ သဒ္ဒါပဗ္ဗဇိတ။ သဒ္ဒါ-သဒ္ဒါတရား၊ ပဗ္ဗဇိတ-
ရဟန်း။]

သဒ္ဒါဝိဟာရိက (တပည့်) —အတူနေတပည့်။

“ရဟန်းတပါးက မိမိ၏ သဒ္ဒါဝိဟာရိက တပည့် အစရှိ
သည်တို့အား... ဒွိသန္တက ပစ္စည်းကို ပေးစွန့်ကုန်အံ့။
အပေးမမြောက်ပေ။” ဝိထုံး ၁၁၅။

[ပါ၊ သဒ္ဒါဝိဟာရိက။ သဒ္ဒါ-အတူတကွ၊ ဝိဟာရိက-
နေသူ။]

သဿတဒိဋ္ဌိ—သတ္တဝါသည် သေသော်လည်း အတ္တက
မပျောက် မပျက်ပဲ အခြားဘဝသို့ ကူး
ပြောင်းသည်၊ အတ္တသည်မပျောက်မပျက်
အမြဲတည်သည်ဟု ယူသော အယူမှား။

“မညီအယူ၊ အယူယွင်းချွတ်၊ ရှည်မြင့်လတ်သော်၊
သဿတဒိဋ္ဌိ၊ အစရှိသည်၊ ပွားဘိမိစ္ဆာ။” ဣန္ဒာနေ
၁၇၆။ “ဗြဟ္မာကြီးသည် မြဲ၏ ခိုင်ခန့်၏ ထာဝရ
တည်၏ဟူ၍ သဿတဒိဋ္ဌိအယူကိုသာလျှင် စွဲလမ်းကြ
ကုန်၏။” သာသမ် ၁၄၅။ [ပါ၊ သဿတဒိဋ္ဌိ။]

သဿမေဓ — ဆယ်ခိုင် တခိုင်ဖြစ်သော အခွန်တော်။

“သဿမေဓ၊ စသည်လေးခု၊ သင်္ဂြိုဟ်မှုဖြင့်။” ကိုး*
၈၃။ “အသူးမှတ်လော့၊ သဿမေဓ၊ ရသည်သပြာ၊
ထိုဥစ္စာနှင့်။” မဃ* ၁၈၈။ “လယ်ယာ မိုသ်မြေ
အစရှိသည်တို့၏ အဘုတ်အခွန်ကို ဆယ်စုစု၍ တစုယူ
ခြင်းဟုဆိုအပ်သော သဿမေဓ။” ဣကုဏ် ၂၅၉။
“အဝမြို့နေသဿမေဓဆက်သည်လူတို့ကို။” သုသော၊
ဆ ၂၁၉။ “သဿမေဓ ဆယ်ခိုင်တခိုင် မြေဆီမြေ
ခွန်ကို အမှန်ယူခြင်း။” သမန်၊ ဒု ၁၀၁။ “သဿ
မေဓ ငွေတော် များကို ချိန်ဆောင်၍။” ဝကား၊
ပါ ၃၈။ “ကြွင်းကျန်နေသော သဿမေဓ အခွန်
တော် များကို ကောက်ခံရန်။” စပယ် ၉။
[ပါ၊ သဿမေဓ။ သဿ-ကောက်၊ မေဓ-ပညာ၊
“နိပ္ပန္နသဿတော၊ သီးရင့်သော ကောက်မှ။ ဝါ၊
ဖြစ်သော ကောက်မှ။ ဒသမဘာဂဂ္ဂဟဏံ၊ ဆယ်ခု
မြောက်အဘို့ကိုယူခြင်းသည်။ ဝါ၊ ဆယ် ခိုင် တ ခိုင်
ကောက်ယူခြင်းသည်။ သဿမေဓနာမ၊ မည်၏။
သဿသမ္ပါဒနေ၊ ကောက်ကိုပြီးစေခြင်း၌။ မေဓာဝိ
တာ၊ ပညာရှိသည်၏အဖြစ်သည်။ သဿမေဓနာမ၊
မည်၏။” ဓာန်ဋီနီ၊ ဒု ၁၀။]

သိက္ခမာန် — ဘိက္ခုနီမ မလုပ်မိ သိက္ခာပုဒ် ၆ ပါးကို
ကျင့်သုံးဆောက်တည်နေရသော ဘိက္ခုနီမ
လောင်း။

“ရှစ်သစ်အမှန်၊ သိက္ခမာန်နှင့်၊ တတန် မည် ရ၊
သာမဏေရိ၊ ကျင့်ဝတ်ညီကား။” ရာသီ* ၄၉။
“သိက္ခမာန်အဖြစ်၌ နှစ်နှစ် တိုင် အောင် နေ ပြီးမှ။”
ဇီ ၃၃၆။ “ပဉ္စသင်္ခါးပါးတွင် ဝိကာလဘောဇနကို
ထည့်၍ ခြောက်ပါးသော သီလဖြင့် ဝတ်ပြုဆည်း၍
နေရသော မိန်းမကို သိက္ခမာန်ဟု ဆိုသည်။” စွယ်၊
ဒု ၁၃။
[ပါ၊ သိက္ခမာန်။ သိက္ခမာန် သင်ဆဲဖြစ်သူ။]

သိက္ခာ — ၁။ ကျင့်ဝတ်။
“ချက်ပြီးပတ်ကာ၊ မြတ်သိက္ခာနှင့်၊ ဝိဇ္ဇာစရဏ။”
ကိန္နရီ* ၂။ “သိပ်သည်းသေ ချာ၊ သိက္ခာမပျက်၊
ရမ္မက်မဆံ။” ဇေယျီ* ၁၀၃။ “သီဟိုဠ်ကျွန်းသို့ ကူး၍
မဟာဝိဟာရဝါသိ အဆက် အနွယ် သင်္သာတို့သံ
သိက္ခာ အသစ်တင်ပြီးမှ။” သာလင် ၆၃။ “သန့်စင်
သိက္ခာ မင်းဆရာ။” ပုညဝတ် ၆၆။

၂။ ရဟန်းသက် နှစ်။ ဝါ။
“ကမ္မဋ္ဌာန်းတတ်စွာ၊ ထိုဆရာတည်း၊ သိက္ခာငယ်လျှ၊
ဖြစ်ဘိထ၍။” ရာသီ* ၅၅။ “ထိုသက်သေရဟန်း၏
သိက္ခာကို မေးသော် သိက္ခာ ၃၀၊ အသက် ၅၀ မျှ
သာရှိသည်။” ရာသေတ် ၃။ “သိက္ခာကြီး ဝါကြီး၊
မထေရ်လောက်နီးများကို။” ပုည ၄၂။ “မိမိထက်
သိက္ခာ ဝါကြီးသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို အရိုအသေ မပြု
တတ်၊ မြင့်မြတ်သော နေရာ၌သာနေထိုင်လေ့ရှိ၏။”
ဥပမာ၊ ဒု ၆၃။

၃။ ဂုဏ်။ ဂုဏ်နှင့်လျော်သည့် ကာယိန္ဒြေ။
“နန်းသူတို့ သိက္ခာမထိန်း ဆိုရန်ရှိခြေပြီထင်ပါသည်။”
အရေး ၅၇။ “အလွန်တရာ ဣန္ဒြေ သိက္ခာ ကြီးလှ
စွာသော။” ဓာဏကျ၊ ပ ၁၃၁။ “ဣန္ဒြေသိက္ခာနှင့်
ယဉ်ကျေးသိမ်မွေ့ခြင်း။” လူမူ ၂၈။ “ဘဝ ရှင်
မင်းတရားကြီး ဂုဏ်သိက္ခာညှိုးနွမ်းအောင်။” မာသစ်
၅၀။ “ကိုယ်သိက္ခာ ကိုယ်ရှိသေးသော အားဖြင့်။”
ကန်း ၁၃။

၄။ အကွာရာ တို့ကို ရေးပုံ ဖတ်ပုံ စသည်ကို
သင်ရာဖြစ်သောကျမ်း။
“ရှေးဦးစွာသင်အပ်သော သရပုံ၊ ဗျည်းပုံ၊ ဌာန်နေ၊
ကရိုက်းပယတ် ရွတ် ဘတ်ပုံအ နေကို ကောင်းစွာ
ပြသော သိက္ခာကျမ်းမျိုးကစ၍ သင်ကြားပို့ချ။”
မဟာထေ ၅၁။ “ဌာန်ကရိုက်း ပယတ်စသည်တို့ဖြင့်
အကွာရာ ရွတ်ပုံ ဘတ်ပုံကို လေ့လာ သင် ကြား ရန်
ပြဆိုသောကျမ်းမျိုးသည် သိက္ခာ ကျမ်း မည် ၏။”
တောင်ပေါက်ဓာန် ၇၅။

[ပါ၊ သိက္ခာ။ သိက္ခာ ၃ ပါး။ ၁ အဓိသီလသိက္ခာ-
သီလ၊ သီလကို လုံခြုံ အောင် စောင့် သုံး ခြင်း၊
၂ အဓိစိတ္တသိက္ခာ-သမာဓိ၊ စျာန်တရားကို ပွားများ
ခြင်း၊ ၃ အဓိပညာသိက္ခာ-ပညာ၊ ဝိပဿနာတရား

အားထုတ်ခြင်း။ မဟာနိဒ္ဒေသပါဠိတော်၊ ၂၇၂ ဟုဟုက သုတ်။]

သိက္ခာပုဒ် — ကျင့်ဝတ်အပိုဒ်။

“ဝတ္ထုဖြစ်သည်ရှိသော် သိက္ခာပုဒ်တို့ကို ပညတ်တော် မူခြင်း။” သမန်၊ ပ ၂၇၉။ “အပါယ်တံခါးပိတ် စိမ့်သောငှာ သိက္ခာပုဒ်အများကို မိန့်ကြား ပညတ် တော်မူခဲ့ပါတယ်။” မဟာဝင် ၅၁။ “ဝိကာလ ဘောဇနာစသည် နောက်သိက္ခာပုဒ်တို့ ပျက်ခြင်းကို အပါယဂမနိယကဖြစ်သည်ဟူ၍ မဆိုသိုက်။” နရ ၃၅၇။ [ပါ၊ သိက္ခာပဒ။]

သိဒ္ဓိ—ပြီးစီးခြင်း။ ပြီးစီးရန်လိုအပ်သော ဂုဏ်တန်ခိုး ကျက်သရေ။

“ဘိသိက်လည်းသွန်း၊ ဦးစွန်းသိရိ၊ သိဒ္ဓိချီလွှား၊ ဤစီးပွားလည်း၊ သူ့အားလျော့မေ့၊ ငါသာ တွေ့၏။” ပါမိ*၂၆။ “ဒါနသမိ၊ ကျော်ကိတ္တိလျက်၊ သိဒ္ဓိ တင်တင်၊ သူသိမြင်၏။” ပါမိ*၅၂။ “ထင်သည် စင်စင်၊ သိဒ္ဓိတင်လျက်။” ဆု*၁၅၄။ “ခန့်မိတ်ရှိ၊ ဆေးရိပ်သိက၊ သိဒ္ဓိ သွင်းနှိုး၊ စာရင်းထိုးသည်။” ကိန္နရီ*၁၂၄။ “သုံးဘော်လူရှင်၊ သိဒ္ဓိတင်လျက်၊ သာရွှင်ဝမ်းမြောက်။” ပြာဋိ*၁၀၈။ “အောင်ပြီ ဇေတု။ ဒီဃာယုဟု၊ ခရုမိတ်ငင်၊ သိဒ္ဓိရင်မှ။” အာသ*၂၀။ “သိဒ္ဓိပေါက်တဲ့ဆေးကို ရမယ်လို့ ဆိုပါလျှင် လတ်ဘလောသေစေတတ်တဲ့ အဆိပ်ထဲ မှာပင် ဖြစ်သော်လဲ ရအောင်ယူလိုက်ရမယ်။” ထီး၊ စ ၁၁၇။ “အချို့က သိဒ္ဓိပေါက်သောဦးအောင် ယခုတိုင် ရှိသည်ဟူ၍ ယုံကြည်ပြောဆိုကြ၏။” တိုးပွား ၁၄၁။ “သိဒ္ဓိအမျိုးမျိုး ဂုဏ်တန်ခိုးတို့ဖြင့် မြေလျှိုးမိုးပျံ့။” သာရီ၊ စ ၁၆။

[ပါ၊ သိဒ္ဓိ။ သိဒ္ဓိ ၁၀ပါး။ ၁ အာရောဂျသိဒ္ဓိ-အနာ ရောဂါကင်းခြင်း၊ ၂ ယောဗ္ဗနသိဒ္ဓိ-အရွယ်နုပျိုခြင်း၊ ၃ အာယုသိဒ္ဓိ-အသက်တန်းထက်လွန်၍ နေရခြင်း၊ ၄ ကာယသိဒ္ဓိ-လက်နက်မျိုးစုံ မစူးနိုင်အောင် ကာ ကွယ်ခြင်း၊ ၅ ပီယသိဒ္ဓိ-သူတပါးတို့ချစ်ခင်ကြည်ညို ခြင်း၊ ၆ ဓနသိဒ္ဓိ-ရွှေငွေဖြစ်ခြင်း၊ ၇ ပထဝီသိဒ္ဓိ- မြေကြော့ရှံ့နိုင်ခြင်း၊ ၈ ဥဒကသိဒ္ဓိ-ရေပေါ်၌ သွား လာနိုင်ခြင်း၊ ၉ အာကာသသိဒ္ဓိ-ကောင်းကင်၌ သွားလာနိုင်ခြင်း၊ ၁၀ ဣဒ္ဓိဝိဓသိဒ္ဓိ (ဝါ) စိန္တာမယ

သိဒ္ဓိ-အထူးသူးအပြားပြားသော တန်ခိုးတို့ကို ဖန် ဆင်းနိုင်ခြင်း၊ ပယောဂကုသုံးကျမ်း ၇၄။]

သိဒ္ဓတ္ထ—ဂေါတမဘုရား၏ငယ်မည်။ သိဒ္ဓတ္ထမင်းသား။

“ဘုံမြင့်နန်းထွတ်၊ ရောက်တုံလတ်သော်၊ သိဒ္ဓတ္တဘုန်း ဟေ၊ ဖွားသည့်နေ့ဝယ်။” ပုံတောင်*၂။ “ဤလက် နက်ဖြင့် သိဒ္ဓတ္တကို ပြေးစေအံ့။” ဣကုဏ် ၆၈၅။ “ယောကျ်ားမြတ်ဖြစ်တော်မူသော အသင်သိဒ္ဓတ္တ။” သမန်၊ ပ ၂၁၃။ [ပါ၊ သိဒ္ဓတ္ထ။]

သိဿ—တပည့်။

“ရောက်လတ်ကုန်ကြ၊ မျိုးသိဿအား၊ ဝမ်းထွက် သားသို့။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး*၃။ “ကျောင်းမှာနေကာ များသိဿကို၊ သင်ကြစမြဲ။” ဟံချုပ် ၁၄၁။ [ပါ၊ သိဿ။]

သိဿာနုသိဿ — တပည့်အဆက်ဆက်။

“ဆရာဆက်တပည့်ဆက် အာစရိယပရံပရ သိဿာနု သိဿ အစဉ်မပြတ် ပုတီးလုံးကိုသိသကဲ့သို့ ဆက်လက် ကြောင်းကို ဆိုပေအံ့။” သာလင် ၄၉။ [ပါ၊ သိဿာနုသိဿ၊ သိဿ-အနုသိဿ၊ သိဿ- တပည့်၊ အနုသိဿ-တပည့်၏တပည့်။]

သုက်—ရာဂသွေး။

“မာတာပေတ္တိကသမ္ဘဝေါ၊ အမိအဘတို့၏ သုက်သွေး ကြောင့်ဖြစ်သော။ အယံကာယော၊ ဤအတ္တဘောဟု ဆိုအပ်သော ရူပကာယသည်။” သုတ်သီရိ ၆၉။ “ရှင်ရသေ့ကျင်ငယ်သွားရာအရပ်သို့ သွား၍ သုက်နှင့် တကွသော ကျင်ငယ်ကို သောက်ကြကုန်၏။” မိလိန် ၂၀၀။ “အရှင်ဥဒါယိ၏ သင်းပိုင်ကိုဖွပ်သော ဥတု လာ၍ပြီးစဖြစ်သော ရဟန်းမသည် သင်းပိုင်၌ပါသော သုက်အချို့ကို စုတ်၍မျှသည်။” ကာနု ၆၀။ [ပါ၊ သုက္က။]

သုတ်—၁၊ ပုဂ္ဂိုလ်အားလျော်စွာ ဟောတော်မူသော မြတ်စွာဘုရား၏ဒေသနာတော်။

“ဤသို့ခုနစ်ပါးသော ဥပမာတို့ဖြင့် တန်ဆာဆင်အပ် သော သုတ်ကို ချဲ့အပ်၏။” ကာယာ ၁၄၄။ “ထိုပုဏ္ဏားအားလျောက်ပတ်သော ကာမသုတ်ကို ဟောတော်မူ၏။” ငါး၊ စ ၃၃။ “ဆူးလေဘုရား

ရင်ပြင်၌ မေတ္တာသုတ်ဘုရားဘော်ကို ဟောပြောရာ တွင်။” စပယ် ၈၇။

၂။ ယင်းဒေသနာရပ်များကို စုပေါင်းထားသည့် ပိဋက။ သုတ္တန်ပိဋကတ်။
“ပင်လယ်၌ကမ်း၊ သုတ်သုံးကျမ်း၌၊ စွဲလမ်းဥပဒေ။” ဇေယျ၊ နိဂုံး* ၄။ “သုတ်သုံးဘန်၊ အဋ္ဌကထာဋီကာ လှန်လို့။” ဗဒိ ၁၅၄။ “ဘုရားရှင်ဟောဘော်မူအပ်သော သုတ် အစိအပိုင်းတရားတော်နှင့်လည်း မဆန့်ကျင်သည်ဖြစ်၍။” မိလိန် ၃။

၃။ [သုဒ္ဓါ]စီရင်နည်းဥပဒေသကို ဖော်ပြသည့် စကားကျမ်း။
“သုဒ္ဓါမှာသုတ်၊ ဝုတ္တိထုတ်၊ လိင်ဝန်အပြီပြီ။” ကဝိသတ်* ၁၂၅၀။ “ထို့ကြောင့် အရှင်ကစ္ဆည်း မဟာ ဟေရိသည် တမတြာနှင့်ခွဲသည် ရသမည်၏ဟု သိစေခြင်းငှာ လဟုမတ္တာ တယောရဿာဟူ၍ သုတ်ကို တည်တော်မူလေသည်။” ဝေါ ၉။ “အတ္ထော အက္ခရသည်တော၊ ပါဌ်တန်း၍ ပြောလိုက်မည်၊ သဘောဉာဏ်အနတ္တိ၊ သုတ်ဝုတ္တိဓာတ်ပစ္စည်း၊ ဥဒါဟရုဏ်ဘည်နည်းကို။” ဝင်ကန် ၂၀။
[ပါ၊ သုတ္တ။ သုတ္တန္တ။]

သုတ္တန် — ပိဋကတ်သုံးပုံတွင် သုတ်ဘုရားများကို စုပေါင်းထားသည့် ပိဋကတ်။

“ပါနုဒိကဏ်၊ သိသက္ခနိက၊ သုတ္တန်ကျမ်းပေါင်း။” ဆု* ၁၈၇။ “ကရုဏာဖြင့်၊ ပညာပြဋ္ဌာန်း၊ သုတ္တန်ညွှန်း၍။” ဘူလင်* ၂၇၀။ “မချွတ်ဒုကာ၊ မဇ္ဈဟုတ်မှန်၊ သုတ္တန်ဝေါဟာ။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၁။ “ပိဋကတ်သုံးပုံတို့တွင် သုတ္တန်အဝင်ဖြစ်သော အင်္ဂုတ္တိုရ်တိက နိပါတ် ၌။” ပုညဝတ် ၁၀၃။ “ရွှေကျောင်းကို သုတ္တန်ဘက်အရှင်သုဓမ္မာလင်္ကာရကို တင်လှူသည်။” သမန်၊ ဒု ၁၄။ “သုတ္တန်သည် သင်ယူနာကြားသော သူ တပါးသောသူတို့၏ ... လောကီ လောကုတ္တရာ တည်းဟူသောအကျိုးကို ပြတတ်ဆောင်တတ်၏ဟူလို။” အဋ္ဌကထာ ၉၃။ [ပါ၊ သုတ္တန္တ။]

သုဒ္ဓါ — ဆင်းရဲသားမျိုး။

“သုဟဂါးဘို့အမှုကို သောဋ်ရွက်ခြင်းစသည်ဖြင့် ဆင်းရဲကြမ်းပြယ်သော အကျင့်ရှိ သူတို့ကို သုဒ္ဓါဟု

သမုတ်သည်။ သည်ကာလ သူဆင်းရဲမျိုးအစဖြစ်၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၈၆။ [ပါ၊ သုဒ္ဓါ။]

သုဒ္ဓါ — ၁။ စင်ကြယ်သော။ သက်သက်သော။
“သုဒ္ဓါ စိတ်ဖြင့် ဤသို့ ဆိုမိန့် သော်ကား အာပတ်မသင့်။” ကခံ၊ ၃၂၄။ “သုဒ္ဓါ ဆွဲကိန်း။” စွယ်ကျမ်း၊ ၄၊ ၄၇၈။

၂။ ပယောဂမဖက် အလိုလိုဖြစ်ခြင်းသဘော။
“ကွင်းသည် ခွင်းသည်၊ ကွဲသည် ခွဲသည် ဟူသကဲ့သို့ ကွာသည်ခွာသည် ဟူ၍ သုဒ္ဓါအနက် ကာရိုက်အနက် အစုံရသင့်၏။ ထိုတွင် ပဌမက္ခရာ ကနှင့် ကွင်းသည် ကွဲသည် ကွာသည်ဟူရာ၌ သုဒ္ဓါအနက်ဖြစ်၍ ပယောဂမထောက် အလိုလိုဖြစ်ခြင်း သဘောဟူ၍ ယူရာ၏။” ဝေါ ၂၄၅။ “သုဒ္ဓါအသံ ပဌမက္ခရာသည် ကာရိုက်လိုခါ ဒုတိယက္ခရာဖြစ်ဟန်ကား ကျစေသည်ကို ချသည်ဟူ၍ ဒုတိယက္ခရာ ဆိုမိန့်ခြင်းဖြစ်၏။” ဝေါ ၂၈၉။ [ပါ၊ သုဒ္ဓါ။]

သုဒ္ဓါဒိန် — သန့်စင် သောနေ။ အတာ တက်သော နေမှ နေ့သက်သက် ရေတွက်ရသော နေ့များ။
“မာတ်ဆန်းဓာတ်ပျက်၊ ရက်သုဒ္ဓါဒိန်၊ ပြက္ခဒိန်နှင့်။” ကုသ* ၉၄။ “သုဒ္ဓါဒိန်တည်၊ နှစ်ဦးလည်၊ မည်သို့ ထုတ်သော်မှန်သနည်း။” စွယ်စုံ* ၉၃၅။ “ဆဲခြောက်နှစ်သို့၊ တက်သစ် သုဒ္ဓါဒိန်၊ ရောက်ချိန် ကာလ။” ဥတိန်* ၆၁။ “ဆဲနှစ်ရာသီ တပတ်လည်၍ ရောက်သောအခါ သုဒ္ဓါဒိန် ရက်ပေါင်းကို ဟြဂုဏ်းခေါ်၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၁၀။ “ဗေဒင်လောကတွင် အသုံးပြုသော သုဒ္ဓါဒိန် တရက်နေ့ဖြစ်၏။” စွယ်ကျမ်း၊ ၆၊ ၄၈၈။ [ပါ၊ သုဒ္ဓါဒိန်။ သုဒ္ဓါ-စင်ကြယ်သော၊ ဒိန်-နေ့။]

သုဒ္ဓါ — သုခနှင့်အတူတူ။
“နတ်သိကြား၏၊ ထင်ရှားအာဏာ၊ နတ်သုဒ္ဓါကား၊ များစွာကျေးဇူး၊ ဆယ်နှစ်ဦးဖြင့်။” ဥပရာ* ၅၃။

သုဒ္ဓါဘုတ် — နတ်ဩဇာ။ နတ်များ စားသော အစာအာဟာရ။

“အလွန်တရာ၊ မြိန်ရှက်စွာသား၊ သုဒ္ဓါဘုတ်လျက်၊ အဆိပ် ဘက်သော်။” ဘူလင်* ၆၃။ “ဆွမ်းပန်းရသာ၊ သုဒ္ဓါဘုတ်ကောင်း၊ နှံပေါင်းကျပ်ကြော်။” ဂါထာ* ၇၀။ “မချက် မပြုတ်၊ သုဒ္ဓါဘုတ် ကို၊

အဟုတ်ကြိုင်သင်း၊ နတ်ထမင်းနှင့်။” ဝေပျို* ၂၅၃။
“ပစ္စေကဗုဒ္ဓါတို့သည် သုဒ္ဓါဘုတ်ကဲ့သို့ ဘုန်းပေးကုန်
၏။” သမန်၊ ဒု ၁၅၈။ “ထိုဒေဝဒုမ မည်သော
သစ်ပင်မှ သီးသောအသီးသည် သုဒ္ဓါဘုတ် မည်၏။”
လောကုပ် ၅၂။

[ပါ၊ သုခဘုတ္တ၊ သုခ-နတ်ဩဇာ။ ဘုတ္တ-စား
အပ်သော။]

သုဒ္ဓေါ — သုဒ္ဓေါဒနမင်း။

“မြဲမှန်နေသော်၊ မူသရော်တည်း၊ သုဒ္ဓေါ ခမည်း၊
ဆွေနည်းဗိမ္ဗာ၊ သီးချာရာဟု။” ကိုး* ၁။

သုဒ္ဓေါဒန — ဂေါတမ မြတ်စွာ ဘုရား၏ ခမည်းတော်
မင်းကြီး။

“သုဒ္ဓေါဒနနှင့် သိရိမဟာမာယာ၊ ပဇာပတိ ဂေါတမီ
တို့ကို စုံဘက်ရာတွင်။” သမန်၊ ပ ၂၈။ “သုဒ္ဓေါဒန
မင်းကြီး၏ မိဘုရားခေါင် တောင်ညာ ဒေဝီဖြစ်သော
သိရိမဟာမာယာ မိဘုရားကြီး၏ဝမ်း၌ စွဲလမ်းသန္ဓေ
တည်နေတော်မူ၏” ဇိ ၉။ [ပါ၊ သုဒ္ဓေါဒန။]

သုသာန် — သင်းချိုင်း။

“စွန့်ထားနောက်ပြန်၊ ငါ့ကိုချန်ခဲ့၊ သုသာန်တစ၊
သင်းချိုင်းဝဉ္ဇ။” ဘူပေါင်း* ၁၆။ “သင်းချိုင်း
သုသာန်၊ တောရပ်ဌာန်ကို။” ဝိဇယ ၄၈။ “သင်္ဂြိုဟ်
ရာ သုသာန်၌ ဝေသည်ဟူ၍လည်း မလာ။” စွယ်၊
ပ ၁၅။ “အနောက်တံခါးဖြင့် ထုတ်စေ၍ သုသာန်
တစပြင်မှာ...မြေနှင့်သဖြင့် ဖျောက်ဖျက်ရသော် သင့်
မည်။” တေ ၈၁။ “အစိမ်းပစ်ရာ သုသာန်၌။”
ငါး၊ ဒု ၅၁၁။ “တစပြင် သုသာန်မြေ။” ကာယာ
၂၃။

[ပါ၊ သုသာန။ “ဆဝဿသယနဌာနံ သုသာနံ၊ ဆဝဿ
သု၊ သယနဿစ သာနော၊ အထဝါသေန္တိအတြာတိ
သာနံ၊ ယု၊ ဆဝဿ သာနံ သုသာနံ၊ ဆဝဿသု။”
ဇာန်ဋီ* ၄၀၅။ သု-သာနံဟု ပုဒ်ခွဲ၍ သုကား ဆဝ
သဒ္ဓါကို ပုဒ်ကား သာပုဒ်ဖြစ်သည်။ လူသေကောင်ဟု
အဓိပ္ပာယ်ရသည်။ သာနကား သယနသဒ္ဓါကိုပုဒ်ကား
သောပုဒ်ဖြစ်သည်။ အိပ်ရာဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်
လူသေကောင်၏ အိပ်ရာ အရပ်ဟု ဆိုလိုသည်။
သုသာနဟူသော ပုဒ်အဘိုင်းတွင် နတ်တို့ တံခွန်တင်၍

သုသာန်ဟု ရေးရသည်။ ဖတ်သောအခါ၌ကား သုတွင်
တသတ်သံဖြင့် သုတ်သာန်ဟု ဖတ်ကြသည်။ ထို့
ကြောင့် သတ် ပုံကျမ်း များ၌ “သုတ် သင် သည်၊
သုတ်သန်တစ၊ တသုတ်တည်းဆိုသည်၊ တဖျာတံသုတ်
တို့ကိုလည်း တသတ်ရမည်။” တွင်းသင်းသတ်ညွှန်းသစ်
(လက်ရေးမူ) ၄၆။ “တနယ်မဟုတ်၊ မြေသဲဖုတ်၊
သုသာန်တစပြီ။” ကဝိသတ် * ၁၂၈၅။ စသည်ဖြင့်
တသတ်နှင့်ပြဆိုကြခြင်းဖြစ်သည်။ (နောက်ဆက်တွဲ
ပါဠိသက် ဝေါဟာရကို ရွတ်ဖတ်ပုံတွင် ရှုဦး။)
သုတ်သာန်ဟု ဖတ်ရွတ်ခြင်းမှာ မြန်မာမှုဖြစ်၍ များသည်
ဟု မဆိုနိုင်။ သို့ဖြစ်၍ ဤ၌ မြန်မာမှုအရ ဖတ်သံ
အဘိုင်း သုဒ္ဓါဘုတ်အပြီးတွင် ပြဆိုလိုက်ခြင်းဖြစ်သည်။
မြန်မာမှု၏ လွှမ်းမိုးချက်ကြောင့် သုသာနဟူသော
ပါဠိပုဒ်၌ပင် သုသာနဟု အချို့စာမူ၌ ရှိနေတတ်
သည်ကို တွေ့ရသည်။ သို့ကြောင့်ပင် အက္ခရဝိသောဓနီ
ဆရာတော်က- ‘သုသာန်ဟော သုသာနသဒ္ဓါ၌
သသံယုဂ်နှင့်အချို့ ရှိတတ်ကြ၏၊ အဘိဓာန်ဋီကာ၌...
ဟူရကား သံယုဂ်မလို။’ ဟု မိန့်မှာတော်မူ ရသည်။]

သန် — မိုးဥတု။

“သန်နွေမခန့်၊ မတန်ဆွာချောင်း။” ထီးဇ * ၂၃။
“ဆောင်းချမ်းသန်နွေ၊ သုံးထွေရတု။” ကိုး* ၅၄။
“လူကိုတောင်း၍၊ သန်ဆောင်းနွေခါ၊ မိုးလေရွာ
လည်း။” ဌေး* ၄၇။ “ပြည်တုလွတ်ဝယ်၊ ဝါကျွတ်
သန်ပွဲ၊ ကန်တော့စဲက။” မင်းရှင် ၄။

[ပါ၊ ဝဿာန။ ဝဿာန-မိုးဥတု၊ ဝဿာန-ကို
ဝဿာန်၊ ဝသန်ဟု ဆိုကြသည်၊ ဝသန်ကိုပင် ဝချန်
၍ သန်ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။]

သဏ္ဌာန် — ပုံပန်းအသွင်အပြင်။ အလုံးအ ပြားစသည်
တည်နေဟန်။

“လုံးလျောင်းကျည်ခိုင်၊ သရိုက်တည်ဟန်၊ စည်သဏ္ဌာန်
သို့၊ လေးတန်ရောင်ကိုယ်။” ဆု* ၁၂၅။ “မဏ္ဍုကို
သို့၊ ပီပီလာလာ၊ ဆင်းဝါသဏ္ဌာန်၊ တန်ခိုးဖန်လျက်၊
ဇဋ္ဌန္တရေ၊ ဝပ်၍ နေသည်။” ဘူလင် * ၂၉၁။
“ဗြာဟ္မဏဟု၊ မည်ရထိုက်တန်၊ မြတ်သဏ္ဌာန်နှင့်၊
ရှင်မွန်ပီပီ။” ကိုး* ၁၈။ “ဆင်းရဲမဟန်၊ သဏ္ဌာန်
ယူလစ်၊ ဝတ်စားညစ်နှင့်။” ဇေပျို* ၁၂။ “ရေပေါ်၌
ကြာရွက်သဏ္ဌာန် တည်၏။” နှ၊ မာတိကာ စဉ်

ကျော။ “အလုံးအရပ် သဏ္ဌာန် တူ၏။ အဆင်းတူ၏။” န ၁၄၅။ “သဏ္ဌာန်အားဖြင့် အလုံးရည် သဏ္ဌာန်ရှိ၏။” ကာန ၁၂၃။ “အဆင်းသဏ္ဌာန်လည်း ဘောက်ပြန်ညှိုးနွမ်းလေ၏။” နရ ၂၅၃။ “ရုပ်ရည်သဏ္ဌာန် အင်ကြန်လက္ခဏာ၊ မူရာပုံပန်းမှစ၍ အလွန်ထူးဆန်းလှပါတကား။” ထီး၊ ပ ၆၇။

[ပါ။ သဏ္ဌာန်။ မှတ်ချက်။ သံ-ရှေးရှိသောဌာဓာတ်၊ ယုပစ္စည်း၊ ယုကို အန-ပြု၍ သဏ္ဌာန်ဖြစ်သည်။ သဏ္ဌာန်ကို နှုတ်တံခွန်တင်၍ သဏ္ဌာန်-ဟု ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ဌဝမ်းဘဲနှင့် ရေးရသည်။ သဏ္ဌာန်ဟု ချစ်ကောက်နှင့် ရေးမိတတ်သည်။ သတိရှိစေ။]

သန္တတိပညတ်—အစဉ်။

“မစနေည၊ တရွရွလျှင်၊ ခဏသန္တတိ၊ အဂ္ဂိဇရာ၊ နှစ်ဖြာလောင်မီး၊ ရှိန်ရှိန်ညှိုး၍။” ဂံ၊ ပ ၁။ “သန္တတိ ပညတ်တည်းဟူသော နိမိတ္တဓမ္မကြီးကို ဉာဏ်နှင့်ခွာ ဖျက်ပယ်ရှား။” ဘာဝနာ ၂၉။ “လောက ဝေါဟာရမှာ သန္တတိအစဉ် ကွယ်ပျောက်ကုန်ဆုံး၍ သွားမှ။” ဥတ္တမ ၁၀၅။ “ထိုရုပ်နာမ်ခန္ဓာငါးပါး အပေါင်းတည်းဟူသော သမ္မဟပညတ်၊ ထိုဘုရားတို့၏ အစီအစဉ်တည်းဟူသော သန္တတိပညတ်။” မနောရထ ၅၅။

[ပါ။ သန္တတိပညတ္တိ။ သန္တတိ-အစဉ်၊ ပညတ္တိ-ပညတ်။]

သန္တာန်—အစဉ်။ ခန္ဓာအစဉ်။ ကာလအစဉ်။

“သူမြတ်သန္တာန်၊ ဖြစ်ဆုံးစွန်၌။ ။ နိဗ္ဗာန်တံခါးလှစ်စေသော။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၁၂။ “ဘုရားလောင်းတို့၊ လှဲပြောင်းဘောက်ပြန်၊ တိရစ္ဆာန်ဟု၊ သန္တာန် ယုတ်မာ၊ ဖြစ်သောခါလည်း။” ကိုး* ၄၇။ “မိမိသန္တာန် သူတပါးသန္တာန်၌ ဖြစ်ဘူးသော ခန္ဓာအစဉ်၊ အမည်အမျိုးမျိုး...ကို မကျန် ကုန်စင် သိမြင်တော်မူနိုင်သော။” ဇိ ၄၅။ “မြင့်ကြာသန္တာန်၊ အတိတ်လွန်၍၊ စုန်ဆန်လှိုက်လှဲ၊ ဝဋ်စက်ဝဲဖြင့်။” ဓမ္မ* ၁၃။ “တသန္တာန်ပတ်လုံး သုံးစွဲလောက်အောင်။” မှန်၊ ပ ၃၄၁။ “ဟောပြောဆုံးမသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့သန္တာန်၌ လည်း ဝိမုတ္တိရသဟူသော လောကုတ္တရာတရား မရှိ။” နရ ၄၃၁။ “ပသေနဒိကောသလမင်းကြီး၏သန္တာန်၌ ကြီးစွာသော ထိတ်လန့်ခြင်းသည် ဖြစ်ပေါ်လာလေ

၏။” ဓမ္မပဒ၊ ဒု ၁၅၉။ “အကလေးအရွယ်မှစ၍ လူအိုအရွယ်သို့တိုင်အောင် သူ့ကိုယ်အစဉ်သန္တာန်၌ ပျက်ခြင်း၊ အသစ်ဖြစ်ခြင်းတို့ရှိခဲ့ကြရသည် မဟုတ်ပါလော။” ပလေး ၂၈၁။

သန္တိဌမိတ်ဆွေ—မြင်ဘူးကာမျှဖြစ်သောမိတ်ဆွေ။

“ဆွေစအပြား၊ သုံးပါးတို့တွင်၊ ဖူးမြင်ယနေ၊ တမြေ့ဟောပြော၊ နိုးနှောစကြ၊ သန္တိဌဟု၊ မိတ္တကလျာ။” ဟင်္သာ* ၄၅။

[ပါ။ သန္တိဌ။ သံ-ဒိဌ၊ သံ-အနည်းငယ်၊ ဒိဌ-တွေ့မြင်အပ်သော၊ သံဒိဌမှ နိဂ္ဂဟိတ်ကို န-ပြု၍ သန္တိဌဖြစ်သည်။ ဤ၌ သံသဒ္ဒါ အနည်းငယ်ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။ ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၄၈၆။]

သန္တိ—၁။ [သဒ္ဒါ] ပုဒ်နှစ်ခုကို အကြားမထင်အောင်စပ်ခြင်း။ ၎င်းနည်းကိုပြသော အပိုင်း။

“သံဖြတ်သံညှိ၊ သန္တိစပ်မှု၊ ဂရုလဟု၊ ရောရဖြာစိတ်၊” ကိန္နရီ* ၁၉၈။ “မြေမှာမှူနှိုက်ကြစေခြင်း စသည်ကို ပြု၍ ဝါစာသိလိဌ ဖြစ်စေခြင်းသည် သန္တိ မည်၏။” ဝေါ ၁၈၆။ “ဝါစာသိလိဌ သုခုစွာရဏ အလို့ငှာ လည်းကောင်း သန္တိစပ်၍ ရှိလေသည်။” သဒ္ဒါကြီး၊ ပ ၇၆။

၂။ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။

“ဖြစ်စအာဒိ၊ လေးထွေရှိသည်။ ။ သန္တိတည်သော အခါတည်း။” ကိုး* ၆၂။ [ပါ။ သန္တိ။ ပဋိသန္တိ။]

သန္ဓေ—သန္တိ ၁။ နှင့်အတူတူ။

“ပုဒ်စပ်ချောမြေ့ (ပြေ)၊ သန္ဓေ (ဇွေ) ခြားဖြတ်၊ သံလွတ်ဖွင့်ဆို။” ကိုး* ၂၃၉။

သန္ဓေ—၁။ ပဋိသန္ဓေ နေခြင်း။ ကိုယ်ဝန် တည်ခြင်း။ ကိုယ်ဝန်။

“သေရ်မြတ်စွာနှင့်၊ ကြမ္မာဘို့ဝေ၊ သန္ဓေ စွဲဘက်၊ တနေ့ နက်ဝယ်၊ မြင်ထွက် မျက်နှာ။” ဘူပေါင်း* ၁၀၆။ “ငြိမ်းချမ်း သန္ဓေ၊ ဆယ်လနေမှ၊ သားကြွ မွေးမိ၊ ဘွားသည်ရှိသော်။” ကိုး* ၁၄။ “စေခြင်း တမန်၊ အပန်ပန်လျှင်၊ တသန္ဓေဝေ၊ တပေလျှိုးလျှိုး။” ကိုး* ၃၉။ “ဆယ်လစေ့စုံ၊ သန္ဓေ ငဲ့၍၊ အင်စုံ လက္ခဏာ။” ဌေး* ၁၅။ “ခန္ဓာကြွေသော်၊

သန္ဓေ ကောင်းမွန်၊ နတ်ရပ်ဌာန်သို့ စက်ဟန်ရဟတ်၊ ဥပပတ်ဖြင့်။” ပြာဠိ* ၆၂။ “တောင့်တခြင်း ပတ္တနာဖြင့် သန္ဓေ ခါစဦးကပင် ယောက်ျားထူး၏ တိတ်နိမိတ်.... ထင်ရှားစွာပြလျက်။” တေ ၆၂။ “သလဝတီလည်း မိမိ၌ သန္ဓေရှိသောအဖြစ်ကို ယောက်ျားတို့ မသိမိသောငှာ မကျန်းမာယောင် ဆောင်ပြီးသော်။” ဇိ ၅၈၆။

၂။ ဆက်စပ်ခြင်း။

“အကြောင်း သန္ဓေ၊ ပြည့်စုံပေအံ့။” မင်းကျော်* ၄၀။ “ပုဒ်စပ်ချောပြော သန္ဓေ ခြားဖြတ်။” ကိုး* ၂၃၉။ [ပါ၊ ပဋိသန္ဓိ။ သန္ဓိ။]

သန္နိပါတ်—သွေး၊ သည်းခြေ၊ သလိပ်၊ လေတို့ ပေါင်းဆုံ၍ ဖြစ်သော ရောဂါ။

“သလိပ်သည်းခြေ၊ လေ သန္နိပါတ်၊ မပြတ်ယှဉ်မှု၊ ဥတုဟာရ၊ ပယောဂနှင့်၊ ကမ္မတရား၊ ဤရှစ်ပါးကား၊ ပိုင်းခြား သက်ဆစ်၊ သေကြောင်း ဖြစ်၏။” မဃ* ၃၂၇။ “ကွန်ချာချုပ် သန္နိပါတ်၊ အဘိညာဉ်ခတ်တုန်းကို။” ရာမ၊ ဒု ၃၅။ “လိမ္မာသော ဆေးသမားသည် လေ၊ သည်းခြေ၊ သလိပ်၊ သန္နိပါတ်၊ ဖောက်ပြန်သောဥတု၊ ဖောက်ပြန်သော အစာ၊... အနာကို ငြိမ်းစေလိုသည်ဖြစ်၍။” မိလိန် ၁၇၇။ “သန္နိပါတ် ဆိုသည်လည်း ၎င်းငန်းသည် မကျေ၍ သွေး၊ သည်းခြေ၊ လေ၊ သလိပ်တို့ စည်းဝေး ဖြစ်ရောက်သည်ကို သန္နိပါတ်ဆိုသည်။” ဓာရူ ၂၁၀။

[ပါ၊ သန္နိပါတ။ သန္နိပါတ-စုဝေး ပေါင်းဆုံခြင်း။]

သန္နိဋ္ဌာန်—စိတ်ဆုံးဖြတ်ခြင်း။ စိတ် ပိုင်း ဖြတ် ခြင်း။ စိတ်ဆုံးဖြတ်ချက်။

“တရားနိဗ္ဗာန်၊ မမြင်တန်၍၊ သန္နိဋ္ဌာန်ကျကျ၊ မချဝံ့၊ ဤသို့လွှဲလျက်။” ဆု* ၅၅။ “ဆုံးဖြတ်မဲ့မှန်၊ သန္နိဋ္ဌာန်ဖြင့်၊ ကေန်ကျကျ၊ မှတ် ပြီး မှ တည်။” ဟင်္သာ* ၅၃။ “ကြောင်းနိမိတ်ဟု၊ သန္နိဋ္ဌာန်ကျ၊ မှတ်ပြီးမှတည်။” ဝိပျူ* ၄၅။ “ထို့ကြောင့် ရာဇဝင်ကြီးစကားကို သန္နိဋ္ဌာန်ကျ မမှတ်အပ်။” ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၇၉။ “လှူပါတော့မယ်လို့ သန္နိဋ္ဌာန်ချလိုက်တယ်။” ထေရီ၊ ဒု ၁၃၉။ “တပင်ရွှေထီးသည်....ကိုယ်တော်တိုင်ချီတက်၍ ဟံသာဝတီနေပြည်တော်ကြီးကို

လက်ရသိမ်းပိုက်တော်မူရန် သန္နိဋ္ဌာန်ချလိုက်လေ၏။” ထီး၊ တ ၆၄။ [ပါ၊ သန္နိဋ္ဌာန။]

သလ္လာပ—အချင်းချင်းဝမ်းမြောက် ညီညွတ်စွာ ပြောဆိုခြင်း။

“အထံတော်သို့ ရောက်သောကာလ ချမ်းမြသာယာသော အာလာပသလ္လာပစကားကို လျှောက်ကြားပြောဆို၍နေကြ၏။” ဇိ ၃၄၄။ “ပဌမဝစနံ၊ ရှေးဦးစွာဆိုသောစကားသည်။ အာလာပေါနာမ၊ အာလာပမည်၏။ ပစ္ဆိမဝစနံ၊ နောက်ပြီး ပြောသောစကားသည်။ သလ္လာ ပေါ၊ သလ္လာပ မည် ၏။” မဟာထာနိ ၃၀၉။ “အားရဝမ်းသာနှင့် အလ္လာပသလ္လာပစကား ကိန္နရီမကလေး ကျန်းမာကြောင်းမှစ၍ မေးမြန်း ပြောဆို ကြ ပြီး နောက်။” အာစာ၊ ပ ၁၂၂။

[ပါ၊ သလ္လာပ။ မှတ်ချက်။ သလ္လာပဟု တပုဒ်တည်း သုံးစွဲသည်ကို မတွေ့ရ၊ အလ္လာပ (အာလာပ) သလ္လာပဟု တွဲ၍သာ သုံးနှုန်းကြသည်။]

သိန် (ဟ်) ၁ —ဆဲနွှစ်ရာသီတွင် ခြင်္သေ့တို့ နှစ်သက်သော ရာသီ။ (ဝါခေါင်လနှင့်တိုက်ဆိုင်သည်)

“ကုကဋ္ဌသိန်၊ ကုနုဋ္ဌမိန်၊ အ ချိန် ဆဲ နွှစ် ကွင်း။” ကဝိသတ်* ၈၁၇။ “ရာသီသိန်၌၊ ရဝိန္ဒနတ်၊ ယှဉ်ပူးမှတ်သား။” အဇ္ဈင် ၅။ “ကြကဋ္ဌသိဟ် နှစ်ရာသီတို့သည် ဝဿာန။” ဥတု ၃။ “လွမ်းရန်ကိုနယ်မနင်းပါနှင့်တော့၊ သိဟ်တွင်းမိုး။” ဆဲနွှစ်မျိုး ၈။ “သိဟပုဒ်၌ ဟအက္ခရာ တံခွန်တင်၍ မြန်မာ့ဘာသာ သိဟ်ရာသီခေါ်ဝေါ်ရေးသားကြသည်။ ခြင်္သေ့တို့ ကြိုက်နှစ်သက်သောရာသီ၊ ခြင်္သေ့အဆင်းနှင့် တူသော ရာသီ။” ဝေါလိ ၅၉။ [ပါ၊ သိဟ။]

သိန် (ရ်) ၂ —အသရေ။

“ဂုဏ်နေသိန်နေ လူရေတူချင်း။” ပင်း၊ ပ ၃၄။ “သိန်တဆ၊ ပင်မဉ္ဇူသာခွေညွတ်ခါမ၊ မှုဝတ်ချေရှာနိုင်တော့မယ်၊ သဲဆိုင်ထိဆွေး။” ပုညမိုင်း ၁၈။ “သိရ်သိရ်ခုအရှိန်သည်၊ သုဘကိဏ်လွှမ်းတဲအခြံမ့်။” ပုညတေး ၅။ “ငွေကန့်ကူ စိန်လဲ့နှင့်၊ အချိန်မဲ့ညဉ့်ခါ၊ သိရ်မနွဲ့ ရှစ်ဖြာကို၊ ဖွင့်လှစ်ကာ စီရေး။” ပုညတေး ၄၉။ [ပါ၊ သိရိ။]

သိင်္ဂ — ရွှေတမျိုး။ သိင်္ဂနိက်ရွှေ။

“ဇေယျာနဒ၊ သိင်္ဂရည်စင်၊ မျက် ရှင် ပြည့် သိပ်။”
ဗန္ဓ ၆၃။ “ဗာရာဏသီ၊ သိင်္ဂရောင်တောက်၊ ရွှေ
နန်းဆောက်၍။” ဟသံ* ၈၈။ [ပါ၊ သိင်္ဂ။]

သိင်္ဂနိက် (ရွှေ) — ရွှေဆွဲနှစ်မျိုးအဝင်အပါ ရွှေတမျိုး။
“လက္ခဏာတော်၊ စက်ဝါပေါ်က၊ ရွှေလှော်သိင်္ဂနိက်၊
ထွန်းလျှံတိတ်၏။” ကိန္နရီ* ၁၈၇။ “ရွှေဓမ္မကြိုးမြှာ၊
ငွေသာခွာရွက်ထည်၊ စံဆယ်ရည်လျှံဖိတ်သော သိင်္ဂ
နိက် မျက်ပါးဖြင့်။” ပုညဝတ် ၉၉။ “မပြတ်အာဟိန်၊
အသမ္ဘိန်ဖြင့်၊ ရွှေသိင်္ဂနိက်၊ ရောင်တိတ်လျှပ်လျှပ်၊
နှစ်ပြားစပ်သို့။” မဃ* ၄၀၅။ [ပါ၊ သိင်္ဂနိက္ခ။]

သိင်္ဂါ — သိင်္ဂနိက်ရွှေ။

“သမ္ဘာရောင်တောက်၊ ချီးမွမ်းလောက်လျက်၊
စံမြောက်သိင်္ဂါ၊ ရွှေဝါ၌။” ဘူလင်* ၁၇၃။ “မျှော်
လျက်ကြည့်ကာ၊ ရှိချေရာတွင်၊ သိင်္ဂါရွှေစက်၊ ခြေ
တော်သက်၍။” မင်းရာ* ၁၅။ “ရောင်လျှံစကြာ၊
နန်းသိင်္ဂါ၌၊ ဆက်ကာမင်းရိုး။” ယိုးဒ* ၅။
[ပါ၊ သိင်္ဂါ။]

သိင်္ဂါရရသ — [အလင်္ကာ] မိန်းမယောက်ျားတို့၏ ချစ်
ကြိုက်ခြင်း ကို ပြသည့် သာယာဖွယ်
သဘော။

“သာသနာတော်ကျမ်းဂန်တို့၌ ဗြဟ္မစိုရ်တရား လေး
ပါးတို့တွင် ကရုဏာသည် သမာဓိရှိသောသတ္တိသာ
ကရုဏာအတိုင်းတည်နိုင်သည်။ သမာဓိနည်းသောသူ
တို့၌ ကရုဏာလမ်းလွဲ၍ သောကဖြစ်သည်။ ကရုဏာ
ဖြစ်လျှင် ကုသိုလ်၊ သောကဖြစ်လျှင် အကုသိုလ်
ဖြစ်ကြောင်းနှင့် ဆိုသည်။ ဤအဘူ...မေတ္တာသည်
သိင်္ဂါရရသနှင့် ကုသိုလ် အကုသိုလ် အဖြစ်ဖြင့်
သဘောကွဲလွဲသည်။” ယော ၃၀၄။ “သိင်္ဂမည်
သော နာမဓာတ်သည် ထိုးဘောက်သောအနက်၌
ဖြစ်၏။ မြို့သူရွာသားတို့၌ ဖြစ်တတ်သော ဘာဝဟု
ဆိုအပ်သော ကိလေသာဟူသော ထိုးဝှေ့တတ်သော
ဦးချိုသည် သိင်္ဂမည်၏။ ထိုကိလေသာဟူသော ဦးချို
ကို ပြုတတ်သောကြောင့်၊ တနည်းလည်း ရာဂရှိသော
သူတို့၌ အုပ်စိုးခြင်းကို ပြုတတ်သောကြောင့် သိင်္ဂါရ
ရသမည်၏။ သိင်္ဂဟူသော နာမဓာတ်နောင် အာရ
ဟုည်းသက်ရမည်။” ယော ၃၀၇။ “အဘိဓာန်၌

ကား သိင်္ဂါရအရ ပိဟာကို ကောက်ယူရမည်ဟု
ဆို၏။ ထိုပိဟာဟူသည်လည်း နှစ်သက်ခြင်းပီတိပင်
ဖြစ်သည်။ ထိုနှစ်သက်ခြင်းပီတိသည်လည်း ကိလေသာ
အရာဖြစ်သောကြောင့် ရာဂနှင့်ယှဉ်သော ပီတိသာ
ဖြစ်ရမည်။ ထို့ကြောင့် အဆိုပင်ကဲ့သော်လည်း တစုံ
တရာ ဆန့်ကျင်ဖွယ်မရှိ၊ ထို့ပြင် နှစ်သက်မြတ်နိုးသော
သူတို့ ချစ်ကြိုက်ကြောင်းကို ပေါ်လွင်ထင်ရှားစေ
ခြင်းငှာ သိင်္ဂနိက္ခအပ်သော သိချင်းပျိုကဗျာစသော
အဖွဲ့ဗန္ဓသည် မုချသိင်္ဂါရရသမည်၏။” အလင်္ကာ
ပန်းကုံး ၄၃၂။
[ပါ၊ သိင်္ဂါရရသ။ သိင်္ဂါရ-တင့်တယ်စံပယ်ခြင်း၊
ချစ်ကြိုက်ခြင်း၊ ရသ-ရသာ။]

သိင်္ဂီ — ရွှေ။ သိင်္ဂနိက်ရွှေ။

“မျက်မှန်ပုံညီ၊ ချယ်သွင်းစိသား၊ သိင်္ဂီရွှေစင်၊ ကြေးမုံ
ပြင်သို့။” ဘူလင်* ၂၄၃။ “ချစ်လင်ရွှေနှစ်၊ သိင်္ဂီ
စစ်ကို၊ တဖြစ်ခန္ဓာ၊ တရာရေတွက်၊ တသက်မျှတည်း။”
ကိုး* ၂၂၄။ “မင်းစံမမှီ၊ ရွှေသိင်္ဂီဝယ်၊ စိသော်
တောက်ပ။” မြား* ၃၉။ “ထိုညချုပ်ရီ၊ သကျညီ
သား၊ သိင်္ဂီဂုဏ်၊ ခြင်္သေ့ရဲသို့။” ဓမ္မ* ၂။ “မယ်ဥဗ္ဗာ
ဒန္တ၊ လှသိင်္ဂီမြင်လေက။” ပင်း၊ ပ ၂၆။
[ပါ၊ သိင်္ဂီ။]

သိင်္ဂီနိက် — သိင်္ဂနိက်နှင့် အတူတူ။

“ရောင်ဝါဖိတ်ဖိတ်၊ သိင်္ဂီနိက်မည်၊ ဇာတိသည်
ကား။” ပဉ္စာ* ၆၅။ “နာရနိခြူးစိတ်၊ သိင်္ဂီနိက်
ဆောင်ဘုံ။” ရာမ၊ ပ ၅၄။

သိင်္ဂီနိက္ခ — သိင်္ဂနိက်ရွှေ။

“ရွှေနာရနီ၊ သိင်္ဂီနိက္ခ၊ ဟေမစာရ၊ ဝေလုရိသာ။”
ရာမ၊ ပ ၁၁၉။ “ဥရုနိတာရွှေ ခြောက်ကျပ်သုံး
ဆန်.... ကို လေးကျပ်နှစ်မတ် တင်အောင်လှော်မှ
သိင်္ဂီနိက္ခရွှေဖြစ်၏။” ဇော၊ ပ ၁၅။ “ကနကသမတ္တ
စော၊ သိင်္ဂီနိက္ခ ရွှေစင်အဆင်းနှင့်တူသော အရေ
တော်လည်း ရှိတော်မူ၏။” သမန်၊ ပ ၁၇။
[ပါ၊ သိင်္ဂီနိက္ခ။]

သိင်္ဂုတ္တရ — ရွှေတိဂုံစေတီတည်ရာတောင်။

“ညီနောင်သမုတ်၊ သည်တူင်ထုတ်၍၊ သိင်္ဂုတ္တရ၊
ဟေမတောင်ညွန့်၊ တောင်မြတ်စွန့်ထက်။” ဒေး* ၅၀
(၁)။ “ငါ၏ဆံတော်မြတ်ကို သိင်္ဂုတ္တရအမည်ရှိသော

ကုန်း၌ ဌပနာရမည်ဟု ဘုရားသခင် အမိန့်တော် ရှိသည်။” ရွှေတိဂုံ ၈၈။ “ကုန်းထိပ်၌ ရပ်လျက် အရပ်ထက်ဝန်းကျင်ကို လှည့်လည်ကြည့်ရှုတော်မူလျှင် အရံဖြစ်သော ကိုးဆွဲကိုးကုန်းနှင့်တကွ သိဂုံတ္တရ ကုန်းဘော်ပါတရာပြည့်ကိုမြင်လေ၏။” ရွှေတိဂုံ ၉၀။ [ပါ။ သိဂုံတ္တရ။]

သိသံသ — မြန်မာဘုရင်များလက်ထက် ဘဲအမည်တမျိုး။

“ဇေယသိသံသွေမှာလည်း ဇေယသိဟနည်းတူ တော သားရန်အောင်၊ ခြင်္သေ့ယောင်သို့၊ မရှောင်မညှာ၊ တင်းတင်းမာ၍၊ ပညာရဲရင့်၊ ပွဲသယ်တင့်လိမ့် ဆို သကဲ့သို့ အဓိပ္ပာယ်ယူရမည်။ ယခုအခါ ဇေယသိခံဟု ခကွေးနှင့် ရေးကြသည်မှာ...ရှေးဥပဒေသနှင့်မညီ၊... ရှေးစာဟောင်းများမှာ ဇေယသိသံသ၊ ဇေယသိဂုံ သူဟု ဂဇယ် ဃကြီးနှင့်သာ တွေ့ဘူးသည်။” ဝေါလိ ၃၀၀။ “သီဟဌသီဟိဌ၊ ဟကိုသပြု၍ သိသိဟူ၍ လည်း ခေါ်ကြသည်။ ဟကိုသ ပြုကြောင်း ကား မိဿေ သိဃေ ဓနုစေဝ စသော ဗေဒင်ကျမ်းက လာသည်ဂါထာ၊ သီဟသူကို သိသံသခံသည် ဘွဲ့ပုံ တို့ကိုထောက်၍ သိရာသည်။” ကဝိမဏ္ဍနီ ၁၂၃။ [ပါ။ သီဟသူရ။ သီဟ-ခြင်္သေ့၊ သူရ-ရဲရင့်သော။]

သိန္ဒဝ — သိန္ဒောမြင်း။

“ဦးနားထထ၊ လည်ကြွကြွတည့်၊ သိန္ဒဝမြစ် (ဇာစ်?) ၊ တိမ်တိုက်လှစ်သား၊ နတ်ဖြစ်ဝေလာ၊ အဿဇာတုံ။” အာသံ* ၁၅။ “ဖုဿရထားမှာ မင်္ဂလာရှိတဲ့ သိန္ဒဝ မြင်းဖြူကြီးလေးစီးကိုက ရတယ်။” ထေရီ၊ ဒု ၁၆၇။ [ပါ။ သိန္ဒဝ။]

သိန်းခို
သိန်းသိဌ
သိသိဌ } — သီဟိဌကျွန်း။

“သကရစ် ၆၄၀ သိန်ခိုရ်ရောက် ဒီပင်္ကရာ။” ဂံကျောက် ၁၂၂။ “ရောက်ပေါက် သိန်းခို၊ ကျေးဇူးတိုသာ၊ ပုဂ္ဂိုလ်မည်သီး။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၄။ “သီလဂုဏဝန်၊ ထေရ်မွန်ပုဂ္ဂိုလ်၊ သိန်းခို ရောက်ကြီး။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၄။ “ယောတဗ္ဗပဏ္ဍိဒီပေါ၊ အကြင်သိခိုလ်ကျွန်းသည်။” ဝိဌနီ၊ ဒု ၃၀၀။ “သိန်းခို ကျွန်းတိုင်အောင်။” ဟံသာပုံ ၃၉၈။

“သင်္ခလကျွန်း သမုတ်ခဲ့သည်ကိုစွဲ၍ သိန်းခိုကျွန်း ဟူ၍၎င်း။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ တ ၁၃၀။ “သိန်းသိဌရပ်ခြား၊ ယိုးဒယားနှင့်၊ ကုလားပန်းတန်း၊ ရှမ်းယွန်းကချင်။” ဘလ္လ္လာ* ၈၁။ “သီဟဌမှ ဟကို သပြု၍ သိန်းသိဌ ကျွန်းဟူ၍၎င်း။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ တ ၁၃၁။ “ပဌမ သိန်းသိဌရောက်ဆရာကြီးကိုပင် ယှဉ်တွဲ၍။” သမန်၊ ဒု ၁၈။ “သိန်း သိ ကျွန်းတွင်။” ပါရာ ၁၂၂။ “သိသိကဘက်၊ ဒသဂီရိ။” ရာမ၊ ပ ၁၆။ “ပြန်ရောက်သိန်းသိဌ၊ ကျေးဇူးတိုသည်၊ ပုဂ္ဂိုလ်မည် သီး၊ ထေရ်ဘုန်းကြီးဝယ်။...ဤစကားတွင် သီဟိဌ ဘာသာ သိသိဌကိုထောက်၍ သိန်းသိဌစပ်သည်။... ထို့ကြောင့် သီဟဌဘာသာသို့လိုက်လျှင် သိန်းသိဌဟု ရေးရမည်ကို တပ်အပ်ပြသည်။ သီဟဌကား မာဂဓ ဘာသာ၊ သိသံသကား သီဟဌဘာသာ။” သာလင် ၁၀၂။ “ဤတွင် သိသိ ဟူသောစကား၌ သီဟဌ ဟူသော မာဂဓဘာသာကို သီဟိဌဟု မြန်မာ ဘာသာပြန်၍ ဟအက္ခရာနှင့်ရေးရသည်။ ... သီဟဌ ဟူသော မာဂဓဘာသာ၌ ဟကို စတုတ္ထက္ခရာ သပြု၍ ရှေ့၌ နိဂ္ဂဟိတ် လာသော် သိသိဌလည်း မာဂဓ ဘာသာပင်ဖြစ်သည်။ ထို သိသိဌ ဟူသော မာဂဓ ဘာသာကို သိသိဟု မြန်မာဘာသာပြန်၍ စတုတ္ထက္ခရာ ဃနှင့်ရေးသည်။ ယင်းသို့ရေးလျှင် ‘ပြန်ရောက် သိသိ’၊ ကျေးဇူးတိုသည်၊ ပုဂ္ဂိုလ်မည်သီး ဟူသော လင်္ကာ၌...အက္ခရာကွဲသောကြောင့် အပြစ်မရှိ။... အချို့လင်္ကာ၌ကား၊ ပြန်ရောက်သီဟိဌ၊ ကျေးဇူး ပိုသည်၊ ပုဂ္ဂိုလ်မည်သီး-ဟု မရောမရှက် သိသာ လျက်ပင်ရှိသည်။ ရှေးဆရာတို့ကား သိခံလဟု သီဟိဌဘာသာရှိသောကြောင့် ခကွေးနှင့်ရေးရမည်ဟု ဆိုကုန်၏။ အကယ်၍ သိခံလဟု သီဟိဌဘာသာ ရှိငြားအံ့၊ သင့်တန်စေ၊ သိခံလဟု သီဟိဌဘာသာ မရှိမူ ဥပဒေသရအောင် ကိုးကား၍ဆိုသော စကား သာ မှတ်ရမည်။” သံဝတ် ၄၆၄။ [ပါ။ သီဟဌ။]

သိဦး (၁၆) — ငရဲကြီးရှစ်ထပ်တွင် ပထမဆုံးငရဲ။

“ကြီးထင်ကျော်ဟိုး၊ ငရဲအိုးကား၊ သိဦးမည်ထုတ်၊ ကာဠသုတ်က။” ရာသီ* ၁၂၅။ “ရောဂွနှင့်၊ ကာဠ သဦး၊ ရှစ်ပါးမျိုးကို၊ တစိုးတစိ၊ နင်မသိ၍။” ကိန္နရီ* ၉၇။ “ကလက်ကလိန်း၊ စိတ်မထိန်း၊ သိဦး ငရဲတိုင်။” ကဝိသတ် * ၈၅၈။ “အပေါ် ပဌမ

ဖြစ်သော သိဉ္ဇိုင်းငရဲတည်ရာဌာနသည်ကား ယူဇနာ ရှစ်ထောင်ခြောက်ရာရှိ၏။” ကမ္မာဦး ၂၈။
 “ထိုသိဉ္ဇိုင်းငရဲကြီးသည် အလှံ့ပြောင်ပြောင် တောက်လောင်သော သံမြေအပြင်ရှိ၏။ ကံမကုန် သရွေ့....ထပ်ကာထပ်ကာ အသက်ရှည်၍ ခံမြဲ ခံကြ ရကုန်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ဒု ၈။
 [ပါ၊ သဉ္ဇိဝ။ သံ-ဇီဝ၊ သံ-အဖန်ဖန်၊ ထပ်ကာ ထပ်ကာ၊ ဇီဝ-အသက်ရှင်ခြင်း။]

သိန္နော — ၁၊ မြင်းကောင်းတမျိုး။ ကောင်းကင်ပျံနိုင် သည့် မြင်းအာဇာနည်။

“ဇာနည်မြောက်လှ၊ ပြောင်ဖြူလွန်၊ ကြိုးကပတ္တမြား၊ ရွှေဖျားတင်တင်၊ သိန္နောလျင်တိ။” ခင်ကြီး* ၁၆။
 “ကောင်းကင်ပျံတတ်၊ သိန္နော မြတ်လည်း၊ မလွတ် ရလေ။” သမန်၊ ပ ၁၄။ “မြင်းမင်းကြီးမား၊ သိန္န နား၌၊ ဘွားသည်သိန္နော၊ တိမ်ကျောပျော်ပိုက်။” ကုသ* ၃၁၇။ “တိမ်တိုက်ကွန်မြူးသော အဿဇာ နည် သိန္နောမြင်းကသော ရထားစက်ထက် ပြာသာဒ် တင်၍။” သမန်၊ ပ ၂၃၃။

၂၊ ဆားတမျိုး။

“ရိုန်းခိုသိန္နော၊ ကြစုနောလျက်၊ ဗိန္နောဆိုညှန်း။” ဘုံ* ၈၀။ “သိန္နောဆားကို ဆီနှင့်ဖျော်၍ဖြစ်စေ။” ဥတု ၂၁။ “သိန္နောက ဆားခေါင်သည်၊ တဆောင် ကတမ်း။” ပုညတေး ၂၄။ “အငန်ဖြစ်သောသိန္နော ဆားသည် ပူသည်ဖြစ်၍၎င်း၊ ဘောက်ပြန်တတ်သော သတ္တိရှိကုန်၏။” ဒဗ္ဗ ၉၂။ [ပါ၊ သိန္နဝ။]

သုည — ၁၊ အချည်းနီး။ အရေအတွက် ဘာမျှမရှိ။

“တပွင့်တဆူ၊ မပြုသီလ၊ ကပ် သုညလည်း၊ များလှ တွက်ရေ။” သံဝေ* ၄။ “ထောင်သောင်း ကုဋေ၊ တွက်ရေမရ၊ အနန္တလျှင်၊ သုည မှောင်ကြီး၊ မြောတုံ ပြီးမှ။” ဂါ၊ ပ ၈။ “ပွင့်မပွင့်တွင်၊ မပွင့်ကျန်လပ်၊ သုည ကပ်တည့်။” နရ ၅၂၁။ “ထီးသုညးနန်းသုညး သုည ဖြစ်သော ဤမန္တလေးမြို့မှာ။” မြင့်၊ ပ ၆၇။ “ထီးသုညးနန်းသုညး၊ မြို့သုညးသုည၊ သုညးသုံးဝဖြင့်၊ သုညးနှင့်ရလစ်၊ သုည ခေတ်ဝယ်။” ကဝိမဏ် ၅၂၄။

၂၊ အရေ အတွက် ဘာမျှမရှိသည့် အဖြစ်ကို ပြသော ဝလုံးသက္ကနာန် ၈၈၈ အမှတ်။

“ဗေဒါ သုည၊ ဗျည်းစမှတည့်၊ ဆုံးမှတသွယ်။” ပလိပ်* ၁၆။ “ကောဇာ သက္ကရာဇ်၊ ကော်ဒေ စမှ၊ သုည တပွင့်။” ကဝိန္ဒာ ၁၇။ “ဂဏန်းဝယ် သုည မှီ ကြံရ တဲ့သည်အကြင်၊ ကျိုးကမထင်။” ပုညတေး ၁၀။ “တွက်နည်း များတွင် သုည များပါဝင်သော ကိန်း များသည်။” သင်နည်း ၂၉၄။

[ပါ၊ သုည။ “သုနဿ ဟိတံ သုည။” ယော၊ နုဿ ညော။” ဇာန်ဋီ* ၆၉၈။ “သုနဿ၊ ခွေး၏။ ဟိတံ၊ အစီးအပွားတည်း။ သုည၊ ခွေး၏အစီးအပွား (ယထာ ကထဉ္စိဗျုပ္ပတ္တိ ဟူသည်ကိုထောက်။) ယော၊ ယသက်။ နုဿ၊ နုကို။ ညော၊ ညပြု။” ဇာန်ဋီနိ၊ ဒု ၄၀၇။ “ယထာကထဉ္စိ ဗျုပ္ပတ္တိ၊ ရဋ္ဌိယာ အတ္တနိစ္စယော။ ဣဘိရဋ္ဌိ ပသိဒ္ဓေန၊ ဗျုပ္ပတ္တိ ယေနကေနစိ။” အေဒ ဝိန္နာ* ၁၇၁။ ဝေါဟာရပုဒ်၏မူရင်းနက် (ဗျုပ္ပတ္တိ) သည် အမှတ်မရှိသော အခြင်းအရာအားဖြင့် ဖြစ်၏။ (သို့ရာတွင်) ရဋ္ဌိအားဖြင့် အနက်ကို ဆုံးဖြတ်ရ၏။ သို့ဖြစ်၍ အမှတ် မရှိသော အခြင်းအရာ အားဖြင့် အဿဿ ကဏ္ဍော အဿကဏ္ဍော၊ ဟတ္ထော တေဿ အတ္တိတိ ဟတ္ထိ၊ ဂစ္ဆတိတိဂေါဟု၍ ဗျုပ္ပတ္တိနိမိတ် ဝိဂ္ဂိုဟ်ဖြစ်သော်လည်း အဿကဏ္ဍကို မြင်း၏နားရွက်၊ ဟတ္တိကို နှာမောင်းရှိသော သတ္တဝါ၊ ဂေါကို သွား တတ်သော သတ္တဝါဟု မူရင်းနက် အတိုင်း မခေါ်ပဲ အဿကဏ္ဍတောင်၊ ဆဲ၊ နှားဟု ထင်နေသော ဝေါ ဟာရအနက်ကို ခေါ်ရသည်။ ထိုနည်းအတိုင်း သုည၌ မူရင်းနက်မှာ ခွေး၏အစီးအပွားဟု ဖြစ်သော်လည်း အချည်းနီး၊ ဘာမျှမရှိဟူသော ထင်နေသောအနက် ကိုသာ ယူရမည်ဟု ဆိုလိုသည်။]

သုန်း (ဦး) — ၁၊ ပျက်စီးကုန်ဆုံးသည်။

“ကမ္ဘာ သင်္ချေ၊ ဆူဝေ တီးပြုန်း၊ ကြေပျက် သုန်း လည်း၊ မပုန်းလျှိုး။” ဆူ* ၈။ “မပွားနောက်ရုန်း၊ ကာလ သုန်း ဝယ်၊ ရွှေဘုန်းဘုရား၊ ကြိုးကြားပွင့်ခဲ။” ဆူ* ၁၅၂။ “ကောင်းတည်လက္ခဏာ၊ ကြမ္မာမသုန်း၊ ဘုန်းလည်းအရှိ။” ဌေး* ၆၁။ “ကမ္ဘာကျေအောင်၊ မြို့နေ မင်းဆက်၊ သုန်း မပျက်သည်။” ဝိနိကျော်* ၃၅ (၅)။ “ထိုကမ္ဘာမှနောက် ကမ္ဘာ တသင်္ချေ သုန်း၍ ထိုနောက် သာရကပ်နှိုက်... ဘုရားတဆူ ဖြစ်တော် မူသဖြင့်။” ဣကုဏ် ၆၇၇။ “ထီးသုညး နန်းသုညး၊ မြို့သုညး သုည၊ သုညး သုံးဝ ဖြင့်။”

ကဝိမဏ် ၅၂ ၊ “ဤသို့သော အကြောင်းကြောင်း များကြောင့် ဟောင်းမြင်းကော သုန်း၍ လုံးလုံး ပျောက်လုမတတ် အဖတ်အရှု အသုံးအစွဲလှသော။” ဗန္ဓ ၆၉။ “အနံ့အစပ် မြို့ကျေးရွာများမှာ ပေပင် သုန်း၏။” ကဝိသာ ၁၈၁။

၂။ သုညဂဏန်း။

“ဧကံကားတလုံး၊ သုညကားဘရာ၊ လေးဆယ် ပါ လျက်၊ သင်္ချာလေးပါး၊ သိန်းကပ်ပွား၍။” သစ္စာ * ၃၇။ “အသက်ကသတ္တဗ္ဗဗိသကို ချေ၍ သုည ထိုး ဘိ...နက်သတ်ဖြစ်၏။” သာရဝ ၁၂။ [ပါ၊ သုည။]

သပ္ပာယ်—သင့်လျော် လျောက်ပတ်ခြင်း။ သင့် တင့် ညီညွတ်မှု။ အဆင်ပြေမှု။

“ပတိရူပ၊ သပ္ပာယ် ဖြင့်၊ ကာလသင့်မြတ်၊ လျောက် ပတ်လိမ့်လော။” ကုသ* ၃၄၀။ “သူရူးအားကို... သနားလှ သောကြောင့် သပ္ပာယ် ဆေး ဝါးဖြင့် ကုစား၍ မထောင်းတာလျှင် သူနာပျက်ချော်သည်။” ပုညဝတ် ၁၃၅။ “အလွန် နုနယ်တော် မူသော ထိပ်ထားဘုရားနှင့် တောတောင် ဥဘုများလည်း သပ္ပာယ် ဖြစ်နိုင်ဘွယ်ရာ အကြောင်း မရှိသဖြင့်။” နောင်ဝတ်၊ ပ ၂၅။ “သေဋ္ဌေးချင်းကလဲ တယ်၍ သပ္ပာယ် မဖြစ်ကြဘူး။” စိုး ၁၅၉။ “အဝတ်အစား များကိုက သူတော်ကောင်းတရားနှင့် သပ္ပာယ် ဖြစ် မဖြစ် ရှိသေးတယ်။” ဝိယပ် ၁၇၆။

[ပါ၊ သပ္ပာယ်။ သပ္ပာယ် ၄ ပါး။ ၁ ဘောဇနသပ္ပာယ်— အစားအသောက်မှု သင့်လျော်လျောက်ပတ်ခြင်း၊ ၂ အာဝါသသပ္ပာယ်—နေရာ အဆောက်အအုံသင့်လျော် လျောက်ပတ်ခြင်း၊ ၃ ပုဂ္ဂလ သပ္ပာယ်— ပေါင်းသင်း ဆက်ဆံသူများနှင့် သင့်တင့်ညီညွတ်ခြင်း၊ ၄ ဥတု သပ္ပာယ်— ရာသီဥတု သင့်လျော် လျောက်ပတ်ခြင်း။]

သပ္ပုရိသ — သူတော်ကောင်း။

“အကုရဗညံ သပ္ပုရိသ သဘော၌ တည်၍ ဝယ်လို သောကြောင့်။” သံဝတ် ၆၁၇။ “ပညာရှိ၍ သတိ ကြပ်ကြပ်ရသော သပ္ပုရိသတို့ဖြစ်မှသာ ယုံကြည်နိုင် ကုန်မည်ဖြစ်သည်။” စတု၊ တ ၁၀၂။ “ဉာဏ်အလှိုင်း ဖြင့်၊ ဓိမိင်းစိုးကြပ်၊ မချိုးကွပ်၍၊ သပ္ပုရိစက်၊ သွက် သွက်ကျိုးပြတ်၊ လည်မပတ်သော်။” ဗန္ဓ ၁၁၁။

“သပ္ပုရိသ ခေါ် ဆိုရသည့် သူတော်ကောင်းဟူသမျှတို့ သည်။” ထိလက်စွဲ၊ ပ ၁၅၆။

[ပါ၊ သပ္ပုရိသ။ သ-ပုရိသ၊ သ (သန္တ) - သူတော် ကောင်း၊ ပုရိသ-ယောက်ျား။]

သပ္ပုရိသုပနိဿယ — သူတော် ကောင်းကို အမှီအခိုရ ခြင်း။

“သပ္ပုရိသုပနိဿယစက်ကြီးနှင့်၊ နီးရသည်တချက်။” ပုည၊ ၁၊ ၅၆။

[ပါ၊ သပ္ပုရိသုပနိဿယ။ သပ္ပုရိသ - သူတော် ကောင်း၊ ဥပနိဿယ-အားကြီးသော အကြောင်း၊ မှီရာ။]

သပ္ပာယ် — ၁။ တင့်တယ်လျောက်ပတ်သည်။ ရုပ်အဆင်း တင့်တယ်သည်။ (များသော အားဖြင့် မြတ်စွာဘုရားနှင့် ရသေ့ရဟန်းတို့၌သာ သုံးသည်။)

“တင့်တင့်တယ်တယ်၊ သပ္ပာယ် လျင်းအောင်၊ ကုရို ချောင်နှင့်၊ ယပ်စောင်နောက်ဖိ၊ တဖျင်မှီ၍။” ဆု* ၆၅။ “လျှပ်စစ်နွယ်သို့၊ သပ္ပာယ် တို့စွ၊ ဆည်းသာ ညတွင်။” မင်စိုး* ၂။ “ရှုစားစဘွယ်၊ ရသေ့နွယ် ဖြင့်၊ သပ္ပာယ်လှထွေ။” ဝေပျို* ၈၆။ “ရှင်ကောင်း နှင့်စပ်၊ ခုနစ်ရပ်သာ၊ မသပ္ပာယ်စွာ၊ ထိုသည့်ရွာနှင့်။” ဝေပျို* ၁၃၆။ “အလွန်အကျွံ အသွားတင့်တယ် သပ္ပာယ်သော ရဟန်းတပါးသည်။” ကျင်ကျား ၅။ “ပဲခူးမြို့...ရွှေသာလျောင်း ရုပ်ပွားတော်ကြီးမှာ ပေ ၁၈၀မျှ ရှိ၍ အလွန် သပ္ပာယ် ကြည်ညိုဘွယ် ကောင်း လှသည်။” ခရီးစဉ် ၁၃။

၂။ တင့်တယ်လျောက်ပတ်စွာနေသည်။

“တံစားထက်ဝယ်၊ နေ သပ္ပာယ် သည်။” ပဲ့လယ် တည်ပလောက်၏တည်း။” ပါမီ* ၂၄။ “မြေသင်ဖြူး ထက်၊ မပျက်ထက်ဝယ်၊ နေ သပ္ပာယ် လျက်။” ဆု* ၁၁၁။ “နတ်ဥယျာဉ်၌၊ ဘော်ကြည် ဆိတ်ကွယ်၊ နေ သပ္ပာယ် မှ။” သံ* ၇၈။ “ငြိမ်းမြေ့၊ ဣန္ဒြေ၊ တင့်တယ်ထွေဖြင့်၊ ဖွဲ့ခွေထက်ဝယ်၊ နေ သပ္ပာယ် သည်။” ပြာဇီ* ၁၀။ “လကျာရံအရှင်ကို ပင့်ခေါ်ဆောင်ယူ ၍ အိမ်သို့ရောက်လျှင် သင့်တင့်သောနေရာ၌ ကျိန်း ဝပ် သပ္ပာယ် စေ၍။” ပုညဝတ် ၃၈။

၃၊ လျှောက်ပတ်စွာစားသည်။

“လေးဆယ်ကိုးလုပ် (တ်) မယုတ်အင်ပြည့်၊ သပ္ပာယ်
ပြည့်လျက်။” ပါမိ* ၁၂။ “နေပေတင်တယ်၊ ထိုခါ
ဝယ်၌၊ သပ္ပာယ် ဘုန်းပေး။” ဓမ္မ* ၅။ “အလွန်တရာ၊
ကြည်ညွတ်စွာ၍၊ မင်းသင်္ကာကိုင်တယ်၊ ဆွမ်း သပ္ပာယ်
မှ။” မဂ်စိုး* ၇၀။

၄၊ (သင်္ကန်းစသည်) ဝတ်ရုံဆင်မြန်းသည်။

“ချိန်ခိုက် သင့်စွာ၊ ဆွမ်းခံ ရာသား၊ အခါမယွန်း၊
သင်္ကန်း သပ္ပာယ်၊ သပိတ်လွယ်၍။” ရာသီ* ၁၀၁။
“တမိုးသောက်ကာ၊ ယူကောက် သပ္ပာယ်၊ သပိတ်လွယ်
လျက်။” ပျှို* ၂၁၂။ “စင်ဖြူကျစ်လျစ်၊ ဦးရစ်
စလွယ်၊ တင် သပ္ပာယ် သည်၊ ရွာဘွယ် မူထား၊ ရှင်
ပုဏ္ဏား။” မနော* ၁၁။ “မြို့တံခါးအနီး ကြီးစွာသော
ကျောက်ဖျာထက်၌ သင်္ကန်း သပ္ပာယ် လျက်နေစဉ်။”
ဇိ ၃၉၁။

၅၊ ရေချိုးသည်။ (ရေနှင့်တဲ၍သုံးသည်)

“ရေမိုသ်း သပ္ပာယ် လျှင်းစေ၍။” ပါရာ ၁၄၆။
“တခဲနက်သော ရွာခြင်းဖြင့် တမဟုတ်မျှ ကန်တော်
ပြည့်၍ ရေ သပ္ပာယ် တော်မူလျှင်။” ဣကုဏ် ၂၃၄။
“သီဟိုဠ်ကျွန်း၌ ဘုရားရှင် ရေသပ္ပာယ်တော်မူဘူးသော
ကလျာဏီမြစ်တွင် ရေသိမ်စိရင်၍။” သာလင် ၆၉။
“ထိုသို့ လျော့သော်လည်း ရေနှေးကို သပ္ပာယ် တော်
မူပါလျှင်။” မာလင် ၁၉၆။ “ကကုဓာမြစ်သို့ရောက်
လေသော် ရေလည်း သောက်တော် မူလိုသည်၊ သပ်
လည်း သပ္ပာယ်တော် မူလိုသည်ဟု မိန့်တော်မူ၍။”
ဇိ ၆၄၉။ [ပါ၊ သပ္ပာယ်။]

သဗ္ဗ — အလုံးစုံ။ အကုန်။

“နေမင်းရောင်ထိန်၊ နှိုင်းလာချိန်လည်း၊ အသုရိန်နတ်၊
သဗ္ဗ ကြတ်သို့။” ဥပ္ပာ* ၂၀။ “သီတင်းကျွတ်လပြည့်
တနင်္လာနေ့ အရှေ့ကျွန်းကပင် လသဗ္ဗ ကြတ်၍ထွက်
၏။” သုသော၊ တ ၂၃၉။ “စနေနေ့ကျ၊ ကိုက်သ
မျှမြွေ၊ သဗ္ဗ ပေတည့်၊ လကျောမျက်စိ၊ အဆိပ်ရှိ၏။”
သိဿော ၁၇၀။ [ပါ၊ သဗ္ဗ။]

သဗ္ဗနံ (နာမ်) — ၁၊ [သဒ္ဓါ] အမည် အားလုံးနှင့် ဆိုင်
သောနာမ်။

“အကယ်၍ မထူးသည်စင်စစ်ဖြစ်ဘိမူ သဗ္ဗနာမ် ဆယ်
ပါးဟူ၍ ဆရာတို့ အမိန့်မရှိရာ။” ဝေါ ၁၅၆။
“ယ၊ တ အစရှိသော သဗ္ဗနာမ်ပုဒ်ဖြင့် ဝိသေသနပြုမူ
ကား။” သဒ္ဓါကြီး၊ ပ ၆။ “ငါ၊ သူ၊ ထို၊ ဤ၊ ဘယ်၊
မင်း စသော သဗ္ဗနာမ် စသည် တို့၏။” ဘာရတီ၊
ဒု ၂၆၃။

၂၊ သောင်းပြောင်းရောရာ။

“ဆိုးဆိုး ကောင်းကောင်း၊ သောင်းပြောင်း သဗ္ဗနံ၊
စိတ်ကြံတိုင်းပျော်ပါး၍။” ဥက္ကံ ၁၉။
[ပါ၊ သဗ္ဗနာမ။ သဗ္ဗ-အလုံးစုံ၊ နာမ-အမည်။]

သဗ္ဗဘုံ — စကြဝတေးမင်း။

“ပျော်ပါးရိပ်မြူ၊ သဗ္ဗဘုံ သို့၊ ပြည့်စုံချမ်းငြိမ်၊ မင်း
စည်းစိမ်အား။” ကိုး* ၁။ “လေးကျွန်း ထိပ်ဝယ်၊
ဘုန်းရိပ်လွှမ်း၌၊ သဗ္ဗဘုံ သို့၊ အပုံအယင်၊ ဖြင်လင့်
ကစား။” ကိုး* ၇။ “ဘုန်းရိပ်လွှမ်း၌၊ သဗ္ဗဘုံ တို့၊
အစုံမကြာ၊ ဆိုက်ရောက် လာက။” ညွန့်ပေါင်း၊ စ
၁၈၁။ “သဗ္ဗဘုံ ဆိုသည်ကား စကြဝတေးမင်းကို
ဆိုသည်ဟု သိသာသည်။” သမန်၊ ပ ၃၀၃။ “အချင်း
ခပ်သိမ်းစုံ၊ မင်းခမ်းဥသျှံ၊ သဗ္ဗဘုံ ကဲ့သို့။” အဋ္ဌသံ ၂။
[ပါ၊ သဗ္ဗဘုမ္မ။ သဗ္ဗ-အလုံးစုံ၊ ဘုမ္မ-မြေကိုအစိုးရ
ခြင်း။]

သဗ္ဗရနံ — သဗ္ဗနံ ၂ နှင့်အတူတူ။

“သဗ္ဗရဏံ ရှုပ်ထွေး၊ ဉာဏ်မြေခွေး၊ ရူးသွေးငွေ့နှင့်၊
ခြင်သော်ကိုပြိုင်မည်ဆိုသော်။” နေကန် ၂၅။ “လူတောင်
သတ္တိကို၊ မအူမနံ၊ ချဉ်ဆားမံ၍၊ သဗ္ဗရနံ ဟိ၊ ပိထက်
ယံကို၊ ပိသနကြေအောင်၊ တလလောင်းသည့်နယ်။”
သီလတ္ထ ၂၆၈။ “သဗ္ဗရနံ ပေါင်းသိမ်းကြုံးပြီးအဖျဉ်း
ရောအလေ့တွေရော။” ပြည်သား ၂၊ ၇၇၊ ၃။
[ပါ၊ သဗ္ဗနာမ။ မှတ်ချက်။ သဗ္ဗနာမ-သဗ္ဗနံမှ ရတလုံး
ဝင်လာပြီး သဗ္ဗရနံ ဖြစ်နေသည်ဟု ယူဆရသည်။]

သဗ္ဗညု — ၁၊ မြတ်စွာဘုရား။

“ဉာဏ်ခိုင်ကြီးထု၊ သဗ္ဗညု ၏၊ အစုဆောင်ဆောင်၊
ကျေးဇူး ခေါင်ကို။” ပါမိ* ၇၂။ “အားရလှလှ၊
သဗ္ဗညုအား၊ ကာဠုဒါယီ၊ ဆောင်ခဲ့ပြီဟု။” ဂါထာ*
၂၈။ “မာရ်ငါးပါးကို အောင်တော်မူ၍ ဘုရားသဗ္ဗညု
အဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူ၏။” ဗျာသ ၆၄။ “သစ္စာ

လေးပါးတရားတို့ကို.... မဖောက်မပြန် ရှေ့ညွှန်မရှာ ဆရာမရှိ အလိုလို သိသော သဗ္ဗညု ဘုရားဖြစ်၏။”
ဏိကုဏ် ၆၈၉။

၂။ အလုံးစုံသိသောဉာဏ်။

“သဗ္ဗေဓိဆု၊ သဗ္ဗညုကို၊ လူလူဆောလျင်၊ ရမော ကျင်၍။” ပါမီ* ၄၉။ “အခေါင်းကြီးထု၊ သဗ္ဗညုဟု၊ တခုတည်းသာ၊ ဉာဏ်နေဝါဖြင့်။” ရာသီ* ၄။
[ပါ၊ သဗ္ဗညု။ သဗ္ဗညုတ။]

သဗ္ဗညုတဉာဏ် — အလုံးစုံ သိသောဉာဏ်။

“သစ္စာလေးပါး၊ တရားပွင့်လင်း၊ မြင်ခြင်းအောက်ထက်၊ ဘဝဂီဝိ၊ ရှိသားလုံးစုံ၊ အာရုံဥေယျ၊ အနန္တနိက္ခိ၊ ဉာဏ်မှိုင်းရည်၊ သိန့်ယှဉ်လျက်၊ သဗ္ဗညုတ၊ ကုန်အောင် ရသား။” ဟင်္သာ* ၁၀၇။ “သဗ္ဗညုတဉာဏ် တော် သည် ဆင်ခြင်တော် မူသည်ရှိသော် အလိုရှိတိုင်း သိ တော်မူ၏။” မိလိန် ၁၇၀။ “အရဟတ္တဖိုလ်၏အဆုံး အလုံးစုံသော ဘုရားကျေးဇူးဖြင့် ဆင်အပ်သောတန် ဆာရှိသော သဗ္ဗညုတဉာဏ် ကိုရလျှင် ဆရာမရှိ အလိုလိုသိသောသဗ္ဗညုဘုရားဖြစ်၏။” ဏိကုဏ် ၆၈၉။
[ပါ၊ သဗ္ဗညုတဉာဏ်။ သဗ္ဗညုတ-အလုံးစုံကိုသိသော၊ ဉာဏ်-ဉာဏ်။]

သဗ္ဗညု — မြတ်စွာဘုရား။

“မင်းကြီး၊ အလုံးစုံသောတရားကို သိတော်မူသော ကြောင့် ဘုရားရှင်သည် သဗ္ဗညု မည်တော်မူ၏။”
မိလိန် ၁၆၃။

[ပါ၊ သဗ္ဗညု။ သဗ္ဗညု ၅ မျိုး။ ၁ ကမသဗ္ဗညု- အလုံး စုံသော တရားတို့ကို အစဉ်အတိုင်း သိသူ၊ ၂။ သက္ခိသဗ္ဗညု-တကြိမ် အလုံးစုံသော တရားကို သိသူ၊ ၃ သတတသဗ္ဗညု-မပြတ် မလပ် အလုံးစုံ ကိုသိသူ၊ ၄ သတ္တိသဗ္ဗညု-အစွမ်းသတ္တိအားလျော်စွာ အလုံးစုံကိုသိသူ၊ ၅ ဉာတ သဗ္ဗညု-သိသင့် သိထိုက် သော ဇာတိအလုံးစုံကိုသိသူ။ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ် အဋ္ဌ ကထာ။ စောင်ပေါက်ခေန် ၁၀။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဂုဏ် တော်သည် ၁၂၅ တို့နှင့်ဆိုင်၏။ “နဟိ သဗ္ဗညုတ ဉာဏ် ဘဝဂတော သဗ္ဗညု ယေဝ ကာလေ ဥပ္ပဇ္ဇ တိဘိ သက္က ဝတ္တန္တိ။” နေတ္တိအဋ္ဌကထာ။ သဗ္ဗညုတ ဉာဏ်သည် မြတ်စွာဘုရားအား အချင်းခပ်သိမ်းပင် ဖြစ်သည်ဟု မဆိုနိုင်။ မြတ်စွာဘုရားသည် သဗ္ဗညု

ဆိုသော်လည်း အာရုံပြုမှသိသည်၊ အာရုံ မပြုလျှင် မသိဟု ဆိုလိုသည်။]

သိပ္ပ — အတတ်။

“ဗိုလ်လူတကာ၊ တတ်စရာသား၊ အဋ္ဌာရသာ၊ သိပ္ပ ကုန် အောင်၊ နှုတ်ဝယ်ဆောင်လျက်။” ဘူလင် * ၃၀၂။ “ဝိဇ္ဇာ သိပ္ပ၊ လူ့ ကိစ္စကို၊ ငယ်ကမသင်၊ ပျော်ပါးလွင် မူ။” ကိုး * ၂၆။ “ဇောတိသတ္တ၊ ဆန်းကျမ်းစသား၊ သိပ္ပအပြား၊ ဆဲရှစ်ပါးကို။” သံ * ၃၄။ “အဋ္ဌာရသာ၊ သိပ္ပ အပြား၊ ဆဲရှစ်ပါးတွင်။” ပုတ္တော * ၁၂။ “ကြီးထူလုံ လ၊ သိပ္ပ လေးပုံ၊ သင်ပြီးတုံမှ။” ရာသီ * ၁၁၅။ “ဝိဇ္ဇာ ဟူသည်ကား ပညာဉာဏ်တည်း၊ သိပ္ပ ဟူသည်ကား လက်အတတ်တည်း။” နန္ဒ ၃၀၄။ “လူတို့ တတ်သင့်တတ်ရာသော ပညာ သိပ္ပ များကို မတတ်ကျွမ်းပါလျှင် လူတမ်းစေ့ သေသောသူကဲ့သို့ ဖြစ်နေပြီးလျှင်.... မည်သည့်ဌာနမှာမှ အရာမတွင်ဘဲ ဖြစ်နေတတ်လေသည်။” ဓာဏကျ၊ ပ ၁၀၁။
[ပါ၊ သိပ္ပ။ “သေဝိယတိတိသိပ္ပံ။ အတတ်။” ဓာတုတ္ထ ၃၆၃။ မှီဝဲအပ်သောကြောင့် သိပ္ပမည်၏။ “တက္က နိယမဓမ္မတို့ကို အပြားအားဖြင့် ထိုးထွင်း၍ သိစေ တတ်သောကြောင့် တက္ကကျမ်းသည် ပညာမည်၏။ ၎င်းဓမ္မတို့ကို အပြားအားဖြင့် ထိုးထွင်းသိပြီး၍ မှန် ကန်စွာ စကားပြောဆိုစေတတ်သောကြောင့် သိပ္ပ လည်း မည်၏။” တက်ကျမ်း ၆။]

သိပ္ပ — လက်တွေ့ကို အဓိကသားရသော ပညာ။

“သိပ္ပ အလိုအားဖြင့်ဆိုသော် သံပုံးပြည့်ရေ၏ အပူ ချိန်သည် အနည်းငယ်မျှသာ တက်လာသောအခါ ဖန်ခွက်ပြည့်ရေ၏ အပူချိန်မှာ များစွာတက်လာသည် ဟုဆိုရပေမည်။” ပံဝ ၁၉၀။ “သိပ္ပ ပညာဆိုသည်မှာ ကျွန်ုပ်တို့၏ ပတ်ဝန်းကျင်၌ ဖြစ်ပျက် နေသော အကြောင်းအရာများကို စည်းကမ်းတကျ သုံးသပ် ဆင်ခြင်မှုပင်ဖြစ်သည်။” ဂရိ ၁။ “အဂ္ဂမဟာပဏ္ဍိတ ဆရာလင်းနှင့် ပါမောက္ခဦးဖေမောင်တင်တို့ ပါဝင်တဲ့ အဖွဲ့က arts ကိုဝိဇ္ဇာ၊ science ကိုသိပ္ပလို့ ဘာသာ ပြန်ပေးထားတာဘဲ။” အရှေ့က ၈၉၀။ [ပါ၊ သိပ္ပ။]

သံခိပ် — အကျဉ်းချုံး၍ပြခြင်း။ အကျဉ်းချုံး၍ ပြသော ကျမ်း။

“သစ္စသံခိပ်၊ကျမ်းများထိပ်၊ သောသိပ်ဘွဲ့ကျသွင်။”
 ကဝိသတ် * ၁၅၀၀။ “ရုံးစည်းကျဉ်းချုပ်၊ ကွန်ချာ
 ရှုံ့၍၊ မလုံမလ၊ သံခိပ်ပြလည်း။” မဃ * ၁၅၄။
 “အကြံနိပ်ပါပေ၊ သံခိပ်ဘုတ်စာနှင့်၊ နုရုဒ္ဓါသဂြိုဟ်ဖြင့်
 မေးလေရဲ့၊ တွေးကျက် ကြနော်။” ဗန္ဓ ၄၉၃။
 “ဩဓိသ ပတ္တနာ၊ အဖြာဖြာကို၊ ကြိယာဖွဲ့ဆို၊ မချဲ့လိုပြီ၊
 အတိုကောက်နုတ်၊ သံခိပ် ပုဒ်ဖြင့်။” ပုည၊ ၂၊ ၁။
 “ဤအနတ္တမိ သံခိပ်ပိုင်းတွင် ကိစ္စအပြားကို မပြမိ...
 ပြပေအံ့။” ကာယင် ၄။ [ပါ၊ သံခိပ်န၊ သခေပ။]

သံ၊ဂုံ၊ပ၊မ၊ယျ—ဤကမ္ဘာ၌ ပွင့်တော်မူသော ဘုရား
 ငါးဆူ ဘွဲ့တော် အတိုကောက်။
 “သံ၊ဂုံ၊ပ၊မ၊ယျ၊ ဤမ၊ ကေတိ သိဝေ။” စွယ်
 ဒု ၄၀၂။
 [ပါ၊ သံ-ကကုသန္ဓ၊ ဂုံ-ကောဏာဂမန၊ ပ-ကဿပ၊
 မ-ဂေါတမ၊ ယျ-အရိမေတ္တေယျ။]

သံသ—သံသာ ရှု။
 “ဘိက္ခုသံသ၊ သာဝကဘို့၊ ဝါလကျွတ်သော်။”
 ကိုး* ၂၉၈။ “ဗုဒ္ဓကံရ၊ ပစ္စေကနှင့်၊ သံသအရိယာ။”
 သောမ* ၈၀။ “အရိယာရှစ်ယောက်တို့၏ ခန္ဓာပဉ္စက
 သန္တာနဝိသေသခြပ်ကို သံသဟူ၍ ကောက်ယူဘွဲ့ပြ
 တော်မူကုန်သည်။” ဝဇီရူ ၉၇။

သံသကံ—သံသာတော်များ ကမ္မဝါဒတ်ရွတ်၍ ဆောင်
 ရွက်ရသောကိစ္စ။
 “မလာသောရဟန်းတို့အလိုကို လာမှဆန္ဒယူအံ့ ဟူ၍
 မလာမိက သံသကံကို ဆောင်အပ်၏ဟူသော အနုမတိ
 ကပ္ပ။” ကဗျတ္ထ ၁၅၆။ “ဥပုသ် ပဝါရဏာ သံသကံ
 ဂဏကံသို့ ဝင်ကြကုန်၏။” ခုံနန် ၁၄၀။ “သိဟိန္ဒ
 ပြန်ပုဂ္ဂိုလ်များသည် ...ရေသိမ်၌ ပဉ္စင်းခံခြင်းစသော
 သံသကံများကို ပြုလုပ်ကြလေ၏။” ရာခိပ် ၁၈၉။
 [ပါ၊ သံသကမ္မ၊ သံသ-သံသာ၊ ကမ္မ-အမှုကိစ္စ။]

သံသထေရ်—ရဟန်းအပေါင်း၏ အကြီးဆုံးမထေရ်။
 “အသောကာရာမကျောင်းသို့ လာ၍ သံသာတော်
 တို့အား ရိုသေစွာရှိခိုး၍ သံသာထေရ်အား ဤသို့
 လျှောက်၏။” မဟာဝင် ၉၄။ “ထို့နောင် မှ
 သံသထေရ်ဖြစ်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါသည် ဖောက်လာ
 သော အရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓါသစ်ကို... ကမ္မဋ္ဌာန်းကို မေး
 လေ၏။” သမန်၊ ပ ၂၃၀။

[ပါ၊ သံသထေရ၊ သံသ- ရဟန်းအပေါင်း၊ ထေရ-
 မဟာထေရ်။]

သံသနော—ရဟန်းအပေါင်းတွင် သိက္ခာဝါအငယ်ဆုံး
 ရဟန်း။

“ကြွင်းသောရဟန္တာတို့အား ယူဇနာခွဲအစရှိသဖြင့်
 သံသနောအား တဥ သဘ သော ပန်း နေရာကို
 ခင်းလျှင်။” ဣကုဏ် ၆၄၈။ “သံသနဝကဘိက္ခုနာ၊
 သံသနော ရဟန်းသည်။” အဋ္ဌ၊ ပ ၂၀၅။
 [ပါ၊ သံသနဝက။]

သံသဘေဒကကံ—သံသာသင်းခွဲမှု အပြစ်ကြီး။

“ရွဲကုန်သည်ဘဝက လက်စသည် ဒေဝဒတ်မှာ
 သတ္တုကျ၍ သံသဘေဒကကံ ကြီးထိုက်ပြီးလျှင်။”
 ဂံ၊ ပ ၁၀၆။
 [ပါ၊ သံသဘေဒကကမ္မ၊ သံသ-သံသာ၊ ဘေဒက-
 ကွဲပြားမှု၊ ကမ္မ-ကံ။]

သံသဘတ်—သံသာကိုရည်၍ လှူသောဆွမ်း။
 “ဆောက်တည်ပြီးသော ဓုတင်ရှိသော ယောဂီသည်
 ကား သံသဘတ် အစရှိသော တဆဲ့လေးပါးသော
 ဘတ်တို့ကို မသုယာအပ်။” ဝိဝိ၊ ပ ၅၃၃။
 “ချင်းတို့အမှုအကျင့်ယုတ်ကို စက်ဆုတ်လှ၍ ဗြာဟ္မဏ
 ဘတ် ကို ဖြတ်၍ သံသဘတ်ကို ဖြစ်စေလျက်။”
 ဝဇီသ ၆၄။
 [ပါ၊ သံသဘတ္တ၊ သံသ-သံသာ၊ ဘတ္တ-ဆွမ်း။]

သံသရာဇာ—သာသနာပိုင်။

“သံသရာဇာဖြစ်တော်မူသော သာသနာပြုဆရာတော်
 ဘုရားကြီး၏ အထံတော်သို့အရောက် ပြေးသွား
 လျှောက်ထားခြင်းကိုပြုသည်တွင်။” ကဝိသေ ၁၇၀။
 “၎င်းဆရာတော်အား သာသနာကိုလွှဲအပ်၍ သာသ
 နာပိုင် သံသရာဇာအဖြစ်ဖြင့် တင်မြှောက်ကိုးကွယ်
 တော်မူသည်။” အာဒိ (၁)။
 [ပါ၊ သံသရာဇာ၊ သံသ-သံသာ၊ ရာဇာ-မင်း။]

သံသသမဂ္ဂီ—ညီညွတ်သော သံသဘုအစည်းအရုံး။
 သံသဘညီညွတ်ရေး။

“အဓမ္မဝါဒီ အလဇ္ဇီပြန်ပြောလျက် ညီညွတ်နိုင်ခြင်း
 ယုံကြည်စွာကွဲပြားသည်ကို သံသသမဂ္ဂီ အညီ

အညွတ် တချက်တည်းဖြစ်အောင် စိစစ်သုတ်သင်
ကြောင်းကို။” ဝဇီရူ ၁၄၁။
[ပါ။ သံသသမဂ္ဂီ။ သံသ-သံသာ၊ သာမဂ္ဂီ-ညီညွတ်
မှုရှိခြင်း။]

သံသသန္တက — သံသပစ္စည်း။ သံသာပိုင်။

“ရှမ်းကန်ကြီး၏အရှေ့တောင်ဘက် ဘုရား ၉ ဆူမြေ
နှင့် စပ်လျဉ်းတည်ရှိသော အာရာမမြေသည် စေတီယ
သန္တက၊ သို့မဟုတ် သံသသန္တက ဖြစ်ရာသည်။”
ဝိထုံး ၇၇။ “သံသာတော်အား လှူဒါန်းထားသော
သံသသန္တက သာသနမြေ။” ဝိထုံး ၆၅။
[ပါ။ သံသသန္တက။ သံသ သံသာ၊ သန္တက-ဥစ္စာ။]

သံသာ — ၁။ အရိယာပုဂ္ဂိုလ်ရှစ်ယောက်။ မြတ်စွာဘုရား
တပည့်ရဟန်းများ။

“ဂုဏအရာ၊ စွန်းစွန်းပါသည်။ သံသာ တို့ထက်၊
လျှမ်းလျှမ်းတက်၍။” ဆူ * ၃၁။ “ထမင်းရေစာ၊
ယာမကာနှင့်၊ သံသာကိန်းအောင်း၊ ကျောင်းလည်း
မလွတ်။” ကိုး * ၂၈။ “ဖြည့်ဦးချားစွာ၊ ရံသံသာနှင့်၊
ပြည်သာနဂိုရ်၊ ရာဇဂြိုဟ်မြို့တွင်း၊ ဆွမ်းခံချင်း၍။”
ပြာဋီ * ၂၅။ “သံသာတော်မြတ်၊ အမှတ်နလုံးသွင်း၊
မောင်ရင်းပမာဏ။” ပုည၊ ၁၊ ၃၀။ “တရားကို
ဆည်းကပ်ပါ၊ သံသာကိုဆည်းကပ်ပါ။” မင် ၄၂။

၂။ [ဝိနည်း] အနည်းဆုံး လေးပါး ရှိသော
ရဟန်းအပေါင်း။

“သီသီးသံသာ၊ ဂိုဏ်းမြောက်ရာလျှင်၊ အရိယာ
စဉ်ဆက်။” ဝိမေဏ * ၂၆။ “သံသာတော်အား လှူဒါန်း
အပ်သော သံသိကကျောင်းမျိုး။” ဝိထုံး ၁၁၁။
[ပါ။ သံသ။]

သံသိက — ရဟန်းအများပိုင်ပစ္စည်း။ သံသာအများနှင့်
ဆိုင်သော။

“ကျောင်းအရံစောင့်လက်မှ တခွက်မျှလောက်သော
သံသိကဆန်ကို နက်ဖြန်ခါ အစားဆပ်အံ့ဟု အဖ၏
အကျိုးငှာ ယူ၏။” သံဝတ် ၆၄၅။ “ကျောင်းကို
ရေစက်ချ၍ လှူဒါန်းသောအခါ၌လည်း ပုဂ္ဂလိက
ရေစက်မချမှ၍ သံသိကရေစက်ချ၍ လှူရာ၏။”
တိုးပွား ၂၀၇။ “စာတုဒ္ဓိသာသံသာအဘို့ လှူဒါန်း
သည်ဖြစ်အံ့၊ သံသိကဖြစ်၏။” လယ်ဖြေ၊ ပ ၂၄၁။

“ကျောင်းပစ္စည်းလှူရာ၌ သံသိကလှူလိုသည်ဖြစ်အံ့၊
ဣမံဝိဟာရံ အာဂတာနာဂတဿ စာတုဒ္ဓိဿ
သံသဿ ဒမ္မိဆို၍ လှူအပ်၏။” ဝဇီရူ ၂၁၇။
[ပါ။ သံသိက။ သံသ+ဣက၊ သံသ-ရဟန်းအများ၊
ဣက-ပိုင်ဆိုင်သောပစ္စည်း။]

သမ္ပဇဉ် — အပြားအားဖြင့် သိသော ပညာ။

“သတိသမ္ပဇဉ်၊ ယှဉ်သားကမ္မဋ္ဌာန်း၊ စီးဖြန်းတုံးတုံး။”
ကိုး * ၃၄။ “သတိရှည်ရှည်၊ သမ္ပဇဉ်ဖြင့်၊ ဖြေဖျဉ်
သိမ်းရပ်၊ ဉာဏ်သက်ဆုပ်၍။” ဩပျှို * ၃၆။
“စေတသိက်စဉ်၊ စိတ်နှင့်ယှဉ်လျက်၊ သမ္ပဇဉ် တော်၊
တအင်ရော်လည်း၊ မဘော်တတ်နိုင်၊ ရင်သပ်မှိုင်၍။”
ကိန္နရီ * ၇၉။ “သမာပတ်ဝင်သည့်နယ် သမ္ပဇဉ်
အာရုံဖြင့်။” ပင်း၊ ပ ၁၃။ “ပုဇ္ဇန်လည်း သတိ
သမ္ပဇဉ်နှင့် ပြည့်စုံသည်ဖြစ်၏။” ကိပ္ပံ ၉၁။ “သမ္ပဇဉ်
ဉာဏ်ဆိုသည်မှာ...ဘဝအဆက်ဆက်၌ ကြုံခဲ့ရသဖြင့်
ထင်ခဲ့မြင်ခဲ့သော အနုသယ အထင်အမြင် သဘောဖြစ်
သည်။” ပလေး ၂၄၅။

[ပါ။ သမ္ပဇည။ သံ-ပ-ဇည၊ သံ-ကောင်းစွာ၊
ပ-အပြားအားဖြင့်၊ ဇည-သိသည်၏အဖြစ်၊ သိမှု။]

သမ္ပဇည — သမ္ပဇဉ်နှင့်အတူတူ။

“ငါးစီးရှင်လည်း သတိသမ္ပဇညကို နှလုံးမထားမိ၍
အပြစ်ဖြစ်ဘူးသောကြောင့်။” ကိပ္ပံ ၃၁။ “သမ္ပဇည
လေးပါးတို့၏ အထူးကိုကား...ဟူသော ခွဲကာပါဌ်ကို
မှီသဖြင့် သိလေ။” အဋ္ဌဂဏ္ဍိ ၃၂၃။

သမ္ပဇည်း — သမ္ပဇဉ်နှင့် အတူတူ။

“လေးတန်ချုပ်တည်း၊ သမ္ပဇည်းဖြင့်၊ မလည်းမလိပ်။”
ဝါမီ * ၉၆။ “သတိ သမ္ပဇည်း၊ မချုပ်တည်းက၊
နှိပ်လှည်းချယူတ်။” ဩပျှို * ၃၆။

သမ္ပဒါ — ပြည့်စုံကြောင်း ကြီး ပွားချမ်းသာ ကြောင်း
တရား။

“ရှင်တော်ဘုရားဟောကြားမိန့်မှာတော်မူအပ်သော
သမ္ပဒါ တရားသည်ကား ထိုပစ္စုပ္ပန် တမလွန်တို့၌
အလိုရှိသမျှတို့ကို အလိုရှိတိုင်း ပြည့်စုံစေတတ်သော
တရားပင်ဖြစ်၏။” ကြွယ်ဝ ၅။
[ပါ။ သမ္ပဒါ။ သမ္ပဒါ-ပြည့်စုံခြင်း။ သမ္ပဒါလေးပါး။
၁ ဥဋ္ဌာနသမ္ပဒါ-ထကြွလုံ့လနှင့်ပြည့်စုံခြင်း (ပစ္စည်း
ရအောင်ကြိုးစားရှာဖွေခြင်း)၊ ၂ အာရက္ခသမ္ပဒါ-

ရပြီးသော ပစ္စည်းကို မပျက်စီးအောင် စောင့်ရှောက်ခြင်း၊ ၃ သမဇီဝိတတာ-မိမိအင်အားနှင့် မျှတစွာ သုံးစွဲခြင်း၊ အဝင်နှင့်အထွက် မျှတစွာ သုံးစွဲခြင်း၊ ၄ ကလျာဏ မိတ္တတာ-မိတ်ဆွေကောင်း ရှိခြင်း၊ အင်္ဂုတ္တိုရ်ပါဠိတော်၊ အဋ္ဌကနိပါတ်။]

သမ္မဒါန်—[သဒ္ဒါ] ကြိယာကို ခံယူသော ကာရက။ လက်ခံပုဒ်။ (အား-ဟုမြန်မာပြန်ရသည်)

“ကမ္မကတ္တာ၊ ကရိုဏ်းအားဖြင့်၊ တခြား သမ္မဒါန်၊ အပါဒါန်ဟု။” ကိန္နရီ * ၁၉၅။ “လေးခု သမ္မဒါန်၊ ညီညွတ်ဟန်ကြောင့်၊ ဝတ္တမာန်မျက်မှောက်။” ဥတိန် * ၄၄။ “အဖြူဖြူ၊ ဖြူခြင်းငှာ၊ အဖြူမှ၊ အဖြူ၌စသည်ဖြင့် ကရိုဏ်း သမ္မဒါန် အပါဒါန် ဩကာသ ဖြစ်သင့်ရာ၌ လည်း။” ဝေါ ၁၅၃။ “အားဟူ၍၎င်း၊ ငှာဟူ၍၎င်း ဆိုအပ်သော အနက်သည် သမ္မဒါန် မည်၏။” သဒ္ဒ ၁၉၄။ [ပါ၊ သမ္မဒါန်။]

သမ္မယုတ်—ကောင်းစွာယှဉ်ခြင်း။

“စိတ်မဟဂ္ဂုတ်၊ သမ္မယုတ်၊ ဖော်ထုတ် ပန်းနှယ်သီ။” ကဝိသတ် * ၁၃၂၁။ “သဟဇာတ် သမ္မယုတ် စိတ္တုပ္ပါဒ်ကြိယာနှင့်။” ပင်း၊ ပ ၇၇။ “ဤအလိုသော် သမ္မယုတ်ဖြစ်စေ ဝိပဿနာဖြစ်စေ ဉာဏ်သည် ဖြစ်စေသည်ဆိုလို၏။” အဋ္ဌကဏ္ဍိ ၁၈၂။ “ထိုအရ ဟတ္ထဖိုလ်စိတ်နှင့် သမ္မယုတ် ဖြစ်သော ဉာဏ်သည် စတုတ္ထဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိမည်၏။” နရ ၆၈၂။ [ပါ၊ သမ္မယုတ္တ။]

သမ္ပတ်—သမ္ပတ္တိ။

“မဟာသမ္ပတ်၊ စည်းစိမ်မြတ်အား၊ စွန့်ထွက်သွားသည်။” ကိုး * ၂၇၅။ “ရှေးကာလ၌ ဘောဂသမ္ပတ် စည်းစိမ်ရတတ်သောကြောင့်။” ပင်း၊ ပ ၄၆။ “လေး ဖြာသမ္ပတ်၊ စက်မြတ်လေးဘော်။” ဗန္ဓ ၆၃၇။

သမ္ပတ္တိ—ပြည့်စုံခြင်း။

“မဟာယသ၊ ဒေဝသီရိ၊ သမ္ပတ္တိကို၊ မြင်ဘိရကား။” ဘူပေါင်း * ၃။ “ညီမင်းစစ်၏၊ သနစ်သနာ၊ တင့်တယ်စွာသား၊ ခမ်းဝါသီရိ၊ သမ္ပတ္တိကို၊ မျက်စိမညောင်း၊ ကြည့်တုံရှောင်းမှ။” သံ * ၁၂၅။ “သမ္ပတ္တိလေးပါးနှင့် ပြည့်စုံသဖြင့်။” ကိပ္ပ ၃၂၂။ “သမ္ပတ္တိလေးပါးနှင့် မပြည့်စုံ ဝိပတ္တိဖြစ်လျှင် မင်းအဖြစ်ကို မရနိုင်။”

ကဗျတ္တ ၃၉။ “သမ္ပတ္တိကာလဖြစ်၍ အကျိုးပေးနိုင်ရာသည်။” သမန်၊ ဒု ၁၀၅။

[ပါ၊ သမ္ပတ္တိ။ “သမ္ပတ္တိ ၄ ပါး ဟူသော်ကား ဂတိ သမ္ပတ္တိ၊ လူ့ပြည်နတ်ပြည်တည်းဟူသော ပြည့်စုံသော ဂတိ၌ဖြစ်ခြင်း။ ဥပဓိသမ္ပတ္တိ၊ ပြည့်စုံသောကိုယ်ခန္ဓာ သဏ္ဌာန်ရှိခြင်း။ ကာလသမ္ပတ္တိ၊ ပြည့်စုံသောကာလ၌ ဖြစ်ခြင်း။ ပယောဂသမ္ပတ္တိ၊ ပြည့်စုံသောလုလ္လင်ဥယျာဟရှိခြင်းဟူ၍ ၄ ပါးတည်း။” မနောရထ ၁၂၆။]

သမ္ပိဏ္ဍန—[သဒ္ဒါ] ပေါင်းထည့်ခြင်းအနက်။

“ဤအာကုဋ်တဂရဉ္စတင် စသဒ္ဒါကို...အဝုတ္တသမ္ပစ္စည်း သမ္ပိဏ္ဍနကြံ၍ စံပယ်စကား ချရာမှလေး အစရှိသော ပန်းဟု ဆိုအပ်သတည်း။” ကိကုဏ် ၉။ “လောက ဝေါဟာရအားဖြင့် သမ္ပစ္စည်း၌ ငါလည်း သွားမည်၊ မင်းလည်းလိုက်ခဲ့ဟု ခေါ်ဆိုကြကုန်၏၊ သမ္ပိဏ္ဍန၌ မင်းသွားက ငါလည်းသွားမည်ဟု ခေါ်ဆိုကြကုန်၏။” နိယံ၊ ပ ၄၆၁။ [ပါ၊ သမ္ပိဏ္ဍန။]

သမ္မာဓ—ကျဉ်းမြောင်းသော။ ကျဉ်းကျပ်မှု။

“သရာဝါသ၊ သမ္မာဓဖြင့်၊ ဒုက္ခဒွေနှောင်၊ လူတို့ဘောင်ဝယ်၊ အိမ်ထောင်ညွတ်ကွင်း။” ကိုး * ၂၁။ “သရာဝါသ၊ သမ္မာဓဟု၊ ကိစ္စများမြှောင်၊ လူတို့ဘောင်၌၊ အိမ်ထောင်သက်မွေး၊ ခြန့်ယှမ်းမြှေးသား။” လောသာ * ၁၆။ “လောကဓံတွင်၊ သမ္မာဓဝဋ်၊ ဒုက္ခညွတ်မှ။” ဟိန် ၄၃။ “လျှောက်ပတ်သောအရပ်ဟူသော်ကား သမ္မာဓပရိစ္ဆေဒအားဖြင့် မဟာဗောဓိမဏ္ဍိုင်အရပ်၊ ဓမ္မစကြာတရား ဟောတော်မူရာ အရပ်... သည် လျှောက်ပတ်သောအရပ်မည်၏။” ကိကုဏ် ၃။ [ပါ၊ သမ္မာဓ။]

သမ္မောဓိ—ဘုရားအဖြစ်။

“လွှင့်ကျော်သည်၊ သမ္မောဓိဆု၊ သဗ္ဗညုကို။” ပါဠိ * ၄၉။ [ပါ၊ သမ္မောဓိ။]

သမ္ပုဒ်—သမ္ပုဒ္ဓိ။

“ဇိနသမ္ပုဒ်၊ ဇေယျတ္တမထွဋ်ထား၊ သဗ္ဗညုမြတ်စွာ ဘုရားတို့ကဲ့သို့။” သေတ္တု၊ ပ ၁၀၂။

သမ္ပုဒ္ဓ—မြတ်စွာဘုရား။

“သုံးလူ့ချစ်ဘ၊ သမ္ပုဒ္ဓတို့၊ ပွက်ဟစကား၊ ဟောငြားတိုင်းပင်။” ဟသံ * ၄၅။

[ပါ။ သမ္မုဒ္ဒေ။ သံ-ဗုဒ္ဓ၊ သံ-ကောင်းစွာ (မဖောက် မပြန်) ဗုဒ္ဓ-သိသောပုဂ္ဂိုလ်။]

သမ္မုဒ္ဒေ—သမ္မုဒ္ဒေဟု အစချီသောဂါထာ။

“ဘုရားရှေ့တော်တွင် ဂုဏ် ၉ ပါးကို သုံးခေါက်စုတ်၊ သမ္မုဒ္ဒေကို ၈ ခေါက်စုတ်။” ကဝေ၊ ပ ၇၁။

“တနည်းကား သမ္မုဒ္ဒေ အလုံးရှစ်ဆယ်ပြည့်ဂါထာ နှင့်အညီ။” မုံမိုင်း (ပေ)စော၊ ဝမ်း။

[ပါ။ သမ္မုဒ္ဒေ။]

သမ္မုန်—၁။ [သဒ္ဒါ] ပိုင်ဆိုင်သူကိုပြသောပုဒ်။ (၏ဟု အနက်ပေးရသည်)

“တခြားသမ္မဒါနံ၊ အပါဒါနံဟု၊ သမ္မုန်လက္ခဏာ။” ကိန္နရီ* ၁၉၅။ “နှစ်ဆဲတတန်၊ အပါဒါနံ၊ သမ္မုန် အဖြာဖြာ။” ကဝိသတ်* ၅၀၈။ “အနန္တရသဒ္ဒါသည် လည်း အတ္တနောဟူသောပုဒ်နှင့် သမ္မုန် သမ္မုန္တိအဖြစ် ဖြင့် စပ်သည်လည်းဖြစ်၏။” ဝေါ ၅၄။

၂။ အစေ့အစပ်ပြုခြင်း။ ဆက်စပ်ခြင်း။

“မတရဋ္ဌနှင့်၊ လျှောက်ပတ်ထိုက်တန်၊ သမ္မုန်စေ့စပ်၊ မပြုအပ်လျက်။” ဘူလင်* ၁၃၃။ “လှပတင့်တယ် ခြင်းတူသော အစပ်သမ္မုန်ရှိ၏။” ယော ၁၉၆။ “အာရုံ၏အဖြစ်ဖြင့် စပ်ခြင်းဟုဆိုအပ်သော သမ္မုန် သည်။” သံဝတ် ၁၁။

၃။ ပါဠိဝါကျကို အဓိပ္ပါယ်ဖြောင့်အောင်စပ်သင့် သောပုဒ်ချင်းစပ်ပြုခြင်း။ ယင်းသို့စပ်၍ အနက် ပြန်ဆိုခြင်း။

“အကျိုးအကြောင်း၊ ကောင်းကောင်းမမှန်၊ သမ္မုန် မလျှောက်၊ ရှေ့နောက်မညီ။” ကိုး* ၂၆။ “စာသွား စာဆိုက်၊ အလိုက်အလွန်၊ သမ္မုန်ယောဇနာ၊ ဆောင် ဥဒါနှင့်၊ ဥပမာပုံပြင်။” မဃ* ၁၅၄။ “အနန္တရ ပစ္စယောကို အနန္တရလည်းဖြစ် ပစ္စည်းလည်းဖြစ်သော တရားဟူ၍....ဆရာကျော်တို့အနက် သမ္မုန်တော်မူကြ ကုန်သည်။” ဝေါ ၅၅။ “အဂ္ဂဓမ္မညွှန်း ပြ သည် ပါဠိအချက်ကို နှင် အနက်သမ္မုန်ရမည်။” ဥပမာ၊ ပ ၃၈။ “ဇမ္ဗူဒိပ်ကျွန်းလုံးနှိုက် တန် ခိုးတေ ဇာ အာဏာနဲ့ မွေ အညာအကြေ လွှဲ ပတ်သော လောက သမုဘိနတ်၏ဟူ၍ ရှေ့နောက်ပြန်လှန် သမ္မုန်အပ် သည်။” ကဗျတ္ထ ၃၇။ “သုရာမေရယပါနံဘိက္ခဝေ....

အစရှိသောပါဠိတော်ကို ရရဲလားဟု မေးလေ၏၊ မောင်ညိုက ရပါကြောင်းပါဘုရားဟုဆိုလျှင်....အနက် သမ္မုန်လိုက်စမ်းမောင်မင်းဟု အ မိန့် ပေး လေ၏။” စပယ် ၁၃၉။ [ပါ။ သမ္မုန္တိ။]

သမ္မုန္တိ—၁။ [သဒ္ဒါ] ဆက်စပ်ခြင်း။

“အက္ခရာ ၂ လုံးကို သန္တိစပ်၍ မအက္ခရာ ဟအက္ခရာ တခြားမထင်စေဘဲ ‘မဟုတ်’ ဆိုအံ့သော အရာကို— ‘မရွာနှင့်ဦး၊ ခါမှတ်ဘူး’ ဟူ၍လည်းကောင်း၊....ဘေး ဘယမ်းဟူ၍ဆိုအံ့သည်ကို ဘနှင့်ယ အခြား မထင် ‘ဘေးဘျမ်း’ ဟူ၍လည်းကောင်း .. ဝဏ္ဏချင်းစပ်သည် ဖြစ်၍ သမ္မုန္တိအသံဖြစ်၏။” ဝေါ ၇၄။ “ဤလင်္ကာ နှိုက် ပုဒ်စပ်ချောမြေ့-ဟူသည်ကား သမ္မုန္တိ သဒ္ဒါ တည်း။” ဝေါ ၇၅။ “သို့သော်လည်း ဟူသောပုဒ် သည်-သူသည်လာ၏၊ ကျွန်ုပ်ကို မတွေ့ပါ ဟူသော ဝါကျတို့ကို ဆက်ရန် သုံးသောကြောင့် သမ္မုန္တိခေါ် သည်။” မြန်ဒါသစ် ၁၀၆။ “သမ္မုန္တိ ဆိုသည်ကား ပုဒ်တို့ကိုဖြစ်စေ ဝါကျကိုဖြစ်စေ ဆက်စပ် ရန်သာ သုံးသော ပုဒ်ဖြစ်သည်။” ကျောင်းဒါ ၂၂။

၂။ ပါဠိကိုအနက်ပေးခြင်း။

“ယောဇနာဟူသည်လည်း သမ္မုန္တိပင်တည်း။” အဋ္ဌဂဏ္ဍိ ၂၉၄။ “သဒ္ဒါတင်းလင်းရှိမှု သမ္မုန္တိ၊ မရှိမှု ယောဇ နာဟူ၏။” အဋ္ဌဂဏ္ဍိ ၂၉၄။ [ပါ။ သမ္မုန္တိ။]

သမ္မုဝရုပ်—သုက်သွေး။

“သမ္မုဝရုပ် ဟူသည်ကား လူတို့အား ဆဲလေးနှစ် ဆဲ ငါးနှစ်ရှိသောအခါ ရာဂစွန်းငြိသဖြင့် ဖြစ်ပေါ်သော သုက်သွေးကို သမ္မုဝရုပ်ဆိုသည်။” မနောရထ ၄၅။ [ပါ။ သမ္မုဝရူပ။]

သမ္ဘာ—ပါရမီ ကုသိုလ်ဘုန်းကံ အဆောက်အဦ။ ပညာ အဆောက်အဦ။

“ရင့်ဖိုးပညာ၊ သမ္ဘာရှေးနှောင်း၊ ဇာတိကောင်း၍။” ခင်ထွေး* ၅။ “အရင်းနည်းစွာ၊ ဤမျှသာလျှင်၊ သမ္ဘာ ဆောက်ဦ၊ ကုန်စိမ့် ဟူ၍။” ပါမီ* ၇၃။ “ငါ့အောက် ပညာ၊ နုသေးစွာသား၊ သမ္ဘာမပြန့်၊ လူအဝုန်အား။” ဘူပေါင်း* ၆။ “ကောင်းကျိုးသမ္ဘာ၊ သံသရာ၏၊ ခိုကွာကံကျေး၊ ဆည်းပူးရေး၌။” ဆု* ၁၂၉။ “သမ္ဘာ ငုံ့ဖူး၊ မောင်ရွယ်လူးသည်၊ ထိမ်မြူး

မရှိ။” ဆု* ၄၈။ “သမ္ဘာရင့်ညောင်း၊ တုရားလောင်း
လျှင်။” သစ္စာ* ၆၉။

[ပါ၊ သမ္ဘာရ။ သမ္ဘာရ-အဆောက်အဦ။]

သမ္ဘာရ—သမ္ဘာ နှင့်အတူတူ။

“ဆုတောင်းပြည့်စ၊ သမ္ဘာရဖြင့်၊ သာဝကပါရမီ။”
ဟင်္သာ* ၁၀၃။ “သင်းသီးသင့်စွ၊ သမ္ဘာရ ဖြင့်၊
သာဝကဒွေဘော်။” ကိန္နရီ* ၁၃။

သမ္ဘိန္ဒ—ကွဲပြားလျက် တခုစီ ဖြစ်နေသော (ဓာတ်
တော်) ။

“အဝါပြုံးပါမိုးဆုံးလသို၊ သမ္ဘိန္ဒစစ်၊ ရှစ်စရွတ်စုံ၊ စည်းခုံ
ပုထိုး၊ မွေမျိုးဓာတ်ပေါင်း။” အာသံ* ၇။

[ပါ၊ သမ္ဘိန္ဒ။]

သမ္မတ—လူအများက ရွေးကောက် တင်မြှောက်သည့်
မင်း။

“ဘဒ္ဒကမ္ဘာ၊ ပေါ်ဦးခါတွင်၊ ဗြဟ္မာနရ၊ သမ္မတ၏။”
ဥမ္မာ* ၆၂။ “ညွန့်ဝေနာမံ၊ သုံးမည်ခံသည်၊ နက်စံ
ညီလှ၊ သမ္မတဟူ။” ပလိပ် ၇။ “သုံးဦးပဝရ၊ ဂုဏ်
သေဋ္ဌကြောင့်၊ သမ္မတမင်း၊ တုဘက်ကင်းဟူ။” မန်း*
၅၃။ “တိုင်းသူပြည်သား လူအများတို့ နှစ်သက်
သဘောကျသော ပုဂ္ဂိုလ်ကို သမ္မတ မြှောက်၍
မင်းလုပ်စေသည်။” သရာဇ၊ ဒု ၂၉၁။

[ပါ၊ သမ္မတ။]

သမ္မပဓာန်—ကောင်းမြတ်သောလုံ့လ။ ဗောဓိပက္ခိယ
တရားအဝင်အပါလုံ့လနှင့်ဆိုင်သည့်တရား။

“နေ့နှင့်ညပင်၊ သမ္မပဓာန်၊ လုံ့လမွန်ကြောင့်။” ဓမ္မ*
၈၃။ “ဝိရိယာရမ္ဘ၊ လုံ့လသမ္မ၊ ရှစ်ဝတ္ထုဖြင့်၊ အတုအပ၊
ကြိုးစားကြလျက်၊ သမ္မပဓာန်၊ ကိစ္စ မွန်တည့်။”
ပါမိ* ၂၃။

[ပါ၊ သမ္မပဓာန်။ သမ္မာ-ပဓာန်၊ သမ္မာ-ကောင်း
စွာ၊ ပဓာန်-အားထုတ်မှု။]

သမ္မသနဉာဏ်—[အဘိဓမ္မာ] ဝိပဿနာဉာဏ် ဆယ်ပါး
အဝင်အပါ နာမ်ရုပ်ကို သုံးသပ်သော
ဉာဏ်။

“ခန္ဓာစသည်ကို ပေါင်းစည်းသော အားဖြင့် သုံးသပ်
ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်၍ သိနိုင်သော သမ္မသန
ဉာဏ်။” ဇော၊ ပ ၂၂။ “ဖစ္စုပ္ပန်တရားအလုံးစုံတို့၊

ကို တပေါင်းတည်း အကျဉ်းချုံးလျက် ဆင်ခြင်ဆုံး
ဖြတ်သော ဤဉာဏ်သည် သမ္မသနဉာဏ် မည်၏။”

ဝိပဿနာ၊ ဒု ၈၁။ “ကိစ္စဘုရင့် (တုံး၊ ပြိုလတ်)
ဟု သုံးချက်သုံးချက်ထင်သည်ကို သမ္မသနဉာဏ် ဟု
ခေါ်သည်။” မင်းဝိ ၇။

[ပါ၊ သမ္မသနဉာဏ်။ သမ္မသန - သုံးသပ်သော၊
ဉာဏ်-ဉာဏ်။]

သမ္မာ—၁၊ ကောင်းမြတ်သော။

“ပေါင်းဘော်ညီညာ၊ ဒါယကာတို့၊ သမ္မာ သိတင်း၊
စောင့်စည်းခြင်းကို။” ဘူလင်* ၆။ “မြှောက်လိုက်
ရင် ထက်မြဟွာ၊ မသမ္မာ အဝီစိပ။” ပုညတေး ၁၇။
“နိုင်ငံရေးသမားများတွင် မိစ္ဆာနှင့်သမ္မာ ရောယှက်
ခါရှိ၏။” ဗမာ ၂၇။

၂၊ မှန်သောအယူ။ သမ္မာဒိဋ္ဌိ။

“တရွာလုံးသူ၊ စိတ်ကြည်ဖြူ၍၊ အယူသမ္မာ၊ တည့်လှ
စွာသည်။” ဓမ္မ* ၈၃။

သမ္မာဆန္ဒ—ကောင်းမြတ်သောအလို။

“ကောင်းမြတ်သောအာသိသ သမ္မာဆန္ဒဖြင့်....သုံးသပ်
ကြည့်ရှု ကြကုန်၍။” သမန်၊ ပ ၁။ “မရောင့်ရဲနိုင်
သော သမ္မာဆန္ဒဘော်ဖြင့် သာသနာတော်မြတ်ကို
အထူး ချီးမြှင့်တော် မူသည်။” လွတ် ၁၅။ “မိမိ၏
သမ္မာဆန္ဒနှင့်သာ စပ်၍ဖြစ်ခြင်းကြောင့်၎င်း။” နရ
၃၅၇။

[ပါ၊ သမ္မာဆန္ဒ။ သမ္မာ-ကောင်းမြတ်သော၊ ဆန္ဒ -
အလို။]

သမ္မာဇီဝ—ကောင်းသော အသက်မွေးမှု။

“ပြန့်ပွားလှစွာ၊ ငါတို့ရွာလည်း၊ သမ္မာဇီဝ၊ သက်
မွေးကြ၏။” ဓမ္မ* ၅၃။ “တရားသဖြင့် ရှာမှီး၍
အသက်မွေးသည်ကို သမ္မာဇီဝ ဆိုသည်။” ပကိဏ္ဍက၊
ပ ၁၁၉။

[ပါ၊ သမ္မာအာဇီဝ။ သမ္မာ-ကောင်းစွာ၊ အာဇီဝ -
အသက်မွေးမှု။]

သမ္မာဉာဏ်—ကောင်းမြတ်သောဉာဏ်။

“မိမိတို့သန္ဓေပါ စေတနာ သမ္မာဉာဏ်ဖြင့်။” ပင်း၊
ပ ၄၁။ “အကျိုးအပြစ် နှစ်ပါးတို့ကို ပိုင်းခြားဝေ
ဘန် သမ္မာဉာဏ်ဖြင့် ဟုတ်မှန်ဖြောင့်မတ်စွာ မှတ်ကုန်
ရာ၏။” ဝဇီရူ ၉၀။ [ပါ၊ သမ္မာဉာဏ်။]

သမ္မာဒေဝ — နတ်ကောင်းနတ်မြတ်။

“နတ်ကျော်ဒေဝရာ၊ ထွေထွေပြာသည်၊ သမ္မာဒေဝ၊ သေ့မခွဲ။” ကိန္နရီ * ၁၂၈။ “သမ္မာဒေဝ နတ်များကို ပသ ပူဇော်ပြီးလျှင်။” ထေရီ၊ ဒု ၁၆၇။ “သမ္မာဒေဝ နတ်များကလဲ မစောင်မ ကြတော့ဘူးလား။” ဝေဝေ ၁၆။

[ပါ၊ သမ္မာဒေဝ။ သမ္မာ-ကောင်းသော၊ ဒေဝ-နတ်။]

သမ္မာဒိဋ္ဌိ — ၁။ မဘောက်မပြန် မှန်သောဉာဏ်အမြင်။

“ကမ္မဿကာ၊ ဒါယာဒါကို၊ သမ္မာဒိဋ္ဌိ၊ ဉာဏ်လက်ရှိဖြင့်၊ အသိမြဲစွာ။” မဃ * ၂၅၁။ “သမ္မာဒိဋ္ဌိ အစရှိသော မဂ္ဂင်ရှစ်ပါးသည် နိဗ္ဗာန် လမ်းကြောင်း မှန်သည် တချက်။” ဂါ ပ ၈၀။ “ယထာ ဘူတဉာဏ်၊ သမ္မာဒိဋ္ဌိဉာဏ်ဖြင့် ဟုတ်မှန်တိုင်းသိမြင်သော သူတော် သူမြတ်တို့သည်ကား။” ရာဇပါ ၂၂၂။

၂။ မှန်သောအယူ။ မှန်သောအယူကိုယူသူ။ “သမ္မာဒိဋ္ဌိ အယူကိုသာ ယူစေသေကုန်၏။” ဟံသာပုံ ၄၁၆။ “သမ္မာဒိဋ္ဌိ ချည်းဖြစ်၍ သာသနာတော် လွန်စွာထွန်းပလေသည်။” ဣပုံ ၄၉၄။ “မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိအယူမှသည် သမ္မာဒိဋ္ဌိ ချည်းဖြစ်စေ၍။” ခုံနန် ၁၁၁။ [ပါ၊ သမ္မာဒိဋ္ဌိ။ သမ္မာ-မှန်သော၊ ဒိဋ္ဌိ-အမြင်။]

သမ္မာပတ် — သမာပတ်နှင့်အတူတူ။

“ဝင်ဘန်မပြတ်၊ သမ္မာပတ်မှ၊ ထလတ်တုံမြောက်။” ပြာဋ္ဌိ * ၁။ “ဓမ္မကံစွာ၊ သမ္မာပတ်စဉ်၊ ကိုးခုယှဉ်လျက်။” နာပျို * ၈၆။ “သစ္စာမိုးနတ်၊ သမ္မာပတ်နှင့်၊ မာရ်နတ်မျက်မှန်း။” ပုည၊ ၁၊ ၃၇။ [ပါ၊ သမာပတ္တိ။]

သမ္မာဝါစာ — ကောင်းသောစကား။

“သဟံပတိ၊ ဘုန်းရှိဗြဟ္မာ၊ သုဒ္ဓါဝါသ၊ ဘုံမှကြွ၍၊ သကျမြတ်အား၊ တရားသံခြေ၊ ဟောစေခြင်းငှာ၊ တောင်းပန်ခါနီးက၊ သမ္မာဝါစာ၊ မှန်စွာမရ၊ ကေန်ချလော့။” စာရတု ၄၃။ “တရားဟောခြင်းသည် သမ္မာဝါစာမဟုတ်၊ သဘာသိတဝါစာသာဖြစ်သည်။” မနောရထ ၃၄။ “မြတ်သောစကား ချီးမွမ်းအပ်သောစကားသည် သမ္မာဝါစာမည်၏။” ဝါဘာ ၈၈။ [ပါ၊ သမ္မာဝါစာ။ သမ္မာ-ကောင်းသော၊ ဝါစာ-စကား။]

သမ္မာသမ္မောဓိ — ဘုရားဆု။

“နေကမင်းတရားကြီးသည် သမ္မာသမ္မောဓိကိုပန်၍။” ဗြဟ္မ ၉။ [ပါ၊ သမ္မာသမ္မောဓိ။]

သမ္မာသမ္ပုဒ် — မြတ်စွာဘုရား။

“သမ္မာသမ္ပုဒ်၊ ဂုဏ်တော်စုတ်၊ အုတ်အုတ်ကျက်ကျက်သီ။” ကဝိသတ် * ၁၂၈၂။ [ပါ၊ သမ္မာသမ္ပုဒ္ဓ။]

သမ္မာအာဇီဝ — ကောင်းသောအသက်မွေးခြင်း။

“ကောင်းသော အသက်မွေးကြောင်း သဘောသည် သမ္မာအာဇီဝမည်၏။” ဝါဘာ ၈၈။ “သမ္မာအာဇီဝ ဟူသည် ကောင်းစွာ အသက်မွေးတတ်ကုန်၏။” နုဝဏ်၊ ပ ၂၉၁။ [ပါ၊ သမ္မာအာဇီဝ။]

သမ္မုတိ — သမုတ်ခေါ်ဝေါ်ခြင်း။

“ရွှေကိုဦးသည်ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ရာနှိုက်ကား ရွှေ၏ အရည်အသွေး အရောင်အဝါကို တိုးတက်စေလို၍ မီးဖြင့် ပြုပြင်ပြန်သော အခြင်းအရာမျှကို သမ္မုတိအားဖြင့် ခေါ်ဝေါ်ခြင်းဖြစ်၏။” ဝေါ ၁၈၁။ [ပါ၊ သမ္မုတိ။]

သမ္မုတိနတ် — ဘုရင်မင်း။

“ရေမြေသေဌ်နှင်းမင်းဟုဆိုအပ်သော သမ္မုတိနတ်။” နရ ၃၇၈။ “သဒေဝမနုဿံ၊ သမ္မုတိနတ် တည်းဟူသော မင်းနှင့်တကွသော ရဟန်းပုဏ္ဏား မင်းတို့မှ ကြွင်းသော လူရှိသော။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ဒု ၅၅။ “မန္တာတ်စကြာ၊ မဟာသုဒဿနစသော လောက သမ္မုတိနတ်။” သဇ္ဇန ၄၂။ [ပါ၊ သမ္မုတိဒေဝ။]

သမ္မုတိပညတ် — သမုတ်ခေါ်ဝေါ်ခြင်း။

“အရဟတ္တဖိုလ်ဟူသော သဉ္ဇပါဒိသေသနိဗ္ဗာန်၌ တည်နေသော ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်ဟူသည် ပရမတ္ထအားဖြင့် ထင်ရှားမရှိသော်လည်း သမ္မုတိပညတ်အားဖြင့် ထင်ရှားမရှိဟု မဆိုအပ်သကဲ့သို့။” ဂမ္ဘီရာ ၃၆။ [ပါ၊ သမ္မုတိပညတ္တိ။]

သမ္မုတိသစ္စာ — လူအများ သမုတ်ပညတ်ထားသဖြင့် မှန် နေ သော အရာ။ (လူ၊ နတ်၊ ယောက်ျား၊ မိန်းမစသည့် အမည်များ)

“သင်္ကေတဝစနံ၊ သမ္မုတိသစ္စာ စကားသည်လည်း သစ္စံ၊ မှန်ကန်၏။” နေမိတ် ၁၁။ [ပါ၊ သမ္မုတိသစ္စ။]

သမ္မုတိသံသာ — ပုထုဇဉ်ဖြစ်သော ရဟန်းများ။

“သမ္မုတိသံသာတော် အရှင်မြတ်တို့ကို ပင့်ဖိတ်၍ ဆွမ်းဘောဇဉ်တို့ဖြင့် ဆက်ကပ်လှူဒါန်းသည်။”
[ပါ၊ သမ္မုတိသံသ။]

သမ္မပ္ပဓာန် — သမ္မပ္ပဓာန်နှင့်အတူတူ။

“သမ္မပ္ပဓာန်၊ ကိစ္စမ္ပန်၊ လေးတန်လှောက်ကဲကာ။”
ကဝိသတ်* ၆၁၀။

သံယောဇဉ် — ဝဋ်သုံးပါး၌ စပ်ယှဉ်စေတတ်ဖွဲ့ချည်တတ်သောတရား။ တွယ်တာတတ်သောသဘော။

“တန္တစိမ်းချဉ်၊ သံယောဇဉ်ကို၊ ဖြတ်ရဉ်ပိုင်းပိုင်း။”
ဆု* ၂၂။ “ညစ်ကျိဆယ်စဉ်၊ သံယောဇဉ်ကို၊ ယာဉ်လက္ခဏာ၊ စကြာပုံမဂ်၊ စိန်သန်လျက်ဖြင့်၊ ခုတ်ဖျက်ပယ်ထွင်။” ဥပ္ပမာ* ၂။ “သဲမှာထိနံညီး၊ သံယောဇဉ်မီးငယ်နှင့်၊ ခက်ကြီးခက်စေ၊ သည်ဖြစ်ထွေကို။” ဝိရီ၊ ပ ၁၅၃။ “ကာမသံယောဇဉ်ကို လွှင့်စင်ကင်းပျောက်အောင်။” ဇောတ် ၆၈။ “မောင်တို့မှာသာ သံယောဇဉ်ရှိတာမဟုတ်။” ရွှေပြည်၊ ပ ၈၂။
[ပါ၊ သံယောဇန။ သံယောဇန-ယှဉ်စေတတ်သောတရား။]

သံယုဂ် — [သဒ္ဒါ] ဗျည်း ၂ လုံးဆင့်တွင် အပေါ်ဗျည်း သို့မဟုတ် ရွှေဗျည်း။ အသတ်ဗျည်း။

“အာသာဒေါဟု ဒိသနှင့်ရှိလိုလျက် သံသယုဂ် နှောင်းသောကြောင့် အသာဒဟု ရသနှင့်ရှိသတည်း။” ကခံ၊ ၁၂၁။ “အချိုမှာချန် အချိုမှာသံယုဂ်သံ။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၁၉၂။ “သံယောဂါဒိ၊ သံယုဂ်ဆယ်လုံးတို့၏အစဉ်ရှိသော။” ဗန္ဓ ၂၁၈။ “ဗျည်းနှစ်လုံးဆင့်ကို သံယုဂ်ခေါ်သည်။” ကျောင်းဒါ ၁၆။ “ဝသံစသဉ္စိ စသဟု သံသယုဂ်နှင့်ရွတ်။” သမန်၊ ပ ၁၅။
[ပါ၊ သံယောဂ။]

သံယုတ် — ၁၊ သံယုဂ်နှင့်အတူတူ။

“သံယုတ်ဖြစ်ရာနှိုက် အောက်အထက်ဆင့်၍ရှိရာတွင် အောက်၊... ရွှေနှောက်နှစ်ပါးတွင် နှောက် ... ဗျည်းတလုံးသာလျှင် သရကိုမီသောကြောင့် သရရှိသည်မည်၏။” ဝေါ ၁၉။ “ဟရိဿဝဏ္ဏောဟု သံယုတ်နှင့်ရှိသည်။” သမန်၊ ပ ၂၉၂။ “ပဝောက်ကို ဖဉ်းထုပ်ပြု၍ ဖရသဟု ပြီးသောပုဒ်တည်း၊ ထို့ကြောင့် သက္ကရာဇ် သံယုတ်မရှိသင့်။” ဥပါထိ ၁၉၇။

“ကဝိကဏ္ဍပါသကျမ်းတွင် ကင်း၊ ကည်း၊ ကန်းစသော သံယုတ်အက္ခရာတို့ကိုသာ နိမ့်သံဟူ၍ ဆိုတော်မူ၏။”
ဘာရတီ၊ ပ ၁၄၁။

၂၊ နိကာယ်ငါးပါးအနက်တပါး။ သံယုတ္တနိကာယ်။

“ရွှေစာသံယုတ်၊ ကေဝုစ၊ ပါဌပုဒ်အပြီပြီ။” ကဝိသတ်* ၁၃၂၀။ [ပါ၊ သံယောဂ။ သံယုတ္တ။]

သံဝရ — စောင့်စည်းခြင်း။

“ပရမံတပ၊ သံဝရဖြင့်၊ သီလကျင့်ပြင်း၊ စိတ်သန့်ရှင်းသော။” ဓမ္မ* ၃၂။ “လေးတန်သံဝရ၊ သီလစောင့်စည်း၊ မြတ်ကျင့်သည်းသည်။” ပြာဋိ* ၆၃။ “မကျူးလွန်ရဟူသော သံဝရမှု မရှိ။” သောမန ၃၂။ “သံဝရ ဝိနည်း အာစာရဝိနည်း စောင့်စည်းချိုးခြံ မြူမရံသော သီလပညာ သမာဓိဂုဏ်နှင့်လည်း ယှဉ်ထသော။” မဟာဝင် ၃၇၈။ “သီလ သတိ ဉာဏ ခန္တိ ဝီရိယဟူသော သံဝရငါးပါးတို့ ဖြစ်ပေါ်လာလျှင်။” ဝိပဿနာ၊ ပ ၁၇။ [ပါ၊ သံဝရ။]

သံဝါသ — ၁၊ အတူတကွ ပေါင်းသင်းခြင်း။

“ကျမ်းဝင်တူကွ၊ သံဝါသဖြင့်၊ မိတ္တကလျာ၊ ရတော်စွာသား။” ဓမ္မ* ၅၀။ “ရဟန်းတို့အား အယူဝါဒ စသည်ဖြင့် ငြင်းခုံခြင်းကင်းရကား သုခ သံဝါသ ဖြစ်သတည်း။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၃၂၀။ “လဇ္ဇီရဟန်းများ ပင် အလဇ္ဇီရဟန်းနှင့် ပေါင်းဘက်ခြင်း သံဝါသ၊ ချီးမြှောက်ခြင်းသင်္ဂဟအမှုကို ပြုအပ်သည်။” ဝဇီရူ ၅၃။

၂၊ မေထုန်မှီဝဲခြင်း။

“ပေါင်းဘော်တကွ၊ သံဝါသဖြင့်၊ ကာမချမ်းသာ၊ စံလိုပါမူ။” ဘူလင်* ၁၇။ “သုတပါး မယားဖြစ်၍ သို့ဖြစ်ကြောင်း သိရှိယုံမှတ်လျက် သုတယောက်နှင့် မတရား သံဝါသပြုစေရန် အကြံနှင့်။” သတ်ချုပ် ၅၂။ “ဗြဟ္မဒတ်မင်းကြီးသည်... ဥယျာဉ် ကစားရာတွင် သီချင်းသီ၍ ထင်းခွေသော ဆင်းရဲမငယ်တယောက်ကို မြင်လျှင် တပ်သောစိတ်ဖြင့် သံဝါသဖြစ်၍ ထိုခဏနှိုက် ပဋိသန္ဓေ နေသည်ရှိသော်။” ကိကုဏ် ၂၂၉။ “ထိုနေနတ်သားနှင့် နဂါးသွီးစံသီးတို့ တွေ့ကြုံကြ၍ သံဝါသဖြစ်သဖြင့်။” ကိပု ၇၆။
[ပါ၊ သံဝါသ။]

သံဝေ — သံဝေဂရွှေ။

“ဘဘားရှင်လှ၊ သံဝေရလျက်။” ပါမီ* ၅၇။
“ကောင်းယူကြံထွေ၊ ဝမ်းထဲခွေလျက်၊ သံဝေရဆုံး၊
မရွှင်ပြုံးသည်။” ကိုး* ၂၁။ “မျက်ပါးဝဝ၊ အသုဘ
ဟ၊ ကြောင်းစထင်မြောက်၊ ရာဂပျောက်၍၊ လန့်
ကြောက်သံဝေ၊ ရလျင်းပေ၏။” ရာသီ* ၄၆။
“သံဝေ ပွား၍ တရားမယ်မင်း ဖြေဘိလော။” ပင်း၊
ပ ၄၅။ “ပဏ္ဍုရာဇာမင်းကြီးသည် တရားသံဝေ
ရတော်မူ၍...သားတော်အိမ်ရှေ့မင်းအား တိုင်းပြည်
ကို အပ်နှင်းပြီးလျှင် ရဟန်းပြုတော်မူလေသတည်း။”
ဒါဌာ ၅၅။

သံဝေဂ — ထိတ်လန့်ခြင်း။

“လန့်ကြည်းထိတ်လ၊ သံဝေဂဖြင့်၊ ခယဝယ၊
တွင်ထမည်မှန်း၊ ကမ္မဋ္ဌာန်းကို။” ဘူပေါင်း* ၁၀၄။
“နားပါးလည်လှ၊ သံဝေဂဖြင့်၊ သာရပင်စည်။”
ဆု* ၅၈။ “မရွှင်ညှိုးလှ၊ သံဝေဂဖြင့်၊ ထဲပယု
ကြည်။” ဘုံ* ၁၂၆။ “တောင်ထိပ်သဘင် ပျော်
ရွှင်ရာ၌ ထိတ်လန့်ခြင်း သံဝေဂရ၍။” ပါရာ ၁၀။
“နိမိတ်ကြီးလေးပါးကိုမြင်မှ သံဝေဂ တရားရ၍။”
ဓိပုံ ၁၅၇။

[ပါ၊ သံဝေဂ။ သံဝေဂဝတ္ထု ဂပါး။ “အဋ္ဌသံဝေဂ
ဝတ္ထုနိနာမ၊ ရှစ်ပါးသောသံဝေဂဝတ္ထုတို့မည်သည်
ကား။ စတ္တာရိ၊ လေးပါးကုန်သော။ ဇာတိဇရာ
ဗျာဓိမရဏာနိ၊ ဇာတိဇရာ ဗျာဓိ မရဏတို့၎င်း။
ပဉ္စမံ၊ ငါးခုမြောက်သော။ အပါယဒုက္ခံ၊ အပါယ
ဒုက္ခ၎င်း။ အတိတေ၊ အတိတ်၌။ ဝဋ္ဋမူလကံ၊ ဝဋ္ဋလျှင်
အကြောင်းရှိသော။ ဒုက္ခံ၊ ဒုက္ခ၎င်း။ အနာဂတေ၊
အနာဂတ်၌။ ဝဋ္ဋမူလကံ၊ ဝဋ္ဋလျှင်အကြောင်း
ရှိသော။ ဒုက္ခံ၊ ဒုက္ခ၎င်း။ ပစ္စုပ္ပန္နေ၊ ပစ္စုပ္ပန်၌။
အာဟာရပရိယေသနမူလကံ၊ အာဟာရကိုရှာမှီးခြင်း
လျှင်အကြောင်းရှိသော။ ဒုက္ခံ၊ ဒုက္ခ၎င်း။ ဣတိဣမာ
နိအဋ္ဌ၊ ဤရှစ်ပါးတို့တည်း။” သံဝတ် ၄၊ ၅။]

သံဝဋ် — သံဝဋ်ကပ် ရှု။

“မီးရေလေမှတ်၊ သုံး သံဝဋ် နှင့်၊ လွှတ်လွှတ်ရှင်းရှင်း၊
ကင်းကြီးကင်း၍။” မဃ* ၄၈၁။ “ချိန်မြောက်တဲ့
ရေမှန်၊ လေလှန်ကာ ဖျက်မြဲ။ သုံးသံဝဋ် ယုဂန်ကို၊
မှုအမှန် ကျမ်းကဝေခွဲ။” ပဒိ ၁၅၈။ “ကွဲအက်

တောင်ထွတ်၊ သံဝဋ် အလျောက်၊ သုံးဘုံမြောက်
အောင်။” သေတ္ထု၊ ပ ၁၅၅။

သံဝဋ်ကပ် — ပျက်ဆဲကမ္ဘာ။ ကမ္ဘာပျက်ဆဲကလ။

“ပျက်ဆဲပဌမ၊ သံဝဋ် ကို၊ စ၍လေးစုံ။” ပါမီ* ၇။
“ပျက်ဆဲဖြစ်သောကလသည် သံဝဋ်ကပ် မည်၏။”
မှန်၊ ပ ၂၆။ “၎င်းအရက်သုံးဆယ် မိုသုံးရွာသည်က
ကို မီးလုံပြတ်စဲသည်တိုင်အောင် သံဝဋ်ကပ်မည်၏။”
ကမ္ဘာဦး ၁၅၀။ “ကမ္ဘာဖျက်မိုသုံး ရွာသည်မှစ၍
မီးဖျက်သော ကမ္ဘာနှိုက် မီးလျှံ၊ ရေဖျက်သော
ကမ္ဘာနှိုက် ရေယဉ်၊ လေဖျက်သော ကမ္ဘာနှိုက် လေ
ညှင်း စဲသည်တိုင်အောင်သော အန္တရကပ် ခြောက်
ဆယ့်လေးကပ် ပမာဏကလသည် သံဝဋ် မည်၏။”
အနုမတင် ၂၆၀။ [ပါ၊ သံဝဋ်ကပ်။]

သံဝဋ်ဌာယီ — ကမ္ဘာပျက်သည့် အတိုင်း တည်နေခြင်း။

“၎င်းကမ္ဘာပျက်မီးလျှံ ပြတ်စဲသည်ကကို ကမ္ဘာပြု
မိုသုံးရွာသည်တိုင်အောင် သံဝဋ်ဌာယီ ကပ်မည်၏။”
ကမ္ဘာဦး ၁၅၀။ “ပျက်သည်မှအထက်၌ ပျက်တိုင်း
တည်သောကလသည် သံဝဋ်ဌာယီ မည်၏။” မှန်၊
ပ ၂၆။

[ပါ၊ သံဝဋ်ဌာယီ။ သံဝဋ်-ပျက်စီး၊ ဌာယီ-တည်
နေခြင်း။]

သံဝဏ္ဏနာ — ပုဒ်ကို ဖွင့်ဆိုသော စကား။ ဖွင့်ဆို သော
ကျမ်း။

“စက္ခုစာလွှာတလွှာလျှင် တပုဒ်ကျ ရေးကူးပြီးလျှင်
ထုတ်ယူ စုဆောင်းကြရာ သံဝဏ္ဏနာ နှင့်တကွသော
သံဝဏ္ဏေတဗ္ဗ ပုဒ်ပေါင်း (၁၁၅၇၅၉) ပုဒ်မျှ ရရှိ
လေသည်။” လယ်တီ ၁၈၄။ “၎င်းပါဠိတော်၏
အဖွင့် သံဝဏ္ဏနာ ဖြစ်သော အဋ္ဌကထာနည်း ဋီကာ
နည်းတို့ဖြင့် ငါတို့ ဆုံးဖြတ်ကုန်အံ့။” ဝိထုံး ၁၀၀။
“ထိုထိုအဋ္ဌကထာ ဋီကာအစရှိကုန်သော သံဝဏ္ဏနာ
ကျမ်းတို့တွင်။” နိယံ၊ ပ ၁၃၇။ [ပါ၊ သံဝဏ္ဏနာ။]

သံသကရိုက် — သသံကရိုက် နှင့် အတူတူ။

“အဲကား သံသကရိုက် ဘာသာ မြမ္မာဘာသာတို့နှိုက်
ယှဉ်၏။” ဝေါ ၁၉၇။ “သံသကရိုက် ဆရာကြီးများ
လက်သုံးထားတဲ့ ဂါထာကြီးပေပေါ့။” သူရ၊ ပ ၈၁။

သံသယ—ယုံမှားခြင်း။

“တွေ့တောသက်၊ ကင်္ခါသံသယ၊ ရှိကုန်ကြမူ။”
နာနာ* ၄၀။ “သဘောနှစ်ခု၊ သံသယကို၊ ရာမျှား
မှန်ကူ၊ ကြံတော်မူ၍ဘဲ။” နေကန် ၂၄။ “အနာ
ပတ္တိ အဇာနန္တဿဟု ဝိနည်း ပညတ်တော်နိုး ရှိလေ
သည်ကို သံသယ ရှိသည်နှင့် မေးလေသော်။” မိလိန်
၂၅၉။ “ဘုရား ဟုတ်လေသလော မဟုတ်လေ
သလောဟု ယုံမှားခြင်းသည် သံသယ။” သိဂဏ္ဌိ၊
၄၂၉။ “သံသယမရှိမှတ်ရပေမည်။” သာလင် ၁၁၁။
[ပါ၊ သံသယ။]

သံသရာ—တပြောင်းပြန်ပြန်ကျင်လည်ရာ။

“ပျံ့ပျူးလှည့်ကာ၊ သံသရာသို့၊ ရိက္ခာမထုပ်။” ဘူလင်*
၄၃၉။ “ဇာတိများစွာ၊ သံသရာက၊ ဝါသနာဆုထူး၊
ယူခဲ့ ဘူး၍။” ဘူပေါင်း (ရာဇဝသတိ)* ၁၀။
“ခနောင်းလဟာ၊ သံသရာ၌၊ ချမ်းသာဆင်းရဲ၊ ရောရာ
လဲလျက်။” ပါမီ* ၇၃။ “ရှည်လျားရှေးခါ၊ သံသရာ
တွင်၊ ကြီးစွာ အားခွန်။” ပြာဋိ* ၅၅။ “ပစ္စုပ္ပန်
သံသရာ ချမ်းသာစီးပွား များခြင်းရှိ၏။” ကိကုဏ်
၅၅၆။ “ဘဝများစွာ သံသရာ၌ ဤမိ ဤဘ ဤ
မယား ဤကျွန်တို့နှင့် သာလှိုင် ယခုဘဝကဲ့သို့ အတူ
တကွ ဖြစ်ပါစေသောဟု။” နဂ ၃၀၂။
[ပါ၊ သံသရာ။]

သံသာ—သံသရာ နှင့်အတူတူ။

“ဘဝမချာ၊ ရှေး သံသာက၊ မိစ္ဆာပုဏ္ဏား၊ ယင်
သမားလျှင်။” ဘူပေါင်း* ၅၁။ “တခအင်္ဂလဲလဲ၊
သံသာဝဲတွင်၊ မစဲမငြိမ်။” ဆု* ၃၅။ “အနုမာဂ္ဂ၊
ဝက်ဝက်ရှည်၊ စက္ကသံသာ၊ မကြံရာသား။” ကိန္နရီ*
၁၄၀။ “အဟိသံသာ၊ ကမ္ဘာဘာကပါရမီဒဗ္ဗ အထူး
ကို။” ကဝိန် ၂၆။

သံသာစက်—လည်ပတ်နေသော သံသရာ။

“ခိုက်ကြိပ်ပါက်၊ သံသာစက်၌၊ ကြိုက်လဘွန်မူ၊ တုံ
မယူလို။” ဗန္ဓ ၁၃။ “ယောဂလေးချက်၊ သံသာစက်
မှ၊ ထွက်မြောက်စေရန်။” သေတ္ထု၊ ပ ၉၃။ “အတည်
တည်မှာ၊ လည်သံသာစက်၊ အကူးခက်၍။” သံဝေ*
၄။ [ပါ၊ သံသာရစက္က။]

သံသာဝဋ်—တပြောင်း ပြန်ပြန် ချာချာလည်၍ ကျင်
လည်ရာ။

“တတောက် ပတ်ပတ်၊ သံသာဝဋ်မှာ၊ မကျွတ်သစ်
ငုတ်။” ဆု* ၁၄၈။ “တွေ့မည်မချွတ်၊ သံသာဝဋ်၌၊
မလွတ်စမြဲ။” သောမ* ၅၆။ “စက်သံသာဝဋ်၊ ဝဲမှ
လွတ်အောင်၊ အမြတ်ဘိက္ခု၊ ရဟန်းပြုအံ့။” ကုသ*
၉၅။ [ပါ၊ သံသာရဝဋ်။]

သံသေဒေ—အညှိကိုစွဲ၍ဖြစ်သော သတ္တဝါ။

“ကြမ္မာဘန်ဝေ၊ သံသေဒေ၊ ဖြစ်လာကြ၏။” ကိန္နရီ*
၄၃။ “လေးခု ဝန်တွင်၊ သံသေဒေ၊ အဏ္ဏဇက၊
ဂဗ္ဘသေယျ။” ဥဗ္ဗာ* ၆၆။ “ဝါးမှသန္ဓေ၊ စံပျော်
နေသည်၊ သံသေဒေဇာတ်၊ ဝေဠုနတ်ကို။” ဣသျှ*
၂၃။ “ပန်းပွင့် သစ်သီး အစရှိသော ဝတ္ထုတို့၌ အညှိ
ကိုစွဲ၍ဖြစ်သော ပဋိသန္ဓေသည်ကား သံသေဒေ မည်
၏။... သံသေဒေ ကား အဝယ်ဖြစ်၍ တရွေ့ရွေ့ကြီး
၏။” ယသ ၁၀၄။ “ထိုမင်း လက်ထက်တွင် ဆင်
ကောင်းဝက်ဝင်က ဝါးလုံး၌ သံသေဒေ မိန်းမကိုရ၍
ဆက်လာ၏။” ကိပုံ ၁၉။

[ပါ၊ သံသေဒေ။ သံသေဒ-အညှိ၊ ဇ-ဖြစ်သည်။]

သံသဂ္ဂ—နှိုးနှောခြင်း။ ပေါင်းဘော်ခြင်း။ မေထုန်မှုဖြင့်
ကိုယ်လက်နှိုးနှောခြင်း။

“ထိုနတ်တို့သည် လူတို့ကဲ့သို့ သံသဂ္ဂဖြစ်သော်လည်း
သုက်သွတ်ခြင်းမရှိ။” မနောရထ ၁၇၁။
[ပါ၊ သံသဂ္ဂ။]

သံသဋ္ဌ—ရောနှောခြင်း။

“ဂင်္ဂါရေနှင့် ယမုနာရေသည် မကွဲမပြား တသား
တည်း ရောနှော ပေါင်းစပ် သံသဋ္ဌ ဖြစ်သကဲ့သို့
တယောက်နှင့်တယောက် မေတ္တာစိတ်ချင်း ရောနှော
ပေါင်းစပ် ကြပါစေ။” [ပါ၊ သံသဋ္ဌ။]

သိမ်—သံသာတော်တို့ ကံဆောင်ရာဌာန။

“အသည်ဘချောင်း၊ တန်ဆောင်းဓမ္မအိမ်၊ ရွှေ သိမ်
တကူ။” သံ၊ နိဂုံး* ၂။ “ဗုဒ္ဓေသနာ၊ ပြုရာစပြု၊ သိမ်
တိုက်ထဲတွင်။” ပြာဋိ* ၅၂။ “မြတ်သည့် သိမ် သို့၊
ငြိမ်ဆိမ်လည်းဝင်၊ သိက္ခာတင်သည်။” စာင်းလူး ၁၆။
“ပဉ္စင်းတော်အထူး၊ ဥတကမ္ပဝါယုဉ်ပူးလို့၊ သိမ်တော်
ဦးအလယ်။” ဆန့်စပ်ျိုး ၃၀။ “ရတနာခုနစ်ပါးဖြင့်
ချယ်၍ သိမ်တော် ဆောက်လုပ်ပြီးမှ။” ဓည ၁၃။
“သိမ်တွင်း၌ ရဟန်းအဖြစ်ကို ယူစက။” ကျင်ကျား
၆၀။ [ပါ၊ သိမ်။]

သိမ်သမုတ် — သံဃာတော်များ ကမ္မဝါဒတော်၌ သိမ်အဖြစ်
ပညတ်သည်။

“ခပ်သိမ်းသော ရဟန်းတို့အား သိမ်သမုတ် ခြင်းကို
ပြု၍ သုံးပါးသော အကြောင်းအရာ အားဖြင့် ပိတ်
အပ်၏။” မိလိန် ၃၁၅။ “ကောင်းမှုတော် မဟာ
ဝိဇယစေတီတွင် သိမ်သမုတ် တော်မူသည်။” သုသေသ၊
တ ၂၄။ [ပါ၊ သိမ်သမုတ်တိ။]

[ဟ]

ဟဒယ — ၁။ နှလုံး။

“အာရမ္မဏိက၊ ဟဒယမှာ၊ ဣဂလ္လန်စိတ်၊ စေတသိက်
တို့၊ ချန်းချိတ်မရ။” ဥမ္မာ* ၁၂။ “ဟဒယရုပ်ကလာပ်
ကို တ ဖျတ်ဖျတ် တုန်လှုပ်အောင်။” ပုည ၂၇။
“ဟဒယဓာတ်နှလုံးသို့ ထိခိုက်လောက်သော စကား
တို့ဖြင့်။” မြင့်၊ ပ ၃၉။ “မင်းကြီး၏ ဟဒယ နှလုံး
သားအပေါ်မှာ အပ်သွားကလေးများနှင့် မထိတထိ
ထိုးဘော့မယ် ချိန်ရွယ်နေဘိသကဲ့သို့။” အာစာ၊
ပ ၅၂။

၂။ စိတ်။

“ပါဠိလိမင်းသည်၊ မွေးညှင်းကြက်သီး၊ ကြီးစွာ
ထလျက်၊ ပီတိသောမနဿ၊ ဟဒယရွှင်လန်း၊ သဒ္ဓါ
ပန်းအဆိုင်ဆိုင်၊ လှိုင်လှိုင်ကြီးပွင့်တော်မူသတည်း။”
ဒါဌာ ၃၁။ “ဇွဲဟဒယာဘွင် ရွဲခွာလန်လောက်တဲ့။”
မျောက် ၁၉။ [ပါ၊ ဟဒယ။]

ဟာနိ — ဟာနိဒသက ရှု။

“၆၀-ရွယ်ကား အား၊ အဆင်း၊ ပညာ လျော့နည်း
သောကြောင့် ဟာနိ။” ဝေါ ၁၅၉။

ဟာနိဒသက — ၅၁ နှစ်မှ ၆၀ ထိအရွယ်ပိုင်း။

“ငါးဆဲ့တနှစ်ကခြောက်ဆယ်တိုင်အောင်ဟာနိဒသက
(အရုပ်အဆင်း သတိပညာတို့ တနှစ်အောက်တနှစ်
ယုတ်၏)။” ဥတု ၁၈။
[ပါ၊ ဟာနိဒသက။ ဟာနိ-ယုတ်လျော့ခြင်း၊ ဒသက-
ဆယ်နှစ်။]

ဟာသ — ရယ်ရွှင်ခြင်း။ ရယ်ရွှင်ဘွယ်။

“ဣတ္ထိကုတ္တ ဟာသ ဝိလာသဖြင့် သီလပျက်၏။”
ဏိပုံ ၅၈၅။ “ဇာတ်လမ်းမှာ တိုတောင်းလှသော်
လည်း လူတို့၏ ဇာတ်ကိုပြရာတွင် ထင်ရှားလှ၍
ဟာသဂုဏ်နှင့် ပြည့်စုံပေသည်။” မဟာဆန် ၅။

“တခါတရံ ဟာသပါ၏။” မွေ၊ နိဒါန်း ၈။
[ပါ။ ဟာသ။]

ဟာသပညာ—ရွှင်သောပညာ။ ရွှင်သောဉာဏ်။

“ဟာသပညာ၊ ဝါသနာဘာဂံ၊ ဆက်တိုင်းမှီလှသည်၊
ပါရမီယဉ်။” ရာမ၊ ပ ၉၁။ “ရွှင်လန်းသောယာ
နာပျော်နှစ်လိုဘွယ်သော ဟာသပညာ။” ဂုဏ်ဘွဲ့
၉၄။ [ပါ။ ဟာသပညာ။]

ဟိတ—အကျိုးစီးပွား။

“အတ္တဟိတ ပရဟိတ မိမိအကျိုး သူဘဝါးအကျိုးကို
ဆောင်ရွက်မှ လူ့ကောင်းခေါ်ရသည်။” “ပရဟိတ
အများအကျိုးကို သည် ပိုး ရွက် ဆောင်လျှင် မိမိ
အကျိုးလည်း ပြီးလေတော့သည်။” [ပါ။ ဟိတ။]

ဟိတဓရ—အကျိုးဆောင်သူ။ အကျိုးဆောင်။

“ထိုသံဃာ့အစည်းအဝေးကြီးတွင်ကျောင်းကြီးတိုက်
ဆရာတော်က သဘာပတိ၊ ရွှေဘုန်းဘွဲ့ဆရာတော်က
အကျိုးဆောင် ဟိတဓရ အဖြစ် ဆောင်ရွက်တော်
မူသည်။”

[ပါ။ဟိတဓရ။ ဟိတ-အကျိုး၊ဓရ-ဆောင်ခြင်း။]

ဟိနမာန်—ယုတ်ညံ့သူဖြစ်လျက် ထောင်လွှားခြင်း။

“ငါသည် အမျိုးအားဖြင့် အကျင့်အားဖြင့် အတတ်
ပညာအားဖြင့် ညံ့သော်လည်း ဤသူ ငါ့ကို မကဲ့ရဲ့သင့်
ဟူ၍၎င်း...ထောင်လွှားခြင်းသည် ဟိနမာန်မည်၏။”
မနောရထ ၃၇။

[ပါ။ ဟိနမာန်။ ဟိန-ယုတ်လျော့ခြင်း၊ မာန်-
ထောင်လွှားခြင်း။]

ဟိနယာန—တောင်ပိုင်း ဗုဒ္ဓဘာသာဂိုဏ်း။ ထေရဝါဒ
ဗုဒ္ဓဘာသာ။

“ထိုဆရာတော်မှဆက်ခါ မဟာယာနဂိုဏ်းအကြောင်း
ကို မြန်မာပြည်ရှိ ကျွန်ုပ်တို့တောင်ပိုင်း ဗုဒ္ဓဘာသာ
ခေါ် ဟိနယာန ဂိုဏ်းသားတို့က သိလိုကြသော
ဆန္ဒ ဖြစ်လာကြ လေသည်။” မဟာယာန ၁။

“ဆီသိယန်မင်းများအနက် ကနိသျှက ဘုရင်သည်
အေဒီ၊ (၂ရာစု)တွင် ဗုဒ္ဓသာသနာကို လွန်စွာ ပြုစု
ပေသည်။ ထိုမင်းလက်ထက်၌ ဗုဒ္ဓသာသနာတော်
တွင် အယူအဆ ချွတ်ချော်ကွဲလွဲကြပြန်၏။ မဟာ

ယာနဂိုဏ်း ဟိနယာန ဂိုဏ်းဟူ၍ ဂိုဏ်းကြီးနှစ်ခု
ပေါ်ထွက်လာ၏။” သမိုင်း၊ ပ ၁၅၄။

[ပါ။ ဟိနယာန။ ဟိန-နိမ့်ကျသော၊ယာန-ယာဉ်။
ဘုရားအဖြစ်ဖြင့် နိဗ္ဗာန်သို့ ကူးခြင်းသည် မြတ်သော
ယာနဖြစ်၍ မဟာယာန၊ သာဝကအဖြစ်ဖြင့် နိဗ္ဗာန်သို့
ကူးခြင်းကား နိမ့်ကျသော ယာနဖြစ်၍ ဟိနယာန-ဟု
မြောက်ပိုင်း ဗုဒ္ဓဘာသာက တောင်ပိုင်းဗုဒ္ဓဘာသာကို
နှိပ်၍ပြောသော အမည်ဖြစ်ရာသည်။]

ဟိမဝါ—ဟိမဝန္တာတော။ ဟိမဝန္တာတောင်။

“လူမနီးသား၊တောကြီးဗြဟ္မာ၊ဟိမဝါ၌။” ဝေပျို့ *
၁၈၂။ “စုံပြားမြိုင်သာ၊ ဟိမဝါဝယ်၊ရသေ့
သင်ခမ်း၊ ကျောင်းသာဝှမ်းကို။” သူဇာ * ၉။
“ဝဲယာဝဲယာ၊ ဟိမဝါမှာ၊ ကိဋ္ဌာသန၊ အသွင်ထူးလို့
မြင်ဘူးရတယ်။” ညွန့်ပေါင်း၊ ၈၁၂၂။

[ပါ။ ဟိမဝါ။ ဟိမ-ဆီးနှင်း၊ ဝါ-ရှိသည်။]

ဟိမဝန်—အိန္ဒိယပြည်မြောက်ပိုင်းရှိ ဆီးနှင်းထူထပ်သည့်
တောင်ကြီး။ ဟိမဝန္တာတောင်။ ဟိမဝန္တာ
တော။

“မြေဝေးတောစွန်း၊ ဟိမဝန် သို့၊ လမ်းညွှန်ခိုးရင်း။”
ကိုး * ၂၇၇။ “ဆီးနှင်းကျထန်၊ဟိမဝန်၌၊သုဝဏ္ဏသျှ၊
တန်ခိုးခံ၍။” သစ္စာ * ၈။ “ဘောကောင်းမြိုင်စွန်း၊
ဟိမဝန်တွင်၊ စီးဝှန်ယဉ်ရှည်၊ ချမ်းရေကြည်နှင့်။”
သံ * ၉၇။

[ပါ။ ဟိမဝန္တာ။ ဟိမ-ဆီးနှင်း၊ ဝန္တာ-ရှိသော၊
အန်ထုတ်သော။]

ဟိမဝန္တာ—ဟိမဝန်နှင့်အတူတူ။

“ဟိမဝန္တာသို့ ရည်ရော် မျှော်ကြည့်ကာ။” ဇောတ်
၅၈။ “ဟိမဝန္တာ၌ ကျေးဇူးခံကို ဆိုလေကုန်
သလော။” ငါး၊ ၅၆၈၁။ “ငါတို့ဘုရားအလောင်း
သည် ခြင်္သေ့မျိုး၌ဖြစ်၍ ဟိမဝန္တာအရပ်၌ တခုသော
တောင်ဂူ၌ နေ၏။” တိုးပွား ၈၆။

ဟိရိ—မကောင်းမှုရှောင်ခြင်း။ အရှက်။ (ဟိရိဟုလည်း
တွေ့ရသည်)

“ဟိရိဟူသည် ကား ကဲ့ရဲ့ခြင်းကိုရှက်သည်။” ပါရာ
၁၅၀။ “ကျင့်မကောင်းကို၊ ကြောက်ညောင်းလန့်ထ၊
ဩတ္တပ္ပကာ၊ သိင်္ဂရွှေစစ်၊ ပြစ်မရှိရာ၊ ရှက်တတ်စွာ
သား၊ သမ္မာဟိရိ၊ မင်းစံတိတည်။” ဓမ္မ * ၂၃။

“သြတ္တပ္ပရဲလောင်း၊ ကျုံးမြောင်းဟိရိ၊ ရဲဘိတံခါး
စောင့်၊ သတိဖြောင့်မှ။” သမန်၊ ပ ၂၄၁။
[ပါ၊ ဟိရိ။]

ဟိရိသြတ္တပ္ပ — အရှက်အကြောက်။

“ဟိရိသြတ္တပ္ပ၊ ပညာကွပ်က၊ ထက်ကြပ်လူ့ဘောင်၊
ပြစ်မျိုးရှောင်လျက်။” ရာသီ* ၂၅။ “မင်းသားအား
ဟိရိသြတ္တပ္ပလွတ်ရုံ ပုဆိုးဖြင့် ဝတ်ဆည်းဖုံးလွှမ်းခဲ့
ပြီးမှ။” တေ ၁၀၉။ “အဝတ်ဝတ်ခြင်း၏ ရည်ရွယ်
ချက်တို့မှာ ဟိရိသြတ္တပ္ပတရားလွတ်ကင်း၍ အမြင်
တင့်တယ်ရန်ဖြစ်သည်။” မောင်မယ် ၄၄။

[ပါ၊ ဟိရိသြတ္တပ္ပ။]

ဟိရောတ္တပ္ပ — ဟိရိသြတ္တပ္ပ။

“ရှက်ကြောက်ဟူသား၊ လူတို့အကွပ်၊ ဟိရောတ္တပ္ပကို၊
အလပ်မလွတ်၊ စောင့်ရှောက်တတ်သား။” ဘူပေါင်း*
၃၃။ “မင်းမြတ်ကျင့်အပ်၊ ဟိရောတ္တပ္ပနှင့်၊ ဖြူလှုပ်
ဓမ္မ၊ ကုသလကြောင့်။” သံ* ၇၄။

ဟိရိ — ဟိရိနှင့်အတူတူ။

“မကောင်းမှုကို ပြုကျင့်ရန်မှ ရှက်ခြင်းကို ဟိရိဆို
သည်။” စာဏကျ၊ ပ ၁၃၃။

ဟိရိသြတ္တပ္ပ — အရှက်အကြောက်။

“ဥဒေါင်းသည် ဟိရိသြတ္တပ္ပမရှိ၊ ငါ့သမီးနှင့် မထိုက်
မတန်ဟု ပယ်၍။” ဣပုံ ၁၃၁။ “မိန်းမတို့၌ အစောင့်
အရှောက်ဖြစ်သောတရားမှာ ဟိရိသြတ္တပ္ပတရား နှစ်
ပါးမျှသာဖြစ်လေသည်။” စာဏကျ၊ ပ ၁၃၃။
“ဟိရိသြတ္တပ္ပတည်းဟူသော အရှက်အကြောက်တရား
နှစ်ပါး။” သရာဇ၊ ဒု ၂၈၃။

[ပါ၊ ဟိရိသြတ္တပ္ပ။ “ဩပုဒ်ကို အာဒိရဿ အန္တဒိသ
နှင့် သိရိပြန်သကဲ့သို့၊ ဟိရိပြန်သင့်သည်။”
ဓာတုတ္ထ ၃၉၃။ “ပါပါ၊ မကောင်းမှုမှ။ ဟိရိယတိ၊
ရှက်တတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဟိရိ၊ မည်၏။”
ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၂၆၄။ ပါဠိပုဒ်ရင်းမှာ ဟိရိဟု ဟိတွင်
ဣ၊ ရိတွင် ဤနှင့် ရှိသည်၊ ဟိရိဟု ရေးသား ခေါ်
ဝေါ်နေကြခြင်းကို ပါဠိသက်မြန်မာဝေါဟာရဆိုသင့်
သည်။]

ဟေမဝန် — ဟိမဝန်နှင့်အတူတူ။

“ရိပ်သာမြိုင်ဝှန်၊ ဟေမဝန်၌၊ လေသွန်ဖြုန်းဖြုန်း။”
ပြည်စုန်* ၇။ “ရတနာရောင်ဝှန်၊ ဟေမဝန်ဟု၊ သုဝဏ်
သိင်္ဂါ။” ကိန္နရီ* ၃၉။ “ဟေမဝန်သာယာနုပါဘိ၊
ယွန်းလုနွေဆန်း။” ပဒေသာ ၇။ “ခရီးငယ်ကျံ၊
စခန်းလွန်တယ်၊ ဟေမဝန်ဗွေ၊ မရွှင်ပန်းပါဘိ၊ ပင်
နန်းနေ။” ညွှန်ပေါင်း၊ စ ၁၂၂။ “တောဟေမဝန်
ဗွေစွန်မြိုင်မြိုင်တွင်းငယ်မှာ၊ နတ်မဏ္ဍာကီ၊ လှိုင်ညီစိန်
မြခင်းပါလို့လေး။” ရတနာ ၂၉။

ဟေမန်^၁ — ဆောင်းဥတု။

“မည်ခေါ်ဝသန်၊ ပြောင်းကြွလွန်၍၊ ဟေမန်မာသ၊
သရဒဝယ်။” ဒေး* ၁၄၅ (၁)။ “မြေဟေမန်ကြူး
တော့သည်။” ဆဲနှစ်မျိုး ၅။ “ခါတပေါင်း နွေ၊
ညာညောင်းငယ်ကြွ၊ ဟေမန်အကူး၊ နှင်းငွေကျန်
ငယ် လေပြန်ဖြူးလို့။” ညွှန်ပေါင်း၊ စ ၁၂၂။ “ရတု
ဟေမန်၊ ဝသန်မအုန်း၊ တန်းဆောင်မှုန်းဟု။” ဗန္ဓ
၁၁၁။ [ပါ၊ ဟေမန္တ။]

ဟေမန်^၂ — တောကြီး။

“ပေါင်းသော်အမှန်၊ မယုတ်လွန်တည့်၊ ဟေမန်
အပြော၊ တောဂနိုင်ကား။” ဟသံ* ၉။ “ရှင်သား
ဝေဿန်၊ လှူသည်မှန်၏၊ ဟေမန်တောကွာ။”
ဝေပျို* ၂၆၅။ “ဟေမန်ဒေသံ၊ စေ့အန်နှင်းလှိုင်၊
ဘောဂနိုင်တွင်၊ မြိုင်တရစ် တောင်တဆစ်၊ မြစ်အခွေ
ခွေ။” ပုည၊ ၁၊ ၅၂။

[ပါ၊ ဟိမဝန္တ။ မှတ်ချက်။ ဟေမန္တဟူသော ပါဠိ၏
အနက်ကား ဆောင်းဥတုဖြစ်သည်။ ဟေမန္တက တော
ဟူသောအနက်ကို မဟောချေ။ တောကိုဆိုလိုသော
ဟေမန်ကား “ပြားနှင့်ကနိုင်၊ မြိုင်နှင့်ရဂုံ၊ စုံနှင့်ဟေဝန်၊
ဟေမန်ဟေမာ၊ ရိပ်သာမဆိုင်၊ အင်တိုင်းစေးပျစ်၊
တောချည်းဖြစ်၏။” ပေါဋီ ၁၈၀။ အရ ပေါရာဏဟု
ဆိုကြသည်။ အတီးဟူသော ပေါရာဏစကားသည်
အတိတဟူသောပါဠိမှ ဖြစ်လာသည်ဟု ဆိုရသကဲ့သို့
ဤပေါရာဏကိုလည်း ဟိမဝန္တဟူသောပါဠိမှ ဟိမဝန်၊
ဟေမဝန်၊ ဟေမဝန်မှ ဝပျောက်၍ ဟေမန်ဖြစ်လာ
သည်ဟု ယူဆနိုင်သည်။]

ဟေမန္တ—ဆောင်းဥတု။

“တန်ဆောင်မုန်းလ၊ နတ္တော်လ ထိုနှစ်လ တို့သည် ဟေမန္တဥတု မည်ကုန်၏။” ကာမ ၄၃။ “ဟေမန္တ ဥတုကား ဆီးနှင်း လေညှင်းထန်၍ ချမ်းသေသည်။” ဓာတု၊ ပ ၂၁။

ဟေဝန်—ဟိမဝန္တာတောင်။ ဟိမဝန္တာတော။ တောကြီး။

“တောကြီးအခေါင်၊ ဟေဝန်တောင်ကို၊ နောက်စောင် မှီခို၊ တံကဲပြုလျက်။” ဘူပေါင်း * ၄၉။ “ပတ်ကုံး ကျော်စော၊ ဟေဝန်တောနှိုက်၊ လှချောရုပ်သွင်၊ ဘက်မမြင်တည့်၊...တောမင်းပီပီစာမရီလျှင်။” ဓမ္မ* ၇၅။ “နေခင်းကျယ်ပြော၊ ဟေဝန်တောနှိုက်၊ သောသောအပုံ၊ ရှိကြတုံ၏။” ရာသီ * ၁၂၂။ “တောလုံးဟေဝန်၊ ကျူးကဲလွန်၍၊ တမန်တုံ့ခေါက်။” နောင်၊ ၅*၉ (၃)။

[ပါ၊ ဟိမဝန္တ။ ဟိမဝန္တ-ကို ဟိမဝန်၊ ဟေမဝန်-ဆိုရာမှ မကိုချေဖျောက်၍ ဟေဝန်ဖြစ်လာသည်ဟု ယူဆနိုင်သည်။]

ဟသံ—ဝမ်းပဲနှင့်တူသည့် ရေငှက်တမျိုး။

“ကြင်တုံမရက်၊ ဟသံသက်ကို။” ပြည်စုန်* ၇၆။ “ရေကြက်ဝမ်းပဲ၊ ဟသံဝဲလျက်။” ဆု* ၇။ “ဝမ်းဘဲ လိမ္မာ၊ ရွှေဟသံတို့၊ မိုသုံးရွာစိမ့်၊ ချမ်းချက် (ကျက်) ဘေးဖြင့်။” ကိုး* ၁၉၆။ “မောင်နှံမကွာ၊ ရွှေဟသံသို့၊ မေတ္တာလွန်ပြင်း။” တန်ရ * ၁၂။ “မြန်မာတို့က ဟံသဟူသော ပါဠိကိုစွဲ၍ ဟသံ၊ စက္ကဝါကဟူသော ပါဠိကိုစွဲ၍ စက္ကဝက်ခေါ်ကြ သည်။...ဟသံဟူသည် ငန်းကိုခေါ်သည်။ စက္ကဝက် ဟူသည် ယခုမြန်မာတို့က ဟသံခေါ်သော အဖို အမ နှစ်ကောင်နေတတ်သည့်ငှက်ကို စက္ကဝက်ငှက်ဟူ၍ မှတ်ရမည်။” ဥတု ၁၈၄။ “ဟသံဟူသည် ကား ဝမ်းဘဲကို ဆိုသည်ဟုမှတ်။ မြန်နား၌ အဖိုအမတို့ လျက်နေသော နို့မြန်းသောအဆင်းရှိသော ငှက်ကို ဟသံဟုပြောဆိုကြသည်ကို မမှတ်နှင့်၊ ထိုငှက်ကို စက္ကဝက်ငှက်ခေါ်သည်။...ဤဝမ်းဘဲမျိုးသည် အမျိုး များသောကြောင့် ကသံဝမ်းဘဲ၊ မနီလာဝမ်းဘဲ၊ တောဝမ်းဘဲ၊ ငန်းဝမ်းဘဲဟူ၍ ခွဲပြီးလျှင် ခေါ်ကြ

ကုန်၏။ ထိုသို့ခေါ်ရာ ငန်းဝမ်းဘဲကို ဟသံဟူ၍ မှတ်ရမည်။” ယော ၂၁၁။ [ပါ၊ ဟံသ။]

ဟတ္ထကံ—လက်မှုလုပ်သား။

“စာရေးဟတ္ထကံလူတို့အား တအင်္ဂါလျှင် တသပြာ ကျ လက်မှုအခပေးသနားတော်မူ၏။” အင်္ဂဝိ ၄၃။ [ပါ၊ ဟတ္ထကမ္မ။ ဟတ္ထ-လက်၊ ကမ္မ-အလုပ်။]

ဟတ္ထပါသ်—[ဝိနည်း]ရဟန်း၏ကိုယ်မှ နှစ်တောင့်ထွာ အတွင်းဖြစ်သော အရပ်။ ကိုယ်မှပတ်လည် လက်တဆန့်တန်း၊ လက်တလှမ်း ရှိသော အရပ်။

“သူတော်မြတ်တို့၊ ဟတ္ထပတ်တွင်း၊ ထင်အလင်းလျှင်။” အဇ္ဈလင် ၂၈။ “နှစ်တောင့်ထွာ ဟတ္ထပတ်မကွာ နံပါးခြင်းမှီ၍။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၂၄၆။ “ပေးသောသူ၏ ပေးသောလက်ကို၎င်း ခံယူသောသူ၏ ခံသောလက် ကို၎င်း ကြဉ်ပယ်လွှတ်ထား၍ ကြွင်းသောကိုယ်အင်္ဂါ တခုခုသည် တဦးနှင့် တဦး၏ နှစ်တောင့် ထွာ ဟတ္ထပါသ်တွင်း၌ ဝင်သည်ဖြစ်အံ့၊ ကပ်ခြင်းမြောက် ထိုက်၏။” ဝိခိပ် ၂၀။

[ပါ၊ ဟတ္ထပါသ။ ဟတ္ထ-လက်၊ ပါသ-ကျော့ကွင်း။ “ဟတ္ထပါသ်သည် နှစ်တောင့်ထွာ ပမာဏရှိကြောင်း ကို ပါစိတ်အဋ္ဌကထာ၊ ဒန္တပေါဏသိက္ခာပုဒ် (၈၂) ၌ ပြဆို၏။...ကိုယ်မှ ပတ်လည် လက် တ ဆန့် တန်း၊ လက်တလှမ်းရှိသောအရပ်ကို ဟတ္ထပါသ်ဟု သန္နိဋ္ဌာန် ကျ မှတ်အပ်သည်။” တေပိဋက ၄၁၃။]

ဟိတ်—၁၊ အကြောင်း။

“မရံ့မထိတ်၊ ခြင်္သေ့စိတ်သို့၊ ဖိုလ်ဟိတ်သွယ်ခိုင်း၊ တခွန်းလှိုင်းက။” ကိုး* ၃၃။ “ကာလဥတု၊ ရှစ်ခုသမု ဋ္ဌာန်၊ ဟိတ်အခံတွင်။” ပုည ၃၇။ “ခံတွင်းမဆိတ်၊ ဖိုလ်ဟိတ်ခတ်ကာ၊ ဆောင်ဥဒါနှင့်။” မသ * ၃၂၃။ “သုပ္ပယူဓာတ်ကူးလို့၊ ရှေးကံထူး ဝိပါက်ပါဟန်၊ ကြောင်းဟိတ်သဏ္ဌာန်။” ရတနာ ၃၈။

၂၊ [အဘိဓမ္မာ]အမြစ်သဖွယ် မူလအကြောင်း ရင်းဖြစ်သောတရား။ ဟိတ်ခြောက်ပါး။

“မကြာလျှင်စိတ်၊ ကုသိုလ် ဟိတ် ဖြင့်၊ ပရမိသွာ၊ မဟာဂီရိ၊ စန္ဒီမလွတ်။” သစ္စာ* ၁၄၃။ “ဒေါသဟိတ် လွန်၊ ပြန့်ပွားဝှန်သော်၊ သတ္တန္တရ၊ ကပ်ကြီးကျ၍။”

မဃ* ၂၈၇။ “ကုသိုလ်ဟိတ်သုံးတန်း၊ တဒင်္ဂပဟာန် ဖြင့်။” ပုည ၂၆။

၃။ တစုံတရာ ဖြစ်ပို့ရန်အတွက် ကြိုတင်ဖြစ်နှင့် သောအခြင်းအရာ။ အတိတ်နိမိတ်။

“တမ္ပဉ်နိမိတ်၊ ထင်မြဲဟိတ်သို့၊ ဗျာဒိတ်ရခါ။” ပါမိ* ၂၈။ “အံလောက်ကောင်းဟိတ်၊ တိတ်နိမိတ်နှင့်။” ပုံတောင်* ၂၁။ “လေးဖြာနိမိတ်၊ ဟိတ်လည်းပင့် ဆော်၊ ထိုသရော်၌။” ဘူပေါင်း* ၁၀၈။ “မြတ်သည် နိမိတ်၊ နတ်တို့ဟိတ်လည်း။” မင်းရှင် ၇။ “လေးမျိုး နိမိတ်၊ နတ်ပြဟိတ်ကြောင့်၊ ရွှေစိတ်ငြင်ငြို၊ သံဝေ ပိုက။” ဂါ ပ ၇၅။

၄။ ကြားဝါပြောသည့်ဂုဏ်။ ?

“စားလိုသည့်စိတ်၊ ရေလိုဖိတ်လည်း၊ ဂုဏ်ဟိတ်ကြီး စွာ၊ ရဟန္တာဟု၊ ကြားဝါမိချေ။” နာပျို* ၂၇။ “ဟိတ်ထုတ်၍ ဤသို့ ဆိုခဲ့၏။” ပုညဝတ် ၁၁၅။ “ပါဠိအဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာသို့ရှိ၊ သို့မရှိဟု၊ မိုးထိပါးနိုး၊ ဟိတ်ဟန်ကြီးနှင့်၊ နှုတ်သီးလျှာစွန်း၊ တလပေချွန်း၍၊ ကျွန်းလှအောင်ကျက်ပြီးမှ၊ လက် လေး သစ်တ ဝါး၊ ရသည်ကားဟု။” သီလတ္ထ ၂၇၂။ [ပါ၊ ဟေတု။]

ဟိန္ဒူ — သတ္တဝါ။

“နတ်မနုဿိန်၊ မြတ်ဗြဟ္မာန်ဟု၊ များနိန္ဒဝ၊ ဟိန္ဒူနှင့်၊ ဇန္တုအဟု၊ သုံးဘေ ဝ် လူ ကို။” ကိန္နရီ* ၃၇။ “ဟိန္ဒူငယ်၊ နတ်လူရှိအပ်၊ ဒွိပဒုတ်ဟု၊ ဝိသုဒ္ဓိမှန် ကူ။” ကဝိမဏ် ၅၆၇။ “အမျှားဗိုလ်လူ၊ ဟိန္ဒူတို့ အား၊ တရားစည်ကြီး၊ ရိုက်တီးကြီးထစ်၊ မိုးကြီး ဟစ်သကဲ့သို့၊ ခွန်းလှစ် သွန်း ဖျန်း တော် မူသော။” ကဝိန် ၂၃။

[ပါ၊ ဟိန္ဒူ။ “ဟိ အဗ္ဘုတကမ္ပံ ဒေတိ ပဝတ္တတိ ဇေတနာတိ ဟိန္ဒူ၊ မရဏံ။ တံ ဂစ္ဆတိဘိ ဟိန္ဒူ။ သတ္တောတိ အတ္တော။” ဧကက္ခရ ကောသဋ္ဌိကာ၊ သဒ္ဓါငယ်ဋီကာပါဌ်၊ ပ ၅၁၄။ မဖြစ်စဘူးသော အမှုကို ဖြစ်စေတတ်သောကြောင့် သေခြင်းကို ဟိန္ဒူ ဆိုသည်၊ ထိုဟိန္ဒူမည်သောသေခြင်းသို့ သွားတတ် သောကြောင့် ဟိန္ဒူခေါ်သည်။ သတ္တဝါဆိုလိုသည်။]

[အ]

အကာလ — အခါမဟုတ်။ အချိန်မဟုတ်။ အချိန်မဲ့။

“အခါမဲ့အသီးကို သီးစေတတ်သော အကာလ မန္တန် ကို တတ်သဖြင့်။” ဣကုဏ် ၁၉၅။ “မိုသ်းသုံးပါးတို့ မှတပါး ရွာတတ်သောမိုသ်းကို အကာလ မိုသ်းဟူ၍ သာလျှင် ရေတွက်ခြင်းသို့ ရောက်သကဲ့သို့။” မိလိန် ၁၈၅။ “ယနေ့ကား အကာလဖြစ်ပြီ၊ နက်ဖြန်နံနက်မှ ပြုလုပ်ကြကုန်အံ့။” ဇိ ၂၀။ “အကာလ ညအချိန် မှာ။” ရွှေပြည်၊ ပ ၁၈၃။

[ပါ၊ အကာလ။ အ-မဟုတ်။ ကာလ-အခါ။]

အကာလိက — အခါမလင့် ဖြစ်သော။

“အကာလိက ဆိုလျှင် လက်ငင်းဒိဋ္ဌအကျိုးပေးသော ဗုဒ္ဓဘာသာတရားဟူ၍ မှတ်လေ။” သာသမ် ၃၀၂။ “သောဓမ္မော၊ ထိုမဂ်လေးပါး တရားတော်သည်။ အကာလိကော၊ အကာလိက မည် တော် မူ၏။” ဂုဏ်ဘွဲ့ ၁၅၂။

[ပါ၊ အကာလိက။ အ-မ၊ ကာလိက-အခါကို ငုံလင့်ခြင်း။]

အကုဋ္ဌေ — ကုဋ္ဌနှင့် အတူတူ။

“ရန်အကုဋ္ဌေ၊ ခြံစေတမင်။” အဋ္ဌသံ ၂။ “ဘာဝ သေဋ္ဌိ၊ အကုဋ္ဌေ ရှစ်ဆယ် ဥစ္စာရှိသော ဘာဝသေဋ္ဌိ မည်သော သေဋ္ဌေးသည်။ အသိဖြစ်ခဲ့ဘူး၏။” နာသျှ ၉၅။ “မျှားစွာသော အကုဋ္ဌေ မကသော ကုမ္ဘဏ် တို့သည် စောင့်ကုန်၏။” သမန်၊ ပ ၂၃၆။ “အကုဋ္ဌေ မကသော နတ်သူရဲနှင့်တကွ။” မဟာဝင် ၄၃။

[ပါ၊ ကောဋီ။]

အကုသိုလ် — မကောင်းမှု။

“ကြမ္မာယွင်းယို၊ အကုသိုလ်ဖြင့်၊ ထိုထိုဇာတိ၊ ကြိုက်လ ဘိသော်။” ပါမိ* ၄၂။ “အကြောင်းထိုထို၊ အကုသိုလ် နှင့်၊ ကုသိုလ်အစုတ်၊ သဘောဟုတ်လျက်။” ဆု* ၄၅။ “ဆယ်ပါးယွင်းယို၊ အကုသိုလ်ဟု၊ အဟို မြင့်ရှည်။” သံဝေ* ၁၁။ “ဪ-ငါသည် ဤခန္ဓာ

ကို မွေးမြူလို၍ အကုသိုလ် ဒုစရိုက်ကိုသာ များစွာ ပြုကျင့်မိချေသည်။” နဂ ၃၅။ “ထိုအစာတို့သည် အကုသိုလ် ကြောင့် ကွယ်ခဲ့ကုန်၏။” နု၊ ပ ၃။ “ပဏ္ဍုရာဇာမင်းကြီးသည် မလိမ္မာသော တိတ္ထိဆရာ တို့ စကားကို ယုံကြည်မိမှား၍ အကုသိုလ် တရား များစွာ တိုးပွားလေသည်။” ဒါဌာ ၅၂။

(အ)ခဏ်း—စာအုပ်၌ပါသော အပိုင်းကဏ္ဍ။
“သဘာဝဟု၊ နာမမည်မှန်း၊ ဤအခဏ်းကား၊ ကျယ် ဝန်းပေါင်းရုံး၊ ဓိပ္ပါယ် ကျုံးသည်။ ။နိ ဂုံး အ ညီ စိထားတည်း။” ရာသီ * ၂၈။ “ဂေါပါလဟု၊ နာမမည်မှန်း၊ တောထွက် ခဏ်းကား၊ ရွန်းရွန်း ဤရွှေ ပြီးစုံစေ၏။” ကိုး * ၁၀၆။ “လင်ကွာ မယားကွာ အခဏ်း ကို ဆိုပေအံ့။” နု ၃၃၅။ “ပဋိကူလ သ ညာ ဖြင့် ဆင် ခြင် ခြင်း ကို ပြ သော အခဏ်း။” ကာယာ ၁၁။ “စာအုပ် တအုပ်မှ စာတပိုဒ် သို့မဟုတ် အခဏ်း တခဏ်းကို။” သင်နည်း ၆၇။ [ပါ၊ ကဏ္ဍ။]

အဂတိ—မျက်နှာလိုက်ခြင်း။
“မင်းမည် သည်ကား၊ ယွင်းဖည်စွာဘိ၊ အဂတိ ၌၊ မငြိစေရာ။” တိဏ် * ၂။ “ပူပန်နောင်တ၊ မရှိရအောင်၊ အဂတိ လေးမျိုး၊ တံဆိုးသုံးပါး၊ မမှား ဒုစရိုက်၊ မကြိုက်ရှောင်ကြဉ်၊ တရားယှဉ်၍။” ဣန္ဒာနေ ၁၈၈။ “မင်းတို့ မည်သည်ကား အဂတိ လေးပါးသို့ မလိုက် အပ်။ ချစ်သောအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ အမျက်ထွက် သော အားဖြင့် လည်းကောင်း၊ မိုက်သော အားဖြင့် လည်းကောင်း၊ ကြောက်ရွံ့သော အားဖြင့် လည်း ကောင်း အဂတိသို့လိုက်၍ မညီမညွတ်ပြုမှုကားထိုမင်း တို့၏ အစီးအပွားသည် ယုတ်သည်ဖြစ်ရာ၏။” ယသ ၁၀၉။ “သမတမင်းသည်... ဓမ္မသတ်ကျမ်းဂန်တို့ကို ရေးကူးစေ၍ တရားနှင့်အညီ အဂတိ လေးပါးသို့ မလိုက်သည်ဖြစ်၍ ဆုံးဖြတ် စီရင်တော်မူ၏။” မှန်၊ ပ ၃၅။ “အဂတိ သို့မလိုက်ပါလင့်၊ တရားသက်တိုင်း သာ ဆုံးဖြတ်တော်မူပါ။” ဇိ ၆၈။

[ပါ၊ အဂတိ။ အ-မ၊ ဂတိ-လားခြင်း၊ လိုက်ခြင်း။ ပါဠိကျမ်းဂန်များ၌ အဂတိဂမန-ဟု အပြည့်အစုံဆို သည်၊ အဂတိ-မလား အပ်သည်သို့၊ ဂမန-လား ဖောက်ခြင်းဟု အဓိပ္ပါယ်ပြန်ရသည်။ မလိုက်သင့်သည်

သို့ လိုက်ခြင်းဟု ဆိုလိုသည်။ ပျိုကဗျာလင်္ကာများ၌ “စဉ်လာ ကျင့်ဟောင်း၊ တံမျဉ်း ကြောင်းမှ၊ ယွင်း ပြောင်းမရှိ၊ ဂတိလေးဖြာ၊ တည့်ဖြောင့်စွာ၍။” ကိုး * ၂၄၇။ စသည်ဖြင့် အ-ကို ချေဖျောက်၍ ဂတိဟု စပ်ကြသည်။ အဂတိ ၄ ပါး။ ၁ ဆန္ဒာဂတိ-ချစ် သဖြင့် မျက်နှာ လိုက်ခြင်း၊ ၂ ဒေါသာဂတိ-မုန်း သဖြင့် (တဖက်သို့) မျက်နှာ လိုက်ခြင်း၊ ၃ ဘယာ ဂတိ-ကြောက်သဖြင့် မျက်နှာလိုက်ခြင်း၊ ၄ မော ဟာဂတိ-မသိနားမလည်သဖြင့် မျက်နှာလိုက်ခြင်း။]

အဂါရဝ—မရိုသေမှု။
“ရိုသေကင်းစွာ၊ အဂါရဝ၊ ဤသို့စသား၊ အဓမ္မစု၊ တရား တုတည့်။” မဃ * ၄၃၁။ “စင်စစ်မသင့်၊ အခွင့်မတော်၊ မလျော်တန်အား၊ ဘုရား၌ အဂါရဝ သည်။” ဥပမာ၊ ဒု ၂၆။ “လူကြီးများရှေ့၌ မကုန်း မညွတ်ဘဲသွားခြင်းသည် အဂါရဝ ဖြစ်သည်။” [ပါ၊ အဂါရဝ။]

အစလသဒ္ဓါ—မတုန်မလှုပ်သက်ဝင်ယုံကြည်ခြင်း။
“သီရိဓမ္မာသောကမင်းသည် သာသနာတော်၌ မတုန် မလှုပ်သော အစလသဒ္ဓါဖြင့် လွန်စွာကြည်ညိုသည် ဖြစ်၍။” ပဒ ၄၇။ “ယထာဓမ္မ သာသနာတော်၌ တုန်လှုပ်ခြင်းမရှိသော အစလသဒ္ဓါခြင်းဖြင့်... စည်းခုံ ဂူထွတ်၊ ပြာသာဒ် တန်ဆောင်း၊ ကျောင်းစသော ပရိကမ္မအပေါင်းတို့ဖြင့်။” ကုန်း၊ ဒု ၃၃၈။
[ပါ၊ အစလ သဒ္ဓါ။ အစလ - မတုန် မလှုပ်သော၊ သဒ္ဓါ-ယုံကြည်မှု။]

အစေလက—အဝတ်မဝတ်သော ပရိဗိုဇ်။
“ထို့နောင်မှ တပါးကုန်သော အစေလက တို့သည် လာကုန်၏။” ငါး၊ တ ၁၀၉။ “ကိုယ်၌အဝတ်မကပ် ဘဲ အချည်းစည်းနေသော အစေလကဒိဋ္ဌိ။” ကုလား၊ ပ ၇၄။ “ဗိန္ဒုသာရ မင်းကြီးသည်... အချည်းစည်း နေသော အစေလက တိတ္ထိတို့အား၎င်း... ဝတ်ထား လုပ်ကျွေးပြုစု၏။” မဟာဝင် ၈၅။ “ပေါက္ခရာသာ တိစသောပုဂ္ဂိုလ်တို့အား အစေလကပရိဗိုဇ်စသော သူတို့သည် မိမိတို့အယူကို ပြရာဖြစ်သောကြောင့်။” အဋ္ဌကဏ္ဍိ ၂၃၂။
[ပါ၊ အစေလက။ အ-မ၊ စေလက-အဝတ်ဝတ်သူ။]

အစိန္တေ—မြတ်စွာဘုရား။

“သုံးဘုံ လူ့ဆွေ၊ အစိန္တေ သည်၊ နှုတ်ရွှေ ဗျာဒိတ်၊ သုတ်ပရိတ်က၊ ထုတ်ပြဓမ္မော၊ မိန့်တော်ဟောသည်။” ဗုဒ္ဓပျို့* ၇။ “ဂုဏ်များမဟိန်၊ မာရဇိန်လျှင်၊ တာဝိန္ဒြ၊ အစိန္တေဟု၊ အစွေရံအဌ၊ မုက္ခပါဌ်ကို။” ကိန္နရီ* ၁။ “ဘယ်တော့မှ မငြိမ်လေတယ်၊ အစိန္တေ စူးပါစေလေး။” ထပ် ၄၄။ [ပါ၊ အစိန္တေယျ။]

အစိန္တေယျ—၁။ မကြံစည်အပ်သောအရာ။

“နှုတ်ကောင်း ခွန်းမြိန်၊ သုခမိန့်တို့၊ အစိန္တေယျ၊ ဓမ္မလေးပါး။” ငရဲ* ၁။ “နေလတို့၏ ဖြစ်ကြောင်းကို မမေးသင့်ပြီ။ ဘုံကြောင့်နည်းဆိုလျှင် လောကသဏ္ဌာဟနမျိုးဖြစ်၍ အစိန္တေယျ ဟု ဘုရားပင် ပြသောကြောင့်တည်း။” စွယ်၊ ပ ၂၅၅။

၂။ မြတ်စွာဘုရား။

“ဉာဏ်ပေါင်းလင်းထိန်၊ တရားရှိန်ဖြင့်၊ အစိန္တေယျော်၊ ဤသို့ ကျော်သား။” ပါမီ* ၁၀၆။ “အစိန္တေယျ၊ လောကထွတ်ဖျား၊ စောတရားကား။” ဗေပျို့* ၂၅၉။ “ကြက်သရေလျှံရှိန်၊ တဆိန်ထိန်နှင့်၊ အစိန္တေယျာ၊ ရှုသာတင့်တယ်၊ ရှုပကာယ်တို့။” အလ္လ္လာ* ၁၀၇။ “အဆွေအနာထပိဏ်၊ အစိန္တေယျ၊ အပ္ပမေယျ၊ လောကသင်းကျစ်၊ ဓမ္မရာဇ်မှန်ကူဖြစ်တော်မူသော မြတ်စွာဘုရားသခင်သည်။” ဇီ ၃၉၆။

[ပါ၊ အစိန္တေယျ။ အစိန္တေယျ ၄ ပါး။ ၁ ဗုဒ္ဓဝိသယ အစိန္တေယျ-မြတ်စွာဘုရား အရာကို မကြံစည်အပ်၊ ၂ ဣဒ္ဓိဝိသယ အစိန္တေယျ-တန်ခိုးအရာကို မကြံစည်အပ်၊ ၃ ကမ္မဝိပါက အစိန္တေယျ-ကံအကျိုးပေးပုံကို မကြံစည်အပ်၊ ၄ လောက ဝိသယ အစိန္တေယျ-လောက အရာကို မကြံစည်အပ်။ အဋ္ဌဂဏ္ဌီ ၁၁၀။ ဣဒ္ဓိဝိသယ အစား စျာန ဝိသယ၊ လောကဝိသယ အစား လောက စိန္တာဟူ၍၎င်း လောက သဏ္ဌာဟနဟူ၍၎င်း ဒီသနိကာယ်နှင့် စတုက္ကအင်္ဂုတ္တိရံ ပါဠိတော်တို့၌တွေ့ရသည်။ အဓိပ္ပါယ်ကား အတူတူပင်ဖြစ်သည်။ စွယ်၊ ပ ၂၅၅။ ပဉ္စာ ၁၉ တို့၌လည်း ပါသည်။]

အဇဋ္ဌာ—ကောင်းကင်။

“စကြဝဠာ၊ အဇဋ္ဌာနှင့်၊ သတ္တဝါများ၊ ဉာဏ်၏ အားဖြင့်၊ လေးပါးနန္တ။” ပါမီ* ၆၅။ “အဇဋ္ဌာလုံး၊ မိုးအဆုံး၌၊ ပတ်ကုံးချင့်တွက်၊ ဘဝဂ်အလွန်။” ဆု*

၁၇၄။ “ဝတိံသာမ၊ အဇဋ္ဌာယံ၊ ဝေဟာသံဝယ်၊ အလျှံဝင်းဝင်း၊ သက်ခဲဆင်းသော်။” ကိန္နရီ* ၁၃၆။ “အာကာသ အဇဋ္ဌာဝယ်၊ လတာရာ ကွယ်အုံး။” ပုညတေး ၁၂။ [ပါ၊ အဇဋ္ဌာ။]

အဇဋ္ဌာကာသ—ကောင်းကင်။

“ကမ္ဘာ ရေသည်... အောက် အဇဋ္ဌာကာသ အနန္တကောင်းကင်ကြီးသို့ ကျလျော လေအံ့။” ဘာဝနာ ၁၄၂။ “အဇဋ္ဌာကာသ ကောင်းကင်ပြင်ကြီးထဲသို့ သက်ဆင်း ပြေးဝင်သောသူတို့ ကဲ့သို့သာ ဖြစ်ကုန်ရာ၏။” လင်းပြ ၈၄။ [ပါ၊ အဇဋ္ဌာကာသ။ အဇဋ္ဌာ-ရှုပ်ထွေးခြင်း မရှိဟင်းလင်းပြင်၊ အာကာသ-ကောင်းကင်။]

အဇိဏ္ဏ—အစာမကျေသော။

“အစာ မကျေသော အဇိဏ္ဏ ကို လွန်စွာနိုင်၏။” ဥတု ၁၂၆။ “လေတက်လျှင် စားသော အစာ အတိုင်း အနံ့နံသော အာမကမည်သော အဇိဏ္ဏ၊ လေနာ၊ ပိုးနာ။” ဥတု ၂၀၀။ “မကျေကျက်သော အဇိဏ္ဏ လက္ခဏာကို အာမဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်အပ်ကုန်၏။” ခဗ္ဗ ၆၀။ [ပါ၊ အဇိဏ္ဏ။]

အဏုမြူ—အလွန်သေးငယ်သော မြူမှုန်။

“သိန်းကမ္ဘာ၌၊ ပမာသမှု၊ အဏုမြူရှိ၊ မဟိဝန်တို့။” ဆု* ၂။ “တစုံတခု၊ အနှစ်ရှုသော်၊ အဏုမြူရှိ၊ မြော်မိမရ။” ဆု* ၃၄။ “စိတ်တော်ခုအံ့၊ အဏုမြူလောက်၊ ယင်တသောက်လျှင်။” ကုသ * ၄၁၈။ “အဏုမြူ ခန့်မျှအမျက်မထွက်ပါ။” ဣပုံ ၅၀၆။ “အရာဝတ္ထု (ဝါ) ဖြစ်တို့သည် အဏုမြူဟု ခေါ်သော ပကတိမျက်စိဖြင့်မမြင်နိုင်သော မြူမှုန်တို့ဖြင့်သာ ပြီးရသည်ဟူ၍၎င်း ယူဆပုံဝါဒဖြစ်လေသည်။ ထိုအဏုမြူများကို ကမ္ဘာသုံး ဝေါဟာရအလိုအားဖြင့် အက်တမ်ဟု ခေါ်သည်။... အက်တမ်ဟူသည်မှာ ၈ ရီ ဘာ သာ ဝေါဟာရဖြစ်၍ မြန်မာဘာသာဖြင့်ဆိုရလျှင် ‘ခွဲ၍ မရသော-စိတ်၍ မရသော’ဟု အဓိပ္ပါယ် ပေါက်သည်။” အက်တမ် ၁၊ ၂။ [ပါ၊ အဏု+ မြူ၊ မြူ။]

အတိစာရ—မိမိလင်မှတစ်ပါး အခြားသော ယောက်ျားနှင့် ဖောက်ပြားမှု။

“လင်လည်း မိန်းမအား သင်သည် သေသောက် ကြူးတို့ဆိုသည့်အတိုင်း အတိဇာရ အမှုကို ပြုသည် မှန်၏လောဟု မေးသော်။” သံဝတ် ၈၆။ “ထို အတိ ဇာရ အမှုကို ပြုကျင့်လေ့ကျက် ပျော်ပါးသောမိန်းမ တို့သည် အဆူးရှိသောလက်ပံပင်သို့ တက်ကြရသည်” စရိယာ ၃၉။

[ပါ။ အတိဇာရ။ အတိ-ကျော်လွန်၍၊ စာရ- ကျင့်ခြင်း။]

အတိဇာတသား—မိဘသက်သာလွန်သောသား။

“ငါ့သားများကား၊ တရားသိသိ၊ ဉာဏ်မျက်စိဖြင့်၊ အတိဇာတ၊ အဝ-အနု၊ သားသုံးစုတွင်၊ ရှေးဖျား တင်သား။” ကိုး* ၁၃၇။ “ကြားသူမြင်သိ၊ အံ့ကုန် ဘိ၏၊ အတိဇာတ၊ ဆုတောင့်တ၍၊ ရပေတော်မီ၊ သားဘုန်းရှိကို။” ဓမ္မ* ၄၇။ “လာခြင်းကောင်း သော အတိဇာတသားဖြစ်မှသာ။” ဧည ၁၃၇။ “ကျွန်တော့်သားက အတိဇာတသားဗျ။” အရွှေက၊ ပ ၁၃။

[ပါ။ အတိဇာတ။ အတိ-လွန်၍၊ ဇာတ-ဖြစ်သည်။]

အတိဒုက္ခ—အလွန်ဆင်းရဲခြင်း။

“မင်းသား မင်းသမီးတို့သည် စွယ်တော် ဓာတ်မြတ် ပျောက်ဆုံးခြင်းကြောင့် အတိဒုက္ခ သောကမီးလုံ့ ထပ်မံ၍ဖြစ်ကြပြန်သော်။” ဒါဌာ ၆၉။ “အားကိုး ရာမမြင် အတိဒုက္ခ ရောက်တဲ့ ရှုပနန္ဒာမှာ။” ဒေရီ၊ မ ၈၁။ “ခွေးလောက်မှ မကောင်း အောင် အတော်တော်အမှတ်မှတ်နှင့် စားစရာလည်းမရှိ၊ သည် ထမိတထည်ထဲရှိပြင် လဲစရာလည်းမရှိ၊ အတိဒုက္ခဖြစ်၍ နေပါသည်။” ဝိဗြေ ၁၀၈။ “စစ်ဘေးကြောင့် ငတ် ပြတ်လျက် အတိဒုက္ခရောက်နေသော။” ငါးနှစ် ၈၁။ [ပါ။ အတိဒုက္ခ။ အတိ-အလွန်၊ ဒုက္ခ-ဆင်းရဲခြင်း။]

အတိမာန—အလွန်ထောင်လွှားခြင်း။

“ဇာတ်စသည်ကိုမှီ၍ တက်ကြွသည်၏အစွမ်းဖြင့်ဖြစ် သော မာန၊ အလွန်တက်ကြွသည်၏အစွမ်းဖြင့် ဖြစ် သော အတိမာန။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ဒု ၃၃။ “အမျိုး စည်းစိမ် သုတ ပညာ စသည်တို့ကိုမှီ၍ ထောင်လွှား ခြင်းဟုဆိုအပ်သော မာန၊ အယုတ်သောမာန်မူခြင်း ဟု ဆိုအပ်သော အတိမာန။” ဂုဏ်ဘွဲ့ ၇၆။

[ပါ။ အတိမာန။ အတိ-လွန်ကဲသော၊ မာန-ထောင် လွှားခြင်း။]

အတိရေကဘတ်—[ဝိနည်း] ပိုလွန်သောဆွမ်း။

“ငါတို့အား အံတိရေကဘတ်ကို ပေးလှူ၍ ငါ့အား အမျှဝေအပ်၏။” သံဝတ် ၁၄၅။

[ပါ။ အတိရေကဘတ္တ။ အတိရေက-ပိုလွန်သော၊ ဘတ္တ-ဆွမ်း။]

အတိရေကလာဘ်—ပိုလွန်သောပစ္စည်းလပ်လာဘ။

“ထိုရဟန်းကား ရှေးဘုန်းရှေးကံရှိ၍ အတိရေက လာဘ် ပေါများတော်မူလှ၏။”

[ပါ။ အတိရေကလာဘ။]

အတိရိတ်—[ဝိနည်း] ရဟန်းတော်များ ဆွမ်းစားစဉ် ပဝါရိတ်သင့်၍ ပြုလုပ်ရသောဝိနည်းကံ။

“ပဝါရိတ်သင့်လျက် အတိရိတ်မပြုဘဲ။” သာလင် ၁၆။ “ပဝါရိတ်သင့်သောဘောဇဉ်ကို မှီဝဲလိုက အတိရိတ်ဝိနည်းကံကို ရှေးဦးစွာ ပြုရလေသည်။” လျှောက်ဖြေ ၁၀၁။ “ရွာတပါးသို့ သွားလိုသော ရဟန်းသည် ပဝါရိတ်သင့်လျက် အတိရိတ်ဝိနည်းကံ မပြုဘဲ ဆွမ်းစားခြင်းသည်အပ်၏ဟု ယူသည်လည်း တပါး။” ဇိ ၇၀၉။ “အတိရိတ္တံ ကရောထာန္တေ ဟူ၍၎င်း၊ အတိရိတ်ပြုပါလော့ဟူ၍၎င်း စွန့်အပ်၏။” ဝိဝိ၊ ပ ၅၄၉။ [ပါ။ အတိရိတ္တ။]

အတိတ—လွန်လေပြီးသော (အခါ) ။ အတိတ်။

“ကြမ်းသည်နှုတ်ကြောင့်၊ သေသုတ်နှုမ်းလျှီ၊ အတိတ ကား (က)၊ ချိုလှကျယ်ဝင်း၊ ထောင်ကွင်းကွင်းနှင့်၊ နွားမင်းမြတ်စွာ။” မာတော* ၄၅။ “ဤဘဝမှာ အတိတရှေးအခါက ကောင်းမှုကလေးရဲ့ အရှိန်လုံး ကို။” မဇ္ဇရိ၊ ဒု ၁၃၆။ “ရှေးအတိတ ပွင့်တော်မူ ကြ၍ နိဗ္ဗာန်ဝင်စံတော်မူကုန်သော ဘုရားရှင်တို့ သည်။” အာစာ၊ ပ ၄၄။ [ပါ။ အတိတ။]

အတိတေ—ရှေးလွန်လေပြီးသောအခါ၌။

“အတိတေဟု၊ လွန်လေမြင့်စွာ၊ ရှေးသောခါ၌။” ကိုး* ၁၉၅။ “အတိတေကာလ၊ သူရိယသတင်းစာ ပေါ်ကတဲကပင်။” ကောက် ၂၅၁။ [ပါ။ အတိတေ။]

အတိး—ရှေးလွန်လေပြီးသော (အခါ) ။ အတိတ်။

“ခံကြပြီးမှ၊ အတိးလွန်လေ၊ ကျွန်းသပြေထက်။” ပြည်စုန့်*၅၀။ “လွန်လေကုန်ပြီး၊ ရှေးအတိးနှိုက်၊ ဝဲချီးတမာ။” ဘူလင်*၇။ “ဉာဏ်ဝါဆီမီး၊ ညှိထွန်း ပြီး၍။ အတိးဇာတက ပေါင်းလတ်ထတည်း။” ကိုး*၂၈၉။ “အတိးရှေးလွန်၊ ဟောစိမ့်ပန်၍။” သစ္စာ*၂၅။ “ဤစည်းစိမ်ရှင် နတ်သွီးသည် အတိးဘဝ ဟောင်းက မကောင်းကံ ဘန်ဝေ၍ သန္ဓေနှမ်းနယ် ညှိုးငယ်သောဇာတိ ရှိသည်အမှုနှင့် သူ့အစေခံဖြစ် သော်လည်း။” နေဇာတ် ၁၁၁။

[ပါ၊ အတိတ်။ “အတိးတိစ အတိတ်သဒ္ဒါ မာဂဗ္ဗ ဝေါဟရန္တိပေါရာဏာ။” ပေါဒ္ဒိ ၁၆၈။ အတိးဆို သည်ကား အတိတ်သဒ္ဒါကို အစွဲပြု၍ ရှေးဆရာတို့ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုကြသော စကားဖြစ်သည်။]

အတုလ—မြတ်စွာဘုရား။ အတုမရှိ။

“အရောင်ယုဂ၊ အတုလဟ၊ မကုဋမကိုဋ၊ မြသမိုက် တွင်။” ကိန္နရီ*၁၃၁။ [ပါ၊ အတုလ။]

အတိတ်—၁၊ လွန်ခဲ့ပြီးသောအခါ။

“မြင့်ကြာသန္တာန်၊ အတိတ်လွန်၍၊ စုန်ဆန်လိုက်လှဲ၊ ဝဋ်စက်ဝဲဖြင့်။” ဓမ္မ*၁၃။ “မှီခိုပဏ္ဍိတ်၊ ပုရော ဟိတ်လည်း၊ အတိတ်နာဂတ်၊ ဗောဓိသတ်အား၊ ဆုံးဖြတ်ဗေဒင်၊ ကုန်အောင်သင်၍။” ဓမ္မ*၉၀။

“အတိတ်ကာလ၌ ကုရုတိုင်းတွင် ကုရုအမည်ရှိသော မင်း မင်းပြုသည်ရှိသော်။” ဣကုဏ် ၁၂၄။ “မြတ်စွာ ဘုရား၏ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိဉာဏ်တော်သည်လည်း ရှေးအတိတ်၌ သံသရာ၏ဖြစ်စ ထင်ရှားရှိမှ အာရုံ ပြုနိုင်ရာသည်။” သမန်၊ ပ ၆၇။

၂၊ ရှေးကဖြစ်ခဲ့ပြီးသောအကြောင်း။

“မမေ့မမှား၊ ရှေးဖြစ်လားကို၊ မိုးသားဗြဟ္မာ၊ ငါတို့ သာလျှင်၊ ဦးစွာမဆွ၊ အတိတ်ရ၍၊ မှတ်ကြလိုက်မိ၊ စဉ်းဝါးသိ၏။” ပါမိ*၃၄။ “အရှိန်အစော်၊ အကျော် အစော၊ အတိတ်ဟောသည်၊ ဗိန်းတောမာလာ။” ဘူလင်*၃၀၄။ “မွေးဘမင်းအား၊ ဤတရားကို၊ ဟောကြားကုန်အောင်၊ အတိတ်ဆောင်မှ။” ဓမ္မ*၉၁။ “တောသွားလယ်လုပ်သားတို့ အတိတ်မှတ်ထား ချေသည်။” နု ၃၇၃။ “မှတ် ယူကြောင်း ဟိတ်၊ ပြည့်နိမိတ်နှင့်၊ အတိတ်ဘဝေါ၊ နတ်ပြောပြဆောင်၊

တဘောင်စံနည်း။” မဃ * ၁၉၃။ “ထိုဥပါသကာ ပြုအပ်သောကံသည် အဘယ်နည်းဟု လျှောက်ထား သောကြောင့် အတိတ်ကို ဆောင်တော်မူ၏။” သံဝတ် ၂၉၁။ [ပါ၊ အတိတ်။]

အထ (ကောက်) —စကား၏ အရ အကျ (ကောက် သည်) ။

“သာလိကာမ၊ အစစနှင့်၊ အထကောက်၍ မောက် ပြန်သော်။” ဓမ္မ ၃၇။ “အပြစ်မယူရက်ပါ၊ အထ မကောက်ဝံ့ပါ။” သွေး၊ ၁၀၉၊ ၂၆၅။

[ပါ၊ အတ္ထ။ အထအနာတွင်ရှု။]

အထအနာ—အထအနာ ရှု။

“သူက ပွဲစားကြီးသွီးမို့ စကားကျစကားန အထအနာ ကောက်ကောက်ပီး ပြောတယ်။” နေ၊ ဒု ၁၅၇။

“စ ကား ဂ ဘောက် ဂ ဘက် နှင့် ဘရောက်ဘရက် အထအနာယူပြီးတော့ တယ်ဂျီးထုတဲ့ မိန်းမတွေ ပါက လား။” မှိုင်း၊ ပ ၁၄၉။ “ငါးကို ဗျိုင်းစောင့် သလို အမှားစောင့်တတ်ပြီး အထအနာကို ဆီလို အပေါက်ရှာကာ ကောက်တတ်ကြသဖြင့်။” သွေး၊ ၁၇၀၊ ၁၇၉။ “မိထွေးဆိုတဲ့ ဇော်ဂနီကလဲ အထ အနာ ကောက်တတ်ပါဘိသနဲ့။” ရှုမဝ၊ ၇၊ ၇၈၊ ၂၆၃။

အထအနာ—စကား၏အရအကျ အပြစ်အဆာ။

“သိကြားမင်း ရှက်၍ဆိုသောစကားကို အထအနာ မယူပါနှင့်။” ပုံတော် ၁၂၃။ “အနက်မှားကြီး၊ အပျက်ကြီးကို အထအနာကောက်ယူကြ၍။” ဝိဝိ ဒု ၃၉၄။ “အနာအထယူသည် ဆိုသောအရာ၌ကား အပြစ်အဆာကို ဖွဲ့နည်း၍ အရအကျဖမ်း၍ ယူတတ် သည်ကို ဆိုသောအရာဖြစ်၏။ ထို အရအကျဖမ်း၍ ရသော အချင်းအရာသည် အရအနက်ပင်၊ ထိုအရ အနက်ကို အတ္ထသဒ္ဒါ ဟော သည် ဖြစ် ၍ မာဂဓ ဘာသာနှင့် မြမ္မာဘာသာ ယှဉ်တွဲ၍ အတ္ထ (ထ) ဟူသည်ကား မာဂဓ၊ အနာ ဟူသည်ကား မြမ္မာ ဘာသာ ဖက်ယှဉ်ဆိုမိန့်သကဲ့သို့ရှိ၏။ လုံ့လဟူသည် ကား မြမ္မာမူ၊ ဝီရိယဟူသည်ကား မာဂဓ၊ ထိုကို ဖက်၍ လုံ့လဝီရိယဟူ၍ ဆိုမိန့်သည်နှင့် တူတို၏။ ဤကိုထောက်လျှင် အတ္ထဟူ၍ တ-စီးလျက် ရေးလို ရင်း၊ ရေးလွယ်ဖတ်လွယ် တစီးကျေ၏သို့ ရှိ၏။” ဝေါ ၃၈၁။

[ပါ၊ အတ္ထ+မြန်၊ အနာ။ “အဓိပ္ပါယော၊ အတ္ထော ဝါကျ၊ အကြံသိလှ၊ စကားကျ။” နိယံ ပ ၈၈။ ဆိုသည့်အတိုင်း ဤသို့ အနက်အဓိပ္ပာယ် ကျရောက် သည်ဟု ဆိုလိုသောအခါ ပါဠိဘာသာ၌ စကား ပိုဒ်၏အဆုံးတွင် အဓိပ္ပာယောဟု၎င်း၊ အတ္ထောဟု ၎င်း ပြဆိုလေ့ရှိသည်။ စကားကျ ဟုခေါ်သည်။ ယင်းအတ္ထ ဟူသော ပါဠိ ပုဒ် နှင့် (အပြစ်) အနာ ဟူသော မြန်မာကို တွဲ၍ အထ အနာ ဟု ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ယခုအခါ၌ အနာဟူသော မူလစကားမှ ရွှေ့ကာ အထအန ကောက်သည်ဟု သုံးစွဲနေကြ သည်။]

အထိကရ—အဓိကရ ရှု။

“တန်ဆောင်း၊ အထိကရ ရှိသော သစ်ပင် ကြီး၊ ကျောက်တိုင်။” န ၆။ “သစ်ပင်ကြီးဘိ၊ အထိကရ၊ စေတီစသည်၊ လည်းထပြိုပျက်၊ ရောင်ခြည်ထွက်၍။” ဣန္ဒာနေ ၁၈၅။ “ကောဓခြံပွားက အထိကရ အပါယ်နစ်ချေသည်။” ဟံချုပ် ၄၅၁။ “ရပ်ရွာမှာ အထိကရသစ်ပင်တွင်။” ချုပ်ပုံ၊ စ ၅၁။ “အလွန် တရာ သစ္စာရှိ၍ အထိကရ ယုံကြည်လောက် တဲ့ အတွက်ကြောင့်။” သန်း၊ ပ ၈၂။

အဒေါသ—မေတ္တာ။

“ကြည်ဖဲအမျက်၊ ရမ္မက်မထ၊ အဒေါသ ကား၊ ဗြဟ္မာ ဘုံမှာ၊ ဖြစ်ထိုက်စွာ၍၊ ကမ္ဘာချင့်တည်၊ အသက် ရှည်၏။” ရာသီ* ၁၉။ [ပါ၊ အဒေါသ။]

အဒိဋ္ဌသဟာ—သတင်းကြားဖြင့် ခင်မင်သော မိတ်ဆွေ။

“မြင်ဘူးခင်က၊ ကြားခါမျှနှင့်၊ အဒိဋ္ဌသဟာ၊ ဗိမ္ဗိသာ ၏၊ မေတ္တာအစုစုကြောင့်၊ ပက္ကသတိ၊ မင်းကြီးချပ် ဌာန်။” ဣန္ဒာနေ ၁၉၁။ “ကသ္မိရာ၊ ဂန္ဓာရဟူသော တိုင်းနှစ်တိုင်းကို အစိုးရသော တက္ကသိုလ်မင်းကြီးနှင့် ဝိဒေဟတိုင်း မိမိလာပြည်ကို အစိုးရသော ဝိဒေဟ ရာဇမင်းကြီးသည် အချင်းချင်း မမြင်ဘူးသော အဒိဋ္ဌ သဟာယ အဆွေခင်ပွန်းဖြစ်၍။” ဣကုဏ် ၄၀၉။ [ပါ၊ အဒိဋ္ဌ သဟာယ။ အဒိဋ္ဌ - မမြင် ဘူးသော၊ သဟာယ-အဆွေခင်ပွန်း။]

အဒိန္နာဒါန—ပိုင်ရှင်မပေးသောပစ္စည်းကိုယူခြင်း။ ပိုင်ရှင် မပေးဘဲယူခြင်း။ ခိုးခြင်း။

“အဒိန္နာဒါနံ၊ ဥစ္စာမှန်နိုင်၊ အလွန်လူ့ရွာ၊ ကြည်ခက် စွာကို၊ တို့သာကြည်နိုင်၊ အပြီးတိုင်၏။” ဓမ္မ* ၆၈။ “ပါဏောပါတ၊ စသည် ငါးတန်၊ ဒိန္နာဒါနံ လည်း၊ သည်းထန် စွာမှု။” ကိန္နရီ* ၁၄၄။ “အဒိန္နာဒါနံ၊ ဖြတ်သတ်တန်၊ မြို့ဝန်မင်း အာဏာ။” ကဝိသတ်* ၅၉၉။ “ပါဏာ သတ်ပုတ်၊ ပြစ်ထုတ် လျော်ကျ၊ အဒိန္န ကို။” ပါမီ* ၆၇။ “သုတပါး ဥစ္စာကို ခိုးယူ ခြင်း တည်းဟူသော အဒိန္နာဒါနံ မှ ကြည်ခဲဘူးသော ကြောင့် များသော ရွှေငွေရှိခြင်း၊ များသောဆန် စပါးရှိခြင်း။” သံဝတ် ၁၄၂။ “သုဥစ္စာကို ခိုးယူ ခြင်းစသော အဒိန္နာဒါနံ အမှုများမှစ၍ ဒုစရိုက်တရား ဖြင့် အသက်မွေးမှုများကို ယုတ်မာသော အသက် မွေးမှုဟူ၍ ဆိုလိုသည်။” ဓာဏကျ၊ ပ ၃၄။ [ပါ၊ အဒိန္နာဒါန။ အဒိန္န-အာဒါန၊ အဒိန္န-ပိုင်ရှင် မပေးသောဥစ္စာ၊ အာဒါန-ခိုးယူခြင်း။]

အဓိက—၁၊ လွန်ကဲသည်။

“နတ်တော်၊ ပြာသို လကား သိဘလ ရတု၊ တပို့တွဲ တပေါင်း လကား ဝသန္တရတု၊ ဤလေးလ ၌ကား သလိပ် အဓိက ပြုသည်။” စွယ်၊ ပ ၁၃၀။

၂၊ ကြီးကဲသည်။ လိုရင်းဖြစ်သည်။

“ဒိဋ္ဌာနဂတိ၊ မှတ်မိသမျှ၊ အဓိက လျှင်၊ ရုက္ခတောစိုး၊ ဗိဿနိုးကို။” ဆု* ၁၆။ “ရွာအုပ်သူကြီး၊ အကြီး အဓိက ဖြစ်လောက်သောသူ။” န ၁၁၀။ “နတ်သျှင် နောင် ဘုရားတိုင်များတွင်ကား ဘုရား၏အကြောင်း ကိုအဓိက မထားဘဲ အခြားလိုရင်း အချက်များသို့ အာဘော်ပြောင်းကာစပ်ဆိုသည်။” ဓာသမိုင်း ၁၁၇။ “ဘုရားမင်းမြတ်သည် အဓိက မြေပိုင်ရှင်ဖြစ်လာ၏။” သမိုင်း၊ ဒု ၁၀၄။ “အသင်းကြီး၏ အဓိက ရည်ရွယ် ချက်မှာ ကမ္ဘာတွင် နောင် စစ်မီးမဘောက် ရန်ပင် ဖြစ်သည်။” ကမ္ဘာရေးရာ ပ ၃၃။ “စောနာကို အဓိကထားသောခေတ်မဟုတ်။” ကန်း ၅။ “ခန္ဓာ ကိုယ်လှုပ်ရှားမှုသည် ပညာသင်ကြားရာတွင် အဓိက အချက်ဖြစ်ကြောင်းကို။” ဓာချုပ် ၂။ [ပါ၊ အဓိက။ “အဓိ ဇေတိဂစ္ဆတိတိ အဓိကော။” ဓာန်ဒီ* ၇၁၂။ “အဓိ၊ လွန်စွာ။ ဇေတိ ဂစ္ဆတိ၊ ရောက်တတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ အဓိကော၊ အဓိက မည်၏။]

အဓိကရ—အလွန်ကဲဆုံး။ အသာလွန်ဆုံး။

“မင်းနေဘူမိ၊ ရပ်သီရိတွင်၊ အဓိကရ၊ ကျော်ပေါက် ပြလျက်၊ တေဇပြင်းထိန်၊ တန်ခိုးရှိန်ကြောင့်၊ ဒေဝိန် တပါး၊ လွန်ထင်ရှား၍။” ဥမ္မာ* ၅၂။ “ခြောက်သပ် မှာလျှင်၊ ကြေငြာသာဓု၊ အောင်ဆုပေးသံ၊ တည်ညံ နှင့်၊ သူဇံပတိ၊ ကိုယ်တိုင်သိအောင်၊ အဓိကရ၊ စေတီ စသည်၊ ထိုမျှနတ်အား၊ ပို့ဝေကြား၍။” ဣန္ဒာနေ ၁၂၀။ “မြက်နွယ်ချို၊ သစ်ပင်၊ အဓိကရ ဖြစ်သော သစ်ပင်ကြီး.... အလုံးစုံသော သတ္တဝါ တို့သည် လောက၌ ထင်ရှားရှိကုန်၏။” မိလိန် ၄၄၇။ “အခါ မဟုတ်ဘဲ လေပြင်းမုန်တိုင်း ပြင်းစွာလာ၍ အဓိကရ သစ်ပင်ကြီးများ ကျိုး ပဲ့လေသည်။” သုသော၊ ၈၇၄။ “သစ်ပင်ကြီးငယ်ဘို့နှင့်ဘကွ အဓိကရ သစ်ပင်ကြီး ခုနစ်ပင်တို့သည် သွေ့ယောင်း ခန်း ခြောက်....တောက်လောင် ပျက် ပြား လေကုန်၏။” ကမ္ဘာဦး ၁၅၂။ “ဤချောင်း၏ အဓိကရ အချက် သည် အမျိုးတော် အဆွေတော်များကို....ဖော်ပြခြင်း ဖြစ်သည်။” စာသမိုင်း ၉၆။ “ယင်းသည့်ရွာကလေး တည်ရာ သံလွင်မြစ်၏ကမ်းစွယ်တွင်အဓိကရကျောက် စွန်းတခု ရှိခဲ့ရာ။” စွယ်ကျမ်း၊ ၇၊ ၂၃၆။

[ပါ၊ အဓိကဘရ။ ? မှတ်ချက်။ အဓိကရဟူ၍ ပါဠိ ဘာသာအသုံး မတွေ့ဘူးချေ။ အဓိက ဟူ၍ သာ ရှိသည်။ အဓိကပုဒ်နောက်တွင် သာလွန်ခြင်းဟူသော အနက်ကို ပြသည့် တရပစ္စည်းဆက်၍ အဓိကဘရ ဟူ၍ကား ရှိနိုင်သည်။ အဓိက-လွန်ကဲ၊ တရ-သာ ၍။ သာ၍လွန်ကဲသည်ဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ အဓိကရ ဟူသောစကား၏ အနက်အဓိပ္ပာယ်ကို ဆင်ခြင်လျှင် အဓိကတရ-ပုဒ်၏ အနက်မျိုးဖြစ်၍ အဓိကတရမှ တကို ချေဖျောက်ထားသော ပုဒ်ဖြစ်တန်ရာသည်ဟု ယူဆရသည်။]

အဓိကရိုဏ်း—တည်ရာ။
“တပည့်များထွတ်၊ ခေါင်တိုင်မှတ်သည်။ ။ကြီးမြတ် အဓိကရိုဏ်းတည်း။” သံ* ၁၈၆။
[ပါ၊ အဓိကရဏ။]
အဓိကရုဏ်း—၁၊ ငြင်းခုံခြင်း။
“ဝရဇိန်စက်မှန်၊ ရွှေခွန်းကန်သည်။ ။ချက်မှန် အဓိကရုဏ်းတည်း။” ရခိုင်နိုင်* ၁၀။ “အမှုသည်

နှစ်ဦးတို့၏ အဓိကရုဏ်းကို ငြိမ်းချမ်းစွာ ဆုံးဖြတ် စီရင်ရာ။” ကာယာ ၉၃။ “ငြိမ်းလေပြီးသော အဓိက ရုဏ်းကို တဖန်မှောက်လှန် ကြွေး ကျော် ချေ က ပါစိတ်အာပတ်သင့်စေပညတ်တော်မူသည်။” ကြိ ၁၅။ “တိတ္ထိတို့ကို နှိပ်နင်းလျက် အဓိကရုဏ်းကို ဆုံးဖြတ် ၍။” သုသော၊ ပ ၁၀၈။

၂၊ လူအများခိုက်ရန်ဖြစ်ခြင်း။လူအများ ပါဝင်သော ရန်ပွဲကြီး။

“အဓိကရုဏ်း၊ ကြီးမျက်မုန်း၊ အုန်းကွန်းရွာသားပွဲ။” ကဝိသတ်* ၉၂၃။ “နာဠာဂီရိ၊ ဆင်ဟတ္ထိအား၊ အဓိကရုဏ်း၊ ညှိုးမျက်မုန်းကြောင့်။” ကဝိမဏ် ၁၄၉။ “အာရပ်နှင့် ယေဟူဒီတို့ မကြာခဏ အဓိကရုဏ်း ဖြစ်ကြသည်။” ကမ္ဘာဦးရေရာ၊ တ ၄၂၉။ “ကန့်ကွက် ထာနဲ့ ကုလားဗမာအဓိကရုဏ်း ဖြစ်ရောသားဗျာ။” အရွှေက၊ ပ ၉၇။
[ပါ၊ အဓိကရဏ။ အဓိ-လွန်ကျူး၍၊ ကရဏ- ပြုခြင်း။]

အဓိပတိ—၁၊ အကြီးကဲဆုံး (ပုဂ္ဂိုလ်) ။ ဘုရင်မင်း။

“သုံးအင်ဝုဒ္ဓိ။ လွန်ကြူးဘိသား၊ အဓိပတိရာဇာ၊ မည်သာခေါ်တွင်၊ ငါးစီးရှင်မှ။” ဥပရာ* ၁၂။ “ပြည်သူတို့၏ အဓိပတိ၊ တိုင်းကြီးသခင် ဘုရင်အစစ် ဖြစ်ရအံ့သော။” နရ ၂၀၁။ “မြန်မာတို့နိုင်ငံတွင် လူတို့အဓိပတိမည်သည်ကစ၍ အုပ်ချုပ်စီရင်၍ ရွှေနန်း စံတော်မူကြသည်။” ဇာတိ ၅။ “မြန်မာ ပြည်ကို ဂျပန်တို့ ၃ နှစ် ၃ မိုသ်းလွှမ်းနေခိုက် ၁၉၄၃ ခု နှစ်တွင် မြန်မာပြည်သည် လွတ်လပ်သောတိုင်းပြည်ဟု ကျေညာလျက် ဒေါက်တာဘမော်ကို အဓိပတိခန့်၍။” နိုင်မြာ၊ ပ ၂၂။

၂၊ အထွတ်အထိပ်။

“တောင်ကျွန်းရှိသစ်ပင်တို့တွင် အဓိပတိ ဖြစ်သည် ဟု။” အင်းလူး ၇။ “ပညာရှိ၍ အဓိပတိကြီးပွား ရသော။” သုခမိန် ၂၆။ “အဓိပတိရဲရဲတောက် ကလေးပေပေါ့။” ထေရီ၊ ပ ၁၂၁။ “ရုပ်ဆင်း အင်္ဂါ လက္ခဏာမှလဲ တစုံတရာမှ အပြစ်မရှိဘဲ အဓိပတိကြက်သရေ ကောင်းဂုဏ်အထွေထွေတို့နှင့်။” ထေရီ၊ စ ၅၈။

[ပါ။ အဓိပတိ။ အဓိ-မိမိနှင့်စပ်သူ၊ ပတိ-အရှင်။
 “အဓိနာနံ၊ မိမိနှင့်စပ်ကုန်သော တရားတို့၏။ ပတိ၊
 အရှင်တည်း။ ဣတိတသ္မာ၊ ထိုသို့အရှင်ဖြစ်တတ်သော
 သတ္တိကြောင့်။ အဓိပတိ၊ အဓိပတိ မည်၏။”
 မနောရထ ၂၂၂။]

အဓိပညာ—လွန်ကဲသောပညာ။ ဝိပဿနာဉာဏ်ပညာ။
 “အဓိသီလ၊ အဓိစိတ္တ၊ အဓိပညာတည်းဟူသော
 သိက္ခာသုံးပါး။” ကနီ ၂၈၅။ “သမတ္တိ၌ တွက်ကျုံး
 ဝင်သော သမ္မာဒိဋ္ဌိဟူသည်ကား အဓိပညာဟူသော
 ဝိသေသ အမည်ထူးကို ရသည်။” ဗြဟ္မ ၅၄။ “အဓိ
 ပညာဟူသည်ကား ရုပ်နာမ်တရား နှစ်ပါးတို့ကို အနိစ္စ၊
 ဒုက္ခ၊ အနတ္တဟုပွားသော ဝိပဿနာပညာကို ဆိုသ
 တည်း။” ရာဇပါ ၄၅၂။ [ပါ။ အဓိပညာ။]

အဓိမာသ—အဓိမာသ်ရှု။
 “ထိုလွန်သော စန္ဒရမာသလသည် အဓိမာသ
 လမည်၏။” ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၁၀၃။

အဓိမာသ်—[ဗေဒင်] ပိုလွန်သောလ။
 “ထိုလသည် ဝေါဟာရလကို လွန်သောလဖြစ်သော
 ကြောင့် အဓိမာသ်ဟု ခေါ်သည်။” ဓိမာသ် ၅။
 “ယင်းသို့ သူရိယမာသနှင့် စန္ဒမာသ မညီရှိသည်ကို
 မကွဲမပြားစေဘဲ ယှဉ်တွဲကာသွား၍ လစဉ် ရာသီ
 စောင့်နက္ခတ်နှင့် တိထိ မှန်ကန်ညီညွတ်စေခြင်းငှာ
 ဝါဆိုလတွင် လွန်သောလကိုထပ်၍ အဓိမာသ်ဟု
 ရှေးပညာရှိ ကဝိသူမွန်တို့ ပညတ်ကြသည်။” ဓိမာသ်
 ၆။ “ထိုရက်လွန်သည် တနှစ်တွင် ၁၁ ရက်တိုးသည်၊
 ကြမတ်ပြီလျှင် ၁၂ ရက်တိုးသည်၊...ဤကဲ့သို့ တနှစ်
 လျှင် ၁၁ ရက်တိုးသဖြင့် တိထိရက်ပေါင်း ၃၀ ပြည့်
 လျှင် စန္ဒမာသသည် သူရိယမာသထက် တလလွန်
 ခြင်းသို့ရောက်သည်။ ထိုလွန်ခြင်းသို့ရောက်သောလကို
 အဓိမာသ်ခေါ်သည်။” မကရန် ၃၂။ “အဓိမာသ်
 ပြိုခြင်း အတာသုဉ်း၊ ဤ ၄ ပါးကား သက္ကရာဇ်
 တူက တူရီးတည်း။” ကုလား၊ ပ ၁၅၈။
 [ပါ။ အဓိမာသ။ အဓိ-ပိုလွန်သော၊ မာသ-လ။]

အဓိပုတ္တိ—နှလုံးသင်း။
 “ဝေနေယျတို့၏ အဇ္ဈာသယ၊ အနုသယည်း၊ စရိုက်၊
 အဓိပုတ္တိအားလျော်စွာဖြစ်၏။” အဋ္ဌကဏ္ဍိ ၉၃။
 [ပါ။ အဓိပုတ္တိ။]

အဓိသီလ—လွန်မြတ်သောသီလ။

“အဓိသီလ၊ အဓိစိတ္တ၊ အဓိပညာတည်း ဟူသော
 သိက္ခာသုံးပါး။” ကနီ ၂၈၅။ “ရဟန်းတော်များ
 သည် အဓိသီလကို စောင့်ထိန်းရသော ပုဂ္ဂိုလ်မျိုး
 ဖြစ်၍။” ဝိထုံး ၁၂၁။ “အဓိသီလ ဟူသည်ကား
 စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလကို ဆိုသတည်း။” ရာဇပါ ၄၅၂။
 [ပါ။ အဓိသီလ။ အဓိ-လွန်ကဲသော၊ သီလ-သီလ။]

အဓောဝါတ—အောက်သို့ သက်သောလေ။ (အဓော
 ဂမ-ဟုလည်း တွေ့ရသည်။)

“အပူ အဥ အမြစ်တို့ကို အဓောဝါတလေ ကျေးဇူး
 ပြု၏။” ကမ္ဘာဦး ၄၀။ “အဓောဝါတ လေသည်
 အောက်သို့ သက်စေတတ်သော လေဖြစ်သည်။”
 ကမ္ဘာဦး ၁၃၅။
 [ပါ။ အဓောဝါတ။ အဓော-အောက်၊ ဝါတ-လေ။]

အဓိဋ္ဌာန—အဓိဋ္ဌာန် ရှု။
 “မျက်စိပိတ်ပိတ်၊ အမြဲမှိတ်လျက်၊ အဓိဋ္ဌာန၊ သီလ
 ပါရမီ။” ဘူလင်* ၄၂၂။

အဓိဋ္ဌာန်—ဆောက်တည်ခြင်း။ စိတ်၌စွဲမြဲစွာ ပြဋ္ဌာန်း
 ခြင်း။ [ဝိနည်း] မိမိပစ္စည်းအဖြစ်အသိအမှတ်
 ပြုခြင်း။
 “ကြောင်းခြာရှစ်တန်၊ အဓိဋ္ဌာန်ဟု၊ အမှန်ဟောညီ၊
 ပါရမီကို။” ပါမီ* ၁၃၀။ “ကြံ့ချိုသဏ္ဌာန်၊ အဓိဋ္ဌာန်၊
 ကျင့်ဟန်မြဲသေချာ။” ကဝိသတ်* ၆၀၇။ “အနွမ်း
 အနယ်ခံ၍ အဓိဋ္ဌာန်မပျက်အောင်...ကြိုးပမ်းသဖြင့်။”
 တေ ၇၆။ “ချမ်းသာကို ဆောင်စေကုန်သတည်းဟု
 အဓိဋ္ဌာန်ပြု၍ ရှိခိုး၏။” နာဇောတ် ၂၇။ “အဓိဋ္ဌာန်
 ပျက်အံ့သည်မှ ကြောက်သော စိုးရိမ်ခြင်းကိုကား။”
 ကိကုဏ် ၁၅၇။ “မြေ၌ကျစေသတည်းဟု အဓိဋ္ဌာန်
 ၍။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ တ ၁၇။ “အဓိဋ္ဌာန်ထား၍ သစ်နက်
 ရေကိုသာ ဆောင်သည်။” သမန်၊ ပ ၁၅၉။
 [ဝိနည်း] “ကထိန်သင်္ကန်းကို အဓိဋ္ဌာန် တင်ခြင်း။”
 ကနီ ၁၈၀။ “အဟောင်းကို ပစ္စုပ္ပန်ပြု၍ အဓိဋ္ဌာန်
 စွန့်ပြီးမှ အသစ်ကို အဓိဋ္ဌာန်တင်ရသည်။” ဝိဝိပ် ၁၃။
 [ပါ။ အဓိဋ္ဌာန။ အဓိ-အထက်၌၊ ဌာန-တည်ခြင်း။]

အဓိပ္ပာယ်—သဒ္ဓါပုဒ်တို့၏ လိုရင်းအနက်။ ဆိုလိုရင်
 အနက်။

“ဤကား သဒ္ဓတ္ထ။ ဤနေရာ၌ အဓိပ္ပါယ်တ္ထ ဖွင့်သည်။” သိဂဏ္ဌိ ၅၀၈။ “ဤကား အဓိပ္ပါယ်တ္ထ ပေါ်အောင် ယောဇနာအပ်သော တတိယဥဒါနဝဏ္ဏ နာ၏ လိုရင်းဂဏ္ဌိပဗ္ဗ ယောဇနာတည်း။” ဂမ္ဘိရာ ၉၄။ “အဇ္ဈတ္တ-မိမိသန္တာန်၌ အကျုံးဝင်သော (အဓိပ္ပါယ်တ္ထ) ၊ မိမိကိုယ် ကိုစွဲ၍ ဖြစ်သော (သဒ္ဓတ္ထ)။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၂၁၄။
[ပါ။ အဓိပ္ပါယ်တ္ထ-အဓိပ္ပါယ်-အဓိပ္ပါယ်၊ အတ္ထ-အနက်။]

အဓိပ္ပါယ်—၁။ စကားဝါကျတို့၏ ဆိုလိုသောအနက်။
“အစအလယ်၊ စပ်အောင်သွယ်ပြီး၊ ခိပ္ပါယ် ဖွင့်ပေး။” ဓမ္မ* ၁၁။ “အာဂုံကိရ၊ အစနည်းသွယ်၊ အဓိပ္ပါယ် ကား၊ ပြောကျယ်ဝန်းသည်။” သစ္စာ* ၃၈။ “ထုံးစံကျင့်နွယ်၊ အဓိပ္ပါယ် လည်း၊ နည်းသွယ်တကြောင်း၊ သိလေ ကောင်းစွ။” ဘုံ* ၆၄။ “ထိုစကားဝယ်၊ အဓိပ္ပါယ် ကား၊ ပန်းနွယ်လှိုင်ကျော်၊ နာမံတော်ကို။” သူဇာ* ၅၅။ “ထိုဂါထာ၏ အဓိပ္ပါယ် ကို မင်းကြီး မသိဘဲလျက်။” ဣကုဏ် ၅၃၇။ “အစ်ကိုယူသည့် အဓိပ္ပါယ် မှန်လှ၏ဟု ဆိုတော်မူ၏။” ခိပ္ပံ ၂၀၄။ “ထိုပါဌ်တို့၏ အဓိပ္ပါယ် ကား ဆိုအပ်ပြီးသောစကား ပင်တည်း။” ဝေါ ၁၄။ “လေးဆစ်ကဗျာများသည် တိုတိုဖြင့် အဓိပ္ပါယ် မိလှသောကြောင့်။” ဟိန် ၉။ “မျက်ရှင်လုံးများနှင့် တူသည့် မယ်မယ့် သားဟု အဓိပ္ပါယ် ရသည်။” ဟိန် ၅၆။ “အောက်ပါစကား ရပ်များ အဓိပ္ပါယ် ကို ရေးသားဘော်ပြပါ။” ဥပဒေ ၁။ “ကုသလ ဟူသည် မြန်မာ ဘာသာ အားဖြင့် ကောင်းကျိုးဟူ၍ အဓိပ္ပါယ် ရသည်။” စပယ် ၃၂။ “စာကို ထပ်ကာထပ်ကာ ဘတ်သော်လည်း အဓိပ္ပါယ် မထင်။” စပယ် ၃၃။

၂။ အလို။

“တစုံတခု၊ ပြုသားပြုယာယ်၊ အဓိပ္ပါယ် ဖြင့်၊ မွေးမယ် နှမ၊ လင် မင်းလှကို။” ဘူလင်* ၆၄။ “ပညာရှိ တို့၏ လောကသဘောကို အာရုံပြု၍ဖြစ်သော ဉာဏ် ရှိသော အလိုအဓိပ္ပါယ် ကို ပြီးစေ တတ်ကုန်၏။” ယော ၂၉၂။
[ပါ။ အဓိပ္ပါယ်။ ။ “အဓိ ပယတိ စိတ္တေတိ အဓိပ္ပါယော။” ဓာန်ဋီ* ၇၆၆။ “စိတ္တေ၊ စိတ်၌။ အဓိပ

ယတိ၊ ရောက်တတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ အဓိပ္ပါယော၊ မည်၏။... ပဌမက္ခရာ ပဒွေဘော်နှင့် လိုသည်။” ဓာန်ဋီနိ၊ ဒု ၄၆၅။]

အဓမ္မ—၁။ မကောင်းသောတရား။ မတရား။ တရားမဲ့။
“ညစ်ညမ်းဆိုးဝါး၊ မတရားလှ၊ အဓမ္မဖြင့်၊ လျော်ကျ လွန်လျား။” ပါမီ* ၁၄၁။ “ဓမ္မော၊ ကုသိုလ်ဓမ္မ သည်။ ပထော၊ ကောင်းသောခရီးမည်၏။ အဓမ္မော ပန၊ အကုသိုလ်ဖြစ်သော အဓမ္မသည်ကား။ ဥပ္ပထော၊ မကောင်းသော ခရီးမည်၏။” ဣကုဏ် ၅၅၇။ “ဤ ကိစ္စဖြင့်၊ အဓမ္မ မှ၊ ပယ်ပြုထိုထို၊ ကုသိုလ်အရာ။” မဃ* ၁၇၈။ “တရားနှင့်မညီညွတ် အဓမ္မ ကိုသာ ကျင့်၍ မင်းမူ သောကြောင့်။” ဣပ္ပံ ၈။ “အိမ်သို့ ရောက်သမျှကိုအိမ်သူမိန်းမက အဓမ္မအတွင်ဖြုန်း၏။” ဥတ္တမ ၆၈။

၂။ အတင်းဗလက္ကာရ။

“လေနီကြမ်းအဓမ္မ၊ လက်နက်စွမ်း ပြသောကြောင့်။” ပုည ၂၄။ “ဓားပြအတူ၊ အဓမ္မ မူသောကြောင့်။” ဝိဇယ ၁၂။ “ပြည်သူအပေါင်းတို့ကို သတ်ဖြတ်ခြင်း၊ ပစ္စည်းဥစ္စာကို သိမ်းယူခြင်း...တို့ဖြင့် အတင်း အဓမ္မ နှိပ်စက်၏။” ဓမ္မဒီ ၁၂၇။ “မြန်မာပိုင် ရေနန်း ယာဉ်သာ သင်္ဘောတော်ကို အဓမ္မ ဆွဲယူခတ်မောင်း သွားလေသည်။” လောကီဇာတ်၊ တ ၃၄၈။
[ပါ။ အဓမ္မ။ အ-မ၊ ဓမ္မ-တရား။]

အဓမ္မရာဂ—အစဉ်အလာမဟုတ်သော တပ်မက်မှု။

“ဤအရာ၌ အမိ၌၎င်း၊ သမီး၌၎င်း၊ နှမ၊ အစ်မ၊ အရီး၊ မိထွေး စသော မိန်းမတို့၌၎င်း တပ်သော ရာဂသည် အဓမ္မရာဂမည်၏။” သီလတ္ထ ၈၂။ “ဝိသမ လောဘ အဓမ္မရာဂစသည့် အကုသိုလ်ထူထပ်သော ယခုလိုဆုတ်ကပ်အခါများ၌၎င်း။” ကျော်ချို ၁၄၀။ “အမိ၊ မိကြီးမိထွေးစသည်တို့၌ တပ်သောတဏှာသည် အဓမ္မရာဂမည်၏။” ဝါဘာ ၅၃။
[ပါ။ အဓမ္မရာဂ။ “အဓမ္မရာဂေါတိ မာတာ မာတုတ္ထာ ပိတာ ပိတုတ္ထာ မာတုလာနိတိ အာဒိကေ အယုတ္တ ဌာနေ ရာဂေါ။” သုတ်ပါထေယျအဋ္ဌကထာ၊ စက္က ဝတ္ထိသုတ် ၃၄။ “အဓမ္မရာဂေါတိ၊ ကား။ မာတာ၊ အမိ၎င်း။ မာတုတ္ထာ အမိ၏ညီမ မိထွေး၎င်း။ ပိတာ၊ အဘလည်းကောင်း။ ပိတုတ္ထာ၊ အဘ၏ အစ်မနှမ

လည်းကောင်း။ မာတုလာနီ၊ အမိ၏မောင် ဦးရီး၏ မယားအရီး၎င်း။ ဣတိအာဒိကေ၊ ဤသို့အစရှိသော။ အယုတ္တဋ္ဌာနေ၊ မသင့်သောအရာ၌။ ရာဂေါ၊ တပ်နှစ် သက်သောရာဂ၎င်း။” သုတ်ပါဌာနီ၊ ပ ၁၄၂။]

အဓမ္မဝါဒီ—အမှားကိုပြောသူ။ အမှားကိုအယူရှိသူ။ “နာနာသံဝါသကဖြစ်သော အဓမ္မဝါဒီ သိတင်းကြီး ကိုလည်း ရှိမခိုးအပ်။” စွယ်၊ ပ ၁၃၄။ “ငါသည် ယုတ်မာသောရဟန်းယောက်ျား...အဓမ္မဝါဒီ ပုဂ္ဂိုလ် တို့အား ကုန်အောင်စားအံ့ဟူ၍ ဟစ်ဟောင်ကြုံးဝါး သောအသံသည်။” စွယ်၊ ပ ၂၇၆။ “ကြမ်းတမ်း ရုန်ရင်းလှသော အဓမ္မဝါဒီ အလဇ္ဇီပုဂ္ဂိုလ်၏ ယင်းယို ပျက်စီးသော သီလရှိသည်ကို သိလျှင်။” ဇီ ၆၇။ [ပါ၊ အဓမ္မဝါဒီ။ အဓမ္မ-မတရား၊ အမှား၊ ဝါဒီ- ပြောဆိုသူ။]

အဓမ္မိက—တရားမစောင့်သော (မင်း)။ “နောင်အခါ အဓမ္မိက မင်းတို့လက်ထက်၌ ဖြစ်ကုန် လတ္တံ့။ အဓမ္မိကမင်းတို့သည် ပညာရှိကုန်သော... အမတ်ကြီးတို့အား စည်းစိမ်ဥစ္စာကို မပေးကုန် လတ္တံ့။” သမန်၊ ပ ၁၉၃။ [ပါ၊ အဓမ္မိက။ အ-မ၊ ဓမ္မိက-တရားနှင့် ယှဉ်သည်၊ တရားရှိသည်။]

အဓွန့်—၁။ ခရီးတာ။ “နောက်အဓွန့်၌၊ လိုလွန့်မအား၊ လုံထားစဉ်တန်း။” ပါမိ* ၁၂၆။ “ဆာပူပန်းငြီး၊ ခရီးဓွန့်ရှည်၊ သွားလိမ့် မည်သူ၊ ရွာဝေးလူတို့။” ဆု* ၁၁။ “ထိုကထွက်၍၊ ရွာလက်ရောက်ခန့်၊ အဓွန့်နီးဝေး။” ဓမ္မ* ၂၄။ “ဘန်ဆန်းလက်ညွန့်၊ ဆယ်ချောင်းဖြန့်ကာ၊ ဝေးဓွန့် ရောက်တိုင်။” ကိုး* ၂၃၇။ “ယူဇနာခြောက်ဆယ် အဓွန့်ရှည်သောခရီးသို့ သွားလေသည်ရှိသော်။” ဝေဇာတ် ၁၂၅။

၂။ အချိန်တာ။

“အပုပ်ကောင်ကို၊ စင်အောင်သန့်သန့်၊ လိုလွန့်ကွန့် အံ့။ ။အဓွန့်မရှည်စေပဲတည်း။” ဆု* ၅၃။ “သမ္ဘာ ကွန့်လျက်၊ အဓွန့်ရှည်စွာ၊ ဖြည့်သောခါမှ။” သစ္စာ* ၂၄၂။ “တကျိပ်သောမင်းတို့သည် သားသီးတို့ဖြင့် အဆက်ဆက်ပြန့်ပွား ရှည်လျားသော အဓွန့်သို့ရောက်

လျှင်။” ဣကုဏ် ၉၈။ “ဘုရားသခင်သာသနာတော် လည်း အဓွန့်ရှည်မည်ကို။” ဣပုံ ၆၂၇။ “ဤသံသ ရာအဓွန့်၌ ဤမြစ်တံပိုးအဟုန်ကဲ့သို့ အဋ္ဌပုတ္တိနှင့် ပညာရှိသည်ဖြစ်၍။” မိလိန် ၇။ “ထီးရိုးနန်းညွန့်၊ အဓွန့်ရှည်ဆက် မပျက်ပါကြောင်း။” တေ ၂၄။ [ပါ၊ အဒ္ဓါန။ အဒ္ဓ။]

အနုဓိဝရ—မြတ်စွာဘုရား။

“အနုဓိဝရ၊ မြတ်ဇိနလျှင်၊ ကောသလရာဇာ၊ တောင်း ပန်ထွာ၍၊ ကြောင်းချာ သံချို၊ ပြန်လို ရကား။” တိဏ်* ၄။ [ပါ၊ အနုဓိဝရ။ န-အဓိ-ဝရ၊ န-မ၊ အဓိ-လွန့်၊ ဝရ-မြတ်။ မိမိထက် လွန်မြတ်သောပုဂ္ဂိုလ် မရှိသည့် အတွက် မြတ်စွာ ဘုရားကို အနုဓိဝရ ဆိုသည်။ အနုတ္တရနှင့် တူသည်။ “အနုဓိဝရန္တံ အစူန္တဝရော၊ အဓိဝရော၊ အဓိဝရော နာဿ အတ္ထိတိ အနုဓိဝရော၊ န တတော အဓိကောဝရော အတ္ထိတိဝါ အနုဓိဝရော။ အနုတ္တရောတိအတ္ထော။” ဗုဒ္ဓဝင်အဋ္ဌကထာ။ အနုဓိ ဝရဆိုသောပုဒ်၌လွန်၍မြတ်သည်ကို အဓိဝရဆိုသည်။ ထိုမြတ်စွာဘုရားအား လွန်၍မြတ်သူမရှိသောကြောင့် (မြတ်စွာဘုရားသည်) အနုဓိဝရ မည်၏။ တနည်း ကား၊ ထိုပုဂ္ဂိုလ်ထက် လွန်မြတ်သူ မရှိသောကြောင့် အနုဓိဝရမည်၏။ အနုတ္တရဟုဆိုလိုသည်။ “အတ္တနော၊ ကိုယ်တော်ထက်။ အဓိကဿ၊ လွန်သော။ ကဿစိပိ၊ တစုံတယောက်လည်းဖြစ်သော။ ဥတ္တမပုဂ္ဂလဿ၊ မြတ် သောပုဂ္ဂိုလ်၏။ အဘာဝတော၊ မဲ့သောကြောင့်။ အနုဓိဝရောမည်၏။” ဓာန်ဒီနိ၊ ပ ၃၃။]

အနုမတဂ္ဂ—၁။ အစ မရှိသော (သံသရာ) ။

“အနုမတဂ္ဂ၊ သံသာရဟ၊ ဘဝသန္တိ။” ပြာဋိ* ၉၅။ “အနုမတဂ္ဂ၊ ဝက်ဝက်ရှသည်၊ စက္ကသံသာ၊ မကြံရာ သား။” ကိနုရိ* ၁၄၀။ “အနုမတဂ္ဂ သံသရာ၌ သူ သူငါငါ သတ္တဝါကိုမှာ အခါပေါင်း အနုမတဂ္ဂပင်ရှိ ရာပြီ။” ဥတ္တမ ၄၆။ “အနုမတဂ္ဂ သံသရာ အဆက် ဆက်တို့၌။” ဒေရိ၊ ဒု ၁၇၅။

၂။ မရေမတွက်နိုင်။ အများအပြား။

“ဤကဲ့သို့ ကွယ်ပျောက်ခဲ့သော အရာသည် အနုမ တဂ္ဂသံသရာ၌ သူသူငါငါ သတ္တဝါတို့မှာ အခါပေါင်း အနုမတဂ္ဂ ပင်ရှိရာပြီ။” ဥတ္တမ ၄၆။ “မြန်မာပြည်က

ထိုမျှလောက် 'တင်' လျှင် 'ကော်' လှပြီဟုအောက်မေ့
ထင်မှတ် သူများလည်း အနမတဂ္ဂ ရှိလေသည်။”
လူချွန်၊ ပ ၈၀။ “အသက်ဆုံးရှုံးသည်အထိ ဖော်မရဘဲ
သေရ သူတို့မှာ အနမတဂ္ဂတည်း။” ကမ္ဘာ့ရေးရာ၊
ဒု ၂၁၈။

[ပါ။ အနမတဂ္ဂ။ န-အမတ-အဂ္ဂ၊ န-မရှိ၊ အမတ-
သိအပ်သော၊ အဂ္ဂ-အစ၊ (အမတ၌ အကားအနက်
မဲ့) ။ တနည်း၊ အန-အမတ-အဂ္ဂ၊ အန-ဉာဏ်ဖြင့်
လျှောက်၍၊ အမတ-မသိကောင်းသော၊ အဂ္ဂ-အစ။
“အနမတဂ္ဂေါတိ အနုအမတဂ္ဂေါ။ ဝဿသတံ ဝဿ
သဟဿံ ဉာဏေန အနုဂစ္ဆိန္တံ အမတဂ္ဂေါ၊ အဝိရ
ဟဂ္ဂေါ။ နသက္ကာ ဣတောဝါ တ္ထောဝါ အဂ္ဂဇာနိတံ
အပရိစ္ဆိန္န ပုဗ္ဗာပရ ကောဋိကောတိ အတ္ထော။....
အန မတဂ္ဂေါ၊ နှစ်ရာ ထောင် လောက် ဉာဏ်ဖြင့်
လျှောက်၍ အောက်မေ့သော်လည်း မသိနိုင်ကောင်း
သော ရွှေနောက် အစွန်းရှိ၏။” အနမတင် ၂၄၆၊
၂၄၇။ အနမတဂ္ဂဟူသော ဝေါဟာရကို မရေမတွက်
နိုင်၊ အများအပြား ဟူသောအနက်ဖြင့် ယခုအခါ
သုံးစွဲနေကြသဖြင့် ယင်းကို အနက်ပွားအဖြစ်ဖြင့် ထည့်
သွင်း ဖော်ပြလိုက်သည်။ အချို့ ပုဒ်ရင်းကို မသိကြ
သဖြင့် အန တက္ကမဟု ရေးသား ပြောဆိုနေကြ
သည်။]

အနဝတတ်—ဟိမဝန္တာရှိ အိုင်ကြီးခုနစ်အိုင် အဝင်အပါ
အိုင်ကြီးတအိုင်။

“အိုရှင်နတ်တို့၊ နဝတတ်မှာ စီးလတ်ကုန်ကြ၊ ဂင်္ဂါ
စသည်။” ဘူပေါင်း* ၂၄။ “နတ်သမီး တို့သည်....
အနဝတတ် အိုင်၌ ရေကစားကုန်အံ့ဟူ၍ အနဝတတ်
အိုင်၏ ဆိပ်သို့ လာ ကုန် ၏။” ယသ ၁၅၄။
“မာယာ မိဖုရားကို အနဝတတ် အိုင်သို့ ဆောင်၍
လူတို့၏အနံ့ကို ဖျောက် ခြင်းငှာ ရေ ချိုး စေ ၍။”
သမန်၊ ပ ၁၈၈။ “အနဝတတ်အိုင်ကြီးအပြင်၌
ကျရောက်သော မိုသ်းရေမိုသ်းပေါက်ကဲ့သို့။” ဗောဓိ
၉၈။

[ပါ။ အနဝတတ္တ။ န-အဝတတ္တ၊ န-မ၊ အဝတတ္တ-
ပူလောင်ခြင်း။ “န×အဝတတ္တ၊ န အဝတတ္တေ။
နဝါအဝတတ္တံ ဥဒကံတ္ထေ။ အဝကိုဩပြု၊ အနော
တတ်အိုင်။ အနဝတတ္တလည်းပြီး၏။” ဝိဇာန်၊ ပ ၇၅။]

အနဝဇ္ဇ—အပြစ်ကင်းသော။
“သာသနိကဖြစ်သော ပိဋကတ်ကျမ်း၊ အနဝဇ္ဇဖြစ်
သော လောကီယကျမ်းတို့ကို ဆုံးခန်းတိုင် တတ်
မြောက်အောင် သင်ကြားရသဖြင့်။” ကျီး၊ က။
[ပါ။ အနဝဇ္ဇ။]

အနာဂတဝင်—နောင်ပွင့်မည့် အရိမေတ္တေယျ ဘုရား
အကြောင်းကို ပြဆိုသောကျမ်း။

“အနာဂတဝင်၌ကား အရိမိတေယျ၏ ခမည်းတော်
ကား သုဗြဟ္မာမည်သော ပုရောဟိတ်ပုဏ္ဏားတည်း။”
လောကလင်း ၁၀၈။ “အနာဂတဝင်အလိုအားဖြင့်
ပွင့်တော်မူလတံ့သော အရိမေတ္တေယျဘုရားရှင်၏
မြို့တော်၏အမည်မှာလည်း ကေတုမတိပင် ဖြစ်လိမ့်
မည်။” ထီး၊ ပ ၂၅။
[ပါ။ အနာဂတဝံသ။ အနာဂတ-နောင်အနာဂတ်၊
ဝံသ-အနွယ်။]

အနာဂတံသညာဏ်—အနာဂတ်ကိုသိမြင်သောဉာဏ်။

“ကြီးကျယ်သောအရာကို ဤဒါယကာတောင့်တ၏။
ပြည့်စုံပေလတံ့လောဟု အနာဂတံသညာဏ် ဖြင့်
ကြည့်တော်မူ၍ ပြည့်စုံလတံ့သည်ကို မြင်တော်မူ
သဖြင့်။” ဣကုဏ် ၆၅၆။ “ထို့နောက်မှ အရှင်မဟာ
ကဿပသည် အနာဂတံသညာဏ်ဖြင့် ဆင်ခြင်တော်
မူသော်။” ဇိ ၇၀၄။ “ဤသူ၏ဆုတောင်းခြင်းသည်
ပြည့်စုံလတ္တံ့လောဟု အနာဂတံသညာဏ်ကို စေလွှတ်
တော်မူ၍ ဆင်ခြင်တော်မူသည်ရှိသော်။” ဒေင်္ဂ ၈။
[ပါ။ အနာဂတံသညာဏ။ အနာဂတ-အံသ-ဉာဏ၊
အနာဂတ-အနာဂတ်၊ အံသ-အဖို့အစ၊ ဉာဏ-
ဉာဏ်။]

အနာဂါမိဖိုလ်—[အဘိဓမ္မာ] ဖိုလ်လေးပါးတွင် သုံးခု
မြောက်ဖိုလ်။

“အနာဂါမိဖိုလ်သို့ ရောက်ဘူးလေ၏။” ဣပုံ ၆၃၆။
“ဥတ္တရလုလင်သည်....မြတ်စွာဘုရား၏ ရုပ်လက္ခဏာ
တော်ကိုမြင်လျှင် ကြည်ညိုလှသောကြောင့် ခြေမ
တော်ကို ခံတွင်းဖြင့်ငုံ၍ သရဏဂုံယူသည်....အနာဂါ
မိဖိုလ်၌တည်လေ၏။” သမန်၊ ပ ၄၃၆။
[ပါ။ အနာဂါမိဖလ။ အနာဂါမိ-အနာဂါမိ၊ ဖလ-
ဖိုလ်။]

အနာဂါရိက — ရဟန်း။

“အိမ်ရာထောင်သောလူ့ဘောင်မှထွက်ခွာ၍ အနာဂါရိက သာသနာ့ဝန်ထမ်း ရဟန်းအဖြစ်ဖြင့် တရားအားထုတ်နေလေသည်။”

[ပါ။ အနာဂါရိက။ န-အာဂါရိက၊ န-မ၊ အာဂါရိက-အိမ်ရာထောင်သူ။]

အနာဂတ် — ၁။ မရောက်သေးသောကာလ။ လာလတ္တံ့ရောက်လတ္တံ့သောကာလ။

“ကိစ္စကြီးငယ်၊ ပြုဘွယ်ဆိုခင်း၊ အခြင်းတွေးလတ်၊ အနာဂတ်နှိုက်၊ တွေးမှတ်ရွယ်ချူ၊ ပြုသည့်တို့။” ရာသီ* ၁၁၉။ “ကြံတွေးယုတ်မြတ်၊ နောင် နာဂတ်လည်း၊ ချွတ်အံ့ မရှိ။” ဆု* ၃၀။ “ရှေးအတိတ်ဟောင်း၊ နှောင်း အနာဂတ်၊ ကဲ့ရဲ့လွတ်အောင်၊ သားမြတ်ရတနာ။” ကုသ* ၄၁။ “နိမိတ်ဘတ်လက္ခဏာ... ဆရာတို့မည်သည် ဇာတာလက္ခဏာပါရှိတိုင်း အကျိုးအပြစ် ဖြစ်လတ္တံ့သော အနာဂတ်ကို အတပ်ထင်ထင်မမြင်သည်မရှိပါ။” တေ ၇၉။ “ပစ္စုပ္ပန်တွင် ပြုသောကံသည် ပစ္စုပ္ပန်၊ အနာဂတ်၌ အကျိုးပေး၊ မပေး အားဖြင့် လေးပါး။” သမန်၊ ပ ၁၂၃။ “သတ္တဝါတို့၏ စိတ်များက နောင် အနာဂတ် အတွက် နှင့် ဘဝ အမျိုးမျိုး ဘန်ဆင်းလျက် ရှိနေသောကြောင့်။” လင်းပြ ၂၈။

၂။ နောင်အခါ ကလဲ့စားချေရန် စိတ်အမှတ်ထားမှု။

“စိတ်ဆိုး စရာမရှိ၍ မဆိုးရသည့် အနာဂတ် ဖြစ်ပါလိမ့်မည်ဘုရား။” ဝံသ၊ ဒု ၂၄၄။ “ရှေးကသဘောမကျသော အနာဂတ် တခုခုနှင့်အငြိုးထားပြီးလျှင်။” စကားစည်း၊ ပ ၁၅၇။ “ဘယ်သူ့ကိုမှလဲ အနာဂတ်မထားခဲ့ဘူး။” စာဆို ၁၅၉၀။ “ထိုစကားကို အနာဂတ်ထား၍မုန်းတီးသောကြောင့်။” သုတို၊ ပ ၁၇၄။ [ပါ။ အနာဂတ။ အန (န) -မ၊ အာဂတ-လာ။ မှတ်ချက်။ အနာဂတ ဟူသော ပါဠိဝေါဟာရကို တတွင်တံခွန်နှင့် မြန်မာမူပြုထားခြင်းဖြစ်၍ အနာဂတ် ဟူ၍သာရှိသင့်သည်။ အနာဂါတ်-ဟု ဂ တွင်ရေးချမပါရ။ ဒုတိယ အနက်ကား အနက်ပွားဖြစ်ရာသည်။ ၎င်းကို အနာဂတ် ထားသည်၊ အနာဂတ် ယူသည် စသည်ဖြင့် သုံးစွဲလေ့ရှိသည်။]

အနာဂါမ် — အရိယာ လေးဆင့်တွင် တတိယ အဆင့်ပုဂ္ဂိုလ်။

“မဟာထေရ၊ အဘယဟု၊ နာမကျော်လှ၍ အနာဂံလျှင်၊ ညဉ့်ယံ မိုးသောက်၊ ကျင့်စောက် မြဲမှတ်။” ရာသီ* ၄၈။ “ငါဘုရား၏ သာသနာ၌သာလျှင်... သောတာပန် ရဟန်းကို၎င်း၊ သကဒါဂါမ် ရဟန်းကို၎င်း၊ အနာဂါမ် ရဟန်းကို၎င်း၊ ရဟန္တာကို၎င်း ကောင်းစွာ ရအပ်၏။” ဇိ ၆၆၇။ “အနာဂါမ်မဂ်ပုဂ္ဂိုလ်၊ အနာဂါမိဖိုလ် ပုဂ္ဂိုလ်ဟူ၍ အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ပါး” မတ်စက ၁၂၄။

[ပါ။ အနာဂါမိ။ အန-အာဂါမိ၊ အန-မ၊ အာဂါမိ-လာသူ။ ပဋိသန္ဓေနေသောအားဖြင့် ကာမဘုံသို့ မလာတော့သောပုဂ္ဂိုလ်။ ကာမဘုံနှိုက်ပြန်မဖြစ်တော့သည့် ပုဂ္ဂိုလ်။]

အနာဒရ — မရှိသေမှု။

“ပစိကာကာ၊ အနာဒရ၊ အာစစကံခြည်၊ ခံခက်သည်နှင့်။” ဝေပျို* ၁၃၀။ “အဘယံကြောင့် ငါ့ကိုအနာဒရ အသော ဆွံ့သောဟုဆိုဘိသနည်း။ ငါသည်နားလည်းမယုတ်၊ နှုတ်လည်း မအ၊ ဘယ်ခြေလက်မျှ မဆွံ့တကား။” တေ ၁၁၉။ “အနာဒရ မရှိသေမထေမဲ့ပြုခြင်း၌။” သမူဟ ၂၄၈။

[ပါ။ အနာဒရ။ အန-အာဒရ၊ အန-မ၊ အာဒရ-ရှိသေခြင်း။ မှတ်ချက်။ “အနာဒရ ခံနေရသည်ဖြစ်၍” လွတ် ၁၅၇။ “ထိုနောက် သွေးစီးသွေးယို အနာဒရရှိသော သူများကို တိုက်သို့ခေါ်သွား ဆေးများထဲပေးပြီးလျှင်။” မှိုင်း၊ ပ ၁၀၆ စသည်ဖြင့် အရိုက်အနှက်ခံရ၍ အနာတရဖြစ်ခြင်းကို အနာဒရဟု ရေးသည်ကို တွေ့ရသည်။ ၎င်းကား မြန်မာဝေါဟာရ ဖြစ်၍ အနာတရဟု တဝမ်းပူနှင့်သာ ရေးသင့်သည်။]

အနာမာသ — [ဝိနည်း]ရဟန်းများမသုံးသပ် မကိုင်တွယ်အပ်သောပစ္စည်း။

“အနာမာသ နိဿိက္ခိယ ပစ္စည်းများကို တောင်းခံရှာမှီးခြင်း။” ဓမ္မပြန် ၅၀။

[ပါ။ အနာမာသ။ အန-အာမာသ။ အန-မ၊ အာမာသ-သုံးသပ်ခြင်း။]

အနိယတ — အပြစ်မမှတ်အပ်သော။ မသေချာသေးသော။ သာမန်ဖြစ်သော။ မထင်ရှားသော။

“ရှေးပုဒ်ဖြင့်ကား အနိယတပယောဇဉ်ကိုပြအပ်၏။”
 ကခါ ၄၀၂။ “ယခုဘဝ၌ အနတ္တပရိညာစခန်းသို့
 မရောက်သော တိဟိတ်သရဏကံသည်လည်း အနိယတ
 မျိုးပင်တည်း။” ဝိသီ ၆၃။ “ထိုမိန်းမသည် အနိယတ
 သားသမီးလည်းမဟုတ်ပါ။” နော၊ ပ ၄၉။ “မောင်
 ကလဲ အညတြ အနိယတ အစားထဲကမှ မဟုတ်ဘဲ။”
 မဟာဆန် ၉၂။ [ပါ၊ အနိယတ။]

အနိယမ — အမြဲမမှတ်အပ်သော၊ မသေချာသော
 (စကား)။

“သုတ်ကိုဟောရာ နှစ် ဥတုစသည်ကို အရှင်အာနန္ဒာ
 မသိမမြင် မထင်ရှားသောကြောင့် ကေသမယံဟု
 သာမန်အနိယမအားဖြင့် ဆိုလေသလောဟု စောဒနာ
 ရှိရကား တတ္ထကိဉ္စာပိစသည်ကို ဆိုသော်။” သီဂဏ္ဌီ
 ၁၃၃။ [ပါ၊ အနိယမ။]

အနိယတ် — [သဒ္ဒါ] အမြဲမမှတ်အပ်သောစကား။ မသေ
 ချာသောစကား။

“တထာကား နိယမတည်း။ ထိုနိယတ်သည် အနိယတ်
 ကိုင်၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ဒု ၂၈၀။ “စုံစေ့မချွတ်၊ အနိယတ်
 နှင့်၊ နိယတ်ဝိသိသိ၊ ဖိုလ်ဟိတ်ဥပမာ။” မဃ* ၃၆၁။
 “ရှေးအနိယတ်၊ ရှိတုံလတ်၊ နိယတ်နောက်နေစေ။”
 နိယံ။ “ယောအာစရိယော၊ (အကြင်ဆရာ) သည်။
 အတ္ထိ၊ ၏။ တံအာစရိယံ၊ ကို။ နဂဝေသတိ၊ မရှာ။
 ဤသို့ ပါဌသေသထည့်၍ နိယတ် အနိယတ်စုံအောင်
 ပေး။” အဋ္ဌဂဏ္ဌီ ၁၃၇။ [ပါ၊ အနိယမ။]

အနိယတ္တ — သာမည။

“ဒီလိုသိုက်မျိုးဆိုတာ အနိယတ္တကုသိုလ်မျိုးနဲ့ မဖြစ်
 ဘူး။” ကောင်း ၆၅။ “ထိုဆိုင်းဘုတ်မှာ အနိယတ္တ
 မဟုတ်ပေ။” ရှုမဝ၊ ၇၊ ၈၁၊ ၈၉။
 [ပါ၊ အနိယတ ? ။ မှတ်ချက်။ အနိယတ၊ အနိယတ်
 တ၊ အနိယတ္တဟု အမျိုးမျိုးတွေ့ရသည်။ ဤစကား
 မှာ အနိယတဟူသောပါဠိ၊ အနိယတ်ဟူသော ပါဠိ
 သက်များကို အတုလိုက်၍ သုံးသော မြန်မာစကား
 ဖြစ်တန်ရာသည်။]

အနု — ဋီကာကို ပါဠိဘာသာဖြင့် ထပ်၍ဖွင့်သော ဋီကာ
 ကျမ်း။

“ပါဠိအဋ္ဌကထာ၊ ဉာဏ်သင်ဝါနှင့်၊ ဋီကာအနု၊
 ထုံးနည်းရှု၍၊ မုဒုဝါဒ၊ အနန္တတည့်။” မဂ်စိုး* ၁၃၂။

“ပါဠိအဋ္ဌကထာမှ တပါးသော ဋီကာ၊ အနု၊ မရ၊
 ဂဏ္ဌိ၊ ယောဇနာစသော သာသနိကကျမ်း။” ကာနု ၂။
 “ဘွင့်ပြသော ဥပမာဥပမေယျကို ဋီကာ၊ အနု၊ မရ
 စသောနည်းတို့ဖြင့် အကျယ်ထုတ်ဆောင်၍။” ဓမ္မာ
 လင် ၇။ “ထိုသို့သော ပါဠိအဋ္ဌကထာ အနုတို့၌သေယျ
 ထာပိကား ဟုတ်သည်လည်းရှိ၏၊ မဟုတ်သည်လည်း
 ရှိ၏။” အဋ္ဌဂဏ္ဌီ ၁၀၅။ “အဘိဓမ္မာ ခုနစ်ကျမ်း
 အနုကို ဆရာဓမ္မပါလပြုသည်။” သာလင် ၄၇။
 [ပါ၊ အနု (ဋီကာ)။ “ဋီကာရင်းတွင် မထင်မလွယ်
 သည်ကို ထင်လွယ်အောင် တဖန်ဆင့်၍ ဘွင့်သော
 ကြောင့် အနုဋီကာတွင်သည်။” သာလင် ၄၇။]

အနုဂါမိ — မိမိနောက် အမြဲပါသောဥစ္စာ။
 “ကိုယ်နှိုက်ယှဉ်ပြု၊ အရိပ်တုသို့၊ အနုဂါမိ၊ နိဓိခေါ်ရိုး၊
 ရွှေအိုးပမာ၊ ဆယ်ဖြာကောင်းမှု၊ လှူဝတ္ထုကို။” မဃ*
 ၂၅၂။ [ပါ၊ အနုဂါမိက။]

အနုဇာတ (သား) — မိဘနှင့် တန်းတူသောသား။
 “ငါ့သားများကား၊ တရားသိသိ၊ ဉာဏ်မျက်စိဖြင့်၊
 အတိဇာတ၊ အဝ - အနု၊ သားသုံးစုတွင်။” ကိုး*
 ၁၃၇။ [ပါ၊ အနုဇာတ။]

အနုဋီကာ — ဋီကာကိုတဖန်ထပ်၍ ဖွင့်သောဋီကာကျမ်း။
 “ဋီကာရင်းတွင် မထင်မလွယ်သည်ကို ထင်လွယ်
 အောင် တဖန်ဆင့်၍ ဘွင့်သောကြောင့် အနုဋီကာ
 တွင်သည်။” သာလင် ၄၇။ “အနုဋီကာ ဆရာကား
 အဋ္ဌကထာဝါဒကို မနှစ်သက်သောကြောင့်။” ဓာဋီ
 ၁၃၅။ [ပါ၊ အနုဋီကာ။]

အနုထေရ် — မထေရ်ငယ်။

“အငယ်ဆုံးဖြစ်သော အနုထေရ်ကလည်း အစ်ကိုကြီး
 တို့၏ ကိစ္စမည်သည်ကား ညီအငယ်၏ တာဝန်ဖြစ်
 ပေသည်...ဟု ဆို၏။” ဒေါသ ၁၁၀။ “ခုနစ်ဝါမျှ
 ရသေးသော ဦးကေသရ ဆိုသော အနုထေရ် ငယ်
 သည်...အကျော် အစောကို လိုလား၍... ပလ္လားပြီး
 ပြောသည်မှာ။” ကဝိန် ၁၉၄။ [ပါ၊ အနုထေရ။]

အနုပါဒိသေသနိဗ္ဗာန် — ခန္ဓာငါးပါး အကြွင်း မရှိသော
 နိဗ္ဗာန်။

“ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ် စုတိခန္ဓာအခြားမဲ့၌ ထိုရဟန္တာစုတိ
 ခန္ဓာဟူသော သင်္ခတသင်္ခါရတို့၏ အဆုံး၌ ပေါ်ပေါက်

လာသော ငြိမ်းခြင်း သဘောတရား အထူးဟု ဆို
အပ်သော အနုပါဒိသေသနိဗ္ဗာန်ကိုသာ နိဗ္ဗာန်မုချ
အစစ် ဆိုအပ်သည်ဟု မှတ်ကြကုန်။” ဂဗ္ဘိရာ ၇၂။
“ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်၏ စုတိစိတ်မှ နောက်၌ ဝိပါက်ကမ္မဇ
ရုပ် အကြွင်းမရှိသော နိဗ္ဗာန်သည် အနုပါဒိသေသ
နိဗ္ဗာန် မည်၏။” ဂဗ္ဘိ၊ ပ ၆၂၁။

[ပါ။ အနုပါဒိသေသ နိဗ္ဗာန။ အနု-ဥပါဒိ-သေသ-
နိဗ္ဗာန၊ အနု-မဥပါဒိ-ခန္ဓာငါးပါး၊ ဝိပါက်ကမ္မဇရုပ်၊
သေသ-အကြွင်း၊ နိဗ္ဗာန-နိဗ္ဗာန်။]

အနုပညာ — သိမ်မွေ့သော ပညာ။

“ပန်းချီဆရာပျိုမှာ မေအား မြတ်နိုးသမျှ ချစ်သမျှ
အရာကို ပန်းချီဆေးပေါ်တွင် အနုပညာဖြင့် မှန်းသ
ထားဟန်တူလေသည်။” မေ ၂၅။ “အနုပညာရပ်တွင်
ပါဝင်သည့် အဓိက ပညာရပ်ဟု ဆိုရမည့် ပညာရပ်
များကို (၁) ပန်းချီ (၂) ပန်းပု (၃) သီဆို
တီးမှုတ်ခြင်း ကခြင်းနှင့် (၄) အနုစာပေဟု ၄ ဌာန
ခွဲခြားရပေမည်။” နုရည် ၃။ “အနုပညာတွင် လှပ
တင့်တယ်မှုကို အာရုံပြုစေခြင်းဖြင့်၎င်း။” သူငယ်ဂ ၂။
[ပါ။ အနုပညာ?။ အနု-သိမ်မွေ့သော၊ ပညာ-
ပညာ။ မှတ်ချက်။ အနုပညာဆိုသော စကား၌ပါ
သော အနုသည် အနု (အရင့်)၊ အနု (အကြမ်း)
ဆိုသော စကား၌ပါသည့် အနုကဲ့သို့ မြန်မာဘာသာ
ဖြစ်ဖို့ထက် အဏုမြူဆိုသောစကားတွင်ပါသည့် အဏု
ကဲ့သို့ သိမ်မွေ့ခြင်း သိမြင်နိုင်ခဲခြင်း အဓိပ္ပါယ်ရှိသည့်
ပါဠိဘာသာ အဏု ဖြစ်ဖို့က ပို၍များသည်ဟု သဘော
ရသည်။ ပါဠိဘာသာ အဏုကို မြန်မာစကား အနုနှင့်
(အသံချင်းလည်းတူ အနက်ချည်းလည်း နီးစပ်သကဲ့
သို့ရှိသောကြောင့်) ရောယောင်ကာ နှလုံးဖြင့် အနု
ပညာဆိုခြင်းဖြစ်သည်ဟု ယူဆနိုင်သည်။ ဤကဲ့သို့ပင်
ပါဠိနှင့်မြန်မာ ရောထွေးနေသော စကားများရှိသည်။
နဝိယံနှင့် အနုညာတ မှတ်ချက်တို့တွင်၍။]

အနုပညတ် — [ဝိနည်း] နောက်ထပ် ပြည့်စွက် ပညတ်
ချက်။ ထပ်ပြည့်ပညတ်ချက်။

“ဤသို့သောနည်းအားဖြင့်...ပညတ်ရင်းကို၎င်း၊ အနု
ပညတ် ကို၎င်း...မေး၏။” မဟာဝင် ၅၉။ “ပဌမ
ပညတ်ကိုလည်း မေး၏၊ အနုပညတ် (နောက်ထပ်
ပညတ်ချက်) ကိုလည်း မေး၏။” သာဓက ၁၀၂။

[ပါ။ အနုပညတ္တိ။ အနု-တဖန်ထပ်၍၊ ပညတ္တိ-
ပညတ်ခြင်း။]

အနုဗန် — [သဒ္ဒါ] ရုပ်ပြီးရာ၌ မပါဘဲ ပစ္စည်းနှင့် တွဲစပ်
ထားသောဗျည်း။

“ဏ၊ ဏ ပစ္စည်းသည်၊ ဝါ၊ ဏ အနုဗန် ရှိသောအ
ပစ္စည်းသည်။” ကစ္စ ၂၇၅။ “တေသံဏောလောပံ
ဟူသောသုတ်ဖြင့် ဏအနုဗန်ကိုချေ၊ ပစ္စည်းအစိတ်
အ-ကြွင်းစေ။” သဒ္ဒါကြီး၊ ဒု ၁၄။ [ပါ။ အနုဗန္ဓ။]

အနုမာန — ဆ၍သိခြင်း။

“တို့ဆရာကား၊ ပညာစက္ခု၊ အနုမာန၊ မျက်ရမ်းဆ
လျက်။” ပါမီ* ၁။ “သည်နှောင်းယခုသည်ကိုပြုဟု၊
အနုမာန၊ ပစ္စက္ခဖြင့်။” အဘတတ်ကို သင်ဦးတုံ
လော့။” သံ* ၃၈။ “ခြင်္သေ့မင်း၏ ဟောက်သော
အသံကြောင့် တုန်လှုပ် ကြောက်လန့်ကုန်သော သတ္တ
ဝါတို့ကိုမြင်လျှင် အနုမာနဖြင့် ဤသတ္တဝါတို့သည်
တုန်လှုပ် ကြောက်လန့်ကုန်၏ဟု သိရကုန်သကဲ့သို့။”
မိလိန် ၅၇၂။ “ဤမည်သောအရပ်၌ ရွှေငွေရှိ၏...
ဟူသော သိုက်စာပါလာသည်ကို လောကီဉာဏ်ဖြင့်
အနုမာန မျက်ရမ်းဆ၍ ဆိုသော စကားဖြစ်သော
ကြောင့် မှန်သည်လည်းရှိ၏၊ မမှန်သည်လည်းရှိ၏။”
ရာဇပါ ၁၄၀။ “ဤကဲ့သို့ ဆ၍သိအပ်သောအရာကို
အနုမာန နည်းဟူ၍...မျှေးဆရာသူမြတ်တို့ မိန့်တော်မူ
ကြ၏။” ဒေါသ ၅။

[ပါ။ အနုမာန။ အနု-အလျော်၊ မာန-သိခြင်း။]

အနုမောဒနာ — ဝမ်းမြောက် ခြင်း။ သာဓက ၁၀၂ ခြင်း။
ဝမ်းမြောက်ဖွယ်ပြောဟောခြင်း။

“စီးပွားလို့မူ၊ ကောင်းခြီးဆုဟု၊ အနုမောဒနာ၊ ပြုလို
ငှာဖြင့်။” ဟင်္သာ* ၄၇။ “အသျှင်မင်းကြီးလေး ဝေ
စင်တံ သွန်းရယ် အနု မောဒနာ ခေါ်တစ် မူ၏။”
ညွန့်ပေါင်း၊ ပ ၃၉။ “ဝမ်းမြောက် ဝမ်းသာ အနု
မောဒနာ ပြု၍။” နု ၃၁၇။ “သာဓက အနုမောဒနာ၊
ပြုကာတစေ၊ ကွယ်ပျောက် လေလျှင်။” မင်္ဂလတ်
၆၈။ “ဒါယကာမကြီးအား တရားအနုမောဒနာ ပြု
လော့ဟု ဆို၍ နေရာမှ ထသွားလေ၏။” မိလိန် ၂၇။
“ဘုဉ်းပေးတော် မူပြီး၍ အနုမောဒနာ ကို ပြုတော်
မူ၏။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ တ ၃၈။ “လောကုတ္တရာ ဆရာတော်
ကြီးလည်း ဆွမ်း အနုမောဒနာ နှင့် တကွ ဟိလာ

တရား တော်များကို ဟောကြားတော် မူသည်။”
ထီး၊ ပ ၁၂၁။

[ပါ၊ အနုမောဒနာ။ အနု-အလျော်၊ အကြိမ်ကြိမ်၊
မောဒနာ-ဝမ်းမြောက်ခြင်း။]

အနုမာန် — အနုမာန နှင့် အတူတူ။

“ဆိုမိဘန်ဘန်၊ အနုမာန်ဖြင့်၊ မကျန်နည်ဖွေ၊ ကြံမိ
စေလော့။” ပါမိ* ၅၉။ “မျက်ရမ်းဆဟန်၊ အနုမာန်၊
ကိုးတန်မြော်ရေးရာ။” ကဝိသတ်* ၆၃၇။

အနုမြူ — မျက်စိဖြင့် မမြင် နိုင်လောက်အောင် သိမ်မွေ့
သေးငယ်သော မြူမှုန်။

“ရက်ရက်စေ့၊ မျှော်လိုက်ရှုက၊ အနုမြူညင်း၊ မကြွင်း
ကုန်စင်၊ မြင်စဘတ်ဘိ၊ နတ်မျက်စိ၌။” ဝိပျူ* ၂၇၉။

“မင်းနှင့်မလျောက်ပတ်သော အမှုကိုလည်း ငါ့သား
မပြု၊ အဏုမြူမျှ ငါ့သားတော်တွင် အပြစ်မရှိ။”
ဝေဇာတ် ၃၁။ “ယခုမူ တည်သရွေ့ကိုလ၊ အနုမြူ
ကြည်မမွေ့နိုင်ဘူ။” ရတနာ ၅၄။

[ပါ၊ အဏု+မြူ၊ မြူ။ မှတ်ချက်။ ပါဠိဘာသာပုဒ်
ရင်းမှာ အဏုနှင့် အဏုဟူသည်။ သို့ရာတွင် နယ်
နှင့် အနုမြူ ဟူ၍လည်း တွေ့ရသဖြင့် ဤနေရာတွင်
ထပ်၌ဖော်ပြလိုက်ပါသည်။]

အနုလောမ — အစမှအဆုံးအထိ အစဉ်လိုက်။

“ပဉ္စင်းခံသောနေ့မှစ၍ အနုလောမ အားဖြင့်လည်း
ကောင်း။” ကင်္ခါ ၁၆၉။ “အစဉ်အတိုင်း ပြန်ဆို
သော အနုလောမ နည်းဖြစ်သည်။” အင်းလူး ၃၂။

“အနုလောမ နည်းဖြင့်လည်း ထိုတဏှာ၏ အဘန်တ
လဲလဲဖြစ်ခြင်းကို ပြခြင်းငှာ။” သုတ်ဝါနိ၊ ပ ၆၂။

“ဘုရား အဖြစ်သို့ ရောက်တော် မူပြီးလျှင်.... ပဋိစ္စ
သမုပ္ပါဒ် ဓမ္မကို အနုလောမ ပဋိလောမအားဖြင့် ဆင်
ခြင်ရှုကြလျက်။” ဇိ ၅၁။ [ပါ၊ အနုလောမ။]

အနုလုံ — ၁။ အစမှအဆုံးအထိအစဉ်လိုက်။

“ချင်းတို့ချပုံ၊ အနုလုံနှင့်၊ ပဋိလုံကွဲ။” ပခါ ၆၃။

“ကောင်းကျိုးငယ် ယှဉ်စပ်လျက်၊ သမ္ပုနှင့် အစုပုံ၊
အနုလုံ ဖော်ပြ။” ပဒိ ၇၀။ “ပဋိစ္စ သမုပ္ပါဒ်ကို
အစမှစ၍ အကြင် အနုလုံ အားဖြင့် ဟောတော်မူ
ခြင်းသည် ရှိ၏။” ဝိမင်္ဂ၊ တ ၁၀၃။ “အနုလောမမို့၊
အနုလုံကိုလည်း။ သမာပဇ္ဇတိ၊ ဝင်စား၏။ ပဋိလော

မမို့၊ ပဋိလုံကိုလည်း။ သမာပဇ္ဇတိ၊ ဝင်စား၏။”
သုတ်ဝါနိ၊ ပ ၈၅။ “အနုလုံသည် ကိန်းဖတ်ရာ၌
ပိုမိုအသုံးဝင်၍။” သင်္ချာ၊ ပ ၆။

၂။ [အဘိဓမ္မာ] မဂ်ရှေ့နား၌ ဖြစ်သော ဇော
တခု။

“အရကြိုးစား၊ လူသုံးပါးတို့၊ မဂ်နားအနုလုံ၊ ရတု
အကြောင်း၊ ကျင့်ပေရှောင်းက။” သံဝေ* ၂၃။

“ဥပစာတပုံ၊ အနုလုံတဆူ၊ ဂေါတြဘူတသွယ်၊ ကာမ
နွယ်ကို၊ ဖြတ်ပယ်သဘော။” မသ* ၄၃၉။ “ယင်း
ကာမတိဟိတ် ကုသိုလ်သည်.... ပရိကံ အပ္ပနာအား
လျော်သောကြောင့် အနုလုံ မည်၏။” ဘာနီ ၂၆၂။
[ပါ၊ အနုလောမ။]

အနုလုံပဋိလုံ — အစမှအဆုံး အဆုံးမှအစ အစုန်အဆန်။
အပြန်ပြန် အလှန်လှန်။

“နိရောဓဘုံ၊ ရည်လတ်တုံ၊ အနုလုံပဋိလုံ၊ နှစ်စုံ
သမုပ္ပါဒ်၊ ဒွါဒသ သိမ်မွေ့၊ ပြန်လှန် စေ့အောင်။”

မသ* ၅၇၄။ “ပဌာနဂိုဏ်း၊ ဦးကိုလှိုင်း၍၊ ထုတ်
ပိုင်း လက်ရုံ၊ အနုလုံပဋိလုံ၊ စက်ပုံ တံဆိပ်၊ ခပ်၍

နှိပ် လော့။” လော ဒု* ၆၃။ “အနုလုံ ပဋိလုံ၊
အစုန် အဆန်။” ပင်း၊ ဒု ၄၃။ “ကာမာဝစရ

နတ် ပြည် ခြောက်ထပ် တို့၌ အနုလုံ ပဋိလုံ
အားဖြင့် နတ်စည်းစိမ်ကို ခံစားကုန်လျက်။” မင်္ဂလတ်

၁၃၆။ “ထင်ရာတခုခုဖြင့် အနုလုံပဋိလုံအားဖြင့်
နှုတ်ဖြင့် သရဇ္ဈာယ်ခြင်းသည်။” ကာယာ ၂၂။

“ခုဆယ်ရာထောင်၊ သောင်း၊ သိန်း၊ သန်း၊ ကုဋေကို
အနုလုံပဋိလုံ အာဂုံဆောင်ထားရန်လိုသည်။” သင်္ချာ၊
ပ ၆။ [ပါ၊ အနုလောမ ပဋိလောမ။]

အနုဝတ္တက — သဘောညီ နောက်လိုက်ပုဂ္ဂိုလ်။

“စုဒ္ဓိတကပုဂ္ဂိုလ်များသည် မိမိတို့ အားပြုစု စုဆောင်း
ထားသော အနုဝတ္တက ပုဂ္ဂိုလ်များကို ဖယ်ထုတ်
ရှင်းလင်း၍။” ဝိထုံး ၁၅၅။

[ပါ၊ အနုဝတ္တက။ အနုဝတ္တက-အစဉ်လိုက်၍ပြုကျင့်
သူ။]

အနုသယ — အတွင်းဓာတ်၌ အစဉ်ကိန်းနေသောတရား။

“အနုသယနှင့်တကွသော စိတ်သန္တာန်၌ အကြင်အခါ
မဂ်ပေါ်ပေါက်လာ၏။ ထိုအခါ အနုသယဓာတ်သည်
အကြွင်းမဲ့ကုန်ခြင်းသို့ ရောက်လေ၏။” သံခိပ်ဋီ၊

ဒု ၂၀၅။ “အနုသယဟူသည် ကာမရာဂစသော ခုနစ်ပါးတည်း။” သိဂဏ္ဌိ ၉၀။ “ကျားသည် ခြံ၌ အောင်းနေ၍ အစာဖြစ်သော သမင်ကျွဲနွားစသည်ကို မြင်သော် ထ၍ကိုက်သကဲ့သို့ ဟဒယဝတ္ထု တည်းဟူသော ကူ၌ အောင်းနေ၍ လိုအပ်သော အာရုံကို တွေ့လတ်သော် လေ့လေ့ရမ်းရမ်း ဖမ်းယူတတ်သော သဘောရှိသည်ဖြစ်၍ အနုသယဟု ဟောတော်မူသည်။” မနောရထ ၂၁၅။

[ပါ၊ အနုသယ။ အနု-အစဉ်၊ သယ-ကိန်းအောင်း။]

အနုသယည်း—အနုသယနှင့်အတူတူ။

“ကြည်ဖြူဗိုလ်ထု၊ ရှင်အတုလျှင်၊ အနုသယည်း၊ ရွှေရွှေ နည်းအောင်၊ နိဿရည်းခံ၊ ရှင်အထံနို့က်။” ကဝိမဏ် ၁၀၆။ “ဤသုတ္တန်သည်သာလျှင် ဝေနေယျတို့၏ အဇ္ဈာသယ၊ အနုသယည်း၊ စရိုက်၊ အဓိမုတ္တိအား လျော်စွာ ဖြစ်၏။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၉၃။

အနုသာသန—ဆုံးမခြင်း။

“ထက်ဝန်းဇန္တု၊ လူသုံးစုကို၊ အနုသာသန၊ အာဝတ္တကြောင့်၊ နာမသဒ္ဓါ။” ဘူပေါင်း* ၉၀။ “မဟိန္ဒမင်းသားအား...မဇ္ဈန္တိကထေရ်ကား အနုသာသနပြု၍... ပဉ္စင်းခံလေ၏။” မဟာဝင် ၁၀၇။ “အကုသိုလ်မှ မြစ်ခြင်းသြဝါဒ၊ ကုသိုလ်၌တည်စေခြင်း အနုသာသန။” ပဒမာလာ ၃၀၅။ [ပါ၊ အနုသာသန။]

အနုသာသနီ—ဆုံးမစကား။

“ဤဂါထာဖြင့် ဘုရားလောင်း အနုသာသနီပြုလျှင် ဗာရာဏသီမင်းကြီးသည်လည်း မြို့သို့တဖန်ဝင်ပြန်၏။” ဣကုဏ် ၅၇။ “အဘန်တလဲလဲ ဆုံးမသောကား အနုသာသနီ။” မဟာထာနိ ၉၂။ “ဥပါလိမထေရ်သည် သြဝါဒအနုသာသနီပိုင်းခြားအပ်သော။” ဝုသစ်၊ ဒု ၁၁၄။ “အဋ္ဌကထာဆရာမြတ်တို့၏ ဆုံးမအပ်သော အနုသာသနီနှင့်အညီ။” ဝိထုံး ၃၂။ [ပါ၊ အနုသာသနီ။]

အနုသန္ဓေ—ရှေ့နောက်စကားအဆက်အပေါ်။

“ဘုရားသခင်တို့သည် ဇာတ်နိပါတ်ကို ဟောတော်မူသည် ရှိသော် ရှေးနိဒါန်းစကားရင်းနှင့် နိဂုံးစကားကို စပ်၍သာ ဟောတော်မူမြဲဖြစ်သောကြောင့် အနုသန္ဓေကိုစပ်၍ ဇာတ်ကိုသိမ်းတော်မူလိုသော မြတ်စွာဘုရားသည် ကိုသို့ မိန့်တော်မူ၏။” သမန်၊ ပ ၄၂၆။

“တရားတော်ကို အနုသန္ဓေစပ်၍ ဟောတော်မူ၏။” မင်လတ် ၃၇။

[ပါ၊ အနုသန္ဓိ။ အနု-တဖန်၊ သန္ဓိ-ဆက်စပ်ခြင်း။]

အနုသ္မာရ—နိဂ္ဂဟိတ်။ သေးသေးတင်။

“နိဂ္ဂဟိတ်သည် မိမိ၏အမှီဖြစ်သော သရ၏ နောက်မှသာ တည်၍ မှီတတ်သောကြောင့် နိဂ္ဂဟိတ်ကို ကလာပ်ကျမ်းနှိုက် အနုသ္မာရဟူသော အနက်ကို ဆိုအပ်၏။” ဝေါ ၅၆။ “သင်္သကြိတ်ဘာသာအား ဖြင့် အံသည် အနုသ္မာရမည်၏။” သဒ္ဓ ၁၀၃။ “အနုနာသိကဖြစ်သော အနုသ္မာရနိဂ္ဂဟိတ်ကဲ့သို့ပင် ပိတ်၍ရွတ်ရာ၏။” ကစ္စ ၁၁။

[သ၊ အနုသ္မာရ၊ ပါ၊ အနုသရ။]

အနေက—အများ။ များစွာ။

“အသီးအခြား၊ အများဝါဒ၊ အနေကတွင်၊ အဘယ်ဓမ္မကို၊ နိဿထုံးပြု၊ လေ့ရှုကျင့်ကြံလျှင်...ချမ်းသာကြီး ချမ်းသာပါမည်နည်း။” ပင်း၊ ပ ၆၃။

[ပါ၊ အနေက။ အနု-ကေ၊ အနု-မ၊ ကေ-တခု။]

အနေကဇာ—အနေကဇာတိအစချီသော ပဌမဆုံး ဗုဒ္ဓစကားတော်။

“အနေကဇာ၊ ဤဂါထာဖြင့်၊ ကမ္ဘာရှည်ဝေး။” ဇရဲ* ၂။ “အနေကဇာ၊ ဒေသနာဟု၊ ဂါထာတင်ပြ၊ အာဒိကဖြင့်။” ကိန္နရီ* ၁၄၀။ “စိတ်ကထွေထွေ၊ ဘန်တီးဝေလျက်၊ အနေကဇာတိ၊ စယံကျူးချီ၊ ဥဒါန်းသိသည်။” ကဝိမဏ် ၁၂၆။ “ပဉ္စလောဟာ ရုပ်တုတို့ကို အနေကဇာတင်တော်မူသည်။” သုသော၊ ဒု ၃၀၆။ “ရွာတွင်းမြို့တွင်း ဘုရားအနေကဇာတင် မင်္ဂလာစသည်ပြုသောအခါ။” ဂုဠ၊ ဒု ၂၉၇။

[ပါ၊ အနေကဇာတိ။ မှတ်ချက်။ မြတ်စွာဘုရားသည် ဘုရားအဖြစ်သို့ရောက်သောအခါ အနေကဇာတိ သံသာရံစသော ဂါထာဖြင့် ဥဒါန်းကျူးတော်မူသည်။ ဤဂါထာသည် မြတ်စွာဘုရား ပဌမဆုံး နှုတ်မြက်သည့် ပဌမဗုဒ္ဓဝစန-ဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ဗုဒ္ဓဘာသာကိုသည် ဆင်းတုတော်များကို မြတ်စွာဘုရားအမှတ်ဖြင့် ကိုးကွယ်လိုသောအခါ သံဃာတော်များက ဆင်းတုတော်ကို ဘိသိက်မင်္ဂလာသွန်း၊ သိဒ္ဓိတင်သည့် သဘောဖြင့် ယင်းအနေကဇာတိစသော ဂါထာနှင့် ကကပင်္ဂိသမ္ပဟာဒ်၊ ပဌာန်းစသည့်တို့ကို ခတ်ဆိုတော်

မူကြသည်။ ယင်းသို့ပြုလုပ်ခြင်းကို အနေကဇာတင်သည်ဟု ခေါ်သည်။]

အနေကသင်္ချာ — များသောအရေအတွက်။

“သတတေဇာစသည်တို့ကား အများဟု ရေတွက်သောကြောင့် အနေကသင်္ချာမည်၏။” တောင်ငူဖြေ ၁၈။ “များသောအားဖြင့် ယူအပ်သောသင်္ချာသည် အနေကသင်္ချာမည်၏။” ပုဒ်စစ် ၈၃။

[ပါ၊ အနေကသင်္ချာ။ အနေက — များစွာသော သင်္ချာ-အရေအတွက်။]

အနေကန် — ၁။ အများ။

“သင်ဘီလူးသည် ကျေးဇူးတော်အနေကန် တန်ခိုးထန်သော သဿမ္ဘူထွတ်ထား ငါတို့ဆရာဘုရားကိုမှ မသိ။” ပင်း၊ ပ ၅၅။ “ဘုန်းတော်ကလွန်၊ အနေကန်ကို ဝေဘန်ချီးမြှောက်၊ ပြီး မရောက် လိမ့်။” ဗန္ဓ ၁၈၈။ “သာမန်ကြိုက်သား၊ လူနှိုက်စောင့်ဘန်၊ အနေကန်ဖြင့်၊ ရာဇန္တရယ်၊ မစင်ကြယ်လိမ့်။” ဝိမော်* ၁၇။

၂။ စင်စစ်ကေန် မဟုတ်သော။ တမျိုးတည်း မဟုတ်သော။

“စိတ်တူပေါ်လှုံ၊ အနေကန်နှင့်၊ ကေန်ဆဲရှစ်၊ အမြစ်အရင်း။” သံဝေ* ၁၈။ “ဤသို့ ကေန်ကိုးခု၊ အနေကန်ကိုးခုအားဖြင့် ကမ္မဇရုပ် အဋ္ဌာရသဖြစ်သတည်း။” ဓာဋီ ၁၅၂။ “ကေန်ဖြစ်မြဲကား မဟုတ်၊ အနေကန်သာတည်း။” ဝိပဿနာ၊ ဒု ၂၂၁။

[ပါ၊ အနေက၊ အနေကန္တ။ အန-ကေ၊ အန-ကေန္တ၊ အန-မ၊ ကေ-တရ၊ ကေန္တ-စင်စစ်။]

အနောတတ် — ဟိမဝန္တာရှိ အိုင်ကြီးခုနစ်အိုင် အဝင်အပါ အိုင်ကြီးတစ်အိုင်အမည်။

“ချမ်းမြကြည်စွာ၊ သီတာအနောတတ်၊ ရေဖျန်းသတ်သည်၊ သူမြတ်ရှစ်ပါး၊ တပည့်သားတို့။” ဘူလင်* ၂၇၆။ “အနောတတ်ကို၊ ခရုပတ်ရေမဆိုင်။” ရာမ၊ ပ ၁၅၄။ “ကွမ်းရိုးဒန်ပူဖြင့်၎င်း အနောတတ်အိုင်က ရေဖြင့်၎င်း ခံတွင်းတော်ကို ဆေးတော်မူခြင်း။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ တ ၃၇။ “နှစ်လို့ကြည်စွာ၊ ဆွေမျိုးတို့ သွန်းရှာသော၊ ရေမေတ္တာ အနောတတ်ကြောင့်၊ ဘေးဥပဒ်ကွာကင်း၍၊ ချမ်းသာခြင်းရှိပေသည်။” ပုည ၇၈။ [ပါ၊ အနောတတ္တ။]

အနောတတ္တ — အနောတတ်နှင့်အတူတူ။

“လူ့ထံထပ်လျော၊ စပ်မနှောသည်၊ အနောတတ္တ၊ တူမမျှတည့်။” ကိန္နရီ* ၁၃၈။ “အနောတတ္တဟူသော အမည်သည်ကား လနှင့်နေတို့သည်... ပြောစွာ သွားသည်ရှိသော် ထိုအိုင်၌အရောင်ဖြင့်မတောက်မထွန်းနိုင်ကုန်။ ထို့ကြောင့် အနောတတ္တ မည်သတည်း။” နှုတ်၊ ဒု ၁၆၅။

[ပါ၊ အနောတတ္တ။ န-အဝ တတ္တ၊ န-မ၊ အဝတတ္တ၊ ပူလောင်ခြင်း၊ န-ကို အန၊ အဝကို သြပြု၍ အနောတတ္တ-ဖြစ်သည်။ “သူရိယရံသိ သမ္မုဋ္ဌာဘာဝေန န အဝတပတိ ဥဒက မေတ္တာ တိ အနောတတ္တာ။” ဓာန်ဋီ* ၆၇၉။ နေရောင်နှင့်တွေ့ကြုံ ထိပါးခြင်းမရှိသဖြင့် ဤအိုင်၌ ရေသည် ပူခြင်းမရှိ၊ ထို့ကြောင့် အနောတတ္တမည်၏။ ‘အဝတပ္ပိယတေ အဝတတ္တာ၊ နတ္ထိအဝတတ္တာတေသာတိ အဝတတ္တာ’ ဂဠုန်ပုံ၊ ဤသို့စသည်ဖြင့် ထိုထိုကျမ်းများ၌ပင် ပဌမက္ခရာ တနှင့်ချည်း တညီတညွတ် လာ ရ ကား တတိယက္ခရာနှင့် အနောဒတ္တောဟူသည်ကို မသင့်ဟုသိ။ ဓာန်ဋီနိ၊ ဒု ၃၈၄။]

အနက် — အနန္တရ။

“ကျေးဇူးအနက်၊ ပြည့်ခေါက်ရက်လျှင်၊ ပွဲထွက်ပွဲခံ။” ပါမီ* ၈၃။ “စိန်ကျောက်များစွာ၊ ရတနာစီခက်၊ ဘိုးအနက်ဖြင့်၊ ပြုံးပြက်တောက်ပ၊ ပြုဆွဲကိုယ်ဝတ်။” မဃ* ၅၉။

အနန္တ — အဖိုးမပြတ်နိုင်သော။

“အနန္တမုတ္တာ၊ ရတနာလျှင်၊ အာကာမိုးမှ၊ ပျံလတ်ကြွ၍။” မင်းမယ်* ၁၆။ “ရတနာကြိုးစုံ၊ ရောင်ဟုံ ပြုံးပြက်၊ အနန္တချည်း၊ အံ့ဘွယ်ပည်းမျှ။” ဆင်* ၂၀။ “ဆင်မျိုးမှလည်း၊ ကြိုးကချွန်းစက်၊ အနန္တစုံ၊ ဗိုလ်ပုံ ဖြစ်ပည်း။” ဝိမော်* ၉၀။ “ရတနာကိုးပါးဖြင့်စီခြယ်သော အဘိုးအနန္တထိုက်သော ရတနာမင်းခမ်းတော်စုံ။” သုသော၊ မ ၁၄၈။ “အဘိုးအနန္တ၊ ဒေါနဆီအထုံ၊ ဂန္ဓာရုံကို၊ စည်းခုံပုထိုး... လှူလိုက်ရာ။” ပုည ၈၁။

[ပါ၊ အနန္တ။ အန-အန္တ၊ အန-မ၊ အန္တ-တန်ဖိုး။]

အနတ္တ — ‘ငါ’ မဟုတ်။

“အနိစ္စနှင့်၊ ဒုက္ခအနတ္တား၊ သုံးပါးလက္ခဏာ။” လော

သာ * ၁၀။ “ကိုယ်ရှင်ကိုမျှ၊ စိုးမရ၍၊ အနတ္တ စစ်၊ သဘောဖြစ်၏။” ရာသီ * ၂၁။ “တရားမရ၊ အနိစ္စနှင့်၊ ဒုက္ခဘန်များ၊ အနတ္တား ဟု၊ စက် သွား အ သွင်။” ဂါထာ * ၈၂။ “အနတ္တကို အတ္တဟု အထင်ရောက် သောကြောင့်။” ပုညဝတ် ၅၆။ “အနတ္တဟူသောပုဒ်၌ အတ္တ သဒ္ဒါသည်... ဤကိုယ်ကိုမဟော၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိတို့ အယူ အတ္တကိုသာ ဟောသောကြောင့်... ဘဝတခုမှ သည် ဘဝတခုသို့ကူးပြောင်း၍ ပါတတ်သည်ဟု ပုထု ဇဉ်တို့ ထင်မှတ်သော အသက်ဇီဝမရှိဟူသော မြတ်စွာ ဘုရား အလိုတော်... ထို့ကြောင့် အနတ္တ၊ ခန္ဓာအိမ် သခင်၊ မြင်ခြင်းစသော ကိစ္စကို ပြီးစေနိုင်သော ကတ္တား ကာရက၊ ခံစားတတ်သော ဝေဒက၊ အလိုကိုလိုက်ရ သော သယံဝသီ ဟူသောမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိတို့ကြံဆအပ်သော အတ္တဟူသော အနှစ်မရှိ...အနက် ပေးသင့်သည်။” ဝိမုတ္တိ ၆၀။

[ပါ၊အနတ္တ။ အန-အတ္တ၊အန(န) -မဟုတ်၊ အတ္တ- ငါဟုခေါ်သောအနှစ်သာရ။]

အနိစ္စ — အနိစ္စ။

“မမြဲအနိစ္စ၊ ဝိပရိတ်ကို၊ တဆိတ်မတွေး။” ဘူပေါင်း * ၁၇။

အနိစ္စ — ၁။ မမြဲခြင်း။

“အနိစ္စ နှင့်၊ ဒုက္ခ အနတ္တား၊ သုံးပါးလက္ခဏာ။” လောသာ * ၁၀။ “ထင်ရှားခန္ဓာ၊ တည်ပါကြတုံ၊ စုံမစုံကို၊ လုံခြုံမမြဲ၊ ရွေ့လျောလဲ့၍၊ ခဲထိုမျှ၊ အနိစ္စ တည့်” ရာသီ * ၂၁။ “ပညတ်သင်္ခါရ၊ အနိစ္စ သဘောဖြစ်ချေ၏။” ပုည ၃၁။ “အနိစ္စ ဒုက္ခ အနတ္တ ယာဉ်သုံးသွယ်ကို။” ဟိန် ၆၇။ “ပျက်စီးတတ်သော သဘောရှိခြင်း အနိစ္စဓမ္မကို ပြဆိုဆုံးမတော်မူပြီး၍။” နရ ၃၁၃။ “သင်္ခါရ တရားတို့သည် အနိစ္စ ချည်း သာတည်း။” ကာနု ၈၁။

၂။ သေခြင်း။

“စုတေသ္မေလုနံ၊ နေနက်ပြန်ဟု၊ ကေနမကျ၊ အနိစ္စ အား၊ သိရခဲလှော်။” ဆု * ၁၀၉။ “မရှားမရာ၊ ဆူသားသာတည့်၊ ကြမ္မာသယ၊ အနိစ္စဖြင့်၊ ဒုက္ခပြင်းဟုံ၊ ဆုံးလေတုံအံ့။” ဓမ္မ * ၂၆။ “ထိုသိန်းခိုလ်မင်းကား၊ ညောင်ဦးရွာအထက်၌ တောင်သူကြီး ယာခင်းကို ဝင်၍ သခွားသီးကို ဆွတ်၍ စားသောကြောင့်

တောင်သူကြီး ဆူးထောက် ခက်ရင်းဖြင့် ခိုက်၍ အနိစ္စ ရောက်ချေသည်။” ဣပုံ ၁၃။ “အသက် လေးဆယ်ငါးနှစ်တွင် အနိစ္စ ဖြစ်၏။” ဓိပုံ ၁၇၁။ “အရပ်ထဲက လူတွေ သေလျှင် အနိစ္စ ရောက်သည်။ ဘုန်းကြီးသေလျှင် ပြန်တော်မူသည်ဟု ပြောဆိုကြ သည်။” မှိုင်း၊ ဒု ၉၃။ “အိမ်ရှေ့မင်းသားသည် ရုတ်တရက် အဖျားရောဂါစွဲကပ်၍ အနိစ္စ ရောက် တော်မူလေ၏။” ထီး၊ ဒု ၂၈။ [ပါ၊ အနိစ္စ။]

အနိဋ္ဌ — အလိုမရှိအပ်သောအရာ။

“မကောင်းဟူသမျှ၊ အနိဋ္ဌကို၊ ဘဝတိုင်းမှာ၊ မကြုံ လှဘဲ။” ဂါစန် * ၇၁။ “သက်မွေးဝန်ထမ်း၊ ပူချမ်းဒုက္ခ၊ အနိဋ္ဌ ကြောင့်၊ စိတ်ကမကြည်။” ညွန့်ပေါင်း၊ ၈၁၇၄။ “ဂြိုဟ်နေဂြိုဟ်ရပ် နက္ခတ် နဝင်းမှစ၍ အနိဋ္ဌ လွတ်ကင်းပြီးလျှင် အလွန်သန့်စင် သော ဣဋ္ဌမင်္ဂလာ အချိန်တွင်... မြို့တော်သစ်ကို စ၍ တည်ထောင်ကြသည်။” ထီး၊ ပ ၂၀။ [ပါ၊ အနိဋ္ဌ။]

အနိဋ္ဌာရုံ — အလိုမရှိအပ်သော အာရုံ။

“ယုက်ထုံးဆိုပုံတံ၊ မှောင်အဝိင်သို့၊ အနိဋ္ဌာရုံ၊ တွေ့ ကြိုက်ကြုံကာ၊ မစုံမက်သာ၊ မတပ်ရာဟု။” မာတော * ၄၃။ “သတ္တဝါတို့အားလည်း ဣဋ္ဌာရုံကား အထက် အမြင့်၊ အနိဋ္ဌာရုံကား အောက်အနိမ့်။” ဝေါ ၂၁၈။ “ကြောက်လန့်ဘွယ်သော အနိဋ္ဌာရုံနှိုက် တုန်လှုပ် ကြောက်လန့် တတ်သော ဒေါသမှ ဗျာပါဒ စိတ်ကို နှိပ်နင်းအောင်မြင်ပြီး။” တေ ၅၆။ “တာဒိဂုဏ် ဟူသည် ဣဋ္ဌာရုံ အနိဋ္ဌာရုံ တို့၌၎င်း လာဘအလာဘ စသော လောကဓမ္မတရားတို့၌၎င်း မပောက်ပြန်ခြင်း ဂုဏ်တည်း။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၄၆။

[ပါ၊ အနိဋ္ဌာရမ္မဏ။ အနိဋ္ဌ-အာရမ္မဏ၊ အနိဋ္ဌ- အလိုမရှိအပ်သော၊ အာရမ္မဏ-အာရုံ။]

အနုတ္တရ — အ မြတ် ဆုံး ဖြစ် သော မြတ် စွာ ဘုရား။ လောကုတ္တရာတရား။

“ဤသို့ အနုတ္တရ သေဋ္ဌဇေဋ္ဌအဖြစ်ကို တောင့်တ တော်မူသော မြတ်စွာဘုရားသည်။” ဂုဏ်ဘွဲ့ ၂၅။ “အနုတ္တရ၊ ဓမ္မကိုးသွယ်၊ မှတ်ချူ ရွယ် လျက်။” ကိုး * ၂၃၈။

[ပါ၊ အနုတ္တရ။ အန-ဥတ္တရ၊ အန-မ၊ ဥတ္တရ-လွန် ကဲခြင်း။]

အနုဿတိ — ဘုရားဂုဏ်စသည်ကို အဖန်တလဲလဲအောက် မေ့သည့် သမထမျိုး။

“အနုဿတိဆယ်ပါးတို့တွင် အာနာပါနုဿတိသည် ထွက်သက်ဝင်သက် နှစ်ပါးကို ပြောင်း၍ ပြောင်း၍ ပွားအပ်သောကြောင့်၊ ကာယဂုဏာ သတိသည် ဆံ အမွှေးစသော သုံးဆဲ့နှစ်ပါးကို ပြောင်း၍ ပြောင်း၍ ပွားအပ်သောကြောင့် အနုသဒ္ဓါမပါ။ ကြွင်းရှစ်ပါး၌ သာ ထပ်ကာထပ်ကာ ပွားအပ်သောကြောင့် အနု သဒ္ဓါ ပါရှိ သည်ကိုလည်း သိအပ် မှတ်အပ်၏။”

နဂ ၄၆၆။
[ပါ။ အနုဿတိ။ အနု-အဖန်ဖန်၊ သတိ-အောက် မေ့ခြင်း။]

အနန္တ — အဆုံး အပိုင်းအခြား မရှိသော။

“လက်ကြပ်ဟောညွှန်၊ ပြုမှုပွန်လျက်၊ အနန္တဂုဏ်၊ ပညာဟုန်ဖြင့်။” ပါမီ* ၄၃။ “စကြဝဠာ၊ အဇဠာ နှင့်၊ သတ္တဝါများ၊ ဉာဏ်တော်အားဖြင့်၊ လေးပါး နန္တ၊ ရေခဲကလျင်၊ ဆုံးစမသိ၊ အံ့ဘွယ်ရှိ၏။” ပါမီ* ၆၅။ “လွန်ပြီးဆုံးမှ၊ အနန္တတိ၊ ရွှေ ငွေ ကျိကို။” ဆု* ၉၂။ “သုံးပါးခဏ၊ အနန္တလျင်၊ လည်ထကြိမ် ဘန်။” ကိုး* ၆၄။ “လဟာဆုံးစ၊ အနန္တတိ၊ တိုင်းမသိ သည်။” ဓမ္မ* ၄၃။ “အနန္တပြား၊ လေးပါးသိနိုင်၊ အခေါင်တိုင်၏။” ရာသီ* ၂၈။ “မြတ်စွာ ဘုရား ၏ ဂုဏ်တော်အနန္တ၊ ကောင်းကင် အနန္တ၊ စက္ကဝါ အနန္တ၊ သတ္တဝါ အနန္တဟူသော အနန္တ တို့တွင်။” လောကုပ် ၁၇။

[ပါ။ အနန္တ။ အနု-အန္တ၊ အနု-မ၊ အန္တ-အဆုံး။ “စတ္တရာတေ အသ ချေ ယျာ၊ ကောဋိတေသံ နနာယတိ။ သတ္တကာယောစ အာကာသော၊ စက္ကဝါဠာ အနန္တကာ။ ဗုဒ္ဓဉာဏံ အပ္ပမေယျ၊ နသက္ကာ တေ ဝိဇာနိတံ၊ ဗုဒ္ဓဝင်ပါဠိတော်။ ဤဗုဒ္ဓဝင် ပါဠိတော်လာ အသချေယျလေးပါးကို အမှီပြု၍ အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာ၊ စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍ၊ ကာမာဝစရ ပဒဘာဇနီအဘွင့်၁၈၂၌ အနန္တလေးပါးဟု ပြတော် မူသည်။ ဗုဒ္ဓဝင်၊ ပ ၈၄။]

အနန္တရ — အခြားမဲ့။

“အဇာတသတ်မင်းကြီးသည် ဒေဝဒတ် စကားကို နာ၍ စုတိစိတ်၏အနန္တရ၌ အဝီစိပဋိသန္ဓေကို ပေး ကောင်းသော... ပိတုဃာတကံကို ပြု၍။” ဣကုဏ်

၅၅၄။ “အနန္တရဘဝ၌ အကျိုးပေးသောကြောင့်။” သံဝတ် ၇၀။

[ပါ။ အနန္တရ။ အနု-အန္တရ၊ အနု-မ၊ အန္တရ-အကြား။]

အနန္တရိယကံ — အခြားမဲ့ဘဝ၌ မုချ အကျိုးပေးသော ကံကြီး။

“အကယ်၍ ငါမသွားဘိမူ မိခင်ကိုသတ်၍အနန္တရိယ ကံ ကို ရသဖြင့် အဝီစိပဋိ၌ မြင့်မြဲစွာ ခံရလတ္တံ့ဟု မြင်တော်မူ၍။” ဇီ ၅၂၆။

[ပါ။ အနန္တရိယကမ္မ။ အနန္တရိယ-အခြားမဲ့ ဘဝ၊ ကမ္မ-ကံ။ အကုသိုလ်အရာ၌ ပဉ္စာနန္တရိယ ကံ ၅ ပါး နှင့် နိယတ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊ ကုသိုလ် အရာ၌ မဟဂ္ဂုတ် ကုသိုလ်ကံကို ဒုတိယဘဝ၌ မုချအကျိုး ပေးသော ကြောင့် အနန္တရိယကံခေါ်သည်။]

အနုညာတ — ၁။ ခွင့်လွှတ်အပ်သော။

“မိခင်ဘခင်တို့ အနုညာတ ခွင့်လွှတ် စေပြီးသည်ဖြစ် အံ့။” မိလိန် ၂၂။ “ဥပါသကာတို့၏ သဂ္ဂမဂ္ဂအကျိုး ငှာ အနုညာတ ပြုသင့်ကြောင်းများကို။” ပုည၊ ၁၊ ၅၆။ “ယိုးဒယား မင်းသည် ငါသည် အနုညာတ အလှူခံလျှင်သာလှူတော့မည်၊ ယခုမှာ အာဏာနှင့် တောင်းသောကြောင့် မပေးဟုဆိုပြီးလျှင်။” ဝံသမေ၊ ဒု ၃၀၆။

၂။ နှစ်ဖက်သော အမှုသည်တို့ သဘောတူ တင်မြှောက်သည့် တရားသူကြီး။

“တရားအရှင်၊ ခြောက်ပါးတွင်မူ၊ ဉာဏ်အင်ကုလုံ၊ မူသည်ယုံ၍၊ စပုံသောခါ၊ အနုညာ သို့၊ ရောက်လှာ သမျှ၊ ငါဆုံးမနှိုက်၊ တည်ကြမည်လော၊ မေးဆေး ကြောက။” မဟော်နာ* ၂၄။ “ကျေးရွာ၊ နိဂုံး၊ ဇန ပိုဒ်တို့၌ အသီးအသီးကံပါရမီအလျောက် ဂုဏ်ပညာကို မှီ၍ ပညာရှိခံသော အနုညာတ တရား သူကြီးတို့ ဆုံးဖြတ်ကြသမျှကို။” ပိမိုင်း ၁၇၈။ “အနုညာတ၊ အမှုသည် ၂ ဦး ကြည်နူးလွှဲအပ်သူ။” သမ္မဟ ၁၁။ “အနုညာတ မည်သော တရားသူကြီး၊ အမှုသည် ၂ ဦး သဘောတူ တင်မြှောက်သူကို ဆိုလိုသည်။” ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၂၁၅။ “၁၉၀၀ ပြည့်နှစ်မှစ၍ အပြည် ပြည်ဆိုင်ရာ အနုညာတ စီရင်ရေးရုံးတော်ကို ဟိတ်မြို့

တင် အမြဲတမ်း ဖွင့်လှစ် ထားခဲ့၏။” စွယ်ကျမ်း၊
၁၊ ၃၉၂။

[ပါ။ အနုညာတ။ မှတ်ချက်။ အနုညာတ ဟူသော
ပါဠိဝေါဟာရ၏ အဓိပ္ပါယ်မှာ ကျေနပ်စွာခွင့်ပြုခံရသူ
ဟုဖြစ်သည်။ ရဟန်းပြုရန်အတွက် မိဖုရားပါးက ကျေ
နပ်စွာ ခွင့်ပြုခံရသူကို ဆိုလိုရာ၌ အနုညာတ ဟူသော
စကားကိုသုံးစွဲလေသည်။ ၎င်းကိုအတုလိုက်၍ မြန်မာ
ဘုရင်များ လက်ထက်က ဘုရင်အသိအမှတ် ပြုသည့်
တရားသူကြီး မရှိသည့်အရပ်တွင် အမှုသည် နှစ်ဦးက
သဘောတူ တင်မြှောက်သော တရားသူကြီးကို အနု
ညာတ တရားသူကြီးဟု ခေါ်ကြသည်။ အမှုသည်
နှစ်ဖက်လုံးကကျေနပ်စွာ ခွင့်ပြုခြင်းခံရသူဟုအဓိပ္ပါယ်
ရသည်။ ထိုအနုညာတ တရားသူကြီးမှာဘုရင်ခန့်အပ်
သော တရားသူကြီးကဲ့သို့ ထင်ရှားသူ မဟုတ်သဖြင့်
ဘုရင်ခန့်အပ်သော တရားသူကြီးဖြစ်လျှင် ‘ဤပုဂ္ဂိုလ်
ကား အနုညာတ မဟုတ်၊ ဘုရင်ခန့်အပ်သော တရား
သူကြီးဖြစ်သည်’ ဟု ဂုဏ်တင် ပြောဆိုကြပေမည်။
ယင်းသို့ပြောဆိုရာမှ ကျေနပ်စွာ ခွင့်ပြုခံရသူ ဟူသော
အနက်ရင်းမှ မထင်ရှားသူဟူသော အနက် အဓိပ္ပါယ်
သို့ရွေ့လျော့ကာ ‘ကျွန်မတို့လို အနုညာတအညကြကို
မဆိုထားနဲ့ ဘုရားသခင် အရှင်ကိုယ်တော် မြတ်ကြီး
တောင်မှ စိမ့်မာနရဲ့ စွပ်စွဲခြင်းကို ခံတော်မူရသေး
တာဘဲ’ မောင်မိုင်းမှာ တော်ပုံ၊ တ ၆၅။ စသည်ဖြင့်
အနုညာတကို မထင်ရှားသောသူ ဟူသောအနက်ဖြင့်
သုံးစွဲနေကြသည်။ ယင်းကိုပင် မြန်မာစကား အနံ
(အချာ) နှင့် ရောထွေးကာ အနံညာတဟု သေး
သေးတင်နှင့် ရေးကြသည်ကိုလည်း တွေ့ရသည်။]

အနုပညာ — အလွန်များသော။

“ကျောင်းတလင်းဝ၊ စုပရလည်း၊ အနုပညာ၊ ပြည့်
တင်းကျမ်းဖြင့်၊ ဖြင့်ပြမ်းတက်ဆို့၊ အကျိုးတို့ကို”
ဇရဲ* ၁၃၀။ “အသောင်းဆယ်ထပ်၊ မဟာကပ်လည်း၊
အနုပညာ၊ ဆုံးကမ်းမရှိ၊ အပရိမေယျ၊ အဝများ
စွာ။” ပုစ္ဆာ ၇၄။ “ကာမဂုဏ်ဝတ္ထုတို့ဖြင့် အနုပ
ညာ၊ ပြည့်လျမ်း၍ နေသော။” သာသမိ ၂၀၀။
“တဘက်ဘက်က ချိုတဲခြင်းတို့သည် အသင်္ချေယျ

အနုပညာ... လွန်စွာပင် များပြား လှလေသည်။”
စာဏကျ၊ တ ၁၂၉။

[ပါ။ အနုပညာ။ အနု-အပညာ၊ အနု-မ၊ အပညာ-
အနည်းငယ်။]၊

အနုယ — [သဒ္ဒါ] အလျော်။ အဖြောင့်အဓိပ္ပါယ်။
“အနက်ရမိ၊ အညီညီလျက်၊ ဗျတိရေက၊ အနုယတိ၊
အစအလယ်၊ စပ်အောင်သွယ်ပြီး။” ဓမ္မ* ၁၁။ “ခင်
ပွန်းသဘောကို မပျက်စေရာ ဆိုရာနှိုက် ဗျတိရေက
နည်းအားဖြင့် ပျက်စေသည်ရှိသော် အကျိုးယုတ်ရာ
သည်လည်းရှိ၏၊ အနုယ နည်းအားဖြင့် မပျက်စေ
သည်ရှိသော် အကျိုး ရောက်ရာ သည်လည်း ရှိ၏။”
ဏိကုဏ် ၄၃၆။ “အလျော် အားဖြင့် ဘွဲ့ဆိုအပ်
သော နောက်ဝါကျကို... အနုယ ဝါကျဟူ၍...သိ
အပ်၏။” ဂူဇတ္ထ ၁၆။ “အာရဒ္ဓံ ခေါပန စသော
ဝါကျ၏ အနက်ကိုဗျတိရိက်အားဖြင့်ပြပြီး၍ အနုယ
အားဖြင့် ပြခြင်းငှာတတ္ထစသည်ကို မိန့်။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊
ဒု ၁၅၁။ [ပါ။ အနုယ။]

အနုတ် — အနုတ္တသညာရူ။

“အရဟဒ္ဓဇ၊ ကာသာဝဟ၊ နာမအနုတ်၊ ဝစနတ်နှင့်၊
လျောက်ပတ်ညီစွာ၊ ရဟန္တာ၏၊ ပိရာဂတ္ထ၊ သဘာဝ
ကို၊ ဘော်ပြရိပ်ခြည်၊ တမ်းခွန်မည်သား၊ ဖန်ရည်ဆိုး
စွန်း၊ သက်တင်ရန်းသို့၊ သက်န်းနီစွတ်။” ကိုး* ၂၀။
“အာစာရအကျော်၊ နာမခေါ်အနုတ်၊ ဘွဲ့တမ္မတ်ဖြင့်။”
ပုည၊ ၁၊ ၄၆။

အနုတ္တသညာ — အနက်သို့လိုက်၍ မှည့်သော ‘အမည်’
အဓိပ္ပါယ်ရှိသောအမည်။

“ဘွဲ့ဖြူ စုလျား၊ ပုဆိုးပါးနှင့်၊ ရံတား ကိုယ်စော့၊
ခံသောကြောင့်လျှင်၊ အဖြောင့်ကြံကြ၊ ဒုက္ခလဟု၊
အနုတ္တသညာ၊ ခေါ်မည်သာနဲ့။” မြား* ၄။ “နတ်
တမျှဟု၊ နန္ဒရည်ရော်၊ အမည်တော်ဖြင့်။” ကိနုရီ*
၁၁၉။ “ရတနာဟူသမျှ၊ မနာပအာရုံ၊ ဆယ့်တသ့်
တိုင်၊ ကုန်ပေသတည်းဟု၊ ... သဒ္ဓါဗျူဟတ်၊ အနုတ္တ
တိုင်ရာ၊ ရတနာပုံ အောင်မြေ၊ မင်းနေရွှေပြည်တော်
ကြီး၌။” ပုည၊ ၁၊ ၁၅။ “ယေဘုယျအားဖြင့်ကား
မြို့မူနီဟ် သော်လည်း အနုတ္တများဘိမည်။ အချို့
ကား ခံမိသည်၊ အချို့ကား နက်သည်၊ အချို့ကား

အခေါ်ရွှေသည် ဖြစ်၍ မဖောက် ထွင်းနိုင်။” ဝေါ ၂၀၇။ “အနက်သို့ အစဉ်လိုက်သော အမည်ဖြစ်၍ အနန္တသညာ ချည်းဟူပေ။” မနောရထ ၈၆။
 [ပါ။ အနန္တ။ အန-အတ္တ၊ အန-လျော်စွာ၊ အစဉ်လိုက်၊ အတ္တ-အနက်။]

အပစာယန — အရိုအသေပြုမှု။

“အရှင်ဝဏ္ဏလိသည် မြတ်စွာဘုရားအား ကြည်ညိုလှသောကြောင့် အပစာယန ကုသိုလ် ဖြစ်အောင်။” ကာနု ၈၇။ “ရတနာ သုံးပါး ဘိုးဘွား မိဘတို့ကို မြင်သော်ဦးတင်၍ရှိခိုးခြင်း၊ ခရီးဦးကြိုဆိုခြင်း၊ နေရာခင်းခြင်း၊ သောက်ရေ သုံးဆောင်ရေတည်ခြင်း အမှုတို့ကို ပြုသော သူအား ကာယကံ အပစာယန ဖြစ်၏။” စွယ်၊ ပ ၂၈။ “ထို အပစာယန သည် ဤလောက၌ လူတကာတို့၏မေတ္တာကို ဆောင်ယူနိုင်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ဒု ၁၃၂။
 [ပါ။ အပစာယန။]

အပဒါန် — ရှေးဘဝက ဖြည့်ကျင့်ခဲ့ဘူးသော အကျင့်။
 ယင်းကိုပြဆိုသောဝတ္ထု။

“ရှေးဘဝ၌ ဖြည့်ကျင့်ခဲ့ဘူးသော အကျင့်ဖြစ်သော မကောင်းမှုအကုသိုလ်ကို ရိတ်ဖြတ်ရာ ရိတ်ဖြတ်ကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် အပဒါန်မည်သော တရားကို ထင်ရှားစွာပြလိုသည်ဖြစ်၍။” ဂုဇ္ဇ၊ ဒု ၄၈၄။ “သဒ္ဓါဇောထက်သန်အောင် အပဒါန် စကား ဖြင့် တရားလရောင်လင်းလတ္တံ့။” ပုညဝတ် ၇၅။ “ထေရီမည်မှန်၊ အပဒါန်ဟု၊ ကျမ်းမှန် တွင်ခေါ်၊ ပါဠိတော်၏။” ဗန္ဓ ၆၃၆။

[ပါ။ အပဒါန။ “အပဒါနံ၊ အပဒါနသဒ္ဓါသည်၊... ဣတိဝုတ္တေ၊ ရှေးစရိုက်ဟု ဆိုအပ်သော။ ကမ္မနိစ၊ ကောင်းမကောင်းသောအမှု၌၎င်း၊...ဘဝေ၊ ဖြစ်၏။” ဇာန်သျှ* ၉၄၄။ “ဣတိဝုတ္တေစကမ္မနိတိ၊ ဟူသည်ကား။ ဣတိဝေ၊ ဤသို့။ မယာ၊ ငါသည်။ ပုဗ္ဗေ၊ ရှေး၌။ စရိတံ၊ ကျင့်ဘူးပြီ။ ဣတိ၊ သို့။ ဝတ္တဗ္ဗေ၊ ဆိုအပ်သော။ သုဘာသုဘကမ္မေ၊ ကောင်းမကောင်းသောအမှု၌။ (ဘဝေ၊ ဖြစ်၏)။” ဇာန်ဋီနိ၊ ဒု ၅၁၃။]

အပမာဒ — အပွမာဒရှု။

“မမေ့မလျော့ခြင်းဟူသော အပမာဒတရားလက်ကိုင်ထားလျက် ကြိုးစားအားထုတ်အပ်၏။”

အပရဂေါယာ — မြင်းမိုတောင်၏အနောက်ဖက်၌ရှိသော ကျွန်း။ အနောက်ကျွန်း။

“အပရဂေါယာကျွန်းသည် ယူဇနာ ခုနစ်ထောင်ကျယ်၏။ လခြမ်းသဏ္ဌာန်ရှိ၏။ ဤကျွန်း၌နီကနေသော လူတို့၏မျက်နှာလည်း ကျွန်း၏သဏ္ဌာန်ကဲ့သို့ ရှိ၏။” မဟာဝင် ၂၃။

[ပါ။ အပရဂေါယာန။ အပရ-အနောက်၊ ဂေါယာန-နွားယာဉ်။ “ထွေ၊ ဤကျွန်း၌။ ဂဝေန၊ နွားဖြင့်။ ယန္တိ၊ သွားတတ်ကုန်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဂေါယာနော၊ (ဂေါယာန) မည်၏။ အပရေစ၊ အပရလည်းဟုတ်၏။ သော၊ ထိုအပရဟူသည်။ ဂေါယာနောစ၊ ဂေါယာနလည်းဟုတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ အပရဂေါယာနော၊ မည်၏။” ဇာန်ဋီနိ၊ ပ ၂၉၆။]

အပရဂေါယာဉ် } — အနောက်ကျွန်း။
 အပရဂေါယာနံ }

“ကျွန်းငယ်ငါးရာ အခြံအရံနှင့်တကွဖြစ်သော အပရဂေါယာဉ်ကျွန်းကြေးမုံသဏ္ဌာန်၊ အဝန်းယူဇနာ ခုနစ်ထောင်။” ဂုဏ်ဘွဲ့ ၆၀။ “အပရဂေါယာနံ၊ နေရပ်ဌာန်မှ၊ အပရန္တ။” လောဒူ* ၉၂။

[ပါ။ အပရဂေါယာန။ “မဟာဘိက္ခု အပရဂေါယာနဒီပေါ...သောဟောတိ ပရိက္ခေပေန သတ္တယောဇနသဟဿာနိ၊ အဒ္ဓစန္ဒဒီပေါ နဒီမာနောစ၊ ပဗ္ဗတမာနောစ။” လောကပညတ္တိပါဌ၊ လက်ရေးမူ ၁၉။ အပရဂေါယာနကျွန်းသည် ကြီး၏။ ... ယင်းသည် အဝန်းယူဇနာခုနစ်ထောင်ရှိ၏။ လထက်ဝက်ပုံ ကျွန်းဖြစ်၏။ မြစ်လည်းရှိ၏။ တောင်လည်းရှိ၏။]

အပရာဇိတပလ္လင် — မြတ်စွာဘုရား ဘုရားဖြစ်ရာ နေရာ။

“ဗောဓိပင်၏ အရှေ့မြောက်ခပ်လွဲ၌ မြက်ရှစ်ဆုပ်ကို ခင်းလျှင် တဆဲလေးတောင်သော ပလ္လင်ဖြစ်၍ ဇမ္ဗူဒီပါမြေ၏အနှစ်ဖြစ်သော အပရာဇိတ ဝဇီရာသန၌ လေးပါးသော ဝီရိယာဓိဋ္ဌာန်ဖြင့် ပါစိနလောကဓာတ်သို့ ရှေးရှု၊ နေတော်မူလျက်။” ဣကုဏ် ၁၁။ “တဆဲလေးတောင် အပြန့်ကျယ်သော အပရာဇိတ ပလ္လင်ဖြစ်၍ ထိုပလ္လင်ထက်၌ ထက်ဝယ်ဘွဲ့ခွေ နေတော်မူကာ။” ဇီ ၄၂။

[ပါ။ အပရာဇိတ။ အ-မ၊ ပရ-သူတပါး၊ ဇိတ-အောင်အပ်သော၊ သူတပါးတို့မအောင်အပ်သော။]

အပရာပရိယ — နောင်ဘဝအဆက်ဆက်၌ အကျိုးပေးသောကံ။

“အပရာပရိယဖြစ်သော မဟာကုသိုလ် အလယ်ဇောငါးချက် စေတနာကဲ့သို့ တတိယဘဝအစရှိသော အကျိုးပေးရာကာလကို ခြင်းမရှိ။” ဂုဏ်ဘွဲ့ ၁၀၉။ “အလယ်ဇောငါးချက် စေတနာသည် အပရာပရိယ ဝေဒနီယကံဖြစ်၍ အခွင့်ကိုရသည်ရှိသော် အဆက်ဆက်သော ကိုယ်၏အဖြစ်၌... အကျိုးပေးသည်။” သမန်၊ ဒု ၁၀၅။ [ပါ၊ အပရာပရိယ။]

အပရိဟာနိယ — မဆုတ်ယုတ်ကြောင်းတရား။

“အပရိဟာနိယ၊ ဓမ္မခုနစ်၊ စုံသည်ဖြစ်လျက်... မဟာဇနက၊ မင်းသက်မျှ။” ဇေယျီ* ၂၀၄။ “သုံးပါးသတ္တိ၊ အပရိဟာနိယ၊ ဓမ္မနှစ်ဖြာ၊ ကျင့်ဆောင်ရာနှင့်။” သူဇာ* ၂၄၉။ “ပညာသီလ၊ စာဂဓိတိ၊ ရှိကုန်ဘိ၍၊ အပရိဟာနိယ၊ သဒ္ဓမ္မတရား၊ သုံးပါးသာသနာ၊ ရှည်စွာပွားကြောင်း။” ဣန္ဒာနေ ၉၇။ “မင်းကျင့်ဝတ် ဆယ်ဖြာ၊ အပရိဟာနိယသတ္တိ။” ဟိန် ၂၁။ “ပုဏ္ဏား၊ အကြင်မျှလောက်သော ကာလပတ်လုံး ဝဇ္ဇီမင်းတို့သည် အပရိဟာနိယဓမ္မ၌ တည်ကြကုန်အံ့၊ ထိုမျှလောက်သောကာလပတ်လုံး ပျက်သုဉ်းယိုယွင်းခြင်းသည် မဖြစ်နိုင်ရာ၊ ကြီးပွားစည်ပင်သည်သာ ဖြစ်လတ္တံ့။” ဇိ ၆၀။

[ပါ၊ အပရိဟာနိယ။ အပရိဟာနိယတရား ၇ ပါး။ ၁။ မကြာမကြာစည်းဝေးခြင်း၊ ၂။ အစည်းအဝေးသို့ အညီအညွတ်တက်ရောက်ခြင်း၊ အစည်းအဝေးမှ အညီအညွတ်ထခြင်း၊ ဆောင်ရွက်ရန်ကိစ္စကို အညီအညွတ်ဆောင်ရွက်ခြင်း၊ ၃။ ရှေးကမရှိသော ဥပဒေစည်းကမ်းကို အသစ်မပညတ်ခြင်း၊ ရှိပြီးဥပဒေစည်းကမ်းကို မဖျက်ခြင်း၊ ၄။ အသက်အရွယ်ကြီးသူတို့ကို ရိုသေလေးစားခြင်း၊ ထိုပုဂ္ဂိုလ်တို့၏စကားကို နာယူခြင်း၊ ၅။ အမျိုးသမီးတို့ကို မဖျက်ဆီးခြင်း၊ ၆။ ဘာသာရေးဆိုင်ရာ အစဉ်အလာပူဇော်လှူဒါန်းမှုများကို မဖြတ်ဘဲ ဆက်လက်ပူဇော်လှူဒါန်းခြင်း၊ ၇။ အကျင့်သီလရှိသော ရဟန်းများကို မွေ့လျော်အောင် စောင့်ရှောက်ချီးမြှောက်ခြင်း။ (လိုရင်းအကျဉ်းမျှဖြစ်ပါသည်။ အကျယ်ကို သုတ်မဟာဝါပါဠိတော်၊ မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ်၌ ကြည့်ရှုနိုင်သည်။)]

အပရေ — ကျမ်းပြု ပုဂ္ဂိုလ်နှင့် ဆရာတူပုဂ္ဂိုလ်။ တန်းတူရည်တူ ပုဂ္ဂိုလ်။

“အပရေဆရာတို့၏အဆိုမှာ အန္တိမဘဝက ဖြစ်တော်မူသော ယောကျ်ားမြတ်အား စကြာဝတေးမင်းတို့၏ ကျင့်ဝတ်ကို ဖြည့်ကျင့်ရန် အကြောင်းမရှိချေ။” သာသမ် ၁၀၁။ “အပရေဆရာတို့သည် အဘယ်သို့ဘွဲ့ကုန်သနည်း အမေးရှိ၍ ထိုအမေးကို ဖြေအံ့သောငှာ။” ပကိဏ္ဏက၊ ပ ၁၀၉။ “စုံစမ်းဆင်ခြင်က သိရလိမ့်မည် ဖြစ်သောကြောင့် မပြောကြဟု အပရေဆရာများ ဆိုကြ၏ဟု။” ခုံနန် ၁၃၀။ “ဧကေ အညေ၊ ဆရာပေ၊ အပရေမူ၊ ကိုယ်ရည်တူ၊ ကေစိမှာမူကိုယ်အောက်ယူ။” နိယံ ၃၁ စောင် ၁၁၈။ [ပါ၊ အပရေ။ အပရေ-တပါးသောသူတို့သည်။]

အပရန္တ — အနောက်ကျွန်းမှ လာရောက်သူတို့၏နေရာ။ အပရန္တတိုင်း။

“အပရဂေါယာနံ၊ နေရပ်ဌာနံမူ၊ အပရန္တ၊ ဥတြကျွန်းသူ။” လောဒ္ဓူ* ၉၂။ “တိုင်းချက်တမျှ၊ ပရန္တထက်၊ ဝအက္ခရာ၊ ကျော်မျိုးလာသည်။” အာသံ* ၉။ “ကိုးတိုင်းကိုးဌာနတွင် အပရန္တတိုင်းဟူသည်ကို တိုင်းသီးတိုင်းခြားပင်ဟူ၍ အရိယဝံသာ လင်္ကာရ၌ ဆိုခဲ့သည်။ ရွာကြီး ဥက္ကံသမာလာ၊ မဟာသီလဝံသစသော အထက်ဆရာတို့ကား သုနာပရန္တတိုင်းပင် ဖြစ်သည်ဟု ယူကြကုန်သည်။” သာလင် ၂၁။

[ပါ၊ အပရန္တ။ “အပရဂေါယာနတော အာဂတမနုဿေဟိ အာဝသိတပုဒေသော အပရန္တဇနပဒေါ တိနာမံလဘတိ။” သုတ်မဟာဝါအဋ္ဌကထာ၊ မဟာနိဒါနသုတ် အဘွဲ့ (၆၆)။ မနွာတု မင်းလက်ထက်၌ အနောက်အပရဂေါယာနကျွန်းမှ ရောက်လာကုန်သော လူတို့၏ နေရာ ဖြစ်သောကြောင့် အပရန္တဇနပုဒ်မည်၏။ တေပိဋက ၁၉။]

အပါဒါန် — [သဒ္ဒါ]ကြိယာ၏ ဖွဲ့စည်းရာကား။ ထွက်ခွာရာပြသောပုဒ်။ (မှ၊ အောက်၊ ထက်ဟု မြန်မာပြန်ရသည်။)

“ကပ္ပကတ္တာ၊ ကရိုက်အားဖြင့်၊ တခြားသမ္ပဒါနံ၊ အပါဒါန်ဟု၊ သမ္ပန်လက္ခဏ။” ကိစ္ဆရီ* ၁၉၅။ “မြို့ကလာသည်၊ တောကလာသည်-ဟူသော ဆိုပုံနံခြင်းနှိုက်က-ဟူသော ဝကားခွန်းသည် အပါဒါန်

အနက်ဖြစ်၍ မြို့ရွာမှလာသည်။ တောမှလာသည် ဆိုသည်နှင့် အတူယူရအံ့။” ဝေါ ၂၀၇။ “မှဟူ၍၎င်း၊ အောက်ဟူ၍၎င်း၊ ပေးအပ်သော ကင်းတတ်သော အပဂမနသတ္တိသည် အပါဒါန် မည်၏။” သဒ္ဒ ၂၀၅။ [ပါ၊ အပါဒါန်။]

အပါယ်—ငရဲ၊ တိရစ္ဆာန်၊ ပြိတ္တာ၊ အသုရကယ်ဟူသော မကောင်းမှုအတွက် ခံရာဌာန လေးဘုံ။

“တပ်ဟောင်းမပြယ်၊ ခန္ဓာကွယ်လည်း၊ အပါယ်တို့ ရွာ၊ မှတ်သိပ်စွာသား၊ ပြိတ္တာတို့ဘောင်၊ ဥစ္စာဆောင်၏။” ကိုး* ၃၅။ “လေးချက်အပါယ်၊ ကြောက်မက်ဘွယ်တို့၊ ရွှေဝယ်ကျင်လည်း။” ရာသီ* ၂၀။ “ငါမစံချစ်၊ အပါယ်နစ်သော်၊ မြစ်မြစ်ထာထာ၊ ငါသို့လာ၍။” သစ္စာ* ၆။ “နောက်၌ အပါယ်ဖြစ်သော မကောင်းသောသူတို့၏ ဖရိုဖရဲကျရာဖြစ်သော ငရဲ၌ ဖြစ်လေရာ၏။” မိလိန် ၉၅။ “မကောင်းမှုကိုပြုခြင်းသည်အပါယ်လေးပါးလားခြင်း၏အကြောင်းဖြစ်၏။” နဂ ၂၆၇။

[ပါ၊ အပါယ်။ အပ-အယ၊ အပ-ကင်း၊ အယ-ချင်းသာ။ “ပူည သမ္မတာ၊ ကောင်းမှုဟုသမုတ်အပ်သော။ အယာ၊ သုခ၏လားကြောင်း ကောင်းမှုမှ၊ အပေတတ္တာ၊ ကင်းသည်၏ အဖြစ်ကြောင့်။... အပါယော၊ အပါယ်ဟူ၍။ ဝုစ္စတိ၊ ဆိုအပ်၏။” ဝိဌနိ၊ တ ၇၄။]

အပိုဒ်—စာပိုဒ်။

“အကြောင်းအရာ အစိတ်အပိုင်းများကို ပြုလုပ်ကာ အပိုဒ်များခွဲခြား၍ သင်ကြားခြင်းသည် အစီအစဉ်အတွက် ရည်သန်ရင်းထက်... ပို၍ အရေးပေးရန် ဖြစ်၏။” သင်မှု ၉၃။ “အဓိပ္ပါယ် ပြည့်စုံသည့် အပိုဒ် ပါဒချင်း ရောထွေးခြင်း မရှိအောင်။” သင်နည်း ၂၆၄။ [ပါ၊ ပါဒ။]

အပုဒ်—စာပုဒ်။ စာပိုဒ်။ အပိုဒ်။ ပုဒ်မ။

“အကန့်အပုဒ်၊ ယတိဖြုတ်၊ ဟုတ်ဟုတ်ဟတ်ဟတ်စီ။” ကဝိသတ်* ၁၃၄၀။ “အပုဒ်ပေါင်းများစွာပါရှိသော လင်္ကာဖြစ်နေလျှင် ဤသို့တလုံးတစည်းတည်း သင်အံ့

လေ့ကျက်နည်းကို ပြုရန် လွယ်ကူမည်မဟုတ်။” သင်မှု ၁၂၂။ [ပါ၊ ပါဒ။]

အပဏ္ဏက—မချွတ်မယွင်းသော။

“ဤအပဏ္ဏက အကျင့် မည်သည်ကား ခပ်သိမ်းကုန်သော ဘုရား၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ၊ ဘုရား သားတော်တို့၏ အကျင့်တည်း။... ထို့ကြောင့် ပညာရှိသည် အပဏ္ဏက အကျင့် ကိုသာ လျှင် ယူ ရှာ ၏။” ငါး၊ ပ ၁၇။ “(၁) မချွတ်မယွင်းအမြဲရှိနိုင်သော အပဏ္ဏက တမျိုး၊ (၂) ရမည်မရမည်မသိ အတည်တကျ စိတ်မချရသော ပဏ္ဏကတမျိုး၊... ထိုနှစ်မျိုးတို့တွင် အပဏ္ဏက ကိုသာ လှမ်းလင့်ရာသည်။” နိရီ၊ ပ ၅၅။

[ပါ၊ အပဏ္ဏက။ “ဝိရဒ္ဓ ဝေါဟာရန၊ ချွတ်ယွင်းသော ဝေါဟာရအားဖြင့်၊ နပဏာမေတိ၊ မညွတ်တတ်။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ အပဏ္ဏကော၊ မည်၏။” ဇာန်ဒီနိ၊ ဒု ၄၀၈။]

အဗြဟ္မစရိယ—မထုန်မှုကိုပြုခြင်း။

“အဗြဟ္မစရိယ ကိုရှောင်ပါ။”

[ပါ၊ အဗြဟ္မစရိယ။ အဗြဟ္မ-မမြတ်သော၊ စရိယ-အကျင့်။]

အဘယဒါန—ဘေးမဲ့ပေးခြင်း။

“ဇီဝိတဒါန အဘယဒါန ဖြစ်စေခြင်းငှာ နယ်နိမိတ် သတ်မှတ်၍ ဘေးမဲ့ ပေးတော် မူသည့် အရာ များလည်း။” ဂုဇ္ဇ၊ ပ ၅။ “သတ္တဝါတို့ကို မည်သူမှမသတ် မဖြတ်ရ စေခြင်း ဇီဝိတ အဘယဒါန အလို့ငှာ ဘုရင် မင်းထံ ခွင့်ပန်အလှူခံ၍။” သမန်၊ ပ ၉။

[ပါ၊ အဘယဒါန။ အ-မ၊ ဘယ-ဘေး၊ ဒါန-ပေးခြင်း၊ အလှူ။]

အဘာဝပညတ်—ဘာမျှမရှိခြင်း မဖြစ်ခြင်းကို အမည်တခုဖြင့် ခေါ်ဝေါ်ခြင်း။

“ကိလေသာ ခန္ဓာတို့၏ ငြိမ်းခြင်းမရှိခြင်း စင်စစ်မဖြစ်ခြင်းမှာ အဘာဝပညတ်မျှသာဟူ၍၎င်း။” ဝိပဿနာ၊ ဒု ၂၉၆။ [ပါ၊ အဘာဝပညတ္တိ။]

အဘိဓိနက္ခတ်—နက္ခတ်တမျိုး။

“နက္ခတ် နှစ်ဆုံတလုံး ဥတ္တရာသာဠ်နှင့် နှစ်ဆုံနှစ်လုံး သရဝဏ် နက္ခတ်အကြားမှာ အဘိဓိနက္ခတ် ဟူ၍

ကျမ်းဂန်ကပြသည်။” ကမ္ဘာဦး ၁၈၄။ “အဘိဓိနကွတ်ကား သုံးလုံး၊ နှားဦးခေါင်းနှင့်တူ၏။” လောကုပ် ၁၀၃။ “အဘိဓိ မည်မှတ်၊ နကွတ် ဦးဖွားမှု။” ပုညတေး ၆၈။ “အဘိဓိနကွတ်၊ ဥတ္တရာသဋ္ဌိ၊ သရဝဏ်နှစ်ခုတို့၏ အကြားတွင် ထင်ရှားရှိသောကြောင့် မြန်မာတို့တင်းခေါ်သော တာရာအနီး စိုင်ခေါ်သော တာရာပင် ဖြစ်သည်။” သုဇာ ၂၂၂။

[ပါ၊ အဘိဓိနကွတ္တ။]

အဘိဓာန်—အမည် အမျိုးမျိုးကို ပြသောကျမ်း။ ဝေါဟာရစကားတို့၏ အနက်ကိုပြသောကျမ်း။

“သွက်လက်မြန်သန်၊ အဘိဓာန် နှင့်၊ နိဿဏ္ဍကျမ်း၊ အရိုးမွမ်း၏။” ဆု* ၂၉။ “ကျမ်းမျိုးမကျန်၊ အဘိဓာန် နှင့်၊ နမန္တာဂိုဏ်း၊ ကရိုဏ်း ပယတ်။” ဝိရီ၊ ပ ၂၇၆။ “ကျမ်းဂန် ရင်းမူမှန်၊ သကဋ္ဌ အဘိဓာန်၊ ဆရာတို့နည်းခံလို။” ပုည၊ ၁၊ ၄၆။ “မာဂဓအဘိဓာန် လာ၊ ဂါထာဆောင်ပုဒ်ကို။” ကောက် ၈၄။ “မြန်မာ အဘိဓာန် စာအုပ်များ။” သင်နည်း ၁၀၀။ [ပါ၊ အဘိဓာန်။ အဘိဓာန်-အမည်။]

အဘိဓမ္မာ—သဘောသက်သက်မျှဖြစ်သောတရား။ ယင်းတို့ကိုပြသောကျမ်း။

“ပျော်ရာဒေဝိန်၊ တာဝံတိန်ဝယ်၊ ဟောချိန်လည်းသိ၊ အဘိဓမ္မာ၊ ဒေသနာလည်း၊ တံထွာမချွတ်။” ကိုး* ၂၉၈။ “သုတ်ဝိနည်း အဘိဓမ္မာ ဟူသော တရားတော်မြတ်ကို သင်္ဂါယနာတင်ရသော်ကား။” မာလင် ၃၈၀။ “ဗုဒ္ဓဘာသာတွင် လေးနက်လှသော အဘိဓမ္မာ တရားနှင့် ဆက်သံသော စကားများဖြစ်၏။” ဓာသမိုင်း ၁၈။ “ဓမ္မသင်္ဂဏီ၊ ဝိဘင်း၊ ဓာဘုကထာ၊ ပုဂ္ဂလပညတ်၊ ကထာဝတ္ထု၊ ယမိုက်၊ ပဋ္ဌာန်းဟုဆိုအပ်သော အလုံးစုံသောအဘိဓမ္မာ ခုနစ်ကျမ်းကို အကျဉ်းအားဖြင့် သင်ပြီးသော်။” မိလိန် ၂၃။

[ပါ၊ အဘိဓမ္မာ။ အဘိ - လွန်ကဲသော၊ ဓမ္မာ - တရား။ “ဝုဇ္ဈိမန္တော ဓမ္မာ ဧတ္ထာတိ အဘိဓမ္မော၊ ပွားသော အနက်ရှိကုန်သော တရားတို့ကို ဟောရာကျမ်း။ သာမကဏာ ဓမ္မာ ဧတ္ထာတိ အဘိဓမ္မော၊ အမှတ် လက္ခဏာနှင့် တကွ ဖြစ်ကုန်သော တရားတို့ကို ဟောရာကျမ်း။ ပူဇိတာဓမ္မာ ဧတ္ထာတိ အဘိဓမ္မော၊

ပူဇော် ထိုက်ကုန်သော တရားတို့ကို ဟောရာကျမ်း။ ပရိစ္ဆိန္ဒာဓမ္မာ ဧတ္ထာတိ အဘိဓမ္မော၊ ပိုင်းခြားအပ်ကုန်သော တရားတို့ကို ဟောရာကျမ်း။ အဓိကာဓမ္မာ ဧတ္ထာတိ အဘိဓမ္မော၊ လွန်ကုန်သော တရားတို့ကို ဟောရာကျမ်း။* သိဂဏ္ဌိ ၈၂။]

အဘိယာစက—တောင်းပန်သူ။ တောင်းပန်မှု။

“နမ္မဒါနဒိနာ၊ သစ္စဗန်တောင်ဖျား၌၊ နဂါးသစ္စဗန္ဓ၊ အဘိယာစက အရင်းခံ၊ ခွင့်တောင်း ပန်သည်နှင့်။” ပဒ ၅။ “ထပ်မံ ပုံနှိပ်လုပ်ဆောင်ရန် တောင်းပန်တိုက်တွန်းခြင်း သမာဆန္ဒ သမာဒပေန္တ အဘိယာစက ရှိကြရကား။” ဂိဟိ ၂။

[ပါ၊ အဘိယာစက။ အဘိ-ရှေးရှု၊ ယာစက-တောင်းသူ။]

အဘိရာဇာ—ပြည်ထောင်ချင်းချင်း မင်းတို့ထက်လွန်ကဲသောမင်း။

“ပြည်ထောင်ချင်းချင်း အမင်းမင်းတို့၏ အဓိပတိ အဘိရာဇာ အာဏာကျော်ဟိုး ဘုန်းတန်ခိုးကြီးမြတ်တော်မူသော ဘုရင်မင်းဖျား မင်းတရားကြီး လက်ထက်တော်၌။” [ပါ၊ အဘိရာဇာ။]

အဘိသေက—အဘိသိက် ရှု။

“အဘိသေက၊ ပဝရအောင်ဆု။” ရာမ၊ ပ ၇၂။

“ဥဒုဗ္ဗရဒေဝီ ဟူသော အမည်ဖြင့် အဘိသေက မင်္ဂလာကြီးကို ဆောင်လျက် တောင်ညာ နန်းမ မိဘုရားကြီးအထံ၌ ထား၏။” မဟော၊ ပ ၇၉။

အဘိသိက်—ဦးထိပ်ထက် ရေစင်သွန်းလောင်း၍ မင်းမြှောက်ခြင်း။ မင်္ဂလာပြုခြင်း။

“အသက်ထက်ဆုံး ဘုန်းကြက်သရေတန်းခိုး၊ တက်ပြီး ရွှင်လန်းသည် ဖြစ်စေ သတည်း ဟု ထီးနန်းနှင်း၍ အဘိသိက်သွန်းကြကုန်၏။” တေ ၉၉။ “ဆင်ကဲကို မင်းအဖြစ်၌ အဘိသိက်သွန်း၍။” ကိပု ၈၅။ “သားတော်ကို ရဟနာအစုအပုံထက်၌တင်၍ အဘိသေက မင်္ဂလာအခမ်းအနားကို ခင်းကျင်းပြီးလျှင် အဘိသိက် သွန်းတော်မူလေသည်။” ထီး၊ ပ ၁၇၀။ “မိဖုရားမှာ အတုလသိရိမဟာဒေဝီဟူသော အမည်နှင့် အဘိသိက် ခံသည်။” သမန်၊ ဒု ၇၉။ “အ ရွှေမဏ္ဍုလံ ရွှာကို....

သိရိဝဇ္ဇနသုဋ္ဌေးကြီးလက်၌ အဘိသိက်ရေစင်သွန်း၍ ပေး၏။”မဟော၊ ပ ၇၃။

[ပါ။ အဘိသေက။ ရေသဖန်းခက် မဏ္ဍပ်အလယ် ရေသဖန်းသား အင်းယျဉ်ထက်တွင် အဘိသိက်ခံမည့် သူကို ထိုင်စေပြီး ရှေးဦးစွာ မင်းမျိုးအမျိုးသမီးက ဂင်္ဂါရေအပြည့်ထည့်ထားသော လက်ျာရစ်ခရုသင်း ကို လက်နှစ်ဖက်ဖြင့် ခိုသေစွာကိုင်၍ ထိပ်ပေါ်၌ စိုက်ပြီးလျှင် အဘိသိက်ရေစင် သွန်းလောင်းရသည်။ သီလကွန်ဒီကာသစ်၊ ဒု ၇၉၊ သာမည ဖလသုတ် အဖွင့်။ အကျယ်ပါသည်။]

အဘိဓမ္မာ — သူ့စည်းစိမ်ကို ရလိုသမှု ရှေးရှုကြခြင်း။
“အဘိဓမ္မာနှင့်၊ မျက်ပါဒေါမနသ၊ ပဋိသတ်က၊ စသည်ရတ်ရက်။” ကိုး* ၃၉။ “သမ္ပပ္ပလာ၊ အဘိဓမ္မာ ကို၊ ဝေးစွာဖြတ်ရိတ်။” ကိန္နရီ* ၃၄။ “သူတပါးတို့၏ တိုင်းနိုင်ငံစည်းစိမ်ကို ဖျက်ဆီး သိမ်းယူ လိုသော အဘိဓမ္မာတရားအားကြီးသည်နှင့်။” မော်စော ၁၀၄။ “သူတပါးတို့၏ စီးပွားဥစ္စာကို ငါ့ဟာ ဖြစ်လျှင် ကောင်းပေစွဟု မကောင်းသဖြင့် ကြံစည်မှုကို အဘိဓမ္မာဆိုသည်။” ဂါ၊ ပ ၂၈။

[ပါ။ အဘိဓမ္မာ။ အဘိ-ဈာ၊ အဘိ-ရှေးရှု၊ ဈာ-ကြံခြင်း။]

အဘိညာဉ် — ထူးသောအသိဉာဏ်။ ယင်းဉာဏ်ကြောင့် တန်ခိုးအမျိုးမျိုးဖန်ဆင်းနိုင်မှု။

“သမာပတ်ရှစ်ပါး၊ ထင်ရှားစုံမြို့၊ ပုဂ္ဂိုလ်တို့နှိုက်၊ နှစ်လို့ကြောက်ဘွယ်၊ ကြီးငယ်မကြွင်း၊ ဘန်ဆင်း သောစဉ်၊ အကျိုးယှဉ်၍၊ အဘိညာဉ်နိသင်၊ သဘော ထင်၏။” ရာသီ* ၁၀၈။ “ရသေ့ရဟန်းပြု၍ အဘိ ညာဉ်သမာပတ်ကို ဖြစ်စေလျက်။” ဣကုဏ် ၃၄၈။ “သမာပတ်ရှစ်အင်နှင့် အဘိညာဉ်ငါးပါးကို ရတော် မူ၏။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ ပ ၁၁၃။ “ထိုအရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ သည် ဒိဗ္ဗစက္ခု အဘိညာဉ်ဖြင့် ကြည့်ရှုဆင်ခြင်သည် ရှိသော်။” နရ ၃၀၁။ “တခြားပုဂ္ဂိုလ်တို့ ဆွမ်းခံ အံ့သောအခါ လွန်ပြီးလျှင် နေမုန်းတည့်နိုးမှ ဆွမ်း ရပ်လာသည်တကား၊ ဈာန်အဘိညာဉ်နှင့်ပြည့်စုံသော ရဟန်းမြတ်ဖြစ်အံ့သတည်း။” ဝိဇ္ဇေ ၇၇။

[ပါ။ အဘိညာဏ။ အဘိညာဉ်ငါးပါး။ ၁ ဣဒ္ဓိဝိဓ အဘိညာဉ် - အမျိုးမျိုးဖန်ဆင်းနိုင်ခြင်း၊ ၂ ဒိဗ္ဗ

သောတအဘိညာဉ် - နတ်တို့၏နားကဲ့သို့ ကြားနိုင် ခြင်း၊ ၃ ပရစိတ္တဝိဇာနန သူတပါးစိတ်အကြံကို သိခြင်း၊ ၄ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိ....ရှေးဘဝများကို ပြန်၍သိခြင်း၊ ၅ ဒိဗ္ဗစက္ခု....နတ်မျက်စိကဲ့သို့ အမြင် ပေါက်ခြင်း။ ဤငါးပါးတွင် အာသဝက္ခယဉာဏ် (အာသဝေါကုန်ခြင်းကိုသိသောဉာဏ်) ကို ထည့်၍ အဘိညာဉ်ခြောက်ပါးဟုလည်း ဆိုသည်။ ပရစိတ္တဝိဇာ နန-အစား စေတောပရိယ-ဟုလည်း ရှိသည်။]

အဘိညာဏ် — အဘိညာဉ်နှင့်အတူတူ။

“ဈာန်ချမ်းသာ အဘိညာဏ်ချမ်းသာအစရှိသော။” သာသမ် ၄၁။ “သမထကမ္မဋ္ဌာန်း ဘာဝနာကမ္မဋ္ဌာန်း များကို စီးပြန်းပွားများ အားထုတ်ကြရာ များမကြာ မီတွင် ဈာန်အဘိညာဏ်ကို ရကြရာ။” မော်စော ၁၁။ “အဘိဝိသေသော၊ ထူးမြတ်ကဲလွန်သော။ ဉာဏော၊ ဉာဏ်တည်း။ အဘိညာဏော၊ ထူးမြတ်ကဲလွန်သော ဉာဏ်။ ဤသို့သောဝစနတ်ဖြင့် ထူးမြတ်ကဲလွန်သော ဉာဏ်ဟု သမုတ်အပ်သော အဘိညာဏ်သည်။” မနော ရထ ၇၇။

အဘဗ္ဗပုဂ္ဂိုလ် — မဖြစ်ထိုက်သောပုဂ္ဂိုလ်။

“ရှင်ပဉ္စင်း မဖြစ်ထိုက်သော အဘဗ္ဗပုဂ္ဂိုလ် ကား။” ဝဇီသ ၅၉။ “ပုရိသော၊ ပဏ္ဍုက်ဥဘတော၊ နပုံဘောမှ၊ ရွှေလျောကင်းပါ၊ အဘဗ္ဗပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ်မှ လွတ်မြောက်သော ယောကျ်ားစင်စစ်သည်။” ဓမ္မာ လင် ၂၇၈။ [ပါ။ အဘဗ္ဗ။]

အမတ — နိဗ္ဗာန်။ အမြှိုက်တရား။

“လွန်ကဲသော၊ အမတဟု၊ ပြည်မနိဗ္ဗာန်၊ ထောက်လှံ မှန်သည်။” ပြာနိ* ၈၉။ “ခေမာသုခ၊ အမတသို့၊ ထောက်ရကုန်စေ။” ဂါထာ* ၂၃။ “ရမ္မက်ကြွေကျ၊ အမတကို၊ ရအံ့သောငှာ။” ဘုံ* ၁၁၁။ “အမတ ရွှေဘုံကို၊ စိတ်အာရုံမြတ်နိုး၍။” ပုည ၆၈။ “ချမ်းမြ သော အမတရေစင်ဖြင့် သွန်းလောင်းဆွတ်ဖြန်းတော် မူလျက်။” ထေရီဒါနိ ၁၃၄။

[ပါ။ အမတ။ အ-မ၊ မတ-သေ။]

အမတာ — အမတနှင့် အတူတူ။

“ဘဂဝါအရှင် ကုဿိန်ကြွင်းတိုင်မှ၊ လုံမြန်းကာ ဘုံနန်းအမတာသို့လားစဉ်က။” မျောက် ၄၅။ “နန်း

အမတာအမြိုက်ခတ်သို့၊ ဆိုက်ကပ်ဘို့ ရွယ်ချူကာ
လွယ်ကူစွာနှင့် နိဗ္ဗာန်ရွှေပြည်မြတ်ကြီးကို ရမည်ဆို
ပါက။” သမီးဝန် ၃၅။

အမနာပ—မနှစ်သက်ဖွယ်သောစကား။

“လောဘတစု၊ ဟိတ်တစုကြောင့်၊ သူ့ထက်ငါကော၊
ပြောချင်တိုင်းပြောကတဲ၊ လောဘမူလ၊ စိတ္တဇနှင့်၊
အမနာပစကားကို၊ ဘုရားမကြိုက်။” ကျီး ၈၉။
“အချိုကလည်း အမနာပစကား၊ တရားမဲ့သည်ဟု
ဆိုသူဆို။” ဝေယ် ၂၃၀။ “အနည်းငယ် အမနာပ
စကားကို သူတပါးတို့ဆိုသောအခါ။” ဂံဒေ ၁၇၉။
“မင်း၌ မကောင်းသော ဂရဟိတအမနာပစကားတို့
ဖြင့် အုတ်အုတ်ကျက်ကျက် ပြောဆိုကြ၏။” မော်ဇော
၁၁၈။ “တစုံတခုသော အမနာပစကားကို ပြောဆို
သည်ဖြစ်ပေလတ္တံ့။” ဓမ္မပဒ၊ ဒု ၂၁၃။

[ပါ။ အမနာပ။ အ-မ၊ မနာပ-နှစ်သက်ဖွယ်။]

အမင်္ဂလာ—မင်္ဂလာမရှိသော။

“ရာဇာ ကာလကံတောကား အမင်္ဂလာစကား၊ ရာဇာ
ဒေဝကံတောကား မင်္ဂလာစကား။” ဂမ္ဘီရာ ၂၁၆။
[ပါ။ အမင်္ဂလာ။]

အမတ်—မင်းနှင့် အတူတကွ တိုင်ပင်၍ အုပ်ချုပ်ရေး
ဆောင်ရွက်သူ။ မင်းတိုင်ပင်။

“ဘုန်းရှိကိုယ်စား၊ အမတ်များတို့၊ တရားစာစောင်၊
မြှိုက်လက်ဆောင်ကို။” ဓမ္မ* ၁၀၀။ “တန်ခိုးထွန်း
ညီး၊ အမတ်ကြီးလျှင်၊ ကြည်သီးစေတနာ။” ပြာဠိ၊
နိဂုံး*က။ “အရှင်မမှတ်၊ ဖျက်ဆီးဘတ်သား၊ အမတ်
သူလောင်။” ပုံတောင်* ၃၁။ “ပြည်သူတို့ရွေးကောက်
တင်မြှောက်ရသော မင်းတိုင်ပင်အမတ်။” သရာဇ၊
ဒု ၁၉၆။ “မင်းတိုင်ပင်အမတ် မဟာဓမ္မသင်္ကြံ။”
ကစ္ဆ ၂၈၃။ “ဥပဒေပြုလွှတ်တော်နှင့် အမတ်များ။”
သင်နည်း ၂၃၇။

[ပါ။ အမတ္တ။ “သဗ္ဗကိစ္စေသု ရညာ မန္တေန အမာ
သဟဘဝတိတိ အမတ္တော။” ဓာနိဒ္ဓိ* ၃၄၀။ အလုံးစုံ
သောကိစ္စတို့၌ မင်းနှင့်တိုင်ပင်ခြင်းဖြင့် တကွဖြစ်တတ်
သောကြောင့် အမတ်မည်၏။]

အမြိုက်—၁။ မသေသောတရား။ နိဗ္ဗာန်။

“အကျိခဲတွေ၊ မြူတေသိုပိုက်၊ အမြိုက်ပြည်ထင်။”

ပါမိ* ၅၁။ “ပြည်ကြီး၌လျှင်၊ အမြိုက်နိဗ္ဗာန်၊ ထိုခါ
ညွှန်မူ။” ဆု* ၁၆၄။ “တရားအမြိုက်၊ နတ်ဆေး
တိုက်၍၊ ရန်အိုက်တကျာ၊ ကိလေသာမှ။” ပြာဠိ*
၁၀၄။ “ထိုထိုတိုက်တွင်၊ အမြိုက်နိဗ္ဗာန်၊ သဗ္ဗညာဏ်
တို့။” ဓမ္မ* ၄၃။ “သုံးကျိပ်ခြောက်ယောက်သော
ဘဒ္ဒဝဂ္ဂီတို့ကို အမြိုက်သွန်းတော်မူ၍ ဥရုဝေလတော
သို့ ကြွတော်မူလျှင်။” ဣကုဏ် ၁၂။ “သတ္တဝါတို့
သည် အမြိုက်နိဗ္ဗာန် တည်းဟူသော အဖျော်ကို
သောက်ရကုန်၏။” ငါး၊ မ ၃၆၅။ “သစ္စံ၊ သစ္စာ
သည်။ ဝေ၊ စင်စစ်။ အမတာ၊ အမြိုက်ဖြစ်သော။
ဝါစာ၊ စကားတည်း။” မင်္ဂလတ် ၂၃၈။ “သေခြင်း၏
ကင်းရာ အမြိုက်နိဗ္ဗာန်ကိုရှာလျှင် ငါ၏သာသနာဝယ်
မေတ္တာနှင့်သာ နေကုန်လောဟု ဆုံးမတော်မူ၏။”
ဇိ ၄၈၀။

၂။ နတ်ဩဇာ။

“ဇမ္ဗူဒီပါတကျွန်းလုံးလည်း အမြိုက်ဖြင့် သွန်းဘိ
သကဲ့သို့ ငြိမ်သက်စွာဖြစ်လတ်။” ဣကုဏ် ၇၅။
“အသိန်းမက များစွာသော နတ် တို့ သည် ကား
အမြိုက်အရသာနှင့် ပြည့်စုံသော နတ်ဩဇာကိုယူ၍
ကပ်လေကုန်လျက်။” မိလိန် ၂၅၅။ “မဟာဒုဂ္ဂတ၏
ဆန်ခဲမုန့် ခဲဘွယ်ကို စက်ဆုပ်တော်မမူဘဲ အမြိုက်
သုခဘုတ်ကဲ့သို့ ဘုဉ်းပေးတော်မူ၏။” ငါး၊ ပ ၄၅၈။
“နတ်သုခဘုတ် အမြိုက်ရည်ကို သောက်စားသော
သူကဲ့သို့။” တေ ၁၈၁။ [ပါ။ အမတာ။]

အယဉ်—သွားခြင်း။ သွားရာခရီး။

“နက္ခတ်ကြယ်စဉ်၊ စက် အယဉ် သို့၊ ဖျဉ်မတာ။
လည်ဘန်များလျက်။” ဆု* ၄၂။ “ဝါဆိုလမှ....
နတ်တော်လတိုင် ၆ လ၊ အန္တောမှသည် ဗဟိရ ဖြစ်
သောတောင်သို့ထွက်၍ သက်သွားသွားသည်ကိုအက္ခိဏ
ယဉ်။...ပြာသိုလမှ...နယုန်လတိုင် ၆ လ၊ ဗဟိရမှ
အန္တောဖြစ်သော မြောက်သို့ဝင်၍ တက်သွား သွား
သည်ကို ဥတ္တရယဉ်၊ ဤသို့အယဉ်နှစ်ပါးဖြင့်သွားသည်
ဟူ၍လည်း ဆိုအပ်၏။” လောကုပ် ၁၂၃။
[ပါ။ အယန။]

အယုဇ္ဈပုရ—သူတပါးတို့ မတိုက်ခိုက်နိုင်သောပြည်။

“မြင်း မြိုင် တောင်ထိပ် အပြင် ဝယ် သုဒဿန၊
အယုဇ္ဈပုရ၊ တာဝတိံသာ အမည်သုံးခုရသော နတ်

မြို့သည်ရှိ၏။”ကမ္ဘာဦး၁၂၃။ “စစ်ထိုးသဖြင့် ယူခြင်း
ငှာ မတတ်နိုင်သည်၏ အဖြစ်ကြောင့် တာဝတိန်သာ
နတ်ပြည်၊ အသုရာပြည်တို့သည် အယုဇ္ဈပုရ မည်
ကုန်၏။” ငါး၊ ပ ၁၄၇။

[ပါ၊ အယုဇ္ဈပုရ။ အယုဇ္ဈ-စစ် မတိုက် နိုင်သော၊
ပုရ-ပြည်။]

အရသာ—လျှာဖြင့် ခံစားရသောသာယာဖွယ်။ရသာရုံ။

“မင်းအလျောက်ဖြင့်၊ စားသောက်အရသာ၊ များစွာ
ထွက်နပ်။” ဘူလင်* ၃၇၆။ “နွား၏ဩဇာ၊ အရသာ
ဖြင့်၊ သဒ္ဓါနှစ်လို့။” ဘူပေါင်း* ၅၄။ “ကောင်းမြတ်
အရသာ၊ ချိုမြိန်စွာသား၊ သကာနီးနှော။” ဟင်္သာ*
၅၅။ “နို့သစ်သနာ၊ အရသာသို့၊ ကြိုက်လှလမ်းယူ၊
စားတော်မူလော့။” သစ္စာ* ၆၀။ “အနံ့အရသာနှင့်
ပြည့်စုံသော နွယ်သည် ထင်ရှားဖြစ်၏။” နု၊ ပ ၂။
“ဘောဇဉ်စားဘွယ် သောက်ဘွယ် လျက်ဘွယ်
အရသာတို့ဖြင့်လည်း ပြည့်စုံသည်။” မိလိန် ၅။
“သွားအရသာ၊ ခါးတဏှာ၊ ဩဇာသီးနှင့်လဲရိုးလား။”
ဝိဇယ ၄၂။ “သစ်သီးများဟာလဲ သူ့ဓမ္မတ
အလျောက် ရင့်မှည့်ခြင်းသို့ရောက်မှနှစ်သက်လောက်
ကဲ့အရသာကို ပေးနိုင်ပါတယ်။” ထီး၊ ပ ၁၃၅။
“အခြားကလေးများအတွက် ခက်ခဲနက်နဲသော
စာပေများကို အယ်လစ်ဇဗက်က ဖတ်ရှုအရသာခံနိုင်
သည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၇၊ ၃၆၃။ [ပါ၊ ရသာ။]

အရဟတ္တဇ—အရဟတ္တဇ ရှု။

“သင်္ကန်းဆိုတာက သာသနာ့ အောင်လံတော်ကြီး
အရဟတ္တဖိုလ်၏ အောင်လံတော်ကြီး ဖြစ်လို့...
အရဟတ္တဇလို့လဲ ခေါ်ရတယ်။” သာရီ၊ ပ ၁၈၉။

အရဟတ္တဖိုလ်—[အဘိဓမ္မာ]ဖိုလ်လေးပါးတွင် ထိပ်ဆုံး
ဖြစ်သောဖိုလ်။

“တရားတမတ်၊ သုံးလူထွတ်ကား၊ အရဟတ္တဖိုလ်၊
ဝင်သားကိုယ်ဖြင့်။” ဘူလင်* ၈။ “ပညာစက္ကရတ်၊
သုံးလူထွတ်ကား၊ အရဟတ္တဖိုလ်၊ နဂိုရ်ပြည်လယ်။”
ဆု* ၈။ “စက်စုံဖြတ်က၊ အရဟတ္တဖိုလ်၊ အမြတ်ဆိုမှု။”
ကိန္နရီ* ၃၉။ “အရဟတ္တဖိုလ်သို့ရောက်၍ ရဟန်း
ပြုလေ၏။” သမန်၊ ဒု ၁၀။

[ပါ၊ အရဟတ္တဇ။ အရဟ-တ္တ-ဇ။ အရဟ-
ရဟန္တာ၊ တွ-အဖြစ်၊ ဖလ-ဖိုလ်။]

အရဟတ္တမဂ်—[အဘိဓမ္မာ] မဂ်လေးပါးတွင် ထိပ်ဆုံး
ဖြစ်သောမဂ်။

“အရဟတ္တမဂ်၊ ပညာစက်ဟု၊ အနက်ဆေးကြီး။”
ဆု* ၉၁။ “တဏှာခုတ်ဖြတ်၊ ချင်ခြင်းပြတ်သား၊
အရဟတ္တမဂ်၊ ဉာဏ်သံလျက်ဟု။” ဟင်္သာ* ၁၀၀။
“မောဟကန်းသတ်၊ ကျည်းလျှိုခတ်သည်၊ အရဟတ္တ
မဂ်၊ စက်ဝရဇိန်၊ ဉာဏ်ပုဆိန်ဖြင့်။” ဇေယျီ* ၃။ “အကြွင်း
မရှိ သိမြင်တတ်သော လောကီလောကုတ္တရာ ဂုဏ်
အပေါင်းတို့ဖြင့် တန်ဆာဆင်အပ်သော အရဟတ္တမဂ်
ဉာဏ်။” ဂုဏ်ဘွဲ့ ၂၄။

[ပါ၊ အရဟတ္တမဂ္ဂ။ အရဟ-တ္တ-မဂ္ဂ၊ အရဟ-
ရဟန္တာ၊ တွ-အဖြစ်၊ မဂ္ဂ-မဂ်။]

အရဟဒ္ဓဇ—သင်္ကန်း။

“အရဟဒ္ဓဇ၊ ကာသာဝဟု၊ နာမအန္တတ်၊ ဝစနတ်နှင့်၊
လျောက်ပတ်ညီစွာ၊ ရဟန္တာ၏၊ ဝိရာဂတ္ထ၊ သဘာဝ
ကို၊ ဘော်ပြရိပ်ခြည်၊ တမ်းခွန်မည်သား၊ ဖန်ရည်ဆိုး
စွန်း၊ သက်တင်ရန်းသို့၊ သင်္ကန်းနီစွတ်။” ကိုး* ၂၀။
“မုဆိုးဒုဿီ အလဇ္ဇီကြီးမှန်း စင်စစ် သိလျက်
အရဟဒ္ဓဇအရိယတို့တံခွန်အောင်လံ ဖန်ရည်စွန်းသော
သင်္ကန်းကို မြင်ရာ။” ဝဇီရူ ၈၃။

[ပါ၊ အရဟဒ္ဓဇ။ အရဟ-ဇဇ၊ အရဟ-ရဟန္တာ၊
ဇဇ-တံခွန်။]

အရဟန်—ရဟန္တာ။

“အရှင်အာနန္ဒ၊ အရဟန်စစ်။...လက်သား အရဟန်၊
တထောင်မှန်နှင့်။” ဗန္ဓ ၁၅၄၊ ၁၅၅။
[ပါ၊ အရဟန္တ။]

အရဟံ—၁။ ဘုရားဂုဏ်တော်ကိုးပါးတွင် အစဆုံး ဂုဏ်
တော်။

“တန်းခိုးလက်ငါ၊ ရှင်ထေရ်ပျံတို့၊ အရဟံ တသွန်၊
ငါဖြစ်ဟန်တို့၊ ပြန်ပိမ့်အကြောင်း၊ နာကုန်ရှောင်း
လော့။” မဂ်စိုး* ၄၄။ “ဂုဏ်အရဟံ၊ မိုးဖျားလံ့၊
အောင်သံခြံမ့်သံသံ။” ကဝိသတ်* ၂၅၄။ “အရဟံ
အစ ဘဂဝါအဆုံး ကိုးပါးသောဂုဏ်တော်တွေနဲ့
ပြည့်စုံတော်မူတဲ့။” ပြည်တိ ၇၆။

၂၊ ပုဂံပြည် ထေရဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာကို စတင် ပျိုးထောင်သည့် ပုဂ္ဂိုလ်ဘွဲ့။

“နော်ရထာလျှင်၊ ဆရာထေရ်ပျံ၊ အရဟံကို၊ ကျိုးနွံ တိုင်ပင်။” ဓမ္မ* ၉၇။ “နော်ရထာကံ၊ အရဟံ၊ ခုန့်ပျံကျလာဝံ။” ကဝိသတ်* ၂၇၀။ “နော်ရထာ မင်းစော ရွှေနန်းစံ၍ ၉-နှစ်မြောက်တွင် အရှင် ရဟန္တာဒွေအရဟံအမည်ရှိသော အရိယာ သူမြတ် ရောက်လာ၍ ကိုးကွယ်ရသည်။” ဣပုံ ၁၆။

[ပါ၊ အရဟံ။ အရဟန္တ။]

အရိမတည်း—အရိမေတ္တေယျမြတ်စွာဘုရား။

“ဂေါတမနှင့်၊ အရိမတည်း၊ ရှုလည်း တညီ။” မင်းဒိဗ်* ၉။ [ပါ၊ အရိမေတ္တေယျ။]

အရိမေတ္တေယျ—ဤကမ္ဘာ၌ နောင်ပွင့်တော် မူမည့် ဘုရား။

“ကကုသန်၊ ကောဏာဂုံ ကဿပ၊ ဂေါတမ၊ အရိမေတ္တေယျဟု လောကဝိဒ္ဓ ငါးဆူရှင်ကျော်။” နရ ၅၂၁။ “အရိမေတ္တေယျ ရှင်ကျော် ပွင့်တော်မူ သောအခါ၌။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ တ ၁၀၅။

[ပါ၊ အရိမေတ္တေယျ။]

အရိမဒ်—ပုဂံပြည်။

“ပုဂံသာထွက်၊ အရိမဒ်ကို၊ လက်ခတ်ရှေးဖျား၊ ဗျာဒိတ်ထားမှ။” ထီးဇ* ၃။ “ရွှေပြည်ရိမဒ်၊ ဘူမိရတ်ဝယ်၊ ကြာဝတ်ဆံသာ။” မင်းရှင် ၁၈။ “သည့်နောင် တလတ်၊ အရိမဒ် ဝယ်၊ နေနတ်မင်းကြီး။” သေတ္တု၊ ဒု ၁၁။

[ပါ၊ အရိမဒ္ဒန။ အရိ-ရန်သူ၊ မဒ္ဒန-နှိပ်နင်းခြင်း။ မှတ်ချက်။ “ပြည်ကြီးဘေးလွတ်၊ အရိမဒ်အား၊ မချွတ် လိုချင်။” ဆု* ၆၀ ၌ပါသော အရိမဒ်ကား နိဗ္ဗာန်ကို ဆိုလိုသည်။]

အရိမဒ္ဒနာ—ပုဂံပြည်။

“သမိုင်းညီဘိ၊ မြတ်ခေါင်ဟိသား၊ အရိမဒ္ဒနာ၊ သာလှပြောစည်၊ ပုဂံပြည်ကို။” ဓမ္မ* ၉၇။ “အရိမဒ္ဒနာ၊ ပေါက္ကာရာမ၊ သိရိပစ္စယမည်သီး ထိုပြည်ကြီးတွင်။” ကဝိသေ ၅၅။ “အရှင်သဒ္ဓမ္မဇောတိပါလ ဆရာသည်... သာသနာတော် တထောင့်ကိုးရားကိုးဆယ်တွင် အရိမဒ္ဒနာပြည်မှ ကူးသွားကြောင်းကို။” သမန်၊ ဒု ၁၉။

[ပါ၊ အရိမဒ္ဒန။]

အရိယမဂ်—မြတ်သောနိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းလမ်း။

“လက္ခဏာရေးကိုပြု၍ အရိယမဂ်ကို မရ၊ ဗြဟ္မာ့ပြည်၌ဖြစ်လေ၏။” သမန်၊ ဒု ၁၃၈။ “ငါသည်လည်း အဘယ်နံ့ရော အခါ၌ အရိယမဂ် ဉာဏ်ဖြင့် တဏှာဒိဋ္ဌိတည်းဟူသော ကွန်ယက်ကို ဖောက်၍ မငြိမတွယ် မူ၍ သွားရပါအံ့နည်း။” သမန်၊ ဒု ၁၇၃။

[ပါ၊ အရိယမဂ္ဂ။ အရိယ-မြတ်သော။ မဂ္ဂ-လမ်းကြောင်း။]

အရိယသစ္စာ—မဖောက်မပြန်မှန်ကန်သောသစ္စာတရား။

“ဤရှစ်ပါးတွင်၊ ဖောက်ပြား မရှိ၊ ပြောင်မှန် ဘိမ္မ၊ အရိယ သစ္စာ၊ ခေါ်ထိုက် စွာ၏။” ဂါ ပ ၁၅၉။

“လေးခုသောတရားတို့မည်သည် အဘယ်နည်း၊ အရိယသစ္စာ လေးပါးတို့ ပေတည်း။” ဓမ္မရာသီ ၅၅။

“အရိယေဟိ၊ မြတ်ကုန်သော ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည်။ ဗုဒ္ဓိတဗ္ဗာနိ၊ သိအပ်ကုန်သော။ သစ္စာနိ၊ သစ္စာတို့ဘည်း။ အရိယသစ္စာနိ၊ မြတ်ကုန်သော ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် သိအပ်ကုန်သောသစ္စာတို့။ အရိယသစ္စာ မည်သောတရားတို့သည်... လေးပါး အပြားရှိကုန်သည်။” မနောရထ ၂၃၆။

[ပါ၊ အရိယသစ္စ။ အရိယ-မြတ်သော၊ သစ္စ-သစ္စာ။]

အရိယာ—မဂ်ဖိုလ်ရပြီးသော ပုဂ္ဂိုလ်။

“ရှေးရှူသဒ္ဓါ၊ တောထွက်လာသည်၊ အရိယာ ရသေ့၊ မုနေမဟုတ်။” ဘူလင်* ၂၁။ “ဘုရားလူ့ဆွေ၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ၊ ရဟန္တာနှင့်၊ အရိယာ မည်သီး၊ လုံ့လကြီးတို့။” ဆု* ၈၇။

“ဘုရားစသား၊ သဗ္ဗပဏ္ဍိတာ၊ အရိယာတို့၊ ဝမ်းသာ နှစ်ခြိုက်။” ကိုး* ၂၈။ “ရှစ်ယောက် အရိယာ၊ မြတ်သံဃာတို့၊ ထိုခါ၌ ဝယ်။” ဗျူ* ၂၆၀။

“ရှင်ရသေ့၊ ပြုစင်သော အကျင့် ရှိသောကြောင့် အရိယာ ဟု သမုတ်အပ်သော သူတော်ကောင်းတို့ကို တကြိမ်မျှသော်လည်း ဖူးမြင်ရခဲ၏။” ဝေဇာတ် ၁၀၁။

“ဒွေအရဟံအမည်ရှိသော၊ အရိယာသူမြတ် နောက်လာ၍ ကိုးကွယ်ရသည်။” ဣပုံ ၁၆။ “အရိယာ သူတော်သူမြတ်တို့၏ ဆုံးမသောစကားကိုလည်း အာဏာမဆန်အပ်ကုန်၊ ကောင်းစွာလျှင် ကျင့်ရာ သတည်း။” န ၁၁၇။ “အတ္တဒိဋ္ဌိကင်းသောသူကို မူပြစ်မရှိ ဘေးမငြိသောအရိယာဟူ၍ ဆိုရသည်။” မတ်စက် ၅၂။

[ပါ။ အရိယ။ “အရသင်္ခါတေဟိ ကိလေသေဟိ အာရကာတိ အရိယာ။ အရ-ပုဒ်၊ ကိယပစ္စည်း၊ ကကိုချေ၍ အရိယာပြီးသည်။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၄၇၇။ “အာရကတ္တာ ကိလေသေဟိ....အာရကဟု ဆိုလိုလျက် အာကို အ ရဿ၊ ရဉ္စအကိုဣ၊ ကကိုယပြု၍ အရိယ။” သိဂဏ္ဌိ ၁၈။ အရိယာ ၄ မျိုး။ “တတ္ထ အရိယော တိ သုန္ဒရာဓိဝစနမေတံ၊ သောပန အရိယော စတုပ္ပိ ဓောဟောတိ၊ အာစာရအရိယော၊ ဒဿနအရိယော၊ လိင်္ဂအရိယော၊ ပဋိဝေဓအရိယောတိ။” တိကနိပါတ်၊ တိလမုဋ္ဌိဇာတ်အဋ္ဌကထာ၊ ဒု ၂၄၁။ ၁ အကျင့် အားဖြင့်ကောင်းသောသူ၊ ၂ ဣရိယာပုထ်အားဖြင့် ကြည်ညိုဘွယ်ရှိသောသူ၊ ၃ အဝတ်အရံအသွင်အပြင် အားဖြင့် ရဟန်းနှင့်တူစွာ ကြည်ညိုဘွယ်ကောင်းသော သူ၊ ၄ အရိယာပုဂ္ဂိုလ်ရှစ်ယောက်။ ဇောတ် ၂။]

အရိယာပုထ်—ဣရိယာပုထ်။

“တညဉ်မျှ အရိယာပုထ် ငါမျှပါအံ့။” ပါရာ ၄၇။ “အရိယာပုထ်နှင့်လည်းစပ်၏၊ အချမ်းအပူနှင့်လည်း စပ်၏။” ကာယာ ၁၄၁။

[ပါ။ ဣရိယာပထ။ မှတ်ချက်။ ဣရိယာပထဟူသော ပါဠိပုဒ်နှင့်လျော်စွာ ဣရိယာပုထ်ဟု အတွေ့ရများ သည်။ ထိုသို့ရှိမှလည်း သင့်နိုးသည်။]

အရိယူပဝါဒ—အရိယာကိုကဲ့ရဲ့စွပ်စွဲမှုအပြစ်။

“မကောင်းမှုကို၊ မပြုလှည့်ဘိ၊ အရိယူပဝါဒပယ်ခွာ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊ စွန်းမငြိ၍။” ရာသီ* ၁၅။ “အရိယာတို့ကို စွပ်စွဲခြင်း အရိယူပဝါဒကံလည်း အကျိုးပေးသော် အနန္တရိယကံနှင့်တူစွာအကျိုးပေးတတ်၏။” နေဇာတ် ၈၁။ “ပဉ္စာနန္တရိယကံ၊ ဘိက္ခုနီဒုဿကကံ၊ အရိယူပ ဝါဒကံများ မဟုတ်လျှင်။” ဝိပဿနာ၊ ပ ၂၉။

[ပါ။ အရိယူပဝါဒ။ အရိယ-ဥပဝါဒ၊ အရိယ-အရိယာ၊ ဥပဝါဒ-စွပ်စွဲခြင်း။]

အရည—တော။

“ဆီးနှင်းထန်ကျ၊ အရည၌၊ နေကြဇနီး၊ တို့လင်မှီး လျှင်။” သစ္စာ* ၁၃၆။ “ထိုဂါမ၊ အရညမှ ခိုးသော ရဟန်းအား ပါရာဇိကမဖြစ်ဟု ယုံမှားဘွယ်မရှိပြီ။” ကင်္ခါ ၈၆။ [ပါ။ အရည။]

အရညကင်—တော၌နေရသော ဓူတင်အကျင့်။

“အရညကင်၊ ဓူတင်ရအောင်၊ ရွာကိုရှောင်၍၊ လေးတောင်ထွာမြတ်၊ အစွန်းလွတ်သား။” စာရတု ၃၅။ “အရညကင်၊ တောတွင်ကိန်းအောင်း၊ ကျေး ငှားပေါင်းကို။” ဆု* ၉၃။ “တောင် ရိုး တောင် စဉ်၊ အရညကင်၊ ဤတောတွင်ကား၊ ဘယ်ရှင်ဘယ်လူ၊ ဆိုလှာဟူအံ့။” သစ္စာ* ၂၉။ “အရညကင်ရသော အရပ်၌ သာယာလှစွာသော ကျောင်း ဆောက်လုပ် လှူဒါန်း၏။” သာလင် ၈၆။ “ရွာ နီးကျောင်း ကို ပယ်၍ အရညကင်ဆောက်တည်၏။” ငါး၊ တ ၄၈၁။ “ထိုတော၌ အရညကင်ဆောက်တည်သော ရဟန်း တပါးကို မြင်ကုန်၍။” မင်္ဂလတ် ၁၀၀။

[ပါ။ အာရညိကင်။ အာရညိက-အင်္ဂ၊ အာရညိက-တောနေရဟန်း၊ အင်္ဂ- (ကိလေသာကိုခါတုတ်ခြင်း) အကြောင်း။]

အရညဝါ—တော။ တောနေရဟန်း။ တောရပုဂ္ဂိုလ်။

“အခြင်းစိလျှင်၊ တ သော စဉ် ဝယ်၊ အ ရ ည ဝါ၊ တောကလာ၍၊ မျက်နှာတည်ပါ ဖူးတို့ရမူ။” မြား* ၁၃၀။ “အကြင်ငါလျှင် ယောဂီဆရာမိုင်းမှာဖြင့် အရညဝါတခွင် တောဆီဝနာစိုင်းပါလို့။” မျောက်ခွံ ၁၇၂။ [ပါ။ အရညဝါသိ။]

အရညဝါသိ—တောရဆောက်တည်သောရဟန်း။

“အရညဝါသိပုဂ္ဂိုလ်၊ ဂါမဝါသိပုဂ္ဂိုလ်တို့ကိုလည်း.... ဆွမ်းလုပ်ကျွေးတော်မူသည်။” ကုလား၊ ဒု ၂၇၇။ “အရညဝါသိ တောနေရဟန်းများမှတစ်ပါး ဂါမဝါသိ ပွဲကျောင်း ရဟန်း များကို။” ချုပ်ပုံ၊ တ ၉၇။ “အရညဝါသိပုဂ္ဂိုလ်တို့အား ၂ ပါးသော ကာယသုခ၊ စိတ္တသုခကိုရစေခြင်းငှာ....သားငါး တိရစ္ဆာန်တို့ကို.... အဘမ်းအဆီး မရှိစေရ။” အင်္ဂဝိ ၃၉။

[ပါ။ အရညဝါသိ။ အရည-တော၊ ဝါသိ-နေသော ပုဂ္ဂိုလ်။]

အရည်း—၁၊ ရသေ့ရဟန်း။

“ကိုယ်ထီးငါချည်း၊ တယောက်ထည်းလျှင်၊ အရည်း ဘိက္ခု၊ ရှင်ရုပ်ပြု၍။” ဘူလင်* ၂၉၁။ “မှတ်ဆိတ် ဆံပင်၊ တမျှင်မလှည်း၊ ရှင်အရည်းလည်း၊ ပြည်းစည်း မဟုတ်။” ဆု* ၈၀။ “သစ်ပင်အောက်ဝယ်၊ တယောက် ထီးတည်း၊ မှတ်သည်းညည်းလျက်၊ အရည်းဘာသာ၊

တပ်ရာမရှိ။” ပါမီ* ၉။ “ရှေးခါသေခံလည်း၊
သူတော်နည်းဖြင့်၊ အရည်းပီလှ၊ စွန့်ဘူးစွဟူ။” ကိုး* ၂။

၂။ ရဟန်းတု ရဟန်းယောင်။
“သိက္ခာမတင် သိမ်မဝင်ဘဲ ရသေ့ရဟန်းအသွင်နှင့်
နေသူကို အရည်း။” သာလင် ၁၃၁။ “သမထီး
အရည်းကြီးတို့ အယူကိုသာ အယူများ၍။” မှန်၊
ပ ၂၄၇။ “ငါတို့ကား သာသနာ၏အပ အရည်း
မျှသာတကားဟုဆို၏။” ဇီ ၁၂၉။ “အရည်းကြီးခေါ်
ရဟန်းယောင်များလည်း ပေါ် ထွန်း နေ သည်။”
သမိုင်း၊ ဒု ၂၆။

[ပါ။ အရိယ။ အရိယ-မြတ်သောပုဂ္ဂိုလ်၊ သူမြတ်။
အရည်းဟူသော စကားမှာ အရိယမှ လူကို အပြု၍
ယကို ညသတ်ပြုကာ ဖြစ်လာသည်ဟု ယူဆသင့်၏။]

အရိပ်—သေခြင်း၏ပုဗ္ဗနိမိတ်။

“သေခိုမိတ်ဟု၊ အရိပ်ဆိုလျှင်၊ ပေါ်လာသူအား၊ ဘယ်လူ
ဘယ်နတ်၊ ပြုနိုင်တတ်လိမ့်၊ အိုနာဓမ္မ၊ မရဏ၏၊
ပုဗ္ဗနိမိတ်၊ သေအရိပ်တည်း။” မဃ* ၁၄၃။ “ပုဏ္ဏစန်း
သောမဂ္ဂိဟ်နှစ်လုံးအကြား၌တည်လျှင် အရိပ်ပင်ကျ
သော်လည်း မသေ။” သုဇာ ၄၅။

[ပါ။ အရိပ္ပ။ “အရိပ္ပ-နပုံးလိင် အရိပ္ပသဒ္ဒါသည်၊
မရဏလိဂေစ-သေအံ့သောအမှတ်၌၎င်း၊ သိယာ၊
၏။” ဇာန်သျ* ၈၂၂။]

အရိန္ဒမ — ရန်သူကိုဆုံးမတတ်သော။

“အရိန္ဒမ၊ တွင်မည်ရသား၊ လောကတံခွန်၊ မိန့်မှာ
ပြန်၏။” မင်းမယ်* ၆၉။ “ရွှေမှောက်နရိန်၊ လောင်း
အာဟိန်လျှင်၊ စွယ်ရိန္ဒမ၊ စင်စကြာနှင့်။” ဝိမော်*
၈။ “သိကြားမင်းလည်း အရိန္ဒမလုံ အစရှိသော
....တို့ကို ဆောက်နှင်းပေ၏။”

ကုလား၊ ပ ၁၂၃။

[ပါ။ အရိန္ဒမ။ အရိ-ဒမ၊ အရိ-ရန်သူ၊ ဒမ-ဆုံးမ။]

အရုဏ်—ထွက်မည့်ဆဲဆဲ နေ၏ ရွှေပြေးအရောင်။

“နေရောင်ပေါ်ထွက်၊ အရုဏ်တက်သော်၊ တံမြက်
သုတ်သင်။” ဘူလင်* ၂၀။ “မှောင်မှိုက်မြူမှုန့်၊
ရှင်းရှင်းကုန်၍၊ အရုဏ်ဝင်းဝင်း၊ နံနက်ခင်းဝယ်။”
သာဓိ* ၅။ “နေခြည်ဉာဏ်ဟုန်၊ မှောင်မြူမှုန့်ကို၊
အရုဏ်လည်းတက်၊ လွင့်ပျောက်ပျက်သို့။” ဝိနိက္ခေ*
၃၃ (၃)။ “ထိုအခါ မိလိန္ဒမင်းသည် မိုးသောက်၍

အရုဏ်တက်ပြီးသော် ဦးခေါင်းကိုဆေး၍ ဦးခေါင်း
နှိုက် လက်အုပ်ချီ၍။” မိလိန် ၁၄၂။ “နက်ဖြန်
နံနက် အရုဏ်တက်၍။” ဝိဇယ ၂၆။ “ဆည်းဆာ
ရောင်ဟူသည်ကား နေ၏နောက်၌ဖြစ်သော အရောင်
တည်း။ အရုဏ်ဟူသည်ကား နေ၏ ရွှေ၌ဖြစ်သော
အရောင်တည်း။” ဂုဠ၊ ဒု ၃၁၀။

[ပါ။ အရုဏ။ “ကိဉ္စိရတ္တော အဗျတ္တဝဏ္ဏော၊ စဉ်းငယ်
နီသော အဆင်းသည်။ အရုဏောနာမ၊ အရုဏ်မည်၏။
မစ္ဆဿ၊ ငါးကြင်း၏။ စက္ခုယထာ၊ မျက်စိနှင့်တူ၏။
သုရိယာဒေါ၊ နေထွက်ခြင်း၏မဆွ၌။ တရုဏော၊
နုပျိုသောနေ၏အရောင်ကို။ ဝုတ္တော၊ ဆိုအပ်၏။”
ဇာန်ဒီနီ၊ ပ ၁၇၉။]

အရံ—ဥယျာဉ်။ ခြံ။ ပရဝုဏ်။

“မဟာထေရ၊ ဒေသကျောင်းခင်း၊ အရံတွင်း၌၊ သီ
တင်းဝါန၊ လိုက်သိပြုသို့။” သံ* ၁၂၂။ “သစ်ပင်
မြတ်တို့ဖြင့် တစ်တည်း အခြားမရှိသော အရံ ကို
စိုက်စေ၍။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ ဒု ၃၂။ “အာရာမဝနမာလိနံ၊
အရာမ တည်းဟူသော ပန်းတောလည်း ရှိထသော။”
ဇေယျ ၁၂၁။ “ရေချိုး၍ သွားသောကာလ ပန်းပန်
ခြင်းငှာ သင့်၏ ဟု ပန်းအရံကိုပြုစေ၏။” သံဝတ်
၁၆၅။ “သံဃာရာမ၊ သံဃအရံ ဇေတဝန်ကျောင်း
တိုက် ပရိဝေဏကိုသာ ယူလို၏။” သမန်၊ ပ ၇၈။
“အရှင်နာဂသေန မထေရ်သည် မိလိန္ဒမင်း၏ အမေး
ပြဿနာကို ဖြေပြီး၍ နေရာမှထ၍ သင်္ဃာ အရာမ သို့
သွားလေသည်။” မိလိန် ၁၃၉။ “သူ့ အရံကျောင်း
တိုက်၊ တပည့်များနေကြိုက်၍။” ပုည ၁၁။

[ပါ။ အာရာမ။]

အလင်္ကာ—၁။ ပညာရှိတို့ နှစ်သက်အောင် တန်ဆာ
ဆင်၍ ရေးသားဖွဲ့ဆိုနည်း။ ယင်းသို့ဖွဲ့ဆို
ရေးသားသားသည့် အဖွဲ့။ လင်္ကာ။

“လူတသင်းအား၊ နားသွင်းစေငှာ၊ အလင်္ကာဖြင့်၊
နည်းနာဆန်းကြယ်၊ ကံတားသွယ်ရှင်။” ဇေယျ၊ နိဂုံး*
၃။ “ပုဒ်ပါဌ် ဂါထာ၊ အလင်္ကာနှင့်၊ ကဗျာရတု၊
ဖတ်ရွတ်မှုလည်း။” မာတော* ၉။ “မြန်မာ့အမှု၊
ဝတ္ထုပြေစွာ၊ အလင်္ကာဖြင့်၊ သာယာ ခြံ့မြား၊ တရား
စည်ကြီး၊ တီးလတ်တော့မည်။” ကုသ* ၃။ “ပါရမီ
ခန်း၊ ဘိုးခန်း၊ ကိုးခန်း စသော ပျို့ကဗျာ အလင်္ကာ
တို့သည်... မြတ်စွာဘုရား တရားတော်နှင့် သင့်လျော်

သည်ဖြစ်၍...ဓမ္မကကဗျာ လင်္ကာတို့ပင်ဟူ၍ မှတ်အပ်
ကုန်ရာ၏။” နဂ ၅၄၂။ “မင်္ဂလာ မဏ္ဍိုင်ချီသော
မင်းရဲဒိဗ္ဗဓမ္မာရုံသည် အလင်္ကာ ရသရှိပေသည်ဟူ။”
ပလိပ် ၄။

၂။ အလင်္ကာနည်းကိုပြသောကျမ်း။

“ရသ စိတ်ဖြာ၊ အလင်္ကာ ဌ၊ ကရုဏာ မည်ထ။”
ဘူပေါင်း* ၄။ “ဟူးရားဂဏန်း၊ ဆန်း အလင်္ကာ၊
သဒ္ဒါ အမျိုး၊ ကျမ်းရိုး ရာဇ၊ မတ္တဏ္ဍနှင့်။” ဇေယျီ*
၂၁။ “လောကီ အလင်္ကာ ကျမ်းပြု ဆရာတို့သည်
ကျမ်းအားလျော်စွာ သူရဿတီနတ်သမီးကို ပဏာမပြု
ကြလေကုန်သည့်နည်းတူ။” ယော ၄။ “အဘိဓာန်၊
ဆန်း၊ အလင်္ကာ၊ သဒ္ဒါဘက်ဆိုင်ရာ သဒ္ဒါငယ်၊...
မောဂ္ဂလာန်စသည်။” သမန်၊ ပ ဃ။

၃။ အဆင်တန်ဆာ။

“မျက်ရှင်ပတ္တမြား၊ မြိတ်ဖားဖားနှင့်၊ ခါး၏ဆင်ရာ၊
အလင်္ကာ လည်း၊ နဘာကာသ၊ မိုးဝဆိုက်ရှူး။”
ဇေယျီ* ၄၀။ “ရွှေတန်ဆာ ငွေတန်ဆာ၊ အလင်္ကာ
ထူးဆန်း၊ ဝတ်ဆင်မြန်းလျက်။” ပင်း၊ ပ ၂၂။
[ပါ။ အလင်္ကာရ။ အလင်္ကာရ-တန်ဆာ၊ “အလင်္ကာ
ရောနှိ ဗန္ဓသရီရံ အနေနာတိ။ တေးကဗျာ အဖွဲ့အနွဲ့
တည်းဟူသော အထည်ကိုယ်ကို တန်းဆာဆင်ကြောင်း
ဖြစ်သော သဒ္ဒါအတ္ထ အလင်္ကာရ သဘောတို့သည်
အလင်္ကာမည်၏။ ဤစကားများအရ သဒ္ဒါ၏ အဆင်
တန်းဆာ ဟူသော သဒ္ဒါလင်္ကာရ၊ အနက်၏ အဆင်
တန်းဆာဟူသော အတ္ထာလင်္ကာရတို့ကိုသာ မုချအား
ဖြင့် အလင်္ကာဟု ခေါ်ဝေါ်နိုင်ခွင့် ရှိလေသည်။”
အလင်္ကာပန်းကုံး ၇။]

အလင်္ခ — ၁။ အကျင့်ပျက်ရှင်လူ။

“သူညစ်အမျိုး၊ သစ်ရိုးစဉ်စီ၊ အလင်္ခနှင့်၊ တညီ
နည်းထုံး။” ဘူပေါင်း* ၂၆။ “ဗာရာဏသီ၊ ပြည်၌
မှီသား၊ အလင်္ခမုဆိုး၊ ပုဏ္ဏားမျိုးလျှင်။” ဘူလင်*
၂၃၄။ “မရှက်မထိ၊ အလင်္ခဖြင့်၊ သန္တိပရုံး၊ ငါး
ထောင်မြူးနှင့်၊ ငုံးသမားစစ်။” သစ္စာ* ၂၂၃။
“ကျွန်၊ ခိုးသူ၊ အလင်္ခ၊ နင့်ကို ငါအဘယ် အောက်
မေ့ပါကောင်းနည်းဟူ။” နု ၁၃၇။ “အလင်္ခဒုဿီလ
ဖြစ်သော ဆဗ္ဗဂိုရဟန်းတို့သည်။” သံဝတ် ၂၄။

“သိလျက် သိက္ခာပုဒ်ကို လွန်ကျူး၍ အာပတ်သင့်
သော ရဟန်းသည် အလင်္ခဖြစ်၏။” ဘာနီ ၈၄။

၂။ ညစ်ညမ်းသောဆဲလုံး။

“ဟော့ရမ်းအလင်္ခ၊ ဝ စီဒု စရိုက်။” တိဏ်* ၃၇။
“အလင်္ခတွေ ဆဲဆိုပါသည်။” စာရေး ၁၁၇။
[ပါ။ အလင်္ခ။ အ-မ၊ လင်္ခ-အရှက်ရှိသူ။]

အလမ္ပါယ်—မြေဆိုးကိုကိုင်တွယ်ပြသ၍ စီးပွားရှာသူ။
မြေသမား။

“သည်းစွာနှိပ်နယ်၊ အလမ္ပါယ်လျှင်၊ မြေဝယ်လည်း
ထား၊ အလျားပျပ်စပ်၊ ပုဆိုးဖွပ်သို့။” ဘူလင်* ၂၃၅။
“တွေ့ကြောင်းနိုးနွယ်၊ အလမ္ပါယ်လျှင်၊ နှိပ်နယ်ကလူ၊
ယူလေသရော်။” ဘူပေါင်း* ၄။ “မျှားစွာသော လူ
အပေါင်းအလယ်နှိုက်အလမ္ပါယ်ပုဏ္ဏားအလိုရှိတိုင်း...
ပါးပျဉ်းအရာ၊ ပါးပျဉ်းအထောင်ကို ဖြစ်စေခြင်းတို့
ဖြင့် အလိုအလျောက် က ရ၍။” ဏိကုဏ် ၁၄၀။
“ဣရိယာပုထ်လေးပါးတို့၌ အလမ္ပါယ်လက်သို့ရောက်
သော မြေကဲ့သို့။” ကာနု ၇၁။
[ပါ။ အလမ္ပာယန။]

အလမ္ပိကကိန်း—ဖြိုသော သက္ကရာဇ် တို့ကို စုပေါင်း
ပြသည့်သင်္ချာ။

“အထက် ကိန်းမရောက်ဘဲဖြိုခဲသော ၁၄၈ သက္ကရာဇ်
တရပ်၊ ၆၂၂ သက္ကရာဇ်တရပ်၊ ၅၆၀ သက္ကရာဇ်
တရပ်၊ ဤသုံးရပ်ကိုစပ်၍ စီမံသော် အလမ္ပိကကိန်း
ကျ၍ အစွန်း ၂ ခုထားလျက် ၅၆၀ သော
သက္ကရာဇ်ကို ခဆပဉ္စကိန်းပြု၍ဖြိုသည်။” စွယ်၊ ပ ၅၁။
“အလမ္ပိကကိန်းမည်သည်ကား ကောဇာ သက္ကရာဇ်
၁၃၃၀ တည်း။” ကဗျတ္ထ ၂၆၅။

[မှတ်ချက်။ အလမ္ပိက-သည် ပါဠိဘာသာမဟုတ်၊
၁၃၃၀-ကို ပိဋကတ်သင်္ချာဖြင့်ပြထားသော စကား
သာဖြစ်သည်။ အ-ဝ၊ လ-၃၊ ဗိ-၃၊ က-၁။
ပဋိလောမ အားဖြင့် ၁၃၃၀ ဖြစ်သည်။ ပိဋကတ်
သင်္ချာတွင် ရှူ။]

အဝဇာတသား—မိဘအောက် ယုတ်သောသား။

“ငါ့သားများကား၊ တရားသိသိ၊ ဉာဏ်မျက်စိဖြင့်၊
အတိဇာတ၊ အဝ အနု၊ သားသုံးစုတွင်။” ကိုး* ၁၃၇။

“မိဖုရားက မွေးဘွားသောသားသည် တရားမစောင့်
အဝဇာတသား ဖြစ်ခဲ့၍။” ဗည ၇၄။
[ပါ၊ အဝဇာတ။]

အဝဇာရဏ—[သဒ္ဒါ] ဆုံးဖြတ်ပိုင်းခြားခြင်း အနက်။
(သာ၊သာလျှင်-ဟုအနက်ပေးရသည်။)
“ခြောက်ထပ်ဘုံသာလျှင်ဟူ၍ယူသော်ကား အဝဇာ
ရဏအနက်တည်း။” တောင်ငူဖြေ ၃၈။ “သန္နိဋ္ဌာန၊
နိဝတ္တပန၊ ၂ ပါးပြု၊ အဝဇာရဏ အနက်တည်း။”
ကစ္စ ၇၃။ [ပါ၊ အဝဇာရဏ။]

အဝမာန်—[ဗေဒင်] တိထိတလုံးမပြည့်မီအစိတ်အပိုင်း။
“တချက်အဝမာန်၊ နှုတ်ရန်ကိန်းရှိ၊ မုနိဆဆ၊ ကြ
မတ္တ၌။” ပလိပ် ၁၃။ “ဓိမာသ်အဝမာန်၊ ရက်လွန်
ဥစ္စုဗ္ဗိလ်။” ကုသ* ၉၄။ “တော်လည်းသကြိန်၊ အဝ
မာန်နှင့်၊ ပြိုဟန်မလွဲ၊ ဒိန်နက်သဲတည့်။” ဥမ္မာ* ၈။
“တနှစ်လျှင် အဝမာန် ခြောက်ကြိမ်ပြု၍ ဒိန်နက်သဲ
ခြောက်ရက်ရသည်ကိုစွဲ၍ ရက်မစုံခြောက်လပြုရသည်
တွင်။” စွယ်၊ ပ ၄၀၀။ “သုဒ္ဓဒိန် ၆၃ ရက်၊
၆၄ ရက်ကာလများတွင် အဝမာန်ပြု၍။” ကြို့ ၆။
[ပါ၊ အဝမာန်။] “အဝဥနံ မာနေတိတိ အဝမာနံ။
အဝဥနံ၊ နေထွက်သာဝနရက်မှ တိထိရက်ယုတ်
လျော့ငယ်သည်ကို။ မာနေတိ၊ နှိုင်းယှဉ်တတ်၏။
ဣတိတသ္မာ၊ ထိုသို့နှိုင်းယှဉ်တတ်သော သတ္တိကြောင့်၊
အဝမာနံ၊ အဝမာန်မည်၏။” မကရန် ၂၉။]

အဝယဝတ္ထ—စာပုဒ်တခုတွင်ပါဝင်သော အစိတ်အစိတ်
စကားတို့၏အနက်။ (ပိဏ္ဏတ္ထနှင့် ပြန်
ဘက်)
“သမုဒါယတ္ထကို ဆိုပြီး၍ အဝယဝတ္ထကို ပြဆိုလို
ရကား တကြာယံ...စသည်ကို ဆိုသည်။” သိဂဏ္ဌိ
၃၀၁။ “ရောင်ခြည်ခြောက်သွယ်၊ ဘဝဂ်ကယ်၊
အံ့ဘွယ်ဆဲရှစ်ဖြာဟူသည်ကိုပုဒ်ရင်း။ သက်သဗ္ဗညုတ
ကို ဆိုလိုသည်တိုင်အောင်သောစကားကို ပုဒ်ရင်း၏
ပိဏ္ဏတ္ထ။ ဤ၌ကကို တဆဲရှစ်ပါးဟု လာသည်တိုင်
အောင် စကားရပ်တို့ကို ပုဒ်ရင်း၏ အဝယဝတ္ထ...
ဥပဒေသဟု၊ ပုဒ်ရင်း၊ ပိဏ္ဏတ္ထ၊ အဝယဝတ္ထ၊ ဥပဒေ
သ၊...ခွဲခြမ်း၍သိလေ။” ကဝိဒီ ၁၀၅။
[ပါ၊အဝယဝတ္ထ။အဝယဝ-အတ္ထ၊အဝယဝ-အစိတ်
အစိတ်၊ အတ္ထ-အနက်။]

အဝသာန်—အဆုံး။ အဆုံးစွန်။
“အသက်ဆုံးစွန်၊ အဝသာန်ဝယ်၊ နိဗ္ဗာန်မျက်မှောက်၊
မရောက်သောကြား။” သံ* ၁၈၄။ “သက္ကရာဇ်တည်
ပြန်၊ အဝသာန်ကိန်းနှော။” ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၇၀။
[ပါ၊ အဝသာန်။]

အဝိနာဘာဝနည်း—မကင်းကောင်းသဖြင့် ရနိုင်သော
နည်း။
“မကင်းတတ်သည်ကိုဆိုသဖြင့် မကင်းရာ ကိုလည်း
ရသောနည်းသည် အဝိနာဘာဝနည်း မည်၏။”
ပုဒ်စစ် ၁၄၂။ “ကျင့်ဝတ်တရားနှင့် တစပ်တည်း
ဟောတော်မူသောကြောင့် အဝိနာဘာဝနည်းအား
ဖြင့်...ဘောဇနသာလာနို့ကပင် ကျင့်ရာသောဝတ်ဟု
မုချဆတ်ဆတ် မှတ်ယူအပ်၏။” စူသစ်၊ဒု ၇၇။
[ပါ၊ အဝိနာဘာဝနယ။ အဝိနာဘာဝ-မကင်းသော၊
နယ-နည်း။]

အဝိရောဓန—မဆန့်ကျင်မှု။
“ပြည်သူတို့နှင့် လိုက်လျောစွာပြုခြင်း အဝိရောဓန
တရားရှင် ဖြစ်တော်မူသည်နှင့်အညီ။” ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၈၀။
[ပါ၊ အဝိရောဓန။ အ-မ၊ ဝိရောဓန-ဆန့်ကျင်ခြင်း။]

အဝိဝိ—ငရဲကြီးရှစ်ထပ်တွင် အောက်ဆုံးငရဲကြီး။ အကြီး
ဆုံးငရဲကြီး။
“တုန်လှုပ်မရှိ၊ အဝိဝိ၌၊ မချီဝေဒနာ၊ ခံရာမသီး၊
ဆင်းရဲကြီးသည်။” ဘူပေါင်း* ၁၀၂။ “ကြီးထင်
ကျော်ဟိုး၊ ငရဲအိုးကား၊ သိဉ္ဇိုင်းမည်တုန်၊ ကာဠ
သုတ်က၊...အဝိဝိဟု၊ နံ့သိပညပ်၊ ဤရှစ်ထပ်တည့်။”
ရာသီ* ၁၂၅။ “အဇာတသတ်မင်း... တကမ္ဘာပတ်လုံး
အဝိဝိမှာ ခံရကောင်းလျက်။” ကုလား၊ ပ ၅၄။
“အလေးတူချိန်စက်လျှင်၊ ဘဝဂ်နှင့်အဝိဝိ၊ အမွေး
ချင်းကွာဘိ၍။” ပုည ၃၉။ “အမိကိုသတ်သည့်
မာတုသံဘကကံကြောင့် သေသည်၏အခြားမဲ့တွင်
အဝိဝိငရဲ၌ ခံရလေသည်။”
[ပါ၊ အဝိဝိ။ အ-မ၊ ဝိဝိ-အကြား။ “ဝိဝိကား
အန္တရတ္ထ၊ မီးလျှံ၊ သတ္တဝါ၊ ဆင်းရဲတို့၏ အပေါက်
အကြားမရှိသောကြောင့် အဝိဝိဟူသည်။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊
ပ ၄၆၂။]

အဝတ်—ကိုယ်၌ဝတ်ဆင်အသုံးပြုသည့် အထည်။

“သံဃာကိန်းအောင်း၊ ကျောင်းလည်းမလွတ်၊ အဝတ် ပုဆိုး၊ ယာဉ်မျိုးတသွန်။” ကိုး* ၂၈။ “ရုသာတင် လွန်း၊ ရဟန်းအဝတ်၊ လွန်လျောက်ပတ်၏။” ရာသီ* ၃၆။ “ကန်သင်း၌ထားသော အဘအဝတ်ကိုရုံ၍။” နု ၁၄။ “ဆရာရှင်ရသေ့ကို အဝတ်လဲစေ၍ မင်းပြု စေ၏။” ဣပုံ ၁၀။ [ပါ၊ ဝတ္ထ။]

အဝတ္တာဘုံ—နိဗ္ဗာန်။

“ဝဋ်ကြီးစွာတည့်၊ အဝတ္တာဘုံ၊ မြို့ရန်လုံ၌၊ ခိုလုံ မြေ။” မဃ* ၁၂၂။ “ဘုမ္မိဘေဒတွင် အဝတ္တာဘုံ မရှိသော်လည်း မဂ်၏အခိုက်အတန့် အဝတ္တာဘုံဟု သိရာသကဲ့သို့၎င်း။” သေတ္တု၊ ပ ၁၇။ [ပါ၊ အဝတ္တာ။ အဝတ္တာ-အခိုက်အတန့်။]

အဝတ္ထုကကိန်း—အရာဝတ္ထုမပါသော ဂဏန်း။

“ငွေသုံးကျပ်၊ သစ်သီးလေးလုံးတွင် သုံးနှင့်လေးတို့ သည် သဝတ္ထုကကိန်းများ ဖြစ်ကြသည်။ သို့သော် ကျပ်၊ သစ်သီးစသည့် အရာဝတ္ထုတို့ကို မေ့ပစ် ဖျောက် ပစ်၍ သုံး၊ လေးဟူသော စကားများချည်းကိုသာ ရေးချလျှင် သုံးနှင့်လေးတို့သည် အဝတ္ထုကကိန်းများ ဖြစ်လာလေသည်။” သင်္ချာ၊ ပ ၁။ [ပါ၊ အဝတ္ထုက။]

အဝိဇ္ဇမာနပညတ်—ပရမတ္ထအားဖြင့် ထင်ရှားမရှိသော အခေါ်အဝေါ်၊ ပညတ်။

“ထိုသဒ္ဒါဝေါဟာရဖြစ်သော သမုတိပညတ်သည်လည်း ပရမတ္ထအားဖြင့် ထင်ရှားရှိသည်ကို ခေါ်ဆိုသော ဝိဇ္ဇမာနပညတ်၊ ပရမတ္ထအားဖြင့် ထင်ရှားမရှိသည်ကို ခေါ်ဆိုသော အဝိဇ္ဇမာနပညတ်...ဟူ၍ ခြောက်ပါး အပြားရှိ၏။” မနောရထ ၅။ “အဆင်းထဲ၌ ငါသူ တပါး၊ ယောက်ျားမိန်းမ၊ ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါရယ်လို့ ညွှန်ပြစရာ အခြေခံ ထင်ရှားမရှိသဖြင့် အဝိဇ္ဇမာန ပညတ်လို့ ခေါ်၏။” ကမ္ဘာနာ ၂၁၄။ [ပါ၊ အဝိဇ္ဇမာန ပညတ္တိ။ အ-မ၊ ဝိဇ္ဇမာန-ထင်ရှား ရှိ၊ ပညတ္တိ-ပညတ်။]

အဝိဇ္ဇာ—အမှန်ကို မသိမမြင်သော မောဟ။

“အဝိဇ္ဇာ ဟု၊ တဏှာမူလ၊ မိုက် မောဟကြောင့်။” ဘူလင်* ၂၇၁။ “အဝိဇ္ဇာဟု၊ ဖိလာဆိုတား၊ မြှုပ် ခါးကို။” သစ္စာ* ၄၆။ “မိုက်မြွေးမောဟ၊ အဝိဇ္ဇာ ကို၊ ပယ်ခွာပိုင်းဖြတ်၊ မဂ်ဉာဏ်မြတ်သို့။” ရာသီ* ၂။

“အဝိဇ္ဇာမိုက်မဲစွာသော မောဟတရားကို လင်းတော် မူပါလော့။” ဓည ၁၁။ “မှောင်တကာတို့တွင်အဝိဇ္ဇာ မှောင်သည် အကြီးဆုံးဖြစ်သည်။” ဂံ၊ ပ ၉၇။ [ပါ၊ အဝိဇ္ဇာ။ အ-မ၊ ဝိဇ္ဇာ-အသိဉာဏ်။]

အဝုတ္တသိဒ္ဓိ—မဆိုဘဲ ပြီးသည့်နည်း။

“မြှိုက်ရည်မြမြ၊ မြိန်စွာ၌၊ အဝုတ္တသိဒ္ဓိ၊ ဂုဏ်ဟိတ် ရှိကာ၊ ရိပ်သိသို့စင်။” ကိန္နရီ* ၁၁၃။ “မဆိုငြား သော်လည်း ဆိုဘိသကဲ့သို့ အဝုတ္တသိဒ္ဓိအား ဖြင့် မဆိုဘဲ ပြီးသော အတ္တာပတ္တိ ရောက်ကောင်းသော ကြောင့် ဆိုသတည်း။” ဣကုဏ် ၆၀၆။ “ဥပါဒ်နှင့် ဘင်ကို ဆိုသဖြင့် အသမ်၌ ဌိကား အဝုတ္တသိဒ္ဓိ။” အဋ္ဌဂဏ္ဍိ ၂၀၈။ “က၊ အစ၊ မ၊ အဆုံး ရှိကုန်သော နှစ်ဆဲ့ငါးလုံးကုန်သော ဗျည်းတို့ကို ဝဂ်ဟုမှတ်သဖြင့် ယ၊ အစရှိကုန်သော ရှစ်လုံးသောဗျည်းတို့သည် အဝဂ် မည်ကုန်၏ဟု အဝုတ္တသိဒ္ဓိ နည်းအားဖြင့် သိရ၏။” သဒ္ဓါကြီး၊ ပ ၂၃။

[ပါ၊ အဝုတ္တ သိဒ္ဓိ။ အဝုတ္တ-မဆိုဘဲ၊ သိဒ္ဓိ-ပြီးခြင်း။]

အဝိညာဏက—သက်မဲ့။

“အသက်မရှိသော အဝိညာဏကဖြစ်သော သစ်ပင် ကျေးဇူးကို။” ဣပုံ ၆၈။ “သာမာဝတီတို့ ဂုဏ်ကျေး ဇူးကို အဝိညာဏက ဖြစ်သော မြွှားပင် သိလေ၏။” မင်္ဂလတ် ၃၂။ “အဝိညာဏက ဝတ္ထုတို့နှိုက်ရှိသော သဏ္ဌာန်သည်လည်း ကိလေသာ အညစ်အကြေး ထူထပ်စေနိုင်၏။” ဂံ၊ ပ ၁၂၄။ “အဝိညာဏက ဖြစ်တဲ့ ငွေကလူကို မခိုင်း။” ပြည်သား၊ ၂၁၊ ၂၂။ [ပါ၊ အဝိညာဏက။]

အဝှာ—အမည်မတပ်ဘဲ ခေါ်သည့် အခေါ်စကား။

“ဟေဟေကောင်မ၊ ဟောဟိုယာခင်းဘောင်စပ်မယ် ကိုပန်းကြီးတော့၊ မအဝှာရဲ့ ဟု ပြောလိုက်၍။” ယမုန် ၂၃။ [ပါ၊ အဝှာ။ အဝှာ-အမည်နာမ။]

အသဒိသ—အတူမရှိသော။ အတူမရှိသော။

“သုံးဆဲ့တဘုံဝယ် တစုံ တယောက်သောသူမျှ အတူ မရှိ အသဒိသ အစစ် မေ့ရင်ထွဋ်ထား ဘုရားကေန ဖြစ်ပါလိမ့်မည်။” ဇီ ၁၈။ [ပါ၊ အသဒိသ။ အ-မ၊ သဒိသ-တူသောသူ။]

အသဒိသဒါန — အတူမရှိသော အလှူ။

“အသဒိသဒါန ကို အကြောင်းပြု၍ဟောတော်မူ၏။”

ငါး၊ တ ၃၇၃။ “ဤသို့ သဘောရှိသော အမှုကို ပြုလုပ်၍ မြတ်စွာဘုရားတို့အား လှူခြင်းငှာ စွမ်းနိုင် သောသူမည်သည် မရှိပြီ၊ ထို့ကြောင့်သာလျှင် ဤ အလှူသည် အတူမရှိသော အသဒိသ အလှူဟူ၍ ထင်ရှားလေ၏။” ဓမ္မပဒ၊ တ ၂၂၂။

[ပါ။ အသဒိသ ဒါန။ အသဒိသ — အတူမရှိသော၊ ဒါန-အလှူ။]

အသဒိသဒွေးဘော် — အကွာလုံးကဲ့ ၂ လုံးဆင့်။

“အတ္တ၌ ဒန္တဇ သဒိသဒွေးဘော်တည်း၊ ပစ္စတ္တိကာ၌ ကား အသဒိသ ဒွေးဘော် တည်း။” ဝဇီရူ ၃၇။

“စတုတ္ထ၌ အသဒိသဒွေးဘော် ထပြု ဆိုရသည်သာ ထူး၏။” ကစ္စ ၃၂၃။ “ပရိယတ္တိ ဗ္ဗာဇ နတောဟု အသဒိသဒွေးဘော်နှင့်ရွတ်၊ သို့မှ ဆဋ္ဌ ဇဂိုဏ်း ကျနိုင် မည်။” သိဂဏ္ဌိ ၈၆။

[ပါ။ အသဒိသ ဒွိဘာဝ။ အ-မ၊ သဒိသ-တူ၊ ဒွိဘာဝ-၂ လုံးအဖြစ်။]

အသွိမာန် — ငါဟူသောမာန်။

“ခြင်္သေ့မင်းအား လွန်ကဲသော အသွိမာန် ရှိသည် ဖြစ်၏။” ဣကုဏ် ၂၀၂။

[ပါ။ အသွိမာန်။ အသွိ-ငါဖြစ်၏၊ မာန်-ထောင် လွှားခြင်း။ အသမိဟု ဖတ်ရသည်။]

အသရေ — ကုသိုလ်ကြောင့် ဖြစ်သော ဘုန်းကံ၊ ပညာ၊ တင့်တယ်ကောင်းမြတ်ခြင်းဂုဏ်။

“ပျိုလူးရောင်လင်း၊ ဝင်းဝင်း အသရေ၊ မြူတေကိုယ် ရောင်။” ခင်ထွေး* ၁၆။ “ဟောင်းစစ် အသရေ၊ မြူတေ ပြည့်ညီ။” ဆု* ၈၅။ “တင့်တယ် လှပေ၊ အသရေနှင့်၊ မြူတေတခဲ၊ ဝါဝါရဲလျက်။” သစ္စာ* ၈၈။ “ဘုရားအသရေဖြင့် ဆွမ်းခံဝင်တော်မူသော။” ဣကုဏ် ၅၄၆။ “ဘုရားရှင်သည် တသောင်းသော လောကဓာတ်နှိုက် ဘုရား၏ အသရေ တော်ဖြင့် ပြောင် ပြောင် တောက်တော်မူ၏။” မိလိန် ၁၅၆။ “ရွှေတန် ဆောင်ကြီးကဲ့သို့ တည်းညီ ထွန်းပွား တည်သော သာမဏေ၏ အသရေကို မြင်သဖြင့်။” ဇီ ၂၂၇။ “မိန်းမတို့ အသရေသည် ရွှေကိုဆင်၍ လှသည်မဟုတ်

ပါ။” မှိုင်း၊ ပ ၁၁။ “ဂုဏ် အသရေ ရှိ လူကြီး လူကောင်း။”

[ပါ။ သိရီ။ “သိရီတိ ပညာ ပညာနံ အဓိဝစနန္တိ ဝဒန္တိ။ မူလဒ္ဓိကာ။ ‘သေရယတိတိ သိရီ။’ အဋ္ဌသာ လိနိ ယောဇနာ။ ‘သရန္တိဇာနန္တိ တောယာတိ သိရီ။’ ပညာ။ သရတိ ပဝတ္တတိ တေသ္မာဖလန္တိ သိရီ၊ ပုည။’ မဓုသာရတ္ထဒီပနီ။ ‘သရတိ သရိတဗ္ဗံ ဂန္တဗ္ဗံ ပညာ တဗ္ဗမတ္ထံ သရတိဂစ္ဆတိ ပဝတ္တတိ ဖလမေ တေန၊ အတ္တနောဝါ ဖလံ သာရေတိ ဂမေတိ ပဝတ္တေ တိတိသိရီ၊ ပုညံ ဝါလဗ္ဗတိ။’ ရာဇိန္ဒရာဇနာမာဘိ ဓေယျဒီပနီ။ ဤသို့စသည်ဖြင့်လာသော ကျမ်းဂန် စကားရပ်တို့ကိုထောက်၍ သိရီအရ ပညာနှင့် ပုည (ကုသိုလ်) ကို ကောက်ယူရမည်။ ထို့ကြောင့် ရှေးသူ ဟောင်းတို့လည်း ‘ပညာပုည၊ စုံလှ ကြ ကံ သ ရေ’ ဟူ၍၎င်း၊ ‘သိရီတိ ပညာပုညာနံ အဓိဝစနံ၊ ကျမ်းဂန် နှင့် လျော်စွာ၊ ပညာ ပုည၊ ကေန္တရှိသောကြောင့် သိရီစည်သူ၊ ဘွဲ့ဖြူထူးဆန်း’ ဟူ၍၎င်း စပ်ဆိုရေးသား တော်မူကြကုန်သည်။... ‘သိရီတိ ဣဿရိယံ၊ သာစတ္ထ တော ပုညသတ္တိ ပုညဖလမေဝ။’ မင်္ဂလတ္ထဒီပနီ။ ‘အထဝါ ပုညနိဗ္ဗတ္တာ သိရိသောဘဂ္ဂါဒိ သမ္ပတ္တိ’ ရာဇိန္ဒရာဇနာမာဘိဓေယျဒီပနီ။ ကျမ်းဂန်စကားရပ် များကိုထောက်၍ သိရီအရ ကောင်း မှု ကုသိုလ်၏ အစွမ်းသတ္တိအာနုဘော်ကြောင့်ဖြစ်သော ပုညဖလဟု ဆိုအပ်သော အစိုးရခြင်း၊ တင့်တယ် ခြင်း စသော သမ္ပတ္တိကိုလည်းယူရမည်။” ဂုဠ၊ ပ ၃၂။]

အသာမိက — ပိုင်ရှင်မဲ့ပစ္စည်း။ လင်မရှိဘေးသို့နိုးမ။

“ဤဥစ္စာကား၊ အသာမိက၊ ခန့်မည်ရည်၊ ပိုင်သည် ငါတို့၊ မင်းသို့ ရောက် ကြောင်း။” ကိုး* ၂၄၂။

“သည်အရာမှ၊ အသာမိက၊ စင်စွာလှ၏၊ ရာဇသမိုက်၊ မင်းသာဆိုက်ဟု။” ဘိရူ* ၁၃၀။ “အသာမိက ပစ္စည်းမှန်ဟော့သည်။” မင်္ဂလတ် ၇။

[ပါ။ အသာမိက။ အ-မ၊ သာမိ-အရှင်၊ (က-ပျို)။]

အသိတိ — ရှစ်ဆယ်။

“ကိန်းကောလိဟု၊ အသိတိပိုင်း၊ ပရိနိဗ္ဗာန် ဝါ။” ရှေးကဗျာ ၈၁။ “ပါသုရဇ္ဇ၊ အဗြုက္ခကောသလိ၊ အသိတိ ရှစ်ဆယ်မှန်သည်၊ ပရိအမည်ကို။” ကဝေ၊ ဒု ၁၀၂။ “အသိတိ ခဏ်ကား အနှင်ရှစ်ဆယ်ကို

ပါပ သူရဇ္ဇ အမြိတ္တ ကောလီဟု မညီမမျှ လေးပုံ ပြု၍ ဟောသောနည်း။” ကျည်း ၁၅၇။ “အသီတိ မဟာထေရ်တို့သည် ငါ၌ အာသာတမရှိ။” ယသ ၆၄။ “ပဌမတိုက်တွင် ကိုယ်စားတော် ရုပ်တုထား၏။... အရှေ့တိုက်၌ အသီတိ ရှစ်ကျိပ်ကို ထား၏။” ပြည်ဆံ ၁၃၁။ “အသီတိ မဟာ သာဝက တို့၏ အမည်နာမကို သိလိုပါသည် ဟူရာ၌။” သမန်၊ ဒု ၃၀၄။ [ပါ၊ အသီတိ။]

အသုဘ — ၁။ မတင့်တယ်သော။

“ကသိုဏ်းဆယ်ပါး၊ တရားအသုဘ၊ ဤ သို့ စ၍။” သစ္စာ* ၁၆၉။ “တရားဟုတ်ကြ၊ အသုဘသာ၊ မှတ်အပ်ရာ၏၊ ကောင်းစွာယူဆ၊ သုဘဟူ၍၊ မအောက် မေ့လင့်။” သူဇာ* ၁၃၁။ “ပဋိကူလ၊ အသုဘသည်။ ကျွန်မခန္ဓာအကောင်တည်း။” နာပျူ* ၁၉။ “အနိဋ္ဌာ ရုံ၊ သုဘ၊ အသုဘဝေဒနာသည်ရှိ၏။” မိလိန္ဒ ၂၁၉။ “မခင်မင်အပ် မနှစ်သက်အပ် မလေးမြတ်ထိုက်သော အသုဘရုပ်ပင် ဖြစ်ချေသည်ဟု။” ဇီ ၁၂၂။

၂။ လူသေကောင်။

“အလျင်ခဏ၊ အသုဘကို၊ စိတ်ကဝံရဲ၊ မကြည့်ဘဲ လျင်။” ရာသီ* ၆၃။ “စေတနာ သဒ္ဓါပသန္နဖြင့် အသုဘ ရှု ဆွမ်းစင် လှူဒါန်းရန်။” ဥပမာ၊ ဒု ၃၆။ “ဆွမ်းစဉ်၊ ဆွမ်းစား၊ ပရိတ်ရွတ်၊ အသုဘ ရှုပြုရာ တို့၌။” ပေဝိ၊ ပ ၁၅။

၃။ မသာကိစ္စ။

“မင်္ဂလာနှင့်၊ မရာမလျော်၊ မတော်သမျှ၊ အသုဘ ကို၊ သုဘ မှတ်ထင်၊ တစပြင်က၊ ယူငင် ဝတ်စား၊ သုံး ဆောင် များ၍။” ဣန္ဒာနေ ၁၀၈။ “ယခုကာလ ကျေးတောရပ်ရွာ ဒေသများမှာ မသာ အသုဘ ရှိရာ၊ ရွာတွင်းပြည်တွင်းသို့ဝင်၍ များသောအားဖြင့် မသာ ရွှေက သွားကြ လိုက်ကြသည် အရာသည်။” ဝိဝိ၊ ဒု ၁၁၉။ “အသုဘ စွာပန်တွင်၊ မသာကံ ထူးပါဘိ လေး။” ထပ် ၁၆၉။

[ပါ၊ အသုဘ။ အ-မ၊ သုဘ-တင့်တယ်။]

အသုရကာယ် — အပါယ်လေးဘုံ အဝင်အပါ ဘုံဘဘုံ။

“ပါဏာတိ ပါတ ကံသည် ငရဲ တိရစ္ဆာန် ပြိတ္တာ အသုရကာယ်တို့၌ ဖြစ်စေတတ်၏။” ဣကုဏ် ၁၁၉။ “ပြိတ္တာအသုရကာယ်၊ ဘုံအပါယ်သို့၊ လားဘွယ်မှတ်

ယူ။” မဿ* ၄၅၀။ “အသုရကာယ် ဟူသည်ကား ကာလကဉ္စိကပြိတ္တာ အသုရာတို့ပင်တည်း။” လောကုပ ၈၁။

[ပါ၊ အသုရကာယ။ အသုရ-အသုရာ၊ ကာယ-အပေါင်း။]

အသုရာ — မြင်းမိုတောင်အောက်တွင် နေသော နတ်။

“မြင်းမိုရ်အောက်မှာ၊ အသုရာ နှင့်၊ မြောက်မှာကျွန်း သူ။” ဓမ္မ* ၂၂။ “သောင်းယူဇနာ၊ အသုရာ နှင့်၊ နတ်ရွာခြောက်စဉ်။” သစ္စာ* ၂၀၅။ “အကြင်သေ ကိုသောက်၍ အသုရာ တို့သည် တာဝတိန်သာနတ် ပြည်မှ လျှောကြကုန်၏။” သံဝတ် ၁၀၉။ “အသုရာ ကား ပိတ္တာအသုရာ၊ နတ်အသုရာနှစ်ပါးတွင် ဤ၌ နတ် အသုရာ။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၄၆၁။ “သုရာကား နတ်၊ ယင်းတို့၏ ဆန့်ကျင်ဘက် ဖြစ်သောကြောင့် အသုရာ မည်သည်။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၄၆၂။

[ပါ၊ အသုရ။]

အသုရိန် — ရာဟုမည်သောနတ်ကြီး။

“အသုရိန် နတ်ကြီး၏ လက်ဘဝါး ခြေဘဝါးတို့ကား ယူဇနာ သုံးရာ ရှိသည်ဟူ၍ ကျမ်းဂန်တို့၌ ဆို၏။” မတ်စက် ၁၁၅။

[ပါ၊ အသုရိန္ဒ။ အသုရ - အသုရာနတ်၊ ဣန္ဒ-အစိုး ရသည်။]

အသုရကာယ် — အသုရကာယ် နှင့် အတူတူ။

“ငရဲ တိရစ္ဆာ၊ ပြိတ္တာ အသုရကာယ်၊ အပါယ်လေး ပါး။” ကိုး* ၉၂။ “အသုရာနံ၊ အသုရာတို့၏။ ကာ ယော၊ အပေါင်းတည်း။ အသုရကာယော၊ အသုရာ တို့၏ အပေါင်း။ တောင်ခြေတောအုပ် သမုဒြာနား တို့သည် အသုရကာယ် တို့၏ နေရာဘုံ မည်၏။” မနောရထ ၈၉။ “ငရဲ၊ တိရစ္ဆာန်၊ ပြိတ္တာ၊ အသုရ ကာယ်၊ အပါယ်လေးဘုံရှိခဲ့သည်။” နု ၁၅။

[ပါ၊ အသုရကာယ။ မှတ်ချက်။ ပါဠိဘာသာပုဒ်ရင်း၌ သတွင် ဥသရနှင့် အသုရကာယဟူရှိသည်။ အသုရ ကာယ်ဟုဆိုရခြင်းထက် အသုရကာယ်ဟုဆိုရခြင်းက သက်သာသဖြင့် သတွင် ဦသရနှင့် အသုရကာယ်ဟု ခေါ်ဆိုရေးသားကြခြင်းဖြစ်သည်ဟု ယူဆရသည်။]

အသုရာ — အသုရာနှင့် အတူတူ။

“သခွတ်ပွင့်ချိ၊ အသုရာလျှင်၊ ငါ့ရွာနတ်ပြည်၊ ဤသည် မဟုတ်၊ စိတ်ခလုတ်ဖြင့်။” ဥပရာ*၃၀။ “သိကြား ချသော်၊ စဉ်ကျမြေမှာ၊ အသုရာသို့။” ပုံတောင်* ၂၇။ “အောင်မြင်အသုရာ၊ မဟာရာဇ်ဦး၊ စစ်မှူး ရန်လွှင့်၊ ပြန်သည်နှင့်လည်း။” အာသံ*၃၃။ “အသုရာ စစ်သည်အပေါင်းတို့ကို နှိမ်နင်းဖို့ဖျက်....သကဲ့သို့။” ဟိန် ၈၅။

[ပါ၊ အသုရာ။ ဤ၌လည်း အသုရာဟု ဆိုရခြင်းထက် အသုရာဟုဆိုရခြင်းက နှုတ်သက်သာသဖြင့် ဥပရာနှင့် အသုရာဖြစ်နေသည်ဟု ယူဆရသည်။]

အသုရိန် — ၁။ ရာဟုမည်သောနတ်ကြီး။

“နေမင်းရောင်ထိန်၊ နှိုင်းလာချိန်လည်း၊ အသုရိန် နတ်၊ သဗ္ဗကြတ်သို့။” ဥမ္မာ*၂၀။ “နေနတ်သား သည် အသုရိန်ခံတွင်းသို့ ရောက်သကဲ့သို့။” ဝိရီ၊ ပ ၂၁၉။ “အသုရိန်လက်တွင်းမှ လွတ်ကင်း၍လာ သော စန္ဒာလမင်းနှင့်မခြား။” စပယ် ၁၈။

၂။ အသုရာနတ်ဘုရင်ကြီး ? ။

“သခွတ်ပွင့်ချိန်၊ အသုရိန်ကို၊ ဝတိန်သာမှ၊ တိုက် လှည်းချသို့။” မင်းရှင် ၇။ “သခွတ်ပွင့်ချိန်၊ အသုရိန်၊ ဝတိန်သာသို့ဆင်း။” ကဝိသတ်*၈၁၂။ “ယူဇနာ လေးထောင့်ရှစ်ရာရှိသော အသုရိန်နတ်သားသည်။” ကုန်း၊ တ ၄၂၆။

[ပါ၊ အသုရိန်။ အသုရိန်နတ်ကြီးကား အရပ်အမြင့် ယူဇနာလေးထောင့်ရှစ်ရာမြင့်သည်။ ရင်အကျယ် ယူဇနာထောင့်နှစ်ရာ၊ နို့နှစ်ခုအကြား ယူဇနာ ခြောက်ရာ၊ လက်ဖဝါးခြေဖဝါးပြက်အကျယ် ယူဇနာ သုံးရာ၊ လက်တစ်ဆစ်တစ်ဆစ် ယူဇနာငါးဆယ်၊ မျက်ခုံး နှစ်ခုအကြား ယူဇနာငါးဆယ်၊ ပါးစပ် ယူဇနာနှစ်ရာ ကျယ်၍ ယူဇနာ သုံးရာနက်သည်။ ယူဇနာသုံးရာ အဝန်းရှိသည်။ လည်ပင်း ယူဇနာသုံးရာ၊ နဖူး ယူဇနာ သုံးရာ၊ ခေါင်းယူဇနာကိုးရာရှိသည်။ သီလကွန် အဋ္ဌ ကထာ၊ သောဏဒန္တသုတ်အပွင့် ၂၄၆။]

အသင်္ခတ — နိဗ္ဗာန်။

“အသင်္ခတ၊ နိဗ္ဗာန်ကို၊ ရစိမ့်သောငှာ။” ဘူပေါင်း * ၉၄။ “အပြစ်နုတ်ငင်၊ ရှင်းရှင်းစင်၍၊ အသင်္ခတ၊

ရွှေပြည်မကို၊ အရနိုးဆော်။” သံဝေ*၃၂။ “အသင်္ခတ နိဗ္ဗာန်ခတ်သည် လေးသောဝန်သဘွယ်ဖြစ်၍ ပြန့် ပြောကြီးကျယ်၏။” မိလိန် ၅၂၂။ “အလုံးစုံသော ဝဋ်ဆင်းရဲတရားတို့ ကင်းပြတ်၍ အသင်္ခတ ခတ် အစစ်ဖြစ်သော နိဗ္ဗာန်တရားကို သာလျှင် မဖောက် မပြန် အမှန်ဖြူစင်သော တရားဟူ၍ ဆိုရသည်။” ဂ၊ ပ ၁၂၁။

[ပါ၊ အသင်္ခတ။ အ-မ၊ သင်္ခတ-ပြုပြင် စီရင်အပ် သော။]

အသင်္ခေယျ — မရေမတွက် နိုင်သော။

“ဆယ်ရာထောင်သောင်း၊ သိန်း သန်း ပေါင်း နှင့်၊ ဆင့်လောင်းကုဋေ၊ အသင်္ခေတည့်၊ လနေရောင်ဝင်း၊ ပထွန်းပြင်းလည်း။” ကိုး * ၁၈။ “နှစ်အသင်္ခေ၊ ရှေးလွန်လေဝယ်၊ ဝိဒေဟရာဇ်၊ တက်သစ်နေခြည်၊ စက်နှယ်လည်သား။” ဇေယျီ * ၃။ “တဆဲ့နှစ်ဆက် စေတီယမင်းတိုင်အောင် အသက် အသင်္ခေနေ၍။” ဇာတိ ၅၁၂။ “အသင်္ခေ ဟူသည်ကား တစ်တလုံးနှင့် သုညတရားလေးဆယ် ရေးရသော အရေအတွက် ဖြစ် သည်။” ပညာ ၄။ “ရန်အသင်္ခေ၊ ခံ၍ပင် နေသော် လည်း။” ပုညဝတ် ၁၀။

[ပါ၊ အသင်္ခေယျ။ “အသံခိယေတိတ္ထေ သင်္ခါတံ နသက္ကာတိ အသံခိယာ။ ဂဏနံ အတိက္ကန္တာတိ အတ္ထော။” စရိယာ ပိဋကအဋ္ဌကထာ၊ နိဒါနကထာ ၁၅။ ရေတွက်ခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင် သောကြောင့် အသင်္ခေယျဆိုသည်။ အရေအတွက်ဂဏန်းကို ကျော် လွန်သည်ဟု ဆိုလိုသည်။]

အသင်္ခေယျ — အသင်္ခေ နှင့် အတူတူ။

“တောင်မြောက်မမြင်၊ အတင်တင်တည့်၊ အသင်္ခေယျ၊ သုံးလူ့ဘကို၊ ပြင်းပြခြိမ်းချောက်၊ မာရ်စစ်ရောက်သို့။” မင်းမယ်*၉။ “လူအသင်္ခေယျ၊ ကုဋေစသည်၊ ဘေကြ မူးမူး၊ သမ္ဘါနူးသား၊ တဦးတောင်းဆ၊ ရွေးမရခဲ။” ဘိရူ*၆၀။ “ကမ္ဘာပျက်မှပင်အဝီစိငရဲမှ ကျွတ်လွတ် နိုင်ကြမည့် သတ္တဝါအပေါင်းတို့သည် ယခုအခါ မဟာ အဝီစိငရဲဘုံမှာ အသင်္ခေယျ အနန္တ ရှိကြကုန်၏။” ဘာဝနာ ၈။

အသင်္ခေယျကပ် — တကမ္ဘာ၏ လေးပိုတပို့ သက်တမ်း အပိုင်းအခြား။

“အန္တရကပ် ခြောက်ဆဲ့လေးကပ်သည် အသင်္ချေယျ ကပ်မည်၏။” သမန်၊ ဒု ၂၀၃။ “အနုရုထောင့် အစရှိသည်ဖြင့် ဤမျှရှိ၏ဟု ရေတွက်ခြင်းငှာ မတတ် နိုင်သောကြောင့် အသင်္ချေယျကပ် မည်၏။” မှန်၊ ပ ၂၆။ “လောကီကျမ်းဆရာတို့အလိုမူ အသင်္ချေယျ ကပ် သည် အန္တရကပ် တဆဲ့လေး၊ လူတို့နှစ်ပေါင်း ကုဋေလေးရာသုံးဆဲ့နှစ်ကုဋေရှိ၏ဟူလို။” ပါရာဂဏ္ဍိ၊ ဒု ၂၅၃။ “လူတို့ အသက်ဆယ်နှစ်နေသည်မှသည် အသင်္ချေယျ တိုင်အောင်၊ ထိုအသင်္ချေ နေသည်မှ ဆယ်နှစ်တန်းတိုင်အောင်သော ကာလအပိုင်းအခြား သည် အန္တရကပ်မည်၏။ ထိုအန္တရကပ် ၆၄ ရပ်တို့ဖြင့် မှတ်အပ်သော ဝိဝဋ္ဌဌာယီကပ်သည် အသင်္ချေယျကပ် မည်၏။” မနောရထ၊ ၁၁၁။

[ပါ၊ အသင်္ချေယျကပ္ပ။ အသင်္ချေယျ-မရေမတွက် နိုင်သော၊ ကပ္ပ-ကပ်။]

အသေကပ္ပပုဂ္ဂိုလ် — ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်။

“အရိယာ ရှစ်ယောက်တွင် အရဟတ္တဖိုလ် ပုဂ္ဂိုလ်ကို အသေကပ္ပပုဂ္ဂိုလ် ဟူ၍၎င်း၊ ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ် ဟူ၍၎င်း ခေါ်ဝေါ်အပ်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ပ ၃၃၆။

[ပါ၊ အသေကပ္ပ။]

အသမ္ဘိန္ဒ — ၁၊ မကွဲမပျက်သော (ဓာတ်) ။

“ခြောက်ဉာဏ် ဝင်းထိန်၊ အသမ္ဘိန္ဒ မြတ်၊ စွယ်တော် ဓာတ်ကို၊ ရည်မှတ်ခန့်ထား။” စိန်ကျော်* ၄ (၃) ။

၂၊ မ ပျက် သော၊ မရော ယှက် သော (အမျိုး) ။

“အနော်ရထာ၊ နရာဇနိန်၊ အသမ္ဘိန္ဒ နွယ်စစ်၊ ကေရာဇ် တို့။” ပုည ၂။ [ပါ၊ အသမ္ဘိန္ဒ။]

အသမ္ဘိန္ဒ — အသမ္ဘိန္ဒ နှင့် အတူတူ။

၁၊ “မြတ်စွာဘုရား၏ ထိုဓာတ်တော် တို့သည် ကား...မကွဲမပြား တည်သော အသမ္ဘိန္ဒ ဓာတ်ဟူ၍ နှစ်ပါးရှိကုန်၏။” ဥဒါန၊ ဒု ၄၃၅။ “တေဇောဓာတ် လောင်ဘော်မှစဉ်က မပြိုမကွဲ တခဲတည်း ပကတိ အတိုင်း တည်ရှိသောကြောင့် ထိုဓာတ်တော်များကို အသမ္ဘိန္ဒဓာတ်တော်ဟူ၍ ခေါ်ဆိုရသည်။” သာဟ ၃၀၈။ “စွယ်တော် လေးချောင်း၊ ညှပ်ရိုးတော် နှစ်ဘက်၊ နှုဖူးသင်းကျပ်တော်၊ ဤခုနစ်ပါးသော ဓာတ်တော်တို့သည်ကား ပေထက်၌ထား၍ အားရှိ

တိုင်း နှက်သော်လည်း မကွဲမပြား သောကြောင့် အသမ္ဘိန္ဒဓာတ်တော်မည်သတည်း။” ပညာ ၃၃၅။

၂၊ “အသမ္ဘိန္ဒ၊ ခတ္တိယဟု၊ သကျမျိုးရင်း၊ ရှစ်သောင်း မင်း၏။” ပြာဋိ* ၆၇။ “အသမ္ဘိန္ဒ၊ ခတ္တိ ယဟု၊ အာဒိစ္စမျိုး၊ နေနတ်ရိုးက၊ ဘေးဘိုးမပျောက်။” ဥဗ္ဗာ* ၇၉။ “အသမ္ဘိန္ဒ ခတ္တိယ အနွယ်ဖြစ်သော တောင်နန်းမရှင် အရှင်မိဖုရားခေါင်ကြီး။” သာလင် ၂၁၂။

[ပါ၊ အသမ္ဘိန္ဒ။ အ-မ၊ သမ္ဘိန္ဒ-ခွဲဖျက်အပ်သော၊ ကွဲပြားသော။]

အဟာရ — အာဟာရ ရှု။

“ပေါင်ပဲ့ချို၊ များထိုထို အဟာရ နှင့်၊ ဘဝကိုကြာ လေ့ရှိပေါ့။” ရတနာ ၃၃။ “မကောင်းသောဘောဇဉ် ဆိုသည်ကား... ရောဂါဆိုး ဥပဒ်ဆိုး အမျိုးမျိုးတို့ကို ဖြစ်ပွားစေတတ်သော အစာဆိုး အဟာရ ဆိုးများကို ဆိုလိုသည်။” စာဏကျ၊ ပ ၃၈။ “ကောင်းစွာသော အဟာရ တို့ကို စားသုံးမှီဝဲခြင်း။” လူမ ၂၃။

အဟိရိက — မရှက်မှု။

“ကြီးကြီးငယ်ငယ်၊ များကြွယ်ပုံစု၊ မကောင်းမှုကို၊ ပြုလသောအခါ၊ စဉ်ကွာရှက်ခြင်း၊ ကင်းလေလျှင်း၍၊ မည်ရင်းခေါ်ညီ၊ အဟိရိက၊ သဘောရ၏။” ရာသီ* ၂၃။ “ကာယဒုစရိုက် စသည်ကို ပြုခြင်းမှ မရှက် တတ်သောအဖြစ်သည် အဟိရိက မည်၏။” ဝါဘာ ၅၂။ [ပါ၊ အဟိရိက။]

အဟိဝါတရောဂါ — မြွေဆိပ်နှင့် တူသော လေရောဂါ။ (ပလိပ် ရောဂါ ကဲ့သို့ လျင်မြန်စွာ သေစေတတ်သည်။)

“တရံရောအခါ ဘဒ္ဒဝတီ သူဌေးအိမ်၌ အဟိဝါတ ရောဂါနှိပ်စက်ကပ်ရောက်၍ သုံးယောက်သော သူတို့ သည် ကောသမ္ဘိပြည်သို့ ထွက်ပြေး ခဲ့ကြကုန်၍။” ဝံသမေ၊ ပ ၃၆၃။ “ကုမ္ဘသောသကဝတ္ထု၌ ယင်၊ ကြက်၊ ကြက်၊ ဝက်၊ ဆိတ်၊ နွား ကစ၍ ရှေးဦးစွာ သေသည်၊ ထို့နောက်မှ ကျွန်အမှုလုပ်များ သေသည်၊ ထို့ နောက်မှ အိမ်ရှင်များ သေသည်ဟု ပါသည်၊ ထိုအနာကို အဟိဝါတ ရောဂါ ဟု ခေါ်သည်။” သက်စောင့် ၇၂။

[ပါ။ အဟိဝါတဆောဂ။ “အဟိ-မ္ပေ၊ ဝါတ-လေ၊ မ္ပေဆိပ်နှင့်တူသော လေရောဂါဟုဆိုရမည်၊ မ္ပေဆိပ်ကဲ့သို့ လျင်စွာ သေစေ တတ်သည်။ ကုနိုင်ခဲ့သည်။ ယခုအခါ ပလိပ်ရောဂါဟု ခေါ်သော အနာနှင့် ထပ်တူပင်ဖြစ်သည်။” သက်စောင့် ၇၂။]

အဟောတုကဒိဋ္ဌိ—အကြောင်းမဲ့ ဖြစ်သည်ဟု ယူသော ဝါဒ။

“အဟောတုကဒိဋ္ဌိ ဟူသည်ကား သတ္တဝါတို့အကြောင်း မရှိဟု ယူသည်၊ ဝိသမဟောတုကဒိဋ္ဌိ ဟူသည်ကား ဗြဟ္မာစသော အကြောင်း တပါးရှိ၏ဟု ယူသည်။” အဋ္ဌဂဏ္ဍိ ၄၇၉။ “ဗုဒ္ဓဘာသာမှန်သမျှသော ပုဂ္ဂိုလ်တိုင်းမှာပင် နတ္ထိကဒိဋ္ဌိ အဟောတုကဒိဋ္ဌိ စသော ဒိဋ္ဌိဆိုး ဒိဋ္ဌိကြမ်း ကြီးတွေ အတွက် စိုးရိမ်စရာ မရှိပါ။” ဂ၊ ပ ၁၃၁။

[ပါ။ အဟောတုကဒိဋ္ဌိ။ အဟောတုက-အကြောင်းမရှိ၊ ဒိဋ္ဌိ-အယူ။]

အဟော်—အံ့သြချီးမွမ်းခြင်းကို ပြသောစကား။

“နတ်လဟုခေါ်၊ လနတ်တော်၊ အဟော် ရှေးစကား။” ရှေးကဗျာ ၁၇၅။ “ရသကြည်စစ်အဆီကိုညှစ်လိုက်သော် အဟော် နောင်လာ အနာဂတ်အခါ လောကီပညာလွန်စွာထွန်းကား ကြီးပွားမြင့်မြတ်ရန် သဘောလမ်း ဖြောင့်တန်းလျက် ရှိသည်ဖြစ်၍။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၁၈၃။ “ကောင်းချီး ခေါ် ဘိုးအဟော်ကျေညာ။” ပြည်ဆံ ၆၁။ [ပါ။ အဟော။]

အဟော်ဝတ—လွန်စွာအံ့သြခြင်း ချီးမွမ်းခြင်း ကို ပြသောစကား။

“စိတ်မျဉ်းရွှင်ပျော်၊ ရင်ပြင်ပေါ်တွင်၊ အဟော်ဝတ၊ အံ့သြစရာ၊ ကိရိယာတခု၊ ရှုလှည့် ဘုရား။” ကိုး* ၂၄၆။ “မြင်တင် မည်ကျော်၊ ကောင်းမှုတော်ကို၊ အဟော်ဝတ၊ တည်ပြီးမှတည်း။” မင်းမယ်* ၇၀။ “ရှင်မယ် တော်ကား၊ အဟော်ဝတ၊ အလှပေါင်းစု၊ ယဉ်နုရာမှာ။” သူဇာ* ၇၀။ “အဟော်ဝတ၊ အံ့သော်လှလျက်၊ ဘော်ပြနစ်ခြိုက်၊ သစ်သစ်ဝိုက်၍။” ကိနုရီ* ၁၄၂။ “အဟော်ဝတ လွန်စွာ ဝမ်းမြောက် ကြသဖြင့်။” သုခမိန် ၁၀၇။

[ပါ။ အဟောဝတ။ အဟော-အံ့သြဖွယ် ချီးမွမ်းဖွယ်။ ဝတ-စင်စစ်။ စင်စစ်အံ့သြစရာကောင်းသည်၊ ချီးမွမ်းစရာကောင်းသည်ဟု ဆိုလိုသည်။]

အဟောဝတ—လွန်စွာအံ့သြခြင်း၊ ချီးမွမ်းခြင်းကိုပြသော စကား။

“ထန်းလုံးတပ်မျှ၊ မအပ်မရာ၊ မခံသာလျှင်၊ ရန်ရှာသလော၊ အဟောဝတ၊ ကြိမ်းသံပလျက်။” ညွန့်ပေါင်း၊ စ ၂၀၀။ “ကျွန်းအပြင်၌၊ ထွန်းထင်ကျော်စော၊ အဟောဝတ၊ ပြောပမပြီး၊ အံ့ချီးမကုန်။” ဝဇီရ၊ နိဒါန်း က။ [ပါ။ အဟောဝတ။]

အဟောသိက—အကျိုးမရှိ၊ အချည်းနှီး၊ အလဟဿ ဖြစ်ခြင်း။

“အခွန်အတုတ်ငွေများကို အဟောသိက သုံးပစ်ချင်သည်များကို။” ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၃၀၁။ “အလျှောက်အထားနောက်ကျ၍ ... ကြွေးငွေကုန်ဘိုး အမျိုးမျိုး အမှန်ရှိလျက် အဟောသိကဖြစ်ကြရ၍ ပြာကျနစ်နာစွာ ခံနေရသူများလည်း ရှိတန်သမျှရှိကြသေးသည်။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၈၈။ “နှစ်သက်ဘွယ်မရှိ၊ အဟောသိကမျှသာ ဖြစ်ချေမည်။” ဥပမာ၊ ပ ၁၃၁။ [ပါ။ အဟောသိကမ္ပ၊ မှတ်ချက်။ အဟောသိကမ္ပဟူသော ပါဠိစကားအတိုင်း အဟောသိကံ ဟု သုံးနှုန်းရာမှ ကံကို ကဟုဆိုကာ အဟောသိက-ဖြစ်လာသည်ဟု ယူဆစရာရှိသည်။ အဟောတိက-ဟု တဝမ်းပူနှင့် အချို့ဆိုကြသည်ကား ပုဒ်ရင်းကိုမသိ၍ ဖြစ်ရာသည်။]

အဟောသိကံ—၁။ အကျိုးမပေးသောကံ။

“ပြုတော်မူသည့် ကောင်းမှု၏အကျိုးကို ခံစားတော်မူရသည်ပင်၊ အဟောသိကံ ဖြစ်မည်မဟုတ်။” ဓိပုံ ၂၆၉။ “ကြွင်းသော လေးပါးသောကံတို့သည်ကား ပဋိသန္ဓေအားဖြင့် အဟောသိကံအဖြစ်သို့ရောက်လေသည်။” ပညာ ၁၁၄။ “ဒိဋ္ဌဓမ္မဓုဒ္ဓနိယကံသည် ပျက်မှောက်အကျိုးကို မပေးရလျှင် အကျိုးမပေးပြီ၊ အဟောသိကံ ဖြစ်လေတော့သည်။” နန်းစဉ် ၄၅။

၂။ အကျိုးမရှိ၊ အချည်းနှီး၊ အလဟဿဖြစ်ခြင်း။

“ဗျာမကြည်လော၊ ငါတည်တည်မောလှူ၊ အဟောသိကံ၊ မရှိတန်အောင်။” ပါပိ ၁၈။ “မယားလည်း

သုံးပန်း၊ အဟောသိကံးမှာမှ၊ ရွှေဗောဓိဌမ်းဆင့်မည်
 သူ။” ရာမ၊ ဒု ၂၇။ “နင့်ကိုမိထွေးမိလို့ ရိုရိုသေသေ
 ပြုလုပ်မိသမျှသည် အဟောသိကံ ဖြစ်သည်။” မှိုင်း၊
 ပ ၁၂၄။ “ကျန်သောအချိန်သည် ၎င်းတို့အတွက်
 အဟောသိကံဖြစ်ရလေသည်။” သူငယ် ၂၅၅။
 [ပါ၊ အဟောသိကမ္မ။ အဟောသိ-ဖြစ်ပြီ၊ ကမ္မ-ကံ၊
 “အဟောသိကံဟူသည် ကံသည်သာလျှင် ဖြစ်ပြီ၊
 ထိုကံ၏အကျိုးသည်ကား.... မဖြစ်ဘူးသေး၊.... ဖြစ်ဆဲ
 မဟုတ်၊....မဖြစ်လတ္တံ့။” နုဝဏ်၊ ဒု ၂၆၀။]

အဟိတ်—၁၊ ဟိတ်မဲ့စိတ်နှင့်ပဋိသန္ဓေနေသောပုဂ္ဂိုလ်။
 “မဇ္ဈဝေဒနာ၊ ဥပေက္ခာနှင့်၊ မက္ခာစတေ၊ အဟိတ်
 နေ၍၊ သန္ဓေပေးထ။” ဘူပေါင်း* ၂၉။ “ဗြဟ္မာဖြစ်
 လျက် အဟိတ်ဆိုသည်ကား ရုပ်ဖြင့်ပဋိသန္ဓေနေသော
 အသညသတ်ပုဂ္ဂိုလ်ကို ရည်၍ ဆိုသည်။” သမန်၊
 ပ ၄၀။ “ကျွန်မတို့နေထိုင်ရတာ ပြောင်ပြောင်လက်
 လက်ရှိသော်လဲ ကောင်းတဲ့ဘဝမဟုတ်ပါ ဘကြီး
 ရယ်၊....နာနာဘာဝ အဟိတ်မျိုးတွေပါ။” ရွှေပြည်၊
 ပ ၁၁၆။

၂၊ တိရစ္ဆာန်။

“ဆင်မြင်းနွားဆိတ်၊ အဟိတ်ထိန်းကျောင်း၊ သူမ
 ကောင်းနှင့်၊ ယှဉ်ပေါင်းသောအား။” ကိုး* ၁၅။
 “ကျွဲနွားမကျန်၊ တိရစ္ဆာန်မျိုး၊ အဟိတ်ဆိုးတွင်။”
 ဆု* ၁၄၃။ “ရှင်မွေးမယ်ကား၊ ထိုဝယ်ရပ်သူ၊
 အဟိတ်ဟူသည်။ ။မျိုးတူမဟုတ်ပေငြားတည်း။”
 ဘူလင်* ၁၉၅။ “မင်္ဂလာရှိသောစကားကိုကားမဆို၊
 အဟိတ်တိရစ္ဆာန်နှင့် နှိုင်းရှည့်၍ မင်္ဂလာမရှိသော
 စကားကို ဆိုရမည်လောဟု။” ဇာတိ ၅၃။ “လူကို
 ထားဘိဦး၊ အဟိတ်တိရစ္ဆာန်မှသော်လည်း သူ အ
 ကောက်ကြံက သူထက်သာအောင် အကောက်ကြံ၍
 နိုင်ဘူးလေသည်။” ဇာတိ ၉၁။

[ပါ၊ အဟေတုက။ အ-မ၊ ဟေတုက-ဟိတ်ရှိ။
 အလောဘ၊ အဒေါသ၊ အမောဟဟူသော ဟိတ်သုံး
 ပါးပါသောစိတ်နှင့် ပဋိသန္ဓေနေသောသူကို တိဟိတ်၊
 အလောဘ၊ အဒေါသဟူသော ဟိတ်နှစ်ပါးပါသော
 စိတ်နှင့် ပဋိသန္ဓေနေသောသူကို ဒွိဟိတ်၊ ဟိတ်တပါး
 မျှမပါသောစိတ်နှင့် ပဋိသန္ဓေနေသောသူကို အဟိတ်
 ဟု ခေါ်သည်။ တိရစ္ဆာန်များ၏ ပဋိသန္ဓေစိတ်၌
 ဟိတ်တပါးမျှမပါချေ။]

အာကာ—ကောင်းကင်။ ဟင်းလင်းပြင်။

“အံ့အဲစရာ၊ စက္ကဝါနှင့်၊ အာကာမိုးပြင်၊ လူပုံယင်
 ကို။” ပါမီ* ၆၅။ “တွင်းပဌာပနာ၊ အောက်အာ
 ကာထက်၊ လေးဘက်နံထောင်။” တန်ရ* ၄၇။ “တိမ်
 ဆီအာကာ၊ ဝိသာခါနှင့်၊ သော်တာမိုးလ။” မင်းရာ*
 ၃၇။ “အနန္တစကြဝဠာ၊ အာကာဘဝဂ်၊ တခဲနက်
 တိ။” ရာသီ* ၁။ “သိန္ဓဝမြင်းယာဉ်ပေါ်၊ ဇက်စုံနော်
 တင်ရန်ပြီးခါမှ၊ မင်္ဂမောင်ကြီး အာကာလမ်းဆီက၊
 စခန်းသင့်ချီခဲမယ်။” ညွန့်ပေါင်း၊ စ ၁၁၈။
 [ပါ၊ အာကာသ။]

အာကာရ—အခြင်းအရာ။

“ဆရာ ၂ မျိုးတို့၏ အဘော် အာကာရတို့သည်
 ကား ကျယ်ဝန်း၏။” ကစ္စ ၂၂။ “ပထဝီဓာတ်သည်
 အာကာရအားဖြင့် ဂရုပထဝီ၊ လဟုပထဝီ....အားဖြင့်
 ငါးပါးအပြားရှိ၏။” သက်စောင့် ၁။ “တိုက်ပွဲ၏
 အခြင်းအရာအာကာရတို့ကို ကလဲ့စားအမည်ခံကဗျာ
 ကလေးတပုဒ်ဖြင့်ပင် ကဗျည်းထိုး အသက်သွင်းထား
 ခဲ့သည်။” စစ်သား၊ ပ ၃၆။ [ပါ၊ အာကာရ။]

အာကာသ—ဟင်းလင်းပြင်။ ကောင်းကင်။

“အံ့လောက်ရတနာ၊ နတ်တန်းဆာနှင့်၊ အာကာသ
 ဓာတ်၊ မိုးနတ်အတူ။” ဘူလင်* ၃၈၅။ “နီလပထ၊
 အာကာသနှိုက်၊ ထွန်းပရောင်လျှံ။” ပြာဋိ* ၃၅။
 “တောင်ဟိမဝါ၊ ရွှေလိုဏ်သာသို့၊ အာကာသခွင်၊
 စျာန်စက်ငင်၍။” ဇေယျီ* ၁၈၃။ “တခုအလှ၊
 တစင်းကာသား၊ အာကာသထဲ၊ တနဲ့နဲ့တည်း။”
 အာသံ* ၂၄။ “အပ်ဖျားသည် အတွင်းအာကာသသို့
 မကျဘဲ ကျော်လွန်၍ အသားထဲသို့ စူးဝင်နေသော
 အတွက်။” မြေ ၁၈၂။ “ကမ္ဘာ၏ပြင်ပရှိ အာကာသ
 တွင် မရေမတွက်နိုင်လောက်အောင် များပြားသော
 ကြယ်များနှင့် ဂြိုဟ်များ ရှိလေသည်။” ထွေပံ ၃။
 [ပါ၊ အာကာသ။]

အာကာသဂင်္ဂါ—ကောင်းကင်မြစ်။

“ဓမ္မဉ္ဇရ မဟာရာဇ-အစရှိသော ဂါထာတို့ဖြင့်
 အာကာသဂင်္ဂါကို လွှတ်သကဲ့သို့ မုဆိုးဟောခြင်း။”
 ဇာတိ ၅၇၉။ “ကျသောရေ ကျောက်ဖျာမှလွန်ပြီး
 ကာလ အထက်ကောင်းကင်ကို ယူဇ နာ ငါး ဆယ်
 တက်ပြေးပြန်ကုန်၏၊ ထိုယူဇနာငါးဆယ် လွင့်တက်

ပြေးသောရေသည် အာကာသဂင်္ဂါဟု အမည်ရှိ၏။”
 ကမ္ဘာဦး ၁၁၈။ “တောင်ဖီလာသို့ခတ်၍ ရေလုံး
 သုံးဂါဝုတ်ပမာဏ ကောင်းကင်သို့ တက်လေသော
 အာကာသဂင်္ဂါ ယူဇနာ ခြောက်ဆယ်။” ဂုဏ်ဘွဲ့
 ၅၉။ “ကောင်းကင်အာကာ၊ လမ်းသာ သာကို၊
 ယူဇနာခြောက်ဆယ်၊ ရှည်သွယ်ခရီး၊ စီးလေသမျှ၊
 ထိုဌာနကို အာကာသဂင်္ဂါဆိုလေသည်။” ပုံမှ ၂၈။
 [ပါ။ အာကာသဂင်္ဂါ။]

အာကာသစိုး — ကောင်းကင်၌ နေသောနတ်။
 “စီးပွားဝေဖြာ၊ ဘုန်းသမ္ဘာဖြင့်၊ အာကာသစိုး၊
 မိုးလေးထပ်က၊ စသည်ဖြိုးခိုင်။” သစ္စာ * ၁၀၅။
 “မြင့်လေတုံစွာ၊ အာကာသစိုး၊ မိုးလေးဘုံကို၊ လက်
 နက်သိုလျက်။” ဌေး* ၇၈။ “ထိုသို့မညီမညွတ်ခြင်း
 ကြောင့် အာကာသစိုးနတ်တို့သည် ကစားမြူးစား
 ခြင်းငှာ စိတ်မရှိကုန်။” ယသ ၁၀၇။ “ဘုမ္မစိုး
 အာကာသစိုး အစရှိသော နတ်တို့သည်လည်း တရား
 ကို မစောင့်ကုန်။” ဣပုံ ၅၃၀။
 [ပါ။ အာကာသဌဒေဝ။ အာကာသဌ-ကောင်းကင်
 ၌ တည်သော၊ ဒေဝ-နတ်။ ဒေဝမှ ဇိုင်း၊ စိုးဖြစ်ပုံ
 ကို ရုက္ခစိုးမှတ်ချက်တွင် ရှု။]

အာကာသဓာတ် — ၁။ ကောင်းကင်။
 “အကြင်ရောခါ၊ တုသိတာဟု၊ အာကာသဓာတ်၊
 လေးထပ်နတ်တွင်။” ဆု* ၁၁၅။ “ပါဠိ သွယ်ဖြာ၊
 ဒေသနာကို၊ အာကာသဓာတ်၊ နတ်ရေလွှတ်သို့၊
 မုက္ခပတ်ဖြိုးဖြိုး။” ပြာဠိ* ၁။ “အာကာသဓာတ်၊
 နတ်တို့ပျော်ဟန်၊ ဘုံဗိမာန်လည်း။” ရှေးကဗျာ ၂၉။
 “အာကာသဓာတ်၊ ထွတ်ဆုံးနတ်သို့၊ တင့်မြတ်ကျူး
 ကျော်၊ ဆင်ပြီးသော်တည်း။” သူဇာ* ၈၉။
 ၂။ ဟင်းလင်း။
 “မြေရေလေမီးလေးပါးတို့အောက်မှ ခံလျက်တည်
 သော အာကာသဓာတ်၏ အထုအစောက်ကား
 ရေတွက်ခြင်းငှာ မတတ်စကောင်းသလျှင်ကတည်း။”
 ကမ္ဘာဦး ၃၄။ “ဤအာကာသဓာတ်သည် ပိုင်းခြား
 အပ်သော ရုပ်ကလာပ်တို့နှင့် မထိမစပ်ဘဲပိုင်းခြား၏။”
 ကာနု ၄၃။ [ပါ။ အာကာသဓာတ်။]

အာကာသဌ — ကောင်းကင်၌ နေသောနတ်။ အာကာ
 သစိုးနတ်။

“သာသနာကို၊ မကွာနေည၊ စောင့်ရှောက်ကြသား၊
 ဘူမရုက္ခ၊ အာကာသဌ၊ တွင်နာမဖြင့်၊နတ်ထို
 မျက်။” ဣန္ဒာနေ ၁၈၉။ “စတုမဟာရာဇ်နတ်သည်
 အာကာသဌနတ်၊ ဘူမဌနတ်အားဖြင့် နှစ်ပါးရှိသည်။
 ထိုတွင် မြင်းမိုရ်တောင်၏ ပဉ္စမအာလိန်အပြင်....
 အရပ်၌....တည်၍ နေသော နတ်သည် ဘူမဌနတ်
 မည်သည်။ ထိုနှင့်တပြိုင်တည်း ကောင်းကင်၌တည်
 သော.... ဗိမာန်၌ ပျော်စံ၍ နေသော နတ်သည်
 အာကာသဌနတ်မည်သည်။” စွယ်၊ ပ ၂၃၅။
 [ပါ။ အာကာသဌ။ အာကာသ-ကောင်းကင်၊ ဌ-
 တည်သော။]

အာဂမ — ၁။ သုတ်ပါဠိ။ ပိဋကတ်ပါဠိ။ ကျမ်းဂန်လာ
 စကား။
 “ပြအပ်ခဲ့ပြီးသော ပါဠိ၊ အဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာ၊ အာဂမ၊
 သာဓကစကား အစဉ်ဖြင့် ငြိမ်းခြင်း ပရိနိဗ္ဗာယန
 သဘောတရားသည် နိဗ္ဗာန်မည်၏ဟူသော အနက်။”
 ဂမ္ဘီရာ ၂၂၅။ “ကျမ်းဂန်သင်ကြားခြင်း အာဂမ
 သုတ၊ မဂ်ဖိုလ်နိဗ္ဗာန်ကို မျက်မှောက်ပြုခြင်း အဓိဂမ
 သုတမရှိခြင်းကြောင့်။” ဝဇီရ ၂၆၄။ “ထိုကဲ့သို့
 အကိုးသာဓက ယုတ္တိအာဂမမရှိ စည်းလွတ်ကန်ကွက်
 သူများအတွက် တရားနှင့်ညီအောင် ကျွန်ုပ်တို့ ပြော
 နိုင်ရန်မရှိ။” လမ်းညွှန် ၃၉။
 ၂။ နှုတ်၌အလွတ်ရခြင်း။ နှုတ်တက်ရခြင်း။
 “မချွတ်ကုန်စင်၊ သွင်သွင်ရွရွ၊ အာဂမဖြင့်၊ လေ့လာ
 အားသွန်။” ထိပ်ကြီး ၂၁။
 [ပါ။ အာဂမ။ အာဂမ-လာခြင်း။]

အာဂမယုတ္တိ — ကျမ်းဂန် အထောက်အထား။
 “ယင်းသို့ ဖယ်ပြေရာ၌လည်း အာဂမယုတ္တိကို ပြ၍
 ဖယ်ပြေဦးမှ....ယုံကြည် နိုင် စရာ ရှိသော ကြောင့်....
 သာဓကပါဌ်တို့ကိုလည်း....ထုတ် ပြုရ ပြန်ပေသည်။”
 ဂမ္ဘီရာ ၂၁၂။ “ကျမ်းဂန်အကိုးအကား အာဂမ
 ယုတ္တိ သဘာဝယုတ္တိတို့ကိုထုတ်၏။” ရွှေဟင်္သာ ၂၃။
 “အာဂမယုတ္တိ သဘာဝယုတ္တိတို့ကို ဆင်ခြင်နိုင်ရန်။”
 တိုင်းရင်း ၃၄၇။
 [ပါ။ အာဂမယုတ္တိ။ အာဂမ- ကျမ်းဂန်လာစကား။
 ယုတ္တိ-သင့်လျော်မှု။]
 အာဂါရိက — အိမ်ရာတည်ထောင် လူ့ဘောင်၌ နေသူ။
 “အာဂါရိကဖြစ်သောလူနှင့် အနာဂါရိကဖြစ်သော

ရဟန်း၊ နှစ်ဦးနှစ်ဖက် ပေါင်းဖက်၍ ညီညွတ်စွာ ထမ်းဆောင်မှ သာသနာတော် အရှည်တည်တံ့ ရာသည်။”
 [ပါ၊ အာဂါရိက။ အာဂါရ-အိမ်၊ ဣက-နေသူ။]

အာဂန္တု—ညွှတ်သည်။

“ဝတ်တည်ဆွမ်းဟု၊ အာဂန္တုအား၊ လှူမှတ်ထား သား။” ပါမီ* ၉၅။ “မောင့်မေတ္တာကို၊ ယတရာပြု၊ အာဂန္တု၊ ကယ်မှုမဟုတ်၊” ဝိဇယ ၅၂။ “ကုသိုလ် အကုသိုလ်တို့သည် ရံခါရံဘန် တည်းခိုလာသော အာဂန္တုတို့နှင့် တူကုန်၏။” ယမိုက် ၂၀၈။ “အပေါ်ယံ အာဂန္တု တဒဂ်တနပ်စာ။” ဓမ္မဒီ ၅၄။ “တပင် ရွှေထီး ပြည်မြို့ကို ချီလာသော်လဲ အာဂန္တု ဖြစ်နေ တဲ့အတွက် စာရေးရိက္ခာ ဆင်စာမြင်းစာမှစ၍ အခက် သားကျမနေပေဘူးလား။” ထီး၊ တ ၁၅၅။
 [ပါ၊ အာဂန္တုက။]

အာဂန္တုက—ညွှတ်သည်။ ခေတ္တခဏ ရောက်လာခြင်း။

“အာဂန္တုက၊ ဝတ်ကံလှူအောင်၊ အသင့်ဆောင်၍။” ကိုး * ၂၂။ “အမြဲတောင်းပန်၊ အများဝန်ပင်၊ အာဂန္တုက၊ နာဖျားစသော။” ဓမ္မ * ၅၂။ “နီးဝေးဒိသာ၊ ရပ်မျက်နှာနှိုက်၊ အာဂန္တုက၊ လာသည် စသား။” ဟင်္သာ * ၉၃။ “ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရသည် အာဂန္တုက ပုဂ္ဂိုလ် ရှင်သီလဝံသ စေတီယင်ပြင် တော်၌ သီတင်းသုံးနေကြောင်းကို သိ၍...ကြွတော် မူ၍။” ဝိဇြေ ၁၆၆။ “ဤသဝိညာဏက ကာယ သည် အာဂန္တုကဖြစ်သော အဝတ်တံဆာဖြင့် လွှမ်းသောကြောင့်။” အာဝ ၅၈။ “ဤလသည် အာဂန္တုကဖြစ်သော အညစ်အကြေးဖြင့် ညစ်နွမ်း ၍။” ငါး၊ တ ၂၄၇။ “အာဂန္တုက ရက်ကုန်လျှင် ဣရိယာယသ ဖြစ်သောဓာတ်ဆောင်ရက်သည်... ဥတု ကို ဆောင်ပေ၏။” ဓာရူ ၂၆၃။
 [ပါ၊ အာဂန္တုက။]

အာဂန္တုကဘတ်—ညွှတ်သည်ရဟန်းတို့အတွက် ဆွမ်း။

“အာဂန္တုကဘတ် ကို တတ်စွမ်းသမျှ လှူ ဒါန်း ကြမည်ဟု။” ပုညဝတ် ၃၅။ “ညွှတ်သည်ရဟန်းတို့ အား လှူအပ်သော ဆွမ်းသည် အာဂန္တုကဘတ် မည်၏။” ကမ္ဘာဦး ၂၈၁။ “အာဂန္တုကဘတ်

ဟူသည်ကား ညွှတ်သည် ရဟန်းတို့အားရည်၍ လှူ သောဆွမ်းတည်း။” ဝဇီရူ ၂၀၄။
 [ပါ၊ အာဂန္တုက ဘတ္တ။ အာဂန္တုက-ညွှတ်သည်၊ ဘတ္တ-ဆွမ်း။]

အာဂန္တုကဝတ်—ညွှတ်သည်တို့ အပေါ် ပြုစုမှု။

“တက္ကသိုလ်ပြည့်မှ...သဘာရဟလေးဂါထာကို ယူ၍ လာသော ထိုပုဏ္ဏားအား အာဂန္တုကဝတ် ကို ပြုစေ ပြီးသော်။” ဣကုဏ် ၈၅။ “ရဟန်းအား အာဂန္တုကဝတ်ကို ပြု၍။” ငါး၊ ဒု ၅၄၄။
 [ပါ၊ အာဂန္တုကဝတ္တ။ အာဂန္တုက-ညွှတ်သည်၊ ဝတ္တ-ကျင့်ဝတ်။]

အာဂုံ—၁။ သုတ်ပါဠိ။ ပိဋကတ်ပါဠိ။ ကျမ်းဂန်လာ စကား။

“ယုတ္တိအာဂုံ၊ သုံးပုံဆောင်လှိုင်း၊ တတ်သောတိုင်း လျှင်။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၁၁။ “ယုတ္တိနည်းမှန်၊ ကမ္မည်း ကန်သည်။ ။ဂန္တုနရအာဂုံဘည်း။” ဘိရူ * ၄၆။ “ငါ့ဆရာအား ပရိယတ္တိသာသနာတော်ကို သင်ခြင်း နာခြင်း အစွမ်းသတ္တိပါဠိအာဂုံ ရှိ၏။” မိလိန် ၁၈၇။ “ထိုမင်းကား ပိဋကတ်သုံးပုံ၊ ဗေဒင်လေးပုံ အာဂုံပါဠိ ရှိလျက် ဝိဒဂ်ကျမ်း၊ ဗျာကရုဏ်းကျမ်း... တို့၌လည်း များစွာ လေ့လာ ပွန်းတီး၏။” စွယ်၊ ပ ၂၅၁။ “အကြောင်း ယုတ္တိခိုင်ခန့် လှစွာသော အထောက် အထား ကျမ်းဂန် အာဂုံ များနှင့်အညီ။” သုသော၊ ပ ၃၁။ “ယုတ္တိပင်ရှိသော်လည်း အာဂုံ ရှိမှ အခြေရ၍ သဒ္ဓိဋ္ဌာန်ကျ ယုံကြည်ရာသည်ဘကား။” ဝိဋ္ဌနိ၊ စ ၃၅၉။

၂။ နှုတ်၌အလွတ်ချခြင်း။ နှုတ်တက်ချခြင်း။
 “မညောင်းစေအောင်၊ အာဂုံ ဆောင်၍၊ လျှောင်ကာ မမြက်။” ဆု* ၂၆။ “သင်မြဲကျမ်းမြတ်၊ ပရိယတ်ကို၊ အတတ် အာဂုံ၊ ကြိုးပမ်းတုံလည်း၊ ပြည့်စုံလိုရာ၊ မတွေ့ ကြာ၍။” ရာသီ* ၅၂။ “ဤကား သဒ္ဓါတရား လျင် လျားထက်မြက်ကြသူ ပုဂ္ဂိုလ်တို့အတွက် နှုတ်တက် အာဂုံမဆောင်ရွက်၍ နိဗ္ဗာန်ကို အလွန်ယုံကြည်နှစ် သက်ကြစေငှာ... ထုတ်ဆောင် ထားအပ်သော...ပါဠိ တော် အနက်တည်း။” ဂမ္ဘီရာ ၆၂။ “ပြန်ဆိုရန်ရှိ သမျှကို အလုံးစုံ အာဂုံပြန်ဆိုတော် မူလေသည်။” စာဆို ၃၃။

၃၊ [သဒ္ဒါ]လာသောအက္ခရာ။

“လေမဏ္ဍေတိ ဝိဘူသေ တိတိ ဇလ္လန္တိ... ဇလပုဒ်
ဝပစ္စည်း၊ နဗျည်းမှာအာဂုံ၊ အလုံးစုံဝိဂြိုဟ်၊ အဓိပ္ပါယ်
ဆိုလိုမှု။” ပုည၊ ၁၊ ၇၆။ “အဇ္ဇေဒဂ္ဂေတိဝါ ပါဌော၊...
အာဂုံ မျှ ဖြစ်သောကြောင့် ဒကာရော ပဒသန္တိကရော
ဟူပါသည်။... အဇ္ဇအဂ္ဂန္တိ အတ္ထော ဟုဆို၏။” သိဂဏ္ဌိ
၄၃၃။ [ပါ၊ အာဂမ။ အာဂမ-လာခြင်း။]

အာဂုံယုတ္တိ—အာဂမယုတ္တိ နှင့် အတူတူ။

“သဒ္ဒါနက်ပုံ၊ ဆေးဘက်စုံလျက်၊ အာဂုံယုတ္တိ၊ ဆိုရိုး
မိ၍၊ မြူရှိတစ၊ မယွင်းခွတည်း။” ဝိမော်* ၃။ “အာဂုံ
ယုတ္တိ မရှိက ငါတို့ ဆရာစကားကို မယုံကြည်ဟု။”
ကခါ ၂၈။ [ပါ၊ အာဂမယုတ္တိ။]

အာဂုံအာဂါ—သုတ်ပါဠိ။ ပိဋကတ်ပါဠိ။ ကျမ်းဂန်လာ
စကား။

“စူးထိုးလှုံစုံ၊ အာဂုံအာဂါ၊ ဂါထာပါဌ်သား၊ ဘတ်၍
ကြားသို့။” ဆု* ၂၇။ “အခွဲအခြမ်း၊ အစမ်းအစုံ၊
အာဂုံအာဂါ၊ အရာရာဖြင့်၊ ပညာရှိမှုန်၊ သူဆိုဟန်
ကို။” သံ* ၁၄၃။ “အစမ်းအစုံ၊ အာဂုံအာဂါ၊ အရာ
သိသိ၊ လေးပေါ့ညှိလျက်။” ဘူပေါင်း* ၃။ “အသင့်
ယုတ္တိရှိခိုကို နှိုင်းညှိစေစုံ အာဂုံအာဂါ သေချာ
သွတ်သွင်း။” ပေဝိ၊ ပ ၆၀၇။

[ပါ၊ အာဂမ။ မှတ်ချက်။ အာဂမမှ အာဂုံဟု ပါဠိ
သက်ဝေါဟာရဖြစ်သည်။ အာဂုံကိုပင် အာဂုံအာဂါဟု
ဆိုသည် ယူသင့်သည်။ ပါပ ဟိန် ပြ ဇာတ် ၃၆။
“အခင်းတွေ့ကြုံ၊ ရန်သူပုံမှာ၊ အာဂုံအာဂါ၊ လူမြင်
ပြင်းအောင် မတင်းပါနှင့်၊ ချိုသာစကား...” တွင်ပါ
သော အာဂုံအာဂါကား တင်းတင်းမာမာ ပြင်းထန်
စွာ ပြောဆိုသည့်စကားဟု အနက်ယူရအံ့သိုရှိသည်။]

အာသာတ—ရန်ငြိုး။

“ရမ္မက်ဒေါသ၊ အာသာတ နှင့်၊ မောဟဟူးဟူး၊ ချဲ့ချဲ့
မူးသည်။” ဆု* ၄၄။ “အသိတိ မဟာထေရ်တို့သည်
ငါ၌ အာသာတမရှိ။” ယသ ၆၄။ “ဤသို့အသက်
သေကြောင်းကို ပြုငြားသော်လည်း အာသာတ စိတ်
မရှိမူ၍။” ဣပုံ ၄၇၉။ “ဇာနက္ကပုဏ္ဏား... နေနန
မင်း၌ ပြင်းစွာသော အာသာတ ရှိသောကြောင့်။”
ကုလား၊ ပ ၆၁။ [ပါ၊ အာသာတ။]

အာသာတဝတ္ထု—ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်းအကြောင်း။

“အာသာတဝတ္ထု ဘေဒါဒိ၌ အာသာတဝတ္ထု ကား
အနတ္တမေ အဝစရိစသော ကိုးပါးကိုယူ။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ
၃၅၈။ “ဤ၌ အာသာတဝတ္ထု ကိုးပါးအရကား၊
ဤသူသည် ငါ၏အကျိုးမဲ့ကို ရှေး၌လည်းပြုပြီ၊ ယခု
လည်း ပြုဆဲ၊ နောင်လည်း ပြုလတ္တံ့ဟု မိမိကိုယ်ကို
အကြောင်းပြု၍ သုံးပါး။ ဤသူသည် ငါချစ်သော
သူ၏ အကျိုးမဲ့ကို ရှေး၌လည်းပြုပြီ၊ ယခုလည်းပြုဆဲ၊
နောင်လည်း ပြုလတ္တံ့ဟု မိမိ ချစ်သော သူကို စွဲ၍
သုံးပါး။ ဤသူသည် ငါမုန်းသောသူ၏ အကျိုး
စီးပွားကို ရှေး၌လည်းပြုပြီ၊ ယခုလည်းပြုဆဲ၊ နောင်
လည်း ပြုလတ္တံ့ဟု မိမိ၏ရန်သူကို စွဲ၍သုံးပါး။ ပေါင်း
ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း အကြောင်း ကိုးပါးတည်း။” နုဝဏ်၊
ပ ၁၀၃။

[ပါ၊ အာသာတဝတ္ထု။ အာသာတ-ရန်ငြိုး၊ ဝတ္ထု-
အကြောင်း။]

အာစရ—အာစာရ ရှု။

“မိဘုရားကြီး၊ ထွန်းညီးအင်္ဂါ၊ လက္ခဏာနှင့်၊ ကျင့်
အာစရ၊ ဂုဏ်လုံခြုံ။” သူဇာ* ၂။ “အကျင့် အာစရ
ဖြစ်သောကြောင့်။” စတု၊ စ ၁၁၅။

အာစရိ—အာစရိယ ရှု။

“ပြောမိသည်မှာ၊ သည်ပစ္စာကို၊ မြတ်အာစရိ၊ သည်း
ခံချီလျက်၊ ဣဿရိဂုဏ်။” ဝိရိ၊ ပ ၃၁၆။ “အာစရိ
ချုပ်ထီးက၊ သုံးချက်တီးအောက်၊ တော်ချိန်ရောက်
ထည့်အောင်၊ ကွန်းထောက် ပလေစေဟဲ့။” ပဒေသာ
၁၃။

အာစရိယ—ဆရာ။

“အာစရိယ၊ ပုဏ္ဏားလု၏၊ ဤမျှထဲသံ၊ ကြံသည်
အကြောင်း၊ သိပြီး ရှောင်းသော်။” ကိုး* ၁၇၀။
“ထေရ်ပုံမဟာ၊ အာစရိယ၊ တာပသကို၊ သဲကတုန်
အေး၊ ချစ်လေးမြတ်စွာ။” ဝိရိ၊ ပ ၃၁၆။

[ပါ၊ အာစရိယ။ “သိဃာနံ ဟိတံ အာစရတီတိ
အာစရိယော။” ဓာန်ဋီ* ၄၁၀။ “သိဃာနံ၊ တပည့်
တို့၏။ ဟိတံ၊ အစီးအပွားကို။ အာစရတီ၊ ချွေကျင့်
တတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ အာစရိယော၊ မည်၏။”
ဓာန်ဋီနိ၊ ၃၉။ “ဝိဇ္ဇာသိပ္ပံ အာစာရ သမာစာရံဝါ

သိက္ခိတုကာမေဟိ အာဒရေန စရိတဗ္ဗော ဥပဋ္ဌာပေ
တဗ္ဗောတိ အာစရိယော။ ဝိနယ ဝိနိစ္ဆယဋ္ဌိကာ။”
ဝိဝိ၊ ဒု ၂၂၆။ အတတ်ပညာကို၎င်း အကျင့်တရား
ကို၎င်း သင်ကြားလိုသောသူတို့ ရှိသေစွာ ဆည်းကပ်
လုပ်ကျွေး အပ်သောကြောင့် အာစရိယ (ဆရာ)
မည်၏။]

အာစရိယပရံပရ — ဆရာအဆက်ဆက်။

“ဆရာဆက်တပည့်ဆက် အာစရိယပရံပရ သိဿာနု
သိဿ အစဉ်မပြတ် ပုတီးလုံးကိုသိသကဲ့သို့ဆက်လက်
ကြောင်းကို ဆိုပေအံ့။” သာလင် ၄၉။ “ကျမ်းနည်း
မရ အာစရိယပရံပရ ပဝေဏီမှီရာမရှိဟု ထင်၏။”
ကစ္စ ၉။ “အသံဟိရ မထေရ်တို့၏ အဆက်ဆက်ကို
ကောင်း စွာ ယူခြင်း ဟူသော အာစရိယပရမ္ပရ။”
ဝိထုံး ၁၈၄။

[ပါ၊ အာစရိယပရံပရ။ အာစရိယ-ဆရာ၊ ပရံပရ-
အဆက်ဆက်။]

အာစရိယမုဋ္ဌိ — ဆရာလက်ဆုပ်။ ဆရာလက်ကိုင်ထား
သောနည်းကောင်း။

“သမထဝိပဿနာတရားများကို ကြိုးစားအားထုတ်
အာစရိယမုဋ္ဌိနည်းကောင်းရသူတို့မှတစ်ပါးသိနိုင်ခဲ၏။”
ဂမ္ဘီရာ ၂၅၅။

[ပါ၊ အာစရိယမုဋ္ဌိ။ အာစရိယ-ဆရာ၊ မုဋ္ဌိ-လက်ဆုပ်။]

အာစရိယဝါဒ — ဆရာများအယူ။

“အာစရိယဝါဒကား အဋ္ဌကထာ၊ အတ္တနောမတိကား
ထိုအဋ္ဌကထာ နှိုက်လာသော...ထေရ်တို့၏ ဝါဒ။”
သီလဝိ ၉၂။ “ရွှေဥမင် ဆ ရာ တော် ဘုရား ကား...
တံ ပိဋကဝစနံဟု စွဲတော်မူ၏... ဆ ရာ ဝိ သေ သ
ဖြစ်ရကား အာစရိယဝါဒအဖြစ်ဖြင့်မှတ်ယူအပ်၏။”
အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၉၈။ “အတ္တနောမတိသည်လည်းအာစရိယ
ဝါဒ တို့ကဲ့သို့ ပမာဏမြောက်သည်။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊
ဒု ၄၆၇။

[ပါ၊ အာစရိယဝါဒ။ အာစရိယ-ဆရာ၊ ဝါဒ-အယူ။]

အာစရိယဝတ် — ဆရာအပေါ်ပြုစုရသည့် ဝတ္တရား။

“ကဏ္ဍပုရေကိုပေး၍ ဆွမ်းစားရေး၌ ပြုထိုက်သမျှ
သော အာစရိယဝတ်ကိုပြု၍။” ဇီဝ ၁၁။ “ကိုယ်လက်

သုတ်သင်ပြီး၍ အာစရိယဝတ် ဥပဇ္ဈာယဝတ်များ
ကို ပြုပြီး၍။” ခုံနန် ၁၂၃။

[ပါ၊ အာစရိယဝတ္တ။ အာစရိယ-ဆရာ၊ ဝတ္တ-
ကျင့်ဝတ်။]

အာစာ — အာစာရ ရှု။

“အမျိုးအဆင်း၊ သီတင်းအာစာ၊ လိမ္မာချင်းတ၊ စုံလှ
သောအား။” ကိုး* ၂၉၁။ “သိမ်မွေ့အာစာ၊ ခေမာ
ရည်မှန်း၊ ရဟန်းတို့အား၊ ရန် ပြု မှား သေ ခ်။”
ဩပ္ပါ* ၂၃။ “သီလအာစာ၊ လွန်မြတ်စွာသည်၊
နရိန္ဒာဒေဝီ၊ မဟေသီ၏။” သူဇာ* ၄။

အာစာရ — အကျင့်။

“ကျင့်ကောင်းသီလ၊ အာစာရကို၊ ဆုံးဆတိုင်တိုင်၊
မကျင့်နိုင်ဘဲ။” ပါမိ* ၆၆။ “တ က် ဆိပ် မြွေ စွယ်၊
ချိုးသောနှယ်သို့၊ အဘယ်သီလ၊ အာစာရကြောင့်။
ညီလှနိပ်နိုင်လေသနည်း။” သံ* ၁၃၁။ “ကျင့်
အာစာရ၊ သိမ်မွေ့လှသည်၊ သီလသန့်စင်၊ ခင်ကြီး
ရှင်။” သူဇာ* ၁၂၅။ “ပညာအမြော်အမြင် အဆို
အမိန့်အကျင့်အာစာရကိုသိလတ်သော်။” ဣပုံ ၃၆၆။
“မိန်းမတို့၏ အကာ အရံ တံ တိုင်း ကြီး သည် ကား
အကျင့်သီလ အာစာရပင် ဖြစ်သည်။” စာဏကျ၊
ပ ၁၃၁။ [ပါ၊ အာစာရ။]

အာစိဏ္ဏကံ — မပြတ်လေ့ကျက်အပ်သောကံ။

“မပြတ်မလပ်ပြုအပ်သော ကံသည်၎င်း၊ တကြိမ်ပင်
ပြုရသော်လည်း နှစ်သက်လှသည်ဖြစ်၍ နေ့ညမပြတ်
မှီဝဲအပ်သည့်ကံသည်၎င်း အာစိဏ္ဏကံမည်၏။” မနော
ရထ ၁၁၄။ “မပြတ်မလပ် ပြုလုပ်လေ့ရှိတဲ့ကံမျိုးကို
အာစိဏ္ဏကံရယ်လို့ ခေါ်တယ်။” သာရီ၊ တ ၁၆၄။
“အာစိဏ္ဏကံဖြစ်အောင် တလုံးတပါး မချွတ်စေရ
ကြည့်ရှုပွားများရမည်။” သာမုနိ ၂၇၁။
[ပါ၊ အာစိဏ္ဏကမ္မ။ အာ-အဖန်ဖန်၊ စိဏ္ဏ-လေ့ကျက်
အပ်သော၊ ကမ္မ-ကံ။]

အာဇာနည် — သင့်မသင့်ကို ခဏချင်းသိ၍ ရဲရင့်စွာ
ဆောင်ရွက်နိုင်သူ။

“လူအာဇာနည်၊ ယောက်ျားသည်လျှင်၊ ခြောက်ပြည်
နတ်ရပ်၊ မကပ်လေပါ။” ဆု* ၁၀၉။ “အာဇာနည်
စိတ်၊ မထိတ်မရွံ့၊ ဤသို့ကြံလျက်၊ မြဲမြံရည်ရော်၊

လျှောက်သည်သော်ကား။” သူဇာ* ၁၆၂။ “ဤသည် မှာကား၊ အာဇာနည်မင်း၊ ချည်တိုင်ရင်း၌၊ သန့်ရှင်း မျက်သောက်။” ဇပျို့* ၇၄။ “လူ့အာဇာနည်၊ မဟာထေရ်၊ ဉာဏ်ခြည်မသမ်းမြေး။” ကဝိသတ်* ၁၅၈၃။ “ရဲရင့်တဲ့အရာမှာ၊ အာဇာနည်ဆိုလောက် ကဲ့၊ ရွံမကြောက်ထံထေင်။” ပုညတေး ၄၈။ “ဤသူ ကား လူ့အာဇာနိ (နည်) ဖြစ်၍ တည်ကြည်ခိုင်ခန့် သောနုလုံးရှိ၏။” လောဓရာ ၁၅၃။ “သို့စင်က လောက် ဗိုလ်ထုကို မရွံမကြောက် တိုက်ဘောက်၍ ခုနစ်ယောက်သောမင်းတို့ကို အရှင်ရအောင်ဘမ်းယူ ခြင်းငှာ စွမ်းနိုင်လေသည်ကား အာဇာနည်ဖြစ်၍သာ စွမ်းနိုင်လေသတည်း။” သံဝတ် ၂၃။ “ဘုရား အလောင်းတော်ဖြစ်သော ယောက်ျား အာဇာနည် ပုဂ္ဂိုလ်ကြီးတို့သည်မူကား ဖြစ်လေရာဘဝတိုင်းမှာပင် ကိုယ်ကောင်းကြံကာ သူတပါးကို နှစ်နာစေလိုသည့် စိတ်မရှိဘဲ ကိုယ်ချင်းစာတရားဖြင့် အများကောင်းဘို့ ကိုသာ စီမံပြုလုပ်တော်မူကြလေသည်။” စာဏကျ၊ ပ ၁၀၀။ “အာဇာနည်မြင်းကသော ရထားကို ကပ်သော်လည်း မစီး။” ဣကုဏ် ၃၃၂။

[ပါ။ အာဇာနိယ။ အာ - လွန်စွာ၊ လျင်မြန်စွာ၊ ဇာနိယ - သိတတ်သူ။ “အာဘုသော ကာရဏာ ကာရဏံ ဇာနာတိတိ အာဇာနိယော။” ဓာန်ဋီ* ၃၆။ “အာဘုသော၊ လွန်စွာ။ ကာရဏာ ကာရဏံ၊ အကြောင်းဟုတ်သည် မဟုတ်သည်ကို။ ဇာနာတိ၊ သိတတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ အာဇာနိယော၊မည်၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၅၂၁။ “အာဇာနိယာတိ ယံ အဿဒမ သာရထိ ကာရဏံ ကာရေတိ၊ တဿ ခိပ္ပဇာနန သမတ္ထာ။” ဓမ္မပဒအဋ္ဌကထာ၊ ဒု ၃၀၉။ အာဇာနည် (မြင်း) ဟု ဆိုသည်ကား အကြင်အကြောင်းကိစ္စကို မြင်းထိန်းက အလုပ်ခိုင်း၏၊ ထိုမြင်းထိန်းလုပ်ခိုင်းသည့် အကြောင်းကိစ္စကို လျင်မြန်စွာ သိစွမ်းနိုင်သော ကြောင့် ဆိုသည်။]

အာဇီဝ — သက်မွေးဝမ်းကျောင်း။

“အကြင်ရဟန်းသည် အာဇီဝဟူသော အကြောင်း ကြောင့် ယုတ်မာသော အလိုရမှုန် ရှိ သည်ဖြစ်၍ အလိုဆိုးနှိပ်စက်သည်ဖြစ်၍ မိမိ၌ ထင် နား မ ရှိ ဘဲ မဟုတ်မမှန်ဘဲ....အရိယာပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ မြတ်သောစျာန် ဝိမောက္ခသောတရားကို ငါ ရ၏ဟု သူတပါးအား

ပြော၏။ ထိုရဟန်းအား ပါရာဇိကအာပတ်သင့်၏။” သီလဝိ ၆၁။ “အာဇီဝသည် ဝိရိယသမ္မာအာဇီဝ၊.... အားဖြင့် သုံးပါးအပြားရှိ၏။” ကနီ ၄၁၃။ [ပါ။ အာဇီဝ။]

အာဇီဝက — တိတ္ထိတမျိုး။

“အာဇီဝကရဟန်းတဦးသည် မန္တာရဝမည်သော ပန်းထီးကို ဆောင်းလာသည်ကို မြင်သဖြင့်။” မဟာဝင် ၅၁။ “လောက၌ မုနိအမည်ခံ အာဇီဝက စသည်တို့သည် ရှိကုန်၏။” ပါရာ (အသစ်) ၃၀၃။ “ဦးပည်းလျက် သင်္ကန်း ဝတ်သော တိတ္ထိကား ပရိဗ္ဗာဇက၊ အဝတ်အစားမဝတ်သော တိတ္ထိကား အာဇီဝက။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၂၂၁။ “အာဇီဝကဆို သည်လည်း အဝတ်မဆောင်သော ဦးခေါင်းရိတ် သော သူကိုပင် ဆိုသည်။” သမန်၊ ပ ၁၄၄။ [ပါ။ အာဇီဝက။]

အာဇီဝဋ္ဌမကသီလ — သမ္မာအာဇီဝလျှင် ရှစ်ခုမြောက် ဖြစ်သောသီလ။

“ရဟန်းတော်များကလည်း အာဇီဝဋ္ဌမကသီလကို မစပေးသ နား တော် မူ ခြင်း မရှိကြပါ။” ဥပမာ၊ ပ ၁၆၃။ “ကာယဒုစရိုက်သုံးပါး၊ ဝစီဒုစရိုက်လေး ပါး၊ အသက်ကို စင်ကြယ်စွာ မွေးမြူခြင်းတည်းဟူ သော အာဇီဝပါရိသုဒ္ဓိကို ထည့်၍ ရှစ်ခုမြောက် သော အာဇီဝဋ္ဌမကသီလသည် ဖြစ်၏။” ပကိဏ္ဏက၊ ပ ၄၈၉။ “ကာယကံသုံးပါး၊ ဝစီကံလေးပါးနှင့်တကွ သမ္မာအာဇီဝကို ရှစ်ခုမြောက်ပြု၍ ၎င်းသီလကို အာဇီဝဋ္ဌမကသီလဟု ပြအပ်တော့သည်။” နှုတ်၊ ပ ၃၀၃။

[ပါ။ အာဇီဝဋ္ဌမကသီလ။ အာဇီဝ - အဋ္ဌမ - က - သီလ။ အာဇီဝ - သမ္မာအာဇီဝ၊ အဋ္ဌမ - ရှစ်ခုမြောက်၊ က - ဖြစ်သော၊ သီလ - သီလ။]

အာဏာ — ၁။ အမိန့်။

“မလွတ်သာလျှင်း၊ အာဏာပြင်းသား၊ သေမင်း အရှင်၊ မလာခင်တည့်။” ဘူပေါင်း* ၁၆။ “တရံ တဘန်၊ ငါတောင်းပန်သည်၊ မဆန်အာဏာ၊ သင် တကာတို့၊ လူ့ရွာလူ့မြေ၊ ပြစ်ပါလေမှု။” ကိုး* ၁၂။ “အများသေဌ်နင်း၊ မင်း၏အာဏာ၊ ကြောက်ရွံ့ပါ လျက်။” သစ္စာ* ၅၃။ “နန္ဒရသေသည် အစ်ကို

အာဏာကို မလွန်ဆန်ဝံ့သည်ဖြစ်၍။” နရ ၄၀၀။
“မိဘတို့အာဏာကို သားသမီးတို့သည် မဆန်ကန်
ဝံ့သောကြောင့်တည်း။” အိမ်မှု၊ ပ ၄၀၂။

၂။ ဘုန်းတန်ခိုးအရှိန်အင်္ဂါ။

“ကေရာဇ်တကာ၊ မင်းပမာတည်း၊ အာဏာလက်ရုံး၊
တန်ခိုးပြုံးက။” ခိုင်* ၂။ “စက်ဘုန်းသစ္စာ၊ ကြီးတေ
ဇာဖြင့်၊ အာဏာရိပ်ဝဲ၊ ပျက်ဆဲဆဲတွင်။” မင်းကျော်*
၈၅။ “အောင်မြင်သပြေ၊ အာဏာမေ့သား။”
အာသံ* ၂။ “အိမ်ရှေ့နန်းလျှာ၊ ဥပရာတုံ၊ အာဏာ
ကြီးမြတ်၊ နောင်စောထွတ်ကို၊ မှားချွတ်ယွင်းသွေ၊
ကြံပချေသော်။” ဇပျို့* ၆။ “ဘုန်းတန်ခိုးအာဏာ
ပညာနှင့်ပြည့်စုံသော။” နု ၄။ “အာဏာလက်ရုံး
ဘုန်းကြက်သရေနှင့်သော်ကား တင့်တယ်၏။” ဣပုံ
၂၃။ “ကမ္ဘာကိုလွှမ်းမိုး၍ တန်ခိုးအာဏာ လွန်စွာ
ကြီးမားသောအဖြစ်သို့ ရောက်ကြကုန်ပြီ။” တိုးပွား
၁၆။

၃။ မြတ်စွာဘုရား၏ အဆုံးအမသာသနာ။
“ရှင်ပင်အာဏာ၊ သာသနာကို၊ ဝိသာခါမယ်၊ ချီးပင့်
နှယ်သို့။” ကဝိမဏ်၊ ပ ၂၁၅။

၄။ အမိန့်ပေးနိုင်ခွင့်၊ စီမံနိုင်ခွင့်။
“ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံ၏ အချုပ်အချာ အာဏာ
သည် နိုင်ငံသားတို့၌ တည်သည်။” အခြေခံ ၁။
“ရောစွက်ပြင်ဆင်ရန် ရှင်ဘုရင်၌ အာဏာမရှိ။”
နားခံ ၃၀။ “မူလ အခွင့်အာဏာရသော ရုံးများ
အနက်။” ဥပဒေ ၁၅၂။ [ပါ၊ အာဏာ။]

အာဏာခေတ် — မြတ်စွာဘုရား၏အာဏာတော် ပျံ့နှံ့ရာ
စကြဝဠာကုဋေတသိန်း။

“ကုဋေတသိန်း၊ တွက်ကိန်းစကြဝဠာ၊ အာဏာခေတ်
လုံး၊ ခန့်ချုံးနဲ့အောင်၊ ကမ္ဘာလောင်သို့။” ကိုး*
၂၆၆။ “ဇာတိအာဏာ၊ ဝိသယာသုံး၊ ခေတ်အလုံး
ထက်။” ပင်း၊ ဒု ၃။ “သည်အာဏာခေတ်၊ အတွင်း
ရပ်၌၊ မြဖြစ်စေ စိန်ဖြစ်စေ။” ရာမ၊ ဒု ၃၈။ “တိုက်
စကြဝဠာ၊ အာဏာခေတ်နေ၊ ကုဋေတသိန်း၊ ရေကိန်း
တည်ဘွဲ့။” သဇ္ဇန ၁၀၈။ “ဖြစ်အတူ ပျက်အတူ
ဖြစ်သော စကြဝဠာကုဋေတသိန်းကို အာဏာခေတ်
ဟူ၍ဆိုသည်။” လင်းပြ ၅၈။

[ပါ၊ အာဏာခေတ္တ။ အာဏာ - အာဏာတော်၊
ခေတ္တ-နယ်ပယ်။]

အာဏာစက် — ထက်မြက်စူးယှသော အမိန့်အာဏာ။
ဘုန်းတန်ခိုးအာဏာ။

“မင်းထက်မင်းဟု၊ ထိပ်တင်းအောက်ထက်၊ အာဏာ
စက်ကို၊ မရှက်နိုင်ဘိ၊ ကျွန်းလုံးပိသည်။” ခင်ထွေး*
၁၀။ “လွှဲပတ်စကြဝဠာ၊ သင်္ချာကုဋေ၊ တသိန်းနေ
လျှင်၊ ဆူဝေကျိုက်ပွက်၊ အာဏာစက်ဖြင့်၊ ဘဝဂ်
ဝှန်ဖြိုး၊ ကျော်လွှဲဟိုးသည်။” ပြာဋိ* ၂။ “မင်းကြီး
စေသော မင်းချင်းတို့သည် မင်း၏ အာဏာစက်ဖြင့်....
သတို့သားကိုယူ၍ နက်ဖန် ဘီလူးစာ ပေးမည်ဟု
သွားခဲ့ကုန်သတည်း။” ပါရာ (သစ်) ၅၈။ “ထီးတင်း
ဆောင်းသော မင်းတို့ အာဏာစက်တော်အခြားတည်
သရွေ့ နိုင်ငံတိုက်လုံးစုံကိုကား ရဋ္ဌဟူသတည်း။”
နု ၅၂။ “အာဏာတော် စက်လည်း အလွန်ကြီး
မည်။” ဟံသာပုံ ၄၂၁။ “အကျွန်ုပ်၏ အာဏာစက်
လည်း ဖြစ်ပါစေမည်။ အရှင်ဘုရားတို့၏ ဓမ္မစက်ကို
လည်း ဖြစ်စေတော်မူပါကုန်။” ဥဒါန၊ ဒု ၄၅၆။
[ပါ၊ အာဏာစက္က။ အာဏာ-အမိန့်ဩဇာ၊ ဘုန်း
တန်ခိုး၊ စက္က-စက်။]

အာတပ္ပန } — ဗေဒင်လေးပုံအဝင်အပါဗေဒင်တပုံ။
အာထဗ္ဗဏ }

“မြင်ကျယ်နဲ့စပ်၊ ပညာလျှပ်၏၊ အာတပ္ပန၊ တကွ
ပေါင်းသော်။” ဘူပေါင်း* ၄၇။ “လေးသွယ်ဗေဒင်၊
ခေါ်တွင်ကုသျှ၊ ယဇ္ဇမည်ရာ၊ သာမတထပ်၊ အာထဗ္ဗဏ၊
တကွဘတ်ကို၊ လွန်ပြည့်စုံမူ။” ရာသီ* ၁၁၄။ “အာ
ထဗ္ဗနပယောဂံ၊ အာထဗ္ဗနဗေဒင်၌ စီရင်အပ်သော
ပယောဂကို။” သိဂဏ္ဌိ ၅၆၃။ [ပါ၊ အာထဗ္ဗဏ။]

အာဒိ — အစ။

“ဤသို့အာဒိ၊ အစရှိသော၊ ပါဠိတော်ပါဌ်ကို၊ မချွတ်
မှီး၍။” တန်ရ* ၁။ “ကောယံမဇ္ဈေ၊ လှစ်ဘွေအာဒိ၊
ပါဌ်ပါဠိနှင့်၊ ပရိသတ်အား။” ဇပျို့* ၁။ “အံသုမာလီ၊
လျှံဝါချီသည်၊ ဗာဟိထိလို့၊ အာဒိဂိမေ့။” ပဒေသာ ၈၊
[ပါ၊ အာဒိ။]

အာဒိကလျာဏ — အစ၏ကောင်းခြင်း။

“အာဒိကလျာဏ၊ မဇ္ဈေကလျာဏ၊ ပရိယောသာန

ကလျာဏတည်းဟူသော ကလျာဏသုံးပါးနှင့်တကွ။”
ဂုဏ်ဘွဲ့ ၁၅၀။

[ပါ။ အာဒိကလျာဏ။ အာဒိ-အစ၊ ကလျာဏ-
ကောင်းခြင်း။]

အာဒိကပ္ပ—ကမ္ဘာဦး။

“အာဒိကပ္ပ၊ ကမ္ဘာစ၍၊ ကျုံးချကုဋေ၊ တသိန်း
နေလျှင်။” ကိုး* ၂၆။ “အာဒိကပ္ပ၊ မဆွရေးဖြား၊
ဥဒညအားဖြင့်။” ပုည၊ ၂၊ ၁၀၃။

[ပါ။ အာဒိကပ္ပ။ အာဒိ-အစ၊ ကပ္ပ-ကမ္ဘာ။]

အာဒိကမ္ပိက—ပထမဆုံးပြုလုပ်သူ။

“ရှင်သုဒ္ဓိန်မှာ မေထုန်မုကိုပြုသော်လည်း အာဒိကမ္ပိက
ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်၍ အာပတ်မသင့်။” “သတိုးမင်းဖျားသည်
အင်းမြို့ကို လက်မှန်မဆွ အာဒိကမ္ပိက ပထမဆုံး
တည်ထောင်သော မင်းဖြစ်သည်။”

[ပါ။ အာဒိကမ္ပိက။ အာဒိ-အစ၊ ကမ္ပ-အမှု။ လူက-
ပြုလုပ်သူ။]

အာဒိနဝဉာဏ်—အပြစ်မြင်သောဉာဏ်။

“မြင်အပ်ပြီးသောဘေးကို အပြစ်ရှိ၏ဟု ရှုသည်၏
အစွမ်းဖြင့်ဖြစ်၍ သိတတ်သော အာဒိနဝဉာဏ်။”
ဇော၊ ပ ၂၂။ “အာဒိနဝဉာဏ်၌ ဥပ္ပါဒ၊ ပဝတ္တ၊
နိမိတ္တ၊ အာယုဟန ပဋိသန္ဓေဆိုတဲ့ ၅ ချက်။”
ကမ္ဘာနာ ၂၀၇။

[ပါ။ အာဒိနဝဉာဏ်။ အာဒိနဝ-အပြစ်၊ ဉာဏ-
ဉာဏ်။]

အာဒိပေယျာလနည်း—အစကို မြှုပ်ထားသောနည်း။

“အာဒိပေယျာလနည်း၊ နိဒဿနနည်းဖြင့် ယင်းသို့
ပြုသည်။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ဒု ၄။

[ပါ။ အာဒိပေယျာလနည်း။ အာဒိ-အစ၊ ပေယျာလ-
သိလောက်၍ မြှုပ်ထားသော၊ နည်း-နည်း။]

အာဒိလောပ—အစအကွရာကျေခြင်း။

“ခန္ဓော၌ ဒတ္တောကဲ့သို့ ပခန္ဓော၌ ပေတောပုဒ်ကဲ့သို့
အာဒိလောပ တည်း။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၂။

[ပါ။ အာဒိလောပ။ အာဒိ-အစ၊ လောပ-ကျေခြင်း။]

အာဒိဝန်—အာဒိသဒ္ဓါအရ ယူရသည့် သရုပ်များ။

“အာဒိ၊ အာဒိဝန် ထား၍ များစွာ ဆိုခြင်း သည်
ကား။” ကိကုဏ် ၆၉၀။ “(ဒွါဒိတော၌) အာဒိဝန်

ကိုကား တိအစ အဋ္ဌာရသတိုင်အောင်သော သဒ္ဓါ
ကို ယူအပ်၏။” သဒ္ဓါကြီး၊ ပ ၁၇၁။ “ဣတိသဒ္ဓါကို
အာဒိတ္ထယူ၍...တပုဏ္ဏယန သရဏကံ ပါဏိပါတသရ
ဏကံတို့ကို အာဒိဝန် ယူ၍။” ဝဇီရ ၁၁၆။

[ပါ။ အာဒိဝန်။]

အာဒိနဝ—အပြစ်။

“ကြားကနာအိ၊ ရွဲကုံးသိသို့၊ အာဒိနဝ၊ ဘော်ပြနောင်း
စို။” ကိုး* ၁၂၉။ “သံသရာ၏ အာဒိနဝ ကို
မြင်၍။” သိရိ ၂၄၀။ [ပါ။ အာဒိနဝ။]

အာဒိနဝဉာဏ်—အပြစ်မြင်သောဉာဏ်။

“အာဒိနဝ၊ မြတ် ဉာဏ ဖြင့်၊ ကာယဤကိုယ်၊...
ပြစ်ကြီးစွာကို၊ သေချာစိစိ၊ မြင်တော်မိက။” မဃ*
၁၄၀။ “ဤဘယဉာဏ်ရင့်သန်လျှင် အာဒိနဝဉာဏ်
ဖြစ်ပေါ်၏။” ဝိပဿနာ၊ ဒု ၁၆၉။

[ပါ။ အာဒိနဝဉာဏ်။ အာဒိနဝ-အပြစ်၊ ဉာဏ-
ဉာဏ်။]

အာဒိစ္စ—နေ။

“ခေါ်မှုတဝ၊ အာဒိစ္စလည်း၊ လေးလုံးချည်းတည်း။”
ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၁၅၈။ “မဟာသမ္မတ၊ အာဒိစ္စဂိုဏ်း။”
ကဝိန် ၁၁။ [ပါ။ အာဒိစ္စ။]

အာဒိစ္စဇာတ်—နေမျိုး။

“အာဒိစ္စဇာတ် နေမျိုးနတ် ဖြစ်တော်မူ ရကား။”
ကဝိသာ ၁၄၁။

[ပါ။ အာဒိစ္စဇာတ်။ အာဒိစ္စ-နေ၊ ဇာတ်-အမျိုး
ဇာတ်။]

အာဒိစ္စဝင်—နေမင်းအနွယ်။

“မဟတ္တဟိတ်၊ သောင်းခွင်ထိတ်အောင်၊ အာဒိစ္စဝင်၊
ဥက္ကာဝင်တို့၊ မဟာဝင်ညွန့်၊ ကုန်ခဲ့သမ္ဘိန်။” မဃ*
၁၃။

[ပါ။ အာဒိစ္စဝင်။ အာဒိစ္စ-နေ၊ ဝင်-အမျိုးအနွယ်။]

အာဒိစ္စဝံသ—အာဒိစ္စဝင်နှင့် အတူတူ။

“သုရိယမိတ်၊ အာဒိစ္စဝံသ၊ နေ နွယ် လာ သည်၊
ကြည်သရာခေါင်၊ မင်းများနောင်လျှင်။” မဃ* ၅၈၈။

အာဓာရ—[သဒ္ဓါ] တည်ရာ။

“အနန္တရေ ဝုတ္တဝိန္နု... အနန္တရေကား ကာလ
အာဓာရ၊ ဝုတ္တကား အာယေျဖြစ်၍ အာဓာရ

အာဇောယုအဖြစ်ဖြင့်လည်းကောင်း စပ်သည်ဖြစ်၏။”
ဝေါ ၅၃။ “ထိုဩကာသသည်ပင် ကြိယာကိုလွန်စွာ
ဆောင်တတ်သောကြောင့် အာဇာရမည်၏။” သဒ္ဒ
၂၁၇။ [ပါ။ အာဇာရ။]

အာဇာနည်—[သဒ္ဒါ] တည်သောအရာ။

“ရုက္ခေသာခါ၊ အဋ္ဌဓာနုတ္တရေကုသို အပေါင်းအစိတ်
အာဇာနည်အာဇာရဟူလို့။” ပဒမာလာ ၄၆၁။
“ဗုဒ္ဓိဉ္စ ဂုဏ်အာဇာရ နိဿိတသတ္တိဖြစ်သော။”
သဒ္ဒါကြီး၊ ပ ၃။ [ပါ။ အာဇောယု။]

အာနာပါန—ထွက်သက်ဝင်သက်။ ထွက်သက်ဝင်သက်
ကိုမှတ်၍ စီးဖြန်းသော ကမ္မဋ္ဌာန်း။

“သတိမက္ခာ၊ အာနာပါန၊ ကမ္မစီးဖြန်း။” ကိုး* ၂၉။
“သိမ်းဆည်းဝင်ထွက်၊ ရှူသောသက်ဟု၊ တချက်
တည်းသာ၊ အာနာပါန၊ သင်အပ်လှ၏။” ရာသီ* ၁၇။
“ထက်ဝယ်ခွေ၍၊ နေလတ်ပြီးခါ၊ အာနာပါန၊
ကိစ္စတတ်ပွန်၊ သုံးသပ်ဟန်ကြောင့်၊ စျာန်ပထမ၊
ရသောအားဖြင့်။” ဝေပျို* ၃။ “ထိုအခါ တိသာသန
ဇေ မထေရ်သည်လည်း အသက်သိက္ခာ ဂုဏ်ဝါကြီး
ရင့်ပြီဖြစ်၍ အာနာပါနကမ္မဋ္ဌာန်းကိုယူ၍ ဆိတ်ငြိမ်ရာ
တောကျောင်း၌သာ နေတော်မူ၏။” သာဟု ၈၃။
“ဆပကံတောကျောင်း၌ပင် အာနာပါန ကမ္မဋ္ဌာန်း
လုပ်ငန်းကြီးကိုလည်း ဆက်လက် ထူထောင်တော်မူ
ပြန်၏။” လယ်တီ ၄၁။

[ပါ။ အာနာပါန။ အာန-အပါန၊ အာန-ထွက်သက်၊
အပါန-ဝင်သက်။]

အာနိသင်—၁။ အကျိုးဆက်။ အကျိုးရင်း။

“အာနိသင်ဝိပါက်၊ အကျိုးဆက်ကို၊ ပြက်ပြက်ထင်
အောင်၊ အကြောင်းဆောင်၍ ဆိုပေ၏။” ဣကုဏ်
၂၅၀။ “လေးဣဒ္ဓိရှင်၊ အာနိသင်ဖြင့်၊ ရှင်ပင်ပရ
မေ၊ စောစိန္တေတို့။” ဘိရူ* ၁၁၆။ “ဤဒါနအဘို့
အာနိသင်သည် အရှင်ဘုရားတို့၏ကျွန်အား ရောက်
ပါလေစေဟု အမျှဝေ၏။” သံဝတ် ၁၁၇။ “မင်း
ဝေဿန္တရာ၏ အလှူအကျိုး အာနိသင်၏အစွမ်း။”
မိလိန် ၁၉၀။ “ဤကား မူလယမိုက်ဒေသနာတော်
ကြီး၏ အကျိုးအာနိသင်ပေတည်း။” ယမိုက် ၂၅။
“အကျိုးအာနိသင်ကိုမသိဘဲ လှူသောဒါနသည်
အကျိုးပေးသောအခါ ဒွိဟိတ်အကျိုးကိုသာပေး၏။”

လယ်ဖြေ၊ ဒု ၁၃၃။ “ယင်း အာနိသင်ကား မုချ
ဖလမဟုတ်၊ မုချဖလကား သစ်သီးနှင့်တူ၏၊ အာနိသင်
ကား သစ်ပွင့်နှင့်တူ၏။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၄၄။

၂။ အစွမ်းသတ္တိ။

“ပဏ္ဍုရာဇာ မင်းကြီးသည် ဘုန်းတန်ခိုး အာနိသင်
ကြီးရကား ခီရဓာရမင်း၏ စစ်သည်တို့သည် ကစဉ့်
ကလဲ ပြိုကွဲထွက်ပြေးကြလေကုန်၏။” ဒါဌာ ၅၅။
“မျက်စဉ်း၏ အာနိသင်ကြောင့် တိမ်သလာတို့သည်
ခဏခြင်း အကုန် ကင်းပျောက်၍။” လယ်ဖြေ၊
ပ ၅၁၁။ “အာနိသင် အစူးရှဆုံးသော နောက်ဆုံး
ပေါ်....ဆေးတို့ကို မှီဝဲသုံးဆောင်ရမည်။” မောင်မယ်
၁၁၀။ “မြင်းခွာတပင်လုံးတွင် အရွက်ထက် အရိုးက
အာနိသင် ပိုသည်ဟု ဆိုလေသည်။” ရှုမဝ၊ ၁၀၊
၁၁၉၊ ၅၂။

[ပါ။ အာနိသံသ။ “အာနိသံသော အမုချဖလမုချ
ဖလေစ။” ဇာန်ဒီ* ၇၆၇။ အာနိသံသ သဒ္ဒါသည်
မုချမဟုတ်သောအကျိုး (အကျိုးဆက်) ၌၎င်း၊ မုချ
အကျိုး (အကျိုးရင်း) ၌၎င်း ဖြစ်၏။]

အာနိသံ } —အာနိသင်နှင့် အတူတူ။
အာနိသံသ }

“ပါဒ စေတီတော်ကို ပူဇော်ခဲ့ ဘူးသည့် ကုသိုလ်ထူး
အာနိသံ ကြောင့်။” ပဒ ၃၈။ “အစွမ်း အာနိသံရှိ
လေသည်။” သုခမိန် ၁၃၆။ “ထိုပုဂ္ဂိုလ်အားလည်း
အာနိသံသ သည် ကြီးမား၏။” ဂန်ယပ် ၁၉။
“ဒါန၏အကျိုး အာနိသံသ တို့ကို ဝေဘန်ခဲခြမ်း၍
သိကြ ပါမူကား မည်သူမျှ မလှူ ဒါနီးဘဲ မစား
မသောက်ရာ။” ပြည်တီ ၂၅။ [ပါ။ အာနိသံသ။]

အာနုဘော်—ဘုန်းတန်ခိုး။ အစွမ်းသတ္တိ။

“မိမိတေဇော်၊ အာနုဘော်ဖြင့်၊ ခက်လှော်ဖိုးတန်။”
ဘူလင်* ၄၁။ “နတ်ကောင်းနတ်ကျော်၊ အာနုဘော်
ဖြင့်၊ တော်တော်ငြားငြား။” ကိုး* ၂၈၁။ “မင်းဖြစ်
လတ်သော်၊ အာနုဘော်လည်း၊ ရေပေါ်ဆိပ်၊ ပြည်
လုံးနဲ့မျှ။” သစ္စာ* ၅၇။ “တေဇာရှိန်စော်၊ အာနု
ဘော်ကို၊ ပြသော်မအပ်။” ပြာဠိ* ၁၉။ “နန္ဒ
မာတာ မိန်းမမြတ်၏ အာနုဘော်ကျေးဇူးကား ဤသို့
တည်း။” ပါရာ ၁၆၀။ “မိမိ၏ အာနုဘော်ဖြင့် သိမ်
မွေသောအမှုန်ကို လွှတ်၏။” ငါး၊ ဒု ၂၃။ “ဤ

အမဲကား တန်ခိုးအာနုဘော်ကြီးစွာ၏။” ဣပုံ ၈၄။
“ဘုရင် မင်းမြတ်၏ ဘုန်း အာနုဘော် ကြီးမြင့်ရန်
အကြောင်းကို ဆုတောင်းဆုယူ ပြုလုပ်ကြသည်။”
ထီး၊ ပ ၃၃။

[ပါ။ အာနုဘာဝ။ “အာနုဘာဝေါတိ၊ (အာနုဘာ
ဝဆိုသည်) ကား။ တေဇဿာဟမန္တ ပဘုသတ္တိယော၊
တန်ခိုး၊ လုံ့လ၊ အတိုင်အပင်၊ အစိုးရခြင်း၊ အစွမ်း
တို့တည်း။” ပဒမာလာ ၁၆၄။ “အထဝါ၊ ကား။
အာနုဘာဝေါတိ၊ ကား။ အနုဘဝိဘဗ္ဗဖလံ၊ ခံစား
အပ်သော အကျိုးတည်း။” ယင်း ၁၆၅။]

အာနန္ဒရိယကံ—အခြားမဲ့ဘဝ၌ မုချအကျိုး ပေးသော
ကံကြီး။

“ငါးပါးသော အာနန္ဒရိယကံဟုဆိုအပ်သော ကမ္မန္တ
ရာယ်ရှိခြင်းကြောင့် မကျွတ်ထိုက်။” ဂုဏ်ဘွဲ့ ၅၁။
“အာနန္ဒရိယကံ ထိုက်သည်လည်း ဖြစ်တော်မူ။”
စွယ်၊ ပ ၂၂၉။ “အကြင်သူတို့သည် စေတီတော်ကို
ဖျက်ဆီးကြကုန်၏....ထိုသူတို့အား.... အာနန္ဒရိယကံ
နှင့်တူသော ကြီးလေးစွာသော အကုသိုလ်ကံ ဖြစ်
သည်။” ဝိထုံး ၁၆။

[ပါ။ အာနန္ဒရိယကမ္မ။ အာနန္ဒရိယ—အခြားမဲ့ဘဝ၌
အကျိုးပေးသော၊ ကမ္မ—ကံ။]

အာပေါ—၁၊ ရေ။

“အာပေါ ကမ္ဘာ၊ ပျက်ပြုန်းခါ၌။” ကိုး* ၄။

၂၊ အာဘော်။

“ဤသို့ ဘုရားရှင် စကားတော်သည် အာပေါ ကြမ်း
သော်လည်း သတ္တဝါတို့အား ပျော့ညံ့သည်ကို ဖြစ်စေ
တတ်၏။” လောရော ၂၆၇။ “မုဋ္ဌာန်ခြေးခြေး၊
ဗြဟ္မာကြွေး၏သို့၊ ရင့်လေးနာပျော်၊ အာပေါ ချိုမြေ့
ဆိုတတ်လှသော။” ပုညဝတ် ၃။

[ပါ။ အာပေါ။ အာဘောဂ။]

အာပေါ—ရေ။ ရေဓာတ်။

“သွေးညှိတံတွေး၊ ချေးကစသည်၊ အာပေါ မည်၏။”
ရာသီ* ၁၀၅။ “တေဇောတလိ၊ ပထဝီ အာပေါ၊
ဝါယော ပညတ်၊ ဓာတ်လည်း လေးဝ။” နာပျို*
၁၂၃။ “ပထဝီ၊ အာပေါ၊ တေဇော၊ ဝါယော၊ ဓာတ်
လေးပါးအပေါင်းသည်။.... ဘူတရုပ်မည်၏။” ကာနု

၄။ “အစိုအစွတ် အဖွဲ့အစည်း အရည်အပျော် သဘော
တွေကိုပင် အာပေါ ဓာတ်ဆိုရသည်။” မတ်စက် ၄၃။
“ဝါယောဓာတ်လေ ယူဇနာကိုးသိန်းခြောက်သောင်း
သည် အာပေါဓာတ် ရေ ယူဇနာ လေးသိန်း ရှစ်
သောင်း အထက်ကို ကျေးဇူးပြု၏။” ကမ္ဘာဦး ၃၄။
“အဖျော်စသည်သည် အာပေါ ဓာတ် လွန်ကဲ၏။”
နရ ၁၅၁။ [ပါ။ အာပေါ။]

အာပတ်—[ဝိနည်း] ရဟန်းတော်များ သိက္ခာပုဒ်လွန်
ကျူးသောကြောင့် သင့်ရောက်သောအပြစ်။

“ဤသို့စီးဖြန်း၊ ကမ္မဋ္ဌာန်းဖြင့်၊ ရဟန်းပဉ္စင်၊ အာပတ်
တွင်၌။” ဘူလင်* ၄၄၈။ “စစ်ကိုင်း ချောက်၌၊
မပြောက် အာပတ်၊ ပိဋကတ်တတ်စွာ။” ကိုး၊ နိဂုံး*
၄။ “တန်ခိုးအားကို၊ သိုထားမနေ၊ ပြကုန်လေအံ့၊
သင့်စေ အာပတ်၊ ငါပညတ်၏။” ပြာဋီ* ၁၅။
“ဝိနည်းပညတ်တော်၌ မသိသောရဟန်းအား အာပတ်
မသင့်ဟု ဟောတော် မူအပ်၏။” မိလိန် ၂၅၈။
“အာပတ် ခုနစ်ဘုံဟူသော်ကား၊ ပါရာဇိက အာပတ်
တဘုံ၊ သံဃာဒိသိသိ အာပတ်တဘုံ၊ ထုလ္လစူဠ် အာ
ပတ်တဘုံ၊ ပါစိတ်အာပတ်တဘုံ၊ ပါဠိဒေသနိ အာပတ်
တဘုံ၊ ဒုက္ကဋ္ဌအာပတ်တဘုံ၊ ဒုဗ္ဘာသိအာပတ်တဘုံ
အားဖြင့် ခုနစ်ဘုံဖြစ်သည်။” သီလဝိ ၂။

[ပါ။ အာပတ္တိ။ အာပတ္တိ—သင့်ရောက်ခြင်း။]

အာဘိဓမ္မိက—အဘိဓမ္မာဆောင် ရဟန်း။

“လူရှင်ရဟန်းတို့အား တရားဓမ္မဟောပြောတတ်သော
အာဘိဓမ္မိကဓမ္မကထိက ရဟန်း။” ဝိထုံး ၁၀၄။

[ပါ။ အာဘိဓမ္မိက။]

အာဘော်—၁၊ နှလုံးသွင်းချက်။ ရည်ရွယ်ချက်။ အလို။

“ကြားပေ သရော်၊ ထိုအာဘော်ကို၊ သားတော်
တဘန်၊ လိုက်တုံပြန်၍။” ကိုး* ၂၄။ “စဉ်စောဒနာ၊
ဆင့်ကာဟိတ်ဖိုလ်၊ အလိုအာဘော်၊ ရွှေမြော်နောက်
တွ။” ဓမ္မ* ၄၁။ “ပါမောက္ခ လည်း၊ မပြလုံးခြံ၊
အာဘော် ငုံ၍၊ ဆိုတုံလတ်လျှင်း။” ကိုး* ၁၅၅။
“အဓိပ္ပာယ်များအားလုံး လှော်ကားသုံးထောင်မှူး၏
အာဘော်ကျကျနနရှိအောင်ရနိုင်ရန် နည်းလမ်းမပြင်
တော့ပြီ။” ထက်ဗျာဓပြ ၂၂၄။ “ထိုပုဂ္ဂိုလ်၏
အာဘော်အရ မဲပေးသူတိုင်းသည် စာရေးစာသတ်နှင့်
အတွက် အချက် တတ်သင့်သည်ဟု ဆိုလေသည်။”

နိုင်ပြ ၁၅၀။ “မူလစာရေးဆရာ၏ အဘော်နှင့် လက်ထုတ်ကို မူမ ပျက် စေ ဘဲ။” ပြည်သား၊ ၃၊ ၁၀၄၊ ၁၂။

၂။ နှုတ်ထွက်။
“ထိုမိန်းမကြီးသည် ကြမ်းထမ်းသောစိတ်နှလုံးလည်း ရှိ၏။ အဘော်နှုတ်ထွက် ခြေလက်အင်္ဂါလည်း ကြမ်းထမ်း၏။” မဇ္ဈ ၆၁၅။ “အဘော် ချိုမြ၊ ဆိုတတ်လှသော။” ဟိ ၈၆။
[ပါ၊ အဘဘောဂ။ “အဘဘောဂေါ၊ အဘဘောဂ သဒ္ဓါသည်။ ပုဏ္ဏတာဝဇ္ဇေသု၊ ပြည့်သောအနက် အာဝဇ္ဇန်းအနက်တို့၌၊ ဘဝေ၊ ဖြစ်၏။” ဇာန်သျှ* ၁၀၈၃။ ၂ အနက်ကား အနက်ပွားဖြစ်ရာသည်။]

အဘဘောဂ — အဘော် ၁ နှင့်အတူတူ။

“ဗန်းမော်ဆရာတော်ကြီး၏ အဘဘောဂ ထားရင်း နှလုံးသွင်းကား။” ဥပမာ၊ ပ ၂၂၈။ “မြတ်စွာဘုရား၏ အလိုတော်ရင်းမှာ လောဘ၊ ဒေါသ၊ မောဟဟုခေါ် သော လူဆိုးသုံးယောက်တို့နှင့် ပေါင်းသင်းဆက်ဆံ ခြင်းမပြုနှင့်ဟု အဘဘောဂ ရှိတော်မူသည်။” စပယ် ၁၅၂။

အာမ (ခံ) — ဟုတ်ပါသည်ဟု ဝန်ခံသောစကား။

“ရိုးရိုးဝန္တံ၊ အာမခံသည်။ ။ထွေသံမဆန် မငြင်း တည်း။” ကိုး* ၉၀။ “ကောင်းစွာဝန်တံ၊ အာမခံ သည်။ ။ကျိုးနွံမြတ်နိုးတနာတည်း။” ဘူလင်* ၃၉။ “မှတ်ပိုက်မြဲမြံ၊ အာမခံလျက်၊ တိမ်ယံမိုးခြေ၊ သွား ပြန်လေသည်။” မဂ်စိုး* ၇၃။ “သမိန်ပရမ်းလည်း ဦးခိုက်၍အာမခံ၏။” ကုလား၊ ဒု ၁၉။ “အဆိုပါ လက်မှတ်သည် သူ၏အာမခံပင်ဖြစ်၏။” နိုင်ပြ ၃၇။ “သေသောက်ကြူးတို့သည် ထိုအာမခံသောသူနှင့် တထောင်သောအသပြာဖြင့် လောင်းတမ်းပြုကြကုန် အံ့။” ပေတ ၂၄၉။
[ပါ၊ အာမ။ အာမ-ဧ၊ အင်း၊ ဟုတ်ကဲ့။]

အာမဘန္တေ — ကောင်းပါပြီဟု ရိုသေစွာ ဝန်ခံသော စကား။

“အာမဘန္တေခံလျှင် မာနကျမယ်။” စက္ခု ၂၁။
“ဘုန်းကြီးထံမှာ အာမဘန္တေခံပြီး အိမ်ရောက်တော့ ထင်ရာလုပ်နေယင် ဘော်ပါမလား။”

[ပါ၊ အာမဘန္တေ။ ဘန္တေ-အရှင်ဘုရား၊ အာမ- ကောင်းပါပြီ။]

အာမဝန္တံ (ခံ) — ကောင်းပါပြီဟုဝန်ခံသည်။

“မင်းကြီးစကားကို အာမဝန္တံ မခံဘဲလျှင် သွားလေ ၏။” ပါရာ ၉၅။ “အကြောင်းပဌမ၊ အရိယကို၊ အာမဝန္တံ၊ ကြပ်ကြပ်ခံမှ။” သံဝေ* ၅၃။ “မဟာ သီလဝံသ၊ ထေရ်မြတ်ကလျှင်၊ အာမဝန်တံ၊ ရဲစွာ ခံ၍။” ဣန္ဒာနေ ၁၂၁။ “အဘအကျိုး ကိုယ့် အကျိုးကို မြှော်ကိုးရည်သန် ဝန်တန်အာမ ခံလိုက် ရလေပြီ။” ဝိယပ်၊ ဒု ၁၈၀။ [ပါ၊ အာမ ။?]

အာမိသ — [ဝိနည်း] ပစ္စည်းလေးပါး။

“ပစ္စည်းသာမျှ၊ အာမိသနှင့်၊ ဓမ္မဟူကျင်၊ နှစ်ပါး ထင်၏။” ပါမီ* ၅၁။ “သိုထားစောင်မ၊ အာမိသဖြင့်၊ မရအပြစ်၊ ကင်းသည်ဖြစ်၏။” ရာသီ* ၄၂။ “ပစ္စည်း အာမိသ အလှူသည်တပါး။” ပါရာ ၁၄၈။ “ပစ္စည်း လေးပါးဟူသော အာမိသနှင့် စပ်သောစကားကို။” ငါး၊ တ ၅၇၂။ “လူအပေါင်းတို့အား ဆွမ်းသက်န်း စသော အာမိသကို ခံတော်မူသဖြင့်၎င်း....ချီးမြှောက် ခြင်းကို ပြုလျက်။” စွယ်၊ ပ ၂၃၇။ [ပါ၊ အာမိသ။]

အာမိသာနုဂ္ဂဟ-ပစ္စည်းဖြင့်ချီးမြှောက်ခြင်း။

“ဆရာအဆက်ဆက်တို့သည်လည်း အာမိသာနုဂ္ဂဟကို အမှီပြုလျက် အားထုတ်ဆောင်ရွက်တော် မူခဲ့ကြ ပေ ၏။” ခုံနန် ၁၅၇။ “အဂတိတရား မလိုက်စားဘဲ အာမိသာနုဂ္ဂဟမဘက် ဝိနယာနုဂ္ဂဟအကျိုး သက် သက်ကိုသာ လွန်စွာတောင့်တ မနသိကာရ ဖြင့် ဝိနိစ္ဆယချပေအံ့။” ဝိထုံး ၂၁။
[ပါ၊ အာမိသာနုဂ္ဂဟ။ အာမိသ-အနုဂ္ဂဟ၊ အာမိသ- ပစ္စည်းလေးပါး၊ အနုဂ္ဂဟ-ချီးမြှောက်ခြင်း။]

အာမေဍိတ် — အံ့ဩထိတ်လန့်၍ နှစ်ကြိမ် သုံးကြိမ် ဆို သောစကား။ အံ့ဩ ထိတ်လန့်၍ ရုတ် တရက် ဆိုလိုက်မိသောစကား။

“အိံ၊ အိံ၊ ပြေကြကြေကြပါပေသည်ဟု အာမေဍိတ် စကား နှစ်ဆင့်ထား၍။” ကဝိသေ ၂၁၈။ “သာဓု၊ သာဓု၊ သာဓုဟူသော အာမေဍိတ်မူ၊ သုံးခွန်းကျူ လျက်၊ တူရုထ်နိုး၊ ချဉ်းကပ်ပြီးလျှင် လက်ဝယ်စွဲကိုင် သော ပုတီးကိုပြကာ ပြောဆိုသည့် စကားမှာ။”

ကဝိသာ ၁၀၂။ “ဤကဲ့သို့ အနက်တခုတည်းကို နှစ်ကြိမ်ထပ်၍ဆိုခြင်းသည် အာမေဇိုတ်မည်၏။” ဒေါသ ၁၁၈။ “အာမေဇိုတ်ဆိုသည်ကား စိတ်၌ဖြစ်သော အမူအရာကို ပြရန် ဝါကျ၌ ထည့်သွင်းသုံးစွဲသော စကားဖြစ်သည်။” ကျောင်းဒါ ၂၂။ “ဪ—ဟု အာမေဇိုတ်ပြုပြီး ဣန္ဒြေရစွာ ခေါင်းညိတ်ပြီး နေလေသည်။” အရှေ့က ၉၀၅။

[ပါ။ အာမေဇိုတ်။ “ကြောက်ခြင်း၊ အမျက်ထွက်ခြင်း၊ ချီးမွမ်းခြင်း၊ လျင်စွာဖြစ်ခြင်း၊ အုတ်အုတ်ကျက်ကျက် ဖြစ်ခြင်း၊ အံ့သြခြင်း၊ ရွှင်လန်းခြင်း၊ စိုးရိမ်ခြင်း၊ ကြည်လင်ခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ခြင်း၊ လွန်စွာဖြစ်ခြင်း၊ မမြတ်နိုးခြင်း ဟူသော အရာတို့၌ နှစ်ကြိမ်ထပ်၍ ဆိုခြင်းသည် အာမေဇိုတ်မည်၏။” စွယ်၊ ဒု ၂၂၃။]

အာယတန—သံသရာရှည်အောင် ချဲ့ဆောင်တတ်သော တရား။

“ပေါင်းရုံးခန္ဓာငါးပါးဖြာ၏၊ အာယတန၊ ထဲပဆဲနှစ်၊ ဆဲရှစ်ဓာတ်မှာ၊ သစ္စာလေးသွယ်။” ရာသီ* ၁၂။ “ကာမဘုံ၌ဖြစ်သော အာယတန ခြောက်ပါး။” ဂုဏ်ဘွဲ့ ၁၄။ “ကျွန်ုပ်မှာ ခန္ဓာ အာယတန ဓာတ်၊ သမုပ္ပါဒ်ဝဲ၊ သဲသဲမှုန်မှုင်း၊ ခုန်စိုင်းချိက်ဟင်း။” ပုည၊ ၁၊ ၂၈။ “ထွေထွေလာလာ၊ များတကာတို့၊ တည်ရာ စုရာ၊ သက်ရောက်ရာကို၊ အာယတန၊ ခေါ်ဆိုကြ၏။” ဂံ၊ ပ ၁၅၅။ “ဒွါရအာရုံအားဖြင့် ရှေးရှု၍ဖြစ်ကြသော တရားတို့ကို ရှေး၌မထင်ရှားသည်ကို ထင်ရှားအောင် ပြု၍ မတပ်မက်သည်ကို တပ်မက်အောင်ပြု၍ ချဲ့တတ်သောကြောင့်၎င်း၊ သံသရာဒုက္ခကိုရှည်အောင်ဆောင်တတ်သောကြောင့်၎င်း လောကီတရားတို့သည် အာယတန မည်ကုန်၏။” မနောရထ ၂၃၃။ [ပါ။ အာယတန။]

အာယု—အသက်။

“ကမ္မဇရုပ်၊ ကြာတောအုပ်ကို၊ စောင့်ချုပ်အာယု၊ ရေအတုလျှင်၊ ခန်းလုစွာ ပြီး၊ သေခါနီးသား။” ဘူပေါင်း* ၁၂။ “သားတခုကြောင့်၊ အာယုဆုံးပါး၊ အပါယ်လား၏။” ပါမီ* ၈၆။ “ဝမ်းကွဲနာဖြင့်၊ ခန္ဓာအာယု၊ သေလုဘနန်း၊ ပန်းညှိုးမြန်းသို့။” ဘူလင်* ၂၈၂။ “ငါးဆယ်နှစ် အာယုကြာလျှင်၊ သက်ခန္ဓာ ရွှေမပြောင်းသော်လဲ၊ မကောင်းတဲ့

ကံကြမ္မာ၊ ရောက်တတ်လှပါ။” ပုညတေး ၅၄။ “အာယုဝဏ္ဏ သုခဗလဟူသော ကောင်းကျိုးချမ်းသာမျိုး။” ဘာဝနာ ၁၃၉။ “အာယုတော်ကို မထိခိုက်လျှင် ကျေးဇူးတင်ရတော့မှာဘဲ။” ထီး၊ စ ၁၃၄။ [ပါ။ အာယု။]

အာယုကပ်—သက်တမ်း။

“ရေတွက်ဆုံးခပ်၊ အာယုကပ်သည်။ ။ရာစပ်ပြီးစေ ကုန်သတည်း။” ပါမီ၊ နိဂုံး* ၄။ “ဤပရိသတ်သည် ငါဘုရားကိုရှိသေခြင်း...အလွန်ငြိမ်သက် တင့်တယ်၏၊ ငါ စ၍မဆိုသည်ရှိသော် အာယုကပ် ပတ်လုံးသော်လည်း စကားစ၍ မဆိုပေရာ။” ဣကုဏ် ၅၂၉။ “ထိုလုလင်သည် ဤမျှသောကောင်းမှု စေတနာကို ပြု၍ အာယုကပ်ပတ်လုံးတည်၍ အသက်၏အဆုံး၌ သေခဲ့သည်ရှိသော်။” မဇ္ဈ ၁၀၁။ “ဥစ္စာရှာခြင်း၌ အာယုကပ်ပတ်လုံး စားသုံးနေရမည်ကဲ့သို့။” ဝိဗြေ ၁၃၄။ “သတ္တဝါတို့ ပဋိသန္ဓေနေသည်မှ စုတိတိုင်အောင် အသက်အပိုင်းအခြားသည် အာယုကပ်မည်၏။” မနောရထ ၁၁၁။ [ပါ။ အာယုကပ္ပ။ အာယု-အသက်၊ ကပ္ပ-အပိုင်းအခြား။]

အာယုဒါယ—[ဗေဒင်] အသက်မည်မျှရှည်မည်ကို တွက်သောနည်း။ ?]

“အာယုဒါယတွက်တတ်သောသူကို ခေါ်၍ အသက် ဖမာဏကို တွက်စေရာ။” ဥတု ၄၅။ “ဤဘဝတွင် အသက်မည်မျှရှည်၍၊ ကောင်းမကောင်း၊ အကျိုးအပြစ် မည်သည့်အခါဖြစ်မည်မျှကိုဆိုသော အာယုဒါယတွက်နည်း။” သုဇာ ၄၆။ “ရွှေပြည်ဝန်ကြီးသည် မိမိ၏ အာယုဒါယ အပိုင်းအခြားကို သိခြင်းကြောင့် တလခန့်ကကြိုတင်၍ မိမိ၏ နောက်ဆုံးနေ့အတွက် ပြင်ဆင်သည်ဟု ဆိုကြသည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၈၊ ၃၆၅။ [ပါ။ အာယုဒါယ။ အာယု-အသက်၊ ဒါယ-ကုန်ခြင်း၊ ပျက်စီးခြင်း။]

အာယုဒီယ—အသက်ရှည်ခြင်း။

“အာယုဒီယ၊ ဝဏ္ဏသုခ၊ ဗလပဋိဘဏ် ငါးတန်ကို ခံစံရကြောင်း။” ပုညဝတ် ၁၈၀။ “အာယုဒီယ

ဆိုတဲ့ အသက်ရှည်ဆေး။” လောစက် ၁၉။
[ပါ။ အာယုဒီသ။ အာယု-အသက်၊ ဒီသ-ရှည်ခြင်း။]

အာယုဓမ္မ — အသက်ရှည်ခြင်း။

“အာယုဓမ္မ အသက်တမ်း၏ကာလ ကြာမြင့်စွာ တိုးပွားလာခြင်း။” ဘာဝနာ ၆၈။ “ရသာယနမှာ အိုခြင်း၊ နာခြင်းကို ဖျက်ဆီးတတ်သော ဆေးမျိုး... မြန်မာတို့က အာယုဓမ္မဆေးခေါ်သည်။” ဥတု ၆၁။
“အာယုဓမ္မ ဆေးခေါ်သော ပြဒါးပြာ၊ သံပြာ... စသည်တို့ကိုလည်း စားသောက်တတ်ကြလေသည်။” စာဏကျ၊ ပ ၃၉။
[ပါ။ အာယုဓမ္မ။ အာယု-အသက်၊ ဓမ္မ-တိုးပွားခြင်း။]

အာယုသင်္ခါရ — အသက်ကိုပြုပြင်မှု။

“အစဉ်သဖြင့် အာယုသင်္ခါရကုန်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ယူအံ့သောနေ့သို့ ရောက်လေ၏။” သမန်၊ ဒု ၅၀။ “ဤလမ္ပနောက် သုံးလမြောက်လွန်သောအခါ ငါဘုရားသည် ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူအံ့ဟု အာယုသင်္ခါရကို လွှတ်တော်မူလိုက်ပြီ။” ဇီ ၆၄၀။ “ငါ၏ အာယုသင်္ခါရသည်ကား အဘယ်သို့သဘောရှိသနည်းဟု။” ငါး၊ တ ၅၉၉။ “အာယုသင်္ခါရကို လွှတ်၏ဟူသည်ကား မည်သည့်နေ့၌ ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုအံ့ဟု ပိုင်းခြားသည်ကို ယူ။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၄၃၃။
[ပါ။ အာယုသင်္ခါရ။ အာယု-အသက်၊ သင်္ခါရ-ပြုပြင်မှု။]

အာယုက္ခယ — အသက်တမ်းစေ့သေခြင်း။

“အသက်အပိုင်းအခြားသို့ရောက်မှ သေခြင်းသည် အာယုက္ခယမည်၏။” သင်္ခါ ၈၅။ “နတ်တို့သည် အသက်၏ကုန်ခြင်း အာယုက္ခယ၊ ကောင်းမှု၏ ကုန်ခြင်း ပုညက္ခယ...အကြောင်းတို့ကြောင့် နတ်ပြည်မှ စုတေကြကုန်၏။” သံဝတ် ၁၁၉။ “ဤသက်ဆစ်တမ်းကို ပေါင်း၍ နှစ်ပေါင်းသုံးဆူနှစ်နှစ်သည် မြင်းတို့၏ အာယုက္ခယပိုင်းတည်း။” စွယ်၊ ဒု ၂၈၃။
[ပါ။ အာယုက္ခယ။ အာယု-ခယ၊ အာယု-အသက်၊ ခယ-ကုန်ခြင်း။]

အာရညက — တောရဆောက်တည်သောရဟန်း။

“သပိတ်ကိုကိုင်၍ သင်္ကန်းကိုရုံ၍သွားသော တောနေအာရညကရဟန်းတို့သည် ပင်ပန်းရာသောကြောင့်။”

စူသစ်၊ ဒုဂ ၁။ “တော၌နေသောရဟန်းတို့ အာရညကဝတ်ကို မပြုသောကြောင့်သာလျှင်။” စူသစ်၊ ဒု ၇၉။
[ပါ။ အာရညက။]

အာရညကင် — တော၌နေသောဓုတင်အကျင့်။ တောရဓုတင်ဆောက်တည်ခြင်း။

“ခပ်ဝေးမဲကြည့်၊ မြိုင်တလျှင်ဖြင့်၊ အာရညကင်၊ အရပ်ထင်လျက်။” ဆု* ၇၀။ “လူသူမယှဉ်၊ အာရညကင်၊ ကျင့်ဓုတင်ဖြင့်၊ ပျော်ချင်ရကား။” သံ* ၂။
“ဘောနေအာရညကင် ဓုတင်ဆောက်တည်ကုန်သော အာရညကရဟန်းတို့သည်။” စူသစ်၊ ဒု ၈၀။
[ပါ။ အာရညကင်။ အာရညက-အင်၊ အာရညက-တောရနေသောပုဂ္ဂိုလ်၊ အင်-အကြောင်းအင်။]

အာရုဏ် — အရုဏ် နှင့်အတူတူ။

“စတုသစ္စာ၊ ဉာဏ်ပညာဟု၊ နေ အာရုဏ် ကြီးထွက်နိုးနိုး၌။” ပါမီ* ၄၉။ “ကြိုင်ပေါက်ပျံ့စွာ၊ ငါးမည်ကြွလည်း၊ နေအာရုဏ်သင့်၊ ကန်လုံးပွင့်သား။” စာရတု ၃၃။ “ငါတို့သင်္ခါ၊ ရဟန်းမှာကား၊ နေအာရုဏ်တက်၊ ထွန်းလျှံပြက်က။” ဇေယျီ* ၂၁၁။ “နေတရံခါ၊ နေအာရုဏ်တက်၊ လပြည့်ရက်တွင်။” ဝိပျူ* ၆။ “ကဆုန်လပြည့် အင်္ဂါနေ့ည အာရုဏ်တက်မည်ဆဲဆဲ ဗုဒ္ဓဟူးနေ့သို့အဝင် ပရိနိဗ္ဗာန် စံယူတော်မူလေ၏။” မော်ဇော ၂။ “ညဉ့်ဦးယံပတ်လုံး ဘာဝနာကိုအားထုတ်၍ အာရုဏ်မတက်မီ အရဟတ္တဖိုလ်သို့ရောက်၍။” မင် ၃၀။

[ပါ။ အရုဏ်။ မှတ်ချက်။ ပါဠိဘာသာဝေါဟာရကို မြန်မာမှု ပြုရိုးအစဉ်အရဆိုသော် အဆုံးဏဗျည်းကို အသတ်ပြုလုပ်၍ အရုဏ်ဟူသာ ဖြစ်သင့်သည်။ ယင်းသို့လည်း အတွေ့ရများသည်။ အရုဏ်ဟု ရေးသော်လည်း ဖတ်သောအခါ အာရုဏ်ဟု ဖတ်လေ့ရှိကြသည်။ သို့ဖြစ်၍ ဖတ်သံအတိုင်း အာရုဏ်ဟု ရေးကြသည်ဟု ယူဆနိုင်သည်။ ပျို့လင်္ကာများ၌ကား ဖတ်သံကိုလည်းလိုက် စပ်အင်ကိုလည်းလိုက်၍ အာရုဏ်ရေးကြသည်ဟု ယူဆနိုင်သည်။ ဖတ်သံ မထွက်ဘဲ လျက်ပင် စပ်အင်သို့လိုက်၍ ရေးကြသည့် အရာများလည်း ရှိသည်။ သာဓကကား-“ကျင့်မှတ်ကိုယ်နှုတ်၊ သဘောဟုတ်လျက်၊ အကုသိုလ်ကံ၊ မရောပြုသည်။” စာရတု ၁၃၁ (မိစောမင်းနှစ်ဆိုင်ရတု၊ ဒု)။ “ပြည်

ဆံရှင်နှိုက်၊ ပထင်ဝင်းရိပ်၊ ညဉ့်ကိုသိပ်မှ၊ အရိပ်
မဒွနာဘုံ။” ယင်း ၁၅၂ (ပဲကူးမိဖုရားဆိုရတုတ)။
“ဣန္ဒနတ်လေ၊ ချိန်မမှတ်နေ။ ဇိန့်မြတ်ဆွေ။” ယင်း
၁၆၂ (ပဲကူးမိဖုရားဆိုရတု)။ “သကြားနတ်တူ၊
ချီတော်မူသော်၊ ရံကုသိန္ဒာ (ရံကုသိန္ဒာ) ၊ ဝင်လမ်း
မှာမူ။” ယင်း ၁၈၉ (ဥကာပုံဆိုရတုပ)။ စသည်
တို့ဖြစ်သည်။]

အာရာမ—ကျောင်းပရဝိုင်း။ ဥယျာဉ်ခြံ။

“ရာဂကိုနှိပ်ကွပ်အံ့သောငှာ ရသေ့ကျောင်း အာရာမ
တွင်း၌ ဥပုသ်သုံး၍နေ၏။” ပုညဝတ် ၁၉၅။ “မြေ
ဥယျာဉ် အာရာမ စောင့်လူနှင့်တကွ လှူဒါန်းတော်
မူခြင်း။” ဂံဘုရား ၄၅။ “နောက်တနေ့ ဝေဠုဝန်
အာရာမကို အလှူတော်ခံလျက် သီတင်းသုံးတော်
မူသည်။” ဂါထာဆ။ “ကဿပ မြတ်စွာဘုရား၏
ကျောင်းတော် အာရာမ သည် ဝေးသည် မဟုတ်။”
သာသမိ ၃၁၆။ [ပါ။ အာရာမ။]

အာရုံ—၁။ စိတ်၏ လှမ်းတွယ်ရာ။ စိတ်ကို ဆွဲဆောင်
သည့် အရာ။

“ခြောက်တံခါးဝယ်၊ခြောက်ပါးအာရုံကြုံလတ်သော
ခါ။” ကိုး* ၃၉။ “နတ်ရပ်ဘုံတွင်၊ အာရုံ ငါးပါး၊
များလေတုံရှောင်း။” ပြာဠိ* ၈၂။ “ရူပါရမ္မဏ၊
စသည် အာရုံ၊ ခြောက်ခုကြုံကာ၊ နှိုင်းပုံသွယ်ချ။”
ဘူပေါင်း* ၁။ “ရွှေနန်းရွှေဘုံ၊ အလုံးစုံကို၊ အာရုံ
မျက်မြင်၊ ဖူးမြော်ချင်၍။” ဝိဗြေ ၁၄၆။ “ဟောတော်
မူအပ်သော ထိုစကားသည် အလုံးစုံသော ဘုရား
တပည့်သား ရဟန်းတို့အား အာရုံပြု၍ ဟောတော်
မူအပ်သည်မဟုတ်။” မိလိန် ၂၉၃။ “မျက်စိအာရုံ
ကို လွန်သည်ရှိသော် တပြိုင်နက်သော ဟစ်ကြွေး
ခြင်းကို ဟစ်ကြွေး၍ မြို့တွင်းသို့ ဝင်ကြလေကုန်၏။”
ဏိကုဏ် ၂၀၄။ “အပြင် အာရုံတို့ကြောင့် တုန်တုန်
လှုပ်လှုပ်မရှိဘဲ။” ထေရီ၊ ဒု ၁၂၁။ “ရွှေနံသာရင်မှာ
လိမ်းတံ့ မိန်းမတို့ အာရုံကြောင့် ဗလုံစိ ဆူပွက်၍
လူထွက် တတ်တယ်။” ဂဏ္ဍိ ၆။

၂။ စိတ်တွေ့။ အတွေ့။ တွေ့စိတ်။

“သားလွမ်းကြင်ကို။ ပူးချင်အာရုံ ဆွေတစ်စုံ။” သစ္စာ*
၁၂၄။ “မြင်ချင်သည့် အာရုံ၊ ကြံချင်သည့်နည်းနှင့်၊

မိသီးချိုး မိသီးသောက်၊ တအောက်မေ့မေ့။” ပုည၊
၁၊ ၅၄။

[ပါ။ အာရမ္မဏ။ အာရမ္မဏ-မေ့လျော့ရာ။ အာရုံ
ငါးပါး။ ၁ ရူပါရုံ - အဆင်း၊ ၂ သဒ္ဒါရုံ - အသံ၊
၃ ဂန္ဓာရုံ-အနံ့၊ ၄ ရသာရုံ-အရသာ၊ ၅ ဖော
ဠဗ္ဗာရုံ-အတွေ့။ ယင်း ငါးပါးတွင် ဓမ္မာရုံ-တရား
သဘောကိုထည့်၍ အာရုံ ၆-ပါးဖြစ်သည်။]

အာလယ — တွယ်တာခြင်း။ အာသာဆန္ဒရှိနေခြင်း။

“မတွေ့မဆ၊ ဝတ်လဲလှ၌၊ အာလယ ပြတ်ပြတ်၊ ပယ်
ချွတ် လည်းထား။” ဆု* ၈၁။ “ဥယျာဉ်က ထွက်
သောအခါမှ ဤသရက်သီးကို ဝအောင်စားမည်ဟု
အကြံတော် အာလယ နှင့် ဥယျာဉ်သို့ဝင်၍ စမ္ပယ်
တော်မူလေ၏။” ဇောတိ ၅၄။ “လိုလားသည့်ဆန္ဒ
ကြောင့် အာလယ အလျောက် ပြီးမြောက်ကေန်။”
ပုည၊ ၂၊ ၂၆။ “မစားတော့အံ့ဟု အာလယ ပြတ်မှ၊
လက်က လွတ်မှ အကပ် ပျက်သည်။” ဝိပြတ် ၇၁။
“ပစ္စည်းတွေကို အာလယ ပြတ်ကင်းစွာနှင့် စွန့်လွှတ်၍
တောထွက်တော် မူကြသော ထုံးစံ ရှိလေသည်။”
စာဏကျ၊ ပ ၇၃။ [ပါ။ အာလယ။]

အာလာပသလ္လာပ—အချင်းချင်း ဝမ်းမြောက် ညီညွတ်
စွာပြောသည့်စကားစမြည်။

“အထံတော်သို့ ရောက်သောကာလ ချမ်းမြသာယာ
သော အာလာပသလ္လာပ စကားကို လျှောက်ကြား
ပြောဆို၍နေကြ၏။” ဇိ ၃၄၄။ “ရွှေကျောင်းဆရာ
တော်ထံ ဝင်ရောက်၍ ဝတ်ချပြီးလျှင် ကျန်းခံသာ
ယာသော အကြောင်းကို မေးမြန်း၍ ‘အာလာပ
သလ္လာပ စကားဖြင့် နှုတ်တုံပြန်လှန်ပြောဆိုကြပြီးမှ။’
မေးဖြေ ၇။

[ပါ။ အာလာပသလ္လာပ။ အာလာပ-တွေ့ခါစ နှုတ်
ဆက် ပြောဆိုသော စကား၊ သလ္လာပ-အချင်းချင်း
ဆန့်ကျင်ခြင်းမရှိဘဲ ဆက်လက်ပြောဆိုသောစကား။]

အာလိန်—အဆင့်။ အပြင်။

“နဂါးတသုန်၊ ဂဠုန်တတန်၊ ဂမ္ဘန်ယက္ခ၊ ဂန္ဓဗ္ဗနှင့်၊
ပဉ္စ အာလိန်၊ လေးရောင်ရှိန်ထက်။” ဥဗ္ဗာ* ၂၄။
“အာလိန် ငါးဆင့်၊ ရွန်းရွန်းတင့်သား၊ နတ်မင်းစံရာ၊
ဝတီသာသို့။” ဆန့်စပ်ပျိုး ၄၉။ “နဂါး၊ ဂဠုန်၊
ဂမ္ဘန်၊ ယက္ခ၊ ဂန္ဓဗ္ဗဟူ၍ အာလိန် ငါးဆင့်ရှိသည်။”

ပညာ ၂၄၅။ “အာလိန် ငါးထပ်တွင် တခုတခုသော အာလိန်အပြင်သည်ယူဇနာငါးထောင်စီကျယ်သည်။” စွယ်၊ ဒု ၁၁၅။ “မြင်းမိုရ်တောင်၏ အာလိန် ငါးဆင့်တွင်လည်း.... ပဌမအာလိန်၌ အစောင့်အရှောက်ထားကြောင်း။” သမန်၊ ပ ၁၀၇။ “အာလိန်များဖြင့် ပြုလုပ်ထားသော မြော်စင်ကြီးများ ကဲ့သို့။” သမိုင်း၊ ပ ၈၅။ [ပါ၊ အာလိန္ဒ။]

အာလုပ် — ရှေးရှုခေါ်ခြင်း။

“မဟာရာဇ၊ အာလုပ်ဟ၍၊ တွင်ထမည်မှတ်၊ ဓတရဌ်ဟူ။” ဘူလင်* ၁၂၂။ “ဟယ်ဟယ်ဗြာဟ္မဏ၊ အာလုပ်ဟလျက်၊ တောင့်တနည်းရှာ။” ကိုး* ၁၃။ “ရုံးစည်းသရုပ်၊ ပေယျာချုပ်လျက်။” အာလုပ် ဦးညွတ်ဂါထာရွတ်၏။” ငရဲ* ၁၃၇။ “အိုအမိငယ်၊ နတ်၏နွယ်၊ အဘယ်အာလုပ်ဆိုမည်နည်း။” စွယ်စုံ* ၄၆။ “အိုအမိငယ်ဟု ခေါ်ဝေါ်ခြင်းသည် သာဒရအာလုပ်တည်း။” စွယ်၊ ပ ၆၀။ “ဘောဏ္ဍိတိဟု ရှေ့ရှုခေါ်ဝေါ်ခြင်းကြိယာသည် အာလုပ်မည်၏။” ပုဒ်စစ် ၄၃။ [ပါ၊ အာလပန။ အာ-ရှေ့ရှု၊ လပန-ခေါ်ခြင်း။ ပုဂ္ဂိုလ်ကိုလိုက်၍ အာလုပ်အမျိုးမျိုးရှိသည်-

ဘန္တေ-အရှင်ဘုရား။ ရိုသေလေးမြတ်စွာ ခေါ်သည့်အာလုပ်။ “ဘန္တေတိ သဂါရဝသပတိဿ ဝစနံ။” ကင်္ခါ၊ နိဒါန်း။

အာယသွာ-အရှင်။ ချစ်ခင်သမှု အလေး ပြု၍ ခေါ်သော အာလုပ်။ “အာယသွာတိ ပိယဝစနမေတံ၊ ဂရုဂါရဝ သပတိဿာ ဓိဝစနမေတံ။” ပါရာဌာ၊ ပ၊ ဝေရဉ္စကဏ္ဍ ၁၃၈။ (ရဟန်းအချင်းချင်း၊ လူကရဟန်းကို ခေါ်ရာ၌သုံးသည်။)

အာဝုသော-ငါ့ရှင်။ အာယသွာနှင့် တူသည်။ (ရဟန်းအချင်းချင်းကြီးသူကငယ်သူကို၊ ရဟန်းကဒကာကိုခေါ်ရာ၌ သုံးသည်။)

ဘော-အိုအချင်း။ ပုဏ္ဏားတို့၏ ဇာတ် အလေ့ဖြင့် ရှေ့ရှုခေါ်သောအာလုပ်။

ဘဏေ-အိုအချင်း။ မင်းစိုးရာ ဇာတို့က လက်အောက်ငယ်သားကို ခေါ်သည့်အာလုပ်။ “ဘဏေတိ ဣဿရာနံ နိစဌာနိက

ပုရိသာလပနံ။” ပါရာဌာ၊ ဒုတိယပါရာဇိက အဖွင့် ၂၃၈။

သမ္မ-အိုအဆွေ။ အရွယ်တူ သူငယ်ချင်းကို ခေါ်သောအာလုပ်။ “သမ္မာတိ ဝယသာဘိလာပေါ။” သီတာ၊ သာမညဖလသုတ် အဖွင့် ၁၂၁။

မာရိသ-အချင်း။ နတ်တို့ သုံးသော အာလုပ်။ ဆင်းရဲကင်းသော လူအချင်းချင်းလည်း သုံးသည်။ “မာရိသာတိ ပိယဝစနမေတံ၊ ဒေဝါနံ ပါဠိယေက္ခော။” သုတ်မဟာဝါအဋ္ဌကထာ၊ သက္ကပဉ္စသုတ်အဖွင့် ၂၅၉။

အယျ-အရှင်၊ ရှင်မ။ ဘန္တေကဲ့သို့ ရိုသေလေးမြတ်စွာခေါ်သော အာလုပ်။ (ဘိက္ခုနီမများကို ခေါ်ရာ၌ သုံးသည်။ လူအချင်းချင်းလည်း အယျ-ဟု ခေါ်သည်ကို တွေ့ရသည်။ အရိယပုဒ်နှင့် အတူတူဖြစ်သည်။ ရကိုချေ၍ ယကိုဒွေးဘော် ပြုထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ‘မြတ်သောသူ’ ဆိုလိုသည်။)

အယျေ-ရှင်မ။ အယျနှင့်အတူတူ။ (မိန်းမကို ခေါ်ရာ၌ သုံးသည်။)

အမ္မ-အမိ။ မိခင်။ မိခင်ကိုခေါ်ရာ၌ သုံးသည့် အာလုပ်။ မိခင်နှင့်အလားတူ မိန်းမများကို ခေါ်ရာ၌လည်း သုံးသည်။ “အမ္မာတိ မာတရံ လပတိ။” ပါရာဌာ ၁၅၈။

တာတ-အဖ။ ဖခင်။ အမောင်။ ဖခင်ကို၎င်း ဖခင်နှင့်အလားတူ သူကို၎င်း သားကို၎င်း သားနှင့်အလားတူသူကို၎င်း ခေါ်ရာ၌ သုံးသောအာလုပ်။

သာမိ-အရှင်။ ကျေးကျွန်က အရှင်ကို၊ မယားက လင်ကို ခေါ်ရာ၌ သုံးသည့်အာလုပ်။

ဘဒ္ဒေ-ရှင်မ။ လင်က မယားကို၊ ယုတ်နိမ့်သူတို့က အိမ်ရှင်မကို ခေါ်သည့်အာလုပ်။

ဘဂိနိ-နှမ။ ရဟန္တာက မာတုဂါမကို ခေါ်သည့် အာလုပ်။ (သာမန်လူများက နှမအရွယ် မိန်းမကို ခေါ်ရာ၌လည်း သုံးသည်။)

ဇေ-ဟဲကျန်မ။ ဝေသာလီ နယ်၌ ကျန်မတို့ကို
ခေါ်သည့်အာလုပ်။ “ဇေတိ အာလပနေ
နိပါတော၊ ဝေဟိတသ္မိဒေသေ ဒါသိနံ
အာလပန္တိ။” ပါရာဌာ၊ သုဒ္ဓိန္နကဏ္ဍ
၁၆၂။

ရေ-ဟေ့ကောင်။ များသောအားဖြင့် ယုတ်နိမ့်သူကို
အလိုမတူပဲ ခေါ်သောအာလုပ်။ “ရေတိ
အာမန္တဝစနံ။” ကထာဝတ္ထု အဋ္ဌကထာ၊
ပုဂ္ဂလကထာ အပွင့် ၁၀၀။ သာမည
ရှေးရှု၊ မြက်ဆီခြင်းဟု ဆိုသည်။
တေပိဋက ၄၀။]

အာလှ—အာလယ နှင့်အတူတူ။

“အာလှမပြေ၊ တပေပေ၊ သေသည် တိုင်အောင်
မှားတော့သည်။” ရွှေပြည်၊ ပ ၃၄။ “ထိုဒေသနာအရ၊
ဂါထာပြကို၊ အာလှ သောမနသံ၊ မနောဓာတ်၌၊
မပြတ်အာရုံ၊ ဇောပေါင်းဆုံသဖြင့်။” ဓမ္မာလင် ၁၇၇။
[ပါ။ အာလယ။ မှတ်ချက်။ ပါဠိဘာသာ၌ အာလယ
ဟူ၍သာ ရှိသည်။]

အာဝါသ—၁၊ နေရာဌာန။

“ကျင့်ကြံလုံ့လ၊ အာဝါသဝယ်၊ ဘယထေဂါ၊ ကင်း
စင်ကွာ၊ ချမ်းသာတော်မူပါစဘုရား။” ဝိရီ၊ ပ ၂၈၂။
“၎င်းဆရာတော်ဘုရားကြီး၏ ခြေတော်ရင်း အရိပ်
အာဝါသသို့။” ကျောင်းတော်ရာ ၆၆။ “အိမ်ကြီး၊
ကျောင်းကြီး၊ ဝင်း၊ ခြံ၊ အရံ၊ ပရိဝုဏ်တို့သည်
အာဝါသမည်၏။” ကာနု ၂၅၂။ “မိမိတို့နေထိုင်ရန်
အရိပ် အာဝါသ မရှိလျှင်။” ဓာဏကျ၊ ပ ၄၇။
“အလွန်တရာ အရိပ် အာဝါသပြည့်စုံသော ညောင်
ပင်ကြီးအောက်တွင်။” မော်ဇော ၂၀။

၂၊ ဆည်းကပ်နေထိုင်ခြင်း။

“အလွန်တရာ၊ ဘယ်ဆရာ၌၊ အခါနိစ္စ၊ အာဝါသလျက်၊
ဆုမ္မခံ။” ဆု* ၁၃၃။ “ဂုဏ်နက်မချီ၊ ပညာရှိကို။ ။
ပေါင်းမိ အာဝါသ စေမင်း။” မာတော * ၂၂။
[ပါ။ အာဝါသ။ အာဝါသ-နေရာ။ မှတ်ချက်။
“ရသေ့မြတ်လျှင်၊ နှုတ်လွတ်သံမြ၊ အာဝါသလျက်၊
ဆုမ္မမင်းကို၊ ကျင့်စေလို၍၊ သံချိုသာမြတ်၊ မုက္ခပတ်
ဖြင့်၊ ရွတ်သားဂါထာ။” ဟူသော နဝရတ်ပျို့ * ၃

၌ပါသော အာဝါသကား ပါဠိသက်ဟုတ်အံ့ မထင်။]

အာဝါသဝတ်—အိမ်ရှင်ဝတ်။

“ငါတို့ရွာသို့၊ ကြွလာရောက်ပေ၊ ညွှတ်ပြစ်ချေ၏၊
အိမ်နေမယ်က၊ အာဝါသဝတ်၊ မလွတ်စကောင်း။”
ကုသ * ၃၇၀။

[ပါ။ အာဝါသဝတ္ထ။ အာဝါသ-နေရာ အိမ်၊
ဝတ္ထ-ကျင့်ဝတ်။]

အာဝါသိက—အမြဲနေသူ။ ကျောင်းနေရဟန်း။ အိမ်
သည်။

“ရှင်ဝိမလနှင့်ရှင်ဇဠိလတို့သာ အာဝါသိကအဖြစ်နှင့်
ဗန်းမော်ကျောင်းတိုက်ကြီး၌ နေထိုင်ကြရာတွင်။”
ဝိထုံး ၂၂။ “သာဝတ္ထိပြည် ရွာကျောင်း၌ နေထိုင်
ကြကုန်သော အာဝါသိက ရဟန်းတို့အား အကြောင်း
ပြု၍။” ဝိထုံး ၂၀၆။ [ပါ။ အာဝါသိက။]

အာဝါသိကဝတ်—ကျောင်းနေရဟန်းဝတ္ထရား။

“ထိုအာဂန္တုရဟန်းအား အာဝါသိကဝတ် ပြုတော်
မူသည်။”

[ပါ။ အာဝါသိကဝတ္ထ။ အာဝါသိက-ကျောင်းနေ
ရဟန်း၊ ဝတ္ထ-ကျင့်ဝတ်။]

အာဝါဟ—သတို့သမီးကို ဆောင်ယူသော မင်္ဂလာ။

“သွီးတောင်းမှု မင်္ဂလာကို အာဝါဟ ခေါ်သည်။”
နိရုတ် ၁၉၄။ [ပါ။ အာဝါဟ။]

အာဝါဟဝိဝါဟမင်္ဂလာ—ထိမ်းမြားမင်္ဂလာ။

“သာမဏေရ ပဗ္ဗဇ္ဇမင်္ဂလာ၊ အာဝါဟဝိဝါဟမင်္ဂလာ
ဟူ၍ လောကီ မင်္ဂလာ ၁၂ ပါး လာရှိပါသည်။”
ဘိသိက်၊ ဒု ၃၀။

[ပါ။ အာဝါဟဝိဝါဟမင်္ဂလာ။ အာဝါဟ-သတို့
သမီးဆောင်ယူခြင်း၊ ဝိဝါဟ-သတို့သမီး ပေးခြင်း၊
မင်္ဂလ-မင်္ဂလာ။ “အာဝါဟောတိ ဒါရကဿ ပရ
ကုဗတော ဒါရိကဿ အာဟရဏံ။ ဝိဝါဟောတိ
အတ္တနော ဒါရိကဿ ပရကုလေ ပေသနံ။” ပါရာဌာ၊
ဒု ၁၃၀။ အာဝါဟကား သတို့သားအတွက် အခြား
သောအမျိုးမှ သတို့သမီးကို ဆောင်ယူခြင်း။ ဝိဝါ
ဟကား မိမိ၏သမီးကို အခြားအမျိုးသို့ ပေးခြင်း။]

အာဝုသော—မထေရ်ကြီးက မထေရ်ငယ်ကို ခေါ်သော အာလုပ်စကား။ (ငါ့ရှင်ဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။)

“အကျွန်ုပ် ရှင်ပင်ဘုရားကို မသိသောကြောင့် အာဝုသော ဟူ၍ ခေါ်မိသည်ဟု ကန်တော့၏။” ဣကုဏ် ၂၁၅။ [ပါ။ အာဝုသော။]

အာဝေဏိက—မိမိတို့နှင့်သာ သက်ဆိုင်သော။

“ဝေ သာ ရဇ္ဇ လေး ပါး အာဝေဏိကဓမ္မ ဂ ပါး စသည်တို့ကို ဘုရားလောင်းအား ရောက်စေ၍။” မဟာယာန ၅၃။ “သားသမီးဖွားမြင်ရခြင်းဆိုတာ မိန်းမတို့နှင့်သာ သက်ဆိုင်တဲ့ အာဝေဏိက ငါးမျိုး တို့တွင် တပါးအပါအဝင်ပေါ့။” ထေရာ၊ တ ၁၁၀။ “သားသမီးမွေးရခြင်းစသော အာဝေဏိက ဒုက္ခတို့မှ ကင်းစင်ရန်။” ထိလက်စွဲ၊ ဒု ၆၇။

[ပါ။ အာဝေဏက။ အာ-မ၊ ဝေဏိက - မိမိနှင့် ကင်း၍ဖြစ်ခြင်း။ “အတ္တနာ၊ မိမိနှင့်။ ဝိနာ၊ ကင်း၍။ ပဝတ္တတိ၊ ဖြစ်တတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဝေဏိကံ၊ ဝေဏိကမည်၏။ ဝေဏိကံ၊ မိမိနှင့်ကင်း၍ဖြစ်သည်။ န၊ မဟုတ်။ အဝေဏိကံ၊ မိမိနှင့်ကင်း၍ ဖြစ်သည် မဟုတ်။ အကို အာပြု၍ အာဝေဏိက ဖြစ်သည်။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ဒု ၃၃၄။ ရဟန္တာသာဝက တို့နှင့် မဆိုင် မြတ်စွာဘုရား၌သာရှိသော ဂုဏ်ဆဲရှစ်ပါးကို အာဝေဏိကဂုဏ်ဟုခေါ်သည်။ ယောက်ျားများနှင့် မဆိုင် မိန်းမများ၌သာဖြစ်သည့် ၁ ဥတုလာခြင်း၊ ၂ လင်၏ နောက်သို့လိုက်ရခြင်း၊ ၃ ကိုယ်ဝန် ဆောင်ရခြင်း၊ ၄ သားဖွားရခြင်း၊ ၅ လင်ကို ပြုစုရခြင်းငါးမျိုးကို အာဝေဏိကဒုက္ခဟု ခေါ်သည်။ စွယ်၊ ပ ၄၃။]

အာဝဇ္ဇန်း—၁။ ဆင်ခြင်ခြင်း။ နှလုံးသွင်းခြင်း။ အာဝဇ္ဇန်းစိတ်။

“ဝင်စေတန်းတန်း၊ အာဝဇ္ဇန်းက၊ ဖြန်းဖြန်းဘွင့် ကာ။” မဃ* ၄၃၃။ “ရှင်စူဠပန်သည်ကား အာဝဇ္ဇန်း တချက်တည်းဖြင့် ရဟန်းတထောင် ဘန်ဆင်းသည်။” ဝဲနော် ၅၁။ “ထိုစိတ္တပြုဒ် အား လျော်သော အာဝဇ္ဇန်းသည်၎င်း၊ (ထိုဖဿ အားလျော်သော နှလုံးသွင်းခြင်းသည်၎င်းသော်လည်းဟူ) ။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၂၉၇။ “စိတ္တပြုဒ်အခါခါ အာဝဇ္ဇန်း လျင်တော် မလျက်။” တေ ၂၁။ “စက္ခုဒွါရ၌ အဆင်းရုပ်

ထင်သောအခါ ဘာလဲဟု ဆင်ခြင်မှု အာဝဇ္ဇန်းစိတ် ဖြစ်၍ချုပ်၏။” ဝိပဿနာ၊ ပ ၁၇။

၂။ စကားကို စိကာပတ်ကုံးအောင်ပြောနိုင်ခြင်း။

“အတုလဆရာတော်မှာ ကျမ်းဂန်သင့်ရုံသာရှိသည်။ နှုတ်အာဝဇ္ဇန်း ကောင်းလှသည်။” သီလဝိ ၇၅။ “အသီးသီးသော ဆရာကြီးတို့၏ အာဝဇ္ဇန်းမှာ တခန်းစိတ်ပုံစံ၊ ဉာဏ်ရှိတိုင်း ညွှန်ပြီး၊ ကွန်လို့များ သိကြသည်။” စပယ် နိဒါန်း။ “ပြောလိုက်သော စကားများမှာ အလွန်မှတ်သားဘွယ် ကောင်း၍ ကျက်ထားသောစာများကဲ့သို့ ကရားရေသွန် စိကာပတ်ကုံး အာဝဇ္ဇန်း ရှင်လှကြောင်း။” သုတ၊ ၂၊ ၆၃။ “ဘောသမ္မတ္တိတို့ကို ရေစက်ချဆရာအာဝဇ္ဇန်း ရှိတိုင်း ခွဲကြကုန်၏။” ဥတ္တမ ၁၀။

[ပါ။ အာဝဇ္ဇန။ အာဝဇ္ဇန-ဆင်ခြင်ခြင်း။ မှတ်ချက်။ ဒုတိယအနက်မှာ ရွှေလာသောအနက်ဖြစ်သည်။ ပြောလိုသည့်အနက်ကို လျင်မြန်စွာ ဆင်ခြင်သုံးသပ်နိုင်သဖြင့် ကောက်ကာငင်ကာ ပြောနိုင်ခြင်းကိုပင် အာဝဇ္ဇန်းကောင်းသည်ဟုသုံးနှုန်းပြောဆိုခြင်းဖြစ်သည်။]

အာဝဋ်—အာဝဇ္ဇနဂီ ၅။

“သစ္စာရေသန့်၊ သောက်ပါအံ့ဟု၊ ငုံသည့်သူအား၊ တရားအာဝဋ်၊ ယှဉ်ပြိုင်လွှတ်၍။” ကဝိမဏ် ၄၆။ “ဟေမဝန်လှဲမှောင်မှာ၊ တဆဲနှစ်မြှောင် ဖြာညွတ်တဲ့၊ အာဝဋ်ကယ်ရေပင်လို၊ တွေးထင်မိဆီ။” သာဖြည့် ၆၇။ “ရေထုမလွတ်၊ ဘုန်းရောင်လွှတ်က၊ အာဝဋ်ဂီ၊ ခမ်းချောက်ရာသည်။” သေတ္တု၊ ပ ၅၁။ [ပါ။ အာဝဇ္ဇနဂီ။]

အာဝဇ္ဇနဂီ—အနုဝတတ်အိုင်မှထွက်၍ ရစ်ခွေစီးဆင်းသောမြစ်။

“အနုဝတတ်အိုင် နွားပြန်မှထွက်၍ တဆယ်နှစ်ခွေ ရစ်ပတ်လည်၍နေသော မြစ်ကို အာဝဇ္ဇနဂီဟူ၍ ဆိုသည်။” ကုလား၊ ပ ၃၇။ “ရစ်ခွေလက်ယာ၊ အိုင်မြတ်စွာကို၊ သုံးခါလိန်၍၊ သုံးကြိမ်ဦးချ၊ ထိုဌာနကို၊ အာဝဇ္ဇနဂီဆိုလေသည်။” ပုံမှူ ၂၈။ [ပါ။ အာဝဇ္ဇနဂီ။ အာဝဇ္ဇ-လှည့်ပတ်ရစ်ခွေသော၊ ဂီ-မြစ်။]

အာသက—မြတ်သော။ ရဲရင့်သော။

“ဆရာမြောက်လှ၊ အာသကဟု၊ ဂုဏ်ကျယ်လှိုင်း။”
ဂါထာ* ၂၆။ “မင်းတကာတို့ထက် အာသကမြောက်
တော်မူသော အဆွေမင်းဖျား စောတရား။” ဣကုဏ်
၄၇၉။ “ထေရ်သံဃာတို့၏ဆရာ အာသကမြောက်
ပြီး မဟာထေရ်ကြီးလည်း ဖြစ်တော်မူထသော။”
လက်စွဲ ၃။ [ပါ၊ အာသက။]

အာသယ — အလိုဆန္ဒ။

“မဋ္ဌဒေဝမင်းသည် နိက္ခမပါရမီကို တောင့်တခြင်း
အာသယ ရှိသူဖြစ်၍။” နေဇော် ၁၅။ “ဒါယကာ
တို့၏ သဒ္ဓါမိမ္မတ္တ၊ အာသယကို၊ ထောက်ဆရှုမျှော်
လျက်၊...အနုညာတပြုသင့်ကြောင်း။” ပုည၊ ၁၊ ၅၆။
“ဝေနေယျပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အလိုဆန္ဒ အာသယကျိန်း
ဟန်ကို ကေနိသိမြင်နိုင်သော။” သဇ္ဇန ၅။
[ပါ၊ အာသယ။]

အာသဝ — အာသဝေါတရားလေးပါး။

“လွမ်းဖုံးအာသဝ၊ ကြွင်းသမျှကို၊ ခယဉာဏ်မြတ်၊
စင်အောင်ဖြတ်လျက်။” ရာသီ* ၁၂။ “လေးဘော်
ဩဇာ၊ အာသဝဟု၊ ယောဂလေးမည်။” သံဝေ* ၂၀။
“ဆွမ်းရသမျှ၊ ဆောင်ပြီးမှလျှင် အာသဝယိုဖိတ်၊
တပ်သောစိတ်ဖြင့်။” ကုသ* ၅။ “အကြင်လောဘ ဒိဋ္ဌိ
မောဟတရားတို့သည်... ဖြစ်ရာဘုံအားဖြင့်... ဘဝဂ်
တိုင်အောင်... တရားအားဖြင့်... မဂ်၏ရှေးဖြစ်သော
ဂေါတြဘူတိုင်အောင် ...စီးတတ်ကုန်၏။... ဖြစ်တတ်
ကုန်၏။...၊ ထိုကြောင့်... အာသဝ မည်ကုန်၏။”
မနောရထ ၂၁၀။ [ပါ၊ အာသဝ။]

အာသဝေါ-အာသဝနှင့် အတူတူ။

“လျှံစီးပို့လျက်၊ မြစ်သို့လဘော၊ အာသဝေါ ကား၊
ကျလျော့ဖျားရေ။” ပါမီ* ၁၅။ “ထောင်သင်္ဃာတို့၊
လေး အာသဝေါ၊ ရေနယ်လျော့၍။” နာပျှို* ၈၆။
“အာသဝေါမကင်းသူကို၊ စိတ်ပူအောင်နှောက်ကျိ၍၊
ကလိသည့်လက္ခဏာ။” ပုည၊ ၁၊ ၆၀။ “ရဟန်းတရားကို
မပြတ်အားထုတ်သောအခါ မကြာမြင့်မီ အာသဝေါ
ကုန်ခန်း လေ၏။” ပြည်တိ ၈၇။ [ပါ၊ အာသဝ။]

အာသဝက္ခယဉာဏ် — အာသဝေါ တရား လေးပါးကုန်
ရာဉာဏ်။

“ဉာဏိန္ဒာစက်၊ ဖြာဖြာရှက်၍၊ အာသဝက္ခယ၊ ထက်
မြက်လှသား။” ကိန္နရီ* ၃၅။ “အာသဝက္ခယ၊ ထွန်းပ
တောက်လျှံ၊ မြတ်သောဉာဏ်ကို။” မင် ၆၉။
“အာသဝက္ခယ ဟု သမုတ်အပ်သော အရဟတ္တမဂ်
ဉာဏ်ကို မိုးသောက်ယာမ် အကုန် နေအရုဏ် ထွက်
သည်နှင့် တပြိုင်နက် ရ၍... ဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်
တော်မူ၏။” ဇိ ၄၉။

[ပါ၊ အာသဝက္ခယဉာဏ်။ အာသဝ-အာသဝေါ
တရား၊ ခယ-ကုန်၊ ဉာဏ-ဉာဏ်။]

အာသာ — တောင့်တခြင်း။ ချင်မွတ်ခြင်း။

“သမီးလှစွာ၊ ဖန်နီလာကို၊ အာသာငင်ငင်၊ လောဘ
မက်၍၊ ရက်ရက်ယူပြီး။” ခိုင်ဇ* ၂၃။ “ချင်မွတ်အာ
သာ၊ သဒ္ဓါပြင်းလှ၊ တောင့်တအင်ခြိုက်၊ ဆုယူကြိုက်
လျှင်။” ပါမီ* ၃၅။ “ညွတ်တိမ်းတစ်၊ အာသာရှိကာ၊
စွန်းငြိချိတ်ငင်၊ မပိတ်ပင်သည်။” ကိုး* ၂၁။ “ဗြဟ္မ
ဒတ်မင်း၏ စားတော်ထမင်း...ကို စားလိုသောရမ္မက်
နှိပ်စက်ပြင်းပြစွာ၊ အာသာစွဲကပ်သဖြင့်။” ရာဇသေ
၅၄။ “အလွန်အဘိုးထိုက်သော ရတနာတို့ဖြင့် ပူဇော်
ပသရသော်လည်း အာသာ မပြေ။” ဒါဌာ ၅၁။
[ပါ၊ အာသာ။]

အာသာဆန္ဒ — လိုချင်တောင့်တမှု။

“ကသိုဏ်းဝန်း၌ အလွန်ချစ်နှစ်သက်လျက် အလွန်လို
ချင်သော အာသာဆန္ဒဖြင့်။” ပဏ် ၄၁၄။ “မိဘဒွါ
လိုချင်သောအာသာဆန္ဒမှာ လွယ်လွယ်နှင့်ရနိုင်သော
ဝတ္ထုမျိုး မဟုတ်ပါ။” အာစာ၊ ပ ၅၂။ “ကလေး၏
စိတ်တွင် ပြည့်လျှံတက်ကြွနေသော အာသာဆန္ဒနှင့်
စိတ်ဇော များ အ တွက် ထွက် ပေါက် ဖြစ် သည်။”
သုဇယ် ၃၀။

[ပါ၊ အာသာဆန္ဒ။ အာသာ-တောင့်တခြင်း၊ ဆန္ဒ-
လိုချင်မှု။]

အာသာဝတီ — တာဝတိံသာ နတ်ပြည် စိတ္တလတာ
ဥယျာဉ်၌ရှိသည့် နွယ်ပင်တမျိုး။ ယင်း
အပင်၏အသီး။

“အာသာဝတီ၊ ခေါ်ညီထင်ရှား၊ နွယ်သီးအားကို၊
သိကြားနတ်ခေါင်၊ နှစ်တထောင်က၊ ရည်စောင်လင့်
သို့။” ဥပရာ* ၇၃။ “နတ်များတကာ၊ မျက်ရှုရာဖြင့်၊
အာသာဝတီ၊ ပွင့်ညီလှိုင်ကြူ၊ ပန်းနွယ်တူ၍။” ဧပျှို*

၁၅၅။ “ထိုအာသဝတီ နွယ်၏ အသီးသည်ကား အနှစ်တထောင်ရှိသဖြင့် သီး၏။... နတ်သားသည်... အနှစ်တထောင်ပတ်လုံး မပြတ်သွား၍ ထိုအာသဝတီနွယ်ကို...ကြည့်ကုန်၏။” ငါး၊ တ ၁၁၅။
[ပါ၊ အာသဝတီ။]

အာသိသ — တောင်တမူ။

“ပြည်တွင်းပြည်ပါ တောင်းပန်ကြ၍၊ အာသိသ ပြု၊ သိကြားဆုကြောင့်။” ကုသ* ၉၃။ “ပဋ္ဌနာအာသိသ၊ မင်္ဂလာ နိမိတ်ပြုကို၊ ဝိတ္တာရဖြန့်ခင်း၍၊ သန့်ရှင်းစွာ လျှောက်လိုက်ပါသည်။” ပုည၊ ၁၊ ၆၅။ “အကျွန်ုပ်၏ စိတ်နှလုံးကို နှစ်သက်စေသတည်းဟူသော အာသိသ သည်လည်း... ရတနာသုံးပါးလုံး ကိုပင်... အာသိသ ပြုသည် ဟူ၍လည်း မှတ်ရမည်။” ယော ၆။
[ပါ၊ အာသိသ။]

အာသေဝန — အဖန်တလဲလဲထုံခြင်း။

“မျှားစွာသောဇောတို့မှ အာသေဝန ပစ္စည်းရသည် ဖြစ်၍... ပယောဂ မျှားသောကြောင့် အကုသိုလ် ကြီး၏၊ အပြစ်ကြီး၏။” ကင်္ခါ ၃၃၆။ “အလယ် ဇော ၅ ချက်စေတနာ တို့သည် မူကား အာသေဝန ပစ္စည်းကို ကောင်းစွာရကြကုန်သောကြောင့် လွန်စွာ အားရှိကြကုန်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ဒု ၉၉။
[ပါ၊ အာသေဝန။]

အာသဠ — အာသဠီနက္ခတ်။ ယင်းနက္ခတ်နှင့် ယှဉ်သော လ၊ ဝါဆိုလ။

“နက္ခတ် အာသဠ၊ တပါဒိကျန်ဝယ်၊ လမ္မရာမ္မန်။” ကရိယေ ၁၉၈။ “လကား အာသဠ၊ နေ့မှန်ဗုဒ္ဓါ၊ ပုဏ္ဏာပြည့်ညီ၊ တိထိဆန်းတက်၊ ဆဲငါးရက်ဝယ်။” သံ၊ နိဂုံး* ၃။ “မြေသင်းလည်းပြန်၊ ဩဇာမ္မန်က၊ အာသန်ရာသီ။” ဒေ* ၁၈၇ (၂)။
[ပါ၊ အာသဠ။]

အာသန္ဓကံ — သေခါနီးတွင် ပြုသောကံ။

“သေခါနီးကာလ၌ ဘုရားဂုဏ်ကျေးဇူးကို အောက် မေ့ခြင်းစသော ကုသိုလ်ကံကိုပြု၏။ ထိုသူသည် ထို အာသန္ဓကံ ကြောင့် နတ်ပြည်၌ ဖြစ်ရ၏။” စွယ်၊ ပ၊ ၁၈၄။ “သေခါနီးကာလ၌ အောက်မေ့အပ် သောကံသည်၎င်း၊ ပြုအပ်သောကံသည်၎င်း အာသန္ဓ ကံ မည်၏။” မနောရထ ၁၁၄။ “အာသန္ဓကံနှင့်

အာစိဏ္ဏကံနှစ်ပါးတို့တွင် အားရှိသောကံသည် ရှေးဦး စွာ အကျိုးပေး၏။ အားတူမျှလျှင် အာသန္ဓကံသည် ရှေးဦးစွာအကျိုးပေး၏ဟု ယူဆသင့်၏။” သံခိပ်ဋီ၊ ဒု ၉၄။

[ပါ၊ အာသန္ဓကမ္မ။ အာသန္ဓ-သေခါနီး၊ ကမ္မ-ကံ။]

အာဟာရ — စားသောက်သော အစာ။

“မကျက်သော ဘောဇဉ်အာဟာရကို ကျက်စေဦးဟု ခံစားလိုသဖြင့် မငဲ့။” မိလိန် ၆၉။ “ထိုသူ၏ အလို အတိုင်း အာဟာရကို ပေးအံ့သောငှာအပ်၏။” သမန်၊ ဒု ၅၀။ “ပီတိကိုသာလျှင် အာဟာရကိစ္စကို ပြီးစေ ကုန်လျက်။” နု၊ ပ ၁။ “ကိုယ်တွင်း၌ ထမင်းရေ၊ စာတို့မှ ဖြစ်ပွားသော...အာဟာရ ဟူသော ဓာတ် မီး။” အာဝနာ ၄၀။ [ပါ၊ အာဟာရ။]

အာဟာရသိဒ္ဓိ — အစာမစားဘဲ နေနိုင်ခြင်း။

“ထမင်းစားဖို့တောင် သတိမရတော့ဘူး၊ အာဟာရ သိဒ္ဓိမျှား ပြီးနေသလား။”

[ပါ၊ အာဟာရသိဒ္ဓိ။ အာဟာရ-အစာ၊ သိဒ္ဓိ-ပြီးစီး ခြင်း။]

အာဟိန္ဒ — အာဟိန္ဒ ရှု။

“ပွင့်ရွှန်းစက်ရှိန်၊ ဘုန်းအာဟိန္ဒဖြင့်၊ သီရိန္ဒရ၊ တောက် ပရောင်ရှင်။” မသ* ၆၀။ “ဝိဝဋ်အာဟိန္ဒ၊ နရာသိဟ် လည်း၊ ကွာပိန္နစစ်၊ တေဇာလှစ်သည့်။” သေတ္တု၊ ပ ၅၃။

အာဟိန္ဒ — အာဟိန္ဒမည်သောကျီး။ အာဟိန္ဒကျီး ဖြစ်ခဲ့ ဘူးသောဘုရင်။ အလောင်းမင်းတရားကြီး။

“ရန်သူကြောက်ပိန်၊ ဘုန်းရောင်ရှိန်သား၊ အာဟိန္ဒ ကျီး၊ ဘိုးတော်ကြီးအား။” ပလိပ်* ၄၄။ “မြတ်စွာ ဘုရားသခင် ပလလည်းတောနှိုက် ဝါဆိုတော်မူသော အခါ အာဟိန္ဒမည်သော ကျီးငှက်သည် နောင်အခါ အလောင်းမင်းကြီးဖြစ်လတ္တံ့ ဟူ၍ ဗျာဒိတ်ထားတော် မူဘူးသည်ဟူ၍ လောကီသိုက်စာများက ဆိုသော စကားကို ရည်၍ဆိုသည်။” ကဗျတ္ထ ၃၀၇။
[ပါ၊ အာဟိန္ဒ။]

ဣတိပိသော — ဘုရားဂုဏ်ကိုးပါး၏ အစချီစကား။

“မြေပြင်အရှိ၊ အကျယ်ချီသား၊ ဣတိပိသော၊ နမော ဟူသည်၊ ဂုဏ်ကိုးမည်လည်း၊ ဆောက်တည်နားဝင်။”

ဌေး*၄၅။ “ညီးလက်ပန်းဆိုင်၊ မြတ်နိုင်ကျော်စော၊
ဣတိပိသော လေးထောင့်၊ ရန်စောင့်မကြွင်း၊ လေး
ကျန်းအင်းနှင့်။” မင်းကျော်*၈၂။ “ဂုဏ်တော်ဘွဲ့
ကောင်းသည်ဟု အပေါင်းက ပြော သော်လည်း
ဣတိပိသော အတိုင်းပင်။” ဥပမာ၊ ဒု ၂၀၃။
[ပါ၊ ဣတိပိသော။ သော- ထိုမြတ်စွာ ဘုရားသည်၊
ဣတိပိ- ဤသို့သော အကြောင်း ကြောင့်လည်း၊
(အရဟံ၊ အရဟံ မည်တော်မူ၏) ။]

ဣတိဟာသ — ရှေးစကားဟောင်းကို ပြဆိုသောကျမ်း။
“ဣတိဟာသဟူသည် သီတာဆောင်ခြင်း၊ ဘာရတ
ညီနောင် စစ်ထိုး ခြင်း စသော စကားဟောင်းကို
ဆိုသောကျမ်းတည်း။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၃၄။ “ကဗျာနှစ်
ခုစလုံးကို ဣတိဟာသကျမ်းဟု ခေါ်၏။” သမိုင်း၊
ပ ၁၅၉။ “ဘာရတညီနောင် စစ်ထိုးခြင်းစသော
စကားဟောင်းစဉ်ဆက်သည် ဣတိဟာသတည်း။”
သီဂဏ္ဌိ ၄၅၀။
[ပါ၊ ဣတိဟာသ။ ဣတိ-ဣဟ-အာသ။ “ဣတိ၊ သို့၊
ဣဟ၊ ဤလောက၌။ အာသ၊ ဖြစ်ပြီတဲ့။ ဣတိ၊ သို့။
ဣဟ၊ ။ အာသ၊ တဲ့။ ဣတိဝေ ပဝတ္တံ ဝစနံ၊
သို့ဖြစ်ပြီ သို့ဖြစ်ပြီဟူသော စကားကို။ ဥပါဒါယ၊
(စံ)၍။ ပုရာဏကထာ၊ စကားဟောင်းကို ဆိုသော
ကျမ်းကို။ ဣတိဟာသောတိ၊ (ဣတိဟာသ) ဟူ၍။
ဝုစ္စတိ၊ ဆိုအပ်၏။” သဒ္ဒနိတိ၊ ဒု ၁၀၈။]

ဣရိယာ — ဣရိယာပုတ်။
“ကျောင်းသာဓိမာန်၊ ဇေတဝန်၌၊ လှည့်ပန်ဣရိယာ၊
နေသောခါတည်း။” ဘူလင်*၁။ “ရပ်သွားအိပ်နေ၊
လေးထွေဣရိယာ၊ ညီညွတ်စွာ၍။” ဟင်္သာ*၅၉။
“ဇေတဝန်၌၊ လေးတန်ဣရိယာ၊ ချမ်းသာဖိုလ်စျား၊
ဝင်ဖန်ကြိမ်များ။” ပြာဋိ*၂၅။ [ပါ၊ ဣရိယာပထ။]

ဣရိယာပထ — ဣရိယာပုတ်။
“ကြည့်ရှုစဘွယ်၊ မပြယ်လွှတ်၊ ဣရိယာပထ၊ လျောက်
ပတ်လှ၏။” ရာသီ*၄၈။ [ပါ၊ ဣရိယာပထ။]

ဣရိယာပိုတ် — ဣရိယာပုတ်။
“ရဟန်းချမ်းသာ၊ ရှစ်ပါးငှာကို၊ ဣရိယာပိုတ်၊ ညီစွာ
ကြိုက်၍၊ ရထိုက်ခပ်သိမ်း။” ဆု*၇၄။ “မစုံလေး
ထွေ၊ ထိုင်နေညောင်းညွှာ၊ ဣရိယာပိုတ်၊ ကိုယ်၌
ဆုံးဆ၊ မမျှသောဟန်။” ဆု*၁၀၆။ “ဣရိယာပိုတ်၊

လေးပါးကြိုက်လျက်၊ ကိုယ်နှိုက်မကွာ။” ဂါထာ၊
နိဂုံး*၁။ [ပါ၊ ဣရိယာပထ။]

ဣရိယာပုတ် — လျောင်းခြင်း ထိုင်ခြင်း ရပ်ခြင်း သွား
ခြင်းဟူသော နေပုံအခြင်းအရာလေးမျိုး။
“ဣရိယာပုတ်၊ မဟာဘုတ်၊ လွန်ယုတ်ဓာတ်မည်။”
ကဝိသတ်*၁၂၉၂။ “ရပ်ခြင်း သွားခြင်း ဣရိယာ
ပုတ်တို့ဖြင့် ညဉ့်နက်ကို လွန်စေကုန်၏။” မိလိန် ၅၇၀။
“သွားခြင်း ဣရိယာပုတ်ဖြင့် ခန္ဓာမျှသည် ဖြစ်
လတ္တံ့ဟု။” ငါး၊ တ ၅၇၉။ [ပါ၊ ဣရိယာပထ။]

ဣရု — ဗေဒင်လေးပုံအဝင်အပါ ဗေဒင်ကျမ်းတကျမ်း။
“ကျမ်းရိုးတွင်လည်း၊ ဗေဒင်ဣရု (ရ)၊ ယဇုသာမ၊
ပညတ်ကြသား။” ဘူပေါင်း*၄၇။ “သာမယဇု၊
ဣရုပညတ်၊ ဗေဒင်ရပ်က။” ရာမ၊ ပ ၁၁၄။ “တိဏ္ဍံ
ဗေဒါနံဟူသည်...ဣရုဗေဒင်၊ ယဇုဗေဒင်၊ သာမဗေဒင်
ကိုယူ။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၃၃။
[ပါ၊ ဣရု။ “ဣစ္စန္ဓေ ဒေဝါ တောယာတိ ဣရု။”
ဓာန်ဋီ*၁၀၈။ “တောယ၊ ဤဗေဒင်ဣရုဖြင့်။
ဒေဝါ၊ နတ်တို့ကို။ ဣစ္စန္ဓေ၊ ချီးမွမ်းအပ်ကုန်၏။
ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဣရု၊ ဣရုမည်၏။” ဓာန်ဋီနိ၊
ပ ၂၀၅။ ဣစ၊ ဥပစွည်း၊ စကိုရပြုသည်။]

ဥကင် — ရာဇပလ္လင်၏အထက်မှတ်ထွတ်။
“ရွှေနန်းဘုံဝှံ၊ ဥကင်ထဲဝယ်၊ တသဲသောင်းသောင်း၊
ထိန်းယပေါင်းနှင့်။” ခိုင်ဇ*၃။ “နတ်တည့်ပျော်ရွှင်၊
နန်းဥကင်လည်း၊ ကျည်းရှင်ရွက်လှ၊ တမြို့မနှင့်။”
ဘုံ*၁၆။ “ရံရွှေထူကာ၊ ရွှေဥကင်စံ၊ လှသုဇ်တို့။”
ကိနုရိ*၅၆။ [ပါ၊ ဥက္ကံသ။]

ဥကင်သ — ဥကင်နှင့် အတူတူ။
“မှတ်မိစေချင်၊ ဟောစာဆင်လျက်၊ ဥကင်သနန်း၊
ရင်ပြင်ခန်းဟု။” ဓမ္မ*၁၆။ “လျှပ်၏အရောင်၊
ပြောင်ပြောင်တောက်ပ၊ ဥကင်သထက်။” သစ္စာ*
၂၂၀။ “လေသွန်မှတ်ဝ၊ ဥကင်သ၌၊ တူကွကြင်
ဘော်။” ဥပရာ*၃၀။ “တဲတော်ဦး မာရဘင်ကို
အလယ် ဥကင်သ နှင့် အဆီတည့်ဖောက်ပြီးလျှင်။”
အရေး ၅၂၄။
[ပါ၊ ဥက္ကံသ။ ဥက္ကံသ-ကဲလွန်ခြင်း၊ “ဂုဏာတိသယ
ဝသေန၊ ဂုဏ်ကျေးဇူးကဲလွန်သောအစွမ်းအာနုဘော်
အားဖြင့်။ ဥက္ကံသော၊ ဥကင်သမည်ကြောင်းကို။

ဝုတ္တော၊ ဆိုအပ်၏ဟုလာသော အဘိဓာန်ဋီကာ (*၇၆၁)နှင့်အညီထူးမြတ်ကဲလွန်သောဂုဏ်ကျေးဇူး အပေါင်းနှင့် မချွတ်မလွဲ စင်စစ်ပြည့်စုံတော်မူအံ့သော အကြောင်းဖြစ်၍ မဂဓအလို ဥက္ကံသ၊ မြန်မာအလို ဥကင်သမည်သည်ဟုမှတ်လေ။” သာလင် ၂၁၃။]

ဥဇုံ—ဖြောင့်မတ်သော။
“နွယ်ဘူးအစုံ၊ ပေးလိုက်တုံမှ၊ ဥဇုံမဂ္ဂ၊ လမ်းချွန် မက။” ဝေပျို့*၁၀၃။ [ပါ၊ ဥဇုံ။]

ဥတု—၁၊ တနှစ်၏သုံးပိုင်းတပိုင်းအချိန်ကာလ။ ဆောင်း နွေမိုးဟူသော ရာသီသုံးပါး။ တနည်း ဥတု ခြောက်ပါး။

“ဥတုဝဿ၊ မိုဃ်းလဝါခေါင်၊ လျှံပြောင်ဝန်းစက်။” သာဓိ*၁၀၇။ “တနှစ်တာတွင်၊ ဟေမာဂီမှ၊ ဝဿန္တ ဟု၊ နေ့ညရက်လု၊ လသိုစုက၊ ဥတုသုံးခါ၊ ခြောက်ဖြာ ရတု၊ ခွဲတမ်းပြုတွင်။” နာပျို့*၉၅။ “ချမ်းဆောင်း မိုဃ်းနွေ၊ သုံးထွေဥတု၊ လုပ်မှုမစဲ။” မိတ္ထိလာ ၇။ ၂၊ အပူအအေးဓာတ်။

“အပူဥတုကြောင့် အမြင်နည်းသော မျက်စိရှိသော။” ငါး၊ စ ၆၅၆။ “ကိုယ်တွင်း၌ ထမင်းရေစာတို့မှ ဖြစ်ပွားသော ဥတုဟူသောဓာတ်မီး။” ဘာဝနာ ၄၀။

၃၊ မိန်းမတို့၏ ဓမ္မတာသွေး။
“မိန်းမစစ်ဟု၊ ဖြစ်သည်မှဖြင့်၊ ဥတုဝမ်း၌၊ လာသော ကြိုက်ဝယ်။” မြား * ၃၅။ “ထိုတွင် သူငယ်မကို လဆန်းလဆုတ် မိန်းမတို့ဥတုအလာကို စစ်သည်။” နု ၁၁။ “မာတုဂါမတို့အား အရွယ်ရောက်သည်မှ စ၍ ခြောက်ဆယ်တိုင်အောင် ဥတုဖြစ်သည်ဟူ၏။” ပါရာထာနိ ၁၂၂။ [ပါ၊ ဥတု။]

ဥတုသန္တိ—ဥတုနှစ်ပါးတို့၏အစပ်။
“ရတုခြောက်ပါးတို့၏ အဆုံးခုနစ်ရက်၊ အစခုနစ်ရက် တို့သည် ဥတုသန္တိမည်ကုန်၏။” ဥတု ၁၁။ [ပါ၊ ဥတုသန္တိ။ ဥတု-ဥတု၊ သန္တိ-အစပ်။]

ဥတုသပ္ပာယ်—အပူအအေးမျှတခြင်း။
“ဥတုသပ္ပာယ် ညီညွတ်သော - နေရာများ မှာ။” ပြည်သား၊ ၂၁၊ ၁၄။ [ပါ၊ ဥတုသပ္ပာယ်။ ဥတု-အပူအအေး၊ သပ္ပာယ်-လျောက်ပတ်မျှတခြင်း။]

ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်—ရုပ်နာမ် တရားတို့၏ ဖြစ်မှုပျက်မှုကို မြင်သောဉာဏ်။

“ဥပါဒ် ဌိ ဘင်ကို အဖန်တလဲလဲ ရှုခြင်း၏အစွမ်းဖြင့် သိနိုင်သော ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်။” ဇော၊ ပ ၂၂။ “သံသရာ၌ ကျင်လည်မျောပါးရပုံ အလုံးစုံသော သတ္တဝါတို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ကြံဆ၍ ဥဒယဗ္ဗယ ဉာဏ်ဖြင့် ဝေ ဘန် စဉ်း စား တော် မူသည်မှာ။” သေတ္တု၊ ဒု ၁၃၅။ [ပါ၊ ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်။ ဥဒယ-ဝယ-ဉာဏ်၊ ဥဒယ-ဖြစ်၊ ဝယ-ပျက်၊ ဉာဏ်-ဉာဏ်။]

ဥဒါသိန်—အလယ်အလတ်။ လျစ်လျူ။ မိတ် လည်း မဟုတ် ရန်လည်းမဟုတ်။

“ချမ်းမြေ့သာငြိမ်၊ ဥဒါသိမ်ဟု၊ အချိန်နှစ်ပါး၊ မလား မလာ၊ သက်သာရာ၌။” ပါမီ* ၁၄၀။ “သုံးဆူစက် မြိန်၊ တာချင့်ချိန်လည်း၊ ဥဒါသိန် မှတ်၊ အ လတ် ယောကျား။” သီ*၁၈။ “သင်္ခါရေသု၊ သင်္ခါရ တို့နှိုက်။ ဥဒါသိနော၊ လေးတူချိန်သို့ဥဒါသိန်မူသည်။ မဇ္ဈတော၊ လျစ်လျူသည်။ ဟောတိ၊ ၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ မ ၂၇၈။ “အညဒတ္ထ၊ စင်စစ်သော်ကား၊ ဥဒါသိနော၊ ဥဒါသိန် မူသည်။ ဝါ၊ ဥပေက္ခာနေသည်။ မဇ္ဈတော၊ လျစ်လျူသည်။ ဘဝေယျ၊ ဖြစ်ရာ၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ မ ၂၇၉။ “မူလတြိဂုဏ်းအိမ်မှ... အိမ်ရှင်ဂြိုဟ်တို့နှင့် ထိုဂြိုဟ်၏ ဥဓိအိမ်ရှင်ဂြိုဟ်တို့သည် မိတ် ဥဒါသိန် ဖြစ်သင့်သော ဂြိုဟ်တို့တည်း။” သုဇာ ၃၁။ “ဥသာ စိန်ပန်း၊ ဒန်းလှ ရှာကြံစသည်ဖြင့် ဥဒါသိန် ဂြိုဟ် ချင်း ဘက် သော အမည်တို့ကို ကောင်းသော အမည်နာမ ဆိုသည်။” ကြို့ ၃၉။ [ပါ၊ ဥဒါသိန်။]

ဥဒါဟရဏ်—ဆိုင်ရာမှ ထုတ်ဆောင်ပြသောပုံစံ။ ပြယုဂ်။
“ဥဒါဟရဏ်၊ ဆောင်ပါကုန်၊ မဖုန်ဉာဏ်ရောင်ပြေး။” ကဝိသတ်*၈၉၈။ “ဂါထာစုဏ္ဍိယ၊ သာဓကဆောင် ကာ၊ ဥဒါဟရဏ်၊ ဂုဏ်လည်းမရှိမ့်။” နာပျို့* ၁၃၉။ “ပြယုဂ် ဥဒါဟရဏ် ပုံကား အဘယ်နည်း။” ကင်္ခါ ၁၅၂။ “ဥဒါန်းတွင်ဘိ၊ ပရိဘာသာ၊ ဥဒါဟရဏ်၊ ဆောင်ကုန်သီးသီး၊ ရှေးအတီးက။” ကဝေ၊ ဒု ၁၀၄။ [ပါ၊ ဥဒါဟရဏ်။ ဥဒါ-ထုတ်နုတ်၍၊ ဟရဏ်-ဆောင်ခြင်း။]

ဥဒါဟိ—ဥဒါဟရဏ။?

[ပါ?၊ ဥဒါဟရဏ။ မှတ်ချက်။ ဥဒါဟိဟူသော စကားကို ပေါရာဏကထာ* ၂၁ ၌ “ဥဒါဟိတိစ တိုးရိတိ၊ ထုတ်ချင်းခတ်တိ ဝဒန္တိစ။” ဟူ၍ တိုးရိ ဟူသောအနက်၊ ထုတ်ချင်းခတ်ဟူသော အနက်ရှိသည့် ပေါရာဏဟု ပြဆိုသည်။ ယင်းနိဿယ ၆၆ ၌ “ကျတု အဝုမ်း၊ စမ်းနယ်လယိ၊ ဥဒါဟိတည့်။” ဟူ သော ဆုတောင်းခန်း * ၅၃ ကိုပင် ဖော် ပြ ထား သည်။ ပေါဒ္ဒိ ၁၇၀ ၌ အမြဲမပြတ် ဖြစ် ခြင်း အ နက် ဟု အထောက်အထားများစွာဖြင့် ပြဆိုထားသည်။ မွန် အင်္ဂလိတ် အဘိဓာန်၌ ဥဒါဟိရ်ကို ပါဠိဘာသာ ဥဒါ ဟရဏမှ လာသည်ဟုဆိုကာ ပုံစံဟု အနက်ပေးထား သည်။ သကရာဇ် ၁၀၀၀ခန့်ကရေးသောဝဇီရသာ ရတ္တသင်္ဂဟနိဿရည်း၌ ဥဒါဟရဏ-- ဥ ဒါ ဟိ ဟု ဘာသာပြန်သည်ဟု မန္တလေးတက္ကသိုလ်၊ မြန်မာစာ ဌာန ဦးဆန်းထွန်းထံမှ သိရသည်။ မြန်မာစာပေ၌ ဥဒါဟိဟူသော စကားကို ဥဒါဟရဏ၊ ပုံစံ၊ ပြယုဂ်ဟူ သောအနက်ဖြင့်သုံးစွဲသည်ကိုကားမတွေ့ရသေးချေ။]

ဥဒည်း—နေထွက်ရာတောင်။

“ငါးထွေမာရ်လှည်း၊ အောင်မြေဇည်းဝယ်၊ ဥဒည်း ပြုဗွာ၊ ရွှေမျက်နှာက။” ကိုး* ၂၆။ “ဘိုးဦးတန်ကြည်၊ ဥဒည်းပြုဗွာ၊ တောင်သာသင်းပွင်း။” ဥပရာ * ၈။ “မာရဝိဇည်း၊ စိန်ပြတည်းထက်၊ ဥဒည်း နေရဏ။” မဃ* ၅၃၁။ “တဆင့်တဆင့်၊ ဥဒည်းနှင့်လျှင်၊ နှိုင်းချင့် ညီဘိ၊ ရဝိမည်သာ၊ သူရိယာသည်။” အိမ်မှု၊ ပ ၃၆၀။ “ဥဒည် တောင်ထိပ်မှ ပေါ်ထွန်းသော နေလုလင် ကဲ့သို့သော။” သမန်၊ ပ ၃၀၁။ [ပါ၊ ဥဒယ။ ဥဒယ—ထွက်ပေါ်ရာ။]

ဥဒါန်း—၁၊ ဝမ်းမြောက်ခြင်းကြောင့် မြွက်ဆိုကျူးရင့် သောစကား။ ပီတိအဟုန်ကြောင့် ထွက် လာသော စကား။

“ဝမ်းမြောက်စွာလွန်း၊ အခွန်းခွန်းလျှင်။ ။ဥဒါန်းနှုတ် မှပွက်၏တည်း။” ဆု* ၁၃၉။ “ပုံကောင်းဆောင်ညွှန်း၊ ပီတိလန်းလျက်။ ။ဥဒါန်းဂါထာ ရွတ်လတ်တည်း။” ကိုး* ၁၉၄။ “နှစ်သက် ရွှင်လန်းစွာသော စကား ဖြင့် ဥဒါန်း ကျူးတော်မူ၏။” ဝေဇာတ် ၆၅။ “ဪ— ချမ်းသာစွ တကားဟူ၍ ဥဒါန်း ကျူးရင့်

သောအသံကို မြွက်ဆို၍ နေထိုင်ကြကုန်၏။” သာသမ် ၅၃။ “ချင်ခွက်ကို လျှို၍စီးလေသော ဆီစသည်ကို အဝသေသက၊ ဆည်ကန်ကို လျှမ်၍ သွားလေသော ရေကို မဟောသဟူ၏သို့ နှလုံးကို ခိုင်စေခြင်းငှာ မတတ်နိုင်ရကား အတွင်း၌မတည်မူ၍ ဝစီဒါရဖြင့် ပြင်သို့ထွက်လေသော ပီတိဝေဂသမုဋ္ဌာပိတဖြစ်သော ပဋိဂ္ဂါဟကမရှိဘဲ ဟောတော်မူအပ်သော စကား အထူးကို ဥဒါန်း ဆိုသည်ဟူလို။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၁၈၇။

၂၊ အစဉ်အလာ ပြောစမှတ်ပြုရမည့်စကား။ “အရေးကုန်အောင်၊ ဥဒါန်းဆောင်မှ၊ နောက်နောင် အများ၊ ဤတရားကို၊ စီးပွားဖြစ်ပေါ်မှတ်ရစ်စေအံ့။” ဓမ္မ* ၄၀။ “ကမ္ဘာကျွန်းလည်း၊ ဥဒါန်း မကျေ၊ ထွန်းရစ်စေလိမ့်။” ဥဗ္ဗာ* ၄၂။ “ရည်လျားသက် သေ၊ ကမ္ဘာကြေလည်း၊ မကျေတို့ဘဲ၊ ဥဒါန်းစွဲလျက်။” ခင်ကြီး* ၂၇။ “ယခုထက်တိုင်အောင် ဥဒါန်းစည်ရှင် ပြောဆိုကြသည်။” သာလင် ၁၂၁။ “ယနေတိုင် အောင် ဥဒါန်း ဖြစ်သေး၏ရှင်။” ကိကုဏ် ၅၁၃။ “ပညာရှိအများတို့ ဥဒါန်း စကား ပြောကြားလေ့ ရှိခဲ့ကြသည်။” ထီး၊ တ ၂၉။ [ပါ၊ ဥဒါန။ “ကိမိဒံ ဥဒါနံနာမ၊ ပီတိဝေဂသမုဋ္ဌာ ပီတော ဥဒါဟရေ။” ဥဒါန်းထာ ၂။ ဤဥဒါန်း ဆိုသည်ကား အဘယ်နည်း၊ ပီတိအဟုန်ဖြင့် ဖြစ်ပေါ် လာသော မြွက်ဆိုခြင်းတည်း။]

ဥပကာရ—ကျေးဇူး။ ကျေးဇူးပြုခြင်း။ “တိရစ္ဆာန်တခုကိုမျှ ဝရံ တစုံတခု ဥပကာရကို မငဲ့ပဲ သက်သက်လျှင် သနား၍လှူသောသကား ကိုယ်၏ အဖြစ်တရာစေ့အောင်အကျိုးငါးပါးနှင့်ပြည့်စုံသည်။” ပါရာ (သစ်) ၁၈၇။ “ငါ့အား ကျေးဇူးဥပကာရ ကြီးလှပေ၏။” ကိပု ၁၀၁။ “မိမိ၌ ပြုဘူးသော ကျေးဇူး ဥပကာရကို အောက်မေ့မိ၍။” ဂိဟိ ၁၂၂။ “ထိုဆရာကြီးအပေါ်၌ ကျေးဇူးဥပကာရ အထူးတင် သည်ကို ရေးသားဖော်ပြရ၏။” စာနိဒါန်း ၁၆။ [ပါ၊ ဥပကာရ။ ဥပ-အနီး၊ ကာရ-ပြုသည်။]

ဥပဂုတ်—အသောကမင်းခေတ်တွင် တန်ခိုးအရာ ထင် ရှားသည့် ရဟန္တာထပါး။ “အရှင်ဥပဂုတ်သည် တောင်သမုဒြာ၌ ကြေးပြာ သာဒ်နှင့်နေကြောင်းကို ဆိုသော အဋ္ဌပ္ပတ္တိကို သိလို

ပါသည်ဟူရာ၌။” သမန်၊ ပ ၁၁။ “အရှင်ဥပဂုတ်၏ အတ္ထုပ္ပတ္တိကို ရေးပေအံ့။ တံငါတို့က ငါး၏ဝမ်းထဲမှ ရသော လှူမိန်းကလေးတယောက်ကို မင်းကြီးသို့ ဆက်လေ၏။...မစ္ဆဒေဝီဟု ဘွဲ့ခေါ်တော်မူလေသည်။... ကိုယ်မှ မကောင်းသောအပုပ်နံ့ထွက်သဖြင့်.... ဘောင် ပေါ်နှိုက်တင်ပြီးလျှင် မြစ်လယ်ကြောသို့ မျှောလိုက် လေ၏။...ဥပ ရသေ့က ငါသည် ထိုမှာဘက်ကမ်းသို့ ရောက်လိုသည် ပို့ပါဟုဆိုလေ၏။... မျက်နှာချင်းဆိုင် ပြိုင်မိကြ၍ မစ္ဆဒေဝီနှိုက်ပဋိသန္ဓေ ကိုယ်ဝန်ရှိ၏။... ထိုသားကို ဥပ ရသေ့က...ကြည့်ရှု စောင့်ရှောက် ကျွေးမွေးသည်ကို အစွဲပြု၍ ဥပဂုတ္တသတို့သားဟု အမည်ပေး၏။...နောက်အခါ၌ ရဟန္တာဖြစ်၍ တောင် သမုဒြာနှိုက် ကြေးပြာသားနှင့် နေတော်မူသည်။” မဟာဝင်၊ နောက်ဆက်တွဲ ၃၈၅။

[ပါ၊ ဥပဂုတ္တ။ ဥပ-ဥပ အမည်ရှိသောရသေ့၊ဂုတ္တ-စောင့်ရှောက်အပ်သူ။]

ဥပသဘာတကကံ—အခြားကံ၏ ၊အစွမ်းကိုဖြတ်၍ ဝင် ရောက်အကျိုးပေးသောကံ။

“အားနည်းသော ဇနကကံ၏ အစွမ်းကို ဖြတ်၍.... ထိုဝိပါက်ကိုတားမြစ်၍ အသစ် မိမိ၏အ ကျိုး ကို ဖြစ်စေတတ်သော ကု သိုလ် အကု သိုလ်ကံ သည် ဥပသဘာတကကံမည်၏။” မနောရထ ၁၁၃။

[ပါ၊ ဥပသဘာတကကမ္မ။ ဥပ-ကပ်၍၊ သဘာတက-သတ်တတ်သော၊ ကမ္မ-ကံ။]

ဥပစယ — ရုပ်တို့၏ဖြစ်စ။

“တဖြာထိုမှ၊ ဥပစယ၊ အစပွားတိုး၊ အရိုးပြည့်ရှည်၊ တည်စဉ်သန္တတိ၊ ရင့်ဘိဇရာ။” ညွန့်ပေါင်း၊စ၁၇၅။

“အပွင့်အသီးကိုဆောင်သည်တိုင်အောင် အစဉ်တစိုက် ကြီးပွားမှုသည် ဥပစယ သဘောနှင့်တူ၏။” လင်းပြ ၁၃၀။ [ပါ၊ ဥပစယ။]

ဥပစာ — ၁။ [သဒ္ဒါ] တင်စားခြင်း။

“လေးပုဒ်ဝါစက၊ မုချဥပစာ၊ သဒ္ဒါလက်သုံး၊ ကျမ်း ရိုးထုံး၌။” ကိုး၊ နိဂုံး* ၇။ “ရဇ္ဇီရောရ၊ ဆယ်ဥပစာ၊ နည်းနာလေးဆယ်၊ ကျဉ်းကျယ်ဖော်ထုတ်၊ ဝက်ဝုတ် ဖြင့်။” ဩပ္ပူ* ၄၁။ “အချင်းအရာ၊ ဥပစာလေးဆယ်၊ ဓိပ္ပါယ်ယူဆ။” သံဝေ* ၁၈။ “ထိုလှေကို ဥပစာအား ဖြင့် သုံးလူပူဇော်သမုတ်သည်။” ရွှေဘုံ ၆၃။

“ဖွဲ့ဆိုလိုသော အကြောင်းအရာတခုကို ပိုမိုလေးနက် အောင် ဥပမာ ဥပစာတို့ဖြင့် ခိုင်းနှိုင်းတင်စား၍ ဖွဲ့တတ်သော အလေ့ရှိ၏။” စာသမိုင်း ၄၂။

၂။ အနီးပတ်ဝန်းကျင်။

“မင်းအိမ်နန်းတော်၌ တိုက်ခန်း ပတ်လည်လှည့်ရာ ဥပစာထားရာ၏။” ရာဇသေ ၄၅၅။ “ရွာတခု၏ ဥပစာမှ ကြက်ပျံလေသည်ရှိသော် ရွာတခု၏ ဥပစာ အတွင်း ကျရောက်နိုင်လေ၏။” လင်းပြ ၆၃။ “မှန်၏ ဥပစာ၌ ရှိရှိသမျှသော....ဝတ္ထု တို့ သည် ကြည် လင် သော မှန်အပြင်၌ ထင်ကြလေကုန်၏။” ယမိုက် ၃၆။

“အိမ်ရှေ့ ဥပစာ မြစ်ကမ်းရေဆိပ်က။” ရွှေပြည်၊ ပ ၁၄၇။

၃။ တက္ကသိုလ်ပညာ (စနစ်ဟောင်း) ပထမနှင့် ဒုတိယနှစ်။

“တက္ကသိုလ်ကျောင်း ဥပစာ တန်းကျောင်းသားဘဝ တွင်။” လူချွန်၊ ပ ၆၀။ “၄၈ ခုနှစ်တွင် ဥပစာ စာမေးပွဲအောင်ပြီးနောက်။” ပုလဲ ၂၄။

[ပါ၊ဥပစာရ။]

ဥပစာရ — ဥပစာ နှင့်အတူတူ။

၁။ “ဥပစာရ၊ မုချ သဘော၏ အစွမ်းဖြင့်။” ပဒမာလာ ၆၃။ “ဥပစာရအားဖြင့် ဆူးပန်းဟု ရေး နိုင်၏။” အင်းလူး ၂၆။

၂။ “ရွာ၏ ဥပစာရမှာ ခိုးသော်ကား ပါရာဇိက မဖြစ်ဟု အယူမှားဘွယ် ရှိရကား။” ကင်္ခါ ၈၅။

“ရာဇဂြိုဟ်မြို့၏ ဥပစာရ ၌ ထန်းတောဥယျာဉ်သို့ ကြ သွားတော်မူလေသော်။” ဓမ္မပဒ၊ ပ ၁၄၉။

ဥပဒေ — ကောင်းသောနည်းညွှန်ချက်။ အတည်ပြုထား သောစည်းမျဉ်း။

“ပမာသက်သေ၊ ဥပဒေကို၊ သိစေအချည်၊ ထုံးမည် သည်ကား။” ပါမီ* ၉၅။ “လူနတ်သခင်၊ ငါးမာရ် နှင်သား၊ရှင်ပင်ဟောထေ၊ ဥပဒေကို၊ရိုသေကြည်လင်၊ ဦးထက်တင်၍။” ဓမ္မ* ၆၄။ “အတီးလွန်ဝေး၊ ရှေး ဥပဒေ၊ ဘုန်းမြူတေတိ။” အာသံ* ၄။ “လူမှုဥပဒေ၊ နှုတ်တည့်လေမှ။” ပြာဋိ* ၆။ “ဥပဒေ များနှင့် ထုံး တမ်းအစဉ်အလာများအားလုံးကို။” နိုင်ပြာ ၂။ “အင်္ဂ လန်ပြည်မှာပဌမဆုံးစက်ရုံ ဥပဒေ ကို၁၈၁၉ခုနှစ်က အတည်ပြုခဲ့ရတယ်။” ပြည်တီ ၃၇။

[ပါ။ ဥပဒေသ။ ဥပ-ချဉ်း ကပ်၍၊ ဒေသ-ရွတ် ဆိုခြင်း။]

ဥပဒေသ — ကောင်းသောနည်းညွှန်ချက်။

“ထိုသူတို့လည်း ရှေးဦးပေးပြီးသော ဥပဒေသကြောင့် ထိုအကြောင်းကို သိကုန်၏။” ဣကုဏ် ၃၅၃။ “နန္ဒ ရသေ့၏ ဥပဒေသကိုလိုက်နာသော မနောဇမင်းကြီး သည်လည်း ပညာရှိ လည်းကောင်းတည်း။” ဣပုံ ၁၂၆။ “ထိုမထေရ်ညွှန်ပြသော ဥပဒေသ အတိုင်း မဇ္ဈိမမာဏဖြင့်သာပြုတော်မူ၏။” မဟာဝင် ၂၉၇။ [ပါ။ ဥပဒေသ။ ဥပ-ကပ်၍၊ ဒေသ-ရွတ်ဆိုခြင်း။ “အာစရိယံ ဥပဂန္တာ ဒိဿတိ ဥစ္စာရိယတိတိ ဥပဒေ သော။” ဓာန်ဋီ* ၄၁၂။ ဆရာသို့ကပ်၍ ရွတ်ဆို အပ် သောကြောင့် ဥပဒေသမည်၏။]

ဥပဓိ — ကိုယ်ခန္ဓာရုပ်လက္ခဏာ။

“ဥပဓိဖြင့်၊ မရှိချိုင့်၊ ရုပ်ဝါမဲ့တည်း။” နှု* ၁၄၇။ “နုမြောလှဘိ၊ ဥပဓိဖြင့်၊ သတ္တိစွမ်းတိုး။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၄။ “ကာလဂတိ၊ ဥပဓိက၊ ပယောဂဟု၊ လေးဝသမ္ပတ်၊ ဧကံမြတ်တက၊ ရှေးကံမ၍။” ဥတိန်* ၄၄။ “ဘေးအပေါင်းတို့၏ ကပ် ရောက် ၍ တည် ကြောင်းတည်ရာဖြစ်သောကြောင့် ဥပဓိ မည်သော ကိလေသာ ကိုယ်ခန္ဓာ တို့ သည်။” ဂမ္ဘိရာ ၁၁၀။ “ဥပဓိ ချိုင့်၍ဖြစ်စေ ဒဏ်ရာအနာဘရ ခံစားရ၍ဖြစ် စေ။” လင်တော်ကောင်း ၁၇။ [ပါ။ ဥပဓိ။]

ဥပဓိရုပ် — ပြည့်စုံသော ရုပ်လက္ခဏာ။

“ရှေးကနဲ့၍ ဥပဓိရုပ် မပြည့်စုံရှာသူ။” လူချွန်၊ ၁၁။ “တည်ကြည် ခံ့ညားခြင်း တည်းဟူသော ဥပဓိရုပ် သည် မျက်စိထဲတွင် ကွင်းကွင်း ကွက်ကွက် ပေါ်လာ တော့သည်။” ရွှေဒေါင်း ၂၃။ “ဆာမောင်ခင်သည်.... ခန့်ညားသောဥပဓိရုပ်ရှိသည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၂၊ ၃၀၇။ [ပါ။ ဥပဓိရုပ်။]

ဥပနိဿယ — အား ကြီး သော အ ကြောင်း။ မှီ ရာ အ ကြောင်း အထောက်အပံ့။ ဓာတ်ခံ။

“မြတ်စွာဘုရားသည် ထိုပုဏ္ဏား၏ ဥပနိဿယ ကို မြင်တော် မူ၍။” ငါး၊ ၈၃၁။ “ဤနန္ဒေယနန္ဒ နဂါးသည် ရှည်လျားသောဘဝက ကုသိုလ်ဟူသော

ဥပနိဿယ ရှိသူဖြစ်လျက်။” ဇိ ၄၉၂။ [ပါ။ ဥပနိဿယ။ ဥပ-အနီး၊ နိဿယ-မှီရာ။]

ဥပနိဿယည်း — ဥပနိဿယနှင့် အတူတူ။

“ကြောက် ငေါ့ လန့် စ၊ ကြိမ်း ကြိမ်း ထ လျက်၊ ဥပနိဿရ(ယ)ည်း၊ ရချင်သည်း၍၊ ကျီးမည်းကံ ဆိုး။” ဆု* ၅၈။ “ကာရဏံ၊ ဥပနိဿည်းကို။ ပကာ သိတံ၊ သည်၊ ဟောတိ၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ပ ၁၄။

ဥပပိဋ္ဌကကံ — အခြားကံ၏အစွမ်းကို နှိပ်စက်တတ်သော ကံ။

“ဥပပိဋ္ဌကကံ၊ ဥပသာတကကံတို့သည် ထပ်မံ၍ မနှိပ် စက်ပါစေနှင့် ဟူလိုသည်။” သဇ္ဇန ၈၂။ “ကံတပါး သည် ဖြစ်စေအပ်သောဝိပါက်....ကို တားမြစ်သဖြင့် ကြာ မြင့် စွာ ဖြစ် ခြင်း ကို နှောင့် ရှက် တတ် သော ကုသိုလ် အကုသိုလ်ကံသည် ဥပပိဋ္ဌကကံ မည်၏။” မနောရထ ၁၁၃။

[ပါ။ ဥပပိဋ္ဌကကမ္မ။ ဥပ-ကပ်၍၊ ပိဋ္ဌက-နှိပ်စက် တတ်သော၊ ကမ္မ-ကံ။]

ဥပပါတ် — တစုံတရာစွဲမှီရာမရှိဘဲ ကိုယ်ထင်ရှားဖြစ်ခြင်း။

“ကမ္ဘာပေါ်ဦး၊ မြေနုပူးထက်၊ နတ်မှူး၊ ဗြဟ္မာ၊ ဇောက် လာပေတတ်၊ ဥပပါတ်ဟု၊ မြတ်သောမြေဖြစ်။” ဓမ္မ* ၃၁။ “စက်ဟန်ရဟတ်၊ ဥပပတ်ဖြင့်၊ ဖြစ်မြတ်ကိုယ် ထင်။” ပြာဋီ* ၆၂။ “လူ့ ပြည်သို့ ဥပပါတ် ကိုယ် ထင်ဖြစ်လာကုန်၏။” နု၊ ပ ၁။ “ကမ္ဘာဦးသားမှ တပါး လူ့ဥပပါတ်ဖြစ်သည်မှာ အဓိပ္ပါယ်ကမ္မည်သော ပြည့်တန်းဆာမ တဦးသာ ကျမ်းဂန်၌ လာသည်။” မနောရထ ၁၀၃။

[ပါ။ ဥပပါတ်က။ ဥပ-ကပ်၍၊ ပါတ်က-ကျရောက် လာသူ။ “ဥပဂန္တာ ပဏတိတိ ဥပပါတိ၊ သောဠသ ဝဿုဒ္ဓေသိကော အတ္တဘာဝေါ။” ဓာန်ဋီ* ၇၄၁။ “ဥပဂန္တာ၊ ကပ်၍။ ပတတိ၊ ကျတတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဥပပါတိ၊ မည်၏။ သောဠသ ဝဿုဒ္ဓေသိကော၊ တဆဲ့ ခြောက်နှစ်ခွယ်လျှင် အစရှိသော။ အတ္တဘာဝေါ၊ အတ္တဘောကိုရ၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ၃၄၄၅။]

ဥပမာ — နှိုင်းခိုင်းခြင်း။

“တန္တုဘွယ်ရာ၊ ဥပမာကား၊ ကမ္ဘာပျက်တတ်၊ လေ

ပြင်းခတ်သော်။” ဘူလင်* ၂၇၃။ “ဆင်းရဲချမ်းသာ၊ ဥပမာကား။ ။ ချားစွာမည်သည် မထူးတည်း။” ဆု* ၄၃။ “ဥပမာကား၊ ဝေးစွာရပ်ခြား၊ ခရီးသွားကို၊ လျင်လျား ရောက်အောင်၊ သိကြား ဆောင်သို့။” ရာသီ* ၂။ “ဥပမာ ကား မှောက်၍ ထားသောအိုးကို ဖွင့်၍ ပြပေသကဲ့သို့။” မင် ၄၇။ “ဥပမာဆိုသော် အသီးသီးစီးဝင်လာသော ချောင်းမြောင်းမြစ်စသော ရေတို့သည် မဟာသမုဒ္ဒရာသို့ ရောက်၍ ဆားငံရေ အတိ ဖြစ်သကဲ့သို့တည်း။” နု ၈၅။

[ပါ၊ ဥပမာ။ “ဥပမာသဘောကား ဂုဏ်တစိတ်ဖြင့် ခြစ်ကို မတူဘဲကို တူသကဲ့သို့ပြုသည်။ အကျိုးကား သိပြီးသည်ကိုမှီ၍ မသိသည်ကို ထင် စေ သည်။... လောကူပမာ၊ သာသနူပမာ-လူတို့ သုံးဆောင် ခေါ် ဝေါ်သည်နှင့် ပုံတူမှုကား လော ကူ ပ မာ တည်း။ သာသနာတော်နှင့်စပ်၍ ပြုလေမှုကား သာသနူပမာ တည်း။ သဒ္ဓိသူပမာ၊ အသဒ္ဓိသူပမာ - ဥပမာနှင့် တူသော်ကား သဒ္ဓိသူပမာ၊ မတူသော်ကား အသဒ္ဓိ သူပမာတည်း။ ဧကဒေသူပမာ၊ သကလဒေသူပမာ- တစိတ်သာတူသော်ကား ဧကဒေသူပမာ၊ အလုံးစုံ တူသော်ကား သကလဒေသူပမာတည်း။ ဥပမာပြုသည် ကား အကြောင်းများ (ပြား ?) အရာတူသော် လည်း ပြုရာ၏။ အရာများ (ပြား) ၍ အကြောင်း တူသော်လည်း ပြုရာ၏။ အကြောင်းတူ အရာတူ သော်လည်း ပြုရာ၏။ အကြောင်းများ (ပြား) အရာ များ (ပြား) သော်လည်း ပြုရာ၏။” နိယံ၊ ဒု ၄၄၁။]

ဥပမာဇောတက—ဥပမာကို ထွန်းပြသောပုဒ်။
 “ထိုဥပမာကို ထွန်းပြတတ်သော ဣဝ ဝိယ ယထာ စသော နိပါတ်ပုဒ်သည် ဥပမာဇောတက မည်၏။” ကစ္စ ၃၉၇။
 [ပါ၊ ဥပမာဇောတက။ ဥပမာ-ဥပမာ၊ ဇောတက- ထွန်းပြသောပုဒ်။]

ဥပမာန—နှိုင်းခိုင်းကြောင်းဝတ္ထု။
 “နှိုင်းရှည် ကြောင်း ဖြစ် သောကြောင့် ပဒုမာအစ ရှိသောခြစ်သည် ဥပမာန မည်၏။... မျက်နှာ အစ ရှိသောခြစ်သည် နှိုင်း ရှည် အပ် သော ကြောင့် ဥပမေယျမည်၏။” ယော ၁၈၈။ “လကဲ့သို့ လှပ တင့်တယ်သော မျက်နှာရှိသောကြောင့် စန္ဒိမာနန

မည်၏။ ဤပြယုဂ်၌ လ သည် ဥပမာန မည် ၏။ မျက်နှာသည် ဥပမေယျ မည်၏။” ယော ၁၈၉။
 “ဤဥပမာန ပုဂ္ဂိုလ်လေးဦးတို့ကို သေသေချာချာ ကြည့်ရှုစဉ်းစား၍ တထပ်တည်း တူအောင် သိမြင် ကြပါလေကုန်။” ဓမ္မရာသီ ၉၉။ [ပါ၊ ဥပမာန။]

ဥပမေယျ—နှိုင်းခိုင်းအပ်သောဝတ္ထု။ အနှိုင်းခံဝတ္ထု။
 “ဤကဲ့သို့ ဥပမာ ဥပမေယျနှင့် ပြည့်စုံခြင်းကို။” ငါး၊ စ ၁၆၄။ “ဤ၌ ဥပမာဥပမေယျ ဟပ်သော် ကား ထန်းသုံးဆွဲငါးပင်နှင့် သုံးဆွဲငါးကောဠာသနှင့် တူ၏။” ကာနု ၂၃၀။ “ဥပမာဥပမေယျ၊ ဆရာ သဘောမနော၌ ချောချောကြီးကျသောကြောင့်။” ပုည ၈၇။

[ပါ၊ ဥပမေယျ။ “၁ ဥပမာန၊ ဥပမေယျ၊ ဥပမာ၊ ဥပမာဇောတက၊ ၄ ပါးပြု၊ ဥပမတ္ထ သရုပ် တည်း။ ၂ နှိုင်းယှဉ်ကြောင်းမှာ၊ ဥပမာန၊ အမည်ရ၊ တူမျှ ဝတ္ထုဆိုသတည်း။ ၃ နှိုင်း ယှဉ် အပ် ပေ၊ ဥပမေ၊ မှတ်လေတူရှိဝတ္ထုတည်း။ ၄ အတူရှိနှင့်၊ တူဘိ ၂ ပါး၊ နှိုင်းငြားကြိယာ၊ ငဲ့သည်မှာ၊ ဥပမာဟုမှတ်လေတည်း။ ၅ ယထာဣဝ၊ ဝိယနိပါတ်၊ ယှဉ်တုံလတ်၊ မှတ်လေ ဥပမာဇောတကတည်း။” ကစ္စ ၃၉၇။]

ဥပမေ—ဥပမေယျ။
 “သက်သေနှင့်သက်ကန်၊ ပုံစံနှင့်နည်းနာ၊ ဥပမာ ဥပမေ၊ အရေးနှင့်အရာ။” နေကန် ၁၆။

ဥပမည်း—ဥပမေယျ။
 “အနိုင်တွေးချည်း၊ ဥပမည်းဖြင့်၊ ထုံးနည်းနာများ။” ပါမီ* ၈။ “ငှက်လိမ္မာနှင့်၊ တူစွာကျင့်နည်း၊ ဥပမည်း ကား၊ ပစ္စည်းပယ်။” ကိုး* ၂၄၈။ “ဥယျာဉ်သည် နှင့်၊ ကျင့်ရည်တူနည်း၊ ဥပမည်းကား၊ မဆည်းမကပ်။” သံ* ၄၇။ “ဒါနစေတနာ ကုသိုလ်အဟုန်ကို ဥပမာ ဥပမည်း တ ဝ တည်း ဆောင် ၍ ပြဆိုပေဦးအံ့။” ဩကာဝိ ၁၇၉။

ဥပရာ—အိမ်ရှေ့မင်း။
 “သားကြီးမင်းလျာ၊ ဥပရာနှင့်၊ စ ကြာ ပွင့် နန်း။” ပြည်စုန်* ၂၅။ “မင်းလောင်းမင်းလျာ၊ ဥပရာနှင့်၊ သာယာစကား၊ နားပါးဝဝ၊ ပြောဟောမှလျှင်။”

ဘူလင်* ၄၇။ “ဪ သားကြီးရတနာ ဥပရာမို့။”
ဟိန် ၂၂။ [ပါ၊ ဥပရာဇာ။]

ဥပရာဇာ—ဥပရာနှင့်အတူတူ။

“ဥပရာဇာ၊ မင်းလျာ အစစ်၊ ပြင်ကျစ်လျစ်နှင့်၊
မွေးချစ်ဘိုးရင်း၊ အိမ်ရှေ့နှင်း၍။” ခင်ထွေး* ၄၀။
“ဥပရာဇာ၊ စောမင်းလျာလည်း၊ ညခါခါသွတ်၊
လာလတ်ဆောလျင်။” ဘူလင်* ၁၉။ “ပုဏ္ဏားကြီးတို့
မပြီး၍ ဥပရာဇာသို့ ရောက်ပြန်သည်တွင်လည်း ၎င်း
နည်းတူ စီရင်သည်။” နု ၁၃။

ဥပရာဇ်—ဥပရာနှင့်အတူတူ။

“ရှင်ရင်းမင်းစစ်၊ ဥပရာဇ်နှင့်၊ ဖက်ထစ်မကွဲ။” ဘူလင်*
၅၁။ “ဤဝယ်ရွှေကား၊ စကြာဝတေဖြစ်၊ ဥပရာဇ်
မြတ်လှ၊ ဩရသသို့။” ရခိုင်နိုင်* ၂၀။ “ပြစ်ဆာ
မြွေးရစ်၊ ငါ့အဖြစ်ကို၊ ဥပရာဇ်နန်းလျာ။” သူဇာ*
၁၅၉။ “အိမ်ရှေ့ဥပရာဇ်အဖြစ်ကို နှင်းအပ်တော်
မူလေ၏။” ဂံဘုရား ၁၉။

ဥပလက္ခဏ နည်း—အကျယ်ချဲ့၍ သိနိုင်ရန် တစိတ်
တပိုင်းမျှပြဆိုသောနည်း။

“အစိတ်ကိုမှတ်၍ဆိုသဖြင့် အပေါင်းကိုလည်းရသော
နည်းသည် ဥပလက္ခဏနည်းမည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၄၀။
[ပါ၊ ဥပလက္ခဏနယ။]

ဥပဝါဒကံ—အရိယာတို့ကို စွပ်စွဲသော မကောင်းမှု။

“အတိဘာရိယကံ ဟူသည်ကား.... အရိယာတို့ကိုစွပ်စွဲ
သော ဥပဝါဒကံ၊ စေတီဗောဓိကို ဖျက်ဆီးသောကံ
တို့တည်း။” မနောရထ ၁၁၆။

[ပါ၊ ဥပဝါဒကမ္မ။ “ဒေါသက္ခာနေန ဝဒနံ ဥပဝါ
ဒေါ။” ဓာန်ဋီ* ၁၂၀။ “ဒေါသက္ခာနေန၊ အပြစ်ကို
ကြားသဖြင့်။ ဝဒနံ၊ ဆိုခြင်းတည်း။ ဥပဝါဒေါ၊ အပြစ်
ကိုကြားသဖြင့်ဆိုခြင်း။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၂၂၀။]

ဥပသကာ—ဥပါသကာ ရှု။

“အရှင် မာလယ မထေရ်နှင့် ဥပသကာ တယောက်
သည် တာဝတိံသာသို့ ရောက်သောကာလ။” သမန်၊
ပ ၁၀၉။ “သဒ္ဓါ သီလနှင့် ပြည့်စုံတဲ့ ဥပသကာ
တယောက်ကို။” အာတိ၊ တ ၁၇၆။
[ပါ၊ ဥပါသကာ။]

ဥပသာရပုဒ်—ပါဠိဘာသာ ကြိယာပုဒ်များ၌ ဓာတ်၏
ရွှေ့က ဆက်စပ်ပါရှိသောပုဒ်။

“အဘိဟူသော ဥပသာရပုဒ် ရှိသည်လည်းဖြစ်စေ။”
သဒ္ဓါကြီး၊ ပ ၉၇။ “ဥက္ကစ္စာဒယော၊ ဥ ဤသို့အစရှိ
သည်တို့သည်။ ဥပသဂ္ဂါ၊ ဓာတ်၌ ကပ်ငြိ တတ်သော
ဥပသာရ တို့တည်း။” ပဒမာလာ ၁၈။
[ပါ၊ ဥပသာရ။]

ဥပါ—ဥက္ကာပုံခြင်း။? ဥက္ကာကြယ်။?

“အခိုးအလျှံ၊ မပုံဥက္ကာ၊ ဥပါမဝင်၊ ကြိတ်မထင်
တည်း။” ပဉ္စာ* ၅။ “သောက်ရှူး ဥပါ၊ ကြယ်နီ
လာနှင့်။” ဆဲနစ်မျိုး ၅။ “ကြယ်ပြောင်ပုံ ဥပါပုံ၊
ဖန်မှန်နီတျာ။” ရာမ ၁၈။ “ဥပါကြယ်ကြီးသည်....
နန်းတော်ပြာသာဒ်မှာ ထွန်းသည့်အလို။” ဓည ၃။
“အနိစ္စ ရောက်လိုသော် ဥပါလှည်းဘီးခန့် ရွှေတော်
ဝယ်ကျ၏။” ကုလား၊ ပ ၁၄၇။ “ဥက္ကာကျသည်
ပုံသည်ကိုပင် ဥပါ ကျသည်ပုံသည်ဟု ပြောဆိုလေ့ရှိ
ကြသည်။” ကိုးဋီ ၃၉။ “နေကြတ်ခြင်း၊ လကြတ်
ခြင်း၊ နက္ခတ်ကြတ်ခြင်း၊ ဥဂ္ဂါ (ဣာ) ကျခြင်း၊ အရပ်
လောင်ခြင်း ဥပါ တို့ကို လည်း ကောင်း။” ငါး၊
ပ ၄၇၃။

[ပါ၊ ဥပါတ။ “ဧဝရူပေါ စန္ဒဂ္ဂါဟော ဘဝိဿတိ၊
ဧဝ ရူပေါ သုရိယဂ္ဂါဟော ဘဝိဿတိ၊ ဧဝရူပေါ
နက္ခတ္တဂ္ဂါဟော ဘဝိဿတိ၊ ဧဝရူပေါ ဥက္ကာပါတော
ဘဝိဿတိ၊ ဧဝရူပေါ ဒိသာဉာဟော ဘဝိဿတိတိ
ဣမေ ပဉ္စမဟာဥပါတာ။” ကေနိပါတ်ဇာတ် အဋ္ဌ
ကထာ၊ မင်္ဂလဇာတ်၊ ပ ၃၉၆။ မှတ်ချက်။ “ဥပါ
တစ်ဆေ၊ အရောင်ဆုတ်၊ သွေးသားထုတ်သား။”
မြား* ၁၀၂။ “ဥပါတစ္ဆေ၊ တောလုံး မွေ့တို့။”
ဧပျို* ၆၂။ စသည်တို့၌ပါသော ဥပါကား “ဘီလူး၊
ဘီလူးကို။ ဥပါဝုစ္စတိ၊ ဥပါဟူ၍ဆိုအပ်၏။” ဟူသော
ပေါရာဏ ကထာနိဿယ ၆၃ အတိုင်း ဘီလူးကိုဆိုလို
သော ပေါရာဏ စကားဖြစ်သည်။ “ပရမတ်ကျမ်း၏
အလိုအားဖြင့် ဝိနိပါတိက အသုရာ ခေါ်အပ်သော၊
သုတ္တန်ကျမ်း အလိုအားဖြင့် ပြိတ္တာဟူ၍၎င်း အသုရာ
ဟူ၍၎င်း ဘူတက္ခယဟူ၍၎င်း ခေါ်ဝေါ်အပ်သော
ဖုတ်ပြိတ် ဘီလူးတို့ကို ရှေးသုဟောင်းတို့သည် ဥပါ
ဟူ၍၎င်း တစ္ဆေဟူ၍၎င်း သမုတ်ကုန်သည်။” မနော
ရထ ၁၉၂။]

ဥပါဒါပညတ်—တစုံတခုကိုစွဲ၍ သမုတ်ခေါ်ဝေါ်အပ်
သောအမည်။

“ဒီသန့်ရှင်းစသည်တို့ကဲ့သို့ ဥပါဒါပညတ် ဥပနိဓာ
ပညတ်အဖြစ်ကို ပြကုန်၏။” ကဇ္ဇ ၁၀။ “ခန္ဓာပဉ္စက
ဒြပ်၌ရှိသော ရုပ်နာမ်တရားတို့၏ ရူပနာ၊ နမနာ၊ လက္ခ
ဏာ...ကိုစွဲ၍ ရုပ်နာမ်ဟုသမုတ်အပ်သော ဥပါဒါ
ပညတ်။” မနောရထ ၅၅။

[ပါ၊ ဥပါဒါပညတ္တိ။ ဥပါဒါ-စွဲ၍၊ ပညတ္တိ-ခေါ်ဝေါ်
ခြင်း။]

ဥပါဒါရုပ်—မဟာဘုတ်လေးပါးကို စွဲမှီ၍ ဖြစ်သောရုပ်။

“အဆင်း အသံအစရှိသော ဥပါဒါရုပ်သေးစုကို ဓာတ်
ကြီးလေးခု၌ အတွင်းဝင်ပြု၍ ဆိုသည်။” ဘာဝနာ
၁၃၂။ “ဤသို့အစရှိသော ဥပါဒါရုပ် (အကြမ်းစား
ရုပ်တို့ကိုမှီသော အသေးစားရုပ်) များကိုလဲ မှတ်ဆဲ
မှာပင် နည်းတူသဘောကျ၏။” ဝိပဿနာ၊ ဒု ၄၆။
[ပါ၊ ဥပါဒါရူပ။ ဥပါဒါ-စွဲမှီ၍ဖြစ်သော၊ ရူပ-ရုပ်။]

ဥပါဒါနိ—စွဲလမ်းခြင်း။

“အဟုတ်အမှန်၊ ဥပါဒါနိဖြင့်၊ အရန်သင့်ယူ။” ဓမ္မ*
၈၂။ “မရဏာသန့်၊ သေပျက်မှန်မှု၊ ဥပါဒါနိယုတ်။”
ဌေး* ၃၀။ “အကယ်၍ ငါသည် ဥပါဒါနိ တရား
ရှိသေးသည်ဖြစ်အံ့၊ တဖန် ပဋိသန္ဓေနေရလတ္တံ့။”
မိလိန် ၄၈။ “ဥပါဒါနိဆိုသည်မှာ မခွာနိုင် မစွန့်နိုင်
မဖြတ်နိုင် စွဲလမ်းတတ်သောသဘော။” မတ်စက
၂၇၇။ “အားနည်းသောလောဘသည် တဏှာမည်၏၊
အားကြီးသောလောဘသည် ဥပါဒါနိမည်၏။” ပညာ
၃၉၉။ “အိုမဆိုင်တာတွေကိုမတွေးပါနှင့်၊ ဥပါဒါနိ
ကြောင့် ဥပဋိရောက်တတ်သတဲ့ သမီးရဲ့။” ထီး၊ ပ
၅၄။ [ပါ၊ ဥပါဒါနိ။]

ဥပါသကာ—ရတနာသုံးပါးကို ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်သော
ယောက်ျား။

“ပွင့်ကြောင်းရှာသား၊ ဥပါသကာ၊ သူတော်စသည်၊
သီလအားထုတ်၊ ဓမ္မဂုတ်တို့။” ဘူပေါင်း* ၁၀၀။
“ဥပါသကာတို့၏ သဂ္ဂမဂ္ဂအကျိုးငှာ။” ပုည၊ ၂၊ ၄၃။
“မဟာကာလအမည်ရှိသော သောတာပန် ဥပါသကာ
တယောက်ကို အကြောင်းပြု၍။” ဓမ္မပဒ၊ တ ၁၇၆။
“တပုဿနှင့် ဘလ္လိကညီနောင်တို့သည် ဒွေဝါစိက

သရဏဂုံဆောက်တည်ကာ ဥပါသကာအဖြစ် ခံယူ
ကြသည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၈၊ ၁၆၈။

[ပါ၊ ဥပါသကာ။ “ကသ္မာ ဥပါသကောတိ ရတနတ္ထယံ
ဥပါသနတော။” သုတ် သီလက္ခန္ဓာအဋ္ဌကထာ။ အဘယံ
ကြောင့် ဥပါသကာမည်သနည်းဆိုသော် ရတနာ
သုံးပါးကို ဆည်းကပ်တတ်သောကြောင့် ဥပါသကာ
မည်၏။]

ဥပါသိကာ—ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်တတ်သော
မိန်းမ။

“ဥပါသိကာ၊ အရိယာဟု၊ အနာဂါမိ၊ ရတိဖိုလ်မဂ်၊
ထက်သည်တေဇ၊ တကာမလျှင်။” ပြာဠိ* ၃၆။
“ဥပါသကာယောကျ်ား ဥပါသိကာမိန်းမ။” သာသမ်
၁၈၄။ “ထိုသူကြွယ်၏မယားသည် သောတာပန်
တည် ဥပါသိကာမသာတည်း။” ဂိဟိ ၈။
ဥပါသကိ၊ ဥပါသိကိဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “အလွန်
ယုံကြည်လေးမြတ်သော ဥပါသကိမတယောက်ဖြစ်ရ
ကား။” နော၊ ဒု ၁၀။ “အဝေးအနီးမှလာသော
ဥပါသိကိပရိသတ်သည်။” ဇိ ၆၆၄။
[ပါ၊ ဥပါသိကာ။]

ဥပါယ်—ရန်အောင်ကြောင်းနည်း။

“ထုပ်ပိုးလွယ်၍၊ ဥပါယ်တမျှ၊ ပညာညာဉ်ဖြင့်၊
မယှဉ်ရိပ်ခြည်။” ဆု* ၅၄။ “ဥပါယ်တမျှ၊ ယှဉ်သား
ပညာ၊ အလိမ္မာဖြင့်။” ကိုး* ၁၆၃။ “အမတ်တိန်က
ဥပါယ်တမည်နှင့် ယုံလောက်အောင် အကွာရာ မရှိ
ပေချည်းကိုကျမ်းနှင့်ပုဆိုးကောင်းယုပ်၍။” ဓိပုံ ၂၅၁။
“သူငယ်တို့ အလိမ္မာအမာကို ဥပါယ်ပညာဖြင့် သိသာ
အောင် ပြုမည်ကြံစည်လျက်။” တေ ၆၇။ “ရန်ကို
အောင်ကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် ဤခုနစ်ပါးတို့သည်
ဥပါယ်မည်ကုန်၏။” ရာဇဓမ္မ ၉၀။
[ပါ၊ ဥပါယ်။ “ဣမေတုရော၊ ဤလေးပါးတို့သည်။
ဥပါယာ သတ္တုဝိဇယ ကာရဏာနိ၊ ရန်အောင်ကြောင်း
တို့တည်း။...တေဟိ၊ ထိုအကြောင်းတို့ဖြင့်။ သတ္တု
ဝိဇယ၊ ရန်အောင်ခြင်းသို့။ ဥပဂစ္ဆန္တိ၊ ရောက်တတ်
ကုန်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဥပါယာ၊ မည်ကုန်၏။”
ဓာန်ဒီနိ၊ ပ ၄၈၉။]

ဥပေက္ခာ—လျစ်လျူရှုခြင်း။ မည်သို့မျှသဘောမထားပဲ
ဘာသိ ဘာသာ နေလိုက်ခြင်း။ စိတ်ကို

ငြိမ်သက်စွာထားခြင်း။ ခေါင်းအေးအေး ထားခြင်း။

“လျစ်လျူခြင်းရာ၊ ဥပေက္ခာဖြင့်၊ ရန်ရှာမုန်းထား၊ ချစ်သနားသား၊ နှစ်ပါးသူတို့၊ အမှု အလျောက်၊ မလှဲဘောက်တည့်။” ပါမီ* ၁၄၂။ “နာမောင်းသဒ္ဓါ၊ ဥပေက္ခာဟုစွယ်မြှူလှူ။” ကိုး* ၂၆၃။ “ဆွညာတိ မျိုးပုံ၊ သဟာယအင်္ဂကို၊ စိတ်အာရုံ လျစ် လျူ၊ ဥပေက္ခာမူပြီးလျှင်။” ပုည၊ ၁၊ ၆၄။ “ထိုအခါ ငါတို့သားသီးသည် မိမိတို့အသက်ကို မွေးနိုင်ကြပြီဟု ဥပေက္ခာဖြစ်၏။” ဂိဟိ ၂၁၇။

[ပါ၊ ဥပေက္ခာ။ “ဒုက္ခိ သုခံ ပတ္တယတိ၊ သုခိ ဘိယျောပိ ဣစ္ဆတိ။ ဥပေက္ခာပန သန္တတော၊ သုခမိစ္ဆေဝ ဘာသိတာ။ တဏှာယ ပစ္စယာ တသ္မာ၊ ဟောန္တိ တိဿောပိဝေဒနာ။” ဝိသုဒ္ဓိမဂ် အဋ္ဌကထာ ၁၇ ပညာဘူမိနိဒ္ဒေသ ၁၈၂။ သမ္မောအဋ္ဌကထာ၊ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ဝိဘင်း ၁၅၇။ “ဒုက္ခိ၊ ဆင်းရဲခြင်း ရှိသောသူသည်။ သုခံ၊ ချမ်းသာကို။ ပတ္တယတိ၊ တောင့်တ၏။ သုခိပိ၊ ချမ်းသာခြင်းရှိသော သူသည် လည်း။ ဘိယျော၊ လွန်စွာ။ သုခံ၊ ကို။ ဣစ္ဆတိ၊ အလိုရှိ၏။ ပန၊ ဆက်၍ဆိုအံ့။ ဥပေက္ခာ၊ ဥပေက္ခာ ကို။ သန္တတော၊ ငြိမ်သက်သည်၏ အဖြစ်ကြောင့်။ သုခမိစ္ဆေဝ၊ သုခဟူ၍သာလျှင်။ ဘာသိတာ၊ ဟော အပ်၏။ တသ္မာ၊ ထို့ကြောင့်။ တိဿောပိ၊ သုံးပါးလုံး ဖြစ်ကုန်သော။ ဝေဒနာ၊ ဝေဒနာတို့သည်။ တဏှာယ၊ တဏှာအား။ ပစ္စယာ၊ ကျေးဇူး ပြု ကုန် သည်။ ဟောန္တိ၊ ဖြစ်ကုန်၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ၈ ၃၀၆။]

ဥပဇ္ဈ — ဥပဇ္ဈဒကကံ။

“ဖျက်ဆီးငြိမ်းလေ၊ ဥပဇ္ဈဖြင့်၊ ကွင်းကွေ့ရွေ့လျော၊ လတ်တလောချည်း။” ပါမီ* ၆၇။ “ဤသို့ကျင့်ကာ လွင့်လိမ့်ဥပဇ္ဈ၊ ဖျောက်မြဲနေကို။” ဓမ္မ* ၃၇။ “မရဏာကင်းစောင့်၊ ငင်ညှဉ်းဆောင့်သား၊ ကွယ် ထောင့်ပုန်းနေ၊ ဥပဇ္ဈကို၊ လာစေခြိမ်းနွဲ့၊ ကြိမ်းပ သံလျက်။” ဘုံ* ၁၄၈။

[ပါ၊ ဥပဇ္ဈဒက။ မှတ်ချက်။ “ဘိလူးရန်မော၊ ဥပဇ္ဈ လည်း၊ ကြိမ်းထွေသံ၊ ကြက်သီးထ၏။” မင်းမယ် ၆၀။ နှိုပါသော ဥပဇ္ဈကို “ချောက်လှန့်တတ်သော မကောင်းဆိုးဝါး၊ သို့မဟုတ် တဆေ၊ သရဲ၊ သဘက်”

ဟု ဆရာလင်း အနက် ပေးသည်ကို တွေ့ရသည်။ ယင်းကား ပါဠိသက် ဟုတ်အံ့မထင်။ ဥပါတဇ္ဈေကို ဥပဇ္ဈဟု ဆိုလေသည်လားမသိ။]

ဥပဇ္ဈဒကကံ — ကပ်၍ဖြတ်တတ်သောကံ။

“ဤယောက်ျားသည်.... ဥပဇ္ဈဒကကံဖြင့် ဦးခေါင်း ပြတ်၍ သေလျက်ကို၊ အဘယ်သို့ နတ်ဖြစ် နိုင်အံ့ နည်း။” သံဝတ် ၅၉။ “ဥပဇ္ဈဒကကံ မျိုးဖြင့်မသေ နိုင်ခြင်း။” ထေရာ၊ ဒု ၃၅။ “သူတပါး လက်ချက်ဖြင့် အသက်ချုပ်ရမည့် ဥပဇ္ဈဒကကံ သည်။” လူချန်၊ ပ ၉၇။

[ပါ၊ ဥပဇ္ဈဒကကမ္မ။ ဥပ-ကပ်၍၊ ဆေဒက-ဖြတ် တတ်သော၊ ကမ္မ-ကံ။]

ဥပဇ္ဈာယ် — အမြဲမပြတ် ကြည့်ရှု ဆုံးမသော ဆရာ။ ချဉ်းကပ်၍ အတတ်သင်ရာ ဆရာ။

“သင်ပေငြားသည်၊ ရှေ့သွားအကယ်၊ ဥပဇ္ဈာယ် က၊ ယိုးမယ်မရှိ။” ပါမီ* ၅၆။ “ရဟန်းပဉ္စင်းအဖြစ်ကို ရပြီးသော် ငါးဝါပတ်လုံး ဆရာ ဥပဇ္ဈာယ် တို့၏ အထံ၌ နေ၍ မာတိကာ နှစ်ပါးကို လေ့ကျက် စွာ သင်၍။” ယသ ၅၅။ “တပည့်တော်၏ ဥပဇ္ဈာယ် ဆရာသည် အရှင်ဘုရား၏ ခြေတော်ကို ရှိခိုးလိုက် ပေ၏။” မိလိန် ၂၆။ “တကာမင်းကြီး လှူသော ဆွမ်းရှစ်ဝတ်ကို ငါ၏ ဥပဇ္ဈာယ် ဆရာအား လှူအံ့ဟု ဆိုပေ၏။” မဟာဝင် ၈၈။

[ပါ၊ ဥပဇ္ဈာယ။ ဥပ-ကပ်၍၊ ဈာ-ကြည့်ရှုတတ် သော။]

ဥပဋ္ဌ — မမျှော်လင့်ပဲ ရုတ်တရက် ဖြစ်လာသောဘေး၊ အန္တရာယ်။ ကပ်၍နှိပ်စက်တတ်သော အရာ။

“ရန်ပို့ မိတ်ငင်၊ ဥပဋ္ဌ နှင်၍။” ဆ* ၁၆။ “မဂ်နှင့် သတ်ပြီး၊ ဥပဋ္ဌ သိမ်ဖျင်း၊ မောင့်ရောင့် ကင်းမှ။” ပါမီ* ၈။ “ဘေးရန် ဥပဋ္ဌ၊ စက်သွားပြတ်သို့၊ မချွတ် မှန်အောင်။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး* ၂။ “ဥပဋ္ဌ ကြီးစွာ ဖြစ်လတ်သည်ဟု ပြော၏။” ကိပု ၁၉၀။ “ဥပဋ္ဌ ဖြစ်အောင် စားမြ မမှန် အတွင် စားခြင်း ထပါး။” အိမ်မှ၊ ဒု ၁၉။

[ပါ၊ ဥပဋ္ဌဝ။ ဥပ-ကပ်၍၊ ဋ္ဌ-ပူလောင်တတ်သော၊ နှိပ်စက်တတ်သောအရာ။]

ဥပါဒ်—ဖြစ်ပေါ်ခြင်း။

“ခါကျ ပြတ်လွတ်၊ မဥပါဒ်ဘဲ၊ အမြတ်တနိုး။” ဝေပျို့* ၃၄၀။ “အောက်သုံးရပ်မှာ၊ ဥပါဒ်တဏှာ၊ ကိလေသာကို။” သံဝေ* ၁၄။ “နေသောကျောက် ဖျာသည် ဤသူ့ကိုယ်နှိုက် ငြိစေသတည်းဟု... အဓိဋ္ဌာန်စိတ်တော် ဥပါဒ်သည်နှင့်တပြိုင်နက် ထိုကျောက် နှိုက် ထိုသူ့ကိုယ်ငြိ၍။” ဣကုဏ် ၂၀၁။ “ပုဂ္ဂိုလ်၏ မောဟသည် ဉာဏ်တရား ဥပါဒ် ဆဲကာလမျှ၌လျှင် ချုပ်လေ ပျက်လေ တော့သည်ဟု ဖြေ၏။” မိလိန် ၆၅။ “ဒေါသဥပါဒ် သောသုသည် အရပ်ဆိုး၏။” ဒေါသ ၉။ [ပါ၊ ဥပါဒ်။]

ဥပဋ္ဌာက—အလုပ်အကျွေး။

“ကောင်းစွာလုပ်ကျွေးခြင်းရှိလျက်.... ငါ၏ဥပဋ္ဌာက အရာနှိုက်.... နှစ်ယောက်မရှိ အထွတ် ဖြစ်သော.... ငါ့ညီအာနန္ဒာထေရ် ဖြစ်လာ၏။” တေ ၁၀၉။ “အဝါနှစ်ဆယ်တိုင်အောင်ပင် အရှင်အာနန္ဒာအား ဥပဋ္ဌာက အရာ၌ထားဘဲ မမြဲသောလုပ်ကျွေးခြင်း ဖြင့်သာ လုပ်ကျွေးရ၏။” ဇိ ၁၀၃။ [ပါ၊ ဥပဋ္ဌာက။]

ဥပတ္တမ္မကကံ—အခြားကံ၏ အကျိုးကို ထောက်ပံ့သောကံ။

“ကံတပါး၏အကျိုးဆက်.... ကြာမြင့်အောင် ထောက်ပံ့တတ်သော ကုသိုလ်အကုသိုလ်ကံသည်ဥပတ္တမ္မကကံ မည်၏။” မနောရထ ၁၁၂။ “အကြင်ထောက်ပံ့တတ်သော ဥပတ္တမ္မက အကြောင်းသည်၎င်း ရှိ၏။” ဓမ္မရာသီ ၁၁၀။ [ပါ၊ ဥပတ္တမ္မက ကမ္မ။ ဥပတ္တမ္မက-ထောက်ပံ့သော၊ ကမ္မ-ကံ။]

ဥပဒ္ဒဝေါ—ဥပဒ်နှင့် အတူတူ။

“စိမ်းစားသုံ့ခတ်၊ဥပဒ္ဒဝေါ၊တော၏အလယ်။” ဆူ* ၄၈။ “သဟဲချွတ်ကြောင့်၊ ဥပဒ္ဒရော (ဝေါ)၊ ပြောလိမ့်ရောဂါ။” ဓမ္မ* ၄၉။ “မင်းတို့သည် မစူးမစမ်း မဆင်မခြင်ပဲပြု၍ မသင့်သော်တမူကား ခပ်သိမ်းသော သတ္တဝါတို့၏ ဘေးဥပဒ္ဒဝေါ အန္တရာယ် ရောက်ခြင်း သည်ဖြစ်၏။” ယသ ၁၀၅။ “ထိုကိရသဒ္ဓါဖြင့် နတ်တို့ကိုအမှီပြု၍ လူတို့အား ဥပဒ္ဒဝေါ မဖြစ်ကုန်

ဟူသောစကား၏ မကြိုက်နိုး သည် ၏ အဖြစ်ကို ပြသည်။” သီဂဏ္ဌိ ၄၉၉။

[ပါ၊ ဥပဒ္ဒဝေါ။ ဥပဒ္ဒဝေါ တဆဲခြောက်ပါး။ မဟာနိဒ္ဒေသ ပါဠိတော်၌ လာသည့်အတိုင်း စွယ်၊ဒု ၂၄၂၌ ပြဆိုပါရှိသည်။]

ဥပုသ်—ရှစ်ပါးသီလ စောင့်ထိန်း၍နေခြင်း။

“သီတင်းစင်ဖြူ၊ ဥပုသ် ယူဟု။” ဓမ္မ* ၃၉။ “ငါးတန် သီလ၊စောင့်ထမယုတ်၊ ဥပုသ်သီတင်း၊သုံးခြင်းမြဲလှ။” တန်ရ* ၂[၇]။ “အဋ္ဌင်္ဂဥပုသ်ကို အားထုတ်ဆောက်တည်လိုပါသည်။” ပုညဝတ် ၆၅။ “ကိုယ်နှုတ်စိတ် တို့ကိုဆုံးမ၍ စင်ကြယ်စွာနေသည်ကို သီတင်းသုံးသည်၊ ဥပုသ်သုံးသည်ဟူ၍ ဥပေါသထဟူ၍ ဆိုသည်မှတ်လေ။” မတ်စက် ၂၃၀။ “အမိ ဖြစ်သူနှင့် ဥပုသ်စရပ်သို့ သွားရောက်၍ ဥပုသ် စောင့်နေကြ၏။” စကား၊ ပ ၁၂၄။ [ပါ၊ ဥပေါသထ။]

ဥဘတောဗျည်း—ယောက်ျား၊မိန်းမအင်္ဂါ နိမိတ်နှစ်မျိုးပါသော။

“ဥဘတောဗျည်း၊ ရွံဘွယ် ချည်းသို့၊ ကပ်ဆည်းလေရာ။” မုဒု* ၇၀။ “ဥဘတောဗျည်း၊ ညစ်ထည်းပဏ္ဍုက်၊ မျိုးတုတ်တို့က။” ဝိပျို့* ၁၀၃။ “အကြင်သူအား နှစ်ပါးသောနိမိတ်တို့သည် ထင်ရှားဖြစ်၏။ ထိုသူသည် ဥဘတောဗျည်းမည်၏။” မနောရထ ၉၈။ “ဘဝများစွာ ကမ္ဘာတသိန်းပတ်လုံး နပုန်းပဏ္ဍုတ်၏အဖြစ်၊ ဥဘတောဗျည်း၏ အဖြစ်သို့ မကပ်ခြင်း။” သံဝတ် ၁၄၉။ [ပါ၊ ဥဘတောဗျဉ္ဇန။ ဥဘတော- (ယောက်ျား၊ မိန်းမ) နှစ်ဖက်မှ၊ ဗျဉ္ဇန-နိမိတ်အင်္ဂါ ဇာတ်။]

ဥဘာ—ဥပါနှင့် အတူတူ။

“ဝင်းဝင်းဥက္ကာ၊ ကျဥဘာနှင့်၊မဟာပထဝီ၊ ကြူးဟိချောက်ချား။” မသ* ၂၇၈။ “ဥက္ကာပုံသည် ဥဘာပုံသည်၊ တော်လည်းသည်။” မဟာတိတ် ၁၁၆။ “ဥဘာပုံသည် ကြယ်ပုံသည်ကို မေးရာ၌ ကျမ်းဂန်တွင် ဥဘာဟူ၍ မရှိ၊ ဥက္ကာဟူ၍သာ ရှိသည်။” သမန်၊ ဒု ၂၃၈။

ဥမင်—လိုက်ခေါင်း။

“ရင်လျှောက်ကျည်းချောင်၊ ပြဆောင်ဥမင်၊ မြို့ပစ္စင်နှင့်။” ခင်ထွေး* ၂။ “မြေထဲဥမင်၊ တွင်းတွင်လည်း

မြုပ်။” ဆု* ၂၄။ “ရေထဲတောင်ခေါင်း၊ ဥမင်
အောင်းလည်း၊ အကြောင်းသိစွာ၊ မျိုးရွေးလာသား။”
ဘူပေါင်း* ၁၆။ “အရှည်နှစ်ဂါဝုတ်ခန့်ရှိသော ဥမင်
ကြီးကို တူးဖောက်လုပ်ဆောင်ကြရကုန်၏။” မဟော၊
ဒု ၁၆၇။

ဥမင် ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ပင်လယ် ကမ်းခြေက
တက်ရန်သက်ရန် လှေကား ဥမင်လိုက် အဆင့်ဆင့်
အသွယ်သွယ်။” ပြင်သစ်မှတ် ၁၂၀။ “မလွယ်ပေါက်
ဥမင်တွင်းတခုကို တူးပြန်တယ်။” ထီး၊ ၈၉။
[ပါ၊ ဥမင်။ “မင်္ဂလာတလည်းဟူ၏။...ဥမင်္ဂါ၊ ဥမင်၊
ပညာ။” ဓာတုတ္ထ ၂၆၃။]

ဥယျာဉ်—ပန်း၊ သစ်သီးပင်များ စိုက် ပျိုးထား သည့်
အရံကြီး။

“သစ်သီးချိုချဉ်၊ ဥယျာဉ်ကစား၊ ပျော်ပါးစားဘော်၊
လာလှည့်ခေါ်မှု။” ကိုး* ၂၃၄။ “သစ်သီးပန်းမှန်၊
အလွန်ပြန့်ပြော၊ ဥယျာဉ်တောက်။” ဘူလင်* ၁၈၀။
“အနာထပိဏ်သူဌေးလည်း...မြို့၏ အနောက်တောင်
မျက်နှာ...အရပ်ဝယ် ဇေတမင်းသား စိုက်လုပ်အပ်
သော ဥယျာဉ်ကို မြင်၍... ကျောင်းဆောက်အံ့ဟု
ကြံပြီးလျှင်...အကျွန်ုပ်အား ရောင်းပါဟု ဆို၏။”
ဇိ ၄၀၀။

ဥယျာဉ်၊ ဥယျာဉ် ဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ဥယျာဉ်၊
လယ်ယာ၊ ကျိုကျ၊ ဘဏ္ဍာတို့ကိုလည်း စိုက်ပျိုးသုတ်
သင်အပ်သတည်း။” နု ၁၁၇။ “ရေကန်ရေမြောင်း
ဥယျာဉ် သစ်ပင် များမှာ။” လန်ဒန်၊ ဒု ၂၆၁။
“ဗာရာဏသီမင်း၏ ဥယျာဉ်သည် မြို့မှဝေးသောအရပ်
၌ တည်၏။” သံဝတ် ၁၂။

[ပါ၊ ဥယျာဉ်။ မှတ်ချက်။ “ပါဠိအာဒိသု၊ တို့နှိုက်။
ဥယျာဉ်နန္ဒီတ္ထဝိယ၊ ဥယျာဉ်ဟူသော ဤပုဒ်နှိုက်
ကဲ့သို့။ ဥစ္စာရဏဝိသေသာဘာဝတော၊ သံယုတ်သံဖြင့်
ရွတ်ခြင်းအထူးမထင်သည်၏ အဖြစ်ကြောင့်။” သဒ္ဒန်
တိ၊ ပ ၄၂။ ယဿ (ယေအဿ) ၌ အချို့ဆရာတို့က
ယုဿ-ဟုသံယုတ်ယူနှင့်ကြိုက်ကြသည်။ သဒ္ဒန်တိဆရာ
က သံယုတ်ယူနှင့်မကြိုက်။ ဥယျာဉ် ဟူသောပုဒ်ကဲ့သို့
သံယုတ်သံနှင့် မရွတ်ရသောကြောင့် သံယုတ်မလို၊
ယဿ-ဟုသံယုတ်မဲ့ ယ-သာ လိုသည်ဟု ဆိုသည်။
ယင်းကိုထောက်၍ ဥယျာဉ်၌ သံယုတ်ယူနှင့်ရှိရမည်ဟု
သိနိုင်သည်။ အက်ဝိ ၁၅၆ ၌ “ဥယျာဉ်ဟော

ဥယျာဉ် ဟူသောပုဒ်၌ ယုသံယုတ်နှင့် လိုသည်။...
အဘိဓာန် ဋီကာ၌ ကား ... သံယုတ် အပြုကိုမဆို။
ထို့ကြောင့် သံယုတ်ရှိမဲ့ ၂ ချက်သင့်မှတ်အပ်၏။” ဟု
ဆိုသည်။ သဒ္ဒန်တိအဆိုအတိုင်း ဥကိုယသတ်သံဖြင့်
ဥန်ယာဉ်ဟု ရွတ်ဆိုသင့်သည်။ ဥယျောဇဉ် (ဥန်ယော
ဇဉ်) ကိုထောက်လေ။ သို့ရာတွင် ယခုအခါ သံယုတ်
သံဖြင့် ဥန်ယာဉ်ဟု မဖတ်ဘဲ ဥယျာဉ်ဟုသာ ရွတ်ဖတ်
နေကြသဖြင့် ဤနေရာ၌ ဖော်ပြလိုက်ခြင်းဖြစ်သည်။]

ဥသဘ—၁၊ နွားလား။

“အာယကနေတ္တ၊ ဥသဘဟု၊ ပေါက်ပြကျော်ကြား၊
အဘွားနွားနှင့်။” ပြာဋိ* ၅၇။ “နွားလားဥသဘ
ယောင်ဆောင်၍ နှစ်ဦးသောနွားလားတို့ ဝေ့တိုက်
ကြသောကာလ။” သမန်၊ ပ ၉၇။ “နွားတရာရှိ
သောသင်း၏ အကြီးကား ဥသဘ၊ နွားတထောင်
ရှိသော သင်း၏အကြီးကား ဝသဘ၊ အလုံးစုံသော
နွားတို့၏ အကြီးကား နိသဘ၊...ဝါ၊ ဂါမခေတ်
တခု၌ အကြီးကား ဥသဘ၊ ဂါမခေတ်နှစ်ခု၌ အကြီး
ကား ဝသဘ၊ အလုံးစုံသောဂါမခေတ်၌ အကြီးကား
နိသဘ။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၅၆။

၂၊ ခုနစ်တောင်တာ နှစ်ဆယ်ရှိသော ခရီး
အကွာအဝေး။

“မြောက်အောင်ရွယ်လည်း၊ ဆယ်ဥသဘ၊ မြေမှာကျ
၏။” မြား* ၈၁။ “ထိုမှတစ်ပါး အလျားသုံးဂါဝုတ်၊
အနံတဥသဘရှိသောအရပ်၌။” နရ ၂၂၂။
[ပါ၊ ဥသဘ။]

ကေ—တစ်

“ဤအကွာ အလိုကို ဘုရားရှင်တရားတော်ဝယ် ကေ
ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်သည်။ ဗေဒင်ဝယ် ကေဟူ၍ ခေါ်
ဝေါ်သည်။” ဣပုံ ၄၇၂။ [ပါ၊ ကေ။]

ကေသန်—တခဲနက်။ တလုံးတခဲတည်း။

“ကျောက်စုသတိ၊ မိုးထိပျားလှန်၊ ကေသန်လျှင်၊
ညွှန်လည်းမရော၊ သလင်းကျောက်။” ပါပိ* ၁၃၂။
“ကေဋ္ဌနော။ ကေသန်ဖြစ်သော။ ဝါ၊ တလုံးတခဲ
တည်းသော။ သေလော၊ ကျောက်တောင်သည်။”
ဝိဋ္ဌနိ၊ ပ ၁၂။
[ပါ၊ ကေဋ္ဌန၊ ကေ-တစ်၊ သန-အစိုင်အခဲ။]

ကေစာ—တယောက်တည်းနေခြင်း။

“ဆင်ဘွဲ့ဖြူလေသာဝယ်၊ ကေစာ လျှောင်းစက်ပြန်လို့။” ထပ် ၁၂၃။ “ခြေရံမပါဘဲ ကေစာကျင့်၍ နေတော်မူရရှာတယ်။” ဒေရီ၊ မ ၇၉။ “ညနေချမ်းသောအခါ ကေစာတပါး၊ ဘယ်သူ့မှ မပြောကြားဘဲ။” နိတိ ၈။

[ပါ၊ ကေစာရ။ ကေ—တယောက်တည်း၊ စာရ—လှည့်လည်ခြင်း။]

ကေစာရ—ကေစာ နှင့်အတူတူ။

“တောင် ဘီလူးကုန်း၊ စစ်ကိုင်း ချောက် များတွင် ရှင်ပရက္ကမ ညီနောင်တို့ နေကြလေသည်။ ထိုဆရာတို့ကို တောနေ ကေစာရဟု ခေါ်ကြသည်။” သာလင် ၁၃၀။ “တယောက်အထည်းထည်း (ထီးထီး) ကေစာရ အားဖြင့် နေထိုင် မှီတင်းသော။” စူသစ်၊ ဒု ၇၈။

ကေစာရီ—ကေစာ နှင့်အတူတူ။

“ဗောဓိရင့်စ၊ နိက္ခမဟု၊ ကေစာရီ၊ ပါရမီကို၊ ဝသီလေ့ကျက်။” ပါမီ* ၈၃။ “ရဟန်းဥပဒေ၊ တောရပ်မြေမှ၊ ကေစာရီ ကျင့်ကြတယ်။” ရတနာ ၁၇။ “တောဝင်၍ ကေစာရီ နေချင်တဲ့ စိတ်ဆန္ဒတွေ ဖြစ်ပေါ်၍ နေတယ်။” ထီး၊ စ ၄၉။ “နှစ်ပေါင်း ၄၀ ကျော်တိုင်တိုင် ကျောက်ဂူအတွင်း၌ ကေစာရီသီတင်းသုံးနေထိုင်တော်မူ၏။” ဖာဟိယန် ၁၆၇။

ကေစီ—အပေါ်ရုံသင်္ကန်း။

“ဆိုးပြီး ပိတ် ကေစီ ရေ နှစ်ထောင့်လေးရာ။” ကုန်း၊ တ ၃၂၅။ “မောင်ရှင်ဥတ္တမ၊ သင်၏ဉာဏ်ကို ငါတို့ ပူဇော်ပါ၏ ဆို၍... အချို့သော ပုဂ္ဂိုလ်တို့ကလည်း သင်းပိုင်၊ အချို့သောပုဂ္ဂိုလ်တို့က ကေစီ စသည်တို့ကို ခြီးမြှင့်လှူဒါန်းပေးကမ်းကြကုန်၏။” ကဝိသေ ၅၀။ [ပါ၊ ကေစီယ။ “ကေစီယောတ္တရာ သင်္ဂေ”။ ခုဒ္ဒသိက္ခာ။ “ကေစီယော၊ တထပ်တလွှာသော။ ဥတ္တရာ သင်္ဂေ၊ (အပေါ်ရုံသင်္ကန်း) သည်။ သိယာ၊၏။” ဝိလေး ၂၀၁။]

ကေပိဒ်—တပုဒ်တည်းရေးထားသည့်ရတု။

“ရှင်အာသဘ၊ လျှောက်ထ စာတန်း၊ တခန်းကေပိုက် (ဒ်)၊ ထိုနှိုက်တပုဒ်၊ နိဂုံးချုပ်သည်။” ကဝေ၊

ဒ ၈၈။ “ရတု ကေပိဒ် အမျိုးမျိုး။” သမန်၊ ပ ၂။ “မိမိအလိုရှိအပ်သော အကြောင်းအရာ...တပုဒ်တည်း ဖြင့်သာပြီးဆုံးအောင် ရေးသားထားသော ရတုသည် ကေပိဒ်ရတုမည်၏။” ဘာရတီ၊ ပ ၃၈၄။ “ရှင်မဟာ သီလဝံသ စပ်ဆိုသီကုံးတော် မူသည့်...ပုစ္ဆာ ကေပိဒ် ရတု။” ဗန္ဓ ၁၂၄။

[ပါ၊ ကေပဒ။ ကေ—တစ်၊ ပဒ—ပုဒ်။]

ကေရာ—ကေရာဇ်မင်း။

“မင်းထီးစကြာ၊ ကေရာ သို့၊ ပညာစက္ကရတ်။” ဆု* ၁၃၅။ “နန်းရိုးစကြာ၊ ကေရာ တို့၊ နွယ်လာမပြား။” ရခိုင်နိုင်* ၁၁။ “ပဒေသရာဇာ၊ ကေရာ နှင့်၊ စကြာ မန္တာတ်၊ လွှမ်းပတ်တန်ခိုး။” ညွန့်ပေါင်း၊ စ ၂၅၈။ [ပါ၊ ကေရာဇ။]

ကေရီ—ကေရာဇ်ဘုရင်မ။

“ရေသွန်းညာနေ၊ သာဘိသေဖြင့်၊ တကေရီ၊ မဟေ သီဟ၊ ဒေဝီများမင်း။” မဃ* ၄၁၁။ “ခမည်းကေရာ၊ မြတ်ရာဇာနှင့်၊ နေလာနတ်စစ်၊ ဘွားချစ် ကေရီ၊ ဣန္ဒာနီသို့။” ညွန့်ပေါင်း၊ စ ၁၅၉။ “ရှင်စောပုသည် ရာဇာဓိရာဇ်၏ သွီးတော် ဖြစ်သည်။ သက္ကရာဇ် ၈၂၅ ခုနှစ်တွင် ဝိသုဒ္ဓရာဇာဟူသောဘွဲ့ကို ခံယူ၍ ကေရီဘုရင်မ ပြုလုပ်ပြီးလျှင် ဟံသာဝတီမှာ စံနေသည်။” သုတ၊ ၁၊ ၅၆။ [ပါ၊ ကေရာဇ။ မှတ်ချက်။ ကေရာဇ်ကို ယောက်ျား ဖြစ်လျှင် ကေရာ၊ မိန်းမဖြစ်လျှင် ကေရီဟု ဆိုခြင်း ဖြစ်သည်။]

ကေရာဇ်—တကျွန်းလုံး သို့မဟုတ် တနိုင်ငံလုံးကို တဦးတည်း အစိုးရသောမင်း။

“သတင်းတန်ခိုး၊ ကျွန်းလုံးစိုးသည်၊ နေမျိုးမင်းစစ်၊ ကေရာဇ်။” ဘူလင်* ၁၂၃။ “ရွှေနန်းထက်ဝယ်၊ ဘုန်းဆက်စဉ်ဖြစ်၊ ကေရာဇ်တကာ၊ မင်းပမာတည်း။” ခိုင်* ၂။ “ဗြဟ္မဒတ်ဟု၊ လွှံ့ပတ်ခဝးနီး၊ မင်းကြီး ကေရာဇ်၊ ဖြစ်သောအခါ။” ပြာဋီ* ၅၆။ “ပုံပြင် နည်းနာတို့ဖြင့် အရေးမှန် ရာကို လျှောက်ဆိုလျှင် အလွန်လိမ္မာသော မင်းကေရာဇ်ဖြစ်၍ နှစ်သက်တော် မူလှသောကြောင့်။” ဣပုံ ၄။ “သူဌေးသူကြွယ် ပဒေသရာဇ် ကေရာဇ် စကြာ ၀ တေးအစ ရှိသော လူကောင်းလူမြတ်ဖြစ်ခြင်း။” နုရ ၃၃၈။ “ကေရာဇ်

မူးဆိုသည်မှာ နိုင်ငံကြီးသော၊ အစိုးရသောမင်း ဆိုလိုသည်။” ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၃၈။

[ပါ၊ ကေရာဇ။ ကေ-တဦးတည်းသော၊ ရာဇ-မင်း။]

ကေရန်း—[ဗေဒင်] တခုအဆုံးရှိသော (ဓာတ်တိုင်)။ “သီး မွေး ရွက် ဆန် ကုံ အိုး တန်မှာ သတ္တပုတ် ဓာတ်တိုင်ဖြစ်သည်။ တနည်း၊ ကေရန်းဓာတ်တိုင် ဖြစ်သည်။” ဒွါသိမ်ဓိပ် ၄၈။ “ကေရန်းတိုင်မှာ ကေ အန္တပုဒ်ဖြတ်၊ ရလာ၍ ကေရန္တဖြစ်သည်။ ထိုကိုပင် ကေရန်းခေါ်သည်။ တခုအဆုံးရှိသော ဓာတ်တိုင် မှတ်။” ဒွါသိမ်ဓိပ် ၅၃။

[ပါ၊ ကေရန္တ။ ကေ-အန္တ၊ ကေ-တခု၊ အန္တ-အဆုံး။]

ကေရိန်—ကေရာဇ်မင်း။ “ဗာရာဏသီခိုင် မှူးပိုင်ကေရိန် နေသမ္ဘိန်သည်။” ပင်း၊ ပ ၃၆။ “သောင်းနယ်ပြန့် မြေမဟိန်မှာ၊ ကေရိန် တပါးပလေး။” ပုညတေး ၆၃။ [ပါ၊ ကေရာဇိန္ဒ။? ကေ-တဦးတည်းသော၊ ရာဇိန္ဒ-မင်းထက်မင်း။]

ကေဝုဇ်—[သဒ္ဒါ] တခုကိုဆိုခြင်း။ “ဤဥပမာဥပမေယျနစ်ပါးစုံ၌ ကေဝုဇ်ချည်းဆိုသော ကြောင့်။” တေ ၁၃။ “ကတ္တားသည် ကေဝုဇ်ဖြစ်မှု ကြိယာလည်း ကေဝုဇ်ကိန်း ဖြစ်ရမည်။” ကျောင်းဒါ ၉၆။ “တို့ကုန်မပါ၊ ကေဝုဇ်ဥယျာ၊ တို့ကုန် ပါရာ၊ ဗဟုဝုဇ်မတာ။” သဒ္ဒါကြီး၊ ပ ၁၁၄။ “ရလိမ့် လေ သွေမဆုတ်သာ၊ ကေဝုဇ် ဟောသင့်လှပါ။” ပုညတေး ၅၀။ “လောကုတ္တရာ ဆရာတော်ဘုရား ကလဲ ... အတည်တကျ ဟော ကိန်း ထုတ် ပြီး ကေဝုဇ် မိန့်တော်မူထားပါတယ်။” ထီး၊ တ ၂၁။ [ပါ၊ ကေဝစန။ ကေ-တခု၊ ဝစန-ဆိုခြင်း။]

ကေသီ—ကေစိနှင့်အတူတူ။ “အပေါ်ရုံတထည်ကို ကေသီတင်ရန်ဘို့။” ပင်း၊ ဒု ၄၂။ “ကိုယ်တိုင်ပါသော သင်းပိုင်နှင့်တကွ အပေါ်က ကေသီပါ မဟာဒါန်ဝန်၌ ဝတ်ပေး၍။” ဥပမာ၊ ဒု ၂၉။ “ကေစိ-တထပတလ္လာသာယှိသောကေသီ သင်္ကန်း။” တောင်ပေါက်ဓာန် ၂၅၀။
ကေသိသံ—[သဒ္ဒါ]အလားတူ ပုဒ်နှစ်ခုကို တခုကြွင်း ပြုခြင်း။

“ပရသမညာဖြင့် ကေသိသံ တခုကြွင်း ပြုပြီးသော ပုရိသသဒ္ဒါကို ကေသိသံတခွိတ်မည်။” ကစ္စ ၃၂၅။ “၂ ကြိမ်ဆို၍ တခုကြွင်းပြုခြင်းသည် ကေသိသံ မည်၏။” ဗျာသစ်၊ ၁၁၄။

[ပါ၊ ကေသေသ။ ကေ-တခု၊ သေသ-အကြွင်း။ ယောက်ျား ၂ ယောက်ကို ပါဠိဘာသာဖြင့်ပုရိသော ပုရိသောဟု ၂ ကြိမ်ဆို မည့်အစား ပုရိသ သဒ္ဒါ ၂ ပုဒ်ကို တပုဒ်တည်းပြု၍ ပုရိသ (ယောက်ျားတို့) ဟု ဆိုခြင်းကို ကေသိသံခေါ်သည်။ သင်၊ သင်ဟု ဆိုမည့်အစား သင်တို့ဟုဆိုခြင်း စသည်ဖြင့် ကေသိသံ ၏အဓိပ္ပာယ်ကို သိသင့်လေသည်။]

ကောသနိက်—တနေ့အတွက် တနေရာတည်း၌သာ ထိုင်၍ တကြိမ်သာ စားသောစုဘင်အကျင့်။ “စဉ်စီရွေးခါ၊ ရွေးအင်္ဂါဖြင့်၊ ကောသနိက်၊ သမ္ဘာ ဟိတ်ထက်၊ ဖြာစိတ်ယူငင်။” ကိန္နရီ* ၃၄။ “တနေ့သ၌ တကြိမ်သာ လျှင် စား၏၊ ကောသနိက် ဆောက် တည်၏။” ငါး၊ တ ၄၈၂။ [ပါ၊ ကောသနိက။ ကေ-အာသနိက၊ ကေ-တခု၊ အာသနိက-နေရာ၌နေ၍ စားခြင်း။]

ကေဂ္ဂတာ—အာရုံတခုတည်း၌ စိတ်တည်နေခြင်း။ သမာဓိ။ “ဖြစ်ကလည်းပျက်၊ သံသာစက်ဟု၊ ကေဂ္ဂတာ၊ ကျလေပါက။” ဗုဒ္ဓဗျူ* ၂၂။ “ဥပေက္ခာ၊ ကေဂ္ဂတာ ဟုဆိုအပ်သော ဈာန်အင်္ဂါနှစ်ပါး။” ဂုဏ်ဘွဲ့ ၂၉။ “စိတ်ကေဂ္ဂတာကျသည်။” ပညာ ၁၈၂။ “ထိုထိုအာရုံ ၌ ပျံ့လွင့်ခြင်းမရှိသည်၏အဖြစ်ဖြင့် တခုတည်းသော အာရုံအဘို့ရှိသော စိတ်၏အဖြစ်သည် ကေဂ္ဂတာ မည်၏။” ဝါဘာ ၄၇။ [ပါ၊ ကေဂ္ဂတာ။ ကေ-အဂ္ဂ-တာ၊ ကေ-တခု၊ အဂ္ဂ-အာရုံရှိသည်၊ တာ-အဖြစ်။]

ကေန်—စင်စစ်မူချ။ “မဟုတ်စွာထွန်၊ မြင်တိုင်း ပြန်၏၊ ကေန်မချွတ်၊ ရှင်သူမြတ်လျှင်...ဘုရားလည်းဖြစ်၊ ကယ်ပေလစ်အံ။” ပါပီ* ၃၄။ “ကေန်ဝင်စစ်၊ နက်စက်ပစ်သို့၊ ဆုတ်နစ် ဖဲ့၊ နှလုံးမြဲ၏။” ဓမ္မ* ၇၂။ “ဆုံးဖြတ်ရက်တိုင်း၊ အပိုင်းမလွန်၊ ကေန်ဝကား၊ အမြဲဘားမှ။” ဘူပေါင်း* ၆၇။ “မချွတ်ကေန်၊ အမှန်ဝင်စစ်၊ သိသည်ဖြစ်ပူ။”

ရာသီ* ၁။ “ကုဝဏ်မယ်ကို၊ တကယ်ကေနံ၊ ချစ်ရိုး မှန်လျှင်။” ဝိဇယ ၇၄။ “သီလရှိသော သူသာလျှင် စိတ်စင်ကြယ်သောကြောင့် တောင်းသမျှကို ကေနံ ရသည်။” နရ ၃၅၁။ [ပါ၊ ကေန္တ။]

ကေန္တ — ကေနံ နှင့်အတူတူ။

“ယူမှားကာမျှ၊ ကေန္တလျှင်၊ မကျနိုင်လေ။” ပါမီ* ၉၆။ “သင်္ကာဖြေ၍၊ အနေကျကျ၊ ကေန္တဖြင့်။ ။ ရှင်မစူးစူးဆိုဘိဦးလော။” ကိုး* ၂၁၇။ “ချိန်းချက် မဆွ၊ ကေန္တလျှင်၊ ဆိုကြခဲ့တိုင်း။” ဘူပေါင်း* ၈၂။ “ပတ္တမြား ရတနာသည် စင်စစ် ကေန္တ သန့်ရှင်းစင် ကြယ်သကဲ့သို့။” မိလိန် ၆၇၉။ “သည်ခလေးသည် ကြီးလျှင် ကေန္တ မင်းဖြစ်လိမ့်မည်။” မှိုင်း၊ ပ ၃၄။ [ပါ၊ ကေန္တ။ ကေန္တ-တခု။ မှတ်ချက်။ ကေကိုပင် ကေန္တဟု ဆိုသည်။ အန္တ-အတွက် အနက်ထူးမထွက်။ တနည်း၊ ကေ-တရ-ဟု ပုဒ်ခွဲ၊ တခုကို လွန်သော ကြောင့် ကေန္တမည်၏။ ဇာန်ဒီ* ၄၁။ ဇာန်ဒီနိ၊ ပ ၁၀၉။ နောက်နည်းအရ တခုကို လွန်သည် ဟု အနက်ရသည်။ ယင်းအနက်ကိုမဆင်ခြင်တတ်။ ကေန္တ နှင့်တူသည့် ကေသ ဟူသောပုဒ်လည်း ရှိသည်။ ကေ အံသ-ဟု ပုဒ်ခွဲ၍ ကေ-တခုသော၊ အံသ-အဖို့ဟု အနက်ထွက်သည်။ တခုသောအဖို့ဆိုသည်မှာ စင်စစ် ဟူသောစကားနှင့် အဓိပ္ပာယ်တူသည်။ “ဝတသဒ္ဓေါ၊ သည်။ ကေသေ၊ စင်စစ်ဟူသော အနက်၌ဖြစ်၏။” ဇာန်ဒီနိ၊ ဒု ၅၆၅။]

ဧကီ — သားကောင်တမျိုး။ တောဆိတ်နက်။

“သားဧကီ ယောင်၊ ရုပ်ဆောင်ပြလှာ။” ဥပရာ* ၆၀။ “မွေးလှစာမရီ၊ ဧကီကတိုး၊ သိုးနှင့်သားအောင်း။” ဂါထာ* ၄၆။ “ဒရယ်စိုင့်ပေါက်၊ နွားနောက်ဧကီ၊ စာမရီက။” ဘလ္လာ* ၁၆။ “ဧကီသဒ္ဓါ တောဆိတ် မကို ဟောသည်။ မြန်မာတို့မှာ ရွေးက ပါဠိများကို စွဲ၍ ဤတောဆိတ်မကို ဧကီ ခေါ်ကြသည်။” ဥတု ၁၇၅။ “စာမရီလိုဧကီလို၊ ကိုယ်ခပ်ဖိုင့်ဖိုင့်။” ဝိဇယ ၃၂။ “တခုသော ဧကီ သားကို တွေ့၍....ဝန်းဝိုင်း၍ ဘမ်းကြရာတွင်။” စွယ်၊ ပ ၂၀၀။ [ပါ၊ ဧကီ။]

တေဒဂ် — ဆိုင်ရာဂုဏ်ရှိသူတို့တွင် အထူးမြတ်ဆုံးပုဂ္ဂိုလ်။ ထိပ်ဆုံးပုဂ္ဂိုလ်။

“အာနန္ဒာဟု၊ ငါးခါ တေဒဂ်၊ မိန့်ပွက် သံတော်၊ ကောင်းချီးခေါ်သည်။” ပါမီ* ၁၆။ “ရွှေတည်နှိုင်း ချက်၊ တေဒဂ် ဟု၊ သံမြက်ဝဲချီး။” ဆု* ၁၆၁။ “ဤမောဂ္ဂလာန်သည် မြတ်၏ဟု တေဒဂ်ထားတော် မူ၏။” မိလိန်* ၃၁၁။ “ပညာရှိအရာ၌ တေဒဂ် ရသောဉာဏ်တော်ရှင်ဖြစ်တော်မူသည်။” ဣပုံ ၁၃၃။ [ပါ၊ တေဒဂ္ဂ။ တေ-အဂ္ဂ၊ တေ-ဤသူ၊ အဂ္ဂ-မြတ် သည်။]

ဝေကန် — မုချအမှန်။ (ကေနံထက်ပို၍လေးနက်သည်။)

“ညှိုးရော်နှမ်းရှောက်၊ ခြောက်စမြဲမှန်၊ ဝေကန် သို့၊ ငါးတန် သပြီဟ်။” ဇပျီ* ၂၄၃။ “ရွှေပြည်နိဗ္ဗာန်၊ ဝေကန်လျှင်၊ အမှန်မယွင်း၊ ရောက်ပေလျှင်းလိမ့်။” သံဝေ* ၄၄။ “ငါဘုရားရင်နှစ်၊ ဝေကန် ဖြစ်သည် ဟု၊ နှစ်နှစ်ရင်းရင်း၊ နှလုံးသွင်း၍၊ ဝပ်စင်းပူဇော် ထိုက်တော့သည်။” ကျီး ၇၆။ “တကယ် ဝေကန်၊ ပေါင်းမည်လို့ကြံရင်လဲ။” မှိုင်း၊ ပ ၈၉။ “ရူပက္ခန္ဓာ အစရှိသော ခန္ဓာငါးပါး တရားတို့သည် သတ်တတ် သောတရား ဝေကန် ဖြစ်၏။” ရာဇပါ ၁၂။

[ပါ၊ ဝေ+မြန်၊ ကန်။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ-ဖြစ်၏၊ ဥပ္ပဇ္ဇတိဝေ- ဖြစ်သည်သာလျှင်တည်း၊ ဤစကား ၂ခုတွင် ဥပ္ပဇ္ဇတိ သည် ဖြစ်၏ဟု သာမည ဆိုသောကြောင့် မဖြစ် သည်လည်းရှိနိုင်သေးသည်။ ဥပ္ပဇ္ဇတိဝေသည်ကား ဖြစ် သည်သာလျှင်တည်းဟု သာလျှင်ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသော ဝေနှင့် ဆိုသောကြောင့် မဖြစ်ဟူသော အနက်ကို တွေးစရာ မလိုတော့ပေ။ မဖြစ်ဟူသော အနက်ကို ဝေဖြင့် ကန်ထားသည်၊ ဤသို့ ဆန့်ကျင်ဘက်အနက် ကိုဝေနှင့် ကန်ခြင်းကို ဝေကန်သည်ဟု ဆိုသည်။]

သေန — [ဗေဒင်]အရွှေမြောက်ထောင့် အရပ်။

“ရွှေညောင်ကြွင်း၊ ဗောဓိနန်းမှ၊ ရွှေယွန်းခပ်တင်၊ သေန ခွင်၌။” တန်ရ* ၂၀။ “မြစ်လျှောက်သေန၊ ဟိမဝန်သို့၊ ရဲမာန်ဝံတင်း၊ ဝင်လေလျှင်းသည်။” ကိုး* ၂၇၈။ “အရွှေမြောက်ယွန်း သေနစွန်းက ရပ်တော် မူလျက်။” သမန်၊ ပ ၂၉၄။ “တမျှာရွာကြီး၏ အရွှေမြောက်ယွန်း၊ သေန စွန်းဝယ်။” ဂုဠ၊ ဒု ၃၄။ “ဗောဓိမဏ္ဍိုင်၏ သေန အရပ်၌ ရပ်တော်မူ၍။” သုသော၊ ပ ၄၇။

[ပါ၊ သောန။ မှတ်ချက်။ သောနပုဒ် အတိုင်း သတင်းရေးချနှင့် သောနဟူသာ ရှိသင့်သည်။]

ဟေဘိကျ—မြတ်စွာဘုရားက ‘ရဟန်းလာလော့’ ဟု ခေါ်ခြင်းဖြင့် လူဝတ်ကြောင်အသွင် ပျောက်၍ ရဟန်းဖြစ်သွားသော ရဟန်း။ “ထေရ်ကြီးအတိ၊ သတ္တဝါ၊ ဟေဘိကျ။ ကျွတ် ကုန်နူးလျက်။” ဆု* ၁၆၁။ “ချမ်းသာဝိမုတ္တိ၊ ဟေဘိကျ။ ဖြစ်စေဦးမှ။” ရာသီ* ၂၉။ “ဤသို့ နှစ်ရာငါးကျိပ်နှင့်အကွ၊ သူမြတ်အလောင်းနှစ်ယောက် ကို ဟေဘိကျ ခေါ်တော်မူ၍။” ပါရာ ၁၅။ “ပရိသတ်တို့လည်း ဟေဘိကျ ရဟန္တာချည်း ဖြစ်ကြ ကုန်၏။” ဝေဇာတ်၊ နိဒါန်း ၃။

[ပါ၊ ဟေဘိကျ။ ဘိကျ-ရဟန်း၊ ဟေ-လာလော့။ မြတ်စွာဘုရားက ဟေဘိကျ (ရဟန်းလာလော့) ဟု ခေါ်လိုက်သည်နှင့်တပြိုင်နက် လူဝတ်ကြောင်အသွင် ပျောက်၍ ဦးပြည်းဖြစ်လျက် ပရိက္ခရာရှစ်ပါးအပြည့် အစုံနှင့်တကွ ဝါ ၆၀ အရွယ် မထေရ်ကြီးအသွင်ဖြစ် ကြောင်း ပါရာ ၁၅၊ ပ ၂၁၃၌ ပါသည်။]

သြကာသ—၁၊ တည်ရာအရပ်။ နေရာ။

“တြိဘဝန၊ သြကာသ တွင်၊ နန္ဒစက္ကဝါ၊ တိုက်မျက် နှာကို။” လောနု* ၅။

၂၊ အခွင့်။

“သြကာသ၊ သြကာသ၊ ကာယကံ၊ ဝစီကံ၊ မနောကံ၊ သဗ္ဗဒေါသ၊ ခပ်သိမ်းသော အပြစ်တို့မှ ကင်းလွတ်ပါ စေခြင်းအကျိုးငှာ။” သြကာဝိ ၃။ “သြကာသ၊ သြကာသ၊ အစိန္တေယျ၊ အစိန္တေယျ။” ရာမ၊ ပ ၇၆။

၃၊ [သဒ္ဒါ] ကာရက ခြောက်ပါးအနက် တည်ရာပြကာရက။ (ဦးမှ၊ တွင်၊ ဝယ် ဟု အနက်ပေးရသည်။)

“အဖြူမှ အဖြူ၌ စသည်ဖြင့်...အပါဒါန် သြကာသ ဖြစ်သင့်ရာ၌လည်း... ဖြူသောဝတ္ထုမှ... ဝတ္ထုနှိုက်... ဟူ၍ ဝိသေသန အဖြစ်သာ ရောက်အံ့သည်။” ဝေါ ၁၅၃။ “ဇေတဝန်၌ ဟူသော ကာရကသည်နေခြင်း ကြိယာ၏ တည်ရာ ပတ်ဌာပနသတ္တိဖြစ်သောကြောင့် သြကာသ မည်၏။” သဒ္ဒ ၂၁၇။ [ပါ၊ သြကာသ။]

သြကာသလောက—သတ္တဝါတို့၏ တည်နေရာဘုံဌာန။ “နေရာဌာနဖြစ်သော သြကာသလောက။” န၊ မာတိ ကာစဉ် (ကျော)။ “သြကာသလောကဿစ၊ စကြ ဝဌာ၊ ကမ္ဘာမြေရေ အစရှိသော သြကာသလောက ကြီးကို၎င်း။” ရှုကု ၉၆။ “ရေမြေ လေမီး တော တောင် သမုဒ္ဒရာ ကောင်းကင် နက္ခတ်တာရာနှင့် အာကာသ တရပ်လုံး အကျုံးဝင်သော သြကာသ လောက ကြီးပင် ဖြစ်သည်။” အညမည ၃။

[ပါ၊ သြကာသလောက။ သြကာသ-တည်ရာ၊ လော က-လောက။]

သြဃ—၁၊ ရေအယဉ်။ ဝဲ။

“သြဃလေးထွေ၊ မြင့်မိုရ်ခြေဝယ်။” နဝ၊ ပ ၄၉။ “အထပ်ထပ် အဖန်ဖန် စီးကျသော ဝဲသြဃတရပ်။” ပင်း၊ ဒု ၄၉။ “မြစ်ဆိုင်သြဃ၊ တဘက်သို့ကျအောင်။” ပုညဝတ် ၂၂၀။ “ပင်လယ်ရက်သဲ သြဃ ထဲသို့ ကျဆဲ သောသူသည်လည်း။” ပုရာဏ ၁၁၄။

၂၊ [အဘိဓမ္မာ] ဝဲသြဃရေအယဉ်နှင့် တူသော တရား။

“သွယ်ကူးလွယ်ကာ၊ သတ္တဝါကို၊ သြဃာ လေးတန်၊ အယဉ် လွန်၍။” ဓမ္မ* ၉၅။ “လေးဘော် သြဃ၊ အာသဝဟု၊ ယောဂလေးမည်။” သံဝေ* ၂၀။ “ထိုမျှ သတ္တဝါ၊ ဝေနေယျာကို၊ သံသရာဝဲ၊ သြဃ ထဲမှ၊ ငင်ဆွဲ ကယ်ယူ။” ဣန္ဒာနေ ၁၇၆။ “သြဃ လေးဖြာ သံသရာခရီးခဲသို့။” နရ ၃၃၀။

[ပါ၊ သြဃ။]

သြဇ—ဂုဏ်အသရေတောက်ပခြင်း။ လေးနက်စွာယှဉ်ခြင်း။

“ဂေါပါလဟု၊ သြဇမကောင်း၊ မှည့်တုံရှောင်း၏။” ကိုး* ၁၄။ “သံညောင်းဟပြု၊ သုံးလူ့ဘတို့၊ သြဇ ထွေငေါ၊ စကားတော်လည်း။” ပါမိ* ၃၉။ “ထော မနာကြ၊ ပဏာမဖြင့်၊ သြဇ ချီလျက်၊ ချီမျက် ကြောင်းကြား။” ဆု* ၁၂၈။

[ပါ၊ သြဇ။ “သြဇော၊ ပုလ္လိင် သြဇ သဒ္ဓါသည်။ ဒိတ္တိဗလေသု၊ ထွန်းပခြင်း အနက်၊ အစွမ်း ဟူသော အနက်တို့ရှိ၏။ ဘဝေ၊ ဖြစ်၏။” ဓာန်သျှ ၃၂၁။]

သြဇာ—၁၊ အစားအစာ၌ပါသော အရသာဓာတ်။

“အကြင် သြဇာ၊ ရသာထဲပ၊ ဟူသမျှကို။” ပါမိ* ၁၂။ “သိမ်မွေ့သြဇာ၊ ပါယာသဘတ်၊ ဆွမ်းမြတ်

လည်းရ။” ကိုး* ၂၉၈။ “ရှစ်ပါး အဖျော်၊ ပျား
 ဘော်သကာ၊ သြဇာ ကြိုင်မွေး။” ဆု* ၁၁။ “နတ်၏
 သြဇာ နှင့်တူသော အနံ့အရသာရှိသော။” ဣကုဏ်
 ၄၉၀။ “ပညောင်သီး အမှည့်တို့သည် ချိုကုန်၏၊
 သြဇာ ရှိကုန်၏။” ငါး၊ ဒု ၆၈၁။ “ဤအမဲကင်၏
 သြဇာထူးကို မသိလေဟူ။” ဇောတ် ၉၀။

၂၊ မြေ၏အဆီအနှစ်။

“မြေကို လှန်၍၊ ကောင်းမွန် သြဇာ၊ ဖော်အံ့
 ငှာလည်း၊ များစွာ မခက်။” ဘူပေါင်း* ၁၀၆။
 “တရားစောင့်ခါ၊ မြေသြဇာလည်း၊ ပေါ်လှာအထက်၊
 လှန်၍တက်၏။” ဓမ္မ* ၅၈။ “စကားသစ္စာ၊ မှန်သော
 ခါကား၊ သြဇာလေးနက်၊ ပေါ်ဆီတက်၍၊ နွယ်မြက်
 သစ်ပင်၊ ဆေးဘက်ဝင်၏။” ပါမီ* ၁၂၄။ “မြေ
 အရသာသြဇာတို့သည်...ငုပ်လျှိုးလေ၏။ ဆေးပင်
 ဆေးမြစ်စသည်တို့သည် သြဇာကင်းလေသည်။” ရာဇ
 သေ ၁၂၆။ “မြေသြဇာကောင်း သောနေရာ။”
 ချုပ်ပုံ၊ ဒု ၁၄၀။

၃၊ စွမ်းရည်ထက်မြက်ခြင်း။ စွမ်းရည်ထက်
 မြက်သောစကား။

“နှုတ်ရည်သြဇာ၊ ရတနာဖြင့်၊ မင်္ဂလာဝဲခြီး၊ ပူဇော်
 ပြီးသော်။” ဂါထာ* ၆၅။ “နှုတ်ချိုသြဇာ၊ ထွေငေါ်
 သာနှင့်၊ ကရုဏာသက်တံ။” သစ္စာ* ၁၀၁။ “သကျာ
 ဝတ...ဟု သုံးကြိမ်အံ့သြတော်မူသော ဘုန်းကြီး
 သောမင်း၏ နှုတ်သြဇာတံဆိပ်ကိုစွဲ၍ သာကီဝင်ဟု
 ခေါ်ဝေါ်ကုန်သတည်း။” ဝိဇောတ် ၈၈။

၄၊ အမိန့်စကား။ အမိန့်အာဏာ။

“သင်္ဂါယ နာတင် အရှင်တို့၏ သြဇာအာဏာ
 အကြောင်း အရာ ကြောင့်။” စူသစ်၊ ဒု ၁၂၉။
 “တယောက် နှစ်ယောက် ၏ သြဇာအာဏာနှင့်သာ
 အုပ်စိုးစီရင်လျှင်။” ချုပ်ပုံ၊ ပ ၁၃၆။ “မိခင်၏
 သြဇာကို မပယ်လိုသဖြင့်။” တင်မြ၊ ဒု ၁။ “သည်
 အသင်းမှာ သြဇာအထက်ဆုံး ဘယ်သူလဲလို့ မေးပြန်
 လေ၏။” စပယ် ၉၅။ [ပါ၊ သြဇာ။]

သြဇာတိက္ကမ—လွန်စွာစကားစွမ်းရည်ထက်မြက်ခြင်း။ ?
 “မိမိတို့၏ သြဇာတိက္ကမကို နည်းနာကျကျ အသုံး
 ပြုခြင်းဖြင့်၎င်း။” ကြံ့ဉာဏ် ၇။ “ဤအကြောင်းကို

ထောက်သားခြင်းအားဖြင့် ရှေးခေတ်က ရဟန်းတော်
 များသည် များစွာသြဇာတိက္ကမ ရှိကြောင်း ထင်ရှား
 ပေသည်။” စာသမိုင်း ၁၁။ “ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်း
 များသည် မြန်မာပြည်တွင် အလွန်ပင် သြဇာတိက္ကမ
 နှင့်ပြည့်စုံကြ၏။” နိုင်မြာ ၇၄။ “သြဇာတိက္ကမ
 ရှိသော ပါတိ အသင်းခေါင်းဆောင်ကို ဖိတ်ခေါ်၍။”
 သရာဇ၊ ဒု ၂၀၉။

[ပါ၊ သြဇာတိက္ကမ။ သြဇ-စွမ်းရည်ထက်မြက်သော
 စကား၊ အတိက္ကမ-ကျော်လွန်ခြင်း။ မှတ်ချက်။
 ဝေါဟာရ အရာတွင် အခိုင်အမာပြုလောက်သည့်
 ကျမ်းများတွင် ဤဝေါဟာရကို မတွေ့ရသေးပေ။
 သို့ဖြစ်၍ အမှန်းအဆအားဖြင့် အနက်ပေးလိုက်ပါ
 သည်။]

သြဒိဿမေတ္တာ—သြဇိသမေတ္တာ ရှု။

“အ နော ဒိဿ၊ သြဒိဿ၊ တည်ကြပုဂ္ဂလာ။”
 သိဿော ၅၆။ “(မြတ်စွာဘုရားသည်) နာဠာဂီရိကို
 သြဒိဿကမေတ္တာဖြင့် နှံ့စေ၍။” ဣကုဏ် ၄၆။

သြဇိသမေတ္တာ—ပိုင်းခြားရည်ညွှန်းသောမေတ္တာ။

“မောင်ကြီးငါ့တကာကို ချမ်းသာပါစေသောဟု
 သြဇိသမေတ္တာရေဖြင့်...ချိုအေမြှိုက် မေတ္တာရေတိုက်
 လိုက်သည်။” ဣန္ဒာနေ ၁၉၁။ “ဤသို့ သြဇိသ
 မေတ္တာခုနစ်ပါးအပြားရှိ၏။” ဒေါသ ၈၉။

[ပါ၊ သြဇိသမေတ္တာ။ သြဇိသ-ပိုင်းခြား၊ မေတ္တာ-
 မေတ္တာ။ “တတ္ထစ သဗ္ဗေသတ္တာ...သဗ္ဗေ အတ္တဘာဝ
 ပရိယာပနာ၊ တိ ဣမေဟိ ပဉ္စဟာကာရေဟိ
 အနောဓိသော ဖရဏာ မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိ ဝေဒိ
 တဗ္ဗာ။ သဗ္ဗာဣတ္ထိယော၊ သဗ္ဗေပုရိသာ၊ သဗ္ဗေ
 အရိယာ၊ သဗ္ဗေအနရိယာ၊ သဗ္ဗေဒေဝါ၊ သဗ္ဗေ
 မနုဿာ၊ သဗ္ဗေ ဝိနိပါတိကာ၊ တိ ဣမေဟိ
 သတ္တဟာကာရေဟိ သြဇိသောဖရဏာ။” ဝိသုဒ္ဓိမဂ်
 အဋ္ဌကထာ၊ ၉ ပြဟူဝိဟာရ နိဒ္ဒေသ၊ ပ ၂၇၃။
 “ဣတိ၊ သို့။ သတ္တဟိ၊ (ခုနစ်ပါး၊) ကုန်သော။
 ဣမေဟိ အာကာရေဟိ၊ ဤ အခြင်း အရာ တို့ဖြင့်။
 သြဇိသော၊ မိန်းမယောက်ျားစသည်ကို ပိုင်းခြား
 သောအားဖြင့်။ ဖရဏာ၊ နှံ့စေအပ်သော။” ဝိဋ္ဌနိ၊
 ဒု ၂၈၈။]

ဩဘာ—အရောင်အရိပ်။ အရိပ်နိမိတ်။ ကောင်းသော
နိမိတ်စကား။ ကောင်းချီးစကား။

“ဗောဓိရတနာ၊ ဩဘာပြည့်နိုး။” ဥပရာ* ၁၃။
“သက်ရှည် ချမ်းသာ၊ မင်္ဂလာနှင့်၊ ဩဘာကောင်း
တိတ်၊ နိမိတ်မယူ။” ဝိပျူ* ၇၁။ “ညောင်ပင်ကြီး
မှာ၊ တိတ်ဩဘာနှင့်၊ ရင့်မာကျပ်ဝင်။” စိန်ကျော်*
၃၅ (၄)။ “ချီးဝဲထောမနာ ဩဘာစကား ကို
မြှက်ကြားပြောဆို။” ပေတ ၁၅၈။ “လက်ထပ်
မင်္ဂလာ ဩဘာစာကို ဘတ်မည်ပြုလုပ်နေရာတွင်။”
စပယ် ၂၆၄။ “တန်နာအား ဩဘာပေးကြ၏။”
စစ်သား၊ ဒု ၁၁၂။

[ပါ။ ဩဘာသ။ ဩဘာသ-အလင်းရောင်၊ အရိပ်
နိမိတ်ပြသောစကား။ “အတ္တနောဣစ္ဆာယ ပကာသနံ
ဩဘာသော။ ကောပနသောတိ ?။” ‘အဇ္ဇ ဘိက္ခုနံ
ပစ္စယာ ဒုလ္လဘာ ဇာတာ’တိ အာဒိကာ ပစ္စယပဋိ
သံယုတ္တကထာ။” ဝိသုဒ္ဓိမဂ်မဟာဋီကာ၊ ပ ၅၄။
“ဩဘာသော၊ မိမိအလိုကိုအရိပ်ပြသော ပစ္စည်းနှင့်
စပ်သောစကားသည်။ ဩဘာသကမ္ပံ၊ မိမိလိုချင်
သည်ကို အရိပ်ပြသောအမှုသည်။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ပ ၅၃။]

ဩရသ—ရင်၌ဖြစ်သောသား။ သားကြီး။
“ရန်အောင်နရိန်၊ ဇေယျသိန်ဩရသ၊ သီဟ ဟန့်။”
ကိုး* ၂၉၀။ “စကြာသနင်း၊ မင်း၌ရှိသော၊ ပရိကာ
ယက၊ ဩရသသို့။” တန်ရ* ၂ [၇]။ “မိဘနှစ်ပါး
ပေးထိမ်းမြား၍ ရသော သားကြီးဩရသဆိုသည်။”
န ၂၈၆။ “မင်းကြီး၏သားအများတွင် သားကြီး
ဩရသလည်း ဖြစ်သည်။” မော် ၇၃။
[ပါ။ ဩရသ။ “သဝဏ္ဏာယံ၊ အမျိုးအနွယ်ဂုဏ်အား
ဖြင့် တူမျှသော။ ဥဗ္ဘာယံ၊ ထိမ်းမြားအပ်သော
မယား၌။...သဇာတော သယံဇနိတော၊ ကိုယ်တိုင်
ဖြစ်စေအပ်သော။ သုတော၊ သားသည်။ ဩရသော
နာမ၊ မည်၏။...ဥရသာ မနသာ၊ စိတ်ဖြင့်။ ဝါ၊
သည်။ နိမ္မိတော၊ ဘန်ဆင်းအပ်၏။ ဝါ၊ ဖြစ်စေအပ်
၏။...ဝါ၊ ကား။ ဥရသိ၊ ရင်၌။ ဘဝေါ၊ ဖြစ်သည်
တည်း။ ဩရသော၊ ရင် ၌ဖြစ် သည်။” ဇာန်ဋီနိ၊
ပ ၃၆၁၊ ၃၆၂။]

ဩရသံ—ဩရသနှင့် အတူတူ။
“ပရိကာယိုက်၊ ဣပိုက်ဩရသံ၊ မနောပတ်က၊ မြေး

မြတ်မြစ်ညွန့်၊ သရစ်ကွန်လျက်။” ကိန္နရီ* ၁၉၀။
“သာသနဒါယကာ မဟာဓမ္မိက မင်းမြတ်၏ ဩရသံ
ရတနာကြီးတဆူ ဖြစ်တော်မူ၍။” ကျီး ၄၀။

ဩဝါ—ဩဝါဒ ရှု။
“စိတ်မျဉ်းသံဝေ၊ ရကုန်စေဟု၊ သံခြေနက်လေး၊
ဩဝါပေးမှ။” ကိုး* ၈၉။ “ထိုသို့ ဩဝါ၊ ပေးလတ်
ရာ၌၊ ဂါထာချီကောက်၊ သုံးပိုဒ်လောက်တိ။” ဇေယျ*
၁၇၂။

ဩဝါဒ—အဆုံးအမ စကား။
“ဆရာသမား၊ ပုဏ္ဏားဆုံးမ၊ ဩဝါဒကြောင့်၊ သောပ
ယာဂ၊ မြစ်မယဉ်တွေ။” ဘူပေါင်း* ၅၅။ “ဘုရင်
စောလှ၊ ဩဝါဒ၌၊ နှိမ့်ချရုံသေ၊ မြတ်နိုးထွေဖြင့်။”
ဇေယျ* ၁၀၈။ “ငါဩဝါဒ ပေးသမျှကို မခွဲမသွေ
မထွေမရာ လိုက်နာမှတ်သား၍ တရားလက်ရှိ ပြုကြ
ကုန်။” ပုညဝတ် ၆၄။ “ဘုရားလောင်းသည် ဆုံးမ
ဩဝါဒ ပျက်သည် ကျိုးပေါက်သည် ဖြစ်သတတ်။”
ငါး၊ စ ၃၅၂။ “အကြောင်းမရှိမှီက ဆုံးမသည်ကား
ဩဝါဒ။” မဟာထာနိ ၉၂။ “ဆုံးမဩဝါဒပေးပြီး
လျှင် နန်းတော်မှထွက်ခဲ့၏။” ဝိဇာတ် ၅၄။
[ပါ။ ဩဝါဒ။ ဩ-သက်၍၊ ဝါဒ-ပြောဆိုခြင်း။]

ဩဝါဒပါတိမောက်—မြတ်စွာဘုရား ရှင်တိုင်းသိက္ခာပုဒ်
မပညတ်မီ မိန့်ကြားသည့်အဆုံး
အမ စကား။
“ဤဩဝါဒပါတိမောက်၌... ဤကိုးပါးသော ဘုရား
ရှင်တို့၏ အဆုံးအမသာသနာတော်ကို။” ဓမ္မရာသီ ၃။
[ပါ။ ဩဝါဒပါတိမောက္ခ။ ဩဝါဒ- အဆုံးအမ၊
ပါတိမောက္ခ-ပါတိမောက်။]

ဩသဓ—ဆေး။
“ချိုမြိန်မျှ၊ ဩသဓဟု၊ သုခရသာ၊ ကောင်းမြီန့်
စွာသား။” ဂါထာ* ၇။ “ထွေရာရော၍၊ ဆေးဩသဓ၊
လိုတိုင်းရ၏။” ကိန္နရီ* ၁၄၅။ “ကာမရောဂါ၊
ကိုယ်တွင်းနာကား၊ ကုရာနတ္ထိ၊ ဆေးမယှိဘူး၊ မိမိပညာ၊
သတိသာလျှင်၊ မဟာဩသဓ၊ ဆေးမည်စွရှင့်။” မဃ*
၂၃၃။ [ပါ။ ဩသဓ။]

အက္ခနိဋ္ဌ—အက္ခနိဋ္ဌ ဗြဟ္မာဘုံ။
“ဘဝဂ်ဝုန်လျက်၊ ထက်စွန့် အက္ခနိဋ္ဌ၊ ကောင်းကင်
ပိတ်မျှ၊ မဆိတ်မလပ်။” ပြာဋီ* ၉၆။ [ပါ။ အက္ခနိဋ္ဌ။]

အက္ခ — ကျပ်ချိန်တမျိုး။

“ပဲတဆယ်သည် အက္ခ ဖြစ်၏။ မြန်မာအလို ငါးမူး ရှိ၏။” သမန်၊ ဒု ၉၂။ “ဒွေမာသကာ-နှစ်ပဲတို့သည်၊ အက္ခ-တအက္ခ ဖြစ်၏။” ဓာန်သျှ ၂၄၆။
[ပါ၊ အက္ခ။]

အက္ခဏဝေဓိ — လျှပ်တပြက်တွင် အချက်များစွာ ပစ်နိုင် သည့် လေးအတတ်။

“လျှပ်တပြက်တွင်၊ အချက်များစွာပစ်နိုင်ကြမှု၊ အက္ခဏ ဝေဓိ။” ကုသ * ၂၇၃။ “လျှပ်တပြက်ကို အချက် အသောင်းအသိန်း ပစ်ခြင်းတည်းဟူသော အက္ခဏ ဝေဓိ အတတ်။” ဇီ ၂၄။

[ပါ၊ အက္ခဏဝေဓိ။ အက္ခဏ-လျှပ်စစ်၊ ဝေဓိ- မြားပစ်ခြင်း။]

အက္ခရာ — စာလုံး။

“ဆုယူမေတ္တာ၊ အက္ခရာ ကျောက်ထက်၊ မင်းဆက် မင်းဖျား၊ မင်းဆုံးထားသည်။” ခင်ထွေး * ၃၈။ “ဤမည်သူငါ၊ ဤဥစ္စာဟု၊ အက္ခရာ တိုင်တည်း၊ ကမ္မည်းလည်းမှန်။” ဆု * ၁၉။ “မှန်ကန်လှစွာ၊ ရွှေပေစာဖြင့်၊ အက္ခရာနည်းမှီး၊ ရေးလေပြီးသော်။” ဓမ္မ * ၈၉။ “ထိုဥဒေါင်းမင်းအသားကို စားရသ သူသည် မအိုပြီ မသေပြီဟု ရွှေပေနှိုက် အက္ခရာ ရေး၍ ထားခဲ့သဖြင့်။” ကိကုဏ် ၂၄၇။ “ပုဒ်ပါဌ် အက္ခရာ သဒ္ဒါရေးလည်း ထင်စေ။” ကျည်း ၅၂။ “ကကြီးခခွေး အစရှိသော အက္ခရာ များတွင်။” စပယ် ၁၃၄။

[ပါ၊ အက္ခရာ။ အ-မ၊ ခရ-ကုန်။ “၄၁ လုံးမျှသာ ဖြစ်သော ဝဏ္ဏတို့သည် အနက်ကို ဟောသောအဖြစ် ဖြင့် ပိဋကတ်သုံးပုံသို့ ရောက်၍ သော်လည်း မကုန် တတ်သောကြောင့် အက္ခရာမည်ကုန်၏။” ဝေါ ၅။]

အက္ခရာဝလိ — အက္ခရာစဉ်။

“ဤကားငါ့စာ၊ အက္ခရာဝလိ၊ ပြတ်ဘိခြားနား။” တောင်တွင်း * ၁၆။ “က ကာ ကိ ကီ စသည်ဖြင့် သရစဉ် အားဖြင့်၎င်း၊ အက္ခရာဝလိ စဉ်၍ အသစ် ရေးကူးကြရပြန်သည်။” လယ်တီ ၁၈၄။ “အက္ခရာ ဝလိ ချက်ယွင်းခြင်း မရှိစေဘဲ။” သံဝတ်၊ နိဒါန်း။
[ပါ၊ အက္ခရာဝလိ။ အက္ခရာ-အာဝလိ၊ အက္ခရာ- အက္ခရာ၊ အာဝလိ-အစဉ်။]

အက္ခရာသင်္ချာ — အက္ခရာနှင့်တွဲ၍ တွက်ရသောသင်္ချာ။

“အက္ခရာသင်္ချာ ၌ ပဌမ သင်ခန်းစာဟူ၍ မရှိဘဲ။” သင်နည်း ၃၀၈။ “ဂျီအိုမေတြီနှင့် အက္ခရာသင်္ချာတို့ တခုနှင့်တခု အဆက်အသွယ် ရှိကြပုံကိုလည်း။” ဂရိ ၂၃။ “ရှေးဦးစွာ ဤအချက် ၂ ခုကို အက္ခရာသင်္ချာ နည်းဖြင့် ပြလိုပါသည်။” နုရည် ၁၅၆။
[ပါ၊ အက္ခရာသင်္ချာ။ အက္ခရာ-အက္ခရာ၊ သင်္ချာ- အရေအတွက်။]

အက္ခောဘဏီ — ၁၊ တဖက်ရန်သူတို့ မချောက်ချားနိုင် သည့် စစ်တပ်ကြီး။

“တရပ်စစ်သည် အက္ခောဘဏီ မရေမတွက်နိုင်အောင် ပင်ဖြစ်သည်။” ဟံသာပုံ ၄၂၄။ “ဆင်နှစ်သောင်း တထောင့် ရှစ်ရာ ခုနစ်ဆယ်၊ ရထား နည်းတူ၊ မြင်း ခြောက်သောင်း ငါးထောင့် ခြောက်ရာ တဆယ်၊ ခြေသည် တသိန်း ကိုးထောင့် သုံးရာ ငါးဆယ်။ ဤမျှကား အက္ခောဘဏီ တပ်ဘွဲ့ စစ်အင်္ဂါမည်၏။” သဒ္ဒါနိတိ၊ ဒု ၄၈။ “သတ်ဖြတ်လိုက်ရတဲ့ လူတွေဟာ လဲအက္ခောဘဏီလောက်ရှိတယ်။” သာရီ၊ တ ၁၆၇။

၂၊ အရေအတွက် သင်္ချာတမျိုး။

“ကုဋေ တသန်း လေးသိန်း တရာ တဆဲ့ တကုဋေ သည် အက္ခောဘဏီ ဟု မဟာဝင် ဋီကာဆို၏။” သဒ္ဒါနိတိ၊ ဒု ၄၈။ “အက္ခောဘဏီ နှင့် အသင်္ချေ တို့သည် ကျမ်းများ၌ အတွေ့ရ များသော အရေ အတွက် နှစ်ခုဖြစ်သည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၃၊ ၂။
[ပါ၊ အက္ခောဘဏီ။ အ-ခေါဘိဏီ၊ အ-မ၊ ခေါဘိ ဏီ-လှုပ်ချောက်ချားခြင်း။ “ကေနစိတစုံတယောက် သောသူသည်။ ခေါဘေတုံ၊ ချောက်ချား ခြင်းငှာ။ အသက္ကု ဣယျ တာယ၊ မစွမ်း နိုင်သည်၏ အဖြစ် ကြောင့်။ အက္ခောဘဏီမည်၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၅၄၄။]

အဂ္ဂမဟာပဏ္ဍိတ — နိုင်ငံတော်အစိုးရက ကျမ်းတတ်ဆရာ တော် များကို ဆက် ကပ် သည့် ဘွဲ့ တံဆိပ်။

“၁၂၇၃ ခုနှစ်၊ အင်္ဂလိပ်မင်းလက်ထက် အဂ္ဂမဟာ ပဏ္ဍိတ ဘွဲ့တံဆိပ်ကို မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရှေးဦးစွာခံယူ တော်မူသည်။” လယ်တီ ၁၆၇။

[ပါ၊ အဂ္ဂမဟာပဏ္ဍိတ။ အဂ္ဂ-မြတ်သော၊ မဟာ ပဏ္ဍိတ-ပညာရှိကြီး။]

အဂ္ဂမဟာသေနာပတိ — စစ်သူကြီးချုပ်။ ? စစ် ဖက် ဆိုင်ရာဝန်ကြီး။

“ဘဝရှင်မင်းတရားကြီးဘုရားက အဂ္ဂမဟာသေနာပတိတို့ မြေကြီးအထူနှင့်တူသော ဆင်မြင်းဗိုလ်ပါနှင့်...ချီလာရသည်။” မှန်၊ ဒု ၃၅၃။ “မဟာဗန္ဓုလကို အဂ္ဂမဟာသေနာပတိ ဝန်ကြီး ခန့် ကြောင်း ပါရှိသဖြင့်။” အာသံ၊ နိဒါန်း ၁။ “အဂ္ဂမဟာသေနာပတိ ဖြစ်သော...အရာဖြင့်၊...ချီးမြှောက်တော်မူ၏။” ဥတု၊ နိဂုံး ၂၃၃။

[ပါ၊ အဂ္ဂမဟာသေနာပတိ။ အဂ္ဂ-မြတ်သော၊ မဟာ-ကြီးသော၊ သေနာပတိ-စစ်သူကြီး။]

အဂ္ဂမဟေသီ — မိဖုရားခေါင်ကြီး။

“အဂ္ဂမဟေသီ၊ မယ်မဒွိလည်း၊ ခု ပြီ ခါ သေ ြ” ဗုဒ္ဓပျို့* ၁၆။ “အဂ္ဂမဟေသီ၊ မြတ်ခေါင်ထိသည်၊ ကိတ္တိကျော်ကြား၊ မိဘုရားကား။” ဟင်္သာ* ၁၁။ “ဘဒ္ဒကစ္ဆရာကို ယသောဓရာ ဗိမ္မာဒေဝီဟူသော အမည်နှင့် ဘိသိက်ခံ၍ အဂ္ဂမဟေသီ ထားတော်မူသည်။” ဇိ ၂၇။

[ပါ၊ အဂ္ဂမဟေသီ။ အဂ္ဂ-မြတ်သော၊ အထွတ်အဖျား ဖြစ်သော၊ မဟေသီ-မိဖုရား။]

အဂ္ဂသာဝက — မြတ်စွာဘုရား၏ လက်ယာရံ လက်ဝဲရံ တပည့်ကြီး။

“အဂ္ဂသာဝက၊ မည်ရည်နောင်၊ ထေရ်မြတ်ခေါင်တို့၊ နှိုင်းဆောင်ဘက်ရဲ့၊ ရှေးထက်ကဲ၏။” ရာသီ* ၁၄၇။ “အရှင်ဥပတိဿကို ဓမ္မသေနာပတိ သာရိပုတြာ ဟူသော အမည်နှင့် လက်ျာရံ အဂ္ဂသာဝကအရာ၊ အရှင်ကောလိတကို မဟာမေ ဝဂ္ဂလာန် ဟူသော အမည်နှင့် လက်ဝဲရံ အဂ္ဂသာဝကအရာ ထားတော်မူသည်။” ဇိ ၁၁၆။

[ပါ၊ အဂ္ဂသာဝက။ အဂ္ဂ-မြတ်သော၊ အထွတ်အထိပ်ဖြစ်သော၊ သာဝက-မြတ်စွာဘုရား၏တပည့်။]

အဂ္ဂိရတ် — ပြဒါး၊ သံ စသည်ကို သိဒ္ဓိပေါက် စေရန် မီးဖြင့် ပြုစီမံသောအတတ်။

“မြေသိုက် အဂ္ဂိရတ်၊ ဘူမိရတ်နှင့်၊ မှော်နတ်အင်း အိုင်။” မဃ* ၄၂၈။ “ရမ္မက်ကယ်မကွာ၊ အဂ္ဂိရတ်ထုံး၊ တတ်မဆုံးသူတို့၊ ပတ်ကုံးငယ်ရှာသည်။” သာ ၁၁။ “အဂ္ဂိရတ်ကဲ့သို့ စပ်တူ လိုက် စေ။” ရာမ၊ ပ ၂၁။

“ဇာတိလောဟာမျိုးကို လူလုပ်၍ မဖြစ်၊ မြေမှ အလိုလိုဖြစ်ရကား ရွှေငွေဖြစ်အောင် အဂ္ဂိရတ် မထိုး နှိုင်း ဟူ၍လည်း မှတ်လေ။” ကာနု ၁၁၁။ “မောင် အောင် သည်...အဂ္ဂိရတ်လမ်း သိဒ္ဓိပေါက် သောအခါ။” (တောင်တွင်းကြီး ရာဇဝင်သစ်) ဗိဇာန်။ “ခိုင်းနှိုင်းစွဲမှတ်၊ အဂ္ဂိယတ်တို့၊ မပြတ်ပျော် ပါး။” ကုသ* ၂၉၇။ “ရွှေခဲခြင်း၊ ငွေခဲခြင်း၊ အဂ္ဂိယပ် မှုပြုခြင်း။” သီလဝိ ၃၆။ “အဂ္ဂိယပညာကို ကြံလေတဲ့ ကိုရွှေစီ။” ဗုည ၁၀၂။

[ပါ၊ အဂ္ဂိရတန ?။ မှတ်ချက်။ အဂ္ဂိယ၊ အဂ္ဂိယတ်၊ အဂ္ဂိယပ်၊ အဂ္ဂိရတ်ဟု အမျိုးမျိုး တွေ့ရသည်။ ကဝိမဏ္ဍနီ ၁၁၉ ၌ အဂ္ဂိရတန-အဂ္ဂိရတ်ဟု တွေ့ရသည်။ ပါဌာနု ဂဉ္စ ‘အဂ္ဂိယတ်၊ အဂ္ဂိယတ်၊ အဂ္ဂိ-မီး၊ ယတ်-လုလ္လ၊ မီးဖြင့် ပြုသော အမှု’ဟု ဆိုသည်။ “အဂ္ဂိယတ်သဘော၊ ဗြဟ္မပတ်ဟော နိမိတ်ကို၊ ကိတ် ဝိဂြိုဟ်ဆိုရလျှင်...အဂ္ဂိမိနိယုတ္တော အဂ္ဂိယော။ အဂ္ဂိမ္မိ၊ လောင်စာမီးသွေး၊ ဖိုသွေးဖိုကြီး၊ လေ ဟုန် စီး၍၊ ကြီးပွားတောက်လောင်သော မီးအစဉ်။ နိယုတ္တော၊ ယှဉ်သည်တည်း။ အဂ္ဂိယော...မီးအစဉ် ယှဉ်သည်။ အဂ္ဂိမ္မိ အထဝါ နိယုတ္တော ပေါသော အဂ္ဂိယော။ အထဝါ၊ တနည်းကား။ အဂ္ဂိမ္မိ၊ လောင်စာမီးသွေး၊ လေပေးညှပ်မ၊ ပယောဂကြောင့်၊ တောက်ပစွဲငြိ သော မီးအစဉ်။ နိယုတ္တော၊ ယှဉ်သော။ ပေါသော၊ ယောက်ျားတည်း။ အဂ္ဂိယော၊ လောင်စာမီးသွေး၊ လေပေးညှပ်မ၊ ပယောဂကြောင့်၊ တောက်ပစွဲငြိ သော မီးအစဉ် ယှဉ်သောအဂ္ဂိယတ်သမား။” ကာလီ ၁၄၅ (ရိုမ်းမကားရွာစားအဂ္ဂိယတ်မေတ္တာစာ)။]

အဋ္ဌ — တန်ဖိုး။

“ကာလံဒေသံ၊ အဂ္ဂံ (ဂ္ဂံ) ခန၊ ရှေးကသုံးမှီး၊ ယူသီး ဝတ္ထု။” ဥတိန်* ၁၃၆။ “ဖြစ်ချိန်ဖြစ်ရာ၊ တန်ဘိုး ပါနှင့်၊ ဥစ္စာဟောင်းသစ်၊ စိစစ်ထုံးစံ၊ ကံလောက် င်အောင်၊ ကာလံဒေသံ၊ အဂ္ဂံခန၊ နည်းပြစဉ်လာ၊ မဟာပဒေသလေးပါး၊ သတိထားလော့။” မဃ* ၃၉၅။ “၁၊ ကာလံ၊ အမှုဖြစ်ရာကာလ။ ၂၊ ဒေသံ၊ အမှုဖြစ်ရာဒေသ။ ၃၊ အဂ္ဂံ (ဂ္ဂံ)၊ အမှုတန်ဘိုး။ ၄၊ ခနံ၊ အမှုဖြစ်သောဥစ္စာ။” သမ္မဟ ၈။ [ပါ၊ အဋ္ဌ။ “ဝတ္ထု၊ ကာလဉ္စ ဒေသဉ္စ၊ အဂ္ဂံ ပရိဘောဂပဉ္စမံ။ တုလယိတော ပဉ္စဌာနာနိ၊ ဓာရေ

ယုတ္တံ ဝိစက္ခဏော။” ပါရာဇိကဏ်အဋ္ဌကထာ၊ ဒုတိယ သိက္ခာပုဒ်အဘွင်၊ ပ ၂၇၃။]

အင်—အစိတ်။ အင်္ဂါ။

“ပဋိညဉ်အပြား၊ အင်ငါးပါးနှင့်၊ စကားအဖြည့်။”
ပါမိ* ၁၂၅။ “မိတေးယုသျှင်၊ ကံကော်ပင်တွင်၊
လေးအင်သစ္စာ၊ ပွင့်ခါမြတ်လှ။” သံဝေ* ၆။ “ဤသို့
များစွာ၊ ပျော်ရာသဘင်၊ ပြည်ကြီးအင်ကို၊ စွန့်ကြဉ်
ခွာဖဲ၊ တောကြီးထဲနှိုက် အဘယ်ကြောင့် တယောက်
အထီးဘည်း ပျော်နိုင်အံ့နည်း။” ဣကုဏ် ၄၇၁။
“အချိန်အခါမတော်၍ မဘော်မထုတ်၊ အင်မယုတ်
သော ကိုယ်ကို သူမလိုအောင်ပြု၍။” တေ ၂၀။
“ငါးကြန့်အင်နံကာယ်၊ ပရိယာယ် နှစ်ဆယ်ငါး။”
ပုည ၆၆။ “အာကား ဟုတ်၏၊ ဣတ္ထိလိင် မဟုတ်။
အင်တပါးချိုသည်။” သဒ္ဒါကြီး၊ ပ ၁၄၈။
[ပါ၊ အင်္ဂါ။]

အင်္ဂရုပ်—လူ၏ရုပ်လက္ခဏာ။

“လူအင်္ဂရုပ် ဆန်းစစ်ရေးပညာဖြင့်။” ပြည်သား၊
၁၊ ၁၁။ “မျက်နှာမှာ ဆေးခြယ်ထားသည့် အင်္ဂရုပ်
အရကိုပင်။” ပြည်ရုပ် ၁၇၄။
အင်္ဂါရုပ်ဟုလည်းတွေ့ရသည်။ “တပည့်ငယ်၏ အင်္ဂါ
ရုပ်ကို ရှုဆင်ခြင်၍။” ဂိဟိ ၆၀။ “ထိုသူအား အင်္ဂါ
ရုပ်ဟန်အမူအရာဖမ်း၍။” လူချွန်၊ ဒု ၉၂။
[ပါ၊ အင်္ဂရုပ်။]

အင်္ဂဝိဇ္ဇာ—ရုပ်လက္ခဏာကို ကြည့်၍ လူ့သဘောကို
ဟောနိုင်သောအတတ်။

“အင်္ဂဝိဇ္ဇာ၊ သိပညာနှင့်၊ မဟာသုတ၊ သောမမည်
တွင်၊ ရှုဆင်ခြင်က။” သောမ* ၅။ “သူတော်မဟုတ်
သူယုတ်မဟုတ် အင်္ဂဝိဇ္ဇာဖြင့်သိ၍ မသင်လိုဟု ပယ်ငြား
သော်လည်း။” ဣကုဏ် ၄၃၆။ “အင်္ဂဝိဇ္ဇာ တတ်
လိမ္မာ၍ ပညာရှိသူဖြစ်ရကား ဤရဟန်းသည်....မုသာ
ဝါဒကိုလည်း ဆိုမည့်သူမဟုတ်....ဟုကြံ၍။” ဇိ ၅၀၅။
[ပါ၊ အင်္ဂဝိဇ္ဇာ။ အင်္ဂ-ကိုယ်အင်္ဂါ၊ ဝိဇ္ဇာ-အတတ်
ပညာ။]

အင်္ဂသမ (ဥစ္စာ) —ကိုယ် အင်္ဂါနှင့် တူသောဥစ္စာ။
အတတ်ပညာ။

“ဥစ္စာသည် ဇင်္ဂမဥစ္စာ၊ ထာဝရဥစ္စာ၊ အင်္ဂသမဥစ္စာ၊
အနုဂါမိကဥစ္စာဟူ၍ လေးမျိုးရှိ၏။....အတတ်ပညာ

မျိုးကို အင်္ဂသမဥစ္စာခေါ်သည်။” ဝိယပ်၊ ဒု ၆။
[ပါ၊ အင်္ဂသမ။ အင်္ဂ-ကိုယ်အင်္ဂါ၊ သမ-တူမျှသော။]

အင်္ဂါ—၁၊ ခြေ လက်စသော ကိုယ်၏ အစိတ်အပိုင်း။

“သနစ်သနာ၊ ကိုယ်အင်္ဂါနှင့်၊ ညီစွာစုံပြီး။” ဆု* ၂၃။
“ခြေလက်အင်္ဂါ၊ တရာမချို၊ ပျိုရရိတည့်။” ဟုသံ*
၆၇။ “ပညာရှိကိုလည်း ဆိုအပ်သော အရာသို့
ရောက်၍ ဆိုသော်သာလျှင် ထိုပညာရှိ၏ ဂုဏ်ကို
သိရာ၏။ ကိုယ်လက်အင်္ဂါ ရုပ်ဝါသဏ္ဌာန်ကို မြင်ကာ
မျှဖြင့် မသိရာ။” ဣကုဏ် ၆၁၃။

၂၊ လက္ခဏာ အစိတ်အပိုင်း။ အစိတ်အပိုင်း။
ဂုဏ်။

“အင်္ဂါစုံပြီး၊ ဆဒ္ဒန်မျိုးဟု။” ပုံတောင် ၂။ “ဂါမ
လက္ခဏာ၊ မြို့အင်္ဂါနှင့်၊ ဈေးနာပြည့်စုံ။” ဥတိန်* ၇။
“နှစ်ခြိုက်ရုပ်ဝါ၊ ဆင်းပြင်လျာနှင့်၊ အင်္ဂါကြန်စုံ၊
ရွှေကြေးမုံသို့။” ဘူလင်* ၄၄။ “ဘုန်းရင့်သမ္ဘာ၊
အင်္ဂါညီညွတ်၊ ယောက်ျားမြတ်ကို။” သူဇော* ၅၇။
“စစ်အင်္ဂါလေးပါးနှင့်တကွ သွားလေ၏။” နရ ၂၉၆။
“မိဘတို့သည် လူကြီးအင်္ဂါနှင့် ညီစွာ။” အမေ၊
ပ ၁၄၆။

၃၊ ပေစာတွင် ပေရွက်ရေ ဆဲနစ်ရွက်။

“စာရေးဟတ္ထကံလူတို့အား တအင်္ဂါလျှင် တသပြာ
ကျ လက်မှုအခပေးသနားတော်မူ၏။” အင်္ဂဝိ ၄၃။
“အဂ္ဂညသုတ် ပါဠိတော် ကိုးကြောင်း၊ ဂံအင်္ဂါတွင်
အကျယ်လာသည်။” သုသော၊ ပ ၃၈။ “ခံဝန်ရင်း
စာ တနေ့လျှင် သုံးအင်္ဂါ ပြန်ရသည်။” သုသော၊
ဆ ၂၃၉။ [ပါ၊ အင်္ဂါ။]

အင်္ဂါဇာတ်—အင်္ဂါဇာတ်။

“ဆင်ရတနာ၏ အင်္ဂါဇာတ်ကဲ့သို့ အအိမ်ဖြင့်ဖုံးသော
လက္ခဏာလည်း ရှိ၏။” ပါရာ ၁၇၃။ “လင်၏၊
အင်္ဂဇာတ်၊ အင်္ဂါဇာတ်ကို၊ ဘိန့်၊ ဖျက်သော မိန်းမ
လည်းတယောက်။” အမေ၊ ပ ၆၀၈။
[ပါ၊ အင်္ဂဇာတ်။]

အင်္ဂါဇာတ်—ယောက်ျား မိန်းမတို့၏လိင်။

“ဆင်ဦးကင်းထွတ်၊ အင်္ဂါဇာတ်၊ ကြာညွတ်ညောင်
ရွက်သွင်။” ကဝိသတ်* ၁၁၃၈။ “ဖိုးလွှမ်းသော
အင်္ဂါဇာတ် တော်ကို ပြတော်မူ၏တကား။” မိလိန်

၂၇၆။ “လည်ဘင်းမှ အကြောတို့သည် ရင်ဘတ်၊ အင်္ဂါဇာတ် တိုင်အောင် သွားကုန်၏။” ကာနု ၃၆။ [ပါ။ အင်္ဂါဇာတ်။ အင်္ဂါ-ကိုယ် (၌) ဇာတ်-ဖြစ်သည်။]

အင်္ဂါလက္ခဏာ — ရှိရမည့် အကြောင်းအင်္ဂါ။

“လူကြီး အင်္ဂါလက္ခဏာ ပျက်ယွင်း၍ သော်လည်း ဖြစ်တတ်၏။” စာဏကျ၊ ပ ၁၉၅။ “စစ်မှားစစ်မှန် ပြုစုမိန့်သော အရည်အခြင်း အင်္ဂါလက္ခဏာ နှင့် ပြည့်စုံသူတို့ကိုသာလျှင် မှူးကြီးမတ်ရာ ခန့်ထားပါ။” ဟိနိ ၆၉။ [ပါ။ အင်္ဂါလက္ခဏာ။]

အသံ — [ဗေဒင်] တရာသီ၏ ၃၀ စိတ်တစိတ်။ (တရက် နှင့် ညီမျှသည်။)

“ပါဒ်မိဇနာ၊ ပြန်ခရာနှင့်၊ အသံလည်းရင့်၊ ရာသီဆင့် ၍။” ခင်ထွေး* ၃၄။ “တရင်းနာရီ၊ ရာသီ အသံ၊ လိတ္တာပတ်ဆည်း။” မနော* ၁၀၅။ “နေဗိမာန် ကား အသံ သုံးဆယ်စေ့မှ ရာသီစက် တခုမှသည် ရာသီစက်တခုသို့ ပြောင်း၏။” သာမန်၊ ဒု ၂၀၅။ “တနှစ်လျှင် ၁၂ လ၊ တလလျှင် ရက်ပေါင်း ၃၀၊ အသံအားဖြင့်... ရက်ပေါင်း ၃၆၆၊ ၃၆၅ ရှိသည် ဖြစ်၍။” ကြို့ ၇၃။ [ပါ။ အံသ။ အံသ-အဖို့အရ။]

သြောင်း — ဂါထာ မန္တန် တို့၌ အစချီသော စကား။ (ပြီးစီး အောင်မြင်စေသတည်းဟု အဓိပ္ပါယ် ရသည်။)

“နဝင်းမကောင်း၊ တိတ်အပေါင်းတို့သည်၊ သြောင်း မမ မေတ္တာ နုဘာဝေန ဝိနယန္တု၊ ဂရုသံ လဟသံ၊ ရွတ်အံမန်းမှတ်၊... အာခေါင်သံကြုံးတည့်၍၊ သုံးကြိမ် လောက် စုတ်ရလျှင်။” ပုည၊ ၂၊ ၆၈။ “ဩသရ တွင်၊ လဝက်တင်၊ ထိုတွင် ဗိန္နုစက်။ သြောင်းဟု ဖတ်လေ၊ ပါဌ်အနေ၊ အောင် မြင် စေ အ နက်။” သတ်ထူး ၉၆။

[ပါ။ အဝ။ “ကျုံးဂန်၊ ပျိုကဗျာ၊ စာကြီးပေကြီး တို့၌ ရှိခိုးခြင်း၊ အန္တရာယ် ကင်းခြင်း၊ ကျုံးပြီးခြင်း အကျိုးငှာ နမောတဿစသော ရှိခိုးဂါထာ များကို အဦးအစထားသည်။ ပိုဒ်စုံ၊ ကေပိုဒ်ရတုစသည် ကဗျာ ငယ် စာငယ်တို့၌ အောင်မြင် စေခြင်းငှာ ဇယတုကို အစထားသည်။ ဂါထာမန္တန်တို့၌ ပြီးစီးအောင်မြင် စေခြင်းအလို့ငှာ သြောင်း၊ ဥုံ တို့ကို အစထားသည် မှတ်လေ။... ဩသရအထက်၌ အစုစန့် လထက်ဝက်

တင်၍ ထိုတွင် နာဒဗိန္နုထိုးသည်ကို ‘သြောင်း’ဟူ၍... နှာခေါင်းသို့ လေသက် စေလျက် နှုတ်ခန်းကိုပိတ်၍ ရွတ်ရမည်။ သြောင်းအနက်ကား ကာရံစောင့်ရှောက် ပြီးစီးအောင်မြင်စေသတည်း ဟုလိုသည်။... သြောင်း ဟုဖတ်ရာ၌ ကဝဂ္ဂန္တ ငြိဟု သန္တိဆိုသည်၊ အဝဇာတ် ရင်းတည်း၊... အဝကို သြပြု၊... အဝတုရက္ခတု၊ ဘေး ရန်ကို စောင့်ရှောက် ပါစေသတည်းဟု အနက်ပေးရ သည်။” သတ်ထူး ၉၇။]

ဧကံ — တခု။

“နှစ်ရသုရစ်နှင့်၊ ဇော အစ် (ဧကံ) သုည၊ ပေါင်းကာ လမူ။” ဗန္ဓ ၁၅၆။ “အဋ္ဌသုဉ်ဒ္ဓိ ဧကံ၊ သက္ကရာဇ်၊ ဘွားလစ်ကျမ်းဆရာ။” သံခိပ်၊ နိဂုံး။ [ပါ။ ဧက။]

အဇ္ဇတဂ္ဂေ — ယနေ့မှစ၍။

“အယုတ်အမာ၊ မပြုပါနှင့်၊... အဇ္ဇတဂ္ဂေ၊ ရှောင်ပါ လေဟု။” ညွန့်ပေါင်း၊ ဒု ၃၇၅။

[ပါ။ အဇ္ဇတဂ္ဂေ။ အဇ္ဇတဂ္ဂေ-ယနေ့ကို အစပြု၍။]

အဇ္ဇေဝ — ယနေ့သော်၎င်း။

“အဇ္ဇေဝ ပါ၊ သံသရာမှာ၊ တချာလည်လည်။” ဟိနိ ၁၆။ “အဇ္ဇေဝ သုဝေဝ၊ ခုတွေးဆ ပြန်လှန်၊ ယနေ့ လား နက်ဖန်၊ ရက်အမှန် မသိ။” [ပါ။ အဇ္ဇေဝ။]

အဗ္ဗာသယ — အလိုဆန္ဒ။

“ဤသုတ္တန်သည်သာလျှင် ဝေနေယျတို့၏ အဗ္ဗာသယ အနုသယည်း စရိုက် အဓိမုတ္တိ အားလျော်စွာဖြစ်၏။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၉၃။ “မြတ်စွာ ဘုရားသည် ထိုသူ တို့ အဗ္ဗာသယ ကို သိတော်မူ၍ သဠာယတန သံယုတ္တ ဒေသနာတော်မြတ်ကို ဟောတော်မူ၏။” ဇိ ၂၉၂။ “ဘုရားအလောင်း မင်းကောင်း မင်းမြတ် တကာတို့ မစွန့်မြဲသော အဗ္ဗာသယ သမ္မာဆန္ဒတော် နှိုးဆော် တိုက်တွန်းအပ်သည်ဖြစ်၍။” ကုန်း၊ ပ ၂၂။

[ပါ။ အဗ္ဗာသယ။ အဓိ-အာသယ၊ အဓိ-စွဲ၍၊ ဧကန်၍၊ အာသယ- ဖြစ်တည်ခြင်း။ “စိတ္တမဓျာ ဂန္ဓာ သယတိတိ အဗ္ဗာသယော။” ဇာန်ခို* ၇၆၆။ “စိတ္တံ၊ စိတ်သို့။ ဝါ၊ စိတ်သည်။ ဝါ၊ စိတ်၌။ အဓျာ ဂန္ဓာ၊ ဧကန်၍။ သယတိ၊ ဖြစ်တတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ အဗ္ဗာ သယော၊ မည်၏။” ဇာန်ခိုနိ၊ ဒု ၄၆၅။]

အဗ္ဗတ်—အဗ္ဗတ္တ ရှု။

“မိန့် ဆုံးဖြတ်တိုင်း၊ အဗ္ဗတ် ကိုယ်တွင်း၊ သန့်ရှင်း
ရောဂါ။” မသ* ၃၂၈။

အဗ္ဗတ္တ—ခန္ဓာ ကိုယ်၏ အတွင်း။ သတ္တဝါ၏ အတွင်း
သန္တာန်။

“ပြင်ဗာဟိရ၊ အဗ္ဗတ္တ ဟု၊ ကိုယ်ပကိုယ်တွင်း၊ နှလုံး
သွင်း၍။” ရာသီ* ၂၃။ “ဗာဟိရအလှူ၌ မရောင့်ရဲ
သဖြင့် အဗ္ဗတ္တ အလှူကို ပေးလို သော ကြောင့်
နှလုံး သည်းပွတ်... တောင်းဘိ မူကား လှူအံ့ဟု။”
ဏိကုဏ် ၂၃၉။ “လူစသော သဝိ ညာဏက
အဗ္ဗတ္တ သန္တာန်နှိုက် ကမ္မစသော ရုပ်ကလာပ်
အပေါင်းဝယ်။” ဝေါ ၁၉၄။ “အသချေသော
ဘဝက အဗ္ဗတ္တ သန္တာန်၌ ကိန်းစက်သော ရာဂမီး
သည် ညီးညီးပြောင်ပြောင် တောက်လောင်ဘိရ
ကား။” ဇိ ၆၃။

[ပါ။ အဗ္ဗတ္တ။ အဓိ-အတ္တ၊ အဓိ-စွဲ၍၊ အတ္တ-ကိုယ်။]

အဗ္ဗတ္တိက—ကိုယ်တွင်း၌ ဖြစ်သော။ အတွင်းသန္တာန်၌
ဖြစ်သော။

“ငါသည် အဗ္ဗတ္တိက အတွင်းအလှူကို လှူလို၏။”
ငါး၊ စ ၃၇၀။ “အသက်ခန္ဓာ အင်္ဂါကြီးငယ်ကို
လှူသော အဗ္ဗတ္တိက ဒါန။” ဒါနာဒိ ၆။ “စက္ခု
သောတ သာန ဇိဝှါ ကာယ...ငါးဦးသည်...ဤခန္ဓာ
ကိုယ်ကို အထူးသဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်သည်၏ အဖြစ်
ကြောင့် အဗ္ဗတ္တိက ရုပ်မည်၏။” မနောရထ ၁၇၁။
[ပါ။ အဗ္ဗတ္တိက။]

အဇ္ဇလီ—လက်အုပ်။

“စိတ်ကိုလှည်း၊ မင်းသုံးအဇ္ဇလီ၊ လက်အုပ်ချီ၍။”
သစ္စာ* ၂၀၇။ “ဘုရားတရား၊ မြတ်ဖျားသင်္ခါ၊
အရိယာကို၊ မကွာနေည၊ ဟတ္ထအဇ္ဇလီ၊ မြှောက်ပင့်
ချီသည်၊ ကိုယ်စီနေည၊ ကိုးကွယ်ကြ။” ညွန့်ပေါင်း၊
ပ ၁၀၃။ “တိဂုံမြင့် စေတီကို၊ အဇ္ဇလီ ချီလေ။”
ပုညတေး ၁၉။

[ပါ။ အဇ္ဇလီ။ “အဇ္ဇ ဗျတ္တိဂတိကန္တိသု၊ အလိ၊
အဇ္ဇလီ။” ဇာန်ဒီ* ၂၆၈။ “အဇ္ဇ၊ သည်။ ဗျတ္တိဂတိ
ကန္တိသု၊ ထင်ခြင်းလားခြင်း နှစ်သက်ခြင်းတို့၌ဖြစ်၏။
အလိ၊ အဇ္ဇာအလိဟူသော သုတ်ဖြင့် အလိပစ္စည်း
သက်။ အဇ္ဇလီ၊ မည်၏။” ဇာန်ဒီနိ၊ ပ ၃၉၅။

ပရိတ်ကြီးဋီကာ၊ ဓဇ္ဇေသုတ်အဖွင့် ၅၆ ၌ အာဘူ
သော ဇလတိဇောတေတိတိ အာဇလိ-ဟုဆိုလိုလျက်
နိဂ္ဂဟိတ်လာပြီး ညပြု၍ အဇ္ဇလိဖြစ်သည်ဟု ဆိုသည်။
အာဘူသော၊ လွန်စွာ၊ ဇလတိဇောတေတိ၊ ထွန်းပ
တတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်၊ အာဇလိ- (အဇ္ဇလိ)၊
အဇ္ဇလိမည်။ “အဇ္ဇလတိဝါ ဒသင်္ဂုလီနံ ဧကေတော
သမ္ပန္နတ္ထံ ဂစ္ဆတိတိ အဇ္ဇလိ။” တနည်း အား ဖြင့်
လက်ဆယ်ချောင်းတို့ တပေါင်းတည်း စပ်သည့်အဖြစ်
သို့ ရောက်တတ်သောကြောင့် အဇ္ဇလိမည်၏ဟု တွေ့
ရသည်။ အင်္ဂဝိ* ၂၇၆ ၌ အဇ္ဇလိဟု စလုံးဖြင့်
ဆုံးဖြတ်သည်။ သီဂဏ္ဌိ ၄၃၅ ၌လည်း စလုံးနှင့်
ရှိရမည်ဟု ဆိုသည်။]

အညတရ—အမျိုးအမည် မထင်ရှားသူ။

“ကရော်ကမည်၊ ငတည်ငဝ၊ အညတရ၊ မည်ကာမျှ
လျှင်၊ များစွမထင်၊ သူ့အသွင်သို့။” ဆု* ၁၇၆။
“အညတရ၊ သာမည၊ ရာမစပ်ကြား၊ လေးတင်၍
ထားသောကြောင့်။” ရာမ၊ ပ ၉၃။ “အညတရ
သာမန် ပုထုဇဉ်ကို မဆိုလင့်ဦး။” နရ ၁၂၁။
“အညတရ ပုဂ္ဂလသာမည်တို့သည်။” မဂ္ဂင်၊ နိဒါန်း။
[ပါ။ အညတရ။]

အညမည—အချင်းချင်းအပြန်အလှန် ကျေးဇူးပြုမှု။

“သုံးပါးမင်းစဉ်၊ ရင်တူယှဉ်မျှ၊ အညမည၊ ပြောပမပြု၊
ပြုတ်တုစကား။” ငရဲ* ၁၃၆။ “မျိုးကြီးကဲစိုး၊
မျိုးရိုးမသိ၊ ရှိရှိသမျှ၊ အညမည၊ များစွာခပင်း၊
အချင်းချင်းလျှင်။” ကုသ* ၄၂၂။ “ချင်းချင်းနှစ်ခု၊
ကျေးဇူးပြုကြ၊ အညမညတိ၊ မည်မှတ်သည်။” မသ*
၆၁၅။ “သတ္တိနှင့် လက်နက်သည် အချင်းချင်း
ကျေးဇူးပြုနေကြသော အညမည သဘောတို့ဖြစ်ကြ
ပေသည်။” စာဏကျ၊ တ ၁၇၆။ “လူ၏ရုပ်ဓာတ်နှင့်
လူ၏စိတ်ဓာတ် အချင်းချင်းသည်၎င်း၊ လူနှင့်ပတ်ဝန်း
ကျင် တို့သည်၎င်း၊ စသည်တို့သည် အပြန် အလှန်
ကျေးဇူးပြုနေကြသည်ဟူသော အညမည သဘော
တရားကို တွေ့ရှိရပေသတည်း။” အညမည ၁၀။

[ပါ။ အညမည။ အည-အည၊ အည-မှတပါး၊ အည-
မှတပါး။ အညမည။ မောင်ဖြူနှင့်မောင်နီနှစ်ယောက်
တွင် မောင်ဖြူသည် မောင်နီမှတပါးဖြစ်သောကြောင့်
အညမည်၏၊ မောင်နီလည်း မောင်ဖြူမှ တပါး ဖြစ်

သောကြောင့်အညမည်၏။ မောင်ဖြူ အညမည်ခြင်းမှာ မောင်နီနှင့် တွဲနေသောကြောင့်ဖြစ်၏။ မောင်နီမပါလျှင် မောင်ဖြူကို အည (မောင်နီမှတစ်ပါး) ဟုမဆိုနိုင်။ ထို့အတူ မောင်နီ အညမည်ခြင်းမှာလည်း မောင်ဖြူနှင့် တွဲနေသောကြောင့်ဖြစ်၏။ မောင်ဖြူမပါလျှင် မောင်နီကိုအည (မောင်ဖြူမှ တစ်ပါး) ဟုမဆိုနိုင်။ ထို့ကြောင့် အတူတွဲနေသော မောင်ဖြူနှင့် မောင်နီကို အညမည်ဆိုရသည်။ အချင်းချင်းဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။]

အညတ္တရ } အမျိုးအမည်မထင်ရှားသူ။မထင်ရှားသော။
အညတြ }

“ရပ်တခု၊ အမှုမမှတ်၊ အညတ္တရ၊ ဤမြက်မျှကို။” ကုသ*၇၀။ “မင်းမင်းဥက္ကဋ္ဌ၊ ဧကမိသတ် ပါကို၊ အညတ္တရ၊ ပမာဏကဲ့သို့။” နေကန် ၄၂။ “လူသာမည၊ အညတြနယ်။” ရာမ၊ ပ ၆၀။ “ဘဝနတ်ရှင်၏ ရွှေရင်တော်ဘူးပါကို၊ ကာလသား အညတြ။ အခြေနွဲ့နွဲ့၊ သရေမဲ့သည်။ အဲ (ညေ)ဘာဝလို့၊ လှမ်းကြွ၍ မတော်ဘူးလို့၊ ငါကိုယ်တော်ဆင်ချေသည်။” ကုမ္မာရ ပြဇာတ် ၈၃။ ဗိဇာန်။ “ပဏ္ဍုရာဇာစသောမြို့များ၌ ရှောင်ရှား၍ အညတြ အဖြစ်ဖြင့် နေကြ၏။” နော၊ ပ၊ ၈။ [ပါ၊ အညတရ။]

အဋ္ဌ (ဋ္ဌ) — အရေအတွက် ရှစ်ခု။

“အရင်းအလတ်၊ အဋ္ဌနှင့် တရိန်း၊ ချင့်ကိန်းသင်္ချာ၊ ရှစ်ရာလည်းကောင်း။” ခင်ထွေး*၃၄။ “ဧကနှင့် အဋ္ဌကို မတ်လှစေ။” ဝေါ ၁၀။ “ဗာတ္ထိသ နေ နာရီမှာ၊ အဋ္ဌစမို့ ညဉ့်ကူး။” သေတ္တု၊ ပ ၃၀၆။ [ပါ၊ အဋ္ဌ။ မှတ်ချက်။ အဋ္ဌ၌ ဌသည် အပေါ်ကဋ္ဌ၊ အောက်က ဌ ဆင့်ထားသည့် သံယုတ် အက္ခရာဖြစ်၍ အဋ္ဌဟု ဌသံလျှပ်းချိတ်သတ်နှင့် ရေးလျှင် သာ၍ သင့်ရာသည်။]

အဋ္ဌ — ရှစ်ခု။

“ကောဇာသက္ကရာဇ်ဘွင် ဒွေအဋ္ဌနှင့် ကေကောရော၊ သာသနာသက္ကရာဇ်ဖြစ်သည်။” “သက္ကရာဇ် ၂ ခု အကြွင်းထားပြီးလျှင် အဋ္ဌ နဝသတ္တ၊ သက္ကရာဇ် ၇၉၈ ကိုဖို့ရာ။” မကရန် ၁၁။ [ပါ၊ အဋ္ဌ။]

အဋ္ဌကထာ — ပါဠိတော်ကို ပါဠိဘာသာဖြင့် အနက် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်သောကျမ်း။

“ပါဠိအဋ္ဌကထာ၊ ဋီကာအနု၊ ဆိုမူလေလော၊ အရိုးစာနှင့်။” ဘူပေါင်း၊ နိဂုံး*၁။ “ပါဠိ အဋ္ဌကထာ၊ ဉာဏ်သင်ဝါနှင့်၊ ဋီကာအနု။” မဂ်စိုး* ၁၃၂။ “အဋ္ဌကထာနှင့်တကွဖြစ်သော အလုံးစုံသော မဟာကဿပအစရှိသော မဟာထေရ်တို့၏ ဝါဒဖြစ်၍။” ခုံနန် ၁၃၇။ “အပဒါန်ပါဠိတော်၊ ၎င်း၏ အဋ္ဌကထာတို့ကိုလည်း မမြော်ရာရောက်ချေသည်။” ဇိ ၄။

[ပါ၊ အဋ္ဌကထာ။ အဋ္ဌ၊ အတ္ထ-အနက်၊ ကထာ-စကား။ “ယာ ယတ္ထ မဘိ ဝဏ္ဏန္တိ၊ ဗျဉ္ဇနတ္ထပဒါနကံ၊ နိဒါန ဝတ္ထု သမ္ပန္နံ၊ သော အဋ္ဌကထာမတာ။” ဝိဇာန်၊ ဒု ၄၅။ ပါဠိတော်၌ သဒ္ဒါ အနက်ပုဒ်အစဉ်နှင့် နိဒါန်း ဝတ္ထု အဆက်အစပ်ကို ဖွင့်ဆိုသော ကျမ်းကို အဋ္ဌကထာဟု သိအပ်၏။]

အဋ္ဌကလာပ — [အဘိဓမ္မာ] ရုပ်ရှစ်ခု အဖွဲ့အစည်း။

“ဥတုဇအဋ္ဌကလာပသည် သမ္ပသနရုပ်မမည်သင့်ပြီ။” ဝေါ ၉၀။ “ပထဝီ၊ အာပေါ၊ တေဇော၊ ဝါယော၊ ဝဏ္ဏ၊ ဂန္ဓ၊ ရသ၊ ဩဇာ၊ ဤရှစ်ရုပ်တို့သည် သက်သက်သော အဋ္ဌကလာပ မည်ကုန်၏။” ဓာရူ ၆၅။ [ပါ၊ အဋ္ဌကလာပ။ အဋ္ဌ-ရှစ်ခု၊ ကလာပ-အစု။]

အဋ္ဌမ — ရှစ်ခုမြောက်။

“ဘဂ္ဂတိုင်း၊ သံသမာရဂီရိပြည်၊ ဘဂ္ဂိသယဇနပုဒ်၏ အနီးဖြစ်သော သေဘကလမိဂဒါဝုန်တော၌အဋ္ဌမဝါ ဆိုတော်မူသည်။” ဇိ ၁၅၄။ [ပါ၊ အဋ္ဌမ။ အဋ္ဌ-ရှစ်ခု၊ မ-ပြည့်ကြောင်း။]

အဋ္ဌမုက် — [ဗေဒင်]

“အင်းအဋ္ဌမုတ်၊ ချနည်းဟုတ်၊ လှည့်ဝတ် လှည့်ဝတ်လည်။” ကဝိသတ်*၁၂၇၉။ “မျက်ခွက်ရှစ်ခုရှိသော အဋ္ဌမုက် ၁၂ အင်း။” ကျည်း ၁၉၉။ “အဋ္ဌမုက်နှင့်၊ စမ္မာနဝ၊ အင်းနှစ်ဝ၊ ဘယ်ကအစနည်း။” ဟိတ ၆။ [ပါ၊ အဋ္ဌမုတ်။ အဋ္ဌ-ရှစ်ခု၊ မုတ်-မျက်နှာ။]

အဋ္ဌာ — အကြောင်းခြင်းရာ။

“လူတမျိုးနှင့်တမျိုး အဋ္ဌာချင်းမတူ။” တင်းစာ။ “တယောက်နှင့်တယောက် အဋ္ဌာမသိ သေးတော့ စကားကို သတိနဲ့ပြောနေရတယ်။” [ပါ၊ အဋ္ဌ၊ အတ္ထ။ ? ။ မှတ်ချက်။ အတ္ထသဒ္ဒါသည် အကြောင်းအရာဟူသောအနက်ကို ဟောနိုင်သည်။

အတ္တကို အတ္တာ-အဋ္ဌာဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်ဟု ယူဆနိုင်သည်။ ထွန် ဌ အလဲအလှယ် သုံးရိုးရှိသည်။ အတ္ထုပ္ပတ္တိ-အဋ္ဌပ္ပတ္တိကို ထောက်။]

အဋ္ဌာရသ — တဆဲ့ရှစ်ရပ်သောအတတ်။

“ဗိုလ်လူတကာ၊ တတ်စရာသား၊ အဋ္ဌာရသ၊ သိပ္ပကုန်အောင်၊ နှုတ်ဝယ်ဆောင်လျက်။” ဘူလင်* ၃၀၂။ “ဆင်မြင်းစီးနှင့်၊ ပစ်ငင်လေးမြား၊ ကာလွှားရေးရာ၊ အဋ္ဌာရသ၊ တတ်စုံလှ၍။” သူဇာ* ၄။ “လူရေးလူရာ၊ လူခြင်းရာကား၊ အဋ္ဌာရသ၊ သိပ္ပအပြား၊ ဆယ်ရှစ်ပါးတွင်၊ တအင်အင်ကို၊ အကြင်သသူ၊ မတတ်မှုကား။” ပုတ္တော* ၁၂။ “အဋ္ဌာရသ ဟူသမျှကို မတတ်ဟူ၍ မရှိ။” ဣပုံ ၃၅၉။

[ပါ၊ အဋ္ဌာရသ။ တဆဲ့ရှစ်ရပ်သောအတတ်။ “သုတိ-သဒ္ဓါကျမ်း အတတ် ၎င်း၊ သမ္မုတိ-ဓမ္မသတ် ကျမ်း အတတ်၎င်း၊ သင်္ချာ - ရေတွက်ခြင်းသင်္ချာအတတ်၎င်း၊ ယောဂါ-ဗိသုကာ ကျမ်း အတတ်၎င်း၊ နိတိ-နိတိ ကျမ်း အတတ်၎င်း၊ ဝိသေသိကာ-ဗျာကရိုဏ်းကျမ်း အတတ်၎င်း၊ ဂဏိကာ - လက်ခြား (ချိုး?) အရေအတွက်ဖြစ်သော အတတ်၎င်း၊ ဂန္ဓဗ္ဗာ-စောင်းငြင်း အတတ်၎င်း၊ တိကိစ္ဆာ-ဆေးအတတ်၎င်း၊ စတုဗေဒါ-ဗေဒင် လေးပုံ အတတ်၎င်း (ဓနုဗေဒါ- လေး အတတ်၎င်း) ပုရာဏာ-စကားဟောင်း အတတ်၎င်း၊ ဣတိဟာသ-ရယ်ရှင်မှု အတတ်၎င်း၊ ဇောတိသာ-ဟူးရားအတတ်၎င်း၊ မာယာ-လှည့်ပတ်မှုအတတ်၎င်း၊ ဟေတု-နိမိတ်အတတ်၎င်း၊ မန္တနာ-မန္တရားအတတ်၎င်း၊ ယုဒ္ဓါ-စစ်ထိုးသော အတတ်၎င်း၊ ဆန္ဒသာ-ဆန်းကျမ်း အတတ်၎င်း။” မိလိန် ၈။]

အဋ္ဌင်္ဂ (ဥပုသ်) — အင်္ဂါရှစ်ပါးရှိသော ဥပုသ်။

“အဋ္ဌင်္ဂကို ရံခါ၊ ဘာဝနာကို နေ့တိုင်းပွား။” ဟိန ၂၀။ “အဋ္ဌင်္ဂ ဥပုသ်ကို အားထုတ်ဆောက်တည်လိုပါသည်။” ပုညဝတ် ၆၅။

[ပါ၊ အဋ္ဌင်္ဂ။ အဋ္ဌ-အင်္ဂ၊ အဋ္ဌ-ရှစ်ပါး၊ အင်္ဂ-အင်္ဂါ။]

အဋ္ဌပ္ပုတ် — အကြောင်းအရာဖြစ်စဉ်။

“ဘုရားဘို့ဇာတ်၊ အဋ္ဌပ္ပုတ်မှ၊ အထွတ်ဘုန်းခေါင်၊ ရှင်တော်ရောင်သို့၊ ရုပ်ဆောင်ကြားကြား၊ နှစ်ဆူပွား၏။” တန်ခိုး* ၂၆။ “အာဟအုပ်၍၊ အဋ္ဌပ္ပုတ်တော်၊ ပုဒ်ပါဌ်ပေါ်အောင်။” ကိန္နရီ* ၁၂။ “ကျမ်းဟောင်း

ရှေးဇာတ် ဆဒ္ဒန်ဆင်မင်း၏ အဋ္ဌပ္ပုတ်ကို ပရိသတ်အများသဒ္ဓါပွားအောင် တရားနတ်စည်ရွမ်းလတ္တံ့။” ပုညဝတ် ၆။ “လက်ဝဲအောက် စွယ်တော် ဇာတ်၏ အဋ္ဌပ္ပုတ်စကားကို ကြောင်းလျားကုန်စင် နာချင်စဘွယ်....မပိုမယိုပြဆိုပေအံ့။” ဒါဌာ ၁၇။

[ပါ၊ အဋ္ဌပ္ပုတ္တိ။ အဋ္ဌ (အတ္တ) - အကြောင်းအရာ၊ ဥပုတ္တိ-ဖြစ်ခြင်း၊ ဖြစ်ပုံ။]

အဋ္ဌပ္ပတ္တိ — အဋ္ဌပ္ပုတ်နှင့် အတူတူ။

“ဉာဏချွန်းအုပ်၊ ယဉ်အောင်ချုပ်မှ၊ အဋ္ဌပ္ပတ္တိ၊ ဆိုဘွယ်ရှိသား။” ကိုး* ၂၃၅။ “အဋ္ဌပ္ပတ္တိ၊ ပါဠိတွင် ကျယ်၊ နည်းသွယ်စုရုံး။” မင်စိုး* ၄။ “မိတ္တဒဗ္ဗိပုဏ္ဏား အဋ္ဌပ္ပတ္တိကို၎င်း။” တေ ၁၃၇။ “သိဟဋ္ဌဝတ္ထု မာလယအဋ္ဌပ္ပတ္တိ၌။” သမန်၊ ပ ၁၀၉။

[ပါ၊ အဋ္ဌပ္ပတ္တိ။ အတ္ထုပ္ပတ္တိဟုလည်း ရှိသည်။]

အတ္တ — ငါ့ဟုစွဲလမ်းရာ ခန္ဓာကိုယ်၏အနှစ်သာရ။ ဝိညာဉ်၊ လိပ်ပြာဟု အချို့သူတို့ မှတ်ထင် စွဲလမ်းထားသောအရာ။

“မြဲစွာနေကြ၊ အတ္တကိုကား၊ မမှတ်သားလင့်။” သူဇာ* ၁၃၁။ “သညာဒိဋ္ဌိ၊ ကပ်ငြိမချ၊ ကောင် အတ္တ ဟု၊ ဝါဒအမြဲ၊ မလွှတ်စွဲသည်။” မဿ* ၁၃၀။ “ခန္ဓာဓမ္မ၊ ကိုယ်ကာယ၌၊ အတ္တ အစွဲ၊ မြဲကြီးမြဲ၍။” ဂံ၊ ပ ၄။ “နိစ္စ သုခ အတ္တ သုဘဟု အမှတ်မှားသည်ကို.... တရားဟောအံ့ဟု။” တေ ၁၇၃။ “အနတ္တကို အတ္တဟု အထင်ရောက်သောကြောင့်။” ပုညဝတ် ၅၆။ “ဤအတ္တသည် ဇီဝလည်း မည်သောကြောင့် ယခုလောက၌ အနုပုထုဇဉ်တို့က အသက်ဟူ၍ ခေါ်ကြပြီးလျှင်.... ဤအသက်ရှိ၍သာ သတ္တဝါတို့သည် လုပ်လုပ် ရွရွ အလုံးစုံသော အမှုကို လုပ်ဆောင်နိုင်ကြသည်.... ဟူ၍၎င်း၊.... ဤဇီဝကို အမှောင့်ဆရာတို့က လိပ်ပြာဟူ၍၎င်း.... ပြောဆိုကြ၍။” ဝိမုတ္တိ ၄၇။

[ပါ၊ အတ္တ။ “အတန္တိ သတတံ ဂစ္ဆန္တိ သတ္တာ ယေ နာတိအတ္တာ။” ဇာန်ဇီ* ၉၂။ “သတ္တဝါတို့ မြဲသည် ၏အဖြစ်သို့ ရောက်ကြောင်း ဖြစ်သောကြောင့် အတ္တမည်၏။ “အာဟိတော ဌပိတော အဟံမာနော ထောတိ အတ္တာ။ မာနကိုထားရာ အတ္တဘောရ၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ တ ၂၀၅။ “သုခဒုက္ခံ အဒတိ အနုဘဝတိတိ

အတ္တာ။” သူစိ။ သုခဒုက္ခကို ခံစားတတ်သောကြောင့် အတ္တမည်၏။]

အတ္တဒိဋ္ဌိ—ငါဟုစွဲလမ်းသောဒိဋ္ဌိ။ ခန္ဓာငါးပါးကို အတ္တ ဟုစွဲလောအယူ။

“အကုသိုလ်ဒုစရိုက် ကံဟောင်း အနန္တတို့သည် အတ္တ ဒိဋ္ဌိ၌ တွယ်တာ၍ အစဉ်ပါရှိကာ နေကြကုန်၏။” ဘာဝနာ ၁၀။ “ငါကောင် ထင်စွဲ အမြင်လွဲသည့် အတ္တဒိဋ္ဌိ တရားဆိုးကြီးကို။” ဝိပဿနာ၊ ပဇ။ “အတ္တ ဟူသော ဝတ္ထုကို စွဲ၍ဖြစ်သော မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ ဖြစ်သော ကြောင့်.... အတ္တဒိဋ္ဌိ ဟူ၍၎င်း၊ အတ္တဝါဒဟူ၍၎င်း များစွာသော ပါဠိတော်တို့၌ ဟောတော်မူသည်။” ဝိမုတ္တိ ၅၂။

[ပါ၊ အတ္တဒိဋ္ဌိ။ အတ္တ-အတ္တ၊ ဒိဋ္ဌိ-မှားသောအမြင်။]

အတ္တနောမတိ—မိမိအယူ။

“ယစ်မျိုး သောက်စား အတ္တနောမတိ မိမိအကြိုက် ကိုသာ။” ဧည ၃၁။ “ဘုရားမဟော၊ ကိုယ်သဘော ဖြင့်၊ အတ္တနော မတိ၊ မိမိ အယူ၊ အချို့ လူတို့။” ဣန္ဒာနေ ၁၆၃။ “အတ္တနောမတိ ဖြစ်က ပမာဏ မမှုကောင်း။” ပဒမာလာ ၇၁။ “အတ္တနောမတိမိမိ သဘောအရကို ပြဆိုချက်သာဖြစ်သည်။” လယ်ဖြေ၊ ဒု၊ ၁၄၉။

[ပါ၊ အတ္တနောမတိ။ အတ္တနော-မိမိ၏၊ မတိ-အယူ၊ အလို။]

အတ္တဘော—ခန္ဓာကိုယ်။

“ကြီးစွာသော အတ္တဘော ကို မြင်လျှင်။” ဣကုဏ် ၁၃၉။ “အသုရိန်နတ်သည် မိမိ အတ္တဘော အလွန် ကြီးသည် အတွက်။” သာသမ် ၁၆၅။ “ပိန်းကော ကြီး ပမာဏရှိသော အတ္တဘော ကို ဖန်ဆင်း၍။” ငါး၊ တ ၂၄၄။ “ခန္ဓာငါးပါး တရားအစုဟုဆိုအပ် သော ဤ အတ္တဘော၌။” ဂံဒေ ၂၀၉။ “မိစ္ဆာ ဝိတက် တည်းဟူသော ရေဖြင့်ပြည့်သော ဤ အတ္တ ဘောတည်းဟူသော လှေကို ထိုမိစ္ဆာဝိတက်တည်းဟူ သော ရေသစ် မဝင်ရအောင်။” ပုညဝတ် ၄။

[ပါ၊ အတ္တ ဘာဝ။ အတ္တ-ငါ၊ ဘာဝ-ဖြစ်ရာ။ “အတ္တာတိ အဘိဓာနံ ဗုဒ္ဓိစ တေသ္မာတိ အတ္တဘာ ဝေါ။” ဇာန်ဋီ* ၁၅၁။ “အတ္တာတိ၊ အတ္တဟူသော။ ဝါ၊ အတ္တဟူ၍။ အဘိဓာနဉ္စ၊ သဒ္ဓါသည်၎င်း။ ဗုဒ္ဓိစ၊

ဉာဏ်သည်၎င်း။ တေသ္မာ၊ ဤကိုယ်မှ။ ဘဝန္တိ၊ ဖြစ်ကုန် ၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ အတ္တ ဘာဝေါ၊ မည်၏။” ဇာန်ဋီနိ၊ ပ ၂၅၃။ ငါဟူသောအမည်၊ အသိဉာဏ်ဖြစ် ရာဖြစ်သောကြောင့် အတ္တဘောမည်၏ ဆိုလိုသည်။]

အတ္တဟိတ—မိမိအကျိုး။

“ယခုကျွန်တော်၊ ဘမ်းကြောင်းသော်ကား၊ ရည်ရော် ဝမ်းက၊ အတ္တဟိတ၊ ကိုယ်ကိုစွဲကြောင့်၊ လုံ့လဘွေရှာ၊ မပြုပါဘူး။” သူဇာ* ၁၉။ “အတ္တဟိတ၊ ကိုယ်ကျိုး မျှသာ၊ နေ့ညဆော်နှိုး၊ အားထုတ်ကြိုးပိမ့်။” မသ* ၂၁၃။ “တေမိမင်းသားသည် ရှေးဦးစွာ အတ္တဟိတ ကို ဆောင်တော်မူပြီး၍။” တေ ၁၈၁။ “အတ္တဟိတ ကိုယ်ကျိုးသက်သက် လိပ်ကြီးလို ကိုယ်ဘက်ယက်တဲ့ သဘောဟာ သူယုတ်မာတို့ရဲ့ သဘောဖြစ်လေတော့။” မဟာဆန် ၄။

[ပါ၊ အတ္တဟိတ။ အတ္တ-မိမိ၊ ဟိတ-အကျိုး။]

အတ္တဟိတပရဟိတ—မိမိအကျိုး သူတပါးအကျိုး။

“အတ္တဟိတပရဟိတဟု ဆိုအပ်သော အကျိုးနှစ်ပါး ကို မခြားမနား ကျင့်ဆောင်ကြစေရန်။” စာ၊ စာကျ၊ ပ ၉၃။ “အရှင်ဘိုးတော်မင်းတရားကြီးသည် စက် မိုးကြိုးနှင့်တူသော ဘုန်းတော်ဖြင့် အတ္တဟိတပရဟိတ အကျိုးနှစ်ပါးကို မြှော်ထောက် ထားတော်မူ ၍။” ကဗျတ္ထ ၃၆၂။

[ပါ၊ အတ္တဟိတပရဟိတ။ အတ္တဟိတ-မိမိအကျိုး၊ ပရဟိတ-သူတပါးအကျိုး။]

အတ္တ—၁၊ ပါဠိ၏အနက်။ တစုံတခုသောပုဂ္ဂိုလ်၏ အနက် အဓိပ္ပာယ်။

“ဖြည့်ညီဒါန၊ ကြိုးပမ်းကြဟု၊ အတ္တဖြင့်အား၊ ဆိုဟန် ကြားလျက်။” ဘူပေါင်း* ၁၁။ “ဘုရားရှင်တရား တော်နှိုက် ဓမ္မ၏နက်နဲခြင်း၊ အတ္တ၏ နက်နဲခြင်း၊ ဒေသနာတော်၏နက်နဲခြင်း၊ ပဋိဝေဓဉာဏ်တော်၏ နက်နဲခြင်း၌ လိမ္မာသည်။” မိလိန် ၃၃။

၂၊ အကျိုးစီးပွား။

“ဓမ္မ၊ အတ္တ၊ ကာမ၊ မောက္ခဟုဆိုအပ်သော လေးခုသော စတုဝဂ္ဂကို။” ချုပ်ပုံ၊ မ ၂၀၀။ “ဥစ္စာပစ္စည်း အကျိုးစီးပွားသည် အတ္တ။” သူဇာ ၂၂၇။ “အာယု စန်းသည် ရတနာသုံးနွှတ်တို့နှင့်ကြွလျှင် ကျင့်ဝတ်

တရားတည်းဟူသော ဓမ္မ၊ အကျိုးစီးပွားတည်းဟူသော အတ္ထ၊...ကို ဟောအပ်၏။” ကမ္မာ ၁၃၅။
[ပါ။ အတ္ထ။]

အတ္ထကဝိ — အနက်အဓိပ္ပာယ်ကျွမ်းကျင်သောပညာရှိ။
“စိန္တာသုတ၊ အတ္ထကဝိ၊ ပဋိဘာန။” ရာမ၊ ပ ၁၂။
“အတ္ထံ၊ တစုံတခုသောအနက်ကို။ ဥပဓာရိယ၊ စုံစမ်းဆင်ခြင်၍။ သင်္ခေပ ဝိတ္ထာရ ကရဏာဒိဝသေန၊ ချုံးခြင်း ချဲ့ခြင်း စသည်၏အစွမ်းဖြင့်။ ကရဏံ၊ (ပြုခြင်း) သည်။ အတ္ထော၊ အတ္ထကဝိမည်၏။” သဒ္ဒနီတိ၊ ပ ၈၉။
[ပါ။ အတ္ထကဝိ။ အတ္ထ-အနက်၊ ကဝိ-ပညာရှိ။]

အတ္ထတောင် — နေဝင်တောင်။
“သုရိယေ၊ (နေ) သည်။ အတ္ထံ၊ အတ္ထတောင်သို့။ ဂမိတေ၊ ရောက်သည်ရှိသော်။ အတ္ထဟူသည်ကား အပရဂေါယာန်ကျန်းလယ်၌ တောင်အမည်တည်း။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ပ ၃၀၉။ [ပါ။ အတ္ထ-ချုပ်+မြန်၊ တောင်။]

အတ္ထပဒ — အနက်ပေးသောပုဒ်။ အနက်ဖော်ပုဒ်။
“သံကာသန၊ ပကာသန၊ ဝိဝရဏ၊ ဝိဘဇန၊ ဥတ္တာနီ ကရဏ၊ ပညတ္တိ၊ ဤသို့အားဖြင့် အတ္ထပဒခြောက်ပါး ရှိ၏။” ဘာနီ ၃၅၅။ “သွာက္ခာတော၊ အတ္ထပဒခြောက်ပါး၊ ဗျဉ္ဇနပဒခြောက်ပါး၊...ငါးပါးသောလက္ခဏာဂုဏ် ပြည့်စုံသည်ဖြစ်၍ ... ဟောတော်မူအပ်၏။” ဂုဏ်ဘွင် ၁၅၀။
[ပါ။ အတ္ထပဒ။ အတ္ထ-အနက်၊ ပဒ-ပုဒ်။]

အတ္ထပူရဏ — ဖြည့်စွက်အနက်။
“ပုနဗ္ဗဝေစ၌ စသဒ္ဓါဖြင့်...သမုစယတ္ထ၏ အတ္ထပူရဏအဖြစ်ကို ပြသည်။ သဒ္ဓါကင်းလျက် အနက်သွင်း၍ ယူရသည်ကား အတ္ထပူရဏ။” ပါရာဂဏ္ဌိ၊ ဒု ၁၂၈။
[ပါ။ အတ္ထပူရဏ။ အတ္ထ-အနက်၊ ပူရဏ-ဖြည့်ခြင်း။]

အတ္ထပညတ် — အနက်ကိုစွဲ၍ ခေါ်ဝေါ်ခြင်း။
“ထိုသန္တတိ၏ ပရမတ္ထအားဖြင့် ထင်ရှားဖြစ်ခြင်းတည်းဟူသော ပရမတ္ထအတ္ထပညတ်၊ ထိုအတ္ထပညတ်ကို မှတ်ကြောင်းဖြစ်သော လောကသမုတိဟုဆိုအပ်သော သင်္ကေတပညတ်။” မနောရထ ၅၅။
[ပါ။ အတ္ထပညတ္တိ။ အတ္ထ-အနက်၊ ပညတ္တိ-ခေါ်ဝေါ်ပညတ်ခြင်း။]

အတ္ထယောဇနာ — ပါဠိကို အဓိပ္ပာယ်ဖြောင့်အောင် စီစဉ်အနက်ပေးခြင်း။

“ဒွါရံပတ္တံ ပတ္တံဂါဝိ” ကောဒ္ဒေတိ...အဆုံးရှိသော သဒ္ဓရစနာ၌ ကောဂါဝိ ဒွေဂါဝိဟူသော အတ္ထယောဇနာကို ပြုအပ်၏။” ဇာန်ဒီနီ၊ ဒု ၁၄၂။
“ထိုဂါထာပါဌ်၏ အတ္ထယောဇနာကား။”
[ပါ။ အတ္ထယောဇနာ။ အတ္ထ-အနက်၊ ယောဇနာ-ယှဉ်ခြင်း။]

အတ္ထယုတ္တိ — အနက်အားဖြင့် သင့်လျော်မှု။
“တေသံ၊ တို့၏ (တို့အား) သမ္ပုန့်၍ ဆဋ္ဌိ၊ စတုတ္ထိ ဗဟုဗ္ဗိဟိန္တံပါးပင် ယူသင့်၏။ အတ္ထယုတ္တိ သဒ္ဓယုတ္တိ ဖြစ်၏။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၉၉။ “အတ္ထယုတ္တိရှိမှသာ ယခင်စကားသင့်မည်တကား။” သီဂဏ္ဌိ ၄၂၀။
[ပါ။ အတ္ထယုတ္တိ။ အတ္ထ-အနက်၊ ယုတ္တိ-သင့်လျော်ခြင်း။]

အတ္ထာပတ္တိ — တိုက်ရိုက်မဆိုသော်လည်း အနက်ရောက်ခြင်း။
“မဆိုငြားသော်လည်း ဆိုသကဲ့သို့ အဝုတ္တသိဒ္ဓိအားဖြင့် မဆိုဘဲပြီးသော အတ္ထာပတ္တိ ရောက်ကောင်းသောကြောင့် ဆိုသတည်း။” ဣကုဏ် ၆၀၆။ “တိုက်ရိုက်မဆိုသော်လည်း အနက်ရောက်သောအားဖြင့် သိအပ်သောနည်းသည် အတ္ထာပတ္တိနည်းမည်၏။” ဒဗ္ဗ ၂၃။
[ပါ။ အတ္ထာပတ္တိ။ အတ္ထ-အာပတ္တိ၊ အတ္ထ-အနက်၊ အာပတ္တိ-ရောက်ခြင်း။]

အတ္ထာပန္နနည်း — မကင်းရာသည်ဖြစ်၍ အနက် ရောက်သည်ဟု ယူရသောနည်း။
“မကင်းရာသည်ဖြစ်၍ အနက်ရောက်သောအားဖြင့် ယူရသောနည်းသည် အတ္ထာပန္နနည်း မည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၅၄။ “ယုတ္တိရှိမရှိ ထောက်ချင့်၍ ရွှေ့နောက်ညှိပြီးလျှင် အတ္ထာပန္နနည်း အားဖြင့် ကြည့်လတ်သော်။” ဝါကျမေ ၄၁။ “ဤအနက်ကိုလဲ အတ္ထာပန္နနည်း ဖြင့် ပြ၏။” ဝိပဿနာ၊ ပ ၆၂။
[ပါ။ အတ္ထာပန္န။ အတ္ထ-အာပန္န၊ အတ္ထ-အနက်၊ အာပန္န-ရောက်ခြင်း။]

အတ္ထာလင်္ကာရ — စာပေအဖွဲ့၏ အနက်တန်ဆာ။
“ဗန္ဓုပဒ္ဒတိ၊ အစီအကုံး အဖွဲ့အနွဲ့သည်။ အတ္ထာလင်္ကာရ သဟိတာ၊... အတ္ထာလင်္ကာရနှင့် ယှဉ်မှုကား။...။

ယတော၊ အကြင်ဂုဏ်ရှိရုံသာမက အတ္ထာလင်္ကာရနှင့် ယှဉ်သောကြောင့်။ အစွန္တကန္တာ၊ အလွန် နှစ်သက် ဘွယ်ရှိ၏။” ယော ၁၇၇။ “အပြစ်ဒေါသ ကင်းစင် သည့်ပင်ကိုယ်ချော အဖွဲ့ဗန္ဓသည် သဒ္ဓါတည်းဟူသော အဆင်တန်းဆာ ပသာဒစသော ဂုဏ်တို့နှင့် ပြည့်စုံ သည့်အပြင် ဆိုလတ္တံ့သော အနက်တန်းဆာ အတ္ထာ လင်္ကာရတို့နှင့် ပြည့်စုံပါမူကား အလွန်ပင် ကောင်း မြတ်၏။ ပညာရှိတို့၏စိတ်ကို ယုံဖိတ်စေ၏။” အလင်္ကာ ပန်းကုံး ၂၂၅။

[ပါ။ အတ္ထာလင်္ကာရ။ အတ္ထ-အလင်္ကာရ၊ အတ္ထ-အနက်၊ အလင်္ကာရ-တန်ဆာ။]

အတ္ထကွာယံ—အကျိုးလိုလားသော မိတ်ဆွေကောင်း။ “ကောင်းသည်တရား၊ သင်ကြားမပျက်၊ အတ္ထကွာယံ၊ ခင်ပွန်းပီ၍။” ကိုး * ၂၄၁။ “အာကာမိုးထက်၊ ရှေးကျိုးဆက်၍၊ အတ္ထကွာယံ၊ ပီပီချစ်ခင်၊ မိတ်ကျွမ်း ဝင်သည်။” ဝိပျူ * ၂၃၃။ “အနုအကြမ်းမှီ၏ မပေါင်း ဖက်၊ အတ္ထကွာယံ မှန်၏ မပေး။” ဟံချုပ် ၂၀၉။ [ပါ။ အတ္ထကွာယံ။ အတ္ထ-အကွာယံ၊ အတ္ထ-အကျိုး စီးပွား၊ အကွာယံ-ပြောကြားသောသူ။]

အတ္ထုပ္ပတ္တိ—အဋ္ဌုပ္ပတ္တိနှင့် အတူတူ။ “ပေါက္ခရဝသ၊ အတ္ထုပ္ပတ္တိကြောင့်၊ ဆခတ္တိယာ။” ဘူပေါင်း * ၁၀၁။ “အသက်ကုန်အောင်၊ ဆောင် သည်မချွတ်၊ အတ္ထုပ္ပတ္တိမူ၊ နတ်နှင့်အနီး။” ကုသ * ၃၉၃။ “ဤအတ္ထုပ္ပတ္တိကို ဟောရသဖြင့်။” ဇောတ် ၄။

အတ္ထုပ္ပတ္တိ—အဋ္ဌုပ္ပတ္တိနှင့် အတူတူ။ “ထိုအင်္ဂုလိမာလ မထေရ်၏အတ္ထုပ္ပတ္တိကိုကား အထက် ဇောတ်ပေါင်းရာနှိုက် အကျယ်ကို ဆိုလအံ့။” ဣကုဏ် ၁၄။ “ထိုအတ္ထုပ္ပတ္တိကား ရှေးအခါ ဗာရာဏသီပြည်၌ ဗြဟ္မဒတ်မင်းပြု၏။” နု ၃၀၀။ “အရှင်မဟာသီလဝံ သထေရ်သည် တောင်တွင်းပြည်မှ အဝရွှေပြည်သို့ သွားတော်မူသော အတ္ထုပ္ပတ္တိကို ပြလို၍။” တောင် တွင်းဖြေ ၉။

[ပါ။ အတ္ထုပ္ပတ္တိ။ အတ္ထ-ဥပ္ပတ္တိ၊ အတ္ထ-အကြောင်း အရာ၊ ဥပ္ပတ္တိ-ဖြစ်ခြင်း။]

အခြ—နက္ခတ် ၂၇လုံးအနက် တလုံး။ “သစ်ဆင်းသဘင်၊ ရောင်ထင်ထွန်းပါ၊ အခြဟု၊ ကာလ သဝဏ်၊ ဆယ်စီမန်သား။” ဇေယျ၊ နိဂုံး * ၈။ “အခြ ကြယ်၊ ပါဒ်သုံးသွယ်နှင့်၊ နေစွယ်ရထား၊ ယှဉ်ပြိုင်သွား

လို့။” ဆဲနှစ်မျိုး ၆။ “အခြနက္ခတ်နှင့် ပြိုဟ်ရှစ်လုံး တပြိုင်နက် ရာသီ အသံ လိတ္တာ တူမျှသောကာလ နားပင်းသောသူတို့ ပကတိကြားကုန်၏။” ကမ္ဘာဦး ၁၀၁။ “အခြနက္ခတ်၌ ဖွားသောသူသည် ကောက် ကျစ်စဉ်းလဲ၏။” သုဇာ ၁၅၀။ “အခြနက္ခတ်မှာ လိပ်လက်သဏ္ဌာန် ၁လုံးရှိသည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၆၊ ၇၄။ [ပါ။ အခြ။]

အဿကဏ်—မြင့်မိုတောင်ကို ရံပတ်နေသည့် တောင်စဉ် ခုနစ်ခုအနက် အပြင်ဖက်ဆုံး တောင်၏ အမည်။

“သတ္တရဗ္ဗန်၊ အဿကဏ်၊ အစွန်အဖျားမှာ။” ကဝိ သတ် * ၆၀။ “အဿကဏ္ဏော၊ အဿကဏ်တောင်။” သမန်၊ ပ ၃၁၆။ “တောင် အဿကဏ္ဏ၊ စသည် ခုနစ်တန်၊ မကျန်ထင်ရှား၊ မြင်းမိုရ်ခြားလည်း။” သုဇာ * ၁၆၂။

[ပါ။ အဿကဏ္ဏ။ အဿ-မြင်း၊ ကဏ္ဏ-နား၊ တောင် ထွတ်သည် မြင်းနားရွက်နှင့် တူသောကြောင့် အဿ ကဏ္ဏ ခေါ်သည်။]

အဿတိုရ်—သာမန်မြင်းတို့ထက် လွန်မြတ်သောမြင်း။ “တိမ်ကျော်ပျော်ပိုက်၊ တိမ်တိုက်ကွန်မြူး၊ ဟူးဟူး ချိုက်မှုန်း၊ ပိတုန်းတောင်သွင်၊ ရွှေစင်တုန့်ခိုင်း၊ ဆိုင်းဆိုင်း ရောင်ဝါ၊ ဝလာဟဇာစ်၊ မြတ်သေဌတိုရ်၊ အဿတိုရ် နှင့်၊ ထိုထိုမျိုးစဉ်၊ မြင်းယာဉ်ရထား။” ကုသ * ၃၁၇။ “သိန္ဓောရွယ်ပျို၊ အဿတိုရ်က၊ ထိုထိုဘိုးထိုက်၊ တိမ် တိုက်ကွန်မြူး။” မဃ * ၇၀။ “အဿတိုရ်မြင်းကောင်း၏ ကျေးဇူးသည်လည်း စီးနင်းတတ်သော သူတို့ မှ သိရသည်။” ဣပု ၃၁။ “အာဇာနည် မြင်းမနှင့် မြည်းဖို သင့်မြတ်၍ ပေါက်ဖွားသောမြင်း အဿတိုရ်။” ကဝိဒီ ၁၅၄။ “သုခမိန့်သတို့သား၊ အဿတိုရ် မြင်းကောင်းတို့၏ အဘိုးကား... များစွာထိုက်၏။” မဟော၊ ပ ၅၆။

[ပါ။ အဿတရ။ အဿ-မြင်း၊ တရ-လွန်ခြင်း။]

အဿမပိဒ်—သခမ်းကျောင်း။ “ဟိမဝန္တာထိပ်ဖြင့် သွား၍ အဿမပိဒ် သခမ်းကို မြင်၍။” သမန်၊ ပ ၃၀၉။ “အဿမပိဒ်သခမ်းကို ပန်ဆင်း၍။” ယင်း၊ ပ ၄၀၀။ “ဟိမဝန္တာဝယ် အဿမပိဒ်ကျောင်းသခမ်း၌နေလျက်။” ငါး၊ ၈၃၃၉။

[ပါ။ အ သ္မ မ ပ ဒ။ အ သ္မ မ-သ ခ်မ်း ကျောင်း၊ ပဒ-နေရာ။]

အသ္မဝဏီ—နက္ခတ် ၂၇ လုံး အနက် တလုံး။

“နေနတ်ကယ်မှ ရာဇာလေ။ ။အသ္မဝဏီ၊ ကြယ်နှင့် ညီလို့၊ စန္ဒီစိတြ၊ တူယှဉ်ပြိုင်ပကြတယ်။” ဆဲနွစ်မျိုး ၅။ “အသ္မဝဏီ နက္ခတ်နှင့် ဂြိုဟ်ရှစ်လုံး တပြိုင်နက် ရာသီ အသံ လိတ္တာ တူမျှသောကာလ ဝိဇ္ဇာမယ အတတ်ကို တတ်သောသူ များစွာပေါ်ထွက်ကုန်၏။” ကမ္ဘာဦး ၁၈၀။ “အသ္မဝဏီ နက္ခတ်၌ ဘွားသော သူသည် လှပကောင်းမွန်အောင် အဝတ်တန်ဆာ ဆင် ယင်တတ်၏။” သုဇာ ၁၅၈။ “အသ္မဝဏီ နက္ခတ်မှာ မြင်းခေါင်း သဏ္ဌာန် ခြောက်လုံး ရှိ၍။” စွယ်ကျမ်း၊ ၆၊ ၇၃။ [ပါ။ အသ္မဝဏီ။]

အဿာသ —ထွက်သက်လေ။

“အာနာမည်ရာ၊ အဿာသဟု၊ လွှတ်ထထွက်သက်။” ရာသီ* ၉၁။ [ပါ။ အဿာသ။]

အဿာသပဿာသ —ထွက်သက် ဝင်သက်လေ။

“ထိုနောင် ရေတွက်ခြင်းဂဏနာနည်းကို သိမ်းယူတ၍ သတိဖြင့် အစဉ်မပြတ် အဿာသ ပဿာသ တို့ကို အစဉ်လိုက်သော အနုဗန္ဓနာနည်းဖြင့် သိမ်းဆည်း ရ၏။” ဝဇီသ ၂၉၁။

[ပါ။ အဿာသ ပဿာသ။ အဿာသ-ထွက်သက်၊ ပဿာသ-ဝင်သက်။]

ဣတ္ထာ —ဣလိဘဏှာ။

“မရသေးသော ဝတ္ထုကို တောင့်တခြင်းသည် ဣတ္ထာ မည်၏။” ဝါဘာ ၅၂။ [ပါ။ ဣတ္ထာ။]

ဣတ္ထာသယ —အလိုဆန္ဒ။ လိုဘ။ အလိုရှိတိုင်းရမှု။

“စွန့်သောခါ၌၊ ဣတ္ထာသယ၊ ငါ့ဆန္ဒနှင့်၊ လျော်ကြစွာ တိ။” ပါမီ* ၆၂။ “ကြံ့ကြံ့သမျှ၊ ပြီးနေကျတည့်၊ ဆန္ဒရှိရာ၊ ဣတ္ထာသယ၊ လိုတိုင်းရသည်။” ဓမ္မ* ၃၉။ “ထိုဥစ္စာ နေက ဣတ္ထာသယ မှော်ပေါက်၍ အလိုရှိ သလောက် အကျိုးပြီး မြောက်လေသောကြောင့်။” မဇ္ဈိမိ၊ ပ ၉၇။

[ပါ။ ဣတ္ထာသယ။ ဣတ္ထာ-အလို၊ အာသယ-နှလုံး သွင်း။]

ဣတ္ထိတ —အလိုရှိအပ်သော။

“ကြံ့သမျှ စိတ်ရှိရာ၊ ဣတ္ထိတ လိုပြေလို့။” ပုညတေး ၈။ “ဣတ္ထိတ အသံဆိုသည်ကား အလိုရှိ အပ်သော အသံကို ဆိုလိုသဖြင့် တ-သတ်ကို အသုံးပြုလုပ် ရမည်။” ကြေး ၄၉။ [ပါ။ ဣတ္ထိတ။]

ဣဋ္ဌ —အလိုရှိအပ်သော။

“ရောက်လွယ် ဣဋ္ဌ၊ ချမ်းသာ ခံလျက်၊ စံစံပပ။” မဂ်စိုး* ၃။ “အနိဋ္ဌလွတ်ကင်းပြီး အလွန်သန့်စင်သော ဣဋ္ဌ မဂ်သာ အချိန်တွင်... မြို့တော်သစ်ကို စ၍တည် ထောင်ကြသည်။” ထီး၊ ပ ၂၀။ “သဲသာသောင်မြေ ချီ ဒုတိယပိုဒ်တွင်မူ ပဌမပိုဒ်တွင်ပါရှိသော နေပြည် တော်၏ နှစ်လိုဘွယ်သော ဣဋ္ဌ သဘောကို မဲဇာ၏... အနိဋ္ဌသဘော သရုပ်သဘာဝတို့နှင့် ကွဲပြားခြားနား သည့် နှိုင်းယှဉ်ချက်။” နုရည် ၁၀၃။ [ပါ။ ဣဋ္ဌ။]

ဣဋ္ဌာရုံ —နှစ်သက်လိုလားအပ်သော အာရုံ။

“ကောင်းမှုနှင့်ကြုံ၊ ဣဋ္ဌာရုံဖြင့်၊ ခြောက်စုံအာရမ္မဏ၊ တွေ့ကုန်ထသော်။” ဓမ္မ* ၆၂။ “ချမ်းကြည်ပြည့်စုံ၊ ဣဋ္ဌာရုံဖြင့်၊ စပုံ လောက်လှေ၊ တွင်ချည်း တွေ့၍။” မန်း* ၈။ “ကောင်းသော ဣဋ္ဌာရုံ ကိုမြင်သောသူ သည် ဣဋ္ဌာရုံကိုရ၏။” သမန်၊ ပ ၁၈၄။ “တဒိ ဂုဏ်ဟူသည် ဣဋ္ဌာရုံ အနိဋ္ဌာရုံတို့၌၎င်း လာဘ အလာ ဘ စသော လောကဓမ္မ တရားတို့၌၎င်း မဖောက်ပြန် ခြင်း ဂုဏ်တည်း။” အဋ္ဌဂဏ္ဌိ ၁၄၆။ “ပုထုဇဉ်တို့၏ ဓမ္မဘာ...တုန်လှုပ်ဘွယ်ဖြစ်သော ဣဋ္ဌာရုံ နှင့် တွေ့ကြုံ ပါလျှင်... တုန်လှုပ်စမြဲဖြစ်လေသည်။” ထီး၊ ပ ၆၀။ [ပါ။ ဣဋ္ဌာရမ္မဏ။ ဣဋ္ဌ-အလိုရှိအပ်သော၊ အာရမ္မဏ-အာရုံ။]

ဣတ္ထိ —မိန်းမ။

“သူငယ်များမိ၊ ဣတ္ထိ တို့အား၊ အတွင်းထား၍။” ကိုး* ၂၈၄။ “ရွှေနှင့်ခြည်သော်၊ ကျောက်ရည်တက် ဟန်၊ ဣတ္ထိ ကြန်ကို၊ အမှန်စိတ်ဖြာ။” ဘူလင်* ၃၈။ “စက်ဆုပ်လိလိ၊ ရွံ့ဘွယ်ရှိသား၊ ဣတ္ထိ ပုရိသ၊ မိန်းမ ယောက်ျား။” မဂ်စိုး* ၆၇။

[ပါ။ ဣတ္ထိ။ “ဣတ္ထိတိ ဣတ္ထိယတိတိဝါ ဣတ္ထိ။” သူစိ။ အလိုရှိတတ်၊ အလိုရှိအပ်သောကြောင့် ဣတ္ထိမည်၏။ “ဧတ္ထ၊ ဤအတ္တ၌၊ ဂဗ္ဘော၊ ကိုယ်ဝန်သည်။ ထိယ တိ၊ တည်တတ်၏။ ဣတိတသ္မာ၊ ကြောင့်။ ဣတ္ထိ၊

မည်၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ မ ၂၇၄။ နောက်နည်းအရ ထိ သဒ္ဓါရှေ့တွင် ဣလာ၍ ထိကို အသဒိသ ဒွေဘော် ပြုကာ ဣတ္ထိဖြစ်သည်။]

ဣတ္ထိဘာဝ — မိန်းမအဖြစ်။ ဣတ္ထိဘော။

“ဣတ္ထိဘာဝ ဟု ခေါ်ဝေါ်အပ်သော မိန်းမ ဖြစ်ရ လေသည်ကို ရည်တော်မူ၍။” သမန်၊ ပ ၅၄။

“ဤဣတ္ထိဘာဝရုပ်သည် ... အားနည်းသော ရှေး ကုသိုလ်ကံကြောင့်ဖြစ်၏။” ကာနု ၃၇။
[ပါ။ ဣတ္ထိဘာဝ။]

ဣတ္ထိဘော — မိန်းမအဖြစ်။ (ယောက်ျားနှင့်မတူသော လက်ခြေ ရုပ်သွင် လိင် စသည်တို့ကို ဆိုလိုသည်။)

“ပုရိသဘောဣတ္ထိဘောတို့သည်ဖြစ်ကုန်၏။” နု၊ ပ ၂။
“ဣတ္ထိသဏ္ဌာန်ကိုအုပ်စိုး၍ ဣတ္ထိဘကိုယ်လုံးနဲ့ ပြား ၍ တည်သော ရုပ်သေးတမျိုးသည် ဣတ္ထိဘော ရုပ်မည်၏။” ဥတ္တမ ၅၃။ “မျောက်မျိုးယောနိ၊ ဘောဣတ္ထိ ဇာစ်။” ပင်း၊ ပ ၈၈။ “ထိုသို့ရောက်လာ သည်မှစ၍ မြေသင်းအရသာကိုစားဘန်များလသော် ဣတ္ထိဘော ပုမ္မောတို့သည် ဖြစ်ကုန်၏။” ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၁၉။ [ပါ။ ဣတ္ထိဘာဝ။]

ဣတ္ထိယ — မိန်းမ။

“ဣတ္ထိယဟု၊ မိန်းမသဘော၊ ဒေါသ ဇောကို။” ဗုဒ္ဓပျှို ၁၁၈။ “ဣတ္ထိယ သိုက်သမားတွေကို လိုက် ပြီး၊” ဒေရီ၊ ဒု ၁၂၅။ “အဆွေတော်က ဣတ္ထိယ နုနုကလေးများ လိုချင်မျက်စိ ရှိတတ်တဲ့ လှလှ ပပ သေးတွေကို ပေးတတ်သကဲ့သို့။” မဟာဆန် ၅၆။
[ပါ။ ဣတ္ထိ။ မှတ်ချက်။ ပါဠိဘာသာတွင် မိန်းမ အများကိုဆိုသည့်အခါ ဣတ္ထိယော - မိန်းမတို့သည်ဟု ယောဝိဘတ်နှင့်ဆိုသည်။ မိန်းမအများကို ဆိုသည့် ယင်းဣတ္ထိယော-ပုဒ်ကိုပင် ဣတ္ထိယဟု မြန်မာဝေါ် ဟာရပြုထားသည်ဟု ယူဆရသည်။]

ဣတ္ထိရတ် — မိန်းမ ရတနာ။ ?

“လူ့ဘကာမသတိအောင်၊ နာရီကို ကြိုက်တတ်၍၊ ဣတ္ထိရတ် လိုက်သည်ဟု။” ပုည၊ ၂၊ ၆၅။ “ဣတ္ထိရပ် လည်းလေတတ်သည်။ ဘုမ္မိရပ်လည်း သေတတ်သည်။ အင်္ဂိုရပ်လည်း ကျေတတ်သည်။” ဟံချုပ် ၁၉၈။

[ပါ။ ဣတ္ထိရတနာ ?။ ဣတ္ထိယတိ ?။ မှတ်ချက်။ အင်္ဂိုရတ်ကဲ့သို့ပင် ဣတ္ထိရတ်၊ ဣတ္ထိရပ်၊ ဣတ္ထိယတ်ဟု အမျိုးမျိုးတွေ့ရသည်။ ပါဌာန ၂၂ ၌ ‘ဣတ္ထိယတ်၊ ဣတ္ထိယတိ။ ဣတ္ထိ-မိန်းမ၊ ယတိ-လုလွ။ မိန်းမ၌ လုလွပြုသော အတတ်။’ ဟုဆိုသည်။]

ဣတ္ထိလိင် — ၁။ မိန်းမအသွင်။

“အကြောင်းလေးပါးတို့တွင် မိန်းမတို့၏အင်္ဂါဇာတ် သည် ဣတ္ထိလိင် မည်၏။... အဋ္ဌကထာ အလိုကား ကိုယ်သဏ္ဌာန်သည် ဣတ္ထိလိင်မည်၏။” မနောရထ ၁၅၉။ “နှစ်ပါးသောလိင်တို့တွင် ပုရိသလိင်သည် မြတ်၏၊ ဣတ္ထိလိင်သည် ယုတ်၏။” ယင်း ၁၆၀။

၂။ [သဒ္ဓါ]ရုပ်အစီအစဉ်မသန့်ရှင်းသောပုဒ်။

“မသန့်ရှင်းသောအခြင်းအရာသည်ဣတ္ထိလိင်မည်၏။” သဒ္ဓ ၁၉၀။ “မရဏာယ၌...ဣတ္ထိလိင်ဖြစ်၍ နာအစ ရှိသောဝိဘတ်၏ ကာရိယမဟုတ်။” ကင်္ခါ ၁၀၃။ “ယာ၊ သာဟူသော သဗ္ဗနာမ်ပုဒ်နှင့် တုလျာဓိကရဏ ဖြစ်ကောင်းသောလိင်သည် ဣတ္ထိလိင်မည်၏။” ပုဒ်စစ် ၂၀။ “အမကိုပြသောအမည်သည် ဣတ္ထိလိင် ဖြစ် သည်။” ကျောင်းဒါ ၃၀။

[ပါ။ ဣတ္ထိလိင်။ ဣတ္ထိ-မိန်းမ၊ လိင်-အသွင်။]

ဣဒ္ဓိ — တန်ခိုး။

“စကြာမင်းအား၊ ခုနစ်ပါးရတနာ၊ လေးပြာ ဣဒ္ဓိ၊ ရှိသောလားသို့။” တန်ခိုး* ၁။ “မိုးပျံဣဒ္ဓိ၊ တန်ခိုး ရှိသား၊ သဒ္ဓိကာရ၊ ဗြဟ္မာလှလျှင်။” ဆူပေါင်း* ၁၀၈။ “နတ်ဣဒ္ဓိတန်ခိုးဖြင့်၊ လွှမ်းမိုးကာကွယ်အံ့ဟု ကြံပြီးမှ။” ပုညဝတ် ၇၇။ “ဣဒ္ဓိဆယ်ပါးတို့တွင် သတသဟဿရုပ်စသည်ကို ဖန်ဆင်းသည်၏အစွမ်းဖြင့် ဖြစ်သော ဣဒ္ဓိကား အဓိဋ္ဌာနိဒ္ဓိ။” အဋ္ဌကဏ္ဍိ ၂၇၁။ [ပါ။ ဣဒ္ဓိ။]

ဣဒ္ဓိပါဒ် — တန်ခိုးဖန်ဆင်းနိုင်ခြင်း။

“လေးခုဣဒ္ဓိပါဒ်၊ နတ်ပဒေသာ၊ အံ့အာရောက်တည်။” ဆု* ၁၃၅။ “တန်ခိုးတော်မြတ်၊ ဣဒ္ဓိပါဒ်၊ အထွတ်စုံ လေးအင်။” ကဝိသတ်* ၁၁၀၀။ “ဘုရားတို့သည် လေးပါးသော ဣဒ္ဓိပါဒ်ကို ပွားစေအပ် ကုန်သော် အာယုကပ်တကပ်ပတ်လုံးသော်လည်း အသက်တော် တည်ရာ၏။” မိလိန် ၂၂၉။ “ငါ့စွယ်တော်မြတ်၊

ဣဒ္ဓိပါဒ်ကြောင့်၊ လတ်တလောခြင်း၊ ခုနစ်ရက်အတွင်း
၌၊ မောင်မင်းပြည်သို့ရောက်လိမ့်မည်။” ပုညဝတ် ၂၈။
[ပါ။ ဣဒ္ဓိပါဒ်။ ဣဒ္ဓိ-တန်ခိုး၊ ပါဒ-အခြေ။]

ဣဿရနိမ္မာန — ထာဝရဘုရားဖန်ဆင်းသည်ဟု ယူသော
ဝါဒ။

“ဣဿရနိမ္မာန ဘာသာဆိုသည်ကား လောကနွှက်
ကောင်းကျိုးမကောင်းကျိုးဟူသမျှကို ထာဝရဘုရား
သည်သာ ပြုလုပ်နိုင်၏။ ကောင်းကျိုးကိုလည်း ထာဝရ
ဘုရားသာ ပေးနိုင်၏။ မကောင်းကျိုးကိုလည်း ထာဝရ
ဘုရားသာ ပေးနိုင်၏။ ထာဝရဘုရားသည်သာ အစိုး
ရ၏။ ကုသိုလ်ကံ အကုသိုလ်ကံသည် ကောင်းကျိုး
မကောင်းကျိုးကို မပေးနိုင်ဟူသော အယူဘာသာ
တည်း။” ဗုဒ္ဓဗြာဟ္မဏ ၅၄။ “အစိုးရသူကို ပါဠိလို
‘ဣဿရ’ဟုခေါ်၏။ ဖန်ဆင်းမှုကို ‘နိမ္မာန’ဟုခေါ်၏။
ကမ္ဘာဥျားကာလ ထိုဗြဟ္မာကြီးကစ၍ ‘ဣဿရနိမ္မာန’
အစိုးရသူတစ်ယောက်က လောကကြီးကို ဖန်ဆင်း
ထားသည်ဟူသောဝါဒ ပေါ်လာခဲ့သည်။” ဇာလ
၅၉။

[ပါ။ ဣဿရနိမ္မာန။ ဣဿရ-အစိုးရသူ၊ နိမ္မာန-
ဖန်ဆင်းမှု။]

ဣဿရိယ — အစိုးရခြင်း။ စိုးပိုင်မှု။

“ခပ်သိမ်းသော အခြင်းအရာတို့ဖြင့်ပြည့်သော အစိုးရ
တော်မူခြင်းဟုဆိုအပ်သော ဣဿရိယဘုန်းတော်။”
ဂုဏ်ဘွဲ့ ၈၂။ “ပဒေသရာဇ်၊... မဟာစက္ကရာဇ်ဟူ၍
ဣဿရိယဘေဒအားဖြင့် လေးပါးအပြားရှိ၏။” ရာဇ
သေ ၃၆။ [ပါ။ ဣဿရိယ။]

ဣဿာ — ငြူစူခြင်း။ မနာလိုစိတ်။

“ဒေဝိန်းတို့မှာ၊ ဉာဏ်ယုတ်မာကို၊ ဣဿာမစ္ဆေ။”
မဟော်နာ* ၈၃။ “ဣဿာသည် သူတပါး၏စည်းစိမ်
ကိုညူ (ငြူ) စုတ်တရကား ဗဟိဒ္ဓကို အာရုံပြုသည်။”
မနောရထ ၃၆။ “သူတပါးတို့၏ ဥစ္စာ ပညာ သဒ္ဓါ
သီလတို့၌ ငြူစူစောင်းမြောင်းခြင်းဟု ဆိုအပ်သော
ဣဿာ။” ဂုဏ်ဘွဲ့ ၇၀။ “အဘိဇ္ဈာ ဣဿာမဖြစ်
ကြလေနှင့်၊ ခါခေတ်တွင် ကြံသည့် ကိန်းဟာမှို၊
အတူတူ ဘယ်သူမှ မတိမ်းနိုင်ဘူး။” ကျော်ချို ၆၅။
[ပါ။ ဣဿာ။]

ဣဿာမစ္ဆရိယ — မနာလိုဝန်တိုစိတ်။

“သူတပါးတို့၏ဂုဏ်ကျေးဇူးကို မအောက်မေ့နိုင်ခြင်း
သည် ဣဿာမစ္ဆရိယ၊ တရားလျှင် အကြောင်းရှိ၏။
ဣဿာမစ္ဆရိယဟူသည်လည်း ခေါင်းသွားလျှင် အမြီး
ပါသည်ဟုဆိုသကဲ့သို့ ဒေါသနှင့် မကွေမကွာယှဉ်ကုန်
သော တရားတို့တည်း။” ဒေါသ ၅၉။

[ပါ။ ဣဿာမစ္ဆရိယ။ ဣဿာ-မနာလိုခြင်း၊ မစ္ဆ
ရိယ-ဝန်တိုခြင်း။]

ဥဉ္စ — [ဗေဒင်] အမြင့်ဆုံးဂြိုဟ်။

“သောရာကရကဋ္ဌ၊ ဥဉ္စဓာတ်တနင်္ဂနွေ၊ အခေါင်နေ
၏။” ခင်ထွေး* ၃၄။ “ဆဲနွှစ်လီ ကသစ်ပွင့်၊ ရှစ်ချပ်
သင့် ဥဉ္စနေ၊ ပဋိသန္ဓေ ပဝတ္တိ။” ကျည်း ၅၀။
“ဥဉ္စဆိုသည်ကား ထိုအသံသို့ ထိုဂြိုဟ်ရောက်လျှင်
လူ့ပြည်မှာ အဝေးဆုံး အမြင့်ဆုံးသော နေရာသို့
ရောက်သည်။” သုဇာ ၁၂။ “ဥဉ္စဂြိုဟ် ဥဉ္စအိမ်နေ
သည်ကို မြင့်မြတ်သော ကောင်းကျိုးသင့်ရာ ဟော
ကိန်းလာသည်ကိုထောက်လျှင် မြင့်စွင့်စေတတ်သည်
ဟူသော အနက်ကိုစွဲ၍ ဥဉ္စဟူသော ဝေါဟာရ
ဖြစ်သည်။ ဥစ္စာသဒ္ဓါ မြင့်ခြင်းအနက်ကိုဟောသည်။”
ဝေါ ၄၀၂။ [ပါ။ ဥစ္စ။ ဥစ္စ-မြင့်သော။]

အံဋ် (၆) — တိုက် စသည် ဆောက်ရန် ပုံသွင်းပြု လုပ်
မီးဖုတ်ထားသော မြေညက်တုံး။

“ထောင်ယွန်းစည်းခုံ၊ အစုံလိုက်မုခ်၊ စီအံဋ်ပန်းရန်၊
ကောင်းမွန်ပြစ်ပြေ၊ အင်းက တေတတ်၊ မည်မှတ်
ပန်းတော့။” ရာသီ* ၁၄၆။ “ရွှေအံဋ်အတိပြီးသော
ခုနစ်ယူဇနာရှိသော စေတီတော်နွှက် များလှစွာသော
ဆီမီးခွက်တို့ဖြင့်...ပူဇော်ခြင်းကို ဖြစ်စေပြီးသော်။”
ဏိကုဏ် ၆၆၂။ “ကျောက်၊ အံဋ်၊ မြေခဲ၊ ဒုတ်၊
လုံကန်။” နု ၃၆၄။ “လက်ဖြင့်...အံဋ်ကျောက် လုံ
ထား လက်နက်ကို ကိုင်ခြင်းသို့။” ဒေါသ ၃၄။

[ပါ။ ဣဋ္ဌက။ မှတ်ချက်။ အံဋ်-ဟု ၄၀မ်းဘဲသတ်
ရေးသည်ကို တွေ့ရသဖြင့် ပါဠိဣဋ္ဌက - ကို အံဋ်ဟု
မြန်မာမူလုပ်ထားကြောင်းသိစေရန် ထည့်သွင်းဖော်ပြ
ခြင်းဖြစ်သည်။ ယခုအခါ အုတ်ဟု မြန်မာမူအတိုင်း
တွင် နေပြီဖြစ်သည်။]

ဥက္က—ကောင်းကင်၌ မီးလုံးကြီးသဏ္ဌာန် ဖြစ်ပေါ်
ပျံသန်း ကျလာတတ်သော အရောင်လုံးကြီး။

“နေကြတ်စဉ်းနာ၊ ဥက္ကပျံသန်း၊ လဝန်းတာရာ၊
ချင်းနင်းလာသား။” ကိုး * ၆။ “ညီးညီးဝါဝါ၊
တိမ်ဖျားမှကာ၊ ဥက္ကစွင့်စွင့်။” ဆု * ၁၃။ “ကောင်း
ကင်ကဥက္ကကြီးပျံလာ၍ အမြို့တွင်းတွင်ကျသည်။”
မှန်၊ တ ၂၇၁။ “တခဲနက် စုဝေး၍ကျသော ဥက္က
ရောင်တို့ဖြင့် တောက်လောင် ရောယှက်ဘိသကဲ့သို့။”
နရ ၄၈၇။ “မြေကြီး တုန်လှုပ်ခြင်း၊ ဥက္ကပျံခြင်း၊
မီးရှူး ရောင်ဝေ လနေကြယ်စုံထွက်၍ တပြိုင်နက်
ထွန်းလင်းခြင်း။” ဇီ ၁၂။

[ပါ၊ ဥက္က။ “ဥက္ကပတနန္တိ ဥက္ကောဘာသာနံ
ပတနံ။ ဝါတသဿာတေသုဟိ ဝေဂေန အညမညံ
သံသန္တန္တေသု ဒီပကောဘာသောဝိယ ဩဘာသော
ဥပ္ပဇ္ဇိတော အာကာသတော ပတတိ၊ တတ္ထာယံ
ဥက္ကပါတဝေါဟာရော။” သီလက္ခန္ဓီကာဟောင်း၊
ဗြဟ္မဇာလသုတ်အဖွင့် ၁၃၂။ “လေအပေါင်း အစု
တို့သည် မိမိတို့အဟုန်ဖြင့် အချင်းချင်း ထိခိုက်ကြ
သည်ရှိသော် ဥက္ကကြယ်ရောင်ကဲ့သို့ ဆီမီးရောင်ကဲ့သို့
အရောင်ဖြစ်၍ ကောင်းကင်မှ ကျရကား ဥက္ကကျ
သည်ဟု ဝေါဟာရဖြစ်သည်ဟူလို။” သီဂဏ္ဌီ ၂၃၁။
“ဥက္ကဟူသည် ဦးစွန်းကြီး၏၊ နီလည်းနီ၏၊ ညိုလည်း
ညို၏၊ ဦးစွန်းလည်းတောက်၏၊ အရပ်ပမာဏအားဖြင့်
တည့်ရှိ၏။...ကောင်းကင်မှပျံ၍ မြေ သို့ကျ သော
အရောင်အဝါကို ဥက္ကခေါ်ကြောင်း။” မဟာတိတ်
၁၁၇။]

ဥက္ကောဇေယျ—လူအများပြောဆို ပျံ့နှံ့နေခြင်း။
“ဆူညံသောင်းသောင်း၊ အပေါင်းလူဗိုလ်၊ ထိုထို
ခင်း၊ သိဆိုကြခြင်းသည်၊ မြို့တွင်းမြို့ပြင်၊ ဝန်းကျင်
ဖြဖြ၊ ကောလာဟလ၊ ဥက္ကောဇေယျဖြစ်သတည်း။”
ကဝိသေ ၂၄။ “မြို့သူမြို့သားတို့မှာ လွန်စွာ ဝမ်း
မြောက်ကြလျက် ပေလေးပင် ရှင်လေးပါး ပေါ်ဦး
တော့မည်တကားဟူ၍ ဥက္ကောဇေယျ ဖြစ်နေလေ
သည်။” စာသမိုင်း ၃၆။
[ပါ၊ ဥက္ကောဇေယျ။ ဥက္ကောဇန-လှုပ်ချောက်ချား
ခြင်း။ ဥက္ကောဇေယျ-လှုပ်ချောက် ချား ငြား အံ့။
မူရင်း ဝိသုဒ္ဓိ-ဆိုင်း ရွာသံချင်းချက်ဖြင့် ရေးသည်။

ဥက္ကောတေယျ၊ ဥက္ကောဒေယျဟု ရေးကြသည်ကား
မူရင်းပါဠိဘာသာနှင့်မညီ။]

ဥက္ကဋ္ဌ—ဥက္ကဋ္ဌ။
“ဥမျိုးလူထွတ်၊ ညီတော်လတ်ကား၊ ဥက္ကဋ္ဌသီရိ၊
စင်ကြယ်ဘိသား။” မင်းမယ်* ၁၂။ “သူ ဇံ ပတိ၊
နတ်တရိုလျှင်၊ သာကီဥက္ကဋ္ဌ၊ မယ်တော်မြတ်နှင့်။”
ညွန့်ပေါင်း၊ စ ၁၉၈။ “ပင့်သကူမြတ်၊ ပိဏ္ဍပါတ်
တည့်၊ ဥက္ကဋ္ဌဟူလောက်၊ ဓူတင်မြောက်၏။” ဇေယျီ*
၂၁၈။ “အတုမဲ့ထင်ပေါ်လျက် လွန်ကျော်ဥက္ကဋ္ဌ
ဘယ်သင်းမြတ်သနည်း။” ပင်း၊ ပ ၆၃။ “အမြင့်
တကာဥက္ကဋ္ဌ၊ အမြတ်တကာပဂေး၊ မြင်သူတို့ ငေးရ
သည့်။” သုဓန ၇၅။ [ပါ၊ ဥက္ကဋ္ဌ။]

ဥက္ကဋ္ဌ—လွန်မြတ်သော။ ထူးမြတ်သော။ ပြဋ္ဌာန်း
သော။ အကြီးအမှူး။
“အလှူပုည၊ ဥက္ကဋ္ဌကြောင့်၊ ရှေးကဘရံ၊ မကောင်း
ကံလည်း၊ မနွံပါနိုင်၊ ခန္ဓာ ခိုင်၏။” ဓမ္မ* ၅၃။
“သုံးဖြာပြားလတ်၊ ဥက္ကဋ္ဌမူ၊ တူရုရွေက၊ နောက်မှ
တခြား၊ ရွာတံခါးနှိုက်၊ လျောက်လျားသပွယ်။”
ရာသီ* ၃၈။ “သာသနာကို၊ နှစ်ဖြာနုဂဟ၊ ဥက္ကဋ္ဌဖြင့်၊
ခြီးပမြောက်မြင့်၊ လင်းလင်းပွင့်သည်။” ညွန့်ပေါင်း၊
စ ၁၉၈။ “ဥက္ကဋ္ဌ ဖြစ်သောမောနေယျ အကျင့်ကို
ကျင့်၍” မာလင် ၂၂။ “အထက်လွှတ်တော် ဥက္ကဋ္ဌ
ဟု အမည်တွင်လေသည်။” တို့တိုင်းပြည် ၁၆၅။
[ပါ၊ ဥက္ကဋ္ဌ။]

ဥက္ခေဒဒိဋ္ဌိ—သတ္တဝါသည် သေလျှင်ပြတ်၏ဟူ ယူသော
အယူ။ နောင်ဘဝမရှိဟု ယူသောအယူ။
“သတ္တဝါသေလျှင် ပျောက်၏ဟု စွဲယူ ထင်မှတ်မှား
သော ဥက္ခေဒဒိဋ္ဌိ။” ဂမ္ဘီ ၃၂။ “ထိုနောင်မှ ဥက္ခေဒ
အယူ ရှိကုန်သော သူတို့သည် လာကုန်၏။” ငါး၊
တ ၁၀၉။
[ပါ၊ ဥက္ခေဒဒိဋ္ဌိ။ ဥက္ခေဒ-ပြတ်ခြင်း၊ ဒိဋ္ဌိ-အယူ။]

ဥတ္တရကုရ—မြောက်ကျွန်း။
“ကျွန်းငယ် အခြံအရံနှင့်တကွ ဖြစ်သော ဥတ္တရကုရ
ကျွန်း ကြီးကား အင်းပျဉ် သဏ္ဌာန် လေးထောင့်၊
တမျက်နှာ တမျက်နှာ၌ ယူဇနာ နှစ်ထောင်စီအားဖြင့်
အဝန်း ယူဇနာရှစ်ထောင်။” ဂုဏ်ဘွဲ့ ၆၀။ “ဥတ္တရ

ကုရု ကျွန်းသားတို့၌ကား ပဒေသာပင်မှ ဖြစ်သော.... အဝတ်ကိုသာ ဝတ်ကုန်၏။” မဟာဝင် ၂၄။ “ဥတ္တရ ကုရု ကျွန်း၌ လူတို့သည် အဝတ်စသည်တို့ကို မခင်မင်၊ မိန်းမကို မသိမ်းဆည်း၊ အမိန့်မတို့၌ ရာဂစိတ်မဖြစ်၊ လယ်ယာမလုပ်၊ မြေမှဖြစ်သောဆန်ကို အိုး၌ထည့်၍ မီးကျိုးအခိုးမထွက်သော ဇောတိပါသာဏ ကျောက် ဖြင့် ချက်၍ ၎င်းအိုးမှ ဘောဇဉ်ကိုသာ စားခြင်း၊ အခြားလက်သုတ် ဟင်းလျာကိုမစား၊ စားသောအခါ စိတ်လိုသော အရသာဖြစ်ခြင်း၊ ၎င်းကို ရောက်လာ သူအား ပေးခြင်း၊ မစ္ဆရိယ စိတ်မရှိခြင်း....ကို ပါထေ ယျဝဂ္ဂ၊ အာဠာနာ ဋီယသုတ် အဋ္ဌကထာ ၁၂၇- ၁၂၈ တို့၌ ပြဆိုသည်။” တေပိဋက ၅၀။

[ပါ၊ ဥတ္တရကုရု။]

ဥတ္တရတိုင်း— မြောက်ပိုင်းနယ် ။?
 “ဥတ္တရတိုင်းစစ်ဌာနချုပ်။” [ပါ၊ ဥတ္တရ+မြန်၊တိုင်း။]

ဥတ္တရယဉ်— ဥတ္တရယဉ် ရှု။
 “နေသည် ဥတ္တရယဉ် သွား၏။” ဥတု ၄။ “ပြာသိုလ မှသည်.... နယုန်လတိုင် ၆ လ၊ ဗာဟိရမှ အန္တောဖြစ် သောမြောက်သို့ဝင်၍ တက်သွားသွားသည်ကို ဥတ္တရ ယဉ်။” လောကုပ် ၁၂၃။ “တပေါင်း လပြည့် တနင်္ဂနွေနေ့ ဥတ္တရယဉ် မဇ္ဈိမဝီထိ.... နေမင်းသည် ထွက်ပေါ်လာ၏။” ကျော်ချို ၁၄၆။

[ပါ၊ ဥတ္တရယန။]

ဥတ္တရပထ— မြောက်ပိုင်းကျသော တိုင်းပြည်။
 “ဥတ္တရ ပထ၊ တိုင်းမ ပတ်ကုံး၊ လက်ရုံး ဖြန့်မိုး။” အာသံ* ၃၁။ [ပါ၊ ဥတ္တရပထ။]

ဥတ္တရယဉ်— မြောက်ဖက်ကျသော နေသွားလမ်း။
 “ဤသည်လူ့ရွာ၊ ငါတို့မှာလျှင်၊ ဥတ္တရယဉ်၊ နေစက် ယှဉ်၍၊ သွားစဉ်ခြောက်လ။” မဃ* ၉၂။ “နေသည် ဒက္ခိဏာယဉ် ဥတ္တရယဉ် အသွား၌ လွန်၍သွား သော်။” ဓည ၃။ “ပြာသိုလပြည့်ကျော်တရက်နေ့က ဝါဆို လပြည့်တိုင် ဥတ္တရယဉ် ဖြစ်၍ ဓာတ်တက် ဆောင်စေ။” ဓာရူ ၁၈၀။ “ဝါဆိုလပြည့်အထွက် တရက်မှသည် ပြာသိုလပြည့်တိုင် ဥတ္တရယဉ် ဝင်သွား သွား၏။” ဓာန်သျှ ၆၀။

[ပါ၊ ဥတ္တရယန။ ဥတ္တရ-အယန၊ ဥတ္တရ-မြောက် ဖက်၊ အယန-သွားရာ။ “ပုဿသင်္ကန္တိ မာရဗ္ဗ အာ သဠိ ယာဝ အာဒိစ္စဿ ဥတ္တရာဂတိ ဥတ္တရယနံ။” ဓာန်ဋီ* ၈၁။ ပုဿသင်္ကန္တိမည်သော ပြာသိုလပြည့် ကျော်တရက်ကို အစပြု၍ ဝါဆိုလပြည့် တိုင်အောင် အကြင်မျှလောက် နေ၏ မြောက်သို့သွားခြင်းသည် ရှိ၏။ ထိုမျှလောက် ဥတ္တရယန မည်၏။ ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၁၅၅။ အချို့စာတို့၌ ဥတ္တရယဉ်၊ ဟူ၍ ရတွင် ရေးချမှဲ့၊ ယတွင် ရေးချပါလျက်ရှိနေသည်။ ဥတ္တရနှင့် အယန ပုဒ်ချင်း သန္တိစပ်သောအခါ ဥတ္တရယန ဟု ဖြစ်၍ ရကောက်တွင် ရေးချပါသင့်သည်။ အယနကို ယဉ်ဟု မြန်မာမှု ပြုခြင်းဖြစ်၍ ယပက်လက်တွင် ရေး ချမလို။]

ဥတ္တရာသဠိ— ဝါဆိုလ၏ စန်းယဉ်နက္ခတ်။
 “ဥတ္တရာသဠိ၊ သရဝဏ်၊ မြားဟန် ဖြောင့်မတ်စွာ။” ကဝိသတ်* ၅၉၄။ “ဥတ္တရာသဠိ နက္ခတ်၌ ဘွားသော သူသည် ကောင်းသော အကျင့်သီလရှိ၏။” သုဇာ ၁၆၀။ “မိဖုရားကြီး ဝမ်း၌ ဥတ္တရာသဠိ နက္ခတ်နှင့် ယှဉ်လျက် စွဲလမ်းသန္ဓေ နေတော်မူ၍။” ဗုဒ္ဓဝင်၊ ပ ၁၁၉။ [ပါ၊ ဥတ္တရာသဠိ။]

ဥဒ္ဒေသ— အကျဉ်း။
 “ထင်ပေါ် ထုတ်ဘွေ၊ သမုစ္ဆေသည်။ ။ပုဒ်ပြေပဒ ဥဒ္ဒေသ တည်း။” ကိန္နရီ* ၄၁။ “အကျဉ်းသာထား သော ဥဒ္ဒေသ စကား။” တဇ္ဇ ၁၂။ [ပါ၊ ဥဒ္ဒေသ။]

ဥဒ္ဒိဿစေတီ— ရုပ်ပွားဆင်းတု။
 “စေတီ ထင်ရှား၊ မြတ်သုံး ပါးတွင်၊ ဘုရားမည်ရာ ဥဒ္ဒိဿ ဟု။” ပုံတောင်* ၃၀။ “ပရိဝါပါဠိတော်၌ ကား သာရိရိကစေတီ၊ ပရိဘောဂစေတီ၊ ဥဒ္ဒိဿ စေတီ ဟူ၍ သုံးပါးလာသည်။” နရ ၁၅၉။ “ရူပ ကာယ၊ ဥဒ္ဒိဿ ရုပ်ရှင်၊ ရွှေစင်မွမ်းချယ်၊ တင့်တယ် သိုက်မြိုက်။” ပုည၊ ၂၊ ၆၈။ “မြတ်စွာဘုရား၏ အနန္တဂုဏ်တော်တို့ကို မှန်းဆ ရည်ရွယ်အပ်သော ရုပ် ပွားဆင်းတုတော်စသည့် ဥဒ္ဒိဿစေတီ ဟူ၍။” စွယ် ကျမ်း၊ ၃၊ ၄၂၆။

ဥဒ္ဒိဿက၊ ဥဒ္ဒိဿကဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ဘုရား သခင်ကိုရည်၍ အတုအစားပြုအပ်သော ဆင်းတုတော်

သည် ဥဒ္ဓိသကစေတီ မည်၏။” သမန်၊ ပ ၄၂၇။
“အာနန္ဒာ၊ စေတီတို့သည် သာရီရိက စေတီ၊ ပရိ
ဘောဂစေတီ၊ ဥဒ္ဓိသကစေတီ ဟူ၍ သုံးပါးတည်းဟု
မိန့်တော်မူ၏။” ငါး၊ စ ၁၁၃။ [ပါ၊ ဥဒ္ဓိသက။]

ဥဿဘ — ဥဿဘနှင့်အတူတူ။

၁။ “ကြီးထူမယုတ်၊ ဥဿဘလောက်၊ ကျောက်၏
အစစ်။” မနော* ၁၄၄။

၂။ “ဝရဇိန်ကြီးထစ်၊ မိုးကိုပစ်သော်၊ ရှစ်ဥဿဘ၊
မြေမှဖိလာ။” အာသံ* ၂၄။ “ကျည်းတွင်စုတ်စုတ်၊
ရှစ်ဥဿဘ၊ မိုးမှသော်မူ၊ တိမ်ကိုချူ၏။” ရခိုင်နိုင်*
၁၁။ “စကြာရစ်ဝတ်၊ သစ်သစ်ထုတ်မူ၊ ရှစ်ဥဿဘ၊
နတ်လမ်းမကို။” ကိန္နရီ* ၁၈၇။ [ပါ၊ ဥဿဘ။]

ဥဿဟ — လုံ့လဝီရိယ။ အားထုတ်မှု။

“အပတ်တကုတ်၊ အားထုတ်ပြင်းလှ၊ ဥဿဟဖြင့်၊
စပ်သည်ညွတ်။” သံ* ၃။ “ကိုယ်တိုင်ကိုယ်မ၊ ဥဿ
ဟဖြင့်၊ တတ်လှကြံစည်။” ပုံတောင်* ၄၀။ “သာဓု
ခေါ်ကြ၊ ဥဿဟဖြင့်၊ အမျှဘို့ဝေ။” ဓမ္မ* ၅၄။
“ငါတို့လုံ့လ ဥဿဟကြောင့် ငါ့အဆွေ အသက်
ရမည်မချွတ်ဟု။” ဣကုဏ် ၅၇၃။

ဥဿဟဟုလည်း တွေ့ရသည်။ “ရစိမ့်သောကြောင်း၊
ကောင်းသားဆန္ဒ၊ ဥဿဟဖြင့်၊ နေ့ညမပျင်း၊ ကြိုး
ကုန်မင်း။” ဘူပေါင်း* ၉၅။ “အခွန်ဘဏ္ဍာများကို
တောင်းခံအံ့သောငှာ ဥဿဟမပြုလို၍။” သာလင်
၁၃၀။ “လူအိုတကာမ ဥဿဟအားထုတ်၍ ချက်
ပြုတ်သောဆွမ်းယာဂကိုသာ။” ဗုညဝတ် ၃၉။

[ပါ၊ ဥဿဟ။ “ဥဒုက္ခလာဘံ၊ ဥဒ္ဓံဝါ သဟတိ
ခမတိတိ ဥဿဟော၊ ဣာ။” ဓာန်ဋီ* ၁၅၆။
ဆင်းရဲခြင်းကို သည်းခံတတ်သောကြောင့်၊ တနည်း
လွန်စွာ သည်းခံတတ်သောကြောင့် ဥဿဟမည်၏။
ဏပစ္စည်းသက်။” ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၂၆၀။ ပါဠိသဒ္ဓါ
နည်းအရ ဏပစ္စည်းပါလျှင် အစအကုန်နှင့် ဝုဒ္ဓိ
(အာ၊ ဧ၊ ဩ) ဖြစ်ရသည့် စည်းကမ်းအတိုင်း
ဥဿဟ-ဟု ရှိခြင်းဖြစ်သည်။ “အချိုကား ဥဿ
ဟော၌ အပစ္စည်းဟူလို၏”ဟု ဓာန်ဋီနိ၌ပင် ပြဆိုချက်
ရှိသည်။ အပစ္စည်းဖြစ်က ဥဿဟ-ဟု ရှိသင့်သည်
ဟူလို။]

အန် — ပုဒ်အဆုံးသရ။ ကာရန်။

“သင်္ချာလိင်အန်၊ ကာရန်ရုပ်ဓာတ်။” မဿ* ၆၀၂။
“ဝိဘတ်လိင်အန်၊ သမ္ပန်ဝါကျ။” ပဒိ ၁၆၄။
“လိင်အန္တဝသေန၊ ပုန်းနပုန်းဟူသောလိင်၊ အံ ဩ
အာဟူသော အန်၏အစွမ်းဖြင့်။” ပဒမာလာ ၃၂၁။
[ပါ၊ အန္တ။ အန္တ-အဆုံး။]

အဏ္ဏဇ — ဥမှပေါက်သောသတ္တဝါ။

“ဇာစ်အပြားတွင်၊ တပါးမည်ရ၊ အဏ္ဏဇမျိုး၊ ငှက်ထိပ်
မိုး၍။” ဟသံ* ၃၃။ “အမိဝမ်းမှ၊ ဇလာဗုဇ၊
အဏ္ဏဇနှင့်၊ ဘဝသန္ဓေ၊ တထွေဥပပါတ်။” သံဝေ* ၆။
“အမိဝမ်းတိုက် ဥခွံတွင်း၌ဖြစ်သော အဏ္ဏဇသတ္တဝါ။”
ကာနု ၇၁။

[ပါ၊ အဏ္ဏဇ။ အဏ္ဏ-ဥ၊ ဇ-ဖြစ်။]

အဏ္ဏဇပဋိသန္ဓေ — ငှက် မြွေ ငါး စသည်တို့ ကဲ့သို့ ဥမှ
ပေါက်ခြင်း ပဋိသန္ဓေ။

“လူတို့ အဏ္ဏဇပဋိသန္ဓေ နေသည်ကို အဋ္ဌကထာဋီကာ
တို့၌ သာဓကမထင်။ ကလျာဏိ ကျောက်စာတွင်
နဂါးမနှင့်ဝိဇ္ဇာဓိရ် ရောနှောကြရာ သန္ဓေရ၍ ဥနှစ်လုံး
သဲပြင်တွင် ဥခဲ၍ ရှင်ရသေ့တွေလေသော် ယူ၍ထား
သဖြင့် ယောက်ျားငယ်နှစ်ယောက် ဖွားမြင်သည်....
ဟု ဆိုသည်။” မနောရထ ၁၀၅။
[ပါ၊ အဏ္ဏဇပဋိသန္ဓေ။]

အဏ္ဏဝ — ပင်လယ် သမုဒ္ဒရာ။

“လောဏော်ဒက၊ အဏ္ဏဝထက်၊ ပြန်ဆဆယ်လဲ၊ မက
ကဲသား။” ကိန္နရီ* ၁၀။ “ပင်လယ် အဏ္ဏဝ၊
သမုဒ္ဒရာကံကျေး။” ရာမ၊ ပ ၁၁။ “လေး အဏ္ဏဝ
ရေယက်ပြင်တောင်၊ ရွှေလက်တင် ခန်းလုကဘဲ။”
[ပါ၊ အဏ္ဏဝ။]

အဏ္ဏဝဗေဒ — ပင်လယ် သမုဒ္ဒရာ အကြောင်း လေ့လာ
သော ပညာ။

“အဏ္ဏဝဗေဒ သည်....ပင်လယ်လှိုင်း သမုဒ္ဒရာ အနက်
ပိုင်းတို့ အကြောင်းကို လေ့လာသော ပညာရပ်
ဖြစ်သည်။” စွယ်ကျမ်း၊ ၆၊ ၂၁၉။
[ပါ၊ အဏ္ဏဝဗေဒ။ အဏ္ဏဝ-ပင်လယ် သမုဒ္ဒရာ၊
ဗေဒ-ပညာ။]

အဏ္ဏဝါ-ပင်လယ် သမုဒ္ဒရာ။

“အလွမ်းအဏ္ဏဝါနှင့်၊ ဆွေးဗျာကများ။” ရှေးကဗျာ ၁၁၅။ “ရေအဏ္ဏဝါ၊သံသရာပြင်ကျယ်၊မြစ်ပင်လယ်၌။” ပုည ၂၈။ “ဆယ်အဏ္ဏဝါ၊ သာထက်သာမို့။” ဟိန် ၄၃။

[ပါ၊ အဏ္ဏဝ။ အဏ္ဏ-ရေ၊ ဝါ-စီးသည်။ တနည်း၊ အဏ္ဏ-ရေ၊ ဝါ-ရှိသည်။]

အန္တ-အဆုံး။

“သက်သက်သော မြေဗျာဘာသာနှိုက် အန္တသည် သရအန္တ၊ ဗျဉ္ဇနအန္တဟူ၍ နှစ်ပါးအပြားရှိ၏။...သရအဆုံးရှိသောပုဒ်သည် သရအန္တမည်၏။” ဝေါ ၂။ [ပါ၊ အန္တ။]

အန္တရကပ်-ဆုတ်ကပ်တက်ကပ် ၂ ခု အပေါင်း။

“လူတို့အသက် ကုဋေတသိန်းကကို ဆယ် နှစ် တမ်းရောက်သည်တိုင်အောင် အန္တရကပ် တက်ကပ်ဖြစ်၏။” ကမ္ဘာဦး ၁၄၄။ “အန္တရကပ် ခြောက်ဆဲ့လေးကပ်သည် တခုသော အသင်္ချေယျ ကပ် မည်၏။” သမန်၊ဒု ၂၀၃။ “လူတို့အသက် ဆယ်နှစ် နေ သည်မှသည် အသင်္ချေယျ တိုင်အောင်၊ ထိုအသင်္ချေနေသည်မှ ဆယ်နှစ်တန်းတိုင်အောင်သော ကာလအပိုင်းအခြားသည် အန္တရကပ်မည်၏။” မနောရထ ၁၁၁။ [ပါ၊ အန္တရကပ္ပ။]

အန္တရာယ်-အကြား၌ ကျရောက်တတ်သော ဘေးရန်၊ အနှောင့်အယှက်၊

“ထိထ်ကြောက် အန္တရာယ်၊ ရှင်းရှင်းပယ်၍။” ပါမိ* ၄၂။ “ကိုယ်အန္တရာယ်၊ တန်ရှယ်ရိပစ်၊ အထဲဖြစ်သည်။” ဆု* ၁၇၅။ “ကာဆီးလဲ့ပယ်၊ ပူဇော်ဘွယ်နှင့်၊ အန္တရာယ်ပျောက်ဆေး၊ ဂြိုဟ်သန္ဓေ၌။” ဓမ္မ* ၆၁။ “လူ့ပြည်၌ သီတင်းသုံးခြင်းသည် များသောဘေးအန္တရာယ်ရှိ၏။ ရှင်မင်းကြီးအား ဘေးအန္တရာယ်ရောက်သည်ရှိသော်... ကြားတော်မူပါ။” ဣ ကုဏ် ၁၄၀။ “တိမ်တိုက်၊ ဆီးနှင်း၊ အခိုး၊ မြွေမြူ၊ ရာဟုဟူသော အန္တရာယ် ငါး ပါး ကင်း လွတ် သော။” သာလင် ၂၁။

[ပါ၊အန္တရာယ။ အန္တရ-အယ၊ အန္တရ-အကြား၌၊ အယ-ကျောက်ခြင်း။ “စုတိပဋိသန္ဓိနှင့် မန္တရေ အယ

တိတိ အန္တရာယော။” ဓာန်ဋီ* ၇၆၅။ “စုတိပဋိသန္ဓိနံ၊ စုတိပဋိသန္ဓေတို့၏။ အန္တရေ၊ အကြား၌။ အယတိ၊ ရောက်တတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ အန္တရာယော၊ မည်၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ဒု ၄၆၄။]

အန္တရဋ္ဌက-ဆောင်းနှင့်နှေစပ်ကြားရှစ်ရက်။ (ထိုရက်များအတွင်း၌ ချမ်းအေးပြင်း လွန်ကဲသည်ဟု ဆိုသည်။)

“တိထိကောင်းလွန်၊ အန္တရဋ္ဌက၊ မြေကဲဝှန်၊ ဆီးနှင်းထန်သည်။” နာပျို* ၆၈။

[ပါ၊အန္တရဋ္ဌက။ အန္တရ-အဋ္ဌက၊ အန္တရ-အကြား၊ အဋ္ဌက- ရှစ်ခုအပေါင်း။ “အန္တရဋ္ဌကောတိ မာဃဖဂ္ဂုဏာနံအန္တရေ အဋ္ဌဒိဝသပရိမာဏောကာလော။ မာဃဿဟိအဝသာနေ စတ္တာရေဒိဝသ၊ဖဂ္ဂုဏဿ အာဒိမ္ပိ စတ္တာရေတိ အယံ အန္တရဋ္ဌကောတိ ဝုစ္စတိ။” အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာ၊ ဒု ၁၀၆။ အန္တရဋ္ဌကဆိုသည်ကား တပို့တွဲလနှင့်တပေါင်းလတို့၏အကြား ရှစ်ရက်အတိုင်း အရှည်ရှိသော ကာလတည်း၊ တပို့တွဲလ၏အဆုံးလေးရက်၊တပေါင်းလ၏ အစလေးရက်၊ ဤရှစ်ရက်ကို အန္တရဋ္ဌက ခေါ်၏။]

အန္တိမ-နောက်ဆုံး။

“အန္တိမ အဆုံးဇောသ္မိလည်း မရောက်သေး။” ဥပမာ၊ ပ ၂၇၆။ “သင်္ဂါယနာတင်ခြင်းကိစ္စ အန္တိမ ရောက်သတည်း။” ချုပ်ပုံ၊ တ ၁၄၂။ “ဘဝနတ်ထံ ပျံလွန်တော်မူသော ဆရာတော် ဘုရား ကြီး ၏ ဥ တု ဇရုပ်ကလာပ်ကို အန္တိမ စွာပန သာဓုကီဋ္ဌန သဘင်ဆင်ယင်ကျင်းပမည်။” [ပါ၊အန္တိမ။]

အန္တေဝါသိက- အတွင်းနေ တ ပည့်။ တ ပည့် ရင်း။ လက်သုံးတပည့်။

“စားတော်ဝန်၏၊ အန္တေဝါသိက၊ ငါခံရမှု၊ နန်းမပျော်ရွှင်၊ ဆောင်ကြီးရှင်ကို၊ တွေ့မြင် ရ မည်။” ကုသ* ၃၃၈။ “မိမိသည် နိမ့်သောနေရာ၌ နေလျက် အရှင်ဘုရား၊ အန္တေဝါသိက တပည့်တို့ကို မမြင်ပါတကားဟု မေး၏။” ဒေဂ် ၂၉။ “ဂန္ဓိ၏ အန္တေဝါသိက ဖြစ်ကြကုန်သော တပည့်တပန်းတို့သည် လာရောက်နေထိုင်ကြကုန်၏။” လူချွန်၊ ပ ၁၁၃။

[ပါ။အန္တောဝါသိက။အန္တော-အနီးအပါး၌၊ ဝါသိက-
နေသောသူ။“အာစရိယဿ အန္တေသမိ ပေ ဝ သ န
သီလာ။” ဓာန်ဋီ* ၄၀၈။ “အာစရိယဿ၊ဆရာ၏။
အန္တေသမိပေ၊ အနီးအပါး၌။ ဝသနသီလာ၊ နေလေ့
ကုန်၏။” ဓာန်ဋီနိ၊ ဒု၊ ၆။]

အန္တော-၁၊ အတွင်း။

“တာရာ ၉ လုံးတို့သည်ကား.... မြင့်မိုရ်တောင်မင်းကို
လက်ျာရစ်လှည့်လည်ကာ အန္တော၊ မဇ္ဈေ၊ ဗာဟိ၊
သုံးလီသောခရီးလမ်းမြွှာတို့ဖြင့် သွားလာတည်ရှိကုန်
၏။” ဇာတာ ၁၀။ “အန္တောလမ်းသူရိယာ၊ နေ့
အခါ ထွန်းတဲ့မာသ။” ဗန္ဓ ၅၉၄။

၂၊ [ဗေဒင်] ဓာတ်ဖက်ပြ သင်္ကေတစကား။

“အန္တော ဂဗ္ဘေ၊ စရေဝံသေ၊ ဓာတ်ဘက်လေ၊
မသွေပေါင်းကြ ဒွယံပြ။” သိဿော ၁၂၄။ “တိ
အက္ခရာသည် အန္တောဓာတ်ကိုနီးဖြစ်၍ တေဇော
ဓာတ်ဖြစ်ပါသည်။” ထီး၊ ပ ၂၄။

[ပါ။ အန္တော။ အန္တော-အတွင်း။ မှတ်ချက်။ ဒုတိယ
အနက်အန္တောကား ပါဠိမဟုတ်။]

အန္တောဂဓ-အကျုံးဝင်ခြင်း။

“အာလောက ကသိုဏ်းကိုလည်း သြဒါတ၌ အန္တော
ဂဓမူ၍ သြဒါတကသိဏ ပရိယန္တေသု-မိန့်သော်။”
ဝိဋ္ဌနိ၊ ဒု ၅၆၂။ “ကြွင်းသောအချက်တို့မှာ အန္တော
ဂဓကဲ့သို့ဖြစ်၍ သဘောကျတော့မည် ကော်သော
တည်း။” ဂမ္ဘရာ ၃၂၀။

[ပါ။ အန္တောဂဓ။ အန္တော-သြဂဓ၊ အန္တော-
အတွင်း၊ သြဂဓ-ဝင်သည်။]

အန္တောဝိထိ-အတွင်းဘက်ကျသောနေသွားလမ်း။

“တနင်္ဂနွေဂြိုဟ် အန္တောဝိထိ အတွင်းစွန်းမှဖြစ်စေ
ဗာဟိရဝိထိအပြင်စွန်းမှဖြစ်စေ သွားသည်ကို အစပြု
၍။” ဥတု ၃။ “နေသွားလမ်းသုံးလမ်းရှိ၏....ကဆုန်
လပြည့်ကျော်တရက်နေ့ကစ၍ တော်သလင်းလပြည့်
နေ့တိုင် အန္တောဝိထိမည်၏။ ဤလေးလတွင် နေသည်
အတွင်းခရီးသွား၍ အရှိန်ပြင်း၏။” ဒွါသိမ်ဝိပ ၁၀၈။
“မြင်းမိုရ်တောင်နှင့် အန္တောဝိထိသည် ယူဇနာ
သုံးသိန်းငါးသောင်းခြားကွာ၏။” ကမ္ဘာဦး ၁၂၁။
[ပါ။ အန္တောဝိထိ။ အန္တော-အတွင်း၊ ဝိထိ-ခရီး
လမ်း။]

အန္တတ်-[သဒ္ဒါ] ပုဒ်ရင်း၏အနက်။

“အန္တတ်ဗာဟုတ်၊ ဒြပ်သကတ်နှင့်၊ နိတတ်နေယျ၊
မုချဥပစာ။” လောဒူ* ၂။ “အန္တတ်ဗာဟုတ်၊ ပိဋကတ်
တွင်။” ကဝိသေ ၃၆။ “ဤဋီကာကား ဗာဟုတ်ကို
ရည်သည်။ အန္တတ်ကိုရည်၍....ဤသို့လည်း ဘွင့်ရာ
၏။” ပဒမာလာ ၃၉၇။

[ပါ။ အန္တတ္ထ။ အန္တ-အတွင်း၊ အတ္ထ-အနက်။
ဗာဟုတ်တွင်ရှု။]

အန္တ-ဘာမျှမသိမမြင်သောလူညံ့လူအ။

“ပုထုဇဉ်ဗာလ၊ လူ့ အန္တတို့၊ ကာလရှည်ကြာ၊ ရှိကြ
ရာခဲ။” သံဝေ* ၂၀။ “မထိသေးစား လူ့ အန္တ များ
ဟုသဘောထားသည်။” ဆူပူ ၂၈။ “လူ့ အန္တတွေ
မဖြစ်နိုင်ဘူး။” ပြည်သား၊ ၃၊ ၂၈၊ ၉။

[ပါ။ အန္တ။ အန္တ-အကန်း။]

အန္တပုထုဇဉ်-အညံ့စားပုထုဇဉ်။ ဉာဏ်မျက်စိကန်းသော
လူ။

“သုံးဖြာကမ္မ၊ တံခွန်ပြသို့၊ အန္တပုထုဇဉ်၊ မိုက်ယှဉ်
သဘော၊ မောဟဇောနှင့်၊ သိမောသာဆုံး၊ မိုက်နှလုံး
ဖြင့်။” ဘူပေါင်း* ၃၂။ “ပညာကန်းသော အန္တ
ပုထုဇဉ် အဖြစ်မှလွတ်၍ ကလျာဏ ပုထုဇဉ်အဖြစ်သို့
ရောက်စေခြင်းငှာ။” မနောရထ ၂၄၀။ “နိဗ္ဗာန်ကို
လည်းကောင်း၊ ထိုနိဗ္ဗာန်၌ တည်နေ သူတို့ကိုလည်း
ကောင်း အန္တပုထုဇဉ်တို့ မမြင်ရကာ မတ္တဖြင့် ထင်ရှား
မရှိမဆိုသင့်။” ဂမ္ဘရာ ၄၉။ “ဖယ်စမ်းလေ့ ဒီ အန္တ
ပုထုဇဉ်တွေကို ဆုံးမလိုက်စမ်းမယ်။” မဟာဆန် ၂၁။
[ပါ။ အန္တပုထုဇန။ အန္တ-ဉာဏ်အမြင် ကန်းသော၊
ပုထုဇန-ပုထုဇဉ်။]

အလ္လာပသလ္လာပ-အာလာပသလ္လာပ နှင့်အတူတူ။

“သွားအံ့သော အခြင်းအရာကို ပန်ကြားပြောဆို၊
ကြည်ညိုလေးမြတ်စွာ၊ အလ္လာပသလ္လာပ ပြုတော်မူ
လျက်။” နေ ဇာတ် ၁၃၉။ “ထိုယောကျ်ား နှင့်
အလ္လာပသလ္လာပ ကိုပြု၏။” သံဝတ် ၆၁၁။ “နှုတ်
ခွန်းဆက်သ၊ အလ္လာပ သလ္လာပ ပြောနေ ကြသည့်
အတွင်း။” စပယ် ၅၀။ “အလ္လာပသလ္လာပစကား
များကိုအတန်ကြာပြောကြားမိန့်ဆိုတော်မူကြပြီး။”
ထီး၊ ပ ၁၄၅။

[ပါ။ အာလာပသလ္လာပ။ မှတ်ချက်။ ပါဠိဘာသာ ပုဒ်ရင်းမှာ အာလာပသလ္လာပဟူ၍ ဖြစ်သည်။ အာ- လာပ၊ သံ-လာပ၊ အာ-အစဉ်၊ လာပ-ပြောဆိုခြင်း၊ သံ-ကောင်းစွာ၊ ညီညွတ်စွာ၊ လာပ-ပြောဆိုခြင်းဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ အာနှင့် လာပတို့၍ အာလာပဟု ဖြစ်သည်။ သံနှင့် လာပတို့စပ် သောအခါသေးသေး တင်က လဖြစ်လာသဖြင့် သလ္လာပဟု ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် မြန်မာ ဘာသာ အရေးအသား၌ကား အလ္လာပသလ္လာပဟု အတွေရများသည်။ သလ္လာပ ကို အသံလိုက်၍ အလ္လာပဆိုကြသည်ဟု တွေးရန်ရှိသည်။]

ဣန္ဒြိယ—ပတ္တမြားညို။ နီလာ။
“ပြောင်ပြောင်လင်းထိန်၊ စက်ရဝိန်သို့၊ မျက် ဣန္ဒြိယ၊
ရောင်ညိုလျှံဝါ။” ပလိပ်* ၁။ “ခပ်သိမ်းကဲ့ကဲ့၊ တနွဲ့နွဲ့
သည်။” နဂသွေမြ ဣန္ဒြိယတည်း။ ကိန္နရီ* ၅၆။
“ဣန္ဒြိယရောင်၊ ခိုရိမောင်သည်၊ မန်းတောင်လက်ယာ၊
မြေချက် ချာကား။” ထိပ်ထွေး၊ သံဘောက် ၁။
“မျက်လုံးတော် စိန်ဝဇီမှာ၊ ဣန္ဒြိယ မိုးကျတန္တူ။”
ပုညတေး ၁၉။ [ပါ။ ဣန္ဒြိယ။]

ဣန္ဒြိယ—ပတ္တမြားညို။ နီလာ။
“ဣန္ဒြိယ၊ ရတနာကို၊ တတ်စွာပန်းပု၊ ပြီကြောင်း
ထုသို့။” မင်းမယ်* ၃၀။ “ဣန္ဒြိယ၊ မသာရဂန်၊
ရောင်ဝှန်ရှိန်စော်။” ဆု* ၆၂။ “လွဲ၍လွဲ၍ ခပ်အပ်
သော ဣန္ဒြိယ ရတနာ ယပ်ဝန်းကဲ့သို့။” သမန်၊
ပ ၂၉၆။ “ဣန္ဒြိယ အဆင်းကား နေခြည်ကဲ့သို့
အသွယ်သွယ် အရောင်ထွက်၏။” မဏိသျှတ် ၂။
[ပါ။ ဣန္ဒြိယ။]

ဣန္ဒြိယ—သိကြားမင်း။ မိုးနတ်သား။
“တောင်၏ထိပ်မှာ၊ မိုးဣန္ဒြိယ နှင့်၊ ပဇာပတိ။” ကိုး*
၁၃၁။ “မာတင် ရတနာ၊ တည်လကျာကို၊ ဣန္ဒြိယ
ဒေဝ၊ ပို့လှာသ၍။” မင်းရှင် ၇။ “မိလ္လာရောင်ပြာ
ရိဖက်ပါလို့၊ ဣန္ဒြိယ မောင် ဝါနီရှက်တယ်၊ မိုးတက်လို့
မှောင်ထက်မှောင်။” ဆွေနှစ်မျိုး ၃၈။ [ပါ။ ဣန္ဒြိယ။]

ဣန္ဒြိယဝုဓ—သက်တင်။
“နေ၏အရောင်တို့သည်... ကောင်းကင် တိမ်တိုက်နှိုက်
သိကြားမင်း လေးသဏ္ဌာန်ကဲ့သို့ထင်ကုန်၏။ ယင်းသို့
ထင်သော နေရောင် သည်ပင် ဣန္ဒြိယဝုဓ စို့သက်တင်
မည်၏။” ကျော်ချို ၁၆၈။

[ပါ။ ဣန္ဒြိယဝုဓ။ ဣန္ဒြိယ-အာဝုဓ၊ ဣန္ဒြိယ-သိကြား၊ အာ
ဝုဓ-လက်နက်။]

ဣန္ဒြိယ—လ။
“ဘုန်း ဣန္ဒြိယ လျှံဖြာလျက်၊ ရုစာ ဒဿန ဘွဲ့မည်ရ
သော။” ပင်း၊ ဒု ၇၄။ “ဣန္ဒြိယ ဘုံနန်း၊ ငွေယုန်စန်း
ဝယ်၊ ဆန်းတုံကွယ်ငုပ်၊ အရေးရုပ်လျက်။” ညွန့်ပေါင်း၊
စ ၁၉၆။ [ပါ။ ဣန္ဒြိယ။]
ဣန္ဒြိယပရောပရိယတ္တိဉာဏ်—သတ္တဝါတို့၏ပါရမီဓာတ်ခံ
ရင့်မရင့်ကို သိသောဉာဏ်။

“ဤ သူကား နက်ဖြန် ကျွတ် လတ္တံ့။ ဤသူကား
သံဘက်ကျွတ်လတ္တံ့ စသည်ဖြင့် သိနိုင်သော ဣန္ဒြိယ
ပရောပရိယတ္တိဉာဏ် တော်လည်း တပါး။” သမန်၊
ပ ၂၅၂။ “ဣန္ဒြိယရင့်မရင့်ကို ထောက်ချင့်သိစွမ်းနိုင်
သော ဣန္ဒြိယပရောပရိယတ္တိဉာဏ်။” သဗ္ဗန ၅။
[ပါ။ ဣန္ဒြိယပရောပရိယတ္တိ။ ဣန္ဒြိယ-ဣန္ဒြိယ၊ ပါရမီ၊
ပရ-အနု၊ အပရ-အရင့်၊ ယတ္တိ-သိခြင်း။ “ဣန္ဒြိယ
ပရောပရိယတ္တိဉာဏ် ဟူသည် သတ္တဝါတို့၏ ဣန္ဒြိယ
အနုအရင့်ကို သိသောဉာဏ်တည်း။ ပရ-ကား အနု၊
အပရ-ကား အရင့်၊ ယတ္တိ-ကား သိခြင်း။” နိပါတ
၁၈၃။]

ဣန္ဒြိယ—၁။ [အဘိဓမ္မာ] စက္ခုစသော စောင့်စည်းအပ်
သည့်အရာခြောက်ခု။
“ငါးပါးဣန္ဒြိယ၊ စောင့်စည်းထွေဖြင့်၊ ကျင့်နေမြဲဆုံး၊
သီတင်း သုံး၍။” ဘူလင်* ၃၄၇။ “ကြည့် သည်
ယုဂတ်၊ မတ်သည်ဖြောင့်ဖြောင့်၊ စောင့်သည်ဣန္ဒြိယ၊
ဆွမ်းရပ်ထွေသည်။” ကိုး* ၁၈။ “စက္ခုသောတ၊ မန
ဟူပေ၊ ဣန္ဒြိယခြောက်ပါး၊ မစောင့်ငြားဘူး။” မဃ*
၄၂၈။ “ဣန္ဒြိယကိုစောင့်၍ အာရုံငါးပါးမှ လွတ်
အောင် သွားနိုင်သည့်ဖြစ်လျှင်။” ဣပ္ပံ ၃၃။

၂။ ကြည့်ရှုပုံ နားထောင်ပုံစသော ကိုယ်အမှု
အရာကို စောင့်စည်းခြင်း။

“ငြိမ်သက်စိမ့်ခြေ၊ ဣန္ဒြိယဖြင့် ပြစ်ပြေချုပ်တည်း။”
ဆု* ၁၆၁။ “တည်းချုပ်ထိုင်နေ၊ ဣန္ဒြိယနှင့်၊ မူလ
မူလ၊ သာရပုဖြင့်၊ မြင်ကကြည့်အောင်၊ သူတော်
ယောင်သို့။” ဟင်္သာ* ၈၀။ “အဝါခြောက်ဆယ်၊
မတည် (ထေရ်) နှယ်လျှင်၊ ကြည်ဖွယ်ဣန္ဒြိယ၊

သပ္ပာယ်ထွေကား။” ပြာဋီ* ၄၈။ “ဣန္ဒြေမဲ့လေစွဟု
လူတို့ကဲ့ရဲ့အပ်သောကြောင့် ခုန်လွှားပြေးသွားသဖြင့်
မတင့်တယ်။” နဂ ၂၁၄။ “အကြင်မိန်းမသည် မိမိ
ဣန္ဒြေနှင့် နေကောင်းလျက်။” န ၃၅၄။ “မိန်းမတို့
ဣန္ဒြေ ရွှေပေးလို့မရ။”

၃။ ပါရမီဓာတ်ခံ။

“ဣန္ဒြေမရင့်ကုန်သေးသော သတ္တဝါတို့အား ဣန္ဒြေ
ရင့်သောအခါကို ငုံ့တော်မူခြင်း တည်း ဟူ သော
အာသယသမ္ပဒါ ရှိတော်မူ၏။” စေ ၆။ “သတ္တဝါ
ဝေနေ၊ များဗိုလ်ခြေ၏၊ ဣန္ဒြေရင့်နုကို၊ ရွှေဥာဏ်တော်
စက္ခုဖြင့်၊ ကြည့်ရှု ဆင်ခြင်တော်မူလျှင်။” ပင်း၊
ပ ၄၉။ “ဣန္ဒြေ ရင့်ပြီးသော သူတို့ကိုမူကား ဒါန၊
အပစာယနစသော စာရိတ္တသီလတို့ကို ဟောတော်
မူ။” ကာန ၈၇။

၄။ အင်္ဂါဇာတ်။

“တနင်္ဂနွေနေ့ ဦးခေါင်း၌ ကြက်သရေ နေသည်။...
သောကြာနေ့ ဣန္ဒြေ၌ နေသည်။” သမန်၊ ပ ၉၃။
“လက်ကတီးမွေး ဣန္ဒြေမွေး ရှည်၏။” စွယ်၊ ပ ၈၂။
“ဝမ်း၌၎င်း ချက်၌၎င်း ဣန္ဒြေ၌၎င်း (အိမ်မြှောင်
ကြွက်) ကျမူ ခင်ပွန်းနှင့်ကွေ့ကွင်းရအံ့။” တိတ် ၅၃။
“ဣန္ဒြေလှုပ်မှု မယားကောင်းရအံ့။” မဟာတိတ် ၇၉။

[ပါ။ ဣန္ဒြိယ။ “ဣန္ဒြေအတ္တာ၊ တဿလိင်္ဂံ ဣန္ဒြိယံ...
ဣန္ဒြိယံ ပရမိဿရိယံ ကဏှေ တိတိဝါ ဣန္ဒြိယံ။”
ဇာန်ဋီ* ၁၄၉။ “အတ္တာ၊ ကိုယ်သည်။ ဣန္ဒြေ၊ ဣန္ဒြေ
မည်၏။ တဿ၊ ထိုကိုယ်ဟူသော ဣန္ဒြေ၏။ လိင်္ဂံ၊
အသွင်တည်း။ ဝါ၊ အကြောင်းတည်း။ ဣန္ဒြိယံ၊
ကိုယ်ဟူသော ဣန္ဒြေ၏အသွင်၊ ဝါ၊ အကြောင်း။...
ဣန္ဒြိယံ ပရမိဿရိယံ ကဏှေတိ၊ သူတပါးကို အစိုးရ
ခြင်းကိုပြုတတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဣန္ဒြိယံ၊ မည်၏။”
ဇာန်ဋီနိ၊ ပ ၂၅၁။ “စက္ခုဝိညာဏ် စသည်တို့ကို...
မိမိအလို၌ ... ဖြစ်စေသည်၏ အစွမ်းအားဖြင့်...
လွှမ်းမိုး၍ ဖြစ်တတ်ကုန်၏။... ထို့ကြောင့် ... ဣန္ဒြေ
မည်ကုန်၏။” ပနောရထ ၂၁၉။]

ဥက္ကဋ္ဌ — ဥက္ကဋ္ဌ ရှု။

“နေနတ်စကြာ၊ ဥက္ကဋ္ဌဂီဝါသည်၊ ပြုဗ္ဗာအရပ်။” ပင်း၊
ဒု ၃၁။ “ကြင်မေတ္တာလုံသောခါ၊ ဖလ်ဥက္ကဋ္ဌ၊ ဆယ်ဆူ
ထောင်လျှံ။” ဝံသ ၁၅၄။ “မင်းရဲကျော်စွာ မြတ်ညီ
မြို့မူ၊ ဥက္ကဋ္ဌနေသို့။ လစန္ဒာ ထောင်မချီဘု၊ ဟံသာမြို့
နန်းဝယ်။” ရာဇဝါ ၆၆။

ဥက္ကလုံ — မြတ်စွာဘုရား၏ မျက်မှောင်တော် နှစ်ခု
အကြားရှိ မွေးရှင်တော်။

“တင့်တယ်တုံတုံ၊ ဥက္ကလုံ မွေးရှင်၊ လက်တော်ငင်
လည်း၊ ရှင်ပင်လံခွဲ။” ငရဲ* ၃၀။ “ပုဂံစည်းခုံ၊
ဥက္ကလုံကို၊ ထောင်ဟုံရွှေထီး၊ တင်လှူပြီးသော်။” ပလိပ်*
၆၈။ “မျက်နှာလွှမ်းခြုံ၊ ဥက္ကလုံလည်း၊ အစုံနှစ်ပါး၊
မျက်မှောင်ကြားတည့်။” ဗာ* ၁၁။ “နှူးညှို့ဖြူစင်
စွာသော မျက်မှောင်တော် နှစ်ဘက်အကြား နဖူး
အလယ်၌ လက်ျာရစ်လည်သော အထက်သို့ အဖျား
တက်သော တလံခွဲသော ဥက္ကလုံတော်လည်း ရှိတော်
မူ၏။” သမန်၊ ပ ၁၈။ “ဖြေ၍ဆန့်သော် မောင်းထက်
ဝက်မျှ ရှည်သော ဥက္ကလုံမွေးရှင်တော်မှ ပြုသော
ထောင်ခြည်ကို လွှတ်၏။” ဥဒါန၊ ဒု ၁၉၆။

[ပါ။ ဥက္ကဋ္ဌာလောမ။ ဥက္ကဋ္ဌာ-မျက်မှောင်နှစ်ခုအလယ်၊
လောမ-အမွေး။]

ဥက္က — အပူဓာတ်။

“ဥက္ကနှင့်တေဇော၊ ဝါယောဓာတု၊ ဓာတ်ဆေးကုမ္မာ
လည်း။” ပဒေသာ ၁၄။ “သီတ ဥက္ကစသည်တို့ကို
ခွဲခြမ်းဝေဘန်ထ၌။” ကခံ၊ ၄၀၁။ “ဥက္က အပူ
လက္ခဏာလေးပါး။” ဇီဝက ၁၅၇။ [ပါ။ ဥက္က။]

ဥက္ကဋ္ဌ — နေ။

“ဥတုရှိနိပု၊ ဥက္ကဋ္ဌသည်၊ ထွက်ပြုတုံတုံ၊ မပေါ်ဝံသို့။”
စိန်ကျော် ၅၃၊ ရွှေတောင်ရာဇကျော်ဆိုရတု* ၂
(၃)။ “ဥက္ကဋ္ဌ (ဋ္ဌ) ဖလ်ပြာသာဒ်၊ ပြိုဟ်မြတ်ကဲ့
သက်ဆုံ။” ဗေဒဝိဇ္ဇာ ၂၀၁။

[ပါ။ ဥက္ကဋ္ဌ။ ဥက္က-ပူသော၊ ဋ္ဌ-အထောင်။ “ဥက္ကဋ္ဌတိ
သီတကု အာဒိသု ရံသိမိ။ တတ္ထဟိ ဥက္ကဋ္ဌာ ဂါဝေါ
ရံသိယော ဧတဿာတိ ဥက္ကဋ္ဌ၊ သူရိယော။” ကေကုရ
ကောသလိကာ။ ဥက္ကဋ္ဌ သီတကု အစရှိသောပုဒ်တို့၌
ဂူသဒ္ဒါသည် အထောင်ဟူသောအနက်၌ ဖြစ်၏။ မှန်၏။

ထိုပုဒ်၌ ထိုနေဗိမာန်အား ပူကုန်သော အရောင်တို့သည် ရှိကုန်၏။ ထို့ကြောင့် ဥဏ္ဍဂူမည်၏။ နေကိုရ၏။]

ဥယျာဇဉ် — တိုက်တုန်းစကား။

“ဤသို့ပဋိညာဉ်၊ ဥယျာဇဉ်နှင့်၊ စီလျဉ်သင့်အောင်၊ ဆောင်ပိမ့်လက်။” ဘူပေါင်း* ၇။ “ဤသည်လျှင် ပဏာမဥယျာဇဉ် ပဋိညာဉ်နှင့်တကွ။” ကညော ၆။ “တိုက်တုန်းခြင်းတည်းဟူသော ဥယျာဇဉ်။” ဘူဖြေ ၅၀။ [ပါ၊ ဥယျာဇန။]

အပ္ပက — အနည်း။ အနည်းငယ်။ (ယေဘုယျမှ ပြန်ဘက်)

“အကြင်မင်းတို့သည် ခတ္တိယဓမ္မဟုဆိုအပ်သော ရာဇနီတိ ရာဇမာယာ၌ လိမ္မာကုန်၏။ ထိုမင်းတို့သည် ယေဘုယျ အားဖြင့် ငရဲနှိုက်သာ ဖြစ်ကုန်၏။ အပ္ပက အားဖြင့် ကြွင်းသော အပါယ်ဘုံတို့၌ ဖြစ်ကုန်၏။” ဇာတိ ၂၂၆။ “ဟိရိဩတ္တပ္ပကို စောင့်ရှောက်သော မိန်းမကား အပ္ပကအားဖြင့် နည်း၏။” ဇာတိ ၅၉၁။ “ဇမ္ဗူရပ်နှိုက်၊ အပ္ပကလူ၊ နည်းငယ်သူမျှ၊ ကြီးထူဖိုးလံ့၊ ဘုန်းကျီးစံ၏။” မဃ* ၂၅၀။ “ယေဘုယျကိုသာ ရည်သည်၊ အပ္ပကအားဖြင့် အာချာတ်နှင့်လည်း သမာသ် ဖြစ်သေး၏။” စူယံ၊ ပ ၂၀၀။ [ပါ၊ အပ္ပက။]

အပ္ပနာ — ဈာန်တရား။

“မျှားမြောင်လှစွာ၊ အပ္ပနာကို၊ ခါခါဘန်ဘန်၊ ချာမချန်ရှင့်။” မဃ* ၄၄၆။ “ထိုနိမိတ်ကို မှီဝဲ၍ ပွားစေလျက် အကြိမ်ကြိမ် အားထုတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်အား ပဌမဈာန်အစွမ်းဖြင့် အပ္ပနာဖြစ်၏။” ကာနု ၂၅၀။ “၎င်းအာရုံကို မဖျက်ဆီးဘဲ ကောင်းစွာ မွေးမြူ၍ အထက်ကိုတက်သွားလျှင် အပ္ပနာသို့တောင် ရောက်နိုင်၏။” လယ်တီ ၄၁။ [ပါ၊ အပ္ပနာ။ “အပ္ပနာ၊ ယှဉ်ဘက်ဖြစ်သော တရားတို့ကို အာရုံသို့ရောက်စေတတ်သော ဈာန်တရား။” ဘာဝနာ ၆၇။]

အပ္ပမာဒ — မမေ့မလျော့သော သတိတရား။

“ပဉ္စသိတို့ကိုပေး၍ အပ္ပမာဒတရားဖြင့်ဆုံးမ၍။” ငါး၊ ၈ ၃၉၅။ “နယာင်ပေပေနိုင်သော ပမာဒတရား

သည် အပ္ပမာဒတရားနှင့်ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်၏။” ဂံ၊ ပ ၉၆။ “မိမိကိုယ်အသက်ကို စောင့်ရှောက်ခြင်းစသည်တို့ကို မမေ့မလျော့ခြင်းသည်လည်း အပ္ပမာဒတရားပင် ခေါ်ဝေါ်သင့်၏။” ချုပ်ပုံ၊ ပ ၃၅။

[ပါ၊ အပ္ပမာဒ။ အ-မ၊ ပမာဒ-မေ့လျော့ခြင်း။]

အပ္ပမေယျ — မနှိုင်းယှဉ်အပ်သော။

“သေဋ္ဌဇေဋ္ဌ၊ ကျေးဇူးစသား၊ အပ္ပမေယျ၊ ဤဆုံးစဟု၊ သိရခဲလော့၊ ကျယ်ဝန်းမြော်သည်။” ပါမိ* ၂၂။ “မဟဏ္ဏဝ၊ သမုဒ္ဒဟု၊ အပ္ပမေယျ၊ ဆုံးဆမထင်။” ဇပျီ* ၄၅။ “အစိန္တေယျ၊ အပ္ပမေယျ၊ လောကသင်းကျစ်၊ ဓမ္မရာဇ်မှန်ကူ၊ ဖြစ်တော်မူသော မြတ်စွာဘုရားသခင်သည်။” ဇီ ၃၉၆။

[ပါ၊ အပ္ပမေယျ။ အ-မ၊ ပမေယျ-နှိုင်းယှဉ်အပ်။]

အပ္ပရာဇိတ — ရန်သူတို့မအောင်နိုင်သော။

“မြို့တော်အမည်မှာ အလောင်းမင်းတရားကြီး ရန်အပေါင်းတို့ကို အောင်မြင်တော်မူသဖြင့် အပ္ပရာဇိတအောင်မြို့ ဖြစ်သည်နှင့်အညီ။” သုသော၊ ဆ ၁၇။ [ပါ၊ အပ္ပရာဇိတ။ အ-မ၊ ပရာဇိတ - ရှုံးစေအပ်သော။]

အပ္ပေါသုက္က — ကြောင့်ကြမဲ့။

“ဤကိစ္စသည် သာသနာတော်ကြီးကို ထိခိုက်သည့်အရေး ဖြစ်သဖြင့် သံဃာတော်များသည် အပ္ပေါသုက္ကမနေသင့်ပါ။”

[ပါ၊ အပ္ပေါသုက္က။ အပ္ပ-ဥဿုက္က၊ အပ္ပ-မရှိ၊ ဥဿုက-ကြောင့်ကြစိုက်မှု။]

အဗ္ဗောဟာရိက — မပြောပလောက်။ အရေ အတွက် မသွင်းလောက်။

“ဗျည်းနှင့် ယှဉ်လေသော် အခွဲလွန်မည် မဟုတ်ပါလော ဟူအံ့။ လွန်သည် မှန်၏။ လွန်သော်လည်း မရေတွက်ကောင်း မရေတွက်လောက်၊ အဗ္ဗောဟာရိက ဖြစ်၍ ဗျည်းယှဉ်သော ရဿန္တိန် ခွဲနှင့် တကွသော တမတြာသည်လည်း လဟု မည်၏။” ဝေါ ၁၁။ “ထိုအောက်ငယ်သော မြူသည်ကား အဗ္ဗောဟာရိက ဖြစ်၏။” ကင်္ခါ ၃၁၀။

[ပါ၊ အဗ္ဗောဟာရိက။ အ - ဝေါဟာရိက၊ အ-မ၊ ဝေါဟာရိက-ပြောဆိုလောက်။]

အဗ္ဗာန်—[ဝိနည်း] ပရိဝတ်မာနတ် ကျင့်သုံးပြီးသော ရဟန်းကို သံဃာသို့သွင်းခြင်း။

“မာနတ်ကျင့်ပြီးလျှင် သင်္ဃာနှစ်ကျိပ်ပြည့် အဗ္ဗာန် သွင်းရမည်။” ဝိဖြတ် ၈။ “ပရိဝတ် မာနတ်ကို ဆောက်တည် ကျင့်သုံးကြပြီးသောအခါ အဗ္ဗာန် ဆောင်ကြဉ်စွာ။” ဥပမာ၊ ဒု ၃၀၆။
[ပါ။ အဗ္ဗာန်။]

အဗ္ဗန္တရ — ဟိမဝန္တာ၌ရှိသော အလွန် ချိုမြိန်ထူးမြတ် သည့် သရက်သီးတမျိုး။

“နတ်တို့သည် စားခြင်းငှာ ထိုက်သော အဗ္ဗန္တရ သရက်သီးကို မိဖုရား စားချင်သည်ဖြစ်၍။” သမန်၊ ပ ၂၃၄။ “ဝေဿဝဏ္ဏနတ်မင်းသာ၊ ပိုင်နင်းစိုးတန် စားတော်မူန်သော၊ အဗ္ဗန္တရ သရက် သီးကိုသာ၊ ကောင်း ချီး ပေး ထိုက် ကြောင်း။” ပုည ၅၂။ “အဗ္ဗန္တရ သရက်ပင်မင်းကို ပင်ရင်းမှစ၍ အတန် တန် သံကွန်ရွက်ခုနစ်ထပ် ရစ်ပတ် အုပ်ဖုံးလျက်။” ကျည်း ၉။ [ပါ။ အဗ္ဗန္တရ။]

အဗ္ဗဏ — တဆွဲတစိတ်ဝင်သော ချင့်ဝန်။

“တ အဗ္ဗဏ မျှသောမြေမှုန့်ကို အုဋ်ဖြစ်အံ့ဟုလျှောက် ၏။” မဟာဝင် ၂၉၉။ “နှစ်အဗ္ဗဏရှိသော မြေ မှုန့်တို့ကို တနေချင်းဖြင့် ကုန်စေ၍ တည်ပါအံ့ဟု တင်၏။” ဝံသမေ၊ ဒု ၁၉၁။ “တဆွဲတစိတ်ဝင်သော တောင်းသည် တအဗ္ဗဏ မည်၏။” စွယ်၊ ပ ၄၁၀။ “သင်တို့ ငါတို့ပိုင်သောလယ်မှ တဦးတဦးလျှင် စပါး ၁ အဗ္ဗဏ (၁၁စိတ်) စီ အမျှပေးကြကုန်အံ့ဟူ၍ တိုင်ပင်ပြီးလျှင်။” ပြည်တိ ၁၅။ [ပါ။ အဗ္ဗဏ။]

အဗ္ဗသေစနဂရုသိနာနနည်း—[သဒ္ဒါ] တချက်တည်းဖြင့် နှစ်နက် ပြီး သော နည်း။ တချက် ခုတ် နှစ် ချက် ပြတ်နည်း။

“သရက်ပင်ရင်း၌ ချိုးရေတည်ခြင်း တည်းဟူသော ကြိယာတခုတည်းဖြင့် သရက်ပင်ကို ရေသွန်းခြင်း၊ ဆရာကို ရေချိုးစေခြင်း တည်းဟူသော နှစ်ကိစ္စ ပြီးသကဲ့သို့ တချက်တည်းပြသဖြင့် နှစ်နက်ပြီးသော

နည်းသည် အဗ္ဗသေစနဂရုသိနာနနည်း မည်၏။” ပုဒ်စစ် ၁၄၈။

[ပါ။ အဗ္ဗသေစနဂရုသိနာနနည်း။ အဗ္ဗ-သရက်ပင်၊ သေစန-ရေလောင်းခြင်း၊ ဂရု-ဆရာ၊ သိနာန-ရေချိုးခြင်း၊ နယ-နည်း။]

အဗ္ဗုန်—မိုး။

“အာကာယံဝယ်၊ ရှစ်တန်မှိုင်းမှို၊ ရွှေ အဗ္ဗုန်လည်း၊ ဝိဇ္ဇုမာရောင်၊ မိုးလုံးဘဲလောင်မည့်နယ်။” ဆဲနှစ်မျိုး ၁၃။ “တိုင်း အဗ္ဗုန်ဆီ၊ မိုးမေသီတို့၊ ဘေရီရိုက် ကျင်း။” ကဝိသေ ၁၉၈။ “အဗ္ဗုန်ရိုက်ဟိန်း၊ ကြိုး ကြိုးကြိမ်းမျှ။” ပင်း၊ ပ ၅၇။ “မိုးဝဿ အဗ္ဗုန် ငယ်၊ မာန်တဂုဏ် ပြီးပြန်ရှင်လေး။” ဆဲနှစ်မျိုး ၃၀။

[ပါ။ အဗ္ဗုန်၊ အဗ္ဗု-ရေ၊ ရေ-ဆောင်။]

အဗ္ဗုန္တရ—မိုး။ မြစ်။

“ရွှေအဗ္ဗုန္တရနှင့်၊ ဝလာကနတ်မောင်၊ ရွာယောင်ပြ ရွှင်မြူး။” ပဒေသာ ၉။ “တရားရှစ်စုံ၊ စက်တော်စုံ ကို၊ အဗ္ဗုဇရာ၊ မန်းသီဒါဖြင့်၊ လက်ျာရစ်ဆိုက်၊ သုံး ကြိမ်ခိုက်၍။” နုရည် ၂၁၃။ [ပါ။ အဗ္ဗုဇရာ။]

အံသကိဋ်—ရဟန်းများ အပေါ်ရုံ သင်္ကန်း အတွင်းမှ ထား၍ ဝတ်သော သင်္ကန်းငယ် တမျိုး။ (အနံတထွာ၊ အလျားသုံးတောင်ရှိသည်။)

“ပေါ်ဆင့်ထပ်လိုက်၊ အံသကိဋ် ကား၊ ထိနှိုက်မဝင်၊ သုံးထည်ပင်တည်း။” ရာသီ* ၃၇။ “ချွေးနိုးအံသကိဋ်၊ ကိုယ်၌ ဖွဲ့နှောင်။” မဃ* ၅၀၆။ “ဆရာတို့သည် သင်းပိုင် သင်္ကန်းအောက်ငယ်သော ပမာဏရှိသော သင်္ကန်းငယ်ကို တထွာခန့်ခေါက်၍ အံသကိဋ် ဟု တင်ကုန်၏။” ဝိဝိ၊ ပ ၅၃၁။ “အံသကာသာဝမေဝ၊ အံသကိဋ် သည်သာလျှင်၊ ဝနုတိ၊ (အပ်) ၏။...တဉ္စ၊ ထို အံသကိဋ် သည်လည်း။ ဝိတ္တာ ရတော၊ အနံအားဖြင့်။ ဝိဒတ္ထိ၊ တထွာသည်။ ဒီသ တော၊ (အလျား အား) ဖြင့်။ တိ ဟတ္ထ မေဝ၊ (သုံးတောင်) သာလျှင်။ ဝနုတိ၊ အပ် ၏။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ပ ၁၅၁။

[ပါ။ အံသ ကာသာဝ။ အံသ-ပခုံး၊ ကာသာဝ-သက်န်း။ “အံသကာ သာဝန္တိ ပါရုပန စိဝရေ သေဒါဒိပလလေ နိဝါရဏတ္ထံ အံသေဝ ပဌမပါရုပိ တဗ္ဗံ ကာသာဝန္တိ အတ္ထော။ စူဠဋီကာ။” ဝိဋ္ဌနိ၊ ပ ၁၅၁။ ရုံသောသက်န်း၌ ချေးစသော အညစ် အကြေးတို့ကို တားမြစ်ရန် အတွက် ပခုံး၌ ပဌမ ဝတ်ရုံအပ်သောသက်န်းဟု ဆိုလိုသည်။ မှတ်ချက်။ အံသကာသာဝ ပုဒ် အရ အံသကိုသ်ဟု ရေးခြင်း ဖြစ်ရာသည်။ အံသကိုဋ် ဟု ဋသလျှင်းချိတ်သတ် ရေးခြင်းကား ပခုံး၌သာ ဝတ်ရသော သက်န်းဖြစ်၍ အံသကူဋ် (ပခုံးစွန်း) ဟူသော ပုဒ်အရ ရေးခြင်း ဖြစ်ရာသည်။]

အံသာ—တရာသီ၏ သုံးဆယ်စိတ် တစိတ်။ အသံ။

“ရာသီအံသာ၊ လိတ္တာပေါ်နိပ်။” ရှေးကဗျာ ၈၀။ “ကာလရာဇာ၊ အံသာသည၊ မမြင်လနှင့်။” ကုသ* ၉၀။ “(ထို ၃၆၀) ရက်ကား နေသွား အံသာ ရက် မည်၏။ တအံ သာကား လိတ္တာ နာရီ ၆၀ ရှိ၏။” လောကုပ် ၁၁၄။ “အံသာသဒ္ဒါသည် အဘို့အစိတ်ကို ဟောသော ရုဋ္ဌသဒ္ဒါ ဖြစ်သောကြောင့် ဝိဂြိုဟ်မရ ကောင်း။ တနှစ်အဘို့၌ ရာသီစက်သို့ နေမင်းပတ်လေ သော ရက်ပေါင်းသုံးရာခြောက်ဆဲငါးရက်နှင့် တဆဲ ငါးနာရီ တပါဒ်ကို တဆဲနှစ်စပြု၍ တစုကို တရာသီ ခေါ်သည်။ ထိုတရာသီကို အစုသုံးဆယ်စပြုန်၍တစုကို တအံသာခေါ်သည်။” စွယ်၊ ပ ၃၆၅။

[ပါ။ အံသ။ အံသ-အဖို့အစု။]

အံသုဒက—နေလှမ်းပြီး လရောင်ခံထားသောရေ။

“အံသုဒက ရေဖြစ်အောင်ကိုလည်း ဥတုအားလျော် စွာ မြစ်ရေကို လုပ်ရာ၏။” ဥတု ၈။ “နေ့ကို တနေ့ ပတ်လုံး နေလှမ်း၍ ညဉ့်၌ တညဉ့်ပတ်လုံး လရောင်ခံ ပြီးသောရေသည် အံသုဒကရေမည်၏။” ယင်း ၉၇။ [ပါ။ အံသုဒက။ အံသု-အရောင်၊ ဒက-ရေ။]

အမ်းပြီးနမ်းပြီး—ဘယ်နည်းဖြင့်ဖြစ်ဖြစ် ပြီးသည်။

“ပတာပရမ်း၊ အမူသွမ်း၊ အမ်းပြီးနမ်းပြီးကိုင်။” ကဝိ သတ် * ၄၃၉။ “ရတနာသွီး၊ ချစ်မည်းနှင့်၊ အမ်းပြီး နမ်းပြီး၊ ဂဝံကြီးမှ။” ကဝိမဏ် ၂၀၉။ “ဘန္တေ

အရှင်ဘုရား။ ဂဝံဥဒါဟရဏံ၊ ဂဝံဥဒါဟရဏံကို။ ကရာတု၊ ရုပ်ပြီးစီရင်တော်မူနိုင်ပါမည်လော။ မဟာ ရာဇ၊ မင်းမြတ်။ အံသိဒ္ဓိနံသိဒ္ဓိ၊ အံပြီးနံပြီး (အမ်းပြီး နမ်းပြီး) ဟူ၍။ ဝုတ္တေ၊ ဆိုလတ်သော်။ သင်ပုန်း ကြီး ဋီကာပါဌ် အနက်။” ကဝိလက္ခဏာ ဝိသောဓနိ ၅၆၄။

[ပါ။ အံသိဒ္ဓိနံသိဒ္ဓိ။ အံ-အံဝိဘတ်၊ သိဒ္ဓိ၊ ပြီးခြင်း။ နံ-နံဝိဘတ်၊ သိဒ္ဓိ-ပြီးခြင်း။ ပါဠိသဒ္ဓါ၌ ဂဝံ-ဟူ သောပုဒ်ကို ရုပ်တွက်လျှင် အံဝိဘတ် ဖြင့်လည်း ပြီးသည်၊ နွားကိုဟု အနက်ပေးရသည်။ နံဝိဘတ်ဖြင့် လည်း ပြီးသည်၊ နွားတို့အား၊ နွားတို့၏ဟု အနက် ပေးရသည်။ ယင်းသို့ အံဖြင့်တွက်တွက် နံဖြင့်တွက် တွက် ပြီးသည်ကို အံပြီးနံပြီးဆိုရာမှ အမ်းပြီးနမ်းပြီးဟု မြန်မာငေါဟာရ ဖြစ်လာသည်။ ဤနည်းဖြင့်ဖြစ်ဖြစ် ထိုနည်းဖြင့်ဖြစ်ဖြစ် ပြီးနိုင်သည်ကို အမ်းပြီးနမ်းပြီး ဖြစ်သည်ဟု ပြောလေ့ရှိကြသည်။]

ဥ—ဂါထာမန္တန်တို့၌ ပြီးစီးအောင်မြင်စေရန် ထည့်ဆို ရသော အစချီစကားလုံး။

“သင်းထုံထုံဖြင့်၊ ဥ၊ ဥ၊ မချီ၊ သျန္တိမဖန်၊ မန္တန်မနိုး။” ကိန္နရီ* ၁၃၇။ “ဥ၊ ဥ မန်းမှတ်၊ မန္တန်စုတ်၊ မီးတုတ် ဂါထာဘယ်မျှနည်း။” စွယ်စုံ* ၄၉၆။ “ယတြာမန္တန်၊ ဥ၊ ခံသြောင်းရွတ်။” ပုည၊ ၂၊ ၄။ “အင်းလမ်းနှင့် စမစုံ သည်၊ ဥ၊ မပါ ထွက်ရပ်သို့မြန်း။” ကဝိသာ ၁၃၃။ “ဥ၊ စကြာဝဠာ၊ သင်္ချာပတ်ကုံး၊ ကျွန်လုံးနဲ့မျှ၊ အနန္တတည်း။” ကဝေ၊ ပ ၇၉။ “၁ ဥ၊ ကာရ-အလုံး စုံကို ဖျက်ဆီးတတ်သော ဥ၊ ၂ ဘုတ်ကိုဖျက်ဆီးတတ် သော ဥ၊ ၃ မြတ်သော ချီးမွမ်းခြင်း အကြောင်း ဖြစ်သော ဥ။” မုံမှတ် ၂၈။ [“ဂါထာမန္တန်တို့၌ ပြီးစီးအောင် မြင်စေခြင်းအလို့ငှာ ဩောင်း၊ ဥ၊ တို့ကိုအစထားသည် မှတ်လေ။... ဥသရ အထက်၌ အစုစနွတ်၍ နာဒဗိန္နုထိုးသည်ကို ‘ဥ’ ဟူ၍၎င်း နှာခေါင်းသို့ ‘လေသက်စေလျက် နှုတ်ခမ်းကို ပိတ်၍ရွတ်ရမည်။... ဩောင်းအနက်ကားကာရံစောင့် ရှောက်ပြီးစီးအောင်မြင်စေသတည်း ဟူလိုသည်။ ဥ— အနက်လည်း နည်းတူပင်ဖြစ်သည်။ အဝဇာတ်ရင်း တည်း။ ဩအဝသရေသုတ်ဖြင့် အဝကို ဩပြု၊ ဩကို ဝိပရိတ်ဥပြု၊ ဥ၊ ဩောင်း၊ အဝံသဒ္ဓါ ၃ ပါးသည်

အဝဇာတ်၊ အဝ-ရက္ခဏေဟု ဇာတ်နက်ကြားခြင်း
 ကြောင့် အဝတုရက္ခတု၊ ဘေးရန်ကို စောင့်ရှောက်
 ပါစေသတည်းဟု အနက်ပေးရသည်။” သတ်ထူး ၉၇။
 “ယောဂါ စာရဂိုဏ်းဝင် တန္တရယာန၊ ၎င်းတန္တရ
 ယာနမှ ဖြစ်ပွားလာသော မန္တရယာန... ထိုအယူ
 ဝါဒတွင် ဂါထာမန္တန်မန္တဗျာဒိတို့မှာ အဓိက အချက်
 ကြီးများဖြစ်၍ ‘ဥမ်’ခံသော ဂါထာမန္တန် များကို
 အသုံးပြုကြလေသည်။ ‘ဥမ်’ ဖြစ်ပေါ်လာပုံကား။
 ဟိန္ဒူဘာသာတွင် ၁ လောကကိုဖန်ဆင်းသောဗြဟ္မ၊
 ၂ လောကကိုတည်အောင်ပြုသောပိဿနိုးခေါ်ဗိဿုနု
 နတ်မင်း၊ ၃ လောကကို ဖျက်ဆီးနေသောသျှိဗခေါ်
 သျှိဗမန်နတ်မင်း၊ ဤ၃ပါးကို ရတနာသုံးပါးဟုယူသည်။
 ဤရတနာ ၃ ပါးကို ပူဇော်ခြင်း ဆုတောင်းခြင်းပြု
 သောအခါ ထိုသုံးပါးတို့၏ အဆုံးသရသံများကိုယူ၍
 တပေါင်းတည်း ရွတ်လေသည်။ ဤသို့လျှင် ဗြဟ္မမှ
 (အ)၊ ဗိဿုနုမှ (အု)၊ သျှိဗမန်မှ (မ်)၊ ဤ အ-အု-
 မ် သုံးလုံးကို တပေါင်းတည်းပြု၍ ရွတ်သောအခါ
 (ဥမ်) ဟု အသံထွက်လာသည်။ ဤသို့အားဖြင့်

ဥမ်သည် ဟိန္ဒူဘာသာနှင့် ဆက်စပ်နေကြောင်း သိ
 ရသည်။” မဟာယာန ၁၆၀။]

ဥပတ္တက—ရူးသောသူ။ အရူး။

“သွန်သင် မတတ်၊ မိုက်ညှက် ကပ်နှင့်၊ ဥပတ္တက
 ဗောလ။” ဇင်ကန် ၄၄။ “လောက၌ ဥပတ္တကသည်
 ကိုယ်ကိုကိုယ်ရှင် ငါသည်ဥပတ္တကဖြစ်သည်ဟု မသိနိုင်
 သကဲ့သို့။” ဗြဟ္မ ၄၇။ “လောက၌ စိတ်ကို အစိုးမရ
 သောသူကို ဥပတ္တက အရူးဟု ခေါ်ကြသည်။” ဗုဒ္ဓသင်
 ၁၁၁။ “ပုထုဇနော ဥပတ္တကော။” [ပါ၊ ဥပတ္တက။]

ဩတ္တပ္ပ—မကောင်းမှုမှကြောက်ခြင်း။

“ခဲမုားပေါင်း၊ ကျင့်မကောင်းကို၊ ကြောက်ညောင်း
 လန့်ထ၊ ဩတ္တပ္ပ ကား။” ရာသီ* ၂၃။ “မချိုလှုံလ၊
 သူရဲစသား၊ ဩတ္တပ္ပ ရဲလောင်း၊ ကျုံးမြောင်း ဟိရိ၊
 ရဲဘိတံခါးစောင့်။” သမန်၊ ပ ၂၄၁။ “ဟိရိဩတ္တပ္ပ
 တရားနှစ်ပါးသည်လောကကိုထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်
 ကုန်သော ကြောင့် လောက ပါလ တရားမည်၏။”
 နုဝဏ်၊ ပ ၂၇၉။ [ပါ၊ ဩတ္တပ္ပ။]

၁၃၂၉ ခု၊ တပို့တွဲ လပြည့်ကျော် ၅ ရက်၊

၁၉၆၈ ခု၊ ပေပော်ဝါရီလ ၁၈ ရက်၊ တနင်္ဂနွေနေ့တွင်

ရေးသား၍ပြီးသည်။

နေ့ခင်းအိပ်

နောက်ဆက်တွဲ

ရေးထုံးနှင့် စာလုံးပေါင်း

ပါဠိသက်ဝေါဟာရသည် ၁ မူလပါဠိဘာသာအသွင်အတိုင်း ဖြစ်လာသောဝေါဟာရ၊ ၂ မြန်မာဘာသာ အသွင်ဖြင့် ဖြစ်လာသောဝေါဟာရ ဟု ၂ မျိုးရှိသည်။ ယင်း ၂ မျိုးအနက် ပါဠိဘာသာအသွင်အတိုင်း ဖြစ်လာ သော ဝေါဟာရသည်လည်း ၂ မျိုးရှိသည်။ ပဌမတမျိုးမှာ ပါဠိဘာသာပုဒ်ရင်းအတိုင်း သုံးစွဲသော ဝေါဟာရ ဖြစ်သည်။ ယင်းတို့ကား-

ကတိ၊ ကာလ၊ ခဏ၊ ဂါထာ၊ စေတနာ၊ ဆန္ဒ၊ ဇာတိ၊ ဉာတိ၊ ဌာန၊ တဏှာ၊ ထာဝရ၊ ဒေသ၊ ဒုက္ခ၊ ဓန၊ နာမ၊ နိစ္စ၊ ပကတိ၊ ပဓာန၊ ဖလ၊ ဗလ၊ ဘဝ၊ မာန၊ မူလ၊ ယေဘုယျ၊ ဓာဂ၊ လောက၊ ဝါသနာ၊ ဝီရိယ၊ ဝေါဟာရ၊ သဘာဝ၊ ဟာသ၊ အာဏာ၊ ဥပမာ.... စသည်တို့ဖြစ်သည်။

ဒုတိယ တမျိုးကား ပါဠိဘာသာပုဒ်ရင်းအတိုင်းတွင် အနည်းငယ် အသံရှည် (ဒီသ) ပြုလုပ် သုံးစွဲသော ဝေါဟာရ ဖြစ်သည်။ ယင်းတို့ကား-

ကိလေသ-ကိလေသာ၊ ကေသ-ကေသာ၊ ကေသရ-ကေသရာ၊ ကမ္မလ-ကမ္မလာ၊ ခေမ-ခေမာ၊ ခန္ဓ-ခန္ဓာ၊ ဂေဟ-ဂေဟာ၊ ဇေယ-ဇေယာ၊ တာဝတိံသ-တာဝတိံသာ၊ တုသိတ-တုသိတာ၊ တူရိယ-တူရိယာ၊ တေဇ-တေဇာ၊ ဒါယက-ဒါယကာ၊ ဒီပ-ဒီပါ၊ ဒေသန-ဒေသနာ၊ ဒုက္ကရ စရိယ-ဒုက္ကရစရိယာ၊ ပဒုမ-ပဒုမာ၊ ပရိက္ခာရ-ပရိက္ခရာ၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓ-ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ၊ ဗျူဟ-ဗျူဟာ၊ ယာစက-ယာစကာ၊ ယောဇန-ယူဇနာ၊ ရတန-ရတနာ၊ ရသ-ရသာ၊ အရဟန္တ-ရဟန္တာ၊ ဧဝဂ-ဧဝဂါ၊ လောဟ-လောဟာ၊ ဝေဇယန္တ-ဝေဇယန္တာ၊ သာသန-သာသနာ၊ သုရ-သုရာ၊ သံဃ-သံဃာ၊ သံသာရ-သံသာရာ၊ သစ္စ-သစ္စာ၊ ဟံသ-ဟံသာ၊ အဘိဓမ္မ-အဘိဓမ္မာ၊ အရိယ-အရိယာ၊ အက္ခရ-အက္ခရာ၊ အင်္ဂ-အင်္ဂါ၊ ကုဋိ-ကုဋီ၊ တိထိ-တိထီ၊ တန္တိ-တန္တီ၊ ပဟေဋ္ဌိ-ပဟေဋ္ဌီ စသည်တို့ဖြစ်သည်။

မြန်မာဘာသာအသွင်ဖြင့် ဖြစ်လာသော ဝေါဟာရများကား မူလပါဠိဘာသာပုဒ်တွင် အဆုံးဗျည်းကို အသတ်ပြုလုပ်၍ ရှေးအက္ခရာနှင့် တွဲစပ်ရွတ်ဆိုခြင်းဖြင့် မြန်မာဝေါဟာရအဖြစ်သို့ ရောက်လာသော ဝေါဟာရများ ဖြစ်သည်။ အဆုံးတွင် ဗျည်း ၂ လုံးဆင့်နေလျှင် အောက်ဗျည်းကျေပျောက်၍ အထက်ဗျည်းကို အသတ်ပြုလုပ် လေသည်။ မြန်မာဘာသာ အသွင်ဖြင့် ဖြစ်လာသော ပါဠိသက် ဝေါဟာရများကို အသတ်အက္ခရာစဉ် အတိုင်း အောက်တွင်ဖော်ပြထားပါသည်။

က် စက်၊ စက္ကဝက်၊ နရက်၊ ဝိတက်၊ ဝိပါက်၊ ကော်၊ ကရဝိက်၊ စေတသိက်၊ ဘိသိက်၊ ယမိုက်၊ ပါမောက်၊ ဒုက်၊ ပါမုက်၊ ပဏ္ဍုက်၊ လောကန္တရိက်၊ သုက်။

ခ ပဉ္စသိခ၊ မုခ။

ဂ ကလိယုဂ်၊ ပြုယုဂ်၊ ဘဝဂ်၊ မဂ်၊ ယုဂ်၊ တေဒဂ်။

ယ မိုဃ်။

- င် ပဉ္စင်၊ ဗေဒင်၊ လောဟိတင်။
- စ် ကေဝုဏ်၊ ဗဟုဝုဏ်၊ ဝုဏ်၊ ဥဏ်။
- ဇ ပဒေသရာဇ်၊ ကေရာဇ်၊ သက္ကရာဇ်၊ ယဇ်၊ ပရိဗိုဇ်။
- ဉ သမ္ပဇဉ်။
- ဋ ကရကဋ္ဌ၊ ဒုပဋ္ဌ၊ မကိုဋ္ဌ၊ ဂိဇ္ဈကုဋ္ဌ။
- ဌ ပါဌ၊ ဆဌ၊ အဌ။
- ဏ ကနက္ကဒဏ်၊ ဉာဏ်၊ ဒဏ်၊ သုဘကိဏ်၊ ကာမဂုဏ်၊ ဂုဏ်၊ အရုဏ်၊ ကရိုဏ်း၊ ကသိုဏ်း။
- တ ဇာတ်၊ ဓာတ်၊ နိပါတ်၊ နဝရတ်၊ နက္ခတ်၊ ပဋိပတ်၊ ပရိယတ်၊ ပညတ်၊ ပရမတ်၊ ပါဏာတိပါတ်၊ ပိဋကတ်၊ ပိဏ္ဍပါတ်၊ ဗောဓိသတ်၊ ဓမ္မသတ်၊ ရာဇသတ်၊ လောကဓာတ်၊ ဝစီဝိညတ်၊ ဝိဘတ်၊ မန္ဓာတ်၊ သမသတ်၊ သမာပတ်၊ အမတ်၊ အဋ္ဌပွတ်၊ စိတ်၊ နိမိတ်၊ ပရိတ်၊ ပရောဟိတ်၊ မိတ် (ဆွေ)၊ မုဟုတ်၊ ဝိပ္ပယုတ်၊ သမ္ပယုတ်၊ သမုတ်။
- ထ ယာပိုထ်၊ ဣရိယာပုထ်။
- ဒ စိတ္တပ္ပါဒ်၊ ပါဒ်၊ ဥပဒ်၊ ဥပါဒ်၊ ပြာသဒ်၊ ဂေါမိဒ်၊ ကမ္မဇိဒ်၊ ပုညဇိဒ်၊ ကုမုဒ်၊ ဇနပုဒ်၊ ပုဒ်။
- ဓ ပဋိသေဓ်။
- န ကန်၊ ဆဒ္ဒန်၊ ဇေတဝန်၊ ဌာန်၊ တိရစ္ဆာန်၊ ဓမ္မခန်၊ နိဗ္ဗာန်၊ ပဟာန်၊ ပဋိဘာန်၊ ပစ္စုပ္ပန်၊ ပုထုဇန်*၊ ဗိတာန်၊ ဗိမာန်၊ မန္တန်၊ မာန်၊ သမုဋ္ဌာန်၊ သုသာန်၊ သန္တာန်၊ သဏ္ဍာန်၊ သန္နိဋ္ဌာန်၊ အဓိဋ္ဌာန်၊ အပါဒါန်၊ ကေန်၊ ဥပါဒါန်၊ ကမ္မဋ္ဌာန်၊ ဂဏန်း၊ စန်း၊ ဆန်း၊ နိဒါန်း၊ ပဋ္ဌာန်း၊ အာဝဇ္ဇန်း၊ ကသိန်၊ ကဝိန်၊ ဒေဝိန်၊ မုနိန်၊ မိဂဒါဝုန်၊ ဂဠုန်၊ ပဇ္ဇုန်။
- ပ် ကပ်၊ ကလာပ်၊ ပညပ်၊ မဏ္ဍပ်၊ လပ်၊ ဇမ္ဗုဒိပ်၊ တမ္ဗဒိပ်၊ သံခိပ်၊ ရုပ်၊ သရုပ်။
- ဗ ခြမ်။
- မ် ကံ၊ နာမ်၊ ဥေယျဓံ၊ ပရိကံ၊ ယံ၊ ရာဇဓံ၊ လောကဓံ၊ သုဝဏ္ဏသံ၊ အရံ၊ ကံ၊ ထူပါရံ၊ ဓမ္မာရံ၊ နိဂံ၊ ပဋိလုံ၊ ဝိသုက္ကံ၊ သရဏဂုံ၊ အနုလုံ၊ အာဂုံ၊ အာရုံ၊ ဣဋ္ဌာရုံ၊ အနိဋ္ဌာရုံ၊ ဥဏ္ဏလုံ။
- ယ် နိကာယ်၊ ပရိယာယ်၊ သပ္ပာယ်၊ ရူပကာယ်၊ အန္တရာယ်၊ အဓိပ္ပာယ်၊ အပါယ်၊ ဥပဇ္ဈာယ်၊ ကိုယ်။
- ရံ နဂိုရံ၊ ဗြဟ္မစိုရံ၊ မြင်းမိုရံ၊ ဝိနည်းမိုရံ၊ ဝိဇ္ဇာစိုရံ၊ ယုဂန္ဓိုရံ၊ အဿတိုရံ၊ ထေရံ။
- လ် ကုသိုလ်၊ အကုသိုလ်၊ တက္ကသိုလ်၊ ပုဂ္ဂိုလ်၊ ပိုလ်၊ ဖိုလ်၊ ဖလ်၊ မသာရဂလ်။
- ဝ် ဇီဝဇိုဝ်း၊ သိဉ္စိုဝ်း။
- သ် ဇောတရသ်၊ နဂပါသ်၊ သမာသ်၊ ဟတ္ထပါသ်၊ ဥပုသ်၊ ကေသိသ်။
- ဟ် ဂြိုဟ်၊ ရာဇဂြိုဟ်၊ သဂြိုဟ်၊ သိဟ်။
- ဋ် သီဟိုဋ်၊ ပြုဗ္ဗာသဋ်၊ ဥတ္တရာသဋ်။

ပါဠိဘာသာ မတတ်ကျွမ်းသောသူများသည် ပါဠိသက်ဝေါဟာရများကို ရေးသားရာ၌ စာလုံးအက္ခရာ မှန်ကန်စွာမရေးသားတတ်ပဲ မှားယွင်းရေးသားမိတတ်ကြသည်။ သို့ဖြစ်၍ မည်သည့်ပုဒ်များကို မည်သည့်အက္ခရာဖြင့် ရေးရသည် မည်သို့ရေးရသည်ဟူသော စာလုံးပေါင်းကိုအောက်တွင် အက္ခရာစဉ်အတိုင်း ဖော်ပြထားပါသည်။ ယင်းသို့ ဖော်ပြရာ၌ ပါဠိသက်ဝေါဟာရရှိသမျှကို ပြဆိုမည်မဟုတ်ပဲ များသောအားဖြင့် မှားယွင်းရေးသားမိတတ်သည့် ပုဒ်များကိုသာ ပြဆိုမည်ဖြစ်ပါသည်။

- က ကတိ (ဝန်ခံ) ကို ကကြီးနှင့်ရေးရသည်။ စေတသိက်၊ ပုဏ္ဏရိုက်၊ ဘိသိက်၊ လောကန္တရိုက်၊ ကောသနိက်၊ ဒိသာပါမုက်၊ ပဏ္ဍုက်၊ သုက်သွေးတို့ကို ကသတ်ရေးရသည်။
- ခ ပဉ္စသိမ်၊ ဗလဝါမုမ်၊ မုမ်ပေါက်တို့ကို ခကွေးသတ်ရေးရသည်။
- ဂ မာဂဓ၊ အန္တောဂဓ၊ ယာဂု၊ ဂေါဏ၊ ယောဂီ၊ ယောဂါဝစရ၊ မဟဂ္ဂုတ်၊ ဥပဂုတ်၊ ဂဏ္ဍီ၊ သကဒါဂါမ်၊ အနာဂါမ်၊ ဘဝဂ်၊ ဝဂ်ဗျည်း၊ မဂ်၊ ဝိဒဂ်ကျမ်း၊ တေဒဂ်၊ မဟာဒုဂ်၊ ယုဂ်၊ ကလိယုဂ်၊ ပြယုဂ်တို့ကို ဂငယ်၊ ဂငယ်သတ်နှင့် ရေးရသည်။
- ဃ သဒ္ဓိကာရဗြဟ္မာ၊ ဒီဃ၊ အာယုဒီဃ၊ သရာဝါသ၊ မာသ၊ ဩသ၊ အနုဋ္ဌ၊ ဗျဋ္ဌစာ၊ အာသာတ၊ မာတု သာတကတို့ကို ဃကြီးနှင့်ရေးရသည်။
- င ကုက္ကံမံ၊ ဂင်္ဂါ၊ တဒင်္ဂ၊ ပဉ္ဇင်္ဂ၊ မင်္ဂလာ၊ ဝင်္ဂပါ၊ ဝင်္ဂဝုတ်၊ ဝင်္ဂန္တ၊ ဝသံဝဏ်၊ သင်္ကာ၊ သင်္ကေတ၊ သင်္ခါ၊ သင်္ချာ၊ သင်္ဂါယနာ၊ သင်္ကြန်၊ သင်္ဂြိုဟ်၊ သင်္ဂဟ၊ သင်္ခာ၊ သေနင်္ဂ၊ သိင်္ဂနိက်၊ သိင်္ဂါ၊ သိင်္ဂီ၊ အင်္ဂါ တို့ကို င ကင်းစီးနှင့် ရေးရသည်။
- စ မုဉ္ဇစေတနာ၊ ဗျဋ္ဌစာ၊ သီဟစာ၊ ကေစာ၊ ကေဝုဏ်၊ ဗဟုဝုဏ်၊ ဝေဝုဏ်ပရိယာယ်၊ ဥဏ်၊ နိဏ်၊ ဇာဏ်မြစ်၊ ပစ္စန္တရစ်တို့ကို စလုံး၊ စလုံးသတ်နှင့်ရေးရသည်။
- ဆ မစ္ဆေရ၊ မစ္ဆရိယ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊ ဥပစ္ဆေဒ၊ ဝိနိစ္ဆယ၊ ပုစ္ဆာ၊ ဝိစိကိစ္ဆာ၊ ဣစ္ဆာသယ၊ ပရိစ္ဆေဒတို့ကို ဆလိမ် နှင့် ရေးရသည်။
- ဇ အဉ္ဇလီ၊ နေရဉ္ဇရာ၊ ဝါဏီဇ၊ ဝိသဇ္ဇနာ၊ ဝိဇ္ဇာ၊ အဝိဇ္ဇာ၊ လဇ္ဇီ၊ အလဇ္ဇီ၊ မဉ္ဇူ၊ မဉ္ဇူသကာ၊ ယာဇ်၊ ပဒေသရာဇ်၊ ကေရာဇ်၊ သက္ကရာဇ်၊ ပရမိုင်တို့ကို ဇကွဲ၊ ဇကွဲသတ်နှင့် ရေးရသည်။
- ဈ ဆည်းဈာ၊ မဇ္ဈိမပဋိပဒါ၊ မဇ္ဈေဝီထိ၊ ဂိဇ္ဈကုဋ်၊ သရဇ္ဈာယ်၊ ဥပဇ္ဈာယ်တို့ကို ဈမြင်းဆွဲနှင့် ရေးရသည်။
- ည ၁။ ဉာဏသမ္ပယုတ်၊ ဉာတကာ၊ ဉာတိ၊ ဥေယျဓံ၊ ဉာဉ်၊ ဉာဏ်တို့ကို ဉလေးနှင့် ရေးရသည်။
၂။ ကညာ၊ ကတညုတ၊ ပညာ၊ သာမည၊ အညမည၊ အရညဝါသီ၊ အရညကင်စုတင်၊ အနုညာတ၊ သဗ္ဗညု တို့ကို ဉကြီးနှင့် ရေးရသည်။
၃။ ဒက္ခိကာယဉ်၊ ပဋိညာဉ်၊ ပုထုဇဉ်၊ ဘောဇဉ်၊ ယာဉ်၊ ဝိညာဉ်၊ သမ္ပဇဉ်၊ ဉာဉ်၊ သင်မြေ၊ အယဉ်၊ အဘိညာဉ်၊ ဉယျာဉ်၊ ဉယျောဇဉ်တို့ကို ဉလေးသတ်နှင့် ရေးရသည်။
၄။ အာဇာနည်၊ ဥဒည်းတောင်၊ ကစ္ဆည်း၊ တောဒည်း (ဆန်းကျမ်း)၊ နည်း၊ နိဿယည်း၊ ယောပည်း၊ ပစ္စည်း၊ ဗျည်း၊ ဥဘတောဗျည်း၊ မိတည်း၊ ဝိနည်း၊ အရည်း၊ ဥပနိဿယည်းတို့ကို ဉကြီးသတ်နှင့် ရေးရသည်။

- ၄ ကဏ္ဍကောစ၊ ဝဇ္ဇ၊ သံဝဇ္ဇ၊ ပဋိပက္ခ၊ ပဋိပတ်၊ ပဋိဘာန်၊ ပဋိရူပ၊ ပဋိသန္ဓေ၊ မဇ္ဈိမပဋိပဒါ၊ ကုဋီ၊ ဋီကာ၊ ကုဋေ၊ ကရကဋ်၊ ဝဋ်၊ ဂိဇ္ဈကုဋ်၊ စိတ္တကုဋ်၊ မကိုဋ်၊ ပဋိညာဉ်တို့ကို ဋသံလျှင်းချိတ်နှင့်ရေးရသည်။
- ၅ ၁။ ပဌမ၊ ပါဌသေသ၊ ဌာန၊ ဌာနီ၊ ဌာနေ၊ ဌာနန္တရ၊ နိဂဏ္ဌ၊ ဂဏ္ဌ၊ ဌီ၊ ဌာန်၊ ကဏ္ဌဌာန်၊ သဏ္ဌာန်၊ ပါဌ်တို့ကို ဌဝမ်းပဲလေးနှင့်ရေးရသည်။
 ၂။ ကုဋ္ဌနန္ဒာ၊ ဥက္ကဋ္ဌ၊ ဝါစာသိလိဋ္ဌ၊ ဆဋ္ဌ၊ ဧဋ္ဌ၊ ရဋ္ဌ၊ သံသဋ္ဌ၊ အဋ္ဌကထာ၊ ကောဋ္ဌာသ၊ ဣဋ္ဌာရုံ၊ အနိဋ္ဌာရုံ၊ ဝိဝဋ္ဌဌာယီ၊ ဒိဋ္ဌ၊ ဒိဋ္ဌိ၊ ပဉ္စပတိဋ္ဌိတ၊ မုဋ္ဌော၊ မုဋ္ဌာန်၊ သမုဋ္ဌာန်၊ သန္နိဋ္ဌာန်၊ အဓိဋ္ဌာန်၊ ပြဋ္ဌာန်း၊ ပဋ္ဌာန်းတို့ကို ဌဝမ်းပဲကြီးနှင့်ရေးရသည်။
- ၆ ကဏ္ဏ၊ ပိဏ္ဏပါတ်၊ ပုဏ္ဏရိက်ကြာ၊ မဏ္ဏလ၊ စဏ္ဏာလ၊ ဘဏ္ဏာ၊ ပဏ္ဏကမ္မလ၊ ပိဏ္ဏတ္ထ၊ ပဏ္ဏိတ်၊ ပဏ္ဏက်၊ အာမေဋိတ်၊ မဏ္ဏိုင်၊ မဏ္ဏပ်တို့ကို ဋရင်ကောက်နှင့်ရေးရသည်။
- ၇ အာယုဝဇ္ဇန၊ ဂုဏဝုဇ္ဈိ၊ ဝယဝုဇ္ဈိတို့ကို ဋရင်ကောက် ခရေမှုတ်ဆင့်နှင့် ရေးရသည်။
- က ကသျှာဏ၊ ဂုဏ၊ ဉာဏ၊ ဒက္ခိဏ၊ နိဝရဏ၊ ပမာဏ၊ ပေါရာဏ၊ မရဏ၊ ကဏ္ဏသုခ၊ ပုဏ္ဏမာ၊ ပုဏ္ဏမိ၊ ပုဗ္ဗဏ္ဏ၊ ဝဏ္ဏ၊ သုဝဏ္ဏ၊ ဝဏ္ဏဒသက၊ အဒိဏ္ဏ၊ အဏ္ဏဝါ၊ ဥဏ္ဏသုံ၊ ကရုဏာ၊ ပမာဏ၊ ပါဏာတိပါတ်၊ လက္ခဏာ၊ အာဏာ၊ လက်ဆောင်ပဏ္ဏာ၊ ပဏ္ဏာကာရ၊ မဏိ၊ မဏိဇလာတိရယ်၊ မဏိမေခလာ၊ အာဝေဏိကဒုက္ခ၊ စုဏ္ဏိယ၊ ပဝေဏိ၊ ဧဏိ၊ အက္ခောဘဏိ၊ အဏုပ္ပ၊ ပရမာဏုပ္ပ၊ ဂုဏေး၊ ဝါဏိဇ၊ ကနက္ကဒဏ်၊ ကုမ္ဘဏ်၊ ဒဏ်၊ နဝဒဏ်၊ ပရဝဏ်၊ ဗြဟ္မဒဏ်၊ ဘဏ်၊ ဝသီဝဏ်၊ သုဝဏ်၊ ရောဝဏ်၊ ဂဏန်း၊ လိုဏ်၊ ပရိဝဏ်၊ အရုဏ်၊ ဥဒါဟရုဏ်၊ ဗျာကရုဏ်၊ အဓိကရုဏ်၊ တုရိဏ်ဘိုင်၊ ဓမ္မကရိဏ်၊ ကသိုဏ်းတို့ကို ဏကြီး၊ ဏကြီးသတ်နှင့်ရေးရသည်။
- တ ဂရုကတ၊ နဝတတ်၊ အနောတတ်၊ စိတြ၊ မတြ၊ သတြတို့ကို တဝမ်းပူနှင့် ရေးရသည်။
- ထ တိထိ၊ မေထုန်၊ ဝတ္ထုကံ၊ သတ္တန္တရကပ်၊ ဂန္ထန္တရ၊ ဟတ္ထပါသ်၊ ယာပိုဏ်၊ ဣရိယာပုဏ် တို့ကို ထဆင်ထူးနှင့်ရေးရသည်။
- စောဒက၊ စောဒနာ၊ သံသေဒဇ၊ ဘဒ္ဒကမ္ဘာ၊ ဥပဒ္ဒဝေါ၊ စန္ဒ၊ ဆန္ဒ၊ နိဗ္ဗိန္ဒ၊ သမ္ဘိန္ဒ၊ ဣန္ဒ၊ သိဒါ၊ သမ္ဘိတရား၊ အရပ်ဒိသာ၊ စတုဒိသာ၊ ဒုပိကာ၊ ဗိန္ဒ၊ ဝိဒဂ်ကျမ်း၊ တေဒဂ်၊ ဒဏ်၊ ဗြဟ္မဒဏ်၊ မဟာဒါန်၊ ဆဒ္ဒန်၊ ဂေါမိဒ်၊ စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ ပဋိပဒ် (ပဋိပဒါ)၊ လဒ်၊ အရိမဒ်၊ ဥပဒ်၊ ဥပါဒါန်၊ ပိုဒ်၊ ပုဒ်၊ ပုဒ်မ၊ ဇနပုဒ်၊ တောဒည်း (ဆန်းကျမ်း)၊ ကမ္မဇိဒ်၊ ပုညဇိဒ်၊ ပြာသာဒ်၊ သမုဒ် (သမုဒ္ဒရာ)၊ ကြာကုမုဒ်၊ တက္ကဒ္ဒန်းတို့ကို ဒဒွေး၊ ဒဒွေးသတ်နှင့်ရေးရသည်။
- ကောဓ၊ နိရောဓ၊ ပလိဗောဓ၊ မဂဓတိုင်း၊ မာဂဓဘာသာ၊ သာဓက၊ ဂန္ဓကုဋီ၊ ဂန္ဓမာ၊ ဂန္ဓမာဒနုတောင်၊ နိဗဒ္ဓ၊ ဗဟိဒ္ဓ၊ ဝိရုဒ္ဓ၊ သိန္ဓဝ (သိန္ဓောမြင်း)၊ ထိနမိဒ္ဓ၊ ဂန္ဓာရတိုင်း၊ ဂန္ဓာရီ၊ နိဂြောဓာရုံ၊ ပဋိသန္ဓာရ၊ မုဒ္ဒါဘိသိက်၊ သုဓာဘုတ်၊ သဒ္ဓါတရား၊ သိဒ္ဓိ၊ ကာယသိဒ္ဓိ၊ ပီယသိဒ္ဓိ၊ ဝိရောဓိ၊ သမာဓိ၊ သမ္မောဓိ၊ အဓိကရုဏ်း၊ အဓိပတိ၊ ဥပဓိရုပ်၊ တန်ခိုးဣဒ္ဓိ၊ ဂန္ထဓူရ၊ မဓ၊ သာဓ၊ သာဓကီဋ္ဌနသဘင်၊ သိန္နုမြစ်၊ စတုမဓူ၊ ဓူဝံကြယ်၊ နိစ္စဓူဝ၊ သန္ဓေ၊ ပဋိသန္ဓေ၊ အနုသန္ဓေ၊ ဝိနည်းဓိရ်၊ ဝိဇ္ဇာဓိရ်၊ ဓာတ်၊ မန္ဓာတ်မင်း၊ လောကဓာတ်၊ ဓိဋ္ဌာန်၊ အဓိဋ္ဌာန်၊ အဓိပ္ပါယ်၊ ဒေဝဓ၊ ရာဇဓ၊ လောကဓ၊ အဓိဋ္ဌာန်တို့ကို ဓအောက်ချိုက်နှင့် ရေးရသည်။

- န ကနက်၊ ကနက္ကဒဏ်၊ သဒ္ဓါပသန္န၊ သဒ္ဓိဋ္ဌာန်၊ သဒ္ဓိပါတ်၊ အဒိန္နာဒါန်၊ စန္ဒရကန်၊ ပဟာန်၊ ဗိတာန်၊ ဗိမာန်၊ မရဏာသန်၊ မဟာဒါန်၊ ဝသန်၊ ဝေဇယန်၊ ဝေနေ၊ ဝေနေယျ၊ ဝေယန်၊ ဝေဠုဝန်၊ ဝဿာန် (မိုးဥတု)၊ ဝေဿန် (ဝေဿန္တရာ)၊ သာမန်၊ သမုဋ္ဌာန်၊ သူရကန်၊ သင်္ကြန်၊ သတ္တဘန်၊ သတ္တရဗ္ဘာန်၊ သုသာန်၊ စိတ်သန္တာန်၊ ပုံသဏ္ဌာန်၊ အနုမာန်၊ အနေကန်၊ ကေန်၊ ကဝိန်၊ ဒေဝိန်၊ ရာဇိန်၊ အာလိန်ငါးဆင့်၊ တာဝတိန်၊ ပဇ္ဇိန်၊ မဟာဝုန်တော၊ မိဂဒါဝုန်၊ မေထုန်၊ မြေဝသုန် တို့ကို နငယ်၊ နငယ်သတ်နှင့် ရေးရသည်။
- ပ မနာပ၊ အမနာပ၊ သာရုပ္ပ၊ ဝင်္ကပါ၊ ကပ္ပိ၊ ကပ္ပိယ၊ ကပ္ပဋ္ဌိ၊ သပ္ပိယံ၊ အဓိပ္ပိယံ၊ သဒ္ဓိပါတ်၊ တခံဏ္ဍပုတ်၊ နဂါးပါယ်၊ ဟတ္ထပါယ်၊ မုခပါဌ်၊ ဗျုပ္ပတ်၊ အဋ္ဌပုတ်၊ ပညပ်၊ ပြကတေ၊ ပြတာန်၊ ပြဋ္ဌာန်၊ ပြုဗ္ဗာ၊ ကပ်၊ ကလာပ်၊ မဏ္ဍပ်၊ လပ်လာဘ၊ ဝိကပ်၊ ဟိရေတ္တပ်၊ တမ္ပဒိပ်၊ သံခိပ်တို့ကို ပစောက်၊ ပစောက်သတ်နှင့် ရေးရသည်။
- ဖ သမ္ပပ္ပလာပ၊ မဟပ္ပလာ၊ ဝေဟပ္ပိလ်တို့ကို ဖဦးထုပ်နှင့် ရေးရသည်။
- ဗ ဗလ၊ ဗလဝ၊ ကာယဗလ၊ ဉာဏဗလ၊ ကမ္မလ၊ ဗာလ၊ ဗာဟိယ၊ ဗာဟု၊ အရှေ့ပြုဗ္ဗာ၊ ပုဗ္ဗာရုံကျောင်း၊ ဗဟုဝုစ်၊ ဗလိနတ်စာ၊ ဒုဗ္ဗလ၊ ပဗ္ဗတ၊ ပဗ္ဗဇ္ဇ၊ ဗိဘာန်၊ ဗိမာန်၊ ကမ္မုဏ္ဍိယ၊ ပလိဗောဓ၊ ဗောဓိမဏ္ဍိုင်၊ ပုဗ္ဗဏ္ဍ(ပဲ) တို့ကို ဗထက်ချိုက်နှင့် ရေးရသည်။
- ဘ ဥသဘ၊ ပရိဘာသ၊ ဝိသဘာဝအာရုံ၊ ဩဘ၊ အက္ခောဘဏီ၊ ပရိဘောဂ၊ အဗ္ဘုတ၊ ဒုဗ္ဘိက္ခန္ဓရကပ်၊ ဝိဘတ်၊ ပရဘုတ်၊ မဟာဘုတ်၊ သုဓာဘုတ်၊ သတ္တရဗ္ဘန်၊ သတ္တဘန်၊ သမ္ဘိန္ဒ၊ ယေဘုယျတို့ကို ဘကုန်းနှင့်ရေးရသည်။
- မ ထောမနာ၊ အမနာပ မုက္ခပါဌ်၊ နာမ်၊ သဗ္ဗနာမ်၊ အနုပ္ပကမ်း၊ ဘေဘျမ်းတို့ကို မ၊ မသတ်နှင့် ရေးရသည်။
- ယ ပယောဂ၊ ပြယုဂ်၊ မစ္ဆရိယ၊ သေဘုယျ၊ မာယာ၊ နိကာယ်၊ ပရိယာယ်၊ ရူပနိကာယ်၊ သဒ္ဓနိကာယ်၊ သပ္ပိယံ၊ အဓိပ္ပိယံ၊ ဥပဇ္ဈာယ်၊ အန္တရာယ်၊ ကိုယ်တို့ကို ယပက်လက်၊ ယပက်လက်သတ်နှင့် ရေးရသည်။
- ရ ကေသဆုဇာ၊ ဂါရဝ၊ သဆုဝါသ၊ ထာဝရ၊ ကြယ်တာရာ၊ ဗျာပါရ၊ အနှစ်သာရ၊ ပရိယတ်၊ တုရိဏ်တိုင်၊ မထေရ်၊ ဝိနည်းခိုရ်၊ ဝိဇ္ဇာခိုရ်၊ ပဟိရ်စည်၊ ဗြဟ္မစိုရ်၊ ယုဂန္ဓိရ်၊ အင်္ဂုတ္တိရ်၊ အဿတိုရ် တို့ကို ရကောက်၊ ရကောက်သတ်နှင့် ရေးရသည်။
- လ ဒုလ္လဘ၊ ဝိပ္ပလ္လဘ၊ သလ္လဘ၊ အာသဘ၊ သလ္လဘဝတီ၊ ပလ္လင်၊ မောဂ္ဂလာန်၊ ပုလ္လိုင်၊ ဣတ္ထိလိင်၊ အာလိန်၊ ဥက္ကလုံ၊ ကုသိုလ်၊ အကုသိုလ်၊ ပုဂ္ဂိုလ်၊ ပိုလ်၊ ဖိုလ်၊ တက္ကသိုလ်၊ ဖလ်တို့ကို လလေး၊ လလေးသတ်နှင့် ရေးရသည်။
- ဝ ဇီဝဇိဝ်း၊ သိဉ္စိုဝ်းတို့ကို ဝသတ်နှင့်ရေးရသည်။
- သ ဒုဿီလ၊ နိဿယည်း၊ နိဿယ၊ မိဿာသီ၊ ဇောတရယ်၊ နဂါးပါယ်၊ ပန္နရယ် (ပန္နရယ်-လပြည့်နေ့)၊ ဟတ္ထပါယ်၊ ဥပုသ်တို့ကို သအက္ခရာ၊ သသတ်နှင့် ရေးရသည်။
- ဟ ဂြိုဟ်၊ ရာဇဂြိုဟ်၊ သဂြိုဟ်တို့ကို ဟသတ်နှင့် ရေးရသည်။
- ဠ စူဠလိပ်၊ စူဠာမဏိစေတီ၊ ပါဠိ၊ ပဟေဠိ၊ ရဠိ၊ အာသဠိ၊ သာဓုကိဠနသဘင်၊ ပြုဗ္ဗာသဠိ၊ ဥတ္တရာသဠိ၊ ဂဠုန်တို့ကို ဠကြီး၊ ဠကြီးသတ်နှင့် ရေးရသည်။

မှားယွင်းတတ်သော ဝေါဟာရများ

ပါဠိသက်ဝေါဟာရများ၏ ရေးထုံးနှင့်စာလုံးပေါင်းကို ပြုပြီးနောက် ၎င်းတို့အနက် မှားယွင်းရေးသားမိတတ်သော ပုဒ်များကို သီးခြားထုတ်နုတ်၍ ထပ်မံဖော်ပြလိုက်ပါသည်။ ယင်းတို့မှာ အတွေ့အကြုံရများပြီး မကြာမကြာ သုံးနှုန်းရတတ်သည့် စကားများဖြစ်သည်။

အမှန်	အမှား	မှတ်ချက်
ကတိ	ဂတိ	ဝန်ခံကတိ၊ ကတိသစ္စာ စသည်၌ ကကြီးနှင့် ကတိဟုရေးရသည်။
ကလာပ်စည်း	ကလပ်စည်း	ကလာပ်-သဒ္ဒါမှ လာသဖြင့် လ၌ ရေးချပါရသည်။
ကာမဂုဏ်	ကာမဂုံ	ကာမဂုဏ်-မှ လာသဖြင့် ကကြီးသတ်နှင့်ရေးရသည်။
ကဏ္ဍဌာန်	ကဏ္ဍဌာန်	ဌဝမ်းပဲနှင့် ကဏ္ဍဟု ရေးရသည်။
ကဏ္ဍကောစ	ကဏ္ဍကောစ	ကဏ္ဍ-ဆူးပြောင့်ကဲ့သို့ ထော်လော် ကန် လန် လုပ်သည် ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်၍ ဌသံလျှင်းချိတ်နှင့် ရေးရသည်။
ကမ္မလာ		ကမ္မလာဟု အရေးများသည်။ ပစောက်နှင့် ကမ္မလာ သာ သင့်ကြောင်း အကွေ့ရဝိသောဓနီတွင် ဆိုသည်။
ဂီလာန	ဂီလာန	ပါဠိပုဒ်ရင်းမှာ ဣနှင့် ဂီလာနဖြစ်သည်။
ဂိဇ္ဈကုဋ်	ဂိဇ္ဈကုဋ်	ဇကဲ့စျမြင်းဆွဲဆင့်နှင့် ရေးရသည်။ ဂိဇ္ဈ-လင်းတ။
ဂန္ဓဓူရ	ဂန္ဓဓူရ	ဂန္ဓဟု ထဆင်ထူးနှင့် ရေးရသည်။ (ရှေးစာများ၌ကား ကျမ်းဂန်ကို ဂန္ဓဟု ခေါ်အောက်ချိုက်နှင့် တွေ့ရသည်။)
စကြဝဠာ	စကြာဝဠာ	စက္ကဝါဠပုဒ်ရင်းကိုထောက်၍ ကြတွင် ရေးချမှဲရေးသင့်သည်။ ပုဂံကျောက်စာ၌ လည်း ရေးချမှဲသာ တွေ့ရသည်။ အချို့စာများ၌ စကြာဝဠာဟု တွေ့ရသည်။ စက္ကကို စကြာဟု ပြန်ဆိုသဖြင့် စက္ကဝါဠကိုလည်း စကြာဝဠာဟု ရေးချပါသင့်သည်ထင်ပြီး ပြင်ကြဟန်တူသည်။
စကြံ	စကြံ	စက်မပုဒ်ဖြစ်၍ သေးသေးတင်နှင့် ရေးရသည်။
ဆည်းဈာ	ဆည်းဆာ	သဉ္ဇာပုဒ်ကို ထောက်၍ စျမြင်းဆွဲနှင့်ရေးကြသည်။
ဆဒ္ဒန်	ဆဒ္ဒါန်	ဆဒ္ဒန္တပုဒ်ရင်းကိုထောက်၍ ဒ္ဒ၌ ရေးချမပါရ။
ဌာန	ဌာန	ဌဝမ်းပဲ တလုံးတည်းဖြင့် ဌာနဟူ၍သာ ရေးရသည်။ ဌမှာ ဋ နှင့် ဌ နှစ်လုံး ဆင့်ထားသော အက္ခရာဖြစ်သည်။ (၂ လုံးဆင့်များ၌ရှု)
တပသ	တပသ	တတွင် ရေးချပါရသည်။ တပသိ၌ကား ရေးချမလို။
တိရစ္ဆာန်	တိရိစ္ဆာန်	တိရစ္ဆာနပုဒ်ရင်းကိုထောက်၍ တ၌သာ လုံးကြီးတင်ပါ၍ ရ၌ လုံးကြီးတင်မပါ။ ဣတွင် ရေးချနှင့် တိရစ္ဆာန်ဟုရေးရသည်။ တောင်ပေါက်ဆရာတော်ကား တိရိစ္ဆာန်ဟု ရေးရမည်ဆို၏။
တုသိတာ	တုသိတာ	သ တလုံးသာလိုသည်။ သကြီး မဟုတ်။

အမှန်	အမှား	မှတ်ချက်
ထောမနာ ဒါယိကာမ ဒေါသာဂတိ	ထောပနာ ဒါယကာမ ဒေါသဂတိ	မနှင့်ရေးမှ မှန်သည်။ မှားတတ်သည်။ မှားကြသည်။ ယတွင် လုံးကြီးတင်ပါရသည်။ ဒေါသ-အဂတိဟုပုဒ်ခွဲရသည်။ နောက်ပုဒ် အဂတိ၌ အနှင့်စကြောင်း သိရန် အတွက် သတွင်ရေးချနှင့် ဒေါသာဂတိဟုရှိမှ မှန်သည်။
ဒက္ခိဏာယဉ်	ဒက္ခိဏယာဉ်	ဒက္ခိဏ-အယန ပုဒ်ခွဲရသည်။ ဒေါသာဂတိကဲ့သို့ပင် ဣ၌ ရေးချပါရသည်။ ယတွင် ရေးချမလို။
ဒုက္ကရစရိယာ	ဒုက္ခစရိယာ	ဘုရားဖြစ်ခါနီး ကျင့်သောအကျင့်ကို ဒုက္ခစရိယာဟု မှားယွင်းရေးသား ခေါ် ဝေါ်မိ တတ်သည်။ ဆင်းရဲသောအကျင့်ဟု ဆိုခြင်းမဟုတ်။ ပြုနိုင်ခဲ့သော အကျင့်ဟု အဓိပ္ပါယ်ရသဖြင့် ဒုက္ကရစရိယာဟုဆိုမှ မှန်သည်။
ဒဏ်	ဒါဏ်	ဒဏ္ဍပုဒ်ရင်းဖြစ်၍ ရေးချမပါရ၊ ဒဗ္ဗေ ဣကြီးသတ်ရုံသာ။ မှားတတ်သည်။ မှားကြသည်။
ဒုဗ္ဗိက္ခန္ဓရ ဓူတင်	ဒုဗ္ဗိက္ခန္ဓရ ဓူတင်	ဒုဗ္ဗိက္ခ-အန္တရ။ ပါဠိပုဒ်ရင်းမှာ ဓူတင်ဖြစ်၍ ဥသရနှင့် ဓူတင်ဟု ရေးသင့်သည်။ ယခုအခါ ဥသရနှင့် ဓူတင်ဟုရေးလေ့ရှိကြသည်။ ပါဠိသက် မြန်မာဝေါဟာရ အဖြစ်ဖြင့် မှားသည်ဟုမဆိုသာ။ အမှားကြာလျှင် အမှန်ဖြစ်သည်ဆိုသည့်အတိုင်း လက်ခံ ရတော့မည်။
နိပါတ် ပဋိပက္ခ	နိပတ် ပတိပက္ခ	နိပါတပုဒ်ရင်းဖြစ်၍ ပတွင် ရေးချပါရမည်။ ပါဠိဘာသာ၌ နှစ်မျိုးလုံးမှန်သည်။ သို့ရာတွင် ဋသံလျှင်းချိတ်နှင့် အရေးများ သည်။
ပဋိညာဉ် ပဌမ ပရိမိုဇ်	ပတိညာဉ် ပထမ ပရပိုဇ်	ဋသံလျှင်းချိတ်နှင့် ရေးရသည်။ နှစ်မျိုးလုံးမှန်သည်။ ဌဝမ်းပဲနှင့် အရေးများသည်။ ဗထက် ချိုက်နှင့် ရေးရသည်။ ပရိမိုဇ်၊ ပရပိုဇ်ဟု ရတွင် လုံးကြီးတင်၍ လည်းကောင်း မတင်ဘဲလည်းကောင်း ရေးကြသည်။ ပါဠိဘာသာ ပရိဗ္ဗာဏ ကိုထောက်၍ လုံးကြီးတင်နှင့် သာ၍သင့်သည်။
ပဟိရ်	ဗဟိရ်	စည်ဟောပဟိရ်မှာ ပဟာရပုဒ်မှလာသဖြင့် ပစောက်နှင့် ရေးရသည်။ အလယ် ဗဟိမှာ ပါဠိသက်မဟုတ်။ မြန်မာဝေါဟာရဖြစ်သည်။ ရသတ်မလို။
ပေယျာလ ပါဌ်	ပေလာယျ	အစနှင့်အဆုံးကိုဖော်၍ အလယ်၌မြှုပ်ထားခြင်းကို ပေယျာလဟု ရေးရသည်။ ပါဌ်အနက်၊ ပုဒ်ပါဌ်စသည်တို့မှာ ပါဌမှာလာသဖြင့် ရေးချ ဌဝမ်းပဲသတ်နှင့် ရေးရသည်။
ပါဒ် ပါသ် စိတ္တုပ္ပါဒ် ဥပါဒ် ဥပဒ် ပုဒ်		ပါဒ်ဗီဇနာမှာ ပါဒမှလာသဖြင့် ရေးချဒဗ္ဗေသတ်နှင့် ရေးရသည်။ နဂါးပါသ်၊ ဟတ္ထပါသ် စသည်မှာ ပါသမှလာသဖြင့်ရေးချ သသတ်ရေးရသည်။ စိတ္တုပ္ပါဒ်မှလာသဖြင့် ရေးချဒဗ္ဗေသတ်နှင့် ရေးရသည်။ ဥပါဒ်ဌိဘင်၊ စိတ်မဥပါဒ်မိပါဘူး စသည်တို့မှာ ရေးချဒဗ္ဗေသတ် ရေးရသည်။ ဘေးဥပဒ်မှာ ဥပဒ္ဒဝ မှလာသဖြင့် ရေးချမပါရ၊ ဒဗ္ဗေသတ်ရုံသာ။ ပုဒ်ပါဌ်၊ ကဗျာတပုဒ် စသည်မှာ ပဒမှလာသဖြင့် ဒဗ္ဗေသတ်ရေးရသည်။

အမှန်	အမှား	မှတ်ချက်
ပုသ် ပဏ္ဏာ ပုဗ္ဗာရုံ ပြာသာဒ် ဗိမာန် ဗေဒင်	ပန္နာ ပုဗ္ဗာရုံ ပြဿဒ် ဗိမ္မာန် ဘေဒင်	ဥပုသ်မှာ ဥပေါသထမှလာသဖြင့် သသတ်ရေးရသည်။ လက်ဆောင်ပဏ္ဏာမှာ ကကြီးနှစ်လုံးဆင့်နှင့် ရေးရသည်။ အရှေ့အရပ်ဟော ပုဗ္ဗသဒ္ဓါဖြစ်၍ ဗထက်ချိုက်နှစ်လုံးဆင့်နှင့် ရေးရသည်။ ပါသာဒမှလာသဖြင့် ပြတွင်ရေးချ၊ သတွင်ရေးချ ဒေဒွေးသတ်နှင့်ရေးရသည်။ ဗိမာနသဒ္ဓါမှလာသဖြင့် မတွင်ဟထိုးမလို။ (ဖတ်ရွတ်ပုံတွင် ရှဉ်း)။ ဝေဒပုဒ်မှလာသောစကားဖြစ်သည်။ ဝ ကို ဗ ပြု၍ ဗထက်ချိုက်နှင့် ရေးရသည်။
ဗိန္ဒု ဗျာပါဒ ဗျာပါရ ဗြဟ္မစရိယ ဗြဟ္မစိုရ် မဂဓ မာဂဓ မဟာဒါန် မုခပါဌ်	ဗိန္ဒု ဗြဟ္မစရိယ ဗြဟ္မစိုရ် မဟာဒဏ် မုက္ခပါဌ်	ဒေဒွေးနှင့်ရေးရသည်။ ဒေါသအဓိပ္ပါယ်ရသော ဗျာပါဒကို ဒေဒွေးနှင့်ရေးရသည်။ ကြောင့်ကြခြင်းအဓိပ္ပါယ်ရသော ဗျာပါရကို ရကောက်နှင့်ရေးရသည်။ ဗြတွင် ရေးချမပါရ။ ဗြတွင် ရေးချမပါရ။ မဂဓတိုင်းကိုဆိုလိုရာ၌ မတွင် ရေးချမပါရ။ မာဂဓဘာသာကိုဆိုလိုရာ၌ မတွင် ရေးချပါရသည်။ မဟာဒါနပုဒ်မှလာသဖြင့် ဒေဒွေးရေးချ နငယ်သတ် ရေးရသည်။ ပါဠိဘာသာပုဒ်ရင်းမှာ မုခပါဌ်ဖြစ်သည်။ မုခ၌ ပါဠိဘာသာ စည်းမျဉ်းအရ မုက္ခဟု နှစ်လုံးမဆင့်ရ။ သို့ရာတွင် မြန်မာဝေါဟာရအဖြစ်ဖြင့် မုက္ခပါဌ်ဟုလည်း တွေ့ရသည်။
မုသား မုဟုတ်	မူသား မဟုတ်	မုသာပုဒ်ရင်းဖြစ်၍ ဟထိုးမလို။ မုသားမှ မှန်သည်။ တမုဟုတ်ကို တမဟုတ်ဟု အသံထွက်ဖတ်ဆိုကြသော်လည်း ရေးသားရာ၌ မု-ဟုရေးမှ မှန်သည်။
မေထုန်	မေရုန်	မေထုန ပုဒ်ရင်းဖြစ်၍ ထ ဆင် ထူး နှင့် ရေး ရသည်။ ဗေဒင်ကျမ်းများ၌ကား ဓအောက်ချိုက်နှင့် အတွေ့ရများသည်။
မဇ္ဈိမ မဇ္ဈ ယာဉ်	မဇ္ဈိမ မဇ္ဈ ယဉ်	ဇက္ခံမြင်းဆွဲဆင့် ရေးရသည်။ ဇက္ခံနှင့်ရေးမှန်သည်။ လှည်းယာဉ်၊ လှေယာဉ်၊ မော်တော်ယာဉ်၊ လေယာဉ်ပုံစံသည်တို့မှာ ယာန ဟူသောပုဒ်မှလာသဖြင့် ယတွင်ရေးချပါရသည်။ ယဉ်ကျေးမှု၊ လှပယဉ်ကျေး စသည်၌ ယဉ်ကား မြန်မာစကားဖြစ်၍ ရေးချမပါရ။
ဝါစုဂ္ဂတ သရဇ္ဈာယ် သီတာ သီဒါ သုခာဘုတ်	ဝါစုက္ကထ သရဇယ် သုဒ္ဓါဘုတ်	ဂငယ်နှစ်လုံးဆင့်၊ တဝမ်းပူနှင့်ရေးရသည်။ သဇ္ဈာယပုဒ်ရင်းကိုထောက်၍ ဇက္ခံမြင်းဆွဲဆင့်၊ ရေးချနှင့် ရေးရသည်။ မြစ်ချောင်းပင်လယ်ကို ဆိုရာ၌ တဝမ်းပူနှင့်ရေးသင့်သည်။ သီဒါသမုဒ္ဒရာ ၇ စင်းကိုဆိုရာ၌ ဒေဒွေးနှင့်ရေးရသည်။ ပါဠိဘာသာပုဒ်ရင်းမှာ သုခာ ဖြစ်၍ ဒေဒွေး ဓအောက် ချိုက် ဆင့် ဘို့ မ လို့၊ ဓအောက်ချိုက်တလုံးတည်းသာ ရေးသင့်သည်။ ဖတ်သောအခါ၌ သုသာန် စသည်တို့ကဲ့သို့ တသတ်သံ ပိုထွက်လာခြင်းဖြစ်သည်။

အမှန်	အမှား	မှတ်ချက်
သေဌေး သဒ္ဓါ	သေဌေး	သေဌ်ဟူသော ပါဠိပုဒ်ရင်းကိုထောက်၍ သေဌေးဟုရေးကြသည်။ သဒ္ဓါကျမ်း၊ သဒ္ဓါတတ်မှ စာတတ်သည်၊ သဒ္ဓါနည်းစသည်၌ ဒဌေးနှစ်လုံးဆင့် ရေးရသည်။
သဒ္ဓါ သုသာန်	သုဿန်	စေတနာသဒ္ဓါတရားဆိုရာ၌ ဒဌေးဓအောက်ချိုက်ဆင့်နှင့် ရေးရသည်။ သုသာနဟူသောပုဒ်ရင်းအတိုင်း သကလေးရေးချ နသတ်ရေးသင့်သည်။ ဖတ် သောအခါ သုတ်-ဟု တသတ်သံ ပိုထွက်လာသည်။ (ဖတ်ရွတ်ပုံတွင် ရှဉ်း)
သဏ္ဌာန်	သဏ္ဌာန်	ဏကြီး ဌဝမ်းပဲဆင့်နှင့် ရေးရသည်။ ဥရင်ကောက်နှင့်မရေးရ၊ မှားတတ် သည်။ မှားကြသည်။
သန္တိဌာန် သုန်း သပ္ပာယ် သဗ္ဗနာမ် အဂတိ	သန္တိဌာန် သုံး သပ္ပယ် သဗ္ဗရန် ဂတိ	နငယ်နှစ်လုံးဆင့် ဌဝမ်းပဲကြီးရေးချ နသတ်နှင့် ရေးရသည်။ သုည ဟူသောပုဒ်ရင်းကိုထောက်၍ နသတ်ရေးရသည်။ သပ္ပာယဟူသောပုဒ်ရင်းအတိုင်း ပွတွင် ရေးချပါရသည်။ သဗ္ဗနာမဟူသောပုဒ်ရင်းအတိုင်း သဗ္ဗနာမ်၊ သဗ္ဗနံဟု ရေးသင့်သည်။ မူလပုဒ်ရင်းမှာ အဂတိဖြစ်၍ အနှင့်ရေးသင့်သည်။ ယခုအခါ အမပါဘဲ ဂတိ လိုက်သည် စသည်ဖြင့် ရေးနေကြသည်။
အဓိပ္ပာယ် အနုမတဂ္ဂ	အဓိဗ္ဗာယ် အနုမ တက္က အနု တက္ကမ	မူလပုဒ်ရင်းမှာ အဓိပ္ပာယဖြစ်၍ ပစောင့်နှစ်လုံးဆင့် ရေးချနှင့် ရေးရသည်။ အနု-မတ-အဂ္ဂ-ဟု ပုဒ်ခွဲရသည်။ အဂ္ဂပုဒ်ဖြစ်၍ ဂငယ်နှစ်လုံးဆင့်နှင့် အနု မတဂ္ဂဟု ရေးရသည်။ ကကြီးနှစ်လုံးနှင့်မရေးရ၊ အနုတက္ကမဟု ရေးသားပြောဆို ကြသည်ကား မူလပုဒ်ရင်းကိုမသိ၍ဖြစ်သည်။
အနာဂတ်	အနာဂါတ်	အနာဂတပုဒ်ရင်းအတိုင်း ဂတွင်ရေးချမဲ့တသတ်၍အနာဂတ်ဟုရေးမှမှန်သည်။ မှားတတ်သည်။ မှားကြသည်။
အရိမေတ္တေယျ အရုဏ် အဟောသိကံ	အရိမဒေယျ အာရုဏ် အဟောတိကံ	အရိမေတ္တေယျသာမှန်သည်။ နေအရုဏ်ကို အရုဏဟူသောပုဒ်ရင်းအတိုင်း အရုဏ်ဟုရေးသင့်သည်။ အဟောသိ ကမ္မံ၊ ကမ္မံ-ကံသည်။ အဟောသိ-ဖြစ်ပြီ၊ (ကမ္မဝိပါကော-ကံ၏ အကျိုးသည်၊ နဘဝိဿတိ-မဖြစ်လတ်) ဤပါဠိကို ထောက်၍ အဟောသိကံ ဟု သနှင့်ရေးရသည်။
ဣရိယာပုထ် ရှင်ဥပဂုတ် အာလာပသလ္လာပ အာဂန္တု	အရိယာပုထ် ရှင်ဥကပုတ် အလ္လာပသလ္လာပ အာဂန္တု	ဣနှင့် ဣရိယာပုထ် ဟု ထဆင်ထူးသတ်ရေးရသည်။ ဥပဂုတ္တပုဒ်ရင်းဖြစ်၍ ဥပဂုတ်ဟု ရေးရသည်။ အာလာပတွင် လ ၂ လုံးဆင့်မလို။ နငယ်တဝမ်းပူဆင့်နှင့် ရေးရသည်။

ရေးထိုးစည်းကမ်း

ပါဠိဘာသာကို မြန်မာဘာသာပြုလုပ်နည်း သုံးမျိုးအနက် တတိယနည်းဖြင့် မြန်မာဘာသာအသွင်ဖြစ်အောင် ပြုလုပ်သဖြင့် မြန်မာဘာသာ မြန်မာစကားအဖြစ်သို့ ရောက်လာသော ပါဠိသက်ဝေါဟာရများ၌ အက္ခရာပြောင်းလဲခြင်း သရပြောင်းလဲခြင်းများ ဖြစ်လာတတ်လေသည်။ ပုံစံကား-ပစ္စယ-ပစ္စည်း၊ ဘောဇန-ဘောဇဉ်၊ သေဋ္ဌိ-သေဋ္ဌေး၊ ပရိဝေဏ-ပရိဝုဏ် စသည်တို့ဖြစ်သည်။ ပစ္စယ-ပစ္စည်း၌ ယဗျည်းက ညဗျည်းအဖြစ်သို့၊ ဘောဇန-ဘောဇဉ်၌ နဗျည်းက ဉဗျည်းအဖြစ်သို့ ပြောင်းလာသည်ကို တွေ့ရသည်။ သေဋ္ဌိ-သေဋ္ဌေး၌ ဣသရက သေရအဖြစ်သို့၊ ပရိဝေဏ-ပရိဝုဏ်၌ သေရက ဉသရအဖြစ်သို့ ပြောင်းလာသည်ကို တွေ့ရသည်။

ဤသို့ပြောင်းလဲလာခြင်းမှာ ရှေးဦးစွာ ပါဠိဘာသာကို မြန်မာဘာသာအဖြစ် ပြုလုပ်ပြောဆိုသောသူတို့၏ ရွတ်ဆိုသံအရ ပြောင်းလဲလာခြင်းဖြစ်သည်ဟု ယူဆရန်ရှိသည်။ အဘယ့်ကြောင့်ဆိုသော် များသောအားဖြင့် ဌာန်တူ၊ သို့မဟုတ် ဌာန်ချင်းနီးစပ်သော အက္ခရာသို့သာ ပြောင်းလဲလာသည်ကို တွေ့ရသောကြောင့်ဖြစ်သည်။

သို့ရာတွင် သရ၊ သို့မဟုတ် အသံပြောင်းလဲလာခြင်း၌ကား မည်သို့ပြောင်းလဲတတ်သည်ဟု ပြောဆိုရန် မလွယ်ကူချေ။ သိသာရုံမျှဖော်ပြရသော်-ပရိဝေဏ-ပရိဝုဏ်ဆိုရာ၌ ဝေဋ္ဌိပါသော ဧက ဉဖြစ်လာသည်။ နာဂသေန နာဂသိန်၌ကား ဧက ဣဖြစ်လာသည်။ ယင်းတို့နှင့်အလားတူဖြစ်သော လေဏ-လိုဏ်၌ကား အရေးတမျိုး အသံတမျိုး ဖြစ်လာလေသည်။ သို့ဖြစ်၍ ဧ-န ဟုရှိလျှင် ဉနသတ်နှင့် အန်ဖြစ်သည်ဟူ၍၎င်း၊ ဣနသတ်နှင့် ဣန်ဖြစ်သည်ဟူ၍၎င်း၊ အိုနသတ်နှင့် အိုန် (ဏ်) ဖြစ်သည်ဟူ၍၎င်း သတ်မှတ်ပြောဆိုရန် ခဲယဉ်းပေသည်။ ယင်းသို့ဖြစ်ခြင်းမှာ ဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း ရှေးဦးစွာ ပါဠိဘာသာကို မြန်မာဘာသာအဖြစ် ပြုလုပ်ပြောဆိုသူတို့၏ ရွတ်ဆိုသံအတိုင်းဖြစ်၍ ယင်းရွတ်ဆိုသံ၌ အခြားဘာသာစကားသံများ လွှမ်းမိုးပါဝင်နေခြင်းကြောင့် ဖြစ်လိမ့်မည်ဟု ယူဆဖွယ်ရှိသည်။ အထူးအားဖြင့် မွန်ဘာသာအသံများ၏ လွှမ်းမိုးမှုဖြစ်လိမ့်မည်ဟု စဉ်းစားနိုင်လေသည်။

သို့ရာတွင် အက္ခရာ (ဗျည်း) ပြောင်းလဲလာခြင်းသည်ကား များသောအားဖြင့် အက္ခရာတို့၏ ဖြစ်ရာဌာန်နှင့် သက်ဆိုင်သည်ဖြစ်သောကြောင့် မည်သည့်အက္ခရာများသည် မည်သို့ပြောင်းလဲလာတတ်သည်ဟု ယေဘုယျသဘောအားဖြင့် ပြောဆိုနိုင်ပေသည်။ ယင်းတို့ကို ရှာဖွေတွေ့ရသမျှ ဖော်ပြလျက် အဘယ့်ကြောင့် ထိုသို့ပြောင်းလဲခြင်း ဖြစ်ကြောင်းကိုလည်း တတ်နိုင်သမျှ ရှင်းလင်းပြပါမည်။

ရှေးဦးစွာ အက္ခရာတို့၏ဖြစ်ရာအရပ် ဌာန်ငါးပါးကို သိထားသင့်သည်။

	ဌာန်အမည်ပါဠိလို	ဌာန်အမည်မြန်မာလို	ဌာန်၌ဖြစ်သည့်အက္ခရာ
၁	ကဏ္ဍဌာန်	လည်ချောင်းအရပ်	အ၊ အာ၊ က၊ ခ၊ ဂ၊ သ၊ င၊ ဟ ၈ လုံး
၂	တာလုဌာန်	အာစောက်အရပ်	ဣ၊ ဤ၊ စ၊ ဆ၊ ဇ၊ ဈ၊ ဉ၊ ယ ၈ လုံး
၃	မုဒ္ဒဌာန်	အာထိပ်အရပ်	ဋ၊ ဌ၊ ဍ၊ ဎ၊ ဏ၊ ရ၊ ဠ ၇ လုံး
၄	ဒန္တဌာန်	သွားအရပ်	တ၊ ထ၊ ဒ၊ ဓ၊ န၊ လ၊ သ ၇ လုံး
၅	ဩဌဌာန်	နှုတ်ခမ်းအရပ်	ဥ၊ ဦ၊ ပ၊ ဖ၊ ဗ၊ ဘ၊ မ ၇ လုံး

၆ သည် ကဏ္ဍ၊ တာလု ဌာန် ၂ ပါး၌ဖြစ်၏၊
 ၇ သည် ကဏ္ဍ၊ ဩဌ ဌာန် ၂ ပါး၌ဖြစ်၏၊
 ၈ သည် ဒန္တ၊ ဩဌ ဌာန် ၂ ပါး၌ဖြစ်၏။

ဤဌာန်ငါးပါးအပြင် နာသိကဌာန်ဟု ရှိသေးသည်။ နှာခေါင်းအရပ်ကိုခေါ်သည်။ နိဂ္ဂဟိတ် (သေးသေးတင်) နှင့် ငါ ဥ၊ က၊ န၊ မ ဟူသော ဝဂ္ဂန္တအက္ခရာတို့၏ ဖြစ်ရာဌာန်ဖြစ်သည်။ ၎င်းပြင် ဥရဌာန်ဟုလည်း ရှိသေးသည်။ ရင်အရပ်ကို ခေါ်သည်။ ဟ အက္ခရာသည် ငါ ဥ၊ က၊ န၊ မ၊ ယ၊ ရ၊ လ၊ ဝ၊ ဌ တို့နှင့် ယှဉ်သောအခါ (ငှ၊ ည၊ ကျ၊ နှ၊ မှ၊ ယှ၊ ရှ၊ ဝှ၊ ဌ) ဥရဌာန်၌ ဖြစ်သည်။

အက္ခရာတို့၏ ဖြစ်ရာအရပ် ဌာန်ငါးပါးကို ဖော်ပြပြီးနောက် ပါဠိဘာသာမှမြန်မာဘာသာဖြစ်လာရာ၌ အသတ် များပါလာတတ်သဖြင့် အသတ်ဖြစ်လာပုံကို ရှင်းလင်းပြရန် လိုလိမ့်မည်ဟု သဘောရသဖြင့် အနည်းငယ်ရှင်းပြပါမည်။

ပါဠိဘာသာ စည်းကမ်းအရ ပြောရလျှင် ဗျည်းနှင့်သရ တွဲစပ်သည့်အခါ (နိဂ္ဂဟိတ်မှတစ်ပါး) ဗျည်းက ရွှေက နေသည်။ သရက နောက်ကနေသည်။ ပုံစံကား—

က၊ ကာ က-° က-° ကျ ကျ ကေ ကေ-၁

နိဂ္ဂဟိတ်ဗျည်းကား ဗျည်းက နောက်ကနေသည်။ သရက ရွှေကနေသည်။

ပုံစံကား—

ဗျည်းနှင့်သရတွင် ဗျည်းကရွှေ သရက နောက်နေသောကြောင့် ရွှေကဗျည်းကို ချေဖျက်လိုက်လျှင် နောက်က သရကျန်သည်။ နောက်ကသရကို ချေဖျက်လိုက်လျှင် ရွှေကဗျည်းကျန်သည်။ က၊ ၌ ရွှေက ကဗျည်း ကျေပျောက် သွားလျှင်—(အ) သရသာကျန်၍ အ-ဟု အသံထုတ်ရွတ်ဆိုနိုင်သည်။ နောက်က အသရကျေပျောက်သွားလျှင် က် ဗျည်းကျန်၍ ဗျည်းသည် တမတြာပြည့်အောင် အသံမရှိ (အသံပြည့်မရှိ)၊ မတြာဝက်မျှသာ အသံရှိသော ကြောင့် က-ဟု အသံ (ပြည့်)မထွက်နိုင်ပဲ ကသံတဝက်မျှသာ အသံထွက်နိုင်သည်။ အသံ၏အတိုဆုံးသော ပမာဏ သည် တမတြာရှိသည်။ တမတြာမပြည့်သောမတြာဝက် (အသံတဝက်) သည် အက္ခရာပီသသော အသံတခု မဖြစ်နိုင်။ သို့ဖြစ်၍ ယင်းအသံဝက်ကို သူ၏ရွှေကရှိသော အက္ခရာ၏အသံနှင့် ဆက်၍ ရွတ်ဆိုရသည်။ ၎င်းကို အသတ်ဟုလည်း ခေါ်သည်။ ပါဠိနည်းအရ သံယုတ်ဟုလည်း ခေါ်သည်။

ဗျည်းနှင့်သရ တွဲစပ်ပုံနှင့် စပ်လျဉ်း၍ မြန်မာပြည်၌ ယခုရှိနေသော ပါဠိဘာသာစာများမှာ မြန်မာဘာသာ အက္ခရာစာလုံးဖြင့် ရေးသားရှိနေသည်ဖြစ်သောကြောင့် ဗျည်းနှင့်သရတွဲစပ်ရာ၌ ပါဠိဘာသာစည်းကမ်းအတိုင်း ဗျည်း ကရွှေ သရကနောက်မဟုတ်ပဲ မြန်မာဘာသာ ရေးထုံးစည်းမျဉ်းအတိုင်း အချို့ ဗျည်းကရွှေ သရကနောက် (က၊ကာ) ၊ အချို့ ဗျည်းကအောက် သရကအထက် (ကိ၊ ကီ) ၊ အချို့ ဗျည်းကအထက် သရကအောက် (ကု၊ ကူ) ၊ အချို့ သရက ရွှေ ဗျည်းကနောက် (ကေ) ၊ အချို့ သရက ရွှေနောက် ဗျည်းက အလယ် (ကော) ရှိနေကြသည်။

ပင်းယခေတ် သက္ကရာဇ် ၆၇၄ ခုနှစ်ကျော်လောက်က ရေးသားပြုစုသည့် သဒ္ဒသာရတ္ထဇာလိနိဋ္ဌိကာ ဂါထာ ၂၀၅ အဖွင့်၌

“တ္ထေစ ကကာရာဒယော ဌကာရန္တာ ဗျဉ္ဇနပုဗ္ဗကာ သရာ ပရာ၊ အံကာဓောပန သရပုဗ္ဗကော ဗျဉ္ဇန ပရကော။”

ဤ၌ ကအက္ခရာအစ ဌအက္ခရာအဆုံးရှိသော ဗျည်းတို့သည် ဗျည်းကရွှေ သရက နောက်နေကြ၏။ အံအက္ခရာကား သရကရွှေ ဗျည်းကနောက်နေ၏။

ဟု ပါဠိဘာသာ ရေးထုံးစည်းကမ်းအတိုင်း ပြဆိုပြီးနောက် တဖန်ဆက်လက်၍

“က ကာ ဣ ကျ၊ တ္ထေ ဗျဉ္ဇနပုဗ္ဗကာ သရာ ပရာ၊
ကိ ကိ ဣ ကျ၊ တ္ထေ ဥဒ္ဓံသရာ၊

ကု ကူ လူ တျူ တွေ	အဓောသရာ၊
ကေ ကဲ လူ တျူ တွေ	ပုဗ္ဗကာသရာ၊
ကောကော်လူတျူတွေ	ဥဘယာသရာ၊
ကံ ကား လူ တျူ တွေ	ဗျဉ္ဇနာပရာ၊
တော တေသံလက္ခဏာ	နိယမာ။”
က ကာ ဟု ဆိုရာ၌	ဗျည်းကရွှေ သရကနောက်၊
ကိ ကီ ဟု ဆိုရာ၌	သရက အထက်၊
ကု ကူ ဟု ဆိုရာ၌	သရက အောက်၊
ကေ ကဲ ဟု ဆိုရာ၌	သရက ရှေ့၊
ကောကော်ဟုဆိုရာ၌	သရက နှစ်ဖက် (ရွှေနောက်) ၊
ကံ ကား ဟု ဆိုရာ၌	ဗျည်းက နောက်ဖြစ်သည်။

ဟုပြဆိုလေသည်။

သက္ကရာဇ် ၁၀၃၁ ခုနှစ် ရေးသားပြုစုသည့် ကစ္စာယနဘေဒဋ္ဌိကာသစ် ၁၃၅ (သုဓမ္မဝတီ ၁၉၂၉) ၌လည်း ထပ်တူပင်ပါသည်။ ယင်းကိုထောက်၍ က ကာ၊ ကိ ကီ၊ ကု ကူ၊ ကေ ကဲ၊ ကော ကော်၊ ကံ ကား ဟူသော မြန်မာ ဗျည်းသရဘွဲ့စပ်ပုံ အရေးအသားမှာ ပင်းယခေတ် သက္ကရာဇ် ၁၃၈၈ ရာကျော် မတိုင်မီကပင် ခိုင်မြဲစွာ စည်းမျဉ်းဖြစ်နေပြီ ဟု သိနိုင်လေသည်။

ယင်းသို့ပင် မြန်မာအက္ခရာပုံစံအားဖြင့် ကကာ၊ ကိကီ၊ ကုကူ၊ ကေကော ဟု သရသည် ဗျည်း၏ ရှေ့၊ နောက်၊ အထက်၊ အောက် ဖြစ်နေသော်လည်း ပါဠိစည်းမျဉ်းအတိုင်း ဗျည်းကရွှေ သရကနောက် နေသည်ဟူ၍ပင် မှတ်သားသင့်သည်။ သို့မှသာ အသတ်ဖြစ်လာပုံကို သဘောပေါက်၍ သံယုတ်ဖြစ်ပုံ အက္ခရာဆင့်ပုံကိုလည်း လွယ်ကူ စွာနားလည်နိုင်ပေမည်။

ပါဠိဘာသာကို မြန်မာဘာသာအသွင်ဖြင့် မြန်မာဝေါဟာရပြုလုပ်ရာ၌ ပါဠိပုဒ်ရင်းတွင်ရှိသောအဆုံးသရကို ချေဖျောက်၍ ဗျည်းအဆုံးထားပြီး ရွတ်ဆိုပြုလုပ်ကြလေသည်။ ဥပမာ—အဘိသေကကို အဘိသိက်၊ ဇာတိကို ဇာတ်ဟုဆိုရာ၌ ကတွင်ရှိသော အ၊တိတွင်ရှိသော တ္တကို ချေဖျောက်ကာ အဘိသိက်၊ ဇာတ်ဟု ဆိုလေသည်။ ကနှင့် တတို့၌ တံခွန် (အသတ်) နှင့် ပြခြင်းကား ယင်းတို့၌ မှီရာသရမရှိကြောင်းကို သိစေလိုသောကြောင့်ဖြစ်၏။ ဝေါဟာရတ္ထပကာသနီ ၇-၌—

“မြန်မာမှု၌ သတ်သောဗျည်းသည်ကား သရကိုမမှီ သက်သက်သာဖြစ်၍ အထက်၌ အရေးကိုပြုခြင်း သည် ဗျည်း၏ သရမရှိသည်ကို သိစေခြင်းအကျိုးရှိ၏။ ဥပမာကား ပျောက်တတ်သောနွားကို သိသာစေခြင်းငှာ ဦးချို၌ မြက်သစ်ညွန့်တို့ဖြင့် ဘွဲ့၍ အမှတ်မူသကဲ့သို့ သရမရှိသည်ကို သိစေခြင်း အကျိုးရှိ၏”

ဟုပြဆိုထားသည်။ ယင်းသို့ပြဆိုခြင်းမှာလည်း ကစ္စာယနဝဏ္ဏနာမည်သော သဒ္ဒါကျမ်းအဖွင့်၊ သမာသ၊ သရေအန်သုတ်အဖွင့် ၂၈၁ ၌ လာသော

“တ္ထေစ သရေအန်တိ နကာရေ ဥပရိလေခကရဏံ နကာရဿ နိဿရဘာဝ ဤပနတ္ထံ၊ ယထာ နဋ္ဌဂေါဏဿ နဋ္ဌဂေါဏဘာဝဤပနတ္ထံ သိဂေ တိဏပလ္လဝဗန္ဓနိဝိယ။”

ဟူသော စကားအတိုင်း ပြဆိုခြင်းဖြစ်သည်။

ယင်းသို့ သရမရှိသောကြောင့် အပေါ်ကတံခွန်ပြထားသော ဗျည်းသက်သက် (သရမဲ့ဗျည်း) ကိုမြန်မာမှု၌ အသတ်ဟုခေါ်သည်။ ၎င်းမှာ ပုဒ်၏ အဆုံးသတ်ဖြစ်သည်။ ပြဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း သရမဲ့ဗျည်းသက်သက်သည် မကြာ

ဝက်မျှသာ အသံရှိသည်။ အသံပြည့်မရှိ။ ထို့ကြောင့် ၎င်းကို ရွှေအက္ခရာနှင့် တွဲစပ်၍ အသံထုတ်ရသည်။ အဘိသိက်၌ သိက်ကို သိဟုဆိုပြီး ကသံတဝက်မျှ ဆက်ဆိုရသည်။ သိ(က်) ။ သက္ကရာဇ်၌ ရာဇ်ကို ရာဆိုပြီး ဇသံတဝက် ဆက်ဆိုရသည်။ ရာ(ဇ်) ။ ဉာဏ်၌ ဉာဆိုပြီး ဏသံတဝက် ဆက်ဆိုရသည်။ ဉာ (ဏ်)။

သို့ရာတွင် မြန်မာနှုတ်သံ၌ (သိ) က်၊ (ရာ) ဇ်၊ (ဉာ) ဏ် ဟူသော နောက်ဗျည်းသံတဝက်သည် သိက်၊ ရာဇ်၊ ဉာဏ် ဟု အိတ်၊ အစ်၊ အန် အသံ ဖြစ်လာသည်။ ရွှေအက္ခရာနှင့် အသံတစပ်တည်းဖြစ်လာသည်။ ကြာသော် က၊ ဇ၊ ဏ အသံတဝက်တစိတ်မျှပင်မပါတော့ပဲ အိတ်၊အစ်၊ အန် ဟူသော ကာရန်အသံမျှသာဖြစ်လာသဖြင့် သိက်နှင့် သိတ်၊ ရာဇ် နှင့် ရစ်၊ ဉာဏ်နှင့် ဉန် အသံအားဖြင့် မထူးခြားပဲ တမျိုးတည်းကဲ့သို့ ဖြစ်လာလေသည်။ ထို့ကြောင့်ပင် အချို့ ပုဂ္ဂိုလ်များက အဘိသေကကို အဘိသိတ်၊ မကုဋ်ကို မကိုက်၊ မုခ်ကို မုတ် စသည်ဖြင့် ပါဠိသက်ဝေါဟာရများကို မြန်မာမှုအတိုင်း ရေးသားကြခြင်းဖြစ်သည်။

ဤသို့လျှင် ပါဠိဘာသာကို မြန်မာဝေါဟာရပြုလုပ်ရာ၌ အဆုံးဗျည်းသည် အသတ်ဖြစ်လာကြောင်းကို မှတ်သားသင့်သည်။ အကယ်၍ အဆုံးတွင် နှစ်လုံးဆင့်ရှိနေပါက အောက်ဗျည်းကျေပျောက်၍ အပေါ်ဗျည်းသည် အသတ် ဖြစ်လာသည်။

ပုံစံကား။ ပါမောက္ခ-ပါမောက်၊ အနုဉ္စ-အနဂ်၊ ပဉ္စဂ်-ပဉ္စင်၊ ဆဋ္ဌ-ဆဋ်၊ သကတ္ထ-သကတ်၊ ပရမတ္ထ-ပရမတ်၊ ဒဏ္ဍ-ဒဏ်၊ ကာရန္တ-ကာရန်၊ ကေန္တ-ကေန်၊ ဆဒ္ဒန္တ-ဆဒ္ဒန်၊ သမ္ပန္န-သမ္ပန်၊ ကုဋုမ္မ-ကုဋုမ် စသည်တို့ဖြစ်သည်။

ပါဠိဘာသာမှ မြန်မာဝေါဟာရဖြစ်လာသောအခါ ပြောင်းလဲလာပုံများကို လေ့လာသောအခါ အောက်တွင် ပြဆိုသည့်အတိုင်း တွေ့ရသည်။

၁။ အဆုံးဗျည်းသည် အဝဂ်ဗျည်းဖြစ်လျှင် မြန်မာဝေါဟာရဖြစ်သောအခါ ရှေ့၌ အိုသရ ပေါ်လာတတ်သည်။

(ယ၊ ရ၊ လ၊ ဝ၊ သ၊ ဟ၊ ဋ တို့ကို အဝဂ် ခေါ်သည်။)

ပုံစံကား။ ယ—ကာယ-ကိုယ်၊
ရ—နဂရ-နဂိုရ်၊ ပဟာရ-ပဟိုရ်၊ ဗြဟ္မစရိယ-ဗြဟ္မစိုရ်၊ ယုဂန္ဓရ-ယုဂန္ဓိုရ်၊ ဝိနယဓရ-ဝိနည်းဓိုရ်၊ ဝိဇ္ဇာဓရ-ဝိဇ္ဇာဓိုရ်၊ အင်္ဂုတ္တရ-အင်္ဂုတ္တိုရ်၊ အဿတရ-အဿတိုရ်။
လ—ကုသလ-ကုသိုလ်၊ ဇာတိပ္ပလ-ဇာ တိပ္ပိုလ်၊ တက္ကသီလ-တက္ကသိုလ်၊ ပလ-ပိုလ်၊ ပုဂ္ဂလ-ပုဂ္ဂိုလ်၊ ဖလ-ဖိုလ်၊ ဗလ-ဗိုလ်။
ဝ—ဇီဝဇီဝ-ဇီဝဇိုဝ်၊ သဗ္ဗိဝ-သိဗ္ဗိုဝ်။
သ—ရက္ခသ-ရက္ခိုသ်၊ ဥပေါသထ-ဥပုသ် (အဆုံးထပျောက်သည်) ။
ဟ—ဂဟ-ဂြိုဟ်၊ ရာဇဂဟ-ရာဇဂြိုဟ်၊ ဝိဂ္ဂဟ-ဝိဂြိုဟ်၊ သင်္ဂဟ-သင်္ဂြိုဟ်။
ဋ—သိဟဋ-သိဟိုဋ်။

အဝဂ်ဗျည်းဆုံးသောပုဒ်၌ ရှေ့တွင် အိုသရ (အိုသံ) ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းနှင့်စပ်၍ ရှေးကရွတ်ဖတ်ပုံကို အနည်းငယ်ဆင်ခြင်စဉ်းစားနိုင်ရန် ပုဂံခေတ် ကျောက်စာအရေးအသားနှင့် မွန်ဘာသာအချို့ကို ဖော်ပြပါမည်။

နှစ်ကိုဟောသည့် သံဝစ္ဆရဟူသော ပါဠိစကားကို
သက္ကရာဇ် ၅၂၇ ခုထိုး ဓမ္မရံကြီးကျောက်စာ၌ “သံဝစ္ဆရံ”၊ ဂံကျောက် ၁၃။
၅၆၉ ခုထိုး ခေမာဝရ ဘုရားကျောက်စာ၌ “သံဝစ္ဆရံနှစ်”၊ ဂံကျောက် ၂၆။
ဟု ရေးသားထားသည်ကို တွေ့ရသည်။
နန္ဒောလဟော မာဂသိရ (မိဂသိရ) ဟူသော ပါဠိစကားကို

၅၂၇ ခုထိုး ဓမ္မရုံကြီးကျောက်စာ၌ “မြဂသီရိ”၊ ဂံကျောက် ၁၃။

၅၉၉ ခုထိုး ရှင်ပင်ဗောဓိကျောက်စာ၌ “မြက္ခသီဟ”၊ ဂံကျောက် ၅၃။

၆၂၃ ခုထိုး အစောလတ်ကျောက်စာ၌ “မြိက္ခသီရိ”၊ ဂံကျောက် ၉၀။

၆၂၃ ခုထိုး မင်းဝိုင်းကျောက်စာ၌ “မြိုက်ကသီလ”၊ ဂံကျောက် ၉၈။

၆၂၁ ခုထိုး သမထီးစေတီကျောက်စာ၌ “မိက္ခသီရိ” “မြိဂသီရိ”၊ ဂံကျောက် ၁၄၃ ဟု (မာဂ)

သီရိကို သီရိ၊ သီဟ၊ သီလ၊ သီရိ ဟု အဆင့်ဆင့် ရေးသားလာသည်ကို တွေ့ရသည်။ ဝိနည်းဓိုရ်ဘုရားမင်စာ၌လည်း “သီရိ ၃ ပါပညာသီ ၅ ဆောက်တည်ရယ်။” (ဂံကျောက် ၁၅၂။) ဟု သရဏကိုသီရိဟု ရေးသားထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

မွန်ဘာသာ၌လည်း အက္ခရကို အခပ် (အက္ခိရ်)၊ အင်္ဂုတ္တရကို အင်ကုတ္တု၊ အဿတရကို အတ်သတု၊ ဥဒါဟရဏကို ဥဒါဟိရ်၊ ဥပုလကို ဥပု၊ ဥပ္ပိုဝ်၊ ကုသလကို ကုသိုဝ်၊ ပုဂ္ဂလကိုပုဂ္ဂိုဝ်၊ ပုဂ္ဂို၊ ဗြဟ္မစရိယကို ဗြဟ္မစု၊ မာဂသီရိကို မြာ်ကသီဝ်၊ တက္ကသီလကို တက်ကသု၊ သရဏကို သု စသည်ဖြင့် (ဟာလီဒေးပြုစုသည့် မွန်အင်္ဂလိပ် အဘိဓာန်၌) တွေ့ရသည်။ မွန်ဘာသာ၌ ကု ဟူ၍ တချောင်းငင်နှင့် အပေါ်ကသဝေထိုးတင်ထားသော အရေး အသားသည် မြန်မာဘာသာ ကိုဝ်နှင့်တူသည်ဟုသိရသည်။

၂။ ကကြီးဆုံးသောပုဒ်များ၌ ရွှေကသရသည် ဥဖြစ်လာတတ်သည်

ပုံစံကား။ ဥဒါဟရဏ-ဥဒါဟရုဏ်၊ ဗျာကရဏ-ဗျာကရုဏ်၊ အဓိကရဏ-အဓိကရုဏ်။
၎င်းပြင် ကရဏ-ကရိဏ်၊ ဂဏ-ဂိုဏ်၊ တောရဏ-တုရိဏ်၊ ဓမ္မကရဏ-ဓမ္မကရိဏ်၊
ပဉ္စကရဏ-ပဉ္စပကြိုဏ်တို့၌ကား အံ့ဖြစ်လာသည်။

အိုသရတွင် ကကြီးသတ်သောအခါ အိုင် ဟု ငသတ်သံထွက်သည်။ “တစုံသင်္ကန်း၊ ဖန်ရည်စွန်းသား၊ ခါးပန်း သင်းပိုင်၊ ကရိဏ်ပဲခွပ်။” စာရတု ၃၆။ ဝန်တောင်လယ် ဘုန်းတော်ကြီး ရှင်သဒ္ဓမ္မဇောဘဆို အရညကင်ချီရတု (ပ)။ “ယထာသန္တတိ၊ မရိန္ဒါးပြိုင်၊ ပတ္တပိုဏ်နှင့်၊ ထပ်ဆိုင်ရောရ။” ယင်း ၃၈။ ခြင်းချက် ပဉ္စပကြိုဏ်၌ကား အိုင်သံမထွက်၊ အိုသံသာ ထွက်သည်။ “ဓမ္မသင်္ကဏိ၊ ဂမ္ဘီရတ္ထ၊ ဝိဘင်းစသား၊ သတ္တပကြိုဏ်၊ ကုသိုလ်သွယ်ဖြာ။” ဘူပေါင်း* ၁၀၀။ (ဓမ္မသင်္ကဏိ၊ ဝိဘင်း၊ ဓာတုကထာ၊ ပုဂ္ဂလပညတ်၊ ကထာဝတ္ထုဟူသော အဘိဓမ္မာအောက်ငါးကျမ်းကို ပဉ္စပကြိုဏ် ခေါ်သည်။ [ပဉ္စ-ငါး၊ ပကရဏ-ကျမ်း]၊ အဘိဓမ္မာခုနစ်ကျမ်းကို သတ္တပကြိုဏ်ခေါ်သည်။

ကကြီးရွှေတွင် အာသရရှိလျှင်ကား သရအသံမပြောင်းချေ။ ဉာဏ-ဉာဏ်၊ ဝိညာဏ-ဝိညာဏ်။ မှတ်ချက်။ ကလျာဏ၊ ပမာဏ၊ ပေါရာဏတို့ကား ပါဠိဘာသာအတိုင်း သုံးစွဲသောစကားများဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့ကို မြန်မာအသွင်ပြုလိုလျှင် ကလျာဏ်၊ ပမာဏ်၊ ပေါရာဏ်ဟု ပြုလုပ်သင့်သည်။ ပုရာဏ်ကျမ်း၊ ပုရာဏဓမ္မဂန်ဘတ်စာတို့ကို ထောက်လေ။

မူလရင်းပုဒ်၌ ကတွင် အာဏံ စသည်ရှိနေလျှင် မြန်မာအသွင်သို့မပြောင်းပဲ ပါဠိဘာသာအတိုင်းပင် ပါဠိသက် ဝေါဟာရဖြစ်လာသည်။ အာဏာ၊ ကရုဏာ၊ မဏိ၊ ဧဏိ၊ အက္ခောဘဏိ၊ အဏု (မြူ)။

၃။ (က) နဆုံးသောပုဒ်များ၌ နရွှေတွင်ကပ်လျက်ရှိသောဗျည်းသည် နနှင့်ဌာန်တူ (ဒန္တဇ) ဗျည်းဖြစ် လျှင် နသည် မပြောင်းလဲပဲ အသတ်ဖြစ်လာသည်။

ပုံစံကား။ သန္တာန-သန္တာန်၊ အပါဒါန-အပါဒါန်၊ အဘိဓာန-အဘိဓာန်၊ ဥပါဒါန-ဥပါဒါန်၊ ပဓာန- ပြဓာန်၊ ကထိန-ကထိန်၊ ပက္ခဒိန-ပြက္ခဒိန်၊ မေထုန-မေထုန်။

ဤ၌ တ၊ ထ၊ ဒ၊ ဓတို့သည် နကဲ့သို့ပင် ဒန္တဌာန် (သွားအရပ်) ၌ဖြစ်သော ဗျည်းများဖြစ်သောကြောင့် နကို အသတ်ပြုပြီးရွတ်ဆိုရာ၌ အသံတစပ်တည်း ဖြစ်နိုင်သဖြင့် မပြောင်းလဲပဲ ပုဒ်ရင်းအတိုင်းပင် နမှာ အသတ်ဖြစ် လာသည်။

- (ခ) နဆုံးသောပုဒ်များ၌ နရှေ့တွင်ရှိသောဗျည်းသည် မုဒ္ဒဌာန် (အာထိပ်အရပ်) ၌ ဖြစ်သော ဗျည်းဖြစ်လျှင်လည်း ဌာန်ချင်းနီးစပ်သောကြောင့် နသည်မပြောင်းလဲပဲ အသတ် ဖြစ်လာသည်။

ပုံစံကား။ သတိပဌာန-သတိပဌာန်၊ သဏ္ဌာန-သဏ္ဌာန်၊ သမုဌာန-သမုဌာန်၊ သန္တိဌာန - သန္တိဌာန်၊ အဓိဌာန-အဓိဌာန်၊ ကမ္မဌာန-ကမ္မဌာန်၊ ပဌာန-မဌာန်။

ဤ၌ ဌသည် မုဒ္ဒဌာန် (အာထိပ်အရပ်) ၌ ဖြစ်သော ဗျည်းဖြစ်သည်။ နကား ဒန္တဌာန် (သွားအရပ်) ၌ ဖြစ်သော ဗျည်းဖြစ်သည်။ အာထိပ် သို့မဟုတ် လျှာထိပ်နှင့် သွားအရပ် (မုဒ္ဒဌာန်နှင့် ဒန္တဌာန်) သည် ဌာန်ချင်း စပ်လျက်ရှိသည်။ ဌကို နသတ်လျက် သတိပဌာန်ဟုရွတ်ဆိုရာ၌ အသံတစ်တည်းဖြစ်နိုင်သည်။ ယင်းသို့ ဌာန်ချင်း နီးစပ်၍ အသံတစ်တည်းဖြစ်နိုင်သောကြောင့် မပြောင်းလဲပဲ ပုဒ်ရင်းအတိုင်းပင် နမှာ အသတ်ဖြစ်လာသည်။

- (ဂ) နဆုံးသောပုဒ်၌ နရှေ့တွင်ရှိသောဗျည်းသည် တာလုဌာန် (အာစောက်အရပ်) ၌ ဖြစ်သော ဗျည်းဖြစ်လျှင် နသည် ယင်းရှေ့ဗျည်းနှင့် ဌာန်တူသော ဥအဖြစ်သို့ပြောင်းကာ ဥလေး သတ် ဖြစ်လာတတ်သည်။

ပုံစံကား။ ပုထုဇန-ပုထုဇဉ်၊ ဘောဇန-ဘောဇဉ်၊ ယာန-ယာဉ်၊ ဝိညာန-ဝိညာဉ်၊ အဘိညာန-အဘိညာဉ်၊ အယန-အယဉ်၊ ဥယျာန-ဥယျာဉ်၊ ဥယျောဇန-ဥယျောဇဉ်။

ဤ၌ နရှေ့တွင်ရှိသော ဇ ဥယတို့သည် အာစောက်အရပ် (တာလုဌာန်) ၌ ဖြစ်သော ဗျည်းများဖြစ်သည်။ နကား သွားအရပ် (ဒန္တဌာန်) ၌ ဖြစ်သောဗျည်းဖြစ်သည်။ အာစောက်အရပ်နှင့် သွားအရပ် (တာလုဌာန်နှင့်ဒန္တဌာန်) သည် တစ်တည်းမဟုတ်၊ ကြား၌ အာထိပ်အရပ် (မုဒ္ဒဌာန်) တခု ခြားလျက်ရှိနေသည်။ တမျိုးဆိုသော် ဇနှင့်န သည် ဖြစ်ရာဌာန အသံတစ်တည်းမဟုတ်၊ ဇ,န ဟု တလုံးစီရွတ်ဆိုရာ၌ အသံချင်းမစပ်သော်လည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ သို့ရာတွင် ဇန်ဟု နကိုအသတ်ပြုလုပ်သောအခါ အသံချင်းမစပ်သဖြင့် နသည် ဇနှင့် ဌာန်တူသော ဥအဖြစ်သို့ပြောင်း ကာ ဇဉ်ဟု ဥသတ်ဖြစ်လာသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အသတ်သည် ရှေ့ဗျည်းနှင့် အသံတစ်တည်းကဲ့သို့ဖြစ်ရ သောကြောင့် ဖြစ်သည်။ နနှင့် ဥကား ဝဂ္ဂန္တ (ဝဂ်ဆုံးဗျည်း) ချင်းဖြစ်၍ ပြောင်းလဲနိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် ပုထုဇဉ်၊ ဘောဇဉ်၊ ယာဉ်၊ ဝိညာဉ်၊ ဥယျာဉ်စသည်ဖြင့် ဥသတ်နှင့်ဆိုရလေသည်။ နဆုံးပုဒ်ကို ဥဆုံးပုဒ်ပြု၍ ဆိုရသည်ဟု (နကာရန္တံ ဥကာရန္တံ သမံ ဝဒေ) ရှေးပညာရှိများ မိန့်ဆိုကြသည်။ အချို့ ပုထုဇန၊ ဘောဇန၊ ဝိညာဏ်၊ ဥယျာန် ဟု ရေးသားကြသော်လည်း နှုတ်ဖြင့်ရွတ်ဆိုသော အသံ၌ကား ပုထုဇဉ်၊ ဘောဇဉ် စသည်ဖြင့် ဥသတ်သံသာဆိုလေ့ ရှိကြသည်။

ခြွင်းချက်။ တိရစ္ဆာန-တိရစ္ဆာန်၊ စန္ဒ-စန်း၊ ဆန္ဒ-ဆန်း (ကျမ်း) စသည်တို့၌ကား ဥသတ်မပြောင်းချေ။ သို့ရာတွင် စန္ဒကိုစဉ်းဟုလည်း ဆိုကြသေးသည်။

“သိဟ်လက်တူစဉ်း၊ စေ့ချဉ်းမိတ်ဖော်....စဉ်းလက်ဟူသည်၌ တနလံာ်ဂြိုဟ်ကို စန္ဒ,စန္ဒဟူ၍ ပါဌ်ရှိသည် နှင့်အညီ ‘စန်း’ဟူ၍ အလွတ်ဆိုမိန့်ကုန်သည်ထင်၏။ ပျိုလက်ဆရာတို့ကား ‘စဉ်း’ဟူ၍ ဥသတ်စပ် တော်မူကုန်သည်။ ဥယျာန၊ ဘာဝနာဉာဏ၊ အဘိညာဏ၊ ဝိညာဏ စသောပါဌ်နှင့်အညီ ဥယျာန် စသည်ဖြင့် နယ်၊ ဘာဝနာဉာဏ်စသည်ဖြင့် ကကြီးစပ်အင်ရှိမည်အတွက်ကို “ဈေးလည်းနီးယှဉ်၊ ဥယျာဉ်နှစ်စုံ။” “ဤသို့ပဋိညာဉ်၊ ဥယျောဇဉ်နှင့်။” “တန်ခိုးယာဉ်ဖြင့်၊ စက်ပျဉ် ရထား။” “ဘာဝနာညဉ်၊ သံပျားပျဉ်တိ။” “ငါးပါးဘိညာဉ်၊ တန်ခိုးယှဉ်သား။” “အသက်ဝိညာဉ်၊ ဖိတ်စဉ် ဘနန်း။” စသည်ဖြင့် ဥသတ်စပ်သကဲ့သို့ စန္ဒ၊ စန္ဒသဒ္ဒါရှိလျက် န မသတ်၊ စဉ်းလက်ဟူ၍ ဥသတ် စပ်လေသည်။” ဝေါဟာရတ္ထ ပကာသနီ ၆၀၄။

အမှတ်။ နဆုံးသောပုဒ်များအနက် သန္တာနစသောပုဒ်များကို သန္တာန်ဟုသာဆိုသည်။ သန္တဉ် ဟု ဆိုလေ့ ရေးလေ့ မရှိ။ သတိပဋ္ဌာနစသောပုဒ်များကိုလည်း သတိပဋ္ဌဉ် ဟု ဆိုလေ့ ရေးလေ့မရှိ။ ပုထုဇန စသောပုဒ်များ ကိုသာ ပုထုဇန်၊ ပုထုဇဉ်ဟု နှစ်မျိုး ဆိုလေ့ ရေးလေ့ ရှိကြသည်။ နသတ်အစား ဥသတ်ဖြစ်လာသည့် နဆုံးပုဒ် ဟူသမျှ၌လည်း နရှေ့ကရှိသောဗျည်းမှာ တာလုဌာန် (အာစောက်အရပ်) ၌ ဖြစ်သောဗျည်းချည်း ဖြစ်နေသည်ကို တွေ့ရသည်။ သို့ဖြစ်သောကြောင့် (န နှင့် ဥလည်း ပြောင်းနိုင်သော အက္ခရာများဖြစ်၍) အရွတ် အဆို သက်သာ စေရန် ရှေ့ဗျည်းနှင့် ဌာန်တူ ဥသတ်အဖြစ်သို့ ပြောင်းလဲရွတ်ဆိုသည်ဟု ယူဆဖွယ်ရှိသဖြင့် တင်ပြခြင်းဖြစ်သည်။ ဌာန်ချင်းတူမှသာ အသတ်ဖြစ်နိုင်သည်ဟု ဆိုလိုခြင်းမဟုတ်ပေ။ နိဗ္ဗာန-နိဗ္ဗာန်၊ မာန-မာန် စသည်တို့၌ ဌာန် မတူပဲလျက် နသတ်နှင့်ပင်ရှိနေသည်။ မိတည်း၊ ဝိနည်း၊ ပမည်း စသည်တို့၌လည်း ဌာန်မတူပဲလျက် ဥသတ် နှင့် ရှိနေသည်။

၄၊ မ ဆုံးသောပုဒ်များ၌ မ သတ်သည် သေးသေးတင်နှင့်တူသောကြောင့် သေးသေးတင်ဖြစ်လာသည်။ ပုံစံကား။ ကမ္မ-ကံ၊ နာမ-နံ၊ ယာမ-ယံ၊ ရာဇဓမ္မ-ရာဇဓံ၊ အာရာမ-အရံစသည်။

၅၊ (က) ယဆုံးသောပုဒ်များ၌ ယရှေ့တွင် အာသရ ရှိလျှင် ယသည် မပြောင်းလဲပဲ အသတ် ဖြစ်လာသည်။ ပုံစံကား။ နိကာယ-နိကာယ်၊ ပရိယာယ-ပရိယာယ်၊ သပ္ပာယ-သပ္ပာယ်၊ အဓိပ္ပာယ-အဓိပ္ပာယ်၊ အန္တရာယ-အန္တရာယ်၊ ဥပဇ္ဈာယ-ဥပဇ္ဈာယ်။

ခြင်းချက်၊ သက္ကာယ၌ ယသတ်မဖြစ်၊ ကာယ၌ ကိုယ်ဟု အသံပြောင်းသည်။ (ခ) ယဆုံးသောပုဒ်များ၌ ယရှေ့တွင် အခြားသရရှိလျှင် အချို့ပုဒ်၌ ဥသတ်ဖြစ်လာသည်။ ပုံစံကား။ တောဒယ-တောဒည်း၊ နယ-နည်း၊ ပစ္စယ-ပစ္စည်း၊ ဇယ-ဇည်း၊ မေတ္တေယျ-မေတ္တည်း (မိတည်း)၊ ဝိနယ-ဝိနည်း၊ အရိယ-အရည်း၊ အာဇာနီယ-အာဇာနည်၊ ဥဒယ-ဥဒည်း၊ ဥပမေယျ-ဥပမည်း။

၆၊ မူလပါဠိပုဒ်၌ ဣဆုံးသောပုဒ်များသည် ပါဠိသက်ဝေါဟာရဖြစ်သောအခါ အဆုံးဣသည် ဧ ဖြစ် လာတတ်သည်။

ပုံစံကား။ ကောဋိ-ကုဋေ၊ စုတိ-စုတေ၊ ပဋိသန္ဓိ-ပဋိသန္ဓေ၊ အနုသန္ဓိ-အနုသန္ဓေ၊ ပကတိ-ပြကတေ၊ မုနိ-မုနေ၊ ဣသိ-ရသေ၊ သိဟပတိ-သိဟပတေ၊ သာလိ-သလေး၊ သေဋ္ဌိ-သေဋ္ဌေး။

ဣမှ ဖြစ်လာခြင်းနှင့် စပ်၍ ပေါရာဏကထာဋီကာ (၈၈) ၌ အောက်ပါအတိုင်း ပြဆိုထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

“ရှေးတိဟိဝုတ္တေ ရှိတိပိအတ္ထော ဂဟိတောဘဝေယျ၊ ဣကာရဿ ကောရသမ္ဘဝတော။ မြေ ကမ္မေဟိ ပတ္တေ ဣကာရော သုဒ္ဓ၊ ဟေဋ္ဌာဗိန္ဒုယုတ္တ၊ ဝိသဇ္ဇနိယ ယုတ္တဝသေန တိဓာ ဣကာရာ ဒေသံ ပါပုဏာတိ။”

“ရှေးဟုဆိုရာ၌ ရှိဟူ၍လည်း အနက်ယူရသည်။ (အဘယ့်ကြောင့်ဆိုသော်) ဣအက္ခရာသည် အေက္ခရာဖြစ်နိုင် သောကြောင့်တည်း။ ထိုစကားမှန်၏။ မြန်မာမှုသို့ရောက်သောအခါ ဣအက္ခရာသည် သေက်သက်၊ အောက်မြစ်ပါ သော၊ ဝိသဇ္ဇနိပါသော ဇော်အစွမ်းဖြင့် သုံးမျိုးသုံးထွေ အေဖြစ်သို့ရောက်လာသည်။

ပေါရာဏကထာဋီကာ၌ အထက်ပါအတိုင်းပြဆိုကာ “မက္ခက်စစ်မြေ၊ မွမ်းမျှနေသည်၊ ကုဋေကျေးသီး” (ဣမှဖြစ်သည်) “မြို့ကြီးခလေ၊ ပြကတေဖြင့်၊ စုံစေ့အလှစ်။” (ဣမှ ဧဖြစ်သည်) “မဟာဂုဏေး၊ ရှင်သေဋ္ဌေး၊ ကျင့်ရေးမချွတ်။” (ဣမှ ဧဖြစ်သည်) ဟူသော ဆုတောင်းခန်းနှင့် ဟတ္ထိပါလပျို့တို့ကို ထုတ်ဆောင်ညွှန်ပြထားသည်။

ပဋိသန္ဓိဟုဆိုရခြင်းထက် ပဋိသန္ဓိဟုဆိုရခြင်းက သက်သာသည်။ ဣန္ဒြေသည် ဌာန်ချင်းလည်း တူသည်။ (ဣမ္မာ တာလုဌာန်ဖြစ်၍ လေည်း တာလုဌာန်၊ ကဏ္ဍဌာန်နှစ်ခုဖြစ်သည်။) သို့ဖြစ်၍ ဣကသေ့ ပြောင်းလာသည်ဟု ယူဆဘွယ်ရှိသည်။ ပါဠိသဒ္ဒါ၌ပင် ဣကသေ့ ပြောင်းလဲနိုင်ကြောင်း စည်းမျဉ်းရှိသည်။ (ဝိနောယ-ဝေဒနောယ၊ နိပက္က-နေပက္က၊ မိတ္တ-မေတ္တာ)

ဣန္ဒြေ ပြောင်းလဲနိုင်သည့်အလျောက် လေည်း ဣဖြစ်လာတတ်သည်။

ပုံစံကား။ ကေတု-ကိတ်၊ ဘိသေက-ဘိသိက်၊ ဟေတု-ဟိတ်၊ ဇေယျသေန-ဇေယျသိန်၊ နာဂသေန-နာဂသိန်၊ သေနက-သိန်း၊ မေသာ-မိဿ၊ သေဝာလိကာ-ဆိပ်ဖလူး။ ကေဣဖြစ်လာရာ၌ ပုဒ်၏အစနှင့် အလယ်တို့၌ ရှိသော ဧ ဖြစ်သည်ကို မှတ်သားသင့်သည်။

၇။ အခြားသရ ပြောင်းခြင်းများ

(က) အချို့ပုဒ်များ၌ အက ဥဖြစ်လာသည်ကို တွေ့ရသည်။

ပုံစံကား။ အာဂမ-အာဂုံ၊ နိဂမ-နိဂုံ၊ အာရမ္မဏ-အာရုံ၊ ဣဋ္ဌာရမ္မဏ-ဣဋ္ဌာရုံ၊ ထူပါရာမ-ထူပါရုံ၊ ဓမ္မာရမ္မဏ-ဓမ္မာရုံ၊ အာလပန-အာလုပ်၊ ဣရိယာပထ-ဣရိယာပုထ်၊ ကေဝစန-ကေဝုဏ်၊ ဗဟုဝစန-ဗဟုဝုဏ်၊ ပဒ-ပုဒ်၊ ဇနပဒ-ဇနပုဒ်၊ ပဏ္ဍာက-ပဏ္ဍုက်၊ မဟဂ္ဂတ-မဟဂ္ဂုတ်၊ မဟာဝန-မဟာဝုန်၊ မိဂဒါဝန-မိဂဒါဝုန်။

(ခ) အချို့ပုဒ်များ၌ အ ကအိဖြစ်လာသည်ကို တွေ့ရသည်။

ပုံစံကား။ ပဒ-ပိုဒ်၊ ယာပထ-ယာပိုထ်၊ ရက္ခသ-ရက္ခိသ်၊ ယမက-ယမိုက်၊ ပရိဗ္ဗာဇက-ပရိဗိုဇ်၊ တောရဏ-တရိုဏ်၊ ဓမ္မကရဏ-ဓမ္မကရိုဏ်၊ မဏ္ဍလ-မဏ္ဍိုဇ်၊ နိသိဒန-နိသိဒိုန် (င)၊ သမ္ပဋိစ္ဆန-သမ္ပဋိစ္ဆိုန် (င) ။

မှတ်ချက်။ လုံးကြီးတင်ချောင်းငင် (အို) န (ဏ) သတ်သံသည် သေတ်သံနှင့်တူသည်။ “ကျမ်းခက်ဗျာ ကရိုဏ်း၊ တတ်နှိုင်းတခြား။” လောသာ* ၄၈။ “စင်စစ်တံတိုင်း၊ စက်ကသိုဏ်းနှင့်၊ တည်တိုင်းစိတ်ကြံ။” ရာသီ* ၅၈။

(ဂ) အချို့ပုဒ်များ၌ ဩက ဥဖြစ်လာသည်ကို တွေ့ရသည်။

ပုံစံကား။ ဥပေါသထ-ဥပုသ်၊ အနုလောမ-အနုလုံ၊ ပဋိလောမ-ပဋိလုံ။

၈။ အက္ခရာပြောင်းခြင်းများ။

(က) ယမှဇသို့ ပြောင်းတတ်သည်။

ပုံစံ။ ယဝ-ဇဗား-စပါး၊ ယဗိန်း-ဇဗိန်း၊ ယုဝရာဇာ-ဇုဗရာဇာ၊ ယောဂီ-ဇော်ဂီ၊ ယောဂီနီ-ဇော်ဂီနီ။

“ယဝသဒ္ဓါ၌ ယကို ဇ၊ ဝကိုဗပြု၍...ဇဗားဟု ခေါ်ဝေါ်ဘတ်ရွတ် ရေးသားကြကုန်၏။” ဂုဠ၊ ပ ၂၈၅။ “မြန်မာကရင်ကို အချို့သောဒေသ၌ ယဗိန်းဟူ၍၎င်း၊ ဇဗိန်းဟူ၍၎င်း...ခေါ် တတ် ကြ သည်။” ကရင်ဝင် ၁၆။ “ပုဏ္ဏားလူမျိုးတို့သည် ယကိုရွတ်ဆိုလျှင် ဇသံကဲ့သို့ ထွက်သည်။ ဇသံကဲ့သို့ ကြားသည်။ မြန်မာလူမျိုးတို့လည်း ကြားရာသို့လိုက်၍ ယောဂီကို ဇော်ဂီဟု၊ ယောဂီနီကို ဇော်ဂီနီဟု ခေါ်ဆိုကြသည်။” ပဒိ ၁၀၆။ “ယု ဝ ရာဇာ သဒ္ဓါ၌လည်း ယကိုဇ ဝကိုဗပြု၍...ဇုဗရာဇာဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ကုန်၏။” ဂုဠ၊ ပ ၂၈၅။

(ခ) ရမှ လသို့ ပြောင်းတတ်သည်။

ပုံစံ။ ဂရုဠ-ဂလုဠ-ဂလုဠ်-ဂလုန်။

ဤ၌ ရနှင့် ချွေနောက်ပြန်၍ ဂရုဠ-ဂဠုရ-ဂဠုရ်-ဂဠုန်ဖြစ်သည်ဟု ယူဆနိုင်သည်။ ? ဝဇိရ-ဝရဇိန်နှင့် နှိုင်းရှည့်။ ဂဠုရ် ၌ ရသတ်သည် နသတ်နှင့်တူ၏။ မာရ-မာရ်ကို မာန်ဟု နသတ်သံဖတ်သည်ကို ထောက်လေ။

(ဂ) ဝမှဗသို့ ပြောင်းတတ်သည်။

ပုံစံ။ ဝိမာန-ဗိမာန်၊ ဝိတာန-ဗိတာန်၊ နိဝါန-နိဗ္ဗာန်၊ ဝေဒ-ဗေဒ၊ ဝေဒင်-ဗေဒင်။

“ဗံအက္ခရာနှင့် ဝအက္ခရာ၊ ဇအက္ခရာနှင့် သအက္ခရာ၊ ခ အက္ခရာနှင့် မအက္ခရာ၊ ဇအက္ခရာနှင့် ယအက္ခရာ၊ ဏအက္ခရာနှင့် နအက္ခရာ၊ ဤ ၁၀ လုံးသော အက္ခရာတို့သည် အချင်းချင်းတူကုန်သည်ဖြစ်၍ မိတ္တအက္ခရာမည်ကုန်၏။ ထို့ကြောင့် ကာရိ ကာရိယအဖြစ်ဖြင့် လဲလှယ်၍ ဘတ်ရွတ်ကြကုန်၏။ ထိုစကားသည် မှန်၏။ မယောကိုဟောသော ယဝသဒ္ဓါ၌ ယကိုဇ၊ ဝကိုဗပြု၍ မြန်မာဘာသာဖြင့် ဇဗားဟု ခေါ်ဝေါ်ဘတ်ရွတ်ရေးသားကြကုန်၏။ အိမ်ရွှေမင်း ဟော ယုဝရာဇာသဒ္ဓါ၌လည်း ယကိုဇ၊ ဝကိုဗပြု၍ မဏိပူရ ကသည်း လူမျိုးတို့ နိုင်ငံ၌ ညီတော်အိမ်ရွှေမင်းကို ဇဗရာဇာဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ကုန်၏။ ဆင်ဦးခေါင်းနှင့်တူသော ကျောက်ရှိသောကြောင့် ဂဇာသီသမည်သော အရပ်ဌာန ကိုလည်း ဇကို ယပြု၍ ဂယာသီသဟု ခေါ်ဝေါ်ကုန်၏။...ထို့ကြောင့် ကဝိကဏ္ဍပါသကျမ်း၌ပင်

ဗ-ဝေါ ဇသော ခ မေါစေဝ၊

ဇ-ယော ဏ နော ဣမေဒသ။

က္ခရာ သမက္ခရာ ဇညာ၊

မိတ္တယောဂေါ ဘဝိဿတိ-ဟု လာ၏။” ဂဠု၊ ပ ၂၈၅။

၂ လုံးဆင့်အက္ခရာများ

အက္ခရာ ၂ လုံးဆင့်၍ ရေးသားရှိနေသော အက္ခရာများကို ပါဌ်ဆင့်ဟုလည်း ခေါ်ကြသည်။ များသောအားဖြင့် ပါဌ်ဘာသာနှင့် ပါဌ်မှလာသော ပါဌ်သက်ဝေါဟာရများ၌သာ နှစ်လုံးဆင့်များပါသည်အတွက် ပါဌ်ဆင့်ဟု ခေါ်ခြင်းဖြစ်ဟန်တူသည်။

ယင်း ပါဌ်ဆင့်ခေါ် ၂ လုံးဆင့် အက္ခရာသည် ၁ ဒွေးဘော်၊ ၂ သံယုတ်ဟု နှစ်မျိုးရှိသည်။ သဒ္ဓါနည်းအရ နှစ်လုံးဖြစ်နေခြင်းကို ဒွေးဘော်ဟုခေါ်သည်။ [ဒွိဘာဝ။ ဒွိ-နှစ်လုံး၊ ဘာဝ-အဖြစ်၊ ဗျည်း ၂ လုံးဖြစ်နေခြင်းကို ဒွေးဘော်ဆိုသည်။]

ပုံစံကား။ ဒုဂ္ဂတိ၊ ရူပက္ခန္ဓာ စသည်တို့ဖြစ်သည်။ ဤ၌ ဒု-မကောင်းသော၊ ဂတိ-လားရာ ဟူသောပုဒ်ရင်းအတိုင်း ဒုဂ္ဂတိဟု ဆိုလိုလျက် သဒ္ဓါနည်းအားဖြင့် ဂ-ကို လုံးတူ ၂-လုံးဆင့် (သဒ္ဓိသဒွေးဘော်) ပြု၍ ဒုဂ္ဂတိဟု ဆိုသည်။ ထို့အတူ ရူပ-ရုပ်၊ ခန္ဓ-အစုဟူသော ပုဒ်ရင်းအတိုင်း ရူပခန္ဓဟု ဆိုလိုလျက် သဒ္ဓါနည်းအားဖြင့် ခ ကို လုံးကဲ့ ၂ လုံးဆင့် (အသဒ္ဓိသဒွေးဘော်) ပြု၍ ရူပက္ခန္ဓာဟု ဆိုသည်။ ဤကား ဒွေးဘော်ဖြစ်သည်။

သံယုတ်ဆိုသည်ကား သာမန်အားဖြင့် ၂ လုံးဆင့်ကို ခေါ်ခြင်းဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ဆိုခဲ့သော ဒွေးဘော်နှစ်မျိုးကိုလည်း သံယုတ်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ ယင်းသို့ သဒ္ဓါနည်းအရ ပြုလုပ်ထားသောကြောင့် မဟုတ်ပဲ နဂို ပုဒ်ရင်းကပင် နှစ်လုံးရှိနေသည့် စက္ကဝါ၊ ဗုဒ္ဓစသည်တို့ကိုလည်း သံယုတ်ဟု ဆိုရသည်။

ဒွေးဘော်ဟူ၍၎င်း သံယုတ်ဟူ၍၎င်း မခွဲခြားဘဲ သာမန်အားဖြင့် ၂ လုံးဆင့်ပုံကို ရှေးဦးစွာဖော်ပြပါမည်။

ဝက်ဗျည်း

က	ခ	ဂ	ဃ	င
စ	ဆ	ဇ	ဈ	ည
ဋ	ဌ	ဍ	ဎ	ဏ
တ	ထ	ဒ	ဓ	န
ပ	ဖ	ဗ	ဘ	မ

အဝက်ဗျည်း

ယ	ရ	လ	ဝ	သ	ဟ	ဇ	အံ
---	---	---	---	---	---	---	----

ဗျည်း ၂ လုံးဆင့်ပုံစည်းကို နားလည်ရန် ရှေးဦးစွာ ဝက်ဗျည်း၊ အဝက်ဗျည်းတို့ကို သိထားသင့်သည်။ အထက် ဇယားတွင်ပါသည့် အတိုင်း က၊ ခ၊ ဂ၊ ဃ၊ င။ စ၊ ဆ၊ ဇ၊ ဈ၊ ည။ ဋ၊ ဌ၊ ဍ၊ ဎ၊ ဏ။ တ၊ ထ၊ ဒ၊ ဓ၊ န။ ပ၊ ဖ၊ ဗ၊ ဘ၊ မ၊ ပေါင်း ၂၅ လုံးကို ဝက်ဗျည်း ဟုခေါ်သည်။ ဝက်ဆိုသော စကားမှာ ဝဂ္ဂဟူသော ပါဠိမှလာ သော စကား ဖြစ်သည်။ အစုဟု အဓိပ္ပါယ် ရသည်။ ငါးလုံးစီ ငါးလုံးစီ အစုပြု၍ ရွတ်ဆိုရသောကြောင့် ဝက်ဟု ခေါ်သည်။ ငါးလုံးစီ ဌာန်တခုတည်း၌ ဖြစ်သောကြောင့် ငါးလုံးတစုပြု၍ ရွတ်ဆို ရခြင်းဖြစ်သည်။ ယ၊ ရ၊ လ၊ ဝ၊ သ၊ ဟ၊ ဇ၊ အံဟူသော ဗျည်းရှစ်လုံးကား ဌာန်တခုတည်း၌ စု၍ဖြစ်ကြသည်မဟုတ်။ ဌာန်တခုစီ၌ ဖြစ်သော ကြောင့် တလုံးစီခွဲ၍ ရွတ်ရသည်။ ထို့ကြောင့် ယင်းရှစ်လုံးကို အဝက်ဗျည်းခေါ်သည်။

ဝက်ဗျည်းသည် အစဗျည်း၏အမည်အတိုင်း ကဝဂ်၊ စဝဂ်၊ ဋဝဂ်၊ တဝဂ်၊ ပဝဂ် ဟု ငါးမျိုးရှိသည်။ ဝဂ်တခု တွင် ငါးလုံးရှိရာ ၎င်းတို့ကို အစဉ်အတိုင်း ပဌမကွာ၊ ဒုတိယကွာ၊ တတိယကွာ၊ စတုတ္ထကွာ၊ ပဉ္စမကွာ ဟု အသီး အသီးခေါ်သည်။ ကဝဂ်၌ ကသည် ပဌမကွာ၊ ခသည် ဒုတိယကွာ၊ ဂသည် တတိယကွာ၊ ဃသည် စတုတ္ထကွာ၊ ငသည် ပဉ္စမကွာ ဖြစ်သည်။ ကျန်ဝဂ်များ၌လည်း ထိုအတူဖြစ်၍ ဝဂ်ငါးခု၌ က၊ စ၊ ဋ၊ တ၊ ပ တို့သည် ပဌမကွာ များဖြစ်သည်။ ခ၊ ဆ၊ ဌ၊ ထ၊ ဖ တို့သည် ဒုတိယကွာများဖြစ်ကြသည် စသည်ဖြင့် သိနိုင်သည်။ င၊ ည၊ ဏ၊ န၊ မ ဟူသော ပဉ္စမအကွာ ငါးလုံးကို ဝဂ်၏အဆုံးအကွာများဖြစ်သောကြောင့် ဝဂ္ဂဟုလည်း ခေါ်သည်။ “ဝဂ္ဂန်ငါး ကောင် ခြံထဲလှောင်၊ တကောင်ဝဂ်ကား ပွဲမစား” (ဝေါ ၁၄၅၅) ဆိုသောစကား၌ ဝဂ္ဂန်ဆိုသည်မှာ ဤဝဂ္ဂန္တ ငါးလုံးကို ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။

က		ဂ		င*
စ		ဇ		ည
ဋ		ဉ		ဏ
တ		ဒ		န
ပ		ဖ		မ

လုံးတူ ၂ လုံးဆင့်

ဝဂ်ငါးခု၌ ပဌမ၊ တတိယ နှင့် ပဉ္စမက္ခရာတို့သည် လုံးတူ ၂ လုံးဆင့်ဖြစ်နိုင်ကြသည်။ [ပဉ္စမက္ခရာဆိုသော်လည်း င မှတပါးသော ပဉ္စမက္ခရာ လေးလုံးကိုသာ ယူပါ။ င နှစ်လုံးဆင့်ဟုမရှိ။]

ပုံစံကား

က+က = က္က။

ကနက္ကဒဏ်၊ ကက္ကရ၊ ကုက္ကုစ္စ၊ ကမောက္ကမ၊ စက္ကဝါ၊ တက္ကဒွန်း၊ ဒုက္ကရစရိယာ၊ ဗလက္ကာယ၊ သက္ကာယ၊ ဥက္ကဋ္ဌ၊ ဥက္ကောတေယျ။

ဂ+ဂ = ဂ္ဂ။

ဒုဂ္ဂတိ၊ ဖဂ္ဂုန၊ မောဂ္ဂသင်္ဂ၊ သမဂ္ဂ။

စ+စ = စ္စ။

ကိစ္စ၊ နိစ္စ၊ အနိစ္စ၊ ပစ္စယ၊ ပစ္စည်း၊ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ၊ ပရိစ္စာဂ၊ သစ္စာ၊ ပစ္စုပ္ပန်။

ဇ+ဇ = ဇ္ဇ။

ပဇ္ဇာ၊ ဝိသဇ္ဇနာ၊ ဝိသဇ္ဇနီ၊ ဝိဇ္ဇာ၊ အဝိဇ္ဇာ၊ အလဇ္ဇီ။

ည+ည = ည္ဈ။

ကညာ၊ ပညာ၊ ပညတ်၊ ဝိညာဉ်၊ အဘိညာဉ်။

ဋ+ဋ = ဋ္ဌ။

ဝဋ္ဌ၊ သံဝဋ္ဌ၊ ဝဋ္ဌနိဿိတဒါန။

ဉ+ဉ =

အဉ္ဇသံခေပ။

ဏ+ဏ = ဏ္ဏ။

ကဏ္ဍသုခ၊ ပဏ္ဍာကာရ၊ ပုဏ္ဍိ၊ အဏ္ဏဝါ၊ ဥဏ္ဏလုံ၊ လက်ဆောင်ပဏ္ဏာ၊ ပုဏ္ဏား။

တ+တ = တ္တ။

ကိတ္တိမ၊ ကြိတ္တိကာ၊ စာရိတ္တ၊ စိတ္တဇ၊ သတ္တဝါ၊ သမ္ပတ္တိ။

ဒ+ဒ = ဒ္ဒ။

ဆဒ္ဒန်၊ ဘဒ္ဒကမ္ဘာ၊ သဒ္ဒါ၊ သမုဒ္ဒရာ။

န+န = န္န။

သန္နိဋ္ဌာန်၊ သန္နိပါတ်၊ အရှင်ဆန္ဒ၊ အဒိန္နာဒါန။

ပ+ပ = ပ္ပ။

ကပ္ပါး၊ ကပ္ပိယ၊ လပ်သပ္ပကာ၊ ဝိပ္ပတ္တိ၊ ဝိပ္ပလ္လာသ၊ ဝိပ္ပယုတ်၊ သာရပ္ပ၊ သပ္ပိယံ။

ဖ+ဖ = ဖ္ဍ။

ဒိဗ္ဗစက္ခု၊ နိဗ္ဗာန်၊ ပုဗ္ဗာရုံ၊ ပြုဗ္ဗာ၊ ပဗ္ဗဇ၊ ပဗ္ဗတ၊ သဗ္ဗနာမ်၊ သဗ္ဗညု။

မ+မ = မ္မ။

ကမ္မဇ၊ ကမ္မဋ္ဌာန်း၊ ဓမ္မတာ။

	က္ခ		ဃ	
	ဃ		ဇ	
	ဋ		ဉ	
	တ္တ		ဒ	
	ဇ		ဋ	

လုံးကွဲ ၂ လုံးဆင့်

ဝဂ်ငါးခု၌ ဒုတိယနှင့် စတုတ္ထက္ခရာတို့ကို လုံးတူ နှစ်လုံးဆင့်ရိုးမရှိချေ။ ၎င်းတို့သည် ဝဂ်တူအခြား အက္ခရာများနှင့် ဆင့်သည်။ ဆင့်သောအခါ၌ လည်း ဒုတိယက္ခရာသည် ပဌမက္ခရာနှင့်သာ ဆင့်ရသည်။ စတုတ္ထက္ခရာသည် တတိယက္ခရာနှင့်သာ ဆင့်ရသည်။ ဆင့်သောအခါ က၊ ခ၊ ဂ၊ သ၊ င အက္ခရာအစဉ်အတိုင်း ရွှေ့အက္ခရာကအထက် နောက်အက္ခရာက အောက် နေရသည်။

ပုံစံကား

က+ခ = ကွ။	ဒုက္ခ၊ ဓမ္မက္ခန္ဓာ၊ ရူပက္ခန္ဓာ၊ ပရိက္ခရာ၊ သိက္ခာ။
ဂ+ဃ = ဣ။	အဖိုးအနုဣ။
စ+ဆ = စွ။	တိရစ္ဆာန်၊ ပုစ္ဆာ၊ မစ္ဆရိယ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ။
ဇ+ဈ = ဇ္ဈ။	ဂိဇ္ဈကုဋ်၊ မဇ္ဈိမတိုင်း၊ မဇ္ဈိမပဋိပဒါ၊ သရဇ္ဈာယ်၊ အဘိဇ္ဈာ၊ ဥပဇ္ဈာယ်။
ဋ+ဌ = ဋ္ဌ။	ကုဋ္ဌ၊ ဆဋ္ဌ၊ ပဋ္ဌာန်း၊ သတိပဋ္ဌာန်၊ ပြဋ္ဌာန်း၊ အဋ္ဌကထာ၊ ဣဋ္ဌာရုံ၊ အနိဋ္ဌာရုံ၊ အဋ္ဌပုတ္တိ။
ဉ+ဗ = ခု။	ဂုဏဝုခို၊ ဝယဝုခို၊ အာယုဝုခုန။
တ+ထ = ထွ။	ဝထွ၊ ဝိထွာရ။
ဒ+ဓ = ဒွ။	နိဗဒ္ဓဝတ်၊ ဗဟိဒ္ဓ၊ ဗုဒ္ဓ၊ မုဒ္ဓါဘိသိက်၊ သဒ္ဓါတရား၊ သိဒ္ဓိ၊ ဣဒ္ဓိပါဒ်။
ပ+ဖ = ပွ။	ဇာတိပ္ပိုလ်၊ ဝေဟပ္ပိုလ်။
ဗ+ဘ = ဗွ။	ဒုဗ္ဗိက္ခန္ဓရကပ်၊ သတ္တရဗ္ဗာန်။

ဂိဇ္ဈကုဋ်စသည်၌ *အပေါ်ကဇကွဲ အောက်ကဈမြင်းဆွဲဖြစ်သည်။ ကုဋ္ဌ စသည်၌ အပေါ်ကဋ္ဌသံလျှင်းချိတ် အောက်က ဌဝမ်းဘဲဖြစ်သည်။ ဂုဏဝုခိုစသည်၌ အပေါ်က ဉရင်ကောက် အောက်ကဗရေမှတ်ဖြစ်သည်။ လုံးကွဲ ဆိုသော်လည်း (အက္ခရာချင်းသာမတူပဲ) ဝက်တူသောအက္ခရာချင်းသာ ဆင့်ရသည်ကို မှတ်သားပါ။

၄ နှင့် ၅

ဤနေရာ၌ ပါဠိဘာသာမတတ်သောသူများသည် ဌဝမ်းဘဲကလေးနှင့် ဌဝမ်းဘဲကြီး အရေးအသားလွဲမှား တတ်သောကြောင့် သင်္ကေတအားဖြင့် မှတ်သားထားရန် ရေးသားဖော်ပြပါမည်။ ဌမှာ ဌဝမ်းဘဲတလုံးတည်းဖြစ်၍ ဌကား ဌသံလျှင်းချိတ်နှင့် ဌဝမ်းဘဲ နှစ်လုံးဆင့်ထားသော အက္ခရာဖြစ်သည်။ ၎င်းကိုဌဝမ်းဘဲကြီးဟူ၍လည်းကောင်း ချိတ်ပါသော ဌဝမ်းဘဲဟူ၍လည်းကောင်း ခေါ်ကြသည်။ ပါဠိနည်းကျကျခေါ်လျှင် သံယုတ်ရှိဌ၊သံယုတ်ဌဟုခေါ်သင့် သည်။ဌ ၌ အပေါ်ကရှိသေ ဇ (သဝေ)သည် ဌသံလျှင်းချိတ်၏ ခေါင်းဖြစ်သည်။ အောက်က ဗ္ဗ (တုံးနှင့်ခြေ) မှာဌဝမ်းဘဲဖြစ်သည်။ထို့ကြောင့် ဌသည် စွ၊ ဇ္ဈ တို့ကဲ့သို့ပင် (ဋ နှင့် ဌဆင့်ထားသော) နှစ်လုံးဆင့် အက္ခရာဖြစ် သည်ဟု သိနိုင်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ဈာန်တရားဟု အနက်ရှိသော ဈာန်ကို ဇ္ဈာန်ဟု မရေးရသကဲ့သို့ တည်ရာအရပ်ဟူ သော အနက်ရှိသည့် ဌာန်ကိုလည်း ဌာန်ဟု မရေးရချေ။ ပါဠိဘာသာ၌ နှစ်လုံးဆင့်အက္ခရာက စသော ပုဒ်ဟူ၍မရှိ။ ဌနှင့် ဌ အရေးအသားကို အောက်ပါအတိုင်း မှတ်သားထားသင့်သည်။

- ၄ ၁။ ဌကစသောပုဒ်များ၌ ဌဝမ်းဘဲကလေးနှင့်ရေးရသည်။
ဌာန၊ ဌာနီ၊ (ရာဇ) ဌာနီ၊ ဌာနေ၊ ဌာနန္တရ၊ ဌာယီ၊ ဌာယိဘာဝ၊ (ဝိဝန) ဌာယီ၊ဌိ၊ ဌာန်။
- ၂။ ကကြီးနှင့်ဆင့်သောဌကို ဌဝမ်းဘဲကလေးရေးရသည်။
ကဏ္ဍဌာန်၊ နိဂဏ္ဌ၊ သဏ္ဌာန်။
- ၅ ၁။ ပါဌမှတစ်ပါး ပုဒ်အဆုံးဌကို ဌဝမ်းဘဲကြီးရေးရသည်။
ကုဋ္ဌ၊ ဆဋ္ဌ၊ ဇေဋ္ဌ၊ ဒိဋ္ဌ၊ ဒိဋ္ဌိ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊ သက္ကာယဒိဋ္ဌိ၊ မုဋ္ဌိ၊ မုဋ္ဌော၊ ရဋ္ဌ၊ ဝါစာသိလိဋ္ဌ၊ ဝိသိဋ္ဌ၊ သန္တုဋ္ဌိ၊ သံသဋ္ဌ၊ အဋ္ဌ၊ ဥက္ကဋ္ဌ။
- ၂။ ပဌမှတစ်ပါး ပုဒ်အလယ်ဌကို ဌဝမ်းဘဲကြီးရေးရသည်။
ကောဋ္ဌာသ၊ ဒိဋ္ဌာနုဂတိ၊ ဒိဋ္ဌမဗ္ဗ၊ ဣဋ္ဌာရုံ၊ အနိဋ္ဌာရုံ၊ ပဉ္စပတိဋ္ဌိတ၊ ပရိယုဋ္ဌာန၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ၊ ဥဋ္ဌာနသမ္ပဒါ၊ အာဇီဝဋ္ဌမကသီလ၊ မုဋ္ဌာန်၊ သမုဋ္ဌာန်၊ ဓိဋ္ဌာန်၊ အဓိဋ္ဌာန်၊ သနိဋ္ဌာန်၊ မဂ္ဂဋ္ဌာန်၊ ဖလဋ္ဌာန်၊ သတိပဋ္ဌာန်၊ ကမ္မဋ္ဌာန်း၊ ပဋ္ဌာန်း၊ ပြဋ္ဌာန်း။

ဝဂ္ဂန္တခေါ် င၊ ဥ၊ က၊ န၊ မ ဟူသော ပဉ္စက္ခရာ ငါးလုံးကား မိမိတို့နှင့်ဝက်တူ ကြွင်းသောအက္ခရာလေးလုံး နှင့် ဆင့်နိုင်သည်။ ဆင့်သောအခါ ၎င်းတို့က အပေါ်ကနေရသည်။

ပုံစံကား

- င လင်္ကာ၊ သင်္ကာ၊ သင်္ကေတ၊ ဝင်္ကပါ၊ ဝင်္ကဝုတ်၊ ဝင်္ကန္တ၊ စင်္ကြံ၊ သင်္ကြန်၊ တင်္ကဏ္ဍပွတ်၊ သင်္ခါရ၊ သင်္ချာ၊ သင်္ချေ၊ တဒင်္ဂ၊ ပဉ္စင်္ဂ၊ သင်္ဂါယနာ၊ ဂင်္ဂါ၊ အင်္ဂါ၊ သင်္ဂီနီ၊ သင်္ဂီ၊ သင်္ဂြိုဟ်၊ သင်္ဘာ။
- ဥ ပဉ္စမ၊ သဉ္စန္ဒ (ပါဠိ)၊ သဉ္စာလီ၊ သိဉ္စိုင်း၊ မဉ္စူ၊ သဉ္စုာ (ပါဠိ) ။
- ဏ ကဏ္ဍကောစ၊ ကဏ္ဍဌာန်၊ ဘဏ္ဍာန်၊ ကဏ္ဍ၊ စဏ္ဍာလ၊ ပိဏ္ဍပါတ်၊ မဏ္ဍပ်၊ ဘဏ္ဍာ။
[မှတ်ချက်။ ။ ကြီး ခရေမုတ်ဆင့်သော ရေးထုံးမတွေ့ရ။]
- န ကန္တာရ၊ သန္တာန်၊ မန္တလေး၊ မန္တန်၊ ဂန္ထဂရဒေါသ၊ ဂန္ထဓုရ၊ ဂန္ထန္တရ၊ စန္ဒကူး၊ ဆန္ဒ၊ ဗိန္ဒု၊ ဂန္ဓာရုံ၊ ဂန္ဓာလရာဇ်၊ သိန္ဓောမြင်း။
- မ ကမ္ပလေ၊ ကမ္ပည်း၊ သမ္ပပ္ပလာပ၊ ကမ္ပလာ၊ ကမ္ဘာ။

နှစ်လုံးဆင့်အက္ခရာ ရေးသားပုံနှင့်စပ်၍ ဂုဏ်တ္ထဒီပနီ၊ ပဌမတွဲ ၂၈၅ တွင် ပြဆိုထားသည့် စကားများကို ဗဟု သုတအဖြစ် မှတ်သားရန် အောက်တွင် အကျဉ်းချုပ်၍ ဖော်ပြလိုက်ပါသည်။

“ဝဂ် ၅ ပါး၌ ပဌမက္ခရာနှင့် ဒုတိယက္ခရာ ပုမဏ္ဍိတစုံ၊ တတိယက္ခရာနှင့် စတုတ္ထက္ခရာ ပုမဏ္ဍိတစုံ၊ ပဉ္စမက္ခရာကား နပုံအက္ခရာမည်၏။ ထို့ကြောင့် ကဝိကဏ္ဍပါသကျမ်း၌-

ကခေါ ဂသော စဆော ဇဇော၊
 ဋဋ္ဌော ဋုစော တထော ဒဇော။
 ပဖော ဗဘော ဣမေခရာ၊
 ဣတ္ထိပုမော ပိယောဘဝေ ဟု လာ၏။

ထို့ကြောင့် အက္ခရာတို့ကို ယှဉ်တွဲထပ်ဆင့်၍ ရေးသောအခါ ပုမဏ္ဍိတအက္ခရာ ၂ ပါးတို့တွင် ပုမအက္ခရာကို အထက်၊ ဣတ္ထိအက္ခရာကို အောက်၌ ရေးအပ်၏။ ပုမအက္ခရာချင်းချင်းလည်း ဆင့်၍ရေးသင့်၏။ ဣတ္ထိအက္ခရာချင်းချင်းမူကား ဆင့်၍မရေးအပ်။ နပုံအက္ခရာတို့ကိုမူကား မိမိတို့ချင်းချင်း ဆင့်၍၎င်း၊ တပါးသော အက္ခရာတို့အထက်၌ ဆင့်၍၎င်း ရေးအပ်ကုန်၏။ ထိုစကားသည် မှန်၏။ ကအက္ခရာနှင့် ခအက္ခရာကို ဆင့်၍ရေးသောအခါ ပုမအက္ခရာတည်းဟူသော ‘က’ကို အထက်၊ ဣတ္ထိအက္ခရာတည်းဟူသော ‘ခ’ကို အောက်၌ ရေးအပ်၏။ ‘က’ အက္ခရာကိုလည်း အချင်းချင်းဆင့်၍ ရေးအပ်၏။ ‘ခ’ အက္ခရာကိုမူကား အချင်းချင်းလည်း ဆင့်၍မရေးအပ်။ ဤဆိုပြီးသောနည်းကို မှီ၍ ဝဂ် ၅ ပါး၌ အက္ခရာတို့ကိုဆင့်၍ ရေးသားနည်းဥပဒေကို စေ့ရေမကျန် စိန္တာမယဉာဏ်ဖြင့် အဘန်ဘန်စဉ်းစား၍ ရေးသားလေ။”

အဝဂ်ဗျည်းရှစ်လုံးအနက် ယ၊ လ၊ သ သုံးလုံးသာ လုံးတူ ၂ လုံး ဆင့်သည်။

ပုံစံကား

- ယ + ယ = ယျ။ ယေဘုယျ။
- လ + လ = လ္လ။ ဒုလ္လဘ၊ ပလ္လင်၊ ပုလ္လင်၊ မိလ္လာ၊ ဝိပုလ္လာသ၊ သလ္လာဝတီ၊ အာလာပသလ္လာပ။
- သ + သ = သဿ။ ဒုဿီလ၊ နိဿယ၊ နိဿယည်း၊ မိဿ။

၎င်းပြင် ယသည် သကျသကီ၊ သင်္ချာစသည်တို့၌ အခြားအက္ခရာများနှင့် တွဲစပ်သည်ကို တွေ့ရသည်။ ပါဠိဘာသာ၌ကား ဘဂ္ဂဝါ၊ စျ (စယ)၊ ဣ၊ ဧ၊ နျ၊ စသည်ဖြင့် များစွာရှိသည်။ ယသည် အခြားအက္ခရာနှင့် တွဲစပ်သောအခါ မြန်မာအက္ခရာအရေးအသား၌ ယပင့်ဖြစ်သည်။

ရသည် ကြမ္မာ၊ ဂြဟဇာ၊ စိတြနက္ခတ်၊ အရှေ့ပြေဗ္ဗာ စသည်တို့၌ အခြားအက္ခရာများနှင့် တွဲစပ်သည်ကို တွေ့ရသည်။ ရသည် အခြားအက္ခရာနှင့် တွဲစပ်သောအခါ မြန်မာအက္ခရာအရေးအသား၌ ရရစ်ဖြစ်သည်။

ဝလည်း ပါဠိဘာသာ၌ အခြားအက္ခရာနှင့် တွဲစပ်သည်ကိုတွေ့ရသည်။ ကုတ္တော၊ အထခွာဟံ၊ ယတွာဓိကရဏံ စသည်တို့ဖြစ်သည်။ ဝသည် အခြားအက္ခရာနှင့် တွဲစပ်သောအခါ မြန်မာအက္ခရာအရေးအသား၌ ဝဆွဲဖြစ်သည်။

ဟသည် ဝဂ္ဂန္တ ၅ လုံး၊ ယ၊ ရ၊ လ၊ ဝ၊ ဌ ဟူသော အဝဂ် ၅ လုံး၊ 'ပေါင်း အက္ခရာ ၁၀ လုံးနှင့် တွဲစပ်နိုင်သည်။ ပဉ္စာ၊ တဏှာ၊ နှာယဘိ၊ သေမှ၊ ဂုယုတိ၊ ဝုလှတိ၊ အဝါယတိ၊ အာသဠီ။ (ပါဠိဘာသာ၌ ငှ၊ ရှ မရှိချေ။) ဟသည် အခြားအက္ခရာနှင့် တွဲစပ်သောအခါ မြန်မာအက္ခရာအရေးအသား၌ ဟထိုးဖြစ်သည်။

သံယုတ်

အက္ခရာ ၂ လုံးတွဲစပ်ရေးသားသည့် ၂ လုံးဆင့် အက္ခရာများ၌ အပေါ်အက္ခရာ၊ သို့မဟုတ် ရွှေအက္ခရာသည် သံယုတ်မည်၏။ ကွ၌ အပေါ် က-သည် သံယုတ်မည်၏။ ကွ၌ အပေါ် က-သည် သံယုတ်မည်၏။ ဣ၊ ဒွ၌ တ၊ ဒသည် သံယုတ်မည်၏။ ဣ၊ ဒွ စသည်တို့၌ အပေါ် တ၊ဒတို့သည် သံယုတ်မည်၏။

သံယုဇ္ဇတိဘိ သံယောဂေါ။ သံယုဇ္ဇတိ၊ ကောင်းစွာယှဉ်တတ်၏။ ဣတိ၊ ထို့ကြောင့်။ သံယောဂေါ၊ သံယုတ်မည်၏။ [သံယောဂ၊ သံ-ကောင်းစွာ (သရမခြားပဲ)၊ ယောဂ-ယှဉ်ခြင်း။] အပေါ်အက္ခရာ၊ သို့မဟုတ် ရွှေအက္ခရာကို နောက်အက္ခရာ၌ စပ်မှီသောကြောင့် သံယုတ်ခေါ်သည်။ သံယောဂပုဒ်ရင်းအတိုင်း ဂဃိသတ်နှင့် သံယုတ်ဟုလည်း ရေးကြသည်။ မြန်မာမှုအတိုင်း တဝမ်းပူသတ်နှင့် သံယုတ်ဟုလည်း ရေးကြသည်။

ဗျည်းနှစ်လုံးကို တွဲစပ်ရေးသားရာ၌ ပါဠိဘာသာစည်းအတိုင်းရေးလျှင် ရွှေနောက်ဆက်စပ်၍ ရေးရသည်။ ဗျည်းနှင့်သရတွင် ဗျည်းက ရွှေ၊ သရက နောက်နေကြောင်း ဆိုခဲ့ပြီ။ သို့ဖြစ်၍ သက္က၌ သဗျည်း၊ သ၏မှီရာ အသရ၊ ကဗျည်း၊ ကဗျည်း၊ နောက်က၏မှီရာ အသရ (သအကကအ) ဟု အစဉ်အတိုင်းဖြစ်သည်။ သက္က၌ သအကခဏ-ဟု အစဉ်အတိုင်းဖြစ်သည်။ သက္က (သအကကအ) ၌ ရွှေကသည် မှီရာသရ သီးခြားမရှိ။ နောက်ကကား နောက်ဆုံးအသရကို မှီသည်။ ရွှေကသည် နောက်ကနှင့်တွဲစပ်ပြီး နောက်အသရကိုပင် မှီရသည်။ ထို့အတူ သက္က၌ ကသည် မှီရာသရ သီးခြားမရှိ။ ခက ဣကို မှီသည်။ ကကား ခနှင့်တွဲစပ်ပြီး ယင်းဣကိုပင် မှီရသည်။ ဗုဒ္ဓ၌ ဒလည်း မှီရာသရ သီးခြားမရှိ။ ခနှင့်တွဲစပ်ပြီး နောက်အသရကို မှီရသည်။

ကစည်း၊ ရူပသိဒ္ဓိကျမ်းတို့၌ “သရာနန္တရိကာနိ ဗျဉ္ဇနာနိ သံယောဂေါ” “သရာနန္တရိကာနိ၊ သရအခြားမရှိ ကုန်သော။ ဗျဉ္ဇနာနိ၊ ဗျည်းတို့သည်။ သံယောဂေါ၊ သံယုတ်မည်၏” ဟူ၍လည်းကောင်း၊ သဒ္ဒနိတိ၌ “သရာနန္တရိကာနံ ဒွိန္ဒု တိက္ကံဝါ ဗျဉ္ဇနာနံ မေကတြသင်္ဂတိ သံယောဂေါ” “သရာနန္တရိကာနံ၊ သရတပါး အခြားမရှိကုန်သော။ ဒွိန္ဒု တိက္ကံဝါ ဗျဉ္ဇနာနံ၊ နှစ်လုံးသုံးလုံးကုန်သော ဗျည်းတို့၏။ မေကတြ၊ တခုသောအရာ၌။ သင်္ဂတိ၊ ပေါင်းစုခြင်းသည်။ သံယောဂေါ၊ (သံယုတ်) မည်၏။” (သဒ္ဒနိတိနိဿယ ၁၈။) ဟူ၍လည်းကောင်း မိန့်ဆိုသည်။

ဤစကားများ၌ ရွှေနောက်ဟု တိုက်ရိုက်မဆိုသော်လည်း သရာနန္တရိက (သရတပါး အခြားမရှိ) ဆိုသော စကားကိုထောက်၍ ရွှေနောက်တွဲစပ်ကြောင်း သိနိုင်သည်။ ပါဠိသဒ္ဒါ၌ အကယ်၍ သံယုတ်ဗျည်းသည် သဒ္ဒါနည်းအရ မူလကမရှိ၊ နောက်မှပေါ်လာသော ဗျည်းဖြစ်လျှင် မူလရှိရင်းဗျည်း၏ ရွှေနားက ပေါ်လာပြီး နောက်ကရှိနေသည့် မူလရှိရင်းဗျည်းသို့ ကပ်ရသည်။ ဝေါဟာရတ္ထပကာသနီ ၁၂၄ ၌လည်း “ကပ်လာသောဗျည်းသည် မူလရှိလင့်သော သရကိုမှီသောဗျည်း၏ ရှေးအဘို့နှိုက် စဉ်လျက်သာ သံယုတ်ဖြစ်သင့်သည်၊ ဆင့်၍ သံယုတ်မဖြစ်သင့်။” ဟု မိန့်ဆိုလေသည်။ သိဟိန္ဒု၊ နာဂရီ၊ အင်္ဂလိပ်အက္ခရာ အရေးအသားများ၌ အထက်ပါ ပါဠိဘာသာစည်းကမ်းအတိုင်း သံယုတ်ဗျည်းကိုရွှေနောက်ဆက်စပ်၍ ရေးသားကြသည်။

မြန်မာအက္ခရာ အရေးအသား၌ကား ဥ နှင့် သ မှတပါး ကြွင်းသောဗျည်းတို့ကို ဒွေးဘော်သံယုတ် ပြုလုပ်သည့် အခါ က္က၊ ကွ၊ စွ၊ စွ၊ တွ၊ တွ၊ ဒွ စသည်ဖြင့် အထက်အောက်ဆင့်၍ ရေးသားကြသည်။ ယခုရှိသော မြန်မာအက္ခရာ ပုံစံအရ ယင်းသို့ အထက်အောက်ဆင့်မှပင် သင့်လျော်ပေမည်။ က္က ကို ကကဟု ရွှေ့နောက်စဉ်၍ရေးလျှင် ရွှေ့ကကို လည်း မှီရာသရရှိသည်ဟု ထင်မှတ်ကာ က က ဟု ဖတ်သိမ့်မည်။ ရွှေ့ကကို တ ဝ က် သာ ယူ၍ ဂကဟုရေးလျှင် ကကြီးရေးချကာနှင့် ရောထွေးရာသည်။ ဂဝယ်ကို ရွှေ့နောက်စဉ်၍ ဂဂဟု ရေးလျှင် ကကြီးနှင့် ရောထွေးရာသည်။ ဝေါဟာရတ္ထပကာသနီ ၁၂၆ ၌လည်း-

“ကစသော သံယုတ်တို့မှာ ဆင့်၍သာ ဆရာတို့ရေးလေသည်ကား ဆိုခဲ့ပြီးသောအတိုင်း သရရှိထင်မှတ် ခဲ့အံ့၊ သရရှိထင်မှတ်၍ အနက်ကြံခြင်း၊ ဂိုဏ်းမကြာစစ် ခြင်း ပြုမိအံ့စိုး၍ ဆင့်သည်ဟုယူသင့်၏။”

ဟုမိန့်ဆိုလေသည်။

ဥ နှင့် သ တို့၌ကား ရွှေ့နောက်စဉ်၍ ရေးခြင်းကြောင့် အခြားအက္ခရာနှင့် ရော ထွေး ရန် လည်း မရှိချေ။ အခြားဗျည်းတို့ကဲ့သို့ အထက်အောက်ဆင့်၍ရေးလျှင် ဥ ကို အမြီးပါဆင့်ရမည်ဖြစ်၍ အဆင့်မြင့်မားသဖြင့် အထက် အောက်စာကြောင်းများနှင့် ထွေးယွက်ဖွယ်ရှိလေသည်။ သို့ဖြစ်၍ ရွှေ့နောက်စဉ်၍ ရေးသည်ဟု ယူဖွယ်ရှိလေသည်။ သနှင့်ဥ နှစ်လုံးဆင့်ပုံနှင့်စပ်၍ ဝေါဟာရတ္ထပကာသနီကျမ်းတွင် ပါရှိသောစကားတို့ကို ဖော်ပြလိုက်ပါသည်။

“သအက္ခရာ နှစ်လုံးထင်အောင် သသဟူ၍ ရေးသကဲ့သို့ ရွှေ့နောက်စဉ်လျက် လေးစုသောအဘို့ပြု၍ စပ်လျက်ရေးလိုရင်းကို ရွှေ့အစ တဘို့ကို ချေ၍ သုံးစုသော အဘို့ပြု၍သာရေးကုန်၏။ ထိုသို့သုံးစုသော အဘို့ဖြင့်သာရေးသည်ကို သကြီးဟူ၍လည်း ခေါ်ဝေါ်ကုန်၏။...ထိုသို့ သနှစ်လုံးစပ်၍သာ ရေးသင့် လျက် ရွှေ့အဘို့အစကို မရေးလေသည်ကား သသဟူသကဲ့သို့ နှစ်လုံးထင်စွာ ရေးချေသော် ရှေး သ အက္ခရာနှိုက်လည်း အမှီသရရှိသည် ထင်မှတ်၍ ဘတ်မှားရာခဲ့၏။ ဘတ်သည်သို့လိုက်၍လည်း ဂိုဏ်း မကြာစစ်ခြင်း၊ အနက် အထူးကြံခြင်းကို ပြုမှားရာခဲ့၏။ ထို့ကြောင့် ရွှေ့ဖြစ်သောသအက္ခရာနှိုက် ရွှေ့ထက်ဝက်မျှကို မရေးဘဲ နောက်ထက်ဝက်မျှကိုသာ နောက်သဗျည်းနှင့်စပ်၍ သုံးဘို့သော အစုမျှ သာရေး၍ သံယုတ်အဖြစ်ကို ထင်စေသည်။” ဝေါ ၁၂၅။

“ဤညအက္ခရာနှိုက်ကား ရွှေ့ည၏ အညွန့်အမြီးမပါသဖြင့် တပါးသောအက္ခရာ ထင်ဘွယ်ရှိသည်။ အမြီးအညွန့်နှစ်ဆင့်ရှိ၍ သာရပွလည်းမရှိ၊ အဆင့်မြင့်မား၍ အောက်အထက် ရေးပြီးရေးလတ္တံ့ စာကြောင်းနှင့်လည်း ထွေးရှက်ဘွယ်ရှိ၏။ ထို့ကြောင့် ဆင့်၍ မသင့်သည်ဖြစ်၏။” ဝေါ ၁၂၆။

မြန်မာညနှင့် ပါဠိည

ညအက္ခရာအရေးအသားနှင့်စပ်၍ မြန်မာညနှင့် ပါဠိညကို ခွဲခြားသိသင့်သည်။ ညအခါ၊ အညာအကြေ၊ ကြေညာ၊ သည်၊ တည်း၊ စသည်တို့၌ ပါသော ညသည် မြန်မာညအက္ခရာဖြစ်သည်။ ဦးခေါင်းနှစ်လုံး ပါရှိသော် လည်း ညဗျည်းတလုံးတည်းသာဖြစ်သည်။ ဥ ဟု မရေးဘဲ ဦးခေါင်းအညွန့်တပ်၍ ည ဟုရေးသည်ကား တင့်တယ် ဖွယ်ရာ သာရပွမင်္ဂလာဖြစ်စေလိုသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ညနှစ်လုံးဆင့် သံယုတ်အက္ခရာမဟုတ်ချေ။ ဝေါဟာရတ္ထ ပကာသနီ ၁၁၇ ၌ “ယင်းသို့လျှင် သတ်သောဥ ဗျည်းနှိုက်ပင်သော်လည်း ဦးခေါင်းထုတ်ရအံ့ဟူသည်ကိုထောက် ၍ ဦးခေါင်းထုတ်ရေးသော်လည်း မြွေမူနှိုက် သံယုတ်ဒွေးဘော်မဆိုရ။ သာရပွမင်္ဂလာဖြစ်လို၍သာ ဦးခေါင်းအညွန့် တပ်ပါသည်ဟူ၍ ယူသင့်၏။” ဟု မိန့်ဆိုသည်။

သို့ဖြစ်၍ ကညသည်၊ ကညဝတ္ထ၊ ကညစ်၊ တညတလေ၊ အညာဒေသ စသည်တို့၌ ညအက္ခရာတလုံးတည်း ဖြစ်သော မြန်မာညဖြစ်သောကြောင့် ကဉ်ဥ (ကင်ည)၊ ကဉ်ညစ်၊ တဉ်ညတလေ၊ အဉ်ညာဒေသ ဟု ဥလေး

သတ်သံ (ဥသံယုတ်သံ) ဖြင့် မဖတ်ရပဲ၊ ကသံ ညသံအတိုင်း ကည၊ ကညစ်၊ တည၊ အညာဟု အသတ်သံမဲ့ ဖတ်ရသည်။

ဤတကာ၊ ဤတိ၊ ကည၊ ပည၊ အရညဝါသိ၊ အညမည စသည်တို့၌ပါသော ဥ၊ ညကား ပါဠိ ဥ ဖြစ်သည်။ ပါဠိဥသည် ဦးခေါင်းအညွန့် တလုံးတည်းသာ ပါရှိရသည်။ ဥသရကဲ့သို့တွင် အမြီးရှည်ရှည်ဆွဲ၍ ရေးသားရသည်။ ကည၊ ပည စသည်တို့၌ ဦးခေါင်းနှစ်ခုပါရှိနေသည်ကား ဥ နှစ်လုံးကို ဆက်စပ်ထားသော သံယုတ်ညဖြစ်သောကြောင့် ခေါင်းနှစ်ခုရှိနေခြင်းဖြစ်သည်။ ယင်းကို ဥ နှစ်လုံးဆင့် သံယုတ်ည အက္ခရာဖြစ်သော ကြောင့် ကညကို ကဉ်ည၊ ပညကို ပဉ်ည၊ အရညဝါသိကို အရဉ်ဥဝါသိ၊ အညမညကို အဉ်ဥမဉ်ဥ ဟု ဥသတ်သံယုတ်အသံ ထုတ်၍ ရွတ်ဆိုရသည်။ “ပန်းတိစုံဖြိုး၊ ရိပ်ထက်မိုးသား၊ တောင်ရိုးတောင်စဉ်၊ အရညကင်၊ ဤတောတွင်ကား။” သစ္စာ* ၂၉။ ဤ၌ တောင်စဉ်ဟူသော ဥလေးသတ်နှင့် စပ်အင်ပြု၍ရေးသားထားသည်ကို ထောက်သဖြင့် မြန်မာညကဲ့သို့ အရညဟု မဖတ်ရ။ အရဉ်ညဟု ဥလေးသတ် (အဉ်) သံဖြင့် ဖတ်ရကြောင်း သိနိုင်သည်။ ကည၊ ပည၊ အညမည၊ အပွမည၊ အညတ္တရ၊ ဝိညာဉ်၊ အဘိညာဉ်စသည်တို့၌လည်း ဤနည်း အတိုင်း ကဉ်ည၊ ပဉ်ည၊ အဉ်ညမဉ်ည၊ အပွမဉ်ည၊ အဉ်ညတ္တရ၊ ဝိဉ် (ဝိန်) ဉ်ည၊ အဘိဉ် (ဘိန်) ဉ်ည ဟုဖတ်ရသည်။

သံယုတ်များ

သံယုတ်ကို ၁ ဒွေးဘော်သံယုတ်၊ ၂ ဒွေးဘော်မဟုတ်သောသံယုတ်ဟုနှစ်မျိုးခွဲခြားနိုင်သည်။ ၂ လုံးဆင့် အက္ခရာများအခန်းအစတွင် ပြခဲ့သည့် လုံးတူ ၂ လုံးဆင့် (သဒိသဒွေးဘော်) ၁၄ မျိုး၊ လုံးကွဲ ၂ လုံးဆင့် (အသဒိသဒွေးဘော်) ၁၀ မျိုးနှင့် အဝက်မှ ယ၊ လ၊ ဝ၊ သ လုံးတူ ၂ လုံးဆင့် ၄ မျိုး၊ပေါင်း ၂၈ မျိုးသည် ဒွေးဘော်သံယုတ်များဖြစ်သည်။ ယင်းတို့ကား—

ဣ၊ ဂ၊ စ၊ ဇ၊ ည၊ န၊ ခ၊ ဣ၊ ဣ၊ ဒ၊ နှ၊ ပ၊ ဗ၊ မ။
ကွ၊ ဣ၊ စ၊ ဇ၊ ည၊ န၊ ခ၊ ဣ၊ ဒ၊ ပ၊ ဗ။
ယ၊ လ၊ ဝ (၀ ၂ လုံးကို ၁၂ လုံးပြုထားသည်)၊ သ တို့ဖြစ်သည်။

ဒွေးဘော်မဟုတ်သောသံယုတ်သည် ၁ ဝဂ္ဂန္တသံယုတ်၊ ၂ ပင်ကိုယ်သံယုတ်၊ ၃ အပြုသံယုတ်ဟူ၍သုံးမျိုးရှိ၏။ ၁ ဝဂ္ဂန္တသံယုတ်။ ဝဂ္ဂန္တ (ဝဂ်အဆုံး) ဗျည်းငါးလုံးသည် ဝဂ်တူ အခြားဗျည်းများနှင့် ဆင့်နိုင်ကြောင်း ပြခဲ့ပြီ။ ယင်းတို့ကို ဝဂ္ဂန္တသံယုတ်ခေါ်သည်။ ယင်းတို့ကား—

ကံ၊ ခံ၊ ဂံ၊ ဃံ၊ ဇံ၊ ညံ၊ နံ၊ ခံ၊ ဣ၊ ဣ၊ ဒ၊ နှ၊ ပ၊ ဗ၊ မ တို့ဖြစ်သည်။

ကင်းစီး ဤဝဂ္ဂန္တသံယုတ်အရာ၌ မြန်မာအက္ခရာ အရေးအသားတွင် င ကိုအခြားဗျည်းနှင့် ဆင့်သော အခါ င တွင် အသတ်တံခွန်ပြုလျက် ကံ၊ ခံ၊ ဂံ၊ ဃံဟု ရှိသည်။ ၎င်း (ဂံ) ကို ကင်းစီးဟုခေါ်သည်။ အခြားသော ဝဂ္ဂန္တ (ဥ၊ ဣ၊ န၊ မ) တို့ကို အခြားဗျည်းနှင့်ဆင့်သောအခါ အသတ်တံခွန်မပြုဘဲ င ၌သာ အဘယ့်ကြောင့် အသတ်တံခွန် ပြသနည်းဟု မေးရန်ရှိသည်။ ဝေါဟာရတ္ထပကာသနီ ၂၅ ၌—

“ထိုကင်းစီးမှတစ်ပါးသော သံယုတ်တို့၌ အထက်ဗျည်းသည် သရကင်းလျက်ပင် တံခွန်မလွှား၊ ကင်းစီး နှိုက်သာ တံခွန်လွှားလေသောကြောင့်ကိုကား ဆရာတို့ အမိန့်အမှာကို မတွေ့ဘူးချေ။ သဘောကို ထောက်သော် ထိုကင်းစီးသောအရာသည် ဓာတ်ဝိဘတ်ပစ္စည်းတို့မှလာသော အရင်းမှလွှဲလည်း မထင်၊ ကစသော ကဏ္ဍဝဂ္ဂ ၄ လုံးတွင်သာ ထင်သောကြောင့်လည်း ဝဂ္ဂန္တပြု၍ ဖြစ်သောအရာကဲ့ သို့သာရှိ၏။ ဝဂ္ဂန္တပြုသည်မှာလည်း တံခွန်လွှားရမည်ကို ဆရာတို့အထူးမဆို။ ထို့ကြောင့် ဆရာ အဆက်ဆက်တို့ သုံးစွဲသောအစဉ်မျှသာ ဖြစ်ရာသည်။”

ဟုမိန့်ဆိုလေသည်။

စဉ်းစားရန်ရှိသည်ကား ဤဝဂ္ဂန္တသံယုတ်အရာမှတစ်ပါး သရအမှီနှင့်တကွဖြစ်သော င အက္ခရာဟူ၍ ပိဋကတ် ပါဠိများ၌ မရှိချေ။ င အက္ခရာပါသောပါဠိဝေါဟာရမရှိချေ။ ဝေါဟာရတ္ထပကာသနီ ၁၄၅ ၌လည်း “ပါဠိတော်နှိုက် ဝဂ္ဂန်ရောက်သည်မှတစ်ပါး သရအမှီရှိကောင်းသော င အက္ခရာ မထင်။” ဟူ၍ မိန့်ဆိုလေသည်။ အခြားသောဝဂ္ဂန္တ ၂၊ ၈၊ ၃၊ မ တို့ကား သရအမှီရှိသော ၂၊ ၈၊ ၃၊ မ တို့လည်းရှိသည်။ ယင်းသို့ရှိသောကြောင့် သရအမှီရှိသော ၂ တွင် ဝဂ္ဂန္တ ၂ ဆင့်၍ ညဟူ၍လည်း ရှိနိုင်သည်။ ထို့အတူ ၈ အက္ခရာတွင် ဝဂ္ဂန္တ ၈ ဆင့်၍ ဣ၊ န အက္ခရာတွင် ဝဂ္ဂန္တ ၈ ဆင့်၍ ဣ၊ မ အက္ခရာတွင် ဝဂ္ဂန္တ ၈ ဆင့်၍ မဟု အသီးအသီးရှိနိုင်ကြသည်။ င အက္ခရာကား သရအမှီရှိသော င ဟူ၍ မရှိသောကြောင့် င အက္ခရာတွင် ဝဂ္ဂန္တ ၄ ဆင့်ဟူ၍ မရှိနိုင်။ သင်္က၊ သင်္ဂါ၊ ဂင်္ဂါ၊ သင်္ဘာဟူ၍ က၊ ခ၊ ဂ၊ ဃ တို့တွင်သာ ဝဂ္ဂန္တ ၄ ဆင့်၍ ရှိနိုင်သည်။ ၂၊ ၈၊ ၃၊ မ တို့၌ အက္ခရာတူ ၂ လုံးဆင့်နေသဖြင့် အောက်ဗျည်းက သရရှိ၊ အထက်ဗျည်းကား သရမဲ့ဟူ၍ သိသာသည်။ အပေါ်ဗျည်းတွင် သရမဲ့ဖြစ်ကြောင်း အသတ်တံခွန်ပြရန် မလိုတော့ချေ။ င အက္ခရာကား အက္ခရာတူ ၂ လုံးဆင့်ဟူ၍ မရှိသဖြင့် အောက် င ကားသရရှိ၊ အပေါ် င ကား သရမဲ့ဟူ၍ သိဘိုရန် အခွင့်မပေါ်ခဲ့ဘူးချေ။ ဤသို့ အပေါ် င သည် သရမဲ့ဖြစ်ကြောင်း အသတ်တံခွန်မပါပဲ သိသာနိုင်ရန် တကြိမ်တခါမျှ မရှိခဲ့ဘူးသဖြင့် သရမဲ့ဖြစ်ကြောင်း သိသာထင်ရှားစေရန် အသတ်တံခွန်ပါရသည်ဟု ယူဆဖွယ်ရှိလေသည်။ ၎င်းပြင် မြန်မာအက္ခရာပုံ၌ င သည် အသတ်တံခွန်နှင့်တူသောကြောင့် တံခွန်မပြလျှင် အသတ်တံခွန်နှင့် ရောထွေးဖွယ်ရှိသည်ဟု သာမန်အားဖြင့်လည်း တွေးကြံဖွယ်ရှိသည်။

ဤ၌ ကင်းစီးနှင့်စပ်၍ သင်္သရာ၊ ဟင်္သာ၊ အင်္သာ စသည်တို့၌ ကင်းစီးနှင့်ရေးခြင်းအကြောင်းကို ဆွေးနွေးသင့် ပေသည်။ အထက်တွင်ဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း ပါဠိဘာသာ၌ သင်္က၊ သင်္ဂါ၊ ဂင်္ဂါ၊ သင်္ဘာ စသည်ဖြင့် က၊ ခ၊ ဂ၊ ဃ ဟူသော င နှင့်ဝဂ်တူသည့် ကဝဂ်ဗျည်းတို့၌သာ င ကင်းစီးနှင့် ရှိသင့်သည်။ ပါဠိသဒ္ဒါကျမ်း၏အဖွင့်ဖြစ်သော ကစ္စာ ယနဝဏ္ဏနာကျမ်း၊ သန္တပိုင်း၊ အံဇ္ဇတိနိဂ္ဂဟိတသုတ် အဖွင့် ၂၁ ၌—

သရဏဂမနဒါနေ၊ ဗိန္ဒန္တံ မန္တကံတထာ။
အဝဂ္ဂေသု ငကာရန္တံ၊ ငါဒေသော နတ္ထိသာသနေ။

ဟူ၍ သရဏဂုံပေးရာ၌ ဗိန္ဒုအဆုံး၊ မအဆုံးထားနိုင်ကြောင်း၊ အဝဂ်ဗျည်းနှောင်းရာ၌ င အဆုံးမရှိကြောင်း၊ သာသနာ တော်ကျမ်း၌ င အပြုမရှိကြောင်း ပြဆိုလေသည်။ ဝေါဟာရတ္ထပကာသနီ ၅၉ ၌လည်း အထက်ပါ ဂါထာနှင့်တကွ ဤအဓိပ္ပာယ်ကိုပြဆိုထားသည်။

ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ စသော သရဏဂုံ၌ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ—ဟု နိဂ္ဂဟိတ် (ဗိန္ဒု) ဆုံးပြု၍လည်း ဆိုနိုင်သည်။ ဗုဒ္ဓမံ သရဏံဟု မအဆုံး (မသတ်) နှင့်လည်း ဆိုနိုင်သည်။ ဗုဒ္ဓင်္ဂသရဏံ—ဟု ငအဆုံး (ငသတ်) နှင့်ကား မဆိုရ။ သရဏံ၌ သဗျည်းသည် အဝဂ်ဗျည်းဖြစ်သည်။ အဝဂ်ဗျည်းကြောင့် ရွှေကနိဂ္ဂဟိတ်ကို ငပြု၍ ဗုဒ္ဓင်္ဂဟု ငအဆုံးထားသောပုဒ် မရှိ။ ပိဋကတ်သုံးပုံ၌ ငအပြုဟူ၍မရှိဟု ဆိုလိုသည်။ သို့ဖြစ်၍ ပါဠိဘာသာအရဆိုသော် နောက်က က၊ ခ၊ ဂ၊ ဃ ဟူသော ကဝဂ်ဗျည်းလေးလုံး တလုံးလုံးရှိမှသာ ရွှေကနိဂ္ဂဟိတ်ကို ငပြု၍ ယင်းကို နောက်ဗျည်း က၊ ခ၊ ဂ၊ ဃ အပေါ်၌ ကင်းစီးအဖြစ် ရေးသားနိုင်သည်ဟု ဆိုသင့်သည်။

ဆရာတော်ဦးကျည်ပေ၊ ပြုစုသည့် သဒ္ဒါကျမ်းနက်ပါဌ်၊ ဂါထာ * ၄၀ ၌—
ပဒမုဒ္ဓေသုနုသွာရော၊ သဟယေသု ငကာရိဝ။
သဟယေသု ငကာရန္တာ၊ နဝိဇ္ဇန္တေတ္ထ သာသနေ။
ဟုဆိုသည်။ ဝေါဟာရတ္ထပကာသနီ ၆၀ ၌—

“ပဒမုဒ္ဓေသုနုသွာရော၊ သဟယေသု ငကာရိဝ စသည်ဖြင့် သ၊ ဟ၊ ယ နှောင်းရာ နိဂ္ဂဟိတ်ကို ငအက္ခရာ ကဲ့သို့ ရွတ်အပ်၏ဟူ၍ ကျမ်းမဲ့နှိုက် မိန့် အပ်သည်နှင့်အညီ သင်္သရာ၊ ဥကင်္ဂသ၊ ဟင်းသာဟူ၍ ဘတ်သည်မှာကဲ့သို့။”
ဟု မိန့်ဆိုသည်ကို တွေ့ရသည်။
ဆရာတော်ဦးဗုဒ္ဓိ ရေးသားပြုစုသည့် သဒ္ဒါနိတိ သုတ္တမာလာနိဿယ ၂၃ ၌လည်း—

“ဗုဒ္ဓံ သရဏံ၌ ဝဏ္ဏမုဒ္ဓေသု နုသ္မာရော၊ သဟယေသု ငကာရိဝဟူသည်နှင့်အညီ ဗုဒ္ဓထက် နိဂ္ဂဟိတ်ကို သအက္ခရာနှောင်းရာ ငအက္ခရာကဲ့သို့ ရွတ်ခြင်းတည်းဟူသော သန္တိဖြစ်သင့်လျက် ဝိနယဝိဓာန^၁ အားဖြင့် မအက္ခရာအပြုကို စီရင်အပ်သောကြောင့်၊ မကာရန္တအက္ခရာ၌လည်း အန္တရဝိဇ္ဇေဒ^၂ ပြု၍ ရွတ်အပ်သောကြောင့် သဒ္ဓသတ္ထသန္တိဝိဓာန^၃ အားဖြင့် ငကာရန္တသန္တိဝိဓာနသို့ မဆောင်သင့်။ သရဏံဂစ္ဆာမိ၌ ဝဂ္ဂန္တပြု၍ ဆောင်သင့်လျက် မအပြုကို စီရင်အပ်သောကြောင့် သရဏံဂစ္ဆာမိဟု မဆောင်သင့်ဟူလို။”

ဟု မိန့်ဆိုသည်ကိုတွေ့ရသည်။

အသက်ပါ သဒ္ဓါကျမ်းနက် (မဲ့) ဂါထာကို အောက်ပါအတိုင်း မြန်မာပြန်ရမည်ဟု သဘောရသည်။

“သ၊ ဟ၊ ယ အက္ခရာတို့ကြောင့် ပုဒ်တို့အထက်၌ရှိသော နိဂ္ဂဟိတ်ကို ငအက္ခရာကဲ့သို့ (ရွတ်အပ်၏) ။ ဤအရာ၌ သာသနာတော်ကျမ်းများတွင် သ၊ ဟ၊ ယ အက္ခရာတို့ကြောင့် ငအက္ခရာဆုံးသောပုဒ် မရှိကုန်။”

အဓိပ္ပာယ်ကား သ၊ ဟ၊ ယ အက္ခရာရှိလျှင် ရွှေကနိဂ္ဂဟိတ်ကို ငအက္ခရာကဲ့သို့ ရွတ်နိုင်သည်။ သို့ရာတွင် ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂစ္ဆာမိ၌ကား နိဂ္ဂဟိတ် မပြုခြင်းကိုသာ ဝိနည်းကျမ်းဂန်က စီရင်သောကြောင့် ဗုဒ္ဓမံသရဏမံ ဂစ္ဆာမိဟု မအဆုံးပြု၍သာ ဆိုရသည်။ ဗုဒ္ဓံသရဏံဂစ္ဆာမိဟု ငအဆုံးပြု၍မဆိုရ။ သာသနာတော်ကျမ်း၌ ငကာရန္တ (ငဆုံးပုဒ်) မရှိဟု ဆိုလိုသည်။

ယင်းကိုထောက်၍ သဒ္ဓါကျမ်းအစီအရင်အားဖြင့် သ၊ ဟ၊ ယ အက္ခရာနှောင်းရာ၌ ရွှေကနိဂ္ဂဟိတ်ကို ငပြုသော အစီအရင် ကဲ့သို့ ရွတ်ဆိုရသော အစီအရင်ရှိသည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ ယင်းသို့ရှိသောကြောင့်—

“မြတ်လောင်းဖြစ်ချင်၊ ကြိုးသောရှင်သည်၊ သင်္သရာယဉ်၊ ထိုသို့စဉ်၌။” ပါမီ*၇၀။

“လူမျိုးပုံယင်၊ လှေပြည့်တင်၍၊ သင်္သရာကျယ်၊ မြစ်ပင်လယ်မှ။” ဆု*၁၈၅။

“သုံးပုံများဖျင်၊ သင်္သကရိုက်၊ ဗေဒင်၌လည်း။” ဆု*၂၆။

စသည်ဖြင့် ပညာရှိပုဂ္ဂိုလ်များ မြန်မာမှုပြုလုပ်စပ်ဆိုတော်မူခြင်းဖြစ်သည်။

[မှတ်ချက်။ ဂါထာ၌ သဟယေသု ငကာရိဝ -ဟု သ၊ ဟ၊ ယအက္ခရာနှောင်းရာ၌ ငအက္ခရာကဲ့သို့ ရွတ်နိုင်ကြောင်း ဆိုသည်။ သနှောင်းရာ၌ ငပြုသော ဥဒါဟရဏ်ကိုသာ တွေ့ရသည်။ ဟ၊ ယ နှောင်းရာ၌ ငပြုသောဥဒါဟရဏ်ကို မတွေ့မိသေးချေ။ ပါဠိဘာသာ၌လည်း ကံသ၊ ခံသ၊ ဝိဒ္ဓံသန၊ မံသ၊ ဝံသ၊ အံသ၊ ဥက္ကံသ စသည်ဖြင့် နိဂ္ဂဟိတ်နောက်တွင် သ-ရှိသောပုဒ်များကိုသာ တွေ့ရသည်။]

၂ ပင်ကိုယ်သံယုတ်။ ဓာတ်ပစ္စည်းဝိဘတ်တို့၌ ပင်ကိုယ်မူလအတိုင်း ပါရှိလာသော ၂ လုံးဆင့် အက္ခရာများကို ပင်ကိုယ်သံယုတ်၊ သို့မဟုတ် မူလသံယုတ်ဟုဆိုရသည်။ ယင်းတို့ကား ပါဠိဘာသာနှင့်သာဆိုင်သည့် သံယုတ်ဖြစ်သည်။ ရနံ့ဓာတ်၊ ဘန္တုဓာတ်၊ သွာဝိဘတ်၊ သွိဝိဘတ်၊ တွာပစ္စည်း၊ တွာနပစ္စည်း စသည်တို့ဖြစ်သည်။

၄င်းပြင် သာမန်အားဖြင့် ပင်ကိုယ်ပုဒ်ရင်း၌ ၂ လုံးဆင့်ရှိနေသော စက္က၊ ဆန္ဒ၊ စသောပုဒ်များ ခတ္တာ၊ သန္တာ စသော မြန်မာစကားများကိုလည်း ပင်ကိုယ်သံယုတ်ဆိုနိုင်သည်။

၃ အပြုသံယုတ်။ မူလက သံယုတ်မဟုတ်၊ သဒ္ဓါနည်းအရ ပြုလုပ်ထားသဖြင့် ၂-လုံးဆင့်ဖြစ်နေသော သံယုတ်များကို အပြုသံယုတ်ဆိုရသည်။

ပုံစံကား။ ဗြဟ္မာ၊ အာယသ္မာ၊ ဥသ္မာ၊ က္လေသ၊ ပဒ္ဓ စသည်တို့ဖြစ်သည်။

ဗြဟ္မာ၌ ဗြူဟ-ဓာတ် မပစ္စည်း (ဗြူဟ-မ)ဟုနှင့်မ ဆင့်၍ကပ်ထားသည်။

အာယသ္မာ၌ အာယု-မ၊ ယုမ္ပုကို အသပြု၍ (အာ ယသ-မ) သန့်မ ဆင့်၍ ကပ်ထားသည်။
 သ္မာ၌ ဥသ-မ၊ သန့်မဆင့်၍ ကပ်ထားသည်။
 က္လေသ္မာ၌ ကိလေသပုဒ်ရင်းတွင် ကန့်လဆင့်၍ကပ်ထားသည်။ ကိ၌ က္လကျေပျောက်သည်။
 ပဒ္မ၌ ပဒုမပုဒ်ရင်းတွင် ဥကိုချေပျောက်၍ ဒန့်မဆင့်ကပ်ထားသည်။

အသတ်သံပျောက်ခြင်းမပျောက်ခြင်း

သာမန်အားဖြင့် နှစ်လုံးဆင့်အက္ခရာ၌ အပေါ်ဗျည်းသည် သံယုတ်မည်ကြောင်း၊ ယင်းသံယုတ်ဗျည်းသည် သရမရှိသဖြင့် အသံပြည့်မရ ရှေ့အက္ခရာနှင့်တွဲစပ်၍ အသတ်ပြုကာ ရွတ်ဖတ်ရကြောင်းသိခဲ့ပြီ။ နှစ်လုံးဆင့်အက္ခရာ၌ အပေါ်ဗျည်းသည် ရှေ့အက္ခရာ၏အသတ်ဖြစ်သည်ဟု ဆိုလိုသည်။ သို့ဖြစ်၍ ဆင့်ကပ်ရန် အက္ခရာမရှိလျှင် ယင်း (အပေါ်ဗျည်း) ကို အသတ်တံခွန်ဖြင့် ရေးသားရသည်။ ၎င်းကို ယည်း သံယုတ်ဟူ၍ပင် ခေါ်ရသည်။ ဝေါဟာရတ္ထ ပကောသနီ ၁၂၉၅-

“ဤသံယုတ်ဟူရာနှိုက် နောက်ဗျည်းနှောင်း၍ ကပ်ရဆင့်ရသည်ဖြစ်စေ နှောင်းသောဗျည်းမရှိ၍မဆင့် မကပ်ရဘဲ သရကင်းဟန် နိမိတ်တံခွန်လွှားရသည်ဖြစ်စေ သံယုတ်မည်သည်ပင်ဖြစ်၏။” ဟု ဆိုလေသည်။

ပျို့လင်္ကာ ကဗျာများ၌လည်း သံယုတ် ဗျည်းကို ရှေ့အက္ခရာ၏ အသတ်ပြုကာ စပ်ဆိုကြသည်။ အနည်းငယ်မျှ ထုတ်ပြရသော်—

- “ထိမ်မြူးဆိုပိတ်၊ သန္ဓေစိတ်ဖြင့်၊ အဝိဇ္ဇန္တ၊ မောဟဒတာခြေ၊ ဝင်လျှိုးလေ၍။” ကိုး* ၉၄။
- “ဆင်းရဲဖုံးပိတ်၊ ချမ်းသာစိတ်ဖြင့်၊ ဝါသိဋ္ဌဇစ်၊ မျိုးနွယ်ဖြစ်သည်။” ကိုး* ၁၄၅။
- “ပန်းတိစုံဖြိုး၊ ရိပ်ထက်မိုးသား၊ တောင်ရိုးတောင်စဉ်၊ အရညကင်၊ ဤတောတွင်ကား။” သစ္စာ* ၂၉။
- “မဟာသမယ၊ စသည်ပရိတ်၊ မန္တာန်စိတ်လျက်၊ အနိဋ္ဌဗိုလ်။” ရခိုင်နိုင်* ၃၆။
- “ရာဇာဘိသိတ်၊ ဂါထာစိတ်လျက်၊ သာဝိတ္တရီ၊ ကျူးရင့်သိ၍။” ဘိရူ* ၂၀။
- “ဗာဟိရဇ္ဈတ်၊ ဘာဝဇာတ်ဟု၊ ယုဂ်စတ္တာလီ။” ကိန္နရီ* ၁၂။
- “မူဆိုးရာဇိန်၊ ပါပဟိန်၊ ဒုစိန္တိတ။” ကိန္နရီ* ၉၈။
- “ပဉ္စမာရဇိန်၊ ဝဇီရိန်ကား၊ အစိန္တေပေါင်း။” သီလဝ* ၁။
- “ရွှေသရစ်သို့၊ ဒေဝစွရ၊ ချစ်မဝသည့်၊ အလှဝင်းဝါ၊ မင်းစန္ဒာ။” ကိန္နရီ* ၈၈။
- “တရားတမ္မတ်၊ သုံးလူထွတ်ကား၊ အရဟတ္တဖိုလ်၊ ဝင်သားကိုယ်ဖြင့်။” ဘူလင်* ၈။
- “ပညာစက္ကရတ်၊ သုံးလူထွတ်ကား၊ အရဟတ္တဖိုလ်၊ နှိုင့်ပြည်လယ်။” ဆု* ၈။
- “ဣဏ္ဍာရတ်ဖြတ်၊ ချင်ခြင်းပြတ်သား၊ အရဟတ္တမဂ်၊ ဉာဏ်သံလျက်ဟု။” ဟင်္သာ* ၁၀၀။
- “လေးဘော်ဦးစွန်း၊ မဂ်ဟုမှန်းလျက်၊ ရဟန္တာမှန်။” ဘူပေါင်း* ၁၀၁။
- “မူဆိုးရာဇိန်၊ အလာချိန်လျက်၊ ကာယိန္ဒြေ၊ ငြိမ်ဆိမ်စေလျက်။” ကိန္နရီ* ၇၉။
- “ထိုခါရှေးရှု၊ စံတော်မူသော်၊ ဗုဒ္ဓကုမ္မိတ်၊ ဘဝဇာတ်ဖြင့်၊ တိသတ္တဝါ၊ လုပ်ကျွေးရာတွင်။” ဝိမော်* ၂။
- “ရှေးကစုစဉ်၊ အိမ်ဥယျာဉ်ဝယ်၊ သဗ္ဗညုဉာဏ်၊ နီးကပ်မှန်သား။” စိန်ကျော် ၁၈* ၁၈ (၃)။
- “ရတနာပဇ္ဇန်၊ ရွာသွန်းဟုန်က၊ ရှေးပုညသန်။” မင်းနုန် စည်ချောင်း* ၇။
- “သကျမဉ္ဇူ။ ။ဘက်မျှရည်တူ။ ။မြွက်ဟသည်မူ။” နတ်သျှင်နောင်ဆိုရတု* ၂။
- “ဖလ်စကြာလျှင်။ ။ချန်ရက်ကြာတင်။ ။ပြန်သက်ရာစင်။” ယင်း* ၁၂။
- “မကြာလျှင်စိတ်၊ ကုသိုလ်ဟိတ်ဖြင့်၊ ပရမိသွာ၊ မဟာဂိရီ၊ စန္ဒီမလွတ်။” သစ္စာ* ၁၄၃။
- “ကျော်ပျံ့ဝှန်ထိတ်၊ ကျွန်းလုံးညိတ်မျှ၊ ပရမိသွာ၊ နတ်ဒေဝါမူ။” သာမုန္တိက* ၅။

နှစ်လုံးဆင့်အက္ခရာတွင် သံယုတ်ဖြစ်သော အပေါ်ဗျည်းကို ရှေ့အက္ခရာ၏ အသတ်ပြုလုပ်သောအခါ များသော အားဖြင့် သံယုတ်ဗျည်းသည် ရှေ့အက္ခရာနှင့်တွဲစပ်၍ အသတ်သံအဖြစ်သာ အသံထွက်သည်။ သူနှင့်ဆင့်ကပ်နေသည့်

နောက်အကွရာကို ဆိုသောအခါ ယင်းသံယုတ်ဗျည်းအသံမပါချေ။ ဥပမာ-ပါမောက္ခ၌ သံယုတ် ကဗျည်းသည် ပါမောက်ခဟု မောဟူသောရှေ့အကွရာနှင့်စပ်၍ ကသတ်သံသာထွက်သည်။ ခက်ရွတ်ဆိုသောအခါ ၎င်းက-၏အသံ မပါတော့ချေ။

ပြဆိုခဲ့သော ပျို့လင်္ကာများ၌လည်း ဝါသိဌ၊ ဒုစိန္တ၊ ရဟန္တာ၊ ကာယိန္ဒြေစသည်ဖြင့် ဝါသိဌဌ၊ ဒုစိန်တိတ၊ ရဟန်းတာ၊ ကာယိန်ဒြေဟု သံယုတ်ဗျည်းသည် အသတ်သံသာဖြစ်၍ နောက်အကွရာကို ဆိုရာ၌ ယင်းတို့၏ အသံ မပါပဲ ပျောက်နေသည်ကို တွေ့နိုင်သည်။

သို့ရာတွင် အချို့သောနှစ်လုံးဆင့်အကွရာ၌ကား သံယုတ်ဖြစ်သော အပေါ်ဗျည်းသည် ရှေ့အကွရာ၏ အသတ် အဖြစ်ဖြင့် အသံထွက်ပြီးနောက် ၎င်းနှင့်ဆင့်ကပ်နေသည့် နောက်အကွရာကို ဆိုသောအခါ၌လည်း ၎င်းသံယုတ် ဗျည်း၏အသံ ပါရှိပြန်သည်။ အသတ်သံမပျောက်ဟု ဆိုလိုသည်။

ပုံစံကား။ သကျ၊ စကြာ စသည်တို့ဖြစ်သည်။ သကျ၌ ကျသည် ကနှင့်ယဆင့်ထားသော နှစ်လုံးဆင့် အကွ ရာဖြစ်သည်။ စကြာ၌ ကြသည် ကနှင့်ရဆင့်ထားသော နှစ်လုံးဆင့်အကွရာဖြစ်သည်။ ယင်းတို့ကို သက်ကျ၊စက်ကြာဟု အသံဆုတ်ဖတ်ရသည်။ ဤ၌ သံယုတ်ဖြစ်သော အပေါ်ဗျည်းကသည် ရှေ့သ၊ စတို့၏ အသတ်သံ ထွက်ပြီးနောက် နောက်အကွရာကို ဆိုရာ၌လည်း ကျ၊ ကြာဟု က၏အသံပါလာပြန်သည်။ သက်ယ၊ စက်ရာဟု က အသံပျောက် မသွားချေ။ ပြဆိုခဲ့သော သစ္စာ* ၁၄၃ လင်္ကာ၌ ပရမိသွာကို ပရမိတ်သွာဟု ဖတ်ရသည်။ ဤ၌လည်း အပေါ်ဗျည်း ဖြစ်သည့် သသံယုတ်သည် မိအကွရာ၏ အသတ်သံဖြစ်ပြီးနောက် တဖန်သွာဟု နောက်အကွရာကိုဆိုရာ၌ အသံပါလာ ပြန်သည်။ အသံမပျောက်ဟု ဆိုလိုသည်။

ဤသို့ အချို့သောသံယုတ်အကွရာ ၂ လုံးဆင့်အကွရာ၌ အသတ်ဖြစ်သော အပေါ်ဗျည်းအသံ ပျောက်သည်။ အချို့သော သံယုတ်အကွရာ ၂ လုံးဆင့်အကွရာ၌ အသတ်ဖြစ်သော အပေါ်ဗျည်းအသံ မပျောက်ချေ။ မည်သည့် သံယုတ်အကွရာ၌ အပေါ်ဗျည်းအသံပျောက်၍ မည်သည့်သံယုတ်အကွရာ၌ အပေါ်ဗျည်းအသံမပျောက်သနည်းဟူမူ-

ဝက်ဗျည်း၊ အဝက်ဗျည်း နှစ်မျိုးရှိရာ ဝက်ဗျည်း၌ အကွရာတူချင်း သံယုတ်ဖြစ်လျှင် အပေါ်ဗျည်းအသံ ပျောက်၏။ ပုံစံကား။ စက္က၊ ဘဝဂ္ဂ၊ သစ္စာ၊ အဝိဇ္ဇာ စသည်တို့ဖြစ်သည်။

အကွရာမတူသော်လည်း ဝက်တူအကွရာချင်း သံယုတ်ဖြစ်ရာ၌ အပေါ်ဗျည်းအသံပျောက်၏။ ပုံစံကား။ ဒုက္ခ၊ အနတ္တ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊ အဘိဇ္ဈာ စသည်တို့ဖြစ်သည်။ ဤ၌ ကနှင့်ခ အကွရာမတူသော်လည်း ကဝက်ချင်းတူသောကြောင့် ကအသံပျောက်သည်။ ဝေါဟာရတ္ထပကာသနီ၂၁ ၌- “သုတိတူဖြစ်က ဝက်ဖြစ်စေ၊ အဝက်ဖြစ်စေ အသံပျောက်၏.... ဝက်နှိုက်ကား သုတိမတူသော်လည်း ဝက်တူသော် အသံပျောက်၏။” ဟု မိန့်ဆိုလေသည်။ (သုတိတူဆိုသည်ကား အကွရာတူကိုဆိုသည်။)

အဝက်ဗျည်း၌ အကွရာတူချင်း သံယုတ်ဖြစ်လျှင် အပေါ်ဗျည်း အသံပျောက်သည်။ ပုံစံကား။ ယေဘုယျ၊ ဒုလ္လဘ၊ မိဿစသည်တို့ဖြစ်သည်။ ဝေါဟာရတ္ထပကာသနီ၌- “သုတိတူဖြစ်က ဝက်ဖြစ်စေ၊ အဝက်ဖြစ်စေ အသံ ပျောက်၏။” ဟုဆိုကြောင်း အထက်တွင်ပြခဲ့ပြီ။ အဝက်ချင်းတူသော်လည်း အကွရာတူမဟုတ်က အပေါ်ဗျည်းအသံ မပျောက်ချေ။ ပရမိသွာ၌ သနှင့်ဝသည် အဝက်ချင်းတူသည်။ သို့ရာတွင် အကွရာတူမဟုတ်သည့်အတွက် သဗျည်းအသံ မပျောက်ချေ။ ဝေါဟာရတ္ထပကာသနီ ၂၁ ၌- “ဝေါ၊ ဝု၊ ဝေ ဟူသော ဝိဘတ်တို့နှိုက်ကား အဝက်အဖြစ်သာ တူ၍ သုတိမတူကြသောကြောင့် အသံ(မ)ပျောက်သည်ပင်ဖြစ်၏။” ဟု မိန့်ဆိုလေသည်။

ဝက်ချင်းမတူသော ဗျည်းများကို ဆင့်၍ရေးသားရာ၌ အပေါ်ဗျည်းအသံမပျောက်ချေ။ ပုံစံကား။ ပဒ္မစသည် ဖြစ်၏။ ဤ၌ ဒနှင့်မသည် ဝက်ဗျည်းများ ဖြစ်ကြသော်လည်း ဝက်ချင်းမတူသည့်အတွက် ပဒ်ဒမ-ဟု အပေါ်ဒဗျည်း အသံမပျောက် ဖတ်ရသည်။

ဝက်ဗျည်းနှင့် အဝက်ဗျည်း သံယုတ်ဖြစ်ရာ၌လည်း အပေါ်ဗျည်းအသံမပျောက်ချေ။ ပုံစံကား။ သကျ၊ စကြာ၊ ဝါကျ၊ အာရောဂုံ၊ ဗြဟ္မာ၊ ဥသ္မာစသည်တို့ဖြစ်သည်။ ဝေါဟာရတ္ထပကာသနီ ၂၁ ၌— “သ္မာ၊ သ္မိဟူ၍ အထက် သဗျည်း အသံမပျောက်သည်ကား.... အဝက်နှင့်ဝက်ဗျည်း သံယုတ်ဖြစ်၍ အသံမပျောက် ဖတ်ရလေသည်။” ဟုမိန့်ဆို လေသည်။

- ထို့ကြောင့် ၁။ အက္ခရာတူသံယုတ်၌ အပေါ်ဗျည်းအသံပျောက်သည်။
- ၂။ အက္ခရာမတူသော်လည်း ဝက်တူလျှင် အပေါ်ဗျည်းအသံပျောက်သည်။
- ၃။ အက္ခရာမတူ ဝက်မတူလျှင် အသံမပျောက်။
- ၄။ ဝက်နှင့်အဝက်သံယုတ်၌ အပေါ်ဗျည်းအသံမပျောက်။
- ၅။ အဝက်ချင်း အက္ခရာတူမဟုတ်လျှင် အသံမပျောက်

ဟု အကျဉ်းအားဖြင့် မှတ်သင့်သည်။

အဘယ့်ကြောင့် အပေါ်ဗျည်းအသံပျောက်သနည်းဟူမူ အက္ခရာတူသံယုတ်၌ ဌာန်တူ အသံတူအက္ခရာ ဖြစ်သောကြောင့် အသံပျောက်သည်ဟု ဆိုသင့်သည်။ စက္က၌ စက်ကဟု အပေါ်ကဗျည်းကို ကသတ်ပြု၍ ဖတ်ပြီး ၎င်းနှင့်ဆက်ဖတ်ရသည့် ဗျည်းကလည်း ကဗျည်းပင်ဖြစ်သောကြောင့် ကသတ်၏အသံ (ကသံတဝက်) မှာ အထူး ထင်မလာပဲ ပျောက်သွားလေသည်။

ပါမောက္ခသည်၌ ကနှင့်ခမှာ အက္ခရာချင်းမတူသော်လည်း ဝက်တူအက္ခရာဖြစ်၍ ဖြစ်ရာအရပ်ဌာန်ချင်း တူသည်။ ပါမောက်၌ ကသတ်၏ မတြာဝက်ကသံကလေးသည် ခနှင့် ဖြစ်ရာဌာန်ချင်းတူသဖြင့် အသံ များစွာ မကွဲ သောကြောင့် ခကိုဆိုသောအခါ ပျောက်သွားလေသည်။

သကျ၌ ကနှင့်ယကား အက္ခရာချင်းလည်းမတူ။ ကမှာဝက်ဗျည်း၊ လည်ချောင်းအရပ်၌ဖြစ်၍ ယကား အဝက် ဗျည်း၊ အာစောက်အရပ်၌ဖြစ်သဖြင့် ဌာန်ချင်းလည်းမတူချေ။ သို့ဖြစ်၍ ယကိုဆိုသောအခါ ကသတ်၏ ကသံတဝက် ပါ၍ ကယ (ကျ)ဟု အသံမပျောက်ဖြစ်လေသည်။ စကြာ၊ ဝါကျ၊ အာရောဂုံ စသည်တို့၌လည်း ထိုအတူပင်ဖြစ်သည်။

ဤနည်းအတူ ဗြာဟ္မဏ၊ ဗြဟ္မာစသည်တို့၌လည်း ဝက်နှင့်အဝက်ဖြစ်၍ ဌာန်မတူ အသံမတူသောကြောင့် ဗရဟ်ဟမဏ (ဗရန်ဟမဏ) ဗရ ဟမာဟု ဟသံတဝက်ကို မနှင့်တွဲ၍ ဆိုရသည်။ ဟသံမပျောက်ချေ။ ပရမိသ္မာ စသည့် အက္ခရာမတူသော အဝက်သံယုတ်၌လည်း သနှင့်ဝသည် ဌာန်မတူ အသံမတူသောကြောင့် ပရမိတ်သ္မာဟု သသံတဝက်ကို ဝနှင့်တွဲ၍ ဆိုရသည်။ အသံမပျောက်ချေ။

မြန်မာ ၂ လုံးဆင့်များ

ပါဠိဘာသာ၌ သံယုတ်ခေါ်သော နှစ်လုံးဆင့်အက္ခရာများရှိသကဲ့သို့ မြန်မာဘာသာ၌လည်း နှစ်လုံးဆင့်အက္ခရာ ရှိသည်။ သို့ရာတွင် မများချေ။ အနည်းငယ်မျှသာရှိသည်။ ယင်းတို့ကား၊ ခတ္တာ၊ စက္ကူ၊ စိစွေး၊ သန္တာ၊ ပိန္န၊ ခိက္ခာ၊ ယောက္ခမ၊ ယောကျ်ား၊ ဥစ္စာ၊ ဥဿံ စသည်တို့ဖြစ်သည်။ မြန်မာဘာသာနှစ်လုံးဆင့်များနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ဝေါဟာ ရတ္ထပကာသနီ ၃၆၁-တွင် အောက်ပါအတိုင်း မိန့်ဆိုထားလေသည်။

“ခတ်တွင်အသရ၊ တာတွင်အာသရ၊ ဤသို့ သရနှစ်လုံးရှိသောကြောင့် အနေကသရမည်၏။ ထို အနေကသရသည် အရအနက်ကွဲမထင်၊ ပန်းပင်တခုတည်း၏အမည် ခတ္တာဟူသော ဝေါဟာရဖြစ်၏။ ထိုသို့ အသီးအခြားကွဲပြား၍မရ တလုံးတည်းသော ဝေါဟာရကို ဆင့်၍ရေးလေသည်။ ဤနှင့် လျော်စွာ ကတ္တရိဟူသောပန်း၏အမည်၊ ပိန္နဟူသောသစ်ပင်၏အမည်၊ သန္တာဟူသောအမည်၊ ဤသို့ စသောအရာတို့ကို သဘောဝတ္ထု တစုတပြားတည်းသာ စိတ်ဖြာကွဲပြား၍အရအနက် မထွက်ကောင်း သဖြင့် ဆင့်၍ ရွေးသူဟောင်းတို့ ရေးလေပြုကုန်သည်။”

ဆိုလိုရင်းအကျဉ်းချုပ်ကား ဤသို့ဖြစ်သည်။ ခတ္တောဌ ခတ်တလုံး တာတလုံး နှစ်လုံးရှိရာ ခတ်က မည်သည့် အနက်၊ တာကမည်သည့်အနက်ဟု တလုံးစီခွဲပြီး အနက်ယူ၍မရ။ ခတ်နှင့်တာနှစ်လုံးပေါင်းမှပင် ခတ္တာဟုခေါ်သော ပန်းတမျိုး၏အမည်ဟူသော အနက်ရသည်။ ဤသို့ တလုံးစီစိတ်ဖြာ၍ အနက်မထွက် နှစ်လုံးပေါင်းမှသာ အနက် ထွက်သော ပုဒ်များကို (ဆင့်ရိုးဆင့်စဉ်နှင့်ညီလျှင်) ဆင့်၍ ရေးသားလေ့ ရှိသည်ဟုဆိုလိုသည်။ ဆံပင်ဟူသောပုဒ်၌ ကား ဆံက သေးမျှင်သောအနက်ရှိသည်။ ပင်က အပင်ဟူသောအနက်ရှိသည်။ ဤသို့တလုံးစီစိတ်ဖြာ၍ အနက်ရနိုင် သောကြောင့် ဤကဲ့သို့ တလုံးစီအနက်ရသောပုဒ်များကို ဆမ္ပင်ဟုဆင့်၍မရေးရချေ။ ထို့အတူ လက်ခ၊ လက်ခံ၊ လက်ယာ၊ လက်ဝဲ စသည်တို့ကိုလည်း လက္ခ၊ လက္ခံ၊ လက္ခိ၊ လက္ခိဟု ဆင့်၍မရေးသင့်ချေ။

သို့ရာတွင် ယခုအခါ၌ လက္ခ၊ လက္ခံ၊ လက္ခိ စသည်ဖြင့် ဆင့်၍ ရေးနေကြသည်ကို တွေ့ရသည်။ ယင်းတို့ကို သာမဟုတ် ယု၊ လွက်၊ သွင်၊ သွား၊ သွီးတို့ကိုလည်း အချို့ ဆင့်၍ရေးကြသည်ကို တွေ့ရသည်။ ဤစကားတို့၌ တလုံးစီစိတ်ဖြာ၍ အနက်ရ မရ သေချာစွာမသိရချေ။ အကယ်၍ တလုံးစီအနက်ထွက်လျှင် ဆင့်၍ရေးရန်မလိုဟု ဆိုသင့်လေသည်။

ရှေးက ခရီးကို ခြီး၊ ဆရာကို ဩာဟု ရေးသည်ကို တွေ့ရဘူးသည်။ လူပြိန်းတူးဖြင့် ပြောရလျှင် ပေစာ ခေတ်က ပေကိုချွေတာရသောကြောင့် နေရာကျဉ်းစေခြင်းငှာ ဆင့်၍ရေးကြသည်ဟု ယူဆဖွယ်ရှိလေသည်။ ကျောက် စာများ၌—

“အဓိကော သင်ခါထိပေါက် အောက္ကာ က္လောက်ဆောက်။”

စောလူးမင်းကျောက်စာ၊ ဂံကျောက် ၃။

စသည်ဖြင့် ဆင့်၍ရေးသည်မှာလည်း နေရာအတွက် ချွေတာခြင်းဟု ယူဆဖွယ်ရှိသည်။

ဤနှစ်လုံးဆင့်ရေးခြင်းနှင့်စပ်၍ သတ်ထူးကျမ်းကိုတည်းဖြတ်သူ ပညာအုပ် ဦးဖိုးစိန်၏ သတ်ထူးအတိုကောက် ၈၆ တွင်ပါသည့် စကားကို ထည့်သွင်းဖော်ပြလိုက်ပါသည်။

“အသံများကို ပေါင်းစပ်ရွတ်စေလိုသော စကားများကို ပေါင်းစပ် ရွတ်ဖတ်တတ်အောင် သူဟောင်း ပညာရှိများသည် သွီး၊ သွင်၊ လွက်၊ တန္နာ၊ တန္နု၊ သွား....စသဖြင့် စာလုံးဆင့်၍ ရေးနည်းကို ကြံကြ ကုန်၏။ ထိုရေးနည်းသည် ဣတိတသွာ—ထို့ကြောင့်—ဟူသော မြန်မာတို့ ပါဠိရေးနည်းတွင် သွာကို ရေးနည်းနှင့် တပြေးတည်း တစံနစ်တည်းဖြစ်သောကြောင့် ‘လူပြိန်းတို့ ပါဠိဖတ်ရာတွင် အသောက်အပုံ ရဖွယ်ရှိ၏။.... နောက်ပေါ် ဆရာအချို့တို့က မြန်မာဘာသာကို စာလုံးဆင့်နှင့် မရေးစကောင်းဟု ဆိုကြကုန်၏။ ထိုဆရာတို့ စေတနာကား မာဂစေကားနှင့် မြန်မာစကားကို ခွဲခြားလိုခြင်းဖြစ်သည်ဟု ယူဆဖွယ်ရှိ၏။ ထိုသို့ခွဲခြားနိုင်သော အကျိုးကား ရှိပါ၏။ သို့ရာတွင် အသံများကို ပေါင်းစပ်ရွတ်ရန် ပြသော အကျိုးကြီးကား ပျက်စီးချေ၏။ မာဂစေကိုမြန်မာစာလုံးနှင့်ရေးသည်ဖြစ်၍ ရေးနည်းစံနစ်ကို တူနိုင်သမျှ တူစေသင့်၏။ ပါဠိကို စာလုံးဆင့်နှင့် ရေးနည်းသည် အသတ်တံခွန်ကို ထည့်ရခြင်းမှ သက် သာ၏။ စာလုံးနေရာကျဉ်း၏။ အသံများကို တတဲတည်း ရွတ်စေလိုကြောင်း ထင်ရှား၏။”

ပါဠိသက် ရေးသားပုံ

ပါဠိသက်ဝေါဟာရစာလုံးများသည် မြန်မာအက္ခရာစာလုံးများပင်ဖြစ်၍ ပါဠိသက်ဝေါဟာရရေးသားနည်းဟု သီးခြားမရှိချေ။ သို့ရာတွင် အချို့သောစာလုံးများမှာ မြန်မာဘာသာသက်သက်တွင် အသုံးအစွဲမရှိ၊ ပါဠိသက် ဝေါဟာရများ၌သာ သုံးစွဲသဖြင့် အချို့သော အက္ခရာအကြံအသုံးအစွဲနည်းသို့အဖို့ ရေးသားရာတွင် ယောင်မှား

ဖွယ်ဖြစ်နေတတ်သည်။ အချို့သူများမှာ ပုံနှိပ်ထားသော အက္ခရာစာလုံးများကို ကြည့်၍ ရေးတတ်သည်။ ယင်းသို့ ပုံနှိပ်စာလုံးကို ကြည့်၍ ရေးနေရသဖြင့် အချိန်ကုန်ရုံတွင်မက မပီမသလည်းဖြစ်တတ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ အတွေ့အကြုံ နည်းသူတို့အဖို့ ပါဠိသက်အက္ခရာများ ရေးသားပုံကို ဖော်ပြလိုက်ပါသည်။

၂ ဉာဏကာ၊ ဉာတိ စသည်၌ ဥကလေးကို ရေးသောအခါ ခေါင်းတခုတည်းနှင့် အမြီးကို ညကြီးရေးသကဲ့သို့ပင် ခပ်ရှည်ရှည် ရေးသားရသည်။ သို့မှသာ အက္ခရာ ဥနှင့် ကွဲပြားမည်။ (ဤစာအုပ် စာမျက်နှာ ၈၀ ဉာဏကာ ရေးပုံကိုကြည့်ပါ။) ဥကလေးကို အမြီးတိုနှင့်ရေးသည့်အတွက် ဥတ္တိ (ညတ္တိ) ကို ဥတ္တိ (အုတ်တိ) ဟု မှားဖတ်မိ ကြောင်း ကြားရဘူးသည်။

၃ မကိုဋ်စသည်၌ ဋသံလျှင်းချိတ်ကို လက်ရေးဖြင့်ရေးသောအခါ ပထမသဝေထိုး (၆) ကို ရေးပြီး သဝေထိုး အောက်က တုံးကလေးဆွဲ၍ ၎င်းတုံး၏လက်ယာဖက်အစွန်းမှ အောက်သို့တည့်တည့် ခြေထောက်ဆွဲချပြီး အပြင်ဖက်သို့ အမြီးထုတ်လိုက်ရသည်။

၄ ပဌမစသည်၌ ဌဝမ်းပဲကို ရေးသောအခါ ငကို အပေါ်နှုတ်ခမ်းကစ၍ရေးပြီး 'အောက်နှုတ်ခမ်းသို့ ရောက်သောအခါ အောက်သို့တည့်တည့် ခြေထောက်ဆွဲချကာ အမြီးကို အတွင်းဖက် (လက်ဝဲဖက်) သို့ ပြန်ထုတ်လျက် အဖျားကို အနည်းငယ် ပြန်ခေါက်သွင်းရသည်။ ပုံစံအားဖြင့် ဥသရကို ပြောင်းပြန်မျက်နှာလှည့်ပြီး ရေးသားသည်နှင့်တူ၍ အမြီးကို အတွင်းသို့ အနည်းငယ်ပြန်ခွေရခြင်းသာ ထူးသည်။ ယင်းသို့ ရေးခြင်းဖြင့် ငဟထိုးနှင့် မတူကွဲပြား ခြားနားနိုင်သည်။ များသောအားဖြင့် ဌဝမ်းပဲကြီးရေးပုံအတိုင်း ရေးနေကြသည်။

၅ အဋ္ဌ၊ အဋ္ဌပုတ္တိ စသည်၌ ဋ္ဌဝမ်းပဲကြီးကိုရေးသောအခါ ဋ္ဌသံလျှင်း ချိတ်ရေးနည်းအတိုင်း သဝေထိုး (၆) ကို ရေးပြီး အောက်ကတုံးကလေးဆွဲ၍ လက်ယာဖက်အစွန်းမှ အောက် သို့တည့်တည့် ခြေထောက်ဆွဲချပြီး အတွင်းဖက် (လက်ဝဲဖက်) သို့ အမြီးထုတ်ကာ အဖျားကို အတွင်းသို့ပြန်ခွေရသည်။ ၎င်းမှာ ဋ္ဌသံလျှင်းချိတ်နှင့် ဌဝမ်းပဲ ၂ လုံးဆင့်ထားသော သံယုတ်ဌဖြစ်သည်။ ဋ္ဌဝမ်းပဲခေါင်းကို တဝက်ကဖြတ်ပြီး အပေါ်က ဋ္ဌသံလျှင်း ချိတ်ခေါင်း သဝေ (၆) ဆင့်တင်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ ၎င်းကို ဋ္ဌဝမ်းပဲကြီးဟု၎င်း ချိတ်ပါသော ဋ္ဌဝမ်းပဲဟု၎င်း ခေါ်ကြသည်။

၆ အဇ္ဈာသယစသည်၌ ဇ္ဈမှာ ဇက္ခံနှင့်စုမြင်းဆွဲ ၂ လုံး ဆင့်ထားသော သံယုတ်အက္ခရာဖြစ်သည်။ ပဌမဇက္ခံကို အမြီးတိုနှင့်ရေးပြီး စုမြင်းဆွဲ၏ခေါင်းဖြစ်သော စလုံးကို ဇက္ခံအောက်ကရေး၍ စုမြင်းဆွဲ၏အမြီးကို ယင်း ၂ လုံး၏ အပြင်ဖက်က ယာဉ်ရေးသကဲ့သို့ ရေးရသည်။

၇ ဝယဝုဇ်စသည်၌ ဇုမှာ ညရင်ကောက်နှင့် ဗရေမှုတ် ၂ လုံးဆင့်ထားသော သံယုတ်အက္ခရာဖြစ်သည်။ ညရင်ကောက်ကို ပဌမရေးရမည်ဖြစ်သော်လည်း ပြီးလွယ်စေခြင်းငှာ ဗရေမှုတ်ကို အလျင်ရေးပြီးမှ ၎င်း၏အထဲတွင် ညရင်ကောက်ခေါင်းကို ရေးကာ ညရင်ကောက်ခြေကို အောက်သို့ရေးချရသည်။

၈ အခန်းကဏ္ဍစသည်၌ ဏမှာ ဏကြီးနှင့်ညရင်ကောက် ၂ လုံးဆင့်ထားသော သံယုတ်အက္ခရာဖြစ်သည်။ ဏကြီးကို ရေးပြီး ညရင်ကောက်ကို ဏကြီးအောက်က မှောက်လျက်ရေးရသည်။

၉ သဏ္ဌာန်စသည်၌ ဏ္ဍမှာ ဏကြီးနှင့် ဌဝမ်းပဲ ၂ လုံးဆင့်ထားသော သံယုတ်အက္ခရာဖြစ်သည်။ ဏကြီးကိုရေးပြီး ဌဝမ်းပဲကို ဏကြီးအောက်က မှောက်လျက်ရေးရသည်။ လွယ်လွယ်ရေးပုံကား ဏကြီး၏လက်ယာဖက်အောက်တွင် ငသေးသေးရေးပြီး ယင်းငကလေး၏ အောက်နှုတ်ခမ်းမှ တဆက်တည်း နောက်ဖက်သို့ ခြေထောက်ဆွဲကာ အမြီးကို အပေါ်ဖက်သို့ ပြန်လည်ခွေသွင်းလိုက်ရသည်။ ဤအက္ခရာ၌ ဏကြီးအောက်က ဌဝမ်းပဲကို နောက်ပြန်ဆွဲရသဖြင့် ရေးရန်မလွယ်ကူလှချေ။ သို့ကြောင့်လည်း သဏ္ဌာန်ဟူသောစကားကို ဏကြီးညရင်ကောက်နှင့် သဏ္ဌာန်ဟု လွယ်လွယ်ရေးမိတတ်ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ပါဠိဘာသာ၌ သနောက် ဏကြီးညရင်ကောက်ဆင့်နှင့် သဏ္ဌ၊ သဏ္ဌာသ နှစ်ပုဒ်သာ

တွေ့ရသည်။ ဝနသဏ္ဍော (တောအုပ်) ၌ သဏ္ဍပုဒ်သည် ကြာစသည်တို့၏ အပေါင်းဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။ သဏ္ဍာသ (မွေးညပ်) ၌ သံ၊ ခုံသဟု ၂ ပုဒ်ပါဝင်လျက်ရှိသည်။ သံ-သင်္ဂမ္မ၊ ကပ်၍၊ ခုံသ-ကိုက်တတ် ညှပ်တတ်၏။ (ဇာန်ဋီ* ၅၂၇) ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။ သံခုံသ-မှ သဏ္ဍာသ ဟု ဖြစ်လာသည်။ ဤသို့ သနောင်ဏကြီးဥရင်ကောက်ဆင့်နှင့် သဏ္ဍ၊ သဏ္ဍာသ ဟူသောရှိသည်။ သဏ္ဍာနဟု ပါဠိမရှိ။ သဏ္ဍာနဟု ဌဝမ်းပဲဆင့်နှင့်သာရှိသည်။ သို့ဖြစ်၍ သဏ္ဍာန်ဟု ဏကြီးဥရင်ကောက်ဆင့်နှင့် မရေးရ။ သဏ္ဍာန်ဟု ဏကြီးဌဝမ်းပဲဆင့်နှင့်သာ ရေးရသည်။ မှားတတ်သောကြောင့် အသေးစိတ် ဖော်ပြလိုက်ခြင်း ဖြစ်သည်။

ပါဠိသက်ဝေါဟာရကို ရွတ်ဖတ်ပုံ

ပါဠိဘာသာ မတတ်သောသူများသည် ပါဠိစကားများကို ဖတ်သောအခါ ဂရုစိုက်လွန်းသောကြောင့် လည်းကောင်း၊ အဖြတ်အတောက်ကို မသိသောကြောင့်လည်းကောင်း၊ ပါဠိဆင့်များ၌ မြန်မာအသတ်နှင့် မတူသော ကြောင့်လည်းကောင်း၊ မြန်မာဘာသာတွင်မရှိသော တေသတ် ဩတေသတ်စသည်တို့ ပါသောကြောင့်လည်းကောင်း အသံထွက်မှားတတ်လေသည်။ သို့ဖြစ်၍ အချို့သောပါဠိအမည်များနှင့် ပါဠိသက်ဝေါဟာရများကို မည်ကဲ့သို့ ဖတ်ရွတ် ရကြောင်းကို အနည်းငယ် ရေးသားဖော်ပြပါမည်။

ရိုးရိုးပုဒ်များရွတ်ဖတ်ပုံ

ရွတ်ဖတ်ပုံကို နှစ်ပိုင်းခွဲ၍ ဖော်ပြပါမည်။ ယင်းတို့မှာ ရိုးရိုးပုဒ်များကို ရွတ်ဖတ်ပုံနှင့် ပါဠိဆင့်များကို ရွတ်ဖတ် ပုံတို့ ဖြစ်သည်။ ပထမ ရိုးရိုးပုဒ်များရွတ်ဖတ်ပုံကို ဖော်ပြပါမည်။

ကပိလဝတ် ဤပုဒ်၏ မူလပုဒ်ရင်းမှာ ကပိလ ဝတ္ထုဖြစ်သည်။ ကပိလမှာ ရသေ့တပါး၏ အမည်ဖြစ်၍ ဝတ္ထုမှာ ကျောင်းရာဖြစ်သည်။ ကပိလရသေ့၏ ကျောင်းရာတွင် တည်ထားသောမြို့ဟု ဆိုလိုသည်။ ကပိလ ကို ဖတ်သောအခါ ကပိလဟု ကအသံကိုဂရုစိုက်ကာ ထင်အောင် အသံထုတ်ရွတ်ဖတ်သဖြင့် ကပိလမှ ကြာသော် ကပိလဟု ဖြစ်လာတတ်သည်။ အခြားအကြောင်းတရားလည်း ရှိသေးသည်။ ယင်းကား ကဗျာလင်္ကာ၌ အထူးသဖြင့် ဂီတအရာ၌ ပြည်ကပိ၊ ပြည်ကပိန်စသည်ဖြင့် အသံကိုအလေးပေးကာ ပနှစ်လုံးဆင့်နှင့် ရေးသားတတ်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ ယင်းသို့ရေးသားသည့်အတိုင်း ကပိ၊ ကပိန်ဟု အသံထုတ်ဆိုရာမှ ကြာသော် ကပိလဟုရှိသည်ကိုပင် ကပိလ၊ ကပိလ ဟု အသံထုတ် ရွတ်ဖတ်လာကြလေသည်။ အချို့မှာ ရေးသောအခါ၌လည်း မိမိနှုတ်ထဲတွင် ရှိနေသည့်အတိုင်း ကပိလ ဟု ရေးမိတတ်လေသည်။

အမှန်ကား ကထိကဟူသောစကားကို အသံထုတ်ရွတ်ဖတ်သကဲ့သို့ပင် ကပိလဟူ၍သာ ရွတ်ဖတ်ရသည်။ ကပိ လဝတ်ဆိုရာ၌လည်း ကပိ-လဝတ်ဟု မခွဲမခြားပဲ ကပိလဝတ်ဟု တဆက်တည်းရွတ်ဖတ်ရသည်။ (ကပိလ၌ နောက်က ပစောက်ရှိနေသောကြောင့် ကပိလဟု ပသတ်သံဖြစ်လာသည်ဟုလည်း စဉ်းစားနိုင်သည်။)

ဇနက ဤပုဒ်ကို ဇနက္ကဟု အသံထုတ်ရွတ်ဖတ်မိတတ်သည်။ ယင်းသို့ရွတ်ဖတ်မိခြင်းမှာ ဇနကကို မြန်မာမူပြုသောအခါ ကတွင် တံခွန်အသတ်နှင့် ဇနက်ဟု ပြုလုပ်သောကြောင့် ယင်းအသံသို့ လိုက်ကာ ဇနက္ကဟု ရွတ်ဖတ်မိခြင်း ဖြစ်သည်ဟု ယူဆဖွယ်ရှိသည်။ ဗျူ* ၇၀ ၌ “ထိုရာအခါ၊ မဟာဇနက်၊ စောဘုန်းတက်ကား။” စသည်ဖြင့် မြန်မာ မူပြုထားသည်။ နှောင်းခေတ်လူများကလည်း “လောင်းဇနက် ဆွေသဟာကို၊ မေခလာကယ်မ” စသည်ဖြင့် မြန်မာမူ ပြုကြသည်။

ယင်းသို့ ဇနကကို ဇနက်ဟု မြန်မာမူပြုလုပ်နိုင်သော်လည်း ဖတ်သောအခါ၌ကား ဇနကိုဖတ်သကဲ့သို့ ဇနက ဟူ၍ သူ့အတိုင်းပင် အသံထုတ်ဖတ်ရသည်။ တုသိတာကို တုသိတာ၊ ဒသဂီရိကို ဒသဂီရိ၊ ပိသုကာကို ပိတ်သုကာ

(ဗိတ်သုကာ) စသည်ဖြင့် ရွတ်ဖတ်ခြင်းတို့သည်လည်း ဂရုစိုက်လွန်းသဖြင့် အသံပိုထွက်လာခြင်းဖြစ်သည်ဟု ဆိုသင့်လေသည်။ (ဤ၌လည်း နောက်က ကကြီးရှိနေသောကြောင့် ဇနက်ကဟု ကသတ်သံဖြစ်လာသည်ဟုလည်း စဉ်းစားနိုင်သည်။ တုသိတာစသည်တို့၌လည်း ထို့အတူစဉ်းစားနိုင်သည်။)

အဖြတ်အတောက်ကိုမသိ၍ မှားယွင်းရွတ်ဖတ်မိသော စကားများမှာ များသောအားဖြင့် အနှင့်စသော စကားလုံးများဖြစ်သည်။ အနှင့်စသောစကားလုံးသည် နှစ်မျိုးရှိ၏။ ယင်းတို့ကား အ,ကို နောက်စာလုံးနှင့် အသံမဆက်စပ်ပဲ ခွဲ၍ အသံထုတ်ရွတ်ဖတ်ရသောပုဒ်နှင့် အ,ကို နောက်စာလုံးများနှင့် အသံဆက်ကာ ရွတ်ဖတ်ရသောပုဒ်တို့ဖြစ်သည်။

ယင်းနှစ်မျိုးအနက် အ,သည် သီးခြား အနက်ရှိသော ပုဒ်တခုဖြစ်လျှင် အ,ကို နောက်စာလုံးများနှင့် အသံမဆက်ပဲ ခွဲ၍ အသံထုတ်ဖတ်ရသည်။

ပုံစံကား။ အကာလညအခါ၊ အဂတိဘုရား၊ အဂါရဝ၊ အလသဒ္ဓါ၊ အဒေါသမေတ္တာ၊ အဒိဋ္ဌဆွေသဟာ၊ အဓမ္မလုပ်၊ အပမာဒတရား၊ အပရိဟာနိယတရား၊ အဗြဟ္မစရိယ၊ အမနာပဗြော၊ အမင်္ဂလာ၊ အဝုတ္တသိဒ္ဓိနည်း၊ အဝိညာဏက၊ အသာမိက၊ အသုဘ၊ အသမ္ဘိန္ဒ စသည်တို့ဖြစ်သည်။
အကာလ၌ ကာလ၏အနက်မှာ အခါဟု ဖြစ်သည်။ အ၏အနက်ကား မဟုတ်ဟု ဖြစ်သည်။ အကာလ-အခါမဟုတ်။ အခါမဲ့ဟုဆိုလိုသည်။ အ,သည် များသောအားဖြင့် မြန်မာဘာသာ မ-နှင့်အဓိပ္ပါယ်တူသည်။ ဤသို့ အ,တလုံးတည်းကပင် သီးခြားအနက်ထွက်သော ပုဒ်တခုဖြစ်သဖြင့် ကာလဟူသောနောက်ပုဒ်နှင့် အသံမဆက်စပ်ပဲ အ-ကာလဟု ခွဲခြား၍ အသံထုတ်ဖတ်ရသည်။ အဂတိစသည်တို့၌လည်း ဤနည်းအတူပင်ဖြစ်သည်။

အ,သည် သီးခြားအနက်ရှိသော ပုဒ်တခု မဟုတ်ပဲ နောက်အက္ခရာများနှင့်တွဲမှသာ အနက်ရသောပုဒ်ဖြစ်၍ အ,မှာ ယင်းပုဒ်၌ပါဝင်သည့် အက္ခရာတလုံးမျှသာဖြစ်လျှင် အ,ကို နောက်အက္ခရာများနှင့် အသံတဆက်တည်း ဖတ်ရသည်။

ပုံစံကား။ အဓိက၊ အဓိပ္ပာယ်၊ အနိဋ္ဌာရုံ၊ အပါယ်၊ အရိယာ၊ အလင်္ကာ စသည်တို့ ဖြစ်သည်။

အဓိက၌ အ,သည် သူ့ချည်းသက်သက် အနက်ရသောပုဒ်တခုမဟုတ်။ ဓိကဟူသော နောက်အက္ခရာများနှင့် တွဲ၍ အဓိကဟုဖြစ်မှသာ အနက်ရသောပုဒ် ဖြစ်လာသည်။ အ,မှာ အဓိကပုဒ်၌ပါဝင်သော အက္ခရာတလုံးမျှသာ ဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ အ,နှင့်ဓိကကို မခွဲခြားပဲ အဓိကဟု အသံတဆက်တည်း ဖတ်ရသည်။ အ-ဓိကဟု မဖတ်ရ။ အဓိပ္ပာယ်စသည်တို့၌လည်း ဤနည်းအတူပင် ဖြစ်သည်။

အလင်္ကာကိုလည်း အ,နှင့်လင်္ကာကိုခွဲ၍ အ-လင်္ကာဟု မဖတ်ရချေ။ အလင်္ကာဟူသောစကားသည် အလင်္ကာရဟူသော ပါဠိမှ လာသောစကားဖြစ်သည်။ အဓိပ္ပာယ်ကား အဆင်တန်ဆာဟု ဖြစ်သည်။ ဤ၌ အ,သည် သီးခြားအနက်ရှိသော ပုဒ်တခုမဟုတ်ချေ။ အလင်္ကာရဟူသောပုဒ်ကသာ အဆင်တန်ဆာဟူသောအနက်ကို ဟောနိုင်သည်။ အ,ကား ယင်းအလင်္ကာရပုဒ်တွင် ပါဝင်သော အက္ခရာတလုံးမျှသာ ဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ အ,ကို လင်္ကာနှင့်ခွဲ၍ မရွတ်ဖတ်သင့်ချေ။ အရသာ၊ အသရေ စသည်တို့ကို ဖတ်ရာ၌ အသံထုတ်သကဲ့သို့ပင် အလင်္ကာ၊ အလင်္ကာကျော်စွာဟု တဆက်တည်း အသံထုတ်ရွတ်ဖတ်ရသည်။

ဤမှတစ်ပါး အရေးအသားကိုလည်းကောင်း သူတစ်ပါးရွတ်ဆိုပုံကိုလည်းကောင်း သတိမပြုမိပဲ အမှတ်မဲ့ ခေါ်ဝေါ်ခြင်းကြောင့်လည်းကောင်း သက်သက်သာသာ အသံထုတ်တတ်သောအလေ့ကြောင့်လည်းကောင်း ချွတ်ယွင်းတိမ်းပါးနေသော ဝေါဟာရများလည်းရှိလေသည်။ အနည်းငယ်မျှထုတ်ပြရသော်-

ကထိန်ကို သထိန်ဟု ခေါ်ဝေါ်ခြင်း၊ ပဝါရဏာကို ပဝါသနာ၊ ထောမနာကို ထောပနာ၊ ဒုက္ကရစရိယာကို ဒုက္ကစရိယာ၊ ဒုဗ္ဘိက္ခန္တရကပ်ကို ဒုဗ္ဘိက္ခန္တကရကပ်၊ နိစ္စဓူဝကို နေသဓူဝ၊ ပိဏ္ဍပါတ်ဆွမ်းကို သိန္နပါတ်ဆွမ်း၊ မုသားကို

မူသား၊ ယာဂုကိုယာဟု၊ သကဒါဂါမ်ကို သဒါဂါမ်၊ သန္နိဋ္ဌာန်ကို သန္နိဋ္ဌာန်၊ သဗ္ဗနာမ်ကို သဗ္ဗရနံ၊ အနုမတဂ္ဂကို အနုတက္ကမ၊ အရိမေတ္တေယျကို အရင်မဒေယျ၊ အရိန်မဒေယျ၊ အဟောသိကံကို အဟောတိကံ၊ အရုဏ်တက်ကို အာရုဏ်တက်၊ ရှင်ဥပဂုတ်ကို ရှင်ဥကပုတ်ဟုဆိုခြင်း စသည်တို့ဖြစ်သည်။

အချို့သူများ အခန်း-ကဏ္ဍကို ဂဏ္ဍ (ဂန်ဒ) ဟု အသံထုတ်ဖတ်ကြသည်မှာ ပုဒ်ရင်း၌ ကကြီးနှင့် ရှိသည်ကို သတိမထားမိသောကြောင့် ဖြစ်ရာသည်။ ယင်းပုဒ်ကို ကကြီးနသတ်သံအတိုင်း ကဏ်ဥ (ကန်ဒ) ဟု ဖတ်ရသည်။ ဋီကာကို အချို့ ဋီကာ (ဒီဂါ) ဟု အသံထုတ်ဖတ်ခြင်းမှာ ဋသံလျှင်းချိတ်နှင့် ဥရင်ကောက် ယောင်မှားနေသောကြောင့်ဖြစ်တန်ရာသည်။ ဋီကာ၌ ဋီမှာ ဋသံလျှင်းချိတ်ဖြစ်သည်။ ဋသံလျှင်းချိတ်သည် တဝမ်းပူနှင့် အသံတူသည်။ သို့ဖြစ်၍ ဋီကာ (တီကာ) ဟု အသံထုတ်ဖတ်ရသည်။

ကတိကိုဂတိ၊ ကရုဏာကိုဂရုဏာ၊ ကုမ္ဘဏ်ကိုဂုမ္ဘဏ်၊ တိရစ္ဆာန်ကိုတရိစ္ဆာန်၊ တလိစ္ဆာန်၊ ဝိစိကိစ္ဆာကို ဝိစိကိစ္စ၊ ဝတ္ထုကံကိုဝတ္ထကံ၊ သဏ္ဌာန်ကိုသဏ္ဌာန်၊ အာဂန္တုကိုအာဂန္တု စသည်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်ခြင်းတို့ကား သက်သက်သာသာ အသံထုတ်တတ်သောအလေ့ကြောင့် ချွတ်ယွင်းလွဲမှားနေခြင်းဖြစ်သည်ဟု ယူဆဖွယ်ရှိလေသည်။ ချွတ်ယွင်းလွဲမှားသည်ဟုဆိုခြင်းမှာ ဇူလရှိရင်းအက္ခရာအသံအတိုင်း မကျခြင်းကို ဆိုလိုပေသည်။ သို့ရာတွင် မူလရှိရင်း အက္ခရာအသံအတိုင်း မကျသဖြင့် မှားသည်ဟူ၍ကား မဆိုနိုင်ချေ။

မြန်မာတို့သည် အသံမာအက္ခရာနှစ်လုံးရှိသောပုဒ်ကို အသံထုတ်ရွတ်ဆိုသောအခါ ယင်းအက္ခရာများ၏ မူလသံအတိုင်းထွက်အောင် တင်းတင်းကြပ်ကြပ် အသံမထုတ်ပဲ ပေါ့ပေါ့လျော့လျော့ သက်သက်သာသာ အသံထုတ်ရွတ်ဆိုလေ့ရှိကြသည်။ ဥပမာ၊ စပါးကို စသံပသံအတိုင်း အသံမထုတ်ပဲ ဇဗားဟု အသံထုတ်ရွတ်ဆိုကြသည်။ ထို့အတူ စကားကို ဇဂါး၊ ပြည်ထောင်စုကို ပြည်ဒေါင်ဇု၊ ထိုမှတပါးကို ထိုမှဒဘားစသည်ဖြင့် အသံထုတ်ရွတ်ဆိုကြသည်။ ဤကဲ့သို့ သက်သက်သာသာ အသံထုတ်ရွတ်ဆိုသည့် အလေ့မှာလည်း မြန်မာများ၌သာမဟုတ် အခြားလူမျိုးများ၌လည်း ရှိသည်။ ပါဠိဘာသာ၌ ရွတ်ဆိုလွယ်မှု (သုခစ္စာရဏ) ကို အသိအမှတ်ပြုကာ လက်ခံပြီးလျှင် အချို့ပုဒ်များ၌ ပုဒ်အနေအထားကိုပင် ရွတ်ဆိုလွယ်မှု (သုခစ္စာရဏ) သို့လိုက်ကာ ပြုပြင်ထားလေသည်။

သို့ဖြစ်၍ သက်သက်သာသာ အသံထုတ်ရွတ်ဆိုတတ်သည့် အလေ့ကြောင့် ရှိရင်းအက္ခရာအသံအတိုင်း မကျသည်ကို မှားသည်ဟူ၍ကား မဆိုနိုင်ချေ။ ယင်းတို့ကို အသံထွက်စည်းဖြင့်လေ့လာသင့်ပေသည်။ ဒသဂီရိကို ဒဿဂီရိ၊ ပဋိသန္ဓေကို ပဋိဿန္ဓေ (ပဋိဿဓေ)၊ ပြာသာဒ်ကို ပြာဿာဒ် (ပြတ်သတ်)၊ သုဓာဘုတ်ကို သုဒ္ဓါဘုတ်၊ နတ်သုဓာကို နတ်သုဒ္ဓါ၊ သုသာန်ကို သုဿာန်၊ ဗိမာန်ကို ဗိတ်မှန်၊ အဘိဓာန်ကို အဘိဒ္ဓါန်စသည်ဖြင့် ရွတ်ဆိုခြင်းမှာလည်း အသံထွက်စည်းအရ တစတစပြောင်းလဲလာသည့်အတိုင်း ရွတ်ဆိုခြင်းဖြစ်သည်ဟု ယူဆဖွယ်ရှိသည်။ ဤပုဒ်များ၏ အကြောင်းကို ပါဠိဆင့်အက္ခရာများကို ရွတ်ဖတ်ပုံအခန်း၌ ထပ်၍ဆွေးနွေးပါဦးမည်။

ပါဠိဆင့်အက္ခရာများကိုရွတ်ဖတ်ပုံ

အက္ခရာနှစ်လုံးဆင့်ထားသည့် သံယုတ်ခေါ် ပါဠိဆင့်များ၌ အပေါ်ဗျည်းကို ရှေ့အက္ခရာ၏ အသတ်အဖြစ်ဖတ်ရသည်။

ပုံစံကား။ စက္က-စက်က၊ ဒုက္ခ-ဒုက်ခ၊ အနုဋ္ဌ-အနုဂ္ဂ စသည်တို့ဖြစ်သည်။

ယင်းသို့ရွတ်ဖတ်ရာ၌ မြန်မာအသတ်နှင့်မတူသော အသတ်များပါသဖြင့် အချို့သူများသည် အသံထွက်မှားယွင်းနေတတ်ကြသည်။ သို့ဖြစ်၍ ပါဠိသက်အက္ခရာတို့၏ အသတ်သံတို့ကို မည်ကဲ့သို့ အသံထုတ် ရွတ်ဖတ်ရကြောင်း ဖော်ပြပါမည်။

ရှေးဦးစွာ မြန်မာစကားအဖြစ်ရောက်နေသော ပါဠိသက်ဝေါဟာရများ ရွတ်ဖတ်ပုံကို မရေးသားမီ မူရင်းဖြစ်သော ပါဠိဘာသာ၌ သံယုတ်ခေါ် ပါဠိဆင့်များကို မည်ကဲ့သို့ ရွတ်ဖတ်ကြောင်း သိထားသင့်သည်ဟု သဘောရသဖြင့် ပါဠိဘာသာ ပါဠိဆင့်ဖတ်ပုံကို ပထမရေးသားပါမည်။

ပါဠိဘာသာ၌ အသတ်မရှိချေ။ သရကင်းသောဗျည်းသက်သက်ကို သရကင်းကြောင်းသိရန်အလို့ငှာ မြန်မာအရေးအသား၌ က်၊ စ်၊ တ်၊ န်၊ မ် စသည်ဖြင့် တံခွန်နှင့်ရေးသားသည်။ ၎င်းကို ကသတ်၊ စသတ်၊ တသတ်၊ နသတ်၊ မသတ်စသည်ဖြင့် ခေါ်သည်။ ပါဠိဘာသာ၌ကား ယင်းသို့ သရမပါသော ဗျည်းသက်သက်ဟု မရှိချေ။ ပါဠိသဒ္ဒါကျမ်းတို့၌ ရုပ်အစီအရင်ကိုပြရန်အတွက် သရေအန်၊ ကဒ်ကုဿ စသည်ဖြင့် သရကင်းသောဗျည်း သို့မဟုတ်၊ အသတ်(န်၊ ဒ်) တို့ ပါရှိသော်လည်း ယင်းတို့မှာ သဒ္ဒါအစီအရင်ကို ဖော်ပြလို၍ ရေးသားသောပုဒ်သာ ဖြစ်သည်။ ပါဠိဘာသာ မဟုတ်ချေ။

ပါဠိဘာသာ၌ အသတ်ဟု မရှိသောကြောင့် ပါဠိဆင့်ကိုဖတ်သောအခါ အပေါ်ဗျည်းကို အသတ်ပြုလုပ်၍ မဖတ်ရချေ။ ပါဠိဘာသာ၌ ပါဠိဆင့်များကိုဖတ်သောအခါ ယင်းပါဠိဆင့်၏ ရွှေကရှိသော အက္ခရာကိုလေးလေးပင်ပင် အသံထုတ်ရွတ်ဖတ်ရသည်။ ပါဠိသဒ္ဒါကျမ်း၌ ‘နောက်အက္ခရာနှစ်လုံးကြောင့် ရွှေအက္ခရာသည် ဂရုမည်၏’ (ဒုမ္မိဂရု)ဟု ပြဆိုကာ ဒတွာ၊ ဘိတွာ၊ ဘုတွာဟူသော စကားတို့ကို ပုံစံအဖြစ်ဖော်ပြထားလေသည်။ ဒတွာ၌ နောက်က တနှင့်ဝ ၂ လုံးဆင့်ရှိနေသောကြောင့် ရွှေက ဒကို ဥဒက၌ပါသော ဒ ကို ရွတ်ဆိုသကဲ့သို့ ပေါ့ပေါ့လျော့လျော့ မရွတ်ဆိုရပဲ ဒဟု လေးလေးပင်ပင် အသံထုတ်ရွတ်ဆိုရသည်။ နောက်က သံယုတ်ဖြစ်သော တ-ကိုလည်း မကြာဝက်ခန့်(အသံတဝက်ခန့်)အသံထုတ်၍ ဝါကိုအသံပြည့်ထုတ်ကာ ဒတ်ဝါဟု ရွတ်ဆိုရသည်။ အသံထုတ်ပုံကို လွယ်လွယ်သိရန်ပြောရလျှင် ‘ဒကာ၊ ဒကမ’ကို ရွတ်ဆိုသောအခါ ဒ အသံထုတ်ပုံမျိုးမဟုတ်ပဲ၊ ‘ဒါကြောင့် ငါမပြောဘူးလား’ဟု ဆိုသောအခါ ဒါကို ဆိုသကဲ့သို့ အသံထုတ်ဆိုရသည်။ ဒ (ဒါ) ဟူသောအသံနှင့် နောက်က ရှိသော သံယုတ်တံသံ(မကြာဝက်ခန့်)ကို ဆက်၍ဆိုလိုက်သောအခါ မြန်မာအသံ (ဒဇ္ဇေးတသတ်) ဒတ်နှင့် အလွန်နီးစပ်သွားသောကြောင့် မြန်မာတို့က ဒတွာကို ဒတ်တဝါဟု အသံထုတ်ရွတ်ဖတ်ကြလေတော့သည်။ နောက်တွင် ၂ လုံးဆင့်အက္ခရာရှိက ရွှေအက္ခရာကို လေးလေးပင်ပင် အသံပြင်းပြင်းဖတ်ရကြောင်း မနော်ဟရီပျို့၊ အပိုဒ် ၁၉၀ ၌ “အကြင်ဝါကျ၊ ဒိဇ္ဇအက္ခရာ၊ ဖတ်သံမှာတုံ၊ ဝါဝါပြင်းပြင်း၊ သည်တွင်တင်းဟု။”ဟူ၍ စပ်ဆိုထားလေသည်။

ဘိတွာ၊ ဘုတွာတို့၌လည်း ဤနည်းအတူပင် ဘိ တ်ဝါ၊ ဘု တ်ဝါဟု ဘိ၊ ဘု တို့ကို လေးလေးပင်ပင် အသံထုတ်၍ တ် သံယုတ်ကို မကြာဝက်ခန့် အသံထုတ်ဆိုရသည်။ ဘိ၊ ဘု နှင့် သံယုတ် တ်သံကို ဆက်ဆိုသောအခါ မြန်မာအသံ ဘိတ်၊ ဘုတ်နှင့် အလွန်နီးကပ်သွားသောကြောင့် မြန်မာတို့က ဘိ တ်ဝါ၊ ဘု တ်ဝါဟု ဖတ်မနေပဲ ဘိတ်တဝါ၊ ဘုတ်တဝါဟု ရွတ်ဖတ်ကြလေတော့သည်။ ယင်းသို့ တသတ်သံဖြစ်နေခြင်းမှာ မြန်မာအသံထွက်သာ ဖြစ်သည်။ ပါဠိအသံထွက် မဟုတ်ချေ။ ပါဠိဘာသာ၌ အသတ်မရှိကြောင်းပြောခဲ့ပြီ။

ထို့အတူပင် တက္ကကိုရွတ်ဖတ်သောအခါ တ က်ကဟု အသံထုတ်ရွတ်ဖတ်ရသည်။ (တ က်သည် မြန်မာအသံ တတ်နှင့်နီးသည်) တက်ကဟု မြန်မာအသံ ကကြီးသတ် (အက်) သံနှင့် မဖတ်ရ။

ဂစ္ဆတိကို ရွတ်ဖတ်သောအခါ ဂ စ်ဆတိဟု အသံထုတ်ရွတ်ဖတ်ရသည်။ (ဂ စ် သည် မြန်မာအသံ ဂတ်နှင့် နီးသည်) ဂစ်ဆတိဟု မြန်မာအသံစသတ် (အစ်) သံနှင့် မဖတ်ရ။ မြန်မာပျို့လင်္ကာ ဆရာများပင်လျှင် “ရွှေစည် ညီညွတ်၊ ပျံ့ကြလတ်သို့၊ ဒေဝစ္ဆရာ၊ ကလျာရုပ်ရေ။” ဘူလင်* ၅၀။ “ချွတ်လွဲစေတတ်၊ မောသောခတ်သို့၊ ဥပစ္ဆေဒ၊ ကြမ္မာစကြောင့်။” ဘူလင်* ၂၄၆။ ဟူ၍ တခါတရံ ပါဠိဘာသာအသံထွက်အတိုင်း စပ်ဆိုတော်မူကြသည်။ ဤ၌ ဒေဝစ္ဆရာကို ဒေဝတ်ဆရာ၊ ဥပစ္ဆေဒကို ဥပတ်ဆေဒဟု အသံထုတ်ရွတ်ဆိုရန်ဖြစ်သည်။ “တော်သရနှင့်ရေး၍ ‘ချွတ်ယွင်း စေတတ်၊ မောသောခတ်သို့၊ ဥပစ္ဆေဒ’ ဟူသော အလင်္ကာ၌ကဲ့သို့ အတ်ကာရန်ဖြင့် ရွတ်ဘတ်ရမည်။” ပဒမာလာ ၂၆၇။

အထက်တွင် အမြက်မျှပြဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း ဒတွာ၊ တက္က၊ ဂစ္ဆတိတို့ကို ပါဠိဘာသာအသံထွက်အတိုင်း ဒတ်ဝါ၊ တက်က (တတ်က) ဂစ်ဆတိ (ဂတ်ဆတိ) ဟု အသံထုတ်ရွတ်ဆိုရမည်ဖြစ်သော်လည်း အင်္ဂလိပ်စကားကို မြန်မာက ပြောသောအခါ အင်္ဂလိပ်သံမပေါက်ပဲ မြန်မာသံပေါက်နေသကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ မြန်မာစကားကို အိန္ဒိယတိုင်းသားက ပြောသောအခါ မြန်မာသံမပီပဲ ကုလားသံပေါက်နေသကဲ့သို့လည်းကောင်း၊ ပါဠိဘာသာကို မြန်မာအက္ခရာဖြင့်ရေးပြီး ဒတ်တဝါ၊ တက်က၊ ဂစ်ဆတိဟူ၍ပင် မြန်မာသံနှင့်ရွတ်ဖတ်နေကြလေသည်။

ဤကား ပါဠိဘာသာပါဌ်ဆင့်အသံထွက်ပုံကို သိသာရုံမျှဖော်ပြခြင်းဖြစ်သည်။ မြန်မာဝေါဟာရအဖြစ်သို့ ရောက်နေသော ပါဠိသက်ဝေါဟာရများကို ရွတ်ဖတ်သောအခါ၌ကား မြန်မာအသံထွက်အတိုင်းပင် ရွတ်ဖတ်ရသည်။ မြန်မာဘာသာ၌ ကသတ်၊ ငသတ်၊ စသတ်၊ ညသတ်၊ တသတ်၊ နသတ်၊ ပသတ်၊ မသတ်၊ ယသတ်၊ ဝသတ်ဟူ၍ အသတ်ဆယ်မျိုးရှိသည်။ ပါဠိသက်ဝေါဟာရ၌ပါသော အသတ်များကို ဤအသတ်ဆယ်ပါး၌ လျော်ရာလျော်ရာထည့်၍ အသံထုတ်ရွတ်ဖတ်ရသည်။ အောက်ပါဝေါဟာရတ္ထပ္ပကာနိကျမ်း ၇၀၄၊ ၇၀၅ လာ စကားကို ရှုပါ။

“ပါဌ်မှီရိုမဇိုက်၊ စပ်အင်သို့လိုက်၏ဟူသော်လည်း မြွမ္မာမူ၌ ကသတ်၊ ငသတ်၊ စသတ်၊ ညသတ်၊ တသတ်၊ နသတ်၊ ပသတ်၊ မသတ်၊ ယသတ်၊ ဝသတ်ဟူသော အသတ်တဆယ်သာထင်သောကြောင့် ပါဌ်မှီသံယုတ်အသံတို့ကို အသံတူရာသာ စပ်အင်ပြုသည်။

အာကာရန္တအရာ၌ ဋသံလျှင်းချိတ်ဝင်ဖြစ်သော ဋ ဌ ဍ ဎ အက္ခရာ၊ တဝမ်းပူဝင်၌ ထ၊ ဧ၊ ဓ၊ အက္ခရာ၊ အဝင်၌ သအက္ခရာ၊ ဤအက္ခရာရှစ်လုံးတို့တွင် တလုံးလုံးနှင့်လျော်ပါဌ် အသတ်သံသည် တဝမ်းပူသတ် အသတ်သံနှင့်တူသည်ဖြစ်၍ တဝမ်းပူသတ်စပ်အင်သို့လိုက်သည်။ ဣ၊ ဣ၊ ဣ၊ လငယ်တို့တွင် တလုံးလုံးပါဌ်မှီအသတ်သံသည် နငယ်သတ်အသံနှင့်တူ၍ နငယ်သတ်စပ်အင်သို့ လိုက်သည် ဖြစ်၏။

ဣကာရန္တ ဥကာရန္တအရာ၌ကား ကဝင်ဖြစ်သော က၊ ခ၊ ဂ၊ ဃ အက္ခရာ၊ စဝင်ဖြစ်သော စ၊ ဆ၊ ဇ၊ ဈ အက္ခရာ၊ ယခင်အက္ခရာ ဂ လုံး၊ ဤ ၁၆ လုံးတို့တွင် တလုံးလုံးပါဌ်မှီအသတ်သံလည်း တသတ်အသံနှင့်တူသည်သာဖြစ်၍ စပ်အင်ဖက်သည်။

ဝဂ္ဂန္တနငယ်သတ်သောအသံနှင့်ကား င၊ ည၊ ဣ ဟူသော ဝဂ္ဂန္တအက္ခရာ၊ ဋကြီးလငယ် အက္ခရာ၊ ဤအက္ခရာငါးလုံးတို့တွင် တလုံးလုံးပါဌ်မှီအသံတူသောကြောင့် နငယ်သတ်စပ်အင်နှင့် ဖက်လေသည်။ ပဝင်၌ကား ပသတ် တသတ် အသံတူကောင်းသောအရာရှိလျက် တသတ်နှင့်မဖက်၊ ပသတ်နှင့် မိမိဝင်ဖြစ်သော ဖ၊ ဗ၊ ဘ ဟူသော အက္ခရာသုံးလုံး ပါဌ်မှီအသံတို့ကိုသာဖက်သည်။

ဝဂ္ဂန္တဖြစ်သော မသတ် နသတ် အသံတူကောင်းသောအရာရှိလျက် နသတ်နှင့်မဖက်၊ *မသတ်ပါဌ် မှီအသံကို မသတ်နှင့်သာ ဖက်သည်။”

အထက်ပါ ဝေါဟာရတ္ထပ္ပကာသနိကျမ်းလာစကားသည် ပါဠိသက်ဝေါဟာရဖတ်ရန်မူကို ပြသောစကား ဖြစ်သည်။ ယင်းမူအတိုင်း ဖတ်ပုံတို့ကို ဖော်ပြပါမည်။

ကံ ကရဝိက်၌ ဣကသတ်ကို တသတ်သံအတိုင်းဖတ်ရသည်။ “ကြိုးကြာကရဝိက်၊ တောလုံးထိတ်မျှ၊ ညိတ်ညိတ်တုန်ထူး။” ဆု*၆၉။ ‘စေတသိက်၊ ဘိသိက်၊ လောကန္တရိုက်စသည်တို့ကိုလည်း ထို့အတူ တသတ်သံဖတ်ရသည်။

မုခ်၌ ဥ ခသတ်ကို တသတ်သံဖတ်ရသည်။ “ဗလဝါမုခ်၊ ခံတွင်းနှုတ်သို့၊ အနုတ္တရည်း။” ငွေ*၉၆။ “သာယာယင်ချိန်၊ အင်မမှိန်သည်၊ ပဉ္စသိခလော၊ ဥဒိန်လောဟု။” ကိန္နရီ* ၇၈။ ပဉ္စသိခ၌ကား ဣ ခသတ်ကို နသတ်သံကဲ့သို့ ပဉ္စသိန်ဟု ဖတ်ကြသည်။ သိခကို သိခ(သိက်) တို့နှင့် သဘောတူထား၍

သိခံကို သိန်ဟုဖတ်သကဲ့သို့ သိခကို သိန်ဖတ်သည်ဟု ယူဆဖွယ်ရှိသည်။ အခြားအကြောင်းကိုလည်း ရှာကြံသင့်၏။

- ဂ အ ဂဇယ်သတ်ကို ကသတ်သံကဲ့သို့ပင် ဖတ်ရသည်။ “မိုးမြေအောက်ထက်၊ ဘဝဂ်တိုင်တန်း၊ သက်သေ ညွှန်းလျက်။” ပြည်စုန့်* ၅၃။ ဥဂဇယ်သတ်ကို တသတ်သံဖတ်ရသည်။ “မဆီဆုတ်ယုတ်၊ ကလိယုဂ်ဖြင့်၊ ရုတ်ရုတ်ယောင်ခါ။” ကိန္နရီ* ၁၂။ ပြယုဂ်၊ သံယုဂ်တို့လည်း ထို့အတူ တသတ်သံဖတ်ရသည်။
- င ဣ ငသတ်၊ ဥငသတ်တို့ကို နသတ်သံဖတ်ရသည်။ “သိခံဟူသော ငသတ်အရာကို ‘သိန်ခရစ်လျှင်၊ ချိန် အသစ်လျှင်’ဟူ၍ နသတ်စပ်၏။” ဝေါ ၆၈၇။ ကုကံမံ (ကုန်ကုမံ)။
- စ ဣ စသတ်၊ ဥ စသတ်တို့ကို တသတ်သံဖတ်ရသည်။ “စကာရန္တံ တကာရန္တံ သမံဝဒေ” ဝေါ ၆၆၉။ စကာရန်နှင့်တကာရန်ကို အတူတူဖတ်ရသည် ဆိုလိုသည်။ “မမြဲအနိစ်၊ ဝိပရိတ်ကို၊ တဆိတ်မတွေး။” ဘူပေါင်း* ၁၇။ “ပရိယာယ်ဝေဝုစ်၊ ပရယုဂ်၊ ဘော်ထုတ်အလီလီ။” ကဝိသတ်* ၁၃၀၈။
- ဇ ဇကဲ့သတ်သည် စသတ်နှင့်တူသည်။ “ထိန်မြူးဆို့ပိတ်၊ သန္ဓေစိတ်ဖြင့်၊ အဝိဇ္ဇန္တံ မောဟတောခြေ၊ ဝင်လျှိုး လေ၍။” ကိုး* ၉၄။ ပရဗိုဇ်ကိုကား ပရပိုက်ဟု ကသတ်သံဖတ်ရသည်။ ဣဇသတ်၊ ဥဇသတ်သည် တသတ်သံ နှင့်တူသည်ဖြစ်၍ အိုဇသတ်လည်း တသတ်သံနှင့်တူသည်ဟု ဆိုရမည်။ အိုတသတ်ကို ကာရိတ်-ကာရိက်၊ မကိုဋ်-မကိုက်၊ ယာပိုထ်-ယာပိုက်ဟု အိုက်သံထွက်၍ ဖတ်ရသည်။ “လူတို့မကိုဋ်၊ သမိုက်ပြဋ္ဌာန်း၊ စတု ရန်းဟု။” ဘူပေါင်း* ၅။ “ကျောင်းမြတ်ဗိမာန်၊ ဇေတဝန်၌၊ လေးတန်ယာပိုထ်၊ နေသောကြိုက်ဝယ်။” သံ* ၁။ သို့ဖြစ်၍ အိုဇသတ်ကို အိုက်သံထွက်၍ ဖတ်ရသည်။ “ရသေ့ပရိဗ္ဗိုဇ်၊ နန်းသို့ ဆိုက်လည်း၊ တုန် ခိုက်သဖြင့်။” ကဝိမဏ် ၁၃၁။ မြို့ဟင်ကိုလည်း မြို့ဟတ်ဟု တသတ်သံဖတ်ကြသည်။ “နာရီစသည်၊ ကြားကသိတတ်၊ မြို့ဟတ်ရာဇမတ္တဏ်။” လောသာ* ၄၉။ “ကြွင်းကျန်ပြိုဟတ် (ဇ်)၊ သွတ်နှင့်ယဇု။” ဝေါ ၆၆၀။
- ဋ ဋသံလျှင်းချိတ်သတ်သည် တသတ်နှင့်တူသည်။ ဆဋ္ဌ-ဆဋ္ဌဋ္ဌ (ဆတ်ဋ္ဌ) ၊ အဋ္ဌ-အဋ္ဌဋ္ဌ (အတ်ဋ္ဌ) ၊ ရဋ္ဌ-ရဋ္ဌဋ္ဌ (ရတ်ဋ္ဌ) ၊ ဝိသိဋ္ဌ-ဝိသိဋ္ဌဋ္ဌ (ဝိသိတ်ဋ္ဌ) ။ “ဆင်းရဲဖုံးပိတ်၊ ချမ်းသာစိတ်ဖြင့်၊ ဝါသိဋ္ဌဇာတ်၊ မျိုးနွယ် ဖြစ်သည်။” ကိုး* ၁၄၅။ “အားထုတ်ပြင်းလှ၊ ဥဿာဟဖြင့်၊ စပ်ထညီညွတ်၊ ရွှေပြားခတ်သို့၊ ကမ္မဋ္ဌာန၊ လေ့ထပြန်ခေါက်။” သံ* ၃။ “မဟာသမယ၊ စသည်ပရိတ်၊ မန္တန်စိတ်လျက်၊ အနိဋ္ဌဗိုလ်။” ရခိုင်နိုင်* ၃၆။ မကိုဋ်စသည်၌လည်း ကာရိတ်၊ ယာပိုထ်တို့ကဲ့သို့ တသတ်-အိုက်သံ ဖတ်ရသည်။
- ဌ မူရင်ကောက်သတ်ကိုလည်း တသတ်သံဖတ်ရသည်။ ဂုဏဝုဇ္ဈိ၊ ဝယဝုဇ္ဈိ၊ အဇ္ဈာလင်္ကာရဓမ္မသတ်။
- ထ ထဆင်တူးသတ်သည် တသတ်နှင့်တူသည်။ “ဣရိယာပုထ်၊ မဟာဘုတ်၊ လွန်ယုတ်ဓာတ်မညီ။” ကဝိသတ်* ၁၂၉၂။ “မစုံလေးထွေ၊ ထိုင်နေညောင်းညာ၊ ဣရိယာပိုထ်၊ ကိုယ်၌ဆုံးဆ၊ မမျှသောဟန်။” ဆု* ၁၀၆။
- ဒ ဒဒွေးသတ်သည် တသတ်နှင့်တူသည်။ “ကျန်းမာ (ကြမ္မာ) ဥပဒ်၊ မည်မှတ်တရား။” ဆု* ၄၃။ “ဖိုးအင် မယုတ်၊ ဂေါမုတ် (ဒ်) ဂေါမိတ် (ဒ်)၊ နှံဘိတ်တော်လီ၊ ဝဇီရက္ခန်။” ဘူလင်* ၁၂၅။ “ဂါထာချီ ကောက်၊ သုံးပိုဒ်လောက်ဘည့်၊ တယောက်တပုဒ်၊ မယုတ်မလွန်။” ဇပျို့* ၁၇၂။ “စုဏ္ဏိယပိုဒ်၊ နှစ်ခု နှိုက်လျှင်၊ ဆိုခိုက်သင့်စွာ။” ဓမ္မ* ၁၄။
- ဏ ဏကြီးသတ်သည် နသတ်နှင့်တူသည်။ ဓမကရိဏ်၊ တုရိဏ်တိုင်၊ လိုဏ် စသည်တို့၌ မြန်မာမှုတွင် အိုဏသတ် မရှိသဖြင့် ဏနှင့် ဝဂ္ဂန္တချင်းတူသော ငသတ်သံကဲ့သို့ ဖတ်ရသည်။ “ခါးပန်းသင်းပိုင်၊ ကရိုဏ်ပဲခုပ်၊ သပိတ် အပ်နှင့်။” စာရတု ၃၅။ “ရွှေနောက်လဆိုင်၊ တုရိဏ်ရက်ဘောက်၊ ရင်လျောက်ပစ္စင်။” ဇပျို့* ၁၂၃။

“ကန္တရာလိုက်၊ မွေးပျံ့လှိုင်သား၊ မုတ်ပြိုင်ဇမ္ဗူ၊ နန္ဒမူဝယ်။” ကိန္နရီ* ၁၁၇။ “စင်စစ်တံတိုင်း၊ စက်က သိုက်း၌၊ တည်တိုင်းစိတ်ကြည်။” ရာသီ* ၅၈။

မှတ်ချက်။ “ဓမ္မသင်္ဂဏီ၊ ဂမ္ဘီရတ္ထ၊ ဝိဘင်းစသား၊ သတ္တပက္ခိဏ်၊ ကုသိုလ်သွယ်ဖြာ။” ဘူပေါင်း* ၁၀၀။ ၌ ကြိုက်ကိုကား ကြိုဟု ဖတ်ရသည်။ ဤ၌ ကျမ်းဂန်ဟော ပကရဏပုဒ်ကို ပက္ခိဏ်ဟု မြန်မာမူပြုထား ခြင်းဖြစ်သည်။

ဗ ဗထက်ချိုက်သတ်သည် ပသတ်နှင့်တူသည်။ “ခြင်းရာခြမ်၊ လျဉ်းကာစပ်မှ၊ ကြာချပ်အုပ်ဖုံး။” ကိန္နရီ* ၁၀။ “ဂုဏ်နှင့်ခြမ်၊ သင့်အောင်ဟပ်၊ အစပ်အစပ်သာ။” ကဝိသတ်* ၁၃၉၆။

ဘ ဘကုန်းသတ်လည်း ပသတ်နှင့်တူသည်။ “ရွှေမှာတည်ကပ်၊ ထမင်းလာဘ်ကို၊ မသပ်လက်ဖျား။” သံ* ၃၄။

ယ အ၊ အာနောင် ယသတ်လျှင် မြန်မာအသံထွက်အတိုင်း အယ်သံထွက်သည်။ “မြားမြောင် ဆန်းကြယ်၊ ငါးနိကာယ်ဟု၊ ဝန်းကျယ်ဟောဖော်။” ပါမီ၊ နိဂုံး* ၁။
ဥနောင် ယသတ်လျှင်ကား နသတ်သံထွက်သည်။ ယေဘုယျ (ယေဘုန်ယ) ၊ ဥယျောဇဉ် (အုန်ယောဇဉ်) ပါဠိဘာသာ ဟိယျ၊ ဘိယျ တို့ကိုလည်း ဟိန်ယ၊ ဘိန်ယဟု နသတ်သံဖတ်ကြသည်။
ဥယျာဉ်၌ကား ယသံယုတ်ရှိလျက် အုန်ယာဉ်ဟုမဖတ်၊ ဥယာဉ်ဟုသာဖတ်ကြသည်။

ရ ထေရ်၌ ဧ ရကောက်သတ်ကို ညသတ်သံကဲ့သို့ ထည်ဟု ဖတ်သည်။ “ရွှေစက်ကြွလည်၊ အာနန်ထည် (ထေရ်) နှင့်၊ သုံးမည်ဒေသစာ။... အာနန်ထည်ဟူသည်ကား ထေရသဒ္ဒါနှင့်အညီ သဝေထိုးထအက္ခရာကို ရသတ်ရေးလိုလျက် ညသတ်အသံ ရွတ်ဖတ်လေသည်ဖြစ်၍ ညသတ်စပ်အင်ပြပါသည်သာ ဆိုသင့်၏။” ဝေါ ၅၈၈။ “ဥဒါသီထေရ်၊ ရှေးရိုးတည်လျက်၊ ထွက်သည်နေကာ ထိုနှစ်လလျှင်။” ဓမ္မ* ၁။ “လူ့အာ ဇာနည်၊ မဟာထေရ်၊ ဉာဏ်ခြည်မသမ်းမြေး။” ကဝိသတ်* ၁၅၈၃။
အိုကို ရကောက်သတ်ရာ၌ကား အသတ်သံအထူးမထွက်။ ဝသတ်ကဲ့သို့ အိုဟူ၍သာ အသံထွက်သည်။ “မြန်တိုက်အဟို၊ ဘုန်းရိပ်ခိုသား၊ နဂိုရ်အဝှန်း။” ပြည်စုန်* ၅၅။

လ လသတ်သည် နသတ်နှင့် အသံတူသည်။ “တောက်ပြောင်ဝင်းဝါ၊ မသာရဂလ်၊ ဖလ်မှန်ဂေါ်မုတ်။” ဝိပျူ* ၄၈။ “ဝါဝါကြန်ကြန်၊ မကြွင်းကျန်၊ ပန်းမာလ်ပွင့်အာအာ။” ကဝိသတ်* ၄၉၀။ “ကနက္ကဒဏ်၊ ရွှေနှင့်ဖလ်၊ မြမှန်စိန်သန္တာ။” ကဝိသတ်* ၄၉၅။ “မိလ္လာ (မိန်လာ) ပုလ္လိုင် (ပုန်းလိုင်) ။ အိုကို လသတ်ရာ၌ကား အသတ်သံအထူးမထွက်။ ဝသတ်ကဲ့သို့ အိုဟူ၍သာအသံထွက်သည်။ “အကြောင်းထိုထို၊ အကုသိုလ်နှင့်၊ ကုသိုလ်အစုတ်။” ဆု* ၄၅။ “ပညာနဂိုရ်၊ တက္ကသိုလ်ဘွင်၊ လိုလိုသမျှ၊ မှုကိစ္စကို။” ဓမ္မ* ၂၈။

ဝ ဝသတ်သည် အသတ်သံအထူးမထွက်ချေ။ သို့ဖြစ်၍ ယခုအခါ မြန်မာအရေးအသား၌ ဝသတ်ကို အသုံး မပြုတော့ချေ။ သိဉ္ဇိုဝ်းငရဲစသည်ဖြင့် ပါဠိသက်ဝေါဟာရ၌ အချို့ဝသတ်ကြသည်။ သိဉ္ဇိုး (သိန်းဇိုး) ဟုသာ အသံထွက်ဖတ်ရသည်။ ဩဘာစာစသည်၌ သောဝ်ဟု အချို့ ဝသတ်နှင့် ရေးသည်ကို တွေ့ရသည်။ ဖတ်သောအခါ သော ကို အသံရှည်ရှည်ဆွဲ၍ ဖတ်သကဲ့သို့ ဖတ်ရသည်။

သ သသတ်သည် တသတ်နှင့်တူသည်။ ဇောတိရသ် (ဇောတိရတ်)၊ သမာသ် (သမာတ်)၊ ဟတ္ထပါသ် (ဟတ္ထပတ်)၊ မိဿ (မိတ်သ)။ ဒုဿီလ (ဒုတ်သီလ)၊ ဥပုသ် (ဥပုတ်) စသည်ဖြင့် တသတ်သံဖတ် ရသည်။ “ရွှမ်းရွှမ်းစွတ်စွတ်၊ ဇောတိရသ်သို့၊ အထွတ်တင်၍။” မြား* ၇၂။ “တေရသ်တေရသ်၊ ဒွေးသ မာသ်ဖြင့်၊ အမြတ်ယာဝ်။” ကိန္နရီ* ၄၃။ “သူတော်မြတ်တို့၊ ဟတ္ထပတ် (ပါသ်) တွင်း၊ ထင်အလင်း လျှင်။” အနုလင် ၂၈။ “ငါးတန်သီလ၊ စောင့်ထမယုတ်၊ ဥပုသ်သီတင်း၊ သုံးခြင်းမြဲလှ။” တန်ခိုး* ၂[၇]။ “မကြာလျှင်စိတ်၊ ကုသိုလ်ဟိတ်ဖြင့်၊ ပရမိသွာ။” သစ္စာ* ၁၄၃။

ဟ် ဟသတ်သည် နသတ်နှင့်တူသည်။ သိဟ်ရာသိ (သိန်ရာသိ)၊ နရသိဟ် (နရသိန်) ။ “ကရကဋ်သိဟ်၊ ကုန်ဒ်မိန်၊ အချိန်ဆဲးနှစ်ကွင်း။” ကဝိသတ်* ၈၁၇။ “ဖြစ်ထမ္ပန်ချိန်၊ နရသိဟ်သို့၊ ပြင်းရှိန်တေဇ။” မဃ* ၃၃၅။ “ဝိဝဋ်အာဟိန်၊ နရာသိဟ်လည်း၊ ကွာပိန္နစစ်၊ တေဇာလှစ်သည့်။” သေတ္တု၊ ပ ၅၃။ [“ရိညုတ်ကျိုးနွံ၊ ဆုံးမခံလျက်၊ အဗြဟ္မာမာ၊ ဆဲးခြောက်ရွာမှ။” ပါမီ* ၁။ “ပဲအနားလိမ်၊ သီးခါကြိမ်၊ နွေဂိမ္မန္တခေတ်။” ကဝိသတ်* ၄၄၆။ “သံသာရဟု၊ ကမ္ဘာမဟု၊ ဗြဟ္မာကဟု။” ရှေးကဗျာ ၁၉။ တို့၌ ဟသတ်ကို မသတ်နှင့်စပ်အင်ဖက်သည်။]

ဂိမ္မာန် ဂိမ္မာနပုဒ်ရင်း၌ မှသည် ဟနှင့်မ ၂ လုံးဆင့် ထားသော သံယုတ် အက္ခရာဖြစ်သည်။ ဤ၌ သံယုတ်ကား ဟဗျည်းဖြစ်သည်။ အက္ခရာဝိသောဓနီ* ၁၂၄ ၌ “နွေဥတုဟောဂိမ္မာသဒ္ဓါ၌ ကဏ္ဍဇ ဟသံယုတ်နှင့်ရှိလို သည်။... ၎င်းနွေဥတုဟော ဂိမ္မာနသဒ္ဓါ၌လည်း နည်းတူပင်။” ဟုမိန့်ဆိုလေသည်။ ဟကို အခြားအက္ခရာနှင့် တွဲသော အခါ အောက်ကထားလေ့ရှိသည်။ ၎င်းကို ဟထိုးဟုခေါ်သည်။ ဓာန်ဋီနိ၊ ပ ၁၅၅ ၌ “ဂိရတိပိဋ္ဌယတိ၊ နိပ်စက်တတ်၏။ ဣတိ၊ ကြောင့်။ ဂိမ္မော၊ မည်၏။ မော၊ မပစ္စည်းသက်။ ရဿ၊ ရကို။ ဟော၊ ဟပြု။ ဝဏ္ဏဝိပရိယာယောစ၊ ဝဏ္ဏဝိ ပရိတ်လည်းပြု။ (...မှသံယုတ်ရှိတတ်၏၊ မသင့်ဟူဘိ) ။” ဟု မိန့်ဆိုသည်။ ဂိရဓာတ်နောင် မပစ္စည်းသက်၍ (ဂိရ+မ) ရကို ဟပြုပြီး (ဂိဟ+မ) ဟနှင့်မကို ရှေ့နောက် ပြန်ထားသည်။ (ဂိမဟ-ဂိမ္မ) ဟုဆိုလိုသည်။ သို့ဖြစ်၍ ဟသည် အောက်ဖက်က ဟထိုးအဖြစ် ရှိနေသော်လည်း သံယုတ်ဖြစ်သောကြောင့် ဂိကိုဟသတ်၍ ဂိန်ဟု အသံထုတ်ဖတ်ရ သည်။ ကဝိသက္ကဏသတ်ပုံ* ၄၄၆ ၌ကား “ပဲအနားလိမ်၊ သီးခါကြိမ်၊ နွေဂိမ္မန္တခေတ်” ဟု မသတ်ကာရန်တွင်ထည့် ထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

စကြဝဠာ စကြဝဠာကို စက်ကြဝဠာဟုဖတ်ရသည်။ ကြတွင်ရေးချထည့်၍ စကြာဝဠာဟု ရေးသားရွတ်ဖတ်မိတတ် သည်။ ရေးချမပါရ၊ စကြဝဠာဟုသာ ဖတ်ရသည်။ “ရွှေအာဏာစက်၊ တသိန်းနက်တွင်၊ ဖိုလ်မဂ် ဌာန၊ မြိုက်ရည်ငှသား၊ စကြဝဠာ၊ လယ်ချာဗဟို၊ နတ်ပေါင်းခိုသည်၊ မြင့်မိုရ်ရွှေတောင်။” ဥမ္မာ၊ နိဂုံး* ၁။ ကျောက်စာများ၌လည်း ကြတွင်ရေးချမပါပဲ စကြဝဠာဟုသာ ရေးသည်ကိုတွေ့ရသည်။ “ဤယ်အတိုင် စကြဝဠာ စသော စကြဝဠာ တစ်သောင်သောတွင်” မင်းသမီးအစောကြမ်း ဘုရားကျောက်စာ၊ ဂံကျောက် ၈၁။ “အတိုင် စကြဝဠာအော် အစမူသော အနန္တစက်ကြဝဠာနှိုက် နိယ်သော လူနတ်ဘိုင်ခပင်။” အစောလတ်ကျောက်စာ ဂံကျောက် ၉၀။

တိရစ္ဆာန် တိရစ္ဆာန်ကို တိရစ်ဆန်ဟု အသံထွက်ဖတ်ရန်ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် တရိတ်ဆန်ဟု အသံထွက် ဖတ်ကြ သည်။ စန္ဒကိန္နရီပျို့ * ၁၀ ၌ “တောလယ်ရိပ်မိုး၊ အဟိတ်မျိုးဟု၊ တန်ခိုးနိပ်ကျန်၊ တိရစ္ဆာန်လျက်၊ စိတ်သန်ဆဲပွား။” ဟု နိပ်ကျန်၊ စိတ်သန်တို့နှင့် အသံချင်းထပ်ကာ စပ်ဆိုထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ တောင်ပေါက် ဆရာတော်ကမူ တိရိစ္ဆာန်ဟူ၍ပင် ဆိုသည်။

ပဋိသန္ဓေ ပဋိသန္ဓေကို ပဋိတ်သဓဇဟု အချို့ အသံထွက်ဖတ်ကြသည်။ “လုဘော်တိဟိတ်၊ ပဋိသ(ဏ) နွေ၊ နေသောနေ၌။” ဟု မဟာဥပရာဇာချောင်း* ၇၂ ၌ စပ်ဆိုထားသည်ကိုထောက်သော် ထိုခေတ်အခါကပင် ပဋိတ်သန္ဓေဟု တသတ်သံထည့်၍ ဖတ်ရွတ်ခဲ့သည်ဟု ယူဆဖွယ်ရှိသည်။ သို့ရာတွင် ပဋိသန္ဓိဟူသောပုဒ်ရင်းကို ထောက်၍ ပဋိသန္ဓေဟု တသတ်မဲ့အသံဖြင့် ဖတ်ခြင်းသာ သင့်သည်။ အခြားပျို့လင်္ကာများ၌လည်း တသတ်မဲ့ဖြင့် ပင် စပ်ဆိုကြသည်။ “မဟာသေဋ္ဌိ၊ မျိုးဇာတိဝယ်၊ ပဋိသန္ဓေ။” မဟော်နာ * ၃။ “ဖြစ်ထဇာတိ၊ ပဋိသန္ဓေ။” ဥတိန်* ၆၄။ “လေးဝယောနိ၊ မျိုးဇာတိဖြင့်၊ ပဋိသန္ဓေ။” မဃ* ၃၅၁။ အသံသန္ဓိတွင်ရှဦး။

ပရိသတ် ပရိသတ်ကိုလည်း ပရိတ်သတ်ဟု ရိတွင်တသတ်သံထည့်၍ ဖတ်ရွတ်ကြသည်။ ယင်းသို့ တသတ်သံထည့်၍ ဖတ်ရွတ်ကြသဖြင့် ပုဒ်ရင်းကို သေချာစွာမသိသော သူအချို့တို့သည် ပရိသတ်ဟု သံယုတ်သန္ဓေရေးမိ တတ်ကြသည်။ မူလပုဒ်ရင်းမှာ ပရိသာဟု သလေးရေးချနှင့်ဖြစ်သည်။ သသ်ကရိုက်၌လည်း ပရိဓဒ် (ပရိယုဒ်) ဟု ရှိသည်။ သို့ဖြစ်၍ ပရိသတ်ဟု သလေးတွင်တသတ်နှင့် ရေးရသည်။ ပရိတ်သတ်ဟု ရိတွင်တသတ် (ရိတ်) သံဖြင့်

ယခုအခါ (၁၃၃၀။ ၁၉၆၈) ၌လည်း ကုဋေ၊ မကိုဋ်၊ ဂုဏ်၊ ဉာဏ်၊ ဋီကာ၊ နိဒါန်း၊ ပဋိညာဉ်၊ ပါဠိအနက်၊ ကဗျာတပုဒ်၊ ဘဝဂ်၊ မဂ်ဖိုလ်၊ မာန်မာန၊ ရုပ်ရေ၊ ကလိယုဂ်၊ သဏ္ဌာန်၊ သန္နိဋ္ဌာန်၊ အာမေဓိတ်၊ ဥက္ကဋ္ဌစသည်ဖြင့် ပါဠိသက်ဝေါဟာရပုဒ်များကို မူလပါဠိပုဒ်ရင်းအက္ခရာအတိုင်း ရေးသားသုံးစွဲလျက်ပင်ရှိသည်။ ကတေ၊ မကိုက်၊ ဂုန်၊ ညန်၊ တိကာစသည်ဖြင့် မြန်မာမူအသတ်သို့လိုက်၍ မသုံးစွဲကြချေ။

ပါဠိသက်ဝေါဟာရများကို မူလပါဠိပုဒ်ရင်းအက္ခရာအတိုင်း ရေးသားသင်္ချာသော်လည်း မြန်မာမူ မြန်မာဝေါဟာရအဖြစ်သို့ လုံးဝရောက်ရှိနေသော ဝေါဟာရများကိုကား အများအပြားထားသည့်အတိုင်းသာ ရေးသားသင့်လေသည်။ ဥပမာ၊ ကန့်ဟူသောဝေါဟာရသည် ပါဠိဘာသာ ဂန္ဓ၊ ဓန္ဓကမ္ပ ဆင်းသက်လာသည်ဟု ဆိုသော်လည်း ကန့်ဟု ကအက္ခရာနှင့် အများလက်ခံသုံးစွဲ နေသဖြင့်ဝေါဟာရခိုင်နေပြီဖြစ်သောကြောင့် ဂန္ဓဟုမရေး သင့်တော့ချေ၊ ကန့်ဟုသာရေးသင့်သည်။

ပုဂ္ဂိုလ်အချို့တို့သည် မျက်စိကန်းသည်ဆိုသောစကား၌ ကန်းကို ကာဏ-ပုဒ်မှလာသည်ဟုဆိုကာ ကာဏ်း (ကာန်း)ဟုရေးသားကြသည်။ ထို့အတူပင် စာဖတ်သည်ကို ဘာသမှလာသည်ဟုဆိုကာ စာဘာသ်သည်ဟု ရေးသား ကြသည်။ ကန်း၊ ဖတ်ဟူသောစကားတို့သည် ထိုပုဂ္ဂိုလ်တို့ ယူဆသည့်အတိုင်း ပါဠိဘာသာ ကာဏ၊ ဘာသမှ လာသောစကားများဖြစ်သည်ဟု ဆိုစကားမူ ယခုအခါ၌ ကန်းသည်၊ ဖတ်သည်ဟု အများလက်ခံသုံးစွဲ ဝေါဟာရ ခိုင်နေပြီဖြစ်သောကြောင့် တွင်နေသည့်အတိုင်းပင် ကန်းသည်၊ ဖတ်သည်ဟုသာ ရေးသားသင့်ပေသည်။ ပါဠိ ဘာသာမှလာသည်ဟု အခိုင်အမာပြောနိုင်သည့် စရိုက် (စရိတ)၊ လပ် (လာဘ) စသော စကားများကိုပင် ယခု အခါ၌ စရိုက်၊ လာဘ်ဟုမရေးပဲ စရိုက်၊ လပ်ဟုရေးသားသုံးစွဲနေကြပြီဖြစ်သည်။

ဘာသာစကား ဝေါဟာရပုဒ်များကို မှန်မမှန်စဉ်းစားရာ၌ အများလက်ခံသုံးစွဲနေသဖြင့် တွင်နေပြီဆိုသော အချက်ကိုလည်း အလေးအနက်ထား၍ ထည့်သွင်းစဉ်းစားရသည်။ ဘာသာစကားဆိုသည်မှာ လူအများခေါ်ဝေါ် ပညတ်သည့် လောကသင်္ကေတ သမ္မုတိသစ္စာမျိုးသာဖြစ်သည်။ သမ္မုတိသစ္စာဆိုသည်မှာလည်း အများက ခေါ်ဝေါ် ပညတ်သဖြင့် အမှန်ဟု လက်ခံထားရသော အရာမျှသာ ဖြစ်သည်။ စင်စစ်ထင်ရှားရှိသောအရာ မဟုတ်ပေ။ သို့ဖြစ်၍ အများလက်ခံသုံးစွဲသဖြင့် တွင်နေသောဝေါဟာရများကို အမှန်ဟူ၍သာ လက်ခံရလေတော့သည်။

လောကသင်္ကေတ သာဓုတ္တော၊
သဒ္ဓေါ နေကန္တဘူတိကော၊
သမ္မုတုတ္တောဟိ သဒ္ဓတ္တော၊
ဗုဒ္ဓိယာ ပရိကပ္ပိတော။
သဒ္ဓတ္တဘေဒစိန္တာ* ၃၉၆။

သဒ္ဓေါ-သဒ္ဓါသည်၊ လောကသင်္ကေတ သာဓုတ္တော-လူတို့၏ခေါ်ဝေါ်ခြင်းဖြင့် ပြီးစေအပ်သော အနက်ရှိ၏၊ နေကန္တဘူတိကော-စင်စစ်ထင်ရှားရှိသည်၊ နဟောတိ-မဖြစ် (မဟုတ်) ၊ ဟိသစ္စံ-မှန်၏၊ ဗုဒ္ဓိယာ - အသိဉာဏ်ဖြင့်၊ ပရိကပ္ပိတော - ကြံအပ်သော၊ သမ္မုတုတ္တော - သမ္မုတိအနက်သည်၊ သဒ္ဓတ္တော-သဒ္ဓါ၏အနက်မည်၏။

